رياض الصالحين باللغة المالديفية

رياض الصالحين

ރިފޯރި ބަރުސް

المصنف
الأمام محي الدين أبوزكريا يحي بن شرف النووي رحمه الله

مترجم

عبد الله فاروق إبراهيم

بسم الله الرحمن الرحيم

ފަށާ ބަސް

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لانبي بعده محمد وعلى آله وصحبه و بعد :-

رياض الصالحين ގެ މި ދިވެހި ތަރުޖަމާ އަކީ މީގެ ގާތްގަނޑަކަށް ފަހެއްވަކަށް އަހަރު ކުރީގައި(05 ربيع الآخر1426هـ، 13 މޭ 2005 މ. ގައި) އަޅުގަނޑު ގެ އަވަށު މިސްކިތު ގައި (ސ. ހިތަދޫ ، މަސްޖިދުލް ޝުކޫރާގައި) عصر ނަމާދުން ފަހު حديث ކިޔައި ދިނުމަށް ގަސްތުކުރެވުނީ އެ މަސައްކަތް މިސްކިތުގައި ފެށުނު ހިނދު ތަރުޖަމާ ކުރަން ފެށުން މަސައްކަތެވެ. މިފޮތް ތަރުޖަމާ ކުރުމުގައި އަޅުގަނޑު ގެންގުޅުނީ މި ފޮތުގެ شرح އެއް ކަމުގައިވާ دليل الفالحين ނަމަކަށް ކިޔުން ފޮތެވެ. އެ ދުވަސްވަރު އަޅުގަނޑު ދަހިވީ ކެންމު ދުވަހަކު ހިވަން ބޭނުންވާ ދީން حديثގެ ތަރުޖަމާ ދިވެހި ބަހަށް ކުރުމުން އެއްކުރުމުގައި އެ ކަރުދާސްތަކެއް ހިރަސްތަޅާ ތަރުޖަމާ ކުރަމުންނެވެ. އަދި އަސްލު ނަމާދުނުފުރަ ބާވަތް حمد صلوات ކިޔައި حديثގެ އަރަބިބަހުން ކިޔުމަށްފަހު އޭގެ މާނަ ކިޔައި ދިނުމެވެ. އެގޮތުން މިސްކިތުގައި އަސްރު ނަމާދުންފަހު حديث ކިޔައި ދިނުމުން އަޅުގަނޑު ގަސްތުކުރި ސަބަބަކީ މިސްކިތަށް އަންނަ ކުދިންނަށް حديث ތައް ބަޔާންކުރަމުން އެނގިފައި ފުރަތަމަ އެކިދީން ބޭއްވުމުގެ ވާހަކަ حديث ތައް ދުސޮ، ހިސާބުން މަކޯރީ އުސޫލުއަށް އަނދަ އެކި ރަށްރަށުގެ ރިޔާއިން ބަލައިގަތް ދިޔައީ ވަރަށް ދެބަސްވެއްޖެއެވެ. އަދި حديث ފޮތްތަކުގެ ބަރަކާތުން މި ފޮތް اختيارކުރީ ވެސް އިސްލާމީ ދީނުގެ ސަބަބުންނެވެ. ކުރީގައި މި މަސައްކަތް ކުރަން ފެށުމުގައި ފުރަތަމަ ގޮތުގެ ތަރުޖަމާ ކުރެވުނީ ޙަދީޘު ނަމަކަށް ބެލެވޭ ސިފަ ބަހުން ވަކިން ކުރެވުނެވެ. ދެން އަހަރުން އަޅުގަނޑުގެ އިޚްލާޞް މަސައްކަތުގެ އަދި ބަރަކާތުން ގޮތުގައި ބަލަން ބާރަކަށް ޖެހިއްޖެއެވެ. ސަބަބަކީ ވަގުތު ގެދޮރު މަދު ކަރުދާސްތަކެވެ. އަދިވެސް އެކި ފޮތްތަކުގެ ތަރުޖަމާ ކުރެވޭ ޙަދީޘުތަކަށް ބޭފުޅުން ތަރުޖަމާ ކުރެވިފައެވެ. އެހެންވެ ދިވެހިންނަށް حديث تبليغ

ކޮށް އުގެންނެވި ދީނުގެ مقصد ގައި ބާކީ އޮތްބައިވެސް މާތް الله ގެ ވަޙީފުޅާއިގެން ތަރުޖަމާކޮށް ނިންމީމެވެ .

އަދި ދަންނަވަމެވެ. މިފޮތުގައިވާ ކީރިތި قرآنގެ އާޔަތްތަކުގެ ތަރުޖަމާ ނަގާފައިވަނީ القرآن الكريم ގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާއިންނެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި މިހާރު ކީރިތި ޝުކުރާނާގެ ތަރުޖަމާތަކުގެ ތެރެއިންވެސް القرآن الكريم ގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ އަޅުގަނޑު اختيار ކުރީ ކުރީގެ ތަރުޖަމާއަށްވުރެ މި ދެންނެވި ފަހުގެ ތަރުޖަމާގެ މާނައިގެ ފުރިހަމަކަމާއި ބަސްމަގުގެ ރީތިކަމަށް ހިތްވާތީއެވެ.

މި ފޮތުގައިވާ حديثތަރުޖަމާކުރުމުގައި ލަފްޒީ ތަރުޖަމާއަށްވުރެ ބޮޑަށް އަޅުގަނޑު އިސްކަން ދީފައިވަނީ އޭގެ މާނަ ސާފުކޮށް ދިވެހިބަހުން ފަހުމްވާނެ ގޮތަކަށް حديث ގައި އެކުލެވޭ ކޮންމެ ބަހެއްގެ މާނަ ދޫނުކޮށް ބަޔާންކުރުމަށެވެ. ނަމަވެސް އިބާރާތުގެ ތަރުތީބުގައި ދަސްކުރާ ބަޔަކަށް ފަހުމްނުވެދާނެ ބަސްތަކުގެ މާނަ ދެމެދު قوس ކަރުވާފައިވެއެވެ. އަދި އިތުރު شرح އެއްވެސް ދުވަހެއްގެ ކުރިޔަށް "ދަންނަވަނީ" ގެ ޖުމްލަ ފަހުން އިތުރުވާ ނަމަވެސް " ކިޔާބެހޭ " ގެ ޖުމްލަ ލިޔުނުފަހުގައި ނަމަވެސް ގެއްލުވި ކަރުވާފައިވާނެއެވެ. އަދި ކުރިޔަށްވެސް ދަންނަވާ ފަހުން ނ މި ތަރުޖަމާގެ ބައެއް ނަމުގެންދިޔާ އެއީ އެތަކެއް މިސްކީނުގެ ކިބައިން ގޮސް ކަމުގެ ތަކެއް އެބަ އަޅުގަނޑު އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން ނޭނގޭ ނަމުގެ ބައިވެރިން އަދި ބަޔަކު އެކުވެގެން ކުރެވުނު ކަމެކެވެ ޝަރުޙު ވަކި ޢިބާރާތް ބަޔާން ކުރާ ބަޔަކު ބަޔަކު އެއްފަދަ ބައިތަކަށެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހި ބަސްބަހުން ބަހުރުވަ ވެސް އެއްގޮތްވާ ނިސްބަތްވާ ފިއްލާފައެވެ ސޫރަތާއި ބަޔާންކުރާ ގޮތުގެ ގަވާއިދުތައް ތަފާތުކަމަކަށް ، އަދި ލަފްޒީ ތަރުޖަމާ ދެކޮޅުގައި އެކަމެއް اختيار ކުރީމެވެ. ކަމަކު ދަންނަވަން ޖެހޭ ސަބަބަކީ ބަހުގެ ތަރުތީބު އެކުގެ ފުރަތަމަ ބަސްކޮޅު ބަހަކީ عرب ބަހެވެ. އެބަހުގެ އަދިބީ އޮނިގަނޑުގައިވެސް ބަހުރުވާގެ ގަވާއިދު ކަމާބެހޭ ބޭނުންކުރާ ސީދާ ތަރުޖަމާއަކީ ދިވެހިބަހުގެ ޢިބާރާތް ރީތިނުވާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ޢާއްމު ބަހަކީ عرب ބަހުގެ ގަވާއިދަށް قواعد ޖެހޭ ވަރަށް ރަނގަޅުވާނެއެވެ. ދިވެހި ތަރުޖަމާގައި ބަހުގެ ގަވާއިދު ބަހުރުވައިގެ ބޭނުންތައް ޢާއްމުކޮށް ބޭނުންކުރާ ބަސް ބަހުގެ ސީދާ ތަރުޖަމާއަށް ނުޖެހުމުން ދިވެހި ބަހުގެ އަދަބީ ޢިބާރާތް ފުރިހަމަ ނުވާނެ ކަމަށް ދެކެމެވެ.

ދަންނަވަމެވެ. ފުރިހަމަކަމުގެ ސިފަ މިލްކުވެވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި الله سبحانه وتعالى އަށެވެ. އުނިކަމުގެ ސިފަ ނިސްބަތްވަނީ އިންސާނުންނަށެވެ. އެހެންކަމުން އިންސާނުން ކުރާކޮންމެކަމެއްގައި އުނިކަންތައް ހުންނާނެކަން ކަށަވަރެވެ. އެގޮތުން މިތަރުޖަމާގައިވެސް އުނިކަންތަކެއް ހުންނާނެކަންކަށަވަރެވެ. އެފަދަ ކަންތައް ފެނުނުވަރަކުން އިސްލާހުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމަކީ ، ކުރަންޖެހޭ ކަމަކަށް ވީހިނދު އެކަމަށް މަގުފަހިކުރުމުގެ ހެޔޮ ނިޔަތުގައި މި ފޮތް [illegible] ދޫކޮށްލަނީ އެފަދަކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެކަން އިސްލާހުކުރުމަށްޓަކައި އަންގަވައިދެއްވާނެ ކަމުގެ އުއްމީދުގައެވެ .

އަޅުގަނޑުގެ دعاء އަކީ މާތް الله سبحانه وتعالى މި ތަރުޖަމާއިން ދިވެހިންނަށް ނަބަވީ إرشاد ތަކުގެ هداية ތާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] عمل ކުރުމުގެ ހެޔޮ توفيق ދެއްވުމެވެ.
آمين

عبد الله فاروق إبراهيم

مقدمة

للأمام محي الدين أبوزكريا يحي بن شرف النووي رحمه الله

الحمد لله الواحد القهار، العزيز الغفار، مكور الليل على النهار، تذكرة لأولي القلوب والأبصار، وتبصرة لذوى الألباب والاعتبار، الذى أيقظ من خلقه من اصطفاه فزهدهم في هذه الدار، وشغلهم بمراقبته وإدامه الإفكار، وملازمة الاتعاظ والادكار، ووفقهم للدأب في طاعته، والتأهب لدار القرار، والحذر مما يسخطه ويوجب دار البوار، والمحافظة على ذلك مع تغاير الأحوال والأطوار.

أحمده أبلغ حمدٍ وأزكاه وأشمله وأنماه.

وأشهد أن لا إله إلا الله البر الكريم، الرؤف الرحيم، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، وحبيبة وخليله، الهادى إلى صراط مستقيم، والداعى إلى دين قويم. صلوات الله وسلامه عليه، وعلى سائر النبين، وآل كل، وسائر الصالحين.

أما بعد: فقد قال الله تعالى: }وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون ما أريد منهم من رزق وما أريد أن يطعمون{ [الذاريات: 56،57] وهذا تصريح بأنهم خلقوا للعبادة، فحق عليهم الاعتناء بما خلقوا له والإعراض عن حظوظ الدنيا بالزهادة، فإنها دار نفادٍ لا محل إخلادٍ، ومركب عبور لا منزل حبور، ومشروع انفصام لا موطن دوام. فلهذا كان الأيقاظ من أهلها هم العباد، وأعقل النار فيها هم الزهاد. قال الله تعالى: }إنما مثل الحياة الدنيا كماءٍ أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض مما يأكل الناس والأنعام حتى إذا أخذت الأرض زخرفها وازينت وظن أهلها أنهم قادرون عليها أتاها أمرنا ليلاً أو نهاراً فجعلناها حصيداً كأن لم تغن بالأمس كذلك نفصل الآيات لقوم يتفكرون{ [يونس: 24] في هذا المعنى كثيرة ولقد أحسن القائل:

إن لله عبادًا فُطــنـا**طلقوا الدنيا وخافوا الفتنـا

نظروا فيها فلما علموا**أنها ليست لحي وطنــا

جعلوها لُجة واتخذوا **صالح الأعمال فيها سفنا

فإذا كان حالها ما وصفته، وحالنا وما خلقنا له ما قدمته، فحق على المكلف أن يذهب بنفسه مذهب الأخيار، ويسلك مسلك أولى النهى والأبصار، ويتأهب لما أشرت إليه، ويهتم بما نبهت عليه. أصوب طريق له في ذلك، وأشد ما يسلكه من المسالك: التأدب بما صح عن نبيناً سيد الأولين والآخرين، وقد قال الله تعالى:} وتعاونوا على البر والتقوى{ [المائدة:2] وقد صح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: "والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" وأنه قال:"من دل على خير فله مثل أجور من تبعه لا ينقص ذلك من أجورهم شيئاً" وأنه قال لعلى رضي الله عنه: "فوالله لأن يهدى الله بك رجلاً واحداً خير لك من حمر النعم".

فرأيت أن أجمع مختصراً من الأحاديث الصحيحة، مشتملاً على ما يكون طريقاً لصاحبه إلى الآخرة، ومحصلاً لآدابه الباطنة والظاهرة، جامعاً للترغيب والترهيب وسائر أنواع آداب السالكين: من أحاديث الزهد، ورياضات النفوس، وتهذيب الأخلاق، وطهارات القلوب وعلاجها، وصيانة الجوارح وإزالة اعوجاجها، وغير ذلك من مقاصد العارفين.

وألتزم فيه أن لا أذكر إلا حديثاً صحيحاً من الواضحات، مضافاً إلى الكتب الصحيحة المشهورات، وأصدر الأبواب من القرآن العزيز بآيات كريمات، وأوشح ما يحتاج إلى ضبط أو شرح معنى خفى بنفائس من التنبيهات. وإذا قلت في آخر حديث: متفق عليه، فمعناه: رواه البخاري ومسلم.

وأرجو إن تم هذا الكتاب أن يكون سائقاً للمعتنى به إلى الخيرات، حاجزاً له عن أنواع القبائح والمهلكات. وأنا سائل أخاً انتفع بشئ منه أن يدعو لي، ولوالدى، ومشايخى، وسائر أحبابنا، والمسلمين أجمعين، وعلى الله الكريم اعتمادى، وإليه تفويضى واستنادى، وحسبى الله ونعم الوكيل، ولا حول ولا قوة إلا بالله العزيز الحكيم.

مؤلف ގެ مقدمة ގެ ترجمة

އެންމެހައި حمد ثناء ވަނީ الله އަށެވެ. އެއްކައުވަންތަ ބާރުވެރި ވަންތަ އިލާހެވެ. عزيزވަންތަ ، ގިނަގިނައިން ފާފަތައް ފުއްސަވާ އިލާހެވެ. ދުވާލުގެ މައްޗަށް ރޭގަނޑު އޮބަޅައިލައްވާ އިލާހެވެ. އެއީ ހިތްތަކާއި ހޮޅެ ވިސްނުމުގެ އަހުލުވެރީންނަށްޓަކައި ނަސޭހަތެކެވެ. އަދި عبرة އާއި ބުއްދީގެ އަހުލުވެރީންނަށްޓަކައި عبرة އެކެވެ. الله ، އެއިލާހު ހެއްވޮވި خلقތަކުން آخرة އަށްޓަކައި ޚާއްޞަ ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެއުރެން ދުނިޔެމަތީގައި زاهد ބޭކަލުންގެ ގޮތުގައި ހެއްދެވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެއިލާހުގެ مراقبة ގައިمشغول ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އިލާހީ ކަންކަމާއިމެދު ވިސްނުމުގައި ދާއިމު ކުރެއްވިއެވެ . އަދި وعظ نصيحة އާއި ذكر ދެމެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި އެއިލާހަށް އަޅުކަން ކުރުމަށާއި آخرة އަށް ތައްޔާރުވުމަށް ގަދަފަދައަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ توفيق އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި އެއިލާހު ކޯފާވާގޮތްތަކާ ކަންތައްތަކާއި ނަރަކަ ޖެހެންވާ ކަންކަމުން ދުރުހެލިވުމަށް އިންޒާރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި

އެބައިމީހުންގެ ދުނިޔޭގެ ހާލަތްތައް ބަދަލު ވެގެންދާ [illegible] އަދި ހުރަސްތައް ދިމާކުރަމުންދާ ދިއުމުގައި عملތަކަށް އުނިކަމެއް [illegible] ރައްކާތެރި ކުރެއްވިއެވެ.

الله އަށް حمد ކުރަމެވެ. އެންމެ بليغ ، حمد އަކުންނެވެ . އަދި އެންމެ طاهر، حمد އަކުންނެވެ. އަދި އެންމެ شامل، حمد އަކުންނެވެ. އަދި އެންމެ ފުރިހަމަ حمد އަކުންނެވެ. الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމެއް ވެވޭ އެއްވެސް އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. އެއީ އޯގާވަންތަ އަދި ދީލަތި ވަންތަ އިލާހެވެ. އެއީ ނުހަނު އޯގާވަންތަ رحمة ވަންތަ އިލާހެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުމެންގެ ވެރިޔާ محمدގެ ފާނަކީ އެކަލާނގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ އަދި حبيب އާ އަދި [illegible] ކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ސީދާވެގެންވާ މަގަށް هداية ދެއްކެވި ސިރާޖެއެވެ. އަދި حق ދީނަށް ގޮވާލައްވާ ސިރާޖެއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެފާނަށާއި އަދި އެންމެހާ نبي ބޭކަލުންނަށާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ އާލުބައިތުންނަށާއި އަދި އެންމެހާ صالح އަޅުތަކުންނަށް صلوات އާއި سلام ލައްވާނދޭވެ !

[illegible] ދަންނާށެވެ. [illegible] ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖިންނުންނާއި، އިންސީންނާއި ނުހައްދަވަމެވެ. އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رزق އަކަށް އެދިވަޑައި ނުގަންނަވަމެވެ. (الذاريات 56، 57)

އެއީ [illegible] ބަސްފުޅެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން އުފެއްދުނީ އަޅުކަން ކުރުމަށްޓަކައިކަން އާޔަތުން އެނގެއެވެ. އެހެންކަމުން އެބައިމީހުން [illegible] އުފެއްދެވުމުގެ مقصد ހާސިލު ކުރުމަށްޓަކައި [illegible] ދީނުން ބޭނުންވާގޮތަށް ވެއެވެ. އަދި زاهد [illegible] ދުނިޔޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ހަމަކަށަވަރުން އެއީ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނޫނެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ބޭނުމެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ނޫނެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] އެންމެ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] الله ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. ދުނިޔޭގެ [illegible] مثال [illegible] [illegible]، ތިމަންރަސްކަލާނގެ [illegible] [illegible] [illegible] مثال ކަމުގައެވެ. [illegible]،

އިންސާނުންނާއި نعم ސޫފިކާރުއިދެ ބާވަތްތަކުގެ ތެރެއިން ބިމުގެ ގަސްގަހާއި، އެވަރުގެ ނިޢުމަތްތަކާއި، އެންމެހާ ރީތިކަން ތެޔޮރަވާ ހަދާ، އެރުވެން ފެށިގެން (މުޅިމުޅި ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގެ މިސާލަކީ) ޖެހިބޮޑުވީ، އަޅުގަނޑު އަހަރެމެންނަށް އެވާތީގެ މައްޗަށް ބޭރުވެގެން ކަނޑައެޅިގެން ކަނޑައެޅިފައިވާ ރިވެތިކަން ފިޔަވައި (އެވާތީ ހަމަކަށަވަރުން) ވަގުތީ އަރާލިގެން، ނުވަތަ ދަތުރުވެރިޔާ، ފިޔަވަ ބަލަހައްޓާ އަހަރެމެންގެ އަމުރު އައިސް. ދުވާލު ، އަދި ރޭގަނޑު ކަނޑާލެވިފައިވާ ގޮތަށް ފުރަގަސް ފިޔަވަހައްޓާގޮތުގެ އެވަލާ ނިކަމެތި ގަވާއިދުގެ. އެވަލާ އިވުނު ނުވަތަ ނުވަހައްޓައިގެ. ފުރަގަސްބަހައްޓާ، ފިޔަވަހައްޓާގޮތުގެ އެކަށީގެން ފުރާވަރުގެ ދުވަހުގެ އެއްވަރުވެއްޖެއެވެ.

(يونس 24)

މިމިސާލަކީ އެކަށީގެން ވިސްނުން ފެނުމެވެ. އަދި މިސާލުގައި

ގޮތްތަކަށް ވިސްނުން މަސައްކަތްކޮށް ވިދާޅުވެވޭނެއެވެ .

ވެރި الله އަތު ބޮޑުވީ އަހަރެމެންނަށް

ނުފޫ ގެޔާއި މިދުނިޔޭގައި ފުރުސަތުކަން

ނުވެވިސް ދުނިޔޭއާއި މަތީގެ ފުރަގަސްކޮށްގެން

ވެވިސްސުން ވިޔަން ހިތާއިހީ ނޫނުކަން

އެއީ ކަނޑުގެ ޖެހެގެން ހިތަން ބޮޑުވޭ

ކަރަން އެގޮތް ހެރަސް ސަމާލު އެދެނުތަކަށް

އަދި ދުނިޔޭގެ حقيقة އަކީ އެއީ ކުޅިވަރާއި ވާހިނދު އަދި އެޙެމްގެ حقيقة އަކީ އެއީ

ކުޅިވަރާއި ވާހިނދު އަދި އެޙެމްގެ އުފާވެރިކަމާ އިސްލާމްދީނަށް مقصد އަންނަކަށް ކުޅިގެން ވާހަކަ ފުރަ

ކަނޑު މިކާއިދާގެ މައްޗަށް ނަމޫނާގެ ބަލާފައި ހިތުލަ މަރުން ވިލާގެ ނުފޫސް

ގޮތުގެ ތެދުމަތީ އަދި ހިތުމުގެ ބޮޑުވެރި ބާރުލުއްޕެ ގޮތްތަކަށް إختيار ކުރުމަށް ވާބަޔަކެއްކަމެވެ.

އަދި އަހަރެން އެإشارة ކުރި ކަންތައްތަކަށް ވިސްނާފައިކަން ފެހުރަލެވެ. އަދި އަހަރެން

ސަލާމަތުވި ކަންތައްތަކަށް أهمية ކަން ދޭތެރެވެ. މި ކަންތައްތައް ހާސިލްކުރުމުގެ ބަދަލުގައި

އެންމެ صح ގޮތަކީ އަދި އެންމެ ރީތި މަގަކީ އެއްގޮތަށް نبي ގެ އަދި އިސްލާމްދީނަށް ބަރާބަރު

އަދި ފަސްވެ އަންނާނަރަހި ބަޔެއްގެ ސާހިބާ އަދި ކުރީގެ މުސްނާދި ޒަމާނުގެ މުއްމީނުގެ ބެގެއިން

އެންމެ މާތްވެގެންވާ ސާރިބާގެ ގޯސްޓޮކުގައި ގަދަރަފަދައިން ހިފުމެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى

އެކަލޭގެފާނަށާއި އަދި އެންމެހައި ނަބީ ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް صلوات އާއި سلام ލައްވާށިދޭވެ.

މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.އަދި ހެޔޮކަންތައް ކުރުމާއި، تقوى ވެރިވުމުގެ

މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީ، ވެރިވާށެވެ!(المائدة-2) އަދި رسول الله

صلى الله عليه وسلم ކިބައިން صح ގޮތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމައެފަދައިން އެކަލޭގެފާނު

حديث ކުރެއްވިއެވެ· " އަޚާ އޭނާގެ أخ އާ އަށް އެހީތެރިވުމުގައި ވާހައި ހިނދެއްގައި الله

އެމީހަކަށް އެހީތެރިވުމުގައި ތިއްބެވިގެންވެއެވެ". (متفق عليه) އަދި ހަމައެފަދައިން އެކަލޭގެފާނު

حديث ކުރެއްވިއެވެ. " ހެޔޮކަމަކަށް މަގު ދައްކައިދޭ މީހާއަށް އެކަން ކުރާމީހާ އެއްވަރަކަށް

ثواب ލިބޭނެއެވެ". (مسلم) އަދި ހަމައެފަދައިން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. " ތެދުމަގަށް

ގޮވާ މީހާއަށް އެކަމުން ތަބާވާ މީހާއި އެއްވަރަކަށް އަޖުރު ލިބިގެން ވެއެވެ. އަދި އެކަމުން

އެބައިމީހުންގެ އަޖުރުން އެއްވެސް ވަރަށް މަދެއް ނުވެއެވެ". (مسلم) އަދި ހަމައެފަދައިން

އެކަލޭގެފާނު علي ގެފާނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. " ފަހެ މާތް الله ކަލޭގެ ހިދާޔަތް ބަޔާނުމެވެ .

ތިބާގެ ފުރުން އެންމެ މީހަކަށް ތެދުމަގު ލިބިގެން ދިޔުން ރަތް ޖަމަލު ވުރެ ބާރައިން

ހެޔޮވެގެންވެއެވެ ". (متفق عليه)

މިހެން ކަމުން صح حديث ތައް ކުރުކޮށް އަދަބުތަކުގެ ބޭނުންތެރިކަން

އަރުބަސްގޮސް ފުނާނުވާ. އަދި ދީނާ ދުނިޔެއާއި آخرة އަށް ވަރު ފައިދާތަކަށް شامل ކޮށްދެއެވެ .

އަދި އެކަމަކީ ފުރަތަމަ ބޭރުފުށުގެ އަދަބުތަކުގެ ހަމައެކަނި ގޮތެއް ނޫނެވެ. އަދި ترغيب އާއި

ترهيب ބަދަލު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ބޭނުންތެރި އެންމެހައި ޢަމަލުތަކުން ހިތްހަމަޖެހުމެވެ. ޖަހާ ތަރުބިއްޔަތާއި

ނަފުސުގެ ސުލޫކާއި أخلاقގެ ތަރުބިއްޔަތާއި ހިތުގެ طاهر ކަމާއި އޭގެ ފުރިހަމަކަމާއި ފާފައިން

ސަލާމަތްވާ ރާސްތާތަކާއި އޭގެ ދަތިތަކާ ގޮސްފައިވާ އަދި އެންމެހާ ދީނީ ބޭނުންތަކާއި

مقصدތައް ހިމެނޭ ގޮތުގެ މަގުތަކެވެ. އަދި އަޙްކާމް ގަވާއިދުތަކާއި މިތަނުގައި صح އަދި

واضح , حديث ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ބަލާނުން ނުކުރެވިއްޖެވެ · އަދި އެއީ مشهور

صحيح حديث ފޮތެއްގައި ބަޔާން ވާފައިވާ حديث އެއް ކަމުގައި ވާތީ ހޯދުމުގެ ސަބަބެވެ · އަދި

ކީރިތި قرآنގެ އާޔަތްތަކާއި ސާބިތު ރިވާޔަތްތަކުގެ އަލީގައި ބާބުތަކާ ގުޅުވާލެވިފައިވެ

ހިމަނާފައިވެއެވެ. އަދި ދިރިޖެހޭން ބޭނުންވާ ކަމުގެ މަޢުލޫމާތު ލިބުނު ތަނަވަސްކަމުގައި ހިމަނާފައިވެއެވެ . އަދި ތަރުޖަމާއިގެ މަސައްކަތުގައި އެހީތެރިވެދެއްވާ ނުވަތަ شرح ކުރައްވައިދިނުމުގެ ވާހަކަތަކުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ހުށަހަޅަމުންނެވެ . އަދި އަހަރެން حديث އެއްގެ ފަހަތުގައި "متفق عليه " ބުނެފިނަމަ އޭގެ މާނައަކީ بخاري އާއި مسلم ރިވާ ކުރައްވައެވެ.

އަހަރެންގެ އެދުމަކީ މި ފޮތް ތަރުޖަމާކޮށް ލިޔުނީ ފަރާތުން ހިތްވަރު ލިބިގެން ކަމުގެ އިލާހީ ރުހުމަށް އެދިގެން ކަމުގައި ވީމާ އަދި އެމީހަކު ފައިދާ ކުރެވޭނެ ޙަދީޘް ތަކުގެ ބަސްތައް ފުރިހަމަ ކުރުމެވެ. އަދި އެއިން މަސައްކަތް ހިފަގޮތަށް ކޮންމެ أخ އެއްގެ ކައިރީން އަހަރެން އެދެނީ އެމީހަކު އަހަރެންނަށްޓަކައި އަހަރެންގެ މައިންބަފައިންނަށާއި އަހަރެންގެ شيخ ންނަށާއި އަހަރެންގެ ގޮތް އެކުވެރިންނަށާއި އަދި ޖުމްލަކޮށް މުސްލިމުންނަށް ހެޔޮ دعاء ކޮށްދިނުމަށެވެ . އަދި كريم ވަންތަ الله އަށް إعتماد ކުރަމެވެ . އެއިލާހީ އަޅުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ދޫކޮށްލަމެވެ.އެއީ އެކަމުގެ ވަކީލު އިލާހެވެ. އަދިއަހަރެންނަށް الله ފުދެއެވެ. އަދިވެސް ކުޑަކުޑަ ދެރަކަމުގެ ވެރި ކަމާއެވެ. عزيز ވަންތަ حكمة ވަންތަ الله ފުދޭއިލާހެވެ ހިދާޔަތުގެ މަގަށް ބާރުދެއްވާނެ ފުދޭނެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ހަރަކާތުން ދުރުކުރަނީ އެއިލާހުގެ ތަޢާލާ ފުދޭނެއެވެ .

****

رياض الصالحين

باب الإِخلاصِ وإحضار النيَّة في جميع الأعمال والأقوال والأحوال البارزة والخفيَّة

މާތް الله އަށް އަޅުކަން خلاص ކުރުމުގައި އަދި ކުރާ އެންމެހައި عمل ތަކުގައްޔާއި
އަދި ދައްކާ އެންމެހައި ވާހަކަތަކުގައްޔާއި ފާޅުވެގެންވާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައްޔާއި
އަދި ވަންހަނާ ވެގެންވާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި الله ގެ وجه ފުޅު ގަސްދުކޮށް ނިޔަތް
ގަންނަން ޖެހޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قالَ اللَّه تعالى (البينة 5): {وما أمروا إلا ليعبدوا اللَّه مخلصين له الدين حنفاء ويقيموا الصلاة ويؤتوا الزكاة وذلك دين القيمة}.

باطل މަގުން އެއްކިބާވެ ތިބެ، الله އަށް އަޅުކަން خالص ކުރާ حال ، الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި ، ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި ، ޒަކާތްދިނުމަށް މެނުވީ ، އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިނުވެއެވެ. އަދި ސީދާ ވެގެންވާ ދީނަކީ އެއީއެވެ .

وقالَ تعالى (الحج 37): {لن ينال اللَّه لحومها ولا دماؤها ولكن يناله التقوى مِنْكم}.

އެބަކަރީގެ މަހެއްވެސް އަދި ލޭއެއްވެސް الله ގެ حضرة އަރަން ނުފޯރާނެއެވެ. އަދި [illegible]! ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެކަލާނގެ حضرة އަށްފޯރަނީ تقوى ވެރިކަމެވެ.

وقالَ تعالى (آل عمران 29): {قل إن تخفوا ما في صدوركم أو تبدوه يعلمه اللَّه}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތެރޭގައިވާ ކަމެއް، ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާކުރިޔަސް، ނުވަތަ އެކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ފާޅުކުރިޔަސް، الله ، **އެކަލާނގެ** ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

1 وعن أَميرِ الْمؤْمنين أبي حفْصٍ عمر بنِ الْخَطابِ بن نُفَيل بنِ عبد الْعزى بن رياح بن عبد الله بن قُرط بنِ رزاح بنِ عدي بن كعبِ بن لُؤَي بن غالبٍ القُرشي العدوي . رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ « إنما الأعمالُ بالنيات ، وإنما لِكُل امرئٍ ما نَوى ، فمن كانَتْ هجرتُه إلى الله ورسوله فهجرتُه إلى الله ورسوله ، ومن كانَتْ هجرتُه لدنْيا يصيبها ، أَو امرأَةٍ ينْكحها فهجرتُه إلى ما هاجر إليه » متفَقٌ على صحته. رواه إِماما المحدثين: أَبو عبد الله محمد بن إِسماعيل بن إِبراهيم بن الْمغيرة بن بردزبه ال ْجعفي الْبخَارِي، وأَبو الحسينى مسلم بن الْحجاج بن مسلمِ القُشيَري النيسابوري رضي الله عنْهما في صحيحيهما اللذَين هما أَصح الْكُتُبِ الْمصنفَة

غالب ގެ ފުތް ، لوي ގެ ފުތް، كعب ގެ ފުތް، عد ي ގެ ފުތް، رواح ގެ ފުތް، قرط ގެ ފުތް، عبد الله ގެ ފުތް، رياح ގެ ފުތް عبد العزي ގެ ފުތް نفيل ގެ ފުތް الخطاب ގެ ފުތް [illegible] الله[illegible] اميرالمؤمنين ابو حفص عمر ގެ ފާނުކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] حديث [illegible]. [illegible] عمل [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] عمل [illegible] جزاء [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] هجر [illegible] الله [illegible] رسول [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] هجر [illegible] قبول [illegible]. [illegible] [illegible] هجر [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] مقصد [illegible] اخرة [illegible] هجر [illegible] ثواب އެއް ނެތެވެ.

2 وعن أُم الْمؤْمنين أُم عبد الله عائشَةَ رضي الله عنها قالت: قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «يغْزو جيشٌ الْكعبةَ فَإِذَا كانُوا ببيداء من الأرض يخْسفُ بأَولِهم وآخرهم ». قَالَتْ : قُلْتُ يا رسولَ الله ، كيفَ يخْسفُ بأَولِهم وآخرِهم وفيهم أَسواقُهم ومن لَيس منهم ،؟ قَالَ : «يخْسفُ بِأَولهم وآخرهم ، ثُم يبعثُون علَى نياتهم » متفَقٌ عليه : هذا لَفْظُ الْبخَاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ام المؤمنين عبدالله عاعشةގެ ފާނުކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކު كعبة އާއި ހަނގުރާމަ ކުރާނެއެވެ. ފަހެ بيداء ގެ ބިމާ ހަމައަށް އާދެވެހިނދު އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި ބިމަށް ދަށްކުރެވޭނެއެވެ. ފަހެ عائشة ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްދަށްކުރެވޭނީތޯއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި ނިކަމެތިންނާއި ވިޔަފާރިވެރިންވެސް ތިބޭނެބާއެވެ؟ އެމީހުންގެ ބާޒާރުގައި ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ގަސްދެއްނެތްމީހުންނާއި ނުކުމެގެންވާ ދުރުންނާއި އަދި ވިޔަފާރި އާއި ގޮސްނުކުރެވުނު މީހުން ހިމެނުނަސްއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި ބިމަށްދަށްކުރެވޭނީއެވެ. ދެން އަރުވާލައްވާ އެމީހުން محشر އަށް ފޮނުއްވާނީ އެމީހުންގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށެވެ.

3 وعن عائِشَة رضي الله عنْها قَالَت قالَ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم : «لا هجرةَ بعد الْفَتْحِ، ولكن جِهادٌ ونيةٌ ، وإِذَا استُنْفِرتُم فانْفِروا» متفَقٌ علَيه .

ومعنَاه : لا هجرةَ من مكةَ لأَنها صارتْ دار إِسلامٍ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عاعشة ގެ ފާނުކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . نبي އާ صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مكةގެ فتح އަށްފަހު مكة އިން هجر ކުރުމެއްނުވެއެވެ. ނަމަވެސް جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ނިޔަތްކުރުން ވެއެވެ. އަދި ނިޔަތުގެ މައްޗަށް عمل ތައް ބިނާވެގެން ވެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ނިކުތުމަށް ގޮވާލެވިއްޖެނަމަ ފަހެ ނިކުންނަންވާނެއެވެ.

4 وعن أَبي عبد الله جابِرِ بنِ عبد الله الأَنْصاري رضي الله عنْهما قَالَ :كُنا مع النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم في غَزاة فَقَالَ : «إِن بِالْمدينَة لَرِجالاً ما سرتُم مسيراً ، ولاَ قَطَعتُم وادياً إِلا كانُوا معكُم حبسهم الْمرض» وفي رواية : «إِلا شَرِكُوكُم في الأَجرِ» رواه مسلمٌ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި ابو عبد لله جابر بن عبد لله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންމެން نبى އާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައެއްގައި

(އެބަހީ: تبوك ހަނގުރާމައިގައި) ބައިވެރިވީމުއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مدينةގައި ބަޔަކު ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން جهاد ކުރުމަށްޓަކައި އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅެއްގައްޔާއި ހިނގާ ކޮންމެ ހިނގުމެއްގައްޔާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުން جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ހުރަސްކުރާ ކޮންމެ ވާދީއެއްގައި أجر ގެ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެކުގައި އެމީހުންވެއެވެ. އެމީހުން ނިކުތުމުން މަނާކުރީ އެބައިމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ عذر އެވެ.

ورواه البخَاري عن أَنَسٍ رضي الله عنْه قَالَ :رجعنَا من غَزوة تَبوك مع النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فقَالَ: «إِن أَقْواماً خلْفَنَا بالمدينة ما سلَكْنَا شعباً ولا وادياً إِلا وهم معنَا ، حبسهم الْعذْر».

އަދި الأمام البخاري މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި انس ގެ ފާނުން ހިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. أَنَس ގެ ފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نبي އާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި تبوك ހަނގުރާމައިން އެނބުރި އައީމުއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންނާ مدينةގައި ބަޔަކު ފަސްޖެހިފައި އައިސްފަ އެވެ. (ނަމަވެސް) ތިމަންމެން(جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ފަރުބަދަ ގޮޅިން) ހުރަސްކުރާ ކޮންމެ ހުރަސް ކުރުމެއްގައި އަދި ހުރަސްކުރާ ކޮންމެ ވާދީ އެއްގައި (أجر ގެ ގޮތުން)އެމީހުން ތިމަންމެންނާއި އެކުގައިވެއެވެ. އެމީހުން ނިކުތުމުން މަނާކުރީ އެބައިމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ عذر އެވެ.

5 وعن أبي يزيد معن بن يزيد بن الأَخْنس رضي الله عنْهم، وهو وأَبوه وجدّه صحابِيون، قَال: كَان أبي يزِيد أَخْرج دنَانير يتصدقُ بِها فَوضعها عنْد رجلٍ في الْمسجِد فَجِئْتُ فَأَخَذْتُها فَأَتيتُه بِها . فَقَالَ : والله ما إِياكَ أَردتُ ، فَخَاصمتُه إِلَى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَقَالَ: «لكَ ما نويتَ يا يزِيد ، ولكَ ما أَخذْتَ يا معن » رواه البخاري .

މާތް الله އެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو يزيد معن بن يزيد بن الأخنس ގެ ފާނުން ހިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެބޭކަލުންނާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ ބައްޕާފުޅާއި އެބޭކަލުންގެ ކާފަފުޅު صحابي ންނެވެ.) معن ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ ބައްޕާފުޅު يزيد ، صدقات ކުރުމަށްޓަކައި

ދީނާރުތަކެއް ނެރުއްވިއެވެ. އަދި އެދީނާރުތައް (ބެހުމަށްޓަކައި) މިސްކިތުގައި ހުރި ބޭބެއްގެ [illegible] [illegible] އޭނާގެ [illegible] އެ ދީނާރުތަކުން صدقات [illegible] ފަހެ ބައްޕާފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] الله [illegible] [illegible] صدقات [illegible] [illegible] [illegible] ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް [illegible] ބައްޕާފުޅުގެ [illegible] [illegible] ފަހެ [illegible] حديث [illegible] [illegible] يزيد [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ثواب [illegible] [illegible] [illegible] معن [illegible] [illegible] [illegible] صدقات ގެ [illegible] [illegible] [illegible]

6 وعن أبي إسحاقَ سعد بن أبي وقاصٍ مالك بن أُهيبِ بن عبد منَاف بن زهرةَ بن كلابِ بن مرةَ بن كعبِ بن لُؤى الْقُرشي الزهرِي رضي الله عنْه، أَحد الْعشرة الْمشْهود لهم بِالْجنة ، رضي الله عنْهم قال: « جاءني رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يعودني عام حجة الْوداعِ من وجعٍ اشْتد بِي فَقُلْتُ : يا رسول الله إِني قَد بلغَ بِي من الْوجع ما ترى ، وأَنَا ذُو مالٍ ولا يرِثُني إِلا ابنةٌ لِي ، أَفأتصدق بثُلُثَى مالِي؟ قَالَ: لا ، قُلْتُ : فالشطْرُ يارسولَ الله ؟ فقالَ : لا، قُلْتُ فالثلُثُ يا رسول الله؟ قال: الثلثُ والثلُثُ كثيرٌ أَو كَبِيرٌ إِنك إِن تَذر ورثتك أغنياء خَيرٌ من أَن تذرهم عالةً يتكففُون الناس ، وإِنك لن تُنفق نَفَقةً تبتغي بِها وجه الله إِلا أُجرتَ عليها حتى ما تَجعلُ في امرأَتك قَال: فَقلْت: يا رسولَ الله أُخَلّفَ بعد أَصحابِي؟ قَال: إِنك لن تُخَلَّفَ فتعمل عملاً تَبتغي بِه وجه الله إلا ازددتَ بِه درجةً ورِفعةً ولعلك أَن تُخلف حتَى ينْتفع بك أَقوامٌ ويضر بك آخرون. اللهم أَمض لِأَصحابِي هجرتَهم، ولا تردهم على أَعقابِهم، لكن الْبائس سعد بن خـولةَ « يرثى له رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم» أَن ماتَ بمكةَ » **متفقٌ عليه .**

الزهري قبيلةގެ قريش [illegible] لوي ގެ [illegible] كعب ގެ [illegible] مرة ގެ [illegible] كلاب ގެ [illegible] زهرة ގެ [illegible] عبد مناف ގެ [illegible] أهيب ގެ [illegible] أبو وقاص مالك ގެ [illegible] أبو إسحاق سعد (رضى الله عنهم) ގެ [illegible] [illegible]. [illegible]. رسول الله صلى الله عليه وسلم حجة الوداع ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ފަހެ [illegible] [illegible]. [illegible] الله ގެ [illegible]. [illegible]

ބަލިބޮޑުވެފައިވާ މިންވަރު ކަލޭގެފާނަށް [illegible] ފެންނަނީއެވެ. އަދި ތިމަންނައަކީ
މުދާވެރިއަކީމެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ މުދަލުން ވާރުތަ ކުރާ އެންމެ އަންހެންދަރިއެއް ނޫނީ
ނެތެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަގެ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައި صدقة ކޮށްލުން
ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެބައިކުޅަ އެއްބައި
ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ.
ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި އެންމެ ރަނގަޅެވެ. ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިވެސް ވަރަށް ބޮޑު އެއްޗެކެވެ.
ނުވަތަ ގިނަ އެއްޗެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ތިބާގެ ވާރިސުން فقير ކަމުގައި މީސްތަކުން
ކައިރިއަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ خرد ކުރާ ކޮންމެ އެއްޗަކާއި
الله ގެ ރުއްސެވުން قصد ކޮށްގެން [illegible] ހަމަ اجر [illegible] [illegible] ހަމައެއްވެސް
[illegible] ނުވެއެވެ. [illegible] ތިބާ ތިބާގެ އަނބިމީހާގެ އަނގައަށް [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. سعد بن أبو الوقاص ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ.
ތިމަންނަގެ އެކުވެރިން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި مدينة އަށް އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވައިރު
ތިމަން [illegible] ބަލިކަމުގެ ސަބަބުން مكة ގައި [illegible]. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ مكة ގައި [illegible] ހުންނަ [illegible] ކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި الله
ގެ ރުއްސެވުން قصد ކޮށްގެން [illegible] [illegible] درجة އާއި [illegible]
[illegible] [illegible]. އަދި [illegible] ތިބާ [illegible] [illegible] ބައެއް قوم ތަކަށް
[illegible] [illegible] [illegible] އަދި އަނެއްބައި قوم [illegible] [illegible] [illegible].(ދެން
އެކަލޭގެފާނު دعاء ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ الله ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ންގެ هجر ކުރުން
ފުރިހަމަ ކުރައްވާނދޭ ! އަދި އެބައިމީހުން އެނބުރި [illegible] ނުފޮނުއްވާނދޭ! ([illegible]
ވިދާޅުވިއެވެ.) ނަމަވެސް سعد بن خويلد ގެ فقير ކަމުގެ سبب ން އެصحابيގެ މައްޗަށް
އެކަލޭގެފާނު رحم [illegible] مكة ގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ދެއްކެވިއެވެ.

އިތުރު ބަޔާން : ދަންނަވަމެވެ. މި حديث ގައި އިތުރު އަލަކަށް ފާހަގަކުރެވޭ ތިބާ مكة ގައި ހުންނަ
ހުރުމަކީ ބަޔަށް قوم ތަކަކަށް ހުރުމުގެ ފައިދާތަކެއް ލިބުނީ އަދި އަނެއްބައި قوم ތަކަށް ހުރި
ފާއިދާކަމުން ވެސް ވަގުތުގައި ބަސްފުޅުގައި الله ގެ حضرة ން އަލަލާގެ ޖާގެން
އަންގަވައިދެއްވައިފައިވާ غيب ގެ خبر ގެ ތެރެއިން خبر އެކެވެ. ރިވާވާގޮތުން ގޮތުގައި މި
صحابى عراق فتح ކުރެއްވުމާ ހަމައަށް ދުނިޔޭގައި ހުންނެވިއެވެ. އަދި މި صحابىގެ
ސަބަބުން اسلام دين ޤަބޫލު مسلم ވެރިން ގިނަގިނަ ފަރާތްތަކެއް ލިބިގެންނެވެ. އަދި
ކާފިރުންނަށް އަނިޔާ ބޮޑު ގެއްލުން މި صحابى ގެ ޖިހާދުގެ ސަބަބުންނެވެ.

7 وعن أبي هريرة عبد الرحمن بن صخْرٍ رضي الله عنْه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «إِن الله لا ينْظُرُ إِلى أَجسامِكُمْ ، ولا إِلى صورِكُمْ ، ولكن ينْظُرُ إِلى قُلُوبِكُمْ وأَعمالِكُمْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة عبد الرحمن بن صخْر ގެ ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، (ثواب ދެއްވުމުގައި
ހުކުމްކުރެއްވުމުގައި) ބައްލަވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުތަކަށް ނޫނެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ސޫރަތްތަކަށް ނޫނެވެ. އަދި ބައްލަވަނީ ، އެކަލާނގެ ބައްލަވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކާ ޢަމަލުތަކަށެވެ.

8 وعن أبي موسى عبد الله بن قَيسٍ الأشعري رضي الله عنه قالَ: سئِلَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم عن الرجل يقاتِلُ شَجاعةً ، ويقاتِلُ حميةً ويقاتِلُ رياءً ، أَي ذلِك في سبِيل الله؟ فَقَالَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من قاتَلَ لِتكُون كلمةُ الله هي الْعلْيا فهو في سبِيل الله » متفَقٌ عليه

ދާތް الله ރުއްސުންގެންވި أبو موسى عبد الله بن قَيسٍ الأشعريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ކުރެން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. ކަލޭފާނަށް މީހަކަށް ޝުޖާޢަތުގައި ހަނގުރާމަކުރާ ކުރާ މީހާއި އަދި عائلة حماية ކުރުމަށް ބަލައި ހަނގުރާމަކުރާ ކުރާ މީހާއި އަދި ކަންފުޅުދެއްކުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރާ ކުރާ މީހާއި މިމީހުން މީހުން ކުރަނީ الله ގެ މަގުމަތީގައި ހަނގުރާމަކުރާ ކުރުމުން ކަމަށްވާނީ ކާކުންތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުމަތީގައި ހަނގުރާމަކުރަނީ މީހަކުކަމަށްވާނީ ހަމައެކަނި اسلام دين ކުރިއަރުވުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރާ ކުރާ މީހާއެވެ.

9 **وعن أبي بكْرة نُفيع بنِ الْحارث الثقفي رضي الله عنه أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم** قال: «إِذَا الْتقَى الْمسلمانِ بسيفيهما فالْقاتلُ والمقْتُولُ في النارِ» قُلْتُ : يا رسول الله ، هذَا الْقاتلُ فما بالُ الْمقْتُول ؟ قَال: «إِنه كَان حريصاً علَى قَتْلِ صاحبِه» **متفقٌ عليه** .

ދާތް الله ރުއްސުންގެންވި أبو بكْرة نُفيع بنِ الْحارث الثقفي ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމުސްލިމުން ކަނޑިއާއިގެން ކުރިމަތިވެއްޖެ ހަނގުރާމަ ކުރާނަމަ قتل ކުރިމީހާއި އަދި قتلވެވުނު މީހާއި ދެމީހުން ނަރަކައިގެ ނާރުގައެވެ. ވީމާ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! قتل ކުރިމީހާ ނަރަކައިގެ ނާރަށް ވަންނާނެކަމާ އެއްގޮތަށެވެ. ނަމަވެސް قتل ވެވުނު މީހާ ނަރަކައިގެ ނާރުގެ ތެރޭގައި ދާނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވެސް އަނެއްމީހާ قتل ކުރުމަށް މަސައްކަތްކޮށްފައިވާތީއެވެ. އެހެންވެއެވެ.

10 **وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم :** «صلاةُ الرجل في جماعةٍ تزيد علَى صلاته في سوقه وبيته بضعاً وعشْرين درجةً ، وذلِك أَن أَحدهم إِذا تَوضأَ فأَحسن الْوضوء ، ثُم أَتَى الْمسجِد لا يريد إِلا الصلاةَ ، لا ينْهزه إِلا الصلاةُ ، لم يخطُ خُطوةً إِلا رفع له بِها درجةٌ ، وحط عنْه بِها خَطِيئَةٌ حتى يدخلَ الْمسجِد ، فَإِذَا دخل الْمسجِد كان في الصلاة ما كَانَت الصلاةُ هي التي تحبِسه ، والْملائِكَةُ يصلون علَى أَحدكُم ما دام في مجلسه الذي صلى فيه ، يقُولُون : اللهم ارحمه ، اللهم اغْفر له ، اللهم

تُب عليه ، مالم يؤْذ فيه ، ما لم يحدثْ فيه » متفقٌ عليه ،وهذَا لفْظُ مسلمٍ . وقَولُه صلّى اللهُ عليه وسلم : «ينْهزه » هو بِفتحِ الْياء والْهاء وبالزاي : أَي يخْرجه وينْهضه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނާ މިސްކިތުގައި جماعة ގައި ކުރާ ނަމާދު އޭނާގެ ގޭގައި ނުވަތަ ބާޒާރުގައި ކުރާ ނަމާދަށް ވުރެ ފަސްވީސް ދަރަޖަ މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެއިން މީހަކު وضوء ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ކޮށްގެން މިސްކިތަށް އަންނަނީ އަދިވެސް ނަމާދު جماعة ގައި ކުރުމުގެ ثواب ލިބިގަތުމަށް ނަމާދުކުރުމަށް ފިޔަވައި އެހެން ދެވަނަ مقصد އެއް ނެތިގެން މިސްކިތަށް އައުމަށް ހިނގާ އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް ދަރަޖައެއް މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ. އަދި ކުށެއް ފުއްސަވައެވެ. އެންމެ ފިޔަވަޅަކުން ނުވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ މިސްކިތަށް ވަދެ ވަގުތުން ފެށިގެން އޭނާއަށް ނަމާދުގެ ثواب ލިބެމުންދެއެވެ. އަދި އޭނާ ނަމާދުން އަލުގަދުން އެގޮތުހިސްކައި وضوء ގެއްލި ނުދާހާ ހިނދަކު މަލާއިކަތުބޭކަލުން އޭނާއަށް دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ. އޭ الله ! އޭނާއަށް ރަޙްމަތް ކުރައްވާނދޭވެ! އޭ الله ! އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ الله ! އޭނާގެ توبة ގަބޫލުކުރައްވާނދޭވެ!

11 وعن أبي الْعباس عبد الله بن عباس بن عبد الْمطلب رضي الله عنهما، عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فيما يروى عن ربه ، تَبارك وتَعالى قَالَ : «إن الله كتَب الْحسنات والسيئات ثُم بين ذالك : فمن هم بِحسنةٍ فَلم يعملْها كتبها الله عنْده تَبارك وتَعالى عنْده حسنةً كاملةً وإن هم بها فَعملْها كَتَبها الله عشْر حسنَاتٍ إِلى سبعمائِة ضعفٍ إِلى أَضعافٍ كثيرةٍ ، وإن هم بِسيئَة فَلَم يعملْها كَتَبها الله عنْده حسنَةً كاملةً ، وإن هم بِها فعملها كَتَبها الله سيئَةً واحدةً» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި عبد الله بن عباس ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި قدسي حديث އެއްކަމުގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހެޔޮ ކަންތައްތަކާއި ނުބައި ކަންތައް (އަޢުމާލުގެ علم ފުޅުގައި) ލިޔުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު

އެކަން ބަޔާން ކޮށްދެއްވިއެވެ. ފަހެ ހެޔޮ ކަމެއް ކުރުމަށް މީހަކު قصد ކޮށްފައި އެކަމެއް ނުކޮށް ދޫކޮށްލިނަމަ އެ ނީޔަތަށްބަލައި الله ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަމެއްގެ ފުރިހަމަ ދަރުމަ ލިޔުއްވަވައެވެ. އަދި މީހަކު ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަށް قصد ކޮށްފައި އެކަމެއް ކޮށްފިނަމަ އެނީޔަތަށްބަލައި الله ގެ حضرة ގައި ދިހަ ހެޔޮކަމެއްގެ ދަރުމަ ލިޔުއްވަވައެވެ. އަދި އެ عمل ގައި ހުރި إخلاصތެރިކަމެއްގެ މައްޗަށް ބިނާ ކުރައްވައި އަދަދުގެ ދަރުމަ ހަތްސަތޭކަ ގުނައަށް އިތުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި އެއަށްވުރެވެސް އިތުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި މީހަކު ނުބައި ކަމެއް ކުރުމަށް قصد ކޮށްފައި އެކަމެއް ނުކޮށް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ އެނީޔަތަށްބަލައި الله ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަމެއްގެ ފުރިހަމަ ދަރުމަ ލިޔުއްވަވައެވެ. އަދި މީހަކު ނުބައި ކަމެއް ކުރުމަށް قصد ކޮށްގެން އެކަމެއް ކުރެވިއްޖެނަމަ އެނީޔަތަށްބަލައި الله ގެ حضرة ގައި ލިޔެވޭ ހުރީ ހަމަ އެންމެ ނުބައި ކަމެކެވެ.

12 وعن أبي عبد الرحمن عبد الله بن عمر بن الْخطاب، رضي الله عنهما قال: سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ: «انْطَلَقَ ثَلاثَةُ نفر ممن كان قَبلَكُم حتى آواهم الْمبِيتُ إِلَى غَارٍ فَدخَلُوه، فانْحدرتْ صخْرةٌ من الْجبل فَسدتْ علَيهم الْغَار، فَقَالُوا : إِنه لا ينْجِيكُم من الصخْرة إِلا أَن تَدعوا الله تعالى بصالح أَعمالكُم .

قال رجلٌ منهم : اللهم كَان لِي أَبوانِ شَيخَانِ كَبِيرانِ ، وكُنْتُ لا أَغْبِقُ قبلهما أَهلاً ولا مالاً فنأَى بي طَلَب الشجرِ يوماً فَلم أُرِح علَيهما حتى نَاما فَحلبت لهما غبوقَهما فَوجدتُهما نَائِمين ، فَكَرِهت أَن أُوقظَهما وأَن أَغْبِقَ قَبلَهما أَهلاً أَو مالاً، فَلَبِثْتُ والْقَدح علَى يدى أَنْتَظِر استيقَاظَهما حتى برقَ الْفَجر والصبيةُ يتَضاغَون عنْد قَدمى فَاستَيقظَا فَشَربا غَبوقَهما . اللهم إِن كُنْتُ فَعلْتُ ذَلِك ابتغَاء وجهك فَفَرج عنا ما نَحن فيه من هذه الصخْرة ، فانْفَرجتْ شَيئاً لا يستَطيعون الْخُروج منْه .

قال الآخر : اللهم إِنه كانتْ لِي ابنَةُ عم كانتْ أَحب الناس إِلي » وفي رواية : « كُنْتُ أُحبها كَأَشد ما يحب الرجالُ النساء ، فَأَردتُها علَى نَفْسها فَامتَنَعتْ منى حتى أَلَمتْ بِها سنَةٌ من السنين فَجاءتْنى فَأَعطَيتُها عشْرين ومائَة دينَارٍ علَى أَن تُخَلى بينى وبين نَفْسها فَفَعلَت ، حتى إِذَا قَدرتُ علَيها » وفي رواية : « فَلَما قَعدتُ بين رِجلَيها ، قَالَتْ : اتق الله ولا تَفُض

الْخاتَم إلا بِحقه ، فانْصرفْتُ عنْها وهى أَحب الناس إلي وتركْتُ الذهب الذي أَعطَيتُها ، اللهم إِن كُنْتُ فَعلْتُ ذَلِك ابتِغاء وجهك فافْرج عنا ما نَحن فيه ، فانفَرجت الصخْرةُ غَير أَنهم لا يستَطيعون الْخُروج منْها .

وقَالَ الثالِثُ : اللهم إِني استأْجرتُ أُجراء وأَعطَيتُهم أَجرهم غَير رجلٍ واحدٍ تَرك الذي له وذهب فثمرت أجره حتى كثرت منه الأموال فجائنى بعد حين فقال يا عبد الله أَد إِلي أَجري ، فَقُلْتُ : كُل ما تَرى من أَجرك : من الإِبِلِ والْبقَرِ والْغنَم والرقيق فقال: يا عبد الله لا تَستهزِي بي ، فَقُلْتُ : لاَ أَستَهزِي بِك، فَأَخَذَه كُله فاستاقه فَلَم يتْرك منْه شَيئاً ، اللهم إِن كُنْتُ فَعلْتُ ذَلِك ابتِغاء وجهك فافْرج عنا ما نَحن فيه ، فَانْفَرجت الصخْرةُ فخرجوا يمشُون » متفقٌ عليه.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުންލެއްވި أبو عبد الرحمن عبد الله بن عمر بن
الْخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم
حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވެވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުޅުނު މީހުންގެ ތެރެއިން ތިން މީހަކު ތަނަކަށްދާން ނިކުމެގެން
ހިނގަމުން ގޮސް ރޭކުރުމަށްޓަކައި ފަރުބަދައެއްގެ އަހަންގަރު
އެހޮހަޅަށް ވަނެވެ. ފަހެ ފަރުބަދައިން ހިލައެއް ވެއްޓިގެން ގޮސް
އެމީހުންނަށް ނުނިކުމެވޭގޮތަށް ދޮރު ބަންދުވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން
ބުންޏެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރަނގަޅު ޢަމަލުތަކުގެ وسيله ން الله
سبحانه وتعالى އަށް دعاء ކޮށްގެންނޫނީ يقين ން ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް މިހިލައިން
ސަލާމަތްވެގެން ނުދެވޭނެއެވެ.

އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު دعاء ކުރަން ފެށީއެވެ. ޔާ الله ! ތިމަން އަޅާގެ ގާތުގައި
އުމުރުން ދުވަސްވެ ، މުސްކުޅިވެފައިވާ މަންމާއި ބަފައިކަލުން ތިއްބެވެ. އަދި ތިމަން އަޅާ
ދުވަހަކުވެސް އެދެމީހުންނަށްވުރެކުރިން ތިމަންނަގެ އަހުލުވެރިންނަކަށް އަދި ތިމަންނަގެ
ބަކަރިތަކުގެ ކިރު ދޭއިރު އެއްވެސް މީހަކަށް ބޮއެއްނުދެމެވެ. ފަހެ އެއްދުވަހަކު ތިމަންނަ
ހުއްޓި ދުރަށް ގޮސް އަޅުވެ އަނބުރާ އައިސް އެދެމީހުން ނިދާފައިވިއެވެ.

ފަހެ ތިމަންނަ އެދެމީހުން ދޭން ކިރު ހިފައިގެން ދިޔައިރު އެދެމީހުން ތިބީ ނިދިކުރައްވާނެވެ. ފަހެ އެދެމީހުން ހޭލުއްވުމަށް ތިމަންނަ ހިތްހަމަނުޖެހުނީމެވެ. އަދި އެދެމީހުންނަށްވުރެ ކުރިން ތިމަންނަގެ އަނބިދަރިންނާއި ތިމަންނަގެ ބަލަދު އަރިހުން ކައިގަންނަކަށް ތިމަންނަ އަދާ ހިތްހަމަނުޖެހުނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެދެމީހުންގެ ކާރިއްސާ އަރާފައިވާ ކަންވާރު އަތްތިލަ މަތީ ބަހައްޓައިގެން ހިކިފައިނުވާގޮތަށް ކަރުން ފެނުނީމެވެ. އެންމެ ފަތިސްވަނަށް ފިއްޓިއްޖައެވެ. އަދި ކުދިން ތިބީ ބަނޑުހައިވެފައިވަރަށް ބޮޑުކަމުން ތިމަންނަގެ ފައިގައި ހިފައިގެން ރޮއިރޮއިވެއެވެ. ފަހެ ފަތިސްވުމުން އެދެމީހުންނަށް ހޭލެއްވުނެވެ. އަދި އެދެމީހުން ކާނާ ކެއްވިފައިވިއެވެ. އޭ ﷲ ! މިއަދާ އަކަން ކަމެއްކޮށްފައިވާނަމަ އިބާދަތުގެ ވަޖުހުފުޅަށްޓަކައި ކަމުގައި ވަނީނަމަ ތިމަންނަމެން މިދިމާވެ ވެފައިވާ މިހިސާބުގެ مصيبة އިން ކަމުއްދެ ކުރައްވާފާންދޭވެ! ފަހެ (އޭ دعاء ކުރެއްވުމުން) ހިލަގަނޑު ކުޑަ ދަންކަޑަކަން ދުރުވެއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް ނިކުމެވޭވަރަށް ނުވެއެވެ.

ދެވަނަ މީހާ دعاء ކުރަން ފެށީއެވެ. އޭ ﷲ ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ބޮޑުބޭބެގެ އަންހެންދަރިއަކު ހުއްޓެވެ. އަދި ހުރިހާ މީހުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ލޯބިވެފައިވީމެވެ. އަދި އެކަން ރުހުންތެރިކަމާ ވީއެވެ. ނަމަވެސް އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ފިރިހެނުން އަންހެނުންނަށް ދެކެ ލޯބިވާ އެންމެ ބޮޑު ލޯބިވެފައެވެ. އެހެންނަމަވެސް މަދަނާސް އެކަނބުލޭގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ގޮތުން ހިނގާލަން قصد ކުރީމެވެ. ނަމަވެސް އެކަނބުލޭގެ އެކަމަން މަސްވެގެންގެން އޮޑުއަކަން ތިދި މުބާކުމެގެ އައިރުއި އެއިސްވެ މުދުވެރި ވީއެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ ތިމަންނަ ފަހެ އައެވެ. އަދިކަން އިހައިކައިން ގޯސް ތިމަންނަގެ އެކަނބުލޭގެ ފަހެ އަދިނީމެވެ. އުފައްދަމުން ނަހަރު ގޮތުން ފިޔަވައި ދޫނުކުރެ މިއަ އެހެން އެކަނބުލޭ އޭއްކަން ބޮޑުވެ ވީއެވެ. އެންމެ ފިރިން އެކަމަނާރަށަށް ފަހު ދިޔައެވެ. އަދި އެހެން ރުހުންތެރިކަމާއި ވީއެވެ. ނަމަވެސް އެކަނބުލޭގެ ދުލުދުލު އިނގިލި އިހުސާނު ބޭނުން ނަހަމަ ބިރުކައިން عفة ތިމަންނަގެ ވާގޮތް. ބިރުވެތިބެ އަށް ﷲ ބަނޑުބެއްވެ. އެކަނބުލޭގެ ބޭނުން ތިމަންނަ ދޫކޮށްލީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ﷲ އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ ސަބަބުން އެކަނބުލޭގެ عملކުރުން ދުރުކުރީމެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ ދުލުން ދިނުމުގެ ހަމައެކަނި ހިތާމަ ދުރުކޮށްދެއްވާށެވެ. އޭ ﷲ ! ތިމަންނައާ عمل އެކަނބުލޭގެ ދުލުން ދިނުމުގެ ހަމައެކަނި ބަޔަކު ތިމަންނަމެން މިދިމާވެ ވެފައިވާ މުސީބާތުން ކަމުއްދެ ކުރައްވާށެވެ

ވެރިއިވާ ދިރިހުރެނީ مصيبة އިންސާފުވެރިކަމާ ކުރައްވާފައިނުދެއްވާނދޭވެ! ކަލާ (أدعاء ކުރެއްވުމުން
) ހިރަގަނޑު ކަމާ ބަންދުކުރެއްވި ދެރައިން ވާހަކައެވެ. ނަމަވެސް ނިކަމެތިވުމަކީ ނުވިއެވެ .

ތިމަންނަ ދީގާ دعاءކުރަން ފެށީމެވެ . އޭ ﷲ ! ތިމަންނަ މުސީބާތަށް ބަރާބަރު ލިބުނު
މުސީބާތުގެ ކުރިމަތީގައި ހިތްވަރު ދެއްވާށެވެ. އަދި އެހެންމީހުނަށް ވުރެ ރަނގަޅު ބަދަލު ދެއްވާށެވެ.
މިކަމުގެ މުސީބާތު ދުރުކުރެއްވުމަށް އަދި އެހެން މުސީބާތުތައް ދުރުކުރެއްވުމަށް ދީބާ މުސީބާތް ނެތިކޮށްދެއްވާށެވެ.
ފަހެ ތިމަންނަ އެނގޭ މުސީބާތުން ފަރިތަ ވޭތުވެދިޔަ ހަނދާނުން ވާރޭތަ ދޭން ދޫނި ގޮސްނެވެ.
ފަހެ އެކަން ޖަހާން ތިލަފުޅި އަތުވެއްޖެއެވެ.އަދި ބުނެލީމެވެ. " އޭ ﷲ ގެ އަޅާއެވެ.
ތިމަންނަގެ މުސީބާތު ދުރުވުމެވެ." ތިމަންނަ އެހާއަށް ބުނީމެވެ. ތިހާރު ފަހެނަގާ ޖަމާލު
ތިކާއި، ގޮތްތިކާއި، ބަރަކާތިކާއި އަދި އަގުހޮޅިކާއި ތިބޭގެ މުސީބާތުގެ އަޖުރުއެވެ." އެނާ
ބުނީމެވެ." އޭ ﷲ ގެ އަޅާއެވެ! ތިހާރަކަށް ނަގާނު ތިމަންނަގާއި ނިކަމެތިވެވެ." ތިމަންނަ
ބުނީމެވެ. "ތިމަންނަ ތިބާއަކާ ނަގާނަގާއީ ކަރަނިއަޤާ ނުނުވެ." އެއަށް ފަހަ އެނާ
އެރުވަރި މަގު ހިފައިގެން ހިނގައިޖައީމެވެ. އަދިއެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ދިޔަނު ނިކުމެއެވެ.
އޭ ﷲ ! ތިމަންނާގެ އެދުމަކީ ކަރުނަވާ ތިކަ އިބަރުސާކާނުގެ ވެޖެހުނުގޮތުބާކާއި ކަމަގައި
ވެއްޖަނަމަ ތިމަންނަންނަށް މަތިވެރި ވަޒީފާ ދިރިހުރުމުގެ مصيبة އިންސާފުވެރިކަމާ
ކުރައްވާފައިނުދެއްވާނދޭވެ! ފަހަ އަހަރެންގެ މުޅިން ދުރުވާ ވެގެއްގެ އެހެން ފަހަ އެމީހުން އައިއިސާފައިން
ނިކަމެތިން ގަސްތަރުވެއެވެ.

باب التوبة

توبة ވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ކޮށްދޭ باب

قال العلماء: التوبة واجبة من كل ذنب. فإن كانت المعصية بين العبد وبين الله تعالى لا تتعلق بحق آدمي فلها ثلاثة شروط: أحدها أن يقلع عن المعصية، والثاني أن يندم على فعلها، والثالث أن يعزم أن لا يعود إليها أبدا؛ فإن فقد أحد الثلاثة لم تصح توبته. وإن كانت المعصية تتعلق بآدمي فشروطها أربعة: هذه الثلاثة وأن يبرأ من حق صاحبها. فأن كانت مالا أو نحوه رده إليه، وإن كان حد قذف ونحوه مكنه منه أو طلب عفوه، وإن كانت غيبة استحله منْها. ويجب أن يتوب من جميع الذنوب، فإن تاب من بعضها صحت توبته عند أهل الحق من ذلك الذنب وبقى عليه الباقي. وقد تظاهرت دلائل الكتاب والسنة وإجماع الأمة على وجوب التوبة.

ދަންނަބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ.އެންމެހާ ފާފަތަކުން ވަގުތުން توبة ވުމަކީ ވާޖިބުވެގެން ވާކަމެކެވެ. ފަހެ އެފާފައަކީ އަޅާ އާއި الله سبحانه وتعالى އާއި ދެމެދުގާ حق އަކަށްވެފައި އާދަމީ އެއްވެސް އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ حق އެއް ނުވާނަމަ ފަހެ އޭގެ شرط ތައް ތިންކަމެވެ. ފުރަތަމައި އެފާފައެއް ނުކޮށްހުއްޓާލުމެވެ. ދެވަނައީ އެކަމެއް ކުރިކަމަށް ހިތާމަ ކުރުމެވެ.އަދި ތިންވަނައީ އަލުން ދުވަހަކުވެސް އެކަމެއް ނުކުރުމަށް عزم ކަނޑައަޅުމެވެ. ފަހެ މިތިންކަމުން ކޮންމެ ކަމެއް އުނިވެއްޖެނަމަ އޭނާގެ توبة ވުން صح އެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެފާފައަކީ އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ حق އެއް އެކަމެއްގައި ވާނަމަ އޭގެ شرط ތައް ހަތަރެކެވެ. އެއީ އިސްވެދިޔަ ތިންކަމާއި އަދި އެحق އެއް ވެރިޔާއަށް ދޫކޮށްލުމެވެ. ފަހެ އެ حق ކައި މުދަލެއް ނުވަތަ މިފަދަ ކަމެއްނަމަ ވިޔަސް އެއްޗެއް އަނބުރާ އަދާކޮށް ދޭންޖެހޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެހެންކަމެއްގެ ބާރު އެحق އެއް ކަނޑުމެވެ.

-قال الله تعالى (النور 31): {وتوبوا إِلى الله جميعا أيها المؤمنون لعلكم تفلحون}.

ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله އަށް توبة ވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިންނަވައި، نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (هود 3): {استغفروا ربكم ثم توبوا إليه}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ފާފަފުއްސެވުން ތިޔަބައިމީހުން އެދޭށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން **توبة** ވާށެވެ!

قال تعالى (التحريم 8): {يا أيها الذين آمنوا توبوا إِلى الله توبة نصوحا}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތެދުވެރި إخلاص ހުރި توبة އަކުން، ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް توبة ވާށެވެ!

13 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « والله إِني لأستَغْفر الله ، وأَتُوب إِليه ، في اليوم ، أَكثر من سبعين مرةً » رواه البخاري .

ވާދް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވާދް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާކަލޭގެފާނު ކޮންމެ ދުވަހަކު ހަތްދިހަ ފަހަރަށްވުރެ ގިނައިން الله އަށް إستغفار ދަންނަވާ އަދި އެކަލާނގެއަށް توبة ވަމެވެ.

14 وعن الأغَر بن يسار المزني رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا أَيها الناس تُوبوا إِلى الله واستغْفروه فإِني أَتوب في اليوم مائة مرة » رواه مسلم .

ވާދް الله ރުއްސެވުންލެއްވި الأغَر بن يسار المزني رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!

ތިޔަބައިމީހުން މާތް الله އަށް توبة ވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް إستغفار ދަންނަވާށެވެ.
އަދި ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ކޮންމެ ދުވަހަކު ސަތޭކަފަހަރު توبة ވަމެވެ.

15 وعن أبي حمزةَ أَنَس بن مالِك الأنْصاري خَادمِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : لله أَفْرح بِتوْبة عبده من أَحدكُم سقط علَى بعيرِه وقد أَضله في أَرضٍ فَلاة متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلمٍ : « لله أَشد فرحاً بِتَوبة عبده حين يتُوب إِلَيْه من أَحدكُم كان علَى راحلَته بِأَرضٍ فلاة ، فانْفلتتْ منْه وعلَيها طعامه وشرابه فَأيس منْها ، فَأَتَى شَجرةً فاضطَجع في ظلها ، وقد أَيس من راحلته ، فَبينما هو كَذَلِك إِذْ هو بِها قَائِمة عنْده ، فَأَخذ بِخطامها ثُم قَالَ من شدة الفَرحِ : اللهم أَنت عبدي وأَنا ربك، أَخْطَأَ من شدة الفرح » .

رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ خَادم أبوحمزة أَنَس بن مالِك الأنْصاري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށްބުނަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ސަވާރީ ހުސްބިމަކަށް ގެއްލިފައި ވަނިކޮށް ކުއްލިއަކަށް އެފެނުމުން އެމީހަކަށް އުފާވެރިކަން ލިބޭ ވަރަށްވުރެ ބޮޑަށް الله سبحانه و تعالى އަޅާ توبة ވުމުން ރުއްސަވާވޮޑިގެން ވެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ސަވާރީ އަދި އޭގައި އެމީހާގެ ކާތަކެއްޗާއި ބޯތަކެތި ހުއްޓައި [illegible] ގަހެއްގެ ކައިރިއަށް އައިސް އެގަހުގެ ހިޔަލުގައި [illegible] ކަނޑައިގެން [illegible] الله! [illegible] الله سبحانه و تعالى [illegible] توبة ވުމުން ރުއްސަވާވޮޑިގެންވެއެވެ.

16 وعن أبي موسى عبد الله بنِ قَيسٍ الأشْعرِي ، رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « إِن الله تعالى يبسطُ يده بالليل ليتُوب مسيء النهارِ ويبسطُ يده بالنهارِ ليتُوب مسيء الليل حتى تَطْلُعَ الشمس من مغْرِبِها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو موسى عبد الله بنِ قَيس الأشْعرِي ، ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަތިވެރި މާތް الله އެއިލާހުގެ رحمة ބާވައިލައްވައެވެ. އެއީދުވާލުގެ ފާފަވެރިންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ދުވާލުގައި އެއިލާހުގެ رحمة ބާވައިލައްވައެވެ. އެއީ ރޭގަނޑުގެ ފާފަވެރިންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށްޓަކައެވެ. މިގޮތުގެމަތީން ހުޅަނގުން އިރުއަރަންދެން އެކަލާނގެ رحمة ބާވާލެއްވުމުގައި ދެމިވޮޑިގެންވެއެވެ.

17 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من تاب قبلَ أَن تطلُع الشمس من مغْرِبِها تَاب الله عليه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުޅަނގުން އިރުއަރުމުގެ ކުރިން توبة ވެއްޖެމީހާގެ توبة މާތް الله سبحانه وتعالى قبول ކުރައްވާ ހުއްޖެވެ .

18 وعن أبي عبد الرحمن عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال: «إِن الله عز وجل يقْبلُ توبة العبد مالَم يغرغر» رواه الترمذي وقال: حديث حسن .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو عبد الرحمن عبد الله بن عمر بن الخطاب ، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه و تعالى އަޅާގެ توبة އޭނާގެ ފުރާނަ ނޭވާ ރޮގިއަށް އެޅިއްޖެއުމަށް ދާންދެން قبول ކުރައްވައެވެ.

19 وعن زر بن حبيشٍ قَال : أَتيتُ صفْوان بن عسالٍ رضي الله عنْه أَسأَله عن الْمسحِ علَى الْخُفينِ فقال : ما جاء بِك يا زِر ؟ فقُلْتُ : ابتغَاء الْعلْمِ ، فقَال: إِن الْملاَئِكَةَ تَضع أَجنحتها لِطاَلِبِ الْعلْمِ رِضاء بما يطلُب ، فَقلْتُ : إِنه قد حك في صدرِي الْمسح علَى الْخُفينِ بعد الْغَائِط والْبول ، وكُنْتَ امرءاً من أَصحاب النبِي صلّى اللّهُ علَيه وسلم ، فَجئْت أَسأَلُك : هلْ سمعتَه يذْكر في ذَاك شيئاً ؟ قال : نعم كان يأْمرنا إذا كُنا سفراً أو مسافرين أَن لا ننْزِع خفافنَا ثلاثة أَيامٍ ولَيالِيهن إِلا من جنَابة ، لكن من غائط وبولٍ ونوْمٍ . فقُلْتُ : هل سمعته يذكُر في الْهوى شيئاً ؟ قال : نعم كُنا مع رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم في سفرٍ ، فبينا نحن عنْده إِذ ناداه أَعرابي بصوت له جهوري : يا محمد ، فَأجابه رسولُ الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم نحوا من صوته : «هاؤُم» فقُلْتُ له : ويحك اغْضض من صوتك فإِنك عنْد النبي صلّى اللّهُ علَيه وسلم وقد نُهيت عن هذا ، فقال : والله لا أَغضض : قَالَ الأَعرابِي : الْمرء يحب الْقَوم ولَما يلْحق بِهِم؟ قال النبِي صلّى اللّهُ علَيه وسلم : «الْمرء مع من أَحب يوم الْقيامة » فما زالَ يحدثُنَا حتى ذكر باباً من الْمغْرب مسيرةُ عرضه أو يسير الراكب في عرضه أَربعين أَو سبعين عاماً. قَالَ سفْيان أَحد الرواة . قبل الشامِ خلقَه الله تعالى يوم خلق السموات والأَرض مفْتوحاً لِلتوبة لا يغلقُ حتى تَطلُع الشمس منْه » رواه الترمذي وغيره وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި زر بن حبيش ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ خفގައި ފެން ފުހުމާބެހޭ ސުވާލެއް ކޮށްލުމަށްޓަކައި މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި صفوان بن عسال ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ޒިއްރާ އެވެ. ތިޔަވަޑައިގަތީ ކޮންކަމަކަށް ތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. علم އުނގެނުމުގެ ގަސްދުގައެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން [illegible] علم އުނގެނޭ މީހާ އެ އުނގެނޭ ތަކެތީގެ [illegible] ދެންނެވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން [illegible] خف ގައި [illegible] ތިމަންނަގެ ހިތުގައި [illegible] شك އުފެދިއްޖެއެވެ. އަދި [illegible] نبي އާ صلّى اللّهُ علَيه وسلم ގެ أصحاب ންގެ ތެރެއިން [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible]

އަޅުގަނޑުމެން ދަތުރުވެރިންކަމުގައި ހުރިއިރު ތިން ދުވަހާއި ތިން ރެއަކު ވަންދެން ފައިވާން ނުނައްޓާ ހުރުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. جنب ވެގެން ނޫނީ. ނަމަވެސް ބޮޑުކަމާއި ކުޑަކަމާއި ނިދުމުގެ ސަބަބުން خف ގައި ފުޅާކުރުމެވެ. އަދި ހަމަ އެހެނިހެން ކަންކަމުގައި ސަބަބަކުން ނިދިޔަސް ވުޟޫ ހެދުމަށް ބުނެއެވެ. خف ބޭނުންކުރުމުގައި ޝައްކު ވާނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއްތޯ އަހަރެން އެހީމެވެ.(އެބޭފުޅާ އޭނާ ބުނީ ބަލައިފިން އަހަރެންގެ ފިޔަވަޅު ކުރިން ވުޟޫހެދުމަށްފަހު ފައިވާން ލެއްވީނަމަ خف ބޭނުންކުރުމަށް ހުއްދައެވެ. ސީދާ ދުވަހު އެއީ صحح ވާނެއެވެ.) މިހެން ބިމަށްނަގާ ދެންނެވީމެވެ. ބަޔަކާ ދެކޮޅަށް ލޯބިކުރާ މީހަކު ބުނެދެއްވާތި؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކޭ.

ތިމަންމެން رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރެއްގެ މައްޗަކު ތިއްބަމެވެ. ކައިރިއަށް ގޮސް ބޭރުގެ މީހަކު ހަޅޭއްލަވާ ގޮވާލިއެވެ. "ޔާ محمد އެވެ." ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم ވެސް އެހެން އަޑަކުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.) "އާނ! ކަލޭގެފާނު ކިހިނެއްތޯ؟" މީހުން ބުނެފިއެވެ. ކަލޭގެ އަޑު ކުޑަކޮށްލާށެވެ. ނަބިއްޔާ ކައިރީގައި އަޑުގަދަކުރުމަކީ ކަލޭ މަނާކުރެވިފައިވާ ކަމެކެވެ! ކަލޭ ނިކަމެތިވެ އޮތުމަށް ދެކެނީ ވަކި ދުވަހެއްގެ ދޮގެކެވެ. މީހަކު ނަމާދަކުން ނިކުމެގެން ސަލާމްދީފައި ސަލާމް ބުނުމުން ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށް ގޮސް އަރިހުގައެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެއްފަހަރު ހުރިހާ ކަމެއްގައި އޭނާ ޙާލަތެއް ވިސްނާލުމާއި ކޮޅުމަޑުވެގެން ހުއްޓެވެ. ފުރަ އަޑު ބޮޑުކޮށްލިއެވެ. ކަލޭގެ بالله އެވެ. ބިމަށްނަގާ އަޑެއް ކަޑަ ނުކުރާނަމެވެ. ދެން މީހަކު ފުރުގެ މީހާ (رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން) އެއްސެވީއެވެ. މީހަކު ބަޔަކާއި ލޯބިކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުން އާއި ގުޅިގެން ނުވެއެވެ. މީހާ އެކުގައި މީހާގެ حكم އަދި ކިހިނެއްތޯ؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ قيامة ދުވަހުން ވެރިޔާއާ މީހާ ލޯބިވާ މީހާއާ އެކުގައެވެ. އެއަށްފަހު އަޅުގަނޑުމެން ބަޔަކާ ސުވާލުކުރުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. مغرب ފަރާތުން ދޮރެއްގެ ވާހަކަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) އެދޮރުގެ ފުޅާމިނަކީ ސަވާރީއެއްގެ ސަފަރު ހަތްދިހަ އަހަރުގެ ދުރުމިނެވެ. އަދި ތިމަންމެން ސުފްޔާން ބުނީ ދެން ފަހަތުގައި (މި حديث ރިވާކުރި އެއްބަޔަކު ބުނެއެވެ سفيان ގެފާނު مغرب ފަރާތުގެ ބަރުގަހުގައި مشرق ފަރާތަށްވުރެ ދިމާލެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ.) الله سبحانه وتعالى އުފެއްދި ދުވަސް އޮރިޔަ ދޮރު ހުޅުވާ ދެއްވެވި توبة ޤަބޫލުކުރެއްވުމަށެވެ. ހުޅުވިފައިވާ ދޮރަކީ ހިރަ ނުބަންދުކުރެވޭނެއެވެ. ހަމައެކަނި ދޮރުހުޅުވި ބަންދުކުރެވޭނީ ހިރަފަތު ނިކުމުމުންނެވެ.

20 وعن أبي سعيد سعد بن مالك بنِ سنانٍ الْخُدري رضي الله عنه أن نَبِي الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَال : « كان فيمن كَان قَبلكُم رجلٌ قتل تسعةً وتسعين نفْساً ، فسأل عن أَعلَمِ أَهل الأرض فدل على راهبٍ ، فَأتَاه فقال : إِنه قَتَل تسعةً وتسعين نَفْساً ، فَهلْ لَه من توبة ؟ فقال : لا فقتلَه فكملَ بِه مائةً ثم سأَلَ عن أعلم أهل الأرض ، فدل على رجلٍ عالمٍ فقال: إنه قَتَل مائةَ نفسٍ فهلْ لَه من تَوبة ؟ فقالَ: نَعم ومن يحولُ بينَه وبين التوبة ؟ انْطَلَقْ إِلَى أَرض كذا وكذا ، فإِن بها أُنَاساً يعبدون الله تعالى فاعبد الله معهم ، ولا تَرجع إِلى أَرضك فإِنها أَرض سوء ، فانطَلَق حتى إِذا نَصف الطريقُ أَتَاه الْموتُ فاختَصَمتْ فيه ملائكَةُ الرحمة وملائكةُ الْعذابِ . فقالتْ ملائكةُ الرحمةَ : جاء تائِباً مقْبلا بِقلْبِه إِلى الله تعالى ، وقالَتْ ملائكَةُ الْعذابِ : إِنه لم يعملْ خيراً قط ، فَأَتَاهم ملك في صورة آدمي فجعلوه بينهم أَي حكماً فقال قيسوا ما بين الأَرضين فإِلَى أَيتهما كَان أَدنى فهو لَه، فقاسوا فوجدوه أَدنى إِلَى الأَرض التي أَراد فَقبضته ملائكةُ الرحمة » متفقٌ عليه.

وفي رواية في الصحيح : « فكان إِلَى الْقرية الصالحة أَقْرب بِشبرٍ ، فجعل من أَهلها » وفي رواية في الصحيح : « فَأوحى الله تعالَى إِلَى هذه أَن تَباعدى، وإِلى هذه أَن تَقربِي وقَال : قيسوا ما بينهما ، فَوجدوه إِلَى هذه أَقْرب بِشبرٍ فَغُفَر لَه » . وفي رواية : « فنَأى بِصدرِه نَحوها » .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو سعيد سعد بن مالك بن سنان الْخُدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު މީހުންގެ ތެރޭގައި ނުވަދިހަނުވަ މީހުން قتل ކުރި މީހަކު އުޅުނެވެ. ފަހެ އެމީހާ ބިންމަތީގައި ވާއެންމެ ބޮޑު علم ވެރިޔަކު ހޯދަން އުޅުނެވެ. އޭނާއަށް راهب އަކަށް إشارة ކުރެވުނެވެ. ފަހެ އެމީހާ އެ راهب ގެ ގާތަށް ގޮސް ސުވާލުކުރިއެވެ. " ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވަނީ ނުވަދިހަނުވަ މީހުން قتل ކޮށްފައެވެ. ވީމާ ތިމަންނައަށް توبة އެއް ވޭހެއްޔެވެ؟ " އަޅުވެރިޔާ ޖަވާބު ދިނެވެ. " ނުވެއެވެ. " ފަހެ އެމީހާ އެ އަޅުވެރިޔާ ވެސް قتل ކޮށްލިއެވެ. އެމީހާކު ސަތޭކަ މީހުން ހަމަކުރިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ބިންމަތީގައިވާ އެންމެ ބޮޑު علم ވެރިޔަކު ހޯދަން އުޅުނެވެ. އެހިނދު ދަންނަ ބޭކަލަކަށް إشارة ކުރެވުނެވެ. ދެން އެ علم ވެރިޔާގެ

ގާތަށްގޮސް ޢާލިމާއި ސުވާލުކުރިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވަނީ ސަތޭކަމީހުން قتل ކޮށްފައެވެ. ތިމާ ތިމަންނަށް ތައުބާ އެއް ވޭތޯއެވެ.؟ علم ވެރިޔާ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. " އާނއެކެވެ. އިންސާނާއި އެއިންސާނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއާއި ދެމެދު توبة ވުމަށް ހުރަސް އަޅާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ތިބާ މިވެނި ރަށަކަށް ދާށެވެ. އެރަށުގައި އުޅޭމީހުންނަކީ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާ މީހުންނެވެ . އެރަށަށްގޮސް އެމީހުންނާއިއެކު الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ކުރިގައި އުޅުނު ރަށަށް އެނބުރި ނުދާށެވެ. ސަބަބަކީ އެއީ ނުބައި މީހުންގެ ރަށެކެވެ." ދެން އެމީހާ، މިދެންނެވި علم ވެރިޔާ ވިދާޅުވި ރަށަށް ދެން ދަތުރުކުރިއެވެ. އަދި ދަތުރު ދެބައިވުމުން މަރުވެއްޖެއެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ ރޫޙު ގެންދިޔުމަށް ބަހުސްވެފައިވަނީ رحمة ގެ މަލާއިކަތުންނާއި عذاب ގެ މަލާއިކަތުންގެ މެދުގައި خيالތަފާތުވެ ވާދަވެރިވެ ދެބަސްވެއްޖެއެވެ. ފަހެ رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ތައުބާވެރިވެ ހިތުން ރުޖޫޢުވެ الله އަށް ބުރަވެ توبة ވެގެންނެވެ. عذاب ގެ މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ދުވަހަކުވެސް ހެޔޮ عملއެއް ނުކުރެއެވެ. އެހިނދު މަލާއިކަތަކު އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ ސޫރަތުގައި އެމީހުން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ ސޫރަތުގައި ހުންނެވި ملائكة އާ ގަބޫލުވެ މިދެބައިމީހުންގެ މެދުގައި އިންސާފުކޮށްދެއްވުމަށް އެ ملائكة ބާއްވަން އެދިވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އިންސާފު ކުރެއްވުމުން ހަމަޖެހުން ملائكة އާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ ދަތުރު ފެށި ބިމާއި ދަތުރުކުރުމަށް قصد ކުރި ރަށާ ދެމެދު މިނާލާށެވެ. އަދި އޭނާ އެއި އެންމެކައިރިގައި އޮތް ރަށް އޭނާގެ ނިސްބަތުން ގުނާށެވެ. (އެބަހީ ހެޔޮމީހުންގެ ރަށާއި ކައިރިވާމިން ހުރި މިނާ ގޮތުގައެވެ. ނުބައިމީހުންގެ ރަށާއި ކައިރިވާމިން ނުބައި މިނާ ގޮތުގައެވެ.) ދެން މިނުއިރު އެމީހާއާއި އެންމެ ކައިރިގައިވީ ހެޔޮމީހުންގެ ރަށެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ ރޫޙު ހިފީ رحمة ގެ މަލާއިކަތުންނެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެމީހާ ރަނގަޅުމީހުންގެ ރަށާއި ކައިރިވުމުން ހުރި ކައިރިވެފައެވެ. އެހެން ކަމުން އެމީހުންގެ ތެރޭގައި މީހާ ކަމުގައި ގުނިއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. الله سبحانه و تعالى ނުބައި މީހުންގެ ރަށަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ. ދުރުވާށެވެ. އަދި ހެޔޮމީހުންގެ ރަށަށް وحيކުރެއްވިއެވެ. ކައިރިވާށެވެ. ދެން

އެއަށްފަހު ملائكة ބޭކަލަކުވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާއާއި އެބިމާއި ދެމެދު މިންއަޅާށެވެ. ފަހެ މިންއެޅިއިރު ހެޔޮ މީހުންގެ ރަށާއި ހުރީ ކައިވަމަކަށް ކައިރިވެފައެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އޭނާ މަރުވާން ފެށުމުން ހެޔޮ މީހުންގެ ރަށާއި ދިމާލަށް ކުރިމަތިލައިގެން އޮވެއްޖެއެވެ. އެހެންވެ ހެޔޮ މީހެއްކަމުގައި ލެއްވީއެވެ.

21 وعن عبد الله بنِ كعبِ بنِ مالك ، وكان قائِد كعبٍ رضي الله عنه من بنيه حين عمي، قال : سمعتُ كعب بن مالك رضي الله عنه يحدثُ بحديثه حين تخَلف عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، في غزوة تبوك . قال كعب : لم أَتخلفْ عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، في غَزوة غَزاها إِلا في غزوة تبوك ، غَير أَني قد تخلفْتُ في غَزوة بدرٍ ، ولَم يعاتَب أَحد تَخاف عنْه ، إِنما خَرج رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم والمسلمون يريدون عير قُريش حتى جمع الله تعالَى بينهم وبين عدوهم علَى غيرِ ميعاد . ولَقَد شهدتُ مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ليلَةَ العقبة حين تَواثَقْنَا علَى الإِسلامِ ، وما أُحب أَن لِي بها مشهد بدرٍ ، وإِن كَانتْ بدر أَذْكَر في الناسِ منها وكان من خبري حين تخلفْتُ عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، في غَزوة تبوك أَني لَم أَكُن قَط أَقْوى ولا أَيسر مني حين تَخلفْتُ عنْه في تلْك الْغَزوة ، والله ما جمعتُ قبلها راحلتينِ قط حتى جمعتُهما في تلك الْغَزوة ، ولَم يكُن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يريد غَزوةً إِلا ورى بغَيرِها حتى كَانَتْ تلك الْغَزوةُ ، فغَزاها رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في حر شَديد ، واستَقْبلَ سفراً بعيداً ومفَازاً. واستَقْبلَ عدداً كَثيراً ، فجلى للْمسلمين أَمرهم ليتَأَهبوا أُهبةَ غَزوِهم فَأَخْبرهم بوجههم الذي يريد ، والْمسلمون مع رسول الله كثير ولاَ يجمعهم كتَاب حافظٌ « يريد بذاك الديوان » قال كعب : فقل رجلٌ يريد أَن يتَغَيب إِلا ظَن أَن ذلك سيخْفى يه مالَم ينْزِلْ فيه وحى من الله ، وغَزا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم تلك الغزوةَ حين طَابت الثمار والظلالُ ، فَأنا إِلَيها أَصعر ، فتجهز رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم والْمسلمون معه ، وطفقْت أَغدو لِكى أَتَجهز معه فَأَرجع ولم أَقْض شيئاً ، وَأَقُولُ في نَفْسى: أَنا قَادر علَى ذلك إِذا أَردتُ، فلم يزلْ يتمادى بي حتى استمر بالناسِ الْجِد ، فَأَصبح رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم غَادياً والْمسلمون معه ، ولَم أَقْضِ من جهازي شيئاً ، ثُم

غَدوتُ فَرجعتُ ولَم أَقْضِ شيَئاً ، فَلَم يزلْ يتَمادى بِي حتى أَسرعوا وتَفَارط الْغَزو ، فَهممتُ أَن أَرتَحل فَأدركَهم ، فَياليتَني فَعلْتُ ، ثُم لَم يقَدر ذلك لي ، فَطفقتُ إِذَا خَرجتُ في الناسِ بعد خُروجِ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يحزنُني أَني لا أَرى لِي أُسوةً ، إِلا رجلاً مغْموصاً علَيه في النفاق ، أَو رجلاً ممن عذَر الله تعالَى من الضعفَاء ، ولَم يذكُرني رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حتى بلَغ تَبوك ، فقالَ وهو جالِس في القومِ بتَبوك : ما فَعلَ كعب بن مالك ؟ فقالَ رجلٌ من بني سلمة : يا رسول الله حبسه برداه ، والنظر في عطْفيه . فَقال لَه معاذُ بن جبلِ رضي الله عنه . بِئس ما قُلْتَ ، والله يا رسول الله ما علمنَا علَيه إِلا خَيراً ، فَسكَت رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم. فبينَا هو علَى ذلك رأَى رجلاً مبيضاً يزولُ به السراب ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : كُن أَبا خَيثمةَ ، فَإِذا هو أَبو خَيثَمةَ الأَنْصاري وهو الذي تَصدقَ بصاع التمر حين لمزه المنافقون قَالَ كعب : فَلما بلَغني أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَد توجه قَافلا من تَبوك حضرني بثي ، فطفقتُ أَتذكر الكذب وأَقُولُ: بِم أَخْرج من سخطه غَداً وأَستَعين علَى ذلك بِكُل ذي رأْي من أَهلي ، فَلَما قيلَ : إِن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قد أَظل قادماً زاح عني الْباطلُ حتى عرفتُ أَني لم أَنج منْه بِشَيء أَبداً فَأَجمعتُ صدقَةُ ، وأَصبح رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَادماً ، وكان إِذا قدم من سفَرٍ بدأَ بالْمسجد فركع فيه ركْعتَينِ ثُم جلس للناس ، فلما فعل ذَلك جاءه الْمخلفُون يعتذرون إِليه ويحلفُون لَه ، وكانوا بضعاً وثمانين رجلا فقبل منْهم علانيتهم واستغفَر لهم ووكلَ سرائرهم إِلى الله تعالى . حتى جِئْتُ ، فلما سلَمتُ تبسم تبسم الْمغْضب ثم قَالَ : تَعالَ، فجئتُ أَمشي حتى جلَستُ بين يديه ، فقالَ لِي : ما خَلَفَك ؟ أَلَم تكُن قد ابتَعتَ ظَهرك، قَالَ قُلْتُ : يا رسولَ الله إِني والله لَو جلستُ عنْد غيرك من أَهل الدنْيا لَرأَيتُ أَني سأَخْرج من سخَطه بعذْرٍ ، لقد أُعطيتُ جدلا ، ولَكني والله لقد علمتُ لَئن حدثْتُك الْيوم حديث كَذبٍ ترضى به عني لَيوشكَن الله يسخطك علي ، وإِن حدثْتُك حديث صدق تجد علَي فيه إِني لَأَرجو فيه عقْبى الله عز وجل ، والله ما كان لِي من عذْرٍ ، والله ما كُنْتُ قَط أَقْوى ولا أَيسر مني حين تَخلفْتُ عنك قَالَ : فقالَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَما هذَا فقَد صدقَ ، فَقُم حتى يقْضي الله فيك » وسار رِجالٌ من بني سلمة فاتبعوني ، فقالُوا لِي : والله ما علمنَاك أَذنْبتَ ذَنْباً قبل هذَا ، لقَد عجزتَ في أن لا تَكُون اعتذَرت إِلَى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بما اعتَذَر إِلَيه الْمخَلفُون فقَد كَان كافيك

ذنْبَك استغفار رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لَك . قَالَ : فوالله ما زالُوا يؤنبونني حتى أَردت أَن أَرجِع إِلى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فَأُكْذب نفسي ، ثُم قُلتُ لهم : هلْ لَقي هذا معي من أَحد ؟ قَالُوا : نَعم لقيه معك رجلان قَالا مثْلَ ما قُلْتَ ، وقيل لَهما مثْلُ ما قيلَ لك ، قَال قُلْتُ : من هما ؟ قالُوا : مرارةُ بن الربيع الْعمرِي ، وهلال ابن أُمية الْواقفي ؟ قَالَ : فَذكَروا لِي رجلَينِ صالِحين قد شَهِدا بدراً فيهما أُسوةٌ . قَالَ : فَمضيت حين ذَكَروهما لِي .

ونهى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم عن كَلامنَا أَيها الثلاثَةُ من بين من تَخَاف عنه ، قالَ : فاجتَنبنا الناس أَو قَالَ: تَغيروا لَنَا حتى تَنَكرت لِي في نفسي الأَرض ، فَما هي بالأَرضِ التي أَعرِفُ ، فَلَبثْنَا علَى ذَلك خمسين ليلَةً . فَأَما صاحباي فَاستَكَانَا وقَعدا في بيوتهما يبكيانِ وأَما أَنَا فَكُنتُ أَشَب الْقَومِ وأَجلَدهم ، فَكُنتُ أَخرج فَأَشهد الصلاة مع الْمسلمين، وأَطُوفُ في الأَسواق ولا يكلمني أَحد ، وآتي رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فَأُسلم علَيه ، وهو في مجلسه بعد الصلاة ، فَأَقُولُ في نفسي : هل حرك شفتَيه برد السلامِ أَم لاَ ؟ ثُم أُصلي قريباً منه وأُسارِقُه النظَر ، فَإِذَا أَقبلتُ على صلاتي نَظر إِلَي ، وإِذَا الْتَفَت نَحوه أَعرض عني ، حتى إِذا طَال ذلك علَي من جفْوة الْمسلمين مشَيت حتى تَسورت جدار حائط أبي قَتَادةَ وهوا ابن عمي وأَحب الناس إِلَي ، فَسلمتُ علَيه فَوالله ما رد علَي السلام ، فَقُلْت لَه : يا أَبا قتادة أَنْشُدك بالله هلْ تَعلَمني أُحب الله ورسولَه صلّى اللهُ علَيه وسلم ؟ فَسكَت، فَعدت فَنَاشَدتُه فَسكَتَ ، فَعدت فَنَاشَدته فَقَالَ : الله ورسولُه أَعلَم . فَفَاضتْ عينَاي ، وتَوليتُ حتى تَسورتُ الْجدار

فبينَا أَنَا أَمشي في سوق المدينة إِذَا نَبطي من نبط أَهل الشام ممن قَدم بالطعامِ يبيعه بالمدينة يقُولُ : من يدل علَى كَعبِ بنِ مالك ؟ فَطَفقَ الناس يشيرون له إِلَى حتى جاءني فَدفَع إِلى كتَاباً من ملك غَسان ، وكُنْتُ كاتباً . فَقَرأْتُه فَإِذَا فيه : أَما بعد فَإِنه قَد بلَغَنَا أَن صاحبك قد جفاك ، ولم يجعلْك الله بدارِ هوانٍ ولا مضيعة ، فَالْحقْ بِنا نُواسك ، فَقلْت حين قرأْتُها: وهذه أَيضاً من الْبلاء فَتَيممتُ بِها التنور فَسجرتُها .

حتى إِذَا مضتْ أَربعون من الْخَمسين واستَلْبث الْوحى إِذَا رسول رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يأْتيني ، فَقَالَ: إِن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يأَمرك أَن تَعتزِلَ امرأَتك ، فقُلْتُ: أُطَلقُها ، أَم ماذا أَفعلُ ؟ قَالَ: لا بلْ اعتْزِلْها فلا تقربنها ، وأَرسلَ إِلى صاحبي بِمثْل ذِلك . فَقُلْتُ لامرأَتي : الْحقي بِأَهلك فَكُوني عنْدهم حتى يقْضي الله في هذَا الأَمر ، فَجاءت امرأَةُ هلال بنِ أُمية رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فقالتْ له : يا رسول الله إِن هلالَ بن أُمية شَيخٌ ضائع ليس لَه خادم ، فهلْ تَكْره أَن أَخْدمه ؟ قال : لا، ولَكن لا يقْربنك . فَقَالَتْ : إِنه والله ما بِه من حركة إِلَى شَيء ، ووالله ما زالَ يبكي منْذُ كَان من أَمرِه ما كَان إِلَى يومه هذَا . فَقَال لِي بعض أَهلي: لَو استَأذنْت رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في امرأَتك ، فقَد أَذن لامرأَة هلال بنِ أُميةَ أَن تَخْدمه؟ فقُلْتُ: لا أَستَأْذن فيها رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وما يدريني ماذا يقُولُ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذَا استَأْذَنْتُه فيها وأَنَا رجلٌ شَاب فلَبِثْتُ بِذلك عشْر ليالٍ ، فَكَملَ لَنا خمسون لَيلَةً من حين نُهي عن كَلامنا .

ثُم صليتُ صلاَةَ الْفَجرِ صباح خمسين لَيلَةً علَى ظهرِ بيت من بيوتنَا ، فَبينَا أَنَا جالس علَى الْحال التي ذكَر الله تعالَى منا ، قَد ضاقَتْ علَي نَفْسى وضاقَتْ علي الأَرض بما رحبتْ، سمعتُ صوتَ صارِخٍ أوفي علَى سلْعٍ يقُولُ بأَعلَى صوته : يا كَعب بن مالِك أَبشر، فخررتُ ساجِداً ، وعرفْتُ أَنه قَد جاء فَرج فَآذَنَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم الناس بِتوبة الله عز وجل علَينَا حين صلى صلاة الْفجرِ فذهب الناس يبشروننا ، فذهب قبلَ صاحبي مبشرون ، وركض رجلٌ إِلي فرساً وسعى ساعٍ من أَسلَم قبلي وأَوفَى علَى الْجبل ، وكَان الصوتُ أَسرع من الْفَرسِ ، فلما جاءني الذي سمعتُ صوتَه يبشرني نَزعتُ لَه ثَوبي فَكَسوتُهما إِياه ببشارته والله ما أَملك غَيرهما يومئذ ، واستَعرتُ ثَوبينِ فَلَبستُهما وانْطَلَقتُ أَتَأَمم رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يتَلَقاني الناس فَوجاً فَوجاً يهنِّئونني بِالتوبة ويقُولُون لِي : لِتَهنك تَوبةُ الله علَيك، حتى دخَلْتُ الْمسجِد فَإِذَا رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم جالِس حولَه الناس ، فَقَام طلْحةُ بن عبيد الله رضي الله عنه يهروِل حتى صافَحني وهنَأَني ، والله ما قَام رجلٌ من الْمهاجِرِين غَيره ، فَكَان كَعب لا ينْساها لِطَلحة . قَالَ كَعب : فَلَما سلمتُ علَى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قال: وهو يبرقُ وجهه من السرور أَبشر بِخَيرِ يومٍ مر علَيك ، مذْ ولَدتْك أُمك ، فقُلْتُ

: أمن عنْدك يا رسول الله أَم من عنْد الله ؟ قَالَ : لاَ بلْ من عنْد الله عز وجل ، وكان رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذَا سر استَنار وجهه حتى كَأن وجهه قطْعةُ قَمر، وكُنا نعرِفُ ذَلِك منْه، فلَما جلَستُ بين يديه قُلتُ: يا رسول الله إِن من تَوبتي أَن أَنْخَلع من مالي صدقَةً إِلَى الله وإِلَى رسوله .

فَقَالَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : أَمسك علَيك بعض مالِك فَهو خَير لَك ، فَقُلْتُ إِني أُمسك سهمي الذي بِخيبر . وقُلْتُ : يا رسولَ الله إِن الله تَعالَى إِنما أَنْجاني بالصدق ، وإِن من تَوبتي أَن لا أُحدثَ إِلا صدقاً ما بقيتُ ، فوا لله ما علمتُ أحداً من المسلمين أَبلاَه الله تَعالَى في صدق الْحديث منذُ ذَكَرتُ ذَلكَ لرِسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أَحسن مما أَبلاَني الله تَعالَى ، والله ما تَعمّدت كذْبةً منْذُ قُلْت ذَلِك لرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِلَى يومي هذَا ، وإِني لأَرجو أَن يحفظني الله تَعالَى فيما بقي ، قَالَ : فَأَنْزلَ الله تَعالَى : { لَقَدْ تَاب الله علَى النبِي والْمهاجِرِين والأَنْصارِ الذين اتبعوه في ساعة الْعسرة } حتى بلَغَ : { إِنه بِهِم رءوفٌ رحيم صلّى اللهُ علَيه وسلم وعلَى الثلاثة الذين خُلّفُوا حتى إِذَا ضاقَتْ علَيهِم الأَرض بِما رحبتْ } حتى بلغ: { اتقُوا الله وكُونُوا مع الصادقين } [التوبة : 117 ، 119] .

قالَ كعب : والله ما أَنْعم الله علَي من نعمة قَط بعد إِذْ هداني الله لِلإِسلام أَعظم في نَفسي من صدقي رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أَن لا أَكُون كَذَبتُه ، فأَهلك كَما هلَك الذين كَذَبوا إِن الله تَعالَى قَالَ للذين كَذَبوا حين أَنزلَ الْوحي شَر ما قَالَ لأَحد ، فَقَالَ الله تَعالَى : {سيحلفون بِالله لَكُم إِذَا انْقَلَبتُم إِليهِم لتُعرِضوا عنْهم فَأَعرِضوا عنْهم إِنهم رِجس ومأْواهم جهنم جزاء بِما كَانُوا يكْسبون . يحلفُون لَكُم لِتَرضوا عنْهم فَإِن ترضوا عنْهم فَإِن الله لا يرضى عنِ الْقَوم الفاسقينَ } [التوبة 95 ، 96] .

قال كعب : كنا خُلِّفْنَا أَيها الثلاثَةُ عن أَمر أُولَئك الذين قَبِلَ منْهم رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حين حلَفوا لَه ، فبايعهم واستَغْفَر لَهم ، وأَرجأَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أمرنا حتى قَضى الله تَعالَى فيه بِذَلك ، قَالَ الله تَعالَى : { وعلَى الثلاثَة الذين خُلّفُوا } .

وليس الذي ذَكر مما خُلفنا تَخَلَفُنا عن الغزو ، وإنما هو تَخْلِيفه إِيانَا وإرجاؤُه أَمرنَا عمن حلَفَ لَه واعتذَرَ إِليه فَقَبِلَ منْه . متفَقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عبد الله بن كعبِ بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ كعب ގެފާނު ލޯފަންވުމުން ދަރިންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނު ގެންގުޅުއްވި އަހަރެން އުޅުއްވި صحابيއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كعب بن مالك (رضي الله عنه) އާއި تبوك ހަނގުރާމައިގައި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށްވުރެ ފަސްވެ ހުރުމުގެ ވާހަކަ ކިޔައި ދެއްވަނިކޮށް ކިޔަމަން އަޑުއެހީމެވެ. كعب ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކުރެއްވި ހަނގުރާމަތަކުގެ ތެރެއިން تبوك ހަނގުރާމަ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ހަނގުރާމައަކުން ފަސްނުވެ ބައިވެރިވީމެވެ. އަދި بدر ހަނގުރާމަ ހިނގި ވަގުތުވެސް ބައިވެރިނުވެވުނެވެ. ނަމަވެސް އެ ހަނގުރާމައަކުން ފަހަތަށް ހުރި މީހަކަށް ނުރުހުމެއް ނުދައްކަވައެވެ. ހަމައެކަނި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بدرއަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތީ قُريشގެ ވިޔަފާރި قافلة އަތުލުމަށް އެދިވަޑައިގެންނެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى މުސްލިމުންނާއި އެބައިމީހުންގެ ދުޝްމަނުން ކުރިއަށް ކުރިމަތިކޮށްދެއްވީ ހަމަ ނިންމެވުމަކާ ނުލައި ވެއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި عقبة ގައި ތިމަންނާ އިސްލާމްދީނަށް نصر ދިނުމަށް بيعة ކުރި ރޭގައި ތިބީމެވެ. (އެހެންކަމުން بدر ގައި ބައިވެރިވުމުގެ ބަދަލުގައި އެކަން ލިބުމަކީ ތިމަންނަ ހިތްވަރުވާ ކަމެކެވެ.) އަދި އެހެންކަމުން ތިމަންނަ بدرއަށް ދާން އިސްކަމެއް ނުދެމެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ދޭތެރޭގައި بيعة العقبة އަށްވުރެ بدر ހަނގުރާމަ مشهور ވެފައިވިޔަސް ވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އަށް تبوك ހަނގުރާމައިގައި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ފަހަތުގައި ހުރުމުގެ ވާހަކައަކީ ތިމަންނައަކީ އެ ހަނގުރާމަ ދިޔަ ދުވަސްވަރު ހުރި ހާލަތަށްވުރެ ތިމަންނަ ގަދަވެ ތިމަންނަގެ މުދަލުގެ ގޮތުން ފުށުއެރުމެއް ނުވީ ތިމަންނަ އެންމެ ރަނގަޅު ހާލަތުގައެވެ. ތިމަންނަ ހުންނަނީ މާތް الله ގަސަމްކުރަމެވެ. ތިމަންނަ އެއީ ކުރިން އެއްވެސް ހަނގުރާމައަކަށް ދެ ޖަނަވާރު ހުރިހާ ހަނގުރާމައަކަށް ދަތުރުކުރި ނަމަވެސް ހިފައިނުދާ ހަނގުރާމައެވެ. ފަސްނުވެ ހުރީމެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ހަނގުރާމައަކަށް ވަޑައިގަންނަވަން އެދިވަޑައިގަތުމުން އެ ހަނގުރާމަ ފިޔަވައި އެހެން ހަނގުރާމައަކަށް ވާހަކަ ވިދާޅުވެއެވެ.

ނަމަވެސް މި ހަނގުރާމައިގެ حقيقة ހާމަކުރެއްވިއެވެ. އެހެނީ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް އެ ހަނގުރާމަ ކުރައްވަން ޖެހިވަޑައިގެންފައިވީ ގަދަފަދަ ހޫނުގައެވެ. އަދި ދަތުރު ކުރަން ޖެހިވަޑައިގެންފައި އޮތީ ވަރަށް ދުރަށެވެ. އަދި އުނދަގޫ ބަނަކަށެވެ. އަދި ކުރިމަތިލާން ޖެހިވަޑައިގެންފައިވީ ވަރަށް ގިނަ ބަޔަކާއެވެ. އެހެންކަމުން މުސްލިމުންނަށް އެ ހަނގުރާމައިގެ حقيقة ހާމަކޮށްދެއްވިއެވެ. އެހެނީ އެކަމަށް ބޭނުންވާ ތައްޔާރީތައް ފުރިހަމައަށް ވެގެންތިބުމަށެވެ. ފަހެ މުސްލިމުންނަށް އެ ހަނގުރާމައަށް ދާތަން ބުނެދެއްވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި އެހަނގުރާމައަށްދަން ތިއްބެވި މުސްލިމުން ވަރަށް ގިނައެވެ. އެމީހުންގެ އެއްވެސް معلومات އެއްނުލިޔެވިއެވެ. (އެބަހީ: އެ މީހުންގެ ނަންތައް ލިޔެ ކަރުދާހެއް ނުވެއެވެ.) كعب ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންކަމުން މީހަކު އެހަނގުރާމައިން ފަސް ހުރެއްޖެނަމަ އެކަން وحى އިންނުން އެހެން ގޮތަކުން ނޭނގޭނެކަމަށް ހީކުރެއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެ ހަނގުރާމަ ފެއްޓެވީ މޭވާ (ކަދުރު) ދޮންވާ ދުވަސްވަރުގައެވެ. އަދި ތިމަންނައީ އެކަމުގެ އަރާމުވެރިއެކެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދަތުރަށް ތައްޔާރުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި މުސްލިމުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތައްޔާރުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ފަތިހު ބޭރުވެނިކުމެވެ. އެއީ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އާއިއެކު ދަތުރަށް ތައްޔާރުވެނީ. ނަމަވެސް ތިމަންނަ އެއްވެސް ތައްޔާރީއެއް ނުކޮށް އެނބުރި ދިޔައީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހިތާ ބުނަމެވެ. ތިމަންނައަށް ބޭނުން ކޮންމެ ވަގުތަކު ތައްޔާރު ވެވޭނެއެވެ. ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހުރިހާ ވަސީލަތް އެބަހުއްޓެވެ. އެގޮތުން ތިމަންނަގެ ކަންތައް ފަސްވަމުން ދިޔައެވެ. އެންމެހާ މުސްލިމުން ތައްޔާރު ވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަނެއް ދުވަހު ފަތިހު ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި މުސްލިމުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ވަޑައިގަތެވެ. އެހެނަސް ތިމަންނަ އެއްވެސް ވަރަކަށް ތައްޔާރީއެއް ނުކުރަމެވެ. އޭގެ ދުވަހުވެސް ފަހުން ވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެއްވެސް ތައްޔާރީއެއް ނުކުރަމެވެ . އަދި އެނބުރި ގޮސް ދިޔައީމެވެ. އެގޮތުން ތިމަންނަގެ ނުކުން ދިޔައީ ފަސްވަމުންނެވެ . لشكر ހަލުވިވަމުން ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. އަދި ވަރަށް ދުރަށް ގޮސްފިއެވެ. ފަހެ އަހަރެންގެ ފަހަތުން ދަތުރުކޮށް އެމީހުންނާ ބައްދަލުވުމަށް ތިމަންނަ خيال ކުރީމެވެ. ތިމަންނައަށް އެކަން ހެދުން ނަމަ ކިހާ ރަނގަޅު ވީހެވެ؟ ނަމަވެސް

އެކަމުގެ عزةއެއް ލިބުން ތިމަންނަގެ ނަސީބުގައި ނުވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ
عليه وسلم ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވަޑައިގަތުމުން ތިމަންނަށް އާއްމުންގެ ތެރެއަށް ނިކުންނަން ހިނގުމުން
منافقންނާއި އުޒުރުވެރިން ފިޔަވައި އެހެން ބަޔަކު ނުފެންނާތީ އާއި އަމުދުން ތިމަންނަގެ
ފެންނާތީގެ އެއްވެސް ހިތާމަ ނުފެންނާތީ ވަރަށް ދެރަވީމެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم
تبوك އަށް ދިޔުމުގެ ކުރިން ތިމަންނަގެ ވާހަކަ އެއް ހަނދާނެއް ނުކުރައްވައެވެ. ފަހެ تبوك އަށް
ވަޑައިގަތުމުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އިށީނދެވަޑައިގެންނެވިއިރު
ވިދާޅުވިއެވެ. كعب بن مالك އަށް ވީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ بني سلمة ގެ މީހަކު
ބުންޏެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ ! އޭނާއަށް ނުދެވުނީ އޭނާގެ ހެދުމާ ކަށިތަކާއި
ދެފަރާތަށް ބަލައިލުމުން ޖެހިގެންނެވެ. ފަހެ معاذُ بن جبل(رضي الله عنه)ވިދާޅުވިއެވެ .
މިބަސް ބުނީ ނުބައި ވާހަކައެކެވެ. (އެބަހީ މިތަނބުނީ ގަބޫލެވެ.) ހަމަ الله ގަންދީ ހުވާކުރަމު
ބުނެދެވެ. ތިމަންނަމެން އޭނާގެ ހެޔޮކަން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ކަމެއް ނުދަންނަމެވެ. ފަހެ
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްޗެއް ވިދާޅު ނުވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެހެން
އިންނަވަނިކޮށް ހުދު ފޭރާމަކާއި ހުރި މީހަކު އަރާ ދިއުމުން އުދުއްސުވުން އައެވެ. ފަހެ
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި أبو خيثمة ކަމުން ވެދާށެވެ.
ފަހެ (ކައިރިވިހިނދު) އަދި أبو خيثمة الأنْصاري އެވެ. އަދި އެއީ ޖަހާދިނުމުގެ ކުރިން
ކަދުރު صاع އެއް ސަދަޤާތްކޮށްލުމުން منافقން އޭނާގެ މައްޗަށް މަލާމާތް ކުރެވުން
صحابىއެވެ. كعب ގެ ބުނުން ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނައަށް رسول الله صلّى اللهُ عليه
وسلم تبوكން އެނބުރި އަންނަ خبر ލިބުމުން ތިމަންނަށް ވަރަށް ހާސް ބޭނުވިއެވެ. ފަހެ
ތިމަންނަށް ދޮގު ހަދާން خيال ކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. މާދަމާ
އަޅުގަނޑުގެ ކޯފާއިން ސަލާމަތްވާނީ ކޮން ގޮތަކުން ހެއްޔެވެ؟ **އަދި އެކަމާ**މެދުގައި ގޮތް
ތިމަންނަގެ އާއިލާގެ ހުރިހާ ބުއްދިވެރިންނާއި مشورة ކުރީމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ
عليه وسلم ވަޑައިގަންނަވައިފި އަންނަ خبر ލިބުމުން ތިމަންނަގެ ހިތުން ދޮގު ހަދާކުރުމުގެ
باطل خيال ނިކުމެގެން ގޮސްފިއެވެ . އަދި އެއްވެސް ވަރަކަ އަކުން ތިމަންނަށް ސަލާމަތެއް
ނުވާނެކަން ތިމަންނަށް އެނގުނެވެ. އަދި ތެދުބުނުމަށް އަޒުމު ކަނޑައެޅީމެވެ. ފަހެ
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم

ދަތުރެއް ނިންމަވައިފިނަމަ މިސްކިތުން ފަށްޓަވައެވެ. އަދި ދެركعة نفل އަދާކުރައްވައެވެ.
ދެންމީސްތަކުންނާއި ބައްދަލު ކުރެއްވަމުން މަޑު ކުރައްވައިގެން އިންނަވައެވެ. ފަހެއެގޮތުގެ
މަތީން އެކަލޭގެފާނު އިންނަވަނިކޮށް ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ފަސްވެތިބިމީހުން عذر
ބަޔާންކުރަމުންދިޔައެވެ. އެމީހުންގެ އަދަދު އަށްޑިހައަށް ވުރެގިނައެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى
الله عليه وسلم އެމީހުންގެ ބޭރުފުށް قبول ކުރެއްވިއެވެ. އަދި بيعة ކުރެއްވިއެވެ.
އަދިއެމީހުންނަށްޓަކައި استغفار ދެންނެވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އެތެރެފުށް الله
އާއި ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭގެފަހުން ތިމަންނަ ވެސް ދިޔައީމެވެ. ފަހެތިމަންނަ ގޮސް ސަލާމް
ކުރީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ރުޅިވެރިވާ ހިނިތުންވުމެއް ހިނިތުންވެވަޑައިގަތެވެ.
ދެންވިދާޅުވިއެވެ. އަންނާށެވެ. ފަހެތިމަންނަ ވަދެގެންގޮސް ކުރިފުޅުމަތީގައި އިށީނދީމެވެ.
ފަހެތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ހުރީ ކީއްވެހެއްޔެވެ؟ ތިބާ
ވަސީލަތްވެސް ގަނެފައިނުވާ ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަދަންނަވައިފީމެވެ. އާ الله ކަރަސްފާއެވެ.
ވާން الله ގަންދީ ދަންނަވަމެވެ. ތިމަންނަ ތިބާމެނުވީ އެހެން ދުނިޔޭގެ މީހަކާ ގާތުގައި
ވިސްނަމަعذر ދައްކައިގެން އޭނާގެ ރުޅިން ސަލާމަތްވެވޭނެއެވެ. ހަމަކަނޑައެޅިގެން الله سبحانه
وتعالى ތިމަންނައަށް ވާހަކަދެއްކުމުގެ قابل ކަންދެއްވާފައިވެއެވެ. ވާން الله ގަންދީބުނަމެވެ.
ތިމަންނައަށް يقينއެވެ. މިއަދު ތިމަންނަ ދޮގުހަދައިގެން ތިބާގެ ރުހުން ހޯދައިފިނަމަ الله
سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ރުޅިއަރުވާ ކުރެއްވުން ވެސް
އަވަހަށްވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ، ކަލޭގެފާނަށް އެކަހަލަ ތެދުބުނުމުން އެކަމުން ކަލޭގެފާނު
ނާރާޒުވެވޮޑިގެންނެވިޔަސްމެއެވެ. ނަމަވެސް އެކަމުގައި الله حضرة ން ދުރުނުކޮށް ثواب
ލިބުން ކަމުގައި ތިމަންނަ އުއްމީދުކުރަމެވެ. ވާން الله ގަންދީ ރަނގަޅުން ބުނެދީމެވެ.
ތިމަންނައަކަށް އެއްވެސް ޢުޛުރެއް ނުވެއެވެ. ވާން الله ގަންދީބުނަމެވެ. ކަލޭގެފާނާއި
ނުނިކުމެ ތިމަންނަ ހުރި ދުވަސްވަރު ތިމަންނަގެ ހަށި ދުޅަހެޔޮ އަދި ތަނަވަސް
ދުވަސް ބާރުވެސް ގަދައެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ދެންނެވިއެވެ. މި މީހާ ހަމަ ތެދެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ.
ތެދުވެގަންނާށެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ތިބާ އާއި ގުޅޭ ނިޔާ ކަނޑަ އެޅުއްވަންދެން
އިންތިޒާރު ކުރައްވާށެވެ. އަދި (ތިމަންނަ ނިކުމެގެން ދާންފެށުމުން) بنو سلمة ގެ މީހުން
ތިމަންނަގެ ފަހަތުން އައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުންޏެވެ. ވާން الله ގަންދީ

ހުވާކޮށްބުނަމެވެ. ތިބާ މީގެ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް ކުށެއް ކުރިކަން ތިމަންނަމެންނަށް
އެނގިފައެއް ނުވެއެވެ. އެހެން މީހުންވެސް رسول الله صلى الله عليه وسلم އަށް އުޒުރު
ބަޔާން ކުރި ފަދައިން ތިބާވެސް އުޒުރު ބަޔާން ކުރިނަމައެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ އެކަމަށް
ނުކުޅެދުނުކަމެވެ. ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم ތިބާއަށް إستغفار ދެންނެވުމުން
ތިބާގެ އެކުށަށް ފުދުނީއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށްބުނަމެވެ. ފަހެ
އެބައިމީހުން ތިމަންނަށް ނުހަނު މަލާމާތް ކުރަމުން ގެންދިޔައެވެ. އެންމެ ފަހުން ތިމަންނަ
ހިތަށް އެރިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم އަރިހަށް އެނބުރި ހިނގައިދާނަމެވެ.
އަދި ތިމަންނަ ތިމާ ދޮގު ކަމުގައި ބުނެފާނަމެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެމީހުން ކައިރިން އެހީމެވެ.
ތިމަންނާ ހަމައެކަނި މިހާލަތުން މިކަމާ ދިމާވެފައި ހުރިތޯ؟ އެމީހުން ބުންޏެވެ
.އާއެކެވެ! ތިބާއާއިއެކު އެހެން ދެމީހަކުވެސް ވެއެވެ. އެދެމީހުންވެސް ބުނީ ތިބާ ތިޔަ
ބުނިގޮތަށެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެހީމެވެ. އެއީ ކޮން ދެމީހުންނެއްތޯއެވެ؟ އެމީހުން
ބުންޏެވެ. އެއީ مرارة بن الربيع العمري އާއި هلال ابن أُميةَ الْواقفي އާއި
ދެމީހުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ތިމަންނަގެ ކައިރީގައި ނަންގަތް ދެބޭފުޅުންނީ
صالح ދެބޭފުޅުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭކަލުން ވެސް ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި
ބައިވެރިވެވަޑައިގަތް ދެބޭކަލުންނެވެ. އަދި އެއީ ނަމޫނާ ދެބޭކަލުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ
ތިމަންނަގެ ކައިރީގައި އެދެބޭކަލުންގެ ވާހަކަ ބުނުމުން ތިމަންނަ ކުރިއަށް ދިޔައީމެވެ.
رسول الله صلى الله عليه وسلم އަށް އުޒުރު ދައްކާ މީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންނަމެންގެ
ތިންމީހުންނާ ވާހަކަ ދެއްކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން
ތިމަންނަމެންނާ ދުރުހެލި ވިއެވެ. ސަބަބު ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ބަދަލުވެ ތިމަންނަމެންނާ
ދުނިޔެ ބަދަލު ވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ގޮސް ބިމުގައިވާ ތިމަންނަ ދަންނަ ތަނެއް
ތިމަންނައަށް ދޭތެރެ ނުފެނޭ ކަމުގައި ހީވެއްޖެއެވެ. އެގޮތަށް ދުވަސް ފަންސާސް
ރޭ ފާއިތުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ އެހެން ދެބޭކަލުން ނިކަމެތިވެ ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އަދި
ގޭގައި ތިއްބަވައި ގޮސް ރުއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަކީ އެދެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން
އެންމެ ޒުވާން ކަމުނެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ގަދަފަދަ މީހާ ކަމުނެވެ.
އެހެންކަމުން ތިމަންނަ ގެއިން ނިކުންނަމުއެވެ. ފަހެ މުސްލިމުންނާއިއެކު ނަމާދަށް حاضر
ވަމުއެވެ. އަދި ބާޒާރު މަތީ ހިނގާ ހަދަމެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންނާއި

ވާހަކައެއް ނުދައްކައެވެ. އަދި ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ނަމާދަށްފަހު
މަޖިލިސްގައި އިންނަވާ ވަގުތު ކައިރިން ހާޒިރުވެ ދަމެވެ. އަދި ސަލާމް ގޮވަމެވެ. ތިމަންނަ
ހިތާ ހިތާ ބުނަމެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ސަލާމަށް ޖަވާބު ދެއްވުމަށް
ތުންފަތްތަކުން ހަރަކާތް ގެންނެވިތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯއެވެ ؟ ދެން ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނާއި
ދުރުނޫން ހިސާބެއްގައި ނަމާދުކުރަމެވެ. އަދި ވައްކަރިން އެކަލޭގެފާނާ ދިމާލަށް ބަލައިލަމެވެ.
ފަހެ ތިމަންނަ ނަމާދުގައި ހުންނާއިރު އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނާ ދިމާލަށް ބައްލަވައެވެ.އަދި
ތިމަން އެކަލޭގެފާނަށް ބައްލަވާލިއިރު މޫނުފުޅު އަނބުރާލައްވައެވެ. އެންމެ ފަހުން [illegible]
މުސްލިމުންގެ ނަފުރަތު ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ދިގުވުމުން ތިމަން أبوقتادة ގޭގެ ފާރު
މައްޗަށް އެރީމެވެ. އަދި އެއީ ތިމަންނަގެ [illegible] ބޭބެގެ ދަރިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެންމެ
ލޯބިވާ މީހާއެވެ. ފަހެ ތިމަން އޭނާއަށް ސަލާމް ގޮވީމެވެ. ފަހެ މާތް الله ގަންދީ
ހުވާކުރަމެވެ. އޭނާ ސަލާމުގެ ޖަވާބެއް ނުދެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ
أبوقتادة އެވެ! ތިބާއަށް الله ގެ ހުވާލައި ބުނަމެވެ. ތިމަން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް
ލޯބިވެރިކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީ ބާއެވެ؟ ފަހެ އޭނާ އަނގައިން ނުބުނެ އޮތެވެ. ދެން ތިމަންނަ
އާދޭސް ކުރީމެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ އަނގައިން ނުބުނެ އޮތެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ތިމަންނަ
އާދޭސް ދެންނެވީމެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުންޏެވެ. މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ. އަދި
އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭރުން ތިމަންނަގެ ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރުނެވެ. އަދި ތިމަންނަ
އެނބުރި ދިޔައީމެވެ. އަދި ފާރުމަތިން މަގަށް ފުންމާލީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ މަދީނާގެ ބާޒާރު
މަތީގައި ހިނގަމުން ދަނިކޮށް شامކަރައިގެ [illegible] މަދީނާއަށް ކާބޯތަކެތި ވިއްކަން އައިސް
ބުންޏެވެ. ކާކުހޭ ތިމަންމެންނަށް كعب بن مالك ދައްކާނީ؟ ފަހެ މީސްތަކުން ތިމަންނަ
އަށް إشارة ކުރިއެވެ.އަދި އެމީހުން ތިމަންނަގެ ގާތަށް އައިސް غسانގެ ރަސްގެފާނުގެ
ފަރާތުން ސިޓީއެއް ދިނެވެ. އަދި ތިމަންނައަކީ ލިޔަން ކިޔަން ދަންނަމީހެކެވެ. ފަހެ
ތިމަން އެސިޓީ ކިޔައިފީމެވެ. އަދި އެސިޓީގައި ވެއެވެ. "[illegible] ފަހެ ދަންނައެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް خبر ލިބިފައިވާ ގޮތުގައި ތިބާގެ އެކުވެރިޔާ ތިބާގެ މައްޗަށް
އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ތިބާ [illegible] ނިކަމެތިކަމާއި [illegible]
[illegible] ނުވެއެވެ. ފަހެ ތިބާ ތިމަންމެންގެ ގާތަށް އަންނާށެވެ. ތިމަންމެން
ތިބާއާ އެކުން ބަހައްޓާނަމެވެ." ތިމަންނަ އެކިޔުމުން ފަހެ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. މިއީވެސް

މުސީބާތުގެ ތެރެއިންވާ ކަމަކަށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެސިޓީ ތަންދޫރަށް އެއްލީމުއެވެ. އަދި
އަންދާލީމެވެ. އެންމެ ފަންސާސް ދުވަހުން ސާޅީސް ދުވަސް ފާއިތުވެ ވެއްޖެއެވެ.
އަދި ވަޙީއެއް نازل އެއްނުވިއެވެ. އެހިނދު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފަރާތުން
ބޭކަލަކު ތިމަންނަގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم
ތިބާއަށް އަމުރުކުރައްވަނީ ތިބާގެ އަންހެނުންނާ عزل ކުރުމަށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވީމެވެ.
އެކަލޭގެ ވަރިކުރަންވީ ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އަހަރު ކުރަންވީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ
އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެކަލޭގެފާނާއި ދުރުގައި ހުންނާށެވެ. އަދި ކައިރިއަށް ނުވާށެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ
ދެއެކުވެރިންނަށް ވެސް ހަމަ އެފަދައިން ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ތިމަންނަގެ އަންހެނުންނަށް
ބުނީމެވެ. ތިބާ ތިބާގެ އާއިލާ ގާތަށް ގޮސް ހުންނާށެވެ. އެތަނުގައި ތިބޭށެވެ.
الله سبحانه وتعالى ނިޔާކަނޑައަޅުއްވާންދެން ހުންނާށެވެ. ފަހެ ކަޢުބުގެ
ދަރިންބަފައިންގެ ގާތުގައި ހުންނާށެވެ. ފަހެ هلال ابن أُمية ގެ އަންހެނުން رسول الله
صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ދަންނަވިއެވެ.
ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން هلال ابن أُمية އަކީ ދުވަސްވީ ބޮޑުމީހެއް ހުރި
މުސްކުޅިއެކެވެ. އަދި އޭނާއަށް އެއްވެސް خادم އަކުނުވެއެވެ. ތިމަންނަ އޭނާއަށް خدمة
ކުރުމަށް ކަލޭގެފާނު ރުހިވޮޑިނުގަންނަވާ ކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަކު ކައިރިނުވާށެވެ.
ނަމަވެސް ކަލޭގެ އޭނާއާ ކައިރިވުން ނުވާނެއެވެ. ފަހެ ދަންނަވިއެވެ. ހުވާ الله
ގަންދީ ހަމަކަށަވަރުންވެއެވެ. އޭނާ އެއްވެސް ހަރަކާތެއް ނުކުރެއެވެ. ހުވާ الله ގަންދީ
ހަމަކަށަވަރުންވެއެވެ. މިކަން ދިމާވިދުވަހުން ފެށިގެން މިއަދާ ހަމައަށްވެސް އޭނާ ރޮއެނީއެވެ.
(كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަންނަގެ އާއިލާގެ މީހުންވެސް ތިމަންނަގެ ކައިރިއަށް
ބުނެދިނެވެ. ތިބާވެސް ތިބާގެ އަންހެނުންނާއި އަނބިމީހާއާ ހުއްދަ އެދުން ހެޔޮ ނަމައެވެ.
ފަހެ ހަމައެފަދައިން هلال ابن أُمية ގެ އަންހެނުންނަށް އޭނާއަށް خدمة ކުރުމުގެ ހުއްދަ
ދެއްވިހެންނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހުވާ ހުވާ ބުނީމެވެ. ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه
وسلم އަރިހުން އެކަމާ ހުއްދަ އެދިނުލާނަމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހުއްދަ އެދިއްޔާ
ދަންނަވައިފިނަމަ ވެސް ކޮން ވާހަކައެއް ވިދާޅުވާނޭ އެނގޭނެއެވެ. އަދި ތިމަންނައަކީ ޒުވާނެއް ހުރީއެވެ. ފަހެ
އެގޮތުން ތިމަންނަ ދެން ތިބީމުއެވެ. ދިހަ ދުވަސް ވަންދެން. ފަހެ ފަންސާސް
ދުވަސް ފުރިހަމަ ވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ފަންސާސްވަނަ ދުވަހުގެ ފަތިސް ނަމާދު ތިމަންނަމެންގެ
ގެއެއްގެ މަތީގައި ކުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހަމަ އެހާލުގައި ހުރިހިނދު الله سبحانه وتعالى

ތިމަންނާއި ގުޅޭ وحي ނާޒިލުވެވި ފަދައިން ބިމުގެ ތަނަވަސްކަމާއި އެއްވަރަށް ތިޔަކަން އިރުޝާދުވެފައި ވަނިކޮށް سلع ފަރުބަދަ މަތިން ގޮވާލާ ކަރުއަޑުން ގޮވާލިއޭ އިވުނެވެ. އޭ كعب بن مالك އެވެ. ތިމަންނަށް، ތިބާއަށް އުފާވެރި ކަމުގެ خبر ދެމެވެ. އެހިނދުން ތިމަންނަ ސަޖިދަ އަށް ވެއްޓިގެންފީމެވެ. އަދި مصيبة ނިމިއްޖެ ކަން ތިމަންނަ އެނގުނެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ފަތިސް ނަމާދަށްފަހު الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ ތައުބާ قبول ކުރެއްވިކަން إعلان ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ތިމަންނަމެންނަށް އުފާވެރި ކަމުގެ خبر ދިނުމަށް އައެވެ. ފަހެ އަދި ބާކީ ދެމީހުންގެ ގާތަށްވެސް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދިނުމަށް މީސްތަކުން ދިޔައެވެ. އަދި (أسلم قبيلة ގެ) މީހަކު ތިމަންނަގެ ގާތަށް އަސް ދުއްވާފައި އައެވެ. އަދި އެމީހަކު ހިނގީ ފަރުބަދަ މަތީގައެވެ. ފަހެ އޭނާގެ އަޑު ، އަސްދުއްވާ ބާރު މީހާއަށް ވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަމެންނާއި ގުޅޭ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދިން صحابي ތިމަންނަގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތުމުން ހިނދު ތިމަންނަ (ތި އުފާވެރިން) ތިމަންނަގެ ދެފޮތިން ބާލާފައި އެބޭފުޅާއަށް ދިނީމެވެ. އެ ވަގުތު އެދެފޮތިން ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ކައިރީގައި ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ މިހާރުގެ އެހެން ދެފޮތިން ވަގުތީ ގޮތުން ބޭނުން ކުރީމެވެ. ފަހެ އެގޮތުން ދިޔައީމެވެ. ދިޔައީ رسول الله صلّى الله عليه وسلم އާއި ބައްދަލުކުރުމަށް ކުރުމުގެ قصد ކޮށްގެން ކުރިޔަށް ދިޔައީމެވެ. މީސްތަކުން ތިމަންނަގެ ތައުބާ ގަބޫލުވުމުގެ މަރުހަބާ ފައުޖު ފައުޖުން އައިސް ތަހުނިޔާ ކިޔަމުން ބައްދަލުކުރިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުނަމުން ގެންދިޔައެވެ. ތިބާގެ ތައުބާ قبول ވުމުގެ ކަމުގައި مبارك بادي ކިޔައެވެ. ތިމަންނަ ގޮސް މިސްކިތަށް ވަނީމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم މިސްކިތުގައި އިށީންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވަށައިގެން މީސްތަކުން ތިއްބެވިއެވެ. ފަހެ طلحةُ بن عبيد الله رضي الله عنه ދުވެފައި ވަޑައިގެން ތިމަންނާއި އަތާއި އަތްޖަހައްސަވައި ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް މަރުހަބާ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ކަސަމުކޮށް ބުނަމެވެ. އެ صحابي ފިޔަވައި مهاجرންގެ ބާކީމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭފުޅަކު ތެދުވެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ. އެހެން ކަމުން كعبގެފާނު طلحةُ بن عبيد الله رضي الله عنه ގެ އެހީތެރިކަން ހަނދާންނުނައްތާނެއެވެ. كعبގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عليه وسلم އަށް ސަލާމް ގޮވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދުން އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނު ފުޅު ވަރަށް އުފާވެރިކަމުން ވިދި ދިލިހަރައެވެ. ތިބާގެ މި ދުވަސް ތިބާގެ މަންމަ ތިބާ ވިހެއްސެވުމުން އައިސް މިއަދާ ހަމައަށް

ވާ ހުރިހާ ދުވަހަކަށްވުރެން ވެސް ތިބާގެ މައްޗަށް ބަރަކާތްތެރި ވެގެން ވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ الله ގެ حضرةން ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އަދި ކީއްތަ؟ އެއީ الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ންނެވެ . އަދި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އުފާވެރިވެވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އެކަލޭގެފާނު ގެ މޫނު ފުޅު ވިދާ ބަބުޅައެވެ. އެހިނދު ހިލާނުވީ ހަނދުގެ ތިކޮޅެއް ހެންނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް އެ ކަންތައް އެނގެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އިށީނުމުން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ތައުބާ އާއި ވިދިގެން ތިމަންނާގެ ހުރިހާ މުދާތައް الله އާއި އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއަށް صدقة ކޮށްލުމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ބައެއް މުދާތައް ތިބާއަށް ބަހައްޓަވާށެވެ. އެއީ ތިބާއަށް ހެޔޮވާނޭ ކަމެކެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ބަހައްޓާނީ ތިމަންނައަށް خيبر އިން ލިބުނު މުދާ ބަހައްޓާ ހުއްޓާލާނަމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަ ސަލާމަތްކުރެއްވީ ތެދުބުނުމުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ތައުބާގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ދުވަހަކު ތިމަންނަ ދިރިއުޅޭހާ ހިނދަކު ނުބުނާނަމެވެ ތެދުބަސް ނޫން ބަހެއް ނުބުނާނަމެވެ. ފަހެ ވަﷲ الله ގަސަމް ކުރަމެވެ. ބުނީމެވެ. ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތެދުބުނުމުގެ إمتحان ގޮތުން މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މުސްލިމުން ތެދުބުނުމުގެ މައްސަލާގައި إمتحان ކުރެއްވި ކަހަލަ ތިމަންނައަށް އެނގިހާ ރަނގަޅު ނުވެއެވެ. ވަﷲ الله ގަސަމް ކުރަމެވެ. އަދި ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވި ދުވަހުން ފެށިގެން މިއަދާހަމައަށް ދޮގެއް ބުނުމަކަށް ނިޔަތް ނުކުރަމެވެ. އަދި ތިމަންނަ އުންމީދުކުރަމެވެ. ބާކީ ދުވަސްތަކުގައި الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަ ރައްކާތެރިކުރައްވާނެ توفيق ލިބިދެއްވުން. ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. لَقَد تَاب الله علَى النبي والْمهاجِرِين والْأَنْصارِ الذين اتبعوه في ساعة الْعسرة އިން إنه بِهِم رءوفٌ رحيم އާ ހަމައަށެވެ . އަދި وعلَى الثلاثة الذين خُلفُوا حتى إِذَا ضاقَتْ علَيهِم الأَرض بِما رحبتْ އިން اتقُوا الله وكُونُوا مع الصادقينއާ ހަމައަށެވެ . [التوبة : 117 ، 119]

އިބުނުޢަބާސް : ދަންނަވައެވެ. އިސްވެދިޔަ އާޔަތުގެ މާނަ ތިރީގައި އެވަނީއެވެ. التوبة : 117 :- ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށާއި، مهاجر ންނާއި أنْصار ންގެ މައްޗަށް الله توبة ލެއްވިއެވެ. އެބޭކަލުންނީ ދަތިކަމުގެ ވަގުތުގައި އެކަލޭގެފާނާ ތަބާވި ބޭކަލުންނެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބަޔެއްގެ ހިތްތައް ތެދުމަގުން އެއްކިބާވެ ދިޔުމުން ގާތްވުމަށްފަހުގައެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އެއުރެންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަލާނގެއީ، އެއުރެންނަށް ނުހަނު އޯގާވަންތަ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

التوبة : 118:- އަދި ފަސްޖެހުނު ތިން މީހުންގެ މައްޗަށް ވެސް (توبة ލެއްވި) އެވެ. ބިންގަޑު ތަނަވަސް ވެގެންވުމާއެކުވެސް، އެއުރެންގެ މައްޗަށް އެބިން ދަތިވީ، އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفسތައް އެއުރެންގެ މައްޗަށް ދަތިވީ ހިނދުގައެވެ. އަދި الله ގެ حضرة ން(އެބަހީ:- އެކަލާނގެ ނުރުއްސެވުމުން) ސަލާމަތްވުމަށް އެކަލާނގެ حضرة އަށް މެނުވީ ދާނެ ތަނެއް ނެތްކަން އެއުރެންނަށް يقين ވީ ހިނދުގައެވެ. ދެން އެއުރެން توبة ވުމަށްޓަކައި އެކަލާނގެ އެއުރެންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ . ތިމަންނަ އަށް الله سبحانه وتعالى إسلام دين ގެ نعمة ދެއްވުމަށްފަހު އެދުވަހު رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތެދުބުނުމަށްވުރެ ބޮޑު نعمة އެއް ތިމަންނައަކަށް ދެއްވާފައެއް . އެހެނީ އެދުވަހު ތިމަންނަ ދޮގު ހަދަންނަމަ ދޮގުހެދި މީހުން ހަލާކުވެދިޔަ ފަދައިން ތިމަންނަވެސް ހަލާކުވެދާނީއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ދޮގު ހެދި މީހުންނާމެދު وحي ކުރެއްވިއެވެ . الله سبحانه وتعالى ދޮގުހެދިމީހުންނާމެދު އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކާއިމެދު وحي ނުކުރައްވާހާ ނުބައިކޮށް އަބަދުމެނުންނާއި ދޮގު وحي ކުރެއްވިއެވެ . ދެން الله سبحانه وتعالى އަބަދުމެނުންނާއި ދޮގު وحي ކުރެއްވިއެވެ . سيحلفون بِالله لَكُم إِذَا انْقَلَبْتُم إِليهم لتُعرِضوا عنْهم فَأعرِضوا عنْهم إِنهم رجس ومأواهم جهنم جزاء بِما كَانُوا يكْسبون . يحلفُون لَكُم لِتَرضوا عنْهم فَإِن ترضوا عنْهم فَإِن الله لَا يرضى عن الْقَوم الفاسقينَ } [التوبة 95 ، 96]

މާނައީ : التوبة 95:- ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންގެ ގާތަށް އެނބުރި އަތުވެއްޖެނަމަ، އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވެގަތުމަށް، الله ގަންދީ އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުވާކޮށް ހަދާނެތެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނާއި ދުރުހެލިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނަކީ ނަޖިސް ބައެކެވެ. އަދި އެއުރެން ތިބެނިވި ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. (އެއީ) އެއުރެން ހޯދައި އުޅުނު عمل ތަކުގެ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

التوبة 96:- އެއުރެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ރުހުމަށްޓަކައި، އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުވާކޮށް އުޅޭނެތެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ރުހުނަސް، ހަމަކަށަވަރުން، فاسق ވެގެންވާ ބަޔަކަށް الله ރުހިވޮޑިގެންނުވާނެތެވެ.

كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ތިން މީހުންގެ فيصلة , رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلمގެ އަރިހުގައި ދޮގުބުނި އަދި ހުވާކުރި މީހުންނަށް ވުރެ ފަސްކުރެވިފައިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް بيعة ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި إستغفار ދެންނެވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެންގެ فيصلة ، الله سبحانه وتعالى حضرة ށް ނިޔާއަށް އެދި ފަސްކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ، الله سبحانه وتعالى ތިމަންމެން ތިންމީހުންގެ فيصلة ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ وحي ބަސްފުޅު وعلى الثلاثة الذين خُلفُوا } . ގެ މުރާދަކީ ތިމަންމެން ހަނގުރާމައިން ފަސްވެފައިވުމެއް ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. އަދި ކިއެއްތަ؟ އޭގެ މުރާދަކީ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެންގެ ފައިސަލާ އަށް ، الله ގެ حضرة ށް އެދިގެން ގޮތެއް ނުނިންމަވާ ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް ދޮގު ހަދާ ދޮގު ހުވާކުރުމުން އެމީހުންގެ عذر ގަބޫލު ކުރެއްވުމަށް ވުރެ ފަސްކުރެއްވުމުގެ ވާހަކައެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم تبوك ހަނގުރާމައަށް ބުރާސްފަތި ދުވަހެއްގައި ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފުރުން ލޯބިވެވޮޑިގެންވިއެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވާލުގެ ضحى ގެ ވަގުތު ގައި ނޫނީ ދަތުރުން (އާންމުކޮށް) ވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ. ފަހެ، ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވަނީވެސް މެންދުރު ފަހަރެވެ.

ފަހެ ދެركعة ނަމާދެއް ކުރައްވަވައެވެ. ދެން (މީސްތަކުންނާއި ބައްދަލުކުރެއްވުމަށް) އިށީދެގެން އިންނަވައެވެ.

وفي رواية « أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم خَرج في غَزوة تَبوك يوم الخميسِ ، وكَان يحب أَن يخْرج يوم الخميس » .

وفي رواية : « وكَان لاَ يقدم من سفَرٍ إِلا نهاراً في الضحى . فَإِذَا قَدم بدأَ بالمسجد فصلى فيه ركْعتينِ ثُم جلَس فيه » .

އަދި އެހެން روایة އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ علَيه وسلم تَبوك ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެ ވަޑައިގަތީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ފާނު ބުރާސްފަތިގައި ދަތުރު ފުރުމަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެ ފާނު ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވަނީ ދުވާލުގެ ހެނދުނު ވަގުތުގައެވެ. ފަހެ ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވައިފިއްޔާ އެންމެ ފުރަތަމަ މިސްކިތަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ދެ ركعة ނަމާދެއް ކުރައްވައެވެ. ދެން މީސްތަކުންނާއި ބައްދަލު ކުރައްވައެވެ.

22 وعن أبي نُجيد بِضم النونِ وفَتْح الْجيمِ عمران بنِ الحصينِ الخُزاعي رضي الله عنْهما أَن امرأَةً من جهينةَ أَتَت رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم وهي حبلَى من الزنَا ، فقَالَتْ : يا رسول الله أَصبتُ حدّاً فَأَقمه علَي ، فَدعا نَبِي الله صلّى اللهُ علَيه وسلم وليها فَقَالَ : أَحسن إِليها ، فَإِذَا وضعتْ فَأْتني ففَعلَ فَأمر بِها نَبِي الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَشُدتْ علَيها ثيابها ، ثُم أَمر بِها فرجِمتْ ، ثُم صلى علَيها . فَقَالَ لَه عمر : تُصلي علَيها يا رسولَ الله وقَد زنَتْ ، قَالَ : لَقَد تَابتْ تَوبةً لَو قُسمتْ بين سبعين من أَهل المدينَة لوسعتهم وهلْ وجدتَ أَفْضلَ من أَن جادتْ بِنفْسها لله عز وجل؟،» رواه مسلم

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو نُجيد عمران بن الحصين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން جهينةَ قبيلة އަންހެނަކު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް
އައެވެ. އަދި އެހިނދު އެކަނބުލޭގެ ޒިނޭ ނަހަމަގޮތުން ބަލިވެއެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ
ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ މިވަނީ حد ލާޒިމްވެފައެވެ. ފަހެ ތިމަންނާގެ
މައްޗަށް حد قائم ކޮށްދެއްވާށެވެ. ފަހެ نَبِي އާ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަނބުލޭގެ
ވަލީވެރިޔާއަށް ގޮވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ އަށް إحسان ކުރާށެވެ.
ފަހެ އެކަނބުލޭގެ ވިހާ ނިމުމުން ތިމަންނާގެ ގާތަށް ގެންނާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެގޮތަށް
އަމަލު ކުރިއެވެ. ފަހެ نَبِي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަނބުލޭގެ ރަޖަމު ކުރުމަށް
އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ ހެދުން ބެދުމުން ހަރުކޮށް ރަޖަމުކުރެވުނެވެ. ދެން
އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ ރަޖަމު ކުރެވުނެވެ. ދެން އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް
އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ عمر ގެފާނު އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު (އެކަނބުލޭ ޒިނާކުރި ފަރާތަކަށް ވިޔަސް) އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް
ނަމާދު ކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެކަނބުލޭގެ ވަނީ ޒިނާ ކޮށްފައެވެ. ފަހެ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަނބުލޭގެވަނީ އަރުވަ توبة އެއްވެއެވެ. އެ توبة މަދީނާގެ
ހަތްދިހަ މީހުންގެ މައްޗަށް ބަހާލެވިއްޖެނަމަވެސް ފުދޭނެއެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ ނަފްސު الله
އަށްޓަކައި قربان ކުރެއްވުމަށްވުރެ މާ ރަނގަޅު ކަމެއް ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތީ
ހެއްޔެވެ؟

23 وعن ابن عباس وأنس بن مالك رضي الله عنهم أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « لَو أَن لابنِ آدم وادياً من ذَهبِ أَحب أَن يكُون له واديانِ ، ولَن يملأَ فَاه إِلا التراب ، ويتُوب الله علَى من تَاب » متفَقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި ابن عباس އާއި أنس بن مالك ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އާދަމުގެ ދަރިކަލުނަށް ރަނުން ފުރި ވާދީއެއް ލިބުނަސް އޭނާ އިތުރު ވާދީއެއް
އެދޭނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަނގަ ފުރޭ އެއްޗަކީ ހަމައެކަނި ވެއްޔެވެ. (އަޅުގަނޑު:

މަރުވުމުންނޫނީ) ނުހުރޭނެއެވެ. އަދި الله އަށް توبة ވާމީހާގެ توبة އެކަލާނގެ قبول ކުރައްވާނެތެވެ.

24 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « يضحك الله سبحانُه وتَعالَى إِلَى رجلَين يقْتُلُ أحدهما الآخَر يدخُلاَن الجنة ، يقَاتِلُ هذَا في سبيل الله فيقْتل ، ثُم يتُوب الله علَى الْقَاتل فَيسلم فيستشهد » متفَقٌ علَيه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެކަކު އަނެކަކަށް قتل ކުރަދެމީހެއްގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން ލިބިގެން އެދެމީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ. އެކަކީ الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރަނިކޮށް قتل ކުރެވިގެން ދިޔައެވެ. އަނެކަކީ އެމީހާ قتل ކުރިމީހާއެވެ. އޭނާއަށްފަހު الله އަށް توبة ވެ އިސްލާމްދީނަށް ދެން އެބޭފުޅުން شهيد ވެވޮޑިގުންނެވެ.

باب الصبر

(ކެތްތެރިވުމުގެ މާތްކަން بيان ވެގެންވާ باب)

-قال الله تعالى (آل عمران 200): {يا أيها الذين آمنوا اصبروا وصابروا}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކެތްކުރާށެވެ! އަދި، (دشمن ންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމުގައި އެއުރެންނަށްވުރެ ބޮޑަށް)ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރި ވާށެވެ! އަދި، دشمنން އަތުވެދާނުން ދަގަބަކަން ބަޔަބަޔާ جهاد ކުރުމަށް ތައްޔާރީގައި ތިބޭށޭވެ! އަދި، ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! (އަދި) ތިޔަބައިމީހުން ދިންނަވައި نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (البقرة 155): {ولنبلونكم بشيء من الخوف والجوع ونقص من الأموال والأنفس والثمرات، وبشر الصابرين}.

ހަމަކަށަވަރުން މިދަންނަވާކަންތަކުގެ ތިޔަބައިމީހުން إمتحان ކުރައްވާހުށީމުވެ. (އަދި)ބިރުވެރިކަމާއި ބަނޑުހައިހޫނުކަމުގެ ތެރެއިން ކަމެއް ދުރުވެރިކުރެއްވުމުންނެވެ. އަދި މުދާތަކާއި، ފުރާނަތަކާއި، މޭވާއި އުނިކުރެއްވުމުންނެވެ. އަދި ކެތްތެރިންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ކަލޭގެފާނު ދެއްވާށެވެ!

وقال تعالى (الزمر 10): {إنما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب}.

ކެތްތެރިންނަށް އެއުރެންގެ ދަރުމަ ދެއްވާނީކަން ކަނަވަތި ހިސާބަކާ ނުލައެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر إن ذلك لمن عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަމަކީ عزم ކަނޑައެޅިގެން ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންވާކަންކަމެވެ.

وقال تعالى (البقرة 153): {استعينوا بالصبر والصلاة إن الله مع الصابرين}.

ކެތްތެރިކަމާއި ނަމާދުން ތިޔަބައިމީހުން ވާގިއެދޭށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެން ވަނީ ކެތްތެރިންނާއިއެކުގައެވެ.

وقال تعالى (محمد 31): {ولنبلونكم حتى نعلم المجاهدين منْكم والصابرين}.

އަދި ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން **جهاد**ކުރާ މީހުންނާއި، ކެތްތެރިވާ މީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހާމަކުރައްވާ ހުށީމެވެ.

والآيات في الأمر بالصبر وبيان فضله كثيرة معروفة.

25 وعن أبي مالِكٍ الْحارِث بن عاصم الأشْعري رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليْه وسلم :
« الطهور شَطْر الإيمان ، والْحمد لله تَملأ الْميزان و سبحان الله والحمد لله تَملآنِ أَو تَملأ ما بين السموات والأرض والصلاة نورٌ ، والصدقةُ برهانٌ ، والصبر ضياءٌ ، والْقُرآن حجةُ لَك أَو علَيك . كُلّ الناس يغْدو، فَبِائِعٌ نَفْسه فمعتقُها ، أَو موبِقُها» رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو مالِك الْحارِث بن عاصم الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليْه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާފުطاهرކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الْحمد لله ގެ لفظ ގެ މާތްކަމުން ميزان ފުރައިލައެވެ. އަދި سبحان الله އާއި، الحمد لله އާއި ދެ لفظ ގެ މާތް ކަމުން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދު ފުރައިލައެވެ.އަދި ނަމާދަކީ ނޫރެކެވެ. އަދި صدقة ދިނުމަކީ އީމާން ކަމުގެ ހެއްކެކެވެ. އަދި އަޅުކަމުގެ މައްޗަށް ކެތްތެރި ވުމަކީ ނޫރެކެވެ.އަދި قرآن ވާހުނީ ތިބާއަށްވާ حجة އަކަށެވެ.ނުވަތަ ތިބާގެމައްޗަށް ހުރި حجة އަކަށެވެ. އެންމެހައި މީސްތަކުން ހެނދުން ހެނދުނާއި އެމީހާގެ މަސައްކަތުގައި ނިކުމެގެން ދެއެވެ.ފަހެ އަނަފްސުގެ މައްޗަށް ހެޔޮ عمل ކުރުމުގެ ވިޔަފާރި ހިންގައިފިމާ ފަހެ عذاب އިން މުއްތިވެގެން ދިއެވެ. ނުވަތަ އަނަފްސުގެ މައްޗަށް ނުބައި عمل ކުރުމުގެވިޔަފާރި ހިންގައިފި މާ ފަހެ ހަލާކު ވެގެން ދިއެވެ.

26 وعن أبي سعيدٍ بن مالِك بن سنَانٍ الخُدرِي رضي الله عنْهما أَن نَاساً من الأنصارِ سألُوا رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَأعطاهم ، ثُم سألُوه فَأعطاهم ، حتى نَفد ما عنْده ، فَقَالَ لهم حين أَنفَقَ كُل شيءٍ بِيده : « ما يكُن من خَيرٍ فَلَن أدخره عنْكُم ، ومن يستعففْ يعفه الله ومن يستَغْنِ يغْنه الله ، ومن يتَصبر يصبره الله . وما أُعطى أَحدٌ عطَاءً خَيراً وأَوسع من الصبرِ » متفَقٌ علَيه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد بن مالِك بن سنَان الخُدرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން انصاری ންގެ ބޭކަލުން ކޮޅެއް رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ
އަރިހުން އެހީއަކަށް އެދި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންނަށް އެހީދުޖެއް
ދެއްވެވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އަނެއްކާވެސް އެހީއަކަށް އެދި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް
އެކަލޭގެފާނު އެހީދުޖެއް ދެއްވެވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ގޮސް އެކަލޭގެފާނު އަތްޕުޅުގައި ހުރި
ހުރިހައި އެއްޗެއް ހުސްވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި ހުރި ހުރިހައި އެއްޗެއް
ދެއްވުމުން ނިންމެވުމުން ފަހު حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި
[illegible] [illegible] އެއްޗެއް ރައްކާކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި [illegible] ކައިރި
[illegible] [illegible] އަދި [illegible] الله سبحانه و تعالى [illegible] ދެއްވާނެއެވެ. އަދި
مصيبات ތަކަށް ކެތްތެރިވެއްޖެ މީހާއަށް الله سبحانه و تعالى ކެތްތެރިކަން
ދެއްވާނެއެވެ. އަދި [illegible] ކެތްތެރިކަމަށްވުރެ [illegible] [illegible] [illegible] ނުލިބެއެވެ.

27 وعن أبي يحيى صهيبِ بنِ سنَانٍ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «عجباً لأمرِ الْمؤْمنِ إِن أَمره كُله له خَيرٌ ، وليس ذَاك لأَِحدٍ إِلا للْمؤْمن : إِن أَصابتْه سراء شكَر فَكَان خَيراً له ، وإِن أَصابتْه ضراء صبر فَكَان خيراً له » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو يحيى صهيبِ بنِ سنَان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުންގެ
ކަންތައްތަކުގެ عجائب ވެއެވެ.(އެހެނީ) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް [illegible] އެންމެހައި
ކަންތައްތަކަކީ އޭނާއަށް ހެޔޮ ވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ މުއުމިނަކަށް [illegible] [illegible]
ކަމެކެވެ. އެއީ އޭނާއަށް އުފާވެރި ކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ شكر ކުރެއެވެ. އަދި [illegible]

އެކަން ވަނީ އޭނާއަށް [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި އޭނާއަށް [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ވެއެވެ. [illegible] [illegible] އެހެންވެސް ވަނީ އޭނާއަށް [illegible]
[illegible].

28 وعن أَنسٍ رضي الله عنْه قَالَ : لما ثقُلَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم جعلَ يتغشاه الكرب فقَالتْ فاطمةُ رضي الله عنْها : واكرب أبتَاه ، فقَالَ : « ليس على أبيك كربٌ بعد اليومِ » فلما ماتَ قالتْ : يا أبتَاه أَجاب ربّاً دعاه ، يا أبتَاه جنةُ الفردوسِ مأواه ، يا أَبتَاه إِلى جبريلَ نْنعاه ، فلّما دفن قالتْ فاطمةُ رضي الله عنها : أطابتْ أنفسكُم أَن تَحثُوا على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم التراب ؟ رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنسِ ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނުގެ މަރު ހިއްޕެވުން ގާތް ވިހިނދު ދޭތެރެ ދޭތެރެއިން އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިކޮޅުން މަރުބަލީގެ ވޭނުގެ އަސަރު ލިބޭތަން ދެކެވަޑައިގެންފައި فاطمةُ ގެފާނަށް ބުނެވުނެވެ. [illegible]. ތިމަންނަގެ ބައްޕާފުޅަށް މިލިބޭ ވޭނެއްގެ ބޮޑުކަމާއެވެ! [illegible] އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ (ހިތްހަމަޖެއްސެވުމަށްޓަކައި) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ބައްޕާފުޅަށް މިއަދުން ފަހު ދެން [illegible] ވޭނެއް ނުލިބޭނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވެވަޑައިގަތުމުން އެކަމަނާއަށް (ހިތާމަވެރިވެގެން ގޮސް) ބުނެވުނެވެ. އޭ ބައްޕާ ފުޅާއެވެ. ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ دعاء އިޖާބަ ކުރައްވައިފިއެވެ. ބައްޕާފުޅާއެވެ. ބައްޕާފުޅުގެ [illegible] جنة الفردوس އެވެ. އޭ ބައްޕާފުޅާއެވެ! ބައްޕާފުޅުގެ خبر جبريلَالامين އަށް [illegible]. ދެން (أصحاب ބޭކަލުން) އެކަލޭގެ ފާނު ފަސްދާނު ލެއްވުމުން فاطمةُ ކަމަނާ އަށް (އެކަމަނާ ދެރަވެ [illegible] ބޮޑުކަމުން) ބުނެވުނެވެ. އޭ أنسِ ގެ ފާނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަށިކޮޅުން ފަސް އަޅުއްވާލައި [illegible] ހިތްހަރަ ޖެހިގެން ހެއްޔެވެ؟ (ދަންނަވައެވެ.) ނަމަވެސް أنس ގެފާނު އެކަމަނާގެ އަބަސްފުޅުން ޖަވާބު ނުދެއްވިއެވެ.

29 وعن أبي زيد أُسامة بن زيد حارثةَ مولى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وحبه وابن حبه رضـي الله عنهما ، قالَ : أَرسلَتْ بنْتُ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم : إن ابني قَد احتُضر فاشْهدنَا ، فَأرسلَ يقْرِئُ السلام ويقُول : « إن لله ما أَخَذَ ، وله ما أعطَى ، وكُل شَيءٍ عنْده بأجلٍ مسمى ، فلتصبِر ولتحتسب » فأرسلَتْ إِليه تُقْسم عليه ليأْتينها. فَقَام ومعه سعد بن عبادةَ، ومعاذُ ابن جبلٍ ، وأُبي بن كَعبٍ ، وزيد بن ثابِتٍ ، ورجالٌ رضي الله عنْهم ، فَرفع إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم الصبي ، فأقعده في حجرِه ونَفْسه تتقعقع ، فَفَاضتْ عيناه ، فقالَ سعدٌ : يا رسولَ الله ما هذَا ؟ فقالَ: « هذه رحمةٌ جعلها الله تعلى في قُلُوبِ عباده » وفي روايةٍ : « في قُلُوبِ من شاَء من عباده وإنما يرحم الله من عباده الرحماء » متفَقٌ عليه .

ومعنَى « تَقَعقَع » : تَتحرك وتَضطَرب .

رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިނިވަން ކުރެއްވި صحابي ގާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި
أبو زيد أُسامة بن زيد حارثَة ގެކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު
ލޯބިވެވަޑައިގެންނަވާ ދަރިކަލެއް ފަދަ ބޭކަލެވެ. އަދި އެ އެކަލޭގެފާނު ލޯބިވެވަޑައިގެންނަވާ
ބޭކަލެއްގެ ދަރިކަލެއްވެސް މެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ނަބީކަލޭގެ ފާނުގެ
އަންހެން ދަރިކަނބަލުން (ޒައިނަބުގެ ފާނުން) [illegible] އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް خبر ފޮނުއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ދަރިފުޅު މަރަށް حاضر ވެއްޖެއެވެ. ވީމާ ވަޑައިގެން ދެއްވާ
ބައްލަވާށެވެ. [illegible] رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ވަޑައިގެންނެވީމާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި إرشادކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެންދަވަނީ އެކަލާނގެ މިލްކެވެ. އަދި [illegible] [illegible]
[illegible] އެކަލާނގެ މިލްކެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حضرة ގައި ކޮންމެ [illegible]
[illegible] ވަގުތު ވަނީ ކަނޑައަޅާފައެވެ. އެހެންކަމުން ދަރިކަނބަލުން ކެތްތެރި
ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި އެ [illegible] ވުމުގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ حضرة އިން [illegible]
އަޖުރު ލިބޭނެ ކަމުގެ އުއްމީދު ކުރައްވަން ހުންނަވާށެވެ. ([illegible] ފަހުން އަނބުރާ
[illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ފޮނުއްވިއެވެ.

(ކޮންމެހެނެއްވެސް) ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެން ދެއްވާށެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު (އެތަނަށް ވަޑައިގަތުމަށްޓަކައި) ތެދުވެވަޑައިގެން ނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި سعد بن عبادة އާއި ومعاذُ ابن جبل އާއި وأُبي بن كعب އާއި زَيد بن ثابِت އާއި އަދިވެސް ބައެއް ބޭކަލުން ހިމެނި ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ (އެތަނަށް ދެވުމުން)އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް އެކުއްޖާ ކައިރިކުރެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާ އުނގުޅުގައި އަޅުއްވައި ގަތެވެ. އެހިނދު އެކުއްޖާ [illegible] ނޭވާ [illegible] [illegible]. ފަހެ [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނުންގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެހިނދު سعد ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާ [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ؟ حديث [illegible]. [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] رحمة [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] رحمة [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] الله سبحانه وتعالى رحم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] رحم ކުރާ މީހުންނަށެވެ.

30 وعن صهيبٍ رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « كان ملكٌ فيمن كان قبلكُم، وكان له ساحرٌ ، فَلما كبِر قالَ لِلْملك : إِني قَد كبِرتُ فَابعثْ إِلي غُلاماً أُعلمه السحر ، فَبعثَ إِليه غُلاماً يعلمه ، وكان في طَريقه إِذَا سلك راهبٌ، فَقعَد إِليه وسمع كلامه فَأعجبه ، وكان إِذَا أَتى الساحر مر بالراهب وقعد إِليه ، فَإِذَا أَتَى الساحر ضربه ، فَشكَا ذَلِك إِلى الراهبِ فقال : إِذَا خَشيتَ الساحر فَقُلْ : حبسني أَهلي ، وإِذَا خَشيتَ أَهلَك فَقُلْ: حبسني الساحر .

فَبينَما هو علَى ذَلِك إِذْ أَتَى علَى دابةٍ عظيمة قد حبست الناس فقال : اليوم أعلَم الساحر أفْضل أم الراهب أفْضلَ ؟ فأخَذَ حجراً فقالَ : اللهم إن كان أمر الراهب أحب إليك من أَمر الساحر فاقتُلْ هذه الدابة حتى يمضي الناس ، فرماها فقتَلَها ومضى الناس، فأتَى الراهب فأخبره . فقال له الراهب : أى بني أَنْتَ اليوم أفْضلُ مني ، قد بلَغَ من أمرك ما أَرى ، وإِنك ستُبتَلى ، فإِن ابتُليتَ فَلا تدل علي ، وكان الغُلام يبرئُ الأَكْمةَ والأبرص ،

ويداوي الناس من سائِرِ الأدواء . فَسمع جليسٌ للملك كان قد عمى، فأتَاه بهدايا كثيرةٍ فقال : ما ههنَا لك أجمع إن أنْتَ شقَيتني ، فقال إني لا أشفي أحداً، إنما يشْفي الله تعالى، فإن آمنْتَ بِالله تعالى دعوتُ الله فشَفاك ، فآمن بالله تعالى فشفَاه الله تَعالى ، فأتَى الملك فجلس إليه كما كان يجلس فقالَ له الملك : من رد عليك بصرك؟ قال : ربي . قالَ: ولك رب غيري ؟، قالَ : ربي وربك الله ، فَأخَذَه فلم يزلْ يعذبه حتى دل علَى الغُلاَمِ فجئَ بِالغُلاَمِ ، فقال له الملك : أي بنَي قد بلغَ من سحرِك ما تبرئُ الأكمه والأبرص وتَفْعلُ وتفعلُ فقالَ : إني لا أشفي أحداً ، إنما يشْفي الله تَعالى، فأخَذَه فَلم يزلْ يعذبه حتى دل علَى الراهبِ ، فجئ بالراهبِ فقيل له : ارجع عن دينك، فأبى ، فدعا بالمنْشَار فوضع المنْشَار في مفْرِق رأْسه، فشقه حتى وقَع شقاه ، ثُم جِئ بجليسِ الملك فقلَ له : ارجِع عن دينك فأبى ، فوضع المنْشَار في مفْرِق رأسه ، فشقه به حتى وقع شقاه ، ثُم جئ بالغُلاَمِ فقيل له : ارجِع عن دينك ، فأبى ، فدفعه إِلى نَفَرِ من أصحابه فقال : اذهبوا به إِلى جبل كَذَا وكَذَا فاصعدوا به الجبلَ ، فـإِذَا بلغتُم ذروته فإن رجع عن دينه وإِلا فاطرحوه فذهبوا به فصعدوا به الجبل فقال : اللهم اكفنيهم بما شئْت ، فرجف بِهِم الجبلُ فسقطُوا ، وجاء يمشي إِلى الملك ، فقالَ له الملك : ما فَعلَ أَصحابك ؟ فقالَ : كفانيهم الله تعالى ، فدفعه إِلى نَفَر من أصحابه فقال : اذهبوا به فاحملُوه في قُرقُور وتَوسطُوا به البحر ، فإن رجع عن دينه وإلا فَاقْذفُوه ، فذَهبوا به فقال : اللهم اكفنيهم بما شئْت ، فانكَفَأتْ بِهِم السفينةُ فغرقوا ، وجاء يمشي إِلى الملك . فقالَ له الملك : ما فَعلَ أَصحابك ؟ فقال : كفانيهم الله تعالى . فقالَ للملك إنك لستَ بقَاتلي حتى تفْعلَ ما آمرك به . قال : ما هو ؟ قال : تجمع الناس في صعيدٍ واحدٍ ، وتصلُبني علَى جذْعٍ ، ثُم خُذ سهماً من كنَانتي ، ثُم ضع السهم في كَبد القَوس ثُم قُل : بسمِ الله رب الغُلاَمِ ثُم ارمني ، فإنك إذَا فعلْتَ ذَلِك قَتَلْتني . فجمع الناس في صعيدٍ واحدٍ ، وصلَبه علَى جذْعٍ ، ثُم أَخَذَ سهماً من كنَانَته ، ثُم وضع السهم في كَبِد القَوس، ثُم قَالَ : بِسم الله رب الغُلاَمِ ، ثُم رماه فَوقَع السهم في صدغه ، فَوضع يده في صدغه فماتَ . فقَالَ الناس : آمنا بِرب الغُلاَمِ ، فَأُتى الملك فَقيلَ له : أَرأَيت ما كُنْتَ تحذَر قَد والله نَزلَ بِك حذرك . قد آمن الناس . فَأمر بِالأخدود بأفْواه السكك فخُدتَ وأضرِم فيها النيران وقالَ : من لَم يرجع عن دينه فأقْحموه فيها أو قيلَ له : اقْتَحم ، ففعلُوا حتى جاءت امرأَةٌ ومعها

صبِي لها ، فَتقاعست أن تَقع فيها ، فقال لها الغُلام : يا أماه اصبِري فإنك علي الحق »
رواه مسلمٌ .

« ذروةُ الجبل » : أعلاه ، وهي بكسر الذال المعجمة وضمها و « القُرقور » بضم القافَين : نوعٌ من السفُن و « الصعيد » هنا : الأرض البارزةُ و «الأخْدود»: الشقوقُ في الأرض كالنهر الصغير و « أُضرم » أوقد « وانكفأت» أي : انقلبتْ و « تقاعست » توقفتْ وجبنتْ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި صهيب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ކުރީ އުޅުނު މީހުންގެ ތެރެއިން ރަސްކަލަކު އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާ سحر ވެރިޔަކު ގެންގުޅުނެވެ. ފަހެ އެ سحر ވެރިޔާ މުސްކުޅިވުމުން ރަސްގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ މުސްކުޅި ވެއްޖެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ ގާތަށް سحر ދަސްކުރުން ކުއްޖަކު ފޮނުއްވާށެވެ. ފަހެ (ރަސްގެފާނުން) އޭނާ ގާތަށް سحر ދަސްކުރުން ކުއްޖަކު ފޮނުއްވައިފިއެވެ. މިކުއްޖާ އައިސްގޮސް ހަދާ މަގުގައި راهب އަކު އުޅުނެވެ. އެއިން ކަމުން ބަޔެއް ހަރަކު އޭނާގެ ކައިރީގައި މަޖުލިސްކޮށްލައި އަދި އޭނާގެ ނަސޭހަތް އަޑުއަހައި ހަދައެވެ. سحر ދަސްކުރުން އަންނަން ކޮންމެ ފަހަރަކު އެ راهب މީހާ ގާތުގައި މަޖުލިސް އޭނާގެ ނަސޭހަތް އަޑުއަހަން އާދަކޮށްފައިވެއެވެ. އައިސް ކަމުން (سحر ވެރިޔާ ކައިރިއަށް އައުމަށް ލަސްވުމުން) سحر ވެރިޔާ މިކުއްޖާ ތަޅައެވެ. ފަހެ މިކުއްޖާ މިކަމުގެ شكاية راهب ގެ އަރިހުގައި ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާ إرشاد ކުރެއްވިއެވެ. سحر ވެރިޔާ ކުރުން ސަލާމަތް ނުވާން ކަމުގެ ބިރު ހީވެއްޖެއްޔާ ފަހެ އޭނާގެ ކައިރީގައި ތިމަންނަ ގޭގެ މީހުން ސަބަބުން ލަސްވީއޭ ބުނާށެވެ. އަދި ގޭގެ މީހުންގެ ކުރުން ސަލާމަތް ނުވާން ކަމުގެ ބިރު ހީވެއްޖެއްޔާ ފަހެ އެމީހުން ކައިރީގައި سحر ވެރިޔާގެ ސަބަބުން ލަސްވީއޭ ބުނާށެވެ. ފަހެ މިކުއްޖާ މިގޮތުގެ މަތީން ކަންތައް ހިނގަމުން ދަނިކޮށް އާދަޔާ ޚިލާފު ބޮޑު ޖަނަވާރެއް މަގުމައްޗަށް ނިކުމެ އޮއްވުމުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން ހިފެހެއްޓި ސޫރަތުން މަގު ހުރަސްވެ ކަށްވަރުން ނުނުކުމެވޭ މިބަޔަކަށް ހުރެއެވެ. ފަހެ މިއަދު ހިތައި ބުނިއެވެ. މިއަދު ތިމަންނަ ބަލާނަމެވެ. سحر ވެރިޔާތޯ މޮޅީ ނުވަތަ راهب ތޯ މޮޅީ؟ ފަހެ ގަލެއް އަތުން ނެގިއެވެ. އަދި دعاء ކުރިއެވެ. اللهم

ހައްދަވައި ބުނުއްވިއެވެ ރަސްކަލާކޯ! سحر ވެރިޔާއަށްވުރެ راهب ތިޔަ إله ގެ حضرة ގައި ގާތް ކަމުގައި ވާނަމަ (މިގޮތުން) މިޖަނަވާރު މަރުއްވާ ދެއްވާނދޭވެ! އެއިރުން މީސްތަކުންނަށް އެބައިގެ މަގުހިނގުން ފަސޭހަވާނެއެވެ. ފަހެ އެގަލު އަޅައިފިއެވެ. އަދި އެޖަނަވާރު އެއިރު މަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންވެސް ގޮސްފިއެވެ. ފަހެ އެކުއްޖާ راهب ގެ ގާތަށް ގޮސް އެ خبر ދީފިއެވެ. އަދި راهب އެކުއްޖާއަށް ބުނެފިއެވެ. އޭދަރިފުޅާއެވެ! ކަލޭ މިއަދު ތިމަންނައަށްވުރެ މާތްވެއްޖެއެވެ. ކަލޭގެ ކަންތައް (އަހަރެންގެ حضرة ގައި ހާމަވެފައިވާ ބޮޑުކަން) މިމަންޒިލަށް މިހާރު ފެންނަނީއެވެ. އަދި (ފެންނަނީމެވެ.) ކަލޭ ތިމަންނަށް ކުރިން ... (ބަލިބަލިމަތިވެދާނެ ...)

شفاء

شفاء ދެއްވާނީ الله އެވެ. ފަހެ الله ގެ މަތިން އީމާން ގެނެސްފިނަމަ الله އަށް دعاء ކޮށްދޭނަމެވެ.

شفاء ދެއްވާނީ الله އެވެ. ފަހެ އޭނާ الله އަށް އީމާން ގެނެސްފިއެވެ. ފަހެ الله އޭނާއަށް شفاء ދެއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ...

الله އެވެ. ... الله سبحانه وتعالى އެވެ. ...

حاضر ...

ސިހުރު މިހަހަރަ ވަނީ ކޮރަށް މީހުންނާއި ޖުޒާމުބަލި ޖަހާފައިވާ މީހުން ރަނގަޅު ކުރެވޭ
ވަރަށް ބާރުގަދަ ފަރާތެކެވެ. އަދިވެސް ހިމަނުދާ ބަލިމީހުން އަބާރުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެ
ކުއްޖާ ބުންޏެވެ. ތިމަންނަ އަކަށް އެއްވެސް މީހަކަށް شفاء ނުދެވެއެވެ. ހަމަހަމަވަރުން
شفاء ދެއްވަނީ الله އެވެ. ދެން އަރާރުޖެހިގެން ވަގުތުން ހަމައެކަނި ކުރެވުނެވެ. އަދި އަދަބު
ދިނުމުންނެވެ. އަދަބު ދީން ފުދުމުން އޭނާ ކުރިން އެ راهب ގެ ވާހަކަ ބުނެފިއެވެ. ދެން
راهب حاضر ކުރެވުނެވެ. މިބަސް ދީނުން ދުރުވާށެވެ. ދެން އޭނާ
އަކަމާ ދުރަށް ހުދިއެވެ. ދީނުން ދުރުވުމަށް އިންކާރުކުރިއެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އަރައްސާ
ހިފައިގެން އަދިއްސާ އަސްގެ ބޮޑުގެ މެދުގައި އަޅައި ފަޅާލަމުން ފުށުބައިއެވެ. އެއަށްފަހު ފުރަން
ފަޅުވެގެން ގޮސް ދެބައިކޮށް ފަޅުފަޅުވެ ފުށުބައިއެވެ. ދެން ރަސްގެފާނުގެ ކައިރީގައި އުޅޭ
ބާރުފާރަން އިޔަން މީހާ ގެނެވުނެވެ. އޭނާއަށް ބުނެވުނެވެ. ތިބަ ދީނުން ދުރުވާށެވެ. ދީނާ
ދުރުވެފައިވާ ފަރާތަށް ދެކޮޅުހެދިއެވެ. ދެން އޭނާ އަސްގެ ބޮޑުގެ މެދުގައި އަޅައި
ދެމުންދާ ބަރަސް އަދި ފަރާތުނެ ފުށުބައިއެވެ. ދެން އެ ރަސްގެފާނު ގެންނަ މެދުގައި ފުޅާކުރެ
ދެގޮތް ފަޅުފަޅުވެ ފުށުބައިއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު އެއްވެސް ފަރާތެއް ވަރަށް ބުނެވުނެވެ.
ކުއްޖާ ދީން ދުރާލާކުރަމެވެ. ދެން އެކުއްޖާ އިންކާރުކުރިއެވެ. ދުވަސް ދުވަހުން ހުއްޓިއެވެ. ދެން
އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނުގެ އިރިސް ފަޅާގޮ ހަރުކޮށް ކުޅުދިއް އެދިގެންނެވެ. އެ ކުއްޖާ ގެވައިގަން
މިފަހަރު ފަރާތަކަށްދިޔައީ ދިއެވެ. އެއްގޮތް އެރުވިއެވެ. ދެން ބަރަބޯ އަކަ އެސްދު
ކުރިން ދިޔުމުން އެ ކުއްޖާ ކުރިން ދިޔާ ފަރާތާވާ ހިފުޖެ އަހަރެވެ. ދެން އިންކާރު
ކަނޑުގަސް ނެގޭ ވައްޖެހޮށް ފޮރުވިއެވެ. ދެން އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނު ގެވައިގަން ދެކެވުނެވެ. ދެން ފަރާތުދަލާއަށް
އަރާން ފެށިއެވެ. ދެން އެކުއްޖާ ދުޢާކުރިއެވެ. އޭ الله ! މިމީހުން ގެ ހަބަރުން ތިމަން އަގާ
އިބަރާސްކަޅާނގެ އިރާދަ ކަރާއިވާ ގޮތެއްގެ މަތީން ސަލާމަތްކުރައްވާށެވެ! ދެން އެބިސްދު
އެހަރަބަދު އެމީހުންނައި އަކާ ހިފުވުން ފުރިއެވެ. އަދި އެމީހުން ވެއްޓި މަރުވިއެވެ. އަދި އެ
ކުއްޖާ ރަސްގެފާނުގެ ގާތަށް ދިޔައެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އެކުއްޖާ ކަރުން އައިސްވިއެވެ.
الله ފުރަނދު މީހުންނާ ކުރަހައިދިޔައީ؟ ދެން އެކުއްޖާ ބުންޏެވެ. އެމީހުންގެ ފުރުން
މިގެންނަ ސަލާމަތު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނުގެ خاص
ބަހާރާ ހަވަލު ކުރިއެވެ. ދެން ބުންޏެވެ. އެކުއްޖާ ގެވައިގަން ދޯނިވެ. އަދި ދުނިޔެއާއި
އަރުވަލާފޮ. އަދި ކަނޑުގެ މެދުތަށް ނިކަންނަށްދޭ. ދެން އެއްކަލާ ދިއުމުން އެކުއްޖާ

رجوع ވާން ހުރިތޯ އަހާލެވެ. ނޫންނަމަ ކަނޑަށް ގެންބާލާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން
އެކުއްޖާ ގޮވައިގެން ކަނޑުގެ މެދަށް ނިކުތެވެ. ފަހެ އެކުއްޖާ دعاء ކުރަން ފެއްޓިއެވެ. އޭ الله
! މިމީހުން ގެ ކިބައިން ތިމަން އަޅާ އިބަރަސްކަލާނގެ އިރާދަ ކުރައްވާ ގޮތަކަށް ދަތިން
ސަލާމަތް ކުރައްވާނދޭވެ! އެހިނދު ދޯނި އެމީހުންނާއެކު [illegible] ވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން
ކަނޑަށް غرق ވިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނުގެ އަރިހަށް (އަނބުރި) ދިޔައެވެ.
ފަހެ ރަސްގެފާނުން އެކުއްޖާ ކުރެން އެހެއްސެވިއެވެ. ކޮބާ ތާއެކު ދިޔަ މީހުންނަށްވީ
ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ފަހެ އެކުއްޖާ ބުންޏެވެ. ހަމަ الله سبحانه و تعالى އެމީހުންގެ ޝަރުން
ތިމަންނަ ސަލާމަތް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނަށް ދަންނަވައެވެ.
މަނިކުފާނަށް ތިމަންނަ [illegible] [illegible] [illegible] ތިމަންނަ [illegible]
يقين އެވެ. ރަސްގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ކޮން ގޮތެއް ހެއްޔެވެ؟ އެކުއްޖާ ބުންޏެވެ.
މަނިކުފާނު [illegible] މީސްތަކުން އެއްކޮށްލައްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނަ ކަދުރު ގަހުގެ
[illegible] ގަނޑުކޮށް ސަލީބުން [illegible]. ދެން ތިމަންނަގެ [illegible] [illegible] [illegible]
ނަންގަވާށެވެ. ދެން [illegible] ދުނި ދަނޑިގެ މެދުގައި އަމާޒު ކުރައްވާށެވެ. ދެން بسم الله رب
الغلام ކިޔާށެވެ. ދެން ތިލު އަމާޒު [illegible] ދޫކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން
މަނިކުފާނު މިގޮތަށް ކަންތައް ކުރައްވައިފިއްޔާ ތިމަންނަ قتل ކުރެވޭނެއެވެ. ފަހެ
ރަސްގެފާނުން މީސްތަކުން އެއްތަނަކަށް އެއްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ކަދުރު
[illegible] ގަނޑުގައި ސަލީބުން [illegible]. ދެން އެކުއްޖާގެ ތޫނި [illegible] ތިލެއް ނެގިއެވެ.
ދެން ތިލު ދުނި ދަނޑިގެ މެދުގައި އަމާޒު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން بسم الله رب الغلام
ކިޔުއްވިއެވެ. ދެން ތިލު އަމާޒު [illegible] ދޫކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިލު ގޮސް އެކުއްޖާގެ [illegible]
[illegible] ޖެހުނެވެ. ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible] އަތް އަޅައިގަތެވެ. ފަހެ [illegible]
[illegible] [illegible] ހިނގައިފިއެވެ. ފަހެ ([illegible]) [illegible] މީސްތަކުން ބުންޏެވެ.
[illegible] އެކުއްޖާގެ ކަލާނގެ އީމާން ވެއްޖައީމެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނުގެ [illegible]
[illegible] [illegible]. އަދި ރަސްގެފާނަށް [illegible] [illegible] [illegible]
ކަންތައް [illegible] [illegible] [illegible]. الله [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] މަނިކުފާނުގެ [illegible]. ހަމަކަށަވަރުން [illegible] [illegible] އީމާން
[illegible] [illegible]. ދެން ރަސްގެފާނުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަމުރު

ކޮށްފިއެވެ. އަދި ވަޢުޒަށް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގައި އަލިފާނަށް ތުރުމުގެ ކަނޑުތައްވެއެވެ. އަދި
އަދުލު ކުރިއެވެ. މިމީހުންގެ ދީނަށް رجوع ވުމާ ކަމާ ޖެހުނީ އެއިރުގައި އަހަރެމެންނެވެ.
ފަހު ރަސްގެފާނުގެ އެއްމެ ހުރިހާ ކަންކަން ކުރެއްވުމަށް ދޫކޮށްލާ ބޮޑު އެހެން ކަލަންދަރު
ކަރުދާސް ގޮތުގައިވެސް ބުނެފައިވާ އެއްޗިހި ސަރުކާރު ހުރިހާ ދަރިވަރުންނެވެ. އަދި
އެކަމުގެ ބަދަލުގައި ރައްޔިތުން ކުރިއެވެ. ފަހު އެކަމުގެ (އެކަމުގައިވެސް އެހެން ބަރާބަރު
) ފަހަރެއް ދުނިޔެ ފަހަރެވެ. އެހެން ހިތް ބަރާބަރު އެކަމުގެ ބޮޑުވެސް ގޮތަށެވެ. އެ
ގޮތުގައެވެ! ގޮތުގަ ބިރު عذاب އަދި ކަމެއް ކުރެއްވެވެ. ހަމައަކަށްވެސް ގޮތުގަ ވަރު حق
ކަމެއްވެއެވެ.

31 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه قالَ : مر النبي صلّى اللهُ عليه وسلم بِامرَأَةٍ تَبكي عنْد قَبرٍ فقَال : «اتقي الله واصبِري » فقَالَتْ : إِليك عني ، فَإِنك لم تُصب بمصيبتى، ولم تعرفْه ، فَقيلَ لها : إِنه النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأَتتْ باب النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فلم تَجِد عنْده بوابين ، فَقَالتْ : لم أَعرِفْك ، فقال : « إِنما الصبر عنْد الصدمة الأولى » متفقٌ عليه.

وفي رواية لمسلمٍ : « تَبكي على صبي لها » .

މާތް الله ރަސޫލާގެފާނުގެ ރިވާއިޔާގައި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތުގައި
ނަބިއްޔާއަށް ފަރާތުން ކަރުނައެޅުއްވި ކަމަށް އިތުރު އެހެން ޚަބަރު ކަލޭގެފާނު ލާހާ
ވަގުތެއްގައެވެ. އަދި حديث ކިޔުއްވާފައެވެ. ނަބިއްޔާ الله އަށް تقوى ވެރިވުމަށެވެ. އަދި
ކަމެއްވެރިވުމަށެވެ. ފަހު އެކަމަށްޓަށް އަހަރެން ހާލަތްތަކަށް ޝަރީ ބުނުއްވިއެވެ.ދުރުގައި ދުރުކަމަށެވެ. މިބައިން
ދުވަހަކު އަހަރެން ދުނިޔޭގެ ބައިވެރިވާ ކަރަމާ مصيبة އެއް ދިމާވެދީފާ ވާއިރެވެ! އެހެންވެ މިދާ އަހަރު
ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ ނަގާނީމާއެވެ! ދޫނުލާ އެކަތުގަވެސް ވަޢުދާވެވެ. އެއަހަރެންގާ ކާރިޔާ
ފާއިދާ ބުނެވެއެވެ. ހަމައަކަށްވެސް އެ ބަޔަކުރު އަ ވިދާޅުވިއިރު ބަހާރާ ސަލާމާއި
ސަލަވާތުގައި ނަބިއްޔާގެ ފަރާތުންވެ. ފަހު އެ އެހެންވެ معاف އަރުއްދި އެކަމުގަތުގެ ދުރު ކަށުގެ

ކައިރިއަށް ދިޔައެވެ. (އަދި އެކަނބުލޭގެ ފިކުރީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދޮރާށި ކައިރީގައިވެސް ރަސްކަލުންގެ ދޮރާށި ކައިރީގައި ތިބޭގޮތަށް ވަރަށް ގިނަ އަދަދެއްގެ މީހުން ފާރިއަށް ތިބޭނެ ކަމަށެވެ.) ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ދޮރާށި ކައިރީގައި ފާރިއަށް އެއް ވެސް މީހަކު އެކަނބުލޭގެ އަކަށް ނުފެނުނެވެ. އެކަނބުލޭގެ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް ކަލޭގެފާނު ކާކުކަން އެވަގުތު ނުދެނޭއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ މާތް ވެގެންވާ ކެތްތެރި ކަމަކީ مصيبة އައިސް ޖެހޭ ފުރަތަމަ ވަގުތު ކެތްތެރިވާ ކެތްތެރިވުމެވެ. އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާ ޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ރުއީ ދަރިއެއްގެ މައްޗަށެވެ.

32 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « يقولُ الله تَعالى: ما لِعبدي المؤْمنِ عنْدي جزاءٌ إِذَا قَبضتُ صفيه من أَهل الدنْيا ثُم احتَسبه إِلا الجنة » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه و تعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ مؤمن އަޅާގެ ކިބައިން އޭނާ އެންމެ ލޯބިވާ މީހާގެ (އަމުރު) ގެންދަވާ ހިނދު (އަޖުރު ދަރުމައާއި ثواب އެދިގެން) ކެތް ކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް جزاء އެއްގެ ގޮތުގައި ދެވޭ ދަހަނަ އެއްޗެއް ސުވަރުގެ ނޫނީ ތިމަންالله ގެ حضرة ގައި ނުވެއެވެ.

33 وعن عائشَةَ رضي الله عنها أنَها سأَلَتْ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عن الطاعونِ ، فَأخبرها أَنه كان عذَاباً يبعثُه الله تعالى على من يشَاء ، فَجعله الله تعالى رحمةً للمؤْمنين ، فَليس من عبدٍ يقَع في الطاعون فَيمكُثُ في بلَده صابِراً محتَسباً يعلَم أَنه لاَ يصيبه إِلا ما كَتَب الله له إِلا كان له مثْلُ أَجرِ الشهيد » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެއަރިހުން طاعون ގެ ބަޔާނައިދުމަށް ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އަރިހުދު އެކަލޭގެފާނު އަންގަވާ ދެއްވިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން (ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ) ކުރީގެ މީހުންގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ބައެއްގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވާ عذاب އެކެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى މި އުއްމަތުގެ ތެރެއިން އީމާންވީ މީހުންނަށްޓަކައި އެބަލި رحمة އެއް ކަމުގައި ހެއްދެވިއެވެ. ފަހެ އަޅަކު طاعون ބަލިޖެހުން ހިނގާޖެހުނުއިރު އެރަށެއްގައިން ނުފިލާ، އަޖުރަށް އެދިގެން ހުރެ، އެކަލާގެ ހިތްވަރު ދެއްވުމަށް އެދިގެން ކަށަވަރުން ހަމަކަށަވަރުން الله އިރާދަ ކުރައްވާފައިވާ ގޮތެއް މެނުވީ މުސީބާތެއް ނުޖެހޭނެކަން يقين ކުރެގެން ހުރެއްޖެނަމަ އޭނާއަށްވަނީ شهيد އެއްގެ އަޖުރު ފަދައެވެ.

34 وعن أَنسٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « إن الله عز وجل قَالَ : إِذَا ابتَلَيتُ عبدي بحبيبتَيه فَصبر عوضتُه منْهما الْجنةَ » يريد عينيه ، رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **أنس** ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން **الله عز وجل** ވަހީކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާގެ އެއްކު ލޯބިވެތި ކަން ބޭއްވެގެންވާ (ގަނޑުވަނީތަކުގައިވާ) ދެލޯ ގެއްލުވާލުމުގެ އިމްތިހާން އަޅަކަށް ދެއްވުމުގައި ކުރައްވާ ހިނދު އަޅާކަށް ކެތްތެރިވެ ހިތްހަމަޖެހިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް އެކަމުގެ ބަދަލުގައި ސުވަރުގެ ދެއްވާނަމެވެ.

35 وعن عطاء بن أَبي رباحٍ قالَ : قالَ لِي ابن عباسٍ رضي الله عنهما ألا أُريك امرأَةً من أَهل الجنة ؟ فَقُلْت : بلى ، قَالَ : هذه المرأَةُ السوداء أَتَت النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فقالَتْ : إِني أُصرع ، وإِني أَتكَشفُ ، فَادع الله تعالى لِي قَالَ : « إِن شئْتُ صبرت ولك الْجنةُ، وإِن شئْت دعوتُ الله تَعالَى أَن يعافيك » فقَالَتْ : أَصبر ، فقالت : إِني أَتَكشفُ ، فَادع الله أَن لا أَتكشفَ ، فَدعا لَها . متفقٌ عليه .

މާތް الله ހުއްސުން ލެއްވި عطاء بن أبي رباح ގެ ރިވާޔަތުން ހިކާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަރަކު) މާތް الله ހުއްސުންލެއްވި **ابن عباس** ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް ސުވަރުގެ ވަންތަވެރި އަންހެނަކު ދައްކަން ބޭނުންތޯ ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ދައްކަވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިހިރަ ފެންނަ ކަޅު އަންހެނާއި ސުވަރުގެވަންތަ ވެރިއެކެވެ. އެކަނބުލޭގެ (އެއްދުވަރަކު) ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބިއްޔާގެ ފާނުގެ އަރިހަށް އައެވެ. އަދި ދަންނަވިއެވެ. ތިމަންނަ އިރު އިރުކަލާ ހިނދުގެން ވެއްޖެހުން އަބަދުއެވެ. އަދި ހަމަހަލާތަކުގެން (އެގިތަރު ފުރާވެ ވަގުތު) ތިމަންނަގެ(ހަށިން ގެރިގެން ގޮސް) އައުރަ كشف އެބަވެއެވެ.ވީމާ (އެބަހިން ސަލާމުތެރި)ތިމަންނައަށްޓަކައި الله އަށް دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަނބުލޭގެ ބޭނުމީމާ (ތިބާ ބަލިއަށް) ކެތްކުރެއްވުމެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ލިބި ގަންނާނެވެ. ނުވަތަ ކަނބުލޭގެ ބޭނުމީމާ ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ކަނބުލޭގެއަށް شفاء އަށް އަދި دعاء ކޮށްދެއްވާނަމާ ހިތިވީމެވެ. ދެން ކަނބުލޭގެ ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނަ (ފަބޭލުން) ކެތްކުރާނަމެވެ ސުވަރުގެ ހުރިނިވީއެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދަންނަވިއެވެ. އެކަމަކު ތިމަންނަ ވެއްޓޭ ވަގުތު ގެ އައުރަ كشف ނުވުމަށް الله އަށް دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަމަށް دعاء ކޮށްދެއްވިއެވެ.

36 وعن أَبي عبد الرحمن عبد الله بن مسعودٍ رضي الله عنه قَال : كأَني أَنْظُر إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يحكي نَبِيّاً من الأَنْبِياء ، صلواتُ الله وسلامه عليهم ، ضربه قَومه فَأَدمـوه وهو يمسح الدم عن وجهه ، يقُولُ : « اللهم اغْفر لِقَومي فإِنهم لا يعلمون » متفقٌ عليه .

މާތް الله ހުއްސުންލެއްވި أبو عبد الرحمن عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ހިކާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިވެސް ތިމަންނަގެ ލޮލަށް ފެނޭފަދައި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން ނަބިއްޔަކުގެ ވާހަކަ ކިޔަވާދެއްވަނިކޮށް ރިވެތިވާ ދެއްވި ޙަދީޘް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެނަބިއްޔާގެ قوم ގެ މީހުން

އެނަބިއްޔާއަށް ތަޅާ އަނިޔާކުރި އެވެ. ފަހެ ލޭހަށް އޮހޮރި ވަރުކުރިއެވެ . އަދި އެނަބިއްޔާގެ އެލޭހަށް ބިމަށް ވެއްޓިއްޖެއްޔާ عذاب އަރުވެދާނޭ ކަމުގެ ބިރުން އެލޭހަށް ބިމަށް ވެއްޓިހަދުއެއްޔާ ފޮހެލާ ފޮހެލާ ހުންނެވި އެވެ. (އެحال ގައި ހުންނަވައިގެންވެސް) دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެވޯ ! ތިމަންނަގެ قوم ގެ މީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ދަންނަވަރުނުވީ ނޭނގޭ ހީވެއެވެ.

37 وعن أَبي سعيدٍ وأَبي هريرة رضي الله عنْهما عن النبي صلّى اللهُ عليْه وسلم قالَ : «ما يصيب الْمسلم من نَصبٍ ولا وصبٍ ولا هم ولا حزن ولا أَذًى ولا غم ، حتى الشوكةُ يشَاكُها إِلا كفر الله بها من خطَاياه » **متفقٌ عليه .**

و « الْوصب » : الْمرض .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد އާއި أبوهريرة އާއި ދެބޭކަލުން ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވާ . އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކަށް އުނދަގުލެއް ވެއްޖެއްޔާ އަދި ވަރުބަލިވުމާއި ލިބިއްޖެއްޔާ އަދި ދެރަކަމެއް ހުދުވެރި ވެއްޖެއްޔާ އަދި ހިތާމައެއް ކަރުދަ ވެއްޖެއްޔާ އަދި (އަނގު ކުޅެވެގެން) އޭނާގެ ފައިގަން ކަށްޓެއް ހަރުނުކަމުގައި ވިޔަސް އެކަމުގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވާ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ.

38 وعن ابن مسعود رضي الله عنه قاَل : دخلْتُ على النَبي صلّى اللهُ عليْه وسلم وهو يوعك فقُلْتُ يا رسولَ الله إِنك تُوعك وعكاً شَديداً قال : « أَجلْ إِني أُوعك كما يوعك رجلان منْكم» قُلْتُ : ذلك أَن لك أَجرين ؟ قال : « أَجلْ ذَلك كذَلك ما من مسلمٍ يصيبه أَذًى ، شوكةٌ فَما فوقها إلا كفر الله بها سيئاته ، وحطتْ عنه ذُنُوبه كما تَحط الشجرةُ ورقَها » **متفقٌ عليه.**

و « الْوعك » : مغْثُ الحمى ، وقيل : الْحمى .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންނަ ، ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީކަލޭގެ
ފާނުގެ އަރިހަށް (އެކަލޭގެފާނު އާލާސް ކަނޑުޖާ އުޅުއްވި ވަގުތެއްގައި ގަދަހުމުން
) ވަދެވުނީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަތުގައި އަތްލީމެވެ. ދުވާ އައުމާއި އާލާސް
ކަންކުރައްވާތީ ކިޔައިދެއްވީ ތިމަންނަ (އެކަލޭގެފާނު ގެ ހަށިގަނޑު ހޫނުކަމުގެ ހުރު
ގަދަކަން ވިދާޅުވެ އެކަލޭގެފާނު) ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާ އެވެ. ކަލޭގެފާނަށް
ހުރިހާގަދަ ހުރި ވަރަށް ގަދަހުމެއް ހުރިހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ.
ތިމަންނަ ކަލޭމެންގެ ދެމީހަކު ގަދަހުމުން ހަހުރިވަރަށް ހުމު ހުރެއެވެ. އަހަރެން
ހުންނަނީ ދެގުނަ އަގުތަކެއްވާތީ ހެއްޔެވެ. ދެންނެވީމެވެ. ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. الأجر ވާގޮތުން
ދެކުނުއިރު އިތުރުވާނެ ވަގުތުތަކެއްކަމުގައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ހަމައެކަހެކެވެ
މުސްލިމަކަށް އެއްވެސް ފާސްބަލައި ދިމާވެއްޖެނަމަ އަދި ކަށިކެއް ހެރެން ދެމީ ސޫރަ
އަހަރެންގެ ނުނިކުމުން ކަމަކަށް އެކަމެއް އަދިމައަށް ފާފަހުއް ފާޑު ސޯލުން
ވާ كفارة އެއް ކަމަކަށް الله ހެއްވެވިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފަށްވެލްދުއްވާ
ގަސްތަކުން ވައްޓާ ފަތްތަކުގެ ގޮތަށް ވެއްޓިގެންދެއެވެ.

39 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من يرد الله به خَيراً يصب منْه » : رواه البخاري .

وضبطُوا « يصب » : بفَتْحِ الصاد وكَسرِها .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أَبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه
وتعالى މީހަކަށް ހެޔޮކަމެއް ގާތް ދެއްވުމަށް ކުރައްވައި (މަޤްބޫލު ކުރައްވާވަން) ޝިފާއަ
ކުރައްވައި ވެދާނެކަމަށް އިރާދަކުރައްވާ (ބަލާކަށް ، މުސީބާތް އަދި އެނޫނަ އެހެން
ކަންތަކުން ކަމަކަށް) މުސީބާތް ދެއްވައި ކުރައްވައެވެ.

40 وعن أَنَسٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا يتَمنين أَحدكُم الْموتَ لِضر أَصابه ، فَإِن كان لا بد فاعلاً فليقُل : اللهم أَحيني ما كانَت الْحياةُ خَيراً لِي وتوفني إِذَا كانَت الْوفاةُ خَيراً لِي » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنسގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު އެމީހަކަށް ދިމާވާ مصيبة އަކާހުރެ މަރަން ނޭދޭށެވެ. އަދި އެފަދަ مصيبات އެއްމެދުވެރި ވެއްޖެއްޔާ އެންމެ ބޮޑުވެގެން ވެސް މި دعاء ކުރަމުން ގެންދާށެވެ. އޭ الله! ތިމަން އަޅާ އަށް ދިރިހުރުން ބާއްޖަވެރި [illegible] ދުވަހަކަށް ތިމަން އަޅާ ދިރި ދަމަހައްޓަވާނދޭވެ! އަދި ތިމަން އަޅާ މަރުވުން ބާއްޖަވެރި ވެގެން [illegible] ހިނދުގައި ތިމަން އަޅާއަށް މަރު ދެއްވާނދޭވެ!

41 وعن أبي عبد الله خَبابِ بن الأرت رضي الله عنه قال : شَكَونَا إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وهو متَوسدٌ بردةً له في ظل الْكَعبة ، فَقُلْنَا : أَلا تَستَنْصر لنَا أَلا تَدعو لنَا ؟ فَقَالَ : قَد كَان من قَبلكُم يؤْخَذُ الرجلُ فيحفَر له في الأَرضِ فيجعلُ فيها ، ثم يؤْتى بِالْمنْشارِ فَيوضع على رأْسه فيجعلُ نصفَين ، ويمشطُ بِأَمشاط الْحديد ما دون لَحمه وعظْمه ، ما يصده ذلك عن دينه ، والله ليتمن الله هذا الأَمر حتى يسير الراكب من صنْعاء إِلى حضرموتَ لا يخافُ إِلا الله والذِّئْب على غنَمه ، ولكنكُم تَستَعجِلُون » رواه البخاري .

وفي رواية : « وهو متَوسدٌ بردةً وقَد لقينَا من الْمشْركين شدةً » .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو عبد الله خَبابِ بن الأرت ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (قريش [illegible]) ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް شكوى ކުރީމެވެ. އެހިނދު [illegible] كعبة ގެ ހިޔަނުގައި [illegible] ތިމަންމެންނަށްޓަކައި الله ގެ حضرة އިން نصر [illegible] ؟ އަދި [illegible]

دعاء ކުރެއްވުން ކީއްތޯއެވެ ؟ ފަހެ، (ކެތްތެރިވުމުން ހިތްވަރު ދެއްވުމަށްޓަކައި) حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުޅުނު މީހުންގެ ތެރެއިން الله
އަށް އީމާންވި މީހުން ހައްޔަރުކުރުވެވެއެވެ. އަދި ބިމުގައި ވަޅުކަނޑައި ކޮށް އާދައި
(ކިޔަރުގަނޑުން) ފަޅާލެވެއެވެ. ދެން ބޮޑު ދީސް ގެނެސް އޭނާގެ ބޮލުގެ ދެމެދުގައި
އަޅާލައި (ކިޔަރަކުން ކޮށް) ދެފުށް ހަމަހަމައަށް ދަމާ ކަނޑާލެވިއެވެ. ނުވަތަ ދަގަނޑުން
ހަދާފައިވާ ބޮޑެތި ފުނާތަކުން އޭނާގެ (ހަށިގަނޑާއި ކަށާ) މަސްގަނޑައި ކަށްކާރި
ވިލާކޮށްލެވިއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުން އެމީހުންގެ ދީނުން ބޭރުވެގެން ނުދެއެވެ. ވާލި
الله ގަސަމިން ބުނަމުވެ . ކަނޑައެޅިގެން ގަބޫލުކުރެއްވެ މިދީން الله سبحانه وتعالى އަރައިގަ
ބޮޑުން ފުރިހަމަ ކުރައްވާނެކަން يقينއެވެ . އެއްގޮތަކުން އަމާން ވިސްނާލުމަށް ސަލާމަތު (
ޔަމަން ކަރައިގެ صنعاء ނަގަރުން ދިޔުން ކަނޑުން ފުރިގެންގޮސް (شام ކަރައިގެ)
حضرموت ނަގަރަށް ދިޔުން ކަމާހަރަދަރުން ދިމާކުރުމަށް ގާއިރުވެސް الله އަށް
ބިރުވެތިވުން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް މީހެއްގެ ބިރެއްގެ އަނބުރާއި ފިޔަބަޑާއި
ބިރުވެރިކަމާއި ބަކަރިއާ ދެމެހެއްޓުމަށް . އެއްގޮތް ބަލަހައްޓާނެ ވަގަށް ދުރުހެލި ބިރުވީ
އެހެންނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން ބަލާހިތްވާނީ (ބައެއް ކަންތައްތަކުގައި) ކަމުގައިވާ ބިރުވެ. ނަމަވެސް
ތިޔަބައިމީހުން ހަލުވިކަން ކަންކަމުގައި ކާމިޔާބު ވެރިންނަށް ހައްދަވައެވެ.

42 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنه قال : لما كان يوم حنَينٍ آثر رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم نَاساً في القسمة : فَأعطى الأقْرع بن حابِسٍ مائةً من الإبِل وأعطى عيينَةَ بن حصنٍ مثْلَ ذلِك ، وأعطى نَاساً من أشراف العربِ وآثَرهم يومئِذٍ في القسمة . فَقَالَ رجلٌ : والله إن هذه قسمةٌ ما عدلَ فيها ، وما أُريد فيها وجه الله ، فَقُلْتُ: والله لأُخبِرن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فأتيتُه فَأخبرته بِما قال ، فتغيَر وجهه حتى كان كالصرف . ثُم قال : « فَمن يعدلُ إِذَا لم يعدل الله ورسولُه ؟ ثم قال : يرحم الله موسى قَد أُوذي بِأَكْثَر من هذَا فَصبر » فَقُلْتُ: لا جرم لا أَرفع إليه بعدها حديثاً. متفقٌ عليه .

وقَولُه « كَالصرفَ » هو بِكسرِ الصاد المهملة : وهو صبغٌ أَحمر .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن مسعود ހަބަރިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
حنين ހަނގުރާމަ ކޮށްގެން ލިބުނު (غنيمة ގެ) މުދާ (ހަނގުރާމަވެރިންގެ
މުދަލަކީ) ބައްސަވާއިރު (شرعي مصلحة އަށްޓަކައި އެކިބަޔަކަށް ހިތުން އަދު
މުސްލިމުންނަށް ހިތްވަރުދިނުމުގެ ގޮތުން) ބައެއް ބޭފުޅުންނަށް رسولُ الله صلّى
اللهُ عليه وسلم އިސްކަން ދެއްވިއެވެ. އެގޮތުން (އަދު މުސްލިމް قبيلة އެއްގެ ސަރުދާރު
ކަމުގައިވާ) الأقْرع بن حابِس އަށް ބަހައްޓަވަން ސަތޭކަ ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ . އަދި
عيينة بن حصن އަށް ބަހައްޓަވަން ވެސް ސަތޭކަ ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ. އަދި (މީގެ
އިތުރުން) عربي ން ގެ ބޮޑުންގެ ބޮޑެތިކަމަށް ހިމެނުން (ތުޅުން އިމާން ވެ
ހިތްތައް އިމާންކަން ފުދިފައިނުވާ ނަމަވެސް މިތި أشراف ންނަށް އަދި مكة ފަތަހަ
ކުރެއްވި ދުވަހު معاف ކުރައްވައި ދޫކޮށްލެއްވުނު) ބައެއް ބޭފުޅުންނަށް (އަސަރިގެންވާ
ޖަހަދުވާން) އެއީ އޮމާނާ ދުޅަވައި (މިބައްސެވުމަކީ انصاري ބޭފުޅުންނާއި مهاجريންގެ
ބޭފުޅުންނަށް ވުރެ ބޮޑުން) އަބޭފުޅުން އިސްކަން ދެއްވިއެވެ. ފަހެ (މިކަންބުއް
ދެކެވުނު ކަމުގެ حقيقة އެނގުން ނޭނގޭ) މީހަކު ހަރުގައި (ސިއްރުން) ބުނެލިއެވެ.
މާތް الله ގަސަމެއް ހިތާމަ ބަސްމަޖީ . ހަމަކަށަވަރުން މިބައިމަގައި އެއްވަސް
އިންސާފެއް ނެތެވެ. އަދި إخلاص ތެރިކަމެއްވެސް ނެތެވެ. عبد الله ابن مسعود
ވިދާޅުވެއެވެ . ބުނެން (ހިތަހިމާ) ބުނީމެވެ. މާތް الله ގަސަމުކުރަމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ސިހިވެސް
މިވާހަކަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ބުނެލުމަށް އިއްޔާ ހުށަހެޅީމެވެ. ދެން
ބުނެދީމެވެ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ދަރުބާރުގައިވެ . އަދި އެހިނދު އެކަމާ ބެހޭ
ހަބަރު ހުށަހެޅުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ (ވަރަށް ބޮޑަށް ރުޅިއައިސް މޫނުމަތި
ބޯކޮށްވެ) މޫނުމަތީގެ ކުލަ ދެރަވި ވަރަށް ރަތްވެ ބަދަލުވެގެންނެވެ. ކުރީ
ހިތްދަތިވެގެން ވަރަށް ހިތާމަކުރެއްވިއެވެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އޭނާގެ
ރަސޫލާއަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިންސާފުވެރި ކަބަލުން އެކަމާ ދުނިޔޭގައި ކާކު
ހުއްޓެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله موسىގެ މައްޗަށް ރަޙް رحمة
ކުރައްވާށިއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަށް (އެކަލޭގެފާނުގެ قومގެ މީހުންގެ
ފަރާތުން) މިއަށް ވުރެ މާބޮޑު (އުނދަގޫތައް) ހިތްދަތިކަން ދިމާވި

ވެގެން ދިޔައެވެ. ނަމަވެސް އަބަދުވެސް ދެމިހުންނެވީ ކެތްތެރި ކަންމަތީގައެވެ. (އެގޮތަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނުވެސް ވާންޖެހޭނީ ކެތްތެރި ކަންމަތީ ދެމިހުންނަވަން ނޫން ތޯއެވެ؟ عبد الله ابن مسعود ވިދާޅުވެތެވެ. (حِخبر ދިނުމުގެ ސަބަބުން އެކަލޭގެފާނަށް ލިބިވަޑައިގަތް ހިތާމަފުޅު [illegible]) ތިމަންނަ [illegible] ބުނީމެވެ. އެކަހަލަ خبر އެއް ތިމަންނަ ދެން ދުވަހަކުވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ނުގެންދާ ހުށީމެވެ.

43 وعن أنس رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علي وسلم : « إِذَا أَراد الله بعبده خَيراً عجلَ له الْعقُوبةَ في الدنْيا ، وإِذَا أَراد الله بِعبده الشر أمسك عنْه بذَنْبِه حتى يوافي به يوم الْقيامة » .

وقَالَ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِن عظَم الْجزاء مع عظَمِ الْبلاء ، وإِن الله تعالى إِذَا أَحب قَوماً ابتلاهم ، فَمن رضي فلَه الرضا ، ومن سخط فَلَه السخْطُ » **رواه الترمذي وقَالَ: حديثٌ حسنٌ .**

މާނަ الله [illegible] **أنس** ގެފާނުގެ [illegible] [illegible] ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَي وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަވަހަށް ދުނިޔޭ [illegible] مصيبة [illegible] شذا [illegible] [illegible] (آخرة ގެ عذاب އިން) ސަލާމަތް ކުރައްވައެވެ . އަދި الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] شذا އެއް [illegible] [illegible] [illegible] آخرة ދުވަހުން [illegible] [illegible] [illegible] عذاب [illegible].

أنس ގެފާނުގެ އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] ބޮޑު [illegible] [illegible] [illegible] مصيبة [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] [illegible]

އަޅުންނަށް مصيبة ތައް ދެތުވެރި ކުރައްވާ إمتحان ކުރައްވައެވެ. ފަހެ (އެހިނދު)
الله سبحانه وتعالى ގެ އިރާދަ އާއި މިންވަރުގުޅަން ރުހިގެންފި މީހަކަށް الله سبحانه
وتعالى ރުއްސަވާ ވޯގަންނަވައެވެ. އަދި (އެހިނދު) الله سبحانه وتعالى ގެ
އިރާދަފުޅާއި މިންވަރުގުޅަން ނުރުހިގެންފި މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ނުރުއްސެވުން
ވުއްޖެވެ.

44 وعن أَنَسٍ رضي الله عنه قال : كَان ابنٌ لأبي طلْحةَ رضي الله عنه يشْتَكي ، فخرج أبو طلْحة ، فقُبِض الصبِي ، فلَما رجع أَبو طلْحةَ قال : ما فَعلَ ابني ؟ قَالت أُم سليم وهي أُم الصبي : هو أَسكَن ما كان ، فقَربتْ إِليه الْعشَاء فَتعشى ، ثُم أَصاب منْها، فَلما فرغَ قَالتْ : واروا الصبي ، فَلما أَصبح أَبو طلْحة أَتَى رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فَأَخْبره، فقَالَ: « أَعرستُم الليلَةَ ؟ قَالَ : نَعم ، قال : « اللهم بارك لَهما » فَولَدتْ غُلاماً فقَالَ لِي أَبو طلْحةَ : احملْه حتى تَأْتي بِه النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وبعثَ معه بِتمرات ، فقال : «أَمعه شيْءٌ ؟ » قال : نعم ، تَمراتٌ فَأَخذَها النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فَمضغَها ، ثُم أَخذَها من فيه فَجعلَها في في الصبِي ثُم حنكه وسماه عبد الله متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ للْبخَاري : قال ابن عيينَة : فَقَالَ رجلٌ من الأَنْصارِ : فَرأَيتُ تسعة أَولادٍ كلهم قد قَرؤُوا الْقُرآن ، يعني من أَولاد عبد الله الْمولُود .

وفي روايةٍ لمسلم : ماتَ ابنٌ لأبِي طلْحةَ من أُم سليمٍ ، فَقَالتْ لأَهلها : لا تُحدثُوا أَبا طلْحةَ بابنِه حتى أَكُون أَنَا أُحدثُه ، فَجاء فَقَربتْ إِليه عشَاءً فَأَكَلَ وشَرِب ، ثُم تَصنعتْ لَه أَحسن ما كانتْ تَصنع قبلَ ذلك ، فَوقَع بِها ، فَلما أَن رأَتْ أَنه قَد شَبِع وأَصاب منْها قَالتْ: يا أَبا طلْحةَ ، أَرأيتَ لَو أَن قَوماً أَعاروا عارِيتهم أَهلَ بيتٍ فَطلَبوا عاريتَهم ، أَلَهم أَن يمنعوها؟ قَالَ : لا ، فَقَالتْ : فاحتسب ابنَك . قَالَ : فغَضب ، ثُم قَالَ : تركتني حتى إِذَا تَلطَخْتُ ثُم أَخْبرتني بِابنِي ، فَانْطَلَقَ حتى أَتَى رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فأَخبره بما كان ، فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « بارك الله لَكُما في ليلتكُما » .

قال : فحملتْ ، قال : وكان رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في سفَرٍ وهي معه وكان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِذَا أَتَى الْمدينَة من سفَرٍ لا يطْرقُها طُروقاً فَدنَوا من الْمدينَة ، فَضربها الْمخاض ، فَاحتَبس عليها أَبو طلْحة ، وانْطلَقَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم . قَالَ : يقُولُ أَبو طلْحةَ إِنك لتعلم يارب أَنه يعجبني أَن أَخْرج مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِذَا خَرج ، وأَدخُلَ معه إِذَا دخَلَ ، وقَد احتَبستُ بِما تَرى . تقولُ أُم سلَيمٍ : يا أَبا طلْحةَ ما أَجِد الذي كنْتُ أَجِد ، انْطلقْ ، فانْطَلقْنَا ، وضربها المخاض حين قَدما فَولَدتْ غُلاماً . فقالَتْ لِي أُمي : يا أَنَس لا يرضعه أَحدٌ تَغْدو به على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فلما أَصبح احتملْتُه فانطَلقْتُ به إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . **وذَكر تمام الْحديث .**

މާތް الله [illegible] أنس ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެން ވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް
الله [illegible] [illegible] أبو طلحة [illegible] [illegible] [illegible]
އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލަކު [illegible] ވަރަށް ބޮޑު [illegible] ފަހެ
އެކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ފަހެ أبو طلحة [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]؟ [illegible] ([illegible] [illegible]) ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. "[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." (اُخبر [illegible] أبو طلحة ވަރަށް
[illegible] [illegible] [illegible]) ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible]
އަދި أبو طلحة [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible])
ފަހެ [illegible] [illegible] رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ [illegible] ވަޑައިގެންނެވީއެވެ.
ފަހެ [illegible] [illegible] اَشكواء [illegible] އެކަލޭގެފާނު أبو طلحة [illegible]
ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ؟ [illegible] صحابى
[illegible] [illegible] (އެހިނދު) [illegible] ([illegible] صالح ދަރިއަކު

ލިބުމަށް އެދި) دعاء ކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ! މިދެމީހުންގެ ރެއުގައި ބަރަކާތް ލައްވައިފާނދޭވެ ! [illegible] [illegible] [illegible] ދަރިކަލަކު ލިބި ދުނިޔޭގެ އަލިކަމަށް ފާޅުވިއެވެ. [illegible] **أنس** ގެފާނު އަތުގައި ދެންނެވިއެވެ. މިދަރިފުޅު އުފުއްލަވައިގެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް ވަޑައިގެން [illegible] ބަރަކާތްތެރި [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] **أنس** ގެ ގެފާނު އަތްޕުޅުގައި أبو طلحة ކަދުރުކޮޅުތަކެއް ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ **أنس** ގެފާނު ކުއްޖާ އުފުއްލަވައިގެން ގޮސް [illegible] [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. ކުއްޖާއާއެކު އެއްޗެއް [illegible] [illegible]؟ **أنس** ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ . ކަދުރު ކޮޅެއް [illegible]. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެއިން ކަދުރު ކޮޅެއް ނަންގަވައި އަނގަފުޅުން ޗިއްޕަވާ [illegible] އެކުއްޖާގެ އަނގަޔަށް [illegible] އެކުއްޖާގެ އަނގަ [illegible] [illegible]. އަދި އެކުއްޖާގެ ނަމަކަށް عبد الله ގެ ނަންދެއްވިއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ · أبو عيينَة ވިދާޅުވިއެވެ. انصاريބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ. މި عبد الله ގެ ނުވަ ފިރިހެން ދަރިން ތިއްބެވެ. އެއުރެން [illegible] ވެސް ވެގެން [illegible] قرآن [illegible] [illegible] ·

45 وعن أَبِي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ليس الشديد بالصرعة إِنما الشديد الذي يملك نَفسه عنْد الْغَضبِ » متفقٌ عليه .

« والصرعةُ » بِضم الصاد وفتْحِ الراء ، وأَصلُه عنْد الْعربِ من يصرع الناس كثيراً

[illegible] الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ކުޅުމަކީ حقيقي ގަދަފަދަ ކަމެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حقيقي ގަދަފަދަ މީހަކީ ރުޅިއަންނަހިނދު ތިމާގެ ނަފްސު ގެ މައްޗަށް ވެރި [illegible] [illegible].

46 وعن سليمان بن صردٍ رضي الله عنه قال : كُنْتُ جالِساً مع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم، ورجلان يستَبان وأَحدهما قَد احمر وجهه . وانْتفَخَتْ أوداجه . فقال رسولُ الله

صلّى اللهُ عليه وسلم : « إني لأعلم كلمةً لو قالها لذَهب عنه ما يجِد ، لو قالَ : أَعوذُ بِاللّه من الشيطانِ الرجِيمِ ذَهب عنْه ما يجد . فقَالُوا له : إن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : «تعوذْ بِالله من الشيطان الرجِيمِ ». متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سليمان بن صرد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) ތިމަންނަ ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން އިނީމެވެ. އަދި ދެމީހަކު ހަޑިހުތުރު އެއްޗެހި ގޮވާލައި [illegible] ފެނުނީމެވެ. އަދި އެމީހުން އެކަކު ހުރީ ރުޅި އައިސްގެން ގޮސް މޫނުގެ ކުލަ ރަތްވެފައެވެ. އަދި ކަރުގެ ނާރުތައް ހުރީ ފުއްޕައިގެން ގޮސްފައެވެ. ފަހެ (އެ [illegible] ދެކެވަޑައިގެންފައި) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުގައި ތިއްބެވި ބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް [illegible] ކަލިމައެއް އެނގޭނެއެވެ. އެއީ އެކަލިމަ [illegible] ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ރުޅި ވަގުތުން މަޑުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އެއީ أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ރުޅި ވަގުތުން މަޑުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. މިހެން حديث ކުރެއްވުމުން އަރިހުގައި ތިއްބެވި ބޭކަލުން ފިރިހެނާއަށް ބުނެފިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިހިރަ حديث [illegible] ތިމާ أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ކިޔުމެވެ.

47 وعن معاذ بنِ أَنَسٍ رضي الله عنه أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « من كظَم غيظاً ، وهو قَادرٌ على أَن ينفِذَه ، دعاه الله سبحانَه وتَعالى على رؤُوسِ الْخلائق يوم الْقيامة حتى يخَيره من الْحورِ الْعينِ ما شاَء » رواه أَبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި معاذ بن أَنَس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަދަލަށް ބަދަލުހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ ހާލުގައިވެސް ބަދަލަށް ބަދަލު ނުހިފާ [illegible] މީހާއަށް قيامة ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى މީސް ތަކުންގެ މެދަށް ނެރުއްވަވައި

ސުވަރުގެ އިން އެދިހަކު ބޭނުން ވަރެއްގެ حور العين ކަނބަލަކު ގެންދިޔުމުގެ ފުރުޞަތު إختيار ކުރެއްވުމަށެވެ.

48 **وعن أَبِي هريرةَ رضي الله عنه أَن رجلاً قَالَ للنبِي صلّى اللهُ عليه وسلم : أوصني ، قَالَ : « لا تَغضب » فَردد مراراً قَالَ ، « لا تَغْضب » رواه البخاري.**

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. (އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ) ތިމަންނައަށް ކަންތައްތަކުގެ ކަހަލަ ހަރުދަނާ وصية އެއް ކޮށްދެއްވާށެވެ. (ދެންނެވިއެވެ). އޭރުން ރިވާޔަތެއްގައި މިވާ ބިނާކުރުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެ ދަހަލާ ކުރެއްވުން ސުލްޠާނުގެއިން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ ހެދޭ عمل އެއް ތިމަންނައަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. އަދި މަޖިލިސް ރުޅިގަތުމުން ކުރުމުން ކަލައި ކުރުމުން ތިމަންނައަށް ނުގަތުމަށެވެ. އެއިރުން ފަހަރަކާއި ތިމަންނައަށް އަކަލާ ނުގަނޭވާނެއެވެ.) حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބަސް ރުޅި އިސް ނުކުރާށެވެ . ރުޅި މިތުރުކުރައްވެ. މިފަދައިން ކަންބަޑު ތަކުރާރު ފުރުޞަތުގައި މިކަމަށް ނުވާބޮޑު ބާރުރަނގަޅު ކަން ތިމަންނައަށް وصية އެއް ކުރައްވާށެވެ. ބުނެބުން ހަމަޖެހެ. އެއިން ކަންމު ފަހަރަކާއިވެސް އަކަލާގެފާނު حديث ފުދު ކުރައްވައެވެ. މިބަސް ރުޅިއިސް ނުކުރާށެވެ.

49 **وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما يزال الْبلاء بِالْمؤْمن والْمؤمنَة في نَفْسه وولَده ومالِه حتى يلْقى الله تعالى وما عليه خَطيئَةٌ» رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .**

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މިތުރުވިއެވެ.

رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނާއި، އެމީހުންގެ ދަރިންނާއި، އެމީހުންގެ މުދަލާއި مصيبة ވުން މުދާފަހުން ދޫކޮށްނުލާނެ ކަމަށް މާތް الله އާއި ބައްދަލުވާ ދުވަހު قيامة ދުވަހުން ފާފައެއް ނުހުރެ ތެދުވާނޭ ހާލަތުގައެވެ. ވާގޮތަށް حال ގައެވެ.

50 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال : قَدم عيينَة بن حصنٍ فَنَزلَ علَى ابنِ أَخيه الْحر بن قَيسٍ ، وكَان من النفَرِ الذين يدنيهم عمر رضي الله عنه ، وكَان الْقُراء أَصحاب مجالسِ عمر رضي الله عنه ومشاورته كُهولاً كَانوا أَو شباناً ، فَقَالَ عيينَةُ لابنِ أَخيه : يا ابن أَخي لَك وجهٌ عنْد هذَا الأمير فَاستَأْذن لي عليه ، فاستَأذن فَأَذن له عمر . فَلَما دخَلَ قَالَ : هي يا ابن الْخَطاب ، فَوالله ما تُعطينَا الْجزلَ ولا تَحكُم فينَا بالْعدل ، فَغَضب عمر رضي الله عنه حتى هم أَن يوقع بِه فَقَالَ له الْحرُّ : يا أَمير الْمؤْمنين إِن الله تعالى قَال لِنبِيه صلّى اللهُ عليه وسلم : { خُذ الْعفْو وأْمر بالْعرف وأَعرض عن الجاهلين } [سورة الأعراف: 198] وإن هذَا من الجاهلين ، والله ما جاوزها عمر حين تلاها ، وكَان وقافاً عنْد كتَابِ الله تعالى رواه البخارى

މާތް الله [illegible] [illegible] ابن عباس ގެ [illegible] ރިވާވެގެން
ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.([illegible] قبيلة ގެ [illegible]) عيينَة بن حصن
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible] الْحر بن قَيس [illegible] الْحر بن قَيس ގެ ގާތުގައި [illegible] މާތް
الله [illegible] عمر ގެފާނުގެ مشورة މަޖިލީހުގައި [illegible]
[illegible] عمر ގެފާނުގެ مشورة މަޖިލީހުގައި [illegible] ابن عباس ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible]
[illegible] قرآن [illegible] علم [illegible]
[illegible] عيينَة [illegible] الْحر بن قَيس ގެ [illegible]
[illegible] . [illegible] ! [illegible] عمر ގެ [illegible]
[illegible] . [illegible] عمر ގެ [illegible]
[illegible] عمر [illegible]
[illegible] عمر [illegible]
عمر ابن الْخَطاب [illegible] الله [illegible]
[illegible] قبيلة [illegible]
[illegible] عمر [illegible]

މައްޗަށް) ކޯފާވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި (މީނާގެ މިދޫގެ ބުރުމަތުގެ މައްޗަށް) މީނާއަށް
އަދަބު ދެއްވުން އުޅުއްވާ ގަތެވެ. އެހިނދު الحر ދަންނަވާފައި ދެންނެވިއެވެ. އޭ أمير
المؤْمنين އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ އަށް وحي
ކުރެއްވިއެވެ. (خُذ العفْو وأْمر بالْعرف وأَعرِض عنِ الجاهلين) މާނައީ ކަލޭގެފާނު معاف
ކުރައްވާށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ކަންތައްތަކަށް އަމުރު ކުރައްވާށެވެ . އަދި ޖާހިލުން ދައްކާ
ވާހަކައިގެ މައްޗަށް ބަދަލު ނުހިއްޕަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން
ހުރި ފަރާތެކެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވެއެވެ. މާތް الله ގަސްތީ ހުވާކޮށްބުނާ ދެކެއެވެ. މިހާރުވެސް
އަޑު އިވުމުން عمر ގެފާނު އިތުރު އެއްވެސް ހަރަކާތެއް ނުހިންގަވައެވެ. (ވަގުތުން
ހުއްޓިވަޑައިގަތެވެ.) عمر ގެ ފަރާތީ ރިޢާޔަތް قرآن ގެ އާޔަތަށް އަޑުއިވިއްޖެއްޔާ
އެކަލަން ބޯލަނބައި ވަގުތުން ކިޔަވަމުން ގަންނަވާ ބާލަވައެވެ.

51 وعن ابنِ مسعودٍ رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إنها ستكُون بعدي أَثَرةٌ وأُمورٌ تُنْكرونَها ، قَالُوا : يا رسولَ الله فَما تَأْمرنا ؟ قالَ : تُؤَدون الْحق الذي عليْكُم وتَسأَلون الله الذي لَكُم » متفقٌ عليه . « والأَثَرةُ » : الانفراد بالشيء عمن له فيه حق .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަން ކަލޭގެފާނުން ފަހު ކަންނަލަން އަނިޔާގެންނަވާ ރަނގަޅު ނޫން މިއްބާ
ކަންނަލަން އަނިޔާގެންނަވާ މިރުން ކަންނަލަން އިސްކަންދެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން
ނުރުހޭނެ އަދަބުގައި (އަބީރު އަނބުރާލާނެ ސިޔާސަތާއި ސުންނަތާއި إسلامي ثقافة
އާއި خلاف عمل ތައް (ކުރަމުން ގެންދާނެއެވެ. أصحاب ބޭފުޅުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ.
އޭރު ވަގުތެއް (ތިމަންމެން ކަންތައްތަކުރަންވީ ކީ)ކަލޭގެފާނު ގެ
އަމުރު ކުރައްވާ ކޮބައި ކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ވާޖިބުގެ حق ތައް (ބަރާބަރަށް) އަދާކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ حق ހޯދަން
الله އަށް دعاء ކުރަމުން ދަންނަވާށެވެ .

52 وعن أبي يحيى أُسيد بن حضير رضي الله عنه أن رجلاً من الأنْصار قال : يا رسولَ الله ألا تَستعملُني كما استعْملتَ فُلاناً وفلاناً فَقَالَ : « إِنكُم ستلْقَون بعدي أَثَرةً فاصبِروا حتى تلقَوني علَى الْحوض » متفقٌ عليه .

« وأُسيدٌ » بِضم الْهمزة . « وحضيرٌ » بِحاءٍ مهملَةٍ مضمومةٍ وضادٍ معجمةٍ مفْتُوحةٍ ، والله أَعلَم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو يحيى أُسيد بن حضير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން **انْصاری** ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم
ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވިއެވެ. އޭ رسول الله އެވެ. ކަލޭގެފާނު މިވެނި
ބޭކަލަށް ޒަކާތުގެ ވެރިކަން ދެއްވި ފަދައިން ތިމަންނަށްވެސް ވެރިކަމެއް ދެއްވާށެވެ.
حديث ކުރެއްވިއެވެ. (މިހަރަން ހަދައިދިނުމާ އަރިހުގައި ވާރުނީ ކަމަކަށް އަކަރީގެންވާ
މިފަދަ އުއްތާ ކަމަކަށް އަކަރީގެން ނުވާ މީހަކަށް އިސްކަންދެވޭނެ ކަމަކަށެވެ.)
ހަމަކަށަވަރުން މިކަން ކަލޭގެފާނުގެ ފަހު ވަރަށް އަވަހަށް ފެންނާނެ ފެނިގެން ކަހަލަ
ގަދަވާނެއެވެ. ފަހަ އަރިހުގައި ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި كوثر ގީ އަމުން
ބައްދަލުވާންދެން ފެނުނުން އަލަވަމަށް ކެތްތެރިވާށެވެ.(ފުދުވަހުވަނީ އައިމަން ކަންމައި
ކުރި މިންނަށް ފިޔަވަރަށް ބغاوة ކުރުމަށް ދޫނުކުރާށެވެ.)

53 وعن أبي إِبراهيم عبد الله بن أبي أَوفي رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في بعض أَيامه التي لقي فيها الْعدو ، انْتَظر حتى إِذا مالت الشمس قَام فيهم فَقَالَ: « يا أَيها الناس لا تَتَمنوا لِقَاء الْعدو ، واسأَلُوا الله العافيةَ ، فَإِذَا لقيتُموهم فاصبروا ، واعلَموا أَن الْجنة تَحتَ ظلال السيوف » ثُم قَالَ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « اللهم منْزِلَ الْكتَابِ ومجري السحابِ ، وهازم الأَحزابِ ، اهزمهم وانْصرنا علَيهِم » . متفقٌ عليه وبالله التوفيقُ

މާތް الله ދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި أبو إِبراهيم عبد الله بن أبي أَوفي ގެ
ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ބައެއް

ހަނގުރާމަ ތަކުގައި عداوة ވެރިންނާއި ހަމަލާ ދިނުމަށްބަލައި އިރު މެދުން ލަނބައި (
ފިނި އަތަށް އަޅައި) ފުމަން ދާން ދާން އިންތިޒާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި އިރު ފިނި އަތަށް
އެޅުމުން ހަނގުރާމަ ވެރިންނާއި مخاطب ކުރައްވައެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައެވެ.
އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عداوة ވެރިންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ނުއެދޭށެވެ.
އަދި އާފިޔަތު مصيبة ތަކުން ރައްކާތެރިކަން އެދި الله އަށް دعاء ކުރަމުން ގެންދަވާށެވެ.
ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން عداوة ވެރިންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރަން ދިމާވެއްޖެއްޔާ ފަހެ
ކެތްތެރި ވެވާއަކު ހަނގުރާމަކުރަމުން ގެންދިޔުމަށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله
ގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމަކީ އެކަމުގެ ސަވާބުން ސުވަރުގެ حاصل ވެގެންދާނީ ކަމުގައެވެ.
މިބަސްފުޅު އިއްވެވުމަށް ފަހު ދެން (ދެއަތް އުފުއްލަވާ) دعاء ކުރެއްވިއެވެ. يا الله!
އިބަރަސްކަލާނގޭ އުޅެން ފިޔަވައި ބާވައިލެއްވި ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އުޑުގައިވާ
ވިލާތައް އަތުރާ މިޔަންނަ ގެންދަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި عداوة ވެރިންގެ لشكر
ބަލިކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. عداوة ވެރިންގެ لشكر ބަލިކުރައްވާނދޭވެ! އަދި
އަހުރެންގެ މައްޗަށް އަހަރެމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ!

باب الصدق

ތެދުވެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބް

قال الله تعالى (التوبة 119): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله، وكونوا مع الصادقين}.

އޭ ايمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوىވެރިވާށޭވެ! އަދި ތެދުވެރިންނާއި އެކުގައި، ތިޔަބައިމީހުން ވާށޭވެ!

وقال تعالى (الأحزاب 35): {والصادقين والصادقات}.

ތެދުވެރި ފިރިހެނުންނާއި، ތެދުވެރި އަންހެނުންނާއި.

وقال تعالى (محمد 21): {فلو صدقوا الله لكان خيرا لهم}.

ފަހެ، ހަނގުރާމަކުރުމުގެ أمرފުޅު ކަނޑައެޅިއްޖެ ހިނދު، الله އަށް އެއުރެން ތެދުވެރިވީނަމަ، އެކަން އެއުރެންނަށް ހެޔޮކަން ބޮޑުވީސްކަން ކަށަވަރުވެއެވެ.

وأما الأحاديث:

54 قالأولُ : عن ابن مسعودٍ رضي الله عنه عن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِن الصدقَ يهدي إِلى الْبِر وإِن الْبِر يهدي إِلى الجنة ، وإِن الرجلَ ليصدقُ حتى يكتَب عنْد الله صديقاً ، وإِن الْكذب يهدي إِلى الفجورِ وإِن الفجور يهدي إِلى النارِ ، وإِن الرجلَ ليكْذب حتى يكتَب عنْد الله كذاباً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود نبيޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތެދުބުނުން އިންސާނުންނަށް ހެޔޮމަގު ދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮމަގު އިންސާނުންނަށް ސުވަރުގެއަށް މަގު ދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ތެދުބުނަމުން ގެންދާން

ފަށައިފިނަމަ އެންމެ ފަހުން ގޮސް الله ގެ حضرة ގައި އެމީހާގެ ނަން صديق ންގެ ތެރޭގައި ލިޔެވޭނެއެވެ. (މިއި ހިޖާފަން) ހަދަހަދަވަރުން ދޮގުހެދުން އިންސާނުންނަށް ނުބައިމުގެ ދައްކައެވެ. އަދި ހަދަހަދަވަރުން ނުބައިމުގެ އިންސާނުން ނަރަކައަށް މަގު ދައްކައެވެ. އަދި ހަދަހަދަވަރުން މީހާ ދޮގު ހަދަމުން ގެންދާން ފަށައިފިނަމަ އެންމެ ފަހުން ގޮސް الله ގެ حضرة ގައި އެމީހާގެ ނަން ދޮގުވެރިންގެ ތެރޭގައި ލިޔެވޭނެއެވެ.

55 الثاني : عن أبي محمدٍ الْحسن بن علي بن أبي طاِلبٍ ، رضي الله عنْهما ، قَالَ حفظْتُ من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « دع ما يريبك إِلى ما لا يريبك ، فَإن الصدقَ طُمأنينَةٌ، والْكَذب ريبةٌ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ صحيحٌ .

قَولُه : « يريبك » هو بفتح الياء وضمها ، ومعناه : اتْرك ما تَشُك في حله ، واعدلْ إِلى ما لا تَشُك فيه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ގޮތުގައި أبو محمد الْحسن بن علي بن أبي طاِلب ގެދަރިކަލުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (މިހަދީސް ތިބާއަށް) رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެފާނު ނަސޭހަތްދެއްވީ وصية ބަރަބަރުން ހަނދުން އެބަހައްޓަވެ. އަޅުގަނޑުމެން إرشاد ދެއްވައެވެ. މިގޮތަށް ކަމެއްގައި شك އުފެދޭ ކަމަކަށް ދުރުހެލިވެގެން އުޅޭނެވެ. އަދި (މިގޮތް ކަމެއްގައި ދޫކޮށް ވާހަކައަށް ފުރިހަމަ ސިފައިން ނުލިބިދާނެ) شك ނުއުފެދޭ ކަމަކަށް ވަނީސްމަތީ إختيار ކުރެވޭނެއެވެ. ވީމާ މިހަނދާ شك ނުއުފެދޭ ގޮތެއް ސިފައިން ހިތްހަމަޖެހުން ހަމަ ހިތްހަމަޖެހުން ލިބިގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ދޮގު ފަހަރެއްގައި މީހަކު ހިތުގައި شك އުފެދިދާނެ ކަމެއް ހިތްހަމަނުޖެހުން ލިބިގެންވާ ކަމެކެވެ.

56 الثالثُ : عن أبي سفْيان صخْرِ بن حربٍ . رضي الله عنه . في حديثه الطويل في قصة هرقْلَ ، قَالَ هرقْلُ : فَماذَا يأْمركُم يعني النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ أَبو سفْيان:

قُلْتُ : يقول « اعبدوا الله وحده لا تُشرِكُوا بِهِ شَيئاً ، واترُكُوا ما يقُولُ آباؤُكُم ، ويأمرنَا بالصلاة والصدق ، والْعفَاف ، والصلَة » . **متفقٌ عليه.**

ރާޟީ الله ޢަންހު ނަގުލްކުރެއްވި أبو سفْيان صخْر بن حرب ގެ ކިބައިން އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ރޫމް ކަރައިގެ هرقل ރަސްގެފާނުގެ ވާހަކަ ހިމެނުނު އެދިގު حديث ގައި ވެއެވެ. هرقل ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލޭ (އެބަހީ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم) އަމުރު ކުރައްވަނީ ކޮން ކަމަކަށްތޯއެވެ؟ أبو سفْيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްކައުވަންތަ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އެކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ބުނަމުން އައިސްފައިވާ شرك ގެ ކަންތައް ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އަހަރެމެންނަށް ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތެދު ބުނުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި (فاحشކަން ކަމުން ދުރުވެ) عفة ތެރި ވުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމާގެ ލޭގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.

57 الرابع : عن أبي ثَابِتٍ ، وقيلَ : أبي سعيدٍ ، وقيلَ : أبي الْوليد ، سهل بن حنيفٍ ، وهو بدري ، رضي الله عنه ، أَن النبي صلّى اللّهُ عليه وسلم قال : « من سَأَلَ الله ، تعالى الشهادة بِصدقٍ بلغه الله منَازِلَ الشهداء ، وإِن ماتَ علَى فراشه » **رواه مسلم .**

ރާޟީ الله ޢަންހު ނަގުލްކުރެއްވި أبو ثَابِت سهل بن حنيف ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެއީ بدر ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ވަޑައިގެންފައިވާ ޞަޙާބީއެކެވެ. ރަސޫލުﷲ ސަލްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ވިދާޅުވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޙަގީގަ ތެދު ހިތުން شهيد ވުމުގެ ދަރަޖަ ލިބުމަށް އެދި دعاء ކުރާމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى އެދަރަޖައަށް شهيد އެއްގެ ދަރަޖަ ދެއްވައެވެ. އެއީ އެމީހަކު ފަސްމަތީގައި (އެއީ މަރު މަރުވެގެން) މަރު ކަލުވަމި ވިޔަސް ވެއެވެ.

58 الخامس : عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللّهُ عليه وسلم:

« غزا نَبِي من الأَنْبِياء صلواتُ الله وسلامه عليهم فَقَالَ لقومه : لا يتْبعني رجلٌ ملَك بضع

امرأَةٍ. وهو يريد أَن يبني بِها ولما يبنِ بِها ، ولا أَحدٌ بنَى بيوتاً لم يرفع سقوفَها ، ولا أَحدٌ اشْتَرى غَنَماً أَو خَلِفَاتٍ وهو ينْتَظِر أَولادها . فَغزا فَدنَا من الْقَرية صلاة الْعصرِ أَو قَريباً من ذلك ، فَقَال للشمس : إِنك مأْمورةٌ وأَنا مأْمورٌ ، اللهم احبسها علَينا ، فَحبِستْ حتى فَتَح الله عليه ، فَجمع الْغَنَائِم ، فَجاءتْ يعني النار لتَأْكُلها فَلَم تطْعمها ، فقال: إِن فيكُم غُلُولاً، فليبايعني من كُلِّ قبِيلَةٍ رجلٌ ، فلزقَتْ يد رجلٍ بِيده فَقَالَ : فيكُم الْغُلولُ ، فليبايعني قبيلَتُك ، فلزقَتْ يد رجلين أَو ثلاثَةٍ بِيده فقالَ : فيكُم الْغُلُولُ ، فَجاءوا بِرأْسٍ مثْلِ رأْسِ بقَرةٍ من الذهبِ ، فوضعها فَجاءت النار فَأَكَلتها ، فلم تَحِل الْغَنَائِم لأَحدٍ قَبلَنَا ، ثُم أَحلَّ الله لنا الغَنَائِم لما رأَى ضعفَنَا وعجزنَا فأَحلها لنَا » متفقٌ عليه .

« الخلفاتُ » بفتح الخاء المعجمة وكسرِ اللامِ : جمع خَلفَةٍ ، وهي الناقَةُ الحاملُ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **أبو هريرة** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކުރީގެ ނަބީބޭކަލުން ގެ ތެރެއިން
ނަބީބޭކަލަކު جهاد ކުރުމަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތުމުން قصد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެނަބިއްޔާގެ
قوم ގެ މީހުންނާއި مخاطب ކުރައްވާ إعلان ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
އަންހެނަކާއި ކައިވެނި ވެގެންނުވާ އުފާވެރި ފުރަތަމަ ރޭގެ އައިދުން ކުރަން ބޭއްވާބަލަން
ހުރި މީހަކު މި جهاد ގައި ބައިވެރި ނުވާށޭ އެންމު ހަދަގެވެ. އަދި ގޭގެ
ބިނާކޮށްފައިހުރި ފުރާޅު ނުލުމުގެ މަސައްކަތް ކުރަން ޖެހިފައި ހުރި މީހަކު މި جهاد ގައި
ބައިވެރި ނުވާށޭ އެންމު ހަދަގެވެ. އަދި ބަކަރިތައް ނުވަތަ ޖަމަލުތަކެއް ގަނެގެން ހުރެ
އެއިން އެކަކު ދަރިން ލިބޭތޯ އިންތިޒާރު ކުރަމުން ހުރި މީހަކަށް މި جهاد ގައި ބައިވެރި
ނުވާށޭ އެންމު ހަދަގެވެ. (މި ނަބިއްޔާގެފާނުގެ مقصد އަކީ އެ މީހުން جهاد ކުރަނީނަމަ
ހިތުން ހުރުމުން ދުނިޔަވީގެ އެދުން ބަލަން އެއްލާލައިގެން މިބާ إخلاص ތެރިކަމާއެކު جهاد
ކުރުމަށް ފަހުގައި ކުރުމަކަށެވެ.) ފަހެ عداوة ތެރިންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތުމެވެ.
އަދި عداوة ތެރިންގެ ރަށާއި ކައިރިވުމުން ހިނދު ހުރީ عصر ނަމާދު ވަގުތު ވަދެފައެވެ.
ނުވަތަ عصر ވަގުތު ކައިރި ވެއްޖެއެވެ. ފަހެ މިނަބިއްޔާގެފާނު އިރާއި مخاطب ކުރައްވާ
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އިރުވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އަދި ވަކި ގޮތަކަށް ދަތުރު ކުރަން

ގެންދިއުމަށް އަމުރު ކުރެވިގެންވާ އެއްޗެކެވެ . އަދި ތިމަން ކަލާނގެފާނަށާއި ރަސޫލާއި ހަނގުރާމަ ކުރަމުން އަމުރު ވެވިގެން ވާ ފަރާތަކީ ދެވެ. يا الله ! (ތިމަންގެ مقصد ނިމެން ދެން) އިރު އެއްސުން ފަސްވުކުރައްވާފާނުދެއްވާ! ފަހެ އިރުއްސުން (الله سبحانه وتعالى) ފަސްވުކުރައްވިއެވެ.(އަދި އިރުއްސުމުގެ ކުރިން) الله سبحانه وتعالى އަބަދުމިހުންނަން (އަހަރެން) فتح ކުރެއްވިއެވެ. (ފަހެ ކުރީގެ އުއްމަތްތަކުން އަމުރު ކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެ ހަމީން)غنيمة ގެމާލު އައްޔިތަކަން جمع ކުރެއްވިއެވެ. (ކުރީގެ އުއްމަތްތަކުން އަމުރު ފެނިފައި އެންމެނަށް جهاد ކުރުމުން ފަހު غنيمة ގެމާލު އައްޔިތަކަން جمع ކުރައްވާނެވެ. ދެން އުޅުން އަރިހުގައި ކަސްތިޔާ އަމުރުން ކޮން މުދާތަކުން ކާފިރުން ހިނގައިދިޔައެވެ.) ފަހެ އެجمعކުރި މުދާތަކުން ކާފިރުން އުޅުން ގަސްދުކުރީ އަރިހުގައި ފަހަރު އުދަރެހުގެ ސުލޫކު އަސްރާރު ހިނގައިދިޔައެވެ. އަހަރެން އެކަށީގެންވާ ވަރަށް يقينشވެ. ވިސްނައިލިންގެ ބަރާބަރު ފިޔަވަ މި މުދަލަކީ خيانة ބަދި ވެއްދިޔައެވެ. ވީމާ ވިސްނައިލިންގެ ބަރާބަރު ކަންމަ قبيلة އަށް ފިޔަވަ އަރިހުގައި ތިމަން ކަލާނގެފާނަށް އަޅާއި އަރިއްޔައިސް بيعة ކުރެއްވި. (މިގޮތުގެ بيعة ކުރެއްވުން އަހަރެންގެ އަދި ބައްޔަތުވެއްޖެ. ފަހެ އަރިހުގައި ވިސްނައިލިއްޖެ ގާތުގައިވެ . يقينشވެ. މިހެނެއްގެ خيانة ބަދިވީ ބަދަ قبيلة ގެ މީހުންނެވެ. ވީމާ ވިސްބަ قبيلة ގެ އަރިހުގައި ފަދަފަހަރު ތިމަން ކަލާނގެފާނުގެ بيعة ކުރެއްވުން ގެންދިޔައެވެ. ދެން އެ قبيلة ގެ މީހުން بيعة ކުރެއްވުން ގެންދިޔައިރު ދުވަހެއްގެ ނުވަތަ ވީން މީހުންގެ އަދި ބައްޔަތުވެއްޖެ. ފަހެ އަރިހުގައި ވިސްނައިލިއްޖެ ގާތުގައިވެ. މި މުދަލަކީ خيانة ބަދިވެ ވިސްނައިލިއްޖެ ކަން يقين ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެހެނިހެން ވެސް ނަގާފައި ހުރި މުދާ ގެނައުމަށް އަދި ގެރިއެއްގެ ބަޔަކު އެއްސަފުލައިން ހަދާފައި ހުރި ބަޔަކު ގެންގޮސްދެއްވެ. ދެން އަރިހަށްގެ އަރިހުގެ ބަރާބަރު ވަދުވެސްދުން (އެގެން) އަރިހުގައި ގެންގޮސް އަރިހުގެ ރަސޫލުގެ ހިފެހެއްޓެވުމެވެ. رسول الله صلّى الله علّيه وسلم حديث ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ ތިމަން ކަލާނގެފާނުގެ ކުރީގެ އުއްމަތް އަރިހުގައިވެސް جهاد ކުރުމުން ފަހު غنيمة ގެމާލު ބިނބިނުކުރުމުގެ ހުއްދަ އެއް ނުވެއެވެ. (ނަމަވެސް) އުއްމަތަށް الله سبحانه وتعالى ތިމަން ކަލާނގެފާނުގެ އިއްޒަތުގެ ދަރަޖަ ނިކަމެތިކަން ދަކަނޑުބެހެއްކުން ތިމަން ކަލާނގެފާނުގެ އުއްމަތަށް غنيمة ގެމާލު ބިނބިނުކުރުން ހުއްދަ ކުރެއްވީ އެވެ.

59 السادس : عن أبي خالدٍ حكيم بنِ حزامٍ . رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « البيعان بالخيارِ ما لم يتفرقا ، فإن صدقا وبينا بورك لهما في بيعهما ، وإن كتَما وكذَبا محقَتْ بركةُ بيعهما » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو خالد حكيم بن حزام ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. (މި صحابي އިސްލާމްވެ ވަޑައިގަތީ مكة فتح ވީ އަހަރުގައެވެ.) އަދި صحابي ގެ ބައްޕާ ފުޅަކީ ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައްޔާއި އަދި އިސްލާމްގައި ވެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރުގައިވެސް قريش ވަންހައިގެ ބޮޑުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނުނު ބޭކަލެކެވެ. (حكيم) ވިދާޅުވެމެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. (މުރާދު) ވިއްކާމީހާއާއި ، މުދާ ގަންނަ މީހާއާއި ދެމީހުން ވިޔަފާރި ހިންގި ތަނުން ވަކިވެގެން ނުދާހާ ހިނދަކު ، އެދެ މީހުންނަށް އެދެމީހުން ކަނޑައެޅި ވިޔަފާރި އަނބުރާ ބާތިލުކުރުމުގެ إختيار (شرعي ގޮތުން) ލިބިގެން ވެއެވެ. ފަހު އެދެމީހުން ވިޔަފާރި ކުރާ ތަކެތީގެ އަދަދު އެންމެހައި ތެދު ހަމަ އަދި ވިއްކާ މުދާ ވިޔަފާރި މުދަލުގެ ހަމަ حقيقة ބަޔާންކޮށް ހާމަކޮށްދީފި ނަމަ އަދި ގަންނަ މީހާ އޮޅުވާނުލައި ގަނޑު ފޮރުވާ ނުކޮށް ބަޔާންކޮށްގެން ވިޔަފާރިކުރާނަމަ އެދެމީހުންގެ ވިޔަފާރިގައި ބަރަކާތް ލެއްވިގެން ހިނގައިދެއެވެ. (މިއާއި خلاف އަށް) އެދެމީހުން ތަކެތީގެ حقيقة އޮޅުވާލައި ފޮރުވައިގެން އަދި ދޮގުހަދައިގެން ވިޔަފާރި ކުރާނަމަ އެދެމީހުންގެ ވިޔަފާރިން ބަރަކާތް ފޮއްސެވިގެން ހިނގައި ދެއެވެ.

باب المراقبة

ނަފުސު مراقبة ކޮށް ބެލެހެއްޓުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

-قَالَ الله تعالى (الشعراء 219، 220): {الذي يراك حين تقوم وتقلبك في الساجدين}.

އަދި **سجد**ކޮށް ނަމާދުކުރާ މީހުންގެ ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު حركات ތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާތަން ވެސް އެކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ، މޮޅަށް އައްސަވާ ވޮޑިގެންވާ، މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقَالَ تعالى (الحديد 4): {وهو معكم أينما كنتم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންވީ ކޮންމެތަނެއްގައި، ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު، އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقَالَ تعالى (آل عمران 5): {إن الله لا يخفى عليه شيء في الأرض ولا في السماء}.

ހަމަކަށަވަރުން، اللهއީ، ބިމާއި އުޑުގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެކަލާނގެއަށް ވަންހަނާ ވެގެންނުވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقَالَ تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް)ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقَالَ تعالى (غافر 19): {يعلم خائنة الأعين وما تخفي الصدور}.

ލޮލުގެ **خائنة** ތެރި ބަލުންތަކާއި، ހިތްތަކުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث

60 وأما الأحاديثُ ، فالأولُ : عن عمر بن الخطابِ ، رضي الله عنه ، قال: «بينما نَحن جلُوسٌ عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ذَات يومٍ إذْ طَلع علينَا رجلٌ شَديد بياض الثيابِ ، شديد سواد الشعر ، لا يرى عليه أَثَر السفَر ، ولا يعرفُه منا أَحدٌ ، حتى جلَس إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأسنَد رُكْبتَيه إلى ركبتيه ، ووضع كفيه على فخذيه وقال : يا محمد أَخبِرني عن الإسلام فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : الإسلام أَن تَشْهد أَن لا إلَه إلا الله ، وأن محمداً رسولُ الله وتُقيم الصلاةَ ، وتُؤتي الزكاةَ ، وتصوم رمضان ، وتحج الْبيتَ إن استَطَعتَ إليه سبيلاً.

قال : صدقتَ . فَعجبنا لَه يسأَلُه ويصدقُه ، قَال : فَأَخْبِرني عن الإيمان . قَالَ: أَن تُؤْمن بالله وملائِكَته ، وكُتُبِه ورسله ، والْيومِ الآخرِ ، وتُؤمن بالْقَدرِ خَيرِه وشَره . قال: صدقْتَ . قال : فَأخْبِرني عن الإِحسان . قال : أَن تَعبد الله كأَنك تَراه . فإن لم تَكُن تَراه فإِنه يراك . قَالَ : فَأخْبِرني عن الساعة . قَالَ : ما المسؤُولُ عنْها بأَعلَم من السائِل . قَالَ : فَأخْبِرني عن أَماراتها . قَالَ أَن تلد الأَمةُ ربتَها ، وأَن تَرى الحفَاةَ الْعراةَ الْعالةَ رِعاء الشاء يتَطاولُون في الْبنيان ثُم انْطلَقَ ، فلبثْتُ مليا ، ثُم قَالَ : يا عمر ، أَتَدري من السائِلُ قلتُ : الله ورسولُه أَعلم قَالَ : فَإِنه جبريلُ أَتَاكُم يعلمكم دينكُم » رواه مسلمٌ.

ومعنَى : « تلد الأَمةُ ربتَها» أَي : سيدتَها ، ومعناه أَن تكْثُر السراري حتى تَلد الأمةُ السريةُ بنتاً لِسيدها ، وبنتُ السيد في معنَى السيد ، وقيل غير ذَلِك و « الْعالةُ » : الْفُقراء . وقولُه « مليا » أَي زمناً طويلاً ، وكان ذلك ثَلاثاً .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު ތިމަންމެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތުގައި އިށީނދެގެން ތިއްބާ ހުދުކަން

ވަރަށް ގަދަ ފޭރާމެއް ތުރުކޮށްގެން ހުންނެވި، ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑުގެ ކަޅުކަން އެރައިމެ ގަދަ
އަދި ދަތުރުގެ އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމުގެ އަސަރެއް ފެންނަން ނެތް ބޭކަލަކު އައިސް
ހުއްޓިއްޖެއެވެ. އަދި އައީ ކޮންބޭކަލެއްކަން ދެނެ ހުރި އެކަކުވެސް ތިމަންނަގެ ތެރޭގައި ނެތެވެ.
މިބޭކަލަކު ވަޑައިގެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނަބީ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށެވެ.
ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަކޫ ފުޅުގައި ޖައްސަވައިގެން އިށީނދެ ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި
އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިފުނދު މަތީ ދެއަތް ޖައްސަވާ ހުންނަވައިގެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭ محمد
ގެފާނެވެ. އިސްލާމް ކަމީ ކޮބައިކަން ތިމަންނަށް ބުނެ ދެއްވާށެވެ ފަހެ رسول الله صلّى الله
عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމް ކަމީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ [illegible] الله ފިޔަވައި އެހެން
އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް
ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائم ކުރުމާއި، އަދި زكاة ދިނުމާއި އަދި رمضان މަހު ރޯދަ ހިފުމާއި،
ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާނަމަ [illegible] ގޮސް حج ވުމެވެ. ދެން މިބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ
ވިދާޅުވީ ތެދެކެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ސުވާލުކޮށް އަދި [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حيران ވެގެން [illegible]. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ.
إيمان ކަމީ ކޮބައިކަން ތިމަންނަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއީ ތިބާ الله އަށް އީމާން ވުމާއި އެކަލާނގެ ملأكة ބޭކަލުންނަށް إيمان ވުމާއި އެކަލާނގެ
[illegible] [illegible] إيمان ވުމާއި އެކަލާނގެ [illegible] ރަސޫލު ބޭކަލުންނަށް إيمان ވުމާއި
آخرة ދުވަހަށް إيمان ވުމާއި ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް إيمان ވުމެވެ . ދެން މިބޭކަލަކު
ވިދާޅުވިއެވެ . ތިޔަ ވިދާޅުވީ ތެދެކެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. إحسان ކަމީ ކޮބައިކަން
ތިމަންނަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް
އެކަލާނގެ ފެންނަ ކަމުގައި ނުވިނަމަވެސް އެކަލާނގެ ތިމާ ދެކެވޮޑިގެންވާ ކަން ދެނެގެން ހުރެ
އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. ދެން މިބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ . ތިޔަ ވިދާޅުވީ ތެދެކެވެ. ދެން
ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަސް އަންނާނީ ދުވަހީ ކޮބައިކަން ތިމަންނަށް ބުނެދެއްވާށެވެ.
އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ސުވާލު [illegible] މީހާ ސުވާލު [illegible] މީހާއަށް ވުރެ މާ علم
ވެރިއެއް ނޫނެވެ. (އެބަހީ [illegible] [illegible] ކަލޭގެފާނު [illegible] ކަލޭގެފާނަށް [illegible] [illegible]
އަހަރެން ވެސް ނޭނގެއެވެ.) ދެން އެބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. قيامة ވުމުގެ علامة ތަކުގެ [illegible]

ބައެއް علامة ތައް ބުނެދެއްވާނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. قيامة ދުވުގެ علامة ތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއްކަމަކީ އަޅު އަންހެނުން އެމީހުންގެ ސާހިބުންނަށް ދަރިން ގިނަ ގިނައިން ވިހާން ފެށުމެވެ. (ދަންނަވައެވެ. އެބައިގެ މުރާދަކީ إسلامى فتوحات ތައްގިނަވެ އަޅުން ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން أخلاقي ފެންވަރު އެހާމު ބޮޑުން ދައްކެވެން ދާނަން އަންނަނީ ތަން ފެނުމެވެ. އަންހެން ދަރިން އޭނާގެ ކަނބަލު އަޅުވެރި ކޮށް ލައިގެން އަޅުން ވާނެއެވެ. ނުވަތަ އަންހެނުން ދަރިންގެ ހުކުމީ ގައި ކަންމަ ހަނގުރާމަޔަށް ހިފާ އަޅު އަންހެނުން ހުރި ހެންނެވެ. ފިރިހެނުން ދަރިންގެ ހުކުމީގައި ބައިޖު ހަނގުރާމަޔަށް ހިފާ އަޅު ހުރި ހެންނެވެ.) އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެވަނަ علامة ތަކީ ނަހަރާމީ ވެގެން ގޮސްއަށްކާރަން ފަތުރާވާގެން މަޖަލިސްތަކުގެ ޝަރީ ، އަޅު ފަރާތް ފިރިހަނދު ހިލާފަވެ ، ބަކަރި ހުރި ހުއްޖަ ގޮތް ދިރިއުޅޭ މީހުން އަހަރުބެޑް ބޮޑުބިނާ ފިލާވަރު ވަގުން ދޫކުރެވެ. އަދިހުން ދީނީ އެކަކަން ވަރު އަތުކެހި ފިލާވަރު އިން ވާގޮތް ކުރަމުންދާކަން މިގި ކަމަށްޓަކައި ނެތެވެ. ދީން މުބާރާލަ އަޅުބަރި ވަޑައިގެން ދިޔައެވެ. عمرގެފާނު ވިދާޅުވެއެވެ. އޭގެ ފިން ދަރަވަސް ފުރަން ތިޔަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ދިއުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عمرގެ ފާނެވެ! އެދުވަހު އެސުވާލު ކުރި ކޮންބޭފުޅެއްކަން ތިބާއަށް އެނގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިމަން ދަންނަވީމެވެ . މޮޅަށް ދަންނަވައިދެއްވާނީ الله އެވެ. ދެން އަހަރަށް ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެންގެ އަރިހަށް އައީ جبريل ގެފާނެވެ. އަރިސްދު އަވަހާރަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދީނުގެ އަޅުން ފިލުއްވައިދެއްވުމަށެވެ.

61 الثاني : عن أبي ذَر جنْدبِ بنِ جنَادةَ ، وأبي عبد الرحمنِ معاذ بنِ جبل رضي الله عنهما ، عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، قال : « اتق الله حيثُما كُنْتَ وأَتْبِعِ السيئَةَ الْحسنةَ تَمحها، وخَالقِ الناس بخُلُقٍ حسنٍ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو ذَر جنْدبِ بنِ جنَادة ގެ ފާނާއި، މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو عبد الرحمن معاذ بنِ جبل އާއި ދެބޭކަލުންގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى

اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާވާ ކޮންމެ ތަނެއްގައި މާތް الله އަށް ބިރުވެތި ވެގެން އުޅޭށެވެ. އަދި ގޯސްކޮށް ކަމެއް ކުރެވިއްޖެއްޔާ ވަގުތުން ހެޔޮކަމުގެ [illegible] [illegible] [illegible]. އެހެނީ ހެޔޮ ކަންތައްތަކުން ނުބައި ކަންތައްތައް ފޮހެވޭ ކަމުގައެވެ. އަދި މީސްތަކުންނާއި معاملة ކުރާ ހިނދު ހިތްހެޔޮ ކަމާއެކު ރީތި أخلاق ބޭނުން ކުރާށެވެ. (އެއީ އެކަމުގެ ސަބަބުން ރިޢާޔަތް الله ގެ ރުއްސެވުން حاصل ވާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ހިތުން ހެޔޮ دعاء ލިބިގެން ދާނެއެވެ.)

62 الثالثُ : عن ابنِ عباسٍ ، رضي الله عنهما ، قال : « كُنْتُ خَلْفَ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم يوماً فَقال : « يا غُلام إِني أُعلمك كَلماتٍ : احفَظ الله يحفَظْكَ احفَظ الله تَجِده تُجاهك ، إِذَا سأَلْتَ فَاسأَل الله ، وإِذَا استعَنْتَ فَاستعَن بِالله ، واعلَم : أَن الْأمةَ لَو اجتَمعتْ علَى أَن ينْفعوك بِشيءٍ ، لم ينْفعوك إِلا بِشيءٍ قَد كَتبَه الله لَك ، وإِن اجتَمعوا علَى أَن يضروك بِشَيءٍ ، لم يضروك إِلا بشَيءٍ قد كَتَبَه الله عليك ، رفعت الأقْلام ، وجفت الصحفُ».

رواه الترمذي وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد الله ابن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު ތިމަންނަ ، ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނު ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވި ސަވާރީގައި ކަލޭގެފާނުގެ ފުރަގަހުގައި ސަވާރުވެގެން ތިއްބަކޮށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް [illegible] ބައެއް (މުހިއްމު) ވާހަކަތައް ބުނެދޭނަމެވެ. ހިތުގައި (އެކަންތައް އަބަދުވެސް ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ.) އެއީ ކޮއި الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމުން [illegible] [illegible] ވާނެއެވެ. އެއިރުން الله سبحانه وتعالى ދުނިޔޭގައި آخرة ގެ مصيبة ތަކުން ކޮއި ސަލާމަތް ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކޮއި ކޮންމެ ތަނެއްގައި ހުރިކަމުގައި ވިސްނާ الله ދެކެ [illegible] ކަން يقين ކޮށްގެން ނަމަ ކުރާ ކަންތައް ކުރާށެވެ. އެއިރުން ކޮއި ކުރާ ކަންތައްތަކަށް الله ގެ ރުއްސެވުމާއި ބަރަކާތް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ކޮއި ކަމަކަށް އެދި ދަންނަވާނަމަ ހަމަ އެކަނި الله އަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އަދި ކޮއި މީހެއްގެ

ފުދުން އެހީއަކަށް އެދޭނަމަ ނުވަތަ އަމިއްލަ ބޭނުމެއް ފުއްދުމަށް އެދޭނަމަ الله ގެ ވާދިފުޅާއެކު އަކަށް އެދޭށެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ. ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ مخلوقން އެންމެން އެކަތިވެ ގަސްދުކޮށް ވެސް ތިބާއަށް ފައިދާއެއް ކުރުމަށް އުޅުނަސް الله ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރުފުޅުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ފައިދާއެއް ފިޔަވައި ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެހެނިހެން އެންމެން ވެސް ކަނޑައެޅިފައިވާ ގެއްލުމެއް ދިނުމަށް އުޅުނަސް الله ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރުފުޅުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގެއްލުމެއް ފިޔަވައި ނުލިބޭނެއެވެ. ހަމަ ޔަޤީނެވެ . މިންވަރު ފުޅުގެ قلم ން ލިޔުއްވުމުން އިރާދަކުރެއްވުން ކަނޑައަޅާ ލިޔެ ނިމިއްޖައީއެވެ. لوح المحفوظ ގެ عزلي ފޮތްކަރުދާސް ލިޔުމެއް ނެތިގެން ހިކިއްޖައީއެވެ. (ދެން އިތުރުކޮށް ބަދަލު ވުމެއް ނުވާނެއެވެ .)

وفي رواية غير الترمذي : **« احفظ الله تجِده أَمامك ، تَعرفْ إِلى الله في الرخَاء يعرِفْك في الشدة ، واعلم أَنّ ما أَخْطأَك لم يكُن لِيصيبك ، وما أَصابك لم يكُن لِيخْطئَك واعلم أنّ النصر مع الصبر ، وأَن الْفَرج مع الْكَرب ، وأَن مع الْعسرِ يسراً »** .

އިސްވެދިޔައީ الترمذي ގެ رواية އެވެ. الترمذي ފިޔަވާ އެހެން ބޭކަލުންގެ ފަރާތުން حديث ގެ رواية މިދަންނަވާ ގޮތަށް ވާރިދު ވެގެން ވެއެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމުން ފަރުވާ ތެރިކަން ބަހައްޓާށެވެ. އެއިރުން ހުރިހާ ވަގުތެއްގައިވެސް ކާއި ހަނދާނީ الله ގެ حضرةން نصرއާއި نصيب ލިބިލިބިއެވެ. އަދި ދުވަހަކު ކަމަކާއި އުދަގޫ އަދި ނުރައްކާ ކުރިމަތިވާ ކަމަކުން ސަލާމަތްވުމަށް ވެސް ތިބާއަށް ބަރަކާތް ލިބޭނީ ހިތުގެ އިޚްލާސްތެރިކަމާއެކު ދުޢާކޮށް ތިބާގެ ربي ގެ رحمة ފުޅުން އެދުމުގައި ވެސް ވާނީއެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ކާކުގެ مصيبة އައުމަކީ އެދުވަހަށް ކުރިމަތިވާ ވަކިކަމެއް ނޫން އެމީހާގެ ހިތާމަ އެގޮތަށް ދިމާވީ حقيقة ގައި އެ مصيبة އަށް ކާއިރު ކަމުގެ ހިތާމަ އިއުލާނު ކުރުމަށް އެއީ مصيبة އެކަމެވެ. އަދި ކާއި ތުހުމަތު ކުރުމަށް ނުވާ مصيبة އެއް އައިސް ނުވާނެކަމެއް ވާތީ އެ مصيبة އަކީ ތަޤުދީރު މިންވަރު ނުވަތަ ފިރިހެނުން ކަމަށެވެ. އަދި ހަމަޔަޤީން ކަށަވަރެވެ. ކާމިޔާބު ލިބުމަށް ކެތްތެރިވުމަކީ ހަގީގަތުގައި ފަހިކަމެވެ. އަދި ދަތިކަމުގެ ފަހުން ފަސޭހަ އަންނަކަމާއި ކަމަށް އަށެވެ. އަދި ދަތިކަމުގެ ފަހު ބަހައްޓަކަމާއި ޔަޤީން ކަމަށް ބަޔާންކުރައްވަނީއެވެ. އަދި ދުޢާކުރުން ފަހު ބިރުވެރި ކަމާއި ފާގަތިކަމާއި

އަންނަނީއެވެ.

63 الرابع : عن أَنَس رضي الله عنه قالَ : « إِنكُم لتَعملُون أَعمالاً هي أَدق في أَعينكُم من الشعرِ ، كُنا نَعدها على عهد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم من الْموبقات » رواه البخاري . وقال : « الْموبِقَاتُ » الْمهلكَاتُ .

މާތް ރުއްސުން ލެއްވި أَنَس ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. (ހެޔޮ ކަންތައްކުރުމުގައި ފަރުވާ ކުޑަ ކުރާ މީހުންނާއި مخاطب ކޮށް) ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަ ބައިމީހުން މިހާރު އެފަދަ ބަޔެއް ޢަމަލުތައް ކުރަމުން އެބަ ގެންދެއެވެ. އެކަންތަކަށް ތިޔަ ބައިމީހުންގެ نظرގައި އިސްތަށިގަނޑަށްވުރެން ވެސް ކުޑައެވެ. ނަމަވެސް އެހާ ކުޑަ ކަންތައް ވެސް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ޒަމާނުގައި މިކަމުން ގެއްލީ ބޮޑު ފާފަ ތަކެއްގެ ގޮތުގައި ގުނެވެ.

64 الْخَامس : عن أبي هريرةَ ، رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِن الله تَعالَى يغَار ، وغَيرةُ الله تَعالَى ، أن يأْتي الْمرء ما حرم الله علَيه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو هريرة ، نبي ގެ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ޣައިރަތް ވަންތަ ކަލާނގެ އިސްލާހުކުރައްވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ ޣައިރާ الله سبحانه وتعالى حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަންތަކެއް އަހަރެމެން ހިންގުމެވެ.

و « الْغَيرةُ » بفتح الغين : وأَصلها الأَنَفَةُ .

65 السادس : عن أبي هريرةَ رضي الله عنه أَنه سمع النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « إِن ثَلاثَةً من بني إِسرائيل : أَبرص ، وأَقْرع ، وأَعمى ، أَراد الله أَن يبتَليهم فَبعث إِلَيهم ملَكاً ، فَأَتَى الأَبرص فَقَالَ : أَي شَيءٍ أَحب إِلَيك ؟ قَالَ : لَونٌ حسنٌ ، وجِلْدٌ حسنٌ ، ويذْهب

عني الذي قَد قَذَرني الناس ، فَمسحه فذَهب عنه قذره وأُعطي لوناً حسناً . قَالَ : فَأي الْمالِ أَحب إِليك ؟ قال : الإِبلُ أَو قَالَ الْبقَر شَك الراوِي فَأُعطي نَاقَةً عشراء ، فَقَالَ : بارك الله لك فيها .

فَأتَى الأَقْرع فَقَالَ : أَي شَيءٍ أَحب إِليك ؟ قال : شَعَرٌ حسنٌ ، ويذْهب عني هذَا الذي قَذرني الناس ، فَمسحه عنْه . أُعطي شَعراً حسناً . قال فَأي الْمالِ . أَحب إِليك ؟ قال : الْبقر ، فَأُعطي بقرةً حاملاً ، وقَالَ : بارك الله لك فيها .

فَأتَى الأعمى فَقَالَ : أَي شَيءٍ أَحب إِليك ؟ قال : أَن يرد الله إِلي بصري فَأُبصر الناس فَمسحه فَرد الله إِليه بصره . قال : فَأي الْمالِ أَحب إِليك ؟ قال : الْغنم فَأُعطي شَاةً واِلداً فَأَنْتج هذَانِ وولد هذا ، فكَان لِهذَا وادٍ من الإِبِلِ ، ولهذَا وادٍ من الْبقَرِ ، ولهذَا وادٍ من الْغَنَم .

ثُم إِنه أتَى الأَبرص في صورته وهيئته ، فَقَالَ : رجلٌ مسكينٌ قد انقَطعتْ بِي الْحبالُ في سفَرِي ، فَلا بلاغَ لِي الْيوم إِلا بالله ثُم بِك ، أَسأَلُك بِالذي أَعطاَك اللون الْحسن ، والْجِلْد الْحسن ، والْمالَ ، بعيراً أَتبلغُ بِه في سفَرِي ، فقالَ : الحقُوقُ كَثيرةٌ . فقال : كَأَني أَعرفُك أَلَم تَكُن أَبرص يقْذُرك الناس ، فَقيراً ، فَأَعطاَك الله ، فقالَ : إِنما ورِثْتُ هذا المالَ كَابراً عن كابِرٍ ، فقالَ : إِن كُنْتَ كَاذباً فَصيرك الله إِلى ما كُنْتَ .

وأَتَى الأَقْرع في صورته وهيئَته ، فَقَالَ له مِثْلَ ما قَالَ لهذَا ، ورد عليه مثْلَ مارد هذا ، فَقَالَ : إِن كُنْتَ كَاذباً فَصيّرك اللهُ إِلي ماكُنْتَ .

وأَتَى الأعمى في صورته وهيئَته ، فقالَ : رجلٌ مسكينٌ وابن سبِيلٍ انْقَطَعتْ بِي الْحبالُ في سفَرِي ، فَلا بلاغَ لِي اليوم إِلا بِالله ثُم بِك ، أَسأَلُك بالذي رد علَيك بصرك شَاةً أَتَبلغُ بِها في سفَرِي ؟ فقالَ : قَد كُنْتُ أَعمى فَرد الله إِلي بصري ، فَخُذْ ما شئْتَ ودع ما شئْتَ فَوالله ما أَجهدك الْيوم بِشْيءٍ أَخَذْتَه لله عز وجل . فقالَ : أَمسك مالَك فَإِنما ابتُليتُم فَقَد رضي الله عنك ، وسخَطَ علَى صاحبيك » متفقٌ عليه .

« والناقةُ الْعشَراء » بِضم العين وبالمد : هي الحاملُ . قولُه : « أَنْتَجَ » وفي روايةٍ : «فَنَتَّجَ » معنَاه : تَولى نتَاجها ، والناتج للناقة كالْقَابِلَة للْمرأَة . وقولُه: « ولد هذا » هو بِتشْديد اللام : أَي : تَولى ولادتها ، وهو بمعنَى نَتَّجَ في الناقَة . فالمولد ، والناتج ، والقَابِلَةُ بمعنى ، لكن هذا للْحيوانِ وذاك لِغَيره . وقولُه : « انْقَطَعتْ بِي الحبالُ » هو بالحاء المهملة والباء الموحدة : أَي الأَسباب . وقولُه : « لا أَجهدك » معناه : لا أَشَق عليك في رد شَيءٍ تأْخُذُه أَو تَطْلُبه من مالِي . وفي رواية البخاري : « لا أَحمدك » بالحاء المهملة والميم ، ومعناه : لا أَحمدك بِتَرك شَيءٍ تَحتاج إِليه ، كما قالُوا : لَيس على طُول الحياة نَدمٌ أَي على فَوات طُولِها .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން
ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ.
(ނަބީކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން بني إسرائيل ބަޔަކުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން
مصيبة ޖެހިފައި ތިބި ތިން މީހުން ތިބިއެވެ. އެމީހުންގެ އެކަކީ جزام ބަލި ޖެހިފައި ހުރި މީހެކެވެ.
ދެވަނަ މީހަކީ (ބޮލުގައި އިސްތަށިސް) ނެތި ބޮލުގައި ބަލި ޖެހިފައި ހުރި މީހެކެވެ.
ތިންވަނަ މީހަކީ ލޮލުގެ ފެނުން ގެއްލިފައި ހުރި މީހެކެވެ. ދެން މިތިން މީހުން إمتحان
ކުރެއްވުމަށް މާތް الله سبحانه وتعالى އިރާދަ ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ (އެކަލާނގެ) الله سبحانه
وتعالى ملائكة ބަލައިލައި (އިންސާނެއްގެ ސޫރައިގައި) ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ (ދެން)އެ ملائكة އާ
ޖުޒާމު ބަލި ޖެހިފައި ހުރި މީހާ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެންމެ
ބޭނުންވާ ކަމަކީ ކޮބައިތޯ؟ އޭނާ ބުނެއްޖެއެވެ. (ތިލޮގެ އެންމެ ބޭނުން ރީތި ކުލައާއި
ހަންގަނޑަކާއި) ރީތި ހަންގަނޑަކާއި ރީތި ކުލައަކާއި ލިބުމެވެ. އަދި މީސްތަކުން ތިމަންނަ ނަފްރަތު
ކުރާ ކަންތައް މިބަލިން ތިމަންނަ ސަލާމަތް ވުމެވެ. އަދި އޭނާގެ ހަންގަނޑުގައި އެ
ملائكة އާ ބިއްސެވިއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ އެދުމާ ވިދި ބަލިން އޭނާ ސަލާމަތް ވެއްޖެއެވެ. އަދި
އޭނާގެ ހަންގަނޑުގެ ރީތި ވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހަންގަނޑުގެ ކުލަވެސް ރީތި
ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެ ملائكة އާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް އެންމެ ބޭނުންވާ މުދާ ކޮބައި
ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނެއްޖެއެވެ . ޖަމަލެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ބުނީ ކަމުގައި ވެއެވެ. ގެރިއެވެ. (މި حديث

ގެ ރާތީ އަށް މިދުނިޔޭގެން ކާރުސް އާސާ ބުނީ ގޮވާލަދު شك އަދުރު ޖަހާވިއެވެ.) ދެން އަށްގާއަން
ވިޔަސް ކާރި ފަޔަށް އިން އަންނަން ޖެހެމާއި ތަބަށްވިއަތް . އަދި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މާތް ﷲ ވިބާއަސް
މި މުދަލުގައި ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! ދެން އެ ملائكة އާ ބޮޑުގޮ އިސްތިވަރި ވައްޖެހައި ހުރި މިނާ
ކާއިރުއަށް ވަޑައިގަވާ. އަދި އެނާ ކުރުން ސުވާލުކުރައްވައެވެ. މިތަ އެނުމް އެދި ކަލަރާ ކޮބައި
ހެއްޔެވެ؟ އެނާ ބުނެއެވެ. ރޫޙި އިސްތިވަރި ގަނޖެކަތަވާ. އަދި މިސްތިވަކާސް މިމަނަސަ
ހަޖަކަމަށް މިދަކަ ބަހުން މިމަނަސަ ސަރާމަތް ވުމަތަވޭ. ދެން އެ ملائكةއާ އާނާގެ ގައިގައި
ބިރުނަވޭ . އަރިސްތު އަނގާގެ ހަރިގަނޖެނަ އަބަޑި ހިގައްޖާވޭ. އަދި އެނާއަން ރޫޙި އިސްތިވަރި
ގެޖެއް ޗޭބައިޖައްވޭ. ދެން ސުވާލުކުރައްވައެވެ. މިތަ އެނުމް ބޭޖަން އެދި މުދަލުގައި ކޮބައި
ހެއްޔެވެ. ؟ އެނާ ބުނެއެވެ. ގެރިއްވޭ. ދެ އެނާއަން ބަޙަވައިން ގެރި އައް ދުއްވިއްޔާ. އަދި
دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މާތް ﷲ ވިބާއަސް މި މުދަލުގައި ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! ދެން އެ ملائكةއާ
ބޯޑެސް މިހާގެ ކާއިރުއަށް ވަޑައިގަވާ.އަދި ސުވާލުކުރައްވައެވެ. މިތަ އެނުމް ބޭޖަން ބޭނުނާ
ކަލަރާ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ އެނާ ބުނެއެވެ. މިމަނަސަ އެނުމްބޭޖަން ބޭނުނާ ކަލަރާ މާތް ﷲ
މިމަނަސަގެ ގޮތުގެ ދެނުން އަނބުރާދޮޅުވާވޭ. އައިރުން މިމަނަސަތަވަން (ކަރުއްވާ އައިގަމަން)
މިސްތިވަކާސް ދެނެގެނާދާސްތަވާ. ދެން އެ ملائكة އާ އާނާގެ ގައިގައި ބިރުނަވޭ. ދެން ﷲ سبحانه
وتعالى އާނާގެ ގޮތުގެ ދެނުން އަނބުރާ ދޮޅުވާވޭ. ދެން އެ ملائكة އާ އާނާއަ
ސުވާލުކުރައްވައެވެ.މިތަ އެނުމް ބޭޖަން ބޭނުން ވިސް ކަނަކަރަޖެ މުދަލުގް ބެއްވޭ ؟ އެނާ
ބުނެއެވެ. ބަކަރުޖެޓ. ދެ އެނާއަން ދަރިމަކަލީވަދައި އެބް ބަކަރުޖެޓް ދުއްވިއްވޭ. (ނުވަބަ ވިނާސް
ކާއިރު ވަޑައި އެބް) ބަކަރުޖެޓް ދުއްވިއްވޭ.(ދެން އެ ملائكةއާ އަނބުރި ވަޑައިގަނ ހިއްވޭ. ދެ
އެދި މިސްނަނ̊ އަދުވަސްއް ޖެހުނާއި ގެރިއާއި އަދި ދުދިސާއަން ދުވަސް ބަކަރާއި އަދި
އަކަގައިއެބް ގެބާކަރި ބޭވަގަނޖ ގެސްއް މިރިކަރަ ޖެސަވަރ ބަދ ރިބ ކަރަސް ދުރިއަވޭ .
ދައިދުބއް ދުއިބައިރު އަކާކަގ އަބަގަދި ވިޔާއައް ދުރިއަގަނ ޖެދެރ ބަދ އަބވ. އަސްކަކަގ
އަބަގަދި ވިޔާ އަދ ދުރިއަގަނ ގަރި ބަދ އަބވ. އަސްކަކ އަބަގަދި ވިޔާ ދުރިއަގަނ ބަކަރި ބަދ
އަބވ. ދެން އެ ملائكة އާ ކަރުއްވާ އައިގަމަނ އާދިދުގ ދުރިއަދައިގ ސުވަރިގައި ބިދަނ
ދަރިބާ ވަޖެއިގަނ ޖެޖެދ ބަގި ޖެއިނ މިހާގ ކަރުއަނ އެނާ އަބަގި ޖެރިގަނ އަދުނ އިރ
ހުރިސްފަގައި ވަޖެއިގަނ ދުއަވ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަނަސަގި މިސްތިނ މިރިޔާ ދަވ.

ދަތުރުގެ ސަމާވާތުގެ ތެރެއިން ދުރުވެދާނޭ ތިމާގެ ވެރިކަލާނގެ. މިއަދު ތިމަންނަށް އަރިހަކަށް އެދުން

الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. ދެން ހުރީ މިތާ އެވެ. މިއާ މިއަދުންނަށް ތިބާއަށް ތިޔަ

ރީތި ހަދަހަމައި ވުޒާ ވެރިކަން ދުއްވި الله ގެ މަތިން ފުރަތަމަ ބާވައި އަސްބާރި ރަށަތް ދެން އަސްލު

ތަހުލީލް ދުއްވާލެވި. އާދޭ ބުނެވެ. މިޔާބަސް ކަރަބު ތާނާ خرد ބަޔް ފަރަސް ހިސާ އެވެ. (

އަހަރެން ކަލަން ދަކާ ނުތަހައްދޫ .) ملائكة އާ މިދެއްކުމެވެ . މިބާއޭ މިޔާބަސް ދަނަބަސް މިހާރު

ހަދު އަބާ ރިވުމެވެ. މިބާއޭ ތަނަކާނާ ކަރުހައި ތަޙުމީ ބަޔާ ތަހާނަށް މިހާރު ފުރަހަ ހަގަ އަޙަދުގެ

ހަމްދު (الله އަބަރިހަން ސަރާރުމް ކަރުހަމުއި) މުދާބަރު ކަރުހަމުވި މިހާރު ނުދުން ތާއެވެ؟ އާސާ

ބުނެދެވެ. (މިތަރި ހާކު ދުއްރި ވާހަކަ އެއް ހަދުތޯވެ؟) މިރިތިކާމާރި މުދުދޫވަރު ކަމަރި

ހާބަފައިސްގެ ޖަމާހުއް ސުރަހަން ހިބަފައިވާ އެއްޗެހެވެ. ދެން ملائكة އާ، دعاء ކުރައްވިއެވެ.

މިބާ މިޔާ ހަދަސް ދުލޯ ކަމަޤާއި ވަސީލަތް އިހުހަރި ގަތަށް މިބާ ބަރުބޭ ކުރައްވާނުދެއްވޭ!

ދެން ملائكة އާ ބުޅުގެ އިސްތިޣްފާރު ވެއްޖެނު މިހާ ކައިރިއަށް އާސާ ކުރީގައި ހުރި

ސަފުއިޖައި ވަޒީރަކަމެވެ. އަދި ކުރިމަތީ ކައިރީގައި އެދުނު ފަދައިން އާދޭސްކުރި އަރިހަކަށް

އެދި ވަޒީރަކަމެވެ. އަ ހިނދު އާސާ ދިނީ ކުރިމަތީ ވެސް ދިނީ ކަލަހަޖަވާބުދެއްވެ. ފަހަ ملائكة

އާ، دعاء ކުރައްވިއެވެ. މިބާ މިޔާ ހަދަސް ދުލޯ ކަމަޤާއި ވަސީލަތް އިހު ހުރި ގަތަށް މިބާ ބަރުބޭ

ކުރައްވާނުދެއްވޭ!

ދެން ملائكة އާ ޙަވާލުވި މިހާ ކައިރިއަށް އާސާ ކުރިގައި ހުރި ސަފުއިޖައި

ވަޒީރުކަންނުވެއެވެ. އަދި މިދެއްކުމެވެ. މިޔާބަސްނަމަ މިސްކީނުކަމެވެ. ދަތުރުގެ ސަމާވާތުގައި

ސަލާމަތުގެ ތެރެއިން ދުރުވެދާނޭ ތިމާގެ ވެރިކަލާނގެ. މިއަދު މިހުންނަ ތިބާއަށް އެދުން الله

ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. ދެން ހުރީމިތާ އެވެ. މިއާ މިއަދުންނަށް މިބާއަށް ހާޒިރު

ވަސްތަށް ފުރަތަމަ ބާވައި ފުރަތަމަވި الله އަސްބާބަކަށް އަސްބާރި ރަށަތް ދެން އަސްލު

ބަކަތުބާއި ފުރަތަމަވެ. އަހިނދު އާދޭހާ ބުނެދެވެ. ހަމަ الله ގެ ސަތުވަ ހަދާކަށް ބުނެދުމެވެ.

ހަދާކަތުފަރުމް މިޔާބަސް ހަރި މިތާ ބާގާ ގަބަށް ކަރުހަ ވަސްތަސް ގެއްޔަފައިވެ. ފަހަ الله سبحانه

وتعالى އަދިހާލަގެ فضل ވަސްބަކާދުން މިޔާބަސްނަށް ކަރުހަ ވަސްތަސް މިހުރި ދަވާސް ފުރަކަށް

ދުއްވާފައިވެ. (އަހަކަށްބަހަ الله سبحانه وتعالى އަށް حمد ثناء ހުއްޖެވެ.) މިބާ ބާނުސްވާ

ވަރަކަށް ބޭނުން ވައްތަރަކަށް ބަކަރި ގެންދާށެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަން ބުނަމެވެ. މިއަދު
ތިބާ الله އަށްޓަކައި އެއްޗަކަށް އަދުރުނުވާނަން ތިބާގެ އަތުން އެއްވެސް ކަމަކަށް ހުރަސް
ނާޅާނަމެވެ. ބޮޑުން ގެވެހުން ދުވާ ގެންދާށެވެ. ދެން ملائكة އާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ މުދާތައް
ތިބާ އަތުގައި ބަހައްޓާށެވެ. ދެން ތިމަންނަން އެދުރުން ތިބާ ކުރީގެ إمتحان އެކަވެ. ދެން
ހަދަކަވެރިން މާތް الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ މަގަ عمل އަށް ރުއްސެވި ވެޒީގެން ދެއްވިއެވެ.
ތިބާގެ އެދި އެކުވެރިންގެ އަދުލުން ކާފަރު ވެރިކަން ދެއްވިއެވެ. (ދަންނަންވާށެވެ. އަދި އެދުރުންނަން
الله ދެއްވި نعمة ތައް ހަނދާންނެއްވުމާއި شكر އަދާ ނުކުރި ކަކަންބަކައި ކަރުދާސް އެއްގަމު
އެދުރުން ބަދަލު ކުރެއްވިއެވެ.)

66 السابع : عن أبي يعلى شَداد بن أَوسٍ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «الكيس من دان نَفْسه ، وعملَ لِما بعد الْموت ، والْعاجِز من أَتْبع نَفْسه هواها ، وتمنى على الله الأماني » رواه الترمذي وقالَ حديثٌ حسنٌ

قال الترمذي وغَيره من الْعلماء : معنَى « دان نَفْسه » : حاسبها .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި شَداد بن أَوس ، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ރިވާކުރެއްވި ރިވާ
ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ ނަފްސު ނަފްސާއި ހިސާބުކުރާ
ރަގަޅުކަން ކުރާ އަދި މަރުވުމަށްފަހު ދުވަހަށް ބޭނުންވާ ކަންތައް ކުރާ މީހާ ދަންނަ ބައެކެވެ.
ވެރިއަކާ. އަދި އެމީހާގެ ނަފްސު ހިތް ނަފްސަށް ދެކޮޅުވެގެން ހުރި قيامة ދުވަހުން
ދުށްނަވަތަވެގެން އެއްމީރު ކަރަގެން ހަރަން މީހަކީ ކުޑައަލަވެ.

67 الثامن : عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : من حسن إِسلامِ الْمرء تَركُه مالاَ يعنيه » حديثٌ حسنٌ رواه الترمذي وغيره .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ
الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކާއި ނުބައި ކަންތައްތަކާއި ނުބައި
ހުރަދާ އިސްލާމް ދީނުގެ ރީތިކަމި އަދުބުގެ ތެރެއިން އަދުބެއްވާވެ.

68 التاسع : عن عمر رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا يسأَلُ الرجلُ فيم ضرب امرأَتَه » رواه أبو داود وغيره .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عمر ގެ ފާނުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. (ދީނުގައި ހިފަހައްޓައިގެން ހުންނަ) މީހަކު އޭނާގެ އަނބިމީހާ (އާއި ތަޅީން) އިސްލާމް ކުރުމަށްޓަކައި (شرعي ހަމަތަކުގެ މަތީން) އަތާރިވަމުކަމާމެދު قيامة ދުވަހުން ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

باب في التقوى

تقوى ވެރިކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (آل عمران 102): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله حق تقاته}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! އެކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވުން حقވެގެންވާ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށޭވެ.

وقال تعالى (التغابن 16): {فاتقوا الله ما استطعتم}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވީވަރަކުން، ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް تقوى ވެރިވާށޭވެ.

وهذه الآية مبينة للمراد من الأولى.

وقال الله تعالى (الأحزاب 70): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله، وقولوا قولا سديدا}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް تقوى ވެރިވާށޭވެ! އަދި ސީދާވެގެންވާ ބުނުމަކުން ތިޔަބައިމީހުން ބަސްބުނާށޭވެ!

والآيات في الأمر بالتقوى كثيرة معروفة.

وقال تعالى (الطلاق 2، 3): {ومن يتق الله يجعل له مخرجا، ويرزقه من حيث لا يحتسب}.

އަދި اللهއަށް تقوى ވެރިވާ މީހާ (ދަންނާށޭވެ). އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ނުކުންނަވާނެ މަގެއް ދެއްކަވާނެތެވެ. އަދި ހީވެސް ނުކުރާފަދަ ގޮތްގޮތުން އެކަލާނގެ އޭނާއަށް رزق ދެއްވާނެތެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 29): {إن تتقوا الله يجعل لكم فرقانا، ويكفر عنكم سيئاتكم. ويغفر لكم، والله ذو الفضل العظيم}.

ތިޔަބައިމީހުން، اللهއަށް تقوى ވެރިވާނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް حق އާއި، باطل ވަކިކުރުޤާނެއަދުގެ، އެކަލާނގެ ލައްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުށްތަކާއަށް ފިއްލަވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث:

69 وأما الأحاديثُ فالأولُ : عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قيلَ : يا رسول الله من أكْرم الناس ؟ قال : « أتْقاهم » فقالُوا : ليس عن هذا نَسألك ، قالَ : « فيوسفُ نَبِي الله ابن نَبِي الله ابن نَبي الله ابن خَليل الله » . قَالُوا : ليْس عن هذَا نَسأَلك ، قال : فعن معادِنِ الْعرب تسأَلُوني ؟ خيارهم في الْجاهلية خيارهم في الإِسلامِ إذَا فَقُهوا » متفقٌ عليه .

و « فَقُهوا » بِضم الْقَاف علَى الْمشْهورِ ، وحكي كسرها . أَي : علموا أَحكَام الشرعِ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވިވާގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްމެ ކަރާމާތް އިމުރު އަކާރީގާރުން ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ކަރާމާތް މީހަކީ ކާކުހޭ ؟ އަޅުގަނޑުމެން ތިޔަ ސުވާލު ދަންނަވަނީ. އެމުރުންގެ ތެރެއިން ވެ އެންމެ تقوى ވެރިޔަކު ހުރި މީހާއެވެ. އަރިހުގައި أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިޔަ ސުވާލު ކަލޭގެފާނު ހުށަހަޅާ ސުވާލު މިޔަރިއް الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ ކަރާމާތް ވެގެންވާ މީހަކީ އެކަލޭގެ ފުޅުވެވެހާ ތަންނުވެ. އަރިހުގައި އަޅުގަނޑު ކާކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އަރިސްވެއްޔާ (ނަބިއްޔަކީ ގެލެން އެންމެ ކަރާމާތް ވެގެން ވާހި) سيدنا يوسف عليه السلام އެވެ. އަޅުގަނޑު ނަބިއްޔާ ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންގެ (އެކަލޭ سيدنا يعقوب عليه السلام) ގެ ދަރިކަލުންވެ. އަދި يعقوب عليه السلام އަކީ ވެސް ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންގެ ވެސް ދަރިވެ. (އެކަލޭ سيدنا إسحاق عليه السلام ގެ ދަރިކަލުންވެ.) އަދި إسحاق عليه السلام އަކީވެސް ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންވެ.އަދި ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންގެ ވެސް ދަރިވެ. އެކަލޭ سيدنا إبراهيم الخليل عليه السلام ގެ ދަރިކަލުންވެ.) އެހެން ކަމުން سيدنا يوسف عليه السلام

އަށްވުރެ ނަސަބުގެ ގޮތުން ވަކި ބޮޑު މީހާ ދެން ހުންނާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ ؟ اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. މިމަސައްކަތް ބޭނުންވަނީ ނަސީބުވެރިންގެ ޒަމާނުގެ ފަހުން އެންމެ މާތް ބޭކަލުން އަޑުން ފުރިހަމަކަމުގެ ނުކުތާ. އެހެނަމަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭނުންވަނީ عام عربيންގެ ޒަމާނުގައި އެންމެ މާތް މީހަކީ ކާކުހެއްޔާއި ތަފާތުކުރެވޭ ކަމެއްހެއްޔެވެ؟ އަހަރެމެންނަށް ވަރަށް ފެނިގެންދެއެވެ. ޤުރުއާން ޙަދީޘްގައި ވެސް މާތް މީހުން ވާނީ އިސްލާމްގެ ދީން ބަލައިގަތުމަށް މާތް މީހުން ވަކިވެގެން ފެންނާނެ. އަހަރެން ދީން ދެނެގަތުމަށް އަމަލު عمل ކުރުމަކީ އެވެ.

މިބަސްތައް ލަފާކުރާށެވެ.

70 الثاني : عن أبي سعيدٍ الْخُدرِي رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إن الدنْيا حلْوةٌ خضرةٌ ، وإن الله مستَخْلفُكُم فيها . فينْظُر كيفَ تَعملُون . فَاتقوا الدنْيا واتقُوا النساء. فَإن أَولَ فتْنة بني إسرائيلَ كَانَتْ في النساء » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو سعيد الْخُدرِي نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަކާރެނދުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ نعمة އަކީ އަރާމު ފޮނި އަދި އަރާމު އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުން އެކަށީގެންވާތީއެވެ. އަދި يقين އިން الله سبحانه وتعالى (އެއިލާހުގެ وعد ކުރެއްވި އެއްގޮތަށް ވަކިވެގެން ހަމަތަން އިސްލާމީ فتح ތަކާއި ޖިހާދުން) ދުނިޔޭގެ نعمة ތައް ދަރަފިރިހެނުން ނަގާ މުސްލިމު ކަނޑައަޅުއްވާނެތެވެ. އެހެނަމަ ދަރަފިރިހެނުން ވަކިންކަން ގަނޑު ހިފައި ބަލާނެވެ. މިފަދަ ދުނިޔޭގެ އަރާމުގައި ފުރަތަމަ މުސްލިމުން ހަލާކުވާ ފަދަ ކަމަކީ ނުހަލާލުގެ ބޭނުން ދުނިޔެފުރުވަނެވެ. އަދި خاص ކޮށް އަންހެނުންގެ ފުރަތަމަ ގެއްލި ނުކުޅަދުން ދިނުމުން ބަލާނެވެ. ދުނިޔެ ބަލާ އިސްރާއީލު ބަނީއާގެ މީހުން ހަލާކު ވަކިންވަނަ ސަބަބަކީ އަންހެނުންގެ ފިތުނައެވެ.

71 الثالثُ : عن ابنِ مسْعودٍ رضي الله عنه أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم كَان يقُولُ : «اللهم إِني أَسأَلُكَ الْهدى والتقى والْعفافَ والْغنَى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم (عامّ ކޮށް) دعاء ކުރައްވައެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޮޑު ކުރެއްވި ރަސްކަލާކޯ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާއަށް ތިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން ތެދުމަގަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާދޭވެ! އަދި تقوى ވެރި ކުރައްވާދޭވެ! އަދި ނަހަމަ ކަންތައްތަކުން ސަލާމަތްކަން ދެއްވާނދޭވެ! އަދި މީސްތަކުންގެ ފުދުން ފުއްދަވާނދޭވެ!

72 الرابع : عن أبي طَريفٍ عدي بنِ حاتمٍ الطائِي رضي الله عنه قال : سمعت رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « من حلفَ على يمين ثُم رأى أتقى لله منْها فَلْيأْت التقْوى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو طَريف عدي بن حاتم الطائِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހުވާކޮށް عهد ވެފައި ހުންނަ މީހާއަށް ، އެއަށްފަހު އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ގޮތެއް ފެނިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެދުނުން ރަނގަޅު ގޮތް إختيار ކުރާހުނިކަމެވެ.

73 الْخَامس : عن أبي أُمامةَ صدي بنِ عجلان الْباهلي رضي الله عنه قال: سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يخْطُب في حجة الْوداع فَقَالَ : « اتقُوا الله ، وصلوا خَمسكُم ، وصوموا شَهركم ، وأَدوا زكَاةَ أَموالِكُم ، وأَطيعوا أُمراءكُم ، تَدخُلُوا جنةَ ربكُم » رواه الترمذي ، في آخر كتابِ الصلاة وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو أُمامة صدي بن عجلان الْباهلي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حجة الْوداع ގައި خطبة ދެއްވަމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރި ވާށެވެ. އަދި فرض ފަސްނަމާދު އަދާ ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް خاص ކުރެވިފައިވާ މައްސަރުގައި (އެބަހީ رمضان މަހުގައި) ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ތިޔަ ބައިމީހުންގެ މުދަލުން ޒަކާތްދޭށެވެ. އަދި

މަދަބައިމީހުންގެ ތައްޔަން ވާ ވެރީންނަން ކިދަތަންމެރިވާނެވެ. (ތިކަންމައްމަކުން)މަދަބައިމީހުން
ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ މަދަބައިމީހުން ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެމެވެ.

باب في اليقين والتوكل

اليقين އަދި التوكل ގެ باب

قال الله تعالى (الأحزاب 22): {ولما رأى المؤمنون الأحزاب قالوا هذا ما وعدنا الله ورسوله وصدق الله ورسوله، وما زادهم إلا إيمانا وتسليما}.

އަދި (كافر ންގެ) جماعة ތައް مؤمنُނުން ދުށުމުހިނދު، އެއުރެން ބުނެއެވެ. މި ތިމަންމެންނަށް الله އާއި، އެކަލާނގެ رسولާ وعد ކުރެއްވި ކަންތަކެވެ. އަދި الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول ދެއްވީ ތެދުބަސްފުޅުކަމެވެ. އަދި އެއުރެންނަކަށް އެކަލާނގެ ސަބަބުން إيمان ކާމިލު، ކިޔަމަންތެރިކަން މެނުވީ އިތުރެއް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 173، 174): {الذين قال لهم الناس إن الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم، فزادهم إيمانا، وقالوا: حسبنا الله ونعم الوكيل. فانقلبوا بنعمة من الله وفضل لم يمسسهم سوء، واتبعوا رضوان الله، والله ذو فضل عظيم}.

އާދެ، އެއުރެންނަށް މީސްތަކުން ބުނި މީހުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނާއި ދެކޮޅަށް މީސްތަކުން (لشكر) އެއްކޮށްފިއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެއުރެންނަށް ބިރު ގަންނާށެވެ! ފަހެ، އެބަސް އެއުރެންނަށް إيمان ކަން އިތުރުކުރިއެވެ. އަދި، އެއުރެން ބުނުއެވެ. ތިމަންމެންނަށް، الله ފުދެއެވެ. އަދި، وكيل ކުރެވޭ ފަރާތުގެ މޮޅުކަލާނގެއެވެ! ފަހެ الله ގެ حضرة ން ދެއްވި نعمة އާއި، فضل ވަންތަވެރިކަލާނގެން ގެއްލުމެއްނުލިބި އެއުރެން އަނބުރާ ދިޔައެވެ. އަދި، އެއުރެން الله ގެ ރުއްސެވުން ހޯދުމަށް تبع ވިއެވެ. الله އީ ، ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވަންތަކަލާނގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (الفرقان 58): {وتوكل على الحي الذي لا يموت}.

އަދި އަބަދާއަބަދަށްވާ، ދިރިހުންނެވި ރަސްކަލާނގެއަށް ކަލޭގެފާނު ވަކީލުކުރައްވާށެވެ!

وقال تعالى (إبراهيم 11): {وعلى الله فليتوكل المؤمنون}.

އަދި **مؤمن** ބަޔަކުން ހަމައެކަނި الله އަށް ވަކީލުކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 159): {فإذا عزمت فتوكل على الله}.

ފަހެ(ކަމަކާއިމެދު) ކަލޭގެފާނު **عزم** ކަނޑައަޅުއްވައިފިނަމަ، ފަހެ، ކަލޭގެފާނު الله **وكيل** ކުރައްވާށެވެ.

والآيات في الأمر بالتوكل كثيرة معلومة.

وقال تعالى (الطلاق 3): {ومن يتوكل على الله فهو حسبه}: أي كافيه.

އަދި اللهއަށް ވަކީލުކުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އޭނާއަށް އެކަލާނގެ ފުދެއެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 2): {إنما المؤمنون الذين إذا ذكر الله وجلت قلوبهم، وإذا تليت عليهم آياته زادتهم إيمانا، وعلى ربهم يتوكلون}.

مؤمنން ވާނީ ހަމައެކަނި، الله ހަނދުމަކުރެވުނުހިނދު އެއުރެންގެ ހިތްތައް ބިރުވެރިވާ މީހުން ކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ (ޤުރުއާނުގެ) އާޔަތްތައް އެއުރެންނަށް ކިޔަވައިދެވޭހިނދު، އެއުރެންގެ إيمان ކަން އިތުރުވާ މީހުން ކަމުގައެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް وكيل ކުރާ މީހުން ކަމުގައެވެ.

والآيات في فضل التوكل كثيرة معروفة.

وأما الأحاديث:

74 **فالأولَ : عن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وآله وسلم : « عرضت علي الأمم ، فَرأيت النبي ومعه الرهيطُ والنبي ومعه الرجل**

والرجلان ، والنبي وليس معه أحدٌ إذ رفع لِى سوادٌ عظيمٌ فظننتُ أَنهم أُمتي ، فَقيلَ لِى: هذا موسى وقومه ولكن انظر إلى الأفق فإذا سواد عظيم فقيل لى انظر إلى الأفق الآخر فإذا سواد عظيم فقيل لي : هذه أُمتُك ، ومعهم سبعون أَلفاً يدخُلون الْجنة بِغَير حسابٍ ولا عذَابٍ » ثُم نَهض فَدخَلَ منْزله ، فَخَاض الناس في أُولئِك الذين يدخُلون الْجنةَ بِغَير حسابٍ ولا عذابٍ ، فَقَالَ بعضهم : فَلعلهم الذين صحبوا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، وقَال بعضهم : فَلعلهم الذين ولِدوا في الإسلامِ ، فَلَم يشْرِكُوا بالله شيئاً وذَكَروا أَشياء فَخرج علَيهم رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَقَالَ : « ما الذي تَخُوضون فيه ؟ » فَأَخْبروه فَقَالَ : « هم الذين لا يرقُون، ولا يستَرقُون ، ولا يتَطيرون ، وعلَى ربهِم يتَوكلُون » فقَام عكاشةُ بن محصن فَقَالَ : ادع الله أن يجعلَني منْهم ، فَقَالَ : « أَنْتَ منْهم » ثُم قَام رجلٌ آخَر فَقَالَ : ادع الله أن يجعلَني منْهم فقال : «سبقَك بِها عكاشَةُ » متفقٌ عليه .

« الرهيطُ » بِضم الراء : تَصغير رهط ، وهم دون عشرة أنْفُس . « والأُفُقُ » : الناحيةُ والْجانب . « وعكاشَةُ » بِضم الْعين وتَشْديد الْكاف وبِتَخْفيفها ، والتشْديد أفْصح .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد الله بن عباس ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (إسراء އާއި معراج ގެ ތެރޭގައި ނުވަތަ އެހެން وقت އެއްގައި) ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އެންމެހާ أمة ތައް ދެއްކެވުނެވެ. ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަތް ހިނދު އެއް ނަބީ ބަޔަކާއެކު އަރިހުގައި ދިހަ މީހުން ހަމަނުވާ މީސްކޮޅަކު ތިއްބެވެ. އަނެއް ނަބީބޭކަލަކާއެކު އަރިހުގައި އެކަކު ނުވަތަ ދެ މީހުންނެވެ. އަދި އެކަކުވެސް އަރިހުގައި ނެތް ނަބީބޭކަލުން ވެސް ތިއްބެވެ. އެ ގޮތުން ހުއްޓާ ކުއްލިއަކަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ދެކެވަޑައިގަތީ ވަރަށް ބޮޑު މީސްތަކެއް އޮތް އުއްމަތެކެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ހީކުރެވުނީ އެއީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ أمة ކަމަށެވެ. އެހިނދު ތިމަންކަލޭގެ ގާތު ދެންނެވުނެވެ. އެއީ موسى عليه السلأم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ. އަދި ނަމަވެސް ކަލޭގެފާނު އުފުޤަށް ބައްލަވައިލައްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ބައްލަވައިލީމެވެ. ހިނދު އެއް ބައިވަރު މީސްތަކެއް ފެނުނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ގާތު ދެންނެވުނެވެ. އަދި އަނެއްކާވެސް އުފުޤުގެ ފަރާތަށް ބައްލަވާށެވެ. އެހިނދު އޭގައިވެސް

އެހާމެ ބައިބޮ މުސްލިމުންގެ ކުރިމަތީގައި ދެއްކެވިއެވެ. ފަހެ މިއީ ކަލޭގެފާނުންގެ އުއްމަތުގެ މީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ހަތްދިހަ ހާސް މީހުން އެއްވެސް ހިސާބު ބެއްލެވުމަކާނުލާ އަދި عذاب އެއްވެސް ދެއްވުމަކާ ނުލާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވިގެން ދާނެއެވެ. ދެން އަލަށްގޮތުން ކޮޓަރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން އެބައިމީހުންނާ ކޮންބައެއްކަން ނޭގެން خيال ފާޅުކުރަން ފެށިއެވެ. ބައެއް މީހުން ބުންޏެވެ. ހީވާ ގޮތުގައި އެމީހުންނަށްވާނީ رسول الله صلّى الله عليه وسلم އާއި އެކުގައި އަބަދުވެސް ތިއްބެވި ބޭކަލުން ކަމަށެވެ. އަދި އަނެއްބަޔަކުން ބުންޏެވެ. އެމީހުންނަށްވާނީ އިސްލާމްދީނުގައި ވިހިގެން ދުނިޔޭގެ އަލިކަމަށް ނިކުމެ الله އަށް شريك ނުކޮށް ތިއްބެވި ބޭކަލުން ކަމަށެވެ. އަދިވެސް އެހެނިހެން ވަރަށް ގިނަ ގިނަ خيالތައް ފާޅުކޮށްލަން ފެށިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم މިސްކިތުގެ މައްޗަށް ނިކުމެވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން މިހާރު އެކަމަކު ތިޔަބޭފުޅުން ވާހަކަ ދައްކަވަނީ ކޮން ކަމަކާ ބާވައެވެ؟ އެބޭކަލުން އެވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ދަންނަވާށެވެ!). އެމީހުންނަކީ މަރުޙޫމް ގަޑުފުރި ކުރުވާ މީހުންނެވެ. އެމީހުންނަކީ އަރާނުލުން މީހުންނެއް (ތަރިތަމީދު ޖެހޭފަދަ ކަލަކާ) ފަންޖެހުމެއް ހަދާ ދިނުމުން ދުޢާކުރަމުގެ މީހުންނެވެ. އަދި އެއްސަން މީހުން ފަރާތް ތިބެގެންނެވެސް އަރިކަށް ފަންޖެހުމަ ނަރަކާ މީހުންނެވެ. އަދި (ތަކުލާ ޤަރާމާއި) ފަލަބަލަން ފާރަވެލާތަކެއް ދޮރުގާލަމަކާ ތިމަނަމެން މީހުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަކީ ހަދާލާ ބަޔަކާ ތަވައްކަލުކުރާ ރައްބަށް ވަކީލުކުރެއްވި ބޭކަލުންނެވެ. މިއައީ އިވިލިއި عكاشة ނަމަކަށް ބިޔުން صحابي ބޭކަލަކު ދަންނަވައެވެ. މަންޖެނަކީ އަހުރެން މިބައިމީހުންގެ الله އަށް دعاء ކުރައްވާދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ ވަނީ އެމީހުންގެ ތެރޭގައިކަމެވެ. މިއައީ އިވިލިއި އަނެއްބޭކަލެއް ތިއްބަވާ މަންޖެނަކީ އަހުރެން ވެސް މިބައިމީހުންގެ دعاء ކުރައްވާދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު عكاشةُ އަވަސް ވެއްޖެއެވެ ކަލޭގެފާނަށް ކުރިން އަވަސްވެގެން ހިފައިގަތެވެ.

75 الثاني : عن ابن عباس رضي الله عنهما أيضاً أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان يقُولُ : «اللهم لك أسلمتُ وبِك آمنْتُ ، وعليك توكلْتُ ، وإليك أنَبتُ ، وبك خاصمتُ .

اللهم أعوذُ بِعزتك ، لا إله إلا أنْتَ أن تُضلني أنْت الْحي الذي لا تموتُ ، والْجِن والإنْس يموتُون» متفقٌ عليه .

وهذا لَفْظُ مسلمٍ واخْتَصره الْبخَارِي .

މާތްﷲ އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلم دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. ޔާ الله ! ތިޔަރަސްކަލާނގެ ކިބަޔަށް މިއަޅާ ކިޔަމަންތެރިވީމެވެ އަދި ތިޔަރަސްކަލާނގެ ކިބަޔަށް إيمان ލައިފީމެވެ. އަދި މިއަޅާ ތިޔަރަސްކަލާނގެ ކިބަޔަށް ވަކީލު ކޮށްފީމެވެ. އަދި މިއަޅާ ތިޔަރަސްކަލާނގެ ކިބަޔަށް رجوع ވެއްޖީމެވެ. އަދި މިއަޅާ نصر ލިބެނީ ތިޔަރަސްކަލާނގެ ވާގިވެރިކަމުންނެވެ. ޔާ الله! މިއަޅާ ސަލާމަތްކަން ހޯދަނީ ތިޔަރަސްކަލާނގެ [illegible] [illegible]. ތިޔަރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ތިޔަރަސްކަލާނގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ތިޔަރަސްކަލާނގެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] يقين [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

76 **الثالِثُ : عن ابنِ عباس رضي الله عنهما أيضاً قال : «حسبنَا الله ونعم الْوكيلُ قَالها إبراهيم صلّى اللهُ عليه وسلم حين أُلْقى في النارِ ، وقالها محمدٌ صلّى اللهُ عليه وسلم حين قَالُوا: «إِن الناس قَد جمعوا لَكُم فَاخْشَوهم فَزادهم إيماناً وقَالُوا : حسبنَا الله ونعم الْوكيلُ » رواه البخارى.**

وفي رواية له عن ابنِ عباسٍ رضي الله عنهما قال : « كَان آخر قَول إبراهيم صلّى اللهُ عليه وسلم حين أُلقي في النارِ « حسبي الله ونعم الْوكيلُ » .

މާތްﷲ އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސައްޔިދުނާ إبراهيم عليه السلأم އަލިފާނަށް ލެވުމުން ހިނދު ކިޔަވާ

ވިދާޅުވިއެވެ. (حسبنَا الله ونعم الْوكيلُ)މާނައީ : ތިމަންމެންނަށް ، الله ފުދެއެވެ. އަދި ، وكيل ކަމުގެ ފަރާތުގެ މޮޅުކަލާނގެއެވެ !

އަދި قريش ލަޝްކަރުގެ ކާފިރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އާއި ދިމާލަށް މުސްލިމުން އަވަސް ހަނގުރާމަކުރަން އެއްވެފައި ، އެމީހުންދެކެ ބިރުގަންނަވާށޭ ބުނެ ހަބަރުދޫކޮށް ވިދާޅުވި އަދިވެސް އިންނެވެ. އެކަން ބުނުން ކުރެއްވި މާތް الله ވަޙީކުރައްވައެވެ.(إِن الناس قَد جمعوا لكُم فَاخْشَوهم فَزادهم إيماناً وقَالُوا : حسبنَا الله ونعم الْوكيلُ)(آل عمران 172)

މާނައީ :- ހަމަކަށަވަރުން ، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެވެން މުސްލިމުން (لشكر)އެއްކޮށްފައެވެ . ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ، އެއުރެންދެކެ ބިރުގަންނާށެވެ ! ފަހެ ، އެބަސް އެއުރެންނަށް إيمان ގަސް އިތުރު ކުރިއެވެ . އަދި ، އެއުރެން ބުންޏެވެ . ތިމަންމެންނަށް ، الله ފުދެއެވެ . އަދި ، وكيل ކަމުގެ ފަރާތުގެ މޮޅުކަލާނގެއެވެ !

77 **الرابع : عن أبي هريرةَ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم** **يدخُلُ الْجنةَ أقْوامٌ أفْئِدتُهم مثْلُ أفئدة الطير »** **رواه مسلم .**

قيل معنَاه متوكلُون ، وقيلَ قُلُوبهم رقيقةٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެން ވާ أبو هريرة ސަޙާބީ ގެ ފަރާތުން ނަބިއްޔާ ގެ ފުރާނަ ސަލާމަތް ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެ ފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ އަށް ވަދެ ބަޔަކު ވަނީ ވަރަށް ދޫނިތަކުގެ ހިތްތަކާ އެއްފަދަ ހިތްތަކެއް ހުރި ބަޔަކުގެ މީހުން ކަމަށެވެ. ދޫނިތަކުގެ ހިތްތަކާ ފަދަ ހިތްތައް ހުރި ބަޔަކީ ހަމަކަށަވަރު ކުރުމަށް ގޮސް ދޫނިތަކެވެ.

(ބަޔަކު ބުނެފައި ވަނީ ވިދާޅުވެއެވެ. މާތް الله އަށް ވަކީލުކުރައްވާ جماعة ގެ މީހުންނެވެ. اللهއަށް ބިރުވެތިވެ އެކަލާނގެ ދެކެ ބިރުވެތިވާ ހިތްތަކެއް ހުރި ބަޔަކުގެ މީހުންނެވެ ކަމަށް ވިދާޅުވެފައި ވަނީއެވެ.)

78 الْخَامس : عن جابِرٍ رضي الله عنه أَنه غَزا مع النبيِ صلّى اللهُ عليه وسلم قبلَ نَجدٍ فَلَما قَفَلَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَفَلَ معهم ، فأدركتْهمُ الْقائِلةُ في وادٍ كَثيرِ الْعضاه ، فَنَزلَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم، وتَفَرّقَ الناس يستظلون بالشجر ، ونَزلَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم تَحتَ سمرةٍ ، فَعلقَ بِها سيفَه ، ونمنَا نَومةً ، فإذا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يدعونَا ، وإِذَا عنْده أعرابِي فقَالَ : « إن هذَا اخْتَرطَ علي سيفي وَأنَا نَائِمٌ ، فاستيقَظتُ وهو في يده صلْتاً ، قَالَ : من يمنَعك مني ؟ قُلْتُ : الله ثَلاثاً » ولم يعاقبه وجلس . متفقٌ عليه .

وفي رواية : قَالَ جابِرٌ : كُنا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بذات الرقاع ، فإذَا أتينا على شَجرةٍ ظليلة تركْنَاها لرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَجاء رجلٌ من الْمشْركين ، وسيف رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم معلقٌ بالشجرة ، فاخْترطه فقال : تَخَافُني ؟ قَالَ : « لا » قَالَ : فمن يمنَعك مني ؟ قال: «الله».

وفي رواية أبي بكرٍ الإسماعيلي في صحيحه : قال من يمنعك مني ؟ قَالَ : « الله » قال: فسقَطَ السيفُ من يده ، فأخذ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم السيفَ فَقال : « من يمنعك مني ؟ » فَقال : كُن خَير آخذٍ ، فَقَالَ : « تَشهد أن لا إله إلا الله ، وأني رسولُ الله ؟ » قال : لا، ولكني أعاهدك أن لا أقَاتلك ، ولا أكُون مع قوم يقاتلونك ، فَخلى سبِيله ، فَأتى أصحابه فقَالَ : جِئتكُم من عند خيرِ الناس .

قَولُه : « قَفَلَ » أي : رجع . و « الْعضاه » الشجر الذي له شَوك . و «السمرةُ » بِفتْح السين وضم الْميم : الشجرةُ من الطلح ، وهي الْعظَام من شَجرِ العضاه . و « اخْترط السيف » أي : سله وهو في يده . « صلتاً » أي : مسلُولاً ، وهو بِفْتح الصاد وضمها .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި جابِر ގެފާނު ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި نجد ކަރައާއި ދިމާލަށް ކުރެއްވި ހަނގުރާމައެއްގައި ބައިވެރިވެ ހުރީމެވެ. މިހަނގުރާމައިން رسول الله صلّى الله عليه وسلم އެނބުރި ވަޑައިގަތް ހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި لشكر އާއި އެކު ތިމަންނަމެންވެސް އެނބުރި އައީމެވެ. ދަތުރު

ކުރަމުން އައިސް މެންދުރުގެ އަރާމުކުރުމުގެ وقت (قيلولة ގެ وقت) އައިސް ޖެހުނު އިރު إتفاق
އިން އަރާނަމުވިހީ ގިނަގަސްތަކެއް ހުރިއިރު އޮތް ވާދީއެއްގައި ބޭތިއްބެވީ. އެހެން ކަމުން
(قافلة ވަޒީރުން) رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފައިބާ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި
މީސްތަކުންވެސް ގަސްތަކުގެ ހިޔަލުގައި އަރާމުކުރަން ފެތުރުނެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ
عليه وسلم ވެސް ގަހެއްގެ ހިޔަލުގައި މަޑުކުރައްވައި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނޑި ގޮޅު އަޅުއްވައި
ގޮނޑިޖެހިގައި އެގޮތުގައި އަރާމުކުރައްވަން ފޮނޑުވައިފިއެވެ. (މެންދުރުގެ وقت ކަމުން)
ތިމަންމެން އެންމެންނަށްވެސް ނިދިހިފައިފިއެވެ. އެއަށްފަހުން ކައިރިއަށް رسول الله صلّى اللهُ
عليه وسلم ތިމަންމެން ގޮވާލެއްވިއެވެ. ތިމަންމެން (ބިރުން) އަވަސް އަވަހަށް
ދިޔައިރު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ބަދަވީއެއް ބައިތިއްބެވެ. ތިމަންމެން ދާންދުން
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނިކަން ބައެއްވިއެވެ. މިހާރު ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނު ނިދިފައި
އޮތުމަ ސިއްރުން އައިސް ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ ކަނޑި ނަގައިގެންފިއެވެ. އަދި ތިމަންނަކަލޭގެފާނު
ހޭލައްވާފައި ބަލާއިރު އޭނާ ނުކުތް ކަނޑި އޭނާގެ އަތުގައި ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ހުރިހެންނެވެ.
އަދި ބުނުން ފެނިއްޖެ. ތިމަންނާގެ އަތުން މިހާރު ތިބާ ސަލާމަތްކުރާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟
ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. الله އެވެ. އޭނާ އަނެއްކާ ބުނެ ފަހަރު އަހަރުމެންވެސް
ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ޖަވާބުދެއްވި ބޭނުމެވެ. އަހަރެ الله އެވެ. (ދެން އޭނާ އަތުން ކަނޑި ވެއްޓިގެން
ދިޔައީއެވެ .) ދަންނަވައެވެ. މިކަމުގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް އަދަބެއް ނުދެއްވައި
ނިދެއްވީއެވެ. ކަނޑު ހުންނަވައިފައި އިޒުނެއް ވަޑައިގެންނެވެ.

جابر ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ތަރުކީވަމުންއާއި އަހަރުމެން ރަސޫލާއާ އެކީގައި ވީއެވެ. ތިމަންމެން رسول الله
صلّى اللهُ عليه وسلم އާއިއެކުގައި ذات الرقاع ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވީމެވެ.(މެންދުރުގެ
وقت އާރާމުކުރާ ގަހެއްގެ ދިމާލަށް ތިމަންމެން އައީމެވެ. އެއްބަނޑަކަށް ރަނގަޅު ހިޔަލާއިގައި
އޮތް ގަހެއް ދޫކޮށްލީމެވެ. ތިމަންމެން އެގަހެއް އެކަލޭގެފާނަށް ދޫކޮށްލެވީމެވެ.) ކާފަރުންގެ
(މުޝްރިކުންގެ) އެމީހަކު ހަނގުރާމަށް ގެނެސް ގަހެއް ދޫކޮށްލި ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނު އެގޮތަށް
އެކަލޭގެފާނަށް ދޫކޮށްލީމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނޑި ގަސްގައި ޖައްސަވާ ނިދާފައި ވާ مشرك ންގެ
މީހަކު އައިސް އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނޑި އަތަށް ނަގައިފި ވިހާކަށް ހުށައަޅަން ތިބާ ސަލާމަތްކުރާނީ ކާކުތޯއެވެ

މަތަރައިގެތެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. ކޮބާ! މިހާރު ބިރު ނުގަނޭ ހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އާއެކެވެ. ބިރެއްނުގަނެއެވެ. އޭނާ ބުންޏެވެ. އެހެންވެއްޖެއްނާ ތިމަންނަގެ އަތުން ތިބާ ސަލާމަތް ކޮށްދޭނީ މިހާރު ދެން ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެވެ.

أبو بكرٍ الإسماعيلي ގެ صحيح ގައި ރިވާކުރައްވައެވެ. އެމީހާ ބުންޏެވެ. ތިމަންނަގެ އަތުން ތިބާ ސަލާމަތް ކޮށްދޭނީ ކާކު ހެއްޔެވެ ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެވެ. އަރިހުން އޭނާގެ އަތުން ކަނޑައެޅިގެން ހިގައްޖެއެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަށި ނަންގަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އަތުން މިހާރު ތިބާ ސަލާމަތްކޮށްދޭނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ (ހަދާން އެއްވެސް ގޮތެއް ނުކޮށްދޭނެ) ބުންޏެވެ. معاف ކޮށް عفو ކޮށްދެއްވާށެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދެންނެވިއެވެ. (އެންމެ ރަނގަޅެވެ. ތިބާ އިސްލާމް ވެގެންވާން ހެއްޔެވެ؟) ތިބާ الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނީ އަކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް قبول ކޮށްފާނަން ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. ތިކަމުއި ނުކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ކަލޭގެފާނާއި މެދުވެރިން ހަނގުރާމަ ނުކުރާނަން ކަމަށް وعد ވެމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނާއި ހަނގުރާމަކުރާ ބަޔަކާއި ބައިވެރި ނުވުމަށްވެސް عهد ވެމެވެ. މި އެއްބަސް ވުމުގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނު އޭނާ އަށް معاف ކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެން އޭނާ އޭނާގެ ރަށަށް އެނބުރި ގޮސް އޭނާގެ قوم ގެ މީހުންނަށް ބުންޏެވެ. އޭ قومގެ މީހުންނޭވެ! ދެޔަހުރިން ހެއްޔެވެ؟ ތިވަންނަ މިއައީ މުޅިދުނިޔޭގައި ވާއި އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ އިންސާނާގެ ގާތުންނެވެ. (އޭނާގެ ގާތްކަމާއި ދިރިއުމިބާކަން އަހަމު ބޮޑު ނޫންނަމަވީ މިވަންސަގެ ބޯ އޮންނާނީ މިހާރު މިވަންސަގެ ކަދުރާއިން ވަކިވިއެވެ.)

79 السادس : عن عمر رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ: « لو أنكم تتوكلون على الله حق تَوكله لرزقكُم كما يرزقُ الطير ، تَغْدو خماصاً وتروح بِطَاناً» رواه الترمذي ، وقال : حديثٌ حسنٌ .

معناه تَذْهب أولَ النهارِ خماصاً : أي ضامرةَ الْبطونِ من الْجوعِ ، وترجِع آخر النهارِ بِطَاناً : أي ممتَلئةَ الْبطُونِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް حق ގޮތުގައި ވަކީލުކޮށްފިނަމަ ޔަޤީނުންވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދޫނިތަކަށް رزق ދެއްވާފަދައިން رزق ދެއްވާނެއެވެ. އެބަޔަކީވެސް ހެނދުނު ހެނދުނު ހާލުން ނިކުމެގެން ދަނީ ބަނޑު ހުސްކޮށެވެ. އަދި އަންނަނީ (الله ގެ فضل ވަންތަކަމުން) އަނބުރާ ބޮޑަށް ބަނޑުފުރާލައިގެންނެވެ.

80 السابع : عن أبي عمارةَ الْبراء بن عازبٍ رضي الله عنهما قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا فُلان إذَا أَويتَ إِلى فراشك فَقُل : اللهم أسلَمتُ نفْسي إلَيك ، ووجهتُ وجهي إِلَيك ، وفَوضتُ أمري إِلَيك ، وألْجأْتُ ظهري إلَيك . رغْبة ورهبةً إلَيك ، لا ملجأَ ولا منْجى منْك إلا إلَيك ، آمنْتُ بِكتَابِك الذي أنْزلْتَ، وبنبيك الذي أرسلتَ ، فَإِنك إن مت من لَيلَتك مت على الْفطْرة ، وإن أصبحتَ أصبتَ خيراً » **متفقٌ عليه .**

وفي رواية في الصحيحين عن الْبراء قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إذَا أَتيَتَ مضجعك فَتَوضأْ وضوءك للصلاة ، ثُم اضطَجع على شقك الأيمن وقُل : وذَكَر نحوه ثُم قَالَ واجعلْهن آخر ما تَقُولُ » .

މާތް الله ދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو عمارة الْبراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ފުލާނާއެވެ. ތިބާ ނިދުމަށް އަރާ ހިނދު ކިޔާށެވެ. اللهم أسلَمتُ نفْسي إلَيك ، ووجهتُ وجهي إِلَيك ، وفَوضتُ أمري إِلَيك ، وألْجأْتُ ظهري إلَيك . رغْبة ورهبةً إلَيك ، لا ملجأَ ولا منْجى منْك إلا إلَيك ، آمنْتُ بِكتَابِك الذي أنْزلْتَ، وبنبيك الذي أرسلتَ . އެއިރުން ތިބާ މަރުވެއްޖެނަމަ މަރުވާނީ إيمان ކަމުގެ މަތީގައެވެ . ސުބުޙު އަރާ ދުވަހު ހެނދުނު ހެޔޮކަމާއި ހެޔޮކަމާއި ލިބޭނެއެވެ.

الصحيحين ގައި البراء ގެ ކިބައިންވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންނައަށް إرشاد ދެއްވިއެވެ . ނިދާން އޮންނަނަމަ ނަމާދަށް وضوء ކުރާ ފަދައިން وضوء ކުރާށެވެ. ދެން ކަނާއަތް ފަޅީގެ މައްޗަށް އޮންނާށެވެ. ދެންއެންމެ ފަހުން ކިޔާ دعاءއަކީ އެ دعاء ކަމުގައި ހަދާނެވެ.

އެ ދުޢާގެ މާނައީ: އޭ الله ! މިއަޅާ މިއަޅާގެ نفس ތިޔަ إله އާއި حوال ކުރަމެވެ. އަދި މިއަޅާގެ މޫނު ތިޔަ إله އަށް ކުރިމަތިކުރަމެވެ. އަދި މިއަޅާގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ތިޔަ إله އަށް ދޫކުރަމެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ބުރިކަށި ތިޔަ إله އަށް [illegible]. އޭ ތިޔަ إله އަށް شوق ވެރިވާ حال ގައެވެ. އަދި އޭ ތިޔަ إله އަށް ބިރުވެރިވާ حال ގައެވެ . ތިޔަ إله ފިޔަވައި [illegible]. އަދި ތިޔަ إله ފިޔަވައި [illegible]. ތިޔަ إله ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް މިއަޅާ إيمان ވަމުއެވެ. އަދި ތިޔަ إله ފޮނުއްވި نبي އާ އަށް މިއަޅާ إيمان ވަމުއެވެ .

81 الثامن : عن أبي بكْرٍ الصديق رضي الله عنه عبد الله بنِ عثمان بنِ عامرِ بنِ عمر ابن كعب بن سعد بنِ تَيم بن مرةَ بنِ كَعبِ بنِ لُؤي بنِ غَالِب القُرشي التيمي رضي الله عنه وهو وأبوه وأُمه صحابةٌ ، رضي الله عنهم قال : نظرتُ إلى أقْدامِ المشْركين ونَحن في الْغَارِ وهم على رؤوسنا فقلتُ : يا رسولَ الله لو أَن أحدهم نَظر تَحتَ قَدميه لأبصرنا فقال: « ما ظَنك يا أبا بكرٍ باثْنَيْنِ الله ثالثُهما » متفقٌ عليه .

މާތް الله [illegible] أبو بكْر الصديق رضي الله عنه عبد الله بنِ عثمان بنِ عامرِ بنِ عمر ابن كعب بن سعد بنِ تَيم بن مرةَ بنِ كَعبِ بنِ لُؤي بنِ غَالِب القُرشي التيمي ([illegible] اصحاب ބޭކަލުންނެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިމަންނަ ثور [illegible]

حديثު ކުރެއްވިއެވެ. (އަނިޔާ ލިބިގެންވާ) ދެމީހުންނަށް نصر ދެއްވައި ރައްކާތެރި ކުރެއްވުމަށް ދިންވަނައަށް الله ވަޢުދުވެވަޑައިގެންވާކަން ނޫނީ ހައްދުވާ؟

82 **التاسع : عن أُم المؤمنين أُم سلمةَ ، واسمها هنْد بنْتُ أبي أُميةَ حذَيفةَ المخزومية رضي الله عنها أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان إذَا خَرج من بيته قالَ :** « بسم الله، توكلْتُ على الله، اللهم إِني أعوذُ بِك أن أَضل أو أُضل ، أَو أَزِل أو أُزل ، أو أظلم أو أُظلَم ، أو أَجهلَ أو يجهلَ علَي » **حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والترمذي وغيرهما بِأسانيد صحيحةٍ . قالَ الترمذي : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ ، وهذا لَفظُ أبي داود .**

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أُم المؤمنين أُم سلمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ނަމަކީ هنْد بنْتُ أبي أُميةَ حذَيفةَ المخزومية އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ ގެތެރެއިން ނުކުންނަވާއިރު دعاء ކުރައްވައެވެ. بسم الله، توكلْتُ على الله، اللهم إِني أعوذُ بِك أن أَضل أو أُضل ، أَو أَزِل أو أُزل ، أو أظلم أو أُظلَم ، أو أَجهلَ أو يجهلَ علَي

މާނައީ:- الله ގެ ނަންފުޅުން އަޅު ފެށީމެވެ. الله އަށް ހުރިހާ ކަމެއް އަޅު ހަވާލުކުރީމެވެ. ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވި ތިބާރަސްކަލާނގެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ މީހުން މަގު ފުރެއްދުމާއި އަދި މަގުފުރެދުމުން ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި މީހާ މީހުން ހައްދަވާލުގެން އެއްޗެއް ކުރެވިގެން އަދި އަޅާ ނުފުރޭ މި އަޅުގަނޑުމެން ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި މީހާ މީސްކަލުންނަށް އަނިޔާވެރިވުންނާއި އަދި އަނިޔާ ލިބިގެންވުން ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرةން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި މީހާ މީސްކަލުން ޖާހިލުކަމުންނާއި އަދި މީހަކާމި އަޅާ ނުފުރޭ ޖާހިލުކަން ވެގެން ފުރުމުން ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ން ސަލާމަތްވުމަށް އަދި ދެންނެވީމެވެ.

83 **العاشر : عن أنسٍ رضي الله عنه قال : قال : رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم :** « من قالَ يعني إذا خَرج من بيته : بِسم الله توكلْتُ على الله ، ولا حول ولا قُوةَ إلا بِالله ، يقالُ له هديتَ وكُفيت ووقيتَ ، وتنحى عنه الشيطَان » **رواه أبو داود والترمذي**

، والنسائي وغيرهم : وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ ، زاد أبو داود : « فيقول : يعني الشيطان لِشَيطانٍ آخر : كيفَ لك بِرجلٍ قَد هدي وكُفي ووقى»؟ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ގެއިން ނިކުންނަ ހިނދު بِسم الله توكلْتُ على الله ، ولا حولَ ولا قُوةَ إلا بِالله ގެ ކަލިމަ ކިޔާފިނަމަ އެމީހަކަށް ބުނެވޭއެވެ. (ހަމަކަށަވަރުން) ތިބާއަށް ހިދާޔަތް ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި (ހަމަކަށަވަރުން) ތިބާއަށް ފުދިއްޖެއެވެ. އަދި (ހަމަކަށަވަރުން) ތިބާއަށް ރައްކާތެރިކަން ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި شيطان އާ އޭނާއާއި ކައިރިންވެ ދުރަށް ފިލައިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

بِسم الله توكلْتُ على الله ، ولا حولَ ولا قُوةَ إلا بِالله

(މާނައީ: الله ގެ އިސްމުފުޅުން އަޅު ފަށަމެވެ. الله އަށް އަޅު ވަކީލު ކޮށްފީމެވެ. الله ފިޔަވައި ހެޔޮކަމަކަށް ވަގުތުއާކަން ފުރާދެއް އަދި ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކުރާން ފުރާވަގެއްވެސް ނުވެއެވެ.)

84 وعن أنَسٍ رضي الله عنه قال : كان أخوانِ على عهد النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، وكان أَحدهما يأْتي النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، والآخَر يحتَرِفُ ، فَشكا الْمحتَرِفُ أخَاه للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : « لعلك تُرزقُ بِه » رواه الترمذي بإسناد صحيح على شرط مسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި **أنَس** ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނުގެ ޒަމާނުގައި އެއްބަނޑު އެއްބަފާފުޅުން ދެބޭބެއެވެ. އެކޭބެން އެކަކު އަންގަސްތުކުރެއްވުމަށް ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށް އައިސް ހަދައެވެ. އަދި ދެން ހުރި ބޭބެ މަސައްކަތްކޮށް ތިއްބެވެ. އާ މަސައްކަތްކޮށް ތިބި އެއްބަފާފުޅާ ނަބިއްޔާގެފާނުގެ އަރިހުގައި އޭނާގެ އަޚާ މަސައްކަތް ނުކުރާތީ އޭނާގެ شكوى އުފައިގަތެވެ. އިނދު އާލާފާނު حديث

ކުރެއްވެވިއެވެ. ތިބާއަށް رزقُ ތަނަވަސް ވެގެން ތިޔަ އުޅެނީ އޭނާއަށް خر ދުކުރާތީ ނޫންކަންވެސް ނޭގޭ ނޫންހެއްޔެވެ ؟

« يحترفُ » : يكْتَسب ويتَسبب .

باب الاستقامة

ތެދުވެރިވެ ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (هود 112): { فاستقم كما أمرت }.

ފަހެ، ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން، ކަލޭގެފާނުގެ، އަރިހުގައި إيمانވެ توبة ވެގެން ތިބި މީހުންނާއި ކަލޭގެފާނު، ސީދާވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (فصلت 30، 31، 32): { إن الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل عليهم الملائكة أن لا تخافوا ولا تحزنوا، وأبشروا بالجنة التي كنتم توعدون، نحن أولياؤكم في الحياة الدنيا وفي الآخرة، ولكم فيها ما تشتهي أنفسكم، ولكم فيها ما تدعون، نزلا من غفور رحيم }.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ الله އޭ ބުނެ ދެން ސީދާމަގުގައި ދެމިތިބި މީހުން (ދަންނަވާށެވެ!) އެއުރެންގެ ގާތަށް ملائكةން ފައިބައިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. (ވިދާޅުވާނެއެވެ) ބިރު ނުގަންނާށެވެ! އަދި ހިތާމަ ނުކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعد ކުރައްވާފައިވާ ސުވަރުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ލިބިގަންނާށެވެ! ތިމަންބައިމީހުންނީ ދުނިޔޭގެ حياة ގައާއި آخرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އެހީތެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ نفس ތަކަށް އެދޭހާ އެއްޗެއް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެއެވެ.އަދި (އެދުމާ، އެދުމުގެ ބޭރުން) ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވާ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެއެވެ. ގަފޫރުވަންތަ، رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ގެ މެހުމާންދާރީއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

وقال تعالى (الأحقاف 13، 14): { إن الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف عليهم ولا هم يحزنون، أولئك أصحاب الجنة خالدين فيها جزاء بما كانوا يعملون }.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ، اللهއޭ ބުނެ، ދެން ސީދާވެގެންމީހުން (ދަންނާނެވެ!) ފަހެ، އެއުރެންގެ މައްޗަކަށް ބިރެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއުރެންނީ ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ކަމުގައިވެސް ނުވާނޭއެވެ. އެއުރެންނީ، ސުވަރުގޭގެ أهل ވެރިންނެވެ. އެތާނގައި، އެއުރެން އަބަދުން ދެމިތިބެނިވިގޮތުގައެވެ.(އެއީ) އެއުރެން ކޮށްއުޅުނު عمل ތަކަށް ޖަޒާއެއްކަމުގައެވެ.

85 وعن أبي عمرو ، وقيل أبي عمرة سفْيان بنِ عبد الله رضي الله عنه قال: قُلْتُ : يا رسول الله قُلْ لِي في الإِسلامِ قَولاً لا أَسأَلُ عنْه أَحداً غيرك . قال: « قُلْ : آمنْت بالله: ثُم استَقم » رواه مسلم .

މާނަ اللهރުއްސުންލެއްވި أبوعمرو سفْيان بنِ عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި ހިމުނޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން، ދެން [illegible] ތިމަންނަ އެހެން މީހެއްގެ ކައިރިން އަހަން ނުޖެހޭ އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ [illegible] [illegible] [illegible] ބުނާށެވެ. ތިމަންނަ الله އަށް [illegible] [illegible] އީމާންވީމެވެ. ދެން [illegible] [illegible] އެބަހީ الله ގެ ދީން މަތީގައި ސާބިތުވެ ހުންނާށެވެ.

86 وعن أبي هريرة رضي الله عنه : قال قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « قَاربوا وسددوا ، واعلَموا أَنه لَن ينْجو أحدٌ منْكُم بعمله » قَالوا : ولا أَنْت يا رسولَ الله؟ قال : « ولا أَنَا إلا أن يتَغَمدني الله برحمةٍ منْه وفضلٍ » رواه مسلم .

و « الْمقاربةُ » : الْقَصد الذي لا غلُو فيه ولا تقْصير . و « السداد » : الاستقَامةُ والإِصابةُ ، و « يتَغَمدني » يلْبسني ويستُرني .

قالَ الْعلماء : معنَى الاستقَامة : لُزوم طَاعة الله تَعالى ، قالُوا : وهي من جوامع الْكَلم، وهي نظام الأُمورِ ، وبالله التوفيق .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔަވީ ހުރިހާ ކަމެއްގައި މެދު މިން إختيار ކުރާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. يقينންވެސް އެއްވެސް މީހަކު އެމީހެއްގެ عملގެ މޮޅުކަމަކުން ސަލާމަތް ވެގެން ނުދާނެއެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް ހަމަ އެގޮތަށް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުވެސް ހަމަ އެގޮތެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى އެއިލާހުގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރޭގައި ތިމަންއަޅާ ލައްވިލުމުގެ އުއްމީދު ކުރެވެއެވެ.

باب في التفكر في عظيم مخلوقات الله تعالى وفناء الدنيا وأهوال الأخرة

الله ގެ ބޮޑެތި مخلوق ތަކާއި ދެކު ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ފަނާވުމާއި آخرة ގެ مصيبة ތަކާއި ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކާއި نفس ގެ އުނިކަމާއި އޭގެ ތަރުޣީބާއި އަދި [illegible] ގޮތުގައި [illegible] [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى : { إنما أعظُكُم بِواحدة أن تقُوموا لله مثْنَى وفُرادى ثُم تَتَفَكروا } [سبأ 46]

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ތިމަން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصيحة ދެއްވާނަން ކަމަކަށީ، އެންމެ ކަމަކަށެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދޭދޭމީހުންނާއި ، ވަކިވަކިން اللهއަށްޓަކައި (حق މަގު ހޯދުމުގައި) قائم ވެތިބުމަށެވެ.

وقال تعالى : { إن في خَلْق السموات والأرضِ واخْتلاف الليل والنهارِ لآيات لأُولِي الألْبابِ الذين يذْكُرون الله قياماً وقُعوداً وعلَى جنُوبِهم ويتَفَكرون في خَلْق السموات والأرضِ ربنَا ما خَلَقْتَ هذَا باطلاً سبحانَك } الآيـــــات [آل عمران 190 ، 191]

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި ބިންއުފެއްދެވުމުގައާއި ރޭދުވާ ބަދަލުވުމުގައި، ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ހެކި ވެއެވެ. ދެން އެމީހުންނަކީ ކޮޅަށް ތިބެގެންނާއި، އިށީނދެގެންނާއި، **އޮށޯވެ** ތިބެގެން، الله ހަނދުމަކޮށް، އުޑުތަކާއި ބިންއުފެއްދެވުމުގައި

މެދުފިކުރުކޮށް އުޅޭމީހުންނެވެ.(އެއުރެންދަންނަވާނެއެވެ) އަޅުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގޭ!
ތިޔަރަސްކަލާނގެ މިޔަކެތި ހައްދަވާފައިވަނީ باطل ގޮތެއްގައެއް ނޫނެވެ. ތިޔަރަސްކަލާނގެ
ހުސް طاهر ވަންތަކަލާނގެއެވެ! ފަހެ، ނަރަކައިގެ عذاب އިން އަހަރެން ދިންނަވާނދޭވެ!

.وقال تعالى : { أفلا ينْظُرون إلَى الإبل كيفَ خُلقَتْ وإلَى السماء كَيفَ رفعتْ وإلَى الْجِبال كَيفَ نُصبتْ وَإلى الأرض كيفَ سطحتْ فَذَكر إنما أنْتَ مذَكر } [الغاشية : 17 ، 21].

ފަހެ، ޖަމަލު ހައްދަވާފައިވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަމާއިމެދު އެއުރެން ޖަމަލަށް ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އުޑު އުފުއްލަވާފައިވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަމާއިމެދު އެއުރެން އުޑަށް ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟އަދި ފަރުބަދަތައް ކޮޅަށް ނަންގަވާފައިވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަމާއިމެދު އެއުރެން ފަރުބަދަތަކަށް ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ބިން ފަތުރުއްވާފައިވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަމާއިމެދު އެއުރެން ބިމަށް ނުބަލަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، ކަލޭގެފާނު (އެއުރެންނަށް) ހަނދުމަ ކޮށްދެއްވާށެވެ! ކަލޭގެފާނު ވާކަން [illegible] ހަނދުމަކޮށްދެއްވާ ބޭކަލެއްކަމުގައެވެ.

وقال تعالى : { أفلَم يسيروا في الأرض فَينْظُروا } [محمد : 10] . الآية والآيات في الباب كثيرةٌ .

ފަހެ، އެއުރެން ބިމުގައި ދަތުރުފަތުރުކޮށް އެއުރެންގެ ކުރިން އުޅުނުމީހުންގެ ނިމުންވީ ކޮންފަދައަކުންކަން، ފަހެ، އެއުރެން ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟

ومن الأحاديث الحديث السابق : « الْكَيس من دان نَفْسه »

باب في المبادرة إلى الخيرات ، وحث من توجه لخير على الإقبال عليه بالجد من غير تردد

ހެޔޮކަންތަކަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އެނބުރިފައިވާމީހާއަށް ހެޔޮކަންތަކަށް މަގުދެއްކުމަށް ވަރުގަދަ عزم އަކާއި އެކު ކުރިމަތިލުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (البقرة 148): {فاستبقوا الخيرات}.

ފަހެ، ހެޔޮކަންތައްކޮށް އުޅުމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކާއި ވާދަކޮށް (އެކަކު އަނެކަކަށްވުރެ) ކުރިއަރައި ދާށެވެ!

وقال تعالى (آل عمران 133): {وسارعوا إلى مغفرة من ربكم وجنة عرضها السماوات والأرض أعدت للمتقين}.

އަދި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ފާފަ ފުއްސެވުން ލިބިގަތުމަށާއި، އުޑުތަކާއި ބިންފަދަ ތަނަވަސްކަންހުރި ސުވަރުގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްވެގަންނާށެވެ! އެސުވަރުގެ ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

وأما الأحاديث

87 فالأول : عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « بادروا بالأعمال الصالِحة ، فستكون فتَنٌ كقطعِ الليل المظْلمِ يصبح الرجلُ مؤمناً ويمسي كافراً ، ويمسي مؤْمناً ويصبح كافراً ، يبيع دينه بعرضٍ من الدنْيا» **رواه مسلم .**

ގާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ކަންތައްތައް ކުރުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ. މިޒަމާނީ ވަރަށް ގާތް مستقبل އެއްގައި ކަޅުރެއްގެ އަނދިރިކަމުގެ ފަދަ (ށުރައްލާތަކި) ފިތުނަތައް އަތުވާނެއެވެ. (އެފިތުނަތަކުގެ ސަބަބުން) ހެނދުނު مؤمنއަކަށް ހުންނަ މީހާ ހަވީރުވާއިރު ހުންނާނީ كافرވެގެންނެވެ. (އަދި ހަވީރުގެ ސިފައިން ބަދަލުވެގެންނެވެ.) އަދި ހަވީރުގައި كافرކަމުގައި ހުންނަމީހާ ހެނދުނު ވާއިރު ހުންނާނީ مؤمنއަކަށް ވެގެންނެވެ. (އެބަހީ ދުނިޔާގެ ސަބަބުން ބަދަލުވެގެންނެވެ.) އެމީހުން ދީނީ އެމީހުންގެ ދީން ދުނިޔަވީ އަރަޒަކަށް ވިއްކާލުމުންނެވެ.

88 الثاني: عن أبي سروعةَ بكسر السين المهملة وفتحها عقبةَ بن الْحارث رضي الله عنه قال: صليت وراء النَبي صلّى اللّهُ عليه وسلم بالمدينة الْعصر ، فسلم ثُم قَام مسرعاً فَتَخَطى رقَاب الناس إلى بعض حجر نسائِه ، فَفَزع الناس من سرعته ، فخرج عليهم ، فرأى أنهم قد عجبوا من سرعته ، قالَ : «ذكرت شيئاً من تبرٍ عندنا ، فكرِهتُ أن يحبسني ، فأمرتُ بقسمته» **رواه البخاري .**

وفي رواية له: كنْتُ خلفْتُ في الْبيت تبراً من الصدقة ، فكرِهتُ أن أُبيتَه» . «التبر» **قطع ذهبٍ أو فضةٍ .**

ގާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو سروعة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަހަރެން نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ފަހަތުން مدينةގައި (އެއްދުވަހަކު) عصرނަމާދު ކުރަން ކުރީމެވެ. ފަހެ ނަމާދުކުރައްވާ ސަލާމްދެއްވުމާއެކު ވަގުތުން ތެދުވެވަޑައިގެން ހިނގަވާފައި މީސްތަކުން ދުރުކުރައްވާ ވަރަށް ހަލުއިކަމާއެކު އަނބިކަނބަލުންގެ ކޮޓަރިއެއްގެ ތެރެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަވަސްވުމުން މީސްތަކުން ބިރުގަނެފިއެވެ. ވަޑައިގަތުމުން ހައިރާންވެފައި ހުރިކަން ދެކެވަޑައިގެން (އިރުޝާދުކުރެއްވީ) މީސްތަކުންގެ ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެން ވިދާޅުވި އަޅުގަނޑުގެ އަހުރެން ގެދޮރުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ކޮށް ރިހި ވަރަށް ގިނަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހަދީސް ކުރެއްވި ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ.

صدقة ދިން (ރަން) އެތިކޮޅެއް ނުބަހާ އޮތް ހަނދާންވެގެން [illegible] ގޭގައި ބޭއްވުމަށް
ހިތްހަމަ ނުޖެހިގެން އަވަހަށް ގޮސް [illegible] ބެހުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.

އަދި بخاري ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގޭގައި صدقة ގެ
ތިބުރެއް ބަހާ ނުލާ [illegible] [illegible] ވިއެވެ . [illegible] ، އެއީ ނުބަހާ
ބޭއްވުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތްހަމަނުޖެހި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ .

89 الثالث: عن جابر رضي الله عنه قال: قال رجلٌ للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم يوم أُحدٍ: أرأيتَ إن قُتلتُ فأين أنَا ؟ قال : «في الْجنة » فألقى تَمراتٍ كن في يده ، ثُم قاتل حتى قُتل. متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جابر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. أُحد ހަނގުރާމަ
ކުރި ދުވަހު صحابي ބޭކަލަކު نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައެވެ.
ތިމަންނަ ހަނގުރާމަކޮށް شهيد ވެއްޖެއްޔާ ތިމަންނައަށް ލިބޭނީ ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟
ޖަވާބުގައި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއެވެ. އެހިނދު [illegible]
[illegible] [illegible] ހުރި ކަދުރުތައް އުކާލާފައި ހަނގުރާމަ ކުރަން ފެށިއެވެ.
އެންމެ [illegible] شهيد ވެވަޑައިގެން ގޮސް ސުވަރުގެ ހާސިލު ކާމިޔާބުވިއެވެ.

90 الرابع: عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال: جاء رجلٌ إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم، فقال: يا رسولَ الله، أي الصدقة أعظم أجراً ؟ قال: «أن تَصدقَ وأنْت صحيحٌ شَحيحٌ تَخْشى الْفقر، وتأْملُ الْغنى، ولا تُمهلْ حتى إذا بلغت الْحلْقُوم. قُلت: لفُلانٍ كذا ولفلانٍ كذَا، وقد كان لفُلان » متفقٌ عليه .

« الْحلْقُوم » : مجرى النفس . و « الْمريء » : مجرى الطعامِ والشرابِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު)
[illegible] [illegible] ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވައެވެ. އޭ
الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. اجر ގެ ގޮތުން އެންމެ ބޮޑުވެގެން ވަނީ (އެބަހީ އެންމެ ގިނަ ثواب ލިބޭނީ

) ކޮންކަހަލަ صدقة އަކުން ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ ދުޅަހެޔޮ ހަށިގަނޑުގައި ސަހީ
ސަލާމަތުން ހުންނަ حال ގައްޔާއި އަދި خرد ކުރަން ފަސްޖެހޭހާލަތުގައި ހިތަށް ދުވަހުގެ
ބަހިވެރިކަން ގަދަވެފައިވާ حال ގައްޔާއި އަދި ހިތަށް ބިރުވެރިކަން ވެދާނެ فقير ވުމުގެ ކަމުގެ ބިރުވެރި
ކަންވެސް ހިތަށް ގަދަވެފައިވާ حال ގައްޔާއި އަދި ހަމަ އާއްމުކޮށް މިބާ ދުއްސަހި ވުމުން
ބޭނުންވެގެންވާ حال ގައި (الله ގެ ރުއްސެވުމާއި ހަމަ ދުރުވެހުރުމުން އެދިގެން) ކުރާކުރުން ގެންދާ
صدقة ތަކެވެ. އަދި މިބާ صدقة (ފުރާނަ ކަރުނަށް ބުނާ)ފަސްކުރެވިގެން ނުހުންނާނެވެ. އެންމެ
ފުރާނަ ކަކުރުހިއްލުމުން ކަނޑައެޅިގެން ކުރުމުގައި ނޫނީ ކިޔުން ޝަރީޢަތުގެ އެއްޗެއް ދުވަހުގެ ދިޔައީ
ދިޔައީ ދިޔައީ ދުވަހުގެ އެއްޗެއް ދިޔައީ ދިޔައީ ކިޔުން ނެތެވެ. އަދި ހަމަހަމަކުރުން
(އެހިނދު މިބާ އެހެން ބަޔަކަށް) އެތުރުވެއެ ހުންނާނީ މިބާގެ ކިބައިން ކަނޑު އަހަރެން
ދިޔައިރުގެ ފަސްކުރުމެވެ.

91 الخامس: عن أنس رضي الله عنه ، أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَخذَ سيفاً يوم أُحدٍ فقَالَ: « من يأْخُذُ مني هذا ؟ فبسطُوا أَيديهم ، كُل إنْسانٍ منهم يقُول : أَنا أَنا . قَالَ: «فمن يأَخُذُه بحقه ؟ فأَحجمَ القوم ، فقال أَبو دجانة رضي الله عنه : أَنا آخُذه بحقه ، فأَخَذه ففَلَق بِه هام الْمشْركين». **رواه مسلم .**

اسم أبي دجانة : سماك بن خرسة . قوله : «أَحجم القوم» : أي توقفُوا . و «فَلق بِه» : أَي شَق «هام الْمشركين» : أَي رؤوسهم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أُحد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު އަތްޕުޅުން ކަނޑިއެއް
ނަންގަވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަނޑި ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ އަތުން ނަގާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟
އެހިނދު އެންމެން އެކުގައި އަތްދިގުކޮށް ގެނެވެ. ކޮންމެ މީހަކުވެސް ތިމަންނަށޭ
ތިމަންނަށޭ ގޮވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިކަނޑީގެ حق
އަދާކުރާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެންމެން އެކުގައި އަތްދިގުނުކޮށް ފަހަތަށް ޖެހިލުނެވެ.
ދެން أبو دجانة ނަމަކަށް ކިޔުން صحابي ބޭފުޅާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ ހިފުމި މިޔަ

ކަސާސްގެ حق އަދާ ކުރަން ބައްލަވާށެވެ. އެހެން ކަމުން އެ صحابي އެކަނޑި ކެއްދުވީއެވެ. އަދި ހަޖްނަރާމަތުގައި އެކަނޑިން مشرك ބޮޑު ފިހަ ބޮލަށް قتل ކުރެއްވީއެވެ .

އިތުރު ބަޔާން : މި حديث މި ބާބުގައި ހިމެނުމުން مقصد އަކީ ހާލު ކަމުގެ ކުރިމަތިވާ ފިތުނަތަކުގެ ތެރެއިން އަމަލުން ފަސްނުޖެހި އަދި ދުނިޔެ ހަލާކުވާ ފިތުނަތަކުގައި ވިސްނުން ޖެހޭނެކަން ބަޔާން ކޮށްދިނުމެވެ.

92 السادس: عن الزبير بن عدي قال: أَتَينَا أَنس بن مالكٍ رضي الله عنه فشكَونا إليه ما نلْقى من الْحجاج. فقال: «اصبِروا فإِنه لا يأْتي زمانٌ إلا والذي بعده شَرٌّ منه حتى تلقَوا ربكُم » سمعتُه من نبيكُم صلّى اللهُ عليه وسلم . رواه البخاري .

މާތް ތާބިޢީންގެތެރެއިން الزبير بن عدي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބަޔަކު (އަހުރެމެން ދިޔައީމު) މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس بن مالك ގެ ހުޟޫރަށް އަދި ޙައްޖާޖް ކުރިމަތިވީއެވެ. ދެން ވާހަކަ ދައްކަވާ ޝަކުވާތަކުގައި الْحجاج ގެ ފަރާތުން މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ނިކަމެތި ކަމާއި ދިޔަ އަނިޔާގެ ވާހަކަ ދެއްކީމެވެ. އަރިހުގައި (أنس ގެ ހުޟޫރު) ވިދާޅުވިއެވެ. ކެތްތެރިވާށެވެ. ކޮންމެ ޒަމާނެއް ކަމަކަށްވިޔަސް މިހާރަށް ވުރެ އަންނަ ޒަމާނެއް ނުބައި ވާނޭ قيامة އާއި ހަމައަށް ސާބިތުވެ އިސްލާމްގައި ހުންނާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއާ ދިމާވުމާއި ހަމައަށް ދަމަހައްޓާށެވެ. މިއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާގެ ކިބައިން އަޑުއެހި حديث ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

**93 السابع: عن أبي هريرة رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « بادروا بالأعمال سبعاً، هل تنتَظرون إلا فقراً منسياً، أَو غنيٌّ مطْغياً، أَو مرضاً مفسداً، أَو هرماً مفْنداً أَو موتاً مجهزاً أَو الدجال فشر غَائب ينتظَر، أَو الساعة فالساعةُ أدهى وأَمر»
رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسن .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަތް ކަމެއް އައިސް ކުރިމަތިވުމުގެ ކުރިން ހެޔޮކަންތައް ކުރުމުގައި އަވަސްވެގަންނާށެވެ. ކިހިނެއް ތޯ ؟ ތިޔަ ބައިމީހުން ހެޔޮ ކަންތައް ހަދުން ދުރުކޮށްލާފަދަ فقيرކަމަކަށް إنتظارކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ނުބައި ކަންތައްތަކަށް މަގު ކޮށްދީފާނެ ފަދަ ތަނަވަސް ކަމަކަށް إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ހެޔޮ ކަންތައް ނުކުރެވޭ ފަދަ ބައްޔެއް ޖެހެން ދެން إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ކުއްލިއަކަށް [illegible] [illegible] މަރު އައިސް ޖެހެން ދެން إنتظارކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ دجالގެ ފިތުނަޔަށް އައިސް [illegible] (ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމުން محروم) ވަންދެން إنتظارކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ [illegible] ދުވަހަކަށް إنتظارކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އެދުވަހުގެ عذاب ވާނީ ބޮޑުވެގެން ނެވެ. އަދި [illegible] [illegible].

94 الثامن: عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال يوم خيبر: «لأعطين هذه الراية رجلا يحب الله ورسوله، يفتَح الله على يديه» قال عمر رضي الله عنه: ما أَحببت الإمارة إلا يومئذٍ فتساورتُ لها رجاء أَن أُدعى لها، فدعا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم علي بن أبي طالب، رضي الله عنه، فأَعطاه إِياها، وقالَ: «امش ولا تلْتَفتْ حتى يفتح الله عليك» فسار علي شيئاً، ثُم وقف ولم يلْتفتْ، فصرخ: يا رسول الله، على ماذَا أُقاتل الناس؟ قال: «قاتلْهم حتى يشْهدوا أَن لا إله إلا الله، وأَن محمداً رسول الله، فَإِذا فعلوا ذلك فقد منعوا منْك دماءهم وأَموالهم إلا بحقها، وحسابهم على الله» رواه مسلم

«فَتَساورت» هو بالسين المهملة: أَي وثبت متطلعاً.

އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم خيبر ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއަދު ތިމަންނާކަލޭގެފާނު (މިހަނގުރާމައިގެ) މިދިދަ [illegible] ދެއްވާން މީހަކަށް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ލޯބިވާ (އަދި) އެމީހަކު އަށް މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى (ހަނގުރާމަ) فتح ކޮށްދެއްވާނެ މިހެނެވެ. عمر ގެފާނު

ވިދާޅުވެވެ. ތިމަންނަ އެދުވަހު ނޫނީ ދުވަހަކުވެސް ވެރިކަމަކަށް ނުލޯބިވެމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހުރީ ތިމަންނާއި އެ ދިދަ ކޮޅު ހަވާލުކުރެއްވުމަށް ހިތްއެދި އެދިއިނީ އެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم علي بن أبي طالب، އަށް ގޮވާލައްވައިފައި އެ ދިދަ ކޮޅު علي ގެފާނަށް ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى فتح ދެއްވައިފުމުންދާންދެން ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި އަނބުރާ ނުބައްލަވާށެވެ. ފަހެ عليގެ ފާނު ކުޑަ ދުރަކަށް ހިނގާވަޑައި ދެން ހުއްޓިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ފަހަތަށް ނުބައްލަވައި ގޮވާލައްވައިގެން ބޮޑު އަޑު ފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ހަނގުރާމަ ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ގެ މައްޗަށް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވާން ދެން ހަނގުރާމަ ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަމަށް قبول ކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ ލޭއާއި އަދި އެމީހުންގެ މުދަލާއި އިސްލާމްދީނުގެ حق އެއްގެ މައްޗަކުން މެނުވީ ކަލޭގެފާނުގެ އަތުން ސަލާމަތްވީއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ސިއްރު عمل ތަކުގެ ހިސާބު ބެއްލެވުން ވަނީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ.

باب في المجاهدة

مجاهدة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (العنكبوت 69) : { والذين جاهدوا فينَا لنَهدينهم سبلنَا وإن الله لَمع الْمحسنين}.

ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުގައި جهاد ކުރިމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުތަކަށް މަގު ދައްކަވާހުށީމުއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ވޮޑިގެންވަނީ احسان ތެރިންނާއިއެކުގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الحجـــر 99) : { واعبد ربك حتى يأْتيك الْيقين }.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް **ْيقين** ވެގެންވާ ކަންތައް (އެބަހީ: މަރު) އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރައްވާށެވެ!

وقال تعالى (المـزمـــل 8) : { واذْكُرِ اسم ربك وتَبتلْ إِليه تَبتيلًا } أي انقطع إليه.

ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ **اسم** ފުޅު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އަދި(އެހެންހުރިހާ ފަރާތްތަކުން އެއްކިބާވެ، ހަމައެކަނި) އެކަލާނގެ حضرة އަށް إخلاص ތެރިކަމާއެކު ކުއްތަންވެ ވަޑައިގެންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الـزلـــزلة 7) : { فَمن يعملْ مثْقَالَ ذَرةٍ خَيرًا يره }.

ފަހެ، ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށް ހެޔޮކަމެއްކޮށްފިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކެންނެވެ.

وقال تعالى (المـزمـل 20) : { وما تُقَدِّموا لِأَنفُسِكُم من خَيرٍ تَجِدوه عند الله هو خَيرًا وأَعظَمَ أَجرًا }.

އަދި ހެޔޮކަމުގެ ބާވަތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށްޓަކައި އިސްކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގެ ثواب، الله ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަންބޮޑުވެގެންވާނީއެވެ، އަދި ދަރުމަބޮޑުވެގެންވާނޭ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނާނެއެވެ.

وقال تعالى (البقــرة 273) : { وما تُنفِقُوا من خَيرٍ فَإِنَّ اللَّه بِهِ عليمٌ }.

ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުން ހެޔޮކަމާ ކޮންމެ އެއްޗަކުން (ދަންނަވާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން الله، އެކަން ބައްލަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة

95 فالأول: عن أبي هريرة رضي الله عنه. قال قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «إن الله تعالى قال: من عادى لي ولياً. فقد آذنته بالحرب. وما تقرب إلي عبدي بشيءٍ أحب إلي مما افْتَرضت عليه: وما يزالُ عبدي يتقرب إلي بالنوافل حتى أُحبه، فإذا أحببتُه كُنْتُ سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصر به، ويده التي يبطش بها، ورجلَه التي يمشي بها، وإن سألني أعطيتَه، ولئن استعاذَني لأعيذنه» رواه البخاري.

«آذنتُه» أعلمتُه بأني محارب له «استعاذني» روى بالنون وبالباء.

މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާ ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ވަލީވެރި ބޭކަލަކާއި ދެކޮޅުވެރިވާން އުޅުއްދާ މީހާއަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކާފު ހަނގުރާމައިގެ ކަމުން إعلان ކުރައްވަމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާއި ކައިރިވެވުން ތިމަން

ރަސްކަލާނގެ فرض ކުރެއްވެވި ތަކެއްޗަށްވުރެން ލޯބިވެތިކަން ބޮޑު އެހެން އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ސުންނަތްތަކާއިގެން ކުއްތަން ވަމުން ދާން ފަށައިފިނަމަ އެންމެފަހުން ގޮސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ރުއްސަވައިވޮޑިގަންނަވެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ރުއްސަވައި ވޮޑިގެންނެވިނަމަ އެމީހަކު އަޑު އަހާ އަޑުއެހުމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހަކު ބަލާ ބެލުމުގައި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ. އެމީހާގެ އަތްފައިގެ މަސައްކަތުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހަކު ކަމަކަށް އެދިގެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ދަންނަވާފިނަމަ يقينން އެމީހަކަށް އެކަމެއް ފުއްދަވާ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހަކު އެކަމަކުން ސަލާމަތްވާން އެދިފިނަމަ އެކަމަކުން ސަލާމަތް ކޮށް ދެއްވާނެއެވެ.

96 الثاني: عن أَنس رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فيما يرويه عن ربه عز وجل قال: «إِذَا تقرب الْعبد إِلي شبراً تَقربتُ إِلَيه ذراعاً، وإِذَا تقرب إِلَي ذراعاً تقربتُ منه باعاً، وإِذا أَتاني يمشي أَتيتُه هرولة» رواه البخاري.

ގާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنس ގެފާނު نبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނު، އެކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައި قدسي حديث އެއްގައި ވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ ތިމަން އިލާހާއި ކައިރިވެއްޖެނަމަ ތިމަން އިލާހު އެމީހަކާއި މުޅަކުން ކައިރިވާނަމެވެ. (އެބަހީ : ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން އަޅުކަންކުރުމުގައި ކައިރިވުމުގެ މިންވަރުން އަޅުކަން ކޮށްފިނަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ثواب މުޅެއްގެ މިންވަރުން ގިނަކުރައްވާނެއެވެ.) އަދި ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ ތިމަން އިލާހާއި މުޅަކުން ކައިރިވެއްޖެނަމަ ތިމަން އިލާހު އެމީހަކާއި ބާމަކުން ކައިރިވާނަމެވެ. (އެބަހީ: ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން އަޅުކަންކުރުމުގައި މުޅެއްގެ މިންވަރުން އަޅުކަން ކޮށްފިނަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ثواب ބާމެއްގެ މިންވަރުން ގިނަކުރައްވާނެއެވެ.) އަދި އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ހިނގާ ހިނގުމުން ހިނގާފައި އަންނަ ފަދަ ދުވެއްޔަކައި އަޅުކަމާއިގެން ކުއްތަން ވާން ފަށައިފިނަމަ އޭގެ

ބަދަލު ލިބުން ހަސަނާތްތަކާގެ އިމުކަން ދޭވަރުގެ ދުވަހުގެ މިސަލަށް ثواب ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ.

97 الثالث: عن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «نعمتانِ مغبونٌ فيهما كثير من الناس: الصحة والفراغ» رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ نعمة އަކާއި ބޮޑު މީސްތަކުންގެ ބަޔައިން ގެއްލުން ވެރިވެ ހުރެއެވެ. ކަމެއް ނުކުރާ ގެއްލިގެންވެއެވެ. އެއީ ދުޅަހެޔޮ ކަމުގެ نعمة އާއި ހުސް ވަގުތުގެ نعمةއެވެ.

98 الرابع: عن عائشة رضي الله عنها أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم كَان يقُوم من الليل حتى تتَفطَر قَدماه، فَقُلْتُ له، لِم تصنع هذا يا رسولَ الله، وقد غفَر الله لك ما تقدم من ذَنبِك وما تأخر؟ قال: «أَفَلا أُحب أَن أكُون عبداً شكُوراً؟» متفقٌ عليه. هذا لفظ البخاري، ونحوه في الصحيحين من رواية المغيرة بن شُعبةَ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ސައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރައްވަމުން ތެދުވެ ވަޑައިގަންނަވައި ފައިތިލަ ފަޅައިގަންނަވައިފިއެވެ. އެހެންވެ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވިދާޅުވީމެވެ. (މި منظر ދެކެވުނީ) ތިޔައީ ކީއްވެ ތިޔަހެން ކުރައްވާނީ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެ ފާނު ކުރިން ވެވުނު ފާފައާއި ފަހުން ވެވޭނެ ފާފަތައް ﷲ ހަމަކަށަވަރުން ފުއްސަވާފައި ނުވަނީހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަން ތިމަންނަށް ޝުކުރުވެރި އަޅަކަށް ވުމަށް ތިމަން ލޯބި ނުވާނެހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ .
ހިތްވަރުލައި ދީ ބޮޑު ޝުކުރު شكر ކުރާ ބޭކަލަކަށް ނުވާނަމެ ތިމަން ހެއްޔެވެ؟

99 الخامس: عن عائشة رضي الله عنها أنها قالت: «كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذَا دخَلَ الْعشْر أحيا الليلَ، وأيقظ أهله، وجد وشَد المئْزر» متفقٌ عليه.

والمراد: العشْر الأواخر من شهر رمضان: «**والمئْزر**»: الإزار وهو كناية عن اعتزال النساء، وقيلَ: المراد تشْميره للعبادة. يقالُ: شَددتُ لِهذا الأمرِ مئْزري، أي: تشمرتُ وتَفَرغتُ له.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހަ އަތުވެއްޖެއްޔާ ރޭ އަޅުކަމުގައި އުޅުއްވަވައެވެ. އަދި ގޭގެ މީހުން ރޭ އަޅުކަމަށް ހޭލައްވަވައެވެ. އަދި އެހެނިހެން ދުވަސްތަކާއި خلاف އަށް އަޅުކަންތައް ގިނަ ކުރައްވަވައެވެ. އަދި އަތުވަސް ކަދުރުވި އަނބިއަނބިކަނބަލުންގެ ފަރާތުން އުފާ حاصل ކުރުމުން ދުރުވެ އުޅުއްވައެވެ .

100 السادس: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «المؤمن القَوي خيرٌ وأَحب إِلى الله من المؤْمنِ الضعيف وفي كُل خيرٌ. احرص علَى ما ينْفَعك، واستَعن بِالله ولاَ تَعجز. وإن أصابك شيءٌ فلاَ تقلْ: لَو أَني فَعلْتُ كان كَذَا وكذَا، ولَكن قُلْ: قدر الله، وما شَاء فَعلَ، فَإِن لَو تَفْتَح عملَ الشيطَان». **رواه مسلم.**

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަދަ مؤمن އަކީ ބަލިކަށި مؤمنއަކަށް ވުރެ الله ގެ حضرة ގައި މާތް ވެގެން ވެއެވެ. (އަދި ދަންނާށެވެ.) އިމަން ކަމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ދުވިރުން ވެސް ހެޔޮ ވެގެންވެއެވެ. ތިބާއަށް ފައިދާ ކުރާނެ ކަންތައްތަކަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. ތިބާ ކުރާ މަސައްކަތުގެ ކާމިޔާބުން الله ގެ حضرة ން އެދޭށެވެ. އަދި މަސައްކަތް ކުރުމުން ނުކުޅެދި ނުލެއްވާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް ކުރިމަތިވާ ކަމެއް ވިޔަސް ނަމަވެސް ކުރިން ކަން ނުވީ، އޮޅިގެ ކަމުގެ ނުކުރެވުނީމުގެ އެހެން ކަން ނުވީ ބުނާށެވެ. ނަމަވެސް އެފަދަ مصيبة އެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ ' އެއީ الله އިރާދަކުރެއްވި ކަމެއް ނިމިގެން ދިޔައީ ' ބުނާށެވެ. ސަބަބަކީ ލޯ ހަމަކަށަވަރުން މިހެން ނުވި ނަމަ އެހެން ނުވި ނަމަ ބުނުން އެއުޅުމީ މިއީ شيطان ގެ عمل ތަކަށް މަގު ހުޅުވިގެން ހިނގައިދާން ބަލާނެވެ.

101 السابع: عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: «حجِبت النار بِالشهوات، وحجِبتْ الْجنةُ بالمكاره» متفقٌ عليه.

وفي رواية لمسلم: «حفت» بدلَ «حجِبتْ» وهو بمعناه: أي: بينه وبينَها هذا الحجاب، فإذا فعلَه دخَلها.

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ: ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންގެއްވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަކަމަކުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ދިމާގެ ހަވާ نفسގެ އެދުންތަކާއި ދުނިޔަވީ ވެގެން ނޫނީ ނަރަކައިން ދުރުވި ނުވެވޭނެއެވެ. އަދި ހަރުކަށިކަން ކުރުމުގައި ދިމާވާ އުނދަގުލުތަކާ ކެތްތެރި ވެގެން ނޫނީ ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ.

102 الثامن: عن أبي عبد الله حذَيفةَ بن اليمان، رضي الله عنهما، قال: صليتُ مع النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ذَاتَ لَيلَةٍ، فَافْتَتَح الْبقرة، فقُلْت يركع عند المائة، ثُم مضى، فَقُلْت يصلي بِها في ركْعةٍ، فَمضى.فَقُلْت يركع بها، ثم افْتتَح النساء، فَقَرأَها، ثم افْتتح آلَ عمران فَقَرأَها، يقْرأُ مترسلاً إِذا مر بِآيةٍ فيها تَسبِيحٌ سبح، وإِذَا مر بِسؤالٍ سأل، وإذا مر بِتعوذٍ تَعوذَ، ثم ركع فَجعل يقُول: «سبحان ربي الْعظيم» فَكان ركُوعه نحوا من قيامه ثُم قَالَ: «سمع الله لِمن حمده، ربنا لك الْحمد» ثُم قام قياماً طويلاً قَريباً مما ركَع، ثُم سجد فَقَال: «سبحان ربي الأعلَى» فَكَان سجوده قَريباً من قيامه». رواه مسلم.

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންގެއްވި އެދުރުބޭފުޅަކަށްވުން أبو عبد الله حذَيفة بن اليمان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްރެޔަކު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރަމުން ފެށީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު (ފުރަތަމަ ركعةގައި الحمد އަށް ފަހު) بقرة ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. ސަތޭކަ آيه ކިޔަވައި ވިދާޅުވުމުން ركوع ކުރައްވާނެކަމަށެވެ. އެކަމަކުން ސަތޭކަ آيه އަށް ފަހުވެސް ކިޔަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. بقرة ސޫރަތް ކުރިން ކިޔަވައި ނިމުމުން އެ ركعة ފުރިހަމަ ކުރައްވާނެކަމަށެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ކިޔަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި بقرة ސޫރަތް ނިންމެވިއެވެ. އެއިރުން ފިޔަވަން

ހިތާހިތާ ބަސްމީވެ. ވިދާޅު ދެން އެކަލޭގެފާނު ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. އެހެނަސް އެކަލޭގެފާނު
النساء ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި އެސޫރަތް ކިޔަވައި ވިދާޅުވުމަށްފަހު ދެން آل
عمران ސޫރަތް ކިޔަވާން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި އެސޫރަތް ވެސް ނިންމެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު
މުޅިހައި ސޫރަތް ތައްވެސް ކިޔަވަމުން ގެންދެވީ ترتيل ގެ ގޮތުންނެވެ. تسبيح ކިޔަން
ޖެހޭތަނެއް އަތުވެއްޖެނަމަ تسبيح ކިޔުއްވިއެވެ. دعاء ކުރަންޖެހޭ ތަނެއް އަތުވެއްޖެނަމަ
دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި تعوذ ގެ އާޔަތެއް އަތުވެއްޖެނަމަ أعوذ بالله ވިދާޅުވައެވެ. އަދި
މިތިންނަ سورة ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ركوع ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ركوع
ގައި سبحان ربي العظيم ކިޔުއްވަން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ركوع ގައިވެސް قيام ގައި
ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރު ވަގުތުގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ركوعން ތެދުވެ سمع الله لِمن
حمده، ربنا لك الْحمد ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ركوع ގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރަކަށް
ތެދުވެވަޑައިގެން إعتدال ގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ދެ سجد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި سبحان
ربي الأعلى ވިދާޅުވާން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު سجد ގައިވެސް قيامގައި ހުންނެވި
ވަގުތާއި ގާތްގަނޑަކަށް އެއްވަރަކަށް ވިއެވެ.

103 التاسع: عن ابن مسعودٍ رضي الله عنه قال: صليت مع النّبي صلّى اللهُ عليه وسلم ليلةً، فأطالَ الْقيام حتى هممتُ أن أجلس وأدعه. متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
މިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރަން ފެށްޓީމެވެ. ފަހެ
އެކަލޭގެފާނުގެ قيام ދިގުލައިގެންނާން ފުނުމުން މިމަންނަ ގޮސް خيالއެއް ކުރީމެވެ.
ދެންނެވުނެވެ. ތިބާ ކުރެއްވީ ކޮން خيالއެއް ތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންނަ خيال ކުރީ
އިށީންނަމުނެވެ. އަދި ނަމާދު މުޅި ކަނޑާލުމަށެވެ.

104 العاشر: عن أنس رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: «يتْبع الميتَ ثلاثةٌ: أهلُه ومالُه وعملُه، فيرجِع اثنانِ ويبقى واحدٌ: يرجع أهلُه ومالُه، ويبقَى عملُه» متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނު ، رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަވިއެވެ. މައްޔިތާ ވަޅުލަން ދާހިނދު ފަހަތުން ތިން އެއްޗެއް ދެއެވެ. އެކަކަކީ އެމީހާގެ އަނބިދަރިންނެވެ. އަދި އަނެއްކަކަކީ އެމީހާގެ މުދަލެވެ. އަދި އަނެއްކަކަކީ އެމީހާގެ عملއެވެ. ފަހެ މީގެ ތެރެއިން ދެއެއްޗެއް އެމީހާ ދޫކޮށްލާފައި އަނބުރާ [illegible]. އަދި އެކެއް އަނބުރި ނުގޮސް [illegible] ހުރެއެވެ. އަނބުރާ ދެއެއްޗަކީ އެމީހާގެ އަނބިދަރިންނާއި އެމީހާގެ މުދަލެވެ. އަނބުރާ ނުގޮސް [illegible] ހުންނަ އެއްޗަކީ އެމީހާގެ عمل އެވެ.

105 الحادي عشر: عن ابن مسعودٍ رضي الله عنه قال: قال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم: «الجنة أقرَب إلى أَحدكُم من شراك نَعله والنار مثْلُ ذلِك» رواه البخاري.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ހެޔޮ عملތައް ކުރާނަމަ ސުވަރުގެ ތިޔަބައިމީހުންނާ އެހާ ކައިރިވެގެން ވެއެވެ. އެއީ ފައިވާނުގެ ވަދު ފަދަ ކައިރި ވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ނުބައި عمل ތައް ކުރާނަމަ ނަރަކަ ތިޔަބައިމީހުންނާ އެހާ ކައިރިވެގެން ވެއެވެ. (އެއީ ފައިވާނުގެ ވަދު ފަދަ ކައިރި ވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ.)

106 الثاني عشر: عن أبي فراس ربيعةَ بنِ كعبٍ الأسلمي خادم رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، ومن أَهل الصفة رضي الله عنه قال: كُنْتُ أبيتُ مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، فآتيه بوضوئه، وحاجته فقال: «سلْني» فقُلْت: أسألُك مرافقَتَك في الجنة. فقالَ: «أو غَير ذلِك؟» قُلت: أسألُك مرافقَتَك في الجنة. فقالَ: «أو غَير ذلِك ؟» قُلت: هو ذَاك. قال: «فَأَعني على نَفْسك بِكَثْرة السجود» رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو فراس ربيعةَ بنِ كعب الأسلمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މިއީ ، رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ خدمة ގައި އުޅުއްވި ބޭފުޅެކެވެ. އަދި މިއީ مسجد النبوى ގައި ހުރި އުސްގަނޑުމަތީ ތިއްބެވި أَهل الصفة ގެ ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ބޭފުޅެއްވެސް ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ، رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ގަނޑުވަރުގެ

ދޮރާށި ކައިރީގައި އެކަލޭގެފާނަށް خدمة ކުރެއްވުމަށްޓަކައި ހުރެމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު وضوء ކުރެއްވުމަށްޓަކައި ފެން ގެނެސްދީ ހަދަމެވެ. އަދި އެހެނިހެން ކަންތައްތައްވެސް ކޮށްދީ ހަދަމެވެ. ފަހެ އެއްދުވަހަކު އެކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮންމެވެސް ކަމަކަށް [illegible] ކަލޭގެފާނާ [illegible] [illegible]. ފަހެ އަޅުގަނޑު ދެންނެވީމެވެ. އަޅުގަނޑު ބޭނުމީ ސުވަރުގޭގައި ކަލޭގެފާނާ އެކުގައި އުޅުމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އިތުރު އެހެން ކަމެއް ބޭނުން ހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑު ދެންނެވީމެވެ. އެހެން ކަމެއް ނޫނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] ގިނަގިނައިން نفل ނަމާދުކޮށް [illegible].

107 الثالث عشر: عن أبي عبد الله ويقالُ: أبو عبد الرحمن ثَوبان مولى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول: عليك بِكَثْرة السجود، فإنك لن تَسجد لله سجدةً إلا رفعَك الله بها درجةً، وحط عنْك بها خَطيئَةً» رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو عبد الله ثَوبان ގެ [illegible] [illegible] ވެއެވެ. އަދި މިކަލޭގެފާނުގެ ނަމަކީ عبد الرحمن ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. މިއީ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެންގުޅުއްވި އަޅާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިކަމަށް [illegible] [illegible]. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] ގިނަގިނައިން سجدة ކުރުން [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] سجدة އަށް [illegible] [illegible] سجدة އަކުން [illegible] ދަރަޖައެއް [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] سجدة އެއްވެސް ނުވެއެވެ.

108 الرابع عشر: عن أبي صفْوان عبد الله بن بسرٍ الأسلمي، رضي الله عنه، قال: قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «خَير الناس من طالَ عمره وحسن عملُه» رواه الترمذي، وقال حديثٌ حسنٌ.

«بسر»: بضم الباء وبالسين المهملة.

[illegible] الله [illegible] أبو صفوان عبد الله بن بسر الأسلمي ގެ [illegible]
[illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث [illegible]
[illegible] عمل ރަނގަޅު [illegible].

109 الخامس عشر: عن أنسٍ رضي الله عنه، قال: غَاب عمي أَنَس بن النضرِ رضي الله عنه، عن قتال بدرٍ، فقال: يا رسولَ الله غبت عن أول قتالٍ قَاتَلْتَ المشركين، لَئِنِ الله أشْهدني قتالَ المشركين ليُرين الله ما أصنع، فلما كان يوم اُحدٍ انْكشَفَ المسلمون فقال: اللهم أعتَذِر إليك مما صنَع هؤُلاء يعني أصحابه وأبرأُ إليك مما صنع هؤُلاء يعني المشْركين ثُم تَقَدَّم فَاستَقْبَله سعد بن معاذٍ، فَقَالَ: يا سعد بن معاذٍ الْجنةُ وربِّ الكعبة، إِني أجِد ريحها من دونِ اُحدٍ. قال سعدٌ: فَما استَطَعتُ يا رسول الله ماصنَع، قَالَ أنسٌ: فَوجدنَا به بِضعاً وثمانين ضربةً بِالسيف، أو طَعنَةً بِرمحٍ، أو رميةً بِسهمٍ، ووجدناه قَد قُتلَ ومثلَ به المشركُون فَما عرفه أَحدٌ إلا اُختُه بِبنَانه. قال أنسٌ: كُنا نَرى أو نَظُن أن هذه الآية نزلَتْ فيه وفي أشْباهه: [من المؤْمنين رجالٌ صدقُوا ما عاهدوا الله عليه] **[الأحزاب: 23] إلى آخرها. متفقٌ عليه.**

قوله: «لَيرين الله» روى بضم الياء وكسر الراء، أي لَيظْهرن الله ذَلِك ِللناس، وروى بفتحهما، ومعناه ظاهر، والله أعلم.

[illegible] الله [illegible] أنس ގެފާނުގެ [illegible]
[illegible] ، [illegible] الله [illegible] النضر ގެ [illegible]
بدر [illegible] ([illegible] رسول الله صلّى
اللهُ عليه وسلم އަށް) [illegible]. [illegible] الله ގެ [illegible] مشرك [illegible]
[illegible] الله [illegible]
[illegible] مشرك [illegible]
[illegible] الله [illegible]) [illegible]
أُحد [illegible]) [illegible] أُحد [illegible]

ވެރިން رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަމުރު ރުޅާއި خلاف ވުމުގެ ސަބަބުން މުސްލިމުން ބަލިވެގެން ދާން ފެށުމުން ދުވެފިއެވެ. اللهم ގައުމުގެ ބޭކަލުން ކުރި ކަމަކުން ޢުޛުރު ދަންނަވަމެވެ! މުސްލިމުންނަށް މިކަރުދާސް ކަރަން ދިޔާ އިބަރަސްކާރުން حضرة معاف ކަން އެދުމެވެ. އަދި مشرك ންގެ މި عدوانی ހަމަލާތަކުން ބައްޔިރި ކަމެވެ. ދެން އަނަސް ފަހަތްދަހުން ހަމަލާދިން ކަލޭގެ ފުރިއްޖެއެވެ. (ދުރުވެރިޔާން) سعد بن معاذ އާއި ބައްދަލުވުމުން ކިޔުއްވިއެވެ. އޭ سعد بن معاذ އެވެ. كعبة ގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ގަސަމުގައި ހުވާކުރަން ބުނަމެވެ. އިރާދަ ކުރެއްވިއްޔާ ސުވަރުގެ މިހިރަ ފެނިއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޖަންނަތުގެ ވަސް أُحد ފަރާތުން ފުރަތަމަ ސުވަރުގެ ދުވަސް ދެކޮޅުން އަނބުރައިގެ. سعد ވާހަކަ ކިޔުއްވައެވެ. އަދިކަން މި صحابي ހަމަގައިމު ކަލޭގެ ބޭނުމަކަށް ބަލައިގެން ބުނެއްވިއެވެ. أنس ގެ ހަށިގަނޑުގައި ދިފާޢު ކުރާ ސުވަރުގެ ނަލަ ތިލަ ޢުމުރު ވީއެވެ. ގާތުން ތިރީސްފަހެއް ހަނދާންވެއެވެ. ހަމަގައިމު ނިވިގެން ބޭރިއްޖެ މި صحابي އައީ شهيد ވެގެންނެވެ. ހަދަވާގެ ކުރު ފޫހި ޖަހާއަދި ކަމަކީ ހިތްހާސް ބޭނުން ފެނުނު ޢާއިލާ ހިތްހެދިން މިރަ ހިތިވިއޮ ދިގުދާތު ދެކެއެވެ. مشرك ންނާއި މި صحابي ގެ ހަށިގަނޑު ކަންވީގޮތް ކިޔާވާ ހާލަތު ދޮގު ދެކެއްވެ ހުރެއެވެ. އަނގަ ހިތްވެސް ޖަހާލައިހަދާ މިނިސްފަސް އަމަލުވެސް ނިމިދިޔައެވެ. މި صحابي ގެ ބައްޕާއާ ބުނާގޮތަށް އިންސާނުންގެ ކަބީލާއަށް ފަހުރުވެރި މިކަން ހިތްހެމާ އެކު ބޭބޭ އެ ބޭނުންވެއެވެ. أنس ގެ ބައްޕަ ބުނިކަމުގައި ވެއެވެ. [من المؤْمنين رِجالٌ صدقُوا ما عاهدوا الله علَيه] ގެ އާޔަތް ބާވައްލަވައިގެން ވަނީ މިކަމުގައި ވާހަކަ އަދި މިކަމުގައި ފާޅުވެ ހިނގައިގެން ބޭނުން ދެކެއްވިއެވެ. މިއާޔަތުގެ މާނައަކީ :- اللهއަށް އަރުވައިގެން عهد ވީ ކަންތައްތަކަށް ތެދުވެރިވި ފިރިހެނުން ވެއެވެ مؤْمن ންގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ. ފަހެ ، އެއުރެންގެ ތެރެއިން (شهيد) ވެ ހަމަވެގެން ދިޔަ ބައެއް ވެއެވެ.

110 السادس عشر: عن أبي مسعود عقْبةَ بن عمرو الأنصاري البدري رضي الله عنه قال: لما نَزلَتْ آيةُ الصدقة كُنا نُحاملُ على ظُهورنا. فَجاء رجلٌ فَتَصدقَ بِشَيءٍ كَثيرٍ فَقالُوا: مراءٍ، وجاء رجلٌ آخَر فَتَصدقَ بِصاعٍ فقالُوا: إن الله لَغَني عن صاع هذا، فَنَزَلَتْ {الذين يلْمزون المطوعين من المؤْمنين في الصدقَات والذين لا يجِدون إلا جهدهم} [التوبة 79] الآية. متفقٌ عليه.

«ونُحاملُ» بضم النون، وبالحاء المهملة: أي يحملُ أَحدنَا على ظَهره بِالأجرة، ويتَصدقُ بها.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو مسعود عقْبةَ بن عمرو الأنصاري البدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. صدقة އާއި ގުޅޭ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން ތިމަންމެން ބުރާކަށް ކޮނޑަށް އުފުލައިގެން (صدقة އަށް ދިނުމަށްޓަކައި) ގެންނަން ފެށީމެވެ. ފަހެ އަނެކަކު ވަރަށް ގިނަ މުދަލެއް صدقة އަށް ދިނުމަށްޓަކައި ގެނައެވެ. ފަހެ މުނާފިޤުން ބުންޏެވެ. އެއީ ދައްކުމަށްޓަކައި ކަމަށެވެ. އަދި އަނެއް މީހާ صاع އެއްގެ މިންވަރުގެ އެއްޗެއް صدقة އެއްގެ ގޮތުގައި ގެނައެވެ. ފަހެ މުނާފިޤުން ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ އެންމެ صاع އެއްގެ މިންވަރަކުން ފުދިވޮޑިގެންވާނެއެވެ. ފަހެ އެހިނދު الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. {الذين يلْمزون المطوعين من المؤْمنين في الصدقات والذين لاَ يجِدون إلا جهدهم} މާނައީ:- އުޅުއްވެރިން ، مؤْمن ންގެ ތެރެއިން تطوع ގެ ގޮތުން صدقة ދޭ މީހުންގެ صدقة އާއި ގުޅޭ ، ކުޑައިމިސްކީނުން ބާރުމިނުންނެވެ. އަދި އުޅުއްވެރިން (އަރަނި:مؤْمنންނަށް) އުޅުއްވެރިންނަށް ކޮށިވާ ފުރިހަމަކުރާ ނުބައި ނުލިބޭ މިންނެވެ. ދެން، އުޅުއްވެރިންނަށް އުޅުއްވެރިން (އަރަނި: منافق ން) ހަމަހަމަބަރާބަރުކުރެވޭ. الله އުޅުއްވެރިންނަށް (އަރަނި: منافق ންނަށް)ހަމަހަމަ ކުރައްވާ ކިބައިވާނެއެވެ. އަދި އުޅުއްވެރިންނަށް ވޭންތެރި عذاب ލިބޭނެއެވެ.

111 السابع عشر: عن سعيد بن عبد العزيز، عن ربيعةَ بن يزيد، عن أَبِي إدريس الخَولاني، عن أَبِي ذَر جنْدبِ بن جنَادةَ، رضي الله عنه، عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم فيما يروى عن الله تبارك وتعالى أنه قال: «يا عبادي إِني حرمتُ الظلْم علَى نَفْسي وجعلتُه بينَكُم محرماً فلا تَظالموا، يا عبادي كُلكُم ضال إِلا من هديتُه، فَاستَهدوني أهدكُم، يا عبادي كُلكُم جائعٌ إِلا من أطعمتُه، فاستطْعموني أطعمكم، يا عبادي كلكم عارٍ إلا من كَسوتُه فَاستَكْسوني أكْسكُم، يا عبادي إنكُم تُخْطئُون بِالليل والنهارِ وأَنَا أغْفر الذنُوب جميعاً، فَاستَغْفروني أغْفر لَكُم، يا عبادي إِنكُم لن تَبلُغُوا ضري فَتَضروني، ولن تَبلُغُوا نَفْعي فَتَنْفَعوني، يا عبادي لو أَن أولكُم وآخركُم، وإِنْسكُم وجِنكُم كَانُوا علَى أَتقَى قلبِ رجلٍ واحدٍ منكم ما زاد ذلك في ملكي شيئاً، يا عبادي لو أَن أولكم وآخركُم وإِنسكُم وجنكُم كَانوا علَى

أفْجر قَلْبِ رجلٍ واحدٍ منْكُم ما نَقَص ذَلِك من مُلْكِي شَيْئاً، يا عبادي لَو أَن أَولَكُم وآخرَكُم وإنْسكُم وجِنكُم، قَاموا في صعيدٍ واحدٍ، فَسأَلُوني فَأعطَيْتُ كُل إنْسانٍ مسأَلَتَه، ما نَقَص ذَلِك مما عنْدي إِلا كَما يَنْقُص المخْيطُ إِذَا أُدخلَ البحر، يا عبادي إنما هي أعمالُكُم أُحصيها لكُم، ثُم أوفيكُم إياها، فَمن وجد خَيراً فَلْيحمد الله، ومن وجد غَير ذَلِك فَلا يلُومن إلا نَفْسه». قَالَ سعيدٌ: كان أبو إدريس إذا حدثَ بهذا الحديث جثَا علَى ركبتيه. رواه مسلم. وروينا عن الإمام أحمد بن حنبل رحمه الله قال: ليس لأهل الشام حديث أشرف من هذا الحديث.

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި جنْدب بن جنَادة, رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވި قدسى حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަނިޔާވެރި ވުމުގެ عمل ހަރާމް ކުރެއްވީމެވެ. އެހެން ކަމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައިވެސް ހަރާމް ކުރެއްވީމެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އަނިޔާވެރި ނުވާށެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތެދުމަގު ދައްކަވައިދީ މީހަކަށް ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހަކަށް ތެދުމަގުގައި ނުލިބޭނެއެވެ. ވީމާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرةން ތެދުމަގަށް އެދޭށޭވެ. އެއިރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަނޑުފުރުއްވައިދީ މީހަކަށް ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހަކު ބަނޑު ނުފުރޭނެއެވެ. ވީމާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ކާނާއަށް އެދޭށެވެ. އެއިރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާން ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހެދުން ދެއްވައިދީ މީހަކަށް ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހަކު ހެދުން ލައިގެން ނުވާނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرة ން ހެދުމަށް އެދޭށެވެ. އެއިރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަންނައުނު ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ފާފަ ކުރަމުންނެވެ. އަދި

ތިމަން ރަސްކަލާނގެއީ އެންމެހައި ފާފަތައް ފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެ އީމެވެ . ވީމާ ތިޔަ
ބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ފާފަ ފުއްސެވުން އެދި ދަންނަވާށެވެ. އެއިރުން
ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވާ ދެއްވާ ހުށީމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
އަޅުވެތިންނޯ! އެއްވެސް މީހަކަށް އެއްވެސް ސިފައެއްގައި ދުވަހަކުވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް
އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެކަން يقينއެވެ. އަދި އެއްވެސް [illegible] [illegible] [illegible]
ނުދެވޭނެކަން يقينއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެތިންނޯ! ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible] ބަޔަކާއި އަދި ފަސްވެ [illegible] ބަޔަކާއި އަދި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެހައި އިންސާނުންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ
އެންމެހައި ޖިންނީންނާއި މި އެންމެހައި މީސްތަކުން [illegible] [illegible] [illegible] ގޮތުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ބޮޑު تقوي ވެރިޔާ ވަރުގެ صالح އަޅުން ކަމުގައި ވިޔަސް
އެއިން އެއްވެސް ހެޔޮ عملއެއްގެ ސަބަބުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަސްކަމުގެ ތެރެއަށް [illegible]
ކުޑަ އެއްޗެއްވެސް އިތުރުވެގެން ނުދާނެއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެތިންނޯ!
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible] ބަޔަކާއި އަދި ފަސްވެ [illegible] ބަޔަކާއި
އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެހައި އިންސާނުންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ
އެންމެހައި ޖިންނީން [illegible] ނުބައި عملގެ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ނުބައި
މީހާ ފަދަ فاجرން ކަމުގައި ވިޔަސް [illegible] ސަބަބުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަސްކަމުން
[illegible] ކުޑައެއްވެސް އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެތިންނޯ!
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible] ބަޔަކާއި އަދި ފަސްވެ [illegible] ބަޔަކާއި
އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެހައި އިންސާނުންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ
އެންމެހައި ޖިންނީން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
حضرةށް [illegible] އެއިރުން ކޮންމެ މީހަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ދެއްވިޔަސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
[illegible] [illegible] [illegible]. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެތިންނޯ! ([illegible] ثواب އާއި
عذاب) އަކީ ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ عملތަކުގެ ނަތީޖާއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ތިޔަބައިމީހުންނަށް [illegible] عمل [illegible] [illegible] [illegible]. ދެން [illegible] قيامة ދުވަހު

އެމީހަކު ކުޑަ عمل އެއްގެ ޖަޒާ އެމީހަކަށް ދެއްވާ ހުށީމެވެ. ފަހެ ހެޔޮ ޖަޒާތައް ލިބިއްޖެ މީހާ އެކަމަށް شكر ކުރާ ހުއްޓެވެ. އަދި ނުބައި ޖަޒާ ލިބިއްޖެ މީހާ އެމީހާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ނޫނީ މަލާމާތް ނުކުރާ ހުއްޓެވެ.

باب الحث على الازدياد من الخير في أواخر العمر

އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި ހެޔޮކަންތައް ގިނަކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ

باب

قال الله تعالى (فاطر 37): {أولم نعمركم ما يتذكر فيه من تذكر وجاءكم النذير}

ހަނދުމަކުރާނެމީހަކު އެދުވަސްވަރަކުގައި ހަނދުމަކުރާ ދުވަހު، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ عمر *ނުދަންނަވަން ހެއްޔެވެ؟ އަދި* إنذار *ކުރައްވާ ބޭކަލަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ.*

قال ابن عباس والمحققون: معناه: أولم نعمركم ستين سنة، ويؤيده الحديث الذي سنذكره إن شاء الله تعالى. وقيل معناه: ثماني عشرة سنة. وقيل: أربعين سنة. قاله الحسن والكلبي ومسروق، ونقل عن ابن عباس أيضاً، ونقلوا أن أهل المدينة كانوا إذا بلغ أحدهم أربعين سنة تفرغ للعبادة. وقيل هو: البلوغ. وقوله تعالى: {وجاءكم النذير} قال ابن عباس والجمهور: هو النبي صلى الله عليه وسلم. وقيل: الشيب. قاله عكرمة وابن عيينة وغيرهما، والله أعلم.

112 وأما الأحاديث فالأول : عن أَبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «أعذَر الله إلى امرِىءٍ أخر أجلَه حتى بلغَ ستين سنةً » رواه البخارى.

قال العلماء معناه : لم يتْرك له عذْراً إذ أمهلَه هذه المدةَ . يقال : أعذَر الرجلُ إذا بلغَ الغاية في الْعذْرِ .

މާތް الله *ރުއްސުންދެއްވި* أَبو هريرة *ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު* حديث *ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ* عمر *ން ފަސްދޮޅަސް އަހަރު ވެއްޖެނަމަ އެއްވެސް ހިތަކަށް* عذَر *ދައްކައިގެން ސަލާމަތް ވުމުގެ ފުރުސަތެއް އެމީހެއްގެ* عمر

ށް ހަސްރުގެން އަހަރު ވައްޖެ ނަމަ ނުލިބޭނެއެވެ. (އެބަދި އަހިންނަބަން ދާއިދު ވަސް الله
ހަނދުމަ ނުވެ އަދި قيامة ދުވަހުގެ އެއްވެސް ފިރާފުށް ނުރުން ހިފާއްދެނުމަ އަތެ .)

113 الثانى : عن ابن عباس ، رضي الله عنهما ، قال : كان عمر رضي الله عنه يدخلنى مع أشْياخ بدرٍ ، فكأن بعضهم وجد في نفسه فقال : لِم يدخُلُ هذا معنا ولنَا أبنَاء مثْلُه ،؟ فقال عمر : إِنه من حيثُ علمتُم ، فدعانى ذاتَ يومٍ فَأدخلنى معهم ، فما رَأَيتُ أنه دعانى يومئذٍ إِلا لِيريهم قال : ما تقولون في قول الله تعالى : { إذا جاء نَصر الله والْفَتْح} [الفتح : 1] فقال بعضهم : أمرنَا نَحمد الله ونَستَغْفره إذَا نَصرنَا وفتَح علَينَا . وسكَتَ بعضهم فلم يقُلْ شيئاً فقال لى : أكَذلك تقول يا ابن عباس ؟ فقلت : لا . قال فما تقول ؟ قلت : هو أجلُ رسول الله صلّى اللّهُ عليه وسلم ، أعلمه له قال : { إذا جاء نَصر الله والْفتح} وذلك علامة أجلك { فَسبح بِحمد ربك واستغْفره إِنه كان تَواباً} [الفتح : 3] فقال عمر رضي الله عنه : ما أعلَم منها إلا ما تَقُول . رواه البخارى .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عمر ގެ ފާނު ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ވަޑައިގަތް
شيخ ންގެ މަޖިލިސް ގައި ތިމަންނަ ބައިވެރި ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އަކަލާއިދުތު އަކެތެރެއިން
ބައެއް ބޭކަލުން ހިތްހިތުން ހަމަޖެހިވަޑައިނުގަތެވެ. ފަހެ ދަންނަވައެވެ. ތިމަންމެންގެ މަޖިލިސްއަށް
މިކުއްޖާ ވައްދަވަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އަދި ޢުމުރުގެ ކުދިން ތިމަންމެންގެ ވެސް ބައިވަރު އެބަ
ތިއްބެވެ. ފަހެ عمر ގެ ފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެއީ ތިޔަ ބޭކަލުންނަށްވެސް
އެނގިވަޑައިގެންނަވާން ފުދުއިން ނަބިއްޔާ ދަރުކާގެ ބުފާކަދެ. އަދި
އެއްދުވަހަކު އެ މަޖިލިސްއަށް އައުމުން ތިމަންނައަށް ދަޢުވަތު ދެއްވިއެވެ. ތިމަންނައަށް ފިލާ
ގޮވާލައި عمر ގެ ފާނު އެދުވަހު ތިމަންނަށް އެމަޖިލިހަށް ދުވަހުގެ އެރުއްވެވީ
އެމީހުންނަށް ކަމެއް ވިސްނަވައިދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެމަޖިލިސްގެ ބޭބޭކަލުންނަށް
ދެންނެވިއެވެ. (މިއަދު ތިމަންނަ މުޅާއްޖެގެ ބޭނުންތެރިކަން ބޭކާރުބަސް ތިރަބައި މިރުންނަށް
ދައްކާކާ ހުރިމެވެ. އެންމެ ރަނގަޅެވެ.{ إذا جاء نَصر الله والْفَتْح} ގެ މުރާދުކުރި މިނަބައިމުރުންގެ
ނަސުރުކައި ފަހެ ކަބައިތޯއެވެ؟ ބައެއް ބޭކަލުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެއާމެދުގައި ތިމަން ދުންނަށް

އަމުރު ދެވިގެން ވަނީ الله ގެ فتح އާއި نصر ލިބިއްޖެނަމަ އެކަލާނގެ ކިބައަށް حمد ކޮށް
استغفار ކުރުމަށެވެ. އަދި ބައެއް ބަޔަކުން އެއްވެސް ޖަވާބެއް ނުދެއްވާ ހަނު ހުންނަވާ ގޮތެވެ.
ފަހެ عمرގެ ފާނު ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابن عباس އެވެ. ތިބާވެސް އާޔަތާއި މެދު
ބުނާނީ ހަމަ އެގޮތަށް ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަން ދެންނެވީމެވެ. ނޫނެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ބުނާނީ
ކީކޭހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަން ޖަވާބު ދެންނެވީމެވެ. އާޔަތުގައި އެވަނީ الله سبحانه وتعالى ސަލަވާތާއި
ސަލާމަތް ލިބިއްވާ الله ގެ رسولާ އަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަޖަލު ގާތްވެއްޖެކަން އަންގަވާ ދެއްވުމެވެ.
ފަހެ الله سبحانة وتعالي وحي ކުރެއްވިއެވެ. { إذا جاء نَصر الله والْفَتْح} ، އެބަހީ ކަލޭގެފާނުގެ
އަޖަލު ކައިރިވެއްޖެއެވެ. { فَسبح بِحمد ربك واستغْفره إِنه كان تَواباً} ވީމާ ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި
ބޮޑު ކުރުއްވާ ރަސްކަލާނގެ ކިބައަށް ގިނަގިނައިން حمد ދަންނަވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކިބައަށް
ގިނަގިނައިން استغفار ދަންނަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން توبة
قبولކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެހިނދު عمرގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ބުނިގޮތް ނޫން އެހެން
ގޮތެއް ތިމަންނައަށް ވެސް އެނގިފައެއް ނެއެވެ.

114 الثالث : عن عائشةَ رضى الله عنها قالت : ما صلى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم صلاةً بعد أنْ نزلتْ عليه { إذَا جاء نصر الله والفَتْح } إلا يقول فيها : « سبحانك ربنَا وبِحمدك ، اللهم اغْفر لى » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.{ إذا
جاء نَصر الله والْفَتْح} ގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم
ކުރައްވާ ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި سبحانك ربنَا وبِحمدك ، اللهم اغْفر لى ވިދާޅުވެއްވިއެވެ.

وفي رواية الصحيحين عنها : كان رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يكْثر أن يقُول في ركُوعه وسجوده : « سبحانَك اللهم ربنَا وبحمدك ، اللهم اغْفر لي » يتأول القُرآن .

**معنى : « يتأول القُرآن » أي : يعمل ما أُمر به في القُـرآن في قوله تعالى :
{فَسبح بِحمد ربك واستَغْفره } .**

صحيحގައި ޢާއިޝާގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ركُوع ގައްޓާއި سجد ގައި ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވެއެވެ. سبحانَك اللهم ربنَا وبحمدك ، اللهم اغْفر لي (އަދި ޤުـ ـرآنގައި އަންގަވާފައިވާ އަމުރު ކުރެއްވުން ގޮތަށް عمل ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ.)

وفي رواية لمسلم : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يكْثر أن يقولَ قبلَ أَن يموتَ : «سبحانَكَ اللهم وبِحمدك ، أستَغْفرك وأتُوب إليك » . قالت عائشةُ : قلت : يا رسولَ الله ما هذه الكلماتُ التي أراك أحدثْتَها تَقولها ؟ قـــال : « جعلَتْ لِي علامةٌ في أمتي إذا رأيتُها قُلتُها {إذَا جاء نَصر الله والْفَتْح } إلى آخر السورة».

އަދި مسلم ގައި ޢާއިޝާގެ ރިވާޔަތުން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم (އިސްވެދިޔަ ސޫރަތް ބާވައިލެއްވުމުންފަހު) ވަފާތުވުމުގެ ކުރިން ކުޑަކޮށް ދުވަސްވަރުގައި سبحانَك اللهم وبِحمدك ، أستَغْفرك وأتُوب إلَيك ގިނަ ގިނައިން ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވެއެވެ. عائشة ގެ ފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެން ކަލޭގެން)ތިޔަބަސްތައް ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިޔަ ކިޔުއްވަނީ ކޮބައި ކަލިމަތަކެއް ވިދާޅުވުން ގެންދަވަނީ ތިޔަ ބެއްލެވުމެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރޭ ނިޝާނެއް ދެއްވާފައިވާ ހިތްވަރުގެ ނިޝާނެއް ޤުـ ـرآنގައި ވާ إذا جاء نَصر الله والْفَتْح ގެ ސޫރަތުން ދެއްވިއެވެ. އަހަރެން އެ ނިޝާނެއް ފެނުމުން ކަލޭގެފާނު ތިޔަ ކަލިމަތައް ކިޔުއްވާނެއެވެ.

وفي رواية له : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يكْثر من قَول : « سبحان الله وبحمده . أستَغْفر الله وأَتُوب إليه » . قالت : قلت : يا رسولَ الله ، أَراك تُكْثر من قَول : سبحان الله وبحمده ، أستغْفر الله وأتُوب إليه ؟ فقال : « أخْبرني ربي أني سأرى علامةً في أُمتي فَإذَا رأيتُها أكْثَرتُ من قَول : سبحان الله وبحمده ، أستَغْفر الله وأتُوب إليه : فَقَد رَأيتُها: {إذَا جاء نَصر الله والْفَتْح } فَتْح مكة ، { ورأيتَ الناس يدخُلُون في دين الله أفْواجًا ، فَسبح بحمد ربك واستَغفره إنه كان تواباً } .

އަދިވެސް مسلمގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، " سبحان الله وبحمده . أستَغْفر الله وأَتُوب إلَيه" ވަރަށް ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވާން ފެށްޓެވިއެވެ. عائشةَ ގެ

ފާނުގެ ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު « سبحان الله
وبحمده . أستغفر الله وأتوب إليه ދާއިމަ ކުރައްވާތީ އެބަފެނެއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިމަން ހައްދަވައި ބޮޑު ކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް خبر ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން نصر ލިބޭނެ ކަމުގެ ނިޝާނެއް
ދައްކަވާ ފެންނާނެއެވެ. އެހެން ކަމުން އެ ނިޝާން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ފެނުނު ކަމުން
ފަހަރެއްގައި ތިމަން ކަލޭގެފާނު« سبحان الله وبحمده . أستغفر الله وأتوب إليه ގެ ކަލިމަ ބަސް
ކިޔަވަމުން ގެންދަވަނީ އެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވަނީ އެނިޝާން قُــرآنَ ގެ
نصر ސޫރަތުން ފެނިފައެވެ. {إذَا جاء نَصر الله والْفَتْح } މާތް الله ދެއްވާ نصر އާއި فتح
އަމުވެއްޖެ ހިނދު { ورأيتَ الناس يدخُلُون في دينِ الله أفْواجا) އަދި މާތް الله ގެ ދީނަށް
މީސްތަކުން ބައި ބަޔަށް ވަންނަމުން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު ، فَسبح بحمد ربك
واستَغفره إنه كان تواباً } މާނަ ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ބޮޑު ކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް
ހަމްދު ثناء އިން ކަލޭގެފާނު ތަސްބީޙަ ވިދާޅުވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް استغفار
ވިދާޅުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އީ توبة قبول ކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ.

115 الرابع : عن أنس رضي الله عنه قال : إن الله عز وجل تَابع الوحي على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَبلَ وفَاته ، حتى تُوفى أكْثَر ما كَان الْوحي . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ވެރިވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله
سبحانه وتعالى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ސުވަރުގެ ވަޑައިގެންނެވުން ގާތް ވުމުން
ވިދިވިދިގެން وحي ބާވައިލެއްވުން ގެން ދިޔައެވެ. އެހެން ކަމުން އެކަލޭގެފާނު ވަފާތު ގާތް ވިހިނދު
އިސްލާމްދީނުގެ އަސްލުތަކާއި حكم ތަކާއި ބާވައިލެއްވި ނިމިދިޔައެވެ. އެހެން ކަމުން ވަރަށް ގިނަ
وحي އެއް ނޫނީ ކުރިކަމުގައި ބާވާ ނުލައްވައެވެ.

116 الخامس : عن جابر رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم :

« يبعثُ كُل عبدٍ على ما ماتَ عليه » رواه مسلم

މާތް الله ރުއްސުވުން ލެއްވި جابر ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބީއްޔާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ މީހަކުވެސް ތެދުވާހުނީ އެމީހަކު މަރުވި ހިނދު އެމީހަކު ކޮށް ކޮށް ހުންނަ عمل އަކާއި ގެންނެވެ.

އެބަހީ : مثالއަކަށް މުއުޖިކު ކުޅޭ މީހެއްނަމަ އެމީހާ ތެދުވާހުނީ އެސާމާނާ އެކުގައެވެ.މި حديث އިންސާނުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވަނީ ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ހެޔޮ عمل ގިނަކުރުމަށާއި އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި محمد ގެފާނުގެ سنة ގެ މަތީގައި ދެމިހުރުމަށާއި ތިމާގެ ބަހާއި عمل ހަށް الله އަށް اخلاص ތެރިވުމެވެ.

باب في بيان كثرة طرق الخير

ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރުމުގެ މަގުތައްވަނީ [illegible] ވެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

-قال الله تعالى (البقرة 215): {وما تفعلوا من خير فإن الله به عليم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް ހަމަކަށަވަރުން ، މާތް الله [illegible] ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 197): {وما تفعلوا من خير يعلمه الله}.

އަދި (اللهއީ، ހުރިހާކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެ ކަމަށްވާތީ) ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް (ވެސް) الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الزلزلة 7): {فمن يعمل مثقال ذرة خيراً يره}.

ފަހެ، ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށްވެސް، ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ.

وقال تعالى (الجاثية 15): {من عمل صالحاً فلنفسه}.

صالح عمل އެއް ކޮށްފިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެކަމުގެ ދަރުމަ ހުރީ، އޭނާގެ އަމިއްލަ **نفس** އަށެވެ.

والآيات في الباب كثيرة.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي غير منحصرة فنذكر طرفاً منها:

117 الأول : عن أَبي ذر جُنْدبِ بنِ جنَادةَ رضي الله عنه قال : قلت يا رسولَ الله، أي الأعمال أفْضلُ ؟ قال : « الإيمان بالله ، والجِهاد في سبِيله » . قُلْتُ : أي الرقَابِ أفْضلُ ؟ قال : « أنْفَسها عنْد أهلها ، وأكْثَرها ثَمناً » . قُلْتُ : فَإِن لم أفْعلْ ؟ قال : « تُعين صانعاً أو

تَصنَع لأخْرقَ » قُلْتُ : يا رسول الله أرأيتَ إن ضعفْتُ عن بعض الْعمل ؟ قال : « تَكُف شَرَك عن الناس فَإِنها صدقةٌ منْك على نَفسك » . متفقٌ عليه .

« الصانع » بالصاد المهملة هذا هو المشهور ، وروى « ضائعاً » بالمعجمة : أي ذَا ضياع من فقْرٍ أو عيالٍ ، ونْحو ذلك « والأخْرقُ » : الذي لا يتقن ما يحاول فعله .

ރަޟި الله ޢަންހުން ރާވައި **أبو ذر جنْدبِ بنِ جنَادة** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. **عمل** ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްކަން ވެގެން ވަނީ ކޮން **عمل** އެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް އީމާން ވުމާއި އެކަލާނގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމެވެ. ތިމަން ދެން ދެންނެވީމެވެ. އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގައި އެންމެ ގިނައިން ثوابއާއި ދަރުމަ ލިބޭނީ ކޮންވައްތަރެއްގެ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމުން ތޯއެވެ. ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ އަހުލުވެރިޔާ އެންމެ ގަދަރު އަދި އެންމެ އަގު ބޮޑު އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމުންނެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނައަށް ތިޔަކަމަ އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރެވޭނެނަމަ ކޮންކަމެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ވެއްޖެއްޔާ ދިބޭ ކޮންމެވެސް މަސައްކަތެއް ކުރާ މީހަކަށް އެހީތެރިވުމާއި، ނުވަތަ ދީފާނެ ކަން ދެކެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ އަޅުގަނޑު ވެސް މަސައްކަތް ކުރެވެން ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ކިހިނެއް ތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ވެއްޖެއްޔާ މީހުންނަށް އުނދަގޫނުކުރާށެވެ. ހުރުމެވެ. އެއީ ތިބާ ތިބާގެ ނަފްސަށް ދޭ صدقة އެއްކަމަށެވެ.

118 الثاني : عن أَبِي ذر رضي الله عنه أيضاً أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : يصبح على كل سلامى من أَحدكُم صدقَةٌ ، فَكُلُّ تَسبِيحةٍ صدقةٌ ، وكُل تحميدةٍ صدقَةٌ ، وكُل تهليلَةٍ صدقةٌ ، وكل تَكْبِيرةٍ صدقةٌ ، وأمرٌ بالمعروف صدقَةٌ ، ونَهيٌ عن المنْكر صدقَةٌ . ويجزِئُ من ذَلك ركعتَان يركَعهما من الضحى » رواه مسلم . « السلامى » بضم السين المهملة وتخفيف اللام وفتح الميم : المفْصلُ .

ދާރް الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ، رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ހެނދުނު ތެދުވާއިރު ހަށިގަނޑުގެ ގުނަވަން ތަކެއް صحيح ސަލާމަތުވުން ހުރުން ހުރިހާ އެއިން ކޮންމެ ގުނަވަނެއްގެ ޝުކުރެއް صدقةٌ ކުރުން حق ވެގެންވާތީ ބޮޑު نعمة ގެ. ފަހެ ދަންނާށެވެ. سبحان الله ގެ ކަލިމަ ދުޢާން ކިޔުމަކީވެސް صدقة އެކެވެ. އަދި الحمد الله ގެ ކަލިމަ ދުޢާން ކިޔުމަކީވެސް صدقةٌ އެކެވެ. އަދި لاإله إلله ގެ ކަލިމަ ދުޢާން ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ.އަދި الله اكبر ގެ ކަލިމަ ދުޢާން ކިޔުމަކީވެސް صدقة އެކެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކުރުން ބާރުކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނުބައިކަމަކުން ނަހީކުރުމަކީ ވެސް صدقة އެކެވެ. (މިހުރިހާ ހަށިގަނޑުގައިވާ ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ގުނަވަނެއްގެ ކުރާ ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް صدقة ހަދަން އުނދަގޫ ވެއްޖެއްޔާ ދަންނާށެވެ.) (ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعة އެއާ ދިމާކުރަން ބޮޑުވާނެ ވެއްޖެއްވެ.) އެކަށީގެންވާ އެމީހަކު ކުރާ ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعة ފުދޭނެއެވެ .

119 **الثالثُ عنْه قال : قال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم :** « عرِضتْ عليّ أعمالُ أُمتي حسنُها وسيئُها فوجدتُ في محاسنِ أعمالِها الأذَى يماطُ عن الطريق ، ووجدتُ في مساوىء أعمالِها النخَاعةُ تَكُون في المسجِدِ لاَ تُدفَن » **رواه مسلم .**

ދާރް الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو ذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނަށްދެއްކެވުނެވެ އުއްމަތުގެ އެއްމެހާ ހެޔޮކަމުގެ عملތަކާއި އަދި އެއްމެހާ ނުބައި عملތައް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވައިފިއެވެ.ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގަތީމެވެ ހެޔޮ عملތަކުގެ ތެރެއިން މަގުން އެއްޗެހި ނަގާ عملއަކީ ހެޔޮކަމެއްކަމުގައި ހުރިނަމަ އަނިޔާ ދޭ މަގުމަތިން ނެގުން ހެޔޮ ކަމުގެ ތެރޭގައިވާކަން. އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގަތީމެވެ ނުބައި عملތަކުގެ ތެރޭގައި އެއްޗެއް ނުބައި عملއަކީ މިސްކިތުގައި ކުނިކަހާލައި ކުދި މަސްޖިދު ނިކުމެ (ސޮރުކުރާ ނިކުމް) ވަޅުނުލާ ދޫކޮށްލުމެވެ.

120 **الرابع عنه : أن ناساً قالوا :** يا رسولَ الله ، ذَهب أهلُ الدثُور بالأجورِ ، يصلون كما نُصلى ، ويصومون كما نَصوم ، ويتَصدقُون بفُضول أموالهم قال : «أو ليس قَد جعلَ لكُم ما تَصدقُون به : إن بِكُل تَسبيحةٍ صدقةً، وكُل تَكبيرةٍ صدقة ، وكل تَحميدةٍ صدقةً ،

وكل تهليلةٍ صدقَةً ، وأمرٌ بالمعروف صدقةٌ ، ونَهيٌ عن المنْكر صدقةٌ وفي بضع أحدكُم صدقةٌ » قالوا : يا رسولَ الله أيأتي أحدنَا شَهوتَه ، ويكُون له فيها أجر ؟، قال : «أرأيتُم لو وضعها في حرامٍ أَكَان عليه وزرٌ ؟ فكذلك إذا وضعها في الحلاَل كان له أجرٌ» **رواه مسلم .**

« الدثُور » : بالثاء المثلثة : الأموالُ ، واحدها : دثْرٌ .

އަދި އަصحابي (ރަޟީ الله ޢަންހުން ލެއްވި أَبو ذرّ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް މީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތަނަވަސް ކަމުގެ އަހުލުވެރިން ثوابއާއި އަޖުރުގެ ގޮތުން ކުރިއަރައިފިއެވެ. އެހެނީ އަހަރެމެން ނަމާދުކުރާ ގޮތަށް އެމީހުން ނަމާދު ކުރެއެވެ. އަދި ރޯދަ ހިފާ ގޮތަށް އެމީހުން ރޯދަ ހިފައެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރުން އެމީހުންގެ އިތުރު ވެފައި ހުރި މުދަލުން صدقة ދީގެން އިތުރު ثواب ހޯދަނީއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކިޔަނީ ކީއް ؟ އެބޭކަލުންގެ ތިޔަބައިމީހުން صدقة ކުރުމަށް ހުރި މާތް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފައި ނުވޭ ހެއްޔެވެ؟ (ދަންނަވާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން سبحان الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الله اكبر ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الحمد الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި لاإله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ . އަދި ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް އަމުރު ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުން މަނާ ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ.އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭރުވުން މީހަކާ އަމިއްލަ އަނބިމީހާ އާއި އެއްވުމުގައި ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ . (އެހެނިހެން) اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ ޝަހުވަތް ހިފާ ފުރިހަމަކުރުމުން ކަމާ ކުރުމުން ވެސް ثواب ލިބޭނެ ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެނގޭތޯ ދަންނަވާށެވެ . ނަބީކަން ބޭނުމީ ބަޔާނެވެ . މިކަމާ حرام ގޮތުގައި އެކަން ކުރިޔަސް އޭނާއަށް ފާފަ ނުލިބޭނެތޯއެވެ؟ ހަމަ އެގޮތުގައި އެކަން ހަލާލު ގޮތުގައި ކުރިޔަސް އޭނާއަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ.

121 الخامس : عنه قال : قال لي النبي صلى الله عليه وآله وسلم : «لا تَحقرن من المعروف شيَئاً ولو أن تلقَى أخَاك بِوجهٍ طليق » **رواه مسلم .**

އަދި އެ صحابي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلمތިމަންނަމާއި مخاطب ކުރައްވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ކަމުގެ ތެރެއިންވާ އެއްވެސް ކަމަކީ ދެރަކަމެއް ކަމުގައި ނުދެކޭށެވެ. އެއީ ތިބާގެ أخ އަކާއި ބައްދަލުވުމުން ހިނިތުން ވެގެން ހުންނަ މަންޒަރު ކަމުގައި ވިޔަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ.

122 السادس : عن أَبِي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « كُل سلامى من الناس عليه صدقةٌ كُل يومٍ تَطْلُع فيه الشمس : تعدلُ بين الاثْنَين صدقَةٌ ، وتُعين الرجلَ في دابته ، فتحملُه عليها ، أو ترفَع له عليها متَاعه صدقةٌ ، والكلمةُ الطيبةُ صدقةٌ، وبِكُل خَطْوةٍ تمشيها إلى الصلاة صدقَةٌ ، وتُميطُ الأذَى عن الطريق صدقةٌ » **متفق عليه .**

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކުވެސް އިރު އަރުމުން އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ކޮންމެ ގުނޑުވަޅަކަށް (އެގުނޑުވަޅު ސަލާމަތުން ހުރި ކަމަށްޓަކައި) صدقة ދިނުން (އަދާވިގެން) ވެއެވެ . (ދަންނަވާށެވެ !). ދެދެ މީހުންގެ މެދުގައި އިންސާފުން ކަންކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. މީހަކަށް އެމީހާގެ އަސްދަނުން ސަވާރުވުމުގައި ނުވަތަ ސާމާން އަރުވުމުގައި صدقة އެކެވެ. ރަނގަޅު ވާހަކަ އެއް ދެއްކުމަކީ صدقة އެކެވެ. ނަމާދަށް ހިނގާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކީ صدقة އެކެވެ. މަގުން އުނދަގޫ ވާތަކެތި ދުރުކުރުމަކީ صدقةٌ އެކެވެ.

ورواه مسلم أيضاً من رواية عائشة رضي الله عنها قالت : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « إنه خُلقَ كُل إنْسانٍ من بني آدم على ستين وثلاثمائة مفْصلٍ ، فَمن كَبر الله ، وحمد الله ، وهلّل الله ، وسبح الله ، واستَغْفَر الله ، وعزلَ حجراً عن طريق الناس أو

شَوكَةً أو عظْماً عن طَريق الناس ، أو أمر بمعروفٍ أو نهى عن منْكرٍ ، عدد الستين والثلاثمائة ، فَإنه يمسي يومئِذٍ وقَد زحزح نفْسه عنِ النارِ » .

އަދި إمام مسلم ވެސް މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާއިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ އިންސާނަކުވެސް އުފެއްދެވިފައި ވަނީ ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ގުނަވަނުގެ މައްޗަށެވެ. ފަހެ އެމީހަކު الله اكبر ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި الحمد الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި لاإله إلا الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި سبحان الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި استغفرالله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި މީސްތަކުން ހިނގާ މަގުމަތިން އުނދަގޫ ވާފަދަ ގަލެއް ނުވަތަ ކަނޑިއެއް ނުވަތަ ކަށިވަޅެއް ހޮޅިހޮޅި (ފަރުބަ ހަދާ ކަށި) ކަށިދޮށެއް ނުވަތަ ކަށިގަނޑެއް ނުވަތަ ނައްތާލައިފިއްޔާ ނުވަތަ ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ ނުބައިކަމަކުން މަނާކޮށްފިއްޔާ އެ ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ގުނަވަނުގެ (ވަކިވަކިން صدقةٌ ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި) ފުދޭނެއެވެ . އަދި ހަވީރުވަންދެން އެދުވަހު އެމީހާގެ نفس ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތުން ކުރަވާފައެވެ.

123 السابع : عنه عن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من غدا إلى المسجِدِ أو راح ، أعد الله له في الجنة نُزلاً كُلما غَدا أو راح » متفقٌ عليه .

« النزل » : القُوتُ والرزقُ وما يهيأ للضيف

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ދުވާލުގެ ނުވަތަ ހަވީރު ވަގުތު މިސްކިތަށް (ނަމާދުކުރުމަށް ނުވަތަ الله އަށް ޒިކުރު ކުރުމަށް ނުވަތަ އެއްޗެއް އުނގެނުމަށް ނުވަތަ އުނގަންނައި ދިނުމަށް ނުވަތަ އެހެންނޫނަސް އެހެން ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިޔުމަށް) ގޮސް ހަވީރުގައި އެނބުރި ދާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މާތް الله سبحانه وتعالي އެކަލާނގެ ސުވަރުގެއިން ކާންދިނުން ތައްޔާރު ކުރައްވައެވެ.

124 الثامن : عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا نساء المسلمات لاَ تَحقرن جارةٌ لِجارتها ولو فرسن شاةٍ » متفقٌ عليه .

قال الجوهري : الفرسن من البعير : كالحافر من الدابة ، قال : وربما استُعير في الشاة

އަދި އެ صحابي (އަބަދީ މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مسلم އަންހެންތަކުންނޭވެ! އެއްވެސް އަންހެނަކު އޭނާގެ އަނެއް އަވަށްޓެރިޔާއަށް (صدقة އެއްގެ ގޮތުގައި) ބަކަރީގެ ފައިގެ އެންމެ ހިކަދޫރު ފުނޑުވެސް ބެދުރުކަމުގައި ވިޔަސް އޭ ދެރަކަރުވައި ކަމުގައި ނުދެކޭށެވެ.

125 التاسع : عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « الإيمان بِضعٌ وسبعون ، أو بِضعٌ وستون شَعبةً : فَأفْضلُها قولُ لاَ إله إلا الله ، وأدنَاها إماطَةُ الأذَى عن الطريق ، والحياء شُعبةٌ من الإيمان » متفقٌ عليه .

« البضع » من ثلاثة إلى تسعةٍ ، بكسر الباء وقد تفْتَح . « والشعبةُ » : القطْعة .

އަދި صحابي (އަބަދީ މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة) ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އީމާން ކަމުގެ ގޮފި ހަތްދިހަ އަށްވުރެ ނުވަތަ ފަސްދޮޅަހަށް ވުރެ ގިނަ ގޮފިތަކެއް ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްގޮތަކީ (ދަރަޖަގައި) ވަނީ لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމަ އެވެ. އަދި އެންމެ ދަށު ދަރަޖައިގައިވާ ވަނީ މަގުމަތިން އުނދަގޫ ތަކެތި ދުރުކުރުމެވެ. އަދި (ދަންނާނޭވެ!) ލަދުވެތިކަމަކީ (ވެސް) އީމާންކަމުގެ ގޮފިއެކެވެ.

126 العاشر : عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « بينما رجلٌ يمشي بطَريق اشْتَد عليه الْعطشُ ، فَوجد بِئراً فنزلَ فيها فَشَرب ، ثُم خرج فإذا كلبٌ يلهثُ يأْكلُ الثرى من الْعطَش ، فقال الرجلُ : لقَد بلَغَ هذَا الكَلْب من العطش مثْلَ الذي كان قَد بلَغَ مني ، فنَزلَ البِئْر فَملأَ خُفه ماءً ثُم أَمسكه بِفيه ، حتى رقي فَسقى الكَلْب ، فَشكَر الله له فَغَفَر

له. قالُوا: يا رسولَ الله إِن لنَا في الْبهائِم أَجراً ؟ فَقَالَ: « في كُل كَبِدٍ رطْبةٍ أَجرٌ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހު ސަންގަތުގެ أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘް ވާގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) މީހަކު މަގެއްގައި ހިނގާފައި ދަނިކޮށް ވަރަށް ކަރުހިއްކިއްޖެއެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ވަޅެއް ފެނުނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެވަޅަށް ފައިބާ ފެނުބުއިމެވެ. ދެން ވަޅުން އަރައިގަތު ކުއްތާއެއް ފެނުނީ ކަރުހިއްކުމުގެ ސަބަބުން ދޫނެރެނެރެ ތެތްބިން ކައިފައެވެ. އަދި ފެނުބުއިމުގެ ކުރިން އޭނާ ކަރުހިއްކުމުގެ ވަރުން ކަރުހިއްކާފައިވާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ހިތާ ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިކުއްތާއަށް ވެސް ފެނުބުއިމުގެ ބޭނުން ވެއްޖެއެވެ. މިކަހަލަ ޖެހުމެއް ދަތިވުމެއް (މިއަދު ދަތިވީ) މިސާ ވަޅަށް ފައިބައެވެ. އަދި އޭނާ ތަރައިގެން ހުރި حف (އެބަހީ ޖަމްޑާގެ ހަމުން ހަދާފައިވާ ހުރި އިސްތިއާޖު) ގެ ފުރާ ފުން އަދަރިގެން އެކަމަށް ދަތިން ހިފާގެން ވަޅުން މައްޗަށް އަރައިގެއްޖެއެވެ. އަދި އެކުއްތާއަށް ފެން ބޯން ދިނެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް شكرވެރިވެ ވޮޑިގެންފިއެވެ.(އެބަހީ އޭނާގެ އެ عمل ގަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވިއެވެ. އެ ހިނދު اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ޖަނަވާރުތަކާ ހެޔޮކަން ހެދުމުން (ވެސް) ثواب ލިބޭތޯއެވެ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރުން ހުރި ކޮންމެ އެއްޗަކާ ހެޔޮކަމުގައި ثواب ހުއްޓީ ވެސް ވެއެވެ.

وفي رواية للبخاري : « فَشكَر الله له فَغفَر له ، فَأدخلَه الْجنة » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ އެ عملއަށް شكرވެރި ވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދިނެވެ. އަދި އޭނާ ސުވަރުގެއަށް ވަންނަ ކަމަށް ވެއްދެވުމަށް ނިންމަވައިފިއެވެ .

وفي رواية لهما : « بينَما كَلْبٌ يطيف بِركيةٍ قَد كَاد يقْتُلُه الْعطَشُ إِذْ رأتْه بغي من بغَايا بني إِسرائيلَ ، فَنَزعتْ موقَها فاستَقت لَه بِه ، فَسقَتْه فَغُفر لَها بِه».

« الْموقُ » : الْخُف . « ويطيفُ » : يدور حولَ « ركيةٍ » وهي الْبِئْر .

صحيحين ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްފަހަރަކު ކުއްތާއެއް ފެންބޯވާ ގަނެގެން ގޮސް ވަޅެއްގެ ވަށާގެން އެނބުރި އެނބުރިއޮވެއެވެ. އަދި ފެން ބޯވެގެން ގޮސް ހަލާކުވާން ކައިރިވެފައި ވެއެވެ. އެހެން އޮއްވާ بني إسرائيل ގެ ކަސްބީ އަންހެނަކު ފެނުނެވެ. އަދި އެއަންހެނުން އޭނާގެ އަރިއަށް ހުރި حف (އިސްޓޮކިން) ބާލައިގެން އެއަށް ފެން ވާލާ އެކުއްތާއަށް ފެންބޯން ދިނެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ ހައްޤަކަށް الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާ ވޮޑިގެންނެވެ.

127 الْحادي عشَر : عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لقَد رأَيتُ رجلاً يتَقَلب في الْجنة في شَجرةٍ قطَعها من ظَهرِ الطريق كَانَتْ تُؤْذي الْمسلمين » . رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހު ސަންމަތިވި أبو هريرة) نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ޔަޤީނުން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހަނދު ހަރަކާތްތެރިވާ ސޫފީކަމުގެ މަގުމަތީގައި އޮތް ގަހެއް ކަނޑާލި މީހަކު ޖަންނަތުގައި ހަރަކާތްތެރިވަމުން ދިޔަތަން ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އެގަސް މުސްލިމުންނަށް އުނދަގޫ ދިނީ ކަމުގައިވާ ގަހެކެވެ. ސޫފީކަނޑުވާ ވާރިދުވިއެވެ.

وفي رواية : « مر رجلٌ بِغُصنِ شَجرةٍ علَى ظَهرِ طَرِيقٍ فَقَالَ : والله لأُنَحين هذا عن الْمسلمين لا يؤْذيهم ، فَأُدخلَ الْجنةَ »

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްފަހަރަކު މީހަކު މަގެއްގައި އޮތް ގަހެއްގެ ގޮފިކޮޅެއް ގެ ކައިރިން ހަރުވާ ދަތުރުވިއެވެ. އަދި ހިތަށް ބުނެފިއެވެ. ވައް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިގޮފި ކަނޑާލާނަން މުސްލިމުންނަށް އުނދަގޫވާތީ މިއީ އެމީހުންނަށް އުނދަގޫ ނުވާން ކަމަށެވެ. ފަހެ (الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ އެ عمل ގެ ސަބަބުން) އޭނާ ސުވަރުގެ ވަނުއްވައިދެއްވި ވެއްޖެއެވެ.

وفي رواية لهما : « بينما رجلٌ يمشي بِطريقٍ وجد غُصن شَوكٍ علَى الطريق ، فأخره فشكَر الله له ، فغَفر له » .

بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މީހަކު މަގުމަތި ހިނގާފައި ދަނިކޮށް ކަށިވަޅެއް ހުރި ގޮފިގަނޑެއް ފެނުނެވެ. ފަހެ (އެ ގޮފިގަނޑު ފެނުމުން) އެ ގޮފިގަނޑު ނަގާ އެއްކިބާ ކުރިއެވެ. އެހެން ކަމުން އެކަމުގެ މައްޗަށް މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށް شكر ވެރިވެ(އެބަހީ އެމީހާގެ އެ عمل ގަބޫލުކުރައްވައި) އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ވޮޑިގަތެވެ.

128 الثانى عشَر : عنْه قالَ : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من توضأ فأحسن الْوضوء ، ثُم أتَى الْجمعةَ ، فَاستمع وأنْصتَ ، غُفر له ما بينَه وبين الْجمعة وزيادةُ ثَلاثَة أيامٍ ، ومن مس الْحصا فَقد لغَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު وضوء އެއް ކޮށްފިއްސާ ފަހެ އެ وضوء އެއް އޭގެ އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ކޮށްގެން ދެން ހުކުރު ނަމާދަށް އައިސް خطبة ކަންފާ އަހައި އަދި ހަމަހިމޭން ކަން މަޑީ ހުރެއްޖެނަމަ ، އަނެއް ހުކުރު ދުވަހާއި ހަމައަށް ، އިތުރު ތިން ދުވަހާއި އެކު ފާފަތައް ފުއްސެވިގެން ދެއެވެ. އަދި (ދަންނާނެވެ!) خطبة ގެ وقت ބިމުން ގާކޮޅެއް ނަގައިފިއްސާ ثواب އުނިވާ ކަމެކެވެ.

129 الثالثَ عشر : عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذَا تَوضأَ الْعبد الْمسلم ، أو الْمؤْمن فغَسلَ وجهه خرج من وجهه كُل خطيئةٍ نظر إليها بعينه مع الْماء ، أو مع آخر قَطْر الْماء ، فَإِذَا غَسل يديه خَرج من يديه كُل خَطيئَةٍ كان بطشتْها يداه مع الماء أَو مع آخر قَطْر الْماء ، فَإِذَا غسلَ رجليه خَرجتْ كُل خَطيئَةٍ مشَتْها رجلاه مع الْماء أَو مع آخر قَطْر الْماء حتى يخْرج نقياً من الذنُوبِ» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ [illegible] الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمن
އަޅު ނުވަތަ مسلمއަޅު وضوء އެއް ކޮށްލިއްޔާ ފަހެ އޭނާ މޫނުދޮންނަ އިރު ފައިބާ
ފެނާއެކު ނުވަތަ އެންމެ ފަހު ފެންތިއްކާއެކު އޭނާއަށް ލޮލުން ކުރެވިފައިވާ އެންމެހާ ފާފަތައް
ފޮހެވިގެން ހިނގައި ދެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އަތް ދޮންނައިރު ފައިބާ ފެނާއެކު ނުވަތަ އެންމެ
ފަހު ފެންތިއްކާއެކު އޭނާއަށް އަތުން ކުރެވިފައިވާ ފާފަތައް ފޮހެވިގެން ހިނގައިދެއެވެ. ފަހެ
އޭނާގެ ދެފައިތިލަ ދޮންނައިރު ފައިބާ ފެނާއެކު ނުވަތަ އެންމެ ފެން ތިއްކާއެކު އޭނާއަށް
ފައިން ކުރެވިފައިވާ ފާފަތައް ފޮހެވިގެން ހިނގައި ދެއެވެ. އެންމެ ފަހުން އެއްވެސް ފާފައެއް
ނެތި ސާފުތާހިރު ވެދެއެވެ.

130 الرابع عشر : عنه عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « الصلواتُ الخَمس ، والجمعةُ إلى الجمعة ، ورمضان إلى رمضان مكفراتٌ لِما بينَهن إذَا اجتنبت الكَبائِر » رواه مسلم

އަދި އެصحابي (އެބަހީ [illegible] الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) نبي އާ صلّى اللهُ علَيه
وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. فرضފަސް ނަމާދާއި
އަދި އެއް ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރާއި އަދި އެއް رمضان މަހުން އަނެއް رمضان މަހާއި
[illegible] ބޮޑެތި ފާފައިން ސަލާމަތް [illegible] އެދެ މެދުގައިވާ ކުދިކުދި ފާފަތަކަށްވާ
كفارةއެކެވެ.

131 الخَامس عشر: عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ألا أدلكم على ما يمحو الله به الخَطايا ، ويرفَع به الدرجات ؟ » قالوا : بلى يا رسولَ الله ، قال : « إسباغ الوضوء على المكارِه وكثْرةُ الخُطَا إلى المساجِد ، وانْتظَار الصلاة بعد الصلاة ، فَذلِكُم الرِّباطُ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ [illegible] الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެކަމެއް

ކުރުމުން ފާފަތައް ފޮހެވި އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިވެގެންދާނޭ ފަދަ عملއެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެން ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަދިގަނޑުގައި ވޭންގަނެގެން އުޅޭއިރު ގައްދާހި އަދި ހަދިގަނޑަށް އުނދަގޫ ބޭނުންވާ ވަގުތުތަކުގައި ރަނގަޅަށް ފުރިހަމައަށް وضوء ކުރުމާއި އަދި މިސްކިތަށް އައުމުގައި ގިނައިން ފިޔަވަޅުތައް އަޅަމުން އައުމާއި އެއްނަމާދުން ފަހު އަނެއް ނަމާދުގެ އިންތިޒާރުގައި ހުންނުމެވެ. ފަހެ މިކަންތަކަކީ ދީނުގެ ސަރަހައްދުގައި ދެމިހުރުމުގެ އަސްލެވެ.

132 السادس عشر : عن أَبِي موسى الأشعري رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من صلى البَردين دخَلَ الْجنةَ » متفقٌ عليه .

« البردان » : الصبح والعصر .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أَبو موسى الأشعريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ: رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދު ކުރުން މަތީ ދެމިހުރުން މީހާ ސުވަރުގެ ވަދެ ވާނެއެވެ.

133 السابع عشَر : عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِذَا مرض العبد أَو سافَر كُتب له ما كان يعملُ مقيماً صحيحاً » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބޭކަލު أَبو موسى الأشعري رضي الله عنه)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާ ބަލިވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ދަތުރުކުރިނަމަ އެމީހާ مقيمވެ ހުރެގެން عامލް ކުރަމުން ގޮތަށް ހަމަ ކަންތައްތަކުގެ ثواب ފަދަ ލިޔުއްވޭ ލިބިގެން ދެއެވެ .

134 الثامن عشَر : عن جابرٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « كُل معروفٍ صدقَةٌ » رواه البخاري ، ورواه مسلم من رواية حذَيفَةَ رضي الله عنه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جابرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ހަމަ ހެޔޮކަމަކީ(ވެސް) صدقة އެކެވެ.

135 التاسع عشر : عنْه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما من مسلمٍ يغْرِس غَرساً إلا كان ما أُكلَ منْه له صدقةً ، وما سرِقَ منْه له صدقَةً ، ولا يرزؤه أَحدٌ إلا كَان له صدقةً» رواه مسلم . وفي رواية له : « فَلا يغْرِس الْمسلم غرساً ، فَيأْكُلَ منْه إِنسانٌ ولا دابةٌ ولا طَيرٌ إلا كان له صدقةً إِلى يومِ الْقيامة ».

އަދި އެ صحابي (އަންޞާރީ) جابر رضي الله عنه) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދާފިނަމަ އެގަހަކުން ކެވޭ ކޮންމެ ކެއުމަކީ އޭނާއަށް صدقة އެއް ކުރުމުގެ ثواب ލިބޭނެ ކަމެކެވެ. އެގަހުން ވަގަށް ގެންދެވޭ ކޮންމެ އެއްޗަކީ އޭނާއަށް صدقة އެއް ކުރުމުގެ ثواب ލިބޭނެ އެއްޗެކެވެ. އަދި މީހަކު އެއިން އަނިޔާއެއް ކޮށްފިނަމަ އެއީވެސް އޭނާއަށް صدقة އެއް ގެ ثواب ލިބޭނެ ކަމެކެވެ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދައިފިއްޔާ އެގަހަކުން އިންސާނަކު ކެއިޔަސް އަދި ޖަނަވާރު ކެއިޔަސް އަދި ދޫނިއެއް ކެއިޔަސް އަދިން قيامة ދުވަހާ ހަމައަށް صدقة އެއްގެ ثواب ލިބިގެ އެއްގޮ ހަމަ އެއްގޮތަށް ކަމުގައިވެސް އޭނާއަށް ލިބިގެންދާނެއެވެ.

وفي رواية له : « لا يغْرِس مسلم غرساً ، ولا يزرع زرعاً ، فيأْكُل منْه إِنْسانٌ ولا دابةٌ ولا شَيءٌ إلا كَانَتْ له صدقةً ، ورَوياه جميعاً من رواية أَنَسٍ رضي الله عنه .

قولُه : « يرزؤُه » أي : ينْقُصه .

އަދިވެސް مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދައިފިއްޔާ ނުވަތަ ދަނޑެއް ހައްދައިފިއްޔާ ފަހެ އެއިން އިންސާނަކު އަދި ޖަނަވާރު ކެއަސް އަދި ދޫނި ސޫފާސޫއްޗެއް ކެއަސް އެއިން އެމީހަކަށް صدقة އެއްގެ ثواب ލިބެއެވެ.

136 العشْرون : عنْه قالَ : أَراد بنُو سلمة أَن ينْتَقلوا قُرب المسجِد فبلَغَ ذلك رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَقَالَ لهم : « إِنه قَد بلغَني أَنكُم تُريدون أَن تَنْتَقلُوا قُرب الْمسجِدِ ؟ » فَقَالُوا : نَعم يا رسولَ الله قَد أَردنَا ذلك ، فَقالَ : « بني سلمةَ دياركُم ، تكْتب آثَاركُم ، دياركُم ، تُكْتَب آثاركُم » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ جابر رضي الله عنه) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. بنو سلمة ގެ قبيلةގެ މީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ދިރިއުޅުން ބަދަލުކުރައްވަން އުޅުއްވަނިކޮށް އެކަމުގެ خبر رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ދިރިއުޅުން ބަދަލު ކޮށްލަން އުޅޭ خبر ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވަނީ ލިބިފައިވެއެވެ. (އެއީ ތެދެއް ހެއްޔެވެ؟) އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. (އާދޭހެވެ !) އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެގޮތަށް ތިމަންމެން ވަނީ ގަސްދުކޮށްފައެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ بنو سلمة ގެ قبيلةގެ ބޭފުޅުންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (މިހާރުވެސް) ދިރި އުޅޭ ގެތަކުގައި ތިބޭށެވެ. (އެހެނީ) ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތަށް) ހިނގާ ހިނގުމުގައި ثواب ލިބޭން ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދިރިއުޅޭ ގެތަކުގައި ތިބޭށެވެ .(އެހެނީ) ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތަށް) ހިނގާ ހިނގުމުގައި ثواب ލިބޭން ވެއެވެ.

وفي روايةٍ : « إِن بِكُل خَطْوةٍ درجةً » رواه مسلم . ورواه البخاري أيضاً بِمعنَاه من رواية أَنَسٍ رضي الله عنه .

އަދި އެއިން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް ދަރަޖައެއް (ސުވަރުގެއިން) ލިބޭން ވެއެވެ .

و « بنُو سلمةَ » بكسر اللام : قبيلة معروفة من الأنصار رضي الله عنهم ، و «آثَارهم» خُطاهم .

(بنُو سلمة) އަކީ أنصارى ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މަޝްހޫރު ގަބީލާއެކެވެ.

137 الْحادي والْعشْرون : عن أَبِي الْمنْذر أُبي بن كَعبٍ رضي الله عنه قال : كَان رجلٌ لا أَعلم رجلا أَبعد من الْمسجِد منْه ، وكَان لا تُخْطئُه صلاةٌ فَقيل له ، أَو فقُلْتُ له: لَو اشْتَريتَ حماراً تركَبه في الظلْماء ، وفي الرمضاء فَقَالَ : ما يسرني أَن منْزِلي إِلى جنْب الْمسجِد ، إِني أُرِيد أَن يكْتَب لِي ممشَاي إِلى الْمسجد ، ورجوعي إِذَا رجعتُ إِلى أَهلي ، فقالَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « قَد جمع الله لك ذَلِك كُلَه » رواه مسلم .

ގާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أُبي بن كَعب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ .(ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން) ދިރިއުޅުއްވި ބޭކަލަކު. ބޭކަލުންނަށް އަނގައިދޭނީ މިއަދު އަހުރެން ދަނެ މިސްކިތާއި ދުރުގައި ދިރިއުޅުއްވި ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް އެއްވެސް ނަމާދެއް ފާއިތުވެ ނުވެއެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ބުނެވުނެވެ. (ނުވަތަ ތިމަންނަ އޭނާއަށް ބުނީމެވެ.) ރޭގަނޑު އަނދިރިކަމާއި ދުވާލުގެ ހޫގަދަކަމުގައި (މިސްކިތަށް އައުމަށް) ސަވާރުވުމަށް ހިމާރެއް ގަނެދީނަމަ ތިބާ ރަނގަޅު ނޫން ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ގެއަކީ މިސްކިތާ ކައިރިގައި ހުރުމަކީ ތިމަންނަ އުފާވާނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ބޭނުންވަނީ ތިމަންނަ މިސްކިތަށް އައުމާއި އަދި އަނބުރާ އަނބިދަރިން ކައިރިއަށް ދިއުމުގެ (ހިނގުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ) ثواب ލިޔުއްވުމަށް ދިއުމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަ ހުރިހާ ކަންތައްތަކުގެ ثواب ، الله سبحانه وتعالى ތިބާ (ގެ ހައްޤުގައި ލިޔުއްވާ) އަށް جمع ކުރައްވައިފިއެވެ.

وفي روايةٍ : « إِن لك ما احتسبت » . « الرمضاء » الأرض التي أَصابها الْحر الشديد.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ތިޔަ ހިސާބުކުރި ނިޔަތުގެ
މައްޗަށް ތިބާއަށް ثواب ލިބިއްޖެއެވެ.

138 الثاني والْعشْرون : عن أَبِي محمدٍ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَربعون خَصلةً أَعلاها منيحةُ الْعنْزِ، ما من عاملٍ يعملَ بِخَصلةٍ منْها رجاء ثَوابِها وتَصديقَ موعودها إِلا أَدخلَه الله بِها الْجنةَ » رواه البخارى.

« الْمنيحةُ » : أَن يعطيه إِياها ليأْكُل لبنَها ثُم يردها إِليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ސަޙާބީ أبو محمد عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ
ރިވާއިން ކިޔާވެގެން ވެއެވެ .ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ސާޅީސް ވައްތަރުގެ ހެޔޮ ކަންތައް ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ވެގެންވާ ހެޔޮ ކަމަކީ
އޭނާގެ ކިރުދޭ ވަގުތާ ބަކަރި ދީގެން އެއީ ކިރު ބޯނުން ފަހު (
ކިރުގެ ބުއްދަރު ހުސްވުމުން) އަނބުރާ ދޫކޮށް ދޫކުރުމެވެ. ފަހު ދިހަކާ އެއިން ހެޔޮ ކަމެއް
ثواب އާއި ދަރުމަށް އެދިގެން އަދި އެ ހެޔޮކަންތަކަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ދަރުމަ ލިބޭނެ ކަމަށް
ޔަޤީން ކޮށްގެން ކުރާ މީހަކު މާތް الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާ
ނެއެވެ.

139 الثالثُ والْعشْرون : عن عدي بن حاتمٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم يقول : « اتقُوا النار ولو بِشق تَمرةٍ » متفقٌ عليه .

ރާމް الله ޢުއްސުންތެއްވި عدي بن حاتم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްކަން ހޯދާށެވެ. އަދި އެއީ (الله ގެ މަގުގައި ހަރަދުކުރާ އެއްޗެއް ދީގެން ގޮސް) އެންމެ ކަދުރު ފަޅިއަކުން صدقةٌ އެއްދީގެން ކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ.

وفي رواية لهما عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما منْكُم من أَحدٍ إِلا سيكلمه ربه ليس بينه وَبَينَه تَرجمان ، فَينْظُرُ أَيمن منْه فَلا يرى إِلا ما قَدم ، وينْظُرُ أشأم منْه فلا يرى إلا ما قَدم ، وينْظُرُ بين يديه فَلا يرى إلا النار تلْقَاء وجهه ، فاتقُوا النار ولو بِشق تَمرةٍ، فَمن لَم يجد فَبِكلمة طيبةٍ » **.**

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެ صحابي (އެބަހީ ރާމް الله ޢުއްސުންތެއްވި عدي بن حاتم)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެއްވެސް ތަރުޖަމާނަކު ނެތި އަލްލާހު ތަޢާލާ ކަލޭމެންގެ ކޮންމެ ކުރެއްވާނެއެވެ. ބަސް ހުރިހާ ގޮތަށް ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާނެއެވެ . ދެން ވާ ހަކަ قيامة ދުވަހުގައި ތިބެނީ އޮތީ ކޮންމެ މީހަކު ތިމާގެ ކަންތަ ކަށް ބައްލަވާނެއެވެ. ވާނުވަތަ ކަނާތް ފަރާތަށް ބަލާއިރު ވެސް ތިމާ ކުރި ހެޔޮ އަދި ނުބައި ކަންތަކެވެ. އަދި ވައްތަ ރާތަށް ބަލާއިރު ވެސް ތިމާ ކުރި ޢަމަލު ފިޔަވައި ނުފެނެއެވެ. އަދި ކުރިމަތިން ބަލާއިރު ފެނޭނީ ކުރިމަތިން ނަރަކަ އެކަނި ކަމުގައި ވާނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެންމެ ކަދުރު ފަޅިއަކުން صدقة ކޮށްގެން ނުވަތަ ހެޔޮ ބަސްބުނެގެން ނަމަވެސް ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާށެވެ. އަދި ބަލާއިރު ފެނޭނީ މެހުގައެވެ. ތިމާ ކުރިމަތިން ނުފެންނަނީ ތިމާ ކުރި ޢަމަލުތަކެވެ.

140 الرابع والْعشرون : عن أَنَسٍ رضي الله قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن الله ليرضى عن الْعبد أَن يأْكُلَ الأَكْلَةَ فيحمده عليها ، أَو يشْرب الشربةَ فيحمده عليها » **رواه مسلم .**

« والأَكْلة » بفتح الهمزة : وهي الْغَدوة أَوِ الْعشوة .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى އަޅަކު ކާތަކެތި ކެއުމަށްފަހު ފަހެ (الحمد لله ގެ ކަލިމަ ކިޔަވައި) الله އަށް حمد ކޮށްފިނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގެންފާވެއެވެ. ބުއިމެއް ބޯފައި އެކަމާ (الحمد لله ގެ ކަލިމަ ކިޔަވައި) الله އަށް حمد ކޮށްފިނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ރުއްސަވާވޮޑިގެންފާވެއެވެ.

141 الْخَامس والْعشْرون : عن أَبِي موسى رضي الله عنه ، عن النبى صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « على كُل مسلمٍ صدقةٌ » قال : أَرأَيتَ إِن لم يجد ؟ قال : « يعمل بِيديه فَينْفَع نَفْسه ويتَصدقُ » : قَال : أَرأَيتَ إِن لم يستطع ؟ قال : يعين ذَا الْحاجة الْملْهوفَ » قال : أَرأَيت إِن لم يستَطع قال : « يأْمر بِالمعروف أَوِ الْخَيرِ » قال : أَرأَيتَ إِن لم يفْعلْ ؟ قال : «يمسك عن الشر فَإِنها صدقةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو موسى، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. (މާތް الله ދެއްވާފައިވާ ކޮންމެ އަދަދު ނުކުރެވޭހާ ، އަދި އެގޮތް ފަހުން ގިނަގިނަ نعمة ތަކުގެ މައްޗަށް ޝުކުރުކޮށް) صدقة ދެއްކުމީ އަދި ކޮންމެ މުސްލިމަކު ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ. (صحابي އަކު) ދެންނެވިއެވެ. صدقة ކުރާނެ އެއްޗެއް ނުލިބިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ އަތުން މަސައްކަތްކޮށް ކުރާނެއެވެ. އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ހެޔޮ ކުރާނެއެވެ. އަދި އެހެން صدقة ދޭނެއެވެ. (صحابي އަކު) ދެންނެވިއެވެ. އެކަމެއް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއް؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޞީބާތެއް ޖެހިގެން ކުރިމަތިވެފައިވާ ކަމެއް ނުވަތަ ކަންބޮޑުވެގެން އުޅޭ މީހާއަށް އެހީތެރިވާނެއެވެ. (صحابي އަކު) ދެންނެވިއެވެ. އެކަމެއް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއް؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަށް އަމުރު ކުރާނެއެވެ. (صحابي އަކު) ދެންނެވިއެވެ. އެކަމެއް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ

ދެން ކިހިނެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގޯސްކަންތައް ތަކުން ދުރުހެލިވެ އުޅޭނެވެ.ޖަހެ
ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ކުރެވޭ صدقة ތެކެވެ.

باب في الاقتصاد في العبادة

އަޅުކަންތަކުގައި މެދުމިން އިޤްތިޞާދު ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (طه 1، 2): {طه، ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى}.

(މިއަކުރުތަކުގެ މުރާދު ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ﷲއެވެ.) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މިقرآنބާވައިލެއްވީ

، ކަލޭގެފާނު ހިތްފުޅު ދަތިވެ [illegible] ނޫނެވެ.

وقال تعالى (البقرة 185): {يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر}

ﷲ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލުއިފަސޭހަކަން އިރާދަކުރައްވައެވެ. އަދި ދަތި އުނދަގޫ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް އިރާދައެއް ނުކުރައްވައެވެ.

142 عن عائشةَ رضي الله عنها أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم دخَلَ عليها وعنْدها امرأَةٌ قال : من هذه ؟ قالت : هذه فُلانَة تَذْكُر من صلاتها قال : « مه عليكُم بِما تُطيقُون ، فَوالله لا يمل الله حتى تَملوا وكان أَحب الدين إِليه ما داوم صاحبه عليه » متفقٌ عليه .

« ومه » كَلمة نَهي وزجرٍ . ومعنى « لا يمل الله » أي : لا يقْطَع ثَوابه عنْكُم وجزاء أَعمالِكُم ، ويعاملكُم معاملةَ الْمال حتى تَملوا فَتَتْركُوا ، فَينْبغي لكُم أَن تَأْخُذُوا ما تُطيقُون الدوام عليه ليدوم ثَوابه لكُم وفَضلُه عليكُم .

މާތް الله ރުއްސުންފުޅުވި عائشةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން [illegible] ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްދުވަހަކު އެކަމަނާގެ ގެކޮޅަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރު އެކަމަނާގެ ގާތުގައި އެކަން އަންހެނަކު އިންއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކޮން އަންހެނެއް ހެއްޔެވެ؟ عائشةَ ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އެއީ މިވެނި އަންހެނެކެވެ. އެކަނބުލޭގެ [illegible] ނަމާދުގެ [illegible] އެކަނބުލޭގެ [illegible] [illegible]. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ [illegible] ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible] އަމަލު [illegible] [illegible] (ހަމަކަށަވަރުން) ކަންތައް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. މާތް الله [illegible]

ހުއްޓާލާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނުހުއްޓާ عمل ކުރަނީސް ثواب ދެއްވުމުގައި الله سبحانه وتعالى ދެމި ނުކަނޑައި ވޮޑިގެންނެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންވެސް ދެމި ނުކަނޑާ ކަޑަނުކުރަން ހުރިގޮތަށް ދެމިހުންނަށް ހެޔޮކަމުގައި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ދެމިތިބޭށެވެ.

ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުކަމުގެ އެންމެ ލޯބިވި ކަމަކީ ހެޔޮކަމުގެ ދެމިހުރުމެވެ. ގަދަ ކުޑަ ކަމަކަށް ވިޔަސް ހެޔޮކަމެއް ދެމިހުރުމެވެ.

143 وعن أَنس رضي الله عنه قال : جاء ثَلاثةُ رهط إِلى بيوت أَزواج النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يسأَلُون عن عبادة النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَلما أُخبِروا كأنهم تَقالوها وقالُوا : أَين نَحن من النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قَد غُفِر له ما تَقَدم من ذَنْبِه وما تأَخر . قالَ أَحدهم : أَما أَنَا فَأُصلي الليل أَبداً ، وقال الآخَر : وَأَنا أَصوم الدهر أبداً ولا أُفْطر ، وقالَ الآخر : وَأَنا اعتَزِلُ النساء فلا أَتَزوج أَبداً، فَجاء رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِليهم فقال : « أَنْتُم الذين قُلْتُم كذا وكذَا ؟، أَما والله إِني لأَخْشَاكُم لله وَأَتْقاكُم له لكني أَصوم وَأُفْطر ، وأُصلي وأَرقُد، وأَتَزَوّج النساء، فمن رغب عن سنتي فَلَيس منى» متفقٌ عليه.

ދަށް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިން ބޭކަލުން نبي ގެ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ގެކޮޅުތަކަށް ވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ އަޅުކަމުގެ ބާވަތްތައް ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަޅުކަމުގެ ވާހަކަ ދެއްވުމުން އެބޭކަލުން ދެކެވަޑައިގަތީ ޢަމަލު މަދު ކަމަށެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނާއި އަޅާބަލާއިރު ތިމަންމެންނަކީ ކިހާ އާދައިގެ ބައެއް ހުއްޓެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި އަދި ފަސްވާނޭ ފާފަތަކާއި ފުއްސަވައިފައެވެ. (އެކަކު އެބޭކަލުންކުރެ އަޅުގަނޑު ތިމަންނަކީ އަބަދަށްޓަކައި ކިހާ ހުރެއެވެ.) އެއިން އަނެއްބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. (ތިމަން ބަހައްޓާ.) ތިމަން މުޅި ހަރަގުޅު ރޯދަހިފާ ނުވިއްލާނަމެވެ. އަދި އަނެއް ބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ތިމަން މަންނަމަ (މުޅި އަހަރަކު) ހުރި ދުވަސްވަރުގައި ޢީދު އަހަރެވެ. (ދެޢީދު ދުވަހާއި أيام التشريق ގެ ތިން ދުވަސް ތައް ފިޔަވައި) އެއްވެސް ދުވަހެއްގައި

ރޯދަ ވީއްލާލައި ނުވާނެއެވެ. އަދި އަނެއްބޭފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ހުންނާނީ އަބަދާއި ހުރެ އަންހެނުންނާއި ކައިވެނި ކުރުން ހުއްޓާލާ ނަމެވެ. ފަހެ (އެބޭފުޅުންގެ އެވާހަކަ އެކަލޭގެފާނަށް އިއްވުމުން) رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم މިބޭފުޅުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. (ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުކަންތަކާ ބެހޭ ވާހަކަ ބުނި ބޭފުޅުން އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޅުކަންތައް ބޮޑު ކަމަށް ދެކިގެން އަޅުކަން ކުރާ ބައެއް ދެކޭ ތިޔަބައިމީހުން ހަމަޖެއްސީތޯ؟ ހާދަން ބަލައްޓާށެވެ. ﷲ ގަސަމް ހުވާކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި އެންމެ ބޮޑަށް ﷲ އަށް ބިރުވެތިވަނީ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި އެންމެ ބޮޑަށް تقوى ވެރިވަނީ މިއަޅާގެވެ. ނަމަވެސް ތިމަން ކަލޭގެފާނު نفل ޢަމަލުވެސް ކުރައްވަމެވެ. އަދި ބައެއް ދުވަސް نفل ޢަމަލު ނުކުރައްވާ ވެސް ހުންނަމެވެ. އަދި نفل ނަމާދު ވެސް ކުރައްވަމެވެ. އަދި އަރާމުކުރައްވާ ވެސް ކުރައްވަމެވެ. އަދި އަންހެނުންނާ ކައިވެނިވެސް ކުރައްވަމެވެ. (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުގަނޑު ސުންނަތަށް ފުރަގަސްދީ ދުރުވާ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ދިމާ ވެގެންވާ ބޭކަލަކު ބަރަކަތުގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ.

144 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « هلَكَ الْمتنَطعون » قالَها ثلاثاً ، رواه مسلم .

« الْمتَنطعون » : الْمتعمقون الْمشَددون في غَيرِ موضع التشْديد .

ދާދި ﷲ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ކިޔުންކަރަ عبدالله بن مسعود ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(އިސްލާމްދީނުގައި ވާ ޙައްދުފަހަނަ ގޮސް ދިރާސާކޮށް) ހަލާކުވި ބައެއް ދިރިއުޅެން ކަމަށް ހަލާކުވެއްޖެ ހަމަވެސް ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. މުސްލިމް ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެކެވެ.

145 عن أَبِي هريرة رضي الله عنه النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : إِن الدين يسرٌ ، ولن يشاد الدين إلا غَلَبه فسددوا وقَاربوا وأَبشروا ، واستعينُوا بِالْغدوة والروحة وشَيءٍ من الدلْجة » رواه البخاري .

وفي رواية له « سددوا وقاربوا واغْدوا وروحوا ، وشَيء من الدلْجة ، الْقَصد الْقصد تَبلُغُوا » .

قوله : « الدين » هو مرفُوعٌ على ما لم يسم فَاعلُه . وروي منْصوباً ، وروي: « لن يشَاد الدين أَحدٌ » .. وقوله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِلا غَلبه » : أَي : غَلبه الدين وعجز ذلك الْمشَاد عن مقَاومة الدين ِلكثْرة طُرقه . « والْغَدوةُ » سير أَول النهار . «والروحةُ » : آخر النهار «والدلْجةُ » : آخر الليل . وهذا استَعارةٌ ، وتَمثيلٌ ، ومعناه : استَعينُوا على طاعة الله عز وجل بالأعمال في وقْت نشاطكُم ، وفَراغ قُلُوبِكُم بحيثُ تَستلذون الْعبادةَ ولا تسـأَمون مقْصودكُم ، كَما أَن الْمسافر الْحاذقَ يسير في هذه الأوقَات ويستَريح هو ودابتُه في غَيرها ، فيصلُ الْمقْصود بِغَير تَعبٍ ، والله أَعلم .

[illegible] الله [illegible] [illegible] أَبو هريرة ، نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވެވިއެވެ. [illegible] حديث ކުރެއްވެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމް ދީނަކީ ލުއި ފަސޭހަ ކަމުގެ ދީނެކެވެ . އަދި ދީނީ ކަންތައްތަކުގައި ހަރުކަށިވެގެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] (ދީނީ ކަންތައްތަކުގައި) [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) ثواب [illegible] [illegible] [illegible] خبر [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible].

146 وعن أَنسٍ رضي الله عنه قال : دخَلَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم الْمسجِد فَإِذَا حبلٌ ممدودٌ بين الساريتَين فقالَ : « ما هذَا الْحبلُ ؟ قالُوا ، هذا حبلٌ لِزينَب فَإِذَا فَترتْ تَعلقَتْ به . فقال النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم : « حلّوه ، لِيصل أَحدكُم نَشَاطَه ، فَإِذا فَتر فَلْيرقُد » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أَنَسގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم މިސްކިތަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު މިސްކިތުގެ ދެތަނބަށް ދަމާފައިހުރި ވާފަނެއް ދެކެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކޮން ވާފަނެއް ހެއްޔެވެ؟ (اصحاب ބޭކަލުން) ދެންނެވިއެވެ . މިއީ زينَبގެފާނު އައްސަވާފައިވާ ވާފަނެކެވެ. އެކަމަނާ (نفل) ނަމާދުކުރަމުން ގެންދާއިރު ވަރުބަލިވާ ގޮތްވުމުން އެވާ ފަނުގެ އެހީގައި ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރަނީ އެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެވާ ފަން ނަގާލާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ކުރަނީނަމަ [illegible] [illegible] ހުރެގެން ނަމާދު ކުރާށެވެ. އަދި ނިންދަށް ވަރުބަލިވެއްޖެނަމަ ފަހެ ނިދާލުން ހެއްޔެވެ.

147 وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِذَا نَعس أَحدكُم وهو يصلي ، فَلْيرقُد حتى يذْهب عنْه النوم ، فإِن أَحدكم إِذَا صلى وهو نَاعسٌ لا يدرِي لعله يذْهب يستَغْفر فيسب نَفْسه » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عائشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދު ކުރަމުން ގެންދަނިކޮށް ނިދި [illegible] ([illegible]) ނިދީގެ ވަރުބަލިކަން ފިލައިގެން ދާންދެން [illegible] އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުކުރާ ހިނދު ނިދި [illegible] [illegible] استَغْفر اللهُ ކިޔުމުގެ ބަދަލުގައި ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ނުބައި دعاء ކުރެވި (އަނގައިން [illegible] ބޭރުވެގެން) [illegible] [illegible] ވާނެއެވެ.

148 وعن أَبِي عبد الله جابر بن سمرةَ رضي الله عنهما قال : كُنْتُ أُصلي مع النبي صلّى اللّهُ عليه وسلم الصلَوات ، فَكَانَتْ صلاتُه قَصداً وخُطْبتُه قَصداً » رواه مسلم .

قولُه : قَصداً : أَي بين الطول والْقصرِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله جابر بن سمرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ފަހަތުން ނަމާދުތައް ކުރެވުނު ނަސީބުވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުގެ ވަގުތު މެދު މިންވެގެން ވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ خطبة ވަގުތު ވެސް މެދުމިން ވެގެން ވެއެވެ.

149 وعن أَبِي جحيفَةَ وهبِ بنِ عبد الله رضي الله عنه قال : آخَى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم بين سلْمان وأَبِي الدرداء ، فَزار سلْمان أَبا الدرداء ، فَرأَى أُم الدرداء متَبذلَةً فقالَ : ما شأْنُك؟ قالَتْ : أَخوْك أَبو الدرداء ليس له حاجةٌ في الدنْيا . فَجاء أَبو الدرداء فَصنَع له طَعاماً ، فقالَ له : كُلْ فَإِنِي صائِمٌ ، قالَ : ما أَنا بآكِلٍ حتى تأْكُلَ ، فَأَكَلَ ، فَلما كان الليلُ ذَهب أَبو الدرداء يقُوم فقالَ له : نَم ، فَنَام ، ثُم ذَهب يقُوم فقالَ له : نَم ، فَلما كان من آخرِ الليل قالَ سلْمان : قُم الآن، فَصليا جميعاً ، فقالَ له سلْمان : إِن لربك عليك حقّا ، وإِن لنَفْسك عليك حقّا ، ولأَهلك عليك حقّا ، فَأَعطِ كُلّ ذي حق حقه ، فَأَتَى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَذَكر ذلك له ، فقالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « صدقَ سلْمان » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو جحيفَة وهب بن عبد الله ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم (މަދީނާއަށް ހިޖުރަ ކުރެއްވުމަށްފަހު مهاجري ބޭކަލުންނާއި انصاری ބޭކަލުންގެ ދެމެދުގައި أخ ވަންތަކަން ބަހައި ކުރެއްވި ހިނދު) سلمان الفارسی އާއި أبو الدرداءއާއި ދެބޭކަލުންގެ ދެމެދުގައި أخ ވަންތަކަން ގާއިމުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ (އެއްދުވަހަކު) سلمان، أبو الدرداء އަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު ދެކެވަޑައިގަތީ أم الدرداء (އެބަރީ أبو الدرداء ގެ އަނބިމީހާ) ބާ ހެދުންތަކެއް ލައިގެން ތިއްބެވިތީ އިންދައެވެ. ފަހެ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ މިހެން އިންނެވީ ކޮންކަމަކާ ހެއްޔޭ ކިޔާ ސުވާލުކުރެއްވުމުން ދެއްކެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. (ކަލޭގެ ބޭބެ ނުވަތަ ބޭނުމެއް ނެތް މީހެއްގެ؟) މިއީ ގެ أخ أبو الدرداء އަޚާ ދުނިޔޭގެ އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނެތެވެ. (ކޮށްފައިނުވާ (أبو الدرداء، سلمان އަށް ކެއުމަށް ތައްޔާރުކޮށް ކާން ދިނެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ.

ފަރީއްކުޅުއްވާށެވެ . ތިމަންނަ މިހިރީ ރޯދަ އަށެވެ. سلمان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ފަރީއްނުކުޅުއްވާހާ ހިނދެއްގައި ތިމަންނަވެސް ނުކާނަމެވެ. (އަށްދު ރަހުން ގޯސް) ފަހެ އެ صحابي ވެސް ފަރީއްކުޅުއްވައި ފިއެވެ. ދެން ރޭގަނޑު ވުމުން أبو الدرداء ނަމާދުކުރަން އުޅުއްވިއެވެ. އެހިނދު سلمان، أبو الدرداء އަށް ނިދުމަށް (ބާރު އަޅުއްވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެން ކަމުން ނިދަން އޮށޯވެއްޖެއެވެ. ދެން ނިދަން އޮށޯވެގެ ތިބި ތެރެއިން ތެދުވުން އުޅުއްވުން ފުއްދުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިވެސް ނިދާށެވެ . ދެން (ރޭގަނޑުގެ ނިމުމާކައިރިވެ) ފަތިސްވަން ގާތްވުމުން سلمان ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު ތެދުން ތެދުވާށެވެ. އަދި (ތެދުވެވަޑައިގެން) ދެބޭކަލުން އެކުގައި ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު سلمان އެ صحابي އަށް ދެންނެވިއެވެ. (ދެންނެވީއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ހެއްދެވި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ތިބާއަށް އަދާ ކުރަން ޖެހޭ حق ތަކާއި ތިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ މައްޗަށް އަދާ ކުރަން ޖެހޭ حق ތަކާއި ވެސް ތިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިގެން ވެއެވެ. އަދި ތިބާގެ އަނބިމީހާއަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حق ތަކާއިވެސް ތިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިގެން ވެއެވެ. ފަހެ މިހެން ކޮންމެ ބައެއްގެ حق ތަކާއިވެސް ރަނގަޅަށް އަދާކުރައްވާށެވެ. ފަހެ (ދެބޭކަލުން އެޖެއްސެވުމުގައި އެކަމުގެ ރަނގަޅުގޮތް އޮޅުން ފިލުވުމުން) އެ صحابي نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެމީހުން އެވާހަކަ ދެންނެވިއެވެ. އެހިނދު ފަހެ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سلمان އެވިދާޅުވީ ތެދު ތެދެކެވެ.

150 وعن أبي محمد عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : أُخْبِر النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أني أَقُول : والله لأَصومن النهار ، ولأَقُومن الليلَ ما عشْتُ ، فقَالَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «أَنْتَ الذي تَقُول ذاك ؟ فقُلْت له : قَد قُلتُه بأَبِي أَنْتَ وأُمي يا رسول الله . قالَ: « فَإِنكَ لا تَستَطيع ذلِك ، فَصم وأَفْطر ، ونَم وقُم ، وصم من الشهرِ ثَلاثَةَ أَيامٍ فَإِن الْحسنَةَ بعشْرِ أَمثَالها ، وذلك مثْلُ صيامِ الدهرِ قُلْت : فَإِني أُطيق أفْضلَ من ذلك قال : فَصم يوماً وأَفْطر يومين ، قُلْت : فَإِني أُطيق أفْضلَ من ذاك ، قَالَ : « فَصم يوماً وأَفْطر يوماً ، فَذلك صيام داوود صلى الله عليه وسلم، وهو أَعدلُ الصيامِ » . وفي رواية : « هو أَفْضلُ الصيامِ » فَقُلْتُ فَإِني أُطيقُ أَفْضلَ من ذلك ، فقال رسول الله

صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا أَفْضلَ من ذلك» ولأن أَكُون قَبلْتُ الثلاثَةَ الأيامِ التي قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَحب إِلي من أَهلي ومالِى.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو محمد عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އައްޑުހަރަކަށް ބުނީމެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ދުނިޔޭގައި ހުރިހައި ދުވަހަކު ދުވާލު ހުންނާނީ ރޯދައިގައެވެ. ރޭގަނޑު ހުންނާނީ ދަމުނަމާދުގައެވެ. މިވާހަކަ އަޑުއިވިވަޑައިގެން ކަށަވަރުކޮށްލެއްވުމަށް ބަޔާކުރެއްވި نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި މިވާހަކަ ދައްކަވައިފިއެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނު އައްސަވިއެވެ. ތިބާ އެފަދައިން އަހަރެން ބުނަނީ ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ! ތިމަންނަ އެގޮތަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް މިއީ ކުޅަދާނަ ކަމެއް ނޫނެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެނީ ތިބާ އަށް ކަންނުކުޅެދޭނެއެވެ. ފަހެ (ސުންނަތް) ރޯދަ ބައެއް ދުވަހު ހިފާށެވެ. އަދި ބައެއް ދުވަހު ނުހިފާށެވެ. އަދި ބައެއް ރޭތަކުގައި ނިދާށެވެ. އަދި ބައެއް ރޭތަކުގައި ނަމާދުކުރާށެވެ. އަދި މިގޮތުން މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. ފަހެ މިހާރު ކޮންމެ ހެޔޮ ޢަމަލެއްގެ އަގު ދިހަ ގުނަ ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. އެކަމަކީ (މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުމަކީ) މުޅި އަހަރެއްގައި ރޯދަހިފުމާ އެއްވަރަކަށް ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނައަށް އެއަށްވުރެ މާ ރަނގަޅު ކަމެއް ކުޅަދާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެން ވައްދައިގެ ދެން ދުވަހުން އެއްދުވަހު ހިފާށެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އަހަރެމެންނަށް ބޮޑުކަން ތިމަންނައަށް ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ވަކިއަށް ދެ ދުވަހުން އެއްދުވަހު ހިފާށެވެ. އެއީ داوود عليه السلام ހިފެއްވި ގޮތެވެ. އަދި އެއީ އެންމެ އިންސާފުވެރި ރޯދައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ އެންމެ މާތް ރޯދައެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް ތިމަންނައަށް ކުޅަދާނެއެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްވުރެ މާތް ގޮތެއް ނުވެއެވެ. (އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ.) މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވިދާޅުވި އެ ތިން ދުވަސް

ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފަން حديث ކުރެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު قبولކުރެވުނުނަމަ ކިހާ ރަނގަޅު ވީހޭ މިހާރު މުސްކުޅިވެ ދިޔަ ވަގުތު އެކަލޭގެފާނަށް ފެނި ހުންނަން އުނދަގޫ ވާތީ ހިތާމަކޮށް އެބަހުރެއެވެ. ތިމަންނަގެ އަނބި ދަރިންނާއި މެހުމާނުން ވެރިންވެސް އަރާމުވެސް ތިމަންނައަށް ޙައްޤުވިޔަން (މިހާރު) ބޭނުންވެއްޖެއެވެ.

وفي روايةٍ : « أَلم أُخْبَر أَنك تَصوم النهار وتَقُوم الليلَ ؟ » قلت : بلى يا رسول الله . قال : « فَلا تَفْعل : صم وَأَفْطر ، ونَم وقُم فَإن لجسدك عليك حقًّا ، وإن لعينَيك عليك حقًّا وإن لزوجِك عليك حقًّا ، وإن لزورك عليك حقًّا ، وإن بحسبك أَن تَصوم في كُل شَهرٍ ثَلاثةَ أَيامٍ ، فَإن لَك بِكُل حسنةٍ عشْر أَمثَالِها ، فَإذن ذلك صيام الدهرِ» فشَددتُ فَشُدد علي ، قُلْتُ : يا رسول الله ِإنّي أَجِد قُوةً، قال : « صم صيام نَبِي الله داود ولا تَزد عليه» قلت: وما كان صيام داود؟ قال : « نصفُ الدهر » فكَان عبد الله يقول بعد ما كَبِر : ياليتَني قَبِلْتُ رخْصةَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް خبر ލިބިފައި ވޭތާ ދުވާލު ރޯދަ ހިފާ އަދި ރޭގަނޑު ނަމާދުގައި ތެދުވުމަށް ގެންދާ ވާހަކަ ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ! އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަކު ނުކުރާށެވެ. (ސުންނަތް) ރޯދަ ބައެއް ދުވަހު ހިފާށެވެ. އެހެންބައި ދުވަހު ނުހިފާށެވެ. އަދި ނިދާށެވެ. އަދި ދަމު ނަމާދުވެސް ކުރާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގެ މައްޗަށް އަދާ ކުރަންޖެހޭ حقّތައް (އެބަހީ : އަރާމު ދިނުމުގެ حقّތައް) ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ދެލޮލަށް އަދާ ކުރަންޖެހޭ حقّތައް ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އަނބިމީހާއަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حقّތަކެއް ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ މެހުމާނުންނަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حقّތަކެއް ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ. (މިހެން ކަމަށްވާތީ) ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު (نفل) ރޯދަ ހިފުމުން ފުދޭނެކަން ކަށަވަރެވެ. (އެހެނީ) ފަހެ ކޮންމެ ހެޔޮ ޢަމަލަކަށް އޭގެ ދިހަ ގުނަ ثواب ވެއެވެ. އެގޮތުން ބަދަލުގައި މުޅި އަހަރު ދުވަހު ރޯދަ ހިފުންހުރުމާ ވާނެއެވެ. އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އެ ارشاد ތައް قبولނުކުރީތީ ދެރަވަމުން

އުޅެގެބުމުން ތިމަންނަގެ ވަސްކަމުން މިއަދު ދިވެހި އުނދަގޫވެއް ދެދުވަހު ވެއްޖެއެވެ. (އަހަރެން ބި
ކޮށިލި އަރިހުން) ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަހަމަވަރުން ތިމަންނަ އަށް
އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް (އަހަރެން ކުޅަދާނަން) ހަމަކަމާއި ކުޅަދާނަކަން ހުރިގޮތުން ވާނެއެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. (އަހަރެން ވެއްޖެއްސާ) نبي އާ داوود (عليه السلام) ރޯދަ ހިއްޕެވީ ގޮތަށް ރޯދަ
ހިފާށެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ގިނަ ނުކުރައްވާށެވެ. ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. داوودގެ ފާނު ރޯދަ
ހިއްޕެވީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޯދަ ހިއްޕެވީ އަހަރަކު
ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ދުވަހުން ހިތްވަރުގައެވެ. (އެބަހީ ކޮންމެ ދެދުވަހުން އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިއްޕެވިއެވެ.) ދަރަ
އެ صحابي ދުސްވާލި ޖުޅުވުމުން ވިދާޅުވުމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދުވަރު رسول الله صلّى اللهُ عليه
وسلم ارشاد ދެއްވި ގޮތުން ރޯދަ ހިފާ ދުވަސް ރޯދަ ހިފުމުގެ އެއްބަސް ވެވުނުނަމަ ހިޔާ ރަނގަޅު
ވީހެއްޔެވެ؟

وفي رواية : « أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تصوم الدهرِ ، وتَقْرَأُ الْقُرآن كُلّ ليلةٍ ؟ » فَقُلْتُ : بلى يا رسولَ الله ، ولَمْ أُرِدْ بذِلك إِلا الْخيرَ ، قَالَ : « فَصُمْ صوم نَبِيِّ الله داود ، فَإِنه كَانَ أَعبدَ الناس ، واقْرَأْ الْقُرآن في كُلّ شَهرٍ » قُلْت : يا نَبِيَّ الله إِني أُطيقُ أَفْضَل مِن ذلكَ ؟ قَالَ : « فَاقْرأه في كُلّ عشرِين » قُلْت : يا نبي الله إِني أُطيقُ أَفْضَل مِن ذَلِكَ ؟ قَالَ : «فَاقْرَأْهُ في كُلّ عشْرٍ » قُلْت : يا نَبِيَّ الله إِني أُطيقُ أَفْضَلَ من ذلِكَ ؟ قَالَ : « فَاقْرَأْهُ في كُلِّ سبعٍ ولا تَزِدْ علَى ذَلِكَ » فَشَدَّدتُ فَشُدِّد عليَّ ، وقَالَ لِي النبِيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِنكَ لا تَدْرِي لعلكَ يطُولُ بِكَ عمرٌ قالَ : فَصِرت إِلى الذي قَالَ لِي النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَلَما كَبِرْتُ ودِدتُ أَني قَبِلْت رخْصةَ نَبِيِّ الله صلّى اللهُ عليه وسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް خبر ލިބުނީ ތިބާ މުޅި ދުވާލު (نفل
) ރޯދަ ހިފާ އަދި މުޅި ރޭގަނޑު قرآن ކިޔަވުމުގައި ހޭދަކުރަމުން ގެންދާ ވާހަކަ ހެއްޔެވެ ؟
ދަންނަވާލީމެވެ. އާދޭހެވެ! އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް އެ عمل ބާރުގައި ހަކަތައާއި
مقصد ޙާޞިލުވަނީ އެހެން ތަނަވަސް مقصد އެއް ނުވެއެވެ . حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. نبي އާ داوود
عليه اللأسلام ރޯދަ ހިއްޕެވީ ގޮތަށް ރޯދަ ހިއްޕަވާށެވެ. ދެން ހަމަހަމަވަރުން އަހަރެމެންނަށް
މިސްވާކުގެ ބޮރުގައިވާ އެނދު ބޮޑު އަޑުވެރި ކާރިއްޔާތެވެ. އަދި ކަމަކު قرآن (ކޮންމެ

ދުވަހަކުން ފޮތެއް) ختم ކުރަމުން ގެންދަވާށެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ نبيއާ އެވެ. ތިމަންނައަށް މިއަށް ވުރެ ބޮޑަށް (އަޅުކަންކުރުމުގެ) ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ވެއްޖެއްޔާ ކޮންމެ ވިހި ދުވަހުން ختمމެއް ކުރަމުން ގެންދަވާށެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ نبيއާ އެވެ. ތިމަންނައަށް މިއަށްވުރެން ބޮޑަށް ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވެއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ކޮންމެ ދިހަ ދުވަހުން ختمމެއް ކުރަމުން ގެންދަވާށެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ نبي އާ އެވެ . ތިމަންނައަށް އެއަށްވުރެން ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ކޮންމެ ހަތް ދުވަހުން ختمމެއް ކުރަމުން ގެންދަވާށެވެ. އަދި އޭގެ އަވަސް ނުކުރައްވާށެވެ. (އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަންނަ އަމިއްލައިން އުނދަގޫ ގޮތް اختيار ކުރުމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނައަށް އުނދަގޫ ގޮތް އުފުލަން ޖެހުނީ އެވެ. އެހިނދުގެވެސް نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ތިބާ މުސްކުޅިވެ ވާނެކަން ނުވިސްނެނީ ބޭއެވެ؟ މި صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ހަޤީޤަތުގައިވެސް ކަންހިނގީ ތިމަންނަގެ އުމުރު ދިގުވެގެންގޮސް نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވި ގޮތަށެވެ.

ފަހެ ތިމަންނަ މުސްކުޅިވެ (ވަރުދެރަވުމުން) ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނަމުން ގެންދިޔައީ މުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެވިދާޅުވި ގޮތަށް ކަންތައް ކުރެވުމުންނަމަ ވިޔާ ރަނގަޅު ވީބޭއެވެ.

وفي رواية : « وإن لولدك عليك حقّا » وفي روايةٍ : لا صام من صام الأبد » ثَلاثاً .

وفي روايةٍ : « أَحب الصيامِ إِلى الله تَعالى صيام داود ، وأَحب الصلاة إِلى الله تَعالى صلاةُ داود : كان ينَام نصفَ الليل ، ويقُوم ثُلُثَه ، وينَام سدسه ، وكان يصوم يوماً ويفْطر يوماً ، ولا يفر إِذَا لاقَى » .

وفي رواية قالَ : أَنْكحني أَبِي امرأَةً ذَاتَ حسبٍ ، وكان يتَعاهد كَنته أي : امرأَة ولده فَيسأَلُها عن بعلها ، فَتَقُولُ له : نعم الرجلُ من رجل لم يطأْ لنَا فراشاً ولم يفتشْ لنَا كَنَفاً منْذُ أَتَينَاه فَلما طالَ ذَلك عليه ذكر ذلك لِلنبي صلّى اللهُ عليه وسلم . فقَالَ : « الْقَني به » فلقيتُه بعد ذلك فَقَالَ : « كيفَ تَصوم ؟ » قُلْتُ كُلّ يوم ، قَالَ : « وكيفَ تَخْتم ؟ » قلت: كُلّ

ليلة ، وذكر نحو ما سبق وكان يقرأُ على بعض أَهله السبع الذي يقرؤه ، يعرضه من النهار لِيكُون أَخف عليه بالليل ، وإِذَا أَراد أَن يتقوى أَفْطَر أَياماً وأَحصى وصام مثْلهن كَراهيةَ أَن يتْرك شيئاً فارقَ عليه النبي صلّى اللهُ عليه وسلم .

كُل هذه الروايات صحيحةٌ معظَمها في الصحيحين وقليلٌ منْها في أَحدهما .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދިބާގެ ދަރީންނަށް އަހާ
ކުރަންދީ ހައްޖަވައި ދިބާގެ ހަމްދަނެއް ވެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހު (ސުންނަތް) ރޯދައަށް ހުންނަ މިހާރު
ރޯދަވިއަސް ނޫނެވެ. އެގޮތުން ތިން ފަހަރު حديث ކުރެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރޯދަ ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ލޯބިވެވޭން ބޮޑު ވަގުތުވަނީ
داوود عليه اسلامގެ ރޯދައެވެ .އަދި ނަމާދުގެ ތެރެއިން އެންމެ ލޯބިވެވޭން ބޮޑު ވަގުތުވަނީ
داوود عليه اسلامގެ ނަމާދެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑު ދަބައިކަލާ އައްބަހައްގައި ނިދި
ކުރައްވައެވެ. އަދި (އެއްތިރީގަ) ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކަލައިބައިގައި ތެދުވެވުޑައިގަން
ނަމާދުކުރައްވައެވެ. އަދި އެއްހަޔަ ރޭގަނޑުގެ ހަބައިކަލައިބައިގައި ނިދިކުރައްވައެވެ.
އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވަހުން އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފުއްވައެވެ. މިހެންކަމުން އެކަލޭގެފާނު
ދުޝްމަނުން ނާއި ހަނގުރާމަ ކުރައްވާ ހިނދު ފުރަސްދޭހި ވެޖެހުނީ ނުފުއްދަވައެވެ. އެބަހީ : އަވަހަށް
ކުރައްވާއިރު ހަރުދަނާ ކުރައްވަން ގެނދުވައިގެވެ ހިތްގަދަ ހިތްހަނި އެބދުވަސް
ދުވަހު ކަމެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (އެ صحابي) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބައްޕާފުޅު
ތިމަންނަގެ ކައިވެނި ބޮޑުންގެ އާއިލާގެ އަންހެން ބޭބެކަލާއި އެކު ކުރެއްވިއެވެ.
އެހެންކަމުން ބައްޕާފުޅު ދަރިބިދޭސީގެ ކަނބަލުން ރަނގަޅުކަމާއި ގާތް ސުވާލުކުރައްވައެވެ
ދެއްވިއެވެ .(އަދި އެކަލަބަޔާގެ ފިރިހެނުގެ ފަރުވާން ދެރަގެއް މަދުވެރިވެސް ވިޔާ ބަލާ
ހެއްދެވިއެވެ .) މިގޮތުގެ ވަޒީން (އެއްފުރަރާކު) މިކަމުގެ ގޮތުން ވެސް ތިމަންނާއި ބަލަ

ގޮތުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ފިރިއެއްގެ ހައިސީއްޔަތުން ބަލާއިރު ބިމަންނަގެ ފިރިމީހާ ހުރިހާ ގޮތަކުންވެސް މޮޅު އިތުރު ވެގެން ވެއެވެ. ނަމަވެސް (އަޅުކަމާއި ހުރެ އެބޭކަލަކަށް ބިމަންނާއެކު އިނދެން ކޮށްލާން ފުރުސަތެއް ނުލިބެއެވެ. އަދި ބިމަންނަ ވިގެއަން އަހީއްސަކުރުން ބިމަންނާއެކު މުނިފޫހި ފިލުވައިލުމުގެ ވަގުތެއް ނުލިބެއެވެ. ފަހެ ބިމަންނަގެ އަޅުކަމުގެ ވަގުތު އެގޮތުން ދިގުލާން ފުރަވުމުން އާވަހަކަ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިމަންނާއި އެކަލޭގެފާނާ ބައްދަލު ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ ބިމަންނަ އަނގައިފުރި އެކަލޭގެފާނާ ބައްދަލު ކުރީމެވެ. އަހަނދި އައިސްވިއެވެ. ތިބާ ރޯދަ ހިފަން ކޮން ގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ ؟ ބިމަން ދަންނަވަމެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކުވެސް ރޯދަ ހިފަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ختم ކުރައްވަނީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ ؟ ބިމަން ދަންނަވަމެވެ. ރޭއަކު ختمއެކެވެ. (މި خبر އައިސްފައިވާ އެކަލޭގެފާނު އިސްވެދިޔަ ރިވާޔަތުގެ ބައެއްވެސް ބަޔާންވެގެންވާ ފަދައިން) ސުންނަތުން އަޅުކަންބަޔަކު عمل ކުރަންވާނީ މެދުމިންގޮތަށް (ހެޔޮގޮތް) ބަޔާން ކޮށްދެއްވިއެވެ .

(އެބަހީ އެންމެ ރަނގަޅުގޮތް ދެ ދުވަހުން އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއި އަދި އެންމެ ރަނގަޅުގޮތްވެސް ހަތް ދުވަހުން قرآن އެއް ختم ކުރުމުގެ ارشاد ދެއްވިއެވެ.)

ދަންނައެވެ. މި صحابي މުސްކުޅިފުޅުވުމުން ފަސޭހަކުރުމުގެ ގޮތުން ރޭގަނޑު ދުވަސްވަރު ގައި قرآنން ތިލާވަތަށް ދުވާލުގައި ގޭގެ ކޮންމެވެސް މީހަކާ ފުރަތަމަ ކިޔަވާލެއްވުމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ވަގުތު ދެރަވުމުގެ ސަބަބުން (نفل) ރޯދަ ނުހިފޭ ދުވަސްތައް ހަނދާނުގައި ބަހައްޓަވާގެން ވަރުގަދަ ވުމުން އެދުވަސްތަކާ އެ ރޯދަތައް قضاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެހީ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޔާތުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ދެއްވެވުމުން ވާހަކަބައި އެއްގޮތަށް عمل ކުރުމަކީ މުސީބާތެއް ކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ .

151 وعن أَبِي ربعي حنْظَلةَ بنِ الربيع الأُسيدي الْكَاتب أَحد كُتَّابِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : لقيَني أَبو بكْر رضي الله عنه فقال : كيفَ أَنْتَ يا حنْظَلةُ ؟ قُلْتُ : نَافَقَ حنْظَلَةُ ، قَالَ : سبحان الله ما تقُولُ ؟، : قُلْتُ : نَكُون عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم

يذكرنا بالْجنة والنارِ كأنا رأْي عين ، فإذَا خرجنَا من عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم عافسنَا الأزواج والأولاد والضيعات نسينا كثيراً قال أبو بكْر رضي الله عنه : فوالله إنا لنَلْقى مثْلَ هذَا فانْطلقْتُ أنَا وأبو بكْر حتى دخَلْنَا على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . فقُلْتُ نافَقَ حنْظَلَةُ يا رسول الله ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « وما ذَاك؟» قُلْتُ: يا رسولَ الله نكون عنْدك تُذَكرنَا بالنارِ والْجنَة كأنا رأْي العينِ فإذَا خَرجنَا من عنْدك عافسنَا الأزواج والأولاَد والضيعات نَسينَا كثيراً . فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «والذي نَفْسي بِيده أن لَو تَدومون على ما تَكُونُون عنْدي وفي الذكْر لصافَحتْكُم الملائِكةُ على فُرشكُم وفي طُرقكُم ، ولكن يا حنْظَلَةُ ساعةً وساعةً » ثَلاثَ مراتٍ ، رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو ربعي حنْظَلَةَ بنِ الربيع الأسيدي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެއީ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކާތިބުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންނާއި މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكرٌ ގެ ގާތު ބައްދަލުވިއެވެ. އަދި އެއްސެވިއެވެ. އޭ حنْظَلَةُ އެވެ. ހާލު ކިހިނެއް ތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. (ކޮންހާލެއްތޯ ހުސްނާނީ) ތިމަންނަ حنْظَلَةُ ދިރިހީ منافقއަކަށް ވެދާނެ ކަމުގެ ބިރު ހީވެއްޖެއެވެ. أبو بكرٌ ގެ ގާތު ވިދާޅުވިއެވެ. سبحان الله އެވެ. ތިހިރަ ކިޔަނީ ކޮންކަމެއް (ވިދާޅުވީ) ވަރަކަށް ކަލޭ ބުނީތޯ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. (މިހެން ނުބަލަނީ ކީއްވެގެން ކަލޭތޯ ؟) ތިމަންމެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިބޭ ހިނދު އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވާ އަޅު އިވުމުން (ހަމަ އިމާނާ ކަންކަން ލޮލުން ބޭ ކަމުން) އެކަންކަން ދެކެނީ ދެން ލޮލުން ފެންނަހެން ހީވާ ކަހަލައެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ނިކުމެގެން އަހުރެން އަނބިދަރިންނާއި ބައްދަލުވެ ދުނިޔޭގެ ކަންކަމާއި ކުރިމަތިވެގެން އަޅުގަނޑު ކުރީގައި އިވުނު އެއްޗެހި ކަމުގެ އަސަރު މަދުވެ ނިކުން ހަނދާން ނެތިގެން ހިނގައިދެއެވެ. (އަހުރެނު) أبو بكر ގެ ގާތު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމެވެ ތިމަންވެސް ބޭނުމެވެ . ހަމަ ކަލޭގެ ހާލު ތިމަންނަށްވެސް ދިމާވެއެވެ . (ދެން) ދެން ތިމަންނާއި އަދި أبو بكر ގެ ގާތު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް ހިނގައްޖައީމެވެ . ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حنْظَلَةُ ދިރިހީ منافقއަކަށް ވާން ގޮސްފައެވެ.

ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. އެއީ ކޮންކަމަކާއި ލައިގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތިބޭއިރު ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ އާއި ނަރަކައިގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވާ އަޑުއިވިފައި އީމާންކަން ތާޒާވާލެއް ބޮޑުކަމުން ހީވަނީ އެކަންތައްތައް ލޯމަތިން ފެންނަނީ ހެންނެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ނިކުމެގެން ގޮސް އަނބިދަރިންނާއި ބައްދަލުވެ ދިރިއުޅުމުގެ ކަންތައްތައް ކުރިމައްޗަށް އައުމުން އެހުރިހާ ކަންތައްތައް ހަނދާންނެތިގެން ހިނގައިދަނީއެވެ. އެހިނދު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތިއްބަވާ ހިނދު އެތިއްބަވާފަދައިން އީމާންތެރިކަމުގެ ފިކުރު ސިކުނޑީގައި ބަހައްޓައިގެން އަދި الله އަށް ޒިކުރު ކުރުން ދެމި ތިއްބެވިއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން މަގުން ހިނގާފައިދާއިރުވެސް އަދި ނިދަން އޮށޯވެނިއިރުވެސް ملائِكة ބޭކަލުން ތިޔަބައިވެސް ކޮނޑާ ކޮނޑު ޖައްސާ ސަލާމް ކުރައްވާނެއެވެ . އޭ حنْظَلَةُ އެވެ . (ތިގޮތަށް އަނބިދަރިންނާއި އަދި ދިރިއުޅުމުގެ ކަންތައްތަކާއި އުޅުމަކީ منافق ވެގެންނެވީ ކަމެއް ނޫނެވެ .)އެހެންކަމުން އެއް ވަގުތުގައި އަޅުކަމެވެ . އަނެއް ވަގުތުގައި ދިރިއުޅުމެވެ .

152 وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال : بينما النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يخْطُب إِذَا هو برجلٍ قَائِمٍ ، فسأَلَ عنْه فَقَالُوا : أَبو إِسرائيلَ نَذَر أَن يقُوم في الشمس ولا يقْعد ، ولا يستَظل ولا يتَكلم ، ويصوم ، فقالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « مروه فلْيتكَلم ولْيستَظل ولْيتم صومه » رواه البخاري .

[illegible] الله އެދެބޭފުޅުންނާއި ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن عباس ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . (އެއްފަހަރަކު) نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم خطبة އެއް ދެއްވަމުން ގެންދަވަނިކޮށް ކުއްލިއަކަށް ފެނިވަޑައިގަތީ މީހަކު އަބަދުވެސް ކޮޅަށް ހުންނަ މީހެކެވެ . އެހެންކަމުން އެމީހާއީ ކާކު ތޯ އެއްސެވިއެވެ؟ ފަހެ اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ . އެއީ أبو إسرائيل ނަމަކަށް ކިޔާ ބޭކަލެކެވެ. އެބޭކަލަކު [illegible] މީހުންނާ ވާހަކަ ނުދެއްކެވުމާއި އަވީން [illegible] އެއްވެސް ހިޔަލަކަށް ނުވަންނަމުގައި ތަނެއްގައި ނުއިށީނުމާއި (މުޅި ދުވާލު

ހަތަރުވަމު) އަވީގައި ހުރުމަށް ނަދުރެއް ގަނެގެން ރޯދައަށެވެ . އެހިނދު نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެބޭކަލަކަށް އަންގަވާށެވެ . ވާހަކަ ދައްކަވާށެވެ . (އަވިން) ހިޔަލަށް ވަންނާށެވެ . އަދި އިށީންނާށެވެ . އަދި ރޯދަ ފުރިހަމަ ކުރައްވާށެވެ .

باب في المحافظة على الأعمال

ހެޔޮ عمل ކުރުންމަތީ ދާއިމްވެ ތިބުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الحديد 16): {ألم يأن للذين آمنوا أن تخشع قلوبهم لذكر الله وما نزل من الحق، ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم}.

الله ހަނދުމަކުރުމުގައި ، حق ބަސްފުޅު ގެ ތެރެއިން ބާވައިލެއްވި [illegible] އެއުރެން ހިތްތައް [illegible] ، [illegible] ، އީމާން ވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނާންނަނީހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ ، އެއުރެންނަށް ޒަމާން ދިގުވެގެން ދިޔައެވެ . ދެން (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވިއެވެ .

قال تعالى (الحديد 27): {ثم قفينا على آثارهم برسلنا وقفينا بعيسى ابن مريم وآتيناه الإنجيل، وجعلنا في قلوب الذين اتبعوه رأفة ورحمة، ورهبانية ابتدعوها ما كتبناها عليهم إلا ابتغاء رضوان الله، فما رعوها حق رعايتها}.

ދެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެބަޔަކުމެންގެ ވިދިގެން ފަހަތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ފޮނުއްވީމެވެ . އަދި مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެ ފާނު އެބަޔަކުމެންގެ ފަހުން ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް إنجيل ދެއްވީމެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވި މީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އޯގާތެރިކަމާއި ، رحم ލެއްވީމެވެ . އަދި ދުނިޔެ [illegible] (އަޅުކަމުގެ ނަމުގައި) [illegible] ، އެއުރެން އަމިއްލައަށް އުފެއްދި ކަމެކެވެ . އެކަމަކު ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު [illegible] ، އެކަން އެއުރެންކުރީ ، الله ގެ ރިޟާ ހޯދުމަށް [illegible] އެކަމަށް [illegible] ވަރަކަށް [illegible] .

قال تعالى (النحل 92): {ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من بعد قوة أنكاثاً}.

އަދި ، އުރިގުދައި ، ރޮދިއަދައި ހަރުކުރުމަށްފަހު ، އެއެބާރުކޮށް އެ ކޮރާއި ހަލާކުކުރުނި
ކަނބުލޭގެ ފަދައިން ، ޔަޤީނުކޮށް ނުވާށެވެ! (އެބަހީ : عهد ވަކުގެ ބާރު
ހިތްވަރުގަދަކޮށް،އު عهد ވެއް އުވައިލާ ބަދަލު ކަމުގައި ޔަޤީނުކޮށް ނުވާށެވެ .)

قال تعالى (الحجر 99): {واعبد ربك حتى يأتيك اليقين}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް يقين ވެގެންވާ ކަންތައް (އެބަހީ : މަރު) އަތުވެއްޖައުމަށް
ދާންދެން ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އަށް އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ !

وأما الأحاديث فمنها حديث عائشة: وكان أحب الدين إليه ما داوم صاحبه عليه. وقد سبق في الباب قبله (حديث رقم 142) .

އަދި حديث ތަކުގެ ތެރެއިން عائشة ގެ ފާނު ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވާ حديث ހިމެނެއެވެ.
އާދަކުރެވިއެވެ . الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވެވޭކަން ބޮޑު ވެގެންވާނީ އެކަމެއްގައި ދެމު
ނުކުތެ ދެމި ހުންނަ عمل އެވެ.

153 وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « من نَام عن حزبه من الليل ، أَو عن شَيءٍ منْه فَقَرَأَه ما بين صلاة الْفَجِر وصـلاة الظهر ، كُتب له كَأنما قرأَه من الليل » رواه مسلم .

ދާއްالله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطاب ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ރޭއަޅުކަން ކުރަމުން އަންނަ
މީހަކަށް ނާދުވެއްޖެ ރޭގަނޑުގައި ، ނުވަތަ (އޭގެ ބައެއް ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ކުރަމުން އަންނަ
އަޅުކަމުން) ބައެއް ދުވާލުގެ ފަތިސްނަމާދާއި މެންދުރު ނަމާދުގެ ދެމެދުގައި ، ކިޔެވުން ހިނގައި
ދާނީ ރޭގަ އޭނާގެ ފޮތުގައި ޤިރާއަތް ކުރުމުގެ އަޖުރު ކަމަށެވެ . އޭނާ ކަމުގައިވާ ހާލު ލިޔުނު
އެވެ . (އެބަހީ ކަމަށްވާ ކުރުމުގެ ثواب ލިބޭނެ ހައްޤުވެ .)

154 وعن عبد الله بنِ عمرو بنِ العاص رضي الله عنهما قال : قال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا عبد الله لا تَكُن مثلْ فُلانٍ ، كَان يقُوم الليلَ فَتَرك قيام الليل » متفقٌ عليه

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ ! ތިބާ އެފަދަ މީހަކަށް ނުވާށެވެ . އެމީހާ ޤިޔާމުއްލައިލު ކުރަން ފަށައެވެ . ދެން (ދުވަސް ކޮޅަކުން) އެކަން ހުއްޓާލިއެވެ .

155 وعن عائشةَ رضى الله عنها قالت : كَان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذَا فَاتَتْه الصلاةُ من الليل من وجعٍ أَو غيره ، صلى من النهارِ ثنْتَى عشْرةَ ركعةً » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ބޮޑުވަން ދިމާވެ ރިހުމެއްގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެހެންވެސް އުޒުރެއް އާދާސް ކަމަކާހުރެ ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރެއްވުން ދޫވެއްޖެނަމަ އެދުވަހުގެ ދުވާލުގައި ބާރަ ركعة ކުރައްވައެވެ .

باب في الأمر بالمحافظة على السنة وآدابها

سنة އާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ގޮވާލެވިފައިވާ باب

قال الله تعالى (الحشر 7): {وما آتاكم الرسول فخذوه، وما نهاكم عنه فانتهوا}.

އަދި ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދެއްވި ކޮންމެ އެއްޗެއްގައި ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީ ކުރެއްވި ކޮންމެ ކަމަކުން ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރު ވެގަންނަވާށެވެ !

قال تعالى (النجم 3، 4): {وما ينطق عن الهوى، إن هو إلا وحي يوحى}.

އަދި އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ އެދުންފުޅަކުން ވާހަކަ ފުޅެއް ނުލެދައްކަވާލެއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް އިއްވަވާ وحي އެއްކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ .

قال تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله، ويغفر لكم ذنوبكم}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ ! ތިޔަބައިމީހުން ، الله ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގައި ވަނީނަމަ ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ ! އޭރުން ، الله ، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ . އަދި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

قال تعالى (الأحزاب 21): {لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة لمن كان يرجو الله واليوم الآخر}.

ހަމަކަށަވަރުން ، الله ގެ رسول އާގެ ކިބައިގައި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރިވެތިވެގެންވާ ނަމޫނާއެއްވެއެވެ . (އެއީ) الله ގެ ރަޙްމަތާއި ، آخر ގެ ثواب އުއްމީދު ، އަދި ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާ މީހަކަށެވެ .

قال تعالى (النساء 65): {فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم، ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجاً مما قضيت، ويسلموا تسليماً}.

އެހެނަކުން ނޫނެވެ ! ފަހެ ، ކަލޭގެފާނު ގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ގަންދެއްވައި وحي ކުރައްވަމެވެ
. އެއުރެންގެ މެދުގައި އުފެދިފައިވާ ދެކޮޅުވެރިކަމުގައި ، ކަލޭގެފާނު حكم ކޮށްފުމަށް ދާންދެން ،
އެއުރެން އީމާން އެއް ނުވާނެއެވެ . އަހިނދު ، ކަލޭގެފާނު ނިޔާކުރެއްވި ގޮތާއިމެދު އެއުރެންގެ
ހިތްތަކުގައި ، ދަތިކަމެއް ވާ ކަމުގައި އެއުރެން ނުދެކޭނެއެވެ . އަދި އެއުރެން (އެ ނިޔާއަށް)
ފުރިހަމަ ވެގެންވާ ކިޔަމަންވުމަކުން ކިޔަމަން ވާނެއެވެ .

قال تعالى (النساء 59): {فإن تنازعتم في شيء فردوه إلى الله والرسول إن كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر}.

قال العلماء: معناه: إلى الكتاب والسنة.

ފަހެ ، ކަމަކާއިމެދު ތިޔަބައިމީހުން ދެބަސްވެއްޖެނަމަ ، الله އަށާއި ، رسول ލާއަށް
އެކަމެއް ހުށަހަޅާށެވެ ! (އެބަހީ [illegible] الله އާއި ، އެކަލާނގެ رسول ލާގެ ހުކުމް
އޮތްގޮތް ބަލައި އަމަލު ކުރާށެވެ !) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށާއި ، آخرة އަށް
ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަމުގައި ވާނަމައެވެ .

قال تعالى (النساء 80): {من يطع الرسول فقد أطاع الله}.

رسول ލާއަށް ކިޔަމަންވާމީހާ ، ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ކިޔަމަން ވެއްޖެއެވެ .

قال تعالى (الشورى 52،): {وإنك لتهدي إلى صراط مستقيم}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނު މަގުދައްކަވަނީ ، ސީދާވެގެންވާ [illegible] [illegible].

قال تعالى (النور 63): {فليحذر الذين يخالفون عن أمره أن تصيبهم فتنة أو يصيبهم عذاب أليم}.

ފަހެ ، އެކަލާނގެ އަމުރާ ދާ خلاف ވާ މީހުންނަށް ބަލާއެއް ނުވަތަ ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ޖެހިދާނެކަމަށް ، އެއުރެން ބިރުވެތިވާ ހުށިކަމެވެ !

قال تعالى (الأحزاب 34): {واذكرن ما يتلى في بيوتكن من آيات الله والحكمة}.

އަދި ތިޔަކަނބަލުންގެ ގެތެރޭގައި الله ގެ އާޔަތް ތަކާއި ، حكمة ގެ ތެރެއިން ކިޔޫވޭ ތަކެތި ތިޔަކަނބަލުން ހަނދުމަކުރާށެވެ !

والآيات في الباب كثيرة.

وأما الأحاديث:

156 فالأولُ : عن أَبِي هريرةَ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «دعوني ما تَركتُكُم: إِنما أَهلك من كان قبلكُم كثْرةُ سؤَالِهم ، واختْلافُهم على أَنْبيائِهم، فَإِذا نَهيتُكُم عن شَيءٍ فاجتَنبوه ، وإِذا أَمرتُكُم بأَمرٍ فأْتُوا منْه ما استَطَعتُم » **متفقٌ عليه .**

ދާން الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ، ރަސޫލާއި ހަވާލާދީ ރިވާކުރެއްވި نبي ކަލޭގެފާނުގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވައެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަންތައްތަކެއް އަމުރު ނުކުރައްވާހާ ހިނދަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެސުވާލާ ކަންނުކުރައްވާ ދޫ ސުވާލުކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ . މީހުންގެ ހަލާކުވެގެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ ދައުރު ތިބޭގެ މީހުން ހަލާކު ވެގެންދިޔައީ (އެއީ) ސުވާލުތަށް ގިނަކުރުމާއި އެމީހުން ނަބިއްޔުންނާ ކުރިމަތިލާ ޚިލާފު ވުމުގެ ސަބަބުން ކަމެވެ . އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކުރިން ހޭދަވެގެންދިޔަ نبي ބޭކަލުންނާ ދުރުގައި ވާގޮތަށް ދީންކުރުމެވެ. މިހާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކުން މަނާ ކަމެއްކުރުމަށް އަމުރު ކޮށްފިއްޔާ ދުރުހެލިވާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް (فرض ކަމެއް ފަރުވާއި އަމުރު ކުރައްވާ ކަމަކަށް) އަމުރު ކުރައްވައިފިނަމަ ކަމަކަށް ކުޅަދާނަވާ މިންވަރަކުން އެކަމެއް ކުރާށެވެ .

157 الثاني : عن أَبِي نَجِيحٍ الْعرباض بن سارية رضي الله عنه قال : وعظَنَا رسولُ الله صلّى اللّهُ عليه وسلم موعظةً بليغةً وجلَتْ منْها الْقُلُوب وذَرفَتْ منْها الْعيون ، فقُلْنَا : يا رسولَ الله كأَنَها موعظَةُ مودعٍ فأَوصنَا . قال : « أُوصيكُم بِتَقْوى الله، والسمع والطاعة وإِن تأَمر علَيكُم عبدٌ حبشيٌّ ، وأَنه من يعش منْكُم فَسيرى اخْتلافاً كثيرا . فَعلَيكُم بسنتي وسنة الْخُلَفَاء الراشدين الْمهديين ، عضوا علَيها بالنواجِذِ ، وإِياكُم ومحدثَات الأُمور فَإِن كُل بِدعةٍ ضلالَةٌ » رواه أَبو داود ، والترمذي وقال حديث حسن صحيح .

« النواجِذُ » بالذال المعجمة : الأَنْياب ، وقيلَ : الأَضراس ١.

މާތް اللهُ ރުއްސުންލެއްވި أَبو نَجِيح الْعرباض بن سارية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . (އެއްދުވަހަކު) رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެންނަށް ބަލާޣަތްތެރި ނަޞޭޙަތެއް ބަސް ފުރިހަމަކޮށް وعظ ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. އެއާއެކު އިވުނު ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ފުރިގެން ދިޔައެވެ. އަދި ލޮލުން ކަރުނަ އޮހެރިގެން ދިޔައެވެ. އެހިނދު ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިޔައީ الوداعގެ ބަސްފުޅެއް ހެން ހީވާ ނަޞޭޙަތެކެވެ. ވީމާ (ރަނގަޅު) وصيةއެއް ކޮށްދެއްވާށެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله އަށް تقوى ވެރިވުމަށް وصية ކުރަމެވެ . އަދި (ވެރިންގެ) ބަސް އަހާ ކިޔަމަން ގަބޫލުން وصية ކުރަމެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިޔަކުވާ މީހާއީ (މުސްލިމުންގެ ގޮތުން ބުނާނަމަ) حبش ކަރައިގެ (ކަޅު) އަޅަކު (ފަތަ ކަމަށް އަޅައިގެންނަމަ ވިޔަސް) ކަމުގައިވިޔަސް ހެވެ.(އަޅަކީ ވެރިކަމަށް އެކަށީގެންނުވާ މީހާގެ ވެރިކަމަށް ކަމެ ކޮށްގެން ހުރުން އަނބާއި ދުރުކުރެވޭ ގިނަން އުފެއްދުމުން ވާރޭ ދުލާ އިސްރާ ވާގޮތް ވެއެވެ.)އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދުރުދުރުން مستقبل އެއްގައި (مجتمع އިން) ގިނަގިނަ اخْتلافތައް ފެނިގެންދާނެއެވެ. ފަހެ އެހިނދު ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތާއި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބަދަލުގައި ޚިލާފަތްވާ الْخُلَفَاء الراشدين الْمهديين ޚަލީފާބޭކަލުންގެ ސުންނަތް އެއްކޮށްގަނެ ކަށަވަރުކޮށް (ދަތް އަޅުވައިގެން ބާރަށް ގަދަފަދައިން) ހިފަހައްޓާށެވެ . އަދި ދީނުގައި އުފެއްދޭ އާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވުން

ދުރުވެ ތިބުންވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ދީނުގައި އަލަށް އުފެއްދޭ ކޮންމެ ކަމަކީ (އާކަމެއްގެ ސަބަބުން) މަގުފުރެދިގެންދާން ކަމެކެވެ .

158 الثالِثُ : عن أَبِي هريرة رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : كُل أُمتي يدخُلون الْجنةَ إِلا من أَبِي » . قيلَ ومن يأبى يا رسول الله ؟ قالَ : « من أَطاعني دخَلَ الجنةَ ، ومن عصاني فَقَدْ أَبِي » رواه البخاري .

މާތް اللهރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ގެ ތެރެއިން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެ އިންކާރުކުރި މީހާ ނޫނީ އެހެން އެންމެންނަށް ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ . (އަރިސްދު اصحاب ބޭކަލުންގެ ފަރާތުން) ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ސުވަރުގެއަށް ނުވަންނަން އެދޭނީ ފަހެ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެންނެވި ކަންތައްތަކަށް އިތުބާރުކުރި ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ މީހާއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެންނެވި ކަންތައްތަކަށް ނުކިޔަމަންތެރިވި ފަރާތް މީހާއީ ހަމަކަށަވަރުން (ސުވަރުގެއަށް ވަންނަން) އިންކާރު ކުރި މީހާއެވެ .

159 الرابع : عن أَبِي مسلمٍ ، وقيلَ : أَبِي إِياسٍ سلَمةَ بنِ عمرو بن الأَكْوعِ رضي الله عنه ، أَن رجلاً أَكَلَ عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِشمالِه فقالَ : « كُلْ بِيمينك » قالَ : لا أَستَطيع . قالَ : « لا استطعت » ما منعه إِلا الكبر فَما رفعها إِلى فيه ، رواه مسلم .

މާތް اللهރުއްސުންލެއްވި أبو مسلم (އަދި ބުނެވިއެވެ . މި صحابي ގެ ކުންޔަތަކީ أبو إياس އެވެ .) سلمةَ بنِ عمرو بن الأكْوعِ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . (އެއްފިރިހެނަކު) رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އިންނެވި ހަޟްރަތުގައި ވާތްއަތުން ކާން ފެށިއެވެ. އަރިސްދު ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އެމީހާ (ކަލޭގެފާނަށް ސުންނަތަކީ ރަސޫލުﷲ ހަމަޖެހިވަޑައިގަތުން) ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނައަށް ކަނާއަތުން ނުކެވޭނެއެވެ. (އެމީހާ ކިބައިގައިވާ ބޮޑާކަމުގެ ސަބަބުން) ކަލޭގެފާނު އެމީހާގެ މައްޗަށް ބަދު دعاء ގެ

ގޮވުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް ކަނައަތުން ކެއުން މިންވަރު ނުކުރައްވާނޭތޯ! (ދުންނައެވެ .)

އެމީހާ ކަނައަތުން ކެއުމުން ދަނޑުވެރިޔާ އެމީހާ ގެ ބޮލާއިބެހި ވެރިކަމުން ނުވެ . އެކަލޭގެފާނުގެ

دعاء (އިޖާބަވުމުގެ) ސަބަބުން ، (އެމީހާގެ ކަނައަތު ފަދައިން ވާގި ނުލިބެން ގޮސް) އެގެފުރުން

(އެމީހާއަށް މަރުދުވަހާއި ހަމައަށް) ކަނައަތުން ކެއުމުގެ ނަސީބެއް ނުލިބޭނެވެ.

160 الْخامس : عن أَبِي عبد الله النعمان بن بشير رضي الله عنهما، قال: سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « لَتُسون صفُوفَكُم أَو لَيخَالِفَنَ الله بين وجوهكم » متفقٌ عليه

ރާވީ الله އެދުބަފުޅުކަމުގެ ނޭނގެން ސަހާބީ أبو عبد الله النعمان بن بشير ގެކިބައިން ރިވާ

ވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނީން

އަޅު އަހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑުއަށްވެސް

ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް (ހަމަޖެހޭ ގޮތަށް) ސީދާ ކުރާށެވެ . ނޫނީހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ

ހިތްތަކަށް الله سبحانه وتعالي ދެބަސްވެރިކަން މިޔަށާ ކުރައްވާނެއެވެ .

وفي روايةٍ لِمسلمٍ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يسوي صفُوفَنَآ حتى كأَنما يسوي بِها الْقداح حتى إِذَا رأَى أَنا قَد عقَلْنَا عنْه ثُم خَرج يوماً ، فقام حتى كاد أَن يكبر ، فَرأَى رجلا بادياً صدره فقالَ : « عباد الله لَتُسون صفوفَكُم أَو لَيخَالِفَنَ الله بين وجوهكُم » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންގެ ސަފުތައް

ސީދާކުރައްވައި ސީދާ ކުރެއްވީ ހަމަ ދަނޑިފަހަރެއް ސީދާ ކުރާ ގޮތަށް ކަމުގައިވާށެވެ. ހަމަ ކުރެއްވިން ސަފުތައް

(އެގޮތް ތިމަންމެން ދަސްކޮށްގަތް ކަމާމެ ދަނބަލުދޭގައި) ތިމަންމެންނަށް ސަފުތައް ސީދާ ކުރެއްވުން

އެނގިއްޖެކަން އެކަލޭގެފާނަށް އިރުސާލު ވެވޭގަތިމަށުން އަމުއްލައިގެން ސަފުތައް ސީދާ

ކުރައްވައިން ހުއްޓިވަޑައިގަތެވެ. އެގޮ ދުވަހު އެއްދުވަހަކު ނިކުމެވަޑައިގެން ނަމާދަށް

ހަމަލެއްވުމަށް ތިއްބަވާފައި ވެސް މާފަނޑެއް ތިމަރެއްގެ ހިތަކު ސަފުން ކުޅެ ތެރެއްކުރެއްވި ކުރައްވާން

ބޮލުކަމުގެ ހިމައިވެ. އެހިނދު (ހަމަ ނަމަވަނުން ހިމާތެއްވާހޭ) حديث ކުރައްވިއެވެ. އޭ الله ގެ

އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް ކަނޑުއަށްވެސް ސީދާ ބަހައިހާލެވެ.

ނުނަގަނޑާ ޖަމާޢަތިރިކުންގެ ހިތްތަކަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ދެއްވާފައިވާން
ވައްދަވާނެތެވެ .

161 السادس : عن أَبي موسى رضي الله عنه قال : احترَق بيتٌ بالْمدينَة علَى أَهله من الليل فَلَما حدث رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم بِشأْنهم قال : « إِن هذه النار عدو لَكُم ، فَإِذَا نمتُم فَأَطْفئُوها عنكُم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو موسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވާއެވެ. އެއްރޭގަނޑު
މަދީނާގައި ގޭގެ މީހުންނާއެކު އަލިފާން ރޯވެ ގިނަ މީހުންނަށް ދިމާވި ހާދިސާ ސަބަބުން
އަންގަވައި ހުރިވީއެވެ. އެ حادثة ގެ ޚަބަރު رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم އަށް ދެއްވުމުން
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި އަލިފާނީ ޖަމާޢަތިރިކުންގެ ދުޝްމަނެއް އެކެވެ.
ދެފުރަތަމުން ޖަމާޢަތިރިކުން ނިދާން އެރުން ނިވާ (ގެގައި ރަނގަޅުވަ ކުރަން އަލިފާން)
ނިއްވާލާށެވެ.

162 السابِع : عنْه قال : قال رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم : « إِن مثَل ما بعثَني الله بِه من الْهدى والْعلْم كَمثَلَ غَيْثٍ أَصاب أَرضاً فكَانَتْ طَائِفَةٌ طَيبةٌ ، قبِلَت الْماء فَأَنْبتت الْكَلأَ والْعشْب الْكَثير ، وكَان منْها أَجادب أَمسكَت الماء ، فَنَفَع الله بها الناس فَشَربوا منْها وسقَوا وزرعوا. وأَصاب طَائِفَةً أُخْرى ، إِنما هي قيعانٌ لا تُمسك ماءً ولا تُنْبِتُ كَلأً فَذَلِك مثَلُ من فَقُه في دين الله ، ونَفَعه ما بعثَني الله به ، فَعلم وعلم، ومثلُ من لم يرفَع بِذَلِك رأْساً ولَم يقْبلْ هدى الله الذي أُرسلْتُ بِه » متفقٌ عليه . « فقُه » بِضم الْقَاف علَى الْمشْهور ، وقيلَ : بِكَسرِها ، أَي : صار فَقيهاً .

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވާއެވެ. رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވި ހިދާޔަތު
ޢިލްމާއި ހިދާޔަތާ علم ގެ مثال އަކީ ވާރޭވެހުމެއްގެ مثال އެވެ . އެ ވާރޭވެހުމުން ބިމާ ވާހަކައެވެ.

ފަރަ ބިލުގެ މުލު ފެންސަރުގައި އެތި ބިން އުފެން ބައިހަރެވެ. އަރިސްކުރުން ގަސްވަށާއި ގަހުސާރި ފޮތިފާލި ދިނުމަކަތަށް ފުލައިގެން އާދައެވެ. އަދި އެބިމުގެ ބައިއް ހަރުބަން ބިން އުފެން ހަރުބަރުކުރަނިފުޅި ބަހައިބައެވެ. އަރިސްކުރުން އުފެނުން މިސްބަރުން ފަދަ ހާސްފިރާރުގަނޑައެވެ . އެގަބުން އުފެން ބެން ބޭނުން ކުރައެވެ. އަދި ދޭނުވެރި ބަރުން ބެންދުއެވެ. އަދި ދަނޑުޖެ ހަތްދަން ބޭނުން ކުރައެވެ. އަދި (މިއައި ހިރާފުރު) ދަރަ ބިން އެބިރާގަނޑު ގެ ފުން ނުބޭތި ބިނަތަށް ނުފުލައެވެ. އަދި ފެން ހަރުބަރުފުރިބައް ނުރުރުކައެވެ. ފަރާ (ދަނޑުނާނަގެ.) الله ގެ ދީން އުނގެނި އަދި އެދިން ފަރިދާއި ހާސިލުކުރުން ދާން الله ބިރުން ކަލޭގެފާނު ގުދުބަރި ކަރުއެވެ ފެނުއްބެވި ދީން އުނގެނި އަދި އެ އުނގެނުމާދު ދިޔާ مثالއަކީ އެ ރަނގަޅު ބިލުގެ مثالއެވެ. އަދި (ބަރާބަރު ބަރި ރަލުން) އެދީން އަރު އިސްތިފާ ނުބާފާ އަދި ބިރުން ކަލޭގެފާނު ގުދުބަރި ކަރުއެވެ الله ފެނުއްބެވި ބެދުމަގެ ގެބަރުފުނެރުފާ ދިޔާ مثالއަކީ އެދަރަ ބިލުގެ مثالއެވެ.

163 الثامن : عن جابرٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «مثلي ومثلُكُم كمثَل رجلٍ أَوقَد نَاراً فَجعلَ الْجنَادب والْفَراشُ يقعن فيها وهو يذُبهن عنها وَأَنَا آخذٌ بحجزكُم عن النار ، وَأَنْتُم تَفَلّتُون من يدي » **رواه مسلمٌ .**

« الْجنَادب » : نَحو الجراد والْفراش ، هذَا هو المعروفُ الذي يقع في النار . «والْحجز»: جمع حجزةٍ ، وهي معقد الإِزار والسراويل .

ފާތް الله ރުއްސުންވެވި جابر ގެފާނު ޤިބަލިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ބިލާން ކަލޭގެފާނާއި ބިރުންބަލާމީހުންގެ مثال ވަނީ މި ގޮތަށެވެ. އެއީ މީހަކު އަލިފާންގަނޑެއް ރޯކުރުމެން (އެގޭ އަލިކަމުން ދަރާފިލި ދެރިފަބިރާ ބިދުނޫފާ ކަރާބަރު ފުރަ) ސުފިލީއަ އެއިނގާ އައަލިފާނާއި ކައިން ފަރައެވެ . އެހެނދު އެބަރާބި އަލިފާނުން ވައްޖެހި މިހާ ދާއްގަރި ފިއްދުން ނުނުރުވޭން ފަރަފާނަ ހަރުއެވެ . ހަކުއެބާރި ބިރުންކަލޭގެފާނު (ވަށް) މިގަނޑުތެރި ބިރަބަރިމީހުން (ނުރުކައިގެ) އަލިފާނުން ސަލާމަތްކުރައްވަނިއެވެ. (ބިރަބަރިމީހުން ދުރު ކުރަނި އަލިފާނުން ވައްޖެހުން ދުރެވެ. އަދި

ބިމަށް ކަޅަގެލާނުގެ އަތްފުހުން މިގެންދަނީ ތިޔަބައިމީހުން އެއަރިހާނުން
ސަލާމަތްކުރަމުންނެވެ .

164 التاسع : عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أَمر بِلْعق الأَصابِعِ والصحفة وقال: «إنكُــم لا تَدرون في أَيها الْبركَةَ » رواه مسلم .

وفي رواية له : « إِذَا وقَعتْ لُقْمةُ أَحدكُم . فَلْيأْخُذْها فَلْيمِطْ ما كَان بِها من أَذًى ، ولْيأْكُلْها ، ولا يدعها لْلشيطانِ ، ولا يمسح يده بِالْمنديل حتى يلْعقَ أَصابِعه ، فَإِنه لا يدري في أَي طَعامه الْبركَةَ » .

وفي رواية له : « إِن الشيطَان يحضر أَحدكُم عنْد كُل شَيءٍ من شأْنه حتى يحضره عنْد طَعامه ، فَإِذَا سقَطَتْ من أَحدكُم اللقْمةُ فَلْيمِطْ ما كَان بِها من أَذًى، فَلْيأْكُلْها ، ولا يدعها لِلشيطَان .

އަދި އެ صحابي ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ކެއުމުންފަހު އިނގިލިތައް ލެވުމާއި ސުންނަތެއްކަމުގައި އަދި ކާބަދިގައި ބާކީވާ ކާނާ ނުބައިކޮށް ސާފުކުރުން ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކެއުމުގެ بركة ހުރީ ކޮން އެއްޗެއްގައިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އެކަކު ކާއެއްޗެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ދޫނަ އެއްޗެހި ނަގާށެވެ. އެއަށްޖެހުނު އެއްޗެއް ސާފުކޮށްލާށެވެ. އަދި އެ އެއްޗެއް ކާށެވެ . އަދި (އެއްޗެއްވެސް ނުބައިކޮށް) އެއްޗެއް شيطانާ ކައިމަށް ދޫނުކުރާށެވެ. އަދި ކައިމުފަހު އިނގިލި އަނގައިން ލެވުމުގެ ކުރިން ރުމާލުން އަތް ނުފުހާށެވެ. މިހެން ހަމަކަށަވަރުން ކާނާގެ ބަރަކާތް ހުރީ ކޮން އެއްޗެއްގައިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ.

އަދިވެސް مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطانާ ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ބައިވެރިވެން އުޅެއެވެ. އެގޮތުން ކެއުމުގެ ކައިރު شيطانާ އައިސް ބައިވެރިވެ ވެއެވެ .

ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ކާއިރު ކާއެއްޗެހީގެ ތެރެއިން ބިމަށް ވެއްޓިއްޖެނަމަ އެއަށް ހަޑިތަކެއް ޖެހިއްޖެނަމަ އެ ދުރުކޮށްލުމަށްފަހު
އެއްޗެހި ކާށެވެ . އަދި (އެއްޗެއް ކެއުމަށްފަހު) އެއްޗެހި شيطان އާ ކައިލުމަށް ދޫނުކުރާށެވެ .

ދަންނަވައެވެ . حديث ގައި ބަޔާންވެގެން ވަނީ ކާއެއްޗެހި ބިމަށް ވެއްޓިއްޖެނަމަ އެއްޗެހި ގައި
ހަޑިވެފައި ހުރިނަމަ ސާފުކޮށްލުމަށްފަހު ކައިގަތުމަށް ވަނީ އަމުރުކުރައްވާފައެވެ . އަދި ވެއްޖެ
އެއްޗެހި ނަގައިގެން ނުކައި ދޫކޮށްލުމުން އެއްޗެހި ކާނީ شيطان ކަމަށް ބަޔާންކުރައްވާފައިވާކަމެވެ
. ނަމަވެސް ކާނެ ކަމުގައި ، ނަމަވެސް އެއްޗެހި ވެއްޖެ ކާއެއްޗެހި ނަގައިގެން ނުކައި ދޫކޮށްލުމަކީ
އެއްޗެހި ދޫކޮށްލުން شيطان އަށް ކައިލުމަށް ފުރުސަތުދިނުމަށް އެއްޗެހި
ކާންދޫކުރުމެވެ.

165 **العاشر : عن ابن عباس ، رضي الله عنهما ، قال :** قام فينَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليْه وسلم بموعظَةٍ فقال : « أَيها الناس إِنكُم محشورون إِلى الله تَعالى حفَاةً عراةً غُرلاً { كما بدأْنَا أَولَ خَلْقٍ نُعيده وعداً علينَا إِنا كُنا فَاعلين } [الأنبياء : 103] أَلا وإِن أَولَ الْخَلائِق يكْسى يوم الْقيامة إِبراهيم صلّى اللهُ عليه وسلم، أَلا وإِنه سيجاء بِرِجالٍ من أُمتى، فَيؤْخَذُ بِهِم ذَاتَ الشمال فَأَقُولُ: يارب أَصحابِي ، فيقَالُ : إِنك لا تَدرِي ما أَحدثُوا بعدك ، فَأَقُول كما قَالَ الْعبد الصالِح : { وكُنْتُ عليهِم شَهِيداً ما دمتُ فيهِم } إِلى قوله : { العزِيز الحكيم } [المائدة : 117 ، 118] فَيقَالُ لِي : إِنهم لم يزالُوا مرتَدين على أَعقَابِهِم منذُ فارقْتَهم » متفقٌ عليه .

« غُرلاً » أَي : غَير مخْتُونين .

މާތް الله އަރުވާފައިވާ ފަޟީލަތްތަކުން ބައްސަވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ
ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ރަސޫލާ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވަޢުޡުކުރައްވަން
ތެދުވެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ގައި ކަމަށްވާގޮތުން ބުނެދޭގޮތް ފެށުނެވެ!
ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ ފަޔަކަށް ވެސް ކިޔަސް الله ގެ حضرة އަށް محشر ކުރެވޭނީ ގެންދެވޭނެއެވެ
ފައިވާނުލާ ހެދުން ނުލާ حالަތުގައެވެ. (އަދި ޚިތާނު ނުކޮށެވެ قران ގައިވާ ފަދައިންނެވެ.)
{ كما بدأْنَا أَولَ خَلْقٍ نُعيده وعداً علينَا إِنا كُنا فَاعلين } މާނައީ ވިދާޅުވި ފަދައިންނެވެ

خَلْق ތަކުން އެންމެ ފުރަތަމައިން އުފެއްދެވި ގޮތަށް އެތަކެތި އަލުން ރުޖޫޢަ ކުރައްވާ ހުށީމެވެ. އެގޮތަށް އެތަކެތި އަލުން އިޢާދަ ކުރެއްވުމީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ވާ وعد އެކެވެ . އެހެން ކަމުން އެކަމަކީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކުރައްވާނޭ ކަމެކެވެ .

(އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ .) ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހުން އެންމެ ފުރަތަމަ ފޭރާން ލެއްވޭން ބޭކަލަކީ إبراهيم صلّى الله عليه وسلم އެވެ. (އަދި [illegible] [illegible] ! އެދުވަހު ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ގޮވައިގެން ނަރަކައަށް ވީ ފަރާތުން ގެންދާން ފަށާނެއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވި ރަސްކަލާނގެ! އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ [illegible] [illegible]. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ފަހެ [illegible] [illegible] ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގެންނެވިއެވެ؟ [illegible] ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] އެހެނިހެން صالح [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (قران ގައި އަންނަނިވި އާޔަތް) ވިދާޅުވިހެންނެވެ. { وكُنْتُ عليهم شهيداً ما دمتُ فيهم } إلى قوله : { العزيز الحكيم } [المائدة : 117 ، 118] [illegible] : ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] ތެރޭގައި ހުރިހާ ހިނދަކު އެބައިމީހުން ކުރާ عملތައް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެނގިފައިވެއެވެ . ފަހެ ދެން ތިބާރަސްކަލާނގެ ތިމަން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކުރާ عملތައް ތިބާރަސްކަލާނގެ [illegible] [illegible] ވެއެވެ . ތިބާރަސްކަލާނގެ ހުރިހާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ . އެބައިމީހުންނަށް ތިބާރަސްކަލާނގެ عذاب ދެއްވުމުން [illegible] [illegible] އެއްވެސް ހުރަހެއް ނުވެއެވެ . ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންނީ ތިބާރަސްކަލާނގެ އަޅުންނެވެ . އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވުމުން [illegible] [illegible] އެއްވެސް ހުރަހެއް ނުވެއެވެ . [illegible] ސަބަބަކީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ ޢިއްޒަތްތެރި حكمة ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ (ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ [illegible] ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ [illegible] ދަންނަވާނެއެވެ.) އެބައިމީހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަބަދު [illegible] [illegible].

166 الْحادي عشَر : عن أَبِي سعيدٍ عبد الله بنِ مغَفلٍ ، رضي الله عنه ، قال : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، عن الخَذْف وقالَ : « إِنه لا يقْتُلُ الصيد ، ولا ينْكَأُ الْعدو ، وإنه يفْقَأُ الْعين ، ويكْسر السن » متفقٌ عليه .

وفي رواية : أَن قريباً لابنِ مغفَلٍ خذَفَ ، فنَهاه وقال : إِن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم نَهى عن الخَذْف وقَالَ : « إِنها لا تَصيد صيداً » ثُم عاد فقالَ : أُحدثُك أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، نَهى عنْه ، ثُم عدتَ تَخْذفُ ،؟ لا أُكَلمك أَبداً .

ދާމް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو سعيد عبد الله بنِ مغَفَلٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވަނީ ބޭނުމުގައި އަޅާން މަނާކުރައްވާ ގާއުލުން މަނާ ކުރައްވާފައިވާ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބަޔަށް އުޅާ ގަޔަރުން އެހެން ތަކެތި ފިޔަވާފައިވާ. ނުބަލާ ކަރުތާ ބޭނުންކުރެވޭ ކަމަކީ ފައިދާ ކަމެއް ނުވާނެ . އަދި އޮޅުވާލާ ޝިކާރަކުރުމެއް ނުވާނެއެވެ . ނަގަވާޝް އެއް ދެރައިން ހުރަސްއަޅާ ދިޔަ މީހާ ކަނޑިއަޅަނީސް ކަށިބިސް ބިނދުމުގެ ދެއްވާފައިވެ . ނޫނީ ކަރުވަޅިގެ އެދުރުދީ އެއްގަނޑު ހިފުން ވެއްޖެ ކުރިއަށް ދެވިގެން ދަމާވެ .

އަދި އަޅަން ރިވާޔަތްކުރުމެއް ވެއެވެ . އިސްވެދެންނެވުނު ابن مغفل ނަމަކަށް ކިޔުން صحابي ގެ ގާތް ތިމަގެ ޤަރާބަތް ގެއްލާސިއްޔަތް ކަމަށް ކުރެއްވިއްވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަހަކަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވަނީ އެކަން މަނާކުރެއްވި ބޭނުމުއްނީ ގާއުލުން މަނާކުރައްވާފައިވާ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަހަކަވަރުން އެގޮތް އެއްގަލާ ގާއުލުން ނުވާނެ ޝިކާރެއްޔާ ނުވާނެއެވެ . ދެން އަހުރެން ދަތުރުކުރި ސީދާ ގާއުލުން ނުކުރުން ފުރިވާ . އަދިނުވާ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ . ފިޔަނަން ދިރާގެ ގާރެއް މާބަނުޑީ އަހަރަމަހުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މަނާކުރެއްވި ކަމެއްޔާ . ދެން ދޮކުން ފިޔާ ފޮނުވިއްޔާ ބަންދުކުރި މަނާވުމެއްނެތި ފިޔަވަނަ ހަމައެއް ދެކުރުން ދޮރުކަރުވަރި އަހަރެންނާ ބަސް ނުބުނާނަމެވެ .

167 وعن عابس بن ربيعةَ قال : رَأيتُ عمر بن الخطاب ، رضي الله عنه ، يقبّلُ الْحجر يعني الأسود ويقُولُ : إِني أَعلمُ أَنك حجرٌ ما تَنْفَع ولا تَضر ، ولولا أني رَأيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يقَبلُك ما قَبلْتُكَ .. متفقٌ عليه .

عابس بن ربيعةَ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ ، މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عمر بن الخطاب ، حجر الأسود ބޮސްދެއްވި ތަންދުށީމެވެ. އަދި ވިދާޅުވެދެއްވި [illegible] . ހަމަކަށަވަރުން ތިޔައީ ހިލަގަނޑެކެވެ . އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ގެއްލުމެއް އަދި ފައިދާއެއް ދިނުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެން ނުވެއެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިޔަ ހިލަގަނޑަށް ބޮސްދެއްވިތަން ތިމަންނައަށް ފެނިފައިނުވާނަމަ ތިމަން ތިޔަ ހިލަގަނޑަށް ބޮސްދެއްނުދީމުއެވެ.

باب في وجوب الانقياد لحكم الله

وما يقوله من دًعي إلى ذلك ، وأُمر بمعروف أو نُهي عن منكر

الله ގެ حكم ތަބާވުން ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެއިން ކަމަކަށް ގޮވާލެވިއްޖެ މީހާ ޖަވާބުދޭން ޖެހޭނެގޮތާއި އަދި އެއިން ކަމަކަށް މަނާކުރެވިއްޖާ ޖަވާބުދޭން ޖެހޭނެގޮތް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 65): {فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم، ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجاً مما قضيت، ويسلموا تسليماً}.

މާތް الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ. އެހެނެއްނޫނެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ގަންދެއްވައި وحى ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންގެ މެދުގައި އުފެދޭ [illegible] ކަލޭގެފާނު حكم ވެރިކުރައްވައި (އެބަހީ ފަނޑިޔާރަކަށް ހައްދަވައި) އެއަށްފަހު ކަލޭގެފާނު [illegible] . އަދި [illegible] .

وقال تعالى (النور 51): {إنما كان قول المؤمنين إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم أن يقولوا: سمعنا وأطعنا، وأولئك هم المفلحون}.

އެއުރެންގެ މެދުގައި، حكم ކުރެއްވުމަށް الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول އާގެ އަރިހަށް އައުމަށް، އެއުރެންނަށް ގޮވާލައްވައިފި ހިނދަކު، مؤمن ގެ ބަހެއްކަމުގައި ވާކަން ކަހަވަރީ، ތިމަން މެން އަހައިފީމުއޭ، އަދި ތިމަންމެން ކިޔަމަން ވެއްޖެއީމުއޭ، އެއުރެން ބުނުމެވެ. އަދި ތިންނަވާނެ މީހުންނީ ހަމަ އެއުރެންނެވެ.

وفيه من الأحاديث حديث أبي هريرة المذكور في أول الباب قبله (انظر الحديث رقم 156) وغيره من الأحاديث فيه.

168 عن أَبِي هريرة رضي الله عنه ، قال : لما نَزلتْ على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : { لله ما في السموات وما في الأرض وإن تبدوا مافي أَنْفُسكُم أَو تُخْفوه يحاسبكُم به الله} الآية [البقرة 283] اشْتَدَّ ذلك على أَصحابِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأتوا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، ثُم بركُوا على الركَب فَقالُوا : أَي رسول الله كُلفْنَا من الأعمال ما نُطيقُ : الصلاةَ والْجِهاد والصيام والصدقةَ ، وقَد أُنْزلتْ عليك هذه الآيةُ ولا نُطيقُها . قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «أَتُريدون أَن تَقُولوا كما قالَ أَهلُ الْكتابين من قَبلكُم : سمعنَا وعصينَا ؟ بل قُولوا : سمعنا وَأطَعنَا غُفْرانَكَ ربنَا وإِليك الْمصير » فَلما اقْتَرَأَها الْقَوم ، وذَلقَتْ بِها أَلْسنتهم ، أَنزَلَ الله تَعالى في إِثْرِها : { آمن الرسولُ بما أُنْزِلَ إِليه من ربه والْمؤمنون كُلٌ آمن بِالله وملائِكَته وكُتبِه ورسله لا نُفرقُ بين أَحدٍ من رسله وقالوا سمعنَا وَأطعنا غُفْرانك ربنَا وإِلَيك الْمصير } فَلما فعلُوا ذلك نَسخَها الله تَعالى ، فَأَنْزلَ الله عز وجل : { لا يكلفُ الله نَفْساً إِلا وسعها لها ما كَسبتْ وعليها ما اكْتَسبتْ ، ربنا لا تُؤاخذْنَا إِن نَسينَا أَو أَخْطَأْنَا } قَالَ : نَعم { ربنَا ولا تَحملْ علينَا إِصراً كما حملتَه

على الذين من قبلنَا } قَالَ: نعم { ربنَا ولا تُحملْنَا مالا طَاقَةَ لنَا بِه } قَالَ : نَعَم { واعفُ عنا واغْفر لنَا وارحمنَا أَنْتَ مولانَا فانْصرنَا على الْقَومِ الْكَافرين } قَالَ : نعم . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . الله ގެ وحى ބަސްފުޅު { لله ما في السموات وما في الأرض وإن تبدوا مافي أَنْفُسكُم أَو تُخْفوه يحاسبكُم به الله } މާނައީ :- ބިމުގައި އުޑުގައި ވާ ތަކެއްޗަކީ މުޅިން މާތް الله ގެ މިލްކެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައި ވާ ކަންތައް ތިޔަބައިމީހުން ފާޅުކުރިނަމަވެސް ނުވަތަ ސިއްރުކުރިނަމަވެސް އެކަމަކާ މާތް الله ހިސާބުކުރައްވާނެ ކަމުގައެވެ .

މިއާޔަތް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކައިރިއަށް ނާޒިލުވުމުން ވަރަށް ބާރަށް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ اصحابން ބިރުގަތެވެ. އަދި ސަޙާބީން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހުޒޫރަށް ވަޑައިގެން އަރިހުގައި ކަކޫމަތީގައި ތިބެ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންނަށް ކުރެވެން އޮތް ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ތިމަންމެން ކުރަމުން މިއައީ تكليف ކުރެވިފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. (مثال ގޮތުން) ނަމާދާއި ރޯދައާއި ، جهاد ކުރުމާއި ، صدقة ދިނުމާއި ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. (މިކަންތައްތައް ކުރުމަށް ތިމަންމެންނަށް ކުޅަދާނަ ވެއެވެ .) އަދި (މިހާރު) ތިބާ ގާތަށް މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި (ތިމަންމެންނަށް މިކަމަށް ކުޅަދާނައެއް ނުވެއެވެ ،) ކީއްވެތޯ ދެންނެވިއެވެ. ސިތްތަކުގައި ވާ ކަންތަކާ ބެހޭގޮތުން ހިސާބު ބެއްލެވުމަކީ ތިމަންމެންނަށް ކުރެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ.) އަދި ރަސޫލާ ހަނދާން ކުރައްވައިދެއްވާށެވެ. ދެން ސަޙާބީން ކިޔަމަންވެ ނުތިބެ ބުނެފައިވާ ބަހުން ތިމަންމެން ނުކުރެވޭނެކަމަށް ބުނުމުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން حديث ކުރަނީ ތިޔަބުނާ އަހުލުލްކިތާބުގެ މީހުން ފަދައިންތޯ؟ ތިމަންމެން އަޑުއެހީމެވެ. ނަމަވެސް ނުކުރާނަމެވެ ." ތިޔަބުނާ ކަލޭމެން " ތިމަންމެން އަޑުއެހީމެވެ . އަދި ކިޔަމަންތެރިވީމެވެ " ކަމަށް ބުނާށެވެ . ތިޔަބުނަނީ ބަސްބުނެ ކިޔަމަންތެރިވާ ގޮތެވެ . ތިމަންމެން ކިޔަމަންވެވިއެވެ . ބަސްބުނާށެވެ . ދެއްކޭ އުޅެވެ . (އެބަހީ يهوديން ނާއި نصارى އިން) ބުނެފައިވާ ފަދަ އިދާއެވެ . ކަލޭމެން ބުނާށެވެ :- سمعنَا وأَطعنا غُفْرانك ربنَا وإِلَيك الْمصير މާނައީ :- ތިމަންމެން އަޑުއެހީމެވެ އަދި ކިޔަމަންތެރިވީމެވެ . އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ތިބާގެ ފާފަފުއްސެވުން އެދެމެވެ . އަދި ތިބާގެ ހަޟްރަތަށް ރުޖޫޢަވާނެތަނެވެ!

އަހަރެމެން އިބަރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ފާފަފުއްސެވުން އެދި ދަންނަވަމެވެ . އަދި އެނބުރިދާހުނީ އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ . ފަހެ (ދަންނައެވެ .)އެއަށްފަހު އެބޭކަލުން އެކިޔަވާ އަދި އެއަށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންތެރިވެދެއްވުމުން ، ދެން الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ .

آمن الرسولُ بِما أُنْزِلَ إِليه من ربه والْمؤمنون كُل آمن بِالله وملاِئكته وكُتبِه ورسله لا نُفرقُ بين أَحد من رسله وقالوا سمعنَا وأَطعنا غُفْرانك ربنَا وإِليك الْمصير

لا يكلفُ الله نَفْساً إِلا وسعها لَها ما كَسبتْ وعلَيها ما اكْتَسبتْ ، ربنَا لا تُؤاخذْنَا إِن نَسينَا أَو أَخْطَأْنَا

ربنَا ولا تَحملْ علَينَا إِصراً كَما حملْتَه علَى الَّذين من قَبلنَا

ربنَا ولا تُحملْنَا مالا طَاقَةَ لَنَا بِه

واعفُ عنا واغْفر لَنَا وارحمنَا أَنْتَ مولاَنَا فانْصرنَا علَى الْقَومِ الْكَافرين

މާނައީ: رسول އާއަށް ، އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ން ބާވާލެއްވި އެއްޗަކަށް (އެބަހީ : ކީރިތި قران އަށް) رسول އާއި مؤمنން إيمان ވޫއެވެ . އެ އެންމެން الله އާއި ، އެކަލާނގެ ملائكة ންނާއި ، އެކަލާނގެ (ބާވައިލެއްވި) ފޮތްތަކާއި ، އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسولންނަށް إيمان ވޫއެވެ .(އެއުރެން ބުނޫއެވެ .) ތިމަންމެން ، އެކަލާނގެ رسولންގެ ތެރެއިން އެކަކާ ދެމެދުވެސް ތަފާތެއް ނުކުރަމުއެވެ . އަދި ،އެއުރެން ބުނޫއެވެ . ތިމަންމެން އަހައި ކިޔަމަން ވެއްޖީމެވެ .އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! ފާފަފުއްސަވައިލާނދޭވެއެވެ! އަދި ،އެނބުރި ދިއުންވަނީ ، އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ .

الله، އެއްވެސް نفس އަކަށް ، އެ نفس އަކަށް ކުޅަދާނަވެގެންވާ މިންވަރަކަށް މެނުވީ تكليف އެއް ނުކުރައްވައެވެ . އެ نفس އެއް ކުރި ހެޔޮކަމެއް (ގެ ثواب) އެ نفس އަކަށް ވެއެވެ . އަދި ، އެ نفس އެއް ކުރި ނުބައިކަމެއް (ގެ عقاب)އެ نفسއެއްގެ މައްޗަށް ވެއެވެ .އަހަރެމެންގެ

ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެން ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ، قصد އެއްނެތި އަހަރެމެންނަށް ކުށެއް ވެއްޖެނަމަ (އެކަމަން)އަހަރެމެންނަށް عقوبات ނުދެއްވާނދޭވެ!އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންގެ ކުރިން ތިބި މީހުންނަށް އުފުލުމަށް ޖެއްސެވި ފަދަ ބުރަކަމެއް އަހަރެމެން އުފުލުމަށްނުޖައްސަވާނދޭވެ! އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންނަށް އެކަމަކަށްކުޅަދާނަވެގެން ނުވާ ކަމެއް އުފުލުމަށް އަހަރެމެންނަށް ނުޖައްސަވާނދޭވެ! އަދި ، އަހަރެމެންނަށް عفو ކުރައްވާނދޭވެ!އަދި ، އަހަރެމެންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!އަދި ،އަހަރެމެންނަށްرحمة ލައްވާނދޭވެ! އިބަރަސްކަލާނގެއީއަހަރެމެންގެ އެހީތެރިވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ . ފަހެ ، كافر ވެގެންވާ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އަހަރެމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ !

باب في النهي عن البدع ومحدثات الأمور

ދީނުގައި بدعة އާއި، އާކަންތައްތައް އުފެއްދުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (يونس 32): {فماذا بعد الحق إلا الضلال}.

ތިޔަބައިމީހުންގެ، حق ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، حق [illegible] ވަނީ މަގުފުރެދުން ނޫން ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟

وقال تعالى (الأنعام 38): {ما فرطنا في الكتاب من شيء}.

ފޮތުގައި ([illegible]) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ދޫކޮށް ނުކުރައްވަމެވެ.

وقال تعالى (النساء 59): {فإن تنازعتم في شيء فردوه إلى الله والرسول}: أي الكتاب والسنة.

(އެބަހީ އެކަމާއި މެދު ﷲ އާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ހުކުމް އޮތްގޮތެއް ބަލައި އެގޮތަށް ޢަމަލުކުރާށެވެ!)

وقال تعالى (الأنعام 153): {وأن هذا صراطي مستقيماً فاتبعوه، ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله}.

އަދި މިއީ ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ސީދާވެގެންވާ މެދު މަގެވެ. ފަހެ، އެމަގަށް ތިޔަބައިމީހުން تبعވާށެވެ !(އެނޫން މަގުމަގަށް ތިޔަބައިމީހުން تبع ނުވާށެވެ! (އޭރުން) އެކަލާނގެ މަގުން ތިޔަބައިމީހުން ވަކިވެގެން ހިނގައިދާނެތެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله، ويغفر لكم ذنوبكم}

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެދޭށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، ﷲ ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގައިވަނީނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އެއިރުން، ﷲ، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެ ވޮޑިގެންވާނެއެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ދެއްވާނެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي مشهورة فنقتصر على طرف منها:

169 عن عائشةَ ، رضي الله عنها ، قالت قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من أَحدثَ في أَمرِنَا هذَا ما لَيس منْه فهو رد » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلمٍ : « من عملَ عملاً لَيس علَيه أَمرنَا فَهو رد » .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول
الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އިސްލާމްދީނުގައި އައިސްފައިނުވާ ކަމެއް
އޭދީނުގައި އަހަރެން އުފައްދައިފިނަމަ އެކަމަށްވާނީ ރައްދުކުރެވިގެންނެވެ .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އިސްލާމްދީނުގައި އައިސްފައިނުވާ ޢަމަލެއް ކަމެއް
ކޮންމެ އަމަލެއްވަނީ باطل ވެގެންނެވެ .

170 وعن جابر ، رضي الله عنه ، قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، إِذَا خَطَبَ احمرتْ عيناَه ، وعلا صوتُه ، واشْتَدَ غَضبه ، حتى كأَنه منْذر جيشٍ يقُول : «صبحكُم ومساكُم » ويقُولُ : « بعثْتُ أَنَا والساعةُ كَهاتين » ويقْرِن بين أُصبعيه ، السبابة ، والْوسطَى ، ويقُولُ: « أَما بعد ، فَإِن خَير الْحديث كتَاب الله ، وخَير الْهدى هدي محمد صلّى اللهُ عليه وسلم ، وشرَ الأُمورِ محدثَاتُها وكُل بِدعةٍ ضلالَةٌ » ثُم يقُولُ : « أَنَا أَولَى بكُل مؤْمن من نَفْسه . من تَرك مالا فَلأهله ، ومن تَرك ديناً أَو ضياعاً، فَإِلي وعلَي » رواه مسلم .

وعنِ الْعرباض بن ساريةَ ، رضي الله عنه ، حديثُه السابِقُ في بابِ الْمحافَظة علَى السنة.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابرގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول
الله صلّى اللهُ عليه وسلم ހުކުރު خطبة ދެއްވުމުގައި ([illegible] ކުރެވިގެންވާ ކަންތައްތަކުން
ދުރުހެލިވުމުގެ ގޮވާލާ ހެނދުނާއި އަދި عذاب އަތުވެދާނެކަމުގެ އިންޒާރު ދެއްވާ ހިނދު)[illegible]
ރަތްވެގެން [illegible] [illegible] އަދި ކޯފާފުޅު އިތުރުވެގެން [illegible] އިސްވެގެން
[illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible])ގެ [illegible] [illegible]
ނުރައްކަލަކުން ސަލާމަތްވުމުގެމަގުން [illegible] [illegible] ކުރައްވަނީ [illegible] . ވިދާޅުވުން
[illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] . އަދި [illegible](ވަސް) [illegible] [illegible] . ([illegible] [illegible]
ސަލާމަތްވުން [illegible] .)

(ދަންނަވައެވެ!) އަދި އެކަލޭގެފާނު (އެއްޖަރަހަކު ޙުކުމާއެއްގައި) ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ
بعثة އާއި قيامة ވުމާއި ދެމެދުދުވަހު ދަރުމަވަންތަ މިހާރުތަކުގައި ކުރެއްވެވެ . އަދި ޝަރުޢީގޮތް އިސްލާމީއާއި ދުވު
އިސްލާމީ ދައުލަތުގައި ދީނިއްޔަތުގެ ހަރަކާތް ކުރައްވައިވައެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.
މިއަށްފަހު ދަންނަ ހުއްޖެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ގާތްގޮތުން ބަސްފުޅަކީ الله ގެ
ކަލާމްފުޅެވެ . އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ހިދާޔަތަކީ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެންނެވި
ހިދާޔަތެވެ . އަދި އެންމެ ނުބައިވެގެންވާ ކަންތައްތަކީ އާދީނުގެ އާކަމް ވެއްދުމެވެ . އަދި (
ދީނުގައި އަލަށް އުފެއްދި ކޮންމެ بدعة އަކީ ގުމުރާހީކަމެކެވެ . ދެން އެއަށްފަހު حديث
ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން مؤمنންގެ މައްޗަށް އެމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށްވުރެން
ބޮޑަށް حق ވެރިވެގެން ވުމެވެ . (އެމީހަކު މުދާ ދޫކޮށްފިން) އޭނާގެ (ދަރިންނަށް ވާރުތަވާނެ) މުދަލާއި ދަރަނިތަކުން
ފުއްދާ އެމީހުންގެ ބެލެނިވެރިޔާއެވެ . އަދި އަހަރެން ތިމަންގެ މައްޗަށް ދަރަނިތަކުން އަމިއްލަ ބާރު
ނުވަތަ ކުޑަކުދިންނާއި ދޫކޮށްލައިފި ކަމުގައި ވިޔަސް އެކަމުގެ ޒިންމާވާނީ
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށެވެ .

باب في من سن سنة حسنة أو سيئة

ރަނގަޅުކަމެއް ދިރުވައިދިނުމަކުން ހުރި ދަރުމަތާއި ، ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިދިނުމަކުން ހުރި
عذابތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب.

قال الله تعالى (الفرقان 74): {والذين يقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذرياتنا قرة أعين، واجعلنا للمتقين إماماً}.

އަދި އެއީ ބުނާމީހުންނެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންގެ އަނބިންގެ ތެރެއިންނާއި، އަހަރެމެންގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން، ލޮލަށް ފިނިކަން ލިބިދޭ އަހަރެމެންނަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި تقوى ވެރިންނަށް އިމާމުންކަމުގައި އަހަރެމެންނަށް ލައްވާނދޭވެ!

وقال تعالى (الأنبياء 73): {وجعلناهم أئمة يهدون بأمرنا}.

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަމުރުފުޅަށް ހެޔޮމަގު ދައްކަވާ އިމާމުން ކަމުގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުން ލެއްވީމެވެ.

171 عن أَبي عمرو جرير بن عبد الله ، رضي الله عنه ، قال : كُنا في صدر النهارِ عنْد رسول الله صلّى اللّهُ عليْه وسلم فَجاءه قومٌ عراةٌ مجتابي النمار أَو الْعباء . متَقلدي السيوف عامتُهم ، بل كلهم من مضر ، فتمعر وجه رسول الله صلّى اللّهُ عليْه وسلم ، لِما رأَى بِهِم من الْفَاقة ، فدخلَ ثُم خرج ، فأَمر بلالاً فَأذن وأَقَام ، فَصلى ثُم خَطب ، فَقالَ : {يا أَيها الناس اتقُوا ربكُم الذي خلقكُم من نَفْسٍ واحدةٍ } إِلى آخرِ الآية: { إِن الله كَان عليكُم رقيباً} ، والآيةُ الأُخْرى التي في آخر الْحشْرِ : { يا أَيها الذين آمنُوا اتقُوا الله ولْتنظُر نَفْسٌ ما قَدمتْ لِغَدٍ} تَصدَّق رجلٌ من دينَارِه من درهمه من ثَوبِه من صاع بره من صاع تَمرِه حتى قَالَ : ولو بِشق تَمرةٍ فَجاء رجلٌ من الأَنْصارِ بِصرةٍ كادتْ كفه تَعجز عنْها ، بلْ قَد عجزتْ ، ثُم تَتابع الناس حتى رأَيتُ كَومين من طَعامٍ وثيابٍ ، حتى رأَيتُ وجه رسول الله صلّى اللّهُ عليْه وسلم ، يتهلَلُ كَأَنه مذْهبةٌ ، فقال رسولُ الله صلّى اللّهُ عليْه وسلم : « من سن في الإِسلام سنةً حسنةً فَلَه أَجرها، وأَجر من عملَ بِها من بعده من غَيرِ أَن ينْقُص من أُجورِهم شَيءٌ ، ومن سن في الإِسلامِ سنةً سيئةً كَان عليه وزرها ووزر من عملَ بِها من بعده من غَيرِ أَن ينْقُص من أَوزارهم شَيءٌ » رواه مسلم .

قَولُه : « مجتَابي النمارِ » هو بالجِيمِ وبعد الأِلِف باء موحدةٌ . والنمار : جمع نَمرة، وهي : كساءٌ من صوفٍ مخَطط . ومعنَى « مجتابيها » أَي : لابِسيها قد خَرقُوها في رؤوسهم . « والْجوب » : الْقَطْع ، ومنْه قَولُه تَعالَى : { وثَمود الذين جابوا الصخْرَ بالْواد } أَي : نَحتُوه وقَطعوه . وقَوله « تَمعر » هو بالعين المهملة ، أَي : تَغَير . وقَوله: « رأَيتُ كَومين » بفتح الكاف وضمها ، أَي : صبرتَين . وقَولُه : « كَأَنه مذْهبةٌ» هـو بالذال المعجمة ، وفتح الهاء والباء الموحدة ، قَالَه الْقَاضي عياضٌ وغَيره . وصحفَه بعضهم فَقَالَ : « مدهنَةٌ » بِدال مهملةٍ وضم الهاء وبالنون ، وكَذَا ضبطَه الْحميدي ، والصحيح الْمشْهور هو الأَولُ . والْمراد به علَى الْوجهين : الصفَاء والاستنَارة .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو عمرو جرير بن عبد الله ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުގައި ތިއްބާ ރަށެއްގެ ބަޔަކު އައެވެ . އެމީހުން ތިބީ ހެދުން ބާވެގެން ގޮސް އޮރިޔާން ނިވާ ނުވެއެވެ . އަދި ކޮނޑުގައި ތިބި ބާރަޅާ އަޅާގެންނެވެ . އަދި ކަނދުރާގައި ތިބި ކަނޑި އަޅުވައިގެންނެވެ . އަދި އެމީހުންގެ ގިނަ މީހުންނަކީ مضر ޤަބީލާގެ މީހުންނެވެ . އަދި ކިޔެއްތަ!އެމީހުން އެންމެންނަކީވެސް އެޤަބީލާގެ މީހުންނެވެ.(ދަންނައުމެވެ.) މިމީހުންނަށް ކާނާ ނެތިގެން ހަނގުރާމަކުރުން ތިއްބާ ބޭނުންވެގެން އަނިޔާވެގެން ދިމާވިމީހުންނެވެ.) (ނަމަވެސް) މިމީހުން ތިބީ ހާލު ފެނިވަޑައިގެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދެރަވެލެއް ބޮޑުކަމުން މޫނުމަތި ދޯލިވެގެން ދިޔައެވެ. އަދި އެއްކަލަ ގޯތިބީ އަމިއްލަ ގެކޮޅަށް ވަދެ ވަޑައިގެންފައި (އެއްކަލަ ނުކުމެވަޑައިގެން ސަލަބަހުން) ނިކަމެ ވަޑައިގެން بلال ގެފާނު ގާތުގައި ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ . އަދި بلال ގެފާނު ބަންގި ދެއްވިއެވެ . އަދި އިޤާމަތް ކިޔުއްވިއެވެ . އަދި ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ސަލާމްދީފައި ކުރިމައްޗަށް ޙުޠުބާ ދެއްވިއެވެ . އަދި) قمة ދެއްވިއެވެ . އަދި) ސަރީސިދާ ކުރިން) މިސްކީނުންނަށް ގުޅޭ ކުރެއްވި حديث މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ . (އޭ މިސްކީނުންނެވެ.)

{يا أَيها الناس اتقُوا ربكُم الذي خلقكُم من نَفْسٍ واحدةٍ } إِلى آخرِ الآية: { إِن الله كَان عليكُم رقيباً}

މާނައީ: އޭ މީސްތަކުން ނޭވެ!ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ރިޢާޔަތް ތިޔަ ބައިމީހުން تقوىވެރި ވާށެވެ . އެކަލާނގެއީ އެންމެ ފުރިހަމައަކުން ތިޔަ ބައިމީހުން ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އެފުރާނައިގެ ރިބައިން އޭގެ އަންހެނާ ޖޯޑު ހެއްދެވިއެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ރިބައިން ގިނަގިނަ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން ފެތުރުއްވިއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ރިޢާޔަތް تقوىވެރިވާށެވެ . އެކަލާނގެއާ ސުވާލުކުރާ ތިޔަބައިމީހުން ދިމާކޮށްކުރާ އަނގަނި ޝަފާޢަތް ކަމަށްޓަކައި އަދި ރަޙިމްތައް ކެނޑުމަށް ބިރުވެތިވާށެވެ . އަދި ޙަޤީގަތުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ރަޤީބުވެވޮޑިގެންވެއެވެ

ސަވާލުކުރެވޭ . ހަމަހަކަތަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް ބައްލަވާ ކަލަވާ ކަމުގައި
މާތް اللهُ ވެއެވެ .

މާތް الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވަވިއެވެ . { يا أَيها الذين آمنُوا اتقُوا الله ولْتنظُر نَفْسٌ ما قَدمتْ لِغَدٍ}

މާނައީ:- އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! الله އަށް ބިރުވެތިވަންތަރީ ދެމިތިބޭ ހުރިކަމެވެ. ކޮންމެ ނަފްސެއްވެސް މާދަމާއަށްޓަކައި ކޮށްފައިވާ عملތަކަކީ ކޮބައިކަން ވިސްނައި ނަޒަރު ހިންގާ ހުރިކަމެވެ .

އެދުވަހު ދީނާރުތައް ތިބި މީހުން ދީނާރުން صدقة ދަކުރުކުރިއެވެ . درهم ތިބި މީހުން درهم ތަކުން صدقة ދަކުރުކުރިއެވެ . ހެދުން ތިބި މީހުން ހެދުން ގެނައެވެ . ގޮދަންތިބި މީހުން ގޮދަން ގޮދަނެވެ . ގޮދަން ތިބި މީހުން ގޮދަނުން ސާޢެއްގެ މިންވަރު ދިނެވެ . ކަދުރު ތިބިމީހުން ކަދުރުން ސާޢެއްގެ މިންވަރު ދިނެވެ . އެވަގުތު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަވިއެވެ . (އެމީހަކަށް ތިބިހަށި) ކަދުރު އަށްޓެއް އެއްފަޅި ކަމުގައި ވިޔަސް އެންމެ ތަނަކަމާވެ .(އެބަހި صدقة ކުރައްވާފުން ގޮންކުރިމާވެ .) މިއަޑު އައްސަވާފައި (انصاري ބާކަޅާ ބޮޑުވެގެން ގެސްފުއި) ކޮތަޅެއް ފުރާ އެއްޗަކާއި އަރުވަން ގެނައިއެވެ ގެނި ބޮޑުކަމުން ގިނަ ބަޔަކު އެކީގައި ޙާޟިރުވިއެވެ . ހެޔޮ ވީދޫރުވާވެ . (ހަރުގަދަ ބޮޑުވަރު ބޮޑުއިމި އެހެރަކަން ހިންގައިދާން ކަލަކަތަވެ. ދިޔަ މިބޯކަން (އެމީހަކަށް ތިބިހަށް އެއްޗަކާކަން ގޮތްދިވިއަހަވެ) صدقة ދަކުރުކަމުން ގޮތްދިޔައެވެ . އަނބިމުދުވަހުގެ ބަރުހަމު ކަލަކުއަކާއި ހަދާދޫ މުދުބަޔަ އެއްމެވިތަވެ. އޭ ހިނދުވި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އޭ މަހާޖަރު ދެކެވިއެވިނަކުޅި އަތްފުރިހުރި ބޮޑުވާހުން ބިރުސަލުސް ދަކުވުރި ޙުއްދަހު ހަރަކާތްތެރިވާގެ ތިޔަ ހަވަސްކޮށްއިން ވަރު ބަރަބަކަބަރާ ހުރިތަވެ ދޭން. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަވިއެވެ .އިސްލާމްދީނުގައި ހިދުކަ ހަރުގަދު ކަލުދަހު ދިރުބަލަރި މިހާރުން އެކާއުގެ މަސްއަލާ ކަނުވަމުރުވިފައިވާ ހުޅު އެޖުރުހި ރާޖެ ނަމާރުކުރު ހަރަހުމާ އަހަރަން ބަހަރުގެ ސަލާބަން (قيامة އާއި ޖަހަންދުން ހުދުރުހަތިވަސް ހަރުގެ ނިސަބުވަން (ހާހު އަޅުރު ބިރުބުން ދުހުއިވެ . އެދިޔަން އަމާހަމްއަތް ثواب ބިބޭ ބިރުބަވާން

އެ عمل ކުރާ މީހުންގެ ثوابން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގައި ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިފިމީހަކަށް އެކަމުގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނުބައި ޖަޒާއާއި އަދި އެމީހާއަށްފަހު އެއަށް عمل ކުރާ ބައެއްގެ ސަބަބުން (قيامة އާއި ދެމެހެންދުން) އެމީހަކަށް عذاب ލިބިގެންދާނެއެވެ. އެގޮތުން އެމީހާއަށް عذاب ލިބޭ ލިބުމުކުން އެ عمل ކުރާ މީހުންގެ عذابން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ.

172 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ليس من نفْسٍ تُقْتَلُ ظُلماً إِلا كان على ابن آدم الأول كِفْلٌ من دمها لأَنه كان أَول من سن الْقَتْلَ » متفقٌ عليه.

ދެން الله ރުއްސެވުންލެއްވި عبدالله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުހައްގުން މީހަކު ގަތުލުކުރެވިއްޖެނަމަ އެމީހަކު ގަތުލުކުރެވުނު ކަމުގެ عذابގެ މިންވަރަށް عذاب آدم ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުގެ (ގާބީލް) އަށް ލިބޭނެއެވެ. ސަބަބަކީ އޭނާ ފުރަތަމައިން ބިންގާލެއްވީ ނުހައްގުން ގަތުލުކުރުމުގެ ކަންތައް އޭނާ ވީމަ ކަމުން ވާތީއެވެ.

باب في الدلالة على خير والدعاء إلى هدى أو ضلالة

ހެޔޮ ކަމަކަށް މަގުދައްކައިދިނުމާއި ހެޔޮ މަގަށް ގޮވާލުމުން ލިބޭ ثواب އާއި ނުބައިމަގަށް ގޮވާލުމުން ލިބޭ عذاب ބަޔާން ކުރާ **باب**

قال تعالى (القصص 87): {وادع إلى ربك}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ދިމާއަށް (މީސްތަކުން) ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وقال تعالى (النحل 125): {ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة}.

حكمة އާއި، ރިވެތި وعظ އާއި އެކު، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަގަށް، ކަލޭގެފާނު ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وقال تعالى (المائدة 2): {وتعاونوا على البر والتقوى}.

އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކުގައާއި، تقوى ވެރިވުމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވެ ވާގިވެރިވާށެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 104): {ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير}

ހެޔޮކަމުގެ މަގަށްގޮވާ އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކަށް أمر ކުރާ، އަދި ނުބައި ކަންތައް ނަހީކުރާ ބައެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާހުށިކަމެވެ!

173 وعن أَبي مسعودٍ عقبةَ بن عمرو الأنْصاري رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من دل على خَيرٍ فَله مثلُ أَجرِ فَاعله » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو مسعود عقبةَ بن عمرو الأنْصاري رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަކަށް މަގު ދައްކާފި މީހަކަށް ހަމަ އެކަމެއް ކުރި މީހަކަށް ލިބޭ އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ.

174 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «من دعا إِلى هدًى كان له من الأجرِ مثْلُ أُجورِ من تَبِعه لا ينْقُص ذلِك من أُجورهم شيئاً ، ومن دعا إِلى ضلالَةٍ كان عليه من الإِثْمِ مثْلُ آثَامِ من تَبِعه لا ينقُص ذلك من آثَامهم شيَئاً » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތެދުމަގަށް ގޮވާ މީހާއަށް އެއަށް عمل ކުރާ މީހަކަށް ލިބޭ ފަދައިން ހެޔޮ އަޖުރު ލިބިގެން ވެއެވެ . އެގޮތުން

މަގުދައްކާ މީހާއަށް ثواب ލިބޭ ލިބުމަކުން عمل ކުރާ މީހާގެ ثوابން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެގެން ނުދެއެވެ. އަދި ނުބައި މަގަށް މަގުދައްކާ މީހާއަށް އެއަށް އަމަލުކުރާ މީހަކަށް ލިބޭފަދައިން ފާފަ ލިބެމުން ދެއެވެ. އެގޮތުން ފާފައަށް މަގު ދައްކާ މީހާއަށް ފާފަ ލިބޭ ލިބުމަކުން عمل ކުރާ މީހުންގެ ފާފައިން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެގެން ނުދެއެވެ.

175 وعن أَبي العباس سهل بن سعدٍ الساعدي رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال يوم خَيبر : « لأعطين الرايةَ غَداً رجلاً يفْتَح الله على يديه ، يحب الله ورسوله ، ويحبه الله ورسولُه » فَباتَ الناس يدوكون ليلتَهم أَيهم يعطاَها . فَلما أَصبح الناس غَدوا على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : كُلهم يرجو أَن يعطاها ، فقال: « أَين علي بن أَبي طالب ؟ » فَقيلَ : يا رسولَ الله هو يشْتَكي عينَيه قال : « فَأَرسلُوا إِليه » فأُتي بِه ، فَبصقَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم في عينيه ، ودعا له ، فَبرأَ حتى كَأَن لم يكُن به وجعٌ ، فأَعطاه الرايةَ . فقال علي رضي الله عنه : يا رسول الله أُقاتلُهم حتى يكُونُوا مثْلَنَا ؟ فقَالَ : « انْفُذْ على رِسلك حتى تَنْزلَ بِساحتهم، ثُم ادعهم إِلى الإِسلام ، وَأَخْبِرهم بِما يجِب من حق الله تَعالى فيه ، فَوالله لأَن يهدي الله بِك رجلاً واحداً خَيرٌ لَك من حمرِ النعم» متفقٌ عليه.

قوله : « يدوكُون » : أَي يخُوضون ويتحدثون ، قوله : « رِسلك » بكسر الراء وبفَتحها لُغتَان ، والْكسر أَفْصح .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو العباس سهل بن سعد الساعدي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم خَيبر ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާދަމާ ތިމަންކަލޭގެފާނު މިދިދަ ކޮޅު އެފަދަ ބޭކަލަކަށް ދެއްވާނަމެވެ. އަދި އެބޭކަލެއްގެ އަތްމައްޗަށް މާތް الله (خَيبر) فتح ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކެ ލޯބިވާ ބޭކަލަކަށް ވާނެއެވެ. އަދި އެބޭކަލަކަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ރުއްސެވުން ލިބިގެން ވާނެއެވެ. އަދި އެބޭ ކަލަކަށް

އެކަލޭނގެ ރަސޫލާގެ ލޯބިލިބިގެން ވެއެވެ . ފަހެ އެބަސްފުޅު އަޑުއަހާފައި މުސްލިމުން
އެރޭ ނިދިކުރެއްވީ އެދިދަ ލިބޭނީ މިރޭގައި މުޅި ފިކުރުކުރުން މަތީ ތިއްބަވައިގެންނެވެ
حال ގައެވެ. އެއަށް ފަހު ފަތިސް ވުމާއެކު އެންމެން رسول الله صلّى الله عليه
وسلمއަރިހަށް އެއްވުނެވެ . ކޮންމެ ބޭކަލަކުވެސް އުއްމީދުކުރައްވަން ހުންނެވީ އެދިދަ
ތިމަންނައަށް ލިބުމަށެވެ . ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ .
علي بن أبي طالب ގެ ފާނު ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވުނެވެ. އޭ الله
ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެ صحابيވަނީ ލޯލުގެ ތަދަކާ ކަންބޮޑުވެގެން ހުންނެވިއެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އެ صحابي ގެންނަވާށެވެ . ދެން عليގެފާނު
އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ގެނެވުނެވެ. އެހިނދު رسول الله صلّى الله عليه وسلم ،(އާދޮމް ﷲ
ރުއްސުންތައްވި) عليގެ ފާނުގެ ލޯ ފުލަށް ތުފު ލައްވިއެވެ . އަދި شفاء އަށް އަދި دعاء
ކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެބޭފުޅުން ފަސޭހަވެގެން ދިޔައީ ބައްޔެއް ނެތް ހެން
ހުންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު عليގެފާނުގެ އަތްފުޅަށް ދިދަ ދެއްވިއެވެ. އެހިނދު
عليގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑު އެމީހުން ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރަން
ވުމަށްދާންދެން (އެބަހި އިސްލާމު ވެއްދުމުން ދެން) ނަސޭހަތްތެރިކަމުގައި ތިޔައީ ؟ حديث
ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު ދަށުން ފުރަތަމަ ރާއްޖޭގެ ބޮޑު ރަސްކަލުން . އަދި އިސްލާމަށް ހަމަކުރުން
ދެވުމުން އެންމެ ފުރަތަމަ ގޮވާލުން އިސްލާމަށް ގޮވާލުމެވެ . އަދި އިސްލާމްގެ
ވާޖިބުތަކާ الله ގެ ޙައްޤު އެންގުން ފަރުމާ ދެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިބާ الله ގެ ނަޒަރު ހޯދާ
ބޭނުމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ތެރޭގައި ފައިދާގެ ހުރިހާ ރަހުމަތުން ކުރީގެ ބޮޑު
ނިޢުމަތް ދިނުން ދަރާ ކަލޭގެ ޝައިތާނާ ފަރުވާ .

176 وعن أَنس رضي الله عنه أَن فَتًى من أَسلَم قال : يا رسولَ الله إِني أُريد الْغَزو
وليس معي ما أَتجهز به ؟ قالَ : « ائْت فُلاناً فإِنه قَد كان تَجهز فَمرِض » فَأَتاه فقال : إِن
رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقْرِئُك السلام ويقُولُ : أَعطني الذي تجهزتَ به ، فقال : يا
فُلانَةُ أَعطيه الذي تجهزتُ به ، ولا تحبِسي منه شَيئاً ، فَوالله لا تَحبِسين منه شَيئاً فَيبارك
لَك فيه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . أسلم ޤަބީލާގެ ޒުވާނަކު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ޖިހާދުކުރުމަށް ބޭނުންވަމެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ އަތުގައި ޖިހާދަށް ތައްޔާރުވާން އެއްޗެއް ނެތެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފުލާނު ފިރިހެނާގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ޖިހާދުކުރުމަށް ތައްޔާރުވެފައިވާ ނަމަވެސް އޭނާ ބަލިވެއްޖެ ބަލިވެގެން ހުރީއެވެ. ފަހެ އެ ޒުވާނާ އޭނާގެ ގާތަށް ދިޔައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިބާއަށް ސަލާމް ދެއްވައިފިއެވެ.އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ޖިހާދު ކުރުމަށްޓަކައި ތައްޔާރުކުރެއްވި އެއްޗެއް ދިނުމާ އެއްޗެއް ދެއްވާށެވެ.އަދި ނިޔަތު އެ صحابي އާނާގެ އަނބިމީހާއަށް ގޮވާލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ޖިހާދަށް ތައްޔާރުކުރި ސާމާނު މީނާއަށް ދޭށެވެ . އަދި އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ހިފެހެއްޓުމެއް ނުކުރައްވާށެވެ . ފަހެ މާތް الله ގަންދީ ހުއްޓުވާލުމަކުން . އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހިފަހައްޓާ ހުރިން ދޫކުރާށެވެ. އެއިރުން އެކަމުން ތިބާއަށް ބަރަކާތް ލިބޭނެއެވެ .

باب في التعاون على البر والتقوى

ހެޔޮކަންތަކާއި تقوى ވެރިވުމުގައި އެހީތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (المائدة 2): {وتعاونوا على البر والتقوى}.

އަދި ހެޔޮކަންތަކުގައި ކުރުމުގައި ، تقوى ވެރިވުމުގައި ތިޔަބައިމީހުން، އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވެ ، އެހީތެރިވާށެވެ!

وقال تعالى (العصر 1، 2، 3): {والعصر، إن الإنسان لفي خسر، إلا الذين آمنوا وعملوا الصالحات، وتواصوا بالحق، وتواصوا بالصبر}

ޒަމާން ގަންދެއްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިންސާނާ ވަނީ، ގެއްލުމުގައި ކަން ކަށަވަރެވެ.

إيمان ވެ صالح عمل ތައްކޮށް، އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް حق އަށް وصية ކޮށް، އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް ކެތްތެރިވުމަށް وصية ކޮށް އުޅުން މީހުން މެނުވީއެވެ.

قال الإمام الشافعي رحمه الله كلاماً معناه : إن الناس أو أكثرهم في غفلة عن تدبر هذه السورة

177 عن أَبي عبد الرحمن زيد بن خالدٍ الْجهني رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : من جهز غَازياً في سبِيل الله فقَد غَزا ومن خَلَفَ غَازياً في أَهله بِخَيرٍ فقَد غَزا» متفقٌ عليه .

ދާށް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو عبد الرحمن زيد بن خالد الْجهني ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހަކަށް ސާމާން ހޯދަދިން މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދުކޮށްފިއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރުމަށް ބަލައި ސިކުނޑިވާ މީހާގެ އާއިލާއަށް ހެޔޮގޮތުގައި ބެލި މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދު ކޮށްފިއެވެ.

178 وعن أَبِي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، بعثَ بعثاً إِلى بني لِحيان من هذَيلٍ فقالَ : « لِينْبعثْ من كُل رجلَينِ أَحدهما والأَجر بينَهما » رواه مسلم.

ދާށް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو سعيد الخُدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، هذَيل ވަންނައިގެ بنو لِحيان ޤަބީލާގެ ގާތަށް ބާރަފުން ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވީ ކޮންމެ ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ދާށެވެ. އަދި ދެމީހުންނަށް ވެސް ثواب ވެއެވެ.

179 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لَقي ركْباً بالروحاء فقال: «من القَوم ؟ » قالُوا : المسلمون ، فَقَالُوا : من أَنْتَ ؟ قال : «رسولُ الله» فَرفَعتْ إِليه امرأَةٌ صبِيا فقَالَتْ : أَلهذَا حج ؟ قال : « نَعم ولك أَجرٌ » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبدالله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް މަދީނާގެ ކައިރީގައިވާ روحاء ނަމަކަށް ކިޔުން ހިސާބުން ޤާފިލާގެ ބަޔަކާ ބައްދަލުވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ . ތިޔައީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންނީ މުސްލިމުންނެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮންބޭކަލެކޯ އެވޭ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ އެހިނދު އެމީހުންގެ ތެރެއިން އަންހެނަކު ކުޑަކުއްޖަކު ދެފަތުގެ ކޮޅަށް ނަގާފައި އެއްސެވިއެވެ. މިކުއްޖާގެ ކިބައިން حج ކުރުވުން صح ވާނެތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާއެވެ. (صح ވާނެއެވެ.) އަދި ކަނބަލުންނަށް އެބަ أجر ލިބިގެން ވާނެއެވެ .

180 وعن أَبِي موسى الأَشْعرِي رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أَنه قال: « الخَازن المسلم الأمين الذي ينَفذُ ما أُمر به ، فَيعطيه كاملاً موفراً ، طَيبةً به نَفْسه فَيدفَعه إِلى الذي أُمر له به أَحد المتَصدقَين » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو موسى الأشْعرِي ސަހާބާއި ސަލާމަތްވެގެންވި ނަބިއްޔާގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . މުސްލިމު އަމާނަތްތެރި ޚަޒާންދާރަކު އޭނާއި ހަވާލުކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ބެލުމުގެ ކަންތައް ކުރިއަށް ގެންގޮސް، ދެވެވޭތަކެތި ބަރާބަރަށް ދީ، އެތަކެތި ބަދަލުން ގެންނެވުމަށް އަހުލުންގެ މައްޗަށް ތިމާގެ ނަފްސުގައި އެއްވެސް ކަރަހަ ހަސަދަވެރި ނުބައި މިޒާޖެއް ނުބައްވާ އެތަކެތި ދިނުމަށް އަމުރު ދެވިގެންވާ މިންވަރަށް އެތަކެތި ދެކުން ގެންދާނަމަ، އެފަދަމީހާ(ވެސް) ވާހުރީ صدقات ދޭ މީހެއް ކަމުގައެވެ .

وفي رواية : « الذي يعطي ما أُمر به » وضبطُوا « المتَصدقَين » بفتح القاف مع كسر النون على التثْنية ، وعكْسه على الجمع وكلاهما صحيحٌ

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . (އެބަޔަކަށް ދިނުމަށް އަމުރު ކުރެވިގެންވާ މީހުންނަށް ދޭމީހާއެވެ .)

باب في النصيحة

نصيحةދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

مؤمنން ވާކަން ކަށަވަރީ، أخ ން ބަޔެއް ކަމުގައެވެ.

وقال تعالى إخباراً عن نوح صلى الله عليه وسلم (الأعراف 62):

އަހުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ رسولކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން އިއްވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصيحة ތެރިވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭ ކަންތައްތައް الله ގެ حضرةން އަހުރެންނަށް އެނގެއެވެ.

{وأنصح لكم} وعن هود صلى الله عليه وسلم (الأعراف 68): {وأنا لكم ناصح أمين}.

އަހުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ رسول ކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން އިއްވަމެވެ. އަދި އަހުރެންނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށާ أمانة ތެރި نصيحة ތެރިއަކީމެވެ.

رسول އާއަން نصيحة ދިނުމަން އުމް ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ އެކަލާނގެ ގެންނެވި رسول ކަން ގަބޫލުކަން [illegible] އީމާންވުމާއި އެކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނުގެ [illegible] [illegible] އަވަހާރަ ވުމުންފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތް ދިރުވުމާއި [illegible] [illegible]. މުސްލިމުންގެ

ތެރެއިންވާ ވެރީންނަށް ނަސޭހަތް ތެރިވުމަށް އޮތް ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ ހައްޤުގެ މައްޗަށް އެމީހުންނަށް ވަފާތެރިވުމާއި އެމީހުން އުރެދުމަށް އަމުރުނުކުރާހާ ހިނދެއްގައި އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި އެމީހުންނަށް މަޙައްބަތްތެރިވުމާއި ރީތި ބަހުން ހަނދާންކޮށް ދިނުމާއި އެމީހުންނާއި ދެކޮޅަށް ނުކުތުން ދުރުހެލިވުމާއި އެމީހުންނަށް ވަޢުޒުދިނުމުގެ މައްޗަށް މުސްލިމުންގެ ރިޢާޔަތް ބެލެހެއްޓުމުގެ މަސައްކަތް ކުރުމާއި އެމީހުންނަށް ހެޔޮ ދުޢާ ކުރުން ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ.

وأما الأحاديث:

181 فَالأولُ : عن أَبِي رقيةَ تَميم بن أَوس الداري رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ: « الدين النصيحةُ » قُلْنَا : لِمن ؟ قَالَ « لله ولكتَابِه ولرسولِه ولأئمة المسلمين وعامتهم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَبو رقية تَميم بن أَوس الداري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ އަސްލު މުހިއްމުއަހަމަކީ نصيحة ތެރިވުމެވެ. ތިމަންނަމެން ދެންނެވީމެވެ . އެއީ ކޮންބަޔަކަށް ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ الله އަށް އީމާންވުމުގައި ތިމާގެ ނަފްސުއަހުދެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފޮތަށް އީމާންވުމުގައި ތިމާގެ ނަފްސުއަހުދެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމުގައި ތިމާގެ ނަފްސުއަހުދެވެ . އަދި މުސްލިމުންގެ ތެރެއިންވާ ވެރީންނަށް. އަދި އެމީހުންގެ ޢާންމުންނަށެވެ .

ދަންނައެވެ. (النصيحة لله) ގެ މާނާގައި ހިމެނެނީ އެކަލާނގެ ކިބައިން އީމާންވުމާއި، އެކަލާނގެ ކިބައިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރުމާއި އެކަލާނގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅު ތަކަށް އުނިއިތުރު ބަދަލު ނުގެނައުމާއި އެންމެހާ އުނި ސިފަތަކުން އެކަލާނގެ ހުސްطاهر ކުރުމާއި، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅު ތަކަށް ހަރަކާތްތެރިވުމާއި ގޮތުން މަތި ދުރު ކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ކިބައިން އުރެދުމުން ދުރު ހެލިވެ ކުރުމާއި، މިކަމުން ފޫބައްދާ الله ބަޔަށް

ލޯބިކުރުމާއި، މީހަކަށް ރުޅިވެރިވާނަމަ ﷲ ޓަކައި ރުޅިވެރިވުމާއި، އެކަލާނގެ ނިސްބަތަށް ކާފިރުވާ މީހުންނާއި ޖިހާދުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ދެއްވި އެންމެހައި ނިޢުމަތްތަކަށް ޢިޢުތިރާފު ވުމާއި، އެކަމުގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ނިސްބަތަށް ޝުކުރުކުރުމާއި، އެންމެހާ ކަންތައްތަކެއްގައި އިޚްލާޞްތެރިވުން ފަދަ ކަންކަން ކުރުމެވެ . މިހެންކަމުން މި حديث ގައި ﷲ އަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުމުގެ އޮތް ބަސްފުޅުގެ މާނައަކީ އިސްވެދެންނެވި ކަންތައްތައް ކުރުމުގައި އަޅާ އޭގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުމެވެ. ނޫންނަމަވީ ﷲ سبحانه وتعالي ފުދިވޮޑިގެންވާ ނަޞޭޙަތެއް ބޭނުންވުން ފަދަ އުނި ސިފަތަކުން ހުސް طاهر ވެގެން ކަން ކަށަވަރެވެ

.

(ولكتابي) އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުމުގެ މުރާދަކީ ޤުރުއާނަކީ ﷲ ބާވައިލެއްވި ފޮތެއްކަން ޤަބޫލުކޮށް އެކަމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] މަޚްލޫޤުންގެ [illegible] އެއްވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަލާމަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތިލާވަތު ކުރުމާއި [illegible] ކިޔަވާ ހިނދު خشوعة ތެރިވުމާއި [illegible] مخرج ތަކުން تجويد އާއިއެކު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] އޭގެ حق ގައި [illegible] [illegible] ފުރިހަމައަށް [illegible] އަދި އޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] ނަޞޭޙަތްތެރިވުމެވެ.

182 الثاني : عن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال : بايعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم على : إِقامِ الصلاة ، وإيتَاء الزكَاة ، والنصح ِلكل مسلمٍ . متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ جرير بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަތްޕުޅުގައި بيعة ހެއްދީމު ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ނަމާދު އޭގެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި (އެބަހީ އޭގެ ސުންނަތްތަކާއި [illegible] [illegible]) އަދާކުރުމާއި އަދި ޒަކާތް [illegible] ދިނުމާއި އަދި ކޮންމެ މުސްލިމުންނަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުން މަތީ ދެމިހުރުން ހިމެނެއެވެ .

183 الثالثُ : عن أَنَس رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا يؤْمن أَحدكُم حتى يحب لأخيه ما يحب لِنَفْسه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنَس ގެ ފާނުގެ نبي صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް އެދޭފަދަ ރަނގަޅު ގޮތްތައް ތިމާގެ އަޚާ އަށްޓަކައި ނޭދޭހާ ހިނދެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހެއްގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ .

باب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް ގޮވާލެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

قال الله تعالى (آل عمران 104): {ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير، ويأمرون بالمعروف، وينهون عن المنكر، وأولئك هم المفلحون}.

ހެޔޮކަމުގެ މަގަށް ގޮވާ، އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރާ، އަދި ނުބައިކަންތައް ނަހީކުރާ ބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާހުށި ކަމެވެ! އެއުރެންނީ ހަމަ ދިންނަވާނޭ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 110): {كنتم خير أمة أخرجت للناس: تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنكر}.

މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ނެރުއްވި، އެންމެ ހެޔޮ أمة އެއް ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވިއެވެ. (އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިފެހެއްޓެވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ!އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (التوبة 71): {والمؤمنون والمؤمنات بعضهم أولياء بعض: يأمرون بالمعروف، وينهون عن المنكر}.

مؤمن ފިރިހެނުންނާއި، مؤمن އަންހެނުންނީ އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔެއްގެ އެހީތެރިކަމުގައިވާ މީހުންނެވެ. އެއުރެން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރެތެވެ. އަދި އެއުރެން ނުބައި ކަންތައް ނަހީކުރެތެވެ.

وقال تعالى (المائدة 78): {لعن الذين كفروا من بني إسرائيل على لسان داود وعيسى ابن مريم، ذلك بما عصوا وكانوا يعتدون: كانوا لا يتناهون عن منكر فعلوه؛ لبئس ما كانوا يفعلون}.

إسرائيل ގެ ދަރީންގެ ތެރެއިން كافر ވީ މީހުންނަށް، داود ގެފާނާއި مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެފާނުގެ ދުލުފުޅުމަތިން لعنة ލައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ އެއުރެން އުރެދުނު ކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި އުރެދުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ދާކަމުގައި އެއުރެން ވީކަމަށްޓަކައެވެ. އެއުރެން ކުރެ ނުބައިކަންތައް، އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ނަހީކޮށް ނުއުޅެއެވެ.

وقال تعالى (الكهف 29): {وقل الحق من ربكم فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر}.

އަދިކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ حق ތެދެވެ. ފަހެ، ބޭނުން މީހަކު ايمان ވާށެވެ! އަދި ބޭނުން މީހަކު كافر ވާށެވެ!

وقال تعالى (الحجر 94): {فاصدع بما تؤمر}.

ފަހެ، ކަލޭގެފާނަށް أمر ކުރައްވާގޮތުން ފާޅުގައި دين އަށް ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 165): {فأنجينا الذين ينهون عن السوء، وأخذنا الذين ظلموا بعذاب بئيس بما كانوا يفسقون}. والآيات في الباب كثيرة معلومة.

އަދި ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ގަދަފަދަވަގެންނާ عذاب އަރުވަން އަނިޔާވެރިވީ މީހުން ހިއްޖުވީމުވެ.
(އާދީ) ގައުމަށް فاسق ވީ އުޅުން ކަމަށް ބަޔާންވެ.

وأما الأحاديث

184 فالأولُ : عن أَبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « من رأَى منْكُم منْكراً فَلْيغيره بِيده ، فَإِن لم يستَطع فبِلسانه ، فَإِن لم يستَطع فَبقَلبه وذَلكَ أَضعفُ الإِيمانِ » **رواه مسلم .**

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو سعيد الخُدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ .
އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުންކަރެއް
ފެނިއްޖެއްޔާ ދެން އެކަން އަތުން ބަދަލުކުރާށެވެ ފަހެ ކުޅަދާނަކަން ނުވެއްޖެނަމަ އޭނާ
އަތުން ބަދަލުކުރާށެވެ . ދެން (އަތުން ބަދަލުކުރުމުގެ) ކުޅަދާނަކަން ނުވެއްޖެނަމަ ދުލުން
ދުލުން ބަދަލުކުރާށެވެ . ދެން (ދުލުން ބަދަލުކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ނުވެއްޖެނަމަ)
ހިތުން އެކަމަކީ ނުރުހޭ ކަމެއް ކަމުގައި ދެކޭށެވެ . އަދި އީމާންކަމުގެ އެންމެ ދެރަ
ދަރަޖައެވެ.

185 الثاني : عن ابن مسعودٍ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «ما من نَبِي بعثَه الله في أُمةٍ قَبلي إِلا كان له من أُمته حواريون وأَصحابٌ يأْخذون بِسنته ويقْتدون بأَمره، ثُم إِنها تَخْلُفُ من بعدهم خُلُوفٌ يقُولُون مالا يفْعلُون ، ويفْعلُون مالا يؤْمرون ، فَمن جاهدهم بِيده فَهو مؤْمنٌ ، ومن جاهدهم بقَلْبِه فَهو مؤْمنٌ ، ومن جاهدهم بِلسانه فَهو مؤْمنٌ ، وليس وراء ذلِك من الإِيمانِ حبةُ خردلٍ » **رواه مسلم .**

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن عباس بن مسعودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ކުރިން
ފޮނުއްވި الله سبحانه وتعالى ފޮނުއްވި އުއްމަތެއްގެ ތެރޭގައި ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތް ގެންގުޅޭ
މީހުންގެ ތެރެއިން إخلاصތެރި އަދި ސަހާބީންނެއް ނުލައި ނުވެއެވެ. އަދި މިނުން

އެރަސޫލާގެ ސުންނަތްތަކަށް އަމަލުކުރަމުން ގެންދެވިއެވެ . އަދި އެބޭކަލުންގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަބާވަމުން ގެންދެވިއެވެ . ދެން އޭގެ ފަހު ޚަލަފުގައި އައިސް ބަދަލު އަންނާނެއެވެ. އެމީހުން ދައްކާ ވާހަކައާއި އެއްގޮތަށް عملއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ދީނުގައި ކުރުމަށްވާގޮތް އަމުރު ފުޅުތަކާއި އެއްގޮތަކަށް عملއެއް ނުކުރާނެއެވެ. ފަހެ އެއިން މިހަރާއި އަތުން ޖިހާދުކޮށްފިމީހާ އެއީ ފަހެ މުއުމިނުންނެވެ. ފަހެ އެމީހުންނާއި ދުލުން އިންކާރުކުރުމުގެ ޖިހާދު ކޮށްފިމީހާއީ ފަހެ މުއުމިނުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި ހިތުން ޖިހާދުކޮށްފިމީހާ (އެބަހީ އެކަމަށް ހިތުން އިންކާރުކޮށް އެކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އަދި الله އަށް ދަންނަވާ ފުރިހަމާ)އަދި ފަހެ މުއުމިނުންނެވެ . އެންމެ ކުޑަ މިންވަރަކަށް އަކަށްބައާއި ނުކުރާހިމާގެ ހިތުގައި އީމާންކަމުގެ ބޭބިޔަން ހަމި އެބޫރެގެ މިންވަރުވެސް ނުވާނެ ކަމަށެވެ .

186 الثالثُ : عن أَبي الوليد عبادةَ بنِ الصامت رضي الله عنه قال : « بايعنا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم على السمعِ والطاعة في العسرِ واليسرِ والمنْشَطِ والمكْره ، وعلى أَثَرةٍ علينَا، وعلى أَن لا نُنَازِع الأمر أَهلَه إِلا أَن تَروا كُفْراً بواحاً عنْدكُم من الله تعالَى فيه برهانٌ ، وعلى أن نقول بالحق أينَما كُنا لا نخافُ في الله لَومةَ لائمٍ » متفقٌ عليه .

« المنْشَط والمكْره » بِفَتْحِ ميميهما : أَي : في السهلِ والصعبِ . « والأَثَرةُ » : الاخْتِصاص بالمشْتَرك ، وقَد سبقَ بيانُها . « بواحاً » بفَتْحِ الْباء الموحدة بعدها واوثُم أَلِفٌ ثُم حاء مهملَةٌ أَي ظَاهراً لا يحتَملُ تأْويلاً .

ދާމްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو الوليد عبادة بن الصامت ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . ވެރިންނާއި ބޭކަލުން މިދަންމުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އައްޑައްކަށް بيعة ހިފުއްވައިފީ ދަރުމަވެގެންވާ ހާލަތުގައި އަދި މިޖާގަހަގެންވާ ހާލަތުގައި ހިތަށް ފަހެ ކަންބަޔަކަށްތަކުގައި ހިތަށްނުރުހޭ ކަންތައްތަކުގައި ، އަދި މިދަންމުންގެ ބޭކަލުގައި މިބި ކަމަކަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް މީހުން މުއާމަލާތްތަކުގެ މުއްދަތުގައި އިސްލާމީ ނަމަވެސް އެމީހުންގެ ކިބައިން الله ގެ ދީނުގައި ކަނޑައެޅި ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލާއި ސާބިތު ވާގޮތުގައި ކުފުރުވެއްޖެ ނުފެންނަ ހިނދަކުގައި އެމީހުންނާ ކިޔަމަން

ގަތުމަށެވެ . އަދި بيعة ހިފާފައިވާ އަނެއްކަމަކީ އަބަދާއި އަބަދު ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި
ނުބައި ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމުން ގޮތުން މަތީ ދެމިހުރުމެވެ .އެކަމުގައި މަޤާމުމުބަދަލާ
މީހެއްގެ މަސައްކަތްތެރިކަން ނުޖެހެމުންނެވެ .

187 الرابع : عن النعمان بن بشير رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال: « مثَلُ القَائِم في حدود الله ، والْواقِع فيها كَمثَل قَومٍ استَهموا على سفينةٍ فصار بعضهم أعلاها وبعضهم أسفلَها وكان الذين في أسفلها إِذَا استَقَوا من الماء مروا علَى من فَوقَهم فَقَالُوا : لَو أَنا خرقْنَا في نَصيبِنا خَرقاً ولَم نُؤْذ من فَوقَنَا ، فَإِن يتركُوهم وما أَرادوا هلكُوا جميعاً ، وإِن أَخَذُوا علَى أَيديهم نَجوا ونجوا جميعاً » . رواه البخاري .

القَائم في حدود الله تعالى » معنَاه : المنْكر لها ، القَائم في دفعها وإِزالتها والمراد بِالحدود : ما نهى الله عنْه : «استَهموا » : اقْتَرعوا .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި النعمان بن بشير ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . الله ގެ أمر ފުޅުތަކަށް ކިޔަމަން ގަންނަ މީހާއި
ކިޔަމަން ނުގަންނަ މީހާގެ މިސާލަކީ އޮޑިބަޔަކުން ދޯނިބަހާލި ސިކަބު ބައެއްގެ މިސާލެވެ .
އެމީހުން ތިބޭން ތަނަވާއި މުދެ ގުރުއަތުލުމުން ބައެއް މީހުންނަށް މަތީ ފަންގި ފުރާއިން
، އަނބައިބައިމީހުންނަށް މަތީ ބައިން ޖާގަ ލިބުނެވެ . އެރިންކަމުން ދިޔަތުވާ ބޮޑު އުޅޭ
މީހުންނަށް ޖެހުނީ ފެނަށް ބޭނުންވާ ކަމަށް ވަރަށް މަތިން އެރިގެންދާންވެ .
މީހުން މަތީގެ ކައިރިން ޖެހިލޭ ފައިބާ މީހުން ބޭނުމުގެ . ބޭނުމުން މީހެ
އެބަ ފަރަތަ އެތައްފުރަތަ ބޭނުމުން މަތިއަކަށް އަރަން ނުޖެހި އަދި އެމީހުންނަށް
އުނދަގޫވާ ނުކުތުމުގެ ބިރުބޮޑު ތިކަން ފުރަތުގެ ދުނިޔާ . ފުރަ . ދޫނުކޮށްފިއްޔާ . އެމީހުން
އެގަތުން ކިބުއްޔާ ދޮކުދޮކިވުމެއް ބޭނުއްޔާކަމަށް (އެހެނާ ފަރު ބޮޑި)
އަނެއްމަ އަހަރު ހަލާކު ފެއްނަ ހިނގައިދާނެއެވެ . (ނަމަވެސް) އެމީހުންނަށް
އަތަށް ބުރަށް މަސަރާފަށް އެމީހުންނަށް ސަލާމަތް ކަށަވަރުވިއެވެ . އަދި
އަމިއްލައިން ސަލާމަތް ވިއެވެ .

188 الخامس : عن أُم المؤْمنين أُم سلَمة هنْدٍ بنت أَبِي أُميةَ حذيفَةَ رضي الله عنها ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أنه قال : « إِنه يستَعملُ عليكُم أُمراء فَتَعرِفُون وتنكُرون فَمن كَرِه فقَدْ برِىء ومن أَنْكَر فَقَدْ سلم ، ولكن من رضي وتَابع » قالوا : يا رسولَ الله أَلاَ نُقَاتِلُهم ؟ قَالَ : «لاَ، ما أَقَاموا فيكُم الصلاَةَ » رواه مسلم .

معنَاه : من كَرِه بِقَلْبِه ولَم يستطع إنْكاراً بِيدٍ ولا لِسانٍ فَقَدْ برِئَ من الإثم وأَدى وظيفَتَه ، ومن أَنْكَر بحسبِ طاَقته فَقَدْ سلم من هذه المعصية ، ومن رضي بِفعلهم وتابعهم ، فَهو العاصي .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُم المؤْمنين أُم سلَمة هنْد بنت أَبِي أُميةَ حذيفَةَ، نبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ރަސްރަސްކަލުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިން އިސްކުރައްވާނެއެވެ . އެމީހުން ކުރާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] ހުންނާނީ އިސްލާމީ ގައިގަނޑުން ބޭރުވެއެވެ . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެކަމުން ހިތުން ނުރުހިގެންވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގެ ފާފައިން ސަލާމަތްވެގެންވެއެވެ . އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެކަމުގެ ފާފައިން ސަލާމަތް ވެގެންވެއެވެ . މިއާ خلافން އެކަމުން ހިތުން ރުހި އަދި އެކަމުގައި ބައިވެރިވެގެންވުމަކީ [illegible] [illegible] ޝާމިލުވެގެންނެވެ . اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހަނގުރާމަކުރުން [illegible] ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ . ނޫނެކެވެ . އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދަކު އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާށެވެ .

189 السادس : عن أُم الْمؤْمنين أُم الْحكَم زينب بِنْت جحشٍ رضي الله عنها أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم دخَلَ عليها فَزِعاً يقُولُ : « لا إِله إلا الله ، ويلٌ لِلعرب من شَرٍ قَد اقْتَرب ، فُتح اليوم من ردمِ يأْجوج ومأْجوج مثْلُ هذه » وحلق بأُصبعه الإِبهامِ والتي تَليها . فَقُلْتُ: يا رسول الله أَنَهلك وفينَا الصالحون ؟ قال : « نَعم إِذَا كَثُر الْخَبثُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أم المؤمنين زينب بنت جحش ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން نبي صلّى الله عليه وسلم އެއްދުވަހު ބިރުން ސިހިގެން އައިސް ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ . އަދި އަޑުއިވޭ ވަރަށް މިންވަރު ބޮޑުކަމުން ގޮސް لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . عربى ނަސްލަށް ހަލާކު ހުއްޓެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ ގާތްވެފައިވާ ނުރައްކާތެރިކަމެކެވެ. މިއަދު ބޭރުވިއްޖެއެވެ. ބަނދުކޮށް މިހާރު يأجوج مأجوج ބަރައިގެ ފާރުން މިހާރު ގެ ފާރުގެ ބޮޑު ތަނެއް ހުޅުވިއްޖެއެވެ . ކުރިން ބޮޑުވެގެން ބޭރުވާ ހާލަތު ބޮޑުކަމުގެ ކުރަނި ގެ ގާތުން ތަނެއް ހުޅުވިއްޖެއެވެ. ބޮޑު އިނގިލި ފުށް ، ދަށަށްގެން އިނގިލި ފުށް ގެ ދުވަހު ބައިސްވާގެ ކަނޑައިވިއްޖެއެވެ. ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާ ދަންނަވައިފިމެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނާމެން ތެރޭގައި ނަމަ މީހުން ތިބިޔަސް ހަލާކު ވާނަން ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ! ނުބައިކަންތައް ގިނަ ވެއްޖެނަމައެވެ .

190 السابع : عن أَبِي سعيد الْخُدْرِي رضي الله عنه عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إِياكُم والْجلُوس في الطرقات » فقَالُوا : يا رسولَ الله مالنَا من مجالِسنَا بد ، نَتحدثُ فيها ، فقال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : فَإِذَا أَبيتُم إِلا الْمجالس فَأَعطُوا الطريقَ حقه» قالوا: وما حق الطريق يا رسولَ الله ؟ قال : « غَض الْبصر ، وكَف الأَذَى، ورد السلامِ ، والأَمر بالْمعروف ، والنهي عنِ الْمنكَر » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدرِي نبي صلّى الله عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ . ތަކުރާރުކޮށްފައިވާ حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި އިށީނދެގެން ނުތިބޭށެވެ . އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިބުމަކީ ޖަމާވެތިބެ ވާހަކަ ދައްކާ ތަނެވެ . ނުތިބޭނަމަ ބައި ނުވެވޭނެތީ މިންވަރުން ގެއްލެއެވެ . ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ޖަމާވެތިބުން ކުރިމަތިކުރާނަމަ މަގަށް އޭގެ ހައްޤު ދިނުމަށް އަރާތިބޭށެވެ . ބައިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މަގުގެ حق އަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ލޮލުގެ ބެލުން ދަށްކުރުމާއި އަދި މީހުންނަށް

އުނދަގޫ ކުރުމުން ދުރުހެލިވެ ތިބުމާއި އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދިނުމުގައި ، ހެޔޮކަންތައްތަކަށް أمر
ކުރުމާއި ނުބައިކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމުން ގޮވާލެވެ .

191 الثامنُ : عن ابن عباس رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم رأى خَاتماً من ذَهبٍ في يد رجلٍ ، فَنَزعه فطَرحه وقَال : « يعمد أَحدكُم إِلى جمرةٍ من نَارٍ فَيجعلها في يده ، » فَقيل ِللرجل بعد ما ذَهب رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : خُذْ خَاتمك ، انتَفع بِه . قَالَ : لا والله لا آخذُه أَبداً وقَد طَرحه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލައްވާށި عبدالله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް މީހެއްގެ އިނގިލީގައި ރަން އަނގޮޓިއެއް އެޅި ފެނިވަޑައިގެން އޭނާގެ އިނގިލިން ބާލުއްވާ ދުރު އުކާލެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިފަދަ އެއްޗެހި އަލިފާނުގެ އަނގާރުގަނޑެއް އިނގިލީގައި އަޅައިގެން ހުރުމެވެ ؟ ދެން އެކަލޭގެފާނު އެނބުރި ވަޑައިގަތުމުން އޭނާއަށް ބުނެވުނެވެ. ކަލޭގެ އަނގޮޓި ނަގައިގެން ބޭނުން ކުރާށެވެ. މިބަސް އަޑު އިވިގެން އެމީހާ ބުންޏެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ . އަހަރެން އަބަދުވެސް އެ ނުނަގާނަމެވެ. އެއީ رسول الله ﷺ ދުރަށް އުކާލެއްވި އެއްޗެކެވެ.

192 التاسع : عن أَبِي سعيدٍ الْحسن البصرِي أَن عائِذَ بن عمرو رضي الله عنه دخَلَ علَى عبيد الله بن زيادٍ فَقَالَ : أَي بني ، إِني سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « إِن شَر الرعاء الْحطَمةُ » فَإِياك أَن تَكُون منْهم . فَقَالَ له : اجلس فَإِنما أَنت من نُخَالَة أَصحابِ محمدٍ صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقال : وهلْ كَانَتْ لهم نُخَالةٌ إِنما كَانَت النخالةُ بعدهم وفي غَيرِهم ، رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލައްވާށި أَبو سعيد الْحسن البصرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން عائذ بن عمر (رضي الله عنه) މާތް الله ރުއްސެވުން ލައްވާށި عبيد الله بن زياد ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން رسولَ

الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު
حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަ ކަރަވަރުން ވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައިވެގެންވާ ބަޔަކީ
އެއުރެންގެ ތެރެއިންވާ އަނިޔާވެރީންނެވެ. ފަހެ ތިބާ އެފަދަ މީހުންގެ ތެރެއިން ނުވާށެވެ.
ފަހެ ابن زياد ވިދާޅުވިއެވެ. އިށީންނަވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ހިމެނެނީ محمد
صلّى اللهُ عليه وسلم أَصحابން ގެ ތެރެއިން نُخَالَةގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ ބޭކަލެއްގެ
ގޮތުގައެވެ . އެ صحابي އެއްސެވިއެވެ . رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ أَصحابِ
ން ގެ ތެރެއިން نُخَالَة ގެ ސިފަ ހުރި ބަޔަކު ވޭއެއްޔެވެ ؟ ހަމަކަށަވަރުން نُخَالَة ގެ
ސިފަވަނީ أَصحابِ ބޭކަލުން ފަހަނައި އެހެން މީހުންނާއި އަދި އޭގެފަހުން އަންނަ
މީހުންގެ ކިބައިގައެވެ .

193 الْعاشر : عن حذيفةَ رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « والذي نَفْسي بيده لتأْمرن بالْمعروف ، ولتَنْهون عن المنكرِ ، أَو ليوشكن الله أَن يبعثَ عليكم عقاباً منه ، ثُم تَدعونَه فَلاَ يستَجاب لكُم » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި حذيفة ، نبي صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ
އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާ ކުރަމެވެ . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ކޮންމެހެން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރު ކޮށް އަދި ނުބައިކަންތަކުން މަނާ ކުރުމުން
ގެންދާނެއެވެ . ނުނަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޢަޛާބެއް އެރުވޭނެއެވެ . ދެން ކަލޭމެން ވަރަކަށް
دعاء ކުރިޔަސް އެއިން ސަލާމަތް ނުވެވޭނެއެވެ .

194 الْحادي عشَر : عن أَبِي سعيد الْخُدري رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال: «أَفْضلُ الْجِهاد كلمةُ عدلٍ عند سلْطانٍ جائِرٍ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ .

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الْخُدري ، نبي صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޖިހާދުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއްކަމަކީ އަނިޔާވެރި ރަސްގެފާނުގެ އަރިހުގައި حق ބަސް ބުނުމެވެ .

195 الثاني عشَر : عن أَبِي عبد الله طارِق بنِ شهابٍ الْبجلي الأَحمسي رضي الله عنه أَن رجلاً سأَلَ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ، وقَد وضع رِجله في الغرز : أَي الْجِهاد أَفْضلُ؟ قَالَ : «كلمةُ حق عنْد سلْطَانٍ جائِرٍ» رواه النسائي بإسنادٍ صحيحٍ .

« الْغَرز » بِغينٍ معجمةٍ مفْتُوحةٍ ثُم راءٍ ساكنة ثم زاي ، وهو ركاب كَورِ الْجمل إِذَا كان من جِلْدٍ أَو خَشَبٍ ، وقيلَ : لاَ يخْتَص بِجِلدٍ وخَشَبٍ .

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو عبد الله طارِق بنِ شهاب الْبجلي الأَحمسي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު نبي صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ޖަމަލެއްގެ މައްޗަށް ސަވާރު ވެވަޑައިގަތުމަށް ބަކައި ހަރަކާތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވަނީއެވެ. އެމީހާ ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ .އެންމެ މާތްވެގެންވާ جِهاد އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނިޔާވެރި ރަސްގެފާނުގެ އަރިހުގައި ބުނެވޭ حقّ ބަސްމަކެވެ .

196 الثالِثَ عشَر : عن ابن مسعودٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «إِن أَولَ ما دخَلَ النقْص على بني إِسرائيلَ أَنه كان الرجلُ يلْقَى الرجلَ فَيقُولُ : يا هذَا اتق الله ودع ما تَصنَع فَإِنه لا يحل لك ، ثُم يلْقَاه من الْغَد وهو على حالِه ، فلا يمنَعه ذلِك أَن يكُون أَكيلَه وشَرِيبه وقعيده ، فَلما فَعلُوا ذَلِك ضرب الله قُلُوب بعضهِم بِبعض » ثُم قال : { لُعن الذين كَفَروا من بني إِسرائِيلَ على لِسانِ داود وعيسى ابن مريم ذَلِك بما عصوا وكَانوا يعتدون ، كَانُوا لا يتَنَاهون عن منكَرٍ فَعلُوه لَبِئْس ما كَانُوا يفْعلُون صلّى اللهُ عليه وسلم تَرى كثيراً منْهم يتَولون الذين كَفَروا لَبِئْس ما قَدمتْ لهم أَنْفُسهم }

إلى قوله : { فَاسقُون } [المائدة : 78، 81] ثُم قَال : « كلا ، والله لتأْمرن بالْمعروف ، ولتَنْهون عن الْمنْكر، ولتأْخُذُن على يد الظالِم ، ولتأْطرنه على الْحق أَطْراً ، ولتقْصرنه على الْحق قَصراً ، أَو ليَضربن الله بقُلُوبِ بعضكُم على بعض ، ثُم ليلْعنكُم كما لعنَهم » رواه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن مسعودގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން بني إسرائيلَ ބާގައިގެ މީހުންގެ ތެރެއަށް އެންމެ ފުރަތަމަ އުނިކަން ވަން ގޮތަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެކަކު އަނެކަކާއި ބައްދަލުވާ ހިނދު ބުނެއެވެ. އޭ އަޚާއެވެ. ތިބާ الله އަށް ބިރުވެތި ވާށެވެ. އަދި ތިބާ ކުރަމުން ތިޔަ ގެންދާ ނުބައި ކަންތައް ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަން ތިބާއަށް ކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. ދެން މިމީހާ އޭނާއާއި އަނެއްދުވަހު ބައްދަލުވި ހިނދު އޭނާ ހުންނަނީ އޭނާ ކުރީ ދުވަހު މީނާއަށް މަނާކުރި ކަންތައްތައް ކޮށްކޮށްފައެވެ. ނަމަވެސް މިމީހާ އޭނާއަށް އެކަމުން މަނާ ނުކުރެއެވެ .އަދި އޭނާއެކު ކެއުން ބުއިމުގައި އެކުއުޅުމުގައި ބައިވެރިވެ އުޅެއެވެ . ފަހެ މިބައިމީހުން މިގޮތަށް ކަންތައްކުރުމުގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالي އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކައި އަނދިރި ކަމުގެ ސިއްކަ ޖެއްސެވިއެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކީރިތި قرانގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ތިލާވަތު ކުރެއްވިއެވެ . އެއާޔަތަކީ :

{ لُعن الذين كَفَروا من بني إِسرائِيلَ على لِسانِ داود وعيسى ابنِ مريمِ ذِلك بما عصوا وكانوا يعتَدون ، كانُوا لا يتَنَاهون عن منكَرٍ فَعلُوه لَبِئْس ما كانُوا يفْعلُون صلّى اللهُ عليه وسلم تَرى كَثيراً منْهم يتَولون الذين كَفَروا لَبِئْس ما قَدمتْ لَهم أَنْفُسهم } إلى قوله : { فَاسقُون } [المائدة : 78، 81]

މާނައީ:

ކާފިރުވީމީހުންނަށް، مريم ގެ ފާނުންގެ ދަރިކަލުން عيسىގެފާނާއި ، داود ގެފާނުންގެ ދުލުފުޅުން ލަޢުނަތް ލެއްވުނެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން އުރެދުނުކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި

ޢަދާވާތްތެރިވެ، އުޅުން އާދަވެގެންވާ ކަމަށްޓަކައެވެ. އެބައިމީހުން ކުރަނީ ނުބައިކަމާއި ތެދު އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ނަޞީޙަތް ނުދެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ކަށަވަރުކޮށްދަނެތި ޙަޤީޤަތް ނުބައިކަމާއެވެ. ކާފިރުންގެ އިހުދީ އާލާތްތަކުން، އޭގެތެރެއިން ޔަހޫދީން ނަޞްރާނީންނާ ، ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ނުފެށޭ ސަބަބު އެބައިމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ކުރެއްވި ކަރުނަކޮށްދޭ ކާފަރުންގެ ނުބައިކަމާއެވެ. އަދި މާތް الله އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކޯފާވެވަޑައިގަތެވެ . އަދި ނަޞާރާއިންގެ عذابގެ ބޮޑުކަމާއި ، ދިރިއުޅުމުގެ ބަދަލު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވުމެވެ .

އެބައިމީހުން މާތް الله އަށާއި ، نبيއާ އަށާއި ، އެ نبي އާއަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް އީމާން ވަނީ ކަމުގައި ވަނިކޮށް ، އެބައިމީހުން (ކާފިރުން) ނީ އަޅުވެރި އެނގިގެން ކަމުގައި އެބައިމީހުން (ޔަހޫދީން) ބަލައި ނުވީއެވެ . އަޙްކާމުތަކަށް އޭގެތެރެއިން ބަޔަކު މީހުންނީ ، ދީނުގެ ތިރީސްބަރަށް ގޮތެއް ފައިބައިން ނުބައިކަމަށްބައި ކަލާ މީހުންކަން ކަނޑަވަރެވެ .

ދެން މި އާޔަތް ކިޔާ ގުޅިގެން حديث ކިޔައިދެވިދާނެއެވެ . ޢަދިއްޔުބުނު ޙާތިމް ރިވާވެއެވެ . މާތް الله ގެ ރަސޫލާ ހިފެހެއްޓުން ބުނެއެވެ . ކޯފާލިބިފައިވާ މީހުންނަކީ ކޮބައިތޯ ސުވާލުކުރެވުނެވެ . އަދި ކޯފާލިބިފައިވާ މީހުންނަކީ ޔަހޫދީން ކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި މަގުފުރެދިފައިވާ މީހުންނަކީ ނަޞާރާއިން ކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ނަޞާރާއިން މަގުފުރެދިފައިވާ މީހުން ކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި އޭނާ ހަމަ އެހެން ގޮތަށް މަގުފުރެދިފައިވާ މީހުން ވިދާޅުވިއެވެ . ދެންނެވީ الله سبحانه وتعالى ޣަޟަބުވެރިމީހުންގެ ސިފަކަމުގައި އެބައިމީހުން އަޅުވެރިކަމާއި ދެކޮޅުހެދުމުގެ ސަބަބުން ޖަޒާދެއްވީއެވެ . ދެން بني إسرائيل ބަޔަކީ ކިބައިން ޣަޟަބުލިބިފައިވާ މީހުންގެ ސިފަކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މީހުންނެވެ .

އަދި ترمزي ގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވި ވެއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . بني إسرائيل ބާޔައިގެ މީހުން ފާފަތަކުގައި އުޅެގަތުމުން އެމީހުންގެ ޢާލިމުން ބާރުކުރިން އެމީހުން ނުހުއްޓުނެވެ . ނަމަވެސް އެމީހުން އިސްތިރާކު މަޖިލީހުގައި ވެރިވެއިވެ . އެއާއި އެކުވެސް އެމީހުންނާއި އެކު އިށީނެވެ . އަދި އެމީހުންނާއި އެކު ކެއިން ބުއިމުގައި ވެސް އުޅުނެވެ . ފަހެ ކަލާނގެ الله سبحانه وتعالى އެމީހުންގެ ހިތްތައް އެއްބަޔަކު އެހެން ބަޔަކާ ގުޅުއްވައިފިއެވެ . އަދި އެބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތް داود ގެ ނަންގަ އާއި ފޮނުއްވައިފިއެވެ . އަދި އިބްނުމަރިޔަމް عيسى ގެ ނަންގަ ލަޢުނަތް ފޮނުއްވައިފިއެވެ . އޭރު އެބައިމީހުން ޚިލާފުވީ ހަދިން ޖެހުނެވެ . ދެން މިފަދައިން ވިދާޅުވި ހިސާބު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އިސްތިނާދު ދީގެ ކަމިބުރި ޖެހިލައްވާ އިށީއްވިއެވެ . ދެން ވިދާޅުވި ކަމަކީ ހަގީގަތެއް ހުރި حديث ރުއި ކުރެއްވިއެވެ . ޚިޔާރުކުރެއްވި ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތުގައި ހުރިގޮތަށް ހަލާކު ނުވާން ފަހަރުގެ ބަނދުވާ އެއްޗެއް . އަދި އެބައިމީހުން (އެބައި ޙައްޤު ވެރިން) ހަމަޖެހިގެން ނުހިނގައެވެ ބައިމީހުން ހަމައެކަނި ވެސް ފިޔަވައި مثال އެބައިމީހުން ދެނެގަނެވޭތޯ .

197 الرابع عشَر : عن أَبي بكْر الصديق ، رضي الله عنه . قال : يا أَيها الناس إِنكُم تقرءون هذه الآيةَ : { يا أَيها الذين آمنُوا عليكُم أَنْفُسكُم لا يضركُم من ضل إِذَا اهتَديتُم } [المائدة : 105] وإني سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « إِن الناس إِذَا رأَوا الظالِم فلَم يأْخُذُوا على يديه أَوشَك أَن يعمهم الله بِعقابٍ منْه » رواه أبو داود ، والترمذي والنسائي بأسانيد صحيحة .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو بكْر الصديق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ މީސްތަކުންނޭވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަވާ قران ގައިވާ { يا أَيها الذين آمنُوا عليكُم أَنْفُسكُم لا يضركُم من ضل إِذَا اهتَديتُم } ގެ އާޔަތް ތިޔަބައިކިޔަވައެވެ . (އަދި އޭގެ މާނަ ތިޔަ މީސްތަކުން ނުބައިވެއްޖެ.) ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ (އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކާއިމެދު ސަމާލުކަން ދޭށެވެ. ބަޔަކު މަގުފުރެދުނަސް ކަލޭމެން ހިދާޔަތުގައި ހުރިއްޔާ ގެއްލުމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސިފަވެގެން ހިނދެ ނުލިބޭނެއެވެ . ދަންނައެވެ .މާތްރަސޫލާ ވިދާޅުވިތަން ބަލައިގެން

ހީވަނީ މީހަކު ދީނުގައި އަމުރު ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް ކޮށްގެން އަދި ނަހީ ކުރެވިގެންވާ ކަންތަކުން މަނާވެގެން ހުރެއްޖެނަމަ އެހެންމީހުން ކުރާ މުންކަރާތް ތައް ފެނުމުން އެކަމުން އެމީހުންނަށް މަނާ ނުކުރައްސަ ވަރިހަމަ ހެންނެވެ. ނަމަވެސް އެކަން އޮތީ އެގޮތަކަށް ނޫންކަން عمرގެ ފާނު އަންގަވާ ދެއްވަނީ އެވެ.) ދެން ވާހަކަ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވާފައިވާ ބިމުން އަޖިއީރުމެވެ. އަކަޑަގާން حديث ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޙިސާބުކުރުމުން ފާރުވެރިން ހުރިކަމެއްގައި އަނިޔާވެރިން އަނިޔާ ކުރާމީހުން ފާނުދިޔަ އަނގަމަތީގެ ބިނާތަކުން މަނާ ކުރެއްވި ކަމުން الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ސަބަބުން އުންމަތުގެ މައްޗަށް ޢާއްމުވާ ނުފޫޒުގެ ގޮވޭގެ މަތިން عذاب ފޮނުއްވުމުން ގާތްވެގެން ވެއެވެ.

باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف أو نهى عن منكر وخالف قوله فعله

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރާ އަދި ނުބައިކަންތަކުން މަނާކުރާ މީހާ ބުނާ ބަހާއި ކުރާ ޢަމަލު ޚިލާފުވާނަމަ އެމީހާއަށް ލިބޭނެ عذابގެ ބޮޑުކަމާ ބެހޭ ބާބު **باب:**

-قال الله تعالى (البقرة 44): {أتأمرون الناس بالبر وتنسون أنفسكم وأنتم تتلون الكتاب أفلا تعقلون!}.

ތިޔަބައިމީހުން ފޮތް ކިޔަވަމުން ތިބި حال ގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ދޫކޮށްލަމުން އަނެއް މީހުންނަށް، ***ހެޔޮކަންތަކަށް ހެޔޮކަމުގެ*** أمر ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ނުވިސްނަނީ ހެއްޔެވެ؟

وقال تعالى (الصف 2، 3): {يا أيها الذين آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون؟! كبر مقتاً عند الله أن تقولوا ما لا تفعلون!}.

އޭ ايمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާކަންތަކުގެ ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ބުނަން އުޅެނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތަކުގެ ވާހަކަ ބުނުން الله ގެ حضرة ގައި ނުރުއްސެވުން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ.

وقال تعالى إخباراً عن شعيب صلى الله عليه وسلم (هود 88): {وما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهاكم عنه}

އަދި އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީ ކުރާ ކަންތަކެއް އަހުރެން ކުރާކަށް ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ.

198 وعن أَبي زيدٍ أُسامة بن حارثَةَ ، رضي الله عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ :
« يؤْتَـى بالرجل يوم الْقيامة فَيلْقَى في النار ، فَتَنْدلِقُ أَقْتَاب بطْنه ، فيدور بها كما يدور الحمار في الرحا ، فيجتَمع إِليه أَهلُ النار فَيقُولُون : يا فُلان ماَلك ؟ أَلَم تَكُن تأْمر بالمعروف وتَنْهى عن المنْكرِ ؟ فَيقُولُ : بلَى ، كُنْتُ آمر بالمعروف ولاَ آتيه ، وأَنْهى عن المنْكرِ وآتيه » متفق عليه .

ދާމްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ **أبو زيد أُسامة بن حارثَة** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . **رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم** حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ . އަކަށްވަރުން حديث ކުރައްވަމުން ވިއެވެ . ޤިޔާމަތްދުވަހު ނަރަކައަށް މީހަކު އެއްލައިލެވޭނެއެވެ . ދެން އޭނާގެ ބަނޑު ފަޅައިގެން ގޮހޮރު ބޭރަށް ނިކުމެ އޭނާ އެއާ ވަށައިގެން ބުރުޖަހާނެއެވެ . ގޭރި ވަށައިގެން ބުރުޖަހާ ފަދައިން . އަދި ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން އޭނާގެ ގާތަށް އެއްވެ ސުވާލުކުރާނެއެވެ . ހޭ ފުލާނު ކަލޭގެ ހާލަކީ ކޮބާ ؟ ކަލޭ ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރަނީ ނޫން ހެއްޔެވެ . މި ސުވާލަށް އޭނާ ޖަވާބުދޭނެއެވެ . އާއެކޭ . ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރީމެވެ . ނަމަވެސް އަހުރެން ނުކުރީމެވެ . އަދި ނުބައިކަމުން ނަހީކުރީމެވެ . ނަމަވެސް އަހުރެން އެކަން ކުރީމެވެ .
ތިޔަބައިމީހުން ހާލަތު عذاب ލިބުނުމާ ކީއްވެ ހެއްޔެވެ ؟ ދުނިޔޭގައި އުޅުން ހުރީ

ހެޔޮކަން ތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކަށް މަނާކޮށް އުޅުނީމު ނޫން ތޯއެވެ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ . އާއެކެވެ . ތިމަންނަ ހެޔޮކަން ތަކަށް މީހުންނަށް އަމުރު ކުރީމުއެވެ . ނަމަވެސް ޚުދު ތިމަންނަ ޢަމަލުނުކުރަމެވެ . އަދި ތިމަންނަ މީސްތަކުންނަށް ނުބައިކަން ތަކުން ދުރުހެލިވެ އުޅުމަށް ގޮވީމެވެ . ނަމަވެސް ޚުދު ތިމަންނަ ދިޔައީ އެނުބައިކަންތައް ކުރަމުންނެވެ .

قوله : « تَنْدلِقُ » هو بالدال المهملة ، ومعنَاه تَخْرج . و « الأَقْتاب » : الأمعاء ، واحدها قتْبٌ .

باب الأمر بأداء الأمانة

امانة އަދާކުރުމަށް امر ކުރެވިގެންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 58): {إن الله يأمركم أن تؤدوا الأمانات إلى أهلها}.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަ امانة ތައް، އެ أهل ވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް، الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް أمر ކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 72): {إنا عرضنا الأمانة على السماوات والأرض والجبال فأبين أن يحملنها وأشفقن منها وحملها الإنسان؛ إنه كان ظلوماً جهولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި، ބިމާއި، ފަރުބަދަތަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ امانة (އެބަހީ:- تكليف ތައް) ހުށަހެޅުއްވީމެވެ. ފަހެ، އެތަކެތި އެކަން އުފުލުމަށް ދެކޮޅު ހެދީއެވެ. އަދި އެކަމުގައި އެތަކެތި ބިރުގަތީއެވެ. އަދި انسان އާ އެ امانة އުފުލިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ انسان ވާނީ އަނިޔާވެރި، ބޮޑު ނުދަންނަ މީހަކު ކަމުގައެވެ.

199 عن أَبي هريرة ، رضي الله عنه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « آيةُ المنَافق ثَلاثٌ: إِذَا حدثَ كَذَب ، وإِذَا وعد أَخْلَفَ ، وإِذَا آؤْتُمن خَان » متفقٌ عليه.

وفي رواية : « وإِن صام وصلى وزعم أَنه مسلمٌ » .

މާތްالله ރުއް ސުންގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . منافق ގެ ޢަލާމާތް ތިނެކެވެ . އެއީ އޭނާ ވާހަކައެއް ދައްކައިފިނަމަ ދޮގު ހަދާނެއެވެ . އަދި އޭނާ وعد އެއްވެއްޖެނަމަ ޚިލާފުވާނެއެވެ . އަދި އޭނާއާއި امانة އެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެއްޔާ އެއަށް ޚިޔާނާތްތެރި ވާނެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެމީހަކު ރޯދަ ހިފައި އަދި ނަމާދުކޮށް އަދި ތިމަންނައީ މުސްލިމެކޭ ބުނިކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ. (އެބަހީ އެކަމަކު މީހާ ވާނީ ހަމަ منافق އަކަށެވެ.)

200 وعن حذيفَة بنِ الْيمانِ ، رضى الله عنه ، قال: حدثنا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديثْين قد رأَيتُ أَحدهما ، وأَنا أَنْتظر الآخَر : حدثَنا أَن الأَمانَة نَزلتْ في جذْرِ قُلُوبِ الرجال ، ثُم نَزلَ الْقُرآن فَعلموا من الْقُرآن ، وعلموا من السنة ، ثُم حدثنا عن رفْع الأَمانَة فَقال : «ينَـام الرجل النومةَ فَتُقبض الأَمانَةُ من قَلْبِه ، فَيظل أَثَرها مثْلَ الْوكْت ، ثُم ينام النومةَ فَتُقبض الأَمانَةُ من قَلْبِه ، فَيظَل أَثَرها مثْل أَثرِ الْمجل ، كجمرٍ دحرجتَه على رِجلك ، فَنفطَ فتَراه منْتبِراً وليس فيه شَيءٌ » ثُم أَخذَ حصاةً فَدحرجها على رِجله ، فَيصبح الناس يتبايعون ، فَلا يكاد أَحدٌ يؤدي الأَمانَةَ حتى يقَالَ : إِن في بني فَلانٍ رجلاً أَميناً ، حتى يقَالَ لِلرجل : ما أَجلده ما أَظْرفه ، ما أَعقلَه ، وما في قلْبِه مثْقَالُ حبةٍ من خَردل من إِيمانٍ. ولَقَد أَتَى علَي زمانٌ وما أُبالِي أَيكُم بايعتُ ، لِئِن كَان مسلماً ليردنه علي دينُه ، ولِئن كان نَصرانياً أَو يهوديا ليردنه علي ساعيه ، وأَما الْيوم فَما كُنْتُ أُبايع منكم إِلا فُلاناً وفلاناً » متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހުސުންގެއްވި حذيفة بن اليمان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ .

رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަމެން ދެންނެވީ ދެ حديث އަޅުއްވާފައިވެއެވެ. އޭގެ

ތެރެއިން އެއް حديث ފެނިއްޖައިމާ ގެނބޭ ކަންތަށް ހިނގައި ދިޔަ ކަމުގައި ތިމަންނަމެން

ވަނީ ފެނިފައެވެ . އަދި ތިމަންނަން މުހިއްމު ދެވަނަ حديث ފެނުމާ ގެބޭކަ ކަންތައް

ފެނިގެންދާން ދެވިހަކަން އިންތިޒާރު ކަންތަކުންނެވެ . އަހަރެމެންނަށް މުދަލުންނެވި ދެ حديث

ފެށުން އެއް حديث ކައި އަހަރެމެންނަށް ފެށިލާރެއްވިއެވެ حديث . ހަމަހަރަށްހެން (

އަސްލު އިހު ރަސޫލާއި أمانة ބެހެއްޓުމަކީ ސިފަ މުސްލިމުންގެ ހިތްތަކުން އަލަމާރިކޮށްފައިވާ

ވެއް ބެހެއްޓުން ހިތެއް) أمانة ބަލައިގަތުމުން މުސްލިމުންގެ ހިތްތަކުގެ އަޑީގައި ހުރެއެވެ.

ދެން ހިތްތަކު قرانއާއި ސުންނަތުން އިލްމު ހާސިލުކުރެއް (أمانة

ބެހެއްޓުމަށް ސިފަ ހަރުދަނާކުރުމުން އިތުރުވި) ދަސްކުރިއެވެ . މިހެން އޮތްތަނުގައި أمانة

ބެހެއްޓުން ނަތިއްޖެން ދިޔަ ގޮތް ދެން އަހަރެމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ . ދެން حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ

. ދެން އަދިވެސް ހިތުން أمانة ބަހައްޓަން ނުދެން އަލިވަރުން އަދިވެސް ހިތުގައި

ބެހެއްޓުން ބަރާބަރު ނުބެހެއްޓުމުން ވަރަކަށް އެއްޗެއް ހިތުގެ އަދިވެސް ދެން . ރަނގަޅުވެއްޖެއެވެ

ބެހެއްޓުން ވެރިން ކަމެއްވިކަމެއް . ދެން އެއް ދުވަހު ނިދިދުން އަލިވަރުން އަދިވެސް

ފަހުގެ ސަލާމަތް އަސްލު ފުރަތަ أمانة ބެހެއްޓުން އަދިވެސް ހިތުން ނެރުމުގައިވެއެވެ . އ

ހިނދު ބާކީ އެއް ފުރަތަމަ ހިތުގެ އަސްލުން ވިދާޅުވެއެވެ . އަދިވެސް ހަމަޖެހުނު މިހާރަކީ ދެއި

ދަށް ހުރެ ވައިޖަ ހިނދު އެކަށ ފުރަތަމަ ހަރު ހުރި ހަމަކަމަށް ވިހަފޭ އ

ވައިބިކިތެއް ދެއް އިނގިރި ހިތުގެ ހިނގައި ދަރަނިއިން أمانة ބެހެއްޓުން އެވަރަށް ހަޖަމުކުރުން

، ބެލެހެނި އެއް އެކަތިއް ނެތި ހަރަކާތެވެ . ދެން އަހަރެމެން (أمانة ބެހެއްޓުން ނެތި

ދިޔަގޮތް އަހަރެމެން ދައްކަވަމުން ބަޔާނުކުރައްވާ) ހިލާރު ނަށަތަކާއި ފެއިނިޖެހި ދަނޑަށް

ވައިޖެހިއްޖެ .ދެން حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ . أمانة ބެހެއްޓުން ގެއްލިގެން ދިއުމުން

މުސްލިމުންގެ ހަމަ ހުރިހާ ކަންތައް ގެއްލިހެއްދި معاملات ބެލެހެއްޓުން ކުރުމުން

ގެންދިޔައެވެ .ނަމަވެސް އަހަރެމެން أمانة ބެހެއްޓި ނުވާނެއެވެ .އަސްލު ފުރަތަ ގެއް އިވެސް

މުސްލި قبيلهއެއްގައި أمانة ބެހި އަހަ އަހަރެމީ ބާނީވާ އިވާ ހަމަ އަހަރު އެއްވެ . އެއީ

ހަމަގައިމުން ނުވާނެއެވެ .އަސްލު ފުރަތަމަ ގައި (أمانة ބެހެއްޓުމުގެ ގައި)މުސްލިމުން

މިވެނި މީހަކީ ވަރަށް ހަރުދަނާ މީހެކޭ ، އަދި އެއީ ވަރަށް ހޭލުންތެރި މީހެކޭ ، އަދި އެއީ ވަރަށް ބުއްދިވެރިއެކޭ ބުނާ މީހާގެ ހިތުގައިވެސް أمانة ތެރިކަން ނެތް ދުނިޔޭގައި ايمان ކަމުން [illegible] [illegible] މިންވަރުވެސް ނުވާނެއެވެ .

ރާވީ أبو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެދުވަސްވަރުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حق [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

201 وعن حذَيفَةَ ، وأَبي هريرة ، رضي الله عنهما، قالا : قال رسول الله صلّى اللّهُ عليه وسلم : «يجمع الله ، تَبارك وتَعالى ، الناس فَيقُوم الْمؤمنُون حتى تَزلفَ لهم الْجنةُ ، فَيأْتُون آدم صلواتُ الله عليه ، فَيقُولُون : يا أَبانَا استفْتح لنَا الْجنةَ ، فَيقُولُ : وهلْ أَخْرجكُم من الْجنة إِلا خطيئَةُ أَبِيكُم ، لستُ بصاحبِ ذَاك ، اذْهبوا إِلى ابني إبراهيم خليل الله ، قَالَ: فَيأْتُون إبراهيم ، فيقُولُ إبراهيم : لستُ بصاحبِ ذَاك إِنما كُنْتُ خَليلاً من وراء وراء ، اعمدوا إِلى موسى الذي كلمه الله تكْليماً ، فَيأْتُون موسى ، فيقُولُ : لستُ بِصاحب ذاك، اذْهبوا إِلى عيسى كلمة الله وروحه فَيقُولُ عيسى : لستُ بِصاحبِ ذاك. فَيأْتُون محمداً صلّى اللّهُ عليه وسلم ، فَيقُوم فَيؤْذَن له ، وتُرسلُ الأَمانَةُ والرحم فَيقُومان جنْبتَي الصراط يميناً وشمالاً ، فيمر أَولُكُم كالْبرق » قُلْتُ : بأَبِي وأُمي ، أَي شَيءٍ كَمر الْبرق ؟ قال : « أَلَم تَروا كَيفَ يمر ويرجع في طَرفَة عينٍ ؟ ثُم كَمر الريحِ ثُم كَمر الطيرِ ؟ وأَشَد الرجال تَجري بهِم أَعمالُهم ، ونَبيكُم قَائِمٌ علَى الصراط يقُولُ : رب سلم ، حتى تَعجز أَعمالُ الْعباد ، حتى يجئَ الرجلُ لا يستَطيع السير إلا زحفاً ، وفي حافَتَي الصراط كَلالِيب معلقَةٌ مأْمورةٌ بأَخْذ من

أُمرتْ بِهِ ، فَمخْدوشٌ نَاجٍ ومكَردسٌ في النار » والذي نَفْس أَبِي هريرةَ بِيده إِن قَعر جهنم لَسبعون خَريفاً . رواه مسلم .

قوله : « وراء وراء » هو بالْفَتْحِ فيهما . وقيل : بِالضم بِلا تَنْوِينٍ ، ومعنَاه: لستُ بتلْك الدرجة الرفيعة ، وهي كَلمةٌ تُذْكَر على سبِيل التواضع . وقَد بسطْتُ معنَاها في شَرحِ صحيح مسلمٍ ، والله أعلم .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް [illegible] ލެއްވި حذيفة އާއި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ .رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ . (قيامه ދުވަހު محشر ގެ މައިދާނަށް މީސްތަކުން ޖަމާ ކުރައްވާނެއެވެ . ފަހެ މުއުމިނުން [illegible] ތިއްބާ އެމީހުންގެ ގާތަށް ސުވަރުގެ ގެނެވޭނެއެވެ . (ނަމަވެސް އެއްވެސް ދޮރެއް ހުޅުވިފައެއް ނުހުންނާނެއެވެ .)އެހެން ކަމުން އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި [illegible] [illegible] آدم ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް އާދެވަޑައިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ތިމަންމެންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގެ ދޮރު [illegible] [illegible] [illegible]. އެހިނދު آدم ގެފާނު ދަންނަވާނެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ މި ބައްޕަ ސުވަރުގެއިން ބޭރުކުރެވުނީސް މި ބައްޕާގެ ކުށުގެ ސަބަބުން ނޫން ހެއްޔެވެ؟ ވީމާ ތިމަން ކަލޭގެފާނަކީ [illegible] ކަމަކަށް އެކަށީގެންވާ މީހެއް ނޫނެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފުޅު ގެ إبراهيم عليه السلام ގެ ގާތަށް ތިޔަބައިގެން ގޮސްބަލާށެވެ. އެއީ خَليل الله އެވެ .(އެބަހީ الله ގެ [illegible] لقب ން شرف ލިބިގެންވާ ބޭކަލެކެވެ) . ދެން އެބައިމީހުން إبراهيم ގެފާނުން ގެ އަރިހަށް ހިނގައިދާނެއެވެ . ދެން ފަހެ إبراهيم عليه السلام ގެ އަރިހަށް ހިނގައިދާނެއެވެ . ދެން إبراهيم ގެފާނު ދަންނަވާނެއެވެ . ތިމަންނީ ޝަފާޢަތަށް އެކަށީގެންވާ މީހެއް ނޫނެވެ. ތިމަންނައަށް خَليل الله ގެ لقب ލިބިފައިވަނީ ވަރަށް ދުރު ދުރުންނެވެ . ތިޔަބައިމީހުން موسىގެ ފާނުންގެ އަރިހަށް ދާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ الله سبحانه وتعالى ބަސް وحى ކުރައްވާފައިވާ ބޭކަލެކެވެ . ފަހެ އެބައިމީހުން

موسىގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން موسى عليه السلام ވިދާޅުވާނެއެވެ .
ތިމަންކަލޭގެ ފާނަކީ ތިޔަކަމަކަށް އެކަށީގެންވާ މީހެއް ނޫނެވެ . ތިޔަބައިމީހުން عيسى ގެ ފާނުގެ
އަރިހަށް ދާށެވެ . އެއީ އެކަލާނގެ كلام ފުޅާއި ރޫހު ފުޅެއްކަމުގައިވާ ބޭކަލެކެވެ . ދެން
عيسىގެ ފާނުގެ جواب އަކީވެސް ތިމަންކަލޭގެ ފާނަކީ ތިޔަކަމަކަށް އެކަށީގެންވާ މީހެއް
ނޫނެވެ. އެންމެ ފަހުން އެބައިމީހުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް
އަންނާނެއެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު الله سبحانه وتعالى ގެ ދަރުބާރުގައި އާދޭސް ކުރައްވާ
ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އެންމެ ފަހުން އެކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަ ދެއްވާނެއެވެ .
އަދި ސިފަވެގެން ދެފަރާތުގައި صراط ގެ ދެ ކޮޅުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ފަރާތުން އަމާނާތާއި
أمانة ބެހެއްޓުމުގެ ސިފަ އެބަހިރަށްފާނަށެވެ . އަސްލު ފުރިހަމަ ގޮތެއްގައި ބެހެއްޓުމުގެ ބަދަލު
ބަދަލުގެ ސިފަ އެބަހިރަށްފާނަށެވެ .(ދެންނެވުމެވެ . ސިފަވާގޮތް އެއީ ދީނެ އެންމެ صراط
ގަޔާ ނުރަކަޔާގެ ގަތުން ދުވަހުގެ ފަހަރެއްގައި ކަނޑު ގަދަކަމެވެ . މި ގެގެ ހިސާބުން ކުރަކާން ނޫނި
ސިފަވެގެން ވަޑައިގަތުމަށް واصل ނުވާނެއެވެ . މި ގަޔާން ދަރުމަ ކިބައިން ފެށިގެން އަރި އަހަރުމެން
ވެއްޖެނަމަ ގެންގޮސް ޖައްސާ މީގެއަށް އެސޯސް ނަޔާކުއިގެ ބަދަލުގައެވެ. އެހެން ކަމުން أمانة
ބެހެއްޓުމާއި ގުޅިފައިވާ ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލުކުރުމުގެ އަމަލު މި ގަޔާ ދަރުބާރުގައި އެބަހި
ގެންނަނީ މިގޮތުން ހިސާބު ކުރާ މިހާރު މި ގަޔާ ދަރުބާރުގައި ވެއްޖެނަމަ ނުދާ ގެންގޮސް حماية
ބެހެއްޓުމެވެ . މި ބަޔަކީ مراد އަކީ ދީނުގެ އެއް އަދި أمانة ބެހެއްޓުން ނިމިގެން ދިޔާ އަށް
މި ގަޔާން ސަލާމަތުން ހިސާބު ކުރާ ބަދަލުގެ اميد ކުރެވޭގޮތް ފަހަރެއްގައެވެ . ހަމަ އެ
ކުރަން ގޮތްވާގޮތް ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަލުވާ ދިޔާއަށް މި ގަޔާން ސަލާމަތުން ހިސާބު
ކުރާގޮތް ކަމުގެ اميد ކުރެވޭގޮތަށެވެ .) رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث
ކުރައްވައިފައެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެހެއްޓުން ފުރިހަމަ جماعة ގެ ދިޔާން މި ގަޔާ ހިސާބު
ކުރާއިރު ސިފަވެގެން ވަރަށް އަރި ދުރުގޮތް އަމަލު ކަމުން ހިނގާ ވިދާޅުވިއްޔާއެވެ .
އެހެނދު صحابيއަކު سوال ކުރައްވައިފައެވެ . ކަލޭގެފާނުގެ މީހަކަށް ތިމަންނާގެ މަންމަ އާއި
ބައްޕަ ވެސް ފިދާ ކުރުވާން ތިމަންނަ ހިއްޕާ ބައްޕާކަށްވެ. ނިކަން ބޮޑުދައެވެ
ބާރާވެ.ވިދާޅުވިއްޔާ ހިނގައިދާނޭ ވިދާޅުވި ބަސްފުޅުގެ مراد ކީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެ ހިނދު
رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަ ދެއްވައިން جواب ދެއްވުން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެންމެ

ފަހަރަކު އެސްކިޔަހަ ޖަހާލާހާ ކުޑަ ވަގުތު ކޮޅެއްގައި ވިދިގެ އަލިކަން އައިސްފައި އެނބުރި
ހިނގައިދާން ޢާއްމު ކޮން ފެނޭނެ ނުދުށީތޯއެވެ ؟ ދެން حديث ގައި ކުރެއްވިއެވެ. ދެވަނަ جماعة
صراط މަގު ހުރަސްކޮށް ފައި ސުވަރުގެއަށް ވަންނަނީ ދާނީ ވައި ދަތުރު ކުރާ ހަލުވި
ކޮށެވެ . ދެން އަނެއް جماعة ދާނީ ދޫނިތަކެއް އުދުހޭހާ ހަލުވި ކަމަށެވެ . އަނެއް جماعة
ދާނީ މީހުން ދުވާފަދައި ދުވާދުވުން ދުވެލިގައެވެ . އާދެ ! ކަންތައް މިހާރުވެސް މި صراط މަގު
ހުރަސްކޮށް ފައިދާނީ އެމީހާއަކީ ޢަމަލު ހުރި ގޮތަކަށްވާނެއެވެ . އެހިނދު ތިޔަބައިމީހުން ގެ
نبيأ صراط ގެ މަގު ކޮޅުގައި ހުންނަވައިގެން ދުޢާ ކުރައްވަމުން ގެންދަވާނެއެވެ . އޭ ހައްދަވައި
ޢާލަމްތަކުގެ ރަސްކަލާނގެ !(ސަލާމް ސަލާމަތްކުރައްވާށި ރަސްކަލާނގެ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާށި!) އެންމެ
ފުރުސަތު ހޯދި އަޅުތަކުގެ ނިމުމުގެ ސަބަބުން ބޭކަލުން ރަސްކަލާނގެ ދުވަހުން މިސްކީނުން
ނުކުޅެދިގެންދާނެއެވެ . އެންމެފަހުން މީހަކު އަންނާނީ ހެޔޮ عمل ނެތުމުގެ ސަބަބުން އަކޮޅުކޮޅުން
ކަހަލަ ގޮތަކަށް މުން ބިންމަތީގައި ދަމަމުންނެވެ. އަދި صراط ގެ ދެފަރާތުގައި
ދަގަނޑު ދަހަނާ އެލުވާފައިވާ ބިލަންތައް ކައިރި ފެށޭ ފަސް މިއެބަހުރެއެވެ . އެބާރުކަލުންނެވެ
އަންގަވާފައިވާ މީހުން އެބާރުކަލުން ގެންދިއުމީ ނަރަކައަށް ވައްދަމުންނެވެ. ފަހެ މިދުވަހު
ބައެއްމީހުން (އެބައި ހެޔޮ عمل ތަކުގެ أهل ވެރިން) ސުވަރުގެއަށް ވަދެގެންދާނީ
އުޅުމުން ފޮނުވިގެންނެވެ . އަދި ބައެއް މީހުން (އެބައި ނުބައި އަމަލު ތަކުގެ أهل ވެރިން)
އެއް ފެތުމުން ދާހި ނަރަކައިގެ އަޑިފުށާގެ ތެރެއަށެވެ . މި حديث ގެ را وى أبو هريرة
ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަގެ نفس އެ الله ގެ އަތުގައިވާ الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކައިގެ އަޑީގައި ހަތް އަހަރުގެ ދަތުރުގެ ދުރުމިންވެއެވެ .

202 وعن أَبِي خُبيبٍ بضم الخاء المعجمة عبد الله بن الزبير ، رضي الله عنهما قال :

لما وقفَ الزبير يوم الْجمل دعاني فَقُمتُ إِلى جنْبِه ، فَقَالَ : يا بنَي إِنه لا يقْتَلُ الْيوم إِلا ظَالِمٌ أَو مظْلُومٌ ، وإِني لاأُرني إِلا سأُقْتَلُ الْيوم مظْلُوماً، وإِن من أَكْبرِ همي لَديني أَفَتَرى دينَنَا يبقى من مالنا شَيئاً ؟ ثُم قَالَ : بع مالَنَا واقْض ديني ، وأَوصى بالثلُث ، وثُلُثه لبنيه ، يعني لبني عبد الله بن الزبير ثُلُثُ الثلُث . قَالَ : فَإِن فَضل من مالِنَا بعد قَضاء الدينِ شَيءٌ فَثُلُثُه

لِبنيك ، قَالَ هشَامٌ : وكان ولد عبد الله قَد ورأى بعض بني الزبير خُبيبٍ وعبادٍ ، وله يومئذٍ تَسعةُ بنين وتسع بنَاتٍ . قَالَ عبد الله : فَجعل يوصيني بدينه ويقُول : يا بنَي إِن عجزتَ عن شَيءٍ منْه فَاستَعن عليه بمولاي . قَالَ : فَوالله ما دريتُ ما أراد حتى قُلْتُ يا أَبت من مولاَك ؟ قَالَ : الله . قال : فَوالله ما وقَعتُ في كُربةٍ من دينه إِلا قُلْتُ: يا مولى الزبيرِ اقض عنْه دينَه ، فَيقْضيه . قَالَ : فَقُتلَ الزبير ولم يدع دينَاراً ولاَ درهماً إِلا أَرضين ، منْها الْغَابةُ وإِحدى عشَرةَ داراً بالْمدينَة . ودارين بالْبصرة ، وداراً بالْكُوفَة وداراً بِمصر . قال : وإِنما كَان دينُه الذي كَان عليه أَن الرجلَ يأْتَيه بِالمال ، فَيستَودعه إِياه ، فَيقُولُ الزبير: لا ولكن هو سلَفٌ إِني أَخْشَى عليه الضيعةَ . وما ولِي إَمارةً قَط ولا جِبايةً ولا خَراجاً ولا شَيئاً إِلا أَن يكُون في غَزوٍ مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، أَو مع أَبِي بكْر وعمر وعثْمان رضي الله عنهم ، قَالَ عبد الله : فَحسبتُ ما كَان عليه من الدينِ فَوجدتُه أَلْفَي أَلْفٍ ومائتَي أَلْفٍ، فَلَقي حكيم بن حزامٍ عبد الله بن الزبيرِ فَقَالَ : يا ابن أَخي كَم على أَخي من الدينِ ؟ فَكَتَمتُه وقُلْتُ : مائَةُ أَلْفٍ . فَقَالَ : حكيمٌ : والله ما أَرى أَموالَكُم تَسع هذه ، فَقَالَ عبد الله : أَرأَيتُك إِن كَانَتْ أَلْفَي أَلْفٍ ؟ ومائتَي أَلْفٍ ؟ قَالَ : ما أَراكُم تُطيقُون هذَا ، فَإِن عجزتُم عن شَىء منْه فَاستَعينُوا بِي . قَالَ : وكَان الزبير قد اشْتَرى الْغَابةَ بِسبعين ومائَة أَلْف، فَباعها عبد الله بِأَلْف ألفٍ وستمائَة أَلْفَ ، ثُم قَام فَقَالَ : من كَان له على الزبيرِ شَيء فَلْيوافنَا بِالْغَابة ، فَأَتَاه عبد الله بن جعفر ، وكَان له على الزبيرِ أَربعمائة أَلْفٍ ، فَقَالَ لعبد الله : إِن شئْتُم تَركْتُها لَكُم ؟ قَالَ عبد الله : لا ، قال فَإِن شئْتُم جعلْتُموها فيما تُؤخرون إِن أَخرتُم ، فقال عبد الله : لا ، قال : فَاقْطَعوا لِي قطْعةً ، قال عبد الله : لَك من هاهنا إِلى هاهنَا. فَباع عبد الله منْها فَقَضى عنْه دينَه ، ووفاه وبقي منْها أَربعةُ أَسهمٍ ونصفٌ ، فَقَدم على معاويةَ وعنْده عمرو بن عثْمان ، والْمنْذر بن الزبيرِ ، وابن زمعةَ . فقال له معاويةُ : كَم قُومت الْغَابةُ ؟ قال : كُل سهمٍ بِمائَة أَلْفٍ قال: كَم بقي منْها ؟ قال : أَربعةُ أَسهمٍ ونصفٌ ، فقال الْمنْذر بن الزبيرِ : قَد أَخَذْتُ منْها سهماً بِمائَة أَلْفٍ ، وقال عمرو بن عثْمان : قَد أَخَذْتُ منْها سهماً بِمائَة أَلْفٍ . وقال ابن زمعةَ : قَد أَخَذْتُ منها سهماً بِمائَة أَلْفٍ ، فَقَالَ معاويةُ : كَم بقي منْها؟ قال : سهمٌ ونصفُ سهمٍ ، قَالَ : قَد أَخَذْتُه بِخَمسين ومائَة ألف . قَالَ : وباع عبد الله بن جعفَرٍ نصيبه من معاويةَ بستمائَة أَلْفٍ. فَلَما

فَرغَ ابن الزبيرِ من قَضاء دينه قَالَ بنُو الزبيرِ : اقْسم بيننَا ميراثَنَا . قَالَ : والله لا أَقْسم بينَكُم حتى أَنَادي بالموسم أَربع سنين : أَلا من كان له علَى الزبيرِ دينٌ فَلْيأْتنَا فَلْنَقْضه . فَجعلَ كُل سنَةٍ ينَادي في الْموسمِ ، فَلَما مضى أَربع سنين قَسم بينَهم ودفَع الثُلُث وكَان للزبيرِ أَربع نسوةٍ ، فَأَصاب كُل امرأَةٍ أَلْفُ أَلْفٍ ومائَتَا أَلْفٍ ، فَجميع مالِه خَمسون أَلْف أَلْفٍ ومائَتَا أَلْف. رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުން ދެއްވި عبد الله بن الزبير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ · ވިދާޅުވިއެވެ · زّبير ގެފާނު جمل ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު ތިމަންނައަށް ގޮވިއެވެ · ފަހެ ތިމަންނަ އޭނާގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ · ފަހެ ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ · އޭ ދަރިފުޅާއެވެ · ހަމަކަށަވަރުން މިއަދު އަނިޔާވެރިޔާއާއި އަނިޔާލިބިގެންވާ މީހާއި ދެމީހުންކުރެ ކޮންމެވެސް އެކަކު قتل ވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ · އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ދެކެނީ ގޮތުގައި މިއަދު ތިމަންނަ އަނިޔާލިބިގެންވާ މީހެއްގެ ގޮތުގައި قتل ވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ· ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެންމެ ކަންބޮޑުވާ ކަމަކީ ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށްފަހު ތިމަންނަގެ މުދަލުން އެއްޗެއް ބާކީ ވާނެކަން ނުވިތަ ދެކޭތޯއެވެ · ދެން ވިދާޅުވިއެވެ · އޭ ދަރިފުޅާއެވެ · ތިމަންނަގެ މުދާ ވިއްކާށެވެ · އަދި ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާ ކުރާށެވެ· އަދި މިންބައި ކުޅަ އެއްބައިގެ ތިނެއްބަޔެއް وصيه ކުރެއްވިއެވެ·(އަދި އެ وصيه ކުރެއްވީ ބައި މިންބައިކަމަށް ބައްސަވައިގެ ·) އެއްބައި ތިބާގެ ދަރިންނަށެވެ · (އެބައި عبد الله بن الزبير ގެ ދަރިންނަށެވެ ·) ވިދާޅުވިއެވެ· ދަރަނި އަދާކުރުމަށްފަހު ތިމަންނަގެ މުދަލުން އެއްޗެއް ބާކީވެއްޖެނަމަ ދެން އޭގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ތިބާގެ ދަރިންނަށެވެ · هشام ވިދާޅުވެއެވެ · (އެއީ މިحديث ގެ ރާވީ އެކަކެވެ·) އިސްވެދެންނެވުނު عبد الله ގެ ދަރިންނަކީ (وصيه ގެ ގޮތުން ނުވަތަ އުމުރުގެ ގޮތުން) زبير ގެ އަމިއްލަ ދަރިކަލުންނާ خُبيب އާއި عباد ހަމަހަމަ ކުރެވުނެވެ · އަދި އޭރުން زبير ގެ ނުވަ ފިރިހެން ދަރިންނާއި ނުވަ އަންހެން ދަރިންތިއްބެވެ· عبدالله ވިދާޅުވެއެވެ· ހަމަކަށަވަރުން (ބައްޕާ) އޭނާގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް وصيه ކުރެއްވުން ގެންދިޔައެވެ · އަދި ވިދާޅުވިއެވެ · އޭ ދަރިފުޅާއެވެ · ތިބާއަށް އެތަކަކިން އަދާ ނުކުޅެދި ބައެއް ހަމަކަށަވަރުން ބައި ކަމަކީ އެކަން ފުރިހަމަ

ކަރުދަހް ތިމަންނަގެ مولى ގެ ފަރާތުން އެހީއަށް އެދޭށެވެ. عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ.
ފަހެ ވާލް الله ގަސަމީ ބުނަމުވެ. ތިމަންނައަކަށް ބަޔާނެއް އެވިދާޅުވި އެއްވެސް އެއްގޮތަ

ސުވާލުކުރީމެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ ބައްޕާފުޅާއެވެ. ތިބާގެ مولى އަކީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަކީ الله އެވެ. عبد الله ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންނަ، ބައްޕާ ގެ ދަރަނި އަދާކުރުމުގައި ކަންބޮޑުވި ކޮންމެ ފަހަރަކު ތިމަންނަ دعاء ކުރީމެވެ. އޭ زبير ގެ مولى އެވެ. އޭނާގެ ދަރަނި އަދާ ކުރައްވާންދޭވެ! ފަހެ އެދަރަނި އަދާކުރުވުން މަގެއް ފަހިކޮށް ދެއްވެއެވެ. عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ (އަހަރެންގެ ބައްޕާ) އޭނާ زبير ގެފާނު قتل ވިއެވެ. އަދި އެއްވެސް ދީނާރެއް އަދި ދިރުހަމެއް ދޫކުރައްވާފައެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ބައްޕާގެ ބިންތައް އޮތެވެ. އެއިން އެއްބިން އަކީ غابة ނަމަކަށް ކިޔުން ބިމުގައެވެ. އަދި مدينة ގައި އެގާރަ ގެ ހުއްޓެވެ. އަދި بصرة ގައި ދެ ގެ ހުއްޓެވެ. އަދި كوفة ގައި ގެއެއް ހުއްޓެވެ. އަދި مصر ގައި ގެއެއް ހުއްޓެވެ. عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ. (އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބައްޕާގެ ދަރަނިވީ ބޭކަލަކު ހުރި މީސްތަކެއް މީހަކު أمانة އެއްގެ ގޮތުން އެއްޗެއް ބަހައްޓަވަނީ ވިޔަސް އެންމެގެން ހިނގައިދިޔުން ކަމުގެ ބިރުން އެއީ ދަރަނިކަމަށް ގޮތުގައި ބަހައްޓަވާފައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ވިޔަސް އަމާނަތުގައި ބަހައްޓަވާށޭ އެދިސް ދިޔަނަމަ ފަހެ زبير ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ދަރަނިއެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެއްޗެހިން ހިނގައިދާނެތީ ބިރުގަންނަވާތީއެވެ. އަދި زبير ގެފާނު ދުވަހަކުވެސް ވެރިކަމަކާއި حوال ނުވެއެވެ. އަދި އެ ނޫނަސް އެފަދަ އެހެން ކަމެއްގައި حوال ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެއްވިއެވެ. ނުވަތަ ابو بكر ގެފާނާއި عمر ގެފާނާއި عثمان ގެފާނުގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެއްވިއެވެ. عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (ބައްޕާގެ)ދަރަނިތައް ހިސާބު ކުރީމެވެ. އޭރިނދު ބާވީސް ލައްކަ އޮތް އެނގިއްޖެއެވެ. ފަހެ (އެއްދުވަހަކު) حكيم بن حزام އާއި عبد الله بن الزبير އާއި ބައްދަލުވު ވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންނަގެ ބޭބޭގެ ދަރިފުޅާއެވެ! ތިމަންނަގެ ބޭބޭގެ ގައިގައި ދަރަނި ކިހާ ވަރަކަށް ހުއްޓެވެ؟ ފަހެ ތިމަންނަ ސިއްރު ކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. އެއްލައްކަ އެވެ. ފަހެ حكيم

ވިދާޅުވިއެވެ . މާތްﷲ ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުން މިވަރު ބޮޑު
ދަރަންޏެއް ދެއްކޭނެ ހެން ހިތެއް ނުވެއެވެ . ފަހެ عبد الله ދެންނެވިއެވެ . އެންމެ
ރަނގަޅެވެ . އެދަރަނި ބާވީސް ލައްކައަށް ވެއްޖެނަމަ ކިހިނެއް ހެއްދެވޭތޯ؟ އޭނާ
ވިދާޅުވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިގައި އެވަރު ތަނަވަސް ކަމެއް ވާކަމަށް ތިމަންނަ
ނުދެކެމެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެވަރަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ އަތުން އެކަމަށް
އެހީ ހޯދާށެވެ .عبد الله ވިދާޅުވެއެވެ. زبير ގެ ފާނު غَابةُ ގަތީ އޮތް ބިންގަނޑެއްފައި އޮތީ
އެއްލައްކަ ހަތްދިހަހާހަށެވެ. ފަހެ އެތަން عبد الله ސޯޅަ ލައްކައަށް ވިއްކިއެވެ. ދެން
އިޢުލާން ކުރެއްވިއެވެ. زبير ގެ ފާނުގެ މައްޗަށް ދަރަންޏެއް އޮތް މީހަކު ނަމަ غَابةُ ގެ
ބިމުން ވަޑައިގެން ބައްދަލުކުރައްވާށެވެ . ފަހެ عبد الله بن جعفر ވަޑައިގަތެވެ. އަދި
زبيرގެ ފާނުގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނަށް ހަތަރު ލައްކައިގެ ދަރަނި އޮތެވެ. ފަހެ އޭނާ عبد
الله އަށް ދެންނެވިއެވެ. ތިބާ ބޭނުންނަމަ އެ ދަރަނި ތިބާއަށް ދޫކޮށްދޭނަމެވެ .
عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ . ނޫނެކެވެ . އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ ތިބާ ބޭނުންނަމަ މުއްދަތަކަށް
އެ ފަސްކޮށްދެއްވާނަމެވެ . ފަހެ عبد الله ދެންނެވިއެވެ . ނޫނެކެވެ . އޭނާ
ދެންނެވިއެވެ . އަހަރެން ވެސް ބިމުންގެ حصة ވަކިކުރައްވާށެވެ . عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ .
ބިމާގެ حصة އެހިސާބުން މި ހިސާބަށެވެ . ފަހެ عبد الله އެބިމުން ވިއްކިއެވެ . ދެން
އޭނާގެ ދަރަނިވެރިންނަށް މުޅިން ދައްކައިދިނެވެ . އަދި އެއިރުވެސް އެބިމުގެ (4.5)ހަތަރު
ބައިކޮޅު އާއި ބަހައި އަދި حصة އެއްގެ ދެބައި ކުޅަ އެއްބައި ބާކީ އޮތެވެ . ދެން
(އެއްދުވަހަކު) މި عبد الله ގެ ފާނު މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ معاويةُ ގެ އަރިހަށް
ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ އަރިހުގައި عمر بن عثْمان އާއި منْذر بن الزبير އާއި ابن
زمعةَ ތިއްބެވެ . ދެން معاويةُ އޭނާ ކުރަން އަހުއްސަވައިފިއެވެ. غَابةُ ގެ ބިން ވިއްކާލެވުނީ
ކިހާވަރަކަށް ވިކިއްޖެތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ.ކޮންމެ حصة އަކަށް އެއްލައްކައިގެ މަގުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ
·ބާކީ ވަރަކަށް ބާކީ އޮތީ ކިހާވަރެއް؟ ވިދާޅުވިއެވެ . ހަތަރު حصة އާއި حصة އެއްގެ
ދެބައި ކުޅަ އެއްބައި(4.5) ބާކީ އޮތެވެ . ފަހެ منْذر بن الزبير ވިދާޅުވިއެވެ .
ތިމަންނަ އެއް حصة އެއްލައްކައަށް ގަތީމެވެ . އަދި عمر بن عثْمان ވިދާޅުވިއެވެ .
ތިމަންނަ އެއް حصة އެއްލައްކައަށް ގަތީމެވެ . އަދި ابن زمعةَ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ

އެއް حصة އެއްލައްކައަށް ގަނެފީމެވެ . ފަހެ معاوية އެއްސެވިއެވެ . ދެން ބާކީ އޮންނާނީ
ކިހާ ވަރެއް ހެއްޔެވެ ؟ عبد الله ދެންނެވިއެވެ . އެކެއް ބައި (1.5)حصة އޮވެ .
معاوية ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ އެ حصة އެއްލައްކަ ފަންސާސް ހާހަށް ގަނެފީމެވެ .
ރާވީ ވިދާޅުވެތެވެ . އަދި عبد الله بن جعفر ގެ حصة އޭނާ معاوية އަށް ހަލައްކައަށް
ވިއްކިއެވެ . ފަހެ عبد الله بن زبير އޭނާގެ ދަރަނި އަދާކޮށް ނިންމެވުމުން زبير ގެ
ދެންތިބި ކުދީން ބުންޏެވެ . ތިމަންމެންގެ މެދުގައި ތަރިކަ ބައްސަވާށެވެ . عبد الله ޖަވާބު
ދެއްވިއެވެ . ނޫން الله ގަސަމީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ . ހަތަރު އަހަރު ވަންދެން حج މޫސުމުގައި زبير
ގެ މައްޗަށް ދަރަންޏެއް އޮތް މީހަކު ވާނަމަ ތިމަންނަގެ ގާތަށް އައިސް އެދިބަގެތުމުން އަދި
ހުށަހެޅުމުން އިޢުލާން ކުރައްވާފައި ނޫނީ ތަރިކަ ނުބައްސަވަމެވެ . ފަހެ އެގޮތަށް ތަކުން
ކޮންމެ އަހަރަކު حج މޫސުމުގައި އިޢުލާން ކުރައްވަމުން ގޮސް ހަތަރު އަހަރު ނިމުމުން
އެމީހުންގެ މެދުގައި ތަރިކަ ބައްސެވިއެވެ . އަދި زبير ގެ ހަތަރު އަނބިން ތިއްބެވެ .
އެއިން ކޮންމެ އަންހެނަކަށް ބާރަ ލައްކަ ލިބުނެވެ . (އެގޮތުން މުޅި ޖުމުލަ މުދަލަކީ
ފަސްކުރޯޑު ދެލައްކައެވެ .)

باب تحريم الظلم والأمر برد المظالم

އަނިޔާވެރިކަންحرام ވެގެންވުމާއި حق ތަކެއް އަނބުރާ ދިނުމަށް امر ކުރެވިގެންވާކަން
بيان ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (غافر 18): {ما للظالمين من حميم ولا شفيع يطاع}.

(އެދުވަހުން) އަނިޔާވެރިންނަށް رحمة ތެރިއަކު ނުވަތަ ކިޔަމަން ގެނެވޭ شفاعة ތެރިޔަކުވެސް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (الحج 71): {وما للظالمين من نصير}.

އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް، نصر ދޭނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

وأما الأحاديث فمنها حديث أبي ذر المتقدم (انظر الحديث رقم 111) في آخر باب المجاهدة

203 وعن جابر رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : **« اتقُوا الظلْم فَإن الظلْم ظُلُماتٌ يوم الْقيامة ، واتقُوا الشح فَإن الشح أَهلَك مـَن كَان قَبلَكُم ، حملَهم على أَن سفَكُوا دماءهم واستَحلوا محارِمهم »** **رواه مسلم .**

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އަނިޔާވެރިވުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ފަހެ قيامة ދުވަހުން އަނިޔާވެރިކަން އަންނަނީ އަނދިރިކަމުގެ ގޮތުން ނެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން بخيل ކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ ކުރީގެ قوم ގެ މީހުން هلاك ވެ ދިޔައީ އެއްކަމަކީ بخيل ވި ކަމުންނެވެ. އެބައިމީހުން بخيل ވެގެންފައި ބޭކާރުކޮށް އެއްބަޔަކު އަނެކުންގެ ލޭ އޮހޮރުވުމާއި ފެނިގެން މީހުންގެ ކަމް އަބުރުވުން ފަދަކަމެވެ. އަދި حرام ކަންތައްތައް حلال ކަމަށް ހަދައިގެންނެވެ.

204 وعن أَبِي هريرة رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لَتُؤَدن الْحقُوقَ إِلى أَهلها يوم الْقيامة حتى يقَاد للشاة الْجلْحاء من الشاة الْقَرنَاء » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި أبوهريرة رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . قيامه ދުވަހުން އެބައެއްގެ حق އެބަޔަކަށް يقينން ވެސް ލިބޭނެއެވެ . حق ތައް ދެމުންދާއިރު ދުނިޔޭގަ ކަމީން މީހެއްގެ ދަޅު ނަޅުގާ އަތް ގަ ބަކަރިއަށް ނަގާހިއާ ބިޔަގެ އަތުން އަގަ بدل ގަޑި ދަނޑުޖަހާ ޖަހައިގާ ބޮޑު ބަކަރިއެއްގެ ثواب ނަގާހިޔާ ދުވަ ތަންތަނުން އަންނާނެއެވެ .

205 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : كُنا نَتحدثُ عن حجة الْوداعِ ، والنبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم بين أَظْهرِنَا ، ولاَ نَدرِي ما حجةُ الْوداعِ ، حتى حمد الله رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وأَثْنَى عليه ثُم ذَكَر الْمسيح الدجالَ فَأَطْنَب في ذكْره ، وقَالَ : « ما بعثَ الله من نَبي إلا أَنْذَره أُمته : أَنْذَره نوحٌ والنبيون من بعده ، وإنه إن يخْرج فيكُم فما خفي علَيكُم من شأْنه فلَيس يخْفي علَيكُم، إِن ربكُم لَيس بِأَعور ، وإنه أَعور عين الْيمنَى ، كَأَن عينَه عنبةٌ طَافيةٌ . أَلا إن الله حرم علَيكُم دماءكُم وأَموالكُم ، كَحرمة يومكُم هذا ، في بلَدكُم هذا ، في شَهرِكُم هذا أَلاَ هل بلغْتُ ؟ » قَالُوا : نَعم ، قال : « اللهم اشْهد ثَلاثاً ويلَكُم أَو : ويحكُم ، انظُروا: لا ترجِعوا بعدي كُفاراً يضرب بعضكُم رِقَاب بعض » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި عبدالله **بن** عمر رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވެއެވެ . نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حج ކުރެއްވި ހިނދު ތިމަން މެންގެ ތެރޭގައި ހުރި حجة الوداع އާ ބަހުން ގެންގުޅުން ވާހަކަދައްކަމެވެ . ނަމަވެސް އަހަރުމެން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި ސަހިސަލާމަތުން ގެންނަން ހުންނެވިވާ މިސްކިތުން حجة الوداع އާ ބެހޭ ގޮތުން ދެންނެވިކަމާ ކުރަން ތިމަންމެންނަށް ނޭނގެ ނޭނގުނެވެ. މިގޮތަށް ތިމަންމެން އަޅުގަނޑު މަތީގައި ތިއްބާ އަކަލާކުރެއްވީ حج ދުވަހުގެ ހުތުބާ ދެއްވުން

ފުއްދުމުން އެ حج އަށް حجة الوداع އޭ ކިޔަން ޖެހުނު ސަބަބު ފަހުން ދެންނަން ނަން ވާއިރު ފުކަދިގެން ދިޔައެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެ ހުތުބާގައި އެންމެ ފުރަތަމައިން الله އަށް ހަމްދު ޘަނާ ދަންނަވައި ދެން مسيح الدجال ގެ ވާހަކަ ދައްކަވައިފިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. مسيح الدجال ގެ ފިތުނަ ވަރުބޮޑުކަން ސަމާލުކަމަށް ގެނެސްދެއްވުމަށް، އެބައިމީހާގެ ޞިފަތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. نوح عليه السلام އަށްފަހު އައި ނަބިއްޔުން ތިމާގެ ޤައުމަށް ބައްޔަކު ދެއްވި ކަލަކު ނުވެއެވެ. نوح عليه السلام އާއި އެއްގޮތަށް ހުރިހާ ނަބިއްޔުންވެސް ޤައުމުތަކަށް އިންޒާރު ދެއްވިއެވެ. އަދި ދައްޖާލު އައުމުގެ ކުރިން ފާޅުވާނެ ގޮތްތައް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ރައްބު ކަނުލާ ނުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި ފާޅުވެ ގެންނެވި ފިތުނަތަކަށް ވާނީ علامات ތަކެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިމަތިން ވެސް ވެދާނެއެވެ. ކަމަކަށް ބަލާލާ ނުވެއެވެ. ފަހަރެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަކި ހަމައެއް ކުރިމަތިވެގެން ވަޑައިގަތުން ތިޔަބައިމީހުން ހަމަދެވިއްޖެ ބަޔާންކޮށްދެއްވި ބަޔަކު ކަނާއި ކަނުގެ ވައްތަރު ކަލާނގެ ނުނުވާނެއެވެ. އެއާއި خلاف އަށް އެއީ ކަނުލާ ހަރުގަނޑުގެ ކުރިމަތި އަލިފައި ކަނުވެއެވެ. އެއީ ކަނާއި ފޮނުވުނު ދިމާލާއި ވާރޭ ބޭރުވުމުން އެނބުރި ހިނގާ ތަނެކެވެ.

ދަންނާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ވޮޑިގެން ވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހައްކަތުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ މި ދުވަސް (އެބަހީ عرفة ދުވަސް)حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިން އަދި މިރަށުގައި (އެބަހީ مكة المكرمة) حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިން އަދި މި މައްސަލު (އެބަހީ حج މަސް) حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިން حرمة ތެރިވެގެންވެއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ސަލާމަތް ކަލާއިރު ނަށް ޖެހޭ ދާ އިރާދަވެ ! ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނުން މި ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަދާނެތް ފޮނުވާނުމެއްތޯ؟ އެބަހީ ކުރިން ހަމަ އެޖެން ބަދުނިއެވެ. އާދެއެވެ! އެހިނދު حديث ފުޅެއް ކުރިއްވިއެވެ . اللهم ހައްދަވައި ބަޖެހެއްޓެވިއެވެ ތިން ފަހަރު ކިޔައިއެވެ! އިބްނު ސަލާމަތުގެ މިއަދުން ހިލާ ވާޖިބުކަން ދެކިއްޖޭތޯއެވެ! މިގޮތުގައި ތިމަން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ވާހަކަދެއްކެވި ކާފިރުން ގޮތްތަކުގެ ދިހަ ނިޔަލް ويلكم ގެ لفظ ނުވަތަ ويحكم ގެ لفظ މިދިޔަ لفظން އެއް لفظ ވިދާޅުވިކަމަށް ވެއެވެ .(މި ويلكم ގެ لفظ ވިދާޅުވީމަ އޭގެ މާނައަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިމަތިން އެއާއި خلاف ވާހަކަ އަޅުގަނޑު ދެކެނީ އަދިން ހާލުގައި ވެއެވެ. އަދި ويحكمގެ لفظ ވިދާޅުވީމަ އޭގެ މާނައަކީ އެއާއި އައުގެބަލަން

ރަނަޅުކަންތައް ކޮށްފިނަމަ ބާއްޖަވެރިކަން އަހުން ގާތްވެގެން ވެއެވެ.) ދެން
حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފަހު ތިޔަބައިމީހުން [illegible] އެއްބަޔަކު
އަނެއްބަޔަކަށް ތަޅާފޮޅާ ޤަތުލު ކުރަމުން ގެންދާ ބަޔަކު ކަމުގައި ނުވާށެވެ.

206 وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ((من ظلَم قيد شبرٍ من الأرض طُوقه من سبع أَرضين)) متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލައްވި عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަނިޔާވެރިކަމުން މީހެއްގެ ބިމުން އެންމެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] އެބިންތައް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

207 وعن أَبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن الله ليملي لِلظالِم فَإِذَا أَخَذَه لم يفْلته ، ثُم قرأ : { وكَذَلِكَ أَخْذُ ربك إِذَا أَخَذَ الْقُرى وهي ظَالِمةٌ إِن أَخْذَه أَلِيمٌ شَدِيدٌ } .

މާތް الله ރުއްސުން ލައްވި أبو موسى رضي الله عنهގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަނިޔާވެރިންގެ އަނިޔާގެ މައްޗަށް ވަގުތުން ނުހިއްޕަވާ ކަމުގައިވިޔަސް އެކަލާނގެ ހިއްޕަވުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . ދެން އެކަލޭގެފާނު މި އާޔަތް تلاوة ކުރެއްވިއެވެ . (وكَذَلِكَ أَخْذُ ربك إِذَا أَخَذَ الْقُرى وهي ظَالِمةٌ إِن أَخْذَه أَلِيم شَدِيد) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، [illegible] ގެ [illegible] [illegible]

ރަސްކަލާނގެ އަރަން ތަކުގެ އަހުލުވެރިން ނެތީ ކުރައްވައި ހިއްޖަވަނަކަ އަކާމާނގެ ހިއްޖަވަން
އޮތީ (ކުރީގެ ޤައުމު ތަކުގެ މިންނަން عذاب ފޮނުއްވާ ހިއްޖަވ ވަދަރިންނަވ .)

208 وعن معاذٍ رضي الله عنه قال : بعثَني رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : «إنك تأتي قوماً من أهل الكتَاب ، فادعهم إلى شَهادة أن لا إله إلا الله ، وأني رسول الله فإن هم أطاعوا لِذَاك ، فأعلمهم أن الله قد افْترض عليهم خَمس صلَواتٍ في كُلِ يومٍ وليلَةٍ ، فإن هم أطاعوا لِذاك ، فأعلمهم أن الله قد افْتَرض عليهم صدقَةً تُؤْخذُ من أغنيائِهِم فتُرد على فُقَرائهم ، فإن هم أطاعوا لِذاك ، فإياك وكَرائِم أموالِهم . واتق دعوةَ المظْلُومِ فإنه ليس بينها وبين الله حجابٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި معاذ رضي الله عنه ގެ ރިކަބައިން ބިމާ ވެގެން ވެއެވެ .ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلى الله عليه وسلم ރަމަން ކަރައިގެ އަމީރު ކަމުގެ މަގާމު ދޫކޮށްލައި ތިމަންނަ
ފޮނުއްވިއެވެ . އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ
ތިޔަ ދަނީ އަހުލު ކިތާބީންގެ ގައުމަކަށެވެ . ތިމާ އެމީހުންނަށް އެންމު ފުރަތަމަ ދައުވަތު ދޭނީ الله ފިޔަވައި
އަޅުކަމަށް ޙައްޤުވާ ކަލާނގެއަކު ނުވާކަމާއި ތިމަން ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ޝަހާދަތްދިނުމަށް
ގޮވާލާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަން ގަބޫލުކުރިއްޔާ ދެން އެމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން الله
سبحانه وتعالى ފަރުޟުކުރައްވާފައިވާ ފަސްވަގުތު ނަމާދު އަންގާށެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އެކަން ގަބޫލު
ކުރައްވައިފި ނަމަ އެބައިމީހުންނަށް އެއްޗެއް ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަން ގަބޫލު
ކުރިއްޔާ ދެން އެބައިމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ފަރުޟުކުރެއްވި
އެބައިމީހުންގެ މުއްދަތަށް ޒަކާތް ދިނުން ފަރުޟުވާ ކަމުގެ ކަމުގެ ، އަދި އެއީ
އެބައިމީހުންގެ ތަކެތި ވާ މުއްސަދިންގެ އަތުން ނަގާފައި އެމީހުންގެ ފަގީރުން ވެ
ދިނުމަށްޓަކައި ދެވޭ އެއްޗެއްކަން އަންގާ ދެއްވާށެވެ . ދެން އެމީހުން އެކަން ގަބޫލު
ކުރިއްޔާ (އެމީސްތަކުން އެމީހުންނަށް ކަމުދާ ތަކެތި ގަބޫލުކުރަން ފަށާށެވެ.) ދެން ތިބާ
ހަމަޖެހޭ މުޅިވެގެންވެއެވެ . ތިބާ އެމީހުންގެ އަޅުވެރި މުދާތަކުން ގަދަވެގެން ނުނަގާށެވެ .

އަދި އަނިޔާވެރިޔާގެ ދުޢާއިން ސަލާމަތްވެގެން އުޅުމީ ބަޔާނެވެ. އެހެނީ އަނިޔާވެރިޔާގެ ދުޢާ
އާއި الله سبحانه وتعالى އާއި ދެމެދު އެއްވެސް ހުރަހެއް ނުވެއެވެ .

209 وعن أَبِي حميد عبد الرحمن بن سعدٍ الساعدي رضي الله عنه قال : استعملَ النبِي صلّى اللّهُ عليه وسلم رجلاً من الأزد يقَالُ له : ابـن اللتْبِية على الصدقَة ، فَلَما قَدم قـال : هذَا لَكُم، وهذَا أُهدي إِلَي فَقَام رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم على الْمنبرِ ، فَحمد الله وأَثْنَى عليه ، ثُم قال : « أَما بعد فَإِني أَستعملُ الرجلَ منْكُم على الْعمل مما ولاني الله ، فَيأْتي فَيقُولُ : هذَا لَكُم، وهذَا هديةٌ أُهديت إِلَي ، أَفَلا جلَس في بيت أَبِيه أَو أُمه حتى تأْتيه إِن كَان صادقاً، والله لا يأْخذُ أَحدٌ منْكُم شَيئاً بِغَيرِ حقه إلا لقي الله تَعالَى ، يحملُه يوم الْقيامة، فَلا أَعرِفَن أَحداً منْكُم لَقي الله يحملُ بعيراً لَه رغَاءٌ ، أَو بقرة لها خُوارٌ ، أَو شاةً تيعر ثُم رفَع يديه حتى رؤي بياض إِبطيه فقال : « اللهم هلْ بلَغْتُ » ثلاثاً ، **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުއްސުންދައްވި أبو حميد عبد الرحمن بن سعد الساعدي رضي الله عنه ގެ
ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ސަޙާބާއި ސަޙާބީއަކު نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم أزد
ވަންހަރިގެ ابـن اللتْبية ނަމަކަށް ކިޔުން ބޭކަލަކު صدقة އެއްކުރުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ .
ފަހެ އަނބުރި ވަޑައިގެން (ހިސާބު ދެއްކެވިއިރު) ދެންނެވިއެވެ. މިއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ
ބަޔެއްގެވެ . ދެން ހުރީ މިދަންނަވަން ކުރުވުން ހަދިޔާއެވެ . " ފަހެ رسول الله صلى الله عليه
وسلم މިންބަރުމައްޗަށް އަރުވަޑައިގެން މާތް الله އަށް ހަމްދުކުރައްވާ ޘަނާ ދެންނެވުމަށްފަހު حديث
ކުރެއްވިއެވެ . (މުއައްރިހު ދެންނެންޏާ !) ބަޔާން ކަލޭގެފާނު މާތްالله ކަމަށް ކުރެއްވިވި
ވެރިކަމުގެ ބައެއް ވެރިކަމަކަށް މީހަކު ކަލޭގެފާނު ބޭނުން ބައެއް މީހުން މިހާރު ބޮޑުވުން
ކުރުވުން ، އެމީހާ އައިސް މިއީ ކަލޭމެންނަށް، އަދި އެއީ މިދަންނަވަނީ ލިބުނު ހަދިޔާއެ،
ބުނެއިރު އެކަމަ އަބުންނީ ބާރުކުރުވައިމީހުންގެ އެއްވެސް ހަދިޔާ އެހާ ބަބުނީ އަށް ބަވިގެ
ގެއެ ނުވެމޭ މަސްލަހަތު އިތުރުވެ އިސްލާމް ދެއްކީ ؟ މާތް الله ގަސަމް ކުރައްވަމެވެ .
ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައެއް މީހަކު ޙައްގުނުލައި އެއްޗެއް އަޅައިފިނަމަ ޤިޔާމަތްދުވަހުން الله އާއި

ބައްދަލު ވާ ހިނދު [illegible] އެއްޗެއް އުފުލައިގެންނެވެ . [illegible] [illegible] ތެރެއިން [illegible]
ޤިޔާމަތް ދުވަހު الله އާއި ބައްދަލު ވާހިނދު [illegible] [illegible] [illegible] އޮތް ޖަމަލެއް ، ނުވަތަ [illegible]
އޮތް ގެރިއެއް ، ނުވަތަ [illegible] [illegible] އޮތް ބަކަރިއެއް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] . ދެން އެކަލޭގެފާނުންގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ދެއަތް [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭ الله މި [illegible] [illegible] [illegible]
ނޫންތޯއެވެ؟

210 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه عن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من كانتْ عنْده مظْلمةٌ لأَخيه ، من عرضه أَو من شيْءٍ ، فَلْيتَحلله ِمنْه اليوم قَبلَ أَن لا يكُون دينَارٌ ولا درهمٌ ، إن كَان له عملٌ صالحٌ أُخذَ منْه بقدرِ مظْلمته ، وإن لَم يكُن له حسنَاتٌ أُخذَ من سيئَات صاحبِه فَحملَ عليه » رواه البخاري .

މާތް الله [illegible] أَبو هريرةَ ، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ
ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މީހެއްގެ އަތުގައި ތިމާގެ އަޚާގެ
ހައްގެއްވާނަމަ ، [illegible] [illegible] އޭނާގެ އަބުރާއި ބެހުން [illegible] ވިޔަސް ނުވަތަ [illegible]
އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް، [illegible] [illegible] [illegible] (ޤިޔާމަތް ދުވަސް އައުން)
[illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދުވަސްއެވެ.

211 وعن عبد الله بن عمرو بن الْعاص رضي الله عنهما عن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «الْمسلم من سلم الْمسلمون من لِسانه ويده ، والْمهاجِر من هجر ما نَهى الله عنْه » متفق عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص، رضي الله عنه ، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފުރިހަމަ މުސްލިމަކީ އެމީހެއްގެ ދުލާއި އަތުގެ އަނިޔާތަކުން އެހެން މުސްލިމުން ސަލާމަތްވެގެންވާ މީހާއެވެ . އަދި ހަމަ مهاجِر އަކީ الله ނަހީކުރެއްވެވި ކަންތައްތަކުން ހިޖުރަ ކޮށްގެން ދުރުވާ މީހާއެވެ .

212 وعنه رضي الله عنه قال : كان على ثَقَل النبي صلّى اللهُ عليه وسلم رجلٌ يقَالُ له كركرةُ ، فَماتَ فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « هو في النار » فَذَهبوا ينْظُرون إِليه فوجدوا عباءة قَد غَلها. رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ މުދާ ބަލަހައްޓަން ހަވާލުވެގެން ހުރި މީހަކު އުޅުނެވެ. އެމީހާގެ ނަމަކީ ކިޔާ އުޅުނީ كركرةُ އެވެ. އެހެން އުދެހިކޮށް މީނާ ނަރަކައިގައިވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާސަހަން عذاب ލިބިގެން އެބަދަނީއެވެ. ފަހެ اصحاب ބޭކަލުން އަހި ކޮންކަމެއްހެއްޔޭ ބަލަން ދިޔައިރު އޭނާ ވަގަށް ނަގާފައިވާ ފޭރާމެއް ފެނިއްޖެއެވެ.

213 وعن أَبي بكْرةَ نُفَيع بنِ الحارث رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « إِن الزمان قَد استَدار كَهيئَته يوم خَلَقَ اللهَ السموات والأرض : السنةُ اثْنَا عشَر شَهراً ، منْها أَربعةٌ حرم: ثَلاثٌ متَوالِياتٌ : ذُو الْقعدة وذو الْحجة ، والْمحرم ، ورجب الذي بين جمادي وشَعبان ، أَي شَهرٍ هذَا ؟ » قُلْنَا : الله ورسولُه أَعلم ، فَسكَتَ حتى ظَننَا أَنه سيسميه بِغَيرِ اسمه ، قال : أَلَيس ذَا الْحجة ؟ قُلْنَا : بلَى: قال : « فَأَي بلَدٍ هذَا ؟ » قُلْنَا: الله ورسولُه أَعلم ، فَسكَتَ حتى ظَننَا أَنه سيسميه بغَير اسمه . قال : « أَلَيس الْبلْدَةَ الحرم ؟ » قُلْنا : بلَى . قال : « فَأَي يومٍ هذَا ؟ » قُلْنَا : الله ورسولُه أَعلم ، فَسكَتَ حتى ظَنَنَا أَنه سيسميه بِغير اسمه . قال : « أَلَيس يوم النحر ؟ » قُلْنَا : بلَى . قال : « فَإِن دماءكُم

وَأموالَكُم وَأعراضَكُم عليكُم حرامٌ ، كَحرمة يومكُم هذَا في بلدكُم هذا في شَهرِكم هذَا ، وستَلْقَون ربكُم فَيسأَلُكُم عن أَعمالِكُم ، أَلا فَلا تَرجِعوا بعدي كُفاراً يضرِب بعضكُم رِقَاب بعضٍ ، أَلا لِيبلغ الشاهد الْغَائِب ، فلعل بعض من يبلغهُ أَن يكُون أَوعى له من بعض من سمعه » ثُم قال : « أَلا هلْ بلغْتُ ، أَلا هلْ بلغْتُ ؟ » قُلْنا : نَعم ، قال : « اللهم اشْهد »

متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو بكْرةَ نُفَيع بنِ الحارث رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޒަމާނު ވަނީ الله سبحانه وتعالى އުޑާއި ބިން ހެއްދެވި ދުވަހު ހުރި ގޮތަށް އަސްލަށް އަނބުރާ އައިސްފައެވެ . (ހަމަހަމަވެ .) އަހަރެއްގައި ވަނީ ބާރަ މައްސަރެވެ . އޭގެތެރެއިން ހަތަރު ،މައްސަރު حرمة ތެރި ވެގެން ވެއެވެ . ތިން މަސް އަންނަނީ ވިދިގެންނެވެ . އެއީ ذوالقعدة އާއި زوالحجة އާއި محرم މަހެވެ . އަދި (ހަތަރުވަނަ މައްސަރަކީ) جمادي الآخرާއި شعبان މަދާއި ދެމެދުވުން އަންނަ مضر قبيلة ގެ މީހުން އައިސް އެންމެ ބޮޑަށް حرمة ތެރިކަން އަދާ ކުރާ رجب މަހެވެ . (ދެން އެކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ .) މިއީ ކޮން މައްސަރެއް ހެއްޔެވެ ؟ މިހެން ދެންނެވީމުވެ . އެކަން އެންމެ ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއަށް އެހެން ނަމެއް ކިޔުއްވާނޭ ކަމަށް ހަމަ ހަނދާންވުން ޖެހުމުން ذوالحجة މަހަށް އެހެން ނަމެއް ދީވަޑައިގަން މިހެން ދެންނެނޭ ހިމެނިއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . މިއީ ذوالحجة މައްސަރު ނޫން ހެއްޔެވެ؟ މިހެން ދެން ދެންނެވީމުވެ . އާދޭހެވެ . މިއީ ذوالحجة މައްސަރެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . މިއީ ކޮން ރަށެއް ހެއްޔެވެ . މިހެން ދެން ދެންނެވީމުވެ . އެކަން އެންމެ ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއަށް އެހެން ނަމެއް ކިޔުއްވާނޭ ކަމަށް ހަމަ ހަނދާންވުން ޖެހުމުން مكة އަށް އޭ ނޫން އެހެން ނަމެއް ދެއްވާނެ ކަމަށް ހީކުރީމެވެ މިހެން ދެންނެވީމުވެ . އިރުޝާދުކުރެއްވި ހަރު حديث ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. البلد الحرام (އެބަހީ ޙުރުމަތްތެރި ވެގެންވާ ރަށް) ނޫން ހެއްޔެވެ؟

ތިމަން މެން ދެންނެވީމެވެ . އާދޭހެވެ . މިއީ ހުރުމަތްތެރި ވެގެންވާ ކަމެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . މިއީ ކޮންދުވަހެއް ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ . އެކަން އެންމެ ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތް الله އެވެ.ދެން އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުނުވެ އިރުކަޅަކަށް ހަމަ ހުންނަވާން ހުއްޓެވުމުން އެދުވަހަށް އެހެން ނަމެއް ކިޔުއްވާނެ ކަމަށް ތިމަންމެން ހީކުރީމެވެ . ދެން ފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ . މިއީ يوم النحر (ކަތިލުމުގެ ދުވަސް) ނޫން ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ . އާދޭހެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭއާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި އަބުރުވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މިދުވަހުގެ ހުރުމަތް ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ މި މަހުގެ ހުރުމަތް ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަލަދުގައި ހުރުމަތްތެރި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ހުރުމަތްތެރިވެގެންނެވެ . އަދި (ދަންނަވާށެވެ .) ތިޔަބައިމީހުން ހަމަކަށަވަރުން ބައްދަލުކުރާނެއެވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އާއި . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކާ މެދު ސުވާލު ކުރައްވާނެއެވެ . ފެނޭ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ފަހުގައި އަނބުރާ ކާފިރުން ނުވާށެވެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ކަރުތައް ކަނޑާ . ސުވާލު ކުރައްވާނެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން މިއަދު ޙާޟިރުވެ ހުރި މީހުން ، ޣާއިބުވެ ހުރި މީހުންނަށް މިވާހަކަ ފޮނުވާށެވެ . އަދި މިވާހަކަ ފޮނުވާ ޙާޟިރުވާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ބޮޑަށް އެ މީހުން ނަން ވާހަކަ ގަބޫލުކުރާ މީހުން ހުއްޓެވެ . އަނބުރާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ . ސުވާލު ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވިން ހެއްޔެވެ ؟ ސުވާލު ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވިން ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވިން ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަން މެން ދެންނެވީމެވެ . އާދޭހެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهم ހަމަ ދެކެވި ބަލައިގަތް ގޮތަކަށް ޝާހިދުވެ ވޮޑިގެންނަވާނދޭވެ !

214 وعن أَبي أُمامةَ إِياس بنِ ثعلَبةَ الْحارِثي رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليْه وسلم قال: « من اقْتَطَع حق امريءٍ مسلمٍ بيمينه فَقد أَوجب الله له النار ، وحرم عليه الْجنةَ » فقال رجلٌ : وإِن كان شيْئاً يسيراً يا رسولَ الله ؟ فقال : « وإِن قَضيباً من أَراكٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوأُمامةَ إِياس بنِ ثعلَبةَ الْحارِثي رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ
ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ .
މުސްލިމުއެއްގެ حق އަށް ދޮގު ހުވާ ކޮށްގެން [illegible] މީހާގެ [illegible] ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله
سبحانه وتعالى ނަރަކަ ވާޖިބު ކުރައްވައި ސުވަރުގެ ހަރާމް ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ صحابي ބޭކަލަކު
ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެއީ [illegible] [illegible] حق އެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ބާވައެވެ؟
حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ أَراك ގަހުގެކޮޅަކަށް ވިޔަސް ވެއެވެ .

215 وعن عدي بن عميرةَ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله يقُول : « من استعملْنَاه منْكُم على عمل ، فَكَتمَنَا مخيْطاً فَما فَوقَه ، كان غُلُولا يأْتي بِه يوم الْقيامة » فقَام إِلَيه رجلٌ أَسود من الأَنْصارِ ، كأَنِي أَنْظر إِليه ، فقال : يا رسول الله اقْبل عني عملَك قال: « ومالَك ؟ » قال : سمعتُك تقُول كذَا وكذَا ، قال : « وأَنَا أَقُولُه الآن : من استعملْنَاه على عملٍ فلْيجِيء بقَليله وكثيرِه ، فما أُوتي منْه أَخَذَ وما نُهِي عنْه انْتَهى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عدي بن عميرةَ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން
ވެއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން
އަޑުއިވިއެވެ . [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ· [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] خيانة
[illegible] .
(ދަންނަވައެވެ . [illegible] حديث [illegible]) [illegible] انصاري قبيلة ގެ [illegible]
[illegible] . ([illegible] .) [illegible]

ހުރިހެން ހިފާ ކަނޑައެވެ. ފުރަ އަމިހާ ބުންޏެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މިދަންނަވަގެ

އިސްތިއުމާލު قبول ކުރަށްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައިވެއެވެ . ކޮންކަމަކާއި ލައިގެން

މޭ އެވެ ؟ އޭނާ ދުންނަވައިގެ. ކަލާގޭފުން މިވަނީ މިވަނީ ބަސްފުޅުގެއް (އޭނާއި ކަމަކާއި

ހަގުކުރުގެން ހުކު އޭގެން ނަހަމަ އިން އައްކޮއް ނަގާފުނަމަ ހުރި عذاب)

ބާރުނަކަދޭއްތައްވަހިމަބަވެ އަކަމުގެ ބުރުންނަވެ. ކުރައްވައިވެއެވެ. حديث އެދުރަވެ މިއާރުވެސް

މިއުން ކަލާގޭފުން އަވާހަކަ މި އަންގަވަނީ އެވެ . މިކަބައިމިހުންގެ ތެރޭއިން މިހަކަނ

މިއުން ކަލާގޭފުން ވެރިކަން ދައުލާ ފުނަމަ އަމާނަތުގެ بيت المال އަށް ލިބޭ ހުރިހާ

އެއްޗެއް ބެރުބަރުން ގެންނަ ދައުލަތުވެ . ދެން އޭއިން އެދިކަން ދޭވީ އެއްޗެއް ބޭނުން

ކުރާނަވެ . ނުދޭވީ އެއްޗިހެއި ނުދެވޭނެވެ .

216 وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : لما كان يوم خيبر أَقْبل نَفرٌ من أَصحابِ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَقالُوا : فُلانٌ شَهيدٌ ، وفُلانٌ شهيدٌ ، حتى مروا علَى رجلٍ فقالوا : فلانٌ شهيد . فقال النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « كلا إِني رأَيتُه في النارِ في بردةٍ غَلها أَو عباءةٍ » رواه مسلم .

ދާމް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطاب ގެ ކިބައިން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. خيبر ގެ

ދުވަހު نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلمގެ اصحابންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ކަމެއް

ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިވަނީ ބާރަލިއި شهيد އެކެވެ. އަދި އެވަނީ

ބާރަލިއި شهيد އެކެވެ. އެހެރީ އަދި އެހެން މީހަކު ވަރަށް ފާސިގު ވެރިޔަކު ފެންނަވެ. ދެން

އެބައިމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިވަނީ މީހަކު ވެސް شهيد އެކެވެ. ދެން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه

وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްގޮތަކަށްވެސް ނޫނެވެ. މިއަހަރެން އޭނާ ފެނިގެންވެއެވެ. ހަދަކަމުގައިވަށުން

މިއުން ކަލާގޭފުން އޭނާ ނަގަހައިގަތް ފަރާތުގެ ވަލަކަ ދަޅަނީވެ. އަދި އޭނާ (غنيمة ގެ މުދަލުން)

ވަގަށް ހިފިއާއި ހެދުން ފަރުވާ އަހާއި ކުރިއެވެ. (ހަމަނ حديث ކުރައްވައިވަނީއެވެ. ވަގަށް ހިފި ހެދުން

ހުރިއެވެ.)

217 وعن أَبي قَتَادةَ الْحارث بن ربعي رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَنه قام فيهم، فذَكَر لَهم أَن الْجِهاد في سبِيل الله ، والإِيمان بِالله أَفْضلُ الأَعمال، فَقَام رجلٌ فقال: يا رسول الله أَرأَيت إِن قُتلْتُ في سبِيل الله ، تُكَفر عني خَطَاياى؟ فقال له رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « نعم إِن قُتلْتَ في سبِيل الله وأَنْتَ صابر محتَسبٌ ، مقْبِلٌ غير مدبر » ثُم قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « كيف قُلْتَ ؟ » قال : أَرأَيتَ إِن قُتلْتُ في سبِيل الله ، أَتُكَفر عني خَطَاياي ؟ فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «نَعم وأَنْت صابِرٌ محتَسبٌ ، مقبِلٌ غَير مدبِرٍ ، إِلا الدين فَإِن جِبرِيلَ قال لِي ذلِك » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو قتادة الْحارث بن ربعي رضي الله عنه ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވެވި حديث ގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުންނަވައިގެން ދެއްވެވި ނަސޭހަތުގެ ބަސްފުޅެއްގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމާއި އަދި الله އަށް އީމާންވުން ވަނީ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެންމެ މާތް ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ނެވެ . ފަހެ މީހަކު ތެދުވެ ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް ޤަތުލު ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސެވޭނެތޯ؟ ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم އޭނާއަށް حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި ޤަތުލު ވާހިނދު ތިބާއަކީ ޖިހާދު ކުރުންމަތީ ކެތްތެރިވެގެން ހުރި މީހަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ އަދި ثواب އާއި ދަރުމައަށް އެދިގެން ޖިހާދު ކުރި މީހަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ އަދި ބިރުން ފުރަގަސްދީ ފިލަން ނުދުވެ ކެރިގެން ހުރެ ހަނގުރާމަ އާއި ކުރިމަތިލި މީހަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ ތިބާވާނީ އެފަދަ މީހަކަށެވެ . ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ މަޖިލިސްގައި އިންނެވި ބޭކަލަކު ކުރެން އެއްސެވެ . ތިބާ އުޅުއްވި ކޮން ސުވާލެއް ކުރައްވަން ހެއްޔެވެ . ؟ އެބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. (ތިމަންނަގެ ސުވާލަކީ) ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް ޤަތުލު ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަ ފޮހެވޭނެތޯއެވެ؟ ފަހެ

رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވީއެވެ. އާނދެކޭވޭ.ވީމާ ތަޢުލީމު ވާރިސުދު
ވީމާ އަޅެ ކަށަވަރުވާ ހުރިކަން الله ގެ حضرةން ثواب އާއި ދަރުމައަށް އެދިގެން އަދި
ނުފިލާ ކަރިގެން ހުރި ދިޔާދު ކަރި ބީހާކު ކަމުގައި ވަރުތަރުސަމަ ވީމާގެ ފުދުމަކާގެ ބެރޭއިން
ދަރަޖައާއި ފާފާ ފުހެލައި އެހެން ހުރި ފާފައް ފުހެލަވޭނެއެވެ. ފަހު ހަމަކަށަވަރުން މި
ވާހަކަ މި ގަބޫލު ބީމެން ކަށަވަރުވާނެ ބަޔަކަށް ދެއްވި جبريل ގެ ވާހަކަވެ.

218 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «أَتَدرون من الْمفْلس ؟» قالُوا : الْمفْلس فينَا من لا درهم له ولا متَاع . فقال : « إِن الْمفْلس من أُمتي من يأْتي يوم الْقيامة بِصلاةٍ وصيامٍ وزكَاةٍ ، ويأْتي وقَد شتَم هذا ، وقذَف هذَا وأَكَلَ مالَ هذَا، وسفَك دم هذَا ، وضرب هذا ، فيعطَى هذَا من حسنَاته ، وهذا من حسنَاته ، فَإِن فَنيتْ حسناته قَبلَ أَن يقْضي ما علَيه ، أُخذَ من خطَاياهم فَطُرِحتْ علَيه ، ثُم طُرِح في النارِ» رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސުވާއްވި أبو هريرة رضي الله عنه ގެ ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަ
مفلس އަކީ ކޮބައިކަން އެނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އެބަހާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. (ތިމަންމެން ދަންނަ
ގޮތުގައި) مفلس އަކީ ތިމަންމެން ދެކޭ ގޮތުގައި ލާރިއާއި މުދަލެއް ނެތް މީހާއެވެ. ދެން
حديث ކުރެއްވީއެވެ. (ނުހިނގާނެ.) ހަމަކަށަވަރުން مفلس އަކީ ތިމަންމެން ކަނޑައެޅުމަށް
އުއްމަތުގެ ތެރެއިން قيامة ދުވަހު ނަމާދު ރޯދަ ޒަކާތް ގެންނަ މީހެއް އަދި ޝަރު
ގެނެވި ހިފެހެއްޓެވުނު އަދި ޗަކާތް ދީގެން ثواب ބަރަކާތްތަކެއް އެކަކަ މީހާއެވެ. އެހެނަސް
އެކަކު ހަލާލުނުވާ އަނބަކަކަށް ގޮވާގައި ބުނެފައެވެ. އަދި އެހެންމީހަކު ބަޖެހުނަކުރިއެވެ. އަދި
އެބަނި މީހާގެ މުދާ ކަނޑައިފެއެވެ. އަދި މީހާގެ ލޭ އޮހޮރު ބަޔަކުރިއެވެ. އަދި
ކަށަވަރުގެ މީހާގެ ކަމުގައި ދަރާ ގާތްބޫޅާ ހިފާއިގެންފައެވެ. އެހެން މީހާ ގަދަކުރިއެވެ.
އެހެނެން އެއްބާގެ ثوابއިން ބަރަބަރަށް އެއްބާގެ ثوابއިން ބަޔަކު ދޫކުރިއެ
ގޮވާފައިބިންނެވެ. ދެން އެމީހާގެ حق ބައެއް އަދާ ނުވެރިހިސް އެއްބާގެ ހަލާކަށްވީބަޔަ

ހުސްވެއްޖެއްޔާ އެމީހުންގެ ޖާގައިން ނަގާފައި އޭނާއަށް ދެވޭނެއެވެ . އެންމެ ގަހުން ގޮސް
އޭނާ ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް ލެވޭނެއެވެ .

219 وعن أُم سلمةَ رضي الله عنها ، أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِنما أَنَا بشَرٌ ، وإِنكُم تَخْتَصمون إِلي ، ولعل بعضكُم أَن يكُون أَلْحن بحجته من بعض ، فَأَقْضي له بِنحو ما أَسمع فَمن قَضيتُ له بحق أَخيه فَإِنما أَقْطَع له قطْعةً من النار » **متفق عليه .**

«أَلحن » **أي : أَعلَم .**

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أم سلمة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ އާދަމުގެ ދަރިއެކެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދައުވާތައް ހުށަހަޅައެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ހުށަހަޅާ ހެކިބަސް އަނެއްބައިމީހުން ހުށަހަޅާ ހެކިބަހަށްވުރެ ބޮޑު [illegible] ސާބިތުކަން [illegible] ވެއެވެ . ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުކުމް ކުރައްވާނީ ތިޔަބައިމީހުން ހުށަހަޅާ [illegible] ބުރަވެގެން އަޑުއިވޭ ބުނުމުގެ މައްޗަށް [illegible] . ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑު އިވުމުގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށް އޭނާގެ އަޚާގެ [illegible] [illegible] ހުކުމް [illegible] [illegible] [illegible] ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] .

220 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لن يزالَ الْمؤمن في فُسحةٍ من دينه مالم يصب دماً حراماً » **رواه البخاري .**

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدالله بن عمر رضي الله ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنއާވަނީ [illegible] [illegible] ލޭ ނުއޮހޮރުވާހާ ހިނދަކު [illegible] އަދި الله ގެ ރަޙްމަތް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

221 وعن خَولَةَ بِنْتِ عامرٍ الأَنْصارية ، وهي امرأةُ حمزةَ رضي الله عنه وعنها ، قالت : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « إن رِجالاً يتَخَوضون في مال الله بِغَيرِ حـق فَلهم النار يوم الْقيامة » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި **خَوْلَةَ بِنْت عامر** ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. (އެކަމަނާއަކީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި **حمزة** ގެ ފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނެވެ .) ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް މީހުން މުސްލިމުންގެ މުދާއަށް ނަހަމަ ގޮތުގައި ހޭދަކުރައެވެ . ފަހެ އެފަދަ މީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާން ހުއްޓެވެ .

باب تعظيم حرمات المسلمين وبيان حقوقهم والشفقة عليهم ورحمتهم

މުސްލިމުންގެ ހުރުމަތްތެރިކަމުގެ ބޮޑުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب** އަދި އެމީހުންގެ ހައްޤު ބަޔާނާއި އަދި އެމީހުންގެ ޝަފްޤަތް އޯގާތެރިވުމާއި ރަޙުމް ކުރުން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الحج 30): {ومن يعظم حرمات الله فهو خير له عند ربه}.

އަދި الله ގެ حرمة ތަކަށް މާތް ކޮށް ހިފާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ، އެއީ އެމީހަކަށްޓަކައި އެކަންތައް އެމީހެއްގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ .

وقال تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر الله فإنها من تقوى القلوب}.

އަދި الله ގެ شعائر ތަކަށް (އެބަހީ : هدي ކަމުގައިވާ ، أضحية ކަމުގައިވާ حج ގެ عملތަކާއި ، އެނޫންވެސް ދީނީ އަމުރު ތަކަށް) މާތް ކޮށް ހިފާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ އެކަންތައް ވާނީ ، ހިތްތަކުގެ تقوى ވެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ .

وقال تعالى (الحجر 88): {واخفض جناحك للمؤمنين}.

އަދި مؤمنން ނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަފުޅު ތިރިކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ:- މަޑުމައިތިރި ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وقال تعالى (المائدة 32): {من قتل نفساً تغير نفس أو فساد في الأرض فكأنما قتل الناس جميعاً، ومن أحياها فكأنما أحيا الناس جميعاً}

نفس އެއް މަރައިގެން، ނުވަތަ ބިމުގައި فساد އެއް އުފައްދައިގެން ނޫންގޮތަކަށް، نفس އެއް މަރައިފިމީހާ، އެންމެހާ މީސްތަކުން މަރައިފިފަދައެވެ. އަދި އެ نفس ދިރުވައިފިމީހާ (އެބަހީ:- ނުމަރައި ދޫކޮށްލައި ބަލަހައްޓައިފިމީހާ) އެންމެހައި މީސްތަކުން ދިރުވިފަދައެވެ.

222 وعن أَبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «الْمؤْمن للْمؤْمن كَالْبنْيان يشد بعضه بعضاً » وشَبك بين أَصابِعه . **متفق عليه .**

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو موسى رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مؤمن އާ ވަނީ އަނެއް مؤمن އާ އަށްޓަކައި ބިނާއެއް ފަދައިންނެވެ . އޭގެ އެކިބައި އަނެއްބަޔަކާއި ގުޅިގެން ހުރިވާ ހަރައިންނެވެ. އަދި (އޭގެ مثال ދެއްކެވުމަށް ޓަކައި) އެކަލޭގެފާނުގެ އިނގިލިތައް ގުއްސެވިއެވެ.

223 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من مر في شَيءٍ من مساجِدنَا ، أَو أَسواقنَا، ومعه نَبلٌ فَلْيمسك ، أَو لِيقْبِض على نصالِها بِكفه أَن يصيب أَحداً من الْمسلمين منْها بِشَيءٍ » **متفق عليه .**

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަހަރެމެންގެ މިސްކިތްތަކާއި ބާޒާރުގެ ތެރެއިން ހުރަސްވެ ކުރާ މީހާގެ އަތުގައި ތިރުއް ވާނަމަ އެއިން މުސްލިމުންގެ ގައިގައި ޖެހިދާނެ ކަރު އޭގެ ކޮޅުގައި އަތުން ހިފަހައްޓައިގެން ހުންނަ ހައްޓަވާ .

224 وعن النعمان بن بشير رضي الله عنهما قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « مثَلُ الْمؤْمنين في تَوادهم وتَراحمهم وتَعاطُفهم ، مثَلُ الْجسد إِذَا اشْتَكَى منْه عضوٌ تَداعى له سائِر الْجسد بالسهرِ والْحمى » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި النعمان بن بشير(رضي الله عنهما) ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مؤمنން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމުގައާއި ރަޙުމް ކުރުމުގައާއި އަދި އޯގާވެރިވުމުގައި މިޘާލަކީ ހަށިގަނޑުގެ މިޘާލެވެ . އެ ހަށިގަނޑުގެ ގުނަވަނެއްގައި ވޭން އަރާލިނަމަ އަސަރުން މުޅި ހަށިގަނޑު ހަންވައްޓަރުވެ ހުރިހާ ގުނަވަންތަކަށް ހޭލާ ހުންނަން ޖެހޭހަލުއިންނެވެ .

225 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قبل النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم الْحسن ابن علي رضي الله عنهما ، وعنْده الأقْرع بن حابِسٍ ، فقال الأقْرع : إِن لِي عشرةً من الْولد ما قبلتُ منْهم أَحداً فنَظَر إِليه رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : «من لا يرحم لا يرحم» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوهريرة رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބި ކަލޭގެފާނު عليގެ ދަރިކަލުން حسن ގެ ފާނަށް ބޮސްދެއްވިއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި الأقْرع بن حابِس އިށީން ބޭކަލަކު އިންނެވިއެވެ . ދެން الأقْرع ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަށް ދިހަ ދަރިން އެބަތިއްބެވެ . އެއިން އެއްވެސް ކުއްޖަކަށް މިހާތަނަށް ބޮސްދީފައެއް ނުވަމެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އެ ބޭފުޅާގެ މައްޗަށް ނަޒަރުފުޅު ވިޔައިގެން) އާނާ އާ ދިމާއަށް ބެއްލެވިއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީސްތަކުންނަށް ރަޙުމު ނުކުރާ މީހަކަށް ރަޙުމު ނުކުރެވޭނެއެވެ .

226 وعن عائشةَ رضي الله عنها قالت : قدم ناسٌ من الأعرابِ على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، فقالوا : أَتُقبلون صبيانَكُم ؟ فقال : « نَعم » قالوا : لكنا والله ما نُقَبلُ ، فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَو أَملكُ إِن كان الله نَزع من قُلُوبِكُم الرحمةَ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة (رضي الله عنه)ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ރަށްފުށުގެ ބަޔަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން (އަރަބީ މުސްލިމުން) ކުޑަކުދިންނަށް ބޮސްދެން ދެއްވޭތޯ؟ ކަމަށް ދެންނެވިއެވެ . އާދެވެ . ރަށްފުށުގެ މީހުން ދެންނެވިއެވެ . މާތް الله ގަންދީ ހަމަވެސް ތިމަންމެންގެ ކުޑަ ކުދިންނަށް ބޮސްދީ ނުހަދަމުއެވެ . ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މާތް الله ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުން ރަޙުމު ނަގަންނަވާފައި ވަނީ ނަމަ އަހަރެން އެކަމަށް ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ !

227 وعن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من لا يرحم الناس لا يرحمه الله » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެބޭފުޅާއަށް ރުއްސުންދެއްވި جرير بن عبد الله رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީސްތަކުންނަށް ރަޙުމު ނުކުރާ މީހާއަށް މާތް الله ރަޙުމު ނުކުރާ ހުއްޓެވެ.

228 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِذا صلى أَحدكُم للناس فلْيخَففْ ، فَإِن فيهم الضعيفَ والسقيم والكَبِير . وإِذَا صلى أَحدكُم لِنَفْسه فَلْيطَوِل ما شَاَء » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرةَ رضي الله عنهގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން މީހަކު އިމާމްވެ ހުރެ ނަމާދުކުރާނަމަ ފަހެ ލުއިކޮށް ކުރާށެވެ. މިހެނީ
ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ބާރުދެރަވެފައިވާ މީހުންނާއި ބަލިޖެހިފައިވާ މީހުންނާއި
މުސްކުޅިން ހިމެނެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެކަނި ހުރެގެން
ނަމާދުކުރާނަމަ ބޭނުން ވަރަކަށް ދިގު ކުރާށެވެ .

وفي روايةٍ : « وذَا الْحاجة » .

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައި ވެއެވެ . حاجة ތެރީންވެއެވެ .

229 وعن عائشة رضي الله عنها قَالَتْ : إِن كَان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ليدع الْعملَ ، وهو يحب أَن يعملَ بِه ، خَشْيةَ أَن يعملَ بِه الناس فيفْرض عليهِم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة (رضي الله عنها) ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އުއްމަތަށް
ހުންނެވި ލޯބިފުޅު ބޮޑުކަމުން އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވުމަށް ޝައުގުވެރިވެވަޑައިގަންނަވާ ބައެއް
[illegible] [illegible]. އަދި މީސްތަކުން [illegible] ކުރާނެ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ވެވިދާނެކަމުގެ [illegible].

230 وعنْها رضي الله عنها قالتْ : نَهاهم النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم عن الْوِصال رحمةً لهم ، فقالوا: إِنك تُواصلُ ؟ قال : « إِني لَستُ كَهيئَتكُم إِني أَبِيتُ يطْعمني ربي ويسقيني » متفقٌ عليه معناه : يجعلُ في قُوةَ من أَكْلَ وشَرب .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބީ ކަލޭގެފާނު ، اصحاب ބޭކަލުންނަށް
ރަޙުމު ކުރެއްވުމުގެގޮތުން (ސުންނަތް) ދެރޯދަ ދެމެދު وصال ކުރުން (އެއްޗެއް
[illegible] ވިއްބައިވުން) މަނާކުރެއްވިއެވެ. އެބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން

ކަލޭގެފާނު އެގޮތަށް ދެރޯދަ ދެމެދުގައި އެއްޗެއް ފަރީނުކުޅުއްވާ ހުންނަވައެވެ. حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ވެގެންވަނީ الله ގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުން ފަދައަކުންނޫނެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކެއުމާއި ބުއިމުގެ ޒިޔާގެ ބާރު ދެއްވައެވެ .

231 وعن أَبي قَتادةَ الْحارِث بن رِبعي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «إِني لأَقُوم إِلى الصلاة ، وأُريد أَن أُطَول فيها ، فَأَسمع بكَاء الصبِي ، فَأَتَجوز في صلاتي كَراهيةَ أَن أَشُق علَى أُمه » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو قَتادةَ الْحارِث بن ربعي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރެއްވުމަށްޓަކައި ތެދުވެ ވަޑައިގަތީމެވެ . އަދި އެނަމާދު ދިގުކޮށް ކުރައްވުމަށް ގަސްތުކުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ނަމާދުގައި ހުންނަވަނިކޮށް ކުޑަކުއްޖެއްގެ ރޮއުން އިވި ވަޑައިގެތުމެވެ . އެހެންކަމުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާގެ މަންމައަށް އުނދަގޫ ވެދާނެ ހިތްހަމަ ނުޖެހިގެން އެ ނަމާދު ކުރުކޮށް ލައްވީމެވެ .

232 وعن جنْدبِ بن عبد الله رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم:«من صلى صلاةَ الصبح فَهو في ذمة الله فَلا يطْلُبنكُم الله من ذمته بِشَيءٍ ، فَإِنه من يطْلُبه من ذمته بِشَيءٍ يدرِكْه ، ثُم يكُبه علَى وجهه في نَارِ جهنم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **جنْدب بن عبد الله رضي الله عنه** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދު (ޖަމާޢަތުގައި) ކޮށްފި މީހާ ވަނީ މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ދަށުގައެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ދަށުން ނުނިކުމުން ހައްޖެވެ. ފަހެ

އެހެނީ އެމީހެއްގެ [illegible] الله سبحانه وتعالىގެ ނުރުއްސެވުން [illegible] މީހާގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

233 وعن ابن عمر رضي الله عنهما أَن رسول الله صلّى اللهُ عليْه وسلم قال : « المسلم أَخُو المسلم ، لا يظْلمه ، ولا يسلمه ، من كان في حاجة أَخيه كان الله في حاجته ، ومن فَرج عن مسلمٍ كُربةً فَرج الله عنْه بِها كُربةً من كُربِ يوم الْقيامة ، ومن ستر مسلماً ستَره الله يوم الْقيامة » متفقٌ عليه .

މާތް الله [illegible] [illegible] عبدالله بن عمر(رضي الله عنه)ގެ [illegible] [illegible] [illegible] ވެއެވެ. [illegible] رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مسلم އަކީ އަނެއް مسلم އާ ގެ أخ އާއެވެ . އޭނާ އޭނާގެ أخ އަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أخ އާ [illegible] އަތްމައްޗަށް ދޫކޮށްނުލާނެއެވެ . ތިމާގެ أخ އާގެ حاجة ފުއްދާ ދިނުމަށްޓަކައި މަސައްކަތް ކުރާ މީހާގެ حاجة ފުއްދާ ދެއްވުމުގައި الله [illegible] [illegible] . އަދި މުސްލިމުންގެ މުސީބާތްތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބަތެއް ދުރުކޮށްދިން މީހަކަށް މާތް الله ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ މުސީބާތް ތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބަތެއް ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ . އަދި مسلم އެއްގެ عيب ފޮރުވައިދިން މީހަކަށް މާތް الله ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެމީހެއްގެ عيب ތައް ފޮރުވައްވާނެއެވެ .

234 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليْه وسلم : «المسلم أَخُو الْمسلم لا يخُونُه ولا يكْذبه ولا يخْذُلُه ، كُل الْمسلمِ على الْمسلمِ حرامٌ عرضه ومالُه ودمه التقْوى هاهنا ، بِحسبِ امرِىءٍ من الشر أَن يحقر أَخاه المسلم» رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑުގެންވި أبو هريرة رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مسلم އަކީ އަނެއް مسلم އާގެ އަޚާ އެވެ . އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް خيانةތެރި ނުވާނެއެވެ . އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އަށް ދޮގެއް ނަހަދާނެއެވެ . އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އެހީއަށް ބޭނުންވާ ވަގުތެއްގައި އެހީ ނުވެ ނުހުންނާނެއެވެ . އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުއާގެ މައްޗަށް ވަނީ އޭނާގެ އަބުރާއި އަދި އޭނާގެ މުދަލާއި އަދި އޭނާގެ ލޭ ހަރާމް ވެގެން ނެވެ. **تقوى** ވެރިކަން ވަނީ މިތަނުގައެވެ.(އެބަހީ:ހިތުގައެވެ .) ތިމާގެ އަޚާއަށް ނިކަމެތިކޮށް ހިތާ މީހާ ނުބައި މީހަކަށް ވުމަށް ފުދެއެވެ .

235 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَحاسدوا ولا تناجشُوا ولا تَباغَضوا ولا تَدابروا ولا يبع بعضكُم على بيع بعضٍ ، وكُونُوا عباد الله إِخْواناً. المسلم أَخُو الْمسلم لا يظلمه ولا يحقره ولا يخْذُلُه . التقْوى هاهنا ويشير إِلى صدره ثَلاثَ مراتٍ بِحسبِ امرِيءٍ من الشر أَن يحقر أَخاه المسلم . كُل الْمسلمِ على الْمسلمِ حرامٌ دمه ومالُه وعرضه » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑުގެންވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް **حسد**ތެރި ނުވާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކުދާ ގަތުމުގެ މަޤްސަދަކާ ނުލައި މުދަލުގެ އަގު މައްޗަށް އެރުވުމަށްޓަކައި އޭގެ އަގުމައްޗަށް ކިޔަމުން ނުދާށެވެ .އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ރުޅިވެރިނުވާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް ވިޔަފާރި އިސްނުކުރާށެވެ . އޭ الله ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ އަޅުން ކަމުގައިވާހާލު އަޚުންނަކަށް ކަމުގައިވާށެވެ. މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ އަޚާއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް އެހީތެރިކަން ބޭނުން ވަގުތު އެހީ ނުވެ ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް ނިކަމެތިކޮށް ދެކުން ނުދެކޭނެއެވެ . **تقوى** ވެރިކަން

ވަނީ މިތާގައޭ ވިދާޅުވެ އެކަލޭގެފާނު ގެ އަމިއްލަ [illegible] އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ އަނެއް މުސްލިމު އަޚާއަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ބަލުމުން [illegible] މީހާ ނުބައި މީހަކަށް ވުމަށް ފުދެއެވެ . އެއްމުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް އޭނާގެ ލޭއާއި އޭނާގެ މުދަލާއި އޭނާގެ އަބުރު ވަނީ **حرام** ވެގެން ނެވެ .

« النجش » أَن يزيد في ثَمنِ سلْعةٍ ينَادي عليْها في السوق ونحوه ، ولا رغْبةَ لَه في شرائها بلْ يقْصد أَن يغُر غَيره ، وهذا حرامٌ . « والتدابر » : أَن يعرِض عن الإِنْسانِ ويهجره ويجعله كالشيءِ الذي وراءَ الظهرِ والدبرِ .

(**ނޯޓު** :النجش ގެ މާނައަކީ : ވިޔަފާރި ބާޒާރުގައި ހުރެގެން ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ތަނެއްގައި ހުރެ އެ ގަތުމުގެ ގަސްދަކާނުލައި އަދި ކިއެއްތަ، މީހުން އޮޅުވާލުމުގެ ބޭނުމުގައި މުދަލުގެ އަގު މައްޗަށް ކިޔަމުން ގެންދިއުމެވެ . މިއީ **حرام** ކަމެކެވެ .)

ނޯޓު : حديثގައި لا تناجوا ގެ عبارة ގައިވާ النجش އަކީ ވިޔަފާރި ބާޒާރުގައި ހުރެގެން ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ތަނެއްގައި ހުރެގެން އެމުދާ ގަތުމުގެ ގަސްދަކާ ނުލައި ދުރުން އަންނަ މީހުން އޮޅުވާލުމުގެ ގޮތުން ތިމާއަކީ އެމުދާ ގަންނަ އެކަކު ކަމުގައި ހެދިގެން ހުރެ އޭގެ އަގު މައްޗަށް ކިޔަމުން އޭގެ އަގު އަރުވަމުން ގެންދިއުމެވެ . މިއީ ނީލަމުގެ ބާޒާރުގައި އާއްމުކޮށް ކުރެވޭ ކަމެކެވެ . މިއީ **حرام** ކަމެކެވެ.

236 وعن أَنسٍ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليْه وسلم قال : « لا يؤْمن أَحدكُم حتى يحب لأَخيه ما يحب لِنَفْسه » متفقٌ عليه .

ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ސަލާމާއި
ސަލާމްބުނުމާއި ނަބީ ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމާގެ އަޚިއްޔަ ނަސްރުސަސްބަކައި
އެދުރުތެރިން ތިމާގެ އަލައެއް އެދުރުމެއް ދުރުން ދުރުން ތިބާބަލިމީހުންގެ އިލާދުނަކުން ފަރިކަމަ
ނުވެއެވެ .

237 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « انْصر أَخَاك ظَالِماً أَو مظْلُوماً» فقَالَ رجلٌ: يا رسول الله أَنْصره إِذَا كان مظلُوماً أَرأَيتَ إِن كان ظَالِماً كيفَ أَنْصره ؟ قال: « تَحجزه أَو تَمنعه من الظلْمِ فَإِن ذلِك نَصره » رواه البخاري .

އަދިވެސް އެ صحابي، (**އެބަހީ:** ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާގެ
އަޚާއަށް އަނިޔާވެރިޔަކަށް ވިޔަސް އަދި އަނިޔާލިބޭމީހަކަށް ވިޔަސް
نصرދޭށެވެ . ފަހެ ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަނިޔާ ލިބޭމީހާ
މީހަކަށް ވިޔަސް نصر ދޭނަމެވެ . އަދި އަނިޔާވެރި މީހަކަށް ވިޔަސް نصرދޭނީ ކިހިނެއް
ކަމެއްތޯ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ އޭނާ ހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ އޭނާ .
އަނިޔާ ކުރުން ހުއްޓުވުމެވެ . ފަހެ
ކަމަކަށް ވެއްޖެއްޔާ އަނިޔާ ކުރުމުން ދުރުކުރުން ދެއް نصرއެވެ .

238 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه أَن رسول اله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « حق المسلِمِ على المسلم خمسٌ : رد السلامِ ، وعيادةُ المرِيض ، واتباع الجنَائِز ، وإِجابة الدعوة ، وتَشميت العاطس » متفق عليه .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް އަދާ ކުރަން ޖެހޭ ފަސް ހައްޤެއް ވެއެވެ . އެއީ ސަލާމް ގޮވާލިނަމަ ޖަވާބު ދިނުމާއި ބަލިވެއްޖެނަމަ ގޮވާލަން ދިޔުމާއި މަރުވެއްޖެ ނަމަ ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިޔުމާއި ދަޢުވަތު އަރުވައިފިނަމަ އިޖާބަ ދިނުމާއި ކިނބުހި އަޅައިފިނަމަ ހެޔޮ ދުޢާ ކުރުމެވެ .

(ޝަރްޙު : ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިޔުމުގެ މުރާދަކީ ކަށުވަޅާ ގުޅޭ ކަންތައް ނިމެންދެން ބައިވެރިވުމެވެ .)

وفي رواية لمسلم : « حق الْمسلمِ ست : إِذا لقيتَه فسلم عليه ، وإِذَا دعاك فَأجبه ، وإِذَا استَنْصحك فَانْصح له ، وإِذا عطَس فحمد الله فَشَمتْه . وإِذَا مرض فَعده ، وإِذَا ماتَ فاتْبعه».

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެ مسلم އަނެއް مسلم އެއްގެ މައްޗަށް އަދާ ކުރަން ޖެހޭ ހައްޤުތައް ހަޔެކެވެ . އެއީ ތިބާ ފަހެ އޭނާއާ ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އޭނާއަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އަދި އޭނާ ތިބާއަށް ދަޢުވަތުދީފިނަމަ ފަހެ އެއަށް އިޖާބަ ދޭށެވެ. އަދި އޭނާ ތިބާ ކުރެން ނަސޭހަތެއް އެދިއްޖެނަމަ ތިބާ އޭނާއަށް ނަސޭހަތް ދޭށެވެ . އަދި އޭނާ ކިނބުހި އަޅައި އެއަށްފަހު الحمد الله ކިޔައިފިނަމަ ފަހެ އޭގެ ޖަވާބު ދީ އޭނާއަށް ހެޔޮ ދުޢާ ކުރާށެވެ.އަދި އޭނާ ބަލިވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރާށެވެ . އަދި އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ (ވަގުތާ ނިމުނުން) އެކަމުގައި ބައިވެރިވާށެވެ .

239 وعن أَبي عمارة الْبراء بن عازبٍ رضي الله عنهما قال : أَمرنا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِسبع : أَمرنَا بِعيادة الْمريض ، واتباع الْجنازة ، وتَشْميت الْعاطس ، وإِبرارِ

الْمُقْسِمِ ، ونَصرِ المظْلُومِ ، وإِجابةِ الداعي ، وإِفْشاءِ السلامِ . ونَهانَا عن خواتِيمٍ أَو تَختمٍ بالذهبِ ، وعن شُربٍ بالفَضةِ ، وعنِ المياثرِ الحمرِ ، وعنِ القَسي ، وعن لُبسِ الحريرِ والإِستَبرقِ والديباجِ . متفق عليه .

ރާޟް الله ޢުއްސުންގެއްވި أَبو عمارة الْبراء بنِ عازب ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަހަރުމެންނަށް ހަތް ކަމަކަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަތް ކަމަކުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ . އަހަރުމެންނަށް އަމުރު ކުރެއްވީ ބަލި މީހުންނަށް ގޮވާލަން ދިއުމާއި ޖަނާޒާގައި (ކަށުވަޅާ ކައިރީގެ ކަށްވަޅަށް ނިމުންދެން) ބައިވެރި ވުމާއި ކިހަރު ކިހުނު އެހުމުން (الحمد الله ކިޔައިފިނަމަ) އާނާއަށް ޖަވާބުދެއްވުން އަދި ހުވާ ކުރުމުގައި ބަހަށް ވަފާތެރިވުމާއި ، އަނިޔާ ލިބިގެންވާ މީހާއަށް ، ނަސޭހަތް ދިނުމާއި ، ދަޢުވަތަށް އިޖާބަ ދިނުމާއި ، އައްސަލާމް ޢަލައިކުމް ބުނެ ސަލާމް ފެތުރުމެވެ .

އަދި އަހަރުމެންނަށް މަނާ ކުރެއްވީ ރަނުންވާ އަނގޮޓިއާއި ބާޒުބަންދާއި ، އަދި ރިހިން ވާ ތަށިތަކުން ބުއިމާއި ރަތްކުލައިގެ ބޯހިތަކުގެ ގޮދަޑިތަކާއި ، އަދި ހަރުފަތި ކަތާނާއި ކުރެހިގެން ހުރި ފޭރާމާއި ، އަދި كتان އާއި ހުރިހާ ގޮތަކަށް ހެދިފައިވާ ފޭރާމާއި ، އަދި خالص ހުރިހާ ގޮތްތަކުގެ އަދި ހަރުފަތުގެ ފޭރާމާއި ، އަދި دیباج ވާ ފޭރާމާއި ، މަނާ ކުރެއްވިއެވެ .

وفي روايةٍ : وإِنْشَادِ الضالةِ في السبعِ الأُولِ .

« المياثرِ » بياء مثَناةٍ قبلَ الألِف ، وثَاء مثلثة بعدها ، وهي جمع ميثرةٍ ، وهي شَيءٌ يتخذُ من حرير ويحشَى قُطْناً أَو غَيره ويجعلُ في السرجِ وكُورِ الْبعيرِ يجاس علَيه الراكب «والقَسي» بفتحِ القاف وكسر السينِ المهملة المشددة : وهي ثيابٌ تُنْسج من حرير وكَتانٍ مخْتَلَطَين . « وإِنْشَاد الضالة » : تَعرِيفُها .

باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

مسلم ންގެ عيب ތައް ފޮރުވުމާއި އަދި شرعي ހަމަތަކުގެ މަތިން ނޫނީ އެފަދަ عيب ތައް ފާޅުކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން بيان ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النور 19): {إن الذين يحبون أن تشيع الفاحشة في الذين آمنوا لهم عذاب أليم في الدنيا والآخرة}

. ހަމަކަށަވަރުން ، إيمان ވި މީހުންގެ ތެރޭގައި ހުތުރު ކަން ބޮޑު ފާޑައިގެ ވާހަކަ އާއި ، عمل ފެތުރިގެން ދިއުމަށް ލޯބިކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ !) ދުނިޔެއާއި آخرة ގައި ވޭންދެނިވި عذاب އެއުރެންނަށް ހުއްޓެވެ .

240 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا يستُر عبدٌ عبداً في الدنْيا إِلا ستَره الله يوم الْقيامة » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ އަރިހުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭ މަތީގައި ހުރެގެން އިންސާނަކު އެހެން އިންސާނެއްގެ عيب އެއް ފޮރުވައިދީފިއްޔާ އޭގެ ބަދަލު ގައި الله سبحانه وتعالى ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެމީހާގެ عيب އެއް ފޮރުވާ ހުއްޓެވެ .

241 وعنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « كُل أُمتي معافًى إِلا المجاهرين ، وإِن من المجاهرة أَن يعملَ الرجلُ بالليل عملاً ، ثُم يصبح وقَد ستَره الله علَيه فَيقُولُ : يا فلان عملْتُ الْبارِحةَ كذَا وكَذَا ، وقَد باتَ يستره ربه ، ويصبح يكْشفُ ستْر الله » متفق عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ އެންމެންނަށް ވަނީ معاف ކުރެވިގެންނެވެ. ނަމަވެސް ތިމާ ކުރާ ފާފައިގެ ވާހަކަ ފާޅުކުރާ މީހާއަށް معاف ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިފަދަ ފާފަތައް ފާޅުކުރުމަކީ މީހަކު ރޭގަނޑެއްގައި ކަންތައްތަކެއް ކުރުމަށްފަހު. އަދި ހެނދުނުއިރު ހަމަކޮށް އެކަން އޭނާގެ މާތް الله ސިއްރުކުރައްވާފައި ވާއިރު. ދެން (ހެނދުނުން ފެނުމުން) އޭނާ އެބުނާ އިސްތިހާރު ކުރަމުން ބުނެއެވެ. އޭ ! ފުލާނާ! މިއަދު ރޭ ތިމަން ކޮށްފިން މިވެނި ކަމެއްވެސް ކުރިއެވެ. (އަށްތަވާލީ) އޭނާގެ ރަބުގެ ސިއްރުކުރައްވާ ދުވަސްވެސް ދިރިއިރު ނަމަ ފާފަ ސިއްރު ކުރައްވާތީ ހަނދުމަކުރުމެއް ނުކޮށް ބޭރުކުރަމުން ގޮސް ހުރިއެވެ. ދުވަހުގެ ކުރިއަށް ފަހު ނަމަވެސް ފޮރުވާފައި الله އޭނާގެ މައްޗަށް ކުރައްވާ ސިއްރު އޭނާ އަމިއްލައަށް އިސް ބޭރުކުރިއެވެ.

242 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِذَا زنَت الأمةُ فَتبين زناها فَليجلدها الحد ، ولا يثَرب عليها ، ثم إِن زنَت الثانية فَليْجلدها الحد ولا يثرب عليها ، ثُم إِن زنت الثالثةَ فَليبعها ولو بِحبلٍ من شعر » متفق عليه . «التثْريب» : التوبيخُ .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވީއެވެ. އަޅުއަންހެނާ ޒިނޭކުރިނަމަ އަދި އެ ޒިނާ ސާބިތު ވެއްޖެނަމަ حد ޖަހާށެވެ. އަދި އިތުރުން ހަޑިހުތުރު އެއްޗެހި ބުނެ ނުކިޔާށެވެ. ދެން ދެވަނަ ފަހަރު ޒިނޭކުރިއްޔާ ފަދަ حد ޖަހާށެވެ. އަދި ހަޑިހުތުރު އެއްޗެހި ނުކިޔާށެވެ. ދެން ތިންވަނަ ފަހަރު ޒިނޭކުރިއްޔާ ފަދަ އޭނާ ވިއްކާލާށެވެ. އަދި އިސްތަށިފޮޅިން ހަދާފައިވާ ވަ ކަހަލަ ބަދަލުގައި ވިޔަސް ވެސް .

243 وعنه قال : أُتي النبي صلّى اللهُ عليه وسلم بِرجلٍ قَد شرب خَمراً قال : « اضربوه» قال أَبو هريرةَ : فمنا الضارب بِيده والضارب بِنعله ، والضارب بِثوبِه . فَلما انْصرفَ قَال بعض الْقَومِ : أَخْزاك الله ، قال : لا تقُولُوا هكَذا لا تُعينُوا عليه الشيطان » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ރާބުއިމުގެ ކުށުގައި މީހަކު ގެނެވުނެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ حد ޖަހާށެވެ. أبو هريرةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި އޭނާގައިގައި އަތުން ޖެހި މީހުންނާއި އަދި ފައިވާނުން ޖެހި މީހުންނާއި އަދި ހެދުމުން ޖެހި މީހުން ތިއްބެވެ . حد ޖަހާ ނިމިގެން އޭނާ އެނބުރި ދާން ފެށުމުން ބައެއް މީހުން އޭނާއާއި ދިމާކޮށް ބުންޏެވެ. الله ކަލެއަށް ނިކަމެތި ކަމާއި [illegible] [illegible] [illegible] ! رسول الله صلى الله عليه وسލم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން [illegible] ނުބުނާށެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

باب قضاء حوائج المسلمين

މުސްލިމުންގެ حاجة [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބާބު

قال الله تعالى (الحج 77): {وافعلوا الخير لعلكم تفلحون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮ ކަންތައް ކުރާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން [illegible]، نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ .

244 وعن ابن عمر رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «المسلم أَخـــو المسلم لا يظلمه ولا يسلمه . ومن كان في حاجة أَخيه كان الله في حاجته، ومن فَرّج عن مسلمٍ كُربةً فَرج الله عنه بها كُربةً من كُربِ يوم القيامة ، ومن ستَر مسلماً ستَره الله يوم الْقيامة » متفق عليه .

މާތް الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވި އެވެ . مسلم އަކީ އަނެއް مسلمއާގެ އަޚާ އެވެ . އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ ޢަދާވާތްތެރިންގެ އަތްމައްޗަށް ދޫކޮށްނުލާނެއެވެ . ތިމާގެ އަޚާގެ حاجة ތައް ފުއްދާ ދިނުމަށްޓަކައި މަސައްކަތްކުރާ މީހާގެ حاجة ތައް ފުއްދަވާ ދެއްވުމުގައި الله ދެމި ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި مسلم އެއްގެ މުސީބާތް ތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބަތެއް ދުރުކޮށްފިމީހަކަށް މާތް الله ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ މުސީބާތްތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބަތެއް ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ .

245 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من نَفس عن مؤمن كُربة من كُرب الدنْيا ، نفس الله عنْه كُربة من كُرب يومِ الْقيامة ، ومن يسر على معسرٍ يسر الله عليه في الدنْيا والآخرة ، ومن ستَر مسلماً ستره الله في الدنْيا والآخرة ، والله في عونِ العبد ما كان العبد في عون أَخيه ، ومن سلك طرِيقاً يلْتَمس فيه علْماً سهل الله له به طريقاً إلى الجنة . وما اجتمَع قومٌ في بيتٍ من بيوت الله تعالى ، يتْلُون كتَاب الله ، ويتَدارسونه بينَهم إلا نَزلَتْ عليهم السكينةُ ، وغَشيتْهم الرحمةُ ، وحفتْهم الملائكةُ ، وذكَرهم الله فيمن عنده . ومن بطأَ به عملُه لم يسرع به نَسبه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مؤمن އެއްގެ ދުނިޔޭގެ މުސީބާތް ތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބަތެއް ދުރުކޮށްފިމީހަކަށް މާތް الله ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ މުސީބާތްތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބަތެއް ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ . އަދި ދަތިވެފައިވާ މީހަކަށް ފަސޭހަ ކޮށްދިން މީހަކަށް މާތް الله ދުނިޔޭގައި އާޚިރަތުގައި ފަސޭހަ ކޮށްދެއްވާނެއެވެ . އަދި مسلم އެއްގެ ޢައިބު ފޮރުވައިދީފިމީހަކަށް މާތް الله ދުނިޔޭގައި އާޚިރަތުގައި ޢައިބު ފޮރުވައިދެއްވާނެއެވެ . އަޅު އޭނާގެ އަޚާއަށް އެހީތެރިވާ ހާ ހިނދަކު މާތް الله އެއަޅާގެ حاجة ތައް ފުއްދަވައިދެއްވުމުގައި ދެމި ވޮޑިގެންވެއެވެ . އަދި الله ގެ މަގުގައި އިލްމު ހޯދުމަށްޓަކައި

ފަންޑައިދި މީހާއަށް މާތް ﷲ ސުވަރުގެއަށް ދާން މަގެއް ފަސޭހަ ކުރައްވާނެ ހުއްޓެވެ . އަދި ބަޔަކު މިސްކިތެއްގައި އެއްވެ ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ تلاوة ކޮށް އިސްލާމް ދީން އުގެނުމަށް މަސައްކަތް ކުރާން ފަށައިފިނަމަ އެ ބައެއްގެ މައްޗަށް މާތް ﷲ ސަކީނާ ހަމަހިމޭންކަން ބާވައިލައްވައެވެ . އަދި އެބައިމީހުން ދައުރުކޮށް ބަރަކާތް ލައްވައެވެ . އަދި ރަޙުމަތުގެ މަލާއިކަތް ބަރަކާތުން އެމީހުންނާއި ވަށައިގަންނަވާ ވައެވެ . އަދި الله سبحانه وتعالى އެ މަޖިލިސްގެ ޚަބަރު އެ އިލާހުގެ ދަރުބާރުގައި ތިއްބަވާ މަލާއިކަތް ބަޔަކުން ނަން ވަނީ އިއްވައެވެ .(ދެންނެވިއެވެ.) އަމަލުގެ ބަލަރު ތަބަގު އުސްކޮށް ނަސަބުން މީހާ ، ބަދަލުމައް ފަހަރަކު އަތް ކުރާ މީހާއި އެއް ތަރަޖަމާކުން ނުދާ ހުއްޓެވެ .

باب الشفاعة

شفاعة ތެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال الله تعالى (النساء 85): {من يشفع شفاعة حسنة يكن له نصيب منها}

ހެޔޮ شفاعة އަކުން شفاعة ތެރިވާ މީހާއަށް އޭގެ (ދަރުމަވެރިން) ބައެއް ވެއެވެ .

246 وعن أَبي موسى الأَشعري رضي الله عنه قال : كان النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذَا أَتَاه طالِب حاجةٍ أَقْبلَ على جلسائِه فقال : « اشْفَعوا تُؤجروا ويقْضي الله على لِسان نَبِيه ما أَحب » متفق عليه .

وفي رواية : « ما شَاء » .

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި أَبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبيّާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަރިހަށް حاجة

ތެރިއަކު އަތުވެއްޖެއްޔާ ކައިރީގައި ތިއްބަވާ ބޭކަލުންނާއި މުޚާތަބު ކުރައްވާ حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން شفاعة ތެރިވާށެވެ. އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮ ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ . އަދި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާގެ ދޫފުޅުން شفاعة ތެރިވުމަށް އެކަލާނގެ އިރާދަ ކުރައްވަނީ (ހަމަ އެކަނި) އެ އިލާހު ލޯބިވެތި ވޮޑިގެންވާ ކަންތައްތަކެވެ .

247 وعن ابن عباس رضي الله عنهما في قصة بريرةَ وزوجِها . قال : قال لها النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « لو راجعته ؟ » قَالتَ : يا رسولَ الله تأْمرني ؟ قال : « إنما أَشـْفع » قَالتْ : لا حاجة لِي فيه . رواه البخاري .

[illegible] الله [illegible] [illegible] عبد الله بن عباس ގެ [illegible] بريرة [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ފިރިމީހާ އާއި ދެމެދުގެ ވާހަކަ [illegible] ވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ ކަނބަލުންނަށް حديث ކުރައްވާފައެވެ. [illegible] [illegible] صلح [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! [illegible] [illegible] . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ؟ حديث [illegible] . [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] شفاعة [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] . ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

(ދެންނެވިއެވެ . بريرةَ އަކީ [illegible] [illegible] ގެންގުޅުއްވި އަޅު އަންހެނެކެވެ . މިކަނބަލުންގެ ފިރިމީހާއަކީ [illegible] [illegible] [illegible] . ނަމަކީ مغيث އެވެ . [illegible] بنو مطيع ގެ [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] مغيرة ގެ [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] بريرةَ އާއި مغيث [illegible] [illegible] [illegible] بريرة [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ ކަނބަލުންނަށް شفاعة [illegible] [illegible]. އަދި حديث [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible]

ދަރިފުޅުގެ ބައްޕަވެސް ކަމަކަށް ވެރީގައި އަލު ސްކޮށް ވެރިކަންމަތީ ދުވަހަކު ބައިގަނޭނަމަ ކާރުނާމަތިޔަމުނޫ؟ ނަމަވެސް އަހަރެން ބޭނުންވީ ނަފްސު މިނިވަން ކުރުމެވެ. އަދި އޭރު އަހަރެންގެ އަމިއްލަ ހައްދަވާ ކަމަށް ވީމާ އިތުރު އަހަރެން ތިޔަގެ ކަމަށް ވެރިވެވޭތޯ ނުކުމެވެ. އަހަރެން ކަމަށް حديث ފުރިހަމައިން މީހާ ކަމަށް އިތުރު ކަމަށްވެސް އެއް ކުރެވެ. މިއީ ހަމައަކަށް ވޭތީ شفاعة ކަމެވެ. އަހަރެން ދެކޭތީ އަމިއްލަ ވެސް ބަލައިގަތުން ހިތްވަރު حق އަށް ތަބާވެ ވެރިކަން ދުވަހުގައި ނުކުންނަމެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ އަސްލު އާ ސްކޮޅުގައި ހެޔޮކަން ނުވަތަ ދިނުމަށް އަހަރެންގެ މިނިވަންކަން ދުވަސްކޮށްދީ އަސްނަނީ އަބައްދުގެ އެބަދޭއްސޮތް. ދުވަހާއިތުރުގެ އަމިއްލަ ބައިގެ މިކަމަށް މިޖަބުރު ކަމުގެ ނުދެއްކަވާށެވެ. ކޮށްމަ ކަމުގައި ބޭނުން ކުރައްވާ މިނިވަން ދޮށީގައި ކަމެއް ކަމެއް ސްކޮރު ކަމަށްވާ ކަމެވެ.)

باب الإصلاح بين الناس

މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلح ކުރުމުގެ މަތިން ބާރުލުން ވާގޮތުގެ باب

قال الله تعالى (النساء 114): {لا خير في كثير من نجواهم إلا من أمر بصدقة، أو بمعروف، أو إصلاح بين الناس}.

صدقة އަށް ކުރުމަށް ، ނުވަތަ ހެޔޮކަމަކަށް ކުރުމަށް، ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلح އަށް އުފެއްދުމަށް **أمر** ކޮށްދިނަކަށް (ސިއްރު ގޮތުގައި ދެއްކާ ވާހަކަ) ގެއްލޭ ، އެއްކޮން ސިއްރު ގޮތުގައި ދެއްކާ ނަން ވާހަކަދައްކައި ހެއް ކަމެއް ނެތެވެ .

وقال تعالى (النساء 128): {والصلح خير}.

صلح ވުން ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ .

وقال تعالى (الأنفال 1): {فاتقوا الله وأصلحوا ذات بينكم}.

ފަހެ، الله އަށް ތިޔަބައިމީހުން **تقوى** ވެރިވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގެ ގުޅުންތައް **إصلاح** ކުރާށެވެ .

وقال تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة فأصلحوا بين أخويكم}.

مؤمنން ވާނީ ކަށަވަރީ، أخން ކަމުގައެވެ . ފަހެ، ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ދެ أخން
ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން صلح ކުރާށެވެ !

248 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « كُل سلامى من الناس عليه صدقةٌ كُل يوم تَطْلُع فيه الشمس : تَعدلُ بين الاثْنَين صدقةٌ ، وتُعين الرجلَ في دابته فَتحملُه عليها ، أَو تَرفَع له عليها متَاعه صدقةٌ، والْكَلمةُ الطيبةُ صدقَةٌ ، وبكُل خَطْوةٍ تَمشيها إِلَى الصلاة صدقةٌ ، وتُميطُ الأَذَى عن الطريق صدقةٌ » متفق عليه .

« ومعنى تَعدلُ بينَهما » تُصلح بينَهما بِالْعدلِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ހިތާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު ހިރުދުން
އިރުއަރާއިރު އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ އެންމެހާ ގުނަވަންތަކުން ސަލާ ސަލާމަތްކަމުން ހުރުމަށް
ހުރުމުގެ އަޅުގެ ގުޅުންތައް شكر ގެ ގޮތުން صدقة ކުރުން ޖެހިގެންދޭ ބައި ނިކަމެތިވާނެ. ދެދު
ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި (އިންސާފުވެރި ގޮތުން) صلح ކުރުމަކީވެސް ސަލާމަތެއް ކުރުމަށް صدقة
އެވެ. އަދި މީހަކު އޭނާ ސަވާރުވާ ޖަނަވާރަށް އަރުވާ ނުވަތަ އޭނާގެ މުދާ އަރުވައިދިނުން صدقة
އެވެ. އަދި ހެޔޮ ބަސްތަކެއް ބުނުމަކީ صدقة އެވެ. އަދި ނަމާދަށް ދިއުމަށް އަޅާ ކޮންމެ
ފިޔަވަޅަކީ صدقة އެވެ. އަދި މަގުމަތިން އުނދަގޫވާ ތަކެތި ފޮހެލުމަކީ صدقة
އެވެ.

249 وعن أُم كُلْثُومٍ بنت عقْبةَ بن أَبي معيطٍ رضي الله عنها قالت : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « ليس الْكَذاب الذي يصلح بين الناس فَينْمي خَيراً ، أَو يقُولُ خَيراً » متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أُم كُلْثُوم بنت عقْبةَ بن أَبي معيط ގެ ރިވާޔަތުން ހިތާ ވެގެން
ވެއެވެ. އޭނާގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް

ތިމަންކަމަނާ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلح ކުރުމަށްޓަކައި ދެކެވޭ ވާހަކަ ތަކުގައި ބުނެވޭ ދޮގު ބުނުން ތަކުގައި ފާފައެއް ނުވެއެވެ.އެހެނީ އޭގެ ނަތީޖާއަކީ ރަނގަޅު ކަމަކަށް މަގު ފަހިވުމެވެ. ނުވަތަ ރަނގަޅު ވާހަކައެއް ދެއްކުމެވެ.

وفي رواية مسلم زيادة ، قالت : ولم أَسمعه يرخص في شَيءٍ مما يقُولُه الناس إِلا في ثَلاثٍ، تَعني : الحرب ، والإِصلاح بين الناسِ ، وحديثَ الرجل امرأَتَه ، وحديثَ المرأَة زوجه .

مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރަށް ޙަދީޘްފުޅު ވެއެވެ . އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން އާއްމުކޮށް ދައްކާ ވާހަކަތަކުގެ ތެރޭގައި ތިން ކަމެއްގައި ނޫނީ ނުސީދާބަހުން ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ހުއްދަ (އަބަރީ ދޮގު ބުނުމުގެ ހުއްދަ) ދެއްވި އަޑެއް ތިމަން ކަމަނާ ނާއަހަމުއެވެ. އެގޮތުން ދޮގު ބުނުމަށް ހުއްދަ ކުރެއްވި ތިން ކަމަކީ ހަނގުރާމަ ތެރޭގައްޔާއި ، ދޭދޭ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި صلح ކުރުމުގައްޔާއި، ދެމަފިރިން އެކަކު އަނެކަކާ ދައްކާ ވާހަކަ ތަކުގައެވެ.

250 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : سمع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم صوتَ خُصومٍ بالْباب عالِيةٍ أَصواتُهما ، وإِذَا أَحدهما يستَوضع الآخَر ويستَرفقُه في شيءٍ ، وهو يقُولُ : والله لا أَفعلُ ، فَخَرَج عليهما رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : « أَين الْمتَأَلي على الله لا يفْعلُ المعروفَ ؟ » فقال : أَنَا يا رسولَ الله ، فَلَه أَي ذلِكَ أَحب . متفقٌ عليه .

معنى « يستَوضعه » : يسأَله أَن يضع عنْه بعض دينه . « ويستَرفقُه » : يسأَله الرفْقَ . «والْمتَأَلي » : الحالِفُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްދުވަހަކު) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible] [illegible] [illegible] . ([illegible] [illegible]؟) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] الله [illegible] [illegible]

ކުރަމެވެ . ވިގޮތަކަށް ނަހަދާނަމެވެ . ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم މި ދެމީހުން صلح ކުރެވޭތޯ ބެއްލެވުމަށްޓަކައި ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ . (ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.) ހެޔޮކަމެއް ނުކުރާނަމޭ ކިޔާފައި މާތް ﷲ ގަންދީ ބޮޑު ހުވާތައް ކުރަނީ ފަހެ ކާކު ބާވައެވެ؟ އެތަނުން އެކަކު ބުންޏެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެއީ އަހުރެންނީމެވެ.(ނަމަވެސް) މިހާރު އޭނާ އެދޭގޮތަކަށް އެކަންތައް ނިންމައިދީފިއެވެ.

251 وعن أَبي العباس سهل بن سعدٍ الساعدي رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بلَغه أَن بني عمرو بن عوفٍ كان بينهم شَر ، فَخَرَج رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يصلح بينهَم في أُنَاسٍ معه ، فَحبِس رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وحانَت الصلاةُ ، فَجاء بِلالٌ إِلى أَبي بكْرٍ رضي الله عنهما فقال : يا أَبا بكْرٍ إِن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَد حبِس ، وحانَت الصلاةُ ، فَهلْ لك أَن تَؤُم الناس؟ قال : نَعم إِن شئْتَ ، فَأَقام بِلالٌ الصلاةَ ، وتقَدم أَبو بكْرٍ فَكبر وكبر الناس، وجاء رسول الله يمشي في الصفوف حتى قام في الصف ، فَأَخَذَ الناس في التصفيق ، وكان أَبو بكْر رضي الله عنه لا يلْتَفتُ في صلاته، فَلما أَكْثَر الناس التصفيقَ الْتَفَتَ ، فَإِذَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأَشَار إِليه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَرفَع أَبو بكْر رضي الله عنه يده فَحمد الله ، ورجع القهقرى وراءه حتى قَام في الصف ، فَتَقَدم رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَصلى للناس ، فَلَما فرغَ أَقْبلَ على الناس فقال : « أَيها الناس مالَكُم حين نَابكُم شَيءٌ في الصلاة أَخذْتم في التصفيق ؟، إِنما التصفيقُ لِلنساء . من نَابه شيءٌ في صلاته فَلْيقلْ: سبحان الله ؟ فَإِنه لا يسمعه أَحدٌ حين يقُولُ : سبحان الله ، إِلا الْتَفَتَ . يا أَبا بكْرٍ : ما منعك أَن تُصلي بِالناس حين أَشرتُ إِلَيك ؟ » فقال أَبو بكْرٍ : ما كان ينبغي لابنِ أَبي قُحافَةَ أَن يصلي بِالناس بين يدي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . متفقٌ عليه .

معنى « حبِس » : أَمسكُوه لِيضيفُوه

މާތް ﷲ [illegible] أبوعباس سهل بن سعد الساعدي ގެ [illegible] [illegible].
عمرو بن عوف ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] رسول الله صلّى

اللهُ عليه وسلم އަށް ޖެހިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم އެމީހުން صلح ކުރެއްވުމަށްޓަކައި ބަނީ ޢަމްރު ގައުމަށް ވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. عصر ނަމާދު ވަގުތު ވަންއިރުވެސް އަނބުރާ ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. ފަހެ بلال ގެ ފާނު أبو بكر ގެ ފާނު އަރިހަށް އައިސް ދެންނެވިއެވެ. ނަމާދު ވަގުތު ޖެހިއްޖެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم އަނބުރާ ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ . ވީމާ ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއި އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރައްވަވަން ތި ދަންނަވާލާނަންތޯއެވެ؟ أبو بكر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭނުން ވީމާ އެހެން ކުރައްވާށެވެ . ފަހެ بلال ގެ ފާނު އިޤާމަތް ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި أبو بكر ގެ ފާނު އިމާމުކަމަށް ވަޑައިގެން الله اكبر ވިދާޅުވެ ހަމަޔަށް ބޭނުންވައިފިއެވެ . އަދި ކައިރިކުރެން ހަމަޔަށް ބަހައްޓަވައިފިއެވެ . (އެއީ ސަލާމްބަދަލު ދިޔަ ތަކާ) رسول الله صلّى الله عليه وسلم ސަފުތަކުގެ ތެރެއިން ވަދެވަޑައިގެން އައިސް ފުރަތަމަ ސަފުގައި ހުއްޓަވައިގެން ވިއެވެ . ފަހެ މީސްތަކުން އަތްޖަހަން أبوبكر ގެ ފާނަށް އަންގަވުމަށްޓަކައި ކަލާމިލުން ވަޑައިގެން މެހިތަކައި ވީހާ އަތްޖެހި ބަޖެހި އަޑުކުރުން އިއްވަން ފަށައިފިއެވެ . أبو بكر ގެ ފާނަކީ ނަމާދުކުރައްވައި ހުންނަވައިގެން އަނބުރާ ބަލައެއް ނުލައްވާ ބޭކަލެކެވެ . ނަމަވެސް މީސްތަކުން ގިނަގިނައިން އަތްޖަހާތީ ބައްލަވައިލެއްވީއެވެ . އެހިސާބުން ކަޅިއަނބުރާ ބައްލަވައިލައްވަމުން رسول الله صلّى الله عليه وسلم ވަޑައިގެންހުރި ކަން ފެނިވަޑައިގެންނެވެ. އަދި رسول الله صلّى الله عليه وسلم , أبو بكر ގެ ފާނަށް އިޝާރާތް ކުރައްވައިގެން ނަމާދު ކުރައްވަން ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށް އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް އަބޫބަކުރުގެފާނު (رسول الله صلّى الله عليه وسلم) ވަޑައިގަތުމުން ކަމުދިޔައި ދެއްކެވި ހުރުމަތުން ނަންގަވާ الله އަށް حمد ކުރެއްވުމަށް ދެއަތް އުފުއްލަވައި ފަހަތަށް ޖެހިވަޑައިގަތުމުން ސަފުގެ ތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ކުރިއަށް ޖެހިވަޑައިގެން އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރެއްވީ ނިންމަވައިފިއެވެ . ނަމާދުން އަވަހާވެ ވަޑައިގަތުމުން މީސްތަކުންނަށް މުޚާތަބު ކުރައްވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ނަމާދުގައި ހުރެގެން އިނގިލި އެއްޗަކާއި ބެހެމުން ތިޔަ ބައިވެރިވެ ތިޔަ ކަމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ ؟ އަތްތިލަ ޖެހުމަކީ އަންހެނުން ކުރާ ކަމެކެވެ . ނަމާދުގައި ހުރެގެން އެއްޗެއް ދިމާވެއްޖެ މީހާ ވިދާޅުވާށެވެ سبحان الله ގެ ނަމުގައި ކިޔާށެވެ. ޖެހުމަށް سبحان الله ގެ ނަމުގައި ކިޔާއިރު ފަހަތަށް ބަލާ ހިނގާ މީހުން ބަލާނެތެވެ . އޭ أبو بكرِ ގެ ފާނޭވެ ! ތިބާއަށް ތިމަން އަންގައިފައި ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށް

އިޝާރާތް ކުރެއްވީމާ ވެސް އެގޮތަށް ނެރެއްޓެވީ ކަލޭ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ އަބޫބަކުރުގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތްކުރެއްވި الله ގެ ރަސޫލާ ވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް قُحافة ގެ ދަރިއަކަށް (އެބަހީ ތިމަންނައަށް) އިމާމް ވެހުރެ މީސްތަކުންނާއި ގެން ނަމާދު ކުރުވުމަކީ އެއީ އަދަބެއްނެތްކަމާ ކަމެއް ނޫނެވެ .

باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

مسلمންގެ ތެރެއިން ބަލިކަށިމީހުންނާއި ފަޤީރުންނާއި އަދި އެފަދަ އެހެން ނިކަމެތީން ގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه، ولا تعد عيناك عنهم}

އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ وجه ފުޅު އެދިގެން އެކަލާނގެއަށް ހެނދުނާއި، ހަވީރު دعاء ކޮށް އަޅުކަންކުރާ އޭގެ މީހުންނާއިއެކު، ކަލޭގެފާނުގެ نفس ހިފަހައްޓަވައި، ކެތްތެރިކުރެއްވުމާށެވެ!

252 عن حارِثَة بنِ وهب رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « أَلاَ أُخْبِرُكُم بِأَهلِ الجنة ؟ كُلُّ ضعيفٍ متَضعفٍ لو أَقْسم على الله لأبره ، أَلاَ أُخْبِرُكُم بِأَهلِ النارِ؟ كُلُّ عتُلٍ جواظٍ مستَكْبِرٍ » . متفقٌ عليه .

« العُتُلّ » : الْغَلِيظُ الجافي . « والجواظُ » بفتح الجيم وتشديد الواو وبالظاء المعجمة وهو الجموع المنُوع ، وقيلَ : الضخْمُ المخْتَالُ في مشْيته ، وقيلَ : الْقَصِيرُ الْبطِين .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި حارِثَة بنِ وهب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަމެން އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސުވަރުގެވަންތަ ވެރިންގެ ސިފައެއް ބުނެދެން ހެއްޔެވެ ؟ އެއީ ދުނިޔޭގައި ބަލިކަށި الله އަށްޓަކައި تواضع ވެރިވެ އެދޫވެ މީސްތަކުން

އެމީހެއްގެ ނަފްސަށް ދެރަކަމާއި ނިކަމެތި ކަމުގެ ގޮތުން ދެކޭ މީހެއެވެ . (ނަމަވެސް ހަޤީޤަތަކީ
އެމީހާއަކީ މާތް މީހެކެވެ.) އެމީހާއަށް މާތް الله ކަންދެއްވާ އެއްޗެއް [illegible] މާތް الله
سبحانه وتعالى އެކަމަށް [illegible] [illegible] ކޮށްދެއްވައެވެ . އަދި މިކަމުން ކަލޭގެފާނު
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހެއްޔެވެ ؟ އެއީ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible].

253 وعن أَبي العباس سهل بن سعدٍ الساعدي رضي الله عنه قال : مر رجلٌ على النَبي صلّى اللهُ عليه وسلم فقالَ لرجلٍ عنْده جالسٍ : « ما رَأيك في هذَا ؟ » فقال : رجلٌ من أَشْراف الناسِ هذا والله حري إِن خَطَب أَن ينكَح وإن شَفَع أَن يشفَع . فَسكَتَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ثُم مر رجلٌ آخر ، فقال له رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما رأْيك في هذَا ؟ » فقال : يا رسولَ الله هذا رجلٌ من فُقَراء الْمسلمين ، هذَا حري إِن خطَب أَن لا ينكَح ، وإن شَفَع أَن لا يشفَع، وإن قالَ أَن لا يسمع لِقَوله . فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « هذَا خَيرٌ من ملء الأَرض مثْلَ هذَا» متفقٌ عليه .

قوله : « حري » هو بفتح الحاء وكسر الراء وتشديد الياء : أَي حقيقٌ . وقوله: «شفَع» بفتح الفاء

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި أبو العباس سهل بن سعد الساعدي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްދުވަހަކު)ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިން [illegible] މީހަކު
ހުރަސް ކުރިއެވެ.ފަހެ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އަރިހުގައި އިށީންނެވި ބޭކަލަކަށް
ދެންނެވިއެވެ.މިމީހާއި މެދު ތިބާ ދެކެނީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ ؟ އޭބޭކަލު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ
މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ވާ اشراف އަކެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. އޭނާ އަންހެނަކަށް
ކައިރިން [illegible] އެދިއްޖެނަމަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި
[illegible] شفاعةތެރި ވެއްޖެނަމަ އޭނާގެ شفاعة ޤަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ . ފަހެ رسول

الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެއްޗެއް حديثފުޅު ނުކުރައްވާ ހަމަހިމޭން ކަންމަތީ ހުންނަވައިފިއެވެ. ދެން އެހެން މީހަކު [illegible]. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ދުނިޔާ ދޭތެރޭ [illegible] [illegible] [illegible]؟ . [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ . އަ الله ގެ ހަޟްރަތުގައެވެ . އަދި [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible]. އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . އަދި އެއީ [illegible] شفاعة [illegible] އެއީގެ شفاعة [illegible] [illegible] [illegible] . އަދި އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ފުޅުކުރައްވައިފައެވެ . [illegible] އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، الله ގެ حضرة ގައި ، އަ أشراف ވެރި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

254 وعن أَبي سعيدٍ الخدري رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «احتجت الجنةُ والنار فقالت النار : في الجبارون والمتكبرون ، وقالت الجنةُ : في ضعفَاء الناس ومساكينُهم فقَضى الله بينَهما : إِنك الجنةُ رحمتي أَرحم بِك مـن أَشاء ، وإِنك النار عذابِي أُعذب بِك مـن أَشاء ، ولكلَيكُما علي ملؤُها» **رواه مسلم .**

މާނަ الله ރުއްސުންވުންވި أبو سعيد الخدري ގެ ރިވާޔަތުން [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ގެ ރިވާޔަތް [illegible] ކުރައްވައިފައެވެ . [illegible] حديث ކުރައްވައިފައެވެ . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] الله سبحانه وتعالي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ކުރައްވައިފައެވެ . [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible]

ރުއްސަވާ އަޑުންނަން [illegible] [illegible] ހުރީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން [illegible] ނަރަކައެވެ . [illegible] ވަނީ ތިމަން އިލާހުގެ عذاب އެވެ. ތިމަން [illegible] އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް [illegible] عذابދެއްވާ [illegible] . ތިޔަ [illegible] [illegible] ގެންދާނެއެވެ .

255 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إِنه ليأتي الرجلُ السمين العظيم يوم الْقيامة لا يزن عنْد الله جنَاح بعوضةٍ » متفقٌ علَيه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ހަށިގަނޑުން ބިޔަ ވަރުގަދަ ، ދުނިޔެއިން ބޮޑުވީހާ ޤިޔާމަތް ދުވަހު އަންނާނެއެވެ . (ހަމަވެސް) އޭނާގެ ބަރުދަން الله ގެ حضرة ގައި (ހެޔޮ عمل ގެ މަދުކަމުން) މަދިރި ފިޔަތެއް ވަރުވެސް ނުވާނެއެވެ.

256 وعنه أَن امرأَةً سوداء كانَتَ تَقُم المسجِد ، أَو شَابّاً ، فَفقَدها ، أَو فقده رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَسأَلَ عنْها أَو عنْه ، فقالوا : مات . قال : « أَفَلا كُنْتُم آذَنْتُمُوني » فكَأَنهم صغروا أَمرها ، أَو أَمره ، فقال : دلوني على قبره » فدلوه فَصلى عليه ، ثُم قال : « إِن هذه الْقبور مملوءةٌ ظُلْمةً علَى أَهلها ، وإِن الله تعالى ينَورها لهم بصلاتي علَيهم » متفقٌ عليه .

قوله : « تَقُم » هو بفتح التاء وضم الْقاف : أَي تَكنُس . « والْقُمامةُ » : الْكُنَاسةُ . «وآذَنْتُموني » بِمد الهمزة : أَي : أَعلَمتُموني .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނިކަމެތި ކަޅު އަންހެނަކު ނުވަތަ ޒުވާން ފިރިހެނަކު މިސްކިތުގެ ކުނިކަހާ ސާފުކުރުމުގެ މަސައްކަތުގައި އެޅުމުން ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم

އަށް ދީނާ ނުފެނި ދުވަސްވަރެއްގައިވެސް ދީނާ ކަޅައިދީ އައްސެވިއެވެ . ފަހެ އަޅުކަލާކުން ވިދާޅުވިއެވެ . އޭނާ މަޑުވެގެން ހިގައްޖެއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާ މަޑުވިއިރު އަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އެންގެވުމަކަ ކިޔާ ތަގަވު ވީމާ ! ދަންނަވައިއެވެ . އޭނާ އަކީ ބާރުއެއް ދީނުއް ކަލަށް އަޅުކަލާކުން ދަކަފާޖެހި ނުގެންނަވާފައެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާގެ މަގާމު ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފައެވެ . ފަހެ އަޅުކަލާކުން އަކާރާކުން ދަކަފައިވާއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ މައްޗަށް އަކަލާކުގެ ނުވަދުވެ ކުރެއްވުވީއެވެ . ދީން އެއަށް ފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ .މަކަކަށްވަރުން ގަބޫލިއް އެގޮ ދަރަކަ ވާހަކަ މައްޗަށް ވާހަކަ އަނދިރި ކަމުން ފުރިގެންނެވެ. އަދި ތަކަކަށްވަރުން الله سبحانه وتعالي ، ތިމަން ކަލޭގެފާނު ، އަޅައިދީނަމާ މައްޗަށް ކުރައްވާ ނަމުދަރާ ކަސްބުބުން އަބަދު ބަކައިގެ އަދިކަން ޚަރުވިއެވެ .

257 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « رب أَشْعثَ أغبر مدفُوعٍ بالأبوابِ لو أَقْسم على الله لأبره » رواه مسلم .

އަދި މި صحابي (އަބަދީ މާތް الله ރުއްސުރުޙުވީ أبو هريرة) ގެ ދިއަޅިން ރިވާ ވާގެން ވިއެވެ.ބަރަވާ ދިސްފިރިދެއް ވިއްސާ ވިދާޅުވިއެވެ މީދި ދުރުގައިހުރެ ހިމާފުރުން ތަބުތިޔާ ޚެއިވާ ހާލު ، ގޭގެ ދުރުން ދުރުއިޅާ ދިރަދަރި ކަހިރުން ޚުދާ ފިސުވާޚޭވާ ނިކަމެތިވާ އޭނާގެ ހާލު ބަޔަކުމީހުންގެ ސަރަބަސް اللهގެ حضرة ގައި ދަދިދީގެން ދީގްނުގެން ވެސް މާތް ވިގެންވާ ތިން ދަދެއެވެ . އޭގެން ކަލޭނ އޭނާ މާތް الله ގަންދުއްވައި ވުއްޖެހި ބުނުހާނަމަ މާތް الله އޭނާއަށް އަކަލައި ޚުއްދަވާ ދަރުވައިއެވެ.

258 وعن أُسامة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « قُمتُ على بابِ الْجنة ، فَإِذَا عامةُ من دخَلَها الْمساكين ، وأَصحاب الجد محبوسون غير أَن أَصحاب النارِ قَد أُمر بِهِم إِلَى النارِ . وقُمتُ على بابِ النارِ فَإِذَا عامةُ من دخَلَها النساء » متفقٌ عليه .

« والجد » بفتح الجيم : الحظ والْغني . وقوله : « محبوسون » أَي : لم يؤذَن لهم بعد في دخُول الجنة .

[illegible] الله [illegible] أسامة [illegible] حديث [illegible] (صالح [illegible]) [illegible] (ﷲ [illegible]) [illegible]

259 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لم يتكَلم في المهد ِإلا ثَلاثَةٌ : عيسى ابن مريم ، وصاحب جريجٍ ، وكان جريجٌ رجلاً عابِداً ، فَاتخَذَ صومعةً فكان فيها ، فَأَتَتْه أُمه وهو يصلي فَقَالَتْ : يا جريج ، فقال : يارب أُمي وصلاتي فَأَقْبلَ على صلاته فَانْصرفَتْ فَلما كَان من الْغَد أَتَتْه وهو يصلي ، فقَالَتْ : يا جريج ، فقال : أَي رب أُمي وصلاتي . فَأَقْبلَ على صلاته ، فَلما كَان من الْغَد أَتَتْه وهو يصلي فَقَالَتْ : يا جريج فقال : أَي رب أُمي وصلاتي ، فَأَقْبلَ على صلاته ، فَقَالَتْ : اللهم لا تُمتْه حتى ينْظُر ِإلى وجوه المومسات . فَتَذَاكر بنُو ِإسرائِيلَ جريجاً وعبادته ، وكانَت امرأَةٌ بغي يتَمثلُ بِحسنها ، فَقَالَتْ : ِإن شئْتُم لَأَفْتننَه ، فتعرضتْ له ، فَلَم يلْتَفتْ ِإليها ، فَأَتت راعياً كَان يأْوي ِإلى صومعته ، فَأَمكَنَتْه من نفسها فَوقع عليها . فَحملَتْ ، فَلما ولدتْ قَالَتْ : هو جريجٌ ، فَأَتَوه فاستنزلُوه وهدموا صومعتَه ، وجعلُوا يضربونه ، فقال : ما شَأْنُكُم ؟ قالوا: زنَيتَ بِهذه الْبغي فَولَدتْ منْك . قال : أَين الصبِي ؟ فَجاءوا بِه فقال : دعوني حتى أُصلي فَصلى ، فَلما انْصرفَ أَتَى الصبِي فَطَعن في بطْنه وقالَ : يا غُلام من أَبوك ؟ قال : فُلانٌ الراعي ، فَأَقْبلُوا على جريج يقَبلُونَه ويتَمسحون بِه وقَالُوا : نَبني لك صومعتَك من ذَهبٍ قال : لا، أَعيدوها من طينٍ كَما كَانَت ، فَفَعلُوا . وبينَا صبِي يرضع من أُمه ، فَمر رجلٌ راكبٌ على دابةٍ فَارِهةٍ وشَارةٍ حسنَةٍ فَقَالَت أُمه : اللهم اجعل ابني مثْلَ هذَا ، فَتَرك الثدي وأَقْبلَ ِإلَيه

فَنَظَرَ إِليه فقال : اللهم لا تَجعلْني مثْله ، ثُم أَقبَلَ على ثَديه فَجعلَ يرتَضع» فَكَأَني أَنْظُرُ إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وهو يحكي ارتضاعه بِأُصبعه السبابة في فيه ، فَجعلَ يمصها، قال : « ومروا بِجارِيةٍ وهم يضربونَها، ويقُولُون : زنَيت سرقْت ، وهي تَقُولُ : حسبِي الله ونعم الْوكيلُ . فقالَت أُمه : اللهم لا تَجعلْ ابني مثْلَها ، فَتَرَك الرضاع ونَظَرَ إِليها فقال : اللهم اجعلْني مثْلَها ، فَهنالِك تَراجعا الحديث فقالَت : مر رجلٌ حسن الهيئَة فَقُلْتُ : اللهم اجعلْ ابني مثْله فَقُلْتَ : اللهم لا تَجعلْني مثْله ، ومروا بِهذه الأَمة وهم يضربونَها ويقُولُون : زنَيت سرقْت ، فَقُلْتُ : اللهم لا تَجعلْ ابني مثْلَها فَقُلْتَ : اللهم اجعلْني مثْلَها ؟، قَالَ : إِن ذلِك الرجلَ كَان جباراً فَقُلْت : اللهم لا تجعلْني مثْله ، وإِن هذه يقُولُون لها زنَيت ، ولَم تَزنِ ، وسرقْت ، ولَم تَسرِقْ ، فَقُلْتُ : اللهم اجعلْني مثْلَها » متفق عليه.

މާތް الله ރުއްސުންވެވޑައިގެންވާ أبو هريرة ، [illegible] [illegible] [illegible] ކިބައިން
ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] ތިން [illegible] ނޫނީ [illegible] [illegible]
ގައި ވާހަކަ ނުދައްކައެވެ . [illegible] مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެފާނެވެ. އަދި جريج
ނަމަކަށް ކިޔުނު (ބަނީ އިސްރާއީލުގެ [illegible] ނިސްބަތްވާ [illegible]) [illegible] . جريج
އަދި އަޅުކަމާއި ގެން މަޝްޣޫލުވެ އުޅުން [illegible]. ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
އަޅުކަން ކުރަމުން ގެންދިޔައެވެ . އެއްދުވަހަކު އޭނާގެ މަންމަ އަރިހަށް ދިޔައެވެ . އޭރު އޭނާ
ހުރީ ނަމާދުކުރަމުންނެވެ . ފަހެ އޭ جريج އޭ ކިޔާފައި [illegible] ގޮވާލިއެވެ . ފަހެ އޭނާ دعاء
ދެންނެވިއެވެ . اللهم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! މި [illegible] [illegible] إجاب
ދިނުމާއި ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުމާއި ، މި ދެކަމުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ! އަދި [illegible] [illegible] ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުން [illegible] [illegible] [illegible] . (ފަހެ އޭނާގެ
މަންމަ) [illegible] [illegible] . ދެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] . އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގޮވާލިއެވެ . އޭ جريج އޭ
! ކިޔާ دعاء ދެންނެވިއެވެ . اللهم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! މި [illegible] [illegible]
إجاب ދިނުމާއި ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުމާއި ، މި ދެކަމުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ފަހިކޮށް ދެއްވާށެވެ! އަދި ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުން މަތީ ދެމިހުރެއްޖެއެވެ. ފަހެ އޭގެ އޭނާއަށް ދުވަހު އަލަނބެގެ އަނގައިން އެބުނީ ހިގައިޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ (ވެސް) އާނާ ހިތި ނަމާދުކުރެވެ. ފަހެ އަލަނބެގެ ގޮވާލައެވެ. އާ جريج އަވެ. ފަހެ އާނާ دعاء ދަންނަވައެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޭޒު ކުރެއްވި ތަސްކާރާރެކާ ! މި އަޑާގެ މަސްމަލަށް إجاب ދިނުމާއި ނަމާދުފުރިހަމަ ކުރުމާއި ، މި ދަކަމުން ހޮރޯ ކަސް ބޯޓެވޭނެވާ ކަމަކަށް މަގެ ފަހިކޮށް ދެއްވާށެވެ! އަދި އަނމަ ފަރުން ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުން މަތީ ދެމިހުރެއްޖެއެވެ. އަހިނދު އަ ކަނބުގެ އަނގައިން ބަދު دعاء ކުރިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޭޒު ކުރެއްވި ތަސްކާރާރެކާ ! މިނަމަށް ޖީނު ކުރެއްގެ މުނި ދެއްކެވޭފަދު ނޫނީ މަރު ނުހިއްޕަވާށެވެ! ބޭނު ހިނގާ ރާއްޖޭގެ ބޮޑުއީގެ މިނިން މި جريج އާދި އަހަރުގެ އިތުރުކަމުގެ ވާހަކަ ހިނގާ ހަދައެވެ. ބޭނުވެއެވެ. އެދުވަސްވަރެއްގައި އަދި ބަސް ބިލްދޭއިގެ ކަންތައް އަނދިރިކަމުގެ ހައްޕެވެ. އަދި ޖެހި ކަމުން މިސްކޮތި ޖެހޭފުދު އަނދިރިކަމެވެ. އަކަށްބެރިއްގެ ބޮޑުއީވެ. ކަލަމުން އަދު ކަމަށް ވަނީޖަ ޖިމްނަސް އާނާ (އަޅަތި جريج) މަގެފަހައްދަރި ފާނަމުވެ. ފަހެ (އެމީހުންގެ ބޯއިދާއި އަކު) އާނާއަށް ދަރި ދައުކަށް މި ކަނބުގެ ފުއްޗިއަވެ. ނަމަވެސް އަކަމަކަށް އާނާ ނުއްނަބައިނެވެ. އެކަމު ފަރުން އަހުރައިޔާގެ ކާރޭގައި ޖެހުނުވަރު ހައިހަފުރުން އަލުން ފިރިހެނުންގެ ގޮތަށް މި ކަނބުގެ އަޅުވައިޖެއެވެ. އަދި އާދިއާ ކަރުން جنسي ގެލުން ހިންގަވައިގަތުން ބޮޑުވެ އިނދެގެން ފުއައެވެ. ވިހައިމަކަށް ފަހެ ބޮނެއްވެ. މިއީ جريج ގެ ދަރިއެކެވެ. ފަހެ ޤައުމުގެ މީހުން جريج ކައިރިއަށް އައިސްވިޖައެވެ. އަދި އާނާ ފެއްލުން ދުމުނަރެ އާ ފުއްދި މުގަރާ ވިސްވިސްކަތެ އާނާގެ ގައިގައި ތަޅާ އަނިޔާކަށް ހަދުން ފަރައިފިއެވެ. އާނާ ބުނެއްވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ އަދުނީ ކީއްވެގެން ހަމައެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުނެއްވެ. ކަލޭ މިއަހަ ކަސްތޮޅީ އަނދިރިކާއި ޖީނާ ކަރިހުނުން ހޭ؟ ފަހެ ކަލަޔައަކު އާނާ ދަރައަކު ވިޔައިފިއެވެ. އާނާ ބުނެއްވެ. އަކައިޖާ މީ ކަނބެކާރުޔާ؟ ފަހެ އެމީހުން އަކައިޖާ ގެނެސްފިއެވެ. އާނާ ބުނެއްވެ. ތިމަންނަމެން އަހަރެން ނަކަތެ ކަލެވެގެތި މަޖަކަރާވެވެ. އާއަރު ފަހެ ނަމާދުކުރަ ކަރަލިއައެވެ. އަދި ނަމާދު ކަރަނިމުމުން އަކައިޖާ ކައިރިއަށް އައެވެ. އަދި އަކައިޖާގެ ބަނޑުގައި ފިތާއިވާފަހައި އައިސާވެ. އާ ޖެހުގެ ދަރިފުޅުއައެވެ. ދަރިފުޅުގެ ބައްޕަ އަކީ ކާކު ހައްތޮވެ؟ އަކައިޖާ ބުނެއްވެ.(ޖިމަނުނަކީ ބައްޕަ އަކީ) މިވަނި ޖަނަކަ ހިތި ޖެހަވެތި ހައި ހައްޕަމިޔަކެވެ. އައަޖު އިވެމުން އަބައިމިހުން جريج ކައިރިއައް އައްވެ

އޭނާއަށް ބޮސްދީ ގައިގައި ފިރުމާ ހަދާން ފެށިއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. ތިމަންމެން ތިބާގެ ފައްޓި ރަނުން (އަރުން) ބިނާކޮށް ދީފާނަމެވެ. .އާނާ ބުންޏެވެ. ދޫކޮށްލާށެވެ. އިހަރުވެސް ހުރި ގަނޑު ގަޔާއި ހަމަ ދުރުވެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ނުކުތް އަގަސްތު އަ ހަދައިދިނުމެވެ.

އަދި ތިން ވަނައަށް އެ އުމުރުގައި ވާހަކަ ދާއިރާ އިންސާނުންގެ އުނދަގޫ ބޭނުން ކުރުމަށްޓަކައި
.މިކަމުގެ މަސްއަލަ އުނދަގޫ ނުކުމެ ބޭނުން އިސްލާމް މިނިވަން ދެވޭ ސިފައިގެ މައްސަލަ
ޖެހޭބަޔަ ތަރައްޤީ ވާހަކަ ބުނެވެ . ފަހެ އެ ކަމުގެ މަސްލަ ބުނެދޭ . اللهم ރަޙްމަތަކަ އަރްޖޫ
ފަލާ ތަކިލްނީ ! އިލާ ނަފްސީ ޠަރްފަތަ ޢައިނިން ވައަޞްލިޙް ލީ ޝަޢްނީ ކުއްލަހޫ! ލާ އިލާހަ އިއްލާ
އަންތަ ބިރަޙްމަތިކަ އަސްތަޣީޘު. اللهم ޔާ ޙައްޔު ޔާ ޤައްޔޫމު ބިރަޙްމަތިކަ
އަސްތަޣީޘު ! މިއީ ދުޢާއެވެ ! ދިމާވާ ކަމެއް ތަންދޮރުގައި ހަމަ ގޮސް އެވެ ! ދެން އަޅުގަނޑު
މަސްލަ ގެނެސް އަޅުވައި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ދުޢާ ކިޔުމަށް ރުހުމެވެ . (މި حديث ގައި ވާ ލިޔުންތަކުގެ
. رسول الله صلى الله عليه وسلم މި حديث އިރުވެ ވިދާޅު ހިތާމަ ގެނެސް ހިތްވަރު ލިބިގެންވެ
ބިރުބިރުގަނޑު ހަޖެހިފައިވާ ވަގުތެއް . މި ދުޢާ ކިޔުމަކީ ނަބިއްޔާ حديث ކިޔުމުގެ ހިނގާ
އާދަޔާ ޚިލާފު ޝަރުޢީ އިސްލާމީ ހިތްހަމަޖެހުން ދެއްވާ ގޮތެއް. ނަބިއްޔާ ކިޔުއްވާ ކަލޭގެފާނު
ދުޢާއެއް އަރާރުން ގެނެސް ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ އެއީ ހުރިހާ حديث ނަބަވީ ގޮތެވެ .)
ނަބަވީ ސުންނަތް ފަހެ އެއްވެސް ކަމެއްގައި ނަބިއްޔާ ރަސޫލުގެ އަޅުން ސަބަބު އިސްތިޢާނަތް ނަބިއްޔާ
ގެންގުޅުއްވިއެވެ . އަދި އިތުރުން ނަމާދު އަދި ވިރުދުވެ . ކަޒާ މިހިރީ ޖެހޭ ކަންތައްތަކެވެ . އަދި ކަޒާ
މިހިރީ ވެރިކަން ކަނޑު ހުރެވެ . އަދި އިކަރިބަޑުގެ حسبي الله ونعم الْوكيلُ ކިޔުމުން ގެންދިޔައެވެ
. ފަހެ އެކަމަކީ ގެ މަސްލަ دعاء ކިޔުމަކީވެސްމެ . ރައްބަނާ ބަޔާނުކޮށް ދެއްވާށެވެ ! މިސާ
ފަހު މިހާރު ދަރަޖަގެ ހަޔާތުގެ ނަހަރައްބަނާ ސިއްރުތަކެވެ ! ފަހެ އިސްލާމް ދީން ބިޒަބާން ރައްޖޭގެ އަ
އަލް އިންސާނާއި ދިމާވެގެން ބުޅައިފިއްޔެވެ . އަދި ބުންޏެވެ . ރައްބަނާ ޢަލައިކަ ތަވައްކަލްނާ ބަޔާނުކޮށްދެއްވާށެވެ
! މިއަދު އަޑު ތިޔަބަތް ރައްބަނާ ހިއްސާކުރާނެ! މިހިރަސްބަން މި ދުނިޔޭގެ ގެއްލުމުގައި ބަސް ގެން
ވަޢުދުވެއެވެ . ފަހެ މަސްލަ ބުނެދޭ . ނުފޫސު ވިދާޅު މަޤާމު ހަވާސްގެ ތިޔަބަ ދިރިއުޅުމާ ފަހެ
އަލްގުރާން دعاء ކިޔުމެވެ . ރައްބަނާ ޢަލައިކަ ތަވައްކަލްނާ ބަޔާނުކޮށްދެއްވާށެވެ ! އެއްބަސްވުން ދިމާވާ އަޅުގަނޑު ފަހެ
ތިޔަބަ ރައްބަނާ ހިއްސާކުރާނެ !ފަހެ ވިސާއި دعاء ކިޔުމެވެ. ރައްބަނާ ޢަލައިކަ ތަވައްކަލްނާ ބަޔާނުކޮށްދެއްވާށެވެ!

ތިމަންނަ އޭނާފަދަ މީހަކަށް ނުހައްދަވާނދޭވެ ! އަދި އެއަށް އަންހެނާ މިރޭން ޚަދިމެން

ދަރިފުޅު ކުޑަ އިނގިލި މީހުން ދިޔައީ އާދޭސް ބޮޑު އަނބުރާ ކުރަމުން ނެވެ . އަދި އެމީހުން

ދިޔައީ އާއިލާގެ ތަކަން ގޮވާ ބޮޑު އެއް ގޮތުގެ ކަމެއްވީ . ދެން ތިމަންނަ دعاء ކުރިމެވެ .

ހައްދަވައި ބޭކާރު މީހެއް ކަމަށްވާތީ ! ތިމަންނަގެ ދަރިފުޅު އޭނާފަދަ ހައްދަވާނދޭވެ !

ދެން ކިޔައި دعاء ކުރިއެވެ . ހައްދަވައި ބޭކާރު މީހެއް ކަމަށްވާތީ ! މިއަދު އޭނާފަދަ ތިމަންނަ

ހައްދަވާނދޭވެ ! މިކަމުގެ ބަރަކާތް ދިނުމެވެ . (ދަރިފުޅުގެ) . އެއީ ދިޔަ ފުރިހަމަ ކަމެއް جبار

އެކަމެ. އެހެންވެ އަންހެނުން دعاء ކުރިމެވެ . ހައްދަވައި ބޭކާރު މީހެއް ކަމަށްވާތީ ! މިއަދު އޭނާފަދަ

ތިމަންނަ ހައްދަވާނދޭވެ ! އަދި ހަމަހަމަކަމުން އޭނާގެ އަންހެނާ އަށް އެކުލެވޭ ބޮޑުކަން

ގޮވުމުން ދިޔައީ އާއި ބޮޑު ބަލާގޮތް ބަލައިގެންވެ . އަދި ވެސް ގޮވުމުން ދިޔައީ އެއީ ވައިބަން

ބަލާގޮތް ބަލައިގެންވެ .އެހެންވެ އަންހެނުން دعاء ކުރިމެވެ . ހައްދަވައި ބޭކާރު މީހެއް ކަމަށްވާތީ!

މިއަދު އޭނާފަދަ ތިމަންނަ ހައްދަވާނދޭވެ!

އިތުރު ބަޔާން: މި حديث ގައި ފުންސޫރީގެ عمر ގެ ވާހަކަ ދެއްކި ކަމުގެ ގޮތް ވެސް

އަދިއްޔާގެ ބޭނުން ކުރުމުގެ ބޮޑުކަން ބޭނުން ވަޔަރުން ވާހަކަ ދެއްކި ކަމުގެ ގޮތް ވެސް

ކިޔައިގެ ނަގާއި ގޮތް އެއްވެސް ވާހަކައަށް ފުރިހަމައިގެ ބަލައިގެ. މި حديث ފުރިހަމައި އެހެން ބޮޑު

حديث ބަކައިގެ ވެސް ކިބައިގެ ކިޔައިގެ އެކިކިޔައި ދަރުމަވެރި ވާހަކަދެއްކި ކަމުގެ ގޮތްބޮޑުވެ

އަދިސްގެ ވައިވެ . އެހެންކަމުން حديث އިތުރުވެރިން ބިރުހިފައި އެ ގޮތްބޮޑުވައިގެ

ކިޔައިގެ ވެސް ދިޔައިގެކަމުގެ .

« **والمومساتُ** » : بضم الميم الأولى ، وإسكان الواو وكسر الميم الثانية وبالسين المهملة وهن الزواني . والمومسةُ : الزانية . وقوله : « **دابةً فَارهة** » بِالْفَاء : أَي حاذقةٌ نَفيسةٌ . «**الشارةُ** » بالشين المعجمة وتَخْفيف الراء : وهي الجمالُ الظاهر في الهيئة والملْبس . ومعنى وصل « **تراجعا الحديث** » أَي : حدثَت الصبِي وحدثها ، والله أعلم .

باب ملاطفة اليتيم وسائر الضعفة والمساكين والمنكسري والإحسان إليهم

يتيمން ނަށާއި އަދި އަންހެން ދަރިންނަށާއި އަދި އެންމެހައި ނިކަމެތީންނަށާއި އަދި مساكينންނަށާއި އަދި އެކިއެކި މުސީބާތްތައް މެދުވެރިވެފައިވާ މީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމާއި އަދި އެބައިމީހުންނަށް އިހްސާންތެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ ހައްގަށް އޯގާތެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންނާއި މެދު މަޑުމައިތިރި ކަން ބެލެއްޓުމާއި އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި ފިނަތިރި ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

قال الله تعالى (النساء 19): {وعاشروهن بالمعروف}.

އަދި ހެޔޮގޮތުގައި އެކަނބަލުންނާއެކު އުޅޭށެވެ!

وقال تعالى (النساء 129): {ولن تستطيعوا أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل فتذروها كالمعلقة، وإن تصلحوا وتتقوا فإن الله كان غفوراً رحيماً}.

ތިޔަބައިމީހުން ކިތަންމެ ވަރަކަށް އެދި ދަހިވެވިޔަސް، އަނބީންގެ މެދުގައި (ލޯބިގެގޮތުން) عدل ވެރިވުމަކަށް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ކުޅަދާނަވެގެނެއް ނުވާނެތެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން (އެކަކްގެ ފަރާތް ދުރުކޮށް) މުޅިން ހެލުމަކުން ނުހެލޭށެވެ! [illegible] ގޮތުގައެވެ. (އެބަހީ: ވަރިވެސް ނުކޮށް صلح [illegible] އެއް އަނބަކާއި [illegible]، އަނެއް އަނބެއްގެ [illegible]!) އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން ([illegible] إصلاح [illegible] تقوى [illegible] ([illegible]!) ފަހެ ، [illegible] رحيم [illegible] الله [illegible].

260 عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال : كُنا مع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ستةَ نفَر ، فقال المشرِكُون للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم : اطْرد هؤُلاء لا يجتَرِئُون علينا ، وكُنْتُ

أَنا وابن مسعودٍ ورجل من هذَيل وبِلال ورجلانِ لَستُ أُسميهما ، فَوقَع في نَفْس رسول الله صلّى اللّهُ عليه وسلم ما شاء الله أَن يقع فحدث نفْسه ، فَأَنْزلَ الله تعالى : { ولا تَطْرد الذين يدعون ربهم بالْغَداة والعشي يريدون وجهه } [الأنعام : 52] رواه مسلم.

މާތް الله ރުހުންވެވޮޑިގެންވި سعد بن أَبي وقاص أُسامةގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. .ތިމަންމެންގެ ހަމީހަކު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ފަހެ مشْرِك ންގެ ބަޔަކު ނަބިއްޔާ އަރިހުގައި ބުންޏެއެވެ . ތި (ނިކަމެތި) މީހުން (ތިމަންމެންގެ މަޖިލިސް ބަލުން) ދުރުކުރާށެވެ . ތިމަންމެންނާއި އެއް [illegible] އުޅުމުގެ ހިތްވަރު އެމީހުންނަށް ހާސިލް ވެގެންނުވާނެއެވެ . ([illegible] ވިދާޅުވެއެވެ . އެތާގައި ތިބީ ތިމަންނަ (އަހަރެ سعد بن أَبي وقاص) އާއި އަދި ابن مسعود އާއި އަދި هذَيل ގަބީލާގެ މީހަކާއި އަދި بِلال އާއި އަދި އެހެން ދެމީހަކެވެ. އެމީހުންގެ ނަން ތިމަން ހާމަ ނުކުރާ ކުރީމެވެ .) ފަހެ މާތް الله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެފާނުގެ ހިތްޕުޅަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނުގެ ހިތްޕުޅަށް [illegible] [illegible] [illegible] . އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ނިންމެވިއެވެ . އެހިނދު މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ބާވައިލެއްވިއެވެ .{ ولا تَطْرد الذين يدعون ربهم بالْغَداة والعشي يريدون وجهه } މާނައީ މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ [illegible] އެދިގެން އަޅުކަންކުރާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަލޭގެފާނު ދުރުނުކުރައްވާށެވެ .

261 وعن أَبي هبيرةَ عائِذ بن عمرو المزني وهو من أَهل بيعة الرضوانِ رضي الله عنه، أَن أَبا سفْيان أَتَى على سلْمان وصهيب وبلالٍ في نفَرٍ فقالوا : ما أَخَذَتْ سيوفُ الله من عدو الله مأْخَذَها ، فقال أَبو بكْر رضي الله عنه : أَتَقُولُون هذا لِشَيخ قُريش وسيدهم؟ فَأَتَى النبِي صلّى اللّهُ عليه وسلم ، فَأَخْبره فقال : يا أَبا بكْر لعلك أَغْضبتَهم ؟ لِئِن كُنْتَ أَغْضبتَهم لَقَدَ أَغْضبتَ ربك ؟ فَأَتَاهم فقال : يا إِخْوتَاه آغْضبتُكُم ؟ قالوا : لا ، يغْفر الله لَكَ يا أُخَي .

رواه مسلم .

قوله « مأْخَذَها » أي : لم تَستوف حقها منه . وقوله : « يأُخي » روي بفتح الهمزة وكسر الخاء وتخفيف الياء ، وروي بضم الهمزة وفتح الخاء وتشديد الياء.

ރާޟީ الله ޢުއްސުންކެއްވި أبو هبيرة عائذ بن عمرو المزني ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަދި އާއި بيعة الرضوانގައި (بيعة ރިޟްވާނުގެ ބައިޢަތުގައި ބައިވެރިވި) ހިމެނިވަޑައިގަންނަވާ ޞަޙާބީއެކެވެ . ހަމަހަމަވަރަށްވުރެން ابو سفيان (އެއްދުވަހަކު) سلمان(الفارسي) އާއި صهيب (الرومي) އާއި بلال (الخبشى) އާއި ބައެއް ސަހާބީން ތިއްބެވި ތަނަކަށް އައެވެ . އެހިނދު އެބޭކަލުން ބުނީ ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ ކަނޑިތަކުން الله ގެ ޢަދުއްވާ ކިބައިން އެ ޙައްޤު ހަމަ ފުރިހަމަކޮށް ނުނަގައެވެ!(ދުޝްމަނާގެ . އެބޭކަލުން އެ ޙައްޤު ހަމަނުކުރައެވެ. އެހިނދު ابو سفيان އާއި ދިމާވުމުގައެވެ. އެއީ އެހިނދު އިސްލާމް ނުވެތިއްބައެވެ. حديبية ގެ صلحގެ ސަބަބުން މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންނާއި ދެމެދު ސުލްޙަވެފައި ވާ ދުވަސް ތަކުގައެވެ. އެހެންވީ ބަހަނާ އެބުން ތަޙާވާނެއް ނުވެގެން ދިޔައީއެވެ.) ދެން ރާޟީ الله ޢުއްސުންކެއްވި އަބޫބަކުރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ބަސް ތިޔަބުނަނީ ޤުރައިޝުންގެ ބޮޑު މީހާއަށާއި އެމީހުންގެ ސަރުދާރަށް ދެކޮޅަށް ތޯއެވެ ؟ ދެން އަބޫބަކުރު ނަބިއްޔާގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެން އެކަން ދެންނެވިއެވެ. (އަބޫބަކުރުގެ ބަހަށް ޝަކުވާކުރައްވަން ނިކުތް ބޭކަލުން ދެކެ އައިސް ނަބިއްޔާގެ ކުރިމަތީގައި އެކަން ދެންނެވިއެވެ. އެހިނދު ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ އަބޫބަކުރު ކަލޭ ތިޔަ ބޭކަލުންގެ ރުޅި އެއްވީތޯއެވެ. ދެން (އަބޫބަކުރު ބުނި) ބަހުން އެ ބޭކަލުންގެ ސިކުނޑިވެރި ސަމާލުކަމުގައި ނިކަމެތިކަމެއް އެނގިގެން ދެވޭނެއެވެ. އެހިނދު ނަބިއްޔާ ރުޅިއައިސްފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެ ބޭކަލުންގެ ރުޅިއައިސް ވީނަމަ ކަލޭގެ ރަސްކަލާނގެ ރުޅިވެސް އައީއެވެ. ދެން (އަބޫބަކުރު ބުނި) އެބޭކަލުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ އަޚުންނޭވެ . ކަލޭމެން ރުޅިއައީތޯއެވެ . އެބޭކަލުން ބުނީ ނޫނެކެވެ . ކަލޭގެފާނަށް ލާބަޔާ ޔާ އަޚީ

ބޭކަލުންގެ ދައްކަށް ހޯދާ އިސްކުރެވިއްޖެއެވެ . އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ . ނޫނެކެވެ . އޭ އަޚާ އެވެ. މާތް ﷲ ތިބާގެ ފާފަ ފުއްސަވާ ދެއްވާށިއެވެ . (އާމީން)

262 وعن سهل بن سعدٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «أَنَا وكافلُ اليتيمِ في الجنة هكَذَا » وأَشَار بِالسبابة والوسطى ، وفَرج بينَهما » . رواه البخاري.

و « كافلُ اليتيم » : القَائِم بِأُموره .

މާތް ﷲ ރުއްސެވުންލެއްވި سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނާއި އަދި ޔަތީމުން ބަލާމީހުން ސުވަރުގޭގައި ތިބޭނީ މިހާ ކާރި ކައިރީގައެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު ، އެކަލޭގެފާނު ގެ މެދު އިނގިލި ފުޅާއި ޝަހާދަތް އިނގިލި ފުޅު ހަރަކާތް ކުރައްވަ ކުރައްވާ ހަންނުވިއެވެ .

263 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «كافل اليتيم له أَو لِغَيره . أَنَا وهو كهاتَين في الجنة » وأَشَار الراوي وهو مالِك بن أَنَس بِالسبابة والوسطى . رواه مسلم .

މާތް ﷲ ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ · ވިދާޅުވިއެވެ · رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ· ތިމާގެ ގާތްތިމާގެ މީހެއްގެ ޔަތީމު ކުއްޖަކު ނުވަތަ ހިލޭ މީހެއްގެ ޔަތީމު ކުއްޖަކު ބަލަހައްޓާ މީހާއާއި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ދެމީހުން ސުވަރުގޭގައި ތިބޭނީ މިހާ ކާރި ކައިރީގައެވެ · (އަދި މި حديث ގެ ރާވީ مالِك بن أَنَسގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ މެދު އިނގިލިއާއި ޝަހާދަތް އިނގިލިން އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ ·)

وقوله صلّى اللهُ عليه وسلم : « اليتيم له أَو لِغَيره » معناه : قَريبه ، أَو الأَجنَبِي منْه، فَالقريب مثلُ أَن تَكْفُلَه أُمه أَو جده أَو أَخُوه أَو غَيرهم من قَرابته ، والله أَعلَم .

264 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لَيس المسكين الذي تَرده التمرةُ والتمرتَان، ولا اللقْمةُ واللقْمتان إنما المسكين الذي يتَعففُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރާމް الله ޢުއްސުންގެއްވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ނިކާ
ވެގެންވެއެވެ. މިސްކީނަކީ ކައިރިއަށް ގޮސް އެއް އޫނު، ދެ އޫނު ކަދުރު
އެއްލާލުމުން އަދި އެހީ ކަލަކުން އިބަލަތަކުން ކަނޑު ކަނޑުމުން އައްލައްމުން ގެންދިޔަ
ބަޔަކީ މިސްކީނަކާ ވާން ނޭގެއެވެ . ވަޙަލަހަލާއްޖިން ބަޔަކީ މިސްކީނަކީ ގޮތްޖެ
ބަހާގައިވެސް އަތުން މީހުންގެ ކާޖަގައި އެދުން ނުކުތް ފާޚާލިލާ ހިލާއްޖެ ކާޖަ މީހާއެވެ
.

وفي رواية في « الصحيحين » : « لَيس المسكين الذي يطُوفُ على الناس تَرده اللقْمةُ واللقْمتَان ، والتمرةُ والتمرتَان ، ولكن المسكين الذي لا يجِد غنًى يغنْيه ، ولا يفْطَن به فيتصدقَ عليه ، ولا يقُوم فَيسأَلَ الناس » .

بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތްކުރައްވައިފައި ވެއެވެ . އެއް އޫރުން ދޫއޮންނަ ކަދުރު އެއްކަލަކުން ،
އެއްލާލުމުން އިބަލަތަކުން ކަނޑު ކަނޑުމުން އައްލައްމުން މިސްކީނަކުން ކައިރިއަށް ގޮސްފާން ބަހައްމުން
ދެ މިނާއަކީ حقيقة ގައި مسكين އެއް ކަމުގައި ނޫން ހިނގައި ދެއްވެ. އަދި حقيقة ގައި
މިސްކީނުން ނަގި حاجة ފުއްދައި ލާވާ ވަލަން އެއްކެއި ނުލިބޭ މީހާ އެވެ .

އަދި އެމީހާގެ ބަޔަށްދޭތެރޭ އެމީހާގެ ހައްލަކުން ބަހަލާން صدقه ނުލަލާވެއެވެ . އަދި އެމީހާ
މިސްކީނުގެ ކައިރިއަށް ގޮސް ސަވާލްކުން ޖެހޭ ނަހަދައެވެ .

265 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « الساعي على الأرملة والمسكين كالمجاهد في سبيل الله » وأَحسبه قال : « وكالْقائِم الذي لا يفْتُر ، وكالصائِم لا يفْطر» متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي ،(އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ . ދުވަހަށް ވަލީމާ އަންހެނުންނާއި މިސްކީނުންނާއި އަދިވެސް (ފަޤީރުންނާއި ޙާޖަތްތެރިން) الله سبحانه وتعالى ގެ ރަޙުމަތް ބޭނުން ކަމާ މުޅިހުދުކަމާއި އެއްގޮތުވެއެވެ .

ކާއެއްޗެހީގެ ތެރެއިން ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކާއެއްޗަކީ ވަލީމާގެ ކާއެއްޗެވެ. ބޭނުންވާ މީހާ އަށް ދަޢުވަތު ނުދީ ބޭނުން ނުވާ މީހާއަށް ދަޢުވަތު ދޭއެވެ . އަދި ދަޢުވަތަށް އިޖާބަ ނުދޭ މީހާ الله އާއި ރަސޫލާއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވީއެވެ .

266 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « شَر الطعام طَعام الْوليمة ، يمنَعها من يأْتيها ، ويدعى إِليها من يأْباها ، ومن لم يجِبِ الدعوةَ فَقَد عصى الله ورسولَه» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ކާ އެއްޗެހީގެ ތެރެއިން ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކާއެއްޗީގެ ގޮތުގައި ވަލީމާގެ ކާއެއްޗެހި ހިމެނޭގޮތުން ހިނގައި ދެއެވެ . އެއީ އެއަށް އެދިގެން އަންނަ (ނިކަމެތި) މީހުންނަށް އެއްޗެއް ދޭން ނުކޮށްދީއާއި އެކަށަން ބޭނުން ނުވާ (މުއްސަނދިންނަށް ހަދާއިކަށި) ދަޢުވަތު ދޭއެވެ. އަދި ކައިވެނި ވަލީމާއަށް ދަޢުވަތު ދިނުމުން އެއަށް އިޖާބަ ނުދީފި މީހާ ހަމަކަށަވަރުން الله އާއި ރަސޫލާއަށް އުރުދުއްވީއެވެ .

وفي رواية في الصحيحين عن أبي هريرةَ من قوله : « بِئْس الطعام طَعام الْوليمة يدعى إِليها الأَغْنياء ويتْرك الفُقَراء » .

بخاري އާއި مسلم ގައި ، މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ފާޅުގޮތުން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކާއެއްޗެހީގެ ތެރެއިން ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކާއެއްޗަކީ

[illegible]
[illegible] .

267 وعن أَنس رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من عال جاريتَين حتى تَبلُغَا جاء يوم القيامة أَنَا وهو كَهاتَين » وضم أَصابِعه . رواه مسلم .

« جاريتَين » أَي : بِنْتَين

[illegible] الله [illegible] أَنس [illegible]
[illegible] . [illegible] حديث[illegible] . ([illegible]) [illegible]
[illegible]
[illegible] . [illegible]
[illegible] .

268 وعن عائشةَ رضي الله عنها قالت : دخَلَت علي امرأَةٌ ومعها ابنَتَان لها تَسأَلُ فَلَم تَجِد عندی شَيئاً غَير تَمرةٍ واحدةٍ ، فَأَعطَيتُها إِياها فَقَسمتْها بين ابنَتَيها ولَم تَأْكُلْ منْها ثُم قامتْ فَخَرجتْ ، فَدخلَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم علَينَا ، فَأَخْبرتُه فقال: « من ابتُلي من هذه البنَات بِشَيءٍ فَأَحسن إِليهن كُن له ستْراً من النارِ » متفقٌ عليه .

[illegible] الله [illegible] عائشة [illegible].
[illegible].
[illegible].
[illegible].
[illegible] . [illegible]

އެ ކަނބުލޭގެ އެއްވެސް ވަރަކަށް ނުކައެވެ . ދެން އެއަށްފަހު ތެދުވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ . ފަހެ نبي صلّى اللّهُ علَيه وسلم ވަޑައިގަތުމުން ތިމަންކަމަނާ އެ ޚަބަރު އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީމެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވެވިއެވެ . މިއަންހެނުން ދަރީންގެ ބަލަދުވެރިކަމުގެ ޒިންމާގެ ބުރަ ބޮޑުގައި އެނގިއްޖެ މީހަކު ފަހެ އެކުދީންނަށް ހެޔޮކޮށްދިނުމާ (ތަރުބިއްޔަތުކޮށް [illegible] ބަލާ ބޮޑުކޮށްފިނަމަ) [illegible] ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެމީހަކަށް ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި ވާ [illegible] [illegible] .

269 وعن عائشةَ رضي الله عنها قالت : جاءتنى مسكينَةٌ تَحمل ابنْتَين لها ، فَأطعمتها ثَلاثَ تَمراتٍ ، فَأعطتْ كُل واحدةٍ منْهما تَمرةً ورفعتْ إِلى فيها تَمرةً لتَأكُلها ، فاستطعمتها ابنَتَاها ، فَشقَت التمرةَ التى كانَتْ تُريد أَن تأْكُلها بينهما ، فَأعجبنى شأْنَها ، فَذَكرتُ الذي صنعتْ لرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : « إن الله قَد أَوجب لها بِها الجنةَ ، أَو أَعتقَها بِها من النارِ » رواه مسلم .

އަދިވެސް عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންކަމަނާ ކައިރިއަށް މިސްކީން އަންހެނަކު ކުޑަ ދެއަންހެން ކުދިން ގޮވައިގެން އައެވެ . ފަހެ ތިމަން ކަމަނާ އޭނާއަށް ތިން އޮށް ކަދުރު ދިނީމެވެ . ފަހެ އެކަނބުލޭގެ އެކުދިން ކޮންމެ މީހަކަށް ކަދުރު އޮށެއް [illegible] ދިނެވެ . އަދި އެކަނބުލޭގެއަށް ވީ ކަދުރު އޮށް ކާން ވެގެން އަނގައަށް ލާން [illegible] އަދި އަންހެން ކުދިން އެކަދުރު އޮށް ހޯދުން އެދިގަތެވެ . ފަހެ އެކަނބުލޭގެ ކާން އުޅުނު ކަދުރު [illegible] ދެބައިކޮށްލައި ދެކުދީންނަށް ދިނީއެވެ . ފަހެ އެކަނބުލޭގެ އެ ޢަމަލާއި މެދު ތިމަން (ކަމަނާ) ޢަޖާއިބު ވިއެވެ . އަދި އެވާހަކަ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް ކިޔާ ދިނީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى އެކަނބުލޭގެއަށް ސުވަރުގެ ލިބުން ވާޖިބު ކުރައްވާ ވޮޑިގެން ފިއެވެ .(ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެކަނބުލޭގެ ނަރަކައިން މުއްތި ކުރައްވާ ވޮޑިގެން ފިއެވެ .

270 وعن أبي شُريح خُويلد بن عمرو الخُزاعي رضي الله عنه قال : قال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم: « اللهم إِنى أُحرج حق الضعيفين الْيتيمِ والمرأة » حديث حسن صحيح رواه النسائى بإِسناد جيدٍ .

ومعنى « أُحرج » : أُلحقُ الحرج ، وهو الإِثْم بِمن ضيع حقهما ، وأُحذر من ذلك تَحذيراً بليغاً ، وأَزجر عنْه زجراً أَكيداً .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو شُريح خُويلد بن عمرو الخُزاعي ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديثކުރައްވައިއެވެ. ހައްދަވައި ބޮޑު ކުރެއްވި ރަސްކަލާކޮ! ނިކަމެތި ދެބައެއްގެ حق އަރާގަންނަ މީހާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .(އެބަހީ ޔަތީމު ކުއްޖާއާ .އަދި އަންހެނުންނާއެވެ .)

271 وعن مصعب بن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنهما : رأَى سعدٌ أَن له فَضلاً على من دونه ، فقال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « هل تُنْصرون وتُرزقُون إِلا بِضعفائِكُم» رواه البخاري هكذا مرسلاً ، فإِن مصعب ابن سعد تَابِعي ، ورواه الحافظُ أَبو بكر الْبرقَانى في صحيحه متصلاً عن أَبيه رضي الله عنه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި مصعب بن سعد بن أبي وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] سعد ގެ [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حديث [illegible] . [illegible] [illegible] ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ؟ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ؟

272 وعن أبي الدرداء عويمرٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : «ابغوني في الضعفاء ، فإِنما تُنْصرون ، وتُرزقون بضعفائِكُم » رواه أَبو داود بإِسناد جيد .

މާތް الله ރުއްސުންތެއްވި أبو الدرداء عويمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނާއިކު ދެރަ ނިކަމެތި މީހުން ބައިވެރި ކުރުވާނެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަސްރު ދެވި އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރިޒުގު ދެއްވަނީ ނިކަމެތިންގެ ސަބަބުންނެވެ.

باب **الوصية** بالنساء

އަންހެނުންގެ ބަލަދުވެރިން އެކަށޭނަ ގޮތުގައި ބެލުމަށް ދީފައިވާ ނަސޭހަތާއި ވަޞިއްޔަތުގެ ބައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޢާދަވީ ފަރިއްކަމާގުޅޭ وصية ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 19): {وعاشروهن بالمعروف}

އަދި ، ހެޔޮ ގޮތުގައި އެކަނބުންނާއި އުޅޭށެވެ!

وقال تعالى (النساء 129): {ولن تستطيعوا أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل فتذروها كالمعلقة، وإن تصلحوا وتتقوا فإن الله كان غفوراً رحيماً}.

ތިޔަބައިމީހުން ކިތަންމެ ވަރަކަށް އަދި ދެރަވިޔަސް ، އަނބިންގެ މެދުގައި (ލޯބީގެ ގޮތުން) عدل ވެރި ވުމަކަށް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ކުޅަދާނަ ނުވާނެއެވެ . ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން (އެކަކާ ދިމާލަށް ފުރިހަމަ) މުޅިން ލެނބުމަކުން ނުލެނބޭށެވެ ! އަނެއް އަނބިމީހާ ފަދައިން އަނބިމީހާ ދޫކޮށްނުލާށެވެ . (އެބަހީ: ފިރިމީހާ ނުލިބޭ ، ވަރިވެސް ނުކުރެވޭ ހާލަތުގައި) . صلح ވެވޭގޮތަށް ޙާލު އިޞްލާޙުކޮށް ، ނުހަނު އެކަށޭނަ އަދި އަނބިމީހާ ބަލަހައްޓައި ، މާތް ﷲ އަށް ބިރުވެތިވުމުން (އަޅާ ބިރުވެތިވެގެން ތިބޭށެވެ!) އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން (އަހަރެން) إصلاح ކޮށް تقوى

ވެރިވާނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ގަފޫރުވަންތަ ފާފަ ފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

273 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «استوصوا بِالنساء خيراً ، فإن المرأةَ خُلقَتْ من ضلَعٍ ، وإن أَعوج ما في الضلع أَعلاه ، فَإن ذَهبتَ تُقيمه كَسرتَه ، وإِن تركتَه ، لم يزلْ أَعوج ، فاستوصوا بِالنساء » متفقٌ عليه .

މާނީ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނުންނަށް ހެޔޮ ރަނގަޅު ކަންތައް ކުރުމަށް وصية ކުރާށެވެ . މިހެނީ އަންހެނާގެ އަސްލު އުފެދިފައިވަނީ ފަޅީގެ ކަށިބުޅަށެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަރިކަށީގެ އެންމެ ގުދަން ބޮޑީ ކަށިބުރީގެ އެންމެ މަތީގައިވާ ކަށިބުޅެވެ . ފަހެ ތިބާ އެކަށި ސީދާކުރުން ހިފާފިނަމަ ބިންދައިގެން ހިގައިދާނެއެވެ . އަދި އެކަށި ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ދުވަހަކުވެސް ގުދަ ގޮތުން ކުރާނެއެވެ . ވީމާ އަންހެނުންނަށް ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމަށް ވަސިއްޔަތް ކުރާށެވެ .

وفي رواية في الصحيحين : « المرأةُ كالضلع إِن أَقَمتَها كسرتَها ، وإِن استَمتعت بِها ، استَمتعت وفيها عوجٌ » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތްތަކުގައި ވެއެވެ. އަންހެނާ އަރިކަށީގެ ގުދަކަށިބައި ފަދައެވެ . އެ ސީދާކުރުން ހިފާފިނަމަ ބިންދައިގެން ހިގައިދާނެއެވެ . އަދި އެކަށިބޭނުންކުރުން ގުދަކަށިބައި ފަދައިން ވާ ބަލާ ކަމުގައި ބިރާ އެކަށިބޭނުން ފުރާފައިން އަރާމު ހޯދި ކަންތައްތައް ބިރާއެކު އަރާމު ހޯދިދާނެއެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : « إِن المرأَةَ خُلقتْ من ضلعٍ ، لن تَستقيم لك على طريقةٍ ، فإِن استمتعت بِها ، استَمتَعتَ بِها وفيها عوجٌ ، وإِن ذَهبتَ تُقيمها كسرتَها ، وكَسرها طلاقُها» .

قولُه : « عوجٌ » هو بفتح العين والواو .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނާ އުފެދިފައިވަނީ އަރިކަށީގެ
ގުދު ކަށްބަކުންނެވެ . (އެހެންކަމުން) ތިބާ ރުހޭ ގޮތެއްގެ މަތީގައި ޤާއިމްވެ ނުހުންނާނެއެވެ.
ފަހެ އެއާއެކުވެސް (އެބަހީ އެގުދު ކަންމަތީ ތިބޭއިރުވެސް) ތިބާ އެކަނބަލުންގެ ފަރާތުން
އަރާމު ހޯދައިގެންފިނަމަ ތިބާއަށް އަރާމް ލިބިދާނެއެވެ. އަދި (އެއާއި ހިލާފަށް) ތިބާ
(ކުއްލިއަކަށް) އެސީދާ ކުރަން އެދުނަމަ ބިންދައިގެން ހިގައިދާނެއެވެ . އަދި އެބިންދައިލުން
[illegible] .

274 وعن عبد الله بن زمعةَ رضي الله عنه ، أَنه سمع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يخْطُب ، وذكر الناقةَ والذى عقَرها ، فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِذ انْبعث أَشْقَاها » انْبعثَ لَها رجلٌ عزيزٌ، عارِمٌ منيعٌ في رهطه » ثُم ذكر النساء ، فَوعظ فيهن ، فَقالَ : « يعمد أَحدكُم فيجلد امرأَتَه جلْد العبد فلعله يضاجعها من آخر يومه » ثُم وعظهم في ضحكهم من الضرطة وقال : «لِم يضحك أَحدكُم مما يفعلُ ؟ » متفق عليه .

« والْعارِم » بالعين المهملة والراء : هو الشرير المفْسد ، وقولُه : « انبعثَ »، أَي : قَام بسرعة .

މާތް الله [illegible] عبد الله بن زمعة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
[illegible]
حديث [illegible]

(صالح عليه السلام އަށް معجزة ގެ ގޮތުގައި ދެވުނު) އަދި އެ (ޘަމޫދު ގެ) މީހުން އެ ކަތިލުމުގެ ފާފަކުރި ޢަމަލުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علّيه وسلم ތިލާވަތު ކުރެއްވިއެވެ . (إذ انْبعث أَشْقَاها) މާނައީ : އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބަދުނަސީބު ވެރިޔާ އެކަމަށް (އެކަތިލުމަށް) އަވަސްވެގަތް ހިނދެވެ . (އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ .) އެކަމަށް އަވަސްވީ ވަގުތީ އެ ދެވުނު މިސްރާބު ނުބައިކަމުން ހިތްހަރު ބާރުގަދަ އަނބިކަނބަލުން ބުރިއާ ކުރުމުން ގަދަ ކުލަނބު ފުރައިވާން ފާރަވެރިވެ ހުރި މީހަކީ އެވެ . ދެން އަނބިކަނބަލުންނާ ބެހޭގޮތުން ވާހަކަ ކުރެއްވިއެވެ.

އަނބިކަނބަލުންނަށް ފާރަވެރިވުމަށް نصيحة ދެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަންހެނަކާ އަނބިމީހާ ދުރުކުރަން އަދިވެސް އަތްޖަހައި ބޮޑުކޮށް ތަޅާ އަނބިމީހާ ކަށަވަރުކުރެއެވެ . އަދި ހަމަ އެދުވަހު އިރު ކަނޑައެޅި އަދިވެސް އެކުވެރިވެ އޮންނަށް ކުރެއެވެ. އަދި ވައިބޭރުވާ އެއީ ދިޔާވާ ނުނޫނުގެ އަނބިމީހާ މިއަދު ނިދަނީއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . (ވައިބޭރުވެގެން ދިޔުމީ ކަނޑުވެ އިންސާނާގެ ވެސް ޖިއްސުމާއީ ދިޔާވާ ކަމަކަށް ވާތީ) މީހުންގެ ކިބައިން ވައިބޭރުވާ އިވިފައި ވަރަށް ހީނލަނީ ފަހެ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟

275 **وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علّيه وسلم : « لا يفْرك مؤْمنٌ مؤْمنَةً إن كَرِه منها خُلقاً رضي منْها آخَر » أو قَالَ : « غيره » رواه مسلم.**

وقولُه : « يفْرك » هو بفتح الياء وإسكان الفاء معناه : يبغض ، يقَالُ : فَرِكَت المرأَةُ زوجها ، وفَرِكَها زوجها ، بكسر الراء ، يفرِكُها بفتحها : أَي : أَبغضها ، والله أعلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ علّيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިން ފިރިހެނަކަށް މުއުމިން އަނބަކަށް ނުރުހުން ކުރުން މަނާ ދީނުގެ ނުރުހޭ ކަމަށް ވާކަމުގައެވެ . އެއީ އެކަނބަލުންގެ އެއް خلق ދެކެ ނުރުހޭ ކަމުގައި ވިޔަސް އަނެއް خلق ދެކެ ރުހޭނެ ކަމަށްބަލައި އެވެ .

276 وعن عمرو بن الأحوص الجشمي رضي الله عنه أَنه سمع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم في حجة الْوداع يقُولُ بعد أَن حمد الله تعالى ، وأَثنَى عليه وذكر ووعظ ، ثُم قال: « أَلا واستَوصوا بِالنساء خَيراً ، فَإنما هن عوانٍ عنْدكُم ليس تملكُون منْهن شيَئاً غير ذلِك إِلا أَن يأْتين بِفَاحشةٍ مبينةٍ ، فإِن فَعلْن فَاهجروهن في المضاجع ، واضربوهن ضرباً غير مبرحٍ ، فإِن أَطعنَكُم فَلا تبغُوا عليهن سبيلا ، أَلا إِن لَكُم على نسائِكُم حقّا ، ولِنسائِكُم علَيكُم حقّا، فَحقكُم عليهن أَن لا يوطِئْن فُرشكم من تكْرهون ، ولا يأْذَن في بيوتكم لِمن تكْرهون ، أَلا وحقهن عليكُم أَن تُحسنُوا إِليهن في كسوتهن وطعامهن».

رواه الترمذى وقال : حديث حسن صحيحٌ .

قوله صلّى اللهُ عليه وسلم « عوانٍ » أَي : أَسيراتٌ ، جمع عانيةٍ ، بِالْعين المهملة ، وهى الأسيرةُ ، والْعاني : الأسير . شَبه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم المرأَةَ في دخُولها تحتَ حكْم الزوج بالأسير «والضرب المبرح » : هو الشاق الشديد ، وقوله صلّى اللهُ عليه وسلم : « فَلا تَبغُوا عليهن سبِيلاً » أَي : لا تَطلُبوا طريقاً تحتجون به عليهن وتُؤذونهن بِه، والله أعلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عمرو بن الأحوص الجشمي ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ، حجة الْوداع ގައި حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު الله ގެ حمد އަދި ثناء ދެންނެވިއެވެ . އަދި ذكر ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި وعظ ވިދާޅުވިއެވެ . އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ދަންނާށެވެ! އަންހެނުން ނާއިމެދު ހެޔޮކޮށް ކަންތައް ކުރުމަށް وصيية ކުރާށެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަނބަލުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކައިރީގައި ބަނދެވިފައިވާ ބަޔެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަނބަލުންގެ ފަރާތުން އެއްދާން ކުރުން ފިޔަވައި އެހެން ކަމެއް މިލްކު ވެގެން ނުވެއެވެ . ނަމަވެސް އެކަނބަލުން ފާޅުވެގެން ހުރި فَاحش ޢަމަލެއް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެކަނބަލުންނާއި އެއްދާން ކުރުން ދޫކޮށްލާށެވެ . އަދި އަނިޔާ ނުވާނެ ހެން ލުއިކޮށް ތަޅާށެވެ . ފަހެ އެކަނބަލުން ކިޔަމަން ވެއްޖެނަމަ އަނިޔާކުރުމަށް ފަހެ ބިރުބަލަން އެކަނބަލުންގެ މައްޗަށް އިތުރު

ސަބަބެއް ނަހަދާށެވެ . ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިންގެ މައްޗަށް حقތަކެއް ވެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުން ނަށްބަޔައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حق ވެއެވެ . ފަހެ އެކަނބަލުންގެ މައްޗަށްވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ حق އަކީ ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަންމަތީ ގައި ނުނިދުވެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެއަށް ނުވެއްދުވެވެ. ދަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވާ އެކަނބަލުންގެ حق އަކީ ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުންނަށް އޮނު ހޯދާދުއި ކާބޯތަކެތީން އިސްރާފުނުވާ ގޮތަށް ދިނުމެވެ .

277 وعن معاويةَ بنِ حيدةَ رضي الله عنه قال : قلتُ : **يا رسول الله ما حق زوجة أَحدنَا عليه ؟ قال** : « **أَن تُطْعمها إِذَا طَعمتَ ، وتَكْسوها إِذَا اكْتَسيتَ ولا تَضرِبِ الْوجه، ولا تُقَبح ، ولا تَهجر إِلا في الْبيت** » حديثٌ حسنٌ رواه أَبو داود وقال : معنى « **لا تُقَبح** » أَى : لا تقُلْ قَبحك الله .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ معاوية بن حيدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ (صلّى اللهُ عليه وسلم) ތިމަންމެންގެ އަނބިންގެ މައްޗަށް ތިމަންމެންނަށްވާ ހައްގަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކާއިރަށް އެކަނބަލުންނަށް ކާންދިނުމެވެ . ތިބާ އަންނައުނު ލާ އިރު އެކަނބަލުންނަށް އަންނައުނު ދިނުމެވެ . އަދި ތިބާ އެކަނބަލުންގެ މޫނު މަތީގައި ނުޖަހާށެވެ . އަދި ތިބާ އެކަނބަލުންގެ މޫނު ސޫރަ ހުތުރުކުރެއްވުން އަދި ދުއާ ނުކުރާށެވެ. އަދި އެކަނބަލުންގެ ނުރުހުމުން ވަކިވާ އިރުން ގޭން ފިޔަވައި އިސްރާފުނު ކަންކަމުގެ (އަބުލާ ހުތުރު ވަރުގެ ވާހަކަ ދެއްކުން ފިޔަވަ ކަސްރަކަށް) ދުއްރުން ނުކުރާށެވެ .

278 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « **أَكْملُ المؤْمنين إِيمانا أَحسنُهم خُلُقاً ، وخيارُكُم خياركم لِنسائِهم** » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مؤمنުންގެ ތެރެއިން إيمان ކަން އެންމެ ފުރިހަމަ ބަޔަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އަޚްލާޤު އެންމެ ރީތި މީހުންނެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހުންގެ އަނބިންނަށް އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނެވެ.

279 وعن إياس بن عبد الله بن أبي ذُباب رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « لاَ تَضربوا إِماء الله » فَجاء عمر رضي الله عنه إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، فَقَالَ : ذَئِرن النساء على أَزواجهن ، فَرخص في ضربهن فَأطاف بِآل رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم نساءٌ كَثيرٌ يشْكون أَزواجهن ، فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لقَدْ أَطَافَ بآل بيت محمدٍ نساءٌ كَثير يشْكُون أَزواجهن لَيس أُولئك بخيارِكُم » رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި إياس بن عبد الله بن أبي ذُباب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ .ތިޔަ ބައިމީހުން އަންހެނުންގެ ގައިގައި ނުޖަހާށެވެ . ދެން މާތް الله ރުހުންލެއްވި عمر ގެ ފާނު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވައިފިއެވެ .އަންހެނުން އަނބިރަކަލުންގެ ކުރިންގެ ވަރަށް ހަރުދަނާވެގެން ދިޔައެވެ. އަރިހުގެ އަނބިރަކަލުންގެ ގައިގައި (ގައިޖެހުން ނުވަތަ ތަޅުން) ޖަހައިލުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަހުލުބައިތުން ގެ ގާތަށް ވަރަށް ގިނަ އަންހެނުން އަނބިރަކަލުންގެ ޝަކުވާތަކާއިގެން އައިސް ދިޔައެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެފާނުގެ اهل بيت ންގެ ގާތަށް ވަރަށް ގިނަ އަންހެނުން އަނބިރަކަލުންގެ ޝަކުވާތަކާއިގެން އައިސް ދިޔައެވެ . އެފަދަ ފިރިހެނުންނަކީ ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހިޔުން ރަނގަޅު މީހުންނެއް ނޫނެވެ.

280 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «الدنْيا متَاعٌ ، وخَير متاعها المرأَةُ الصالحةُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ކިޔާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ދުނިޔެއަކީ މުދަލެކެވެ . އަދި ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު މުދަލަކީ صالح އަންހެނެކެވެ .

باب حق الزوج على المرأة

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حق ތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 34): {الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض، وبما أنفقوا من أموالهم. فالصالحات قانتات حافظات للغيب بما حفظ الله}.

ފިރިހެނުންނަކީ ، އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވެ ބެލެހެއްޓުމުގައި قائم ވެގެން ތިބޭ ބައެކެވެ . (އެއީ) އެއްބަޔަކު އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަނެއްބަޔަކަށް الله މާތް ކުރައްވައި ، އިތުރު ކުރައްވައިފައިވާ ކަމުގައެވެ . އަދި ، އެމީހުންގެ މުދަލުން ޚަރަދުކުރާތީއެވެ . ފަހެ ، ހެޔޮ ލަފާ އަންހެނުންނަކީ ، ކިޔަމަންތެރި އަންހެނުންނެވެ . ރައްކާތެރިކުރުމަށް الله އަންގަވާ ކަންތައް ، ބިރުވެރިކަން ބިރު ގެންނަނަމަ ، ފަހެ ، އެކަނބަލުންނަށް نصيحة ދެއްވާށެވެ! އަދި ، އެކަނބަލުންނާ އެއްދޮށުން ކުރުން ދުރުކުރައްވާށެވެ ! އަދި ، އެކަނބަލުންގެ ގައިގައި (ހަނި ނުވާގޮތަށް) ޖަހާށެވެ!

وأما الأحاديث فمنها حديث عمرو بن الأحوص السابق (انظر الحديث رقم 276) في الباب قبله.

281 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِذَا دعا الرجلُ امرأَتَه إِلى فراشه فلم تأْته فَبات غَضبان علَيها لعنتها الملائكةُ حتى تُصبح» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ・ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އޭނާގެ އަނބިމީހާ އަށް އެއްދާން ކުރުމަށް ގޮވުމުން ނުގޮސްފިނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ރުޅި އަރައިގެން ހުރެ ނިދިއްޖާ ملائكةُ ބޭކަލުން އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް ފަތިސް ވަންދެން لعنة ކުރައްވައެވެ.

وفي رواية لهما : « إِذَا باتَتْ المرأَةُ هاجِرةً فراشَ زوجها لعنتْها الملائِكَةُ حتى تُصبِح ».

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަންހެނާ (އުޖުރަކާއި ނުވަހި) އޭނާގެ ފިރިމީހާގެ ދާން ދުރުކޮށް ރޭގަނޑު ފަތިސް ވަންދެން (އެބައީ އެގޮތަށް ދެމި ހުރެންދެން) ملائكةُ ބޭކަލުން އެއަންހެނަކަށް لعنة ކުރައްވާ ހުއްޓެވެ .

وفي روايةٍ قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «والذي نَفْسي بِيده ما من رجلٍ يدعو امرأَتَه إِلى فراشه فَتأْبى عليه إِلا كان الذي في السماء ساخطاً علَيها حتى يرضى عنْها » .

އަދި (مسلم ގެ) އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ ・ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ ・ ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. އެއް ވެސްމީހަކު [illegible] އަނބިމީހާ އަށް އެއްދާން ކުރުމަށް ގޮވުމުން [illegible] އިންކާރު ކޮށްފިއްޔާ [illegible] އެއަންހެނަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] އުޑުގައިވާ ފަރާތުން (އެބައީ الله سبحانه وتعالى) ކޯފާ ވެރިގެން ވެއެވެ .

282 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَيضاً أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «لا يحل لامرأَةٍ أَن تَصوم وزوجها شَاهدٌ إِلا بِإِذْنه ، ولا تأْذَن في بيته إِلا بِإذنه » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން އަދިވެސް ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނަކަށް
އޭނާގެ ފިރިމީހާ حاضر ވެ ހުއްޓާ އޭނާގެ އިޛްނަ އަކާއި ނުލައި (ސުންނަތް)
ރޯދަ ހިފުން ހުއްދަކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އިޛްނަ އަކާއި ނުލައި އޭނާގެ
ގެއަށް އެހެން މީހަކު ވެއްދުން ހުއްދަކަމެއް ނުވާނެއެވެ.

283 وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « كُلُّكُم راعٍ، وكُلُّكُم مسئولٌ عن رعيته ، والأمير راعٍ ، والرجلُ راعٍ علَى أَهل بيته ، والمرأةُ راعيةٌ على بيت زوجِها وولَده ، فَكُلُّكُم راعٍ ، وكُلُّكُم مسئولٌ عن رعيته » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر، ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި
ނަބީ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިލައިވާ މީހެކެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ [illegible] ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިލައިވާ [illegible] ދުވަހުން
ސުވާލުކުރެވޭނެ މީހާއެވެ . امير އަކީ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިލައިވާ މީހެކެވެ . އަދި ފިރިހެނާއީ
އޭނާގެ އަހުލުބައިތުން ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިލައިވާ މީހެކެވެ . އަދި އަންހެނާއީ އޭނާގެ
ފިރިމީހާގެ ގެއާއި އަދި ދަރިން ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިލައިވާ މީހެކެވެ . ވީމާ
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިލައިވާ މީހެކެވެ . އަދި [illegible]
ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިލައިވާ [illegible] ދުވަހުން [illegible] ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ.

284 وعن أبي علي طلْق بن علي رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «إِذَا دعا الرجلُ زوجتَه لِحاجته فَلْتأْته وإِن كانَتْ علَى التنور» . رواه الترمذي والنسائي ، وقال الترمذي : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو علي طَلْق بن علي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އޭނާގެ އަނބިމީހާ އަށް ބޭނުމަކަށް ބަކައި ގޮވައިލީމާ ވަގުތުން އަންނަ ހުއްޓެވެ . އަދި ތަންނޫރު ކައިރީގައި ރޮށިފިހަން ހުއްޓަސް މެއެވެ.

285 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لو كُنْتُ آمراً أحداً أن يسجد لأحدٍ لأمرتُ المرأةَ أن تَسجد لِزوجِها » . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބި ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެއްވެސް މީހަކަށް އެހެން މީހަކަށް سجدة ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވީނަމަ އަނބިމީހާ އޭނާގެ ފިރިމީހާއަށް سجدة ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވީމުއެވެ .

286 وعن أُم سلمةَ رضي الله عنها قالت : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَيما امرأَةٍ ماتَتْ وزوجها عنها راضٍ دخَلَت الجنةَ » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أُم سلمة ގެ ކިބައިން އަދިވެސް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްވެސް އަންހެނަކު މަރުވާއިރު އޭނާގެ ފިރިމީހާ ހިތްހަމަ ޖެހިގެންވާ ނަމަ ވަދޭނީ ސުވަރުގެއަށެވެ.

287 وعن معاذ بن جبلٍ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لا تُؤْذي امرأَةٌ زوجها في الدنْيا إلا قالَتْ زوجتُه من الحورِ العِين لا تُؤْذيه قَاتلك الله ، فإنما هو عنْدك دخيلٌ يوشك أن يفارِقَك إِلينا » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި معاذ بن جبل ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބި ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަންހެނަކު އޭނާގެ ފިރިމީހާ އަށް އަނިޔާވެރިވާން ފަށައިފިއްޔާ އެފިރިއަށް ބަކައިވާ حور العين އަނބިކަނބަލުން

ބުނުއްވައެވެ . ކަނބުލޭގެ އޭނާއަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެވެ . މާތް ﷲ ކަނބުލޭގެ ހަލާކު ކުރައްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނިކަމެތި ވެފައިވަނީ ކަނބުލޭގެ ކާރީގައެވެ . އޭނާ ކަނބުލޭގެ ދޫކޮށްލާފައި ތިމަންމެންގެ ގާތަށް އައުން ކާރިވެގެން ވެއެވެ . ތިމަންމެން އޭނާއަށް ކަމޭހިތާ ހުނީމެވެ .

288 وعن أُسامةَ بنِ زيد رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما تركْتُ بعدي فتْنَةً هي أَضر على الرجالِ : من النساء » متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أُسامةَ بن زيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ފަހު ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް އަންހެނުންގެ ފިތުނައަށްވުރެ ގެއްލުން ބޮޑު ފިތުނައެއް ނުވެއެވެ .

باب النفقة على العيال

އަނބިދަރީންނާއި ބަލަދު ވެރީންނަށް نفقة ދިނުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (البقرة 233): {وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف}.

އަދި [illegible] [illegible] އެކަނބަލުންނަށް ކާނާދިނުމާއި ، އަންނައުނުދިނުން އެއީ ، ([illegible]) [illegible] މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ .

وقال تعالى (الطلاق 7): {لينفق ذو سعة من سعته، ومن قدر عليه رزقه فلينفق مما آتاه الله، لا يكلف الله نفساً إلا ما آتاها}.

ތަނަވަސްކަމުގެ ވެރިޔާ ، އޭނާގެ ތަނަވަސްކަމުން ހަރަދު ކުރާހުށި ކަމެވެ! އަދި އޭނާގެ رزق ދަތިކުރައްވާފައިވާ މީހާ ، ފަހެ ، އޭނާއަށް ﷲ ދެއްވި އެއްޗަކުން ހަރަދުކުރާ

ހުރިކަމެވެ! އެއްވެސް نفس އަކަށް ، އެ نفس އަކަށް ދެއްވާފައިވާ އެއްޗެއްގެ މިންވަރަށް މެނުވީ ، الله تكليف އެއް ނުޖައްސަވައެވެ .

وقال تعالى (سبأ 39): {وما أنفقتم من شيء فهو يخلفه}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އެކަލާނގެ މަގުގައި) ޚަރަދުކުރި ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ، އެކަލާނގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ .

289 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «دينَارٌ أَنْفَقْتَه في سبيل الله ، ودينَارٌ أَنْفَقْتَه في رقَبةٍ ، ودينَارٌ تصدقْتَ بِه على مسكينٍ، ودينَارٌ أَنْفقْتَه على أَهلك ، أَعظمها أَجراً الذي أَنْفَقْتَه على أَهلك » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި ޚަރަދުކުރާ ދީނާރަކާއި އަދި ތިބާ އަޅުވެރި އަޅުން ކަމުން ސަލާމަތް ކުރުމަށްޓަކައި ޚަރަދުކުރާ دينار އަކާއި އަދި ތިބާ މިސްކީން އަކަށް صدقة ކުރާ دينار އަކާއި އަދި ތިބާ ތިބާގެ ޢާއިލާއަށް ޚަރަދުކުރާ دينار އަކާއި ، މިހުރިހާ ޚަރަދުގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ اجر ހުރީ ތިބާ ތިބާގެ ޢާއިލާއަށް ޚަރަދުކުރި دينار ގެ މައްޗަށެވެ.

290 وعن أبي عبد الله ويقَالُ له : أبي عبد الرحمن ثَوبان بن بجدد مولى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَفْضَلُ دينَار ينْفقُه الرجلُ دينَارٌ ينْفقُه على عيالِه ، ودينَارٌ ينْفقُه على دابته في سبيل الله ، ودينَارٌ ينْفقُه على أَصحابه في سبِيل الله » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو عبد الله ، رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިނިވަން ކުރެއްވި އަޅާ ثَوبان بن بجدد (މީނާގެ ކުންނިޔަތަކީ عبد الرحمن ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ .) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީހާ ޚަރަދު ކުރާ އެންމެ ބޮޑު دينار އަކީ އެމީހެއްގެ ޢާއިލާ އަށް ޚަރަދުކުރާ دينار އެވެ އަދި އެމީހަކު الله

ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުން ބޭނުންކުރާ ސަވާރީއަށް ޚަރަދުކުރާ دينار އެވެ. އަދި އެމީހާއާއި އެކު اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރާ ބައިވެރިންނަށް ޚަރަދުކުރާ دينار އެވެ .

291 وعن أُم سلمةَ رضي الله عنها قَالَتْ : قلتُ يا رسولَ الله ، هلْ لي أَجرٌ في بني أبي سلمةَ أن أُنْفقَ عليهم ، ولستُ بتَاركتهم هكَذَا وهكَذَا ، إِنما هم بني ؟ فقال : « نَعم لك أَجر ما أَنْفَقْت عليهم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أُم سلمةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެ ދަރިންނަކީވެސް. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަން ކަލޭގެ އަދި أبو سلمةَ ގެ ކުދިންނަށް (އެބައި އަކަމަނާއި أبو سلمةَ އި އާއި ދަރިކަލުންނަށް ޚިދުމަތްވާ ކުދިންނަށް) خرد ކުރުމުން ތިމަންކަލޭގެ ދޫކޮށް އެބައިމީހުން ހަމަ ތިމަންކަލޭގެ ދަރިންނެވެ ؟ އަދި އެކުދިން خرد ނުކުރާނަމެއް ދޫކޮށް އެބައިމީހުން ދޫކޮށްނުލެވޭނެ ތިމަން ކަލޭގެ ނުކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅު ތިމަން ކަލޭގެ ވަކިކުރާ ކުދިންނެވެ. ދެން އަހުރެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ކަލޭގެ އެކުދިންނަށް ކުރާކަމުގެ خرد ގެ ސަވާބު ކަލޭގެފާނަށް އެބައި ލިބޭނެއެވެ .

292 وعن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه في حديثه الطويل الذي قَدمناه في أَول الْكتَاب في بابِ النية أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال له : « وإِنك لن تُنْفقَ نَفَقَةً تَبتَغي بِها وجه الله إلا أُجِرتَ بها حتى ما تَجعلُ في في امرأَتك » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ سعد بن أبي وقاص ގެ ކިބައިން މި ފޮތުގެ ކުރީގައި نية ގަބޫލުގައި ދާދި ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ باب ގައި ބަޔާންކޮށްދެވިފައިވާ އެ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ . رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެ صحابي އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އަކަމުގައި الله ގެ ވަޖުހުގެ ރިޟާ ބޭނުންވެގެން ތިބާ ކުރާ ކޮންމެ ހޯދުމަށް ޚަރަދެއް خرد ކޮށް ދިން ކޮންމެ ޚަރަދަކަށް ތިބާއަށް ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ. އަނބިމީހާގެ އަނގައަށް ދިން ބުއިކޮޅުވެސް ތިބާ ދެއްވާ ސަދަގާ މިއޮތް ކަމުގެ ކަމެކެވެ .

293 وعن أبي مسعودٍ الْبدري رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «إِذَا أَنْفَقَ الرجلُ على أَهله نفقَةً يحتَسبها فَهي له صدقَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو مسعود البدري ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީ ކަލޭގެފާނުގެ
ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީހަކު އެމީހާގެ ޢާއިލާ އަށް
خرد ކުރާ ހިނދު الله ގެ [illegible] [illegible] [illegible] އެ خرد [illegible] [illegible] صدقة އެއްގެ
ގޮތުގައެވެ .

294 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « كَفي بِالمرء إِثْماً أَن يضيع من يقُوتُ » حديثٌ صحيحٌ رواه أَبو داود وغيره .

وروَاه مسلم في صحيحه بمعنَاه قال : « كَفي بِالمرء إِثْماً أَن يحبِس عمن يملك قُوتَه »

މާތް الله އެދެބަފައިކޮޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ · رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އެމީހާ خرد ކުރަންޖެހޭ މީހުންނަށް خرد ނުކޮށް ދޫކޮށްލުން މީހާ ފާފަވެރި އަކަށް ވުމަށް
ފުދެއެވެ .

295 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « ما من يومٍ يصبح الْعباد فيه إِلا ملَكان ينْزِلان ، فَيقولُ أَحدهما : اللهم أَعط منْفقاً خَلَفاً ، ويقولُ الآخَر : اللهم أَعط ممسكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
[illegible] ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމަލާއިކަތް

ބޭކަލުން ފައިބާވާގޭން ދުނިޔާ ނުކުރައްވާ ދުވަހުއްވާ ދުވަހަށް ގެއި އަރާއިން ދުވަހަކުވެސް ހަނދާން ނުވެއްވާ

. ފަރަ އެއިން އެއްމަނާކުރައްވާ ބޭކަލުން ދުވަހު ކަމަށްވެއްވާ. اللهم އަށް ދެވިއެއް ބޭކަލުންގެ ތަރައްޤީ ހާސިލްކުރައްވާ

! (އަޅުގަނޑުމެން) އަދާކުރާ މީހަކުން ގިނަ ކަމަށްވާނޭ! އަދި އަހުރެ މަޤާމަކީ ބޭކަލުން ދުވަ

ކަމަށްވެއްވާ . اللهم އަށް ދެވިއެއް ބޭކަލުންގެ ތަރައްޤީ ހާސިލްކުރައްވާ ! އަޅުގަނޑު ހިފުއްޓެވުން މީހަކަށް

ވުމުކަމަށްވާނޭ !

296 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « الْيد الْعلْيا خَيرٌ من الْيد السفْلى وابدأْ بمن تَعولُ ، وخَير الصدقَة ما كان عن ظَهرِ غنَى ، ومن يستَعففْ ، يعفه الله ، ومن يستَغْنِ يغْنه الله » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި

ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިގެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިގެ .މަތީގައިވާ

އަތް (އެބަހީ ދޭ މީހާ) ދަށުގައިވާ އަތަށް ވުރެ (އެބަހީ ހޯދާ މީހާ އަތް ވުރެ) ހެޔޮކަން ބޮޑު

ވެގެން ވެއެވެ . އަދި ދީބާ (އެއްގެއަށް ބަލަހައްޓަ) ގެން ދީމާގެ މީހުންގެ ފަރާތުން ފެށުން ފެއްޓެވެ .

އަދި އެންމެ މާތް ވެގެން ވާ ޞަދަޤާތެއް ފެދިގެން ހުރެ ކަށް ޞަދަޤާތެއް.އަދި ސަލާމް ނުދޭނަ

ވީ މަސްއަލަތް ކަށް މީހުން ޤާތް ސަލާމް ޤަބޫލުން ސަލާމްތް الله سبحانه وتعالى

ކައިރިއެވެ. އަދި މިޔާ ގިނަވަރުން ފެއިދަގެނުގެން މަސްއަލަތް ކަށް މީހުން ޤާތް الله

ފެއިދެ ދެއެވެ .

باب الإنفاق مما يحب ومن الجيد

ރުޅި ވަރުގެ މާލުންނާއި ހީވާހެން ކަރުދާ މާލުގެ ހަރުކަތްތައް ދޭހަކަން ބެލެން

ވެގެން ވާ باب

قال الله تعالى (آل عمران 92): {لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون}.

މޮޅު ރަނގަޅު ތަކެތީންނާއި އަދި ތިމާއަށް ކަމުދަނިވި ތަކެތީން ޚަރަދުކޮށް އުޅުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

وقال تعالى (البقرة 267): {يا أيها الذين آمنوا أنفقوا من طيبات ما كسبتم ومما أخرجنا لكم من الأرض، ولا تيمموا الخبيث منه تنفقون}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހޯދި ތަކެތީގެ ތެރެއިން ރަނގަޅު ތަކެތިން ތިޔަބައިމީހުން ޚަރަދުކުރާށެވެ! އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ބިމުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނެރެދެއްވި ތަކެތިން ވެސް ދޭށެވެ. އަދި، އޭއިން ޚަރަދުކުރުމަށްޓަކައި ، ދެރަ ތަކެތި قصد ނުކުރާށެވެ !

297 عن أَنس رضي الله عنه قال : كان أَبو طَلْحةَ رضي الله عنه أَكْثَرَ الأَنْصارِ بِالمدينَة مالاً من نَخْلٍ ، وكان أَحب أَموالِه إِليه بيرحاء ، وكانَتْ مستَقْبِلَةَ المسجدِ وكان رسولُ صلّى اللهُ عليه وسلم يدخُلُها ويشْرب من ماءٍ فيها طَيبٍ قالَ أَنَسٌ : فلما نزلَتْ هذه الآيةُ : { لن تَنَالُوا البِر حتى تُنْفقُوا مما تُحبون } قام أَبو طَلْحةَ إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : يا رسولَ الله إِن الله تَعالى أَنْزَلَ عليْك : { لن تَنَالُوا البِر حتى تُنْفقُوا مما تُحبون } وإِن أَحب مالي إِلي بيرحاء ، وإِنها صدقَةٌ لله تَعالى أَرجو بِرها وذُخْرها عنْد الله تعالى ، فَضعها يا رسول الله حيثُ أَراك الله، فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « بخ ، ذلِك مالٌ رابحٌ ، ذلِك مالٌ رابِحٌ ، وقَدْ سمعتُ ما قُلْتَ ، وإِنِي أَرى أَن تَجعلَها في الأَقْرِبين » فقال أَبو طَلْحةَ : أَفعَلُ يا رسولَ الله ، فَقَسمها أَبو طَلْحةَ في أَقَارِبِه ، وبني عمه. متفقٌ عليه .

وقوله صلّى اللهُ عليه وسلم : « مالٌ رابحٌ » روي في الصحيحين « رابحٌ » و « رايحٌ» بالباء الموحدة وبالياء المثناة ، أَي رايحٌ عليْك نَفْعه ، و « بيرحاء » حديقَةُ نَخْلٍ ، وروي بكسرِ الباء وفتحها

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أَبو طَلْحة އަކީ مدينَة ގެ أَنصاري ގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ކަދުރު ރުއް

އެންމެ ގިނަ عدد އަށް ކަދުރުގަސް ލިބިވަޑައިގަތް ބޭފުޅާއެވެ . އަދި އެ ބޭފުޅާގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން އެންމެ ކަމުދުނު ވަސްތަކީ ބައިރުޙާ ކިޔާ ބަގީޗާއެވެ. އެތަން އޮތީ مسجدالنبوى ގެ ކުރިމަތީގައެވެ . އަދި رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެތަނަށް ވަޑައިގަނެ އެތަނުގެ ފެން ބުއިއްވެވިއެވެ . އަދި އެތަނުގެ ފެނަކީ ރަނގަޅު ފެނެވެ . أنس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . މި آية { لَن تَنَالُوا الْبِر حتى تُنْفقُوا مما تُحبون } ބާވައިލެއްވުމުން أبو طلحة ގެފާނު رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތަޢާލާވަންތަ ވެގެންވާ الله وحي ކުރައްވައިފިއެވެ . { لَن تَنَالُوا الْبِر حتى تُنْفقُوا مما تُحبون } މާނައީ : ތިޔަބައިމީހުން ގެ މުދަލުން އެއްޗެއް ހަރަދުކުރުމަށް ދެން ފަހުން ދެކޭ ތިޔަބައިމީހުން ރަނގަޅަށް ހަމަ ހިނގައިގަތުމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަމަ ކަމުދާ ބޮޑު ހަދިޔާ ޕަޒަމަކަން جزاء އާއި ހަދަޔަށް وأصل ނުވާނެކަން يقين ކުރެވެ. (އަދި أبو طلحة ވިދާޅުވިއެވެ .) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ތިމަންނާގެ ގާތުގައި އެންމެ ކަމުދާ އަދި އެންމެ ލޯބިވާ ބައިރުޙާ އަށް ބޭބޭފުޅާ މުދަލެވެ ތިމާއަށް ހަމަ ކަމަކަށް ތިމަންނާ ތިމަންނާގެ ކަމަށްހޯދަނީ ބައިރުޙާ ދެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ އަދި ތަޢާލާ ގެމާ الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި صدقة ކޮށްލީމެވެ . ތިމަން އެދޭ އެއްޗެއް ކަރާ ހިޔާވެ ثواب އާއި ހެޔޮ ދަރުމަ الله ގެ حضرة ގައި ރައްކާކުރެވޭށެވެ . އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ . ގެމާ الله ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާފައިވާ ގޮތެއް ފަދައިން އެތަނެއް ޖެހޭނެ ކަމެއް ހިންގަވާށެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަޚް ބަޚް! ފައިދާ ހުރި މުދަލެކެވެ ތިޔައީއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ވިދާޅުވުން އަޑު އިވިއްޖެއެވެ . އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ދެކެނީ ތިޔަ މުދާ ކަލޭގެފާނުގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް صدقة ކުރެއްވުމެވެ . ދެން أبو طلحة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ. ތިމަންނަ ތިގޮތަށް ހަމަ ކަމެއް ކުރާނަމެވެ . ދެން (އަބޫޠަލްޙާ) أبو طلحة އެ ބަގީޗާ ބައްޕާގެ ދަރިކޮޅުގެ އަދި ގާތް ތިމާގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި ބަހާލައިދެއްވިއެވެ .

بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة

މިހާގެ އަނބިންނަށާއި ، އަދި މިހާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ފުރާވަރަށް ގޮސް ފައިވާ ދަރިންނަށާއި އަދި މިހާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް ، الله އަށް ކިޔަމަން ވުމަށް އަމުރު ކުރުމާއި ، އެކަލާނގެއަށް އުރެދުންގެބިރުން އަމުރު ކުރުމާއި އަދި އެއިން [illegible] ކަންތައް ކުރާން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަންތައް ކުރާން [illegible] [illegible] އަދި ނަހީ ކުރެވިގެންވާ ކަމެއް ކުރުން އެކަށީގެންވާ މަސައްކަތްކުރުމާއި [illegible] ކަންތައް [illegible] މިހާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަންތައް [illegible] [illegible] ބަޔާން ކޮށްދޭ **باب**

قال الله تعالى (طه 132): {وأمر أهلك بالصلاة واصطبر عليها}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނަށް ނަމާދު ކުރުމަށް أمر ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ކެތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ !

وقال تعالى (التحريم 6): {يا أيها الذين آمنوا قوا أنفسكم وأهليكم ناراً}

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކާއި ، ތިޔަބައިމީހުންގެ أهلވެރިން ، ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ !

298 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : أَخذ الحسن بن علي رضي الله عنْهما تَمرةً من تَمرِ الصدقَة فَجعلها في فيه فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « كُخْ كُخْ ، إِرمِ بِها ، أَما علمتَ أَنا لا نأْكُلُ الصدقةَ ،؟ » متفق عليه .

ކާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوهريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ކާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި علي ގެ ފާނުގެ ދަރިކަލުން حسن ގެ ފާނު (ކުއްޖުރު އިރު) زكاة ގެ ކަދުރުން ކަދުރު ކޮޅެއް ނަންގަވާ އަނގައަށް ލެއްވިއެވެ . ފަހެ رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އައްޗި ! އައްޗި ! (ހަޑިއެއްޗެކޭ)

މިވައްބާޅާރެވެ. ކިރިށްބޯހޯ ! ދަރިފުޅުން ނޯކުނީހޯ ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެން (އެބަރީ
محمد ގެ އާލުގެ އަހަރު ބައިމުން) صدقة ނުކަވަރުއެވެ .

وفي روايةٍ : « إنا لا تَحل لنَا الصدقةُ » وقوله : « كخْ كخْ » يقالُ بإسكانِ الخَاء ، ويقَالُ بكسرِها مع التنْوينِ وهي كلمةُ زجر للصبِي عن المستَقذَرات ، وكان الحسن رضي الله عنه صبِياً .

299 وعن أبي حفْصٍ عمر بن أبي سلمةَ عبد الله بن عبد الأسد : ربيبِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : كُنْتُ غُلاماً في حجرِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، وكانَتْ يدي تَطيشُ في الصحفَة ، فقال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا غُلامُ سم الله تعالى ، وكُلْ بِيمينك، وكُل مما يليك » فما زالَتْ تلْك طعمتي بعد . متفقٌ عليه .

« وتَطيش » : تَدور في نَواحي الصفحة .

رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ފުށް ދަރިފުޅު (ކުންޏަތަކީ) ابو حفْص (ނަމަކީ) عمر
بن أبي سلمةَ عبد الله بن عبد الأسد ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ގަރިފުކައި رسول الله صلّى اللهُ
عليه وسلم ގެ ބާރުމުގެ ދަށުގައި ހުރީމެވެ . އަތި ކާއިރު ތިމަންނަ ތަށީގެ އެތަން މިތަނުން
ނަގައިގެން ކާކުރީމެވެ . ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް (ކާން ފަށާއިރު
ބިސްމިއްލާ) (އަޅުގަނޑު ފިޔަވާދާ) حديث ކުރައްވައިދެއެވެ . އޭ ކުއްޖާ ދަރިފުޅުވާއެވެ ! (ދަރިފުޅު
) ކާއިރު ބިސްމިލް ކިޔާށެވެ . އަދި ދަރިފުޅު ގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި ކައިރީގެ އަށްމުން
ދަރިފުޅާއި ކައިރި ފުރާތުން ކަމުން ގެންދާށެވެ.(އެ صحابي ވިދާޅުވެއެވެ.)އޭރުން ފަށައި
ތިމަންނަކައިން ބައްޔާ އަގޮސް މީހުންނެވެ.

300 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « كُلكُم راعٍ ، وكُلكُم مسئولٌ عن رعيته ، والإِمام راعٍ ، ومسئولٌ عن رعيته ، والرجلُ راعٍ في أَهله ومسئولٌ عن رعيته ، والمرأةُ راعيةٌ في بيت زوجِها ومسئولة عن رعيتها ،

والخَادم راعٍ في مال سيده ومسئولٌ عن رعيته ، فكُلكُم راعٍ ومسئولٌ عن رعيته» متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއެހީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ އެމީހާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު (قيامة ދުވަހުން) ސުވާލުކުރެވޭނެ މީހުންނެވެ. ވެރިޔާއަކީ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު އޭނާ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ފިރިހެނާއަކީ އޭނާގެ (اهل ބައިތުން) ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު އޭނާކުރެން ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނާއަކީ އެކަނބުލޭގެ ފިރިމީހާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު އެކަނބުލޭގެ އާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. خادم މީހާއަކީ އޭނާގެ ސާހިބު މީހާގެ މުދާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ އެއްޗަކާއި މެދު އޭނާއާއި ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު قيامة ދުވަހުން އެމީހަކާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.

301 وعن عمرو بن شُعيب ، عن أَبيه ، عن جده رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « مروا أَولادكُم بِالصلاة وهم أَبنَاء سبع سنين ، واضربوهم علَيْها وهم أَبنَاء عشْرٍ ، وفرقُوا بينَهم في المضاجعِ » حديثٌ حسن رواه أبو داود بِإِسنادٍ حسنٍ

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عمرو بن شُعيب އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅުގެ ކިބައިން އަދި އެ ބައްޕާފުޅުގެ ކާފާފުޅުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަރިންގެ

عمرން ހަތް އަހަރު ފުރުމުން ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރުކުރާށެވެ . އަދި ދިހަ އަހަރު ވުމުން އެކުދިންގެ ބަންމަތި ވަކިވަކިން ބަހައްޓާށެވެ .

302 وعن أبي ثُريةَ سبرةَ بن معبدٍ الجهني رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « علموا الصبي الصلاةَ لِسبع سنين ، واضربوه عليها ابن عشْرِ سنين » حديث حسنٌ رواه أبو داود ، والترمذي وقال حديث حسن .

ولفْظُ أبي داود : « مروا الصبي بالصلاة إِذَا بلَغَ سبع سنين » .

މާތް الله ރުއްސެވުން ދެއްވި أبو ثُرية سبرةَ بن معبد الجهني ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ކުދިންނަށް ހަތް އަހަރު ފުރުމުން ނަމާދު ކުރަން ދަސްކޮށްދޭށެވެ . އަދި ދިހަ އަހަރު ފުރުމުން (ނަމާދު ނުކޮށްފިނަމަ) އަދަބު ދޭށެވެ .

އަދި أبو داود ގެ نصގައި ވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުދިން ހަތް އަހަރަށް ފުރުން ނަމާދު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރާށެވެ .

باب حق الجار والوصية به

އަވަށްޓެރިންގެ حق ތަކާއި އެބައިމީހުން ނަށް ހެޔޮ ކޮށް ހިތުމަށް ކުރެވިފައިވާ وصية ތެއް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 36): {واعبدوا الله ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً وبذي القربى، واليتامى، والمساكين، والجار ذي القربى، والجار الجنب، والصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

ތިޔަބައިމީހުން ، الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ ! އަދި ، އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ!އަދި ، މައިންބަފައިންނަށާއި ، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި ، يتيم ންނަށާއި ، مسكينންނަށާއި ، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި ، ކައިރި އެކުވެރިޔާއަށާއި ،

ދަތުރުވެރިޔާ އަޔާއި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިތުން ދެވެންހާ އަޑުއަހަން ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ!

303 وعن ابنِ عمر وعائشةَ رضي الله عنهما قَالا : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « ما زالَ جِبريلُ يوصيني بِالجارِ حتى ظَنَنتُ أَنه سيورثُه » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمر ގެފާނާއި عائشةَ ގެފާނު ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަވަށްޓެރިޔާއަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް جِبريلُ ގެފާނު ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް وصية ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއ ބޮޑުކަމުން އަވަށްޓެރިޔާ ވާރުތަ ވެރިއަކަށް ވެދާނެހެން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ހީވެގެން ދިޔައެވެ .

304 وعن أبي ذر رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا أَبا ذرّ إِذا طَبخْتَ مرقةً ، فَأَكْثر ماءها ، وتَعاهد جِيرانَك » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو ذرّ ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ” ابو ذرّ އެވެ . ތިބާ ރިހަ ކައްކާނަމަ އޭގެ ފެން އިތުރު ކުރާށެވެ . އަދި ތިބާގެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް އޭގެން حصة ކުރާށެވެ .

وفي رواية له عن أبي ذرّ قال : إن خليلي صلّى اللهُ عليه وسلم أَوصاني : « إِذا طبخْتَ مرقاً فَأَكْثر ماءه ثُم انْظُر أَهلَ بيتٍ من جيرانك ، فَأَصبهم منْها بِمعروفٍ » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ابو ذرّ ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ خليل(ރަޙްމާ) صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ ރިހަ ކައްކާނަމަ އޭގެ ފެން އިތުރު ކުރާށެވެ . ދެން އަވަށްޓެރިންގެ ތެރެއިން ގެއެއް ބަލާފައި އެގޭގެ މީހުންނަށް ހެޔޮގޮތުގައި ދޭށެވެ .

305 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « والله لا يؤْمن ، والله لا يؤْمن ، » قيلَ : من يا رسولَ الله ؟ قال : « الذي : لا يأْمن جاره بوائِقَه» متفق عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي އާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މާތްالله ގަންދެއްވައި ހުވާ ކޮށްބުނަމެވެ . އެމީހާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ . މާތް الله ގަންދެއްވައި ހުވާ ކޮށްބުނަމެވެ . އެމީހާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ. ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެއީ ކާކު ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެމީހެއްގެ އުނދަގުލުން އަވަށްޓެރިޔާ ސަލާމަތް ނުވާމީހާއެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : « لا يدخُلُ الجنة من لا يأْمن جاره بوائِقه » .

« الْبوائِقُ » الْغَوائِل والشرور .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެމީހެއްގެ އުނދަގުލުން އަވަށްޓެރިޔާ ސަލާމަތް ނުވާ މީހާ ސުވަރުގެ ނުވަންނަ ހުއްޓެވެ .

306 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا نساء المسلمات لا تَحقرن جارةٌ لجارتها ولو فرسن شَاةٍ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى(އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابوهريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مسلم އުޚުތުންނޭވެ! ތިޔަކަނބަލުން ތިމާގެ އަވަށްޓެރި އެއް أخت އަކަށް [illegible] އަނެއް أخت އަކަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ގޮތުން ނުދެކޭށެވެ .

307 وعنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : لا يمنَع جارٌ جاره أَن يغْرِز خَشَبةً في جِداره » ثُم يقُولُ أَبو هريرة : مالي أَراكُم عنْها معرِضين ، والله لأرمين بها بين أَكْتَافكُم . متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް اللهރުއްސުވާން ލެއްވި ابوهريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަވަށްޓެރިޔަކު އަނެއް އަވަށްޓެރިޔާގެ ފާރުގައި ވަލަރު ގަނޑެއް ހަރުކުރުމުން (އެއިން އުނދަގޫ ވިޔަދުގައި ވިޔަސް) އަނެއް އަވަށްޓެރިޔާ އެކަން މަނާ ނުކުރާ ހުއްޓެވެ .

އެއަށްފަހު ابو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ . މި ސުންނަތުން ތިޔަބައިމީހުން ފުރަގަސްދޭތީ ފެންނަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ . މި ސުންނަތް އަމަލު ކުރުމުގެ ޖެހުމާ އަހަރެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮނޑުގެ ދެމެދުގައި އަޅާނަމެވެ.

روى « خَشَبه » بالإِضافَة والجمع ، وروي « خَشبةً » بالتنْوين علَى الإِفْراد . وقوله: مالي أَراكُم عنْها معرِضين : يعني عن هذه السنة .

308 وعنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من كَان يؤْمن بالله والْيومِ الآخِر، فَلا يؤْذ جاره ، ومن كَان يؤْمن بِالله والْيومِ الآخرِ ، فَلْيكرِم ضيفه ، ومن كَان يؤْمن بِالله والْيومِ الآخرِ ، فَليقُلْ خيراً أَو لِيسكُتْ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް اللهރުއްސުވާން ލެއްވި ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ايمان ވާ މީހާ ފަހެ އޭނާގެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް އުނދަގޫ ނުދޭހުއްޓެވެ . الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ايمان ވާ މީހާ ފަހެ އޭނާގެ މެހުމާނަށް ހަދިޔާ ދޭހުއްޓެވެ . އަދި الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ايمان ވާ މީހާ ފަހެ ހެޔޮ ބަހެއް ބުނާހުއްޓެވެ . ނުވަތަ ހަމަ ހިމޭންވެ ހުންނާހުއްޓެވެ.

309 وعن أبي شُريح الخُزاعي رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «من كان يؤمن بِالله والْيومِ الآخرِ ، فَلْيحسن إِلى جارِه ، ومن كان يؤْمن بِالله واليومِ الآخرِ فَلْيكْرِم ضيفه، ومن كان يؤمن بالله واليومِ الآخرِ فَلْيقُلْ خيراً أَو لِيسكُتْ » رواه مسلم بهذا اللفظ، وروى البخاري بعضه .

ދާއް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو أبو شُريح الخُزاعي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ފުރިހަމަކަމަން
ايمان ވާ މީހާ އަވަށްޓެރިޔާއަށް احسان ތެރިވާ ހުއްޓެވެ . އަދި الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް
ފުރިހަމަކަމަން ايمان ވާ މީހާ مهمان ނަސަރަން ކަކާރިވާ ހުއްޓެވެ. އަދި الله އާއި آخرة އަށް
ދުވަހަށް ايمان ވާ މީހާ ހެޔޮ ބަސް ބުނާ ހުއްޓެވެ. ނުވަތަ ހަމަހިމޭނުން ހުއްޓެވެ.

310 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قلت : يا رسول الله إِن لي جارين ، فَإِلى أَيهما أُهدى؟ قال : « إلى أَقْربهما منْك باباً » رواه البخاري .

ދާއް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ
ވިދާޅުވިއެވެ.ޔަމަން ކަމަނާ ދަންނަވާފައެވެ . އޭ الله ގެ رسول އާ އަހަރެ . ޔަމަން ކަމަނާގެ ދެ
އަވަށްޓެރިން ވެއެވެ . އަދި ޔަމަން ކަމަނާ هدية ކުރުމުގައި އެދުރިއްޖެ ކުރުން
އިސްކަން ދޭނީ ކޮން ކާކަށް ތޯއެވެ . حديث ކުރައްވައިފައެވެ އެދުރިއްޖެ ކުރުން ކަމަނާގެ ގެގެ
ދޮރާއްޖެއި އެންމެ ކައިރި މީހާ އަށެވެ.

311 وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: « خَير الأَصحاب عنْد الله تعالى خَيرهم لصاحبِه ، وخَير الجيران عنْد الله تعالى خيرهم لجارِه » رواه الترمذي وقال : حديث حسن

ދާއް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވައިފައެވެ.ދާއް

الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ ރަނގަޅު އަވަށްޓެރީންނަކީ އެބައެއްގެ އަވަށްޓެރީންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާ މީހުންނެވެ .

باب بر الوالدين وصلة الأرحام

މައިންބަފައިންނަށް ކަމޭހިތުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމާއި އަދި މިކަންތައްތަކުން ލިބޭ ފައިދާތައް ބަޔާން ކުރެވިގެންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 36): {واعبدوا الله ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً، وبذي القربى، واليتامى، والمساكين، والجار ذي القربى، والجار الجنب، والصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ، الله ގެ ޢިބާދަތް އަޅުކަން ކުރާށެވެ ! އަދި ، އެކަލާނގެ ޢިބާދަތް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ ! އަދި ، މައިންބަފައިންނަށާއި ، ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށާއި ، يتيم ންނަށާއި ، مسكينންނަށާއި ، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި ، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި ، ކައިރި އެކުވެރިޔާ އަށާއި ، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ !

وقال تعالى (النساء 1): {واتقوا الله الذي تساءلون به، والأرحام}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!

وقال تعالى (الرعد 21): {والذين يصلون ما أمر به أن يوصل} الآية.

އަދި އެއުރެންނީ ، ގުޅުވައިލުމަށް الله **أمر** ކުރައްވައިފައިވާ ކަންތައްތައް ގުޅުވާ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (العنكبوت 8): {ووصينا الإنسان بوالديه حسناً}.

އިންސާނާ އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وصية ކޮށް امر ކުރެއްވީމެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 23، 24): {وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه، وبالوالدين إحساناً، إما يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما فلا تقل لهما أف، ولا تنهرهما، وقل لهما قولاً كريماً، واخفض لهما جناح الذل من الرحمة، وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيراً}.

އެކަލާނގެ އަށް މެނުވީ ، ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަން ނުކުރުމަށާއި ، މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ކަނޑައެޅުއްވައި އެންގެވިއެވެ . އަދި ދެމީހުންކުރެ އެކަކު ، ނުވަތަ އެދެމީހުން ތިބާގެ ގާތުގައި ތިބެ ، މުސްކުޅިވާ ހަމައަށް ފޯރައްޖެނަމަ ، އެދެމީހުންނަށް أف ވެސް ނުބުނާށެވެ! (އެބަހީ : ނުރުހުމުގެ ހިތަންމުގެ ކުޑަ ބަހެއްވިޔަސް ނުބުނާށެވެ!) އަދި އެދެމީހުންނަށް ، އަޑުހަރުކޮށް ނުގޮވާށެވެ! އަދި މާތް ބަހަކުން އެދެމީހުންނަށް ބަސްބުނާށެވެ! އަދި އޯގާވެރިވުމުގެ ގޮތުން ، ނިކަމެތިކަމުގެ ފިޔަ ، ތިބާ އެ ދެމީހުންނަށްޓަކައި ތިރިކޮށްލާށެވެ! އަދި ބުނާށެވެ! އަޅުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގޯވެ! ކުޑަކުއްޖަކު ކަމުގައި މިއަޅާ ވިދުވަހު ، އެދެމީހުން މިއަޅާ ބަލައި ބޮޑުކުރި ފަދައިން ، އެދެމީހުންނަށް رحمة ލައްވަވާނދޭވެ!

وقال تعالى (لقمان 14): {ووصينا الإنسان بوالديه؛ حملته أمه وهناً على وهن، وفصاله في عامين، أن اشكر لي ولوالديك}.

އަދި އިންސާނާ އަށް، އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް (ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް) ތިމަންރަސްކަލާނގެ وصية ކުރެއްވީމެވެ . އޭނާގެ މައިމީހާ ބަލިކަށިކަމުގެ މައްޗަށް ، ބަލިކަށިކަމާ ކަމާއި ބަނޑުގައި އޭނާ އުފުލިއެވެ . އަދި އޭނާ ކިރު ބުއިން ވަކިކުރަނީ ، ދެއަހަރުތަކެވެ . (ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ކުރެއްވީމެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށާއި ، ތިބާގެ މައިންބަފައިންނަށް شكر ކުރާށެވެ . އަނބުރި رجوع ވުން ވަނީ ، ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ .

312 عن أبي عبد الرحمن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال : سأَلتُ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم: أَي الْعمل أَحب إلى الله تَعالى ؟ قال : « الصلاةُ على وقْتها » قُلْتُ : ثُم أَي ؟ قال: «بِر الْواِلدين » قلتُ : ثُم أَي ؟ قال : «الجِهاد في سبِيل الله » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو عبد الرحمن عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ތިމަންނަ ސުވާލު ކުރެއްވީމެވެ . الله އަށް އެންމެ ލޯބިވެވިކަން ބޮޑުވެގެންވާ عمل ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާ ކުރުމެވެ . ތިމަން ދެންނެވީމެވެ . ދެން ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމެވެ . ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމެވެ .

313 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا يجزِي ولدٌ واِلداً إِلا أَن يجِده مملُوكاً ، فَيشْتَرِيه ، فَيعتقَه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ދަރިއަކަށް ހޯދާ ކަމެއްގެ ޖަޒާގެ ބޮޑުކަމަކީ އޭނާގެ ބައްޕައަކަށް ބަދަލުގައި ނުދެވޭނެއެވެ. އެހެނެއް ނަމަވެސް އޭނާ އަޅުވެތި ކަމުގެ ދަރަޖައި ހުއްޓާ ފެނިގެން ގަނެ މިނިވަންކޮށް ދިނުމުން (އަޅަށްވެނީ އަދުހަރީގެ ފުރާނަމުން އާ ބައްޕައަށް) ދޫކޮށް بدل އަދާކުރެވޭ .

314 وعنه أيضاً رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « من كَان يؤْمن بِالله والْيومِ الآخرِ ، فَلْيكْرِم ضيفَه ، ومن كان يؤْمن بِالله والْيوم الآخر ، فَلْيصل رحمه ، ومن كَان يؤْمن بِالله والْيومِ الآخرِ ، فلْيقُلْ خيراً أَو لِيصمتْ » متفقٌ عليه.

އަދިވެސް އެ صحابى (އެބަހީ މާތް اللهރުއްސުން ލެއްވި ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ފުރިހަމައަށް އީމާންވާމީހާ ފަހެ އޭނާގެ مهمان އަށް

ކަމޭހިތާ ހުއްޓެވެ . އަދި الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ފުރިހަމައަށް އީމާންވާމީހާ ފަހެ
އެމީހާގެ ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާ ހުއްޓެވެ . އަދި الله އާއި آخرة އަށް
ދުވަހަށް ފުރިހަމައަށް އީމާންވާމީހާ ފަހެ ހެޔޮ ވާހަކަ ދައްކާ ހުއްޓެވެ . ނުވަތަ ހަނު
ހުންނަން ހުއްޓެވެ .

315 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن الله تَعالى خَلَقَ الخَلْقَ حتى إِذَا فَرغَ منْهم قامت الرحم ، فَقَالَتْ : هذا مقام الْعائِذ بِك من الْقَطيعة ، قال : نَعم أَما تَرضين أَن أَصل من وصلك ، وأَقْطع من قَطعك ؟ قالت : بلى ، قال فذاك ، ثم قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : اقرءوا إِن شئتُم : { فهل عسيتم إِن تَوليتُم أَن تُفسدوا في الأرض وتُقطعوا أَرحامكُم صلّى اللهُ عليه وسلم أُولَئِك الذين لعنَهم الله فَأصممهم وأَعمى أَبصارهم } [محمد : 22 ، 23] متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލައްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މާތް
الله سبحانه وتعالى خلق ތައް އުފައްދަވައި ނިންމަވުމުން އިރާދަ ކުރެއްވި ހިނދު ر حم
ތެދުވުނެވެ . ފަހެ (އެކަނބަލުން) ދެންނެވިއެވެ . މިއީ [illegible] حضرةން ތިމާގެ
ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދި [illegible] . އެކަލާނގެ وحي
ކުރެއްވިއެވެ. އާން ރަނގަޅެވެ. ތިބާއާއި ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާމީހާއާ
ގުޅުން ކަމުގެ ތިމާގެ [illegible] އަދި [illegible] [illegible] رحم [illegible]
ކަނޑާލައިފިނަމަ ތިމަން ކަލާނގެ [illegible] [illegible] [illegible] ، މިންވަރު
[illegible] [illegible] [illegible]؟ رحم [illegible] . [illegible] . [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] ފަހެ رسول الله صلّى
اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] اله ގެ وحي [illegible]{
فهل عسيتم إِن تَوليتُم أَن تُفسدوا في الأرض وتُقطعوا أَرحامكُم صلّى اللهُ عليه وسلم أُولَئِك
الذين لعَنهم الله فَأصممهم وأَعمى أَبصارهم }) آيه ގެ تلاوة ކުރައްވަން [illegible] [illegible] .
މިآيه ގެ މާނައަކީ:- ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ހިނދެކެވެސް އެއްފަދައިން ތިމަބައިމީހުން ބިމުގައި ފަސާދަކޮށް އަދި ތިމަބައިމީހުންގެ
މުދަލުގައި ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑައިލުމުން ގާތްތިމާގެން ތެ ނުވުން ހެއްޔެވެ .
އެބައިމީހުންނަށް ގޮތް ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކޮށްވިއެވެ . ދެން އެބައިމީހުން ބިޔަ ކަމަށް ކިޔަވާދެއްވިއެވެ.
އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކަނޑައިލުމާ ދުރުވި އެވެ .

وفي رواية للبخاري : فقال الله تعالى : « من وصلَك ، وصلتُه ، ومن قطَعك قطعتُه

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ ﷲ سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.
ތިބާއާއި ގުޅޭ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަލުކުރާ މީހަކާ ގުޅުން ބަހައްޓާނަމާއި رحم ކަނޑައިލާ
މީހަކާއި ގުޅުން ކަނޑައިލާނަމެވެ . އަދި ގުޅޭ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑައިލާ މީހާ
ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގުޅުން ބަހައްޓާ މީހަކާ ގުޅުން ބަދަލުކުރާނަމާއި ކަނޑައިލާ މީހާ
ކަނޑައިލާނަމެވެ.

316 وعنه رضي الله عنه قال : جاء رجلٌ إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : يا رسول الله من أَحقّ الناس بحسن صحابتي ؟ قال : « أُمك » قال : ثُم من ؟ قال: « أُمك » قال : ثُم من ؟ قال : « أُمك » قال : ثُم من ؟ قال : « أَبوك » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ހުރައިރާ) ﷲ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ ابوهريرة ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ .
ފިރިހެނެއް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް އައިސް ދެންނެވިއެވެ . ދެން އޭނާ
ދެންނެވިއެވެ . އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތުގައި އެކުވެރިވާން حق ވާނީ
ކޮންމީހަކުހެއްޔެވެ؟ حديث ގައި ވަނީ ކަލޭގެ މަންމައެވެ. ބުނެވުނީ ދެން ކޮންމީހެއް .
ދެންނެވިއެވެ . ދެން ކޮންމީހަކުހެއްޔެވެ؟ حديث ގައި ވަނީ ކަލޭގެ މަންމައެވެ . ދެން
ދެންނެވިއެވެ . ދެން ކޮންމީހަކުހެއްޔެވެ؟ حديث ގައި ވަނީ ކަލޭގެ މަންމައެވެ . ދެން
ދެންނެވިއެވެ . ދެން ކޮންމީހަކުހެއްޔެވެ؟ حديث ގައި ވަނީ . ކަލޭގެ ބައްޕައެވެ .

وفي رواية : يا رسول الله من أَحق الناس بِحسن الصحبة ؟ قال : « أُمك ثُم أُمك ، ثُم أُمك ، ثم أَباك ، ثُم أَدنَاك أَدنَاك » .

« والصحابة » بمعنى : الصحبة . وقوله : « ثُم أباك » هكذا هو منصوب بفعلٍ محذوفٍ، أي ثم بر أَباك وفي رواية : « ثُم أَبوك » وهذا واضح .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެކުއުޅުމުގައި އެންމެ ހެޔޮކޮށް ހިތުން حقކަން ބޮޑުގެންވަނީ ކާކަށް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މަންމައެވެ. ދެންވެސް ތިބާގެ މަންމައެވެ.އެއަށްފަހު ތިބާގެ ބައްޕައެވެ. ދެން ތިބާއި އެންމެ ކައިރި މީސްތަކުންނެވެ .

317 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « رغم أَنْفُ ، ثُم رغم أَنْفُ ، ثُم رغم أَنف من أَدرك أَبويه عنْد الْكبرِ ، أَحدهما أَو كلاهما ، فَلم يدخل الجنةَ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް اللهރުއްސެވުން ލެއްވި ابوهريرة)ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކަށްޓަކައި ނިކަމެތިކަން ހުއްޓެވެ . އަދިވެސް އެމީހަކަށްޓަކައި ނިކަމެތިކަން ހުއްޓެވެ. އަދިވެސް އެމީހަކަށްޓަކައި ނިކަމެތިކަން ހުއްޓެވެ. އެމީހަކީ މައިންބަފައިން [illegible] އެދެމީހުން ކުރެ އެކަކު މުސްކުޅި حال ގައި [illegible] ލިބިފައި އެމީހުންނަށް خدمة ކޮށްގެން ސުވަރުގެ ނުލިބޭ މީހާއެވެ.

[illegible]. رغم أنْف ގެ [illegible]. އޭގެ މާނައީ ނިކަމެތިކަން ހުއްޓެވެ.

318 وعنه رضي الله عنه أن رجلاً قال : يا رسول الله إن لي قَرابةً أصلُهم ويقْطَعوني ، وأحسن إليهم ويسيئُون إلي ، وأحلُم عنهم ويجهلُون علي ، فقال : « لئِن كُنْتَ كما قُلْتَ ، فَكَأنما تُسفهم المل ، ولا يزالُ معك من الله ظهيرٌ عليهم ما دمتَ على ذَلك » رواه مسلم .

« وتسفهم » بضم التاء وكسر السين المهملة وتشديد الفاء . « والمل » بفتح الميم ، وتشديد اللام وهو الرماد الحار : أي كأنما تُطْعمهم الرماد الحار وهو تَشْبِيهٌ لِما يلْحقُهم من الإثم بما يلْحقُ آكلَ الرماد من الإثم ، ولا شئَ على المحسن إليهم ، لكن ينَالهم إثمٌ عظَيمٌ بتَقْصيرهم في حقه ، وإدخَالِهم الأذَى عليه، والله أعلم .

އަދި އެ صحابي ([illegible] [illegible] الله [illegible] [illegible] ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ގާތް ތިމާގެ މީހުން ވެއެވެ . ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި [illegible] ގާތް ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަހައްޓަމުވެ . އަދި އެމީހުން ތިމަންނަ އާއި މެދު ގާތް ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑައެވެ . އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނަށް احسان ތެރިވަމުވެ . އަދި އެމީހުން ތިމަންނައަށް [illegible] [illegible] [illegible] ކުރެއެވެ . އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި [illegible] [illegible] ކެތް [illegible]. އަދި އެމީހުން ތިމަންނަ އާއި މެދު ނުބައި ގޮތް [illegible]. [illegible] حديث [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެމީހުންނަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الله ގެ حضرة ން نصر [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެއެވެ .

319 وعن أنسٍ رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من أحبَ أن يبسط له في رزقه ، وينْسأَ له في أثره ، فَليصل رحمه » متفقٌ عليه .

ومعنى « ينسأَ له في أثَره » : أي : يؤخر له في أجله وعمرِه .

[illegible] الله [illegible] [illegible] [illegible] أنس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ رزق ގައި [illegible] ބަރަކާތް

ފެނަވެ އަދި އެމީހެއްގެ عمر ގައި ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް އެދޭ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަމުގެ
ގުޅުން ބަދަހި ކުރާ [illegible] .

320 وعنه قال : كان أَبو طلْحة أَكْثَر الأنصار بِالمدينَة مالاً من نَخْلٍ ، وكان أَحب ّأموالِه بِيرحاء ، وكَانتْ مستقْبِلَة المسجِدِ ، وكَان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يدخُلُها، ويشْرب من ماءٍ فيها طَيبٍ ، فلما نَزلتْ هذه الآيةُ : { لن تَنَالُوا الْبِر حتى تُنْفقُوا مما تُحبون } [آل عمران: 92] قام أَبو طلْحة إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : يا رسولَ الله إِن الله تَبارك وتعالى يقول : { لن تَنَالُوا الْبِر حتى تُنْفقُوا مما تُحبون } وإِن أَحب مالى إِلي بِيرحاء ، وإِنها صدقَةٌ لله تعالى، أَرجو بِرها وذُخْرها عنْد الله تعالى ، فَضعها يا رسول الله حيثُ أَراك الله. فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « بخٍ ، ذلِك مالٌ رابِحٌ ، ذلِك مالٌ رابِحٌ ، وقَد سمعتُ ما قُلْتَ ، وإِني أَرى أَن تَجعلَها في الأَقْرِبِين » فقال أَبو طَلْحة : أَفعلُ يا رسول الله ، فَقَسمها أَبو طلْحة في أَقارِبِه وبني عمه . متفقٌ عليه .

وسبق بيان أَلْفَاظه في بابِ الإِنْفَاق مما يحب.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو طلحة އަކީ مدينة ގެ أنصاري ގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ކަދުރު ރުއް އެންމެ ގިނަ عدد އަށް ލިއްބެވި ބޭކަލެކެވެ. އަދި [illegible] ތެރެއިން އެ ބޭކަލަކަށް އެންމެ ކަމުދެނިވި އަދި ލޮބިވެތިކަން [illegible] [illegible] [illegible] ނަމަކަށް [illegible] ކަދުރު ދަނޑެވެ. އެދަނޑު އޮތީ مسجِدالنبوى ގެ ކުރުމަތީގައެވެ . އަދި رسول الله صلّى الله عليه وسلم އެދަނޑަށް ވަދެ [illegible] . އަދި އެދަނޑުގެ ފެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . أنس ގެ ފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ . މި آيةُ (لَن تَنَالُوا الْبِر حتى تُنْفقُوا مما تُحبون) ބާވާލެއްވުނުމާ أبو طلحة ގެ ފުޅުން رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله وحي ކުރެއްވެވިއެވެ . { لَن تَنَالُوا الْبِر حتى تُنْفقُوا مما تُحبون } މާނައީ : ތިޔަބައިމީހުން ގެ މުދަލުން [illegible] ތިޔަބައިމީހުން ގެ ލޮބިވެތި ބޮޑުވެގެންވާ ތަކެތި [illegible] [illegible] ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible]

ކަމުގެ ފުރިހަމަ جزاء އާއި ހަމަތަން وأصل ނުވެވޭނެކަން يقين ކުރެވޭ. (އަދި أبو طلحة ވިދާޅުވިއެވެ .) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ތިމަންނަގެ ގާތުގައި އެންމެ ކަމުދެނިވި އަދި އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑު ވެގެންވާ މުދަލަކީ ބީރުޙާ ނަމަކަށް ކިޔުނު ތިމަންނަގެ ކަދުރު ދަނޑެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ އެކަދުރު ދަނޑު މާތް الله سبحانه وتعالىއަށް ޓަކައި صدقة ކޮށްލީމުއެވެ . ތިމަން އަދާ އުއްމީދު ކުރަނީ އެކަމުގެ ثواب އާއި ހެޔޮ ދަރުމަ الله ގެ حضرة ން ލިބޭނެކަމަށެވެ . އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ! މާތް الله ކަލޭގެފާނުން ދައްކަވާފައިވާ މަގުން ފެނިވަޑައިގަންނަވާ ގޮތުގެ މަތީން އެދަނޑުގެ ކަންތައް ކުރިއަށް ގެންދަވާށެވެ . ފަހަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بَخٍ ކިޔުއްވިއެވެ. ހާދަހާ ރަނގަޅާ! ފައިދާ ހުރި މުދަލަކީ މިއީ މިއީ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބާ ތިޔަ ވިދާޅުވި ވިދާޅުވުން އަޑު އިވިއްޖެއެވެ . އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކެނީ ތިބާ އެދަނޑު ތިބާގެ ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށް صدقة ކޮށްދިނުމަށެވެ . ފަހަ أبو طلحة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާ އެވެ. ތިމަންނަ އެގޮތަށް ތި ކަންތައް ކުރާނަމެވެ . ފަހަ (އެއަށްފަހު) أبو طلحة އެދަނޑު އެކަމާ ބޭބެބޭބެ ގެ ދަރިކޮޅުންނާއި އަދި ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށް ބަހާލައްވާ ދެއްވިއެވެ .

321 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال: أَقْبَلَ رجلٌ إِلى نَبِي الله صلّى اللهُ عليه وسلم، فقال: أُبايعك على الهجرة والجِهاد أَبتَغي الأجر من الله تعالى . قال: « فهلْ من والديك أَحدٌ حي ؟ » قال : نعم بل كلاهما قال : « فَتَبتَغي الأَجر من الله تعالى؟» قال : نعم . قال : « فَارجع إِلى والديك ، فَأحسن صحبتَهما . متفقٌ عليه .

وهذا لفْظُ مسلمٍ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ބޭކަލަކު ސަލާމާއި ސަލާމުދޭގޮތަށް نبي ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހަ ދެންނެވިއެވެ. الله ގެ حضرةން ހޯދާ اجر ލިބިގަތުމަށްޓަކައި هجرة ކުރުމަށާއި جهاد ކުރުމަށް ނިޔަތުގައި ކަލޭގެފާނާ بيعة ހިފުން ބޭނުމެވެ. އަރިހަށްދެން حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މައިންބަފައިން ގެ ތެރެއިން މީހަކު ދުނިޔޭގައި އެބަހުރި ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . އާދޭހެވެ . އަދި [illegible] . އެދެމީހުންވެސް އެބަ ތިއްބެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ތިބާގެ މައިން ބަފައިންގެ ގާތަށް އަނބުރި ދާށެވެ . ފަހެ އެދެމީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ.

وفي روايةٍ لهما : جاء رجلٌ فاستأْذَنُه في الجِهاد فقال : « أَحي والِداك ؟ قال: نَعم ، قال: « ففيهما فَجاهد » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ رواية އެއްގައި ވެއެވެ . ބޭކަލަކު އައިސް جهاد އަށް ނިކުތުމަށް ހުއްދައަށް އެދުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މައިންބަފައިން ދުނިޔޭގައި އެބަ ތިބި ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެދެމީހުންނަށް خدمة ކުރުމުގައި جهاد ކުރާށެވެ .

322 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : ليس الْواصلُ بِالمكافئ ولكن الواصلَ الذي إِذا قَطَعتْ رحمه وصلَها» رواه البخاري .

و « قَطعتْ » بِفَتْح القاف والطاء . و « رحمه » مرفُوعٌ .

އަދި އެ صحابى ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. بدل އަށް بدل ގުޅުންގެންނާ މީހާއަކީ حقيقي ތިމާގެ ކަން ބަދަލުދާ މީހެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް حقيقي ތިމާގެ ކަން ބަދަލުކުރާ ތިމާގެ ގުޅުން ކަނޑައިލާ ހިނދުގައި އެގުޅުން އަލުން ގުޅަ ކުރާ މީހާއެވެ .

323 وعن عائشة قالت : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « الرحم معلقَةٌ بِالعرش تَقُولُ : من وصلني وصلَه الله ، ومن قَطَعني ، قَطَعه الله » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. رحم

އުފެއްދެވުމުން عرش ކޮޅުގައި އެލުވިގަތެވެ . އަދި ދެންނެވިއެވެ . ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން
އުފައްދާލި މީހަކަށް މާތް ﷲ رحم އަށް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން
ކަނޑާލި މީހަކަށް މާތް ﷲ ކޯފާ ކުރައްވާނދޭވެ !

324 وعن أُم المؤْمنين ميمونَةَ بنْت الحارِث رضي الله عنها أَنها أَعتَقَتْ وليدةً ولَم تَستأْذن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فلما كان يومها الذي يدور عليها فيه ، قالت: يا رسول الله إِني أَعتَقْتُ وليدتي ؟ قال : « أَو فَعلْت ؟ » قالت : نَعم قال : « أَما إِنك لو أَعطَيتها أَخوالك كان أَعظَم لأَجرِك » متفقٌ عليه .

އިތުރު އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން މާތް ﷲ ރުއްސެވުން ލެއްވި أُم المؤْمنين ميمونَةَ بنْت الحارِث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ އަޅު އަންހެނަކު މިނިވަން ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެކަމަނާ އެކަންކުރެއްވީ ހިނދު ހަމަކަށަވަރުން رسولާ (صلّى اللهُ عليه وسلم) ގެ އަރިހުން ހުއްދައެއް ހޯއްދަވާފައެއް ނުވެއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ ގާތުގައި އުޅުމުގެ ދުވަސް އައުމުން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ ﷲ ގެ رسول އާއެވެ . ދެނެވޮޑިގެންފިއެވެ؟ ތިމަން ކަމަނާގެ އަޅުއަންހެން މަންޖެއް މިނިވަން ކޮށްލެއްވީމެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޅިން ނިންމަވައިފިންތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . އާދޭހެވެ ! حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނބަލެ ކަމަނާގެ މައިދުގެ ގާތް މީހަކަށް ދެއްވީނަމަ ކަމަނާގެ أجر އިތުރަށް ބޮޑުވީސްކަން ކަށަވަރެވެ .

325 وعن أَسماء بنْت أبي بكْر الصديق رضي الله عنهما قالت : قَدمتْ علي أُمي وهي مشركة في عهد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَاستَفتَيتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قلتُ : قَدمتْ علي أُمي وهى راغبةٌ ، أَفَأَصلُ أُمي ؟ قال : « نَعم صلي أُمكِ » متفق عليه .

وقولها : « راغبةٌ » أَي : طَامعةٌ عندي تَسأَلني شَيئاً ، قيلَ : كَانَت أُمها من النسبِ، وقيل: من الرضاعة والصحيح الأول .

މާތް الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުއް ސުންލެއްވި أسماء بنت أبي بكرٍ الصديق ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ގާތަށް ތިމަންނާގެ މަންމަ އައެވެ . އަދި އެރިނދު މަންމައަކީ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކުރެއްވި حديبةގެ معاهدة ގެ ފަހުން އަމާންކަން ލިބިގެންހުރި مشرك އެކެވެ. ފަހެ ތިމަން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުން فتوى އެދީމެވެ.ތިމަންނަން ދެންނެވީމެވެ . ތިމަންނަގެ ގާތަށް ތިމަންނަގެ މަންމަ އަތުވެއްޖެއެވެ .އަދި އޭނާވަނީ اسلام دين އަށް ފުރަގަސް ދީގެންނެވެ. ވީމާ ފަހެ ތިމަންނަން ތިމަންނަގެ މަންމަ އާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބާއްވަން ވިއްސެއް އެއްވޭތޯ ؟ އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ.އާނއެކެވެ. ތިބާގެ މަންމައާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާށެވެ.

326 وعن زينب الثقفية امرأة عبد الله بن مسعودٍ رضي الله عنه وعنها قالت : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « تَصدقن يا معشرَ النساء ولَو من حليكُن » قالت: فَرجعتُ إلى عبد الله ابنِ مسعودٍ فقلتُ له : إنك رجلٌ خَفيفُ ذَاتَ اليد وإن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قد أمرنا بالصدقة ، فأْته فاسأله ، فإن كان ذلك يجزئُ عني وإلا صرفْتُها إلى غَيركُم . فقال عبد الله : بل ائتيه أَنت ، فانطَلَقْتُ ، فَإِذا امرأةٌ من الأنصارِ بِبابِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حاجتي حاجتُها ، وكان رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قد أُلقيتْ عليه المهابةُ . فَخَرج علينا بلالٌ ، فقُلْنَا له : ائْت رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم، فَأَخْبِره أَن امرأَتين بِالباب تَسأَلانك : أَتُجزئُ الصدقةُ عنْهما على أزواجِهما وعلى أَيتَامٍ في حجورِهما ؟ ولا تُخْبِره من نَحن ، فَدخل بِلالٌ على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَسَأَلَه ، فقال له رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم « من هما ؟ » قَالَ : امرأَةٌ من الأنصارِ وزينب . فقالَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم «أَي الزيانبِ هي ؟ » قال : امرأَةُ عبد الله ، فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « لهما أَجرانِ : أَجر القرابة وأَجر الصدقَة » متفقٌ عليه

މާތް الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުއް ސުންލެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ އަނބިކަނބަލުން زينب الثقفية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހޭ އަންހެނުންގެ جماعة ގެ ބައިމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން صدقة

ދިނުން ހިފުމަށް ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެއީ ތިޔަ ކަނބަލުން ގެ ގަހަނާއިން ކަމުގައިވިޔަސް އެއްޗެއް ދެއްވާށެވެ . އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަން عبد الله بن مسعود ގެ ފާނަށް ހިނގައްޖައީމެވެ . ފަހެ ތިމަންނަން ދެންނެވީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ އަތްދަތިކަން ހުރި ބޭކަލެކެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަހަރުމެން (އަންހެނުންނަށް) صدقة ކުރުމަށް އިރުޝާދު ދެއްވިއެވެ . ފަހެ ތިބާގޮސް ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންނަ މި صدقة ކުރުމުން ފުދޭނޭތޯއެވެ . އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ވަޑައިގެން سوال ކޮށްލާށެވެ. ނޫންނަމަ ތިމަންނަ އަށް صدقة އަހަރެމެންނަކަށް ދޫކޮށްލާނީމެވެ. ފަހެ عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ . ނޫނެކެވެ. ތިބާގޮސް އަމިއްލައަށް ކަމަށް ދިޔުމެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ ކަމުގެ ބޭނުންތެރިކަން ބުރު ކަމުން ތިމަންނަ انصاري ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އަންހެނަކުވެސް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ދޮރުމަތީ ކައިރީގައި އިންނެވިއެވެ . އަދި އެކަމަކު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގާތު ވެގެންވާ خالق ފަރާތުން ރިވެ ވެގެންވާ تواضع ވެރިކަން މަތިވެރި ކަމާއި އިންނެވިއެވެ . ފަހެ ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް بلال ގެފާނު ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ ތިމަންނަމެން بلال ގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް ދުރުވާށެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނަށް خبر ދެއްވާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ދެ އަންހެނުން ދޮރުމަތީ ކައިރީގައި އެބަތިއްބެވެ . އަދި ސުވާލު އެބަކުރެއެވެ. އެދެމީހުން ކުރާ صدقة ވެސް އެދެމީހުންގެ ފިރިންނާއި އަދި ތިމާގެ ބަލަހައްޓާ އާދަ ޔަތީމުންނަށް خرد ކުރުން ފުދޭނޭތޯއެވެ؟ އަދި ތިމަންނަމެންނީ ކޮންބައެއްކަން އެކަލޭގެފާނަށް ނާންގަވާށެވެ . ފަހެ بلال ގެފާނު رسول الله ގެފާނުގެ އަރިހަށް އެބޭކަލުން ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާއި އެ ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮން ދެމީހުންތޯއެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. انصاري ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އަންހެން ބޭކަނބަލަކާއި زينب އާއި ދެބޭކަނބަލުންނެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ބިލާލު އާއި ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ޒައިނަބުންގެ ތެރެއިން ކޮން ޒައިނަބު ތޯއެވެ؟ . ވިދާޅުވިއެވެ . عبد الله ގެ އަނބިކަނބަލުންނެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެ ކަނބަލުންނަށް ދެދަރުމަ ލިބިގެން ވެއެވެ . ގާތް ތިމާގެ ކަމުގެ ދަރުމައާއި صدقة ކުރުމުގެ ދަރުމައެވެ .

327 وعن أبي سفْيان صخْر بن حربٍ رضي الله عنه في حديثه الطويل في قصة هرقل أَن هرقْلَ قال لأبي سفْيان : فَماذَا يأْمركُم بِه ؟ يعني النبِي صلّى اللّهُ عليه وسلم قال : قلت : يقولُ: « اعبدوا الله وحده ، ولا تُشْرِكُوا بِه شَيئاً ، واترْكُوا ما يقُولُ آباؤُكم ، ويأْمرنَا بالصلاة ، والصدق ، والعفَاف ، والصلَة » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި ابو سفيان صخْر بن حرب ގެ ރިވާޔަތުން ރޫމުގެ ރަސްކަލުގެ هرقل ރަސްގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ. ހަމަހަމަކަމަށް هرقل ރަސްގެފާނު ابو سفيان އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަންގަވަނީ (އެބަހީ نبي ﷺ صلّى اللّهُ عليه وسلم) އަމުރުކުރައްވަނީ ކޮން ކަންތަކެއް ބާވައެވެ؟ ابو سفيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . އަޅުކަންކުރާށެވެ . ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ . އަދި އެކަލާނގެއާއި ޝަރީކުކޮށްނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކާބަފައިންނަށް ތަބާވެ ދިރިއުޅުމާއި ދޫކޮށްލާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ވިދާޅުވާ ބަސްތައް ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އަޅުކަމަށްޓަކައި ނަމާދު ކުރުމަށާއި ތެދު ބުނުމަށާއި ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގައި ދެމިހުރުމަށާއި ބަރާބަރު ގުޅުން ބަދަހިކުރުމަށެވެ .

328 وعن أبي ذر رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللّهُ عليه وسلم : «إِنكُم ستفْتَحون أَرضاً يذْكر فيها القيراطُ » .

وفي روايةٍ : « ستفْتحون مـصر وهي أَرضٌ يسمى فيها القيراطُ ، فَاستَوصوا بِأَهلها خيراً، فَإِن لهم ذمة ورحماً » .

وفي روايةٍ : « فَإِذا افْتتَحتُموها ، فَأَحسنُوا إِلى أَهلها ، فَإِن لهم ذمةً ورحماً» أَو قال «ذمةً وصهراً » رواه مسلم .

قال العلَماء : الرحم التي لهم كَون هاجر أُم إِسماعيلَ صلّى اللّهُ عليه وسلم منْهم . «والصهر»: كون مارية أُم إِبراهيم ابن رسول الله صلّى اللّهُ عليه وسلم منهم .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ކުރެއްވި ابو ذر ގެ ރިވަޔިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ރަށެއް ފަތަޙަ ކުރާނެއެވެ . އޭގައި قيراطُ ނަމަކަށް ކިޔުން ބަހެއް ވާނެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން މިޞްރު ފަތަޙަ ކުރާނެއެވެ . އެއީ ޤީރާޠު ނަމުން ނަންދެވިފައިވާ ބިމެކެވެ . ފަހެ އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ވަޞިއްޔަތް ކުރާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށްޓަކައި ޙިމާޔަތް ދިނުމުގެ ޒިންމާ ޙައްޤެއް ވެއެވެ. އަދި ރަޙިމުގެ ގުޅުން ވެއެވެ .

329 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : لما نزلتْ هذه الآيةُ : { وَأنْذر عشيرتك الأقربين } [الشعراء : 214] دعا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قُريشًا فاجتَمعوا فعَم ، وخَصّ وقال: «يا بني عبد شَمسٍ ، يا بني كعب بنِ لُؤَي ، أَنقذُوا أَنْفُسكُم من النارِ ، يا بني مرةَ بـن كعبٍ ، أَنْقذُوا أَنفسُكم من النار ، يا بني عبد منَافٍ ، أَنْقذُوا أَنفُسكم من النارِ ، يا بني هاشمٍ أَنقذُوا أَنْفُسكم من النارِ ، يا بني عبد المطلبِ أَنْقذُوا أَنْفُسُكم من النارِ ، يا فاطمة أَنْقذي نفْسك من النار ، فَإِني لا أَملك لكُم من الله شيئاً ، غَير أَن لكُم رحماً سأَبلها بِبِلالِها » رواه مسلم.

قوله صلّى اللهُ عليه وسلم : « بِبِلاَلِها » هو بفتح الباء الثانية وكسرها « والبِلالُ » الماء . ومعنى الحديث : سأَصلُها ، شبه قَطيعتَها بالحرارة تُطْفَأُ بالماء وهذه تُبرد بالصلة.

ރަޟީ الله ޢަންހުން ކުރެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވަޔިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. { وأَنْذر عشيرتك الأقربين }. މާނައީ : ކަލޭގެފާނުގެ އެންމެ ގާތް ތިމާގެ قبيلة ގެ މީހުންނަށް އިންޒާރު ކުރައްވާށެވެ ! މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީމާ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ޤުރައިޝް ޤަބީލާގެ މީހުންނަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ . ފަހެ އެމީހުންގެ އެންމެން عام ވެ شامل ވެގެންވާ ގޮތުން ގޮވާލެއްވިއެވެ . އަދި ބައެއް މީހުންނަށް خاص ކޮށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭ كعب بن لُؤَي ގެ ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ދުރު ކުރާށެވެ. އޭ مرةَ بـن كعب ގެ

ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މުއްތި ކުރާށެވެ . އޭ عبد مناف ގެ ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މުއްތި ކުރާށެވެ. އޭ هاشم ގެ ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މުއްތި ކުރާށެވެ. އޭ عبد المطلب ގެ ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މުއްތި ކުރާށެވެ. އޭ فاطمة އެވެ! ކަލޭފުޅު ކަލޭފުޅުގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މުއްތި ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް [illegible] ކަލޭފުޅުގެ އަށް ބަދަލުގައި الله ގެ حضرة ގައި އެއްވެސް ކަމެއް ކޮށްދިނުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް ނުވެއެވެ . ތިބާއަށް ބަލާއި ތިމަން ކަލޭގެފާނު ގެ ގާތްކަމުގައި [illegible] ގުޅުން [illegible] ސިފަވެގެން. އެގުޅުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ފެން އިސްތިހާރުގެ [illegible] ބަދަލު ކުރައްވާނެމެވެ.

330 وعن أبي عبد الله عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم جِهاراً غير سر يقُولُ : « إن آلَ بني فُلانٍ ليسوا بأَوليائي إنما وليي الله وصالح المؤْمنين، ولكن لهم رحمٌ أَبلها بِبِلالِها » متفق عليه . واللفظُ للبخاري .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو عبد الله عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގަޔާ އަޑުއަހައި حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އަހާފީމެވެ. އޭ ތިމަން ކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައިވާ ބަސްފުޅު [illegible]. ابوطالب ގެ އާލުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އެކުވެރި އަރިހުގައިވާ މީހުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އެކުވެރިއަކީ الله އާއި صالح مؤمن އަޅުތަކުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ގާތްތިމާގެ ރަހުމު ގުޅުން އޮތުމުން (އެބައި ابوطالب ގެ އާލުންގެ ތެރެއިން އިސްލާމް ދީނަށް ނުވަދެ ހުރި މީހުން) ގެ ގުޅުން ފުދޭ ވަރަށް ގުޅާނަމެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދެކެވެ . އެކުގައި ގުޅުން ހުއްޓައިނުލާ އެމީހުންނާއި އެކު ބަދަލު ކުރައްވާނެމެވެ.

331 وعن أبي أَيوب خالد بن زيدٍ الأنصاري رضي الله عنه أَن رجلاً قال: يا رسولَ الله أَخْبِرني بِعملٍ يدخلُني الجنةَ ، ويباعدني من النارِ . فقال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم: «تعبد الله ، ولا تُشْرِك بِه شَيئاً ، وتُقيم الصلاةَ ، وتُؤتي الزكاةَ ، وتَصلُ الرحم » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو أَيوب خالد بن زيد الأنصاري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ عمل އެއް ބުނެދެއްވަބައްލަވާށެވެ . ފަހެ ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ . އަދި އެކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމެވެ . އަދި ނަމާދު ޤާއިމު ކުރުމެވެ . އަދި ޒަކާތް ދިނުމެވެ . އަދި ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރުމެވެ .

332 وعن سلْمان بن عامرٍ رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِذا أَفْطَر أَحدكُم فَليُفْطر على تَمرٍ ، فَإِنه بركةٌ ، فَإِن لم يجِد تَمراً ، فَالماء ، فَإِنه طَهورٌ » وقال: « الصدقَةُ على المسكينِ صدقةٌ ، وعلى ذي الرحمِ ثنْتَان : صدقَةٌ وصلَةٌ » .

رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި سلْمان بن عامر ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަ ވީއްލާނަމަ ފަހެ ކަދުރުން ރޯދަ ވީއްލާ ހުއްޓެވެ . ފަހެ [illegible] ހަމަކަށަވަރުން [illegible] ބަރަކާތް ވެއެވެ . ފަހެ ކަދުރު ނުލިބިއްޖެނަމަ ފަހެ ފެނުން ރޯދަ ވީއްލާ ހުއްޓެވެ . [illegible] ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން [illegible] ވެއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. مسكين އަކަށް صدقة އެއްކޮށްދިނުމަކީ صدقة އެއްގެ ثواب ލިބޭހުއްޓެވެ. ތިމާގެ [illegible] [illegible] صدقة ކޮށްދިނުމަކީ ދެ ثواب ލިބޭ ހުއްޓެވެ . އެއީ صدقة ކުރުމުގެ ثواب އާއި ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރުމުގެ ثواب އާއި ދެ ثواب އެވެ .

333 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : كَانَتْ تَحتي امرأَةٌ ، وكُنْتُ أُحبها ، وكَان عمر يكْرهها ، فقال لي : طَلقْها فأبيتُ ، فَأَتَى عمر رضي الله عنه النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَذَكر ذلك له ، فقال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « طَلقْها » رواه أَبو داود ، والترمذي وقال: حديث حسن صحيح .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عمر ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނާއި ކައިވެނި މަތީގައި އަންހެނަކު ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ނުހަނު ލޯބި ވެއެވެ . ނަމަވެސް ބައްޕާ ފުޅު އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ހިތްދުރު ހަމަ ނުރުއްސެވިއެވެ. ފަހެ ބައްޕާފުޅު ތިމަންނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލައްވާށެވެ . ނަމަވެސް ތިމަންނަ ކުރީ އިންކާރެވެ . ފަހެ ބައްޕާ ފުޅު ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبي ކަލޭގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނުން މި ވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. ފަހެ ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލައްވާށެވެ.

334 وعن أبي الدرداء رضي الله عنه أَن رجلاً أَتَاه فقال : إِن لي امرأَةً وإِن أُمي تأْمرني بِطَلاَقها ؟ فقال سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقولُ « الْوالِد أَوسطُ أَبوابِ الجنة ، فَإِن شئْتَ فَأَضع ذلِك الْباب ، أَو احفظْه » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو الدرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އޭނާގެ ކައިރިއަށް އައެވެ . ފަހެ ބުނެއްޖެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ އަންބަކު އެބަހުއްޓެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މަންމަ އަމުރު ކުރައްވަނީ އޭނާ ވަރިކޮށްލުމަށެވެ. ފަހެ ޖަވާބުގައި ابو الدرداء ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިން ބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަކީ ސުވަރުގެ ދޮރުތަކުގެ އެންމެ މެދު ދޮރުކޮޅުކަމަށް އެބައިން

[illegible] .

[illegible] خدمة [illegible] .

335 وعن البراء بن عازبٍ رضي الله عنهما ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «الخَالةُ بِمنْزِلة الأم » رواه الترمذي : وقال حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله [illegible] البراء بن عازب ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ [illegible] . [illegible] حديث [illegible].

وفي الباب أَحاديث كثيرة في الصحيح مشهورة ، منها حديث أَصحابِ الغارِ، وحديث جريجٍ وقَد سبقَا ، وأَحاديث مشهورة في الصحيح حذَفْتُها اخْتصاراً ، ومن أَهمها حديثُ عمرو بن عبسةَ رضي الله عنه الطويلُ المشْتَملُ على جملٍ كثـيرة من قَواعد الإسلامِ وآدابِه وسأَذْكُره بِتَمامه إِن شاَء الله تعالى في بابِ الرجاء ، قال فيه .

دخَلْتُ على النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم بِمكةَ ، يعني في أَول النُبوة ، فقلتُ له : ما أَنتَ ؟ قال : «نَبي» فقلتُ : وما نبي ؟ قال : « أَرسلَني الله تعالى ، فقلتُ : بِأَي شَيءٍ أَرسلَك ؟ قال : «أَرسلَني بِصلة الأَرحامِ ، وكسرِ الأوثَانِ ، وأَن يوحد الله لا يشرك بِه شَيءٌ » وذكر تَمام الحديث . والله أعلم .

މި باب [illegible] مشهور حديث [illegible] صحيح [illegible] بخارى ގައި [illegible] . [illegible] حديث އާއި جريج [illegible] بنو اسرايل ގެ [illegible] حديث [illegible] . [illegible] حديث [illegible] . އަދި مشهور [illegible] حديث [illegible]

ގޮތުން ނަބިއްޔާ ދެކެވިގެންވެއެވެ. އެއީ އޭގެ ތަފްސީލަށް ބަލާ ﷲ ރަސޫލާ ދިމާވި عمرو بن عبسةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ މުހިއްމުކަން ބޮޑު ދިގު حديث އެއް ވެއެވެ. އޭގައި އިސްލާމް ދީނުގެ ގަވާއިދުތަކާއި އަދި އެ ދީނުގެ އަދަބުތައް ބަޔާން ވެގެންވާ ޖުމްލަތައް ޝާމިލު ވެގެންވެއެވެ. އިރުޝާދު ކުރެއްވިފައިވާ ވަރަށް އަދަދަކުން އެ حديث އަންނަނީ އެއް ބާބު ކަމަށްވާ بابِ الرجاء (އުއްމީދު ކުރުމާބެހޭ ބާބު) ގައި ގެނެސްފައިވެއެވެ. އަދި އެ حديث ގެ މަޝްހޫރު ބައެއް ވެއެވެ. ތިރީ ވިދާޅުވެދެއްވާ ބަޔާން ސުވާލުކުރުމުގެ ގޮތުން نبي ކަލޭގެފާނު ގެ އަރިހުގައި ސުވާލުކުރެއްވި ފޮނުއްވީ ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނު އަށް ފޮނުއްވީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ. ފޮނުއްވީ ސުވާލުކުރަނީ ކަލޭގެފާނު ދިނުމަށްތޯއެވެ. ކަލޭގެފާނު ސުވާލު އިހުސާނާއި ކަމާ ހުއްޓެވެ ؟ حديث ކިޔުއްވާފައިވެއެވެ. ނަބީ ބާކީގެއެވެ. ފޮނުއްވީ ދިނުމަށްތޯއެވެ. ނަބީ ބާކީ ކުރުމަށް ކޮށްދިނުމަށް ކަމުގެ حقيقة އަކީ ކޮބާ ހުއްޓެވެ ؟ حديث ކިޔުއްވާފައިވެއެވެ. ﷲ ފޮނުއްވީ ކަލޭގެފާނު ރަސޫލުކަން ދެއްވުމެވެ. ފޮނުއްވީ ދިނުމަށްތޯއެވެ. ކަލޭގެފާނު ރަސޫލުކަމުގެ ގޮތް ނަމަ ފޮނުއްވީ ކިހިނެއް ކަލޭގެފާނަށް ކަމުގެ ސިފަތައް ؟ حديث ކިޔުއްވާފައިވެއެވެ. ފޮނުއްވީ ކަލޭގެފާނު ރަސޫލުކަމުގައި ގޮތް ފޮނުއްވުމެވެ ފޮނުއްވީ ކަމުގެ ގޮތުން ބުނުނީ ކިޔުއްވާލެވެ. އަދި ބުނުއްވައި ރަސޫލުކަމަކީ ﷲ ގެ އަމުރުކުރެއްވުމުގެ ބޮޑުކަމުން ކިޔުއްވާލެވެ. އަދި އަދާކުރުމުގައި އެއްވެސް އެއްޗަކާ ޝަރީކު ނުކުރުމެވެ ގޮތް ހުއްޓުއްވާލެވެ. އަދި މިޒާ حديث މިގޮތުގެ ހަމަ ބުނުން ކިޔުއްވާފައިވެއެވެ ގޮތް ނިންމާލުމެވެ . والله اعلم (އަންނަނީ ކަސްބަށް މިގޮތަށް ދެއްވާފައިވާ ފަރާތަށެވެ. ﷲ އަށެވެ .) ހުރިހާ ކަމަކާ އަނިޔާ ދިނުމާ ކަލޭގެފާނު ހިތްވަރުކޮށް ދެއްވާ ގޮތެވެ .

އަދި ކަމެއް ކަމަކަށް ބަލާ ލިބިގަތުމަށް ކަލޭގެފާނު ހިތްވަރުކޮށް ދެއްވާ ގޮތެވެ .

باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫ ދިނުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަނޑާލުމާއި ހަރާމް ކަމުގެ ބަޔާން ބާބު باب

قال الله تعالى (محمد 22، 23): {فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض، وتقطعوا أرحامكم؛ أولئك الذين لعنهم الله، فأصمهم وأعمى أبصارهم}.

ފަހެ އެ ހިނދު ، ތިޔަބައިމީހުން ފުރަގަސްދީ ، އެނބުރި ދިޔައްޖެނަމަ ، ([illegible] އެއްފަދައިން) ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި [illegible] ، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައިވާ [illegible] [illegible] ގުޅުން [illegible] [illegible] [illegible] .

وقال تعالى (الرعد 25): {والذين ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه، ويقطعون ما أمر الله به أن يوصل، ويفسدون في الأرض، أولئك لهم اللعنة ولهم سوء الدار}.

އެބައިމީހުންނަކީ މާތް الله [illegible] [illegible] ، އަދި ، އެބައިމީހުން [illegible] ، އަދި އެބައިމީހުންގެ [illegible] [illegible] [illegible] އެބައިމީހުންނެވެ . އަދި ، [illegible] [illegible] ، الله ، [illegible] [illegible] [illegible] ، الله ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، [illegible] [illegible] ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، ([illegible] !) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] !) އަދި ، [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].!

وقال تعالى (الإسراء 23، 24): {وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه وبالوالدين إحساناً، إما يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما، فلا تقل لهما أف، ولا تنهرهما، وقل لهما قولاً كريماً، واخفض لهما جناح الذل من الرحمة، وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيراً}

އެކަލާނގެ [illegible] [illegible] ، ތިޔަބައިމީހުން [illegible] [illegible] އަދި ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، [illegible] .އަދި ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "އުފް" [illegible] [illegible] .([illegible] ، [illegible] ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .) އަދި ، [illegible] [illegible] [illegible] .އަދި ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

އޭގެވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ، ނިކަމެތިވުމުގެ ޒިލަތު ، އަދިމުސްލިމުންނަށްބާރު ދިރުވާކޮށްގެންވެ !
އަދި ދުވަހު ކަމާތަކެވެ! ހައްދުވައި ބޭކަރާއިމި ކަނޑައެޅުމާއި ! ކުރަކު ކުށެއް ކަލަކަ
މިއަށްޓަ ދުވަހު މިސްކީނު ބައިތު ބަކަރި ބޭކަރުދުވައިން އަދިމުސްލިމުންނަށް ރަހުމަތް
ހެއްޔާނޫންތޯ!.

336 وعن أبي بكرةَ نُفيع بنِ الحارث رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «ألا أُنبِّئُكم بِأكْبرِ الْكبائِرِ ؟ » ثلاثاً قُلنا : بلى يا رسولَ الله : قال : « الإِشْراك باللهِ، وعقُوقُ الْوالِدين » وكان متكئاً فَجلَس ، فقال:«ألا وقولُ الزورِ وشهادة الزورِ » فَما زال يكرّرها حتى قُلنَا : ليته سكتْ . متفق عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލައްވި ابو بكرةَ نُفيع بنِ الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ފާފަ ތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ފާފަ ތަކެއްގެ
ވާހަކަ ބުނެދެން ހުށިތޯ؟ މިގޮތަށް ތިން ފަހަރު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ
.އާދޭހެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله އަށް ޝަރީކު ކުރުމެވެ .އަދި
މައިންބަފައިންނަށް އުރުދުމެވެ. މިހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ ދޮށްކޮށްލައިގެން ހުރިގޮތުން
އަރުވާލައިމާ ހުރިގޮތުގެ. ދުށް އައިސްޖެހީ ސިފަތުގެ އިށީދެވޮޑިގެންއެވެ. ފަހު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ .
ދަންނަވާށެވެ ، އަދި ދޮގުހެދުމެވެ . އަދި ދޮގު ހެކި ދިނުމެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނު މިބަސްފުޅު
ނުހުއްޓަވާ މިކަން ތަކުރާރުކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ހަމަ ކަލޭގެފާނު ބަސް ހުއްޓަވައި ހީކުރުމަށް
ތިމަންމެން ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު ހަނު ހުންނެވިއްޔާމު ކިހާ ރަނގަޅުވީއެވެ.

337 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «الْكبائر : الإِشْراك باللهِ ، وعقُوق الْوالِدين ، وقتْلُ النفْسِ ، والْيمين الْغَموس» رواه البخاري .

« اليمين الْغَموس » التي يحلفُها كاذباً عامداً ، سميت غَموساً ، لأَنها تَغْمس الحالِفَ في الإِثم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو عبد الله بن عمرو بن العاص ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي ކަލޭގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން ވިދާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑުފާފަތަކަކީ ބޮޑެތިކަމުން އެންމެ ބޮޑު ފާފަތަކަކީ الله އަށް شريك ކުރުމާއި ، މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމާއި ، حق އަކާއި ނުލައި ނަފްސު އެއް ޤަތުލު ކުރުމާއި އަދި ދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ .

338 وعنه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « من الْكبائِرِ شتْمُ الرجل والِديه ،» قالوا : يا رسولَ الله وهلْ يشْتُم الرجلُ والِديه ؟، قـال : « نَعم ، يسب أَبا الرجل، فيسب أَباه ، ويسب أُمه ، فَيسب أُمه » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އަބަދި މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمرو بن العاص) ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނަކު އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް ހަޑިބަސް ގޮވުމަކީ ބޮޑުފާފަތަކުގެ ތެރެއިން އެއް ފާފައެވެ. އަސްޙާބުން ދަންނަވާލިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މީހާ އަމިއްލަ މައިންބަފައިންނަށް ހަޑިބަސް ގޮވާނެ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އާ އެކެވެ. އެއީ އޭނާ މީހަކުގެ ބައްޕާ އާއި ދިމާލުން ހަޑިބަސް ގޮވުމުން ، އެމީހާ އޭނާގެ ބައްޕާ އާއި ދިމާލުން ހަޑިބަސް ގޮވާނެއެވެ . އަދި އޭނާ މީހަކުގެ މަންމަ އާއި ދިމާލުން ހަޑިބަސް ގޮވުމުން ، އެމީހާ އޭނާގެ މަންމަ އާއި ދިމާލުން ހަޑިބަސް ގޮވާނެއެވެ .

وفي روايـةٍ : « إِن من أَكْبرِ الكبائِرِ أَن يلْعن الرجلُ والِديه ، » قيل : يا رسـول الله كيفَ يلْعن الرجلُ والِديه ؟، قال : « يسب أَبا الرجل ، فَيسب أَباه ، ويسب أُمه ، فيسب أُمه».

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން تكليف ލިބިފައިވާ މީހަކު އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް لعن އަށް ދުޢާކުރުން ވަނީ އެންމެ ބޮޑު ފާފައިގެ ތެރެއިންނެވެ. ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މީހާ އަމިއްލަ މައިންބަފައިންނަށް لعن އަށް ދުޢާ ކުރާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އޭނާ މީހަކުގެ ބައްޕާ އާއި ދިމާލުން ހަޑިބަސް ގޮވާނެއެވެ . ފަހެ އޭނާ ބަދަލުގައި އޭނާގެ ބައްޕައާއި ދިމާލުން ހަޑިބަސް ގޮވާނެއެވެ . އަދި

އޭނާ މީހެއްގެ މަންމަ އާއި ދިމާލަށް އާގުރާނަ ގޮވުމެވެ. ފަހެ އެމީހާ އޭގެ ބަދަލުގައި އޭނާގެ މަންމައާއި ދިމާލަށް އާގުރާނަ ގޮވުމެވެ.

339 وعن أبي محمد جبيرِ بنِ مطعمٍ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «لا يدخُلُ الجنةَ قَاطعٌ » قال سفيان في روايته : يعني : قاطع رحم . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو محمد جبيرِ بنِ مطعم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގުޅުން ކަނޑާމީހާ ސުވަރުގެ ނުވަންނަ ހުއްޓެވެ . سفيان ގެފާނު އޭނާގެ ރިވާޔަތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ . އޭގެ މާނައަކީ ރަހިމުގެ ގުޅުން ކަނޑާމީހާއެވެ .

340 وعن أبي عيسى المغيرة بنِ شُعبةَ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِن الله تعالى حرم عليكُم عقُوقَ الأُمهات ، ومنْعاً وهات ، ووأْدَ البنَات ، وكَره لكُم قيل وقالَ ، وكثرة السؤال ، وإِضاعة المال » متفقٌ عليه

قولُه : « منعاً » معنَاه : منع ما وجب عليه و « هات » : طلَبُ ما ليس له و « وأْد البنَات» معنَاه : دفْنُهن في الحياة ، و « قيلَ وقالَ » معنَاه : الحديثُ بِكُل ما يسمعه ، فيقُولُ: قيلَ كَذَا ، وقَالَ فُلانٌ كَذَا مما لا يعلَم صحتَه ، ولا يظُنها ، وكفى بالمرء كذباً أَن يحدث بِكُل ما سمع . و « إِضاعةُ المال » : تبذيره وصرفُه في غَيرِ الوجوه المأْذُون فيها من مقَاصد الآخرة والدنيا ، وتَرك حفْظه مع إِمكَانِ الحفْظ . و « كثرةُ السؤَال » الإِلحاح فيما لا حاجةَ إِليه .+++++

وفي الباب أَحاديثُ سبقَتْ في البابِ قبله كَحديثَ « وأَقْطع من قَطعَك » وحديث « من قطعني قَطعه الله » .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو عيسى المغيرة بن شُعبةَ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މައިންބަފައިންނަށް އުރެދުން ހަރާމް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި

ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވާ އެމީހުންގެ ހައްގުތަކުން މަނާވެގަތުން ހަރާމް ވެގެން ވެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުންނަށް ދޭން ޖެހޭ އެއްޗެއް ނުދީ ހިފެހެއްޓުން ހަރާމް ވެގެން ވެއެވެ .އަދި އެހެން މީހުންގެ މުދާ ނުހައްގުން ޖެހިގަތުން ހަރާމް ވެގެން ވެއެވެ . އަދި އަންހެން ކުދިން ދިރިހިއްޔާ ވަޅުލުން ހަރާމް ވެގެން ވެއެވެ . އަދި "ބުންޏޭ" ، "ބުނެވުނޭ" ބުނެ ހަވާލާދީ ވާހަކަ ދެއްކުން މަކްރޫހު ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ސަވާލް ޖެހުން ގިނަކުރުން މަކްރޫހު ވެގެން ވެއެވެ . އަދި މުދާ ބަރުބާދު ކުރުން ހަރާމް ވެގެން ވެއެވެ .

باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب والزوجة وسائر من يندب إكرامه

މައިންބަފައިންގެ رحمة ތެރިންނަށާއި ، ދެމަފިރިން އެކަކު އަނެކަކުގެ ގާތް ތިމާގެ މީހުންނާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮކޮށް ހިތުން އެދެވިގެންވާ މީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

241 عن ابن عمر رضي الله عنهما أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِن أَبر البر أَن يصلَ الرجلُ ود أَبِيه » .

މާތް الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހެޔޮކޮށް ހިތުމުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ މީހާ އޭނާގެ މައިންބަފައިންގެ އެކުވެރިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމެވެ .

342 وعن عبد الله بن دينارٍ عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أَن رجلاً من الأعرابِ لقيه بِطريق مكة ، فَسلم عليه عبد الله بن عمر ، وحمله على حمارٍ كان يركَبه، وأَعطاه عمامةً كانتْ على رأْسه ، قال ابن دينَارٍ : فقُلنا له : أَصلَحك الله إِنهم الأَعراب وهم يرضون بِاليسيرِ . فقال عبد الله بن عمر: إِن هذا كان ودّاً لِعمر بن الخطاب رضي الله

عنه ، وإني سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول: « إن أبر البر صلةُ الرجل أهلَ ود أبِيه ».

[illegible] الله [illegible] ابو عبد الله بن دينارٍ ، [illegible] الله [illegible]
[illegible] عبد الله بن عمر [illegible] عرب [illegible]
[illegible] عبد الله بن عمر [illegible] . [illegible] عبد الله بن
عمر [illegible] . [illegible]
[illegible] . [illegible]
[illegible] . عبد الله بن دينار [illegible] . [illegible] عبد الله بن عمر [illegible]
[illegible] . ([illegible] الله [illegible] توفيق [illegible] .)
[illegible]
[illegible] . [illegible] عبد الله بن عمر [illegible] . [illegible] رسول الله صلّى اللهُ عليه
وسلم حديث [illegible] . [illegible]
[illegible]
[illegible] .

وفي روايةٍ عن ابن دينار عن ابن عمر أنه كان إذا خرج إلى مكةَ كان له حمارٌ يتَروح عليه إذا مل ركُوب الراحلة ، وعمامةٌ يشُد بها رأْسه ، فبينَا هو يوما على ذلِك الحمار إذْ مر به أَعرابي ، فقال : أَلستَ فُلان بن فُلانٍ ؟ قال : بلى : فأَعطَاه الحمار ، فقال : اركَب هذا ، وأَعطاه العمامةَ وقال : اشْدد بِها رأْسك ، فقال له بعض أَصحابِه : غفَر الله لك ، أَعطَيتَ هذَا الأَعرابي حماراً كُنْتَ تَروح عليه ، وعمامةً كُنْتَ تشُد بها رأْسك؟ فقال : إنِي سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « إِن من أَبر البِر أن يصلَ الرجلُ أَهلَ ود أَبِيه بعد أَن يولى» وإن أَباه كان صديقاً لِعمر رضي الله عنه ، روى هذه الروايات كُلها مسلم .

عبد الله بن دينارٍ ، عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عبد الله بن عمر
އެއްދުވަހަކު މައްކާއަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ނިކުމެ ވަޑައިގެން އިރު ޖަމަލުގެ ސަވާރީން ވަރުބަލިކަން
ފިލުވުމަށްޓަކައި ހިމާރެއް ގެންދަވައެވެ. އަދި ބޯ ނިވާކުރެއްވުމަށްޓަކައި ފަގުޑިއެއް ގެންދަވައެވެ
. މުތުބުރު މަތީގައި އެއްދުވަހަކު އެ ހިމާރު މަތީގައި ވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް
ރަސްތާގެ މީހާއި ބައްދަލު ވިއެވެ . ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއީ މިވެނި މީހެއްގެ ދަރިފުޅު މިވެނި
މީހާއެ ނޫން ހެއްޔެވެ ؟ އެމީހާ ޖަވާބު ދިނެވެ . އާދެއެވެ . ފަހެ އަރިހަށް عبد الله بن عمر
އޭނާއަށް ހިމާރު ދެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއަށް ސަވާރުވާށެވެ . އަދި ފަގުޑި
ނަންގަވާ ދެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއިން ބޯ ބޭނުންކުރައްވާށެވެ. ފަހެ عبد الله
بن عمر، އަޞްޙާބުބޭކަލުންގެ ބައެއް އަޞްޙާބުބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ . (ހެޔޮ الله ކަލޭގެފާނު ޞާލިޙު
ކުރައްވާށި .) ކަލޭގެފާނު ދެއްވީ ޢަރަބިބާދިޔާގެ މީހަކަށް ކުޑަ އެއްޗަކުން ރުހޭ ބަޔަކަށެވެ
ސަވާބު ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި ޢަރަބިބާދިޔާގެ މީހާ ދަރިފުޅު ރަޙްމަތްތެރިކަން ދެއްކުމަށް ބޭކަލަކު
ކަނޑައެޅުއްވީ ފާނެވެ ޙަދީޘެއް އިއްވާނެ ފާއިދާ ރެއަށް ބުނާ ސަބަބު ދެއްވިއެވެ ވަކިން
(ޖަވާބުގައި) ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވައިފައި ވެއެވެ
އަޅުގަނޑުމެން . ހަމަކަށަވަރުން ރަނގަޅު ހެޔޮކަމަކީ ބައްޕަގެ ރަޙްމަތްތެރިންނާ ގުޅުން ބާއްވާ
މީހެއްގެ ކިބައިން އެކަމަކީ ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ހެޔޮކަމެކެވެ ބައްޕަ ލޯބިވާ ރަޙްމަތްތެރިން
ހެޔޮވެ . އަދި (ފަންސާސް ވަރަ .) ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލާގެ ބައްޕަ އަދި ރަޙްމަތްތެރިން ބަޔާނުވެ
ވިދާޅުވި ރަސޫލު ކަމަށް ހޯދައިބެލުން އެކަމަކީ ހެޔޮކަމެވެ .

343 وعن أبي أُسيد بضم الهمزة وفتح السين مالك بن ربيعةَ الساعدي رضي الله عنه
قال : بينا نَحن جلُوسٌ عنْد رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إذ جاءه رجلٌ من بني سلِمة
فقالَ : يارسولَ الله هلْ بقى من بِر أَبوي شيءٌ أَبرهما به بعد موتهما ؟ فقال : « نَعم ،
الصلاة علَيهما ، والاستغْفَار لَهما ، وإنْفاذُ عهدهما ، وصلةُ الرحمِ التي لا تُوصلُ إلا بِهما
، وإكْرام صديقهما » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابوأسيد مالك بن ربيعةَ الساعدي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެ ގެން ތިބީ ވަގުތެއްގައި بني سلمة ގެ ފިރިހެނަކު އައިސް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަން ކުރުމުގެ ގޮތުން މިހާރު ބާކީ ހުރި ކަމެއް އޮތީތޯ މަރުވުމަށްފަހުގައި އޮންނާނެތޯ ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އާނއެކެވެ. އެދެމީހުންނަށް ދުޢާކުރުމާއި . އަދި އެދެމީހުންނަށް استغفار ކުރުމާއި . އަދި އެދެމީހުން ނިޔާވުމަށްފަހު އެދެމީހުންގެ عهد ތަކަށް ފުއްދުމާއި . އަދި އެދެމީހުންގެ ސަބަބުން ގުޅިފައިވާ ތިމާގެ ކާވެނި ބަރާ ކުރުމާއި . އަދި އެދެމީހުންގެ ރައްޓެހިންނަށް ކަމާ ހިތްކުރުމެވެ .

344 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : ما غرتُ على أَحدٍ من نساء النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ما غرتُ على خديجةَ رضي الله عنها . وما رأَيتُها قطّ ، ولكن كان يكْثر ذكْرها ، وربما ذَبح الشاةَ ، ثُم يقطعها أَعضاء ، ثُم يبعثُها في صدائِق خديجةَ ، فَربما قلتُ له : كأَن لم يكُن في الدنْيا إِلا خديجةُ ، فيقولُ : « إِنها كانتْ وكانَتْ وكان لي منْها ولَدٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލިބިވި نبي صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަނބިކަނބަލުން ގެ ތެރެއިން خديجةَ ގެފާނު ދެކެ ތިމަން ކަމަނާ ހުރި އިސްތިހާ ވަރަށް ވުރެ ބޮޑަށް ތިމަން ކަމަނާ އެހެން އަނބިކަނބަލަކު ދެކެ ހުރި އިސްތިހާއެއް ނުވެއެވެ . އަދި ތިމަންކަމަނާ ދުވަހަކުވެސް އެކަމަނާ ނުދެކެމެވެ . ނަމަވެސް ރަސޫލާ އަބަދުވެސް ދިކުރު ސަބަބީ އެކަލޭގެފާނު ގެ ވާހަކަ މާގިނައިން ދައްކަވާތީއެވެ . އަދި ބައެއް ފަހަރު ބަކަރި ذبح ކުރައްވައިފިއެވެ . ދެން އެ ކަސްތޮއް ބަޑިބީ ކަނޑަކަނޑަ ކުރައްވައިފިއެވެ . ދެން އެ ކަނޑު ބައިތައް خديجةَ ގެ ފާނުގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް ފޮނުއްވަވައެވެ . ބައެއް ފަހަރު ތިމަން ކަމަނާ ބުނެލީމެވެ . ހިތަކީ خديجةَ ފިޔަވައި އަންހެނަކު ދުނިޔޭގައި ނެތްހެންނެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުކޮށް އެކަމަނާގެ ފުރުން ތިމަންނައަށް މިވެނި މިވެނި [illegible] [illegible] ލިބިފައެވެ . އަދި އެކަމަނާގެ ފުރުން ތިމަންނަށް [illegible] [illegible] ލިބިފައެވެ.

وفي روايةٍ وإن كَان لَيذبح الشاةَ ، فَيهدي في خَلَائِلها منْها ما يسعهن .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަކަރިއެއް ކަތިލައްވައިފިއްޔާ ފަހެ އެއިން ފުދުން މިންވަރަކަށް އެކަމަނާގެ (އަނބި خديجةَ ގެ ފާނުގެ) ރަހުމަތްތެރިންނަށް ފޮނުއްވައެވެ.

وفي روايةٍ كَان إِذَا ذَبح الشاةَ يقُولُ : « أَرسلُوا بِها إِلى أَصدقَاء خَديجةَ » .

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަކަރިއެއް ކަތިލައްވައިފިއްޔާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއިން خديجةَ ގެ ފާނުގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް ފޮނުވާށެވެ .

وفي روايةٍ قالت : استأْذَنَتْ هالَةُ بِنْتُ خُويلدٍ أُخْتُ خَديجةَ علَى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم، فَعرفَ استئْذَانَ خديجة ، فَارتَاح لذَلك فقال : « اللهم هالَةُ بِنْتُ خويلدٍ » .

قولُها : « فَارتَاح » هو بِالحاء ، وفي الجمع بين الصحيحين للْحميدي : « فَارتَاع » بِالعين ومعناه : اهتَم بِه .

އަދި އެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) خديجةَ ގެ ފާނުންގެ ދައްތާ ފުޅު هالَةُ بِنْتُ خُويلد ، رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަރިހަށް ވަނުމަށް އިޛުނަ އަށް އެދި ގޮވާލެއްވިއެވެ . އެއަޑު އިވިވަޑައިގެންފައި رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم خديجةَ ގެ ފާނުން އިޛުނަ [illegible] އަޑު ހަނދާންވެވަޑައިގެންފައި . ފަހެ އެކަމުގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނުންގެ ހިތްފުޅަށް އުފާވެރިކަން [illegible] . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.اللهم [illegible] [illegible] ! މިއީ هالَةُ بِنْتُ خُويلد ކަން يقين އެވެ . ފަހެ އެކަމަނާއަށް احترام ކުރެއްވިއެވެ .

345 وعن أَنس بن مالكٍ رضي الله عنه قال : خَرجتُ مع جرير بن عبد الله الْبجلي رضي الله عنه في سفَرٍ، فَكَان يخْدمني فقلتُ له: لا تَفْعلْ، فقال : إِني قَد رأَيـْتُ الأَنصار تَصنَع برسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم شَيئاً آلَيتُ على نَفْسي أَن لا أَصحب أَحداً منْهم إِلا خَدمتُه متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو أنس بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جرير بن عبد الله الْبجلي އާއި އެކު ދަތުރުފުޅެއްގައި ނިކުތީމެވެ. ފަހެ އެދަތުރުގައި އޭނާ ތިމަންނަށް خدمة ކުރައްވަން ފެށްޓެވިއެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ އޭނާއަށް ދެންނެވީމެވެ . ތިމަންނަށް خدمة ނުކުރާށެވެ . ފަހެ އޭނާ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން أنصارى ބޭކަލުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް خدمة ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ ފެނުނީމެވެ . މާތް الله ގަންދީ ހުވާ ކުރަމެވެ . އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކު ތިމަންނާއި އެކު ވެއްޖެނަމަ ތިމަން އެބޭކަލަކަށް خدمة ނުކޮށް ދޫ ނުކުރާނީމެވެ .

باب إكرام أهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وبيان فضلهم

رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ أهل بيت ންނަށް ކަމޭހިތުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الأحزاب 33): {إنما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل ال أهل بيت ، ويطهركم تطهيراً}.

އޭ أهل بيتންނޭވެ! الله އިރާދަކުރައްވާކަން ކަށަވަރީ ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން ފާފަތައް ދުރުކުރައްވައި ، ތިޔަބައި طاهر ކުރެއްވުމަކުން طاهر ކުރެއްވުމަށެވެ.

وقال تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر الله فإنها من تقوى القلوب}.

(ކަންހުރިމަތީ) އެއީވެސް. ހަދި الله ގެ شعائر ތަކެއް (އެބަހީ : هدى ކަތިލުމާއި أضحية، ކަތިލުމާއި ، حج ގެ عمل ތަކާއި ، އެހެންވެސް دينى أمر ތަކެއް) ތަޢުޒީމްކުރުމަކީ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަ ، އެކަންތައްވަނީ ، ހިތްތަކުގެ تقوى ވެރިކަމުގެ ތެރެއިން ކަމެވެ .

346 - وعن يزيد بن حيان قال: انطلقت أنا وحصين بن سبرة وعمر بن مسلم إلى زيد بن أرقم رضي الله عنْهم. فلما جلسنا إليه قال له حصين: لقد لقيت يا زيد خيراً كثيراً: رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وسمعت حديثه، وغزوت معه، وصليت خلفه؛ لقد لقيت يا زيد خيراً كثيراً. حدثنا يا زيد ما سمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم. قال: يا ابن أخي والله لقد كبرت سني، وقدم عهدي، ونسيت بعض الذي كنت أعي من رسول الله صلى الله عليه وسلم، فما حدثتكم فاقبلوا، وما لا فلا تكلفونيه، ثم قال: قام رسول الله صلى الله عليه وسلم يوماً فينا خطيباً بماء يدعى خماً بين مكة والمدينة، فحمد الله وأثنى عليه، ووعظ وذكر ثم قال: "أما بعد، ألا أيها الناس فإنما أنا بشر يوشك أن يأتي رسول ربي فأجيب، وأنا تارك فيكم ثقلين: أولهما كتاب الله، فيه الهدى والنور، فخذوا بكتاب الله واستمسكوا به" فحث على كتاب الله ورغب فيه. ثم قال: "وأهل بيتي، أذكركم الله في أهل بيتي، أذكركم الله في أهل بيتي" فقال له حصين: ومن أهل بيته يا زيد، أليس نساؤه من أهل بيته؟ قال: نساؤه من أهل بيته، ولكن أهل بيته من حرم الصدقة بعده. قال: ومن هم؟ قال: هم آل علي، وآل عقيل، وآل جعفر وآل عباس. قال: كل هؤلاء حرم الصدقة؟ قال: نعم. رواه مسلمٌ.

وفي رواية: "ألا وإني تارك فيكم ثقلين: أحدهما كتاب الله، هو حبل الله، من اتبعه كان على الهدى ومن تركه كان على ضلالة"

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابو يزيد بن حيان ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާއާއި حصين بن سبرة އާއި عمر بن مسلم އެކުގައި ނިކުމެގެން ގޮސް މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ زيد بن أرقم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމުއެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން އެކަލޭގެ ގާތުގައި އިށީނީމުން އޭރުން حصين ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ زيد އެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ވަރަށް ގިނަ

ވަރަށް ގިނަ ރަނގަޅު ގޮތްތަކެއް ދެކުމަށް ލިބިފައެވެ. ތިބާއަށް ވަނީ رسول الله صلى الله عليه وسلم ފެނިލައްވާފައެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ حديث ތައް އަޑު އިވިފައެވެ . އަދި ތިބާ ވަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަތަކުގައި ބައިވެރި ވެފައެވެ . އަދި ތިބާ ވަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތްފުށުގައި ނަމާދުކުރައްވާފައެވެ. އޭ زيد އެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ވަރަށް ގިނަ ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ .އޭ زيد އެވެ . ތިބާއަށް رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ފަރާތުން އިވިފައިވާ އެއްޗެއް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދޭށެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންނަގެ أخ އާ ގެ ދަރިކަލުންނެވެ . ޤަސަމް الله ގެ އިސްމުފުޅުން ބުނަމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ އުމުރު ދުވަސް ވެއްޖެއެވެ . އަދި ތިމަންނަ رسول الله صلى الله عليه وسلم އަރިހުން ދަސްކުރި ބައެއް ކަންތައް ހަނދާން ނެތިއްޖެއެވެ . ވީމާ ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަންނަވާ ކަމެއް ކޮށް قبول ކުރާށެވެ حقيقة ކަމުގައި ؟ ފަހެ ދަންނަވާނުލާ ކަމަކަށް ތިމަންނަ ނުކިޔާށެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު رسول الله صلى الله عليه وسلم މައްކާއާއި މަދީނާގެ ދެމެދުގައި އޮތް **خماً** ކިޔުން ވާދީއެއްގެ ފެންގަނޑުގެ ކައިރިގައި ހުންނަވައި ގެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް مخاطب ކޮށް ބަސްފުޅުދެއްކެވުމަށް އިއްވެވިއެވެ . ފަހެ الله އަށް ޙަމްދުކުރައްވައި ثناء ދަންނަވައި އަދި الله އަށް تقوى ވެރިވުމަށް وصية ކުރެއްވެވިއެވެ. ދެން އެއަށް ފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަންނާށެވެ . އޭ މީސްތަކުންނޭވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަކީ އިންސާނެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންދުރުމާ އިލާހު ގެ ރަސޫލާ (އެބަހީ ملك الموت) ތިމަންކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުކުރާނެކަން يقين އެވެ . ފަހެ ملك الموت ވަޑައިގަތުމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އިޖާބަ ދެއްވާނަމެވެ . (އެބަހީ މަރުވުން اختيار ކުރައްވާނަމެވެ.) ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ބޮޑު ވެގެންވާ ދެއެއްޗެއް ދޫކޮށްލާނަމެވެ . އޭގެ ފުރަތަމަ އެއްޗަކީ الله ގެ ފޮތެވެ . އެ ފޮތުގައި ވަނީ ހިދާޔަތާއި އަލިކަމެވެ . ފަހެ الله ގެ ފޮތް ހިފަހައްޓާށެވެ. އަދި އޭގައި ގަދަކޮށް ހިފާށެވެ . ފަހެ ފޮތަށް ހިތްވަރުދެއްވައި އަދި الله ގެ ފޮތުން شوق ވެރިކުރުން އިއްވެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދެވަނަ އެއްޗަކީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت ންނެވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت ންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް الله ގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެމެވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت

ންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް މާތް الله ހެކިކޮށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށް އަރުވަމެވެ. ފަހެ حصين އޭނާއަށް ބުންޏެވެ . އޭ زيد އެވެ . އެކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت ންނަކީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ ؟ އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ أهل بيتން ގެ ތެރެއިން ވޭ ހެއްޔެވެ ! ވިދާޅުވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ أهل بيتން ގެ ތެރެއިންނެވެ . ނަމަވެސް حقيقة ގައި އެކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت ންނަކީ އެކަލޭގެފާނަށް ފަހު صدقة ހޯދުން ހަރާމް ވެގެންވާ މީހުންނެވެ . حصين އެއްސެވިއެވެ . އެއީ ކޮން ބައެއް ތޯއެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ .އެއީ علي ގެ ފާނުންގެ آل ންނާއި عقيل ގެ ފާނުންގެ آل ންނާއި جعفر ގެ ފާނުންގެ آل ންނާއި عباس ގެ ފާނުންގެ آل ންނެވެ . حصين އެއްސެވިއެވެ . އެ ހުރިހާ ބޭކަލުންނަށްވެސް صدقة ހަރާމް ވެގެންވަނީ ތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . އާނއެކެވެ .

347 - وعن ابن عمر رضي الله عنْه عن أبي بكر الصديق رضي الله عنْه موقوفاً عليه أنه قال: ارقبوا محمداً صلى الله عليه وسلم في أهل بيته. رواه الْبخَاري.

معنى ”ارقبوه“ : راعوه واحترموه وأكرموه، والله أعلم.

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސަވާށި عبدالله بن عمر ، ابو بكر الصديق ގެ މައްޗަށް موقوف ވެގެންވާ ބަސްފުޅެއް ރިވާކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ . محمد صلّى اللهُ عليه وسلم އަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ احل بيت ންނަށް އިޙްތިރާމްކޮށް ރިޢާޔަތް ކުރައްވާށެވެ !

باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل وتقديمهم على غيرهم ورفع مجالسهم وإظهار مرتبتهم

އިލްމު ވެރިންނަށާއި އުމުރުން ދުވަސްވެފައިވާ މީހުންނަށާއި އަދި މާތް ސިފަތައް ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް ޤަދަރުކުރުމާއި އަދި އެހެނިހެން މީހުންގެ މައްޗަށް އިސްކުރުން

އިސްކުރުމާއި އެމީހުންގެ މަޖިލިސް [illegible] އަދަބު [illegible] އަދި އެމީހުންގެ ޙައްޤުތައް [illegible] ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**.

قال الله تعالى (الزمر 9): {قل: هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون إنما يتذكر أولو الألباب}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ދަންނަ މީހުންނާއި ، ނުދަންނަ މީހުން ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟
نصيحة ލިބިގަންނަކަން ކަށަވަރީ ، ބުއްދީގެ أهل ވެރިންނެވެ .

348 وعن أبي مسعودٍ عقبةَ بنِ عمرٍو البدري الأنصاري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يؤُم الْقَوم أَقْرؤهم لِكتَابِ الله ، فَإِن كانُوا في الْقراءة سواءً ، فَأعلمهم بِالسنة ، فَإِن كانُوا في السنة سواءً ، فَأَقْدمهم هجرةً ، فَإِن كانُوا في الهجرة سواءً ، فَأَقْدمهم سنّاً ولا يؤمن الرجلُ الرجلَ في سلْطَانه ، ولا يقْعد في بيته على تَكْرِمته إِلا بِإِذْنه» رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « فَأَقْدمهم سلْماً » بدل « سنّا » : أَي إِسلاماً .

وفي رواية : يؤُم الْقَوم أَقْرؤهم لِكتَابِ الله ، وَأَقْدمهم قراءةً ، فَإِن كانَتْ قراءتُهم سواءً فَيؤُمهم أَقْدمهم هجرةً ، فَإِن كانوا في الهجرة سواء ، فَلْيؤمهم أَكْبرهم سناً » .

والمراد « بِسلْطَانه » محل ولايته ، أَو الموضع الذي يخْتَص به . « وتكْرِمتُه» بفتح التاء وكسر والراء : وهي ما ينْفَرِد به من فراشٍ وسريرٍ ونحوِهما .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو مسعود عقبةَ بنِ عمرٍو البدري الأنصاري ގެ [illegible] ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބައެއްގެ މައްޗަށް އިމާމަކަށް [illegible] އެމީހުންގެ ތެރެއިން الله ގެ ފޮތް ކިޔަވަން އެންމެ ބޮޑަށް ދަންނަ މީހާ އިސްވާ ހުއްޓެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެންމެންވެސް ކިޔަވަން [illegible] އެއްވަރު ވަނީނަމަ [illegible] އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑަށް ސުންނަތް ދަންނަ މީހާ

އިމާމަކަށް ވެސް ހުއްޓެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ސުންނަތް ދަރުމުގައި ހަމަހަމަވެގެން ވީނަމަ
ފަހެ އެއީގެ ތެރެއިން އެންމެ ކުރީގައި هجرةً ކުރެއްވި މީހާ އިސްވާ ހުއްޓެވެ. ފަހެ
އެމީހުން އެންމެން هجرةً ކުރުމުގައި ހަމަހަމަވެގެން ވީނަމަ ފަހެ އެއީގެތެރެއިން އެންމެ
ދުވަސް ވެފައިވާ މީހާ އިސްވާ ހުއްޓެވެ. އަދި (ދަންނާނެވެ.) އެއްވެސް މީހަކު އަނެކަކު
ހަވާލުވެފައިވާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް އަމިއްލައިން އައިސް އިސްވެ ނުގަންނާނެވެ. އަދި މީހެއްގެ
ގެއަށް ގޮސް ފިޔާއް އޭގެ ވެރިފަރާތުން ނުކުރެވޭ ތަން ބަޔަކައި އެމީހާއެގެ
އިޛްނަ އާއި ނުލައި ނުއިށީންނާށެވެ.

349 وعنه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يمسح مناَكبنَا في الصلاة ويقُولُ : « استَووا ولا تخْتلفُوا ، فتَخْتَلفَ قُلُوبكُم ، لِيلني منكُم أُولوا الأَحلامِ والنهى ، ثُم الذين يلُونَهم ، ثُم الذين يلونَهم » رواه مسلم .

وقوله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لِيلني » هو بتخفيف النون وليس قَبلَها ياءٌ ، وروي بتشديد النون مع ياءٍ قَبلَها . « والنهى » : الْعقُول : « وأُولُوا الأَحلام » هم البْالِغُون ، وقيل : أَهلُ الحلْمِ والْفَضل .

އަދި އެ صحابى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ނަމާދުގައި ސަފު ހައްދަވާއިރު ބައެއް
ފަހަރު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންގެ ކޮނޑުގައި އަތް ޖީއްސަވާ
ސަފުތައް ހަރުގަދު ކުރައްވައިގަތެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް
ސީދާ ކުރައްވާށެވެ. އަދި ސަފުތައް ސީދާނުކުރައްވާ އެގޮތް މިގޮތުން ނުބައިވަނީޖެވެ.
ފަހެ ސަފުތައް ސީދާނުކުރާ ބައިބަރިޔާ ކަމުގެ ހިތްތަކުގައި ތަފާތުތަފާތު ވެގެންދާނެއެވެ.
އަދި ކަލޭގެފާނު ދެކެވިއެވެ. ސަލާމް ތިބާއިރުގެ ތިރީގެންދާ ކަމުން ރައްދު ކުރުމަށް ނަޅާ
އަޅުގަނޑު ނަމާދުގައި ތިމަންނަ ކައިރީގައި ހުރެގެން އޮންނަ ހުއްޓަވަމުން ހުރީމެވެ. ދެން
އެއާއި ގާތް މީހުންނެވެ. ދެން އެއާއި ގާތް މީހުންނެވެ.

350 وعن عبد الله بن مسعودٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لِيلني منْكُم أُولُوا الأحلامِ والنهى ، ثُم الذين يلُونَهم » ثَلاثاً « وإياكُم وهيشَات الأسواق » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ނަމާދު ކުރާއިރު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވާ އެންމެ ދަންނަ މީހުންނާއި އެންމެ ވިސްނުން ރަނގަޅު މީހުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނާ އެންމެ ކައިރީގައި ތިއްބަވާށެވެ. ދެން އެއާއި ޖެހުން މީހުންނެވެ. ތިން ފަހަރު މިފަދައިން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަނދާން ބަހައްޓަވާށެވެ . ބާޒާރު މަތީގައި އުޅޭހެން (ނަމާދުފަދަވަގުތުގައި) ނުއުޅޭށެވެ .

351 وعن أبي يحيى وقيل : أبي محمد سهل بن أبي حثْمة بفتح الحاء المهملة وإسكان الثاء المثلثة الأنصاري رضي الله عنه قال : انْطَلَقَ عبد الله بن سهلٍ ومحيصةُ ابن مسعودٍ إِلى خَيبر وهي يومئِذ صلْحٌ ، فتَفَرقا .فأتَى محيصةُ إِلى عبد الله بن سهلٍ وهو يتَشَحطُ في دمه قَتيلاً ، فدفَنَه ، ثم قدم المدينَةَ فَانْطَلَقَ عبد الرحمن بن سهلٍ ومحيصةُ وحويصةُ ابنَا مسعودٍ إِلى النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فذَهب عبد الرحمن يتكَلم فقال : «كَبر كَبر » وهو أَحدثُ القَومِ ، فَسكَت ، فَتَكلما فقال: « أَتَحلفُون وتستَحقون قَاتلَكُم ؟ » وذَكر تَمام الحديث . متفقٌ عليه .

وقوله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « كَبر كَبر » معنَاه : يتَكَلم الأَكْبر .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو محمد سهل بن أبي حثْمة الأنصاري ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އޭނާގެ ކުންޏާއަކީ ابو محمد ކަމަށްވެސް ބުނެވިއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. عبد الله بن سهل އާއި محيصةُ ابن مسعود، خَيبرއަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އޭރު صلح ހިގެ ދުވަސްވަރެވެ. ދެން އެދެބޭފުޅުން ވަކިވެވަޑައިގަތެވެ . محيصةُ ، عبد الله بن سهل ގެ ކާރިއަށް އައެވެ .

އެރިހުދު އޭނާއޮތީ ތެރިން ވަށްވެގެންނެވެ . އަދި قتل ވެވިފައެވެ. ފަހެ محيصةُ އޭނާ ވަޅުލިއެވެ . ދެން މަދީނާއަށް އައެވެ . ދެން އެ عبد الله بن سهلِ ގެބޭބެފުޅު عبد الرحمن بن سهل އާއި مسعود ގެ ދަރިކަލުން ކަމުގައިވާ ومحيصةُ وحويصةُ އާއި ދެބޭކަލުންނާއިއެކު އެތިން މީހުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް އައެވެ . ދެން عبد الرحمن ވާހަކަ ދައްކަން ފެށިއެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑުމީހާ (ބޮޑުމީހާ) ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. ބޮޑު މީހާ(ބޮޑުމީހާ) ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. އަދި އެ عبد الرحمنِ އަކީ އެތިން މީހުން ތެރެއިން އެންމެ ޒުވާން މީހާއެވެ . ފަހެ އޭނާ ވާހަކަދެއްކުން ހުއްޓިއެވެ . ދެން އަނެއް ދެމީހުން ވާހަކަ ދައްކަން ފެށިއެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކުރާނަންތޯ! އަދި އަރިހުދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ޤާތިލަކަށް ވެރިވުމަށް ދެން ޖެހޭނެތީ ސަބަބުން ހަމަ ޝަރުޢީގޮތުން ޙައްޤުވާނެއެވެ .

352 وعن جابرٍ رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان يجمع بين الرجلين من قَتْلَى أُحدٍ يعني في القبرِ ، ثُم يقُولُ : « أَيهما أَكْثَر أَخْذاً لِلقُرآن ؟ » فَإِذَا أُشير له إلى أَحدهما قَدمه في اللحد . رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުހުން ވެއްވި جابرِ ގެ ބަސްފުޅުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ، أُحد ހަނގުރާމައިގައި شهيدވި ބޭކަލުން ދެ ދެމީހުން ފޮތިގަނޑަކުން ގަބުރެއް ދެއްވިއެވެ . ދެން ފުރަތަމަ ލަޙުދުގައި ހިނދު ސަލާމް ކުރެއްވުމުގެ : އެދެމީހުންގެ ތެރެއިން ކުރުން قُرآن އެންމެ ބޮޑަށް ދަސްކޮށްފައިވާ މީހާ ކޮބައިތޯ؟ ފަހެ އެއިން ބޭކަލަކު ފެނިވަޑައިގެންނަ ހިނދު އިޝާރާތްކުރެވިއްޖެ ބޭކަލަކު އެންމެފުރަތަމަ ލަޙުދުގައި ވައްދަވާފައިވިއެވެ .

353 وعن ابن عمر رضي الله عنهما أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « أَراني في المنَامِ أَتَسوك بِسواكٍ ، فَجاءني رجلان ، أَحدهما أَكْبر من الآخَرِ ، فَنَاولْتُ السواك الأَصغَرَ ، فقيلَ لي : كَبر ، فَدفَعتُه إِلى الأَكْبرِ منْهما » رواه مسلم مسنَداً والبخاري تعليقاً .

މާތްﷲ އެދެބޭކަލުންނާމެދު ރުހުން ވެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުވަފެނުގައި ފެނިވަޑައިގަތީ ތިމަން ކަލޭގެފާނު މިސްވާކު ދަތްއުނގުޅުއްވަމުން

މިސްވާކު ކުރައްވަނިކޮށްވޭ. (އަޅުގަނޑު އިތުރު ދަރިފުޅާ ސިވާކު ދެއްވަނިކޮށްވޭ.) ދެން
ދަރިފުޅާ ބޮޑުބޭފުޅާއަށް ދެއްވާށޭ އަރިހުން ބުނެވުނެވެ. އެދުވަހުން ކުޑަ ބޭފުޅާ ބޭނުވީ. އަށް ކުރާ ކުޑަކަމެވެ.
ދެން އެ ކަލޭ މިހާ އެމިސްވާކު (އަޅުގަނޑު އިތުރު ދަރިފުޅާ) ދެއްވީމެވެ. ދެން އަރިހުން ބޮޑުން
ކަލޭގެފާނަށް ބޭނުވުނެވެ . (އެ ބޭނުމަކީ ބޮޑުބޭފުޅާ ފުރަތަމަ ކަމަށް ބޭނުވުމެވެ). ބޭބެ މިހާރަށް
ދެއްވާ . ދެން ބޮޑުން ކަލޭގެފާނު އެދުމިހާރުކަށް ބޭބެ މިހާރަށް އެ ދެއްވީމެވެ .

354 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن من إِجلال الله تعالى إِكْرام ذى الشيبة المسلمِ ، وحامل الْقُرآنِ غَيرِ الْغَالي فيه ، والجافي عنْه وإِكْرام ذي السلْطَانِ المقْسط » حديثٌ حسنٌ رواه أبو داود .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރަޟިޔަ ކުރައްވާ ابو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންބޭފުޅާގެ ބޮޑުކަމާ އިސްލާމް ހުރިހާ
މުސްލިމުންނަށް إِكْرام ކުރުމަކީ ބޮޑުކަމެއްމެއް އަދި قُرآن ގެ ހާފިޒުވެރިންގެ ބޮޑުއިން އެހެން
ފުރަގަސް ނުދާ އަދި އޭގައި ވެ ކަންތައްތަކާއި ދުރު ހައްދުފުދަނަވާ ނުދާ މިހާރަށް إِكْرام ކުރުމަވާ
ވެސްކަމެއް އަދި عدل ވެރިޔާއަށް إِكْرام ކުރުމަވާ ވެސްކަމުން الله سبحا نه وتعالى ގެ
ޖަލާލު ވެރިކަ ސިފަފުޅުގައި ވެއެވެ .

355 وعن عمرو بن شُعيبٍ ، عن أَبيه ، عن جده رضي الله عنهم قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ليس منا من لم يرحم صغيرنَا ، ويعرفْ شَرفَ كَبِيرنَا » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والترمذي ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ صحيح .

وفي رواية أبي داود « حق كَبِيرنَا » .

ދާތް الله ރުއްސުން ކެއްވި ابو عمرو بن شُعيبٍ ، އެ صحابى ގެ ބައްޕާގެ ކިބައިން އަދި އެބައްޕަ އޭނާގެ ބައްޕަ އެބަބީ عمر ގެ ކާފަގެ ފަރާތުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ކުޑަ ކުދިންނަށް رحم ނުކުރާ އަދި ބޮޑެތި މީހުންގެ ޙައްޤު ނުދަންނަ މީހުންނަކީ ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ ގެންނެވި ހިދާޔަތާގެ އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

356 وعن ميمون بن أبي شَبِيبٍ رحمه الله أن عائشَةَ رضي الله عنها مر بِها سائِلٌ، فَأعطتْه كسرةً ، ومرّ بِها رجلٌ عليه ثيابٌ وهيئَةٌ ، فَأقْعدتْه ، فَأكَلَ فَقيلَ لَها في ذلك ؟ فقالت : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَنْزِلُوا الناس منَازِلَهم » رواه أبو داود . لكن قال : ميمون لم يدرك عائِشَةَ

وقَد ذَكَره مسلمٌ في أَول صحيحه تَعليقاً فقال : وذُكَر عن عائِشَةَ رضي الله عنها قالت: أَمرنا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَن نُنْزِل الناس منَازِلَهم ، وذَكَره الحاكم أَبو عبد الله في كتابِه « معرفَة علُومِ الحديث » وقال : هو حديثٌ صحيح .

ދާތް الله ރުއްސުން ކެއްވި ميمون بن أبي شَبِيبٍ (رحمه الله) ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عائشَة ގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް މީހަކު ސުވާލުކޮށް ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އެމީހާއަށް ވަރަށް ކުޑަ ބައިކޮޅެއް ދެއްވިއެވެ.އަދި (އަރަނގަޅުބުރަވާ) ހެދުމާއި ހުރި ރީތި ފޫޒާން އަވައިގެން ހުރިމީހަކު އައިސް ސަވާރުން ދިޔައެވެ. އެ އެކަމަނާ އޭނާ އިށީނދުވިއެވެ . ފަހެ (އޭނާއަށް ކާބޯ ބަދި ދިނުމުން) އޭނާ އެ ބަދި ކެއިއެވެ. ފަހެ (އައިސްބެގެފާނުން އެދިނުމުން ބެފުޅު ކުރެއްވީމާ) އެކަމަނާއި މިދު ސުވާލުކުރެވުނެވެ . ފަހެ އެކަމަނާ ދަންނަވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީސްތަކުންނަށް އެމީހުންގެ ފެންވަރުން ކަދު ހިތާށެވެ .

357 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال : قَدِم عيينَةُ بن حصنٍ ، فَنَزلَ على ابن أَخيه الحر بن قَيسٍ ، وكَان من النفَرِ الذين يدنيهم عمر رضي الله عنه ، وكَان القُراء أَصحاب مجالسِ عمر ومشَاورته ، كُهولاً كَانُوا أَو شُبَاناً ، فقال عيينَةُ لابن أَخيه : يا ابن أَخي لَكَ وجهٌ عنْد هذَا الأَمير ، فَاستَأْذن لي عليه ، فَاستَأْذَن له ، فَأَذن له عمر رضي الله عنه ، فلما دخَلَ : قال هي يا ابن الخَطَابِ: فَوالله ما تُعطينَا الجزلَ ، ولا تَحكُم فينا بِالعدل، فَغَضب عمر رضي الله عنه حتى هم أَن يوقع بِه ، فقال له الحر : يا أَميرَ المؤْمنين إِن الله تعالى قال لِنَبِيه صلّى اللهُ عليه وسلم : { خُذ العفْو وأْمر بِالعرف وَأَعرِض عنِ الجاهلين } وإِن هذا من الجاهلين . والله ما جاوزها عمر حين تَلاها عليه ، وكَان وقافاً عنْد كتَابِ الله تعالى . رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . عيينةُ بن حصن ނަމަކަށް ކިޔުން މީހަކު ވަޑައިގެން އައެވެ . އަދި އޭނާގެ ބޮޑު ބޭބޭގެ ދަރިކަލުން الحرّ بن قيس ގެ ގެއަށް ފޭބިއެވެ . މި الحرّ بن قيس އަކީ عمر رضي الله عنه ގެ އަރިހަށް ބޭފުޅެކެވެ . އަދި [illegible] عمر ގެ [illegible] މަޖިލީސް [illegible] ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ [illegible] ބޭފުޅުންނެވެ . އަދި [illegible] مشورة [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބޭފުޅުންނެވެ . ފަހެ عيينةَ މި صحابى އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ [illegible] ބޭބޭގެ ދަރިކަލުންނޭ . [illegible] އަ [illegible] [illegible] (އަމީރު عمر ގެ ގާތުގައި) [illegible] [illegible] . [illegible] އެ [illegible] عمر ގެ ގާތުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . ފަހެ މި صحابى ، عمر ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . ފަހެ عمر ގެ [illegible] އެ [illegible] [illegible] . އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . އެ خَطاب ގެ [illegible] عمرއެވެ . މާތް الله [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . ފަހެ عمر ގެ [illegible] [illegible] . އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] އެ عيينةَ ގެ ބޭބޭގެ

ފުތް، އިސްވެ ނަންގަނެވުނު الحر ދެންނެވިއެވެ. އޭ މުއުމިނުންތަކުގެ އަމީރެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه و تعالى އެކަލާނގެ نَبِيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް އެންގެވިއެވެ. خُذ العفْو وأْمر بِالعرف وأَعرِض عنِ الجاهلين މާނައީ : ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިންގަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރު ކުރައްވާށެވެ ! އަދި ޖާހިލުންނާއި އެއްކިބާ ވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ !

މިއާޔަތް ތިލާވަތު ކުރެއްވުމުން ފަހު حرّ ދެންނެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ވަނީ ތަންކޮޅު ނުދިޔާ ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން ކަން ކަށަވަރެވެ . الحر ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގެ ތަންފީޒު ބުނަމެވެ. މި އާޔަތް އިއްވަވައިދެއްވުމުން عمر ގެފާނު އެންމެ ފަހަރެއްވެސް ކުރިއަށް ނުދެން ދިޔައެވެ .

358 وعن أبي سعيدٍ سمرةَ بن جنْدبٍ رضي الله عنه قال : لقَد كنْتُ علَى عهد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم غُلاماً ، فكُنْتُ أَحفَظُ عنْه ، فَما يمنَعني من القَول إلا أَن ههنَا رِجالاً هم أَسن مني متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވާ ابو سعيد سمرةَ بن جنْدبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلمގެ ޒަމާނުގައި ތިމަން [illegible] [illegible] . [illegible] حديث [illegible] [illegible] حديثވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަމަށްޓަކައެވެ .

359 وعن أَنس رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما أَكْرم شَاب شَيخاً لِسنه إلا قيض الله له من يكْرمه عنْد سنه » رواه الترمذي وقال حديث غريب

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވާ أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޒުވާނަކު މުސްކުޅިއަކަށް [illegible]

އެ ޖަވާނަކު މުސްކުޅިވާ ދުވަހު ކާފިރުވާނެ މީހަކު ދުރުކުރެއްވުމަށް الله އިރާދަ ކުރައްވައެވެ.

باب زيارة أهل الخير ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

صالح އަޚުލުކަންނަން ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، އެ ބޭކަލުންގެ مجلس ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނާއި އެކު އުޅުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ އަރިހުން މީހާގެ ގެއަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުން އެދި ދުޢާކުރުމާއި އަދި ހޯދަވާތަކަށް ފަޟީލަތްތެރި ތަންތަނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، މިއްސަނދު ކަންތައްތަކެއް ފާޅުކުރާ އާއި މުނާސަބު ބައިގަނޑު **باب**

قال الله تعالى (الكهف 60 - 66): {وإذ قال موسى لفتاه لا أبرح حتى أبلغ مجمع البحرين أو أمضي حقباً} إلى قوله تعالى {قال له موسى هل أتبعك على أن تعلمن مما علمت رشداً؟}.

موسى ގެފާނު އަރިހުގައިވާ خادم ކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވި ހިނގާށި! ތިޔަފޮޅި ގެންގޮސް ހިނގާބޮޑު ވިޔަސް ދެކަނޑު ބައްދަލުވާ ތަނަށް ދާންދެން ، ނުވަތަ ޒަމާނެއްވީއެވެ ދާންދެން (ހިނގާވާން) ދުރުވެސް ނުހުއްޓާނުލައްވާނަމެވެ . މިހެން ، އެ ދެކަނޑު ބައްދަލުވާ ތަނަށް އެދެބޭކަލުން ވަޑައިގަތީ ، އެދެކަލުން (އެކަމަށް ގެންދެވި ޖަހަލާމަސް) ހަނދާން ނެތިގެން ނެތިވެއްޖެއެވެ . މިހެން (އެމަސް) އެމަސް ކަނޑަށް ދިޔަމަގު ބެނގަތީ ނުހޯދުވިއެވެ . މިހެން ، އެދެކަލުން (އެތަން) ފަހަނަޅައި ވަޑައިގެންފައި ހިނގާ ، އެކަލޭގެފާނު خادم ކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ .

ތިމަންމެންގެ ދުވާލުގެ ކެއުން ތިމަންމެންނަށް ގެނެސްދޭށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ، ތިމަންމެންގެ މި ދަތުރުން ތިމަންމެންނަށް ވަރަށް ބޮޑު ވަރުބަލި ކަމެއް ލިބިއްޖެއެވެ. އެ خادم ދެންނެވިއެވެ . ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގެންފިއްޔެވެ؟ (ދަކަނުޖު ގުޖުނުގާ އޮތް) ބޮޑު ހިލައިގެ ގާތުގައި ތިމަންމެން މަޑުކޮށްލި ހިނދު ، ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން އެ މަހުގެ މަތިން ހަނދާންނެތިއްޖެއެވެ. އަދި އެ މަހުގެ މަތިން ހަނދާންކުރުން ހަނދާންނެތިކޮށްލީ، شيطان އާ ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ނޫނެވެ . އަދި އެ މަސް عجائب އެއްގޮތަ ގޮތަކަށް ކަނޑުގެ ތެރެއިން އޭގެ މަގު ހޯދައިގަން ހިނގައްޖައެވެ . އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންމެން ބޭނުންވެގެން ދިއުމެނީ އެތަނެވެ . ދެން އެދެކަލުން ފިޔަވަޅު ބައްލަވަމުން އެދެކަލުން އަނބުރި ފަހަތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން (އެތަނުން) އެދެކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުންގެ ތެރެއިން (خاص) އަޅަކު ފެނިވަޑައިގަތެވެ . އެބޭކަލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةން رحمة އެއް ދެއްވީމެވެ . އަދި އެބޭކަލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةން خاص علم އެއް އުނގަންނަވައި ދެއްވީމެވެ . އެބޭކަލަކަށް موسى ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވިފައިވާ علمން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވުމަށް ، ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ވަންތޯ ؟

وقال تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه}

އަދި އެއުރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ وجهފުޅު އެދިގެން ، އެކަލާނގެއަށް ހެނދުނާއި ، ހަވީރު دعاء ކުރާ އަޅުންނާއެކު މީހުންނާއި ، ކަލޭގެފާނުގެ نفس ހިފަހައްޓަވައި، ކެތްކުރައްވާށެވެ !

360 وعن أَنسٍ رضي الله عنه قال : قال أبو بكر لِعمر رضي الله عنهما بعد وفَاة رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : انْطَلِقْ بِنَا إِلى أُمِّ أَيمن رضي الله عنها نَزورها كما كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يزورها ، فلما انْتَهيا إِليها ، بكَتْ ، فَقَالاَ لها : ما يبكيك أَما تَعلمين أَن ما عنْد الله خيرٌ لرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ؟ فقالت : إِني لا أَبكي أَني

لأعلم أَن ما عند الله تعالى خَيرٌ لرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ولَـكن أبكي أَن الوحي قَد انْقَطَع من السماء . فَهيجتْهما على البكَاء ، فَجعلا يبكيانِ معها . **رواه مسلم .**

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި **أنس** ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ސުވަރުގެ ވަޑައިގަތުމަށްފަހު (އެއްދުވަހަކު) أبو بكر ގެފާނު عمر ގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، أُم أَيمن އަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވި ފަދައިން ތިމަންމެންވެސް އެކަމަނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދަމާ ހިނގާށެވެ. ފަހެ މި ދެބޭކަލުން އެކަމަނާގެ އަރިހަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ރޯން ފައްޓަވައިފިއެވެ . ފަހެ މި ދެބޭކަލުން އެ ކަމަނާއަށް ދެންނެވިއެވެ . ކަމަނާ ރޯނީ ކޮންކަމަކާއި ތޯއެވެ ؟ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް الله ގެ حضرة ގައި ހުރި نعمة އަށް ކަމަނާއަށް ނޭގޭނީހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ . ތިމަން ކަމަނާ މިރޯނީ އެކަލޭގެފާނަށް الله ގެ حضرة ގައި ހުރި نعمة ތައް ނޭގޭތީއެއް ނޫނެވެ . ތިމަން ކަމަނާ މިރޯނީ އެކަލޭގެފާނު [illegible] އުޑުން وحي އައުން ހުއްޓިފައިވާތީ އެކަމުގެ [illegible]. ފަހެ މި ދެބޭކަލުންނަށްވެސް ރޯން [illegible]. އަދި މި ދެބޭކަލުންވެސް މިކަމަނާ އެކު ރޯން ފެށިއެވެ .

ދަންނައެވެ . މި حديث ގައި ބަޔާން ވެގެންވާ أم أيمن އަކީ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ [illegible] [illegible] [illegible] خبش ކަރައިގެ [illegible] އަންހެނެކެވެ. [illegible] އެކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] ބަރަކާ [illegible] [illegible] . [illegible] ކަމުން މިކަމަނާއަކީ رسول [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގޮތުން [illegible] . އެހެން ކަމުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހެއްދެވިއެވެ . އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] ހެއްދެވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިކަމަނާ ދެކެ ވަރަށް ލޯބިފުޅު ކުރައްވާ ހުންނެވިއެވެ. އެހެން ކަމުން މިކަމަނާއަށް ވަރަށް ގިނައިން ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ހުންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުން މިކަމަނާ މިނިވަން ކުރެއްވުމުން ކައިވެނި ވެ ބައްލަވައިގަތީ زيد بن حارثة އެވެ. އޭގެ ކުރީގައި ކައިވެނި ބައްލަވައިގެން އުޅުއްވީ عبيدالحبشي އާއި އެކުއެވެ. އަދި ދަރިކަލަކު ލިބިވިއެވެ . އެދަރިކަލުންގެ ނަމަކީ އައިމަން

އެވެ. އެހެންކަމުން މިކަމަނާގެ ކުންޔަތަކީ އުއްމު އައިމަން އެވެ . މިކަމަނާ އަސްލު ނަމަކީ
بركة بنت ثعلبة އެވެ .

361 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَن رجلاً زار أَخاً له في قَريةٍ أُخْرى ، فَأَرصد الله تعالى على مدرجته ملَكاً ، فَلَما أَتَى عليه قال: أَين تُريد ؟ قال: أُريد أَخاً لي في هذه القَرية . قال : هلْ لَك عليه من نعمةٍ تَربها ؟ قال : لا، غَير أَني أَحببتُه في الله تعالى ، قال : فَإِني رسول الله إِليك بأَن الله قَد أَحبك كَما أَحببتَه فيه » رواه مسلم .

يقال : « أَرصده » لِكَذا : إِذَا وكله بِحفْظه ، و « المدرجةُ » بفتح الميم والراء : الطريقُ ومعنى « تَربها » : تَقُوم بها ، وتَسعى في صلاحها .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابوهريرة ، نَبِيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އެހެން ރަށެއްގައި ހުރި އޭނާގެ أخ އަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދިޔައެވެ . ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާ ދަތުރު ކުރި މަގަށް މަލާއިކަތް ބޭކަލަކު ފޮނުއްވިއެވެ . ފަހެ މީނާގާއި އަރަ ހަމަވުމުން މީނާ ކުރަން އެއްސެވިއެވެ . ތިބާ ދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. އެ ރަށެއްގައި ހުރި أخ އަކާއި ބައްދަލުކުރުމަށް. ملائكة އާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރަންޖެހޭ ފަދަ احسان ތެރިކަމެއް ތިބާގެ މައްޗަށް އޭނާގެ ފަރާތުން ވަނީ ހެއްޔެވެ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ . (މިކަހަލަ އެއްވެސް مقصد އެއް ނެތެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވަނީއެވެ. ملائكةާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކީ ތިބާގެ ގާތަށް الله ފޮނުއްވި ملائكة އެކެވެ . އަދި ތިބާ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާ ފަދައިން ، ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިބާ ދެކެ ލޯބިވެ ވޮޑިގެންފައިވާކަން ތިބާއަށް އަންގަވާށެވެ .

362 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من عاد مريضاً أَو زار أَخاً له في الله ، نَاداه منَادٍ : بِأَن طبتَ ، وطَاب ممشَاك ، وتَبوأْتَ من الجنة منْزلاً » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ . وفي بعض النسخ غريبٌ .

އަދި އެ صحابى(އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ބަލިމީހަކަށްބަލައި ޒިޔާރަތްކޮށްފި މީހާއަށް ނުވަތަ الله އަށްޓަކައި އެމީހާގެ އެހެން أخ
އަކަށް ޒިޔާރަތްކޮށްފިމީހާ އަށް ދެ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ނިދާ އިއްވަވައެވެ . الله ގެ حضرة
ގައި [illegible] [illegible] شكر މިބާއަށް ލިބިގެން ވިއެވެ . އަދި މިބާގެހިނގުމުގައި ބޮޑުވެގެންވާ
ثواب ލިބިގެން ވިއެވެ . އަދި މިބާ ސުވަރުގެއިން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

363 وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إِنما مثَلُ الجليس الصالِـح وجليس السوء . كحامل المسك ، ونَافخ الْكير ، فَحاملُ المسك ، إِما أَن يحذيك ، وإِما أَن تَبتَاع منْه وإِما أَن تَجِد منْه ريحاً طيبةً . ونَافخُ الكيرِ إِما أَن يحرِقَ ثيابك وإِما أن تجِد منْه ريحاً منْتنَةً » متفقٌ عليه .

« يحذيك » : يعطيك .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ރަނގަޅު މީހުންނާއި އެކު އުޅޭ މީހާގެ مثال އާއި ނުބައިމީހުންނާއި އެކު އުޅޭމީހާގެ مثال
އަކީ [illegible] ކަސްތޫރި ގެންގުޅޭ މީހާއާއި [illegible] [illegible] مثال އެވެ. [illegible] [illegible]
ކަސްތޫރި ގެންގުޅޭ މީހާ އެއިން މިބާއަށް އެތިކޮޅެއް ދޭނެއެވެ. ނުވަތަ މިބާ އޭނާ
އަތުންގަންނާނެއެވެ. އަދި [illegible] އެއިން މިބާގެ ހެދުން އަންދާލާނެއެވެ .
ނުވަތަ އެއިން މިބާއަށް ނުބައި ވަސް ދުވާނެއެވެ .

364 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « تُنْكَح المرأَةُ لأَربعٍ : لِمالِها ، ولِحسبِها ، ولِجمالِها ، ولِدينها ، فَاظْفَر بِذَات الدين تَرِبتْ يداك » متفقٌ عليه.

ومعناه : أَن الناس يقْصدون في الْعادة من المرأَة هذه الخصالَ الأَربع ، فَاحرص أَنْتَ على ذَات الدينِ . واظْفَر بِها ، واحرِص على صحبتها .

މާތް الله ރުއްސެވުން ދެއްވި ابو هريرة نَبِيِޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ
.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވައެވެ . އަންހެނާއާއި ކައިވެނި ކުރާއިރު ހަތަރު ކަމެއް ބެލެވެއެވެ .
އެއީ އެކަނބުލޭގެ މުދާވެރިކަމާއި އަދި އެކަނބުލޭގެ ނަސަބަށާއި އަދި އެކަނބުލޭގެ ރީތި
ކަމަށާއި އަދި އެކަނބުލޭގެ ދީންވެރި ކަމުގެ މައްޗަށެވެ . ފަހެ ތިބާ ދީންވެރި އަންހެނަކު إختيار
ކުރާށެވެ.އެއިރުން ބާއްޖަވެރިކަން ލިބިގެން ދާނެއެވެ .

365 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال : قال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم لِجبريلَ : « ما يمنَعك أَن تَزورنَا أَكْثَر مما تَزورنَا ؟ » فَنَزلَتْ : { وما نَتَنَزلُ إِلا بِأَمرِ ربك له ما بين أَيدينَا وما خَلْفَنَا وما بين ذلِك } رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސެވުންދެއްވި ابن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލަވާތާއި ސަލާމް ދެއްވި ނަބިއްޔާ ޖިބްރީލްގެ ފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު
ކުރީގައި ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ވަރަށް ގިނަގިނައިން ޒިޔާރު ޒިޔާރަތް
ނުކުރައްވަނީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ ؟ ދެން މި އާޔަތް ބާވާލެއްވުނެވެ . { وما نَتَنَزلُ إِلا بِأَمرِ
ربك له ما بين أَيدينَا وما خَلْفَنَا وما بين ذلِك }(مريم: 64) މާނައީ : އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި
ރަސްކަލާނގެ أمر ފުޅަކުން މެނުވީ ، ތިމަންމެން ނުފައިބަމުއެވެ . ތިމަންމެންގެ ކުރިމަތީގައި
ވާ އެއްޗެތަކާއި ، ތިމަންމެންގެ ފަހަތުގައި ވާ އެއްޗެތަކާއި ، އަދި އެދެމެދުގައި ވާ އެއްޗެތައް
މިލްކުވެގެންވަނީ ، އެކަލާނގެއަށެވެ . އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ ،
ހަނދުމަނެތިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއް ނުވެއެވެ.

366 وعن أَبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا تُصاحب إِلا مؤْمناً ، ولا يأْكُل طعامك إِلا تَقي » .

رواه أبو داود ، والترمذي بإسنَادٍ لا بأْس بِه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو سعيد الخُدرِي ، نبي صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީހާ مؤْمن އަކާއި ނޫނީ އެކުވެރި ނުވާށެވެ. އަދި މީހާ تقواء ވެރިޔަކާއި އެކު ނޫނީ ނުކާށެވެ .

367 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « الرجلُ على دينِ خَليله ، فَلْينْظُر أَحدكم من يخَالِلُ » .

رواه أبو داود . والترمذي بإسنادٍ صحيح ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާއަށް ލިބޭނީ އޭނާގެ އެކުވެރިޔާގެ އުޅުމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކުވެރިން އިޚްތިޔާރު ކުރާއިރު އެމީހާ ރަނގަޅަށް ދެނެގަތުން ހުއްޓެވެ .

368 وعن أبي موسى الأشْعري رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « المرء مع من أَحب » . متفق عليه وفي رواية قال قيل للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم الرجل يحب القوم ولما يلحق بهم ؟ قال : « المرء مع من أحب » .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو موسى الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ވާނީ އޭނާ ލޯބިވާ ބަޔަކާއި އެކުގައެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. نبي صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ދެންނެވުނެވެ. މީހަކު ބަޔަކަށް ލޯބިވެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންނާއި ބައްދަލު ވެފައެއް ނުވެއެވެ . حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ވާނީ އޭނާ ލޯބިވާ ބަޔަކާއި އެކުގައެވެ .

369 وعن أَنس رضي الله عنه أَن أَعرابياً قال لرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : متَى الساعةُ ؟ قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما أَعددتَ لها ؟ » قال : حب الله ورسولِه قال : « أَنْتَ مع من أَحببتَ » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ مسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަށްފުށުގެ މީހަކު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަރިހުން އެއްސެވިއެވެ . ޤިޔާމަތް ވާނީ ކޮންއިރަކުން ހެއްޔެވެ ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެދުވަހަށްޓަކައި ތައްޔާރު ކުރީ ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ލޯބި ކުރަމުއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ވާނީ ތިބާ ލޯބިކުރާ ބަޔަކާއި އެކުގައެވެ .

وفي روايةٍ لهما : ما أَعددتُ لها من كثيرِ صومٍ ، ولا صلاةٍ ، ولا صدقَةٍ ، ولكني أُحب الله ورسولَه .

بخاري އާއި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެމީހާ ބުންޏެވެ . ތިމަންނަކަށް އެދުވަހަށްޓަކައި މާގިނަ ރޯދަތަކެއް އަދި ނަމާދުތަކެއް އަދި صدقة ތަކެއް ތައްޔާރު ކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ . ނަމަވެސް ތިމަންނަ الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ލޯބިކުރަމެވެ .

370 وعن ابنِ مسعودٍ رضي الله عنه قال : جاء رجلٌ إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : يا رسول الله كيفَ تَقُولُ في رجلٍ أَحب قَوماً ولم يلْحقْ بِهِم ؟ فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « المرء مع من أَحب » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް މީހަކު އައެވެ . އެއަށްފަހު އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ . މިކަމާމެދު ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ ؟ މީހަކު ބަޔަކު ދެކެ ލޯބި ކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންނާއި ގުޅުމެއްނުވެއެވެ . (އެބަހީ އެމީހުން عمل ކުރާ

ގޮތަކަށް عملކުރުން ނުހުއްޓުވުމެވެ.) ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާ ވާހަކަ އެދުރާ ދުއްޕަތަލު އެކަމަށެވެ.

371 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « الناس معادن كمعادنِ الذهبِ والفضة ، خيارهم في الجاهلية خيارهم في الإسلامِ إذَا فَقهوا . والأرواح جنُودٌ مجندةٌ ، فَما تَعارفَ منْها ائْتَلَفَ ، وما تَنَاكَر منْها ، اخْتَلَفَ » **رواه مسلم .**

وروى البخاري قوله : « الأرواح » إلخ ، من رواية عائشة رضي الله عنها .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة ، نَبِيه صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަނުގެ معدنް ރަން ނުވަތަ ފަދައިން ، ރިހީގެ معدنް ރިހި ނުވަތަ ފަދައިން އިންސާނުންގެ ތެރޭގައިވެސް ތަފާތު ނުވަތަ ނުބައި ރ ތަރިކަތެއް ގައި ހުރި ދަރަޖަތަކުގެ އަސްލެއްވެއެވެ. ނުވަތަ ރ ތަރިކަތެއްގެ اصل ގައި ހުރި ނުބައި ކަންތައް ތަފާތެވެ . އިސްލާމުގެ ކުރިން جاهلية ޒަމާނުގައި أشرافް ކަމުގައިވި ބައެއް ހުރި އިސްލާމްވުމުން އަދި މާނަ ފަހުމްވުމުން ވެސް އެމީހުން إسلامِ ދީނުގައިވެސް أشرافް ކަމުގައިވެއެވެ. އަދި روح ތަކީ ތަފާތު ދިމާލަށް جمعވާ ލަޝްކަރުން جمعވާ ބައެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ފަހެ ދެނެގަނެ އެކަކު މިގޮތުން ގެ روحތައް އެކުވެ އެކުވެރިވުމާއި ގުޅިގެންވެއެވެ. ރަސްއަކާއި ނުދެނެގަނެ ނުގުޅޭ އެކުލެވިފައިވާ روح ތައް ވިޔަސް އެއްބަޔަކު ނުވާނެއެވެ.

372 وعن أُسير بن عمرو ، ويقال : ابن جابر وهو - بضم الهمزة وفتح السين المهملة - قَالَ : كان عمر بن الخَطابِ **رضي الله عنه** إِذَا أتَى عليه أمداد أهل اليمن سألهم : أفيكُم أُويس بن عامرٍ ؟ حتى أتَى علَى أُويسٍ **رضي الله عنه** ، فَقَالَ له : أنْتَ أُويس ابن عامر ؟ قَالَ : نَعم ، قَالَ : من مراد ثُم من قَرنٍ ؟ قَالَ : نَعم . قَالَ : فَكَان بِك برص ، فَبرأْتَ منْه إلا موضع درهمٍ ؟ قَالَ : نَعم . قَالَ : لَكَ وَالِدةٌ ؟ قَالَ : نَعم . قَالَ : سمعتُ رسول الله **صلّى اللهُ عليه وسلم** ، يقول : ((**يأتي عليكُم أُويس بن عامر مع أمداد أهل اليمن من مرادٍ ، ثُم من قَرنٍ كان به برصٌ ، فَبرأَ منْه إلا موضع درهمٍ ، له والدةٌ هو بها**

بر لو أقْسم على الله لأبره ، فإن استطَعتَ أن يستَغْفر لك فَافْعل)) فَاستَغْفر لي فَاستَغْفَر لَه ، فَقَالَ لَه عمر : أين تُريد ؟ قَالَ : الكُوفَةَ ، قَالَ : ألاَ أَكْتُب لَك إِلى عاملها ؟ قَالَ : أَكُون في غَبراء الناس أَحب إِلَي ، فَلَما كان من العامِ المقْبِل حج رجلٌ من أشْرافهم ، فَوافَقَ عمر ، فَسأله عن أُويسٍ ، فَقَالَ : تَركْتُه رث[1] البيت قَليلَ المتَاع ، قَالَ : سمعتُ رسول الله **صلّى اللهُ عليه وسلم** ، يقولُ : ((**يأتي عليكُم أُويس بن عامرٍ مع أمدادٍ من أهل اليمنِ من مرادٍ ، ثُم من قَرنٍ ، كَان بِه برصٌ فَبرأَ منْه إلا موضع درهمٍ ، له والِدةٌ هو بِها بر لو أقْسم على اللهِ لأبره ، فَإنِ استَطَعتَ أن يستَغْفر لك ، فَافْعلْ**)) فَأَتى أُويساً ، فَقَالَ : استَغْفر لِي . قَالَ : أَنْتَ أَحدثُ عهداً بِسفَرٍ صالِحٍ ، فَاستَغْفر لي . قَالَ : لَقيتَ عمر ؟ قَالَ : نَعم ، فاستَغْفَر لَه ، فَفَطن لَه الناس ، فَانْطَلَقَ على وجهه . رواه مسلم .

وفي رواية لمسلم أيضاً عن أُسير بن جابر **رضي الله عنه** : أن أهلَ الكُوفَة وفَدوا على عمر τ ، وفيهم رجلٌ ممن كان يسخَر بِأُويسٍ ، فَقَالَ عمر : هلْ هاهنَا أَحد من القَرنيين ؟ فَجاء ذَلِك الرجلُ ، فَقَالَ عمر : إن رسول الله **صلّى اللهُ عليه وسلم** قَد قَالَ : ((**إن رجلاً يأتيكُم من اليمنِ يقَالُ لَه : أُويسٌ ، لا يدع باليمنِ غَير أُم له ، قَد كَان بِه بياضٌ فَدعا الله تَعالى ، فَأذْهبه إلا موضع الدينَارِ أَو الدرهمِ ، فَمن لَقيه منْكُم ، فَلْيستَغْفر لَكُم**)) .

وفي رواية لَه : عن عمر **رضي الله عنه** ، قَالَ : إني سمعتُ رسول الله **صلّى اللهُ عليه وسلم** ، يقول :

((**إن خَير التابِعين رجلٌ يقَالُ لَه : أُويسٌ ، ولَه والِدةٌ وكَان بِه بياضٌ ، فَمروه ، فَلْيستَغْفر لَكُم**)) .

ދާތް الله ޢުހުސްނުހެއްވި أُسيرِ بن عمرٍو ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި މި صحابى އަށް ابن جابِر ގެ ނަމުންވެސް ގޮވާލައްވައެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ދާތް الله ޢުހުސްނުހެއްވި عمر بن الخَطاب ގެ ޒަމާނު يمن ހަރަދިގެ މީހުންގެ ޖަމާޢަތް އައުމުން އެމީހުންކައިރިން ވިދާޅުވިއީ ކޮބާހެއްޔޯ أُويس بن عامر ނަމަކަށް ކިޔާ ބަކަލެއް ނެތްތޯ ކަލޭގެފާނު ޖަމާޢަތުން ފިލާވުމަށް ނުކުމެވެނީ މީހުންގެ ތެރެއިން ކޮބާހެއްޔެވެ . އަދި އެއް ސުވާލުވެއެވެ . ވިޔާނީ أُويس بن عامرދެއްކޮށް ؟ އަދި އެ صحابى އާޔަލާ ދޭންނުވިއެވެ . عمر ގާތުން ސުވާލުވިއެވެ. ވިޔާނީ مراد قبيلة އިން އުފެދި

---

[1]

ދެން ކަލޭގެފާނު **قَرن** قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހަކު ހުންނެއްތޯ ؟ . އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . އާދެއެވެ . عمر ގެފާނު އަހުއްސެވިއެވެ .ދިޔާ އަށް ކުރީގައި برص ބަލި ޖެހިފައި އަރާމުން ފިހާވަރުގެ މިންވަރު ދިރުހަމުގެ އެއް މިންވަރު ފަހަރު ނުވަތަ ދިޔަރު ކަމުތޯ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . އާދެއެވެ . عمر ގެފާނު އަހުއްސެވިއެވެ . ތިބާގެ މަންމަ ދުނިޔޭގައި އެބަ ހުއްޓޭތޯ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . އާދެއެވެ . عمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ قافلة އާއި އެކު أويس بن عامر ނަމަކަށް ކިޔާ މީހަކު އަންނާނެއެވެ .އޭނާ مراد قبيلة އިން އުފެދި ދެން ކަލޭގެފާނު قَرن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހެކެވެ. އޭނާ ހުންނާނީ برص ބަލި ޖެހިފައި އަރާމުން ފިހާވަރުގެ އެއް ދިރުހަމުގެ މިންވަރު ފަހަރު ނުވަތަ ދިޔަރު ހުންނާނެއެވެ . އޭނާގެ މަންމަ ދުނިޔޭގައި ހުންނާނެއެވެ . އޭނާ ދަރިކަން އޭނާގެ މަންމަ އާއި މެދު احسان ތެރިވެވުމުންނެވެ . (އެކަމުގެ ބަރަކާތުން) އޭނާ الله ގަސަމް ހުވާކުރިޔަސް ، الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ އެ ހުވާ އަދާކުރައްވައި އެކަލާނގެ މިންވަރު ކުރައްވާ ދެއްވައެވެ .(ހީނާ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އޭނާ ލައްވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރުވުން ގެނައުން ވީހާ ނަމަ އޭނާ ލައްވާ އަނބުރާ دعاء ކުރުވާށެވެ . (ދެން عمر ގެފާނު އޭނާއަށް ދެންނެވިއެވެ . މިގޮތަށް رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވާފައިވާތީ) ފަހެ ތިމަންނަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކޮށް ދެއްވާށެވެ .އެހިނދު އޭނާ عمر ގެފާނަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކޮށްދިނެވެ . އަދި ފަހު عمر ގެފާނު އޭނާގެ ކިބައިން އަހުއްސެވިއެވެ . ތިބާ ދާން ބޭނުންވަނީ ކޮންތާކަށްތޯ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . كُوفَة އަށެވެ. عمر ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ . كُوفَة ގެ ވެރިޔާއަށް ތިބާއާ ބެހޭ ލިޔުމެއް ލިޔެދޭންތޯ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ .ތިމަންނަށް ހިތްހަމަޖެހުނީ ފަގީރުންނާއި އެކު އުޅުމެވެ . ދެން އެ ފަހުން ޖެހިގެން އައި އަހަރު ، އެ ރަށުގެ أشراف އެކު حج އަށް ވަޑައިގެންވެ .އަދި عمر ގެފާނާއި ބައްދަލުވެ ވަޑައިގެންވެ . އަދި عمر ގެފާނު އިސްތިފްހާމް أويس ގެ ޚަބަރު އަހުއްސެވިއެވެ . ޖަވާބުގައި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . ތިމަންނަށް ފެނިހުރީ އޭނާގެ ގެ އާދިއްޖެ ފައިވެ . އަދި އޭނާ ހުރީ އަތްމަދު ނިކަމެތިކަމުގައެވެ . عمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ قافلة އާއި އެކު أويس بن عامر ނަމަކަށް ކިޔާ މީހަކު އަންނާނެއެވެ . އެއީ مراد قبيلة އިން އުފެދި ދެން އެއަށްފަހު قرن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހެކެވެ . އޭނާ އަށް برص ބަލި ޖެހިފައި ފަސޭހަވެފައި ހުންނާނެ އެއް ދިރުހަމެއްގެ މިންވަރުގެ ބައެއް ފިޔަވައި ބަލިން ރަނގަޅުވެފައެވެ. އޭނާގެ މަންމަ އަރިހުގައި ރަނގަޅަށް ހުންނާނެއެވެ . އޭނާ ދަރިވަރު އޭނާގެ މަންމަ އާއި ވަރަށް احسان ތެރިވެ ހެޔޮކޮށް ހިތުމުންނެވެ .(އޭނާއަށް الله ގެ حضرةން ގަބޫލުވާ ދަރި ނިޔަމުގަނޑެކޭ) އޭނާ الله ގަންދީ ކަމަކަށް ހުވާކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަމެއް ފުއްދަވާ ދެއްވާނެއެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އޭނާ ކައިރިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރުވާ ގަތުމަށް ކުޅަދާނަވާނަމަ އޭނާ ލައްވާ دعاء ކުރުވާށެވެ . (عمر ގެފާނު މިހާރު އަހަރެން އަށް ދަރުވާ ދުވަހުން) ތިބާ އަށް މިހާ أويس ގެ ގާތުން (ދުނިޔޭގެ ކަންތައް) ހޯދައިދޭށެވެ . ދެން أويس ގެ ގާތަށް އެދުމެވެ . ތިމަންނަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކޮށް ދެއްވާށެވެ . أويس ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާ ދެން ތިޔަ ޖިހާދުގެ ދަތުރަކުން ރުޖޫޢަވެގެންނެވެ . މިހާ ތިބާ ތިމަންނަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކޮށް ދެއްވާށެވެ .ދެން أويس އޭނާ ކުރެން ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ . ތިބާއަށް عمر ގެފާނާއި ބައްދަލުވީ ހެއްޔެވެ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . އާނއެކެވެ . (އެހިނދު أويس އަށް އޭނާ އަށް عمر ގެފާނުގެ ފަރާތުން ޙަދީޘް މި ޙަދީޘް އަޑުއިވުނު ކަން ވިސްނިއްޖެއެވެ .) އަދި އޭނާއަށްޓަކައި دعاء ކޮށް ދިނެވެ . މީހުން ފަހު މި ހަބަރު މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފެތުރިއްޖެއެވެ .އަދި أويس ދެ ކަރުދާ ބަޔަކަށް މީސްތަކުން ދަންނަވާއިރުއެވެ .އަދި دعاء ކުރުވާން ފެށިއެވެ .

مسلمގެ އަށް ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘެކެވެ . ދެން الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أبو أسير بن جابر ރިވާކުރައްވައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަހަމައަށް ރިވާކުރެއްވުން (އެއް ފަރާތަކުން) كوفة ގެ أهل ވެރިންގެ ބަޔަކުން ވަފުދެއް ދެން الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عمرގެފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ . އަދި އެވަފުދުގެ ބަޔަކުގެ ތެރެއިން މީހުންގެ ބަޔަކުން އަދަދަކީ أويس އަށް ޗަކާ ޗަމާ ހަދާ މީހެކެވެ . عمر ގެފާނު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި قرن قبيلة އިން އައިސް ހުރި މީހަކު އެބައޮތް ހެއްޔެވެ ؟ އެހިނދު މިމީހާ عمر ގެފާނުގެ ގާތަށް އައެވެ . ފަހެ عمر ގެ ފާނު ދެންނެވިއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يمن ކަރައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް މީހަކު އަންނާނެއެވެ . އެމީހާއަށް ކިޔަނީ أويس އެވެ . އޭނާ އަންނަހިރު އޭނާގެ މަންމަ ހުންނާނީ ހަމަޖެހިގެންނެވެ . އޭނާގެ ގައިގައި ބަރަސް ބަލި ޖެހިގެންވެ . އަދި އޭނާ ދުޢާ ކުރުމުން ދިރުހަމުގެ މިންވަރު ފިޔަވައި ބަލިތައް ހުރިހާ ތަނެއް ރަނގަޅުވިއެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާ އާއި ބައްދަލުކޮށްފިނަމަ އޭނާ ކައިރިން މީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް ދުޢާ ކުރުވާށެވެ.

مسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ عمر ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވިމަން އަޖައިބުވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން تابعى ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ބޭކަލަކީ أويس އެވެ . އޭނާގެ މަންމަ އަރިހުގައި ދިރިއުޅުއްވީއެވެ . އަދި އޭނާއަކީ ކުރީގައި ބަރަސް ބަލި ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އޭނާގެ ދުޢާ ލިބިގަތުމަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ . ދުޢާ ގަބޫލުކުރައްވާނެ މީހެކެވެ . ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާ ކުރުވާށެވެ .

373 وعن عمر بنِ الخطاب رضي الله عنه قال : استأْذَنْتُ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم في العمرة ، فَأذن لي ، وقال : « لا تَنْسنَا يا أَخَي من دعائِك » فقال كلمةً ما يسرني أَن لي بِها الـدنْيا .

وفي روايةٍ قال : « أَشْرِكْنَا يا أخَي في دعائِك » .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި عمر بن الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ވިމަނަ (އެއްފަހަރަކު) نبي صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުން عمرة އަދާ ކުރުމަށް ހުއްދައަށް އެދި ދަންނަވާލީމެވެ . ފަހެ (އަރިހުން) އަޅުގަނޑަށް ވިމަނަށް ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. އަދި ވިމަނަސްގެ ގައިން دعاء ކުރަންވާން އަދި ވަޒަނާގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އާ أخ އާއެވެ. މިބަސް دعاء ގައި ވިމަނަސް ހިމެނުމަން ހަނދާން ނުނަސްތައްވާށެވެ . عمر

ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ އެ ބަސްފުޅު މިދަންނަވަން ދުނިޔޭގައި ވާ ހުރިހާއެއްޗެއްވެސް ބަދަލުގައި ނުދެވޭނެއެވެ ބޭނުމެގެން ވެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުޑައުޚާވެއެވެ. ތޫ أخ އާއެވެ. ތިބާގެ دعاء ގައި ހިމަންނަވާށް ހިމަނާށެވެ.

حديثٌ صحيحٌ رواه أَبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

374 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : كَان النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم يزور قُباء راكباً وماشياً، فَيصلي فيه ركْعتَين متفقٌ عليه .

މާނަ الله އަދުވަޑައިގަންނަވާށް ރުއްސެވިގެންވާ ކުރެއްވިއެވެ عبد الله بن **عمر** ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވާގެން ވެއެވެ. މިދަރުވެއްވެއެވެ. نبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، **قُباء** މިސްކިތަށް ފައިމަގުމައްޗާއި އަދި ސަވާރީގަޔި ޒިޔާރަތް ކުރައްވައެވެ . އަދި އެ މިސްކިތް ކުޑަގަޔި ދެ ރަކްޢަތް ނަމާދުފުޅު ކުރައްވައެވެ .

وفي رواية : كان النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم يأْتي مسجِد قُباء كُل سبتٍ راكبًا وماشياً وكَان ابن عمر يفْعلُه.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. نبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قُباء މިސްކިތަށް ކޮންމެ ހޮނިހިރު ދުވަހަކުގައި ފައިމަގުމައްޗާއި އަދި ސަވާރީގަޔި ވަޑައިގަންނަވައެވެ . އަދި عبد الله بن عمر ވެސް މި عمل ކުރައްވައެވެ .

باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ހިތްވަރު ދިނުމާއި އަދި الله އަށްޓަކައި ލޯބިވާ މީހަކަށް އޭނާގެ ލޯބި އެނގުމަށް އަދި އެނގުމުން އޭނާ އޭގެ ޖަވާބުގައި ކިޔާން ޖެހޭ دعاء ބަޔާން ކުރެވިގެން ވާ باب

قال الله تعالى (الفتح 29): {محمد رسول الله، والذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم} إلى آخر السورة.

محمد ގެފާނަކީ ، الله ގެ رسول އެވެ . އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައިވާ މީހުންނީ ، كفار ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ބައެކެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި ، އޯގާތެރި رحمة ލިބިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الحشر 9): {والذين تبوءوا الدار والإيمان من قبلهم يحبون من هاجر إليهم}.

އަދި އެއުރެންގެ ކުރީގައި ، المدينة ގައި ވަޠަންވެރިވެ ، إيمان ކަމުގައި قائم ވެތިބި أنصار ން، އެއުރެންގެ ގާތަށް هجرة ކުރި مهاجر ން ދެކެ ލޯބިވެތިވެއެވެ .

375 وعن أَنسٍ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ثَلاثٌ من كُن فيه وجد بِهن حلاوَةَ الإيمانِ : أَن يكُون الله ورسولُه أَحب إِليه مما ، سواهما ، وأَن يحب المرء لا يحبه إِلا لله ، وأَن يكْره أَن يعود في الكُفْرِ بعد أَن أَنْقَذَه الله منْه، كما يكْره أَن يقْذَفَ في النارِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أَنسٍ ގެފާނު نبي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންކަމެއް ކިބައިވެއްޖެނަމަ އޭނާއަށް އީމާންކަމުގެ ފޮނިކަން حاصل ވާނެއެވެ . އެއީ ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ބޮޑަށް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކެ ލޯބިވުމެވެ.އަދި މީހަކު ދެކެ ލޯބިވާނީ ހަމައެކަނި الله އަށް ޓަކައި ކަމުގައި ވުމެވެ . އަދި އަލިފާނުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓުން ދެކެ ނުރުހޭފަދައިން ، އޭނާ އަށް الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތްކުރެއްވުމަށްފަހު ދެވަނަ ފަހަރަށް ކުފުރަށް ނުފެތުނުމަށް ނުރުހުން ކުރުމެވެ .

376 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « سبعةٌ يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إِلا ظله : إِمامٌ عادلٌ ، وشَابٌ نَشأَ في عبادة الله عز وجل ، ورجلٌ قَلْبه معلقٌ بِالمساجِدِ ورجلان تَحابا في الله اجتَمعا علَيه ، وتَفَرقَا علَيه ، ورجلٌ

دعتْه امرأةٌ ذَاتُ منْصبٍ وجمالٍ ، فقال : إني أخافُ الله ، ورجلٌ تَصدقَ بصدقَةٍ ، فَأَخْفَاها حتى لا تَعلَم شمالُه ما تُنْفقُ يمينُه ، ورجلٌ ذَكَر الله خَالِياً فَفَاضتْ عينَاه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހުންވުން ލެއްވި ابو هريرة ، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ހަތް ބައެކަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެ އިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ފަރާތެއްގެ ހިޔާވަހިކަން ނުވާނެ ދުވަހުއެވެ . އެބަޔަކީ عدل ވެރި ވެރިޔާއާއި އަދި އަޅުކަމުގެ މައްޗަށް ބޮޑުވި ޒުވާނާއި އަދި މިސްކިތާއި އެމީހެއްގެ ހިތް ގުޅިފައިވާ މީހާއާއި އަދި الله އަށްޓަކައި އެކުވެރިކަން އުފައްދައި އަދި الله އަށްޓަކައި ދުރުވާ މީހުންނާއި އަދި ރީތި ކަމާއި ނަސަބު ގެ ބޮޑުން އަންހެނަކު ގޮވައި ކަމަކަށް ގޮވާލި ހިނދު ތިމަންނަ الله އަށް ބިރުވެތިވަމު ބުނެ އެކަމުން ދުރުވެގަންނަ މީހާއި އަދި ކަނާތަތުން ދޭ صدقة ވައަތުން ވެސް ނޭނގޭހާ ސިއްރުން ދޫކުރާމީހާއި އަދި އެކަނި ހުރެގެން الله ހަނދުމަ ކުރުމުން ލޮލުން ކަރުނަ އޮހިގެންދާ މީހާއެވެ .

377 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن الله تعالى يقولُ يوم الْقيامة : أَين المتَحابون بِجلاِلي ؟ الْيوم أُظلهم في ظلي يوم لا ظل إِلا ظلي » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހުންވުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރައްވައިވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އިޢުލާން ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށްޓަކައި އެކުވެރިކަން ބަދަލުކުރި މީހުން ކޮބާ ހުއްޓޭތޯ؟ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާ ދުވަހެވެ. އެދުވަހަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން ހިޔާވަހިކަމެއް ނުވާނޭދުވަހެވެ .

378 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « والذي نَفْسي بِيده لا تَدخلُوا الجنةَ حتى تُؤْمنُوا ، ولا تُؤْمنُوا حتى تَحابوا ، أَو لا أَدلكُم على شَيءٍ إِذَا فَعلْتُموه تَحاببتُم ؟ أَفْشُوا السلام بينَكم » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަބަދީ ދާމް الله ރުހުސުން ގެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާހާ ހިނދެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް އެކުވެރި ނުވާހާ ހިނދެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާން ކަން ފުރިހަމަ ނުވާ ހެއްޖެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ނަށް އެ عمل އެއްކުރުމުން އެކުވެރިކަން ބަދަހިވެގެންވާ ފަދަ عمل އެއް ބުނެދެން ހެއްޔެވެ ؟ (ދަންނަވާށެވެ .) ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި ސަލާމް އާދަ ފަތުރުވާށެވެ .

379 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَن رجلاً زار أَخاً له في قَريةٍ أُخْرى ، فَأرصد الله له على مدرجته ملكاً » وذكر الحديث إلى قوله :

« إِن الله قَد أَحبك كما أَحببتَه فيه » رواه مسلم . وقد سبق بالبابِ قبله .

އަދި އެ صحابي (އަބަދީ ދާމް الله ރުހުސުން ގެއްވި ابو هريرة) ، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އެހެން ރަށެއްގައި އުޅުން އޭނާގެ أخ އަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް ދިޔުމުން ފަހަ الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ދަތުރުކުރާ މިސްރާބަށް މަލާއިކަތް ބާއްވަ ފުރުއްވިއެވެ . ދަންނަވައެވެ. حديث ގެ ރާވީ މި حديث ވިދާޅުވުމުން ގޮސް އަންނަނީ ޖުމްލަގައި ހަމަރަން ވިދާޅުވިއެވެ. އެ ޖުމްލައަކީ : إِن الله قَد أَحبك كما أَحببتَه فيه. މާނައީ : ތިބާ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާ ފަދައިން ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިބާ ދެކެ ލޯބި ވެވޮޑިގެން ވެއެވެ . (ދަންނަވައެވެ . މި حديث އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ .)

380 وعن البراء بن عازبٍ رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أَنه قال في الأنْصار : « لا يحبهم إِلا مؤمنٌ ، ولا يبغضهم إِلا منَافقٌ ، من أَحبهم أحبه الله ، ومن أَبغَضهم أَبغَضه الله » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި براء بن عازب، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ، أنْصار ބޭކަލުން ނާއި މެދު حديث ކުރެއްވިއެވެ . މުއުމިނުން ނޫނީ އެބައިމީހުންނަށް ލޯބިނުކުރާނެއެވެ . އަދި މުނާފިޤަކު ނޫނީ އެބައިމީހުން ދެކެ ރުޅިވެރި ނުވާނެއެވެ . އެބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިކޮށްފިމީހާ ދެކެ الله سبحانه وتعالى ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ . އަދި އެބައިމީހުން ދެކެ ރުޅިވެރިވެއްޖެ މީހާ ދެކެ الله سبحانه وتعالى ކޯފާ ވޮޑިގަންނަވައެވެ .

381 وعن معاذٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : قَالَ الله عز وجل : المتَحابون في جلالي ، لهم منَابِر من نُور يغبِطُهم النبِيون والشهداء » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ .ތިމަން ރަސްކަލާނގެ جلالة އަށްޓަކައި އެކުވެރިކަން ބަދަހިކުރާ މީހުންނަށް (ޤިޔާމަތް ދުވަހުން) ނޫރުންވާ މިންބަރުތަކެއް ވާނެއެވެ. އެކަމަ މިންބަރުތަކުގައި ހިތަވަރުން ނަބީ ބޭކަލުން ނާއި شهيد ބޭކަލުން ހިއްބަވާނީ އެދިއެދިއެވެ .

382 وعن أبي إِدريس الخَولاني رحمه الله قال : دخَلْتُ مسجِد دمشْقَ ، فَإِذَا فَتًى براقُ الثنَايا وإِذَا الناس معه ، فَإِذَا اخْتَلَفُوا في شَيءٍ ، أَسنَدوه إِليه ، وصدروا عن رأْيه ، فَسأَلْتُ عنْه ، فَقيلَ : هذَا معاذُ بن جبلٍ رضي الله عنه ، فَلَما كان من الْغَد ، هجرتُ ، فَوجدتُه قَد سبقَني بِالتهجِيرِ ، ووجدتُه يصلي ، فَانْتَظَرتُه حتى قَضى صلاتَه ، ثُم جِئْتُه من قبل وجهه ،

فَسلمتُ عليه ، ثم قُلْتُ : والله إِني لَأحبك لله ، فَقَالَ : آلله ؟ فَقُلْتُ : أَلله ، فقال : آلله ؟ فَقُلْتُ : أَلله ، فَأَخَذَني بِحبوة رِدائي ، فَجبذَني إِلَيه ، فَقَالَ : أَبشر ، فَإِني سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « قالَ الله تعالى وجبتْ مـحبتي لِلْمتَحابين في ، والمتَجالِسين في ، والمتَزاوِرين في ، والمتَباذِلين في » حديث صحيح رواه مالِكٌ في الموطإ بِإسناده الصحيح .

قَولُه « هجرتُ » أَي بكرتُ ، وهو بتشديد الجيم قوله : « الله فَقُلْتُ : أَلله » الأولُ بهمزةٍ ممدودةٍ للاستفهامِ ، والثاني بِلا مدٍ .

ރާޙް الله رحمة ލެއްވި ابوإدريس الخولاني ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ (އެއްޖަރަޓަކު) دمشْق ގެ މިސްކިތަށް ދިޔައީމެވެ . އެހިނދު އެމިސްކިތުގައި ޒުވާނަކު އިނެވެ . އަދި އޭ ޒުވާނާގެ ދަތްތައް ހުދުކުލުން ވިދާ ބަބުޅައެވެ . އަދި މީސްތަކުން އޭނާގެ ކައިރީގައި އެއްވެ ތިއްބެވެ . ފަހެ އެމީހުންގެ މެދުގައި މައްސަލައަކާއި ދުތް خيال ތަފާތު ވެއްޖެނަމަ އޭނާއަށް އެކަން ރުޖޫޢަވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ރައުޔަށް عمل ކުރަމުން ގެންދެއެވެ . ފަހެ (މިކަން ދެކެވިފައި) ތިމަންނަ އޭނާއާއި ބެހޭ ސުވާލު ކުރީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންނައަށް ދަންނަވައިދިނެވެ. އެ ރާޙް الله ޢަންހުގެފާނު معاذُ بن جبلٍ އެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ ޖެހިގެން އައި ދުވަހު ވަރަށް އަވަހަށް މިސްކިތަށް ދިޔައީމެވެ . އެހިނދު އޭނާވީ ތިމަންނަ އަށްވުރެ ކުރިން މިސްކިތަށް ގޮސްފައެވެ. އަދި އޭނާ ހުރީ ނަމާދު ކުރައްވަމުންނެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ނަމާދުން އަވަދި ވަންދެން ތިމަންނަ އިންތިޒާރު ކުރީމެވެ. ދެން އޭނާގެ ކުރިމަތިން އައިސް ފަހެ އޭނާއަށް ސަލާމް ކުރީމެވެ . ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . ރާޙް الله ގަސަމްދީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ތިބާއަށް الله ޓަކައި ލޯބިވަމެވެ. ފަހެ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބުނީ ތިބާ ރާޙް الله ގަސަމްދީހުރެތޯ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އާނއެކެވެ. މާ ރާޙް الله ގަސަމްދީ ބުނާ ބުނަމެވެ . ދެންވެސް އެ އާއްސެވިއެވެ . ތިޔައީ ރާޙް الله ގަސަމްދީ ބުނާ ހުއްޓޯ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އާނއެކެވެ ! މާ ރާޙް الله ގަސަމްދީ ބުނާ ބުނަމެވެ. ފަހެ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް އުފާވެރި ކަމުގެ ޚަބަރު ދޭށެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލާނގެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله

سبحانه وتعالى، وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށްޓަކައި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ލޯބިވާ މީހުންނާއި އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަށްޓަކައި އެއްވާ މީހުންނާއި އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށްޓަކައި ހޭދަކުރާ މީހުންނަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރުއްސެވުން ލިބުން ވާޖިބު ކޮށްދީމުއެވެ .

383 عن أبي كَريمةَ المقْداد بن معد يكَرب رضي الله عنه عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال « إِذَا أَحب الرجلُ أَخَاه ، فَلْيخْبِره أَنه يحبه » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو كَريمةَ المقْداد بن معد يكَرب ، ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި نَبِيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވެވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ أَخ އާ ދެކެ الله އަށްޓަކައި ލޯބިކޮށްފިނަމަ އެމީހަކަށް އެކަން އަންގާ ހުއްޓެވެ .

384 وعن معاذٍ رضي الله عنه ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، أَخَذَ بِيده وقال : « يا معاذُ والله ، إِني لأُحبك ، ثُم أُوصيك يا معاذُ لا تَدعن في دبر كُل صلاةٍ تَقُولُ : اللهم أَعني على ذكْرِك وشُكْرِك ، وحسن عبادتك » .

حديث صحيحٌ ، رواه أبو داود والنسائي بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އޭނާ އަތުގައި ހިއްޕެވިއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. އޭ معاذ އެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށްފައި ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިބާއަށް (الله އަށްޓަކައި) ލޯބިކުރަމެވެ . ދެން (އެހެން ކަމުން) ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިބާއަށް ވަސީޔަތެއް ކުރާ ހުރީމެވެ . އޭ معاذ އެވެ . ތިބާ ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި މިދަންނަވާ دعاء ކިޔަން ހަދާން ނުހަރައްމާގެވެ . اللهم أَعني على ذكْرِك وشُكْرِك ، وحسن عبادتك. (މާނައީ: އޭ الله ! ތިބަ

އިހާނަތް ބިރުކުރުވުމުގެ شكر ކުރުމުގައި ތަނަވަސްކަމާއި އަތުވަރުން ކުރުމުގައި މިއަދާއެއް ވާގޮތްތެރިކަމުން ދެއްވާށިއެވެ!)

385 وعن أَنسٍ ، رضي الله عنه ، أَن رجلاً كان عنْد النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَمر بِه ، فَقال : يا رسول الله إِني لأُحب هذا ، فقال له النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : «أَأَعلمتَه ؟ » قَالَ : لا قَالَ : «أَعلمه» فَلحقَه ، فَقَالَ : إِني أُحبك في الله ، فقال : أَحبك الذي أَحببتَني له .

رواه أَبو داود بِإِسنادٍ صحيح .

މާނައީ الله ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ވަނީ أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.(އެއްފަހަރަކު) نَبِيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ހުޟޫރުގައި صحابى ބޭކަލަކު އިށީނދެވަޑައިގެން ހުންނެވިއެވެ . އަދި ކައިރިން ފިރިހެނަކު ހިނގާވަޑައިގަތުމުން އެ صحابى ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންނަ މިފިރިހެނާއަށް ލޯބިވަނީ (الله އަށްޓަކައި) ކަމުގައި ދެންނެވިއެވެ. ދެން نَبِيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެ صحابى އަށް އެކަން އަންގަވައިފިތޯ ؟ އެ صحابى ދެންނެވިއެވެ . ނޫނެކެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެކަމަށް އެކަން އަންގަވާށެވެ . އެހިސާބުން އެ صحابى އެކަމަށް ކުރެއްވިއެވެ ގޮސް ލޯބިވާކަން ދެންނެވިއެވެ . ތިމަންނަ ތިބާއަށް ލޯބިވަނީ الله އަށްޓަކައި ކަމުގައި ދެންނެވިއެވެ . ދެން އޭނާ ތިބާއަށް ލޯބިވާނޭ ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ ތިބާ ލޯބިވަނީ الله އަށްޓަކައި ކަމުން ލޯބިވި ފަރާތް ލޯބިވާ الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް ލޯބިވެވޭށެވެ.

باب علامات حب تعالى العبد والحث على التخلق بها والسعي في تحصيلها

الله سبحانه وتعالى ގެ ލޯބި އަޅާއަށް حاصل ވުމުގެ ނިޝާންތަކާއި އަދި މިކަމުގެ ސަބަބުން އަޚްލާޤު ނިޝާންތައް އަޚްލާޤުވުމާއި އަދި އެކަންތައް حاصل ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ މަގުސަދުން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

قال الله تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله، ويغفر لكم ذنوبكم، والله غفور رحيم}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ، ﷲ ދެކެ ލޯބިވާކަމުގައި ވަނީނަމަ ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އޭރުން ، ﷲ ، ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވާނެއެވެ. އަދި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.ﷲ އީ ،ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (المائدة 54): {يا أيها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأتي الله بقوم يحبهم ويحبونه، أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين، يجاهدون في سبيل الله، ولا يخافون لومة لائم، ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء، والله واسع عليم}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހެއްގެ دين ދޫކޮށް مرتد ވާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ، (އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި) އެބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ، އަދި އެބަޔަކު އެކަލާނގެ ދެކެ ލޯބިވާ ބަޔަކު ﷲ ގެންނަވާނެއެވެ . އެއީ مؤمن ންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރި ، މަޑުމައިތިރި ބަޔަކެވެ . كافر ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ عزة ތެރި ބަޔަކެވެ. ﷲ ގެ މަގުގައި އެއުރެން جهاد ކުރާނެއެވެ . އަދި މަލާމާތްކުރާ މީހެއްގެ މަލާމާތަކުން އެއުރެން ބިރެއް ނުގަންނާނެއެވެ. އެއީ ﷲ ގެ فضل ވަންތަކަމެވެ . އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އެކަން ދެއްވައެވެ . ﷲ އީ ، ތަނަވަސްވަންތަ ، މުޅިން ދަންނަވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ .

386 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن الله تعالى قال: من عادى لي وليّاً ، فقد آذَنْتُه بالحربِ ، وما تَقَرب إلي عبدي بِشَيءٍ أَحب إلي مما افْتَرضتُ عليه ، وما يزالُ عبدي يتَقَرب إلي بالنوافل حتى أُحبه ، فإذَا أَحببتُه ، كُنْتُ سمعه الذي يسمع به ، وبصره الذي يبصر به ، ويده التي يبطشُ بها ، ورجلَه التي يمشي بها وإن سأَلني أَعطيتُه ، ولئِن استعَاذَني لأُعيذَنه » رواه البخاري .

معنى « آذَنْتُه » : أَعلَمتُه بِأَني محاربٌ له . وقوله : « استعَاذَني » روي بالباء وروي بالنون .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ރިވާކުރެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވައިފިއެވެ . ތިމަން އިލާހުގެ ވަލީވެރިއަކާ ދެކޮޅުހައްދާ މީހަކާ ބަނޑަށް ހަނގުރާމަ އާއި ފަރާ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު ހަނގުރާމަ ކުރައްވާން ކަމުގެ އިޢުލާން ކުރައްވަމެވެ . އަދި ތިމަން އިލާހާއި ކައިރިވުން ވުރެން ތިމަން އިލާހުގެ އަޅަކު ކުރާ ކަމަކުން ތިމަން އިލާހަށް ލޯބިވާ ކަމަކީ ފަރުޟު އަޅުކަންތަކުގެ ތެރެއިން ތިމަން އިލާހުގެ حضرة ގައި ގާތްވެވިދާނެ ކަންކަމެވެ . އަދި ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ ނަފުލު ޢަމަލުތަކުން ތިމަން އިލާހާއި ކައިރިވެ ތިމަން އިލާހު އޭނާއަށް ލޯބިވެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ . އަދި ތިމަން އިލާހު އޭނާއަށް ލޯބިވެވަޑައިގަތުމުން ތިމަން އިލާހު އޭނާގެ އަޑުއަހާ ކަންފަތް ކަމުގައި ވާނެއެވެ . އަދި އޭނާ ބަލާ ލޯ ކަމުގައި ވާނެއެވެ . އަދި އޭނާ ހިފާ އަތް ކަމުގައި ވާނެއެވެ . އަދި އޭނާ ހިނގާ ފައި ކަމުގައި ވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަން އިލާހުގެ ކިބައިން ސުވާލު ކޮށްފިނަމަ ދެއްވާނެއެވެ . އަދި އޭނާ ތިމަން އިލާހުގެ ކިބައިން ސަލާމަތް ހޯދައި ދަންނަވައިފިނަމަ އޭނާ ސަލާމަތް ކުރައްވާނެއެވެ .

387 وعنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قال : « إِذَا أَحب الله تعالى العبد ، نَادى جبريل : إِن الله تعالى يحب فُلاناً ، فَأَحبِبه ، فَيحبه جبريل ، فَينَادى في أَهل السماء : إِن الله يحب فُلاناً ، فَأَحبوه ، فَيحبه أَهلُ السماء ، ثُم يوضع له القَبولُ في الأَرض » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى(އެބަހީ : ރަޟީ الله ޢަންހުން ރިވާކުރެއްވި ابو هريرة) نَبِيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންފިނަމަ ފަހުގެ جبريل ގެފާނަށް وحى ކުރައްވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىމި ފުލާނު އަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ . ފަހެ ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ލޯބިވާށެވެ . ފަހެ جبريل ގެފާނު އޭނާއަށް ލޯބިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ . އަދި جبريل ގެފާނު އުޑު ވެރިންނަށް އިއުލާން

ކުރައްވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى މިވެނި އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގެން ފިއެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހަކަށް ލޯބި ކުރައްވާށެވެ . ފަހެ އުޑުގެ އަހުލު ވެރިން އެމީހަކަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ . ދެން އެމީހާގެ ޤަބޫލުކުރަން ދުނިޔޭގައި ލައްވައެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن الله تعالى إِذا أَحب عبداً دعا جِبريلَ ، فقال : إِني أُحب فُلاناً فأَحبِبه ، فَيحبه جبريلُ ، ثُم ينَادي في السماء ، فَيقُولُ : إِن الله يحب فُلاناً ، فأَحبوه فَيحبه أَهلُ السماء ثُم يوضع له القَبولُ في الأَرض ، وإِذا أَبغَض عبداً دعا جِبريلَ ، فيقولُ : إِني أُبغض فُلاناً ، فأَبغضه ، فَيبغضه جبريلُ ، ثُم ينَادي في أَهلِ السماء : إِن الله يبغض فُلاناً ، فأَبغضوه ، فَيبغضه أَهلُ السماء ثُم تُوضع له البغْضاء في الأَرض » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގެން ފިނަމަ جبريل ގެ ފާނަށް ނިދާ އިއްވައެވެ . ފަހެ وحى ކުރައްވަވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މިވެނި އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގެން ފިއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށް ލޯބި ކުރައްވާށެވެ . ފަހެ جبريل ގެފާނު އެމީހަކަށް ލޯބި ކުރައްވައެވެ. ދެން އުޑުގެ އަހުލު ވެރިންނަށް އިޢުލާން ކުރައްވަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى މިވެނި އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގެންނަވާފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހަކަށް ލޯބި ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ އުޑުގެ އަހުލުވެރިން އެމީހަކަށް ލޯބި ކުރައްވައެވެ . އެއަށްފަހު އެމީހާގެ ޤަބޫލުކުރަން ބިމުގައި ލައްވަވައެވެ .

އަދި ﷲ سبحانه وتعالى އަޅަކަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންނަވާފިނަމަ ޖިބްރީލްގެ ފާނަށް ނިދާކުރައްވައެވެ. އަދި وحي ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މިވެނި އަޅަކަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންފިއެވެ . ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންނަވާށެވެ . ފަހެ ޖިބްރީލްގެފާނު އެމީހަކަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންނަވައެވެ. އަދި އުޑުގެ އަހުލު ވެރިންނަށް އިޢުލާން ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى މިވެނި އަޅަކަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންނަވާފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން

އެމީހަކަށް [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ކަން ދައްވަވައެވެ .

388 وعن عائشةَ رضي الله عنها ، أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، بعثَ رجلاً على سريةٍ ، فَكان يقْرأُ لأَصحابِه في صلاتهم ، فَيخْتم بـ { قُلْ هو الله أَحدٌ } فَلَما رجعوا ، ذَكَروا ذلك لرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقال : « سلُوه لِأَي شَيءٍ يصنَع ذلك ؟ » فَسأَلوه ، فَقَالَ : لأَنها صفَةُ الرحمن ، فَأَنَا أُحب أَن أَقْرأَ بِها، فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَخْبِروه أَن الله تعالى يحبه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ލަޝްކަރެއްގެ ވެރިޔަކަށް މީހަކު އިސްކޮށްލައި ފޮނުއްވިއެވެ . ފަހެ މީނާ ލަޝްކަރު ގެ މީހުންނާއިގެން ނަމާދު ކުރަވާއިރު ޤުރުއާން ނިންމަވުމުން ގެންދިޔައީ اخلاص ސޫރަތުގެ قُلْ هو الله أَحد ގެ ލަފްޒުގެ މައްޗަށެވެ . ފަހެ މިބައިމީހުން އެނބުރި އާދެވުމުން މިވާހަކަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. އެހިނދު رسول صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާ ކުރެން އެކަން އެގޮތަށް ކުރެއްވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ ސުވާލު ކުރައްވާށެވެ . ފަހެ އެބައިމީހުން އޭނާ ކުރެން ސުވާލު ކުރިއެވެ. ފަހެ އޭނާ ޖަވާބުގައި ދެންނެވިއެވެ . ސަބަބަކީ އަކީ އެއީ رحمان ގެ (އެބަހީ الله ގެ) ސިފަފުޅެކެވެ . އެހެން ކަމުން ތިމަންނަ އެ ސިފަފުޅު ކިޔަވުމަށް ލޯބިކުރަމެވެ . އެހިނދު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާއަށް ޚަބަރު ދޭށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ .

باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

صالح އަޅުތަކުންނާއި ބަލިކަށިމީހުންނާއި مسكين ނިކަމަން ދުއްމުނާކުރުމުގެ ނުރައްކަލުގެ މައްޗަށް އިންޒާރު ކުރެވިގެންވާ ބާބު .

قال الله تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ހޯދައިގަތް ކަމަކާނުލައި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި، مؤمن އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާން ދޮގާއި ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފެގެންފި ބަޔެކެވެ.

وقال تعالى (الضحى 9، 10): {فأما اليتيم فلا تقهر، وأما السائل فلا تنهر}.

ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ކަލޭގެފާނު ޔަތީމުކުއްޖާ ނިކަމެތިކޮށް ނުކުރައްވާށެވެ. ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ކަމަކަށް އެދި އަންނަމީހާއަށް، ކަލޭގެފާނު ނުރުހުމުގެ ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުނުވާށެވެ!

وأما الأحاديث فكثيرة منها حديث أبي هريرة رضي الله عنْه في الباب قبل هذا (انظر الحديث رقم 385) "من عادى لي ولياً فقد آذنته بالحرب" ومنها حديث سعد بن أبي وقاص رضي الله عنْه السابق (انظر الحديث رقم 260) في باب ملاطفة اليتيم، وقوله صلى الله عليه وسلم "يا أبا بكر لئن كنت أغضبتهم لقد أغضبت ربك" (انظر الحديث رقم 261)

އަދި ދަންނައެވެ. މި ބާބުގައި އެކަށީގެންވާ حديث ތައް އެހާ ގިނައެވެ. އޭގެތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއް حديث އަކީ އިސްވެ ދިޔަ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެވެ. އެ حديث ގައި ވަނީ " ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަލީވެރި ބޭކަލަކާއި ދުޝްމަނުކޮށްދާ މީހާއާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނގުރާމަ ކުރައްވާން ވާހަކަ އިޢުލާން ކުރައްވައިފިއެވެ. ފިޔަވައިން ނެވެ. އަދި އެ ބާބުގައި ހިމެނޭ އަނެއް حديث އަކީ އިސްވެ ގޮސްފައިވާ ޔަތީމުން ނަށް އޯގާތެރިވުމުގެ ބާބުގައި މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سعد بن أبي وقاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެވެ. އަދިވެސް ހިމެނޭ އަނެއް حديث އަކީ نَبِيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ ބަސްފުޅު " އޭ ابو بكر ގެ ފާނެވެ. ތިބާ އެނިކަމިން

ރުޅިއަރުވައްޖާ އެހިނދު ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ތިބާ ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ކޯފާ އިސްކުރެވެވުނީއެވެ .

389 وعن جنَدبِ بنِ عبد الله رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من صلى صلاةَ الصبح ، فهو في ذمة الله ، فَلا يطْلُبنكُم الله من ذمته بِشَيءٍ ، فَإِنه من يطْلُبه من ذمته بِشَيءٍ ، يدرِكْه ، ثُم يكُبه على وجهه في نَارِ جهنم » **رواه مسلم .**

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جنَدبِ بنِ عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ . ފަތިސްނަމާދު (ޖަމާޢަތުގައި) ކޮށްފިމީހާ ފަހެ އެމީހާ ވާހުނީ الله ގެ ذمة ދަށުގައެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަމެއްގެ ސަބަބުން އެޒިންމާ ނުގެއްލުވާ ހުއްޓެވެ . މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއްވެސް ސަބަބަކާ ހުރެ އެޒިންމާ ގެއްލުވައިފިނަމަ الله سبحانه وتعالى [illegible]

[illegible]

باب إجراء أحكام الناس علَى الظاهر وسرائرهم إلَى الله تَعَالَى

މީސްތަކުންގެ [illegible] حقيقة [illegible] الله ގެ حضرة [illegible] باب

قَالَ الله تَعَالَى : (**فَإِنْ تَابُوا وَأَقامُوا الصَّلاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُم**) [التوبة : 5] .

ފަހެ ، އެމީހުން توبة ވެ ، ނަމާދު قائم ކޮށް ، زكاة [illegible] ، ދެން އެމީހުން [illegible] ދޫކޮށްލާށެވެ !

390- وعن ابن عمر رضي الله عنهما : أن رسول الله **صلّى اللهُ علَيه وسلم** ، قَالَ : ((**أُمرتُ أن أُقاتلَ الناس حتى يشْهدوا أن لا إله إلا الله ، وأن محمداً رسول الله ، ويقيموا الصلاةَ ، ويؤتُوا الزكاةَ ، فَإذَا فَعلُوا ذلِكَ عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحق الإسلامِ ، وحسابهم علَى الله تَعالَى**)) متفَقٌ علَيه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި ހައްޤު ގޮތުގައި އަޅުކަމެއް ވެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި محمد ގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކި ވުމާއި އަދި ނަމާދު ޤާއިމް ކުރުމާއި ޒަކާތް ދީފުމަންދާން ދެން މީސްތަކުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އަމުރު ކުރެވިގެން ވެއެވެ . ފަހެ އެމީހުން އެކަންތައް ކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ ލޭއާއި އެމީހުންގެ މުދާ ވަނީ إسلامِ ދީނުގެ حق އެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ގެ އަތްޕުޅުން ސަލާމަތް ކަން ލިބިގެންވެއެވެ . އަދި އެމީހުންގެ حساب ބައްލަވާ ވޮޑިގެންވަނީ الله سبحانه وتعالىގެ حضرة އަށެވެ .

391- وعن أبي عبد الله طارِق بن أشَيم **رضي الله عنه** ، قَالَ : سمعتُ رسول الله **صلّى اللهُ علَيه وسلم** ، يقول : ((**من قالَ لا إله إلا الله ، وكَفَر بما يعبد من دونِ اللهِ ، حرم مالُه ودمه ، وحسابه علَى الله تَعالَى**)) رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله طارِق بن أشَيم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވުނެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމަ (ދުލުން ކިޔަވައި) އަދި الله ފިޔަވައި އަޅުކަން ވެވޭ އެހެން ހުރިހާ ތަކެތި ދޫކޮށްފި މީހާގެ ލޭއާއި އަދި އެމީހާގެ މުދާ ވާނީ ހުރުމަތްތެރި ވެގެންނެވެ . އަދި އެމީހާގެ حساب ބައްލަވާ ވޮޑިގެންވަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة އަށެވެ .

392- وعن أَبي معبد المقداد بن الأسود **رضي الله عنه** ، ، قالَ : قُلْتُ لرسول الله **صلّى اللهُ عليه وسلم** : أرأيتَ إن لَقيتُ رجلاً من الكُفارِ ، فَاقْتتلْنَا ، فَضرب إحدى يدي بِالسيف ، فَقَطَعها ، ثُم لاذَ مني بِشَجرة ، فَقَالَ : أسلمتُ لِله ، أأقْتُلُه يا رسول الله بعد أن قَالَها ؟ فَقَالَ : **((لا تَقْتُله))** فَقُلْتُ : يا رسول الله ، قَطَع إحدى يدي ، ثُم قَالَ ذَلِك بعد ما قَطَعها ؟! فَقَالَ : ((**لا تَقتُلْه ، فإن قَتَلْتَه فَإنه بِمنْزلتك قَبلَ أن تَقْتُله ، وإنك بِمنْزلته قَبلَ أن يقُولَ كَلمتَه التي قَالَ**)) متفَقٌ علَيه .

ومعنى ((**أنه بمنـزلتك**)) أي : معصوم الدم محكوم بإسلامه . ومعنى ((**أنك بمنـزلته**)) أي : مباح الدمِ بالقصاص لورثتهِ لا أنه بمنـزلته في الكفر ، والله أعلم .

މާތް ﷲ ރުއްސުން ދެއްވި ابو معبد المقداد بن الأسود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صلّى الله عليه وسلم އަރިހުގައި
ދެންނެވިއެވެ. މިކަމާއި މެދު ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ގޮތެއް އަންގަވައި ދެއްވާށެވެ.
ތިމަންނާއި ކާފިރަކާއި ބައްދަލުވެ ފަހެ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެވިގެން
[illegible] ފަހެ އޭނާ ތިމަންނަގެ އެއް އަތުގައި ކަނޑިން ތަޅާ ތިމަންނަގެ އެއަތް
[illegible] ދެން [illegible] ގަހަކާއި ނިވާވެ ހުރެ ބުންޏެވެ. ތިމަންނަ އިސްލާމް
ވެއްޖައީމެވެ. [illegible] އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ އެކަލިމަ ބުނުމަށްފަހު ތިމަންނަ އޭނާ
ޤަތުލު ކުރުން [illegible] [illegible]؟ ފަހެ [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އޭނާ
ޤަތުލު ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ތިމަންނަގެ އެއަތް އޭނާ [illegible]. ފަހެ ތިމަންނަ އަތް [illegible] ދެން އޭނާ
އެހެން ބުނީއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ قتل ނުކުރާށެވެ. އޭނާ [illegible]
[illegible] [illegible] قتل ކޮށްފިނަމަ ފަހެ [illegible] [illegible] ތިބާ އޭނާ قتل ކުރުމުގެ
ކުރިން [illegible] ދަރަޖަ [illegible] [illegible]. އަދި އޭނާ އެ [illegible] ބުނުމުގެ
ކުރިން ހުރި ދަރަޖަ އޭނާ ތިބާ [illegible] ހުންނާނެއެވެ.

393- وعن أُسامة بن زيد رضي الله عنهما ، قالَ : بعثنا رسول الله **صلّى اللهُ عليه وسلم** إلَى الْحرقَة من جهينَةَ فَصبحنَا القَوم علَى مياههم ، ولَحقْتُ أنَا ورجلٌ من الأنْصارِ رجلاً منْهم ، فَلما غَشينَاه ، قالَ : لاَ إله إلا الله ، فَكف عنْه الأنْصاري ، وطَعنْتُه برمحي

حتى قتَلْتُه ، فلَما قدمنَا المدينَةَ ، بلَغَ ذلِك النبي **صلّى اللهُ عليه وسلم** فقَالَ لِي : ((**يا أُسامة ، أقتَلْتَه بعد ما قَالَ لا إله إلا اللهُ ؟!**)) قُلْتُ : يا رسول الله ، إنما كَان متعوذاً ، فقَالَ : ((**أقتَلْتَه بعد ما قَالَ لا إله إلا اللهُ ؟!**)) فما زالَ يكَررها علَي حتى تَمنْيتُ أني لَم أكُن أسلَمتُ قَبلَ ذلِك اليومِ . متفَقٌ علَيه .

وفي رواية : فقَالَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : ((**أقالَ : لا إله إلا اللهُ وقتَلْتَه** ؟!)) قُلْتُ : يا رسول الله ، إنما قَالَها خَوفاً من السلاحِ ، قَالَ : ((**أَفَلاَ شَقَقْتَ عن قَلْبِه حتى تَعلَم أَقَالَها أم لا** ؟!)) فما زالَ يكَررها حتى تَمنيتُ أني أسلَمتُ يومئذ .

((**الحرقَةُ**)) بضم الحاء المهملة وفتح الراء : بطْن من جهينَةَ : القَبِيلةُ المعروفَةُ .

وقوله : ((**متَعوذاً**)) : أي معتَصماً بِها من القَتْلِ لاَ معتَقداً لَها .

ދާތް الله އެދެބަގަދިކަމުނަނަށް ހުއްޓުނުގޮތުގައި أُسامة بن زيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ,جهينَةَ ޤަބީލާގެ حرقة ނަމަކަށް ކިޔުނު ޤަބީލާ އާއި ހަނގުރާމައަށް ދިޔަން މަން ފޮނުއްވީމެވެ. ފަހެ ދިޔަން މަން ފުރަތަމަ ވަގުތު ދަމުން އެމީހުންގެ ފަސްގަނޑަށް ތަޅާ މައްސަލަ ހަނގުރާމަކޮށް ފުރިހަމަވީމެވެ . އަދި ތިމަންނަ އާއި أنْصاري ބޭކަލުން ގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކާއި ދެމީހުން ވެގެން އެމީހުން ގެ މީހަކާ ބައްދަލުވީމެވެ. އެމީހާ އެހިނދު لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމަތް ކިޔާ ފިއެވެ . އެހެން ކަމުން أنْصاري ބޭކަލާއި ހަނގުރާމަ ހުއްޓާލައިފީމެވެ . އަދި ތިމަންނަ ކަޅިކަފިލާ ތިމަންނަގެ ތުނބުނަ ހަމަ އޭނާ ޤަތުލުކުރީމެވެ . ފަހެ ތިމަންނަމެން އަނބުރާ މަދީނާއަށް އައުމުން މިވާހަކަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް އިވިވަޑައިގެންފިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أُسامة އެވެ. އެމީހާ لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަށްފަހުގައި އޭނާ ޤަތުލު ކުރީ ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ހަމައެކަނި ހަތިޔާރަށް ބިރުން އޭނާ އެހެން ބުނީ ސަލާމަތްވުމަށް ވެގެން ނޫނެވެ .ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ .އޭނާ لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުން ވެސް ތިބާ ކުރީ ހެއްޔެވެ ؟ މި ޢިބާރާތް ތަކުރާރު ކޮށް ތިމަންނާއާއި مخاطب ކުރައްވާ حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއިރު ހިނދުކޮޅަކު ވަރަށް ތިމަންނަ ހާ ހާ ބުނީމެވެ .

ތިމަންނަ މިއަދު އިސްލާމްވަނީ ވީނަމަ ކިޔާ ރަނގަޅު ކަމެއްތެވެ . (އެބަހީ މިއަދު
އިސްލާމްވަނީ ވީނަމަ ކީ އެކަން އެގޮތަށް ތިމަންނަގެ އަތުން މަރުވުމުގެ ނުވާނެތެވެ .)
އަދި އެކަން ރިވާތްބަޔާންކުރި ވައްވެ . ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث
ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާ لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުންވެސް އޭނާ ޤަތުލު ކުރީކީއްވެ ؟
ތިމަންނަ ދަންނަވީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އޭނާ އެކަން ބުނީ އަނިޔާގެ ބިރުންނެވެ .
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގަނޑު ތިބާ ގެތެރެ ބިރަ ބުނީ ތިބާ އޭނާގެ ހިތް ފަޅާލައި ބެލީ
ކަމެއްތޯ؟ ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم (ތިމަންނައާއި مخاطب ކުރައްވާ) އެ ކަލިމަ ބުނެ
ދިނުމަށް ކުރައްވާ ކުރެއްވުން ގިނައިންތަކުރައްވާ ތިމަންނަ އިތުރަށް އޭގެ ކުރިން ނުވީމާ . ތިމަންނަ މިއަދު
އިސްލާމްވަނީ ވީނަމަ ކިޔާ ރަނގަޅު ވީއެއްތޯ !

394- وعن جندب بن عبد الله رضي الله عنه : أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بعثَ بعثاً من المسلمين إلى قومٍ من المشركين ، وأنهم التَقَوا ، فَكان رجلٌ من المشْركين إذَا شَاء أن يقْصد إلى رجل من المسلمين قَصد له فقتَله ، وأن رجلاً من المسلمين قَصد غَفْلَته . وكُنا نتحدثُ أنه أُسامةُ بن زيد ، فلَما رفَع عليه السيفَ ، قَالَ : لا إله إلا اللهُ ، فقتَله ، فَجاء البشير إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَسأله وأخبره ، حتى أخْبره خَبر الرجل كيفَ صنَع ، فَدعاه فَسأله ، فَقَالَ : ((**لِم قَتَلْتَه** ؟)) فقَالَ : يا رسول اللهِ ، أوجع في المسلمين ، وقَتَلَ فُلاناً وفلاناً ، وسمى له نَفراً ، وإني حملْتُ عليه ، فلَما رأى السيفَ ، قَالَ : لا إله إلا اللهُ . قَالَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : ((**أقَتَلْتَه** ؟)) قَالَ : نَعم . قَالَ : ((**فَكيفَ تَصنَع بلا إله إلا اللهُ ، إِذَا جاءتْ يوم القيامة** ؟)) قَالَ : يا رسول الله ، استَغْفر لِي . قَالَ : ((**وكيفَ تَصنَع بِلا إله إلا الله إِذَا جاءتْ يوم القيامة** ؟)) فَجعلَ لاَ يزِيد علَى أن يقُولَ : ((**كَيفَ تَصنَع بِلا إله إلا الله إِذَا جاءتْ يوم القيامة**)) رواه مسلم .

ވާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި جندب بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، މުސްލިމުންގެ لشكر އެއް مشرك ންގެ ޤައުމެއްގެ ކައިރި
ހަނގުރާމަޔަށް ފޮނުއްވިއެވެ . އަދި މި ދެ لشكر ބައްދަލު ކުރިއެވެ . ދެން مشرك ންގެ لشكر
ގައި އޮތް ކަލޭގެ ހަނގުރާމަ ވެރިޔަކު ހުއްޓެވެ . އޭނާ ބޭނުންވާ ވިހާކަ މުސްލިމުންގެ
لشكر ން ބޭނުން ވަގުތެއްގައި ޤަތުލު ކުރެއްވިއެވެ . މިހެން ކަމުން މުސްލިމުންގެ لشكر ން ވިހާކަ

މީނާ ޤަތުލު ކުރަން ކަސްދުކޮށްގެން މީނާ غافل ކަންމަތީ ވާން ވަގުތެއް ވުމާ ބަލަމުން
ގެންދިޔައެވެ . އަދި މިމަންމަނުގެ ތެރޭގައި ބުނެ އުޅުނު ގޮތުން އެގޮތަށް ރިވާވެވިފައިވަނީ أسامةُ
بن زيد އެވެ . ފަހެ އަމީނާ ގަތުލު ކުރަން ކަނޑު އުފުލި ގަތުމުން لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމަ
ކިޔުމުން އިއްވައިފިއެވެ . މިހެން ކިޔުމުންވެސް އެ صحابي އޭނާ ގަތުލުކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ އުފާވެރި
ކަމުގެ ޚަބަރު ދެއްވާ މީނާ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ
ކަލޭގެފާނު އޭނާ ކައިރިން ދެން خبر އަހުއްސެވިއެވެ. އަދި އޭނާ ކަންތައް ހިނގި ދިޔަ ގޮތުގެ
خبر ދެއްވުމުންގެން އެމީނާ ގަތުލު ކުރި ގޮތުގެ خبر ދެއްވިއެވެ . ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެ صحابي
ގެންނެވިއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާ އޭނާ ގަތުލު ކުރީ
ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެމީހާ ދަރަޔަށް
މުސްލިމުންނަށް ގެއްލުންދިނެވެ. އަދި މިވެނި މިވެނި ބައިމީހުންވެސް ޤަތުލު ކުރީއެވެ . އަދި އެ
صحابي އެބައިމީހުންގެ ނަންތައް ވެސް ހާމަކޮށްދިނެވެ . (ވިދާޅުވިއެވެ .) މިހެންވެ މިމަންނަ
އޭނާ އާއި ހަމަލާ ދިނީމެވެ . އަދި މިމަންނަގެ ކަނޑި ވަޑައިގަތުމުން (ފެނުމުން) އޭނާ لاَ إله
إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުނީއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ .(
އޭނާ އެ ކަލިމަ ކިޔުމުންވެސް) ތިބާ އޭނާ ގަތުލު ކުރީ ހެއްޔެވެ ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ .
އާދެއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އޭނާ لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމައާއި ގެން
އަތުވެއްޖެނަމަ ދޭނީ ކޮން ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ
. މިމަންނަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް ދުޢާކުރެއްވުން الله އަރިހުން އެދި ކުރައްވާދެއްވާށެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ .
އޭނާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމައާއި ގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ދޭނީ ކޮން ޖަވާބެއް
ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ކަލޭގެފާނު އިތުރު ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުނުވިއެވެ . ވިދާޅުވުމުން ގެންދެވުނީ
ބަސްފުޅުގެ އޭނާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން لاَ إله إلا الله ގެ ކަލިމައާއި ގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ދޭނީ ކޮން
ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟ މިބަސްފުޅު އަލުންދެއްވެ .

395- وعن عبد الله بن عتبة بن مسعود ، قَالَ : سمعتُ عمر بن الخطاب **رضي الله عنه** ، يقولُ : إن نَاساً كَانُوا يؤْخَذُون بِالوحي في عهد رسول الله **صلّى اللهُ عليه وسلم** ، وإن الوحي قَد انْقَطَع ، وإنما نَأخُذُكُم الآن بما ظَهر لَنَا من أعمالِكُم ، فَمن أظْهر لَنَا خَيراً

أمناه وقرّبناه ، وليس لنَا من سريرته شيء ، اللهُ يحاسبه في سريرته ، ومن أظْهر لنَا سوءاً لم نَأمنْه ولم نُصدقْه وإن قالَ : إن سريرتَه حسنَةٌ . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عتبة بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطاب ވިދާޅުވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ . އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ދުވަސްވަރު ބައެއް މީހުން ކުރި ގޯސްކަންތައްތައް ފާޅުވެ އަރަމުން ގެންދިޔައީ وحى ގެ ޒަރީޢާއިންނެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން وحى ބާވާލެއްވުން (އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ ވަޑައިގަތުމުން) ހުއްޓިގެން ހިނގައްޖެއެވެ . އަދި އެހެން ކަމުން ތިމަންމެންގެ (ވެރިކަމުގެ) ޒާހިރުން ތިޔަބައިމީހުންނާ މެދު ނިންމާ ނިންމުންތައް ނިންމާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެހެއްޓުން ފެންނަ ނަމަ ތިމަންމެން ގޮތަކަށް . ފަހެ ތިމަންމެންނަށް ރަނގަޅު ޢަމަލު ދައްކާ މީހާ ފުރުޞަތު ދީ އޭނާގެ އަމާނާތް ތިމަންމެން ގަބޫލު ކުރާނަމެވެ . އަދި ތިމަންމެންނަށް މެދުވެރިވެ ބަދުނާމު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުންނަ ކަންތައްތައް ތިމަންމެންނަކީ ބަލާ މީހުން ނޫނެވެ . އޭނާގެ އެތެރެ ފުށުގެ ތަހުގީގު ހޯދާ ބަލާނީ تحقيق ކުރައްވާނީ ތިމަންމެން ނޫން ބަރުމާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ . އޭނާގެ އެތެރެ ފުށުގެ ހިސާބު ބަލައިދޭނީ މާތް ވެރިރަސްކަލާނގެ اللهއެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ނުބައި ކަމެއް ދައްކާ މީހާ އަމާނާތްތެރިއެއް ކަމުގައި ތިމަންމެން ނުދަނެމެވެ . އަދި އޭނާ ރަނގަޅު މީހެއް ކަމުގައި ބުނެ ތެދުވެރިކަން ދައްކާ ނަމަވެސް އެކަން ތިމަންމެން ގަބޫލު ނުކުރާނަމެވެ . އަދި އޭނާ އެތެރެ ފުށުން ރަނގަޅު ކަމަށް ކިޔާއިރުވެސް އެކަން ތިމަންމެން قبول އެއް ނުކުރާނަމެވެ .

باب الخوف

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (البقرة 40): {وإياي فارهبون}.

އަދި ހަމައެކަނި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ!

وقال تعالى (البروج 12): {إن بطش ربك لشديد}.

ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ހިއްފަވާ ހިއްފެވުމަކީ، ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ހިއްފެވުމެއްކަން ކަށަވަރެވެ .

وقال تعالى (هود 102 - 106): {وكذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى وهي ظالمة إن أخذه أليم شديد

إن في ذلك لآية لمن خاف عذاب الآخرة، ذلك يوم مجموع له الناس وذلك يوم مشهود، وما نؤخره إلا لأجل معدود، يوم يأت لا تكلم نفس إلا بإذنه، فمنهم شقي وسعيد. فأما الذين شقوا ففي النار لهم فيها زفير وشهيق}.

ރަށްތައް (އެބަހީ : ރަށްތަކުގެ أهل ވެރިން) އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެ ރަށްތައް ހިއްފަވާއިރު ، އެކަލާނގެ ހިއްފެވުންއޮތީ ، އެފަދައިންނެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، އެކަލާނގެ ހިއްފެވުމަކީ ،ވޭންދެނިވި . ގަދަފަދަ ކަމެކެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، آخرة ގެ عذاب އަށް ބިރުވެތި ވެއްޖެމީހާ އަށް އެކަމުގައި ހެއްކެއްވާކަން ކަށަވަރެވެ . އެއީ އެދުވަހަށްޓަކައި މީސްތަކުން އެއްކުރައްވާން ދުވަހެކެވެ. އަދި އެއީ (އެންމެން) ދެކޭނެ ދުވަހެކެވެ .އަދި عدد ކުރައްވާފައިވާ މުއްދަތަކަށް މެނުވީ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދުވަސް ފަހަށް ނުލަސްކުރައްވަމެވެ . އެދުވަސް އައުމުން ، އެކަލާނގެ إذن ފުޅާއެކުގައި މެނުވީ ، އެއްވެސް نفس އަކަށް ބަހެއްވެސް ނުބުނެވޭނެއެވެ . ފަހެ ، އަބާއްޖަވެރިންނާއި ބާއްޖަވެރިން އެއުރެންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ . ފަހެ ، އަބާއްޖަވެރިވީ މީހުން ދަންނާނެވެ ! ފަހެ ، އެއުރެން

ވާހުރީ ، ނުބައިކަލާއިގޮތެވެ . އެއުރެން ބޮޑުނަގާ ނުވާގެ ގަދަޔާއި އެބުރައިން ހާ ނޫވާގެ އަޑު
އެވާނެގައި ހުންނާނެއެވެ .

وقال تعالى (آل عمران 28): {ويحذركم الله نفسه}.

އަދި ، الله އެކަލާނގެ عقاب އަށް ބިރުވެރިވުން ބިރުވެރި ކުރައްވައެވެ .

وقال تعالى (عبس 34 - 37): {يوم يفر المرء من أخيه، وأمه وأبيه، وصاحبته وبنيه، لكل امرئ منهم يومئذ شأن يغنيه}.

(އެއީ) މީހާ އޭނާގެ أخ އާގެ ކިބައިންނާއި ، އޭނާ ގެ މަންމައާއި ބައްޕާގެ ކިބައިންނާއި ، އޭނާގެ އަނބިމީހާއާއި ، ދަރިންގެ ކިބައިން ފިލާނެ ދުވަހެވެ . އެދުވަހުން ކޮންމެ މީހަކަށް ، އެމީހަކު އަވަދިނުވާނެ ކަމެއް ކަމެއް އެދުވަހުން ވާނެއެވެ .

وقال تعالى (الحج 1، 2): {يا أيها الناس اتقوا ربكم إن زلزلة الساعة شيء عظيم، يوم ترونها تذهل كل مرضعة عما أرضعت، وتضع كل ذات حمل حملها، وترى الناس سكارى وما هم بسكارى ولكن عذاب الله شديد}.

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން تقوى ވެރިވާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ، قيامة ދުވަހުގެ ބިންހެލުމަކީ ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ . ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެ زلزلة ފެންނަ ދުވަހު ، ކިރުދޭމީހުން އެއުރެން ކިރުދޭ ދަރިންގެ ކަމުން ހަނދާން ނެތޭ ، ހާމަލާ އަންހެނުން އެއުރެންގެ ބަނޑުގައި އޮތް ދަރި ވައްޓައި ، އަދި މީސްތަކުން މަސްތުވެފައި ވީހެން ބަހުރުވެފައި ފެނިދާނެއެވެ . ނަމަވެސް އެއުރެންވީ ، މަސްތުވެފައި ނޫނެވެ . އެހެނެއް ނަމަވެސް الله ގެ عذاب ގަދަފަދަ އެވެ .

وقال تعالى (الرحمن 46): {ولمن خاف مقام ربه جنتان} الآيات.

އާ ޖިންނީންނާއި ، އިންސީންނެވެ !) ފަހެ ، ތިޔަ ދެބައިމީހުން ދޮގުކޮށް إنكار ކުރަނީ ، ތިޔަދެބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ نعمة ތަކުގެ ތެރެއިން ކޮންކޮން نعمة އަކަށް ހެއްޔެވެ ؟

وقال تعالى (الطور 25 - 28): {وأقبل بعضهم على بعض يتساءلون. قالوا: إنا كنا قبل في أهلنا مشفقين، فمن الله علينا ووقانا عذاب السموم، إنا كنا من قبل ندعوه إنه هو البر الرحيم} والآيات في الباب كثيرة جداً معلومات، والغرض الإشارة إلى بعضها وقد حصل.

އަދި އެކަކު އަނެކަކާ سوال ކުރަމުން ، އެއުރެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔެއްގެ ގާތަށް ކުރިމަތިލައި އަންނާނެތެވެ . އެއުރެން ބުނާނެތެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، ކުރިން ތިމަންމެން ، ތިމަންމެންގެ أهل ވެރީންގެ ތެރޭގައި އުޅުނު އިރު (الله ގެ عذاب އަށް) ބިރުވެތިވެގެން ވީމުއެވެ . ދެން الله ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ދަރުމަވަންތަ ވެ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ عذاب ން ތިމަންމެން ދިންނެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، ކުރިން ތިމަންމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކޮށް އުޅުނީމުއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، އެކަލާނގެއީ ، إحسان ތެރިވަންތަ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ .

وأما الأحاديث فكثيرة جداً فنذكر منها طرفاً، وبالله التوفيق

396 عن ابن مسعودٍ ، رضي الله عنه ، قال : حدثنا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، وهو الصادقُ المصدوقُ : « إِن أَحدكُم يجمع خَلْقُه في بطْن أُمه أَربعين يوماً نُطْفَةً ، ثُم يكُون علَقَةً مثْلَ ذلِك ، ثُم يكُون مضغَةً مثْلَ ذلِك ، ثُم يرسلُ الملَك ، فَينْفُخُ فيه الروح ، ويؤْمر بِأَربع كَلماتٍ : بِكَتْبِ رِزقه ، وأَجله ، وعمله ، وشَقي أَو سعيدٌ . فَو الذي لا إِله غَيره إِن أَحدكُم ليعملُ عملَ أَهل الجنة حتى ما يكُون بينَه وبينَها إِلا ذراعٌ ، فَيسبقُ عليه الكتاب ، فَيعملُ بِعمل أَهل النارِ ، فَيدخُلُها ، وإِن أَحدكُم ليعملُ بِعمل أَهل النارِ حتى ما يكُون بينَه وبينَها إِلا ذراعٌ ، فَيسبِقُ علَيه الكتَاب فَيعملُ بِعمل أَهل الجنة فَيَدخُلُها » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންނަށް حديث ކުރެއް އިއްވަވާ ދެއްވިއެވެ .
(ދަންނަވައެވެ .) އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ ތެދުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ތެދުބަސް ވިދާޅުވެ ވޮޑިގެންވާ ބޭކަލެކެވެ.
އަދި އެކަލޭގެފާނަށް وحى ވެވަޑައިގަންނަވާ ތެދުކަމާއި ތެދުވެރިކަން ސާބިތުވެފައިވާ ބޭކަލެކެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ ޚަލްޤުކުރެވުމުގެ މާއްދާތައް ޖަމާކުރެވޭނީ ބަޔަކު ދެއްކެވީ . (حديث
ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ ޚަލްޤުކުރެވުމުގެ މާއްދާތައް ޖަމާކުރެވެނީ
އޭނާގެ މަންމަގެ ބަނޑުގައި ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން ނުޠުފާއެއްގެ
ގޮތުގައި ހުރެއެވެ. ދެން އޭގެފަހުން ސާޅީސް ދުވަސް ވަން ދެން ލޭކަޅިއެއްގެ
ގޮތުގައި ހުރެއެވެ. ދެން އޭގެފަހުން ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން މަސްކަޅިއެއްގެ
ގޮތުގައި ހުރެއެވެ. ދެން އޭގެފަހުން މަލާއިކަތަކު ފޮނުއްވައެވެ . ދެން މަލާއިކަތު
އޭގައި ރޫޙު އަޅުއްވައެވެ. އަދި އެމަލާއިކަތަށް ހަތަރު ކަލިމަ ލިޔުއްވުން އަމުރު
ކުރެއްވައެވެ. (އެއީ) އޭނާގެ ރިޒުޤު ލިޔުއްވުމެވެ . އަދި އޭނާގެ އަޖަލު
ލިޔުއްވުމެވެ. އަދި އޭނާގެ ޢަމަލު ލިޔުއްވުމެވެ . އަދި އޭނާގެ ބާއްޖަވެރިކަން
ނުވަތަ ބަދުބަޚުތުކަން ލިޔުއްވުމެވެ . ދެން އެއިލާހު ފިޔަވައި ހައްޤު ގޮތުގައި އަޅުކަމަކަށް
އެހެން އިލާހަކު ނުވާ ހައްޤު ކަލާނގެ ހުވާ ކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން ދުނިޔެ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުކުރެއެވެ. ހަމަކުރަން ގޮސް އޭނާއާއި
ސުވަރުގެއާއި ދެމެދު މަސާފަތު އޮތީ ރިޔަނެއްހާ އޭރު ދުރު ލިޔުއްވުމާ ފުރައި ގޮތުގެ
މަތިން އޭނާގެ ނަރަކަ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލު ކުރެއެވެ. ދެންފަހުން އޭނާއަށް
ނަރަކައަށް ވަދެވޭނެއެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނަރަކައިގެ
އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުކުރެއެވެ ހަމަ ކުރަން ގޮސް އޭނާއާއި ނަރަކައާއި ދުރުމިނަކީ ރިޔަ ދުރިއް
ހަމަޖެ އޭނާއާ ދުރު ލިޔުއްވުމާ ގޮތުގެ މަތިން އޭނާ ސުވަރުގޭގެ އަހުލު ވެރިންގެ
ޢަމަލުކުރެއެވެ. ދެން ފަހުން އޭނާއަށް ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ .

397 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يؤْتَى بِجهنم يومئِذٍ لها سبعون أَلْفَ زِمامٍ ، مع كُل زِمامٍ سبعون أَلْفَ مَلَكٍ يجرونَها » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ގިޔާމަތް ދުވަހުން ނަރަކަ ގެނެވޭ ހިނދު އޭގައި ހަތްދިހަހާސް ލަގަން އެޅުވިފައި ވާނެއެވެ . އަދި އެއިން ކޮންމެ ލަގަނެއްގައި ހަތްދިހަހާސް މަލާއިކަތުން ހިއްޕަވައި ދަންމަވާނެއެވެ.

398 وعن النعمان بن بشير ، رضي الله عنهما ، قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يقول: « إن أهون أهل النار عذاباً يوم القيامة لرجلٌ يوضع في أخْمص قدميه جمرتَان يغْلي منْهما دماغُه ما يرى أن أحداً أشَد منْه عذاباً ، وإنه لأهونُهم عذاباً » متفق عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހުންލެއްވި النعمان بن بشير ގެ ރިވާޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ . .އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ގިޔާމަތް ދުވަހުން އެންމެ ލުއި عذاب ގައި ވާނީ މީހަކީ އެމީހާގެ ފައިތިލަ ދަށުގައި އަލިފާންގެ ދެ އަނގޮޓިކޮޅު (ދެދިލިކޮޅު) ލައްވާ މީހެކެވެ . އެކަމުގެ ސަބަބުން މީހާގެ ސިކުނޑި ތަނީ (ފެންތެއްޔެއް ކެކޭހެން) ކެކުމުންނެވެ . އެމީހާ ދެކެނީ ގޮތުގައި އެމީހާއަށް ވުރެ ބޮޑު عذاب ލިބޭ އެހެން ދެވަން މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ . ނަމަވެސް(حقيقة ގައި) އެމީހަކީ ޖަހަންނަމު ވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ލުއި عذاب ލިބޭ މީހާއެވެ .

399 وعن سمرةَ بن جنْدبٍ ، رضي الله عنه ، أن نبي الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « منْهم من تأْخُذه النار إلى كعبيه ، ومنْهم من تأْخُذُه إلى ركْبتَيه ، ومنْهم من تأْخُذُه إلى حجزته ، ومنْهم من تأْخُذُه إلى ترقُوته » رواه مسلم .

« الحجزةُ » : معقد الإزار تحتَ السرة . و « الترقُوةُ » بفتح التاء وضم القاف : هي العظْم الذي عند ثُغْرة النحر ، وللإنْسان ترقُوتان في جانبي النحر.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި سمرة بن جنْدب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَبِيِ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކަ ވެރިންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުންގެ ދެފަތި ކަށްބާއި ހަމައަށް އަލިފާން ހިފާގެން ހިނގައި ދާނެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންގެ ދެކަކުލާއި ހަމައަށް އަލިފާން ހިފާގަންނާނެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންގެ ހިމާއި ހަމައަށް އަލިފާން ހިފާގަންނާނެއެވެ . އަދި ބައެއް މީހުންގެ(ކަނދުރާއި ހަމައަށް) މުޅި ހަށިގަނޑު އެއްކޮށް އަލިފާން ހިފާގަންނާނެއެވެ .

400 وعن ابنِ عمر رضي الله عنهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « يقُوم الناس لِرب العالمين حتى يغيب أَحدهم في رشْحه إِلى أَنْصاف أُذُنَيه » متفقٌ عليه.

و « الرشْح » العرقُ .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު މީސްތަކުން ގަބުރު ތަކުން ނިކުމުމަށްފަހު عالم ތަކުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ހާޒިރުވުމަށް ކުރަން ތެދުވާނެއެވެ . އިންސާނުން ފުރުން ގޮސް ބައެއް މީހުންގެ ހަށިގަނޑުން އަރާ ދާހިން ކަންފަތުގެ ހަމައަށް ފެންގަނޑު އަރައިގެން ދާހަން އަންނާނެއެވެ .

401 وعن أَنس ، رضي الله عنه ، قال : خَطَبنَا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، خُطْبةً ما سمعتُ مثْلَها قَط ، فقال : « لَو تَعلَمون ما أَعلَمُ لضحكْتُم قليلا ولبكيتم كَثيراً» فَغَطى أَصحاب رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وجوههم ، ولهم خَنينٌ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްފަހަރަކު ނަސޭހަތް ދެއްވިއެވެ.އަދިއާދަޔަ بلاغة ތެރި އަދި عبرة ތެރި ނަސޭހަތެއްގެ ބަސްފުޅުގައި މިފަދަ ދުވަހަކުވެސް އަޑުނާހާފަދައެވެ. ފަދަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ކަލޭގެފާނުން އެނގޭ ފަދައިން މިޖަބައިމީހުންނަށް (ނަރަކައިގެ އަޒާބާ އާއި ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ބިރުވެރި ކަމާއި އަދި ސުވަރުގޭގެ ހެވި ނިޢުމަތްތަކެވެ)

އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހީލާ ވަރު މަދު ކުރާނެއެވެ . އަދި ގިނަގިނައިން ރޯނެއެވެ .
ފަހެ އެހިނދު އެ ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ މޫނުތައް ނިވާ ކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި
އެބޭކަލުން ގެ ކިބައިން އިވިގެންދިޔައީ ރޮމުން ގެންދާއަޑެވެ .

وفي رواية : بلَغَ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عن أَصحابِه شَيءٌ فَخَطَب ، فقال : « عرضتْ علي الجنةُ والنار ، فَلَمْ أَرَ كاليوم في الخَير والشر ، ولَو تَعلمون ما أَعلَمُ لَضحكْتُم قليلاً ، ولبكيتُم كثيراً » فَما أَتَى على أَصحابِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يومٌ أَشَدّ منه غَطوا رؤُسهم ولهم خَنينٌ .

« الخَنين » بِالخاء المعجمة : هو البكاء مع غُنةٍ وانْتشَاقُ الصوت من الأَنْف .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް أَصحاب
ބޭކަލުންނާއި ބެހޭގޮތުން ބައެއް ކަހަލަ ޚަބަރުތައް ލިބިވަޑައިގަތެވެ . އެހިނދު ނަސޭހަތް
ދެއްވަން ފެށްޓެވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގޭގެ
ނިޢުމަތްތަކާއި ނަރަކައިގެ އަޛާބުތައް ދެއްކެވިއެވެ. އެހެން ކަމުން ހެޔޮކަންތަކާއި ނުބައި
ކަންތައް ފެނުނުގޮތި އެވަރު ދުވަހެއް ނުދެކެމެވެ . އަދި ތިޔަ ބައިމީހުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް
[illegible] އެނގޭ ކަންތައް އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހީލުން [illegible] . އަދި
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حديث [illegible] أَصحاب ބޭކަލުންނަށް
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] އެބޭކަލުންގެ މޫނުތައް
ނިވާކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި [illegible] [illegible] .

402 وعن المِقْداد ، رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « تُدنى الشمس يوم القيامة من الخَلْق حتى تَكُون منْهم كَمقْدار ميل » قَالَ سلَيم بن عامر الراوي عن المقْداد : فَوالله ما أَدري ما يعني بِالميل ، أَمسافَةَ الأرض أَم الميل الذي تُكْتَحلُ بِه العين « فَيكُون الناس على قَدرِ أَعمالِهم في العرق ، فَمنْهم من يكُون إِلى كعبيه ، ومنْهم من يكُون إِلى ركْبتَيه ، ومنْهم من يكون إِلى حقْويه ومنْهم من يلْجِمه العرقُ إِلجاماً » وَأَشَار رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِيده إِلى فيه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި مقداد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ދިމަށް އަޖުރީގަ . .އަލްމުސްތަފާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު އިރު މީސްތަކުންނާއި މީލެއްގެ މިންވަރަކަށް ކައިރިވާނެއެވެ. ދަންނައެވެ . މި حديث ރިވާ ކުރެއްވި مقداد ގެ ދަރިވަރަކު ކަމުގައިވާ سليم بن عامر ސަމާލުކަމަށް ބަޔާންކުރާ مقدارِ ވިދާޅުވިކަމަށް މިވާ ކުރެއްވިއެވެ . މާތް الله ގަސަމްދީ ހަމަ ބުނެވެ . މި حديث ގައި މީލެއްގެ މިންވަރުކަމަށް އެބުނުއްވުން ބަސްމުގެ މުރާދަކީ ބިމުގެ ދުރުމިނެއް ކަމުގައި ނުވަތަ ލޮލުގައި ކަޅުއަޅާ ދަނޑިކަމުގައި ވިޔަސް ނުދަންނަވާނަމެވެ. ފަހެ (އެއްގަމުގެ މިންވަރު) މީސްތަކުން އަރާއިރު ބައެއް މީހުން ކަކުލާ ހަމައަށް ދާހިއްޖެހޭ ގޮތަށް ތިބޭނެއެވެ. ބައެއް މީހުން ކަކޫ ހަމައަށް ދާހިއްޖެހިފައި ތިބޭނެއެވެ. ބައެއް މީހުން ކަކުލާ ހަމައަށް ދާހިއްޖެހި ތިބޭނެއެވެ . ބައެއް މީހުން ކަކުލާ ހަމައަށް ދާހިއްޖެހިފައި ތިބޭނެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންގެ އަނގައިގެ ހަމައަށް ދާހިއްޖެހިފައި ތިބޭނެއެވެ . މި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވެ ނަބިއްޔާ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، އަތްޕުޅުން އަނގަފުޅަށް ޝާރަތްކޮށް ދެއްކެވިއެވެ .

403 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « يعرقُ الناس يوم القيامة حتى يذْهب عرقُهم في الأرض سبعين ذراعاً ، ويلْجِمهم حتى يبلُغَ آذَانَهم » متفقٌ عليه .

ومعنى « يذْهب في الأرض » : ينزل ويغوص .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު މީސްތަކުންގެ ހަރަކަސްޖެހުން ދާހިއްލާ ގޮސް ބިމަށް ހަތްދިހަ ރިޔަނެއްހާ ދުރަށް ބިމަށް ގެނބިގެންދާނެއެވެ . އަދި ދާހިއްޖެހި އެމީހުންގެ ކަންފަތާ ހަމައަށް ދާހިއްލާ ގޮސް އެމީހުންނަށް ލަގާމުވާނެއެވެ .

404 وعنه قال : كنا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِذ سمع وجبةً فقال : « هلْ تَدرون ما هذا؟» قُلْنَا : الله ورسولُه أَعلَم ، قال : هذا حجرٌ رمي به في النارِ منْذُ سبعين خَريفاً فَهو يهوِي في النارِ الآن حتى انْتَهى إِلى قَعرِها ، فَسمعتُم وجبتَها» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަރީ ގާތް اللهޢަންހުން ތަކުދި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިއްބާ ހަޑި އަޑެއް އިވުނެވެ . ދެން (އަޑިނދު) އަހަރެމެންނާ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ ކޮން އަޑެއްކަން ތިޔަބޭފުޅުން ދެނެވޮޑިގަންނަވާތޯ ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ . އެއީ ކޮންއަޑެއް ކަން ދެނެވޮޑިގަތުން ވާނީ الله އާއި . ދެން އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އަށެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . އެއީ މިގެ ހަތްދިހަ އަހަރު ކުރިން ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް ވައްޓާލެވުނު ހިލަގަނޑެކެވެ . ދެން އެ ހިލަގަނޑު ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް ވެއްޓިމުން ގޮސް މިހާރު އޭގެ އަޑިގައި ޖެހުން އެޖެ ތިޔަބޭފުޅުންނަށް މިއަޑު ތިޔަ އިވުނީއެވެ .

405 وعن عدي بنِ حاتمٍ ، رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما منْكُم من أَحدٍ إِلا سيكلمه ربه ليس بينَه وبينَه تَرجمانٌ ، فَينْظُر أَيمن منْه ، فَلَا يرى إِلا ما قَدم ، وينظر أشأم منه فلا يرى إلا ما قدم ، وينْظُر بين يديه ، فَلا يرى إِلا النارِ تلْقَاء وجهه، فاتقُوا النارِ ولَو بِشق تَمرةٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރަޟިޔާ ކުރެއްވި عدي بن حاتمٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ގިޔާމަތް ދުވަހު އެމީހާއި އެމީހާގެ ރައްބާއި ދެމެދުގައި އިތުރަކު ނެތި އެއްވެސް ތަރުޖަމާނަކު ނެތި ވާހަކަ ދައްކަވާނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވާނެއެވެ . ދެން އެމީހާ ގިޔާމަތް ދުވަހުން އެމީހާގެ ކަނާތްފަރާތް ބަލައިފިނަމަ ކުރިއަށް ފޮނުވި عمل އެއް ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ފެންނާނެ ނުވާނެއެވެ . އަދި އެމީހާގެ ވާތް ފަރާތަށް ބަލައިފިނަމަ ކުރިއަށް ފޮނުވި عمل އެއް ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ފެންނާނެ ނުވާނެއެވެ . އަދި އެމީހާގެ ކުރިމައްޗަށް ބަލައިފިނަމަ

ނަރަކަ ފުރިހަމައި އެހެން އެއްވެސް ތަނެއް ފެންނާކަށް ނުހުންނާނެއެވެ . ވީމާ އެނަރަކައިގެ
އަޒާބުން ދިންނަވާތޯ ވެވުނު ވަރަކަށް ހަރުކަށިކަމާއި ކުރާނެއެވެ. އަދި (އަޅުގަނޑު ތަޢާލާ
ވެގެންވާނަމަ) ކަދުރު ރަޙުމަތުން ސަލާމަތް ކުރުން ކަމުގައި ވިސްނާ މިއެވެ .

406 وعن أبي ذَر ، رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إني أَرى مالا تَرون ، أَطت السماء وحق لها أَن تَئِط ، ما فيها موضع أَربع أَصابع إلا وملَكٌ واضعٌ جبهته ساجِداً لله تَعالى ، والله لو تَعلمون ما أَعلَم ، لضحكْتم قَليلاً ، ولبكَيتُم كَثيراً ، وما تَلَذذتُم بِالنساء علَى الْفُرشِ ولخَرجتُم إِلى الصعدات تَجأَرون إِلى الله تَعالى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

و « أَطتْ » بفتح الهمزة وتشديد الطاء، وتَئِط » بفتح التاء وبعدها همزة مكسورة ، والأَطيطُ : صوتُ الرحل والْقَتَبِ وشبههما ، ومعناه : أَن كَثْرةَ من في السماء من الملائِكَة العابِدين قَد أَثْقَلَتْها حتى أَطتْ .

و « الصعدات » بضم الصاد والعين : الطرقَاتُ ، ومعنى « تَجأَرون » : تَستَغيثُون .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابو ذر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުން ދެކެވަޑައިގަންނަވަން ނުފެންނަ ކަންތައްތައް އެބަފެނެއެވެ. އަދި އަޑު އިވޭ އިވޭ އެވެ. އަދި އުޑުން އެހެނީ އަޑުވަރު އިވެނީ ޖަރާސީމުގެ (އިހުސާ) އަޑުގައި ކަންތު ހަތަރު އިނގިލީގެ ދުރުމިންގައި މަލާއިކަތުން ބަރާބަރު ސަޖިދަކުރައި ނިތްކޮޅު ޖަހައިގެން ނުހުންނަ އެއްވެސް ތަނެއް ނުހުންނާނެއެވެ. މާތް الله ގަސަމީ ހިތާމަ ބޮޑުވެ.ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެނގޭގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ކުޑަކޮށް ސަމާސާކޮށް މާބޮޑަށް ރޮއިތިއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން ޖަހާފައިވާ ގޮދަޑިމަތީގައި އަންހެނުންނާ ތިޔަބައިމީހުން ނަފްސާނީ ޝަހުވަތް ފުއްދާކަށްނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތިބާރާއި ފިޔަވަޅުން ޙاصل ކުރާ މުޞީބާތުން ފަރާތްވުމަށްޓަކައި އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ދަރުބާރުން ފަރުދާދަހި ސަޤާފީ އިރުވައި ދުވާ ނަމާދަ ވަތިން ފާނެވެ .

407 وعن أبي برزة براءٍ ثم زاي نَضلةَ بن عبيدٍ الأسلمي ، رضي الله عنه ، قال: قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَزولُ قَدما عبدٍ حتى يسألَ عن عمرِه فيم أفْنَاه ، وعن علْمه فيم فَعلَ فيه ، وعن مالِه من أينَ اكْتَسبه ، وفيم أَنْفَقَه ، وعن جِسمه فيم أَبلاه » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو برزة نَضلَةَ بن عبيد الأسلمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ހަތަރު ސުވާލަކަށް (ޖަވާބު ދިނުމަށް) ފަހު ގައި ނޫނީ އަޅާގެ ފައިތިލަ ހުރި ތަނުން ގުޅާނުލެވޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ އުމުރު ފަނާކޮށްލީ ކޮން ކަންތަކަށް ތޯއެވެ ؟ އަދި އޭނާގެ علم ން عملކުރީ ކޮން ކަންތަކަށް ތޯއެވެ ؟ އަދި އޭނާގެ އަތުގައި ހުރި މުދަލަކީ ކޮން ގޮތަކަށް ހޯދި އެއްޗެއް ތޯއާއި އަދި އެ ހޭދަކުރީ ކޮން ކަންތަކަށް ތޯއެވެ ؟ އަދި އޭނާ ހަށިގަނޑު މުސްކުޅި ކޮށްލީ ކޮން ކަމެއްގައި ތޯއެވެ؟

408 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال : قرأَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : { يومئِذٍ تُحدثُ أَخْبارها } ثم قال : « أَتَدرون ما أَخبَارها ؟ » قالوا : الله ورسولُه أَعلَم . قال : «فإِن أَخْبارها أَن تَشْهد على كُل عبدٍ أَو أَمةٍ بِما عمل على ظَهرِها ، تَقُولُ : عملْتَ كَذَا وكذَا في يومِ كَذَا وكَذَا ، فهذه أَخْبارها » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم (ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ އާޔަތް) ތިލާވަތްކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ يومئذٍ تُحدثُ أَخْبارها ގެ އާޔަތެވެ . މި އާޔަތުގެ މާނައަކީ އެދުވަހުން ބިން އޭގެ خبر ތައް ކިޔައިދޭނެއެވެ . ދެން މި އާޔަތް ތިލާވަތްކުރެއްވުމުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިން އެދުވަހުން ކިޔައިދޭ ކަން خبرއަކީ ކޮބައިތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެކަން [illegible] ދަންނަވަނީ الله އާއި . ދެން އެކަލާނގެ رسولާ އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން [illegible] ބިން ދޭ خبر އަކީ

ކޮންމެ ފިރިހެނެއްގެ މައްސަލައާއި އަދި ކޮންމެ އަންހެނެއްގެ މައްސަލަ ހުރި ބަސް އަދާކުރުމެވެ .
(އެގޮތުން) ބިން ބުރާނެއެވެ. ތިބާ މިވަނީ މިވަނީ ދުވަސްވަރު ކުރީ މިވަނީ މިވަނީ އަވަހަށެވެ.
ވެސް ބިން (އަދުރަވާރުން) خبر ބަދަލު ދެރުން ގެންދާނީގެ މިޔާއެވެ .

409 وعن أبي سعيدٍ الخُدري ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « كيفَ أَنْعم وصاحب الْقَرنِ قَد الْتَقَمَ الْقَرن ، واستَمع الإِذْنَ متَى يؤْمر بِالنفْخِ فَينْفُخُ » فَكَأَن ذلِك ثَقُلَ على أَصحابِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقالَ لهم : « قُولُوا: حسبنَا الله ونعم الْوكيلُ » رواه الترمذي وقال حديثٌ حسنٌ .

« الْقَرن » : هو الصور الذي قال الله تعالى : { ونُفخَ في الصور } كَذَا فَسره رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو **سعيدٍ الخُدري** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބާރަކީ ދުވަހުން حوال
ކުރެއްވިއިރާ (އިސްރާފީލް) މަލާއިކާތާ ބާރަކަތްތަކައި އަނގަތަށްއެޅުން އަޑުއަހަން
ބައްދަލު ވަގުތު އަޑުއަހަން އިސްރާފީލް ކަލޭގެފާނު އަ ހަރަކާތް ކުރެއްވުމަށް ކަންތައްތަކަށް
ދަރުމައިގެން ހިއްޖާ ދިމަން ކަލޭގެފާނުން ދުނިޔާގެ އަދުލުގެ ބަރަކާތު ގެއްލިގެންނުން ކަލޭގެ
ކިޔަނދޭ ހައްޓާވެ ؟ ވަރަށް މި ބަސްފުޅު އިވިލައި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ
أَصحاب ބޭކަލުން ކަންބޮޑުވެގެން ވިއެވެ . އެހިނދު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަރިހުގައިހުންނަން حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއިން حسبنَا الله ونعم الْوكيلُ ކިޔާށެވެ .

410 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من خَافَ أَدلج، ومن أَدلج ، بلَغَ المنْزِلَ ألا إِن سلْعةَ الله غَاليةٌ ، أَلا إِن سلْعةَ الله الجنةُ» رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

و « أدلج » بإسكان الدال ، ومعناه : سار من أول الليل ، والمراد : التشمير في الطاعة . والله أعلم .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ދުސީބާބްމަކަން ބިރުގަންނަ މީހާ ރޭގަނޑު އަނދިރިކަން ވެރިވުމުގެ ކުރީން އެކަދުން ތައްޔާރުވުން ދުވެފިތާ ރަގަޅިން الله އަށް ބިރުވެތިވާ މީހާ އަޅުކަންތެރިކަމާއި ކުރިއަށް ދާނެއެވެ. ލިބޭނެއެވެ. އަދި އަޅުކަންތެރިކަމާއި ކުރިއަށް ދާ މީހާ ސަލާމަތުން މަންޒިލަށް ދާނެއެވެ. ހަނދާން ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ ކާލިތެރި އަގު ބޮޑު ތަކެއްޗެވެ . ހަނދާން ކުރާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ ކާލިތެރި ގެ މުދަލަކީ ސުވަރުގެއެވެ .

411 وعن عائشةَ ، رضي الله عنها ، قالت : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يقول : «يحشَر الناس يوم الْقيامة حفَاةً عراةً غُرلاً » قُلْتُ : يا رسول الله الرجالُ والنساء جميعاً ينْظُر بعضهم إِلى بعضٍ ،؟ قال : « يا عائِشَةُ الأمر أَشَد من أَن يهمهم ذاك » .

وفي روايةٍ : « الأمر أَهم من أَن ينْظُر بعضهم إِلى بعضٍ » متفقٌ عليه . « غُرلاً » بضم الغَين المعجمة ، أَي : غَير مختُونين .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި عائشة ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވަޑުވަން އަޑު އިވިއެވެ . . އަހަރެން ގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު ދުވަހުން محشر އަށް ގެންދެވޭނީ ހިތްދަ ފައިބޯ ބަރަހަނާ އަދި ހަތުރުގެ ނުކުރެވިފައިވާ ގޮތުގައި ختان ކުރެވިފައި ނުވާ ގޮތުގައެވެ . عائشةَ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ފިރިހެނުން ދާނީ ހަމަޔަކީ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . (އަހަރެން ދެކެވޭ) ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން ޖެހިގެން އެކަކު އަނެކަކަށް ބަލާނެ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عائشةَ ގެފާނެވެ . އެއީ އެހާ ކަމެއް ބަލާ ވެސްނުލެވޭ ވަރުގެ ބޮޑު ކަމެކެވެ . އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެއީ އެކަކު އަނެކަކަށް ބެލުމަށް ވުރެ ބޮޑު ކަމެކެވެ .

باب الرجاء

ހެޔޮކަންތައް ތައް ކުރުމުން ރަނގަޅު ގޮތް މެދުވެރި ވާނެކަމަށް އުއްމީދު ކޮށްގެން ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الزمر 53): {قل يا عبادي الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله إن الله يغف الذنوب جميعاً، إنه هو الغفور الرحيم}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެދޭށެވެ . އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކުގެ މައްޗަށް ފާފައިން إسراف ކޮށްފައިވާ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުން الله رحمة ން އުއްމީދު ކަނޑައިނުލާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ، الله އީ ، އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އީ ، ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ .

وقال تعالى (سبأ 17): {وهل نجازي إلا الكفور}.كافر

كافر ވާ މީހުންނަށް މެނުވީ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަދަބު ދަޔާ ދެއްވަނީ ހެއްދެވޭތޯ ؟

وقال تعالى (طه 48): {إنا قد أوحي إلينا أن العذاب على من كذب وتولى}.

ހަމަކަށަވަރުން (الله ގެ رسالة) ދޮގުކޮށް ، އެނބުރި ފުރަގަސްދީފި މީހުންގެ މައްޗަށް، ހަމަކަށަވަރުން عذاب ހުރި ކަމަށް ތިމަންމެންނަށް وحى ކުރައްވާފައިވެއެވެ .

وقال تعالى (الأعراف 156): {ورحمتي وسعت كل شيء}

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ .

412 وعن عبادة بن الصامت ، رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من شَهد أَن لا اِله اِلا الله وحده لا شَريك له ، وأَن محمداً عبده ورسوله ، وأَن عيسى

عبد الله ورسولُه ، وكلمتُه أَلْقاها إِلى مريم وروحٌ منه ، وأَن الجنةَ حق والنار حق ، أَدخَلَه الله الجنةَ على ما كان من العمل » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلم : « من شَهد أَن لا إِله إِلا الله ، وأَن محمداً رسولُ الله ، حرم الله عليْه النار » .

ދާތް الله ރުޟާވުން ލެއްވި عبادة بن الصامت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށާއި އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަ ކަމަށާއި އެކަލާނގެއަށް شريك އަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވެ އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނީ އެކަލާނގެ އަޅާކަމަށާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެ ، އަދި ހަމަކަށަވަރުން عيسى ގެ ފާނީ އެކަލާނގެ އަޅަކުކަމަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެ އަދި عيسى ގެ ފާނަކީ އެކަލާނގެ އިރާދަ ފުޅުން މަރިޔަމް ގެފާނުންގެ ބަނޑުފުޅުން އެޅުއްވި ދަރިއެއް ކަމަށް ހެކިވެ އަދި ސުވަރުގެއަކީ حقيقةއެއް ކަމަށް ގަބޫލުކޮށް އަދި ނަރަކައަކީ حقيقةއެއް ކަމަށް ގަބޫލުކޮށްފިނަމަ އެމީހާގެ عمل ކޮންމެ ގޮތަކަށް ހުއްޓަސް [illegible] .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ދާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެއްޖެ މީހާ ގެ މައްޗަށް ދާތް الله ނަރަކައިގެ އަލިފާން حرام ކުރައްވާނެއެވެ.

413 وعن أبي ذَر ، رضي الله عنه ، قال : قال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « يقولُ الله عز وجلّ: من جاء بالحسنَة ، فلَه عشْرُ أَمثَالِها أَو أَزيد ، ومن جاء بالسيئة ، فَجزاء سيئةٍ سيئةٌ مثْلُها أَو أَغْفر . ومن تَقرب مني شبراً ، تَقَربتُ منْه ذراعاً ، ومن تَقَرب مني ذراعاً، تَقَربتُ منْه باعاً، ومن أَتاني يمشي ، أَتَيتُه هرولةً ، ومن لَقيني بِقُرابِ الأَرض خَطيئَةً لا يشْرِك بِي شَيئاً، لَقيتُه بمثْلها مغْفرةً » رواه مسلم.

معنى الحديث : « من تَقَرب » إِلي بِطاعتي « تَقَربتُ » إِلَيه بِرحمتي ، وإِن زاد زِدتُ،
«فَإِن أَتاني يمشي » وأَسرع في طاعتي « أَتَيتُه هرولةً » أَي : صببب علَيه الرحمة ،
وسبقْته بها ، ولم أُحوجه إِلى المشْيِ الْكَثيرِ في الوصول إِلى المقْصود ، « وقُراب الأَرض»
بضم القاف ويقال بكسرها ، والضمّ أَصحّ ، وأَشهر ، ومعناه : ما يقارِب ملأَها ، والله أَعلم

ގާތް الله [illegible] [illegible] [illegible] ابو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله عز وجل ، وحى ކުރައްވަވައެވެ .އެންމެ ހެޔޮ ކަމެއް ކޮށްފިމީހެއްގެ މައްޗަށް ދިހަ ހެޔޮ ކަމުގެ ثواب ހުއްޓެވެ . ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ އިން [illegible] ހުއްޓެވެ . އަދި ނުބައި ކަމެއް ކުރެވިއްޖެ [illegible] ނުބައި ކަމުގައި [illegible] އެންމެ ނުބައި ކަމެއްގެ މިންވަރެވެ.ނުވަތަ (ތިމަންރަސްކަލާނގެ) އެމީހާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނަމެވެ . އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ فرض ކުރައްވާ ވާޖިބު ތައް އަދާކުރުމުގައި [illegible] މަސައްކަތް ކުރާ ފަރާތަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ فضل ވަންތަ ކަމާއި ރަޙުމަތް [illegible] [illegible] [illegible] ކުރައްވަމެވެ. ([illegible] [illegible] މިސާލަކީ [illegible] މިންވަރުގެ އެއްގޮތް ނޫން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މިންވަރަށް ގިނަ [illegible] މިސާލުގެ .) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތިމަން ރަސްކަލާނގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މަސައްކަތް ކުރާ ފަރާތަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަޙުމަތް [illegible] [illegible] [illegible] ކައިރި ކުރައްވަމެވެ . ([illegible] [illegible] މިސާލަކީ [illegible] [illegible] [illegible] ބަދަލުގައި [illegible] މިންވަރުގެ އެއްގޮތް [illegible] [illegible] މިސާލެވެ .) އަދި ހަމަ [illegible] [illegible] އަވަސް [illegible] [illegible] [illegible] ރަޙުމަތް [illegible] ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަވަސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެ އެއްޗެއް [illegible] [illegible] [illegible] . އަދި ހަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު [illegible] [illegible] ތިމަން ރަސްކަލާނގެ [illegible] ފާފަތައް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

414 وعن جابر ، رضي الله عنه ، قال : جاء أَعرابِي إِلى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فقال : يا رسولَ الله ، ما الموجِبتان ؟ فقَال : « من مات لا يشرك بِالله شَيئاً دخَلَ الجنةَ ، ومن ماتَ يشْرِك بِه شَيئاً ، دخَلَ النار » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރަށްފުށުގެ މީހަކު رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ . ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ސުވަރުގެ އާއި ނަރަކަ ވާޖިބު ވާ ދެކަމަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކޮށް ހުރެގެން މަރުވާ މީހާއަށް ހުރީ ސުވަރުގެއެވެ . އަދި الله އާއި شريك ކޮށްގެން ހުރެ މަރުވާ މީހާއަށް ހުރީ ނަރަކަ އެވެ .

415 وعن أَنسٍ ، رضي الله عنه ، أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، ومعاذٌ رديفُه على الرحل قَالَ : «يا معاذُ » قال : لَبيك يا رسولَ الله وسعديك ، قالَ : « يا معاذُ » قالَ : لَبيك يارسول الله وسعديك . قالَ : « يا معاذُ » قال : لَبيك يا رسولَ الله وسعديك ثلاثاً ، قالَ : « ما من عبدٍ يشْهد أَن لا إِله إِلا الله ، وأَن محمدا عبده ورسولُه صدقاً من قَلْبِه إِلا حرّمه الله على النارِ » قالَ : يا رسولَ الله أَفَلا أُخْبِر بِها الناس فيستبشروا ؟ قال : «إِذاً يتكلُوا » فَأَخْبر بها معـاذٌ عنْد موته تَأَثما . متفقٌ عليه .

وقوله : « تَأَثماً » أَي : خوفاً من الإِثمِ في كَتْمِ هذا العلمِ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أَنسٍ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَبِيِ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިންނެވި ސަވާރީގެ ފަހަތްފުޅުގައި (މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި) معاذ ގެފާނު ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ معاذ އެވެ ! معاذ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . لَبيك އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ معاذ އެވެ ! معاذ ޖަވާބު

ދެއްވިއެވެ . لَبيك އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރު ފުޅުތަކަށް ބޯލަނބައި ހާޒިރުވަން ވަމެވެ . މިގޮތަށް ތިން ފަހަރު ދެންނެވިއެވެ . (ދެން) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅަކު الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވާ އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد (ގެފާނު) އަދި އެކަލާނގެ އަޅާކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލާ ކަމުން ހިތުން ތެދުވެރިކަމާއެކު ގަބޫލުކުރާނަމަ އެމީހަކީ ގަޔަށް الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ ހަރާމުކުރައްވާނެތެވެ. معاذ ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މިކަން މީހުންނަށް އުފާވެރި خبر މީސްތަކުންނަށް ފުރުޞަތުދެއްވާނަން ހަކަ ތޯ އެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރުން ހަވާލުވެއްޖެ މީސްތަކުން އެކަމަށް ބަރޯސާވެ ތިބޭނެއެވެ . ދެން معاذ ގެފާނު މި حديث ފުރުޞަތު ނުކުރެއްވިކަމުން ފާފަވެރިވެދާނެ ކަމުގެ ބިރުން މަރުވުމުގައި މި حديث ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ .

416 وعن أبي هريرة أَو أبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنهما : شكَ الراوي ، ولاَ يضر الشك في عينِ الصحابي ، لأنهم كُلهم عدولٌ ، قال : لما كان يوم غَزوة تَبوك، أَصاب الناس مجاعةٌ ، فَقالُوا : يا رسولَ الله لو أَذنْتَ لنا فَنَحرنَا نَواضحنا ، فَأَكلْنَا وادهنا؟ فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « افْعلُوا » فَجاء عمر رضي الله عنه ، فقالَ : يا رسولَ الله إِن فَعلْتَ قَل الظهر ، ولكن ادعهم بفَضل أَزوادهم ، ثُم ادع الله لهم عليها بِالبركة لعل الله أَن يجعلَ في ذلك البركةَ . فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « نَعم» فَدعا بِنِطْعٍ فَبسطه ، ثُم دعا بِفَضل أَزاودهم ، فَجعلَ الرجلُ يجيء بِكَف ذُرةٍ ويجيء الآخَر بِكَف تَمرٍ ، ويجيء الآخَر بِكسرةٍ حتى اجتَمع على النطْع من ذَلِك شَيءٌ يسيرٌ ، فَدعا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِالبركَة ، ثُم قالَ « خُذُوا في أَوعيتكُم ، فَأَخَذُوا في أَوعيتهم حتى ما تَركُوا في العسكَر وِعاء إِلا ملأوه ، وَأَكلُوا حتى شَبعوا وفَضلَ فَضلَةٌ ، فقالَ رسولُ صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَشْهد أَن لاَ إِله إِلا الله ، وَأَني رسولُ الله لاَ يلْقَى الله بهما عبدٌ غَير شاك ، فَيحجب عنِ الجنة» رواه مسلم .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو هريرة ގެ ފަރާތުން ނުވަތަ ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو سعيد الخُدرِي އާއި ދެބޭކަލުން ކުރެ އެއްބޭކަލެއްގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . މި

حديث ގެ ރާވީ އަކީ އިސްވެދެންނެވި ދެބޭފުޅުންކުރެ ކޮން ބޭކަލެއް ކަމާއި މެދު ވަނީ ޝައްކު އުފެދިފައެވެ . ނަމަވެސް މި ގޮތަށް صحابي ން އައްޔަން ކުރުމުގައި އޮޅުން އެރުން އެއީ ބަދަލު ބޭކަލުންނީވެސް ހުރިހާ صحابي ންގެ ސަބަބަކީ. ނޫނެވެ މައްސަލައެއް އެއްވެސް ދުވަހު ހިނގާ ހަސަދުކުރާ ބާބު . ވިދާޅުވިއެވެ . ކަމީއެވެ ކަލަން ބޭކަލުން ވެރި މިސްކީނުންނާއި ބަދު މަޖާލިސް ކުރިމަތީ ވިއެވެ . ފަހެ އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ . އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ބިމުން ދުވެގެ ބަލައި ކަމެއްގައިވެސް އެއިން ކަމި އަދި އޭގެ ސަބަބުން ބިރު ނަގަން ބޭނުން ކުރުން ކިޔަވާށޭ ބިއްޔެވެ ؟ ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމު ރަނގަޅެވެ . ބިރު ގެންނަ عمل ކުރާށެވެ . ފަހެ އަހަރެން މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބި عمر ގެފާނު ވަޙީގަތުމެވެ . ފަހެ ދެންނެވިއެވެ . އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ބިރު ގަދަ ޢަމަލުގައި ނުހުރުމާ ސަލާމަތް ދުވަސްވެއެވެ. އެއިން ކަމުން އުމުރުގެ އަދުގައި ހުރި ކާއިބަލެ ގެންދުވާ އެކަށީގެން ބިރު ނުގަތުމެވެ ؟ ދުވަން ދުއްވަނީ ކަމާނިސް އެއީ ބަރަކާތް ލާއިމުގެ ދުރުގައި ނުކުރެވުނު އަސާސް ބިރުން ބޭނުމެވެ ؟ އެއީ ބަލާ ހުރިހާ ކަމަކަށް ދުޢާކުރައްވާ

الله سبحانه وتعالى އެއަށް ބަރަކާތް ލައްވައިދެއްވުމެވެ . ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާއެކެވެ . އެކަމު އެންމެ ރަނގަޅެވެ . ދުރުން އެއަށް ފަހެ ހަމަ ބަލައިނުލައި ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމު ސަލާމަތްވާނެ ގޮތްތަކެއް ހުށަހެޅިއެވެ. ފަހެ އަތުބަރުކަތްވިއެވެ.

ދުވަސް މިސްކީނުންނަށް އަލިކަން ކުރުމަށް ކާއިބަލެ ގެންގޮސް އެކަށީގެން ހުށަހެޅިއެވެ . ބާރީ ފިލުވައިދެއްވާށެވެ . އަހަރުގެ ދުވަސް ބަދުނަފުސް މިންވަރަށް ގެތެރެއިން ، އަހަރެމެން އުޅުމަށް ކަލޭގެ ގުޅުން ، އަހަރެމެން ބޭރު ކަލޭގެ މިންވަރު ސަލާމަތުގެ އަލަމަށް އަޙުލުވެރިން ދޫކޮށްލާކަށް ފަރުވާ ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، އެބައި ބަރަކާތް ލައްވައިދެއްވުން އެދި دعاء ކުރެއްވިއެވެ . އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއިން ބިރުވެރިކަމާ އެކަށީގެން ހިތް ކަނޑައެޅިގެން ބަރަކާތް ލެއްވިއެވެ . ފަހެ އެބޭފުޅުން އެއިން ނަގާ އަޅުގަނޑު ގެން ލައްވާށެވެ ހިތް ހިތާ ކަނޑައެޅިގެން ފުރިހަމަކޮށްދެއްވިއެވެ . އަދި އެންމެން ބަރަކާ ފުރިހަމަކޮށް ފުޅުބޮޑުކަމެއް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ކަނޑައެޅުމަށް ވަޒަނުކޮށް ހިތްޖެހުމަށް ހިތުރުކުރިއެވެ . ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފުޅުބޮޑު އަހަރެން މިފަދަ ނުވަތަ ބިރުވެރިން ކާފަރުންގެ ހިތް ބަލައިގަތެވެ . އަދި ބިރުން ކާފަރުންނަށް މާތް الله ގެ ރަސޫލާ އެވެ

ކަމަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނު قبول ކުރަމެވެ. އެއްވެސް އަޅަކު އެއްވެސް ޝައްކަކާއިނުލައި މިގޮތަށް قبول ކޮށްގެން ހުރެ الله އާއި ބައްދަލު ވެއްޖެ ނަމަ އެމީހެއްގެ ކިބައިން ސުވަރުގެ މަނާ ނުކުރައްވާނެތެވެ.

417 وعن عتْبان بنِ مالكٍ ، رضي الله عنه ، وهو ممن شَهِد بدراً ، قال : كُنْتُ أُصلي لِقَومي بني سالمٍ ، وكان يحولُ بيني وبينهم وادٍ إِذَا جاءت الأمطار ، فَيشُق علي اجتيازه قبلَ مسجِدهم ، فَجئْتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقلتُ له : إِني أَنْكَرتُ بصري ، وإن الوادي الذي بيني وبين قَومي يسيلُ إِذَا جاءت الأمطار ، فَيشُق علي اجتيازه ، فَوددتُ أَنك تأْتي ، فَتُصلي في بيتي مكاناً أَتخذُه مصلّى، فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « سأَفْعَلُ » فَغَدَا علي رسولُ الله ، وأَبو بكْرٍ، رضي الله عنه ، بعد ما اشْتَدَ النهار ، واستأْذَنَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأَذنْتُ له ، فَلَم يجلس حتى قال : « أَين تُحب أَن أُصلي من بيتك ؟ » فَأَشَرتُ له إِلى المكانِ الذي أُحب أَن يصلي فيه ، فَقَام رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَكَبر وصففْنَا وراءه ، فَصلى ركْعتَين ، ثُم سلم وسلمنَا حين سلم ، فَحبستُه على خَزِيرة تُصنَع له ، فَسمع أَهلُ الدارِ أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم في بيتي ، فَثَاب رِجالٌ منهم حتى كَثُر الرجالُ في البيت ، فَقَالَ رجلٌ : ما فَعلَ مالِكٌ لا أَراه ، فَقَالَ رجلٌ : ذلك منَافقٌ لا يحب الله ورسوله ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم « لا تَقُلْ ذَلِك أَلا تَراه قالَ : لا إِله إِلا الله يبتَغي بِذَلِك وجه الله تَعالى ؟،» . فَقَالَ : الله ورسولُه أَعلَم ، أَما نَحن فَوالله ما نَرى وده ، ولا حديثَه إِلا إِلى المنَافقين ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « فَإِن الله قَد حرم على النارِ من قَالَ : لا إِله إِلا الله يبتَغي بِذَلِك وجه الله » متفقٌ عليه .

و « عتْبان » بكسر العين المهملة ، وإِسكان التاء المثَناة فَوقُ وبعدها باءٌ موحدةٌ . و «الخَزِيرةُ » بالخاء المعجمة ، والزاي : هي دقيقٌ يطْبخُ بِشَحمٍ وقوله : « ثاب رِجالٌ » بالثاء المثَلثَة ، أَي : جاءوا واجتَمعوا .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عتْبان بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ
ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ވަޑައިގެންނެވި ބޭކަލެކެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ހުރީ
ތިމަންނަގެ ގައުމު ބަނޫ ސާލިމުގެ މީހުންނަށް ނަމާދުކޮށްދެމުން ދިޔައީ ކުރިއެއްގެ
ގޮތުގައެވެ . އަދި ވާރޭ ވެހިއްޖެއްޔާ ތިމަންނާއި އެމީހުންނާއި ދެމެދު ހުރަސް އެޅި
އެމީހުންގެ މިސްކިތާއި ހަމައަށް ފޯރުން އޮންނަނީ ދަތިކަމަކަށް ވެފައެވެ .
އެހެންކަމުން ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ، އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ .
އެއަށްފަހު ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ލޮލުގެ
ފެނުން ކުޑަވެއްޖެއެވެ . އަދި ވާރޭ ވެހިއްޖެއްޔާ ތިމަންނާއި ތިމަންނަގެ
ގައުމުގެ މީހުންނާއި ދެމެދު ހުރި ވާދީ ފުރި އެމީހުންގެ މިސްކިތަށް ދެވޭކަށް ނުކެރޭ
ތިމަންނަށް އެމީހުންނަށް ނަމާދުކޮށްދެވޭކަށެވެ. ދެން
ތިމަންނަ އެދެނީ ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަގެ ގޭ ތެރެއިގައި ނަމާދުކުރައްވައިދެއްވުމެވެ.
އެއިރުން ތިމަންނަ އެތަން ނަމާދުކުރާ ތަނެއް ކަމުގައި ހަދައިގަންނާނީއެވެ . ފަހެ رسول الله
صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު (އިތުބާނު ކަށްވިއްޔާ)
ވިޔަ ކަން ކުރައްވާނަމެވެ. ފަހެ ޖެހިގެން އައި ދުވަހު އިރު އަރާ ދަންވަރުން رسول الله
صلّى الله عليه وسلم ތިމަންނަގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވެ . އަދި އަބޫބަކުރު މާތް الله
ރުއްސުން ލެއްވި އަބޫބަކުރުގެފާނު ހުންނެވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى الله عليه
وسلم ތިމަންނަގެ ގެއަށްވަދެވަޑައިގަތުމަށް ތިމަންނަ ކުރެއްވި އިޛުނަށް އެދުނެވެ. ފަހެ
ތިމަންނަ އިޛުނަ ދިނީމެވެ. އަރިހުން (ގެއަށް ވަދެ ވަޑައިގެން)
ތިބެގެންނެވި ގޮތުގައި ވަޑައިގަތުމުން ކުރިއަކަށް އިށީނދެ ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮބާ ބޭނުން
ކޮންތަނެއްގައި ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނު ނަމާދު ކުރައްވަން ބޭނުމީ؟ ފަހެ ތިމަންނަ
އެކަލޭގެފާނަށް ނަމާދު ކުރެއްވުމަށް ބޭނުންވާ ތަން ދައްކާލީމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله
عليه وسلم ނަމާދު ކުރެއްވުމަށް ހުއްޓި ވަޑައިގެން. ދެން ތަކްބީރު ކިޔުއްވައިގަތެވެ .
އަދި ތިމަންނަ ވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުން ޖެހިގެން ނަމާދުކުރީމެވެ . ފަހެ
އެކަލޭގެފާނު ދެ ރަކުޢަތް ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ . ދެން ސަލާމް ދެއްވިއެވެ
އެކަލޭގެފާނު ސަލާމް ދެއްވުމުން ތިމަންނަވެސް ސަލާމް ދިނީމެވެ . ދެން އަރިހު ތިމަންނަ
އެކަލޭގެފާނުންނާއި ތިމަންނާއި ކައިރީގައި ހުރި ތަނެއް އެކަލޭގެފާނަށް ދައްކައިލީމެވެ . ހިނދު

ކާޅަތުން އަވަށުގެ މީހުންނަށް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވިލަހުން ގޭގައި އަބަ
ކުރުމުވާލަން އެނގުނުމުން . ފަހު މިސްކިތުން އައުލާން ފަދައިގެން ގެއިހުން ގުސްވު ވަރަށް
ގިނަ މީހުން ގެއްލުން ޖަމާވި ވާހަކަ ބުނެވޭ . ފަހު އެގޭ ތެރެއިން މީހަކު ބުންޏެވެ . مالك
بن دخشن އަތް ކިޔާށް މީހުން ކޮބައިތޯވޭ ؟ އޭނާ މީ ތަޖާވުން އަލުން ރިވާނެނަމަލަން
ނުފެނުނީއެވެ . އެހެނިހެން އެނާން މީހަކު ބުނެވޭ . އެއީ منافق އެކެވެ . އޭނާ الله އާއި
އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އަށް ލޯބިވާ މީހެއް ނޫނެވެ . ފަހު رسول الله صلّى اللهُ عليه
وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބަހެއް ނުބުނާށެވެ. އޭނާ اخلاص ތެރިކަމާއިއެކު
لآ إِلَه إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔާފައިވާން މިބަ ނުދެކެނީ ހެއްޔެވެ ؟ ފަހު އެމީހާކު ދަމަހަ
ދެއްކެވިއެވެ . މިކަން މަޑަން ދެކެވުނުކަމުގަނޑެއް الله އެވެ . ދީން އަކަން އެނގޭނެއެވެ
އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ބަރަހުގެ . މިކަމުގެ ނަރަކަން ފާހަގަކޮށްނުދި ހެއްޔެވެ އޭނާ ގޮތުން ބަލަހައްޓަނީ
އަރި ވަރަކަ ދެއްކަ ހަދައިނު ކޮށިނަފްސު ނުގެނުވި ގެންދަވައިފައެވެ . ފަހު رسول الله صلّى اللهُ
عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހު ހަމަޔަޤީނުންވާ ކަމަށް الله سبحانه وتعالى ، اخلاص
ތެރިކަމާއެކު لآ إِلَه إلا الله محمد رسول لله ގެ ކަލިމަ ކިޔުނު މީހާގެ މައްޗަށް ނަރަކަ
ހަރާމް ކުރެއްވިއްޖެއެވެ.

418 **وعن عمر بن الخطاب ، رضي الله عنه ، قال :** قَدم رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِسبي فَإِذَا امرأَةٌ من السبي تَسعى ، إِذْ وجدتْ صبيا في السبي أَخَذَتْه فَأَلْزقتْه بِبطْنها ، فَأرضعتْه ، فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَتُرون هذه المرأَةَ طارحةً ولَدها في النارِ ؟ قُلْنَا : لاَ والله . فَقَالَ : «لله أَرحم بِعباده من هذه بِولَدها » **متفقٌ عليه.**

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عمر بن الخطاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް (ހަނގުރާމައިގައި ހައްޔަރު ކުރެވުނު މީހުން)
ރަޙީމުންބަލާ ގެންގޮސްވެ . އެހިނދު އެބަންޏަކު ދެހަރުނުވާ ދުވަހުގެ އަރިސް އާދަގެ ކުޑަ ދަރިފުޅު

ސަރަގައިރިކަމެވެ . އަދި އަށްދުޤު އެކުލަވިކަމެވެ . ދުން އަށްދިޔައީން ގޮތުން ހިއްދުރުން ދުރަވިއަތީޙަމެވެ .

ތަށް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެ ޢަންހުރުން އެހާގެ އެދުރި
އަދިދާނުން އެއްޙަލި ޙާނާހުން ވިސަތައިހިރުނުސުން ހިވާއްޗިއެވެ ؟ އެއްޗާޙުން ދުރުންނުވިއެވެ .
ދާތް الله ގޮތުދޭ ހިވާޝުން ބުނުދެވެ . އެކަނބަޅާގެ އެގެތުން ދުވެހެކެވިސް ނަހަރާދުނުއެވެ .އެހިނދު
حديث ތެރޭ ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އަޚުލާޤުގެ ގުއްގޮތުން އެ އަންހެނާ
އަހާގެ ދަރިޔާ އަށް رحم ކުރާ ވަރަށް ވުރެ މާ ބޮޑުން رحم ކުރައްވާ ވިޔަގޮނުވިއެވެ .

419 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لما خَلَقَ الله الخَلْقَ ، كتَب في كِتَابٍ ، فَهو عنْده فَوقَ العرش : إِن رحمتي تَغْلب غَضبِي »

وفي روايةٍ : « غَلَبتْ غَضبِي » **وفي روايةٍ** « سبقَتْ غَضبِي » **متفقٌ عليه .**

ރާޟީ الله ޢުއްސުންތައްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާން ވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى خَلْقَ ޚަލްޤު ކުރެއްވުމާ
ނިންމެވި ހިނދު އެކަލާނގެ حضرة ގައި عرش ގެ މަތީގައި އޮތް لوح المحفوظ ގައި
ލިޔުއްވިއެވެ . ތިމަކަލާނގެ ރަޙުމަތް ތިމަކަލާނގެ ކޯފާއަށް ވުރެ ގަދަވެގެން ތިމަކަލާނގެ
ރަޙުމަތް ކޯފާއަށް މާ ބޮޑުވަރު އިސްވެގެންވިއެވެ .

420 وعنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : جعلَ الله الرحمةَ مائةَ جزءٍ، فَأمسك عنْده تسعةً وتسعين ، وَأَنْزلَ في الأَرض جزءا واحداً ، فَمن ذَلِكَ الجزء يتَراحم الخَلاَئِقُ حتى تَرفَعَ الدابةُ حافرها عن ولَدها خَشْيةَ أَن تُصيبه » .

އަދި އެ صحابى(ރަބިޞީ ދާތް الله ޢުއްސުންތައްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވުން އަޑު އަހާފީމެވެ.
އެކަލާނގެ ހުރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ رحمةَ ސަތޭކަ ބައިކޮށް ބައި
ކުރެއްވިއެވެ . އަދި (އެގެތަށުރިން) ނުވަދިހަނުވަ ބައި އެކަލާނގެ حضرة ގައި ބަހައްޓަވައިވެ .

އަދި އެއިން އެންމެ ބަޔެއް ބިމަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެންމެހާ خلق ތަކުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް رحم ކުރަނީ އެބައިންނެވެ . އެންމެ ކުޑަވެގެން ޖަނަވާރު އެއެތީގެ ދަރިއަށް އަނިޔާ ވެދާނެތީ އޭތީގެ ޙާފިރު އުފުލަން ވަނީވެސް އެ رحمة ގެ ތެރެއިންނެވެ .

وفي روايةٍ : « إِن لله تَعالى مائةَ رحمةٍ أَنْزلَ منْها رحمةً واحدةً بين الجِن والإِنْسِ والبهائِمِ والهوام ، فَبها يتَعاطَفُون ، وبها يتَراحمون ، وبها تَعطفُ الوحشُ على ولَدها ، وَأَخر الله تَعالى تسعاً وتسعين رحمةً يرحم بها عباده يوم القيامة » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަށް ސަތޭކަ رحمة އަށް ވެއެވެ . އޭގެ ތެރެއިން ޖިންނީންނާއި އިންސީންނާއި އަދި ހައިވާނުންނާއި އަދި އެހެނިހެން ސޫރާސޫރީގެ ގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވީ އެންމެ رحمة އެކެވެ . އެތަކެތި އެކަތި އަނެކެއްޗަށް އޯގާތެރިވެ އުޅެނީ އެއިންނެވެ. އަދި ޖަނަވާރު އޭގެ ދަރިންނަށް އޯގާތެރިވަނީ އެއިންނެވެ . އަދި الله سبحانه وتعالى ގިޔާމަތް ދުވަހު އެއިރުގެ އަޅުތަކުންނަށް رحم ކުރެއްވުމަށް ނުވަދިހަނުވަ رحم އެއިރުގެ حضرة ގައި ތަރަން ބެހެއްޓެވިއެވެ .

ورواه مسلم أَيضاً من رواية سلْمان الفَارِسي ، رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن لله تَعالى مائةَ رحمةٍ فَمنْها رحمةٌ يتَراحم بها الخَلْقُ بينَهم، وتسع وتسعون لِيوم القيامة » .

އަދި މުސްލިމު ގެ ރިވާޔަތެއް ގައިވެއެވެ . ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ سلْمان الفَارِسي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައި ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ސަތޭކަ رحمة ވެއެވެ . އޭގެ ތެރެއިން خَلْقُ ތަކުން ދެމެދު رحم ކުރަނީ ދުނިޔޭގައި އެއްބައިންނެވެ. ބާކީ ނުވަދިހަނުވަ رحمة ވަނީ ގިޔާމަތް ދުވަހަށް ހަށް ކުރެއްވިއެވެ .

وفي رواية « إِن الله تعالى خَلَقَ يوم خَلَقَ السموات والأرض مائةَ رحمةٍ كُل رحمةٍ طباقُ ما بين السماء إِلى الأرض ، فَجعلَ منها في الأرض رحمةً فَبِها تَعطفُ الوالِدةُ على ولدها والْوحشُ والطير بعضها على بعضٍ فَإِذا كان يوم القيامة ، أَكْملَها بهذه الرحمة » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އުޑާއި ބިން ހެއްދެވުމަށްފަހު ސަތޭކަ رحمة ހެއްދެވިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ رحمة އެއްގެ ބޮޑުމިން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގާ ބޮޑެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ބިންމަތީގައި ލެއްވީ އެންމެ رحمة އެކެވެ. މަންމަ ދަރިފުޅަށް އޯގާތެރިވަނީ އެއިންނެވެ. އަދި ޖަނަވާރު ބަކާއި ދޫނި ސޫރާސޫރިބައް އެކަކީ އަނެކަކަށް އޯގާތެރިވަނީ އެއިންނެވެ. ފަހެ ޤިޔާމަތް ދުވުން މި رحمة އެ (ނުވަދިހަނުވަ رحمة) ގެ ބޭނުމަށް ހިމަނުއްވާރާނެއެވެ.

421 وعنه عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم . فيما يحكى عن ربه ، تَبارك وتَعالى ، قال : « أَذنَب عبدٌ ذَنباً ، فقالَ : اللهم اغفر لي ذَنبي ، فقال الله تَبارك وتَعالى : أَذنَب عبدي ذنباً ، فَعلم أَن له ربا يغْفر الذنْب ، ويأْخُذُ بِالذنبِ ، ثُم عاد فَأَذنَب، فقال : أَي رب اغفر لي ذنبي ، فقال تبارك وتعالى : أَذنب عبدي ذَنباً ، فَعلم أَن له ربا يغفر الذنب ، ويأخُذُ بِالذنْبِ ، ثُم عاد فَأذنَب ، فقال : أَي رب اغفر لي ذَنبي ، فقال تَبارك وتَعالى : أَذنَب عبدي ذَنباً ، فعلم أَن له ربا يغْفر الذنب ، ويأْخُذُ بِالذنبِ ، قد غَفَرتُ لِعبدي .. فَلْيفعلْ ما شَاء » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى(އެބަނީ ދާމް الله ރުއްސުވުނުގެންވި ابوهريرة) نَبِي އާ صلّى الله عليه وسلم އެކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ހިޔާރު حضرة ށް ރިވާ ކުރެއްވި قد سي ، حديث އެއްގައި ވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އަޅަކަށް ފާފައެއް ކުރެވެ ހިނދު ފަހެ އެއަޅަކު اللهم ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ މިއަޅާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ ! ދަންނަވައިފިނަމަ ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވަވައެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ފާފަ އެއް ކުރިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފާފަ ބަލާ ފުއްސަވާ އަދި ފާފަ ބަލާ ރަސްކަލަކު ވޮޑިގެންވާކަން އޭނާ އެނގިއްޖެއެވެ. ދެވަނަ ފަހަރަށް ފާފަ ކުރެވިއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ހިޔާރު

ދިޔައާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނަތީވެ ! ތިރި الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވަވައެވެ. ދެން ޢަބްދާއާގެ އަޅާ ފާފައް ކޮށްފިއެވެ . އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ އަދި ފާފަ ބަލާގެ ގައިގައިން ހިއްޖަވާ ކަލާނގެ ވެރިކަލާނގެ ކަން އަޅާ އެނގިއްޖެއެވެ . ދެން އަނެއްކާވެސް އަޅާ ފާފަ ކުރިއެވެ. އަދި ދަންނަވައިއެވެ . اللهم ހަމަކަށަވަރުން ގުނަހަމުވާ އިލާހު ދިޔައާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނަތީވެ ! ތިރި الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވަވައެވެ. ދެން ޢަބްދާއާގެ އަޅާ ފާފައް ކޮށްފިއެވެ . އަދި އޭނާގެ ފާފަ ބަލާއި ފުއްސަވާ އަދި ފާފަ ބަލާގެ ގައިގައިން ހިއްޖަވާ ކަލާނގެ ވެރިކަލާނގެ ކަން އަޅާ އެނގިއްޖެއެވެ . (ދަންނަވާށެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން ދެން ރަސްކަލާނގެ ދެން ޢަބްދާއާގެ އަޅާ ފާފަ ފުއްސަވާ ވެރިކަންނަވައިދެއްވާނެއެވެ . ތިރި އޭނާ اخلاص ގެރަކާތުގެ ބަލައިބާ ވަމުން ގެންދިޔަ ކަލަންކުބާއި އާސްލަން ކުރަ ފާފައިގެ ގައިގައިން ކުރައްވާ ނަޑެވެ.

وقـوله تعالى : « فَلْيفْعلْ ما شَاء » أَي : ما دام يفْعلُ هكَذا ، يذْنب ويتُوب أَغْفر له ، فإن التوبةَ تَهدم ما قَبلَها .

422 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « والذي نَفْسي بِيده لَو لَم تُذنبوا ، لَذَهب الله بِكُم ، وجاء بِقوم يذْنبون ، فَيستَغْفرون الله تعالى ، فيغْفر لَهم رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔާ ދާނީ الله ޢަންހު ނުވާ ވިކޮށް ابوهريرة) ގެ ރިވާއިން ޙަދީޘް ގެނެސްދެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ދެން ކަލާނގެފުޅުގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގާ އިލާހު ގަސްދުކުރާ ކަލާނގެއަށް ހުވަޔާ! ތިޔަބައިމީހުން ފާފަ ނުކުރާނަމަ ހުށަހެޅެން ބަރުކަ ކަމަކައި ދިޔަމަ ، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ބަދަލުގައި ފުރުއައްކަށް ހުށަހެޅެން ބަރުކަ އެފުރުދާގައި ، ދެން އެމީހުންނަށް ފާފަ ކަލާފަ އޭރަށް ފާފަ އެކަލާނގެ حضرةން އަރާފާ ބައެ ފުރައްސާރަ ދަރުވަޅުން އެދި ދަންނަވާ އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން ކަންފުޅުބައް ދެއްވާ ފުރައްސާރަ ބަރަކަ ބާބާ الله ބަހަދުރަ ކަރުވިރަވެ.

423 وعن أبي أَيوب خَالِد بن زيد، رضي الله عنه قال: سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول: « لَولا أَنكُم تُذنبون ، لخَلَقَ الله خَلقاً يذنبون ، فَيستَغْفِرون ، فَيَغْفر لَهم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو أيوب الا انصاري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ
އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނީ ފާފަ ކުރާ މީހުން
ކަމުގައި ނުވިނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި ފާފަކުރާނެ އެހެން
خلق ބަޔެއް އުފެއްދެވީހެވެ. ފަހެ (އެމީހުން ފާފަކޮށް) ފާފައިން ފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި
ދެންނެވުމުން ފަހެ އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވީހެވެ .

ދަންނައެވެ. މި حديث ގެ މުރާދަކީ ފާފަ ކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމެއް ނޫނެވެ . މިގޮތަށް
މި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވާން ޖެހުނު ސަބަބަކީ أصحاب ބޭކަލުންނަށް ކުރީގައި
ކުރެވިފައިވާ ފާފައިގެ ސަބަބުން އެބޭކަލުންގެ ހިތްތަކަށް އޮތީ ބިރުވެރި ކަން
ވަދެފައެވެ. އެބޭކަލުންގެ ހިތްތަކަށް ވެރިވެފައިވާ ބިރުވެރި ކަމުގެ ސަބަބުން ބައެއް
ބޭކަލުން ފަރުބަދަ މައްޗަށް އަރާ އެކަހެރި ވަޅައިގެން ފިއެވެ . އަދި ބައެއް ބޭކަލުން
އަނބިންނާއި [illegible] ކުރުން ހުއްޓުވައިލައިފިއެވެ. އަދި ބައެއް
ބޭކަލުން ނިދިން محروم ވެގެން ފިއެވެ . މިހެން ކަމުން އެބޭކަލުންނަށް މި حديث އާއި
މިމާނައިގައިވާ އެހެނިހެން حديث ބަލުން އިރުޝާދު ދެއްވަނީ [illegible] ކުރެވުން
ކަމުގައި [illegible] الله ގެ حضرة ން އުއްމީދު ނުކެނޑުމަށާއި އަވަހަށް ތައުބާ ވެ
[illegible] .

424 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال : كُنا قُعوداً مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، معنا أَبو بكْر وعمر ، رضي الله عنهما في نَفَر ، فَقَام رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم من بين أَظْهرنَا ، فَأَبطأَ علينَا، فَخَشَينا أَن يقْتَطَع دوننَا ، فَفَزعنا ، فَقُمنَا ، فَكُنْتُ أَولَ من فَزع ، فَخَرجتُ أَبتَغي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حتى أَتَيتُ حائِطاً لِلأَنْصارِ

وذكر الحديث بطُوله إِلى قوله : فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « اذْهب فَمن لَقيتَ وراء هذَا الحائِط يشْهد أَن لا إِلٰه إلا الله ، مستَيقناً بها قَلْبه فَبشره بِالجنة » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން މެން އެއްފަހަރަކު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ތިބީމެވެ. އަދި ތިމަންމެންނާއެކު މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو بكر ގެ ފާނާއި عمر ގެ ފާނު ހިމެނި ވަޒީރުންނާއެކުވެސް ތިއްބެވެ . ކުޑަހިނދުކޮޅަކަށްފަހު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ތެދުވެވަޑައިގެން ބޭރަށް ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އަވަހަކަށް އަނބުރާ ވަޑައިނުގަންނަވާތީ މާ ބޮޑަށް ލަސްވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަވަހަކަށް ދުށްވުމުންނެއް އެނބުރިގެން ދަތުރުގައިވީ ކަމުގެ ބިރު ތިމަންމެންނަށް ހިތުގައި އުފެދުނެވެ. ދެން ތިމަންމެން އެއްކޮށް ތިމަންމެންގެ ދެމެދުން ހިތާމައިން ތެދުވީމެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު ބިރުގަތީ ހޯދާލަން ތިމަން ފުރަތަމަ ބިރުގަތީމެވެ. ދެން ތިމަންނަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ހޯދުމަށް ދިޔައީމެވެ ހޯދަން ވަރަށް ދިޔައީމެވެ . ދެން ތިމަންނަށް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފެނިވަޑައިގަތީ ގެއްލު أنْصارى ބަޔަކުގެ ދަނޑުގައި ހުރެއްވުމުން ދެކިލެއްވީމެވެ. (ދަންނަވައިފީމެވެ. އެ صحابى މި حديث މިގޮތަށް ދަންނަވަމުން ރިވާކުރެއްވުމުން ގޭގެ އެއްކޮޅު ޖަހައިލަނީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް حديث ކިޔުއްވައިދެއްވީމެވެ. މިދަނޑުގެ ދެފަރާތުން ދުށުވާނެ.އަދި އެފަރާތުން ތިޔާއީ ބަޔަކުދެކެ މިފަހަރު لا إِلٰه إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔައި އަދި އޭގެ ހިތުގައި ޝައްކުކުރުމެއް ނެތި ޔަގީނުކަމާއި ކަމަކުރާކަން ކުރި މިފަހަރު . ވިދާޅުވީއެވެ ސުވަރުގެ ލިބޭނެ ކަމުގެ އުފާވެރި ހަބަރު ދޭށޭވެ.

425 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ، رضي الله عنهما ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم تَلا قَول الله عز وجل في إِبراهيم صلّى اللهُ عليه وسلم : {رب إِنهن أَضللْن كثيراً من الناس فَمن تَبِعني فَإِنه مني} [إبراهيم : 36] ، وقَولَ عيسى صلّى اللهُ عليه وسلم : {إِن تُعذبهم فَإِنهم عبادك وإِن تَغْفر لهم فَإِنك أَنتَ الْعزيز الحكيم} [المائدة : 118] ، فَرفَع يديه وقال « اللهم أُمتي أُمتي» وبكَى ، فقال الله عز وجل : « يا جبريلُ اذْهب إِلى محمدٍ وربك

أَعلَمُ ،فسله ما يبكيه ؟ » فَأتَاه جبريلُ فَأخبره رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بِما قال:وهو أَعلَمُ ، فقال الله تعالى: { يا جِبريلُ اذهب إِلى محمدٍ فَقُلْ : إِنا سنُرضيك في أُمتك ولا نَسوؤُك } رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَبِي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم، ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި إبراهيم ގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ކީރިތި قران ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ ({ رب إِنهن أَضللْن كَثيراً من الناسِ فَمن تَبِعني فَإِنه مني }) މާނައީ : އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ! އެބައިތުންވަނީ ވަރަށް ގިނަބަޔަކު ސީދާ މަގުން އެއްކިބާ ކޮށްފައެވެ . ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތަބާވީ މީހާ އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ބައެއްގެ މީހެކެވެ. އަދި ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި عيسى ގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ކީރިތި قران ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ ({إِن تُعذبهم فَإِنهم عبادك وإِن تَغْفر لَهم فَإِنك أَنتَ الْعزِيز الحكيم}) މާނައީ ތިމަރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ޢަޛާބު ދެއްވުމަށް އިރާދަ ކުރައްވައިފިނަމަ އެކަމާ މެދު ބުނެވޭނެ އެއްޗެއް ނެތެވެ. ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންނަކީ ތިމަރަސްކަލާނގެ އަޅުންނެވެ. އަދި ތިމަރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ވޮޑިގަންނަވައިފިނަމަ އެކަމާމެދު ބުނެވޭނެ އެއްޗެއް ނެތެވެ. ސަބަބަކީ ތިމަރަސްކަލާނގެ ތީ عزيز ވަންތަ ހިކުމަތްވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އެވެ . އެއަށްފަހު ދެއަތް އުފުއްލަވައި ދުޢާ ކުރައްވަމުން ދެންނެވިއެވެ . اللهم ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ! ތިމަން ކަލޭގެ އުއްމަތް ރަޙުމަތް ކުރައްވާނދޭވެ! ތިމަން ކަލޭގެ އުއްމަތް ރަޙުމަތް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ރޮއްވެވިއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ، وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ޖިބްރީލުގެ ފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު محمد ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަރިހުން އެކަލޭގެފާނު ރޮނީ ކީއްވެގެންތޯ އައްސަވާށެވެ. ފަހެ ޖިބްރީލުގެ ފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެހުމުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެކަލޭގެފާނު أُمتي أُمتي އޭ ވިދާޅުވި ރުއި ސަބަބު ޖިބްރީލުގެ ފާނަށް

ދެންނެވި އެވެ . ހަޤީޤަތުގައި ހުރިހާ ކަމެއްވެސް الله سبحانه وتعالى ބޮޑަށް ދެނެ
ވޮޑިގަންނަވައެވެ . ފަހެ الله سبحانه وتعالى ޖިބުރީލުގެފާނަށް وحي ކުރެއްވެވިއެވެ. محمد
ގެ ފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަންނަވާތީވެ . އަދި ވިދާޅުވާތީވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން
ރަސްކަލާގެ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންނާއި މެދު ކަލޭގެފާނު ރުއްސަވާ ހުރިމެވެ .
އަދި ކަލޭގެފާނަށް ދެރަގޮތް މެދުވެރި ނުކުރައްވާ ހުރިމެވެ .

426 وعن معاذ بن جبلٍ ، رضي الله عنه ، قال كُنتُ رِدفَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم على حمارٍ فقال : « يا معاذُ هل تَدري ما حق الله على عباده ، وما حق العِباد على الله ؟ قلت : الله ورسولُه أَعلم . قال : « فَإِن حق الله على العباد أن يعبدوه ، ولا يشْرِكُوا به شيَئاً ، وحق العباد على الله أن لا يعدب من لا يشرك بِه شيَئاً ، فقلت : يا رسولُ الله أفَلا أُبشر الناس ؟ قال : « لا تُبشرهم فَيتكلُوا » **متفقٌ عليه .**

މާނަ الله ރުއްސުން ރައްޖި معاذ بن جبل ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއްގަމަރަކު މަތިން نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވި
ހިމާރެއްގެ ކަރަގަން ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިންނެވީއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ
معاذُ އެވެ . އަޅުގަނޑުން އަދި ކުރަން ދޭތެރޭ الله ގެ حق އަޅި ކޮބައިކަން ތިބާއަށް އެނގޭ
ހެއްޔެވެ ؟ އަދި އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވުމަށް الله سبحانه وتعالى މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ
حق އަޅި ކޮބައިކަން ތިބާއަށް އެނގޭ ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަން ދަންނަވީމެވެ. އަހަރެން ބޮޑަށް
ދެނެވޮޑިގަންނަވަނީ الله އެވެ. ދެން އަޅާލަން އެނގުމާ ބޭނުން އެނގިވަޑައިގަތީ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ވާ
الله ގެ حق އަދި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުމާއި އެކަލާނގެއާ އެއްޗެއް
ޝަރީކު ނުކުރުމެވެ. އަދި އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވުމަށް الله سبحانه وتعالى މިންވަރު
ކުރައްވާފައިވާ حقއަދި އެކަލާނގެއާ ޝަރީކު ނުކުރާ މީހުންނަށް عذاب ނުދެއްވުމެވެ. ދެން
ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަ ގޮތަށް ތިމަންނަ މީސްތަކުންނަށް

އުފާވެރި ޚަބަރު ދޭންހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް އެގޮތަށް ޚަބަރު ނުދެއްވާށެވެ . އެހެނީ އެގޮތަށް ޚަބަރު ދިނީމަ އެމީހުން ހެޔޮ ޢަމަލުތައް ކުރުން ދޫކޮށްލައިގެން ތިބޭނެތީއެވެ .

427 وعن البراء بن عازبٍ ، رضي الله عنهما ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « المسلم إِذَا سئِلَ في القَبرِ يشهد أَن لا إِله إِلا الله ، وأَن محمداً رسولُ الله ، فذلك قوله تعالى : {يثبّتُ الله الذين آمنُوا بِالقَول الثابِت في الحياة الدنيا وفي الآخرة } [إبراهيم : 27] متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ البراء بن عازب ، نَبِيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.قبر ގައި ނަކީރު މުންކަރު ދެމަލާއިކަތުން ސުވާލުކުރައްވާ ހިނދު މުސްލިމުން ޖަވާބުގައި ބުނާނެއެވެ. الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލަކު ކަމަށް [illegible] [illegible] . ([illegible] ސަލާމަތް ވެގެންދިޔުމާއި [illegible] ސަބަބުން ނެތެވެ.) އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ އަންނަނިވި وحى ބަސްފުޅު (: {يثبّتُ الله الذين آمنُوا بِالقَول الثابِت في الحياة الدنيا وفي الآخرة })ގެ [illegible] މިއެވެ.

428 وعن أَنسٍ ، رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِن الكافر إِذَا عملَ حسنَةً ، أُطعِمَ بِها طُعمةً من الدنيا ، وأَما المؤمن ، فَإِن الله تعـالى يدخر له حسنَاته في الآخرة ، ويعقبه رِزقاً في الدنْيا على طاَعته » .

وفي روايةٍ : « إِن الله لا يظْلم مؤْمناً حسنَةً يعطَى بِها في الدنْيا ، ويجزى بِها في الآخرة، وأَما الكافر ، فَيطْعم بِحسنَات ما عملَ لله تعالى ، في الدنْيا حتى إِذَا أَفْضى إِلى الآخرة ، لم يكُن له حسنَةٌ يجزى بِها » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރަކު ރަނގަޅު ކަމެއް ކޮށްފިއްޔާ އޭގެ ބަދަލުގައި އެމީހަކަށް ދުނިޔެމަތީން رزقތައް ދެއްވައެވެ. އެއާއި ޚިލާފަށް މުއުމިނަކު ހެޔޮ عمل އެއް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ثواب އާޚިރަތް ދުވަހުން ދެއްވުމަށްޓަކައި ފަސްކޮށްފައި ބަހައްޓަވައެވެ. އަދި އެމީހާގެ [illegible] [illegible] މައްޗަށް އެމީހާއަށް ރިޒުގު ދެއްވައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މުއުމިނުންގެ ހެޔޮކަންތައް ބޭކާރުކޮށްނުލައްވައެވެ.އޭގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔެ މަތީގައި ވެސް رزق ދެއްވައެވެ.އަދި آخرة ދުވަހުން ثواب ދެއްވައެވެ . އެއާ ޚިލާފަށް ކާފިރުން ކުރާ ހެޔޮ عمل ބަދަލަށް ދުނިޔެ މަތީން އެބައިމީހުންނަށް رزق ދެއްވައެވެ. އެންމެ ފަހުން އެމީހުން އާޚިރަތަށް އަންނަ ހިނދު ބަދަލު ދެވޭނޭ އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް އެމީހުންގެ އަތުގައި ނުވާނެއެވެ.

429 وعن جابر ، رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « مثَلُ الصلَوات الخَمس كَمثَل نَهرٍ جارٍ غَمرٍ على بابِ أَحدكُم يغْتَسلُ منْه كُل يومٍ خَمس مراتٍ » **رواه مسلم.**

« **الْغَمر** » **الْكَثير .**

[illegible] الله [illegible] [illegible] جابر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فرض ފަސްނަމާދު ގެ مثال އަކީ ތިޔަބައިމީހުން ގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގޭގެ ދޮރުމަތީގައި ދެމިގެންވާ ފުން ކޯރެއް އޮވެފައި އެއިން ކޮންމެ ދުވަހަކު ފަސްފަހަރު ފެންވަރުން ހަށިގަނޑު ސާފުވާ ވެގެންދާ މިސާލެވެ.

430 وعن ابنِ عباسٍ ، رضي الله عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : «ما من رجلٍ مسلمٍ يموتُ فَيقُوم على جنازته أَربعون رجلاً لا يشركُون بِالله شَيئاً إِلا شَفعهم الله فيه » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކު މަރުވުމުން އެމީހެއްގެ ޖަނާޒާގެ މައްޗަށް اللهއަށް ޝަރީކު ނުކޮށްތިބި 40 މީހުން ކަށުނަމާދު ކޮށްފީއްޔާ الله سبحانه وتعالى އެ މައްޔިތެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

431 وعن ابنِ مسعودٍ ، رضي الله عنه ، قال : كُنا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في قُبةٍ نَحواً من أَربعين ، فقال : « أَتَرضون أَن تَكُونُوا ربع أَهل الجنة ؟ » قُلنَا: نَعم ، قال : «أَتَرضون أَن تَكُونُوا ثُلُثَ أَهل الجنة ؟ » قُلنَا : نَعم ، قال: « والذي نَفس محمدٍ بِيده إِني لأَرجو أَن تَكُونُوا نصفَ أَهل الجنة ، وذَلِك أَن الجنةَ لا يدخُلها إِلا نَفسٌ مسلمةٌ ، وما أَنتُم في أَهل الشرك إِلا كَالشعرة البيضاء في جلد الثور الأَسود ، أَو كَالشعرة السوداء في جلد الثور الأَحمر » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ސާޅީހަކަށް ހުރީން އެއްފަހަރަކު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ގޭގެއެއްގައި ތިބީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ހަތަރުބައިކުޅައެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެދެން ރުހެއްޔޯ؟ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ތިންބައިކުޅައެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެދެން ރުހެއްޔޯ؟ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު އުއްމީދު ކުރަނީ ސުވަރުގޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށެވެ. އެއީ ސުވަރުގެ

ނަފްސަށް ގެނުވީ ސުވަރުގެ ނިވަސްނަ ހުއްޓެވެ. އަދި މުޝްރިކުންނާއި އެއާ ބަދަލުގައި ޖަހަންނަމުން ގެ ބަދި ބަދަލުގެ مثال އަޅާ ކަފާރާތެއްގެ ގޮތުގައި ކާފިރު ބަދަލުވާނެއެވެ. ނުވަތަ ހެވެ ގޮތި އެއްގޮތް ކަމަ ކާފިރު ބަދަލު ވާނެއެވެ.

432 وعن أبي موسى الأشعري ، رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «إِذَا كان يوم الْقيامة دفَع الله إِلى كُل مسلمٍ يهوديا أو نَصرانيّاّ فَيقُولُ : هذَا فكاكُك من النارِ» .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުއްވި ابو موسى الأشعري ގެ ރިވާޔަތުން ހިނގާގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަހަކަހަޤީގަތުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައިވެ. ގިނަމަތް ދުރަސް އަދުމުން الله سبحانه وتعالى ޙަސްރު މުސްލިމުކަން ތަދުވިއްޔާތު ނުވަތަ ނިސާރާއެއްކަތު އަކު ދެއްވާނެއެވެ . އަދި وحى ކުރައްވާނެތެވެ. މިއީ ތިބާ ނަރަކައިން މިނުއް ވިދުންބަކައިވާ ފުދިޔައިކަވެ.

وفي رواية عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « يجِيء يوم الْقيامة نَاسٌ من المسلمين بِذُنُوبٍ أَمثَال الجبال يغفرها الله لهم » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو موسى الأشعري) نَبِي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. އެކަކަށްގޮތް حديث ކުރައްވިއެވެ. ގިޔާމަތް ދުވަހު މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ފަރުބަދައިގެ ބޮޑުމިނުން ފާފަވެރިކަން އަންނާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

قوله : « دفَع إِلى كُل مسلمٍ يهوديا أَو نَصرانياً فَيقُولُ : هذا فكاكُك من النار » معناَه ما جاء في حديث أبي هريرة ، رضي الله عنه : « لِكُل أَحدٍ منزلٌ في الجنة ، ومنزلٌ في النار، فالمؤْمن إِذَا دخَلَ الجنةَ خَلَفَه الكافر في النار ، لأنه مستَحق لذاك بكُفْرِه » ومعنى «فكاكُك

» : أَنكَ كُنْتَ معرضاً لِدخُول النار ، وهذا فكَاكُك ، لأن الله تعالى قَدر لِلنار عدداً يملؤُها ، فإِذا دخَلَها الكُفار بِذُنُوبِهِم وكُفْرِهم ، صاروا في معنى الفكَاكِ لِلمسلمين . والله أَعلم .

433 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « يدنَى المؤْمن يوم القيامة من ربه حتى يضع كَنَفَه عليه ، فَيقَرره بِذُنُوبِه ، فيقولُ: أَتَعرفُ ذنب كذا؟ أَتَعرفُ ذَنب كَذَا ؟ فيقول : رب أَعرِفُ ، قال : فَإِنِي قَد سترَتُها عليك في الدنيا، وَأَنَا أَغْفرها لك اليوم ، فَيعطَى صحيفَةَ حسنَاته » متفقٌ عليه .

كَنَفُه : ستْره ورحمتُه .

މާތް الله އެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް
ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު الله سبحانه وتعالى
މުއުމިނުން ކާރި ކުރައްވަމުން ގޮސް އެކަލާނގެ رحمة ގައި އަބުރުފިލުވުން ފޮރުއްވާ
ފާނެއެވެ. އަދި محشر ގެ އެއްވުމެއް ބަލަހަށް ޝާހިދުން ގަވާން އެމީހުން ކުރިން
ކުށްތަކާ ފާފަތަކުން اقرار ކުރުވާނެ ކަލޭމާނެއެވެ . އަދި وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ
އެނގޭ ފާފަ ކުރިޔާން ހަނދާން އަބަ ހުރި ހަރުދުވެ؟ ތިބާ މިފަދަ ފާފަ ކުރިޔަން
ހަނދާން އަބަދު ހަރުދުވެ ؟ ކާނ ދެންނެވޭނެއެވެ. އާ ހަރުދުވޭ ގަސްދުތަކުގެ އިލާހު
އެވެ. ހަނދާން އަބަދުހުރީމެވެ. وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ ހަމަ ދުނިޔޭގައި ތިމަން
ތަސްލީމް ފާއިސްގެ ތިބާގެ ފާފަތައް ފޮރުވައިން ދެއްވީމެވެ. އަދި މިއަދު
ތިމަން ތަސްލީމްކުރާ ތިބާއަށް ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާން މުތުއަވޭ. ދެން އެއަށްފަހު
އެމީހަކަށް ހެވާ ހަލުކް ދެއްވޭ ފޮތްއެވެ.

434 وعن ابنِ مسعودٍ رضي الله عنه أَن رجلاً أَصاب من امرأَةٍ قُبلَة ، فَأَتَى النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فَأخبره ، فَأنزل الله تعالى : { وَأَقِمِ الصلاةَ طَرَفَيِ النهارِ وزلَفاً من الليل إِن الحسنَات يذْهِبن السيئَات } [هود : 114] فقال الرجل : أَلِي هذا يا رسولَ الله ؟ قال : «لجميع أُمتي كُلهِم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު
މީހަކަށް ނިކަމެތި އަންހެނަކަށް ބޮސްދީފިއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ رسول الله صلّى اللهُ
عليه وسلم އަރިހަށް އައިސް އެ خبر ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ މައްޗަށް الله سبحانه
وتعالى އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ : " ﴿ وأقم الصلاة طرفي النهار
وزلفاً من الليل إن الحسنات يذهبن السيئات ﴾ " މިއެވެ. މާނައަކީ : ދުވާލު
ދެކޮޅުގައި ރޭގެ ބައެއްގައި ނަމާދު ބައްޓަންކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައްތައް
ނުބައި ކަންތައް ފިލުވައިލައެވެ. ތަކެތި ، ނުބައި ކަންތައް ފިލުވާލައި ނިކަމެތިކަން ކަމޭނާއެވެ. އެއަށްފަހު އޭނާ
ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسولާއެވެ. މިއީ ހަމައެކަނި އަހަރެންނަށް خاص ވެގެންވާ ކަމެއް
ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ އުއްމަތުގެ ހުރިހާ
މީހުންނަށެވެ.

435 وعن أنسٍ ، رضي الله عنه ، قال : جاء رجلٌ إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فقال :
يا رسولَ الله أَصبتُ حدّاً ، فأقمه علي ، وحضرت الصلاةُ فَصلى مع رسول الله صلّى اللهُ
عليه وسلم فَلما قَضى الصلاة قال : يا رسول الله إِني أَصبتُ حدا ، فأَقم في كتَاب الله ،
قال : « هلْ حضرتَ معنَا الصلاةَ ؟ » قال : نَعم : قال«قد غُفر لَك » متفقٌ عليه .

وقوله : « أَصبتُ حدا » معناه : معصيةً تُوجِب التعزير ، وليس المراد الحد الشرعي
الْحقيقي كَحد الزنَا والخمر وغَيرِهما ، فَإِن هذه الحدود لا تَسقُطُ بِالصلاة، ولا يجوز للإمام
تَركُها .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއްފިރިހެނަކު މީހަކު نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ.
އޭ الله ގެ رسولާއެވެ . އަހުރެން ހައްދު ފަދަ ކުށެއް ކޮށްފީމެވެ. ވީމާ
ހަމަޖެހިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި ނަމާދު ވަގުތު ވެދިއައެވެ. ދެން އެމީހާ ނަމާދުކުރިއެވެ. އަދި
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ނަމާދު ނިމުމުން
ނިމުމުން އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسولާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ހައްދަށް

އަދަބު ދެއްވާނެވެ · އަދި ކިޔެވި قران އާއި އެއްގޮތަށް [illegible] [illegible] އަދަބު
ކަނޑައަޅުއްވާނެވެ· حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. [illegible] [illegible] ނަމާދުގައި ބައިވެރި
[illegible] ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. [illegible] حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ([illegible]
[illegible]) ހަމަކަށަވަރުން ރިޟާގެ [illegible] [illegible] [illegible] ·

436 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن الله ليَرضي عن الْعبد أَن يأْكُلَ الأكلَةَ، فَيحمده عليها ، أَو يشْرب الشربةَ ، فَيحمده عليها » رواه مسلم.

« الأَكْلَةُ » بفتح الهمزة وهي المرةُ الواحدةُ من الأكل كالْغَدوة والْعشْوة ، والله أعلم .

އަދި އެ صحابىގެ [illegible] [illegible] ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ · رسول الله صلّى اللهُ عليه
وسلم حديث ކުރެއްވެވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى [illegible] އަޅާ [illegible]
الحمد الله ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ރުހިވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ނުވަތަ
[illegible] الحمد الله [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ރުހިވޮޑިގެންނެވިއެވެ.

437 وعن أبي موسى ، رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، قال : « إِن الله تعالى، يبسطُ يده بالليل ليَتُوب مسيء النهار ، ويبسطُ يده بِالنهار ليتُوب مسيء الليل حتى تَطْلُع الشمس من مغْربِها » رواه مسلم .

[illegible] الله [illegible] [illegible] ابو موسى ، نَبِيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވި حديث [illegible]. [illegible] حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله
سبحانه وتعالى ރޭގަނޑުގައި [illegible] رحمة ބަލައިލައްވާނެވެ. އަދި ދުވާލުގެ ފާފަ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި ދުވާލުގައި [illegible] رحمة ބަލައިލައްވާނެވެ.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] رحمة [illegible] [illegible] [illegible].

438 وعن أبي نجيحٍ عمرو بن عبسةَ بفتح العين والباء السلَمي ، رضي الله عنه قال :
كنتُ وأَنَا في الجاهلية أَظُن أَن الناس على ضلالةٍ ، وأَنهم ليسوا على شيءٍ ، وهم يعبدون

الأوثَان ، فَسمعتُ برجلٍ بمكةَ يخْبِر أَخْبارا ، فَقعدتُ على راحلتي ، فَقَدمتُ عليه، فَإذَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم مستَخْفيا جرءاء عليه قَومه ، فَتَلَطفْتُ حتى دخلْتُ عليه بمكة ، فَقُلْتُ له : ما أَنَتَ ؟ قال : « أَنا نَبي » قلتُ : وما نبي ؟ قال : « أَرسلني الله » قلت: وبِأَي شَيءٍ أَرسلك ؟ قال : « أَرسلني بِصلَة الأَرحامِ ، وكسرِ الأوثان ، وأَن يوحد الله لايشْرك به شَيء » قلت : فَمن معك على هذا ؟ قال : « حر وعبدٌ » ومعه يومئِذٍ أَبو بكر وبلالٌ رضي الله عنهما . قلت : إِني متبعك ، قال إِنك لن تَستطيع ذلك يومك هذا . أَلا تَرى حالى وحالَ الناس ؟ ولكن ارجع إلى أَهلك فَإذا سمعتَ بي قد ظَهرتُ فَأْتني » قال فَذهبتُ إِلى أَهلي ، وقَدم رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم المدينَةَ . وكنتُ في أَهلي . فَجعلْتُ أَتَخَبر الأَخْبار ، وأَسأَلُ الناس حين قَدم المدينة حتى قَدم نَفرٌ من أَهلي المدينةَ ، فقلتُ : ما فَعلَ هذا الرجلُ الذي قدم المدينةَ ؟ فقالوا : الناس إِليه سراعٌ وقَد أَراد قَومه قَتْله ، فَلَم يستْطَيعوا ذلِك ، فَقَدمتُ المدينَةَ فَدخَلتُ عليه ، فقلتُ : يا رسولَ الله أَتَعرِفُني ؟ قال : «نَعم أَنتَ الذي لَقيتنَي بمكةَ » قال : فقلتُ : يا رسول الله أَخْبِرني عما علمك الله وأَجهلُه، أَخبِرنْي عن الصلاة؟ قال : « صل صلاةَ الصبح ، ثُم اقْصر عن الصلاة حتى تَرتفَع الشمس قيد رمحٍ ، فَإنها تَطْلُع حين تطلع بين قَرنَي شَيطَانٍ ، وحينئِذٍ يسجد لَها الكفار ، ثُم صل ، فَإن الصلاةَ مشهودة محضورة . حتى يستقل الظل بالرمح ، ثُم اقْصر عن الصلاة، فإنه حينئِذٍ تُسجر جهنم ، فإذا أَقبلَ الفَيء فصل ، فَإن الصلاةَ مشهودةٌ محضورة حتى تُصلي العصر ثم اقْصر عن الصلاة حتى تَغْرب الشمس ، فَإنها تَغرب بين قَرني شيطانٍ ، وحينئذٍ يسجد لها الكُفار » .

قال : فقلت : يا نَبي الله ، فالوضوء حدّثني عنه ؟ فقال : « ما منْكُم رجل يقَرب وضوءه ، فَيتَمضمض ويستَنْشقُ فَينْتَثر ، إِلا خَرتْ خطايا وجهه وفيه وخياشيمه . ثم إِذا غَسلَ وجهه كما أَمره الله إِلا خرّت خطايا وجهه من أَطراف لحيته مع الماء . ثم يغسل يديه إِلى المرفَقَين إِلا خرّت خطايا يديه من أَنامله مع الماء ، ثم يمسح رأْسه ، إِلا خَرتْ خَطَايا رأْسه من أَطراف شَعره مع الماء ، ثم يغْسل قَدميه إِلى الكَعبين ، إلا خَرت خطايا

رجليه من أَنَامله مع الماء ، فإن هو قام فصلى ، فحمد الله تعالى ، وأَثْنَى عليه ومجده بالذي هو له أَهل ،وفَرغَ قلبه لله تعالى . إِلا انصرفَ من خطيئَته كهيئَته يوم ولدتْه أُمه».

فحدّثَ عمرو بن عبسةَ بهذا الحديثَ أَبا أُمامة صاحبِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال له أبو أمامة: يا عمرو بن عبسةَ ، انظر ما تقولُ . في مقامٍ واحدٍ يعطى هذا الرجلُ ؟ فقال عمرو : يا أَبا أُمامةَ . فقد كبرتْ سني ، ورق عظمي ، واقْتَرب أَجلي ، وما بي حاجة أَن أَكذب على الله تعالى ، ولا على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم لو لم أَسمعه من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِلا مرةً أَو مرتَين أو ثلاثاً ، حتى عد سبع مراتٍ ، ما حدثتُ أَبداً به ، ولكني سمعتُه أَكثَر من ذاك رواه مسلم .

قوله : « جرءاء عليه قومه » : هو بجيمٍ مضمومة وبالمد على وزن علماء ، أَي : جاسرون مستَطيلون غير هائِبين . هذه الرواية المشهورةُ ، ورواه الحميدي وغيره : « حراء» بكسر الحاء المهملة . وقال : معناه غضاب ذُوو غَمّ وهم ، قد عيلَ صبرهم به ، حتى أَثر في أَجسامهم ، من قولهم : حرى جِسمه يحرى، إِذا نقص من أَلمٍ أَو غم ونحوه ، والصحيح أَنَه بالجيم .

وقوله صلّى اللهُ عليه وسلم : « بين قَرنَي شيطانِ » أَي : ناحيتي رأسه . والمراد التمثيلُ . معناه : أَنه حينئذٍ يتَحرك الشيطان وشيعته . ويتَسلطُون .

وقوله : « يقَرب وضوءه » معناه : يحضر الماء الذي يتَوضأُ به. وقوله :« إِلا خَرّتْ خَطاياه » هو بالخاء المعجمة : أَي سقطَت . ورواه بعضهم . « جرتْ » بالجيم . والصحيح بالخاء ، وهو رواية الجمهور .

وقوله : « فَينْتَثر » أَي : يستَخرج ما في أَنفه من أَذَى ، والنثرة : طرفُ الأَنف .

[illegible] الله [illegible] ابو نجيحٍ عمرو بن عبسةَ السلمي [illegible].
[illegible]
[illegible]

އެއްނެތް ކަމުން ދުލާސީމުއެވެ. އެހެނީ އެހިދުން އަރުކާން ކަރުމުން ގެންދިޔައީ ބުދިޔާކަން ކަމުގައި

ވިރީއެވެ . (އެގޮތުގެ މަޢުނާ ހުއްޓާ) ތަކަ ތިމަންނަ އަން މައުކާއިން މިހާ ރަތުވެގެން އަޖު

އަޖު ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހާ ތިރިތި ފަރާތާއި ބެއްދޫތަކު ކަމުގެ ހަބަރު ދުބާނެވެ. އެހެން

ކަމުން ތިމަންނަ ތިމަންގެ ޖަމާލަ މައުލޫމް ސަފާރު މިޔަވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަރިހުން

ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނު ގެއަމުގެ މިހުންގެ

އަނިޔާވެރިކަމުން ބިރުވެރިކަމުން ވެރިވެރިވިޔަ ހަމަހަމަ ވަނަހަރު ނުކުރެއްވިކަން ސައުރު

ސަރުރުން އަޔާކަން ކުރެއްވިކަން ގެންދެވިއެވެ. ތަކަ ތިމަންނަ ވަރަށް ބޮޑު މަސައްކަތުގެ ދެއްވާކަން

އެކަލާނގެއަށް ހަމަޔަށް ވަސީލާ ވިޔަވެ. ތަކަ ތިމަންނަ އެކަލާނގެ ދެންނެވީމެވެ. ތިބާގެ

حقيقةًޔީ ތަކަ ކަޅުއި ހެއްޔެވެ؟ އެކަލާނގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލާނގެ ނެއްޔެ

ނަބީގެކަލާނގެ . ތަކަ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. نَبي ކަމުގެ ބޮޑުކަމާ ކަޅުއި ހެއްޔެވެ ؟ حديث

ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ދިސާލަތްއިގެން ތިމަން ކަލާނގެ

ގުރުއްވިއެވެ . ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިބާ ގުރުއްވިނީ ކަނުކުމުގެ މައުގޫދެއް ހެއްޔެވެ ؟

حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލާނގެ ގުރުއްވިނީ ގޮތް ތިމާގެ ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލު

ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި ބަދަލުވާ މުގަރުމަށެވެ . އަދި ހަމައެކަނި اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމުގެ

އަދި އެކަލާނގެއާއި އަޅުވެސް އެއްވެސް شريك ނުކުރުމުގެ މަށެވެ . ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ.

ކަލާނގެއިކަ ތިގޮތް ގަބޫލު ކަނުގެން ތިޔާ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.

މިނިވަން ފުރިހަމާއި އަދި ފުރިހަން އެއްމު އަޔާވެ . އެގޮތް އެކަލާނގެ އަރިހުގައި މަތި

الله ރުއްސުން ޚާއްޤު އަބްބަކަރުގެ ފާރާއި ބަރާޚު ގެ ފާން ވިއެވެ . އެއަށް ފަހު ތިމަން

ދެންނެވީމެވެ . ހަމަކަހަލަ ރޭހުން ތިމަންނަވެސް ކަލާނގެ ނުކުން تبع ވިހާރިވެ . حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަހަލަ ރޭހުން ތިބާއަށް މިކަން ކަރުން މި ވެގެން ދުވެވާނެއެވެ. ތިބާއަށް ތިމަން

ކަލާނގެ ގެ حال އާއި މިސްތަކުން އެއްޗެ حال ނުވާނެ ހެއްޔެވެ ؟ މިހާ ތިބާ ތިބާގެ

އަހުރުނގެ ގާތުން ދުރުވެދެވެ . އެއަށްފަހު ތިމަންކަލާނގެ ގެދަކަން ޚިޔާރު ކަމުގެ خبر

ޚިޔާރުން ތިމަން ކަލާނގެ ގާތުން އަންނާނެވެ . މިހެން ކަމުން ތިމަންނަ ތިމަންނަގެ

އަހުރުނގެ ގާތުން އެނބުރި ހިނގައިޖިއީމެވެ . ތަކަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ،

މަދީނާއަށް ވަޑައިގެންވެ . އަދި އެހިނދު ތިމަންނަ މި ތިމަންނަގެ އަހުރުނގެ ގާތުން ގެސްބުރުނެވެ .

އަދި އެކަލޭގެފާނު މަދީނާއަށް ވަޑައިގަތުމުން ތިމަންނަ ހުރީ މީސްމީހުންކުރެން އެކަލޭގެފާނާއި
މެދު ސުވާލު ކޮށްކޮށެވެ. އެންމެ ފަހުން މަދީނާގެ ބަޔަކު ތިމަންނަގެ ރަށަށް ދިޔައެވެ . ފަހެ
ތިމަންނަ އެމީހުންކުރެން އެހީމެވެ . މަދީނާއަށް އައިސް ވަޑައިގަތް ކަލޭގެފާނު ކިހިނެއް
ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ޖަވާބުގައި) ބުންޏެވެ . މީސްތަކުން އެއްދުވަހުން އަނެއްދުވަހުން އޭނާގެ
ބަޔަން ދަނީ ގިނަވަމުންނެވެ . އަދި އޭނާގެ ގައުމުގެ މީހުން އޭނާ ޤަތުލު ކުރަން އުޅުނެވެ .
ނަމަވެސް އެމީހުންނަކަށް އެކަމެއް ނުވިއެވެ . (މި خبر ލިބުމުން) ފަހެ ތިމަންނަ މަދީނާއަށް
ދިޔައީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ . (އެއަށްފަހު) ތިމަންނަ ދަންނަވައީމެވެ.
އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންނައީ ކާކުކަން އެނގިވޮޑިގަންނަވާ ތޯއެވެ ؟ حديث ކުރައްވައެވެ.
އާނއެކެވެ. ތިޔައީ ތިމަންނާއާ މައްކާއިން ބައްދަލުވި މީހާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ
ދަންނަވައިފީމެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ކަލޭގެފާނަށް الله އުގަންނަވައި ދެއްވައިފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ
ތެރޭގައި ހިމެނޭ ނަމާދާ މެދު ތިމަންނައަށް ބުނެދެއްވާށެވެ . حديث ކުރައްވައެވެ. ފަތިސް
ނަމާދު އަދާކުރާށެވެ . ދެން އެއަށްފަހު އިރު އަރައިގެން ގޮސް އިރު ރުމްޙެއްގެ މިނަށް
އަރަން ދެން ނަމާދު ނުކޮށް ހިފަހައްޓާށެވެ . ސަބަބަކީ އެވަގުތު އިރު އަރަނީ އަންނަނީ
شيطانންނަށް އެވަގުތު شيطانގެ ދެދަޅުގެ މެދުން ކަމަށް ވާތީއެވެ . (އަބުސަފުލާ މުރާދު
مشركن ސަޖިދަކުރާ އިރުކަން ކުރަން ފެށުމަށް ދިމާވާ ވަގުތުކަމުގައެވެ .) އެހެންކަމުން
އެވަގުތު ގައި ކާފިރުން އިރަށް ސަޖިދަ ކުރައެވެ . ދެން އެއަށް ފަހު ތިބާ ބޭނުން ނަފުލު
ނަމާދުތައް ކުރާށެވެ . އެހެނީ ނަމާދުގައި މަލާއިކަތުން ބައިވެރިން ބައިވެރިވެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ .
އަދި އެކަމަށް ހެކި ވެރިވެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެންމެ ފަހުން ވަގުތު ވަދެގެން ގޮސް އެ
އެއްޗެއިގެ ހިޔަނި އެއްޗެއިގެ ދިގުމަށް ވުރެ ގައިޓުމުން ދެން އެއަށްފަހު ނަމާދުނުކޮށް
ހިފަހައްޓާށެވެ . ސަބަބަކީ ހަމަކަށަވަރުން އެވަގުތަކީ ޖަހަންނަމުގައި އަލިފާން ގަނޑު އެންމެ
ގަދަވެގަންނަ ވަގުތެވެ. ފަހެ ކުރެ އެއްޗެއިގެ ހިޔަނި އެއްޗެއިގެ ނެއިމުން ނަމާދު ކުރުން
ގަނޑެއްނެތެވެ. އެހެނީ ނަމާދުގައި މަލާއިކަތުން ބައިވެރިން ބައިވެރިވެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަމުގެ
މައްޗަށް (ޤިޔާމަތް ދުވަހުން) ހެކިވެރިވެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ޢަޞްރު ނަމާދު ވަގުތު
ވުމުން ޢަޞްރު ނަމާދުކުރާށެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އިރު އޮއްސުމުންދެން ދެން ނަމާދުނުކޮށް
މަޑުކޮށްގެން ތިބޭށެވެ . ސަބަބަކީ ހަމަކަށަވަރުން އެވަގުތު އިރު އޮއްސެނީ شيطانާގެ ދެދަޅުގެ

ގެދުރުންނެވެ . (މިބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ އަވަގުބަލީ شيطانُން ބިމަށް ފުރުޅި ގަންނަ ވަގުތު ކަމާއި އަދި އެއީ شيطان ނަށަން مشركن ސަޖިދަކުރާތީ އަދުލާން ކުރަން ފުރައިގަންނަ ވަގުތު ކަމުވެ .) އެހެން ކަމުން އެވަގުތު ގައި ނަމާދުކުރުން ސަޖިދަކުރާއެވެ . ނަވަވީ ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ ބިމަނަން ދަންނަވައިލީމެވެ. އަ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . وضوء އާއި މެދު ކަންތައް ކަރަށްދީ ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު وضوء ކުރުމަށްޓަކައި ފެންތައްކުރިމަތިކޮށް ، ދޫން އަނގައަށް ފެންލައި ނޭފަތަށް ދޫ އަދި ނޭފަތް ފެން ޖެހުމައި ފަހެ ސާފުކުރުމުގައި މޭނައި އަނގައިގެ ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް ފެނާއެކު ދުވެފައިބާނެއެވެ . ދެން އެއަށްފަހު އޭނާ ތަޢާލާ الله އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން މޫނު ދޮވުމުން މޫނުގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް ތުނބުޅީގެ އަރިމަތިން ފައިބާނެއެވެ ފެނާއެކު ހިނގައިދާނެއެވެ . ދެން އޭނާގެ ދެއަތް ކުއްޕިއާއި ހަމައަށް ދޮވުމުން ދެއަތުގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް ތިލަ އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅުން ފެނާއެކު ފައިބާނެއެވެ . ދެން އޭނާ ބޮލުގައި ފެން ފޮހެލުމުން ބޮލުގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް ފައިބައިދާނެ އިސްތަށިގަނޑުގެ ކޮޅުން ފެނާއެކު ހިނގައި ދާނެއެވެ . ދެން އޭނާ ބޮޑުބޮޅު ހަމައަށް ދެފައި ދޮވުމުން ، އޭ ނަމާދުކުރައި الله އަށް حق ވާގޮތަށް ތަޢުރީފާއި ހަމްދާއި ثناء ދަންނަވައި ، އަދި اخلاص ތެރިކަމާއެކު އަނބުރާދާ ފުރިހަމަ ކަމަށް ފުރިހަމަކުރަން އެހެނީ ދޭން ބަހުން އެ ހިތް ފިޔަވާ ތަޢާލާ ދެކުރާ ފާފަތަކުން ފޯރުވެގެން ހިނގައި ދާނެއެވެ . ދަންނަވައިލީމެވެ . މި حديث عمرو بن عبسة ، رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ صحابي ކަމުގައިވާ ابو أُمامة އަށް ހިޔާ ދެއްވިއެވެ . ފަހެ އެހިނދު ابو أُمامة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عمرو بن عبسةَ އެވެ ، ތިބާ ބުނާތާ އެއްތާނގައި ހުރަސަޅުން ވިސްނާވާށެވެ . އެކަކަށް ތިޔާ ކަމު ހިނދުކޮށްގައި ބާރަލައި ތިޔާ ބާރާ ގިނަ ثواب ލިބުންތޯއެވެ . އެހިނދު عمرو بن عبسةَ ދަންނަވައިލިއެވެ . އޭ ابو أُمامةَ އެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ މުރާރި މުސްކުޅިވެފައެވެ . އަދި ކަށިތަކުން މުރާރި ބަލިކަށިވެފައެވެ . އަދި މަރުވުމަށް ގާތްވެފައެވެ . މިގޮތުން ހުރެ الله އާއި އެކަލާނގެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކައިރިން ދޮގުހެދުމަކީ ތިމަންނަ ބޭނުންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ . މިގޮތަށް ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން އަޑުއެހުން އެކަނި ފަހަރެއް ދެފަހަރު ތިންފަހަރު ހަތަރުފަހަރު ދެން ގެސް 7 ފަހަރު ހަމަކުރުމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެގޮތް އަޑުއެހުމަށް ނުވާނަމަ ތިމަންނަ

އެއްގޮތަކަށްވެސް މިވާހަކަ ނުދެއްކޭނެއެވެ . ހަމަލަވެސް ތިމަންނަ އަށްވާނީ އެއަށްވުރެ
ގިނަފަހަރު ބަލާން މިވާހަކަ އަޅާ ދިވެހިއެވެ .

439 وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ علّيه وسلم قال :
«إِذا أَراد الله تعالى ، رحمةَ أُمةٍ ، قَبض نبيها قَبلَها ، فجعلَه لها فَرطاً وسلَفاً بين يديها ، وإذا أراد هلَكةَ أُمةٍ ، عذبها ونبيها حي ، فَأَهلكَها وهو حي ينظُر ، فَأَقَر عينَه بِهلاكها حين كذبوه وعصوا أَمره » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو موسى الأشعري ، نَبي އާ صلّى اللهُ علّيه وسلم ގެ ހަދީޘުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މާނަ الله سبحانه وتعالى އުއްމަތެއްގެ ރަޙްމަތް رحم ކުރެއްވުމަށް އިރާދަކުރައްވާ ވިޔަސްނުވާނަމަ އެއުއްމަތެއްގެ ނަބީ ދުވަހުގެ ކުރިން އެ نَبي އެކަލޭގެ މަރު ގެންދަވައެވެ . އަދި ކަމުން އާއުއްމަތް ސިފަވެގެން ގޮތްޕާގެ ދުނިޔެ އެވެއެވެ .

އަދި الله سبحانه وتعالى އުއްމަތެއް ހަލާކު ކުރެއްވުމަށް އިރާދަ ކުރައްވާ ވިޔަސްނުވަނަމަ އެ އުއްމަތެއްގެ نَبي ދިރިހުރެގެން ނުވަތަ އެ އުއްމަތުގެ ކުރިމަތީގައި عذاب ދެއްވައެވެ . އަދި އެނބުރި އެނބީ ބަލައިގަނެ އަމުރުނުކުރާ عذاب ދެއްވުން ފެނިގެން ދިރިއުޅުއްވައެވެ . އަދި އެއުރެން ނަބިއްޔާ ދޮގުކުރާ އަދި އަމުރުތައް ދެކޮޅުހެދުމުން އެއުރެން ހަލާކު ކުރުމަށް އެ نَبي ބަލާލައްވާ ދެކޭން ދިރިއުޅުއްވައެވެ .

باب فضل الرجاء

الله ގެ ރަޙްމަތުން އުއްމީދު ނުކެނޑުމާ ހެޔޮހިތުން ބަލާން ވާހަކަ ބާބު

قال الله تعالى إخباراً عن العبد الصالح (غافر 44، 45): {وأفوض أمري إلى الله إن الله بصير بالعباد، فوقاه الله سيئات ما مكروا}.

އަދި އަހުރެމެންގެ ހުރިހާ ކަމެއް الله އަށް އަހުރެމެން ވަކީލުކުރަމުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ، الله އީ
، އަޑުއަހުއްވާ ކަލާނގެ މަތިވެރި ބާރުގަދަ ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ . ޒަރަ ، އެއްރަނގެ
ނުބައި މަކަރުވެރިންގެ ރޫހުބާން الله އަށް ސަލާމަތް ކުރެއްވިއެވެ.

440 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، عن رسول الله صلّى اللهُ علّيه وسلم أَنه قال : « قالَ الله ، عز وجل ، أَنَا عنْدَ ظَن عبدي بي ، وأَنَا معه حيثُ يذْكُرني ، والله لله أَفْرح بتَوبة عبده من أَحدكُم يجد ضالتَه بالْفَلاة ، ومن تَقَرب إِلي شبراً ، تَقربتُ إِليه ذراعاً ، ومن تَقّرب إِلي ذراعاً ، تقَربتُ إِليه باعاً ، وإِذَا أَقْبلَ إِلي يمشي ، أَقبلتُ إِليه أُهرولُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إِحدى رِوايات مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި ابو هريرة ، نَبي އާ صلّى اللهُ علّيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ
ކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އަލްގުދުސީ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
މާތް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ حضرة ން އުއްމީދު ކުރާ ގޮތުގެ މަތިން އަޅަން މިންވަރުކުރައްވަމެވެ . އަދި
އެމީހަކު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާ ހިނދަކު އެމީހަކާއެކު رحم އަށް
ލައްވާ ވޮޑިގަންނަވައެވެ . ތިމަން الله ގަސްދުކުރައްވަމެވެ . މިހަކު ހަނދަށް ބިމުގައި
ސަވާބީ ގެއްލުމުން ހެދުމުން ދިނުމަކުން ފެނުމާ އެކު ވަރަށް ބޮޑަށް الله سبحانه
وتعالى އަޅާ ބައްޔާ ވުމުން ރައްސަވާ ވޮޑިގަންނަވައެވެ . އަދި އެމީހަކު صالح عمل
ބައްޔާ ގެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާއި ކައިބުން ވަމުން މަސައްކަތް ކުރާން ފަހައިފިނަމަ
ކައިވެބައިގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔެ ގެ މިންވަރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة
އެކުވެއިގެ މައްޗަށް ގިނަ ކުރައްވަމެވެ. އަދި އެއް އަށް ދިގުކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ
ކިބައިން އެދިގެން އަންނަ ކުރިކަށް ދައިބުން އެކަށީގެން
އަވަސްވެގެންނަ ފަދައިން އެކުރިކަށް رحمة ގައިވުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަވަސްވެ
ވޮޑިގަންނަވައެވެ . އަދި ހިނގާފައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة އަށް އެދިގެން އަންނަ
ކުރިކަށް ދުވެފައި ކުރިކަށް އަންނަ ފަދައިން އެކުރިކަށް رحمة ގައިވުން ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ އަވަސްވެ ވޮޑިގަންނަވައެވެ.

441 وعن جابِرِ بن عبدِ الله ، رضي الله عنهما ، أَنه سمع النَبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ، قَبلَ موته بثلاثَة أَيامٍ يقولُ : « لا يموتن أَحدكُم إِلا وهو يحسن الظن بالله عز وجل » رواه مسلم .

މާތް ﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުން ދެއްވި جابر بن عبد الله ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނު
އަވަހާރަވެވަޑައިގަތުމުގެ ތިންދުވަސް ކުރިން حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން
އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މަރު ގޮވާ ހިނދު ﷲ
سبحانه وتعالى ގެ حضرةން ހެޔޮ ގޮތެއް ހީކުރާ ހާލުގައި މެނުވީ ނުމަރާށެވެ.

442 وعن أَنسٍ ، رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « قال الله تعالى : يا ابن آدم إِنك ما دعوتَني ورجوتَني غَفَرتُ لك على ما كان منك ولا أُبالِي ، يا ابن آدم ، لَو بلغَتْ ذُنُوبك عنَان السماء ، ثم استَغْفَرتَني غَفَرتُ لك ، يا ابن آدم ، إِنك لَو أَتيتَني بِقُرابِ الأَرض خطايا ، ثُم لقيتَني لا تُشْرك بِي شَيئاً ، لأَتيتُك بِقُرابِها مغْفرةً » رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

« عنَان السماء » بفـتح العين ، قيل : هو ما عن لك منها ، أي : ظَهر إِذَا رفَعتَ رأْسك، وقيل : هو السحاب .

و « قُراب الأَرض » بضم القاف ، وقيل بكسرها ، والضم أَصح وأَشهر، وهو : ما يقارب ملأَها ، والله أَعلم .

މާތް ﷲ ރުހުން ދެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަން އަޑުއިވިއެވެ .
.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވައިފިއެވެ . އޭ އާދަމުގެ
ދަރިކޮޅެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ތިމަން ގާތު ދުޢާކޮށް އެދި

ދުޢާ ކޮށްފިނަމަ އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرةން ރުއްސެވުމުގެ އުއްމީދު ކޮށްގެން ހުރެފިނަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިބާގެ އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ދެއްވާ ހުށީމެވެ . އަދި ތިބާގެ އެފާފަތައް ކިތަންމެހާ ބޮޑުކަމުގައި ވިޔަސް އެކަމުގެ ފަރުވާއެއް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަށްނުވެއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިފުޅާއެވެ. ތިބާގެ ފާފަތައް ގިނަކަމުން އުޑާއި ހަމައަށް އުފުލިފައި ހުއްޓެސް ދެން އެއަށްފަހު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އަދި ދަންނަވާފިނަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިބާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާ ދެއްވާ ހުށީމެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިފުޅާއެވެ . ތިބާ ބިން ފުރޭ ވަރަށް ފާފަތަކާއިގެން އައިކަމުގައިވިޔަސް ދެން އެއަށްފަހު ތިބާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއާއި ބައްދަލު ވާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗަކާއި ޝަރީކު ނުކޮށް ހުރެއްޖެ ނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިބާގެ އެފާދައިގެ ފުއްސެވުމާއި ގެން ތިބާއާއި [illegible] ވާހުށީމެވެ .

باب الجمع بين الخوف والرجاء

ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދު ދެމެދު ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

اعلم أن المختار للعبد في حال صحته أن يكون خائفاً راجياً، ويكون خوفه ورجاؤه سواء، وفي حال المرض يمحض الرجاء. وقواعد الشرع من نصوص الكتاب والسنة وغير ذلك متظاهرة على ذلك.

ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާއަށް އެދެވިގެންވަނީ އޭނާގެ ދުޅަހެޔޮކަމުގެ ދުވަސްވަރު ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދު ދެމެދު ހުރުމެވެ . އަދި އޭނާގެ ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދު ދެފަރާތް ހަމަހަމަވުމެވެ . އަދި އޭނާގެ ބަލި ހާލަތުގައި އުއްމީދު ބޮޑުކޮށްގެން ހުރުމެވެ . قران އާއި سنة ގެ نص ތަކުން [illegible] ------ ގެ ގަވާއިދު ތަކުން މިކަން އެގެއެވެ .

- قال الله تعالى (الأعراف 99): {فلا يأمن مكر الله إلا القوم الخاسرون}.

ފަހެ ، الله ގެ ރޭއްވެވުމާއި މެދު އެއުރެން (ބިރެއްނެތި)أما ن ވެ ތިބީ ހެއްޔެވެ ؟
ފަހެ ، ގެއްލެނިވި ވެގެންވާ މީހުން މެނުވީ ،الله ގެ ރޭއްވެވުމާއި މެދު (ބިރެއްނެތި) أما ن ވެގެނެއް ނުތިބޭނެއެވެ .

وقال تعالى (يوسف 87): {إنه لا ييأس من روح الله إلا القوم الكافرون}.

ހަމަކަށަވަރުން ، ކާފިރުވި މީހުން މެނުވީ ، الله ގެ رحمة ން އުއްމީދު ކަނޑައެއް ނުލާނެއެވެ .

وقال تعالى (آل عمران 106): {يوم تبيض وجوه وتسود وجوه}.

(އެއީ) މޫނުތަކެއް އަލިވެ ، އަދި މޫނުތަކެއް އަނދިރިވެގެންވާ ދުވަހެވެ . ފަހެ ، އެއުރެންގެ މޫނުތައް އަނދިރި ވެގެންދިޔަ މީހުން ދަންނާށެވެ !

وقال تعالى (الأعراف 167): {إن ربك لسريع العقاب وإنه لغفور رحيم}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ .

وقال تعالى (الانفطار 13، 14): {إن الأبرار لفي نعيم وإن الفجار لفي جحيم}.

ހަމަކަށަވަރުން ، ހެޔޮލަފާ މީހުންވަނީ ، نعمة ގެ ސުވަރުގޭގައިކަން ކަށަވަރެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން كافر ން ވަނީ ، ނަރަކައިގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (القارعة 6 - 9): {فأما من ثقلت موازينه فهو في عيشة راضية، وأما من خفت موازينه فأمه هاوية}. والآيات في هذا المعنى كثيرة. فيجتمع الخوف والرجاء في آيتين مقترنتين أو آيات أو آية.

ފަހެ ، އެމީހެއްގެ (ހެޔޮކަންތަކުގެ) ތިލަފަތް ބަރުވެއްޖެ މީހާ ދަންނާށެވެ !.ފަހެ ، އެމީހާ ވާހުށީ ، ރުހިގެންވާ ދިރިއުޅުމުގައެވެ . (އެބަހީ : ސުވަރުގޭގައެވެ .) އަދި

އަމިއްލަގެ ފައިވާނުގެ ވާރަށްވުރެ ކައިރިވެގެންވެއެވެ ! ނަރަކަ ، އެއީވެސް ހަމަ އެފަދައިންނެވެ ،
ނަރަކަވެސް އެފަދައެވެ .

443 وعن أبي هريرة . رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لو يعلم المؤْمن ما عنْد الله من العقُـوبة . ما طَمع بجنته أَحدٌ ، ولو يعلم الكافر ما عنَد الله من الرحمة ، ما قَنطَ من جنته أَحدٌ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنއާއަށް (އީމާންވެރިޔާ ގައިމުން ކަނޑައެޅިފައިވާ) الله ގެ عذاب ގެ މިންވަރު ކަށަވަރު އެނގިއްޖެނަމަ ސުވަރުގެ ތިބޭނެ ކަމުގެ އުއްމީދުކުރާނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވާނެއެވެ . އަދި ކާފިރުއަށް الله ގެ حضرة ގައިވާ رحمة ގެ ބޮޑުކަން އެނގިއްޖެނަމަ ސުވަރުގެއިން ނާއުއްމީދުވާނޭ އެއްވެސް ކާފިރަކު ނުވާނެއެވެ .

444 وعن أبي سعيد الخدري ، رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذا وضعت الجنَازةُ واحتملها الناس أَو الرجالُ على أَعنَاقهم ، فَإن كانَتْ صالِحةً قالَتْ : قَدموني قَدموني ، وإن كانَتْ غَير صالحةٍ ، قالَتْ : يا ويلَها ، أَين تَذْهبون بها ؟ يسمع صوتَها كُل شيءٍ إلا الإِنْسان ، ولو سمعه لَصعقَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަނާޒާ ބަހައްޓައި ގެންދިޔުމަށް ތައްޔާރުކޮށް މީހުން ކަރުތައް މަތީގައި އުފުލައިގެން ގެންދާން ފަށައިފިނަމަ ، ފަހެ صالح ޖަނާޒާއެއް ނަމަ ބުނާނެއެވެ. މިއަށްފަހު ޖަނާޒާ ގެންދާށެވެ . ގެންދާށެވެ . އަދި ނުބައި ޖަނާޒާއެއް ނަމަ (ހައިހޫނު ޖަނާޒާއެއްނަމައެވެ .) ބުނާނެއެވެ. ވައިބާރުކޮށްދިނުން ހަލާކު ހުއްޓެވެ. ވައިބާރުކޮށްދިނުން ވައިގަނޑަށް ކޮންތާކަށް ހުށްޓެވެ ؟ އެހާ ހުރި ތަކެއްޗަށް އަޑު

އިންސީން ޖިހަދައި އެހެން ހުރިހާ ތަކެއްޗަށް އިވަނުއެވެ . އާސާގެ އަޅު
އިންސާނުންނަށް އިވިއޖަނަކާ يقين ވެސް އެލިބުން ހާސިލުވާނެ ހިނގައި ދާނުއެވެ .

445 وعن ابن مسعودٍ ، رضي الله عنه ، قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « الجنةُ أَقْرب إلى أَحدكُم من شراك نَعله والنار مثْلُ ذلك » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ ތިޔަބައިމީހުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިވާނުގެ ވަދު ކައިރިވެގެންވާ ފަދައިން ކައިރިވެގެން ވެއެވެ . އަދި ނަރަކަ (ވެސް) އެފަދައިން ކައިރި ވެގެން ވެއެވެ .

باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުންނާއި އަދި އެއިލާހަށް ޝައުޤުވެރިވުމުން ރޮއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

قال الله تعالى (الإسراء 109): {ويخرون للأذقان يبكون ويزيدهم خشوعاً}.

އަދި އެއުރެން ރޮމުން މޫނުމަތިން سجدة އަށް ތިރިވެއެވެ . އަދި އެ قران އެއުރެންނަށް ޚުޝޫޢުކަން އިތުރު ކޮށްދެއެވެ .

وقال تعالى (النجم 59، 60): {أفمن هذا الحديث تعجبون، وتضحكون ولا تبكون!}.

ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން عجائب ވަނީ އަދި ހުނުއި ހެނީ މިވާހަކަތަކާއި ގޮދު ކަރި (އެބަހީ: قران އާދޭތެރޭގައި) ހެއްޔެވެ ؟

446 وعن أبي مسعودٍ ، رضي الله عنه . قالَ : قال لي النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : «اقْرأْ علي القُرآن » قلتُ : يا رسولَ الله ، أَقْرَأُ عليك ، وعليك أُنْزِلَ ؟، قالَ : « إني أُحب أَنْ أَسمعهُ من غَيري » فقرأْتُ عليه سورةَ النساء ، حتى جِئْتُ إلى هذه الآية : { فكيفَ إِذا

جِئْنا من كُل أُمة بِشَهيد وجِئْنا بِك على هؤلاء شَهيداً } [الآية : 41] قال : « حسبك الآن » فَالْتَفَت إِليه . فَإِذَا عيناه تَذْرِفانِ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نَبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއެހުމަށް ކިޔާ قران (قرانް ބައެއް) ކިޔަވައިދޭށެވެ . (އަހަރެން) ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . قران ބާވައިލެއްވީ ކަލޭގެފާނަށް ވުމާއެކީގައި . އަހަރެން ކަލުން ކަލޭގެފާނަށް އަރިހުގައި ކިޔަވާނީ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ކިޔަވައި އެހެން މީހަކު (قران ކިޔަވާއިރު) އަޑުއަހަން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބޭނުންވަނީ އެވެ . (ابن مسعود ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން (އަހަރެން ދު) ތިމަންނަ النساء ސޫރަތް ކިޔަވަމުން އައިސް (فَكَيفَ إِذا جِئنا من كُل أُمة بِشَهيد وجِئنا بِك على هؤلاء شَهيداً) ގެ އާޔަތާއި ހަމައަށް ކިޔަވައިނިމުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެންމެ އެންމެ ރަނގަޅެވެ . (ނިންމާލާށެވެ .) (ابن مسعود ވިދާޅުވިއެވެ.) އަހަރެން ބަލާލިން ކަލޭގެފާނަށް ބަލައިލި ހިނދު އަޅާކަލޭގެފާނުގެ ދޮލޮލުން ކަރުނަ ހިނގި ފެނުނު އަރި އަރި އެވެ .

447 وعن أنس ، رضي الله عنه ، قالَ : خَطَب رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم خُطْبةً ما سمعتُ مثْلَها قَط ، فقالَ : « لو تعلمون ما أَعلَم لَضحكْتُم قَليلاً ولبكَيتُم كثيراً» قال : فَغَطى أَصحاب رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . وجوههم . ولهم خَنينٌ . متفقٌ عليه . وسبقَ بيانُه في بابِ الخَوف .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެން ދުށަދުށުން) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم خُطْبة އަރުވައްވިއެވެ . އެހެން (بلاغة ތޮރި އަޔި عبرة ތޮރި) خُطْبة އެއް ތިމަންނަ ދުށުމެއް ނުވެއެވެ . ފަހު (އެ خُطْبة ގައި) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް މި އެނގޭ ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ނަމަ يقينް ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ހަމަ ކުޑަކޮށް ހީނގާނެއެވެ

މަދުވާނެއެވެ . އަދި يقينން ރޮވުން ގެންދާވަރު ގިނަވާނެއެވެ . ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ .
(އެރިނދު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ أصحاب ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ
މޫނުތައް ފޮރުވައްވައިގަތެވެ . އެރިނދު އެބޭކަލުންގެ ފަރާތުން އިވިގެން އައީ ގަދައަޑުން
ރޮއިމުގެ އަޑެވެ .

448 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لايلج النار رجلٌ بكى من خَشْية الله حتى يعود اللبن في الضرع ولا يجتَمع غُبارٌ في سبيل الله ودخان جهنم » **رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .**

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވެ ވުމުގެ ސަބަބުން ރޮއިގަންނަ ފިރިހެނަކު ނަރަކައަށް ނުވަދެއެވެ. އަދި ކިރު އެނބުރި ކިރުގަނޑަށް ވަދެއްޖެނަމަ މެނުވީއެވެ . އަދި الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުގެ ދުއްޕާއި ނަރަކައިގެ ދުމާއި އެއްތަނެއްގައި ނުވެއެވެ . (ރާވީ އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއީ حسن ގެ ދަރަޖައިގާ صحيح حديث އެކެވެ .)

449 وعنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « سبعةٌ يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله : إِمامٌ عادلٌ ، وشاب نَشأَ في عبادة الله تَعالى . ورجلٌ قَلْبه معلق بالمساجِدِ . ورجلان تَحابا في الله . اجتَمعا عليه . وتَفَرّقا عليه ، ورجلٌ دعتْه امرأَةٌ ذَاتُ منْصبٍ وجمالٍ . فَقَالَ : إِنّي أَخافُ الله . ورجلٌ تَصدقَ بِصدقَةَ فَأَخْفاها حتى لا تَعلَمُ شماله ما تُنْفقُ يمينه . ورجلٌ ذَكَر الله خالِياً فَفَاضتْ عينَاه» **متفقٌ عليه .**

އަދި އެ صحابي (އެބައީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ ހިޔާމް ނޫނު ހިޔާ ބޮޑު އެހެން ހިޔަވަހިކަމެއް ނުވާ ދުވަހު ހިޔަވަހިކުރައްވާނެއެވެ . އެދުވަހަކީ އެކަލާނގެ ހިޔަވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން ހިޔަވަހިކަމެއް ނުވާނެ ދުވަހެވެ . އެއީ عدل ވެރިޔާއެވެ . އަދި الله އަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި

ދެމި ހުރެގެން ބޮޑުވާ ޒުވާނާއެވެ . އަދި އެމީހެއްގެ ހިތް މިސްކިތާއި ގުޅިފައިވާ މީހާއެވެ . އަދި ﷲ އަށްޓަކައި އެކުވެރިވެ އަދި އެކަމަށްޓަކައި ވަކިވާ ދެމީހުންނެވެ . އަދި ނަސަބުގެ ގޮތުން މޮޅު ވެފައިވާ ރީތި އަންހެނަކު ފާޙިޝްކަމެއްކުރުމަށް ގޮވާލާ ހިނދެއްގައި ތިމަންނަ ﷲ އަށް ބިރުވެތިވަމޭ ބުނެ އެކަމުން ދުރުވެގަންނަ މީހާއެވެ . އަދި ތިމާގެ ކަނާއަތުން ކުރާ صدقة ވާއަތަށް ނޭނގޭހާ ސިއްރުން ދޭމީހާއެވެ . އަދި އެކަހެރި ހުރެގެން ﷲ ހަނދުމަ ކުރާ ހިނދު ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރިގެން އަންނަ މީހާއެވެ .

450 وعن عبد الله بن الشخير . رضي الله عنه . قال : أَتَيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وهو يصلي ولجوفه أَزيزٌ كأَزيزِ المرجل من البكاء .

حديث صحيح رواه أبو داود . والترمذي في الشمائِل بإسنادٍ صحيحٍ .

މާތް ﷲ ރުއްސުން ތެއްވި عبد الله بن الشخير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައީމެވެ . އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ނަމާދުގައެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ ހަށިގޮނޑުން ހުރީ ތެލެއް ކެކޭ އަޑުފަދައިން ރުއިމުގެ އަޑު ބޭރު ވެވިއެވެ .

451 وعن أَنسٍ رضي الله عنه . قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، لأُبي بن كعبٍ . رضي الله عنه : « إِن الله ، عز وجل ، أَمرني أَن أَقْرَأَ عليك : لم يكُن الذين كفَرُوا » قالَ : وسماني ؟ قال : « نَعم » فَبكى أُبي . متفقٌ عليه . وفي رواية: فَجعلَ أُبي يبكي.

މާތް ﷲ ރުއްސުން ތެއްވި أَنس ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އެއްފަހަރަކު) މާތް ﷲ ރުއްސުން ތެއްވި أُبيّ بن كعب އަށް حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް " لم يكُن الذين كفَروا " ގެ ސޫރަތް ތިބާއަށް ކިޔާ ދިނުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ . (އެ صحابي އެއްސެވިއެވެ .) ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތިމަންނަގެ ނަން ހުށަހެޅުން ތޯއެވެ ؟ حديث ކުރެއްވެވިއެވެ.އާދޭހެވެ . އެހިނދު އެ صحابي ރޯން ފެއްޓީއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަ أُبيّ ހެން ހެދިއެވެ .

452 وعنه قال : قالَ أَبو بكْرٍ لعمر ، رضي الله عنهما . بعد وفاة رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : انْطَلَقْ بِنا إلى أُم أَيمن . رضي الله عنها . نَزورها كما كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يزورها . فلَما انْتَهيا إِليها بكَتْ . فقَالا لها : ما يبكيك ؟ أَما تَعلمين أَن ما عنْد الله تعالى خَيرٌ لِرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، قالتْ : إِني لا أَبكي ، أَني لأَعلَم أَن ما عنْد الله خَيرٌ لِرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ولكني أَبكي أَن الوحي قَد انْقَطَع من السماء فَهيجتْهما على البكاء ، فَجعلا يبكيانِ معها رواه مسلم. وقد سبق في باب زيارة أَهل الخير .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟި الله ޢަންހުގެފާނުގެ أنس ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަވަހާރަވުމުން (އެއްދުވަހަކު) أبو بكر ގެފާނު عمر ގެފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އަޅުގަނޑުމެން ޒިޔާރަތްކުރެއްވި) ރަޟި الله ޢަންހާ ގެފާނުގެ أم أيمن ގެ އަރިހަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ފަދައިން ބިމަންޒިލްތަށް އަޅުގަނޑުމެން ޒިޔާރަތް ކުރަން ދަމާ ހިނގާށެވެ . ދެން މި ދެބޭކަލުން އަޅުގަނޑުމެއި ހަމައަށް އައުމުން އަޅުގަނޑުމެން ރޮން ފަށައިގަތެވެ . އެހިނދު އެދެބޭކަލުން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ރޮނީ ކީއްވެ ކީއްވެސްތަން ނޭނގޭތޯ ؟ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށްޓަކައިވާ ދަރުމަ މާ ބޮޑު މޮޅު އިތުރު ވެގެންވާކަން ކަލަޔާއަށް ނޭނގޭނީތޯއެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައި ވާ ދަރުމަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށްޓަކައި މާއިތުރު ވެގެންވާކަން ބިމަށްހަނޑައް ޖެހޭން ހަރުއިތުރުވެސް ކަނޑައެޅިން އަޅަ އިނގޭއެވެ. ބިމަށްހަނޑަ މިކަށި އަޅުގަނޑު ހަރުއޮއް ނޫނެވެ . ބިމަށްހަނޑަ ކީއްސީ (އަޅުގަނޑު ރޮނީ އަވަހާރަ ވުމުން) ހަމަކަށަވަރުން އުޑުން وحي އައުން ކެނޑިދިޔުމާއި އަޅުގަ މައްޗަށޯތޯ . އެހިނދު އެދެބޭކަލުން ނަރާ (ވެސް) ހަވާ ގަތީ ވިއްޖެއެވެ . އެހެން ކަލުން އެދެބޭކަލުންވެސް އަޅުގަނޑާއި ރޮއްވުން ގެންދިޔައެވެ .

(ދަންނަވައިފި·މި حديث މިފޮތުގެ ބާބުގެ ކުރިކަމުގައިވާ "ރަސޫލު މީހުންނަށް ޖަމާޢަތް ކުރުއްވާ ގޮތަށް ބާރުން ވެގެން ވާ ބާބު " ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ ·)

453 وعن ابن عمر ، رضي الله عنهما ، قال : « لما اشْتَدَّ برسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وجعه قيلَ له في الصلاة فقال : « مروا أَبا بكْر فَلْيصل بالناس » فقالتْ عائشةُ ، رضي الله عنها: إِن أَبا بكْر رجلٌ رقيقٌ إِذا قَرأَ القُرآن غَلَبه البكاء » فقال : « مروه فَلْيصل » .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ބަލިހާލު ބޮޑުވެގަތި ވަނިކޮށް ނަމާދު ކުރުމަށް ދެއްވާނެ ދަންނަވާލެވުނީ · އަރިސްދު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ· ابو بكْر ގެފާނަށް ދެންނެވި ވާހަކަ ނަމާދު ކުރުއްވުމަށް އިސްވުމަށް ދެންނެވުމަށް ދެއްވާށެވެ · ދެން (އަރިސްދު) عائشةَ ގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ · ހަމަކަށަވަރުން ابو بكْرگެ ފާނަކީ ވަރަށް ހިތްވަރު ދެރަމީހެކެވެ · އެކަލޭގެފާނު ކީރިތި ޤުރުއާން ކިޔަވާއިރު ރޮވިގަންނާނެއެވެ · ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ· އެކަމަކު ދަންނަވާށެވެ · ދެން (މިސްކިތުން ނަމާ ކުރުއްވަވާށެވެ) ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ ·

وفي رواية عن عائشةَ ، رضي الله عنها ، قالتْ : قلتُ : إِن أَبا بكْر إِذا قَام مقامك لم يسمع الناس من البكاء . متفقٌ عليه .

عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ . ދެން ދަންނަވައިފީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ابو بكْرގެ ފާނު ، ކަލޭގެފާނުގެ مقام ގައި ހުންނަވައިފިނަމަ ރޮއްވުމުގެ ސަބަބުން މީހުންނަށް ކޮށް ނީވޭނެއެވެ.

454 وعن إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوفٍ أَن عبد الرحمن بن عوفٍ ، رضي الله عنه أُتي بطَعامٍ وكان صائماً ، فقالَ : قُتلَ مصعب بن عميرٍ ، رضي الله عنه ، وهو خَيرٌ مني ، فلَم يوجد له ما يكفن فيه إلا بردةٌ إِن غُطي بها رأْسه بدتْ رجلاُه ، وإن غُطي بها رجلاه بدا رأْسه ، ثُم بسط لنَا من الدنيا ما بسطَ أَو قالَ : أُعطينَا من الدنْيا ما أُعطينَا قَد خَشينَا أَن تَكُون حسنَاتُنا عجلَتْ لنا . ثُم جعلَ يبكي حتى تَرك الطعام . رواه البخاري .

إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوف ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الرحمن بن عوف ގެ އަރިހަށް ތަޢާމެއް ގެނެވުނެވެ . އަދި އޭނާ ރޯދަ އެ صحابي ރޯދައިން ހުންނެވިއެވެ . އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި مصعب بن عمير ގަތުލު ވެގެން ހިގައްޖެއެވެ . އަދި އެ صحابي ވަނީ ތިމަންނަށް ވުރެ މާ ރަނގަޅު ބޭފުޅެކެވެ . އެއާއެކުވެސް އެކަލޭގެފާނު ކަފުންކުރުމަށް ބުރުދާއެއް ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ނުލިބުނެވެ . އެއިން ބޯ ނިވާ ކޮށްފިއްޔާ ފައިތިލަ ހާމަވެދެއެވެ . އަދި އެއިން ފައިތިލަ ނިވާ ކޮށްފިއްޔާ ބޯ ހާމަވެދެއެވެ . ދެން އެއަށްފަހު (ވިދާޅުވީ) ތިމަންމެންނަށް ދުނިޔޭ ދުނިޔަވީ ނިޢުމަތް (ތިމަންމެންނަށް)ދިނުމަށް ފުޅާކުރުމުން ވަރަށް ބޮޑުކަމާއެކު ވިއްޔެވެ . (ނުވަތަ ވިދާޅުވީ ދުނިޔެ ވީއެވެ .) ތިމަންމެންނަށް ދުނިޔެ ދިނުމަށް ބާރުވުން ވަރަށް ދެއްވިއެވެ .)ދިނުމުން ތިމަންމެންގެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ދަލު ދުނިޔޭގައި ލިބުނީ ކަމަށް ބިރު ހީވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ރޮއްވަން ފެށިއެވެ . އޭނާ ކާނާ ދޫކޮށްލެއްވުމަށް ރޮއްވަމުންދިޔައެވެ ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ .

455 وعن أبي أُمامة صدي بن عجلان الباهلي ، رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « ليس شَيءٌ أَحب إِلى الله تعالى من قَطْرتَين . وأَثَرين : قَطْرةُ دموعٍ من خَشية الله وقَطرةُ دمٍ تُهراقُ في سبِيل الله تعالى ، وأما الأثران فأثر في سبيل الله تعـالى وأَثَرٌ في فَريضةٍ من فَرائِض الله تعالى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުވުން ލިބިވި ابو أُمامة صديّ بن عجلان الباهلي ، نَبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ حضرة ގައި ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ ދެ ތިކެއްޗާއި ވެއެވެ. އަދި ދެ نشان އެއް ވެއެވެ . އެއީ الله އަށް ބިރުވެރި ކަރުން ފައިބައިގެން އަންނަ ކަރުނަ ތިއްކާއި އަދި الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުން އެރަހަމަން ލޭތިއްކަށެވެ. އަދި (އަނެއް) ދެ نشان ގެ ތެރެއިން ފުރަ އެއް نشان އަކީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުން ހަށިގަނޑަށް އަރާފައި ހުންނަ ޒަހަމު ތަދުގެ نشان އެވެ . އަދި (އަނެއް) نشان އަކީ الله فرض ކުރައްވާ ކަމެއް ކުރުމުން ހަށިގަނޑަށް އަރާފައި ހުންނަ زخم އެއްގެ نشان އެވެ .

(ترمذي ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسن ގެ ދަރަޖައިގާ حديث އެކެވެ .)

وفي البابِ أحاديثُ كثيرةٌ ، منها :

އަދި (ދަންނަވައެވެ .) މި ބާބު އާއި ބެހޭގޮތުން އައިސްފައިވާ حديث ގިނަ ވަރަށް ގިނައެވެ . އޭގެ ތެރެއިން ވާ(އެއް) حديث އަކީ:

456 حديث العرباض بن ساريةَ . رضي الله عنه ، قال : وعظَنَا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم موعظَةً وجِلَتْ منها القُلُوب ، وذَرفْت منْها العيون » . وقد سبق في باب النهي عن البدع

މާތް الله ރުއްސުވުން ލިބިވި(العرباض بن سارية) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެކެވެ . (އަ حديث ގައި) ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންނަށް އަހުރު ވަރަށް وعظ ވިދާޅުވެއްވިއެވެ . އޭގެން ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ވަދެގެންނެވެ . އަދި ލޮލުން ދިޔާ ކަރުނަ އޮހޮރިގެންނެވެ . އަދި (ދަންނަވައެވެ .) މި حديث ، النهي عن البدع ގެ باب ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ .

باب فضل الزهد في الدنيا والحث على التقلل منها وفضل الفقر

ދުނިޔެމަތީގައި ޒާހިދުވެ އުޅުމާއި އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ތައް މަދުކުރުމާއި فقير ކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال الله تعالى (يونس 24): {إنما مثل الحياة الدنيا كماء أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض مما يأكل الناس والأنعام، حتى إذا أخذت الأرض زخرفها وازينَتْ وظن أهلها أنهم قادرون عليها أتاها أمرنا ليلاً أو نهاراً فجعلناها حصيداً كأن لم تغن بالأمس، كذلك نفصل الآيات لقوم يتفكرون}.

ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ވާކަން ކަށަވަރީ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އުޑުން ވެއްސެވި ފެނެއްގެ مثال ކަމުގައެވެ. ފަހެ، އިންސާނުންނާއި، نعم [illegible] ބާވަތްތަކުގެ ތެރެއިން ބިމުގެ ގަސްގަހާގެހި، އެވާރޭ ފެނާއެކުވެ، [illegible] އެބިމުން [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible]([illegible] [illegible]) [illegible]، އެބިމުގެ أهل ވެރިން އެބަލައިގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (އެބަލައި [illegible]) [illegible]، [illegible] [illegible]، ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر [illegible] [illegible]. ފަހެ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބަލައި [illegible]. އެބަލައި [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]، ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތައް تفصيل ކޮށްދެއްވީ [illegible] [illegible].

وقال تعالى (الكهف 45، 46): {واضرب لهم مثل الحياة الدنيا كماء أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض فأصبح هشيماً تذروه الرياح، وكان الله على كل شيء مقتدراً. المال والبنون زينة الحياة الدنيا، والباقيات الصالحات خير عند ربك ثواباً وخير أملاً}.

ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނަށް ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ޖައްސަވައިދެއްވާށެވެ!
ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން ވެއްސެވި ފެނެއްގެ مثال އެވެ. ދެން ބިމުގެ ގަސްގަހާ އެ ފެނާއި ގުޅުވެ (
ތަޅާލަން ޖެހި ހެދި ގެބުމުނުފިލަ) ވިހުރިބަރިގެންދާ ހިނި ކަނޑުޖެހޭކަލަކަށްވެދިއެވެ. ކަށްޓަ ކަލޭގެ
މައްޗަށް ކަލަފާދުރުސްބަހި ކަލާކަ ކަލޭގެއި الله ވިޔަދެކޭތެވެ. މުދަލާއި ދަރިންނަކީ ދުނިޔޭގެ
ދިރިއުޅުމުގެ ޒީނަތްތެރިކަމެވެ. އަދި ދެމިހުންނަންވީ صالح عمل ތަކެވެ ، އެކަލާނގެފާނުގެ ޙަޟް
ރަތުގައި ތިރުވާ ثواب ގެ ގޮތުން ވެސް ހެޔޮވަނީ ބޮޑުވީއެވެ . އަދި އޭގެ އުއްމީދުގެ ގޮތުން
ވެސް ހެޔޮވަނީ ބޮޑުވީއެވެ .

وقال تعالى (الحديد 20): {اعلموا أنما الحياة الدنيا لعب ولهو وزينة وتفاخر بينكم وتكاثر في الأموال والأولاد، كمثل غيث أعجب الكفار نباته، ثم يهيج فتراه مصفراً، ثم يكون حطاماً، وفي الآخرة عذاب شديد، ومغفرة من الله ورضوان، وما الحياة الدنيا إلا متاع الغرور}.

ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށެވެ ! ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ވާކަން ކުޅިވަރަކާއި ކުޅެލުމެއް ކަމުގައެވެ . އަދި
ޒީނަތެއް ކަމުގައެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި އަމިއްލަ ފަޚުރުވެރިކަމެއް ކަމުގައެވެ . އަދި މުދަލާއި އަމިއްލަކަ
މަކުރުން ބޮޑުވާ ގޮތުގައި ކަމުގައެވެ . އަދި މުދަލާއި ، ދަރިން ގިނަކުރުމުގައި ، އަމިއްލަ އަމިއްލަ
ވާރޭ ގިނަވެގެން ބިން ފަޅުވެ ހެދިގެން ދިއުމެއް ކަމުގައެވެ . ވާރޭ ފެނުގެ މިސާލުގައެވެ . އެ ފެނުން
ފުރަތަމަ ފެން ހެދި ގަސްބަނދުގެ ، ގަސްގަހާއިން عجائب ކަމަށް ވެއެވެ . ދެން އެ ގަސް ބައްޔަށް
ހިކިދެއެވެ . ދެން އެ ގަސް ފެހެބައި ރީނދޫ ވެގެން ފިނިވާކަން ވިހާވެ ފަނޑުވެފާލެވެ . ދެން އެ ގަހަ
ހިކި ކުނިކުނި ވެގެންދެއެވެ . އަދި آخرة ގައި ވަނީ ، ގަދަފަދަ ވޭންދެވޭ عذاب އެވެ . އަދި الله ގެ
ޙަޟްރަތުން ލިބޭ ފާފަ ފުއްސެވުމާއި ރުއްސެވުމެވެ . ކަލޭގެ ކަލަކަށް ވެވޭ އުފާވެރިކަން
އެއްކޮޅަށް ކަލަކަށް ލޯބިވާ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނުވެއެވެ .

وقال تعالى (آل عمران 14): {زين للناس حب الشهوات من النساء والبنين والقناطير المقنطرة من الذهب والفضة والخيل المسومة والأنعام والحرث، ذلك متاع الحياة الدنيا، والله عنده حسن المآب}.

އަންހެނުންނާއި، ދަރިންނާއި، ރަންނާއި ރިހީގެ ތަކެތިން އެއްކުރެވިފައިވާ ގިނަބައިވަރު ތަކާއި، ޖަހާ އަސްތަކާއި ގެރި ބަކަރި جمل އާއި، ދަނޑު ބިމާއި މި ތަކެއްޗަކީ އެދުމުގެ ތަކެތި، މީސްތަކުންނަށްޓަކައި زينة ކަމުގައި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގައި އުފާ ލިބިދޭ ތަކެއްޗެވެ. (އަލަމަރާ) އެނބުރި ދާން އޮންނަ ރިވެތި ވެގެންވާ ތަން ވަނީ الله ގެ حضرة ގައެވެ.

وقال تعالى (فاطر 5): {يا أيها الناس إن وعد الله حق فلا تغرنكم الحياة الدنيا ولا يغرنكم بالله الغرور}.

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ وعد ކުރައްވާ حق ތެދެވެ. ފަހެ، ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ތިޔަބައިމީހުން ހަޅުތާލުގައި ނުޖައްސާށިކަމެވެ! އަދި الله އާ ދޭތެރޭ شيطان އާ ތިޔަބައިމީހުން ހަޅުތާލުގައި ނުޖައްސާ ހުށިކަމެވެ.

وقال تعالى (التكاثر 1 - 5): {ألهاكم التكاثر، حتى زرتم المقابر، كلا سوف تعلمون، ثم كلا سوف تعلمون، كلا لو تعلمون علم اليقين}.

(މުދަލާއި ދަރިން) ގިނަކަމުން އަރަދު އަނގަރާކަން فخرވެރިވާ އުޅުން، **ތިޔަބައިމީހުން** (الله ގެ ކަމުން ހަނދުމަ ނެތިގެން) مشغول ކޮށްފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކަށްވަޅުތަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް ދާން ދެންނެވެ. (އެބަހީ : މަރުވެ ކަށްވަޅަށް ވަދެއްޖެއް ނުވާހާދެން) ކައްލާ އެހެނެއް ނުވާނެއެވެ. ސާފުކޮށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ދެންވެސް، ކައްލާ އެހެނެއް ނުވާނެއެވެ. ސާފުކޮށް ފަހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ކައްލާ އެހެނެއް ނުވާނެއެވެ. ސާފުކޮށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. يقين ކަމުގެ އެނގުމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެ ހަމައެވެ.

وقال تعالى (العنكبوت 64): {وما هذه الحياة الدنيا إلا لهو ولعب، وإن الآخرة لهي الحيوان لو كانوا يعلمون}. والآيات في الباب كثيرة مشهورة.

وأما الأحاديث فأكثر من أن تحصر فننبه بطرف منها على ما سواه:

މި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަކީ ، ކުރިއެއްގެ ވަގުތުކޮޅަކަށްވާއިރު ، މަރުވުމަށްފަހު ހަމައެކަނި ދާއިމީ ނިޢުމަތް .
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، حقيقي ދިރިއުޅުންވަނީ ، آخرة ގެ ގޮތުގައި ކަން ކަށަވަރެވެ.
އުޅުއްވުންތަކެވެ އެކަން އެނގޭން ނަމަވެއެވެ .

457 عن عمرو بنِ عوفٍ الأنْصاري . رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بعثَ أَبا عبيدةَ بن الجراح ، رضي الله عنه ، إلى البحرينِ يأْتي بِجزيتها فقَدم بِمالٍ من البحرينِ ، فَسمعت الأَنصار بقُدومِ أبي عبيدةَ ، فوافَوا صلاةَ الفَجرِ مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فلَما صلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، انْصرفَ ، فَتَعرضوا له ، فَتَبسم رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حين رآهم ، ثُم قال : «أَظُنكُم سمعتُم أَن أَبا عبيدةَ قَدم بِشَيء من الْبحرينِ » فقالوا : أَجل يا رسول الله ، فقـــال: « أَبشروا وأَملُوا ما يسرُكُم ، فوالله ما الفقْرَ أَخْشَى عليْكُم . ولكنّي أَخْشى أَن تُبسطَ الدنْيا عليْكُم كما بسطَتْ على من كَان قَبلَكُم ، فَتَنَافَسوها كَما تَنَافَسوها . فَتُهلكَكُم كَما أَهلَكَتْهم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عمرو بن عوف الأنْصاري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، بحرين އަށް (އެރަށުގައި އުޅޭ ކާފިރުންގެ އަތުން ނަގާ) ޖިޒްޔާ ނަގައިގެން އައުމަށްޓަކައި ابو عبيدةَ بن الجراح ފޮނުއްވިއެވެ . ފަހެ އެ صحابي بحرين އިން މުދަލާއިގެން އައެވެ . ފަހެ أنصارى ބޭކަލުންނަށް ابو عبيدةَ بن الجراح އަތުވެއްޖެ ކަމުގެ خبر ލިބުނެވެ . އެހެން ކަމުން އެބޭކަލުން ފަތިސްނަމާދު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އާއި އެކު ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ނަމާދުކޮށް ނިންމަވުމުން އެނބުރިލެއްވިއެވެ . އެހިނދު أنصارى ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ އަރިހަށް ދެކެވަޑައިގެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ހިނިތުންވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަ ތިޔަބޭފުޅުން ގޮތުން ތިޔަބޭކަލުން ހިޔެއްސެވީ ابو عبيدةَ ، بحرين މުދަލާ ހިފައިގެން އަތުވެއްޖެ ކަމުގެ ހަބަރު ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ލިބުނީ ހެއްޔެވެ . ފަހެ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ . އާދޭހެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އުފާކުރައްވާށެވެ . ހަމަ ތިޔަބޭފުޅުން ހިތްއެދޭ ކަމެއް ކުރާށެވެ . ދެން الله ގަންދީ ހަމަ

ބުނަދެވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް فقيرކަމުގެ ބިރެއް ނުގަންނަވަމެވެ . ނަމަވެސް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވަނީވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުއްމަތްތަކަށް ދުނިޔެ ތަނަވަސް ވި ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދުނިޔެ ތަނަވަސް ވެދާނެތީއެވެ . ދެން އެމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ވުރެ މުދާވެރި ކަމުގެ ގޮތުން ކުރި ހޯދުމަށް މަސައްކަތް ކުރި ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންވެސް އެކަމުގައި އެޖެހޭނެތީއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ހަލާކު ކުރެވުނު ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންވެސް ހަލާކުވެގެން ހިނގައި ދާނެތީއެވެ.

458 وعن أبي سعيدٍ الخدري ، رضي الله عنه . قالَ : جلَس رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم على المنْبر ، وجلسنَا حوله . فقال : « إِن مما أَخَافُ عليْكُم من بعدي ما يفْتَح عليْكُم من زهرة الدنيا وزينتها » متفقٌ عيه .

ގާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم މިންބަރަށް އަރާ ވަޑައިގަތެވެ . އަދި ތިމަން މެން އެކަލޭގެފާނުގެ ވަށައިގެން އިށީނދެގެން ތިބީމެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ފަހު ބިރުވެރިވާ ކަމަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަރާމާއި (ދުނިޔާއި) ޒީނަތްތެރިކަން ތަނަވަސްވެގެން ހިނގައިދާނެތީއެވެ .

459 عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليْه وسلم ، قال : « إِن الدنْيا حلْوةٌ خَضرةٌ وإِن الله تَعالى مستَخْلفكُم فيها ، فَينْظُر كَيفَ تَعملُون فاتقُوا الدنْيا واتقُوا النساء » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (ابو سعيد الخدريّ) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެއަކީ (އަރާމާއި އުފަލުގެ ގޮތުން) ފޮނިކަން ގަދަ އަދި ފެހިކަން ގަދަ (މޭވާ އެއް ފަދަ) ތަނެކެވެ . އަދި އެތަނުގެ خليفة ވެރިން ކަމުގައި ތިޔަ ބައިމީހުން ލެއްވި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެވެ . ފަހެ އެއިލާހު ތިޔަބައިމީހުން ކަންތައްތައް ކުރާ ގޮތް ބައްލަވާ

ވޮޑިގަންނަވާ ނެތެވެ . އެހެން ކަމުން ދުނިޔޭގެ ހެއްލުން ވެރިކަމުން ސަލާމަތްވެ ތިބޭށެވެ . އަދި އަންހެނުންގެ ފިތުނަ ވެރިކަމުން ސަލާމަތް ވެ ތިބޭށެވެ .

460 وعن أَنسٍ رضي الله عنه . أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « اللهم لا عيشَ إِلا عيشُ الآخرة » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنس ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭ الله ! آخرة ގެ ދިރިއުޅުން ފިޔަވައި އެހެން ދާއިމީ ދިރިއުޅުމެއް ނެތެވެ .

461 وعنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « يتْبع الميتَ ثَلاثَةٌ : أَهلُه ومالُه وعملُه : فَيرجِع اثْنَان . ويبقَى واحدٌ : يرجِع أَهلُه ومالُه ويبقَى عملُه » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلمގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތާގެ ފަހަތުން ތިންއެއްޗެއް ދެއެވެ . އެއީ އޭނާގެ އަހުލު ވެރިންނާއި އަދި އޭނާގެ މުދަލާއި އަދި އޭނާގެعمل އެވެ . ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ދެއެއްޗެއް އެނބުރި [illegible] . އަދި [illegible] [illegible] عمل އެވެ .

462 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يؤْتي بأَنْعَمِ أَهلِ الدنْيا من أَهل النارِ يوم الْقيامة ، فَيصبغُ في النارِ صبغَةً ثُم يقالُ : يا ابن آدم هل رأَيتَ خيراً قَط ؟ هل مر بِك نَعيمٌ قَط ؟ فيقول : لا والله يارب. ويؤْتى بأَشَدِ الناس بؤْساً في الدنْيا من أَهل الجنة فَيصبغُ صبغَةً في الجنة ، فَيقَالُ له : يا ابن آدم هل رأَيتَ بؤْساً قَط ؟ هل مر بِك شدةُ قَط ؟ فيقولُ : لا ، والله ، ما مر بِي بؤْسٌ قَط ، ولا رأَيتُ شدةً قَط » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ : أنس ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދުނިޔޭގައި އެންމެ އަރާމާއި
އުފަލުގައި އުޅުނު ނަރަކަ ވެރިޔާ ޤިޔާމަތް ދުވަހު ގެނެވޭނެއެވެ .އަދި އޭނާ ނަރަކައިން
ފަތްބާލަން ވަރު ނެގޭނެއެވެ . ދެން އެކަލޭގެ ކިބައިން އެންގެވޭނެއެވެ . އޭ
އާދަމުގެ ދަރިފުޅާއެވެ . ތިބާ ދުވަހަކުވެސް އުފަލެއް ދެކިފައިވޭހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިބާއަށް
ދުވަހަކުވެސް އަރާމެއް ލިބިފައިވޭހެއްޔެވެ ؟ ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ . ނޫނެކެވެ . ވަލް الله
ކަލޭގެފާނު ނުލިބެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި އެންމެ ދަތިކަމާއި ދެރަކަމުގައި އުޅުނު
ސުވަރުގެ ވެރިޔާ ގެނެވޭނެއެވެ . އަދި ސުވަރުގޭގައި އެއްފަހަރު ފަތްބާލަން
ވަރު ނެގެވޭނެއެވެ.އަދި އޭނާ ކިބައިން އަހާލެވޭނެއެވެ . ތިބާ ދުވަހަކުވެސް
ދެރަކަމެއް ދެކިފައިވޭހެއްޔެވެ ؟ އަދި ތިބާއަށް ދަތިކަމެއް ދިމާވެފައިވޭހެއްޔެވެ؟
ނުވަތަ އުނދަގޫތަކެއް ދިމާވޭހެއްޔެވެ ؟ ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ . ވާ الله ކަލޭގެފާނު
ނުލިބެއެވެ. ދެރަކަމެއް ދެކިފައެއް ނުވެއެވެ . އަދި ދަތިކަމެއް
ދިމާވެފައެއް ނުވެއެވެ .

463 وعن المستَورد بن شدادٍ رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : ما الدنْيا في الآخرة إلا مثْلُ ما يجعلُ أحدكُم أُصبعه في اليم . فَلْينْظُر بِم يرجع؟» رواه مسلم .

ދެން الله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގަންނަވާ **مستَورد بن شداد** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اخرة އާއި އަޅާބަލާއިރު
ދުނިޔޭގެ مثال އަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ އިނގިއްޔެއް
ކަނޑަށް ލައިފިނަމަ އެއާ ލަފާގައި ކަނޑުން ނަގައިފިމެއް ތިރާތެއްޓެވެ
ބަލާށެވެ.
ވިސްނަން ޖެހޭނެއެވެ.

464 وعن جابرٍ ، رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم مر بِالسوق والناس كنَفتيه ، فَمر بِجدي أَسك ميتٍ ، فَتَنَاوله ، فَأَخَذَ بِأُذُنه ، ثُم قال : « أَيكُم يحب أَن يكُون هذَا

له بِدرهمٍ؟» فَقالوا : ما نُحب أَنه لنَا بِشَيءٍ ، وما نَصنَع بِه ؟ ثم قال : « أَتُحبون أَنه لكُم؟ قَالُوا : والله لو كَان حيا كَان عيباً ، إِنه أَسك . فكَيفَ وهو ميتٌ ، فقال : « فَو الله للدنْيا أَهون على الله من هذا علَيكُم » رواه مسلم.

قوله « كَتفَيه » أَي : عن جانبيه . و « الأَسك » الصغير الأُذُن .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم ބާޒާރުން ވަދެގެން ވަޑައިގަތެވެ . އަދި މީސްތަކުން (އެބަރި اصحاب ބޭކަލުން ކަމުގައެވެ) އެކަލޭގެފާނުގެ ދެފަރާތުގައި ތިއްބެވިއެވެ . އަރިހުން މަރުވެފައިވާ އެއް ބަކަރިއެއްގެ ކައިރިން ފާއިތުވި ދުވަހުވެ. އަދި އޭގެ ކަނި ވަރަން ކުޑަކުޑަ (عيب ވާ ބަކަރިއެއް) ދަތުރުފުޅުގައެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭގެ ކަންފަތުގައިހިފެވެ . އަދި ކަންފަތުން ހިފާ އެއޮށްޓެވުމަށް ކުރެއްވިއެވެ . ޙަދީޘް ކުރައްވައި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮން މީހަކު އެބަކަރި ދިރްހަމަކަށް ގަންނަން ބޭނުންވާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްވެސް ބަދަލަކަށް ތިމަންމެން އެކަމަށް ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ . އަދި ތިމަންމެން ނަމަ (ތިޔަބައިމީހުން ގޮތުގައި) އެއަށް ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.(އެހެން ބަޔަކު) ހިތަށް މިބަކަރި ތިޔަބައިމީހުން ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. މާތް الله ގަންދެއްވި ހުވާކުރަމުން. އެއީ ދިރިހުރި ކަމުގައި ވިޔަސް އެއީ عيب އެއްވެ . އެހެން ވީމާ އެއީ ކަންފަތް ކުޑަވެއް (އެއީ ކަންފަތް ކުޑަ ބަކަރިއެއް) ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ ؟ ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ދެން މާތް الله ގަންދެއްވި ހުވާކުރަމުން ހުރިހާ ދުނިޔެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަޒަރުގައި މިބަކަރި ކުޑަކަމަށް ވުރެ الله ގެ حضرة ގައި ދުނިޔޭގެ ނިކަމެތިކަން މާބޮޑެވެ .

465 وعن أَبي ذر رضي الله عنه ، قال : كُنْتُ أَمشي مع النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، في حرةٍ بالمدينة ، فَاستَقْبلَنَا أَحدٌ فقال : « يا أَبا ذَر » . قلت : لَبيك يا رسول الله . فقال : « ما يسرني أَن عنْدي مثل أَحدٍ هذا ذَهباً تَمضي علَي ثَلاثَةُ أَيامٍ وعنْدي منْه دينَارٌ ، إِلا شَيءٌ أَرصده لِدين ، إِلا أَن أَقُولَ بِه في عباد الله هكَذَا وهكَذا » عن يمينه وعن شماله ومن خلفه

، ثم سار فقال : « إن الأكثَرين هم الأقلون يوم القيامة إلا من قالَ بالمال هكذَا وهكذا » عن يمينه ، وعن شماله ، ومن خَلفه « وقليلٌ ما هم » . ثم قال لي : « مكانَك لا تَبرح حتى آتيك » . ثم انْطَلَقَ في سواد الليل حتى تَوارى ، فسمعتُ صوتاً قَد ارتفَع، فتَخَوفْتُ أَن يكُون أَحدٌ عرض للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم فأَردتُ أَن آتيه فَذَكَرتُ قوله : « لا تَبرح حتى آتيك » فلم أَبرح حتى أَتَاني ، فَقُلْتُ : لقد سمعتُ صوتاً تَخَوفْتُ منه ، فَذَكَرتُ له . فقال: « وهلْ سمعتَه ؟ » قلت : نَعم ، قال : « ذَاك جِبريلُ أَتاني فقال : من ماتَ من أُمتك لايشرِك بالله شَيئاً دخَلَ الجنةَ ، قلتُ : وإن زنَي وإن سرقَ ؟ قال : وإن زنَى وإن سرقَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نَبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި މަދީނާގެ ގާވެލި މަޑީގައި ހިނގަމުން ދިޔައީމެވެ . ދެން ތިމަންމެން أحد ފަރުބަދައާ ކުރިމަތިވީމެވެ . ދެން އަޅުގަނޑާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ ابو ذر އެވެ . ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . لَبيك އެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި أحد ފަރުބަދައިގެ އަދަދަށް ރަން ހުރުމަކީ ނަމަވެސް ތިން ދުވަސް ވީއިރު އެއިން ދީނާރެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަރަނިއެއް އަދާކުރުމަށްޓަކައި ބަހައްޓާ އެއްޗެއް ފިޔަވައި ނުބަހައްޓާނަމެވެ އަދި ވިސްނަމުން ނުބައި ހިފީމެވެ. އެވަގުތު ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނު ގެންދެވުމަށް ހިތު الله ގެ އަޅުތަކުންނަށް ހޭދަކޮށް މިގޮތަށް ، އަދި ކަނާއަތު ފަރާތުންނާއި ވާތް ފަރާތުން ނާއި އަދި ފަހަތުން ބަހާލުން (އަދަދުން) މަދެވެ . ދެން އަލްކަލޭގެފާނު ހިނގަވާ ގަހުގެ . އަރިހުގައި حديث ކުރެއްވިމުން ގެންދެވިއެވެ ދަރުވަރިން ގިރާމީ ދުވަހުން ވީބާ ހިލީ އެވެރިޔާ ދަރި މީހުންގެ ގޮތުގައެވެ . ނަގަދުވެސް އަމީރުންގެ ވެރިއެއް (ދަށިވިޔުނެވެ) އަކީ މިގޮތަށް އަދި ކަނައަތު ފަރާތުންނާއި އަދި ވާތު ފަރާތުން ހާލު އަދި ހެޔޮ ފަރާތުން ދުވާ ބައި ހިދު ކުރައްވާ ގޮތުގާ މީހުން މިގައި ނުހިމެނޭނެއެވެ . އަދި އެފަދަ މީހުން މަދު އެވެއްކާތެވެ . ދެން އަހަރެނުގޮތު އަކާދާތީ ޗެދަނުނޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޗެދަނު އަހަންނަށް ނުދިއްޔާ ހިދު މިތަނުން ނުދާށެވެ . ދެން އަހަރެން ހުރީމެވެ ކުދަނޭ ރަކަތި އަނދިރިކަމުގައި އެކަލޭގެފާނު

ވަދެވަޑައިގެން ގޮސް ނިވާވެވަޑައިގަތީވޭ. ފަހެ (އިރުކޮޅަކުން) ހަރު އަޑެއް ތިމަންނައަށް އިވުނީވެ . އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ މިހާ ދިމާލަށް ކަމެއް ހިނގާނެ ތިމަންނަގެ ހިތަށް ބިރުވެރިކަން ވަދެގެން ދިޔައީވޭ . އެހެން ކަމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ދާން ތިމަންނަ އެދުނީމެވެ . ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު " ތިމަން ކަލޭގެފާނު އަނބުރާ އަންނަން ދެން ތިބާ މިތަނުން ދުރަށް ނުދާށެވެ ." ވިދާޅުވެ ދެއްވި އިރުޝާދުފުޅު ހަނދާންވެގެ ތިމަންނަ މަޑުކޮށްގެން ހުއްޓާ އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންފި . ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ގަދަފަދަ އަޑެއް . އިވިއްޖެއެވެ އެހެން ކަލޭގެފާނަށް ގެއްލުމެއް މެދުވެރިވެދާނެ ކަމަށް ތިމަންނަގެ ހިތަށް މިވަނީ ބިރުވެރިކަން ވަދެގަތީވެ . އަދި އެއަޑު އިވުމުން ތިމަންނައަށް ކަންތައް ވެގެންދިޔަ ގޮތް ތިމަންނަ ހިޔާ ދެންނެވީމެވެ . އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް އެއަޑު އިވުނު ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. އާދޭހެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެ ޖިބްރީލު ގެ ފާނެވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތީވެ . އައިސް ވިދާޅުވިއެވެ . ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން الله އަށް شريك ނުކޮށް ހުރެގެން މަރުވެއްޖެ މީހާ އަށް ސުވަރުގެ ލިބޭ ހުއްޓެވެ .ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިލީމެވެ . އެމީހަކު ޒިނޭއާއި ވައްކަން ކުރި ކަމުގައި ވިޔަސް ހެއްޔެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . އެމީހަކު ޒިނޭއާއި ވައްކަން ކުރި ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

466 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لو كان لي مثلُ أُحدٍ ذَهباً ، لَسرني أَن لا تَمر علي ثَلاثُ لَيالٍ وعندي منه شَيءٌ إلا شَيءٌ أُرصده لِدينٍ » متفقٌ عليه .

ތާއް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި أحد ފަރުބަދައިގެ މިނަރު ރަން ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް 3 ދުވަސް ފާއިތު އޭގެ ބާކީއެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަރަނިއަކަށް އަދާ ކުރުމަށްޓަކައި ބާއްވާ އެއްޗެއް ފިޔަވައި އެއްވެސް އެއްޗެއް (الله ގެ މަގުގައި ހަރަދުނުކޮށް) ބަހައްޓަން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ .

467 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : انْظُروا إلى من هو أَسفَلُ منْكُم ولا تَنْظُروا إلى من هو فَوقَكُم فهو أَجدر أَن لا تَزدروا نعمةَ الله عليكُم » متفقٌ عليه وهذا لفظ مسلمٍ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ގާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވަޔަތިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ދަށްފަންތީގެ މީހުންގެ ދިރި އުޅުމުގެ ފެންވަރު ބަލާށެވެ .
އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ މަތީ ފަންތީގެ މީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ފެންވަރު
ނުބަލާށެވެ. މިހެނީ (އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރުމުން) ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله سبحانه
وتعالى މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ގޮތުން ބެލުމުގެ
ދުރުހެލި ކުޑަވެގެން ދާނެއެވެ .

وفي رواية البخاري ، « إِذا نَظَر أَحدكُم إلى من فُضلَ عليه في المال والخَلْق فلْينْظُر إلى من هو أَسفَلُ منْه » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް އެމީހާއަށް
ވުރެ މުދަލާއި ރިވެތިކަމުގެ ގޮތުން ބޮޑު މީހަކު ފެނިއްޖެނަމަ ވުރެ ދެރަ ނިކަމެތި
މީހަކާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

468 وعنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « تَعس عبد الدينَارِ والدرهمِ والقَطيفَة والخَميصة ، إِن أُعطي رضي ، وإِن لم يعطَ لم يرض » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ގާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވަޔަތިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] ހަލާކު ހުއްޖެވެ . އެ ދީނާރު
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] . އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

469 وعنه ، رضي الله عنه ، قال : لقَد رَأَيتُ سبعين من أَهل الصفة ، ما منْهم رجلٌ عليه رداءٌ ، إِما إِزارٌ ، وإِما كساءٌ ، قد ربطُوا في أَعنَاقهم ، فَمنْها ما يبلُغُ نصفَ الساقَين . ومنْها ما يبلُغُ الكَعبينِ . فَيجمعه بيده كراهيةَ أَن تُرى عورتُه » رواه البخاري

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ أهل الصفة ގެ ހަތްދިހަ(70)
ބޭކަލުން ދެކުނީމެވެ . އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލެއްގެ ގައިގައި ރިދާ ކޮޅެއް ނެތެވެ .
އެބޭކަލުންގެތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުންގެ އަތުގައި އޮތީ މުންޑެކެވެ. އަދި އަނެއްބައި
ބޭކަލުންގެ އަތުގައި އޮތީ ފޮތި ގަނޑެކެވެ . އެބޭކަލުން ތިއްބަވަނީ އެ ކަކަރުން ލައިގެން
ބަނދެގެން ނެވެ . އެހިނދު [illegible] [illegible] ބައެއް ބޭކަލުންގެ ފައި ދަނޑީގެ މެދާއި
ހަމައަށެވެ . އަދި އަނެއް ބޭކަލެއްގެ [illegible] [illegible] ހަމައަށެވެ . [illegible] ކަމުން
އެބޭކަލުން ތިއްބަވަނީ عور كشف ވެދާނެތީ ބިރުން އެފޮތިގަނޑުގައި ބާރަށް އަތުން
ހިއްޕަވައިގެން ނެވެ .

470 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « الدنْيا سجن المؤْمنِ وجنةُ الكافرِ» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ދުނިޔެއަކީ މުއުމިނުން [illegible] (آخرة ދުވަހުން ލިބޭން ހުރި نعمة އާއި
އަޅައިބަލާއިރު) ޖަލެއްފަދަ ތަނެކެވެ . އަދި ކާފިރުންނަށް [illegible] (آخرة ދުވަހުން
ލިބޭން ހުރި عذاب އާއި އަޅައިބަލާއިރު) ސުވަރުގެއެއް ފަދަ ތަނެކެވެ.

471 وعن ابن عمر ، رضي الله عنهما ، قال : أَخَذ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِمنْكبي ، فقال : « كُن في الدنْيا كَأَنك غريبٌ ، أَو عابِر سبيلٍ » .

މާތް الله އެދެބައްޕައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަގެ ދެކޮނޑުގައި ހިފާ

ހެއްޖެވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި ތިބާ ބީރައްޓެއްސެއް ފަދައިން ނުވަތަ ދަތުރުވެރިއެއް ފަދައިން ހުންނާށެވެ .

وكان ابن عمر ، رضي الله عنهما ، يقول : إِذَا أَمسيتَ ، فَلا تَنْتَظرِ الصباح وإِذَا أَصبحت ، فَلا تنْتَظرِ المساء ، وخُذْ من صحتك لمرضك ومن حياتك لِموتك . رواه البخاري

އަދި މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمر ވިދާޅުވަމުން ގެންދަވައެވެ . ތިބާ ހަވީރު ވަންދެން ހުރެއްޖެއްޔާ ދެން ހެނދުނުވަންދެން ވަގުތު ލިބޭނެކަމަށް އިންތިޒާރު ކޮށްގެން ނުހުންނާށެވެ . އަދި ތިބާ ހެނދުނުވަންދެން ހުރެއްޖެއްޔާ ދެން ހަވީރު ވަގުތު ލިބޭނެކަމަށް އިންތިޒާރު ކޮށްގެން ނުހުންނާށެވެ. އަދި ތިބާ ދުޅަ ހެޔޮކޮށް ހުންނަ ވަގުތުގައި ހެޔޮކަންތައް ގިނަކޮށްގެން ބަލި ޖެހެންވާއިރަށް ތައްޔާރު ވެގަންނާށެވެ . އަދި ދުނިޔޭގައި ހުންނަ ދުވަސް ކޮޅު ހެޔޮކަންތައް ކޮށްގެން މަރުވާއިރަށް ތައްޔާރު ވެގެން ހުންނާށެވެ .

قالوا في شرح هذا الحديث معناه لا تَركَن إلى الدنْيا ولا تَتخذْها وطَناً ، ولا تُحدثْ نَفْسك بِطُول الْبقَاء فيها ، ولا بالاعتنَاء بِها ، ولا تَتَعلقْ منْها إلا بِما يتَعلقُ به الْغَرِيب في غير وطَنه ، ولا تَشْتَغِلْ فيها بِما لا يشتَغلُ به الْغريب الذي يريد الذهاب إلى أَهله . وبالله التوفيقٌ .

علم ވެރިން މި حديث شرح ކުރެއްވުމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ ތިބާ ދުނިޔޭގެ ފަރާތަށް ނުލެނބޭށެވެ. އަދި ދާއިމީ وطن އެއްކަމުގައި ނުހިފާށެވެ . އަދި އެތާނގައި ގިނަދުވަހު އުޅޭނެ ކަމަށް ވިސްނައިގެން ނުހުންނާށެވެ . އަދި އެއަށް މާބޮޑު އަހައްމިއްޔަތު ކަން ދީގެން ނުއުޅޭށެވެ . އަދި ބީރައްޓެއްސަކު އޭނާގެ ރަށްފިޔަވައި އެހެން ރަށެއްގައި އުޅޭހިނދު އެތަނާއި މެދު މާބޮޑު ސަމާލުކަން ނުދޭ ފަދައިން ތިބާވެސް ދުނިޔެއަށް އެއަށް ވުރެ ބޮޑަށް ސަމާލުކަން ނުދޭށެވެ . އަދި ތިމާގެ ރަށަށް ދާން ބޭނުންވެގެން ހުންނަ ބީރައްޓެއްސަކު އެކަންތަކާއި މެދު مشغول ނުވާފަދައިން ތިބާވެސް ދުނިޔެއާއި މެދު އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް مشغول ނުވާށެވެ .

472 وعن أبي الْعباس سهل بن سعدٍ الساعدي ، رضي الله عنه ، قال : جاء رجلٌ إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : فقالَ : يا رسول الله دلني على عملٍ إذا عملْتُه أَحبني الله ، وأَحبني الناس ، فقال : « ازهد في الدنيا يحبك الله ، وازهد فيما عنْد الناس يحبك الناس » حديثٌ حسنٌ رواه ابن ماجه وغيره بأَسانيد حسنةٍ .

މާތް ﷲ ރުއްސުވުން ދެއްވި ابو الْعباس سهل بن سعد الساعدي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ . نَبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ބޭކަލަކު ވަޑައިގަތެވެ . އެއަންގަދު ދެންނެވިއެވެ . އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެ عمل އެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނައަށް ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ރުއްސުވުން حاصل ވާފަދަ عمل އެއް ތިމަންނައަށް ބުނެދެއްވާށެވެ . އަދި އެ عمل ގެ ސަބަބުން މީސްތަކުންވެސް ތިމަންނަ ދެކެ ލޯބިވާ ފަދަ عملއެއް ބުނެދެއްވާށެވެ . އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޒަރޫރީ ބޭނުން ފުއްދުން ފިޔަވައި ދުނިޔޭގެ އަތުގައި ހުރި ހުއްދަވެސްވާ ކަންތައްތައް آخرة ގެ ثواب އަށްޓަކައި ދޫކޮށްލައިގެން އުޅޭށެވެ . އެހިނދުން ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ރުއްސުވުން ލިބޭނެއެވެ . އަދި މީސްތަކުންގެ އަތުގައި ހުންނަ ދުނިޔަވީ ކަންތައްތަކަށް ދޫކޮށްލާށެވެ . އެހިނދުން މީސްތަކުން ވެސް ތިބާ ދެކެ ލޯބިވާނެއެވެ .

473 وعن النعمان بن بشيرٍ ، رضي الله عنهما ، قالَ : ذَكَر عمر بن الخَطاب ، رضي الله عنه ، ما أصاب الناس من الدنْيا ، فقال : لَقَد رأَيتُ رسول الله صلّى اللّهُ عليه وسلم يظَلّ اليوم يلْتَوي ما يجِد من الدقَل ما يملأُ بِه بطْنَه . رواه مسلم .

« الدقَلُ » بفتح الدال المهملة والقاف : ردئُ التمر .

މާތް ﷲ އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުވުން ދެއްވި النعمان بن بشير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عمر بن الخَطاب (އެއްދުވަހަކު) މީސްތަކުންނަށް ލިބިފައިވާ ދުނިޔޭގެ އަރާމާއި އުފާއި ފުދޭވަރަކާ ބޮޑު ވާހަކަ ދައްކަވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދުށީ ދުވަހު

ބަނޑުހައިހޫނުކަން ދަތި ދެރި ހުންނަވާތަން ދެކެމެވެ . އަދި ބަނޑުފުރާނަ މުއްސި
ކުޑައްވަރުން ބަލައި ސާފު ކަނޑު ކާއެއްޗާ ދީނުމަށް ނުލިބުނެވެ .

474 وعن عائشةَ ، رضي الله عنها ، قالت : تُوفي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، وما في بيتي من شَيءٍ يأْكُله ذُو كَبِدٍ إلا شَطْر شَعيرٍ في رف لي ، فَأَكَلْتُ منْه حتى طَال علي ، فَكلْتُه فَفَني . متفقٌ عليه .

« شَطْر شَعير » أَي شَيء من شَعيرٍ . كَذا فسره الترمذي .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عائشةَ ގެފާނު ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން
ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދުނިޔެ ދޫކުރައްވާ ހިނދު ތިމަންނާގެ
ގޭގައި ފަކީރުން ހަދަމަށާއި ކަންފަތުގައި ބަހައްޓާފައި ހުރި ގޮތުން ކާއެއް ނޯވޭ
އާދަމީ ދިރުމަކަށް ކާން ކަމުދާ ފަދަ އެއްޗެއް ނެތެވެ . އަދި ތިމަންނަ އެއިން
ވަރަށް ގިނަ ދުވަސް ވަންދެން ކަމުދިޔައިރުގެ . ފަހު ތިމަންނަ (އެއިން
ގިނަ ދުވަހު ކަމުދުނުދިނީ ހަދި ވަރެއް ބަލާލުން ވެގެން) މުސާރިފުވީ. ފަހު (އެއަށްފަހު
ވަރަށް އަވަހަށް) އެ ހުސްވެއްޖެއެވެ .

475 وعن عمر بنِ الحارث أَخي جويرية بنْت الحارث أُم المؤْمنين ، رضي الله عنهما ، قال : ما تَرك رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، عنْد موته دينَاراً ولا درهماً ، ولا عبداً ، ولا أَمةً ، ولا شيئاً إلا بغْلتَه الْبيضاء التي كَان يركَبها ، وسلاحه ، وأَرضاً جعلها لابن السبيل صدقَةً » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވި أُم المؤْمنين جويرية بنْت الحارث ގެ
أخ عمر بنِ الحارث ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ
عليه وسلم ދުނިޔެ ދޫކުރައްވާ ހިނދު އަބުދަށް ގެންގުޅެ ސަވާރުކުރައްވާ ބޭނުން ކުރައްވާ
ހުދު ކުލައިގެ حمار އަށާއި އަދި ޖަނަވާރުތަކުން ގެންގުޅުއްވާ ހަތިޔާރު ކަށާއި އަދި
ތަކެތި ފަގީރުންނަށް وقف ކުރައްވާ ބިންކޮޅެއް ފިޔަވައި އެއްވެސް ދިރަމުއެއް އަދި

ދީނުގައި އަދި ފިތުނަތުން އަމާން އަދި ، އަދި އަމާނުން އުޅުމަށް އެއްގޮތްވާ ގޮތަށް
ދުނިޔާ ހަރުކުރެވޭނެއެވެ .

476 وعن خَبابِ بنِ الأرت ، رضي الله عنه ، قال هاجرنَا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم نَلْتَمس وجه الله تعالى فَوقَع أَجرنا على الله ، فَمنا من ماتَ ولم يأْكُلْ من أَجره شَيئاً . منْهم مصعب بن عمير ، رضي الله عنه ، قُتلَ يوم أُحدٍ ، وتَرك نَمرةً، فَكُنا إِذَا غَطينا بها رأْسه، بدتْ رجلاه ، وإِذَا غَطينَا بِها رجليه ، بدا رأْسه ، فَأَمرنا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، أَن نُغَطي رأْسه، ونَجعلَ على رجليه شَيئاً من الإِذْخر ، ومنا من أَينَعتْ لَه ثَمرتُه . فَهو يهدبها، متفقٌ عليه.

« النمرةُ » : كساء ملونٌ من صوفٍ . وقوله : « أينَعت » أَي : نَضجتْ وأَدركَتْ . وقوله : « يهدبها » هو بفتح الباء وضم الدال وكسرها . لُغَتَان . أَي: يقْطفُها ويجتَنيها وهذه استعارةٌ لما فَتَح الله تَعالى علَيهم من الدنْيا وتَمكنُوا فيها .

ރަޟީ الله ޢަންހުމް ޙަޟްރަތު خَبابِ بنِ الأرتّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހިޖުރަ ކުރީ الله ގެ
ރުއްސުވުން އެދިގެން ނޫވެ . އެހެން ކަމުން ތިމަންމެން ގެ ޘަވާބު الله سبحانه وتعالى ހަޟްރަ
ތުގައި މިންވަރު ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން ގެ ތެރެއިން ބައެއް ބައިމީހުން ޘަވާބު އެއިން
އެއްވެސް ބައެއް ދުނިޔޭގައި ލިބުމުގެ ކުރިން ނިޔާވެގެން ދިޔައީ . އެ ތެރެއިން ހިމެނޭ އެ
ބައިމީހުން مصعب بن عمير (رضي الله عنه) އެވެ . أُحد ހަނގުރާމައިގައި އެ
صحابي ޝަހީދުވިއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ (ކާނާ ފައިސާ) ބާކީ (އެއްގޮ) ފޮތި
ގަނޑެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން މެން އެ ފޮތިގަނޑުން އެ صحابي ގެ ބޮލު ނިވައި ކުރުމުން
ފައިތިލަ ބޭރަށް ހުރެއެވެ. އަދި ފައިތިލަ ނިވައިކުރުމުން ބޯ ބޭރަށް ހުރެއެވެ . އެހެން
ކަމުން ތިމަންމެން މެންނަށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަންގަވައި ބޮލު
ނިވައި ކުރުމަށެވެ. އަދި ފައިތިލަ ނިވައި ކުރުމަށް އަދި ނިވާ ކުރުމަށެވެ . އަދި
ތިމަން މެންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބައިމީހުން އިސްލާމްދީނުގެ ހެޔޮ ދަރުމަތަކުން ލިބުނު
މޭވާތަކެއް ކާތީއެވެ . އަދި ދުނިޔޭގެ އުފާތައް ހޯދާ ގެންދެވުނެވެ .

477 وعن سهل بن سعد الساعدي ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لو كانَت الدنْيا تَعدلُ عنْد الله جنَاح بعوضةٍ ، ما سقَى كافراً منْها شَربةَ ماءٍ » رواه الترمذي . وقال حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި سهل بن سعد الساعدي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ حضرة ގައި ދުނިޔޭގެ ހައިސިއްޔަތު މަދިރިއެއްގެ ފިޔައެއްގެ ބަރާބަރުން ހުރިކަމުގައި ވީނަމަ އެއިން ކާފިރަކަށް އެއްފުރާ ފެންބޮއެއް ނުދެއްވާނޭ ހެވެ .

478 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « ألاَ إن الدنْيا ملْعونَةٌ ، ملعون ما فيها ، إلا ذكْر الله تعالى ، وما والاَه وعالماً ومتَعلماً » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިލުނަ އަޑު އިވިއްޖެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔެދެވެ. الله އަށް ކުރާ ޛިކުރު ކަމެއް އަދި އެއާއިގުޅޭ ކަމެއް ހަމައެކަނި ޢިލްމު ދަސްކުރާ މީހަކާއި އަދި علم ދަސްކޮށްދޭ މީހަކާއި އަދި علم އުނގަންނަ މީހުން ފިޔަވައި ހުރިހާކަމެއްވެސް ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައި ވާހައި ތަކެއްޗަކީ لعن ލިބިގެންވާ ތަކެއްޗެވެ .

479 وعن عبد الله بن مسعودٍ ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَتخذُوا الضيعةَ فَترَغبوا في الدنْيا » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުޢާ ހޯދުމުގައި ހައްޤު [illegible] ކުރާށެވެ.
އެއިރުން ދުނިޔެ ދެކެ [illegible] .

480 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، قال : مر علينَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ونحن نُعالج خُصا لنَا فقال : « ما هذا ؟ » فَقُلْنَا : قَد وهي ، فَنَحن نُصلحه ، فقال : « ما أرى الأمر إلا أعجلَ من ذلك » .

رواه أبو داود ، والترمذي بإسناد البخاري ومسلم ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ
ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ([illegible]) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم
[illegible] . [illegible]
[illegible] . [illegible] . [illegible]
[illegible] ؟ [illegible] . [illegible] . [illegible]
حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] އެކަލޭގެފާނު
[illegible] .

481 وعن كعبِ بن عياض ، رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول: « إن لِكُلِّ أُمةٍ فتنةً ، فتنَةُ أُمتي المالُ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި كعبِ بن عياض ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް [illegible] އަޑު [illegible] .
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] .
[illegible] .

482 وعن أبي عمرو ، ويقالُ : أَبو عبد الله ، ويقال : أَبو لَيلى عثْمان بن عفان رضي الله عنه ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لَيس لابن آدم حق في سوى هذه الخصال : بيتٌ يسكُنُه ، وثوبٌ يوارِي عورتَه وجِلْفُ الخُبز ، والماء » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح.

ދާއް الله ރުއްސުން ލެއްވި عثْمان بن عفان ގެ ޤިބަލިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މި صحابي ގެ ކުންޔަތަކީ ابوعمر ކަމަށް ބުނެވެއެވެ . އަދި ابو عبد الله ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ . އަދި ابو لَيلى ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ . (ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން نَبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރީންނަކަށް މި (ނަންނަގެވޭ) ކަންކަމަށް ވުރެ އިތުރު حقއެއް ލިބިގެންނެއް ނުވެއެވެ . އަދި ދިރިއުޅުމަށްޓަކައި ގެއަކާއި ޢައުރަ ނިވައި ކުރުމަށްޓަކައި ފޮތި ގަނޑަކާއި އަދި ރޮށި ތޮއްޓާއި ފެނެވެ .

قال الترمذي : سمعتُ أَبا داود سلَيمان بن سالمٍ البلْخي يقول : سمعتُ النضر بن شُميلٍ يقولُ : الجافُ : الخُبز لَيس معه إِدامٌ . وقاَل : غيره : هو غَليظُ الخبز . وقاَل الراوِي : المراد بِه هنَا وِعاء الخُبزِ ، كالجوالِق والخُرجِ ، والله أعلم .

ترمذي ވިދާޅުވިއެވެ. ابو داود سلَيمان بن سالمٍ البلْخي ވިދާޅުވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އެހީމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ތިމަންނަ نضر بن شُميل ވިދާޅުވަނިކޮށް އަޑު އެހީމެވެ. الجافُ އަކީ ބާވަތު ރިހަ ނުވާ ރޮށްޓެވެ . އަދި އެހެން ބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ. الجافُ އަކީ ރޮށީގެ ބެޑަކައި ހަންނަ ކަރާކުރުވާ އެއްކޮށްސެވެ . އަދި الهروى ވިދާޅުވިއެވެ. މިތާނގައި އޭގެ މުރާދަކީ ރޮށި ބަހައްޓާ ދަޅުގަނޑެވެ . އަދި ވަޅިގަނޑު ފަދަ ނުވަތަ ގޯނި ފަދަ ތަކެއްޗެވެ.

483 وعن عبد الله بن الشخيرِ « بكسر الشين والخاء المشددة المعجمتين» رضي الله عنه ، أَنه قاَل : أَتَيتُ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم وهو يقْرأُ : { أَلهاكُم التكاثُر } قال: « يقُولُ ابن آدم: مالي ، مالي ، وهل لك يا ابن آدم من ماِلك إِلا ما أَكلت فَأفْنيت ، أو لبِستَ فَأبلَيت ، أَو تَصدقْتَ فَأمضيتَ ؟» رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި عبد الله بن الشخيرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلم އަރިހަށް އައީމެވެ . އަދި އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ألهاكم التكاثر ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅު ވާތެވެ . (އެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ނިންމެވުމަށްފަހު) އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިޔާ ބުނަމުން ގެންދެއެވެ . ތިމަންގެ މުދަލެވެ . ތިމަންގެ މުދަލެވެ . އޭ އާދަމުގެ ދަރިޔާއެވެ . ތިބާ މިހެން ބުނާ ހިނދު ތިބާކައިފައި ހަލާކޮށްލި އެއްޗެއް ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލަކަށް ވެވޭ ހެއްޔެވެ ؟ ނުވަތަ ތިބާ ލައިފައި ބާކޮށްލި އެއްޗެއް ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލަކަށް ވޭ ހެއްޔެވެ ؟ ނުވަތަ ތިބާ الله ގެ ވަޖުހު [illegible] ޞަދަޤާތްކޮށްފައި ދޫކޮށްލި އެއްޗެއް ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލަކަށް ވެވޭ ހެއްޔެވެ ؟

484 وعن عبد الله بن مغفَلٍ ، رضي الله عنه ، قال : قال رجلٌ للنبي ص: يارسولَ الله ، والله إني لأُحبك ، فقال : « انْظُر ماذا تَقُولُ ؟ » قال : والله إني لأُحبك، ثَلاثَ مراتٍ ، فقال : « إِن كُنْتَ تُحبني فَأَعد للفقْر تجفافاً، فإن الفَقْرَ أَسرع إلى من يحبني من السيل إلى منْتَهاه » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

« التجفَافُ » بكسرِ التاء المثناة فوقُ وإسكان الجيم وبالفاء المكررة ، وهو شَيء يلْبِسه الفَرس ، لِيتقَى بِه الأذَى ، وقَد يلْبسه الإِنْسان .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި عبد الله بن مغفَل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· (އެއްދުވަހަކު) نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلم އަރިހުގައި މީހަކު ދެންނެވިއެވެ · އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ · މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ · ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ، ކަލޭގެފާނު ދެކެ ލޯބިވަމެވެ · އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ· ތިޔައީ [illegible] ވިސްނާލައި ބުނާ [illegible] ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ· މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް [illegible] ބުނަމެވެ · ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނު ދެކެ ލޯބިވެއެވެ· [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ· ތިބާ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދެކެ ލޯބިވާނަމަ [illegible]

ވެގަންނާނެވެ. ދިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ފަޤީރުކަން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ލޮބި ކުރާ
މީހުންނާއި ދިމާލަށް ދުވެގެން ސައިލާބާއި އިސްވެގެން ބަޔާނެ ހަމަހަމަން ދާ
ބާރުމިނުގައި ގޮސް ހުއްޓެއެވެ.

485 وعن كعبِ بن مالكٍ ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم :
« ماذئْبان جائعان أُرسلا في غَنَم بأَفْسد لَها من حرص المرء على المال والشـرف لِدينه »
رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި كعبِ بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަނޑުހައި ވެފައިވާ ދެ ސާރިދޮވަކު
ބަކަރި ޖަމާއެއްގެ ތެރެއަށް ދޫކޮށްލުމުން އެތިގެ އަހަން ފާސިދު ކަންކުރާކަމަށް ވުރެ
ބޮޑުން މީހާގެ ދީނަށް، މުދަލާއި ޝަރަފަށް މީހާގެ ޙިރުޞުވުން ފާސިދު ކުރާނެ ވެގެން
ހިނގައި ދެއެވެ .

486 وعن عبد الله بن مسعودٍ رضي الله عنه ، قال : نَام رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم
على حصيرٍ فقَام وقَد أَثر في جنْبِه ، قُلنَا : يا رسولَ اله لو اتخَذْنَا لك وطَاءً ، فقال : «
مالي وللدنْيا ؟ ما أَنَا في الدنْيا إِلا كراكبٍ استَظَل تَحتَ شَجَرةٍ ثُم راح وتَركَها » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްފަހަރަކު) رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކުނަލެއްގެ މަތީގައި ނިދި
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ނިދިން ތެދުވެ ވަޑައިގެން އިރު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިކަށްބާ ވީ
ފާރުބަލައި ހިކި އާގޮ ނިޝާން ވަނީ ނިކުމެއްވިއެވެ.(އަހަރެމެން ބުނީމު) ތިޔަ ކަން ދޭން ފޮނުވީމަ
. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަ ކަން ކަލޭގެފާނަށް ބޮނޑިބަތްކޮށް ހަދައިދޭނަމާ ކުރަން
ކިޔަނީ ވާނެ ބާވައެވެ ؟ އެހެނީ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ކަލޭގެފާނަށް ދުނިޔެއާއި

ހުރީ ކޮން ދެކުމުން ހެއްޔެވެ؟ ބިރަން ކަލޭގެފާނު ދުނިޔެމަތީގައި ދުރީ ދަރުމަ ވެރިޔަކު
ގަދަގެ ދަތިކަން ހިތަހަމަކަން ވަރަށް ދުލުން އަދުރުކަންވާތީ ފެތުރޭނެވެ .

487 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يدخُلُ الفُقَراء الجنةَ قَبلَ الأغْنياء بِخَمسمائة عامٍ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح .

ދާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަޤީރުން މުއްސަނދިންނަށް ވުރެ ފަސްސަތޭކަ އަހަރު ކުރިން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ .

488 وعن ابن عباس ، وعمران بن الحصين ، رضي الله عنهم ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « أطلعتُ في الجنة فَرأيت أكْثَر أهلها الفُقَراء . واطلعتُ في النارِ فَرأيتُ أكْثَر أهلها النساء » متفقٌ عليه . من رواية ابن عباس .

ورواه البخاري أيضاً من رواية عمران بن الحصين ..

ދާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عباس އާއި އަދި عمران بن الحصين، نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވި حديثއަކީ ވެއެވެ . އަހަރެން ދެކެފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބިރަން ކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެ ފަޤީރުންނެވެ . އަދި ބަލުމުން ބިރަން ކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެ ގިނަ ބައެއް ކަލޭގެފާނަށް ނަރަކަ ފަޤީރުންނެވެ . އަދި ނަރަކައަށް ބަލުމުން ކަލޭގެފާނަށް ގިނަ އަންހެނުންނެވެ.

489 وعن أُسامةَ بن زيدٍ رضي الله عنهما ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « قُمتُ على باب الجنة ، فَكَان عامةُ من دخَلَها المساكين . وَأَصحاب الجِد محبوسون ، غَير أَن أَصحاب النار قَد أُمر بِهِم إلى النارِ » متفقٌ عليه .

و « الجد » الحظ والغنَى . وقد سبق بيان هذا الحديث في باب فضل الضعفة.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި أُسامةَ بنِ زيد ، نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވެވިއެވެ.ތިމަން ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގޭގެ ދޮރުކޮޅު މަތީ ހުއްޓި ހުރީ މެވެ . ފަހެ އެތަނުން އާއްމުކޮށް ވަދެގެން ދިޔައީ މިސްކީނުން ނެވެ . އަދި (ބައެއް) މުއްސަނދީން (ހިސާބު ދިގުލާގެން) ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވި ލަސްވެފައި ތިއްބެވެ . ނަމަވެސް ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރީން ނަރަކައަށް ލެއްވުމަށް އެހިނދު އޮތީ އަމުރު ކުރެވި ނިމިފައެވެ .

490 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، عن النبيِ صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « أَصدقُ كلمةٍ قَالَها شَاعِرٌ كلمةُ لَبِيدٍ :

أَلا كُل شيءٍ ما خَلا اللهَ باطلُ

متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ، نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. [illegible] ޝާޢިރަކު [illegible] އެންމެ ތެދުވެރި ބަހަކީ لَبِيدُ ބަސްފުޅު أَلا كُلُّ شيء ما خَلا اللهَ باطلُ އެވެ. މާނައަކީ : ދަންނާށެވެ . الله ފިޔަވައި ހުރިހާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބާޠިލުއެވެ .

باب فضل الجوع وخشونة العيش والاقتصار على القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها

ބަނޑުހައި ހުސްކަމާއި އާދައިގެ ދިރިއުޅުމާއި ކާބޯތަކެއްޗާއި، އަންނައުނާއި އަދި އެހެނިހެން ކަސްރަދުގެ މައްޗަށް މަދުމިންވަރަށް ފުއްދައިގަތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާބާބު

باب

قال الله تعالى (مريم 59، 60): {فخاف من بعدهم خلف أضاعوا الصلاة واتبعوا الشهوات فسوف يلقون غياً، إلا من تاب وآمن وعمل صالحاً، فأولئك يدخلون الجنة ولا يظلمون شيئاً}.

ފަހެ، އެބޭކަލުންނަށްފަހު ، އެއީން ބަދަލު އައިއުރު .އެއުރެން ނަމާދު ދޫކޮށްލައިގެ . އަދި هوى نفس ގެ އެދުންތަކަށް تبع ވިއެވެ . ފަހެ ، ނިކަންހުރި އެއުރެން ހަލާކަށް ދިޔުމަށް ހުށްޓެވެ ! ތައުބާވެ ، އަދި ، إيمانވެ ، އަދި صالح عمل ކުރި މީހުން މެނުވީއެވެ . ފަހެ ، އެއުރެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެތެވެ . އަދި އެއުރެންނަށް އެއްވެސް ކަހަލަ ބޮޑުކަމެއް ނުކުރެވޭނެ ހުށްޓެވެ .

وقال تعالى (القصص 79، 80): {فخرج على قومه في زينته، قال الذين يريدون الحياة الدنيا: يا ليت لنا مثل ما أوتي قارون إنه لذو حظ عظيم. وقال الذين أوتوا العلم: ويلكم! ثواب الله خير لمن آمن وعمل صالحاً}.

ފަހެ ، އޭނާ (އެބަހީ :قارون) އޭނާގެ މުއްސަނދި ކަމާއި ޒީނަތްތެރިކަމާއެކު ، އޭނާގެ قوم ގެ ތެރެއަށް ނިކުތެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން އެދޭމީހުން ބުނުއެވެ . قارون އަށް ލިބުނު ފަދަ މުއްސަނދިކަމެއް ތިމަންމެންނަށްވެސް ލިބުނު ނަމަ، ކިހާ ރަނގަޅު ހެއްޔެވެ ؟ ހަމަކަށަވަރުން ، އޭނާއަކީ ބޮޑުވަގުތުގެ نصيب އަރާ ބަޔަކުވުން ހުށްޓެވެ . އަދި علم ލިބިގެންވާ މީހުން ބުނުއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާކު ހުށްޓެވެ ! إيمانވެ صالح عمل ކުރި މީހުން ، الله ގެ ثواب (قارون ގެ

މުދާވެރިކަމަށްވުރެ) މާހެޔޮކަން ބޮޑެވެ . އަދި ކެތްތެރިންނަން މެނުވީ ، އެދަރަޖަ އެއް ނުލިބޭނެއެވެ .

وقال تعالى (الإسراء 18): {من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها مانشاء لمن نريد ثم جعلنا له جهنم يصلها مذموما مد حورا

ދުނިޔޭގެ އަރާމަށް އެދޭމީހާ (ދަންނާށެވެ !) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކަމެއް ،ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އަވަސްކޮށްދެއްވާ ހުނީމެވެ . ދެން އެމީހަކަށްޓަކައި ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ލެއްވީމެވެ. މަލާމާތްލިބި ، رحمةން ދުރުކުރެވިފައިވާ حال ، އެ ނަރަކައަށް އެމީހަކު ވަންނާނެއެވެ .

وقال تعالى (التكاثر 8): {ثم لتسألن يومئذ عن النعيم}.

ދެން އެދުވަހުން ހަމަކަށަވަރުން (ދުނިޔޭގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބުނު) نعمة ތަކާމެދު ތިޔަބައިމީހުންނާ سؤال ކުރައްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ .

وقال تعالى (الإسراء 18): {من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد، ثم جعلنا له جهنم يصلاها مذموماً مدحوراً}.

والآيات في الباب كثيرة معلومة

ދުނިޔޭގެ އަރާމަށް އެދޭމީހާ (ދަންނާށެވެ !) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާކަމެއް ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އަވަސްކޮށްދެއްވާ ހުނީމެވެ . ދެން އެމީހަކަށްޓަކައި ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ލެއްވީމެވެ . މަލާމާތްލިބި ، رحمة ން ދުރުކުރައްވާފައިވާ حال ، އެ ނަރަކައަށް އެމީހަކު ވަންނާނެއެވެ .

491 وعن عائشةَ ، رضي الله عنها ، قالت : ما شَبع آلُ محمدٍ صلّى اللهُ عليه وسلم من خُبزِ شَعيرٍ يومينِ متَتَابِعين حتى قُبِض . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އާއިލާއަށް އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމާ ހަމައަށްވެސް ވިދިވިދިގެން ދެދުވަސް ވަންދެން ގޮދަން ރޮށި ބަނޑު ފުރާ ކާން ލިބިފައިނުވެއެވެ .

وفي رواية : ما شَبِع آلُ محمد صلّى اللهُ عليه وسلم منذُ قَـدم المدينةَ من طَعامِ البر ثَلاثَ لَيالٍ تباعاً حتى قُبِض .

އަދި (بخارى) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . محمد صلّى الله عليه وسلم ގެ އާއިލާ މަދީނާއަށް ހިޖުރަ ކުރެއްވީސުރެން [illegible] [illegible] ވަޑައިގެން [illegible] [illegible] ވިދިވިދި ގެން ތިން ދުވަހު [illegible] ގޮދަން ރޮށި [illegible] [illegible] ނުވެއެވެ .

492 وعن عروةَ عن عائشة رضي الله عنها ، أَنها كَانَتْ تَقُولُ : والله يا ابن أُخْتي إِن كُنا لنَنْظُر إلى الهلال ثم الهلال . ثُم الهلال ثلاثةُ أَهلةٍ في شَهرين . وما أُوقد في أَبيات رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم نارٌ . قُلْتُ : يا خَالةُ فَما كان يعيشُكُم ؟ قالتْ : الأسودانِ : التمر والماء إِلا أَنه قَد كان لرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم جِيرانٌ من الأَنْصـارِ . وكَانَتْ لهم منَايح وكَانُوا يرسلُون إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم من أَلبانها فَيسقينَا . متفقٌ عليه

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عروة ، މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله [illegible] ބުނަމެވެ. އޭ [illegible] [illegible] [illegible] ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ދެން އެއަށްފަހު އަނެއްކާ ހަނދުވަރުގެ ދުވަސްތައް އަންނަ އިރުވެސް (އެބަހީ ދެމަސް
ދުވަހުގެ ތެރޭގައި) ތިންފަހަރު ހަނދުވަރުގެ ދުވަސްތައް އައިސް ފާއިތުވެގެން رسول
الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ގޭގައި އެއްގޮތަކަށްވެސް ކެއްކުމަށް އަލިފާން ރޯނުކުރެވެއެވެ.
ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ ބޮޑު ދައިތާއެވެ. އެހެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ކޮން އެއްޗެއް ތޯއެވެ ؟ [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. ކަދުރާއި ފެނެވެ . [illegible] [illegible] نبيއާ
صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަވަށްޓެރިންގެ ގޮތުގައި ބައެއް انصاري ބޭކަލުން ތިއްބެވިއެވެ
. އެބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނަށް ކިރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ކުރައްވާފައި އޮވެއެވެ . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަހަރެމެންނަށް
ބޮއްވަވައެވެ . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބޭނުން [illegible] .

493 وعن أبي سعيدٍ المقْبري عن أبي هريرةَ رضي الله عنه . أَنه مر بِقَوم بين أَيديهم شاَةٌ مصليةٌ . فَدعوه فأَبى أَن يأْكلَ ، وقال : خَرَج رسول الله صلى الله عليه وسلم من الدنيا ولم يشْبع من خُبزِ الشعيرِ . رواه البخاري .

« مصليةٌ » بفتحِ الميم : أَي : مشْويةٌ .

أبو سعيد المقْبري [illegible] الله [illegible] [illegible] ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ.
[illegible] [illegible] [illegible] صحابي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] . އެހެންކަމުން [illegible] صحابي [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] صحابي [illegible] [illegible] އިސްލާމު [illegible]. އަދި
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ބަނޑުފުރާ [illegible] [illegible] ނުވެއެވެ.

494 وعن أَنسٍ رضي الله عنه ، قال : لم يأْكُل النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم على خِوانٍ حتى مات ، وما أَكَلَ خُبزاً مرققاً حتى ماتَ . رواه البخاري.

وفي روايةٍ له : ولا رأَى شاَةً سميطاً بِعينه قط .

މާތް الله ރުހުން ލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ގެ ހަދީޘްކުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عربي ނުގެ ބަހުގެ ދިރުން ކާއިރު އަލިފާނުގެ ބޯ ތިރީކަރުން ބެހިދޫނުޖީ ބަކަހަބަރު ވެރިވެގެން ސުފުރާ ބިމުގައި އަރާގެން ނުކާ އަދި ކާއިރު ސުފުރާ އުސްބަނބުކާގައި އަޅައިގެން ކަމުން ދިޔަ ގޮތަށް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަވަހާރަ ވަންދެން ދުވަހަކުވެސް ފަތިހު ކައްވާނުވާ ރަތްބެއް ނުވާނެއެވެ . އަދި އަހަރެމެންގެފާނު އަވަހާރަ ވެއްޖެއްވަންދެން ދޫނީ ދޫނީ ބަނބުކާ ބައްޔާ ނުފެނެއް ފެނިވާކަމުގައި ނުވެއެވެ .

އަދި بخاری ގެ އަރިހުން ރިވާ ނަބައްވަގައި ވެއެވެ . އަދި އަހަރެމެންނާ ދުވަހަކުވެސް ފެނިވަކަމުން ބަނބުކާ ބަޔަކުދައި ފެނިވާކަމުގައި ނުވެއެވެ .

495 وعن النعمان بن بشير رضي الله عنهما قال : لقد رأَيتُ نَبِيكُم صلّى اللهُ عليه وسلم وما يجِد من الدقَل ما يملأُ به بطْنَه ، **رواه مسلم .**

الدقَلُ : **تمرٌ رديءٌ .**

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހުން ލެއްވި النعمان بن بشير ގެ ހަދީޘުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތަހަމާކަލޭމެން ތިމަންނާ ދުށީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم އަޑުގަދަ ހަޑި ކާއިރު އިނދޭވަރަކަށް ދޮނބިޔޮވެސް ނުލިބިވޮޑިގެން ގޮސްފައި ވާހަކަ . އަދި އެހާމެހުގެ ބަނޑުފުރޭވަރު ކާއިރު ކާނޭބުނިކާއި ފަތިހު އަވަހާރަވެފައި ހުރިކަމާ ނުހުރިކަމާ ކަމާއިދޭ ކާތަރިކަލާއި ދިމިގެންވާ ނުވެއެވެ.

496 وعن سهل بن سعدٍ رضي الله عنه ، قال : ما رأى رسولُ صلّى اللهُ عليه وسلم النّقي من حين ابتعثَه الله تعالى حتى قبضه الله تعالى ، فقيل له هلْ كان لكُم في عهد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم مناخلُ ؟ قال : ما رأى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم منْخَلا من حين ابتَعثَه الله تَعالى حتى قبضه الله تعالى ، فَقيلَ له : كَيفَ كُنْتُم تأْكُلُون الشعير غير منْخُولٍ ؟ قال : كُنا نَطْحنَه وننْفُخُه ، فَيطير ما طار ، وما بقي ثَريناه . **رواه البخاري .**

قوله : « النقيّ » : هو بفتح النون وكسر القاف وتشديد الياء . وهو الخُبز الحواري ، وهو : الدرمك ، قوله : « ثَرينَاه » هو بثاءٍ مثلثةٍ ، ثُم راءٍ مشدَدةٍ ، ثُم ياءٍ مثناةٍ من تحت ثُم نون ، أَي : بللْناه وعجناه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ރަސޫލު ކަމާއިގެން ފޮނުއްވެވީއްސުރެން ގޮސް އަވަހާރަވުމާއި ހަމައަށް ރީތި ގޮދަން ފުށްކޮޅެއް ފަރީއްކުޅުއްވުމަށް ލިބިފައި ނުވެއެވެ . އެ صحابي އަށް ދެންނެވުނެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ދުވަސްވަރު [illegible] ނުހުންނަނީތޯ އެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ރަސޫލު ކަމާއިގެން ފޮނުއްވުން [illegible] ގޮސް އަވަހާރަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . އެހިނދު އެ صحابي އަށް ދެންނެވުނެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގޮދަން [illegible] [illegible] [illegible] ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

497 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : خَرج رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ذاتَ يومٍ أَو ليلةٍ ، فَإِذا هو بِأَبي بكْرٍ وعمر رضي الله عنهما ، فقال : « ما أَخْرجكُما من بيوتكُما هذه الساعةَ؟» قالا : الجوع يا رسولَ الله . قالَ : « وَأَنا ، والذي نَفْسي بِيده ، لَأَخْرجني الذي أَخْرجكُما . قُوما » فقاما معه ، فَأَتَى رجلاً من الأَنْصارِ ، فَإِذَا هو ليس في بيته ، فَلما رأَتْه المرأَةُ قالتْ : مرحباً وَأَهلاً . فقال لها رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَين فُلانٌ » قالتْ : ذَهب يستَعذب لنَا الماء ، إِذْ جاء الأَنْصاري ، فَنَظَر إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وصاحبيه ، ثُم قالَ: الحمد لله ، ما أَحدٌ اليوم أَكْرم أَضيافاً مني فانْطَلَقَ فَجاءهم بِعذْقٍ فيه بسرٌ وتَمرٌ ورطَبٌ ، فقال : كُلُوا ، وَأَخَذَ المدية ، فقال له رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِياكَ والحلُوبَ » فَذَبح لهم ، فَأَكلُوا من الشاة ومن ذلك العذْقِ وشَرِبوا . فلما أَنْ شَبعوا ورووا قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لأَبي بكرٍ وعمر

رضي الله عنهما : « والذي نَفْسي بِيده ، لَتُسأَلُن عن هذَا النعيم يوم القيامة ، أَخْرَجكُم من بيوتكُم الجوع ، ثُم لم تَرجِعوا حتى أَصابكُم هذا النعيم » رواه مسلم .

قَولُها : « يستَعذب » أَي : يطْلب الماء العذْب ، وهو الطيب . و « العذْقُ » بكسر العين وإسكان الذال المعجمة : وهو الكباسةُ ، وهي الغُصن . و « المديةُ » بضم الميم وكسرها : هي السكين . و « الحلُوب » ذاتُ اللبن . والسؤالُ عن هذا النعيم سؤالُ تَعديد النعم لا سؤالُ توبيخٍ وتعذيبٍ . والله أَعلَم . وهذا الأنصاري الذي أَتَوه هو أَبو الهيثم بن التيهان رضي الله عنه ، كَذا جاء مبيناً في رواية الترمذي وغيره .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްރެއެއްގައި ނުވަތަ ދުވާލެއްގައި ގެއިން ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ . އެހިނދު މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި ابو بكر ގެ ފާޅާއި عمر ފާޅާއި ބައްދަލުވި ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން އައްސަވައިލެއްވި. މި (ސ) ވަގުތުގައި ތިޔަ ދެބޭކަލުން ގެއިން ނިކުންނަވާފައިވަނީ މި އަވަހަށް ކީއްވެތޯ ؟ އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނޑުހައި ހުރުމުންނެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ކަލާނގެ ހުވަފުޅުގައި ބިނާކުރެއްވުން . ތިމަން ކަލޭގެފާނު ގެއިން ނިކުންނަވާފައިވަނީ ވެސް ތިޔަ ދެބޭކަލުން ގެއިން ނިކުންނަވާފައިވާ ކަމެވެ . ތިޔަ ބޭކަލުން ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން އެދެބޭކަލުން ކަލޭގެފާނާއި އެކު ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެ ބޭކަލުން أنْصاري ބޭކަލަކުގެ ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އެބޭކަލާ ގޭގައި ނުހުންނެވިއެވެ. އެ صحابي ގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް ފެނުމުން . އެއިން ކިޔުނީ އެބޭކަލުންނަށް މަރުޙަބާ ކިޔަނިވެއެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަމަނާއަށް ކޮށްފައި އައްސަވާލެއްވިއެވެ ގޭގެ ވެރިޔާ ކޮބައިތޯ ހުރީތޯ ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ މި ތިމަންމެންނަށް ފެން ހޯދަން ދިޔައެވެ . އެހިނދު އެ صحابي އައިސް އައިސްފައިވެއެވެ. ދެން އެ صحابي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބީ މިތިބި ދެބޭކަލުންނަށް ބަލައިލިއެވެ. ދެން الحمد لله ގެ ކުރުމަށްޓަކައި حمد ކިޔައެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަދު އެއްވެސް މީހަކު މެހުމާނުން

މިލިބިފައިވާ މެހުމާން ދާރީއަށްވުރެ މާތް މެހުމާން ދާރީއެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ.
އެއަށްފަހު ތެދުވެވުނު ގޮސް އެޚާއްޞަކުރެއްވުމަށްބަލައި ތޮ ކަދުރާއި ހިކި ކަދުރާއި އަދި
ދޮންކަރުގައިވާ ކަދުރު ހިމެނޭ (އިރަކާން) ކޮޅެއް ގެންނެވިއެވެ. ފަހެ މިކުރާލިއެވެ.
ވަޅިއަތުލުމުންނެވެ. އަދި ބަކަރިއެއް (ذبح ކުރުމަށްބަލައި) ވަޒީ އެއް ނުކުރެވިއެވެ.
އެހިނދު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެ صحابي އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކިރުދޭ ބަކަރިއާ
އެއްކިބާވޭ (ކިރުދޭ ބަކަރިއާ) ހަމަ ނުކޮށްދީގެން. ފަހެ އެ صحابي ބަކަރިއެއް
ޤުރުބާން ބަކަރިއެއް ذبح ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އެބަކަރީގެ މަހާއި އަދި އެ
ކަދުރު ކާލެއްވުން ކަދުރު ތަނާވުލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ފެނުން ހިއްޕަވައިފިއެވެ. ފަހެ ބަނޑުފުރި
ހުރުމުން ފިޔާ ދުއްވަމުންދާ ތެރޭގައި ހިއްޖާވާ ނިކުމުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم
މާތް الله އެދުރުގައިކަމުންނަށް ދުއްސުން ހުއްޓުނު **ابو** بكر ގެފާނާއި عمر ގެފާނަށް
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހުގެ ގަސަމު
ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި نعمة އާއި މެދު قيامة ދުވަހުން ތިޔަބޭފުޅުންނާ
ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ގެއިން ނިކުންނެވީ ބަނޑުހައި ވުމުންނެވެ. ދެން
އެނބުރި ގެއަށް ނުވަޑައިގެންނެވީ ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ހޯދުނީ މި ނިޢުމަތް ލިބިގެންނެވެ.

498 وعن خالد بن عمر العدوي قال : خَطَبنَا عتْبَةُ بن غَزوان ، وكان أَميراً على البصرة ، فَحمد الله وأَثْنى عليه ، ثُم قَالَ : أَما بعد ، فَإِن الدنْيا آذَنَتْ بصرمٍ ، وولتْ حذاء ، ولم يبقَ منها إِلا صبابةٌ كَصبابة الإِناء يتصابها صاحبها ، وإِنكُم منْتَقلُون منْها إلى دارٍ لا زوالَ لها ، فانْتَقلُوا بِخَيرِ ما بِحضرتكُم فَإِنه قَد ذُكر لنا أَن الحجر يلْقَى من شَفير جهنم فَيهوى فيها سبعين عاماً لا يدرك لها قَعراً ، والله لتُملأن .. أَفَعجِبتُم ،؟ ولقَد ذُكر لنَا أَن ما بين مصراعينِ من مصاريعِ الجنة مسيرةَ أَربعين عاماً ، وليأْتين عليها يومٌ وهو كَظيظٌ من الزحامِ ، ولقَد رأَيتُني سابع سبعةٍ مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم مالنا طَعامٌ إِلا ورقُ الشجرِ ، حتى قَرِحتْ أَشْداقُنا ، فالْتَقَطْتُ بردةً فشقَقْتُها بيني وبين سعد بن مالكٍ فَاتزرتُ

بنصفها، واتزر سعدٌ بنصفها ، فما أَصبح اليوم منا أَحدٌ إِلا أَصبح أَميراً على مصر من الأَمصار . وإِني أَعوذُ بالله أَن أَكُون في نَفْسي عظيماً . وعنْدَ الله صغيراً . رواه مسلم .

وله : « آذَنَتْ » هو بمد الألف ، أَي : أَعلمتْ . وقوله : « بِصرمٍ » : هو بضم الصاد . أي : بانْقطاعها وفَنائِها . وقوله « وولتْ حذاء » هو بحاءٍ مهملةٍ مفتوحةٍ ، ثُم ذال معجمة مشددة ، ثُم أَلف ممدودة . أَي : سريعة و « الصبابةُ » بضم الصاد المهملة : وهي البقيةُ اليسيرةُ . وقولُه : « يتَصابها » هو بتشديد الباء . أَي : يجمعها . و الكَظيظُ : الكثير الممتَلئُ . وقوله : « قَرِحتْ » هو بفتح القاف وكسر الراء ، أَي : صارتْ فيها قُروحٌ .

خالد بن عمر العدوي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عتْبةُ بن غَزوان ތިމަންނާއި مخاطب ކޮށް ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ . އަދި އެހިނދު އޭނާ ހުންނެވީ بصرة ގެ އަމީރަކަށެވެ. ފަހެ (އެވާހަކަ ދެއްކެވުމުގައި) الله އަށް حمد ކޮށް އަދި [illegible] ޘަނާ ދެންނެވިއެވެ . ދެން އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަށް ފަހު ދަންނައެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެވަނީ ނިމުން ގާތްވެއްޖެ ކަމުގެ އިޢުލާން ކޮށްފައެވެ. އަދި އެ ނިމިގެންދާ ހަލުވި ކަމުގެ ދުވެލި ވަރަށް ވެސް ބާރެވެ . އަދި [illegible] ތަށީގެ އަޑީގައި ބާކީވެ ފައި ހުންނަ [illegible] [illegible] އޭގެ ވެރިމީހާ [illegible] [illegible] [illegible] ކުޑަ މުންވަރަކަށް ނޫނީ އެދުނިޔައިން ބާކީވެފައި ނެތެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ނިމުމެއް ނުވާ މަންޒިލަކަށް ބަދަލު [illegible] [illegible] . އެހެން ކަމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް [illegible] ރަނގަޅު ކަންތައްތައް ހިފައިގެން [illegible] [illegible] ދާށެވެ. [illegible] ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ނަމެންނަށް ބުނެ ދެވިފައިވެއެވެ . ޖަހަންނަމުގެ [illegible] ހިލަގަނޑެއް ވައްޓާލެވޭ ހަތް ދިހަ އަހަރު ވަންދެން ވެއްޓެމުން [illegible] އޭގެ އަޑީގައި ނުޖެހޭނެއެވެ . [illegible] الله [illegible] ހުވާކުރަމެވެ . އެތަން ފުރިގެން ދާނެއެވެ . މިވާހަކަ އަޑު އިވުމުން ތިޔަބައިމީހުން ހައިރާން ވީ ހެއްޔެވެ ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ނަމެންނަށް ބުނެދެވުނެއެވެ . ސުވަރުގޭގެ [illegible] [illegible] ދެމެދުގައި ސާޅީސް އަހަރުގެ [illegible] ދުރުމިން ވެއެވެ . އަދި [illegible] ދުވަހަކު އަންނާނެއެވެ . އެތަން [illegible] މީހުން ގިނަކަމުން [illegible] ބަރުވެގެން

ދާނެއެވެ . އަދި ހަމަހަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه ގެ އަރިހުގައި ހަތްވަނަ މީހަކަށް ހުރީމެވެ. އެހިނދު ގަހުގެ ފަތް ފިޔަވައި ކާނެ އެއްޗެއް ތިމަންމެންގެ އަތުގައި ނުވެއެވެ. އެއްބަޔަށް ކެއުމުގެ ސަބަބުން އަނގަތަކުގައި ޒަޚަމްތައް ޖެހުނެވެ. ދެން ތިމަންނަ ފޮތިގަނޑެއް ލިބުނެވެ. އެއްކޮށް ފަޅާލައިގެން ތިމަންނަމާއި سعد بن مالك އާއި ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ބައި ކުރެއްވީމެވެ . ދެން ތިމަންނަމެން ގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކުވެސް ވަނީ ޝަހަރެއްގެ ވެރިޔާއަށެވެ. ތިމަންނަ ވަނީ ތިމަންނަމެންގެ އަމީރަކަށެވެ. ތިމަންނަ މީހުންގެ ތެރޭގައި ނަފްސު ބޮޑުވުމާއި ހަމަ ހަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ޕަނާ ހޯދަމެވެ . އަދި ތިމަންނަމެން އަމިއްލަ ނަފުސުގެ ގޮތުގައި ބޮޑުވުމުން ނަމަ ޝަރުޢީ ގޮތުން ބޮޑު ވުމަކީ ކުޑަކަމެއް ތިމަންނަ ބޮޑުވުމުން الله ގެ حضرة ގައި ކުޑަވުމަކީ ކަންޏެއް ކަމެވެ. ތިމަންނަ މީހުން الله ގެ حضرة ގައި އަހުރެ މާނަ ވާނެ ކަމަށް ބޭނުން ނުވަމެވެ .

499 وعن أبي موسى الأشْعري رضي الله عنه قال : أَخْرجتْ لنا عائِشَةُ رضي الله عنها كساء وإزاراً غَليظاً قالتْ : قُبِض رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم في هذين . متفقٌ عليه.

ރަޟީ الله ޢަންހު ގެ ކިބައިން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ރަޟީ الله ޢަންހާ ގެ ކިބައިން ބޮޑުވީ عائشة ގެފާނު ނިކުމެވަޑައިގެން ތަނަވަސް ފޮތިގަނޑަކާއި އިޒާރެއް ދައްކަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ރޫޙު ނިކުމެ ވަޑައިގަތީ މި ދެފޮތިގަނޑުގައި ހުއްޓައެވެ. މިހަދީޘް ބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ރިވާޔަތްކުރައްވައި ތިއްބެވެ.

500 وعن سعد بن أبي وقاص . رضي الله عنه قال : إِني لأولُ العربِ رمى بِسهمٍ في سبِيل الله ، ولقَد كُنا نَغْزو مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ما لنَا طَعامٌ إِلا ورقُ الحبلَة . وهذا السمر . حتى إِن كان أَحدنا ليضع كما تَضع الشاةُ ماله خَلْطٌ . متفقٌ عليه .

« الحبلَة » بضم الحاء المهملة وإِسكان الباء الموحدة : وهي والسمر ، نَوعان معروفان من شَجرِ البادية .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި سعد بن أبي وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ މަގުގައި ތީރު އުކި ފުރަތަމަ މީހާއެވެ .
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި
ޖިހާދު ކުރަމުން ގެންދިޔައިރު حبلة ނަމަކަށް ކިޔުނު ގަހުގެ ފަތްތޫނީ އެހެން
އެއްވެސް ކާ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ . އެ ފަތްތައް ކަމުން ގޮސް ތިމަންމެންގެ ބޮޑު ހޯދި
ކުރަންނީ ބަކަރީގެ ބޮޑު ހޯދާއި އެއްފަދަ ގޮތަކަށެވެ . އޭގައި އެއްވެސް ތެތް ކަމަކެއް
ނުހުރެއެވެ .

501 وعن أبي هريرةَ رضى الله عنه . قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «اللهم اجعلْ رزقَ آل محمدٍ قُوتاً » متفقٌ عليه .

قال أَهلُ اللغَة والْغَريبِ : معنَى « قُوتاً » أَي ما يسد الرمقَ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
الله صلّى اللهُ عليه وسلم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ! محمد ގެ އާލުގެ
އަހުލުވެރިންނަށް ހަމައެކަނި ބަނޑު ފުރާނަ ހުއްޓު ކުރެވޭނެ ވަރަށް ރިޒުގު ދެއްވާނދޭވެ
!

502 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : والله الذي لا إله إلا هو ، إن كُنْتُ لأعتمد بكَبِدي على الأرض من الجوع ، وإن كُنْتُ لأشدُ الحجر على بطْني من الجوع . ولقَد قَعدتُ يوماً على طَريقهم الذي يخْرجون منْه ، فَمر النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَتبسم حين رآني ، وعرفَ ما في وجهي وما في نَفْسي ، ثُم قال : « أَبا هر ،، » قلتُ : لبيك يا رسولَ الله، قال : «الحقْ » ومضى ، فَاتبعتُه ، فدخَلَ فَاستأْذَنَ ، فأُذن لي فدخَلْتُ ، فوجد لبناً في قَدحٍ فقال: « من أَين هذَا اللبن ؟ » قالوا : أَهداه لك فُلانٌ أَو فُلانة قال : « أَبا هر،، » قلتُ : لبيك يا رسول الله ، قال : « الحق إِلى أَهل الصفة فادعهم لي». قال : وأَهلُ الصفة أَضيافُ الإِسلام ، لا يأْوون على أَهلٍ ، ولا مالٍ ، ولا على أَحدٍ، وكان إِذَا أَتَتْه صدقَةٌ بعثَ بها إِليهم . ولم يتَنَاولْ منْها شيئاً ، وإِذَا أَتَتْه هديةٌ أَرسل إِليهم وأَصاب منْها وأَشْركَهم فيها

، فساءني ذلك فَقُلْتُ : وما هذَا اللبن في أَهل الصفة ؟ كُنْتَ أَحق أَن أُصيب من هذا اللبن شَربةً أَتَقَوى بِها، فَإِذا جاءوا أَمرني ، فكُنْتُ أَنا أُعطيهم ، وما عسى أَن يبلُغَني من هذا اللبن ، ولم يكُن من طَاعة الله وطَاعة رسوله صلّى اللهُ عليه وسلم بد. فَأَتيتُهم فدعوتُهم ، فَأَقْبلُوا واستأْذَنوا ، فَأَذن لهم وأَخَذُوا مجالِسهم من الْبيت قال : « يا أَبا هرّ ،، » قلتُ : لَبيك يا رسولَ الله ، قال : « خذْ فَأَعطِهم » قال : فَأَخَذْتُ الْقَدح فَجعلْت أُعطيه الرجلَ فيشْرب حتى يروى ، ثُم يرد علي الْقَدح ، فَأُعطيه الآخر فَيشْرب حتى يروى ، ثُم يرد علي الْقَدح ، حتى انْتَهيتُ إِلى النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ، وَقَد روِي الْقَوم كُلهم، فَأَخَذَ الْقَدح فَوضعه على يده ، فَنَظَر إِلي فَتَبسم ، فقال : « أَبا هرّ » قلتُ : لَبيك يا رسول الله قال : « بقيتُ أَنَا وأَنْتَ » قلتُ صدقْتَ يا رسولَ الله ، قال : « اقْعد فَاشْرب » فَقَعدتُ فَشَربتُ : فقال : « اشرب » فشَربت ، فما زال يقُولُ : « اشْرب » حتى قُلْتُ : لا والذي بعثك بالحق ما أَجِد له مسلكاً ، قال : « فَأَرِني » فَأَعطيته الْقَدح ، فحمد الله تعالى ، وسمى وشَرب « الفَضلَةَ» رواه البخاري .

މާތް الله ޤުދްރަތުން ޙަލްފި ابو هريرة ގެ ހިބައިން ދިޔަވަގެންވިއެވެ. އެއިރުގައި ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުގަނޑު ބޮޑު އެކަން އިއްޔާ ސުވާ ގަޑިޔާ ހުވަފެން ބަލާފައެވެ . ހަމަހަކަތަފުން ތިމަން ބަނޑަހައި ހަނު ހައްގެ ސަބަބުން ބަނޑު ބިމުގައި ޖެހެއްސަވައިގެން ތިބޭމެވެ . އަދި ހަމަހަކަތަފުން ތިމަންނަ ބަނޑަހައި ހަނު ހައްގެ ސަބަބުން ބަނޑުގައި ހިލަ ބަނދެގެން އުޅުނީ މެވެ . އަދި ތިމަންނަ އަހުރެހުގެ މަގުމަތީގައި ނިކުމެގެން ތިބީމެވެ . ފަހެ نبيّ ާ صلّى الله عليه وسلم ތިމަންނަގެ ކައިރީން ވަގަދައި އިތުރުކޮށް އިނގިލިން ދުރުވެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަން ދެކެވިގެން ހިނގާފައި ވަޑައިގަތެވެ . އަދި ތިމަންނަގެ މޫނު މަތީގައި ހުރި ދެރަވުމުގެ އަސަރު ދެނެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو هريرة އެވެ . ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. لَبيك އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އަހުރެމެނާ އެކު ހިނގާށެވެ . އަދި އަހުރެމެނާ ހިނގަވާ ގޮތަށް ތިމަންނަވެސް އަހުރެމެނާ ގޮސް ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ ތިމަން ވަދެވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި ރޫކޮށް ކިރު ތަށްޓެއް ފެނިވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ ތިމަންނަށް އެރިޔާނީ އިޚްތިރާމުގެ އެއްޗެއްވެސް ދޮވެލާއެވެ . ފަހެ ތިމަންނަށް ވަރަށް ދެނުމުގެ ދިނުމެވެ .

ފަހެ ގެއަށް އެކަލޭގެފާނު ވަދެ ވަޑައިގެން ހިނދު ދެކެވަޑައިގަތީ ކިރު އަޅާފައި ހުރި ބޯތަށްޓެކެވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ. މިއީ ކޮންތާކުން ލިބުނު ކިރެއް ހެއްޔެވެ ؟ ގެއިން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. މިވަނީ މީހަކު ކަލޭގެފާނަށްޓަކައި ފޮނުއްވެވި ހަދިޔާ އެކެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ ابوهريرة އެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވާފީމެވެ. لبيك އެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. أهل الصفة ގެ ބޭފުޅުންގެ ގާތަށް ދުރުވާށެވެ. ދެން އެބޭފުޅުން ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައުމަށް ދަޢުވަތު ދެއްވާށެވެ. ابوهريرة ވިދާޅުވިއެވެ. أهل الصفة ގެ ބޭފުޅުންނަކީ އިސްލާމް ދީނުގެ މެހުމާނުންނެވެ. އެބޭފުޅުންނަކަށް عائلة އެއްގެ އަދި މުދަލެއްގެ ވެރިއެއް ނުވެއެވެ. އަދި މީހެއްގެ ކިބައިން އެހީއަކަށް ނޭދެއެވެ. (އެހެންކަމުން) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްފުޅަށް ޞަދަޤާތުގެ އެއްޗެއް އަތުވެއްޖެނަމަ އެބޭފުޅުންނަށް ފޮނުއްވައެވެ. އަދި އޭގެއިން އެއްވެސް އެތިކޮޅެއް ބޭނުން ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ހަދިޔާގެ ގޮތުން އެއްޗެއް އަތުވެއްޖެނަމަ އެބޭފުޅުންނަށް ފޮނުއްވައެވެ. އަދި އޭގެއިން އަމިއްލަ ގޮތުން ވެސް ބޭނުން ކުރައްވައެވެ. އަދި އެބޭފުޅުންނާ ހިއްސާ ކުރައްވައެވެ. ފަހެ (އެކަލޭގެފާނު އެބޭފުޅުންނަށް ކިރުބޯން ދަޢުވަތުދެއްވީތީ) ތިމަންނަ ހުރީ ހިތްހަމަ ނުޖެހިގެންނެވެ . ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. أهل الصفةގެ ބޭފުޅުންނަށް މިވަރު ކިރު ފުދުން ވާނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ ؟ މިކިރު ބޮއިގެން [illegible] [illegible] [illegible] އެންމެ ހައިކަން ބޭނުންވެގެން ވަނީ ތިމަންނައެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުން އައުމުން އެކަލޭގެފާނު އަމުރު ފުޅު އެމީހުންނަށް ދިނުމަށް ހަވާލުކުރެއްވީ ތިމަންނައަށެވެ. އަދި އެހެން ވެއްޖެއްޔާ މިއިން އެއްވެސް އެތިކޮޅެއް ތިމަންނާ ހަމައަކަށް ނާންނާނެއެވެ. އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ صلّى الله عليه وسلم އަށް ކިޔަމަންތެރި ވުން ފިޔަވައި އެހެން ގޮތެއްވެސް ނެތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބޭފުޅުންގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެބޭފުޅުންނަށް ދަޢުވަތު ދެއްވީމެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުން ވަޑައިގަތެވެ . އަދި ގެއަށް ވަނުމުގެ އިޒުނަށް އެދި ދެންނެވުނެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުންނަށް އިޒުން ދެވުނެވެ. އަދި އެބޭފުޅުން ގޮނޑިގައި އިށީނދެގެން ފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ ابو هريرة އެވެ . ތިމަންނަ ޖަވާބުގައި ދަންނަވާފީމެވެ. لبيك އެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔައި ހިފާށެވެ. ދެން އޭގެއިން އެބައިމީހުންނަށް ބޯން ދޭށެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ އެބޯތަށި ހިފީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބޯތަށި އެކަކަށް ދިނުމުން އޭނާ ބަނޑު ފުރެންދެން [illegible] ފަހެ އެބޯތަށި ތިމަންނައަށް

ދެއެވެ . ދެން ތިމަންނަ އަބަދުވެސް އަނެއް މީހާއަށް ދެމެވެ . ފަހެ އެމީހަކު ބޯހާ ބަނޑު
ފުރެންދެން ބޮއެވެ. ދެން އަނބުރާ ތިމަންނަގެ އަތަށް ދެއެވެ . އެގޮތުގެ މަތިން ގޮސް
نبيﷺ އާއި ހަމައަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެންމެންގެ ވެސް ބަނޑު
ފުރިފައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަގެ އަތުން ތަށި ހިއްޕަވައިފިއެވެ . އަދި އަތްޕުޅު
މަތީގައި ބަހައްޓަވައިފިއެވެ. އަދި ތިމަންނާއާ ދިމާއަށް ބައްލަވައިފިއެވެ. ދެން ހިނިއަރުވައިފިއެވެ
. އެއަށް ފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ ابو هريرة އޭވެ . ތިމަންނަ ޖަވާބުގައި ދަންނަވައިފީމެވެ. لبيك
އޭވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބާކީ މިހުރީ ތިމަންނަ އާއި ކަލޭ އާއި
ދެމިހުރީމެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިބާވިދާޅުވީ ތެދެކެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. އިށީންނަވާށެވެ. ދެން ތިމަން އިށީނދެ ބޯއީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ބޯށެވެ. އަދި
ބޮއީމެވެ . (ތިމަންނަ ހައްދަވާށެވެ) ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. (އަދިވެސް ބޯށެވެ) ބޯހާ . ދެން
ތިމަންނަ ބޮއިމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހަމަޖެހޭ ކޮންމެ ފަހަރަކު އިތުރަށް ބޯށޭ ވިދާޅުވިއެވެ.
އަންގަ ފުރެން ގޮސް ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . ކަލޭގެފާނު حق އާއި ގެން ފޮނުއްވި އިލާހު
ކަލާނގެ ހުވާ ކުރަމެވެ. ތިމަންނަގެ ބަނޑުގައި އިތުރަށް ބޯން އެއްވެސް ޖާގައެއް
ނެތެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެން ވިއްޔާ ދައްކަވާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ ތަށި އެކަލޭގެފާނަށް
އަރުވީމެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު الله އަށް ހަމްދު ކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި بسم الله ވިދާޅުވިއެވެ.
އަދި ބާކީ ހުރި އެތިކޮޅު ހިއްޕަވައިފިއެވެ .

503 وعن محمد بن سيرين عن أبي هريرةَ ، رضي الله عنه ، قال : لَقَدْ رَأَيتُني وإنيّ لأخر فيما بين منْبرِ رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى حجرة عائِشَةَ رضي الله عنها مغْشيّاً علي ، فَيجيءُ الجائي ، فيضع رجلَه على عنُقي ، ويرى أَني مجنونٌ وما بي من جنُونٍ ، وما بي إِلا الجوع . رواه البخاري .

محمد بن سيرين ރަޙްމަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابوهريرة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންނަގެ
ހަމަޔަށް ދުވަސްވަރެއް ތިމަންނަ ދެކުނީމެވެ . ތިމަންނަ (ބަނޑުހައި ހުން ކަމުގެ ސަބަބުން)
رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ منبر ކޮޅާއި عائِشَة ގެފާނުގެ ގޮޅިއާ ދެމެދު ހޭނެތިގެން
ވެއްޓިފައި އޮވެއެވެ . އަދި އަންނަ ހިނގާފައިދާ މީހުން ތިމަންނަގެ ކަނދުރާގައި ފައި

އަދާ އޮބައެވެ . (އެއީ މުހޮއިން ހަމަޖެހުމަށް ޓަކައި ފަރާތްތަކަށް ކުރާ ހަރަދުކުރާނެ ވަރެވެ .)

އެފަދަ ކުރިޔަށް ފަހަށް ބަރުބުރި ވަގުތު ސަލާމަތް ކޮށްދޭ ކާތަކެތި އެބައި ކަމަށާއި (ރިޒްގު ވަގުތު ވަރަށް ދުރު)

ބަހުންނަށް ގައިގައި މުޅި ދަތި އެއް ނުވެއެވެ. ބަހުންނަކީ ހަރަދުގެނެވޭ ހިތުގެ ދަރަ އެކަށީ

ބަހީ ރަހުގެ ކާނާއެވެ .

504 وعن عائشةَ ، رضي الله عنها ، قَالَتْ : تُوفي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ودرعه مرهونَةٌ عند يهودي في ثَلاثين صاعاً من شَعير . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހުންވެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلى الله عليه وسلم އަވަހާރަވި ހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ޝަޢީރު ތިރީސް ޞާޢު އަށް
ޔަހޫދީއެއްގެ އަތުގައި ބޮޑަށް ހަޔާތް ގަތުގެގެ ބަރުދާރުކަމަށް ދެރަތީ ބަހަށްފައެވެ .

505 وعن أَنس رضي الله عنه قال : رهن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم درعه بِشَعير ، ومشيتُ إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم بِخُبز شَعير ، وإهالةٍ سنخَةٍ ، ولقَد سمعتُه يقُولُ : « ما أَصبح لآل محمدٍ صـــاعٌ ولا أَمسى وإنهم لتسعةُ أَبياتٍ » رواه البخاري .

« الإهالةُ » بكسر الهمزة : الشحم الذائب . والسنخَةُ » بالنون والخاء المعجمة ، وهي: المتَغَيرةُ .

މާތް الله ރުހުންވެއްވި أَنس ގެފާނު ރިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ ޝައީރު ޔަހޫދީއަކާ ކައިރީގައި ރަހުނު ކުރައްވާފައެވެ .
އަދި ބަހުންނަށް (އަށްޑުރަވާ) އެކަލޭގެފާނުގެ ރޮށި ދަހަނާ ޔަހޫދީއާއި އަދި
ރަހުފުރި ހިތި ސަރުބި ރޮށިން ދަޢުވަތުކުރިން . އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު
ވިދާޅުވާތީ އަޑުއަހާފައިވެ . (އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ .) محمد ގެފާނުގެ އެއްވެސް އާއިލާ
އަހަރު ހަތަރުގެ ވެގެބެއްގައި ވެސް އަދި ހަވީރެއް ވޭތުވީ އެއްޗަކަށް ވެސް (ބަހުރުފާ
ކާނާ އެއްބާރު) ނުވެއެއްގެ މިނުވަރުވެސް ނުވެބައެވެ . (ރޮށި ވިދާޅުވެވެ.) އަދި
ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ނުވަގެ ހަތްބެވެ .

506 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه ، قال : لقد رأَيتُ سبعين من أَهل الصفة ، ما منْهم رجلٌ عليه رداء ، إما إِزارٌ وإِما كساءٌ ، قَد ربطُوا في أَعنَاقهم منها ما يبلُغُ نصفَ الساقين ، ومنها ما يبلُغُ الكَعبين ، فيجمعه بِيده كَراهيةَ أَن تُرى عورتُه . رواه البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابوهريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ أهل الصفة ގެ ބޭކަލުން ދުށީމެވެ. އެއިން ބޭކަލުންގެ އަތުގައި
(ހަށިގަނޑު ނިވާ ވާފަދަ ބޮޑު) ފޮތިގަނޑެއް ނުވެއެވެ. އެބޭކަލުންގެ އަތުގައި އޮންނަނީ
ހަމައެކަނި މުންޑެއް ނުވަތަ ހަމައެކަނި ހަށިގަނޑުގައި އޮޅާލާން ގަނޑެކެވެ. އެފޮތި ގަނޑު
އެބޭކަލުން ކަނދުރާއި އަކު ބަނދުވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެފޮތިގަނޑުގެ ބައެއް ފޮތި ހުރީ
ބައެއް ބޭކަލުންގެ ފައިގެ ދެކަކުލާ ހަމައަށެވެ. އަދި ބައެއް ބޭކަލުންގެ
ފައިބޮޑުގެ ހަމައަށެވެ . އަދި އެބޭކަލުން ހިމެނޭގޮތަށް އެބޭކަލުންގެ އަތުން
ހިފަހައްޓަވައެވެ. އެއީ ހުރުމަތްތެރިކަން ފެނުމަށް ބިރުގަންނަވާތީއެވެ.

507 وعن عائشةَ رضي الله عنها قالت : كَان فراشُ رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم من أدمٍ حشْوه لِيف . رواه البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ބިސްތަރުގެ ކިޔާ ހެދިފައިވީ އެތެރެއަށް ރުއްގަހުގެ ވަޅުއެޅި
ހަންޑުން ހެދިފައިވާ ފޮތިގޮށެއް ސަމުގަނޑުންނެވެ.

508 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : كُنا جلُوساً مع رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم إِذْ جاء رجلٌ من الأَنْصار ، فسلم علَيه ، ثُم أَدبر الأَنْصاري ، فقال رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم : « يا أَخا الأَنْصارِ ، كَيفَ أَخي سعد بن عبادةَ ؟ » فقال : صالحٌ ، فقال رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم : « من يعوده منْكُم ؟ » فَقام وقُمنا معه ، ونَحن بضعةَ عشَر ما علَينَا نعالٌ ولا خفَافٌ ، ولا قَلانس، ولا قُمصٌ نمشي في تلك السباخ ، حتى جِئْنَاه ، فاستَأْخَر قَومه من حوله حتى دنَا رسولُ اللّه صلّى اللّهُ علَيه وسلم وأَصحابه الذين معه . رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن **عمر** ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވިގޮތުން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންމެން رسول الله صلى الله عليه وسلم އަރިހުގައި ތިއްބާ أنْصارى ބޭކަލަކު ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އަންޞާރީ ދާން ފެށްޓެވި ކަމަށް . އޭރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ صحابي އަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ أنْصارى أخ އާ އެވެ. ތިމަންނަގެ أخ سعد بن عبادةَ ގެ ހާލު ކިހިނެއް ހުރީ ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. ރަނގަޅެވެ. ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم ވިދާޅުވިން ކާކުން އެއްސެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެ صحابي އަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދާނީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ ؟ އެއަށްފަހު ތެދުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ތިމަންމެން (ވެސް) އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތެދުވީމެވެ . އޭރުން ތިމަންމެންގެ އަދަދަކީ 10 އަށްވުރެ ގިނަ ކަޑަ ބަޔަކު ހުއްޓެވެ. ތިމަންމެންގެ ފައިވާނެއް ނެތެވެ. އަދި ޚުފްފެއްވެސް (ހަރުފަތު ވާ ދަށުފޮއްޗެއް) ނެތެވެ . އަދި ބޮލުގައި އަޅާފޮށިވެސް ނެތެވެ. އަދި ގަމީހެއްވެސް ނެތެވެ . ތިމަންމެން އެ ކަޅުރީތި ބިމުގައި ހިނގަމުން ގޮސް އެންމެފަހުން އެ صحابي އާއި ހަމައަށް ދިޔައީމެވެ. އޭރުން އެ صحابي ގެ ގާތުގައި ތިބި އޭނާގެ ޤައުމުގެ މީހުން (ތިމަންމެންނަށް ޖާގަދިނުމަށް) ދުރަށް ހިނގައްޖެއެވެ . އަދި رسول الله صلى الله عليه وسلم އާއި އެކަލޭގެފާނާ އެއްކޮށް ހުރި ބޭކަލުން އެ صحابي އާއި ކައިރިއަށް ޖެހި ވަޑައިގަތެވެ .

509 وعن عمران بن الحصين رضي الله عنهما ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أنه قال : « خَيرُكُم قَرني ، ثُم الذين يلونهم ، ثُم الذين يلُونَهم » قال عمران : فما أَدري قال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم مرتَين أو ثَلاثاً « ثُم يكُون بعدهم قَومٌ يشهدون ولا يستَشْهدون ، ويخُونُون ولا يؤْتَمنُون ، وينْذرون ولا يوفُون ، ويظْهر فيهم السمن » متفقٌ عليه.

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عمران بن الحصين ، نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ ބައެއް ވާނީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ޒަމާނުގެ މީހުންނެވެ. ދެން އެއާއި ޖެހިގެން އަންނަ މީހުންނެވެ . ދެން އެއާއި ޖެހިގެން އަންނަ

މީހުންނެވެ (عمران بن الحصين ވިދާޅުވިއެވެ . نبيّއާ صلّى الله عليه وسلم [illegible]
ވިދާޅުވީ ދެފަހަރު ކަމަށް ނުވަތަ ތިން ފަހަރު ކަމަށް ތިމަންނައަށް ނޭނގެއެވެ ٠) حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ބަޔަކު އަންނާނެއެވެ . އެމީހުން އަމިއްލައިން ހެކި ބަސް
އަދާ ކުރަމުން ގެންދާނެއެވެ . އަދި ހެކިބަހަށް ބޭނުންވާ ވަގުތު ހެކިބަސް ނުދޭނެއެވެ .
އަދި ޚިޔާނާތްތެރި ކަމުން ގެންދާނެއެވެ . އަދި އަމާނާތްތެރިއެއް ނުވާނެއެވެ . އަދި
ނަދުރު ބުނާނެއެވެ . ނަމަވެސް އެ ނަދުރު [illegible] ނުފުއްދާނެއެވެ . އަދި އެމީހުންގެ
ހަށިގަނޑުގައި މަސް [illegible] ([illegible]) ފާޅުވާނެއެވެ .

510 وعن أبي أُمامة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا ابن آدم : إِنك إِن تَبذُل الفَضلَ خَيرٌ لك ، وأَن تُمسكه شر لك ، ولا تُلام على كَفَافٍ، وابدأ بِمن تَعولُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو أُمامة ގެ [illegible] ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول
الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިއެވެ. ތިބާގެ އަތުގައި
އިތުރަށް ހުންނަ މުދާ ([illegible] ٠)
އަދި އެމުދާ [illegible] ވެއެވެ . އަދި ތިބާގެ
އަތުގައި [illegible]
[illegible] . އަދި ([illegible]) ތިބާގެ [illegible] ފަށާށެވެ .

511 وعن عبيد الله بن محصنٍ الأَنْصاريِ الخَطْمي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من أَصبح منكُم آمناً في سربِه ، معافى في جسده ، عنده قُوتُ يومه ، فَكَأنما حيزتْ له الدنْيا بِحذافيرها . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

« سربِه » بكسر السين المهملة ، أَي : نَفْسه ، وقيلَ : قَومه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبيد الله بن محصنٍ الأَنْصاريِ الخَطْمي ގެ [illegible]
ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހެނދުނު [illegible] ހިނދު [illegible] [illegible]

އަނބިދަރިންނަށް އަމާންކަން ލިބިގެން އަދި ހަށިގަނޑު ދުޅަހެޔޮ ކަންމަތީ ހުރެގެން އަދި އެދުވަހު ބަނޑުފުރާނަ މުއްދި ކާނާން ވަރުގެ ކާބޯތަކެތި ހުރެއްޖެނަމަ ދެން އެމީހާއަކީ މުޅި ދުނިޔެ ލިބިގަތުމާ ވީހެވެ .

512 وعن عبد الله بن عمرو بنِ العاص رضي الله عنهما ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « قَد أَفلَح من أَسلَم ، وكَان رزقُه كَفَافاً ، وقَنعه الله بِما آتَاه » رواه مسلم.

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ يقينން އެމީހާ ދިންނަވާ ނަސީބު ލިބިގެންފައެވެ . އެއީ އިސްލާމްވީ އަދި ހާޖަތަށްފުދޭ ވަރުގެ ކާބޯތަކެތި ލިބިގެން އަދި އޭނާއަށް ލިބިދެއްވާ މިންވަރާއި ދެކު ހިތްހަމަ ޖެހުން الله މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ މީހާއެވެ .

513 وعن أَبي محمد فَضالَةَ بن عبيد الأَنْصارِي رضي الله عنه ، أَنه سمع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « طُوبى لِمن هدي إِلى الْإِسلام ، وكَان عيشه كَفَافاً ، وقَنع » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو محمد فَضالَةَ بن عبيد الأَنْصارِي ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އެހީމެވެ . އެކަލޭގެ ފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކަށް އުފާވެރިކަން ހުއްޓެވެ. އެއީ އިސްލާމް ދީނަށް ހިދާޔަތް ލިބިގެން އަދި ހަޔާތަށް ފުދޭ ވަރަށް ރިޒުޤު ލިބިގެން އަދި އެ ކަމަށް ހިތްހަމަ ޖެހުން ލިބިގެންވާ މީހާއެވެ .

514 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يبِيتُ اللياِلي المتَتَابِعةَ طَاوِياً ، وأَهلُه لا يجِدون عشاء ، وكَان أَكْثَر خُبزِهم خُبز الشعير. رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަނޑުހައި ހޫނު ކަންމަތީ ގިނަ ރޭގަނޑުތައް ހޭދަ
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާއިލާގެ ބޭފުޅުންނަށް ގިނަ ރޭ ތަކުގައި ފަރީއްކުޅުއްވާނެ
އެއްޗެއް ލިބިފައި ނުވެއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު ފަރީއްކުޅުއްވެވި ގިނަ ރޮށްޓަކީ ގޮދަން
ރޮށްޓެވެ .

515 وعن فضالةَ بنِ عبيدٍ رضي الله عنه ، أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان إِذَا صلى بِالناس يخر رجالٌ من قَامتهم في الصلاة من الخَصاصة وهم أَصحاب الصفة حتى يقُولَ الأعراب : هؤُلاء مجانين ، فَإِذَا صلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم انْصرف إِليْهم ، فقال : « لَو تَعلمون ما لكُم عنْد الله تعالى ، لَأحببتُم أَن تَزدادوا فَاقةً وحاجةً» رواه الترمذي ، وقال حديثٌ صحيحٌ.

« الخَصاصةُ » : الْفَاقَةُ والجوع الشديد .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ فضالةَ بن عبيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ .
[illegible] رسول الله صلى الله عليه وسلم މީހުންނާއިގެން ނަމާދު
ކުރައްވުމުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިޔައެވެ . އަދި އެއީ صفة ގެ أصحاب
ބަދަވީންނެވެ . ([illegible]) [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ތިއީ [illegible] . ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم ނަމާދު ނިންމެވުމުން
އެބޭފުޅުންނާ [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] حديث [illegible] [illegible]
الله ގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

516 وعن أبي كَريمةَ المقْدامِ بن معد يكَرِب رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « ما ملأَ آدمي وعاءً شَرّاً من بطنه ، بِحسبِ ابن آدم أُكُلاتٌ يقمن صلبَه ، فإِن كان لا محالَةَ ، فَثلُثٌ لطَعامه ، وثُلُثٌ لِشرابِه ، وثُلُثٌ لِنَفَسه » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . « أُكُلاتٌ » أَي : لُقمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو كَريمةَ المقْدامِ بن معد يكرِب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަވިއެވެ. އިންސާނުން ތަކެތި އަޅާ ފުޅިތަކުގެ ތެރެއިން ބަނޑަށްވުރެ ނުބައި ތަށިއެއް ނުވެއެވެ . އާދަމުގެ ދަރިއަކަށް ކެއުމަށް އޭނާގެ ކަށިގަނޑު ކޮޅަށް ހުރެވޭ [illegible] (ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ބަނޑުގެ) ތިންބައި [illegible] . [illegible] އެއްބައި ނޭވާ ލުމަށް ބަހައްޓާށެވެ .

517 وعن أبي أُمامةَ إِياس بن ثَعلَبةَ الأنْصاري الحارثي رضي الله عنه قال : ذَكَر أَصحاب رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يوماً عنْده الدنْيا ، فقال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَلا تَسمعون ؟ أَلا تَسمعون ؟ إِن الْبذَاذَةَ من الإِيمان إِن الْبذَاذَةَ من الإِيمان» يعني: التقَحلَ . رواه أبو داود .

« الْبذَاذَةُ » : بِالْباء الموحدة والذالين المعجمتَين ، وهي رثاثَةُ الهيئَة ، وتَرك فَاخرِ اللباسِ وأَما « التقَحل » فَبِالْقَاف والحاء ، قال أَهلُ اللغَة : المتَقَحل : هو الرجلُ الْيابِس الجِلد من خُشُونَةَ الْعيش ، وتَرك الترفه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو أُمامةَ إِياس بن ثَعلَبةَ الأنْصاري الحارثي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. [illegible] رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި أَصحاب [illegible] . [illegible] ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަވިއެވެ. [illegible] ! [illegible] ! [illegible] . [illegible] .

518 وعن أبي عبد الله جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال : بعثَنَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وأَمر علينَا أَبا عبيدةَ رضي الله عنه ، نتَلَقي عيراً لِقُريشٍ ، وزودنَا جِراباً من تَمرٍ لم يجِد لنَا غَيره ، فَكَان أَبو عبيدةَ يعطينَا تَمرةً تَمرةً ، فَقيل : كَيف كُنْتُم تَصنَعون بِها ؟ قال : نَمصها كما يمص الصبِي ، ثُم نَشْرب علَيها من الماء ، فَتَكْفينَا يومنَا إِلى الليل ، وكُنا نَضرب بِعصينا الخَبطَ ، ثُم نَبله بِالماء فَنَأْكُلُه. قال : وانْطَلَقْنَا على ساحل البحر ، فرفع لنَا على ساحل البحرِ كهيئَة الكَثيبِ الضخم ، فَأَتيناه فَإِذا هي دابةٌ تُدعى العنْبر ، فقال أَبو عبيدةَ : ميتَةٌ ، ثُم قال : لا ، بلْ نحن رسلُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، وفي سبيل الله ، وقَد اضطُررتم فكلُوا ، فَأَقَمنَا عليه شَهراً ، ونَحن ثَلاثُمائَة ، حتى سمنا ، ولقَد رأَيتُنَا نَغْتَرفُ من وقْبِ عينه بالْقلال الدهن ونَقْطَع منْه الْفدر كَالثور أَو كقَدرِ الثور .

ولقَد أَخَذَ منا أَبو عبيدةَ ثَلاثَةَ عشَر رجلاً فَأَقْعدهم في وقْبِ عينه وأَخَذَ ضلَعاً من أَضلاعه فَأَقامها ثُم رحلَ أَعظَم بعيرٍ معنَا فمرّ من تَحتها وتَزودنَا من لحمه وشَائِقَ، فَلما قدمنَا المدينَةَ أَتَينَا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَذكَرنَا ذلك له ، فقال : « هو رزقٌ أَخْرجه الله لَكُم ، فَهلْ معكم من لحمه شَيء فَتطْعمونَا ؟ » فَأَرسلنَا إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم منْه فَأَكلَه . رواه مسلم .

« الجِراب » : وعاء من جِلْدٍ معروف ، وهو بكسر الجيم وفتحها ، والكسر أَفْصح . قوله : « نَمصها » بفتح الميم « والخَبطَ » ورقُ شَجرٍ معروف تأْكُلُه الإبِلُ . « والكَثيب » التل من الرمل ، « والوقْب » : بفتح الواوِ وإسكان القاف وبعدها باء موحدةٌ ، وهو نقرة العين « والقلالُ » الجِرار . « والفدر » بكسر الفاء وفتح الدال : القطع . « رحلَ البعير » بتخفيف الحاء أي جعلَ عليه الرحلَ. و « الْوشَائق » بالشين المعجمة والقاف : اللحم الذي اقْتُطع ليقَدد منْه ، والله أعلم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو عبد الله جابر بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم ތިމަންމެން قُريش ގެ ޤާފިލާއާއި ބައްދަލުވުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ . އަދި ތިމަންމެންގެ އަމީރަކަށް ابو عبيدةَ

އިސްކުރެއްވިއެވެ . އަދި ތިމަންމެންގެ ކާއެއްޗަށް ކަދުރު ކޮތަޅެއް ދެއްވިއެވެ . އޭގެފިޔަވައި އެހެން ކާ އެއްޗެއް ތިމަންމެންގެ އަތުގައި ނުވެއެވެ . އެހެން ކަމުން ابو عبيدةَ ތިމަން މެންނަށް ދެއްވަމުން ގެންދެވީ ފަހަރަކު އެންމެ ކަދުރު އޮށެވެ . ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އެންމެ ކަދުރު އޮށަކުން ހަމަޖައްސަމުން ގެންދިޔައީ ކިހިނެއްތޯ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންމެން އެކަދުރު އޮށް ކުޑަކުދިން ޗޫސްކުރާ ފަދައިން ޗޫސްކުރަމުން ގެންދިޔައީމެވެ. ދެން އޭގެ މަތިން ފެން ބޯމުން އެދުވަހަށް ރޭގަނޑާ ހަމައަށް ފުދުނީމެވެ. ދެން އެއީ ތިމަންމެންނަށް ފުދިގެން ދިޔައީއެވެ . އަހަރެން މުޅި ދަނޑިފުޅުތަކުން ގަސްގަހުގެ ފަތްތައް ވައްޓާލާ . އަދި ތިމަންމެން އެ ފަތްތައް ފެނުން ތެމުމަށްފަހު ކައީމެވެ. ދެން އަހަރެން ތިމަންމެން ކަނޑުއައްސޭރިން ދިޔައީމެވެ . ދެން ތިމަންމެންގެ لشكر ކަނޑުގެ އައްސޭރިން ދަތުރުކުރަމުން ދިޔައިރު . އަދި ތިމަންމެންނަށް ދުރުން ބޮޑު ހިލަގަނޑެއް ފަދަ އެއްޗެއް ފެނުނެވެ . ދެން ތިމަންމެން އާއި ކައިރިއަށް ގޮސް ބަލާލިއިރު އެއީ ކަނޑު މަހެކެވެ . އޭގެ ނަމަކީ عنْبر މަހެވެ . ދެން ابو عبيدةَ ވިދާޅުވިއެވެ . މިއީ މަރުވެފައިވާ އެއްޗެކެވެ . (މަރު މަސްފަދަ އެއްޗިހި ހަރާމު ވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ .) ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިމަންމެންނީ رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލުންނީމެވެ . އަދި ތިމަންމެން މިވަނީ الله ގެ މަގުގައި ނިކުމެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަތިބީ މަޖުބޫރު ހާލަތެއްގައެވެ . ފަހެ އެއިން ކާށެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން މައްސަރެއް ވަންދެން އެއިން ކައިން ގެންގުޅުނީމެވެ . އަދި ތިމަންމެންގެ އަދަދަކީ ތިންސަތޭކަ ބަޔަކީމެވެ. އެހެން ފުރިހަމަ ތިމަންމެންގެ ހަށިގަނޑުތައް ފަލަވެގެން ދިޔައީއެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ހަނދާން އެބަ ހުއްޓެވެ . ތިމަންމެން އޭގެ ލޮލުގެ ވަޅުން ކަޅިތަކުން ތެޔޮ ނަގާތަން . އަދި ތިމަންމެން އޭގެން ގޯތެއްގެ ބޮޑުމިނުގައި ފަޅިފަޅި ކަނޑައި ހެދިއެވެ . އަދި ابو عبيدةَ ތިމަންމެންގެ ތޭރަ މީހުން އޭގެ ލޮލުގެ ވަޅުގައި ބޭއިންދެވިއެވެ . އަދި އޭގެ ކަށިތަކުން އެއް ކަށިގަނޑެއް ނަގައި ކޮޅަށް ބަހައްޓަވައި ތިމަންމެންނާއެކު އޮތް އެންމެ ބޮޑު ޖަމަލުގައި ސަވާރުކުރުވައިގެން އޭގެ ދަށުން ފާއިތުކުރުވެއްވިއެވެ . އަދި ތިމަންމެން މަސް އޭގެ ދަތުރަށް ކާން ކަނޑައިގެން ގެންދިޔައީމެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން މަދީނާ އަށް އާދެވުމުން رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެއަރިހަށް ދިޔައީމެވެ . ދެން ކަލޭގެފާނަށް އެ ހަބަރު ދަންނަވާ ދެންނެވީމެވެ . އޭރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله سبحانه

وتعالى ތިޔަބައިމީހުންނަން ބަކައި (ކަސްބުން) ނެރުއްވެވި ދިޔުމެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައި
ތިމަންގެންނަން ކާނުދޭން އެއިން ހަނދުވާއިރު އަހަރެމެން ގޮސްފައިވާތޯ ؟ (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ
ތިމަންގެން رسول الله صلى الله عليه وسلم އަރިހަށް އެއިން މަސް ކޫރުވީއެވެ . ފަހެ އެއިން
އަހަރެމެން މަސް ކެއީމުއެވެ .

519 وعن أَسماء بنْت يزيد رضي الله عنها قالت : كان كُم قميص رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِلى الرصغ رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث حسن .

« الرصغُ » بالصاد والرسغُ بالسينِ أَيضاً : هو المفْصلُ بين الكّف والساعد .

ކާތް الله ރުޟާވެރިވެވޮޑިގެންވި أَسماء بنْت يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول
الله صلى الله عليه وسلم ގެ ޖުއްބާގެ އަތް ހުރީ އަތް ކަނދުރާ ހުގައި ހަމަހަމައެވެ .

520 وعن جابر رضي الله عنه قال : إِنا كُنا يوم الخَنْدق نَحفر ، فَعرضتْ كُدية شَديدةٌ فجاءوا إِلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فقالوا : هذه كُديةٌ عرضتْ في الخَنْدق . فقال: « أَنَا نَازِلٌ » ثُم قَام وبطْنُه معصوبٌ بِحجر ، ولَبِثْنَا ثَلاثَةَ أَيامٍ لا نَذُوقُ ذَواقاً ، فَأَخَذَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم المعول ، فَضرب فعاد كَثيباً أَهيَلَ ، أَو أَهيم .

فقلتَ : يا رسولَ الله ائْذَن لي إِلى البيت ، فقلتُ لامرأَتي : رأَيتُ بِالنبي صلّى اللهُ عليه وسلم شَيَئاً مافي ذلك صبرٌ فعنْدك شَيءٌ ؟ فقالت : عندي شَعيرٌ وعنَاقٌ ، فَذَبَحتُ العنَاقَ ، وطَحنْتُ الشعير حتى جعلْنَا اللحم في البرمة ، ثُم جِئْتُ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم والعجِين قَد انْكسر والبرمةُ بين الأَثَافي قَد كَادتَ تَنْضج .

فقلتُ : طُعيمٌ لي فَقُم أَنْت يا رسولَ الله ورجلٌ أَو رجلان ، قال : « كم هو ؟» فَذَكَرتُ له فقال : « كثير طيب ، قُل لها لا تَنْزع البرمةَ ، ولا الخُبز من التنور حتى آتي » فقال : « قُوموا » فقام المهاجِرون والأَنْصار ، فَدخَلْتُ عليها فقلت : ويحك جاء النبي صلّى اللهُ عليه وسلم والمهاجِرون ، والأَنْصار ومن معهم ، قالت : هل سأَلك ؟ قلتُ : نعم ، قال : « ادخُلوا ولا تَضاغَطُوا » فَجعلَ يكْسر الخُبز ، ويجعلُ عليه اللحم ، ويخَمر البرمةَ والتنور إِذا

أَخَذَ منْه ، ويقْرب إِلى أَصحابِه ثُم ينْزع فَلَم يزلْ يكْسر ويغْرِفُ حتى شَبِعوا ، وبقي منه ، فقال: « كُلي هذَا وأَهدي ، فَإِن الناس أَصابتْهم مجاعةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން خَنْدَق ކޮނުމުގައި ތިބީމެވެ . ފަހެ ބޮޑު ހިލަގަނޑެއް ފާޅުވިއެވެ . ފަހެ އެބޭފުޅުން نبيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ ދެންނެވިއެވެ . خَنْدَق ގެ ތެރޭގައި ބޮޑު ހިލަގަނޑެއް ފާޅުވެއްޖެއެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ފައިބާނަމެވެ . ދެން ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު ބަނޑުފުޅުގައި ހިލަގަނޑެއް ބަނދުވާފައެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ތިން ދުވަސް ވަނީ ކެއުމެއް ނުކައެވެ . ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އުދުއްވައި ހިލަގަނޑަށް ގަހައްޓަވައި ހިލަގަނޑު ވެލިފަދަ ވެއްޖެއެވެ . ފަހެ އަހަރެން (ކުރިކުރި ވެގެން ދިޔައިރު ބައްޕާފުޅު) ފަހަރުއިދާއުމަށް . ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންނަ ގެއަށް ދިއުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ (ގެއަށް ގޮސް) ތިމަންނަގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް ބުނީމެވެ . نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ބަނޑު ހައި ހުސްކަން ދެކިފައިވީ ކަމުގެ ސަބަބުން ބުނީމެވެ . ކެތް ނުކުރެވޭނެ ކަމެއް ދުށީމެވެ . ކަލޭގެ ގާތުގައި އެއްޗެއް ހުރިތޯއެވެ ؟ ފަހެ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ . ތިމަންނަގެ އަތުގައި ފަރުމާ ކޮޅެއް ހުރީއެވެ . އަދި އަންހެން ބަކަރިކުއްޖެއް ހުރީއެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ އެބަކަރި ذبح ކުރީމެވެ . އަދި ގޮދަން ކުދިކުރީމެވެ . އަންހެނުން ގޮދަން އަޅައި ދިޔައީމެވެ . ދެން އެއަށްފަހު ތިމަންނަ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ . އެހިނދު ފުށުގަނޑު ރޫޅިފައި އޮތެވެ . އަދި މަސް ތެލި ހިލަ ތިނެއްގެ މެދުގައި ކައްކަން ކާވަރުވެފައެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . ތިމަންނަގެ އަތުގައި ކުޑަކުޑަ ކާނާ އެބައޮތެވެ . ވީމާ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ކަލޭގެފާނާއި އެކު ފިރިހެނަކު ނުވަތަ ދެ ފިރިހެނުން ގޮވައިގެން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ . ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ ކައިރީ ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ ކިހާވަރެއްގެ އެއްޗެއްތޯ ؟ ފަހެ ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް އެކަން ދެންނެވީމެވެ . އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ގިނަ އަދި ރަނގަޅު އެއްޗެކެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . ކަލޭގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް ބުނާށެވެ . ތިމަންނަ ނުދާހާ ހިނދަކު ތެލި ނުވަތަ ރޮށި ތަންދޫރުން ނުނަގާށެވެ .

އަދި ތަންނޫރުން ރޮށިތައް ނުނެރޭށެވެ . އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން
އެންމެން ތެދުވާށެވެ. އެހިނދު މުހާޖިރުންނާއި أنْصارى ންގެ ބޭކަލުން ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.
ފަހެ ތިމަންނަ އަންހެނުންގެ ގާތަށް ގޮސް ބުނީމެވެ . ކަމަނާއަށް ހަލާކު ގޮތް
މެދުވެރި ކުރައްވާފައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلى الله عليه وسلم މުހާޖިރުންނާއި أنْصارى
ންނާއި އަދިވެސް އަރިހުގައި ތިއްބެވި ބޭކަލުން ގޮވައިގެން ވަޑައިގެންނެވީއެވެ . އަނބިމީހާ
އެއްސެވިއެވެ. ތިބާ ކުރެން رسول الله صلى الله عليه وسلم އާ އެއްޗެހި ހުރި މިންވަރު
އެއްސެވި ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންނަ ބުނީމެވެ . އާނއެކެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم
އެބޭބޭކަލުންނަށް އެންގެވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ގެއަށް ވަދެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި ހަލަބޮލި
ނުކުރާށެވެ . އެއަށްފަހު ކަލޭގެފާނު ރޮށި ބުރިބުރިކުރައްވައި މަސް އަޅުއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ . އަދި ބަރުމާ
މަސް އަޅުއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ . އަދި ތެއްޔާއި ތަންނޫރު ނިވާކުރައްވަމުން ދޮށުގައި ތަންނޫރު
ގައި މަތި އަޅާ ވައި ބެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި أصحاب ބޭކަލުންނަށް ކައިރިކުރައްވައި ދެއްވުން
ފެއްޓެވިއެވެ. ދެން އަނބުރާ ފޮނުއްވައި ބާކީ އާދި ބަނޑުފުރެންދެން ގެނައުން ބަ ގެ
ދެއްވިއެވެ. އެމީހުން އެންމެން ބަނޑުފުރިއްޖެއެވެ . އަދި އޭގެ ތެރެއިން ބާކީވެސް ހުރިއެވެ
ގެއްލުނު އެވެ . އެހެނީ ފުރަތަމަ ބޭކަލުން ބާކީވީ ހުރިހާ އެއްޗެއް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި
އަނބިމީހާ ގާތު ވިދާޅުވީ މިކާށާއި ހަދިޔާ ކުރާށެވެ . އެހެނީ މީސްތަކުންނަށް ބަނޑުހައިހޫނުކަން
حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ . ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ .
އަދި ހަމަ ބައެއް ރިވާޔަތެއްގައި ޖާބިރު ވިދާޅުވި ވާހަކަ .

وفي روايةٍ : قال جابرٌ : لما حفر الخَنْدَقُ رَأَيتُ بِالنبي صلّى اللهُ عليه وسلم خَمصاً ، فَانْكَفَأْتُ إِلى امرأَتي فقلت : هل عنْدك شَيء ، فَإِني رأَيتُ بِرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم خَمصاً شَديداً.

فَأَخْرجتْ إِلي جِراباً فيه صاعٌ من شَعيرٍ ، ولنَا بهيمةٌ ، داجِنٌ فَذَبَحتُها ، وطَحنت الشعير فَفَرغَتْ إلى فَراغي ، وقَطعتُها في برمتها ، ثُم وليتُ إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَقَالَتْ : لا تفضحني برسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ومن معه ، فجئْتُه فَساررتُه فقلتُ يا رسول الله ، ذَبحنا بهيمةً لنَا، وطَحنْتُ صاعاً من شَعيرٍ ، فَتَعالَ أَنْتَ ونَفَرٌ معك ، فَصاح

رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : « يا أَهلَ الخَنْدق : إِن جابراً قد صنَعَ سؤْراً فَحيهلاّ بكُم » فقال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم: « لا تُنْزِلُن برمتَكُم ولا تَخْبِزن عجِينَكُم حتى أَجيء » . فَجِئْتُ ، وجاء النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم يقْدم الناس ، حتى جِئْتُ امرأَتي فقالتْ : بِك وبِك ، فقلتُ : قَد فَعلْتُ الذي قُلْت . فَأَخْرجتْ عجيناً فَبسقَ فيه وبارك ، ثُم عمد إِلى برمتنا فَبصقَ وبارك، ثُم قال : « ادع خَابزةً فلْتَخْبز معك ، واقْدحي من برمتكُم ولا تَنْزلُوها » وهم أَلْفٌ، فَأُقْسم بِالله لأَكلُوا حتى تَركُوه وانحَرفُوا ، وإِن برمتَنَا لتَغط كما هي ، وأَن عجِينَنَا ليخْبز كما هو .

قَولُه : « عرضت كُديةٌ » : بضم الكاف وإِسكان الدال وبالياء المثناة تحت ، وهي قطْعةٌ غَليظَةٌ صلبةٌ من الأَرض لا يعملُ فيها الْفَأس . « والْكَثيب » أَصلُه تَلَ الرمل ، والمراد هنَا: صارتْ تُراباً ناعماً ، وهو معنَى « أَهيلَ » . و «الأَثَافي » : الأَحجار التي يكُون عليها القدر. و « تَضاغَطُوا » : تَزاحموا . و « المجاعةُ » : الجوع ، وهو بفتح الميم . و«الخَمص » بفتح الخاء المعجمة والميم : الجوع . و « انْكَفَأْتُ » : انْقَلَبتُ ورجعتُ . و«الْبهيمةُ » بضم الباء: تَصغير بهمة ، وهي الْعنَاقُ بفتح العين و «الداجِن » : هي التي أَلِفَت الْبيتَ . و«السؤْر » : الطعام الذي يدعى الناس إِليه وهو بالْفارسية ، و«حيهلا» أي:تعالوا . وقَولها « بك وبك » أَي : خَاصمتْه وسبتْه ، لأَنها اعتَقَدت أَن الذي عندها لا يكفيهم ، فَاستَحيتْ وخفي عليها ما أَكْرم اللهُ سبحانَه وتعالى به نَبِيه صلّى اللهُ عليه وسلم من هذه المعجِزة الظاهرة والآية الْباهرة . « بسقَ » أَي : بصقَ، ويقَالُ أَيضاً : بزقَ ثَلاثُ لُغَاتٍ . و « عمد » بفتح الميم : قصد. و « اقْدحي » أَي : اغرفي ، والمقْدحةُ : المغْرفَةُ . و «تَغط » أَي لِغَلَيانها صوتٌ . والله أعلم .

އަދި އެހެން ދިމާ ހަޅޭއްލަވައި ވެއެވެ . جابر ގެ ފާނު ވިރުގާވިއެވެ . خَنْدَقُ ކޮޅުނު ހިނގާށު
رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم ބަސްޖަހައި ދުރުން ގައި ދިރިގެން އުޅުއްވިނަކަށް
ތިމަންނަ ދުރާސިލުވެ . އަރަނާކުރުން ތިމަންނަގެ އަންނަންދެން ގާތަށް
ދިޔަލިލުވެ . އަދި ތިމަންނަ ބުނިލުވެ . ކަމަށްގެ އަޅުގަދި ކާއްރަތްގެ އަބަ ހުރި ހައްތަވެ؟
ދެއްކީ رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم ވަނީ ވަރަށް ބާރުގައި ބަސްޖަހައި ހުރި ކަމުގައެވެ.

އެހިނދު އެކަމަނާ ތިމަންނަގެ އަތަށް ކޮތަޅެއް ނަގާފައި ދެއްވިއެވެ. އޭގައި ސާޢިއެއްގެ މިންވަރު ގޮދަން ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ އަތުގައި ގެވެހި ބަކަރްޗެއް އޮތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަން އެބަކަރި ކަތިލީމެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ އަންހެނުން އެ ގޮދަން ކޮޅު މުގުރިއެވެ. އަދި ތިމަންނަން (އެސޮޅާ ސާފުކޮށް ނިމުނު އިރު ތިމަންނަގެ އަންހެނުންވެސް (ގޮދަން މުގުރާ) ނިމުނެވެ. އަދި ތިމަންނަން މަސްތައް ކޮށާ ތެއްޔަށް އެޅީމެވެ. އެއަށްފަހު ތިމަންނަން رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ . ތިމަންނަން ދާން ފެށުމުން ތިމަންނަގެ އަންބިމީހާ ތިމަންނަ އަށް ބުންޏެވެ . رسول الله صلّى الله عليه وسلم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أصحاب ން ކުރިމަތިފުޅު ގައި ތިމަންނަ ލަދުގަންނަން ޖެހޭފަދަ ގޮތަކަށް ކަންތައް ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ސިއްރު ސިއްރުން ދަންނަވައިލީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން މައީހު ކުޑަ ކުޑަ ބަކަރްޗެއް ކަތިލައިފީމެވެ. އަދި ސާޢެއްގެ ވަރުގެ ގޮދަން ވެސް މުގުރާފައެވެ. ވީމާ ކަލޭގެފާނު މަދު ބަޔަކު ކޮޅެއް ގޮވާގެން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެހިނދު نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ހަރު އަޑުވެރިން ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ خَنْدَقُ ގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން جابر (ގެފާނު) ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ކާބޯތަކެއް އިންތިޒާމު ކުރައްވައިފިއެވެ. ވީމާ އެގައުމު ދާން ހިނގަވާށެވެ. އެއަށްފަހު نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަން އަންނަންދެން މަސްތެޔޮ އުދުނުން ނުބާލާށެވެ. އަދި ރޮށި ފުށް ނުފިހާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަން ގެއަށް އައީމެވެ. އަދި نبي އާ صلّى الله عليه وسلم މީސްތަކުންގެ ކުރީގައި ހިނގަވާގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަގެ އަންބިމީހާ އަހަށް ތިމަންނާއި ތުހުމަތުން ބުނެ [illegible]. ފަހެ ތިމަންނަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނަން ކަންތައް ކުރީ ކަލޭ ބުނި ގޮތަށެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ އަންހެނުން ގޮދަން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ގެންދިޔައެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެއަށް ބަރަކާތް ލެއްވުން އަދި ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ . ދެން އެއަށްފަހު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންނާއި ރޮށި ފިހާނެ [illegible] އަންހެނަކާ ގެންނަވާށެވެ. އަދި ތެލިން [illegible] [illegible] ނަގަމުން ގެންދާށެވެ. އަދި ތެލި އުދުނުން ނުބާލާށެވެ. [illegible] [illegible] صحابى ންގެ އަދަދަކީ އެއްހާހެވެ. [illegible] الله [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

ބަނޑުފުރިގެން ގޮސް ނުކެވިގެން ފަހަތަށް ޖެހިވަޑައިގަތެވެ . އެހިނދުވެސް ތެރި ހުރީ
އުދުންމަތީ މަސްތައް ކެކޭއަޑު އިވިއިވިއެވެ . އަދި ހޮރި ފިރާ މީހުން ގެންދިޔައީ ހޮރި
ފަހުމުންނެވެ .

521 وعن أَنس رضي الله عنه قال : قال أَبو طَلْحةَ لأُم سلَيم : قَد سمعتُ صوتَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ضعيفاً أَعرفُ فيه الجوع ، فَهل عندك من شيءٍ ؟ فقالت : نَعم ، فَأَخْرجتْ أَقْراصاً من شعير ، ثُم أَخَذَت خماراً لها فَلفت الخبز ببعضه ، ثُم دسْته تَحتَ ثَوبي وردتْني ببعضه ، ثُم أَرسلَتْني إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَذَهبتُ به ، فَوجدتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم جالِساً في المسجِد ، ومعه الناس ، فَقُمتُ عليهم ، فقالَ لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَرسلَك أَبو طَلْحةَ ؟ » فقلت : نَعم ، فقال: « أَلِطَعام » فقلت : نَعم ، فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «قُوموا » فَانْطَلَقُوا وانْطَلَقْتُ بين أَيديهم حتى جِئتُ أَبا طَلْحةَ فَأَخبرتُه ، فقال أَبو طَلْحةَ : يا أُم سليمٍ : قَد جاء رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بالناس وليس عنْدنَا ما نُطْعمهم ؟ فقالَتْ : الله ورسولُه أَعلَم .

فَانطَلَقَ أَبو طَلْحةَ حتى لقي رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأَقبلَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم معه حتى دخلَا ، فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « هلُمي ما عندك يا أُم سليمٍ » فَأَتَتْ بِذلك الخُبز ، فَأَمر به رسولُ الله ففُت ، وعصرت عليه أُم سليمٍ عكةً فَآدمتْه ، ثُم قال فيه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ما شَاء الله أَن يقُولَ ، ثُم قَالَ : « ائذَن لِعشَرةٍ » فَأَذن لهم ، فَأَكَلُوا حتى شَبِعوا ثُم خَرجوا ، ثم قال : « ائذَن لِعشَرةٍ » فَأَذن لهم ، فَأَكَلُوا حتى شَبِعوا ، ثم خَرجوا ، ثُم قال : « ائذَن لِعشَرةٍ» فَأَذن لهم حتى أَكل القَوم كُلهم وشَبِعوا ، والْقَوم سبعون رجلاً أَو ثَمانُون . متفق عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.أبو طلحةَ
(އާނގެ އަންހެނާ ކަނބަލުން) أُم سليمٍ ގެ ގާތުގައި ބުނެދެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަންނަމަން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަޑުފުޅު އިވުން ހިނދު ބަލިކަށިކަން
ފާހަގަވެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ބަނޑުހައިހޫނުކަން އަންގަނއެވެ. ފިލާ ކަމުނާގެ
އަތްގައި ކާއެއްޗެއް ވޭ ހެއްޔެވެ ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ދެން އެއަންހެނާ

[illegible]

[illegible]

[illegible] رسول الله صلّى الله عليه

وسلم ގެ [illegible] رسول

الله صلّى الله عليه وسلم ގެ [illegible]

[illegible]

[illegible] رسول الله

صلّى الله عليه وسلم [illegible] أبو طلحة [illegible]

[illegible] ؟ [illegible]

[illegible] ؟ [illegible] رسول الله صلّى الله عليه

وسلم أصحاب [illegible]

[illegible]

[illegible] أبو طلحة ގެ [illegible]

[illegible] أبو طلحة [illegible] أم سليم [illegible]

[illegible] رسول الله صلّى الله عليه وسلم [illegible]

[illegible]

[illegible] حقيقة [illegible]

[illegible] الله [illegible]

[illegible] أبو طلحة [illegible] رسول

الله صلّى الله عليه وسلم [illegible] رسول الله

صلّى الله عليه وسلم [illegible] صحابى [illegible]

[illegible] رسول الله صلّى الله عليه وسلم [illegible] أم سليم [illegible]

[illegible]

[illegible] رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ [illegible]

[illegible] أم سليم [illegible]

ހުރި ފުޅީގައި ބާލީ ހުރި އެތިކޮޅު އޮއްސެވިއެވެ . ފަހެ އެއީ ރިހަ ކަމުގައި ހެއްދެވިއެވެ .
ދެން رسول الله صلّى الله عليه وسلم އޭގެ މައްޗަށް الله އިރާދަކުރައްވާފައިވާ
މިންވަރަށް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދިހަ ބޭކަލުން ވަންނަން އަންގަވާށެވެ.
ފަހެ ދިހަ ބޭކަލުންނަށް ވަދުވަން ހުއްދަދެއްވުނެވެ . ދެން އެ ދިހަ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ
ތަނާވުލްކުރެއްވިއެވެ . ދެން އެބޭކަލުން ނުކުމެ ވަޑައިގެންނެވުމުން ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަނެއް ދިހަ
ބޭކަލުން ވަދުވަން ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ އެ ދިހަ ބޭކަލުންނަށް ހުއްދަދެއްވުނެވެ . ދެން
ދިހަ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ ތަނާވުލްކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ނުކުމެ ވަޑައިގަތެވެ . ދެން
ވިދާޅުވިއެވެ. (އަނެއް) ދިހަ ބޭކަލުން ވަދުވަން ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. އެގޮތަށް
އެތާ ތިއްބެވި ހުރިހާ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ ތަނާވުލްކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެތާ ތިއްބެވި ބޭކަލުންގެ
އަދަދަކީ 70 ނުވަތަ 80 އެވެ .

وفي روايةٍ : فما زال يدخُلُ عشَرةٌ ويخْرج عشَرةٌ ، حتى لم يبقَ منهم أَحدٌ إلا دخَلَ ، فَأَكَلَ حتى شبِع ، ثم هيأَها فإِذَا هي مثلُها حين أَكَلُوا منها .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ފަހެ ދިހަ ބޭކަލުން ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ނުކުމެ
އަނެއް ދިހަ ބޭކަލުން ނުކުމެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. މިގޮތަށް ހަމަ އެކަކުވެސް
ބަނޑުފުރެންދެން ތަނާވުލްނުކުރައްވާ އެއްވެސް ބޭކަލަކު ނުތިއްބެވެ. ދެން (އަބޫޠަލްޙާ)
އޭގެ ބާކީ ތަކެތި ހަމަޖައްސަވާ ބެލެއްވުމުން ކެއުމުގެ ކުރިން ހުރި މިންވަރަށް އޮތީއެވެ
ފެނިވަޑައި ގަތެވެ .

وفي روايةٍ : فَأَكَلُوا عشَرةً عشَرةً ، حتى فَعلَ ذلك بثَمانين رجلاً ثم أَكَلَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم بعد ذلك وَأَهلُ البيت ، وتَرَكُوا سؤراً .

އަދި (މުސްލިމުގެ) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ފަހެ ދިހައަކުން ދިހައަކުން ގޮސް
އަށްޑިހަ ބޭކަލުން ތަނާވުލްކޮށް ނިންމެވިއެވެ . ދެން އަޅުގަނޑުމެންގެ نَبي އާ صلّى اللهُ عليه
وسلم ތަނާވުލްކުރެއްވިއެވެ . އަދި ގޭގެ މީހުން ތަނާވުލްކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި ނުކެވިވާ ކާ
އެއްޗެހި ބާކީވެފައި ހުއްޓެވެ .

وفي روايةٍ : ثم أفضلُوا ما بلغُوا جيرانَهم .

އަދި (މުސްލިމުގެ) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއަށްފަހު ބާކީވީ ކާ އެއްޗެހި އަވަށްޓެރިންނަށް ދެއްވިއެވެ .

وفي روايةٍ عن أَنسٍ قال : جئتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يوماً فَوجدتُه جالِساً مع أَصحابِه ، وقد عصب بطْنَه بِعصابةٍ ، فقلتُ لِبعض أَصحابِه : لِم عصب رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بطْنَه ؟ فقالوا : من الجوعِ .

فَذَهبتُ إِلى أبي طَلحةَ ، وهو زوج أُم سليمٍ بنت ملحان ، فقلتُ : يا أَبتَاه ، قد رأَيت رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عصب بطنَه بِعصابةٍ ، فَسأَلتُ بعض أَصحابِه ، فقالوا : من الجوع . فَدخل أَبو طَلحةَ على أُمي فقال : هل من شَيءٍ ؟ قالت : نعم عندي كسرٌ من خُبزٍ وتمراتٌ، فإن جاءنَا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وحده أَشبعنَاه ، وإن جاء آخَر معه قَل عنْهم ، وذَكَر تَمام الحدي

އަދި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްދުވަހަކު) رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ދިޔަ ހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ أصحاب ބޭކަލުންނާއި އެކު އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ގެ ބަނޑުފުޅުގައި ހުރީ ފޮތިގަނޑެއް ބަނދުވެފައެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަ ބައެއް أصحاب ބޭކަލުން ކުރެން ސުވާލުކުރީމެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ބަނޑުފުޅުގައި ފޮތިގަނޑެއް ބަނދުވެފައި ހުރީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ އޭބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނޑުހައި ހުނުކަމުންނެވެ . ދެން ތިމަންނަ أبو طلحةَ ގެ ގާތަށް އައީމެވެ . އަދި އޭނާ أُم سليمٍ(بنت ملحان) ގެ ފިރިމީހާއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ ބައްޕާ ފުޅާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ބަނޑުފުޅުގައި ފޮތިގަނޑެއް އަޅާފައި ވަނިކޮށް ދެކުނީމެވެ . އެހެންކަމުން އެކަމާހި މުށެ ބައެއް أصحاب ބޭކަލުން ކުރެން ސުވާލު ކުރުމުން ހަމަ އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ބަނޑުހައި ހުނު ކަމުންނެވެ . އެހިނދު أبو طلْحةَ ތިމަންނަގެ މަންމަ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ . އެއަށްފަހު އެއްސެވިއެވެ . އެއްވެސް

އެއްޗެއް އެބަހުރި ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ [illegible] ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . އާނއެކެވެ . ބިމަށްނަގަ
އަތުގައި [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] އެބަ ހުއްޓެވެ . ދެން رسول الله صلّى
الله عليه وسلم [illegible] [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނު
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] .

باب القناعة والعفاف والاقتصاد في المعيشة

ލިބޭ މިންވަރަށް ރުހުމާއި ފުދިގެން ހުރުމާއި ހޭދަކުރުމުގައި މެދުމިން އިޤްތިޞާދުކުރުމުގައި
މުދަލުން [illegible] [illegible] ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] باب

قال الله تعالى (هود 6): {وما من دابة في الأرض إلا على الله رزقها}.

ބިމުގައި އުޅޭ ދިރޭ އެއްޗެހީގެ ތެރެއިން ، އެއްޗަކަށް ، رزق ނުދެއްވާ އެއްވެސް
އެއްޗެއް ނުވެއެވެ .

وقال تعالى (البقرة 273): {للفقراء الذين أحصروا في سبيل الله لا يستطيعون ضرباً في الأرض يحسبهم الجاهل أغنياء من التعفف تعرفهم بسيماهم لا يسألون الناس إلحافاً}.

الله ގެ މަގުގައި(جهاد ކުރުމުގައި) ބަންދުވެފައި ތިބި فقير ންނަށް (صدقات
ދިނުން) ހުއްޓެވެ . އެއުރެންނަކީ (ދިރިއުޅުމުގެ މަސައްކަތެއް ކުރުމަށް) ބިމުގައި
ދަތުރު ފަތުރު ކުރެވެން ނުކުޅެދެއެވެ. އެއުރެންގެ خبر ނުދަންނަ މީހާ [illegible] ،
އެއްޗެއްސަށް ނޭދުމުގެ ސަބަބުން ، އެދީ ، މުއްސަނދިން ކަމަށެވެ . އެއުރެންގެ
علامة ތަކުން އެއުރެން އެނގޭނެއެވެ . އެއުރެން އަދި ، މީހުންނަށް
އާދޭސް ކޮށެއް ނުކުރެއެވެ .

وقال تعالى (الفرقان 67): {والذين إذا أنفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا، وكان بين ذلك قواماً}.

އަދި އެއުރެންނީ ، އެއުރެން ހޭދައެއް ކޮށްފިނަމަ إسراف ނުކުރާ ، **އަދި މުންބާރުވެސް ނުކުރާ** ، **އަދި އެދެމެދުގައި މެދުމިންވެ ތިބޭމީހުންނެވެ** .

وقال تعالى (الذاريات 56، 57): {وما خلقت الإنس والجن إلا ليعبدون، ما أريد منهم من رزق وما أريد أن يطعمون}.

وأما الأحاديث فتقدم معظمها في البابين السابقين. ومما لم يتقدم:

ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖިންނީންނާއި ، އިންސީން ނަހައްދަވަމެވެ. އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رزق އަކަށް އެދިވޮޑިއެއް ނުގަންނަވަމެވެ. އަދި ކާންދިނުމަކަށްވެސް އެދިވޮޑިއެއް ނުގަންނަވަމެވެ .

522 عن أبي هريرةَ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ليس الغنَى عن كثْرة العرض ، ولكن الغنى غنَى النفس » متفقٌ عليه .

« العرض » بفتح العين والراء : هو المالُ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرةَ نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއްސަނދިކަމަކީ މުދާ ގިނަވުމެއް ނޫނެވެ . ނަމަވެސް (حقيقي) މުއްސަނދިކަމަކީ ނަފްސުގެ މުއްސަނދިކަމެވެ .

523 وعن عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « قَدْ أَفلح من أَسلم ، ورزقَ كَفَافاً ، وقنعه الله بما آتَاه » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން [illegible] . އަދި [illegible] . [illegible] މާތް الله [illegible] .

524 وعن حكيم بن حزام رضي الله عنه قال : سأَلْتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فأعطاني ، ثم سألته فأعطاني ، ثم سألته فأعطاني ، ثم قال : « يا حكيم ، إن هذا المال خَضِرٌ حلْوٌ، فمن أَخَذَه بِسخَاوة نَفس بورك له فيه ، ومن أَخَذَه بِإشراف نَفْسٍ لم يبارك له فيه ، وكان كالذي يأْكُلُ ولا يشْبع ، واليد العليا خَيرٌ من اليد السفلى » قال حكيمٌ فقلتُ : يا رسول الله والذي بعثَك بالحق لا أَرزأُ أَحداً بعدك شَيئاً حتى أُفَارِقَ الدنيا ، فكان أَبو بكر رضي الله عنه يدعو حكيماً لِيعطيه العطَاء ، فيأْبى أن يقْبلَ منْه شيئاً . ثُم إن عمر رضي الله عنه دعاه لِيعطيه ، فأبى أَن يقْبلَه . فقال : يا معشَر المسلمين ، أُشْهدكُم على حكيمٍ أَني أَعرض عليه حقه الذي قَسمه الله له في هذا الْفيء ، فيأْبى أن يأْخُذَه . فلَم يرزأْ حكيم أَحداً من الناس بعد النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم حتى تُوفي . متفقٌ عليه .

« يرزأُ » براءٍ ثم زاي ثم همزةٍ ، أي لم يأْخُذْ من أَحدٍ شَيئاً ، وأَصلُ الرزء : النقصان ، أَي لم ينْقُص أَحداً شَيئاً بالأَخذ منْه . و « إِشْرافُ النفس » : تَطَلّعها وطَمعها بالشيء . و « سخَاوةُ النفْس » : هي عدم الإِشَراف إِلى الشيء ، والطمع فيه ، والمبالاة بِه والشره .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބުނު حكيم بن حزام ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަޅުގަނޑު) رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތުން އެއްޗެއް އެދުނީމެވެ . އަރިހުގާ އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަމެންނަށް އެއްޗެއް ދެއްވިއެވެ. ދެން އަނެއްކާ ތިމަންނަ ދެވަނަ ފަހަރަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އެދުނީމެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަމެންނަށް ދެވަނަ ފަހަރަށް ދެއްވިއެވެ . ދެން އަލުން حديث ގައިވާ ... . އޭ حكيم އެވެ .

[illegible] މި ހޯދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއްވެސް

މީހެއްގެ އަތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހޯދާނަމެވެ . (އެގޮތުގެ މަތީގައި އެ صحابى [illegible])

ފަހެ أبو بكرِ ގެ ޚިލާފަތުގެ ދުވަސްވަރު حكيم އަށް ([illegible] އެ صحابى އަށް) އެތިކޮޅު

ދެއްވުމަށްޓަކައި ގޮވުމުން [illegible] އިންކާރު ކުރެއްވިއެވެ . ދެން (އެއަށްފަހު)

[illegible] عمر ގެފާނުގެ ދުވަސްވަރު އެ صحابى އަށް އެތިކޮޅު ދެއްވުމަށް

ގޮވުމުންވެސް [illegible] އިންކާރު ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ عمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ

މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތުގެ ބަޔަކުމެންނޭ ! ތިޔަ ބަޔަކުމެން މި حكيم މައްޗަށް ހެކިވެ ދެއްވާށެވެ .

[illegible] [illegible] މި މުދަލުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް މިންވަރު ކުރެއްވި އޭނާގެ

ޙައްޤު ހަވާލުކުރުމުން އޭނާ [illegible] [illegible] . [illegible] . މި حكيم ، نبيّ

صلّى اللهُ عليه وسلم އަށްފަހު އެއްވެސް މީހެއްގެ އަތުން އެއްޗެއް ބޭނުން [illegible] .

[illegible] ފަހުން އަވަހާރަވެގެން [illegible] [illegible] .

525 وعن أبي بردةَ عن أبي موسى الأشعري رضي اللّه عنه قال : خَرجنَا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في غَزوةٍ ، ونحن ستةُ نَفَرٍ بينَنَا بعير نَعتقبه ، فَنَقِبتْ أَقدامنا ، ونَقبتْ قَدمي ، وسقَطَتْ أَظْفاري ، فَكُنا نَلُف على أَرجلنا الخرقَ ، فَسميت غَزوةَ ذَاتِ الرقاعِ لِما كُنا نَعصب على أَرجلنَا الخرقَ ، قالَ أَبو بردةَ : فَحدثَ أَبو موسى بِهذا الحديث ، ثُم كَرِه ذلك، وقالَ : ما كنْتُ أَصنَع بِأَن أَذكُره ، قالَ : كَأَنه كَرِه أَن يكُون شَيئاً من عمله أَفْشاه . متفقٌ عليه .

[illegible] الله [illegible] [illegible] ابو بردةَ [illegible] الله [illegible] ابو موسى الأشعري ގެ

[illegible] ރިވާކުރެއްވިއެވެ · (ابو موسى الأشعري) ވިދާޅުވިއެވެ· (އެއްފަހަރަކު)

ތިމަންމެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައަކަށް ނިކުމެވީމެވެ·

އަދި (އެ ޣަޒްވާތުގައި) ތިބީ ތިމަންމެންގެ ހަ މީހުންނެވެ · ސަވާރީއަކަށް އޮތީ އެންމެ

ޖަމަލެކެވެ· އޭގެ މައްޗަށް ތިމަންމެން ސަވާރުވަމުން ގެންދިޔައީ ނަންބަރުން މަތީންނެވެ·

ފަހެ (ގިނައިން ހިނގަން ޖެހުމުގެ ސަބަބުން) ތިމަންމެންގެ ފައިތިލަ ފާރުވެގެން

ދިޔައެވެ · އަދި ތިމަންނަގެ ފައިތިލަ ވެސް ފާރުވިއެވެ· އަދި ތިމަންނަގެ ފައިގެ ނިޔަފަތި

ވެސް ވެއްޖެނަމަވެސް . މިކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަށް ފުރިހަމަ ޤުދުރަތާއި ބާރުގެ ގޮތުން ގޮތްތައް ދެއްވާށެވެ.

ابو بردة ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى މިވަރަކާ ޔާރާތުއްވެމުންދާނީ މި ވަރަކާ ބޮލުވަތިކުރީ އެކަމުގެ ޢަހުދާ ހިތާމަވާން ނުކުރެވިގެން އުޅުއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ދިމަންނަ އަ އަދުރުގައި އެވަރަކާ ޔާރާ ދުރާތް ނުކުރެވޭ . ابو بردة ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى އެމީހާ ނުރުހުން ފުރާނައިވާ ހިތްހަމަނުޖެހި ރޮއްވާ ޖެހޭ ކަމަށް ކުރަނީ އަދި ރުހުން ކުރެއްވިއެވެ . ގައިގައި ޖެހިޔާ ރާނިޔާތަކުން ބައެއް ހިތާމައިގެ . ކެލާ

526 وعن عمرو بن تَغْلب بفتح التاء المثناة فوقَ وإسكان الغين المعجمة وكسر اللام رضي اللّه عنه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أُتي بمالٍ أو سبي فقسمه ، فأعطى رجالاً ، وترك رجالاً ، فبلغَه أن الذين ترك عتبوا ، فحمد الله ، ثم أثْنَى عليه ، ثم قال : « أما بعد ، فوالله إني لأعطي الرجلَ وأدع الرجلَ ، والذي أدع أحب إلي من الذي أُعطي ، ولكني إنما أُعطي أقواماً لِما أرى في قُلوبِهم من الجزعِ والهلَع ، وأكلُ أقْواماً إلى ما جعلَ الله في قُلُوبِهم من الغني والخَيرِ ، منْهم عمرو بن تَغلب » قال عمرو بن تَغْلب : فوالله ما أُحب أن لي بِكلمة رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حمر النعم . رواه البخاري .

« الهلَع » : هو أشَدّ الجزعِ ، وقيل : الضجر .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ވެގެން عمرو بن تَغْلب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ

رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ޙަޟްރަތަށް ބައެއް މުދާ ނުވަތަ ބައެއް އަޅުން ގެނެވުނެވެ . ދެން އެ ބައްސަވާލެއްވިއެވެ ހިއްސާ އެއިން ބައެއް މީހުން ނަގާ ދެއްވިއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންނަށް ނުދެއްވާ ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ . ދެން އެއިން ނުދެއްވި މީހުން ހިތްހަމަނުޖެހިގެން އުޅުއްވި ޚަބަރު އެކަލޭގެފާނަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ . އެހިނދު (މިސްކީނުންނާއި ބައްދަލުކުރެއްވިއެވެ .) ދެން الله سبحانه وتعالى އަށް حمد ކުރައްވާ ދެން އަނެއްކާ ޘަނާ ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ . ދެން ވާހަކަ الله ގަސަމެވެ ހާދަހާ ބޮޑުވެއެވެ . ބައެއް ފިރިހެނުންނަށް ދެއްވައި (އަނެއްބައި ދޫކޮށްލަމެވެ) ބައެއް މީހުންނަށް ދެއްވަނީ އަދި އަނެއްބައި މީހުންނަށް ނުދެއްވާ ދޫކޮށްލައްވަނީ . އަދި

ތިމަންކަލޭގެފާނު އެއްޗެހި ދިން މީހުންނަށް ވުރެ ނުދީ ދޫކޮށްލި މީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި ލޯބިވެތިކަން މާ ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ . ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ނުދީ ދޫކޮށްލާފައި އެހެން މީހުންނަށް ދޭނީ އެމީހުންނަށް ދިމާވެފައިވާ ހިތާމަކަމާއި ދަތިކަމުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތް ކޮށްފައެވެ . އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ބައެއް މީހުންނަށް ނުދީ ދޫކޮށްލަނީ އެމީހުންގެ ހަށިގަނޑުގައި މާތް ﷲ ލައްވަވާފައިވާ ފުދުންތެރިކަމާއި ހެޔޮކަމުގެ މައްޗަށް ބުރަވެއެވެ . عمرو بن تَغْلب އަދި ވެސް މިފަދަ މީހެކެވެ . عمرو بن تَغْلب ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ މާތް ﷲ ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް އެވިދާޅުވި ބަސްފުޅު ތިމަންނަގެ ގާތުގައި ރަތްޖަމަލު ތަކެއް ލިބުމަށް ވުރެން މާ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ .

527 وعن حكيمِ بن حزامٍ رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « اليد العليا خَير من اليد السفْلى ، وابدأ بمن تَعولُ ، وخَير الصدقَة ما كان عن ظَهرِ غني ، ومن يستعففْ يعفه الله ، ومن يستغْن يغْنه الله » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري ، ولفظ مسلم أَخصر.

މާތް ﷲ ރުއްސެވުން ލައްވާށި حكيمِ بن حزامٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މަތީގައިވާ އަތް (އެބަހީ ދޭމީހާގެ އަތް) ދަށުގައިވާ އަތަށްވުރެ (އެބަހީ ނަގާމީހާގެ އަތަށްވުރެން) ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ . އަދި ([illegible]) [illegible] . އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ޞަދަޤާތަކީ [illegible] ވެގެން ހުރެ ދޭ ޞަދަޤާތެވެ . އަދި [illegible] މާތް ﷲ [illegible] . އަދި [illegible] މާތް ﷲ [illegible] .

528 وعن سفيان صخْرِ بن حربٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تُلْحفُوا في المسأَلة ، فوالله لا يسأَلني أَحدٌ منْكُم شَيئاً، فَتُخرِج له مسأَلتُه مني شَيئاً وأَنا له كارِهٌ ، فَيبارك له فيما أَعطَيتُه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو عبد الرحمن معاوية بن ابو سفيان صخْرِ بنِ حربٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަވާލް ޖެހުން އާދަ ނުކުރާށެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ކައިރީގައި ސަވާލްޖެހުމުން ކޮންމެވެސް އެއްޗެއް ދިންކަމުގައި ވިޔަސް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ހުންނަނީ އެކަމަށް ނުރުހިގެންނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭނާ އަށް ދިން އެއްޗެއްގައި އެއްވެސް ކަހަލަ ބަރަކާތެއް ނުވެއެވެ .

529 وعن أبي عبد الرحمن عوف بن مالك الأشْجعي رضي الله عنه قالَ : كُنا عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم تسعةً أَو ثمانيةً أَو سبعةً ، فَقَال : أَلاَ تُبايعون رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وكُنا حديثي عهدٍ بِبيعةٍ ، فَقُلْنا : قَدْ بايعناك يا رسولَ الله ، ثم قال : « ألا تبايعون رسول الله ؟ » فبسطنا أيدينا وقلنا قد بايعناك يا رسول الله فَعلامَ نَبايعك ؟ قال : « على أَن تَعبدوا الله ولا تُشْركُوا بِه شَيَئاً ، والصلَوات الخَمس وتطيعوا » وَأَسر كلمة خَفية : « ولاَ تَسأَلُوا الناس شَيئاً » فَلقَدْ رأَيتُ بعض أُولئك النفَرِ يسقُطُ سوطُ أَحدهم فَما يسأَلُ أَحداً ينَاولُه إِياه رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو عبد الرحمن عوف بن مالك الأشْجعي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެން) ތިމަންމެން ނުވަ މީހަކު ނުވަތަ އަށް މީހަކު ނުވަތަ ހަތް މީހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިބީމެވެ . ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ރަސޫލާއާ بيعة ނުހިފާނަންތޯ؟ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންނަކީ އަދިން އަލަށް بيعة ކޮށްގެން ތިބި މީހުންނެވެ. ދެން ތިމަން މެން ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނާ [illegible] بيعة ކޮށްފީމެވެ. ([illegible]) އަނެއްކާވެސް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ރަސޫލާއާ بيعة ނުހިފާނަންތޯ؟ ދެން ތިމަންމެން [illegible] [illegible] ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން މިތިބީ ކަލޭގެފާނާ بيعة ހިފައިގެންނެވެ . ވީމާ ތިމަންމެން بيعة

އަދާ ކުރަންވީ ކޮންކަމެއްގެ މައްޗަށް ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވެވިއެވެ . بيعة ކުރަންވަނީ ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމާއި [illegible] އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރާ ކަމަށާއި އަދި [illegible] ފަސް ނަމާދު އަދާ ކުރުން ކަމަށާއި އަދި الله އަށް [illegible] ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އަދާ ކުރާނެ ކަމަށެވެ. އަދި ވަރަށް މަޑު މަޑުން حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މީސްތަކުންގެ [illegible] އެއްވެސް އެއްޗަކަށް [illegible] . [illegible] ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. [illegible] [illegible] ބައެއް ބޭކަލުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . އެއިން [illegible] އަތުގައި އޮންނަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

530 وعن ابن عمر رضي الله عنهما أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا تَزالُ المسألةُ بِأحدكُم حتى يلْقى الله تعالى وليْس في وجهه مزعةُ لحمٍ » متفقٌ عليه .

« المزعةُ » بضم الميمِ وإسكانِ الزاي وبالعينِ المهملة : القطْعة .

މާތް الله [illegible] [illegible] [illegible] عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އޭނާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى އާ ބައްދަލުވާނީ މޫނުގައި އެއްވެސް މަސްކޮޅެއް ނެތް ހާލުއެވެ .

531 وعنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال وهو على المنبر ، وذَكَر الصدقَةَ والتعففَ عن المسألة : « اليد العلْيا خيْرٌ من اليد السفْلى » واليد العليا هي المنْفقة ، والسفْلى هي السائِلة. متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي(عبد الله بن عمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވެވިއެވެ . އަދި އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ މިންބަރު ކޮޅުގައި ޞަދަޤާތް ކުރުމާއި އަދި ސުވާލު [illegible] [illegible] ކުރުމުގެ މައްޗަށް ވާހަކަ [illegible] . (حديث ކުރެއްވެވިއެވެ .) މަތީގައިވާ އަތް ދަށުގައިވާ އަތަށްވުރެން

ގޮތަށް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ . (ދަންނަވައެވެ .) އަދި މަތީގައިވާ އަތް ބޭނުވާ ބަހުގެ މުރާދަކީ އެއީ ޚަރަދުކުރާ ދީލަތިއެވެ . އަދި ތިރީގައިވާ އަތް ބޭނުވާ ބަހުގެ މުރާދަކީ އެއީ ސަވާލް ކުރުމެވެ .

532 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من سأَلَ الناس تَكَثراً فَإِنما يسأَلُ جمراً ، فَلْيستَقل أَو لِيستَكْثر » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔާއަށް ގިނަ ކުރުމަށްޓަކައި ސަވާލްކުރާ މީހާ އެހޯދާގަންނަ ތަކެއްޗަކީ އަނގުރު އަލިފާނެވެ . އެއީ ގިނަ އެއްޗެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ މަދު އެއްޗެއް ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ .

533 وعن سمرةَ بن جنْدبٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وآله وسلم : « إِن المسألةَ كَد يكُد بها الرجلُ وجهه ، إِلا أَن يسأَلَ الرجلُ سلْطاناً أَو في أَمر لابد منْه » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح « الكَد » : الخَدشُ ونحوه .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި سمرةَ بن جنْدبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަވާލް ކުރުމަކީ މީހާ އޭނާގެ މޫނުގައި ހަންހަން ދަސްކަޅަށް ނޭޅޭ ކަހުން ފަދަ ވިހާނުދާ ކަމުކަމެވެ. ނަމަވެސް ވެރިޔާ ވެރިކަމާ ގާތުގައި އަދިހާރުން ނުވަތަ އެއްވެސް ގޮތަކުން ނުކެރޭގޮތް އިޟްޠިރާރު އެދި އެދުން އެކު ވިޔަސް ހިމެނޭން ނުވެއެވެ .

534 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من أَصابتْه فَاقَةٌ فَأَنْزلَها بِالناس لم تُسد فاقتُه ، ومن أَنْزلَها بالله ، فَيوشك الله له بِرزق عاجِلٍ أَو آجِلٍ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

« يوشك » بكسر الشين : أي يسرع .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކަށް [illegible] [illegible] ދިމާ ވެއްޖެނަމަ [illegible] އޭނާ އެކަން މީސްތަކުންގެ ކައިރިއަށް އެދިގެންނަމަ އެމީހަކަށް އެކަމުން ސަލާމަތްކަން ނުލިބޭ ހުއްޓެވެ . އަދި [illegible] މީހަކު الله ގެ حضرة ށް އެކަމުން ސަލާމަތްކަން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެމީހަކަށް އަވަސް މަގަކުން ނުވަތަ ލަސްކޮށްވިޔަސް ރިޒުގު ދެއްވާ ހުއްޓެވެ .

535 وعن ثَوبان رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من تَكَفّل لي أَن لا يسأَلَ الناس شيَئاً ، وأَتكَفلُ له بالجنة ؟ » فقلتُ : أَنا ، فكَان لا يسأَلُ أَحداً شيَئاً ، رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ثوبان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ކައިރީން [illegible] [illegible] ކަމަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

536 وعن أبي بِشْرٍ قَبِيصةَ بن المخَارِق رضي الله عنه قال : تَحملْت حمالةً فَأتَيتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَسأَله فيها ، فقال : « أَقم حتى تأْتينَا الصدقَةُ فَنأمر لك بِها » ثُم قال : «يا قَبِيصةُ إِن المسأَلةَ لا تَحل إِلا لأَحد ثَلاثَةٍ : رجلٌ تَحمل حمالةً ، فَحلتْ له المسأَلةُ حتى يصيبها ، ثُم يمسك . ورجلٌ أَصابتْه جائِحةٌ اجتَاحتْ ماله ، فَحلتْ له المسأَلةُ حتى يصيب قواماً من عيش ، أَو قال : سداداً من عيش ، ورجلٌ أَصابتْه فاقَة ، حتى يقُول ثلاثَةٌ من ذَوي الحجى من قَومه : لَقَد أَصابتْ فُلاناً فَاقَةٌ ، فحلتْ له المسأَلةُ حتى يصيب قواماً

من عيشٍ ، أَو قالَ: سداداً من عيشٍ . فَما سواهن من المسأَلة يا قَبِيصةُ سحتٌ ، يأَكُلُها صاحبها سحتاً » رواه مسلم .

« الحمالةُ » بفتح الحاء : أَن يقع قتَالٌ ونحوه بين فَرِيقَين ، فَيصلح إِنْسانٌ بينهم على مالٍ يتَحملُه ويلْتَزِمه على نفسه . و « الجائِحةُ » : الآفَةُ تُصيب مالَ الإِنْسان . و « القَوام» بكسر القاف وفتحها : هو ما يقوم بِه أَمر الإِنْسان من مالٍ ونحوه و « السداد » بكسر السين : ما يســُــد حاجةَ المعوزِ ويكْفيه ، و « الفَاقةُ » : الفَقْر . و « الحجى » : العقلُ.

މާތް ﷲ ރުއްސުން ލެއްވި ابو بِشْرٍ قَبِيصةَ بن المخَارِق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ އަށް ޒިންމާވާ ދަރަނިއެއް ވެގެން އުޅުނު ދެ ބަޔަކާ ދެމެދު ސުލްޙަ
ކުރުމަށްޓަކައި ތިމަންނަ ދޫކޮށްލީ މުދަލެއް ހުއްޓެވެ . އެ ކަމުގައި އެހީ ހޯދުމަށް ތިމަންނަ
އެހެންކަމުން ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عليه وسلم އަރިހަށް އަރައިގެން އެކަން އެދިގެން
ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަގެ ގާތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. صدقة ގެ މުދަލެއް އައުމަށް
މަޑުކުރައްވާށެވެ. އޭރުން އެއިން ތިބާއަށް ދިނުމަށް އަމުރު ކުރާނަމެވެ . ދެން އަޅުގަނޑު
حديث ކުރައްވައިދިނީ. ޔާ قَبِيصة އޯ. ހަމައެކަނި ތިން ބައެއްގެ ބޭނުމަށް ސުވާލުކުރުން
ޖާއިޒުވާނެއެވެ . އެއީ ދަރަނި ބުނަ ޚަރަދުކުރައްވައި ސުލްޙަ ކުރުމަށް ހަރުދަނާވެ
ދިޔަ އަދަރާތެއް ދަރަނިވެ) ޖަނަބީ އެޅުމަށް ސުލްޙު ޖަހާލިއެވެ . އެހެން ބުނާ އެ ދަރުވެރި
ދިނަ ސުލްޙު ޖަހާލިއެވެ . ދަރުވެރި ބުނާ ތަހުލީމާ އަދިދުވާފިން އެ ބުނާ ގެ ނުދު
ހަލާކުވެފިން ހުއްޓައްދު ބުނާއެވެ . އެއްދު ބުނާއާ ދުރަށްޓެ ހަލާއްޖަމުން
ބޭނުންވާ ވަރު ލިބިގެމަތުޖަހާއި ސުލްޙު ޖަހާލުމަށް ހަމައެދިއާއެވެ . ނަރަޒީ حديث
ކުރިއަތުނުވާއެވެ . އެހެންވެ ބަޔޭޖެހުން މާތިހާލާތްތަކުން ސުލްޙުޖަހުން ހަމައެދިވުގެންވާއެވެ .
އެދި ވިސްވަސް ބުނާނީ ބަހައްޖެހި ހުރި ހާލަތުގައި ޖަހާއްލާއި ބުނާއެވެ . އެހެންގެ ގަމަދުގެ ބައްދި
ހަދަޖަހަ ވިސް ބުނާ އެހެނާއިނީ ބަހައްޖެހި ހުރި ހާލަތު ދުސްބިކަމެއި ޖަހާއްލާއި ބުނާއާތަކުން
ހަރިބަސް އެދުހާރުސާދު އަޅުދު ބުނާއަން އެބުނާ ބަހައްޖެހުން ދުއްބިވިތަކަން ޙަބިތަކިދުން

ސަވާލް ޖެހުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ. އޭ قبيصة އެވެ. މީގެ އިތުރުން ސަވާލް ޖެހުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ. އެކަން ކުރާ މީހާ އެކަށީ ހަރާމް ތަކެއްޗެވެ.

537 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أنَ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ليس المسكين الذي يطُوفُ على الناس تَرده اللقْمةُ واللقْمتان ، والتمرةُ والتمرتَان ، ولكن المسكين الذي لا يجِـد غنًى يغنيه ، ولا يفْطَن له ، فَيتَصدقَ عليه ، ولا يقُوم فَيسأَل الناس » متفقٌ عليه

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުމެވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (حقيقي) މިސްކީނަކީ (ގޭގޭ ދޮރަށް ދުއްވާމީހާ) ކާނާ ކޮޅަކަށް ނުވަތަ ދެކޮޅަކަށް ނުވަތަ ކަދުރު އެއްގަނޑަކަށް ނުވަތަ ދެގަނޑަކަށް ދުއްވާމީހާކަމަކު ނޫނެވެ. ނަމަވެސް (حقيقي) މިސްކީނަކީ އޭނާގެ ބޭނުން ފުއްދާލެވޭ މިންވަރަށް އެއްޗެއް ނުލިބޭ މީހާއެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާލައި ހަމަ މީހާއެވެ. އޭނާ ސަދަޤާތެއް ދޭނެ މީހަކު ފާހަގަކޮށް ނުލިބޭ އޭނާއަށް ސަދަޤާތެއް ދިނުމަށް ނުވަތަ ލޯބީގައި ނުކުމެ މީސްތަކުންގެ ކިބައިން ސުވާލް ކުރުމެއް ނުކުރާ މީހާއެވެ. އަދި އޭނާ މިސްކީނަކީ ކަމުގައި ސަވާލް ކުރުމުގެ ނުކުރާމީހާއެވެ.

باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

ސަވާލް ކުރުމެއް ނުކުރައި އަދި ދެރަވާލެ ކަމުކާލައި ނުލައި ހުރުމާ އެއްޗެއް
ލިބުމަށްފަހު އެއްޗެއް ހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާން ކުރުމުގެ ބާބު

538 عن سالِم بن عبد الله بن عمر ، عن أَبيه عبد الله بن عمر ، عن عمر رضي الله عنهم قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يعطيني العطَاء ، فَأَقُولُ : أَعطه من هو أَفقَر إِليه مني، فقال : « خُذه ، إِذَا جاءك من هذا المال شَيءٌ ، وَأَنْتَ غَير مشْرفٍ ولا سائِلٍ ، فَخُذْه فتَموله فَإِن شئتَ كُلْه ، وإِن شئْتَ تَصدقْ به ، وما لا، فَلا تُتبِعه نَفْسك » قال سالمٌ : فَكَان عبد الله لا يسأَلُ أَحداً شَيئاً ، ولا يرد شَيئاً أُعطيه . متفقٌ عليه .

« مشرفٌ » بالشين المعجمة : أي : متَطَلعٌ إِليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި سالم بن عبد الله بن عمر އެ صحابى ގެ ބައްޕާފުޅު عبد الله بن عمر ގެފާނު އެކަލޭގެފާނުންގެ ބައްޕާފުޅު عمر ގެފާނުންގެ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم ތިމަންނައަށް (އެއްފަހަރަކު) އެހީ ފުޅެއް ދެއްވިއެވެ . އެހިސާބު ތިމަންނަށް ކަލޭގެފާނު ތިބާ ފުޅު ދެއްވާށެވެ . ތިމަންނަށް ވުރެ ބޭނުންތެރި މީހަކަށް ދެއްވާށެވެ . ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ތިމާ ސުވާލު ނުކޮށް ހިތް ނުބާލާ ތިބި ހާލު ލިބޭ މުދަލެއް ލިބިއްޖެނަމަ ހިފާށެވެ . އަދި އެ ނޫން މުދަލަކަށް ހިތް ނުބާލާށެވެ . އަދި ތިމާ ބޭނުންނުވާ އެއްޗެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެއިން ސަދަޤާ ދޭށެވެ . އަދި ތިމާ މުސްކުޅި ނުވަނީސް ކަހަލަ ހިތް ބަލާ ސުވާލު ކޮށްގެން މުދަލު ނުހޯދާށެވެ . عبد الله ގެފާނު އެއްވެސް މީހަކު ކިބައިން ސުވާލު ނުކުރައްވައެވެ . މުޅިން ދީފިނަމަ އަދި އިނކާރު ނުކުރައްވައެވެ . އަދި މީހަކު ދެއްވާ އެއްޗެއް ރައްދު ނުކުރައްވައެވެ .

باب الحث على الأكل من عمل يده والتعفف به من السؤال والتعرض للإعطاء

ވީހާވެސް އަތުގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ ތަކެތި ކެއުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމާއި ސުވާލުކުރުމުން ދުރުހެލިވުން
އެދުމާއި މުސްކުޅިވުމުގެ ބަދަލުގައި ތިމާއެދޭ ބާބު

قال الله تعالى (الجمعة 10): {فإذا قضيت الصلاة فانتشروا في الأرض وابتغوا من فضل الله} الآية.

އޭ إيمان ވީ މީސްތަކުންނޭވެ ! ވޭންދެނިވި عذاب އަކުން ތިޔަބައިމީހުން މިންޖާކޮށްދޭނޭ ވިޔަފާރިއެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދައްކައިދޭންތޯ؟

539 وعن أبي عبد الله الزبير بن العوامِ رضي الله عنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لأن يأْخُذَ أحدكُم أحبله ثُم يأْتي الجبلَ ، فَيأْتي بحزمةٍ من حطَبٍ على ظَهرِه فَيبيعها ، فَيكُف الله بها وجهه ، خيَرٌ له من أن يسألَ الناس ، أَعطَوه أو منَعوه » **رواه البخاري .**

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو عبد الله الزبير بن العوام ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަމިއްލަ ރޯނު ހިފައިގެން ދެން ފަރުބަދައިގެ މައްޗަށް އެރުމަށްފަހު ދަރުބޮނޑިއެއް ބަނދެގެން ބުރަކަށި މައްޗަށް އަރުވައިގެން އައިސް އެވިއްކުމުން މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހާ ނިކަމެތިކަމުން ސަލާމަތް ކުރައްވައި (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެމީހާގެ ބޭއިއްޒަތުން މޫނު ދުރުކުރެއްވުން މީސްތަކުންގެ ކައިރީގައި ސުވާލު ކުރުމުން އެއްފަހަރު ލިބިފައި އަނެއްފަހަރު ނުލިބިގެން ނިކަމެތިވެވުމަށްވުރެ މާ ރަނގަޅު ވާނެއެވެ .

540 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لأن يحتَطب أَحدكُم حزمةً على ظَهرِه ، خيَرٌ من أن يسألَ أَحداً ، فَيعطيه أَو يمنَعه » **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދަރުބުރި ބަނދެގެން ބުރަކަށީގައި އުފުލައިގެން އައިސް އެވިއްކުމުން ކާއިރުބައި އެއްޗެއް ލިބޭނެ މީސްތަކުންގެ ކައިރީގައި ސުވާލު ކުރުމުން ލިބިފައި އަނެއްފަހަރު ނުލިބިގެން ނިކަމެތިވެވުމަށްވުރެ މާ ހެޔޮވާނެއެވެ .

541 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « كان داود عليه السلام لا يأْكُل إلا من عمل يده » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި ابو هريرة) نبيُّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . داود عليه السلام އެކަލޭގެފާނުންގެ އަތްޕުޅުން ކުރައްވާ މަސައްކަތުން ނޫނީ [illegible] .

542 وعنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « كان زكريا عليه السلام نجاراً » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. زكريا عليه السلام ވަޑާމުގެ މަސައްކަތް ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ .

543 وعن المقدامِ بن معد يكرب رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما أَكَلَ أَحدٌ طَعاماً خَيراً من أَن يأْكُل من عمل يده ، وإن نَبي الله داود صلّى اللهُ عليه وسلم كان يأْكُلُ من عمل يده » رواه البخاري

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި مقدامِ بن معد يكرب ، نبيُّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ . [illegible] އަތް ([illegible]) ގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ [illegible] ވުރެ [illegible] . އަދި ([illegible] .) ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ نَبيّ އާ داود صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible] އެކަލޭގެފާނުންގެ އަތްޕުޅުން ކުރައްވާ މަސައްކަތުން [illegible] .

باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير ثقة بالله تعالى

الله އީމާން ވެގެންތިބެ ދީލަތި ވުމާއި އަދި ހެޔޮކަންތަކުގައި ހޭދަކުރުން ގެންދިއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބް

قال الله تعالى (سبأ 39): {وما أنفقتم من شيء فهو يخلفه}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އެކަލާނގެ މަގުގައި) ހޭދަކުރި ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ، އެކަލާނގެ އޭގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ .

وقال تعالى (البقرة 272): {وما تنفقوا من خير فلأنفسكم، وما تنفقون إلا ابتغاء وجه الله، وما تنفقوا من خير يوف إليكم وأنتم لا تظلمون}.

އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުގެ ތެރެއިން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއް (ގެ ثواب) ލިބޭ ހުރީ ، ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށެވެ . އަދި ، الله ގެ وجه ފުޅު އެދިގެން މެނުވީ ، ތިޔަބައިމީހުން ހޭދައެއް ނުކުރަތުއެވެ . އަދި ، މުދަލުން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއް (ގެ ثواب އާއި ދަރުމަ) ފުރިހަމައަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ .

-وقال تعالى (البقرة 273): {وما تنفقوا من خير فإن الله به عليم}

ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުން ހޭދަކުރާ ކޮންމެ އެއްޗަކާއިމެދު (ދަންނާށެވެ !) ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން ، الله ، އެކަންތައް މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވައެވެ .

544 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا حسد إلا في اثنتين: رجلٌ آتَاه الله مالاً ، فَسلطَه على هلكَته في الحق ، ورجلٌ آتَاه الله حكْمةً ، فَهو يقْضي بها ويعلمها » متفقٌ عليه .

معناه : ينبغي أَن لا يغبط أَحدٌ إلا على إحدى هاتَين الخَصلتَين .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާށިވި عبد الله بن مسعود ، ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެކަމެއްގައި މެނުވީ حسد ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމުން އޭނާ އެމުދާތައް حق

މަގުގައި ހޭދަ ކުރާތަން ދެކެފައި ތިމާވެސް އެފަދައިން ހޭދަކުރުމަށް ވާދަކުރުމެވެ. އަދި (އަނެއް ކަމަކީ) މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى އިލްމެއް ދެއްވުމުން އެމީހާ އެހެން މީހުންނަށް އެ އިލްމު އުގަންނައިދޭތަން ދެކެފައި ތިމާވެސް އެފަދައިން އިލްމު ވެރިއަކަށް ވެގަތުމަށްބަކައި ވާދަކުރާ ވާދަކުރުމެވެ.

545 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أيكُم مالُ وارِثه أَحب إِليه من ماله ؟ » قالُوا : يا رسولَ الله . ما منا أَحدٌ إِلا مالُه أَحب إِليه . قال : « فَإِن مالَه ما قَدم ومال وارِثه ما أَخر » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (عبد الله بن مسعود) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ މުދަލަށް ވުރެ ތިމާގެ ވާރިޘުގެ މުދަލަށް ލޯބިވާ ތިޔަބައި މީހުންގެތެރެއިން ކާކުހެއްތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible]

546 وعن عدي بن حاتم رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « اتقُوا النار ولو بِشق تَمرةٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عدي بن حاتم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިން [illegible] ([illegible]) [illegible] صدقة [illegible]

547 وعن جابر رضي الله عنه قال : ما سئِل رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم شيئاً قَط فقال : لا . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން އެއްޗެއް ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހެޅުއްވެވި ހުށަހެޅުއްވުމަކަށް ދުވަހަކުވެސް ނޫނޭ ވިދާޅުވެފައި ނުވެއެވެ .

548 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما من يومٍ يصبح العباد فيه إِلا ملكان ينْزلان ، فَيقُولُ أَحدهما : اللهم أَعط منْفقاً خَلَفاً، ويقُولُ الآخَر : اللهم أَعط ممسكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދުނިޔޭގެ ބިމަށް ފައިބައި ވަޑައިގަންނަވާ އެންމެ ދުވަހެއް ގައިވެސް އަޅުތަކުންނަށް ހެނދުނު ނުވެއެވެ. އެދެ މަލާއިކަތް ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެއް ބޭކަލަކު ދުޢާ ކުރައްވައެވެ. އޭ الله! ހޭދަކުރާ މީހާއަށް އިތުރު ކުރައްވާނދޭވެ. އަނެއް ބޭކަލަކު ދުޢާ ކުރައްވައެވެ. އޭ الله! ހޭދަނުކޮށް ހިފަ ހައްޓާ މީހާއަށް މަދު ކުރައްވާނދޭވެ.

549 وعنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قـال : « قال الله تعالى : أنفق يا ابن آدم ينْفَقْ علَيك » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބޭ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ ހޭދަކުރާށެވެ. އަހުރެން ތިބާގެމައްޗަށް ހޭދަކުރާނަން އެވެ.

550 وعنْ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أَن رجلاً سأَل رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : أَي الإسلامِ خَيرٌ ؟ قال : « تُطْعِم الطعام ، وتَقْرأُ السلام على من عرفْتَ ومن لم تَعرِفْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކުދިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމު ދީނުގައިވާ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ހަމަކަމަކީ ކޮބައި ކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާނާ ކާންދިނުމާއި ދަންނަ މީހުންނާއި އަދި ނުދަންނަ މީހުންނަށް ސަލާމް ކިޔުމެވެ.

551 وعنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَربعون خَصلةً أَعلاها منيحةُ العنْز ما من عاملٍ يعملُ بخَصلةٍ منها رجاء ثَوابِها وتَصديقَ موعودها إِلا أَدخلَه الله تعالى بِها الجنةَ » رواه البخاري . وقد سبقَ بيان هذا الحديث في باب بيان كَثرة طُرق الخَيرِ .

އަދި އެ صحابي (އަބަރީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ހެޔޮ ކަމެއްވެއެވެ. އޭގެ އެންމެ މަތީގައިވާ ކަމަކީ ކިރު ބޭނުންކުރުމަށްޓަކައި ބަކަރިއެއް ދިނުމެވެ. އެއިން ކަމެއް ކުރާ ކޮންމެ މީހަކު ، އެކަމުގެ ثواب ލިބުމަށް އެދި، އަދި ވަޢުދުވެވިފައިވާ ކަންތައް ތެދުކޮށް، އެކަމެއް ކުރާނަމަ މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ސުވަރުގެ ވަދެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

552 عن أبي أُمامةَ صدي بنِ عجلان رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «يا ابن آدم إِنك إِن تَبذُلَ الفَضلَ خَيرٌ لكَ ، وإِن تُمسكه شَر لك ، ولا تُلام على كَفَافٍ، وابدأْ بِمن تَعولُ ، واليد العليا خَيرٌ من اليد السفْلى » رواه مسلم .

ކާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو أمامةَ صدي بن عجلان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭ އާދަމުގެ ދަރިޔާއެވެ.
ތިބާގެ އަތުގައި ބޭނުންތެރިކަމަށް ވުރެ އިތުރަށް [illegible]
ތިބާއަށް ހެޔޮވެގެން ވެއެވެ . އަދި ތިބާ [illegible] ތިބާއަށް
ގެއްލުން ހުރި ކަމެކެވެ . އަދި ތިބާ [illegible] ތިބާގެ
[illegible] . އަދި ތިބާ [illegible] ތިބާގެ
[illegible] . އަދި ([illegible] .) [illegible]
[illegible] ވެއެވެ .

553 وعن أَنس رضي الله عنه قال : ما سئِلَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم على الإسلام شيئاً إِلا أَعطاه ، ولقد جاءه رجلٌ فأعطاه غنَماً بين جبلين ، فرجع إِلى قومه فقَالَ : يا قومِ أَسلموا فإِن محمداً يعطي عطاءَ من لا يخْشَى الفقْر ، وإِن كان الرجلُ ليسلم ما يريد إِلا الدنيْا ، فما يلْبثُ إِلا يسيراً حتى يكُون الإِسلام أَحب إِليه من الدنْيا وما عليها . رواه مسلم .

ކާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އިސްލާމު ވުމަށްފަހު (އެއްވެސް ޗީޒަކާ) رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން
[illegible] . ([illegible]) އަދި
[illegible] ([illegible]) [illegible] . [illegible]
[illegible] . [illegible]
[illegible] . [illegible] ! [illegible]
[illegible] . [illegible] محمدގެ [illegible]
[illegible] . ([illegible] .)
[illegible]
[illegible]
[illegible] .

554 وعن عمر رضي الله عنه قال : قَسم رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَسماً ، فَقُلتُ : يا رسولَ الله لغَير هؤُلاء كَانُوا أَحق به منْهم ؟ قال : « إِنهم خَيروني أَن يسأَلُوني بالفُحش فَأُعطيهم أَو يبخلُوني ، ولَستُ بِباخلٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صلّى الله عليه وسلم ޤީސްމަތުންގެ ދުރުގައި އެތިއެތިކޮޅު ބައްސަވައިއެވެ . އަހަން ދަންނަވައި މިމީހުންނަށްވުރެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ދަން މިބި މީހުން ގެ حق ވެރިކަން މާ ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަބައިމީހުންވީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިއަށް އަހަރެމެން ވަތް ސުވާލުކުރުމުގައި ބަލާއި ހުތުރުބަސް ބޭނުންކުރަމުން. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދުމުން އެދުނުކަމުގައި ބަލާތީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުއްޓަވާތީ ބަހެއްޓެވުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް بخيل ކަމުގެ ސިފަ ނިސްބަތްކުރުމުން ނިކަމެތިކަމަށް . އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ بخيل އަކު ނޫނީމެވެ .

555 وعن جبير بن مطعم رضي الله عنه أَنه قال : بينَما هو يسير مع النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم مقْفَلَه من حنَينٍ ، فَعلقَه الأَعراب يسأَلُونَه ، حتى اضطَروه إِلى سمرةٍ فَخَطَفَتْ رداءه ، فَوقَفَ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : أَعطُوني ردائِي ، فَلَو كَان لي عـدد هذه العضاه نَعماً ، لقَسمتُه بينَكُم ، ثم لا تَجِدوني بخيلاً ولا كَذاباً ولا جباناً » رواه البخاري .

« مقْفَلَه » أَي حال رجوعه . و « السمرةُ » : شَجرةٌ . و « العضاه » : شَجرٌ له شَوكٌ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جبير بن مطعم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި حنين ހަނގުރާމައިން އެނބުރި އަންނަވަނިކޮށް ބަޔަކު ބަދަވި އަރަބު رسول الله صلّى الله عليه وسلم ކައިރީގައި ސުވާލުން ބަރާން ފެށުނުއިރުވެސް . އަދި ދޫނުކޮށް އާއިރުސް ގެންދިޔައީ ބަބުރަކުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބުރި ވަނުއިރަކީ (އަތު ގަސްތަކުން) ހިމަނުގެ ހިނގާފައިވާން މަދު ކަރި ގަހަކާ ދެކުނުގައި ހުންނަވެވުނެވެ . އަދި އެބުރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ރިދާ

ކޮފުވުވެސް ދަހާމު ނަގައިގެންދިއެވެ. ފަހެ އަކާރީގެން މުޠާލަޢާގެން ހިންސަމާ ގަބަވެ . އަދި
ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްނަގެ ރަޖާ ބިމަށްނަސަލުން ދަރަވެ . ފަހެ ބިމަށް ކަނޑުފާރުގެ އުބަގައި
މިގުރަގައި މިވާ ފުށޮބޮކޮގު އަދިދަނަށް ޖަމަތް ހަޖި ނަމަވީސް އަހަރުދާ އަރޮގޮއި
ބިހަބައިމީހުންނަށް ބަހާހާ ދިނީމުއެވެ . އައިރުން ބިހަބައިމީހުންނަށް ބިމަށް ކަނޑުފާރުނި
بخيل މީހަކު ނުންނުކަމާއި އަދި ދޮގުވެރިއަކު ނުންނުކަމާއި އަދި ހަދަކަރުން ދިރިހުން ނުމާ
މީހާއް ކަން ޖަނަގަތަން އެގުޅިވެ .

556 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما نَقَصتْ صدقةٌ من مالٍ ، وما زاد الله عبداً بِعفْوٍ إلا عزّاً ، وما تَواضع أَحدٌ لله إلا رفَعه الله عز وجل » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . صدقة ދިނުމަކުން މުދަލަކަށް
އުނިކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ . އަދި މަޢާފް ކުރުމަކުން އަޅާއަށް الله ގެ حضرة ން عزة އިތުރުވެގެން
ދެއެވެ . އަދި އެއްވެސް މީހަކު الله އަށްޓަކައި تَواضع ވެރިކަން އިޚްތިޔާރު ކޮށްފިނަމަ
އެކަލާނގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالىއުފުއްލަވައި ދަރަޖަ މަތިކުރައްވާނެއެވެ .

557 وعن أبي كَبشَةَ عمرو بنِ سعدٍ الأنماري رضي الله عنه أنه سمع رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « ثَلاثَةٌ أُقْسم عليهن وأُحدثُكُم حديثاً فَاحفَظُوه : ما نَقَص مالُ عبدٍ من صدقَةٍ ، ولا ظُلم عبدٌ مظْلمةً صبر عليها إلا زاده الله عزّاً ، ولا فَتَح عبدٌ باب مسأَلَةٍ إلا فَتَح الله عليه باب فَقْرٍ ، أَو كلمةً نَحوها . وأُحدثُكُم حديثاً فَاحفَظُوه . قال إِنما الدنْيا لأَربعة نَفَرٍ:

عبدٍ رزقَه الله مالاً وعلْماً ، فَهو يتقي فيه ربه ، ويصلُ فيه رحمه ، ويعلَم لله فيه حقا فَهذَا بأَفضل المنازل .

وعبدٍ رزقه الله علماً ، ولم يرزقه مالاً فهو صادقُ النية يقوُلُ : لو أن لي مالاً لعملْتُ بِعمل فُلانٍ ، فَهو نيته ، فأجرهما سواءٌ .

وعبدٍ رزقه الله مالاً ، ولم يرزقْه علْماً ، فهو يخْبِطُ في مالِه بِغَير علمٍ ، لا يتقي فيه ربه ولا يصلُ رحمه ، ولا يعلم لله فيه حقا ، فهذا بأخْبث المنَازِل .

وعبدٍ لم يرزقْه الله مالاً ولا علماً ، فَهو يقوُلُ : لو أن لي مالاً لعملْتُ فيه بِعمل فُلانٍ، فَهو نيتُه ، فَوزرهما سواءٌ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو كبشة عمرو بن سعد الأنماري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އެ صحابي ހަމަޖެއްސެވިއެވެ . އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. (މާތްވެގެންވާ) ތިން އެއްޗެއް ގަންދީ ހުވާކޮށްފައި ތިމަންނަވަގެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް حديث އެއް ބަޔާން ކޮށް ދެއްވާނަމެވެ . ވިދާ ޅުވުން އެވާހަކަ ހަނދާންބަހައްޓާށެވެ . އެއީ (ދަންނަވާށެވެ .) صدقة ކުރުމުގެ ސަބަބުން އެއްވެސް މީހެއްގެ މުދާ މުދަލެއް ކުޑަވެއް ނުވެއެވެ . އަދި މީހަކު އަނިޔާއަށް ކެތްތެރިވެގެން ތިބުމަ ޢަމަލުގެ ސަބަބުން އެމީހެއްގެ ދަރަޖަ އުފުލިގެން ދެއެވެ . އަދި މީހަކު ސުވާލުގެ ދޮރެއް ހުޅު ހުޅުވައިފިނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ފަގީރު ކަމުގެ ދޮރު ހުޅުއްވައި ދެއްވައެވެ . (ސުވާލު އަހަރެމެން އަދި އެއް އިބާރާތް حديث ކުރެއްވިއެވެ.) ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަވަގެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް (އިތުރު ވާހަކަ އެއްވެސް) ބުނެދެއްވާނަމެވެ. (އެވާހަކަވެސް ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ .) އެއީ (ދަންނަވާށެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެވީ ހަތަރުގެން މީސްތަކުން ބައިގަންނަވި ހަމަ ބަހާރެވެ . އެއީ الله سبحانه وتعالى އަރުވައި މުދަލާއި ޢިލްމު ދެއްވުމުން އެމީހާ الله އަށް ބިރުވެތިވާމީހާ އެއީ އެ އެއްގޮތަކަށް ބޭނުންކޮށް އަދި ގާތް ތިމާގެ މީހުންނާ ގުޅުން ބަދަހިކޮށް އަދި އޭގައި الله އަށްޓަކައި ހައްގުތަކުން ދަށަ ހައްގު ވާން قبولކުރި ގޮތް ހަދާ ކުރަހަން ފަރާތެވެ. އަދި އެއީ މި ރަނގަޅު އެންމެ ހެޔޮވެރި ގޮތެވެ . އަދި (ދެވަނައީ) الله سبحانه وتعالى އަރުވާން ޢިލްމު ދެއްވައި އަދި އަޅަކަށް މުދަލެއް ނުދެއްވި ނިޔަތް ތެދުވެރި މީހާއެވެ. ދެން އޭނާ ހަމަކަށަވަރުން

ތިމަންނައަށް މުދާ ހުރިނަމަ ތިމަންނައަށްވެސް މިވެނި މީހަކު ހޭދަކުރާ ފަދައިން ހޭދަކުރަމުން ގެންދާނަން ކަމަށް ބުނެފައިވާ ހިތުން ނިޔަތް ގެނެސް ހުރެއެވެ. ފަހެ އެފަދަ މީހާއަށް އެމީހާގެ ހެޔޮ ނިޔަތުގެ މައްޗަށް ثواب ލިބެމުން ދެއެވެ . ފަހެ އެދެމީހުން އަޖުރުގެ ގޮތުން ހަމަހަމަ ވެގެން ވެއެވެ . އަދި (ތިންވަނައީ) الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް މުދާ ދެއްވި މީހާއެވެ. އަދި އެމީހާއަށް އިލްމު ނުދެއްވައެވެ . ފަހެ އެމީހާ އެމީހާގެ މުދަލުގައި ހިތުހުރި ގޮތަކަށް ކަންތައް ކުރަމުން ދެއެވެ . އަދި އެގޮތަކަށް މުދާ ހޭދަކުރުމުގައި الله އަށް އެއްވެސް ކަހަލަ ބިރުވެތިކަމެއް ނުދައްކައެވެ . އަދި ތިމާގެ ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮ ނުކުރެއެވެ . އަދި އެމުދަލުގައި الله ގެ حق އެއް ވާކަމަށްވެސް ނުދަންނައެވެ . ފަހެ އެއީ މުދަލުވެރިކަމުގެ ގޮތުން އެންމެ ނުބައި ވެގެންވާ މަގެވެ . އަދި ހަތަރު ވަނައީ މާތް الله މީހަކަށް މުދަލާއި އަދި އިލްމުވެސް ނުދެއްވިއެވެ . ފަހެ އެމީހާ ބުނެއެވެ . ތިމަންނައަށް އަމިއްލަ މުދާ ހުރިނަމަ ތިމަންނައަށްވެސް އެވެނި (ފުލާނާ މީހަކު) މުދާ ހޭދަކުރާ ގޮތަށް މުދާ ހޭދަކުރާނަމެވެ . ފަހެ އެމީހާގެ އެންމެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށް އެމީހާއަށް ފާފަ ލިބެމުން ދެއެވެ . އަދި އެދެމީހުންގެ އެފާފަތަކުގައި ހަމަހަމަ ވެގެން ވެއެވެ .

558 وعن عائشة رضي الله عنها أَنهم ذَبحوا شَاةً ، فقالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما بقي منها؟» قالت : ما بقي منها إِلا كَتفُها ، قال : « بقي كُلها غَير كَتفها» رواه الترمذي وقال حديث صحيح .

ومعناه : تَصدقُوا بها إلا كَتفَها فقال : بقيتْ لنا في الآخرة إِلا كَتفَها .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّޔާ صلّى الله عليه وسلم ގެ اهل بيتން ބަކަރިއެއް ކަތިލެއްވިއެވެ. ފަހެ نبيّޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްސެވިއެވެ. އެއިން ބާކީ ހުރީ ކޮން އެއްޗެއް ތޯ އެވެ ؟ عائشة ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭގެ ކަރުވަތް ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ކަރުވަތް ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ބައިތަކެއް އެބަ ހުއްޓެވެ .

559 وعن أَسماء بنت أبي بكرٍ الصديق رضي الله عنهما قالت : قال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تُوكي فَيوكي الله عليْك » .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި أَسماء بنت أبي بكرٍ الصديق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ بخيل ނުވާށެވެ . އެއިރުން الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ މައްޗަށް ރިޒުޤުގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ .

وفي روايةٍ « أَنفقي أَو أَنْفَحي أَو أَنْضحي ، ولا تُحصي فَيحصي الله عليْك، ولا تُوعي فيوعي الله عليْك » متفقٌ عليه .

و « انْفَحي » بالحاء المهملة : هو بمعنى « أَنفقي » وكذلك : « أَنْضحي » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ކަމަނާ ހޭދަކުރާށެވެ . ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަދިޔާއަށް ދޭށެވެ . ނުވަތަ حديث ކުރެއްވި ކަމަށްވެއެވެ . އަދި ކަމަނާ ގުނާ ނުހިފަހައްޓާށެވެ . އެއިރުން ކަމަނާގެ މައްޗަށް ގުނާ ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ . އަދި ކަމަނާ بخيل ނުވާށެވެ . އެއިރުން ކަމަނާގެ މައްޗަށް الله ރިޒުޤުގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ.

560 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَنه سمع رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « مثَلُ البخيل والمنْفق ، كمثَل رجلَين عليهما جبتَان من حديد من ثُديهما إِلى تَراقيهما، فَأَما المنْفقُ ، فَلا ينْفقُ إِلا سبغَتْ ، أَو وفَرتْ على جِلده حتى تُخْفي بنَانَه ، وتَعفُو أَثَره ، وأَما البخيلُ ، فَلا يريد أَن ينْفقَ شَيئاً إِلا لزِقَتْ كُل حلْقَةٍ مكَانَها ، فَهو يوسعها فَلا تَتسع » متفقٌ عليه .

و « الجبةُ » الدرع ، ومعنَاه : أَن المنْفقَ كُلما أَنْفَقَ سبغَتْ ، وطَالَتْ حتى تجر وراءه ، وتُخْفي رِجليه وأَثَر مشيه وخُطُواته .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވަނިކޮށް އެ صحابي އަޑު އެއްސެވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަހިވެތިކަން ބޮޑުމީހަކާއި ހޭދަކުރާމީހަކާއި ދެމީހުން ގެ މިސާލަކީ ހަށިގަނޑުގައި މޭމަތިން ފެށިގެން [illegible] [illegible] [illegible] ދަގަނޑު ދެ [illegible] އެޅުވިފައިވާ ދެމީހެއްގެ މިސާލެވެ. ފަހެ ހޭދަކުރާ މީހާ ޚަރަދުކުރަން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އޭނާގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . އަދި [illegible] بخيل [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

561 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من تَصدقَ بِعدلِ تَمرةٍ من كَسبٍ طَيبٍ ، ولا يقْبلُ الله إلا الطيب فَإن الله يَقبلُها بِيمينه ، ثُم يربيها لِصاحبها ، كما يربي أَحدكُم فَلُوه حتى تَكُون مثْلَ الجبل » . متفقٌ عليه .

« الفَلُو » بفتح الفاء وضم اللام وتشديد الواو ، ويقال أَيضاً : بكسر الفاء وإسكان اللام وتخفيف الواو : وهو المهر .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހަލާލު މަސައްކަތުން ހޯދާފައިވާ [illegible] [illegible] ކަދުރު [illegible] މިންވަރު [illegible] [illegible] [illegible] ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى[illegible] [illegible] ގެ ކަނާއަތުން ގަބޫލު ކުރައްވައެވެ . (އަދި [illegible] .

) މާތް الله سبحانه وتعالى ހަލާލް ތަކެތި ނޫނީ قبول ނުކުރައްވައެވެ . ދެން އެއަށްފަހު އާދައި ބަރަކާތް ލައްވައި [illegible] ކުރައްވަވައެވެ . އޭގެ މިސާލަކީ [illegible] [illegible] އެމީހާގެ ގަސް [illegible] . [illegible] .

562 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : بينَما رجلٌ يمشي بِفَلاةٍ من الأرض ، فَسمع صوتاً في سحابةٍ : اسق حديقةَ فُلانٍ ، فَتَنَحى ذلك السحاب فَأَفْرَغَ ماءه في حرةٍ ، فإذا شرجة من تلْك الشراج قَد استَوعبتْ ذلِك الماء كُلّه فَتَتَبع الماء ، فإذا رجلٌ قَائِمٌ في حديقَته يحولُ الماء بمسحاته ، فقال له : يا عبد الله ما اسمك قال : فُلانٌ، للاسمِ الذي سمع في السحابة ، فقال له : يا عبد الله لِمَ تَسأَلني عن اسمي ؟ فَقَال : إني سمعتُ صوتاً في السحابِ الذي هذَا ماؤُه يقُولُ : اسق حديقَةَ فُلانٍ لإسمك ، فما تَصنَعُ فيها ؟ فقال : أَما إِذْ قُلْتَ هذَا ، فَإني أَنْظُر إِلى ما يخْرج منها ، فَأَتصدقُ بثُلُثه ، وآكُلُ أَنا وعيالي ثُلُثاً ، وأَرد فيها ثُلُثَه . رواه مسلم .

« الحرةُ » الأَرض الملْبسةُ حجارةً سوداء : « والشرجةُ » بفتح الشين المعجمة وإسكان الراء وبالجيم : هي مسيلُ الماء .

[illegible] صحابي ([illegible] الله [illegible] ابو هريرة) نبيّ [illegible] صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ވިދާޅު [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] ([illegible]) [illegible] . [illegible] . الله [illegible] . [illegible] ؟ [illegible] . [illegible] . [illegible]

ވިލާގަނޑުން އިވުނު ނަމަކަށެވެ. ފަހެ އެ ދަނޑުވެރިޔާ އޭނާ ކުރެން އެއްސެވިއެވެ . އޭ ﷲ ގެ އަޅާއެވެ . ތިބާ ތިމަންނަގެ ނަން އޮޅުން ފިލުވަން ޖެހުނީ ފަހެ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ އެހިނދު އެމީހާ ބުންޖެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް އެވިލާގަނޑު މިވުނި މީހާގެ ދަނޑަށް ފެން ވެއްސާ ބުނި އަޑު އެހީމެވެ . އަދި އަހަރެން އިވުނު އަޑަކީ ތިބާގެ ތިޔަ ނަމެވެ . ފަހެ (މިކަންތައް މިގޮތަށް ދިމާވެގެންވާ ހުރިމަ ސަބަބަކީ) ތިބާގެ ކޮން އަމަލަކާއި ހެދިގެން ތޯއެވެ ؟ ފަހެ އެ ދަނޑުވެރިޔާ ބުނެއްޖެވެ . ތިބާ ތިޔަ ގޮތަށް އަހައިގެން ވިއްދާއެވެ. (ވީމާ އަޑުއަހާނަމެވެ .) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ދަނޑުން ލިބޭ އެއްޗަކާއިމެދު ތިމަންނަ ކަންތައް ކުރަނީ މި ގޮތަށެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އޭގެތިންބައިކުޅައެއްބައިން ސަދަގާކޮށް ދެމެވެ . އަދި އަނެއް އޭގެތިންބައިކުޅައެއްބައިން ތިމަންނައާއި ތިމަންނަގެ އަނބިދަރިން ކައިބޮއި ހަދަމެވެ . އަދި ބާކީ އޮތް އޭގެތިންބައިކުޅައެއްބައިން ދަނޑަށް ހޭދަކުރަމެވެ .

باب النهي عن البخل والشح

بحيل ކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުން މަނާކުރެވިފައިވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال الله تعالى (الليل 8 - 11): {وأما من بخل واستغنى، وكذب بالحسنى، فسنيسره للعسرى، وما يغني عنه ماله إذا تردى}.

އަދި ދަހިވެތިވެ ، ﷲ ފިޔަވައި އަމިއްލައަށް ފުދިގެން ކަމަށް ހީކޮށް ، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ދޮގު ކުރިމީހާ ދަންނާށެވެ ! ފަހެ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަތިކަން ހުރި މަގަށް އެމީހަކަށް މަގުފަހިކޮށްދެއްވާ ހުށީމެވެ.އަދި އެމީހާ (ނަރަކައަށް) ވެއްޓޭ ހިނދު ، އެމީހާގެ މުދާ އެމީހާއަށް އެއްވެސް ކަމެއް ފުއްދައެއް ނުދޭނެމެވެ .

وقال تعالى (التغابن 16): {ومن يوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون}.

އަދި އެމީހާގެ އަމިއްލަ نفس ގެ ދަހިވެތިކަމުން މިންޖުވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ !) ފަހެ ، އެއުރެންނީ ހަމަ ދިންނާވާނޭ މީހުންނެވެ .

وأما الأحاديث فتقدمت جملة منها في الباب السابق

563 وعن جابر رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : انقُوا الظلْم ، فَإِن الظلْم ظُلماتٌ يوم القيامة ، واتقُوا الشح ، فَإِن الشح أَهلَك من كان قبلَكُم ، حملَهم على أَن سفَكُوا دماءهم واستحلوا محارِمهم » **رواه مسلم .**

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **جابر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވުމުން ދުރުހެލިވެ އުޅޭށެވެ . މިހެނީ އަނިޔާވެރިކަން ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އަންދާރުނީ (ޝޫރު ކަލު) އަނދިރި ގަނޑު ތަކެއް ގެ ގޮތުގައެވެ . އަދި ބަޚީލުކަމުން ދުރުހެލިވެ ތިބޭށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީ ތިބި މީހުން ހަލާކުވާން މެދުވެރިވި ސަބަބީ އެބައިމީހުންގެ ބަޚީލުކަމެވެ . އެބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ޤަތުލުކުރުމަށް މެދުވެރިވި ސަބަބަކީ (ވެސް) އެކީއެވެ . އަދި އެބައިމީހުން ހަރާމް ކަންތައް ހަލާލްކުރުމަށް މެދުވެރިވި ސަބަބަކީ ވެސް އެއީއެވެ .

باب الإيثار والمواساة

ހަމްދަރުދީ ވުމާއި އެހީތެރިވުމާއި އަނެކަކަށް އިސްކަން ދިނުމުގެ ދުބްވަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال الله تعالى (الحشر 9): {ويؤثرون على أنفسهم ولو كان بهم خصاصة}.

އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفس ބޭނުން ކަމަށް ، އެއުރެންނަށް އިސްކަން ދެއެވެ . އެއުރެންނަށް ބޭނުންތެރިކަން ބޮޑުވިޔަ ވިޔަސްމެއެވެ .

وقال تعالى (الإنسان 8): {ويطعمون الطعام على حبه مسكيناً ويتيماً وأسيراً} إلى آخر الآيات

އަދި އެބޭކަލަކީ ލިބި ހުރިމުދަލަކުން ، مسكين ންނަށާއި ، يتيم ންނަށާއި ، ހަމައެފަދައިން
މުސްކުޅިން އެއުޅުން ބާބަތީ ބާސްދިފައެވެ .

564 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : جاء رجلٌ إلى النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم فقال : إني مجهودٌ ، فأرسلَ إِلى بعضِ نسائِه ، فَقالت : والذي بعثَك بِالحق ما عندي إِلا ماءٌ ، ثُم أَرسلَ إِلى أُخْرى . فَقالتْ مثْلَ ذَلِك ، حتى قُلْن كُلهن مثل ذَلِك : لا والذي بعثَك بِالحق ما عندي إِلا ماءٌ . فقال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من يضيفُ هذا الليلةَ ؟ » فقال رجلٌ من الأَنْصارِ : أَنَا يا رسولَ الله ، فَانْطَلَقَ به إِلى رحله ، فَقَال لامرأَته : أَكرمي : ضيفَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް މީހަކު އައެވެ . އަދި ދަންނަވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ މިވަނީ ވަރަށް ބޮޑު ބަނޑުހައިހޫނުން ކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ . އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުން ކައިރިއަށް (އެއްޗެއް ލިބޭތޯ) ބޭކަލަކު ފޮނުއްވިއެވެ . ދެން އެކަނބަލުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . ކަލޭގެފާނު ހައްގައިގެން ފޮނުއްވި އިލާހު ކީރިތި ހުވާކޮށް ދަންނަވަމެވެ . ތިމަން ގެންގެ އަތުގައި ފެން ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު އެހެން އަނބިކަނބަލަކަށް ކައިރިއަށް ފޮނުއްވިއެވެ . އަދި އެކަމަނާވެސް ޖަވާބު ދެއްވީ ހަމަ އެފަދައިންނެވެ . އެހެން ހުރިހާ އަނބިކަނބަލުން ދެއްވީވެސް ހަމަ އެއް ޖަވާބެވެ . އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ހައްގައިގެން ފޮނުއްވި އިލާހު ކީރިތި ހުވާކޮށް ދަންނަވަމެވެ . ތިމަން ގެންގެ އަތުގައި ފެން ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ.ދެން نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم (މީހަކަށް ކާބަން) އެއްސެވިއެވެ . މިރޭގައި މިމީހާއަށް ކާން ދިނުމަށް އަރާނީ ކާކު ތޯއެވެ ؟ އަރިހުން أَنْصاري ބޭކަލަކު ތެދުވެ މިގޮތަށް ދެންނެވިއެވެ . ތިމަންނަމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ދެން އެބޭކަލު އެމީހާ ގޮވައިގެން އޭނާގެ ގެއަށް ގެންދިޔައެވެ . ދެން އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ބުނެފިއެވެ ކަލޭ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ މެހެމާނާ ކަރާމާތްތެރިކުރާށެވެ .

وفي رواية قال لامرأته : هل عنْدك شَيءٌ ؟ فقَالَتْ : لا ، إلا قُوتَ صبياني قال : علليهم بِشَيءٍ وإذا أَرادوا العشاء ، فَنَوميهم ، وإذَا دخَلَ ضيفُنَا ، فَأطفئي السراج ، وأَريه أَنا نأْكُلُ ، فقَعدوا وأَكلَ الضيفُ وباتا طَاويين ، فلَما أَصبح ، غَدَا على النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : فقال: « لقَد عجِب الله من صنيعكُما بِضيفكُما الليلةَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެމީހާ އެމީހާގެ އަނބިމީހާ ކުރެން އެއްސެވިއެވެ. ކަމަނާގެ އަތުގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް އެބަހުރި ހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ދަރިފުޅުން ދޭން ބަހައްޓާފައި ހުރި ކާބޯތަކެތި ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ. އޭނާ އެންގެވިއެވެ. ކޮންމެވެސް ކަމެއްގައި ދީފައި މަޝްޣޫލުކޮށްލައްވާށެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ކެއުމަށް ބޭނުންވުމުން ނިންދަވައިލާށެވެ. އަދި މެހުމާނު ކާން ވަނުމުން ކަމަނާ ބައްތި ނިއްވާލައްވާށެވެ. އެއިރުން މިމަންނަ ކައިގެންވާ ކަމަށް ދައްކާށެވެ. ދެން ކާން އިށީނުމުންފަހު މެހުމާނު ކާ ނިންމިއެވެ. އަދި ދެމަފިރިން ބަނޑުހައިހާލު ނިދިއެވެ. އަދި އެރޭ ވޭތުކުރީ ބަނޑުހައިހާލު ކަމުގައެވެ.

565 وعنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « طَعام الاثْنَينِ كافي الثلاثَة ، وطَعام الثلاثَة كافي الأربعة » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلمٍ رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « طَعام الواحد يكفي الاثْنَين ، وطَعام الاثْنَين يكْفي الأربعةَ وطَعام الأربعة يكفي الثمانيةَ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޖާބިރު ގެފާނު نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކުގެ ކާނާ ދެމީހުންނަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ދެމީހުންގެ ކާނާ ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ހަތަރު މީހުންގެ ކާނާ އަށް މީހުންނަށް ފުދޭނެއެވެ.

566 وعن أبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنه قال : بينَما نَحن في سفَرٍ مع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم إِذ جاء رجلٌ على راحلَةٍ له ، فَجعلَ يصرفُ بصره يميناً وشمالاً ، فَقَال رسولُ

الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من كان معه فَضلُ ظَهرٍ فَليعد به على من لا ظَهر له ، ومن كان له فَضلٌ من زادٍ ، فَليعد به على من لا زاد له » فَذكَر من أَصناف المال ما ذَكر حتى رأَينَا أَنه لا حق لأحدٍ منا في فَضلٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو سعيد الخُدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ، نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރެއްގެ މަތީގައި ތިއްބާ ކުއްލިއަކަށް މީހަކު ސަވާރީއެއްގެ މަތީގައި ހުރެގެން އައިސް ކަނާތްފަރާތާއި ވާތް ފަރާތަށް (އަހަން މިތަނަށް) ނަޒަރު ހިނގަން ފެށިއެވެ . ފަހެ رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ . އެމީހެއްގެ ގާތުގައި އިތުރު ސަވާރީ އެއް އޮތްމީހާ ދީހާ އެއްޗެއް ސަވާރީ ނެތް މީހަކަށް އެ ސަވާރީ ދޭށެވެ . އަދި މީހާގެ އަތުގައި އިތުރު ކާބޯ ތަކެތި ހުރިނަމަ ކާބޯތަކެތި ނެތް މީހަކަށް އެ ދޭށެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނު **އިތުރުން** މުދަލުގެ ބާވަތް ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާން ކުރެއްވުމުން ގެންދިޔަގޮތުން ބަލާއިރު ތިމާގެ އަތުގައި އިތުރުން ހުރިހާ މުދަލުގެ މައްޗަށް ތިމާގެ އެއްވެސް ހައްގެއް ނުވާކަން ވިސްނަމުން ތިމަންމެން ޔަގީންވެގެން ދިޔައެވެ .

567 وعن سهل بن سعدٍ رضي الله عنه أَن امرأَةً جاءت إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِبردةٍ منسوجةٍ ، فقالت : نَسجتُها بِيدي لأَكْسوكها ، فأَخذَها النبي صلّى اللهُ عليه وسلم محتَاجاً إِليها ، فَخرَج إِلينا وإِنها لإزاره ، فقال فُلانٌ اكسنيها ما أَحسنَها ، فقَالَ: « نَعم » فَجلس النبي صلّى اللهُ عليه وسلم في المجلس، ثُم رجع فَطَواها ، ثُم أَرسلَ بِها إِليه : فَقَالَ له القَوم : ما أَحسنْتَ، لبِسها النبي صلّى اللهُ عليه وسلم محتَاجاً إِليها ، ثُم سأَلتَه ، وعلمت أَنه لا يرد سائِلاً ، فقَالَ : إِني والله ما سأَلتُه لأَلبسها ، إِنما سأَلتُه لِتكُون كَفَني . قال سهلٌ : فَكانت كفَنَه . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو سهل بن سعد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން (އެއްފަހަރަކު) نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އަންހެނަކު އަތުން ވިޔަފައި އޮތް ރިދާއެއް ހިފައިގެން ހާޒިރުވިއެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ . ތިމަންނަ މިރިދާ

ވިޔަފައިވީ ކަމަކާމެދު ބޭނުންވެވޮޑިގެން އަޅުއްސެވިއެވެ. ފަހެ ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم
އެވަގުތު އަރިހަށް އައިސްކަމަށް ބޭނުންފުޅުވެވޮޑިގެން އެއްޗެއް قبول ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ އޭގެ ފަހުން
(އައްދުވިހަކަ) އެއްޗެއް މީހާއެއް ގޮވާލައި އަރުވާދެއްވާ (ދިނުމަށްއެދުނު) ހުންނަވައިގެން
ބޭނުންފުޅުވާ ކަމަށްޓަކައި ވަޒަނީގަތުމެވެ. އެހެންކަމުން އެދުނުމީހާ ދަނޑުވެރިއެވެ . ވިޔަދީ ހޯދާ ދޭތި
އެއްޗެއް ދެއްވާ ؟ ވިޔަދީ ބޭނުންފުޅު ހާމަ ދެއްވާނެވެ . އެހެންކަމުން އެކަކަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހާމަކަމެވެ. ފަހެ نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެފާނަށް އިސްތިއުބާލް ކުރެއްވުމުގެ ކަމުގައި
ގެއްލި ވަޒަނީގަތުމެވެ. އަދި ހާދިޔާ ހޯދުމަށް ޝަރުޢީގޮތުންނެވެ . ދެން އެއްޗެ އަދިވެސް ފިލުވައިލާފައެވެ .
(އަދިވެސް މި އަމަލުކުރުމަށް) ފަހެ މިކަމުގެ އަދިވެސް ދަރުމަތަށް ބޭނުންވެ. ހާމަވެ نبيّ
صلّى اللهُ عليه وسلم ކުރެއްވިކަމަކީ ހުއްދަކަމެއް ވިޔަދީ ހޯދުމެވެ ؟ އަދި އެކަކަށް ފޮނުއްވައި
އަޅުވައިލާފައިވާ ނުހަނު ބާރުގަދަކަމުން ބޭނުންވާ ފަދައިން . އެކަކަށް ހާމަކަމާއި ދިނުމަށް ހޯދިކަމެވެ
އަދިވެސް ދަރުމަތެރިކަމާ ހިއްވަރާ ނުވަތަ އަލުން ނިކަމެތިކަމުން ވީހާވެސް ބަދަލުކަމެވެ
އެކިކަހަލަ ވެސް ވިދާ އެކަކަށް ހާމަކަމާއި ދިނުމަށް ހަދިޔާ ދެއްކެވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެދުނާ
ޖެހިބަޔަކު ބަލައިނުލާ. މާތް الله ގެންދަވާފައިވާ ބަދަލެވެ. ވަރަށްގިނަ އެކަމަށް ހަދިޔާ އެދުނީ
ވަރަށްގިނަ ރުހުން ލިބޭނެވެ . ހަމަހަމަކަމާ ވަރަށްގިނަ ކަމަށް ހަދިޔާ އެދުނީ އެއް ވަރަށްގިނަ
ހަމަ ކަމުގެ ޖަޒާދެއްވާނެވެ .

568 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن الأشعريين إِذَا أَرملُوا في الْغَزو ، أَو قَل طَعام عيالِهم بالمدينَة ، جمعوا ما كان عندهم في ثَوبٍ واحدٍ ، ثُم اقتَسموه بينَهم في إِناءٍ واحدٍ بالسوية فَهم مني وأَنَا منهم » **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި ابو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الأشعري ގަބީލާގެ ބަޔަކު
ހަނގުރާމައިގައި ކާބޯތަކެތި ހުސްވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ މަދީނާގައި އާއިލާތަކުގެ ކާތަކެތި މަދުވެއްޖެނަމަ އެމީހުން
އެމީހުންގެ އަތުގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ފޮތިގަނޑަކަށް އެއްކޮށް ޖަމާކުރައްވައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު
މީނާ އެއްކޮށްލައިން އެމީހުންގެ މެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް ބަހައިލުން ބަހާލައެވެ. (މިހުންނަކަމުން)
އެމީހުންނަކީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުންގެ ބައެކެވެ. އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނުން އެމީހުންގެ ބައެއްކަމެވެ.

« أرملُوا » : فَرغَ زادهم ، أو قارب الفَراغَ .

باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يتَبرك فيه

آخرة ގެ ކަންތައްތަކާއި ގުޅޭ އިސްކަންދިނުމާއި އަދި ބަރަކާތް ހާސިލުވާ ކަންތައްތަކަށް ގިނަކުރުމުގެ ބޮޑުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު

قال الله تعالى (المطففين 26): {وفي ذلك فليتنافس المتنافسون}.

ވާދަކަން ކުރިއަރައިދާ މީހުން އެއާމެދުގައި ވާދަކަން ކުރި އަރައިދާ ހުރިކަމެވެ !

569 وعن سهل بن سعدٍ رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أُتي بِشَرابٍ ، فَشَرِب منه وعن يمينه غُلامٌ ، وعن يساره الأشْياخُ ، فقال لِلْغُلام : « أ تأْذَنَ لي أن أُعطي هؤلاء؟ فقَالَ الغُلام : لا والله يا رسولَ الله لا أُوثر بِنَصيبي منك أَحداً ، فتَلَه رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم في يده . متفقٌ عليه .

« تَله » بالتاء المثناة فوق ، أي : وضعه ، وهذَا الغُلام هو ابن عباسٍ رضي الله عنهما.

މާތް الله ރުހިވެވޑިގެންވި سهل بن سعد ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلم އަށް ބޯ ފެނެއް ގެނެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއިން ބޯ ފުޅުއްވިއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތް ފަރާތުގައި ޒުވާނަކު އިނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވާއަތް ފަރާތުގައި އުމުރުން ދުވަސްވީ މީހުންތިއްބެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް ކުރިން މިބޭފުޅުންނަށް ދިނުމަށް ތިބާ އިޒުނަ ދެއްވާނަންތޯ؟ އެ ކުއްޖާ ދެންނެވިއެވެ. ވަލްލާހި އޭ رسول الله ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ލިބޭ އަހަރެންގެ ބައިގައި އެހެން މީހަކަށް އިސްކަމެއް ނުދެމެވެ. (އަހުރެ ކުއްޖާގެ އަތަށް ބޯފުޅު) ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެ ކުއްޖާގެ އަތުގައި ބޭއްވެވިއެވެ .

570 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « بينَا أَيوب عليه السلام يغتَسلُ عرياناً ، فَخَر عليه جرادٌ من ذَهبٍ ، فَجعلَ أَيوب يحثي في ثَوبِه، فَنَاداه ربه عز وجل : يا أَيوب ، أَلَم أَكُن أَغْنَيتُكَ عما تَرى ؟، قال : بلَى وعزتك، ولكن لا غنَى بي عن بركَتك » رواه البخاري

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ، نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) أيوب عليه السلام ހެދުން ބޭއްލެވުމަށްފަހު ފެންވަރާން ހުއްޓެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ރަނުންވާ ގޮތްޖުނަގެއް ވެއްޓިގެން އައިސް ޖެހުނެވެ . އެހެން ކަމުން އެކަލޭގެފާނު އެގޮތް ޖަމާކޮށް ނަގަވައި އެކަލޭގެފާނުގެ ހެދުން ކޮޅުގައި [illegible] [illegible] ލެއްވިއެވެ . ފަހެ އެވަގުތު އެކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ނިދާ އިއްވެވިއެވެ . އޭ أيوب عليه السلام އެވެ . ތިމަން އިލާހު ކަލޭގެފާނަށް ތިޔަފެނިވަޑައިގަންނަވާ ތަކެތި ދެއްވައި ކަލޭގެފާނު މުއްސަނދިއެއް ނުކުރައްވަން ހެއްދެވެ ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އިބަ އިލާހުގެ ޢިއްޒަތް ގަންދެއްވައި ހުވާކޮށް ދަންނަވަމެވެ . ވިޔަސް ކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިބަ އިލާހުގެ ބަރަކާތާއި ނުލައި ފުދިގެން ނުވާނެއެވެ .

باب فضل الغني الشاكر وهو من آخذ المال من وجه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ޝުކުރުވެރިވާ މުއްސަނދި މީހާގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު. އެއީ **حلال** ގޮތުގައި މުދާ ހޯދުމާއި [illegible] އެންގެވި [illegible] ގޮތުގެ މަގުން ހަރަދުކުރާ މީހާގެ [illegible] ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު

قال الله تعالى (الليل 5 - 7): {فأما من أعطى واتقى، وصدق بالحسنى، فسنيسره لليسرى}.

ފަހެ ، (މުދަލުން) ހޭދަކޮށް (اللهއަށް) تقوى ވެރިވެ ، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ތެދުކުރި މީހާ ދަންނާނެވެ ! ފަހެ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަސޭހަކަށް ހުރިމަގަށް އެ މީހަކަށް މަގުފަހިކޮށް ދެއްވާހުށީމެވެ .

وقال تعالى (الليل 17 - 21): {وسيجنبها الأتقى، الذي يؤتي ماله يتزكى، وما لأحد عنده من نعمة تجزى، إلا ابتغاء وجه ربه الأعلى، ولسوف يرضى}.

އަދި تقوى ވެރިކަން ބޮޑުމީހާ ، އެ ނަރަކައާ ދުރުކުރައްވާނެތެވެ. އެމީހާއީ ، އެމީހާއީ ، އެމީހާ طاهر ވެގަތުމަށްޓަކައި ، އޭނާގެ މުދާ ހޭދަކުރާ މީހާއެވެ. އެހެންމީހެއްގެ ފަރާތުން އޭނާއަށް ލިބުނު ހެޔޮކަމެއްގެ ބަދަލުގައި ނޫނެވެ. އެހެނެއްކަމަކު (އޭނާ ހޭދަކުރަނީ) އޭނާގެ ވެރި ، މަތިވެރިވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެ وجه ފުޅު (އެބަހީ : އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން) އެދިގެންނެވެ . އަދި ނިކަންހުރި އޭނާ ރުހޭނެކަން ކަށަވަރެވެ .

وقال تعالى (البقرة 271): {إن تبدوا الصدقات فنعما هي، وإن تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو خير لكم، ويكفر عنكم من سيئاتكم، والله بما تعملون خبير}.

(واجب ނޫން) صدقاتތައް ، ތިޔަބައިމީހުން ފާޅުގައި ދީފިނަމަ ، ފަހެ ، އެއީ ނުހަނު މޮޅު ކަމެކެވެ . އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާކޮށް ، އެ صدقاتތައް فقير ންނަށް ދީފިނަމަ ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަމުގެ ހެޔޮކަން މާ ބޮޑެވެ . އަދި ، އެއީ ، ތިޔަބައިމީހުން ގެ ކުށްތަކުން ބައެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެކަލާނގެ ފުއްސަވާނެ ކަމެވެ . الله އީ ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަންތައް މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 92): {لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون، وما تنفقوا من شيء فإن الله به عليم}. والآيات في فضل الإنفاق في الطاعات كثيرة معلومة

ތިޔަބައިމީހުން ، ލޯބިވާ އެއްޗަކުން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކޮށްފުދަންދާނދެން ، ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ހެވެއް ނުލިބޭނެއެވެ . އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ، ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން ، الله އެ އެއްޗެއް މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ .

571 وعن عبد الله بن مسعودٍ رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا حسد إلا في اثنَتَين : رجلٌ آتَاه الله مالاً ، فَسلطه على هلكته في الحق . ورجلٌ آتَاه الله حكْمةً فُهو يقضي بِها ويعلمها » متفقٌ عليه وتقدم شرحه قريباً .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެކަމެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ ހަސަދަ ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ . އެއީ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމުން އެމީހާ [illegible] އެމުދާ ހޭދަކުރާ [illegible] . އަދި (އަނެއްކަމަކީ) މާތް الله سبحانه وتعالى [illegible] .

572 وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا حسد إلا في اثنَتَين : رجلٌ آتَاه الله القُرآن ، فهو يقُوم بِه آنَاء الليل وآنَاء النهارِ . ورجلٌ آتَاه الله مالاً . فهو ينْفقه آنَاءَ الليلِ وآنَاءَ النهارِ » متفقٌ عليه . « الآنَاء » الساعاتُ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمر ، نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ. [illegible] ކުރެއްވިއެވެ. ދެކަމެއްގެ [illegible]

حسد ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى، **ކީރިތި** قُرآن ގެ އިލްމު ދެއްވުމުން އެމީހާ ، ރޭގައި ދުވާލު އެ قُرآن ގެ އިލްމު އެހެން މީސްތަކުންނަށް އުގަންނައި [illegible] ފެނިފައި އެހެން މީހަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމުން އެމީހާ ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ފެނިފައި އެހެން މީހަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] .

573 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن فُقَراء المهاجِرين أَتَوا رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم . فقالوا : ذَهب أَهلُ الدثُور بِالدرجات العلى . والنعيم المقيم . فقَال : « وما ذَاك ؟ » فقَالُوا : يصلون كما نُصلي ، ويصومون كما نَصوم . ويتَصدقُون ولا نَتَصدقُ ، ويعتقُون ولا نَعتقُ فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَفَلا أُعلمكُم شيئاً تُدركُون بِه من سبقَكُم ، وتَسبِقُون بِه من بعدكُم ولا يكُون أَحدٌ أَفْضلَ منْكُم إِلا من صنَع مثل ما صنَعتُم ؟ » قالوا : بلَى يا رسولَ الله ، قَالَ : « تُسبحون ، وتحمدون وتُكَبرون ، دبر كُلِ صلاة ثَلاثاً وثَلاثين مرةً » فَرجع فُقَراء المهاجِرين إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَقَالُوا : سمع إِخْوانُنَا أَهلُ الأَموالِ بِما فَعلْنَا ، فَفَعلوا مثْلَه ؟ فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ذلك فَضلُ الله يؤْتيه من يشَاء » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ رواية مسلم .

« الدثُور » : الأَموالُ الكَثيرةُ ، والله أَعلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابوهريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.(އެއްފަހަރަކު) [illegible] مهاجِري ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ފަގީރުންގެ ބޭކަލުން رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. މުއްސަނދިން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހާސިލުކޮށްފިއެވެ. [illegible] އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ [illegible] އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އެމީހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] ރޯދަ ހިފާ ފަދައިން ރޯދަ ހިފައެވެ . އަދި ([illegible] [illegible]) އެބައިމީހުން (އެބައިމީހުންނަށް [illegible]) صدقة [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި ތިމަންމެން [illegible] ([illegible] [illegible]) صدقة [illegible] [illegible]. އަދި އެބައިމީހުން އަޅުން

މިނިވަން އެބަކުރެއެވެ. އަދި ތިމަން މެންނަށް ބަޔަކު މިނިވަން ނުކުރެވެއެވެ . އެހިނދު رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެފަދަ ކަމެއް ދަސްކޮށްދެއްވަން ހެއްޔެވެ؟ އެކަން ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އިސްވެ ގޮސްފައިވާ މީހުންގެ ދަރަޖަ އާއި ފަސްވެ ގޮސްފައިވާ މީހުންގެ ދަރަޖަ ހާސިލްވެ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ފަދައިން އެ އަމަލު ކޮށްފިމީހަކުފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ މޮޅު އެއްވެސް މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ . އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ . އާދޭހެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި سبحان الله ގެ كلمة އާއި الله اكبر ގެ كلمة އާއި الحمدالله ގެ كلمة ތިރީސްތިން ފަހަރު ކިޔާށެވެ. (ދެން ކުޑަ ދުވަސް ކޮޅަކަށްފަހު) مهاجرين ންގެ ފަޤީރުން އަނބުރާއައިސް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައިސްވެއްޖެއެވެ. އައިސްގެން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ މުދާވެރިން އެ އަދަދު އިވިއްޖެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ވެސް އެގޮތަށް އަމަލުކުރަން ފެށިއްޖެއެވެ . އެހިނދު رسول اللهُ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالىގެ فضل ވަންތަ ކަމެވެ . އެއިލާހު އިރާދަ ކުރައްވާ ބަޔަކަށް ދެއްވަނީއެވެ . (ބުޚާރީ އަކަމުގައި ކާރިން ކަމެއް ނެގެވެ .)

باب ذكر الموت وقصر الأمل

މަރު ހަނދާންކުރުމާއި އުއްމީދު ކުޑަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (آل عمران 185): {كل نفس ذائقة الموت، وإنما توفون أجوركم يوم القيامة، فمن زحزح عن النار وأدخل الجنة فقد فاز، وما الحياة الدنيا إلا متاع الغرور}.

ކޮންމެ نفس އަކީވެސް، މަރުގެ ރަހަ ލިބިގަންނާނޭ އެއްޗެކެވެ. އަދި،(ތިޔަބައިމީހުން ކުރަ عمل ތަކަށް)ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުރިހަމަކޮށް ޖަޒާދެއްވޭނީ ކަށަވަރީ، قيامة ދުވަހުންނެވެ. ފަހެ، ނަރަކައިން އެއްކިބާ ކުރައްވައި، ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވައިފި މީހާ (ދަންނާށެވެ.)ފަހެ، އެމީހަކީ نصيب ލިބިގެންފައިވާ ކަމަށްވެއެވެ. ކަށަވަރުކަމުގެ ވަގުތީ އުފާވެރި ދޭ އޮޅުވާލައިދޭ މެނުވީ، ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނޫނެވެ.

وقال تعالى (لقمان 34): {وما تدري نفس ماذا تكسب غداً، وما تدري نفس بأي أرض تموت}.

އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް، އެ نفس އެއް މާދަމާ ހޯދައިގަންނާނީ ކޮންކަމެއްކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.
އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް އެ نفس އެއް މަރުވާނީ ކޮންބިމެއްގައި ކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.

وقال تعالى (النحل 61): {فإذا جاء أجلهم لا يستأخرون ساعة، ولا يستقدمون}.

ފަހެ، އެއުރެންގެ أجل އައުމުން، އެންމެ ހިނދުކޮޅަކަށްވެސް އެއުރެންނަކަށް، ފަހަށް ނުކުރައްވާނުއްޖެވެ. އަދި އަވަހަށްވެސް ނުކުރައްވާ ނުއްޖެވެ.

وقال تعالى (المنافقون 9 - 11): {يا أيها الذين آمنوا لا تلهكم أموالكم ولا أولادكم عن ذكر الله، ومن يفعل ذلك فأولئك هم الخاسرون، وأنفقوا مما رزقناكم من قبل أن يأتي أحدكم الموت فيقول: رب لولا أخرتني إلى أجل قريب فأصدق وأكن من الصالحين، ولن يؤخر الله نفساً إذا جاء أجلها، والله خبير بما تعملون}.

އޭ ايمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންތައް الله ހަނދުމަކުރުމުން ތިޔަބައިމީހުން غافل ކޮށް ދުރުކުރަތި ނުދޫކުރަވަތެވެ! އަދި އެކަންބައްބައް ކުރާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ގެއްލިވެގެންވާ މީހުންނީ ހަމަ އެއުރެންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހެއްގެ ގާތަށް މަރު އައުމުގެ ކުރީގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ތަކެތިން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާށެވެ! ފަހެ، (އެހިނދުން) އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ކައިރި أجل އަކަށް އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާ ފަސްކުރައްވާނަމަ ކޮށްދެއްވީމާތޯ؟ ފަހެ، އަހުރެން ތިމަންނާ صدقات ކޮށް، صالح ބަޔަކުގެތެރެއިން ވާނީމެވެ. އަދި الله އެއްވެސް نفس އެއް، އޭގެ أجل އަންނަހިނދުން ފަހެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި اللهއީ، ތިޔަބައިމީހުންކުރާ ކަންތައް މުޅިން ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (المؤمنون 99 - 115): {حتى إذا جاء أحدهم الموت قال: رب ارجعون لعلي أعمل صالحاً فيما تركت. كلا إنها كلمة هو قائلها، ومن ورائهم برزخ إلى يوم يبعثون، فإذا نفخ في الصور فلا أنساب بينهم يومئذ ولا يتساءلون. فمن ثقلت موازينه فأولئك هم المفلحون، ومن خفت موازينه فأولئك الذين خسروا أنفسهم في جهنم خالدون، تلفح وجوههم النار، وهم فيها كالحون. ألم تكن آياتي تتلى عليكم فكنتم بها تكذبون!} إلى قوله تعالى {قال كم لبثتم في الأرض عدد سنين؟ قالوا: لبثنا يوماً أو بعض يوم فاسأل العادين. قال: إن لبثتم إلا قليلاً لو أنكم كنتم تعلمون، أفحسبتم أنما خلقناكم عبثاً وأنكم إلينا لا ترجعون؟!}.

އެއުރެންކުރެ މީހެއްގެ ގާތަށް މަރު އަތުވެއްޖެއުމުން ދާނެތެވެ. އެހިނދު އޭނާ ބުނެތެވެ. އަޅުގެވެރިރަސްކަލާކޮ! ތިމަންއަޅާ (ދުނިޔޭގެ حياة އަށް) އަލުން އަނބުރައި ފޮނުއްވާނދޭވެ! (އެއީ) ތިމަންފަހަތަށް ދޫކުރި ކަންތަކުގައި صالح عمل ކުރުމުގެ އުއްމީދުގައެވެ. ހަމަހިތާ އެހެންކަމެއް ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއީ އޭނާ ބުނާ ބަހެކެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ފަހަތުގައިވަނީ ފަރުދާއެކެވެ. އެއުރެން އަލުން ދިރުވަން ފޮނުއްވާ ދުވަހާހަމައަށެވެ. ފަހެ، ތާޅަފިލި ފުމެލައްވައިފިހިނދު، ފަހެ، އެއުރެންގެ މެދުގައި އެދުވަހަކުން نسب ތަކެއް (އެބަހީ: نسبގެ ތިމާގެކަމުގެ ގުޅުންތަކެއް) ނުހުންނާނެތެވެ. އަދި އެކަކު އަނެކަކުގެ ޙަބައިން ކަންތަކަށް އަދި سؤال އެއްވެސް ނުކުރާނޭމެވެ. ފަހެ، އެމީހެއްގެ (ހެޔޮ عمل ތަކުގެ) މީޒާނުތައް ބަރުވެއްޖެއްޔާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ދިޔަންނަވާން މީހުންނީ ހަމައެއުރެންނެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ (ހެޔޮ عمل ތަކުގެ) މީޒާނުތައް ލުއިވެއްޖެއްޔާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެއުރެންނީ އެއުރެންގެ نفسތައް، ގެއްލި މީހުންނެވެ. ނަރަކައިގައި އެއުރެން އަބަދަށް ދެމިހުންނާނެތެވެ. ނަރަކައިގެ އަލިފާން އެއުރެންގެ މޫނުތައް އަނދާލާނެތެވެ. އަދި އެއުރެން އެތާނގައި ހުޅުވުމުން ހަދައިގެން ތިބޭނެތެވެ. (އެއުރެންނަށް އަންގަވާނެތެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ اية ތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކިޔަވައިދެވޭ ކަމުގައި ނުވިއެއްތޯއެވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެ اية ތައް ދޮގުކުރާކަމުގައި ތިބީއެވެ. އެއުރެން ދަންނަވާނެތެވެ. އަޅަމެންގެ ވެރިރަސްކަލާކޮ! ތިމަންމެންގެ އަބާއްޖަވެރިކަމުން ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގަތީއެވެ. އަދި މަގުފުރެދިގެންވާ ބަޔަކު ކަމުގައި ތިމަންމެން

ވީމުއެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ތިމަންމެން އަ ނަރަކައިން ނެރުއްވައިދާނދޭވެ! ފަހެ، ތިމަންމެން (كافر ކަމުގެ ތެރެއަށް) އެނބުރި ހިގެއްޖެނަމަ، ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންވާހުށީ އަނިޔާވެރިން ކަމުގައެވެ· އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނެތެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނިކަމެތިކަމާއި ހިމޭންވެ އެތާތިބޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ބަސް ނުދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެތެރެއިން ބަޔަކުވިއެވެ. އެއުރެން ބުނެތެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެން ایمان ވެއްޖައީމުއެވެ. ފަހެ، އަހަރެމެންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި، އަހަރެމެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! ތިބާރަސްކަލާނގެއީ، رحمة ލައްވާ އެންމެހެޔޮ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނަކީ، ފުރައްސާރަކުރާ ބަޔަކުކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ހަދައިގަތީމުއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދާންކުރުން ނައްތާލައިދިނުމަށް އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ހަނދާންނައްތާލައިދިނީމުއެވެ. އަދި އެއުރެންނާއިމެދު ތިޔަބައިމީހުން، ހެ ބަޔަކުކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ހުރީމުއެވެ. އެއުރެން ކެތްތެރިވުމުގެ ޖަޒާއަކަށް، މިއަދު ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް (ހެޔޮ) ޖަޒާދެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ، ހަމަ نصيب ވެރިންނެވެ. އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނެތެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިތައް އަހަރު ބިމުގައި ތިބީހެއްޔެވެ؟ އެއުރެން ދަންނަވާނެތެވެ. ތިމަންމެން ތިބީ، އެންމެ ދުވަހުވަރެވެ. ނުވަތަ ދުވަހެއްގެ ބައެއްގައެވެ. ފަހެ، ހިސާބުކޮށް އަދަދުކުރާ މީހުންނާ سؤال ކުރައްވާށެވެ! އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނެތެވެ. ތާދި ކުޑަ ދުވަސްކޮޅަކު މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުން ޖަސްވެ ނުތިބެމުއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން އެނގޭކަމުގައި ވީނަމައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ، ބޭކާރުގޮތުގައި، ކުޅިވަރަށްކަމުގައި، ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ނުކުރައްވާނެކަމަށް، ތިޔަބައިމީހުން ފަހެ، ހީކުރީ ހެއްޔެވެ؟

وقال تعالى (الحديد 16): {ألم يأن للذين آمنوا أن تخشع قلوبهم لذكر الله وما نزل من الحق، ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم، وكثير منهم فاسقون}. والآيات في الباب كثيرة معلومة

اللهَ ހަނދުމަކުރުމަށާއި، حق ބަސްފުޅުގެ ތެރެއިން ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް އެއުރެންގެ ހިތްތައް މަޑުމައިތިރިވުމަށާއި، މީގެކުރިން ފޮތް ލިބުނު މީހުން ފަދައިން ނުވުމަށް،ايمان ވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނާންނަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، އެއުރެންނަށް ޒަމާން ދިގުވެގެންދިޔައެވެ. ދެން (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވިއެވެ. އަދި އެއުރެންކުރެ ގިނަމީހުންނީ فاسق ންނެވެ.

574 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : أَخَذَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِمنكِبِي فَقَالَ : «كُن في الدنْيا كَأَنك غَرِيبٌ أَو عابِر سبِيلٍ » وكان ابن عمر رضي الله عنهما يقول : إِذا أَمسيتَ، فَلا تَنْتَظِرِ الصباح ، وإِذَا أَصبحتَ ، فَلا تَنْتَظِرِ المساء ، وخذ من صحتك لمرضك ومن حياتك لموتك » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله ابن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިމަންނަގެ ދެކޮނޑުގައި ހިއްޕެވުމަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއާ ދުނިޔެމަތީގައި ބީރައްޓެހިއަކު ނުވަތަ ދަތުރުވެރިއަކު ފަދައިން އުޅޭށެވެ.

ދަންނައެވެ. (މި حديث [illegible]) މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله ابن عمر ވިދާޅުވަމުން [illegible]. މިބާ [illegible] ދުނިޔޭގައި ހުރެއްޖެނަމަ [illegible] ދުނިޔޭގައި ހުރެއްޖެނަމަ [illegible] އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ. އަދި [illegible] ނުކުރާށެވެ. އަދި [illegible] ކުރީން [illegible] حاصل [illegible]. އަދި [illegible] حاصل [illegible].

575 وعنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما حق امريءٍ مسلمٍ له شَيءٌ يوصي فيه . يبِيتُ لَيلَتَين إِلا ووصيتُه مكْتُوبةٌ عنْده » متفقٌ عليه . هذا لفظ البخاري .

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « يبيتُ ثَلاثَ ليالٍ » قال ابن عمر : ما مرتْ عليّ ليلةٌ منذُ سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال ذلك إلا وعنْدي وصيتي .

އަދި އެ صحابي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް مسلم އެއްގެ އަތުގަ وصية ކުރަންޖެހޭ އެއްޗެއް އޮވެފައި އެ وصية ލިޔެ ނުނިންމާ ދެރޭ ނިދުމަކީ އެއީ އެއްވެސް مسلمٍ އަކަށް އެކަށީގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިންރޭ ނިދުން އެކަށީގެން ނުވެއެވެ. އަދި **ابن عمر** ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން حديث އަޑުއިވުން ދުވަހުން ފެށިގެން މިވަންދެން އަތުގައި وصية ތެއް އޮވެއްޖެނަމަ ފުރިހަމަކޮށް އެންމެ ރެޔެއްވެސް ފާއިތުނުވެއެވެ.

576 وعن أَنس رضي الله عنه قال : خَطّ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم خُطُوطاً فقال : « هذا الإنسان وهذا أَجلُه . فَبينَمَا هو كَذَلِكَ إِذ جاء الخَطّ الأَقْرب » رواه البخاري.

މާތް الله ރުއްސުވެވޮޑިގެންވާ انس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبىއާ صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible] [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ انسان އާއެވެ. އަދި މިއީ އޭނާގެ أجل އެވެ. ފަހެ އޭނާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

577 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنه قال : خَطّ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم خَطّاً مربعاً ، وخَطّ خَطّاً في الْوسط خَارجاً منْه ، وخَطّ خُطَطاً صغَاراً إِلى هذَا الذي في الوسط من جانبه الذي في الوسط ، فَقَالَ : « هذَا الإِنسان ، وهذَا أَجلُه محيطاً بِه أو قَد أَحاطَ بِه وهذَا الذي هو خَارجٌ أَملُه وهذه الْخطَطُ الصغَار الأَعراض ، فَإِن أَخْطَأَه هذَا ، نَهشَه هذا ، وإِن أَخْطَأَه هذا نَهشَه هذا » رواه البخاري . وهذه صورتَه : الأجل - الأعراض –الأمل

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبىއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ހަތަރެސްކަން ގޮޅިއެއް ކުރެއްސެވިއެވެ. އަދި އޭގެ މެދުގައި ދެއްކެވިރޮނގު އޭގެ ބޭރަށް ނިކުމެވިއެވެ. އަދި މެދުގައި އެޅުއްވި ރޮނގުގެ ކައިރީގައި ހިމަ ހިމަ ރޮނގުތަކެއް އެޅުއްވިއެވެ. ފަހެ (އެއަށްފަހު) حديث ކުރެއްވިއެވެ.(މިރޮނގަކީ) މެދުގައި ވާ މިރޮނގަކީ انسان އާއެވެ.އަދި އެރޮނގުގެ ވަށައިގެން ދެމިފައިވާ މިރޮނގަކީ މިއީ އޭނާގެ އުމުރެވެ. އަދި އޭނާ ވަށައިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ އޮވެނީ އޭނާ ހަމަ ވަށައިގެންނެވެ. އަދި ބޭރަށް ނިކުމެގެންވާ ރޮނގަކީ އެއީ އޭނާގެ ދުނިޔަވީ އުއްމީދުތަކެވެ. އަދި މިކުދި ހިމަހިމަ ރޮނގުތަކަކީ އެއީ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގައި ދިމާވާ ދަތިތަކެވެ. އެއިން އެކަކުން ސަލާމަތް ވިޔަސް އަނެއްވެސް ބާރުވެދާނެއެވެ. އެއިން އެކަކުން ސަލާމަތް ވިޔަސް އަނެއްވެސް ބާރުވެދާނެއެވެ.

578 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « بادروا بِالأعمال سبعاً، هل تَنْتَظرون إلا فَقْراً منْسياً ، أَو غنَى مطغياً ، أَو مرضاً مفسداً ، أَو هرماً مفْنداً، أَو موتاً مجهزاً ، أَو الدجالَ ، فَشَرَ غَائِبٍ ينْتَظَر ، أَو الساعةَ والساعةُ أَدهى وأَمر ؟، » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަތްކަމެއް އައިސް ކުރިމަތިވުމުގެ عمل ތައްކުރުމަށް ނުކުޅެދުމުގެ ކުރިން ހެޔޮ އަމަލުތައް ކުރުމުގައި އަވަސް ވެގަންނާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން عمل ނުކޮށް ތިބެނީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އައިސް ކުރިމަތި ވަންދެން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ [illegible] [illegible] عمل ތަކުން ދުރުވެގެން ހިނގައިދާނުވާ މުއްސަނދިކަމެއް އައިސް ކުރިމަތި ވަންދެން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ހަށިގަނޑު ހަލާކުވެގެން ހިނގައިދާނުވާ ބަލިމަޑު ކަމެއް އައިސް ކުރިމަތި ވަންދެން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ސިކުނޑި ގޮސްވެގެން ހިނގައިދާނުވާ މުސްކުޅި ކަމެއްއައިސް ކުރިމަތި ވަންދެންހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ކުއްލިއަކަށް މަރު އައިސް ކުރިމަތި ވަންދެން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ދައްޖާލު ނިކުމެގެން އަންނަންދެން ހެއްޔެވެ؟ ދަންނާށެވެ. ފަހެ އެއީ ފޮރުވިފައިވާ އިންތިޒާރު [illegible] ކުރެވޭ ނުބައިކަން

ބޮޑުވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ. ނަމަވެސް قيامة ދުވަސް އަންނަންދެން އިންތިޒާރުކުރަނީ ކޮންކަމެއްތޯ؟ ފަހެ قيامة ދުވަހަކީ ބިރުވެރި ކަންބޮޑު އަދި އުނދަގޫ ކަންތަކާއި ކުރިމަތިލާންޖެހޭ ދުވަހެކެވެ.

579 وعنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَكْثروا ذِكْر هاذمِ اللذاتِ » يعني الموتَ ، رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

އަދި އެ صحابى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަރާމާއި އުފަލުގެ ކޮނިކަން ކެނޑިގެން ދާއެތި (އެބަހީ މަރު) ހަނދާންކުރާށެވެ.

580 وعن أبي بن كعب رضي الله عنه : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِذا ذَهب ثُلثُ الليل، قام فقالَ : « يا أَيها الناس اذْكُروا الله جاءت الراجِفَةُ تَتْبعها الرادفَةُ، جاء الموتُ بما فيه ، جاء الموتُ بما فيه » قلتُ : يا رسولَ الله إني أُكْثر الصلاةَ عليك ، فكَم أَجعلُ لك من صلاتي ؟ قال: « ما شئْتَ » قُلْتُ الربع ؟ قال : « ما شئْتَ ، فَإِن زِدتَ فَهو خيرٌ لك » قُلْتُ : فَالنصفَ ؟ قالَ « ما شئْتَ ، فإِن زدتَ فهو خيرٌ لك » قُلْتُ : فَالثلثَين ؟ قالَ : « ما شئْتَ ، فإِن زدتَ فهو خيَرٌ لك » قُلْتُ : أَجعلُ لك صلاتي كُلها ؟ قال : إذاً تُكْفي همك، ويغْفَر لك ذَنْبك » رواه الترمذي وقال : حديث حسن

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبي بن كعب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ދިޔުމުން ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ (އެއްފަހަރު) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭ. ތިޔަބައިމީހުން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ. ފުރަތަމަ ބާރުގަދަ ސޫރު ފުމެވުން އަންނާނެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ސޫރު ފުމެވުން އޭގެ ފަހަތުން އަންނާނެއެވެ. މަރުވެސް އޭގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗަކާއެކު އަންނާނެއެވެ. މަރުވެސް އޭގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗަކާއެކު އަންނާނެއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް ގިނަގިނައިން ޞަލަވާތް ކިޔަމެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް ކިޔާ ޞަލަވާތް ތިމަންނަގެ ދުޢާގެ ކިހާވަރަކަށް ހަދަންތޯ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ބޭނުންވާވަރަކަށް. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ދެން ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ހަދަމާތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ބޭނުންވާވަރަކަށް. ފަހެ ތިބާ

އިތުރުކޮށްފިނަމަ އެ އިރުން ތިބާއަށް ބޮޑަށް ރަނގަޅު ވެގެންވެއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ފެންނަވަރަކަށެވެ. ފަހެ ތިބާ އެއަށްވުރެ އިތުރު ކޮށްފިނަމަ ބޮޑަށް ރަނގަޅު ވެގެންވެއެވެ. ތިމަންދެން ދެންނެވީމެވެ. ތިންބައިކުޅަދެބައި ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ފެންނަވަރަކަށެވެ. ފަހެ ތިބާ އެއަށްވުރެ އިތުރުކޮށްފިނަމަ ބޮޑަށް ރަނގަޅުވެގެން ވެއެވެ. ތިމަންދެން ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަ ހުރިހާ وقت [illegible] ކަލޭގެފާނަށް [illegible] ޞަލަވާތް [illegible]. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިގޮތަށް عمل ކޮށްފިނަމަ ތިބާގެ ހުރިހާ ހިތާމަތައް ފިލައިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި ތިބާގެ ފާފަތައް ފުހިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ފިރިހެނުންނަށް މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ޒިޔާރަތް ކުރާމީހާ ކިޔަންޖެހޭ [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު.

581 عن بريدةَ ، رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « كُنْتُ نَهيتُكُم عن زِيارة القُبورِ فَزوروها » رواه مسلم .

[illegible] الله [illegible] بريدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް [illegible] [illegible] ޒިޔާރަތްކުރުން [illegible] [illegible] މިހާރު [illegible] [illegible] [illegible].

وفي رواية « فمن أراد أن يزور القبور فليزر فإنها تذكرنا بالآخرة » .

އަދި އެހެން ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ ވެސް ވެއެވެ. ފަހެ ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ قبرستان އަށް ޒިޔާރަތްކުރާމީހުން ބޭނުން ހިނދު ހަދިޔާކުރުމެއް ނޫނެވެ. އެއީ ޒިޔާރަތްކުރާމީހާއަށް ދަރުސް ލިބުމަށެވެ. މިގޮތަށް ހަމައެކަނި ހަނދާން ކޮށްދޭ آخرة ދުވަސް ހަނދާން ކޮށްދޭށެވެ.

582 وعن عائشةَ رضي الله عنها قالت : كان رسولُ الله ، صلّى اللهُ عليه وسلم ، كُلما كان ليلتها من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يخْرج من آخرِ الليل إلى البقيع ، فيقُولُ : « السلام عليْكُم دار قَومٍ مؤمنين ، وأَتَاكُم ما تُوعدون ، غَداً مؤَجلُون ، وإِنا إِن شاَء الله بِكُم لاحقُون ، اللهم اغْفر لأَهل بقيعِ الغَرقَد » **رواه مسلم .**

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަން ކަމަނާ ގާތުން ނިދިވަޑައިގަންނަވާ ވަގުތުގައި ރޭގަނޑުގެ ފަހުކޮޅު ވަޑައިގަނެ البقيع ނަމަކަށް ކިޔާ قبرستان އަށް ނިކުމެވަޑައިގަން ނަވައެވެ. އެއަށްފަހު دعاء ކުރައްވައެވެ. « السلام علَيكُم دار قَومٍ مؤمنين ، وأَتَاكُم ما تُوعدون ، غَداً مؤَجلُون ، وإِنا إِن شاَء الله بِكُم لاحقُون ، اللهم اغْفر لأَهل بقيعِ الغَرقَد މާނައީ:- އޭ مؤمن ންގެ قوم ގެ ގެތެރޭގެ އަހުލު ވެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖަހާފައި މިވާ ކަނޑައެޅިފައިވާ وعد ކުރެވިފައިވާ وعد ދުވަސްކޮޅަކަށް ފަސްކުރެވިފައިވާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބިއްޖެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަމައެކަނި ތިޔަބައިމީހުންނާއި މިލިބެމުން(ވާނީ) الله ގެ އިރާދަފުޅާއިއެކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހަތުން އަހަރެމެން އައިސް ގުޅޭހުށީމެވެ. اللهم ހަމަތަކަ ގަރުޤަދުގެ ބަޤީޢުގައި އުޅޭ ބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ. اله! غرقد بقيع ގައި ވަޅުލެވިފައިވާ މީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ.

583 وعن بريدةَ رضي الله عنه ، قال : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يعلمهم إِذا خَرجوا إِلى المقابِر أَن يقُولَ قَائِلُهم : « السلام علَيكُم أَهل الديار من المؤْمنين والمسلمين وإِنا إِن شاَء الله بِكُم لاَحقُون ، أَسأَلُ الله لنَا ولَكُم العافيةَ » **رواه مسلم**

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި بريدةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. نبىُّ ﷺ صلّى اللهُ عليه وسلم އެބައިމީހުންނަށް قبرستان އަށް ނިކުންނަވާ ހިނދު دعأ ކުރުމަށް دعأ ކުރައްވަން ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ

ދަސްކޮށްދެއްވުމަށް ގެންދެވިއެވެ. އެ دعأ އަކީ:-« السلام عليكُم أَهل الديارِ من المؤْمنين والمسلمين وإِنا إِن شَاء الله بِكُم لاَحقُون ، أَسأَلُ الله لَنَا ولَكُم العافيةَ » رواه مسلم މާނަކީ:-
އެތާނގައި ދިރިއުޅޭ مؤمنންނާއި مسلمންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން(ވެސް) الله އިރާދަފުޅާއެކު ތިޔަބައިމީހުންނާއި އައިސް ބައްދަލު ކުރާނަމެވެ. ތިމަންމެންނަށާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިމާޔަތުގެ نعمة އެދި الله ގެ حضرة ގައި ދަންނަވަމެވެ.

584 وعن ابن عباسٍ ، رضي الله عنهما ، قال : مر رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِقُبورٍ بالمدينَة فَأَقْبلَ عليهم بوجهه فقالَ : « السلام عليكُم يا أَهلَ القُبورِ ، يغْفر الله لنا ولَكُم ، أَنْتُم سلَفُنا ونحن بالأَثَرِ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާނަ: الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبىّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم مدينة ގައި ހުންނަވަނިކޮށް (އެއްފަހަރަކު) قبر އެއްގެ ކައިރިން ފަހަނައަޅައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހެނީ އެ قبر އާއި ދިމާލަށް ކުރިމަތިލެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ قبر ގެ اهل ވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. އޭ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައި އަދި ތިމަންމެންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނީ ތިމަންމެންނަށްވުރެ ކުރީގައި ހޯއްاجر ލިބޭގޮތަށް އިސްވެގެންފައިވާ މީހުންނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނީވެސް އަންނަންވީ މީހުންނީމެވެ.

باب كراهية تمني الموت بسبب ضرر نزل به
ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

އެއްވެސް މުސީބާތަކާއި ހުރެ މަރުވުމަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަ
އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރު ހިފައިގަނެގެން އެކަމަށް މަރު އަވަސްކޮށްދެއްވުމަށް އެދުން
ހުއްދަވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

585 عن أبي هريرة رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « لا يتَمن أَحدكُم الموتَ إِما محسناً ، فَلعله يزداد ، وإِما مسيئاً فَلعله يستَعتب » متفقٌ عليه، وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު މަރަށް ނޭދޭށެވެ. އެހެނީ އެމީހާ އެއީ احسان ތެރިއަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ ދިގު އުމުރުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ހެޔޮ عمل ތައް ގިނަވެގެން ދާނީއެވެ. އަދި އެމީހާ އެއީ ފާފަވެރިއަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ އޭނާ ފަހަރެއްގައި توبة ވެގަތުން އަނބުރިގެންވާނީއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم عن أبي هريرةَ رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا يتَمن أَحدكُم الموتَ ، ولا يدع به من قَبل أَن يأْتيه ، إِنه إِذا ماتَ انْقَطعَ عملُه ، وإِنه لا يزيد المؤْمن عمره إِلا خَيراً » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަރަށް ނޭދޭށެވެ. އަދި އަވަހަށް މަރުވުމަށް އަދި دعاء ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ މީހާ މަރުވުމުން އޭނާގެ އެންމެހައި عمل ތައްކަނޑައިގެންދަނީއެވެ. އަދި مؤمن އާގެ އުމުރު ދިގު ވެގެންދިއުމަކީ އޭނާގެ ހެޔޮ عمل ތައް އިތުރުވެގެންދާ ކަމުގައެވެ.

586 وعن أنسٍ رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : لا يتَمنين أَحدكُم الموتَ لِضر أَصابه فَإن كان لابد فاعلا ، فَلْيقُل : اللهم أَحيني ما كانَت الحياةُ خَيراً لي ، وتَوفني إِذا كانَت الوفاةُ خَيراً لي » متفقٌ عليه .

[illegible] الله [illegible] أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ދިމާވާ مصيبةތަކާއި ހުރެ އެއްގޮތަކަށްވެސް މަރަށް ނޭދޭށެވެ. ފަހެ [illegible] ގޮތެއް ދިމާވެއްޖެ މީހާ މިފަދައިން دعاء [illegible]. اللهم أَحيني ما كانَت الحياةُ خَيراً لي ، وتَوفني إِذا كانَت الوفاةُ خَيراً لي » މާނައީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ اله! ތިމަނާ ދިރިހުރުން [illegible] ވަނީނަމަ ތިމަނާ ދިރި [illegible]. އަދި ތިމަނާގެ މަރުވެ ދިޔުން ތިމަނާއަށް [illegible] ވަނީނަމަ ތިމަނާ މަރު ގެންދަވާނދޭވެ.

587 وعن قَيس بن أبي حازمٍ قال : دخَلْنَا على خَباب بن الأرت رضي الله عنه نَعوده وقَد اكْتَوى سبع كَياتٍ فقال : إِن أَصحابنا الذين سلَفُوا مضوا ، ولم تَنْقُصهم الدنْيا ، وإِنا أَصبنَا ما لا نجِد له موضعاً إِلا التراب ولولا أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم نهانَا أَن نَدعو بالموت لَدعوتُ به ثُم أَتَيناه مرةً أُخْرى وهو يبني حائطاً له ، فقال : إِن المسلم لَيؤْجر في كُل شَيءٍ ينْفقُه إِلا في شَيءٍ يجعلُه في هذا الترابِ . متفقٌ عليه ، وهذا لفظ رواية البخاري .

قَيس بن أبو حازمٍ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ([illegible]) [illegible] الله [illegible] خَباب بن الأرت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެއީ އަލިފާނުގެ حادثة [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ([illegible] [illegible]) ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] اصحاب [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. (އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].) [illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

ވަދުޖުންނޫން އެހެން ގެބޮއް (ޖެންނާނަކުން) ނުތެވެ. އަދި نبیއާ صلّى الله عليه وسلم މަރަން އެދި ދުޢާ ކުރުން މަނާކުރައްވައިފި ނުވިނަމަ ތިމަންނަ މިހާރު މަރަން އަދި ދުޢާ ކުރީމުއެވެ. (ރާވީ قيس بن أبي حازم ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަނަ އޭގެ ހަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. مسلم އަކު ކުރާ ކޮންމެ ޚަރަދަކަށް ހެޔޮ ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ. ނަމަވެސް މިބިމުން އެބައި މިދުނިޔެއަށް ކުރާ ޚަރަދަކަށް ހަދުރެއްނެވެ.

باب الورع وترك الشبهات

حرام ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިވުމާއި އަދި ޝުބުހަ ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ހުރުމުގެ މަތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النور 15): {وتحسبونه هيناً وهو عند الله عظيم}.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ދޫތަކުން އެ ވާހަކަތައް ޖެހިގަންނަމުންދިޔަ ހިނދުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަމާމެދު އެނގުމެއްނުވާ ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނގަތަކުން ބުނަމުއެވެ. އަދި الله ގެحضرة ގައި އެކަންތައް ބޮޑުކަމުގައިވާ حال، އެއީ ކުޑަ ކަމެއްކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރަމުއެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް) ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

588 وعن النعمان بن بشير رضي الله عنهما قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : «إن الحلالَ بينٌ ، وإن الحرام بينٌ ، وبينَهما مشْتَبِهاتٌ لاَ يعلمُهن كثيرٌ من الناس ، فَمن اتقى الشبهات ، استبرأ لِدينه وعرضه ، ومن وقَع في الشبهات ، وقَع في الحرامِ ، كالراعي يرعى حولَ الحمى يوشك أَن يرتَع فيه ، أَلاَ وإن لِكُل ملكٍ حمًى ، أَلاَ وإن

حمى الله محارمه ، ألاَ وإن في الجسد مضغَةً إذا صلحت صلح الجسد كُله ، وإذا فَسدتْ فَسد الجسد كُله : ألاَ وهي القَلْب » متفقٌ عليه . ورويناه من طُرقٍ بألْفاظٍ متَقاربةٍ .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި النعمان بن بشير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حلال ވެގެންވާ ކަންތައްތަކީ ބަޔާން ވެގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން حرام ވެގެންވާ ކަންތައްތަކީ ބަޔާން ވެގެންވެއެވެ. އަދި އެދެމެދުގައިވާ شبه ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވެގެންވާ މީހާ އެމީހާގެ ދީނާއި އަދި އަބުރު ސަލާމަތްކޮށްފިއެވެ. އަދި شبه ކަންތައްތަކަށް ވެއްޓިގެންދިޔުމަކީ (ކުރަމުގެންދިޔުމަކީ) حرام ކަންތައްތަކަށް ވެއްޓިގެންދިޔުމެވެ. އެއީ މިސާލަކީ ދަނޑުވެރިއެއް ހިމާ ކައިރީގައި ބާވަތްތަކަށް ބަލަހައްޓަމުން އެއަށް ވަދެދާނެ ކަމުގެ ބިރު އޮންނަ ފަދައިންނެވެ. ދަންނާށެވެ. އަދި ހަމަ ކޮންމެ ރަސްގެފާނަކަށްވެސް ހިމާކޮށްފައިވާ ބިމެއް އޮވެއެވެ. ދަންނާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ހިމާއަކީ ސަރަހައްދަކީ އެ اله حرام ކުރެއްވި ކަންތައްތަކެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަށިގަނޑުގައި މަސްކޮޅެއްވެއެވެ. އެ މަސްކޮޅު ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު ރަނގަޅުވާނެއެވެ. އަދި އެ މަސްކޮޅު ފަސާދަވެއްޖެނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު ފަސާދަވާނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. އެއީ ހިތެވެ.

589 وعن أنسٍ رضي الله عنه أن النَبِي صلّى اللهُ عليه وسلم وجد تَمرةً في الطريق ، فقالَ: « لولاَ أني أخافُ أن تَكُون من الصدقَة لأكَلْتُها » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبىُّ صلّى اللهُ عليه وسلم މަގުމަތީގައި ކަދުރުއޮށް އޮވެއް ދެކެވަޑައިގެންފިއެވެ. އެ ހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މިކަދުރު އަމިއްލަ صدقة އެއްޗަކަށް ވެދާނެކަމުގެ ބިރުނުގަންނަވާނަމަ يقين އިން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަދުރުއޮށް ކާނީމުއެވެ.

590 وعن النواس بن سمعان رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « البر حسن الخُلُق والإثم ما حاك في نفْسك ، وكَرهتَ أن يطلع عليه الناس » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންގެއްވި النواس بن سمعان، نبىّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހެޔޮކަމަކީ އެއީ އެކަމެއްގައި ރީތި اخلاق ގެ ސިފަތައް އެކުލެވިގެންވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ފާފައަކީ އެއީ ތިބާގެ نفس އެކަންތައް ގަބޫލުނުކުރާ އަދި އެކަމުގެ ޚަބަރު މީސްތަކުންނަށް ލިބުމަށް ތިބާ ނުރުހޭ ކަންތައްތަކެވެ.

« حاك » بالحاء المهملة والكاف ، أَي تَردد فيه .

591 وعن وابصةَ بن معبدٍ رضي الله عنه قال : أَتَيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال: « جِئْتَ تسأَلُ عن البِرِ ؟ » قلت : نعم ، فقال : « استَفْتِ قَلْبك ، البِر : ما اطْمأَنتْ إِليه النفْس ، واطْمأَن إِليه القلْب ، والإِثم ما حاك في النفْسِ وتَردد في الصدرِ ، وإِن أَفْتَاك الناس وأَفْتَوك » حديثٌ حسن ، رواه أحمد ، والدارمي في « مسنَديهما » .

ދާތް الله ރުއްސުންގެއްވި وابصةَ بن معبِد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައީމެވެ. އެރިނދު އެކަލޭގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިބާ ތިޔައައީ، ހެޔޮކަމަކީ ކޮބައިކަން އޮޅުން ފިލުވަން ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވީމެވެ. އާދޭހެވެ. އެ ހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިކަލާއެދު ތިބާގެ ހިތާއި ސުވާލުކުރާށެވެ. ހެޔޮކަމަކީ އެކަމަކާމެދު نفس ހުރި އަދި އަރާމުވާކަމެވެ. އަދި ފާފައަކީ نفس ގައި ހަމަނުޖެހި ހިތުގައި ކަމަކާ ހުރެ ސިކުޑިދާ ކަންތައްތަކެވެ. މީސްތަކުން ތިބާއަށް فتوي ދީ އަދި ތިބާއަށް فتوي ދިންނަމަވެސްމެއެވެ.

592 وعن أبي سروعةَ بكسر السين المهملة وفتحها عقْبةَ بن الحارث رضي الله عنه أَنه تَزوج ابنَةً لأبي إِهاب بن عزيز ، فَأَتَتْه امرأَةٌ فقالت : إِني قَد أَرضعتُ عقْبةَ والتي قَد تَزوج بها ، فقال لَها عقبةُ : ما أَعلَم أَنك أَرضعتني ولا أَخْبرتني ، فَركب إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بالمدينَة ، فَسأَله ، فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « كَيفَ ، وقَد قيل ؟» فَفارقَها عقْبةُ ونكَحتْ زوجاً غيره . رواه البخاري .

ދާމް الله ރުއްސުންތަކުގެ أبو سروعةَ عقْبةَ بنِ الحارِث ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ، أبو اصحاب بن عزيز ސަމަދަރަށް ރިއްޔުން ޖިހާދުގެ އަންހެން ދަރިއަކާއި ކައިވެނި ކުރެއްވިއެވެ. (އެކައިވެނިގެ އަޅުއިވުމަކީ)ވަރަ އަންހެނަކު (އަދިސް) ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވަނީ عقْبةَ އަށާއި އޭނާ ކައިވެނި ކުރި އަންހެނާއަށް ދެމީހުންނަށް ކިރުދީފީމެވެ. އެހިނދު عقْبةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ މިމަނިކުފާނަށް ކިރުދިން ކަމެއް މިމަނިކުފާނަކަށް އެނގިފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ކަލޭމާ އެވަރަށް މިމަނިކުފާނަކަށް އެންގެވުމެއް ނުވެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ދަތުރުކުރައްވާފައި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް މަދީނާއަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ އެކަމާބެހޭ އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަކު ހަމަކަށަވަރުން ބުނެވިއްޖެއްޔާ ކިހިނެއް ވާނީ ކަމެއް ދެކެވިއްޖެއްޔާ ކިހިނެއްތޯ؟ ދެން عقْبةَ އެ އަނބިކަނބަލާ ވަރިކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއަންހެން އޭނާ ފިރިހެނަކާއި ކައިވެނި ކުރެއްވިއެވެ.

« إِهابٌ » بكسرِ الهمزة ، و « عزيزٌ » بفتح العين وبزاي مكرّرة .

593 وعن الحسن بن علي رضّي الله عنهما ، قال : حفظْتُ من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «دع ما يريبك إِلى ما لا يريبك » رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح.

ދާމް الله އަދިބަފައިކަލޭގެފާނު ރުއްސުންތަކުގެ الحسن بن علي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަނިކަން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން މި حديث ދަސްކޮށްލީމެވެ.(އެ حديث ގައި އެކަލޭގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) މިބަހުގެ މާނައަކީ ޝައްކުވާ ކަންތައް ދޫކޮށް، ޝައްކުނުވާ ކަންތައް އިޚްތިޔާރު ކުރާށެވެ.

ومعناه : اتْرك ما تَشُك فيه ، وخُذْ ما لا تَشُك فيه .

594 وعن عائشةَ رضي الله عنها ، قالت : كان لأبي بكْرٍ الصديق ، رضي الله عنه غُلامٌ يخْرِج له الخَراج وكان أَبو بكْرٍ يأْكُلُ من خَراجِه ، فَجاء يوماً بِشَيءٍ ، فَأَكَلَ منْه أَبو بكْرٍ ،

فقالَ له الغُلام : تَدري ما هذا ؟ فقالَ أَبو بكْرٍ: وما هو ؟ قالَ : كُنْتُ تَكهنْتُ لإِنْسانٍ في الجاهلية وما أُحسن الكَهانَةَ إِلا أَني خَدَعتُه ، فَلَقيني ، فَأَعطَاني بِذلكِ هذَا الذي أَكلْتَ منْه ، فَأَدخَلَ أَبو بكْرٍ يده فَقَاء كُل شَيءٍ في بطْنه ، رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكر الصديق ގެ އަޅަކު ހުއްޓެވެ. އެ އަޅުމީހާ ޚަރާޖު ދައްކައި މަސައްކަތްކޮށް ގެނެސް أبو بكرގެ ފާނަށް ދެއެވެ. އަދި أبو بكر ގެ ފާނު އެއިން ބޭނުންކުރައްވައެވެ. ދުވަހަކު ގެންނެވި އެއްޗެހިތަކުގެ ތެރެއިން އެއްޗެއް أبو بكر ގެ ފާނު ބޭނުންކުރެއްވިއެވެ. ބޭނުންކުރެއްވުމާ ނިމުމުން އެއަޅުމާ ބުނެއްޖެއެވެ. މިއީ ތިޔަ ބޭނުންކުރެއްވީ ކޮންއެއްޗެއްކަން ހެދި އެއަކީ ކޮންއެއްޗެއްކަން ދެނެވޮޑިގެންވޭތޯ؟ ފަހެ أبو بكر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮންއެއްޗެއްކަން ހެދި އެއީ ކޮބާތޯ؟ ދެން އަޅުމާ ބުނެއްޖެއެވެ. އެއީ ތިމަންނަ جاهلي ޒަމާނުގައި މީހަކަށް ކަހާނަތްކޮށްދީފައިވާ އެއްޗެކެވެ. އަދި ހަމަގައިމު ތިމަންނަމަކަށް ކަހާނަތުގެ އިލްމުގެ ނޭނގޭނެއެވެ. އެހެން ނަމަވެސް ތިމަންނަ އޮޅުވާލީމެވެ. ދެން ނުވަތަ ދެކޮޅު ވަނީ މަޖްބޫރުވެ. ތިމަންނަ ބައްދަލުވުމުން އެމީހާ ތިމަންނައަށް ދިނީ ބަދަލުގައި ދިން އެއްޗަކުން ތިޔަ ބޭނުންކުރެއްވީ. އެހެންވެ އަބަދާ ދިނުމުން أبو بكر ގެ ފާނު އަތްލާއްވައި ބޭނުންކުރެއްވި ހުރިހާ އެއްޗެއް ހޮޑުވާލައްވައި ބޭރުކުރެއްވިއެވެ.

«الخَراج » : شَيء يجعلُه السيد على عبده يؤديه إلى السيد كُلّ يومٍ ، وباقي كَسبِه يكُون للعبد .

595 وعن نافعٍ أَن عمر بن الخَطابِ رضي الله عنْه ، كَان فَرض للْمهاجِرِين الأَولِين أَربعةَ آلافٍ ، وفَرض لابنه ثلاثةَ آلافٍ وخَمسمائةٍ ، فَقيلَ له : هو من المهاجِرِين فَلم نَقَصتَه؟ فقال : إِنما هاجر بِه أَبوه يقُولُ : لَيس هو كَمن هاجر بِنَفْسه . رواه البخاري .

نافع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخَطابِ (ބައިތުލްމާލުން ދެއްވާ ބައިވެރިވުމުގައި ފުރަތަމަ ހިޖުރަކުރި) مهاجِرِين ގެ ކޮންމެ ބަޔަކަށް ހަތަރު ހާސް ދިރުހަމު ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. ހަތަރުހާސް (ދިރުހަމު) އެވެ. (ތިންހާސްފަސްސަތޭކަ) ދިރުހަމު ކަނޑައެޅުއްވީ عبد الله بن عمر އަށް ކަނޑައެޅުއްވީ ތިންހާސް ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމެވެ. އެހެންވެ

ކަންތައްތަކުރައްވަމުން ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. عبد الله بن عمر އަކީވެސް އިސް مهاجرين ންގެ ތެރެއިން ހުރި ބޭކަލެކެވެ. ވީމާ އެކަލޭގެ ޙިއްޞާ މަދުކުރެއްވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ ފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަބަބަކީ އޭނާ ގޮވައިގެން هجر ކުރި އޭނާގެ މައިންބަފައިންނެވެ. عمر ގެފާނު ވިދާޅުވުމުން ގެންދިޔަކަމަށް ވެއެވެ. ބައްޕާގެ އަމިއްލަ މަސައްކަތުން هجر ކުރި މީހުންނާއި މައިންބަފައިންނާއި އެކު هجر ކުރި މީހުން ހަމަހަމަ ނުކުރައްވައެވެ.

596 وعن عطيةَ بنِ عروةَ السعدي الصحابِي رضي الله عنه قالَ . قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم « لايبلغ العبد أَن يكون من المتقين حتى يدع مالا بأْس به حذراً مما به بأْسٌ)).

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عطيةَ بنِ عروةَ السعدي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާ ޝުބުހަ ކަންތައްތަކަށް ކުރަނިވާކަމުގެ ބިރުން (ފިޔަވަ އިޙްތިޔާޠުވެރިންގެ އަރިހުގައި އެކަކު ކުރިއަށް އެނގުމަ ތަނަވަސްކަމުގެ ދަރަޖައިގެ ގައިވާ) ބައެއް ކަންތައްތައް ދޫކޮށްލުމުގައި ހިފެހެއްޓުމަ ފުރިހަމަ ތަޤްވާވެރިކަމާ ހަމަހަމަކަން وأصل ކުރެވޭ ހައްޓަވެ.

باب استحباب العزلة عند فساد الزمان أو الخوف من فتنة في الدين أو وقوع في حرام وشبهات ونحوها

ޝުބުހަކަންތައްތަކުން ހުރަސްއެޅޭކަމުގެ ބިރުން ހިތާން ފުރުޞަތު އަދި ދީނީ ފިތުނަތަކުން އެދުރުވެ ބިރުން ހިތާން ފުރުޞަތު އަދި މުޖުތަމަޢުގައި ފަސާދަވެފައިވާ ފުރުޞަތު އަދި ދީނުގެ ފިތުނަތަކުގައި ހިފެހެއްޓުމަށް عمل ކުރުމަށްވާ އެކަކު ކަންތައްތަކުން (ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި) އަމާނާތްތެރިކަން މުސްލިމުންގެ ވެރިންނަށް ބަލާން ކާނު باب

أو الخوف من فتنة في الدين أو وقوع في حرام وشبهات ونحوها

قال الله تعالى (الذاريات 50): {ففروا إلى الله إن لكم منه نذير مبين}

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ރިޔަދަންވުދަން އަވަސްވެގަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ އެކަލާނގެ حضرة ން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގާތަށް ފޮނުއްވި، بيان ވެގެންވާ އިންޒާރުކުރައްވާ ބަޔަކުމެވެ.

597 وعن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُول: « إِن الله يحب العبد التقي الغَني » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سعد بن أبو وقاص، **ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.** ވިދާޅުވިއެވެ. نبىއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތަޤްވާ ވެރިޔަކުގެ ސިފަ ޖިބެގެންވާ އަޅު ނަފްސުގެ މުއްސަނދިކަމުގެ ސިފަ ޖިބެގެންވާ އަދި އެއްކިބާވެގެންވާ އަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވާކަމެވެ.

والمراد بـ ـ « الغَني » : غَني النفْسِ . كما سبقَ في الحديث الصحيح .

598 وعن أبي سعيد الخُدري رضي الله عنه قال : قال رجلٌ أَي الناسِ أفضلُ يارسولَ الله ؟ قال : « مؤْمنٌ مجاهدٌ بِنَفسه ومالِه في سبيل الله » قال : ثم من ؟ قال : «ثم رجلٌ معتَزِلٌ في شعبٍ من الشعاب يعبد ربه » .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدري، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު އައްސަވިއެވެ. ޔާ الله ގެ رسول އާއެވެ! މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މީހަކީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ނަފްސާއި އަދި މުދަލާއި އެއްކޮށް ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނާއެވެ. އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. ދެން ކާކުހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނާއި އެކަހެރިވެގެން ޝިޢުބެއްގައި الله އަށް އަޅުކަން ކުރަމުން ގެންދާ މީހާއެވެ.

وفي روايةٍ « يتقي الله . ويدع الناس من شَرِّه » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. الله އަށް ތަޤްވާވެރިވާ އަދި މީސްތަކުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވެގަތުމަށްޓަކައި މީސްތަކުންނާއި އެކަހެރިވެގެންހުރުމާއެވެ.

599 وعنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يوشك أَن يكُون خَير مال المسلم غَنَمٌ يتتبع بها شعَفَ الجِبال . ومواقع الْقَطْرِ يفر بِدينه من الفتن » رواه البخاري .

و « شعَفَ الجِبالِ » : أَعلاَها .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންތެއްވި أبو سعيد الخُدري) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމެއްގެ (އަތުގައިވާ) އެންމެ މާތްވެގެންވާ މުދަލަކީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވަގުތު އެމީހާގެ އަތުގައި ހުންނަނަބަކަރިތައް [illegible] އަދި ފެން ހުންނަތަންތަން ހޯދުން ފަރުބަދަ މައްޗަށް އަރާ (އެކަހެރިވެގެންނަސް) [illegible] [illegible]. (އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]).

600 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه . عن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما بعثَ الله نَبِيا إِلا رعى الْغَنَم » فقال أَصحابه : وأَنْتَ ؟ قالَ : « نعم ، كُنْتُ أَرعاها على قَرارِيطَ لأَهل مكةَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންތެއްވި أبو هريرة نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ، نبیބޭކަލުން ފޮނުއްވި ހިނދު ބަކަރި [illegible] نبي ބޭކަލަކު ނުފޮނުއްވައެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުންގެ أصحاب ބޭކަލުން އެއްސެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް [illegible] (ބަކަރި [illegible]) ތޯއެވެ؟ [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުން މައްކާގެ މީހުންނަށް [illegible] އެމީހުންގެ ބަކަރިތައް [illegible] [illegible].

601 وعنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَنه قال : « من خَير معاش الناس رجلٌ ممسكٌ عنَان فَرسه في سبِيل الله ، يطير على متنه ، كُلما سمع هيعةً أَو فَزعةً ، طار عليه يبتَغي الْقتلَ ، أَو الموتَ مظَانه ، أَو رجلٌ في غُنَيمةٍ في رأْسِ شَعفَةٍ من هذه الشعف ، أَو بطنِ وادٍ من هذه الأَودية ، يقيم الصلاةَ ويؤتي الزكاةَ ، ويعبد ربه حتى يأْتيه اليقين ليس من الناس إِلا في خَير » رواه مسلم .

އަދި އެصحابى(އެބަޔީ ގާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة) رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ދިރިއުޅުމެއްގައި އުޅެނީ އަދި އެމީހާގެ އަސްގެ ރޯނު ހިފައިގެން الله ގެ މަގުގައި ދުއްވަމުން ގޮސް ޖިހާދުކުރާ މީހެކެވެ، ހަނގުރާމައިގެ އަޑެއް އިވުނު ކޮންމެ ފަހަރަކު ބިރުވެރި ގޮތެއް ދިމާވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު އޭނާ އެތަނަށް ދުއްވައިގެން ގޮސް ޝަހީދުވުމަށް ނުވަތަ މަރުލިބޭނެ ތަނެއް ހޯދައެވެ. ނުވަތަ (އެހެން އެއްޗެއްގެ ސަބަބުން) ބެލެހެއްޓުމަށް ބަކަރިތަކެއް ހިފައިގެން ފަރުބަދައެއްގެ މަތީ ބައެއްގައި ނުވަތަ ވާދީއެއްގެ ތެރޭގައި އުޅޭ މީހަކީ ނަމާދު ޤާއިމުކޮށް ޒަކާތް ދެއްކުމާއެކު ގާތް ވަރަށް އަދި މަރު އަތުވެއްޖައުމަށްދާނދެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާ މީހާ ކަމުގައިވެއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން މީނާ ހުރީ ހެޔޮކަމެއްގައެވެ.

« يطير » أَي يسرع . « ومتْنُه » : ظَهره . « والهيعةُ » : الصوتُ للحربِ . «والفَزعةُ»: نحوه . و « مظَان الشيء » : المواضع التي يظَن وجوده فيها . « والغُنَيمةُ » بضم الغين تصغير الغنم . « الشعفَةُ » بفتح الشين والعين : هي أَعلى الجبل .

باب فضل الاختلاط بالناس وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس العلم ومجالس الذكر معهم وعيادة مريضهم وحضور جنائزهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذالك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الأيذاء والصبر على الأذى

މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމާއި އަދި އެމީހުންނާއިއެކު ހުކުރު ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަމާއަތުގައި ފަރުޟު ނަމާދުތައްކުރުމާއި، އަދި ޢީދު ނަމާދަށް އެއްވުމާއި، އަދި އެމީހުންނާއިއެކު އިލްމު އުގަންނައިދޭ މަޖްލިސް ތަކަށާއި، އަދި ދީނީ ހޭލުންތެރިކަން އިތުރުކުރުންދޭ މަޖްލިސްތަކަށް ދިޔުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން މަރުވާ މީހުންގެ ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެހީތެރިކަމަށް ބޭނުންވެފައިވާ މީހުންނާމެދު ހަމްދަރުދީ ވުމާއި، [illegible] ކެތްތެރިވެ އުޅުމާއި، [illegible] ކަންތައްތަކުގެ [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

اعلم أَن الاخْتلاط بالناس على الوجه الذي ذَكَرتُه هو المختار الذي كان عليه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وسائِر الأنبياء صلواتُ الله وسلامه عليهم ، وكذلك الخُلفاء الراشدون ، ومن بعدهم من الصحابة والتابعين ، ومن بعدهم من علماء المسلمين وأَخْيارهم ، وهو مذْهب أَكْثَر التابعين ومن بعدهم ، وبه قاَل الشافعي وأَحمد ، وأَكْثَر الفُقهاء رضي الله عنهم أَجمعين . قال تعالى : { وتَعاونُوا على البِرِ والتقْوى } [المائدة : 2] والآيات في معنى ما ذكرته كثيرة معلومة .

ދަންނައެވެ! ހަމަހަކަތަވެރިން އިސްވެބާރުން ވެރިޔަކުގެ ޒަމާން މީސްތަކުންނާއި އާދަމުއަލައިހިސް

އާއި رسول الله صلّى الله عليه وسلم އުޅުއްވި ޒަމާނެވެ. އަދި ސަހާބާއި

ސަހާބީންނަކީ އެންމެހައި نبى ބޭކަލުންގެ ފަހު ހަޔާތްވެސް އެއީއެވެ. އަދި

ހަތަރު ރުޝްދުވެރިވަންތަ خليفة ވެރި ބޭކަލުން އަދި އެބޭކަލުންނަށް ތަބާވި أصحاب

ބޭކަލުންނާއި އަދި تابعي ބޭކަލުންނާއި އަދި އޭގެ ފަހުން ތިއްބެވި މުސްލިމުންގެ

ދަންނަބޭކަލުންނާއި އަދި މުސްލިމުންގެ ސާލިހު އަޚުލާޤުން ގޮތުގައިވެސް އެއީއެވެ.

އަދި އާއި التابعي ބޭކަލުންނާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ ފަހުން އައިސްވެރިވާ ބޭކަލުންގެ مذهب

ވެސްވެއެވެ. އަދި الشافعي ގެ ޝާގިރު އިމާމު احمد އާއި އަދި ގިނަ فقه އިލްމުވެރިންގެ

مذهب އަދިވެސް މިއެވެ. ހަމަ الله އެންމެހައި ބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލައްވާށިއެވެ.

باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

تواضع ވެރިވުމާއި (އަށްގަނޑު ބޯ ލަސްބައި ކިޔަމަން ގަތުމާއި) އަދި މުއުމިނުންނާއި ގާތް މަޑުމައިތިރިކަން ދެއްކުމާއި މުޢާމަލާތް ކުރުމުގެ ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الشعراء 215): {واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين}.

مؤمن ންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވި މީހުންނަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަތޮށި ތިރިކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ: މަޑުމައިތިރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وقال تعالى (المائدة 54): {يا أيها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأتي الله بقوم يحبهم ويحبونه، أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހުން دين ދޫކޮށް މުރުތައްދު ވާނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، (އެމީހުންގެ ބަދަލުގައި) އަބަދަކަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ، އަދި އަބަދަކު އެކަލާނގެއަށް ލޯބިވާ ބަޔަކު الله ގެންނަވާނެއެވެ. އެއީ مؤمن ންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރި، މަޑުމައިތިރި ބައެކެވެ. كافر ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ عزة ތެރި ބައެކެވެ.

وقال تعالى (الحجرات 13): {يا أيها الناس إنا خلقناكم من ذكر وأنثى، وجعلناكم شعوباً وقبائل لتعارفوا؛ إن أكرمكم عند الله أتقاكم}.

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ، ފިރިހެނަކާއި، **އަންހެނެއްގެ ކިބައިންނެވެ.** (އެބަހީ: ادمގެފާނާއި، حؤاء ގެފާނުގެ ކިބައިންނެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ތަފާތު قوم ތަކަށާއި، قبيلة ތަކަށް ލެއްވީ، ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް تعارف ވުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެ މާތްކަންބޮޑީ، ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެ تقوى ވެރި މީހާއެވެ.

وقال تعالى (النجم 32): {فلا تزكوا أنفسكم هو أعلم بمن اتقى}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށް ތަޒުކިޔާކޮށް فخرވެރި ނުވާށެވެ! تقوى ވެރިވީމީހުންގެ ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެން ވޭނެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 48، 49): {ونادى أصحاب الأعراف رجالاً يعرفونهم بسيماهم قالوا: ما أغنى عنكم جمعكم وما كنتم تستكبرون، أهؤلاء الذين أقسمتم لا ينالهم الله برحمة؟! ادخلوا الجنة لا خوف عليكم ولا أنتم تحزنون}.

އަދި أعراف ގެ أهل ވެރިން، އެބަޔައްގެ علامات ން އެއުރެން ދަންނަ މީހުންތަކަކަށް ގޮވައި ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައިގަނޑާއި، ތިޔަބައިމީހުން تكبر ވެރިވެ އުޅުނުކަން (ނަރަކައިގެ އަޒާބުން) ތިޔަބައިމީހުން މިންޖެއް ނުކުރިތާއެވެ! އެއުރެންނަށް الله رحمةއެއް ނުލައްވާނޭކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކުރަ މީހުންނަކީ މިއުރެންހެއްޔެވެ؟ (އެއުރެންނަށް އަންގަވާނެއެވެ.) ސުވަރުގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ވަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއްނެތެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ކަމުގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ.

602 وعن عياض بن حمار رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن الله أوحى إلي أن تَواضعوا حتى لا يفْخَرَ أحدٌ على أحدٍ ، ولا يبغي أحدٌ على أحدٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عياض بن حمارٍ ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށްވުރެ މަތީގައި فخر ވެރިވުން ނުވާނެގޮތަށްޓަކައި އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ދެކޮޅަށް ޒުލުމުކުރުން ނުވާނެގޮތުން ހިތްހެޔޮކަމުން ދޫކޮށް تواضع ވެރިކަން اختيار ކުރުމަށް الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.

603 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما نَقَصتْ صدقةٌ من مالٍ ، وما زاد الله عبداً بِعفوٍ إلا عزّاً ، وما تَواضع أحدٌ لله إلا رفَعه الله » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. صدقة ދިނުމަކީ މުދާ މަދުވާކަމެއްނޫނެވެ. صدقة ކުރުމަކީ އަޖުރުލިބޭ ގަދަކަމެއް الله سبحانه وتعالى އިއްޒަތް އިތުރުކުރައްވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި تواضع ވެރިކަން އިޚްތިޔާރު ކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ދަރަޖަ މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ.

604 وعن أَنس رضي الله عنه أَنه مر على صبيانٍ فَسلم عليهم وقال : كان النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم يفْعلُه . متفقٌ عليه

ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنس ގެފާނު ކުޑަކުދިންނަށް ބައްދަލުވުމުން އެކުދިންނަށް ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. نبىّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަބަދު ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ މިގޮތުގެ މަތީންނެވެ.

605 وعنه قال : إِن كانَت الأمةُ من إِماء المدينَة لتأْخُذُ بِيد النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَتَنْطَلِقُ بِه حيثُ شَاءتْ . رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނު) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެކަލޭގެފާނުގެ تواضع ވެރިކަމުގެ ބޮޑުމިނަކީ) އަތްޕުޅުގައި مدينةގެ އަޅު އަންހެނަކު ހިފައިގެން އެކަނބުލޭގެ ހިތަށްއެރި ދުރަށް ގެންދިޔުމަކަށްވިޔަސް އެކަލޭގެފާނު ދިޔުންނަވާނީ تواضع ވެރިކަން ބޮޑުވީގައެވެ. (ދަންނަވައެވެ. މިއީ ހަމަ އެހެނި މިސާލަކެވެ. ހިނގާދިޔަކަމުގެ ވާހަކައެއް ނޫނެވެ.)

606 وعن الأسود بنِ يزيد قال : سئلتْ عائِشَةُ رضي الله عنها : ما كان النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم يصنع في بيته ؟ قالت : كان يكُون في مهنَة أَهله يعني : خدمة أَهله فإذا حضرت الصلاة ، خَرج إِلى الصلاة ، رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި الأسود بن يزيد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائِشَةُ ގެ ފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވީމެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެގައި ކުރައްވަނީ ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގެގައި އުޅުއްވާ ވަގުތު އުޅުއްވަނީ އާއިލީ ޚިދުމަތުގައެވެ. އެބަހީ އާއިލާ މީހުންނަށް އެހީތެރިވެދެއްވައެވެ. އެހެން އުޅުއްވަނިކޮށް ނަމާދު ވަގުތު ވަނުމުން ނަމާދަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ.

607 وعن أبي رِفَاعةَ تَميم بن أُسيدٍ رضي الله عنه قال : انْتَهيتُ إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وهو يخْطُب . فقلتُ : يا رسولَ الله ، رجلٌ غَريبٌ جاء يسأَلُ عن دينه لا يدري ما دينُه ؟ فَأقْبَلَ علي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وتَرك خُطْبته حتى انتهى إِلي، فُأتى بِكُرسي ، فَقعد عليه ، وجعلَ يعلمني مما علمه الله ، ثم أَتَى خُطْبتَه ، فَأَتم آخرها . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو رِفَاعةَ تَميم بن أُسيد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) نبىއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު

އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ (ހުތުބާ) خُطْبة ވިދާޅުވަމުންނެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ. ފަރުދު ބިދޭސީ މީހަކު އައިސް ދީން އުނގެނުމަށްޓަކައި އައިސްފައިވެއެވެ. އޭނާއަށް ދީނެއް ނޭނގޭކަމުގައި ނޭނގޭއެވެ. އަރިހުގައި رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم خُطْبة ދޫކޮށްލައްވާފައި ތިމަންނާގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު ގޮނޑިއެއް ގެނެވުނެވެ. އިށީނދެވަޑައިގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މާތް الله سبحانه وتعالىއުނގަންނައިދެއްވި ގޮތް ތިމަން އުނގަންނައިދެއްވަން ފެށެއްވިއެވެ. ދެން އަނބުރާ خُطْبة ކުރައްވަން ވަޑައިގެން އޭގެ ނިމުމާއި ހަމައަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

608 وعن أَنسٍ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان إِذَا أَكَلَ طَعاماً لَعِقَ أَصابِعه الثلاثَ قال : وقال : « إِذَا سقطَتْ لُقْمةُ أَحدِكُم ، فَلْيمِطْ عنْها الأَذى ، ولْيأْكُلْها ، ولا يدعها للشيطَانِ » وأَمر أَن تُسلَتَ القَصعةُ قالَ : « فَإِنكُم لا تدرون في أَي طَعامكُم البركَةُ» رواه مسلم .

ފަހެ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތަޢާމުކެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ތިން އިނގިލިފުޅު ދުލުން ސާފުކުރައްވައެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ބަތްކޮޅު ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އެއަށްޖެހުނު (ސާފުކުރާ ދަފަޔަކަށް ނަގާށެވެ) ސާފުކޮށް ކާށެވެ. އަދި އެއަށްޖެހުނު ކާށެވެ. އަދި شيطان އާ، ކައިމުން އެއަށްޖެހުނު ދޫނުކުރާށެވެ. (ތިމާ انسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ދި އަހަރެމެން ތަށިގަނޑު (ތަށިތަކުގެ ހުރިހާ) ސާފުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. (އަމުރުފުޅު) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ނުދަންނާނެއެވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮން ކާއެއްޗެއްގައިކަން ބަރަކާތް ހުރީ ނޭނގޭނެއެވެ.

609 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « ما بعثَ الله نَبِيّاً إِلا رعى الغنَم » قالَ أَصحابه : وأَنْتَ ؟ فقال : « نَعم كُنْتُ أَرعاها على قَراريطَ لأَهل مكةَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة، نبىއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالىބަކަރިޔަށް ހުއިހެއްޓެވުން މެދުވެރިކުރައްވާފައި މެނުވީ އެއްވެސް نبى ބޭކަލަކު ނުފޮނުއްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނުންގެ اصحاب ބޭކަލުން އެއްސެވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުވެސް ވަނީ އަފަހަދިންތޯއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު މައްކާގެ އަހުލުވެރިންނަށް އުޖޫރައަށް ބަކަރި ހުއިހެއްޓެވީއެވެ.

610 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : لو دعيتُ إلى كُراعٍ أَو ذراعٍ لقبلتُ . ولو أُهدى إلي ذراعٌ أَو كُراعٌ لقَبِلْتُ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة) نبىއާ صلّى الله عليه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ([illegible] [illegible]) [illegible] މަސްކޮޅެއް ނުވަތަ [illegible] [illegible] ދަޢުވަތު ލިބިއްޖެނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު އިޖާބަ ދެނީމުއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ([illegible] ޖަނަވާރެއްގެ) [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] ހަދިޔާކުރެވިއްޖެނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު ގަބޫލު ކުރީމުއެވެ.

611 وعن أَنس رضي الله عنه قال : كَانَتْ نَاقَةُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم العضباء لاَ تُسبقُ، أو لا تكاد تُسبقُ ، فَجاء أَعرابي على قَعودٍ له ، فَسبقَها ، فَشَق ذلك على المسلمين حتى عرفَه النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَقَالَ: «حق على الله أَن لاَ يرتَفع شَيء من الدنْيا إِلا وضعه» رواه البخاري.

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم ޖަމަލެއް ގެންގުޅުއްވިއެވެ. އެޖަމަލުގެ ނަމަކީ العضباء އެވެ. އެއްވެސް ޖަމަލަކަށް އެޖަމަލަށްވުރެ ކުރިއަރައިގެން ނުދެވެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޖަމަލަކަށް ސަވާރުވެގެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކުރިއަރައިގެންފިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] މުސްލިމުން [illegible] [illegible].

އަދި އެމީހުންގެ މިކަންބޮޑުވުމުން އެކަލޭފާނަން އެނގިވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިދުނިޔޭގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއްގެ ދަރަޖަ އުފުލިއްޖެއްނަމަ އޭގެ ނިމުން އަންނަނީ الله سبحانه وتعلى ގެ ޙައްޤު (އިލާހީ ޤާނޫނު) އެވެ.

باب تحريم الكبر والإعجاب

ތަކައްބަރުވުމާއި އަދި އަމިއްލަ ބޮޑުކަމުގެ މައްޗަށް ބޮޑާވެގަތުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (القصص 83): {تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في الأرض ولا فساداً، والعاقبة للمتقين}.

އެއީ أخرة ގެ (نعمة ގެ) ގެދޮރެވެ. އެ ގެދޮރު ޚާއްޞަކޮށްދެއްވާނީ ބިމުގައި ބޮޑާވެގަތުމާއި، އަދި فساد ކުރުމަށް އިރާދަ ނުކުރާ މީހުންނަށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ނިމުންވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 37): {ولا تمش في الأرض مرحاً}.

އަދި ބިމާ، ބޮޑާވެގެން ބިމުގައި ހިނގައިނުލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަކަށް ބިންގަނޑު ފަޅާލައެއް ނުލެވޭނެއެވެ.

وقال تعالى (لقمان 18): {ولا تصعر خدك للناس ولا تمش في الأرض مرحاً، إن الله لا يحب كل مختال فخور}.

އަދި މީސްތަކުންނަށް كبر ވެރިވެ ތިބާގެ ކޯތާފަތް އަނބުރައިނުލާށެވެ! (އެބަހީ: މޫނު އަނބުރައި ނުލާށެވެ!) އަދި ބޮޑާވެގެންވާ حال ބިމުގައި ނުހިނގާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، كبر ވެރިވާ، فخر ވެރިވާ އެއްވެސް މީހަކަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންއެއް ނުވެއެވެ.

ومعنى {تصعر خدك للناس}: أي تميله وتعرض به عن الناس تكبراً عليهم.

و{المرح}: التبختر.

وقال تعالى (القصص 76): {إن قارون كان من قوم موسى فبغى عليهم، وآتيناه من الكنوز ما إن مفاتحه لتنوء بالعصبة أولي القوة، إذ قال له قومه لا تفرح إن الله لا يحب الفرحين} إلى قوله تعالى: {فخسفنا به وبداره الأرض} الآيات.

ހަމަކަށަވަރުން، قارون އަކީ، موسى ގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންގެ ތެރެއިންވީ މީހެކެވެ. ފަހެ، އޭނާ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ބޮޑާވެގަތެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ގިނަވެގެންވާ (މުދާތަކުގެ) خزانة ތަކެއް ދެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ވަރުގަދަ جماعة އެއްގެ މީހުންނަށް، އެ خزانة ތަކުގެ ތަޅުދަނޑިތައް އުފުލުންވަށީ ބުރަވެފައެވެ. އޭނާގެ قوم ގެމީހުން އޭނާއަށް ބުނިހިނދެވެ. (ކިބުރުވެރިވުމުގެގޮތުން) އުފާ ނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބޮޑާވުމުގެގޮތުން އުފާކުރާ މީހުންދެކެ الله ލޯބިވެވޮޑިގެނެއް ނުވެއެވެ.

612 وعن عبد الله بن مسعودٍ رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لا يدخُل الجنةَ من كان في قَلْبِه مثْقَالُ ذَرةٍ من كبرٍ » فقال رجلٌ : إِن الرجلَ يحب أَن يكُون ثَوبه حسناً ، ونعله حسنا قال : « إِن الله جميلٌ يحب الجمالَ الكبر بطَر الحق وغَمطُ الناسِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ، نبىއާ صلّى اللهُ علَيه وسلمގެއަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެމީހެއްގެ ހިތުގައި ޛައްރައެއްގެ މިންވަރުގެ ވިޔަސް ބޮޑާކަމެއް އޮވެއްޖެމީހާ ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭ ހުއްޓެވެ.އެހިނދު ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ރީތިހެދުންލުން މީސްތަކުން ލޯބިކުރެއެވެ. އަދި ރީތި ފައިވާން ލުމަށް ލޯބިކުރެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއަށް ރީތިކަމުގެ ސިފަ ނިސްބަތްވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއިލާހު ރީތިކަމަށް ލޯބިވެވޮޑިގަން ނަވައެވެ.

بطَر الحق : دفْعه ورده على قائِله . وغَمطُ الناس : احتقَارهم .

613 وعن سلمةَ بنِ الأكْوع رضي الله عنه أن رجلاً أكل عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بشمالِه فقال : « كُلْ بِيمينك » قالَ : لا أستَطيع ، قال : « لا استَطَعتَ » ما منَعه إلا الكبر . قال: فما رفَعها إلى فيه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންވުމާއި سلمةَ بنِ الأكْوع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުންފިރިހެނަކު(އެއްފިރިހެނަކު) رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހުރެގެން ވާތްއަތުން ވައްކުން ކާން ފެށިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެމީހާގެ އަތް ނެންގެވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. ދެން އޭނާ(އެފިރިހެން އަހަރެން ނުކުޅެދެނޭގެން) ޖަވާބުގައި ބުންޏެވެ. ތިމަންނަށް ކަނާއަތުން ނުކެވޭނެއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ބަދު ދުޢާއެއްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް އެކަމެއް (ކަނާއަތުން ކައުން) މިންވަރު ނުކުރައްވާނދޭވެ! (އަދި ވިދާޅުވިއެވެ.) އެމީހާ އެކަމެއް އަހަރު ކުރުމުން މަނާ ވެގެ ތަކައްބަރު ވެރިވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. ރާވީ سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެމީހާއަށް އެމީހާގެ ކަނާއަތް އަނގައަށް ހަމައެއް (ދުވަހަކުވެސް) އުފުލާނުލެވުނެވެ.

614 وعن حارثَةَ بنِ وهبٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : «ألا أُخبِرُكم بِأهل النارِ ؟ : كُل عتُل جواظٍ مستَكْبِر » متفقٌ عليه . وتقدم شرحه في باب ضعفَة المسلمين .

މާތް الله ރުއްސުންވުމާއި حارثَةَ بنِ وهبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ اهل ވެރިންގެ ސިފައެއް ބުނެދޭން ހެއްޔެވެ؟ އެއީ ހަރުކަށިކަމާއި މުދާއާއި ޖަމާކުރުން ތަކައްބަރުވެރިކަމެވެ.

615 وعن أبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « احتجّت الجنةُ والنار ، فقالت النار : في الجبارون والمتكّبرون ، وقالت الجنةُ : في ضعفاء الناسِ ومساكينُهم . فقضى الله بينَهما : إِنكِ الجنةُ رحمتي ، أَرحم بِكِ من أَشاَء وإنك النار عذَابي ، أُعذب بِكِ من أَشاَء ، ولِكلَيكُما علي ملؤُها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدري، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ (އެއްފަހަރަކު) ބަހުސްކުރަން ފެށިއެވެ. ފަހެ ނަރަކަ ބުންޏެވެ. ޖައްބާރުންނާއި ކިބުރުވެރިން ލިބޭނީ މިތަންނަށެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ބުންޏެވެ. މިސްކީނުންގެ ތެރެއިން ވާ ނިކަމެތިންނާއި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުރި މިސްކީނުން ލިބޭނީ މިތަންނަށެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެދެމެދު ޙުކުމް ކުރެއްވިއެވެ. (ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަކީ އަހަރެންގެ ރަޙްމަތެވެ. ތިބާގެ ސަބަބުން އަހަރެން ރަޙްމަތްލައްވަނީ އަހަރެން އިރާދަފުޅުކުރައްވާ މީހަކަށެވެ. އަދި ނަރަކައަކީ އަހަރެންގެ އަޒާބެވެ. ތިބާގެ ސަބަބުން އަހަރެން އަޒާބުދެއްވަނީ އަހަރެން އިރާދަފުޅުކުރައްވާ މީހަކަށެވެ. އަދި ތިޔަ ދެތަނުން ކޮންމެ ތަނެއް ފުރިހަމަވާނެވެ. ތިޔަދެތަން އިރާދަފުޅުކުރެއްވި މީހުން ފުރިހަމަވާނެވެ.

616 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا ينْظُر الله يوم القيامة إِلى من جر إِزاره بطَراً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަކައްބުރުވެރިވުމުގެ ގޮތުން ލައިގެންހުންނަ ފޭރާން ބިމުގައި ދަމަމުން ގެންދާ މީހާއަށް قيامة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ބައްލަވާ ވޮޑިގެންނުވާ ހުއްޓެވެ.

617 وعنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ثَلاثةٌ لا يكلمهم الله يوم القيامة ، ولا يزكيهم ، ولا ينْظُر إِليهم ، ولهم عذَابٌ أَليمٌ : شَيخٌ زانٍ ، وملكٌ كَذابٌ ، وعائلٌ مستَكْبِرٌ» رواه مسلم « العائِلُ » : الفَقير .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. قيامة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ތިންބައެއްގެ އަމަލުތައް ޤަބޫލުއެއްނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ރަޙުމަތުގެ ބެއްލެވުމަކުން ބައްލަވާ ވޮޑިނުގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެދުވަހުން ވާނީ ވޭންދެނިވި އަޒާބެވެ. އެއީ މުސްކުޅި އުމުރުގައިވެސް ޒިނޭކުރާމީހާއި، ދޮގުހަދާ ރަސްގެފާނާއި، އަދި ތަކައްބުރު ވެރިވެގެން އުޅޭ ފަޤީރުމީހާއެވެ.

618 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « قال الله عز وجل : العز إِزاري ، والكبرياء ردائِي ، فَمن ينَازعني في واحدٍ منهما فقد عذبتُه » رواه مسلم .

އަދި އެصحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަހީ ކުރައްވައެވެ. އިއްޒަތުގެ ސިފައަކީ ތިމަން އިލާހުގެ އިޒާރު (އެބަހީ މުންޑު) ކޮޅެވެ. އަދި كبرياء ގެ ސިފަޔަކީ ތިމަން އިލާހުގެ ރިދާކޮޅެވެ. އެހެންކަމުން އެއިން ސިފައެއް ތިމަން އިލާހުގެ ކިބައިން ނަގައިގަތުމަށް މަސައްކަތްކޮށް [illegible] (އެބަހީ އެއިން ސިފައެއް [illegible]) ތިމަން އިލާހު އަޒާބުދެއްވާ ހުށީމެވެ.

619 وعنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « بينَما رجلٌ يمشي في حلةٍ تُعجِبه نفْسه ، مرجلٌ رأسه ، يختَالُ في مشْيته ، إِذْ خَسفَ الله بِه ، فهو يتَجلْجلُ في الأَرض إلى يوم القيامة » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުންގެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު މީހަކު (ފަޚްރުވެރި) ހެދުމެއް ލައިގެން ހުރެ ތިމާގެ ނަފްސުގެ މޮޅުކަމާއިމުދެ ބޮޑާވެގެންހުރި ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ރީތިކޮށްގެންހުރެ ހިނގުމުން ބޮޑާކަން ދައްކަމުން ހިނގަމުން ދަނިކޮށް الله سبحانه وتعالى ކުއްލިއަކަށް (އޭނާއި ބިމާލަށް) ބިންގަނޑު ކަފުއްވާލެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހާ قيامة އާއި ހަމައަށް ދަނީ އަދިއަށް ވެއްޖެމުން ވެއްޖެމުންނެވެ.

« مرجلٌ رأْسه » أي : ممشطُه . « يتَجلْجلُ » بالجيمين : أي : يغُوص وينْزلُ .

620 وعن سلمة بن الأَكْوع رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا يزالُ الرجلُ يذْهب بِنفْسه حتى يكْتَب في الجبارين ، فَيصيبه ما أَصابهم » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސެވުންގެއްވި سلمة بن الأَكْوع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހާ ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ [illegible]

« يذْهب بِنَفْسه » أي : يرتَفع ويتَكبر .

باب حسن الخلق

ރިވި أخلاق ގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال الله تعالى (القلم 4): {وإنك لعلى خلق عظيم}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނު ވަނީ މާތްވެގެންވާ خلق ފުޅެއްގެ މަތީގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ، والعافين عن الناس} الآية

އަދި، ރުޅި ގަދަކޮށް ހިފަހައްޓާ މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކޮށް އުޅޭމީހުންނެވެ. إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

621 وعن أَنسٍ رضي الله عنه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَحسن الناس خُلقاً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنسٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް އަޚްލާޤެއްގެ ވެރިޔަކީ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެވެ.

622 وعنه قال : ما مسستُ ديباجاً ولاَ حريراً أَلْين من كَف رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ولاَ شَممتُ رائحةً قَط أَطيَب من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ولقَد خَدمتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عشْر سنين ، فَما قالَ لي قَط : أُف ، ولا قالَ لِشَيءٍ فَعلتُه : لِم فَعلْتَه؟ ولا لشيءٍ لم افعلْه : أَلاَ فَعلْتَ كَذا ؟ متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަތްޕުޅަށްވުރެ [illegible] އެއްވެސް [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] މީރުވަހެއް ދުވަހަކުވެސް ނުދެކެމެވެ. އަދި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަށިގަނޑުން [illegible] [illegible] [illegible] އެއްވެސް [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި ހަމަ ކަށަވަރުން [illegible] رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ خدمة ގައި ދިހައަހަރުދުވަސް ވަންދެން އުޅުނީމެވެ. އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު ދުވަހަކުވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވިދާޅުވެފައެއްނުވެއެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (ދުވަހަކުވެސް [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(ދުވަހަކުވެސް) ނަހައްސަވައެވެ.ނުވަތަ ތިކަން މިވެނި ގޮތަކަށް ކުރިނަމަ ކިހާރަނގަޅުވީހޭ
ދުވަހަކުވެސް ވިދާޅެއް ނުވެއެވެ.

623 وعن الصعبِ بنِ جثامةَ رضي الله عنه قال : أَهديتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حماراً وحشياً ، فَرده علي ، فلمّا رأى ما في وجهي قالَ : « إِنا لم نَرده عليكَ إِلا لأَنا حرمٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި الصعب بن جثامةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް وحشي ހިމާރެއް(ޒިބްރާ)އެއް ހަދިޔާ އަށް އެރުވީމެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު އެއެތި ތިމަންނައަށް އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވި އެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަގެ މޫނުމަތީން [illegible] ތަން ދެކެވަޑައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭތި ތިބާއަށް ރައްދުކުރީ ތިމަންކަލޭގެފާނު އިޙްރާމު ބަނދެގެން ހުރީމައެވެ.

624 وعن النواس بنِ سمعان رضي الله عنه قال : سأَلتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عن البِر والإِثمِ فقالَ : « البِر حسن الخُلُق ، والإِثم : ما حاكَ في نَفْسك ، وكَرِهتَ أَن يطلع عليه الناس » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވިالنواس بن سمعان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] حديث [illegible]. [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

625 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : لم يكن رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَاحشاً ولا متفَحشاً . وكان يقُولُ : « إِن من خيارِكُم أَحسنَكُم أَخْلاقاً » متفقٌ عليه.

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަކީ ހަޑިދުޅުތާރު ބަހުން ވާހަކަ ދައްކަވާ ބޭކަލެއްނޫނެވެ. އަދި ގަސްތުގައި އެފަދަވާހަކަ އެއްދައްކަވާ ނުވެސް އުޅުއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަޔަކީ އަޚްލާޤު ރީތިމީހުންނެވެ.

626 وعن أبي الدرداء رضي الله عنه : أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « ما من شَيءٍ أَثْقَلُ في ميزانِ المؤمنِ يوم القيامة من حسنِ الخُلُق . وإِن الله يبغض الفَاحشَ البذي » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو الدرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبىއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހުން މުއުމިން އަކާގެ މީޒާނުގައި ރީތި أخلاق އަށް ވުރެ ބަރުވާނެ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى ހަޑިދުޅުބަސް ބުނެ އުޅޭ މީހަކަށް ކޯފާވެވޮޑިގެން ވާނެއެވެ.

« البِذي » : هو الذي يتَكلم بالفُحش . ورديء الكلامِ .

627 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سئِلَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عن أَكثرِ ما يدخلُ الناس الجنةَ ؟ قال : « تَقْوى الله وحسن الخُلُق وسئِلَ عن أَكثرِ ما يدخلُ الناس النار فَقَالَ: « الفَم والفَرج » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން އާންމުގޮތެއްގައި މީސްތަކުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭން އަމަލުތަކާއި ބެހޭ ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް ތަޤްވާވެރިވުމާއި އަދި ރީތި أخلاقއެވެ. އަދި ނަރަކައަށް އާންމުގޮތެއްގައި މީސްތަކުން

ވަންނާން ޖެހޭ އަމަލަކީ ކޮބައިކަމާއި މެދު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެވުނެވެ.
އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަނގައާއި އަދި ފުރަޖެވެ.

628 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَكْمَلُ المؤمنين إِيماناً أَحسنُهم خُلُقاً ، وخيارُكُم خيارُكُم لِنسائِهم » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

އަދި އެصحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން އީމާންކަން އެންމެ ފުރިހަމަ ބަޔަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ أخلاقރީތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ބަޔަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުންނަށް އެންމެ ހެޔޮކަންބޮޑު މީހުންނެވެ.

629 وعن عائشةَ رضي الله عنها ، قالت سمعت رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « إِن المُؤْمن لَيدرك بِحسن خُلُقه درجةَ الصائم القائم » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشةَ ގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަންނަނިވި حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނާއަށް އޭނާގެ ރީތި أخلاق ގެ ސަބަބުން [illegible] އަދި [illegible] [illegible] ދަރަޖަ [illegible].

630 وعن أبي أُمامة الباهلي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَنا زعيمٌ ببيتٍ في ربضِ الجنة لِمن تَرك المراء . وإن كان محقّاً ، وببيتٍ في وسط الجنة لِمن تَرك الكذب ، وإن كان مازحاً ، وببيتٍ في أعلى الجنة لِمن حسن خُلُقُه » حديث صحيح ، رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو أُمامة الباهلي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ ގޮތީގެ
ބޭރަށްވީބައިން ގެއެއް އެމީހަކަށް ހޯދާދިނުމަށް ޟާމިނުވަމެވެ. އެމީހަކީ އެއީ ޖަގަޑާ ފަސާދުން
ދުރުހެލިވެގެން އުޅޭ މީހާއެވެ. އަދި އެއީ އޭނާ އަށް ދޮގުހެދުން ދޫކޮށްލާ
ކުޅިގައިވިޔަސްމެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ މެދުން ގެއެއް އެމީހަކަށް
ހޯދައިދިނުމަށް ޟާމިނުވަމެވެ. އެމީހަކީ ދޮގުހެދުމުން ދުރުހެލިވެގެން އުޅޭ މީހާއެވެ. އަދި އެއީ
ސަމާސާގެ ގޮތުން ކަމުގައިވިޔަސްމެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ އެންމެ މަތީން
ގެއެއް އެމީހަކަށް ހޯދާދިނުމަށް ޟާމިނުވަމެވެ. އެމީހަކީ أخلاق ރީތިކޮށްގެން އުޅޭމީހާއެވެ.

« الزعيم » : الضامن .

631 وعن جابر رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إن من أحبكُم إلي ، وأقْربِكُم مني مجلساً يوم القيامة ، أحاسنَكُم أخلاقاً . وإن أبغَضكُم إلي وأبعدكُم مني يوم الْقيامة ، الثرثَارون والمتَشَدقُون والمتَفَيهقُون » قالوا : يا رسول الله قَد علمنَا الثَرثَارون والمتَشَدقُون ، فَما المتَفيهقُون ؟ قال : « المتكَبرون » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް لله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله
صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވާއި އަދި قيامة ދުވަހުން
ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ކައިރިގައި ވާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަޚްލާޤު އެންމެ
ރީތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި އެންމެ
ނުރުހުންތެރިކަން ބޮޑުވާއި އަދި قيامة ދުވަހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ދުރުގައި ވާނީ ތިޔަ
ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާ ދުލުގެ ބަސްމައި މަގުން މީހުންނާއި އަދި (ފަހަރަކު ދައްކަމުގައި
ވާގެ ދުލުގެ ފުސްރާކަމުގައި ބަސް މުދަންގެންގުޅުން ދައްކަމުގެ ގަސްކަމުގައި) ގަތުން
ބޮޑާވެރިކަމާއި ދައްކާ ނުރުހުން އަދި މަކަރު ވެރިވުމުންނެވެ. އަބްލީހާ
ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. (ތިޔަބަސްފުޅުގައި ވިދާޅުވެވަޑައިގެން) الثَرثَارون ގެ މާނަކީ

މާނައާއި المتشدقون ގެ ތަފްޞީލު މާނަ ބިމަށްމަނަން އެބައަހަރެއެވެ. ނަމަވެސް المتفيهقون ގެ މާނައަކީ ތަފާ ކަބައިޖެހޭއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. المتفيهقون އަދި ތަކައްބުރު ވެރިވާމީހުންނެވެ.

« **الثرثَار** » : هو كثير الكلام تكلفاً . « **والمتَشَدقُ** » : المتَطاوِلُ على الناس بكلامه ، ويتكلم بملء فيه تَفَاصحاً وتَعظيماً لكلامه ، « **والمتَفَيهقُ** » : أَصلُه من الفَهق ، وهو الامتلاء ، وهو الذي يملأ فَمه بالكلام ، ويتَوسع فيه ، ويغْرِب به تَكبراً وارتفَاعاً ، وإظْهاراً للفَضيلة على غيره .

وروى الترمذي عن عبد الله بن المبارك رحمه الله في تَفْسير حسن الخُلُق قال : هو طَلاقة الوجه . وبذلُ المعروف ، وكَف الأذَى .

باب الحلم والأناة والرفق

ކަންތައްކުރުމުގައި **حلم** ވެރިކަން އިޙްތިޔާރު ކުރުމާއި އަދި އަވަސްވެރިނުވުމާއި އަދި މަޑުމައިތިރިކަން އިޙްތިޔާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ، والعافين عن الناس والله يحب المحسنين}.

އަދި، ރުޅި ގަދަކަން ހިފެހެއްޓި މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެއުރެންނެވެ. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިފެހެއްޓެވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (فصلت 34، 35): {ولا تستوي الحسنة ولا السيئة، ادفع بالتي هي أحسن، فإذا الذي بينك وبينه عداوة كأنه ولي حميم؛ وما يلقاها إلا الذين صبروا، وما يلقاها إلا ذو حظ عظيم}.

ރަނގަޅު ކަންތަކާއި، ނުބައިކަންތައް ހަމަހަމަ ވެގެނެއް ނުވެއެވެ. އެންމެހެޔޮ، ރިވެތިގޮތުން ތިބާ (ނުބައިކަންތައް) ދުރުކުރާށެވެ! ފަހެ، އެއިރުން ތިބާއާ އެމީހަކާ ދެމެދުގައި އަދާވާތް ތެރިކަމެއްވާ މީހާ، ގާތް رحمت ތެރިއަކު ފަދައިން ވެދާނެތެވެ. އަދި ކެތްތެރިވި މީހުންނަށް މެނުވީ، އެމާތްސިފަ ލިބިއެއް ނުގަނެވޭނެއެވެ. އަދި ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބުވެރިޔަކަށް މެނުވީ، އެ މާތްސިފަ ލިބިއެއް ނުގަނެވޭނެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތައްވާނީ عزم ކަނޑައެޅިގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެއްކަމުގައެވެ.

632 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لأشَجِ عبد الْقَيس: «إِن فيك خَصلتَين يحبهما الله : الحلْم والأَنَاة » رواه مسلم .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أشَج عبد الْقَيس އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހަރަކާތްތަކުގައި ދެ ހަސްލަތެއްވެއެވެ. އެދެ ހަސްލަތަށް الله سبحانه وتعلى ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއީ حلم ކުރުމާއި އަދި ކަންތައް ނިންމުމުގައި އަވަސްނުކުރުމެވެ.

633 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن الله رفيقٌ يحب الرِفْقَ في الأمرِ كُله » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެ ފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعلى އަކީ އޯގާތެރިވަންތަ އިލާހެވެ. އެއިލާހު އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި އޯގާތެރިވުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވައެވެ.

634 وعنها أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِن الله رفيقٌ يحب الرفقَ ، ويعطي على الرفق مالا يعطي على العنف وما لا يعطي على ما سواه » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާގެ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعلى އަށް އޯގާތެރިވުމުގެ ސިފަ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި އެއިލާހު އޯގާތެރިވުމުގެ ސިފައަށް [illegible] ކޮށްދެއްވައެވެ. އަދި އެއިލާހު އޯގާތެރި ވުމުގެ [illegible] ([illegible]) [illegible]

635 وعنها أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِن الرفقُ لا يكُون في شيءٍ إِلا زانَه ، ولا ينْزع من شَيءٍ إِلا شَانَه » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެ ފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން [illegible]

636 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : بال أَعرابي في المسجِد ، فَقَام الناس ِإِليه لِيقَعوا فيه ، فقال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : دعوه وَأَرِيقُوا على بولِه سجلاً من ماءٍ، أَو ذَنُوباً من ماءٍ ، فَإِنما بعثتُم ميسرِين ولَم تُبعثُوا معسرين » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) ޖަންގަލީގެ މީހަކު (އަރިހުގެ) مسجِد(النبوى) ގައި (ހުރެގެން) ކުޑަކަމުދާން ފަށައިގަތެވެ. އެހިނދު(އެވަގުތުގައި ޖިއްބެވި) ބައެއް اصحاب ބޭކަލުން އެކަން މަނާކުރުމަށްޓަކައި އޭނާއާއި ދިމާއަށްދާން ތެދުވެވަޑައިގެންނެވެ. ދެން نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم އެބޭކަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭނާ އާއި ދިމާއަށް އެއްޗެއް ނުބުނޭ) ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އޭނާ ކުޑަކަމުދިން ތަނަށް ފެން ބާލިދީއެއް އޮއްސާލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭކަލުން ފޮނުއްވިފައި ވަނީ ފަސޭހަކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައެވެ. އަދި ތިޔަބޭކަލުން ފޮނުއްވިފައިނުވަނީ އުނދަގޫކުރާ ބަޔަކުކަމުގައި ނޫނެވެ.

« السجلُ » بفتح السين المهملة وإسكان الجيم : وهي الدلو الممتَلئةُ ماء ، كَذلِك الذنُوب.

637 وعن أَنس رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « يسروا ولا تُعسروا . وبشروا ولا تُنَفروا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أَنس ގެފާނު، نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ލުއިފަސޭހަކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ދަތިއުނދަގޫ ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އުފާވެރި ޚަބަރު ދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ނަފްރަތު ވެރިކަން ޚަބަރުތައް ނުދޭށެވެ.

638 وعن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : «من يحرمِ الرفْقَ يحرمِ الخير كُله » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جرير بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު
حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޯގާވެރިކަމުގެ ސިފައިން މަހުރޫމު ވެއްޖެ މީހާ އެންމެހާ ރަނގަޅު
ކަންތައްތަކުން މަހުރޫމު ވެގެންދިޔައީއެވެ.

639 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَن رجلاً قال للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم : أَوصني
قال : « لا تَغْضب » فَردد مراراً ، قال : « لا تَغْضب » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު نبيއާ
صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަށް ވަސިއްޔަތެއް ކޮށްދޭށެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ރުޅި އިސް ނުކުރާށެވެ. ފަހެ އެމީހާ އެސުވާލު އެބަސް ފަހަރެއްގެ މަތިން
ކުރަމުން ގެންދިޔައެވެ.(އެއިން ކޮންމެފަހަރަކު) އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.
ތިބާ ރުޅި އިސް ނުކުރާށެވެ.

640 وعن أبي يعلى شداد بن أَوسٍ رضي الله عنه ، عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم
قال : « إِن الله كَتَب الإِحسان على كُل شَيءٍ ، فإِذا قَتلتُم فَأَحسنُوا القِتْلَةَ وإِذَا ذَبحتُم
فَأَحسنُوا الذبحة وليحد أَحدكُم شَفْرتَه وليرح ذَبيحتَه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو يعلى شداد بن أَوسٍ ، رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ
ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
الله سبحانه وتعالى ވޮޑިގެންވަނީ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ވެސް އިހުސާނުތެރިވުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
މައްޗަށް ވާޖިބު ކުރައްވައިފިއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ކަތިލާނަމަ ފަހެ ([illegible])
[illegible] ކަތިލާ ގޮތް [illegible]. އަދި ތިޔަބައިމީހުން [illegible] ފަހެ ([illegible])
[illegible]
[illegible]
[illegible]

641 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : ما خُيِّر رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بين أَمرين قَط إِلا أَخذَ أَيسرهما ، ما لم يكُن إِثماً ، فإن كان إِثماً كان أَبعد الناس منْه . وما انتَقَم رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم لِنَفْسه في شَيءٍ قَط ، إِلا أَن تُنتَهك حرمةُ الله ، فَينتَقم لله تعالى . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ދެކަމެއްގެ މައްޗަށް އިޚްތިޔާރު ދެވޭ ކޮންމެ ކަމެއްގައި އަމަލު ކުރެއްވީ ފާފައެއްނުވާނަމަ އެކަމުގައި އޮތް އެންމެ ލުއިފަސޭހަގޮތަކަށެވެ. ފަހެ ފާފައެއް ކަމަށްވާނަމަ އެކަލޭގެފާނު އެފަދަކަންތަކާއި މެދު އެންމެ ބޮޑަށް ދުރުހެލިވެގެންވެއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދުވަހަކުވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ޓަކައި މީހެއްގެ ކިބައިން ބަދަލު ނުހިފައްވައެވެ. ނަމަވެސް الله ހަރާމް ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް މީހަކު އަރައިފިނަމަ الله އަށްޓަކައި އެމީހެއްގެ ކިބައިން ބަދަލު ހިފައްވައެވެ.

642 وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَلا أُخْبرُكم بِمن يحرم على النارِ أَو بِمن تَحرم عليه النار ؟ تَحرم على كُل قَريبٍ هينٍ لينٍ سهلٍ».

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަލިފާން ހިފުން حرام ވެގެންވާ މީހެއްގެ ވާހަކަ ބުނެދެން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ވިދާޅުވަމުންނެވެ. އެމީހެއްގެ މައްޗަށް އަލިފާން حرام ވެގެންވާ މީހެއްގެ ވާހަކަ ބުނެދެން ހެއްޔެވެ؟ އާދެ! މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ ލުއި، ލަޅު، މަޑުމައިތިރި ކަމައި ފަސޭހަގޮތް އިންސާފުކުރާ ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް އަލިފާން حرام ވެގެންވެއެވެ.

باب العفو والإعراض عن الجاهلين

عفو ކުރުމާއި جاهلންގެ ފުރުން ލިބޭދެރަކަންތަކަށް ބަދަލު ނުހިފާ ދުރުވެހުރުމުގެ މަސްއަލަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރުމުގެ އުސޫލު ހިފައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الحجر 85): {فاصفح الصفح الجميل}.

ފަހެ، ރިވެތިވެގެންވާ ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނު މާފުކުރައްވާށެވެ!

وقال تعالى (النور 22): {وليعفوا وليصفحوا، ألا تحبون أن يغفر الله لكم؟}.

އަދި އެއުރެން عفو ކޮށް މާފުކުރާހުށިކަމެވެ!الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް މާފުކުރެއްސެވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން ލޯބިނުވަނީހެއްޔެވެ؟ الله އީ ގިނަގިނައިން މާފުކުރައްވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 134): {والعافين عن الناس، والله يحب المحسنين}.

އަދި، ރުޅި ދަމަހައްޓައި ހިފަހައްޓާ މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރުން އެމީހުންނެވެ. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور} والآيات في الباب كثيرة معلومة.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން،
އެކަންކަން ވަނީ عزم ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

643 وعن عائشة رضي الله عنها أَنها قالت للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم : هل أَتى عليك يومٌ كان أَشد من يوم أُحدٍ ؟ قال : « لقَدْ لقيتُ من قَومك ، وكَان أَشد ما لقيتُ منْهم يوم العقَبة ، إِذْ عرضتُ نَفسي على ابنِ عبد يالِيلَ ابن عبد كُلال ، فلمْ يجبنى إِلى ما أَردتُ ، فَانْطَلَقْتُ وأَنَا مهمومٌ على وجهي ، فلمْ أَستَفقْ إِلا وأَنا بقرنِ الثعالِبِ ، فَرفَعتُ رأْسي ، فَإِذا أَنَا بِسحابةٍ قَدْ أَظلتني ، فنَظَرتُ فَإِذا فيها جِبريلُ عليه السلام ، فنَاداني فقال : إِن الله تعالى قَدْ سمع قَولَ قومك لك، وما ردوا عليْك ، وقد بعثَ إِليك ملَك الجبال ِلتأْمره بما شئْتَ فيهم فَنَاداني ملَك الجِبال ، فَسلم علي ثُم قال : يا محمد إِن الله قَدْ سمع قَولَ قَومك لك ، وأَنَا ملَك الجِبال ، وقَدْ بعثَني ربي إِلَيك ِلتأْمرني بِأَمرك ، فَما شئتَ : إِن شئْتَ : أَطْبقْتُ عليْهم الأَخْشَبين » فقال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « بلْ أَرجو أَن يخْرِج الله من أَصلابِهم من يعبد الله وحده لا يشْرِك بِه شَيَئاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
އެކަމަނާ نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް
أُحد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހަށް ވުރެ އުނދަގޫ ދުވަހެއް އައިސްފައިވޭތޯ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ފަރާތުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް
އުނދަގޫތަކާއި ކުރިމަތިވެފައިވެއެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު އުނދަގުލަކީ ކުރިމަތިވީ عقبة ގެ
ދުވަހުއެވެ. (އަޤަބާ) ތިމަންކަލޭގެފާނު ވާދަވެރިކަން އެދިގެން عبد يالِيل ابن عبد كُلال
ގެ ގާތަށް ހުށަހެޅީމެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޭނުން ކަމަކަށް އިޖާބަ
ނުދިނެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމަތިން ހިތާމަވެރިވެފައި ހިނގާފީމެވެ. ފަހެ
ހޭއްދުނީ ހިތާމަތައް ފިލައިގެން ހަމަ އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް قرن الثعالِب
ގައި ހުރިތަނެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބޯ އުފުލީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް
ހިޔާކޮށްދޭ ވިލާގަނޑެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނުނީއެވެ. ބަލާލިއިރު އެ ވިލާގަނޑުގައި ބޭފުޅެއް ހުއްޓެވެ

ނަގާފައެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އަވިލާގަނޑުގެ ތެރެއަށް ނަޒަރަށް ބަލައިލިނދު ފެނިވަޑައިގަތީ جِبريلُ عليه السلام އެވެ. ފަހެ جِبريلُ عليه السلام ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނިދާ އިއްވެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުން ކަލޭގެފާނަށް ގޮވާލެއްވި ގޮވާލެއްވުމާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމު ބުނުން ކަލޭގެފާނަށް ދިން ޖަވާބު އައްސަވައި ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ފަރުބަދަތަކުގެ ކަންތައް ބަލަހައްޓާ ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅު އެއްޗެއް އަމުރުކުރެއްވުމަށް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އަދި ފަރުބަދަތަކުގެ ކަންތައް ބަލަހައްޓާ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނިދާއިއްވެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސަލާމްގޮވާލައްވައިފައި ދެންނެވިއެވެ. އޭ محمد ގެފާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުން ކަލޭގެފާނަށް ބުނި ބަސް އަޑުއައްސަވައި ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނީ ފަރުބަދަތަކުގެ ملائكةއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ރައްބުލްޢިއްޒަތު ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ތިމަން ملائكة އާ ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ތިމަން ملائكة އަށް ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅު އަމުރެއް ކުރެއްވުމަށެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުނަމަ ތިމަން ملائكةއާ އެދުވިދާނެ ކަމެއްކަމަށް الأخْشَبين ނަމަކަށް ކިޔާ ދެފަރުބަދަ ބޮޑު ޤައުމުގެ މައްޗަށް ވަޅުލައިދޭނަމެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. (ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެނީ) ތިމަންކަލޭގެފާނު الله ގެ حضرة ން އެމީހުންގެ ފަރިތަކުން އެކަލާނގެއަށް ޢިބާދަތްކުރާ މީހުން الله އަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކުނުކުރާ ބަޔަކު ނެރުއްވުން އެދެމެވެ.

« الأخْشبان » : الجبلان المحيطاَن بمكة .. والأخْشَب : هو الجبل الغليظ .

644 وعنها قالت : ما ضرب رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم شَيئاً قَط بِيده ، ولا امرأَةً ولا خادماً، إِلا أَن يجاهد في سبيل الله ، وما نيل منْه شيء قَط فَينتَقم من صاحبِه إِلا أَن ينتَهك شَيء من محارِمِ الله تعالى : فَينْتَقم لله تعالى . رواه مسلم .

އަދި އަޅަމަނާ ((އަޝަރީ ރަޟި لله ޢަންހުމާނުގެ عائشة ގެ ފާނު) ގެ ރިވާޔަތެވެ. ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. އަޅަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަތުން ފުޅުގައި ބަލާއިފުށު އަތްޖެހެއްސެވުމެއް އަންހެނަކަށް ނުޖެހިވައެވެ. އަދި އަތްވެސް

އަންހެނެއްގެ ގައިގައި ވެސް އަދި އެއްވެސް ޚާދިމެއްގެ ގައިގައިވެސް ދުވަހަކުވެސް ނުޖައްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު (އެއްޗެއްގައި ޖެއްސެވިނަމަ) ޖައްސަވަނީ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުގައިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ލިބޭ އަނިޔާއެއްގެ ބަދަލުގައި އެމީހެއްގެ ކިބައިން ދުވަހަކުވެސް انتقام ނުހިއްފަވައެވެ. ނަމަވެސް الله حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަމަކަށް މީހަކު އަރައިގެންފިނަމަ ފަހެ އެމީހެއްގެ ކިބައިން انتقام ހިއްފަވައެވެ.

645 وعن أَنس رضي الله عنه قال : كُنتُ أَمشي مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم وعليه برْدٌ نَجراني غليظُ الحاشية ، فأَدركَه أَعرابي ، فَجبذه بِرِدائِه جبذَة شَديدةً ، فَنظرتُ إلى صفحة عاتق النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وقَد أَثرت بِها حاشيةُ الرداء من شدة جبذَته ، ثُم قال : يا محمد مر لي من مال الله الذي عندك . فالتَفَتَ إِليه ، فضحك ، ثُم أَمر له بعطَاءٍ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنسގެ ފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހިނގާފައި ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ކޮނޑުފުށުގައި ނަޖުރާނުގެ ބޮޑި(ބޯ) [illegible] [illegible] [illegible] އޮތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނާއި ރަށްފުށުގެ މީހަކާ [illegible] އެހިނދު އެމީހާ އެކަލޭގެފާނުގެ ރިދާކޮޅުގައި ހިފާފައި [illegible] ދެމިއެވެ. ރާވީ أنس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނުގެ ކޮނޑުފުށުން [illegible] ދެން [illegible] [illegible] ބުންޏެވެ. އޭ محمد އެވެ. ތިބާގެ އަތުގައިވާ اللهގެ މުދަލުން ތިމަންނައަށް ދިނުމަށް އަމުރު ކުރާށެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެމީހާއާ ދިމާލަށް އިސް އުފުލައި ބައްލަވާލައްވައި ހިނިތުންވެލެއްވިއެވެ. [illegible] އެމީހާއަށް އެއްޗެއްދެއްވުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

646 وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : كَأَني أَنظُر إلى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يحكي نَبِيّاً من الأَنبياء ، صلواتُ الله وسلامه علَيهم ، ضربه قَومه فَأَدموه ، وهو يمسح الدم عن وجهه ، ويقول : « اللهم اغفر لِقَومي فَإِنهم لا يعلَمون » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، نبيބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއްގެ ވާހަކަ ކިޔާދެއްވި މަންޒަރު އަދިވެސް ތިމަންނަގެ ލޮލުމަތީގައި އެބަހުރިހެވެ. އެ نبيއާގެ ގައުމުގެ މީހުން އެ نبي އާއަށް ތަޅާ އަނިޔާކުރިއެވެ. ފަހެ ލޭތައް އޮހޮރޭ ވަރުކުރިއެވެ. އަދި އެ نبي އާ އެކަލޭގެ (ބިމަށް ވެއްޓިފައި ހުރެ) **عذاب** އަށް ބިރުން) ފާޑަކަށް ފަރުވާ ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އާދަޔާ ހުންނަވައިގެންވެސް دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ ގައުމުގެ މީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނދޭވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ ނުދަންނަ ބަޔަކަށްވާތީއެވެ.

647 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ليس الشديد بالصرعة ، إنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضبِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަދަ ކަމަކީ ބަދަލުވުމަކުން ބަޔަކު ވައްޓާލުމެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަ ކަމަކީ ރުޅި އައިސް އޭނާގެ ނަފްސު ހިފެހެއްޓުމެވެ.

باب احتمال الأذى

اللهގެ ރުއްސުން ލިބިގަތުމަށް ދުނިޔާ އަނިޔާތަކަށް ކެތްތެރިކަމާއި ބަރުދާސްތުކުރުމުގެ باب

قال الله تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس والله يحب المحسنين}.

އަދި ރުޅި ކެތްކުރާ ހިފެހެއްޓި މީހުންނާއި. އަދި މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ މީހުންނާއެވެ. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަންވަނީ عزم ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންކަން ކަށަވަރެވެ.

وفي الباب الأحاديث السابقة في الباب قبله

648 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَن رجلاً قال : يا رسول الله إِن لي قَرابةً أَصلُهم ويقطَعوني ، وأُحسن إِليهم ويسيئُون إلي ، وأَحلُم عنهم ويجهلُون علَي ، فقال : « لَئِن كُنتَ كَما قُلتَ فَكَأَنما تُسفهم الملّ ولا يزالُ معك من الله تعالى ظَهيرٌ علَيهم ما دمتَ على ذلك » رواه مسلم . وقد سبقَ شَرحه في « باب صلة الأرحام » .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އެއްފަހަރަކު) މީހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ގާތްތިމާގެ މީހުންވެއެވެ. ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަހައްޓަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނާއި ގާތްތިމާގެ ގުޅުން ކަނޑައެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނަށް إحسانތެރި ވަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނާއި ދޭތެރޭ ނުބައިކޮށް ކަންތައް ކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ދޭތެރޭ حلم ވެރިކަމާއިއެކު މުޢާމަލާތް ކުރަމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކަންތައް ކުރަމުން ގެންދަނީ ތިބާ ބުނާ ގޮތަށް ކަމުގައި ވެއްޖެއްޔާ ތިބާ އެބައިމީހުންގެ އަނގަތަށް ހުނު އަޅިގަނޑު އަޅުވާ ކާންދޭފަދައެވެ. އަދި ތިބާ ތިގޮތުގެ މަތީގައި ހުންނަހާހިނދަކު އެމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ތިބާ ސަލާމަތް ކުރާނެ ވެހިވެރިއަކު الله ގެ حضرة ން ތިބާއާއި އެކުވާނެއެވެ.

باب الغضب إذا انتهكت حرمات الشرع والانتصار لدين الله تعالى

شرع ގައި **حرام** ވެގެންވާ ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމުގެ މައްޗަށް ރުޅިއައިސްފައިވުމާއި އަދި اللهގެ ދީނަށް ނަސްރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الحج 30): {ومن يعظم حرمات الله فهو خير له عند ربه}.

(ކަންހުރިގޮތީ) އެއީއެވެ. އަދި اللهގެ حرمة ތަކަށް މާތްކޮށްފިމާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެމީހަކަށްޓަކައި އެކަންތައް އެމީހާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ބޮޑުވެ.

وقال تعالى (محمد 7): {إن تنصروا الله ينصركم ويثبت أقدامكم}

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް (އެބަހީ: اللهގެ دين އަށް) نصر ދީފިނަމަ، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصر ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިތިލަތައް ثابت ކުރައްވާނެއެވެ.

649 وعن أبي مسعود عقبة بن عمرو البدري رضي الله عنه قال : جاء رجلٌ إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقال : إني لأتأَخر عن صلاة الصبح من أجل فلانٍ مما يطيل بِنَا ، فما رأيت النبي صلّى اللهُ عليه وسلم غَضب في موعظةٍ قَط أَشد مما غَضب يومئذٍ ، فقال : يا أَيها الناس : إن منكم منَفرين . فَأيكُم أَم الناس فَليوجِز ، فإن من ورائِه الكبير والصغير وذا الحاجة » متفق عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިވި أبو مسعود عقبة بن عمرو البدريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) މީހަކުرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައިސް ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިވެނި މީހަކު ނަމާދުކުރަވާފައި ދިގުކުރާތީ ތިމަންނަ މިވަނީ ފަތިސް ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރުން ހުއްޓާލާފައެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) އަޅުގަނޑު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކޯފާއިސްވެވަޑައިގަތުން ކޯފާއިސްވެވަޑައިގަތް ތިމަންނަ ދުށުމަކަށް ނުދުށީމެވެ. އަޅުގަނޑު حديث ކުރައްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުންނީ އަނބުރާލަނީ ނަފުރަތު ކުރުވާ

މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އިޖުތިހާދުކުރާނަމަ ނުވަތަ ކުރަން ޖެހިއްޖެނަމަ ފަހެ
ކުރުމަށް ކުރާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ޢިލްމުގެ ސަބަބުން ކުރުމެއް ބޭނުންވުމުން އެދި
ކަމުގެ ޒިކުރާއި حاجةތެރިން ހެދުމެވެ.

650 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قدم رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم من سفَرٍ ، وقَد ستَرتُ سهوةً لي بقرامٍ فيه تَماثيلُ ، فلما رآه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم هتكه وتلَون وجهه وقال : « يا عائِشَةُ : أَشدّ الناس عذَاباً عند الله يوم القيامة الذين يضاهون بِخَلق الله » متفق عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދަތުރުފުޅަކުން އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. އަދި (އަހަރެން)
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ކުދި ގޯޅި ކުދި އަލަމާރިއެއްގައި ބޮޑުކަލޭގެފާނު ކުދި ބޮޑަށް
ފޮތިގަނޑެއް ފަރުދާކޮށްލީމެވެ. ފަހެ އެއާއި ޙައިވާނުންގެ ތަސްވީރުތަކެއް އޮތީމެވެ.
(ކަލާފުވެއިގެން ފޮތި ބޮޑުކޮށްލެވުނު ތަސްވީރު ގެ ކަލި ދެކެލި ތެޅިގެންދިޔައެވެ. އަދި حديث
ކިޔަވައިގެންނެވި عائشة ގެ ފާނެވެ. قيامة ދުވަހުން އެންމެ ގަދަފަދަ عذابއަކާ ވާނީ އެއްބަޔަކު
اللهގެ ހެއްދެވި خلق ތަކާއި އެއްފަދައިން ހެދުމަށް އެތަކެއް ކަސްތަކުން ކުރާ މީހުންނެވެ.

« السهوةُ » : كالصفة تكُون بين يدي البيت ... و « القرام » بكسر القاف : ستر رقيق، و « هتكه » : أفسد الصورة التي فيه .

651 وعنها أَن قريشاً أَهمهم شأْن المرأة المخزومية التي سرقَت فقالوا : من يكلم فيها رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ؟ فقالوا : من يجتَرِيء عليه إلا أُسامةُ بن زيدٍ حب رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ؟ فَكَلَّمه أُسامةُ ، فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَتَشفع في حد من حدود الله تعالى ؟ » ، ثم قام فَاخْتَطَبَ ثم قال : « إنما أهلَكَ من قبلكُم أنهم كانُوا إذَا سرقَ فيهم الشريفُ تَركُوه ، وإذا سرق فيهم الضعيفُ أَقاموا عليه الحد، وايم الله ، لو أن فاطمة بنت محمدٍ سرقَتْ لقَطَعتُ يدها » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި عائشة ގެ ފާނު) ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قريش ވަންހައިގެ މީހުން مخزومية ޤަބީލާގެ އަންހެނެއްގެ މައްޗަށް ވައްކަމުގެ ކުށް ސާބިތުވުމުން އެކަމާއި ވަރަށް ކަންބޮޑުވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން (މަޝްވަރާގައި) ބުންޏެވެ. އެކަމާއިމެދު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ވާހަކަ ދައްކާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުންޏެވެ. ތިޔަކަމަށް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ލޯބިވެވޮޑި ވަޑައިގަންނަވާ، ދަރިކަލުންނަށްވާ أُسامةُ بن زيد ފިޔަވައި ކުރެވޭން ދެން އެހެން މީހަކު ނުވެއެވެ. އެއަށްފަހު أُسامةُ ގެފާނު (އެމީހުންގެ އެދުމުގެ މަތިން) އެވާހަކަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم (أُسامةُ ގެފާނުގެ އަމަލަކަށް އިންކާރު ކުރައްވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ حدّ ގެ ތެރެއިން حد އެއް قائم ނުކުރުމަށް ދިފާޢުކުރުމުން شفاعة ކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ އެއަށްފަހު ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުންނަށް مخاطب ކުރައްވައި ވާހަކަ ދައްކަވަން ފެށްޓެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުރެން މީހުން ހަލާކުވެދިޔައީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން މަތިވެރިއަކު ވައްކަން ކުރިނަމަ އެބައިމީހުން އެމީހާ ދޫކޮށްލުމުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނިކަމެތިއަކު ވައްކަން ކުރިނަމަ އެބައިމީހުން އެމީހާގެ މައްޗަށް حد قائم ކުރެއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطمة ގެ ފާނު ވައްކަން ކުރެއްވިކަމުގައިވިޔަސް ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ އަތްފުޅު ކަނޑައިލާ ހުށީމެވެ.

652 وعن أنس رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم رأى نُخامةً في القبلة . فشق ذلك عليه حتى رؤي في وجهه ، فقام فَحكه بيده فقال : « إن أحدكم إذا قام في صلاته فإنه ينَاجِي ربه ، وإن ربه بينَه وبين القبلة ، فلا يبزقَن أَحدكُم قبلَ القبلة ، ولكن عن يسارِه أو تحتَ قدمه » ثم أخَذَ طرفَ رِدائِه فَبصقَ فيه ، ثم رد بعضه على بعضٍ فقال : « أَو يفعَلُ هكذا» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އެއްފަހަރަކު) نبيّ ާ صلّى اللهُ عليه وسلم މިސްކިތުގައި قبلةِ ފާރުގައި (ނިޔޮޖަހާފައި

ދިމާލަށް) ކުލުގަނޑެއް ހުއްޓާ ދެކެވަޑައިގެން އެކަމާއިމެދު އުނދަގޫފުޅުވެ ވަޑައިގަތް މިންވަރު
ބޮޑުކަމުން މޫނުފުޅުމަތިން އެކަން ފާޅުވެގެންދިޔައެވެ. ފަހެ ތެދުވެވަޑައިގެން އަތްފުޅުން
އެތަން ސާފުކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުގައި ހުންނަ ހިނދަކު ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ހައްދަވައި
ގެންގުޅުއްވާ އޭނާގެ ދެމެދު ރަސްކަލާނގެއާ މުނާޖާތްކުރެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ރައްބު
ވަޑައިގެންވަނީ އޭނާއާއި އޭނާގެ ޤިބްލަތާ ދެމެދުގައެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން
އެއްގޮތަކަށްވެސް قبلة ދިމާލަށް ނަމާދުގައި ހުރެގެން ކުލު ނުޖަހާށެވެ. ނަމަވެސް ކުލުޖަހަން
ޖެހިއްޖެނަމަ ވާތްފަރާތަށް ނުވަތަ ފައިދަށަށް ކުލު ޖަހާށެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު
ފޭރާމުފުޅުގެ އެއް ކޮޅުގައި އަތްފުޅު ހިފެއްވިއެވެ. ފަހެ އެއަށްފަހު އޭގައި
ކުލުޖެއްސެވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ފޭރާމުފުޅު ހައްދަވާ ފަތްފަތްކޮށްލެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވަތަ މިގޮތަށް ހައްދަވާށެވެ.

والأمر بالبصاق عن يساره أو تحتَ قَدمه هو فيما إذا كان في غَيرِ المسجِد ، فَأما في المسجِد فَلا يبصقْ إلا في ثوبِه

ދަންނައެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) ވާތްފަރާތަށް ނުވަތަ ފައިދަށަށް ކުލުޖެހުންވާނީ
މިސްކިތުގެބޭރުގައި އިންނަހިނދުގައި ހުރެގެން ކުލުޖަހާނީއެވެ. ފަހެ މިސްކިތުގައި ހުރެގެން
ކުލުޖަހާނަމަ ކުލުޖެހުންވާނީ ހަމައެކަނި ފޮތިގަނޑަށެވެ.

باب أمر وُلاة الأمور بالرفق برعاياهم ونصيحتهم والشفقة عليهم والنهي عن غشهم والتشديد عليهم وإهمال مصالحهم والغفلة عنهم وعن حوائجهم

ވެރިން އެބައިމީހުންގެ ރައްޔިތުންނާއި މެދު މަޑުމައިތިރި ކަމާއިއެކު މުޢާމަލާތްކުރުމާއި، އަދި
އެބައިމީހުންނަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި، އަދި
އެބައިމީހުންނާއިމެދު މަކަރުހީލަތްހެދުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށި ހިންގުމާއި،
އަދި އެބައިމީހުންގެ މަޞްލަޙަތު އަޅާނުލުމާއި އިހުމާލުވެވުމާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ
ކަންތައްތަކުގައި غافل ވެގެން ނުވުން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قَالَ الله تَعَالَى : [وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ] [الشعراء : 215] ،

مؤمنންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވީ މީހުންނަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަފުޅު ބިލިކުރައްވާށެވެ!
(އެބަހީ: ތަވާޟުޢުވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وقال تَعَالَى : [إنَّ اللهَ يَأمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ] [النحل : 90] .

ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُގެ މަތީގައި ހިނގުމަށާއި، إحْسَانُގެ މަތީގައި ހިނގުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮކޮށްދިނުމަށް الله އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ފާޙިޝް ކަންތައްތަކާއި، منكرات ތަކާއި، އަނިޔާވެރިވުމުން، އެކަންކަމުން ނަހީކުރައްވައެވެ. އެކަލާނގެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعظ ދެއްވަނީ، ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ.

653 وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، قَالَ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يقول : ((كُلُّكُم راعٍ ، وكُلُّكُم مسؤُولٌ عن رعيته : الإمام راعٍ ومسؤُولٌ عن رعيته ، والرجلُ راعٍ في أهله ومسؤُولٌ عن رعيته ، والمرأةُ راعيةٌ في بيت زوجِها ومسؤُولةٌ عن رعيتها ، والخَادم راعٍ في مال سيده ومسؤُولٌ عن رعيته ، وكُلُّكُم راعٍ ومسؤُولٌ عن رعيته)) متفقٌ عليه .

ގާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލަހައްޓާ މީހެކެވެ. އަދި ކޮންމެ މީހަކާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ ބައިމީހުންނާމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އިމާމަކީ ބަލަހައްޓާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ ބައިމީހުންނާމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. ފިރިހެނާ އޭނާގެ އާއިލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ ބައިމީހުންނާމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނާ ފިރިމީހާގެ ގޭގައި ބަލަހައްޓާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ ބައިމީހުންނާމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި

އަންހެނާއަކީ އޭނާގެ ފިރިމީހާގެ ގެ ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ ބަލާބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ އެއްޗަކާއި މެދު އެކަނބުލޭގެއާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ޚާދިމު މީހާއަކީ އޭނާގެ ވެރި މީހާގެ މުދާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އެމީހާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ ތަކެއްޗާއި މެދު އެމީހާއާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ދަރިބައިމީހުންގެ [illegible] ކޮންމެ މީހަކީ ވެރިޔެކެވެ. އަދި އެމީހަކު ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ ބަޔަކާއި މެދު އެމީހަކާއި ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ.

654 وعن أَبي يعلى معقل بن يسار رضي الله عنه ، قالَ : سمعتُ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ، يقول : ((ما من عبدٍ يسترعيه اللهُ رعيةً ، يموتُ يوم يموتُ وهو غَاش لِرعيته ، إِلا حرم اللهُ عليه الجنة)) متفقٌ عليه .

وفي رواية : ((فلَم يحطْها بِنُصحه لم يجِد رائِحةَ الجنة)) .

وفي رواية لمسلم : ((ما من أمير يلي أمور المسلمين ، ثُم لا يجهد لهم وينْصح لهم ، إِلا لم يدخُلْ معهم الْجنةَ)) .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو يعلى مَعْقِل بن يَسارٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ބައެއްގެ މައްޗަށް އެއްވެސް އަޅަކު ވެރިކުރެއްވުމުން އެމީހާ މަރުވާހިނދު އޭނާގެ ރައްޔިތުންނަށް މަކަރުހަދައިގެން ހުރެއްޖެއްޔާ الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ސުވަރުގެ حرام ކުރައްވާނެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނަށް نصيحةތެރިނުވެ ހުރެއްޖެނަމަ ސުވަރުގެ މީރުވަސް ނުލިބޭނެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްވެސް އަމީރަކު މުސްލިމުންގެ ކަންކަމުގައި ހަވާލުވެހުރެ އެމީހުންގެ މަސްލަހަތަކާއި އަދި އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިނުވެ ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހުންނާ އެކު އެއަމީރަކު ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ.

655 وعن عائشة رضي الله عنها ، قالت : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، يقول في بيتي هذَا : ((اللهم من ولي من أمرِ أُمتي شيئاً فشَق عليهم ، فاشْقُقْ علَيه ، ومن ولي من أمرِ أُمتي شيئاً فَرفَقَ بِهِم ، فَارفُقْ بِه)) رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަގެ މިގޭގައި ހުންނަވައިގެން ދުޢާ ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ.އެކަލޭގެފާނު ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ކިޔާއުރެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ކަމަކާ ހަވާލުވެގެން އެމީހުންނަށް ދަތިކޮށްފި މީހާ އުނދަގޫކޮށް އިހުސާނުން ކަލޭގެފާނު އުނދަގޫކޮށްދެއްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ކަމަކާ ހަވާލުވެގެން އެމީހުންނަށް ލުއިކޮށްދިން މީހާ ލުއިފަސޭހަކޮށް އިހުސާނުން ކަލޭގެފާނު ލުއިފަސޭހަކޮށްދެއްވާނދޭވެ!

656 **وعن أَبي هريرة رضي الله عنه ، قالَ : قالَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : ((كانَتْ بنُو إسرائِيلَ تَسوسهم الأنبِياء ، كُلما هلَكَ نَبِي خَلَفَه نَبي ، وإنه لا نَبِي بعدي ، وسيكُون بعدي خُلفَاء فَيكثرون)) ، قالوا : يا رسول الله ، فَما تأْمرنَا ؟ قالَ : ((أَوفُوا بِبيعة الأَول فَالأول ، ثُم أعطُوهم حقهم ، واسأَلُوا الله الذي لكُم ، فَإن اللهَ سائِلُهم عما استَرعاهم)) متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. بَنُو إسرَائِيل ބަޔަކީ މީހުންގެ ބާރުބަލައި ހިންގުން ސިޔާސަތު ހިންގެވީ އަންބިޔާއުންނެވެ. ކޮންމެ نَبي ބޭކަލަކު ވަފާތުވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ބަދަލުގައި نَبي ބޭކަލަކު ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ތިމަން نَبي ބޭކަލަކު ތިމަންގެ ފަހުން ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންގެ ފަހުން ޚަލީފާވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން އަންނާނެއެވެ. އަދި ގިނަވާނެއެވެ. ފަހެ ގިނަވާނެއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. ރަސޫލާއެވެ އިރުޝާދު ކުރައްވަނީ ތިމަންމެން ކޮންކަމެއް ކުރުމަށް ތަ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރެވޭ بَيْعَة ފުއްދައިދޭށެވެ. ދެން ދެވަނަ بَيْعَة ކުރެވޭ މީހާ ފުއްދައިދޭށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ޙައްޤު ދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޙައްޤު الله އަށް ދުޢާކުރާށެވެ. އެހެނީ

ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުން ކުރެން އެބައިމީހުން ގެ ރައްޔިތުންނާއި މެދު ކަންތައްކުރާގޮތުގެ މައްޗަށް (قيامة ދުވަހުން) ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ.

657 وعن عائِذ بن عمرو رضي الله عنه : أنه دخَلَ علَى عبيد اللهِ بن زياد ، فقَالَ لَه : أي بنَي ، إني سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، يقول : ((إن شَر الرعاء الحطَمةُ)) فإياك أن تَكُون منْهم . متفقٌ علَيه .

މާތްالله ރުހުންވެއްވި عائِذ بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي , މާތްالله ރުހުންވެއްވި عُبَيْد اللهِ بن زياد ގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު އެ صحابي , ގެ އަރިހުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭދަރިފުޅާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ނުބައި ކަންބަލަހައްޓާ ވެރިންނަކީ ހަރުކަށި އަދި ރަޙުމުވަންތަކަން ކުޑަ މީހުންނެވެ. ވީމާ ތިބާ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދުރުވެ [illegible] [illegible] ހެލިވާށެވެ.

658 وعن أبي مريم الأزدي رضي الله عنه : أنّه قَالَ لِمعاوية رضي الله عنه : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، يقول : ((من ولاه اللهُ شَيئاً من أُمورِ المسلمين ، فَاحتَجب دون حاجتهم وخَلَتهم وفَقْرِهم ، احتَجب اللهُ دون حاجته وخَلَته وفَقْرِه يوم الْقيامة)) فجعل معاوية رجلاً علَى حوائج الناسِ . رواه أبو داود والترمذي .

މާތްالله ރުހުންވެއްވި أبومريم الأزدِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي , މާތްالله ރުހުންވެއްވި معاوية އަށް ދަންނަވައެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން [illegible] [illegible] [illegible] މީހަކު [illegible] އެބައިމީހުންގެ ޙާޖަތާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ ފަގީރުކަމުގެ ކައިރީގައި [illegible] [illegible] [illegible] قيامة ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ޙާޖަތާއި އަދި ފަގީރުކަމުގެ ކައިރީގައި [illegible] [illegible] މިބަސްފުޅު [illegible] މާތްالله

ރުއްސުންގެއްވި معاوية މިފަދަ މިސްކީނުންގެ ހާލު ބެލެހެއްޓުމަށްޓަކައި މީހަކު އައްޔަން ކުރައްވާފައި ބެހެއްޓެވިއެވެ.

باب الوالي العادل

عدل ވެރިޔާގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النحل 90): {إن الله يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذي القربى} الآية.

ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُ ވެރިވުމަށާއި، إحْسَان ވެރިވުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހިލޭދިނުމަށް اللهُ އަމުރުކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (الحجرات 9): {وأقسطوا إن الله يحب المقسطين}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عدل ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُ ވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

659 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « سبعةٌ يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله : إمامٌ عادلٌ ، وشَاب نَشأَ في عبادة الله تَعالى ، ورجلٌ معلقٌ قلبه في المساجِد ، ورجلان تَحابا في الله ، اجتَمعا عليه ، وتَفرقَا علَيه ، ورجلٌ دعته امرأَةٌ ذَاتُ منصب وجمالٍ ، فقَال : إنى أَخَافُ الله ، ورجلٌ تَصدقَ بِصدقةٍ ، فأَخْفَاها حتى لا تَعلَمَ شماله ما تُنفقُ يمينُه ، ورجلٌ ذَكَر الله خَالِياً فَفَاضتْ عيناَه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި نَبي ކަލޭގެފާނު ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތް ބަޔަކަށް ގަދަކަން މާތް الله سبحانه وتعالى (قيامة ދުވަހު) އެއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެދުވަހަކީ އެއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް ހިޔާވަހިކަމެއް ވާދުވަހެއް ނޫނެވެ. އެއީ

ޢަދުލުވެރި ވެރިޔާ އާއި އަދި ﷲއަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ހެދިބޮޑުވެގެން އުފެދި ބޮޑުވާ ޒުވާނާއި އަދި އެމީހެއްގެ ހިތް މިސްކިތާއި ގުޅިފައިވާ މީހާއި އަދިﷲއަށްޓަކައި ގުޅުން ބަދަހިކޮށް އެގުޅުންވަކިވާ މީހާއި އަދި ނަސަބުގެ ގޮތުން ބޮޑުރީތި އަންހެނަކު ގޯނާކުރުމަށް ގޮވާލާހިނދު ތިމަންނަ ﷲއަށް ބިރުވެތިވަމޭ ބުނެ އެކަމުން ދުރުހެލިވެގެންނަ މީހާއި އަދި ކަނައަތުން ކުރާ صدقةތެއް ވައަތަށް ނޭނގޭހާ ސިއްރުން ދޭމީހާއި އަދި އެކަހެރިވެގެން ﷲ ހަނދުމަކުރުން ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރިގެންދިޔަމީހާއެވެ.

660 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « إن المقسطين عنْد الله على منابِرٍ من نورٍ : الذين يعدلُون في حكْمهم وأَهليهم وما ولوا » رواه مسلم .

މާތް ﷲ ރުޟްވާންލެއްވި عبد الله بن عمر بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަމަކަމުން އަދުލުވެރިންނަކީ ﷲގެ حضرةގައި ނޫރުންވާ މިންބަރުތަކުގެމަތީގައެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ އެބައިމީހުންގެ އާއިލާތަކުގެ މެދުގައި ނިންމާނިންމުން [illegible] އަދި އެބައިމީހުންކުރާ ވެރިކަމުގައި ރައްޔިތުންނާއި މެދު އަދުލު އިންސާފުން ކަންތައް ކުރާ މީހުންނެވެ.

661 وعن عوف بن مالكٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : «خيار أَئمتكُم الذين تُحبونهم ويحبونكُم ، وتُصلون عليْهم ويصلون عليْكُم ، وشرار أَئمتكُم الذين تُبغضونهم ويبغضونكُم ، وتَلْعنونَهم ويلعنونكم » قال : قُلْنا يا رسول الله ، أَفَلا نُنابِذُهم ؟ قالَ : « لا ، ما أَقَاموا فيكُم الصلاةَ ، لا ، ما أَقَاموا فيكُم الصلاة » مسلم.

މާތްالله ރުޟްވާންލެއްވި عوف بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހިތުން އެންމެ ރަނގަޅު ވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން

އެމީހުންނަށްޓަކައި ހެޔޮދުޢާކޮށް އަދި އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ހެޔޮދުޢާ ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެންމެ ނުބައިކަން ބޮޑު ވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންދެކެ ރުޅިއާދޭ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ރުޅިއާދޭ އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްދީ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްދީ ހަދާ މީހުންނެވެ. ބުނެވުނެވެ. ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން އެފަދަ ވެރިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުން ހުއްދަތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދެއްގައި ދެކޮޅުނުވާށެވެ. ނޫނެކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދެއްގައި ދެކޮޅުނުވާށެވެ.

قوله : « تُصلون عليهم » : تَدعون لهم .

662 وعن عياض بن حمار رضي الله عنْه قالَ : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : «أَهلُ الجنة ثَلاثَةٌ : ذُو سلْطانٍ مقْسطٌ موفقٌ ، ورجلٌ رحيمٌ رقيقُ القَلْبِ لِكُلِّ ذى قُربى ومسلمٍ ، وعفيفٌ متَعففٌ ذُو عيالٍ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު عياض بن حمار ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަމުން ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަކީ ތިން ބާވަތެއްގެ މީހުންނެވެ. އެއް ބާވަތަކީ އިންސާފުވެރި ބާރުގެ ވެރިޔާއެވެ. އަދި ހުރިހާ ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި މުސްލިމުންނަށް ހިތް ނަރުމު އޯގާތެރި މީހާއެވެ. އަދި އާއިލާއެއް ހުރި ޢިއްފަތްތެރި މީހާއެވެ.

باب وجوب طاعة ولاة الأمور في غير معصية

އުރެދުމަކަށް ނޫން ކަންކަމުގައި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވާ ބާބު
އަދި އުރެދުމުގައި ކިޔަމަންތެރިވުން حرام ވެގެންވާ ބާބު

وتحريم طاعتهم في المعصية

قال الله تعالى (النساء 59): {يا أيها الذين آمنوا أطيعوا الله، وأطيعوا الرسول، وأولي الأمر منكم}

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންވާށޭވެ! އަދި رسولާ
އަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވާ ވެރިންނަށްވެސް ކިޔަމަންވާށޭވެ!

663 وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « على المرء المسلم السمع والطاعةُ فيما أَحب وكره ، إِلا أن يؤْمر بِمعصيةٍ فَإذا ُأمر بِمعصيةٍ فَلا سمع ولا طاعةَ » **متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر، نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވަނީ އެމީހާ ރުހޭ ކަންތައްތަކުގައާއި އަދި ނުރުހޭ ކަންތައްތަކުގައި ވެރިން ބުނާ އަޑުއެހުން އެމީހުން ފާފައަކަށް އަމުރުކުރުން ހިނދަކު ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. ފަހެ ފާފައަކަށް އަމުރު ކުރެވިއްޖެނަމަ އެއަށް އަޑުއެހުމާއި ކިޔަމަންތެރިވުމެއް ނުވެއެވެ.

664 وعنه قال : كُنا إذا بايعنَا رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم على السمع والطاعة يقُولُ لنَا : «فيما استَطَعتُم » **متفقٌ عليه .**

އަދި އެ صحابي , ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަތްޕުޅު މައްޗަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވުމަށް بيْعَة ކުރެވުމުން ހިނދު ތިމަންމެންނަށް އެންގެވިއެވެ. (އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވުން ބާރުގެންނަވަސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިނގޭނެ ކުޅަދާނަވާވަރަކަށް ކަމަށެވެ.

665 وعنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « من خلع يداً من طاعةٍ لقى الله يوم القيامة ولاَ حجةَ له ، ومن ماتَ وليس في عنُقه بيعةٌ ماتَ ميتةً جاهلَيةً »
رواه مسلم

އަދި އެ صحابي , (އެބަހީ މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިއަށްއަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވެރީންނަށް ކިޔަމަންކަމުން ދޫކޮށްލައިގެން ހުރެއްޖެމީހާ قيامة ދުވަހުންالله އާއި ބައްދަލުވާ ހިނދު އެކަމުގެ ހައްޖަތް [illegible] [illegible] ނުވާނެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވުމަށް بِبَيْعَة [illegible] މަރުވާނީ جاهلية [illegible] [illegible].

وفي روايةٍ له : « ومن ماتَ وهو مفَارقٌ للْجماعة ، فَإنه يموت ميتَةً جاهليةً » . « الميتَةُ » بكسر الميم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންކަމުން ދޫކޮށްލައިގެން މަރުވާނީ [illegible] [illegible] [illegible] جاهلية [illegible].

666 وعن أنَسٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « اسمعوا وأطيعوا ، وإنِ استُعمل علَيكُم عبدٌ حبشى ، كأَن رأْسه زبِيبةٌ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أنَسގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިޙަދީޘުން ވެރީންގެ އަމުރުތަކަށް އަޑުއަހާށެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

667 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « عليك السمع والطاعةُ في عسرِك ويسرِك ومنْشَطك ومكْرهك وأَثَرةٍ علَيك » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވެރީންގެ ވާހަކަތައް އަޑުއެހުމާއި އަދި އެއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ދަތިވެގެންވާ حالގައްޔާއި، އަދި ތަނަވަސްވެގެންވާ حالގައްޔާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރުހޭ حالގައްޔާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ حالގައްޔާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހައްޤުތައް ނިގުޅައިގަނެވިފައިވާ حالގައިވެސްމެއެވެ.

668 وعن عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما قال : كُنا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في سفَرٍ ، فنَزَلْنا منْزِلاً ، فَمنا من يصلح خباءه ، ومنا من ينْتَضلُ ، ومنا من هو في جشَرِه، إذْ نادى منَادي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : الصلاة جامعةٌ . فاجتَمعنَا إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : « إنه لم يكُن نبي قَبلي إلا كان حقا عليه أن يدل أُمتَه على خَيرِ ما يعلَمه لهم ، وينذرهم شَر ما يعلمه لهم ، وإن أُمتَكُم هذه جعلَ عافيتُها في أَولها ، وسيصيب آخرها بلاءٌ وأُمورٌ تُنكرونَها، وتجيء فتَنٌ يرقق بعضها بعضاً ، وتجيء الفتْنَةُ فَيقُولُ المؤمن : هذه مهلكَتي ، ثُم تَنْكشفُ ، وتجيء الفتنَةُ فَيقُولُ المؤْمن : هذه هذه ، فَمن أَحب أن يزحزح عن النارِ ، ويدخَلَ الجنةَ ، فَلْتأْته منيته وهو يؤْمن بِالله واليومِ الآخرِ ، وليأْت إلى الناس الذي يحب أَن يؤتَى إليه .

ومن بايع إماماً فَأعطاه صفْقَةَ يده ، وثمرةَ قَلبه . فَليطعه إن استَطاعَ ، فَإن جاء آخَرُ ينازعه ، فاضربوا عنُقَ الآخَرِ » رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުގައި ދަތުރެއްމަތީ ތިބީމެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ތަނަކަށް ފޭބީމެވެ. ފަހެ (އެތަނަށް ފޭބުމަށްފަހު) ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން އެމީހުންގެ [illegible] ފެށިއެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ތީރުޖެހުމުގެ ތަމްރީނު ކުރަން ފެށިއެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން އެމީހުންގެ ޖަނަވާރުތަކާއި ގޮސް އުޅެން ފެށިއެވެ. މިގޮތަށް ތިމަންމެން ތިއްބާ ކުއްލިއަކަށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ [illegible]

"ނަމާދަށް ތައްޔާރުވާށޭ" ހަޅުއަޅުން ގޮވާލިއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ޖަމަޢުވީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށްވުރެ ކުރީގައި އިސްވެގޮސްވާ އެންމެހައި نبي ބޭކަލުންގެ ޒިންމާއަކީވެސް އެބޭކަލުންނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާ ރަނގަޅުކަމުގައި އެބޭކަލުންގެ އުއްމަތަށް ބުނެދިނުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާ ނުބައިކަމުން އުއްމަތަށް ކޮންމެކަމަކުން ސަލާމަތްވުމުން އެބޭކަލުންގެ އުއްމަތަށް ބުނެ ދިނުމެވެ.(މިވާ ދަންނަވަމެވެ.)

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މިއުއްމަތުގެ عافيتُه ގެ ނިޢުމަތް ލެއްވިފައިވަނީ އެއުއްމަތުގެ ކުރީކޮޅުގައެވެ. އަދި އެއުއްމަތުގެ ފަހުބައިގައިވަނީ ބަލާމުސީބާތަކާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭނޭކަންތައްތަކެވެ. އަދި އެއްފަހަރު ވަރުގަދަ ފިތުނަތަކެއް އަންނާނެއެވެ. އަދި އަންނަހުށިގައި އެފަހުގެ ފިތުނަ ކުޑަކަމަށް ހީވާނެއެވެ. އެފަހުން ފިތުނައާ އައުމުން މުއުމިނު އަޔާ ހަރުވި ބުނާނެއެވެ. އެ ފިތުނައިގެ ސަބަބުން ތިމަން ހަލާކު ވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން އެފިތުނައިން ސަލާމަތްވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި އެހެން ފިތުނައެއް އަތުވެދާނެއެވެ. އެ ފިތުނައިން މުއުމިނުން ބުނާނެއެވެ. މިއީ ތިމަން ހަލާކު ކުރާ ފިތުނަ ބުނާނެއެވެ. މިވާ ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތްވެ ބޭނުންވާމީހާ ހަމަ ހިތްވަރުގައި، އަދި ސުވަރުގެއަށް ވަންނަން ބޭނުންވާމީހާ ހަމަ އޭނާ الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވެގެންވާ ހާލަތުގައި މަރުވެވޭށެވެ. އަދި މީހުން ތިމާއަށް ކަމެއް ކުރުން ބޭނުންވާ ގޮތަށް އޭނާ މީހުންނަށް ކުރާށެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް بيْعَة ކުރުމުން އިޚްލާސްތެރި ކަމާއެކު އެކަން ކުރާށެވެ. އަދި ކުޅަދާނަކަމުން ހިތްވަރުގައި އޭނާގެ ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. ދެން އެވެރިޔާއާ އަނެއް ވެރިއަކު ދެކޮޅުވެ އައިސް ވެރިކަމަށް ޝަރީކުވާން ހިފައިގެން ތިޔަބައިމީހުން އަނެއްމީހާގެ ކަރު ކަނޑާލާށެވެ.

قَوله : « ينْتَضِلُ » أي : يسابِقُ بالرمي بالنبل والنشاب . « والجشَر » بفتح الجيم والشين المعجمة وبالراء : وهي الدواب التي تَرعى وتَبيتُ مكانَها . وقوله: « يرققُ بعضها بعضاً » أي : يصير بعضها بعضاً رقيقاً ، أي : خَفيفاً لِعظَمِ مابعده ، فالثاني يرققُ الأولَ . وقيلَ : معناه: يشَوقُ بعضها إلى بعضٍ بتحسينها وتسويلها وقيلَ : يشْبه بعضها بعضاً .

669 وعن أبي هنيدةَ وائِل بن حجرٍ رضي الله عنه قالَ : سَأَلَ سلَمةُ بن يزيد الجعفي رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقالَ : يا نبي الله ، أرأَيتَ إن قامتْ علينَا أُمراء يسأَلُونَا حقهم ، ويمنَعونَا حقنا ، فَما تأْمرنَا ؟ فأَعرض عنه ، ثُم سأله ، فَقَال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم « اسمعوا وأطيعوا ، فَإنما عليهم ماحملُوا وعليكُم ما حملْتُم » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި أبو هنيدةَ وائِل بن حجر ގެ ރިވާޔަތުން ޙިކާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
سلمةُ بن يزيد الجعفيّ ، رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ.އޭ
اللهގެ نبيއާއެވެ. ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް އިސްވާ ވެރިން އެމީހުންނަށް ލިބެންވާ
ޙައްޤުތައް އަދާކުރުމަށް ތިމަންމެންނަށް އަމުރުކޮށް އަދި ތިމަންމެންނަށް ލިބެންވާ ޙައްޤުތައް
އެމީހުން އަދާނުކުރާނަމަ ތިމަންމެން ކުރަންވީ ކޮންކަމެއް ކަމަށް ތިބާރަސޫލާ އަމުރުކުރައްވަނީ
ކަމަ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު (އަހަރެން ޖަވާބު ނުދެއްވާ އެ ސުވާލާއިދުރުވެވަޑައިގެން
ދިޔުމަށްފަހު ސުވާލުކުރެއްވުމުން) ދުވަހު އޭނާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަނެއްކާ
އަބާއްޖަހުން އަނެއްކާ ސުވާލު ކުރެއްވުމުން ފަހު ، رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم
އަބާއްޖަހުންނަށް އަންގަވައިދެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަސްއަހާ އަދި ކިޔަމަންވާށެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުން އަމުރުކުރާ ވެރިން ކަންތައްތަކަށް ޖަވާބުދާރީވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ
ޒިންމާގައިވާ އަމުރުތައް ތިޔަބައިމީހުން ޖަވާބުދާރީވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ޒިންމާ ވަނީ
ތިޔަބައިމީހުން ކުރާނެއެވެ.

670 وعن عبد الله بن مسعودٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إنها ستكُون بعدي أَثَرةٌ ، وأُمورٌ تُنْكرونَها ، » قالوا : يا رسولَ الله ، كَيفَ تأْمر من أَدرك منا ذاك ؟ قَالَ : « تُؤَدون الحق الذي عليكُم ، وتَسأَلُون الله الذي لَكُم » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ޙިކާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ފަހުން ވާނެ ޒަމާނެއް
ތިޔަބައިމީހުން ފެނިގެން ދާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަ ނޫން ކަންތައްތަކެއް ފެންނާނެއެވެ. އަދި

ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭފަދަ އަމަލުތައް (އެބަހީ އެކަލޭގެފާނުންގެ [illegible] ސުންނަތާއި އަދި
އިސްލާމީ ثقافة އާއި ޚިލާފު އަމަލުތައް) ކުރަމުންގެންދާނެ ވެރިންނެވެ. އެބޭކަލުން
ދެންނެވިއެވެ. އޭﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]؟حديث
ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible] ހައްޤުތައް [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ހައްޤުތައް [illegible] ﷲ އަށް ދުޢާކުރުމުން ގެންދާށެވެ.

671 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من أَطاعني فَقَد أَطاع الله ، ومن عصاني فَقَد عصى الله ، ومن يطع الأمير فَقَد أطاعني ، ومن يعص الأمير فَقَد عصاني » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންވެއްޖެމީހާ
ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އަށް ކިޔަމަންވެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުރެދިއްޖެމީހާ
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އަށް އުރެދިއްޖެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވެއްޖެ މީހާ ފަހެ
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންވެއްޖެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް އުރެދިއްޖެ މީހާ ފަހެ
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުރެދިއްޖެއެވެ.

672 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من كَره من أَميره شيئاً فَليصبر ، فإنه من خَرَج من السلطان شبراً ماتَ ميتَةً جاهليةً » متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ވެރިޔާގެ ފަރާތުން ތިމާ ނުރުހޭފަދަ ކަމެއް ކުރިމަތިވެއްޖެމީހާ ފަހެ އެކަމަށް ކެތްތެރިވާށެވެ.
މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ވެރިޔާއާއި ދެކޮޅަށް [illegible] މިންވަރަކަށްވެސް ނިކުމެއްޖެމީހާ
މަރުވާނީ جاهليَة މަރަކުންނެވެ.

673 وعن أبي بكر رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « من أهان السلطان أهانَه الله » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوبكر (نفيع بن الحارث بن كلدة الثقفى) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވިއެވެ. ވެރިޔާއާމެދު ނިކަމެތިކަން ކޮށްފިމީހާ އޭނާ الله سبحانه وتعالى ނިކަމެތިކޮށް ކަށަވަރު ކުރައްވާ ހުށްޓެވެ.

وفي الباب أحاديث كثيرة في الصحيح ، وقد سبق بعضها في أبواب

باب النهي عن سؤال الإمارة و اختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدع حاجة اليه

ވެރިކަން ހޯދުމަށްއެދި އާދޭސް ކުރުމާއި ވިޔާއި އަޅައިގެންނުވާފަދަ ވެރިކަން ބަލައި ކުރަމުވި ނުކުރުމާއި، އަދި ވަސީލަތެއްނެތްނަމަ ވެރިކަމުން އިސްތިއުފާ ދިނުމުގެ މަޤާމުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (القصص 83): {تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في الأرض ولا فساداً، والعاقبة للمتقين}.

އެއީ أخرة ގެ (نعمة ގެ) ގެދޮރެވެ. އެތަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހައްދަވާނީ ބިމުގައި ބޮޑާވެގަތުމެއް، އަދި فساد ކުރުމަށްއެދިވަޑަ ނުވާ މީހުންނަށެވެ. އަދި ހެޔޮނިމުން ވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

674 وعن أبي سعيد عبد الرحمن بن سمرةَ رضي الله عنه ، قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا عبد الرحمن بن سمرةَ : لا تَسأل الإمارةَ ، فإنك إن أُعطيتَها عن غَيرِ مسألَةٍ أُعنتَ عليها ، وإن أُعطيتَها عن مسأَلةٍ وكلتَ إليها ، وإذَا حلفْتَ على يمين ، فرَأَيت غَيرها خَيراً منها ، فأْت الذي هو خيرٌ ، وكفر عن يمينك » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد عبد الرحمن بن سمرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ عبد الرحمن بن سمرةَ އޭވެ. ތިބާ ވެރިކަމަށް ނޭދޭށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އެދުމަކާއި ނުލައި ވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ނަސްރުލިބޭނެއެވެ. އަދި ތިބާ އެދިގެން ވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ނަސްރެއްނުލިބޭނެއެވެ.(އަދި ހަނދާން ބަހައްޓާނެވެ.) އަދި ތިބާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހުވާކޮށްފައި ދެން އެހެން ގޮތެއް ރަނގަޅު ކަމަށް ފެނިއްޖެނަމަ އެކަމެއްގެ ހުވައިގެ ކައްފާރާ ދީ ރަނގަޅު ގޮތަށް ކަމެއް ރުޖޫޢުވާށެވެ.

675 وعن أبي ذرٍ رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا أبا ذَر أَراك ضعيفاً، وإني أُحب لك ما أُحب لِنَفسي، لا تَأمرن على اثْنين ولا تولين مال يتيم» رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ أبو ذر އޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވަނީ ތިބާއީ ބަލިކަށި މީހެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވާ ކަންތައް ތިބާއަށްވެސް ލޯބިވެވަޑައިގަންނަވަމެވެ. ތިބާ ދެމީހެއްގެ މައްޗަށް ވެރިއަކަށް ނުވާށެވެ.(ވިޔަ) ތިބާ ޔަތީމެއްގެ މުދަލުގެ ވެރިކަން ނުކުރާށެވެ.

676 وعنه قال : قلت : يا رسول الله ألا تَستعملُني ؟ فضرب بيده على منْكِبِي ثُم قال: « يا أبا ذَر إنك ضعيف ، وإنها أَمانة ، وإنها يوم القيامة خزيٌ ونَدامةٌ ، إلا من أخَذها بِحقها ، وأدى الذي عليه فيها » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނާ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންނައަށް ވެރިކަމެއް ނުދެއްވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ ދެން އެކަލޭގެފާނު އަތުން ތިމަންގެ

ކޮނޑުގައި ބީއްސަވާލެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أبو ذر އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ ބަލިކަށި މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވެރިކަމަކީ އަމާނާތެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަން حق ގޮތުގައި ހޯދައިގެން އަދި حق ގެ މަގުން އެކަންކޮށްދިނުމުން އެހެން ކޮންމެ ވެރިކަމީ قيامة ދުވަހުން ނިކަމެތިކަމާއި ހިތާމަވުމެއް އުފުލަންޖެހޭނެކަމެކެވެ.

677 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إنكم ستحرصون على الإمارة ، وستكُون نَدامة يوم القيامة » رواه البخاري .

ރަޟީالله ޢަންހުގެފާނުގެ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ވާރިދުވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ވަރަށް އަވަހަށް ވެރިކަމަށް ދަހިވެތިވާން ފަށާނެއެވެ.(އެބަހީ ވެރިކަމާއިމެދު ބޮޑުވާނެއެވެ.) އަދި قيامة ދުވަހުން އެކަން ވާނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުރި ނިކަމެތި ކަމަކަށެވެ.

باب حث السلطان والقاضي وغيرهما من ولاة الأمور على اتخاذ وزير صالح وتحذيرهم من قرناء السوء والقبول منهم

ވެރިންނާއި، قاضىންނާއި، އަދި އެނޫން އިސް މަގާމުތަކުގައި ވާމީހުން އެމީހުންގެ އެހީތެރިންގެ ގޮތުގައި ސާލިޙު އަޚުން އިޚްތިޔާރު ކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުމާއި، އަދި ނުބައި މީހުން އެކުވެރި މީހުންގެ ގޮތުގައި ކައިރިނުކުރުމާއި، އަދި އެފަދަ ނުބައި މީހުންގެ ނަސޭހަތް އަޑުއިވޭ ވާހަކަތައް ގަބޫލުކުރުމުން ދުރުހެލިވުމާ އިންޒާރުދީފައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

قال الله تعالى (الزخرف 67): {الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين}

އެކުވެރިން އެދުވަހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ވާނީ دشمن ން ކަމުގައެވެ. تقوى ވެރިން މެނުވީއެވެ.

678 عن أبي سعيدٍ وأبي هريرة رضي الله عنهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما بعثَ الله من نبي ، ولا استَخْلَفَ من خَليفَةٍ إلا كَانَتْ له بِطَانَتَانِ : بِطَانَةٌ تَأْمره بالمعروف وتحضه عليه ، وبِطَانَةٌ تَأْمره بالشر وتحضه عليه والمعصوم من عصم الله » رواه البخاري .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި أبو سعيد އާއި އަދި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މާތް الله سبحانه وتعالى ، نبي ބޭކަލަކު ފޮނުއްވިޔަސް އަދި ބައެއްގެ މައްޗަށް ވެރިއަކު އިސްކުރެއްވިޔަސް އެމީހާއާއެކު [illegible] [illegible] [illegible] ލައްވާފައި މެނުވީ ނުފޮނުއްވައެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެކަކު ދަޢުވަތު ދެމުން ގެންދަނީ ހެޔޮކަންތައްކުރުމުގައި އަދި އެކަމަކަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ މައްޗަށެވެ. އެކަކު ދަޢުވަތު ދެމުން ގެންދަނީ ނުބައިކަންތައްކުރުމުގައި އަދި އެކަމަކަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ([illegible]). މި(ނުބައި) ކަމުން ސަލާމަތް ވެވޭނީ الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތްކުރެއްވި މީހަކަށެވެ.

679 وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إذا أراد الله بالأمير خيراً ، جعلَ له وزير صدقٍ ، إن نَسي ذكره ، وإن ذَكَر أعانَه ، وإذا أَراد به غَير ذلك جعلَ له وزير سوءٍ ، إن نَسي لم يذكره ، وإن ذَكَر لم يعنْه». رواه أبو داود بإسناد جيدٍ على شرط مسلم

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވެރިޔަކަށް ހެޔޮކަމެއް މެދުވެރިކުރެއްވުމުން އިރާދަކުރައްވާ [illegible] އަމީރެއްގެ وزير އެއްގެ ގޮތުގައި ތެދުވެރިއަކު ލައްވައެވެ. އެވެރިޔަކު ހަނދާން ނެތިއްޖެނަމަ [illegible] [illegible]

ހަނދާން ކޮށްދޭނެއެވެ. އަދި ހަނދާން ހުރެއްޖެނަމަ އެކަމުގައި އޭނާއަށް އެހީތެރިވެދޭނެއެވެ. އަދި ވެރިޔަކާއިމެދު ނުބައިގޮތެއް ދެކުނުވެރިވެދުން އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އޭނާގެ وزير އަކަށް ނުބައި އަޔަކު ހައްދަވައެވެ. އޭނާ ކަމެއް ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ އިރަކު ހަނދާންކޮށްނުދޭނެއެވެ. އަދި ހަނދާން ހުރެއްޖެނަމަ އެކަމުގައި އޭނާއަށް އެހީތެރިވުމެއްނުދޭނެއެވެ.

باب النهي عن تولية الإمارة والقضاء وغيرهما من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرّض بها

ވެރިކަމާއި قاضى ކަމާއި، އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން مقام ތަކަށް ތަރިވެރިވެގެން އެދި ހުށަހަޅާމީހުންނަށާއި އަދި އެއިންކަމަށް އާދޭސް ކުރާމީހުންނަށް އެއިންކަމެއް ނުދިނުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

680 عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال : دخَلتُ على النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أنَا ورجلان من بني عمي ، فقال أحدهما : يا رسولَ الله أمرنَا على بعض ما ولاك الله ، عز وجل ، وقال الآخر مثْلَ ذلك ، فقال : « إنا والله لا نُولي هذَا العمل أحداً سأله ، أو أحداً حرص عليه » .

ރަޟިالله [illegible] أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު ތިމަންނާގެ ބޮޑުބޭބޭގެ ދެ ދަރިންނާއެކު نبيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ

އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ އެދެމީހުންކުރެ އެކަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނާއި ﷲ سبحانه وتعالى [illegible] ވެރިކަމުގެ ތެރެއިން ވެރިކަމެއް ތިމަންނަށް ދެއްވާށެވެ. އަދި އަނެއްމީހާވެސް އެފަދައިން ދެންނެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މާތްﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދުވަހަކުވެސް މިވެރިކަމުގެ މައްޗަށް [illegible] މީހަކު ނުވަތަ މިވެރިކަން [illegible] މިކަމުގެ މައްޗަށް އިސްނުކުރައްވާހުށީމެވެ.

كتاب الأدب

أدب ގެ ބައި

باب الحياء وفضله والحث على التخلق به

ލަދުވެތިކަމުގެ މާތްކަމާއި، އަދި އެސިފަ ޢާދަކުރުމަށް ޝައުޤުވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

681 عن ابنِ عمر رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم مر على رجلٍ من الأنْصارِ وهو يعظُ أَخَاه في الحياء ، فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « دعه فإِن الحياء من الإِيمانِ » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد الله بن **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، انْصارى ބޭކަލެއްގެ [illegible] [illegible] އެ صحابى އޭނާގެ އަޚަކަށް [illegible] އެކަމާއި މެދު ނަސޭހަތް ދެއްވަން ހުއްޓާ ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ **رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم** حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ލަދުވެތި ކަންވަނީ އީމާންކަމުގެ ބައެއްނެވެ.

682 وعن عمران بن حصين ، رضي الله عنهما ، قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «الحياءُ لا يأْتي إلا بِخَير » متفق عليه .

وفي رواية لمسلم : « الحياء خَيرٌ كُله » أو قَالَ : « الحياء كُله خَيرٌ »

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عمران بن حصين ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ލަދުވެތިކަން ހެޔޮކަމެއް މެނުވީ މެދުވެރިނުކުރެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ލަދުވެތިކަން ރަނގަޅުވެގެންވަނީ އޭގެ ހުރިހާ
ގޮތަކުންނެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. ލަދުވެތިކަން ވަނީ އޭގެ ހުރިހާ
ގޮތަކުން ރަނގަޅުވެގެންނެވެ.

683 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « الإيمان بِضع وسبعون ، أو بِضع وستون شُعبةً ، فَأَفْضلُها قولُ لا إله إلا الله ، وأدنَاها إماطةُ الأذَى عن الطرِيق ، والحياء شُعبةٌ من الإيمانِ » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ
الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އީމާން ކަންވަނީ ހަތްދިހަ ބަޔަށްވުރެ ކުޑަ
[illegible] ނުވަތަ ފަސްދޮޅަސް [illegible]
[illegible] އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްކަން [illegible] ބަހަކީ لا إله إلا الله ގެ ކަލިމައެވެ.
އަދި އޭގެ ތެރެއިން [illegible]
[illegible]

« البِضع » : بكسر الباء . ويجوز فتحها ، وهو من الثلاثة إلى الْعشَرة . « والشعبةُ » : القْطْعةُ والحصْلةُ . « والإماطَةُ » : الإزالةُ ، « والأذَى »: ما يؤذي كَحجرِ وشَوكٍ وطينٍ ورمادٍ وقَذَرِ ونحو ذلك .

684 وعن أبي سعيد الخُدري رضي الله عنه ، قال : كان رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَشدَ حياء من الْعذْراء في خدرِها ، فَإذَا رأى شَيئاً يكْرهه عرفْنَاه في وجهِه . متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވެއްޖެވި أبو سعيد الخُدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ލަދުވެތިކަން ، ފަރުދާގެތެރޭގައި ހުންނަ ބިކަރުވެރި އަންހެން ކުއްޖަކު ގަންނަ ލަދަށްވުރެ މާ ބޮޑުވެގެންވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ނުރުހުންވާ ކަމެއް ފެނިވަޑައިގަތުމުން ދެކެވަޑައިގަތުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމަތިން އަހަރެމެން އެކަން އެނގިގެންދެއެވެ.

قال العلماء : حقيقَةُ الحياء خُلُقٌ يبعثُ على تَرك الْقَبِيحِ ، ويمنَع من التقْصير في حق ذي الحق . وروينَا عن أبي الْقَاسم الجنيد رحمه الله قال : الحياء رؤيةُ الآلاء أي : النعمِ ورؤْيةُ التقْصيرِ . فَيتولد بينَهما حالة تُسمى حياءً

ޢުލަމާއުން ވިދާޅުވިއެވެ. ލަދުވެތިކަމަކީ އެއީ ހުތުރު ކަންތައް ދޫކޮށްލުމަށް އަދި حقކަންތައްތަކުގައި ފުރުމާ ކުޑަކަމުން ދޫކޮށްލުމުގެ ބާރުއަޅާ أخلاقى ގެ ސިފައެކެވެ. އަލްއިމާމު أبو الْقَاسم الجنيد رحمه الله ގެ ރިވާޔަތުން نقل ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ލަދުވެތިކަމަކީ އެއީ އިލާހީ ނިޢުމަތްތަކާއި ދެކުމާއި އަދި ކުރެވޭ އުނިކަންތަކާ ފެނި ދެމެދުން ހަށިގަނޑަށް އުފެދޭ ޙާލަތެއް ލަދުވެތިކަމުގެ ނަމުގައި ކިޔެވެއެވެ.

باب حفظ السر

ސިއްރުތައް ފޮރުވާގެންހުރުމުގެ ގާބިލުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسؤولاً}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، عهد ފުއްދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عهد ގެ (އާޚިރަތުގައި) سؤالކުރައްވާނޭ ކަމެއްކަމުގައި ވެއެވެ.

685 وعن أبي سعيد الخُدري رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن من أَشَر الناس عنْد الله منْزلة يوم الْقيامة الرجل يفضي إلى المرأة وتُفضي إليه ثُم ينْشُر سرها» رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدري ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހުން الله ގެ حضرةން އެންމެ ނުބައި މީހުންގެ ތެރޭގައި ވާނެ އެކަކީ އަނބި މީހާއާއި އެއްދާންކުރުމަށްފަހު އެވާހަކަ އެހެން މީހުން ކައިރީގައި ފަތުރާ މީހާއެވެ.

686 وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أن عمر رضي الله عنه حين تَأَيمتْ بِنْتُه حفْصةُ قال : لقيتُ عثْمان بن عفان رضي الله عنه ، فَعرضتُ عليه حفصةَ فَقلتُ : إن شئتَ أنكحتُك حفْصةَ بِنْتَ عمر ؟ قال : سأَنْظُر في أمرِي فَلَبِثْتُ ليالِي ، ثُم لقيني ، فقال: قد بدا لي أن لا أَتَزوج يومي هذا ، فَلقيتُ أبا بكْرٍ الصديقَ رضي الله عنه . فقلتُ : إن شئْتَ أَنكَحتُك حفْصةَ بنْتَ عمر ، فصمتَ أبو بكْر رضي الله عنه ، فَلَم يرجع إلي شَيئاً، فَكُنْتُ عليه أَوجد مني على عثْمان ، فَلَبثْتُ ليالي ، ثُم خطبها النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأَنْكَحتُها إياه ، فلقينَي أبو بكْرٍ فقال : لعلك وجدتَ علي حين عرضتَ علي حفْصة فَلَم أَرجع إِلَيْك شَيئاً ؟ فقلت : نَعم . قال : فإنه لم يمنعني أن أرجع إِلَيك فيما عرضتَ علي الا أَني كُنْتُ علمتُ أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ذكرها ، فَلَم أَكُن لأُفْشي سر رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ولو تَركَها النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم لقَبِلْتُها ، رواه البخاري .

މާތްﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި عمر ގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން حفْصةُ ގެ ފާނު ގެ ފިރިމީހާ އަވަހާރަވީއެވެ. عمرގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާއި މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި عثْمان بن عفان އާއި ބައްދަލުވިއެވެ. [illegible] [illegible] އެ صحابى އަށް حفْصة އާއި ކައިވެނިކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅީމެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] حفْصة بنْت عمر އާއި ކައިވެނި [illegible]. [illegible] [illegible]

صحابى ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަކަމާއިމެދު އަބަސްވަމެވެ. ފަހެ ދުވަސްކޮޅެއް ފާއިތުވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން ތިމަންނާއި އެ صحابى އާއި ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ފެނުނީ މިވަގުތު ތިމަންނަ ކައިވެންޏެއް ނުކުރުމަށެވެ. (عمر ގެފާނު ވިދާޅުވުމެވެ.) އޭގެފަހުން ތިމަންނާއި މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو بكر ގެފާނާއި ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެ صحابى އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުނަމަ ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނާއި حفصةَ بنْتَ عمر އާއި ކައިވެނި ކޮށްދެއުނީމެވެ. ފަހެ أبو بكر ގެފާނު އެއަށް އެއްވެސް ޖަވާބެއް ނުދެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަ عثْمان ގެފާނުދެކެ [illegible] [illegible] أبو بكر ގެފާނު ދެކެ އަދި ރުޅި މާބޮޑު ވިއެވެ. އެއަށްފަހު ކުޑަ ދުވަސްކޮޅަކަށްފަހު نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلم އެކަނބުލޭގެއާއި ކައިވެންޏަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނާއި އެކަނބުލޭގެ ކައިވެނި ކޮށްދިނީމެވެ. އޭގެފަހުން ތިމަންނާއި أبو بكر ގެފާނާއި ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު [illegible] حفْصةَ ގެ ކައިވެންޏާ ބެހޭ ގޮތުން ހުށަހެޅުއްވި ހުށަހެޅުއްވުމުން ތިމަންނަ ޖަވާބެއް ނުދިނުމުން އެކަމާއިމެދު ހިތްފުޅުގައިދެރަވަޑައިގެންނެވީތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކޭވެ. أبو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަނބުލޭގެއާއި ކައިވެނިކުރެއްވުމުގެ އިޝާރާތް ކުރައްވާފައިވާ ހަބަރު ތިމަންނައަށް ލިބިފައިވާތީއެވެ. އެކަމާއި އެއްގޮތަށް ނުދަންނަވައި މަޖުބޫރުވީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ސިއްރު ބޭރު ބޭރުކުރަން ބޭނުން ނުވާތީ އެވާހަކަވެސް ނުބުނީމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަނބުލޭގެއާއި ކައިވެނި ނުކުރައްވާނަމަ ތިމަންނަ ހަމަޔަޤީނުންވެސް އެކަނބުލޭގެ قبول ކުރީމުއެވެ.

687 وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ : كُنّ أَزواج النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم عنْده ، فأَقْبلتْ فاطمةُ رضي الله عنها تَمشي . ما تَخْطيء مشْيتُها من مشْية رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم شَيئاً ، فلما رآها رحب بها وقال : « مرحباً بابنَتي » ثُم أَجلسها عن يمينه أَو عن شماِله . ثُم سارها فَبكتْ بكاءً شديداً ، فلما رأى جزعها سارها الثانيةَ فَضحكَت ، فقالت لها : خصك رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم من بين نسائِه بالسرار ، ثُم أَنْت تَبكين ؟

فلما قام رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم سأَلْتُها : ما قال لك رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ؟ قالت : ما كُنْتُ لأفْشي على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم سره . فلَما تُوفي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قلتُ : عزمتُ عليك بما لي عليك من الحق ، لما حدثْتني ما قال لك رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ؟ فقالتْ : أَما الآن فنعم ، أَما حين سارني في المرة الأولى فَأخْبرني « أن جِبريل كان يعارضه القُرآن في كُل سنَةٍ مرة أَو مرتَين، وأَنه عارضه الآن مرتَين ، وإني لا أُرى الأجل إلا قد اقْترب ، فاتقي الله واصبِري ، فإنه نعم السلَف أَنَا لك » فبكَيتُ بكائي الذي رأَيت ، فلَما رأَى جزعي سارني الثَّانيةَ ، فقال : « يا فَاطمةُ أَما ترضين أن تكُوني سيدةَ نساء المؤْمنين ، أو سيدةَ نساء هذه الأمة ؟ » فَضحكتُ ضحكي الذي رأَيت ، متفقٌ عليه . وهذا لفظ مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެ ފާނުގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަނބިއަނބިން ކަނބަލުން (އެއްވެސްބަޔަކު) އެކަލޭގެފާނުގެ ޙަޟްރަތުގައި އެއްވެ ތިއްބެވީމެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން فاطمة ކަމަނާފުޅު ހިނގަވާފައި ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ހިނގުން رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ހިނގުމާއި އެއްވެސް ފަރަގެއް ނެތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުން އެކަމަނާ ފެނިވަޑައިގެންފުމުން މަރުޙަބާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ދަރިފުޅަށް މަރުޙަބާ ކިޔުއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތްފަރާތުގައި ނުވަތަ ވާއަތްފަރާތުގައި ބައިންދަވައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުން އެކަމަނާގެ ކަންފަތްމަތީގައި ސިއްރުވެރިކަމެއް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭރުން އެކަމަނާ ވަރުގަދައަށް ރޯއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުން އެކަމަނާގެ ޖަޒަޢުވެރިކަން ފެނިވަޑައިގެންފުމުން ދެވަނަ ފަހަރަށް އެކަމަނާގެ ކަންފަތްމަތީގައި ސިއްރުވެރިކަމެއް ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. އޭރުން އެކަމަނާ ހީލެއްވިއެވެ. عائشة ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެކަމަނާއަށް ދެންނެވީމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބުރައި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ސިއްރުފުޅު ވިދާޅުވުމަށްޓަކައި ކަމަނާ ޚާއްޞަ ކުރައްވަވާ ދެން ތިޔަކަމަނާ ރޯނީއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަ މަޖިލިސްއިން ތެދުވެވަޑައިގެން އަނބުރާ ވަޑައިގަތުމުން ތިމަންނަ އެކަމަނާ ކުރުން ސުވާލުކުރީމެވެ. ކަމަނާގެ ބައްޕާފުޅު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވިދާޅުވި ސިއްރަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم

ގެ ސިއްރު ބޭޒާރު ނުކުރާ ނުދީމެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم
އަވަހާރަވުމުން ދެން އަޅުގަނޑު ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެ މައްޗަށް އަޅުގަނޑަށް ލިބިފައިވާ
ޙައްޤުގެ މައްޗަށް ހުވާކޮށް ދަންނަވަމެވެ. އަޅުގަނޑަށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކަލޭގެފާނަށް ސިއްރުކޮށް
ވިދާޅުވެދެއްވި ކަންތައް ކިޔައިދީބަލަ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. މިހާރު
ދަންނަވާނަން. އެކަމަނާ ބުނެދިނެވެ. އުޅުއްވި ކަމަކީ ސިއްރުކުރައްވާ ކަލޭގެފާނަށް
ކޮންމެ އަހަރަކު އެއްފަހަރު جبريل عليه السلام ޤުރްއާން ދިރާސާކުރައްވާ ކަމަށް
އަދި މި އަހަރު ދެފަހަރު ދިރާސާކުރެއްވިކަމަށް. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ވަގުތު ކައިރިވެއްޖެ
ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު الله އަށް ތަޤުވާވެރިވާށެވެ. އަދި
ކެތްތެރިވާށެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނަށް ކުރިން ދިޔަ މީހުންގެ ތެރެއިން ހެޔޮ ޙައްޤު
ވެރިޔާއީ އަހަރެމެނެވެ. ފަހެ (އަޅުގަނޑު ރޮވުނީ) އެކަމަކު ވިދާޅުވި ސިއްރު ހާމަކުރުމުން
ކަލޭގެފާނު ފަހަރަކު ސިއްރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑު ހިނިތުންވީ ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސުގެ
ތެރޭގައި ދެވަނަ ފަހަރަށް ސިއްރުކުރައްވާ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ސިދުގެ
ބޭނުމުގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ފާޠިމާ އެވެ. ފާޠިމާ ކަލޭގެފާނު އަށް
މުއުމިނުންގެ އަންހެނުންގެ ސަރުދާރަކަމާއި މި އުއްމަތުގެ އަންހެނުންގެ ސަރުދާރަކަމާ ރުހުމެއް ނުވޭތޯ؟
ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންވީމާ އަޅުގަނޑު ހިނިތުންވީމެވެ. ފަހެ އެއީ ކަލޭގެފާނު ސިއްރުކުރެއްވި ކަމެކެވެ؟
ހަދީޘް ހިނިތުންވިއެވެ؟ ފަހެ އެކަމަނާ ދެވަނަ ފަހަރު ރުހުމެއް ނުވޭތޯ ވިދާޅުވިއެވެ.

688 وعن ثابتٍ عن أنس ، رضي الله عنه قال : أَتى علي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وأَنا ألْعب مع الغلْمان ، فسلم علينَا ، فَبعثني في حاجة ، فَأبطأْتُ على أُمي ، فَلما جِئتُ قالت : ما حبسك ؟ فقلتُ : بعثَني رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لحاجةٍ ، قالت : ما حاجته ؟ قلت : إِنها سر . قالتْ: لا تُخبرن بسر رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أحداً . قال أَنَسٌ : والله لو حدثْتُ به أحداً لحدثْتُكَ به يا ثابِت . رواه مسلم . وروى البخاري بعضه مخْتصراً .

ثابت ގެފާނު ރަޟީالله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أنس ގެ ފާނުގެ ރިވާކުރައްވައެވެ. އެ صحابی
ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑު ކުޅެމުން) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކަލޭގެފާނު ގެންނެވި

ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެހިނދު ތިމަންނަ ހުރީ ކުދިބަޔަކާއި އެކު ކުޅެމުންނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންނަށް ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބޭނުމަކަށް ތިމަންނަ ފޮނުއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނައަށް މަންމަގެ ގާތަށް އާދެވުން ވަނީ ލަސްވެފައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އައުމުން މަންމަ އެއްސެވިއެވެ.ދަރިފުޅު ލަސްވީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަ ކަމަކަށް ފޮނުއްވީއެވެ. ފަހެ މަންމަ އެއްސެވިއެވެ. އެއީ ކޮންކަމަކާއި ތޯއެވެ؟ ތިމަންދެންނެވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ސިއްރެކެވެ. މަންމަ ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރިފުޅު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ސިއްރު އެއްވެސް މީހަކަށް ދުވަހަކުވެސް ބުނެ ނުދޭށެވެ. ކިޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. **أنس** ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ގަސަމާﷲ ކަށަވަރު ބުނަމެވެ. އޭ ثابت އެވެ. ތިމަން އެކަމަކީ އެއްވެސް މީހަކަށް [illegible].

باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

عهد އަށް ވަފާތެރިވުމާއި އަދި وعد ފުއްދުމުގެ މާތްކަން ބާޔަންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسئولاً}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، عهد ފުއްދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عهد ތީ (އެއާމެދު) سؤالކުރައްވާނޭ ކަމެއްކަމުގައި ވިއެވެ.

وقال تعالى (النحل 91): {وأوفوا بعهد الله إذا عاهدتم}.

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް عهد ކޮށްފިނަމަ، އެ عهد ތިޔަބައިމީހުން ފުއްދާށެވެ! އަދި ހުވާތައް ގަދަކޮށް، ކަށަވަރުކުރުމަށްފަހު، ތިޔަބައިމީހުން އެ ހުވާތައް އުވައިނުލާށެވެ!

وقال تعالى (المائدة 1): {يا أيها الذين آمنوا أوفوا بالعقود}.

އޭ أيمان ވެއްޖެ، މީސްތަކުންނޭވެ!ތިޔަބައިމީހުން عقد ތައް ފުއްދާށެވެ!

وقال تعالى (الصف 2، 3): {يا أيها الذين آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون؟ كبر مقتاً عند الله أن تقولوا ما لا تفعلون!}

އޭ أيمان ވެއްޖެ، މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތައްތަކާ ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ބުނަމުންދަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތައްތަކާ ވާހަކަ ބުނުން، الله ގެحضرة ގައި ނުރުއްސެވުން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

689 عن أبي هريرة رضي الله عنه ، أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « آيةُ المنَافق ثَلاثٌ : إذا حدث كَذب ، وإذا وعد أخلَف ، وإذا اؤْتُمن خَان » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. منافق ގެ އަލާމާތް ތިނެކެވެ. އެއީ ވާހަކައެއް ދައްކާފިނަމަ ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި وعد އެއް ވެއްޖެނަމަ އޭގައި ޚިލާފުވުމެވެ. އަދި އަމާނާތެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ އެއަށް ޚިޔާނާތްތެރިވުމެވެ.

زاد في روايةٍ لمسلم : « وإن صام وصلى وزعم أَنه مسلمٌ » .

އަދި مسلم ގެ رواية އެއްގައި އިތުރަށް ލިޔެވިފައިވެއެވެ. އަދި އެމީހަކު ރޯދަ ހިފާ އަދި ނަމާދުކުރި އަދި އޭނާއަކީ މުސްލިމެކު ކަމުގައި ދަޢުވާކުރިޔަސް ވެއެވެ.

690 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « أربع من كُن فيه كان منَافقاً خَالِصاً . ومن كَانَتْ فيه خَصلةٌ منْهن كانَتْ فيه خَصلةٌ من النفاق حتى يدعها : إذا اؤْتُمن خَان ، وإذَا حدثَ كَذَب ، وإذا عاهد غَدر ، وإذا خَاصم فَجر » متفقُ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސެވުން ދެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރިމީހަކީ خَالِص މުނާފިޤެކެވެ. އަދި މީހެއްގެ ކިބައިގައި އެއިން ސިފައެއް ހުރެއްޖެއްޔާ

އެވީމާ އެދުރުކުރުންތަކާ ހިނދުއްޔެއް އެވީމާ ވާހަކަ މުނާފިގުކަމެވެ. (އެސޯކުޅުއްޖަހާ) އެވީ
އަމާނާތްތައް ހަވާލު ކުރެވުނުއިރު ޚިޔާނާތް ކުރުމެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ ހުއްދައާ ޚިލާފަށް
ދޭހަވުމުގެ. އަދި وعدއެއް ވެއްޖެނަމަ އޭގެ ޚިލާފުވުމެވެ. އަދި ދެބަސްވެރިވާ ހިތްދު
ކަމުގައި ޖަދަލްކޮށްފައިވުމެވެ.

691 وعن جابرٍ رضي الله عنه قال : قال لي النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « لو قد جاء مالُ الْبحرين أعطيْتُك هكذا وهكذا وهكذا » فَلَم يجيء مالُ الْبحرين حتى قُبِض النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَلَما جاء مالُ الْبحرين أَمر أبو بكْرٍ رضي الله عنه فَنَادى : من كان له عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم عدةٌ أو دينٌ فَلْيأْتنَا . فَأَتَيتُه وقُلْتُ له : إن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال لي كَذَا ، فَحثَى لي حثْيةً ، فَعددتُها ، فَإذا هي خَمسمائَةٍ ، فقال لي : خُذْ مثْليها . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابرގެ ފާނުގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަގެ ގާތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. °بحرين އިން މުދާ
އައުމުން ތިމަންނަށް ދެއްވާނަން މިވެނި އަދަދަށް މުދާ ދީފާނުމެވެ. ފަހެ °بحرين އިން
އެމުދާތައް ނާންނަނިސް نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަވަހާރަވެވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ °بحرين އިން
އެމުދާތައް އައުމުން މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْرގެ އަމުރުފުޅުން މީހަކު އިއުލާންކުރިއެވެ.
އެއްވެސް މީހެއްގެ ކައިރިގައި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވައުދެއް ވެވަޑައިގެންވާނަމަ އަދި
އެއްވެސް މީހަކަށް އަދާކުރަން ދަރަނިވެވަޑައިގެން އެތިބާއަށް ތިމަންނާގެ ކައިރިއަށް ގެންނަ
ހަރުވަށްލާށެވެ. އަޅުގަނޑު ތިމަންނަ ހަމަ ސީދާ ރަސްކަލަމެވެ. އަދި ދަންނަވާލީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް މިވެނި މިވެނި އަދަދެއް ދެއްވާނެ ކަމުގައި
ވަޢުދުވެވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ أبو بكْرގެފާނު ދަމައި ޖަހައިލާފައި ކައިރިން ނަގައިދިނެވެ.
ފަހެ ތިމަންނަ އެތިބާ ގުނީ ބުނީ ފަސްސަތޭކައެވެ. ފަހެ أبو بكْرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިބާ ނަގާށި ދެގުނަ އެއަދަދު.

باب الأمر بالمحافظة على ما اعتاده من الخير

އެމީހަކު ޢާންމުކޮށް ކުރާ ހެޔޮކަންތައް ދެމެހެއްޓުމުގެ [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الرعد 11): {إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم}.

ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކުމީހުންގެ ހާލަތު އެއްބަޔަކު އަމިއްލައަށް [illegible] ދާންދެން الله އެ ހާލަތު ބަދަލެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (النحل 92): {ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من بعد قوة أنكاثاً}.

و "الأنكاث" جمع نكث وهو: الغزل المنقوض.

އަދި [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible]، އެ [illegible] [illegible] ކަނބުލޭގެ ފަދައިން، ތިޔަބައިމީހުން ނުވާށެވެ. (އަބަދީ عهد ތަކުގެ ބާރު [illegible]، އެ عهد [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތިޔަބައިމީހުން ނުވާށެވެ)

وقال تعالى (الحديد 16): {ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم}.

إيمانވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނާންނަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެއުރެންނަށް ޒަމާންދިގުވެގެން ދިޔައެވެ. ދެން(އަމަދުގެ ސަބަބުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވިއެވެ.

وقال تعالى (الحديد 27): {فما رعوها حق رعايتها}.

ފަހެ އެއުރެން حق ގޮތުގައި [illegible] [illegible] [illegible] ނުވެއެވެ.

692 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « يا عبد الله ، لا تكُن مثل فُلانٍ ، كان يقُوم الليلَ فترك قيام الليل ، » متفقٌ عليه.

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ اللهގެ އަޅާއެވެ. ތިބާ މިވެނި މީހަކު ފަދައިން ނުވާށެވެ. އޭނާ ކަންތައްކުރިގޮތަކީ ދަމުނަމާދު [illegible] ހުރެފާ އެނަމާދު ކުރުން ހުއްޓާލިއެވެ.

باب استحباب طيب الكلام وطلاقة الوجه عند اللقاء

ރީތިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި އުފާވެރި މޫނާއިގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الحجر 88): {واخفض جناحك للمؤمنين}.

އަދި مؤمنންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު ފިޔަވުޅު ތިރިކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ: [illegible] [illegible])

وقال تعالى (آل عمران 159): {ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك}

[illegible] ހަރުކަށި ، خلق[illegible] [illegible] [illegible] ކަލޭގެފާނު[illegible]، ކަލޭގެފާނު އަރިހުން އެއުރެން ވަކިވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ.

693 عن عدي بن حاتمٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « اتقُوا النار ولو بِشق تَمرةٍ فَمن لم يجد فَبِكَلمةٍ طَيبةٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عدي بن حاتمٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން

ސަލާމަތްވުމަށް މަސައްކަތް ކުރާނެވެ. އަދި ކަދުރު ފަޅިއަކުން صدقة ދީގެން ކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ. ފަހެ އެފަދަ އެއްޗެއް ނުލިބިއްޖެއްޔާ ރީތިބަހުން ވާހަކަ ދައްކައިގެން ވިޔަސް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތްވޭތޯ މަސައްކަތްކުރާށެވެ.

694 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : والكلمةُ الطيبةُ صدقَةٌ » متفقٌ عليه . وهو بعض حديث تقدم بطوله .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّއާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރީތިބަހުން ބަޔެއް ބުނުމަކީ ސަދަގާތެކެވެ.

695 وعن أبي ذَر رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تحقرن من المعروف شَيئاً ، ولو أَن تَلْقَى أخَاكَ بِوجهٍ طَلِيق » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްވެސް ހެޔޮކަމަކީ ކުޑަކަމެއްކަމުގައި ތިބާ ނުދެކޭށެވެ. އަދި އެއީ ([illegible]) ހިނިތުންވެލައިގެން ތިބާ ތިބާގެ އަޚާއި ބައްދަލުކުރުންކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

باب استحباب بيان الكلام وإيضاحه للمخاطب وتكريره ليفهم إلا بذالك

[illegible] ސާފު [illegible]، އަދި [illegible] باب

696 عن أنس رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان إذا تَكلّم بِكلمة أعادها ثَلاثاً حتى تُفْهَم عنه ، وإذا أتَى على قَومٍ فَسلم عليهم سلم عليهم ثلاثاً . رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible]

ތަކުރާރު ކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން އާންމުކޮށް ތިންފަހަރު ތަކުރާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަޔެއްގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފިނަމަ އެބަޔެއްގެ މައްޗަށް ތިންފަހަރު ސަލާމް ތަކުރާރުކުރައްވައެވެ.

697 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كان كلام رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كلاماً فَصلا يفْهمه كُل من يسمعه . رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ވާހަކަފުޅު ހުންނެވީ އަޑުއަހާކޮންމެ މީހަކަށް އޮޅުންފިލައިގެންދާ ގޮތަށް ސާފު އިބާރާތުންނެވެ.

باب إصغاء الجليس لحديث جليسه الذي ليس بحرام واستنصات العالم والواعظ حاضري مجلسه

ތިމާއާއިވާހަކަ ދައްކާ މީހާގެ ވާހަކައިގައި حرام ކަމެއް ނުވާނަމަ އެއަށްކަނުލައި އަޑުއެހުމާއި އަދި واعظ ންނާއި އިލްމުވެރިންގެ މަޖްލިސްގައި ތިބޭމީހުން ހަމަހިމޭންކަންދީ ތިބުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

698 عن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في حجة الْوداع: « استنْصت الناس » ثم قال : « لا ترجِعوا بعدي كُفاراً يضرب بعضكُم رِقاب بعضٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جرير بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ حجة الْوداع ގެ ދުވަހު ތިމަންނަށް އަންގަވައެވެ. މީސްތަކުން [illegible] [illegible] އަދި حديث [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުވާށެވެ.

باب الوعظ والاقتصاد فيه

ދީނީ ނަސޭހަތްދިނުމާއި އަދި އެކަމުގައި މެދުމިންވަރެއް ގެންގުޅުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާب

قال الله تعالى (النحل 125): {ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة}.

حكمةއާއި ، ރީތި وعظ އާއިލާ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަގަށް، ކަލޭގެފާނު ގޮވައިލައްވާށެވެ! އަދި ރީތި ގޮތުގައި އެއުރެންނާ جدل ކުރައްވާށެވެ!

699 عن أبي وائِلٍ شَقيق بن سلَمةَ قال : كَان ابن مسعودٍ رضي الله عنه يذكرنَا في كُل خَميسٍ مرة ، فَقَالَ له رجلٌ : يا أَبا عبد الرحمن لوددتُ أَنك ذَكرتَنَا كُل يومٍ ، فقال : أما إِنه يمنعني من ذلك أني أكْره أن أملكم وإني أتخَولُكم بِالموعظة ، كَمـَا كان رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يتَخَولُنَا بها مخافَةَ السآمة علينَا **. متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو **وائِلٍ** شَقيق بن سلَمةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله ابن مسعود ތިމަންމެންނަށް ކޮންމެ ބުރާސްފަތި ދުވަހަކުގައި ނަސޭހަތްދެއްވުން ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ އެ صحابى އަށް ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ أبو عبد الرحمن އެވެ. ކަލޭގެފާނު ކޮންމެދުވަހަކު ނަސޭހަތްދެއްވާނަމަ ކިހާރަނގަޅު ވާނެބާއެވެ؟ ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޫހިވާކަށް އަހަރެން ބިރުން ފިޔަވައި އެކަމުން ތިމަންނަށް މަނާވާ އެހެން ސަބަބެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަސޭހަތްދެއްވުން މިގެންދަވަނީ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ފޫހިވެދާނެކަމުގެ ބިރުން ރިޢާޔަތް ކުރައްވައިގެން ކުރިއަށްގެންދެވި ގޮތަށެވެ.

« يتَخَولُنَا » يتَعهدنا .

700 وعن أبي الْيقظان عمار بن ياسر رضي الله عنهما قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « إن طُولَ صلاة الرجل ، وقصر خُطْبِته ، مئنةٌ من فقهه . فَأطيلوا الصلاةَ ، وَأقْصروا الخُطْبَةَ » رواه مسلم .

ރާޟްالله ދެބަފަޅުކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވި أبو الْيقظان عمار بن ياسر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާގެ ނަމާދު ދިގުވުމާއި އަދި އޭނާގެ خُطْبَةَ ކުރުކުރެއްވުމަކީ އޭނާގެ فقه ވެރިކަން އަންގައިދޭ ކަމެކެވެ. (ތިމާ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ދިގުކުރާށެވެ. خُطْبَةَ ކުރުކުރާށެވެ.

« مئنةٌ » بميم مفتوحة ، ثم همزة مكسورة ، ثم نون مشددة ، أي : علامة دالةٌ على فقْهه.

701 وعن معاويةَ بن الحكم السلمي رضي الله عنه قال : « بينما أَنا أصلى مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، إذْ عطس رجلٌ من القَومِ فَقُلْتُ : يرحمك الله ، فَرماني القوم بابصارهم ، فقلت : وا ثكل أُمياه ما شأنكم تنظرون إلي ؟ فجعلوا يضربون بأيديهم على أفخاذهم فلما رأيتهم يصمتُونني لكني سكت ، فَلَما صلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَبابي هو وأُمي ، ما رَأَيتُ معلماً قَبله ولا بعده أَحسن تَعليماً منْه ، فَوالله ما كَهرنَي ولا ضربني ولا شَتَمني ، قال : « إِن هذه الصلاةَ لا يصلُح فيها شَيء من كَلامِ الناس ، إِنما هي التسبِيح والتكْبِير ، وقراءةُ الْقُرآن » أو كما قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . قلت : يا رسول الله ، إني حديث عهدٍ بجاهلية ، وقد جاء الله بِالإِسلامِ ، وإِن منا رجالاً يأْتُون الْكُهان ؟ قال : « فَلا تأْتهم » قلت : ومنا رجال يتَطيرون؟ قال : «ذَاكَ شَيء يجِدونَه في صدورِهم ، فَلا يصدنهم » رواه مسلم .

ރާޟްالله ރުއްސެވުން ލިބިވި معاويةَ بن الحكم السلمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްދުވަހަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރަމުން ހުއްޓާ ޤައުމުން މީހަކު ކިނބިހެއް އެޅިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ(ޔަރްޙަމުކަ

يرحمك الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުނީމެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ މައްޗަށް އެތާތިބި މީހުން ތިމަންނާއި ދިމާލަށް ލޯބަލަން ފެށިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (ވަޘުކުލަ އުއްމިޔާހ) ބުނީމެވެ. މާނީ ކޮންކަހަލަކަމެއް ބާވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނާއި ދިމާލަށް ތިޔަކުރަން ތިޔަބަލަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ (އެހެނީމު) އެބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ އަތްތިލައިން ފައިފުޅުގެ ފުރާމަސްގަނޑުގައި ތަޅަން ފެށިއެވެ. ފަހެ އެހެން ބުނުމުން ތިމަންނަ ހަމަހިމޭންކުރުވަން ތިމަންނަށް އަންގައިފި ތިމަންނަ ހަމަ ހުއްޓުނީމެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ނަމާދުކުރައްވާ ނިންމެވީމާ، ފަހެ ތިމަންނަގެ މަންމައާއި ބައްޕާ އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފިދާވެވޭށެވެ. އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ ރަނގަޅަށް އިލްމުދަސްކޮށްދެއްވާ ތިމަންނަ އެއް ފުރަތަމަ އަދި އޭގެ ކުރިން އަދި ފަހުން ނުދެކެމެވެ. ފަހެ ވަﷲ އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަށް ބުނުއްވައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ތަޅުއްވައިވެސް ނުދެއްވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ގެ ކައިރީގައި ނުބައިބަސްބުނުއްވައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުގައި މީސްތަކުންގެ ބަހުގެ ތެރެއިން ބަހެއް ބުނުން ރަނގަޅެއް ނުވެއެވެ. حديث ކުރެއްވުމެއް ނުވެއެވެ. ހަމައެކަނި ނަމާދަކީ تسبيح ކުރުމާއި تكبير ކުރުމާއި قُرآن ކިޔުމެވެ. ނުވަތަ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ވިދާޅުވި ގޮތަށެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ جاهلية ގެ ޒަމާނާ ކައިރި ދުވަސްވަރެއްގެ މީހެކެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އިސްލާމްދީން ގެނެސްދެއްވައިފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ކަހާނުންގެ ގާތަށް ދެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެމީހުންގެ ގާތަށް ނުދާށެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އަދި ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ފާލު ބަލައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ހިތްތެރޭގައި ލިބޭ ކަމެކެވެ. ފަހެ އެކަމުން އެމީހުން ދުރުނުކުރާށެވެ.

« الثكْل » بضم الثاء المثلثة : المصيبة والفَجيعة . **« ما كَهرني »** أي ما نهرني .

702 وعن العرباض بن ساريةَ رضي الله عنه قال : وعظَنَا رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم موعظَةً وجِلَتْ منها القُلُوب . وذَرِفَتْ منْها العيون وذَكَر الحديثَ ، وقد سبق بِكَماِلِه في باب الأمر بالمحافَظة على السنة ، وذَكَرنَا أن الترمذي قال إنه حديث حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި العرباض بن ساريةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެންނަށް وعظ އެއް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ދިޔައީ ވަދެގެންނެވެ. އަދި ލޮލުން ދިޔައީ ކަރުނަ އޮހޮރިގެންނެވެ. (ދަންނަވައެވެ.) އަދި ބާކީ حديث ނިމެންދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިމި حديث ވަނީ باب الأمر بالمحافَظة ގެ باب ގައި ބަޔާންވެގެން ގޮސްފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ترمذي ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ حديث އަކީ އެއީ حسن صحيح ގެ درجة ގައިވާ حديث އެކެވެ. އަދި މިދަންނަވަސީ އެވާހަކަވެސް ބުނެފައެވެ.

باب الوقار والسكينة

މަޑުމައިތިރިކަމާއި ހަމަހިމޭންކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الفرقان 63): {وعباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً، وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً}

رحمان ވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އަޅުންނީ މަޑުމައިތިރިކަމާއެކު، ބިމުގައި ހިނގާ އުޅޭމީހުންނެވެ. އަދި ޖާހިލުން އެއުރެންނާ مخاطبކޮށް ވާހަކަދައްކައިފި ހިނދަކު، އެއުރެން (އަމާންކަމާއެކު) **سلام**އޭ ބުނާނެވެ.

703 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : ما رأَيتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم مستَجمعاً قَطّ ضاحكاً حتى تُرى منه لَهواتُه ، إِنما كان يتَبسم . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ އަނގަމުގުގެ އެތެރެފެންނަ ގޮތަކަށް ހިނިއުފުލުއްވުން ކަމެއް ދުށިފައެއް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

« اللهوات » جمع لهاةٍ : وهي اللحمة التي في أقْصى سقْفِ الْفَم .

باب الندب إلى إتيان الصلاة والعلم ونحوهما من العبادات بالسكينة والوقار

ނަމާދުކުރުމަށާއި، އަދި އިލްމު އުގެނުމަށާއި، އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ އެހެން އިލްމުތައް
އުގެނުމަށްޓަކައި އަންނަ ހިނދު މަޑުމައިތިރިކަމާއި، އަދި ހަމަހިމޭންކަން އިޙްތިޔާރު ކުރުން
މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر الله فإنها من تقوى القلوب}

ކަންކުރިމަތީ ގައިމުވޭ. އަދި الله ގެ **شعائر** ތަކަށް(އެބަހީ: هدى ކަތިލުމާއި، أضحية ކަތިލުމާއި
حج ގެ عمل ތަކާއި އެނޫންވެސް دينى أمر ތަކަށް މާތްކަންދިނުމަކީ (ތަޢްޒީމްކުރުމަކީ) ހިތް
އެކަންތަކަކީ، ހިތްތަކުގެ **تقوى** ގެ ތެރެއިންނެވެ.

704 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « إذا أُقيمت الصلاة ، فَلا تأتُوها وأنتُم تَسعون ، وأْتُوها وأَنتم تمشُون ، وعليكم السكينَة ، فَما أَدركْتُم فَصلوا ، وما فَاتَكُم فَأَتموا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު ކުރަން ފެށްޓުމުން ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްވެގެން ބައިވެރިވުމަށް
ދުވެފައި ނާންނާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްވެގެން ބައިވެރިވުމަށް ހިނގާފައި
އަންނާށެވެ. އަދި (އަރިހުރި) ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަމަހިމޭން ކަންމަތީ އަންނާށެވެ. ފަހެ
ލިބުނު ركعةތައް (އިމާމާއި އެކު) ކުރާށެވެ. އަދި ފާއިތުވި ركعةތައް އެއަށް ފަހު
ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ.

زاد مسلم في رواية له : « فَإن أحدكُم إذا كان يعمد إلى الصلاة فَهو في صلاةٍ » .

مسلم ގެ رواية އެއްގައި އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ.(ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުކުރުން ގަސްދުކޮށްފިނަމަ ފަހެ އޭނާ އޮތީ ނަމާދުގައެވެ.

705 وعن ابن عباس رضي الله عنهما أَنه دفَع مع النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم يوم عرفَةَ فَسمع النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم وراءه زجراً شَديداً وضرباً وصوتاً للإِبل ، فَأَشار بِسوطه إِلَيهِم وقال : « أَيها الناس علَيكُم بِالسكينَة فَإِن الْبِر لَيس بِالإِيضاع » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عباسގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى عرفةَ ދުވަހު نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުގައި ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ފަހަތުގައި އިއްވެވި ދިރުންގެ ފަރާތުން ހަރުއަޑުތަކާއި އެއްކޮށް ތަޅާ އަޑާއި ޖަމަލުތަކަށް ހެއްލު އެއްސެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް (ހަމަހިމުންވުމުން) އެކަލޭގެފާނުގެ ޗާބުކުން އިޝާރާތްކުރައްވާފައެވެ. އަދި حديث ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަމަހިމޭން ވާށެވެ. ދިރިސީ ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަމަކީ ބެލިޔަޅުގަނޑުގެ ދުވެއް ނޫނެވެ.

« الْبِر » : الطاعةُ . « والإِيضاع » بِضاد معجمةٍ قبلها ياء وهمزة مكسورة، وهو : الإسراع .

باب إكرام الضيف

ބިޔަބޭރިންނަން ކަމަށްވުމުގެ މާތްކަން ބާރަށްވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الذاريات 24 - 27): {هل أتاك حديث ضيف إبراهيم المكرمين، إذ دخلوا عليه فقالوا سلاماً، قال سلام قوم منكرون. فراغ إلى أهله فجاء بعجل سمين، فقربه إليهم قال: ألا تأكلون؟}

إبراهيمގެ ފާނުގެ މާތްވެގެންވާ މެހުމާނުންގެ ވާހަކަ، ކަލޭގެފާނައި ހަމައަށް އައިސްފިތޯއެވެ. ދެން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަންނަވިއިރު، سلأما ދިން ވިދާޅުވެ **سلام** ކުރެއްވުމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު **سلام** ދިން ވިދާޅުވެ ސަލާމް ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. (އަދި ހިތުގައިން އަތާ ވަޑައިގެންވެ. މިއީ އަހުރެން) ނުދަންނަ ބަޔަކުއެވެ. ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު

އެކަލޭގެފާނުގެ أهلވެރިންގެ ގާތަށް ސިއްރިއްޔާތުގައި ވަދައިގަތެވެ. އަދި ރޫފަ ރަނގަޅު ޅަގެރިއެއް (ފިއްސަވައިގެން) ގެންނެވިއެވެ. ދެން އެމެހުމާނުންނާއި އޭތި ކައިރިކޮށްލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނުކާނުހެއްޔެވެ؟ (ތިޔަބައި މީހުން ނުކާ ތިޔަތިބީ ކީއްވެ ހެއްޔެވެ.)

وقال تعالى (هود 78): {وجاءه قومه يهرعون إليه، ومن قبل كانوا يعملون السيئات! قال: يا قوم هؤلاء بناتي هن أطهر لكم، فاتقوا الله ولا تخزون في ضيفي، أليس منكم رجل رشيد؟!}

އަދި އެކަލޭގެފާނުން ގެ قومގެ މީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަވަސް އަވަހަށް އައުއެވެ. ކުރިން އެއުރެންނީ ނުބައި (فاحش) ކަންތައްކޮށް އުޅުން މީހުންނެވެ. އެކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قومގެ މީހުންނޭވެ! މިމީހުން އަހުރެންގެ (އަހަރެ: قومގެ) އަންހެން ދަރީންނެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން شرعی ގޮތުން އެކަނބަލުންނާ ކާވެނިކުރުމަށް) އެކަނބަލުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ސާފުކަން ބޮޑެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި ތިމަންނާކަލޭގެފާނުގެ މެހުމާނުންގެ ކަންކަމުގައި، ތިމަންނާކަލޭގެފާނުން ލަދުވެތިނުކުރާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހެޔޮ ފިރިހެނަކު ނުވެސްހުރީއެއްތޯ؟

706 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فَلْيكرم ضيفَه ، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليصلْ رحمه، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فَلْيقلْ خَيراً أَو ليصمتْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة، نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހާނަމަ އެމީހާ އެމީހާގެ މެހުމާނުންނަށް ކަމޭހިތާށެވެ. އަދި اللهއާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހާ ކަމުގައިވިޔަސް ފަހެ އެމީހާ ރަނގަޅު ބަސްކިޔާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހުންނާށެވެ.

707 وعن أبي شُريح خُويلد بن عمرو الخُزاعي رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « من كان يؤمن بالله واليومِ الآخرِ فَلْيكرم ضيفَه جائِزتَه » قالوا : وما جائِزتُه يا رسول الله ؟ قال : « يومه وليلتُه . والضيافَةُ ثَلاثَةُ أَيامٍ ، فما كان وراء ذلك فهو صدقَة عليه » متفقٌ عليه .

ރާޟީﷲ ޢަންހު ސަނަދުކޮށްދެއްވި أبو شُريح خُويلد بن عمرو الخُزاعي ގެ ރިވާޔަތުން ޙިކާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ﷲ އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހަކުހަމަ ފަހަ އޭނާ އޭނާގެ މެހުމާނަށް ޖާއިޒާދޭށެވެ.އަދި އޭނާގެ حقއަދާކުރާށެވެ. أصحاب ބޭކަލުން ޢަރުޟުކުރިއެވެ. ޔާﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާގެ حقއީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ރެއަކާއި ދުވަހަކަށް މެހުމާންދާރީ އަދާކުރުމެވެ. އަދި(ދަންނާނެވެ) މެހުމާންދާރީ އަދާކުރުން ޚާއްޞަވާ މުއްދަތަކީ ތިން ދުވަހެވެ. ދެން އޭގެ އިތުރުން ކުރާ މެހުމާންދާރީ ވާނީ ޞަދަޤާތެކެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : « لا يحل لِمسلمٍ أن يقيم عند أخيه حتى يؤْثمه » قالوا : يا رسول الله . وكيف يؤْثمه ؟ قال : « يقيم عنْده ولا شَيء له يقْريه به » .

އަދި مسلم ގެ رواية އެއްގައި ވެއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ޙަލާލު ނުވެއެވެ އަޚާގެ ގާތުގައި މެހުމާނެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން އޭނާ ފާފަވެރިކުރުވަންދެން ހުރުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން ޢަރުޟުކުރިއެވެ. ޔާﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ ފާފަވެރިކުރުވަނީ ކިހިނެއްގޮތަކުން ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެއަރިހުގައި މެހުމާންދާރީ އަދާކުރާނެ އެއްވެސް އެއްޗެއްނެތި އަރިހުގައި ހުރުމުންނެވެ.

باب استحباب التبشير والتهنئة بالخير

އުފާވެރި ހަބަރުތައް ދިނުމާއި އަދި މުބާރިކު ބާދީ ދެންނެވުން މުސްތަހައްބު ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الزمر 17، 18): {فبشر عباد الذين يستمعون القول فيتبعون أحسنه}.

ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރު ދެއްވާށެވެ! އެއުރެންނީ ، ބުނެވޭބަސް އަޑުއަހާ، އޭގެތެރެއިން އެންމެ ރަގަޅު ތަކެއްޗަށް تبعވާ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (التوبة 21): {يبشرهم ربهم برحمة منه ورضوان، وجنات لهم فيها نعيم مقيم}.

އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެކަލާނގެ حضرةން އެއުރެންނަށް رحمة އާއި، **ރުހިވޮޑިގަތުމާއި، ސުވަރުގެތައް ހުރިކަމުގެ އުފާވެރި** خبر، އެއުރެންނަށް ދެއްވަމެވެ. އެތާގައި އެއުރެންނަށް އަބަދަށް ދެމިހުންނަނިވި ނިޢުމަތްތައް ވެއެވެ.

وقال تعالى (فصلت 30): {وأبشروا بالجنة التي كنتم توعدون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް **وعد** ކުރައްވާ ކަމުގައިވާ ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ލިބިގަންނާށެވެ!

وقال تعالى (الصافات 101): {فبشرناه بغلام حليم}.

ފަހެ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ (އެކަލޭގެފާނުގެ دعاء އިޖާބަކުރައްވައި) حلم ވެރި ދަރިކަލަކު ދެއްވާނޭކަމުގެ އުފާވެރި خبر އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީމެވެ.

وقال تعالى (هود 69): {ولقد جاءت رسلنا إبراهيم بالبشرى}.

އެހީ އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އުފާވެރިކަމުގެ خبرާއިގެން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسولން(އެބަހީ: ملائكة ން) إبراهيم ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ.

وقال تعالى (هود 71): {وامرأته قائمة فضحكت فبشرناها بإسحاق، ومن وراء إسحاق يعقوب}.

އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން (އެހިނދު އެތާނގައި) ހުންނެވިއެވެ. ދެން(އެބޭކަލުން އެހެން ވިދާޅުވުމުން، އެކަމާ އުފާފުޅުވެގެން) އެކަމަނާ ހިނިފުޅު ފެޅުވިއެވެ. ފަހެ، އެކަމަނާއަށް إسحاقގެފާނު ލިބިވަޑައިގަންނަވާނޭ ކަމާއި، إسحاقގެފާނަށްފަހު يعقوب ގެފާނު ލިބިވަޑައިގަންނަވާނޭ ކަމުގެ އުފާވެރި خبر ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަމަނާއަށް ދެއްވީމެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 39): {فنادته الملائكة وهو قائم يصلي في المحراب أن الله يبشرك بيحيى}.

ދެން ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު محرابގައި ނަމާދުކުރެއްވުމުގައި قائم ވެވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް، އެކަލޭގެފާނަށް، ملائكةން ގޮވާލައްވައި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން،الله ކަލޭގެފާނަށް يحيىގެފާނު ދެއްވާނޭކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވަމެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 45): {إذ قالت الملائكة يا مريم إن الله يبشرك بكلمة منه اسمه المسيح} الآية. والآيات في الباب كثيرة معلومة.

ملائكةން ވިދާޅުވިހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އޭ مريم ގެ ފާނެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެ حضرةން ވާ ކަލިމަތުގެއްގެ خبر ން ކަމަނާއަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވަމެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي مشهورة في الصحيح. منها:

708 عن أبي إبراهيم ويقالُ أبو محمد ويقال أَبو معاويةَ عبد الله بن أبي أَوفي رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بشر خَديجةَ ، رضي الله عنها ، ببيتٍ في الجنة من قَصبٍ ، لاصخب فيه ولا نَصب . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި أبو معاويةَ عبد الله بن أبي أَوفي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.([illegible]) މި صحابي ގެ ކުންޔައަކީ أبوإبراهيم ކަމަށް ވެސް ބުނެއެވެ. އަދި أبو محمد ކަމަށްވެސް ބުނެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން خَديجةَ ގެ ފާނަށް ސުވަރުގެއިން [illegible] [illegible] ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

« الْقَصب » هنا : اللؤْلُؤ المجوفُ . « والصخب » الصياح واللغَطُ . «والنصب » : التعب .

709 وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه ، أَنه تَوضأَ في بيته ، ثُم خرَج فقال: لأَلْزمن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ولأَكُونَن معه يومي هذا ، فجاء المسجِد ، فَسأَلَ عن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فقالُوا : وجه ههنَا ، قال : فَخَرجتُ على أَثَرِه أَسأَلُ عنْه ، حتى دخَلَ بئْر أريسٍ فجلَستُ عنْدَ الْباب حتى قَضى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حاجتَه وتَوضأَ، فقُمتُ إِليه ، فإذا هو قَد جلَس على بئر أَريس ، وتَوسطَ قفها ، وكَشَفَ عن ساقَيه ودلاهما في البِئر ، فَسلمتُ عليه ثُم انْصرفتْ .

فجلستُ عند الباب فَقُلْت : لأَكُونَن بواب رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم اليوم .

فَجاء أَبو بكْرٍ رضي الله عنه فدفَع الباب فقُلْتُ : من هذَا ؟ فَقالَ : أَبو بكر ، فَقلْت : على رِسلك ، ثُم ذَهبتُ فَقُلْتُ : يا رسول الله هذَا أَبو بكْرٍ يستأْذن ، فَقال: « ائْذَنْ له وبشره بالجنة » فَأَقْبلْتُ حتى قُلْت لأَبي بكرٍ : ادخُلْ ورسولُ الله يبشرك بِالجنة ، فدخل أَبو بكْرٍ حتى جلس عن يمين النبي صلّى اللهُ عليه وسلم معه في القُف ، ودلى رجلَيه في البِئرِ كما صنَع رسولُ صلّى اللهُ عليه وسلم ، وكَشَف عن ساقيه ، ثُم رجعتُ وجلستُ ، وقد تركتُ أَخي يتوضأُ ويلْحقُني ، فقُلْتُ : إن يرد الله بِفُلانٍ يريد أَخاَه خَيراً يأْت به .

فَإذا إِنْسانٌ يحرك الباب ، فقُلت : من هذَا ؟ فقال : عمر بن الخطابِ : فقُلْتُ: على رِسلك ، ثم جئْتُ إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَسلمتُ عليه وقُلْتُ : هذَا عمر يستأْذن ؟ فَقَالَ: « ائْذن له وبشره بِالجنة » فَجِئْتُ عمر ، فَقُلْتُ : أَذن أُدخلْ ويبشرك رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِالجنة، فَدخَل فجلَس مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في القُف عن يساره ودلى رجليه في البِئْر ، ثُم رجعتُ فَجلَستُ فَقُلْت : إن يرد الله بِفلانٍ خَيراً يعني أَخَاه يأْت بِه .

فجاء إنْسانٌ فحرك الباب فقُلْتُ : من هذَا ؟ فقَال : عثْمان بن عفان . فَقلْتُ : على رِسلك ، وجئْتُ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأَخْبرتُه فقَالَ : « ائْذَن له وبشره بِالجنة مع بلْوى تُصيبه » فَجئْتُ فَقُلْتُ : ادخلْ ويبشرك رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِالجنة مع بلْوى تُصيبك ، فَدخَل فَوجد القُف قَد ملئَ ، فَجلَس وجاههم من الشق الآخرِ . قَالَ سعيد بن المسيبِ : فَأولْتُها قُبورهم. متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى ގެއިން ވުޟޫ ކުރެއްވިއެވެ.ދެން އެއަށްފަހު ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮންމެހެންވެސް ތިމަންނަ މިއަދު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އާއި ބައްދަލުކުރާނީމެވެ. އަދި މުޅި ދުވަހު އެކަލޭގެފާނާއިއެކު ހުންނަން ހުރީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު މިސްކިތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ކޮބައިތޯ އެއްސެވިއެވެ؟ ފަހެ އެބޭކަލުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މިވެނި ފަރާތަކަށް ވަޑައިގެންވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ މީސްތަކުން ކުރެން އަހަމުން ގޮސް أريس ނަމަކަށް ކިޔުން ވަޅާއި ހަމައަށް ގޮސް ހުއްޓީމެވެ. އަދި އެތާގެ ދޮރާށީގައި އެކަލޭގެފާނަށް އިންތިޒާރުކޮށްގެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގަޟާޙާޖަތް ނިމިވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވުޟޫ ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ކައިރިވީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ أريس ނަމަކަށް ކިޔުން އެވަޅުކައިރީގައި އިށީނދެގެންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ އެވަޅުގެ ވަރައިގެން އުސްކުރުވައިފައިވާ ބަނގު މަދުގައި އިށީނދެގެންނެވެ. އެހިނދު ގޮނޑުވެ ވާއި

ދިމާލަށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ކައިރިވެ ސަލާމް ގޮވީއެވެ. ދެން
އެއަށްފަހު ތިމަންނަ ދޮރާށިކައިރީގައި އިށީނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. މިއަދު
ތިމަންނަ ކޮންމެހެންވެސް ހުންނާނީ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައެވެ. ފަހެ
أبوبكر ގެފާނު ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެއަށްފަހު ދޮރަށް ޓަކިޖެއްސެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ސުވާލުކުރީމެވެ.
ތިޔަ ކޮންބޭފުޅެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ أبو بكر އެވެ. ފަހެ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ.
މަޑުކޮށްލައްވާށެވެ. ދެން ތިމަން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ގޮސް
ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. أبو بكر ގެފާނު ވަޑައިގެން އިޛްނައަށް
އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް އިޛްނަ ދެއްވާށެވެ. އަދި
އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ކަމުގެ ބުޝާރާ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަން ނުކުމެ ގޮސް أبو بكر
ގެފާނަށް ދަންނަވައިދީމެވެ. ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه
وسلم ކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެ ބުޝާރާ ދެއްވައެވެ. ފަހެ أبو بكر
ގެފާނު ވަދެވަޑައިގެން نبيّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ކަނާއަތްފަރާތުގައި ވަޅުގެ ވަށައިގެން
އުސްކޮށްފައިވާ ބަނޑުގެ މަތީގައި ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެފާނު ފަދައިން އިސްފައި
ތިލަކޮށް ވަޅަށް ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަން އެނބުރި ގޮސް ދޮރާށީގައި އިށީނީމެވެ. ތިމަންގެ
އިންސާނެއް ވުޟޫކުރަމުން ދިޔައީ ތިމަންނާ ގުޅިގެން އަންނަންވެގެންނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. އަދި (ދޮރާށިކައިރީގައި)
އިންނަމުން ހިތަށް އެރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. އެކަލޭގެ ދެއްވާ ހެޔޮކަމެއް ވާނަމަ
ގެނެސްދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ ދޮރުގަނޑު ތަޅުއްވަފިއެވެ. ފަހެ ތިމަން ބުނީމެވެ. ތިޔަ ކޮންބޭފުޅެއްތޯ؟
ފަހެ ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ ދެކޮޅު ބުނެއެވެ. ތިމަން ދެކޮޅުވާތީ ދެކޮޅު ދެއްވާށެވެ الله
އިޛްނަދިނުމަށް އެދެމުންނެވެ. އަދި އޭނާ ކުރިން ތިމަން އިޛްނަދެވިފައެވެ. ފަހެ
އެނބުރި ގަޔާ ދޮރުވަޅަށް ޖަހަފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ސުވާލުކުރީމެވެ. ތިޔަ ކޮންބޭފުޅެއްތޯ؟
ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ عمر بن الخطابِ އެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. މަޑުކޮށްލައްވާށެވެ.
ދެން ތިމަން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެއަށްފަހު
އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ދެންނެވީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. عمر ގެފާނު މިވަނީ
ވަޑައިގަތުމަށް އިޛްނައަށް އެދިވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އެކަލޭގެފާނަށް އިޛްނަ ދެއްވާށެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ބުޝާރާ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަން ގޮސް ބުނީމެވެ.

ފަހެ ބިދަންނަ عمر ގެފާނުގެ ގާތަށް ގޮސް ދެންނެވީމެވެ. އަޅުގަނޑު ބިޔާއަށް އިޖުނަ ދެއްވާފުޅެވެ. ބިޔާ ވަދުވަޑައިގެންނަވާނޯވެ. އަދި ބިޔާއަށް رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ސުވަރުގެ ޖިބްރީލުގެ އެކަލޭގެ ހަބަރު އަބަދުއްވައްވެ. ފަހެ عمر ގެފާނު ވަދުވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ގެ ވައްބަފާރިބަގައި ވަގަ ވަތައިގެން އުސްވަފާއިވާ ބަނަގެ ކަބީގައި އިނދަވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އިނދަވަޑައިގެން އިސްނަވިގަބަދު ވަގާއި ދިމާލަށް ފާއިދާކަރައްވައިގެން ކަނޑައި ފާސްނަފަސް އިނދަވަޑައިގަތެވެ. ދަން ބިމަށްނަ އަނބަރު އަދިސް ދަރާނަކައިރިގައި އިނދަނިމަވެ. ފަހެ ބިމަށްނަ ހިބާއިބަ ބަސިމަވެ. الله سبحانه وتعالى މަވަނި މިހާރާއި މަދު ރަނގަޅަގަބައް މަދުވަދާރަހައިމަދު އިރަދާކަރައްވައިމަދުނު އެއިރަހަ އެމިހާ މަވަނަށް އަހަމަދު އިރަދާކަރައްވައިނަހައިވެ. ފަހެ އަޔަނދު ބާކަރަކާ ދަރަހު ބަކި ބަޅިއަބިވެ. ފަހެ ބިމަށް ދަންނަވިމަވެ؟ ބިދައިއީ ކަސް ބާކަރަބަނގެއްވެ؟ ފަހެ ޖަވާބު ދަނިބަނިވެ. މަދީ عثمان بن عفان އިމަވެ. ފަހެ ބިމަށް ދަންނަވިމަވެ. މަޑަކަށްކަނދަވަނަވެ. އަދި ބިމަށްނަ نبيّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ދަތުރުކުރިމަވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް އަހަބަރު ދަންނަވިމަވެ. ފަހެ حديث ކަހާނަދިމަވެ. އިޖުނަ ދަރަވާ އަދި ސުވަރުގެ ޖިބްރީލުގެ އެކަލޭގެ ހަބަރު ދަންނަވަމަވެ. އަދި މުސްތަޙިއްޤުކާއި ކަރަމުދިމާޖަނަކާސް ވަސް ކަށުވަ މަރަވާ ދަރަވާ ދަންނަވާމަވެ. ފަހެ (އައިސްދުފަ ބިމަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދަތުރުކުރިމަވެ) އައިސްދުފަ ބިމަށް ދަންނަވިމަވެ. އެބަރައިސް ވަދުވަޑައިގެންނަވާނޯވެ. އަދި رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ ޖިބްރީލުގެ އެކަލޭގެ ހަބަރު އަބަދުއްވައްވެ. އަދި ބިދައިސް މުސްތަޙިއްޤުކާއި ކަރަމުދިމާޖަނަކާސް ވަރަކަވަސް އަކަ ވީދުވައްވެ. ފަހެ عثمان ގެފާނު އެބަރައިސް ވަދުވަޑައިގަތެވެ. އެއިސްނަދު އަބަކާފުސް އިނދަވަޑައިގެން ބިއްބަވެ އުސްބަސް ހަދީ ފުރަފުޅުވެ. އެއިސްކަދުސް އެކަލޭގެފާނުސް އަބަކާފުސްނަސް ކަރަމުދިމާވަގަބަސް އެވަގަ ފުރަފުޅުގައި އަސްއެ އުސް ބަނަގައި އިނދަވަޑައިގަތެވެ.

ދަންނަވައިވެ سعيد بن المسيبِ ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްނަ މިމަށްޖަހު ބައިވިލުކަދި އަބަކާފުސްގެ ހަބަރު ބައި ނަސްނަސް އެގަބަރާކުރަވެ.

وزاد في روايةٍ : « وأمرني رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بحفْظ الباب وفيها : أَن عثْمان حين بشره حمد الله تعالى ، ثُم قَال : الله المستعان .

ދަންނައެވެ. އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރަށް ޖެހިފައިވެއެވެ. އަދި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް ދޮރުފާރަވެރިކަން ކުރެއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވި އެވެ. އަދި އެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عثْمان ގެފާނަށް އެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވުމުން الله އަށް ޙަމްދުކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެންމެހާ މުޞީބާތްތަކުން) اللهގެ ޖާހު ފުދުން ވާގި އަންނައެވެ.

قوله : « وجه » بفتح الواو وتشديد الجيم ، أَي : توجه . وقوله : « بِئْر أريس » : هو بفتح الهمزة وكسر الراء ، وبعدها ياء مثَناةٌ من تحت ساكنَةٌ ، ثُم¢ّ سينٌ مهملةٌ ، وهو مصروفٌ ، ومنهم من منَع صرفَه . « والقُف » بضم القاف وتشديد الفاء : هو المبني حولَ البِئْر . قوله : « على رِسلك » بكسر الراء على المشهور ، وقيل بفتحها ، أَي : ارفُقْ .

710 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : كُنا قُعوداً حولَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، ومعنَا أَبو بكْرٍ وعمر رضي الله عنهما في نَفَرٍ ، فقام رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم من بين أَظْهرنا فَأبطأَ علينَا وخَشينا أَن يقْتَطَع دوننَا وفَزِعنَا فقُمنا ، فَكُنْتُ أَوّلَ من فَزِع .

فَخَرجتُ أَبتغي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، حتى أَتَيتُ حائِطاً للأَنْصارِ لِبني النجارِ ، فَدرتُ بِه هلْ أَجِد له باباً ؟ فلم أَجِد ، فإذَا ربيعٌ يدخُلُ في جوف حائِط من بِئرٍ خَارجه والربيع: الجدولُ الصغير فاحتَفَزتُ ، فدخلْتُ على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم .

فقال : « أَبو هريرة ؟ » فَقُلْتُ : نَعم يا رسولَ الله ، قال : « ما شَأنُك » قلتُ : كُنْتَ بين ظَهرينَا فقُمتَ فَأبطأْتَ علينَا ، فَخَشينَا أَن تُقْتَطع دوننَا ، ففَزعنَا، فَكُنْتُ أَولَ من فَزع فَأَتَيتُ هذَا الحائِط ، فَاحتَفَزتُ كَما يحتَفِز الثعلب ، وهؤلاء الناس ورائي .

فقَالَ : « يا أَبا هريرة » وأَعطَاني نَعليه فقَال : « اذْهب بِنَعلَي هاتَين ، فَمن لقيتَ من وراء هذا الحائِط يشْهد أَن لا إله إلا الله مستَيقناً بها قَلبه ، فَبشره بالجنة » وذَكر الحديثَ بطُوله ، رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ތިބީމެވެ. އަދި ތިމަންނާއިއެކު މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو بكر ގެ ފާނާއި عمر ގެފާނާއި އަދިއެހެނިހެން ބައެއް صحابي ންވެސް ތިއްބެވިއެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ބޭރަށްވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އަނބުރާވަޑައިގަތުން ލަސްވިއެވެ. އެހެންވުމުން އެކަލޭގެފާނަށް ނުރައްކަލެއް ދިމާވުމުގެ ބިރު ތިމަންމެންނަށް ހީވިއެވެ. އެކަމުން ތިމަންމެންގެ ހިތްތަކަށް ހާސްކަމާއި ނުތަނަވަސްކަން ވެރިވިއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމައިން ހާސްވީ އަހަރެމެވެ. (راوى أبو هريرة) ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ތިމަންނަ رسول الله ހޯދުމަށް ނިކުތީމެވެ. އެންމެފަހުން ގޮސް ތިމަންނައަށް އަންސާރީންގެ ބައެއްކަމަށްވާ ބަނީހާނީ بني النجار ގެބަގީޗާގެ ގާތަށް ގޮސް ވަށައިލީމެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް އެ ބަގީޗާގެ ދޮރެއް ހޯދިޔަސް ނުފެނުނެވެ. (ބަގީޗާގެ ބޭރުގައިވާ ވަޅުން ބަގީޗާއަށް ވަންނަ ކަނޑިއެއް އެބައޮތެވެ. ތިމަންނައަށް ފެނުނީ އެ ކަނޑިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެ ކަނޑިއަށް ވަދެ ތަނުން ވަދެގެން ގޮސް رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ أبو هريرة ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދެ ރަސޫލާއެވެ. ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ ތިބާ މި އައީ؟ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި ތިއްބަވަމުން ރަސޫލާ ތެދުވެވަޑައިގެން ބޭރަށްވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އަނބުރާ ވަޑައިގަތުން ލަސްވުމުން ތިމަންމެންނަށް ނުރައްކަލެއް ދިމާވެދާނެކަމަށް ބިރުގަތީމެވެ. އެހެންވެ ތިމަންމެން ހާސްވީމެވެ. އަދި ތިމަންނައަކީ (ރަސޫލާ ހޯދަން) ފުރަތަމަ ހާސްވި މީހާއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ކަނޑިއަށް ވަދެގެން ތިމަންނަ ދިޔައީ ފަޅުވެހެން އައިސްފައެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެހެން މީހުންވެސް ތިމަންނަގެ ފަހަތުގައި އެބަތިއްބެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. أبو هريرة ހެވެ. ކޮށްފައިވާ حديث ގައި އެވެ. ތިމަންނަ ދެއްވެވި ފައިވާން

އަތަށް އެކަލޭގެފާނުންގެ ފައިވާންކޮޅު ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މިދެފައިވާންހިބަ ހިފައިގެން ދާށެވެ. އަދި މިފާރުގެ ބޭރުން ތިބާއި ބައްދަލުވާ މީހުންގެ ތެރެއިން لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ހިތުން ތެދުކޮށް ގަބޫލުކޮށް ހިފާގެންހުރި ކޮށްމެ މީހަކަށް ސުވަރުގެ ލިބޭނެ ކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާފައެވެ.

« الربيع » النهر الصغير ، وهو الجدولُ بفتح الجيم كما فَسره في الحديث. وقولُه: « احتَفَزت » روي بالراء وبالزاي ، ومعناه بالزاي : تَضاممتُ وتصاغَرتُ حتى أَمكَنَني الدخُولُ .

711 وعن ابنِ شُماسةَ قالَ : حضرنَا عمرو بن العاص رضي الله عنه ، وهو في سياقَة الموت فَبكى طَويلاً ، وحولَ وجهه إِلى الجدارِ ، فَجعلَ ابنُه يقُولُ : يا أَبتَاه ، أَما بشرك رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بكَذَا ؟ أَما بشرك رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بكَذَا ؟

فَأقْبلَ بوجهه فقَالَ : إِن أَفْضلَ ما نُعد شَهادةُ أَن لا إِله إِلا الله ، وأَن محمداً رسول الله إِني قَد كُنْتُ على أَطباقٍ ثَلاثٍ : لقَد رأَيتُني وما أَحدٌ أَشَدَ بغْضاً لرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم مني ، ولا أَحب إِلي من أَن أَكُون قَد استمكنْت منْه فقتلْته ، فَلو مت على تلْك الحال لكُنْتُ من أَهل النار .

فَلما جعلَ الله الإِسلام في قَلبي أَتيتُ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فَقُلْتُ : ابسطْ يمينَك فَلأُبايعك ، فَبسط يمينَه فَقَبضتُ يدي ، فقال : « مالك يا عمرو ؟ » قلت : أَردتُ أَن أَشْتَرطَ قالَ : « تَشْتَرطُ ماذَا ؟ » قُلْتُ أَن يغفَر لي ، قالَ : أَما علمتَ أَن الإِسلام يهدم ما كان قَبله، وأَن الهجرةَ تَهدم ما كان قبلَها ، وأَن الحج يهدم ما كان قبله ؟ »

وما كان أَحدٌ أَحب إِلي من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، ولا أَجلّ في عيني منْه ، وما كُنتُ أُطيقُ أَن أَملأَ عيني منه إِجلالاً له ، ولو سئِلتُ أَن أَصفَه ما أَطَقتُ ، لأَني لم أَكن أَملأ عيني منه ولو مت على تلك الحال لرجوتُ أَن أَكُون من أَهل الجنة .

ثم ولينَا أَشياء ما أَدري ما حالي فيها ؟ فَإذا أَنا مت فلا تصحبني نَائِحةٌ ولا نَارٌ ، فإذا دفَنتموني ، فشُنوا علي التراب شنّا ، ثم أَقيموا حولَ قَبري قَدر ما تُنَحر جزورٌ ، ويقْسم لحمها ، حتى أَستأْنس بكُم ، وأنظُر ما أُراجِع بِه رسلَ ربي . **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި ابن شُماسةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި عمرو بن العاص މަރަށް ހާޟިރުވެވަޑައިގަތުމުން ސިޔާޤަތުގައެވެ. އެހިނދު އެ صحابي ރޮއްވެވީ ދިގުވަގުތަކަށެވެ. އަދި މޫނު ފާރާއި ދިމާލަށް އަނބުރުއްވާލެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެ صحابي ގެ ދަރިކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭބައްޕާއެވެ. (ބައްޕާފުޅު ތިޔަރަސްކަލުން ނޭނގޭ) رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ބައްޕާފުޅަށް (ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ) އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ނުދެއްވަނީހޭއެވެ؟ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ބައްޕާފުޅަށް އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ނުދެއްވަނީހޭއެވެ؟ އެހިނދު މޫނުފުޅު އަނބުރާލައްވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަތަކަށްވެސް ތިމަންމެން އެންމެ ރަނގަޅުކަން ބަލާގެން އޮތް އެއްޗަކީ لا إله إلا الله ގެ ޝަހާދަތާ އަދި محمداً رسول الله ގެ ޝަހާދަތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކީ ހާލަތު ތިން ފަހަރަކު ތިބެވުނު މީހެކެވެ. އެއީ ތިމަންނަށް ކުރިމަތިވި رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ދެކެ އަހަރެން ބޮޑަށް ރުޅިއައި ދުވަހެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޤަތުލުކޮށްލުމަށް ލިބޭނެ ފުރުޞަތަކަށްވުރެ ލޯބިވާ އެއްޗެއް ތިމަންނަށް ނުވެއެވެ. އެހާލުގައި މަރުވިނަމަ ތިމަންނަ ވާނީ ނަރަކައިގެ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ދެން اللهُ سبحانه وتعالى ތިމަންނާގެ ހިތުގައި އިސްލާމްދީން ތަރުޙީބުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދުނިޔެއާ ބައިޢަތުވުމަށް ތިޔަ އަތްދިއްކުރައްވާށެވެ. ތިމަންނަ ބައިޢަތުވާނަމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްއަތްފުޅު ދިއްކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އަތް ފަހަތަށް ދަމައިގަތީމެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. عمر އޭ. ތިބާއަށް ކިހިނެއް ވީހޭއެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. ތިމަންނަ ޝަރުޠެއް ކުރަން ބޭނުމެވެ. ކިސް ޝަރުތެއްހޭއެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދިނުމެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ނޭނގެނީހޭއެވެ؟ އިސްލާމްދީން ކުރީގައިވާ ފާފަތައް ފޮހެލައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހިޖުރަވެރިވުމަކީ އޭގެ ކުރީގައިވާ ފާފަތައް ފޮހެލައްވާ ކަމެކެވެ. ކަމާއި ދުޢާ ކުރީމުއެވެ. حديث

ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން هجرة ކުރުމަކީ އޭގެ ކުރީގެ ފާފަތައް
ފޮހެލައިދޭކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހައްޖުވުމަކީ އޭގެ ކުރީގެ
ފާފަތައް ފޮހެލައިދޭކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު ތިމަންނަގެ ގާތުގައި رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ވުރެން ލޯބިވެވިގެންވާ އެހެން މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި
ތިމަންނަގެ ކުރިމަތީގައި އެކަލޭގެފާނާއިމެދު ގަދަރު އުފުއްލަވާ މުސްތަޙިއްޤު ބޮޑުކަމުން
ތިމަންނަށް އެކަލޭގެފާނާ ދިމާލަށް ލޮލުފުރާ ބެލުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ
ސިފަ ކިޔައިދިނުމަށް ތިމަންނަގެ ކައިރިން ސުވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ތިމަންނަށް އެކަމަކަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ.
ސަބަބަކީ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ލޮލުފުރާ ނުބަލާތީއެވެ. (ނަމަވެސް) އެހާލުގައި ތިމަންނަ މަރުވިނަމަ
ސުވަރުގެ ވެރިއެއްކަމުގައި ތިމަންނަ އުއްމީދުކުރީމެވެ. ދެން ތިމަންނަމެން ބައެއް ކަންކަމުގެ ވެރިކަން
ކުރީމެވެ. އެކަންކަމުގައި ތިމަންނަގެ ހާލު ކިހިނެއްކަން ތިމަންނަ ނޭނގެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ
މަރުވީމާ ރޮއިގަންނަ އަންހެނަކާއި އަލިފާން ތިމަންނަ ގެންދާއިރު އެކުގައި ނުގެންދާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ
ވަޅުލީމާ ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ވެލި ކޮށާލާށެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ ވަޅުގަނޑު ވަށައިގެން
ހުރެއްޖެހޭ ކަމަކަށް ވިއްސާރަ ޖަމަލެއް ކަތިލާ އޭގެ މަސް ބަހާލެވޭވަރަށް ތިބޭށެވެ.
ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންނާ އުންސުވެ ތިމަންނަގެ ރައްބުގެ ރަސޫލުންނަށް ތިމަންނަ
ޖަވާބުދޭނީ ކީއްތޯ ބަލާލުމަށެވެ. އަދި މި ޙަދީޘް މުސްލިމު ރިވާކުރެއްވިއެވެ.
ވަޅުގައި ބެލެހެއްޓުމުގެ ސުންނަތުގެ މިންވަރަކީ ޖަމަލެއް ކަތިލުމުގެ ވަގުތެވެ.

قوله : « شُنوا » روي بالشين المعجمة وبالمهملة ، أي : صبوه قليلاً قَليلاً . والله سبحانه أعلم .

باب وداع الصاحب ووصيته عند فراقه لسفروغيره والدعاء له وطلب الدعاء منه

އެކުވެރިޔާއާ ވަކިވާއިރު ވިދާޢުވުމާއި ދަތުރުފަތުރާއި އެނޫންވެސް ކަމަކަށް
ވަކިވާއިރު ނަޞޭޙަތްދިނުމާއި އޭނާއަށް ދުޢާކުރުމާއި އޭނާގެ ކިބައިން ދުޢާއަށް އެދުމާއި ބެހޭ باب

قال الله تعالى (البقرة 132، 133): {ووصى بها إبراهيم بنيه ويعقوب: يا بني إن الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن إلا وأنتم مسلمون، أم كنتم شهداء إذ حضر يعقوب الموت إذ

قال لبنيه ما تعبدون من بعدي؟ قالوا: نعبد إلهك وإله آبائك إبراهيم وإسماعيل وإسحاق إلهاً واحداً، ونحن له مسلمون}.

އެކަމަށް إبراهيمގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުންނަށް وصيةކުރެއްވިއެވެ. އަދި يعقوبގެފާނުވެސް ވެއެވެ. އޭ އަހަރުމެންގެ ދަރިންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި دين ހޮއްވަވައި خيارކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ، (އެކަލާނގެއަށް) ކިޔަމަންތެރިވެ ތިބޭ حالގައި މެނުވީ ތިޔަބައިމީހުން މަރުނުވާށެވެ. ނުވަތަ يعقوبގެފާނުގެ އަރިހަށް މަރު އައިސް حاضرވި ހިނދު ތިޔަބައިމީހުން حاضرވެ ތެބެން ތިބީމު ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުންނަށް އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމަށްފަހު، ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަންކުރާނީ ކޮންއެއްޗަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އެއުރެން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އަޅުކަންކުރާނީ ކަލޭގެފާނުގެ އިލާހަކަށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކާބަފައިކަލުންނެވި إبراهيم ގެފާނާއި إسماعيل ގެފާނާއި إسحاق ގެފާނުގެ އިލާހަކަށެވެ. އެއީ، އެއްކައުވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ހުރީ، އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެ مسلمކަމުގައި ވެގެންނެވެ.

وأما الأحاديث:

712 فمنها حديثُ زيد بنِ أَرقمَ رضي الله عنه الذي سبق في باب إِكرامِ أَهل بيت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قام رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فينَا خَطيباً ، فَحمد الله ، وأَثْنى عليه ، ووعظَ وذكر ثُم قال : أَما بعد ، أَلا أَيها الناس إِنما أَنا بشرٌ يوشك أَن يأْتي رسولُ ربي فأُجيب، وأَنَا تَاركٌ فيكُم ثَقَلين : أَولهما : كتاب الله ، فيه الهدى والنور ، فَخُذُوا بِكتاب الله ، واستَمسكُوا به » فَحث على كتاب الله ، ورغب فيه ، ثُم قال : « وأَهلُ بيتي ، أُذَكّرِكُم الله في أَهل بيتي » رواه مسلم . وقَد سبقَ بطُوله .

(ތަރުޖަމާއެވެ) މި ބާބުގައި ހިމެނޭ حديثތަކުގެ ތެރޭގައިވާ އެއް حديثއަކީ އިސްވެ ދިޔަ إكرامِ أَهل بيت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ باب ގައި ބަޔާންކޮށްދެވުނު حديثއެވެ.

حديثަކީ ޚާއްޞަ ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑުމެންނާ) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ހިމަނެގެން ގެ
ވަދާޢީ خطبة އެއް ދެއްވުން ފެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ އާދައި اللهއަށް حمد ކޮށް އަދި އެއިލާހަށް ثناء
ތަންނަވައި وعظ ނަސޭހަތް ވިދާޅުވެދެއްވުމުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއަށްފަހު ތަނބަރާތެވެ. އާ
ޖީސްމާނީކޮށްވެ. ފަހެ ހަމަހަމަވެގެން ހިމަނުއްވާފައިވާ އަދިއަކަށްވާތީއެވެ. އެކަމުން
ހިމަނުއްވާގޮތުގެ ވަޒީ އިސްލާމުގެ ދެކޮޅުހަދާން ހިމަނުއްވާގޮތުގެ ގޮތުން (މަޝްވަރާގެން
އައިސްފުން ގޮތުގެ ވިސްނުމުން ހިމަނުއްވާގޮތް އެއްބަސްވެފައެވެ. އަދި ހަދާން އިސްތިހާރު ގޮތުގެ
ވައްވެ. އަދި ހަމަހަމަވާގޮތުން ހިމަނުއްވާގޮތް މިފަދަ ބިނާކުރަން ވިޔަސް ފަސްއަހަރު ގޮތުގެ ގޮތް
ދެއްކެވި ދެކެވޭއެވެ. އެއީ ވާޖިބުން ފަރުދުވެސް ރައްޔިތުން اللهގެ ފޮނުވާ. އެކަމަކު ވިދާޅުގައި
އަދި އަރިހަށް ނުކުތުމެވެ. ވިދާ ބާރުވެރިކަމުން ގެދޮރުވެރިކަމާ އިތުރުވުމަށް ހިފާނެއެވެ. އަދި
އަމަލުކުރުމަށް قائمވެވިދާނެތެވެ. ފަހެ އަމަލުކުރާނެ އަހުލުވެރިން ކަމެއް اللهގެ ރުހުމަށް ހިމަނުއްވާ ވިސްނުން
شوقވެރިކުރުމާ އަމާނާތް نصيحة ދެއްވިއެވެ. އަހުރުމެން حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި(ދެކެވޭ
އަމާނާ) ހިމަނުއްވާގޮތުގެ أهلُ بيت ނޫނެވެ. އަދިވެސް ނާދިރުގޮތް ހުރިހާ ކަމުގައި ހިފުމަށް
ވިރަދައިވެސް ތަނބަރުވާ الله سبحانه وتعالى ހަނދާނުކުރުން އަރުވައިވެ.

713 وعن أبي سليمان مالك بن الحويرث رضي الله عنه قال : أَتَينَا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ونحن شَبَبةٌ متَقَاربون ، فَأَقمنَا عنْده عشْرين لَيلةً ، وكان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم رحيماً رفيقاً، فَظَنّ أَنا قد اشْتَقْنَا أَهلنَا . فسَأَلنَا عمن تَركْنَا من أَهلنَا، فَأَخْبرنَاه ، ففال : « ارجعوا إِلى أَهليكم فَأَقيموا فيهم ، وعلموهم ومروهم ، وصلوا صلاةَ كَذَا في حين كَذَا ، وصلوا كَذَا في حين كَذَا ، فَإِذَا حضرت الصلاةُ فَلْيؤذن لَكُم أَحدكُم ، ولْيؤمكُم أَكبركُم »

متفقٌ عليه .

ވާށިالله ޢަންހު ސުލައިމާނުގެ أبو سليمان مالك بن الحويرث ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ހިމަނުމުން نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެވަގުތު
ހިމަނުމުނުއްވި ދުވަސް އެއް އުމުރުގެ ޒުވާނުންނެވެ. ފަހެ ހިމަނުމުން އަރިހުގައި ވިހި
ރޭރުކައި ވިއި ދުވަސްވަންދެން މަޖާލިސްކުރީމެވެ. އަދި ހިމަނުމުނާ އަރިހުގައި
ސަލާމަތުވެރިވީ އަށްވެރި އަރިހުވެރިއާގެ ގޮސްގައެވެ. އަށްވެގެ ދަރިން އަހުލުން ދަނިވާކަމެވެ

ތިމަންމެން އާއިލާ ހަނދާންވެގެން އުޅޭކަން އެކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންމެން [illegible] [illegible] ބަޔަކާއިމެދު [illegible] ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެކަމުގެ ޚަބަރު އެކަލޭގެފާނަށް ދިނީމެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އާއިލާގެ ގެދޮރަށް އެނބުރި ދާށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދީން ދަސްކޮށްދޭށެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރާށެވެ. އަދި މިވެނި ވަގުތުގައި މިވެނި ނަމާދެއް ކުރާށެވެ. (އެބަހީ ފަރުޟު ފަސް ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާކުރާށެވެ.) ފަހެ ނަމާދު ވަގުތު އައިސް ވަނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ބަންގިގޮވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ބޮޑުބޭފުޅާ ނަމާދުކުރުވުމަށް އިސްވާށެވެ.

زاد البخاري في رواية له : « وصلوا كما رأَيتُموني أُصلي » .

قوله : « رحيماً رفيقاً » روي بفاءٍ وقافٍ ، وروي بقافين .

714 وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : استأْذَنْتُ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم في الْعمرة ، فَأذن ، وقال : « لا تنْسنَا يا أخي من دعائِك » فقالَ كلمةً ما يسرني أَن لي بها الدنْيا .

وفي رواية قال : « أَشْرِكْنَا يا أخَي في دعائِك » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

[illegible]الله [illegible] عمر بن الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ޢުމްރާއަށް ދިއުމަށް ހުއްދައަށް އެދުނީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޚާއެވެ. ތިބާގެ دعاء ތަކުގައި ތިމަންމެންގެ މަތިން ހަނދާންނައްތާނުލާށެވެ. ([illegible]) عمر ގެ [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އެބަސްފުޅު [illegible] ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެ [illegible] ވެސް [illegible] [illegible].

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޚާއެވެ. ތިބާގެ دعاءގައި ތިމަންމެން ބައިވެރިކުރާށެވެ.

715 وعن سالم بن عبد الله بن عمر أن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما كان يقُولُ لِلرجل إِذَا أَراد سفراً : ادن مني حتى أُودعك كما كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يودعنَا فيقُولُ: أَستَودع الله دينَك ، وأَمانَتَك ، وخَواتيم عملك ، رواه الترمذي، وقال : حديث حسن صحيح .

سالم بن عبدالله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ޢަބްދުﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް [illegible] عبد الله بن عمر މީހަކު ދަތުރަކު ދަން ބޭނުންވާނަމަ ވިދާޅުވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދަތުރުވެރިޔާއަށް الوداع ވިދާޅުވިހެން ގޮތަށް ތިބާއަށް الوداع ކުރުމަށް ތިމަންނާއި ކައިރިވާށެވެ. އެއަށްފަހު (އަމާނާތަށް الوداع ކުރުމުން) ދުޢާ ވިދާޅުވިއެވެ.أستودع الله دينَك ، وأَمانَتَك ، وخَواتيم عملك މާނައީ:- ތިބާގެ ދީނާއި އަދި ތިބާގެ އަމާނާތާއި އަދި ތިބާގެ އަމަލުތަކުގެ ނިމުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވުން ﷲ އާއި ހަވާލުކޮށްލީމެވެ.

716 وعن عبد الله بن يزيد الخَطْمي الصحابي رضي الله عنه قال : كَان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِذا أَراد أَن يودع الجيش قالَ : « أَستَودع الله دينَكُم ، وأَمانَتَكُم ، وخَواتيم أَعمالِكُم ». حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بإِسناد صحيح .

ޢަބްދުﷲ [illegible] عبد الله بن يزيد الخَطْمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ލަޝްކަރުތަކަށް الوداع ކުރައްވާ ހިނދު ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. أَستَودع الله دينَكُم ، وأَمانَتَكُم ، وخَواتيم أَعمالِكُم މާނައީ:- ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމާނާތްތަކާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކުގެ ނިމުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވުން ﷲ އާއި ހަވާލުކުރަމެވެ.

717 وعن أَنس رضي الله عنه قال : جاء رجلٌ إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : يا رسولَ الله، إِني أُريد سفَراً ، فَزودني ، فَقَالَ : « زودك الله التقْوى » .

قال : زِدني ، قال : « وغَفَر ذَنْبك » قال : زِدني ، قال : « ويسر لك الخير حيثُما كُنْتَ»
رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

[illegible] [illegible] أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްދުވަހަކު) ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް މީހަކު އައެވެ. އަދި [illegible] އެމީހާ
ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ދަތުރުކުރުމަށް
ގަސްތުކުރަނީމެވެ. ވީމާ ތިމަންނައަށްޓަކައި دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ. [illegible] [illegible] އެމީހާއަށް
دعاء ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. زودك الله التقْوى މާނައީ: الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް
تقوى [illegible] ދެއްވާނދޭވެ! (އެހިނދު) އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި އިތުރު ކުރައްވާދޭވެ.
حديث ކުރައްވިއެވެ. وغفَر ذَنْبك މާނައީ:- ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! (އެހިނދު)
އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި އިތުރު ކުރައްވާދޭވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. ويسر لك الخير حيثُما
كُنْتَ މާނައީ:- ތިބާވީ ކޮންތާކު ކަމުގައިވިޔަސް ތިބާއަށް ހެޔޮކަން [illegible] ކުރައްވާނދޭވެ!

باب الاستخارة والمشاورة

استخارة ކުރުމާއި މަޝްވަރާ ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (آل عمران 159): {وشاورهم في الأمر}.

އަދި ކަންތައްތަކުގައި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނާއި مشورة ކުރައްވާށެވެ.

وقال تعالى (الشورى 38): {وأمرهم شورى بينهم} أي يتشاورون بينهم فيه

އަދި އެއުރެންގެ ކަންތައްތައް، އެއުރެންގެ މެދުގައިވަނީ مشورة ގެ މަތީންނެވެ.

718 عن جابِرٍ رضي الله عنه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يعلمنَا الاستخَارةَ في الأمور كُلها كالسورة من القُرآن ، يقُولُ إِذا هم أَحدكُم بالأمر ، فَليركع ركعتَين من غَيرِ الفريضة ثم ليقُلْ : اللهم إِني أَستَخيرك بعلْمك ، وأَستقدرك بقُدرتك ، وأَسأَلُك من فضلك العظيم ، فإنك تَقْدر ولا أَقْدر ، وتعلَم ولا أَعلَم ، وأَنتَ علام الغُيوبِ . اللهم إِن كنْتَ تعلَم أَن هذا الأمر خَيرٌ لي في ديني ومعاشي وعاقبة أَمري » أَو قالَ : « عاجِل أَمري وآجِله ، فاقْدره لي ويسره لي، ثم بارِك لي فيه ، وإِن كُنْتَ تعلَم أَن هذَا الأَمر شر لي في ديني ومعاشي وعاقبة أَمري » أَو قال : « عاجِل أَمري وآجِله ، فاصرفه عني ، واصرفني عنه، واقدر لي الخَير حيثُ كان ، ثُم رضني بِه » قال : ويسمي حاجته . رواه البخاري.

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި جابِرُގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެނަށް ކީރިތި قرآن ގެ ސޫރަތެއް ދަސްކޮށްދެއްވާ ފަދައިން ކޮންމެކަމެއްގައިވެސް استخارة ކުރުމަށް ދަސްކޮށްދެއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް މުހިންމު ކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ ފަހެ فرض ނަމާދުފިޔަވައި ދެރަކުޢަތް ނަމާދެއް ކުރާށެވެ. ދެން دعاء ކުރާށެވެ. اللهم إِني أَستَخيرك بعلْمك ، وأَستقدرك بقُدرتك ، وأَسأَلُك من فضلك العظيم ، فإنك تَقْدر ولا أَقْدر ، وتعلَم ولا أَعلَم ، وأَنتَ علام الغُيوبِ . اللهم إِن كنْتَ تعلَم أَن هذا الأمر خَير لي في ديني ومعاشي وعاقبة أَمري މާނައީ:- އޭ [illegible] [illegible] إله! ހަމަކަށަވަރުން [illegible] ތިބާ إله ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި ތިބާ إله ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] އަދި ތިބާ [illegible] [illegible] إله ގެ [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] އަދި ތިބާ إله [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި ތިބާ [illegible] [illegible] إله [illegible] އަދި ތިބާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތިބާ إله [illegible] غيب [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] إله [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] إله! ހަމަކަށަވަރުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ކަންތައްތަކުގެ ނިމުމުގައި ރަނގަޅު ކަމެއް ކަމުގައި އިބަ إله ގެ ޢިލްމުފުޅުގައި ވަނީނަމަ ފަހެ އެކަން މިންވަރު ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާއަށް އެކަން ފަސޭހަކުރައްވާނދޭވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަމުގައި މިއަޅާއަށް ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ. އަދި އެކަމަކީ މިއަޅާގެ ދީނާއި އަދި މިއަޅާގެ ދިރިއުޅުމާއި އަދި މިއަޅާގެ ނިމުމުގައި ނުބައި ކަމެއްކަމުގައި އިބަ إله ގެ ޢިލްމުފުޅުގައި ވަނީނަމަ ފަހެ އެކަން މިއަޅާއާއި ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާ އެކަމާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާ ވީކޮންމެ ތަނެއްގައި މިއަޅާއަށް ހެޔޮކޮށް މެދުވެރި ކުރައްވާނދޭވެ! އެއަށްފަހު އެކަމުގެ މައްޗަށް މިއަޅާ [illegible] [illegible] توفيق ދެއްވާނދޭވެ! އަދި حديث ގައި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި (އެއަށްފަހު) އެމީހާ އެމީހެއްގެ حاجة ގެ ވާހަކަ ދަންނަވަންވާނެއެވެ.

باب استحباب الذهاب إلى صلاة العيد والرجوع من طريق آخر

عيد ނަމާދަށާއި ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، ޙައްޖަށާއި ހަނގުރާމައާއި، ޖަނާޒާގައި، ބައިވެރިވުމުގައި އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން އަޅުކަންތަކަށް ދާ މަގުން އެހެން މަގަކުން ثواب އިތުރުކުރުމަށްޓަކައި އެނބުރި އައުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

719 عن جابرٍ رضي الله عنه قال : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم إِذا كَان يوم عيدٍ خَالَفَ الطريقَ. رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم عيد ދުވަހު عيد ކުރެއްވުމަށް ދުރުވާ މަގާއި، އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ މަގު ބަދަލުކުރައްވައެވެ.

قوله : « خَالَفَ الطريقَ » يعني : ذَهب في طَريقٍ ورجع في طَريقٍ آخَر .

720 وعن ابنِ عمر رضي الله عنهما أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يخْرج من طَريق الشجرة ويدخلُ من طَريق المعرس ، وإِذَا دخَلَ مكةَ دخَلَ من الثنية العليا ويخْرج من الثنية السفْلى متفقٌ عليه .

މާތްﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم މަދީނާއިން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވާއިރު" الشجرة "ނަމަކަށް ކިޔުން މަގުން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ވަދެވަޑައިގަންނަވާއިރު " المعرس " ނަމަކަށް ކިޔުން މަގުން ވަދެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި މައްކާއަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވާއިރު الثنية العليا ގެ މަގުން ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ނިކުމެވަޑައިގަންނަވާއިރު الثنية السفْلى ގެ މަގުން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

باب استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم كالوضوء والغسل والتيمم ولبس الثوب والنعل والخف والسراويل ودخول المسجد والسواك والاكتحال وتقليم الأظفار وقص الشارب ونتف الإبط وحلق الرأس والسلام من الصلاة والأكل والشرب والمصافحة واستلام الحجر الأسود والخروج من الخلاء والأخذ والعطاء وغير ذلك مما هو في معناه ويستحب تقديم اليسار في ضد ذلك كالامتخاط والبصاق عن اليسار ودخول الخلاء والخروج من المسجد وخلع الخف والنعل والسراويل والثوب والاستنجاء وفعل المستقذرات وأشباه ذلك

ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއްކުރުމުގައި ކަނައަތް އިސްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ބާބު. ވުޟޫކުރުމާއި ހިނައިގަތުމާއި ތަޔައްމުމްކުރުމާއި ހެދުން ލެއްދުމާއި ފައިވާން ލެއްދުމާއި خف ލެއްދުމާއި ސަރަވާލު ލެއްދުމާއި މިސްކިތަށް ވަނުމާއި ދަތްއުނގުޅުމާއި ކަޅުއަޅުމާއި ނިޔަފަތި ކެނޑުމާއި މަތީމަސް ކޮށުމާއި ކިހިލީގެ ބުޅި ނެގުމާއި ބޯ ބޭލުމާއި ނަމާދުން ސަލާމް ދިނުމާއި ކެއުމާއި ބުއިމާއި އަތްދިނުމާއި حجر الأسود އަށް އިސްތިލާމްކުރުމާއި ފާހަނައިން ނިކުތުމާއި ނެގުމާއި ދިނުމާއި އަދި މިނޫނަސް މިފަދަ ކަންތައްތަކުގައި ކަނައަތް އިސްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެއެވެ. އަދި މިއާ ޚިލާފު ކަންތައްތަކުގައި ވައަތް އިސްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ނޭފަތުން ހަމުކޮޅު ނެގުމާއި ވައަތު ފަރާތަށް ކުޅު ޖެހުމާއި ފާހަނައަށް ވަނުމާއި މިސްކިތުން ނިކުތުމާއި خف ބޭލުމާއި ފައިވާން ބޭލުމާއި ހެދުން ބޭލުމާއި ސަރަވާލު ބޭލުމާއި އިސްތިންޖާކުރުމާއި ނަޖިސް ކަންތައްތައް ކުރުމާއި އަދި އެފަދަ ކަންތައްތަކެވެ.

-قال الله تعالى (الحاقة 19): {فأما من أوتي كتابه بيمينه فيقول: هاؤم اقرءوا كتابيه} الآيات.

ފަހެ،އެމީހެއްގެ ފޮތް، އެމީހެއްގެ ކަނައަތަށް ލިބުނު މީހާ ދަންނާނެއެވެ! ފަހެ، އެމީހާ ބުނާނެއެވެ. މިއޮތީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަގެ ފޮތް ކިޔާބަލާށެވެ.

وقال تعالى (الواقعة 8، 9): {فأصحاب الميمنة ما أصحاب الميمنة، وأصحاب المشأمة ما أصحاب المشأمة}.

ފަހެ، ކަނައަތްފަރާތުގެ މީހުންނެވެ. ކަނައަތްފަރާތުގެ މީހުން(ދަރަޖައިގެ ގޮތުން) ކޮން ބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އަދި ވައަތް ފަރާތުގެ މީހުންނެވެ. ވައަތްފަރާތުގެ މީހުން ދަރަޖައިގެ ގޮތުން ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟

721 وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يعجِبه التيمن في شأنه كُله : في طُهوره ، وتَرجله ، وتَنَعله . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނު ކުރައްވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން وضوء ކުރުމާއި ފުނާއެޅުމާއި ފައިވާންކުރުމުގައި(ރަސަގަތު) ކަންތައް ތަކުގައި ކަނައަތް އިސްކުރުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

722 وعنها قالتْ : كانَتْ يد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، اليمنى لِطُهوره وطَعامه ، وكانَتْ اليسرى لِخَلائِه وما كان من أَذىً .

حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بإسناد صحيحٍ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކަނައަތުގެ ބޭނުން ކުރައްވަނީ

وضوء ކުރުމާއި އަދި ފަރިއްކުޅުއްވަން ފަދަ ކަންތައްތަކަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނައަތްޕުޅު ބޭނުންކުރެއްވީ އިސްތިންޖާކުރުމާއި އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން ކަންތައްތައް ކުރުމަށެވެ.

723 وعن أُم عطيةَ رضي الله عنها أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ لهن في غَسل ابنَته زينَب رضي الله عنها : « ابدأْن بِميامنها ومواضع الوضوء منْها » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُم عطيةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ އަންހެން ދަރިކަނބަލުން زينَب ގެ ފާނު ހިންވުމުގައި އުޅުއްވި އަންހެނުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ކަނައަތްފަރާތުން وضوء ގެ ގުނަވަންތަކުން ހިނަވަން ފަށާށެވެ.

724 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِذا انْتَعلَ أَحدكُم فَلْيبدأْ باليمنى ، وإِذا نَزع فَلْيبدأْ بِالشمال . لِتكُن اليمنى أَولهما تُنْعلُ ، وآخرهما تُنْزع » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފައިވާން ލުރުކުރަނީނަމަ ކަނައަތްފައިން ފަށާށެވެ. އަދި ފައިވާން ބާލަނީނަމަ ވާއަތްފައިން ފަށާށެވެ. އެއީ ކަނައަތްފަރާތަކީ އެންމެ ފުރަތަމަ ފައިވާން ލާ ފަރާތްކަމުގައި ހުރުމަށެވެ. އަދި އެއީ އެންމެ ފަހުން ފައިވާންބޭލޭ ފަރާތްކަމުގައިވެސް ހުރުމަށެވެ.

725 وعن حفْصةَ رضي الله عنها أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يجعلُ يمينَه لطَعامه وشَرابِه وثيابه ويجعلُ يساره لما سوى ذلك رواه أبو داود والترمذي وغيره .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި حفْصةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނައަތްޕުޅުން [illegible] [illegible] [illegible]

އަދި ހެދުން ދުރުކުރެއްވުމަށް ބޭނުންކުރެއްވިއެވެ. އަދި [illegible] އެނޫން ކަންތައްތަކަށް ބޭނުންކުރެއްވިއެވެ.

726 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذا لبستُم ، وإذا توضأتُم ، فابدؤُوا بأيامنكُم » حديث صحيح . رواه أبو داود والترمذي بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެދުން ލައިގަތުމުގައި އަދި ތިޔަބައިމީހުން وضوء ކުރާ ހިނދު ތިޔަބައިމީހުން ކަނައަތް އިސްކުރާށެވެ.

727 وعن أنس رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أتى منًى : فأتَى الجمرةَ فرماها ، ثُم أتَى منْزله بِمنًى ، ونحر ، ثُم قال للحلاقَ « خُذْ » وأشَار إلى جانبِه الأيمن ، ثُم الأيسر ثُم جعلَ يعطيه الناس . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިނާއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއްފަހަރު جمرة އަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ހިލަ އުއްކާލެވިއެވެ. ދެން މިނާގައި އެކަލޭގެފާނު ހުންނަވާމުން [illegible] ހޮޑި [illegible] ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ذبح ކުރެއްވިއެވެ. ދެން حجامة ކުރާމީހާ([illegible] މީހާ) އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ބާލާށެވެ. އަދި ކަނައަތް ފަރާތުން އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވައަތް ފަރާތުން އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެ އިސްތަށިގަނޑު މީސްތަކުންނަށް ދެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : لما رمى الجمرةَ ، ونَحر نُسكَه وحلَقَ : نَاول الحلاقَ شقه الأيمن فَحلَقَه ، ثُم دعا أَبا طَلحةَ الأنصاري رضي الله عنه ، فأعطاه إياه ، ثُم نَاوله الشق الأيسر فقال : «احلقْ » فَحلَقَه فأعطاه أَبا طلحة فقال : « اقسمه بين الناس » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު جمرةَ އަށް ހިލައުކުއްލެވިއެވެ. އަދި ذبح ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބޯ ބޭލެއްވިއެވެ. ބޯ ބޭލިމީހާއާއި [illegible] ބޮލުގެ ކަނައަތްފަރި ކައިރި ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ [illegible] އިސްތަށިބައި ބޭލުއްވިއެވެ. ابو طلحةَ انصاري އަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި އިސްތަށިބައި އެ صحابى ގެ އަތްޕުޅަށް ދެއްވިއެވެ. ދެން ބޮލުގެ ވާތްފަރާތް ކައިރިކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބޯބޭލިއެވެ. ދެން ބޯބޭލިމީހާއާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ ބޮޑު (ވައްތަރުގެ) އިސްތަށިބައި ބޭލުއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއިސްތަށިބައި (ވެސް) ابؤ طلحةَގެ އަތްޕުޅަށްދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީސްތަކުންގެ މެދުގައި މި(އިސްތަށިބައި) ބައްސަވާށެވެ.

كتاب أدب الطعام

ކެއުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب التسمية في أوله والحمد في آخره

ކެއުމުގެ ކުރީން ބިސްމިކިޔުމާއި ކައިނިމުމުން حمدކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

728 عن عمر بن أبي سلمة رضي الله عنهما قال: قال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «سم الله وكُلْ بيمينك ، وكُلْ مما يليك». متفقٌ عليه.

މާތްالله އެބޭކަލުންނަށް ރުއް ސުންލެއްވި عمر بن أبو سلمةَގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާއިރު بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ކަނައަތުން ކާށެވެ. އަދި ތިބާއާއި އެންމެ ކައިރިފަރާތުން ކައުން ގެންދާށެވެ.

729 وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ: قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «إذا أكل أحدكُم فَليذْكُر اسم الله تعالى، فإن نسي أن يذْكُر اسم الله تَعالى في أولِه، فَليقُلْ: بِسمِ الله أولَه وآخره».

رواه أبو داود، والترمذي، وقال: حديث حسن صحيح.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާންފަށައިގެންނަމަ بسم الله ކިޔާށެވެ.ފަހެ ކާންފެށިއިރު بسم ކިޔަން ހަނދާން ނެތިއްޖެމީނާ (ހަނދާންވުމުން) بِسمِ الله أولَه وآخره ގެ ކަލިމަ ކިޔާށެވެ.

730 وعن جابِر، رضي الله عنه قال: سمعتُ رسولَ الله يقولُ: «إذا دخل الرجل بيتَه، فَذَكَر الله تعالى عنْد دخُوله وعنْد طَعامه، قال الشيطان لأصحابِه: لا مبيتَ لكُم ولا عشاَء، وإذا دخَل، فَلَم يذكُر الله تَعالى عنْد دخُوله، قال الشيطَان: أَدركتم المبيت، وإذا لَم يذْكُر الله تعالى عنْد طعامه قال: أَدركْتُم المبيتَ والعشاء » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابِر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ގެއަށް ވަންނަ އިރުގައްނާއި އަދި ކާއިރު اللهގެ އިސްމުފުޅުން ޒަނައިޒިނަމަ شيطان އާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (މިގެއި) ރޭގަނޑު ނިދާނެ ތަނެއް ނެތެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ކެއުމެއްވެސް ނެތެވެ. އަދި މީހަކު ގެއަށް ވަންނައިރު اللهގެ އިސްމުފުޅުން ނުކިޔައިފި ނަމަ (އެބަހީ ސަލާމް ނުގޮވާފިނަމަ) شيطان އާ (އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް) ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (މިގެއި) ރޭގަނޑު ނިދުން ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހާ ކާއިރު اللهގެ އިސްމުފުޅުން ނުކިޔައިފިނަމަ (އެބަހީ بسم الله) ނުކިޔާފިނަމަ شيطان އާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިގެއި ރޭގަނޑު ނިދުމާއި އަދި ރޭގަނޑުގެ ކެއުން ލިބިއްޖެއެވެ.

731 وعن حذيفةَ رضي الله عنه قال: كنا إذا حضرنَا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم طَعاماً، لم نَضع أَيدينَا حتى يبدأَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَيضع يده. وإنا حضرنَا معه مرةً طَعاماً، فجاءت جاريةٌ كأنها تُدفَع، فَذَهبتْ لتَضع يدها في الطعامِ، فَأَخَذَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بيدها، ثُم جاء أَعرابِي كأنما يدفَع ، فَأَخَذَ بيده، قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «إِن الشيطان يستَحل الطعام أَن لا يذْكَر اسم اللهِ تَعالى عليه. وإنه جاء بهذه الجارية لِيستَحل بِها، فَأَخَذتُ بِيدها، فَجاء بهذا الأعرابِي لِيستحل بِه، فَأَخَذْتُ بيده، والذي نَفسي بِيده إِن يده في يدي مع يديهما» ثُم ذَكر اسم الله تعالى وأَكل. رواه مسلم.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ حذيفة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިބޭ ތިބުމުގައި ކާއެއްޗެއް އަތްލައިޖެހުމަކަށް
އަރާރާގެނާ އަތްލުމުގެ ކުރިން ތިމަންމެން އަތްނުލަމުއެވެ. އަދި
(ހިތްވަރުގަދަ ކަމުން ދުއްވަމުން އަންނަހެނެވެ) އައިސް ކާއެއްޗަށް އަރިހަށް
ފަހެ އެކުއްޖާ ކާއެއްޗަށް އަތްލަން ދިޔައެވެ. ފަހެ އެކުއްޖާގެ އަތުގައި ހިފެއްވިއެވެ
ދެން އެއުޅުއް އަތްލަން އައިސް ފަހެ އަރަބިއެއް ދުއްވައިގެން އައިސްފައި ހިފަހައްޓަވައި
އެދެމީހުން ގެންނަވައިފިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އިވެނީ އެއްފަހަރު ހިފެއްވިއެވެ.
އަތުން މީހާ ދުއްވައިވެއެވެ. ދެން (އޭގެ ދެމީހުން ހިފަހައްޓަވައިފިއެވެ.) ވީމާ ކާއެއްޗަށް ދުވަހެއް
ދީފައެވެ. އެކަމައްސަރު (ވެސް) ހިފެއްސި ދުވަހު އެމީހަކު ދުއްވައިގެންނެވެ. ފަހެ އެމީހާ
އަތްލައިގެން އަރިހަށް ހިފެއްވިއެވެ. އައިސްގަނޑު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث
ދެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން شيطان މާالله ގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔާ ކާއެއްޗެއް ހަލާލުކޮށްލަން
އެދުމަށް ހިފެއް ހާލަތުގައި ކާއެއްޗެއް ހަލާލުކޮށްލުމަށް އަރަށް އެއްގޮތަކަށްވެސް
ދޭނޭ އަތްލައި ދުވަހުގެ އޭރުން ހިފާލި ހާލަތުގައި ދުއްވައިގެންނެވެ. އަރަބިއެއް
ވެސް ފަދަ އަޅުގަނޑުގެ އަތުގައި ހިފެއްވިއެވެ. ދެން އެއްޗެއް ހަލާލުކޮށްލުމަށް
ބައްޕަ ދުވަހު އޭރުގައި ހިފާލިއެވެ. ދުއްވައިގެން އަތުގައި ހަލާލުކޮށްލުމަށް
ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ އަތުގައި ތިބިއެވެ. ދެން މިއަދު ހަމަކަށަވަރުން شيطان

އާގެ އަތްވެސް ދުވަހީ އެތިމީހުންގެ އަބާއިއުރު ވިމަނާކަށްކަމާގެ އަޅުގަނޑުމެންގައި ހެއްދެވުމަށްވިއެވެ. ދޭން އައިކަނޑަ އަކަށްކަމާގެން بسم الله ވިދާޅުވުމަށްވާވުމަށް ފެއްގެތިވުމަކީ ވާއްޖެވިއެވެ.

732 وعن أُميةَ بنِ مخْشي الصحابي رضي الله عنه قال: كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم جالساً، ورجلٌ يأْكُلُ ، فَلَم يسم الله حتى لم يبقَ من طَعامه لُقْمةٌ ، فَلَما رفَعها إِلى فيه، قال: بسم الله أَولَه وآخره، فَضحك النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم، ثم قال: «ما زالَ الشيطَان يأْكُلُ معه، فَلَما ذَكَر اسم الله استْقَاء ما في بطنه». رواه أبو داود، والنسائي.

މާތްﷲ ރުއްސުންތެރިވި أُميةَ بن مخْشيّ ނަމަކަށް ކިޔުނު صحابى ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އެއްފަހަރަކު މަޖްލިސްފުޅެއްގައި) އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ. އަދި އެހިނދު މީހަކު ކަމުން ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ އެމީހާ بسم الله ނުކިޔާ ކަމުން ގެންދުމުންގޮސް އެންމެފަހު ބުރިއެއްކަމުގައި ހުއްޓާ އެބުރި އަނގަޔަށްލީ ހިނދު بِسمِ الله أَولَه وآخره ކިޔުއްވެވެ. އޭރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ހިނިތުންވެވޮޑިގެންފައިވެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވީ حديث ގައިވާ ފަދައިން ނުވަތަ شيطان އާ ހިތާ އެކީ ކާކަމުގައިވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ اللهގެ އިސްމުކިޔުމުން ބަނޑުގައިވި ހުރިހާ އެއްޗެއް ހޮވާލައިފިއެވެ.

733 وعن عائشةَ رضي الله عنها قالتْ: كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يأْكُلُ طَعاماً في ستةٍ من أَصحابِه، فَجاء أَعرابيٌّ، فَأَكلَه بِلُقْمتَين ففقال رسولُ صلّى اللهُ عليه وسلم: «أَما إِنه لو سمى لَكَفَاكُم». رواه الترمذي، وقال: حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

މާތްﷲ ރުއްސުންތެރިވި عائشةَ ގެ ފާޅު ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އެއްފަހަރަކު) އެކަކާހުރިންގެ أصحابންގެ ތެރެއިން ހަބަރާވާރާ ފޮތިކޮށްލާގެން ބޭނުންކުރައްވާތީ. ފަހެ އަރަބިއެއް ހަބަރުހެއްގެ ތިރިކޮށް އެއެވެ. އެހިނދު

އެރުވިހާ ކާތަކެތި އެންމެ ދެކޮޅަކުން އަނގަޔަށްލައިގަނެކައިލިއެވެ. އެހިނދު رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ بسم ކިޔާނަމަ ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އެކާއެއްޗެހި ފުދުނީހެވެ.

734 وعن أبي أُمامة رضي الله عنه أن النَبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان إذا رفَع مائِدتَه قال: «الحمد لله حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه، غَير مكْفي ولا مستَغْنًي عنْه ربنَا» رواه البخاري .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو أُمامة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم (އެކަލޭގެފާނުގެ ކެއުން ނިންމަވާލައްވާ) ސުފުރާ ނަގާލެވޭ ހިނދު دعاء ކުރައްވައެވެ. «الحمد لله حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه، غَير مكْفي ولا مستَغْنًي عنْه ربنَا» މާނައީ:- އެންމެހާ حمدތައް حق ވެގެންވަނީ މާތްالله އަށެވެ. ގިނަވެގެންވާ حمد ކުރުމަކުންނާއި طاهر ވެގެންވާ حمد ކުރައްވަމުންނާއި ބަރަކާތްތެރިވެގެންވާ حمد ކުރައްވަމުން އެ إلهއަށް ހަމްދު ކުރަމުއެވެ. ކިފާޔަތް ނުކުރެވޭ އަދި ބޭނުންނުވެވޭ حمد ކުރަމުންދާ ފަދައިން އެކަލާނގެ ނުފުދޭނެއެވެ. އަދި އެއިރާގެ فضل ވަންތަކަމާއި ނުލައި އެއްވެސް މީހަކު ނުފުދޭނެއެވެ. އަދި އެއީ ހަމައެކަނި ހަމްދުކުރުމަށް ޙައްޤުވާ إلهއެވެ.

735 وعن معاذ بن أَنسٍ رضي الله عنه قَالَ: قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: من أَكَلَ طَعاماً فقال: الحمد لله الذي أَطْعمني هذا، ورزقْنيه من غيرِ حولٍ مني ولا قُوّةٍ، غُفر له ما تَقَدم من ذَنْبِه» رواه أبو داود، والترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ معاذ بن أَنسٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާއެއްޗެއް ކައިފިމާ ފަހު މިދުޢާ ކުރާމީހާއަކަށެވެ. އެމީހާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސެވިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

އެއީ: الحمد لله الذي أَطْعمني هذا، ورزقْنيه من غيرِ حولٍ مني ولا قُوّة،)އެވެ. މާނައީ:- އެންމެހައި حمدތައް حقވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އެ إله މި ކާނާ ދެއްވީ އެއްވެސް އާދަކާދި

އަދި ތިމަންނަގެ އެއްވެސް ބާރަކާއިނުލައި ތިމަންނަމެން رزق ދެއްވައި އަދި ދިލާބަކަތި ކާންދެއްވި އިހާނެވެ.

باب لا يعيب الطعام واستحباب مدحه

ކާއެއްޗެއްސަށް عيبނުކިޔުމާއި އަދި އެއަށް ތައުރީފުގެ ބަސްތަކެއްބުނުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

736 عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: «ما عاب رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم طَعاماً قَط، إِن اشْتَهاه أَكَلَه، وإِن كَرِهه تَرَكَه» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދުވަހަކުވެސް ކާއެއްޗަކަށް އައިބެއް ވިދާޅުނުވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހިތްވާ ހަމަޖެހިވަޑައިގެންނެވިނަމަ ތަނާވުލުކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހިތްނުވާ ހަމަނުޖެހިވަޑައިގަންނަވާނަމަ އޭނާ ދޫކޮށްލައްވައެވެ.

737 وعن جابرٍ رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم سأَلَ أَهلَه الأُدم فقالوا: ما عنْدنَا إِلا خَل، فَدعا بِه، فَجعل يأْكُلُ ويقول: «نعم الأُدم الخل نعم الأُدم الخَل» رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި **جابر** ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ صلّى اللهُ عليه وسلم (އެއްފަހަރަކު) އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ކިބައިން ރިޔަޖޯދަކަށް އެދިވިއެވެ. އެހިނދު އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ އަތުގައި ހާރުބުނުން އެހެން އެއްޗެއްނުވެއެވެ. ފަހެ އެގެނައުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެ ޚުބުޒުއަކާއެކުގައި ކައްޖެވެ. އަދި ވިދާޅުވުމުން ގެންދެވިއެވެ. ހާރަބޮޑު ރަނގަޅި ކާހުޅު މީރުއެއްޗެއް ބެވެ. ހާރަބޮޑު ރަނގަޅި ކާހުޅު މީރުއެއްޗެއް ބެވެ.

باب ما يقوله من حضر الطعام وهو صائم إذا لم يفطر

ކާއުމުގެ ދަޢުވަތަށް حاضر ވެއްޖެ (ސުންނަތެއް)ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަހުރުން ނުކާނަމަ
ކަންތައްކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

738 عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: «إِذا دعي أَحدكُم، فَلْيجِب، فَإِن كان صائماً فَلْيصل، وإن كان مفْطراً فَلْيطْعم» رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކާއުމަށް ދަޢުވަތު އަރުވައިފިއްޔާ ފަހެ އެކަމަށް އިޖާބަދޭށެވެ. ފަހެ އެމީހާ އައިރު ރޯދަވެރިޔާކަމުގައިވާނަމަ ނަމާދުކުރުން ދުޢާކުރުން އެބަހީ ކެއްކާށެވެ. އަދި ހަދި ވެރިޔާކަމުގައި ނަމާދަށްވުރެ ފަރާ ކާށެވެ.

قال العلماء: معنى. «فَلْيصل» فلْيدع ومعنى «فَلْيطْعم» فلْيأْكُل.

باب ما يقوله من دعي إلى طعام فتبعه غيره

ކާއުމަށް ދަޢުވަތު އަރުވައިފިމީހާ މީހަކު ތަބާވެގެން އައިސްފިނަމަ ދަޢުވަތު ދިން މީހާއަށް ވާނެގޮތް
ގޮތް(އަދަބު ކުރަންވީގޮތް) ބަޔާންވެގެންވާބާބު

739 عن أبي مسعود البدري رضي الله عنه قال: دعا رجلٌ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم لِطعامٍ صـنعه له خَامس خَمسةٍ، فَتبِعهم رجلٌ، فَلما بلَغ الباب، قال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم: «إِن هذا تَبِعنا، فإِن شئت أَن تَأْذن له، وإِن شئتَ رجع» قال: بل آذَن له يا رسولَ الله. متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو مسعود البدريّ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ބޭކަލަކު نبيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلمއަށް ފަސްމީހުންނަށް ކާއެއްޗެހި ދަޢުވަތު އަރުވައިފިއެވެ. އަދި އެބޭކަލަކު އެކުވެރިއެއް ބައިވެރިވެ ފަސްމީހުން ކޮށްގެން އައިސްފިއެވެ ފަހެ މީހުންނެވެ. ފަހެ އެކަން ދަޢުވަތު ދިން ބޭކަލާ ގޮތުގައި މިބޭކަލުން ދޮރާށެވެ. ފަހެ އެގޮތް ދޮރާށިއަށް ކާއިރާއަށް އަރާވަޑައިގެން نبيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم (ދަޢުވަތު ދެއްވިބޭކަލާއަށް)

ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމީހާ މިވަނީ ތިމަންމެން ފަހަތުން އައިސްފައެވެ. ވީމާ ތިބާ
ބޭނުންނަމަ އޭނާއަށް ހުއްދަދެއްވުމެވެ. އަދި ތިބާ ބޭނުންނަމަ އޭނާ އަނބުރާ ފޮނުވާލާށެވެ.
އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާއަށް ހުއްދަދީފީމެވެ.

باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يسيء أكله

ކާއިރު ތިމާއި އެންމެ ކައިރިފަރާތުން ކެއުމާއި އަދި އެއާއި ޚިލާފަށްކާ މީހުންނަށް ނަސޭހަތްދިނުމާއި އެކަން ހުއްޓުވުމަށް ފިޔަވަޅު އެޅުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

740 عن عمر بن أبي سلمةَ رضي الله عنهما قال: كُنتُ غلاماً في حجرِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم، وكانتْ يدي تَطيشُ في الصحفَة فقال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «يا غُلام سم الله تعالى وكُلْ بيمينك وكل مما يليك» متفقٌ عليه.

މާނަ: الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن أبى سلمةَ ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (ޅައިރު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ހުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ތަށީގެ އެތަން މިތަނުން ކެއުން ގެންދިޔައީމެވެ. ފަހެ (އެކަން ދެކެވަޑައިގެންފައި) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް (ތިމަންނައަށް ކާން ދަސްކޮށްދެއްވުމުން) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ކާއިރު بسم ކިޔާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅާއި ކައިރީގެ އެންމެ ކައިރިފުށުން ކާށެވެ.

قوله: «تَطيشُ» بكسر الطاء وبعدها ياء مثناة من تحت، معناه: تتحرّك وتمتدّ إلى نواحي الصحفَة.

741 وعن سلمةَ بن الأكوع رضي الله عنه أن رجلاً أكلَ عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بشماله فقال: «كُلْ بيمينك» قال: لا أَستطيع قالَ: «لا استَطَعتَ،» ما منَعه إلا الكبر، فما رفعها إلى فيه. رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سلمة بن الأكوع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ހާޟިރުގައި އޭނާގެ ވައަތުން ކަމުން ގެންދިޔައެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެމީހާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ ކަނައަތުން ކާށެވެ. އެމީހާ (ނުލަފާކަމުން)ބުންޏެވެ. ތިމަންނަކަށް ކަނައަތުން ނުކެވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެމީހާއަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް އެކަމުގެ ކުޅަދާނަކަންވެސް ނުދެއްވާށިއެވެ. (އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.) އެމީހާ އެކަމުން މަނާވެގަތީ ތަކައްބަރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (رواى ވިދާޅުވިއެވެ.)އޭގެފަހުން އެމީހާއަށް ކަނައަތް އަނގައި ހަމައަށް އުފުލާނުލެވުނެވެ.

باب النهي عن القران بين تمرتين ونحوهما إذا أكل جماعة إلا بإذن رفقته

ޖަމާޢަތްކައި ކަނީހަމަ އެކަމުގެ ބައިވެރިންގެ ހުއްދައިގެން މެނުވީ ދެކަދުރު ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ދެއިޔާ އެއްފަހަރާ އަނގަޔަށްލުން މަނާކަމުގެ ބަޔާން ވެގެންވާ باب

742 **عن جبلَةَ بن سحيم قال:** أَصابنا عام سنَةٍ مع ابنِ الزبير، فرزقْنَا تَمراً، وكان عبد الله بن عمر رضي الله عنهما يمر بنا ونحن نَأْكُلُ، فيقولُ: لا تُقارِنُوا، فإن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم نَهى عن الإقران، ثم يقولُ: «إِلا أَن يستأْذن الرجلُ أَخَاه» **متفقٌ عليه.**

جبلَةَ بن سحيم ނަމަކަށް ކިޔުނު تابعي ބޭކަލެއްގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. **ابن الزبير** ގެ ވެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރު ތިމަންމެންނަށް ދަތިކަމުގެ އަހަރެއް ކުރިމަތިވިއެވެ. ފަހެ (އެއިން ދުވަހަކުގައި) ތިމަންމެންނަށް ކަދުރު ރިޒުޤުގެ ގޮތުގައި ލިބުނެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެއިން ކަމުން ގެންދަނިކޮށް ފަހެ މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ތިމަންމެންގެ ކައިރިންދާއިރު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެ صحابى ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްފަހަރާ ދެކަދުރު އަނގަޔަށް ނުލާށެވެ. މިހެނީ نبيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ވަނީ އެއްފަހަރާ ދެކަދުރު އަނގަޔަށްލުން މަނާކުރައްވާފައެވެ. ދެން އެހެންބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމަވެސް އެކުވެރިޔާ ދިނުމުން ހުއްދަ އެކަމަކަށް ހުއްދައެވެ.

باب ما يقوله ويفعله من يأكل ولا يشبع

ކެއުމުން ބަނޑުފުރިހަމަނުވާ މީހާ ކުރަންޖެހޭކަންތަކާއި ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

743 عن وحشي بن حرب رضي الله عنه أنَ أَصحاب رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالُوا: يا رسولَ الله، إنا نأْكُلُ ولا نَشْبع؟ قال: «فَلَعلكُم تَفْترقُون» قالُوا: نَعم. قال: فَاجتَمعوا على طَعامكُم، واذْكُروا اسم الله، يبارك لكُم فيه» رواه أبو داود

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވާ وحشي بن حرب ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ أصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ކަމެވެ.(ނަމަވެސް) ބަނޑެއްނުފުރެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހީ ތިޔަބައިމީހުން ވަކިވަކިވެގެން ތިބެ ކަމުންގެންދާތީ ކަމަށް ވެދާނެއެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން އެކުގައި ކާށެވެ. އަދި بسم الله ކިޔާށެވެ. އެއިރުން އޭގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ބަރަކާތް ލައްވާ ދެއްވާނެއެވެ.

باب الأمر بالأكل من جانب القصعةوالنهي عن الأكل من وسطها

ކާތަކެތީގެ އެއްފަރާތުން ކަމުންގެންދިއުން އަމުރު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ކާތަކެތީގެ މެދުން ކެއުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

(ދަންނައެވެ.) މިބާބުގައި ހިމެނުނު އަމުރު ބަޔާގެ ބާވަތަކީ ސުންނަތާއި ސުންނަތުގެ އިތުރު އަދަބުތަކުގެ حديث ގެ(وكل بما يليك)ގެ ބަސްފުޅުގެ. މާނައަކީ:- އަދި މިބާ މިބާބު އެންމެ ކައިރިއިން ފަރާތުން ކަމުން ގެންދާށެވެ.

744 عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال: «الْبركَةُ تَنْزِلُ وسط الطعام فَكُلُوا من حافتَيه ولاَ تأْكُلُوا من وسطه» رواه أبو داود، والترمذي، وقال: حديثٌ حسن صحيح.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس، نبيއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކާތަކެތީގެ މެދަށް ބަރަކާތްލެއްވެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ތަށީގެ ކައިރިފަރާތުން ކަމުން ގެންނާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އޭގެ މެދުން ކަމުން ނުގެންނާށެވެ.

745 وعن عبد الله بن بسرٍ رضي الله عنه قال: كان لِلنبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَصعةٌ يقالُ لها: الْغَراء، يحملُها أَربعةُ رِجالٍ، فَلَما أَضحوا وسجدوا الضحى أُتي بتَلْك الْقَصعة، يعني وقد ثُرِد فيها، فالتَفوا عليها، فَلَما كَثُروا جثَا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فقالَ أَعرابي: ما هذه الجِلْسةُ؟ قال رسولُ صلّى اللهُ علَيه وسلم: إِن الله جعلَني عبداً كَريماً، ولَم يجعلْني جباراً عنيداً، ثم قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: «كُلُوا من حواليها، ودعوا ذروتَها يبارك فيها» رواه أبو داود بإِسناد جيد.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن بسر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.، نبيއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ފަރީއްކޮޅު އެޅުއްވުމަށް ދުކަލަގައެއް ގެންގުޅުއްވިއެވެ. [illegible] الْغَراء ގެ ނަމުން ނަންދެވިފައިވެއެވެ. އުފުލަނީ ހަތަރު މީހުން ވެގެންނެވެ. ފަހެ ضحى [illegible] [illegible] [illegible] ضحى ނަމާދުކޮށް ނިންމެވުމުން [illegible] ގެނެވެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] رسول الله صلّى الله عليه وسلم [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މިއީ [illegible] [illegible] [illegible]؟ رسول الله صلّى الله عليه وسلم ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގޮތުގައެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ([illegible] [illegible]) އޭގެ ކައިރިން ކަމުން ގެންނާށެވެ. އަދި

އޭގެ މެދުގައި ހުރި ކާތަކެތި އެންމެ ފަހަށް ބަހައްޓާށެވެ. އެއިރުން އެއަށް ބަރަކާތް ލެއްވެމުންދާނެއެވެ.

« ذروتَها » أعلاَها : بكسر الذال وضمها .

باب كراهية الأكل متّكئاً

ކަންނެއުއާއި ބާލީސް ފަދަ ތަކެއްޗަށް ލެނބިގެންހުރެ ކެއުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

746 عن أبي جحيفةَ وهبِ بنِ عبد الله رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «لا آكُلُ متكئاً» رواه البخاري.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو جحيفةَ وهبِ بنِ عبد الله ، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ލެނބިގެން އިނދެ ކާތަކެތި ނުކާހުރީމެވެ.

قال الخَطابي: المتكيء هنا: هو الجالِس معتَمداً على وطاءٍ تحته، قال: وأَراد أَنه لا يقعد على الْوطَاء والْوسائِد كفعلِ من يريد الإكْثار من الطعامِ بل يقْعد مستَوفزاً لا مستوطئاً، ويأْكُلُ بلغَةً. هذا كلام الخطابي، وأَشار غَيره إلى أَن المتكيء هو المائلُ على جنْبِه، والله أعلم.

747 وعن أَنسٍ رضي الله عنه قال: رأَيتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم جالساً مقْعياً يأْكُلُ تمراً، رواه مسلم.

ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހު ވިދާޅުވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދުށީމެވެ ދިޔަބަތްކަކުލުވައިގެން އިށީނދެވަޑައިގެން ކާއްވަމުން
ފަރުމާކުރަމުން އިންނެވި ހެން ދަނޑިވަޅެއްގައެވެ.

«**المقْعي**» هو الذي يلْصقُ أليتيه بالأرض، وينْصب ساقيه.

باب استحباب الأكل بثلاث أصابع واستحباب لعق الأصابع وكراهة مسحها قبل لعقها واستحباب لعق القصعة وأخذ اللقمة التي تسقط منه وأكلها وجواز مسحها بعد اللعق بالساعد والقدم وغيرهما

ތިން އިނގިލިން ކެއުން މުސްތަޙައްބުކަމާއި، އަދި އިނގިލިތައް ދެލުން މުސްތަޙައްބުކަމާއި، އަދި އިނގިލިތައް ދެލުމުގެ ކުރިން ފޮޅުން މަކްރޫހުކަމާއި، އަދި ތަށި ދެލުން މުސްތަޙައްބުކަމާއި، އަދި ވެއްޓޭ ބަތްކޮޅު ނަގައި ކެއުން މުސްތަޙައްބުކަމާއި، އަދި ދެލުމަށްފަހު ފޮޅުން ޖާއިޒުކަމާއި (ނަޖިހެއްނުވާނަމަ) އަދި އަތާއި ފައިގެ އިތުރުން މުސްތަޙައްބުކަމާއި، ފައިތިލަގައި ފޮހެލުން ޖާއިޒުވާކަމުގެ ބާބު باب

748 عن ابنِ عباسٍ رضي الله عنهما قال: قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «إذا أكل أحدكُم طعاماً، فلا يمسح أصابِعه حتى يلعقَها أو يلْعقَها» متفقٌ عليه.

ރަޟީالله ތަޢާލާ ޢަންހުމާ عبد الله بن عباس، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު
ކާއެއްޗެއް ކައިފިނަމަ ދެލާ އަދިލާ އަދިލުމާ އިނގިލިތައް ފޮޅުމަކުން ނުފޮޅާ އެހެން
މީހަކަށް (އަނބިމީހާ ނުވަތަ ދަރިން ނުވަތަ ޚާދިމުން ފަދަ ގޮތަށް) ދެއްވާ ފުދިމީހަކަށް
ޖެހިފައިވާނަމަ ނުވަތަ ފަރުބަދާ ޖެހޭ) ލާރިއާލި ދޭތެރެއަށް ފޮޅުން ނުވާނެ ކަމުގެ މަސައްކަތެވެ.

749 وعن كعبِ بنِ مالك رضي الله عنه قال: رَأيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يأْكُلُ بِثلاث أَصابِعِ فَإِذا فَرَغَ لَعِقَها. رواه مسلم.

ރާޟްالله ޢުއްސުންގެއްވި كعبِ بنِ مالك ، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިން އިނގިލިން ތަރިއްކުޅުއްވާ ތަން
ދުށީމެވެ. އަދި ނިމިވަޑައިގަތުމުން އިނގިލިފުޅުތައް ސޮއްޕުކުރެއްވީ ތަން ދުށީމެވެ.

750 وعن جابرٍ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أمر بِلَعق الأَصابِع والصحفَة وقال: «إِنكُم لا تَدرون في أَي طعامكم البركةُ» رواه مسلم.

ރާޟްالله ޢުއްސުންގެއްވި جابر، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم ކެއުމަށްފަހު އިނގިލިތަކާއި ސޮއްޕުކުރުމަށާއި އަދި ކެއުމަށްފަހު ތަށި
ސޮއްޕުކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާތަކެތީގެ ބަރަކާތް ހުރީ ކޮން ކާއެއްޗެއްގައިކަން ނޭނގެއެވެ.

751 وعنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: «إِذا وقعت لُقمةُ أَحدِكُم، فَلْيأْخُذْها فَليمِطْ ما كان بها من أذًى وليأْكُلْها، ولا يدعها للشيطان، ولا يمسح يده بِالمنْديل حتى يلعقَ أَصابِعه، فإِنه لا يدري في أَي طعامه البركةُ» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރާޟްالله ޢުއްސުންގެއްވި جابر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާއެއްޗެއްގެ ލުއްމައެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ވީ އެއެއްޗެއް ނަގާށެވެ. އަދި
ހަޑިއެއްޗަކަށް ފޮޅުވާށެވެ. އަދި އެއެއްޗެއް ކާށެވެ. (ކާން ހަލާލުނަމަ) ކާށެވެ. އަދި އެއެއްޗެއް شيطان
އަށް ދޫކޮށް ނުލާށެވެ. އަދި އޭނާގެ އަތް ރުމާލުގައި ސާފުނުކުރާށެވެ.
ސާފުނުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާތަކެތީގެ ބަރަކާތް ހުރީ ކޮން
ކާއެއްޗެއްގައިކަން ނޭނގެއެވެ.

752 وعنه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال: «إِن الشيطان يحضر أَحدكُم عند كُل شَيءٍ من شأْنه، حتى يحضره عند طعامه، فَإِذا سقَطَتْ لُقْمةُ أَحدكم فَليأْخذْها فلْيمطْ ما كان بها من أَذى، ثُم ليأْكُلها ولا يدعها للشيطان، فإذا فَرغَ فَليلْعقْ أَصابِعه فإِنه لا يدري في أَي طعامه البركةُ» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި جابر) ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطان އާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ކަމަކާއި ބައިވެރިވެއެވެ. އެންމެ ކާބުއިމުން ކާއިރުގައިވެސް ހާޒިރުވެއެވެ. (ވީމާ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާއެއްޗެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އެ ކާއެއްޗެއް ނަގާށެވެ. ފަހެ އެ ކާއެއްޗެއްގައި ހުރި ހަޑިއެއްޗެއް އުނިކޮށްލާށެވެ. އެއަށްފަހު (ކާންކަމުދާނަމަ) އެއެއްޗެއް ކާށެވެ. އަދި شيطان އާ ކައިރީ އެއެއްޗެއް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. ފަހެ ކައިނިމުމުން އެމީހެއްގެ އިނގިލިތައް ސާފުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ލެއްވިފައިވަނީ ކާނާއިގެ ކޮން ބައެއްގައި ކަން އެމީހާއަށް ނޭނގެއެވެ.

753 وعن أَنس رضي الله عنه قال: كان: رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذا أَكَلَ طعاماً، لعقَ أَصابِعه الثلاثَ، وقالَ: «إِذا سقَطَتْ لُقمةُ أَحدكم فَليأْخُذْها، وليمطْ عنها الأذى، وليأْكُلْها، ولا يدعها للشيطان» وأَمرنا أَن نَسلتَ القَصعةَ وقال: إِنكم لا تدرون في أَي طَعامكم البركةُ» رواه مسلمٌ.

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި أَنسގެފާނުންގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ކާނާއެއް ނަންގަވައިފިނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ ތިން އިނގިލި ލެއްވެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުން ކާއެއްޗެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އެއެއްޗެއް ސާފުކުރާށެވެ. އަދި އެއެއްޗެއް ކާށެވެ. އަދި އެއެއްޗެއް شيطان އާއަށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންނަށް ތަށިގައި ހުރިހާ އެއެއްޗެއް ކާލުމަށް ތަށި ސާފުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ލެއްވިފައިވަނީ ކާނާއިގެ ކޮން ބައެއްގައިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގެއެވެ.

754 وعن سعيد بن الحارث أنه سأل جابراً رضي الله عنه عن الوضوء مما مست النار، فقال: لا، قد كُنا زمن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم لا نجد مثلَ ذلك الطعامِ إلا قليلاً، فإذا نحن وجدناه، لم يكُن لنَا منَاديلُ إلا أكُفنَا وسواعدنَا وأقْدامنَا، ثُم نُصلي ولا نتَوضأُ. رواه البخاري.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سعيد بن الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابرގެ ފާނުގެ ކިބައިން އެއްސެވިއެވެ. އަލިފާނުން ކައްކާފައިވާ އެއްޗެހި ކެއުމުން وضوءގެއްލޭނެ ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އަކަލޭގެފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ނުގެއްލޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެނަން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ޒަމާނުގައި އެފަދަ ކާއެއްޗެހި ލިބެނީ ވަރަށްވެސް މަދުންނެވެ. ފަހެ [illegible] ލިބިއްޖެއްޔާ [illegible] ތިމަންމެން [illegible] وضوءނުކުރަމުއެވެ.

باب تكثير الأيدي على الطعام

ކާއެއްޗެހި ގިނަމީހުން ބައިވެރިވުމުގެ މަތިން [illegible] باب

755 عن أبي هريرة رضي الله تعالى عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «طَعام الإثنين كافي الثلاثة ، وطَعام الثَلاثَة كافي الأربعة » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޭމީހުންގެ ކާތަކެތި ތިންމީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ތިންމީހުންގެ ކާތަކެތި ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދެއެވެ.

756 وعن جابرٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ :« طَعام الواحد يكْفي الإثَنين ، وطعام الإثنين يكْفي الأربعةَ ، وطعام الأربعة يكْفي الثمانيةَ » رواه مسلم.

ދާތްالله ރުއްސުންގެއްވި جابرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކުގެ ކާއެއްޗިއް ދެމީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ދެމީހުންގެ ކާއެއްޗިއް ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ހަތަރު މީހުންގެ ކާއެއްޗިއް އަށްމީހުންނަށް ފުދެއެވެ.

باب أدب الشرب واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإناء وكراهية التنفس في الأناء واستحباب إدارة الأناء على الأيمن فالأيمن بعد المبتدئ

ބުއިމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ބޯމުންދާއިރު ތަށިންބޭރަށް ތިންނޭވާލައިގެން ބުއިން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށީގެ ތެރެއަށް ނޭވާލުން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކާތަކަށި ދިނުމުގައި އެންމެ ފުރަތަމައިން ފަށައިގެންނެވީމާ ކަނައަތް ފަރާތުން ދުވުން ކުރަށް ގެންދިޔުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

757 عن أَنسٍ رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يتنفَس في الشرابِ ثَلاثاً. متفقٌ عليه.

ދާތްالله ރުއްސުންގެއްވި أَنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފެންފޮދު ހިއްޕަވާއިރު ތިންފަހަރަކުން ނޭވާލައްވަމުން ފެންފޮދު ހިއްޕެވިއެވެ.

يعني: يتَنَفس خَارج الإناء.

އެބަހީ ތަށިން ބޭރަށް ނޭވާލުމެވެ.

758 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «لا تَشْربوا واحداً كَشُربِ البعير، ولكن اشْربوا مثْنى وثُلاثَ، وسموا إِذا أَنْتُم شَربتُم، واحمدوا إِذا أَنْتُم رفعتُم» رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ޖަމަލު ފެންބޯހެން އެއްފަހަރަކުން ފެންނުބޯށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން ދެފަހަރަކުން ނުވަތަ ތިންފަހަރަކުން ފެންބޯށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބޯއިރު بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ބޮއިނިމުމުން حمد ކުރާށެވެ.

759 وعن أبي قَتَادةَ رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم نَهى أن يتَنَفس في الإناء متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو قَتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ފެންބޯއިރު ތައްޓަށް ނޭވާލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

يعني: يتَنَفس في نَفْس الإناء.

އެބަހީ އެފެންހުރި ތައްޓަށް ނޭވާލުމެވެ.

760 وعن أنسٍ رضي الله عنه أن رسول اله صلّى اللهُ علَيه وسلم أُتي بِلَبنٍ قد شيب بماءٍ، وعن يمينه أعرابي، وعن يساره أبو بكرٍ رضي الله عنه، فشَرِب، ثُم أعطَى الأعرابي وقال: «الأيمن فالأيمن» متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **أنس**ގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް ފެނާއި އެއްކޮށްލެވިފައިވާ ކިރު ތައްޓެއް ގެނެވުނެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތް ފަރާތުގައި އިނީ އަޢުރާބީއެކެވެ. އަދި ވާތް ފަރާތުގައި އިންނެވީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكر ގެ ފާނެވެ. ފަހެ އަޢުރާބީއަށް އަރިހުގައިވާ ދެއްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަނާއަތްފަރާތުން ދޭށެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުގައި ކަނާއަތްފަރާތުން ދޭށެވެ.

قوله: «شيب» أي: خُلط.

761 وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أُتي بشرابٍ، فشرِب منْه وعن يمينه غُلامٌ، وعن يساره أَشْياخٌ، فقال للغُلام « أَتأْذَن لي أَن أُعطي هؤلاء؟» فقال الغُلام: لا والله، لا أُوثِر بِنصيبى منك أَحداً، فَتله رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في يده. متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ބޯއެއްޗެއް ގެނެވުނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއިން ހިއްޕެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި އިނީ (ޒުވާން) ކުއްޖެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވާތްފަރާތުގައި ތިއްބެވީ އުމުރުން ދުވަސްވީފައިވާ ރަށުގެ ބޭފުޅުންނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާ ކުރެން އެއްސެވިއެވެ. މިތިއްބެވި ބޭބޭކަލުންނަށް (ތިބާއަށްވުރެކުރިން) މިބުއިން ދިނުމަށް ހުއްދަ ދީފާނަން ދެއްތޯ؟ އެކުއްޖާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. މާތްالله ގަސަމު ހުވާކުރަން ރަސޫލާއޭ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ލިބޭ ނަސީބު ލިބުމުގައި ތިމަންނަށްވުރެ އެހެން މީހަކަށް ކުރިއެއް ނުދޭނަމެވެ. އެހިނދު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކުއްޖާގެ އަތަށް އެބައި ދެއްވިއެވެ.

قوله: «تَله» أَي: وضعه، وهذا الغُلام هو ابن عباس رضي الله عنهما.

ބުނެވެއެވެ. މިކުއްޖާއަކީ މާތްالله އެދެބަފައިކަލުން ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباسއެވެ.

باب كراهة الشرب من فم القربة ونحوها ، وبيان أنه كراهة تنزيه لا كراهة تحريم

ޤިރްބާއި، އަދި އެފަދަ ތަކެތީގެ އަނގައިން ބުއިން މަކްރޫހުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب** އާއި އަދި އެކަރާހިޔާގެ **حكمٍ حرام** ގެ ދަރަޖައެއް ނޫންކަމާއި އަދި އޭގެ ދަރަޖައަކީ މަކްރޫހުގެ ބާވަތުން تنزيه ގެ ދަރަޖަކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

762 عن أَبي سعيدٍ الخدري رضي الله عنه قال نَهى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم عن اخْتنَاث الأَسقية . يعنى : أَن تُكسر أَفْواهها ، ويشْرب منها . متفقٌ عليه

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކަންވާރުތަކުގައި އަނގަޔާ ބުއިން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

763 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : نَهى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أن يشْرب من في السقاء أو القربة . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގުޑިގައި ނުވަތަ ފެންއަޅާގަނޑުގައި ކަންވާރުތަކުގައި އަނގަޔާ ބުއިން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

764 وعن أُم ثابِتٍ كَبشَةَ بِنْت ثَابتٍ أُخْت حسان بن ثابت رضي الله عنه وعنها قالت: دخَل علي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَشَرِب من في قربةٍ معلقةٍ قائماً . فَقُمتُ إِلى فيها فَقطَعتُه ، رواه الترمذي . وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُم ثابِت كَبشَةَ بِنْت ثَابت ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެއީ حسان بن ثابت ގެ ދައްތައެވެ.އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް ޒިޔާރަތްކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު (އެލުވިފައި އޮތް) ފެންއަޅާފައި ހުރި ޤިރުބާއެއްގައި މުސްތަޢުމަލު ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ފެން ބޯފުޅުއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެޤިރުބާގައި އެކަލޭގެފާނު އަނގަފުޅު ޖެއްސެވިތަން (ބަރަކާތަށްޓަކައި) ކަނޑައިގެން ރައްކާ ކުރީމެވެ.

وإنما قَطَعتْها : لِتَحفَظَ موضع فَمِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . وتَتَبرك بِه ، وتَصونَه عن الابتذال ، وهذا الحديثُ محمول على بيان الجواز ، والحديثان السابقان لبيان الأفضل والأكمل والله أعلم .

ދަންނައެވެ. އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނު އަނގަފުޅު ޖެއްސެވިތަން ކަނޑާ ރައްކާކުރެއްވީ ބަރަކާތް ހާސިލް ކުރުމަށެވެ. އަދި ދަންނައެވެ. މި حديثން ސާބިތުވަނީ ކޮޅަށް ހުރެ ބުއިން

ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެވެ. އަދި އިސްވެ حديثން ސާބިތުވަނީ އެގޮތް (އެބަހީ ކަންވާރުތަކުގައި އަތުގަޅާގެން އަދި ކޮޅަށްހުރެގެން) ނުބޯއިރުން މަކުރޫހުވެގެން ނުވާކަމެވެ.

باب كراهة النفخ في الشراب

ބޯތަކެއްޗަށް ފުމުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

765 عن أبي سعيدٍ الخدري رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم نَهى عن النفخ في الشرابِ فقال رجلٌ : القذَاةُ أَراها في الإناء ؟ فقال : « أَهرِقْها » قال : فإنى لا أُروى من نَفَسٍ واحدٍ ؟ قال : « فَأَبِن القَدح إِذاً عن فيك » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو سعيد الخدريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ދިޔާތަކެތި ބޯއިރު އެތެރެއަށް ނޭވާލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ތަށިގައި ކުނިކަހަލަ އެއްޗެއް ފެނިއްޖެއްޔާ ހަދާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ. ފަހެحديث ކުރެއްވިއެވެ. (އަރަސްވެއްޖެއްޔާ) އެތަށި ވެއްޓެލާށެވެ. އަދިވެސް ދެންނެވިއެވެ. ގަދަހަރު ފެންބޮވެން ހުންނަ ވަގުތު އެއްފަހަރާއި ނޭވާލާށޭ (ކަލޭ އެތަށިގެން) ބޭއިސްކުރުން ކިހިނެއް؟ އަރަސްވެއްޖެއްޔާ ނުވާތީވެ އެތަށި ނުހުށެވެ ވަގުތުން ތަށި އަނގަމަތިން ދުރުކޮށް ބޭއްސެވުމަށެވެ.

766 وعن ابن عباس رضي الله عنهما أن النبى صلّى اللهُ عليه وسلم نَهى أَن يتنَفس في الإنَاء ، أَو ينْفَخَ فيه ، رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن عباس، ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ފެންބޯ ކަންވާރުގެ ތެރެއަށް ނޭވާލެއްވުމާއި ނުވަތަ އެތެރެއަށް ފުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب بيان جواز الشرب قائِماً وبيان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعدا

ކޮޅަށްހުރެގެން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި އަދި ބޮޑުއިތުރުވެގެންވާ ގޮތަކީ އިށީދެގެން ބުއިމަށް ބުއިންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

767 وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال : **سقَيتُ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم من زمزم ، فَشَرِب وهو قَائمٌ** . متفقٌ عليه .

(މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި كبشة ގެކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديثެއް އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ.)

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن عباس، ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަން نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ޒަމްޒަމް ފެންފޮދެއް އެރުވީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެފެންފޮދު ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ހިއްޕަވާލެއްވިއެވެ.

768 وعن النَزال بن سبرةَ رضي الله عنه قال : **أَتَى علي رضي الله عنه باب الرحبة فَشَرِب قَائماً ، وقالَ : إنى رَأَيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فعل كما رأَيتُمونى فَعلْتُ ،** رواه البخارى.

النَزال بن سبرةَ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި ޢަލީގެފާނަށް كوفةގެ الرحبة ކިބުރުން ދަރުވާޒާ [illegible] [illegible] ފަހެ ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ހިއްޕަވާލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންނަގެ މިއަމަލު ފެނުނު ފަދައިން ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެގޮތަށް އަމަލު ކުރެއްވި ތަން ތިމަންނަ ދެކުނީމެވެ.

769 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : **كنا نَأْكُلُ على عهد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ونحن نَمشى ، ونَشْرب ونحن قيامٌ** . رواه الترمذي ، وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެދުވަސްވަރު (ބައެއްފަހަރު) ހިނގަމުންދާއިރު ކައިފީމެވެ. އަދި (ބައެއްފަހަރު) ކޮޅަށްތިބެގެން ފެންބޮއި ހެދީމެވެ.

770 وعن عمرو بن شعيب عن أَبيه عن جده رضي الله عنه قال : رأَيتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يشرب قَائماً وقَاعداً . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عمرو بن شعيب އެ صحابى ގެބައްފަގެ ކިބައިން އަދި އެބައްފަ އެ صحابى ގެ ކާފަގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކޮޅަށްހުންނަވައިގެން ފެންފޮޅުއްވަނިކޮށް ފެނުނީމެވެ.އަދި އިށީނދެގެން އިންނަވައިގެން ފެންފޮޅުއްވަނިކޮށް ފެނުނީމެވެ.

771 وعن أَنسٍ رضي الله عنه عن النبى صلّى اللهُ عليه وسلم أَنه نهى أَن يشرب الرّجلُ قَائماً . قال قتادة : فَقلْنَا لأنَس : فالأَكْلُ ؟ قال : ذلك أَشَر أَو أَخْبَثُ رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أَنس ގެފާނު نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުން މީހާ ކޮޅަށްހުރެގެން ފެން ބޮއުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. قتادة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން أَنس ގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. ކޮޅަށް ހުރެގެން ކެއުން ކިހިނެއްބާއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މާ ވާނުން ހަޅުމުދާރު ގޮތެކެވެ.

وفي رواية له أَن النبى صلّى اللهُ عليه وسلم زجر عن الشربِ قَائماً .

އަދި صحابى ގެ ކިބައިން އައިސްފައިވާ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ކޮޅަށް ހުރެގެން ފެންބުއިމުން އިންޒާރު ދެއްވިއެވެ.

772 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «لاَ يشْربن أَحدٌ منْكُم قَائماً ، فَمن نَسي فَلْيستَقيء » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކޮޅަށް ހުރެގެން ފެންނުބޮއެވެ. ފަހެ ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ ހޮޑު ލައްވާށެވެ.

باب استحباب كون ساقي القوم آخرهم شرباً

ބޮއެއްޗިހި ދޭމީހާ، އެންމެ ފަހުން ބުއިން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

773 عن أبي قتادة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ساقى القَوْمِ آخرهم » يعنى: شرباً . رواه الترمذي ، وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو قتادة، نبيާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ބޮއެއްޗިހި ދޭމީހާއަކީ އެންމެ ފަހު މީހާގެ ގޮތުގައެވެ.

ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފަހުން ބޮމީހާގެ ގޮތުގައެވެ.

باب جواز الشرب من جميع الأواني الطاهرة غير الذهب والفضة وجواز الكرع وهو الشرب بالفم من النهر وغيره بغير إناء ولا يد، وتحريم استعمال إناء الذهب والفضة في الشرب والأكل والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަނާއި ރިހީގެ ކަންވާރުތައް ފިޔަވައި ޠާހިރު ކޮންމެ ކަންވާރެއްގައި، ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** އާއި، އަދި [illegible] ނުވަތަ އަތްވެސް ބޭނުންނުވާކަން [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** އާއި، އަދި ރަނާއި ރިހީގެ ކަންވާރުތައް ކެއުމާއި ބުއިމާއި ޠާހިރުވުމާއި، އަދި އެހެނިހެން އެންމެހާ ކަންތައްތަކުގައި ބޭނުންކުރުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

774 عن أَنسٍ رضي الله عنه قال : حضرت الصلاةُ ، فقَام من كان قَريب الدارِ إلى أَهله ، وبقى قَومٌ فَأُتَى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِمِخْضب من حجارةٍ ، فَصغُر المخْضب أَن يبسط فيه كفه ، فتَوضأَ القَوم كُلهم . قَالُوا : كَم كُنْتُم ؟ قَالَ : ثَمانين وزِيادةً . متفقٌ عليه . هذه رواية البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ނަމާދުގެ ވަގުތެއް އައިސް ޖެހުނެވެ. އެހެންކަމުން ގެތަން ކައިރީގައިތިބި މީހުން އެމީހުންގެ ގެއަށް(ވުޟޫ ކުރަން) ދިޔައެވެ. އަދި ބާކީ މީހުން ތިބެއްޖެއެވެ. އެއަށްފަހު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ހިލައިން ހަދާފައިވާ ކަންވާރެއްގައި ހުރި ފެން ކައިރި ކުރެވުނެވެ. އޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ފަހެ([illegible]) [illegible] [illegible] އެންމެން ވުޟޫ ކޮށްނިންމެވިއެވެ. (މިވާހަކަ އަޑުއިވުމުން) أصحاب ބޭކަލުންނާ(މި حديث ގެ [illegible]) ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެވަގުތު ތިޔަބައިމީހުންގެ އަދަދު ކިހާވަރެއްހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަށްޑިހައަށް ވުރެ ގިނައެވެ.

وفي رواية له ولمسلم : أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم دعا بِإناءٍ من ماءٍ ، فأُتي بِقَدحٍ رحراحٍ فيه شَيءٌ من ماءٍ ، فَوضع أَصابِعه فيه . قَالَ أَنس : فَجعلْتُ أَنْظُر إلى الماء ينْبع من بين أَصابِعه ، فَحزرتُ من تَوضأَ ما بين السبعين إلى الثمانين .

އަދި صحابى ގެ ކިބައިން އައިސްފައިވާ މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. [illegible] نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެއަރިހަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގެނެވުނެވެ. ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. أنس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ [illegible] [illegible] (ފެންގައި ޖެއްސެވުމުން) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

775 وعن عبد الله بن زيدٍ رضي الله عنه قال : أَتَانَا النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأَخْرجنَا له ماءً في تَورٍ من صفرٍ فَتَوضأَ . رواه البخاري .

ދާތްالله ހުއްސުންގެއްވި عبد الله بن زيد ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްފުރަހަދު) نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަހަރެންމެން ތިމަންމެން އެކަލޭގެފާނަށްޓަކައި ހަމުލޯގެ ބައްތިއްގައި ހުރި ފެންގެނައިދީމުން. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެފެންނުން وضوء ކުރެއްވިއެވެ.

« **الصفْر** » بضم الصاد ، ويجوز كسرها ، وهو النحاس ، « **والتور** » كالقدح، وهو بالتاء المثناة من فوق .

776 وعن جابر رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم دخَلَ على رجلٍ من الأنْصار ، ومعه صاحبٌ له ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن كان عنْدك ماءٌ باتَ هذه الليلَةَ في شَنةٍ وإلا كَرعنا » رواه البخاري . « الشن »: القربة .

ދާތްالله ހުއްސުންގެއްވި **جابر** ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم **انْصار** ބަޔަކުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއްގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި މިހުރު صحابى އެއްވެސް ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވިދާޅުވިއެވެ. މިރޭގެ އަމިގައި ގިރުބަކައި މުދި ހަރަގަނޑު ނިވުންފުން ބައްޓިފަހި ހުރި ފެނުހުރިނަމަ ގެންނަތޯވެ. ނުންނަމަ ތިމަންނާއަށްވާން ކަންމަތުން ފެންގެއްސައި ނަގަނީ ފެންބިއުންވެވެ.

777 وعن حذيفة رضي الله عنه قالَ : إن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم نَهانَا عن الحرير والديباج والشربِ في آنية الذهب والفضة ، وقال : « هي لهم في الدنْيا ، وهى لكُم في الآخرة » متفقٌ عليه .

ދާތްالله ހުއްސުންގެއްވި حذيفة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم ހަރީރާއި އަދިديباجް އަޅުއްވާނުވުމާއި ފެނި ބޯންތަކުރުމާއި އަދި ރަނާއި ރިހީގެ ތަށްތަކުގައި ކާއިން ބޮއިން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި

ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ދުނިޔެމަތީގައި ކާފިރުންނަށް އުފާވެރިކަމެވެ. އަދި އެތަކެތި މުއުމިނުންނަށް ލިބޭނީ آخرة ދުވަހުންނެވެ.

778 وعن أُم سلمة رضي الله عنها أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « الذي يشْرب في آنية الفضة إِنما يجرجِر في بطْنه نَار جهنم » متفق عليه .

ފަހެ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أُم سلمة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިހިނުގެތަށިތަކުގައި އެއްޗެހި ބޯމީހާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ބަނޑަށް އަޅައި ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

وفي رواية لمسلم : « إِن الذي يأْكُلُ أَو يشْرب في آنية الفضة والذهبِ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިފޮޅުތަކުގައި ކައިބޮއި އުޅޭމީހާ އެވެ.

وفي رواية له : « من شَرِب في إِناءٍ من ذَهبٍ أَو فضةٍ فَإِنما يجرجِر في بطْنه نَاراً من جهنم » .

އަދި مسلم ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިފޮޅުތަކުގައި ބޯމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ބަނޑަށް އަޅައި ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

كتاب اللباس

ލިބާސްލުމުގައި އަދަބުތަކާއި ބާވަތްތަކުގެ ބައި

باب استحباب الثوب الأبيض وجواز الأحمر و الأحضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن وكتان وشعر وغيرها الا الحرير

ހުދުފޭރާންލުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި ރަތާއި، ފެއްސާއި، މަޑުރީދުކުލައާއި
ކަޅުކުލައިން ހެދުން އެޅުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]، އަދި [illegible]، އެފަދަ އެހެން [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الأعراف 26): {يا بني آدم قد أنزلنا عليكم لباساً يواري سوآتكم وريشاً، ولباس التقوى ذلك خير}.

އޭ **آدم** ގެ ދަރީންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ عورة ނިވައިކުރާނިވި ހެދުމާއި، ޒީނަތްތެރި ފޭރާން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވީމެވެ. އަދި تقوىގެ ފޭރާން މާހެޔޮކަން ބޮޑުވެ.

وقال تعالى (النحل 81): {وجعل لكم سرابيل تقيكم الحر وسرابيل تقيكم بأسكم}

އަދި(ފިނި) ހޫނުކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިކުރާ ފޭރާންތަކާއި، ހަނގުރާމައިގެ ނުރައްކާތެރިކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިކުރާ ފޭރާންވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ދެއްވިއެވެ.

779 وعن ابنِ عباس رضي الله عنْهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: الْبسوا من ثيابِكُم البياض ، فإِنها من خَيرِ ثيابِكُم ، وكَفنُوا فيها موتَاكُم **» رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح.**

اللهُ ރުއްސުންލައްވާ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދުހެދުން ލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ހުދުހުދުވި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވާ އެންމެމަތިވެން ބޮޑު ހެޔޮވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މަރުވީ ބަޔަކު ކަފުން ކުރާށެވެ.

780 وعن سمرةَ رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «البْسوا البياض ، فَإنها أَطْهر وأَطيب ، وكَفنُوا فيها موتَاكُم » رواه النسائى ، والحاكم وقال : حديث صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދުހެދުންލާށެވެ. އެހެނީ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ސާފުކަންބޮޑު އަދި ހަށިގަނޑަށް ބޮޑުވެގެންވާ ހެދުމެވެ. އަދި އޭގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަރުވާ މީހުން ކަފުން ކުރާށެވެ.

781 وعن البراء رضي الله عنه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم مربوعاً ولقَد رأَيتُه في حلة حمراء ما رأَيتُ شَيَئاً قَط أَحسن منْه . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި البراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަކީ އިސްކޮޅުން މެދު މިނުގެ ބޭކަލެކެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނު ރަތްކުލައިގެ ހެދުމެއް ލައްވައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް ދެކެފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ ރީތި ބޭކަލަކު ދުވަހަކުވެސް ނުދެކެމެވެ.

782 وعن أبي جحيفَةَ وهبِ بن عبد الله رضي الله عنه قال : رأَيتُ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم بمكةَ وهو بالأبطَح في قُبةٍ له حمراء من أَدمٍ فخَرَج بلالٌ بوضوئه ، فَمن نَاضح ونَائِلٍ ، فَخَرَج النبى صلّى اللهُ عليه وسلم وعليه حلةٌ حمراء ، كأَنى أَنْظر إلى بياض ساقَيه ، فَتَوضأَ وأَذن بلالٌ ، فَجعلْتُ أَتَتبع فَاه ههنَا وههنَا ، يقولُ يميناً وشمالاً: حي على الصلاة ، حي على الفَلاح . ثُم ركزتْ له عنَزةٌ ، فَتَقَدم فَصلى يمر بين يديه الكَلْب والحمار لا يمنع. متفقٌ عليه . «العنَزةُ» بفتح النون نحو العكازة

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو جحيفَةَ وهبِ بن عبدالله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم މައްކާގައި އުޅުއްވަނިކޮށް ދެކެފީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ الأبطَح ނަމަކަށްކިޔާ ވާދީގައި ރަތްހަމުން ހަދާފައިވާ

ފޭރިގެއެގެއެވެ. ފަހު بلال ގެފުޅުން އަލަކަގެފުޅުން وضوء ކުރެއްވުމަށް ފެންނިރުއްޖެވެގެން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހު ބައެއް މީހުންނަށް ލިބުނީ މަދުކުން ކޮޅެއެވެ. ފަހު نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ފޭރިގެ ކޮށިން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަރިހުގައި އަލާގެފުޅުގެ ބޮޑުގަދަ ތަކެތި ފުދި ޖަހާފައި އޮތެވެ. އަތްގަނޑު އަލާގެފުޅުގެ އަތްދަނޑިގެ ދުށުނަށް ބިމަށްޓަކާ ދަނޑިލީމެވެ. ފަހު އަލާގެފުޅުން وضوء ކުރެއްވުމަށް ބޭނުންވިއެވެ. އަދި ބިލާލުގެފުޅުން ބަންގިދެއްވިއެވެ. ފަހު ބިލާލްސަ ގެ صحابى ބަންގި ދެއްވިއިރު ގަނޑުވެރިޔާ އެކި ވަރަކަށް ކަނާތާއި ވާތަށް ދިރުވާލިއެވެ. ދެއްކެވިއެވެ. އަދި ގެ صحابى حي على الصلاة ، حي على الفَلاَح ގޮވާލުން ގަނޑުވެރިއެވެ. އަދި އަލާގެފުޅުން ބިލާލްޖެހި ފުރަތަމަ ވަގުތުތަކެވެ. ދެން އަލާގެފުޅުން އެދި މަރުކަޒަށް ގަސްދު ވަޑައިގަތެވެ. އެއްގަލޭގައި ނަމާދުކުރައްވަށެވެ. އަލާގެފުޅުން ކަށިފުޅުގެ ކަރުތަކާ ބޭއްވިއެވެ. ހިމާރާއި ހިރަސްކުރައްވަތް ގެންދިޔައެވެ. ނަމާދުކުރި އަދިވެސް އެއްވެސް އެއްޗަކަށް މަނާއެއް ނުކުރައްވައެވެ.

783 وعن أبي رِمثة رفاعةَ التميمي رضي الله عنه قال : رَأيت رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وعليه ثوبان أخْضران . رواه أبو داود ، والترمذي بإسنَادٍ صحيح .

މަތީގައިވާ ހަދީޘް أبو رِمثة رفاعةَ التميمي ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ހަމަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފުރިހަމަ ދެ ފޮތިކޮޅު ގަތުރަން ވަޑައިގަތުމުގައިވާ ފެހިކުލައިގެ ފޮތި ދެއްކެވިއެވެ.

784 وعن جابرٍ رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم دخَلَ يومَ فَتْحِ مكةَ وعليه عمامةٌ سوداءُ . رواه مسلم

މަތީގައިވާ ހަދީޘް جابر ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފަތަހަ ކުރެއްވި ދުވަހުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މައްކާ ފަތުހު ކުރައްވައި ދަނޑި މައްކާއަށް ވަދެވަޑައިގަތީ ހިނދު ކޮޅުނިގަ ކަޅުކުލައިގެ ފުއްޓަކާ ބަނދުވަޑައިގެންނެވެ.

785 وعن أبي سعيد عمرو بن حريثٍ رضي الله عنه قال : كأَني أَنظر إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وعليه عمامةٌ سوداء قد أَرخَى طَرفيها بين كتفيه . رواه مسلم .

ދާމްالله ރުއްސުންގެންވި أبو سعيد عمرو بن حريث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންނަ އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلمދުށީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ކަޅުކުލައިގެ ފަގުޑިއެއް އަޅުއްވައިގެންނެވެ. އަދި އޭގެތަރަފުބައި އޮތީ ދެކޮޅުގެ ތެރެދުން މިރިއަށް ދޫކޮށްލެވިފައިވެ.

وفي روايةٍ له : أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم خَطَب الناس ، وعليه عمامة سوداء .

އަދި مسلم ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މީސްތަކުންނަށް خطبةއެއް ދެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ކަޅުކުލައިގެ ފަގުޑިއެއް އަޅުއްވައިގެންނެވެ.

786 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كُفن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في ثلاثة أَثْوابٍ بيضٍ سحوليةٍ من كُرسفٍ ، لَيس فيها قَميصٌ ولا عمامةٌ . متفقٌ عليه .

ދާމްالله ރުއްސުންގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކަފުންކުރެއްވީ (ޔަމަން ކަރައިގެ) سحولي ސަރަދަރަށް ތިން ހުދުކުލައި **كُرسف**ން ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ ހުދުކުލައިގެ ތިންފޮތިން ފޮތިގަނޑެވެ. އޭގެތެރޭގައި ގަމީހެއް އަދި ފަގުޑިއެއް ނުހިމެނެއެވެ.

« السحوليةُ » بفتح السين وضمها وضم الحاء المهملتين : ثيابٌ تُنْسب إِلى سحولٍ : قَريةٍ باليمنِ « والكُرسف » : القُطْن .

787 وعنها قالت : خَرج رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ذات غَداةٍ وعليه مرطٌ مرحلٌ من شَعرٍ أَسود رواه مسلم .

އަދަރަން (އެކަމަނާ ދާމްالله ރުއްސުންގެންވި عائشة) ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެހިނދު

އެކަލޭގެފާނު ތުރުކުރައްވައިގެން ހުންނެވި ރިދާފުޅަކީ ކަޅު އިސްތަށިން ވިޔާފައިވާ ހެދު
ޖަމަލުވައިގެ ސޫރަތްތައް ހުރިއެވެ.

« المرط » بكسر الميم : وهو كساء . « والمرحل » بالْحاء المهملة : هو الذي فيه صورةُ رحال الإبل ، وهي الأكْوار .

788 وعن المغيرة بن شُعبةَ رضي الله عنه قال : كُنْتُ مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ذاتَ ليلة في مسيرٍ ، فقال لي : « أَمعكَ ماء ؟ » قلت : نَعم ، فَنَزلَ عن راحلته فَمشى حتى توارى في سواد الليل ثم جاء فَأَفْرغْتُ عليه من الإداوةِ ، فَغَسلَ وجهه وعليه جبةٌ من صوفٍ ، فلم يستَطع أَن يخْرِج ذراعيه منها حتى أَخْرَجهما من أَسفَلِ الجبة ، فَغَسلَ ذراعيه ومسح برأْسه ثُم أَهويت لأنزع خُفيه فقال : « دعهما فَإِنى أَدخَلْتُهما طاَهرتَين » ومسح علَيهما . متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި المغيرة بن شُعبةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (ތަބޫކު ހަނގުރާމައިގައި) نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ޚިދުމަތުގައި އެއްރެއަކު ދަތުރުމަތީ އުޅުނީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ ކުރެން އައްސެވިއެވެ. ތިބާގެ އަތްގައި ފެން އެބަހުރިތޯއެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސަވާރީން ފައިބަވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެއްކޮޅަށް ދުރުވަޑައިގަތުމުން ގޮސް ރޭގަނޑުގެ އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއަށް ވަދެ ނުފެންނަ ހިސާބަށް ފޮރުވިވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެނބުރިވަޑައިގަތެވެ. އޭރުން ތިމަންނަ އަތްފުޅަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ފެންތަށިން ފެން އެޅީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނުފުޅު ދޮންނަވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ އުނުގެ (އަތްދިގު ހެދުމެއް) ޖުއްބާއެއް ލައްވާފައިވާ ހުންނެވިއެވެ. އެހެންކަމުން އަތްފުޅުތައް އިހުން ނެރުއްވުމަށް ނުކުޅެދުމުން އެންމެފަހުން އަތްފުޅުތައް ޖުއްބާގެ ދަށުން ނެރުއްވައިގެން ދެއަތްފުޅު ހަމަހަމައިން ދޮވުއްވައިފިއެވެ. އަދި ބޮލުގައި ފެންފުއްސެވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ خفޖޯޑު ބާލަދިނުމަށް އޮޅުނީމެވެ. އޭރުން ވިދާޅުވިއެވެ. ދޫކޮށްލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެ خف ލާފައިވަނީ طاهرކަމުގައެވެ.
އަދި އެކަލޭގެފާނު އެ خف މަތީގައި ފެންފުއްސެވިއެވެ.

وفي روايةٍ : وعلَيه جبةٌ شاميةٌ ضيقَةُ الْكُمين .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑުގައިވީ شامކަރައިގެ އަތްކުރިހިމަ ޖުއްބާއެކެވެ.

وفي روايةٍ : أَن هذه القصةَ كانت في غَزوة تَبوك .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިކަންހިނގީ ތަބޫކުހަނގުރާމައިގައެވެ.

باب استحباب القميص

ގަމީސްލުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

789 عن أُم سلمةَ رضي الله عنها قالت : كان أَحب الثيابِ إِلى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم القَميص . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

ރާޟްالله ރުއްސުންލެއްވި أُم سلمةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައި އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ހެދުމަކީ ގަމީސް(ޖުއްބާ އެވެ.

باب صفة طول القميص والكم والإزاروطرف العمامة وتحريم اسبال شيئ من ذالك على سبيل الخيلاء وكراهته من غير خيلاء

ގަމީހުގެ ދިގުމިނާއި، ފަސްބާގެ ދިގުމިނާއި، އަދި މުންޑުގެ ފަގުޑީގެ ކަންގަޑު ބަހައްޓަންޖެހޭ މިންވަރު ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަކައްބުރު ވެރިކަމުގެ ގޮތުން މިއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އަޅަނިގެންވާ ވަރަށްވުރެ ދިގުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަކައްބުރު ވެރިކަމުން ނޫން އެހެންގޮތަކުން މިއިން އެއްޗެއް ދިގުކުރުން ބަރައްޖެހިފަސަމަ އާއި މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

790 عن أَسماء بنت يزيد الأنصارية رضي الله عنها قالت : كان كُم قميص رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إلى الرسغ . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުހުންދެއްވި أسماء بنت يزيد الأنصارية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ގަމީސް ހޮޅުގެ ދިގުމިނަކީ އަތުކޮޅާ ހަމައަށެވެ.

791 وعن ابن عمر رضي الله عنهما أَنّ النبى صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من جر ثَوبه خُيلاء لم ينْظُرُ الله إِليه يوم القيامة » فقال أَبو بكر : يارسول الله إِن إِزارى يسترَخى إِلا أَن أَتَعاهده، فقال له رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِنك لستَ ممن يفْعلُه خُيلاء ».

މާތް الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުހުންދެއްވި عبد الله بن **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަކައްބުރު ވެރިކަމުގެ ގޮތުން އެމީހެއްގެ ހެދުން ބިމަށް ދަމައިގެން ހިނގާ މީހާއަށް މާތް الله قيامة ދުވަހުން رحمةގެ ބައްލަވައިލެއްވުމެއް ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަރިހުން މާތް الله ރުހުންދެއްވި أبو بكر ގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަގެ ހެދުން އަސްދަމާއިންނަ (ބަލަހައްޓައި ނުދީފިނަމަ) ތިރިއަށް ދަމައިގެން ހިފައިދެމުއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެ صحابى އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ ތަކައްބުރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން އެކަން ކުރައްވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

792 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا ينْظُر الله يوم القيامة إِلى من جر إِزاره بطراً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާކަމާއެކު ގޮތުން ހެދުން (ބިމުދޫވާވަރަށް)

ދޫކޮށްގެން އުޅޭ މީހާއަށް މާތްالله سبحانه وتعالى, قيامة ދުވަހުން رحمةގެ ބެއްލެވުމަކުން ނުބައްލަވާނެއެވެ.

793 وعنه عـن النبى صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما أَسفَلَ من الْكعبين من الإِزار ففي النار » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަރީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ފަނބިރަގުދުން ތިރިއަށް ހުންނަ ބައިވާރުނީ ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ތެރޭގައެވެ.

794 وعن أبي ذر رضي الله عنه عن النبى صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ثلاثةٌ لا يكلمهم الله يوم القيامة ، ولا ينْظُر إِليهم ، ولا يزكيهم ، ولهم عذَابٌ أَليمٌ » قال : فقَرأَها رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ثلاث مرار . قال أَبو ذَر : خابوا وخسروا من هم يا رسول الله ؟ قال : « المسبِلُ ، والمنان والمنْفقُ سلْعتَه بِالحلف الكاذبِ » رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « المسبِلُ إِزاره » .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو ذر، نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިންބަޔަކާއި މާތް الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހުން ބަސް وحي ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް رحمةގެ ބެއްލެވުމަކުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި އަޒާބު އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެގޮތަށް ތިންފަހަރަކު މަތިން ތަކުރާރު ކުރެއްވިއެވެ. (އެހިނދު) أَبو ذَر ދެންނެވިއެވެ. އެބައިމީހުންނީ ހަލާކައި ގެއްލުން ލިބިގެންފި ބައެކެވެ. އެއީ ކޮން ބަޔަކުތޯ؟ އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ހެދުން (ފަނބިރަގުދުން ތިރިއަށް) ދޫކޮށްގެން އުޅޭމީހުންނާއި އަދި ދިނުން ބެރިވުމަށްފަހު އޭގެ ބަދަލު އަންނައިރުގެ އަތުން ހަދާމީހާއާއި އަދި ދޮގުހުވައިގެން ވިޔަފާރިކުރާމީހާ ވިއްކުން ގެންދިޔާއެވެ.

795 وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، عن النبى صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «الإسبالُ في الإزارِ ، والقَميص ، والعمامة ، من جر شيَئا خُيلاء لم ينظُرِ الله إليه يوم القيامة» رواه أبو داود، ُوالنسائى بإسنادٍ صحيح .

މާތްالله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގަތުމެވި عبد الله بن **عمر** ،نبيءَ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެއަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އަދިވާހަކަވެސް حديث ނަގައިގެންވެއެވެ. މުންޑާއި ގަމީހާއި ފަގުޑިން ތަކައްބުރުވެރި ވަމުންވާ ގޮތުން ދިގުކޮށް ދަމައިގެން ހުންނަވީމާ އަށް މާތްالله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު (رحمةގެ ބެއްލެވުމަކުން) ނުބައްލަވާނެއެވެ.

796 وعن أبي جري جابر بن سليم رضي الله عنه قال : رَأيتُ رجلاً يصدر الناس عن رأْيه لا يقُولُ شيئاً إلا صدروا عنه ، قلتُ : من هذا ؟ قالوا : رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . قلتُ: عليك السلام يا رسولَ الله مرتَين قال : «لا تَقُلْ عليك السلام ، عليك السلام تحيةُ الموتَى قُل : السلام عليك » قال : قلتُ : أَنتَ رسول الله ؟ قال : «أَنَا رسول الله الذي إِذا أَصابك ضر فَدعوتَه كَشفَه عنْك ، وإذا أَصابك عام سنَة فَدعوتَه أَنبتَها لك ، وإذَا كُنتَ بِأَرضٍ قفْرٍ أَو فلاةٍ ، فَضلت راحلتُك ، فَدعوتَه ردها عليك » قال : قلت : اعهد إِلي . قال : « لا تسبن أَحداً » قال : فَما سببتُ بعده حرّا ، ولا عبداً ، ولا بعيراً، ولا شَاةً « ولا تَحقرن من المعروف شَيئاً ، وَأَن تُكلم أَخَاكَ وَأَنتَ منْبسطٌ إِليه وجهك، إِن ذلك من المعروف . وارفَع إِزارك إِلى نصف الساق ، فَإِن أبيتَ فإلى الكَعبين ، وإياك وإِسبال الإزارِ فَإِنها من المخيلة وإن الله لا يحب المخيلة ، وإن امرؤٌ شَتَمَك وعيرك بما يعلَم فيك فلا تُعيره بما تَعلَم فيه ، فإنما وبالُ ذلك عليه » رواه أبو داود والترمذي بإسنادٍ صحيح ، وقال الترمذي : حديثٌ حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގަތުމެވި أبو جري جابر بن سليم ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދުށީމު ދިރާސާކުރެވޭ. މީސްތަކުން އެކަލޭގެ ވަރަށްބޭނުން ހަނދާންވޭ ވާހަކަ ކަލޭގެ قبول ކުރައްވައެވެ. ތިމަންނަ އަހާލީމެވެ. މިއީ ކާކު ބާވައްޗެ ބޭފުޅާއެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. عليك السلام يا رسولَ الله

އެވެ. މިގޮތަށް ދެފަހަރު ތިމަންނަ ކިޔުނީމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ عليك السلام އޭ ނުކިޔާށެވެ. عليك السلام އަކީ މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ސަލާމްގޮވާލެވޭގޮތެވެ.ތިބާ **السلام عليك** ކިޔާށެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންދެންނެވީމެވެ. ތިބާއަކީ رسولُ الله ގެފާނު ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލަކީމެވެ. އެއީ ތިބާއަށް مصيبة ދިމާވުމުން دعاء ކުރުމުން އެކަމުން ތިބާ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާ އިލާހެވެ. އަދި އެއީ ތިބާއަށް ތަދުވެރިކަމުގެ އަހަރެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ دعاء ކުރުމުން ބިމުން ގަސްތަކެއް ފަޅުއްވާ އިލާހުއެވެ. އަދި އެއީ ތިބާ [illegible] ސަހަރާގެ ބިމުގައި ހުރެ ސަވާރީ ގެއްލިގެން دعاء ކުރުމުން އެސަވާރީ އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވާ އިލާހެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަށް نصيحةއެއް ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ އެއްވެސް މީހަކަށް ނުބައިބަހެއް ނުބުނާށެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އޭގެފަހުން ތިމަން ދުވަހަކުވެސް އެއްވެސް މިނިވަނަކަށް ވެސް އަދި އެއްވެސް އަޅަކަށްވެސް އަދި އެއްވެސް ޖަމަލަކަށްވެސް އަދި އެއްވެސް ބަކަރިއަކަށްވެސް ނުބައިބަހެއް ނުބުނަމެވެ. (حديث ކުރެއްވިއެވެ.)އަދި ތިބާ އެއްވެސް ހެޔޮކަމަކަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ލޮލުން ނުބަލާށެވެ. އަދި ތިބާގެ އަޚާއި ވާހަކަ ދައްކަންވާނީ ހިނިތުންވެލައި އެކު ވާހަކަދައްކާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި ތިބާ ތިބާގެ ހެދުން ފައި ދަނޑިގެ މެދުން އުފުލައި ބަހައްޓާށެވެ. ފަހެ އެކަމަށް ބަހައްޓަން ބޭނުންނުވާނަމަ ތަނބަޅުގައި ހަމައަށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި ތިބާ އެއްގޮތަކަށްވެސް ތިބާގެ ހެދުން ތަނބަޅުން ތިރިއަށް ނުބަހައްޓާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެކަންވާނީ ބޮޑާވެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ބޮޑާވެރިކަމަށް ލޯބިނުކުރައްވައެވެ. އަދި މީހަކު ތިބާއަށް ނުބައިބަސް ގޮވައިފިނަމަ އަދި ތިބާގައި ހުރި [illegible] [illegible] [illegible] އެއްޗަކުން ގޮވައިފިނަމަ ތިބާ އޭނާގެ [illegible] [illegible] [illegible] ނުގޮވާށެވެ. އެއީ އެކަމުގެ [illegible] [illegible] ހުރި އެމީހާއަށް ކަމުން ވާތީއެވެ.

797 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : بينما رجل يصلى مسبلٌ إِزاره، قال له رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « اذهب فتَوضأْ » فذهب فتَوضأَ ، ثم جاء ، فقال:

«اذهب فَتَوضأْ » فقال له رجلٌ : يا رسول الله . مالك أَمرتَه أَن يتَوضأَ ثم سكَت عنه ؟ قال : « إِنه كان يصلى وهو مسبلٌ إِزاره ، إِن الله لا يقْبلُ صلاةَ رجلٍ مسبِلٍ » .

رواه أبو داود بإسنادٍ على شرط مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ ހެދުން (ފަޔިކަނިހުޑުން ތިރިއަށް) ދޫކޮށްލައިގެން ހުރި ނަމާދުކުރަން ހުއްޓާ (ފެނިވަޑައިގެން)رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެމީހާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދާށެވެ. އަދި وضوء ކުރާށެވެ. ފަހެ އޭނާ وضوء ކުރިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެނބުރި އައެވެ. އެހިނދު(ވެސް) حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދާށެވެ. އަދި وضوء ކުރާށެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް وضوء ކުރުމަށް އެބަ އަންގަވައެވެ. އަދި އިތުރުބަސްފުޅެއް ވިދާޅެއް ނުވެއެވެ. (ފަހެ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟) حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ނަމާދު އެކުރަނީ ހެދުން ފަޔިކަނިހުޑުން ތިރިއަށް ދޫކޮށްލައިގެން ހުންނަ ހާލުގައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހެދުން ފަޔިކަނިހުޑުން ތިރިއަށް ހުންނަމީހާގެ ނަމާދު قبول ނުކުރައްވައެވެ.

798 **وعن قَيس بن بشرٍ التغْلبي قال : أَخْبرنى أبي وكان جليساً لأبي الدرداء** قال : كان بِدمشقَ رجلٌ من أَصحاب النبى صلّى اللهُ عليه وسلم يقال له سهلُ ابن الحنظَلية، وكان رجلاً متَوحداً قلما يجالس الناس ، إِنما هو صلاةٌ ، فَإِذا فرغَ فَإِنما هو تسبيح وتكبيرٌ حتى يأْتي أهلَه ، فَمر بِنَا ونَحن عند أبي الدرداء ، فقال له أَبو الدرداء : كَلمةً تَنْفَعنَا ولا تضرك ، . قال : بعثَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم سرِيةً فَقَدمتْ ، فَجاء رجلٌ منهم فَجلس في المجلس الذي يجلس فيه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقال لرجلٍ إِلى جنْبه : لو رأَيتنَا حين التقَينَا نَحن والعدو ، فَحمل فلانٌ فَطَعن ، فقال : خُذْها منى . وأَنَا الغُلَام الغفَارِي ، كَيفَ تَرى في قولِه ؟ قال: ما أُراه إِلا قَد بطَلَ أَجره . فسمع بِذلك آخَرَ فقال : ما أَرى بِذَلك بأْساً ، فَتَنَازعا حتى سمع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم

فقال : « سبحان الله ؟ لا بأْس أن يؤْجر ويحمد » فَرأَيتُ أَبا الدرداء سر بِذلك ، وجعلَ يرفع رأْسه إِليه ويقُولُ : أأَنْتَ سمعتَ ذَلك من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم،؟ فيقول : نعم ، فما زال يعيد عليه حتى إِنّى لأَقولُ ليبركَن على ركْبتَيه .

قال : فمر بِنَا يوماً آخَر ، فقال له أَبو الدرداء : كلمةً تَنفَعنَا ولا تَضرك ، قال: قال لنَا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « المنْفقُ على الخَيل كالباسط يده بالصدقة لا يقْبِضها» . ثم مر بِنَا يوماً آخر ، فقال له أَبو الدرداء : كلمةً تَنْفَعنَا ولا تَضرك ، قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « نعم الرجلُ خُرِيمٌ الأَسدي ، لولا طُولُ جمته وإِسبالُ إِزارِه » فبلغَ ذلك خُريماً، فَعجلَ فَأَخَذَ شَفرةً فَقَطَع بها جمتَه إِلى أُذنيه ، ورفع إِزاره إِلى أَنْصاف ساقَيه . ثم مر بنَا يوماً آخَر فَقَالَ له أَبو الدرداء : كلمةً تَنْفَعنَا ولاَ تَضرك قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « إِنكُم قَادمون على إِخْوانكُم . فَأَصلحوا رِحالكم ، وأَصلحوا لباسكُم حتى تَكُونُوا كَأَنكُم شَامة في الناس ، فَإِن الله لا يحب الفُحشَ ولاَ التفَحش » . رواه أَبو داود بِإِسنادٍ حسنٍ ، إِلا قَيس بن بشر ، فاخْتَلَفُوا في تَوثيقه وتَضعفيه ، وقد روى له مسلم .

قَيسِ بن بشرِ التغْلبي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަގެ ބައްޕާފުޅު ތިމަންނައަށް ކިޔާ ދެއްވިއެވެ. އަދި ބައްޕާފުޅަކީ أبو الدرداء އާއި އެއްކޮޅަށް އުޅުއްވި ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. د مشقَ ގައި ،نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ أصحاب ންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު އުޅުއްވިއެވެ. އެ صحابى ގެ ނަމަކީ سهلُ ابن الحنظلية އެވެ. އަދި އެ صحابى އަކީ އެކަހެރިކޮށް އުޅުއްވި ބޭކަލެކެވެ. ވަރަށް މަދު ފަހަރެއްގައި މުޅީ މީސްތަކުންނާއި އެއްކޮޅަށް ނުއުޅުއްވައެވެ. އެ صحابى އަބަދު ހެން އުޅުއްވަނީ ނަމާދުގައެވެ. ނަމާދުން ނިމުނުމުން تسبيح އާއި ތަކުބީރު ކިޔުއްވުމުގައި مشغولވެގެންނެވެ. ދެން އެއަށް ފަހު ގޮސްފައެވެ. ފަހެ އެއްފަހަރަކު ތިމަންމެން أبو الدرداء ގެ މަޖްލިސްގައި ތިއްބާ އެމީހާ ހުރަސްކުރިއެވެ. އަރިހުން أبو الدرداء އޭނާއަށް ދެންނެވިއެވެ. އަހަރުން ތިބާއަށް ގެއްލުމެއްނުވާ އަދި ތިމަންނަމެންނަށް ފައިދާހުރި ބަހެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކުޑަސަފަރަކަށް ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ ސަފަރުން

އަނބުރި އައެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރޭގައި ހިމެނުނު މީހަކު އައިސް رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم އިށީންނެވި މަޖިލިސްގައި އިށީނދެއެވެ. ފަހެ އެމީހާ އޭނާގެ ގާތުގައި އިން މީހަކާ ކައިރީގައި ބުނެއެވެ. ތިމަންނަމެންނާއި ދުޝްމަނުންނާ ބައްދަލުވި ވަގުތު ކަލޭ ދެކެފިނަމަ ފުލާނާ (ތިމަންނަމެންގެ ދުޝްމަނުންނާ ހަނގުރާމަކުރަމުން)ފުލާނާ އަރައިގަތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަމެންގެ ދުޝްމަނުންގެ މީހަކަށް ވަޅިން ޖެހީއެވެ. އަދި ބުނީ ތިމަންނަގެ ފަރާތުން ހިފާށެވެ. އަދި ތިމަންނަކީ ޣިފާރީ ޤަބީލާގެ ޣުލާމެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ބޭބޭ ދެކޭގޮތް ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަކީ الغفاري ޤަބީލާގެ ޣުލާމެވެ. ތިމަންނަމެން އެހެން ބުނުމަށް ކަލޭ ދެކޭގޮތް ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދެކެނީ އެމީހާގެ ޘަވާބު ބާޠިލުވެއްޖެކަމަށެވެ. ފަހެ އެހެން މީހަކު އެބަސް އަޑުއަހައިފައި ބުނެއެވެ. އަދި އެގޮތުގައި ބުނުމުގައި ތިމަންނަ ދެކޭ ކުށެއް ނެތެވެ. ފަހެ ދެމީހުން ދެބަސްވެ ޒުވާބުކޮށްފިއެވެ؟ އަދި މިކަމުގައި ބާކީވުން ދެމިހުރެވެ. ތިމަންނަމެން ދެކެނީ (އޭނާއަށް ސަވާބު ލިބޭނެކަމަށެވެ) ثواب ގެ ތެރެއިން ހިނގައިދިޔައީ. މިގޮތަށް އެމީހުން ދެބަސްވަމުން ހުއްޓާ ބުނެވެ. ތިމަންނަމެން ދެކެނީ އެބަސް ތިމަންނަމެން ބޭނުންވާ ގޮތެވެ. ފަހެ މިހާހިސާބަށް ދެބަސްވަމުން ގޮސް ހަމަ رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم އަށް މިކަން އަޑުއިވިވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ބާރަކަތުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. سبحان الله އެއީ ސަވާބު ލިބުމާއި آخَر ދުނިޔޭގައި ތައުރީފުކުރެވުމާ އަދި ދެކަމުގައި ވެސް ކުށެއް ނެތެވެ. ފަހެ أبو الدرداء އަށް މިކަމާ އުފާވެގެން ތިމަންނަމެންނަށް ފެނުނެވެ. އަދި ބޯއުފުލައިގެން އެމީހާއާ ދިމާލަށް ބަލައިލަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ أبو الدرداء އެމީހާގެ ދިމާލަށް އިސްއުފުލައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ކިބައިން މިބަސް އިއްވެވިއެވެ ހެއްޔެވެ؟ އާނ އިއްވެވިއެވެ. ފަހެ ބުނެއެވެ. އާނ. ފަހެ އެގޮތަށް އަނބުރާ އެސުވާލު ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެފައިގެ ކަކުލުގައި ބާއްވައި ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަދި ދުވަހަކު ސަހުލް ابن الحنظلية (سهلُ ابن الحنظلية ދެން ތިމަންނަމެން ކައިރިއަށް އައެވެ. އަދި ތިމަންނަމެންނާ ގާތުގައި ތިބިއެވެ. (އެއީ صحابى އަކު ކަމަށްވާ މީހެކެވެ) ފަހެ އޭނާއަށް أبو الدرداء ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންނަށް ފައިދާވާނެ ކަމެއް ބުނެދީބަލަ. އަދި ކަލެއަށް ގެއްލުމެއް ނުވާނެ ބަހެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم ތިމަންނަމެންނަށް ވިދާޅުވި حديث އެއް ވިދާޅުވިއެވެ. އަސްތަކަށް ހޭދަކުރާ މީހާއަކީ صدقة ދިނުމަށް އަތް ދިއްކުރާ މީހާ ފަދައެވެ. އަދި އޭތި ހުއްޓާނުލާ (އެ މީހާއަށް ސަވާބު ލިބޭހެން) ތިމަންނަމެންނަށް ބަސްދެއްވާ ދެން އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން أبوالدرداء

ދެންނެވިއެވެ. އެކަމުން ތިބާއަށް ގެއްލުމެއްނުވާ އަދި ތިމަންމެންނަށް ފައިދާ ހުރި ބަހެއް ބުނެދެއްވަބައްލަވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. خُريم الأسديّ ގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ދިގުކޮށްފައިނުބެހެއްޓިނަމަ އަދި ހެދުން ފަޔިބަނޑުން ތިރިއަށް ދޫކޮށްފައި ނުބެހެއްޓިނަމަ އޭނާއަކީ ވަރަށް ރަގަޅު މީހަކަށް ވީހެވެ. ފަހެ މިވާހަކަ خُريم އަށް އަޑުއިވުމުން ވަގުތުން ކަތިއެއްނަގައިގެން ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ކަންފަތާއި ހަމައަށް ބުރިކޮށްލިއެވެ. އަދި ހެދުން ފަޔިކަށިގެ މެދާހަމައަށް އުފުލާލިއެވެ. ދެން އެއްފަހަރު (އެހެން ދުވަހެއްގައި) ތިމަންމެން ތިބި މަޖިލިސް މީނާ ހުރަސް ދިޔައެވެ. އެހިނދު **أبو** الدرداء ދެންނެވިއެވެ. އެކަމަކުން ތިބާއަށް ގެއްލުމެއް ނުވާ އަދި ތިމަންމެންނަށް ފައިދާހުރި ބަހެއް ބުނެދެއްވަބައްލަވާށެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަން އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިދަތުރުކުރަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންނާހިއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަވާރީތަކާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ލިބާސް ރަގަޅުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى [illegible] [illegible] އަދި [illegible] ރުހިވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ.

799 وعن أبي سعيدٍ الخدري رضي الله عنه قال: قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم

« إزرةُ المسلمِ إلى نصف الساق ، ولا حرج أَو لا جناَح فيما بينَه وبين الكَعبين ، فَما كان أَسفَلَ من الكعبين فَهو في النارِ ، ومن جر إِزاره بطَراً لم ينْظرِ الله إِليه» .

رواه أَبو داود بإِسنادٍ صحيح .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުސްލިމުންގެ ފޭރާން ބަހައްޓަން ޖެހޭނީ ފަޔި ދަނޑިގެ ދެމެދާހަމައަށެވެ. އަދި އެހިސާބުން ވުރިގެން [illegible] [illegible]

ބެހެއްޓުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އަދި ތަކަބުރުވުން ވިރިއަށް (ހެދުމުން) ވާ ބައިވަރާރި
ސަރަހަދިގައެވެ. އަދި ބޮޑާވެރިކަމުގެ ގޮތުން ހެދުން(ތަކަބުރުވުން ވިރިއަށް) ދަމައިގެން
ހުސްނަމިހާރަށް މާތްالله (رحمة ގެ ބައްލަވާވަޑައިގަން)ނުބައްލަވާ ހުއްޓެވެ.

800 **وعن ابنِ عمر رضي الله عنهما قال :** مررتُ على رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم وفي إِزاري استرخَاءٌ . فَقَالَ : « يا عبد الله ، ارفعْ إِزارك » فَرفعته ثُم قَالَ : «زد»، فَزِدتُ ، فَما زلْتُ أَتَحراها بعد . فَقَالَ بعض القَوم : إِلى أَين ؟ فَقَالَ : إِلى أَنْصاف الساقَين».
رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ
އަރިހަށް ދިޔައިމެވެ. އަރިހުގެ ތިމަންނަގެ ހެދުން (ތަކަބުރުވުން ވިރިއަށް) ދިޔައީއެވެ.
ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާالله ގެ ޢަބްދާއެވެ. ތިބާގެ ހެދުން މައްޗަށް ނަގާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ
ހެދުން މައްޗަށް ނެގީމެވެ. ދެން(ވެސް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދިވެސް މައްޗަށް ނަގާށެވެ.
(رواى ވިދާޅުވެއްވެ.) މިދެވަހަކަށް ފަހު ތިމަންނަ ހެދުން މަތިކުރުމުގައި އަބަދުވެސް އަޅާލަމުން
ސަމާލުވީމެވެ. ފަހެ ބައެއް ބޭކަލުން އަހާލެއްވިން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. (މިވާ ހެދުން
އުފުލާނީ) ކިހާ މަތިއަކަށް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އޭނާ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ފައިކަޅިގެ ދެމެދި ހަމައަށެވެ.

801 **وعنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم :** « من جر ثَوبه خيلاء لَم ينْظُرِ اللهُ إِلَيه يوم القيامة » **فقالَتْ أُم سلَمةَ :** فَكَيفَ تَصنَع النساء بِذُيولِهن ، **قالَ :** « يرخين شبراً». **قَالَتْ:** إِذن تَنكَشفُ أَقْدامهن . **قال :** « فيرخينَه ذراعاً لا يزدن » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

އަދިވެސް صحابى (މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާވެރިކަމުގެ ގޮތުން
އެމީހެއްގެ ހެދުން (ތަކަބުރުވުން ވިރިއަށް) ދަމައިގެން ހިނގާ މީހާއަށް މާތް الله سبحانه
وتعالى قيامة ދުވަހުން رحمة ގެ ބައްލަވާވަޑައިގަން ނުބައްލަވާނެއެވެ. ފަހެ أُم سلَمةَ

ދެންނެވިއެވެ. އަންހެނުން އެކަބަލުންގެ ފޭރާން ދިގުކޮށް ހުންނަބަހަށް ހަދާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކައިވަޔަކަށް ދިގުކޮށްބަހައްޓާށެވެ. އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އެވަރުން އެކަނބަލުންގެ ފައިތިލަ ހާވާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ މުތެއްގެ މިންވަރަށް ދިގުކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ދިގުނުކުރާށެވެ.

باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً

تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އަގުބޮޑު ހެދުން އެޅުން ދޫކޮށްލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

ހަމަކަށަވަރުން މި باب އާއި ގުޅުންހުރި ބައެއް ޖުމްލަތައް "ބޮޑާވެ ހުންނަކާމާ ދަރިފުޅު މީހާ ތިކުރަމުންދާ ތަކެއްޗާއި ދޭކަލުން ދަށުގައި ވާ باب" ގައި ދިރާސާ ކުރެވިއްޖެއެވެ.

802 وعن معاذ بن أَنس رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال :

«من تَرك اللباس تَواضعاً لله ، وهو يقْدر علَيه ، دعاه الله يوم القيامة على رؤُوس الخَلَائِق حتى يخيره من أَي حلَل الإِيمان شاَء يلبسها » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި معاذ بن أَنس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މޮޅު ހެދުން ލިބިގަތުމުގެ ފުށްވަރުހުރުމާއި އެކުވެސް تواضع ވެރިކަމުގެ ގޮތުން އެފަދަ ހެދުން އެޅުމުން ދުރުހެލިވެގެން ހުންނަ މީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު މީސްތަކުންގެ ކެތަރަން ނުރުއްވަވައި އިމާންކަމުގެ ހެދުންތަކުގެ ތެރެއިން ބޭނުން ހެދުމެއް ބޭނުން އެޅުމަށް އިޚްތިޔާރުކުރެއްވުމަށް އިންތިޚާބު އެދުރާއަށް ދެއްވަވާނެއެވެ.

باب استحباب التوسط في اللباس ولا يقتصرعلى مايزري به لغير حاجة ولا مقصود شرعي

ހެދުން އެޅުމުގައި މެދުމިން އިޚްތިޔާރުކުރުން **مستحب** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ދިމާވާ ދަތިތަކާއި ހުރެ ނުވަތަ **شرعي, مقصد**ކަށްޓަކައި ނޫން އެހެން ގޮތަކަށް **عيب** ވާފަދަ ދެރަ ހެދުން ނޭޅުން، އެދެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

803 عن عمرو بن شُعيبٍ عن أَبيه عن جده رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «إِن الله يحب أَن يرى أَثَر نعمته على عبده» **.**

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عمرو بن شُعيب އާ صحابى ގެ ބައްޕަފުޅާއި އަދި
އެބައްޕާފުޅުގެ ކާފަފުޅުގެ ފަރާތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه
وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެއިލާހުގެ نعمةތަކުގެ އަސަރު
އަޅާގެ ގައިމަތީން ފެނުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންނަވައެވެ.

باب تحريم لباس الحرير على الرجال وتحريم جلوسهم عليه واستنادهم إليه وجواز لباسه للنساء

ޙަރީރު ހެދުން އެޅުން ފިރިހެނުންނަށް**حرام**ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެމަތީ އިށީނުމާއި ލެނބުން **حرام**ވެގެންވާކަމާއި، **އަދި** **އޭގެ** ބޮޑުވެގެން ހުރުމަކީ **حرام** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެ އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

804 عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَلْبسوا الحرير ، فَإن من لبِسه في الدنْيا لم يلْبسه في الآخرة . » **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطابގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަރީރުފޭރާން ބޭނުން ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެފަދަ ފޭރާން ދުނިޔެމަތީން ލާ މީހުންނަށް آخرةَ ދުވަހުން އެފަދަ ފޭރާން ނުލިބޭނެއެވެ.

805 وعنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « إنما يلبس الحرير من لا خَلاق له» متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطابގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަރީރު ފޭރާން ލާމީހާއަށް (آخرة އިން)އެފަދަ ނަސީބެއް ނުވެއެވެ.

وفي روايةٍ للبخاري : « من لاَ خَلاَقَ له في الآخرة » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެފަދަ މީހާއަށް آخرة ދުވަހުން އެފަދަ ނަސީބެއް ނުވެއެވެ.

قولُه : « من لا خَلاَقَ له » ، أَي : لاَ نَصيب له .

806 وعن أنس رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من لبِس الحرير في الدنْيا لم يلْبسه في الآخرة » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދުނިޔެމަތީން ހަރީރު ހެދުން އަޅާފި މީހަކަށް آخرة ދުވަހުން އެފަދަ ހެދުން ނުލިބޭނެއެވެ.

807 وعن علي رضي الله عنه قال : رأَيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَخَذَ حريراً ، فَجعلَه في يمينه ، وذَهباً فَجعلَه في شمالِه ، ثُمّ قالَ : « إن هذَين حرامٌ على ذُكُورِ أُمتي » .

މާތްالله ރުއްސަވާފައިވާ **علي** ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ރޭޝަމީފޮތިގަނޑެއް ނެންގެވުމަށްފަހު ކަނާއަތްޕުޅުން ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި ރަންކޮޅެއް ވާއަތްޕުޅުން ހިއްޕެވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދެތަކެތި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ފިރިހެނުންނަށް **حرام**ވެގެންވެއެވެ.

رواه أبو داود بإسنادٍ حسن

808 وعن أبي موسى الأشْعري رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « حرم لِباس الحرير والذهب على ذُكُورِ أُمتي ، وأُحل لإنَاثهم » .

މާތްالله ރުއްސަވާފައިވާ أبو موسى الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭޝަމީހެދުމާއި ރަންވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މައްޗަށް **حرام**ކުރެވިގެންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އަންހެނުންނަށް އެތަކެތިވަނީ حلال ކުރެވިގެންނެވެ.

رواه الترمذي وقال حديثٌ حسن صحيح .

809 وعن حذَيفَة رضي الله عنه قال : نَهانَا النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أن نَشْرب في آنية الذهب والفضة ، وأن نَأْكُل فيها ، وعن لُبسِ الحريرِ والديباج وأن نَجلس عليّه . رواه البخاري.

މާތްالله ރުއްސަވާފައިވާ حذَيفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންނަށް ރަނާއިރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބުއިން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި

އެތަކެތީގައި ކެއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ފަނުވިއާއި އިބްރީސަމް ދީބާޖް އަންނައުމުން ފުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެ މަތީގައި އިށީނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب جواز لبس الحرير لمن به حكّة

އެމީހެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި ކަހާރުގެ ބަލިހުރުމުން ފަރުވާ ފޭރާންލުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

810 عن أنس رضي الله عنه قال : **رخَص رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم للزبير وعبد الرحمن بن عوفٍ رضي الله عنهما في لبسِ الحريرِ لحكةٍ بهما** . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފަރުފޭރާންލުމުގެ ހުއްދަ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި زبير ގެފާނާއި އަދި މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الرحمن بن عوف އާއި ދެބޭކަލުންނަށް އެދެބޭކަލުންގެ ހަށިގައި ހުރި ހަށްގަނޑު ކަހާރުގެ ބައްޔެއްގެ ސަބަބުން ދެއްވިއެވެ.

باب النهي عن افتراش جلود النمور والركوب عليها

ދިނާވަރުގެ ހަންތައް އިށީނުމަށް ބޭނުން ނުކުރުމާއި އަދި ސަވާރުވުމަށް އެތަކެތީ ބޭނުން ނުކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** (މިބާބުގައި މަނާކުރެވިފައިވާ މަނާކުރުމުގެ ހުކުމަކީ މަކްރޫހުގެ ހުކުމެވެ.)

811 عن معاويةَ رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَركبوا الخَزَ ولا النمار » .

حديث حسن ، رواه أَبو داود وغيره بإسنادٍ حسنٍ .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި معاوية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނިމިރާވަވުގެ ހަމާއި އަދި ޚަޒުވިލާތީ ސަވާރުވުމުން ބޭނުން ނުކުރާށެވެ.

812 وعن أبي المليح عن أَبيه ، رضي الله عنه ، أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم نَهى عن جلُود السباعِ .

رواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي بأَسانيد صحاح .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި أبو المليح އާ صحابى ގެ ބައްޕަގެ ކުރުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފަޅައި ކާ ޖަނަވާރުގެ ހަންގަނޑު ބޭނުން ކުރެއްވުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

وفي رواية الترمذي : نهى عن جلُود السباعِ أن تُفْتَرشَ .

الترمذي ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަޅައިކާ ޖަނަވާރުގެ ހަންގަނޑު މަތީގައިއިށީނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلاً أو نحوه

އަލަށްފޭރާމެއްލާ ހިނދު ނުވަތަ އަލަ ށްފައިވާނެއްލައިގަތުން ނުވަތަ އެފަދަ އެއްޗެއްލައި ކުރާ ހިނދު ކިޔަންވާ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

813 عن أبي سعيد الخُدري رضي الله عنه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذا استَجد ثَوباً سماه باسمه عمامةً ، أَو قَميصاً ، أَو رداءً يقُولُ : « اللهم لك الحمد أَنْتَ كَسوتَنيه ، أَسأَلك خَيره وخَيرَ ما صنع له ، وأَعوذُ بِك من شَره وشَر ما صنع له » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

ދާށްالله ޢަރުސުންނަތުގައި أبو سعيد الخُدريُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އައު ފޭރާމެއް އަޅުއްވާ ހިނދު އެއެއްޗެއްގެ ނަމުން ނަންގަނަވައެވެ.(މިޘާލަކަށް) ފަގުޑި ނުވަތަ ގަމީސް ނުވަތަ ރިދާއާއި ނަންބުނެވެ. (އަދަންބުރުވާ) دعاءކުރައްވައެވެ. « اللهم لك الحمد أَنْتَ كَسوتَنيه ، أَسأَلُك خَيره وخَير ما صنع لَه ، وأَعوذُ بِك من شَره وشَر ما صنع لَه »

ފާނަޑީ:- އޭ ހަރުދަނާ ކަންކުރުއްވާ އިލާހު! އެންމެހާ حمدތަކަށް حق ވެގެންވާނީ ތިބާ އިލާހަށެވެ. މިއަޅާފޭރާމު ލައްވައިދެއްވީ ހަމަ ތިބާ އިލާހެވެ. މިއަދު އަޅުކަލޭގެ ހެދުމަކީ ތިބާ ގެ ހެދުމެވެ. އަދި އެ އެއްޗެއްގެ ހެޔޮކަން އެދެމެވެ. އަދި އެ ހެދުމުގެ ހެޔޮކަމާއި ހެދިފައިވާ މަގުސަދުގެ ހެޔޮކަމުންވެސް ތިބާ ގެ حضرة ން އެދެމެވެ. އަދި މިހެދުމުގެ ނުބައިކަމުން ތިބާ ގެ حضرة ން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ. އަދި އެ ހެދުން ހެދިފައިވާ މަގުސަދުގެ ނުބައިކަމުންވެސް ތިބާ ގެ حضرة ން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

باب استحباب الابتداء باليمين في اللباس

ހެދުންލުމުގައި ކަނާތްފަރާތް އިސްކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

هذا الباب تقدم مقصوده وذكرنا الأحاديث الصحيحة فيه (انظر الباب التاسع والتسعون في استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم)

މި باب ގައި ހިމެނުނު حديث ތައް އިސްވެ ހިނގައްޖައެވެ. އަދި އެ باب ގައި صح **حديث** ތައް ތިމަންނަމެންވެސް ގެނެސްދީފައެވެ.

كتاب آداب النوم والاضطجاع

ނިދުމާއި އޮށޯތުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب آداب النوم والاضطجاع والتعود والمجالس والجليس والرؤيا

ނިދުމާއި އޮށޯވުމާއި އިރީނުމާއި މަޖްލިސް ކުރުމާއި މަޖްލިސްގައި ބައިވެރިޔާއި އަދި ހުވަފެން ދެކުމުގެ އަދަބުތަކާ ބެހޭ ބަޔާންވެގެންވާ باب

814 عن الْبراء بن عازبٍ رضي الله عنهما قال : كان رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذا أَوى إلى فراشه نَام على شقه الأيمن ، ثُم قال : « اللهم أَسلمتُ نَفْسي إليك ، ووجهتُ وجهي إليك ، وفَوضتُ أَمري إليك ، وأَلجأْتُ ظهري إليك ، رغْبةً ورهبةً إليك ، لا ملْجأ ولا منْجى منْك إلا إليك ، آمنْتُ بِكتَابك الذي أَنْزلتَ ، ونَبيك الذي أَرسلْتَ » .

رواه البخاري بهذا اللفظ في كتاب الأدب من صحيحه .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި الْبراء بن عازبގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތަންމައްޗަށް ވަޑައިގެން ނިދި ކުރައްވަނީނަމަ ކަނާއަތްފަޔާގެ މައްޗަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. (ދެން) އެއަށްފަހު دعاءކުރައްވައެވެ. « اللهم أَسلمتُ نَفْسي إليك ، ووجهتُ وجهي إلَيك ، وفَوضتُ أَمرِي إلَيك ، وأَلجأْتُ ظهري إلَيك ، رغْبةً ورهبةً إلَيك ، لا ملْجأ ولا منْجى منْك إلا إلَيك ، آمنْتُ بِكتَابك الذي أَنْزلتَ ، ونَبيك الذي أَرسلْتَ »

އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! މިއަޅާ މިއަޅާގެ ނަފްސު އިބަ އިލާހާއި ހަވާލު ކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ މޫނު އިބަ އިލާހުގެ حضرة އަށް ކުރިމަތިކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް އިބަ އިލާހަށް ހަވާލުކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ ފުރަގަސް އިބަ އިލާހުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ތެރެއަށް ދޫކުރީމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހަށް މިއަޅާ [illegible] ނުވޭ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ حضرةން [illegible] ބާވައިލައްވައިދެއްވި ފޮތަށް މިއަޅާ އީމާންވީމެވެ. އަދި މިއަޅާ އިބަ އިލާހު ފޮނުއްވައިދެއްވި نبيا އަށް އީމާންވީމެވެ.

815 وعنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إذَا أَتَيتَ مضجعك فَتَوضأْ وضوءكَ لِلصلاة ، ثُم اضطجع على شقك الأيمن ، وقُلْ .. » وذكر نَحوه ، وفيه : « واجعلْهن آخر ما تَقول » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابى (އެބަރީމާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ البراء بن عازب)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިދަންނަވަން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ނިދާން އޮށޯވުމަށް ވަޑައިގަތުމުން ނަމާދަށް ކުރާ ފަދައިން وضوء ކުރާށެވެ. ފަހެ وضوءކުރާށެވެ. ދެން ކަނާއަތް ފަރާތަށް އޮށޯވާށެވެ. އަދި دعاءކުރާށެވެ. އަދި އިސްވެދިޔަ حديث ގައިވާފަދަ އިބާރާތުން دعاءކުރެއްވުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެ حديث ގެ ތެރޭގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެ دعاء ތަކަކީ ކިޔާ ބަހުގެ ތެރެއިން ފަހު ބަސްކަމުގައި ހަދާށެވެ.

816 وعن عائشةَ رضي الله عنها قالتْ : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يصلي من الليل إحدى عشَرةَ ركْعةً ، فَإذا طلع الْفَجر صلى ركْعتين خَفيفتين ، ثم اضطجع على شقه الأيمن حتى يجِيء المؤذن فيوذنَه ، متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ **عائشة** ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރައްވަނީ "(އެގާރަ) ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ފަތިސްވުމުން ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ކަނާއަތް ފަރާތަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ބަންގިވެރިޔާ އައިސް ބަންގިދެއްވުމަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

817 وعن حذَيفَةَ رضي الله عنه قال : : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم إذا أَخذَ مضجعه من الليل وضع يده تَحتَ خدِه ، ثم يقُولُ : « اللهم بِاسمك أموتُ و أَحيا » وإذا استيقظَ قَالَ : «الحمد لله الذي أَحيانَا بعد ما أَماتَنَا وإليه النشُور » . رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ حذَيفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ރޭގަނޑު ނިދުމަށް ވަޑައިގަންނަވާއިރު އަތްޕުޅު

ދަތްދޯޅީގެ ދަށުގައި ލައްވައިގެން އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު دعاءކިޔުއްވައެވެ.« اللهم بإسمك أموتُ و أَحيا » މާނައީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! ތިމަނާގެ މަރުވުމާއި އަދި ހޭލެއްވުން ވަނީ ތިޔަ ކަލާނގެ އިސްމުފުޅުން ނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ނިދިން ހޭލައްވާ ހިނދު دعاءކިޔުއްވައެވެ. «الحمد لله الذي أحيانَا بعد ما أَماتَنَا وإليه النشُور » މާނައީ:- އެންމެހައި حمد **އާއި** ثناء، حقވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އެއީ އަހަރެމެން މަރުގެންނެވުމަށްފަހު ދިރުއްވިއެވެ. އަދި އަނބުރާ ދުރުވާނީ އެ އިލާހުގެ حضرة އަށެވެ.

818 وعن يعيشَ بنِ طِخْفَةَ الغفاريِّ رضي الله عنهما قال : قال أبي «بينما أنَا مضطَجِعٌ في المسجِدِ على بطني إذَا رجلٌ يحركني برجله فقال « إن هذه ضجعةٌ يبغضها اللهُ » قال : فنَظرتُ ، فإذَا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

މާތް الله އެބަފައިދަރިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި يعيشَ بنِ طِخْفَةَ الغفاريِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންގެ ބައްޕަ ވިދާޅުވިއެވެ. ހިނދަކު (އެއްފަހަރަކު) މިސްކިތުގައި ބަނޑުދަށަށް އޮށޯވެގެން އޮއްވާ ހިނދު އަދި ފިރިހެނަކު އެ ފައިން ތެޅުއްވާލައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިގޮތަށް އޮށޯވުން އޮތުމަކީ މާތްالله ނުރުހިވޮޑިގަންނަވާގޮތެވެ. ދެން ބަލަން އަހަރެން ބެލުމުން އެއީ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެވެ.

819 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من قَعد مقْعداً لم يذْكُر الله تعالى فيه كانَتْ عليه من الله تعالى تِرةٌ ، ومن اضطَجع مضطَجعاً لايَذْكُر الله تعالى فيه كانَتْ عليه من اللهِ تِرةٌ » رواه أبو داود بإسناد حسن . « التِرةُ » بكسر التاء

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبو هريرة ، رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ވިދާޅު ތަނެއްގައި އިށީނދެގެން اللهއަށް ذكر ނުކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ބަރަކާތް އުނިކަމަކަށްވާނެއެވެ. އަދި ވިދާޅު ނިދުމަށް އޮށޯވެގެން الله އަށް ذكر ނުކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ބަރަކާތް އުނިކަމަކަށްވާނެއެވެ.

باب جواز الاستلقاء على القفا ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يخف انكشاف العورة وجواز القعود متربعا ومحتبيا

އަނގަމަތީން އޮށޯވެ އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، އަދި އައުރަ ކަށްފުވުމުގެ ބިރު ނުވާނަމަ އެއްފައިގެ މައްޗަށް އަނެއްފައި އަޅުވައިގެން އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، **ހަތަރެސްފަޅިގެ** މައްޗަށް އިސްފަތިގެން ހުރުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ބުރަކަށިން ތަށިގެން އަރިސް ދެފައި ބައްދާލައި އިށީނުން ބެހެއްޓުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

820 عن عبد الله بن يزيد رضي الله عنه أنه رأى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم مستَلقياً في المسجد واضعاً إحدى رِجليه على الأُخْرى متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن يزيد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى ދުށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިސްކިތުގައި އަނގަމަތީން އޮށޯވެގެން އެއްފައިމައްޗަށް އަނެއްފައި އަޅުވައިގެން އޮންނަވަނިކޮށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ.

821 وعن جابر بن سمرة رضي الله عنه قال : « كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم إذَا صلى الفَجر تَربع في مجلسه حتى تَطْلُع الشمس حسنَاء » حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بأسانيد صحيحة.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސުންދެއްވި جابر بن سمرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ ާ صلّى اللهُ عليه وسلم ފަތިސް ނަމާދުން ނިންމަވައިގެން ހަތަރެސްފަޅިއަޅާ އިރުއަރާ ނިމެންދެން ذكر ކުރައްވަމުން (ހަތަރެސްފަޅިއަޅާ ގޮތުގައި) އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވައެވެ.

822 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : رأيت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم بفناء الكَعبةَ محتَبياً بِيديه هكَذَا ، ووصفَ بِيديه الاحتباء، وَهو القُرفُصاء رواه البخاري.

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن **عمر**ގެ [illegible] ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ކަޢުބާގެ ދިމާލުގައި މިގޮތަށް އަތުން [illegible] [illegible] އިށީނދެގެން އިންނަވަނިކޮށް ފެނުނީމެވެ. އަދި އެ صحابى އަމިއްލައަށް އެގޮތަށް އިށީނދެވަޑައިގެން ނަމޫނާ ދެއްކެވިއެވެ. އެގޮތުން އިށީނުމަށް އަރަބި ބަސުން ކިޔަނީ القُرفُصاء އެވެ.

823 وعن قَيلةَ بِنْت مخْرمةَ رضي الله عنها قالت : رأيتُ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم وهو قاعدٌ القُرفُصاء فلما رأيتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم المتَخَشع في الجلسة أُرعدتُ من الفَرق . رواه أبو داود ، والترمذي.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި قَيلةَ بِنْت مخْرمة ގެ [illegible] ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. **نبي**އާ صلّى الله علَيه وسلم އެކަލޭގެފާނުންގެ އަތްޕުޅު [illegible] ހިފަހައްޓަވާގެން އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް ތިމަންނަށް ފެނުނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ އެއިށީނުމުގައި ހުރި خشوع އަށް [illegible] [illegible] ބިރުން ތިމަންނަގެ ހަށިގަނޑު ތުރުތުރު އަޅަންފެށީއެވެ.

824 وعنِ الشديد بن سويدٍ رضي الله عنه قال : مر بي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وأنا جالس هكذا ، وقد وضعتُ يديِ اليسرى خَلْفَ ظَهري واتكأْتُ على إلية يدي فقال : أتقْعد قعدةَ المغضوبِ عليهم ، رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވިالشديد بن سويد ގެ [illegible] ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންނަގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަ އިނީ މިގޮތަށް އިށީނދެގެންނެވެ. އެއީ ތިމަންނަ ތިމަންނަގެ ވާތް ފުރަގަހަށް [illegible]. އަދި އެއަތުގެ [illegible] ([illegible]) [illegible]. [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] މީހުންގެ އިށީނުމާއި އެއްގޮތަށް ތިބާގެ އިށީނުން [illegible] ހެއްޔެވެ؟

باب في آداب المجالس والجليس

މަޖްލިސް ކުރުމުގެ އަދަބު ތަކާއި އަދި މަޖްލިސްތަކުގައި އިނދެގެން ތިބުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

825 عن ابنِ عمر رضى الله عنهما قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم « لايقيمن أحدكُم رجلاً من مجلسه ثم يجلس فيه ولكن تَوسعوا وتفَسحوا » وكان ابن عمر إذا قامَ له رجلٌ من مجلسه لم يجلِس فيه . متفق عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު މަޖްލިސްގައި އިންމީހަކު ތެދުކުރުވުމަށްފަހު އެތާގައި އަމިއްލައިން ނުއިށީނދޭށެވެ. ނަމަވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (ދަންނައެވެ.) ابن عمر އޭނާ އަށްޓަކައި މީހަކު މަޖްލިހުން ތެދުވެގެން [illegible] [illegible] އެޖާގައި ނުއިށީންނަވައެވެ.

826 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول لله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذا قامَ أحدكُم من مجلسٍ ثُم رجع إليه فَهو أحق بِه » رواه مسلم

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަޖްލިސްއަކުން ތެދުވެގެން ދިއުމަށްފަހު އެނބުރި އަތުވެއްޖެނަމަ އެޖާގައި އެންމެ ބޮޑު حق ވެރިއަކީ އެމީހާއެވެ.

827 وعن جابر بنِ سمرةَ رضي الله عنهما قال : « كُنا إذَا أَتَينَا النبي صلّى اللهُ عليه وسلم جلسَ أَحدنَا حيثُ ينْتَهي » . رواه أبو داود . والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابر بن سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.[illegible] رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ މަޖްލިހަށް ހާޒިރު ވާނަމަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

828 وعن أبي عبد الله سلْمان الفارسي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم :« لا يغْتَسلُ رجلٌ يوم الجمعة ويتَطهّر ما استَطاع من طُهر ويدهن من دهنه أو يمس من طيب بيته ثُم يخْرج فَلا يفَرقُ بين اثْنين ثُم يصلّي ما كُتب لهُ ثُم ينْصتُ إذَا تكَلم الإمام إلا غُفر له ما بينَه وبيْن الجمعة الأُخْرى » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبوعبد الله سلْمان الفارسي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ހުކުރުދުވަހު ފެންވަރާ އަދި އެމީހަކަށް ކުޅަދާނަވެގެންވާ ވަރަކުން ސާފުތާހިރުވެ އަދި ތެޔޮ ހާކައި އަދި ގޭގައި ހުރި ފޮނިވަސް ދުވާލާއި ލައި އެއިން ނުވަތަ ގެއިން ނިކުމެގެން (މިސްކިތަށް) އައިސް (އިށީނދެގެންނުވެ)ދެމީހުންގެ ދެމެދު ވަކިނުކޮށް ދެން އެމީހާއަށް ލިޔުއްވިފައިވާ ނަމާދު ކޮށް ދެން ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަމާދުކޮށް خطبة ވިދާޅުވަމުންދާއިރު ހަމަހިމޭންކަމާއެކު އިމާމު އަޑުއަހާނަމަ އެ ހުކުރާއި އަނެއް ހުކުރާ ދެމެދުގައި (ހެދި) ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

829 وعن عمرو بن شُعيب عن أبيه عن جده رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « لايحل لِرجل أن يفَرقَ بين اثْنين إلا بإذْنهما » رواه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عمرو بن شُعيب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެ صحابي މި حديث ރިވާކުރައްވަނީ އެ صحابي ގެ ބައްޕާފުޅުގެ ފަރާތުންނެވެ. އަދި އެބައްޕާފުޅު އެ صحابي ގެ ކާފަފުޅުގެ ފަރާތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އިށީދެގެން މެދު ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެދެމީހުންގެ އިޛުނަކާއި ނުލައި އިށީނުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

وفي رواية لأبي داود : « لايجاس بين رجلين إلا بإذْنهما ».

އަދި أبوداود ގެ روايةގައި ވެއެވެ. ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެދެމީހުންގެ އިޛުނަކާއި ނުލައި އިށީދެވިގެންނުވާނެއެވެ.

830 وعن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم لَعن من جلَس وسطَ الحلْقَةَ . رواه أبو داود بإسناد حسن .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި حذيفة بن اليمانގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم މަޖްލިސްގެ މެދު ތަޅާލައި އިށީންނަމީހާގެ މައްޗަށް لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

وروى الترمذي عن أبي مجازٍ أن رجلاً قَعد وسطَ حلقْة فقال حذَيفَةُ : ملْعونٌ على لِسانِ محمدٍ صلّى اللهُ عليه وسلم أو لعن الله على لِسانِ محمدٍ صلّى اللهُ عليه وسلم من جلَس وسطَ الْحلْقة. قال الترمذي : حديث حسن صحيح .

الترمذي ، أبو مجاز ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު މަޖްލިސްއެއްގެ މެދު ތަޅާލައި އިށީންނެވެ. އެހިނދު حذيفة ވިދާޅުވިއެވެ. މަޖްލިސްގެ މެދުތަޅާލައި އިށީންނަމީހާ އަށް محمد صلّى الله عليه وسلم ގެ ދުލުފުޅުން ވެސް لعنة ކުރެއްވިގެންނެވެ. ނުވަތަ (ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ) الله سبحانه وتعالى محمد صلّى الله عليه وسلم ގެ ދުލުފުޅުން އެމީހަކަށް لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

831 وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول « خَير الْمجالِسِ أوسعها » رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرط البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަޖްލިސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވަނީ އޭގެތެރެއިން ތަނަވަސްކަން އެންމެބޮޑުވެގެންވާ މަޖްލިސްތަކެވެ.

832 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من جلَس في مجلس فَكثُر فيه لغطُه فقال قَبلَ أن يقُوم من مجلْسه ذاك : سبحانَك اللهمّ وبحمدك

أشْهد أن لا إله إلا أنْت أستغْفرك وأتَوب إليك : إلا غُفر له ما كانَ في مجلسه ذلك » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبوهريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މަޖްލިސް އެއްގައި އިށީނދެގެން އިނދެ އެތާގައި ބޭކާރުގިނަ ވާހަކަތައް ދެއްކިޔަސް ހަމަ [illegible] އެ މަޖްލިސް ދޫކޮށް ތެދުވުމުގެ ކުރިން މި(دعاء) ކިޔާހުއްޖެވެ. : سبحانَك اللهمّ وبحمدك أشْهد أن لا إله إلا أنْت أستغْفرك وأتَوب إليك) މާނައީ:- (އިބަ އިލާހު ހުސް طاهرވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ. އޭ ހަމްދުވެރި ކަންކުރާވަރުގާ އިލާހު! އަސްދުވަރި ޝަރާ حق ވެގެންވީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވެވޭ އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށް އަހުރެން ހެކިވަމެވެ. ތިމަން އިބަ އިލާހަށް أستغْفارދަންނަވަމެވެ. އަދި ތިމަން އިބަ އިލާހަށް ތައުބާ ވަމެވެ.) (ދަންނައެވެ.) އަރިހުން އެމީހާގެ އެމަޖްލިސްގައި ކުރެވުނު އެންމެހައި(ކުދި) ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

833 وعن أبي برزةَ رضي الله عنه قال : كان رسول صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ بآخرة إذَا أراد أن يقُوم من الْمجلس « سبحانَكَ اللهم وبحمدك أشْهد أن لا إله إلا أنْتَ أَستَغْفرك وأتُوب إِلَيك » فقال رجلٌ يارسول الله إنك لتَقُولُ قَولا ماكُنْتَ تَقُولُه فيما مضى ؟ قال : «ذلك كفارةٌ لِما يكُون في الْمجالس » رواه أبو داود ، ورواه الحاكم أبو عبد الله في المستدرك من رواية عائشة رضي الله عنها وقال : صحيح الإسناد .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو برزة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم މަޖްލިސްއެއް ނިންމަވާ ހިނދު ވިދާޅުވެއްވިއެވެ.« سبحانَك اللهم وبحمدك أشْهد أن لا إله إلا أنْتَ أَستَغْفرك وأتُوب إِلَيك » މާނައީ:- (އިބަ އިލާހު ހުސް طاهرވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ. އޭ ހަމްދުވެރި ކަންކުރާވަރުގާ އިލާހު! އަސްދުވަރި ޝަރާ حقވެގެންވީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި حقގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވެވޭ އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށް އަހުރެން ހެކިވަމެވެ. ތިމަން އިބަ އިލާހަށް أستغْفارދަންނަވަމެވެ. އަދި ތިމަން އިބަ އިލާހަށް ތައުބާ ވަމެވެ.)އަރިހުން أصحاب ބޭކަލަކު ދަންނަވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ކިޔަވިދާޅުވެދެއްވެވި ބަސްފުޅަކީ [illegible] މަޖްލިސް ނިންމަވާ ހިނދު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއްވާ ބަސްފުޅެއް ނޫނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަދި މަޖްލިސްގައި ކުރެވުން ކުށްތަކުގެ كفارةٌ އެވެ.

834 وعن ابن عمر رضى الله عنهما قال : قَلما كان رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقوم من مجلس حتى يدعو بهؤلاء الدعوات « اللهم اقْسم لنَا من خَشْيتك ما تحولُ به بينَنَا وبين معْصَيتك، ومن طَاعتك ماتُبلغُنَا به جنتَك، ومن أليقِين ماتُهون به علَينا مصائِب الدنيا . اللهم متعنا بأسماعنا، وأبصارنا، وقُوّتنا ما أحييتنَا ، واجعلْه الوارثَ منا ، واجعل ثَأرنَا على من ظَلَمنَا، وانْصرنا على من عادانَا ، ولا تَجعلْ مصيبتَنا في دينَنا ، ولا تَجعل الدنْيا أكبر همنا ولا مبلغ علْمِنَا ، ولا تُسلط علَينَا من لا يرحمنا » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

[illegible] الله އެދެބެއިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عمرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم މަޖްލިސް އަކުން ތެދުވެވަޑައިގަންނަވަނީ އަންނަނިވި دعاءވިދާޅުވެއްވުމާ ފަހަރަށް ދަނީ ވަރަށް މަދުންނެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އިބަ އިލާހު ނަހީކުރެއްވި ފާފަތަކާއި މިއަޅާއި ދެމެދު ހުރަހަކަށްވާ ވަރަށް އިބަ އިލާހުގެ ބިރުވެތިކަން މިއަޅާއަށް ދެއްވާށެވެ! އަދި އިބަ އިލާހުގެ ސުވަރުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ތައުފީޤު ދެއްވާށެވެ!އަދި ދުނިޔަވީ މުސީބާތައް ފަސޭހަވެގެންދާވަރުން ޔަޤީންކަން (އެބަހީ އީމާންކަން) ދެއްވާށެވެ! އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! ކަންފަތުގެ އަޑުއެހުމާއި އަދި ލޮލުގެ ފެނުމާއި އަދި ހަށިގަނޑުގެ [illegible] [illegible] ދިރިހުރިހާ ދުވަހަކު ބަރާބަރަށް ދެއްވާށެވެ. އަދި އެنعمةތައް [illegible] ދެއްވާށެވެ. އަދި އަޅަމެންގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިވި މީހުންގެ [illegible] އަޅަމެންގެ حقّތައް [illegible] [illegible] [illegible] ތައުފީޤު ދެއްވާށެވެ. އަދި އަޅަމެންގެ [illegible] [illegible] [illegible] އަޅަމެންގެ [illegible] [illegible] އަދި ދީނުގައި ނުލައްވާށެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުލައްވާށެވެ. އަދި އަޅަމެންގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ކުރުންތަކުގައި ނުލައްވާނެއެވެ. އަދި އަހަރުމެން މައްޗަށް ރަޙުމުނުލާ ވެރިން އަހަރުމެންގެ
މައްޗަށް އިސް ނުކުރައްވާނެއެވެ.

835 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول صلّى اللهُ عليه وسلم « ما من قَومٍ يقومون من مجلسٍ لا يذكُرون الله تعالى فيه إلا قَاموا عن مثل جيفَة حمارٍ وكان لهم حسرةً » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

[illegible] أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ބަޔަކު މަޖްލިސް [illegible] ތެދުވާއިރު الله އަށް ذكر ނުކޮށް ތެދުވެގެންނަމަ [illegible] މިޘާލަކީ ހިމާރެއްގެ [illegible] [illegible] [illegible] ތެދުވުން ބައެއްގެ މިޘާލެވެ. އަދި އެކަމަކީ [illegible] ހުރި ހިތާމަވެރިކަމެކެވެ.

836 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ما جلَس قَومٌ مجلساً لم يذكُروا الله تَعالى فيه ولم يصلوا على نَبِيهم فيه إلا كان علَيّهم ترةٌ ، فإن شاء عذبهم ، وإن شَاء غَفَر لهم » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ [illegible] أبو هريرةَ) نبيّ ގާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ބަޔަކު މަޖްލިހަށް [illegible] [illegible] الله އަށް ذكر ނުކޮށް އަދި އެބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާއަށް ސަލަވާތްނުކިޔައިފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށްالله ގެ ނުރުއްސެވުން ހުއްޓެވެ. ފަހެ އެ އިލާހު އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ. އެ އިލާހު ރުއްސެވިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

837 وعنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم « من قعد مقْعداً لم يذْكُرِ الله تعالى فيه كانَت عليه من الله ترة، ومن اضطجع مضطَجعاً لايذْكر الله تعالى فيه كانَتْ عليه من الله ترةٌ » رواه أبو داود . وقد سبق قريبا ، وشَرحنَا « الترةَ » فيه

އަދި އެصحابى (އެބަހީ މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة) نبيُّ صلّى الله عليه وسلم ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ބަޔަކު އިށީނދެގެން ﷲ އަށް ذكر ނުކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ﷲ ގެ ނުރުހުންވެއެވެ. އަދި މިހާރު ބަޔަކު އިށީނދެގެން ﷲ އަށް ذكر ނުކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ﷲ ގެ ނުރުހުން ވާނެއެވެ.

باب الرؤيا وما يتعلق بها

ހުވަފެންބެލުމާއި އަދި އެކަމާއި ގުޅޭ ބައެއްކަންކަމާއި ބަޔާންވާ باب

قال الله تعالى (الروم 23): {ومن آياته منامكم بالليل والنهار}

އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި ތިޔަބައިމީހުން ނިދާ ނިދުން، ***އެކަލާނގެ*** فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން ވެއެވެ.

838 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « لم يبقَ من النُبوة إلا المبشراتُ » قالوا : وما المبشراتُ ؟ قال : « الرؤْيا الصالِحةُ » رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން) ނަބީކަމުގެ އަޘަރުގެ ތެރެއިން المبشراتُ ފިޔަވައި އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. المبشراتُ އަކީ ކޮން އެއްޗެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ރަނގަޅު ހުވަފެނެވެ.

839 وعنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذَا اقترَب الزمان لم تكَد رؤْيا الُمؤْمن تَكذب ، ورؤْيا المؤْمنِ جزءٌ من ستةٍ وأربعين جزءًا من النُبوة » متفق عليه . وفي رواية: « أصدقُكُم رؤْيا: أصدقكُم حديثاً » .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްﷲރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّއާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ޖަހު) ޒަމާން ކައިރިވުމުން މުއުމިނުންގެ ހުވަފެން ދޮގުނުވުން ގާތްވެގެންވެއެވެ. އަދި (ދަންނައެވެ.) މުއުމިނުންގެ ހުވަފެނީ ނަބީކަމުގެ ސާޅީސް ހަބައި ކުޅަ އެއްބަޔެވެ.

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ހުވަފެނުގެ އަހުލުވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ބުނާ މީހުންނެވެ.

840 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من رآني في المنَامِ فَسيراني في اليَقظَة أو كأنما رآني في اليقظَة لايتمَثلُ الشيطان بي » . متفق عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްﷲރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވަފެނުގައި ތިމަންނާގެފާނު ދެކޭމީހާ ފަހެ ހަގީގީ ދުށުމަކުން ތިމަންނާގެފާނު ދެކޭނެއެވެ. ނުވަތަ (حديث ކުރެއްވިއެވެ.) ހޭލާ ހުރެގެން ތިމަންނާގެފާނު ދުށުންފަދައެވެ.شيطان އަށް ތިމަންނާގެފާނު އާއި އެއްވައްތަރުވުން ސޫރަ ބަދަލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

841 وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أنه سمع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « إذا رأى أَحدكُم رؤْيا يحبها فَإنما هي من الله تعالى فَليحمد الله عليْها ولْيحدثْ بِها وفي رواية : فَلا يحدثْ بها إلا من يحب وإذا رأى غَير ذَاك مما يكره فإنمـا هي من الشيطانِ فَليستَعذْ من شَرها ولا يذكُرها لأحد فإنها لا تضره » متفق عليه .

މާތްﷲރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّއާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ރަނގަޅު ހުވަފެނެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ الله ގެ
حضرةށް ފެނިދިޔަ ހުވަފެނެކެވެ. ވީމާ އެކަމާމެދު اللهއަށް حمد ކުރާށެވެ. އަދި އެހުވަފެން
އެހެން މީހުންނަށް ކިޔައިދޭށެވެ. އަދި އެހެން روايةގައި ވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާ ލޯބިވާ
މީހުން ނޫން ބަޔަކަށް ނުދައްކާށެވެ. އަދި އެނޫން
ނުރުހޭ ހުވަފެނެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان
ގެ ފަރާތުންވާ ކަމެކެވެ. ވީމާ ހުވަފެނުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް
އެދެންވާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ވާހަކަ އެއްވެސް މީހަކަށް ނުދައްކާށެވެ. ފަހެ
ހަދައިފިނަމަ އެހުވަފެނުގެ ސަބަބުން އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

842 وعن أبي قتادة رضي الله عنه قال : قال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « الرّؤيا الصالحةُ وفي رواية الرؤيا الحسنَةُ من الله ، والحلُم من الشيطان ، فَمن رأى شَيئاً يكرهه فَلْينْفُثْ عن شماله ثَلاثاً ، ولْيتَعوذْ من الشّيطان فَإنها لا تَضره » متفق عليه . « النفثُ » نَفخٌ لطيفٌ لاريقَ معه.

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو قتادة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ ާ صلّى اللهُ
عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޞާލިޙު ހުވަފެނަކީ (އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއް ގައި ވެއެވެ.)
ރަނގަޅު ހުވަފެނަކީ الله ގެ حضرت ން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. އަދި ނުބައި ހުވަފެނަކީ شيطان
ގެ ފަރާތުން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ވީމާ ނުރުހޭ ހުވަފެނެއް ފެނިއްޖެނަމަ
(ހިތަށް ނުރުހޭ ކަމެއް) ވާތު ފަރާތަށް ތިން ފަހަރު ތުފާށެވެ. އަދި شيطان އާއި ދުރުން
ރައްކާތެރި ކުރެއްވުން އެދި ދަންނަވާށެވެ. އޭގެން ޔަގީނުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް
ނުލިބޭނެއެވެ.

843 وعن جابر رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذَا رأى أحدكُم الرؤيا يكْرهها فلْيبصقْ عن يساره ثَلاثاً ، وليستَعذْ بالله من الشيطان ثَلاثا ، وليتَحول عن جنْبِه الذي كان عليه » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި **جابر** ގެ ގާތުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.އެހަކަށްގެބާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިހާބަހިމިހުރިގެ ބެހެއިން މިޔަކަށް އެމިޔާ ނުރައްކަލު (ނުބައި) ހަވާސްތައް ފުރިހަމަ ހަމަ ވިއަބި ފަރާބަނު މިނިކަމަކު ކޮޓަރިކަށެވެ. އަދި ﷲ ގެ حضرت ށް شيطان އާގެ ކިބައިން ސަލާމަތްކަމަށް އެދެއްވުމެވެ. (އެބަހީ اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ކިޔާށެވެ. އަދި (އެއަށްފަހު) އެމީހާ ރުޅި އަރާން ފިލައިގަތުން ފިލާނެއެވެ.

844 وعن أبي الأسقع واثلة بن الأسقع رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن من أعظَمِ الفِرى أن يدعي الرجلُ إلى غَيرِ أبيه ، أو يري عينه مالم تَر ، أو يقولَ على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ما لم يقُلْ » **رواه البخاري .**

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبوالأسقع واثلة بن الأسقع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ބޮޑު ދޮގުތަކުގެ ތެރެއިން މީހާ މިގޮތަށް ބައްޕަ ނޫން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުމާއި ނުދެކޭ ތަކެތި ދެކުނީ ކަމަށް ބުނުމާއި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ނުކުރައްވާ ބަސްތަކެއް އެކަލޭގެފާނު ނިސްބަތްކޮށް ބުނުމެވެ.

كتاب السلام

باب فضل السلام والأمر بإفشائه

ސަލާމްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ސަލާމް ކުރުން ފެތުރުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ގޮތުން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النور 27): {يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على أهلها}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެއަށް ނޫން އެހެން ގެތަކަށް އެގެތަކުގެ أهل ވެރިންނަށް سلام ކޮށް إذن ލިބިގެން ނޫނީ ނުވަންނާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަންބޮޑުވާނެއެވެ. (އަދި) ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (النور 61): {فإذا دخلتم بيوتاً فسلموا على أنفسكم تحية من عند الله مباركة طيبة}.

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ގެގެއަށް ވަންނަހިނދު، الله ގެحضرة ންވާ ބާވަތުގެ برکات ލިބި ހެޔޮކަމުގެ سلام އަދާން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން سلام ކުރާށެވެ!

وقال تعالى (النساء 86): {وإذا حييتم بتحية فحيوا بأحسن منها أو ردوها}.

ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ކަހަލަ سلام އަކުން سلام ކޮށްފިނަމަ، އެއަށްވުރެ ރިވެތި سلام އަކުން ތިޔަބައިމީހުން سلام ކުރާށެވެ! ނުވަތަ އެ سلام ރައްދުކުރާށެވެ!

وقال تعالى (الذاريات 24، 25): {هل أتاك حديث ضيف إبراهيم المكرمين إذ دخلوا عليه فقالوا: سلاماً، قال: سلام}

إبراهيمގެ ޝަރަފުވެރި މެހުމާނުންގެ ވާހަކަ، ކަލޭގެފާނަށް ހަމަ އައިސްފިތޯއެވެ؟ އެ މީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަންނަވަރިއިރު، سلاما މިހެން ވިދާޅުވެ سلام ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުން سلام މިހެން ވިދާޅުވެ سلام ރައްދުކުރެއްވިއެވެ.

845 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أن رجلا سأل رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أي الإسلام خيرٌ ؟ قال « تُطْعم الطعام ، وتَقْرأُ السلام على من عرفْتَ ومن لم تَعرفْ » . متفق عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވިފައިވާ عبد الله بن عمر بن العاص ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމު ދީނުގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަމަލަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ލިބޭ (ސިލަކުމީންނަން) ހާސިލުވެއެވެ. އަދި ލިބޭ ދަންނަމީހުންނާއި ނުދަންނަ
މީހުންނަށް ސަލާމް ކިޔުމެވެ.

846 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال « لما خَلَقَ الله آدم صلّى اللهُ عليه وسلم قال : اذْهب فَسلم على أُولِئك نَفَرٍ من المَلائكة جلُوسٌ فاستمع ايحيونَك فإنها تَحيتُك وتَحيةُ ذُريتك. فقال : السلام عليكُم، فقالوا : السلامُ عليك ورحمةُ الله ، فَزادوه : ورحمةُ الله » متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة، نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ރިވައިން ރިވާކުރެއްވި
އެވެ. އެކަލޭގެފުޅު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى آدم ގެ ފާނު ހެއްދެވުމުންފަހު
ވަނީ ކުރެއްވިއެވެ. ދުރުވާށެވެ. އެތިބި މަލާއިކަތުން ބައިމީހުންނަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އަދި
އެބަޔަކުން ދެއްވާ ޖަވާބު ރަނގަޅަށް ކަނޑާ އަޑުއައްސަވާށެވެ. އެއީ ހަމަކަމަކަށް އެއީ
ކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފަސްކޮޅުގެ ސަލާމެވެ. ފަހެ އާދަމްގެ ފާނު
ސަލާމުކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. السلام عليكُم އެހިނދު އެބޭފުޅުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ.
السلامُ عليك ورحمةُ الله ކިޔާ އެބޭފުޅުން : ورحمةُ الله ގެ ލަފްޒު އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ.

847 وعن أبي عمارة البراء بن عازبٍ رضي الله عنهما قال : أمرنا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بسبع : «بِعيادة المريض . واتباع الجنائز ، وتشْميت العاطس ، ونصر الضعيف ، وعون المظلوم، وإفْشاء السلام ، وإبرار المقسم » متفق عليه ، هذا لفظ إحدى روايات البخاري .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުއްސުންލެއްވި أبو عمارة البراء بن عازب ގެ ރިވައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަމެން ހަތްކަމަކަށް އަމުރު
ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ޖަނާޒާތަކުގެ ފަހަތުން
ބައިވެރިވުމާއި ކިނބިހި އަހާމީހާ حمد ކުރުމަށްފަހު އަށުރައްދަކަށް يرحمك الله ކިޔުމުން دعاء
ކުރުމާއި ނިކަމެތިންނަށް އެހީތެރިވުމާއި އަނިޔާލިބޭމީހާއަށް ވާގިވެރިވުމާއި ސަލާމް
ފާޅުކުރުމާއި ވަސީލަތްކުރުމާއި އަދި ހުވާކޮށް ފުއްދައިދިނުމެވެ.

848 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم « لا تَدخُلُوا الجنةَ حتى تُؤْمنُوا ولا تُؤمنوا حتى تحابوا ، أَولا أدلكُم على شَئٍ إذا فَعلْتُموه تَحاببتُم ؟ أفْشُوا السلام بينَكُم » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭ ހުއްޓެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިވަންތަކަން قائم ނުކުރާހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާ ހުއްޓެވެ. ތިމަންނާކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަމެއްގެ ސަބަބުން އެއްބައިވަންތަކަން قائم ވާނޭ އެކަމެއް ބަޔާންކޮށްދޭނަން ހެއްޔެވެ؟ ދަންނަވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ސަލާމްފަތުރުން ގިނަ ކުރާށެވެ.

849 وعن أبي يوسف عبد الله بن سلام رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول « يا أيها النّاس أفْشُوا السلام ، وأَطعموا الطْعام، وصلُوا الأرحام ، وصلوا والناس نيامٌ ، تَدخُلوا الجنة بسلام » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو يوسف عبد الله بن سلام ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމްފަތުރާށެވެ. އާދޭ ކާންދޭށެވެ. އަދި (ނިކަމެތި މީހުންނަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ގާތްތިމާގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާށެވެ. އަދި މީސްތަކުން ނިދާފައި ހުންނަ ވަގުތު ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރާށެވެ. އެހެން ކުރުމުން ސަލާމަތްކަމާއެކު ސުވަރުގެއަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަދެވޭނެއެވެ.

850 وعن الطفيل بن أبي بن كعب أنه كان يأتي عبد الله بن عمر فيغدو معه إلى صاحب بيعة ولا مسكين ولا أحد إلا سلّم عليه ، قال الطفيلُ : فَجِئْتُ عبد الله بن عمر يوماً فاستْتَبَعني إلى السوق فقُلْت له : ماتَصنع بالسوقِ وأنْتَ لا تَقفُ على البيع ولا تَسأَلُ عن السلع ولا تَسوم بها ولا تَجلس في مجالس السّوق ؟ وأقولُ اجلس بنا ههنا نَتَحدث ، فقال

يا أبا بطْن. وكان الُطفَيلُ ذَا بطْن إنما نَغْدُو من أجل السلام نُسلم على من لقيناه ، رواه مالك في الموطإ بإسناد صحيح .

މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި الطفيل بن أبي بن كعب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެއްފަހަރަކު عبد الله بن عمر ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތުމުން އޭނާ ގޮވައިގެން ބާޒާރަށް ވަޑައިގަތެވެ. އޭނާ ރިވާ ކުރައްވަތެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ބާޒާރަށް ނުކުމުން عبد الله بن عمر އާއި ބައްދަލުވި ކޮންމެ ކޮންމެ ވިޔަފާރިވެރިޔަކާއި އަދި ކޮންމެ ދުކާނުވެރިޔަކާއި އަދި ކޮންމެ މިސްކީނަކާވެސް ގޮސްދީ ސަލާމް ކުރައްވަމުންނެވެ. (ރާވީ) الطفيل ވިދާޅުވެއެވެ. ފަހެ ތިމަން އެއްދުވަހު ދުވަހަކު عبد الله بن عمر ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އޭނާ ތިމަންނަ ގޮވައިގެން ބާޒާރަށް ދިޔުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ބާޒާރަށް ދިޔުމަކީ ބޭނުންވަނީ ކީއްވެތޯ؟ ކަލޭގެފާނު އެއްޗެހި ނުގަންނަވާ ނުވެއެވެ. އަދި މުދަލަކަށް ބަލައިނުލައްވާ އަގުވެސް ސުވާލުނުކުރައްވަމުއެވެ. އަދި ވިޔަފާރިކުރާ ތަންތަނުގައި ނުތިއްބަވަމުއެވެ. އަދި މިތާނގައި މަޖިލީހުގައި ބައިވެރިވެ ނުތިއްބަވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ދަންނަވަމުއެވެ. މިތާ މަޖިލީހުގައި ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެކަލޭގެފާނު ވާހަކަދައްކަވާނީއެވެ. އަޅުގަނޑު ބުނީމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. أبا بطْن އެވެ. (އަބޫ ބަޠްނު ކިޔަނީ ބަނޑު ބޮޑުމީހަކަށެވެ.) އެކަމަކު ވިދާޅުވީ ނިކަމެތިވިއެވެ. الطفيل އަކީ ބަނޑުބޮޑު މަސްގަނޑު އެތިބުރިވާ މީހެކެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަންމެން ބާޒާރަށް ދަނީ މީސްތަކުންނަށް ސަލާމް ކިޔުމަށް ބައްދަލުވި ކޮންމެ މީހަކަށް ސަލާމް ކިޔުމަށްޓަކައެވެ.

باب كيفية السلام

ސަލާމް ގޮވަންޖެހޭގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

يستحب أن يقول المبتدئ بالسلام: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته. فيأتي بضمير الجمع وإن كان المسلم عليه واحداً، ويقول المجيب: وعليكم السلام ورحمة الله وبركاته. فيأتي بواو العطف في قوله: وعليكم

(ދަންނަވައެވެ) ސަލާމް ގޮވުމުގައި ފަށާލީމާ السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ގެ ކަލިމަ
ފުރިހަމަކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވެއެވެ. ސަލާމް ގޮވާލެވޭ މީހަކީ އެކަކު ކަމުގައިވިޔަސް
ސަލާމުގެ އިބާރާތް ކިޔަން ޖެހެނީ جمعކޮށް (ގިނަމީހުންނަށް) ނިސްބަތްވާ އިބާރާތުންނެވެ.
އަދި ޖަވާބުދިނުމުގައި: وعليكم السلام ورحمة الله وبركاته މިފަދައިން ކިޔާ ހުއްޓެވެ. އަދި އެ
ޢިބާރާތުގެ ކުރީގައި އަޅާ عطف ގެ و(ވާވު) ގެ އަކުރު ކިޔަންޖެހޭނެއެވެ.

851 عن عمران بن حصين رضي الله عنهما قال : جاء رجل إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : السلام عليكُم ، فَردّ عليه ثم جلس ، فقال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : «عشْرٌ» ثم جاء آخَر فَقالَ : السلام عليكُم ورحمةُ الله ، فَردّ عليه فَجلس ، فقال : «عشْرون » ، ثم جاء آخَر فَقالَ : السلام عليكُم ورحمةُ الله وبركاتُهّ ، فَردّ عليه فَجلس ، فقال : « ثَلاثُون » . رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عمران بن حصين ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް އައެވެ.
އެއަށްފަހު ސަލާމް ގޮވުމުން ދެންނެވިއެވެ. السلام علَيكُم އެހިނދު އޭނާއަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ.
ދެން އެމީހާ އިށީން ނިވިއެވެ. ފަހެ نبيއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެމީހާއަށް
ނިސްބަތްކުރައްވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިހަ ހަސަނާތް ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އެހެން މީހަކު
އައެވެ. ފަހެ އޭނާ ސަލާމް ގޮވުމުން ދެންނެވިއެވެ. السلام علَيكُم ورحمةُ الله ފަހެ އޭނާއަށް
ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު (އެމީހާއަށް ނިސްބަތްކޮށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިހި ހަސަނާތް
ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އެހެން މީހަކު އައެވެ. ފަހެ އޭނާ ސަލާމް ގޮވުމުން ދެންނެވިއެވެ. السلام
علَيكُم ورحمةُ الله وبركاتُهّ ފަހެ އޭނާއަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިރީސް ހަސަނާތް ލިބިއްޖެއެވެ.

852 وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ : قال لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :((هذا جبريلُ يقرأُ علَيك السلَام)) قالتْ : قُلتُ : (وعلَيه السلام ورحمةُ الله وبركاتُه)) متفقُ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިހިންނެވީ جبريلُ عليه السلام އެވެ. ކަލަމަނާއަށް ސަލާމް އެބަ ވިދާޅުވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވެއެވެ. وعليه السلام ورحمةُ الله وبركاتُه

وهكذا وقع في بعض روايات الصحيحين :((وبركاتُه)) وفي بعضها بحذفها ، وزيادة الثقة مقبولة .

853 وعن أنسٍ رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان إذا تكلم بِكلمة أعادها ثلاثاً حتى تُفهم عنه، وإذا أتى على قوم فسلم عليهم سلم عليهم ثلاثاً ، رواه البخاري . وهذا محمولٌ على ما إذا كان الجمع كثيراً .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ބަސްފުޅެއްވިދާޅުވެއްވިނަމަ ތިންފަހަރު ތަކުރާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް ރަނގަޅަށް އޮޅުންފިލުވުމަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބައެއްގެ ގާތަށް ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ތިންފަހަރު ސަލާމް ގޮވާލައްވައެވެ.

(ދަންނައެވެ މިގޮތަށް އަމަލު ކުރުންވަނީ ސަލާމްގޮވާލެއްވުމީ މީހުން އަދަދުގިނަ ނަމައެވެ.

854 وعن الْمقْداد رضي الله عنه في حديثه الطويل قال : كُنا نَرفَع للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم نَصيبه من اللبن فَيجِيئُ من الليل فَيسلم تسليماً لايوقظُ نَائِماً ويسمع اليقْظان فَجاء النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَسلم كما كان يسلم ، رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި الْمقْداد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ދިގު حديث އެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންމެން نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިރުގެ ބައި ރައްކާކޮށް ބަހައްޓަމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑުގައި ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ސަލާމް އަރުވާ ދިނުމަކީ ގޮތަކަށެވެ. އޭގެ އަޑަށް ނިދާފައި މީބާ ހޭނުލާނެއެވެ. އަދި ހޭލާހުންނަ

މީހާއަށް އޭގެ އަޑު ރަނގަޅަށް އިވެއެވެ. ފަހެ އޭގެ ފަހުން އެއްދުވަހަކު نبيّާ صلّى الله عليه
وسلم ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ކުރީދުވަސްވަރުގެ އެއްގޮތަށް ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ.

855 عن أسماء بنت يزيد رضي الله عنها أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم مر في المسجِد يوماً وعصبةٌ من النساء قُعودٌ فألوي بِيده بالتسليم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أسماء بنت يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަ ދުވަހަކުން رسولُ
الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްދުވަހަކު މިސްކިތުންފާއިތުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު
އަންހެނުންގެ ބަޔަކު އެހިސާބުގައި ތިއްބާ ދެކެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަނބަލުންނަށް
އެކަލޭގެފާނު އަތްޕުޅުން އިޝާރާތްކުރައްވާ ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ.

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . وهذا محمول على أنه صلّى اللهُ عليه وسلم جمع بين اللفظ والإشارة ، ويؤيده أن في رواية أبي داود : « فَسلم علينا » .

(ދަންނައެވެ) މި حديث ދޭހަވަނީ نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم ސަލާމް ކުރެއްވުމުގައި
ސަލާމްގެ ލަފްޒު އާއި އަދި އަތުގެ އިޝާރާތް އެއްކުރައްވާ ބޭނުންކުރެއްވި ކަމަށެވެ.)

856 وعن أبي جري الهجيمي رضي الله عنه قال : أتيت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقلت : عليْك السلام يا رسول الله . فقال : لاتَقُلْ عليْك السلام، فإن عليْك السّلام تَحيةُ الموتى » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح . وقد سبق بِطوله .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو جري الهجيمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް އައީމެވެ. އެއްފަހަރު ތިމަންނަ
ސަލާމްގޮވިއިރު ކިއުނީމެވެ. عليْك السلام يا رسول الله އެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ
ސަލާމްގޮވިއިރު عليْك السلام ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ عليك السلام ގެ އިބާރާތަކީ އެއީ
މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ކުރެވޭ ސަލާމެކެވެ.

باب آداب السلام

ސަލާމުކުރުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

857 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « يسلم الراكب على الْماشي ، والْماشي علي القَاعد ، والقليلُ على الكثيرِ » متفق عليه . وفي رواية البخاري : والصغير على الْكبِيرِ » .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސަވާރީގައި ހުންނަމީހާ ހިނގާ ހުންނަމީހާއަށް ސަލާމް ގޮވާނެއެވެ. އަދި ހިނގަހިނގާ ހުންނަ މީހާ އިށީނދެގެން ހުންނަމީހާއަށް ސަލާމް ގޮވާނެއެވެ. އަދި މަދުމީސްކޮޅު ބައިބޯމީހުންނަށް ސަލާމް ގޮވާނެއެވެ.

(މިއީ بخاري އާއި مسلمގެ شرطަށް ފުރިހަމަވާ حديث އެކެވެ.) އަދި **بخاري** ރިވާޔަތްކުރައްވައި ވެއެވެ. އަދި ކުދިން ދޮށީ މީހުންނަށް ސަލާމް ގޮވާނެއެވެ.

858 وعن أبي أُمامة صدي بن عجلان الباهلي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «إن أولى الناس بالله من بدأهم بالسلامَ)).

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أبو أُمامة صدي بن عجلان الباهليގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންނީ الله އާއި އެންމެ ކައިރިވެގެންވާ ބަޔަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އިސްވެ ސަލާމްގޮވާ މީހުންނެވެ.

رواه أبو داود بإسنادٍ جيدٍ ، ورواه الترمذي عن أبي أُمامةَ رضي الله عنه قيلَ يارسولَ الله، الرجلانِ يلْتَقيان أيّهما يبدأُ بالسلامِ ، قال أولاهما بالله تعالى ، قال الترمذي : حديث حسن .

أبو أُمامةَ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. (އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެމީހުން ބައްދަލުވާ ހިނދު އެމީހުންކުރެ އިސްވެ ސަލާމް ގޮވާން ޖެހެނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث

ކުރައްވިއެވެ. އެދެމީހުންކުރެ الله އާއި އެންމެ ގާތް މީހާއެވެ. (އެބަހީ އެންމެ ތަޤްވާވެރިކަންބޮޑު މީހާއެވެ.)

باب استحباب إعادة السلام على من تكرر لقاءه على قرب بأن دخل ثم خرج ثم دخل في الحال أو حال بينهما شجرة ونحوها

އެއްފަހަރު ބައްދަލުވުމަށްފަހު ކުޑަހިނދުކޮޅެއްގެ ފަހުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ބައްދަލުވާމީހާ މިޘާލަކަށް ތަނަކަށް ވަދެފައި ނިކުމުން ދެން އެއަށްފަހު ހަމަ އެވަގުތު ދެވަނަ ފަހަރަށް ވަނުން، **ނުވަތަ ދެމީހުންގެ** ދެމެދުގައި ގަހެއްގެ ހުރަހެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ހުރަހެއްވުމަށްފަހު ބައްދަލުވުމުން އަލުން ސަލާމް ކުރުން **مستحب**ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

859 عن أبي هريرة رضي الله عنه في حديث المسيء صلاتُه أنه جاء فَصلى ثُم جاء إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَسلم عليه فَردّ عليه السلام فقال : « ارجع فَصل فَإنك لم تُصل» فَرجع فَصلى ، ثُم جاء فَسلم على النبي صلّى اللهُ عليه وسلم حتّى فَعل ذلك ثَلاثَ مراتٍ . متفق عليه .

[illegible]الله [illegible] أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ [illegible] ފަރުވާކުޑަކޮށްކުރި މީހާގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ حديث ގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު މިސްކިތަށް އެރިއެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދު ކުރިއެވެ. ދެން އެމީހާ نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ކައިރިވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ގޮވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސަލާމް ބަލައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަނބުރާ ދޭށެވެ. ދެން ނަމާދު ކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިބާ ރަނގަޅަށް ނަމާދު ނުކުރެއެވެ. ފަހެ ނަމާދު ކުރިއެވެ. އެއަށްފަހު އަނބުރާ އައެވެ. އަދި نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ސަލާމް ގޮވިއެވެ. މިގޮތަށް އެމީހާއަށް ތިންފަހަރު [illegible] އަދާކުރުން ދިޔައެވެ.

860وعنه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذا لقي أَحدكُم أخاه فَلْيسلم عليه ، فَإن حالتْ بينَهما شَجرةٌ أو جِدارٌ أو حجرٌ ثُم لقيه فَلْيسلم عليه » رواه أبو داود .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރާޟްالله ޢުއްސުންގެއްދި أبو هريرة، نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم)ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމާގެ އަޚާއި ބައްދަލުވާ ހިނދު ސަލާމް ގޮވާށެވެ. ފަހެ (އެއަށްފަހު) އެދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ގަހެއް ނުވަތަ ފާރެއް ނުވަތަ ބޮޑު ހިލަގަނޑެއް ހުރަސްއެޅިއްޖެނަމަ އަލުން ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ ވެސް ސަލާމްގޮވާށެވެ.

باب استحباب السلام إذا دخل بيته

ތިމާގެ އަމިއްލަ ގެއަށް ވަންނަހިނދު ސަލާމް ގޮވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النور 61): {فإذا دخلتم بيوتاً فسلموا على أنفسكم تحية من عند الله مباركة طيبة}

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ގޭގެއަށް ވަންނަހިނދު، الله ގެحضرة ންވާ بركات ލިބި ރަނގަޅު سلأم އަކުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން سلام ކުރާށެވެ!

861 وعن أنس رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم « يابني ، إذا دخَلْتَ على أهلك فَسلم يكُن بركةً عليك وعلى أهل بيتك »

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރާޟްالله ޢުއްސުންގެއްދި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ ކޮއްކޯއެވެ. ކޮއްކޯގެއަށް ވަންނަ ހިނދު ގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އެއިރުން ކޮއްކޯއާއި އަދި ކޮއްކޯގެ ގޭގެ މީހުންނަށް އެ ސަލާމް ބަރަކާތަކަށް ވެގެން ދާނެއެވެ.

باب السلام على الصبيان

ކުޑަކުދިންނަށް ސަލާމްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

862 عن أنس رضي الله عنه أنه مر على صبيان فَسلم علَيهم وقال : كان رسول لله صلّى اللهُ علَيه وسلم يفْعلُه . متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެ صحابي ވަގުތެއްގައި މަގުމަތިން ކުޑަކުދިން ތަކަކާއި ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ. އެހިނދު އެކުދިންނަށް ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަމަލު ކުރެއްވީ މިގޮތަށެވެ.

باب سلام الرجل على زوجته والمرأة من محارمه وعلى أجنبية وأجنبيات لا يخاف الفتنة بهن وسلامهن بهذا الشرط

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ސަލާމްކުރުން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب އާއި އަދި އަންހެނާ އޭނާގެ محرمންނަށް ސަލާމްކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ހިލޭ އަންހެނުންނަށް ނުވަތަ ހިލޭ އަންހެނަކު ހިލޭ ފިރިހެނަކަށް ފިތުނައިގެ ބިރުހުރިނުވާނަމަ ސަލާމްކުރުމާއި އަދި އެޝަރުތާއިއެކުވެލަން ކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

863 عن سهل بن سعد رضي الله عنه قال : كانَتْ فينا امرأَةٌ وفي رواية : - كانَتْ لنا عجوزٌ تأْخُذُ من أُصول السلْقَ فتطْرحه في القدرِ وتُكَركر حباتٍ من شَعيرٍ ، فإذا صلينا الجمعةَ وانْصرفْنَا نُسلم علَيها فَتُقدمه إلينَا رواه البخاري . قوله « تُكَركر » أي تَطحن .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި سهل بن سعدގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން އުޅުނު ހިސާބު މުސްކުޅި ފުރާއަންހެނަކު އުޅުނެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންމެންގެ ކައިރީގައި މުސްކުޅި އަންހެނަކު އުޅުނެވެ. އޭނާ سلْقَ ދަނޑި ތެއްޔަރަން އަޅައިފައި މަގުކުޅައެވެ. އަދި ގޯތިން ކޯޅާ މުސްކުރާއެވެ. ފަހު ތިމަންމެން ހުކުރުން ފަހަބައިގެން އަހިސް އޭނާއަން ސަލާމް ގޮވާމެވެ. އަދި އޭނާ އަކަތައި ހިފައިގެން އަހިސް ތިމަންމެންނަށް ދެއްވައެވެ.

864 وعن أُم هانئ فاختَةَ بِنت أبي طَالب رضي الله عنْها قالت : أَتيت النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يوم الفَتْح وهو يغْتسلُ وفاطمةُ تَستُره بِثَوبٍ فَسلمتُ .

وذكَرت الحديث . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُم هانئ فاختَةَ بِنت أبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ތިމަންނަ މައްކާ ފަތަޙަ ކުރެވުނު ދުވަހު ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ފެންވަރާނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطمةُ ގެފާނު ހުންނެވީ ފޮތިގަނޑެއް ރޫޅައިގެން އެކަލޭގެފާނު ނިވާކޮށްގެންނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ގޮވީމެވެ. (އަދި އެކަމަނާ އެ حديثު މުޅީން ބަޔާން ކޮށްދެއްވިއެވެ.)

865 وعن أسماء بنت يزيد رضي الله عنها قالت : مر علينا النبي صلّى اللهُ عليه وسلم في نسوةٍ فَسلم علينَا . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن ، وهذا لفظ أبي داود، و لفظ الترمذي : أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم مر في المسجِد يوماً وعصبةٌ من النساء قُعود فألوى بِيده بالتسليم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُم هانئ فاختَةَ بِنت أبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަމެން އަންހެނުންގެ ބަޔަކާ [illegible] [illegible] ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ. رواه أبو داود ، والترمذي ގެ لفظ [illegible] [illegible] رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްދުވަހަކު މިސްކިތަށް [illegible] [illegible] އަންހެނުންގެ ބަޔަކު [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ.

باب تحريم ابتدائنا الكفار بالسلام وكيفية الرد عليهم واستحباب السلام على أهل مجالس فيهم مسلمون وكفار

ކާފިރުންނަށް އިސްވެ ސަލާމްގޮވުން **حرام**ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެމީހުން ސަލާމް ގޮވައިފިނަމަ ޖަވާބު ދޭންވާގޮތާއި އަދި މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން މަސްހުނިވެފައިވާ މަޖްލިސްތަކަށް ސަލާމްގޮވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

866 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لاتبَدأوا اليهود ولا النصارى بالسلام ، فإذا لقيتُم أحدهم في طَريق فَاضطّروه إلى أضيقه » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން يهودي ންނާއި އަދި نصارى އިންނަށްވެސް ސަލާމް ނުގޮވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކާއި ތިޔަބައިމީހުންނާއި މަގުމަތީން ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އޭނާ މަގުގެ އެންމެ ހަނިވެގެންވީ ފަރާތަށް ޖެހިގެންދުމަށް ދާނެހެން ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަށް ދާށެވެ.

867 وعن أنسٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إذَا سلم عليْكُم أهلُ الكتاب فَقُولُوا : وعليْكُم » متفق عليه.

މާތްاللهރުއްސުންތެރިވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް أهلُ الكتابން ގެ މީހަކު ސަލާމް ގޮވައިފިނަމަ އޭގެ ޖަވާބު وعليكُم ގެ އިބާރާތުން ބުނާށެވެ.

868 وعن أُسامه رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم مر على مجاسٍ فيه أخلاطٌ من المسلمين والمشركين عبدة الأوثان واليهود فَسلم عليهم النبي صلّى اللهُ عليه وسلم . متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސުންތެރިވި أُسامه ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ، نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم (އެއްފަހަރަކު) މުސްލިމުންނާއި އަދި މުޝްރިކުންގެ ތެރެއިން ބުރަން

އަޅުކަންކުރާ މީހުންނާއި އަދި ޔަހޫދީން މަސްހުނިވެފައި އޮތް މަޖްލިސްއެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ، نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެމީހުންނަށް ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ.

باب استحباب السلام إذا قام من المجالس

މަޖްލިސިން ތެދުވެގެންދާއިރުގައި (ނުވަތަ) ބައިވެރިންނާއި ވަކިވެގެން ދާއިރުގައި ސަލާމް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

869 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : إذَا انْتَهى أحدكُم إلى المجلسِ فَلْيسلم، فَإذَا أراد أن يقُوم فَلْيسلم ،فَليست الْأولى بِأحق من الآخرة» رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަޖްލިސަކަށް އާދެވިއްޖެނަމަ ފަހެ ސަލާމް ގޮވާށެވެ. ދެން އަނބުރާ ތެދުވެގެން ދިއުމަށް ފަހެ ސަލާމް ގޮވާށެވެ. ފަހެ ފުރަތަމަ ވަންއިރު ގޮވި ސަލާމް ނުކުންނައިރު ކުރާ ސަލާމަށްވުރެ މާ ހައްގުވެގެނެއް ނުވެއެވެ. (އެބަހީ ކުރީގެ ސަލާމާއި ފަހުގެ ސަލާމް ހަމަހަމަ ދެސަލާމް ވެސް ހައްގުވެގެންވެއެވެ.)

باب الاستئذان وآدابه

ގެއަށް ވަންނަން ހުއްދަ އެދުމާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النور 27): {يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على أهلها}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތައް ނޫން އެހެން ގެތަކަށް އެގެތަކުގެ أهل ވެރިންނަށް ސަލާމް ކޮށް إذن ލިބިގެންފުދަށް ދާންދެން ނުވަންނާށެވެ! އެގޮތްތިބައިމީހުންނަށްހެޔޮކަންބޮޑެވެ.

وقال تعالى (النور 59): {وإذا بلغ الأطفال منكم الحلم فليستأذنوا كما استأذن الذين من قبلهم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކުޑަކުދިން، بالغ ވުމުގެ عمرާ ހަމަވެއްޖެނަމަ، އެކުދިންގެ ކުރިން އިސްވެދިޔަމީހުން (ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން)إذن ލިބިގެންފަދައިން، އެކުދިންވެސް إذن ލިބިގަންނާހުރިކަމެވެ.

870 وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: « الاستئْذانُ ثَلاثٌ، فَإن أُذن لك و إلا فَارجِع ، متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސެވުންވި أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އިޒުނަ އަދި ގޮސްވަނީ (އެންމެގިނަވެގެން) ތިންފަހަރަކުއެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް އިޒުނަ ލިބިއްޖެނަމަ ވަންނާށެވެ. ނޫންނަމަ އަނބުރާ ދާށެވެ.

871 وعن سهل بن سعد رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم « إنما جعل الاستئذان من أَجل البصر » متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސެވުންވި سهل بن سعدގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިޒުނަ ހޯދުމުގެ [illegible] ލޯގެ ސަބަބުންނެވެ.

872 وعن ربعي بن حراش قال حدثّنا رجلٌ من بني عامر أنه استأذَن على النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم وهو في بيت فقال : أَألِج ؟ فقال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لخادمه :

«أُخْرج إلى هذا فَعلمه الإستئذَان فَقُل له قُل : السلام علَيكُم، أأدخُلُ ؟ » فَسمعه الرجلُ فقال : السلام علَيكم ، أأدخُلُ ؟ فَأذن له النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَدخَلَ . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

[illegible]ﷲ [illegible] ربعي بن حراش ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. بني عامر ގެ ބޭކަލަކު ތިމަންނައަށް ރިވާކޮށްދިނެވެ. [illegible] [illegible] ([illegible]) نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގޭގައި އުޅުއްވަނިކޮށް އިޛުނައަށް އެދިގެން ގޮވާލިއެވެ. "ތިމަންނަ ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމު [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ ކައިރިއަށް ދޭށެވެ. އެމީހާއަށް [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ދެން السلام علَيكم ވިދާޅުވާށެވެ. [illegible] ތިމަންނަ ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ [illegible]. ދެން [illegible] [illegible] السلام علَيكم [illegible]. [illegible] ތިމަންނަ ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ އެއްސެވިއެވެ. [illegible] نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެމީހާއަށް އިޛުނަ ދެއްވިއެވެ. [illegible] އެމީހާ ވަދެގެންދިޔައެވެ.

873 عن كلادة بن الحنبل رضي الله عنه قال: أتيت النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَدخَلْتُ علَيه ولم أُسلم فقال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : «ارجِـع فَقُلْ السلام علَيكُم أأَدخُلُ ؟ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن

[illegible]ﷲ [illegible] كلادة بن الحنبل ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ([illegible]) نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް އައީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ [illegible] [illegible]. [illegible] ތިމަންނަ ސަލާމް ނުކުރަމެވެ. [illegible] نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] السلام علَيكم [illegible] ސަލާމް [illegible]. [illegible] "ތިމަންނަ ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟" [illegible] [illegible] އެދޭށެވެ.

باب بيان أن السنة إذا قيل للمستأذن من أنت أن يقول فلان فيسمي نفسه بما يعرف به من اسم أو كنية وكراهة قوله أنا ونحوها

އިޒްނަ ހޯދުމަށްއެދޭމީހާ ކުރެން ކަލޭމީހަކީ ކާކުހޭ، ސުވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ސުންނަތްވެގެންވަނީ ތިމާއަކީ ކާކުކަން އެނގޭނެގޮތަށް ނަންބުނުން ނުވަތަ ތިމާގެ ވަނަމާއި (ކުންޔާއާއި) އެއީ ބުނުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** އާއި އަދި ތިމާގެ ކާކުކަން އަންގާ ދޮރުމަތު "އަހަރެން"ގެ ލަފުޒު އެހެން ބުނުމަށް ބޭނުންކުރުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

874 عن أنس رضي الله عنه في حديثه المشهور في الإسراء قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، « ثُم صعد بي جِبريلُ إلى السّماء الدنيا فاستفتح » فقيل : من هذا ؟ قال : جبريلُ، قيلَ : ومن معك ؟ قال : محمدٌ . ثم صعد إلى السماء الثّانية فاستفتح ، قيل : من هذا ؟ قال : جبريلُ ، قيل : ومن معك ؟ قال : محمدٌ » والثّالثة والرابعة وسائرهن ويقالُ في باب كل سماء : من هذا ؟ فَيقُولُ : جبريل **متفق عليه .**

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنسގެ ގާތުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ الإسراء ގެ ދަތުރުފުޅު މަޝްހޫރުވެގެންވާ އަލްމަޝްހޫރު حديث ގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ." ދެން جِبريلُ ގާތުން މިމަނިކު ގެނައިސް ދުނިޔޭގެ އުޑަށް އަރާ ވަޑައިގަތެވެ. އަހަރުމެން ހުޅުވުމަށް އެދުމުން އަދި ދެންނެވިއެވެ. އެހިނދު ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. މިއީ ކޮންބައެއް ހަމަތޯ؟ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ؛ جِبريلُ ގެ ފާނެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އަދި ތިބާއާ މިހާރީ ކޮންބައެއް ހަމަތޯ؟ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އަ محمد ގެ ފާނެވެ. ދެން އަހަރުމެން ދެވަނަ އުޑަށް ދެން ތިންވަނަ ދެން ހަތަރުވަނަ އުޑު އަދިއެހެނިހެންވެސް. އަދި ކޮންމެ އުޑެއްގެ ދޮރުމަތީގައި އެއްސެވުން. މިއީ ކޮންބައެއް ހަމަތޯ؟ ޖަވާބު ދެއްވާނެއެވެ. ދެން جِبريلُ (ގެ ފާނު) އިއްވެވެ.

875 وعن أبي ذرٍ رضي الله عنه قال: خَرجتُ ليلة من اللّيالي فإذا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يمشي وحده، فجعلتُ أمشي في ظل القمر، فالتفت فرآني فقال : « من هذا ؟ » فقلتُ أبو ذَرٍ، متفق عليه

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްރެއަކު ތިމަންނަ ބޭރަށް ނިކުމެވީމެވެ. އެހިނދު ފެނުނީ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަނި ހިނގަވަނިކޮށް ހިނގަވަމުން ވަނިވެ. އެހެންކަމުން ހަނދުވަރު އަލިގަދައި ކުރިއަށް ހިގަންފެށީމެވެ. ފަހެ އަނބުރާލައްވާ ފަހަތަށް ބެއްލެވި ވަޑައިގެން ތިމަންނަ ފެނުނެވެ. އެހިނދު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. أبو ذر އީމެވެ.

876 وعن أُم هانئ رضي الله عنها قالت: أتيت النبي صلّى اللهُ عليه وسلم وهو يغتسل وفاطمةُ تستُره فقال : «من هذه ، » فقلت : أنا أُم هانئ . متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُم هانئ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ފެންވަރައްވައެވެ. އަދި فاطمةُ ކަމަނާ ހުންނެވީ ފޮތިގަނޑަކުން އެކަލޭގެފާނު ނިވާކޮށްދެއްވަމުންނެވެ. ދެން (ތިމަންނަ ދިއުމުން) އެކަލޭގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮން ބޭފުޅެއް ހެއްޔެވެ؟ ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނައީ أُم هاني އެވެ.

877 وعن جابر رضي الله عنه قال : أتَيتُ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَدقَقْتُ الباب فقال : « من هذا ؟ » فقلت ، أنا ، فقال : « أنا أنا ؟ » كأنه كَرِهها ، متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ދޮރުގައިޓަކިޖެހީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދޮރުޓަކަށި ބަރި ދިނީމެވެ. އެހިނދު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮންބޭފުޅެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އަހަރެންނީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮން އަހަރެން އަހަރެންނަކީބާއެވެ. ހިވަނީ އެގޮތަށް ބުނުމުން އެކަލޭގެފާނު ހިތްބުރަކަމާ ނުފޫހި ހުންނެވެ.

باب استحباب تشميت العاطس إذا حمد الله تعالى وكراهية تشميته إذا لم يحمد الله تعالى وبيان آداب التشميت والعطاس والتثاؤب

ކިނބިހިއަށްފަހު اللهއަށް حمدކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ދުޢާކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭނާ اللهއަށް حمدނުކުރާނަމަ އޭނާއަށް ދުޢާ ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކިނބިހި އެޅުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި އާރިގަނޑުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

878 عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن الله يحب العُطاس ويكْره التثاُؤب ، فَإذَا عطَس أحدكُم وحمد الله تعالى كان حقا على كل مسلم سمعه أن يقول له يرحمك الله وأما التّثاوب فإنما هو من الشيطان ، فـإذا تثاءب أحدكم فليرده ما استطاع ، فإن أحدكم إذا تثاءب ضحك منه الشيطان » رواه البخاري .

މާތްاللهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة، نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކިނބިހި އެޅުމުގެ ސަބަބުން ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އާރިގަނޑުގެ ސަބަބުން ނުރުހިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ ކިނބިހި އަޅާ އަދި الله އަށް حمد ކޮށްފިމީހަކުގެ އަޑުއިވުނު ކޮންމެ މުސްލިމަކުގެ މައްޗަށް ޖަވާބުދިނުމުގެ ގޮތުން يرحمك الله ކިޔުން حق ވެގެން ވެއެވެ. އަދި އާރިގަނޑަކީ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ގެ ފަރާތުންނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އާރިގަނޑެއް ދިމާވެއްޖެ ނަމަ އެއަށް ކުޅަދާނަވާ ވަރަކުން އެ އަނބުރާ ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އާރިގަނޑު ނަގާ އަޑުގެ ސަބަބުން شيطان ހީގަންނައެވެ.

879 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « إذا عطس أحدكم فليقل : الحمد لله ، وليقل له أخوه أو صاحبه : يرحمك الله ، فإذا قال له : يرحمك الله فليقل : يهديكم الله ويصلح بالكم » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هريرة، نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم)ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކިނބިހި އެޅިއްޖެއްޔާ ފަހެ الحمد لله ކިޔާށެވެ. އަދި އޭގެ ޖަވާބުގައި އޭނާގެ އަޚާ ނުވަތަ އެކުވެރިޔާ يرحمك الله ކިޔާދޭށެވެ. އަދި އޭނާ يرحمك الله ކިޔުމުން ފަހެ އޭގެ ޖަވާބުގައި ކިނބިހި އެޅުނުމީހާ يهديكم الله ويصلح بالكم ކިޔާދޭށެވެ.

880 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ « إذا عطس أحدكُم فحمد الله فشمتوه ، فإن لم يحمد الله فلا تُشمتوه » رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކިނބިހިއެޅުމުން اللهއަށް حمد ކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށްޓަކައި يرحمك الله ކިޔާށެވެ. އަދި އެމީހާ الله އަށް حمد ނުކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށްޓަކައި އެފަދަ دعاء ނުކުރާށެވެ.

881 وعن أنس رضي الله عنه قال : عطس رجلان عند النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فشمت أحدهما ولم يشمت الآخر ، فقال الذي لم يشمته : عطس فُلانٌ فَشمّته وعطستُ فَلَم تُشَمّتني ؟ فقال : « هذا حمد الله ، وإنَكَ لم تحمد الله » . متفق عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު ދެމީހަކަށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިބެގެން ކިނބިހި އެޅުނެވެ. ފަހެ އެދެމީހުން އެކަކަށް ޓަކައި އެކަލޭގެފާނު يرحمك الله ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަނެކަކަށްޓަކައި އެއްވެސް އެއްޗެއް ވިދާޅުނުވިއެވެ. ފަހެ އަނެކަކަށްޓަކައި އެއްވެސް އެއްޗެއް ވިދާޅުނުވި މީހާ ދަންނަވައެވެ. އެމީހާ ކިނބިހި އެޅުމުން ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށްޓަކައި يرحمك الله ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަ ކިނބިހި އެޅުމުން ކަލޭގެފާނު އެއްވެސް ޖަވާބެއް ނުދެއްވިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ (ކިނބިހި އެޅުނުހިނދު) اللهއަށް حمد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިބާ (ކިނބިހި އެޅުނުހިނދު) اللهއަށް حمد ނުކުރީއެވެ.

882 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : كان رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذَا عطَس وضع يده أو ثَوبه على فيه وخفَض أو غَض بها صوتَه. شك الراوي رواه أبو داود ، والترمذي وقال حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކިނބިހިޔަވަޑައިގަންނަވާއިރު އަނގަމަތީގައި އަތް ނުވަތަ ހެދުން އަޅުއްވައެވެ. އަދި އޭގެ އަޑުމަޑުކުރައްވާ ބަހައްޓަވައެވެ. (މި حديث ގައި އައިސްފައިވާ ވިދާޅުވުމުގައި حفض ގެ لفظ ނުވަތަ غض ގެ لفظ ކުރީންކަން ރާވީއަށް ޝައްކުވެފައިވެއެވެ.)

883 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: « كان الْيهود يتَعاطسون عند رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يرجون أن يقولَ لهم يرحمكُم الله ، فيقولُ : يهديكم الله ويصلح بالكم » رواه أبو داود، والترمذي وقال حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ޔަހޫދީންގެ ބައެއްމީހުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ޙުޟޫރުން އިށީނދެހުންނަވާއިރު يرحمك الله ގެ دعاء ލިބުމުގެ އުއްމީދުގައި ކިނބިހިލަނީ ބޭނުމުގައި ކިނބިހި އަރުވާލާކަށް ހިތްވެއެވެ. އަދި ކިނބިހިލާހިތުން ވިދާޅުވާކަށް ބޭނުންފުޅުވާކަށް يهديكم الله ويصلح بالكم ވިދާޅުވިންނެވެ. މާނައީ:- މާތްالله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާފައިވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮގޮތްދިނުމާއި ހާލުރަނގަޅުކުރައްވާށިއެވެ.

884 وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : إذَا تَثاءب أحدكُم فَلْيمسك بيده على فيه فإن الشيطان يدخل» رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އާނބޫނީނަމަ އަނގަމަތީގައި އަތް އަޅާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان އޭނާގެ ހަށިގަނޑަށް ވަދެއެވެ.

باب استحباب المصافحة عند اللقاء وبشاشة الوجه وتقبيل يد الرجل الصالح وتقبيل ولده شفقة ومعانقة القادم من سفر وكراهية الانحناء

ބައްދަލުވާހިނދު އަތާ އަތްޖައްސަވި ސަލާމްކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ހީވި މޫނަކާއިގެން ބައްދަލުކުރުމާއި، އަދި ސާލިހު އަދުލަކުންގެ އަތަށް ބޮސްދިނުމާއި، ދަރިންނަށް އޯގާތެރިވުމުގެ ގޮތުން ބޮސްދިނުމާއި، ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާއާއި ކޮނޑާއިކޮނޑު ޖައްސާ ސަލާމްކުރުމާއި، މިކަންތައްތައް **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަލާމްކުރާ ހިނދު ގުދުވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

885 عن أبي الخطاب قتادة قال : قلُت لأنس : أكَانت المصافَحةُ في أصحابِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم؟ قال : نَعم . رواه البخاري .

أبو الخطاب قتادة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ أنس ގެ ގާތު ދުކެން އެއްސެވީމެވެ. އަތާއި އަތްޖައްސާ ސަލާމްކުރުމުގެ އާދަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ أصحاب ންގެ މެދުގައި އޮތްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެވެ.

886 وعن أنس رضي الله عنه قال : لما جاء أهلُ اليمنِ قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « قَد جاءكُم أهلُ اليمن ، وهم أولُ من جاء بالمصافَحة » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު يمن ކަރައިގެ ބަޔަކުންނާއި ވަޑައިގެންފުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ ބަޔަކު އައިސްފިއެވެ. އަދި އެބަޔަކީ އެންމެ ފުރަތަމަ އަތާ އަތްޖައްސާ ސަލާމްކުރުމުގެ އާދަ އުފެއްދީ މީހުންނެވެ.

887 وعن البراء رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما من مسلمين يلْتَقيان فيَتَصافَحان إلا غُفر لهما قبل أن يفترقا » رواه أبو داود .

މާތް اللهރުއްސުންދެއްވި البراء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ މުސްލިމުން ބައްދަލުވެ އަތާއި އަތްޖައްސާ ސަލާމްކޮށްފިނަމަ އެދެމީހުން ވަކިވުމުގެ ކުރިން އެދެމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވިދެއެވެ.

888 وعن أنس رضي الله عنه قال : قال رجل : يا رسول الله ، الرجلُ منا يلْقَى أخَاهُ أو صديقَه أينْحني له ؟ قال : « لا » قال : أفَيلتزمه ويقبله ؟ قال : « لا » قال : فَيَأْخُذُ بِيده ويصافحه ؟ قال : « نَعمَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު ދަންނަވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ އަޚާއި ނުވަތަ އެކުވެރިޔާއާ ބައްދަލުވުމުން އޭނާއަށް ބޯލަނބުން ހިނގާނެހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށް ނަހަދާށެވެ. ދެން ބޭކަލަކު ދަންނަވިއެވެ. އޭނާ ބައްދަލުކޮށް އެކުވެރިޔާ އަތުލައިގެން ބޮސްދިނުން ހިނގާނެހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށް ނަހަދާށެވެ. ދެން ބޭކަލަކު ދަންނަވިއެވެ. އޭނާގެ އަތުގައި ހިފައިގެން ސަލާމްކުރުން ހިނގާނެހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ތިރްމިޛީ ހަސަންކަމަށެވެ.

889 وعن صفْوان بن عسال رضي الله عنه قال : قال يهودي لِصاحبه اذْهب بنا إلى هذا النبي فأتيا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَسألاه عن تسع آيات بينات فَذَكر الْحديث إلى قَوله : فقَبلا يده ورِجلَه وقالا : نَشْهد أنك نبي . رواه الترمذي وغيره بأسانيد صحيحة.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި صفْوان بن عسال ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ޔަހޫދީއަކު އޭނާގެ އެކުވެރިޔާއަށް ބުނެއެވެ. ތިމަންމެން ގެންގޮސްދީ އެ ނަބިއްޔާގެ ގާތަށް ހިނގާށެވެ. ދެން އެދެމީހުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް އައެވެ. ދެން އެދެމީހުން އެކަލޭގެފާނާ ބަޔާންވެގެންވާ ނުވަ، އާޔަތެއް ބަޔާންކުރުން ސުވާލުކުރިއެވެ. މި حديث ބަޔާންކުރެއްވުމުން ގޮސް ނިޔަލަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެދެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަތާއި ފައިތިލާ ބޮސްދިނެވެ. އަދި އެދެމީހުން ބުނެއެވެ. ތިބާއީ ނަބިއްޔެއްކަން އަޅުގަނޑުމެން ހެކިދެމެވެ. ތިރްމިޛީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

ދަންނަވައެވެ. ޔަހޫދީން [illegible] އަމަލުކުރުމަށް [illegible]. އެދެ [illegible] ނުވަ ކަންތައްތަކީ ޔަހޫދީންނާއި މުސްލިމުން ޝާމިލުވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި [illegible] ފަހު ކަމަކީ ހަމައެކަނި ޔަހޫދީންނަށް ޚާއްޞަވެގެންވާކަމެކެވެ. މުސްލިމުންނާއި ޔަހޫދީންނާއި ދެމެދު ޝާމިލުވާ ކަންތައްތަކަކީ (އެކެއް) الله އަށް ޝަރީކު ނުކުރުން(ދޭއް) ވައްކަންނުކުރުން (ތިނެއް) ޒިނޭނުކުރުން (ހަތަރެއް) حقّ ގޮތަކަށް ނޫނީ މީހުން ނުމެރުން (ފަހެއް) ސިހުރު ނުހެދުން (ހައެއް) ސޫދުނުކެއުން (ހަތެއް) ބިރާ ނުފިލުން (އަށެއް) قذف ނުކުރުން (ނުވައެއް) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުބުނުން. އަދި ޔަހޫދީންނަށް ޚާއްޞަވެފައިވާ ކަމަކީ ހޮނިހިރު ދުވަސް ހުރުމަތްތެރިކުރުމެވެ.

890 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قصة قال فيها : فَدنَونا من النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فقبلْنا يده . رواه أبو داود .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر بنގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެން އައިސްފައިވާ ހަބަރެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން نبيّާ صلّى الله عليه وسلم އާއި ގާތަށް ކައިރިވީމެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ މުބާރަކު އަތުގައި ބޮސްދިނީމެވެ.

891وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قَدم : زيد بن حارثة المدينة ورسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في بيتي فأتَاه فقَرع الباب. فقَام إليه النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم يجر ثوبه فاعتنقه وقبله » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުއްސެވުންލިބިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްދުވަހަކު) زيد بن حارثة مدينة އަށް ވަޑައިގަތެވެ. އޭރު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ހުންނެވީ ތިމަންނާގެ ގޭގައެވެ. ފަހެ އެ صحابى ވަޑައިގެން ދޮރުގައި ޖެހިދެއްވިއެވެ. ފަހެ نبيّާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެ صحابى އަށްޓަކައި ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އޭނާގެ ހެދުމުގައި ހިއްލާ ގާތަށް [illegible]. އެއަށްފަހު ކަރުގައި ބައްދަވައި ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބޮސްދެއްވިއެވެ.

892 وعن أبي ذرٍ رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم «لاتَحقرن من المعروف شيئاً ولو أن تلقى أخاك بوجه طليق » رواه مسلم .

މާތްﷲތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو **ذر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ހެޔޮކަންތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމަކީ ކުޑަކަމުގައި ނުދެކޭށެވެ. އަދި އެއީ ތިބާގެ އަޚާއާ ހިނިތުންވުމާއި އެކު ބައްދަލުކުރުން ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

893 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قبل النبي صلّى اللهُ عليه وسلم الحسن بن على رضي الله عنهما ، فقال ، الأقْرع بن حابس : إن لي عشرَةً من الْولد ماقَبلتُ منهم أحداً . فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . « من لايَرحم لا يرحم ،َ» متفق عليه .

މާތްﷲތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم (މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ)حسن ގެ ފާނާއި حسينގެފާނަށް ބޮސް ދެއްވިއެވެ. އެހެންދެއްވާއިރު الأقْرع بن حابس ނަމަކަށް ކިޔުން ދިޔަ ބުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ދިހަދަރިން އެބަތިބެވެ. (ނަމަވެސް) އެއިން އެއްވެސް ދަރިއަކަށް ތިމަންނަ (ދުވަހަކުވެސް) ބޮސް ނުދީމެވެ. ދެން نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަޙްމަތްނުލާ މީހަކަށް ރަޙްމަތް ނުލެވޭނެއެވެ.

كتاب عيادة المريض ، وتشييع الميت ، والصلاة عليه، وحضور دفنه ، والمكث عند قبره بعد دفنه

ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ޞަލާތްކުރުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި ،އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލާ ނިމުމުންފަހު ޤަބުރު ކައިރީގައި ހުރުމާއި މިކަންކަމާ ބެހޭ އަޙްކާމުތަކުގެ ބައި

894 عن البراء بن عازب رضي الله عنهما قال : أمرنَا رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بِعيادةٍ المريض ، واتباع الجنازة ، وتشميت العاطس، وإبرار المقسم ونصر المظلوم ، وإجابة الداعي ، وإفشاء السلام . متفق عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި البراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެންނަށް ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި ކިއްސާލާ މީހާއަށް ޖަވާބު ދިނުމާއި ހުވައި ފުރިހަމަކުރުމާއި އަނިޔާ ލިބިގެންވާ މީހާއަށް ވާގިވެދިނުމާއި ދަޢުވަތުކުރާ މީހާއަށް އިޖާބަ ދިނުމާއި ސަލާމް ފެތުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

895 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « حق الْمسلم على الْمسلم خَمسٌ ، رد السلام. وعيادةُ المريض ، واتباع الجنائز ، وإجابة الدعوة . وتشميت العاطس» متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ފަސް حقއެއް ވެއެވެ. އެއީ ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދިނުމާއި ބަލިމީހާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި ދަޢުވަތަށް އިޖާބަދިނުމާއި ކިއްސާ މީހާއަށް ޖަވާބު ދިނުމެވެ.

896 وعنه قال قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : إن الله عز وجل يقُولُ يوم القيامة : « يا ابن آدم مرضتُ فَلَم تَعدني ، قال : يارب كَيفَ أعودك وأنْتَ رب العالَمين ؟ قال : أما علْمتَ أن عبدي فُلَانًا مرض فَلَم تَعده ، أما علمتَ أنك لو عدته لوجدتني عنده ؟ يا ابن آدم اطعمتك فلم تطعمني ، قال : يا رب كيف أطعمك وأنت رب العالمين ، قال : أما علمت أنه استطعمك عبدي فلان فلم تطعمه أما علمت أنك لو أطعمته لوجدت ذلك عندي ؟ يا ابن آدم استسقيتك فلم تسقني ، قال : يارب كيف اسقيك وأنت رب العالمين ؟ قال : استسقاك عبدي فلان فلم تسقه ، أما علمت أنك لو سقيته لو جدت ذلك عندي ؟ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، قيامة ދުވަހު وحى ކުރައްވާނެއެވެ. އޭ آدمގެ ދަރިފުޅާއެވެ. ތިމަން އިލާހު ބަލިވިއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ޒިޔާރަތް ނުކުރެއެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހަކީ ހުރިހާ ޢާލަމްތަކެއް ހައްދަވައިގެން ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުކަމުގައިވާ ހިނދު ތިމަން އަޅާ އިބަ އިލާހަށް ޒިޔާރަތް ކުރެވޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހުގެ މިވެނި އަޅަކު ބަލިވިއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ނުކުރެއެވެ. ތިބާ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރިނަމަ ތިމަން އިލާހު އޭނާގެ ގާތުގައި ފެނިގެންވާނެކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އޭ އާދަމުގެ ދަރިފުޅާއެވެ. ތިމަން އިލާހު ތިބާގެ ކިބައިން ކާއެއްޗެއް އެދުނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ކާއެއްޗެއް ނުދިނެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހަކީ ހުރިހާ ޢާލަމްތަކެއް ހައްދަވައިގެން ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުކަމުގައިވާ ހިނދު ތިމަން އަޅާ އިބަ އިލާހަށް ކާންދެވޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ މިވެނި އަޅަކު ތިބާގެ ކިބައިން ކާއެއްޗެއް އެދުނުކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އޭނާއަށް ކާއެއްޗެއް ދިނީނަމަ ތިބާ ތިމަން އިލާހުގެ ގާތުގައި އެކަން ފެނިގެންވާނެކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އޭ آدم ގެ ދަރިފުޅާއެވެ. ތިމަން އިލާހު ތިބާގެ ކިބައިން ފެންބުއިމަކަށް އެދުނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ފެން ނުދިނެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހަކީ ހުރިހާ ޢާލަމްތަކެއް ހައްދަވައިގެން ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުކަމުގައިވާ ހިނދު ތިމަން އަޅާ އިބަ އިލާހަށް ފެންބޮއްދެވޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ މިވެނި އަޅަކު ތިބާގެ ކިބައިން ފެން އެދުނެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ އޭނާއަށް ފެން ނުދިނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އޭނާއަށް ފެންދިނީނަމަ ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ފެންދިނީ ކަމުގައި ފެނިގެންވާނެކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟

897 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ اللهِ ، صلى الله عليه وسلم:

((عودوا المريض ، وأَطْعموا الجائع، وفكوا العاني)) رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތް ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބަނޑުހައި ހުރުމުގައި ޖެހިލައިވާ މީހުންނަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން (ކުށެއް ނެތްކަމުގައި) ހައްޔަރުވެފައިވާ މީހުން ދޫކުރާށެވެ.

((العاني)): الأسير.

898 وعن ثوبان رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إن المسلم إذا عاد أخاه المسلم لم يزل في خُرفَة الجنة حتى يرجع » قيل : يا رسول الله وما خُرفَةُ الجنة ؟ قال : « جناَها » رواه مسلم . « جناَها » : أي واجتني من الثمر .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި ثوبان ،نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމު އަޚާއަށް ޒިޔާރަތް ކޮށްފިނަމަ އެނބުރިއަންނަންދެން ހުންނާނީ ސުވަރުގޭގެ މޭވާގެ ބަގީޗާގައި އެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. خُرقَةُ الجنة ގެ މާނައަކީ ކޮބައިތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭގެ މާނައަކީ ސުވަރުގޭގެ މޭވާ އެވެ.

899 وعن على رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : ما من مسلم يعود مسلماً غدوة إلا صلى عليه سبعون ألف ملك حتى يمسي ، وإن عاده عشيةً إلا صلى عليه سبعون ألف ملكٍ حتى يصبح ، وكان له خريف في الجنة » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި على ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުސްލިމަކު އެހެން މުސްލިމު އަޚާއަށް ހެނދުނު ޒިޔާރަތް ކޮށްފިނަމަ ހަތްދިހަ ހާސް މަލާއިކަތުން އެމީހަކަށް ރަޙްމަތް ލެއްވުން އެދި ހަވީރުވަންދެން دعاءކުރައްވަމުން ގެންދަވާނެއެވެ. އަދި ހަވީރުގައި ޒިޔާރަތް ކޮށްފިނަމަ ފަތިސްވަންދެން

އެލީއަށްޓަކައި رحمة ލެއްވުން އަދި ހަމްދިރާސް ގަދާއިކަމުން دعاءކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި އެލީރަހަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ކަނޑާފައިވާ (މޭވާ) ބާވާ ބަޔާން ވެއެވެ.

« **الخريفُ** » : التمر المخروفُ ، أَي : المجتَنَى .

900 وعن أَنسٍ ، رضي الله عنه ، قال : كان غُلامٌ يهودي يخْدم النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فمرِض فأَتَاه النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يعوده ، فقَعد عنْد رأْسه فقال له : « أَسلم » فنَظَر إِلى أَبِيه وهو عنْده؟ فقال : أَطع أَبا الْقاسِمِ ، فَأَسلَم ، فَخَرج النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، وهو يقولُ : « الحمد لله الذي أَنْقذه من النارِ » . رواه البخاري .

ޚާދިމްالله ރަސޫލުގެ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ޚިދުމަތުގައި ޔަހޫދީ ކުއްޖަކު ހުންނެވެ. އެހެން ބަލިވުމުން އެކުއްޖާއަށް ބަލިޖެހުނެވެ. ފަހެ نبيّއާ صلّى الله عليه وسلم އެކުއްޖާއާ ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުމަށް ވަޑައިގެންނެވުމުން އެކުއްޖާގެ ބޯމަތީ ވާދަ އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އިސްލާމްވާށެވެ. (އެކުއްޖާ އިސްލާމްވެދިނުން ގަބޫލުކުރެއްވުމަށް ހިތާމަކުރެއްވި އެކުއްޖާގެ އެކުއްޖާއާ ކައިރީގައި ހުރި ބައްޕައަށް ބަލައިލިއެވެ. ބައްޕަ ބުނެއެވެ. أبو القاسم ގެ ބަސް އަހާށެވެ. ދެން އެކުއްޖާ އިސްލާމްވިއެވެ. ދެން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلم ބޭރަށް ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. الحمد لله الذي أَنْقذه من النارِ މާނައީ:- އޭނާ ނަރަކައިން ސަލާމަތްކުރެއްވި الله އަށް حمد ހުރިހާ حق ތައް ހުރީ އެކަލާނގެއަށެވެ.

باب ما يدعى به للمريض

ބަލިމީހާއަށްޓަކައި ދުޢާ ކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

901 عن عائشة ، رضي الله عنها ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان إِذا اشْتكى الإِنْسان الشيء منْه، أَو كانَتْ بِه قَرحةٌ أَو جرحٌ ، قال النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ، بأُصبعه هكذا ، ووضع سفْيان بن عيينَة الراوي سبابتَه بِالأَرض ثُم رفَعها وقال : بِسمِ الله ، تُربةُ أَرضنا ، بِرِيقَة بعضنَا ، يشْفَى بِه سقيمنَا ، بِإِذْن ربنَا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި **عائشة** ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم މީހަކަށް ބަލިވެރިކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ ނުވަތަ ޒަޚުމެއް އުފެދިއްޖެއްޔާ އެކަލޭގެފާނުގެ އިނގިލިފުޅު މިގޮތަށް ހެއްދުވުމަށްފަހު دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި ރާވީ سفْيان بن عيينَة ގެފާނު ޝަހާދަތް އިނގިލި ބިމުގައި ޖެއްސުމަށްފަހު ނަންގަވައެވެ. އަދި دعاءގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އާގައިވަނީ بِسمِ الله ، تُربةُ أَرضنا ، بِرِيقَة بعضنَا ، يشْفَى بِه سقيمنَا ، بِإِذْن ربنَا މާނައީ:- اللهގެ އިސްމުފުޅުން ބޭސްފަރުވާ ކުރަން އަޅުގަނޑަމެވެ. އަހަރުމެންގެ ބިމުގެ ވެއްޔާއި އަދި އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން ބައެއްގެ (ތުފާލު) އަގުންގެ ކުޅޭގެ ބެއްލަވާލި އެއްވުމުން اللهގެ ވަގުތާއިއާ ބަލިމީހަށް ޝިފާއަށް ވާނެއެވެ.

902 وعنها أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان يعود بعض أَهله يمسح بيده اليمنى ويقولُ : « اللهم رب الناس ، أَذْهب الْبأس ، واشْف ، أَنْتَ الشافي لا شفَاء إِلا شفَاؤُك ، شفاءً لا يغَادر سقَماً » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަލޭގެފާނު (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަހުލުވެރިންގެ ބައެއް އަރިހަށްބަލިބައްލަވަން ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުމުން ކަނާއަތްފުޅުން ފިރުމައްވަމުން دعاءކުރައްވައެވެ. اللهم رب الناس ، أَذْهب الْبأس ، واشْف ، أَنْتَ الشافي لا شفَاء إِلا شفَاؤُك ، شفاء لا يغَادر سقَماً މާނައީ:- އޭ ހެއްދެވި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އޭ މީސްތަކުންގެ ވެރި އިލާހު! ބަލިމަޖެހުން ދުރުކުރައްވާށި!

ބަލިން شفاء ދެއްވާދޭވެ! شفاء ދެއްވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހުގެ شفاء އިން މެނުވީ ބައްޔަކަށް شفاء އެއް ނެތެވެ. އެ شفاء އަށް ފަހު ބަލިއަށް ޖާގައެއް ނުލިބޭނެފަދަ شفاء އެއް ދެއްވާދޭވެ.

903 وعن أنس رضي الله عنه أنه قال لِثابِتٍ رحمه الله : ألا أرقيك بِرقْية رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ؟ قال : بلى . قال : اللهم رب الناس ، مذْهب البأس ، اشْف أنتَ الشافي ، لا شافي إِلا أنْتَ ، شفاءً لا يغادر سقَماً . رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى މާތް الله ރަޙުމަތްލެއްވި ثابت ގެ ފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފަންޑިތަ ހެއްދެވިގޮތަށް ތިމަންނަ ތިބާއަށް ފަންޑިތަ ހަދާދެން ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން أنس ގެފާނު (އެ ފަންޑިތަހަދާނެގޮތް ދަސްކޮށްދެއްވަމުން) ކިޔަވާ ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. اللهم رب الناس ، مذْهب البأس ، اشْف أنتَ الشافي ، لا شافي إِلا أنْتَ ، شفاء لا يغادر سقَماً މާނައީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! މީސްތަކުންގެ ވެރި އިލާހު! ބަލިބައި ފިލުއްވައިދެއްވާ އިލާހު! ބަލިބައް! شفاء ދެއްވާދޭވެ. شفاء ދެއްވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި شفاء ދެއްވާ އެހެން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އެ شفاء އަށް ފަހު ބަލިއަށް ޖާގައެއް ނުލިބޭނެފަދަ شفاء އެއް ދެއްވާދޭވެ.

904 وعن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال : عادني رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : «اللهم اشْف سعداً ، اللهم اشْف سعداً ، اللهم اشْف سعداً » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سعد بن أبو وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (ތިމަންނަ ބަލިވެގެން ހުރިއިރު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަމަން ބައްލަވަން ވަޑައިގަތެވެ. [illegible] دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! سعد ގެ ފާނަށް شفاء ދެއްވާދޭވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު. سعد ގެ ފާނަށް شفاء ދެއްވާދޭވެ.

905 وعن أَبي عبد الله عثمان بنِ العاص ، رضي الله عنه أَنه شكَا إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وجعاً يجِده في جسده ، فقال له رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «ضع يدك على الذي يأْلم من جسدك وقل : بِسمِ الله ثَلاثاً وقُلْ سبع مراتٍ : أَعوذُ بِعزة الله وقُدرته من شَر ما أَجِد وأُحاذر » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو عبد الله عثمان بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى ([illegible]) ހަށިގަނޑުގައި ހުރި ވޭނެއް [illegible] [illegible] [illegible] رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. އޭރު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެ صحابى އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގައިވާ ވޭން އަރާ ތަނުގައި ތިބާގެ އަތް އަޅާށެވެ. އަދި بِسمِ الله ތިން ފަހަރު ކިޔާށެވެ. އަދި ހަތްފަހަރު أَعوذُ بِعزة الله وقُدرته من شَر ما أَجِد وأُحاذر ކިޔާށެވެ. (މާނައީ:- الله ގެ عزة އާއި އަދި އެ އިލާހު ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] ބިރުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

906 وعن ابن عباسٍ ، رضي الله عنهما ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من عاد مريضاً لم يحضره أَجلُه ، فقالَ عنْده سبع مرات : أَسألُ الله الْعظيم رب الْعرش الْعظيمِ أَن يشفيك : إِلا عافَاه الله من ذلك المرض » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن، وقال الحاكم : حديث صحيح على شرط البخاري .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عباس، نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަލިމީހަކު ޒިޔާރަތްކޮށް އޭނާގެ ކައިރިގައި ހަތްފަހަރު (އަންނަނިވި) دعاء ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ އެބަލި އަދި މަރުބަލިކަމުގައި ނުވަނީނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް އެބަލިން شفاء ދެއްވާނެއެވެ. އެ دعاء އަކީ أَسأَلُ الله الْعظيم رب الْعرشِ الْعظيمِ أَن يشفيك އެވެ. މާނައީ:- [illegible] މަތިވެރި މާތްالله ގެ حضرةން [illegible] شفاء ދެއްވުން އެދެމެވެ. އަދި މާތް عرشي ގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

907 وعنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم دخَل على أَعرابي يعوده ، وكان إذا دخَلَ على من يعوده قال : « لا بأْس ، طَهورٌ إِن شَاء الله » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްﷲ އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި ސަޙާބީއެއް ކަމުގައިވާ عبد الله بن عباس)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى الله عليه وسلم (އެއްފަހަރަކު) ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ޒިޔާރަތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި نبيّ صلّى الله عليه وسلم ބަލިމީހަކު ޒިޔާރަތަށް ވަޑައިގަންނަވާހިނދަ دعاء ކުރައްވަތެވެ. لا بأس ، طهور إن شاء الله މާނައީ:- ބަލިވުމަކީ ފާފަތަކުން ތާހިރުވުމެކެވެ. ސަބަބަކީ އިންސާނާއަށް ބަލި ޖެހުމުން ސަބަބުން މީހާގެ ފާފަތައް ފުހެލެވިގެން ދެއެވެ.

908 وعن أَبي سعيد الخُدري رضي الله عنه أَن جِبريلَ أَتَى النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فقال : يا محمد اشْتَكَيتَ ؟ قال : « نَعم » قال : بِسمِ الله أَرقيك ، من كُل شَيءٍ يؤْذيك، من شَر كُل نَفْسٍ أَو عينِ حاسدٍ ، الله يشْفيك ، بِسمِ الله أَرقيك » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންނެވި ސަޙާބީއެއް ކަމުގައިވާ أبو سعيد الخُدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން جبريلُ ގެފާނު نبيّ صلّى الله عليه وسلم އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. [illegible] އެއްސެވިއެވެ. އޭ محمدُ ގެފާނެވެ. ކިބައިން އެއްވެސް ބަލިކަމެއް އިޙްސާސްކުރައްވަމުތޯ؟ ދެންނެވިއެވެ. އާނއެކެވެ. (ދެން جبريلُ ގެފާނު ފަންޑިތަހަދައި ހައްދަވަމުން ކިޔަވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. بِسمِ الله أَرقيك ، من كُل شَيء يؤْذيك، من شَر كُل نَفْسٍ أَو عينِ حاسد ، الله يشْفيك ، بِسمِ الله أَرقيك މާނައީ:- އަހުރެން الله ގެ އިސްމުފުޅުން ކަލޭގެފާނަށް ފަންޑިތަ ހަދަމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫ ކުރާ ކޮންމެ ކަމަކުން އަދި ކޮންމެ ނަފްސެއްގެ ނުބައިކަމުން ނުވަތަ ކޮންމެ حسد ވެރިއެއްގެ ލޮލުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކުރުން އެދެމެވެ. الله ކަލޭގެފާނަށް شفاء ދެއްވާށިއެވެ. އަހުރެން اللهގެ އިސްމުފުޅުން ތިބާއަށް ފަންޑިތަ ހަދަމެވެ.

909 وعن أَبي سعيد الخُدري وأَبي هريرة رضي الله عنهما ، أَنهما شَهِدا على رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَنه قال : « من قال : لا إِله إِلا الله والله أَكْبر ، صدقَه ربه ، فقال : لا إِله إِلا أَنَا وأَنا أَكْبر . وإِذَا قال : لا إِله إِلا الله وحده لا شَرِيك له ، قال : يقول : لا إِله

إلا أنَا وحدي لا شَريك لي . وإذا قال : لا إله إلا الله له المُلك وله الحمد ، قال : لا إله إلا
أنَا لي المُلك ولي الحمد . وإذا قال : لا إله إلا الله ولا حولَ ولا قوة إلا بالله، قال لا إله إلا
أنَا ولا حولَ ولا قوةَ إلا بي » وكان يقولُ : « من قالها في مرضه ثُم ماتَ لَم تَطْعَمه النار
» رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި أبو سعيد الخدري އާއި أبو هريرة ގެ
ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭކަލުން ހެކިބަސްދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު **لا** إله إلا الله والله أكبر (އެބަހީ
الله ފިޔަވައި ޙައްޤުގައި އަޅުކަމަށްވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ.އަދި އެއީ އެންމެ
ބޮޑުވެގެންވާ އިލާހެވެ.)ކިޔައިފިނަމަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
تصديق ކުރައްވައެވެ. [illegible] وحيކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި
އަޅުކަމަށްވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އެއީ އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ އިލާހެވެ.
އަދި އެމީހާ لا إله إلا الله وحده لا شَريك لَه ގެ [illegible] (އެބަހީ الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި
އަޅުކަމަށްވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. [illegible] [illegible] އެ
[illegible] ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ.) ކިޔައިފިނަމަ الله وحيކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި
حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ތިމަން އިލާހު އެކަނިވަންތައެވެ.
ތިމަން [illegible] ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހާ : لا إله إلا الله له المُلك وله الحمد ގެ
[illegible] (އެބަހީ الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ.
ހުރިހާ ރަސްކަމެއް [illegible] އިލާހަށެވެ. އަދި އެންމެހައި حمد ވެސް حق ވެގެންވަނީ
އެ އިލާހަށެވެ.)ކިޔައިފިނަމަ وحيކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި
އަޅުކަމަށްވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. އަދި އެމީހާ لا إله إلا الله ولا حولَ ولا قوّة إلا بالله ގެ
[illegible] (އެބަހީ الله ފިޔަވައި ޙައްޤުގައި އަޅުކަމަށްވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި الله
ފިޔަވައި އެހެން [illegible] އެއްވެސް [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible]
ނުވެއެވެ.)ކިޔައިފިނަމަ وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި
އަޅުކަމަށްވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި އެހެން [illegible]

އެއްވެސް ކަމެއްގައި އާރެއް ބާރެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު [illegible] ބަލިހާލުގައި އޮވެގެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މަރުވެއްޖެނަމަ ނަރަކައިގެ އަލިފާން [illegible] [illegible] ހުއްޓެވެ.

باب استحباب سؤال أهل المريض عن حاله

ބަލިމީހާގެ ހާލު ދެނެގަތުމަށްޓަކައި ގޭގެ އަހުލުވެރިން ކުރެން އަހާ ސުވާލު ކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

908 عن ابن عباس ، رضي الله عنهما ، أَن علي بن أَبي طالبٍ ، رضي الله عنه خرج من عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في وجعه الذي تُوفي فيه ، فقال الناس : يا أَبا الحسن ، كيـف أَصبح رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : أَصبح بحمد الله بارئاً . رواه البخاري .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް [illegible] عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أبو طالب ގެ ދަރިކަލުން عليގެ ފާނު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަވަހާރަވުމުގެ ދުވަސްވަރު ބަލީގައި [illegible] [illegible] އަރިހުން ނުކުމެވަޑައިގަތުމުން މީސްތަކުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭ أبا الحسن رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ބަލިހާލު ކިހިނެއް ރަނގަޅުވެއްޖެތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް حمد ހުއްޓެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ހާލަތު ރަނގަޅެވެ.

باب ما يقوله من أيس من حياته

ދިރިހުރުމުން މާޔޫސްވެފައިވާމީހާ ކިޔަންޖެހޭ ދުޢާއެއް

911 عن عائشة رضي الله عنها قالت : سمعتُ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم وهو مستَنِدٌ إِلي يقُولُ : «اللهم اغفر لي وارحمني ، وأَلحقني بالرفيق الأَعلى » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ ތިމަންނަގެ ހަށިގަނޑަށް ލެގިވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! މިއަޅާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާއަށް ރަޙުމަތް ލައްވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާ ސާލިޙު އަޅުތަކުންނާއި އެކު ލައްވާނދޭވެ!

912 **وعنها قالت :** رَأيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وهو بِالموت ، عنده قدحٌ فيه ماءٌ ، وهو يدخلُ يده في القَدحِ ، ثم يمسح وجهه بالماء ، ثم يقول : « اللهم أَعني على غمرات الموت وسكَرات الموت » **رواه الترمذي .**

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم މަރަށް ހާޒިރުވެފައިވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރީގައި ފެން އަޅާފައި ހުރި ބެއްލެއް ހުއްޓެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަތް ބާނުއްވަފައި އަކަންދަރު ފެނުން މޫނުގައި ހާކަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. اللهم أَعني على غمرات الموت وسكَرات الموت މާނީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! މަރުގެ ބޮޑުތަކާއި އަދި އޭގެ ސަކަރާތްތަކުން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ!

باب استحباب وصية أهل المريض ومن يخدمه بالأحسان إليه واحتماله والصبر على ما يشق من أمره وكذا الوصية بمن قرب سبب موته بحد أو قصاص ونحوهما

ބަލިމީހާގެ އަހުލުވެރިންނާއި އަދި ބަލިމީހާއަށް ޚިދުމަތްކުރާމީހުންނަށް **إحسان**ތެރިވުމަށާއި، އަދި އޭނާގެ [illegible] [illegible] [illegible] **تحمل**ކުރުމަށާއި، އަދި [illegible] [illegible] [illegible] އުނދަގޫކަމަށް ކެތްތެރިވުމަށް **وصية**ކުރުން **مستحب** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ހަމައެހެންމެ **شرعي حد** ޖެހޭ ނުވަތަ **قصاص**ޖެހޭ ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ސަބަބަކާހުރެ މަރު ކައިރިވެފައިވާ

މީހުންނާއިމެދު އެފަދައިން ކަންތައްކުރުމަށް وصيةކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

913 عن عمران بن الحصين رضي الله عنهما أن امرأةً من جهينةَ أَتَت النبي صلّى اللهُ عليه وسلم وهي حبلى من الزنا ، فقالت : يا رسول الله ، أَصبتُ حدا فأقمه علي ، فَدعا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وليها ، فقال : « أَحسن إِليها ، فَإِذا وضعتْ فأْتني بها » فَفعلَ فأَمر بِها النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فشُدتْ عليها ثيابها ، ثُم أَمر بِها فَرجِمتْ ، ثُم صلى عليها . رواه مسلمٌ .

ދާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عمران بن الحصين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން جهينةَ ގަބީލާގެ އަންހެނަކު نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް އައެވެ. އަދި އެހިނދު އެކަނބުލޭ ހުރީ ޒިނޭގެ ދަރިއަކަށް ބަލިވެފައެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންކަނބުލޭ حد އެއްޖެހި ކަމެއްކޮށްފީމެވެ. ވީމާ ތިމަންކަނބުލޭގެ މައްޗަށް އެ حد ޤާއިމުކުރައްވާށެވެ. ފަހެ نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަނބުލޭގެ ވަލިވެރިޔާ ގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް އަންގަވިއެވެ. އެކަނބުލޭއާމެދު އިހްސާންތެރިވެ ހުރެއްވުން ބޭނުންވެއެވެ. ފަހެ ވިހެއުމުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ގެނެސްދޭށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެގޮތަށް ކަންކުރިއެވެ. ފަހެ نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަމުރުފުޅުން އެކަނބުލޭގެ ގައިގެހެދުން ގަދަކޮށް ބަނދެވުނެވެ. ދެން އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް ރަޖުމްކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ފަހެ އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް ރަޖުމް ކުރެވުނެވެ. ދެން އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ.

باب جواز قول المريض : أنا وجع ، أو شديد الوجع أو موعوك أو وا رأساه ونحو ذالك وبيان انه لاكراهة في ذالك إذا لم يكن على التسخط وإظهار الجزع

ރުޅިވެރިކަމެއްނެތި ނުވަތަ ކެތްތެރިކަން ކުޑަކުރުމާއި ނުކަމި ވޫން އުޅުމުގެ ސަބަބުން ބަލިމީހާ އައްދި ފަދަ ވަޖްޢު ނުވަތަ ހާދަ ތަދުވޭ ބުނުންފަދަ ނުވަތަ ތިމަންނަ ހުންހައިސްވެގެން ނުވަތަ ސަރަހައްދު ވަރަށް ބޮޑުވެގެން ފަދަ ލަފްޒުތައް ބުނުން ޖާއިޒުކަމާއި މަކްރޫހުނުވާކަން ބަޔާންކޮށްދިނުމުގެ باب

914 عن ابن مسعود رضي الله عنه قال : دخَلتُ على النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم وهو يوعك ، فَمسستُه ، فقلْتُ : إِنك لَتُوعك وعكاً شَديداً ، فقال : « أَجلْ إِني أُوعك كما يوعك رجلانِ منْكُم » متفق عليه .

މާތްﷲ ރުއްސެވުން ލެއްވި ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيއާ صلّى الله عليه وسلم އަށް ޒިޔާރަތަށް ކުރީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އޮންނެވީ ހުން އައުމުގެ އާލާސްވެ ކަމުގައެވެ. ލަހަ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ހުރިކަމުގައި އަތްބޭއްސީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް ހުރިކަމުގައި ވަރަށްގަދަ ހުމެއް އެއް ހުންހައިބުވެ. އަހަރެންކަމުން ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ހުރިކަމުގައި ވަރަށްގަދަ ހުމެއް ހުރި އެކަލޭގެ حديث ކަމެވެ. ލަހަ އިރުވެފައެވެ. އާދޭހެވެ. ތިމަންނަގެ ހުރިކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމީހުންގެ ހުރިކަމުގެ ހުމެއް އެ ފަދަ ހުމެއް އަޅުގަނޑު ވެސް އަރައެވެ.

915 وعن سعد بن أَبي وقاص رضي الله عنه قال : جاءني رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يعودني من وجعٍ اشتَد بي ، فَقُلْتُ : بلَغَ بي ما ترى ، وأَنَا ذو مالٍ ، ولا يرِثُني إِلا ابنتي . وذكر الحديث ، متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم ތިމަންނަގެ ބަލިހާލު ބެއްލެވުމަށް ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނަގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ބައްލަވައިގަންނަވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި

ޖިލަންސައަހީ ދުއާވެރިއަޔީދެވެ. އަދި ޖިލަންސަންގެ މުދަލުން ވާރުތަވުމާ އެއްޗެއް އަންހެނުން ތަރިއެއްސުދުސީ ނެތެވެ. (ދެން حديث ގެ ބާޤީ އޮތްބައި ވިދާޅުވިއެވެ.)

916 وعن القاسم بن محمد قال : قالَتْ عائشَةُ رضي الله عنها : وارأْساه . فقال النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم : «بلْ أنَا وارأْساه » . وذكر الحديث .

القاسم بن محمد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްޖުރަހަރާ) عائشةُ ގެ ފާނު(ބޮލުގައި އެހީވޭނެއްގެ ސަބަބުން ހަރުއަޑުން) "ސަހަދުއޭ މަގޭ ބޮލޭ" ވިދާޅުވެލެއްވިއެވެ. އެހިނދު نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަދި ހިއެއްޔަ! އަހުންދި އޭ މަގޭ ބޮލެވެ.

روااه البخاري .

باب تلقين المحتضر : لا إله إلا الله

މަރަން ޙާޟިރުވާމީހާއަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔައިދިނުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

917 عن معاذٍ رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من كان آخر كلامه لا إله إلا الله دخَلَ الجنةَ » **رواه أبو داود والحاكم وقال : صحيح الإسناد .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި معاذ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެމީހެއްގެ އެންމެ ފަހު ބަހަކީ لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކަމުގައިވެއްޖެނަމަ ސުވަރުގެއަށް ވަންނަން ހުއްދައެވެ.

918 وعن أَبي سعيد الخُدري رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لقنُوا موتَاكُم لا إله إلا الله » **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާށި أبو سعيد الخُدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަރަށް ހާޟިރުވެފައިވާ މީހުންނަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔައިދޭށެވެ.

باب ما يقوله بعد تغميض الميت

މަރުވާމީހާގެ ލޯ މެރުމަށްފަހު ކިޔާނޭ ބަސްތަކުގެ ބާބު باب

919 عن أُم سلمةَ رضي الله عنها قالت : دخَلَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم على أَبي سلَمة وقَد شَق بصره ، فَأَغْمضه ، ثُم قَال : « إِن الروح إِذا قُبِض ، تبِعه الْبصر » فَضج نَاسٌ من أَهله فقال : « لا تَدعوا على أَنْفُسكُم إِلا بِخَيرٍ ، فإِن الملائِكَةَ يؤمنُون على ما تَقُولون » ثم قَالَ : « اللهم اغْفر لأَبي سلَمة ، وارفَع درجته في المهديين ، واخْلُفْه في عقبِه في الْغَابِرين، واغْفر لنَا وله يارب الْعالمين ، وافْسح له في قَبرِه ، ونَور له فيه » **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާށި أُم سلمة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أبو سلَمة (މަރަށް ހާޟިރުވެފައިވަނިކޮށް) ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެ ލޮލު ހުއްޓިފައިވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަން ލޯ ފިއްލަވައިލެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރޫޙު ނަގާލެވޭއިރު އެއާއިއެކު ލޮލުގެ ފެނުންވެސް ނިކުމެގެން ހިނގައިދެއެވެ. އެވަގުތު އާއިލާގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ހަޅޭއްލަވައިފިއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ހެޔޮ دعاءނޫނީ ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާ އެއްޗެއްސަށް މަލާއިކަތުން އާމީން ކިޔައެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު دعاءކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! أبو سلَمة ގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ދަރަޖަ ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހުންގެ ތެރޭގައި މަތިވެރިކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ފަހުން ބާކީވާ ދަރިންނަށް ބަދަލު ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންނާއި އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ އާލަމްތަކުގެ ރަސްކަލާނގެ! އަދި އޭނާގެ ޤަބުރު ފުޅާކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެތަނުގައި އޭނާއަށް ނޫރު ދެއްވާނދޭވެ!

އޭ ޢާލަމްތައް ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހޭ. އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ތަނަވަސް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެތާނގައި އޭނާއަށްޓަކައި ނޫރުގެ އަލިކަން ދެއްވާނދޭވެ!

باب ما يقال عند الميت وما يقوله من مات له ميت

މައްޔިތާގެ ކައިރީގައި ކިޔަންވާނޭ دعاءއާއި އަދި މަރުވި މީހާގެ އާއިލާގެބަޔަކަށް دعاءކުރަންވީގޮތް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

920 عن أُم سلمةَ رضي الله عنها قالت : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِذا حضرتُم المريض ، أَوِ الميتَ ، فَقُولُوا خيراً ، فَإِن الملائِكَةَ يؤمنون على ما تقُولُون ، قالت: فلما ماتَ أَبو سلمة ، أَتَيتُ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فَقُلْتُ : يا رسولَ الله ، إِن أبا سلمة قَد ماتَ ، قالَ : قُولي: «اللهم : اغْفر لي ولَه ، وأَعقبني منْه عقبى حسنةً » فقلتُ : فَأَعقَبني الله من هو خَيرٌ لي منْه : محمداً صلّى اللهُ عليه وسلم . رواه مسلم هكذا : « إِذا حضرتُم المريض » أَو « الميت » على الشك ، رواه أبو داود وغيره : « الميت » بلا شك .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި **أم سلمةَ** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލިމީހެއްގެ ކައިރިއަށް ނުވަތަ މައްޔިތާގެ ކައިރިއަށް ހާޟިރުވެއްޖެއްޔާ ހެޔޮ ތިޔަބައިމީހުން އެދިގެ ރަނގަޅުކަމުގެ ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. މިހެނީ ތިޔަބައިމީހުން ދައްކާ އެވާހަކަތަކަށް **ملائِكة** ތަކުން އާމީން ކިޔައިދެއްވާނެއެވެ. أُم سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާ أَبو سلمة މަރުވުމުން ތިމަންނަ نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ގޮސް ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أَبو سلمة ނިޔާވެއްޖެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭބުނާށޭ ކިޔާށެވެ. اللهم اغْفر لي ولَه ، وأَعقبني منْه عقبى حسنةً މާނައީ:- އޭالله ތިމަން އަށާއި އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ބަދަލުގައި އޭނާއަށްވުރެ ރަނގަޅު މީހަކު ބަދަލުކޮށް ދެއްވާނދޭވެ! އުއްމާސަލަމާ ވިދާޅުވިއެވެ. (ތިމަންނަ އެ دعاءކުރުމުން) الله سبحانه وتعالىއެއަށްވުރެ މާބޮޑު ރަނގަޅުގޮތް

މެދުވެރިކުރައްވައި محمد صلّى اللهُ عليه وسلم އާއި ކައިވެނިވުމުގެ ނަސީބު ލިބިގަންނަވަން ދެއްވިއެވެ.

ދަންނަވައެވެ. مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ إذا حضرتُم المريض أو الميت ގެ ލަފްޒުން ޝައްކުގެ އިބާރާތުންނެވެ. އަދި **أبو داود** އާއި އެހެނިހެން ބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތްކުރައްވައި ވަނީ އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތި الميت ގެ ލަފްޒު އަކަށްޓެވެ.

921 وعنها قالت : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « ما من عبدٍ تُصيبه مصيبةٌ ، فيقولُ : إِنا لله وإِنا إِليه راجِعون : اللهم أجرني في مصيبتي ، واخْلُفْ لي خيَراً منْها، إِلا أَجره الله تعالى في مصيبته وأَخْلَفَ له خيَراً منْها . **قالت :** فَلَمّا تُوفي أَبو سلمَة ، قلتُ كما أَمرني رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَأَخْلَفَ الله لي خيَراً منْه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم . **رواه مسلم .**

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أُم سلمة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކޮންމެ މުސީބާތެއް ދިމާވެއްޖެ އަޅަކު އަންނަނިވި دعاءކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ދިމާވެއްޖެ މުސީބާތުގައި އެމީހަކަށް ހެޔޮ أجر ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ހެޔޮ ބަދަލެއް ދެއްވާނެއެވެ. އެ ދުޢާއަކީ (إنا لله وإنا إليه راجِعون : اللهم أجرني في مصيبتي ، واخْلُفْ لي خيَراً منْها)އެވެ. މާނައީ :- ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންނީ اللهގެ އަޅުންނެވެ. އަދި އަހަރެމެން އެނބުރި ދާނީ އެކަލާނގެ حضرةށެވެ. ޔާالله! މިއަޅާއަށް ދިމާވެއްޖެ މުސީބާތުގެ އަޖުރު މިއަޅާއަށް ދެއްވާށެވެ! އަދި އެއަށްވުރެ ހެޔޮ ބަދަލެއް ދެއްވާށެވެ! އަދި (ރާވީ) އެކަމަނާ أُم سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންގެ ފިރި (أبو سلمة ނިޔާވުމުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަމުރުކުރެއްވި (އިސްވެދިޔަ) دعاءއަޅުގަނޑު ކިޔުމުން ގެންދިޔައީމެވެ. އެންމެފަހުން الله سبحانه وتعالىއެއަށްވުރެ ހެޔޮ މެދުވެރިކުރައްވައި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އާއި ކައިވެނިވުމުގެ ނަސީބު ދެއްވިއެވެ.

922 وعن أَبي موسى رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إِذا ماتَ ولد العبد قال الله تعالى لملائِكته : قَبضتُم ولد عبدي ؟ فيقولُون : نعم ، فيقولُ : قَبضتُم ثمرةَ فُؤَاده؟ فيقولون : نَعم . فَيقُولُ : فَماذَا قال عبدي ؟ فيقُولُون : حمدك واستَرجع ، فيقولُ الله تعالى: ابنُوا لعبدي بيتاً في الجنة، وسموه بيتَ الحمد» رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހެއްގެ ދަރިއަކު ނިޔާވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް وحی ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ އަޅާގެ ދަރިފުޅުގެ ފުރާނަ ނަގިއްޖެހީތޯއެވެ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދޭހެވެ. وحی ކުރައްވާނެއެވެ. އޭނާގެ ހިތުގެ މޭވާ [illegible]؟ ފަހެ އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދޭހެވެ. ފަހެ وحی ކުރައްވާނެއެވެ. އެހިނދު ތިމަންއިލާހުގެ އަޅާ ބުނީ ކީކޭ ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭނާ އިބަ އިލާހަށް حمدކުރި އެވެ. އަދި الحمد لله ކިޔުނެވެ. އަދި إنا لله وإنا إليه راجعون ކިޔުނެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالىވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާއަށް ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރާށެވެ. އަދި އެގެއަށް ނަމަކަށް بيت الحمد ކިޔާށެވެ.

923 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : يقُولُ الله تعالى : ما لعبدي المؤْمن عنْدي جزاءٌ إِذا قبضتُ صفيه من أَهل الدنيا ، ثُم احتَسبه ، إِلا الجنةَ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحیކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅަކު އޭނާގެ އާއިލާގެ ތެރެއިން އޭނާ އެންމެ ލޯބިވާ މީހެއްގެ ފުރާނަ ތިމަން [illegible] ސުވަރުގެ ނޫނީ ނުވެއެވެ.

924 وعن أُسامةَ بن زيدٍ رضي الله عنهما قال : أَرسلَتْ إِحدى بنات النبي صلّى اللّهُ عليه وسلم إِليه تَدعوه وتُخْبِره أَن صبيا لها أَو ابناً في الموت فقال للرسول : « ارجع إِليْها ، فَأَخْبِرها أَن لله تعالى ما أَخذَ وله ما أعطى ، وكُلُّ شَيءٍ عنْدَه بِأَجلٍ مسمى، فَمرها، فلْتَصبِر ولْتَحتسب » وذكر تمام الحديث ، متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް [illegible]أسامةَ بن زيد ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيّއާ صلّى اللهُ علَيه وسلمގެ އަންހެން
ދަރިކަނބަލަކު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މީހަކުފޮނުއްވާ ވަޑައިގެންދެއްވުމަށް އެދުނެވެ. އަދި
އެކަމަނާގެ ކުޑަކުއްޖަކު ނުވަތަ ފިރިހެން ކުއްޖަކު މަރަށް ގާތްވެފައިވާކަން އެންގެވިއެވެ.
އެހިނދު އެކަމުގައި އައިސް ހުރިމީހާއަށް އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެނބުރި
އެކަނބަލޭގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. އަދި ބުނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه
وتعالىގެންދަވަނީވެސް އެއިލާހުގެ [illegible]. އަދި އެއިން ކޮންމެ އެއްޗެއްވެސް
[illegible] ވަގުތެއް ވަނީ [illegible] ވީމާ ކެތްތެރިވުމަށް އެކަމަނާއަށް އަމުރު
ކުރާށެވެ. އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް [illegible] اَجر އެދިގެން ހުންނާށެވެ. (މިގޮތުން މުޅި حديث
ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.) ދަންނައެވެ. މި حديث باب القبر ގައި [illegible]

باب جواز البكاء على الميت بغير ندب ولا نياحة

މައްޔިތާގެ [illegible]
[illegible]
[illegible] باب

أما النياحة فحرام، وسيأتي فيها باب كتاب النهي إن شاء الله تعالى. وأما البكاء فجاءت أحاديث بالنهي عنه، وأن الميت يعذب ببكاء أهله. وهي متأولة محمولة على من أوصى به، والنهي إنما هو عن البكاء الذي فيه ندب أو نياحة. والدليل على جواز البكاء بغير ندب ولا نياحة أحاديث كثيرة. منها:

މައްޔިތާގެ ހަރިކަސްޖު ބަހަކުން (ނުވަތަ ބޮޑުގެ އިސްތަރިކަސްޖު ޕިލުވުން) ހުރުމުން ގެންދިއުމަކީ حرامކަމެކެވެ. كتاب النهي ގެ ބައިގައި އެ باب އިތުރަށްބަޔާންވެގެން އަންނާނެއެވެ. އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރޮއިން މަނާވާގޮތްވާ حديث ތައް އައިސްފައި އެބަހުއްޓެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެ حديث ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ މަރުވި މީހާގެ عائلة ގެ މީހުން ރޮއިގެން އެ މައްޔިތަށް عذاب ލިބޭނެ އަކަށެވެ. ދަންނަވާލަން ބޭނުންވަނީ މި حديث ބަލާ تاويل އަކީ ކޮބައިތޯއެވެ. (މިޔަލަކަށް ބައެއް ބޭނުންވާ ވިދާޅުވެއެވެ. މައްޔިތާގެ އާއިލާގެ މީހުން ރޮއިގަތުމުން އެމީހާ ލިބޭނީ އަޅުގަނޑު ދިޔަނު ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެ މީހުގެ ހުރިހާ މައްޗަކަށް ނުވަތަ ނުޖެހޭ) މި ބަސް ބޭކާރު ވިދާޅުވެއެވެ. މި حديث ބަޔާންކޮށްދެނީ ލިބޭނީ މައްޔިތާ ދަރިންގެ ހިތާމަ ނިކަން ހުރުމުން ހުރުމުން وصية ކޮށްފައިވަނީނަމައެވެ. މިއާ މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހުރުމުން މަނާވެގެންވާ ހުރިކަމުގައި ހަރިކަސްޖު ފުރުފުރި މައްޔިތާގެ ރަހަސިކަން ހުރުމުން ގެންދިއުމަކަށް ބާރުވެއެވެ. އަދި ހަރިކަސްޖު ފުރުފުރާއި ނިކަމި އަދި މައްޔިތާގެ مدحއަކާއި ނިކަމި ހުރުމުން ހައްދުފަހަނަޅާ ދަރިޔާތު ވަރަށް ގިނައެވެ.

925 عن ابنِ عمر رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عاد سعد بن عبادةَ ، ومعه عبد الرحمن بن عوفٍ ، وسعد بن أَبي وقاصٍ ، وعبد الله بن مسعودٍ رضي الله عنهم ، فَبكى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فلما رأَى القوم بكاء رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، بكَوا ، فقال : « أَلا تَسمعون ؟ إِن الله لا يعذب بِدمع العينِ ، ولا بِحزنِ القَلْبِ ، ولكن يعذِّب بِهذا أَو يرحم » وأَشَارَ إِلى لِسانه . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ سعد بن عبادة އަށް ޒިޔާރަތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الرحمن بن عوف އާއި وسعد بن أَبي وقاص وعبد الله بن مسعود ހިމެނިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ރޮއި ވަޑައިގަތް މަންޒަރު

[illegible] އަރިހުގައި ތިއްބެވި ބޭކަލުންވެސް ރޯއްވެވިއެވެ.އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނިކަން އަޑުއަހާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىލޮލުން އޮހޮރޭ ކަރުނައާއި [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] عذاب ނުދެއްވައެވެ. [illegible] [illegible] ([illegible] ދޫގެ) ސަބަބުން عذاب ދެއްވައެވެ.ނުވަތަ ރަޙުމު ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ދޫފުޅަށް އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ.

926 وعن أُسامة بن زيدٍ رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم رفع إِليه ابن ابنَته وهو في الموت ، فَفَاضتْ عينا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقال له سعدٌ : ما هذا يا رسولَ الله ؟، قال: « هذه رحمةٌ جعلها الله تَعالى في قلوبِ عباده ، وإِنما يرحم الله من عباده الرحماء » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أُسامة بن زيدގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަންހެން ދަރިކަނބަލެއްގެ ކުއްޖަކު މަރަށް ހާޒިރުވެފައިވަނިކޮށް ކައިރިކުރެވުނެވެ. އެހިނދު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ލޯފުޅުން ކަރުނަފޮދު އޮހޮރިގަތެވެ. ފަހެ سعد ގެ ފާނު އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ الله سبحانه وتعالىއެ އިލާހުގެ ބައެއް އަޅުތަކުންގެ ހިތްތަކުގައި ލައްވަވާފައިހުރި ރަޙުމަތެއްގެ ސަބަބުން ދިމާވާ ގޮތެކެވެ. އަދި (ދަންނަވާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއެ އިލާހުގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ރަޙުމުކުރައްވަނީ މީސްތަކުންނަށް ރަޙުމު ކުރާ މީހުންނަށެވެ.

927 وعن أَنسٍ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم دخَلَ على ابنه إِبراهيم رضي الله عنْه وهو يجود بنفسه فَجعلتْ عينا رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم تَذْرِفَانِ . فقال له عبد الرحمن بن عوفٍ: وأَنت يا رسولَ الله ؟، فقال : « يا ابن عوفٍ إِنها رحمةٌ » ثُم أَتْبعها بأُخْرى ، فقال: « إِن الْعين تَدمع والقَلْب يحزن ، ولا نَقُولُ إِلا ما يرضي ربنا وإِنا لفراقك يا إِبراهيم لمحزونُون » .رواه البخاري ، وروى مسلمٌ بعضه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنسގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި إبراهيم ގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި އެހިނދު އެކުއްޖާއީ މަރަށް حاضرވެފައެވެ. ފަހެ (އެޙާލަތުގައި) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ލޮލުން ކަރުނަ އޮހި ގެނެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް عبد الرحمن بن عوف ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް ރޮނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތީ ރަޙުމަތެއް އޮއްސައެވެ. އަދި ހިތް އުދާސްކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އަހަރުމެން ބަހުން ހަމައެކަނި ގެންގުޅާނެ ރިޟާވާ ރުއްސަވާގޮތް ނޫނީ އެއްޗެއް ނުބުނާނަމެވެ. އަދި އޭ ِبراهيم އެވެ. ދަރިފުޅު ވަކިވެގެން ދާތީ އެކަމުގެ ސަބަބުން އަހަރުމެން ހިތާމަވެރިވެ ދެރަވަމެވެ.

والأحاديث في الباب كثيرة في الصحيح مشهورة ، والله أعلم .

باب الكف عما يرى في الميت من مكروه

މައްޔިތާގެ ފުރުން ފެންނަ އައިބުތައް ސިއްރުކުރަންވާނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

928 عن أَبي رافعٍ أَسلم مولى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من غَسل ميتاً فكَتَم عليه ، غَفَرَ الله له أَربعين مرةً » رواه الحاكم وقال: صحيح على شرط مسلم .

رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަޒާދު ކަމުގައިވާ أبو رافعٍ أَسلم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މައްޔިތާ ހިނަވާދީފައި އެމީހާގެ عيبތައް ސިއްރުކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى ސާޅީސް ފަހަރު އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

باب الصلاة على الميت وتشييعه وحضور دفنه

وكراهة اتباع النساء الجنائز

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދިޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަންހެނުން ދިއުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

929 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من شَهد الجنَازةَ حتى يصلي علَيها فلَه قيراطٌ ، ومن شَهدها حتى تُدفَن فلَه قيراطَان » **قيلَ وما القيراطَان ؟ قال :** « مثْلُ الجبلَين العظيمين » **متفقٌ عليه .**

ރާޟްالله ޢުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވެ ކަށުނަމާދު ކުރެވެންދެން ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހަކަށް قيراط ގެ މިންވަރަކަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދިވަޅުލާނިމެންދެން މަޑުކޮށްގެން ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް ދެ قيراط ގެ މިންވަރަކަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. قيراطَان (ދެ قيراط) ގެ މުރާދަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބޮޑު ދެފަރުބަދުގެ މިންވަރެވެ.

930 وعنه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « من اتبع جنَازةَ مسلمٍ إيماناً واحتساباً ، وكَان معه حتى يصلي علَيها ويفْرغَ من دفنها ، فَإِنه يرجع من الأَجرِ بقيراطَين كُل قيراط مثلُ أُحدٍ ، ومن صلى علَيها ، ثم رجع قبل أَن تُدفَن ، فَإِنه يرجع بقيراط » **رواه البخاري .**

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރާޟްالله ޢުއްސުންގެއްވި أبوهريرة)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މުސްލިމެއްގެ ޖަނާޒާގައި އީމާންކަމާއި އަދި ދަރުމަވުން އެދިގެން ބައިވެރިވުމަށްފަހު ކަށުނަމާދުކުރެވިނިމުމާއި އަދި ވަޅުލުމާއި ނިމެންދެން ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަނބުރާނީ ދެ قيراط ގެ ثواب

ލިބިގެންނެވެ. އެއިން ކޮންމެ قيراط އެއް أحد(އުހުދު) ފަރުބަދަ އާއި އެއްވަރު ވެގެންވެއެވެ. އަދި ކަތުނަމާދު ކުރުމަށްފަހު ވަޅުލުމުގެ ކުރިން އެނބުރި އަތުވެއްޖެނަމަ ލިބޭނީ އެންމެ قيراط އެއްގެ ثواب އެވެ.

931 وعن أُم عطيةَ رضي الله عنها قَالَتْ : نُهينَا عن اتباعِ الجنائز ، ولم يعزم علينَا » متفقٌ عليه .

މާތްاللهރުއްސުވުންދެއްވި أُم عطية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެނަށް (އެބަހީ އަންހެނުންނަށް) ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމުން މަނާކުރެވިފައިވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ގާތްގަނޑަކަށް ނުކުރައްވައެވެ.

« ومعناه » ولم يشدد في النهي كما يشدد في المحرمات .

އޭގެ މާނައަކީ: އެމަނާކުރެއްވުން حرام ކަމުގައި މަނާކުރާ ދަރަޖައަކަށް މަނާކުރެވިގެންނުވެއެވެ.

باب استحباب تكثر المصلين على الجنازة وجعل صفوفهم ثلاثة فأكثر

ކަތުނަމާދުގައި ބީރާވެސް ގިނަބަޔަކު ބައިވެރިވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ތިންސަފަށް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަސަފުތަކުގައި އުޅުން مستحب ވާކަމުގެ باب

932 عن عائشةَ رضي الله عنها قَالَتْ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: ما من ميتٍ يصلي عليه أُمةٌ من المسلمين يبلُغُون مئة كُلهم يشْفَعون له إِلا شُفعوا فيه » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުވުންދެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތެއްގެ މައްޗަށް މުސްލިމުންގެ

ތެރެއިން ބަޔަކު ކަށު ނަމަދުކޮށް އެމީހުންގެ އަދަދު ސަތޭކަ އަށް އަރާ، އެއެންމެން އެމީހަކަށް شفاعةތެރި ވެއްޖެނަމަ އެމީހުންގެ شفاعةއެމީހާއަށްޓަކައި قبولވެވޭ ހުއްޖެވެ.

933 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنهما قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُول : « ما من رجلٍ مسلمٍ يموتُ ، فيقوم على جنَازته أَربعون رجلا لا يشركُون بالله شيئاً إِلا شَفعهم الله فيه » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކު މަރުވުމުން އެމީހެއްގެ ކަށުނަމާދު ގައި اللهއަށް شريكނުކުރާ ސާޅީސް މީހުން ބައިވެރިވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހުންގެ شفاعةތެރިކަން އެމީހާއަށްޓަކައި قبولކުރައްވާ ހުއްޖެވެ.

934 وعن مرثَد بن عبد الله اليزني قال : كان مالك بن هبيرةَ رضي الله عنه إِذا صلى على الجنَازة ، فتَقَالّ الناس عليها ، جزأَهم عليها ثلاثَةَ أَجزاءٍ ثم قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « من صلى عليه ثَلاثَةُ صفُوف ، فقَد أَوجب » .رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

مرثَد بن عبد الله اليزنيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި مالك بن هبيرة ކަށުނަމާދެއް ކުރައްވާ ހިނދު މީހުން މަދުކަން ފާހަގަކޮށްފިނަމަ އެމީހުން ތިން ސަފަކަށް އަޅުވުއްވަވައެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން ސަފަކަށް އެތުރިގެން މީހެ އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކޮށްފިނަމަ އެމީހާއަށްޓަކައި ސުވަރުގެ ވާޖިބު ކުރައްވައެވެ.

باب ما يقرأ في صلاة الجنازة

ކަށުނަމާދުގައި ކިޔަވޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

يكبر أربع تَكبِيرات ، يتَعوذُ بعد الأُولَى ، ثُم يقْرأُ فَاتحةَ الكتَابِ ، ثُم يكبر الثانيةَ ، ثُم يصلي علَى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فيقول : اللهم صل علَى محمد ، وعلَى آل محمد . والأَفْضلُ أن يتَممه بقوله : كَما صليتَ علَى إبراهيم – إِلَى قَوله – إنك حميد مجِيد . ولاَ يقُولُ ما يفْعله كَثير من العوام من قراءتهم : [**إن اللَّهَ وملاَئِكَتَه يصلون علَى النبي**] [الأَحزاب : 56] الآية ، فَإنه لاَ تَصح صلاَتُه إِذَا اقْتَصر علَيه ، ثُم يكبر الثالِثَةَ ، ويدعو للميت وللمسلمين بِما سنَذكُره من الأَحاديث إن شَاء اللهُ تَعالَى ، ثُم يكبر الرابِعةَ ويدعو . ومن أَحسنه : ((اللهم لاَ تَحرِمنَا أجره ، ولاَ تَفْتنا بعده ، واغْفر لَنَا ولَه)) . والمخْتَار أنه يطَولُ الدعاء في الرابِعة خلافَ ما يعتَاده أكْثَر الناس ، لحديث ابن أَبي أَوفى الذي سنَذْكُره إن شَاء اللهُ تَعالَى .

وأما الأَدعيةُ المأْثُورةُ بعد التكبِيرة الثالثة ، فمنها :

ހަތަރު ތަކުބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. ފުރަތަމަ ތަކުބީރަށް ފަހު اعوذ (بسم) ކިޔައި الحمد ކިޔަވާހުއްޓެވެ. ދެން ދެވަނަ ތަކުބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އެއަށްފަހު نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔަވުން ހުއްޓެވެ. ފަހެ އެސަލަވާތް ކިޔަވާނެ ގޮތަކީ اللهم صل على محمد ، وعلى آل محمد ގެ އިބާރާތުންނެވެ. އަދި މޮޅު އިތުރުވެގެންވަނީ كما صليتَ على إبراهيم ގެ ލަފްޒުން ގޮސް إنك حميد مجيد ގެ ލަފްޒާއި ހަމައަށް ފުރިހަމަ ކުރުމެވެ. އަދި ބަސްކޮޅު ނުކިޔާ އާންމުންގެ ބައެއް މީހުން ކިޔާގޮތަށް **إن اللهَ وملائكته يصلون على النبي** ގެ އާޔަތް ނުކިޔަވާ ހުއްޓެވެ. މިހެނީ ހަމައެކަނި އެ އާޔަތް ކިޔަވައިގެން ނަމާދު ނިންމައިފިނަމަ އެނަމާދު صح ނުވާނެތީއެވެ. ދެން ތިންވަނަ ތަކުބީރު ކިޔާ ހުއްޓެވެ. އަދި އޭގައި މައްޔިތާ އާއި މުސްލިމުންނަށްޓަކައި އަންނަނިވި حديث ތަކުގައި ވާގޮތުގެ މަތީން

دعاء ކިޔުން ހުއްޓެވެ. ދެން ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އަދި އޭގައި دعاء ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އަދި އެކަށީގެންވާ އެންމެ ރަނގަޅު ދުޢާއަކީ اللهم لاَ تَحرِمنَا أجره ، ولاَ تَفْتنا بعده ، واغْفر لنَا ولَه އެވެ. މާނައީ:- އޭ الله! މިމަރުގެ މުޞީބާތުގެ ވައްކަލަތް އަހަރެންނަށް ލިބެންވާ اجر ތަކުން އަހަރެން محروم ނުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ނެތުމުގެ ސަބަބުން އަހަރެން ފިތުނަގައި ނުލައްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެންނަށާއި އޭނާއަށް މާފު ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ދަންނަވައެވެ. الله سبحانه وتعالى އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އޭނާ އަންނަނިވި ابن أبي أوفى ގެ حديث ގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރުއަށްފަހު دعاء ކިޔުން ދިގުކުރުމަކީ އޭގެ [illegible] އަށެވެ. ނަމަވެސް ކިޔަން ކިޔުން عملކުރައްވަނީ އޭގައި خلاف އަށެވެ. އެހެނީ! ފިޔަވަން ތަކުބީރުއަށްފަހު ކިޔުމަށް ވާޖިބު دعاءތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެނީ:-

935 عن أبي عبد الرحمن عوف بن مالكٍ رضي الله عنه قال : صلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم على جنَازةٍ ، فَحفظْتُ من دعائِه وهو يقُولُ : « اللهم اغْفر له ، وارحمه ، وعافه ، واعفُ عنْه ، وأَكرِم نزلَه ، ووسع مدخَلَه واغْسلْه بِالماء والثلْجِ والْبرد ، ونَقه من الخَـطَايا، كما نَقيتَ الثوب الأبيض من الدنَس ، وأَبدلْه دارا خيراً من دارِه ، وأَهلاً خَيّراً من أهله، وزوجاً خَيراً من زوجِه ، وأدخلْه الجنةَ ، وأَعذْه من عذَابِ القَبرِ ، ومن عذَابِ النار » حتى تَمنيتُ أَن أَكُون أنَا ذلك الميتَ . رواه مسلم .

ރަޟިالله ތަޢާލާ ޢަންހުގެފާނު أبو عبد الرحمن عوف بن مالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކިޔުއްވި دعاءގެ ތެރެއިން ތިމަން ދަސްކޮށްލީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. اللهم اغْفر له ، وارحمه ، وعافه ، واعفُ عنْه ، وأَكرِم نزلَه ، ووسع مدخَلَه واغْسلْه بِالماء والثلْجِ والْبرد ، ونَقه من الخَـطَايا، كما نَقيتَ الثوب الأبيض من الدنَس ، وأَبدلْه دارا خيراً من دارِه ، وأَهلاً خَيّراً من أهله، وزوجاً خَيراً من زوجِه ، وأدخلْه الجنةَ ، وأَعذْه من عذَابِ القَبرِ ، ومن عذَابِ النار » މާނައީ:- އޭ ހަމްދުތައް ލިބިވޮޑިގެންވާ އިލާހާ! އޭނާގެ މާފު ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް رحمةކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާއަށް(ގަބުރުގެ ވަންނަތަން)

ސަލާމަތްކަންދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް معاف ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް ރަގަޅު މެހުމާންދާރީ ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ތަނަވަސް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފެނުންނާއި ގަނޑުފެނުންނާއި ފިނިކަންނުރި ފެނުން ދޮވެ ދެއް ވާނދޭވެ! އަދި ހުދުފޮތިގަނޑަކުން ދާފުވޭ ފަދައިން ސާފުކޮށްދެއް ވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ގެއަށްވުރެ ރަގަޅު ގެއެއް އޭނާއަށް ދެއް ވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނަށް ވުރެ ހެޔޮ އަހުލުވެރިން އޭނާއަށް ދެއް ވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ވުރެ ރަގަޅު އަންބަކު އޭނާއަށް ދެއް ވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ގަބުރުގެ عذابން ސަލާމަތްކުރައްވައި އަދި ނަރަކައިގެ عذابން މުއްތި ކުރައްވާނދޭވެ! ރާވީ ވިދާޅުވެއެވެ. (މި دعاء އަޔައިވުމުން ތިމަންނަ މި މައްޔިތާއަށް ވީނަމަ ހާރި ރަގަޅުވީހޭ ހިތަށްވީ ބުނީމެވެ.

936 وعن أبي هريرة وأبي قَتَادَةَ ، وأبي إبراهيم الأشْهلي عن أبيه ، وأبوه صحابي رضي الله عنهم ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أنه صلى على جنَازة فقال : « اللهم اغفر لِحينَا وميتنا ، وصغيرنا وكبيرِنَا ، وذَكَرِنَا وأُنْثَانَا ، وشاهدنا وغائِبنَا . اللهم من أَحييتَه منا فَأَحيه على الإسلامِ ، ومن توفيتَه منا فَتَوفه على الإيمانِ ، اللهم لا تَحرِمنا أَجره ، ولا تَفْتنا بعده » رواه الترمذي من رواية أبي هريرةَ والأشهلي ، ورواه أبو داود من رواية أبي هريرة وأبي قَتَادةَ . قال الحاكم : حديث أبي هريرة صحيحٌ على شَرط البخاري ومسلمٍ ، قال الترمذي قال البخاري : أَصح روايات هذا الحديث روايةُ الأَشْهلي . قال البخاري : وأَصح شيء في هذا الباب حديث عوف بن مالكٍ .

ރަޟިޔަالله ޢަންހުމްގެ أبو هريرة އާއި أبو قَتَادَةَ އާއި أبو إبراهيم އާއި الأشْهلي އޭނާގެ ބައްޕަގެ ފަރާތުން ރިވާކުރެއްވި نبيِّ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަރިހުން ވާރިދުވެފައިވާ حديث ގައި ވެއެވެ.(ދެންނެވީމެވެ. އާއި صحابى ބައްޕަކަލޭގެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަށްގަދަފުން މައްޔިތުގެ މައްޗަށް ނަމާދުކުރައްވައި ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއާއި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. « اللهم اغفر لِحينَا وميتنا ، وصغيرنا وكبيرِنَا ، وذَكَرِنَا وأُنْثَانَا ، وشاهدنا وغائِبنَا . اللهم من أَحييتَه منا فَأَحيه على الإسلامِ ، ومن توفيتَه منا فَتَوفه على الإيمانِ ، اللهم لا تَحرِمنا أَجره ، ولا تَفْتنا بعده » މާނައީ:- އޭ ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ އަޅުގަނޑުމެން! އަހަރުމެން ވެރިކަލާނގެ ދިރިހުރި

މީހުންނާއި މަރުވެގޮސްފައިވާ މީހުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ބޮޑެތިމީހުންނާއި ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނާއި ހާޒިރުވެތިބި މީހުންނާއި ހާޒިރުނުވެތިބި މީހުން އެންމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން އިބަ އިލާހު ދިރިލަހައްޓަވާ މީހަކުނަމަ އެމީހަކު އިސްލާމްދީން މަތީ ދަމަހައްޓަވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން އިބަ އިލާހު މަރުގެންނަވާ މީހަކުނަމަ އެމީހަކު އީމާންކަން މަތީ މަރުގެންނަވާނދޭވެ! އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އޭނާގެ މަރާ ގުޅިގެން އަހަރެމެންނަށް ދިމާވި މުޞީބާތުގެ މައްޗަށް އަހަރެމެންނަށް ލިބެންވާ ދަރުމައިން އަހަރެމެން محروم ނުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ނިޔާވުމުގެ ސަބަބުން އަހަރެމެން ސީދާ މަގުން ކަޑި ނުކުރައްވާނދޭވެ!

937 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقول : « إذ صليتُم على الميت ، فَأخْلصوا له الدعاء » رواه أبوداود.

ރަޟިالله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މައްޔިތުގެ މައްޗަށް ޖަނާޒާނަމާދު ކޮށް ނިމުމުން ފަހެ އެމީހާއަށްޓަކައި إخلاصތެރިކަމާއެކު دعاءކުރާށެވެ.

938 وعنْه عن النبي صلّى اللهُ عليْه وسلم في الصلاة على الجنَازة : « اللهم أَنْتَ ربها ، وَأَنْتَ خَلَقْتَها، وَأَنْتَ هديتَها للإسلامِ ، وَأَنْتَ قَبضتَ روحها ، وَأَنْتَ أَعلم بِسرها وعلانيتها، جِئْنَاك شُفعاء لَه فاغفر له » . رواه أبو داود .

އަދި އެصحابى نبيِّއާ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަރިހުން މައްޔިތުގެ މައްޗަށް ކުރާ ޖަނާޒާނަމާދުގައި ބުނާގޮތުން ރިވާ ކުރެއްވި حديث އެއްގައި (އަންނަނިވި دعاء ވިދާޅުވެފައި) ވެއެވެ. « اللهم أَنْت ربها ، وَأَنْتَ خَلَقْتَها، وَأَنْتَ هديتَها للإسلامِ ، وَأَنْتَ قَبضتَ روحها ، وَأَنْتَ أَعلم بِسرها وعلانيتها، جِئْنَاك شُفعاء لَه فاغفر له » މާނައީ:- އޭالله! އޭނާ ހައްދަވައިގެން ގެންގުޅުއްވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި އޭނާ އުފެއްދެވީ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި އޭނާއަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވީ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި އޭނާގެ ފުރާނަ

ހިއްޕެވީ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި އޭނާގެ ފޮރުވިގެންވާ ކަންތައްތަކާއި އަދި އޭނާގެ ފާޅުވެގެންވާ ކަންތައްތައް އެންމެ މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އަޅަމެން މިތިބީ އޭނާއަށްޓަކައި شفاعةދެންނެވުމަށް އިބަ އިލާހުގެ حضرة އަށް ރުޖޫޢަވެފައެވެ. އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

939 وعن واثلة بنِ الأسقع رضي الله عنه قال : صلى بِنَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم على رجلٍ من المسلمين ، فسمعته يقولُ : « اللهم إن فُلان ابن فُلان في ذمتك وحل بجوارك، فَقه فتْنَةَ القَبر ، وعذَاب النارِ ، وأَنْتَ أَهلُ الوفاء والحمد ، اللهم فاغفر له وارحمه ، إنك أَنْتَ الغَفُور الرحيم »َ رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި واثلة بن الأسقع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަހަރުމެން ބައިވެރިކޮށްގެން މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނެއްގެ މައްޗަށް މަރުނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވުނެވެ. « اللهم إن فُلان ابن فُلان في ذمتك وحل بجوارك، فَقه فتْنَةَ القَبر ، وعذَاب النارِ ، وأَنْتَ أَهلُ الوفاء والحمد ، اللهم فاغفر له وارحمه ، إنك أَنْتَ الغَفُور الرحيم »َ މާނައީ:- ޔާالله! ހަމަކަށަވަރުން ފުލާނުގެ ދަރި ފުލާނު މިވަނީ އިބަ އިލާހުގެ ޒިންމާގެ ދަށުގައި އަދި އިބަ އިލާހުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ދަށުގައެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ޤަބުރުގެ ފިތުނައިން އަދި ނަރަކައިގެ عذابން ސަލާމަތްކުރައްވާ ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ވަފާދާރު ކަމުގެ صفة އާއި حمد އާއި ثناء ގެ حق ވެރި ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. ޔާالله! އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް رحمة ލެއްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި ރަޙުމުކުރައްވާ އިލާހަކީ ހަމަ އިބަ އިލާހެވެ.

940 وعن عبد الله بنِ أبي أوفى رضي الله عنهما أَنه كبر على جنَازة ابنَةٍ له أَربع تَكْبِيراتٍ ، فَقام بعد الرابِعة كقَدرِ ما بين التكْبيرتين يستَغفر لها ويدعو ، ثُم قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يصنَع هكذَا وفي رواية : « كبر أَربعاً فمكث ساعةً حتى ظَنَنْتُ أَنه سيكَبر خَمساً ، ثُم سلم عن يمينه وعن شماِله ، فَلما انْصرف قُلنا له : ما هذا ؟

فقال : إني لا أزيدكُم على ما رأَيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يصنَع ، أو : هكذا صنع رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم . رواه الحاكم وقال : حديث صحيح

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن أبو أوفى ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އޭނާގެ އަންހެންދަރިއެއްގެ ޖަނާޒާނަމާދަށް ތަކްބީރު ބަންނަވައި ހަތަރު ތަކްބީރު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ހަތަރުވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު ދެތަކްބީރު ދެމެދުގައި މަޑުކުރައްވި މިންވަރަށް ހުންނަވައި إستغفار ދަންނަވައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ދެން (ނަމާދު ނިންމެވުމަށްފަހު) ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަމަލު ކުރެއްވީ މިގޮތަށެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަތަރު ތަކްބީރު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު ސަޢާތްމުންދީ މަޑުކޮށްގެން ހުރިގައި ދިގުކަމުން ތިމަންމެން ފަސްވަނަ ތަކްބީރު ކިޔުއްވާނެކަމަށް ހީކުރީމެވެ. ދެން ކަނޑައެޅިގެން ވާހަކަދައްކަވާ ސަލާމް ދިނެވެ. ފަހެ ނަމާދުކުރުން ނިމުމުން ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ ދުށުން ކަމަށްވުރެ އިތުރު އެއްޗެއް ތިމަންނަ ނުކުރަމެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކުރެއްވީ މިގޮތަށެވެ.

باب الإِسراع بالجنازة

ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުންޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

941 عن أبي هريرةَ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « أَسرِعوا بالجنَازة ، فَإن تَكُ صالِحةً ، فَخَيرٌ تُقَدِّمونها إليه ، وإن تَكُ سوى ذلِك ، فَشَرٌ تَضعونَه عن رِقَابِكُم » متفقٌ عليه

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة، نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަބުރު ގެންދިއުމުގައި އަވަސްވެގެންނާށެވެ.

މިހެނީ އެއީ صالح އަޅަކުކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްކުރާކުރުން އޭނާއަށްޓަކައި ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއާއި ހިލާފަށް ނުބައި އަޅަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އުފުލާ އުފުލުން ނުބައިވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « فَخَيرٌ تُقَدِّمونَها عليه » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން އޭނާއަށްޓަކައި އަވަސް ކުރުމުން ހަމަ އޭނާއަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

942 وعن أبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنه قالَ . كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ: « إذا وضعت الجنَازةُ ، فَاحتَملَها الرجالُ على أَعنَاقهم ، فَإن كانَتْ صالحةً ، قالتْ : قَدموني، وإن كانَتْ غَير صالِحةٍ ، قَالَتْ لأهلها : ياويلَها أَين تَذْهبون بِها ، يسمع صوتَها كُل شَيءٍ إلا الإنسان ، ولو سمع الإنْسان ، لَصعقَ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخُدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ގަބުރު ސަންދޯކަށް އަޅައިގެން މީސްތަކުން އޭތި [illegible] އުފުލައިގަތުމުން ފަހެ ހެޔޮ އަޅަކުނަމަ ބުނާނެއެވެ. އަހަރެން ކުރިއަށް ގެންދާށެވެ. ފަހެ ނުބައި އަޅަކުނަމަ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނާ مخاطب ކޮށް [illegible] [illegible] ބުނާނެއެވެ. އާ [illegible] ހަލާކެއް ބޮޑުވާނެއެވެ! ތިޔަބައިމީހުން [illegible] [illegible] [illegible]؟ އާން [illegible] އިންސާން ފިޔަވައި [illegible] [illegible] [illegible] އިވޭނެއެވެ. އަދި އިންސާނުން އިވޭނަމަ އެމީހުން [illegible].

باب تعجيل قضاء الدين عن الميت والمبادرة إلى تجهيزه إلا أن يموت فجأة فيترك حتى يتيقن موته

މައްޔިތާގެ ދަރަނިބައް އަދާކުރުމަށް އަވަސްވެގެންވުމާއި، ކަފުނުކާފުނުގެ ކަންތައްތަކަށް އަވަސް ވެގެންވުމާއި، ކުއްލިއަކަށް މަރުވާމީހާގެ މަރު ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި އެކަށްޓައް ލަސްކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

943 عن أَبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « نَفْس المؤْمن معلقَةٌ بِدينه حتى يقْضي عنْه » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة، نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނާގެ ނަފްސު އޮންނާނީ އޭނާގެ ދަރަނި އަދާނުކުރާ ހިނދެއްގައި އެލުވާލެވިފައެވެ.

944 وعن حصين بن وحوح رضي الله عنه أَن طَلْحةَ بن الْبراء بن عازب رضي الله عنهما مرض ، فَأَتاه النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يعوده فَقالَ : إنّي لا أُرى طَلْحةَ إلا قد حدثَ فيه الموتُ فَآذنُوني به وعجلُوا به ، فَإنه لا ينْبغي لجيفَة مسلمٍ أن تُحبس بين ظَهرانَي أَهله » . رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި حصين بن وحوح ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން طَلْحةَ بن الْبراء އަށް ބައްޔެއް ޖެހުނެވެ. އެހެންކަމުން نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެ صحابى އަށް ޒިޔާރަތްކުރައްވަން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެންނަނީ طلْحة ގެ މަރުވަނީ ގާތްވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަންގަވާށެވެ.އަދި އޭނާގެ ކަފުނުކާފުނުގެ ކަންތައްތަކަށް އަވަސް ކުރާށެވެ. ދިނެ ހަމަކަށަވަރުން މުސްލިމުގެ ފުރާނަނެތް ހަށިގަނޑު އާއިލާގެ މީހުންގެ މެދުގައި ހައްޔަރުކުރެވި އޮތުމަކީ އެކަށީގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ.

باب الموعظة عندا لقبر

ގަބުރު ކައިރީން عبرة ލިބިގަތުން ބޭނުން ވެގެންވާ باب

945 عن علي رضي الله عنه قال : كُنا في جنَازةٍ في بقيع الْغَرقَد فَأَتَانَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقعَد ، وقعدنَا حوله ومعه مخْصرةٌ فَنَكّس وجعلَ ينْكُتُ بِمخْصرته ، ثم قال: ما منكُم من أَحدٍ إلا وقَد كُتب مقْعده من النارِ ومقْعده من الجنة » فقالوا : يا رسولَ الله أَفَلا نَتكلُ على كتابنَا ؟ فقال : « اعملُوا ، فَكُل ميسرٌ لِما خُلقَ له » وذكر تمام الحديث، متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عليގެ ފާނުގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. غَرْقَد ގަސްބަތްޖަހާފައިވާ بقيع ނަމަކަށް ކިޔުން ސަހަރާގައި ހިމަނުމުން އަހަރެމެން ތިއްބަމު ވަދެގެންގޮސް ތިބީމެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވަޑައިގެން ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަހަރެމެން އިށީނދެވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން ވަޑައިގެންނެވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ވަށައިގެން އިށީނީމުއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި އަސާއެއް އޮތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އިސްދަށްލައި ޖެއްސެވިއެވެ. އަދި އެއަސާއިން ބިމުގައި ނިޝާންތަކެއް ޖައްސަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ނަރަކައިން ހުރި ތަނާއި އަދި ސުވަރުގެއިން ހުރި ތަން ލިޔުއްވިފައި އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ. އެހިނދު އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިޔުއްވިފައިވާ ކަމަށް ބަރޯސާވެގެން ތިބުން ނުވާނެތޯއެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޢަމަލު ކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ބާއްޖަވެރިކަމާއި އަބާއްޖަވެރިކަމުގެ އަމަލުތައް ކުރުމަށް ފަސޭހަ ކުރައްވާފައިވާ ލިބިގެންވާ ދިޔައެވެ.

باب الدعاء للميت بعد دفنه والقعود عند قبره ساعة للدعاء له والاستغفار والقراءة

މައްޔިތާ ވަޅުލައިނިމުމުން އެމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާއި އަދި އެމީހާގެ ގަބުރު ގެ ކައިރީގައި އިށީނދެގެން (މަޑުކޮށްގެން) ހުރެ دعاء ކުރުމާއި، استغفار ދަންނަވުމާއި قرآن ކިޔެވުން ބޭނުންވެގެންވާ باب

946 عن أبي عمرو وقيل : أبو عبد الله ، وقيل : أبو ليلى عثْمان بن عفان رضي الله عنه قال : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم إذا فرغَ من دفن الميت وقَفَ عليه ، وقال : «استغفروا لأخيكُم وسلُوا له التثبيتَ فإنه الآن يسألُ » .رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبوعمرو ނުވަތަ أبو عبد الله ނުވަތަ أبو لَيلى عثْمان ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم މައްޔިތަކު ވަޅުލައި ނިމިއްޖެއްސާ މަހާނަ ކައިރީގައި ހުއްޓިވަޑައިގަންނަވަތެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވަތެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚާއަށްޓަކައި استغفار ދަންނަވާށެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސާބިތުވެ ހުރެވޭތޯ دعاء ކުރާށެވެ. މިހާރު ހަމަކަށަވަރުން މައްޔިތާއި ސުވާލުކުރެވެމުންދާ ވަގުތެވެ.

947 وعن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال : إذا دفنتموني ، فأقيموا حول قبري قَدر ما تُنحر جزورٌ ، ويقَسم لحمها حتى أَستأنس بكم ، وأَعلم ماذا أُراجع به رسل ربي . رواه مسلم . وقد سبق بطوله .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عمرو بن العاص ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަ ވަޅުލައި ނިމުމުން ފަހު ތިމަންނާގެ ޤަބުރު ކައިރީގައި ޖަމަލެއް ކަތިލައި އޭގެ މަސް ބެހިފައި ނިމެންދެން ތިބޭށެވެ. އަދި ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަބަބުން ހިތްހަމަޖެހި ތިމަންނާގެ ރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވާ އިލާހުގެ ملائكة ބޭކަލުންނަށް ދޭނެ ޖަވާބު އެނގިގަތުމަށެވެ. (رواه مسلم) މި حديث ދިގުކޮށް އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ.

قال الشافعي رحمه الله : ويستَحب أن يقرأَ عنْده شيءٌ من القُرآنِ ، وإن ختَموا القُرآن عنْده كان حسناً .

މާތްالله ރަޙްމަތް ލެއްވި އަލްއިމާމު الشافعي ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާގެ ކައިރީގައި قرآن އިންއެއްޗެއް ކިޔުން مستحب ކަމެކެވެ. އަދި قرآن ޚަތަމް ކޮށްފިނަމަ ރަނގަޅުކަމެކެވެ.

باب الصدقة عن الميت والدعاء له

މައްޔިތާގެ ފަރާތުން صدقة ދިނުމާއި އަދި އެމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الحشر 10): {والذين جاءوا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان}

އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުނެތެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންނަށާއި، އަދި އަހަރެމެންނަށްވުރެ ކުރިން إيمان ވި އަހަރެމެންގެ أخ ންނަށް މާފު ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި إيمان ވި މީހުންނަށް އަހަރެމެންގެ ހިތްތަކުގައި حسد ވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވެ!

948 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها أَن رجلاً قال للنبي صلّى اللهُ عليه وسلم إن أُمي افتُلَتَتْ نَفْسها وأُراها لو تكَلمتْ ، تَصدقَتْ ، فَهل لها من أَجرٌ إن تصدقْتُ عنْها ؟ قال : « نَعم ». متفقٌ عليه .

ރާޟްالله ރުއްސުންޖެއްވި **عائِشَة** ގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މަންމަ ވަނީ ކުއްލި މަރަކުން ނިޔާވެގެން ގޮސްފައެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް ވިސްނޭގޮތުގައި އޭނާ އެވަގުތު ވާހަކަދެއްކިނަމަ صدقة ކުރުމަށް ބުނީހެވެ. ވީމާ އޭނާގެ ފަރާތުން ކުރެވުނު صدقة އެއްގެ މައްޗަށް އޭނާއަށް ޘަވާބު ލިބިވޭނެތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެވެ.

949 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذا ماتَ الإنسان انقطَع عملُه إلا من ثَلاثٍ : صدقةٍ جاريةٍ ، أو علم ينْتَفَع به ، أَو ولَدٍ صالحٍ يدعو له » رواه مسلم .

ރާޟްالله ރުއްސުންޖެއްވި أبوهريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިއާގެ މިސްކީނަކު ޚަތިމުވެ އެމީހާގެ އެންމެހައި ޢަމަލުތައް ކެނޑިގެން ހިނގައިދެއެވެ. އެއީ ހިނގަހިނގާ ހުންނަ صدقة އެކެވެ.

އާއި ފައިދާ ދެނިވި علم އެކެވެ. އަދި صالح ދަރިއަކު ހުރެގެން އެދަރި އެމީހަކަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

باب ثناء الناس على الميت

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް މީސްތަކުންގެ ޘަނާ ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

950 عن أَنسٍ رضي الله عنه قال : مروا بجنَازة ، فَأَثنَوا علَيها خَيراً فقال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم: « وجبتْ » ، ثم مروا بِأُخْرى ، فَأَثنَوا عليها شَرّاً ، فَقَال النبي صلّى الله علَيه وسلم : « وجبتْ » فَقَال عمر ابن الخَطاب رضي الله عنْه : ما وجبتْ ؟ قَالَ : « هذا أَثنَيتُم علَيه خَيراً ، فَوجبتْ لَه الجنةُ، وهذا أَثنَيتُم عليه شرّاً، فَوجبتْ لَه النَار، أَنتُم شُهداء الله في الأَرضِ». متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބައެއް اصحاب ބޭކަލުން މައްޔިތަކާއި އަރާ ހަމަވުމުން ހެޔޮބަސްމަކުން تعريف ކުރިއެވެ. އެހިނދު نبيّާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އަނެއް މައްޔިތާ އަރާ ހަމަވުމުން ނުބައި ބަސްމައް ރައްދުކުރިއެވެ. އެހިނދު نبيّާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. އެވަގުތު عمر ابن الخَطاب ދަންނަވިއެވެ. ވާޖިބު ވީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެ މައްޔިތާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔުނީ ރަނގަޅު ثناء އެކެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބު ވިއެވެ. އަދި މި މައްޔިތާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔުނީ ނުބައި ثناء އެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާއަށް ނަރަކަ ވާޖިބު ވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނީ ބިންމަތީގައިވާ الله ގެ ހެކިވެރިންނެވެ.

951 وعن أبي الأسود قال : قَدمتُ المدينَةَ ، فَجلَستُ إلى عمر بن الخَطابِ رضي الله عنْه فَمرتْ بِهِم جنَازةٌ ، فَأُثنى على صاحبها خَيراً فقال عمر : وجبت ، ثم مر بِأُخْرى ، فَأُثنى على صاحبِها خَيراً ، فَقَالَ عمر : وجبت ، ثم مر بِالثالِثَة ، فَأُثني على صاحبها شَرا، فَقَالَ عمر : وجبتْ : قَالَ أَبو الأسود : فَقُلْتُ : وما وجبت يا أمير المؤمنين ؟ قال : قُلتُ كما قال

النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أيما مسلم شَهد له أربعةٌ بِخَير ، أدخلَه الله الجنة » فَقُلنَا : وثَلاثَةٌ ؟ قال : « وثَلاثَةٌ » فقلنا : واثنان ؟ قال : « واثنان » ثُم لم نَسألْه عن الواحد . رواه البخاري .

أبو الأسود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މަދީނާއަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ (އެގޮސްހުރުމުގެ ތެރޭގައި) عمر ابن الخطاب ގެ އަރިހުގައި ތިމަންނަ އިން ވަގުތެއްގައި މައްޔިތަކު ގެންދެވުނެވެ. އެހިނދު އެ މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހެޔޮ ثناء ކިޔެވުނެވެ. ފަހެ عمر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއް މައްޔިތާ އުފުލައިގަނެގެންދެވުނެވެ. އެހިނދު އެމައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހެޔޮ ثناء ކިޔެވުނެވެ. ފަހެ عمر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން ތިންވަނަ މައްޔިތާ ގެންދެވުނެވެ. އެހިނދު އެމައްޔިތާގެ މައްޗަށް ނުބައި ثناء ކިޔެވުނެވެ. ފަހެ عمر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. أبو الأسود ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ أمير المؤمنين އެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ބުނާހުނީ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވި ގޮތަށެވެ. (އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.)އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ހަތަރު މީހުން ހެޔޮ ގޮތުގައި ހެކިދީފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ. ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. ތިންމީހުން ހެކިދީފިނަމަވެސްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންމީހުން ވެސްމެއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. ދެމީހުން ހެކިދީފިނަމަވެސްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމީހުން ވެސްމެއެވެ. އަދި ދެން އެކަކާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލު ނުކުރީމެވެ.

باب فضل من مات وله أولاد صغار

ޅައިރުގައި ކުދިން މަރުވާ މީހާއަށް ހުރި މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

952 عن أنس رضي الله عنْه قال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما من مسلمٍ يموتُ له ثلاثَةٌ لم يبلُغُوا الحنْثَ إلا أدخلَه الله الجنةَ بِفَضل رحمته إياهم » . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ· އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ بالغ ނުވާ ތިންކުދިން މަރުވެ ދިޔައްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން އެމީހަކާއި އެމީހެއްގެ ތިންކުދިން ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ·

953 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا يموتُ لِأحدٍ من المسلمين ثَلاثةٌ من الولَد لا تمسه النار إِلا تَحلة القَسم » متفقٌ عليه . « وتَحله القَسم » قولُ الله تعالى : { وإن منْكم إِلا واردها } والورود : هو العبور على الصراط ، وهو جسرٌ منْصوبٌ على ظهرِ جهنم . عافَانَا الله منْها .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ· އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ ތިންކުދިން ޅަފަތުގައި މަރުވެއްޖެނަމަ އެމީހާ ނަރަކައިން ވާސިލުވާ ވާސިލުވުން (އެބަހީ صراط މަގުން ހުރަސްކުރާ ކުރުން) ފިޔަވައި ނަރަކައިގެ އަލިފާން ނުޖެހޭނެއެވެ·

954 وعن أَبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنْه قَالَ : جاءت امرأَةٌ إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَقَالتْ : يا رسولَ الله ذَهب الرجالُ بحديثك ، فاجعلْ لنَا من نَفْسك يوماً نَأْتيك فيه تُعلمنَا مما علمك الله ، قَالَ : « اجتَمعن يوم كَذَا وكَذَا » فَاجتَمعن ، فَأَتَاهن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَعلمهن مما علمه الله ، ثُم قَالَ : « ما منْكُن من امرأَةٍ تُقَدم ثَلاثةً من الولَد إِلا كَانُوا لها حجاباً من النار » فَقَالت امرأَةٌ : واثنين ؟ فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم « واثْنَين » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އެއަންހެނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފިރިހެނުން ކަލޭގެފާނުގެ حديث ފުޅުތައް ދަސްކޮށްގެންފިއެވެ. ވީމާ ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ މެންނަށްޓަކައި ދުވަހެއް خاص ކުރައްވައި އަންގަވައި ތިމަންމެން އައިސް ކަލޭގެފާނަށް الله އުގަންނަވައިދެއްވާ ތަކެތިން، ތަކެތި ކަލޭގެފާނު އުގަންނަވައި ދެއްވާށެވެ! ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިވެނި މިވެނި ދުވަހު އެއްވާށެވެ. ފަހެ އަންހެނުން އެއްވިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم އަންހެނުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އުގަންނަވާ ދެއްވާފައިވާ ތަކެތިން އަންހެނުން އުގަންނަވާ ދެއްވުން ފެށިއްޖެއެވެ. އެއަށްފަހު (އާދަކާދަމުން ކުރިއަށް ގެންދެވުމުން) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކަނބަލަކު ތިންދަރިން ވިޔައިގެން އެ ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ދުރުކޮށްދޭނެ ފާރަކަށް ވާނެއެވެ. އެއިރު (އެތަނުން ކަނބަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ދެދަރިން ވީ މީހާ ކިހިނެއްހޭއެވެ؟ ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެދަރިން ވީ މީހާވެސް އެހެންނެވެ.

باب البكاء والخوف عند المرور بقبور الظالمين ومصارعهم واظهار الأفتقار الى الله تعالى والتحذير من الغفلة عن ذالك

އަނިޔާވެރިންގެ ގަބުރު ކައިރިންނާއި އެމީހުންގެ މައްޗަށް **عذاب** އައިސްފައިވާތަންތަނުގެ ކައިރިން ހުރަސްކުރާ ހިނދު ބިރުން އަދި ބިރުވެތިވެގެން ރޮއުމާއި އަދި اللهގެ **حضرة** ގައި ތިމާގެ ނިކަމެތި ކަމުގެ ފާޅުކުރުން ހާމަކުރުން ގެންގުޅުމާއި މިކަންތައް އެކަމަށް ކުރުން ހަނދާން ނައްތާލާ ހިނދު އަވަދިގެ ގަބުރެއް އިންޒާރު ދިނުން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

955 عن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ لأصحابِه يعني لما وصلُوا الحجر : ديار ثمود : « لا تَدخُلُوا على هؤُلاء المعذبِين إلا أَن تَكُونُوا باكين ، فَإِن لم تَكُونُوا باكين ، فَلا تَدخُلُوا علَيهم ، لا يصيبكُم ما أَصابهم » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުއްސުންގެންވި عبد الله بن عمر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީ އެބޭކަލުން ثمود ބާގައިގެ މީހުން އުޅުނު ހިސާބުން ހުރަސްކުރި ހިނދުއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޯފާ އަރިއްސަވައިވާ ބާގައިގެ މިބިމުން އުޅުނުތަނަށް ރޮމުން ނޫނީ ނުވަންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ނުރޯނަމަ ނުވަންނަވާށެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب އައިފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب ނައިއްސެވޭތޯ ބަލާށެވެ.

وفي رواية قال : لما مر رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِالحجرِ قال : « لا تَدخُلُوا مساكن الذين ظَلَموا أَنْفُسهم أَن يصيبكُم ما أَصابهم إِلا أَن تَكُونُوا باكين » ثُم قنع رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، رأْسه وأَسرع السير حتى أَجاز الوادي .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހާދީ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެބައިމީހުންގެ ގެ ބަކުގެ ކައިރިން ހުރަސްކުރައްވައި ހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވެސް عذاب އަތުވެދާނެތީ ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވި މީހުންގެ ގެދޮރަށް ރޮމުން ނޫނީ ނުވަންނަވާށެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުގައި ފޮތިގަނޑު އަޅުއްވާ ނިވާކުރައްވައި ސަވާރީ ހަލުވިކޮށް ދުއްވަވަމުން އެވާދީ ހުރަސްކުރައްވާ ނިންމެވިއެވެ.

كتاب آداب السفر

ދަތުރުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރާ ބައި

باب استحباب الخروج يوم الخميس أول النهار

ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފެށުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި ހެނދުނު ދަތުރަށް ނިކުތުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ **باب**

956 عن كعبِ بن مالك ، رضي الله عنه ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم خَرج في غَزوة تَبوك يوم الخَميسِ ، وكان يحب أَن يخْرج يوم الخَميس . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ كعبِ بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم تَبوك ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވަޑައިގަތީ ބުރާސްފަތި ދުވަހެއްގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރުގައި ނިކުމެވުން ލޯބިކުރައްވައެވެ.

وفي رواية في الصحيحين : « لقلما كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يخْرج إلا في يوم الخَميس » .

الصحيحين ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ބުރާސްފަތި ދުވަހެއްގައި ނޫނީ ދަތުރަކު ނިކުމެވަޑައިގަންނަވަނީ ވަރަށް މަދު ފަހަރެއްގައެވެ.

957 وعن صخْرِ بنِ وداعةَ الغامدي الصحابي رضي الله عنْه ، أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « اللهم بارِك لأُمتي في بكُورِها » وكان إذا بعثَ سريةً أَو جيشاً بعثَهم من أَول النهارِ وكان صخْر تَاجِراً ، وكان يبعثُ تجارته أَول النهار ، فَأَثْرى وكثُر مالُه . رواه أبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ صخْرِ بنِ وداعةَ الغامدي ނަމަކަށް ކިޔުން صحابى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم دعاء ކުރެއްވިއެވެ.« اللهم بارِك لأُمتي في بكُورِها » މާނައީ:- އޭالله! ތިމަން އަޅާގެ އުއްމަތަށް ހެނދުނު ކޮޅުގައި (ފެށޭ ކަންތައްތަކަށް) ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ކުޑަ ނުވަތަ ބޮޑު ލަޝްކަރެއް ފޮނުއްވަނީ ދުވާލުގެ އިރާކޮޅުގައެވެ. އަދި (މި حديثގެ ރާވީ) صخْر އަކީ ވިޔަފާރިވެރި ބޭފުޅެކެވެ. އަދި އެ صحابي އޭނާގެ ވިޔަފާރި ޤަބީލާއް ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ފޮނުއްވައެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ވިޔަފާރީގައި ނަފާ އިތުރުވިއެވެ. އަދި މުދާތައް ގިނަވިއެވެ.

باب استحباب طلب الرفقةوتأميرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

ދަތުރުގެ ބައިވެރިންނާއިއެކު ދަތުރުކުރުމާއި އަދި އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަދައި އެމީހާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

958 عن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لو أَن الناس يعلمون من الوحدة ما أَعلم ما سار راكبٌ بِلَيلٍ وحده » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިރިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް އެކަނި ދަތުރުކުރުމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެނގޭވަރަށް އެނގޭނަމަ އެއްވެސް މީހަކު އެކަނި [illegible] އެންމެ [illegible] ދަތުރު ނުކުރާނެއެވެ.

959 وعن عمرو بن شُعيبٍ ، عن أَبيه ، عن جده رضي الله عنْه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « الراكب شيَطانٌ ، والراكبان شيَطانان ، والثلاثةُ ركبٌ » .

މާތް الله އެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عمرو بن شُعيب އޭނާގެ ބައްޕާގެ ކިބައިން އަދި އެ ބައްޕަ ކާފަގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނި ދަތުރުކުރާ މީހާއީ شيَطانކެވެ.(އެބަހީ شيَطانގެ ވަސްވާސް ވެރިކަމުން [illegible] ނުވަތަ އޭނާއީ شيَطان ވެނީއެވެ. ނުވަތަ އޭނާގެ އަމަލަކީ شيَطانގެ އަމަލާއި ވައްތަރުވާތީއެވެ.) އަދި އެކަނި ދަތުރުކުރާ ދެ މީހުންނީ ދެ شيَطانންނެވެ. އަދި ތިން މީހުން އެކުގައި ދަތުރުކުރާނަމަ އެއީ ދަތުރު ޤާފިލާއެކެވެ.

رواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي بأَسانيد صحيحة ، وقال الترمذي : حديثٌ حسن.

960 وعن أَبي سعيدٍ وأَبي هريرةَ رضي الله تعالى عنْهما قالا : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِذا خَرج ثَلاثَةٌ في سفَرٍ فليؤَمروا أَحدهم » حديث حسن ، رواه أَبو داود بإِسنادٍ حسن .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد އާއި أبو هريرة ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދަތުރަކު ތިންމީހުން ނިކުމެއްޖެއްޔާ ފަހެ އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަދާށެވެ.

961 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنْهما عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « خَير الصحابة أَربعةٌ ، وخَير السرايا أَربعمائةٍ ، وخَير الجيوش أَربعةُ آلافٍ ، ولن يغْلب اثْنَا عشر أَلْفاً من قلة » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابن عباس ، نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ހެޔޮ ވެގެންވާ ކުޑަ جماعةއީ ހަތަރުމީހުންގެ ދައްކަން އެކުލެވިގެންވާ جماعةއެވެ. އަދި އެންމެހެޔޮވެގެންވާ ކުޑަ ލަޝްކަރަކީ ހަތަރުސަތޭކަ މީހުންގެ ދައްކަން އެކުލެވިގެންވާ ލަޝްކަރެވެ. އަދި އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ލަޝްކަރީ ހަތަރުހާސް މީހުންގެ ދައްކަން އެކުލެވިގެންވާ ލަޝްކަރެވެ. އަދި ބާރަހާސް މީހުން އެކުލެވިގެންވާ ލަޝްކަރެއް ބައިކުޑަވެގެން ބަލިވެގެން ނުވާ ހައްޗެވެ.

باب آداب السير والنزول والمبيت والنوم في السفر واستحباب السرى (1) والرفق بالدواب ومراعاة مصلحتها وأمر من قصر في حقها بالقيام بحقها وجواز الإرداف على الدابة إذا كانت تطيق ذلك

ދަތުރުކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި ދަތުރުމަތީގައި ތަންތަނަށް ފޭބުމާއި، ރޭކުރުމާއި، ނިދުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ރޭގަނޑުގައި ދަތުރުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، ސަވާރީއާއި މެދު އޯގާތެރިވުމާއި، އެއްޗީގެ مصلحةއަށް ރިޢާޔަތްކުރުމާއި، އެއްޗީގެ حقއަށް އުނިކަން

[illegible] [illegible] ބަރާބަރުން [illegible]، ސަވާރީގެ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] **باب**

- - - - - - -

[(1) قال في القاموس: السرى، كالهدى: سير عامة الليل]

962 عن أَبي هريرة رضي الله عنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إذا سافَرتُم في الخصبِ فَأعطُوا الإبِلَ حظها من الأرضِ ، وإذا سافَرتُم في الجدبِ ، فَأسرِعوا علَيها السير وبادروا بِها نقْيها ، وإذا عرستُم ، فَاجتَنبوا الطريقَ ، فَإنها طرقُ الدواب ، ومأْوى الهوام بالليل » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވިނަޖަހާފައިވާ ބިމުން ދަތުރުކުރަނީނަމަ ޖަމަލަށް އެއިން އޭތީގެ حق ދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން [illegible] ބިމުން ދަތުރުކުރަނީނަމަ [illegible] [illegible] ބާރަށް ދުއްވާށެވެ. އަދި [illegible] ވަރު ހުސްނުވަނީސް މަންޒިލަށް ވާސިލުވުމަށް އަވަސް ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ނިދުން [illegible] މަގުގައި [illegible]. އެއީ [illegible] ރޭގަނޑުގައި ސޫފިސޫފި އެއްވާ ތަނެވެ. އަދި ޖަނަވާރުތައް ދަތުރުކުރާ މަގެވެ.

معنى « اعطُوا الإبِلَ حظها من الأرضِ » أَي : ارفقُوا بِها في السيرِ لترعى في حال سيرِها ، وقوله : « نقْيها » هو بكسر النون ، وإسكان القاف ، وبالياء المثناة من تحت وهو: المخ ، معناه : أَسرِعوا بِها حتى تَصلُوا المقصد قبلَ أَن يذهب مخها من ضنك السيرِ. و«التعريس » : النزولُ في الليل .

963 وعن أَبي قَتَادةَ رضي الله عنه قَالَ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذا كان في سفَرٍ ، فَعرس بلَيلٍ اضطَجع على يمينه، وإذا عرس قُبيلَ الصبحِ نَصب ذراعه ووضع رأْسه على كَفه . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو قتادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދަތުރުގައި އުޅުއްވަނިކޮށް ރޭގަނޑު ނިދިކުރައްވަނީމަ ކަނައަތްފަޅިއަށް އޮށޯވެލައްވައެވެ. އަދި ފަތިސްވާން ކައިރިވެފައި ވަނިކޮށް ނިދިކުރައްވަނީމަ އަތް ތަނޑި ތަންމަވާއިލައި ބޯ ބާއްވައިގެން ނިދިކުރައްވައެވެ.

قال العلماء : إِنما نَصب ذراعه لِئلا يستَغْرِقَ في النومِ فَتَفُوتَ صلاةُ الصبحِ عن وقْتها أَو عن أَول وقْتها .

964 وعن أَنسٍ رضي الله عنه قَال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « علَيكُم بِالدُّلجة ، فَإِن الأَرض تُطْوى بِالليل » رواه أبو داود بإسناد حسن . « الدلجة » السير في الليل .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ދަތުރު ކުރާށެވެ. މިހެނީ ރޭގަނޑު ސަބަބުން ބިންކުޑަވެގެން ދެއެވެ. (އެބަހީ ރޭގަނޑުގެ ދަތުރު ފަސޭހަވެފައި އަވަސްވެގެންނެވެ.)

965 وعن أَبي ثَعلَبةَ الخُشَني رضي الله عنه قال : كان الناس إذا نَزلُوا منْزلاً تَفَرقُوا في الشعابِ والأَودية . فقالَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِن تَفَرقكُم في هذه الشعابِ والأَودية إِنما ذلكُم من الشيطَانِ ،» فَلَم ينْزلُوا بعد ذلك منْزلاً إِلا انْضم بعضهم إلى بعضٍ. رواه أبو داود بإسناد حسن .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو ثَعلَبةَ الخُشَني ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ތަނަކަށް ފައިބައިފިއްޔާ ވާދީތަކާއި ޝިޢުބުތަކުގައި ފެތުރިގެން ތިބެއެވެ. ފަހެ [illegible] رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މި ވާދީތަކާއި شعاب ތަކުގައި ފެތުރިގެން ތިބުމަކީ شيطان ގެ އަމަލު

މަލުގެ ބޮރުއިންނާ ކަމުކާތެވެ. ވީމާ އެއްސުރުމުގެ އެބޭކަލުން ބަލަހައްޓަވާ ފަދައިން ވަރުބާލާގެންގުޅުއްވަ
ބިއްބަހައްޓަ އާދަކާ ބަލަހައްޓާ ހަމައިބާރުކުރާނެ ކަލަތި ކަމަކުރަނާށެވެ.

966 وعن سهل بنِ عمرو وقيلَ سهل بن الربيع بنِ عمرو الأنْصاري المعروف بابنِ الحنْظَلية ، وهو من أهلَ بيعة الرضوان ، رضي الله عنه قالَ : مر رسول الله صلّى اللهُ عليْه وسلم ببعيرٍ قَد لَحقَ ظَهره ببطْنه فقال : « اتقُوا الله في هذه البهائمِ المعجمة فَاركبوها صالِحةً ، وكُلُوها صالحة » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި سهل بن عمر (ނުވަތަ سهل بن الربيع بن عمرو الأنْصاري) މިއާ
މަޝް ހޫރުވެފައިވަނީ ابن الحنْظَلية ގެ ނަމުންނެވެ. އަދި މިޔާ بيعة الرضوان ގައި
ބައިވެރިވެފައިވާ ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم
ޖަމަލެއް ކައިރިން ހިނގައި ވަޑައިގެން ހިނދު އެސޮރު ބަނޑާއި ބުރަކަށިގުޅިފައިވާ ބަނޑާއި
ބުރަކަށިވާ ޖަނަވާރެއް ފެނިވަޑައިގެންނެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ބަހުބަހިމުން މިވަރަކަ ޖަނަވާރުތަކާއި ބެހޭ ކަންކަމުގައި ދަރު اللهއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ވީމާ
ހެޔޮހާލުގައި އެއަށް ސަވާރުވާށެވެ. އަދި ހެޔޮހާލުގައި އެކާށެވެ.

967 وعن أبي جعفرٍ عبد الله بنِ جعفرٍ ، رضي الله عنهما قال : أَردفني رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، ذات يوم خَلْفَه ، وأسر ِإلي حديثاً لا أُحدث به أحداً من الناسِ ، وكان أَحب ما استَتَر به رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ِلحاجته هدفٌ أَو حائشُ نَخل . يعني : حائِطَ نَخْل : رواه مسلم هكذا مختصراً .

މާތްﷲ އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو جعفرٍ عبد الله بنِ جعفر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެއްފަހަރަކު މިހުން
(އަހަރެންނާ ސަވާރުވެވަޑައިގެންނެވި) ސަވާރީއެއްގެ ފަހަތުން އެރުއްވިއެވެ. އަދި މީހުންގެ
ކައިރިގައި ސިއްރުކޮށްދެއްވައިފިއެވެ. އެކަމަކީ މީހުންކުރެ އެއްވެސް މީހެއްގެ ކައިރިގައި
ނުދައްކާނެކަމެވެ. އަދި އަހަރެންނާ ސަވާރުވެގެން ދިޔައީ ހާޖަތަށް ދިޔުމުގެ ވަގުތު ކަނޑު
ދަނޑުގައި ނިވާކަން ލިބުމަށް ވަޑައިގަތުމުން ފެންނަކަށް ރޯކުރެއްވިއެވެ.

وزاد فيه البرقاني بإسناد مسلم : هذا بعد قوله : حائشُ نَخْلٍ : فَدخَلَ حائطاً لِرجلٍ من الأَنْصارِ ، فإذا فيه جملٌ ، فلَما رأى رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم جرجر وذَرفَتْ عينَاه ، فَأَتَاه النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَمسح سراتَه أَي : سنامه وذفْراه فَسكَن ، فقال : «من رب هذا الجمل ، لِمن هذا الجملُ ؟ » فَجاء فَتى من الأَنصارِ فقالَ : هذا لي يا رسولَ الله . فقالَ : « أَفَلا تَتقي الله في هذه البهيمة التي ملكَك الله إياها ؟ فإنه يشْكُو إِلي أَنك تُجيعه وتُدئِبه »
.ورواه أَبو داود كرواية البرقاني .

(މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ މިގޮތަށް ކުރުކޮށެވެ.) އެސަނަދާއިއެކު البرقاني މި حديث ގައިވާ(حائِطَ نَخْل) ގެ އިބާރާތް އެއަށްފަހު އިތުރަށް ރިވާޔަތްކޮށްދީފައިވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު انصار ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއްގެ ކަދުރުގަސް ބަގީޗާއަކަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެތާނގައި އޮތް ޖަމަލަކަށް نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ފެނުމުން ގުގުރާލައިފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ލޮލުން ކަރުނަ ފައިބަން ފެށިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم އޭނާގެ ކަނދުރާގަނޑާއި ބޮލުގައި ފިރުމާލައްވައިފިއެވެ. އެހިނދު އެޖަމަލު ހަމަހިމޭންވެއްޖެއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަހުއްލަވައިފިއެވެ. މި ޖަމަލުގެ ވެރިޔަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ މިޖަމަލު ކާކުގެ ޖަމަލެއް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ انصار ންގެ ޒުވާނަކު އައެވެ. ފަހެ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ އަހަރެންގެ ޖަމަލެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަށް الله سبحانه وتعالى މިލްކު ކޮށްދެއްވި މި ޖަނަވާރާމެދު ތިބާ الله އަށް ބިރުވެތިނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އޭނާއަށް ބަނޑުހައިކޮށް ވަރުބަލިކުރާކަމަށް އަހަރެން ކައިރީގައި ޝަކުވާކޮށްފިއެވެ.

قوله : « ذفْراه » هو بكسر الذال المعجمة وإسكان الفاء ، وهو لفظٌ مفرد مؤنثٌ .قال أَهلُ اللغَة : الذفْرى : الموضع الذي يعرقُ من البعيرِ خلْفَ الأذنِ ، وقوله : « تُدئِبه » أَي: تُتْعبه
.

968 وعن أَنسٍ رضي الله عنْه ، قال : كُنا إِذا نَزلْنَا منْزلاً ، لا نسبح حتى نَحل الرحالَ .
رواه أَبو داود بإسناد على شرط مسلم .

ދާމްالله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ތަނަކަށް ފައިބައިފިއްޔާ ސަވާރީ ތަކުން ފައިބާ ހަމަޖެހި (އަހަރެން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުން) ނިމުމަށްފަހު ނޫނީ ނަމާދުކުރުމަށް ނުފައްޓައެވެ.

وقوله : « لا نُسبح » أي لا نُصلي النافلةَ ، ومعناه : أَنا مع حرصنا على الصلاة لا نُقَدمها على حط الرحال وإراحة الدواب .

باب إعانة الرفيق

ދަތުރުގެ ބައިވެރިޔާއަށް ވާގިވެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

في الباب أحاديث كثيرة تقدمت كحديث:

”والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه“ (انظر الحديث رقم 245) .

وحديث: ”كل معروف صدقة“ (انظر الحديث رقم 134) وأشباههما

ދަންނަވައެވެ. މި މައުޟޫޢާ ގުޅޭ ވަރަށް ގިނަ حديث ތަކެއް އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. މިސާލަކަށް حديث ”والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه“ މާނަކީ :- އަޅާ އޭނާގެ އަޚާގެ ބޭނުންތައް ފުއްދުމުގައި އެހީތެރިވުމުގައި ދެމިހުންނަހާ ވަގުތެއް ގައި الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް ވާގިވެރިވުމުގައި ދެމިވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ حديث ”كل معروف صدقة“ ފަދަ حديث ތަކެއް ހިމެނެއެވެ. މާނަކީ :- ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކީ صدقة އެކެވެ.

969 وعن أَبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنه قال : بينما نَحن في سفَرٍ إِذ جاء رجلٌ على راحلةٍ له ، فَجعلَ يصرفُ بصره يميناً وشمالاً ، فقال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «من كان معه فَضلُ ظَهر ، فَلْيعد به على من لا ظَهر له ، ومن كان له فَضلُ زادٍ ، فَلْيعد

به على من لا زاد له » فذكر من أصناف المال ما ذكره ، حتى رأينا أنه لا حق لأحدٍ منا في فضلٍ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންމެން ދަތުރެއްގައި ވަނިކޮށް ސަވާރީއެއްގައި މީހަކު އައެވެ. އަދި އެމީހާ ކަނާއަތްފަރާތާއި ވާތްފަރާތަށް ބަލަމުން ގެންދިޔައެވެ. ދެން (އެމީހުންގެ ޙާލަތު ވެއްޖެގޮތުގައި) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ އަތުގައި އިތުރު ސަވާރީއެއް އޮވެއްޖެމީހާ ދެން އެއީ ސަވާރީއެއް ނެތްމީހަކަށް ދޭށެވެ. އަދި ތިމާގެ އަތުގައި އިތުރު ކާއެއްޗެއް އޮތް މީހާ ތިމާ ކާއެއްޗެއް ނެތް މީހަކަށް ދޭށެވެ. ތިމާ އެކަކު ވަކިން އެކަލޭގެފާނު ތަފާތުވެގެންވާ މުދަލުގެ ބާވަތްތައް ދެއްކެވުމުން ގޮސްދިޔައީ އަހުރެމެން ވިސްނުނީ އިހުސާސް ކުރެވުނީ ހަމަހަމައެކަނި އިތުރުވާ ހުރިހާ މުދަލުގައި ވިސްނުމަކީ އެއްވެސް حقއެއް ނުވާކަމަށެވެ.

970 وعن جابر رضي الله عنه ، عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أنه أراد أن يغْزو فقال: يا معشَر المهاجِرين والأنصار ، إن من إخونكُم قَوماً ، ليس لهم مالٌ ، ولا عشيرةٌ ، فليصم أحدكم إليه الرجلين أو الثلاثةَ ، فما لأحدنَا من ظهر يحملُه إلا عقبةٌ يعني كعقْبةِ أحدهم، قال : فضممتُ إلي اثْنَيين أو ثلاثةً ما لي إلا عقبةٌ كعقبة أحدهم من جملي . رواه أبو داود.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެފާނު نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ހަނގުރާމައަށް ފުރައްވަން ނިންމެވީމާ ވިދާޅުވިއެވެ. މުހާޖިރުންނާއި أنصارބޭކަލުންގެ ޖަމާޢަތުގެ މީހުންނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންނަށް މުދަލެއްނާ އަދި عائلةއެއް ނުވާ ބައެކެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ މީހަކު އެއިން ދެމީހުން ނުވަތަ ތިންމީހުން ބައިވެރިކުރާށެވެ. އަހަރެމެން ތިމަންމެންނަށްވެސް ސަވާރުވުމުން ދަތުރި އެމީހުންނަށް ސަވާރުވުމަށްދިޔަކަމުގައި އަހަރެމެންގެ ނައުބަތުގެ ވާރުތަކުގައިނޫނީ ނުވެއެވެ. ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ތިމަންނާ އާއި ދެމީހުން ނުވަތަ ތިންމީހުން ބައިވެރިކުރީމެވެ. ތިމަންނަށްވެސް ސަވާރުވުމަށް ހަމައެކަނި އެއްމީހެއްގެ ނައުބަތެއް ލިބުނީމެވެ.

971 وعنه قال : كان رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يتَخاف في المسيرِ فيُزجِي الضعيف ويردفُ ويدعو له .. رواه أبو داود بإسناد حسن .

އަދި އެ صحابى (އެބޭފުޅާ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާށިއެވެ جابر)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދަތުރުކުރައްވާއިރު ފަސްވެ ހުންނަވައިގެން ބަލިކަށި މީހުންނަށް އެހީތެރިވެދެއްވައިގެންނެވެ. އަދިބަލިކަށި ސަވާރީތަށް ކުރިއަށް ޖެއްސެވުން ގެންދަވައެވެ. އަދި ފަހަތުގައި އަރުއްވުމުން ބައިން ދެއްވައެވެ. އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި دعاء ކުރައްވައިދެއްވުން ގެންދަވައެވެ.

باب ما يقول إذا ركب دابته للسفر

އުޅަނދަށް ސަވާރުވާހިނދު ކިޔާ **دعاء** *ތައް ބަޔާންވެގެންވާބާބު*

قال الله تعالى (الزخرف 12 - 14): {وجعل لكم من الفلك والأنعام ما تركبون. لتستووا على ظهوره ثم تذكروا نعمة ربكم إذا استويتم عليه، وتقولوا: سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين، وإنا إلى ربنا لمنقلبون}.

ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ތަކެތި ޖޯޑު ޖޯޑުކޮށް ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ނައު ފަހަރާއި، نعمސޫޖީގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ސަވާރުވާން ތަކެތި، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ހެއްދެވިއެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން އެތަކެތީގެ ބުރަކަށިމަތީގައި ހަމަޖެހިގެންތިބުމަށްޓަކައެވެ.ދެން ތިޔަބައިމީހުން އޭގެމަތީގައި ހަމަޖެހޭ ހިނދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ نعمة ހަނދުމަކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކިޔުމަށްޓަކައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މިތަކެތި خدمة ގައި ކޮށްދެއްވި ރަސްކަލާނގެ ހުސް طاهرވަންތަކަމާއެވެ! އަދި އަޅުގަނޑު އަމިއްލަ ކުޅަދާނަވެގެންވާ ބަޔަކު ކަމުގައި ނުވަމުއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގަނޑުމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة އަށްއަޅުގަނޑުމެން رجوع ވާނޭކަން ކަށަވަރުވެއެވެ.

972 وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان إِذا استوَى على بعيره خَارجاً إِلي سفَرٍ ، كبر ثلاثاً ، ثُم قالَ : «سبحان الذي سخر لنَا هذا وما

كنا له مقرنين، وإنا إِلى ربنَا لمنقلبون . اللهم إِنا نَسأَلُك في سفَرِنَا هذا البر والتقوى ، ومن العمل ما تَرضى . اللهم هون علَينا سفَرنَا هذا واطْوِ عنا بعده ، اللهم أَنتَ الصاحب في السفَرِ ، والخَليفَةُ في الأهل. اللهم إِني أَعوذُ بِك من وعثَاء السفَرِ ، وكآبة المنظَرِ ، وسوء المنْقلَبِ في المال والأهل والولد » وإذا رجع قالهن وزاد فيهن : « آيبون تَائِبون عابِدون لِربنَا حامدون » رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ދަތުރުފުޅު ނިކުތުމަށްޓަކައި ޖަމަލު މައްޗަށް ސަވާރުވެ ވަޑައިގެންނެވުމުން : الله أَكبر ގެ ކަލިމަ ތިންފަހަރު ކިޔަވާ ވިދާޅުވެއެވެ. ދެން دعاء ކިޔުއްވައެވެ : «سبحان الذي سخر لَنَا هذا وما كنا له مقرنين، وإِنا إِلى ربنَا لمنقلبون . اللهم إِنا نَسأَلُك في سفَرِنَا هذا البر والتقوى ، ومن العمل ما تَرضى . اللهم هون علَينا سفَرنَا هذا واطْوِ عنا بعده ، اللهم أَنتَ الصاحب في السفَرِ ، والخَليفَةُ في الأهل. اللهم إِني أَعوذُ بِك من وعثَاء السفَرِ ، وكآبة المنظَرِ ، وسوء المنْقلَبِ في المال والأهل والولد » މާނައީ:- މިސަވާރީ އަހަރެމެންނަށްޓަކައި ދެއްވެވި އިލާހު ހުސްطاهر ވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ. حقيقةٍ އަހަރެމެން އެކަމަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން އެނބުރި ދާނީ އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ށެވެ. ޔާالله، ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން އަހަރެމެންގެ މިދަތުރުގައި ހެޔޮކަމާއި تقوىވެރިކަން ލިބިގަތުން އެދެމެވެ. އަދި ތިޔަރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عمل ތައް (ކުރުމުގެ ހެޔޮ توفيق އަށް) އެދެމެވެ. ޔާالله! މިދަތުރު އަހަރެމެންނަށް ފަސޭހަ ކުރައް ވާނދޭވެ! އަދި އޭގެ ދުރުކަން ކުރުކޮށްދެއްވާނދޭވެ! ޔާالله! ދަތުރުގެ [illegible] ތިޔަ ދަތުރުގެ [illegible] ބިރުވެރި މަންޒަރު [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ގެއްލުންތަކުން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

އަދި ދަތުރުފުޅުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު (ވެސް) އިސްވެދިޔަ ދުޢާ ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެއަށް އިތުރު ކިޔުއްވައެވެ. « آيبون تَائِبون عابِدون لِربنَا حامدون » މާނައީ އަހަރެމެންނީ

އެނބުރި އަންނަ މީހުންނީމުއެވެ. އަދި ތައުބާވާ މީހުންނީމުއެވެ. އަދި އަޅުކަންކުރާ
މީހުންނީމުއެވެ. އަދި އަހަރެން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށް حمد ކުރާ މީހުންނީމުއެވެ.

معنى « مقرنين » : مطيقين .« والوعثاء » بفتح الواو وإسكان العين المهملة وبالثاء المثلثة وبالمد ، وهي : الشدة . و « الكآبة » بالمد ، وهي : تَغَير النفس من حزنٍ ونحوه. « والمنقَلب » : المرجع .

973 وعن عبد الله بن سرجِس رضي الله عنه قال : كان رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذا سافر يتعَوذ من وعثاء السفـَرِ ، وكآبة المنْقَلَبِ ، والحور بعد الكونِ ، ودعوة المظْلُومِ . وسوء المنْظَر في الأهل والمال . رواه مسلم .

މާތްﷲ [illegible] [illegible] عبد الله بن سرجِس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible] [illegible] އުނދަގޫތަކުންނާއި އަދި
ނުރައްކާތެރި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެނބުރި
[illegible] އަދި [illegible] [illegible] دعاء [illegible] އަދި އަނބިދަރިންނާއި
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި دعاء ކުރައްވައެވެ.

هكذا هو في صحيح مسلم : الحورِ بعد الكونِ ، بالنون ، وكذا رواه الترمذي ، والنسائي ، قال الترمذي : ويروي « الكور » بالراء ، وكلاهما له وجهٌ . قال العلماء : ومعناه بالنونِ والراء جميعاً : الرجوع من الاستقامة أَوِ الزيادة إِلى النقْص . قالوا : وروايةُ الراء مأْخُوذَةٌ من تكْوِير العمامة ، وهو لفها وجمعها ، وروايةُ النون من الكَوْن ، مصدر «كان يكُون كَوناً » إذا وجد واستَقَر .

974 وعن علي بن ربيعة قال : شَهدتُ علي بن أبي طالب رضي الله عنه أُتي بِدابةٍ لِيركَبها ، فلما وضع رجلَه في الركابِ قال : بِسم الله ، فلما استَوى على ظَهرها قال : الحمد لله الذي سخر لَنَا هذا ، وما كُنا له مقْرنين ، وإنا إلى ربنَا لمنْقلبون ، ثُم قال : الحمد لله ثَلاثَ مراتٍ ، ثُم قال : اللهُ أَكْبر ثَلاثَ مراتٍ ، ثُم قال : سبحانَكَ إِني ظَلَمتُ نَفْسي

فَاغْفر لي ِإنه لا يغْفر الذنُوب ِإلا َأنْتَ ، ثُم ضحك ، فَقيل : يا أمير المؤْمنين ، من َأي شَيءٍ ضحكْتَ ؟ قال : رَأيتُ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَعل كَما فعلْتُ ، ثُم ضحك فقلتُ : يا رسول الله من َأي شَيء ضحكْتَ ؟ قال : « ِإن ربك سبحانَه يعجب من عبده إذا قال : اغْفرِ لي ذنُوبي، يعلَم َأنه لا يغْفر الذنُوب غَيري » . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ، وفي بعض النسخ : حسنٌ صحيحٌ . وهذا لفظ َأبي داود .

علي بن ربيعة ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި علي ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ސަވާރީއެއް ގެނެވުނު އިރު ތިމަންނަ ހުރީމެވެ. ފަހެ އޭގެ މައްޗަށް ސަވާރުވުމަށް ރިކާބުގައި ހިނދު بسم الله ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އިސްތިވާވެވަޑައިގެންނެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. الحمد لله الذي سخر لنَا هذا ، وما كُنا لَه مقْرنين ، وإنا إلى ربنَا **لمنْقلبون** ދެން الحمد لله ގެ ކަލިމަ ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން الله أَكْبر ގެ ކަލިމަ ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سبحانَك ِإني ظَلَمتُ نَفْسي فَاغْفر لي ِإنه لا يغْفر الذنُوب ِإلا َأنْتَ ދެން އަހަރެން ހިނިތުންވެވަޑައިގަތެވެ. އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ أمير المؤْمنين އަށް. ތިބާ ހިނިތުންވެވަޑައިގަތީ ކޮން ކަމަކާ ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އަ ދެކެފިން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ހިނިތުންވެވަޑައިގަތް ތަން ދެކެފިމެވެ. ދެން އަހަރެން ހިނިތުންވެވަޑައިގަތީ ކީއްވެ ހެއްޔެވެ؟ ދެން އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ رسول الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވަޑައިގަތީ ކޮންކަމަކާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އަޅާ اغْفرِ لي ذنُوبي ކިޔައިފިނަމަ އަޅާއަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވެ. އަދިވެސް ހަމަކަށަވަރުން އެއަޅާއަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވުމަށް އެނގޭ ފާފަތައް ފުއްސަވާނީ އެކަލާނގެ ކަމުގައި ނިކަމެތިވެ ދަންނަވާ ބަހަށް ހިތްވަރުގަތުމެވެ.

باب تكبير المسافر إذا صعد الثنايا وشبهها وتسبيحه إذا هبط الأودية ونحوها والنهي عن المبالغة برفع الصوت بالتكبير ونحوه

ދަތުރުވެރިޔާ އުސް ތަންތަނަށް އަރަމުންދާއިރު الله أَكْبر ގެ ކަލިމަ ކިޔަމުން ގެންދިއުމާއި، އަދި ތިރިއަށް ފައިބަމުންދާއިރު سبحان الله ގެ ކަލިމަ ކިޔަމުން ގެންދިއުމާއި، ހައްދުފަހަނަޅާ، ދާ ވަރަށް އަޑުގަދަކޮށް ކިޔުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

975 **عن جابرٍ رضي الله عنه قال :** كُنا إِذا صعدنَا كَبرنَا ، وإِذا نَزلْنَا سبحنا **. رواه البخاري .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ދަތުރުގައި އުސް ތަނަކަށް އަރަމުންދަނީނަމަ ތަކްބީރު (އެބަހީ الله أَكْبر ގެ ކަލިމަ) ކިޔަމުން ގެންދަމުއެވެ. އަދި ތިރިއަށް ފައިބަމުން ދަނީނަމަ تسبيح (އެބަހީ سبحان الله ގެ ކަލިމަ) ކިޔަމުން ގެންދަމުއެވެ.

976 **وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال :** كان النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم وجيوشُه إِذا علَوا الثنَايا كَبروا ، وإِذا هبطُوا سبحوا **. رواه أبو داود بإِسناد صحيح .**

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.نبيُّ ާ صلّى الله عليه وسلم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ލަޝްކަރު އުސް ތަނަކަށް އަރަމުން ދަނީނަމަ ތަކްބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި ތިރިއަށް ފައިބަމުން ދަނީނަމަ تسبيح ކިޔުއްވައެވެ.

977 **وعنه قال :** كان النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم إذا قفَل من الحج أَو العمرة كُلما أَوفى على ثَنيةٍ أَو فَدفَد كَبر ثَلاثاً ، ثُم قال : « لا إله إلا الله وحده لا شَرِيك له ، له الملْك وله الحمد ، وهو على كل شَيءٍ قَديرٌ . آيبون تَائِبون عابِدون ساجِدون لِربنَا حامِدون . صدقَ الله وعده، ونَصر عبده ، وهزم الأَحزاب وحده » **متفقٌ عليه .**

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيُّ ާ صلّى الله عليه وسلم حج ނުވަތަ عمرة ކޮށްގެން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު [illegible] ގަނޑަކަށް އަރާނަމަ ނުވަތަ އުސް ތަނަކަށް އަރާނަމަ

ތިންފަހަރު ތަކްބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އެއަށްފަހު ކިޔުއްވައެވެ. « لا إله إلا الله وحده لا شَرِيك لَه ، لَه المُلْك ولَه الحمد ، وهو على كل شَيء قَدير . آيبون تَائِبون عابِدون ساجِدون لِربنَا حامدون . صدقَ الله وعده، ونَصر عبده ، وهزم الأحزاب وحده » މާނައީ:- މާތްﷲ ފިޔަވައި حقّ ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެކީ އެއްބައިވަންތަ އިލާހެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. ވެރިކަން މުލްކުވެރިކަމެއްވެސް އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެންމެހައި حمدާއި ثناء ހަމަ حقّވެގެންވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެ އިލާހު ކޮންމެ ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ މީހުންނުމެވެ. ތައުބާވާ މީހުންނުމެވެ. އަޅުކަންކުރާމީހުންނުމެވެ. ސަޖިދަކުރާ މީހުންނުމެވެ. އަހަރެން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށް حمدކުރާ މީހުންނުމެވެ. ﷲ އެއިލާހު ގެ ވަޢުދުފުޅު ތެދުކޮށް ފުއްދަވާ ވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަޅާއަށް نصر ދެއްވަވާ ވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އެންމެހައި ޖަމާޢަތްތަކުން ބަލިކުރައްވާ ވޮޑިގެންފިއެވެ. އެ އިލާހު އެއްބައިވަންތަ ވޮޑިގެންނެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : إِذا قَفَل من الجيوش أو السرايا أَو الحج أو العمرة .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަނގުރާމައިގެ ލަޝްކަރަކުން ނުވަތަ ސަރިއްޔާއަކުން ނުވަތަ حج އާއި عمرة އިން އެނބުރި އަންނަނިވީމަ (އިސްވެދިޔަގޮތަށް ތަކްބީރު ކިޔުއްވައެވެ.)

قوله : « أَوفَى » أَي : ارتَفَع ، وقوله : « فَدفَد » هو بفتح الفاءين بينهما دالٌ مهملةٌ ساكنَةٌ ، وآخره دال أُخرى وهو : « الغَليظُ المرتَفع من الأرض » .

978 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رجلاً قال : يا رسول الله ، إني أُريد أَن أُسافر فأَوصني ، قال : « عليْك بتقوى الله ، والتكبير على كل شَرَفٍ فَلَما ولي الرجلُ قال: «اللهم اطْوِ له البعد ، وهون عليه السفر » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރެވިއެވެ. ފިރިހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. ޔާﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެން ދަތުރުކުރަން ބޭނުންވެއެވެ. ވީމާ ކަލޭގެފާނު އަހަރެންނަށް وصية ދެއްވާށެވެ. حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މައްޗަށް އެދެވިގެންވަނީ الله އަށް تقوىވެރިވުމަށެވެ. އަދި ކޮންމެ
އުސް ތަނަކަށް އަރާނިނު ތަކްބީރު ކިޔުމަށެވެ. ދެން އެމީހާ އެނބުރި ދާން ފެށުމުން
دعاءކުރެއްވިއެވެ. «اللهم اطوِ له البعد ، وهون عليه السفر » މާނައީ:- އޭالله! އޭނާއަށް
ދަތުރުގެ ދިގުކަން ކުޑަކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ދަތުރު ފަސޭހަ ކުރައްވާނދޭވެ!

979 وعن أَبي موسى الأَشعري رضي الله عنه قال : **كنا مع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم في سفَرٍ ، فكنا إذا أَشرفْنَا على وادٍ هللنَا وكَبرنَا وارتَفَعَتْ أَصواتنا فقالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا أَيها الناس اربعوا على أَنْفُسكم فَإِنكم لا تَدعون أَصم ولا غَائِباً . إنه معكُم ، إنه سميعٌ قَريبٌ »** متفقٌ عليه .

ދާމްالله ރުއް ސުންޖެއްވި أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރުއް ކުރީމުވެ. ފަހަ
ތިމަންމެން ވާދީއަކަށް ފައިބަހިނަމަ تهليلއަށް (لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ) އާއި ތަކްބީރު
(އަށް الله أكبر ގެ ކަލިމަ) ކިޔުމުން ގޮސްދިޔައީމުވެ. އަދި އަޑުތައް ތިމަންމެންގެ
އަޑުގަދަވެގެން ދިޔައެވެ. އޭރުން نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ
މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގެ މައްޗަށް ލުއިކުރާށެވެ. އެހެނީ ތަބަލަކަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުން ގޮވަނީ ބިހިރުވެގެންވާ ބަޔަކަށް ނޫނެވެ. އަދި غائبވެގެންވާ ބަޔަކަށް
ނޫނެވެ. ތަބަލަކަވަރުން އަދިގާރު (ގެ علمފުޅު) ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު ވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ
އަޑުއަހާ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ގާތްވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

« اربعوا » بفتح الباء الموحدة أَي : ارفقوا بأَنْفُسكم .

باب استحباب الدعاء في السفر

ދަތުރުމަތީގައި دعاء ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

980 عن أَبي هريرةَ رضي اللهُ عنه قالَ : قالَ : رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :((ثَلاثُ دعواتٍ مستجاباتٌ لا شَكَّ فيهن : دعوةُ المظلومِ ، ودعوةُ المسافرِ ، ودعوةُ الوالِدِ على ولده)) رواه أَبو داود والترمذي وقال : حديث حسن . وليس في رواية أَبي داود : ((على ولِده)).

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިންބައެއްގެ دعاء مستجاب ވެގެންވެއެވެ. އެކަމުގައި އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. އެއީ އަނިޔާލިބިގެންވާ މީހާގެ دعاء އާއި ދަތުރުވެރިޔާގެ دعاء އާއި މައިންބަފައިން ދަރިއަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم

އިންސާނުންގެ ފުރުން ނުވަތަ އެހެނުން ފަރާތަކުން ބިރުވެރިކަމެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ކިޔަންޖެހޭ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

981 عن أَبي موسى الأشعري رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان إذا خَافَ قَوماً قال : « اللهم إِنا نجعلُك في نحورِهم ، ونعوذُ بِك من شرورِهم » رواه أَبو داود ، والنسائي بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ބައެއްގެ ފުރުން ބިރުވެރިކަމެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ.« اللهم إِنا نجعلُك في نحورِهم ، ونعوذُ بِك من شرورِهم » މާނައީ:- އޭالله! އަހަރެން އެބައި މީހުންގެ މަކަރުވެރިކަމުގެ ގައްޔަށް ތިބާ ދިމާލުގެ ހައްދާކުރިކަން

ހުރަސްކުރަމެވެ. އަދި އަހަރުމެން އެބައިމީހުންގެ ނުބައިކަމުން އިބަ އިލާހުގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

ما يقول إذا نزل منزلاً

ތަނަކަށް ފައިބާހިނދު ކިޔަންޖެހޭ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

982 عن خَولة بنت حكيمٍ رضي الله عنها قالتْ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : «من نَزَلَ منزلاً ثُم قال : أَعوذُ بِكلمات الله التامات من شَر ما خَلَقَ ، لم يضره شَيءٌ حتى يرتَحل من منزِله ذلك » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންތެއްވި خَولة بنت حكيم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެއްވެސް މަންޒިލަކަށް މީހަކު ފައިބައިފައި ދެން އެއަށްފަހު أَعوذُ بِكلمات الله التامات من شَر ما خَلَقَ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކު އެތަނުން ނިކުމެގެން ގޮސްފުރަން ދާންދެން އެއްވެސް އެއްޗެއްގެ އުނދަގުލެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. (ދަންނައެވެ. އެ دعاء ގެ މާނައަކީ:- الله ގެ ހުސްطاهر ވެގެންވާ أزلي ސިފަފުޅުތަކުން އެ އިލާހު ހައްދަވައިފައިވާ مخلوقންގެ ނުބައިކަމުން މިއަދާ ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

983 وعن ابن عمرو رضي الله عنهما قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذا سافَر فأقبلَ الليلُ قال : يا أَرض ربي وربك الله ، أَعوذُ بِالله من شرك وشَر ما فيك ،وشر ماخُلِقَ فيك ، وشَر ما يدب عليك ، وأَعوذ بالله من شَر أَسدٍ وأَسودٍ ، ومن الحية والعقربِ ، ومن ساكنِ البلد، ومن والِدٍ وما ولَد » رواه أبو داود .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންތެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދަތުރުކުރައްވަމުން ގެންދަވަނިކޮށް އިރުއޮއްސިވެއްޖެނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ. يا أَرض ربي وربك الله ، أَعوذُ بِالله من شرك وشَر ما فيك ،وشر ماخُلُقَ فيك ، وشَر ما يدب عليك ، وأَعوذ بالله من شَر أَسد وأَسود ، ومن الحية والعقربِ ،

ومن ساكنِ البلَد، ومن والِد وما ولَد » މާނައީ:- އާ ބިލާދު. މިއަށާއި ބިރާގެ ވެރި ރަށްވަޅުންގެ އަހިލު الله سبحانه وتعالى އެވެ. މިއަށާ ބިރުބިރުގެ ނުބައިކަމުންނާއި ބިރުވެރިންގެ އެބިރުގެއިވާ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި ބިރުވެރިންގެ ބިރުގެއިވާ مخلوقތަކުގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި ބިރުވެރިންގެ ވަލީ ހިނގާބިގެ އުޅޭ އެންމެހައި ތަކެތީގެ ނުބައިކަމުން الله ގެ حضرةން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި މަނިކާ ވެރިއާ އަދި އެންސާރީގެތަކުއެތުގާއި އަދި ހަރުފާއިއަދި ނަގެހެންދުރުބާއިއަދި ބިޝަމިގަސާއި ދިރިއުޅޭ ފިރުނުންނާއި އަދި ވިހަމުންދު ތަކެއްޗާއި ވިހަވުމުން ދޭ ތަކެތީގެ ނުބައިކަމުން އިބަރަސްކަލާނގެ حضرةން މިއަދާ ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ.

« والأسود » الشخص ، قال الخَطابي : « وساكن البلد » : هم الجن الذين هم سكان الأرض . قال : والبلد من الأرض ما كان مأْوى الحيوان وإن لم يكن فيه بِنَاء ومنازلُ قال : ويحتَمَلُ أن المراد « بالوالِد » : إبليس « وما ولد » : الشياطين .

باب استحباب تعجيل المسافرالرجوع إلى أهله إذا قضى حاجته

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އެނބުރި رجوع ވުން އަވަސް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

984 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « السفَر قطْعةٌ من العذَاب ، يمنَع أَحدكم طَعامه ، وشَرابه ونَومه ، فإذا قَضى أَحدكُم نَهمتَه من سفَرِه ، فلْيعجل إلى أَهله » متفقٌ عليه . « نَهمته » : مقْصوده .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަތުރަކީ عذابން ބައެކެވެ. އެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ކާއެއްޗާއި ބޯއެއްޗާއި ނިދުން ގެއްލުވާލައެވެ. (އެހެންވީމާ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ދަތުރު ފުރިހަމަ ވެއްޖެއްޔުމުން (ވިޔާފަށް އަވަހަކަށް) އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އެނބުރިގެންދުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ.

باب استحباب القدوم على أهله نهاراً وكراهته في الليل لغير حاجة

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި އެނބުރިއައުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރެއް ނެތި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތަކުގައި އައުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

985 عن جابرٍ رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إذا أطالَ أحدكم الغَيبةَ فَلا يطْرقن أهلَه ليلاً » .

وفي روايةٍ أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم نَهى أن يطْرقَ الرجلُ أهلَه ليلاً . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރަށުގައިނެތި ގިނަ ދުވަސް ކުރުމަށްފަހު (އެނބުރި އަންނަ ހިނދު) ފަހެ ރޭގަނޑުގެ ވަގުތު އައިސް ދޮރުޖެހުމާ ނުހަދާށެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ރޭގަނޑުގެ ވަގުތެއްގައި އެބައިމީހުންގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދޮރުޖައްސައިގެން ދިޔުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

986 وعن أنسٍ رضي الله عنه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لا يطرقُ أهلَه ليلاً ، وكان يأْتيهم غُدوةً أو عشيةً . متفقٌ عليه .

ދާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ ހިނދު ރޭގަނޑު ވަގުތުގައި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަންނަވަނީނަމަ ވަޑައިގަންނަވާނީ ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނުވަތަ ހަވީރުގެ ވަގުތުގައެވެ.

« الطروقُ » : المجِيء في الليل .

باب ما يقوله إذا رجع وإذا رأى بلدته

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ ހިނދުގައްޔާއި އަދި އެމީހާގެ ރަށްފެނުމުން ކިޔާ دعاءބަޔާންވެގެންވާ باب

987 وعن أَنسٍ رضي الله عنه قال : أَقْبلْنَا مع النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، حتى إذا كُنا بِظَهرِالمدينَة قال: « آيبون ، تَائِبون ، عابِدون ، لِربنَا حامِدون » فلم يزلْ يقولُ ذلك حتى قَدمنَا المدينةَ» رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **أنس** ގެފާނުގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައި (ޚައިބަރު ހަނގުރާމައިން) އެނބުރި ދަތުރުކުރަމުން އައިސް މަދީނާއާ ގާތްވަރާ ފެންނަން ފެށުމުން އެކަލޭގެފާނު دعاءވިދާޅުވިއެވެ. « آيبون ، تَائِبون ، عابِدون ، لِربنَا حامِدون » މާނައީ:- އަހަރެމެންނީ ތައުބާވެރިންނެވެ. އަހަރެމެންނީ އަޅުވެތިކަން އަދާކުރާ މީހުންނެވެ. އަހަރެމެންނީ އަހަރެމެން ގެ ރަސްކަލާނގެއަށް ޚާއްޞަކޮށް حمد ކުރަމުން ގެންދާ މީހުންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު މަދީނާއަށް އާދެވަޑައިގަތުމަށް ގެންދެވީ އެ دعاء ވިދާޅުވަމުންނެވެ.

باب استحباب ابتداء القادم بالمسجد الذي في جواره وصلاته فيه ركعتين

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާ އޭނާގެ ގެއާއި ކައިރި މިސްކިތަކުން ފަށައިގަތުމުން **مستحب** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެ**ركعة**ގެ ނަމާދެއްކުރުމުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

988 عن كعب بن مالكٍ رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان إذا قَدم من سفرٍ بدأَ بالمسجِدِ فَركع فيه ركْعتَين . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންޖެއްވި كعب بن مالك ގެ ރިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ދަތުރު ނިންމަވާފައި އެނބުރި ވަޑައިގެންނަވާ ހިނދު އެންމެ ފުރަތަމައިން މިސްކިތަށް އަރާ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

باب تحريم سفر المرأة وحدها

އަންހެނާ އެކަނި (މަހުރަމަކާއި ނުލައި) ދަތުރުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

989 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا يحل لامرأة تُؤْمن بالله واليومِ الآخرِ تُسافر مسيرةَ يومٍ وليْلةٍ إلا مع ذي محرمٍ عليها » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންޖެއްވި أبو **هريرةَ** ގެ ރިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާން ވެގެންހުންނަ އަންހެނަކަށް محرم (މަހުރަމް)އަކާއި ނުލައި ރެއަކާއި ދުވާލެއްގެ ދިގުމިނުގެ ދަތުރެއް ކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

990 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما أنه سمع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ :« لا يخلُون رجلٌ بامرأةٍ إلا ومعها ذُو محرمٍ ، ولا تُسافر المرأةُ إلا مع ذي محرمٍ » فقال له

رجلٌ : يا رسولَ الله إن امرأتي خَرجتْ حاجةً ، وإِني اكْتُتبتُ في غَزوة كَذَا وكَذَا ؟ **قال** : «انْطلـقْ فَحج مع امرأَتك » **متفقٌ عليه** .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންގެއްވިعبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى، نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވިއެވެ. ހިލޭ އަންހެނަކު محرم (މަޙުރަމް)އަކާއި ނުލައި ހިލޭ ފިރިހެނަކާއި އެކު އެއްގޮތަކަށްވެސް އެކަހެރިވެގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އަންހެނަކު އޭނާގެ محرم (މަޙުރަމް)އަކާއި ނުލައި ދަތުރު ނުކުރާށެވެ. އެހިނދު ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންގެ އަންހެނުން حج ކުރުމަށް ވަނީ ނިކުމެފައެވެ. އަދި ތިމަންގެ ނަން ވަނީ މިވެނި މިވެނި ހަނގުރާމައިން ނިކުމެވެން ލިޔެވިފައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުރުވާށެވެ. އަދި ތިބާ ތިބާގެއަންހެނުންނާއި އެކު حج ކުރާށެވެ.

كتاب الفضائل

الفضائل ގެ ބާބުތައް ކުރެވިގެންވާ ބައި

باب فضل قراءة القرآن

قرآن ކިޔެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވާ باب

991 **عن أَبي أُمامةَ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ :** « اقْرؤُا القُرآن فإِنه يأْتي يوم القيامة شَفيعاً لأصحابِه » **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުއްސުންގެއްވި أبو أُمامة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންއަޑުއެހިމެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން قرآن ކިޔަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެ قرآن قيامة ދުވަހު އޭގެ އެކުވެރިޔާއަށް شفاعةތެރިޔާ އެއްގޮތުގައި ކަމުގައިވާނެއެވެ.

992 وعن النواسِ بنِ سمعان رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : «يؤْتى يوم القيامة بالقُرآنِ وأَهله الذين كانُوا يعملُون به في الدنيا تَقدمه سورة البقَرة وآل عمران ، تحاجانِ عن صاحِبِهما » **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި النواسِ بنِ سمعان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންއަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةދުވަހު قرآن އާއި އަދި قرآنގެ އަހުލުވެރިން ގެންނެވޭނެއެވެ. އެމީހުންގެ ކައިރީގައި البقرة ސޫރަތާއި آل عمران ގެ ސޫރަތް ހުރެގެން އެމީހުންގެ حقގައި ވަކާލާތު ކުރަމުން ގެންދާނެއެވެ.

993 وعن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « خَيرُكُم من تَعلم القُرآن وعلمه **رواه البخاري .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عثمان بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މީހުންނަކީ قرآن އުގެން މީހުންނާއި އަދި އެއުގަންނައިދޭ މީހުންނެވެ.

994 وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « الذي يقرأُ القُرآن وهو ماهرٌ به مع السفَرة الكرامِ البررة ، والذي يقرأُ القُرآن ويتَتَعتَع فيه وهو عليه شاَق له أجران » **متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުނަރުވެރިކަން ލިބިގެންވާ ހާލު قرآن ކިޔަވާ މީހާ (قيامة ދުވަހުން) ވާހުށީ މަތިވެރި މާތް މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އެކުގައެވެ. އަދި ހަކަހަކައިގެން އުނދަގުލާއިއެކުވެސް ކިޔަވާ މީހާއަށް ދެއަޖުރު ލިބިގެންވެއެވެ.

995 وعن أَبي موسى الأشْعري رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « مثَلُ المؤمن الذي يقْرأُ القرآن مثلُ الأُتْرجة : ريحها طيبٌ وطَعمها حلْوٌ ، ومثَلُ

المؤمنِ الذي لا يقْرأُ القُرآن كمثَل التمرة : لا ريح لها وطعمها حلْوٌ ، ومثَلُ المنَافق الذي يقْرأُ القرآن كمثَل الريحانَة : ريحها طيّبٌ وطعمها مر ، ومثَلُ المنَافق الذي لا يقْرأُ القرآن كمثل الحنْظَلَة : ليس لها ريحٌ وطعمها مر » متفقٌ عليه .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو موسى الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ކިޔަވާ މުއުމިނާގެ مثالއަކީ ތޮންނާރިގަހުގެ مثال އެވެ. އޭގައި ދުވާވަސް މާތްވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގައިވާ ރަހަ މީރުވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ނުކިޔަވާ މުއުމިނާގެ مثالއަކީ ކަދުރުގަހުގެ مثالއެވެ. އޭގައި އެއްވެސް މީރުވަހެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ފޮނިވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ކިޔަވާ މުނާފިގުގެ مثالއަކީ ގަދުހަލިމަރުގެ مثالއެވެ. އޭގެވަސް ރަނގަޅުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ހިތިވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ނުކިޔަވާ މުނާފިގެއްގެ مثالއަކީ (حنْظَلَة) ފަނިއެއްގެ مثالއެވެ. އޭގައި މީރުވަހެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ހިތިވެގެންވެއެވެ.

996 وعن عمر بن الخطابِ رضي الله عنه أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إِن الله يرفَع بِهذَا الكتاب أَقواماً ويضع بِه آخَرين » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މި قرآنގެ ސަބަބުން(އެބަހީ عمل ކުރުމުގެ ސަބަބުން) ބައެއް قومތައް މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ. އަދި މި قرآنގެ ސަބަބުން(އެބަހީ عمل ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން) ބައެއް قوم ތައް ނިކަމެތި ކުރައްވައެވެ.

997 وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لا حسد إلا في اثنَتَين : رجلٌ آتَاه الله القُرآن ، فهو يقوم بِه آناء الليل وآنَاء النهارِ ، ورجلٌ آتَاه الله مالا ، فهو ينْفقه آنَاءَ الليل وآنَاءَ النهارِ » متفقٌ عليه . « والآناء » : الساعاتُ .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވިعبد الله بن عمر، نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم
ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ދެކަމެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ حسد ވެރިވުން
ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. (އޭގެ ތެރެއިން އެއްކަމަކީ) މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى قرآن ގެ
علمދެއްވުމުން ފަހެ އެމީހާ ރޭއާއި ދުވާލު އެއަށް عمل ކުރަމުންގެންދިޔުމެވެ([illegible] [illegible]
އެފަދަ މީހަކަށް ތިމާވެސް ވުންއެދުން)އޭގެ އެދުމެވެ. (އަނެއްކަމަކީ) މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى
މުދާ ދެއްވުމުން ފަހެ އެމީހާ ރޭއާއި ދުވާލު އޭތި ޚަރަދުކުރަމުންގެންދިޔުމެވެ ([illegible] [illegible]
އެފަދަ މީހަކަށް ތިމާވެސް ވުންއެދުން)އޭގެ އެދުމެވެ.

998 وعن البراء بن عازبٍ رضي الله عنهما قال : كَان رجلٌ يقْرأُ سورةَ الكَهف ، وعنْده فَرسٌ مربوطٌ بِشَطَنَين فَتَغَشته سحابةٌ فَجعلَت تَدنو ، وجعلَ فَرسه ينْفر منها . فَلَما أَصبح أَتَى النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم . فَذَكَر له ذلك فقال : « تلك السكينَةُ تَنَزلتْ للقُرآن » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވިالبراء بن عازب ގެ ކިބައިން [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] سورة الكهف [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ، نبيُّ
صلّى الله عليه وسلم ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
حديث [illegible] [illegible] قرآن [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

« الشطَن » بفتح الشين المعجمة والطاء المهملة : الْحبلُ .

999 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : من قرأَ حرفاً من كتاب الله فله حسنَةٌ ، والحسنَةُ بِعشرِ أَمثَالِها لا أَقول : الم حرفٌ ، ولكن : أَلِفٌ حرفٌ، ولامٌ حرفٌ ، وميمٌ حرفٌ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ފޮތުން އެންމެ حرف އެއް ކިޔަވައިފިނަމަ އެކަމަށްޓަކައި ދިހަ ދަރުމަ ހުއްޓެވެ. އަދި ކޮންމެ ދަރުމައެއްގެ ثواب ދިހަގުނަށް އިތުރުވެގެންވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ، الم އަކީ އެންމެحرف އެކޭ ވިދާޅެއް ނުބުނަމެވެ. ނަމަވެސް أَلِف އަކީ حرف އެކެވެ. لام އަކީ حرف އެކެވެ.ميم އަކީ حرف އެކެވެ.

1000 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنهما قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «إن الذي ليس في جوفه شَيءٌ من القُرآنِ كالبيت الخَرِبِ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بنِ عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި قرآنން އެއްޗެއް ނުވާމީހާގެ މިސާލަކީ ވީރާނާ ގެއެއްގެ މިސާލެވެ.

1001 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « يقالُ لِصاحبِ القُرآنِ : اقْرأْ وارتَقِ ورتلْ كما كُنْتَ تُرتلُ في الدنْيا ، فَإن منْزِلَتَكَ عنْدَ آخرِ آيةٍ تَقْرَؤُها » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންދެއްވިعبد الله بنِ عمر و بن العاص ، نبيُّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. قرآنގެ އެކުވެރިޔާއަށް (قيامة ދުވަހުން) ބުނެވޭނެއެވެ. قرآن ކިޔަވާށެވެ. އަދި އަދި (އުފުލިގެން ނިސްބަތުން ސުވަރުގެއިން ދަރަޖަ) ترقي ކުރަމުން ދާށެވެ. އަދި ތިބާ ދުނިޔޭގައި ހުރެގެން قرآن ތަރުތީލުގެ މަގުން ކިޔަވަމުން ގެންދިޔައިރުވެސް ކިޔަވަމުން ގެންދާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ(ސުވަރުގޭގެ) މަންޒިލަކީ ތިބާ އެންމެފަހުން ކިޔަވާ އާޔަތުން ތިބޭނެ

ކުރަމުން (ސުވަރުގެއިން ދަރަޖަ ترقي ކުރަމުން) ގޮސް ނިންމާ އެންމެ ފަހުގެ އާޔަތާއި ހަމައަށް ترقيކުރެވޭ މިންވަރަކަށެވެ.

باب الأمر بتعهد القرآن والتحذير من تعريضه للنسيان

قرآنގެ عهدބަލަން ރައްކާތެރިކުރުމަށް ކުރުމަށްދީފައިވާ އަމުރާއި އަދި ހަނދާން ނައްތާލުމުގެ ގެއްލުމަށް ދޫކޮށްލުމާ އިންޒާރުކުރެއްވުމާ ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

1002 عن أَبي موسى رضي الله عنه عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « تَعاهدوا هذا الْقُرآن فَوالذي نَفْسُ محمدٍ بِيده لَهو أَشَد تَفَلّتاً من الإِبِل في عقُلها » متفق عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو موسى ،، نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މި قرآنއަބަދާ އަބަދު ހިފަހައްޓާށެވެ. (އެކަނި ފުރާ محمد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައި ވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. އެ قرآن ހަނދާންނައްތާލުމުގެ ބިރުވެރިކަން ޖަމަލު ތަކަށްވުރެ ބޮޑުވާނޭ ދިގުމާއިބާރުގެ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1003 وعن ابنِ عمر رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إِنما مثَلُ صاحبِ الْقُرآنِ كَمثَل الإِبِلِ المعقلة ، إِن عاهد عليها أَمسكَها ، وإِن أَطْلَقَها ، ذَهبتْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ހިފެހެއްޓި މީހާގެ مثالއަކީ ރަހަން އެޅުވިފައިވާ ޖަމަލުގެ مثالއެވެ. އެއެއްޗީގެ ވެރިޔާ އެއާ ބަލަހައްޓައި ހިފެހެއްޓިން ހިފަހައްޓާނެއެވެ. އަދި ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ދުވެފިލައިގެން ދާނެއެވެ.

باب استحباب تحسين الصوت بالقرآن وطلب القراءة من حسن الصوت والاستماع لها

قرآن ކިޔަވާ ހިނދު އަޑުރީތިކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަމާއި އަދި ރީތި
އަޑުރީތިކަމުގެ އަހުލު ވެރިން ގެ ގާތުން قرآن ކިޔަވާދިނުމަށްއެދި ދެންނެވުމާއި އަދި އެހިނދު
ކަންތަކާއި އަޑުއެހުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1004 - عن أبي هريرة رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: ”ما أذن الله لشيء ما أذن لنبي حسن الصوت يتغنى بالقرآن“ : يجهر به. متفَقٌ عليه.

معنى ”أذن الله“ : أي استمع. وهو إشارة إلى الرضى والقبول.

. މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو **هريرةَ** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަބީ ބޭކަލަކު ހަރުއަޑުން ބާރަށް ރީތި އަޑުން قرآنކިޔަވާ ވިދާޅުވާ އަޑު އެއްސެވުމަށްވުރެ ބޮޑަށް އެހެން އަޑެއް އެއްސެވުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެނެއް ނުވެއެވެ. (ދަންނައެވެ. ނަބީ ބޭކަލުން ކިޔަވައި އެހެން މީހުންވެސް ކަމުގައި ޝާމިލުވެގެންވެއެވެ.)

1005- وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال له: ”لقد أوتيت مزماراً من مزامير آل داود“ متفَقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެ صحابى حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ތިވަނބީ **داود** عليه السلام ގެ ވަންހަނައިގެ ރާގެއް މުންވަރު ކުރެވިއްޖެއެވެ.

وفي رواية لمسلم: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال له: "لو رأيتني وأنا أستمع لقراءتك البارحة!"

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެ صحابى އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިއްޔޭރޭ ތިބާ قرآنވިދާޅުވިއަޑު އިވުނުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އުފާވިންވަރު ތިބާ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ފެނުނުނަމަ އެގުނީހެވެ.

1006 - وعن البراء رضي الله عنه قال سمعت النبي صلى الله عليه وسلم قرأ في العشاء بالتين والزيتون فما سمعت أحداً أحسن صوتاً منه. متفَقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި البراء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ޢިޝާނަމާދުގައި والتين والزيتون ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވި އަޑު ތިމަންނަށް އަޑުއެހީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ ރީތި އެހެން މީހަކު ތިމަންނަށް ނުއެހެމެވެ.

1007 - وعن أبي لبابة بشير بن عبد المنذر رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "من لم يتغن بالقرآن فليس منا" رواه أبو داود بإسناد جيد.
معنى "يتغنى" : يحسن صوته بالقرآن.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو لبابة بشير بن عبد المنذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ރީއްޗަށް ކިޔަވައިނުދޭ މަސައްކަތްނުކުރާ މީހާ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހެއް ނޫނެވެ.

1008 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال، قال لي النبي صلى الله عليه وسلم: "اقرأ علي القرآن" فقلت: يا رسول الله أقرأ عليك وعليك أنزل؟ قال: "إني أحب أن أسمعه من غيري" فقرأت عليه سورة النساء حتى جئت إلى هذه الآية {فكيف إذا جئنا من كل أمة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيداً} (النساء 41) قال: "حسبك الآن" فالتفت إليه فإذا عيناه تذرفان. متفَقٌ عليه.

ދާއްﷲރުއްސުންގެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަޑު އިއްވައިގެން قرآن ކިޔަވާށެވެ. އަރިހު ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަޑު އިއްވަން ތިމަންނަ قرآن ކިޔަވާނީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެ قرآن ބާވައިލެއްވުނީ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ކަމަށްވާތީއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަރިހީ ހަމަކަށަވަރުން އެހެންމީހުންގެ ފަރާތުން އެ قرآن ކިޔަވާ އަޑު އެހުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ލޯބިވާތީ އެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) އަރިހުގައި ތިމަންނަ النساء ގެ ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެށީމެވެ.އަދި އެ ސޫރަތުގެ فكيف إذا جئنا من كل أمة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيداً ގެ އާޔަތާއި ހަމައަށް ދިޔުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިވަރު އެންމެ ރަގަޅެވެ. އަރަނގަރު އުރު އުދިލިވި އަރަނގަ ތުރުތަ ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯ ކަރުނައިން ފުރިފައިވާކަން ފެނިއްޖެއެވެ.

باب في الحث على سور آيات مخصوصة

ބައެއް އާޔަތްތަކާއި ބައެއްސޫރަތްތަކުގެ މައްޗަށް شوق ވެރިކަން އުފެއްދުން ހުއްދަވެގެންވާން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

1009 عن أَبي سعيدٍ رافع بنِ المعلى رضي الله عنْه قال : قال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَلا أُعلمك أَعظَم سورةٍ في الْقُرآنِ قَبلَ أَن تخرْج من المسجِدِ ؟ فَأَخَذَ بيدي ، فَلما أَردنَا أَن نَخرْج قُلْتُ : يا رسولَ الله إِنك قُلْتَ لَأُعلمنك أَعظَم سورةٍ في الْقُرآن ؟ قال : «الحمد لله رب العالمين هي السبع المثَاني ، والْقُرآن الْعظيم الذي أُوتيتُه » رواه البخاري.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبوسعيد رافع بن المعلى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ މިމިސްކިތުން ނިކުތުމުގެ ކުރީގައި ތިމަންނަ ތިބާއަށް ކިޔާދީ قرآن ގައިވާ އެންމެ މާތް ސޫރަތެއް ބުނެދިނުމަށްތޯ؟ އަހަރެންގެ އަތުގައިހިފައްވައިގެން ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހިފެއްވިއެވެ. ފަހެއެކަލޭގެފާނު ތިމަންނާއިގެން މިސްކިތުން ނިކުންނަން އުޅުއްވުމުން ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ތިމަންނައަށް ކިޔާދީ قرآنގައިވާ އެންމެ މާތް ސޫރަތެއް ބަޔާންކޮށް ދޭން ދަސްކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الحمد لله رب العالمين ގެ ސޫރަތެވެ. އެއީ އަބަދުވެސް ކިޔާ ހަތް އާޔަތެވެ. އަދި ތިމަންނައަށްދެއްވުނު ބޮޑުވެގެންވާ މާތް قرآن އާއި އެއްކޮށް މާތްވެގެންވާ ސޫރަތެވެ.

1010 وعن أَبي سعيدٍ الخُدرِي رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ في : قُلْ هو الله أَحدٌ : « والذي نَفْسي بِيده ، إِنها لَتعدلُ ثُلُثَ الْقُرآنِ » .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : قُلْ هو الله أَحد ގެ ސޫރަތާއި ބެހޭ حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފުސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިއާ އެއްވަރުވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ : أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ لأصحابِه : « أَيعجِز أَحدكُم أَن يقْرأَ بِثُلُث الْقُرآن في ليلةٍ » فَشَقَ ذلك عليهم ، وقالُوا : أَينَا يطيقُ ذلك يا رسولَ الله ؟ فقال : «قُلْ هو الله أَحدٌ ، الله الصمد : ثُلُثُ الْقُرآنِ » رواه البخاري .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحابބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކޮންމެ ރެއަކު قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ކިޔެވޭނީ ތޯއެވެ؟ ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް ފުދުން އެކަމުގެ ބުރަކަން އިހުސާސް ކުރެވުނެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެވަރަށް އެކަން ކުރެވޭނީ ކާކަށްތޯއެވެ؟ އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ.«قُلْ هو الله أَحد ، الله الصمد(ގެ سورة) އަކީ قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

1011 وعنْه أَن رجلاً سمع رجلاً يقْرأُ : « قَلْ هو الله أَحدٌ » يرددها فلَما أَصبح جاء إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَذَكر ذلك له وكَان الرجلُ يتَقَالها فَقَال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « والذي نَفْسي بِيده ، إِنها لتَعدلُ ثُلُثَ الْقُرآن » رواه البخاري .

އެ صحابى ([illegible] أبو سعيد الخُدريّ)ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ([illegible]) : قُلْ هو الله أَحد ގެ ސޫރަތް [illegible] ކިޔަވަމުން [illegible] އަޑުއެހިއެވެ. ފަހެ [illegible] އެމީހާ [illegible] رسول الله صلّى الله عليه وسلم އަރިހަށް [illegible]. [illegible] އެ [illegible] ދެންނެވިއެވެ. އަދި އެ ސޫރަތް [illegible] ހީވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފުސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިއާ [illegible] [illegible].

1012 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال في : قُلْ هو الله أَحدٌ: « إِنها تَعدلُ ثُلُثَ القُرآن » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قُلْ هو الله أَحد ގެ ސޫރަތާއި ބެހޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިއާ އެއްވަރު ވާނެއެވެ.

1013 وعن أَنسٍ رضي الله عنه أَن رجلا قال : يا رسول الله إِني أُحب هذه السورةَ: قُلْ هو الله أَحدٌ ، قال : « إِن حبها أَدخَلَكَ الجنةَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن . رواه البخاري في صحيحه تعليقًا .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ قُلْ هو الله أَحد ގެ ސޫރަތަށް ލޯބިވަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އެ ސޫރަތަށް ލޯބިވާތީ ސަބަބުން ތިބާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ.

1014 وعن عقْبةَ بن عامر رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «أَلم تَر آياتٍ أُنْزِلَتْ هذه الليلةَ لم ير مثلُهن قط ؟ قُلْ أَعوذُ برب الفَلَق ، وقُلْ أَعوذُ برب الناس » رواه مسلم

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عقْبةَ بن عامر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިރޭ ބާވައިލެއްވުނު އާޔަތްތައް ތިބާ ނުދެކެނީ ހެއްޔެވެ؟ އެފަދަ އެއްޗެއް އެއްގޮތަކަށްވެސް ފެނިގެންނުވެއެވެ. އެއީ قُلْ أَعوذُ برب الفَلَق ، وقُلْ أَعوذُ برب الناس އެވެ.

1015 وعن أَبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يتَعوذُ من الجان ، وعين الإِنْسان ، حتى نَزلَت المعوذَتان ، فَلَما نَزلَتَا ، أَخَذَ بِهما وتَرك ما سواهما . رواه الترمذي وقال حديث حسن .

ދާތްالله ތުއްސުންގެއްވި أبو سعيدالخُدرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ޖިންނިންނާއި އަދި މީސްތަކުންގެ ލޯލުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް دعاء ކުރައްވަން ގެންދަވަނިކޮށް المعوذَتان ގެ ސޫރަތް (އަކީ الفَلَق ސޫރަތާއި الناس ސޫރަތް) ބާވައިލެއްވުމުން. ދެން އެދެ ސޫރަތް ބާވައިލެއްވުމުން އެސޫރަތްތަކަށް ހިފެއްޓެވިއެވެ. އަދި ކުރީގައި ކުރައްވާ دعاء ތައް ކުރެއްވުން ހުއްޓާލެއްވިއެވެ.

1016 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « من القُرآنِ سورةٌ ثَلاثُون آيةً شَفعتْ لِرجلٍ حتى غُفر له ، وهي : تبارك الذي بِيده الملْك » . رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

وفي رواية أبي داود : « تَشْفَعُ » .

ދާތްالله ތުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ގައި ތިރީސް އާޔަތް އެކުލެވިގެންވާ ސޫރަތެއް ވެއެވެ. އެސޫރަތް މީހަކަށް شفاعة ކޮށް ވުމުން އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. އެސޫރަތަކީ تبارك الذي بِيده الملْك އެވެ.

1017 وعن أَبي مسعودٍ البدرِي رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «من قَرأَ بالآيتَينِ من آخرِ سورة البقَرة في لَيلَةٍ كَفَتَاه » متفقٌ عليه .

ދާތްالله ތުއްސުންގެއްވި أبو مسعود البدرِيّ ، نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. البقَرة ސޫރަތުގެ އެންމެފަހު ދެއާޔަތް ރޭގަނޑެއްގައި ކިޔަވައިފިމީހާއަށް (ރައްކާތެރިވުމަށްޓަކައި ފުދިގެންވެސްދޭން) ފުދިދޭނެއެވެ.

قيل : كَفَتَاه المكْروه تلْك الليلَةَ ، وقيلَ : كَفَتَاه من قيامِ الليل .

ބުނެވެއެވެ. އެމީހަކަށް އެރެއެއްގެ ނުރައްކާ ކަންތައްތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް ފުދެއެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އެ މީހަކަށް އެރެއެއްގެ ދަމުނަމާދުކުރުމުން ފުދެއެވެ.

1018 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لا تَجعلُوا بيوتَكُم مقَابِر ، إِن الشيطَان ينْفر من الْبيت الذي تُقْرأُ فيه سورةُ الْبقَرة » رواه مسلم.

މާތްالله ރުޟްވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތަކީ ގަބުރުސްތާނުކަމުގައި ނަހަދާށެވެ. (އެބަހީ ގަބުރުތަކުގައިވާ މީހުން ތިބޭފަދަ ފަދައިން ނަމާދުނުކޮށް قرآن ނުކިޔަވާ ހުސްކޮށް ބަހައްޓާފައިވާގޮތަށް ނުބަހައްޓާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން شيطان އެގެއްގައި البقرة ސޫރަތް ކިޔަވާ ގެއަކުން ފިލައި ދުރަށް ދެއެވެ.

1019 وعن أُبي بنِ كَعبٍ رضي الله عنْه قَالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «يا أَبا المنذرِ أَتَدرِي أَي آيةٍ من كتاب الله معك أَعظَم ؟ قُلْتُ : الله لا إِله إِلا هو الحي الْقَيوم ، فَضرب في صدري وقَال : « لِيهنك الْعلْم أَبا المنذرِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟްވުންލެއްވި أُبي بن كعب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أبا المنذر އެވެ. ތިބާގެ ހަވާލުގައިވާ قرآنގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ އާޔަތަކީ ކޮބައިކަން އެގޭ ހެއްޔެވެ؟ (ތިޔަ ވިދާޅުވުމެވެ.) ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. އެއީ الله لا إله إلا هو الحي الْقَيوم ގެ އާޔަތެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނާގެ ޗާތީގައި އަތްޖެހުއްސެވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أَبو المنذر އެވެ. ތިބާގެ އިލްމުވެރިކަން މުބާރަކް ވާށި ހެއްޔެވެ.

1020 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه قال : وكلني رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بحفْظ زكاة رمضان ، فَأَتَاني آتٍ ، فَجعل يحثُو من الطعام ، فَأَخَذْتُه فقُلْتُ : لأَرفَعنك إِلى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قال : إِني محتَاجٌ ، وعلي عيالٌ ، وبي حاجةٌ شديدةٌ . ، فَخَلَيتُ عنْه ، فَأَصبحتُ ، فَقَال رسولُ الله صلى الله عليه وآله وسلم : « يا أَبا هريرة ، ما فَعلَ أَسيرك الْبارحة ؟ » قُلْتُ : يا رسول الله شَكَا حاجةً وعيالاً ، فَرحمتُه ، فَخَلَيتُ سبِيلَه. فقال : « أَما إِنه قَد كَذَبَك وسيعود » فَعرفْتُ أَنه سيعود لِقَول رسول الله صلّى اللهُ علَيه

وسلم فَرصدتُه . فَجاء يحثُو من الطعامِ ، فَقُلْتُ : لَأرفَعنك إِلى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، قالَ : دعني فَإِني محتاجٌ ، وعلَي عيالٌ لا أَعود ، فرحمتُه وخَليتُ سبِيلَه ، فَأصبحتُ فَقَال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « يا أَبا هريرةَ ، ما فَعل أَسيرك الْبارِحةَ ؟ » قُلْتُ : يا رسول الله شكَا حاجةً وعيالاً فَرحمتُه ، وخَليتُ سبِيلَه ، فَقَال : « إِنه قَد كَذَبك وسيعود » . فرصدتُه الثالِثَةَ . فَجاء يحثُو من الطعام ، فَأَخَذْتُه ، فقلتُ : لَأرفَعنك إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وهذا آخر ثَلاثٍ مرات أَنك لا تَزعم أَنك تَعود ، ثُم تَعود، فقال : دعني فَإِني أُعلمك كلماتٍ ينفَعك الله بها ، قلتُ : ما هن ؟ قال : إِذا أَويتَ إِلى فراشك فَاقْرأْ آيةَ الْكُرسي ، فَإِنه لن يزالَ عليك من الله حافظٌ ، ولا يقْربك شيطَانٌ حتى تُصبح ، فَخَليتُ سبِيلَه فَأَصبحتُ ، فقَالَ لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما فَعلَ أَسيرك الْبارِحةَ ؟ » فقُلْتُ : يا رسول الله زعم أَنه يعلمني كلماتٍ ينفَعني الله بها ، فَخَليتُ سبِيلَه. قال : « ما هي ؟ » قلت : قال لي : إِذا أَويتَ إِلى فراشك فَاقرأْ ايةَ الْكُرسي من أَولها حتى تَخْتم الآيةَ : { الله لا إِله إِلا هو الحي الْقَيوم } وقال لي : لا يزال علَيك من الله حافظٌ ، ولن يقْربك شَيطَانٌ حتى تُصبح . فقال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَما إِنه قَد صدقك وهو كَذوبٌ ، تَعلَم من تُخَاطب منْذُ ثَلاثٍ يا أَبا هريرة ؟ » قلت : لا ، قال : «ذَاك شَيطَانٌ » رواه البخاري .

މާތްالله [illegible] أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم رمضان [illegible] ފިތުރު ޒަކާތް ބެލެހެއްޓުމަށް [illegible] ހަވާލުކުރިއެވެ. ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކޮށް [illegible] ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلمގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. ([illegible] [illegible].) [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم [illegible]

ދެންނެވީމެވެ. އޭ أبو هريرة އެވެ. ތިބާ ހައްތަރުކުރުމާ ހެދި ކާރިސާއިބެއެވެ.
ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭﷲގެ ރަސޫލާ އެވެ. އާން ތިމަންނަށް ސިފަކޮށްދެއްވާ ޙަރުފުތަކުރިމާ
ދެއްވާނިތޯއި އާދިޔާ ނުބައިމީހުންނާއި އަށް ދީނުންނަކީ ބޮނި އެދޭން ދެންނެވީމެވެ. އަދި
އޭގެ މައްޗަށް ތިމަންނަގެ ހިތްވުރި ރަހުމު އެފިއްނެވެ. އެއިންނަކުން ތިމަންނަ އެނގޭ
ދަކުރިއްޔެވެ. حديث ކަރުވިއެވެ. އެނގޭ ތިބާގެ ގޮތުގައި ހެދި ދެކެވެ. އެނގޭ
އަބަދަށްނާރަށްވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަބަސްފުރުގެ މައްޗަށް އެނގޭ
އަނބުރި އަނގަނޑުނަމުގެ يقينކަން ތިމަންނަށް އެބަވެ. އެއިންނަކުން ތިމަންނަށް
އެނގޭނަން ފުރަފުރިގެންނެވެ. ކަމުދިޔަކަން ފުނަނީ އެނގޭ އަދިސް ކަބަދަކީ ނަގެނުފުނަގަބި
ބަނަވެ. ފުރަ ތިމަން ބުނީމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلمގެ ކަރުފުގެ މައްޗަށް ތިބާ
ކަނުމުގެބަކަން ވިއަސް ތިމަން ހަނަހަގެނުމެވެ. އެނގޭ ބުނަނަވެ. ތިމަންނަ ދަކަރުހަހަވެ.
އަދިނި ހަމަކަރުވަރުން ތިމަންނަކީ މުނަބަދު މީހަކީދެވެ. އާދިހާއި ބަހަރަހުބުނަދިހަފަގަވެ
މީހަކީދެވެ. ތިމަންނަ ދަނަ މިކަން ނަކަރުނަމުދެވެ. ފުރަ ތިމަންނަގެ ހިބަގަދި އެނގޭ ގައިމަކުން
ރަނުމު އެފިއްނެވެ. އެއިންނަކުން ތިމަންނަ އެނގޭ ދަކުރިއްޔެވެ. ފުރަ ހަނދުނަނީއެވެ. ފުރަ
رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أبو هريرة އެވެ. ތިބާ
ހައްތަރުކުރުމާ ހެދި ކާރިސާއިބެއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭﷲގެ ރަސޫލާ އެވެ. އާން
ތިމަންނަށް ސިފަކޮށްދެއްވާ ޙަރުފުތަކުރިމާ ދެއްވާނިތޯއި އާދިޔާ ނުބައިމީހުންނާއި އަށް
ދީނުންނަކީ ބޮނި އެދޭން ދެންނެވީމެވެ. އެއިންނަކުން އޭގެ މައްޗަށް ތިމަންނަގެ ހިތްވުރި
ރަހުމު އެފިއްނެވެ. އެނގޭނަރު ތިމަންނަ އެނގޭ ދަކުރިއްޔެވެ. حديث ކަރުވިއެވެ.
ހަމަކަރުވަރުން އެނގޭ ތިބާގެ ކަރުދިގޮތުގައި ހެދި ދެކެވެ. އަދި އެނގޭ އަނބުރި އަނގަނޑުނަމުވެ.
(ރާއްޖޭ ވިދުގެވެބެވެ.) ފުރަ ތިމަންނަ އެނގޭނަން ފުރަފުރިގެން ފުރިހަމަވެ. އެދި ބިނަނަނަ ރަހައެވެ. ފުރަ
އެނގޭ އަދިސް ކަބަދަކީ ނަގެނުފުނަ ފުރިއެވެ. ފުރަ ތިމަންނަ އެނގޭ ހަހަރު ކަރުދިވެ. އެއަނގަބުރަ
ތިމަންނަ ހަނަހަގެނުމެވެ. ތިމަންނަ ކަނުމުގެބަކަން ދިޔާ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلمގެ
ކަރުފުގެ މައްޗަށް ހަނަހަގެނުމެވެ. އަދި މިދި ދިބާގެ އެނގުމު ފުރަ
ފުރަރަވެ. ހަމަކަރުވަރުން ދިޔާ ކަނުމުފުރަރަކަ ދުނު ނުކަރުނަމުބުނު އެވެ. ނަމުދިވުނު އަކަން
ބަކަރު އަބަކަރުމެވެ. ފުރަ އެނގޭ ބުނަނަވެ. ތިމަންނަ ދަކަރުހަހަވެ. ފުރަ ހަމަކަރުވަރުން
ތިމަންނަ ދިބާއެން އެފުރު ކަރުމުދިކައެ ދުނުކަރުދިނުމެވެ. އެއިން الله سبحانه وتعالى

ތިބާއަށް ދަސްކޮށްދޭނަމެވެ. އެއީ ކޮންބަސްތަކެއްތޯ އަހަރެން ބުނީމެވެ. ތިބާ ނިދަން އެނދަށް އަރައިފިނަމަ اية الْكُرسي ކިޔަވާށެވެ. އެއީ { الله لا إله إلا هو الحي الْقيوم } މިއާޔަތް ފުރިހަމަވާންދެން ކިޔާށެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް الله ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިއަކު ހުންނާނެއެވެ. އަދި ފަތިސްވާންދެން شيطان އާ ތިބާއާ ކައިރިވެގެން ނުވާނެއެވެ. ފަހެ އަހަރެން އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން ހެނދުނުވީމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަހަރެންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ރޭގައި ތިބާގެ އަސީރު ކީއްކުރިތޯ؟ ދެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ ބުނީ އަހަރެންނަށް الله ގެ حضرة ން މަންފާ ލިބޭނެ ބަސްތަކެއް ދަސްކޮށްދޭނެކަމަށް ބުނީއެވެ. ފަހެ އަހަރެން އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ކޮން ބަސްތަކެއްތޯ؟ ދެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭނާ އަހަރެންނަށް ބުނީއެވެ. ތިބާ ނިދަން އެނދަށް އަރައިފިނަމަ ފުރަތަމައިން ފެށިގެން اية الْكُرسي އެންމެ ފަހުން ނިމެންދެން ކިޔަވާށެވެ. އެއީ { الله لا إله إلا هو الحي الْقَيوم } ގެ އާޔަތެވެ. އަދި އޭނާ އަހަރެންނަށް ބުނީއެވެ. އަބަދުވެސް ތިބާއަށް اللهގެ حضرةން ރައްކާތެރިއަކު ހުންނާނެއެވެ. އަދި ފަތިސްވާންދެން شيطان އާ ތިބާއާ ކައިރިވެގެން ނުވާނެއެވެ. ދެން نبيّ ާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ތިބާއާ މެދު ތެދުވެރިވީއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއަކީ ދޮގުވެރިއެކެވެ. ޔާ أبو هريرة އެވެ. މިތިންރޭދުވަހު ތިބާއާއި ވާހަކަދެއްކީ ކާކުކަން ތިބާ އެނގޭތޯ؟ ދަންނަވައިފީމެވެ. ނުދަންނަވަމެވެ. حديث ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ شيطانާ އެވެ.

1021 وعن أَبي الدرداء رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «من حفظَ عشْر آياتٍ من أَول سورة الْكهف ، عصم من الدجال » . وفي رواية : « من آخرِ سورة الكهف» رواه مسلم .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވި أبو الدرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ވިދާޅުވިއެވެ. الْكهف ސޫރަތުގެ ފުރަތަމައިން ފެށިގެން ދިހަ އާޔަތް ހިތުދަސްކޮށްފި މީހާ ދައްޖާލުގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިވާނެއެވެ.

1022 وعنِ ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما قَالَ : بينَما جِبريلُ عليه السلام قاعدٌ عند النبي صلّى اللهُ عليه وسلم سمع نَقيضًا من فَوقه ، فَرفَع رأْسه فَقَالَ : هذا باب من السماء فُتح اليوم ولَم يفْتَح قَط إِلا اليوم ، فَنَزلَ منه ملكٌ فقالَ : هذا ملكٌ نَزلَ إِلى الأَرضِ لم ينْزِلْ قَط إِلا اليوم فَسلم وقال : أَبشر بِنورينِ أُوتيتَهما ، لم يؤْتَهما نَبِي قَبلَك : فَاتحة الكتاب ، وخَواتيم سورة البقَرة ، لَن تَقرأَ بحرفٍ منها إِلا أُعطيتَه » رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު جِبريلُ عليه السلام ، نبيއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް އަޑުގަނޑެއް އިވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ބޯއުފުއްލެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މިއަދު ހުޅުވުނު އުޑުގެ ދޮރަކުން އަރި އަޑެކެވެ. އަދި މިއަދު ނޫނީ މީގެކުރީގައި ދުވަހަކުވެސް އެދޮރު ނުހުޅުވެއެވެ. އެއަށްފަހު އެދޮރުން ملائكة ބޭކަލަކު ފައިބާވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ (އެހެން ދެކެވަޑައިގަތުމުން) جِبريلُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ބިމަށްފައިބާ ވަޑައިގަންނަވާ ملائكة ބޭކަލެކެވެ. މިއީ މިއަދުނޫނީ ދުވަހަކުވެސް އެ ملائكة އާ ބިމަށް ފައިބާވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ملائكة ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރެއް ދޭވެ. އެއީ ކަލޭގެ ފާނުގެކުރިން އެއްވެސް ނަބިއްޔަކަށް ދެއްވިފައި ނުވާފަދަ ދެނޫރު ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުނުގެ އުފާވެރި ހަބަރެވެ. އެދެނޫރަކީ الفَاتحة އާއި البقَرة ސޫރަތުގެ އެންމެ ފަހު އާޔަތްތަކެވެ. އެދެބައިން އަކުރެއް ކިޔަވިޔަސް އޭގެ ނޫރު ނުލިބިދާ ހުއްޓެވެ.

« النقيض » الصوت .

باب استحباب الاجتماع على القراءة

ކީރިތި قرآن ގެ އިލްމު އުގެނުމަށް އެއްވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1023 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : قَالَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «وما اجتَمع قَومٌ في بيتٍ من بيوت الله يتْلُون كتاب الله ، ويتَدارسونَه بينَهم ، إِلا نَزلَتْ علَيهم السكينَة ، وغَشيتْهم الرحمة ، وحفتْهم الملائِكَةُ ، وذَكَرهم الله فيمن عنده » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަޔަކު މިސްކިތަށް އެއްވެ ކީރިތި قرآنގެ ތިލާވަތުކޮށް އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އެގޮތުން އުގެނުން ފާހަގަކޮށްދެނުމަ އެބަޔި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަމަހިމޭންކަން ބާވައިލައްވައެވެ. އަދި އެބަޔި މީހުންގެ މައްޗަށް ރަޙްމަތް އޮއްސަވައެވެ. އަދި ملائكة ބޭކަލުން އެބައިމީހުންގެ ވަށައިގެންވެއެވެ. އަ މަޖްލިސްގައި ތިބި މީހުންގެ ނަން الله ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިއްބަވާ ملائكة ބޭކަލުންނަށް الله سبحانه وتعالى، وحي ކުރައްވާ އެވެ.

باب فضل الوضوء

وضوء ގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (المائدة 6): {يا أيها الذين آمنوا إذا قمتم إلى الصلاة فاغسلوا وجوهكم} إلى قوله تعالى: {ما يريد الله ليجعل عليكم من حرج، ولكن يريد ليطهركم، وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون}.

އإيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް ތެދުވެއްޖެނަމަ، (އެބަހީ: ނަމާދުކުރުމަށް قصد ކޮށްފިނަމަ) ދެން، ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތައް، އުޅަނބޮށިތަކާ ހަމައަށް ދޮންނާށެވެ!އަދި ޖުނުބުވެރިން ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވެއްޖެނަމަ، ދެން، ތިޔަބައިމީހުން طاهر ވެގަންނާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނީ ބަލިވެރިން ކަމުގައިވާނަމަ، ނުވަތަ ދަތުރެއްގެމަތީގައި ވާނަމަ، ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު

ހަނޖަހުން އަތުވެއްޖެނަމަ، ނުވަތަ އަންހެނުންނާ ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ، ދެން ފެން ނުލިބިއްޖެއްޔާ
طاهر ވެލިން ތިޔަބައިމީހުން تيمم ކުރާށެވެ! ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި، އަތްތަކުގައި
އެވެލިން ފުރޭނޭށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ދަތިކަމެއް ލެއްވުމަކަށް الله އިރާދަކުރައް
ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ކީއްހެއްތޯ؟ އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވަނީ ތިޔަބައިމީހުން طاهر
ކުރެއްވުމަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށެވެ. (އެއީ
ތިޔަބައިމީހުން شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

1024 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قال : سمعت رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُول : « إِن أُمتي يدعون يوم القيامة غُرّاً محجلين من آثَارِ الوضوء فَمن استَطَاع منْكُم أَن يطيل غُرتَه ، فَليفعلْ » متفقٌ عليه .

ރާޟްالله ތުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހު ތިމަންނާގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން
وضوء ރަނގަޅުން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ނިތްކުރާއި އަތްފައިގައި ނޫރުގެ އަލިކަން ލިބިގެންވާ
ބަޔަކު ގޮވާލެވޭނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން وضوء ގެ ގުނަވަންތައް ދިއްލުމުގެ غر
تحجيل ކުރުމަށް (ގުނަވަންތަކަށް އިތުރުން ދިއްލުން) ކުރެވޭނަމަ ޖެހިގެންވާ ވަރަށް އެކަން
ކުރާށެވެ.

1025 وعنه قَالَ : سمعت خَليلي صلّى اللهُ عليه وسلم يقُول : « تَبلُغُ الحلية من المؤمن حيث يبلُغُ الوضـوء » رواه مسـلم.

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރާޟްالله ތުއްސުންދެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ތިމަންނާގެ ޚަލީލު صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. وضوء ގެ
ގުނަވަންތަކުން ފެން އިތުރުން ޖެހިގެންދާ ހިސާބުގައި قيامة ދުވަހު ގަހަނާގެ ހިސާބުގައި
އެޅުވިގެންދާނެއެވެ.

1026 وعن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من تَوضأَ فَأحـسن الوضـوء ، خَرجت خَطَاياه من جسده حتى تَخْرج من تحت أَظفاره » رواه مسلم.

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވި عثمان بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. މީހަކު وضوء ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެމީހާ އެ وضوء ފުރިހަމަ ކަމާއިއެކު ކޮށް ނިންމާފިނަމަ އެމީހާގެ ފާފަތައް އެމީހާގެ ހަށިގަނޑުން ނިކުމެގެންދާ ހުއްޓެވެ. އެންމެ ފަހުންގޮސް އޭނާގެ ނިޔަފަތިތަކުގެ ދަށުންވެސް ފާފަތައް ނިކުމެގެން ދާ ހުއްޓެވެ.

1027 وعنه قال : رَأيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يتَوضأُ مثلَ وضوئي هذا ثُم قال : « من تَوضأَ هكذا غُفر له ما تَقَدم من ذَنبه، وكَانَتْ صلاتُه ومشْيه إِلى المسجِدِ نَافلةً» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ عثمان بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިކުރާގޮތަށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وضوء ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ ދުށީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު މިކުރެއްވި ގޮތަށް މީހަކު وضوء ކޮށްފިނަމަ އެމީހާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސެވިދާ ހުއްޓެވެ. އަދި އެމީހާގެ ނަމާދާއި އަދި މިސްކިތަށް ދިއުމުން ވާނީ ނަފިލަ އިތުރު ثواب ތައް ލިބިގެން ކަމުގައެވެ.

1028 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِذا تَوضأَ العبد المسلم أَو المؤْمن فغَسل وجهه خَرَج من وجهه كل خطيئَة نَظَر إِليها بِعينيه مع الماء أَو مع آخر قَطْرِ الماء ، فَإِذا غَسل يديه ، خَرَج من يديه كُل خَطيئَةٍ كان بطَشَتْها يداه مع الماء أَو مع آخر قَطْر الماء ، فَإِذا غَسلَ رِجليه ، خَرجتْ كُل خَطيئَةٍ مشَتها رجلاه مع الماء أَو مع آخر قَطرِ الماء ، حتى يخرج نَقيا من الذنُوبِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ
الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުސްލިމަކު ދުވަހު މުއުމިން އަހަރު وضوء
އެއް ކުރާ ހިނދު ފަހަ މޫނުން އަރިހަށް އަސްނަ ފެނުމާ އަތް އަތިރީ ތަރުތީބުން ކުރައްވާ
ބުރުގެ އަސްދޭނަ ފަޅުތައް ދަނޑުގެން ހިކައިދުއެވެ. މުސްލިމް حديث ކުރެއްވިއެވެ.

އެ ހަދަރިން ދަރިކަތް ބަހުރު ދޫން ބަރާތްވާ ދަނޑުގެން ހިކައިދުއެވެ. ދަރު އަތިރީ އަތް ދަނޑު
ހިނދު ދަރިގެން އަޅުން ދޫނިލާ އަތިރީގެ އަސްނަ ހަރުކަތުން ކަށިގަނޑާ އަސްދުގައި
ބަރުބަޅު ދަނޑުގެން ހިކައިދުއެވެ. މުސްލިމް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުކުރާ އަރިހަށް
އަސްދު ދަރު ދޫން ބަރާތްވާ ދަނޑުގެން ހިކައިދުއެވެ. ދަރު އަތިރީ ދަރަބިޅު ދޫނިން ހިނދު
އަރިގެން އަސްނަ ދަނޑުއަރާ އަސްތިދުނަ ހަރުކަތުން ކަށިގަނޑާ އަސްދުގައި ބަރުބަޅު ދަރިގެން
ހިކައިދުއެވެ. މުސްލިމް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުކުރާ އަރިހަށް އަސްދު ދަރު ދޫން
ބަރާތްވާ ދަނޑުގެން ހިކައިދުއެވެ. އަނބުރާ އަރާ ކަށިދުވަރު وضوء ހަދާމުން ހުސްވިލާ ބަރުބަޅުން
طاهرވެގެންވެއެވެ.

1029 وعنْه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَتَى المقبرةَ فَقَال : « السلام عليْكُم دار قَومٍ مؤْمنين وإنا إِن شاءَ الله بِكُم لاحقُون ، وددتُ أَنا قَد رأَينا إِخْوانَنَا » **: قالُوا :** أَولسنَا إِخْوانَكَ يا رسول الله ؟ **قال :** « أَنْتُم أَصحابي ، وإخْوانُنَا الّذين لم يأْتُوا بعد » **قالوا :** كيف تَعرِفُ من لم يأْتُوا بعد من أُمتك يا رسول الله ؟ **فقال :** « أَرأَيتَ لو أَن رجلا له خيْلٌ غُر محجلَةٌ بين ظهري خيْلٍ دهمٍ بهمٍ ، أَلا يعرفُ خيْلَه ؟ » **قَالُوا :** بلَى يا رسولَ الله ، **قَالَ :** «فَإِنهم يأْتُون غُرا محجلين من الوضوء ، وأَنَا فرطُهم على الحوض » **رواه مسلم .**

އަދިވެސް صحابى (އަޞްޙާބީ މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އެއްފަހަރަކު) ސަހަރާއަށް ވަޑައިގަތެވެ.
އެއަށްފަހު دعاءކުރެއްވިއެވެ. السلام عليْكُم دار قَومٍ مؤْمنين وإنا إِن شَاء الله بِكُم لاحقُون
މާނައީ:- އޭ މުއުމިނުންގެ ގެކޮޅެ އަހަރުމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަންނަވަމު ސަލާމް
ހުއްޓެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންވެސް ތިޔަބައިމީހުންނާ ގުޅިގެން
މުސްތަޤްބަލުގައި ބައްދަލުކުރާނަން މިހުންނަމުއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންނާއި ބައްދަލުވެވުނުނަމަ ކިހާރަނގަޅުވީހެވެ! އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާ އާދެ. ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންނަކަށް ނުވަނީހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ތިޔަބޭކަލުންނަށް ފަހު އަންނަ މީހުންގެ ތެރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންތަކެއް ވާނެއެވެ. އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިންވާ އަދި ނާންނަ ކަލޭގެފާނު އެނގޭނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަޅުކުލައިގެ އަސްތަކެއްގެ ތެރޭގައި މީހަކަށް އަސްތަކެއް އޮތުމަށް އޭގެ ނިތާއި ފައިގައި ހުދުކުލަ އޮތް ނަމަ އެ މީހަކަށް އޭގެ އަސްތައް ވަކިކޮށް ނުދެނެގަނެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. ދެނެގަނެވޭނެއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ތިބޭނީ قيامة ދުވަހު އަތްނިކުރި وضوء ގެ ސަބަބުން ނިތާއި އަތްފައި ހުދުވެގެން އަލިވެގެންނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުރިން حوض ކައިރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާ އަދި ތިބޭނެ ކަސްތޮޅެއްގެ ގޮތުގައިވެ.

1030 وعنْه أَن رسولَ الله صلّى اللّهُ عليْه وسلم قال : « أَلا أَدلُّكُم على ما يمحو الله بِه الخَطَايا ، ويرفَع بِه الدرجات ؟ قالُوا : بلى يا رسول الله ، قالَ : إِسباغُ الوضوء على المكارِه وكثْرةُ الخُطَا إلى المساجِد ، وانْتظَار الصلاة بعد الصلاة ، فَذلِكُم الرباطُ ، فذلِكُم الرباطُ » رواه مسلم .

އަދިވެސް صحابى (އަބޫ ޙުރައިރާ އެބޭކަލުން ރިވާޔަތްކުރައްވައިދެއްވި) أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللّهُ عليْه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްޗެއް ދަންނަވާށެވެ؟ الله ކުށްތައް ފުހެލައްވާ އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިކުރައްވާ ކަމެއް ނުދައްކަވަންތޯއެވެ؟ އެ صحابى ދެންނެވިއެވެ. އާދެއެވެ. اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އުނދަގޫ حالގައިވެސް وضوء ފުރިހަމަކޮށް ހެދުމާއި މިސްކިތަށް ގިނަގިނައިން ހިނގުމާއި وضوء ކުރުމެވެ. އަދި މިސްކިތުގެ ދުރުން

ގިނަގިނައިން [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] ވަގުތު [illegible] [illegible] އެވެ.

1031 وعن أَبي مالكٍ الأشْعري رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «الطهور شَطْرُ الإِيمانِ » رواه مسلم .

[illegible]الله[illegible] أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

وقد سبقَ بِطوله في باب الصبر .

وفي الباب حديثُ عمرو بن عبسةَ رضي الله عنْه السابِقُ في آخرِ باب الرجاء ، وهو حديثٌ عظيمٌ ، مشْتَمِلٌ على جملٍ من الخيرات .

ދަންނަވައެވެ. މި حديث باب الصبر ގައި އެއްކޮށް ބަޔާންކުރެވި [illegible]. އަދި [illegible] ގުޅޭ އެއް حديث އަކީ باب الرجاء ގައި އިސްވެ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ [illegible]الله[illegible] عمرو بن عبسةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ حديث އެވެ. އަދި އެއީ ވަރަށް ގިނަ ފައިދާތައް ހިމެނިގެންވާ ބޮޑު حديث އެކެވެ.

1032 وعن عمر بن الخَطاب رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « ما منْكُم من أَحدٍ يتوضأُ فَيبلغُ أَو فَيسبغُ الوضوء ثُم قالَ : أَشْهد أَن لا إِله إِلا الله وحده لا شَريك له، وأَشْهد أَن محمدًا عبده ورسولُه ، إِلا فُتحت له أَبواب الجنة الثمانيةُ يدخُلُ من أَيها شاء » رواه مسلم .

[illegible]الله[illegible] عمر بن الخَطاب، نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު وضوء

ކޮށް ފަހެ އެ وضوء ބަރާބަރަށްކޮށް ނިންމައި ދެން އެއަށްފަހު أَشْهد أَن لا إِله إِلا الله وحده لا شَرِيك له، وأَشْهد أَن محمدا عبده ورسولُه ކިޔާފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގެ އަށް ދޮރުފޮޅު ހުޅުވިދެއެވެ. އެއިންކޮންމެ ދޮރަކުން އެމީހަކު ވަނަސްރެވެ.

އިސްވެދިޔަ دعاءގެ މާނައަކީ :- މާތްالله ފިޔަވައި ހައްގުގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވެވޭ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެ އިލާހު އެއްކައުވަންތަވެއެވެ. އަދި އެ އިލާހަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمدގެފާނަކީ އެކަލާނގެ އަޅާކަމުގައި އަދި އެކަލާނގެ رسولއަކު ކަމަށް އަޅުހެކިވަމެވެ.

وزاد الترمذي : « اللهم اجعلْني من التوابين واجعلْني من المتَطَهرين » .

އަދި الترمذي އިތުރަށް ކިޔުއްވުމެވެ.« اللهم اجعلْني من التوابين واجعلْني من المتَطَهرِين » މާނަކީ :- އޭ الله! މިއަޅާ ތައުބާވާ މީހުންގެތެރެއިން ހައްދަވާދޭވެ! އަދި މިއަޅާ طاهرވާ މީހުންގެތެރެއިން ހައްދަވާދޭވެ!

باب فضل الأذان

ބަންގީގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

1033 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لو يعلم الناس ما في النداء والصف الأول. ثُم لم يجِدوا إِلا أَن يستَهموا عليه لاستهموا عليه، ولو يعلمون ما في التهجِير لاستبقوا إِليه ، ولو يعلمون ما في العتَمة والصبح لأتوهما ولو حبواً » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީސްތަކުންނަށް ބަންގީއާއި ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަން އެނގޭނަމަ އެކަން ހޯދުމަށް އޮޅި قرعة ން ކަމުގައިވިޔަސް އަޅާނެ

އެކަންކޮށްގެންވެސް އެމާތްކަން ލިބިގަތުމަށް މަސައްކަތް ކުރީހެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނަމާދަށް އަވަސްވެގަތުމުގެ މާތްކަން އެގޭނަމަ އަވަސް އަވަހަށް އެކަކަށްވުރެ ކުރިއަރައިގަތުން ކޮންމެހެނެއްވެސް މަސައްކަތް ކުރީހެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް عشاءނަމާދާއި ފަތިސް ނަމާދުގެ މާތްކަން އެގޭނަމަ އެނަމާދަށް ފިރުކެމުންވެސް ދިޔައީހެވެ.

« الاستهام » : الاقْتراع ، « والتهجِير » : التبكير إِلى الصلاة .

1034 وعن معاويةَ رضي الله عنْه قَال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « المؤذنُون أَطْولُ الناس أعنَاقاً يوم القيامة » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި معاوية ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންއަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ކަރުދިގު ވެފައިތިބޭނެ ބަޔަކީ ބަންގި ވެރިންނެވެ.

1035 وعن عبد الله بن عبد الرحمن بن أَبي صعصعةَ أَن أَبا سعيدٍ الخُدري رضي الله عنْه قَال له : إني أَراك تُحب الْغَنَم والْبادية فإِذا كُنْتَ في غَنَمك أَو باديتك فَأَذنْتَ للصلاة ، فَارفَع صوتَك بالنداء ، فَإِنه لا يسمع مدى صوت المؤذن جِن ، ولا إِنْسٌ ، ولا شَيءٌ ، إِلا شَهد له يوم الْقيامة » قال أَبو سعيدٍ : سمعتُه من رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم . رواه البخاري .

تابعيބޭކަލަކު ކަމުގައިވާ عبد الله بن عبد الرحمن بن أَبو صعصعةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدريّ އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަކީ ބަކަރިތަކަށާއި [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] قيامةދުވަހު [illegible] [illegible]

ހެކިވާ ހުއްޖެވެ. أبو سعيد ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން އެގޮތަށް އަޑުއެހީމެވެ.

1036 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «إِذا نُودي بالصلاة ، أَدبر الشيطَان و له ضراطٌ حتى لا يسمع التَّأْذين ، فَإِذا قُضي النداء أَقْبل ، حتى إِذا ثُوب للصلاة أَدبر ، حتى إِذا قُضي التثْويب أَقْبلَ ، حتى يخْطر بين المرء ونَفْسه يقُولُ : اذْكُر كَذا ، واذْكُر كذا لما لم يذْكُر من قَبلُ حتى يظَل الرجلُ ما يدري كَم صلى » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވަން ފަށައިގަތުމުން شَيطانާ ފުރަގަސްދީ ފިލަން ދުއްވާގަންނައެވެ. އަދި އެހިނދު އޮސްޓު ދުއްވާގަންނަނީ ބަންގީގެ އަޑު ތިމާއަށް ނީވޭން ހެން ފުރަގަސްދެމުންނެވެ. ފަހެ ބަންގި ގޮވާ ނިމުމުން އެނބުރި އާދެއެވެ. ދެން ނަމާދަށް ގާމަތް ދެން ފުރަގަސްދީ ދުވެފައިދެއެވެ. އަދި ގާމަތް ދީ ނިމުމުން އެނބުރި އާދެއެވެ. ދެން އައްސަރުގު ހިތަށް ވަސްވާސް ވައްދައެވެ. ބުނެއެވެ. މިވެނި އެއްޗެއް ހަނދުމަކޮށްލާށެވެ. މިވެނި އެއްޗެއް ހަނދުމަކޮށްލާށެވެ. ހަނދާން ކުރުވައެވެ. އެންމެފަހުން އޭނާއަށް ނަމާދުގައި ކުރެވުނީ ކިތައް ރަކުޢަތްކުރިން ނޭނގި ހުރެއެވެ.

« التثْويب » : الإِقامةُ .

1037 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنْهما أَنه سمع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « إِذا سمعتُم النداء فقُولُوا مثْل ما يقُولُ ، ثُم صلوا علي ، فَإِنه من صلى علي صلاةً صلى الله عليه بِها عشْراً ، ثُم سلُوا الله لي الْوسيلَةَ ، فَإِنها منزِلَةٌ في الجنة لا تَنْبغي إِلا لعبدٍ من عباد الله وأَرجو أَن أَكُون أَنَا هو ، فَمن سأَل لي الْوسيلة حلت لَه الشفاعةُ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަންގީގެ އަޑުއިވިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެމީހާ ބުނާ ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. ދެން(އެނިމުމުން) ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެއްފަހަރު صلوات ކިޔައިފިމީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ދިހަ رحمة ލައްވަވާނުއްޖެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގޭގެ الْوسيلة ކިޔުން ދަރަޖަ ދެއްވުމަށް އެދި الله އަށް دعاء ކުރާށެވެ. ފަހެ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައިވާ [illegible] مقامއެކެވެ. އެ މަގާމު الله ގެ އަޅުތަކުންގެތެރެއިން އެންމެ މީހަކަށް ނޫނީ ނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އުއްމީދުކުރަމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށްޓަކައި އެ الْوسيلة ގެ مقامދިނުމަށް އެދި الله އަށް دعاءދަންނަވާމީހަކަށް (قيامة ދުވަހު) ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ شفاعة ލިބުނުއްޖެވެ.

1038 وعن أَبي سعيدٍ الخُدرِي رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِذا سمعتُم النداء ، فَقُولُوا كَما يقُولُ المؤذن » **. متفق عليه .**

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަންގީގެ އަޑުއިވިއްޖެއްޔާ ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ބަންގިގޮވާމީހާ ކިޔާގޮތަށް ކިޔާށެވެ.

1039 وعن جابرٍ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « من قَالَ حين يسمع النداء : اللهم رب هذه الدعوة التامة ، والصلاة القَائِمة، آت محمداً الْوسيلةَ ، والْفَضيلة، وابعثْه مقَامًا محموداً الذي وعدتَه ، حلتْ له شَفَاعتي يوم الْقيامة » **رواه البخاري .**

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަންގީ ގޮވާ އަޑު އިވުނުއިރު) އަބައި ބަންގި

ބަންގިވާ ނިމުމުން) اللهم رب هذه الدعوة التامة ، والصلاة الْقَائِمة، آت محمداً الْوسيلَةَ ، والْفَضيلَة، وابعثْه مقَاما محموداً الذي وعدتَه ކިޔައިފިމީހާއަށް قيامةދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ شفاعة ހަލާލުވެއްޖެއެވެ.

ދަންނަވައެވެ. އެ دعاءގެ މާނައަކީ އޭ الله! މިފަދަ ފުރިހަމަ ގޮވާލުމާއި އަދި قائمކުރެވޭ ނަމާދުގެ ވެރި އިލާހު! محمد (صلّى الله عليه وسلم) އަށް ސުވަރުގޭގެ الْوسيلة ކިޔުން مقامއާއި މާތްކަން ދެއްވާށެވެ. އަދި ތިބާ އިލާހު އެކަލޭގެފާނަށްޓަކައި ވަޢުދުވެ ވޮޑިގެންނަވާފައިވާ مقَام المحمود އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާށެވެ.

1040 وعن سعد بن أَبي وقاصٍ رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أَنه قَالَ: من قَال حين يسمع المؤذن : أَشْهد أَن لا إِله إِلا الله وحده لا شَرِيك له ، وأَن محمداً عبده ورسولُه ، رضيتُ بِالله ربا ، وبمحمدٍ رسولاً ، وبالإِسلامِ دينًا ، غُفر له ذَنْبه » **رواه مسلم**

.

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި سعد بن أَبي وقاص، نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މީހަކު ބަންގިގޮވާމީހާގެ އަޑުއިވުމުން : أَشْهد أَن لا إِله إِلا الله وحده لا شَرِيك له ، وأَن محمداً عبده ورسولُه ، رضيتُ بِالله ربا ، وبمحمد رسولاً ، وبالإِسلامِ دينًا ކިޔައިފިނަމަ އެމީހެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސެވިދެއެވެ.

ދަންނަވައެވެ. އެ دعاءގެ މާނައަކީ މާތްالله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންލެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަން އަޅުގަނޑުހެކިވަމެވެ. އެކަލާނގެ އެއްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި محمدގެ ފާނަކީ اللهގެ އަޅާކަލޭގެފާނާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމުގައި އަޅުގަނޑުހެކިވަމެވެ. ރައްބަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަކީ الله سبحانه وتعالى ކަމުގައި އަޅު قبول ކޮށްފީމެވެ. އަދި (އެންމެފަހުގެ) ރަސޫލަކީ محمدގެފާނު ކަމުގައި އަޅު قبول ކޮށްފީމެވެ. އަދި އުޅެން ލަޢައެޖަހަވާ ދީނަކީ އިސްލާމް ދީން ކަމުގައި އަޅު قبول ކޮށްފީމެވެ.

1041 وعن أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « الدعاء لا يرد بين الأذانِ والإِقامة » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުހުންލެއްވި أَنَسٍ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަންގާއި ގަދަމާއި ދެމެދު ކުރެވޭ دعاءއަށް ރައްދުނުވެވޭ ހުއްޓެވެ. އެބަހީ އެވަގުތު ކުރެވޭ دعاءއަށް قبول ކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

باب فضل الصلوات

ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (العنكبوت 45): {إن الصلاة تنهى عن الفحشاء والمنكر}

ހަމަކަށަވަރުން، ނަމާދަކީ ހުތުރުކަން ބޮޑު ފާފަތަކާއި منكراتއަށް ނަހީ ކުރާ ކަމެކެވެ.

1042 وعن أَبي هريرةٍ رضي الله عنْه قَال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « أَرأَيتُم لو أَن نَهراً ببابِ أَحدكم يغْتَسلُ منْه كُلَّ يومٍ خَمس مراتٍ ، هلْ يبقَى من درنه شَيءٌ؟» قالُوا : لا يبقَى من درنه شَيء ، قَال : « فذلك مثَلُ الصلَواتِ الخَمسِ ، يمحو الله بهِن الخطَايا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިކަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ދޮރުމަތީގައި ފެންގަނޑެއް އޮވެފައި އެފެންގަނޑުން އެމީހާ ދުވާލަކު ފަސްފަހަރު ފެންވަރާނަމަ އެމީހެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި އެއްވެސްކަހަލަ މިލައެއް ހުންނާނެތޯއެވެ؟ އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. އެއްވެސް މިލައެއް ނުހުންނާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. فَرض ފަސް ނަމާދުގެ مثالُ މީ އީއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ސަބަބުން ފާފަތައް ފުހެލައްވައެވެ.

1043 وعن جابِرٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « مثَلُ الصلوات الخَمس كمثَل نهرٍ غمرٍ جارٍ على باب أَحدكُم يغْتَسلُ منْه كُلَّ يومٍ خمس مراتٍ» رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فَرِض ފަސް ނަމާދުގެ مثال އީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގޭގެ ދޮރުމަތީގައި ދެލިދެލި އޮންނަ ފެންގަނޑުބޮޑު (ފުން) ކޯރެއް އޮވެފައި އެއިން ތިޔަބައިމީހުން ރެއާއި ދުވާލު ފަސް ފަހަރު ފެންވަރުމުގެ مثالُ އެވެ.

« الغَمر » بفتحِ الغين المعجمة : الكثير .

1044 وعن ابنِ مسعودٍ رضي الله عنْه أَن رجلاً أَصاب من امرأَةٍ قُبلَةً ، فَأَتَى النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم فَأخبره فَأنزل الله تعالى : { وَأقم الصلاةَ طَرفي النهار وزلَفا من الليل ، إِن الْحسنَات يذهبن السيئَات } فقال الرجلُ : أَلِي هذا ؟ قال : « لجميع أُمتي كُلهم» متفقٌ عليه .

.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بنِ مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އަންހެނަކަށް ބޮސްދިނީއެވެ. ފަހެ އެމީހާ نبيّއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް އައިސް އެ ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. އެ ހާދިސާއާއި ގުޅިގެން الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.

: { وَأقم الصلاةَ طَرفي النهار وزلَفا من الليل ، إِن الْحسنَات يذهبن السيئَات }(هود 114)

މާނައީ:- އަދި ދުވާލުގެ ދެކޮޅުގައްޔާއި ރޭގަނޑުގެ ބައެއްގައި ކަލޭގެފާނު ނަމާދު قائم ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުން ނުބައި ޢަމަލުތައް ފޮހެލައްވައެވެ. އެއީ ހަނދާންކުރާ ބަޔަކަށްޓަކައި وعظ އަކާއި نصيحة އެކެވެ. އެމީހާ ސުވާލު ދެންނެވިއެވެ. އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible].

1045 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «الصلواتُ الخَمس، والجمعةُ إِلى الجمعة ، كفارةٌ لما بينهن ، ما لم تُغش الكبائِر » **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فرض ފަސް ނަމާދާއި އަދި ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރަށް ބޮޑެތި ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވެގެންވާނަމަ އެދެމެދުވާ ކުދިކުދި ފާފަތަކަށް ކައްފާރާއެކެވެ.

1046 وعن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : «ما من امريءٍ مسلمٍ تحضره صلاةٌ مكتُوبةٌ فَيحسن وضوءها ، وخُشوعها ، وركُوعها ، إِلا كانت كفارةً لما قَبلها من الذنُوبِ ما لم تُؤْتَ كَبِيرةٌ ، وذلك الدهر كله » **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عثمان بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ ގާތަށް فرض ނަމާދު ވަގުތު ވަނުމުން ފަހު އެމީހާ ފުރިހަމަކޮށް وضوءކޮށް خشوع އާއި ރުކޫޢު ފުރިހަމަޔަށް ކޮށްފިނަމަ ބޮޑެތި ފާފަ ނުކުރާހާ ހިނދަކު ކުރިން ކުރި ފާފަތަކަށް ކައްފާރާއަކަށް ވާނެއެވެ. އަދި މިއީ ޒަމާނުގެ ހުރިހާ ދުވަހަކަށް ހުރި ކަމެކެވެ.

باب فضل صلاة الصبح والعصر

ފަތިސް ނަމާދާއި عصرނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

1047 عن أَبي موسى رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من صلى البردين دخَلَ الجنة » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިނިކަން ލިބޭގަނޑާ ދެނަމާދު ކޮށްފިމީހާ ސުވަރުގެ ވަދެވޭ ހުއްޓެވެ.

ދަންނައެވެ.(البردين) ފިނިކަންލިބޭގަނޑާ ދެނަމާދުގެ މުރާދަކީ ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދެވެ.

« البردان » : الصبح والعصر .

1048 وعن زهيرِ بن عمارةً بن رويبةَ رضي الله عنْه قالَ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « لن يلج النار أَحدٌ صلى قبلَ طُلوعِ الشمس وقبل غُروبها » يعني الفجر ، والعصر . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި زهيرِ بن عمارةً بن رويبة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ޗިގަން އަޑު އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އިރުއަރުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދާއި) އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ عصرނަމާދާއި) ދެނަމާދުކޮށްފިމީހާ ނަރަކައަށް ނުވަންނަ ހުއްޓެވެ. (އެބަހީ ނަރަކައިގެ ދޮރުންނުވަންނާނެއެވެ.)

1049 وعن جندبِ بن سفْيان رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من صلى الصبح فهو في ذمة الله فَانْظُرْ يا ابن آدم لا يطْلُبنك الله من ذمته بِشيءٍ » رواه مسلم.

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ސުންގެއްވި جندبِ بن سفْيان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދު (جماعة ގައި) ކޮށްފިނަމަ ފަހަ އަމާނާތުގައި الله سبحانه وتعالى ގެ ޒިންމާގެ ދަށުގައެވެ. ފަހެ އަ ކަލޭމެން ދިރާސާކުރާށެވެ! އަހަރެ ދިމާއި ކުރިމަތިވާނެކަމެއް. الله سبحانه وتعالى އަ ވަނާގެ ޒިންމާ ގެ ތެރެއިން ކަލޭމެން ހޯއްދަވާ ބިރުގެ ކަމެއް ދަންނަވާފައިވާނޭ ކަންތައް ޢަމަލުތަކެއް ނުކުރާށެވެ. ސަލާމަތްވުމަށެވެ. ރައްކާތެރިވާށެވެ.

1050 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «يتعاقَبون فيكم ملائِكَةٌ بِالليل ، وملائِكَةٌ بِالنهارِ ، ويجتَمِعون في صلاة الصبحِ وصلاة العصرِ ، ثُم يعرج الذين باتُوا فيكم ، فيسأَلُهم الله وهو أَعلم بهم : كَيفَ تَركتم عبادي ؟ فَيقُولُون : تَركنَاهم وهم يصلون ، وأَتيناهم وهم يصلون » . متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގާތަށް ރޭގަނޑު ހިމާޔަތްކުރުމަށްޓަކައި ޗާންދުވެ ދުވާލުގައި ملأكة ބަދަލުން ދަންވަރު ބަދަލުކުރައްވައިދެން ގެންދަވައެވެ. އަދި ބަދަލުން ދަންވަރުގައިވެސް ބަދަލު ކުރައްވައެވެ. ބަދަލުވެވޭގޮތަކީ ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ ވަގުތުތަކުގައެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެކު ރޭގައި ހުންނެވި ملأكة ބަދަލުން އުޑަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. الله سبحانه وتعالى އެބަދަލުން ބަދަލުވަނީ ސުވާލު ކުރައްވައެވެ. އަދި އެބަދަލުގެ ހާލު މާތް الله ދަންނަވާގޮތަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ (ސުވާލު ކުރައްވައެވެ.) ތިޔަބަދަލުން ކިހިނެއް ވަކި ދޫކޮށްލީ؟ ދެން އެބަދަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. ތިޔަ حال ގައި ބަދަލުން ދޫކުރިން ދެކެނެއެވެ. ތިޔަ ނަމާދުކުރަމުން ތިބިހާލުގައި އަހަރެމެން ދޫކޮށްލީމެވެ. އަދި ތިޔަ ނަމާދުކުރަމުން ތިބިހާލުގައި އަހަރެމެން ވަޑައިގަތީމެވެ.

1051 وعن جرير بن عبد الله البجلي رضي الله عنه قال : كنا عند النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَنَظَر إلى القمرِ ليلةَ البدرِ ، فقال : « إنكم ستَرون ربكم كما تَرون هذا القَمر ، لا

تُضامون في رؤْيته، فَإِن استَطَعْتُم أَن لا تُغْلَبوا على صلاةٍ قَبل طُلُوع الشمس ، وقَبل غُروبها فافْعلُوا» متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جرير بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންމެން نبيِّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހު ތިބީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވިރޭގެ ހަނދަށް ބެއްލެވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މިހަނދު ދެކޭފަދައިން ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭނެއެވެ. އެއިރު [illegible] ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް [illegible] އެއްވެސް އުނދަގުލެއް [illegible]. (ވީމާ) ފަހެ އިރުއެރުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދުވި (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދުވި) އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދުވި (އެބަހީ عصر ނަމާދުވި) ދެނަމާދުން [illegible] [illegible] ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް [illegible] [illegible] ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެވޭނަމަ ފަހެ އެކަން އެގޮތަށް ކުރާށެވެ. (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދާއި عصرނަމާދަށް ސަމާލުކަންދޭށެވެ.)

وفي روايةٍ : « فنَظَر إِلى القَمر لَيلةَ أَربع عشرةَ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވިރޭގެ ހަނދާއި ދިމާލަށް ބެއްލެވިއެވެ.

1052 وعن بريدةَ رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من تَرك صلاةَ العصر فقَد حبِط عملُه » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި بريدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عصرނަމާދު [illegible] [illegible] [illegible] އެދުވަހުގެ ثواب [illegible].

باب فضل المشي إلى المساجد

މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދިޔުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1053 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من غَدا إِلى المسجِد أَو راح ، أَعد الله له في الجنة نُزلاً كُلما غَدا أَو راح » متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހެނދުނު ނުވަތަ ހަވީރު މިސްކިތަށް ދާނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ސުވަރުގޭގައި މެހެމާންދާރީ ތައްޔާރުކުރައްވައެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރު ކޮންމެ ފަހަރަކު މިސްކިތަށް ދިޔަ ކޮންމެ ފަހަރަކަށް ސުވަރުގޭގައި މެހެމާންދާރީ އެއް ތައްޔާރުކުރައްވައެވެ.

1054 وعنه أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « من تَطَهر في بيته ، ثُم مضى إِلى بيتٍ من بيوت الله ، لِيقْضي فَريضةً من فَرائِض الله كانَتْ خُطُواتُه إِحداها تَحط خَطيئَةً ، والأُخْرى تَرفَع درجةً » رواه مسلم .

ވީއިރު صحابى (އަބޫ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ ގޭގައި وضوءކޮށް الله فَرضކުރެއްވި ނަމާދަކަށް ފަރުޟު فَرض ނަމާދު ކުރުމަށް اللهގެ ގެތަކުން ގެއަކަށް ދާނަމަ އޭނާގެ ފިޔަވަޅުގެ އެއް ފިޔަވަޅަކުން ފާފަ ފުހެވި، އަނެއް ފިޔަވަޅަކުން ދަރަޖަ މަތިވެގެން ދެއެވެ.

1055 وعن أُبي بن كعبٍ رضي الله عنه قال : كان رجلٌ من الأَنْصارِ لا أَعلم أَحدًا أَبعد من المسجِد منْه ، وكانَتْ لا تُخْطئُه صلاةٌ ، فَقيلَ له : لو اشترَيت حمارًا لِتَركبه في الظلْماء وفي الرمضاء قالَ : ما يسرني أَن منْزلي إِلى جنْبِ المسجد ، إِني أُريد أَن يكتَب لي ممشاي

إِلى المسجِد ، ورجوعي إِذا رجعتُ إِلى أَهلي . فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « قَد جمع الله لك ذَلك كُله » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި أُبي بن كعب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. **انْصار** ބޭކަލަކު އުޅުއްވިއެވެ. ތިމަންނައަށް އެނގިފައިވާ ގޮތުން އޭނާއަށްވުރެ ގޭއާއި މިސްކިތާއި ދުރުކު ދުރުމީހުން ހުރި އެކަކު މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި(އާއާއިއިކުވެސް) އޭނާގެ ރިވާޔަތުން جماعةގައި ނަމާދު (ދުވަހަކުވެސް) ފާއިތުނުވެއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ގާތުގައި ބުނެވުނެވެ. ވީމާ ކަޅުއިރުގަޑިތަކާއި އަދި އަވީގަދަ ދުވަސްވަރު މިސްކިތަށް އައުމަށް ހިމާރެއް ގަނެގަންނަވާނަމަ ރަނގަޅުވީސް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނަގެ ގެ މިސްކިތާ ކައިރިގައި ހުރުން ތިމަންނަ ކަމުދާކަމަކަށް ބޭނުމީ ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތަށްހިނގާދިއުމާއި މިސްކިތުގެ ގޭއަށް އެނބުރިގެން ނުކުތުމު މިސްކިތުން މިސްކިތަށް ގުޅުމާއި އެނބުރި އަހުލުވެރިން ހިނގާހިނގުމުގެ ހަމަތަކަށް ثواب ލިޔެވިދިއުމަށެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم (އަށް މިފަދަ ލިބިދިޔަ ކަމެއްގެ) حديث ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ثواب އެއް ފިޔަވަޅަކަށް ލިޔުއްވައިފިއެވެ.

1056 وعن جابرٍ رضي الله عنه قال : خَلَت البِقَاع حولَ المسجِد ، فَأَراد بنُو سلمةً أَن ينتقلُوا قُرب المسجِد ، فَبلَغَ ذلك النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فقالَ لهم : « بلغَني أَنكُم تُريدون أَن تَنْتَقلُوا قُرب المسجِد ؟ قالوا : نعم يا رسولَ الله قَد أَردنَا ذَلك ، فقالَ : « بني سلمةَ ديارَكُم تُكْتَب آثارَكُم ، ديارَكُم تُكْتَب آثارَكُم » فقالوا : ما يسرنَا أَنا كُنا تَحولنَا : رواه مسلم ، وروى البخاري معناه من رواية أَنَس .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްފަހަރަކު المسجِد النبوي ގެ ކައިރިގައި ބިންތަކެއް ހުސްވިއެވެ. އެހެންކަމުން بنُو سلمة ގެ قبيلةގެ މީހުން އެތަނަށް ބަދަލުވާން އެދިގަތެވެ. ދެން އެ ޚަބަރު نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ލިބުނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ބަދަލުވާން އެދޭ ޚަބަރު ވަނީ ތިމަންނައަށް ލިބިފައެވެ. އެއީ ތެދެއް ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން ވަނީ ބޭނުންވެގެން

އަމަލުކުރުމަށް ގަސްތުކުރައްވާފައެވެ. ހަލެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހޭ بنو سلمة ގެ قبيلةގެ
މީހުންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގޭގައި ތިބޭށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ދިޔައިން ހިނގާ
ހިނގުމުގެ ޢަދަދަށް ދަރުމަ އިތުރުވެގެންވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގޭގައި ތިބޭށެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ދިޔައިން ހިނގާ ހިނގުމުގެ ޢަދަދަށް ދަރުމަ އިތުރުވެގެންވެއެވެ.
އެހިނދު އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން މިހާރު މިތިބިގެއިން އިތުރު
ތަނަކަށް ބަދަލުވާން މިހާރު ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ.

1057 وعن أَبي موسى رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «إِن أَعظَمَ الناس أَجرًا في الصلاة أَبعدهم إِليها ممشًى فأَبعدهم . والذي ينْتَظر الصلاةَ حتى يصليها مع الإِمامِ أَعظَمُ أجراً من الذي يصليها ثُم ينَام » متفقٌ عليه .

ދާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތުން ކުރާ ނަމާދުގައި އެންމެ
ގިނަ ثواب ލިބިގެންވާ މީހަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދުރުން ހިނގާފައި އަންނަ މީހާއެވެ. ދެން
އެއަށްފަހު ދުރުން ހިނގާފައި އަންނަ މީހާއެވެ. އަދި ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރަން ހުރެ
އިމާމާއެކު ނަމާދުކުރާ މީހާ (އެބަހީ ފުރަތަމަ جماعةގައި) ނަމާދު ކޮށްލުމުގެ أجر އެހެނި
ނަމާދުކުރުމަށްފަހު [illegible] ވުރެ [illegible] ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1058 وعن بريدةَ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « بشروا المشَائِين في الظلَمِ إِلى المساجِدِ بِالنور التام يوم القيامة » رواه أبو داود والترمذي .

ދާތްالله ރުއްސުންލެއްވި **بريدة**، نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައި
حديث އެއްގައި ވެއެވެ. [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible]
މިސްކިތަށް ހިނގައިފައި ދާމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ވަށައިގެން ނޫރުގެ
އަލިކަން ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދޭށެވެ.

1059 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « أَلا أَدلكُم على ما يمحو الله به الخَطَايا ، ويرفَع به الدرجات ؟ قالُوا : بلى يا رسولَ الله . قال:

« إسباغُ الْوضوء على المكاره ، وكثْرةُ الخُطا إلى المساجِدِ ، وانْتظار الصلاة بعد الصلاة ، فَذِلكُم الرباطُ ، فَذلكُم الرباطُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ފާފަތައް ފުއްސަވާ އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިކުރައްވާ ކަމެއް ބުނެދޭން ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އުނދަގޫ ހާލަތުގައި ފުރިހަމަކޮށް وضوءކުރުމާއި މިސްކިތަށް އައުމަށް ގިނަގިނައިން ހިނގުމާއި އެއްނަމާދަށްފަހު އަނެއްނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކޮށްގެން ހުރުމެވެ. ފަހެ ދަންނާށެވެ. ހެޔޮކަންތަކަށް وقف ކުރުމަކީ އެއީއެވެ. ހެޔޮކަންތަކަށް وقف ކުރުމަކީ އެއީއެވެ.

1060 وعن أَبي سعيدٍ الخدري رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «إذا رأَيتُم الرجلَ يعتاد المساجِدَ فاشْهدوا له بالإيمان » قال الله عز وجل : { إنما يعمر مساجِدَ الله من آمن بالله والْيومِ الآخرِ } الآية . رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخدريّ ، نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވި އެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނަށް މީހަކު މިސްކިތަށް އާދަކޮށް އަންނަހެން ފެނިއްޖެނަމަ އޭނާ އީމާންތެރިއެއް ކަމަށް ހެކިވާށެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. : { إنما يعمر مساجِدَ الله من آمن بالله والْيومِ الآخرِ } (التوبة 18) މާނައީ :- اللهގެ މިސްކިތްތައް ޢިމާރާތްކުރާނީ الله އަށާއި، آخرة ދުވަހަށް إيمانވެ، ނަމާދު قائم ކޮށް زكاة ދީ الله އަށް ނޫނީ ބިރުނުގަންނަ މީހުންނަށް ކަމަށްވެއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނީ ތެދުމަގު ލިބިގަތުމަށް މީހުން ކަމުގައިވުން ގާތްވެގެންވާކަމެވެ.

باب فضل انتظار الصلاة

ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1061 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا يزالُ أَحدكُم في صلاةٍ ما دامت الصلاةُ تَحبِسه ، لا يمنَعه أَن ينْقلب إِلى أَهله إِلا الصلاةُ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކޮށްގެން ހުންނަހާ ހިނދަކު އޭނާ ވާނީ ނަމާދުގައިކަމުގައެވެ. އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދިއުމުން މަނާކޮށްދެނީ ހަމައެކަނި އެ ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމެވެ.

1062 وعنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « الملائِكَةُ تُصلي على أَحدكُم ما دام في مصلاه الذي صلى فيه ما لم يحدثْ ، تَقُول : اللهم اغْفر له ، اللهم ارحمه » رواه البخاري .

އަދިވެސް صحابى (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުކުރި ތަނުގައި ހުންނަހާ ހިނދަކު އެތަނުގައި ހުރެ حدثވެފައި ނުވާހާ ހިނދަކު (وضوءނެތިއްޖާ ހިނދަކު) މަލާއިކަތުބައިވަރުން دعاءކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އެބައިމީހުން ކިޔުއްވަމުން ގެންދަވައެވެ. اللهم اغْفر له ، اللهم ارحمه މާނައީ:- އޭ الله އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ الله އޭނާއަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ!

1063 وعن أَنس رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَخر ليلةً صلاةَ العِشَاء إِلى شَطْرِ الليل ثُم أَقْبلَ علينَا بوجهه بعد ما صلى فقال : « صلى الناس ورقَدوا ولَم تَزالُوا في صلاةٍ منذُ انْتَظَرتُموها » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންދެވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عشاءނަމާދު ރޭގަނޑު މެދާއި ހަމައަށް ފަސްކުރެއްވިއެވެ. ދެން ނަމާދުކުރެއްވުމަށްފަހު ތިމަންމެނާއި މުޚާތަބްކޮށް ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންވަނީ ނަމާދުކުރުމަށްފަހު ނިދާފައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށްބަލައި އިންތިޒާރުކުރަމުން ދިޔަ ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ތިބީ ނަމާދުކުރުންމަތީގައެވެ.

باب فضل صلاة الجماعة

ޖަމާއަތުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1064 عن ابنِ عمر رضي الله عنهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «صلاةُ الجماعة أَفضلُ من صلاة الفَذ بِسبعٍ وعشْرين درجةً » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެވިعبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާއަތުގައި ކުރާ ނަމާދު އެކަނި ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ ހަތްވީސް ދަރަޖަ މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ.

1065 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «صلاةُ الرجل في جماعةٍ تُضعفُ على صلاته في بيته وفي سوقه خمساً وعشْرين ضعفًا ، وذلك أَنه إِذا تَوضأَ فَأَحسن الْوضوء ثُم خَرَج إِلى المسجِدِ ، لا يخْرِجه إِلا الصلاةُ ، لم يخْطُ خَطْوةً إِلا رفعتْ له بها درجةٌ ، وحطتْ عنْه بها خَطيئَةٌ ، فَإِذا صلى لم تَزل الملائِكة تُصلي عليه ما دام في مصلاه ، ما لم يحدثْ ، تَقُولُ : اللهم صل عليه ، اللهم ارحمه . ولا يزالُ في صلاةٍ ما انْتَظَر الصلاةَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންދެވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހަކު ޖަމާއަތުގައި ކުރާނަމާދު ގޭގައި ނުވަތަ ބާޒާރުގައި (އެކަނިހުރެގެން) ކުރާނަމާދަށް ވުރެ ފަންސަވީސް ދަރަޖަ އިތުރުވެގެންވެއެވެ. އެކަން އެގޮތަކީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ وضوء ކޮށް ފަހެ އެ وضوء ބާރަބަރަށް ނިންމައި

ދެން މިސްކިތަށް ދާން ނިކުމެއެވެ. އޭނާ އެނިކުމުގައި ނަމާދުކުރުމުން ނޫން އެހެން ދަތުރަކު ވަކި ސަބަބެއް ނުވެއެވެ. (އެހެންކަމުން) އޭނާއަށް ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކާއި ދަރަޖައެއް މަތިވެ ހުށިއެއް ފުހެވެއެވެ. (ދެން) ވީމާ އޭނާ ނަމާދުކުރުމުން އެތަނުގައި އޮތްހިނދަކު ملائكة ބައިވެރިވެ ދުޢާކުރައްވާނެއެވެ. (އެބައިމީހުން ދުޢާކުރައްވާނީ) اللهم صل عليه ، اللهم ارحمه މިހެންނެވެ:- ﷲ! އޭނާގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ލައްވާނދޭވެ! ﷲ! އޭނާއަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރާހިނދަކު ނަމާދުގައި ހުރި ކަމަށް ވެއެވެ.

1066 **وعنه قال : أَتَى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم رجلٌ أَعمى فقال : يا رسولَ الله ، ليس لي قَائِدٌ يقُودني إِلي المسجِدِ ، فَسأَلَ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَن يرخص له فَيصلي في بيته ، فَرخص له ، فَلما ولى دعاه فقال له : هلْ تَسمع النداء بِالصلاة ؟ » قال : نَعم ، قال : « فَأَجِب » رواه مسلم .**

އަދި އެ صحابى (އެކަލޭގެ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު) أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ނަކުލުކުރެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ލޯފަން މީހަކު އައެވެ. އެއަށްފަހު އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. މިހާރު ގެންގޮސް މިސްކިތަށް ގެންދާނެ މީހަކު ނެތެވެ. ދެން އެމީހާ ގޭގައި ނަމާދުކުރުމަށް ހުއްދަދެއްވުމަށް އެދި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެމީހާއަށް ހުއްދަ ދެއްވައިފިއެވެ. (ދެން) ވީމާ އެމީހާ އެނބުރިގެން ދެވުމުން އެނބުރި އައުމަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެމީހާއަށް އަޑުއިވޭތޯ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އާނއެވެ. حديث ނަކުލުކުރެވިއެވެ. (އެހެންވީއިރު އާދެ) ވީމާ(މިސްކިތަށް ގޮސް جماعةގެ މައްޗަށް ހާޒިރުވާށެވެ) (ބުނުއްވައިފިއެވެ.)

1067 **وعن عبد الله وقيلَ : عمرو بن قيسٍ المعروف بابنِ أُم مكْتُوم المؤَذنِ رضي الله عنه أَنه قَالَ : يا رسولَ الله إِن المدينَةَ كَثيرةُ الهوام والسباع . فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «تَسمع حي على الصلاة ، حي على الفَلاحِ ، فَحيهلاً » .**

ބަންގިދޭވާ "أم مكْتُوم" ގެ ނަމުން މަޝްހޫރުވެފައިވާ މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި **عبد الله** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނަމަކީ عمرو بن قيس ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަދީނާގައި ވިހަސޫދިތަކާއި ފާޑުކާ ޖަނަވާރުތައް ވަރަށް ގިނައެވެ.(ވީމާ ތިމަންނަ ގޭގައި ނަމާދުކުރުން ކިއިނެއްތޯއެވެ؟) އެހިނދު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް حي على الصلاة ، حي على الفَلاحِ ގެ އަޑު އިވޭނަމަ މިސްކިތަށް ދާނެވެ.

رواه أبو داود بإسناد حسن . ومعنى : « حيهلاً » : تعال .

1068 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : «والذي نَفْسي بِيده لقَد هممت أَن آمر بحطَبٍ فَيحتَطَب ، ثُم آمر بالصلاة فَيؤذن لَها ، ثُم آمر رجلاً فَيؤم الناس ثُم أُخَالِفَ إِلى رِجالٍ فأُحرقَ علَيهم بيوتهم» **متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންގެފާނުގެ ނަފްސު [illegible]

1069 وعن ابنِ مسعودٍ رضي الله عنه قال : من سره أَن يلْقَي الله تعالى غَدًا مسلمًا فَلْيحافظْ على هؤُلاء الصلَوات حيثُ ينادي بهن ، فَإِن الله شَرَع لِنَبِيكم صلّى اللهُ علَيه وسلم سنَن الهدى وإِنهن من سنَن الهدى ، ولو أَنكُم صليتم في بيوتكم كما يصلي هذا المتَخَلف في بيته لتَركتم سنة نَبِيكم ، ولو تَركتم سنةَ نَبِيكم لضلَلْتُم ، ولقَد رأَيتُنَا وما يتَخَلف عنها إِلا منافق معلُوم النفَاق ، ولقَد كان الرجل يؤتى به ، يهادي بين الرجلَين حتى يقَام في الصف. **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާދަމާ قيامةދުވަހު މުސްލިމެއްގެ ގޮތުގައި ހުރެގެން الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުން އެދޭމީހާ ފަހެ މިނަމާދުތަކަށް ގޮވުމުން ޙައްޤުގައި ހިފެހެއްޓާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيّ އާ صلّى اللّهُ عليه وسلم އަށް ހިދާޔަތުގެ މަގުތައް ޝަރުޢުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެނަމާދުތަކީ އެ ހިދާޔަތުގެ ތެރެއިން ބައެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތުން ނައިސް ގޭގައި ނަމާދުކުރާ މިހެންނާ އެއްފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތެރޭގައި ނަމާދުކުރެއްވުމުގައިވާނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލީކަމަށްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيّ އާ صلّى اللّهُ عليه وسلم ގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން މަގު ގެއްލިދާނެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން منافقކަން ފާޅުވެގެންވާ منافقންނޫނީ جماعة ގައި ނަމާދަށް ހާޒިރުވުން ފަސްޖެހިބޭނުންކަން އަހަރެމެންނަށް ފެނިފައިވެއެވެ. އަދި(ބަލިމީހާ މީހުން جماعةގައި ނަމާދުކުރުމަށް އިސްކަންދީ މިސްކިތަށް) ބަލިމީހާގެ ގައިގައި ދެމީހުން ހިފައިގެން ގެނެސް ސަފުގައި ބަހައްޓާ ދޫކުރެވިއްޖެއެވެ.

وفي روايةٍ له قال : إِن رسولَ الله صلّى اللّهُ عليه وسلم علمنَا سنَن الهدى ، وإِن من سننِ الهدى الصلاَة في المسجد الذي يؤَذن فيه

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله ابن مسعود)ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللّهُ عليه وسلم ތިމަންނަމެންނަށް ބަންގިގޮވާ މިސްކިތުގައި ނަމާދުކުރުމަކީ ހިދާޔަތުގެ ސުންނަތްތަކެއްކަމުގައި ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ.

1070 وعن أَبي الدرداء رضي الله عنه قال : سمعت رسولَ الله صلّى اللّهُ عليه وسلم يقول : « ما من ثَلاثَةٍ في قَريةٍ ولا بدوٍ لا تُقَام فيهم الصلاةُ إِلا قد استَحوذَ عليهم الشيطاَن . فَعليكُم بِالجماعة ، فَإِنما يأكُلُ الذئْبُ من الغَنمِ القَاصيةَ » **رواه أبو داود بإِسناد حسن .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو الدرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. ރަށްފުށުގައި ނުވަތަ ޖަންގަލްއެއްގައި ތިން މީހުން ތިބެފައި جماعة ގައި ނަމާދު ނުކުރާނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް شيطان ވެރިވެދާނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން جماعةގައި ނަމާދުކުރުން ލާޒިމުކުރާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ސާވިރޮދު ކާލާނީ ބަކަރި އަދިނުން ވަކިވެ ދުރުގައި އޮންނައެއްޗެވެ.

باب الحث على حضور الجماعة في الصبح والعشاء

ފަތިސްނަމާދާއި ޢިޝާ ނަމާދުކުރުމަށް ޖަމާޢަތަށް ހާޟިރުވުމަށް ދެވިފައިވާ ތަރުޣީބު ބަޔާންވެގެންވާ باب

1071 عن عثمان بنِ عفان رضي الله عنه قالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : «من صلى العشاَء في جـماعةٍ ، فَكَأنما قام نصف الليل ومن صلى الصبح في جماعةٍ ، فَكَأنما صلى الليل كُله » **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عثمان بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. عشاءނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރާމީހާ ވާނީ ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ހުރެ އަޅުކަންކުރި ފަދައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރާމީހާ ވާނީ މުޅިރޭގަނޑުގައި އަޅުކަންކުރި ފަދައެވެ.

وفي رواية الترمذيّ عن عثمان بنِ عفان رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «من شَهد العشاَء في جماعةٍ كان له قيام نصف ليلة ، ومن صلى العشاَء والْفَجر في جماعةٍ، كان له كَقيامِ ليلة » **قال الترمذي : حديثٌ حسن صحيحٌ .**

الترمذيގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عثمان بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث

ކުރެއްވިއެވެ. عشاءނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމީހާއަށް ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ރޭ
އަޅުކަން ކުރުމުގެ ثواب ލިބޭއެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައިކޮށްފިމީހާ އަށް
މުޅިރޭގަނޑު އަޅުކަންކުރުމުގެ ثواب ހުއްޖެވެ.

1072 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ولو يعلمون ما في العتمة والصبحِ لأتَوهما ولو حبوًا » متفقٌ عليه . وقد سبق بطوله .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބައިމީހުންނަށް عشاءނަމާދާއި ފަތިސް ނަމާދު جماعةގައި ކުރުމުގެ ދަރުމަ އެނގޭނަމަ އެބައިމީހުން އެނަމާދުތަކަށް ފުޅާލުމުންވެސް އައީހެވެ.

1073 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ليس صلاةٌ أثْقَل على المنَافقين من صلاة الفَجرِ والعشاء ولو يعلمون ما فيهما لأتَوهما ولو حبوًا » متفق عليه .

އަދިހު صحابى (އަބީ މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުނާފިގުންނަށް ފަތިސް ނަމާދާއި عشاءނަމާދަށްވުރެ އުނދަގޫ ނަމާދެއްނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެނަމާދުގެ ދަރުމަ އެނގޭނަމަ ފުޅާލުމުންވެސް އެނަމާދުތަކަށް ދިޔައީހެވެ.

باب الأمر بالمحافظة على الصلوات المكتوبات والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهن

فرضނަމާދުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ކަށަވަރުމާ އަމުރުކުރުމާއި އެނަމާދުތައް އަޅައިނުލުމުގެ މައްޗަށް ކުރެވިގެންވާ ގަދަފަދަ ނަހީ ބަހާއި ބޮޑުވެގެންވާ **وعيد**އާ ބެހޭގޮތުންވާ **باب**

قال الله تعالى (البقرة 238): {حافظوا على الصلوات والصلاة الوسطى}.

ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުތަކާއި، އަދި، ދެމެދުނަމާދުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، ދަށުވެތިކަމާއިއެކު (ނަމާދުގައި) قائمވެ ތިބޭށެވެ.

وقال تعالى (التوبة 5): {فإن تابوا، وأقاموا الصلاة، وآتوا الزكاة فخلوا سبيلهم}.

ފަހެ، އެއުރެން توبةވެ، ނަމާދު **قائم**ކޮށް ޒަކާތްދީފި އެވިނަމަ ދެން އެއުރެން މިނިވަންކަމާއެކު ދޫކޮށްލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيمވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

1074 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنه قالَ : سأَلتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: أَي الأعمال أَفْضلُ ؟ قال : « الصلاةُ على وقْتها » قلتُ : ثُم أَي ؟ قال : « بِر الوالِدين » قلتُ : ثُم أَي ؟ قال : « الجهاد في سبِيل الله » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުވުންގެއްވި عبد الله ابن مسعودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަރިހުގައި ތިމަންނަ ސުވާލު ދަންނަވައިފީމެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަމަލަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަމާއި ހެދުމެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމެވެ.

1075 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «بني الإسلام على خَمسٍ : شَهادة أَن لا إِله إِلا الله ، وأَن محمداً رسولُ الله ، وإِقامِ الصلاة ، وإِيتاء الزكاة ، وحج البيت ، وصومِ رمضان » متفقٌ عليه

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުވުންގެއްވިعبدالله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އިސްލާމްދީން ބިނާވެފައިވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. މާތްالله ފިޔަވައި ހައްޤު ގޮތުގައި އަޅުކަންވެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވުމާއި ހަމަކަށަވަރުން محمد(އެކަލާނު

އަދީ الله ގެ ރަސޫލު ކަމަށް ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائمކުރުމާއި އަދި ޒަކާތްދިނުމާއި
ގެފުޅަށްގޮސް حجވުމާއި އަދި رمضان މަހު ރޯދަހިފުމެވެ.

1076 وعنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أُمرتُ أن أُقاتلَ الناس حتى يشْهدوا أَن لا إِله إِلا الله وأن محمدًا رسولُ الله ، ويقيموا الصلاَة ، ويؤْتُوا الزكاةَ ، فَإِذا فَعلُوا ذاك عصموا مني دماءهم وأَموالَهم إِلا بحق الإِسلامِ ، وحسابهم على الله » متفقٌ عليه .

އަދިއެ صحابى (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبدالله بن عمر) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله
ފިޔަވައި حقّ ގޮތުގައި އަޅުކަންވެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން
މުޙައްމަދުގެ ފާނީ اللهގެ ރަސޫލު ކަމަށް ހެކިވެ އަދި އެބައިމީހުން ނަމާދުކޮށް އަދި
އެބައިމީހުން ޒަކާތްދޭންދެން މީސްތަކުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް މިކަން އަހަރެންނަށްވީ
އަމުރުކުރެވިގެންވެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަންކަން ކޮށްފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ ލޭތަކާއި އަދި
އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި އިސްލާމްދީނުގެ حقّއެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ ސަލާމަތްވެގެންވެއެވެ.
ފަހުން ވީ ސަލާމަތްވެގެންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ޙިސާބު ބެއްލެވުމަކީ
ދެއްކެވުމަކީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ.

1077 وعن معاذٍ رضي الله عنه قال : بعثني رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إِلى اليمن فقال : «إِنكَ تأْتي قَومًا من أَهل الكتاب ، فَادعهم إِلى شَهادة أَن لا إِله إِلا الله ، وأَني رسولُ الله ، فَإِن هم أَطاعوا لِذلك ، فَأعلمهم أَن الله تَعالى افْتَرض علَيهم خمس صلواتٍ في كل يومٍ وليلَةٍ، فَإِن هم أَطاعوا لِذلك ، فَأعلمهم أَن الله تَعالى افْتَرض علَيهم صدقة تُؤْخَذُ من أَغْنيائِهم فَترد على فُقَرائِهم ، فَإِن هم أَطاعوا لِذلك ، فَإِياك وكَرائِم أَموالِهم واتق دعوة المظْلُومِ ، فَإِنه لَيس بينَها وبين الله حجابٌ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެންނަށް
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ޔަމަނަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވި

حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ތިޔަދަނީ އަހުލުކިތާބީންގެ ބަޔަކަށެވެ. ވީމާ (އެންމެފުރަތަމައިން) އެމީހުންނަށް الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންވެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނު الله ގެ ރަސޫލަކު ކަން قبول ކުރުމަށް ގޮވާލާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަން قبول ކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى ރެއާއި ދުވާލު ފަސް ނަމާދު فرض ކުރައްވައިފައިވާކަން އަންގައިދޭށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަން قبول ކޮށްފިނަމަ (އެމީހުން ތިބާއަށް ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކޮށްފިނަމަ ބަލާށެވެ) ފަހެ ޒަކާތް ނެގުމުގައި އެމީހުންގެ އަތުގައި ހުރި އެންމެ އަގުބޮޑު މުދަލާއި އެއްގޮތަކަށްވެސް ނުނަގާށެވެ. (އެބަހީ ގަދަކަމުން ނުނަގާށެވެ.) އަދި އަނިޔާވެރިޔާގެ ނުބައި دعاء އިން ރައްކާތެރިވެ އުޅޭށެވެ. އެހެނީ އެމީހާއާއި اللهއާއި ދެމެދު ހުރަހެއް ނެތެވެ. (މުހާރަބީ އެޒަދަ ދީރާގެ ދުޢާ قبول ވުން އަވަސްވެގެންވާކަން يقين އެވެ.)

1078 وعن جابرٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « إِن بين الرجلِ وبين الشرك والكُفْرِ تَرك الصلاة » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާއާއި ޝިރުކާއި ކާފިރުކަމާ ދެމެދުގައި ވަކާލީ ނަމާދު އެއްލުމެވެ.

1079 وعن بريدةَ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « العهد الذي بينَنا وبينَهم الصلاةُ ، فمن تَرَكَها فَقد كَفَرَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި بريدة ، نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث ގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންނާއި އެބައިމީހުން (އެބަހީ މުނާފިގުން) ނާއި ދެމެދު އޮތް عهدއަކީ ނަމާދެވެ. ފަހެ އެނަމާދު އަޅައިލިމީހާ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ.

1080 وعن شقيق بن عبد الله التابعي المتفَق على جلالته رحمه الله قال : كان أَصحاب محمدٍ صلّى اللهُ عليه وسلم لا يرون شَيئاً من الأعمال تَركُه كُفْرٌ غَير الصلاة . رواه الترمذي في كتاب الإِيمان بإسنادٍ صحيحٍ .

އެބޭކަލުންގެ ގާބިލްކަމުގެ މައްޗަށް އިއްތިފާޤު ރިބިގެންވާ تابعيّ ބޭކަލެއްކަމުގައިވާ މާތްالله ރަހުމަތްލެއްވި شقيق بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ اصحابُން ނަމާދު ފިޔަވައި އެހެން އަމަލެއް ދޫކުރުމަކީ ކުފްރުވުން ކަމުގައި ނުދެކެއެވެ.

1081 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «إِن أَول ما يحاسب به العبد يوم القيامة من عمله صلاتُه ، فَإِن صلُحت ، فقَد أَفلَح وأَنجح ، وإن فَسدتْ ، فقَد خَاب وخَسر ، فَإِن انْتقَص من فريضته شَيئاً ، قال الرب ، عز وجل : انظُروا هلْ لِعبدي من تَطَوع ، فيكَملُ بها ما انْتَقص من الفَريضة ؟ ثُم تكون سائِر أَعمالِه على هذا » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامةދުވަހު އަޅާއި އެންމެ ފުރަތަމައިން ސުވާލުކުރެވޭނީ އޭނާގެ އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ނަމާދާއި [illegible]. ފަހެ އެ ރަނގަޅު ވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން [illegible] [illegible] ވެއެވެ. އަދި [illegible] [illegible]. [illegible] فرض[illegible] [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] ސުންނަތް(نفل) [illegible] فرض [illegible] ސުންނަތް(نفل) [illegible].

باب فضل الصف الأول والأمر بإتمام الصفوف الأُل ، وتسويتها ، والتراص فيها

ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަމާއި އަދި ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަދަބުތަކާއި އަދި ސަފުތައް ސީދާކުރުމާއި ހުސްތަންނުހުންނަގޮތަށް އެތުރިގެން ތިބުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1082 عن جابِرِ بنِ سمرةَ ، رضى الله عنْهما ، قَالَ : خَرَج علَينَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَقَالَ : « أَلا تَصفون كما تُصف الملائِكَةُ عنْد ربها ؟ » فَقُلْنَا : يا رسول الله وكَيفَ تَصف الملائِكةُ عند ربها ؟ قال : « يتمون الصفوفَ الأُولَ ، ويتَراصون في الصف» رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابِرِ بنِ سمرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންގެ ކައިރިއަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން މަލާއިކަތް ބޭކަލުން އެބޭކަލުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ حضرةގައި ސަފުތަކުގައި އެތުރިގެން ތިއްބަވާގޮތަށް ސަފުތައް ނުހައްދަވާނީތޯއެވެ؟ ފަހެ ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ رسولُއެވެ. ملائكة ބޭކަލުން ، އެބޭކަލުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ حضرة ގައި ސަފުތައް ހައްދަވަނީ ކިހިނެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޭކަލުން (އެންމެފުރަތަމަ) ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަކުރައްވައެވެ. އަދި ބޭކަލުން ސަފުތަކުގައި ހުސްތަންނުހުންނަގޮތަށް އެތުރި ތިއްބަވައެވެ.

1083 وعن أَبي هريرة ، رضي الله عنْه ، أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : «لو يعلَم الناس ما في النداء والصف الأول ، ثُم لم يجِدوا إِلا أَن يستَهموا عليه لاستَهموا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ބަންގާއި ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަން [illegible]

1084 وعنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «خَير صفوف الرجالِ أَولُها ، وشرها آخرها وخير صفوف النساء آخرها ، وشرها أَولُها » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި جابِرِ بنِ سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފިރިހެނުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ސަފަކީ ފުރަތަމަ ސަފެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެންމެ ނުބައި ވެގެންވާ (އެބަހީ ثواب އުނިވެގެންވާ ނުވަތަ އަންހެނުންނާއި ކައިރިވުމުގެ ސަބަބުން ފިތުނަވަރިކަން (އެންމެބޮޑުވެގެންވާ) ސަފަކީ އެމީހުންގެ އެންމެ ފަހަތު ސަފެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ސަފަކީ އެބޭކަނބަލުންގެ އެންމެ ފަހަތު ސަފެވެ. އަދި އެކަނބަލުންގެ އެންމެ ނުބައި ވެގެންވާ ސަފަކީ އެކަނބަލުންގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ސަފެވެ.

1085 وعن أبي سعيد الخُدري رضي الله عنه ، أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : رأَى في أَصحابِه تأَخراً ، فقالَ لهم : « تقدموا فأْتموا بِي ، وليأْتَم بِكُم من بعدكُم ، لا يزالُ قَومٌ يتأَخرون حتى يوخرهم الله » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخُدرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށް އެކަލޭގެފާނުންގެاصحاب [illegible] ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ([illegible] [illegible] [illegible]) [illegible] ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ.[illegible] [illegible] [illegible]. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި (إقتداء ވެގެން) ތިބޭށެވެ. ބަޔަކު މީހުން ދާއިމުން [illegible] [illegible] الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުން [illegible] [illegible] ފަސްކުރައްވާނެއެވެ.

1086 وعن أَبي مسعودٍ ، رضي الله عنْه ، قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يمسح مناكبنَا في الصلاة ، ويقُولُ : « استووا ولا تَختلفوا فتَخْتَلافَ قُلُوبكُم ، لِيلِيني منْكُم أُولُوا الأَحلامِ والنهى ، ثم الذين يلُونَهم ، ثُم الذين يلُونَهم » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ނަމާދުގައި (ސަފުތައް އެއްވަރުކުރުމުގައި) ތިމަންމެންގެ ކަރިހަ ފުޅުގައި އަތްފުޅު ފީއްސަވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވަމުން ގެންދަވައިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާ ކުރާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތަކުގައި إختلاف ނުކުރައްވާށެވެ. އެއިރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އުފެދިގެންދާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބުއްދިވެރި ވިސްނުންތެރި މީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާ އެންމެ ކައިރީގައި ތިބޭށެވެ. ދެން އެމީހުންނާއި ގާތްވާ މީހުންނެވެ. ދެން އެއާއިގާތްވާ މީހުންނެވެ.

1087 وعن أَنسٍ رضي الله عنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « سووا صفُوفكُم ، فَإن تَسويةَ الصف من تَمامِ الصلاة » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެ ފާނުގެ)ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ސަފު ސީދާ ކުރުމަކީ ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުމުގެ ތެރެއިންނެވެ.

وفي رواية البخاري : « فإن تَسويةَ الصفُوف من إِقَامة الصلاة » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުޤާއިމުކުރުން ބިނާވެގެންވަނީ ސަފުތައް ސީދާ ކުރުމުގެ މައްޗަށެވެ.

1088 وعنْه قال : أُقيمت الصلاةُ ، فَأقبل علينَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِوجهه فقَالَ : «أَقيموا صفُوفكُم وتَراصوا ، فَإني أَراكُم من وراء ظَهري » رواه البخَاري بِلَفْظه ، ومسلمٌ بمعنَاه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެ ފާނުގެ)ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ނަމާދަށް ޤާމަތް ގޮވައިފިއެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންނާއި ދިމާލަށް މޫނުފުޅު ޖައްސަވައިގެން ވަޑައިގަތެވެ. އަންނަނިވި حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް ސީދާ ކުރާށެވެ. އަދި އެކަކު

އަނެކަކާއި އެކުވެގެން ތިބޭށެވެ. ފަހެ އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭމެން ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުންދެކެމެވެ.

وفي روايةٍ للبخَاري : وكَان أَحدنَا يلْزقُ منكبه بِمنْكبِ صاحبِه وقَدمه بِقَدمه » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (ސަފުތައް ހަދާއިރު) ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެމީހަކު އޭނާއި ކައިރީގައި ހުރިމީހާގެ ކޮނޑާއި ކޮނޑުޖައްސައެވެ. އަދި ފަޔާއި ފައި ޖައްސައެވެ.

1089 وعن النعمانِ بن بشيرٍ ، رضي الله عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « لَتُسون صفُوفَكُم ، أَو ليخَالِفَنَّ الله بين وجوهكُم » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި النعمان بن بشير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެހެންވެސް ސަފުތައް ސީދާކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. ނޫންނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތައް ބަދަލުކުރައްވާނެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يسوي صفُوفَنَا ، حتى كأَنما يسوّي بها القداح ، حتى رأَى أَنا قَد عقَلْنَا عنْه . ثُم خَرج يوماً فَقَام حتى كَاد يكَبر ، فَرأَى رجلا بادياً صدره من الصف فقال : « عباد الله ، لَتُسون صفُوفَكُم ، أَو لَيخَالِفَن الله بين وجوهكُم» .

އަދި مسلمِ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެންގެ ސަފުތައް ސީދާކުރައްވަމުން ގެންދަވައިފި ހިނދަކު ތީރުތައް)[illegible]

ޖެއްސެވުމަށްފަހު) ސީދާކުރައްވަނީހެންނެވެ. އެންމެފަހުން ތިމަންމެން ސަފުތައް ސީދާކުރަން އެގިއްޖެކަން އެކަލޭގެފާނަށް އެގިވަޑައިގަތެވެ. ([illegible] [illegible]) އެއްދުވަހަކު (ނަމާދަށް) ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި [illegible] [illegible] ތައްޔާރުވެ ވަޑައިގަތް ހިނދު މީހެއްގެ މޭމަތި ސަފުން ބޭރަށް [illegible] ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެހެންވެސް ސަފުތައް ސީދާކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. ނޫންނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إختلاف ލައްވައިގާނެތެވެ.

1090 وعن البراء بن عازبٍ ، رضي الله عنهما ، قالَ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يتخللُ الصف من نَاحيةٍ إِلى نَاحيةٍ ، يمسح صدورنَا ، ومناكبنَا ، ويقولُ : لا تَخْتَلفُوا فَتَخْتَلِفَ قُلُوبكُم » وكَان يقُولُ : إن الله وملاِئكتَه يصلون على الصفُوف الأُول » رواه أبو داود بإسناد حسن .

[illegible]الله ރުހިވޮޑިގެންވި البراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ސަފުގެ އެއްކޮޅުން އަނެއްކޮޅަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ މޭމަތިތަކާއި ކޮނޑުތައް [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible]. އަދި حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން [illegible] [illegible]. ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إختلاف [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إختلاف [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] ސަލަވާތް رحمة ލައްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ملائكة ބޭކަލުން رحمة ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރައްވައެވެ.

1091 وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : «أَقيموا الصفُوفَ وحاذُوا بين المنَاكب، وسدوا الخَلَلَ، ولِينُوا بِأَيدي إِخْوانكُم ، ولا تَذَروا فَرجاتٍ للشيطانِ، ومن وصلَ صفًا وصلَه الله ، ومن قَطعَ صفًّا قَطعَه الله » رواه أبو داود بإسناد صحيح.

[illegible]الله ރުހިވޮޑިގެންވި [illegible] **عبدالله بن عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث

ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. އަދި ކޮނޑާއި ކޮނޑު ޖައްސާށެވެ.އަދި ހުސްތަން ފުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ أخންގެ އަތްތަކަށް މަޑުމައިތިރިވާށެވެ. (އެބަހީ ސަފުތައް ސީދާކުރުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުން ގައިގައި އަތްޖައްސައި އިސްފަސް ކުރާހިނދު ފަސޭހަކަމާއެކު އިސްފަސް ވަދުން ގެންދުރާށެވެ.) އަދި شيطانއާ އަށްޓަކައި ހުސްތަން ދޫނުކުރާށެވެ. އަދި ސަފުތައް ގުޅުވައިދޭމީހާ އަށް الله سبحانه وتعالى ގުޅުން ދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ رحمةލައްވާނެއެވެ.) އަދި ސަފުތައް ވަކިކޮށްލާމީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ވަކިވުން ދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ رحمةން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.)

1092 وعن أَنسٍ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « رصوا صفُوفكُم ، وقَاربوا بينَها ، وحاذُوا بالأَعناق ، فَوالذي نَفْسي بيده إِني لأَرى الشيطَان يدخُلُ من خَلَل الصف ، كأَنها الحذَفُ » حديث صحيح رواه أبو داود بإِسناد على شرط مسلم .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ހުސްތަން ނުހުންނަ ގޮތަށް ސީދާކުރާށެވެ. އަދި [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] ކުރާށެވެ. ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] نفْس [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ހަމަކަށަވަރުން [illegible] شيطان ާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

« الحذَفُ » بحاءٍ مهملةٍ وذالٍ معجم مفتوحتين ثم فاءٌ وهي : غَنَمٌ سودٌ صغارٌ تكُون باليمن .

1093 وعنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « أَتموا الصف المقدم ، ثُم الذي يليه ، فَما كان من نقْص فَلْيكُن في الصف المؤَخرِ » رواه أبو داود بإِسناد حسن .

އަދި أصحابى(އެބަހީ މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެ ފާނު)ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން އަށްގެ

އިސްކޮށް ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. ދެން އޭގާއި ޖެހިގެން އޮތް ސަފު ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. (ފަހެ ދަންނާނެވެ.) ސަފު ފުރިހަމަކުންވެ ހުސްތަން އޮންނަންވާނީ އެންމެ ފަހަތު ސަފުގައެވެ.

1094 وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إن الله وملائِكَتَه يصلون على ميامن الصفوف » رواه أبو داود بإسناد على شرط مسلمٍ ، وفيه رجلٌ مخْتَلَفٌ في توثيقه .

މާތްالله ރުއްސުންތެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ސަފުން އިމާމާގެ ކަނައަތްވީ ފަރާތަށް ރަހުމަތް(ޞަލަވާތް) ލައްވައެވެ. އަދި ملائكةބޭކަލުން އެފަރިއަން رحمة ލެއްވުން އެދި (ޞަލަވާތް) دعاء ކުރައްވައެވެ.

1095 وعنِ البراء رضي الله عنْه قال : « كُنا إِذا صلينَا خَلْفَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أَحببنَا أَن نَكُون عن يمينه ، يقبِلُ علَينا بِوجهه ، فَسمعتُه يقول : « رب قني عذَابك يوم تَبعثُ أَو تَجمع عبادك » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންތެއްވި البراء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދު ކުރީނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ [illegible] ކަނައަތްވީ ފަރާތުގައި ތިބުމަށް ތިމަންމެން ލޯބި ކުރަމުއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުން [illegible] [illegible] މޫނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދުށީމެވެ. ފަހެ [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.: « رب قني عذَابك يوم تَبعثُ أَو تَجمع عبادك » މާނައީ:- އޭ [illegible] ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! [illegible] އިލާހުގެ އަޅުތަކުން [illegible] [illegible] عذابން [illegible] [illegible]!

1096 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «وسطُوا الإِمام ، وسدوا الخَلَلَ » رواه أَبو داود .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިމާމުމީހާ ދެމެދުވާގޮތަށް ސަފުތައް ހަމަކުރާށެވެ. އަދި ހުސްތަންތަން ފުރާށެވެ.

باب فَضل السنَنِ الراتبِة مع الفَرائِض وبيانِ أَقَلها وأَكْملها وما بينَهما

فرضނަމާދުތަކާއި ގުޅިގެން ސުންނަތްނަމާދުތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އެނަމާދުތަކުގެ މަދުވެގެން ގިނަވެގެން ދެމެދުން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1097 عن أُم المؤمنين أُم حبِيبةَ رملةَ بِنت أَبي سفيان رضي الله عنهما ، قَالتْ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقولُ :« ما من عبدٍ مسلم يصلي لله تَعالى كُل يومٍ ثنْتَي عشْرةَ ركْعةً تَطوعاً غَير الفريضة ، إِلا بنَى الله له بيتاً في الجنة ، أَو : إِلا بني له بيتٌ في الجنة» رواه مسلم .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أُم المؤمنين أُم حبِيبةَ رملةَ بِنت أَبي سفيان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ فرض ނަމާދުތަކުގެ ފިޔަވައި ކޮންމެދުވަހަކު ބާރަ ރަކްޢަތް ސުންނަތް ނަމާދު ކުރާ މުސްލިމަކަށް އެމީހަކަށްޓަކައި الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާ ކުރައްވާނެއެވެ. (ނުވަތަ އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރައްވާނެއެވެ)

1098 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، قالَ : صليتُ مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ركْعتَين قَبلَ الظهرِ ، وركْعتَين بعدها ، وركْعتين بعد الجمعة ، وركْعتين بعد المغربِ ، وركْعتين بعد العشاَء . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبدالله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ޖިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުގައި(ވީދުވަހެއްގައި) މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ރަކުޢަތާއި ފަހުގައި ދެރަކުޢަތާއި ހުކުރު ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތާއި مغرب ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތާއި عشاء ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ.

1099 **وعن عبد الله بن مغفَلٍ رضي الله عنه ، قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « بين كُل أَذانَين صلاةٌ ، بين كل أَذانين صلاةٌ ، بين كُل أَذانَين صلاةٌ » وقالَ في الثَالثَة : «لمن شَاء » متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި **عبد الله بن مغفَلٍ** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގަމަތެއްގެ ދެމެދުގައި ސުންނަތް ނަމާދެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގަމަތެއްގެ ދެމެދުގައި ސުންނަތް ނަމާދެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގަމަތެއްގެ ދެމެދުގައި ނަމާދެއްވެއެވެ.

المراد بالأَذَانَين : الأذَان والإِقَامةُ .

باب تأكيد ركعتي سنة الصبح

ފަތިސްނަމާދުގެ (އިނު) ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރުމަށް ބާރުއެޅުއްވިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1100 **عن عائشةَ رضي الله عنْها ، أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم كان لا يدع أَربعاً قَبلَ الظهرِ ، وركْعتَين قبلَ الغَداة . رواه البخاري .**

މާތްالله ރުއްސުންގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلم މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގެ ހަތަރު ركعةއި ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގެ ދެރަކުއަތް ކުރެއްވުން ދޫކޮށްނުލައްވައެވެ.

1101 وعنها ، قالت : لم يكُنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم على شَيءٍ من النوافلِ أشَدّ تَعاهداً منه على ركْعتَي الفَجرِ . متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަނާން (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންގެންވި**عائشةَ** ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى الله عليه وسلم ސުންނަތް ނަމާދުތަކުގެ ތެރެއިން ފަތިސް ނަމާދުގެ ސުންނަތުގެ ދެރަކުއަތަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިސްކަންދީ އެހެން ސުންނަތް ނަމާދަކަށް ނުދެއްވައެވެ.

1102 وعنْها عنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « ركْعتا الفجرِ خيرٌ من الدنيا وما فيها » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާން (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންގެންވިعائشة ގެފާނު) نبيُّ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. ފަޖްރު ސުންނަތުގެ ދެރަކުއަތް ދުނިޔެއާއި އެތަނުގައި ވާހާތަކެއްޗަކަށް ވުރެން ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ : «لهما أَحب إِلي من الدنْيا جميعاً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (އެދެރަކުއަތް ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެހައި ތަކެއްޗަށްވުރެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މާބޮޑަށް ލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ).

1103 وعن أَبي عبد الله بِلال بنِ رباحٍ رضي الله عنْه ، مؤَذنِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أ نه أَتَى رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لِيؤذنَه بِصلاة الغداة ، فَشَغَلَتْ عائشَةُ بِلالاً بِأمرٍ سأَلته عنْه حتى أَصبح جِدا ، فَقَام بِلالٌ فَآذنَه بِالصلاة ، وتَابع أَذَانَه ، فَلَم يخْرج رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فلما خَرج صلى بِالناس ، فَأَخبره أَن عائشَةَ شَغَلَتْه بِأَمرٍ سأَلَتْه عنْه حتى أَصبح جدا ، وأَنه أَبطأَ عليه بالخُروجِ ، فَقَال يعني النبي صلّى اللهُ عليه

وسلم : «إني كُنْتُ ركعتُ ركعتي الفَجرِ» فقال : يا رسول الله إنك أصبحتَ جِدا ؟ فقال : «لو أصبحتُ أكْثَر مما أصبحتُ ، لركعتُهما ، وأحسنْتُهما وأجملتُهما» رواه أبو داود بإسناد حسن .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންޙަދްވި أبو عبد الله بِلال بنِ رباح ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ބަންގިވެރިޔާ ބޭފުޅެކެވެ. ހަމަހަމަކުރައްވާފައިވުން ވެ صحابى (އެއްބާރުލެއްވި) رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم އަރިހަށް ފަތިސް ނަމާދުވަގުތު ބަންގި ގޮވުމަށްޓަކައި އައެވެ. އެހިނދު ރަޟިﷲ ޢަންހާ عائشة ގެފާނު ހަމަކޮށްލެއްވުމަށް ކަމެއްގައި އެކަންޏަށްފުން ފަތިހުގެ އަލިކަން ބޮޑުވަނީ ފާޅުވުމާއިއެވެ. ދެން بِلال ގެފާނު ބަންގިގޮވުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެގެފާނު ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވައިގެން. އެހެން(ނަމާދު ފެށުމަށް ދަނޑިވަޅަށް އަރާހުރިވަގުތު ހަރުދަނާ ކަންތައްތަކުގެ ޙާލަތު ބަންގިގެ ކަމުގައި ދެކެވުނު ކަށަވަރުވެއެވެ. ނަމަވެސް رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم ގެ ނިކުމެވޮޑިގެންނެވުމަށް އަވަސް ނުވިއެވެ. ދެން އެއްބާރު ނިކުމެވޮޑިގެން މިސްކިތުން ނަމާދު ކުރައްވާދެއްވިއެވެ. (އެއްބާރު) ގެ صحابىއަށް ގެފާނު خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަހަމަކުރުމަކީ **عائشةَ** ގެފާނު ސަصحابى އާއި ހަވާލު ކުރެއްވި ކަމެއް މެނުވީ ޖެހިދާނެ ސަބަބުން ބަންގިކޮށް ވަގުތު ފަސްވެގެންދިޔައެވެ. އެހެން ހަމަހަމަކުރުން އެކަހަލަ ނިކުމެވޮޑިގެން ފަސް ވުމުގެ ސަބަބު. ދެން އެކަހަލަ حديث ބަޔާންވެއެވެ.(އަޅުގަނޑު نبيُّ صلّى الله عليه وسلم حديث ބަޔާންވެއެވެ) ހަމަހަމަކުރުން މިކަންތައްތަކާ ފެށުމާ ސުންނަތް ބަޔާނެވެ. އެހިނދު ސަصحابى ދެއްކެވިއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަހަމަކުރުން ތަކެއްތާ (ނިކުމެވޮޑިގެންނެވުމަށް) ފަހަށް ބޮޑަށް ފަތިސްވުމާއި ނުނިކުމެވޮ؟ حديث ބަޔާންވެއެވެ. ގެންދަވާތަކާ ގެއިން ފަހަށްވުމުގެ ބޮޑަށް ފަތިސްވެފައިވިޔަސް ގެންދަވާތަކާ ކުރަންވީ ދުވަސް ނަމާދެވެ. އެއީ އެކަ ހަރުމައްޗެއް ބެލެވޭނީއެވެ. އެއީ އެކަ އެއްބާރު ދަރިވަރުންނެވެ.

باب تخفيف ركعتي الفجروبيان ما يقرأ فيهما ، وبيان وقتهما

ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ލުއިކުރުމާއި އަދި އެދެރަކުޢަތުގައި ކިޔަވާ ތަކެއްޗާއި އަދި އެދެރަކުޢަތުގެ ވަގުތަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

1104 عن عائشةَ رضي الله عنْها أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يصلي ركْعتَين خَفيفَتَين بين النداء والإِقَامة من صلاة الصبحِ . متفَقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެރިވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ފަތިސްނަމާދުގެ ބަންގާއި ގަމަތާއި ދެމެދު ލުއިލުއި ދެ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ لهما: يصلي ركعتَي الفَجرِ، فَيخَففُهما حتى أَقُولَ: هل قرأَ فيهما بِأُم القُرآنِ؟،

އަދި އެދެބޭކަލުން (އެބަހީ البخاريއާއި مسلم)ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (عائشةَ ގެފާނުވިދާޅުވިއެވެ.) އެކަލޭގެފާނު ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވާލެއްވުން ލުއިކުރައްވާތީ ވިސްނުނަ އަހަރުމެވެ. ކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތުގައި الحمد ކިޔަވާފައިވޭތޯއެވެ؟

وفي روايةٍ لمسلمٍ : كان يصلي ركعتَي الفَجرِ إِذَا سمع الأَذَان ويخَففُهما .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބަންގީގެ އަޑުއިވުމުން ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެދެރަކުޢަތް ލުއިކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ : إِذا طلَع الفَجر .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަޖުރު ހުޅުން (އެކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވަވައެވެ.)

1105 وعن حفصةَ رضي الله عنْها أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان إِذا أَذن المؤَذن للصبح ، وبدا الصبح ، صلى ركعتين خَفيفتين . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި حفصة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ބަންގިވެރިޔާ ފަތިސް ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމުންނާއި އަދި (އެހިނދު) ފަތިސްނަމާދު ވަގުތު ވަންނުމުން ލުއިލުއިކޮށް ދެރަކުޢަތް (ސުންނަތް) ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذا طلَع الفَجر لا يصلي إلا ركْعتين خَفيفَتين.

އަދި مسلمِގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފަޖުރުލުމުން ލުއިލުއިކޮށް ދެރަކުޢަތުގެ ސުންނަތް ނަމާދެއްނޫނީ އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުކުރައްވައެވެ.

1106 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يصلي من الليل مثْنَى مثْنَى ، ويوتر بركْعةٍ من آخرِ الليل ، ويصلي الركعتين قبل صلاة الغَداة ، وكأَن الأذَان بأُذُنَيه . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ރޭގަޑުގައި ކުރައްވާ ސުންނަތް ނަމާދުތައް ދެރަކުޢަތުން ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަޑުގެ ފަހުވަގުތުތަކުގައި އެއް ރަކުޢަތުން وتر ކުރައްވައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ރަކުޢަތް ސުންނަތް ކުރައްވައެވެ. (އެނަމާދު ކުރައްވަވާލެއް އަވަސްކަމުން) ނަމާދަށް [illegible] އަޑު އިވިވަޑައިގެން އުޑުއްވަނީހެން ހީވާ ފަދައެވެ.

1107 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يقْرأُ في ركْعتَي الْفَجرِ في الأولى منْهما : { قُولُوا آمنا بالله وما أُنْزلَ إِلينَا } الآيةُ التي في البقرة ، وفي الآخرة منهما : { آمنا بالله واشْهد بِأَنا مسلمون } .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނާ ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި البقرة ސޫރަތުގައިވާ { قُولُوا آمنا بِالله وما أُنْزِلَ إِلينَا } އަދި އެދެރަކުޢަތުންކުރެ ފަހު ރަކުޢަތުގައި { آمنا بِالله واشْهد بِأَنا مسلمون } ކިޔަވާވިދާޅުވެއެވެ.

وفي روايةٍ : في الآخرة التي في آل عمران : { تَعالَوْا إِلى كلمةٍ سواءٍ بيننَا وبينكُم }
رواهما مسلم

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި އެންމެ ފަހު ރަކުޢަތުގައި آل عمران ގައިވާ{ تَعالَوا إِلى كَلمة سواء بينَنا وبينُكُم } ކިޔަވާވިދާޅުވެއެވެ.

.

1108 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قرأَ في ركْعتَي الْفجرِ : {قُلْ يا أَيها الْكافرون } و { قُلْ هو الله أَحدٌ } رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތުގައި{قُلْ يا أَيها الْكافرون } އާއި އަދި { قُلْ هو الله أَحد } ކިޔަވާވިދާޅުވެއެވެ.

1109 وعن ابنِ عمر رضي الله عنهما ، قال : رمقْتُ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم شَهراً يقْرأُ في الركْعتين قبلَ الْفجرِ : { قُلْ يا أَيها الكافرون }، و: { قل هو الله أَحدٌ } . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަދަރުކުރެއްވިގޮތް ދުވަސްވަންދެން ބަލައިލީމެވެ. ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރީގައި ކުރެއްވުމަ ސުންނަތް ނަމާދުގައި {قُلْ يا أَيها الْكَافرون } އާއި އަދި { قُلْ هو الله أَحد } ކިޔަވައިދެއްވައެވެ.

باب استحباب الاضطجاع بعد بعد ركعتي الفجر على جنبه الأيمن

ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެރަކުޢަތް ކުރެއްވުމަށްފަހު ކަނާތްފަރާތަށް ޖެހިގެން ބޯލެއްވުން ނަމާދު ކުރެއްވުމަށްފަހު ކަނާތް ފަރާތަށް އޮށޯތުމަކީ ސުންނަތްކަމުގައި ބަޔާންވެގެންވާ باب

1110 عن عائِشَةَ رضي الله عنها قالت : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم إذا صلى ركْعتي الْفَجرِ ، اضطَجع على شقه الأيمنِ . رواه البخاري .

މާތްالله އެކަމަނާއަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم ފަތިސް ސުންނަތް ދެރަކުޢަތް ކުރައްވާ ނިމުމުން ކަނާތްފަރާތަށް ބޯލައްވާ އޮށޯތެވޮޑިގަންނަވައެވެ.

1111 وعنْها قالتْ : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يصلي فيما بين أَن يفْرغَ من صلاة الْعشَاء إلى الْفجرِ إحدى عشْرةَ ركْعةً يسلم بين كُل ركعتين ، ويوتر بِواحدةٍ ، فَإذا سكَتَ المؤَذن من صلاة الْفَجرِ ، وتبين له الْفَجر ، وجاءه المؤَذن ، قام فَركَع ركْعتين خَفيفَتَين ، ثُم اضطَجع على شقه الأيمن ، هكذا حتى يأْتيه المؤَذن للإقَامة . رواه مسلمٌ .،قَولُها : «يسلم بين كُل ركْعتَين » هكذا هو في مسلمٍ ومعناه : بعد كُل ركْعتَين .

އަދި އެކަމަނާ(އަތުން މާތްالله އެކަމަނާއަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عائِشَةَ ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم عشاءނަމާދު ކޮށް ނިމުމުންފަހު ފަތިސް ވަގުތާ ދިމާ އެގާރަ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި ކޮންމެ ދެރަކުޢަތަކުން ސަލާމް

ދެއްވައެވެ. އަދި އެންމެ ފަހު ރަކުޢަތުން وتر ކޮށް ނިންމައެވެ. ފަހެ ބަންގިގޮވާމީހާ ފަތިސް ނަމާދަށް ބަންގިގޮވާ ނިމި އަދި ފަޖުރު [illegible] އަދި އެމީހާ އައިސް އެކަލޭގެފާނަށް ނަމާދަށް ދެންނެވުމުން ތެދުވެ ވަޑައިގެން ލުއިކޮށް ސުންނަތް ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ބަންގިގޮވާމީހާ ގަމަތް ދިނުމަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަންނަން ދެން ކަނައަތްފަޅިއަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1112 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إذا صلى أحدكُم ركْعتَي الفَجرِ فَلْيضطَجِع على يمينه » .

رواه أبو داود ، والترمذي بأسانيد صحيحةٍ . قالَ الترمذي : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަޖުރު ސުންނަތް [illegible] ([illegible]) ކަނައަތްފަޅިއަށް [illegible]

باب سنة الظهر

މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީ ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

1113 عن ابنِ عمر ، رضي الله عنْهما ، قالَ : صليتُ مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ركْعتيَن قَبل الظهرِ ، وركْعتين بعدها . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެރަކުޢަތް ފަހުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ.

1114 وعن عائِشَة رضي الله عنْها ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان لا يدع أَربعاً قبلَ الظهرِ ، رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުއްސުންގެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلم މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ނުކުރައްވާ ދޫކޮށްނުލައްވައެވެ.

1115 وعنها قالتْ : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يصلي في بيتي قبلَ الظهر أَربعاً ، ثم يخْرج فيصلي بالناس ، ثُم يدخُلُ فيصلي ركْعتَين ، وكان يصلي بالناس المغْرب ، ثُم يدخُلُ بيتي فيصلي ركْعتيْنِ ، ويصلي بالناس العشاء ، ويدخُلُ بيتي فيصلي ركْعتَينِ . رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްﷲ ރުއްސުންގެއްވި عائِشَة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ތިމަންނަގެ ގޭގައި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު މީސްތަކުންނާއިއެކު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއިގެން مغربِ ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. ދެރަކުޢަތް ނަމާދެއް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއި ގެން عشاء ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ގެއަށް ވަދެ ވަޑައިގެންނެވެ. އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.

1116 وعن أُم حبِيبةَ رضي الله عنها قَالَتْ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «من حافظَ على أَربع ركعاتٍ قَبلَ الظهرِ ، وأَربعٍ بعدها ، حرمه الله على النار » .رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ أم حبيبة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރި(ސުންނަތުގެ) ހަތަރު ރަކުޢަތާއި ފަހު)ސުންނަތުގެ ހަތަރު ركعة އަށް ފަރުވާތެރިވެއްޖެ މީހާގެ މައްޗަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ حرامކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

1117 وعن عبد الله بن السائب رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يصلي أَربعاً بعد أَن تَزول الشمس قَبلَ الظهر ، وقَالَ : « إِنها ساعةٌ تُفْتَح فيها أَبواب السماء ، فَأُحب أَن يصعد لي فيها عملٌ صالِحٌ » رواه الترمذي وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ عبد الله بن السائب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މެންދުރުގެ އިރު މެދުންފޮޅުމުން މެންދުރު ނަމާދު ކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކުރައްވަވައެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އުޑުގެ ދޮރުތައްހުޅުވޭ ވަގުތެވެ. އެވަގުތު ގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހެޔޮއަމަލެއް އުފުއްލެވިގެން ދިއުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ލޯބިކުރައްވަމެވެ.

1118 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان إِذا لم يصل أَربعاً قبلَ الظهر، صلاهن بعدها .

رواه الترمذي وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ނުކުރައްވައިފިނަމަ އެރަކުޢަތްތައް ނަމާދުންފަހު (قضاء) ކުރައްވައެވެ.

باب سنة العصر

ޢަޞްރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވުމުގެ باب

1119 عن علي بن أبي طالبٍ رضي الله عنْه ، قالَ : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يصلي قبلَ العصرِ أربع ركعاتٍ ، يفْصلُ بينهن بالتسليمِ على الملائِكة المقرپين ، ومن تبِعهم من المسلمين والمؤمنين . رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި علي بن أبي طالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى الله عليه وسلم عصرِ ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކްޢަތް ކުރައްވައެވެ. އެދެމެދުގައި مقربُ މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށާއި މުއުމިނުން އަދި ތަބާވެގެންވާ މުސްލިމު ނަށާއި ސަލާމް (އެއީ دعاء) ދެއްވުމުން ނިސްބަތު ކޮށަވާ ނަންގަވައެވެ.

1120 وعن ابن عمر رضي الله عنْهما ، عنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، قالَ : « رحم الله امرءاً صلى قبلَ العصرِ أربعاً » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުން ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر، نبيُّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى عصرِ ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކޮށްފިމީހަކަށް رحمة ލައްވާށިއެވެ!

1121 وعن علي بن أبي طالبٍ ، رضي الله عنه ، أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان يصلي قبلَ العصرِ ركْعتَين .رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި علي بن أبي طالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلم عصرِ ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ركعة ކުރައްވައެވެ.

باب سنّة المغرب بعدها وقبلها

މަޣްރިބު ނަމާދުގެ ކުރިސުންނަތާއި ފަހުސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

މިބާބުގައި (މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި) ابن عمر އާއި (މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި) عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އިސްވެދިޔައްޖެއެވެ. އަދި އެ حديث އަކީ صح حديثއެވެ. އޭގައިވަނީ:-(ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم مغرِب ނަމާދުގެކުރިން ދެ ركعة ކުރައްވުން ގެންދަވައެވެ.)

1122 وعن عبد الله بنِ مغَفلٍ رضي الله عنه ، عنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : «صلوا قَبلَ المغرِب » قَالَ في الثالثَة : « لمن شَاء » رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن مغَفل ، نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކަހަގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން مغرِب ނަމާދުގެ ކުރީގައި ނަމާދުކުރާށެވެ. ދެން ތިންވަނަ ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ ހިނދު حديث ކުރައްވިއެވެ. ބޭނުންމީހަކު (އެނަމާދު ކުރާށެވެ.

1123 وعن أَنسٍ رضي الله عنْه قالَ : لقَد رَأَيتُ كبار أَصحابِ رسولِ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يبتَدِرون السوارِي عند المغربِ . رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ބޮޑެތި اصحابބޭކަލުން مغرِب ވަގުތު(އެނަމާދުގެ ސުންނަތް އަދާކުރުމަށްޓަކައި) މިސްކިތުގެ ހިތަފުގެ ތަނބުތަކަށް ވަސްވުން އަވަސްވެގެންނަގަން ދުވަލިވޭއެވެ.

1124 وعنْه قَالَ : كُنا نُصلي على عهد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ركعتينِ بعد غُروبِ الشمس قَبلَ المغربِ ، فقيلَ : أَكان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم صلاهما ؟ قال : كان يرانَا نُصليهما فَلَم يأْمرنَا ولم ينْهنا . رواه مسلمٌ .

އަދި އެ اصحاب (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެ ފާނުގެ) ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި އިރުއޮއްސުމަށްފަހު مغرب ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ركعة ކުރަމުންގެންދަމެވެ. އެހިނދު އެ صحابى އަށް ދެންނެވުނެވެ. رسولُ الله صلّى الله عليه وسلم އެނަމާދު ކުރައްވަވާ ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ތިމަންމެން އެނަމާދު ކުރާތަން ދެކެވަޑައިގަނެއެވެ. (ނަމަވެސް) މަނާއެއް(ވެސް) ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އަމުރެއް (ވެސް) ނުކުރައްވައެވެ.

1125 وعنه قالَ : كُنا بِالمدينَة فإذا أَذن المؤَذن ِلصلاة المغربِ ، ابتَدروا السواري ، فَركَعوا ركعتْين ، حتى إن الرجلَ الغَريب ليدخُلُ المسجدَ فَيحسب أَن الصلاةَ قد صليتْ من كَثرة من يصليهما . رواه مسلمٌ .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެ ފާނުގެ) ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން މަދީނާގައި އުޅުނުދުވަސްވަރު ފަހެ ބަންގިގޮވާމީހާ مغرب ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމުން މިސްކިތުން ސުންނަތް ނަމާދު ކުރަން ފަށައިގަންނައެވެ. ފަހެ އެވަގުތު ބޭރުން މީހަކު އައިސް މިސްކިތަށް ވަދެއްޖިނަމަ ނަމާދުކުރަމުންގެންދާ މީހުންގެ އަދަދު ގިނަކަމުން ޖަމާޢަތް ނިމިއްޖެހެން ހީވާ ކަހަލައެވެ.

باب سنّة العشاء بعدها وقبلها

އިޝާ ނަމާދުގެ އިރު ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތާއި ބަޔާންވެގެންވާ باب

فيه حديثُ ابنِ عمر السابقُ : صليتُ مع النبيِ صلّى اللهُ علَيه وسلم ركعتَينِ بعد العشَاء ، وحديثُ عبد الله بنِ مغَفل : « بين كل أَذَانينِ صلاةٌ » متفقٌ عليه . كما سبقَ .

އެ ބާބުގައި (މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި) ابن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ އިސްވެދިޔަ حديث ވެއެވެ. އޭގައިވަނީ (ތިމަންނަ نبيّއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި

عشاء ނަމާދަށް ފަހު ދެ ركعة ކުރީމެވެ.) އަދި عبد الله بن مغفل ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެއްވެސް ހިމެނެއެވެ. އޭގައިވަނީ (ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގަމަތާއި ދެމެދު ސުންނަތް ނަމާދުކުރައްވާ ވާއެވެ.) މިއީ އިސްވެ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފަދައިން ބުޚާރީއާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެކެވެ.

باب سنّة الجمعة

ހުކުރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

فيه حديثُ ابنِ عمر السابِقُ أَنه صلى مع النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم ركعتَينِ بعد الجمعة . متفقٌ عليه .

މި باب ގައި (ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ) عبد الله بن عمر ގެ އިސްވެދިޔަ حديث ހިމެނިއެވެ. އޭގައިވަނީ (ހަމަހަމަކަމުން އެ صحابى نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހުކުރުގެ ފަހުން ދެ ركعة ކުރެއްވިއެވެ.

1126 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «إذا صلى أَحدكُم الجمعةَ ، فَلْيصل بعدها أَربعاً » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ° أبو **هريرة** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހުކުރު ނަމާދު އަދާކުރުމުން ފަހު އޭގެފަހުން ހަތަރު ركعة ކުރާށެވެ.

1127 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم كان لا يصلي بعد الجمعـَة حتى ينْصرف فَيصلي ركْعتينِ في بيته ، رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى الله عليه وسلم ހުކުރު ނަމާދުން އެނބުރި ގެއަށް އަޅުވެއްޖެއުމަށް ދާދެން ނަމާދުއްސަކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަ ގެއަށް ވަޑައިގަތުމުން ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

باب استحباب جعل النوافل في البيت سواء الراتبة وغيرها **والأمر بالتحول للنافلة من موضع الفريضة أو الفصل بينهما بكلام**

نفل ނަމާދުތައް އެއީ ރަވާތިބު ސުންނަތްތަކުގައިވިޔަސް ނުވަތަ އެހެން ސުންނަތްތަކަށް ވިޔަސް ގޭގައި ކުރުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި **نفل** ނަމާދުކުރުމަށްޓަކައި فرضނަމާދުކުރިތަނުން އެހެން ތަނަކަށް ބަދަލުވުމާއި ނުވަތަ އެދެމެދުގައި ވާހަކައިން ދައްކާގެން ދެމެދުކަނޑުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1128 عن زيد بن ثابت رضي الله عنْه ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « صلوا أَيها الناس في بيوتكُم ، فَإن أفضلَ الصلاة صلاةُ المرء في بيته إِلا المكْتُوبةَ » **متفقٌ عليه**

.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި زيد بن ثابت ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން (نفل ނަމާދުތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭގައި ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ فرضނަމާދު ފިޔަވައި މީހާ އޭނާގެ ގޭގައި ކުރާ ނަމާދެވެ.

1129 وعن ابن عمر رضي الله عنْهما عن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « اجعلُوا من صلاتكُم في بيوتكُم ، ولا تَتخذُوها قُبوراً » **متفقٌ عليه .**

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވިعبد الله بن عمر، نبيާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (ސުންނަތް

ނަމާދުތަކަށް ގެއިން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެއީ (ނަމާދުކުރުމުން صحވެގެންނުވާފަދަ) قبر ބަހައްޓުމުގައި ނަހަދާށެވެ.

1130 وعن جابرٍ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إذا قَضى أَحدكُم صلاتَه في مسجِده ، فَليجعلْ لِبيته نَصيباً من صلاته ، فَإن الله جاعلٌ في بيته من صلاته خَيراً » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންލިބިވާ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތުގައި ނަމާދުއަދާކޮށްފިނަމަ ފަހެ އޭނާގެ ގެއަށް އެނަމާދުން ބައެއް ހަދާށެވެ. (އެބަހީ ސުންނަތް ގޭގައި ކުރާށެވެ.) މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ އެނަމާދުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ގޭގައި ބަރަކާތް ލައްވަވާނެއެވެ.

1131 وعن عمر بنِ عطاءٍ أَن نَافع بن حبير أَرسلَه إلى السائِب ابن أُخْت نَمرٍ يسأَله عن شَيءٍ رآه منْه معاويةُ في الصلاة فَقالَ : نَعم صليتُ معه الجمعةَ في المقصورة ، فَلَما سلم الإمام ، قُمتُ في مقَامي ، فَصليتُ ، فَلَما دخل أَرسلَ إِلي فقال : لا تَعد لما فعلتَ: إذا صليتَ الجمعةَ ، فَلا تَصلْها حتى تَتَكلم أَو تخْرج ، فَإن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أَمرنا بِذلك ، أَن لا نُوصلَ صلاةً بصلاةٍ حتى نَتَكلم أَو نَخْرج . رواه مسلم .

عمر بن عطاء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نَافع بن حبير ތިމަންނަ **نَمر** ގެ ދައްތަގެ ދަރި السائِب ގެ އަރިހަށް ފޮނުއްވީއެވެ. އެއީ އޭނާ ނަމާދުގައި ކުރި ކަމެއްގެ ދައްކަން معاويةُ ވިދާޅުވި އެއްޗާއިމެދު އިތުރަށް އަޑުން ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން السائِب ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) އޭނާއިއެކު المقصورة ގައި ޖުމުޢާ ނަމާދު ކުރީމެވެ. ފަހެ އިމާމު ސަލާމް ދިނުމުން ތިމަންނަ ތެދުވެ ނަމާދުކުރީމެވެ. ދެން (އެއްފަހަރު) معاويةُ(ތިމަންނަށް ގާތަށް ތިމަންނަށް ގޮވައި) ރުއްޖާ ވަދެވަޑައިގެނެވެ. އަދި ތިމަންނާއި ކައިރިއަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އެއްފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ (މިއަދު) ތިބާކުރިކަހަލަކަމެއް ދެން ނަހައްދަވާށެވެ. ތިބާ ޖުމުޢާ ނަމާދުކޮށް ނިމުމުން ބަހެއް ނުބުނެ އަދި ނުނިކުމެ

ނުވަތަ އެތެރު ވާހަކައެއް ތައްޔާރުވުން نفل ނަމާދުކުރަން ނުފަށާނެވެ. މިއެނީ
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންގެހަން ވަނީ އެއްނަމާދުކުރައްވާ
އަށެއްނަމާދާއި ތެދުވެ ވާހަކައެއް ނިކަމެތިކޮށް ނުދީ ނަމާދުކުރުން ނުވެއެވެ
އަދި ތިރީސްވެސް ހެއްދެވެ.

باب الحث على صلاة الوتر

وبيان أنه سنة متأكدة وبيان وقته

ވިތުރު ނަމާދަށް شوق ވެރިކުރުވުމާއި އަދި އެއީ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ސުންނަތެއްކަން
ބަޔާންކުރުމާއި އަދި އޭގެ ވަގުތު ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

1132 عن عليٍّ رضي الله عنْه قالَ : الوتر ليس بِحتْمٍ كَصلاة المكْتُوبة ، ولكن سن رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « إن الله وترٌ يحب الْوتْر ، فَأوتروا ، يا أَهلَ الْقُرآن » .رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާނަالله ތަރުޖަމާއި علي ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިތުރު
ނަމާދަކީ فرض ނަމާދުތަކެއް ފަދަ فرض އެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه
وسلم ވަނީ އެއީ ސުންނަތެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. ޢަލީ ގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން اللهُ وترُއެވެ. (އެބަހީ الله ގެ ޛާތުގައި ސަރީކު ތަބާވާ وترގެ ސިފަ
ލިބިވަޑައިގެން ވެއެވެ.) އަދި ވިތުރު وترއަށް ލޯބިވެވޭ. ވިތުރު ނަމާދުކުރާށެވެ. ވިދާ އޭ قرآنގެ
އަހުލުވެރިންނެވެ. ލިބިގަތުމާއި وترކުރާށެވެ.

1133 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها ، قَالَتْ : من كُل الليل قَد أَوتَر رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم من أَول الليل ، ومن أَوسطه ، ومن آخرِه . وانْتَهى وتْره إلى السحرِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކޮންމެ ރެއަކު ވިތުރި ކުރައްވައެވެ. (ބައެއްފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި އަދި(ބައެއްފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ މެދު ބައިގައި އަދި (ބައެއް ފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ކުރައްވަވައެވެ. އަދި ފަތިސްވުމުގެ ކުރީގައި ވިތުރު ނިންމަވާލައްވައެވެ.

1134 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : «اجعلوا آخر صلاتكُم بِالليل وِتْراً » متفقٌ عليه

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ، نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑުގައި ކުރާ އެންމެ ފަހު ނަމާދަކީ ވިތުރު ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

1135 وعن أَبي سعيدٍ الخُدري رضي الله عنْه ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : «أَوتروا قبلَ أَن تُصبِحوا » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފަތިސްވުމުގެ ކުރީގައި ވިތުރު ކުރާށެވެ.

1136 وعن عائشةَ ، رضي الله عنْها ، أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم كان يصلي صلاتَه بِالليل ، وهي معتَرِضةٌ بين يديه ، فَإذا بقي الوِتْر ، أَيقظها فَأَوترتْ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صلّى اللهُ عليه وسلم ރޭގަނޑުގައި ނަމާދުކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި(ބައެއްފަހަރު) އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި އޮށޯވެލައިގެން ނިދިކުރައްވަން އޮވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު وتر ކުރައްވާ ވަގުތު ޖެހުމުން އެކަމަނާއަށް ގޮވާލައްވައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަމަނާ وتر ކުރައްވަވައެވެ.

وفي روايةٍ له : فَإذا بقي الوتر قالَ : « قُومي فَأَوتري يا عائشةُ » .

مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. وتر ކުރާ ވަގުތު ޖެހުމުން حديث ކުރައްވައެވެ. އޭ عائشة
އެވެ. ތެދުވާށެވެ. ފަހެ وتر ކުރާށެވެ.

1137 وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « بادروا الصبح بالوتْر».رواه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن عمرގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައެވެ. ފަތިސް
ވުމުގެ ކުރިން وتر ކުރުމަށް އަވަސްވެ ގަންނަވާށެވެ.

1138 وعن جابرٍ رضي الله عنْه ، قَالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من خَاف أَن لا يقُوم من آخرِ الليل ، فَليوتر أَوله ، ومن طمع أَن يقُوم آخره ، فَليوتر آخر الليل ، فإن صلاة آخرِ الليل مشْهودةٌ ، وذلك أَفضلُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައެވެ. ރޭގަނޑުގެ ފަހު ބައިގައި ހޭނުލެވޭނެ ކަމުގެ ބިރު
ހީވާނަމަ ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި وتر ކުރާށެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ފަހު ބައިގައި ތެދުވުމަށް
ދަހިވެތިވެގެން ހުންނަވީހާ ފަހު ބައިގައި وتر ކުރާށެވެ. އެނީ ހަމަކަށަވަރުން
ރޭގަނޑުގެ ފަހު ބައިގައި ކުރާ ނަމާދަށް މަލާއިކަތް [illegible] ހާޟިރުވެއެވެ. [illegible] އެއީ
ވަރަށް މާތްވެގެންވާ ނަމާދެވެ.

باب فضل صلاة الضحىوبيان أقلها وأكثرها وأوسطها ، والحث على المحافظة عليها

ضحى ނަމާދުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރެވޭބާ **باب** އަދި އެނަމާދުގެ މަދުވީހައި ގިނަވީހައި މެދުވީން ބަޔާން ކުރުމާއި އެނަމާދަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ގޮވާލުން ބަޔާންކުރެވޭބާބު

1139 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، قال : أوصاني خَليلي صلّى اللهُ عليه وسلم بصيامِ ثَلاثَة أَيامٍ من كُل شهر ، وركْعتي الضحى ، وأَن أُوتر قَبل أَن أَرقُد » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި° أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ خَليل(އެބަހީ ދިޔްރާ) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަށް ކޮންމެ މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعةކުރުމާއި ނިދުން އޮތުމުގެ ކުރީގައި وترކުރުމަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ.

والإيتار قبل النوم إنما يستَحب لمن لا يثقُ بالاستيقاظ آخر الليل فإن وثق فآخر الليل أفضل.

ނިދުމުގެ ކުރިން وترކުރުން مستحبވެގެންވަނީ ރޭގަނޑު ފަހުބައިގައި ހޭލެވުން ކަމުގެ އިތުބާރު ނެތް މީހުންނެވެ. ފަހު ރޭގަނޑު ފަހުބައިގައި ހޭލެވުން ކަމުގެ އިތުބާރު އޮތްނަމަ ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި وترކުރުން މާތްވެގެން ވެއެވެ.

1140 وعن أَبي ذَر رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « يصبح على كُل سلامى من أَحدكُم صدقَةٌ : فَكُل تَسبيحة صدقةٌ ،وكل تحميدة صدقة ، وكُل تَهليلَةٍ صدقَةٌ ، وكُل تكبيرة صدقةٌ ، وأَمر بالمعروف صدقَةٌ ، ونهيٌ عن المنْكرِ صدقَةٌ ، ويجزئ من ذلك ركْعتَان يركَعهما من الضحى » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو **ذَر**، نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަކަށޭގޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހެނދުން ބޮޑުވާއިރު ގަނަވަންތައް ސަލީ ސަލާމަތްވުން ހުރިހާގެ ގައިގަނޑުގެ ކޮންމެ ގައިގަނޑު ގަނަވަންތައްގެ **صدقة**އެއް ދޭންޖެހެއެވެ ބިޔަބައިމީހުންގެ

ދައްކަން ވެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ تَسبيح އަކީ (އެބަހީ سبحان الله ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تحميد އަކީ(އެބަހީالحمد الله ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تَهليلَ އަކީ (އެބަހީ لا إله إلا الله ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تكبير އަކީ(އެބަހީ الله أَكْبر ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކުރުމަކީ صدقةއެކެވެ. އަދި ނުބައިކަމަކުން މަނާކުރުމަކީ صدقةއެކެވެ. އަދި އެހުރިހާ ކަމަކަށް ضحى ވަގުތުގައި ކުރާ ދެ ركعةގެ ނަމާދު ފުދިގެންވެއެވެ.

1141 وعن عائشةَ رضي الله عنْها ، قالتْ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يصلي الضحى أَربعاً ، ويزيد ما شاء الله . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އާންމު ގޮތެއްގައި) ضحى ނަމާދުގައި ހަތަރު ركعة ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى (އެދުވަހެއްގައި) އިރާދަކުރެއްވެވި މިންވަރަކަށް އިތުރު ކުރައްވައެވެ.

1142 وعن أُم هانيءٍ فاختةَ بنت أَبي طالبٍ رضي الله عنْها ، قَالتْ : ذهبتُ إِلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم عامٍ الفَتْحِ فَوجدتُه يغْتَسلُ ، فَلَما فَرغَ من غُسله ، صلى ثَماني ركعاتٍ ، وذلك ضحى . متفقٌ عليه . وهذا مختصر لفظ إحدى روايات مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أُم هانيء فاختة بنت أَبي طالب ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހަށް މައްކާ ފަތަހަ ކުރެވުނު އަހަރު [illegible] [illegible]. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ފެންވަރުންނާއެވެ. ފަހެ ފެންވަރާ [illegible] [illegible](8) އަށް ރަކުޢަތް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ ضحى ނަމާދެވެ.

باب : تجوز صلاة الضحى من ارتفاع الشمس إلى زوالها والأفضل أن تصلى عند اشتداد الحر وارتفاع الضحى

ضحى ނަމާދުކުރުން އިރުއަރައިގެންގޮސް އިރުމެދު ޖެހުމާއި ހަމައަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ހޫނުގަދަވުމާ އިރު އަރާ ގަދަވަރަށް ދޮށްވުމުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1143 عن زيد بن أَرقَم رضي الله عنْه ، أَنه رأَى قَوماً يصلون من الضحى ، فقال : أَما لقَد علموا أَن الصلاةَ في غَير هذه الساعة أَفْضلُ ، إن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « صلاةُ الأوابِين حين ترمض الفصالُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންވެރިވި زيد بن أَرقَم ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު ضحى ނަމާދު ކުރަނިކޮށް އެ صحابيދެކެވަޑައިގެންފައެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ضحى ނަމާދުކުރުން މޮޅުވެގެންވަނީ މިވަގުތު ނޫން އެހެން ވަގުތެއްގައިކަން އެބައިމީހުންނަށް ނޭނގެނީ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الأوابِين ނަމާދު (އެބަހީ ضحى ނަމާދު) ކުރުންވަނީ ޖަމަލުކުދިގެ ބުރަކަށްތަކަށް އިރުގެ އަވިކަން ތޫން ޖެހުމުންނެވެ.

« ترمض » بفتح التاء والميم وبالضاد المعجمة ، يعني : شدة الحرّ . « والفصالُ جمع فَصيلٍ وهو : الصغير من الإبِل .

باب الحث على صلاة تحية المسجد بركعتين وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين

في أي وقت دخل وسواء صلى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سنة راتبة أو غيرها

تحية المسجد ގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަށް ބާރު އެޅުމާއި ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި މިސްކިތަށް ވަންކަމުގައި ވިޔަސް އެދެރަކުޢަތް ނުކޮށް އިށީނުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެދެ ركعةކުރާއިރު تحية ގެ ދެރަކުޢަތަށް ނިޔަތް ގަތްކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ފަރުޟު ނަމާދުކަމަށް ނުވަތަ ރަވާތިބުގެ ސުންނަތްކަމަށް ވިޔަސް ފުދޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1144 عن أَبي قتادةَ رضي الله عنْه ، قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إذا دخَلَ أحدكم المسجِد ، فَلا يجلس حتى يصلي ركْعتين » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި أَبو قتادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތަށް ވަދެފިނަމަ ދެ ركعةނަމާދެއް ކޮށްނުލައި އިށީނުން ނުވާނެއެވެ.

1145 وعن جابِرٍ رضي الله عنْه قالَ : أَتيتُ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم وهو في المسجد ، فقَالَ : «صل ركْعتين » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަޅުގަނޑު) نبيُّ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ މިސްކިތުގައެވެ. (ތިމަންނަ ދިޔައީމުން) ވީމާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ركعةގެ ނަމާދު ކުރާށެވެ.

باب استحباب ركعتين بعد الوضوء

وضوء ކުރުމަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދުކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1146 عن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ لِبلالٍ : «يا بِلالُ حدثْني بِأَرجى عمل عملْتَه في الإِسلامِ ، فَإِني سمعتُ دف نَعلَيك بين يدي في الجنة» قَالَ : ما عملْتُ عملاً أَرجى عنْدي من أَني لم أَتَطَهر طُهوراً في ساعةٍ من ليلٍ أَو نَهارٍ إِلا صليتُ بِذلك الطهورِ ما كُتب لي أَن أُصلي . متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم بِلالُ ގެ ގާތަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ بِلالُ އެވެ. ތިބާ ކުރި އެންމެ އެންމެ ރަނގަޅު އިސްލާމީ އަމަލަކީ ކޮބައިކަން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބުނެދީބަލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެ ސުވަރުގޭގައި ތިބާގެ ފައިވާން ޖެހޭއަޑު ތިމަންކަލޭގެފާނު އެހީމެވެ. **أبو** هريرةَ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ރޭގަނޑެއްގައި ވިޔަސް އަދި ދުވާލެއްގައި ވިޔަސް وضوء އައުކޮށްފިއްޔާ އޭގެ ފަހަތުން الله އިރާދަކުރެއްވިފައިވާ މިންވަރަކަށް نفلނަމާދު ކުރުން ފިޔަވައި އެހެން އަމަލެއް ތިމަންނަ ނުކުރަމެވެ.

« الدف » بالفاء : صوتُ النعل وحركتُه على الأرض ، والله أعلم .

باب فضل يوم الجمعة ووجوبها والاغتسال لها والتطيب والتبكير إليها والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم وفيه بيان ساعة الإجابة واستحباب إكثار ذكر الله تعالى بعد الجمعة

ހުކުރު ދުވަހުގެ މާތްކަމާއި، ހުކުރު ނަމާދު ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެނަމާދަށް ހިނައިގަތުމާއި، އަދި އެނަމާދަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި، އަދި ހުކުރު ދުވަހު **دعاء** ކުރުމާއި އަދި އެދުވަހު **نبيّ**އާ **صلّى اللهُ عليه وسلم** ގެ މައްޗަށް **صلوات** ކިޔުމާއި، އަދި އެދުވަހު **دعاء** އިޖާބަވެގެން ވާ ވަގުތުބަޔާންވާކަމާއި، އަދި ހުކުރު ނަމާދުންފަހު ގިނަގިނައިން **ذكر** ކުރުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

-قال الله تعالى (الجمعة 10): {فإذا قضيت الصلاة فانتشروا في الأرض، وابتغوا من فضل الله، واذكروا الله كثيراً لعلكم تفلحون}

ފަހެ ނަމާދުކުރުން އަވަދިވެއްޖެނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ފެތުރިގެންނާށެވެ. ދެން (އެބަހީ: ހާޖަތުގެ މައިދާނަށް ނުކުންނާށެވެ!) އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ فضل ވަންތަކަމުން (ދުއްވަމުން) އެދޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! ދެން އެހީ ތިޔަބައިމީހުން ދިންނަވައި ނަސީބު ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ.

1147 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : «خير يومٍ طلعتْ عليه الشمس يوم الجمعة : فيه خُلقَ آدم ، وفيه أُدخلَ الجنةَ ، وفيه أُخْرِجَ منْها » رواه مسلم

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިރު އެދުވަހެއްގެ މައްޗަށް އަދި އެންމެ މާތް ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. آدم ގެ ފާނު އުފެއްދެވީ އެދުވަހުގެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއަށް ވެއްދެވުނީ އެދުވަހުގެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއިން ނިކުއްމާފެވުނީ ވެސް އެދުވަހުގެއެވެ.

1148 وعنْه قَالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من تَوضأَ فَأَحسن الوضوء ثُم أَتى الجمعةَ، فاستَمع وأَنْصتَ ، غُفر له ما بينَه وبين الجمعة وزيادة ثَلاثةِ أَيامٍ ، ومن مس الحصى ، فقَدْ لغَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި أبو هريرةَ)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު وضوء އެއްކުރުމަށްފަހު އެ وضوء ފުރިހަމައަށްކޮށް ދެން [illegible] ހުކުރު ނަމާދަށް އައިސް [illegible] (خطبة) ކަނުލައި އަޑުއަހާ ހަމަހިމޭނުން އިންނަމަ އެމީހާއާއި (ފާއިތުވި) ހުކުރާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި خطبة [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހުކުރުގެ ثواب [illegible].

1149 وعنْه عنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « الصلَواتُ الخَمس والجمعةُ إلى الجمعة ، ورمضان إلى رمضان ، مكفراتٌ ما بينَهن إذا اجتُنبت الكبائِر » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة) نبيُّ [illegible] صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.فرض ފަސް ނަމާދާއި އެއް

ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރާއި އަދި އެއް رمضان އިން އަނެއް رمضان އަކީ އެމީހާ ބޮޑެތި ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވެގެންނަމަ އެދެމެދުގައިވާ ކުދި ފާފަތަކަށްވާ كفارة އެކެވެ.

1150 وعنْه وعنِ ابنِ عمر رضي الله عنْهم ، أَنهما سمعا رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقولُ على أَعواد منْبره : « لَينْتَهين أَقْوامٌ عن ودعهم الجمعات ، أَو لَيخْتمن الله على قُلُوبِهِم ، ثُم ليكُونُن من الغَافلين » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހުންދެއްވި **أبو** هريرة އާއި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންމެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ މިންބަރުގެ ދަރަޖަ މަތީގައި ހުންނަވައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން ހުކުރު ނަމާދު އަޅައިލުމުން ދުރުހެލިވާ ހުއްޓެވެ. ނޫންނަމަ الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކައި ފާފަހިގެ ތައްގަނޑު ޖައްސަވާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން **غافل** ވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ވާނެ ހުއްޓެވެ.

1151 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قالَ : «إِذا جاء أَحدكُم الجمعةَ ، فَليغْتَسلْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުންދެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހުކުރު ނަމާދަށް އަންނަނީނަމަ ފެނު ހިނައިގަތުން ހުއްޓެވެ.

1152 وعن أبي سعيدٍ الخُدرِي رضي الله عنْه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ: « غُسلُ يومِ الجمعة واجِبٌ على كل محتَلمٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހުންދެއްވި أبو سعيد الخُدرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުކުރު ނަމާދަށް ފެންވެރުން ކޮންމެ ބާލިޣު ފިރިހެނެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބެވެ.

المراد بالمحتَلِمِ : البالِغُ . والمراد بالوجوبِ : وجوب اختيار ، كقْول الرجل لِصاحبِهِ حقك واجِبِ علي ، والله أعلم .

1153 وعن سمرةَ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من تَوضأَ يوم الجمعة فَبِها ونعمت ، ومن اغتسلَ فالغُسل أفضل » . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވި سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހުކުރު ދުވަހު (ޠާހިރު ވުމަށް) وضوء ކޮށްފިމީހާއަށް ފަހެ އެވަރު ފުދެއެވެ. އަދި މީހަކު ފެންވަރައިފިނަމަ ފަހެ ފެންވަރުން މާތްވެގެންވެއެވެ.

1154 وعن سلمان رضي الله عنه ، قال : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا يغْتَسلُ رجلٌ يوم الجمعة ، ويتَطَهر ما استَطَاعَ من طُهرٍ ، ويدهن من دهنه ، أَو يمس من طيبِ بيته ، ثُم يخْرج فلا يفرق بين اثنَين ، ثُم يصلي ما كُتب له ، ثُم ينْصتُ إذا تكلم الإمام ، إِلا غُفر له ما بينَه وبين الجمعة الأخرى » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވި سلمان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ހުކުރު ދުވަހު ފެންވަރައި އަދި ކުޅަދާނަވާ މިންވަރަކުން ޠާހިރުވެ ތެޔޮލައި އަދި ކުޅަދާނަވާ މިންވަރަކުން ތެޔޮލައިފައި އަދި ގެއިން ފޮނިވަސް ދުއްވައި ދެން ހުކުރު ނަމާދަށްދާއިރު ގެއިން ނިކުމެގެން އައިސް މިސްކިތުގައި އިށީނދެގެން ތިބި ދެމީހުން ވަކިނުކޮށް ދެން އެމީހަކަށް فرضވެގެން ވާ ނަމާދާއި نفل ނަމާދުތައް ކޮށް ދެން އިމާމު މީހާ خطبة ކިޔާ ވަގުތު ހަމަހިމޭނުން އެހުރުމާއި އަނެއް ހުކުރާއި ދެމެދު ވާ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވައެވެ.

1155 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «من اغْتَسلَ يـوم الجمعة غُسلَ الجنَابة ، ثُم راح في الساعة الأولى ، فكأَنما قرب بدنَةً ، ومن

راح في الساعة الثانية ، فكأنما قرب بقرةً ، ومن راح في الساعة الثالِثة ، فكأنما قرب كبشاً أقرن، ومن راح في الساعة الرابِعة ، فكأنما قرب دجاجةً ، ومن راح في الساعة الخامسة فكأنما قرب بيضةً ، فإذا خرج الإمام ، حضرت الملائِكةُ يستمعون الذكر» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުކުރު ދުވަހު ޖުނުބުން ހިނައިގަން ދެން މިސްކިތަށް ގޮސްފިނަމަ ފަހެ އެމީހާ ޖަމަލެއް ذبحކޮށް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ދެވަނަ ވަގުތު ގޮއްސިއްޔާ ފަހެ ގެރިއެއް ذبحކޮށް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ތިންވަނަ ވަގުތު ގޮސްފިނަމަ ފަހެ ދަނޑުއަރި ބަކަރިއެއް ذبحކޮށް صدقة ދިންފަދައެވެ. އަދި ހަތަރުވަނަ ވަގުތު ގޮއްސިއްޔާ ފަހެ ކުކުޅެއް صدقة ދިންފަދައެވެ. ފަހެ އިމާމު ނިކުމެ ވަޑައިގަތުމުން ملائِكة ބަލަހައްޓަން ذكر(خطبة)ގެ އަޑުއެހުމަށް ސުލްޙުން ބަލައި ވަޑައިގަންނަވައެވެ.

قوله : « غُسلَ الجنَابة » ، أي : غُسلاً كغُسل الجنَابة في الصفَة .

1156 وعنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ذكر يوم الجمعة ، فقَالَ : « فيها ساعةٌ لا يوافقها عبدٌ مسلمٌ ، وهو قَائِمٌ يصلي يسأَلُ الله شَيئاً ، إلا أعطاَه إياه » وأشَار بِيده يقَلِّلُها ، متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އަބޫހު މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم(އަށް ޞަލަވާތާ ސަލާމް) ހުކުރު ދުވަހުގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެދުވަހުގައި ވަގުތެއްވެއެވެ. އެވަގުތަކީ މުސްލިމު އަޅަކު ނަމާދުކުރަމުން الله އަށް ކަމެއް އެދިއްޖެނަމަ އެއެއްޗެއް ދެއްވާނެ ވަގުތުކޮޅެކެވެ. އަދި އެވަގުތަކީ ވަރަށް ކުރު ވަގުތެކެވެ ކަމަށް އަތްފުޅުން إشارة ކުރެއްވިއެވެ.

1157 وعن أبي بردةَ بن أبي موسـَى الأشعري رضي الله عنْه ، قَالَ : قَالَ عبد الله ابن عمر رضي الله عنْهما : أسمعت أباك يحدثُ عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم في شأْن

ساعة الجمعة؟ قالَ : قلتُ : نعم ، سمعتُه يقُولُ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « هي ما بين أن يجاس الإمامِ إلى أن تُقضى الصلاةُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو بردةَ بنِ أبي موسـَى الأشعرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر (ތިމަންނަގެ ކައިރިން) އެއްސެވިއެވެ. ތިބާގެ ބައްޕަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ހުކުރުގެ (دعاء އިޖާބަވާ) ވަގުތާއި ގުޅޭ އެއްޗެއް ރިވާކުރެއްވި އަޑުއެއްސެވިންތޯއެވެ.حديث ކުރެއްވިއެވެ. أبو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންދަންނަވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ތިމަންނަ އޭނާ ބުނަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެވަގުތަކީ އިމާމު އިށީނދުމާއި ނަމާދު ނިންމުމާ ދެމެދުގައެވެ.

1158 وعن أوسِ بنِ أوسٍ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن من أفضل أيامكُم يوم الجمعة ، فأكثروا علي من الصلاة فيه ، فإن صلاتكُم معروضةٌ علي » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أوس بنِ أوس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. ފަހެ އެދުވަހުގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުން ގިނަކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صلوات ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.

باب استحباب سجود الشكرعند حصول نعمة ظاهرة أو اندفاع بلية ظاهرة

نعمة ލިބޭ ވަގުތު ނުވަތަ مصيبةއަކުން ސަލާމަތްވާ ވަގުތު شكرގެ سجدة އެޅުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1159 عن سعد بنِ أَبي وقاصٍ رضي الله عنْه قَالَ : خَرَجنَا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم من مكةَ نُريد المدينةَ ، فَلما كُنا قَريبًا من عزوراء نَزلَ ثُم رفع يديه ، فدعا الله ساعةً ، ثُم خَرّ ساجدًا ، فَمكَثَ طَويلاً ، ثُم قام فَرفَع يديه ، ساعةً ، ثُم خَر ساجِدًا فَعلَه ثَلاثاً وقَالَ: «إِني سأَلْتُ ربي ، وشَفَعتُ لأُمتي ، فَأَعطَاني ثُلُثَ أُمتي ، فَخَررتُ ساجدًا لِربي شكُرًا ، ثُم رفعتُ رأْسي ، فَسأَلتُ ربي لأُمتي ، فَأَعطَاني ثُلُثَ أُمتي ، فَخَررتُ ساجداً لربي شكُراً ، ثم رفعت رأسي فَسألتُ ربي لأُمتي ، فَأعطاني الثلُثَ الآخَرَ ، فَخَرَرتُ ساجِدا لِربي»

رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވި سعد بن أبي وقاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރުމެން) މިމަންޒިލުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި
މައްކާއިން މަދީނާއަށް ގަސްދުކުރައްވައިގެން ނިކުމެވީމެވެ. ފަހެ މިމަންޒިލުން عزوراء އާއި ހަމަހަމަވުމުން
ފޭބުމުން އަތްޕުޅުދެކޮޅު ހިފައިބަހައްޓަވައިގަތެވެ. ފަހެ ދެއަތްޕުޅު އުފުއްލަވައިގެން ވަގުތުކޮޅަކު
دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ސަޖިދާ އަށް ވެއްޓިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ވަރަށް ގިނައިރު ވަޑައިގެންނެވެ
ސަޖިދައިގައި މަޑުކުރައްވާފައި އިސްނަގަވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ ކޮޅަށް ތެދުވެ ވަޑައިގަތެވެ.
ފަހެ ދެއަތްޕުޅު އުފުއްލަވައިގެން ގަޑިއެއް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ސަޖިދަ
އަށް ވެއްޓި ވަޑައިގަތެވެ. އެގޮތަށް ތިންފަހަރު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ސުވާލުކޮށް އެދި
ދަންނަވައިފީމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށްޓަކައި شَفَاعة ކުރީމެވެ. ފަހެ
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި މީހުންގެ شَفَاعة ތިމަންކަލޭގެފާނަށްދެއްވި
قبول ކުރެއްވިއެވެ. އަދިވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ސުވާލުކޮށް އިތުރު
شُكُر ގެ ގޮތުން ސަޖިދައަށް ވެއްޓުނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުއުފުލީމެވެ. ފަހެ
ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ސުވާލުކޮށް އެދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ
އުއްމަތަށްޓަކައި دعاء ކުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ
އިތުރު ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި މީހުންގެ شَفَاعة ގަބޫލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު
ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ސުވާލުކޮށް އިތުރު شُكُر ގެ ގޮތުން ސަޖިދައަށް
ވެއްޓުނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުއުފުލީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ

ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އަލާހަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށްޓަކައި دعاء ދެންނެވީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް އިތުރު ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިމީހުންގެ شَفَاعة ދެއްވުނެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށް شُكْرُ ގެ ގޮތުން ސަޖިދައެއް ކުރީމެވެ.

باب فضل قيام الليل

ރޭއަޅުކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الإسراء 79): {ومن الليل فتهجد به نافلة لك عسى أن يبعثك ربك مقاماً محموداً}.

އަދި (فرضކަސް ނަމާދުގެ އިތުރުން) ކަލޭގެފާނަށް خاصނަމާދެއްގެ ގޮތުގައި، ރޭގަނޑުގެ ބައެއްގައި އެقُرآن ކިޔަވާ ވިރުދުގެ، تهجد ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ! އެހެންކަމުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حمد ލިބިގެންވާ مقام އަކަށް ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވައިފާނެ ހުއްޓެވެ.

وقال تعالى (السجدة 16): {تتجافى جنوبهم عن المضاجع}الآية.

އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ބިރުވެތިކަމާއި އުއްމީދުކުރުމާއިدعاءކުރުމަ ހާލު، އެއުރެންގެ އަރިމަތިތައް (ނިދާ އޮށޯންނަތަންތަނުން) ދުރުވެއެވެ. އަދި ވެރިރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން އެއުރެން ހޭދަކުރެތެވެ.

وقال تعالى (الذاريات 17): {كانوا قليلاً من الليل ما يهجعون}

އެއުރެން ނިދާ އުޅުނީ ރޭގަނޑުން ވަރަށް ކުޑަ ވަގުތުކޮޅެއްގައެވެ.

1160 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها ، قَالَتْ : كَانَ النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم يقُوم من الليل حتى تَتَفطر قَدماه ، فَقُلْتُ له : لِم تَصنَع هذا يا رسول الله وقد غُفر لك ما تَقَدم من ذَنْبِك وما تأَخر ؟ قالَ : « أَفَلا أَكُون عبدًا شَكُورًا » .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى الله عليه وسلم ރޭގަނޑުގައި އަޅުކަންކުރައްވަން ކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިފުޅު އައްސިވަންދެން ހުންނަވައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. އޭﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ކަސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި އިސްވެ އަންނަންއޮތް ފާފަތައް ފުއްސެވިގެން ވާ ބޭކަލެކެވެ. ވީއިރު ތިޔަގޮތަށް ބުރަކޮށް އަޅުކަން ކުރައްވަނީ ކަމަ ކޮންކަމަކާތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ شكُرً ވެރިވާ އަޅަކު ކަމުގައިވާން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޭނުންނުވާނެތޯއެވެ؟

متفقٌ عليه . وعن المغيرة بن شعبةَ نحوه ، متفقٌ عليه .

އަދި المغيرة ކިބައިން އެފަދަ حديث އެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.

1161 وعن علي رضي الله عنْه ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم طَرقَه وفاطمةَ ليلاً ، فقَالَ : « أَلا تُصليانِ ؟ » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި علي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلم އެصحابي އާއި فاطمة ކަމަނާއި ދޮރުމަތިވަޑައިގެން ގާތަށް ރޭގަނޑުއެއްގައި ވަޑައިގެން ހޭލެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ނަމާދުނުކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟

« طرقَهُ » : أَتَاه ليلا .

1162 وعن سالِمِ بن عبد الله بن عمر بن الخَطّابِ رضي الله عنْهم ، عن أَبِيه : أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « نعم الرجلُ عبد الله لو كان يصلي من الليل » قالَ سالِمٌ : فكَان عبد الله بعد ذلك لا ينَام من الليل إِلا قَليلاً . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި سالم بن عبد الله بن عمر بن الخَطابِ އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عبد الله ރޭގަނޑުގައި ނަމާދުކުރައްވާނަމަ މާތްމީހަކަށް ވީހެވެ. سالِم ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެއަށްފަހު عبد الله ރޭގަނޑުގައި ވަރަށް މަދުން ނޫނީ ނިދިނުވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1163 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنْهما قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: « يا عبد الله لا تكن مثْلَ فُلانٍ : كان يقُوم الليلَ فتَرك قيام الليل » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عبد الله އެވެ. ތިބާ ފުލާނު މީހާ ފަދައިން ނުވާށެވެ. އޭނާ ރޭގަނޑުގައި އަޅުކަންކޮށް އުޅުނެވެ. ނަމަވެސް (ފަހުންއައިސް) ރޭ އަޅުކަން ދޫކޮށްލިއެވެ.

1164 وعن ابن مسعودٍ رضي الله عنْه ، قالَ : ذُكر عنْد النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم رجلٌ نَام ليلةً حتى أَصبح ، قالَ : « ذاك رجلٌ بال الشيطَان في أُذنيَه أَو قال : في أُذنه » ، متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن مسعودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ޙަޟްރަތުގައި ނަންގަނެވުނެވެ. މީހަކު ރޭގަނޑުގައި ނިދިފައިއޮތް ފަތިސްވަންދެން ނިދިއެވެ. (އެބަހީ ނަމާދަށް ނުތެދުވެއެވެ) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކީ އެއީ شيطانއާ އެމީހާގެ ދެކަންފަތުގައި ކުޑަކަމުން ކޮށްފައިވާ މީހެކެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. އޭނާގެ ކަންފަތުގައި ކުޑަކަމުން ކޮށްފައިވާ މީހެކެވެ.

1165 وعن أَبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « يعقد الشيطَان على قافية رأْس أَحدكُم ، إِذا هو نَام ، ثَلاثَ عقدٍ ، يضرب على كل عقدةٍ : علَيك ليلٌ طَويلٌ فَارقُد ، فإِن استَيقظ ، فَذَكر الله تَعالى انحات عقْدةٌ ، فإِن توضأَ انحات

عقدةٌ ، فَإِن صلى انحلت عقده كُلها ، فَأَصبح نشيطاً طيِّب النفس ، وإِلا أَصبح خَبِيثَ النفْس كَسلان » متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދަން އޮށޯވެއްޖެނަމަ شيطان އައިސް އޭނާގެ ބޮލުގެ ފުރަގަހުގައި އިރުކޮށްދެއެވެ. އަދި ތިންގޮށްޖަހާ (ސިޙުރު) ހަދައެވެ. އަދި އޭއިން ކޮންމެ ގޮށެއް ޖަހާއިރު ކިޔައެވެ. ތިބާއަށް ބާކީވާ ދިގުރޭ ވަރަށް ދިގެވެ. ފަހެ ނިދާށެވެ. ފަހެ އެމީހާ ހޭލައިގެން اللهއަށް ޛިކުރުކޮށްފިނަމަ ގޮށެއް ދިލިވެއެވެ. ފަހެ وضوء ކޮށްފިނަމަ އެއިން ގޮށެއް ދިލިވެއެވެ. ފަހެ ނަމާދުވެސް ކޮށްފިނަމަ އެއިން ގޮށެއް ދިލިވެއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ހަރުދަނާ ހެނދުނުވާއިރު ހުންނާނީ ހިތްފަސޭހަކަމާއި ހިތްހަމަޖެހިގެން ތިބުމާއެވެ. އަދި ނުވާނަމަ ހެނދުނުވާއިރު ހުންނާނީ ކަންނެތްވެ ހިތްނުބައި نفْس އާއެކު ވެފައެވެ.

قافيةُ الرأْس : آخره .

1166 وعن عبد الله بن سلامٍ رضي الله عنْه ، أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « أَيها الناس أَفْشوا السلام ، وأَطْعموا الطعام ، وصلوا بالليل والناس نيامٌ ، تَدخُلُوا الجنةَ بِسلامٍ » . رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވި عبد الله بن سلاّم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ސަލާމްކުރުމުގެ އާދަ ފެތުރޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މީސްތަކުން ނިދާފައިވާއިރު ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރޭށެވެ. އޭރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސަލާމަތްކަމާއެކު ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެއެވެ.

1167 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «أَفْضلُ الصيامِ بعد رمضان شَهر الله المحرم ، وأَفْضلُ الصلاة بعد الفَرِيضة صلاةُ الليل» رواه مسلمٌ .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمضان މަހަށް ފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ރޯދައަކީ ﷲ އަށް ނިސްބަތްވެގެންވާ މަސްކަމުގައިވާ މުޙައްރަމު މަހުގެ ރޯދައެވެ. އަދި فرض ނަމާދުތަކަށްފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ ތަހައްޖުދުގެ ނަމާދެވެ.

1168 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : «صلاةُ الليل مثْنَى مثْنَى، فَإِذا خفْتَ الصبح فَأَوتر بِواحدة » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ނަމާދު ދެ ركعة އިން ދެ ركعة އިން ކުރަމުން ގެންދާނެއެވެ. ފަހެ ފަތިސްވެދާނެކަމުގެ ބިރުހިފާން ފެށުމުން ފަހެ އެއްރަކުޢަތުން ނިންމާލާށެވެ.

1169 وعنْه قَالَ : كَان النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم يصلي من الليل مثْنَى مثْنَى ، ويوتر بِركعة . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ރޭގަނޑުގައި ނަމާދު ދެ ركعة އިން ދެ ركعة އިން ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި އެއް ركعة އިން وترކޮށް ނިންމަވައެވެ.

1170 وعن أَنَس رضي الله عنْه ، قالَ : كَان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يفطر من الشهرِ حتى نَظُن أَن لا يصوم منه ، ويصوم حتى نَظُن أَن لا يفْطر منْه شَيئاً ، وكَان لا تَشَاء أَن تَراه من الليل مصلياً إِلا رأَيتَه ، ولا نَائماً إِلا رأَيتَه . رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أَنَسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ބައެއް މައްސަރުގައި ރޯދައަށް ނުހިއްޕަވާނެކަމަށް ބޮޑުވަރުން ދެން އަމްސަރުގައި އެއްގޮތަކަށްވެސް ރޯދައަށް ނުހިއްޕަވާކަން ފެނުނުއިރުން ހީވެއެވެ.

އަދި ބައެއް މައްސަރުގައި ރޯދައަށް ބާކީވުމަށް ފަހު އެއްފަހަރާ ސަލާމް ދެއްވާ ޙާލަތުގައި އެއްވަރަށް ދުވަހަކު ރޭގަ ދެތިން ފަހަރު ސަލާމް ދެއްވައެވެ. އަދި ޙަދީޘް އެކަލޭގެފާނު ރޭ އަޅުގަނޑު ރަކުޢަތުގެ ބާބުގައި ފަސް ރަކުޢަތުގައި ބޭނުންކުރައްވަނީ އެކަލޭގެފާނު އިސްތިރާޙަތުގައެވެ. ރަކުޢަތުގެ ތެރެއިން ބާބު ފިޔަވައި އެކަލޭގެފާނު ނިދާފައި ހުންނަވާ ފަދައިން ރަކުޢަތުގެ ތެރެއިން ބާބު ފިޔަވައި ސަލާމް ދެއްވުމަށް ފަހުއެވެ.

1171 وعن عائِشة رضي الله عنْها ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يصلي إِحدى عشرةَ ركْعةً تَعني في الليل يسجد السجدةَ من ذلك قَدر ما يقْرأُ أَحدكُم خَمسين آية قَبلَ أَن يرفَع رأْسه ، ويركَع ركْعتَين قَبل صلاة الفَجرِ ، ثُم يضطَجع على شقه الأَيمن حتى يأْتيه المنَادي للصلاة ، رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުއްސުންގެއްވި عائِشة ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެގާރަ ركعةކުރައްވައެވެ. އެބަހީ ރޭގަނޑުގައެވެ. އެއިން ކޮންމެ ރަކުޢަތެއްގެ އެންމެ ސަޖިދައެއް ކުރައްވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ފަންސާސް އާޔަތް ކިޔަވާވަރަށް ބޮލުފުޅު އުފުއްލެވުމުގެ ކުރިންނެވެ. (ސަޖިދައިން ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރިން ދެ ركعةސުންނަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ކަނާތްފަރާތަށް އޮށޯވެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. ނަމާދަށް ގޮވާ މީހާ އައުމާއި ހަމައަށެވެ.

1172 وعنْها قالتْ : ما كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يزيد في رمضان ولا في غَيره على إِحدى عشرةَ ركْعةً : يصلي أَربعاً فَلا تَسأَلْ عن حسنهن وطولهن ، ثُم يصلي أَربعاً فَلا تَسأَلْ عن حسنهن وطولهن ، ثُم يصلي ثَلاثاً . فَقُلْتُ : يا رسولَ الله أَتنَام قَبلَ أَن تُوتر ،؟ فقال: « يا عائشةُ إِن عينَي تَنامانِ ولا ينام قلبي » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابی (އެބޭފުޅާ މާތްﷲ ރުއްސުންގެއްވި عائِشة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم رمضان މަހުގައި ވިޔަސް އަދި އެހެން މަހެއްގައި ވިޔަސް އެގާރަ ركعةއަށް ވުރެ ގިނަ ނުކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހަތަރު

ركعة ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އޭގެ ދިގުކަމާއި ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ތިބާ ނުއަހާށެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އަނެއް ހަތަރު ركعة ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އޭގެ ދިގުކަމާއި ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ތިބާ ނުއަހާށެވެ. ދެން ތިން ركعة ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ތިމަން ދަންނަވައީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު وتر ކުރައްވުމުގެ ކުރީގައި ނިދަ ކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عائشة އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނިދަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯލެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހިތް ނުނިދައެވެ.

1173 وعنْها أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان ينَام أَول الليل ، ويقوم آخره فَيصلي . متفقٌ عليه.

އަދި އެކަމަނާ (މާތްالله ރުއްސުންތެއްވި عائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ علَيه وسلم ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި ނިދާކުރައްވައެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުބައިގައި ތެދުވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

1174 وعن ابنِ مسعودٍ رضي الله عنْه ، قَالَ : صليتُ مع النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم ليلةً ، فَلَم يزلْ قائماً حتى هممتُ بِأَمرِ سوءٍ . **قيل :** ما هممت ؟ **قال :** هممتُ أَن أَجلس وأَدعه . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންތެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު ރޭގަނޑެއްގައި رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު قيامއަށް ހުންނެވުމުން ދިގުކަމުން ތިމަންނަގެ ހިތަށް ނުބައިއެއްކަމެއް އެރިއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ތިބާ ހިތަށް އެރީ ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ހިތަށް އެރީ އިށީނދެލާށެވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށްލާށެވެ.

1175 وعن حذيفَه رضي الله عنْه ، قَالَ : صليتُ مع النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، ذاتَ ليلَةٍ فَافْتَتَح البقَرةَ ، فقلتُ : يركَع عنْد المئَة ، ثُم مضى ، فقلتُ : يصلي بها في ركْعةٍ ، فمضى ، فَقُلْتُ : يركَع بها ، ثُم افْتَتَح النساء فَقَرأَها ، ثُم افْتَتَح آل عمران ، فَقَرأَها ، يقْرأُ

مترسلاً إذا مر بآية فيها تسبيحٌ سبح ، وإذا مر بسؤالٍ سأل ، وإذا مر بتعوذ تعوذ ، ثم ركع ، فجعل يقولُ : سبحان ربي العظيم ، فكان ركُوعه نَحواً من قيامه ، ثم قال : سمع الله لمن حمده ، ربنَا لك الحمد ، ثم قام طَويلاً قَريباً مما ركع ، ثم سجد فَقَالَ : سبحان ربي الأعلى فَكَان سجوده قَريباً من قيامه . رواه مس

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި **حذيفة** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްރެއަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ނަމާދުކުރެއްވުން ފެށީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު بقرة ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވާން ފައްޓަވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. ސަތޭކަ އާޔަތް ހަމަވުމުން ركوع އަށް ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ދެން އެއަށްވުރެ ކުރިއަށް ކިޔެވުން ގެންދަވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. އެ ސޫރަތް ހުސްކޮށް ركوع ކުރައްވައިފާނެވެ. ފަހެ އެ ސޫރަތް ނިންމަވައިފިއެވެ. ފަހެ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. މިހާރު ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުنساء ސޫރަތް ފައްޓަވައިފިއެވެ. ފަހެ އެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން آل عمران ފައްޓަވައިފިއެވެ. ފަހެ އެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު ސޫރަތްތައް ކިޔަވާ ވިދާޅުވުމުން ތަރުތީބުގެ މަޑުމަޑުން. تَسبيح ހިމެނޭ ތަނަށް އަށް އާޔަތެއް އަތުވެއްޖެނަމަ تَسبيح ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި دعاء ދަންނަވަންޖެހޭ ތަނަށް އަތުވެއްޖެނަމަ دعاء ދަންނަވަވުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ސަލާމަތްވުން އެދި ދަންނަވަންޖެހޭ ތަނަށް އަތުވެއްޖެނަމަ تَعوذ ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ركوع ގައި سبحان ربي العظيم ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ރުކޫޢުގެ ދިގުމިން قيام އާއި އެއްވަރެވެ. ދެން ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سمع الله لمن حمده ، ربنَا لك الحمد ދެން ركوع ގައި އޮންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރު ވަގުތުކޮޅެއް قيام ގައި އޮންނެވިއެވެ. ދެން ސަޖިދަ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ސަޖިދަގައި ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سبحان ربي الأعلى މިފަދައިންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ސަޖިދަގެ ދިގުމިން قيام އާއި އެއްވަރުވާގޮތަށެވެ.

1176 وعن جابرٍ رضي الله عنْه قَالَ : سئِلَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : أَي الصلاة أَفْضلُ ؟ قال : « طُولُ القُنُوت » . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުން ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮން ނަމާދެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامއަށް ހުރުން ދިގު ނަމާދެވެ.

المراد بِالقنُوت : القيام .

1177 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ، رضي الله عنْهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: « أَحب الصلاة إلى الله صلاةُ داود ، وأَحب الصيامِ إلى الله صيام داود ، كان ينَام نصفَ الليل ويقُوم ثُلُثَه وينَام سدسه ويصوم يوماً ويفطر يوماً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަށް އެންމެ ލޯބިވެވިގަން ބޮޑުވެގެންވާ ނަމާދަކީ **داود** عليه السلامގެ ނަމާދެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އަށް އެންމެ ލޯބިވެވިގަން ބޮޑުވެގެންވާ ރޯދައަކީ **داود** عليه السلامގެ ރޯދައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅައެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދެދުވަހުން އެއްދުވަހު ރޯދައަށް ހުންނަވައެވެ.

1178 وعن جابِرٍ رضي الله عنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « إِن في الليل لَساعةً ، لا يوافقُها رجـُلٌ مسلمٌ يسأَلُ الله تعالى خيراً من أمرِ الدنيا والآخرةَ إِلا أَعطاه إِياه ، وذلك كل ليلَةٍ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابِرُގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ރޭގަނޑުގައި ވަގުތު ވެއެވެ. އެވަގުތު ގައި މުސްލިމަކު

الله އަށް ދުނިޔެއާއި آخرةގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމަކަށް އެދި ދަންނަވައިފިނަމަ އެމީހަކަށް
އެކަމެއް ފުއްދަވައިދެއްވައެވެ. އަދި މިގޮތަށް ހުރިހާ ރެއެއްގައިވެސް ވެއެވެ.

1179 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : إِذا قَام أَحدكُم من الليلِ فَليفتَتحِ الصلاةَ بِركعتَين خَفيفتينِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑުގައި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރަނީނަމަ ފަހެ ލުއިލުއި ދެ ركعةއިން ނަމާދު ކުރަން ފައްޓާނެވެ.

1180 وعن عائِشةَ ، رضى الله عنْها ، قالت : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذا قام من الليل افتتَح صلاته بِركْعتَين خَفيفَتَين ، رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ރޭގަނޑު ތަހައްޖުދު ކުރެއްވުމަށް ތެދުވެވަޑައިގަނެ ނަމާދު ލުއިލުއި ދެ ركعةއިން ފައްޓަވައެވެ.

1181 وعنْها ، رضي الله عنْها ، قالتْ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذا فاتتْه الصلاةُ من الليل من وجعٍ أَو غيره ، صلى من النهارِ ثنَتي عشرَة ركْعة . رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشةَ ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރޭގަނޑުގައި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކެއިބަދި އަދާ ވޭނުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެހެން ސަބަބަކާހުރެ ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދުވާލުގެ ބާރަ ركعةކުރެއްވިއެވެ.

1182 وعن عمر بنِ الخَطابِ رضي الله عنْه ، قال : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من نَام عن حزبِه ، أَو عن شيْءٍ منه ، فَقرأَه فيما بين صلاةَ الفَجرِ وصلاة الظهرِ ، كُتب له كأَنما قَرأَه من الليل » رواه مسلم .

ދާއްﷲ ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخَطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އާދަ އަންގަބުރާ ރޭގަނޑުގައި ކިޔަވާބައި ނުވަތަ އެއިން ބައެއް ނުކިޔާ ނިދައިފިނަމަ އެމީހާ ފަތިސް ނަމާދާއި ޒުހުރު ނަމާދާއި ދެމެދު ކިޔަވައިފިނަމަ އޭނާ ރޭގަނޑު ކިޔެވިކަމުގައި ލިޔުއްވައިދެއްވާނެއެވެ.

1183 وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « رحم الله رجلا قام من الليل ، فصلى وأيقظ امرأته ، فإن أبتْ نَضح في وجهها الماء ، رحم الله امرأةً قامت من الليل فَصلتْ ، وأيقظَتْ زوجها فإن أبي نَضحتْ في وجهه الماء » **رواه أبو داود. بإسناد صحيحٍ**

ދާއްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެފިރިހެނަކަށް رحمة ލައްވާށިއެވެ. އެފިރިހެނާ ރޭގައި ތެދުވެ ނަމާދު ކޮށްފިއެވެ. އަދި އެފިރިހެނާގެ އަންހެނުންނަށް (ނަމާދު ކުރުމަށް) ގޮވައިލިއެވެ. ފަހެ އަނބިމީހާ ދެކޮޅުހެދިއްޖެނަމަ އަނބިމީހާގެ މޫނުގައި ފެން ޖަހައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެއަންހެނަކަށް رحمةލައްވާށިއެވެ. އެއީ ރޭގައި ތެދުވެ ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެއަންހެނާގެ ފިރިމީހާ ނަމާދަށް ގޮވައިލިއެވެ. އަދި އޭނާ ދެކޮޅުހެދިއްޖެނަމަ އޭނާގެ މޫނުގައި ފެން ޖަހައިފިއެވެ.

1184 وعنْه وعن أبي سعيدٍ رضي الله عنهما ، قالا : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إذا أيقظَ الرجلُ أهلَه من الليل فَصليا أو صلى ركْعتَينِ جميعاً ، كُتب في الذاكرين والذكرات » **رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .**

އަދި މި صحابى (އަބޫ هريرة) އާއި أبو سعيد الخُدري އާއި ދެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.(ދާއްﷲ ދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވާށިއެވެ.) އަދިބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު އާއި އަންހެނުން ރޭގަނޑު ހޭލައްވައި އެއްބަޔަކު ނަމާދު ކުރިއްޖެނަމަ (ނުވަތަ حديث

ކުރެއްވިކަމުން ވެއެވެ.) އެ ދެމީހުން އެކުގައި (جماعه ހަދައިގެން) ދެރަކުޢަތް ކޮށްލިނަމަ) ފިރިހެނާ الذاكرين ގެ ތެރޭގައި އަންހެނާ الذكرات ގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވޭނެއެވެ.

1185 وعـــن عائِشة رضي الله عنْها ، أَن النبِي صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « إِذا نَعس أَحدكُم في الصلاة ، فَلْيرقُد حتى يذهب عنْه النوم ، فَإِن أَحدكُم إذا صلى وهو ناعسٌ ، لَعله يذهب يستَغفر فَيسب نَفسه » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ނަމާދުގައި ނިދި ޖެހެން ފަށައިފިނަމަ ފަހެ އޭނާ ނިދިފިލައިގޮސްދުވަން ނިދަން އޮށޯވެގެން ހުއްޓެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދިގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ނަމާދު ކުރަން ފަށައިފިނަމަ ފަހަރެއްގައި އޭނާ استغفار ދަންނަވާނިދު އޭގެ ބަދަލުގައި ނުބައިގޮތުން ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ދުޢާކުރުން ނިދުމަށް ފަހުގައި ނަމާދު ދޫކޮށްލުން އެކަށިގެންވާދެއެވެ.

1186 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِذا قَام أَحدكُم من الليل فَاستعجم القُرآن على لِسانه ، فَلَم يدرِ ما يقُولُ ، فَلْيضطَجع » رواه مسلمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبي هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑު ތެދުވެ ނަމާދުކުރަމުން ދާއިރު قُرآن ކިޔުމުން ދުލަށް ބުރަވެ ފަހެ ކިޔާނީ އެއްޗެއް ކިޔާކަން ނޭނގުނުކަމަށްވެއްޖެނަމަ ފަހެ (ނަމާދު ހުއްޓާލައިލައި) ނިދަން އޮށޯންނާށެވެ.

باب استحباب قيام رمضان وهو التروايح

رمضان މަހުގެ ތަރާވީހަކީ (**تراويح**) ނަމާދުކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

1187عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « من قام رمضان إِيماناً واحتساباً غُفر لَه ما تَقَدم من ذَنْبِه » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أَبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمضان މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ثواب ލިބޭނެކަމުގެ އުއްމީދުކޮށްގެން އަދުގެ ރޭގައި އިޙްތިސާބުކުރާމީހާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސެވިދެއެވެ.

1188 وعنْه رضي الله عنْه ، قَال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يرغب في قيامِ رمضان من غيرِ أَن يأْمرهم فيه بعزيمة ، فيقُولُ : « من قَام رمضان إِيماناً واحتساباً غُفر لَه ما تَقَدم من ذَنْبِه » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ أَبو هريرة رضي الله عنْه) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ވާޖިބުކަމުގައި ނުލައި رمضان މަހުގެ ތަރާވީހަކީ ޤިޔާމުކުރުމަށް ترغيب ދެއްވަވައެވެ. ވަރަ އަރާކަމާއެކު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތު رمضان މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ثواب އަށް އުއްމީދުކުރާކަމުން އަދުގެ ތަރާވީހަކީ قيام ކުރާމީހާގެ އަދިވެސް އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސެވިދެއެވެ.

باب فضل قيام ليلة القدر وبيان أرجى لياليها

ليلة القدر ވިލޭރޭގެ މާތްކަމާއި އަދި އޭގެ އެންމެ އުއްމީދީރޭ

قال الله تعالى (سورة القدر): {إنا أنزلناه في ليلة القدر} إلى آخر السورة.

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ قُرآن ބާވައިލެއްވީ ليلة القدر ވިލޭރޭގައެވެ.

وقال تعالى (الدخان 3): {إنا أنزلناه في ليلة مباركة} الآيات

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް (އެބަހީ: قُرآن) ބާވައިލެއްވީ ބަރަކާތްތެރިވެގެންވާ ރޭއެއްގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިންޒާރު ކުރައްވާ ކަލަކު ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވޮޑިގެންވަމެވެ.

1189 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « من قام لَيلَةَ القَدرِ إيماناً واحتساباً ، غُفر لَه ما تقدم من ذنْبِه » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ، نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ليلة القدر ވިލޭރޭ އީމާން ކަމާއި އަދި ثواب އަށް އެދިގެން قيام ކޮށްފިނަމަ އެމީހެއްގެ އިސްވެދިޔަހާ ފާފަތައް ފުއްސެވިފާ ހުއްޓެވެ.

1190 وعن ابنِ عمر رضي الله عنهما أَن رِجالاً من أَصحابِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، أُروا ليلَةَ القَدرِ في المنَامِ في السبعِ الأواخرِ ، فَقال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَرى رؤياكُم قَد تَواطَأَتْ في السبعِ الأَواخرِ ، فَمن كَان متحريها ، فَلْيتَحرهاَ في السبعِ الأَواخرِ » متُفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلم ގެ اصحاب ންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުންނަށް رمضان މަހުގެ ފަހު ހަތްދުވަހުން ތެރެއްގައި ليلةَ القَدرِ ހުވަފެނުންފެނުނެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (ليلة القدرގެ) ހުވަފެން (رمضان މަހުގެ) ފަހު ހަތް ދުވަހުން ތެރެއްގައި، ފެނުން ފެނުން އެއީ އެކަމުގެ حقيقة ކަމަށް

[illegible] ދެކެމެވެ. ވީމާ ليلة القدر ހޯދަން މަސައްކަތްކުރާނީ [illegible]، ފަހު ބައެއްގައި މަސައްކަތް ކުރާހުލިކަމެވެ.

1191 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها ، قَالَتْ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يجاوز في العشْـرِ الأواخرِ من رمضان ، ويقُول : « تحروا لَيلَةَ القَدرِ في العشْرِ الأَواخرِ من رمضان» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގައި إعتكاف ކުރައްވައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގައި ليلة القدر ލިބޭތޯ މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.

1192 وعنْها رضي الله عنها أَنّ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « تَحرّوا لَيلةَ القَدرِ في الوتْـرِ من العشْرِ الأواخرِ من رمضان » رواه البخاري .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَةَ ގެފާނު)ގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގެ އޮއްޓަރު ރޭތަކުގައި ليلة القدر ލިބޭތޯ މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.

1193 وعنْها رضي الله عنْها ، قَالَتْ : كَان رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِذا دخَلَ العشْرُ الأواخر من رمضان ، أَحيا الليلَ ، وأَيقَظَ أَهلَه ، وجد وشَد المئزر » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَةَ ގެފާނު)ގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم رمضان މަހުގެ ފަހުދިހަ އައުމުން ރޭގަނޑު إحياء ކުރައްވައެވެ. އަދި އަހުލުވެރިން ހޭލައްވައެވެ. އަދި ހިތްވަރު ވަޑައިގަން އަޅުކަމުގައި ހުރެއްވިއެވެ.

1194 وعنْها قَالَتْ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يجتَهد في رمضان مالا يجتَهد في غَيرِه ، وفي العشْرِ الأَواخرِ منْه ، مالا يجتَهد في غَيرِه » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عائِشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެހެން މައްސަރުތަކުގައި ނުއުޅުއްވާ ވަރަށް رمضان މަހުގައި އަޅުކަމާއިގެން އުޅުއްވަވައެވެ. އަދި އެމައްސަރުގެ އެހެން ދުވަސްތަކުގައި ނުއުޅުއްވާވަރަށް ފަހުދިހައިގެ ދުވަސްތަކުގައި އުޅުއްވައެވެ.

1195 وعنْها قَالَتْ : قُلْتُ : يا رسولَ الله أَرأَيتَ إِن علمتُ أَي لَيلَة لَيلَةُ القَدرِ ما أَقُولُ فيها ؟ قَالَ : « قُولي : اللهم إِنك عفُو تُحب العفْو فاعفُ عني » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عائِشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ليلة القدر ވީރޭ އެނގިއްޖެނަމަ ތިމަންނަ ކިޔާނީ [illegible] ކީކޭ [illegible]؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލަމަނާ ކިޔާށެވެ. اللهم إنك عفُو تُحب العفْو فاعفُ عني މާނައީ:- [illegible] ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! [illegible] އިބަ [illegible] އަފުކުރައްވާ އިލާހު. އިބަ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]!

باب فضل السواك وخصال الفطرة

سواك ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި فطرةގެ خصالތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

1196 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لَولا أَن أَشُق على أُمتي أَو على الناس لأمرتُهم بِالسواك مع كل صلاة » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أَبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންނާކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް (ނުވަތަ

މީސްތަކުންނަށް) އުނދަގޫވާނެކަމުގެ ބިރު ހީނުވާނަމަ ކޮންމެ ނަމާދަކަށް سواك ކުރުމަށް އެބައި މީހުންނަށް ބިޔަން އަމުރު ކުރީމުހެވެ.

1197 وعن حذيفةَ رضي الله عنْه ، قال : كَان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إذا قَام من النومِ يشُوص فَاه بالسواك . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންތެރިވި حذيفة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّއާ صلّى اللهُ عليه وسلم ނިދިން ތެދުވެއްޖެނަމަ އަނގަކުރަން سواك ކައްވައިގެން ކާއްބަވާ ތަށް ސާފުކުރައްވައެވެ.

«الشوص» : الدلك »

1198 وعن عائشةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : كنا نُعد لرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم سواكه وطَهوره فَيبعثُه الله ما شَاء أَن يبعثَه من الليل ، فَيتسوك ، ويتَوضأُ ويصلي » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންތެރިވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަށްޓަކައި وضوء ކުރައްވާން ފެނާއި އަދި سواك ރަނގަޅަށް ތައްޔާރު ކޮށްދީ ބަހައްޓަމެވެ. ފަހެ ރޭގަނޑުގައި الله سبحانه وتعالى އިރާދަކުރައްވާ ވަގުތެއްގައި ހޭއްލަވައިގެން ތެދުވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު سواك ކުރައްވައެވެ. އެއަށްފަހު وضوءކުރައްވައެވެ.

1199 وعن أَنسٍ رضي الله عنْه ، قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَكثَرتُ عليكُم في السواك » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުންތެރިވި أَنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް سواك ކުރުން ގިނަކޮށްދޭން މާގިނަ ކުރެއްވީމެވެ.

1200 وعن شُريح بن هانيء قَالَ : قُلْتُ لِعائِشَةَ رضي الله عنْها : بِأَي شيء كان يبدأُ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذا دخَلَ بيتَه ، قَالَتْ : بِالسواك ، رواه مسلم .

ދާމްالله ކުއްސުން ގެއްލިވި شُريح بن هاني ގެ ރިވައިން ކިޔާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަންނަ
عائِشَةَ رضي الله عنْها އަށް ދަންނަވާލީމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެއަށް
ވަދެވަޑައިގަން އެންމެ އިސްކަން ދެއްވަނީ ކޮންކަމަކަށްތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ދެއްނެވިއެވެ.
سواك ކުރެއްވުމެވެ.

1201 وعن أَبي موسى الأشعري رضي الله عنْه ، قَالَ: دخَلت على النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم وطرفُ السواك على لِسانه . متفَقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ مسلمٍ .

ދާމްالله ކުއްސުން ގެއްލިވި **أبو** موسى الأشعري ގެ ރިވައިން ކިޔާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަންނަ نبيّއާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަރިހަށް ވަނީމެވެ. އެހިނދު سواك ކޮޅި
އެކަލޭގެފާނުގެ އަޅުގަނޑު ކެއްލިއެވެ.

1202 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها ، أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « السواك مطهرةٌ للفَمِ مرضاةٌ للرب » رواه النسائي ، وابن خُزيمةَ في صحيحه بأَسانيد صحيحة .

ދާމްالله ކުއްސުން ގެއްލިވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވައިން ކިޔާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ
صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سواك ކުރުމަކީ އަނގަސާފުކުރާ ކަމެކެވެ. އަދި
ރައްބަށި ގެންގުޅުއްވާ އިރުގެ ކުއްސުން ލިބޭކަމެކެވެ.

وذكـر البخاري رحمه الله في صحيحه هذا الحديث تعليقا بصيغة الجزم فقال : وقالت عائشةُ رضي الله عنها .

1203 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « الفطرةُ خَمس ، أَو خمس من الفطرة : الختان ، والاستحداد ، وتقليم الأَظفَارِ ، ونَتف الإِبِط ، وقَص الشارِبِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއް ސުންދެއްވި أبو هريرة ، نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. فطرة ގެ ތެރޭގައި ފަސްކަމެއް ހިމެނެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވި ކަމަށް ވެއެވެ. ފަސް ކަންތައްތަކަކީ فطرة ގެ ތެރެއިން ވާ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ ختان ކުރުމާއި ފޫދުން ތިރީގެ އިސްތަށިތައް ސާފުކުރުމާއި ނިޔަފަތި ކެނޑުމާއި ކިހިލީގެ އިސްތަށިތައް (އުފުރުމާއި) ސާފުކުރުމާއި މަތިމަސްކުރުކުރުމެވެ.

الاستحداد : حلْقُ العانَة ، وهو حلقُ الشعرِ الذي حولَ الفرجِ .

1204 وعن عائِشة رضي الله عنْها قالَتْ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « عشر من الفطرة: قَص الشاربِ ، وإعفَاء اللحية ، والسواك ، واستنشَاقُ الماء ، وقَص الأظفَارِ ، وغَسلُ البراجِمِ ، ونَتفُ الإبط ، وحلقُ العانَة ، وانتقاص الماء » قال الراوي : ونسيتُ العاشرة إلا أن تَكون المضمضةُ ، قالَ وكيع وهو أَحد رواته : انتقَاص الماء ، يعني: الاستنْجاء . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއް ސުންދެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިހަކަމަކީ فطرة ގެ ތެރޭގައެވެ. އެއީ މަތިމަސްކުރު ކުރުމާއި ތުނބުޅިދިގުކުރުމާއި سواك ކުރުމާއި، ނޭފަތަށް ފެންލުމާއި، ނިޔަފަތި ކެނޑުމާއި، ކަސްފަތީގެ ފުރަގަސް ސާފުކުރުމާއި ކިހިލީގެ އިސްތަށި އުފުރުމާއި ފޫދުން ތިރީގެ އިސްތަށިތައް ކޮށުމާއި އިސްތިންޖާކުރުމެވެ.

« البراجِم » بالباء الموحدة والجيم ، وهي : « عقَد الأصابِع » . « وإعفَاء اللحية » معنَاه: لا يقُص منْها شَيئاً .

ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން ދިހަވަނައީ ހަނދާން ނެތިއްޖެއެވެ. އެއީ އަނގަޔަށް ފުންނަރި ކޯތުންނެން ހީވެއެވެ.

1205 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « أَحفُوا الشوارِب وأَعفُوا اللحى » متفقُ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަތިމަސް ކުރުކުރާށެވެ. އަދި ތުނބުޅި ދިގު ކުރާށެވެ.

باب تأكيد وجوب الزكاة وبيان فضلها وما يتعلق بها

زكاة އަކީ ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމެއްކަން ގަދަފަދަ އަށް ބަޔާންވެގެންވުމާއި ، އޭގެމާތްކަމާއި އެއާގުޅިފައިވާ އެހެން ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : [**وَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ**] [البقرة : 43] ، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން زكاة ދޭށެވެ! އަދި ركوع ކުރާމީހުންނާ އެކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ركوع ކުރާށެވެ!

وقال تَعَالَى : [**وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا الله مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلاَةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ**] [البينة: 5]
باطل މަގުން އެއްކިބާވެގެން ، الله އަށް އަޅުކަން خالص ކުރާ حال ، اللهއަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި ، ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި ، ޒަކާތްދިނުމަށް މެނުވީ އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރެވިފައެއްނުވެއެވެ . އަދި ސީދާވެގެންވާ دين އަކީ މިއެވެ .

وقال تَعَالَى : [**خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا**] [التوبة : 103] . އޭގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު އެއުރެން طاهر ކުރައްވާށެވެ އަދި އެއުރެންނަށް ހެޔޮކަން އިތުރުކުރެއްވުމަށް صدقات އެއް ، އެއުރެންގެ މުދަލުން ކަލޭގެފާނު ނަންގަވާށެވެ! އަދި އެއުރެންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވާށެވެ !

1206 وعنِ ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : بني الإِسلام على خَمسٍ : شَهادة أَن لا إِله إلا الله ، وأَن محمداً عبده ورسوله ، وإِقامِ الصلاة ، وإِيتاَء الزكَاة ، وحج البيت ، وصومِ رمضان » متفقٌ عليه .

މާތް الله سبحانه وتعالى އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންގެންވި عبد الله بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ކަލަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. إسلام دين ބިނާވެގެންވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ މާތް الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމެއްވެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި ކަލަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެފާނީ اللهގެ رَسُول އަކު ކަމަށް ހެކިވުމާއި ނަމާދުقائم ކުރުމާއި زَّكَاة ދިނުމާއި ގެފުޅަށް ގޮސް حَجّ ވުމާއި رمضَان މަހުގައި ރޯދަހިފުމެވެ.

1207 وعن طَلْحةَ بنِ عبيد الله رضي الله عنْه ، قالَ : جاء رجلٌ إِلى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم من أَهل نَجد ، ثَائِر الرأْسِ نَسمع دوي صوته ، ولا نَفْقَه ما يقُولُ ، حتى دنَا من رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فإِذا هو يسأَلُ عنِ الإِسلامِ ، فقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « خَمس صلَوات في اليومِ والليلَة » قالَ : هلْ علَي غَيرهن ؟ قالَ : « لا ، إِلا أَن تَطوع » فقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: « وصيام شَهرِ رمضان » قالَ : هلْ علَي غيره ؟ قالَ : « لا ، إِلا أَن تَطوع » قالَ: وذَكر لَه رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، الزكَاةَ فقَالَ : هلْ علَي غَيرها ؟ قالَ : « لا ، إِلا أَن تَطوع » فَأَدبر الرجلُ وهو يقُولُ : والله لا أَزيد على هذا ولا أَنْقُص منْه ، فقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «أَفْلَح إِن صدق » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންގެންވި طَلْحَة بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بن عثمان بن عمرو بن كعب التيمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް نجد ކަރައިގެ މީހަކު [illegible] حال އައެވެ. އަދި އޭނާ ހަޑު އަޑުން [illegible] [illegible] رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ކައިރިވިއެވެ. އެހިނދު އޭނާ ހުރީ إسلام دين އާއި ބެހޭ ސުވާލު

ކޮންކޮނެވެ. ހަމަ رسولِ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރެއާއި ދުވާލު ފަސް ނަމާދުކުރާށެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މައްޗަށް އޭގެ އިތުރު ނަމާދެއް فرض ވެގެންނުވޭތެއްތެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް މިބާ ބޭނުންނަމަ نفل ނަމާދުތައް ކުރިއަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. رسولِ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި رمضَان މަހުގައި ރޯދަ ހިފާށެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މައްޗަށް އޭގެ އިތުރު ރޯދައެއް فرض ވެގެންނުވޭތެއްތެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް މިބާ ބޭނުންނަމަ އިތުރު نفل ރޯދަ ހިފިއަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. رسولِ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އޭނާއަށް زكاة فرض ވެގެންވާކަން ބުނެދެއްވިއެވެ. އެހިނދުން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މައްޗަށް އޭގެ އިތުރު މުދަލުން ޝެއްޗެއް فرض ވެގެންނުވޭތެއްތެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް މިބާ ބޭނުންނަމަ نفل صدقه ކުރިއަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. އެހިނދުން އޭނާ އެނބުރި ދާންފެށިއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނަމުން ގެންދިޔައެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމުއެވެ. ތިމަންނަ މިއަށްވުރެ ގިނަ ވެސް ނުކުރާނަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު މަދު ވެސް ނުކުރާނަމެވެ. އޭރުން رسولِ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ ކަމަކީ ތެދުބުނާކަމުގައިވާނަމަ ކާމިޔާބު ވެއްޖެއެވެ.

1208 وعن ابن عباس رضي الله عنه ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، بعثَ معاذاً رضي الله عنْه إِلى اليمنِ فَقَالَ : « ادعهم إِلى شهادة أَن لا إِله إِلا الله وأَني رسولُ الله ، فإِن هم أَطَاعوا لِذلك ، فَأَعلمهم أَن الله تَعالى افترض عليهم خَمس صلوات في كُل يومٍ وليلة ، فَإِن هم أَطاعوا لِذلك فَأَعلمهم أَن الله افترض عليهم صدقَةً تُؤخَذُ من أَغْنيائِهم ، وتُرد على فُقَرائهم» متفقٌ عليه .

މާތް الله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولِ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި معاذ ގެފާނު يمن ކަރައަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އެހިނދުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންނަށް އެންމެ (ފުރަތަމައަށް) الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވާ اله އަކުނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ اللهގެ رَسُولއަކު ކަން قبول

ކުރެއްވުމަށް دعوة ދެއްވާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ކިޔަމަންތެރިވެ އަދާކޮށްދިނަމަ ދެން ، **ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް** الله سبحانه وتعالى ރޭއާއި ދުވާލު ފަސް ނަމާދު فرض ކުރައްވާފައިވާކަން އަންގަވާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަމުގެ މައްޗަށް ކިޔަމަންތެރިވެ އަދާކޮށްދިނަމަ ، **ދެން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަމަކަށަވަރުން** الله سبحانه وتعالى زكاة فرض ކުރައްވާފައިވާކަން އަންގަވާށެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ މުއްސަނދިންގެ އަތުން ނެގުމަށްފަހު އެބައިމީހުން فقير ނަށް ދިނުމަށްޓަކައި ނެގެވޭ އެއްޗެއްކަން އަންގަވާށެވެ.

1209 وعن ابن عمر رضي الله عنْهما ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أُمرتُ أَن أُقاتلَ الناس حتى يشهدوا أَن لا إِله إلا الله وأن محمداً رسولُ الله ، ويقيموا الصلاةَ ، ويؤْتُوا الزكاةَ ، فَإذا فَعلوا ذلك ، عصموا مني دماءهم وأَموالَهم إلا بحق الإِسْلامِ وحسابهم على الله » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމެއްވެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެފާނަކީ اللهގެ رَسُول އަކު ކަމަށް ހެކިވެ ނަމާދު قائم ކޮށް زكاة ދިނުމަށް ދާންދެން މީސްތަކުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވަނީ އަމުރު ކުރެވިގެންނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަންކަން ކޮށްފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ ލޭއާއި މުދާތައް إسلام دين ގެ حق އެއްގެ މައްޗަކަށް މުޅިން ތިމަން ކަލޭގެފާނުންގެ ކިބައިން ސަލާމަތްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ حساب ބައްލަވާވޮޑިގެންވާނީ މާތް الله އެވެ.

1210 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، قالَ : لما تُوفي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وكان أَبو بكْر ، رضي الله عنْه ، وكَفَر من كَفَر من العربِ ، فَقَالَ عمر رضي الله عنْه : كيفَ تُقَاتلُ الناس وقد قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أُمرتُ أَن أُقاتلَ الناس حتى يقُولُوا لا إِله إلا الله فَمن قَالها ، فقَدْ عصم مني مالَه ونَفْسه إلا بِحقه ، وحسابه على الله ؟ » فَقَالَ أَبو بكْرٍ : والله لأُقَاتلَن من فَرق بين الصلاة والزكاة ، فإن الزكَاةَ حق المال . والله لو

منعوني عقالاً كانوا يؤَدونَه إِلى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، لَقَاتَلْتُهم على منعه ، قالَ عمر رضي الله عنْه : فَوالله ما هو إِلا أَن رأَيتُ الله قَد شَرح صدر أَبي بكْرٍ للقتَال ، فَعرفْتُ أَنه الحق . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަވަހާރަވުމުން މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبُو بَكْر ގެފާނު خليفة ކަމުގެ مقام އަށް އައެވެ. އަދި އަރަބިންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން زكاة ދިނުމުން މަނާ ވިއެވެ. (އެހެންކަމުން އެމީހުންނާއި މެދު ގޮތް ނިންމަވުމަށް ބޭއްވުނު مشورة ބައްދަލުވުމުގައި) ފަހެ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހުންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމުން ހުއްދަ ވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. لا إلهَ إلاّ اللّه ގެ كلمة ކިޔާފުމަށް ދަންދެން މީސްތަކުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވަނީ އަމުރު ކުރެވިގެންނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެ كلمة ކިޔައިފިނަމަ إسلام دينގެ حق އެއްގެ މައްޗަކުން މެނުވީ އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި نفس ވަނީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ހިމާޔަތުން ސަލާމަތްވެގެންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ (އެތެރޭ ހިތުގެ) حساب ވަނީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ. އެހިނދު أبُو بَكْر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމުކޮށް ކިޔަމުން ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިބައިމީހުން ނަމާދާއި زكاةއާއި ދެމެދު فرق ކުރި ބަޔަކާއި ހަނގުރާމަ ކުރާހުށީމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން زكاة އަކީ މުދަލުގެ حق އެވެ. މާތް الله ގަސަމުކޮށް ކިޔަމުން ބުނަމެވެ. އެބައިމީހުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ زمان ގައި زكاة ދެމުން އައި ބަކަރިއެއްގެ ބައިން جمل ބަނދާ ބަނޑުވާ ވެސް ދިނުމަށް މަނާ ވެގެންނުވާނަމަވެސް އެކަމުގެ މައްޗަށް މިގޮތުން އެބައިމީހުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރާހުށީމެވެ. عمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމުކޮށް ކިޔަމުން ބުނަމެވެ. އެވަގުތަކަށް އަހުރެމެން الله سبحانه وتعالى ، أبُو بَكْر ގެފާނުގެ ހިތްޕުޅު ހަނގުރާމަ ކުރުމުގެ މައްޗަށް ހުޅުވާލައްވާފައިވާކަން ފާހަގަވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެއީ حق ކަން ތިމަންނަށް އެނގުނެވެ.

1211 وعن أَبي أَيوب رضي الله عنهْ ، أَن رجلاً قَالَ للنبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : أَخْبِرني بِعملٍ يدخلُني الجنَةَ ، قَالَ :« تَعبد الله ولاَ تُشْرِك بِه شيَئاً ، وتُقيم الصلاةَ ، وتُؤْتي الزكاةَ ، وتَصلُ الرحم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި **أبو** أيوب ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަށް އެ عمل އެއް ކުރުމުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ عمل އެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި އެއިލާހާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި زكاة ދޭށެވެ. އަދި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާށެވެ.

1212 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه ، أَن أَعرابِيا أَتى النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَقَال : يا رسول الله دلني على عمل إِذا عملْتُه ، دخَلْتُ الجنةَ . قَالَ : « تَعبد الله ولا تُشْرِك بِه شيئاً ، وتُقيم الصلاةَ ، وتُؤْتي الزكاةَ المفْروضةَ ، وتَصوم رمضان » قَالَ : والذي نَفْسي بِيده ، لا أَزيد على هذا . فَلَما ولى ، قَالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من سره أَن ينْظُر إِلى رجلٍ من أَهل الجنة فَلْينْظُر إِلى هذا » متفقٌ عليه

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو هريرة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަށްފުށުގެ މީހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އެއަށްފަހު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް އެ عمل އެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެ އަށް ވަދެވޭނެ عمل އެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި އެ اله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް فرض ވެގެންވާ زكاة ދޭށެވެ. އަދި ތިބާ رَمَضَان މަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. އެމީހާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންގެ نفس އެ الهގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށްބުނަމެވެ. ތިމަންނަ އޭގެ އިތުރު އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރާނަމެވެ. ފަހު އެމީހާ އެނބުރި ދިޔުމުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ اهلވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދެކެން ބޭނުންވާ މީހަކު ހުރިނަމަ ފަހެ އެމީހަކު އެހެރަ ދާމީހާއަށް ބަލައިލާށެވެ.

1213 وعن جريرِ بنِ عبدِ الله رضي الله عنْه ، قَالَ : بايعت النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم على إِقامِ الصلاة ، وإِيتاء الزكاة ، والنصحِ لِكُل مسلمٍ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި جَرير بن عبدِ اللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ އާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަތްޕުޅުމައްޗަށް ނަމާދު قائم ކުރުމާއި زكاة ދިނުމާއި ކޮންމެ مسلم އަކަށްވެސް نصيحة ދިނުމަށް بيعة ހެދީމެވެ.

1214 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما من صاحبِ ذهبٍ ، ولا فضة ، لا يؤَدي منْها حقها إِلا إذا كان يوم القيامة صفحتْ لَه صفائِح من نَارٍ، فَأُحمي علَيها في نار جهنم ، فَيكْوى بها جنبه ، وجبِينُه ، وظَهره ، كُلما بردتْ أُعيدتْ لَه في يومٍ كان مقْداره خمسين أَلْف سنَة ، حتى يقْضى بين العباد فَيرى سبِيلُه ، إِما إِلى الجنة وإما إِلى النارِ » .

قيل : يا رسولَ الله فالإِبِلُ ؟ قالَ : ولا صاحبِ إِبِلٍ لا يؤَدي منها حقها ، ومن حقها ، حلْبها يوم وردها ، إِلا إذا كان يوم القيامة بطح لها بِقَاعٍ قَرقَرٍ أَوفر ما كانتْ ، لا يفقد منْها فَصيلاً واحداً ، تَطؤُه بأَخْفَافها ، وتَعضه بِأَفْواهها ، كُلما مر عليه أَولاها ، رد عليه أُخْراها، في يومٍ كان مقْداره خَمسين أَلْفَ سنة ، حتى يقْضي بين العباد ، فَيرى سبِيلُه ، إِما إِلى الجنة وإِما إِلى النارِ » .

قيل : يا رسول الله فَالْبقر والغَنَم ؟ قالَ : ولا صاحبِ بقرٍ ولا غَنمٍ لا يؤَدي منْها حقها إِلا إِذا كان يوم القيامة ، بطح لها بقَاعٍ قَرقَرٍ ، لا يفْقد منْها شَيئاً لَيس فيها عقْصاء ، ولا جلْحاء ، ولا عضباء ، تَنْطحه بِقُرونها ، وتَطَؤُه بِأَظْلافها ، كُلما مر علَيه أُولاها ، رد علَيه أُخْراها ، في يومٍ كان مقداره خَمسين أَلْف سنَة حتى يقْضى بين العباد ، فيرى سبِيلُه إِما إِلى الجنة وإِما إِلى النارِ » .

قيلَ : يا رسول الله فالخيلُ ؟ قال : « الخَيلُ ثلاثَةٌ : هي لِرجلٍ وِزر ، وهي لِرجلٍ ستْر، وهي لرجلٍ أَجر ، فَأَما التي هي له وزر فَرجلٌ ربطَها رِياء وفَخْراً ونواء على أَهل الإِسلامِ

، فهي له وزر ، وأما التي هي له ستْر ، فَرجل ربطَها في سبِيل الله ، ثُم لم ينْس حق الله في ظُهورِها ، ولا رِقابها ، فَهي له ستْر ، وأما التي هي له أَجر ، فرجلٌ ربطَها في سبِيل الله لأَهل الإِسلامِ في مرجٍ ، أَو روضة ، فَما أَكلَت من ذلك المرجِ أَو الروضة من شَيء إِلا كُتب له عدد ما أَكلَت حســـنَاتٌ ، وكُتب له عدد أَرواثها وأَبوالِها حسنَاتٌ ، ولا تَقْطَع طولَها فاستَنت شَرفاً أَو شَرفَين إِلا كَتَب الله له عدد آثَارِها ، وأَرواثها حسنَات ، ولا مر بها صاحبها على نَهرٍ فَشَرِبت منْه ، ولا يرِيد أَن يسقيها إِلا كَتَب الله له عدد ما شَرِبت حسنَات » .

قيلَ : يا رسولَ الله فالحمر ؟ قالَ : « ما أُنْزِل علَي في الحمرِ شَيء إِلا هذه الآيةُ الْفَاذةُ الجامعةُ : { فمن يعملْ مثقَال ذرة خَيراً يره ،ومن يعملْ مثْقَالَ ذَرة شَراً يره } » .

متفَقٌ عليه . وهذا لفظُ مسلمٍ .

ومعنَى القاع : المكان المستوى من الأرضِ الواسع . والقرقر : الأملس .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަނުގެ މުދާވެރިޔަކު ރިހީގެ ނުވަތަ މުދާވެރިޔަކު އޭގެ حق (زكاة) އަދާނުކޮށްފިނަމަ قيامه ދުވަހުން އެމީހަކަށްޓަކައި އަލިފާނުންވާ ދަގަނޑު ފިލާތައް ތައްޔާރުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން އެފިލާތައް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި ދޮންކުރެވޭ ހުއްޓެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެފިލާތައް އެމީހާގެ އަރިކަށިގައާއި ބުރަކަށިގައި އަދި ނިތްކުރިގައި އަޅުވޭނެއެވެ. އެފިނިވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު އަލުން ހޫނުކުރެވޭ ނަރަކައަށް ދުވަހެއްގެ ދިގުމިނުން ހަމަވެއެވެ. އެއިން ދުވަހުގައި ފަންސާސް ހާސް އަހަރުގެ ދިގުމިން ވެއެވެ. އެކަމަކު އަޑީގައި މުދު عملކުރެވެމުން ދަނޑިކޮށް އެއްކު ހަދުން އަޅުކަކުން ގޮތުގައި انصاف ނިންމުމުގެ وقت ހަމަވުމާއިއެވެ. އަދި ނުވަތަ އޭގެ ސުވަރުގެ ނުވަތަ ނަރަކައެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައެވެ.

ދެންނެވުނެވެ. އޭ الله ގެ رسول އެވެ. جمل ގެ މުދާ ހުރި މީހާގެ حكم އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. جمل ގެ މުދާތެރެއިން އޭގެ حق އަދާނުކުރާނަމަ އެމީހުންވެސް ހަމަ އެފަދައެވެ. جمل ގެ حق ތަކުގެ ތެރޭގައި އެއަށް ފެންދިނުމަށް އަންނަ ދުވަހު (އެތަނަށް حاضر ވާ މީހުންނާއި މުހުތާޖުވެރިޔާ) މީހުންނަށް އޭގެ ކިރު ހިލޭ ދިނުމަކީވެސް زكاة ގެ އިތުރުން ކުރަން ޖެހޭ ކަމެކެވެ. ނޫންނަމަ قيامه ދުވަހު الله سبحانه وتعالى صحراء ގެ ހަމަބިމުގެ ބޮޑު މައިދާނަކަށް އެމީހުން ގެންދެވުން جمل ތައް جمع ކުރައްވައި އެތަނުން އެމީހުން ގެންނަވާނެއެވެ. އެމީހުން ގެންދެވުން جمل ތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބައެއް ދޫނުކޮށް ހުރިހާ جمل ތަކެއް ޖަމާކުރާނެއެވެ. ދެން އެ ތަކެތި އޭނާ ފައިތިލަތަކުން ޖަހައި ދަތްތަކުން ކަނޑާލާނެއެވެ. އަދި ނަގުލުން އަނބުރާ ކުރީގެ ތަރުތީބުން ކަނޑާލާނެއެވެ. އެއިން ދުވަހުގެ ދިގުމިން ފަންސާސްހާސް އަހަރު ދުވަހާއި އެއްވަރުގެ ދުވަހެކެވެ. އެކަމަކީ އެމީހުންނާއިމެދު عمل ކުރެވުމުން ދަނިކޮށް އަޅުތަކުންގެ މެދުގައި انصاف ނިންމުމުގެ وقت އަންނަންދެނެވެ. އެއިރުން އޭނާ އެމީހާގެ ދާނެ މަގު ފެންނާނެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެ އެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައެވެ.

ދެންނެވުނެވެ . އޭ اللهގެ رسول އެވެ. ބަކަރީގެ މުދާވެރިޔާގެ حكمއަކީ ފަހެ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަކަރީގެ މުދާތެރެއިން އެއިން حق އަދާނުކުރާނަމަ އެމީހުންވެސް ހަމަ އެފަދައެވެ. قيامه ދުވަހު الله سبحانه وتعالى صحراء ގެ ހަމަ ބިމުގައި ބޮޑު މައިދާނަކަށް އެމީހުން ގެންދެވުން ބަކަރިތައް جمعކުރައްވާ އެމީހުން ގެންދެވުނީއެވެ. އެކަށީގެން ހުރިހާ ބަކަރިތަކެއްވެސް ޖަމާކުރާނެއެވެ. ދެން އެ ތަކެތި އޭނާ ފައިތިލަތަކުން ޖަހައި ދަތްތަކުން ކަނޑާލާނެއެވެ. އަދި ނަގުލުން އަނބުރާ ކުރީގެ ތަރުތީބުން ކަނޑާލާނެއެވެ. އެއިން ދުވަހުގެ ދިގުމިން ފަންސާސްހާސް އަހަރު ދުވަހާއި އެއްވަރުގެ ދުވަހެކެވެ. އެކަމަކީ އެމީހުންނާއިމެދު عمل ކުރެވުމުން ދަނިކޮށް އަޅުތަކުންގެ މެދުގައި انصاف ނިންމުމުގެ وقت އަންނަންދެނެވެ. އެއިރުން އޭނާ އެމީހާގެ ދާނެ މަގު ފެންނާނެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެ އެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައެވެ.

ދެންނެވުނެވެ . އޭ ﷲގެ رسول އެވެ. ފަހެ އަހުގެ މުދާވެރިޔާގެ حكمއަކީ ފަހެ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަހުގެ މުދާވެރިން ބެހިގެންވަނީ ތިން ބަޔަކަށެވެ. އެއީ އަސްވެރިޔާއަށް އެކަކަށް ވަބާލަކަށްވުމެވެ. އަދި އަސްވެރިޔާއަށް އެކަކަށް حماية އަކަށްވުމެވެ. އަދި އަސްވެރިޔާއަށް އެކަކަށް އަޖުރަކަށް ވުމެވެ. ފަހެ އެމީހާއަށް އެއީ ވަބާލަކަށް ވާގޮތަކީ ދައްކައިލުމާއި فخرވެރިވުމަށާއި إسلام دين އާއި عداوة ވެރިވުމަށް ބޭނުންކުރުމެވެ. ފަހެ އެހެންވީ އެއްޗެއް އެމީހާއަށް ވަބާލަކަށްވެއެވެ.

އަދި މީހަކަށް އޭގެ حماية ލިބޭ ވާގޮތަކީ عفةވެރިކަން حاصل ކުރުމަށާއި މުހުތާޖު ނުވުމަށްޓަކައި ގެންގުޅުމެވެ. އަދި (އެއިން خدمة ލިބިގަންނަމުންދިޔަސް) އެއަށް ދޭންޖެހޭ ﷲގެ حق ދީ (އަބަދު އެއަށް ބުރަކަން ކެތްނުވާ ބުރަކަން ބޮޑުކުރައި ނުލުން) ހަނދާން ނުނައްތާލުމެވެ. ފަހެ އެހެންމީހުން އެއްޗެއްސާ އިދާ އެއީ حماية އަކަށްވެއެވެ. އަދި މީހަކަށް އޭގެ އަޖުރަކަށް ވާގޮތަކީ ﷲގެ މަގުގައި إسلام دين ގެ އަހުލުވެރިންނަށްޓަކައި ފެށި ބޮޑުކުރައި ނުވަތަ ބަނދެއްކެއި އަސް ބަހައްޓައިލުމެވެ. ފަހެ އެބުރުން ނުވަތަ އަދުރިބުން އޭގެ ކާ ކާބުއު ފޮހަދާ ކާ ކަމުގެ عدد އަކަށް އެއިރަކަށްޓަކައި ثواب ލިޔުއްވުން ވާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ކާނ ގިނަގޮތް އާއި ބޭޖ ގިނަގޮތް ކުރުމުގެން عددއަކަށް ثواب ލިޔުއްވުން ވާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ބޮނދުދިޔައި އަސްދަށް ވަގުތު ފުރާވަޔަ ގޮސް އެސްބަނދަކަށް އަރައިފުރުމަށް ހަރުކަތްތައް ކުރާ ގޮސްފުރުމަށް އޭގެ ނިޝާނާއި ދުރުވި ދުރުން އަދުދުކަށް عدد އަކަށްވި އޭގެ ދެކި ދޭހުން އަދަދުތަކަށް ثواب ލިޔުއްވުން ވާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ވެރިޔާ އޭގެ ގޮވައިގެން ދާދުރުގަ ފުރުގަނޑު ކޮށިތަކަށް ދާންދަނިއެވެ. އަދި އެ ފުރުގަނޑު އޭގެ ފުރުބައިފުރުވަ، އޭގެ ވެރިޔާ ފުރުބަނދުވުނު ގޮސްބައިތަކުން ނުބައިތަކު ބޮޑުކޮށް އޭގެ ފުރުބައި އަދުދުތަކަށް އެމީހަކަށްޓަކައި ثواب ލިޔުއްވުން ވާނެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އޭ الله ގެ رسولއާ އެވެ. حمار ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟. حديث ކުރެއްވިއެވެ. حمارއާއި ބެހޭގޮތުން އެއްވެސްއެއް جامع شامل آيه ނޫން އެހެން އެއްޗެއް މިއަށް ކުރީގައި ބާވައިލެއްވިފައި ނުވެއެވެ. އެއީ(فمن يعملْ مثقَال ذرة خَيراً يره ،ومن يعملْ مثْقَالَ ذَرة شَراً يره) މާނައީ : ފަހެ ذرة އެއްގެ މިންވަރަކަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ. އަދި ذَرة އެއްގެ މިންވަރަކަށް ނުބައިކަމެއް ކުރިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ.

باب وجوب صوم رمضان وبيان فضل الصيام وما يتعلق به

رمضان މަހު ރޯދަ واجب ވެގެންވާ ކަމާއި ރޯދައިގެ މާތްކަމާއި ރޯދައާއި ގުޅިފައިވާ (ބައެއް ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : [**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُم الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ**] إِلَى قَوْله تَعَالَى : [**شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدَىً لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُم الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ**] البقرة : 183-185

އޭ إيمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ މައްޗަށް فرضކުރެއްވި ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވެސް ރޯދަ فرض ކުރެއްވީމެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން تقوىވެރި ވުމަށްޓަކައެވެ. (ރޯދަހިފާނީ) عددކަނޑައެޅިގެންވާ ދުވަސްތަކެއްގައެވެ. ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަލިވެއްޖެ މީހާ ނުވަތަ ދަތުރުގެ މަތީގައިވާ މީހާ (رمضانމަހުގެ ރޯދަ ދުވަސްތަކުގެ ހިސާބުން) އެހެން ދުވަސްތަކުން އެ عدد ހަމަކުރުން ހުއްޓެވެ . އަދި އުނދަގުލާއެކު އެކަމަށް ކުޅަދާނަވާމީހުންގެ މައްޗަށް އެބޭ ،(ރޯދަ ދުވަހަކަށް ބަދަލުގައި) فدية ދިނުމެވެ. (فدية ގެ މިންވަރަކީ) مسكين އަކަށް ކާންދޭ މިންވަރެވެ . ފަހެ ، تطوعގެ ގޮތުން އިތުރަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަކީ (ހެޔޮކަމެކެވެ!) ފަހެ ، ރޯދަހިފުމަކީ އެމީހާއަށް ހެޔޮގޮތް ބޮޑުވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރޯދަހިފުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮގޮތް ބޮޑުވެ . އެކަން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަން ނަމައެވެ. رمضان މަހަކީ ، އެމަހުގައި قرآن ބާވައިލެއްވި މަހެވެ .(އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ) މީސްތަކުންނަށް ހެދި ތެދުމަގުގެ ކަމުގައްޔާއި هداية އާއި حق އާއި باطل ވަކިކޮށްދޭނެ ހެކިތަކެއް ކަމުގައެވެ . ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެ މަސްދުވަހުގައި حاضر ވެ ހުރެއްޖެނަމަ ، އެމަހުގެ ރޯދަ ހިފަންވާނެއެވެ! އަދި ބަލިވެއްޖެ މީހާ ނުވަތަ ދަތުރުގެ މަތީގައިވާ މީހާ ، (އެ މަސްދުވަހުގެ ރޯދަ ދުވަސްތަކުގެ ހިސާބުން) އެހެން ދުވަސްތަކުން އެ عدد ހަމަކުރުން ހުއްޓެވެ.

1215 وعن أَبي هريرة رضي الله عنْه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « قال الله عز وجل : كُل عمل ابنِ آدم له إِلا الصيام ، فَإِنه لي وأَنَا أَجزِي بِه . والصيام جنةٌ فَإِذا كَان يوم صومِ أَحدكُم فلا يرفُثْ ولا يصخَب ، فَإِن سابه أَحد أَو قاتَلَه ، فَلْيقُلْ : إِني صائم . والذي نَفْس محمد بِيده لَخُلُوفُ فَمِ الصائمِ أَطْيب عنْد الله من رِيحِ المسك .

للصائمِ فَرحتَانِ يفْرحهما : إِذا أَفْطر فَرِح بفطْرِه ، وإِذَا لَقي ربه فرِح بِصومه » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންވެރިވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله وحي ކުރެއްވިއެވެ. ރޯދަ ފިޔަވައި އާދަމުގެ ދަރިޔާގެ ހުރިހާ عملތައް ވަނީ އޭނާއަށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ރޯދައީ ތިމަން الله އަށެވެ. އަދި އެއަށް ޖަޒާ ދެއްވާނީ ތިމަން الله އެވެ. އަދި ރޯދައަކީ އައްޑަނައެކެވެ. ފަހަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެދުވަހު ރޯދައަށް ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] ފަހެ [illegible] މީހަކު [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] ތިމަންނަކީ ރޯދަވެރިޔެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެ الله ގެ އަތްޕުޅުގައިވާ الله [illegible] ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ރޯދަވެރިޔާގެ އަނގައިގެ ދުވާވަސް الله ގެ حضرة ގައި ކަސްތޫރީގެ މީރުވަސް ގަދަވެގެންވެއެވެ. (ދަންނަވައެވެ.) ރޯދަވެރިޔާއަށް ދެ އުފަލެއްވެއެވެ. (އެއީ ދެ وقت އެއް ގައި [illegible] އުފާ [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الله އާއި [illegible] [illegible] [illegible]

وهذا لفظ رواية الْبخَارِي . وفي رواية له : « يتْرك طَعامه ، وشَرابه ، وشَهوتَه ، من أَجلي ، الصيام لي وأَنا أَجزي بِه ، والحسنَةُ بِعشْرِ أَمثَالِها » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ކެއުމާއި ބުއިމާއި އެދުން ތިމަން الله އަށްޓަކައި ދޫކޮށްލައްވައެވެ. ރޯދައީ ތިމަން الله އަށެވެ. އަދި އެއަށް ޖަޒާ ދެއްވާނީ ތިމަން الله އެވެ. ހެޔޮ ޢަމަލަކަށް ދިހަ ގުނަ ދަރުމަ ދެއްވާނެއެވެ.

وفي رواية لمسلم : « كُل عمل ابنِ آدم يضاعفُ الحسنَةُ بِعشْرِ أَمثَالِها إلى سبعمائة ضعف . قال الله تعالى : « إِلا الصوم فَإنه لِي وأَنا أَجزي بِه : يدع شَهوتَه وطَعامه من أَجلي . لِلصائم فَرحتَان :فرحة عند فطره ، فَرحةٌ عنْد لقَاء ربه . ولَخُلُوفُ فيه أَطْيب عنْد الله من ريحِ المسك» .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިޔާގެ އެންމެހާ عمل ހެއް ކަންމެ ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިހަ ގުނައިން ފެށިގެން ގޮސް ހަތް ސަތޭކަ ގުނައާއި ހަމައަށް އިތުރު ކުރެވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާފައެވެ. އެހީ ރޯދަ ފިޔަވައިއެވެ. ދެން އެއީ ތިމަން اله އަށްޓަކައި ކުރާތީ އަޅުކުރާތީއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ޖަޒާ ދެއްވާނީ ތިމަން اله އެވެ. އޭނާ (އެބަހީ ރޯދަވެރިޔާ) ތިމަން އިލާހަށްޓަކައި އޭނާގެ ކާއެއްޗާއި ބޯއެއްޗާއި ދޫކޮށްލައިގެން ހުރެއެވެ. ރޯދަވެރިޔާއަށް ދެ އުފާވެރިކަމެއް ވެއެވެ. އެއީ އޭނާ ރޯދަ ވީއްލާ ހިނދު ލިބޭ އުފާވެރިކަމާއި އަދި އޭނާ ހަދުވާ ތިމަން اله އާއި ބައްދަލުވާ ހިނދު ލިބޭ އުފާވެރިކަމެވެ. الله ގަސަމެ ރޯދަވާ ބަނދުގެ. އޭނާ (އެބަހީ ރޯދަވެރިޔާ)ގެ އަނގައިގެ ވަސް اللهގެ حضرة ގައި މުސްކު އަށްވުރެ މީރުވަސް ގަދަވެގެންވެއެވެ.

1216 وعنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « من أَنْفَقَ زوجين في سبِيل الله نُودي من أَبواب الجنة : يا عبد الله هذا خَير ، فَمن كَان من أَهل الصلاة دعي من باب الصلاة ، ومن كان من أَهل الجِهاد دعي من باب الجِهاد ، ومن كَان من أَهل الصيامِ دعي من باب الريان ومن كَان من أَهل الصدقَة دعي من باب الصدقَة » قال أَبو بكرٍ رضي الله عنْه : بِأَبي أَنت وأُمي يا رسولَ الله ما على من دعي من تلك الأَبوابِ من ضرورة ، فهلْ يدعى أَحد من تلك الأَبوابِ كلها ؟ قال : « نَعم وأَرجو أَن تكُون منهم » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުންވާށިވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اللهގެ މަގުގައި ދެ އެއްޗެއް ހޭދަކުރައްވައިފިނަމަ އޭނާއަށް ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތަކުގެ ތެރެއިން ނިދާ އަންނާނެއެވެ. އޭ اللهގެ އަޅާއެވެ. (މިދޮރުން ވަންނާށެވެ.) މިއީ މާތް ވަގުތެވެ ދޮރުތަކުގެ ތެރެއިން ވަޑައިގެންނެވުމަށް ރޯދަވެރިއަށް އެކިކަމަށް باب الريان ގެ ދޮރުތަކުން ނިދާ އިއްވެވޭނެއެވެ.

ހަދި صدقات ގެ އަހުލުވެރިއަކުނަމަ އެމީހަކަށް باب الصدقات ގެ ދޮރުކޮޅުން ނިދާ އިއްވެވޭނެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو بكر ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަންމަ އާއި ބައްޕަ ފިދާކުރެވިގެންވެއެވެ. އޭ اللهގެ رسول އާއެވެ. އެހުރިހާ ދޮރުކޮޅުން އެއްފަހަރާ މީހަކަށް ގޮވުމުގެ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެހުރިހާ ދޮރުކޮޅުން އެއްފަހަރާ ނިދާއިއްވެވޭނެ މީހަކު ހުންނާނެތޯ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާއަކީ އެފަދައިން ނިދާ އިއްވެވޭނެ މީހުންކަމުގައި ތިމަން ކަލޭގެފާނު އުއްމީދުކުރަމެވެ.

1217 وعن سهل بن سعد رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إِن في الجنة باباً يقَالُ لَه : الريان ، يدخُلُ منْه الصائمون يوم القيامة ، لا يدخلُ منْه أَحد غَيرهم ، يقالُ: أَين الصائمون ؟ فَيقومون لا يدخلُ منه أَحد غيرهم ، فإِذا دخَلوا أُغلقَ فَلَم يدخلْ منْه أَحد» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سهل بن سعد، نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި ދޮރުކޮޅެއްވެއެވެ. އެދޮރުކޮޅުގެ ނަމަކީ الريان އެވެ. قيامة ދުވަހުއެދޮރުކޮޅުން ވަންނަވާނީ ރޯދަވެރިންނެވެ. ރޯދަވެރިން ފިޔަވައި އެހެންބަޔަކު އެދޮރުކޮޅުން ނުވަދެވޭނެއެވެ. ނިދާއިއްވެވޭނެއެވެ. ރޯދަވެރިން ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ އެވަގުތު އެބައިމީހުން ތެދުވާނެއެވެ. އެމީހުން އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކު އެދޮރުކޮޅުން ނުވަދެވޭނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ވަދެ ނިމުމުން އެދޮރުކޮޅު ބަންދުކުރެވޭނެއެވެ. އެއަށްފަހުން އިތުރު އެއްވެސް މީހަކު އެދޮރުކޮޅުން ނުވަދެވޭނެއެވެ.

1218 وعن أَبي سعيد الخُدري رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله : « ما من عبد يصوم يوماً في سبِيل الله إِلا باعد الله بِذلك اليومِ وجهه عن النارِ سبعين خرِيفاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށްޓަކައި އަޅަކު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ

އެދުވަހުގެ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى އޭނާއެގެ މޫނު ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ހަތްދިހަ އަހަރުގެ ދުރުމިނަށް ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.

1219 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « من صام رمضان إِيماناً واحتساباً ، غُفر لَه ما تَقَدم من ذنْبِه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة , نّبيِّއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު رمضان މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ހެޔޮ ދަރުމަ އެދިގެން ރޯދަހިފައިފިނަމަ އޭނާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ.

1220 وعنه رضي الله عنه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « إِذا جاء رمضان ، فُتحتْ أَبواب الجنة ، وغُلقَت أَبواب النارِ ، وصفدت الشياطين » متفقٌ عليه

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. رمضان މަސް އައުމުން ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައް ހުޅުވިދެއެވެ. (އެބަހުގެ މާނައަކީ ثواب ލިބުމުގެ ވަސީލަތްތައް ގިނަ ކުރެވިދެއެވެ.) އަދި ނަރަކައިގެ ދޮރުތައް ބަންދު ކުރެވިދެއެވެ. (އެބަހުގެ މާނައަކީ ރޯދައިގެ ސަބަބުން ފާފަތަކުން ދުރުވޭ މިންވަރު ގިނަ ކުރެވިދެއެވެ.) އަދި شيطان އާ ކަސްދަޑުއެޅިދެއެވެ. (އެބަހުގެ މާނައަކީ شيطانއާ ގެ ވަސްވާސްތަކަށް ނުހިނގާ މިންވަރު ކުޑަކުރެވި ދެއެވެ.)

1221 وعنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « صوموا لِرؤْيته ، وأَفْطروا لِرؤيته ، فإِن غمي عليكم ، فَأَكْمِلُوا عدةَ شَعبان ثَلاثين » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. ހަނދު ފެންނުމުން ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ހަނދު ފެންނުމުން (އެބަހީ އީދު ހަނދު ފެންނުމުން) ރޯދަ ހިފުން

ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ވިލާގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ދެން شعبان މަހަށް ތިރީސް ހަމަކުރާށެވެ.

وفي رواية مسلم : « فَإِن غُم عليكم فَصوموا ثَلاثين يوماً » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ ވިލާގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ ތިރީސް ދުވަސް ވަންދެން ރޯދަހިފާށެވެ.

باب الجود وفعل المعروف والإكثار من الخير في شهر رمضان والزيادة من ذلك في العشر الأواخر منه

ދީލަތިކަމާއި ހެޔޮ ކަންތައްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި **رمضان** މަހުގައި ހެޔޮކަންތައްތައް ގިނަ ކުރުމާއި ފަހު ދިހައިގައި އެކަންތައްތައް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1222 - عن ابن عباس رضي الله عنه قال: كان رسول الله صلى الله علَيه وسلم أجود الناس، وكان أجود ما يكون في رمضان حين يلقاه جبريل، وكان يلقاه جبريل في كل ليلة من رمضان فيدارسه القرآن؛ فارسول الله صلى الله علَيه وسلم حين يلقاه جبريل أجود بالخير من الريح المرسلة“ متفّقٌ علَيه.

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގެންވީ މީސްތަކުންނަށްވުރެ އެންމެ ދީލަތި މީހާ ކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދީލަތިކަން އެންމެ ބޮޑުވެފައިވަނީ رمضان މަހުގައެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް جبريل عليه السلام ވަޑައި ބައްދަލުކުރައްވައެވެ. އަދި جبريل عليه السلام رمضانމަހުގެ ކޮންމެ ރެއަކު އެކަލޭގެފާނާއި އެކު ކިޔަވާ قران ކިޔަވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جبريل عليه السلام އާއި ބައްދަލުވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ދީލަތިކަން މާބޮޑު ފޮނުއްވާލެވޭ ވައިރޯޅިއަށްވުރެއެވެ.

1223 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا دخل العشر أحيا الليل، وأيقظ أهله، وشد المئزر" متفّقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشةގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހަރޭން ތަހަޖްޖުދު ރޭތައް އިޙްޔާ ކުރައްވައެވެ. އަދި އަނބިދަރިންނަށް ހޭލުއްވައެވެ. އަދި އިޒާރުގައިގެން އަވަސްތު ދެމުއްވައެވެ.

باب النهي عن تقدم رمضان بصوم بعد نصف شعبان إلا لمن وصله بما قبله ، أو وافق عادة له بأن كان عادته صوم الاثنين والخميس فوافقه

شعبان މަހުގެ ފަހު ފަނަރަދުވަހު **رمضان** މަސް ވަނުމުގެ ކުރިޔަށް ރޯދަހިފުން މަނާވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް އޭގެ ކުރީގައި އެކީގައި ރޯދަ ހިފުމުން އަންނަ މީހަކަށް ނުވަތަ އާދަ ކަމުގައި މިސާލަކަށް ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމުން އަންނަ މީހަކަށް އެދުވަހު ދިމާވެއްޖެނަމަ ރޯދައިން ހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1224 عن أبي هريرة رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا يتَقَدمن أَحدكم رمضان بصومِ يومٍ أَو يومين ، إِلا أَن يكون رجلٌ كان يصوم صومه ، فَلْيصم ذلك اليوم» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة نّبيِّާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރިއަށް އެއްދުވަހުގެ ނުވަތަ ދެދުވަހުގެ ރޯދަ ނުހިފާށެވެ. ނަމަވެސް މީހަކު އޭނާގެ އާދަކުރާގޮތުގެމަތިން ރޯދަ ހިފާކަމުގައި ވާނަމަ އެދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. (އެބައި ރޯދަ ހިފުމަށް އެންމެ ރަނގަޅެވެ.)

1225 وعن ابنِ عباسٍ ، رضي الله عنهما ، قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علّيه وسلم : « لا تَصوموا قَبلَ رمضان ، صوموا لِرؤْيته ، وَأَفْطروا لِرؤْيته ، فَإِن حالَتْ دونَه غَيايةٌ فَأَكْملوا ثَلاثين يوماً » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

« الغَياية » بالغين المعجمة وبالياء المثناة من تحت المكررة ، وهي : السحابةُ

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علّيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރީގައިވާ ދުވަހު ރޯދަ ނުހިފާށެވެ. ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފުންފަށާށެވެ. އަދި (عيد) ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ވިލާ ބޮޑުވުމުގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ތިރީސް ދުވަސް ހަމަކުރާށެވެ.

1226 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علّيه وسلم : « إِذا بقي نصفٌ من شَعبان فَلا تَصوموا » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولِ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شعبانމަހުގެ ދެބައި ވުމުން ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ރޯދަ ނުހިފާށެވެ.

1227 وعن أَبي اليقظَان عمارِ بن ياسرٍ رضي الله عنْهما ، قال : « من صام اليوم الذي يشك فيه فَقَد عصى أَبا القَاسمِ صلّى اللهُ علّيه وسلم » رواه أَبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو اليَقظَان عمار بن يَاسِر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަނދު ފެނުމުގެ ޝައްކުވާ ދުވަހު ރޯދަ ހިފައިފިމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ أبو القاسِم (އެބަހީ محمد) صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އުރުދުވެއްޖެއެވެ.

باب ما يقَالُ عنْد رؤْية الهلالِ

ހަނދު ފެނުމުން ކިޔާ **دعاء** ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1228 عن طَلْحةَ بنِ عبيد الله رضي الله عنْه ، أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان إِذا رأَى الهلالَ قَالَ: « اللهم أَهله علَينَا بِالأَمنِ والإِيمان ، والسلامة والإِسلامِ ، ربي وربك الله ، هلالُ رشْد وخَيرٍ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި طَلْحَة بن عُبَيْدِ اللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نّبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަނދު ފެނުމުން ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. اللَّهُمَّ أَهِلَّهُ علَيْنَا بِالأَمْنِ والإِيمَانِ ، وَالسَّلامَةِ والإِسْلامِ ، رَبِّي ورَبُّكَ اللَّه ، هِلالُ رُشْدٍ وخَيْرٍ.

މާނައީ : އޭ الله! މިހަނދު އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް އަމާންކަމާއި އީމާންކަމާއި ސަލާމަތްކަމާއި އިސްލާމްކަމުގެ މައްޗަށް طلوع ކުރައްވާނދޭވެ. (އޭ ހަނދުއެވެ.) ތިޔަ ހަނދުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އާއި އަދި ތިމަންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އަކީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އޭ الله! ތިޔަ ހަނދަކީ ހެޔޮ މަގާއި ހެޔޮކަމުގެ ހަނދެކެވެ.

باب فَضل السحورِ وتأخيره ما لم يخْشَ طُلُوع الفَجرِ

ހާރުކެއުމުގެ މާތްކަމާއި ފަޖުރު ވަދިޔާނެކަމުގެ ބިރު ހިނގަނީނަމަ ހާރުކެއުން ފަސްކޮށްލުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

1229 عن أَنسٍ رضي الله عنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « تَسحروا فَإِن في السحورِ بركَةً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެ ފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހާރު ކާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ހާރު ކެއުމުގައި ބަރަކާތްވެއެވެ.

1230 وعن زيد بن ثابت رضي الله عنْه قال : تَسحرنَا مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، ثُم قُمنَا إِلى الصلاة . قيلَ : كَم كان بينَهما ؟ قال : قَدر خَمسون آيةً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ زيدِ بن ثابت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހާރު ކެއީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ތިމަންމެން ނަމާދަށް ތެދުވީމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އެދެމެދުގައި ކިހާ ވަގުތެއްހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަންސާސް އާޔަތް ކިޔަވައި ހޭދަވާވަރުގެ ވަގުތުކޮޅެކެވެ.

1231 وعنِ ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، قالَ : كان لرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم مؤَذنَان : بلالٌ وابن ُأم مكْتُومٍ . فقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِن بلالاً يؤَذن بِلَيلٍ ، فَكُلُوا واشْربوا حتى يؤَذن ابن ُأم مكْتُومٍ » قَالَ : ولَم يكُن بينَهما إِلا أَن ينْزِلَ هذا ويرقَى هذا ، متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّمއަށް ދެ مؤذن ން ތިއްބެވިއެވެ. އެއީ بلالގެފާނާއި عبد الله بن مكتومއާ ދެބޭކަލުންނެވެ. ފަހެ رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން بلالގެފާނު ބަންގި ގޮވާލައްވަނީ ރޭގަނޑުގައެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން عبد الله بن مكتوم ބަންގި ގޮވާ ނިމެންދެން ކައި ބޮއި އުޅޭށެވެ. ރާވީވިދާޅުވިއެވެ. އެދެބޭކަލުންގެ ބަންގިއާއި ދެމެދުގެ ދިގުމިނަކީ (އެތަނުން އެއްބޭކަލަކު ބަންގި ގޮވާލުމަށްފަހު) އެތަނުން ތިރިއަށް ފޭބުމާއި އަދި އަނެއް ބޭކަލަކު އެތަނުން އެރުމާއި ދެމެދު ހޭދަވާވަރުގެ ވަގުތުކޮޅެކެވެ.

1232 وعن عمرو بنِ العاصِ رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « فَضلُ ما بين صيامنَا وصيامِ أَهل الكتاب أَكْلَةُ السحرِ » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عمْرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެން މުސްލިމުންގެ ރޯދައާއި أهل الكتاب ގެ ރޯދައާއި ދެމެދުގައިވާ فرق އަކީ ހާރުކެއުމެވެ.

باب فَضل تَعجِيل الفطْرِوما يفْطَر عليه وما يقُولُه بعد الإِفْطَارِ

ރޯދަ ވީއްލުމުން އަވަސް ވެގަތުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލަން ބޭނުންކުރަން އެދެވިގެންވާ ތަކެއްޗާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލާހިނދު ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1233 عن سهل بنِ سعد رضي الله عنْه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « لا يزالُ الناس بخَيرٍ ما عجلوا الفطْر » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވީ سَهْلِ بن سَعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސްވެގެން އުޅޭހައި ހިނދެއްގައި އެމީހުންވަނީ ހެޔޮކަންމަތީގައެވެ.

1234 وعن أَبي عطيةَ قَالَ : دخَلتُ أَنَا ومسروقٌ على عائشَةَ رضي الله عنْها فقَالَ لها مسروقٌ : رجلانِ من أَصحابِ محمد صلّى اللهُ عليه وسلم كلاَهما لا يأْلُو عن الخَيرِ : أَحدهما يعجلُ المغرب والإِفْطَار ، والآخَر يؤَخر المغرِب والإِفْطَار ؟ فقَالَتْ : من يعجلُ المغْرب والإِفْطَار ؟ قال : عبد الله يعني ابن مسعود فقَالَتْ : هكَذَا كَان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يصنَع . رواه مسلم.

قوله : « لا يأْلُوا » أَي لا يقَصر في الخَيرِ .

ابو عَطِيَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަޅުގަނޑާއި مسْرُوق އާއި ދެމީހުން މާތް الله ރުއްސުންވެއްވީ عائشَة ގެ ގާތަށް ވަދެގެން ދިޔައީމެވެ. އޭރުން مسْرُوق އެކަމަނާއަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. مُحَمَّد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أصْحَاب ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ދެބޭކަލަކު ވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ހެޔޮ ކަންކުރުމުގައި ކުޑަކުރުމެއް ނުކުރައްވައެވެ. އެދެބޭކަލުންކުރެ އެއްބޭކަލަކު مغْرب ނަމާދުގައި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސް ވެގެންއުޅުއްވައެވެ. އަދި އަނެއް ބޭކަލާ مغْرب ނަމާދުގައި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި ލަސްކުރައްވައެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. مغْرب ނަމާދުގައި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސް ވެގަންނަވަނީ

ކޮންބޭކަލަކުހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ عَبْدُ اللَّه ابن مَسْعود އެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަމަ ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ އެގޮތަށެވެ.

1235 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قال الله عز وجل: { أَحب عبادي إِلي أَعجلُهم فطْراً } رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހަށް އެންމެ ލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެންވާ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުވެރިންގެ ތެރެއިން ރޯދަ ވިއްލަން އެންމެ އަވަސްވެގަންނަ މީހުންނެވެ.

1236 وعن عمر بنِ الخَطابِ رضي الله عنْه ، قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِذا أَقْبلَ الليلُ من ههنَا وأَدبر النهار من ههنا ، وغَربت الشمس ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصائم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عُمر بن الخَطَّاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑު މިކޮޅުން (އެބަހީ مشرق ވީ ފަރާތުން) އަރައިގަތުމުންނާއި އަދި ދުވާލުގެ އަލިކަން މިކޮޅުން (އެބަހީ مغْرب ވީފަރާތުން) އަރައިގަތުމުންނާއި އަދި އިރުގެ އަލިކަން އޮއްސުމުން ފަހެ ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަ ވިއްލުނުއްޖެއެވެ.

1237 وعن أَبي إِبراهيم عبد الله بن أَبي أَوفى رضي الله عنْهما ، قالَ : سرنَا مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وهو صائم ، فَلما غَربت الشمس ، قالَ لِبعض الْقَومِ : « يا فُلان انْزِلْ فَاجدح لنا ، فَقَال : يا رسول الله لَو أَمسيتَ ؟ قال : « انْزِلْ فَاجدح لَنَا » قال : إِن علَيك نَهاراً ، قال : « انْزِلْ فَاجدح لَنَا » قَالَ : فَنَزلَ فَجدح لهم فَشَرِب رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم، ثُم قالَ: « إِذا رأَيتُم الليلَ قَد أَقْبلَ من ههنَا ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصائم » وأَشار بِيده قبلَ المشْرِق . متفقٌ عليه .

قوله : « اجدح » بجيم ثُم دال ثم حاء مهملتين ، أَي : اخْلط السويقَ بالماء .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި أبو إبراهيمَ عبدِ اللّهِ بن أبي أوْفى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރެއްގައިވީމެވެ. އެހިނދު [illegible] [illegible] ހުންނެވީ ރޯދަހިފައެވެ. ފަހެ އިރު ގެއްލުނުމުން قافلة ގެ ބައެއް މީހުންނާއި مخاطبކުރައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މިވެނި މީހާއެވެ. ސަވާރީއިން ފައިބާށެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށްޓަކައި سويق ފެނަށް ގިރާށެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އިރު ރަނގަޅަށް އޮއްސެންދެން މަޑުކުރައްވާނަމަ [illegible] ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފައިބާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށްޓަކައި سويق ފެނަށް ގިރާށެވެ. ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަދިވެސް ދުވާލުން ހިނދުކޮޅެއް ބާކީ އެބަހުއްޓެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފައިބާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށްޓަކައި سويق ފެނަށް ގިރާށެވެ. ފަހެ އެބޭކަލަކު ފައިބާވަޑައިގަތެވެ. އަދި سويق ފެނަށް ގިރުއްވެވިއެވެ. ދެން رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އެ (ށަރުބަތް) ހިއްޕެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރޭގަނޑު [illegible] މިކޮޅުން ފެށުމުން ހަމަކަށަވަރުން ރޯދަވެރިޔާގެ ރޯދަ ވީއްލުން އައީއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުން مشرق ދިމާލަށް އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ.

1238 وعن سلْمان بن عامر الضبي الصحابي رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللّهُ علَيه وسلم قالَ: «إِذَا أَفْطَرَ أَحدكُم ، فَلْيفْطر على تَمرٍ ، فَإِن لَم يجد ، فَلْيفْطر على ماء فَإِنه طَهور » .

رواه أَبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حسن صحيح

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި سَلْمَانَ بن عَامر الضَّبِّيِّ ނަމަކަށް ކިޔުން صحَابي ބޭކަލަކު نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަވީއްލާނަމަ ކަދުރު އޮށަކުން ރޯދަވީއްލާށެވެ. ފަހެ އެ ނުލިބިއްޖެނަމަ ފެނުން ރޯދަ ވީއްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ފެނަކީ طهُور ކަން ހުރި އެއްޗެކެވެ.

1239 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه ، قالَ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يفْطر قَبلَ أَن يصلي على رطَبات ، فَإِن لَم تَكُن رطَبَاتٌ فَتُميراتٌ ، فإِن لم تَكُن تُميراتٌ حسا حسوات من ماء رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި ރޯކަދުރުން ރޯދަ ވީއްލަވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި ރޯކަދުރު ނެތްނަމަ ހިކި ކަދުރުކޮޅުންނެވެ. އަދި ހިކި ކަދުރު ނެތްނަމަ ފެން ކޮވަޅަކުންނެވެ.

باب أمرِ الصائمِ بحفْظ لسانه وجوارِحه عنِ المخَالفَات والمشَاتَمة ونَحوها

ރޯދަވެރިޔާއޭނާގެ ދޫ ހަށިގަނޑުގެ އަދި އާނާގެ ގުނަވަންތައް **شريعة** ގެ އަދަބާއި **خلاف** ނުކުރުމަށްޓަކައި އަދި ހަޑިހުތުރު އެއްޗެހިގޮވުމުންނާއި އަޅާ އަނބިކާއިން ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުން ހުރުމަށް ކުރުމަށް ބާރުއަޅާފައިވާ ބާބު **باب**

1240 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِذا كَان يوم صوم أَحدكُم ، فَلا يرفُثْ ولا يصخَب ، فَإِن سابه أَحد ، أَو قاتَلَه ، فَلْيقُلْ : إِني صائم» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެދުވަހަކީ ރޯދައަށް ހުރެއްޖެނަމަ ފަޙުޝު އަނބާ ކުޅޭ ބަސްބުނުމާއި ހަޅޭއްލަވައިގެން ނުހުރެވެ. އަދި އޭނާ އަށް ތިމާ ޖެހިލުން ހުރެ ގަދަވެރިކަމުގެ އަޑުއެހުން އެހެން މީހަކު ނުކުރާށެވެ. ގޮތެއް ހުރެ ދެން ބުނާނީ ތިމަންނާ ރޯދައަށް ހުރީމެވެ.

1241 وعنه قال : قال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من لَم يدع قَولَ الزورِ والعملَ بِه فلَيس لله حاجةٌ في أَن يدع طَعامه وشَرابه » رواه البخاري .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ރޯދައަށްހުރެ) ދޮގުހެދުމާއި އަދި އެދަންކަށް عمل ކުރުން ދޫކޮށްނުލާ މީހާ (ރޯދައިގެ ނަމުގައި) ނުކައި ނުބޮއި ހުރުމުގެ ބޭނުމެއް الله سبحانه وتعالى އަކަށް ނުވެއެވެ.

باب في مسائل من الصوم

ރޯދައިގެ ބަޔެއް مسائلތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

1242 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « إِذا نَسي أَحدكُم ، فَأَكَلَ أَو شَرِب ، فَلْيتم صومه ، فَإِنما أَطْعمه الله وسقَاه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު (ރޯދައަށްހުރެ) ހަނދާންނެތިގެންވާ ހާލު ކަލެ ކެއިއްޖެނަމަ ނުވަތަ ބޮއިއްޖެނަމަ، ފަހެ އެމީހާ އެރޯދަމަ ފުރިހަމަކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް الله سبحانه وتعالى ކާންދެއްވީއެވެ. އަދި ބޯންދެއްވީއެވެ.

1243 وعن لَقيط بن صبِرةَ رضي الله عنْه ، قالَ : قلتُ : يا رسول الله أَخْبِرني عن الْوضوء ؟ قال : « أَسبغِ الْوضوء ، وخَلِّلْ بين الأَصابع ، وبالِغْ في الاستنْشَاق ، إِلا أَن تكُون صائماً » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި لَقِيطِ بن صَبِرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. وضوء އާއި ބެހޭގޮތުން ތިމަންނަށް އަންގަވައި ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. وضوء ގެ ފުރިހަމަކޮށް ހަމަހަމަކޮށް ކުރައްވާށެވެ. އިނގިލިތަކުގެ ދެމެދު ފެންވަދެވޭހެން ހަރަކާތް ކުރާށެވެ. އަދި ނޭފަތަށް ފެންލުމުގައި ރޯދަވެރިއެއް ނޫންނަމަ مبالغة ކުރާށެވެ. (އެބަހީ އެތެރެއަށް ގަދަކަމަށް ފެން ލުމަށެވެ.)

1244 وعن عائشةَ رضي الله عنْها ، قالَتْ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يدرِكُه الفَجر وهو جنُب من أَهله ، ثُم يغْتَسلُ ويصوم . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ބައެއް ރޭރޭ) فجر ޖެހިނދު (ފަތިސްވާއިރު) (އެއްދާންކުރުމުގެ ސަބަބުން) جُنُب ވެރިކަމުގެ ހާލަތުގައި ހުންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ހިނައިން طاهر ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އެހިނދު ހުންނަވަނީ ރޯދައަށެވެ. (އެބަހީ ފުރަތަމަ ކަމަކަށް ރޯދަހިއްޕަވައެވެ. ދެން ހިނައިން طاهر ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.)

1245 وعن عائشةَ وأُم سلَمةَ ، رضي الله عنْهما ، قَالَتَا : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يصبِح جنُباً من غَيرِ حلْمٍ ، ثُم يصوم » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عائشةގެފާނާއި أمِّ سَلَمَةَ ގެފާނާއި ދެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ބައެއް ފަހަރު) ފަތިސްވާއިރު إحتلام ވުމަކާނުލައި (އެއްދާންކުރުމުގެ ސަބަބުން) جنب ވެރިކަމުގެ ހާލަތުގައި ހުންނަވައެވެ. ދެން ރޯދަހިއްޕަވައެވެ.

باب بيان فضل صوم المحرم وشعبان والأشهر الحرم

محرم މަހާއި **شعبان** މަހާއި އަދި **حرمة** ލިބިގެންވާ މަސްތަކުގައި ރޯދަހިއްޕުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ **باب**

1246 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَفْضلُ الصيامِ بعد رمضان : شَهر الله المحرم ، وأَفْضلُ الصلاة بعد الفَرِيضة : صلاةُ الليل » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رَمضَان މަހަށްފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ މައްސަރުކަމުގައިވާ مُحرَّم މަހުގައި ހިފާ ރޯދައެވެ. އަދި فرض ނަމާދަށްފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ ދަމު ނަމާދެވެ.

1247وعن عائشةَ رضي الله عنْها ، قالَتْ : لَم يكُنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم يصوم من شَهرٍ أَكْثَر من شَعبان ، فَإِنه كان يصوم شَعبان كله .

وفي رواية : كَان يصوم شَعبان إِلا قَليلاً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شعبان މަހުގައި ރޯދަ ހިއްޕަވާހާ ގިނައިން އެހެން އެއްވެސް މައްސަރެއްގައި ރޯދަ ނުހިއްޕަވައެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މުޅި شعبان މަހުގައި ރޯދަ ހިއްޕަވައެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް މަދު ދުވަހެއްގައި ނޫނީ شعبان މަހުގައި ހުސްނުވަނީ ރޯދައިނެވެ.

1248 وعن مجِيبةَ الباهلية عن أَبِيها أَو عمها ، أَنه أَتى رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، ثُم انطلَقَ فَأتاه بعد سنَة ، وقد تَغيرتْ حاله وهيئَته ، فقَالَ : يا رسولَ الله أَما تعرِفُني ؟ قالَ : «ومن أَنتَ ؟ » قالَ : أَنَا الباهلي الذي جِئتك عام الأول . قالَ : « فَما غَيرك ، وقَد كُنتَ حسن الهيئة ؟ » قالَ : ما أَكلتُ طعاماً منذ فَارقْتُك إلا بليلٍ . فقَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: « عذّبتَ نَفسك ، » ثُم قَالَ : « صم شَهر الصبرِ ، ويوماً من كل شَهر » قال : زِدنــي ، فإِن بي قوةً، قَالَ : « صم يومين » قال : زِدني ، قال : « صم ثلاثَةَ أَيامٍ » قال : زِدني . قال : صم من الحرمِ واتْرك ، صم من الحرم واترك ، صم من الحرمِ واتْرك » وقالَ بِأَصابِعه الثلاث فَضمها ، ثُم أَرسلَها . رواه أَبو داود .

و « شهر الصبرِ » : رمضان .

مجيبة البَاهِلِيَّة އޭނާގެ ބައްޕަ ނުވަތަ ބޮޑުބޭބެގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު އޭނާ
رَسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު އެނބުރި ދިޔައެވެ. ދެން
އޭގެ އެއްއަހަރު ފަހުން އެނބުރި އައެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ ހާލަތު ހުރީ ބަދަލުވެފައެވެ. އަދި
އޭނާގެ ހަށިގަނޑު ހުރީވެސް ބަދަލުވެފައެވެ. ފަހެ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ.
ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންނައީ ކާކުކަން ހަނދާން ނުވޭތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަކީ
ކާކުކަމެއްތޯ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައީ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ފާއިތުވި އަހަރު
އައިސްފައިވާ البَاهِلِيُّ ނަމަކަށް ކިޔުނު މީހާއެވެ. އެކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިޔަހާވަރަށް
ބަދަލުވީ ކީއްވެތޯ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ހުރި އިރު ވަރަށް ރީތި
ސޫރަތެއްގައެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އެނބުރި ދިޔައީއްސުރެން
މިއަދާ ހަމައަށް ރޭގަނޑު މެނުވީ ކާނާއެއް ނުކަމެވެ. (އެބަހީ ރޯދައިން ހުރުން މާނައެވެ.) ފަހެ
رَسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ ހަށިގަނޑަށް عذاب
ދިނީއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކެތްތެރިކަމުގެ މައްސަރުގައި (އެބަހީ رَمضَانَ މަހުގައި)
ރޯދަހިފާށެވެ. އަދި ކޮންމެ މަހަކު އެއްދުވަސް ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ.
ތިމަންނައަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ހަށިގަނޑުގައި
އެކަން ކުޅަދާނަކަން އެބައޮތެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭނާ
ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން ދުވަހު ރޯދަ
ހިފާށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
حرمة ވެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގެ ތެރެއިން ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި އެނޫން
ދުވަސްތަކުގައި ދޫކޮށްލާށެވެ. حرمة ވެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގެތެރެއިން ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ
ހިފާށެވެ. އަދި އެނޫން ދުވަސްތަކުގައި ދޫކޮށްލާށެވެ. حرمة ވެރިވެގެންވާ
މައްސަރުތަކުގެތެރެއިން ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި އެނޫން ދުވަސްތަކުގައި
ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި މިހެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަތުގެ ތިން
އިނގިލި އެއްކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން އަލުން ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. (އޭގެ މުރާދަކީ ތިން ދުވަހު
ރޯދަހިފުމަށްފަހު ތިން ދުވަހު ދޫކޮށްލުމެވެ.) (والله اعلم)

باب فضل الصوم وغيره في العشر الأول من ذي الحجة

ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހައިކައި ރޯދަހިފުމާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1249 عن ابن عباسٍ رضي الله عنْهما ، قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما من أَيامٍ العملُ الصالح فيها أَحب إِلى الله من هذه الأيامِ » يعني : أَيام العشرِ ، قالوا : يا رسول الله ولا الجهاد في سبِيل الله ؟ قالَ : « ولا الجهاد في سبِيل الله ، إِلا رجلٌ خَرج بِنَفْسه، وماِله فَلَم يرجِع من ذلك بِشَيء » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއް ސުންދެއްވި ابن عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ކަންތައްތައް ކުރަން މިދުވަސްތަކަށްވުރެ الله އަށް ލޯބިވެވަޑައިގަންނަވާ ޢަމަލު ކުރެވޭ ދުވަސްތަކެއް ނުވެއެވެ. އެބަހީ ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހައިކެ ދުވަސްތަކެވެ. ޞަޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްވެސް [illegible]؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްވެސް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް (الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި) ތިމާގެ ނަފްސާއި މުދަލާއިގެން [illegible] އެއިން އެއްވެސް އެއްޗަކާއިގެން އަނބުރި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

باب فضل صوم يوم عرفة وعاشوراء وتاسوعاء

عرفة ދުވަހާއި **عاشوراء** ދުވަހާއި **تاسوعاء** ދުވަހުގައި ރޯދަ ހިފުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1250 عن أَبي قتَادةَ رضي الله عنْه ، قالَ : سئِل رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : عن صومِ يومِ عرفَةَ ؟ قال : « يكفر السنَةَ الماضيةَ والباقيةَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو قتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން عرفة ދުވަހު ރޯދަހިފުމުގެ ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާއިތުވި އަހަރާއި އަދި ކުރިއަށް އޮތް އަހަރު ދުވަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

1251 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنهما ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم صام يوم عاشوراء ، وأَمر بِصيامه . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عاشوراء ދުވަހު ރޯދަ ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި އެދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

1252 وعن أَبي قتَادةَ رضي الله عنْه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم سئِل عن صيامِ يومِ عاشُوراء ، فقَال : « يكفر السنَةَ الماضيةَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو قتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި عاشوراء ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމުގެ އަޖުރާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާއިތުވެ ގޮސްފައިވާ އަހަރުދުވަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

1253 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما ، قالَ : قالَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لَئِن بقيتُ إِلى قابِلٍ لأصومن التاسع » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިމަންކަލޭގެފާނު ކުރިއަށް އޮތް އަހަރު ދުނިޔޭގައި ހުރެއްޖެނަމަ ނުވަވަނަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފާހުށީމެވެ.

باب استحباب صوم ستة من أيام من شوال

شوال މަހުގެ ހަދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1254 عن أَبي أَيوبِ رضي الله عنْه ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « من صام رمضان ثُم أَتَبعه ستّا من شَوالٍ كان كصيامِ الدهرِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު رَمضَانَ މަހު ރޯދަ ހިފުމަށްފަހު އެއާއި ވިއްދައިގެން شوال މަހުން ހަދުވަހު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ މުޅި އަހަރު ރޯދަ ހިފުންފަދައެވެ.

باب استحباب صوم الاثنين والخميس

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1255 عن أَبي قَتَادةَ رضي الله عنْه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم سئِلَ عن صومِ يومِ الاثْنَينِ فقالَ : « ذاك يوم وِلِدتُ فيه ، ويوم بعثْتُ ، أَو أُنزِلَ علي فيه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو قتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހޯމަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއިމެދު ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ފަހެ އިރުޝާދު ދެންނެވިއެވެ. އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނު އުފަންވީދުވަހެވެ. އަދި އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނު مبعوث ކުރެއްވުނު ދުވަހެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް وحي ބާވައިލެއްވުނު ދުވަހެވެ.

1256 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه ، عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « تُعرض الأعمالُ يوم الاثنين والخَميسِ ، فأُحب أَن يعرض عملي وأَنا صائم » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن ، ورواه مسلم بغيرِ ذكرِ الصوم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُرَيْرَةَ رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހަކީ عَملތައް ހުށަހެޅޭ ދުވަހެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ރޯދައަށް ހުންނަ ހާލުގައި عَملތައް ހުށަހެޅިގެން ދިޔުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ލޯބިކުރައްވައެވެ.

1257 وعن عائشةَ رضي الله عنْها ، قَالَتْ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يتَحرى صوم الاثْنَين والخَميسِ . رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހޯމަދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށް އިސްކަން ދެއްވަވައެވެ.

باب استحباب صوم ثلاثة أيام من كل شهر

ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

الأفضل صومها في أيام البيض. وهي الثالث عشر والرابع عشر والخامس عشر. وقيل: الثاني عشر والثالث عشر والرابع عشر، والصحيح المشهور هو الأول.

އިސްވެދިޔަ ރޯދަ ހިފުން މާތްވެގެންވަނީ ހަނދުވަރު ވިލޭރޭގެ ދުވަސްތަކުގައެވެ. އެއީ (މައްސަރުން) ތޭރަ، ސާދަ، ފަނަރަ މިތިން ދުވަހުއެވެ. އަދި އެއީ ބާރަ، ތޭރަ، ސާދަ މިތިންދުވަސް ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. صح ގޮތަކީ އަދި مشهور ގޮތަކީ ފުރަތަމަ ނަންގެނެވުނު ގޮތެވެ.

1258 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، قال : أَوصاني خليلي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، بثَلاث : صيامِ ثَلاثَةَ أَيامٍ من كل شَهرٍ ، وركعتَي الضحى ، وأَن أُوتر قَبلَ أَن أَنام . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ خلِيل (މިތުރު) صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންނައަށް ތިން ކަމަކަށް وصيه ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއި ضُحى ނަމާދުގެ ދެ ركعة ކުރުމާއި އަދި ނިދުމުގެ ކުރީގައި وتر ކުރުމަށެވެ.

1259 وعن أَبي الدرداء رضي الله عنه ، قالَ : أَوصاني حبِيبي صلّى اللهُ علَيه وسلم بِثلاث لَن أَدعهن ما عشْتُ : بصيامِ ثَلاثَة أَيامٍ من كُل شَهر ، وصلاة الضحى ، وبِأَن لا أَنَام حتى أُوتر . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو الدَرْدَاءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ حَبِيب ތިމަންނައަށް ތިންކަމަކަށް وصيه ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ދިރިހުރިހައި ހިނދަކު ތިމަންނަ އެކަންތައް ދޫކޮށްނުލާނަމެވެ. އެއީ ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި ضُحى ނަމާދު ކުރުމާއި وتر ކޮށްގެން ނޫނީ ނުނިދުމަށެވެ.

1260 وعن عبد الله بنِ عمرِو بنِ العاصِ رضي الله عنهما ، قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « صوم ثلاثَة أَيامٍ من كل شَهرٍ صوم الدهرِ كُله » . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عَمْرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން މުޅި އަހަރު ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން ފަދައެވެ.

1261 وعن معاذةَ العدوِية أَنها سأَلَتْ عائشةَ رضي الله عنْها : أَكان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يصوم من كُل شَهرِ ثلاثةَ أَيامٍ ؟ قَالَت : نَعم . فَقُلْتُ : من أَي الشهر كَان يصوم ؟ قَالَتْ : لَم يكُن يبالي من أَي الشهرِ يصوم . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންގެންވި مُعاذة العَدَوِيَّةِ ގެ ރިވަޔިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ
صحابي މާތް الله ރުއްސުންގެންވި عائشة ގެ [illegible] އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. رَسُولُ
اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދައަށް ހުންނަވާ [illegible]؟ އެކަމަނާ
ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. [illegible] ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކޮން
ކޮން [illegible] [illegible] [illegible]؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޯދަ ހިފުއްވުމުގައި
ކޮންމެ [illegible] [illegible] [illegible].

1262 وعن أَبي ذَر رضي الله عنه ، قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِذا صمتَ من الشهرِ ثَلاثاً ، فَصم ثَلاثَ عشْرةَ ، وأَربع عشْرةَ ، وخَمس عشْرةَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންގެންވި أَبو ذَرّ ގެ ރިވަޔިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެއްމަހުގައި ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފާނަމަ ތޭރަ،
ސާދަ، ފަނަރަ މި ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފާށެވެ.

1263 وعن قتادةَ بن ملحان رضي الله عنْه ، قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يأْمرنَا بِصيامِ أَيامِ البيضِ : ثَلاثَ عشْرةَ ، وأَربع عشْرةَ ، وخَمس عشْرةَ . رواه أَبو داود .

މާތް الله ރުއްސުންގެންވި قتادةَ بن مِلحَان ގެ ރިވަޔިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ
اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފުމަށެވެ. އެއީ ތޭރަ، ސާދަ، ފަނަރަ މިތިން ދުވަހެވެ.

1264 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما ، قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لا يفْطر أَيام البِيض في حضرٍ ولا سفَرٍ . رواه النسائي بإِسناد حسنٍ .

މާތް الله ދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންގެންވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވަޔިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible] ދުވަސްތަކުގައި

ރޯދައަށް ނޫނީ ނުހުންނަވައެވެ.އެދި ދަތުރުމަތީގައި [illegible] އަދި مقيم ވެ ހުންނަވާކަމުގައި ވިއަސް ދެއެވެ.

باب فضل من فطر صائماً ، وفضل الصائم الذي يؤكل عنده ، ودعاء الأكل للمأكول عنده

ރޯދަވެރިއަކަށް ރޯދަ ވީއްލުވި މީހަކަށް ހުރި ދަރުމައާއި އަދި އެމީހެއްގެ އަތުން ރޯދަވެރިޔާ ކައި ބޯއި ހަދާ މީހާ އަށް ހުރި ދަރުމައާއި އަދި ކާ މީހާ ކާން ދޭ މީހާއަށް [illegible] دعاء ކުރުމުގައި ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

1265 عن زيد بنِ خالد الجهني رضي الله عنْه عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « من فَطر صائماً، كان له مثْلُ أَجرِه غَير أَنه لا ينْقُص من أجر الصائمِ شيء » .

رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި زَيدِ بن خالدٍ الجُهَنيّ , نبيّާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] ރޯދަވެރިއަކު ރޯދަ ވީއްލުވައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ރޯދަވެރިޔާގެ ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. އެގޮތުން (އެމީހާއަށް ثواب ދެއްވުމުގައި) އެރޯދަވެރިޔާގެ ثواب ން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނި ނުކުރެވޭނެއެވެ.

1266 وعن أُم عمارةَ الأنْصارِية رضي الله عنْها ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم دخَلَ علَيها ، فقدمتْ إِليه طَعاماً ، فَقالَ : « كُلي » فَقالَتْ : إِني صائمةٌ ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِن الصائم تُصلي علَيه الملائِكةُ إِذا أُكلَ عنْده حتى يفْرغُوا » وربما قال : « حتى يشْبعوا » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أُمِّ عمَارَةَ الأنْصارِيَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صلّى الله عليه وسلّم އެކަމަނާގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް [illegible] [illegible]. އެހިނދު އެކަމަނާ ދަންނަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ [illegible] [illegible]. ފަހެ رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން [illegible] [illegible] ރޯދަވެރިޔާގެ ކައިރިގައި [illegible] ކަމުން [illegible] ހިނދެއްގައި

އެރޯދަވެރިޔަކަށް ރަޙްމަތް ލެއްވުމަށް دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދަވާނެއެވެ. އަދި ކައި ނިމުމުން އަލުގައި ދުވަސްވެއެވެ. ޝަރަޙަ حديث ކުރައްވައިދެއްވައެވެ. އަދި ބަސްމުރުދުން އަލުގައި ދުވަސްވެއެވެ.

1267 وعن أَنسٍ رضي الله عنه ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم جاء إِلى سعد بنِ عبادةَ رضي الله عنه ، فَجاء بِخُبزٍ وزيت ، فَأكلَ ، ثُم قالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَفْطَر عندكُم الصائمون ، وأَكلَ طَعامكُم الأَبرار وصلَّتْ علَيكُم الملائِكَةُ » .

رواه أبو داود بإِسناد صحيحٍ

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއްފަހަރަކު ރަސޫލު رَسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ ގެ ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއިނދު އެކަލޭގެފާނު (ސަޢުދުގެފާނު ރޮށިއާއި) ތެޔޮ ގެނެސްދިނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު (އެއިން) ކާވެއްޖެވުމުންއެވެ. ދެން رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. أَفْطَرَ عِندكُمْ الصَّائمونَ ، وأَكَلَ طَعَامَكُمْ الأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ المَلائِكَةُ. މާނައީ: ރޯދަވެރިން ތިބާގެ ގޭގައި ރޯދަވީއްލާފިއެވެ. އަދި تقویވެރިން ތިބާގެ ކާނާ ކައިފިއެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން ބާކަތުން ތިބާއަށްޓަކައި إستغفار ދަންނަވައިފިއެވެ.

(ދަންނަވައެވެ. ރޯދަވެރިން ތިބާގެ ގޭގައި ރޯދަވީއްލައިފިއެވެ. އަދި لفظي ގޮތުން خبر އެއް ކަމުގައިވިޔަސް މާނައިގެގޮތުން دعاء ގެ جملة އެކެވެ. އެއިނދު މާނައަކީ الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް ރޯދަވެރިއަކާއި ރޯދަވީއްލުމުގެ ثواب ދެއްވާށިއެވެ!) والله أعلم

كتاب الاعتكاف

الاعتكاف ކުރުމުގެ މަސައްލަ ބަޔާންކުރާ ބައި

1268 عن ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، قالَ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يعتَكفُ العشْرَ الأواخر من رمضان . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عُمَر ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގެ ދުވަސްތަކުގައި اعتكاف ކުރައްވައެވެ.

1269 وعن عائشةَ رضي الله عنْها ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يعتَكفُ العشْرَ الأواخر من رمضان ، حتى تَوفاه الله تعالى ، ثُم اعتَكَفَ أَزواجه من بعده . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަވަހާރަވަންދެން رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގެ ދުވަސްތަކުގައި اعتكاف ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަން ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.

1270 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنه ، قالَ : كان النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم يعتَكفُ في كُل رمضان عشَرةَ أيامٍ ، فلَما كان العام الذي قُبض فيه اعتَكَفَ عشرِين يوماً . رواه البخاري.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرةَ ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ކޮންމެ رَمَضَان މަހެއްގެ ދިހަ ދުވަހު اعتكاف ކުރެއްވެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުން އަވަހާރަވީ އަހަރު ވިހި ދުވަސް اعتكاف ކުރެއްވިއެވެ.

كتاب الحج

حجގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

قال الله تعالى (آل عمران 97): { ولله على الناس حج البيت من استطاع إليه سبيلاً، ومن كفر فإن الله غني عن العالمين }

އެކަމަށް މަގުފެނި ކުޅަދާނަވާމީހާ، އެގެފުޅަށް ގަސްދުކޮށްގެން ދިއުމީ، (އެބަހީ: ހައްޖުވުމަކީ)
اللهއަށްޓަކައި މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އޮތް ވާޖިބެކެވެ. (އެކަމާމެދު) ދެކޮޅުހަދައިފި
މީހާ، (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން اللهއީ، އެންމެހާ ޢާލަމްތަކުންނާއި ފުދިވޮޑިގެންވާ
ރަސްކަލާނގެއެވެ.

1271 وعن ابن عمر ، رضي الله عنْهما ، أن رسولَ الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم ، قَال : بني الإسلام علَى خَمسٍ : شَهادة أَن لا إله إلا الله وَأن محمداً رسولُ الله ، وإقَامِ الصلاة وإِيتَاء الزكَاة، وحج البيت ، وصومِ رمضان » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމު ދީން ބިނާވެގެންވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ މާތް الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމެއްވެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެފާނީ اللهގެ رَسُول އަކު ކަމަށް ހެކިވުމާއި، ނަމާދު قائم ކުރުމާއި، زَكَاة ދިނުމާއި، ގެފުޅަށް ގޮސް حَجِّ ވުމާއި އަދި رمضَان މަހުގައި ރޯދަހިފުމެވެ.

1272 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنه ، قالَ : خَطَبنَا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فقَالَ : «يا أَيها الناس إن الله قَد فَرض علَيكُم الحج فحجوا » فقَالَ رجلٌ : أَكُل عامٍ يا رسول الله ؟ فَسكتَ ، حتى قَالَها ثَلاثاً . فَقَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لَو قُلْتُ نَعم لَوجبت ولما اسـْتَطَعتُم » ثُم قال : « ذَروني ما تركْتُكُم ، فَإنما هلَك من كان قَبلَكُم بكَثْرة سؤَالهم ، واخْتلافهم على أَنْبِيائِهم ، فإذا أَمرتُكُم بِشَيء فَأْتوا منْه ما استطَعتُم ، وإذا نَهيتُكُم عن شَيء فَدعوه » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أَبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް خطبة އެއްދެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى

ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حجّ فرض ކުރައްވައިފިއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން حجّ ކުރާށެވެ.
ފަހެ ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކޮންމެ އަހަރަކު ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު
އެކަލޭގެފާނު ހަމަހިމޭނުން ހުންނެވިއެވެ. އެބޭފުޅުން އެ ބަސް ތިން ފަހަރު އެސުވާލު
ތަކުރާރުކުރުމުން އެއްސެވިއެވެ. ފަހެ (އެހެން ދެންނެވުމުން) رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އާނއެކޭ ވިދާޅުވެއްޖެނަމަ އެކަން ވާޖިބު ވެގެންދާނެ
އެވެ. އަދި އެކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ކުޅަދާނެ ނުވާނެއެވެ. އަނެއްކާ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިމަންކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލާ ކަންތައްތަކާ ދެން ސުވާލުކުރުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވެފައިވަނީ އެމީހުންގެ نبي ންނާއި ދެކޮޅު ހެދުން
ގިނަވުމާއި ކަމުގައި އަދި ސުވާލުކުރުން ގިނަވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ވީމާ ތިމަންކަލޭގެފާނު
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކަށް އަމުރުކުރައްވައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާ ވަރަކަށް އެކަމެއް ކުރާށެވެ.
އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކުން މަނާކުރައްވައިފިނަމަ ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން
އެކަމެއް ދޫކޮށްލާށެވެ.

1273 وعنْه قال : سئِلَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : أَي العمل أَفضلُ ؟ قال : « إيمان بِالله ورسولِه» قيل : ثُم ماذَا ؟ قال : « الجِهاد في سبِيل الله » قيل : ثم ماذَا ؟ قَال : « حج مبرور » متفقٌ عليه .

المبرور هو الذي لا يرتَكب صاحبه فيه معصية .

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުއްސެވިއްޖެއޭ ابو هريرة) ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. އެންމެ
މާތް ވެގެންވާ عَمَلِ އަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމާއި
އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ދެންކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ދެންކޮން ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. مقبول حَجّ އެކެވެ.

1274 وعنْه قالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « من حج فَلَم يرفُثْ ، ولَم يفْسق ، رجع كيومِ ولَدتْه أُمه » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَّحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު حَجّ އެއް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އޭގައި އެމީހާ ހަޑިހުތުރު ބަސްތަކުން ދުރުހެލިވެ އަދި ފާފަތަކުން އެއްކިބާވެގެންހުރިނަމަ އެމީހަކު މައިމީހާ ބަނޑުން އުފަންވި ދުވަހެކޭ އެއްފަދައިން ސާފު طاهر ވެދެއެވެ.

1275 وعنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، قالَ : « العمرة إلى العمرةِ كفارةٌ لما بينهما ، والحج المبرور ليس له جزاء إلا الجنةَ » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَّحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއް عُمْرة އިން އަނެއް عُمْرةއާއި ދެމެދުގައިވާ ފާފަތަކުގެ ކައްފާރާއެކެވެ. އަދި مقبول حَجّ އެއްގެ ثواب އަކީ ސުވަރުގެ ފިޔަވައި އެހެން ދަރުމަ އެއްވެސް ނުވެއެވެ.

1276 وعن عائِشَةَ ، رضي الله عنْها ، قَالَتْ : قُلْتُ يا رسولَ الله ، نَرى الجِهاد أَفضلَ العمل ، أفَلا نُجاهد ؟ فَقَالَ : « لكن أَفضلُ الجِهاد : حج مبرور » رواه البخاري.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވަފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ދެކޭގޮތުގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ عمل އަކީ ޖިހާދެވެ. ވީމާ ތިމަންމެން ޖިހާދުކުރުން ހިނގައިލަމާތޯ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޖިހާދަކީ مبرور حجّ (مقبول حجّ)އެކެވެ.

1277 وعنْها أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، قالَ : « ما من يومٍ أَكثَر من أن يعتقَ الله فيه عبداً من النارِ من يومِ عرفَةَ » . رواه مسلم .

އަދި އެ صَّحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة) ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى عَرَفَة ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަޅުތަކުން ނަރަކައިން ދުރުކުރައްވާ އެހެން ދުވަހެއް ނުވެއެވެ.

1278 وعن ابنِ عباسٍ ، رضي الله عنهما ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « عمرةٌ في رمضان تَعدلُ عمرةً أَو حجةً معي » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمَضَانَމަހު ކުރާ عُمْرة އަކީ حَجّ އަކާއި އެއްވަރު ވެގެންވެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނާއެކު حج އަދާކުރުމާއި އެއްވަރު ވެގެން ވެއެވެ.

1279 وعنْه أن امرأَةً قالَتْ : يا رسولَ الله ، إن فَريضةَ الله على عباده في الحج ، أَدركتْ أبي شَيخاً كَبِيراً ، لا يثبتُ على الراحلَة أَفأَحج عنه ؟ قال : « نعم » . متفقٌ عليه.

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن عَبَّاس) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް فرض ކުރެއްވި ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން حَجّ ގެ އަމުރުން ހިމެނުނީއެވެ. ތިމަންނާގެ ބައްޕަފުޅު ސަވާރީމަތީގައި ހަރުދަނާކޮށްތިއްބެވުން މުސްކުޅިވެފައިވެއެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ އޭނާގެ ބަދަލުން حَجّ ކުރުން ހުއްދަވާނެތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ.

1280 وعن لقَّيط بنِ عامرٍ ، رضي الله عنه ، أَنه أَتى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَقَال : إن أبي شَيخٌ كبير لا يستَطيع الحج ، ولا العمرةَ ، ولا الظَعن ، قال : « حج عن أَبِيك واعتمر».

رواه أَبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި لقَيطِ بنِ عامر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ބައްޕަ އަކީ މުސްކުޅިއަކަށްވެއެވެ. އޭނާއަށް حَجّ ކޮށް އަދި عُمْرة އަދާކޮށްވެސް އަދި

އެކަމަށްޓަކައި ދަތުރުކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއްވެސް ލިބިގެންނުވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިބާގެ ބައްޕަގެ މަތިން حج ކޮށް عُمْرة ކުރާށެވެ .

1281 وعنِ السائبِ بنِ يزيد ، رضي الله عنه ، قال : حج بي مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، في حجة الوداعِ ، وَأَنَا ابن سبعِ سنين . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި السائب بن يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. حجة الوداع ގައި رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَجّ ކުރެއްވިހިނދު ތިމަންނަ ހައްވާވެސް حَجّ ކުރެވުނެވެ. އެއިރުން ތިމަންގެ އުމުރަކީ ހަތް އަހަރެވެ.

1282 وعنِ ابنِ عباسٍ ، رضي الله عنْهما ، أَن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، لَقي ركْباً بِالروحاء ، فَقَالَ : « من القَوم ؟ » قَالُوا : المسلمون . قَالَ : من أَنتَ ؟ قَالَ : « رسولُ الله » فَرفَعت امرأَةٌ صبِياً فَقَالَتْ أَلهذا حج ؟ قَالَ : « نَعم ولك أَجر » رواه مسلم

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވިعبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި الروحانރިއުން ހިސާބުން ޤާފިލާއާއި ބައްދަލުވިއެވެ. އެއިރުން އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮން ބަޔަކުތޯ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންނަކީ މުސްލިމުންނެވެ. އެބޭކަލުން އެއްސެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކޮންބޭކަލެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަކީ اللهގެ ރަސޫލާއީމެވެ. އެއިރުން އަންހެނަކު އެކަލޭގެފާނަށް ފެންނަގޮތަށް ކުޑަކުއްޖަކު އުފުލިއެވެ. އެއަންހެނާ އެއްސެވިއެވެ. މިކުއްޖާއަށް حَجّ އެއް ވާނެތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެވެ. އަދި ތިބާއަށްވެސް ثواب ލިބޭނެއެވެ.

1283 وعن أَنسٍ ، رضي الله عنه ، أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حج على رحلٍ ، وكَانتْ زاملتَه . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަވާރީއެއްގައި حَجّ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސާމާން އުފުލަންވެސް ބޭނުންކުރެއްވީ ހަމައެ ސަވާރީއެވެ.

1284 وعن ابن عباس ، رضي الله عنْهما ، قَالَ : كَانَت عكاظُ ومجنةُ ، وذو المجازِ أَسواقاً في الجاهلية ، فَتَأَثموا أن يتجروا في المواسمِ ، فَنَزلتْ : { لَيس علَيكُم جناَح أن تَبتَغُوا فَضلاً من ربكُم } [البقرة : 198]في مواسم الحج . رواه البخاري.

މާތް الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عُكاظ ބާޒާރާއި مِجَنَّة ބާޒާރާއި ذوالمجَاز ބާޒާރަކީ މަޝްހޫރު ތިޖާރީ(ވިޔަފާރި) މުހިންމު ތިންތަނެވެ. އެހެންކަމުން اصحاب ބޭކަލުން حَجّ މޫސުމުގައި އެތަންތަނުގައި ވިޔަފާރިކުރުމަކީ ފާފައެއްކަމުގައި ދެކުނެވެ. އެހިނދު قران ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ. އެ އާޔަތަކީ { لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أن تَبْتَغُوا فَضلاً مِن رَبِّكُم} މާނައީ : "ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން ލިބޭ فضل ވަންތަވެރިކަމަށް (އެބަހީ ވިޔަފާރިކޮށްގެން ގޮތްގޮތުން ހޯދާ ތަކެއްޗަށް) ހޯދުން އުޅުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކުށެއް ނެތެވެ". އެބަހީ حَجّ މޫސުމުގައެވެ.

كتاب الجهاد

ޖިހާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

قال الله تعالى (التوبة 36): {وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة، واعلموا أن الله مع المتقين}.

އަދި އެންމެހައި مشركންނާއި ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! އެއުރެންވެސް އެންމެން އެކުގައި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، اللهވޮޑިގެންވަނީ تقوي ވެރިންނާއި އެކުގައިކަން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށެވެ.

وقال تعالى (البقرة 216): {كتب عليكم القتال وهو كره لكم، وعسى أن تكرهوا شيئاً وهو خير لكم، وعسى أن تحبوا شيئاً وهو شر لكم، والله يعلم وأنتم لا تعلمون}.

ހަނގުރާމަކުރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް فرض ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ، (އެކަމަކީ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުރުހެވޭ ކަމެއްކަމުގައި ވަނިކޮށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ ކަމެއް އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލާބަ ހުރި ކަމަކަށް ވެދާނެތެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރުހޭ ކަމެއް، އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެއްލުން ހުރި ކަމަކަށް ވެދާނެއެވެ. އަދި الله ހުރިހާ ކަމެއްގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.

وقال تعالى (التوبة 41): {انفروا خفافاً وثقالاً، وجاهدوا بأموالكم وأنفسكم في سبيل الله}.

ލުއިކަމާއެކުގައްޔާއި، ބުރަކަމާއެކުގައި، ތިޔަބައިމީހުން (ހަނގުރާމައަށް) ނުކުންނާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި، ނަފްސުތަކުން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާށެވެ.

وقال تعالى (التوبة 111): {إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم بأن لهم الجنة يقاتلون في سبيل الله فيقتلون ويقتلون، وعداً عليه حقاً في التوراة والإنجيل والقرآن؛ ومن أوفى بعهده من الله، فاستبشروا ببيعكم الذي بايعتم به، وذلك هو الفوز العظيم}.

ހަމަކަށަވަރުން الله مؤمن ންގެ ކިބައިން އެއުރެންގެ ނަފްސުތަކާއި، މުދާތައް، އެއުރެންނަށް ސުވަރުގެ ހުރިކަން އަންގަވައި، ބައްލަވައިގަތެވެ. އެއުރެން اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެތެވެ. ފަހެ، އެއުރެން (دشمنން) قتلކޮށް، އަދި އެއުރެން قتل ވެދެއެވެ. (އެއުރެންނަށް ސުވަރުގެ ހުރިކަމީ) توراةގައި، إنجيل އާއި، قرآن ގައި، އެކަލާނގެ ذات ދުށުގެ މައްޗަށް حق ގޮތުގައި ކުރައްވާފައިވާ وعدއެކެވެ. އަދި عهد ފުއްދުމުގައި، اللهއަށްވުރެ ފުއްދުންތެރިކަން ބޮޑީ ކާކުހެއްތޯވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ވިއްކި ވިއްކާލުމުގެ އުފާކުރާށެވެ! ބޮޑުވެގެންވާ نصيب ލިބިގަތީ ހަމަ އެއީއެވެ.

وقال تعالى (النساء 95، 96): {لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير أولي الضرر والمجاهدون في سبيل الله بأموالهم وأنفسهم، فضل الله المجاهدين على القاعدين درجة، وكلاً

وعد الله الحسنى، وفضل الله المجاهدين على القاعدين أجراً عظيماً: درجات منه ومغفرة ورحمة؛ وكان الله غفوراً رحيماً}.

مؤمنންގެ ތެރެއިން (ޖިހާދު ނުކުރެވޭފަދަ) عذر ތަކުގެ ވެރިން ފިޔަވައި، ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބޭ މީހުން اللهގެ މަގުގައި އެއުރެންގެ މުދާތަކާއި، ނަފްސުތަކުން ޖިހާދުކުރާމީހުން، ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބޭމީހުންނަށްވުރެ ދަރަޖައިގެ ގޮތުން الله މާތް ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ނުގޮސް ތިބޭ މީހުންނަށްވުރެން ޖިހާދުކުރާމީހުން ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ ދެއްވުމުން الله މާތް ކުރައްވިއެވެ. (އެއީ) އެކަލާންގެ حضرةން ލިބޭ ދަރަޖަތަކެވެ. އަދި، ފާފަ ފުއްސެވުމުކެވެ. އަދި، رحمةއެވެ. އަދި، ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލަކު ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވިއެވެ.

وقال تعالى (الصف 10 - 13): {يا أيها الذين آمنوا هل أدلكم على تجارة تنجيكم من عذاب أليم؟ تؤمنون بالله ورسوله، وتجاهدون في سبيل الله بأموالكم وأنفسكم ؛ ذلكم خير لكم إن كنتم تعلمون: يغفر لكم ذنوبكم ويدخلكم جنات تجري من تحتها الأنهار، ومساكن طيبة في جنات عدن؛ ذلك الفوز العظيم، وأخرى تحبونها: نصر من الله وفتح قريب، وبشر المؤمنين} والآيات في الباب كثيرة مشهورة.

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ވޭންދެނިވި އަޒާބަކުން ތިޔަބައިމީހުން މިންޖުކުރާދޭނޭ ވިޔަފާރިއެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާންގެ ދައްކަވަން ހެއްޔެވެ؟ (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށާއި، އެކަލާންގެ ރަސޫލާ އަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދާތަކުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުން الله ގެ މަގުގައި ތިޔަބައިމީހުން ޖިހާދުކުރުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަނަމަ އެކަމީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް މާ ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.އޭރުން އެކަލާންގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ.އަދި އެތާންގެ ދަށުން ފެންކޯރުތައް ހިނގަހިނގާ ހުންނަ ސުވަރުގެބަގީޗާތަކަށް އެކަލާންގެ ތިޔަބައިމީހުން ވައްދަވާނެވެ. އަދި عدن އެގެ ނިތުން ސުވަރުގެބަގީޗާތަކުގައިވާ ރަނގަޅު ގޭގެދޮރުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވަޒަންވެރި ކުރައްވާނެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބު ލިބުމަކީ އެއީއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އިތުރު ލޯބިވާ އެހެން ނިޢުމަތެއް އެކަލާންގެ ދެއްވާނެއެވެ.(އެއީ) الله ގެ ހަޟްރަތުން ދެއްވާ

نصر އަކާއި، ކައިރިވެގެންވާ فتح އެކެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު މުއުމިން ތަކުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ!

وأما الأحاديث في فضل الجهاد فأكثر من أن تحصر، فمن ذلك

1285 عن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، قال : سِئلَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : أَي الأعمال أفْضلُ ؟ قالَ : « إيمان بالله ورسوله » قيل : ثُم ماذَا ؟ قَالَ : « الجهاد في سبِيل الله » قيل : ثُم ماذا ؟ قال : « حج مبرور » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ عَمَل އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. مقبول حَجّ އެކެވެ.

1286 وعن ابنِ مسعود ، رضي الله عنْه ، قَالَ : قُلْتُ يا رسول الله ، أي العمل أَحب إلى الله تَعالى ؟ قالَ : « الصلاةُ على وقْتها » قُلْتُ : ثُم أَي ؟ قَالَ : « بِر الوالدين» قُلْتُ : ثُم أَي ؟ قَالَ « الجِهاد في سبيل الله » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. اللهއަށް އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވީ ކޮން عَمَل އެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާކުރުމެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ކަމޭހިތުމެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1287 وعن أبي ذَر ، رضي الله عنه ، قَالَ : قُلْتُ : يا رسولَ الله أَي العمل أَفْضَلُ؟ قَالَ : « الإيمان بِالله ، والجِهاد في سبِيله » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو ذَرٍّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮން عَمَل އެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1288 وعن أَنَسٍ ، رضي الله عنه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « لَغَدوةٌ في سبِيل الله ، أَو روحةٌ ، خَير من الدنْيا وما فيها » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފުޅާންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަ ކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ހެނދުނެއްގައި ނުވަތަ ހަވީރެއްގައި ދިޔުމަކީ ދުނިޔެއާއި އޭގައިވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗަށްވުރެ މާތްކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1289 وعن أبي سعيد الخُدري ، رضي الله عنه قال : أَتى رجلٌ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَقَالَ : أَي الناسِ أَفْضلُ ؟ قال : « مؤْمن يجاهد بِنَفْسه وماِله في سبيل الله » قال : ثُم من ؟ قَالَ : « مؤْمن في شعبٍ من الشعابِ يعبد الله ، ويدع الناس من شَره . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو سَعيدٍ الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ އެބޭކަލަކު ސުވާލުކުރިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކާކު އެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުންނާއި އަދި މީހާގެ މުދަލުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނާއެވެ . އޭނާ ސުވާލުކުރިއެވެ. ދެން ކާކު އެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީސްތަކުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން ދޫކުރަން [illegible] [illegible] [illegible] އެކަހެރިވެގެން ހުރެ الله އަށް އަޅުކަން [illegible] މުއުމިނާއެވެ.

1290 وعن سهل بن سعد ، رضي الله عنْه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قَالَ : « رِباطُ يومٍ في سبيل الله خَير من الدنْيا وما علَيها ، وموضع سوط أَحدكُم من الجنة خَير من الدنْيا وما علَيها ، والروحةُ يروحها العبد في سبيل الله تَعالى ، أوِ الغَدوةُ ، خَير من الدنْيا وما عليها » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި سهل بن سعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި އެއްދުވަހު ދުވަހަކު ރިބާޠުގައި ހުރުން ދުނިޔެއާއި އޭގައި ވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭ އެއްވަރު ހިސާބެއްގެ މިންވަރު ދުނިޔެއާއި އޭގައި ވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި اللهގެ މަގުގައި އަޅަކު ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނުވަތަ ހަވީރުގެ ވަގުތުގައި ހިނގާ ހިނގުން ދުނިޔެއާއި އޭގައިވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

1291 وعن سلْمان ، رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : «رِباطُ يومٍ ولَيلَة خَير من صيامِ شَهرٍ و قيامه ، وإن ماتَ فيه أجري عليه عملُه الذي كان يعملُ ، وأُجرِي علَيه رِزقُه ، وأمن الفَتان » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި سَلْمَان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ރޭއާއި ދުވާލުގައި ފަހަރާދިނުން މަސްސަރަކަށް ރޯދަހިފުމާއި ރޭއަޅުކަމުގައި ހުރުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާ ނިޔާވެއްޖެނަމަ އޭނާ ކުރަމުން ގެންދިޔަ عَمَلِ އެއްގެ ثواب ދާއިމުކޮށް ލިބިގެންދާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސުވަރުގެ އިން رزق ލިބޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް قبر ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްކަން ލިބޭނެއެވެ.

1292 وعن فضالةَ بن عبيد ، رضي الله عنْه ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَل : « كُل ميت يخْتَم على عمله إلا المرابِطَ في سبيل الله ، فَإنه ينَمى له عملُه إلى يومِ القيامة ، ويؤمن فتْنة القَبرِ » . رواه أبو داود والترمذي وقاَل : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި فضَالة بن عُبيد ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ރޮހިއަން ހުންނަ މީހާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ މީހުންގެ ނިމުންވަނީ އެމީހުންގެ އެވަގުތު ކުރަ عَمَل އެއްގެ މައްޗަށެވެ. (ނަމަވެސް) ހަރެ ހަމަކަށަވަރުން (اللهގެ މަގުގައި ރޮހިއަން ހުންނަ މީހާ) ގެ عَمَل ތައް قِيامَة އާއި ޖެހެންދެން އިތުރު ވެވި ވެވި ހުރެއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް قبر ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްކަން ލިބެއެވެ.

1293 وعن عثْمان ، رضي الله عنْه ، قاَل : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : «رباطُ يومٍ في سبيل الله خَير من ألْف يومٍ فيما سواه من المنازل » . رواه الترمذي وقاَل : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عثمان ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި އެންމެ ދުވަހަކު ރޮހައްވުރުން އެއްހާސް ދުވަހުގެ އަގުކަމަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1294 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنْه ، قاَل : قاَل رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « تَضمن الله لِمن خَرج في سبيله ، لا يخْرجه إلا جِهاد في سبيلي ، وإيمان بي وتَصديقٌ برسلي فَهو ضامن أن أدخلَه الجنةَ ، أو أرجِعه إلى منْزِله الذي خَرج منْه بما نَالَ من أجرٍ ، أو غَنيمة ، والذي نَفْس محمد بيده ما من كَلْمٍ يكلَم في سبيل الله إلا جاء يوم القيامة كَهيئَته يوم كُلم، لَونُه لَون دم ، وريحه ريح مسك ، والذي نَفْس محمد بِيده لَولا أن أَشُق على المسلمين ما قعدتُ خلاف سرِية تَغْزو في سبيل الله أبداً ، ولكن لا أجِد سعة فَأحملَهم ولا يجدون سعةً ، ويشُق علَيهم أن يتَخَلفوا عني ، والذي نفْس محمد بِيده ، لَوددتُ أن أغزو في

سبِيل الله ، فأُقْتَل ، ثُم أغْزو ، فأُقتل ، ثُم أغزو ، فأُقتل » رواه مسلم وروى البخاري بعضه
.

« الكلْم » : الجرح .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނިކުމެއްޖެ މީހާގެ ޒިންމާ މާތް الله سبحانه وتعالى އުފުއްލަވައެވެ. އެހެނީ އޭނާ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނޫން އެހެން مقصد އެއްގައި ނުކުމެފައިނުވާނަމަ. އެއީ އޭނާ ނުކުމެފައިވަނީ ތިމަން އިލާހަށް އީމާންވެގެންނާއި ހާލުގައެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހުގެ ރަސޫލުބޭކަލުންގެ ރިސާލަތު قبول ކޮށްގެންނާ ހާލުގައެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަން އިލާހު އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ވައްދަވާނެކަމުގެ يقينކަން އޭނާއަށް ދެއްވަމެވެ. ނުވަތަ އޭނާގެ މަންޒިލަށް ދުރުވަތު ނުވަތަ غنيمة މުދާލިބިގެން އެނބުރި ފޮނުއްވާނެކަމުގެ يقينކަން އޭނާއަށް ދެއްވަމެވެ. مُحَمَّد ގެފުޅުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. الله ގެ މަގުގައި އޭނާއަށް އެއްވެސް زخم އެއް ލިބިއްޖެނަމަ قيامة ދުވަހުން އޭނާ އަންނާނީ زخمީ ދުވަހު ހުރި ހާލަތުގައެވެ. އޭނާގެ ކުލަ ލޭކުލަ ފަދައެވެ. އަދި އޭގެ މީރުވަސް ކަސްތޫރީގެ ވަސްފަދައެވެ. مُحَمَّد ގެފުޅުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ބުރަކަމެއް ނުވާނަމަ ބިމަށްލާގަތުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނިކުންނަ ކޮންމެ لشكر އަކާއި އަބަދު ނުކުތީމުވެ. ނަމަވެސް ބިމަށްލާގަތުން އަހަރެމަ މުސްލިމުންނަށް ތަނަވަސްކަމެއް ލިބިގެންނުވެއެވެ. އަދި ބިމަށްލާގަތުން އިޖުރަ ދޫކޮށް ތިބުމަށް ބުރަދުރުން އެބަ ވާނީ އެމީހުންނަށް ބުރަވެގެންވާ އިންވެގެ ހާލުގައެވެ. مُحَمَّد ގެފުޅުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. ބިމަށްލާގަތުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކޮށް قتلވެ އަދި އަނެއްކާ ވަރަށް ޖިހާދުކޮށް قتلވެވޭ ދެން قتلވެ އަދި އަނެއްކާ ވަރަށް ޖިހާދުކޮށް އަނެއްކާ قتلވެ އެބޭފުޅާ قتلވެވިވިއްޖެން ބިމަށްލާގަތުން ލޯބިވެވިކަން ބޭކުރަމެވެ.

1295 وعنْه قال : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما من مكلوم يكْلَم في سبيل الله إلا جاء يوم القيامة ، وكلْمه يدمي : اللون لون دمٍ والريح رِيح مسك » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް زخم ވާމީހާ قِيامَة ދުވަހުން އަންނަނީ ހުރީ އެ زخم ބަލުން ލޭއޮހޮރެމުން ދާ ހާލުގައެވެ. އޭގެ ކުލަ އަކީ ލޭ ކުލައެވެ. އަދި އޭގެ ވަހަކީ ގަދަކަސްތޫރީ ވަހެވެ.

1296 وعن معاذ رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قَالَ : « من قاتل في سبيل الله من رجل مسلمٍ فُواقَ نَاقة وجبتْ له الجنةُ ، ومن جرِح جرحاً في سبيل الله أو نكب نَكبةً، فَإنها تجيء يوم القيامة كأغزرِ ما كَانَتْ : لَونُها الزعفَران ، وريحها كالمسك» . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި مُعاذ ގެފާނުގެ نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމު ފިރިހެނަކު الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގައި ދީރަކު އަންހަން ޖަދަލުން ދަރަހަކު ކިރު ގެނާޅާ މުސްވަކުގެ ވަގުތުކަދަރަކަށް ބައިވެރިވެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. އަދި މީހަކަށް الله ގެ މަގުގައި زخم އެއް ލިބިއްޖެނަމަ ނުވަތަ މުސީބާތެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހަކު قِيامَة ދުވަހުން އަންނަނީ އާރުވެފައިވާގޮތަށެވެ. އޭގެ ކުލަ ކުރުކުމާގެ ކުލައެވެ. އަދި އޭގެ ވަސް ވާނީ ކަސްތޫރީގެ ވަހެވެ.

1297 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، قال : مر رجلٌ من أصحاب رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، بشعب فيه عيينَةٌ من ماء عذْبة ، فَأعجبته ، فَقَالَ : لَو اعتزلتُ الناس فَأقَمتُ في هذا الشعبِ ، ولَن أفعل حتى أستَأذن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فذكر ذلك لرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَقَالَ : « لا تفعلْ ، فإن مقام أحدكُم في سبيل الله أفضلُ من صلاته في بيته سبعين عاماً ، ألا تُحبون أن يغْفر الله لَكُم ويدخلكُم الجنةَ ؟ اغزوا في سبيل

الله ، من قاتَلَ في سبيل الله فُواقَ نَاقَة وجبتْ له الجنةُ » . رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

والفُواقُ: ما بين الحلْبتَين .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ أصحَاب ބޭކަލުންގެތެރެއިން ބޭކަލަކަށް ވާދީއެއްގެ ތެރޭގައި މީރު ފެންހުރި ވަޅުގަނޑެއް ފެނުނެވެ. އެހިނދު އޭނާ ހިތާ ހިތާ ބުންޏެވެ. ތިމަންނަ މީސްތަކުންނާއި އެކަހެރިވެގެން އައިސް މިވާދީގައި ދިރިއުޅެން ކިހާ ރަނގަޅުވާނެއެވެ؟ ނަމަވެސް ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އިޛްނަ ހޯދައިގެން މެނުވީ އެކަމެއް ނުކުރާނަމެވެ. ދެން ފަހެ އެމީހާ އެވާހަކަ رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެކަމެއް ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ މަދު ވަގުތަކު الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގައި ހުންނަ ހުރުން އެމީހާ ގޭގައި ހަތްދިހަ އަހަރު ނަމާދުކުރުމަށްވުރެ ޘަވާބު ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ހިނގާށޭ! الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުން ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުން ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާށެވެ. ޖަމާޢަތުގެ އަޅުގަނޑުމެން އެއްފަހަރު ތެޅުމަކު ކިރުލުމާއި ވަގުތުކޮޅަކަށް މިހާ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރިނަމަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

1298 وعنْه قَالَ قيلَ : يا رسولَ الله ، ما يعدلُ الجِهاد في سبيل الله ؟ قَالَ : « لا تَستَطيعونَه ، » فأعادوا عليه مرتين أو ثلاثاً كل ذلك يقول : « لا تستطيعون ، » . ثُمَّ قال : « مثَل المجاهد في سبيل الله كمثَل الصائمِ القَائمِ القَانت بآيات الله لا يفْتُر : من صلاة ، ولا صيامٍ ، حتى يرجِعَ المجاهد في سبيل الله » متفقٌ عليه . وهذا لفظُ مسلمٍ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި އެއްވަރު عمل އަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ކުޅަދާނަވެގެންނުވެއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން އެސުވާލު ދެފަހަރު ނުވަތަ ތިން ފަހަރު

ގަތިން ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ. އަހިން ކޮންމެ ފަހަރަކުވެސް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ކުޅަދާނަވެގެންނުވާނެއެވެ. އެއްފަހަރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހެއްގެ މިސާލަކީ ރޯދަ ހިފައި ނަމާދުކޮށް އަދި خشوع އަބްތެރިކަމާއިއެކު الله ގެ އާޔަތްތައް ތިލާވަތްކުރަމުންދާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާ އެނބުރި އަތުވެދާންދެން ދުންދުން އޭނާ ހުންނަނީ ދުދުންނުކުނިޖެ ނަމާދު މަތީގައި އަދި ރޯދަރޯދަ ތިބިގެންނެވެ.

وفي رواية البخاري ، أن رجلا قَال : يا رسولَ الله دلني على عملٍ يعدلُ الجهاد ؟ قال: « لا أجده » ثُم قال : « هل تَستَطيع إذا خَرج المجاهد أن تدخُلَ مسجِدك فتَقُوم ولا تَفتُر ، وتَصوم ولا تُفطر ؟ » فَقالَ : ومن يستطيع ذَلك ؟

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަންނަނަށް އެ عملއަކާއި ޖިހާދުކުރުމާ އެއްވަރުވެގެންވާ ކަމަ عمل އަކީ ކޮބައިކަން ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަންނުކުރެވޭނެކަން އެފަދަ عمل ނުފެނޭނެއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރާ މީހާ ޖިހާދަށް ނުކުމެގެން އެކަ ފަހުން މިހަކަން މިސްކިތަށްވަދެ ނަމާދުކޮށްކޮށް ހުއްޓުމެއް ނެތި ރޯދަ ހިފައި ނުކެއި ހުރެވޭނެތޯއެވެ؟ އާއެކަމަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަށް ކުރެވޭނީ ކާކަށްތޯއެވެ؟

1299 وعنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « من خَيرِ معاشِ الناس لَهم رجلٌ ممسك بعنَانِ فرسه في سبيل الله ، يطير على متنه كُلما سمع هيعةً ، أو فَزعة طاَر على متنه ، يبتَغي القتل أو الموتَ مظَانه ، أو رجلٌ في غُنَيمة أو شَعفَة من هذه الشعف أو بطنِ واد من هذه الأودية يقيم الصلاةَ ، ويؤْتي الزكاةَ ، ويعبد ربه حتى يأْتيه اليقين لَيس من الناس إلا في خَيرِ » رواه مسلم .

އަދި މި صَحَّابي (އަބަރީ މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ދިރިއުޅުމެއްގައިވާ މީހަކީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި އެމީހެއްގެ އަސްގެ ލަގަނުގައި ހިފައިގެން ހުންނަމީހާއެވެ. އެމީހާއަށް

އަޖެއް އިތުރުކަން (ޝުހަދާ ކުރިން ޝަހީދުންނަށް ލިބޭ ގޮތަށް އަދި އިތުރުކަން) (އަސްލުގައި ދަރަޖަން)
އުދުހިފުރާއިރަކުވިކަން ސަވާބުތަކެން ހަނދުމަފުޅުވާން ނިކަމެތިކަން ދާއިމު شهيد ވެގެން
ދިރުމަށް (ޝުހަދާ ގަބުރުތަކެން ދިރިހުރުން) އުއްމީދު ކުރެއްވެން ހަރުއްވި. ޝުހަދާ (އެދެދު ދިހަފަރު
މިހާރު) މިފަދަ ބަރަކާތްތަކެއް ވެދިއްޔަކީ ޝުހަދާ މިފަދަފަރުދުގައިތައް ބަރަކާތް ވަރަބޮޑުއެއްގެ
ބަތިގައި ބަނދަރުހާއި ގަޑިތަކަށް ހަރު ހަމަދުވާން ޖަނާބުދި އަދި ބަދު ދުވަހާއި ހަރުއްތަން
އަދުހަން ހަރުން ބަދި ދުހުރުންހަނދުމާއެވެ. މިސްބާހްގެ ބަރަކާތް އެއްދަ މިހާ ވަހަކު ހަރު
މިހުންގެބަރަކާތްތައްވެ.

1300 وعنْه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قالَ : « إن في الجنة مائةَ درجة أعدها الله للمجاهدين في سبيل الله ما بين الدرجتَين كما بين السماء والأرض » . رواه البخاري .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި اللهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހުންނަށްޓަކައި ސަތޭކަ ދަރަޖަ މާތް
الله سبحانه وتعالى ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ ކޮންމެ ދެދަރަޖައެއްގެ ދެމެދު އުޑާއި
ބިމާ ދެމެދުގެދުރުމިންވެއެވެ.

1301 وعن أبي سعيد الخُدرِي ، رضي الله عنْه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَل : « من رضي بِالله ربا ، وبالإسلامِ ديناً ، وبمحمد رسولاً ، وجبت لَه الجنةُ » فَعجب لها أبو سعيد، فَقَال أعدها علَي يا رسولَ الله فَأعادها علَيه ، ثُم قال : « وأُخْرى يرفَع الله بِها العبد مائةَ درجةً في الجنة ، ما بين كُل درجتَين كما بين السماء والأرض » قال : وما هي يا رسول الله ؟ قال : « الجِهاد في سبِيل الله ، الجِهاد في سَبيلِ اللَّهِ » ٠ رواهُ مُسلمٌ ٠

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سعيدٍ الخُدْريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އީ ރަބްބަކާ ކަމުގައާއި
އިސްލާމްދީނާއި، ދީނަކީ އިސްލާމްދީން ކަމުގައާއި مُحَمَّدٍ ގެ ރަސޫލާ ކަމުގައާއި ރުހިއްޖެ
މީހަކަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. ފަހެ (އެހިނދު) އެ خبر ގެ ސަބަބުން أبو

سَعيد عجائب ވެވަޑައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް އަދި އެއްފަހަރު އެވާހަކަ ތަކުރާރުކޮށް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެވާހަކަ ތަކުރާރުކޮށް ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެހެން عمل އެއް ވެއެވެ. އެ عملގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއިން އަޅާއަށް ސަތޭކަ ދަރަޖަ މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ. އަދި ކޮންމެ ދަރަޖައެއްގެ ދެމެދު އުޑާއި ބިމާ ހާ ވަރުވެއެވެ. އެ صحابي ދަންނަވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1302 وعن أبي بكْرِ بن أبي موسى الأشْعرِي ، قَالَ : سمعتُ أبي ، رضي الله عنْه، وهو بحضرة العدو ، يقول : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إن أبواب الجنة تَحتَ ظلال السيوف » فَقام رجلٌ رث الهيئة فَقَالَ : يا أبا موسى أَأَنْت سمعتَ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقول هذا؟ قال : نَعم ، فَرجع إلى أصحابِه ، فَقَال : « أقرأ علَيكُم السلام » ثُم كَسر جفْن سيفه فألْقاه ، ثم مشَى بِسيفه إلى العدو فضرب بِه حتى قُتل » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو بَكْرِ بن أبو مُوسى الأشْعَرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ ބައްޕާފުޅު دشمنންގެ ކައިރީގައި ހުރެގެން ބު ނަނިކޮށް އަޑުއިވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައްވަނީ ކަނޑީގެ ހިޔަނީގެ ދަށުގައެވެ. (އެބަހީ الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާ މީހާއީ ސުވަރުގެ ވެރިއެކެވެ.) އެހިނދު ބާވެފައިވާ އަދި ފާޑުވެފައިވާ ހެދުން ގަނޑެއް ހަދައިގެން ހުރި މީހަކު ތެދުވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުންޏެވެ. އޭ أبو موسى އެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިޔަގޮތަށް حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިބާ އަޑު އިވުނުތޯއެވެ؟ (ބައްޕަ) ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ. އެހިނދު އޭނާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނާ ދިމާލަށް އެނބުރުނެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުންޏެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސަލާމް ކުރަމެވެ. ދެން އޭނާ އޭނަގެ ކަނޑި އަޅާ އުރަ ފުނޑާލުމަށްފަހު އުކާލިއެވެ. ދެން އޭނާ ކަނޑި ހިފައިގެން دشمنންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރަމުންގޮސް އެންމެ ފަހުން شهيد ވިއެވެ.

1303 وعن أبي عبسٍ عبدِ الرحمنِ بنِ جبيرٍ ، رضي الله عنه قال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما اغْبرتْ قدما عبد في سبيل الله فتَمسه النار » . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو عَبْس عبدِ الرَّحمن بْن جُبَيْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ނިކުތުމުން އަޅެއްގެ ފައިތިލަފައިގައި ހިރަފުސް ޖެހިއްޖެނަމަ ފަހެ އެފައިގައި އަލިފާން ނުހިފާ ހުއްޓެވެ.

1304 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنه ، قَالَ : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا يلج النَّار رجلٌ بكى من خَشْية الله حتى يعود اللبن في الضرع ، ولا يجتمع علَى عبد غُبار في سبيل الله ودخَان جهنم » ، رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވެގެން ރޯއި މީހާގެ ހަށިގަނޑުގައި (ނަރަކައިގެ) އަލިފާން ހިފުމަކީ ކިރު (ފިހަރަށްނުއިގެ) އުރަމަތީކަށް އަރުން ފަހަރު محالކަމެކެވެ. (އެބަހީ ނުވާނެކަމެކެވެ.) އަދި އަޅެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި الله ގެ މަގުގައި ނިކުތުމުން ޖެހޭ ހިރަފުހާއި އަދި ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނުގެ އެއްކޮށްވެސް ނުވާނެކަމެކެވެ.

ދަންނަވައެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ حديث ފުރު لا يلج النَّار رجلٌ بكى من خَشْية الله حتى يعود اللبن في الضرع ގެ ލަފުޒީ ތަރުޖަމާ އަކީ : الله އަށް ބިރުވެތިވެގެން ރޯއި މީހާގެ ހަށިގަނޑަށް އަލިފާން ، ކިރު އުރަމަތީކަށް އަނބުރާ ވަދެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ނުވާނެކަމެކެވެ. މިއީ محال(އެބަހީ ނުވާނެ) ކަމެއްގެ މިސާލު ދައްކަވާ مثال އެކެވެ. މިފަދަ مثال ބޮޑު قرآن ގައި ވެސް އައިސްފައިވެއެވެ. އެގޮތް އެއީ މިސާލަކީ (ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط) މާނައީ އަދި ބިންގާ ކަނބަލުން ޖަމަލު ވަދެއްޖެއްޔާ މެނުވީ އެއުރެން ސުވަރުގެ ނުވަދެއެވެ.

1305 وعن ابن عباسٍ ، رضي الله عنْهما ، قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ: «عينَانِ لا تَمسهما النار : عين بكَت من خَشْية الله ، وعين باتَت تحرس في سبِيل الله». رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެލޮލަކަށް އަލިފާން ނުހިފާ ހުއްޓެވެ. އެއީ اللهއަށް ބިރުން ރޮއިގަތް ލޮލާއި އަދި الله ގެ މަގުގައި ފޯރިއަށް ނުނިދާ ހުރެއްޖެ ލޮލެވެ.

1306 وعن زيد بن خَالد ، رضي الله عنْه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « من جهز غَازياً في سبيل الله فقَد غزا ، ومن خَلَفَ غَازياً في أَهله بخَير فقَد غزا » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި زَيدِ بن خَالد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް މީހަކު ތައްޔާރުކޮށްދިނުމީހާ، ވެސް ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ޖިހާދު ކުރީއެވެ. އަދި ހަނގުރާމަވެރިޔާ ނުކުތުން އެހަނގުރާމަވެރިޔާގެ ގޭގެ މީހުންގެ ކަންތައް ބަލަހައްޓައި އެހީތެރިވެ ދިނުމީހާ ވެސް ހަމަކަށަވަރުން ކުރި ޖިހާދެވެ.

1307 وعن أبي أُمامة ، رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أفْضلُ الصدقات ظل فُسطَاط في سبيل الله ومنيحةُ خادمٍ في سبيل الله أو طَروقه فحلٍ في سبيل الله» رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو أُمامة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ މާތް ވެގެންވާ صَدَّقاتއަކީ الله ގެ މަގުގައި ފޮތިގެއެއްގެ ހިޔާވަހިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ. އަދި الله ގެ މަގުގައި خادمއަކު ހަދިޔާކޮށްދިނުމެވެ. ނުވަތަ الله ގެ މަގުގައި (ސަވާރީ ގިނަކުރުމުގެ مقصد ގައި) ފުރާވަރުގެ އަންހެން ޖަމަލެއް ކަނޑައެޅުމެވެ.

1308 وعن أنسٍ ، رضي الله عنْه ، أن فَتى من أسلَم قال : يا رسول الله إني أُريد الغَزو وليس معى ما أتَجهز به ، قال : « ائت فُلاناً ، فَإنه قَد كان تَجهز فَمرِض » فأتاه فَقَال: إن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقْرِئك السلام ويقولُ : أعطني الذي تَجهَّزتَ بهِ ، قَالَ : يا

فُلانَةُ، أعْطِيهِ، الذي كُنْتُ تَجهَّزْتُ بِهِ ، ولا تَحْبِسين مِنْهُ شَيْئاً ، فوالله لا تَحِبسي منْه شَيَئاً فَيبارك لَك فيه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަސްލަމް قبيلة ގެ ޒުވާނަކު ދަންނަވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ހަނގުރާމައަކަށް ނުކުތުމަށް ބޭނުމެވެ. (ނަމަވެސް) ތިމަންނަގެ އަތުގައި ދަތުރަށް ބޭނުންވާ އެއްވެސް އެއްޗެއްނެތެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ފުލާނު މީހެއްގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ ހަނގުރާމައަކަށް ތައްޔާރުވެފައިވާނަމަވެސް ބަލިވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އެ ޒުވާނާ އެމީހާގެ ގާތަށް ދިޔައެވެ. އޭނާއަށް ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިބާއަށް ސަލާމް ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ. ތިބާ ހަނގުރާމައަކަށް ތައްޔާރުވުމަށް ހޯދިފައިވާ ތަކެތި ތިމަންނައަށް ދޭށެވެ. އެއިރުން (އޭނާ) އޭނާގެ އަންހެނުންނަށް ގޮވިއެވެ. އޭ ފުލާނީ މީހާއެވެ. ތިމަންނަ ހަނގުރާމައަކަށް ނުކުތުމަށް ތައްޔާރުކޮށްފައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް އޭނާއަށް ހަވާލުކޮށްދޭށެވެ. ފަހެ މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ކަނބުލޭ އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުދީ ނުބަހައްޓާށެވެ. އެހެނީ ހިފަހައްޓައިފިނަމަ އޭގައި الله سبحانه وتعالي ބަރަކާތެއް ނުލައްވާނެކަން ޔަގީންވެ.

1309 وعن أبي سعيد الخُدري ، رضي الله عنه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بعثَ إلى بني لِحيان ، فَقَالَ : « لِينْبعثْ من كُل رجلَينِ أحدهما ، والأجر بينَهما » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو سَعيد الخُدْري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بنو لِحيانَ قبيلة އަށް ބަޔަކު ފޮނުއްވުމަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންކުރެ ކޮންމެ ދެމީހަކު ކުރެން އެކަކު ޖިހާދަށް ނުކުންނާށެވެ. އަދި އޭގެ އަޖުރު އެދެ މީހުން ހަމަހަމަވެގެންވެއެވެ.

وفي رواية له : « لِيخْرج من كُل رجلين رجلٌ » ثُم قال لِلقاعد : « أَيكُم خَلَفَ الخارج في أَهله ومالِه بخَيرٍ كان له مثْلُ نصف أجرِ الخارج » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކޮންމެ ދެފަރާތުގެ ނަފްސަކުން އެކަކު ނާރަށް
ނިކުންނާނެވެ. އެއަށްފަހު ހަޖުކޮށްގެން ހުރި މީހާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައި މީހުންގެ
ތެރެއިން ނާރަށް ނިކުމެފައިވާ މީހާ ޝަހީދުވުމުން އެކަކު ގޭގެ ކަށްބައި ބަރަބަރާއި ތިރީގައިވާ
ނާރަށް ނުވަދޭ މީހާއަށް ދިނުން އުޖޫރާ ދިނުމަށް ކަލޭގެފާނު ހިތްވަރުކޮށްދެއްވިއެވެ.

1310 وعن البراء ، رضي الله عنْـه ، قال : أتى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، رجلٌ مقنع بِالحديد ، فَقال : يا رسول الله أُقَاتِلُ أو أُسلم ؟ فقَال : « أسلم ، ثُم قاتِلْ » فَأسلم ، ثُم قَاتَلَ فَقُتِلَ، فقَال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « عمل قَليلاً وأُجِر كثيراً » . متفقٌ عليه ، وهذا لفظُ البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި البراءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދަގަނޑު ފަހަރާ އަޅައިގެން ހުރި މީހަކު އައެވެ. އޭނާ އަރިހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ހަނގުރާމަ ކުރަންވީތޯ؟ ނުވަތަ އިސްލާމްވާންވީތޯ؟ ދެން ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އިސްލާމްވާށެވެ. ދެން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ. ދެން އޭނާ އިސްލާމްވިއެވެ. އަދި ހަނގުރާމަ ކުރިން ޤަތުލުވިއެވެ. އެހެން ދެން شهيد ވެގެންދިޔައެވެ. ދެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ކުޑަ މަދު عمِل ކުރެއެވެ. އަދި އޭނާ ހާސިލް ކުރީ ގިނަ އަޖުރު ބޮޑުކަމެވެ.

1311 وعن أنَس ، رضي الله عنْه ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « ما أَحد يدخُلُ الجنة يحب أن يرجِع إلى الدنْيا ولَه ما على الأرضِ من شَيء إلا الشهيد ، يتمنى أن يرجِع إلى الدنْيا ، فَيقْتَلَ عشْر مرات ، لِما يرى من الكرامة » .

وفي رواية : «لِما يرى من فَضل الشهادة » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيﷺ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شهيد ވެފައިވާ މީހުން ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް
މީހަކު ސުވަރުގެއަށް ވަދެވުނުމަކު އަނބުރާ ދުނިޔެއަށް އަދިވެސް ދުނިޔޭގައިވާ އެއްވެސް
އެއްޗެއް ބޭނުން ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް شهيد ވެފައިވާ މީހާ އެދޭ ދުނިޔެއަށް

އެނބުރި އައުމަށްފަހު (الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުން) ދިހަ ފަހަރު قتل ވެގެން ދިޔުމަށް އެދޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް شهيد ވުމުގައިވާ ކަރާމާތް ފެނިފައިވާތީއެވެ.

1312 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ، رضي الله عنْهما ، أن رسول الله صلّى اللهُ عليْه وسلم قَال : « يغْفر الله للشهيد كُل شَيئٍ إلا الدين » رواه مسلم .

وفي رواية له : « القَتْلُ في سبِيل الله يكفر كُل شَيء إلا الدين » .

މާނަ الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبدِ اللَّهِ بن عَمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (الله ގެ މަގުގައި) شهيد ވެއްޖެމީހާގެ ދަރަނި ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސެވިދެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. الله ގެ މަގުގައި قتل ވެއްޖެމީހާގެ ދަރަނި ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާފާފަތަކެއް ފުއްސެވިދެއެވެ.

1313 وعن أبي قتَادةَ ، رضي الله عنْه ، أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَام فيهم فَذَكَر أن الجِهاد في سبِيل الله ، والإيمان بِالله ، أَفْضلُ الأعمال ، فَقَامَ رجلٌ ، فَقَال : يا رسول الله أَرأَيتَ إن قُتلْتُ في سبيل الله أتُكفر عني خَطاياي ؟ فَقال لَه رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « نعم إن قُتلت في سبيل الله وَأنْتَ صابِر ، محتسب مقبلٌ غير مدبِرٍ » ثُم قَال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: «كَيفَ قُلْتَ ؟ » قال : أَرأَيتَ إن قُتلْتُ في سبيل الله أَتُكفر عني خَطَاياي ؟ فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « نَعم وَأَنْتَ صابِر محتَسب ، مقْبلٌ غَير مدبرٍ ، إلا الدين ، فَإن جِبرِيلَ عليه السلام قال لي ذاك » . رواه مسلم .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أبو قتَادَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (اصحاب ބޭކަލުންނަށް) ނަސޭހަތް ދެއްވުމަށް ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ (އެ ބޭކަލުންގައި) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި އަދި الله އަށް އީމާންވުމަކީ عمل ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ عمل އެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު ތެދުވެ ވަޑައިގެން ދަންނަވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާ! ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި قتل

ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އޭނާއަށް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެވެ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި قتلވާހިނދު ކެތްތެރިކަމުގައި އަދި ހަމައެކަނި الله ގެ حضرةން ދަރުމަ ލިބުމަށް ގަސްދުކޮށްގެން ހުންނަ ހާލު ހަނގުރާމައިގައި ފުރަގަސް ނުދީ ސާބިތުކަމާއިއެކު ކުރިމަތިލައިގެން ހުއްޓާ شهيد ވެއްޖެނަމައެވެ. އެއަށްފަހު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަނބުރާ އެއްސެވިއެވެ. ތިބާ އެއްސެވީ ކޮންބަހަކަށްހެއްޔެވެ؟ (ދެންނެވިއެވެ. އަނެއްކާވެސް ދެވަނަ ފަހަރަށް މިސުވާލު ކުރެއްވީ ހަނދުމަފުޅު ބަޔާނެއް ނުވަތަ އެއީ ދީނުގައި މިކަމުގެ މުހިންމުކަން އަންގަވާލައި އަދި އެހެންމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ.) އާދޭ! އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ ކުރި ސުވާލަކީ ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި قتل ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އޭނާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެވެ. قتل ވާހިނދު ކެތްތެރިކަމުގައި އަދި ހަމައެކަނި الله ގެ حضرةން ދަރުމަ ލިބުމަށް ގަސްދުކޮށްގެންހުންނަ ހާލު ހަނގުރާމައިގައި ފުރަގަސް ނުދީ ސާބިތުކަމާއިއެކު ކުރިމަތިލައިގެން ހުއްޓާ شهيد ވެއްޖެނަމަ އެއްވެސް ދަރަންޏެއް ތިބާގެ ގައިގަން ނުވާނަމައެވެ. ހަމަ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާއަށް މިކަން ބުނެދެއްވީ جبريل عليه السلام އެވެ.

1314 وعن جابرٍ رضي الله عنْه ، قالَ : قالَ رجلٌ : أين أنَا يا رسولَ الله إن قُتلتُ؟ قال : « في الجنة » . فألقى تَمرات كُن في يده ، ثُم قاتَلَ حتى قُتلَ ، رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަޙާބީ جابرِ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ (الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަނިކޮށް) قتلވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަ ވާނީ ކޮންތާކުހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގައެވެ. ހަމަ އެވަގުތު އޭނާ އޭނާގެ އަތުގައި އޮތް ކަދުރު ކޮޅުތައް އެއްލާލިއެވެ. ދެން ހަނގުރާމަކުރަމުން ކުރިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ކުރަންގޮސް އޭނާ شهيد ވެވަޑައިގަތެވެ.

1315 وعن أنَسٍ رضي الله عنْه ، قالَ انْطَلَقَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم وأَصحابه حتى سبقُوا المشْركين إلى بدرٍ ، وجاء المشرِكون ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم :

« لا يقْدمن أحد منْكُم إلى شيء حتى أكُون أنا دونَه » فَدنَا المشرِكون ، فقَال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « قُوموا إلى جنة عرضها السموات والأرض » قال : يقولُ عمير بن الحمامِ الأنْصارِي رضي الله عنْه : يا رسولَ الله جنةٌ عرضها السمواتُ والأرض ؟ قالَ : « نَعم » قالَ : بخٍ بخٍ ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما يحملُك على قَولك بخٍ بخٍ ؟ » قالَ لا والله يا رسول الله إلا رجاء أن أكُون من أهلها ، قال : « فَإنك من أهلها » فَأخْرج تَمرات من قَرنه ، فَجعل يأكُلُ منْهن، ثُم قَال لَئِن أنَا حييتُ حتى آكُل تَمراتي هذه إنها لحياةٌ طَويلَةٌ ، فَرمى بما معه من التمرِ . ثُم قَاتَلَهم حتى قُتل . رواه مسلم .

މާތް اللہ ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި އަރަބޭކޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުން (ބަދުރު ހަނގުރާމައިން) ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވުމުން مشركُންނަށްވުރެ ކުރިން ބަދުރުގެ މައިދާނަށް އަރާ ހަމަވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި (އާދެ ކުރުން) مشركُން އައެވެ. ދެން رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކު ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުކުރެ އެއްވެސް ކަމަކަށް އިސްނުވާށެވެ. ދެން (ހަނގުރާމަކުރާ) مشركُން ކައިރިވީއެވެ. އެހިނދު رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސުވަރުގެ ޖަންނަތަށް ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެސުވަރުގެ ފުޅާމިން އުޑާއި ބިމާ ވަރުގެ ފުޅާކަމުގައެވެ. ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. (އެހިނދު) މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عُمَيْرُ بنُ الحُمَامِ الأنْصَارِيُّ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭގެ ފުޅާމިން އުޑާއި ބިމާ ވަރުގެ ސުވަރުގެއަކީތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. بَخِ بَخِ (ތަޢުރީފުގެ ގޮތުގައި عرب ބަހުގައި ދެކެވޭ ބަހެކެވެ. ފަހިކަމެވެ. މަރުޙަބާއެވެ. އެބަހީ ކަމެއްގެ ބޮޑުކަމާއި ރަނގަޅުކަމެވެ.) އެހިނދު رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަންގަވާފައި ކުރެއްވިއެވެ. ކޮބާ بَخِ بَخِގެ ކިޔުއްވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. މާތް الله ގަސަމުކޮށް ކިޔުއްވީ އޭގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ވުމުގެ އުއްމީދުން ނޫނެވެ. މިހެން ވިދާޅުވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ އަހުލުވެރިއެއްގެ ތެރޭގައި ތިއީ ވެއެވެ. ދެން އޭނާގެ އެހެރި ކުލަކުރެވި ތޮށިގޮތް ތެރެއިން ކަދުރު ނެރުއްވީއެވެ. އަދި އެއިން ކައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދިރިހުރެ މި ކަދުރު ކާ ނިމެންދެން ތިބެން ޖެހުނީ ދިގު ޙަޔާތެކެވެ.

ދިރިހުރެއްޖެނަމަ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން މިދަންނަވަން ޗިބުނު ދިޔާ ހަނާބަލައިވެ. އެއަންގަވައި އަރާ ހަމަޔަށް ބާނީ އެވެ ކަޅުޑަލާގެ އުޅާލީމާއްސިއެވެ. ދެން مشركންނާއި ހަނގުރާމަކުރައްވައިގެން ގޮސް އަނގުމަ ފަހުން شهيد ވެވަޑައިގަތެވެ.

« القرن » بفتح القاف والراء : هو جعبةُ النُشابِ .

1316 وعنه قال : جاء ناس إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أنِ ابعث معنَا رجالاً يعلمونَا القُرآن والسنةَ، فَبعثَ إليهم سبعين رجلا من الأنْصارِ يقَالُ لهم : القُراء ، فيهم خَالي حرام ، يقرؤُون القُرآن ، ويتَدارسونَه بالليل يتعلمون ، وكانُوا بالنهار يجيئُون بالماء ، فَيضعونه في المسجِد ، ويحتَطبون فَيبيعونه ، ويشْتَرون بِه الطعام لأهل الصفة وِللفُقراء ، فبعثَهم النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فعرضوا لهم فقتلُوهم قبل أن يبلُغُوا المكان ، فقَالُوا : اللهم بلغ عنا نَبينا َأنا قَد لَقيناك فَرضينَا عنْك ورضيت عنا ، وأَتى رجلٌ حراماً خالَ أنس من خَلْفه ، فَطعنَه بِرمحٍ حتى أنْفَذَه ، فَقَال حرام : فُزتُ ورب الكَعبة ، فقال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن إخْوانَكم قَد قُتلُوا وإنهم قالُوا : اللهم بلغ عنا نبينا َأنا قَد لَقيناك فَرضينَا عنك ورضيتَ عنا » متفقٌ عليه، وهذا لفظ مسلم .

އަދި އެ صحابي (ޢަރަބީ ދާދޮ الله ރުއްސުންލެއްވި أنَسގެފާނު) ގެ ކާފައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (نجد ކަރައިގެ ބަޔަކު) نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައިސް قرآن އާއި حديث ކިޔަވައިދޭން ބޭފުޅުންތަކެއް އެދިވަޑައިގެން އެދުނު ފޮނުއްވައިދެއްވުމަށް އެދުނެވެ. އެހެންކަމުން އަނބިޔާގެފާނު އެދުވަޑައިގެންއިރު أنْصاريންގެ ތެރެއިން ހަތްދިހަ ބޭފުޅުން ފޮނުއްވިއެވެ. މިބޭފުޅުންނަށް ދެއްވިފައިވާ لقب އަކީ القُراء އެވެ. (ޢަރަބި قاريގެ ޖަމާ ބަހެވެ.) ކާލި ވިދާޅުވިއެވެ. އެބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި މިހެންނެވެ (ކަލައިފުޅުގެ) ބޭބޭކަލަކު ހުމިނުންނެވެ. އަހަރެ ނެލަމީ حرَام އެވެ. އެބޭފުޅުންގެ (عمل ހުންނަގޮތީ) ތަރަނާ قرآنَ ގެ ބިނާވެރިކަން އަދި އެ ހިތްފަސްކަން އަދި ދިރާސާކުރުމުން އެ އެގެންނެއް ދައްކަމުވެ. ދުވާ ދަތާ ހިދުމަތްކުރާ އެވަރިކަން

(ހިތީ ދެއްކެވުން) أهل الصفة އަށްޓަކައި އާއި فقيرُންނަށްބަލައި ކާތަކެތި ގަނެދެއެވެ. ފަހެ
نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم މިބޭފުޅުން ފޮނުއްވުމުން (ދަތުރުކުރަމުން) އެމީހުން
މިބޭފުޅުންނާއި ކުރިމަތިލައި ދާންވާ ހިސާބަށް ދެވުނުއިރުސް قتلކޮށް ނިންމައިލިއެވެ.
އެއިރުދު އެބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. އާއްދުވައި ގޮސްގަތުމާ އިލާހާ! އަހަރުމެންގެ ނަބިއްޔާ
އަށް خبر ދެއްވާދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ.
(އެބަހީ شهيد ވެއްޖެއެވެ.) ފަހެ ތިމަންމެން މިދިޔީ ކަލޭގެފާނަށް ރުހިގެންނެވެ. އަދި
ކަލޭގެފާނުވެސް ތިމަންމެންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވެ. އަދި މާމަ الله ރުއްސެވުންލިބިވާ
أنَسِ ގެ ޚާލުން) ގެ އަރިހަށް ފަހަތުން މީހަކު އައިސް ވަޅިއަކުން ޖަހާލުމުން އެވަޅި
އަނެއްފަރާތުން ބޭރުވިއެވެ. އެހިނދު حرَام ހަމަކަށަވަރުން (އަ ޅުގަނޑު) ކާމިޔާބުވީމެވެ.
كَعْبَة ގެ ވެރި އިލާހު ގަސަމަށް ހާސިލުކުރީމެވެ. ތިމަންނައަށް ކާމިޔާބު ލިބިއްޖެއެވެ. ފަހެ رسولُ
اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (މި حادثةގެ خبر ދީފައިވަނީ އިރްޝާދުކުރެއްވުން) حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ اخوން قتل ކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި އެބޭފުޅުން
ވިދާޅުވިއެވެ. " އާއްދުވައި ގޮސްގަތުމާ އިލާހާ! މި خبر ތިމަންމެންގެ
ނަބިއްޔާއަށް ދީފާނދޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ.
ފަހެ ތިމަންމެން މިދިޔީ ކަލޭގެފާނަށް ރުހިގެންނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުވެސް ތިމަންމެންނަށް
ރުހިގެންނެވެ".

1317 وعنه قال : غَاب عمي أنس بن النضر رضي الله عنْه عنِ قتَال بدرٍ ، فقال : يا رسول الله غبتُ عن أول قتالٍ قاتَلتَ المشركين ، لئِن الله أشْهدني قتالَ المشركين ليرين الله ما أَصنع . فلما كان يوم أحد انكشفَ المسلمون ، فقال : اللهم إني أَعتَذر إلَيك مما صنع هؤُلاء يعني أصحابه وَأَبرأُ إليك مما صنع هؤُلاء يعني المشركين ثُم تقدم فاستَقبله سعد بن معاذ فقال : يا سعد بن معاذ الجنةُ ورب النضرِ ، إني أجِد ريحها من دون اُحد ، قال سعد : فما استَطعتُ يا رسول الله ما صنَع ، قال أنس : فَوجدنَا به بِضعاً وثَمانين ضربةً بالسيف ، أو طَعنةَ برمحٍ أو رميةً بسهمٍ ، ووجدناه قد قُتلَ ومثلَ به المشركون ، فَما عرفَه أحد إلا اُختُه ببنانه . قال أنس : كُنا نَرى أو نَظُن أَن هذه الآيَةَ نَزلَتْ فيه وفي أَشباهه : {

من المؤْمنين رِجالٌ صدقُوا ما عاهدوا الله عليه فَمنْهم من قَضى نَحبه } إلى آخرها [الأحزاب : 23] .

متفقٌ عليه ، وقد سبقَ في باب المجاهدة .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنَسގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނަގެ ބޮޑުބޭބެ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنسُ بنُ النضْر އަށް ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވުމުގެ ފުރުޞަތު ގެއްލުނެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާ އެވެ. ކަލޭގެފާނު مشركންނާއި ކުރެއްވި ފުރަތަމަ ހަނގުރާމައިގައި ތިމަންނައަށް މިވަނީ ބައިވެރިނުވެވިފައެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނައަށް އެ مشركންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ފުރުޞަތެއް ލިބިއްޖެނަމަ ތިމަންނަ ކަންތައްކުރާނެ ގޮތް މާތް الله سبحانه وتعالى ދެކެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. ފަހެ أحُد ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު ފުރަތަމަ ފަހަރު މުސްލިމުން ވިއްސާރިވެގެން ދިޔުމުން ފަހެ ބުންޏެވެ. އޭ الله މިމީހުންނަށް (އެބަހީ މުސްލިމުންނަށް) މިކުރެވުން ކަމުގެ މައްޗަށް [illegible] ތިމަން އަޅާ [illegible] [illegible] ތިބާއަށް އުޒުރު ދަންނަވަމެވެ. އަދި އެމީހުން (އެބަހީ مشركން) ކުރި ކަންތައްތަކުން މިކަމަށް ބަރީޢަވެގެންވެއެވެ. ދެން ކުރިއަށް ޖެހިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ سعدُ بنُ مُعاذ އެކަލޭގެފާނަށް استقبال ކުރެއްވިއެވެ. އަރިހު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ سعدُ بنُ مُعاذ އެވެ. النضْر قبيلة ގެ ވެރި އިލާހުގެ ގަސަމެވެ [illegible] [illegible] [illegible] أحد [illegible] ފަރާތުން ސުވަރުގޭގެ ވަސް ތިމަންނަ [illegible] [illegible]. سعدގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެ صحابي ކުރެއްވިފަދައިން ތިމަންނައަށް ކަމެއް ނުކުރެވުނެވެ. أنَسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށް އެ صحابي ގެ ހަށިގަނޑުން އަށްޑިހަ އަށްވުރެ ގިނައިން ކަނޑީގެ زخم ބަޔާއި [illegible] زخمބަޔާއި [illegible] زخمބައި ފެނިއްޖައެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް އެކަލޭގެފާނު ފެނުނީ قتل ވެފައި އޮތީއެވެ. އަދި مشركންވަނީ އެ صحابيގެ ސޫރަ [illegible] [illegible]. [illegible] އެކަކަށްވެސް އެ صحابي ދެނެނުގަނެވުނެވެ. އެ صحابي [illegible] [illegible] [illegible] އެ صحابي ގެ [illegible] [illegible]. އަދި އެ صحابي ގެ އަތުގެ އިނގިލީގެ ކޮޅުގެ [illegible] نشانއިންނެވެ. أنَسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން [illegible] [illegible] قران

ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ އެ صحابي ނުވަތަ އެފަދަ އެހެންބޭކަލުންގެ حق ގައެވެ. އެ އާޔަތަކީ { مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صدقُوا ما عَاهَدوا اللَّه عليْهِ فَمِنْهُمْ منْ قَضَى نَحْبَهُ } މާނައީ : اللهއަށް އެއުރެން عَهَد ވެވަޑައިގެން ތެދުކުރެއްވި ފުރިހަމަކުރެއްވި مُؤْمِنންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންގެ ތެރެއިން (شهيدވެ)މަރުވެގެންދިޔަ ބަޔަކު ވެއެވެ. އަދި (شهيد ވުމަށް) އިންތިޒާރުކުރާ ބަޔަކުވެސް އެއުރެންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. އަދި އެއުރެން (އެ عَهَد ހަދާން) އެއްވެސް ގޮތަކަށް ބަދަލުކޮށް ނުލައްވައެވެ.

1318 وعن سمرةَ رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « رأَيتُ الليلَةَ رجلين أتَياني ، فَصعدا بي الشجرةَ ، فَأدخَلاني داراً هي أحسن وأَفضل ، لَم أَر قَط أَحسن منها، قالا : أَما هذه الدار فَدار الشهداء » رواه البخاري وهو بعض من حديث طويلٍ فيه أنواع العلم سيأتي في باب تحريمِ الكذبِ إن شاء الله تعالى .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި سمُرَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިރޭ ދެމީހުން އައިސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބީމެވެ. ދެމީހުން ތިމަންގެ ގާތަށް އައިސް ތިމަން ގަހަކަށް އަރުވައިފިއެވެ. އެއުރެން ގެއަކަށް ވައްދައިފިއެވެ. އެއީ ހުރިހައި ގެއަކަށްވުރެ ރީތި ފުރިހަމަ ގެއެކެވެ. އެއަށްވުރެ ރީތި ގެއެއް ތިމަންނަ ދެކެފައެއް ނުވެމެވެ. އެ ދެމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. މި ގެއަކީ شهيد ންގެ ގެއެވެ. (މި حديث ރިވާކުރެއްވީ بخاري އެވެ. އެއީ ދިގު حديث އެއްގެ ބައެކެވެ. އެ حديث ގައި ވަރަށް ގިނަ علمތައް ބާވަތްތަކެއް ވެއެވެ. އިންޝާއައްލާހު އެ حديث باب تحريم الكذبِ ގައި އަންނާނެއެވެ.

1319 وعن أنسٍ رضي الله عنْه أن أُم الربيعِ بنْتَ البراء وهي أُم حارثةَ بن سراقةَ ، أتَت النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَقَالَت : يا رسولَ الله ألا تُحدثُني عن حارِثَةَ ، وكان قُتل يوم بدرٍ ، فَإن كان في الجنة صبرتُ ، وإن كان غَير ذلك اجتَهدتُ عليه في البكَاء ، فقال : « يا أُم حارِثَةَ إنها جِنان في الجنة ، وإن ابنَك أَصاب الفردوس الأَعلى » . رواه البخاري .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أم الرَّبيع بِنْتَ البَرَاءِ نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއީ حارثةَ بن سراقة ގެ މަންމަފުޅު ކަމެވެ. އެކަމަނާ ނަބިއްޔާއަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. حارثة އާއިމެދު ކުރި ގޮތް ބުނެދެއްވާނަންތޯއެވެ؟ އަދި (ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވަނީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި شهيد ވެފައެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ލިބިފައިވާނަމަ ތިމަންނަ ކެތްތެރިވާނަމެވެ. އަދި އެހެނެއް ނޫންނަމަ ރޮއިމުގައި ... ވާނަމެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިދެއްވާށެވެ. ދެން حارثة ގެ މަންމާއެވެ. ސުވަރުގެތައް ގިނައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަ ދަރިފުޅު ވަނީ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ މަތީ الفرْدوْسَ ގެ مقام ގެ ތެރޭގައެވެ.

1320 وعن جابر بن عبد الله رضي الله عنْهما قال : جِيء بأبي إلى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قد مثل به فَوُضع بين يديه ، فَذَهبتُ أَكْشفُ عن وجهه فَنَهاني قَوم فقال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما زالَت الملائِكَةُ تُظله بِأَجنحتها » . متفقٌ عليه.

ދާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި جابر بن عبدِ اللّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (أحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު) ތިމަންނަގެ ބައްޕާފުޅު (شهيد ވަޑައިގަތުމުން) نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ހަޟްރަތަށް ގެންނެވުނެވެ. އަނިޔާ (مشركڪން) އޭގެ صحابي ކޮންކޮށްލައިފައިވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކުރިމަތީގައި ބާއްވާލެވުނެވެ. އަނިޔާ ތިމަންނަ ބައްޕާފުޅުގެ މޫނުމަތިން ފޮތި ނަގާލުމަށް ކުރިއަރަން ދެންފެށީމެވެ. ދެން މީސްކޮޅަކަށް ތިމަންނަ އެކަން ކުރުމަށް މަނާ ކުރިއެވެ. ދެން نبيﷺ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ملائِكَة ބާލަމުން ތިބި (އެކަލޭ شرف ކުރި)ގެތުންކުރުމުގެ އެހެން ތަނަކުން ފިޔަތަކުން ހިޔާވަރިކޮށްދެނެވެ.

1321 وعن سهل بن حنَيف رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « من سأَلَ الله تعالى الشهادةَ بِصدق بلغه منَازِلَ الشهداء وإن ماتَ على فراشه » . رواه مسلم

.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި سهل بن حُنَيْف ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު [illegible] ހިތުން شهيد ވުމުގެ ނަސީބު ލިބުމަށް އެދި الله އަށް دعاء ދަންނަވައިފިނަމަ އެމީހާ [illegible] ނިޔާވި ކަމުގައިވިޔަސް މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު شهيدންގެ مقام އަށް ފޯރުއްވަވާނުއްބެވެ.

1322 وعن أنسٍ رضي الله عنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من طلَب الشهادةَ صادقاً أُعطيها ولو لم تُصبه » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު [illegible] ހިތުން شهيد ވުމުގެ ނަސީބު ލިބުމަށް އެދިފިނަމަ އެމީހަކު شهيد ނުވިކަމުގައިވިޔަސް އޭގެ ދަރުމަ އެމީހަކަށް ދެއްވާނެއެވެ.

1323 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما يجِد الشهيد من مس القتْل إلا كما يجِد أحدكُم من مس القَرصة » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شهيد މީހާ قتل ވެގެންދާ ހިނދު ވޭނުގެ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގައިގައި ހިންޖެއް ކެނޑީމާ ވާހާވަރުގެ ތަދެއްވެސް ނުވެއެވެ.

1324 وعن عبد الله بن أبي أوفَى رضي الله عنْهما أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في بعض أيامه التي لَقي فيها العدو انتَظر حتى مالت الشمس ، ثُم قام في الناس فقال : « أَيها الناس، لا تَتَمنوا لِقَاء العدو ، وسلُوا الله العافيةَ ، فإذا لقيتُموهم فَاصبِروا ، واعلَموا أن الجنةَ تَحتَ ظلال السيوف » ثم قال : « اللهم منْزِلَ الكتاب ومجري السحابِ ، وهازِم الأَحزابِ اهزِمهم وانْصرنا علَيهم » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبْد اللَّهِ بن أبي أوْفَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްދުވަހަކު دشمنންގެ އިންތިޒާރުގައި ހުންނެވިއެވެ. އަނދު ފަހުން ގޮސް އިރުއޮއްސިއްޖެއެވެ. ދެން މީސްތަކުންނައި ދިމާލަށް ކުރިމަތިލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން دشمنންނާއި ކުރިމަތިލުމަށް ނުއެދޭށެވެ. އަދި اللهގެ حضرتން (ދުނިޔެ އާއި اخرةގެ)عافية އަށް އެދޭށެވެ. (އެއާއިއެކުވެސް) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެބައިމީހުންނާއި ކުރިމަތިލެވިއްޖެނަމަ ފަހެ ސާބިތުކަމާއެކު ދެމިތިބޭށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެވަނީ ކަނޑިތަކުގެ ހިޔަނީގެ ދަށުގައެވެ. (އެބަހީ ޖިހާދުކުރުމުގައެވެ.) ދެން دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! ފޮތް ބާވައިލެއްވި އިލާހު! އެމީހުން ބަލި ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަހަރެމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ.

1325 وعن سهل بن سعد رضي الله عنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ثنتَانِ لا تُردانِ ، أو قلما تُردانِ : الدعاء عنْد النداء وعند البْأسِ حين يلْحم بعضهم بعضاً » .

رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سهْل بن سعد ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ވަގުތެއްގައި ކުރެވޭ دعاء ރައްދު ނުކުރެވެއެވެ. (ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. ވަރަށް މަދު ފަހަރެއްގައި މެނުވީ ރައްދު ނުކުރެވެއެވެ.) އެއީ ބަންގީގެ ވަގުތު ކުރެވޭ دعاء އާއި އަދި ހަނގުރާމައިގައި އެކަކު އަނެކަކަށް ޖަހައިގަންނަ ވަގުތުކުރެވޭ دعاء އެވެ.

1326 وعن أنسٍ رضي الله عنْه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إذا غَزا قال : « اللهم أنت عضدي ونَصيري ، بِك أَجولُ ، وبِك أَصولُ ، وبِك أُقاتِل » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ހަނގުރާމައެއް ކުރައްވާނަމަ دعاء ކުރައްވާއެވެ. އޭ الله! ތިޔަކާ

ހިމާޔަތްތެރިޔަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ވާގިވެރިޔަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހުގެ حضرتން މިއަޅާ ބާރު ލިބިގަންނަމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ ވާގި ފުޅުން މިއަޅާ ހަނގުރާމަ ކުރަން ފަށަމެވެ.

1327 وعن أبي موسى ، رضي الله عنْه ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان إذا خَاف قوماً قال : اللهم إنا نَجعلُك في نُحورِهم ، ونَعوذُ بِك من شُرورِهم » رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو مُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم ބަޔަކަށް ބިރު ހިފާނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ. އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެން އިބަ އިލާހުގެ ވާގިފުޅުން އެބައިމީހުންނާއި ކުރިމަތިލަމެވެ. އަދި އަޅަމެން އިބަ އިލާހުގެ حضرةން އެބައިމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1328 وعن ابنِ عمر ، رضي الله عنهما ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « الخَيلُ معقُود في نَواصيها الخَير إلى يومِ القيامة » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަސްތަކުގެ ނިތްކުރިމަތީގައި قيامة އާއި ހަމައަށް ހެޔޮކަން ލެއްވިގެންވެއެވެ.

1329 وعن عروةَ البارِقي ، رضي الله عنْه ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « الخَيلُ معقُود في نَواصيها الخَير إلى يومِ القيامة : الأجر ، والمغنَم » . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُرْوَةَ البَارِقِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. "އަސް" އޭތީގެ ނިތްކުރިމަތީގައި قِيامَة އާއި ހަމައަށް ހެޔޮކަން ލެއްވިގެންވެއެވެ. އެއީ ثواب އާއި غنيمة މުދަލެވެ.

1330 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من احتَبس فَرساً في سبيل الله ، إيماناً يالله ، وتَصديقاً يِوعده ، فإن شبعه وريه وروثَه ، وبولَه في ميزانه يوم القيامة » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ حضرتން ثواب އަށް އެދިގެން އަދި އީމާނުގެ وعد އަކީ ތެދުކަމަށް قبول ކޮށްގެން އަހެއް الله ގެ މަގުގައި [illegible] އޭނާގެ ކާނުމާއި ބޯނުމާއި އަދި އޭގެ ބޮޑު ގިހިލި އާއި ކުޑަ ގިހިލިބަރުގެ މައްޗަށް ثواب އެމީހާ ގެ ހެޔޮކަމުގެ ميزان ތެރި قِيامَة ދުވަހުން ވާހުއްޓެއެވެ.

1331 وعن أبي مسعود ، رضي الله عنْه ، قال جاء رجلُ إلى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم بِنَاقَة مخْطُومة فقال : هذه في سبيل الله ، فقال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لك بِها يوم القيامة سبعمائة ناقَة كُلها مخطُومةٌ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو مسْعُود(البدري الانصاري) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު މީހަކު نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް ލަގަން (ނޭފަތުން އެޅުވިފައިވާ ޖަމަލެއް ގެނައެވެ. [illegible] ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މި ޖަމަލު الله ގެ މަގުގައި ދޫކުރީމެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ބަދަލު قِيامَة ދުވަހުން ތިބާއަށް ހަތްސަތޭކަ ޖަމަލު ލިބޭނެއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ޖަމަލެއްވެސް ވާނީ ލަގަން އެޅުވިފައެވެ.

1332 وعن أبي حمّاد ويقال : أبو سعاد ، ويقالُ : أبو أَسد ، ويقال : أبو عامرٍ، ويقالُ : أبو عمرو ، ويقالُ : أبو الأسود ، ويقال : أبو عبسٍ عقْبةُ بن عامرٍ الجهني ، رضي الله عنْه ، قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم وهو على المنْبرِ ، يقولُ : «وَأعدوا لهم ما استَطَعتُم من قُوة ، ألا إن القُوةَ الرمي ، ألا إن القُوةَ الرمي ، ألا إن القُوةَ الرمي » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو حمّاد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެ ސަހާބީގެ އަސްލު ކުންޔަތަކީ أبو سُعاد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو أسد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عامِر ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عَمْرو ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو الأسْوَدِ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عَبْس عُقْبَةُ بنِ عامِرِ الجُهَنيِّ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ މިންބަރުމަތީގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންނާއި (އެބަހީ مشركُންނާއި) ހަނގުރާމަކުރުން ކުޅަދާނަ ތިބުން ވަރަކަށް ގަދަފަދަ ވެގަންނާށެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަ ކަމަކީ ތީރު އުކުމުގެ ހުނަރެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަ ކަމަކީ ތީރު އުކުމުގެހުނަރެވެ.

1333 وعنْه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقولُ : « ستُفْتَح علَيكُم أَرضون ، ويكفيكُم الله ، فَلا يعجِز أَحدكُم أن يلْهو بِأَسهمه » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عُقْبَة بنِ عامِرِ) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަވަހަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަރަށް ގިނަ ރަށްތައް فَتْحُ ކުރެވިގެންދާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ އެ نصر ތިޔަބައިމީހުންނަށް (ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން) ފުދިގެންދާނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ތީރު އުކުން ދަސްކުރުމުން ފަރުވާ ކުޑަ ނުކުރާށެވެ.

1334 وعنه أَنه قال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من علم الرمي ثُم تركَه ، فَلَيس منا، أو فقَد عصى » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابيّ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عقْبةُ بنِ عامر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ތީރު އުކުން ދަސްކުރުމަށްފަހު އެކަން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކު ތިމަންނާމެންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ނުކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ.

1335 وعنه رضي الله عنْه ، قالَ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقولُ : « إن الله يدخلُ بِالسهمِ ثَلاثةَ نَفَرٍ الجنةَ : صانعه يحتسب في صنْعته الخير ، والرامي بِه ، ومنْبِلَه، وارموا واركبوا ، وأن ترموا أَحب إليّ من أن تَركبوا . ومن تَرك الرمي بعد ما علمه رغبةً عنه . فَإنها نعمةٌ تَركَها » أو قال : « كَفَرها » رواه أبو داود .

އަދި އެ صَّحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عُقْبة بن عامِر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ތީރެއްގެ ޙައްޤުން ތިން މީހުން ސުވަރުގެ ވައްދަވައެވެ. އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި އެ [illegible] މީހާއާ [illegible] [illegible] [illegible] މީހާއެވެ. (ވީމާ) އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތީރު އުކާށެވެ. އަދި އަސްވާރުވާށެވެ. (އެބަހީ ތީރު އުކުމުގެ ހުނަރާއި [illegible] އަސްވާރުކަމުގެ ހުނަރު ދަސްކުރުމެވެ.) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަސްވާރުވުމަށްވުރެ ތީރުއުކުމުގެ ހުނަރުވެރިކަން ތިމަންގެ ގާތުގައި ލޮބުވެތިކަން މާބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އަދި ތީރުއުކުން ދަސްކުރުމަށްފަހު އެކަމަށް شوق [illegible] ކުޑަވެގެން އެކަން ދޫކޮށްލައިފިމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެ އޭނާ ދޫކޮށްލީ ބޮޑުވެގެންވާ نعمة ކަމެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. އޭނާ ނާޝުކުރުވެރިވީ ބޮޑުވެގެންވާ نعمة އަކަށެވެ.

1336 وعن سلَمةَ بن الأكوعِ ، رضي الله عنْه ، قال : مر النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، على نَفَرٍ ينتَضلُون ، فقال : « ارموا بني إِسماعيل فَإن أباكم كان رامياً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި سَلَمة بن الأكوع ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ތިބި ބައެއްގެ ކައިރިންހިނގަވައި ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހޭ إسْماعيل ގެ ދަރިންނޭ. ތީރު އުކާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕަފުޅު ތީރު އުކާ ބޭފުޅެކެވެ.

1337 وعن عمرو بنِ عبسةَ ، رضي الله عنْه قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يقولُ: « من رمى بِسهمٍ في سبيل الله فَهو لَه عدلُ محررة » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقالا : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عمرو بن عبسة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި ތީރެއް އުކައިފިނަމަ އެއީ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމާއި އެއްފަދަ ވެގެންވާކަމެކެވެ.

1338 وعن أبي يحيى خُريم بن فاتك ، رضي الله عنْه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم: « من أَنْفَقَ نَفَقَةً في سبيل الله كُتب له سبعمائِة ضعف » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو يحيى خُريم بن فاتِك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި އެއްޗެއް ޚަރަދުކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް އޭގެ ހަތްސަތޭކަ ގުނަ ޘަވާބު ލިބޭއެވެ.

1339 وعن أبي سعيد ، رضي الله عنْه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما من عبد يصوم يوماً في سبيل الله إلا باعد الله بذلك اليوم وجهه عن النارِ سبعين خَرِيفاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو سَعيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި އެއް ދުވަހަކު ރޯދަހިފައިފިނަމަ އެދުވަހުގެ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ މޫނު ނަރަކައިން ހަތްދިހަ އަހަރު ދުރުމިނަށް ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.

1340 وعن أبي أُمامةَ ، رضي الله عنْه ، عنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، قال : « من صام يوماً في سبيل الله جعلَ الله بينَه وبين النارِ خَنْدقاً كما بين السماء والأرضِ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوأمامة، نبيާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اللهގެ މަގުގައި އެންމެ ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހާއާއި ނަރަކައިގެ އަލިފާނާއި ދެމެދު خَنْدَق އެއް ލައްވަވައެވެ. އޭގެ ފުޅާމިން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގެ ދުރުމިން ވެއެވެ.

1341 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قالَ : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من ماتَ ولَم يغْز ، ولَم يحدثْ نَفْسه بِغَزوٍ ، ماتَ على شُعبة من النفَاق » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ޖިހާދުނުކޮށް ހުއްޓާ (ނުވަތަ) ޖިހާދުކުރުމަށް ހިޔާލު ނުކޮށްހުއްޓާ މަރުވެއްޖެނަމަ އެމަރަނީ نفاقން ބައެކެވެ.

1342 وعن جابرٍ ، رضي الله عنْه ، قالَ : كنا مع النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، في غَزاة فقال : «إن بالمدينة لَرجالاً ما سرتُم مسيراً ، ولا قَطَعتُم وادياً إلا كانُوا معكُم ، حبسهم المرض».

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންމެން نبيާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައެއްގައި ބައިވެރިވެ ތިބީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مدينةގައި ބަޔަކު އެބަ ތިއްބެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިނގާ ކޮންމެ ހިނގުމެއްގައި އާއި އަދި ހުރަސްކުރާ ކޮންމެ ވާދީއަކާއި ޝާމިލުވެ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު ހިތުން އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު ނުކުތުމުން މަނާކުރީ އެމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ އުޒުރެވެ.

وفي رواية : « حبسهم العذْر » . وفي رواية : « إلا شَركُوكُم في الأَجرِ » رواه البخاري من رواية أَنَس ، ورواه مسلم من رواية جابرٍ واللفظ له .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (އެމީހުން ނިކުތުމަށް މަނާ ކުރީ އެމީހުންގެ އުޖުރެވެ.) އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނާއި އަޖުރުގެ ގޮތުން ބައިވެރިވެގެންވެއެވެ.

1343 وعن أبي موسى ، رضي الله عنْه ، أَن أعرابيّاً أَتى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَقَال : يا رسول الله ، الرجلُ يقَاتلُ ِللْمغْنمِ ، والرجلُ يقَاتلُ ليذْكر ، والرجلُ يقاتلُ ليرى مكانُه؟

وفي رواية : يقاتلُ شَجاعةً ويقَاتلُ حميةً .

وفي رواية : ويقاتلُ غَضباً ، فَمن في سبيل الله ؟ فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من قَاتَلَ لتكُون كلمةُ الله هي العلْيا ، فَهو في سبيل الله » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަށްފުށުގެ މީހަކު نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މީހަކު غنيمةގެ މުދާ ހޯދުމަށް ހަނގުރާމަ ކުރެއެވެ. އަދި މީހަކު ނަން ފެތުރުމަށް ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. އަދި މީހަކު ކުޅަދާނަކަން ދެއްކުމަށް ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރެއިން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރި މީހަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ކަލިމަ އުފުލުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރި މީހާ الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރި މީހާއެވެ.

1344 وعن عبد الله بن عمرو بنِ العاص ، رضي الله عنْهما ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما من غَازِية ، أو سرِية تَغْزو ، فَتَغْنَم وتَسلَم ، إلا كانُوا قَد تعجلُوا ثُلُثَي أَجورِهم، وما من غازِية أو سرِية تُخْفقُ وتُصاب إلا تَم لهم أُجورهم » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فوجއެއްގެ ބަޔަކު ނުވަތަ لشكرއެއްގެ ބަޔަކު ހަނގުރާމަ ކުރުމަށްފަހު غنيمةގެ މުދާ ހާސިލުވެ އަދި ސަލާމަތްކަން ލިބިއްޖެނަމަ އެބަޔަކަށް އެމީހުންގެ އަޖުރުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައި އަވަސް

ފުރުސަތެއް ގައި ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި فوجއެއްގެ ބަޔަކު ނުވަތަ لشكر އެއްގެ މީހުން ހަނގުރާމައެއް ކުރުމުން ފަހެ ނާކާމިޔާބުވެ އަދި މުސީބާތެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ އެމީހުންގެ އަޖުރު އެއްކޮށް އެބަޔަކަށް ލިބިއްޖެއެވެ.

1345 وعن أبي أُمامةَ ، رضي الله عنْه ، أن رجلاً قالَ : يا رسولَ الله ائذَن لي في السياحة . فَقالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إن سياحةَ أُمتي الجِهاد في سبيل الله ، عز وجل » رواه أبو داود بإسناد جيد .

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި أَبو أُمامَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް ދަތުރުތެރިކަމުގައި ހިނގުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. އެއިރުން نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ އުންމަތުގެ ސިޔާޙަތަކީ ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1346 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ، رضي الله عنهما ، عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال: « قَفْلَةٌ كَغزوةٌ » .

رواه أبو داود بإسناد جيد .

« القَفلَةُ » : الرجوع ، والمراد : الرجوع من الغزوِ بعد فراغه ، ومعناه : أَنه يثاب في رجوعه بعد فراغه من الغَزوِ .

މާތް ﷲ އެދެބައިމީހުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّهِ بن عمرو بنِ العاص، نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިހާދުން އަނބުރާ އައުން (ޤަފާބުގެ ގޮތުން) ޖިހާދަށް ދިއުން ފަދައެވެ.

1347 وعن السائب بن يزيد و رضي الله عنْه ، قالَ : لما قدم النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم من غَزوة تَبوك تَلَقاه الناس ، فَتَلَقيتُه مع الصبيانِ على ثَنية الوداع . رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ بهذا اللفظ ، ورواه البخاري قال : ذَهبنَا نتَلقى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم مع الصبيانِ إلى ثَنية الوداع .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި السائب بن يزيد ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ތަބޫކު ހަނގުރާމައިން އެނބުރި ވަޑައިގަތުމުން މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނާއި ބައްދަލު ކުރުމަށްޓަކައި (މަދީނާއިން [illegible] ބޭރަށް) ނިކުމެއެވެ. [illegible] ތިމަންނަ(ވެސް) ކުޑަކުދިންނާއެކު ދުވެގެން ގޮސް ثَنِيِّةِ الوَداع ކައިރިން ހިސާބުން އެކަލޭގެފާނާއި ބައްދަލުކުރީމުއެވެ. (މި عبارة ރިވާކުރައްވައިފައިވަނީ صح ސަނަދުން ابو داود އެވެ. އަދި بخاري ރިވާކުރައްވާފައިވާ عبارة ގައި ވެއެވެ.) އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ކުޑަކުދިންނާއެކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އާއި ބައްދަލު ކުރުމަށް ثَنِيَّةِ الوَداع [illegible] ހިސާބުން ދިޔައީމުއެވެ.

1348 وعن أبي أُمامةَ ،رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « من لم يغْز ، أو يجهز غَازياً ، أو يخْلُفْ غَازياً في أهله بِخَيرِ أصابه الله بِقَارِعة قبلَ يومِ القيامة »

.

رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو أُمَامَة ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ޖިހާދުގެ ހަނގުރާމަ ނުކުރާ މީހާ ނުވަތަ ޖިހާދަށް ހަނގުރާމަވެރިއަކަށް ތައްޔާރުނުކުރާ މީހާ ނުވަތަ މީހާގެ އަހުލުވެރިން [illegible] ([illegible]) ހަނގުރާމަވެރިއާގެ [illegible] [illegible] قِيامَةِ ދުވަހުގެ ކުރިން ([illegible] [illegible] [illegible] ކުރިން) (ބޮޑުވެގެންދާ) مصيبة އެއް ދިމާކުރައްވައިފާނެއެވެ.

1349 وعن أنس ، رضي الله عنْه ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « جاهدوا المشركِين بِأَموالِكُم وَأَنْفُسكُم وَأَلسنَتكُم » . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنسِ ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. مُشركُންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުންނާއި ނަފްސުތަކުންނާއި ދުލުން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ.

1350 وعن أبي عمرو . ويقالُ : أبو حكيمٍ النُعمانِ بنِ مقَرنٍ رضي الله عنْه قال : شَهدتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم إذا لَم يقَاتِلْ من أول النهارِ أَخر القتالَ حتى تَزولَ الشمس ، وتَهب الرياح ، وينزِلَ النصر .

رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حسن صحيح .

ދާމް ﷲ ޙުދްސުންގެއްވި أَبو عَمْرو النُعْمَان بن مُقَرِّن ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މިކަލޭގެފާނު ކުންޔަތަކީ أبو حكِيم ކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަހަރު ހުރު ޖިހަންސަ ދެކުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދުވާލުގެ އިސްކަށިގައި ހަނގުރާމަ ނުކުރައްވައިފިނަމަ އިރު ހުޅުން ފިޔަވަރުން ހަނގުރާމަ ކުރެއްވުން ފަސްކުރައްވައެވެ. އަދި ވައި ޖެހި ގަދަވެގެންދިއުމެވެ. އަދި ކާމިޔާބު ލިބުން ވެއެވެ.

1351 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه ، قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَتَمنوا لِقَاءَ العدو ، فإذا لَقيتُموهم ، فَاصبِروا » متفق عليه .

ދާމް ﷲ ޙުދްސުންގެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން دشمنންނާއި ކުރިމަތިލުމަށް ނޭދޭށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާއި ކުރިމަތިވި ހިނދެއްގައި ކެތްތެރިވާށެވެ.

1352 وعنْه وعن جابرٍ ، رضي الله عنْهما ، أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « الحرب خُدعةٌ» متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ދާމް ﷲ ޙުދްސުންގެއްވި ابو هريرة) އާއި އަދި ދާމް ﷲ ޙުދްސުންގެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަނގުރާމައަކީ އޮޅުވާލުމެވެ.

باب بيان جماعة من الشهداء في ثواب الآخرة ويغسلون ويصلى عليهم بخلاف القتيل في حرب الكفار

شهيدންގެ **جماعة**ގައި ހިމެނޭ މީހުންނަށް **آخرة** ގައިހުރި **ثواب** އާއި ދެ **شهيد** ންނަކީ ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކޮށް **شهيد** ވާ މީހުންނާއި **خلاف** އަށް ހިނާވި އަދި ކަށު ނަމާދުވެސް ކުރެވޭ ބައެއްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1353 عن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « الشهداء خَمسةٌ : المطعون ، والمبطُون ، والغَرِيقُ ، وصاحب الهدم والشهيد في سبيل الله » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. شهيدން ފަސް ބާވަތަކަށް ބައިގެންވެއެވެ. އެއީ طاعونބަލިޖެހިގެން މަރުވާ މީހާއި ބަނޑުގެ ބަލި ޖެހިގެން މަރުވާ މީހާއި غرقވެގެން މަރުވާ މީހާއި އިމާރާތެއްގެ ދަށުވެގެން މަރުވާ މީހާ އާއި اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަމުންދާއިރު މަރުވާ މީހާއެވެ.

1354 وعنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ما تَعدون الشهداء فيكُم ؟ قالُوا : يا رسول الله من قُتل في سبيل الله فَهو شهيد . قال : « إن شُهداء أُمتي إذاً لَقليلٌ ، » قالُوا: فَمن يا رسول الله ؟ قال : « من قُتل في سبيل الله فهو شَهيد ، ومن ماتَ في سبيل الله فهو شهيد ، ومن ماتَ في الطاعون فَهو شَهيد ، ومن ماتَ في البطنِ فَهو شَهيد، والغَرِيقُ شَهيد » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން شهيدންގެ ގޮތުގައި ދެކެނީ ކާކު ބައިމީހުންތޯ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. شهيدއަކީ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރަމުންދާއިރު މަރުވާ މީހާއެވެ. حديث

ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށް ވަނީނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން شهيدވުމުގެ ނަޞީބު ލިބޭ މީހުން ވަރަށް މަދު ވީއެވެ. އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. (އެހެންކަމަށްވީނަމަ) އެފަދަ މީހުންނަކީ ކޮންބައެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް قتلވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ. اللهގެ މަގުގައި ހުއްޓާ ނިޔާ ވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ. އަދި طاعونބަލިޖެހިގެން ނިޔާވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ. އަދި ބަނޑުގެ ވޭނުގައި ނިޔާވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ. އަދި غرقވެފައި ނިޔާވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ.

1355 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ، رضي الله عنْهما ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من قُتل دون ماِله ، فَهو شهيد » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ މުދާ ހިމާޔަތް ކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރަމުން ނިޔާވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ.

1356 وعن أبي الأعور سعيد بن زيد بن عمرو بن نُفَيلِ ، أَحد العشَرة المشْهود لَهم بالجنة ، رضي الله عنْهم ، قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقولُ : « من قُتل دون ماِله فهو شَهيد ، ومن قُتلَ دون دمه فهو شهيد ، ومن قُتل دون دينه فَهو شهيد ، ومن قُتل دون أهله فهو شهيد » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو الأعور سعيد بن زيد بن عمرو بن نُفَيلِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުވަރުގޭ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވި ދިހަބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަމިއްލަ މުދާ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتل ވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި ތިމާގެ ފުރާނަ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި ތިމާގެ ދީން

حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ފަހަ އެމީހާ ވާހުށީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި ތިމާގެ އާއިލާ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ފަހަ އެމީހާ ވާހުށީ شهيدއަކަށެވެ.

1357 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنْه ، قالَ : جاء رجلٌ إلى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فقَال: يا رسول الله أَرأَيت إن جاء رجلٌ يريد أَخْذَ مالي ؟ قال : « فَلا تُعطه مالك » قال : أَرأَيتَ إن قَاتلني ؟ قال : « قَاتلْه » قال : أَرأَيت إن قَتلَني ؟ قال : « فَأَنْتَ شَهيد » قال : أَرأَيتَ إن قَتَلْتُه ؟ قال : « هو في النارِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު ބޭކަލަކު رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެތެވެ. އެއަށްފަހު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މީހަކު އައިސް ތިމަންނަގެ މުދާ ފޭރިގަންނަން އުޅެފިނަމަ ތިމަންނަ ކަންތައްކުރާނެ ގޮތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ މުދާ އޭނާއަށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ ތިމަންނައާއި ހަނގުރާމަކޮށްގެންފިނަމަ ހަދާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އޭނާއާއި ހަނގުރާމަ ކުރަން ފަށާށެވެ. އެމީހާ ތިމަންނަ قتلކޮށްފިނަމަ އެމަރުގެ حكم އަދި ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު ތިބާ ވާހުށީ شهيدއަކަށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ އަތުން އޭނާ قتلވެއްޖެނަމަ އެމަރުގެ حكم އަދި ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ ވާހުށީ ނަރަކަވެރިއަކަށެވެ.

باب فضل العتق

އަޅުން މިނިވަންކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (البلد 11): { فلا اقتحم العقبة، وما أدراك ما العقبة؟ فك رقبة } الآية.

ފަހަ ދަތިކަން ހުރަހަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]؟ ([illegible]) އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ.

1358 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنه ، قال : قال لي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من أَعتَقَ رقَبةً مسلمةً أَعتَقَ الله بِكُل عضوٍ منْه عضواً منْه من النارِ حتى فَرجه بِفرجه » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މުސްލިމު އަޅަކު މިނިވަން ކޮށްދީފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭގެ ބަދަލުގައި އެއަޅެއްގެ ކޮންމެ ގުނަވަނަކަށް އެމީހެއްގެ ގުނަވަނެއް ނަރަކައިން މުޅިން ކުރެއްވާނެއެވެ. އެގޮތުންގޮސް އެންމެ ކުޑަވެގެން އެއަޅެއްގެ فَرْج ގެ ބަދަލުގައި فَرْج ވެސް ހިމަނުއްވާނެއެވެ.

1359 وعن أبي ذَر ، رضي الله عنه ، قالَ : قُلْتُ يا رسولَ الله ، أي الأعمال أفضل ؟ قَال : « الإيمان بالله ، والجِهاد في سبيل الله » قَالَ : قُلْتُ : أي الرقَابِ أفْضلُ ؟ قَال : « أنْفَسها عنْد أَهلها ، وأَكثَرها ثَمناً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮން عملއެއްކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމެވެ. أبو ذرّ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އިތުރަށް) ދަންނަވީމެވެ. އެންމެ މާތް ވެގެންވަނީ ކޮންކަހަލަ އަޅަކު މިނިވަންކުރުން އެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވެރިޔާގެ ގާތުގައި އެންމެ ގަދަރުވެރިކަމުން ބޭނުންވާ އަދި އެންމެ ބޮޑު އަގުގައި ވިކޭ އަޅުންނެވެ.

باب فضل الإحسان إلى المملوك

ޚަސްކަރުންނަށް **إحسان** ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 36): {واعبدوا الله ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً، وبذي القربى واليتامى والمساكين والجار ذي القربى والجار الجنب، الصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

ތިޔަބައިމީހުން، ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދި، އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާހުނިކަދެވެ! އަދި، މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި، ޔަތީމުންނަށާއި، މިސްކީނުންނަށާއި، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ކައިރި އެކުވެރިޔާއަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ.

1360 وعن المعرور بن سويد قالَ : رَأَيتُ أبا ذَرٍ ، رضي الله عنْه ، وعليه حلةٌ ، وعلى غُلامه مثْلُها ، فَسأَلْتُه عن ذلك ، فَذكر أنه ساب رجلاً على عهد رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَعيره بأُمه ، فَقَال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إنك امرؤٌ فيك جاهليةٌ » : هم إخْوانُكُم ، وخَوَلُكُم ، جعلَهم الله تَحت أيديكُم ، فَمن كان أَخُوه تَحت يده فليطعمه مما يأْكلُ ، ولْيلْبِسه مما يلبس ، ولا تُكلِّفُوهم ما يغْلبهم ، فإن كلَّفتُموهم فَأَعينُوهم » ،متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ رحمة ކުރެއްވި المَعْرُور بن سُويْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) މާތް ﷲ ރުއްސުންދެއްވި أَبو ذَرّ ދެކުނީމެވެ. އެރިނދު އެ صحابيހުންނެވީ ފަގުޖި ކޮޅެއް ތުރުކުރައްވައިގެންނެވެ. އަދި އެ صحابيގެ އަޅާ ހުރީވެސް ފަގުޖި ކޮޅެއް އަޅައިގެންނެވެ. ފަހެ (އެ ދަންޖަރު ދުވަހެއްގައި) ތިމަންނަ އެ صحابي ކުރެން އެ އަގާ އާއިމުދު ސުވާލުކުރީމެވެ. އެރިނދު އެވާހަކަ ކިޔައިދިނެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.) (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންނަ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ ދުވަސްވަރު މީހަކާއި ދިމާލަށް އަގާރަން ގޮވީމެވެ. އަދި އޭނާގެ މަންމަގެ ނަންނަގައިގެން އަޅުގަޑު އޭނާއަށް ގޮވީމެވެ. އެރިނދު رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم (ތިމަންނައަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހިތުގައި ތިބިނި ޖާހިލިއްޔަތު ސިފައެއް އެބަ ހުއްޓެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ اخންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ خادمންނެވެ. ﷲ އެބައިމީހުން ލެއްވީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައެވެ. ފަހެ އެމީހަކުގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި اخއަކު ވެއްޖެ މީހާ، އޭނާ ކައިރަދު އެއްޗަކުން

ކާންދޭނެވެ. އަދި އެމީހާ ލައިއުޅޭ އެއްޗަކުން ލާންދޭނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނުމެން ކަންކަން އެމީހުންނާއި ހަވާލު ނުކުރާށެވެ. ފަހެ އެފަދަ ކަމެއް ހަވާލުކޮށްފިނަމަ އެމީހުންނާއި ބައިވެރިވާށެވެ.

1361 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : قالَ : إذا أَتى أحدكم خَادمه بِطَعامه ، فَإن لم يجلسه معه ، فَليناولْه لُقمةً أو لُقمتَين أو أُكلَةً أو أُكلَتَين ، فَإنه ولِي علاجه » رواه البخاري .

« الأُكلَةُ » بضم الهمزة : هي اللقمةُ .

މާނަ الله ރުއްސުންތެވޮޑި أَبو هُريرة ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ خادم އަދު ކާއެއްޗެހި ހިފައިގެން އެމީހާގެ ކައިރިއަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ ފަހެ ތިބާއަށް އެމީހާ ތިބާއާއެކު ނުބައިންދުވާނަމަ ފަހެ އެއިން އެއް ގޮވަޅު ނުވަތަ ދެގޮވަޅުގެ ކާއެތިކޮޅެއް އެމީހާއަށް ދޭށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ އެތަކެތި ތައްޔާރުކުރުމުގައި އުނދަގޫތަކެއް އުފުލައިފިވާތީއެވެ.

باب فضل المملوك الذي يؤدي حق اللهِ وحق مواليه

اللهُ ގެ **حق**ތައް އަދާކުރުމާއިއެކު މިލާގެ ސާހިބުދީރާގެ **حقّ**ތައް އަދާކުރާ އަޅުމީހާގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1362 عن ابن عمر ، رضي الله عنْهما ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : إن العبد إذا نَصح لِسيده ، وأَحسن عبادةَ الله ، فَلَه أَجره مرتين » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންތެވޮޑި عبد اللَّهِ بن عمر ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅު އޭނާގެ ސާހިބު

މީހާއަށް ވަފާތެރިވެ އަދި اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި އަޅުކަންތެރިކަމުގެ شرطތަކާއި އަދަބުތައް ފުރިހަމައަށް އަދާކޮށްގެން ހުރުއްޖެނަމަ އޭނާއަކަށް ދެ أجْرُ ލިބިގެންވެއެވެ.

1363 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنه ، قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « للعبد المملُوك المصلحِ أَجرانِ » ، والذي نَفس أبي هريرة بيده لَولا الجهاد في سبيل الله ، والحج، وبِر أُمي ، لأحببتُ أن أموتَ وأنَا مملوك . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހެޔޮ مُصْلح އަޅުވެތިމީހާގެ أجْرُ ދެގުނައަށް އިތުރު ވެގެންވެއެވެ. أبو هُريرة ގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހުގެ ގަސަމުން ހުވާކުރަމެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމާއި حج ގެ އަޅުކަމާއި މަންމައަށް ހެޔޮލޯބިކުރުން ދިރިހުރިކަމި ކަނޑައެޅިފައިނުވިނަމަ އަޅެއްގެ ގޮތުގައި ހުރެގެން މަރުވުމަށް ލޯބިވާނެމެވެ.

1364 وعن أبي موسى الأشْعري ، رضي الله عنْه ، قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «المملُوك الذي يحسن عبادةَ ربه ، ويؤدي إلى سيده الذي عليه من الحق ، والنصيحة ، والطاعة ، لهٌ أجرانِ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ أبو مُوسَى الأشْعَرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާ ހައްދަވައި ބޮޑުކަލާނގެ އިޙްސާން ރަނގަޅަށް އަޅުކަން އަދާކޮށް އަދި ތިމާގެ ސަޔިދުގެ حقّތައް އަދާކޮށް އަދި ހިތްވަރުގޮތުން އަދާކުރާ އަދި ކިޔަމަންތެރިވާ نصيحة ދޭމީހާއަށް ދެ أجْرُ ލިބިގެންވެއެވެ.

1365 وعنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ثلاثةٌ لهم أَجرانِ : رجلٌ من أَهل الكتاب آمن بنبيه وآمن بمحمد ، والعبد المملُوك إذا أدى حق الله ، وحق مواِليه ، ورجل كانَتْ له أَمةٌ فَأدبها فَأحسن تَأديبها ، وعلمها فَأحسن تَعليمها ، ثُم أَعتقَها فَتَزوجها ، فَلَه أَجران » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބަހީ ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو مُوسَى الأشْعَرِيِّ) ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިން މީހަކަން ثوابލިބުމުގައި ދެކެން އިތުރުވެގެންވެއެވެ. އަކަޔީ އަހުރު ރިޔާބިންގެ ތަރައިން އެމީހާގެ نبي އާ އަރާއި އަދި مُحَمَّدُ ގެހާސަރާއި ދުބާބުކުންގެ ގައްކަން އިހާސްތު ޖިހާއެވެ. އަސްކަރި اللهގެ حقّއާއި ސުވާބުލިބޭގެ حقّތައް އަދާކުރާ މިހުނާވެރިކަން ސުފާރިޝުކުރުމާ އަށާއެވެ. އަދި ތިންވެސް މިހާރު އަގު އަންނަން ކާއިދާގެ ސުވާބު ޖިހާއެވެ. އޭގެ އަށާއިރުން شرعي އަދަބުތައް ދަސްކޮށްދިނީ އަދި اجتماعي އަދަބުތައް އުނގެނުމުގައި އަދި ތަރުބިއްޔަތު تعليمދިނީ ދުން މިނިވަންކަން އާއިލާތަކުގެ އަހުލުވެރި ކައިވެނިކޮށްދިނީ ހަދައިދިނަކަ ފަދަ އެޖިހާކަން ދީ أجْرُ ލިބޭގެންވެއެވެ.

باب فضل العبادة في الهرج وهو الاختلاط والفتن ونحوها

مجتمع ހަލަބޮލިވެގެން އޮޅުވެރިވެގެންދާއިރު فتنގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމުގައި مشغولވުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

1366 عن معقل بن يسارٍ ، رضي الله عنْه ، قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « العبادةُ في الهرجِ كهجرة إليّ » رواه مسلم .

ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި معقل بن يسار ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مجتمع ހަލަބޮލިވެ ފިތުނަވެރިގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމުގައި مشغولވުމަކީ ތިމަންނާގެގާތަށް ހިޖުރަ ކުރުން ފަދަކަމުގައެވެ. (އެބަހީ އަޅުކަމުގެ ثوابބޮޑުވެގެންވާ ކަމުގައެވެ.)

باب فضل السماحة في البيع والشراء والأخذ والعطاء وحسن القضاء والتقاضي وإرجاح المكيال والميزان والنهي عن التطفيف وفضل إنظار الموسر المعسر والوضع عنه

ގަނެ ވިއްކުމާއި ލޭންދޭނުގެ **معاملات** ތަކުގައި ލުއިފަސޭހަ ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ދަރަނި ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމާއި އަދި އެ އަދާކުރުމުގައި އޮތް އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތް **اختيار**ކުރުމާއި މިނެ ކިރުމުގައި ކުޑަކޮށް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަމާއި މިނެކިރުމުގައި އުނިކުރުމަކީ ބަޔާނެވެގެންވާ ހަރާމްކަމާއި އަދި ތަނަވަސް ކަމުގެ އަހުލުވެރީން އަތްމަތި ދަތި މީހުންނަށް [illegible] ފުރުޞަތު [illegible] ދިނުމާއި އަދި އެފަދަ މީހުންނަށް **معا ف** ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

-قال الله تعالى (البقرة 215): {وما تفعلوا من خير فإن الله به عليم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް ހަމަކަށަވަރުން، الله އެކަން ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (هود 85): {ويا قوم أوفوا المكيال والميزان بالقسط، ولا تبخسوا الناس أشياءهم}.1

އޭ އަހަރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން މިނުމާއި، ކިރުން عدلއަށް ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް އެއުރެންގެ ތަކެތި އުނި ނުކުރާށެވެ!

وقال تعالى (المطففين 1 - 6): {ويل للمطففين الذين إذا اكتالوا على الناس يستوفون، وإذا كالوهم أو وزنوهم يخسرون؛ ألا يظن أولئك أنهم مبعوثون ليوم عظيم. يوم يقوم الناس لرب العالمين}

މިނެކިރުމުގައި އުނިކުރާ މީސްތަކުން، ގެއްލުމާއި ހަލާކު ހުއްޓެވެ. އެއުރެންނީ، އަނެއްމީހުންގެ ކިބައިން މިނާއިރު، ފުރިހަމަ އަނެއްމީހުންނަށް ކިރައިދޭއިރު، ގެއްލުންވާ މީހުންނެވެ. [illegible] ދުވަހަކުން އެއުރެން ފޮނުއްވޭނެކަމުގައި އެއުރެން يقين ނުކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ (އެއީ) عالمތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި މީސްތަކުން قائمވެ ތިބޭނެ ދުވަހެވެ.

1367 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنْه ، أَن رجلاً أتى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يتقاضاه فَأَغْلَظَ له، فهم به أَصحابه ، فقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « دعوه فإن

لِصاحبِ الحق مقَالاً » ثُم قَالَ : « أَعطُوه سِنّا مثْلَ سنه » قالوا : يا رسولَ الله لا نَجِدُ إلا أَمثَلَ من سنه ، قال : « أَعطُوه فَإن خَيرَكُم أَحسنُكُم قَضاء » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހަށް މީހަކު އައެވެ. އަދި އޭނާގެ ދަރަނި ހޯދުމަށް އެދުނެވެ. އަދި އެމީހާ އެކަލޭގެފާނާއި ބޮޑު ހަރުކަށިކަން اختيار ކުރިއެވެ. އެހިނދު أصحاب ބޭކަލުން އެމީހާއާއި ދެކޮޅަށް ތެދުވާން އުޅުއްވައިގަތެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ހުރަސް ނައަޅާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ވާހަކަދެއްކުމުގެ حقّ ލިބިގެންވެއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ޖަމަލުވަރުގެ ޖަމަލެއް އޭނާއަށް ދޭށެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަމެން އަތުގައި ތިބީ އޭނާގެ ޖަމަލަށްވުރެ މާ ރަނގަޅު ޖަމަލެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއިން އެއްޗެއް އޭނާއަށް ދޭށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ ދަރަނި ރީތިކޮށް އަދާކުރާ މީހުންނެވެ.

1368 وعن جابرٍ ، رضي الله عنْه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « رحم الله رجلا سمحاً إذا باع ، وإذا اشْتَرى ، وإذا اقْتَضى » . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އެއީ ގަނެ ވިއްކާ ހިނދުގައްޔާއި ދަރަނި އަދާކުރާ ހިނދުގައި ލުއިފަސޭހަކަމާއި ސަމާޙަތްތެރިކަން اختيار ކުރާ މީހާއެވެ.

1369 وعن أبي قَتَادةَ ، رضي الله عنْه ، قَالَ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : «من سره أَن ينَجيه الله من كُربِ يومِ القيامة ، فَلْينَفس عن معسرٍ أو يضع عنْه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو قَتَادَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ން قيامة ދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭމީހާއަށްވާނަމަ ފަހެ އޭނާ (ދަރަނި ލިބިގެންމުގައި) ލަސްކޮށްލަން ކުޅަ ދިނުމެވެ. އިތުރު މުދަލު ދޫކޮށްލާ. ނުވަތަ معاف ކުރު ދިނުމެވެ.

1370 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « كَان رجلٌ يداين الناس ، وكَان يقُولُ لِفَتَاه : إذا أَتَيتَ معسراً فَتَجاوز عنْه ، لَعل الله أن يتجاوز عنا فَلقي الله فَتَجاوز عنْه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ދަރަނިދެމުން ގެންގުޅުނު މީހަކު އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ خادمމީހާ ގާތު ބުނަމުން ގެންދިޔައެވެ. ތިބާ (ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ނުކުޅެދޭ) އަސްރަތި ދަތި މީހެއްގެ ގާތަށް ދިޔައިސްނަމަ އެމީހާއަށް معاف ކޮށްދޭށެވެ. އެއިރުން (ފަހަރެއްގައި) الله سبحانه وتعالى ތިމަންމެންނަށް معاف ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ (މަރުވުމަށްފަހު) الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވި ހިނދު الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް معاف ކޮށްދެއްވިއެވެ.

1371 وعن أبي مسعود البدري ، رضي الله عنْه ، قَال : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «حوسب رجلٌ ممن كَان قبلكم فَلَم يوجد لَه من الخَيرِ شَيء ، إلا أَنه كَان يخَالِطُ الناس ، وكَان موسراً ، وكَان يأْمر غلْمانَه أن يتَجاوزوا عن المعسر . قال الله ، عز وجل : « نَحن أحق بِذَلك منْه ، تَجاوزوا عنْه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو مسْعُودِ البدْري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުއްމަތުން މީހެއްގެ ޙިސާބު ބެލެވުނެވެ. އެހިނދު އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް އޭނާގެ ކިބައިން ނުފެނުނެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއަކީ މީސްތަކުންނާ މުޢާމަލާތްކުރާ މީހެކެވެ. އަދި ތަނަވަސް މީހެކެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ޚާދިމުންނަށް އަމުރުކުރެއެވެ. ދަތި މީހުންނާއި ދަރަނި

معاف ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. معاف ކުރުމަށް އޭނާއަށްވުރެ ތިމަން އިލާހުގެ حقّ ވެރިކަން މާބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އޭނާއަށް معاف ކޮށްދެއްވިއެވެ.

1372 وعن حذَيفَةَ ، رضي الله عنْه ، قَالَ : أُتى الله تَعالى بِعبد من عباده آتاه الله مالاً ، فقَالَ له : ماذَا عملْتَ في الدنْيا ؟ قَالَ : ولا يكْتُمون الله حديثاً قَال : يارب آتَيتَني مالَك فَكُنْتُ أُبايع الناس ، وكان من خُلُقي الجواز ، فكُنْتُ أَتَيَسر على الموسرِ، وأُنْظر المعسر . فقَالَ الله تَعالى : « أَنَا أَحق بذا منْك ، تجاوزوا عن عبدي » فقال عقْبةُ بن عامرٍ ، وأَبو مسعود الأنصاري ، رضي الله عنْهما : هكذا سمعنَاه من في رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم. رواه مسلم .

މާތް الله [illegible] حُذَيْفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالي އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން މުދާ ދެއްވި އަޅަކު ގެންނެވުނެވެ. [illegible] އޭނާއަށް وحي ކުރެއްވުނެވެ. ތިބާ (އަޅުގަނޑުން) ދުނިޔޭގައި [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالي އަށް އެއްވެސް ކަމެއް ވަންހަނާވެގެންނުވާނެއެވެ. [illegible] معاملات [illegible] فقير [illegible] معاف [illegible] الله سبحانه وتعالي وحي ކުރެއްވިއެވެ. معاف ކުރުމަށް ތިބާއަށްވުރެ ތިމަން އިލާހުގެ حقّ ވެރިކަން މާ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ތިމަން އިލާހު معاف ކުރާނަމެވެ. މާތް الله [illegible] عقبة بن عامر އާއި أبو مسعود الانصاري އާއި ދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ [illegible] އަޑު އިވިއްޖެއެވެ.

1373 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم : « من أَنْظَر معسراً أو وضع لَه ، أظله الله يوم القيامة تَحتَ ظل عرشه يوم لا ظل إلا ظله »

رواه الترمذي وقَال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަތްދަތި ދަތި މީހަކަށް ފުރުޞަތު ދީފިނަމަ ނުވަތަ معاف ކޮށްދީފިނަމަ قِيامَة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް އެކަލާނގެ عَرْشِي ގެ ހިޔަނިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ހިޔަނިކަން ފިޔަވައި އެހެން ހިޔަނިކަމެއް ނުވާނެ ދުވަހެކެވެ.

1374 وعن جابرٍ ، رضي الله عنْه ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، اشْتَرى منْه بعيراً ، فَوزن لَه، فَأرجح متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى الله عليه وسلّم އެ صحابي ގެ އަތުން ޖަމަލެއް (ފަރަންޖަހަން) ގަނެއްވިއެވެ. އަދި އަނބުރާ ދެއްވިއިރު ބަރުދަނަށް ބަރުދަން ދެއްވުމަށްފަހު އިތުރަށް ދެއްވިއެވެ.

1375 وعن أبي صفْوان سويد بن قيس ، رضي الله عنه ، قالَ : جلبتُ أَنَا ومحرمةُ الْعبدي بزا من هجر ، فَجاءنَا النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَساومنَا بسراويل ، وعنْدي وزان يزن بالأجرِ ، فَقَالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم لِلْوزانِ : « زِن وأَرجِح » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو صَفْوَان سُوْيدِ بن قَيْس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައާއި مَحْرَمَةُ الْعبدِيُّ އާއި ދެމީހުން ހަޖަރު ނަމަކަށް ކިޔުން ރަށަކުން ވިއްކަން ފޭރާމާއި ގެނައީމެވެ. ފަހެ نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ސަރުވާލެއްގެ އަގު (ބާރު ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަންނަމެންގެ ގާތުގައި ކިރާ މީހާ ހުރިއެވެ. އުޖޫރައަށް ކިރާ މީހާ ހުރިއެވެ. އޭނާއަށް نبيّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވަޒަން ކުރާށެވެ. އަދި އިތުރު ކުރާށެވެ.

كتاب العلم

علمގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

241 – باب -قال الله تعالى (طه 114): {وقل رب زدني علماً}.

އަދި ކަލާނގެފުޅު ވިދާޅުވެއެވެ. އަހުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! މިއަޅާއަށް އިތުރުކޮށް علم ދެއްވާނދޭވެ!

وقال تعالى (الزمر 9): {قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون}.

ކަލާނގެފުޅު ވިދާޅުވެއެވެ! ދަންނަމީހުންނާއި، ނުދަންނަ މީހުން ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟

وقال تعالى (المجادلة 11): {يرفع الله الذين آمنوا منكم والذين أوتوا العلم درجات}.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އީމާންވީ މީހުންނާއި، علم ލިބިގެންވާ މީހުން الله ދަރަޖަތަކަށް އުފުއްލަވާނެއެވެ.

وقال تعالى (فاطر 28): {إنما يخشى الله من عباده العلماء}

اللهއަށް ބިރުވެތިވާކަން ކަށަވަރީ، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން علم ވެރިންނެވެ.

1276 وعن معاويةَ ، رضي الله عنْه ، قال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من يرِدِ الله بِهِ خيراً يفَقهه في الدينِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **معاوية** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. **الله سبحانه وتعالى** މީހަކަށް ހެޔޮގޮތެއް ތެދުވެރިކުރައްވަން އިރާދަ ކުރައްވައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ދީނުގެ ހެޔޮ ވިސްނުން ދެއްވައެވެ.

1377 وعن ابنِ مسعود ، رضي الله عنْه ، قَال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا حسد إلا في اثْنَتَين : رجلٌ آتَاه الله مالاً فَسلطه على هلَكته في الحق ، ورجلٌ آتاه الله الحكْمةَ فهو يقْضي بِها ، ويعلمها » متفَقٌ عليه .

والمراد بالحسد الْغبطَةُ ، وهو أن يتَمنى مثْلَه .

ދާމް الله ރުއްސުންގެއްވި عبدِ اللّه بن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެބަޔަކަށް މެނުވީ حسد ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް މުދާ ދެއްވުމުން އެމީހާ އެމުދާ حقّ ގޮތުގައި ހަރަދުކުރާމީހާ (އެފަދަ މީހަކަށް ވުމަށް ވާ އެދުން) އަދި ކަމެއްކަން ކުރާ حسد ވާއި އަދި الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް ޙިކުމް ދެއްވުމުން އެމީހާ އެޙިކުމަތުން ޙުކުމްކުރުމާއި މީސްތަކުންނަށް އުނގަންނައިދޭ علم އަށް ހުރި ތެދުމީހާގެ ކަމުގައި (އެފަދަ މީހަކަށް ވުމަށް ވާ އެދުން) އަދި ކަމެއްކަން ކުރާ حسدއެވެ.

1378 وعن أبي موسى ، رضي الله عنْه ، قال : قَالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « مثَلُ ما بعثَني الله بِه من الهدى والْعلْمِ كمثَل غَيث أصاب أرضاً ، فَكانَتْ منْها طَائفَةٌ طَيبةٌ قَبِلَت الماء فَأنْبتَت الْكلأَ ، والْعشْب الْكثير ، وكان منْها أجادب أمسكَت الماء ، فَنَفَع الله بِها الناس، فَشَرِبوا منْها وسقَوا وزرعوا ، وأَصاب طَائفَةً منْها أُخْرى إنما هي قيعان ، لا تمسك ماء ، وتُنْبِتُ كلأً ، فَذلك مثَلُ من فَقُه في دين الله ، ونَفَعه ما بعثَني الله بِه فَعلم وعلم، ومثَلُ من لَم يرفَع بِذلك رأساً ، ولَم يقْبلْ هدى الله الذي أُرسلْتُ بِه » متفقٌ عليه.

ދާމް الله ރުއްސުންގެއްވި أَبومُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަކަލޭގެފާނު مبعوث ކުރެއްވީ ދީނުގައި ހިދާޔަތާއި علم ގެ މިސާލަކީ ބިންތަކަށް ވެހޭ ވާރޭ ގަނޑެއްގެ މިސާލެވެ. އެބިމުގެ ބައެއް ތަންތަން ރަނގަޅު ބިންތަކެވެ. އެތަންތަން ގަސްގަހާގެހި އާލާކޮށް ފެން ހިފަހައްޓާ ތަންތަނެވެ. އޭރު ލޯބިވެތިވާ ބިންތަކެވެ. އެބިމުގެ ބައެއް ބިންތަކަށް ވެހުނު ވާރޭ ތަންތަނެވެ. އެތަނުން ފެން ނުހިފޭ ބިމެވެ.

ހައްބަރު ކޮންގަނެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އަރުޅުން މީސްތަކުންނަށް މަންފާ މިންވަރުކުރައްވައެވެ. ފަހަ މީސްތަކުން އަޖުރުން ބޮޑު އަދި އެހެންމީހުންނަށް ބުނެދީ އަދި އެހިން ގޮވާމަން ބޭނުންކޮށް ހަދައެވެ. އަދި އަޅުން ބިމުގެ އެހެން ބަޔަކަށް ވާނެއެވެ. އެބުދީ ނުރަނގަޅު ބިމެކެވެ. އެހެންކަމުން އެބިން ފުން ހައްކަމުރު ނުކުރެވެއެވެ. އަދި ވިސްނައި ނުފަޅުވައެވެ. މިފަދަ މިސާލެވެ. މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ދީނުގެ ހަރުމިސްކުން ދެއްވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ތިމަން ކަލޭގެފާނު مبعوث ކުރެއްވި ބަޔަކިން އެމީހާއަށް ފައިދާ ކުރެއެވެ. ފަހަ އެމީހާ އެ އުނގެނު އަދި އެ އެހެންމީހުންނަށް އުނގަންނައިދެއްވައެވެ. އަދި އަސްލު މީހާގެ އެމީހާ އާދަމުން ސަމާލުކަމުއް ނުދެއްވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވެވި ތަޢުލީމުގެ قبول އެއް ނުކުރެއެވެ.

1379 وعن سهل بن سعد ، رضي الله عنْه ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَل لِعلي ، رضي الله عنْه : « فو الله لأن يهدي الله بِك رجلاً واحداً خَير لك من حمرِ النعم » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި سَهْلِ بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި علي ގެފާނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހަ މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ފުދުން الله سبحانه وتعالى އެހެންމީހަކަށް هداية މިންވަރުކުރައްވުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަލައި ރަތްކަން ގަދަ ޖަމަލު ތަކަށް ވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1380 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ، رضي الله عنْهما ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال: «بلغُوا عني ولَو آيةً ، وحدثُوا عن بني إسرائيل ولا حرج ، ومن كَذَب علَي متَعمداً فَلْيتبوأْ مقْعده من النار » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެހެންމީހުންނާއި [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

1381 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قالَ : « .... ومن سلَك طرِيقاً يلْتَمس فيه علْماً ، سهلَ الله لَه بِه طرِيقاً إلى الجنة » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު علم ހާސިލް ކުރުމުގެ މަގުގައި ނިކުމެއްޖެނަމަ، އެމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެ އަށް ދިޔުމަށް މަގުފަހި ކޮށްދެއްވައެވެ.

1382 وعنه ، أيضاً ، رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَلَ : « من دعا إلى هدى كان له من الأجر مثلُ أُجورِ من تَبِعه لا ينْقُص ذلك من أُجورِهم شيَئاً » رواه مسلم.

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު [illegible] [illegible] دعوة [illegible] [illegible] قبول [illegible] [illegible] ثواب [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] ثواب [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

1383 وعنْه قال : قاَلَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إذا ماتَ ابن آدم انْقَطَع عملُه إلا من ثَلاث : صدقَة جارية ، أو علمٍ ينْتَفَع بِه ، أو ولد صالحٍ يدعو لَه » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުގެއްވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިއާ މަރުވުމުން ތިން ކަމެއް ފިޔަވައި އެމީހާގެ އެންމެހާ عملތައް ކެނޑިގެންދެއެވެ. އެއީ ހިނގަ ހިނގައި ހުންނަ صَدَقَة އެއްކޮށްފައިވާނަމަ އެކަމުގެ ثوابއާއި އަދި ފައިދާ ހުރި علمއެއް ދޫކޮށްފައިވާނަމަ އެކަމުގެ ثواب އާއި އަދި صالح ދަރިއަކު އޭނާގެ އަރިހުގައި އެދިމާއަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

1384 وعنْه قَالَ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « الدنْيا ملْعونَةٌ ، ملْعون ما فيها، إلا ذكر الله تَعالى ، وما والاه ، وعالماً ، أو متَعلماً » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن.

قوله « وما والاه » أي : طاعةُ الله .

އަދި އެ صحَابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުގެއްވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. اللهއަށް ކުރާ ޛިކުރާއި އަދި އެކަލާނގެ އަޅުކަމާއި ޢާލިމުންނާއި އަދި އުނގެނޭ މީހާ ފިޔަވައި ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ ތަކެތި ވެސް لعنة ލިބިގެންވެއެވެ.

1385 وعن أنسٍ ، رضي الله عنْه قالَ : قَالَ رسولُ الله ، صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من خرج في طَلَبِ العلمِ ، فهو في سبيل الله حتى يرجع » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު علم އުނގެނުމަށްޓަކައި ނިކުމެއްޖެނަމަ އެނބުރި އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން އޭނާ އުޅެނީ اللهގެ މަގުގައެވެ.

1386 وعن أبي سعيد الخدري ، رضي الله عنْه ، عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لَن يشبع مؤمن من خَيرٍ حتى يكون منْتَهاه الجنةَ » . رواه الترمذي ، وقَالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخدريّ ، نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަށީގެންވާ حديث ކަމުގައިވިއެވެ. އެއްވެސް މުއުމިނަކު ހެޔޮ علمން (ބަސްޖެ) ނުފުރޭނެއެވެ.(އަބަދު ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ.) އެންމެ ފަހުން އޭނާ ސުވަރުގެ އާދި ހަމައަށް ދާންދެނެވެ.

1387 وعن أبي أُمامة ، رضي الله عنْه ، أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « فضلُ الْعالِم على الْعابِد كفَضلي على أَدنَاكُم » ثُم قال : رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إن الله وملائِكَتَه وأَهلَ السموات والأرضِ حتى النملَةَ في جحرِها وحتى الحوتَ لَيصلون على معلمي الناسِ الخَير» رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو أُمَامة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. علم ވެރިޔާގެ ބޮޑުކަން އަޅުވެރިޔާގެ މައްޗަށް ވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދަށު މީހާގެ މައްޗަށް ވާފަދައިންނެވެ. އަދިވެސް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ ރުއްސުވެވޑައިގަ އާ މަލާއިކަތުން އަދި ބާރުކަތްދަންނައި އުޑާއި ބިމުގެ އަހުލުވެރިން އަދި އެންމެ ކަޅުވެސް ހިނި އޭގެ ވަޅު އެތެރޭގައި އަދި މަސްވެސް (ކަނޑު އަޑިގައި) ހެޔޮކަން މީސްތަކުންނަށް އުނގަންނައިދޭ މީހާއަށް ހަމަ رحمة ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރެއެވެ.

1388 وعن أبي الدرداء ، رضي الله عنْه ، قَال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، يقولُ: « من سلك طَريقاً يبتَغي فيه علْماً سهل الله لَه طَريقاً إلى الجنة ، وإن الملائِكَةَ لَتَضع أجنحتَها لِطالب الْعلْمِ رِضاً بِما يصنَع ، وإن الْعالِم لَيستَغْفر لَه من في السموات ومن في الأرضِ حتى الحيتان في الماء ، وفَضلُ الْعالِم على الْعابِد كَفَضل الْقَمر على سائر

الْكواكبِ، وإن الْعلْماء ورثَةُ الأنْبِياء وإن الأنْبِياء لَم يورثُوا دينَاراً ولا درهماً وإنما ورثُوا الْعلْم ، فَمن أَخَذَه أَخَذَ بِحظ وافرٍ » . رواه أبو داود والترمذي .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو الدَّرْداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޅު އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު علم އުނގެނުމަށްޓަކައި މަގެއް اختيار ކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ އަށް މަގެއް ފަހި ކޮށްދެއްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ކިޔަވާ ކުއްޖާއަށްޓަކައި އޭނާގެ އެ عمل އަށް ރުހިވޮޑިގެން އެބައިމީހުންގެ ފިޔަތައް އޭނާގެ މައްޗަށް ތިރިކުރައްވަވައެވެ. އަދި علم ވެރިޔާއަށް އުޑާއި ބިމުގައި ވާހާ ތަކެތި އެންމެ [illegible] ފެނު އަޑީގައި މަސްތައްވެސް استغفار ކުރެއެވެ. علم ވެރިޔާގެ މާތްކަން އަޅުވެރިޔާގެ މައްޗަށް ވާގޮތީ ހަނދުގެ މާތްކަން ހުރިހާ ތަރިތަކުގެ މައްޗަށް ވާފަދައިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން علم ވެރިންނަކީ ނަބިއްޔުންގެ وارثންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔުން ދީނާރެއް އަދި ދިރުހަމެއް ވާރުތަ ނުކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބޭކަލުން ވާރުތަ ކުރައްވައިފީ علم އެވެ. ފަހެ މީހަކު علم ހާސިލުކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކު އޭނާގެ ނަސީބު ހޯދައިގަތީއެވެ.

1389 وعن ابن مسعود ، رضي الله عنْه ، قال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : «نَضر الله امرءاً سمع منا شيئاً ، فبلغَه كما سمعه فَرب مبلغٍ أوعى من سامع » . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّه بن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޅުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ މޫނު އަލިކުރައްވާށެއެވެ. އެއީ އެމީހަކު [illegible] އަތުން حديث އެއް އަޑުއަހުމަށްފަހު އެ އަޑު އިވުނުގޮތަށް [illegible] ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ. ގިނަފަހަރަށް އަޑު އަހާމީހާއަށްވުރެ [illegible] ސަމާލުކަން [illegible] ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1390 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من سِئِل عن علمٍ فَكَتَمه ، أُلجِم يوم القيامة بِلجامٍ من نَارٍ » .

رواه أبو داود والترمذي ، وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހެއްގެ ކައިރިން ދީނީ علم އަކާއިމެދު ސުވާލުކުރެވޭއިރު އެކަން ފޮރުކޮށް ހާދަ ކޮށްދުނީނަމަ قِيَامَة ދުވަހުން އެ މީހެއްގެ ކަރިގަނޑުގައި އަލިފާނުން ލަގަނޑެއް އެޅުވޭނެއެވެ.

1391 وعنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من تَعلم علماً مما يبتَغَى بِه وجه الله عز وجل لا يتَعلمه إلا ليصيب بِه عرضاً من الدنْيا لم يجِد عرفَ الجنة يوم القيامة » يعني : ريحها ، رواه أبو داود بإسناد صحيح .

އަދި އެ صَحَابي (އެއަބަރީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކާ اللهّ ގެ ރުއްސެވުން ހާސިލް ވާފަދަ علم އެއް އުނގެނުމުގައި ދުނިޔާގެ އެދުމުން ހާސިލް ކުރުމަށް ގަސްދުކޮށްފިނަމަ قِيَامَة ދުވަހުން ސުވަރުގެ މީރުވަސް (ވަސް) ނުލިބޭނެއެވެ.

1392 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقول : « إن الله لا يقْبِض العلْم انْتزاعاً ينْتزِعه من الناسِ ، ولكن يقْبِض العلْم بِقَبضِ العلَماء حتى إذا لم يبق عالماً ، اتخَذَ الناس رؤوساً جهالاً فَسئِلُوا ، فأفْتَوا بغَيرِ علمٍ ، فَضلوا وأَضلوا » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވިން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى علم އުފުއްލެވުމުގައި މީސްތަކުންގެ ކިބައިން އެއްކޮށް ފޭރިގަނެގެން ފަދައިން ނުއުފުއްލަވައެވެ.

ނަމަވެސް އެ އިލާހު علم އުފުއްލެވުމަށްޓަކައި علم ވެރިން އުފުއްލަވައެވެ. (އެބަހީ މަރު ދެއްވައެވެ.) އެންމެ ފަހުން ގޮސް އެއްވެސް علم ވެރިއެއް ނެތި ގޮސް ހުސްވެ ދިއުމުން މީސްތަކުން ޖާހިލުން އެބައި މީހުންގެ ބޮޑުންގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ކުރެން ސުވާލު ކޮށްހަދައެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ނުދަންނަ އިރުވެސް ފަތުވާ ދޭނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އަމިއްލައިން މަގު ފުރެދިގަނެއެވެ. އަދި އެހެން މީހުންވެސް މަގު ފުރެއްދައެވެ.

كتاب حمد الله تعالى وشكره

މާތް الله سبحانه وتعالي އަށް حمدއާއި شكر ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

قال الله تعالى (البقرة 152): {فاذكروني أذكركم، واشكروا لي ولا تكفرون}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! އޭރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަ ކުރައްވާހުށީމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަށް ތިޔަބައިމީހުން شكر ކުރާށެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށް ތިޔަބައިމީހުން ކާފަރު ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (إبراهيم 7): {لئن شكرتم لأزيدنكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (شكر ނުކޮށް) ކާފަރު ވެއްޖެނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ عذاب ގަދަފަދަ ވެގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 111): {وقل الحمد لله}.

އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. حمد ހުރީ اللهއަށެވެ.

وقال تعالى (يونس 10): {وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين}.

އަދި އެއުރެންގެ دعاءގެ ނިމުމަކީ "الحمد لله رب العالمين". حمد ހުރީ علم ތަކުގެ ވެރި اللهއަށެވެ.

1393 وعن أبي هريرة ، رضي الله عنْه ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم أُتي لَيلةَ أُسرِي بِه بِقَدحين من خَمر ولَبن ، فنظَر إلَيهما فَأخذَ اللبن ، فَقَالَ جبريلُ صلّى اللهُ علَيه وسلم : « الحمد لله الذي هداك للفطْرة لو أخَذْتَ الخَمر غَوتْ أُمتُك » رواه مسلم

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم معراجއަށް އަރާވަޑައިގެންނެވި ރޭގައި ރާތަށްޓާއި ކިރު ތަށްޓެއް އަރިހަށްގެނެވުނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެދެ ތަށްޓަށް ބެއްލެވިއެވެ. އެއަށްފަހު ކިރުތަށި ހިއްޕެވިއެވެ. އެހިނދު ޖިބްރީލުގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް فطرتގެ ސާފުމަގަށް ހިދާޔަތް ދެއްވި اللهއަށް حمد ކުރަމެވެ. ކަލޭގެފާނު ރާތަށި ހިއްޕެވިނަމަ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ގުމްރާހުވެގެން ދިޔައީހެވެ.

1394 وعنْه عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « كُل أمرٍ ذي بال لا يبدأُ فيه بـ ـ ـ ـ : الحمد لله فَهو أقْطُع » حديثٌ حسن ، رواه أبو داود وغيره .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ حمد އާއި ނުލައި ފެށޭ ހުރިހާ ކަމެއް ވަނީ ފުރިހަމަނުވެއެވެ.

1395 وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنْه ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إذا ماتَ ولَد العبد قال الله تعالى لملاِئكته : قَبضتُم ولَد عبدي ؟ فيقوِلُون : نَعم ، فَيقولُ : قبضتُم ثَمرةَ فُؤَاده ؟ فيقولون : نَعم ، فيقولُ : فَماذَا قال عبدي ؟ فيقولون : حمدك واستَرجع ، فَيقُولُ الله تَعالى : ابنُوا لِعبدي بيتاً في الجنة ، وسموه بيتَ الحمد » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو مُوسى الأشعريّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅެއްގެ ދަރިއަކު މަރުވުމުން މާތްވަންތަ الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް وحيކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާގެ ދަރިފުޅު ހިއްޕީދޯ؟ މަލާއިކަތުން ދަންނަވާނެއެވެ.

އާދޭހެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން އޭނާގެ ހިތުގެ ފިނިކަން ހިއްޕެވީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދޭހެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحيކުރައްވާނެއެވެ. އެހިނދު ތިމަންއިލާހުގެ އަޅާބުނީ ކީކޭހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އިބަ އިލާހަށް حمد ކުރިއެވެ. އަދި انا لله وانا اليه راجعون ކިޔުއެވެ.އެހިނދު الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާއަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާ ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެ ގެއަށް بيت الحمد ގެ ނަމުން ނަންދެއްވާށެވެ.

1396 وعنّ أنَس رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن الله لَيرضي عنِ العبد يَأْكُلُ الأَكْلَةَ فَيحمده عليها ، ويشْرب الشربةَ فَيحمده عليها » رواه مسلم .

ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދެން الله سبحانه وتعالى އުފާކުރައްވަނީ އަޅާ ކާއެއްޗެއް ކައިފައި އެކަމާ ގުޅިގެން اللهއަށް حمد ކުރާ އަޅާއާއި އަދި ބުއިމެއް ބޮއިފައި އެކަމާ ގުޅިގެން اللهއަށް حمد ކުރާ އަޅާއަށެވެ.

كتاب الصلاة على رسول الله صلى الله عليه وسلم

رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ މައްޗަށް **صلاوات** ކިޔުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

قال الله تعالى (الأحزاب 56): {إن الله وملائكته يصلون على النبي، يا أيها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليماً}.

ހަމަކަށަވަރުން، ދެން الله އާއި، އޭނާގެ މަލާއިކަތުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ މައްޗަށް صلاوات ކިޔައެވެ. އޭ އީމާންވީ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އޭނާގެ މައްޗަށް صلاوات ކިޔާށެވެ. އަދި دعاءކުރާށެވެ. އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ސަލާމް ކިޔުން އަދި ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމް دعاء ކުރާށެވެ!

1397 - وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: -من صلي عليّ صلاة صلى الله **عليه بها عشراً- رواه مسلمٌ**.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي، رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވިއެވެ. ކުރެއްވިއެވެ حديث ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެންމެ ފަހަރަކު صلوات ކިޔަވައިފި މީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ދިހަ ރަޙްމަތް ލައްވައެވެ.

1398 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: -أولى الناس بي يوم القيامة أكثرهم عليّ صلاة- رواه الترمذي وقالَ حديثٌ حسن.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد اللّه بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قِيامَة ދުވަހުން މީހުން ކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ކައިރީގައި ތިބޭނެ ބަޔަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެންމެ ގިނައިން صلوات ކިޔެވި މީހުންނެވެ.

1399 - وعن أوس بن أوس رضي الله عنه قال، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: - إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة فأكثروا عليّ من الصلاة فيه فإن صلاتكم معروضة عليّ- فقالوا: يا رسول الله وكيف تعرض صلاتنا عليك وقد أَرِمتَ؟ (قال: يقول بليتَ) قال: -إن الله حرم على الأرض أجساد الأنبياء- رواه أبو داود بإسناد صحيح.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أوس بن أوس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާނީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. ވީމާ އޭގައި ތިޔަބައިމީހުން

ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ގިނަގިނައިން صلوات ކިޔުއްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ކިޔުއްވާ صلوات ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުށަހެޅެއެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑު ވެއްޔަށް ބަދަލުވެފައިވާ ހާލަތުގައި ތިމަންމެންގެ صلوات ކަލޭގެފާނަށް ހުށަހެޅޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އަޞްޙާބުން އެއްސެވިން [illegible]) ކަލޭގެފާނު ފަނާވެފައި ވަނިކޮށް އެގޮތް ވާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ނަބިއްޔުންގެ ހަށިގަނޑު (ކެއުން) ބިމުގެ މައްޗަށް حرام ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

1400 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال، قال رسول الله صلى الله علَيه وسلم: -رغم أنف رجل ذكرت عنده فلم يصل عليّ- رواه الترمذي وقَالَ حديثٌ حسن.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ނޭފަތް [illegible] [illegible] (އެބަހީ އެމީހަކު ވަނީ ގެއްލި ހަލާކު ވެގެންނެވެ.) އެއީ އެމީހެއްގެ ކައިރީގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަން [illegible] ހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ނުކިޔައިފިނަމައެވެ.

1401 - وعنه رضي الله عنه قال، قال رسول الله صلى الله علَيه وسلم: -لا تجعلوا قبري عيداً، وصلوا علي فإن صلاتكم تبلغني حيث كنتم- رواه أبو داود بإسناد صحيح.

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުހަދާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުއްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صلوات ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ ތަނެއްގައި [illegible] ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހަމައަށް ވާސިލުވާނެއެވެ.

1402 - وعنه رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله علَيه وسلم قال: -ما من أحد يسلم عليّ إلا رد الله عليّ روحي حتى أرد عليه السلام- رواه أبو داود بإسناد صحيح.

އަދި އެ صَحَّابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމް ގޮވައިލިނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ރޫހު ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑަށް ފޮނުއްވައިލައްވައެވެ. ދެން ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށް ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދެއްވަމެވެ.

1403 - وعن عليّ رضي الله عنه قال، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: -البخيل من ذكرت عنده فلم يصل عليّ- رواه الترمذي وقَالَ حديثٌ حسن صحيح.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عليّ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެންމެ ބޮޑު) بخيل އަކީ އެމީހެއްގެ ކައިރީގައި ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ނަންނަގާ ހިނދު ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ނުކިޔައިދީ މީހާއެވެ.

1404 - وعن فضالة بن عبيد رضي الله عنه قال سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم رجلاً يدعو في صلاته لم يمجد الله تعالى ولم يصل على النبي صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: -عجل هذا ثم دعاه- فقال له أو لغيره: -إذا صلى أحدكم فليبدأ بتحميد ربه سبحانه والثناء عليه، ثم يصلي على النبي صلى الله عليه وسلم، ثم يدعو بعد بما شاء- رواه أبو داود والترمذي وقال حديث حسن صحيح.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި فضالة بن عبيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެއްފަހަރަކު) މީހަކު دعاء ކުރަނިކޮށް އަޑު އެއްސެވިއެވެ. އެމީހާ (އޭގައި) الله އަށް حمد އެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި نبي އާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات އެއް ނުކިޔެވިއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ އަވަސް ވަގަތީއެވެ. ދެން އެމީހާ ގެންނަވައިފިއެވެ. ފަހެ އެމީހާއަށް (ނުވަތަ އެހެން މީހަކަށް)

حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވީ އެމީހާ އާއި مخاطب ކޮށްތޯ ނުވަތަ އެހެން މީހަކާއި مخاطب ކޮށްތޯ އެކަލާއިމެދު ރާވީއަށް شك އުފެދިފައިވެއެވެ. އެހެންވެ އެގޮތަށް އެބަހީ އެމީހާއަށް ނުވަތަ އެހެންމީހަކަށް حديث ކުރެއްވީއޭ ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު دعاء އެއް ކުރަނީނަމަ އެންމެ ފުރަތަމަ އިން الله سبحانه وتعالى އަށް حمد އާއި ثناء ދަންނަވާށެވެ. ދެން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔަވާށެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އަމިއްލަ ބޭނުން دعاء އެއް ކުރާށެވެ.

1405 - وعن أبي محمد كعب بن عجرة رضي الله عنه قال: خرج علينا النبي صلى الله عليه وسلم فقلنا: يا رسول الله قد علمنا كيف نسلم عليك فكيف نصلي عليك؟ قال: -قولوا: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد- متفَقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو محمد كعب بن عجرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي صلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم އެއްފަހަރަކު ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ތިމަންނަމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަމެންނަށް ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ގޮތް [illegible] އެނގިއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނަށް صلوات ކިޔަވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަވާށެވެ:" اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد"

މާނައީ: އޭ اللهُ! [illegible] [illegible] އަޅާ އަދި ރަސޫލާ، އުއްމީ ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވަންތަކުންނާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި [illegible] [illegible] [illegible] إبراهيم ގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވަންތަކުންނަށް صلوات ލެއްވި ފަދައިން صلوات ލައްވާދޭވެ. އަދި محمد ގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވަންތަކުންނާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި [illegible] [illegible] [illegible] عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ

ފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް ބަރަކާތް ލެއްވެވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާދެއްވާށި! ހަމަކަށަވަރުން ތިބަ ތިޔާރަކީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބާރުލިބިވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

1406 - وعن أبي مسعود البدري رضي الله عنه قال أتانا رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن في مجلس سعد بن عبادة رضي الله عنه فقال له بشير بن سعد: أمرنا الله أن نصلي عليك يا رسول الله فكيف نصلي عليك؟ فسكت رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى تمنينا أنه لم يسأله، ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: -قولوا: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد. والسلام كما قد علمتم- رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو مسعود البدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު ތިމަންމެން ތިބީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سعد بن عبادة ގެ މަޖިލިސްގައެވެ. ފަހެ بشير بن سعد އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަންގަވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމަށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔަވާނީ ކޮންގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟ ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްޗެއް ވިދާޅުނުވެ ހުންނަވައިގަތެވެ. [illegible] ތިމަންމެން [illegible] ތިމާ [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނުން [illegible] ސުވާލު ނުކުރުނުނަމަ ކިހާ ރަނގަޅުވީހެއްޔެވެ؟ ދެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. "اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد. " އަދި ސަލާމް ގޮތަށް ގޮތަކީ ތިޔަބައިމީހުން ދަސްކުރުން [illegible] ގޮތަށެވެ.

މާނައީ: ޔާالله! ތިބަ ތިޔާރުގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ، އުއްމީވަ ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބޭކަލުންނާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިކޮޅަށް ތިބަ ތިޔާރު إبراهيم ގެ ފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިންނަށް صلوات ކުރެއްވި

ފަދައިން صلوات ލައްވާދޭވެ. އަދި محمد ގެ ފާނަށާއި އާލުވެރިބޭކަލުން ނަށާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް އިބަ އިލާހު عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ ފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް ބަރަކާތް ލެއްވެވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހަކީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބާރުލިބިވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

1407 - وعن أبي حميد الساعدي رضي الله عنه قال، قالوا: يا رسول الله كيف نصلي عليك؟ قال: -قولوا: اللهم صل على محمد وعلى أزواجه وذريته كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى أزواجه وذريته كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد- متفَقٌ عليه.

ދާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو حميد الساعدي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ތިމަންމެން صلوات ކިޔަވަނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. " اللهم صل على محمد وعلى أزواجه وذريته كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى أزواجه وذريته كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد" މާނައީ: ޔާالله! އިބަ އިލާހުގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ، އުންމިއްޔަ ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފާނަށާއި އާލުވެރިބޭކަލުންނާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް އިބަ އިލާހު إبراهيم ގެ ފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް صلوات ލެއްވެވި ފަދައިން صلوات ލައްވާދޭވެ. އަދި محمد ގެ ފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބޭކަލުންނާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް އިބަ އިލާހު عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ ފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް ބަރަކާތް ލެއްވެވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހަކީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބާރުލިބިވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

كتاب الأذكار

ذكرކުރުމުގެ ބައި

باب فضل الذكر والحث عليه

ذكرކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އެކަމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (العنكبوت 45): {ولذكر الله أكبر}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ހަނދުމަކުރުމަކީ، އެންމެ ބޮޑުކަންތެކެވެ.

وقال تعالى (البقرة 152): {فاذكروني أذكركم}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! އަހުރެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަ ކުރައްވާހުށީމެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 205): {واذكر ربك في نفسك تضرعاً وخيفة ودون الجهر من القول بالغدو والآصال، ولا تكن من الغافلين}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްޕުޅުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! ދަށުވެރިވެ، ބިރުވެތިވާ ހާލުގައެވެ. ބަސްބުނުމުގެ ތެރެއިން އަޑުހަރުކުރެއްވުމަށްވުރެ ދަށުންނެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ވަގުތުތަކުގައެވެ. އަދި غافل ވެގެންވާ މީހުންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الجمعة 10): {واذكروا الله كثيراً لعلكم تفلحون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަ ގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! އޭ ތިޔަބައިމީހުން ދިންނަވައި ނަސީބު ލިބުމުންޓަކައެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 35): {إن المسلمين والمسلمات} إلى قوله تعالى: {والذاكرين الله كثيراً والذاكرات، أعد الله لهم مغفرة وأجراً عظيماً}.

ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކޮށް ޛިކުރުކުރާ ފިރިހެނުންނާއި، ޛިކުރުކުރާ އަންހެނުންނާއި އެ
އެންމެންނަށްޓަކައި الله ފާފަފުއްސެވުމާއި، ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 41، 42): {يا أيها الذين آمنوا اذكروا الله ذكراً كثيراً، وسبحوه بكرة وأصيلاً} الآية.

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭ! ތިޔަބައިމީހުން ގިނަވެގެންވާ ހަނދުމަކުރުމަކުން الله
ހަނދުމަކުރާށެވެ! އަދި ހެނދުނާއި، ހަވީރު އެއިލާހަށް ތަސްބީހަ ކިޔައި އުޅޭށެވެ!

والآيات في الباب كثيرة معلومة

1408 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « كلمتَان خَفيفَتَان على اللسان ، ثَقيلَتان في الميزان ، حبِيبتَان إلى الرحمن : سبحان الله وبِحمده، سبحان الله العظيمِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ކަލިމަތެއް ވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަ)ދުލުގެ މައްޗަށް ކިޔަން ފަސޭހަވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަ) މީޒާނުގައި ބަރުވެގެންވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަ) اللهއަށް ލޯބިވޭކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަކީ) އެއީ : سُبْحان اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبحانَ اللَّه العظيم އެވެ.

1409 وعنْه رضي الله عنْه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لأن أَقُولَ سبحان الله ، والحمد لله ، ولا إلَه إلا الله ، والله أكْبر ، أَحب إلي مما طَلَعت عليه الشمس » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބަހީ ރާޟް الله ޢުއްސުންގެއްވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سبْحانَ اللّهِ ގެ ކަލިމަޔާއި الحَمْدُ لِلّهِ ގެ ކަލިމަޔާއި لا إلَه إلاّ اللّه ގެ ކަލިމަޔާއި اللّه أكْبرُ ، ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި ދުނިޔޭގައިވާހައި ތަކެއްޗަކަށް ވުރެން ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1410 وعنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « من قال لا إله إلا الله وحده لا شريك لَه، له الملك ، وله الحمد ، وهو على كُل شَيء قَدير ، في يومٍ مائةَ مرة كانَتْ لَه عدل عشر رقَابٍ وكُتبتْ لَه مائةُ حسنة ، ومحيت عنه مائة سيئَة ، وكانت له حرزاً من الشيطَان يومه ذلك حتى يمسي ، ولم يأْت أَحد بِأَفضل مما جاء به إلا رجلٌ عملَ أَكثَر منه » ، وقالَ : «من قالَ سبحان الله وبحمده ، في يوم مائةَ مرة ، حطتْ خَطَاياه ، وإن كَانَتْ مثْلَ زبد البحر » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބަހީ ރާޟް الله ޢުއްސުންގެއްވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ދުވާލަކު ސަތޭކަ ފަހަރު لا إله إلاّ اللّه وَحْدَهُ لا شريكَ لَهُ، لهُ المُلكُ ، ولَهُ الحَمْدُ ، وَهُوَ علَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔައިފިނަމަ އެ عمل ގެ ثوابއޭނާ ދިހަ އަޅުން މިނިވަން ކުރުމާއި އެއްވަރުވެގެންވެއެވެ. އަދި އެމީހަކަށްޓަކައި ސަތޭކަ ހެޔޮކަން ލިޔުއްވެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ކިބައިން ސަތޭކަ ކުށްފާފަ ފުއްސަވައެވެ. އަދި (އެކަލިމައިގެ ސަބަބުން) އެދުވަހު އިރުއޮއްސެންދެން އެމީހަކަށް شيطانއާގެ ޝަރުން ސަލާމަތްކަން ލިބެއެވެ. އަދި އެ عمل އޭނާއަށް ވުރެ ގިނައިން ކުރި މީހުން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް މީހަކު އެ عمل އަށްވުރެ ހެޔޮ عمل އަކާއިގެން ނުގެނެސްފާނެއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު سبحانَ اللّهِ ގެ ކަލިމަ ދުވާލަކު ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ކުށްފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވެއެވެ. އަދި ކަނޑުގެ ފޮނުގެ އަދަދަށް ވިޔަސް ވެއެވެ.

1411 وعن أبي أيوب الأنصاري رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « من قالَ لا إله إلا الله وحده لا شَرِيك له ، لَه المُلْك ، ولَه الحمد ، وهو على كُلّ شَيء قَدير ، عشْر مرات : كان كَمن أَعتَقَ أربعةَ أَنفُسٍ من وِلد إسماعيلَ » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو أيوبَ الأنصَاري ، نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު لا إله إلاّ اللّه وحْدهُ لا شَرِيكَ لهُ ، لَهُ المُلْكُ ، ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ދިހަ ފަހަރު ކިޔައިފިމީހާ إسْماعِيل عليه السلام ގެ ދަރިފަސްކޮޅުން ހަތަރު މީހުން މިނިވަންކޮށްދިނުމާއި އެއްފަދައެވެ.

1412 وعن أبي ذَر رضي الله عنْه قالَ : قالَ لي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ألا أُخْبِرك بِأَحب الكَلامِ إلى الله ؟ إن أحب الكَلامِ إلى الله : سبحان الله وبحمده » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކޮބައިކަން ބުނެދޭން ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލިމައަކީ سُبْحَانَ اللّهِ وَبحمْدِهِ ގެ ކަލިމައެވެ.

1413 وعن أبي مالك الأشْعرِي رضي الله عنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «الطهور شَطْر الإيمان ، والحمد لله تَملأ الميزان ، وسبحان الله والحمد لله تملآنِ أو تَملأُ ما بين السموات والأرضِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو مالك الأشْعَرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާފުތާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދަބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الحَمْدُ للّهِ ގެ ކަލިމައިން މީޒާން ފުރާލައެވެ. އަދި الحَمْدُ للّهِ އާއި سبْحانَ اللّهِ އާއި ދެކަލިމައިން އުޑާއި ބިމާއަށް ފުރާލައެވެ.

1414 وعن سعد بن أبي وقاصٍ رضي الله عنْه قال : جاء أَعرابي إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم فقالَ : علمني كلاماً أَقُولُه . قالَ : « قُل لا إله إلا الله وحده لا شرِيك له ، الله أَكْبر كبِيراً ، والحمد لله كثيراً ، وسبحان الله رب العالمين ، ولا حول ولا قُوةَ إلا بالله العزيز الحكيمِ » ، قال : فَهؤلاء لِربي ، فَما لي ؟ قال : « قُل : اللهم اغْفر لي وارحمني. واهدني ، وارزقْني » رواه مسلم .

ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި سعْد بن أبي وقَّاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖަންގަލީ މީހަކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އައެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް ކިޔަން ބަސްތަކެއް ކިޔަވައިދެއްވާ ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ކިޔާށެވެ. لا إله إلاَّ اللَّه وحدَهُ لا شريكَ لهُ ، اللَّه أكْبَرُ كَبيراً ، والحمْدُ للَّهِ كَثيراً ، وسُبْحانَ اللَّه ربِّ العالمِينَ ، ولا حوْل وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ العَزيز الحكيمِ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އެކަލިމަތަކަކީ ހަމަ ތިމަން ރައްބަށް ޚާއްޞަ އިލާހަށްޓަކައިވާ ސަނާކިޔުމެވެ. ދެން ތިމަންނަށްޓަކައި ކިޔާނީ ކޮން ކަލިމައެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي وارْحمني. واهْدِني ، وارْزُقْني މިފަދައިންނެވެ. މާނައީ: އޭ الله ! ތިމަންގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ ! އަދި ތިމަންނަށް رحم ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނަށް رزق ދެއްވާނދޭވެ!

1415 وعن ثوبان رضي الله عنْه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إذا انْصرف من صلاته استغفَر ثَلاثاً ، وقال : « اللهم أَنْتَ السلام ، ومنك السلام ، تباركْتَ ياذا الجلال والإكرام » قيل للأوزاعي وهو أَحد رواة الحديث : كيفَ الاستغفَار ؟ قال : تقول : أَستغْفر الله ، أَستغْفر الله . رواه مسلم .

ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި ثوبان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުން ސަލާމްދެއްވުމަށްފަހު استِغفَارُ ތިން ފަހަރު ވިދާޅުކުރައްވައިވެއެވެ. ދެން އަނގަފުޅު ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنكَ السَّلامُ ، تباركْتَ يَاذا الجلالِ والإكرام، އަދި الأمام الأوزاعي އަށް ދެންނެވުނެވެ. އެއީ އެ حديث ރިވާކުރެއްވި ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން

ދެންނެވިއެވެ. استِغفَارُ ކުރުމަކީ ކޮބާހެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ أَسْتَغفرُ اللَّه ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه ގެ ކިޔާށޭ ކިޔުމެވެ.

1416 وعن المغيرة بن شُعبةَ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان إذا فَرغَ من الصلاة وسلم قالَ : « لا إله إلا الله وحده لا شَريك لَه ، له الملْك ولَه الحمد ، وهو على كُل شَيء قَدير . اللهم لا مانع لما أعطَيت ، ولا معطي لما منَعتَ ، ولا ينْفَع ذا الجد منْك الجد » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ المُغِيرةِ بن شُعْبة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ނަމާދުން އަވަދިވީ ސަލާމް ދެއްވައިފައި ވިދާޅުވިއެވެ. لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ · اللَّهُمَّ لا مانِعَ لما أعْطَيْتَ ، وَلا مُعْطيَ لما مَنَعْتَ ، ولا ينْفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجدُّ

މާނައީ: އޭ الله ! ތިޔަ إله ދެއްވައިފި އެއްޗެއް މަނާ ކުރެވޭނެ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިޔަ إله މަނާކުރައްވައިފި އެއްޗެއް ދެއްވޭނެ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ މުއްސަނދިކަމުން ތިޔަ إله ގެ عذابއިން މިންޖުވެވޭނެ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.

1417 وعن عبد الله بن الزبير رضي الله تعالى عنْهما أنه كان يقُول دبر كل صلاة، حين يسلم : لا إلَه إلا الله وحده لا شريك له ، له الملك وله الحمد ، وهو على كُل شيء قَدير . لا حولَ ولا قُوةَ إلا بِالله ، لا إله إلا الله ، ولا نَعبد إلا إياه ، له النعمةُ ، ولَه الفضلُ ولَه الثنَاء الحسن ، لا إله إلا الله مخْلصين لَه الدين ولو كَرِه الكافرون .قالَ ابن الزبير : وكان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يهلِّلُ بِهن دبر كُل صلاة مكتوبة ، رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن الزُّبَيْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި ސަލާމް ދެއްވުމުން ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވާކަމެވެ. لا إلَه إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لهُ ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شيءٍ قَديرٌ · لا حولَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّه ، لا إله إلاَّ اللَّه ، وَلا نَعْبُدُ إلاَّ إيَّاهُ ، لهُ النعمةُ ، ولَهُ الفضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الحَسنُ ، لا إله إلاَّ اللَّه مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ولوْ كَرِه الكَافرُون.

عبد اللَّه بن الزُّبَيْرِ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލިމަތަކުން ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި ތަރުކީ ކިޔަވާވިދާޅުވެއެވެ.

މާނައީ : الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމެއް ވެވޭ އެހެން الله އަކު ނުވެއެވެ. އެ الله އެއްކައުވަންތައެވެ . އެ الله އަށް شريك އަކު ނުވެއެވެ. ވެރިކަން މުޅިން ވެގެންވަނީ އެ الله އަށެވެ. އަދި އެންމެހާ حمد ވަނީ އެ الله އަށެވެ. އަދި އެ الله އެންމެހާކަންތައްތަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ ވޮޑިގެންވެއެވެ. الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ބާރުލިބިގެންނުވެއެވެ. الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމެއްވެވޭ އެހެން الله އަކު ނުވެއެވެ. އަދި އަހަރެން އެ الله ނޫން އެހެން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ނުކުރަމުއެވެ. އެންމެހާ نعمة އަށް ވަނީ އެ الله އަށެވެ . އަދި އެންމެހާ فضل ވަންތަކަން ވަނީ އެ الله އަށެވެ . އަދި ރިވެތި ވެގެންވާ ثناء ވަނީ އެ الله އަށެވެ . الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމެއް ވެވޭ الله އަކު ނުވެއެވެ . އެ الله އަށް އަޅުކަން خالص ކުރެވޭ حال ގައެވެ . އެއީ ކާފިރުވެރިން ނުރުހުން ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

1418 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن فُقَراء المهاجِرِين أَتَوا رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فقالُوا: ذَهب أهلُ الدثُورِ بالدرجات العلى ، والنعيمِ المقيمِ : يصلون كما نُصلي ، ويصومون كما نَصوم ، ولهم فَضلٌ من أموالٍ : يحجون ، ويعتَمرون ، ويجاهدون ، ويتَصدقُون . فقالَ: « ألا أُعلمكُم شَيئاً تُدرِكُون به من سبقَكُم ، وتَسبِقُون به من بعدكُم . ولا يكُون أَحد أَفْضلَ منْكُم إلا من صنعَ مثلَ ما صنعتُم ؟ » قالُوا : بلَى يا رسول الله ، قال : «تُسبحون ، وتَحمدون وتُكبرون ، خلْفَ كُل صلاة ثلاثاً وثلاثين » قال أبو صالحٍ الراوي عن أبي هريرةَ ، لم سئِل عن كيفية ذكْرِهن ، قال : يقول : سبحان الله ، والحمد لله ، والله أكْبر ، حتى يكُون منْهن كُلهن ثلاثاً وثلاثين . متفقٌ عليه وزاد مسلم في روايته : فَرجع فُقَراء المهاجِرِين إلى رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقالوا : سمع إخْوانُنا أهلُ الأموال بِما فعلْنَا ، ففعلُوا مثْله ؟ فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ذلك فَضلُ الله يؤْتيه من يشاء » .

« الدثُور » جمع دثْرٍ « بفتح الدال وإسكانِ الثاء المثلثَة » وهو المالُ الكثير .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުހާޖިރު ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން فقيرން رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. މުދާވެރިން ތިމަންމެންނަށް ވުރެ ކުރިއަރައިގެން މަތިވެރި ދަރަޖަތަކާއި އަބަދު ދެމިހުރި نعمة ތަކާއެކު ހިނގައްޖެއެވެ. އެއުރެން ތިމަންމެން ނަމާދުކުރާ ފަދައިން ނަމާދުކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ރޯދަހިފާ ފަދައިން ރޯދަހިފައެވެ. އަދި މުދަލުގެ ފަޟީލަތް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި حج ކޮށް عمرة ވެސް ކުރެއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރައްވައެވެ. އަދި صدقات ދެއެވެ. އެހިނދު رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޯގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްކަމެއް ދަސްކޮށްދެއްވާނަމުހެއްޔެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ކުރިއަރައިގެން ދިޔަ މީހުން އަށް ތިޔަބައިމީހުން ހޯދޭނެއެވެ. އަދި ދެން މީހުންނަށްވުރެ ކުރިއަރައިގެން ދިޔުމެއް ނުހޯދޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަކީ އެ عملކުރި މީހާ ފިޔަވައި އެންމެހައި މީހުންނަށް ވުރެ ތިޔަބައިމީހުން މާތްވެގެން ހާސިލު ނުވާނެއެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އާ الله ގެ ތަސްބީހުކުރާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. تسبيح ގެ ކަލިމައާއި تحميدގެ ކަލިމައާއި تكبيرގެ ކަލިމަ ކޮންމެ ނަމާދަކާ ފަހުގައި ތިރީސްތިން ފަހަރު ކިޔުމެވެ.

ދެން ابو صالح ، أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އޭނާ تسبيح އާއި تحميد އާއި تكبيرގެ ކަލިމަ ކިޔާނީ ކިހިނެއްތޯ ސުވާލުކުރެވުނު ހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ سُبْحان اللّٰه ގެ ކަލިމައާއި الحمْدُ للّٰه ގެ ކަލިމައާއި اللّٰه أكْبرُ ގެ ކަލިމަ ހުރިހާ ކޮންމެ ކަލިމައެއް ތިރީސްތިން ފަހަރު ކިޔުމެވެ.

އަދި މުސްލިމް ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. ފަހެ (ދުވަސްކޮޅަކުފަހުން) މުހާޖިރުންގެ فقيرން އަނބުރާ رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ މުދާވެރިންނަށް ތިމަންމެން ކުރި ކަމެއްގެ ޚަބަރު އިވިއްޖެއެވެ. އަދި އެއުރެން އެކަން ކުރާ އެފަދައިން އެބަ ކުރެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ اللهގެ فضلވަންތަކަމެވެ. އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އެ فضلވެރިކަން ދެއްވާނެއެވެ.

1419 وعنْه عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « من سبح الله في دبرِ كُل صلاة ثَلاثاً وثَلاثين ، وحمد الله ثَلاثاً وثَلاثين ، وكبر الله ثَلاثاً وثَلاثين وقال تَمام المائة : لا إله إلا الله وحده لا شَرَيك له ، لَه الملْك ولَه الحمد ، وهو على كُل شَيء قَدير ، غُفرتْ خطَاياه وإن كَانَتْ مثْلَ زبد الْبحر » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރާޟް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ކޮންމެ ނަމާދެއް ކޮށް ނިމުމުން ތިރީސް ތިން ފަހަރު ﷲއަށް تسبيح ކުރާ އަދި ތިރީސް ތިން ފަހަރު ﷲއަށް تحميد ކުރާ އަދި ތިރީސް ތިން ފަހަރު ﷲއަށް تكبير ކުރާ އަދި ސަތޭކަވަނަ ފަހަރަ لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَرَيك لهُ ، لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحمْد ، وهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔާފިނަމަ އެމީހެއްގެ އެންމެހާ ފާފަތައް، އެއީ ކަނޑުގެ ފޮނުގަނޑު ފަދައިން ގިނަކަމުގައި ވިޔަސް ފުހިގެންދެއެވެ.

1420 وعن كعبِ بن عجرة رضي الله عنْه عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « معقباتٌ لا يخيب قَائِلُهن أَو فَاعِلُهن دبر كُل صلاة مكتُوبة : ثَلاثاً وثَلاثين تَسبيحةً ، وثَلاثاً وثَلاثين تَحميدةً ، وَأَربعاً وثَلاثين تَكبِيرةً » رواه مسلم .

ރާޟް الله ރުއްސުންދެއްވި كعْب بن عجرة ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެތައް ކަލިމަތަކެއްވެއެވެ. އެ ކަލިމަތައް ކިޔާ މީހުން (ނުވަތަ ޢަމަލް ކުރާ މީހުން) ނާކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ. އެއީ ކޮންމެ فرضނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި ތިރީސް ތިން ފަހަރު تسبيح ގެ ކަލިމާއި ތިރީސް ތިން ފަހަރު تَحميد ގެ ކަލިމާއި ތިރީސް ހަތަރު ފަހަރު تَكبِير ގެ ކަލިމަ ކިޔުމެވެ.

1421 وعن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يتَعوذُ دبر الصلَوات بِهؤلاء الكلمات : « اللهم إني أَعوذُ بِك من الجبنِ والْبخل وأَعوذُ بِك من أن أُرد إلى أَرذَل العمرِ وأعوذُ بِك من فتْنَة الدنْيا ، وَأَعوذُ بِك من فتْنَة القَبر » رواه البخاري.

ރާޟް الله ރުއްސުންދެއްވި سعدِ بن أبي وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުކޮށް ނިމުމުން އަންނަނިވި ކަލިމަތައް ކިޔަވާ

ވިދާޅުވެއްވެއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ والبُخلِ وَأعوذُ بِكَ مِنْ أنْ أُرَدَّ إلى أرْذَلِ العُمُرِ وَأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا ، وأعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ القَبرِ މިއެވެ.

މާނައީ: އޭ الله ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ބިރުވެރިކަމުންނާއި އަދި بخيل ކަމުން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްވަންއެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ ޢުމުރު أرذَل العمرِ އަށް ރައްދުވެދިއުމުން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްވަންއެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ ދުނިޔޭގެ ފިތުނައިން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްވަންއެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ ކަށްވަޅުގެ ފިތުނައިން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްވަންއެދެމެވެ.

1422 وعن معاذ رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أَخَذَ بيده وقال : « يا معاذُ ، والله إني لأُحبك » فقال : « أُوصيك يا معاذُ لا تَدعن في دبرِ كُل صلاة تقُولُ : اللهم أعني على ذكْرِك ، وشُكْرِك ، وحسنِ عبادتك » .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابي ގެ އަތުގައި ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އޭ معاذ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބާއަށް ލޯބިވަމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ معاذ އެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބާއަށް وصية ކުރަމެވެ. ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުކޮޅުގައި އަންނަނިވި ކަލިމަ ކިޔުން ދޫކޮށްނުލާށެވެ. މިއީ ކިޔާނެގޮތެވެ. اللَّهُمَّ أعِنِّي على ذِكْرِكَ ، وشُكْرِكَ ، وَحُسنِ عِبادَتِكَ

މާނައީ: އޭ الله ތިޔަ إله އަށް ذكْر ކުރުމަށާއި އަދި ތިޔަ إله އަށް شُكْرވެރިވުމަށާއި އަދި ތިޔަ إله އަށް ރަގަޅަށް އަޅުކަން ކުރުމުގެ ގޮތުގައި މިއަޅާއަށް ތައުފީޤު ދެއްވާނދޭވެ!

رواه أبو داود بإسناد صحيح .

1423 عن أبي هريرة رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « إذا تَشَهد أَحدكُم فَليستَعذ بِالله من أربع ، يقولُ : اللهم إني أعوذُ بِك من عذَابِ جهنم ، ومن عذَابِ القَبرِ، ومن فتْنة المحيا والممات ، ومن شَر فتْنَة المسيح الدجال » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުގައި تشهد ކޮށް އިށީނދެއްޖެނަމަ الله ގެ حضرة ން ހަތަރު ކަމަކުން ސަލާމަތްވުން އެދޭށެވެ. ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أعُودُ بِكَ مِنْ عذابِ جهَنَّمَ ، وَمِنْ عَذَابِ القَبرِ، وَمِنْ فِتْنةِ المحْيَا والمَماتِ ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيح الدَّجَّالِ މާނައީ: އޭ الله ! ތިމަގާ ތިޔަ إله ގެ حضرة ން ޖަހަންނަމުގެ عذاب ން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި قبر ގެ عذابން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި ދިރިހުރުމުގެ ފިތުނައާއި މަރުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ . އަދި المسيح الدجال ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ .

1424 وعن علي رضي الله عنْه قال : كان رسولُ الله إذا قام إلى الصلاة يكون من آخر ما يقولُ بين التشهد والتسليم : « اللهم اغفر لي ما قَدمتُ وما أَخرتُ ، وما أَسررتُ وما أعلَنْتُ ، وما أَسرفْتُ ، وما أَنتَ أَعلم بِه مني ، أَنْتَ المقَدم ، وأَنْتَ المؤَخر ، لا إله إلا أَنْتَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عَلِيٌّ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައިގަތުމުން تشهد އާއި ސަލާމް ދޭއިރު ދެމެދުގައި އަންނަނިވި ކަލިމަތައް ކިޔުއްވައެވެ. އެ ކަލިމަތަކީ اللّهمَّ اغفِرْ لي ما قَدَّمتُ وما أَخَّرْتُ ، وما أَسْرَرْتُ ومَا أعْلَنْتُ ، وما أَسْرفْتُ ، وما أَنتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، أَنْتَ المُقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إله إلاَّ أَنْتَ

މާނައީ: އޭالله! ތިމަގާ އިސްކުރެވުނު ފާފަތަކާއި ފަސްކުރެވުނު ފާފަތަކާއި ސިއްރު ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި ފާޅުކުރެވުނު ފާފަތަކާއި އިސްރާފު ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި ތިޔަ إله ތިމަގާއަށްވުރެ ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ އަދި ފުރަތަމަ ފަސްކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ! ތިޔަ إله އަށް ފިޔަވައި ނެތް

އިސްތުރޮދިގެންވާ إله އެވެ . އަދި އިބަ إله އަކީ ނިކުމެވުންތަކުން ފޮހެވިގެންވާ إله އެވެ.
އިބަ إله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ إله އަކު ނުވެއެވެ .

1425 وعن عائشةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : كان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يكْثر أن يقولَ في ركُوعه وسجوده : سبحانَك اللهم ربنَا وبِحمدك ، اللهم اغْفر لي » متفقٌ عليه

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ركوع ތަކާއި ސަޖިދަތަކުގައި އަންނަނިވި
دعاء ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވެއްވެއެވެ. އެއީ : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدك ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي
މިފަދައިންނެވެ.

މާނައީ: އިބަ إله ހުސް طاهر ވެގެންވެއެވެ . އޭ الله! އޭ އަހުރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ إله ! އަޅުގަނޑުމެން
حمد ކުރަނީ އިބަ إله އަށެވެ. އޭ الله! އަހުރެން ދެކެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

1426 وعنْها أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يقُولُ في ركوعه وسجوده : « سبوح قدوس رب الملائِكة والروحِ » رواه مسلم .

އަދި އެކަލޭގެން (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި عائشة) ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ركوع ގައްޔާއި ސަޖިދައިގައި سُبُّوحٌ قدُّوسٌ
ربُّ الملائِكةِ وَالرُّوحِ ގެ ކަލިމަތަށް ކިޔުއްވިއެވެ.

މާނައީ: އިބަ إله އަކީ ހުސް طاهر ވެގެންވާ إله އެވެ . އަދި قدوس ވެގެންވާ إله އެވެ . އަދި
ملائِكة ތަކާއި ރޫޙުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ إله އެވެ .

1427 وعنِ ابن عباسٍ رضي الله عنْهما أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « فَأما الركوع فَعظموا فيه الرب ، وأما السجود فَاجتَهدوا في الدعاء فَقَمن أن يستَجاب لَكُم »
رواه مسلم.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންގެއްވ عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ركوع ގައިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެ ކިބައަށް تعظيم ކުރާށެވެ. އަދި ސަޖިދައިގައި ވަނީނަމަ دعاء ކުރެވޭތޯ މަސައްކަތްކުރާށެވެ. އެއީ (އެވަގުތުގައި) ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ دعاء އިޖާބަވުން ގާތްވެގެންވާކަމަށްޓަކައެވެ.

1428 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد ، فَأكثروا الدعاء » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާއި އޭނާ ރަބްބުވެރި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހާއި ގުޅުން އެންމެ ގާތްވާނީ ސަޖިދައިގައިވާ ވަގުތެވެ. ވީމާ އެވަގުތު دعاء ކުރުން ގިނަ ކުރާށެވެ.

1429 وعنه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يقُولُ في سجوده اللهم اغفر لي ذَنبي كُله : دقه وجِله ، وَأوله وآخره ، وعلانيته وسره » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންގެއްވ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ސަޖިދައިގައި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ذنبي كُلَّهُ : دِقَّه وجِلَّهُ ، وأوَّله وَآخِرَهُ ، وعلانيته وَسِرَّه މިފަދައިންނެވެ.

މާނައީ: އޭالله! މިއަޅާގެ އެންމެހައި ފާފަތަކެއް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! ކުޑަކުޑަ ފާފަތަކާއި ބޮޑެތި ފާފަތަކެވެ . އަދި އިސްކޮށްކުރިފާފަތަކާއި ފަސްކޮށްކުރި ފާފަތަކެވެ . އަދި ފާޅުކުރި ފާފަތަކާއި ސިއްރުކުރި ފާފަތަކެވެ .

1430 وعن عائشةَ رضي الله عنْها قالَتْ : افتَقدتُ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ذَاتَ لَيلَة ، فَتَحسستُ، فَإذَا هو راكع أو ساجد يقولُ : « سبحانك وبحمدك ، لا إله إلا أنْتَ » وفي

رواية : فَوقَعت يدي على بطْنِ قَدميه ، وهو في المسجِدِ ، وهما منْصوبتانِ ، وهو يقُولُ : « اللهم إني أَعوذُ بِرضاك من سخَطك ، وبمعافاتك من عقوبتك ، وأَعوذُ بِك منْك ، لا أُحصي ثَنَاء عليك أَنْتَ كما أثنيتَ على نَفْسك » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްރެޔަކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނުފެނިގެން ހޯދީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނައަށް ފެނުނު ހިނދު އެކަލޭގެފާނު އޮންނެވީ ركوعގައެވެ. ނުވަތަ ސަޖިދައިގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަމުން ގެންދިޔައެވެ. سُبْحَانَكَ وبحمدِكَ ، لا إلهَ إلاَّ أنْتَ

މާނައީ: އިބަ އިލާހު ހުސްތާހިރު ވަންތައެވެ. އިބަ އިލާހަށް އަހަރެން ހަމްދުކުރަމެވެ . އިބައިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ .

މުސްލިމްގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންނަ ހޯދަމުން ދަނިކޮށް ތިމަންނަގެ އަތް ޖެހުނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިންފުޅުގައެވެ. އެއިރު އެކަލޭގެފާނު އޮންނެވީ ނަމާދު ކުރެވޭ ތަނުގައެވެ. ދެފައިތިލަ ހުރީ ކޮޅަށެވެ. (އެބަހީ ސަޖިދައިގައެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނު ކިޔުއްވަމުން ގެންދިޔައީ އެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِرضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وبمُعافاتِكَ مِنْ عُقُوبتِكَ ، وَأَعُوذُ بِك مِنْكَ ، لا أُحْصِي ثَنَاءً عليكَ أنْتَ كما أثنيتَ على نَفْسِكَ

މާނައީ: ޔާالله! މިއަޅާ އިބަ إلهގެ ރުއްސެވުން [illegible] އިބަ إله ގެ ކޯފާއިން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ . އަދި މިއަޅާ އިބަ إله ގެ عافية[illegible] އާއި އިބަ إله ގެ عقوباتން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ . އަދި މިއަޅާ އިބަ إلهގެ [illegible] [illegible] [illegible] ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ . އިބަإله އަށް حق ވާގޮތަށް ثناءތައް ޢަދަދު ނުކުޅެދެއެވެ . އިބަ إله ވޮޑިގެންނެވީ އިބަ إله ގެ ނަފްސަށް އިބަ إله ثناء ކުރައްވާފަދައިން ثناء ދަންނަވަމެވެ.

1431 وعن سعد بن أبي وقاصٍ رضي الله عنْه قال : كُنا عنْد رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فقال: « أَيعجِز أَحدكم أن يكْسب في كل يومٍ أَلف حسنَة ، » فَسأَله سائِلٌ من جلَسائِه :

كيفَ يكسب أَلفَ حسنَة ؟ قال : « يسبح مائةَ تَسبيحة ، فَيكتَب له أَلفُ حسنَة ، أو يحط عنْه ألفُ خَطيئَة » رواه مسلم .

قال الحميدي : كذا هو في كتاب مسلم : « أو يحط » قال : البرقَاني : ورواه شُعبةُ، وأبو عوانَةَ ، ويحيى القَطان ، عن موسى الذي رواه مسلم من جِهته فقالُوا : « ويحط » بِغَيرِ أَلف .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سعد بن أبو وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް ކޮންމެ ދުވަހަކު އެއްހާސް ހެޔޮކަން ހާސިލް ކުރުމުން ނުކުޅެދެނީތޯ؟ ދެން އެ މަޖިލިސް ގައި ތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. ކިހިނަކަށް އެއްހާސް ހެޔޮކަން ހޯދުމަށް ކަސްބުކުރެވޭނީ ކިހިނެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. سبحان الله ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔާށެވެ. އޭރުން އެއްހާސް ހެޔޮކަން ލިޔެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭރުން އެއްހާސް ކުށް ފުހެލެވޭނެއެވެ. (އަދި ރިވާއެއްގައި އުނިކުރެވޭނެއެވެ.)

1432 وعن أبي ذَر رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم قال : « يصبح على كُل سلامى من أَحدكُم صدقةٌ : فكُل تَسبيحة صدقةٌ ، وكُل تَحميدة صدقةٌ ، وكُل تَهليلَة صدقةٌ ، وكُل تَكْبيرة صدقةٌ ، وأَمر بِالمعروف صدقَةٌ ، ونَهي عنِ المنكرِ صدقةٌ . ويجزِيء من ذاك ركْعتَانِ يركَعهما من الضحى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ ކޮންމެ ގުނަވަނެއްގެ މައްޗަށް ޞަދަޤާތެއް ކޮންމެ ދުވަހަކު (އެ ގުނަވަންތައް ސަލާމަތުން ދަމަހައްޓަވައި الله އަށް شكر ވެރިވުމުގެ ގޮތުން) صدقة އެއް ކުރަންޖެހެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ تسبيح އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تحميد އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تكبيرއަކީ

صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމަކަށް ވެވޭ އަމުރަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ މުންކަރާތެއް ނަހީކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އެހުރިހާ ކަމަކަށް އޭނާއަށް ضحيނަމާދުގެ ދެ رکعةފުދެއެވެ.

1433 وعن أُم المؤمنين جويريةَ بنت الحارِث رضي الله عنْها أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم خَرج من عنْدها بكرةً حين صلى الصبح وهي في مسجِدها ، ثُم رجع بعد أَن أضحى وهي جالِسةٌ فقال : « مازلْت على الحال التي فارقْتُك عليها ؟ » قالَتْ : نَعم : فَقَالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « لَقَد قُلْتُ بعدك أربع كلمات ثلاثَ مرات ، لَو وزِنَتْ بما قُلْت منْذُ الْيومِ لَوزنَتْهن : سبحان الله وبحمده عدد خَلْقه ، ورِضاء نَفْسه ، وزِنَةَ عرشه ، ومداد كلماته » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންގެންވި أُمِّ المؤمنينَ جُوَيْرِيَةَ بنتِ الحارِث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެއްދުވަހަކު) ފަތިސް ނަމާދު ކުރެއްވުމަށްފަހު ބޭރަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އަރިހުން އެކަމަނާ އިންނެވީ މިސްކިތުގައި (ޒިކުރު) ދަމީގައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ضحىނަމާދުގެ ވަގުތުވުމުން ފަހުން ވަޑައިގަން އިރުވެސް އެކަމަނާ މިސްކިތުގައި އިށީނދެގެން އިންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ކުރެން [illegible] ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިންނެވީހާލުގައިތޯ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދެ. ދެން نبيﷺ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] ހަތަރު ކަލިމައެއް ކިޔުއްވީމެވެ. އެ ކަލިމަ ތިން ފަހަރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކިޔުއްވި [illegible] [illegible] ބަރާބަރުވާނެއެވެ. އެ ކަލިމަތަކަކީ سُبْحَانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ ، وَرِضَاءَ نَفْسِهِ ، وَزِنَةَ عرْشِهِ ، ومِدادَ كَلِمَاتِهِ މިއެވެ.

މާނައީ: الله ހުސްطاهر [illegible] [illegible]. އަދި އަހަރެން އެ إله އަށް إله ގެ خالقތަކުގެ عددއާއި އެއްވަރަކަށް حمدކުރަމެވެ. އަދި އެ إلهގެ نفس ގެ ރުއްސެވުމާއި [illegible] حمد ކުރަމެވެ . އަދި އެ إله ގެ عرش ގެ ބަރުދަނާއި އެއްވަރަކަށް حمد ކުރަމެވެ . އަދި އެإله ގެ كلمة ތަކުގެ ދެލި އާއި އެއްވަރަކަށްحمد ކުރަމެވެ .

وفي رواية له : سبحان الله عدد خَلْقه ، سبحان الله رِضاء نَفْسه ، سبحان الله زِنَةَ عرشه ، سبحان الله مداد كلماته » .

وفي رواية الترمذي : « ألا أُعلمك كلمات تَقُولِينَها ؟ سبحان الله عدد خلْقه ، سبحان الله عدد خَلْقه ، سبحان الله عدد خَلْقه ، سبحان الله رضا نَفْسه ، سبحان الله رضا نَفْسه، سبحان الله رضا نَفْسه ، سبحان الله زِنَةَ عرشه ، سبحان الله زِنَةَ عرشه ، سبحان الله زِنَةَ عرشه ، سبحان الله مداد كلماته ، سبحان الله مداد كلماته ، سبحان الله مداد كلماته » .

الترمذي ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކަމަނާ ކިޔުން ރަނގަޅު ކަލިމަތަކެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަސްކޮށްދޭނުވީތެވެ. އެއީ سُبْحانَ اللَّهِ عَدَدَ خلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ عَددَ خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه عدد خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبْحان اللَّهِ رضا نَفْسِهِ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَة عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِه

1434 وعن أبي موسى الأشعري ، رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قال : «مثَلُ الذي يذكُر ربه والذي لا يذكُره ، مثَل الحي والميت » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو مُوسَى الأشعريّ ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށް ޛިކުރު ކުރާ މީހާއި އަދި ޛިކުރު ނުކުރާ މީހެއްގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މީހަކާއި މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ.

ورواه مسلم فقال : « مثَلُ البيت الذي يذْكَر الله فيه ، والبيت الذي لا يذْكَر الله فيه ، مثَلُ الحي والميت » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގެއެއްގައި اللهއަށް ޛިކުރު ކުރެވޭ ގެއާއި އަދި ޛިކުރު ނުކުރެވޭ ގެއެއްގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މަރުވެފައިވާ އެއްކަލާއި ދުރު މީހެއްގެ މިސާލެވެ.

1435 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، أن رسولَ الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم قالَ : « يقُولُ الله تَعالى : أَنَا عنْدَ ظَنّ عبدي بي ، وأنا معه إذا ذَكَرني ، فَإن ذَكَرني في نَفْسه ، ذَكَرتُه في نَفسي ، وإن ذَكَرني في ملإٍ ، ذكَرتُه في ملإٍ خَيرٍ منْهم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبوهُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ވާރިދުވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު އަޅަކަށް ކަންބޮޑުވާ ވިސްނުމަކާއި ތިމަން އިލާހުގެ ޒިކުރު އޮތުމުން ކުރާ ގޮތެއްގައެވެ. ތިމަން ހިތަށް ހަނދާން ކުރާނަމަ ތިމަން އިލާހު ވެސް ހަނދާން ކުރާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ رحمة ލައި ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އަޅާގެ ވިސްނުމެއްގައި ތިމަން އިލާހު ވެސް ހަނދާން ކުރާނެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހު ޒިކުރު ކުރާނަމަ ތިމަން އިލާހު ވެސް ޒިކުރު ކުރާނެއެވެ. އެއީ އަޅާގެ جماعة އެއްގައި ތިމަން އިލާހު ހަނދާންކުރާ ތިމަން އެއީ މާތް جماعة އެއްގައި ތިމަން އިލާހު ހަނދާންކުރާނެއެވެ.

1436 وعنْه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم : « سبقَ المفَردون » قالوا : وما المفَردون يا رسول الله ؟ قال : « الذاكرون الله كثيراً والذاكراتُ » رواه مسلم .

روي : « المفَردون » بتشديد الراء وتخفيفها ، والمشْهور الذي قَالَه الجمهور : التشديد.

އަދި އެ صَحَابي (އެކަލޭގެ) މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ވާރިދުވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. المُفَرِّدُونَ ގެ މީހުން ކުރިއަރައި ދިޔައީއެވެ. އެބަހެރީން ދަންނަވައިފިއެވެ. ކޮން الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. المُفَرِّدُونَ ގެ މީހުންނަކީ ކޮންބައެއް ތަކެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި الله ގެ ޒިކުރުގައި ގިނަގިނައިން ހަނދާންކުރާ މީހުންނާއި އަންހެނުންނެވެ.

1437 وعن جابر رضي الله عنْه قالَ : سمعتُ رسول الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم يقولُ : « أَفْضَلُ الذكرِ : لا إله إلا الله » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންވުމާއި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޒިކުރަކީ لا إله إلاّ اللّه ގެ ކަލިމައެވެ.

1438 وعن عبد الله بن بسرٍ رضي الله عنْه أن رجلاً قال : يا رسولَ الله ، إن شَرَائِع الإسلامِ قَد كَثُرتْ عليّ ، فَأخبرني بِشيء أتشَبَثُ به قال : « لا يزالُ لِسانُك رطْباً من ذكْرِ الله » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންވުމާއި عبد اللّه بن بُسْر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމް ދީނުގެ أحكامތައް ތިމަންނަގެ މައްޗަށް މިވަނީ ވަރަށް ގިނަވެއްޖެއެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ އެކަމެއްގެ މަތީގައި ދެމިހުންނަން ރަނގަޅުކަމެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ ޒިކުރުކުރުން މަތީ ތިބާގެ ދޫ އަބަދަށް ތެތްކޮށް ބަހައްޓާށެވެ.

1439 وعن جابرٍ رضي الله عنه ، عنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من قال : سبحان الله وبحمده ، غُرِستْ له نَخْلَةٌ في الجنة » . رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސުންވުމާއި جابر ގެފާނު ، نبيّާ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު سُبْحانَ اللّهِ وبحَمدِهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ ސުވަރުގޭގައި އޭނާއަށް ކަދުރު ރުކެއް އިންދެވެއެވެ.

1440 وعن ابن مسعود رضي الله عنْه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم « لَقيتُ إبراهيم صلّى اللهُ عليه وسلم لَيلَةَ أُسرِي بي فقال : يا محمد أقرِيء أُمتَكَ مني السلام ، وَأخبِرهم أن الجنةَ طَيبةُ التربة ، عذْبةُ الماء ، وأنها قيعان وأن غراسها : سبحان الله ، والحمد لله ، ولا إله إلا الله والله أكْبر » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު معراجއަށް އެރުވުނު ރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ابراهيم عليه السلام އާއި ބައްދަލުވިއެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مُحمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންނަށް ތިމަންނަގެ ފަރާތުން ސަލާމް ބުނެދެއްވާށެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް خبرދެއްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެ އަކީ ފަސްގަނޑު ރަނގަޅު ބިމެކެވެ. ފެން މީރު ތަނެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ފަސްގަނޑު ރަނގަޅު ބިމެކެވެ. އަދި سُبْحانَ اللّه ގެ ކަލިމަތާއި الحمدُ للّهِ ގެ ކަލިމަތާއި لا إله إلاّ اللّه ގެ ކަލިމަތާއި اللّه أكْبَرُ ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުން އޭގައި ގަސްގަސް އިންދެވިގެންދެއެވެ.

1441 وعن أَبي الدرداء ، رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَلا أُنَبِّئُكُم بِخَيرِ أَعمالِكُم ، وَأَزكاها عند مليككم ، وَأَرفعها في درجاتكم ، وخَير لَكُم من إِنْفَاق الذهبِ والفضة ، وخَير لَكُم من أَن تَلْقوا عدوكم ، فَتَضربوا أَعنَاقهم ، ويضرِبوا أَعنَاقكُم؟» قالوا : بلَى ، قال : « ذكْر الله تَعالى » .

رواه الترمذي ، قالَ الحاكم أَبو عبد الله : إِسناده صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو الدرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةގައި އެންމެ مقبول ވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރަޖަތައް އުފުލުމަށް އެންމެ ބޮޑު ސަބަބުވާ ކަމާއި އަދި ރަން އަދި ރިހި ހޭދަކުރުމަށްވުރެ ހެޔޮ ކަމާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ دشمنންނާއި ބައްދަލުކޮށް ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ ކަރު ކަނޑައި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަރު ޖަހާކަން (އެބައި ތިޔަބައިމީހުން) ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަރު ޖެހުމަށްވުރެ ހެޔޮ عملއެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެއްވަންތޯއެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى އަށް ޛިކުރުކުރުމެވެ.

1442 وعن سعد بن أبي وقاصٍ رضي الله عنْه أنه دخَل مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم على امرأة وبين يديها نَوى أو حصى تُسبح بِه فقال : « ألا أُخْبِرك بما هو أيسر عليك من هذا أو أفْضلُ » فقالَ : « سبحان الله عدد ما خَلَقَ في السماء ، وسبحان الله عدد ما خَلَقَ في الأرضِ ، سبحان الله عدد ما بين ذاك ، وسبحان الله عدد ما هو خَالِقٌ . والله أكْبر مثْلَ ذاك ، والحمد لله مثْل ذاك ، ولا إِله إلا الله مثْل ذاك ، ولا حول ولا قُوةَ إِلا بالله مثْلَ ذاك » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

ދާތް ﷲ ރުއްސެވުން ލެއްވި سعْدِ بن أبو وقَّاصِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابيއަށް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި އެއްފަހަރަކު އަންހެނެއްގެ ކައިރިއަށްވަޑައިގެން ފެނުނެވެ. އޭނާގެ ކުރިމަތީގައި ކަދުރުގެ އޮށްތަކަކާ ނުވަތަ ހިލަގަނޑުތަކެއް تسبيح ކިޔަނީއެވެ. ފަހެ (އަހަރެން ދެކެވަޑައިގެންނެވި) رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭއަށް މިއަށްވުރެ ފަސޭހަކަމެއް ނުވަތަ ފަޟީލަތް ބުނެދީފާނަންތޯއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކިޔާށެވެ. « سُبْحانَ اللَّهِ عددَ مَا خَلَقَ في السَّماءِ ، وَسُبْحانَ اللَّهِ عددَ ما خَلَقَ في الأرْضِ ، سُبحانَ اللَّهِ عددَ ما بيْنَ ذلك ، وسبْحانَ اللَّهِ عدد ما هُوَ خَالِقٌ ، މިއެވެ. އަދި اللّه أكْبرُ ގެ ކަމުގައިވެސް ހަމައަށް އަދަދަކަށް ޛިކުރުކުރައްވާށެވެ. އަދި الحَمْد للّهِ ގެ ކަމުގައިވެސް ހަމައަށް އަދަދަކަށް ޛިކުރުކުރައްވާށެވެ. އަދި لا إله إلا اللّه ގެ ކަމުގައިވެސް ހަމައަށް އަދަދަކަށް ޛިކުރުކުރައްވާށެވެ. لا حوْل ولا قُوَّةَ إلاَّ باللّه ގެ ކަމުގައިވެސް ހަމައަށް އަދަދަކަށް ޛިކުރު ކުރައްވާށެވެ.

1443 وعن أبي موسى رضي الله عنْه قال : قالَ لي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ألا أَدلك على كَنْزٍ من كُنُوزِ الجنة ؟ » فقلت : بلى يا رسول الله ، قال : « لا حول ولا قُوةَ إِلا بِالله » متفقٌ عليه .

ދާތް ﷲ ރުއްސެވުން ލެއްވި أبومُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބާއަށް ސުވަރުގޭގެ

خزانةގެ ތެރެއިން خزانةއެއް ބުނެދޭންތޯއެވެ؟ ކަލޭ ވިދާޅުން ދަންނަވާލީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ لا حول ولا قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ ގެ ކަލިމަ އެވެ.

باب ذكر الله تعالى قائماً وقاعداً ومضطجعاً ومحدثاً وجنباً وحائضاً إلا القرآن فلا يحل لجنب ولا حائض

ކޮޅަށް ހުރެގެންނާއި އިށީނދެ ގެންނާއި އޮށޯވެގެންނާއި ކުޑަ حدث ވެހުރެގެންނާއި ބޮޑު حدث ވެހުރެގެންނާއި حيضގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ކީރިތި قران ކިޔެވުން ފިޔަވައި الله އަށް ذكرކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

ފަހެ جنب ވެފައިވާއާއި حيض ވެފައިވާއާއި އެމީހުންގެ މައްސަލާ قران ކިޔެވުން ހުއްދަވާގޮތެއް ނުވެއެވެ.

-قال الله تعالى (آل عمران 190 - 191): {إن في خلق السماوات والأرض، واختلاف الليل والنهار لآيات لأولي الألباب، الذين يذكرون الله قياماً وقعوداً وعلى جنوبهم}.

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވުމުގައްޔާއި ރޭދުވާ ބަދަލުވުމުގައި، ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކަށަވަރު ވެގެންހުރި ހެކިތަކެއްވެއެވެ. އެއުރެންނީ، ކޮޅަށް ހުރެގެންނާއި، އިށީނދެހުރެގެންނާއި، އޮށޯވެހުރެގެން، الله ހަނދުމަކުރާ، އުޅުނުހާ ބިންމައްޗަށް ފިކުރުކުރާ އުޅޭ މީހުންނެވެ.

1444 وعن عائشة رضي الله عنْها قَالَت : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يذكُر الله تَعالى على كُل أَحيانه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުވަންތަވުމެވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުރިހާ ކަމެއްގައި اللهَ އަށް ޛިކުރު ކުރައްވައެވެ.

1445 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنْهما عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لو أَن أَحدكُم إِذا أَتى أَهلَه قالَ : بِسمِ الله اللهم جنبنَا الشيطَان وجنبِ الشيطان ما رزقْتَنَا ، فَقُضي بينهما ولَد ، لم يضرّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުވަންތަވުމެވި عبد اللَّهِ بن عبَّاس ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނބިމީހާގެ ގާތަށް އަންނަހިނދު (އެއްވާން ކުރާހިނދު) بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيطَانَ وَجنِّبِ الشَّيطانَ ما رزَقْتَنَا ކިޔާފިނަމަ އެހިނދު ދަރިއަކު ލިބިއްޖެނަމަ އެދަރިއަކަށް شيطان އާއަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެ ހުއްޖެވެ.

މާނައީ: الله اسم ން އަޅު ފަށަމެވެ . އޭ الله! އަހަރެމެންގެ ކިބައިން شيطان އާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންނަށް އިބަ ރިޒުޤު މިންވަރު ކުރައްވާ އެއްޗެއްގެ ކިބައިން (ދަރިންގެ ކިބައިން) شيطان އާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ!

باب ما يقوله عند نومه واستيقاظه

ނިދަން އޮށޯންނަހިނދާއި ނިދިން ހޭލާ ހިނދު ކިޔަންޖެހޭ ދުޢާ ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

1446 عن حذَيفَةَ ، وأَبي ذَرٍّ رضي الله عنْهما قالا : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذا أَوى إِلى فراشه قال : « بِاسمك اللهم أَحيا وأَموتُ » وإِذا استيقَظَ قال : « الحمد لله الذي أَحيانَا بعد ما أَماتَنَا وإِليه النشور » رواه الترمذي.

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުވަންތަވުމެވި حُذَيْفَة އާއި أبو ذَر އާއި ދެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

ނިދަން އޮށޯންނަހިނދު دعاء ކުރައްވައެވެ. باسمِكَ اللّهُمَّ أحْيَا وَأمُوتُ (މާނައީ: އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހް! އިބައިލާހުގެ ނަންފުޅުން މިއަގާ ނިދަމުވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ ނަންފުޅުން މިއަގާ ހޭލަމުވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނު ހޭލައްވާ ހިނދު دعاء ކުރައްވައެވެ. الحمدُ للّهِ الذِي أحْيَانَا بعد مَا أماتَنَا وَإلَيْهِ النُّشورُ (މާނައީ: އެންމެހާ حمد ވަނީ اللهއަށެވެ. އެއިލާހަކީ ތިމަންނަމެން މަރުގެންނެވުމަށްފަހު ދިރުއްވައި އިލާހެވެ. އަދި އެނބުރި ދާނީ އެ އިލާހުގެ حضرة އަށެވެ.

باب فضل حلَق الذكْروالندب إلى ملازمتها والنهي عن مفارقتها لغير عذر

ޛިކުރުކުރާ މަޖިލިސްތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އެފަދަ މަޖިލިސްތަކާއި ބައިވެރިވުމަށް އުނގެނުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރަކާއި ނުލައި އެފަދަ މަޖިލިސްތަކުން ދުރުހެލިވުން އުނގެނުން މަނާކަމުގެ ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال الله تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه، ولا تعد عيناك عنهم}.

އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ވަޖުހުފުޅު އެދިގެން އަބަދުވެސް ހެނދުނާއި، ހަވީރު دعاء ކުރާ އެއުރެންނާއެކު ކަލޭގެފާނު ނަފްސު ހިފެހެއްޓެވި، ކެތްކުރައްވާށެވެ!

1447 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إن لله تَعالى ملائِكةً يطُوفُون في الطرق يلْتَمسون أَهلَ الذكْرِ ، فإِذا وجدوا قَوماً يذكُرون الله عز وجل، تَـنَادوا : هلُموا إِلى حاجتكُم ، فَيحفونَهم بِأَجنحتهم إِلى السماء الدنْيا ، فَيسأَلهم ربهم وهو أَعلم : ما يقولُ عبادي ؟ قال : يقُولُون : يسبحونَك ويكبرونَك ، ويحمدونَك ، ويمجدونَك ، فيقولُ : هل رأَوني ؟ فيقولون : لا والله ما رأَوك ، فَيقُولُ : كَيفَ لو رأَوني؟، قال : يقُولُون لو رأَوك كانُوا أَشَدَ لك عبادةً ، وأَشَدَ لك تمجِيداً ، وأَكثر لك تَسبِيحاً . فَيقُولُ : فماذا يسأَلُون ؟ قال : يقُولون : يسأَلُونَك الجنةَ . قالَ : يقول : وهل رأَوها ؟ قالَ : يقُولُون : لا والله يارب ما رأَوها . قَالَ : يقُولُ : فَكيفَ لو رأَوها ؟، قال: يقُولُون : لو أَنهم رأَوها

كانُوا أَشَدَ عليها حرصاً ، وأَشَدَ لها طَلَباً ، وأَعظَم فيها رغْبة. قَالَ : فَمم يتَعوذُون ؟ قَالَ : يقولُون يتعوذُون من النارِ ، قال : فَيقُولُ : وهل رأَوها ؟ قَالَ: يقولون: لا والله ما رأَوها . فَيقُولُ : كيف لو رأوها ؟، قال : يقُولُون : لو رأَوها كانوا أَشَد منها فراراً ، وأَشَد لها مخَافَة . قَالَ : فيقُولُ : فَأُشْهدكم أَني قَد غَفَرتُ لهم ، قَالَ : يقُولُ ملَك من الملائِكَة : فيهم فُلان لَيس منهم ، إِنما جاء لِحاجة، قال : هم الجلَساء لا يشْقَى بِهم جليسهم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ބައެއް މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ހުރިހާ މަގުތަކުގައި ބުރުޖައްސަވައެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ޛިކުރުالله ކުރާ ބަޔަކު ހޯއްދަވަމުން ދަތުރުކުރައްވައެވެ. ބަރަކާތްތެރި ޖަމާޢަތްތަކެއް ހޯދައިގަތުމުން ބޭކަލުން އެކަކު އަނެކަކަށް ގޮވާލައްވައެވެ. ތިޔަ ބޭކަލުން ހޯއްދަވާ ކަންތައް ތިޔައީއެވެ. ދެން އެބޭކަލުންގެ ފިޔަތަކުން އެމީހުން ވަށާލައްވައެވެ. ދުނިޔޭގެ އުޑާ ހަމައަށް ދާންދެން. އެހިނދު އެބޭކަލުންގެ ރަސްކަލާނގެ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ މާލިކު ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ދަންނަވާށެވެ. ކަލޭމެން ބޭކަލުންނަށް ބުނެވުނީ ކޮބާ؟ ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބޭކަލުން ކަލާނގެއަށް تسبيح އާއި تكبيرއާއި تحميد އާއި تمجيد ކުރެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ކިހިނެއް އެބޭކަލުން ވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކިފައިތޯއެވެ؟ ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ނޫނެކެވެ. މާތް الله ގަސަމް ދަންނަވަމެވެ. އެބޭކަލުން ކަލާނގެ ދެކިފައެއް ނުވެއެވެ. ދެން ސުވާލު ކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކިއްޖެނަމަ ހުންނާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބޭކަލުންނަށް ކަލާނގެ ފެނިއްޖެނަމަ އެބޭކަލުން ވުރެ އަޅުކަން ކުރާނެއެވެ. އަދި ކަލާނގެއަށް ވުރެ ގިނައިން تمجيد ކުރާނެއެވެ. އަދި އިތުރަށް تَسْبِيح ކުރާނެއެވެ. އެހިނދު ދެން الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން އެދެނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ؟ ސުވަރުގެ ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބޭކަލުން އެދެނީ ކަލާނގެ ކިބައިން ސުވަރުގެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން އެތަން ދެކިފައިތޯއެވެ؟ ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ނޫނެކެވެ. މާތް الله ގަސަމް ދަންނަވަމެވެ. ނޫން ކަލާނގެއަށް

ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! އެބައިމީހުން އެތަން ދެކެފައި ނުވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން އެތަން ދެކެފައިވީނަމަ އެމީހުންގެ ހާލު ހުންނާނީ ކޮން ގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެބައިމީހުން އެތަން ދެކެފައިވީނަމަ އެތަނަށް އެބައިމީހުންގެ ދަހިވެތިކަން އިތުރަށް ބޮޑުވެއެވެ. އަދި އެއަށް އެދޭ މިންވަރު އިތުރަށް ބޮޑުވެއެވެ. އެއަށް شوقވެރިވެގެން އިތުރަށް ބޮޑުވެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ސަލާމަތްކަން އެދިއެދިތިބީ ކޮން އެއްޗަކުން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ސަލާމަތްކަން އެދިއެދި ތިބީ ނަރަކައިންނެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ނަރަކަ ދުށުނުހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. ނޫނެކެވެ. ވައް الله ގަންދީ ދަންނަވަމެވެ. އެބައިމީހުން ނަރަކަ ނުދެކެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ނަރަކަ ދުށުނުނަމަ އެބައިމީހުންގެ ހާލު ހުންނާނީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ފެނިއްޖެނަމަ އެތަން އެތަނުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދުމުގެ ބާރު އިތުރުވާނެއެވެ. އަދި އެތަނަށް ބިރުގަތުން އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އިތުރަށް ބޮޑުވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ހެކިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން އެބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިފީމެވެ. އަދި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ދަންނަވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ފުލާނާ ހިމެނެއެވެ. އޭނާ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ. އޭނާ އައީ ހަމައެކަނި އޭނާގެ ބޭނުމަކަށެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އެއީ އެކުވެރިންނެވެ. އެބައިމީހުންނާ އިށީނދޭ މީހަކު ނިކަމެތިއެއް ނުވާނެއެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ عن أبي هريرةَ رضي الله عنْه عنِ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إن لله ملائِكةً سيارةً فُضلاء يتتَبعون مجالِس الذكرِ ، فإذا وجدوا مجلساً فيه ذكْر ، قَعدوا معهم ، وحف بعضهم بعضاً بِأجنحتهم حتى يملأوا ما بينهَم وبين السماء الدنْيا ، فَإذا تَفَرقُوا عرجوا وصعدوا إِلى السماء ، فَيسأَلهم الله عز وجل وهو أَعلَم : من أَين جِئْتُم ؟ فَيقُولُون: جِئْنَا من عند عباد لَك في الأَرض : يسبحونَك، ويكبرونك ، ويهللُونَك ، ويحمدونَك ،

ويسأَلُونَك . قال : وماذا يسأَلُوني ؟ قَالُوا : يسأَلُونَك جنتَك . قال : وهلْ رأَوا جنتي ؟ قالُوا : لا ، أَي رب : قال : فكَيفَ لو رأَوا جنتي ؟ قالُوا : ويستَجِيرونَك قال : ومم يستَجِيروني ؟ قالوا : من نَارِك يارب . قال : وهلْ رأَوا نَارِي ؟ قالوا : لا ، قال : فَكَيفَ لَو رأَوا نَارِي ؟، قالُوا : ويستَغْفِرونَك ، فيقول : قَد غفَرتُ لهم ، وأَعطَيتُهم ما سأَلُوا ، وأَجرتُهم مما استَجاروا . قال : فَيقُولون : رب فيهم فُلان عبد خَطاء إِنما مر ، فَجلَس معهم ، فيقول : وله غفَرتُ ، هم القَوم لا يشْقَى بِهِم جليسهم » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة ، نَّبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ވަރަށް ގިނަ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ބިންމަތީގައި ޛިކުރު ކުރާ މަޖިލިސް އެއް ފެނޭތޯ ހޯދަ ބައްލަވަމުން ގެންދަވައެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް ޛިކުރުކުރާ މަޖިލިސް އެއް ފެނިވަޑައިގަންފިނަމަ އެމީހުންނާއިއެކު އެބޭކަލުން އިށީނދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އެއް ބޭކަލަކާއި އަނެއް ބޭކަލަކާއި ފިޔަތައް ގުޅުއްވައެވެ. އެމީހުންނާއި ދުނިޔޭގެ އުޑާ ދެމެދު ފުރެންދެން ފުރެދެއެވެ. ފަހެ މަޖިލިސް ނިމުމުން އެބޭކަލުން އުޑަށް އަރައިވަޑައިގަތުމުން ފަހެ الله سبحانه وتعالى އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވަނިކޮށް އެބޭކަލުންނަށް އަހުއްސަވައެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ތިޔަވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންތާކުން ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންމެން ބިމުގައި ތިބި އިބަ އިލާހުގެ އަޅުންގެ ކިބައިން ވަޑައިގަތީމެވެ. އެއުރެން ތިބި އިބަ އިލާހަށް تَسْبِيح ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި އިބައިލާހަށް تكبير ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި އިބަ އިލާހަށް تهليل ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި އިބަ އިލާހަށް تمْجيد ކިޔަކިޔާއެވެ. އަދި އިބައިލާހުގެ حضرة ގައި ދަންނަވަ ދަންނަވައެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން އެދި ތިބީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބައިމީހުން އިބަ އިލާހުގެ حضرة ގައި ދަންނަވަ ދަންނަވާ ތިބީ އިބަ އިލާހުގެ ސުވަރުގެ ލިބިގެންދެއްވުމަށެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަން އިލާހުގެ ސުވަރުގެ ދުށުން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ނުދުށެވެ. އޭ ހަމަ ރަސްކަލާނގެ ތިމަންމެންގެ އިލާހެވެ! (އެބައިމީހުން ނުދުށެވެ.) الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަން އިލާހުގެ ސުވަރުގެ ދުށިއްޔާމުން ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބައިމީހުން އިބަ އިލާހުގެ ސުވަރުގެ

ދެކެރައިވީނަމަ އެބައިމީހުން އިބަ އިލާހުގެ حضرة ގައި ސަލާމަތްކަން އެދި ދެންނެވީއެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ حضرة ގައި ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަނީ ކޮން އެއްޗަކުން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އިބައިލާހުގެ ނަރަކައިންނެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ. ދެން الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ ނަރަކަ ދުށުންހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. ނޫނެކެވެ. (ނުދެކެއެވެ) الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ތިމަން އިލާހުގެ ނަރަކަ ފެނުނުނަމަ އެމީހުންގެ ހާލު ހުންނާނީ ކޮންފަދައިންހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެހިނދު އެބައިމީހުން އިބަ އިލާހަށް استغفار ދެންނެވީއެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު އެބައިމީހުންނަށް ފުއްސަވާފީމެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެދުނު ތަކެތި އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފީމެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ސަލާމަތްކަން އެދުނު ތަނުން އެބައިމީހުންނަށް ސަލާމަތްކަން ދެއްވާފީމެވެ. މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! އެމީހުންގެ ތެރޭގައި މިވެނި މީހަކު ވެއެވެ. އޭނާއީ ބޮޑު ފާފަވެރިޔެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ފާއިތުވަމުން އެމީހުންނާއެކު އިށީނީއެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު އޭނާއަށްވެސް ފުއްސަވައިފީމެވެ. އެއީ އެފަދަ މަޖިލިސް އެކެވެ. އެތާނގައި އިށީނދެގެން މީހާ ބަދުނަސީބުވާކަށް ނުވާނެއެވެ.

1448 وعنه عن أَبي سعيد رضي الله عنْهما قالا : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا يقْعد قَوم يذْكُرون الله إِلا حفتْهم الملائِكة ، وغشيتهم الرحمةُ ونَزلَتْ علَيهم السكينَة ، وذكَرهم الله فيمن عنْده » رواه مسلم .

އަދި ދެ صَحَابي (އެދެބޭކަލުންނަށް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) އާއި أبو سعيدٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކު އެއްވެ الله އަށް ޒިކުރުކުރަމުން ތިބޭނަމަ މަލާއިކަތުން އެބައިމީހުން ވަށާލައެވެ. އަދި الله ގެ رحمة ން އެބައިމީހުން ނިވާކޮށްލައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހިތްހަމަޖެހުން ބާވައިލައްވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންގެ ވާހަކަ (އެކަލާނގެ ގާތުގައިވާ މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް) وحي ކުރައްވައެވެ.

1449 وعن أَبي واقد الحارث بن عوف رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بينَما هو جالِس في المسجِد ، والناس معه ، إِذ أَقْبلَ ثَلاثَةُ نَفَرٍ ، فَأقْبل اثْنَانِ إلى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم وذَهب واحد، فَوقفَا على رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم . فَأما أَحدهما فرأَى فُرجةً في الحلْقَة ، فجلَس فيها وأَما الآخَر ، فَجلَس خَلْفَهم ، وأَما الثالثُ فَأدبر ذاهباً . فَلما فَرغَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال: أَلا أُخبِرُكم عن النفَرِ الثلاثَة ، أَما أَحدهم ، فَأوى إِلى الله فآواه الله وأَما الآخر فَاستَحيي فاستحيي الله منْه وأَما الآخر ، فَأعرض ، فَأعرض الله عنْه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو واقِد الحارث ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތުގައި اصحاب ބޭކަލުންނާއިއެކު އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް ކުއްލިއަކަށް ތިން ބަޔަކު އައެވެ. ފަހެ އޭގެ ދެމީހުން ކުރިމަތިލީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިންނެވި ތަނަށެވެ. އަދި އެކަކު ހިނގައްޖެއެވެ. ދެން އެދެމީހުން ކައިރީގައި ހުއްޓުނެވެ. ފަހެ އެއިން އެކަކަށް ހަލްޤާގައި ހުސްތަނެއް ފެނިގެން އެތަނުގައި އިށީނދެއެވެ. އަދި އަނެކަކު ހަލްޤާގެ ފަހަތުގައި އިށީނދެއެވެ. ދެން ތިންވަނަ މީހާ ފުރަގަސްދީގެން ހިނގައްޖެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޢުޡު ނިންމަވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ތިން މީހުންގެ ޚަބަރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަންނަވައިދޭންތޯ؟ ފަހެ އެއިން އެކަކު (ހަލްޤާގެ) މެދަށް ވަދެއިށީނދެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް رحمة ލެއްވި ހިމާޔަތް ދެއްވިއެވެ. އަދި އަނެކަކު ލަދުން ފަހަތުގައި އިށީނދެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ލަދުން ރަޙްމަތް ދެއްވިއެވެ. އަދި އަނެކަކު ފުރަގަސްދިނެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ފުރަގަސްދީ ހިނގައްޖެއެވެ. (އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ލަދުގަތުމަކީ ބޭނުން ނުވިއެވެ. ފަހެ ލަދުގަތުމަކީ އީމާނުގެ ބައެއްކަމަށް ބާވަތެކެވެ.) އަދި ބޭނުންވި ގޮތަކަށް ފުރަގަސްދިން މީހާ ހިނގައްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާ ثوابއިން محروم ކުރެއްވިއެވެ.

1450 وعن أبي سعيد الخُدري رضي الله عنْه قال : خَرج معاوية رضي الله عنْه علَى حلْقَة في المسجِد ، فقال : ما أَجلَسكُم ؟ قالُوا : جلَسنَا نَذْكُر الله . قالَ : آلله ما أَجلَسكُم إِلا

ذَاك ؟ قالوا : ما أَجلَسنَا إِلا ذَاك ، قال : أَما إِني لَم أَستَحلفْكُم تُهمةً لَكُم وما كان أَحد بمنْزِلَتي من رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أقل عنْه حديثاً مني : إِن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم خرج علَى حلْقَة من أَصحابِه فقال : « ما أَجلَسكُم ؟ » قالوا : جلَسنَا نَذكُر الله ، ونحمده علَى ماهدانَا لِلإِسلامِ ، ومن بِه علينا . قَال : « آلله ما أَجلَسكُم إِلا ذَاك ؟ قالوا : والله ما أَجلَسنا إِلا ذَاك . قالَ : « أَما إِني لَم أَستَحلفْكُم تُهمةً لكُم ، ولِكنه أَتاني جبرِيلُ فَأَخْبرني أَن الله يباهي بِكُم الملائكَةَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أَبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި معاوِيَة ގެފާނު މިސްކިތުގައި އޮތް ޙިލުޤުގެ މަޖްލިސަކަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިތިބާނަކައި އިށީނދެގެން ތިޔަ ތިބީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އިށީނދެގެން މިތިބީ اللهއަށް ޛިކުރުކުރުމަށެވެ. معاوِيَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔައީ الله ގަސްތިދީ ބުނާ ތެދު ހެއްޔެވެ؟ حقيقة ގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުން ތިތިބީ ހަމައެކަނި ޛިކުރު ކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އަސްލު އެހެން ކަމުގައި އިށީނދެގެން ތިބީމުވެ. معاوِيَة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުން ކުރެން الله ގަސްތިދީ ސުވާލު ކުރީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތުހުމަތު ހަދާނާސަކުގެ شكއެއް އޮވެގެންނޫނެވެ. އަދި رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިމަންނާއި އެއްވަރަށް قدرއުޅުއްވާ އެހެނިހެން صحابيން ވެސް حديث ކަމް ރިވާކުރައްވާފައެއް ތިމަންނަށްވުރެ ވަކި މަދެއް ނޫނެވެ. (ދެން معاوِيَة ރިވާކުރެއްވިއެވެ.) ހަމަފަހަރަކުން رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުން ތިއްބެވި މަޖްލިސް އަކަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަޞްޙާބުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އިށީނދެގެން ތިޔަ ތިބީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އިށީނދެގެން މިތިބީ ތިމަންމެންނަށް އިސްލާމް ދީނަށް ހިދާޔަތް ދެއްވައި އަދި އެދީނުގެ މަތިވެރި نعمة ދެއްވިކަމަށްޓަކައި اللهއަށް ޛިކުރު ކުރުމަށާއި އަދި އެކަލާނގެ حمد ކުރުމަށެވެ. (އަރިސްތު) އަޞްޙާބުން އައްސަވިއެވެ. ތިޔައީ الله ގަސްތިދީ ބުނާ ތެދެއް ހެއްޔެވެ؟ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން ކުރެން ހުވައެއް އުފުލީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް شكއެއް އޮވެގެން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް

جبريل عليه السلام ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުން ބޭކަލުންގެ ކުރިމަތީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި فخر ވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ.

باب الذكر عند الصباح والمساء

ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ޒިކުރުކުރުމާއި ބެހޭ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الأعراف 205): {واذكر ربك في نفسك تضرعاً وخيفةً ودون الجهر من القول بالغدو والآصال، ولا تكن من الغافلين}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްޕުޅުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަ ކުރައްވާށެވެ! މަޑުމޮޅުވެ، ބިރުވެތިވާ ހާލުގައެވެ. ބަސްބުނުމުގެ ތިރިއަޑުން އަޑުގަދަކުރުމަށްވުރެ މަޑުންނެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ވަގުތު ތިޔަގޮތަށެވެ. އަދި غافلވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވޮޑިނުގަންނަވާށެވެ.

قال أهل اللغة: {الآصال} جمع أصيل وهو: ما بين العصر والمغرب.

وقال تعالى (طه 130): {وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل غروبها}.

އަދި އިރުއަރުމުގެ ކުރީގައްޔާއި އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައި، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އަށް حمد އާއެކު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ.

وقال تعالى (غافر 55): {وسبح بحمد ربك بالعشي والإبكار}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް، ހެނދުނާއި، ހަވީރު حمد އާއެކު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ.

قال أهل اللغة: {العشي}: ما بين زوال الشمس وغروبها.

وقال تعالى (النور 36 - 37): {في بيوت أذن الله أن ترفع ويذكر فيها اسمه، يسبح له فيها بالغدو والآصال رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله} الآية.

އެތަންތާނގައި، الله ގެ ނަންފުޅު ހަނދުމަކުރުމަށާއި، އެތަން ތަން މަތިވެރިކޮށް އުފުލުމަށް، الله އިޛްނަ ދެއްވާފައިވާ ގެތަކެއްގައެވެ. (އެބަހީ: މިސްކިތްތަކެއްގައެވެ.) ހެނދުނާއި ހަވީރު، އެތާނގައި އެކަލާނގެއަށް تسبيح ކިޔައި އުޅެތެވެ. އެއީ ފިރިހެނުންތަކެކެވެ. (އެބަހީ: تسبيح ކިޔައި ނަމާދުކޮށް އުޅެނީ ފިރިހެނުންތަކެކެވެ.) ވިޔަފާރިއެއް ނުވަތަ އެހެން އެއްޗެއް ވިއްކުމެއް الله ގެ މަތިން ހަނދުމަކުރުމުން ނުހުއްޓުވައެވެ.

وقال تعالى (سورة ص: 18): {إنا سخرنا الجبال معه يسبحن بالعشي والإشراق}.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ފަރުބަދަތައް خدمة ތެރި ކުރެއްވީމުއެވެ. އެތަކެތި، އެކަލޭގެފާނާ އެކުގައި ހަވީރާއި، ހެނދުނުގައި تسبيح ދަންނަވައެވެ.

1451 وعن أَبي هريرة رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من قال حين يصبح وحين يمسي : سبحان الله وبحمده مائةَ مرة لَم يأْت أَحد يوم القيامة بأَفضل مما جاء بِه ، إِلا أَحد قال مثلَ ما قال أَو زاد » رواه مسلم .

ގާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހެނދުނާއި ހަވީރު ސަތޭކަ ފަހަރު سبحان الله و بحمده ކިޔައިފިނަމަ قيامة ދުވަހަކު އޭނަ އެކިޔުނު ފަދައިން ނުވަތަ އެއަށްވުރެ އެހެން އެއްޗެއް މީހަކު އޭނާއަށް ވުރެ މާތް ނުވާނުއްޖެވެ.

1452 وعنه قال : جاء رجلٌ إِلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فقال : يا رسول الله ما لَقيتُ من عقْربٍ لَدغَتني البارحةَ ، قال : « أَما لَو قُلتَ حين أمسيت : أعوذُ بِكلمات الله التامات من شَر ما خَلَقَ لم تَضرك » رواه مسلم .

ހަދި އާ صَحَابي (އެބަހީ: ގާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މީހަކު نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ ހަޟްރަތަށް އައެވެ. ފަހެ ދަންނަވައެވެ.

އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އިއްޔެރޭ ކަނޑިން ދެހި ނަގުލުންތާދި އެއްގެ ސަބަބުން ހާދަ ވޭނެއް
އެދިއެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިބާ ހަވީރު أعُودُ بِكَلماتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ منْ شَرِّ ما خَلَقَ ކިޔުނު
ނަމަ އޭގެ އުނދަގުލެއް ތިބާއަށް ނުވީއެވެ.

މާނައީ: އަހުރެން اللهގެ އެންމެ ފުރިހަމަ ކަމުގެ ސިފަވެގެންވާ ކަލިމަތްތަކުން އެ إله
އުފެއްދެވިފައިވާ އެންމެހާ ތަކެތީގެ ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ .

1453 وعنْه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أنه كان يقول إذَا أَصبح : اللهم بِك أَصبحنَا وبِك أَمسينَا وبِك نَحيا ، وبِك نَموتُ ، وإِليك النشُور » وإذا أَمسى قال : « اللهم بِك أَمسينَا، وبِك نَحيا ، وبِك نموتُ وإِلَيك المصير » .

رواه أَبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

އަދި އެ صحَابي (އެބައީ މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ أَبو هُريرة) نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އާދަކޮށްފައިވަނީ ހެނދުނުން ވުމުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ بِكَ أَصبَحْنَا وبِكَ أَمسَيْنَا وبِكَ نَحْيا ، وبِكَ نَمُوتُ ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ މާނައީ: އޭ الله! ތިޔަކަލާނގެ އިސްމުފުޅުން އަހަރެމެން ހެނދުނު ކުރީމެވެ. ތިޔަކަލާނގެ އިސްމުފުޅުން އަހަރެމެން ހަވީރު ކުރީމެވެ. އަދި ތިޔަ ކަލާނގެ އިސްމުފުޅުން އަހަރެމެން ދިރިހުރެމެވެ.(ހޭލަމެވެ). އަދި ތިޔަ ކަލާނގެ އިސްމުފުޅުން އަހަރެމެން މަރުވަމެވެ.(ނިދަމެވެ). އަދި އަހަރެމެން އަނބުރާ ދާނީ ތިޔަ ކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. އަދި އަދި ހަވީރުވުމުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ بِكَ أَمسَيْنَا، وبِكَ نَحْيا ، وبك نمُوتُ وإِلَيْكَ المَصِير މާނައީ: އޭ الله ތިޔަކަލާނގެ އިސްމުފުޅުން އަހަރެމެން ހަވީރު ކުރީމެވެ. އަދި ތިޔަކަލާނގެ އިސްމުފުޅުން އަހަރެމެން ދިރިހުރެމެވެ.(ހޭލަމެވެ.) އަދި ތިޔަކަލާނގެ އިސްމުފުޅުން އަހަރެމެން މަރުވަމެވެ.(ނިދަމެވެ.)އަހަރެމެން އަނބުރާ ދާނީ ތިޔަކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

1454 وعنه أَن أَبا بكرٍ الصديقَ ، رضي الله عنه ، قال : يا رسولَ الله مرني بِكلمات أَقُولُهن إِذَا أَصبحتُ وإِذَا أَمسيتُ ، قال : قُلْ : « اللهم فَاطر السموات والأرضِ عالم الغَيب والشهادة ، رب كُل شَيء ومليكه . أَشهدُ أَن لاَ إِله إِلا أَنتَ ، أَعوذُ بك من شَر نَفسي وشَر

الشيطانِ وشركه » قال : « قُلْها إِذا أَصبحتَ ، وإِذا أَمسيتَ ، وإِذا أَخذْتَ مضجعِك » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

އަދި އެ صَحَابيِّ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو بكر الصديق ދަންނަވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ހެނދުނާއި ހަވީރު ކިޔުމަށްޓަކައި ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށް ދެއްވާށެވެ. حديث ކިޔައްވައެވެ. މިއީ ކިޔާނެއެވެ. اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ والأرض عَالِمَ الغَيْب وَالشَّهَادَةِ ، ربَّ كُلِّ شَيءٍ وَمَلِيكَهُ ٠ أَشْهَدُ أن لاَ إِله إِلاَّ أَنتَ ، أَعُوذُ بكَ منْ شَرِّ نَفسي وشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشِرْكهِ ދިޔަރަދިންނެވެ. حديث ކިޔައްވައެވެ. މިއީ ހެނދުނާއި ހަވީރު އަދި މިއީ އޮށޯންނަނިދު އެގޮތަށް ކިޔާށެވެ.

މާނައީ: އޭ الله ! ސާފު އުޑާއި ބިން ހެއްދެވި إله! ސިއްރާއި ފާޅު ދެނެވޮޑިގެންވާ إله! އެންމެހާ ތަކެތި ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ إله! އަދި އެތަކެތީގެ ވެރި إله ! الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމްކުރެވޭނެ އެހެން إله އަކު ނުވާކަމަށް އަހަރެން ހެކިވަމެވެ . އަހަރެންގެ ނަފްސު ގެ ނުބައިކަމުން ނާއި شيطانއާގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި އޭނާގެ ބައިވެރިކުރުމުގެ ނުބައިކަމުން ތިބާ إله ގެ حضرة ށް ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ .

1455 وعن ابن مسعود رضي الله عنه قالَ : كان نبي الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذَا أَمسى قال : أَمسينَا وأَمسى الملك لله ، والحمد لله ، لاَ إِله إِلا الله وحده لاَ شَرِيك لَه » قالَ الرواي: أَراه قال فيهن : « له الملك ولَه الحمد وهو على كل شَيء قدير ، رب أَسأَلُك خَير ما في هذه الليلَة ، وخَير ما بعدها ، وأَعوذُ بِك من شَر ما في هذه الليلَة وشَر ما بعدها ، رب أَعوذُ بِك من الكسل ، وسوء الكبرِ ، أَعوذُ بِك من عذَابٍ في النار ، وعذَابٍ في القبر » وإِذَا أَصبح قال ذلك أَيضاً : « أَصبحنَا وأَصبح المُلْك لله » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّه بْن مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހިރިދޫއްސޭ ވަގުތު دعاء ކިޔައްވައެވެ. أَمْسَيْنَا وأَمْسى المُلْكُ للَّهِ ، والحمْدُ للَّهِ ، لاَ إِلهَ إِلاَّ اللَّه وحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَه ٠މާނައީ: އަހަރެމެންނަށް ހަވީރު ވެއްޖެއެވެ. އަދި الله

ގެ އެންމެހައި ރަސްވަންތަކަން ހަވީރުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެންމެހާ حمد ވަނީ الله އަށެވެ . އެ إله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން إله އަކު ނުވެއެވެ . އެ إله އެއްކައުވަންތަ އެވެ . އެ إله އަށް شريك އަކު ނުވެއެވެ .

ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ހީވާ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނު އަންނަނިވި ބަސްފުޅުތައްވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. لهُ المُلكُ ولَه الحمْدُ وهُوَ عَلى كلِّ شَيءٍ قدِيرٌ ، ربِّ أسْألُكَ خَيْرَ مَا في هذِهِ اللَّيلَةِ ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا ، وأعُوذُ بِكَ منْ شَرِّ مَا في هذِهِ اللَّيْلَةِ وشَرِّ ما بعْدَهَا ، ربِّ أَعُوذُ بِكَ من الكَسَلِ ، وَسُوءِ الكِبْرِ ، أعوذُ بِكَ منْ عذابٍ في النَّار ، وَعَذَابٍ في القبر. މާނައީ: ރަސްކަން ވަނީ އެ إله އަށެވެ. އަދި حمد ވަނީ އެ إله އަށެވެ. އަދި އެ إله ކޮންމެކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ އެވެ . އޭ ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވުންތެރި إله ! މިއަޅާ އިބަ إله ގެ حضرةން މިރޭގެ ހެޔޮކަމާއި މިރޭއަށްފަހުގައިވާ ހެޔޮކަމުގެ އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ އިބަ إله ގެ حضرةން މިރޭގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިރޭއަށްފަހުގައިވާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ . އޭ ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވުންތެރި إله! މިއަޅާ އިބަ إله ގެ حضرةން ކަންނެތްކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ . އަދި މިއަޅާ އިބަ إله ގެ حضرةން ނަރަކައިގެ عذابއިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ . އަދި ޤަބުރުގެ عذابން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ .

އަދި ހެނދުނު ވުމުން އަނބުރާވެސް މިފަދައިން دعاء ކުރައްވައެވެ. أصْبحْنَا وَأَصْبَحَ المُلْك لِلَّهِ މާނައީ: އަހަރެންނާއި އަދި އެންމެހާ ރަސްވަންތަކަން الله އަށް މިއުވެގެންވާ ހަވީސް ކޮށްދިއެވެ .

1456 وعن عبد الله بنِ خُبيب بضم الْخَاء المعجمة رضي الله عنْه قال : قال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « اقْرأْ : قُلْ هو الله أَحد ، والمعوذَتَين حين تُمسي وحين تُصبح ، ثَلاثَ مرات تَكْفيك من كل شَيء » .

رواه أَبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن خُبَيْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކިޔާ ހެނދުނާއި ހަވީރު

ޤުލް هوَ اللَّه أَحَدٌ އާއި معوِّذَتَيْن (އެބަހީ فلق ސޫރަތާއި ناس ސޫރަތް) ތިން ފަހަރު ކިޔަވާށެވެ. އެކަން ތިބާއަށް ހުރިހާ ކަމަކަށް ފުދޭނެއެވެ.

1457 وعن عثْمان بن عفَان رضي الله عنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما من عبد يقُولُ في صباحِ كل يومٍ ومساء كل لَيلَة : بِسمِ الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرضِ ولا في السماء وهو السميع الْعليم ، ثلاثَ مرات ، إلا لَم يضره شَيء » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅަކު ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ހެނދުނާއި އަދި ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ރޭގަނޑުގައި ތިން ފަހަރު بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لاَ يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شيء في الأرضِ ولا في السماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعلِيمُ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކަށް އެއްވެސް އެއްޗަކުން އުނދަގުލެއް ނުފޯރާނެއެވެ. މާނައީ؛ الله ގެ އިސްމުން އަދު ހެނދުނާއި ހަވީރު ކުރަމެވެ. އެއީ އެއިލާހުގެ އިސްމާއެކު އެއްވެސްކަމަކަށް ބިމާއި އުޑުގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އުނދަގުލެއް ނުދޭނެ އިލާހެވެ.

باب ما يقوله عند النوم

ނިދަން އޮށޮންނަ ހިނދު ކިޔާ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (آل عمران 190 - 191): {إن في خلق السماوات والأرض، واختلاف الليل والنهار لآيات لأولي الألباب، الذين يذكرون الله قياماً وقعوداً وعلى جنوبهم، ويتفكرون في خلق السموات والأرض} الآيات.

ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވުމުގައާއި ރޭދުވާ ބަދަލުވުމުގައި ބުއްދިވެރި މީހުންނަށް ހެކިތައް ވެއެވެ. އެއުރެންނީ ކޮޅަށް ތިބެގެންނާއި، އިނދެގެންނާއި، އޮށޮވެގެން، الله ހަނދާންކުރާ، އަދި އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވުމުގައި ފިކުރުކުރާ އެއް މީހުންނެވެ.

1458 وعن حذيفةَ وأَبي ذرٍّ رضي الله عنْهما أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان إِذَا أَوى إلَى فراشه قالَ : « باسمك اللهم أَحيا وأَموتُ » .

رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި حُذيفة އާއި أبو ذرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ފަރާޝަށް (ނިދިކުރެއްވުމަށް) ވަޑައިގަންނަވައި ދިޔަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ.« باسْمِكَ اللَّهُمَّ أحْيَا وَأمُوتُ މާނައީ: އޭ الله! ތިބާގެފާނުގެ ނަންފުޅުން ދިރިއާ ހުރެމެވެ. އަދި ނިޔާވަމެވެ.

1459 وعن علي رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ له ولِفَاطمةَ رضي الله عنهما: « إذَا أَويتُما إلى فراشكُما ، أَو إذَا أَخَذْتُما مضاجِعكُما فَكبرا ثَلاثاً وثَلاثين ، وسبحا ثَلاثاً وثَلاثين ، واحمدا ثَلاثاً وثَلاثين » وفي رواية : « التسبيح أَربعاً وثَلاثين » وفي رواية : « التكبير أَربعاً وثَلاثين » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ صَحَّابي އާއި ފާޠިމާގެފާނާއި ދެބޭކަލުންނަށް حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަ ދެމަފިރިކަނބަލުން ފަރާޝަށް ވަޑައިގަންނަވާއިރު (ނުވަތަ ތިޔަ ދެމަފިރިކަނބަލުން އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވާއިރު) ތިރީސް ތިން ފަހަރު الله اكبرގެ ކަލިމަ، ތިރީސް ތިން ފަހަރު سبحان اللهގެ ކަލިމަ، ތިރީސް ތިން ފަހަރު الحمد للهގެ ކަލިމަ ކިޔާށުބުނެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.الله اكبر ތިރީސް ހަތަރު ފަހަރު ކިޔާށެވެ.

1460 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه ، قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إذا أَوى أَحدكُم إلى فراشه ، فَلْيَنْفُض فراشَه بداخلَة إزاره فإنه لاَ يدرِي ما خَلَفَه علَيه ، ثُم يقُولُ : بِاسمك ربي وضعتُ جنْبي ، وبِك أَرفَعه ، إن أَمسكْتَ نَفْسي فَارحمها ، وإن أَرسلْتَها ، فَاحفَظْها بِما تَحفَظُ بِه عبادك الصالحين » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންދެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ ބަނދައްކަން (ނިދުމަށް) އަތުވެއްޖެއްޔާ ކަހަ އިޒާރު އިސްތަށިގެ ދަށުގައިވާ ފޮތިގަނޑުގެ އިޒާރި އެކު ފޮޅާ ބަލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަކަށް އޭނާގެ ފަހުން އަރިއްސާ އެއަށް ވެއްޓިފައިވަނީ ކޮންއެއްޗެއްކަން އެނގެން ނުވެއެވެ. ދެން ކިޔާށެވެ. بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبي ، وَبِكَ أَرْفَعُهُ ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْها ، وإِنْ أَرْسَلْتَهَا ، فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِه عِبادَكَ الصَّالحِينَ

މާނައީ: އޭ ހަރުދަނާވި ގެންގުޅުއްވާ إله ! ތިމާގެ އިބަ إله ގެ އިސްމުފުޅުން ބަނދައްކަން ބިރިވެދެވެ. އަދި ތިމާގެ އިބަ إله ގެ އިސްމުފުޅުން ބަނދައްބިން ގުދުވެވެ. އިބަ إله ތިމާގެ ފުރާނަ ގެންދަވައިފިނަމަ އޭނާއަށް رحمة ލައްވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި ދޫކޮށްލައްވާފިނަމަ އިބަ إله ގެ صالح އަޅުން ރައްކާތެރި ކުރައްވާފަދައިން ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ!

1461 وعن عائشةَ رضي الله عنْها ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان إِذَا أَخَذَ مضجعه نَفَثَ في يديه ، وقَرَأَ بالْمعوذات ومسح بِهما جسده ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންދެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ބަނދައްކަން އަތުވެއްޖެއްޔާ ދެ އަތްތިލަ ކައިރި ކުރެއްވުމަށް ފަހު ފުމެލެއްވިއެވެ. އަދި اخلاص, فلق, ناس ތިން ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ހަށިގަނޑުގައި އަތް ފިރުއްސެވިއެވެ.

وفي رواية لهما : أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كَان إِذَا أَوى إِلى فراشه كُل لَيلة جمع كَفيه ثُم نفَثَ فيهما فَقَرأَ فيهما : قُلْ هو الله أَحد ، وقُلْ أَعوذُ بِرب الفلَق ، وقُلْ أَعوذُ بِرب الناسِ ، ثُم مسح بِهما ما استطاع من جسده ، يبدأُ بِهما علَى رأْسه ووجهه ، وما أَقبلَ من جسده ، يفْعلُ ذلك ثَلاثَ مرات متفقٌ عليه .

އަދި އެދެބޭކަލުންގެ ބަހުން އަރިއްސަވާ އެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ކޮންމެ ރޭއަކު (ވީސް) އެކަލޭގެފާނުގެ ފާނުކޮޅަށް

ނިދިކުރައްވަން ވަޑައިގަންނަވަން ވީ އަތްޕުޅަ ކައިރި ކުރައްވައެވެ. ދެން އަތަށް ފުމުލައްވައެވެ. އޭއަށްފަހު (އަޙަދުގެ ސޫރަތާއި) قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفلَقِ ގެ ސޫރަތާއި قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވެފުރައްވައެވެ. ދެން އަތްޕުޅު ހަށިގަނޑުން ފޮހިލި ތަން ތަނުގައި ފޮހުއްވައެވެ. އާދައިން ފުމުދިޔުމުގެ ބޭކުރި މުނުނުކުރެވެ. ދެން ހަށިގަނޑުން ވިހުރުއްވައެވެ. އެގޮތުން ފިން ފުރަތަ މަތިން عمل ކުރައްވައެވެ.

قال أَهلُ اللغَة : « النفْثُ » نَفخٌ لَطيفٌ بِلاَ رِيق .

1462 وعنِ البراء بنِ عازبٍ ، رضي الله عنْهما ، قالَ : قال لي رسولُ الله صلّى اللهُ عليْه وسلم : «إِذَا أَتيتَ مضجعك فَتَوضأْ وضوءك لِلصلاة ، ثُم اضطَجِع على شقك الأيمن ، وقلْ : اللهم أَسلَمتُ نفسي إِلَيك ، ووجهتُ وجهي إِلَيك . وفَوضتُ أَمري إِلَيك ، وأَلَجأْتُ ظَهرِي إِلَيك ، رغبةً ورهبةً إِلَيك ، لاملجأَ ولا منجي منْك إِلا إِلَيك ، آمنتُ بِكِتَابِك الذي أَنزلْت ، وبِنَبِيك الذي أَرسلتَ ، فإِن مت . مت على الفطرة ، واجعلهن آخر ما تَقُولُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި البراءِ بن عازبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ (ނިދަން އެނދުމަތުން ވަނުމަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ ތިބާ ނަމާދަށް وضوءކުރާ ފަދައިން وصوء ކުރާށެވެ. ދެން ކަނާއަތް ފަޅި ދަށަށް ވެގެން އޮށޯވެ ނިދަން ފަށާށެވެ. އަދި ކިޔާށެވެ.اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفِسي إِلَيكَ ، وَوَجَّهْتُ وَجْهي إِلَيْكَ . وَفَوَّضتُ أمري إِلَيْكَ ، وَأَلَجَأْتُ ظَهرِي إِلَيْكَ ، رغبةً ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لامَلجأَ ولا مَنجي مِنْكَ إِلاَّ إِليكَ ، آمنتُ بِكِتَابِكَ الذِي أَنزَلت ، وَبِنَبِيِّكَ الذِي أَرسَلت އެއިރުން ތިބާ މަރުވެއްޖެނަމަ އިސްލާމު ދީނުގެ މައްޗަށެވެ. (ފިޠުރާ) އެކަލިމަތް ތިބާ ކިޔާ އެންމެ ފަހު ކިޔުން ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

މާނައީ: ޔާالله! މިއަޅާ މިއަޅާގެ ނަފްސު އިބަ އިލާހާ ޙަވާލުކުރީމެވެ . އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ މޫނު އިބަ އިލާހާ ކުރިމަތިލާކުރީމެވެ . އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ އެންމެހާ ކަންތައްތައް އިބަ އިލާހާ އަރުވައިލީމެވެ . އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ ބުރަކަށި އިބަ އިލާހާ

އަނބުރަމެވެ. އެއީ އިބަ އިލާހަށް ހުރި شوق ވެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމުންނެވެ.އަދި އިބަ އިލާހަށް ހުރި ބިރުވެތިކަމުގެ ބޮޑުކަމުންނެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި ސަލާމަތްތަން ލިބެވޭނެ އެހެން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ . އަދި އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި ނަޖާތުލިބެވޭނެ އެހެން ގޮތެއް ނެތެވެ . އިބަ އިލާހު ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް މިއަޅާ އީމާން ވަމުއެވެ . އަދި އިބަ އިލާހު ފޮނުއްވި نبي އާއަށް އީމާން ވަމުއެވެ .

1463 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كَان إذا أَوى إلى فراشه قَال : «الحمد لله الذي أَطْعمنَا وسقَانا ، وكفَانَا وآوانا ، فكم ممن لا كافي لَه ولا مؤْوِي » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންގެންވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عليه وسلّم އެކަލޭގެފާނުގެ [illegible] [illegible] [illegible] ހިނދު ދަންނަވައެވެ. الحمْدُ للَّهِ الَّذي أطْعَمنَا وسقَانا ، وكفَانَا وآوانَا ، فكمْ مِمَّنْ لا كافيَ لَهُ ولا مُؤْوِيَ މާނައީ: އެންމެހައި حمد ވަނީ اللهއަށެވެ. އެ އިލާހީ އަޅަމެންނަށް ކާން ދެއްވި އަދި ބުއިން ދެއްވި އަދި ފުދުންތެރިކަން ދެއްވި އަދި [illegible] ދެއްވި އިލާހެވެ. ފަހެ ފުދުންތެރިކަމާއި އަދި [illegible] ނެތް މީހުން ކިތައް [illegible]؟

1464 وعن حذيفَةَ ، رضي الله عنْه ، أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كَان إذا أَراد أَن يرقُد ، وضع يده اليمنَى تَحتَ خَدَه ، ثُم يقُولُ : « اللهم قني عذَابك يوم تَبعثُ عبادك » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

ورواه أَبو داود من رِواية حفْصة ، رضي الله عنْها ، وفيه أَنه كَان يقُوله ثَلاثَ مرات .

މާތް الله ރުއްސުންގެންވި حُذَيْفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނިދުމަށްވާ ހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތްފުޅު އެކަލޭގެފާނުގެ ކޯފުޅުދަށަށް ބަހައްޓަވައެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهمَّ قِني عَذَابكَ يوْمَ تَبْعثُ عِبادَكَ މާނައީ: އޭ الله! އިބަ އިލާހު، އިބަ އިލާހުގެ އަޅުތަކުން ނެރުއްވާ ދުވަހު މިއަޅާ އިބަ އިލާހުގެ عذابއިން ސަލާމަތް ކުރައްވާނދޭވެ.

(ރިވާކުރެއްވީ الترمِذيُّ އެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسن ގެ ދަރަޖައިގައިވާ حديث އެކެވެ. އަދި أبو داودَ މި حديث ގާތް الله ރުއްސުންތެއްވި حُذيْفَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ حديث ގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތަޢާލާގެފާނު އެގޮތަށް ވިސްނ ފަހަރު ގަތިން ވިދާޅުވިއެވެ.)

كتاب الدعوات

دعاءއާއި ގުޅޭ ވާރިދުވެފައިވާ ތަކެތި ހިމެނިފައިވާ ބައި

باب قال الله تعالى (غافر 60): {وقال ربكم ادعوني أستجب لكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 55): {ادعوا ربكم تضرعاً وخفية؛ إنه لا يحب المعتدين}.

ހަމަޖެހިލާފައި، ވަންހަނާކޮށްގައި، ތިޔަބައިމީހުން دعاء ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ހައްދުފަހަނައަޅައިގަތް މީހުންދެކެ އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

وقال تعالى (البقرة 186): {وإذا سألك عبادي عني فإني قريب؛ أجيب دعوة الداع إذا دعان} الآية.

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާމެދު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލު ކުރެއްވިނަމަ، (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެއީ އެއުރެންނާ ކައިރިވެ ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް دعاء ކުރާހިނދަކު دعاء ކުރާމީހާގެ دعاء ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޖާބަ ކުރައްވާމެވެ.

وقال تعالى (النمل 62): {أمن يجيب المضطر إذا دعاه ويكشف السوء} الآية.

ނުވަތަ ދަރިމީ އުނގަދުގެ ހާލު ބެލިޔަދީވާ ދިމާ، އަނާރާނަށަވަންނަށް دعاء ކުރާހިނދު، އަމިއްލަގެ دعاء
އިސްކޮށްކުރެއްވުމަށް، އަދި ނުބައިކަން ދުރުކުރައްވަނީ ކާކާއަށްތޯއެވެ؟

1465 وعن النعمان بن بشيرٍ رضي الله عنْهما ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « الدعاء هو العبادةُ » . رواه أبو داود والترمذي وقالا حديث حسن صحيح .

ރަސޫލު الله އަރުވައިލެއްވިކަމަށްނަގާ ވޭހިސްނަގާ النعمان بن بشير نبي ގެ صلّى اللهُ علَيه وسلم
ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަބޫދާވޫދާއި ތިރުމިޒީ حديث ކުރެއްވިއެވެ. دعاء ކުރުން އަޅު
އަޅުކަމެވެ.

1466 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها ، قَالَتْ : كان رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يستَحب الجوامع من الدعاء ، ويدع ما سوى ذلك . رواه أَبو داود بإسناد جيد .

ރަސޫލު الله ހެއްދެވިކަމަށްމަދު عائِشَة ގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ލޯބިވެވޮޑިގެންވީ دعاء ތަކަކީ ތަކުރާރުން جامع دعاء ތަކެވެ.
އަދި އެނޫން އެހެން دعاء ތައް ދޫކޮށްލައްވައެވެ.

1467 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه ، قَالَ : كان أَكْثَر دعاء النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « اللهم آتنَا في الدنْيا حسنَةً ، وفي الآخرة حسنَةً ، وقنَا عذاب النارِ » متفَقٌ عليه .

ރަސޫލު الله ހެއްދެވިކަމަށްމަދު أنَس ގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެންމެ ގިނައިން ވިދާޅުވުން ގެންދަވާ دعاء އަކީ اللَّهُمَّ آتِنَا في الدُّنْيَا
حَسَنَةً ، وفي الآخِرةِ حَسنَةً ، وَقِنَا عَذابَ النَّار މިދުޢާއެވެ. މާނައީ: ޔާ الله! އަހަރެމެންނަށް
ދުނިޔޭގައިވެސް ހެޔޮކަން ދެއްވާނދޭވެ. އަދި اخرة ގައިވެސް ހެޔޮކަން ދެއްވާނދޭވެ. އަދި އަހަރެމެން ނަރަކައިގެ
عذابއިން ދުރުކޮށް ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ!

زاد مسلم في روايته قَال : وكان أَنَس إِذا أَراد أَن يدعو بدعوة دعا بها، وإِذا أَراد أَن يدعو بدعاء دعا بها فيه .

މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުން އިތުރު ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. أنَسِ ގެފާނު دعاء އެއް ކުރައްވަނީހަމަ
އެ دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި ޗީޒެއްގެ ކިބައިން دعاء އެއް ކުރައްވަނީހަމަ އެ دعاء ގައި
شامل ކޮށްދެއްވުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1468 وعن ابنِ مسعود رضي الله عنْه ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يقُولُ : « اللهم إِني أَسأَلُك الهدى ، والتقَى ، والعفَافَ ، والغنَى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَبْدِ اللّه بن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ، دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إنِي أسْأَلُكَ الهُدَى ، وَالتُّقَى ، وَالعفَافَ ، والغنَى (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންނާ އިބަ އިލާހުގެ حضرة ށް ހިދާޔަތާއި، تقوي ވެރިކަމާއި، عفة ތެރިކަމާއި ފުދުންތެރިކަން އެދެމެވެ.

1469 وعن طارِق بنِ أَشْيم ، رضي الله عنْه ، قالَ : كان الرجلُ إِذا أَسلَم علمه النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم الصلاةَ ، ثُم أَمره أَن يدعو بهؤُلاء الكلمات : « اللهم اغفر لي ، وارحمني ، واهدني ، وعافني ، وارزقني » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި طارق بن أشْيَم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު އިސްލާމް ވެއްޖެނަމަ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެމީހަކަށް ނަމާދުކުރައްވަން ދަސްކޮށްދެއްވައެވެ. ދެން އެމީހަކަށް އަންނަނިވި ކަލިމަތްތަކުން دعاء ކުރުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحمْني ، واهْدِنِي ، وعافِنِي ، وارْزُقني (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނާއަށް ރަޙުމު ކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނާއަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނާއަށް عافية ދެއްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނާއަށް رزق ދެއްވާށެވެ.

وفي رواية له عن طارق أَنه سمع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم وأتاه رجلٌ ، فقَالَ : يا رسولَ الله . كيفَ أَقُولُ حين أَسأَلُ ربي ؟ قَالَ : « قُلْ : اللهم اغْفر لي ، وارحمني ، وعافني ، وارزقني ، فَإن هؤُلاء تَجمع لَك دنْياك وآخرتَك » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި طارق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. މީހަކު އެ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ حضرة ން އެދޭ ހިނދު ކިޔާނީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي ، وَارْحَمْني ، وَعَافِنِي ، وَارْزُقْني ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލިމަތުން ތިބާއަށް ދުނިޔެއާއި آخرة جمع ކުރެވިދާނެއެވެ.

1470 وعن عبد الله بنِ عمرو بن العاصِ رضي الله عنْهما ، قَالَ : قَال رسولُ اللـه صلّى اللهُ عليه وسلم : « اللهم مصرفَ القُلُوبِ صرفْ قُلوبنَا علَى طاَعتك » رواه مسلم

މާތް الله އެދެބަފައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عَبْدِ اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ القُلُوبِ صرِّفْ قُلوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! އޭ ހިތްތައް ފުރޮޅުއްވާ އިލާހް! އަހަރެމެންގެ ހިތްތައް [illegible] [illegible] [illegible] ފުރޮޅުއްވާދޭވެ!

1471 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « تَعوذُوا بِالله من جهد الْبلاء ، ودرك الشقَاء ، وسوء الْقَضاء ، وشَماتَة الأعداء » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أبو هُريرة ، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ حضرة ން ބަރު [illegible] [illegible]، ބަދުނަސީބު ވެރިވުމުންނާއި، ނުބައި تقدير އިންނާއި دشمنންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދޭށެވެ.

وفي رواية : قالَ سفْيان : أَشُكُّ أَني زدتُ واحدةً منها .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. سفيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ގެފަރާތުން އެއަށް އެކަތި އިތުރު ކުރެއްވިކަމާ ކަމަށް ތިމަންނައަށް شك ވެއެވެ.

1472 وعنْه قالَ : كَان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « اللهم أَصلح لي ديني الذي هو عصمةُ أَمري ، وأَصلح لِي دنْياي التي فيها معاشي ، وأَصلح لي آخرتي التي فيها معادي، واجعل الحياةَ زيادةً لي في كُل خَيرٍ ، واجعل الموتَ راحةً لي من كُل شَرٍ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحَابي (އެބަހީ ރާޟް الله ރުއްސުންގެންވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކާއިއެކު دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ أَصْلِحْ لي دِيني الَّذي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي ، وأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ التي فِيهَا مَعَاشِي ، وَأَصْلِحْ لي آخِرَتي الَّتي فِيها معادي، وَاجْعلِ الحيَاةَ زِيادَةً لي في كُلِّ خَيْرٍ ، وَاجْعَلِ الموتَ راحَةً لي مِنْ كُلِّ شَرٍ.(مسلم) މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާގެ ދީނުގެ ކަންތައްތައް ރަނގަޅު ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އެއީ މިއަޅާގެ އެންމުރަކީ ކަންތައްތަކުން ނަޖާތް ލިބުމުގެ ބިންގާއެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ދުނިޔޭގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް إصلاح ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އެއީ މިއަޅާގެ معيشة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހިމެނިގެން ވެއެވެ. އަދި މިއަޅާގެ آخرة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް إصلاح ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އެއީ މިއަޅާ އެނބުރި ދާންޖެހޭ ތަނެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ހަޔާތުގައި ހެޔޮކަންތަކަށް ޒިޔާދަކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި މަރު މިއަޅާއަށް ހުރިހާ ކަންތައްތަކުން ފަސޭހަ ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ!

1473 وعن علي رضي الله عنْه ، قالَ : قال لي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « قُلْ : اللهم اهدني ، وسددني » .

ރަޟީ الله ރުއްސުންގެންވި علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އަންނަނިވި) ކަލިމަތަކާއިއެކު دعاء ކުރާށެވެ. اللهم اهدني ، وسددني މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާއަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާ ތެދުމަގުގައި ހަމަޖައްސަވާދެއްވާނދޭވެ!

وفي رِواية : « اللهم إِني أَسأَلُك الْهدى ، والسداد » رواه مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدى ، وَالسَّدَادَ މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އިބައިލާހުގެ حضرة ން ތެދުމަގުކަން އެދެމެވެ. އަދި ތެދުމަގުގައި ތެދެއްޖެހުމަން އެދެމެވެ.

1474 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه ، قَالَ : كَان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : يقُولُ : اللهم إِنـي أَعوذُ بِك من الْعجزِ والكَسل والجبنِ والهرمِ ، والْبخْل ، وَأَعوذُ بِك من عذَابِ القبرِ ، وَأعوذُ بِك من فتْنَة المحيا والممات » .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކާއިއެކު دعاء ކުރައްވައެވެ. اللهم إِنـي أَعوذُ بِك من الْعجزِ والكَسل والجبنِ والهرمِ ، والْبخْل ، وَأعوذُ بِك من عذَابِ القبرِ ، وَأعوذُ بِك من فتْنَة المحيا والممات މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އިބައިލާހުގެ **حضرة** ން ނުކުޅެދުމުންނާއި، ކަންނެތްކަމުންނާއި، ނުކެރުމުންނާއި، **عجوز**([illegible]) ކަމުންނާއި **بخيل**ކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި އިބައިލާހުގެ **حضرة** ން މިއަޅާ **قبر**ގެ އަޒާބުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި އިބައިލާހުގެ **حضرة** ން މިއަޅާ ދިރިހުރުމުގެ ފިތުނައާއި އަދި މަރުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

وفي رِواية : « وضلَعِ الدينِ وغَلَبة الرجال » رواه مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. وَضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ މިފަދައިންވެއެވެ. މާނައީ: ދަރަނީގެ މުސީބާތުންނާއި މީސްތަކުންގެ އަރާރުގަދަވުމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1475 وعن أبي بكْرٍ الصديق رضي الله عنْه ، أنه قاَلَ لِرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : علمني دعاء أدعو به في صلاتي ، قاَلَ : قُلْ : اللهم إني ظَلَمتُ نَفْسي ظُلْماً كثيراً ، ولا يغْفر الذنوب إلا أَنْتَ ، فَاغْفر لي مغْفرةً من عنْدك ، وارحمني ، إنك أَنْتَ الْغَفور الرحيم » متفَقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو بكر الصِّدِّيق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صَحَابي ، رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް ނަމާދުގައި ކިޔާނެ دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهمَّ إنِّي ظَلَمْتُ نَفسِي ظُلْماً كثِيراً ، وَلا يَغْفِر الذُّنوبَ إلاَّ أَنْتَ ، فَاغْفِر لي مغْفِرَةً مِن عِنْدِكَ ، وَارحَمْني ، إنَّكَ أَنْتَ الْغفور الرَّحِيم މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަގޭ ނަފްސަށް ގިނަގިނައިން އަނިޔާ ކޮށްފީމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި ފާފަތައް ފުއްސަވާނެ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. ފަހެ އަޅުގެ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާށެވެ. އިބަ އިލާހުގެ حضرة ން އަންނަ ފުއްސެވުމަކުން ފުއްސަވާދެއްވާށެވެ. އަދި އަޅުގެ ރަޙުމް ކުރެއްވާދެއްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހީ ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ އިލާހެވެ.

وفي رِواية : « وفي بيتي » ورِوي : « ظُلْماً كَثيراً » ورِوي « كَبِيراً » بِالثاء المثلثة وبِالباء الموحدة ، فَيَنْبغي أَن يجمع بينَهما ، فَيقَالُ : كَثيراً كَبيراً .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނަ ގޭގައި ކިޔުމަށް دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި ظلْماً كَثِيراً ގެ عبارة އާއި ظلْماً كَبِيراً ގެ عبارة އާއި ދެގޮތަކަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ދެ عبارة އެއްކޮށް جمع ކޮށްގެން އެދެވޭނެއެވެ.

1476 وعن أَبي موسى رضي الله عنْه ، عنِ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم أَنه كَان يدعو بهذا الدعاء : «اللهم اغْفر لي خَطيئَتي وجهلي ، وإِسرافي في أَمري ، وما أَنْتَ أَعلَم به مني ، اللهم اغفر لي جِدي وهزلي ، وخَطَئي وعمدي ، وكل ذِلك عنْدي ، اللهم اغْفر لي ما قَدمتُ وما أَخرتُ ، وما أَسررتُ وما أَعلَنْتُ ، وما أَنْتَ أَعلَم به مني ، أَنْت المقَدم ، وأَنْتَ المؤَخر، وأَنْتَ على كل شَيء قَدير » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسَى ، نبي އާ صلّى الله علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މި دعاء ކުރައްވަވައެވެ. اللَّهمَّ اغْفِرِ لي خَطِيئَتي وجهْلي ، وإسْرَافي في أمْري ، وما أنْتَ أعلَم بِهِ مِنِّي ، اللَّهمَّ اغفِرْ لي جِدِّي وَهَزْلي ، وَخَطَئي وَعمْدِي ، وَكلُّ ذلِكَ عِنْدِي ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ ، وَما أسْررْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، أَنْت المقدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާގެ ފާފަތަކާއި މިއަޅާގެ ނޭނގުންތައް މާފުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާގެ ކަންތަކުގައި ކުރެވިފައިވާ އިސްރާފުތައް މާފުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އިބަ އެނގޭ މިއަޅާއަށްވުރެ ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގަންނަވާ އެންމެހާ ކަމެއްވެސް މާފު ކުރައްވާނދޭވެ. އޭ الله މިއަޅާ ގަސްތުގަ ކުރެވިފައިވާ ފާފަތަކާއި ސަމާސާގެ ތެރޭގައި ކުރެވިފައިވާ ފާފަތަކާއި އޮޅުމުގެ ތެރޭގައިކުރެވިފައިވާ ފާފަތަކާއި އެނގިހުރެ ކުރެވިފައިވާ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ. އެންމެހާ ފާފަތަކީ މިއަޅާގެ ކިބައިން އުފެދިފައިވާ ފާފަތަކެވެ. އޭ الله! މިއަޅާގެ އިސްކޮށްފައިވާ ފާފަތަކާއި މިއަޅާ ފަހަތަށް ކޮށްފައިވާ ފާފަތަކާއި މިއަޅާ ފޮރުވައި ކޮށްފައިވާ ފާފަތަކާއި އަދި މިއަޅާއަށްވުރެ ބޮޑަށް އިބައަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އިބަ އިލާހަކީ އިބަ އިލާހު އިރާދަކުރައްވާ ފަރާތްތަކަށް ސަވާބަށް توفيق ދެއްވާ އިލާހެވެ. އަދި އިރާދަކުރައްވާ ފަރާތްތަކަށް ނުކުރައް ދެއްވާ އިލާހެވެ. އަދި އިބައީ ކޮންމެ ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ އިލާހެވެ.

1477 وعن عائِشَةَ رضي الله عنها ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يقُولُ في دعائِه : « اللهم إِني أَعوذُ بِك من شَر ما عملْتُ ومن شَر ما لَم أَعملْ » .

رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَّبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތްތަކާއިއެކު دعاء ކުރައްވިއެވެ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُودُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما عمِلْتُ ومِنْ شَرِّ ما لَمْ أَعْمَلْ މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާއަށް އެނގިހުރެ (އެބަހީ ކުރެވިފައިވާ) ކަންތަކުގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި މިއަޅާއަށް ނޭނގޭ (އެބަހީ ނުކުރާ) ކަންތައްތަކުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކުރުން އެދެމެވެ.

1478 وعنِ ابنِ عمر رضي الله عنْهما قَالَ : كان من دعاء رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم « اللهم إِني أَعوذُ بِك من زوال نعمتك ، وتَحول عافيتك وفُجاءة نقْمتك ، وجميع سخَطك » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عُمَر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ دعاء ގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ ، وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجَاءَةِ نِقْمَتِكَ ، وَجَمِيعِ سَخَطِكَ (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! އިބަ އިލާހުގެ نعمة ތައް ނެތިދިއުމުންނާއި عافية އެނބުރިދިއުމުންނާއި ކުއްލި عذاب އައުމުންނާއި އިބަ އިލާހުގެ އެންމެހާ ކޯފާތަކުން މިއަޅާ އިބަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1479 وعن زيد بنِ أَرقَم رضي الله عنْه ، قَالَ : كَان رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقَولُ : «اللهم إِني أَعوذُ بِك من العجزِ والكسل ، والبخْل والهرم ، وعذَاب القَبر ، اللهم آت نَفْسي تَقْواها ، وزكها أَنْتَ خَير من زكاها ، أَنْتَ وليها ومولاَها ، اللهم إِني أَعوذُ بِك من علمٍ لا ينْفَع ، ومن قَلْبٍ لاَ يخْشَع ، ومن نَفْسٍ لا تَشبع ، ومن دعوة لا يستجاب لها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި زَيْدِ بن أرْقم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި دعاء ތައް ކުރައްވައެވެ. اللهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ وَالكَسَلِ ، والبُخْلِ وَالهَرَم ، وعَذَاب القَبْر ، اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا ، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيرُ مَنْ زَكَّاهَا ، أَنْتَ ولِيُّهَا وَموْلاَهَا ، اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لا يَنْفَعُ ، ومِنْ قَلْبٍ لاَ يخْشَعُ ، وَمِنْ نَفْسٍ لا تَشْبَعُ ، ومِنْ دَعْوَةٍ لا يُسْتَجابُ لهَا މާނައީ: އޭ الله! ބަލިކަށިކަމުންނާއި ކަސްލުކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުންނާއި މުސްކުޅިކަމުންނާއި قبرގެ عذابއިން މިއަޅާ އިބަ އިލާހުގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އޭ الله! މިއަޅާގެ ނަފްސަށް تقوى ވެރިކަން ދެއްވާންދޭވެ. އަދި އޭ طاهر ކުރައްވާންދޭވެ. އިބަ އީ އެންމެ ހެޔޮ طاهر ކުރައްވާ އިލާހެވެ. އަދި ވަލީއަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި މައުލާއަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އޭ الله! ފައިދާ ނުކުރާ علمއިންނާއި ބިރުވެތިނުވާ ހިތުންނާއި ނުފުދޭ ނަފްސުންނާއި އިޖާބަ ނުލިބޭ دعاء ތަކުން އިބަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1480 وعنِ ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما ، أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يقُولُ : « اللهم لَكَ أَسلمتُ ، وبِك آمنْتُ ، وعلَيك تَوكلْتُ ، وإِلَيك أَنَبتُ وبِك خَاصمتُ ، وإِلَيك حاكَمتُ . فاغْفر لي ما قَدمتُ ، وما أَخرتُ ، وما أَسررتُ وما أَعلَنْتُ ، أَنْتَ المقدم ، وأَنْتَ المؤَخر ، لا إِلَه إِلا أَنْتَ » .

زاد بعض الرواة : « ولا حولَ ولا قوةَ إِلا بِالله » متفَقُ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّه بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وَبِكَ آمَنْتُ ، وعلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فاغْفِرْ لي ما قَدَّمْتُ ، وما أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ ومَا أَعلَنْتُ ، أَنْتَ المُقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ. މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ އިބައިލާހަށް ބޯލަނބައިފީމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހަށް އީމާންވީމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހަށް ވަކީލު ކުރީމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހަށް رجوع ވީމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ حضرة ށް އަނިޔާވެރިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ حضرةށް ނިޔާއަށް އެދެމެވެ. ފަހެ މިއަޅާ އިސްކުރެއްވި ފަހުކުރެއްވި ކުށްތައް ފާފަތަކާއި ސިއްރުކުރެއްވި ކުށްތައް ފާޅުކުރެއްވި ކުށްތަކަށް ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ. އަދި އިބަ އިލާހީ އިސްކުރައްވަނިވި އިލާހެވެ. އަދި އިބަ އިލާހީ ފަހުކުރައްވަނިވި އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި އަޅުކަމަށް ޙައްޤު އިލާހަކު ނުވެއެވެ.

އަދި ބައެއް ރާވީން ولا حَولَ ولا قوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ އިތުރު ކޮށްފައިވެއެވެ. މާނައީ: الله ފިޔަވައި ހެޔޮކަމެއް ކުރުމުގެ ބާރާއި ނުބައިކަމަކުން ދުރުވުމުގެ ބާރެއް އަދި ނެތެވެ.

1481 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها ، أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يدعو بِهؤُلاء الكَلمات : «اللهم إِني أَعوذُ بِك من فتنة النارِ ، وعذَابِ النارِ ، ومن شَر الغنَى والفَقْر » .

رواه أَبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح ، وهذا لفظُ أَبي داود .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގޮފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إني أعوذُ بِكَ مِن

فِتنةِ النَّارِ ، وعَذَابِ النَّارِ ، وَمِن شَرِّ الغِنَى وَالفَقْرِ . މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ އިބަ އިލާހުގެ حضرةން ނަރަކައިގެ ފިތުނަވެރިކަމުންނާއި ނަރަކައިގެ عذابިންނާއި މުއްސަނދިކަމުގެ ނުބައިކަމުންނާއި فقيرކަމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1482 وعن زياد بن علاقةَ عن عمه ، وهو قُطبةُ بن مالِك ، رضي الله عنْه ، قَال : كَان النبي صلّى الله عليه وسلم يقُولُ : « اللهم إني أعوذُ بِك من منْكَرات الأخلاق ، والأعمال والأهواء » رواه الترمذي وقال : حديثُ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި زياد بن علاقة، އޭނާގެ ބޮޑުބޭބެ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެއީ މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި قُطبةُ بن مالِك އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކުގައި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللهم إني أعوذُ بِك من منْكَرات الأخلاق ، والأعمال والأهواء. މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އިބަ އިލާހުގެ حضرةން ނުބައި أخلاقިންނާއި ނުބައި علمންނާއި ނުބައި އެދުންތަކުން ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1483 وعن شكل بن حميد رضي الله عنه قال : قُلْتُ يا رسولَ الله : علمني دعاء. قَالَ : « قُلْ : اللهم إني أعوذُ بِك من شَر سمعي ، ومن شَر بصري ، ومن شَر لساني ، ومن شَر قلبي ، ومن شَر منيي » رواه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި شكَل بن حُمَيْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إني أعوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي ، وَمِن شَرِّ بصَرِي ، وَمِن شَرِّ لسَاني ، وَمِن شَرِّ قَلبي ، وَمِن شَرِّ منِيِّي . މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ އިބައިލާހުގެ حضرةން މިއަޅާގެ ކަނުގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ ލޮލުގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ ހިތުގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ [illegible] ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1484 وعن أَنسٍ رضي الله عنْه ، أَن النبِي صلّى الله عليه وسلم كَان يقُولُ : « اللهم إِني أَعوذُ بِك من الْبرص ، والجنُونِ ، والجذَامِ ، وسّيِء الأَسقامِ » رواه أَبو داود بِإسناد صحيحٍ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الْبرَص ، وَالجُنُون ، والجُذَام ، وسّيءِ الأسْقامِ . މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ތިބަ ދިފާއުގެ حضرة ން برص ބަލިންނާއި މޮޔަބަލިންނާއި ޖުޒާމު ބަލިންނާއި (އަންގުމާ) ނުބައި ބަލިތަކުން ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1485 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه ، قَالَ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقولُ : اللهم إني أعوذُ بِك من الجوعِ ، فإنه بِئْس الضجيع ، وأعوذُ بِك من الخيانَة ، فَإنها بئْست البِطانَةُ » .

رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ إنِّي أعُودُ بِكَ مِنَ الجُوع ، فإنَّهُ بِئْسَ الضَّجيعُ ، وَأعُودُ بِكَ من الخِيانَةِ ، فَإنَّهَا بئْسَتِ البِطانَةُ . މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ތިބަ ދިފާއުގެ حضرة ން ބަނޑުހައި ހޫނުކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. (އަރުސީ) ފަދަ ހަމަކަށަވަރުން ބަނޑުހައި ހޫނުކަމީ އެންމެ ނުބައި އެކުވެރިޔާއެވެ. އަދި މިއަޅާ ތިބަ ދިފާއުގެ حضرة ން خيانةތެރިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. (އަރުސީ) ފަދަ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އެންމެ ނުބައި خصيلة އެވެ.

1486 وعن علي رضي الله عنْه ، أَن مكاتَباً جاءه ، فَقَالَ إني عجزتُ عن كتابتي . فَأعني . قالَ : ألا أُعلمك كلمات علمنيهن رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لَو كان علَيك مثْلُ جبلٍ ديناً أَداه الله عنْك ؟ قُلْ : « اللهم اكْفني بحلاِلك عن حرامك ، واغْنني بِفَضلك عمن سواك».

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަޅު ދެއްކުމުން މިނިވަންކުރުމަށް ލިޔުން އެއްބަސްވެވިފައިވި އަޅަކު ކިބަށްސަގެ ގޮސް އައެވެ. ފަދަ އޫސާ

ބުންޏެވެ. ތިމަންނަ މިވަނީ ތިމަންނަ މިނިވަންވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ އަގުދެއްކުމުން
ނުކުޅެދިގެންނެވެ. ވީމާ ތިމަންނައަށް އެހީތެރިވެދެއްވާށެވެ. علي ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ކަލޭއަށް ތިމަންނަ އެއް دعاء ދަސްކޮށްދެއްވި رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް
ދަސްކޮށްނުދޭނަންތޯ؟ ތިބާގެ މައްޗަށް ފަރުބަދައެއްހާ ދަރަންޏެއް އޮތްކަމުގައިވިޔަސް
އެއިން ތިބާ ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ ކިޔާށެވެ. اللَّهمَّ اكْفِني بحلالِكَ عَن حَرَامِكَ ، وَاغْنِني
بِفَضلِكَ عَمَّن سِوَاكَ. މާނައީ: އޭ الله! ތިމަގާއަށް އިބަ ފަރާތުގެ ހަލާލު ތަކެތީގެ
ފުދުންތެރިކަމުން ހަރާމު ތަކެތިން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އިބަ ފަރާތުގެ فضل ވަންތަ
ވެރިކަމުން އިބަ ފަރާތް ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތްތަކަށް މުހުތާޖުވުމުން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ.

1487 وعن عمران بن الحصين رضي الله عنْهما ، أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم علم أباه حصيناً كلمتين يدعو بهما : « اللهم ألهمني رشْدي ، وأعذني من شَر نفسي » .

رواه الترمذي وقَال : حديثٌ حسن .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންނެވި عِمْرانَ بن الحُصين ގެ ބަފައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެ صحَابي ގެ ބައްޕަފުޅު
حصينއަށް دعاء ކުރުމަށްޓަކައި ދެކަލިމައެއް ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ ألهمْني
رُشْدِي ، وأعِذني مِن شَرِّ نفسي. މާނައީ: އޭ الله! ތިމަގާއަށް ހިދާޔަތުގެ އިލްހާމު
ދެއްވާނދޭވެ. އަދި ތިމަގާގެ ނަފްސުގެ ނުބައިކަމުން ތިމަގާ ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ.

1488 وعن أبي الفَضل العباس بن عبد المطلب رضي الله عنْه ، قال : قُلْتُ يارسول الله : علمني شَيئاً أسأَلُه الله تَعالى ، قاَل : « سلُوا الله العافيةَ » . فَمكَثْتُ أياماً، ثُم جِئتُ فَقُلْتُ : يا رسولَ الله : علمني شَيئاً أسأَلُه الله تعالى ، قاَل لي : « يا عباس يا عم رسول الله ، سلُوا الله العافيةَ في الدنْيا والآخرة » .

رواه الترمذي وقَال : حديثٌ حسن صحيح .

ދާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبي الفَضلِ العبَّاس بنِ عَبْدِ المُطَّلِب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް اللهއަށް އެދި ދެންނެވުމަށްޓަކައި އެއްޗެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ حضرة ން عافِيةއަށް އެދޭށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދުވަސްކޮޅެއް ހުރެފައި އަނެއްކާ އައީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް اللهއަށް ދެންނެވުމަށްޓަކައި އެއްޗެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عبَّاس އެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާގެ ބޮޑުބޭބެފުޅެވެ. اللهގެ حضرة ން ދުނިޔެއާއި اخرة ގެ عافِية އަށް އެދޭށެވެ.

1489 وعن شَهرِ بنِ حوشَبٍ قَالَ : قُلْتُ لأم سلَمةَ ، رضي الله عنْها ، يا أُم المؤمنين ما كَان أَكْثَر دعاء رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذا كان عنْدك ؟ قَالَتْ : كان أَكْثَر دعائِه : « يا مقلب القُلوبِ ثَبتْ قلْبي علَى دينك » رواه الترمذي ، وقال حديثٌ حسن .

ދާތް الله ރުއްސުންދެއްވި شَهْر بْن حوشَب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أمّ سلَمَة އަށް ދެންނެވީމެވެ. އޭ މުއުމިނުންގެ މަންމާއެވެ. ކަލޭގެފާނާ ގާތުގައި رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުންނެވި ވަގުތު ގިނައިން ކުރެއްވެވީ ކޮން دعاء އެއްކަމަށްތޯ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގިނައިން ކުރައްވާ دعاء އަކީ يا مُقلبَ القُلوبِ ثَبِّتْ قلْبي علَى دِينِكَ. މާނައީ: އޭ ހިތްތައް ފުރޫޅުއްވާ އިލާހް! ތިމާގެ ހިތް ތިބާގެ ދީނުގައި ސާބިތުކުރައްވާނދޭވެ.

1490 وعن أبي الدرداء رضي الله عنْه ، قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « كان من دعاء داود صلّى اللهُ علَيه وسلم : « اللهم إِني أَسأَلُك حبك ، وحب من يحبك ، والعمل الذي يبلغُني حبك اللهم اجعل حبك أَحب إِلَي من نَفسي ، وأَهلي ، ومن الماء البارد »

رواه الترمذي وقَالَ : حديثٌ حسن .

ދާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبي الدَّرداءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. داود عليه السلام ގެ دعاء ގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. اللّهمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ ، وَحُبَّ من يُحِبُّكَ ، وَالعمَلَ الذي يُبَلِّغُني حُبَّكَ اللّهُمَّ اجْعل حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِن نَفسي ، وأَهْلي ، ومِن الماءِ البارد. މާނައީ: އޭ الله، ތިމަނާ ތިޔަކަލާނގެ ލޯބިފުޅާ އަދި

އިބަ އިލާހަށް ޤަބޫލުކުރައްވާ މީހުންގެ ދޮތްބަން އެދެމެވެ. އަދި އިބައިލާހުގެ ޝުކުރުގެ ހަމަހަމަން
މަސައްކަތްތަކުގެ عملތަކަށް އެދެމެވެ. އޭ الله! އިބަ އިލާހުގެ ދޮބަން މިއަދާގެ ނަފްސުސަލާމަތުގެ
ބޭރަށް އަދި މިއަދާގެ އަނބިންނަނުމުގެ ބޭރަށް އަދި ފިނިކަން ހުރި ފަށަނުމުގެ ބޭރަށް
ދޮބުޅައްސަމާނަދޭވެ.

1491 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه ، قَالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَلِظوا بِياذا الجلالِ والإِكرامِ » .

رواه الترمذي ورواه النسائي من رِواية ربيعةَ بنِ عامرٍ الصحابي . قَالَ الحاكم : حديثٌ صحيح الإِسنَاد .

« أَلِظوا » بكسر اللام وتشديد الظاء المعجمة معنَاه : الْزموا هذه الدعوة وأَكْثروا منها .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން ِياذا الجَلالِ وَالإِكرام
ކިޔާށެވެ.

1492 وعن أَبي أُمامةَ رضي الله عنْه قَالَ : دعا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بِدعاء كثيرٍ ، لم نَحفَظْ منْه شَيئاً ، قُلْنا يا رسولَ الله دعوت بِدعاء كثيرٍ لم نَحفَظ منْه شَيئاً ، فقَالَ : « ألا أَدلُّكم على ما يجمع ذَلك كُلَّه ؟ تَقُولُ : « اللهم إِني أَسأَلُك من خَيرِ ما سَأَلك منْه نبيك محمد صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وأَعوذُ بِك من شَرِ ما استَعاذَ منْه نَبيك محمد صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وأَنْتَ المستَعان ، وعليك البلاغُ ، ولا حولَ ولا قُوةَ إِلا بِالله » رواه الترمذي وقَال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو أُمامة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަރަށް ގިނަ دعاء ތައް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެހުރިހާ دعاء ތައް
ހިތަށްއަރަން ތަނެއް ނުވިއެވެ. (އަހަރެމެން) ދިމާވުމުން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ
ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަރަށް ގިނަ دعاء ތައް ކުރެއްވިއެވެ. އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް

ތިމަންނަމެނަށް ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަރިހުގައި حديث [illegible]. ތިމަންބޭފުޅުން [illegible]
دعاء ތަކެއް شامل ވާ دعاء އެއް ތިމަން [illegible]؟ ތިމަންބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. «
اللّهُمَّ إنِّي أسْألُك مِن خَيرِ ما سألَكَ مِنْهُ نبيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ، وأعُوذُ بِكَ من شَرِّ ما
اسْتَعاذَ مِنْهُ نَبيُّكَ مُحمَّدٌ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ، وَأنْتَ المُسْتَعَانُ ، وعليْكَ البلاغُ ، ولا حَوْلَ ولا
قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ. މާނައީ: ޔާ الله! ތިޔަ އިލާހުގެ نبي ޔާ مُحَمَّد صلّى اللهُ عليه وسلم ތިޔަ
އިލާހުގެ حضرة ން އެދި ލެއްވި އެންމެހައި [illegible] ކަންތައްތައް މިއަޅާ ތިޔަ އިލާހުގެ
حضرة ން އެދެމެވެ. އަދި ތިޔަ އިލާހުގެ نبي ޔާ مُحَمَّد صلّى اللهُ عليه وسلم ތިޔަ އިލާހުގެ
حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދި ދެންނެވި އެންމެހައި ނުބައި ކަންތައްތަކުން މިއަޅާ ތިޔަ
އިލާހުގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އަދި [illegible] އެދި ދެންނެވި [illegible]
ތިޔަ އިލާހުއެވެ. އަދި [illegible] އެއް [illegible] ތިޔަ އިލާހުގެ. އަދި ތިޔަ އިލާހު [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible].

1493 وعن ابنِ مسعود ، رضي الله عنْه ، قالَ : كان من دعاء رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : اللهم إني أسألُك موجِبات رحمتك ، وعزائم مغفرتك ، والسلامةَ من كُل إثمٍ ، والغَنيمةَ من كُل بِرٍ ، والفَوز بالجنة ، والنجاةَ من النارِ » .

رواه الحاكم أبو عبد الله ، وقال : حديثٌ صحيح على شرط مسلمٍ .

[illegible] الله [illegible] ابْن مسْعُود ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ دعاء ގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. اللّهُمَّ إنِّي أسْأَلُكَ مُوجِباتِ رحْمتِكَ ،
وَعزَائمَ مغفِرتِكَ ، والسَّلامَةَ مِن كُلِّ إثمٍ ، والغَنِيمَةَ مِن كُلِّ برٍ ، وَالفَوْزَ بالجَنَّةِ ، وَالنَّجاةَ مِنَ
النَّارِ. މާނައީ: ޔާ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ތިޔަ އިލާހުގެ
رحمة [illegible] އެންމެހާ ކަންތައްތަކަށް އެދެމެވެ. އަދި ތިޔަ އިލާހުގެ ފުއްސެވުން
[illegible] އެންމެހާ ކަންތައްތަކަށް އެދެމެވެ. އަދި އެންމެހައި ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް
އެދެމެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކުން ނަސީބުވުން އެދެމެވެ. އަދި ސުވަރުގެ [illegible]
ކާމިޔާބުން އެދެމެވެ. އަދި ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ.

باب فضل الدعاء بظهر الغيب

މީހުންގެ **غير حاضر**ގައި އެމީހުންނަށް **دعاء** ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال الله تعالى (الحشر 10): {والذين جاءوا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان}.

އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުނެތެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންނަށާއި، އަދި އަހަރެމެންނަށްވުރެ ކުރިން އީމާންވި، އަހަރެމެންގެ اخންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވޭ! އަދި އީމާންވި މީހުންނަށް އަހަރެމެންގެ ހިތްތަކުގައި ހަސަދަވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވޭ!

وقال تعالى (محمد 19): {واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުށަށާއި، މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނަށާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (إبراهيم 41) إخباراً عن إبراهيم صلى الله عليه وسلم: {ربنا اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين يوم يقوم الحساب}

އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ހިސާބު قائم ވާދުވަހު، އަޅުގަނޑާއި، އަޅުގެ މައިންބަފައިންނަށާއި، މުއުމިނުންތަކުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވޭ!

1494 وعن أَبي الدرداء رضي الله عنْه أَنه سمع رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « ما من عبد مسلمٍ يدعو لأَخيه بِظَهرِ الغَيبِ إِلا قَالَ الملك ولَك بمثْلٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو الدَّردَاء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صَّحَابي رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކު އޭނާގެ اخއާގެ غير حاضرގައި އެމީހާއަށް دعاء ކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މަލާއިކަތް ބޭކަލަކު دعاء ކުރައްވައެވެ. ތިބާއަށް ތިޔަފަދައިން ހުއްޓެވެ.

1495 وعنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يقُولُ : « دعوةُ المرء المسلمِ لأخيه بِظَهرِ الغَيبِ مستَجابةٌ ، عنْدَ رأْسه ملَك موكلٌ كلما دعا لأَخيه بخيرٍ قَال الملَك الموكلُ بِه : آمين ، ولَك بمثْلٍ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބައީ މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو الدَّردَاء) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަމުން ގެންނެވިއެވެ. ތިމާގެ މުސްލިމް اخއާގެ غير حاضرގައި دعاء ކުރާ މުސްލިމާގެ دعاء ވަނީ އިޖާބަ ވެވިގެންނެވެ. އޭނާގެ ބޮލާއި ކައިރީގައި މަލާއިކަތް ބޭކަލަކު ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ اخއާ އަށްޓަކައި دعاء ކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މަލާއިކަތާ ވިދާޅުވާނެއެވެ. އާމީން އެވެ. އަދި ތިބާއަށް [illegible] ހުއްޓެވެ.

باب في مسائل من الدعاء

دعاءއާއި ގުޅޭ [illegible] ބައެއް ކަންތައްތަކު ބަޔާންވެގެންވާ باب

1496 عن أُسامةَ بنِ زيد رضي الله عنْهما قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من صنع إِلَيه معروفٌ ، فقالَ لِفَاعله : جزاك الله خَيراً ، فَقَدَ أَبلَغَ في الثنَاء » .

رواه الترمذي وقَالَ : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله [illegible] ރުއްސުންގެއްވި أسامَة بْنِ زيْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކަށް އެހީތެރިކަން [illegible] ފަހެ އެކަން ކުރި މީހަކަށް جزاك اللَّه خَيْراً ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ثناء ކިޔުމުގައި މާތް [illegible] ވާސިލްވެއްޖެއެވެ.

1497 وعن جابرٍ رضي الله عنْه قال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَدعوا على أَنْفُسكُم ، ولا تدعوا على أَولادكُم ، ولا تَدعوا على أَموالِكُم ، لا تُوافقُوا من الله ساعة يسأَلُ فيها عطاء ، فيستَجيب لَكُم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި جَابر ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ބަދު دعاء ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުގެ މައްޗަށް ބަދު دعاء ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء އާއި دعاء އިޖާބަކުރަނިވި ވަގުތަކާއި ދިމާވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء އިޖާބަ ކުރެވިދާނެކަމަށްޓަކައެވެ.

1498 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « أَقْرب ما يكُون العبد من ربه وهو ساجِد ، فَأَكْثروا الدعاء » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާއި ރައްބުލާއި ގާތްގުޅުންވާ އިލާހާއި އެންމެ ބޮޑު ގާތްވެގެންވާ ވަގުތަކީ ސަޖިދަކުރާ ވަގުތެވެ. ވީމާ އެވަގުތު دعاء ކުރުން ގިނަ ކުރާށެވެ.

1499 وعنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : يستجاب لأَحدكُم ما لَم يعجلْ : « يقُولُ قَد دعوتُ ربي ، فَلَم يستَجب لي » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ دعاء ވެސްވަނީ އޭނާ އަވަސްވެ ނުގަންނަވާ ހިނދަކު قبول ވެވިގެންނެވެ. (އެގޮތުން އަވަސްވުމުގެ مثالއަކީ) އޭނާ ބުނުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ތިމަން ރައްބުލާއި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށް دعاء އެބަ ދަންނަވަމެވެ. ނަމަވެސް އިޖާބަ ނުކުރައްވައެވެ.

وفي رِواية لمسلمٍ : « لا يزالُ يستَجاب ِللعبد ما لم يدع بإِثمٍ ، أَو قَطيعة رحمٍ ، ما لَم يستعجِلْ » قيلَ : يا رسولَ الله ما الاستعجالُ ؟ قَالَ : « يقُولُ : قَد دعوتُ ، وقَد دعوت فَلَم أَر يستَجِيب لي ، فَيستَحسر عنْد ذلك ، ويدع الدعاء » .

އަދި މުސްލިމް ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަޅާގެ دعاءވަނީ އޭނާ ފާފައަކަށް ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމަށް ނުވަތަ އަވަސްވެގަތުމެއް ނުވާނަމަ قبول ވެގެންނެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަވަސްވެގަތުމަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިމަންނަ دعاء އެބަ ކުރަމެވެ. ތިމަންނަ دعاء އެބަ ކުރަމެވެ. ނަމަވެސް قبول ވާތަނެއް ތިމަންނަ ނުދެކެމެވެ. އަދި އެވަގުތު އޭނާ މާޔޫސްވެގެންނެވެ. އަދި دعاء ކުރުން ދޫކޮށްލައެވެ.

1500 وعن أَبي أُمامةَ رضي الله عنْه قَالَ : قيلَ ِلرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : أَي الدعاء أَسمع؟ قَالَ : « جوفَ الليل الآخرِ ، ودبر الصلَوات المكْتُوبات » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި أَبو أُمامَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވުނެވެ. އެންމެ مقبول ވެގެންވަނީ ކޮން ވަގުތެއްގެ دعاء އެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ކުރެވޭ دعاء އާއި فرض ނަމާދުގެ ފަހުގައި ކުރެވޭ دعاء އެވެ.

1501 وعن عبادةَ بن الصامت رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « ما على الأَرض مسلم يدعو الله تَعالى بِدعوة إِلا آتَاه الله إِياها ، أَو صرف عنْه من السوء مثْلها . ما لَم يدع بِإِثْم ، أَو قَطيعة رحمٍ » فَقَالَ رجلٌ من القَومِ : إِذاً نُكْثر . قَالَ : « الله أَكْثَر».

رواه الترمذي وقال حديثٌ حسن صحيح : ورواه الحاكم من رِواية أَبي سعيد وزاد فيه: « أَو يدخر له من الأَجرِ مثْلها » .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިންމަތީގައި މުސްލިމަކު ފާފައެއްކުރުމުން ނޫންގޮތަކަށް ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމުން ނޫންގޮތަކަށް اللهއަށް دعاء އެއް ދަންނަވައިފިނަމަ އެދީހަކަން الله سبحانه وتعالى އެކަމެއް ފުއްދަވައިދެއްވައެވެ. ނުވަތަ އޭގެ މިންވަރަށް އޭނާ ނުބައިކަމުގެ ބަލާއިން ސަލާމަތްކުރައްވައެވެ. ފަހެ (އެހިނދު) އެތަނުން ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އެހެންކަމުގައިވީނަމަ ތިމަންމެން دعاء ތައް ގިނަ ކުރާނަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއީ ގިނައިން ދެއްވަވާ އިލާހެވެ.

1502 وعنِ ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما أنَ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم كان يقُولُ عنْد الكربِ : « لا إله إلا الله العظيم الحليم ، لا إله إلا الله رب العرشِ العظيمِ ، لا إله إلا الله رب السموات ، ورب الأرض ، ورب العرشِ الكريمِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد اللّه بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މުސީބާތެއްގެ ވަގުތު މި دعاء ވިދާޅުވިއެވެ. لا إله إلاّ اللّه العظِيمُ الحلِيمُ ، لا إله إلاّ اللّه ربُّ العَرْش العظِيم ، لا إلَهَ إلاَّ اللّه ربُّ السمَوَاتِ ، وربُّ الأرْض ، ورَبُّ العرش الكريم. މާނައީ: الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންވާ ވެސް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ عظيم ވަންތަ حليم ވަންތަ އިލާހެވެ. الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންވާ ވެސް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ ބޮޑުވި عرش ގެ ވެރި އިލާހެވެ. الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންވާ ވެސް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ އުޑުގެ ވެރިއިލާހެވެ. އަދި އެއީ ބިމުގެ ވެރި އިލާހެވެ. އެއީ މާތްވެގެންވާ عرش ގެ ވެރި އިލާހެވެ.

باب كرامات الأولياء وفضلهم

ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތާއި އެބޭކަލުންގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (يونس 62، 64): {ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون، الذين آمنوا وكانوا يتقون، لهم البشرى في الحياة الدنيا وفي الآخرة، لا تبديل لكلمات الله؛ ذلك هو الفوز العظيم}.

ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ وليވެރިއެއްގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ބިރެއްނެތެވެ. އަދި އެއުރެންނީ ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ކަމުގައިވެސް ނުމެވޭމެއެވެ. އެއުރެންނީ އީމާންވެ، تقوى ވެރިވެ އުޅުނު މީހުންނެވެ. ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައްޔާއި، آخرة ގައި އެއުރެންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ހުއްޓެވެ. الله ގެ ކަލިމަފުޅުތަކަށް ބަދަލުވުމެއް ނައަންނަ ހުއްޓެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބުލިބުމަކީ ހަމައެއީއެވެ.

وقال تعالى (مريم 25، 26): {وهزي إليك بجذع النخلة تساقط عليك رطباً جنياً فكلي واشربي} الآية.

އަދި ކަމަނާއާ ދިމާލަށް ކަދުރު ރުކުގެ ގަސްގަނޑު ހަލުވާލައްވާށެވެ! އޭރުން ދޮންވެ [illegible] [illegible]، ކަމަނާގެ އަރިހަށް [illegible]. [illegible]، ކަމަނާ [illegible]، [illegible] [illegible]، އަދި [illegible] ހަމަޖެހިއްސަވާށެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 37): {كلما دخل عليها زكريا المحراب وجد عندها رزقاً، قال: يا مريم أني لك هذا؟ قالت هو من عند الله؛ إن الله يرزق من يشاء بغير حساب}.

އަދި، [illegible] [illegible] އެކަމަނާ [illegible]. އަދި زكريا ގެފާނު އެކަމަނާ [illegible] [illegible] [illegible]. އެކަމަނާގެ އަރިހަށް محراب ގެ ތެރެއަށް زكريا ގެފާނު ވަޑައިގަންނަވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު، އެކަމަނާގެ އަރިހުގައި، ކާބޯތަކެތި ހުއްޓެ، އެކަލޭގެފާނު [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مريم އެވެ. ކަލޭގެފާނަށް މިތަކެތި ލިބިވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންތާކުންތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ، الله ގެ حضرة ންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ވަކި މިންވަރެއްނެތި رزق ދެއްވައެވެ.

وقال تعالى (الكهف 16، 17): {وإذ اعتزلتموهم وما يعبدون إلا الله فأووا إلى الكهف ينشر لكم ربكم من رحمته ويهيىء لكم من أمركم مرفقاً، وترى الشمس إذا طلعت تزاور عن كهفهم ذات اليمين وإذا غربت تقرضهم ذات الشمال} الآية

(އެ ޒުވާނުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ބުނޫއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނާ ވަކިވެ، އަދި الله ފިޔަވައި އެއުރެން އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗާއި ވަކިވަގެންނަހިނދު، ތިޔަބައިމީހުން ހޮހޮޅައިގެ ހިޔާވަހިކަން ލިބިގަންނާނެވެ! އޭރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ރަޙްމަތް ތަނަވަސްކޮށްދެއްވައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަހިކޮށްދެއްވައި، ބޭނުންތައް ހާސިލު ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އިރު އަރައިގެން އަންނަނިވު، އެއުރެންގެ ހޮހޮޅައިގެ ކަނާތްފަރާތުން، އިރު ދަނބާރައިގެންދާތީ، ތިބާއަށް ފެންނާނެއެވެ.

1503 وعن أبي محمد عبد الرحمن بن أبي بكر الصديق رضي الله عنْهما أن أصحاب الصفة كانوُا أُنَاساً فُقَراء وأن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَلَ مرةً « من كان عنْده طَعام اثنَين ، فلْيذْهب بِثَالث ، ومن كان عنْده طعام أربعة ، فلْيذْهب بخَامسٍ وبِسادسٍ » أو كما قاَلَ ، وأن أبا بكْرٍ رضي الله عنْه جاء بثَلاثَة ، وانْطَلَقَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم بِعشرة ، وأن أبا بكْرٍ تَعشى عنْد النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، ثم لَبِثَ حتى صلى العشَاء ، ثُم رجع ، فَجاء بعد ما مضى من الليل ما شاء الله . قاَلتْ امرأَتُه : ما حبسك عن أضيافك ؟ قاَلَ : أو ما عشيتهم ؟ قاَلتْ : أبوا حتى تَجِيء وقد عرضوا علَيهم قاَل : فَذَهبتُ أنَا ، فَاختبأْتُ ، فَقاَلَ : يا غُنْثَر ، فجدع وسب وقاَلَ : كُلُوا هنيئاً ، والله لا أَطْعمه أبداً ، قال : وايم الله ما كُنا نَأْخذُ من لُقْمة إلا ربا من أَسفَلها أكْثَر منْها حتى شَبِعوا ، وصارتْ أكثَر مما كاَنَتْ قبلَ ذلك ، فَنَظَر إليها أبو بكْرٍ فَقَال لا مرأَته : يا أُخْتَ بني فراسٍ ما هذا ؟ قاَلتْ : لا وقُرّة عيني لهي الآن أَكثَر منْها قَبلَ ذَلك بِثَلاث مرات ، فَأكل منْها أبو بكْرٍ وقاَل : إنما كاَن ذلك من الشيطَانِ ، يعني يمينَه ، ثُم أَكلَ منها لِقمةً ، ثُم حملَها إلى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَأصبحت عنْده . وكان بيننَا وبين قَومٍ عهد ، فَمضى الأجلُ ، فَتَفَرقنَا اثني عشَر رجلاً ، مع كُل رجلٍ منْهم أُنَاس ، الله أعلَم كم مع كُل رجلٍ فَأكلُوا منْها أَجمعون .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو محمد عبد الرحمن بن أبو بكر الصديق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން صفة ގެ ބޭކަލުންނީ فقير ބޭކަލުންގެ ގޮތުގެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްފަހަރަކު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ އަތުގައި ދެމީހުންގެ ކާނާ ހުރެއްޖެ މީހާ ފަހެ ތިންވަނަ މީހަކު ގޮވައިގެން ދާހުއްޖެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ [illegible] ކާނާ ހުރެއްޖެ މީހާ ފަހެ ފަސްވަނަ މީހަކު ނުވަތަ ހަވަނަ މީހަކު ގޮވައިގެން ދާހުއްޖެވެ. ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި އެހެން عبارة އަކުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكر ގެފާނު ތިން ބޭކަލުންނާއިގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ވަޑައިގެންނެވީ ދިހަ ބޭކަލުންނާއި އެކުގައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން أبو بكر ގެފާނު نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި [illegible]. ދެން عشاء ނަމާދު ވަންދެން މަޑުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ރޭގަނޑުން ބައެއް [illegible] ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ أبو بكر ގެ އަނބިކަނބަލުން އެއްސެވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ މެހެމާނުންނާއި ދުރުކުރީ ކޮންކަމެއް [illegible]؟ ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] އެބައިމީހުންނަށް ކާން ނުދެއްވީ ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ވަޑައިގަންނަވަންދެން [illegible] އެބައިމީހުން މަނާވެގަތެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ދެންނެވީމެވެ. [illegible] أبو محمد عبد الرحمن بن أبي بكر ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] ގޭގެ [illegible] ނިވައިވެގަތީމެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ހަރުކަށި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible]. الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. [illegible] އެއްގޮތަކަށްވެސް ނުކާނަމެވެ. [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. [illegible] ކާން [illegible] [illegible] [illegible] އޭގެ ދަށުން އެއަށްވުރެ ގިނައިން އިތުރެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކެއީމެވެ. [illegible] ابو بكر ގެފާނު [illegible] [illegible]. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بني فراس ގެ أُخْتُ އާއެވެ. މިއީ [illegible] [illegible]؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އ [illegible] [illegible] [illegible]. އަ މިހާރު ކުރިއަށްވުރެ ތިން ގުނަ އިތުރެވެ. ފަހެ އޭއިން ابو بكر ގެފާނު [illegible]. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ހުވައި ވަނީ شيطانގެ ފުރުންނެވެ. ދެން އެއިން ކާނާ ގޮވަޅެއް ޖަހުއް ބުއްދުއްވިއެވެ. ދެން އެކާތަކެތި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހަށް ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ އެކާތަކެތި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހުއްޓެވެ. އެއްދުވަހު ބިމުންތަރުންނާއި ކުރިމަތިލާފައިވާ ދެމެދު އެއްބަސްވުމެއްގެ معاهدةގެ މުއްދަތު ހަމަވި ދުވަސްވެގެންނެވެ. ފަހެ ބިމުންނާމީހުންގެ ބާރަ މީހުން ބާރަ މީހުން ބާރަ މީހުން ބައިބައިކުރެއްވިއެވެ. ދެ ބާރަ މީހުންގެ ކޮންމެ މީހަކާއެކު މީހުންތަކެއް އުޅުނެވެ. ކޮންމެ މީހަކާއެކު ކިހާވަރެއް މީހުން ކަމެއް الله އެންގެ. ފަހެ އެ ހުރިހާ އެންމެން އެއިން ކެއްވޫއެވެ.

وفي رواية : فَحلَفَ أبو بكْرٍ لا يطْعمه ، فَحلَفَت المرأَةُ لا تَطْعمه ، فَحلَفَ الضيفُ أوِ الأضيافُ أن لا يطعمه ، أو يطعموه حتى يطعمه ، فَقَالَ أبو بكْرٍ : هذه من الشيطَانِ ، فَدعا بالطعامِ فَأكَلَ وَأكَلُوا ، فَجعلُوا لا يرفَعون لُقْمةً إلا ربتْ من أَسفَلها أَكْثَر منْها ، فَقَال: يا أُخْتَ بني فراس ، ما هذا ؟ فَقالَتْ : وقُرة عيني إنها الآن لأَكْثَر منْها قَبلَ أن نَأْكُلَ ، فَأكَلُوا ، وبعثَ بها إلى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فذَكَر أنه أَكَلَ منها .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު ހުވައި ކުރެއްވިއެވެ އެކާނާ ނުކައްވާނެކަމަށް. އަދި އަންހެނާ ހުވައިކުރިއެވެ އެކާނާ ނުކާނެކަމަށް. އަދި އެހެންގެ ބޭފުޅުންނަށް ކާނާ ދީގެންވާނަމަވެސް ކާނެއްނުވާނެކަމަށް ބޭފުޅުން ހުވައިކުރިއެވެ. އަދި ޢަބޫބަކުރުގެފާނު ނުކައްވާނަމަ ކާނެއްނުވާނެކަމަށް ވެސް ބޭފުޅުން ހުވައިކުރިއެވެ. އަދި ބޭފުޅުން ބުނީ ابو بكر ގެފާނު ކައްވަވައިފިނަމަ ކައިފާނަމެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެހެންވީއިރު މިއީ) އަޅުގަނޑަށް شيطانއާގެ ފަރާތުން އައި ހުވައެކެވެ. ފަހެ ކާތަކެތި ގެނެސްދިނުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު ކައްވާ ދެއްވިއެވެ. އަދި ބޭފުޅުންވެސް ކެއިން ކާން ފެށީއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ ކާން ބޭނުންވާ ކާންތަކަށް ކޮންމެ ގޮވަޅަކާއެއްކޮށް އޭގެ ދަށުން އަތުލާއިން އިތުރުވެއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بني فراس ގެ أُخْتُއެވެ. މިއީ ކޮންބައިތަ ކަމެއްތޯ؟ ފަހެ އަންހެނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ބޮޑުކަން ކުޅިލާ މިހާރު ކެއުމަށް ކުރިންވުރެ އިތުރުވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އެއިރު އެ ބޭފުޅުން ކާން ކެއުމަށްފަހު ބާކީވެ ބަޔަކު މަނާވި ތަކެތި رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ފޮނުވައިލިއެވެ. ފަހެ އެއިރު ބާކީވެފައި ކާނާ ކެއްވިކަމުގެ ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. އަދި އެކާތަކެތި

نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް [illegible]. [illegible] [illegible] ކުރެއްވީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبي އާ صلّى الله عليه وسلم (ވެސް) އެއިން [illegible].

وفي رواية : إن أبا بكْرٍ قَالَ لِعبد الرحمنِ : دونَك أَضيافَك ، فَإني منْطَلقٌ إلى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَافْرغْ من قراهم قَبلَ أن أجِيء ، فَانْطَلَقَ عبد الرحمن ، فَأَتَاهم بما عنْده . فَقَال : اطْعموا ، فقَالُوا : أين رب منزِلنَا ؟ قال : اطعموا ، قَالُوا : ما نَحن بآكلين حتَى يجِيىء رب منْزِلنا ، قَال : اقْبلُوا عنا قراكُم ، فإنه إن جاء ولَم تَطْعموا لَنَلقَين منْه ، فَأَبوا ، فَعرفْتُ أنه يجِد علَي ، فَلَما جاء تَنَحيتُ عنْه ، فَقَالَ : ماصنعتم ؟ فَأَخْبروه ، فقالَ يا عبد الرحمنِ فَسكت ثم قال : يا عبد الرحمن. فسكت ، فَقَالَ : يا غُنثَر أَقْسمتُ علَيك إن كُنْتَ تَسمع صوتي لما جِئْتَ ، فَخَرجتُ ، فَقُلْتُ : سلْ أَضيافك ، فَقَالُوا : صدقَ ، أَتَانَا بِه . فَقَالَ: إنما انْتَظَرتُموني والله لا أَطعمه الليلَة ، فَقالَ الآخَرون : والله لا نَطعمه حتى يَطعمه ، فَقَالَ : ويلَكُم مالَكُم لا تَقْبلُون عنا قراكُم ؟ هات طَعامك ، فَجاء بِه ، فَوضع يده ، فَقَالَ: بِسمِ الله ، الأولى من الشيطَانِ فَأكلَ وَأَكلُوا . متفقٌ عليه .

قوله : « غُنْثَر » بغين معجمة مضمومة ، ثم نونٍ ساكنة ، ثُم ثاء مثلثة وهو : الغَبي الجاهلُ ، وقوله : « فجدع » أي شَتَمه والجدع : القَطع . قوله : « يجِد علي » هو بكسر الجيمِ ، أي : يغْضب .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ابو بكر ގެފާނުގެ އޭނާގެ (ދަރިކަލުން) عَبْدِ الرَّحْمَن އަށް ވިދާޅުވީއެވެ. ތިބާ މެހުމާނުން ގޮވައިގެން ދާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދަނީ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށެވެ. އަދި ތިމަންނަ އައުމުގެ ކުރިން އެބޭކަލުންނަށް ކާންދީ ނިންމާށެވެ. ފަހެ عَبْدِ الرَّحْمَن އެބޭކަލުން ގޮވައިގެން ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންގެ [illegible] ގޭގައި ހުރި [illegible] ނެރުއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވީއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން [illegible]. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވީއެވެ. ގޭގެ ވެރިފަރާތް [illegible]؟ عَبْدِ الرَّحْمَن ދެންނެވިއެވެ. [illegible]. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވީއެވެ. ތިމަންމެން ގޭގެ ވެރިފަރާތް [illegible] ނުކާނަމެވެ. عَبْدِ الرَّحْمَن ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ [illegible] [illegible] [illegible] قبول ކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ابو بكر ގެފާނު [illegible]

ތިޔަބޭފުޅުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަސް [illegible]
ތިމަންނައަށް ފެނިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެބޭފުޅުން [illegible] އިންކާރު ކުރެއްވީއެވެ. ابو
بكر ގެފާނު ވަޑައިގެން ތިމަންނަގެ މައްޗަށް [illegible] [illegible] ތިމަންނައަށް
ވިސްނުނެވެ. އެހެންވެ ابو بكر ގެފާނު ވަޑައިގަތުމުން ތިމަންނަ [illegible] [illegible]
ފިލީމެވެ. [illegible] ވަޑައިގެން މެހުމާނުން ކުރެން އެއްސެވިއެވެ. އެބޭފުޅުން [illegible]
ވީ ގޮތް [illegible]. [illegible] ގޮވާލިއެވެ. އޭ عَبْدِ الرَّحْمَن އޭވެ! عَبْدِ الرَّحْمَن ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަން ފިލައިގެން ހަނހުރީމެވެ. ދެން ابو بكر ގެފާނު ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ عَبْدِ الرَّحْمَن އޭވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންހުރީ ހަމަހިމޭނުން ވެގެންނެވެ. ދެން ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ [illegible]
[illegible]. ކަލޭގެ މައްޗަށް الله ގަންދީ ހުވާ އިއްވާ އަންގަމެވެ. ކަލޭއަށް ތިމަންނަގެ އަޑު އިވޭ
ކަމުގައި ވަނީނަމަ ނުކުމެގެން އަންނާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ނުކުމެގެން ދިޔައީމެވެ. ފަހެ
ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ މެހުމާނުން ކުރެން އަހުއްސަވާށެވެ. (ތިމަންނަ
އެބޭފުޅުންނަށް [illegible] [illegible].) އެބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތެދެކެވެ. އޭނާ ކާތަކެތި
ގެންނެވީއެވެ. ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނައަށް
އިންތިޒާރު [illegible]؟ [illegible] الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. ([illegible]) [illegible]
ތިމަންނަ ނުކާނަމެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] الله ގަންދީ [illegible]. [illegible]
[illegible] ތިމަންމެންވެސް ނުކާނަމެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން [illegible] ހަލާކު ހުއްޓެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންމެންގެ [illegible] [illegible]
ގަބޫލު ނުކުރައްވައިގެން [illegible] [illegible]؟ [illegible] ގެންނާށެވެ. ދެން
ވަޑައިގެން އަތްޕުޅު ކާތަކެތީގައި [illegible] އެޅުއްވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ
އިސްމުފުޅުން [illegible]. ފުރަތަމަ [illegible] އީ شيطانއާގެ [illegible] [illegible]
[illegible]. ދެން [illegible] [illegible]. އަދި އެބޭފުޅުންވެސް [illegible].

1504 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قَالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لَقَد كَان فيما قَبلَكُم من الأُمَمِ نَاس محدثون ، فإن يكُ في أُمتي أَحد ، فإنه عمر » رواه البخاري ، ورواه مسلم من رواية عائشةَ ، وفي روايتهما قالَ ابن وهبٍ : « محدثُون » أَي : ملهمون.

ރަޟި الله ޢަންހު ސަނަދުކުރެއްވި أبوهُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންބަލުންގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ޢުމުރުތަކަކީ ފަސްދޮޅަސް އަހަރާއި ހަތްދިހަ އަހަރާ ދެމެދުގައެވެ. އަދި އެމިންވަރަށްވުރެ ގިނަ މީހުން ވަރަށް މަދެވެ. އަދި ހަމަ ކުރިން ފާހަގަކުރެވުނު عمرގެ ފާނެވެ.

1505 وعن جابِرِ بن سمرةَ ، رضي الله عنْهما . قَالَ : شَكَا أهلُ الكُوفَة سعداً ، يعني : ابنَ أبي وقاصٍ ، رضي الله عنْه ، إلى عمر بنِ الخَطابِ ، رضي الله عنْه ، فَعزلَه واستَعملَ علَيهم عماراً ، فَشَكَوا حتى ذكَروا أَنه لا يحسن يصلي ، فَأرسلَ إلَيه ، فَقَالَ: ياأَبا إسحاقَ ، إن هؤُلاء يزعمون أنك لا تُحسن تُصلي. فَقَالَ : أما أَنَا والله فَإني كُنْتُ أُصلي بِهم صلاةَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لا أَخْرِم عنْها أُصلي صلاةَ العشَاء فَأركُد في الأُولَيين ، وأُخف في الأُخْريين ، قال : ذَلِكَ الظَن بك يا أبا إسحاقَ ، وَأرسلَ معه رجلاً أَو رجالاً إلَى الكُوفَة يسأَلُ عنْه أَهلَ الكُوفَة ، فَلَم يدع مسجِداً إلا سَألَ عنْه ، ويثْنُون معروفاً، حتى دخَلَ مسجِداً لِبني عبسٍ ، فَقَام رجلٌ منْهم ، يقَالُ لَه أُسامةُ بن قَتَادةَ ، يكنى أبا سعدةَ، فَقَالَ : أَما إذْ نَشَدتَنَا فَإن سعداً كان لا يسير بِالسرِيّة ولا يقْسم بِالسوية ، ولا يعدلُ في القَضية ، قَالَ سعد : أَما والله لأدعون بِثَلاث : اللهم إن كان عبدك هذا كاذباً ، قَام رِياَء ، وسمعةً ، فَأَطلْ عمره ، وَأَطلْ فَقْره ، وعرضه للفتَنِ ، وكان بعد ذلك إذا سئِلَ يقُولُ : شَيخٌ كَبِير مفْتُون ، أَصابتْني دعوةُ سعد .

قَالَ عبد الملك بن عميرِ الراوي عن جابرِ بنِ سمرةَ فَأنا رَأيتُه بعد قَد سقَط حاجِباه على عينيه من الكبرِ ، وإنه لَيتَعرض للجوارِي في الطرق فَيغْمزهن . متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހުމާއަށްނިސްބަތްވާ ޢަންހުސަނަދުކުރެއްވި جَابِر بن سمُرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كُوفة ގެ އަހުލުވެރިން سَعْدގެފާނު އިބްނު ރަޟި الله ޢަންހުސަނަދުކުރެއްވި سَعْد بْن أبي وَقَّاص ގެ ޝަކުވާ، ރަޟި الله ޢަންހުސަނަދުކުރެއްވި عُمَر بن الخَطَّاب ގެ ހަޟްރަތަށް ކުރެއްވިއެވެ. (އިރުސާލު) އަޒުލުކުރެއްވުމުގެ ދައްކަވަން عمّار ގެފާނު ވަޒީރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަޒުލުކުރެއްވުން سَعْد ގެފާނުގެ ދުޢާ ޝަކުވާ އަހުލު ބަޔާން އުފުލުއްވިއެވެ. އެގޮތުން އަހުލުކޮށް ވަރަށްގިނަ ހަމަނުދިޔަކަމުގެ ޝަކުވާ ކުރެއްވުމުން ބުނެއްވެ. ފަހެ عمرގެފާނު އ

صحابي ގެންނެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو اسحاق އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ބުނާގޮތުން ވިއްޔާ ތިބާ އަށް ރަނގަޅަށް ނަމާދުނުކުރައްވާކަމަށް ބުނެއެވެ. ދެން އޭ صحابي ދެންނެވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ދަންނަވަމެވެ. ތިމަންނަ އެބައިމީހުންނަށް ނަމާދުކުރަވާދިނީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވެސް ނަމާދުކުރެއްވި ގޮތަށެވެ. އެއަށްވުރެ އެއްވެސް ތަންކޮޅެއް އުނި ނުކުރަމެވެ. ތިމަންނަ مغرب ނަމާދާއި عشاء ނަމާދުގައި ފުރަތަމަ ދެ ركعة ދިގުކުރަމެވެ. އަދި ފަހުގެ ދެ ركعة އަވަސްކޮށް ލުއިކުރަމެވެ. عمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو اسحاق އެވެ. ތިބާއާމެދު ތިމަންނަ خيال ކުރީވެސް ތިޔަގޮތަށެވެ. އަދި އެ صحابي އާއެކު (كُوفَة)އަށް އެކަކުން كُوفَة ގެ އަހުލުވެރިން ކައިރިން ސުވާލުކޮށް تحقيق ކުރެއްވުމަށް ބޭކަލަކު ނުވަތަ ބޭކަލުން ގޮވާލައި ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން އެއުރެން ކުރެއްވުން ބޭކަލުން ހުރިހާ މިސްކިތްތަކަށް ވަޑައިގެން ސުވާލު ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ހުރިހާ މިސްކިތްތަކުން سَعْد ގެފާނުގެ ތަޢުރީފު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމު ފަހުން ގޮސް އެބައިމީހުންނަށް بَني عَبْس ގެ قبيلة ގެ މިސްކިތަކަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން އެމިސްކިތުން ތިއްބެވި ބޭކަލުންނެވެ. އެމީހާގެ ނަމަކީ أسامة بنُ قَتَادَة އެވެ. ކުންޏަތަކީ ابو سعد އެވެ. ދެން އޭނާ ބުންޏެވެ. ދެން ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންނާ ކައިރިން سَعْد ގެފާނާއިމެދު ސުވާލު ކުރައްވާތީ ތެދުން އަރުވަން ބުނާނަން ބަލާލިއްޔާ ދެން ހަމަކަށަވަރުން سَعْد ގެފާނު لشكرއާއެކު ނުދެއެވެ. އަދި މުދާ ބެހުމުގައި ހަމަހަމަ ނުކުރައްވައެވެ. އަދި شريعة ކުރާހިނދު އިންސާފު ނުކުރައްވައެވެ. (އަރިސްދު) سَعْد ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ މިހެން دعاء އެއް ކުރާނަމެވެ. އޭ الله! ތިބާރަސްކަލާގެ އަޅާއަކީ ދޮގުވެރިއަކުނަމަ، އަދި އެ ދޮގުވެރި ކަންތައްކުރުމާއި ޝުހުރަތުވުމަށް ކަމުގައިވަނީނަމަ ދެން އޭނާގެ އުމުރު ދިގު ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާގެ ފަގީރުކަންބޮޑު ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާ ފިތުނަތަކާއި ކުރިމަތިކުރައްވާނދޭވެ. އެއަށްފަހު އޭނާއަށް ސުވާލު އަހައިފިނަމަ ބުނެއެވެ. ތިމަންނައީ މުސްކުޅިއަކުމެވެ. ތިމަންނަ ފިތުނަ ތެރެއަށް ވެއްޓިއްޖައީ ތިމަންނައަށް މިވަނީ سَعْد ގެފާނުގެ دعاء ޖެހިފައެވެ. عبد الملك بن عمير الراوي މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި جابر بن سمرةَ ގެފާނުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ދެން ތިމަންނަ އޭނާ ދުށީމެވެ. ދެން އެހިނދު އޭނާ ވަނީ މުސްކުޅިވުމުން ބުމުގެ ހަންގަނޑު ލޮލުގެ މައްޗަށް ވެއްޓިފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ (އާ

حال ގައި ވެސް) ބާޒާރުގައި އަންހެން ކުދިންނާއި ބެހި ބެހި ހުރެއެވެ. އަދި މިހާ ނުދާ ވާހަކަ އެކުދިންނާއި ދެއްކުމެން ގެންދެއެވެ.

1506 وعن عروةَ بن الزبير أن سعيد بن زيد بنِ عمرو بنِ نُفَيل ، رضي الله عنْه خَاصمتْه أروى بِنْتُ أوسٍ إلى مروان بنِ الحكَم ، وادعتْ أنه أَخَذَ شَيَئاً من أرضها ، فقَالَ سعيد : أنَا كُنْتُ آخذُ من أرضها شَيَئاً بعد الذي سمعتُ من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ،؟ قَالَ : ماذا سمعتَ من رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ؟ قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « من أَخَذَ شبراً من الأرض ظُلْماً ، طُوقه إلى سبع أرضين » فقَالَ له مروان : لا أسأَلُك بينَةً بعد هذا ، فقَال سعيد : اللهم إن كانَتْ كاذبِةً ، فَأعمِ بصرها ، واقْتُلْها في أرضها ، قَالَ : فَما ماتَتْ حتى ذَهب بصرها ، وبينَما هي تمشي في أرضها إذ وقَعتْ في حفْرة فَماتتْ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި عروةَ بن الزبير ގެ ރިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أروى بِنْتُ أوس ނަމަކަށް ކިޔުން އަންހެނަކު زيد بنِ عمرو بنِ نُفَيل އާއިގެން مروان بنِ الحكَم ގެ އަރިހަށް دعوي އުފުލިއެވެ. އަދި އެ އަންހެނާގެ دعوى އަކީ މިއަންހެނާގެ ބިމުން ބައެއް سعيد بن زيد بنِ عمرو بنِ نُفَيل ، رضي الله عنْه ނަގައިފިކަމަށެވެ. ފަހެ سعيد ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަރިހުން (އެރަދު ކަނބަލާއިމެދު) حديث އެއް އަޑުއަހައިފިކަމަށް ތިމަންނަ އޭނާގެ ބިމުން ބައެއް ނަގާނީ ހެއްޔެވެ؟ مروان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން އަޑުއިވީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟ سعيد ދެންނެވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނިޔާވެރިކަމުން ބިމުގެ ބިމުން ކައިވިބައެގެ މިންވަރު ފުރިގެންވި މީހާ ފަހެ قيامة ދުވަހުން އެބިމު ހަތް ބިން ކަރުގައި އަޅުވާ ލުއްޓެވެ. ފަހުން مروان އެކަމަނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަށްފަހު ދުށް ހެކިބަޔާނެއް ތިއަރިހުން ބިއްޔާގެ އަރިހުން ނުއެދޭނަމެވެ. ފަހެ سعيد އެއަންހެނާއަށް (ބަދު) دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ الله! އެ އަންހެނާ އެކަމަނީ ދޮގުވެރިއެއްކަމުގައިވާނަމަ އޭނާގެ ލޮލުގެ ފެނުން ގެއްލުވައިދެއްވާށި. އަދި އޭނާ އެބިމުގައި قتل ކުރައްވާށެވެ. މި حديث ގެ ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އޭނާ މަރުވުމުގެ ކުރިން އޭނާގެ ލޮލުގެ ފެނުން

ގެއްލުނެވެ. އަދި އޭނާ އެބިމުގައި ހިނގަމުން ދަނިކޮށް އެތާނގައި ހުރި ވަޅުގަނޑެއްގެ ތެރެއަށް ވެއްޓި މަރުވިއެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ عن محمد بن زيد بن عبد الله بن عمر بمعنَاه وأَنه رآها عمياء تَلْتَمس الجدر تَقُولُ : أَصابتْني دعوةُ سعيد ، وأَنها مرتْ على بِئْرٍ في الدارِ التي خَاصمتْه فيها ، فَوقَعتْ فيها ، وكانَتْ قَبرها .

މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި مُحمَّدِ بن زَيْد بن عبد اللّه بن عُمَر ގެ ކިބައިން މިމާނާގައިވެސް އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގައިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެއަންހެނާ ލޯފަންވެފައި ފާރުގައި އަތްބާއްވަމުން ގޮސްދަނިކޮށް ދުށެއެވެ. އެ އަންހެނާ ކިޔަމުން ދިޔައެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] سعيدَ ގެ ބަދު دعاء ޖެހިއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއަންހެނާ މައްސަލަ ޖެއްސި ބިމުގައި ހުރި ވަޅުގެ ކައިރިން ދަނިކޮށް އެއަށް ވެއްޓުނެވެ. އަދި އެވަޅަކީ އޭނާގެ قبرއަށެވެ.

1507 وعن جابِرِ بنِ عبد الله رضي الله عنْهما قَال : لما حضرتْ أُحد دعاني أبي من الليل فَقَال : ما أُراني إلا مقْتُولا في أول من يقْتَلُ من أصحابِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وإني لا أَتْرك بعدي أعز علَي منْك غَيرِ نَفْسِ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، وإن علَي ديناً فَاقْضِ ، واستَوصِ بِأَخَواتك خَيراً : فَأَصبحنَا ، فَكان أول قَتيلٍ ، ودفَنْتُ معه آخَر في قَبرِه ، ثُم لَم تَطب نفسي أن أتْركه مع آخَر ، فَاستَخْرجته بعد ستة أشْهرٍ ، فَإذا هو كيومٍ وضعتُه غَير أُذُنه ، فَجعلتُه في قَبرٍ على حدة . رواه البخاري .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވާ جابِرٍ بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] احد [illegible] [illegible] ބައްޕާފުޅު [illegible] [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] خيال [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] نبي [illegible] صلّى الله عليه وسلم ގެ اصحابންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ قتل [illegible] މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ފިޔަވައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި

ތިބާގެ اختންނާއިމެދު ހެޔޮކޮށް ކަންތައް ކުރާށެވެ. ފަހެ ހެނދުނު ވީއިރު قتل ވި މީހުންގެ
ތެރޭގައި އެންމެ ފުރަތަމަ އޮތީ ބައްޕައެވެ. އަދި ތިމަންނަ ވަޅުގައި އެހެންމީހަކާއި އެކީ
ވަޅުލީމެވެ. ދެން އަހަރެންގެ ބައްޕަ އެހެންމީހަކާއި އެއްކޮށް އެއް قبرެއްގައި އޮންނާކަށް
ތިމަންނަ ހިތްހަމައެއް ނުލިބުނެވެ. އެހެންކަމުން އޭގެ ހަމަސްދުވަހުން ތިމަންނަ ބައްޕަގެ (قبر
ކޮނެ) ނެގީމެވެ. ބަލާއިރު ބައްޕައީ ކަންފަތުގެ ކުޑަބައެއްފިޔަވައި ހަށިގަނޑު ވަޅުލި
ދުވަހާ އެއްފަދައިންނެވެ. ދެން ތިމަންނަ ވަކިން قبرެއްގައި ވަޅުލީމެވެ.

1508 وعن أنَسٍ رضي الله عنْه أن رجلَين من أصحابِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم خَرجا من عنْد النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم في لَيلَة مظْلمةَ ومعهما مثْلُ المصباحين بين أيديهما ، فلَما افترَقا ، صار مع كل واحد منهما واحد حتى أتَى أهلَه .

رواه البخاري من طرق ، وفي بعضها أن الرجلَين أُسيد بن حضيرٍ ، وعباد بن بِشْرٍ رضي الله عنْهما .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أنَسِ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ
صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ اصحابންގެ ތެރެއިން ދެ ބޭކަލުން އަނދިރި ރޭއެއްގައި نبي އާ
صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިއްބެވުމަށްފަހު (ގެއަރިހުން ނިކުމެވަޑައިގެން) ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ.
އެދެބޭކަލުން އަލިކުރާ ދިއްލާ ފަދަ އަލިކަމެއް އެދެބޭކަލުންގެ އަތުގައި ހުރެއެވެ. ފަހެ
އެދެބޭކަލުން އެކަކު އަނެކަކާއި ވަކިވުމުން އެއިން ކޮންމެ ބޭކަލެއްގެ ކައިރީގައި އަލިކަން
ހުއްޓެވެ. އެންމެ ފަހުން އެ ދެމީހުން ގެއަށް ދިޔުމާއި ހަމައަށް އަލިކަން ހުއްޓެވެ.
بخاري މި حديث ވަރަށް ގިނަ މަގުން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އަދި އޭގެ ބައެއް ރިވާޔަތެއްގައި
ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭކަލުންނަކީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أُسيْدُ بنُ حُضير އާއި
عبَّادُ بنُ بِشْر އެވެ.

1509 وعن أبي هريرةَ ، رضي الله عنْه ، قَال : بعثَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم عشَرةَ رهط عيناً سريةً ، وأمر عليهم عاصم بن ثابِت الأنصاري ، رضي الله عنْه ، فَانطَلَقُوا حتى إذا كانُوا بالهداة ، بين عسفان ومكةَ ، ذُكروا لَحي من هذَيلٍ يقالُ لهم : بنُوا

لِحيان ، فَنَفَروا لهم بقَريب من مائِة رجلٍ رامٍ فَاقْتَصوا آثَارهم ، فَلَما أحس بهم عاصم وَأصحابه ، لجأوا إلى موضعٍ ، فَأحاطَ بهم القَوم ، فَقَالُوا انْزلوا ، فَأعطُوا بأيديكُم ولكُم العهد والميثاقَ أن لا نَقْتُل منْكُم أحداً ، فَقَالَ عاصم بن ثابت : أيها القوم ، َأما أَنَا فلا َأنْزِلُ علَى ذمة كَافرٍ . اللهم أخْبِر عنا نَبِيك صلّى اللهُ علَيه وسلم فَرموهم بِالنبل فَقَتَلُوا عاصماً ، ونَزل إلَيهم ثَلاثَةُ نَفَرٍ على العهد والميثاق ، منْهم خُبيب ، وزيد بن الدثنة ورجلٌ آخَر ، فَلَما استَمكَنُوا منْهم أطْلَقُوا أوتَار قسيهم ، فربطُوهم بِها ، قَال الرجلُ الثالِثُ : هذا أولُ الغَدرِ والله لا أصحبكم إن لي بهؤلاء ُأسوةً ، يريد القَتْلى ، فَجروه وعالجوه ، فَأبي أن يصحبهم ، فَقَتَلُوه ، وانْطَلَقُوا بخُبيبٍ ، وزيد بنِ الدثنَة ، حتى باعوهما بمكةَ بعد وقْعة بدرٍ ، فَابتَاع بنُو الحارِث ابنِ عامرِ بن نوفَل بنِ عبد منَاف خُبيباً ، وكان خُبيب هو قَتَل الحارِثَ يوم بدرٍ ، فلَبِثَ خُبيب عنْدهم أسيراً حتى أجمعوا على قَتْله ، فَاستَعار من بعضِ بنَات الحارِث موسى يستحد بها فَأعارتْه ، فَدرج بنَي لها وهي غَافلةٌ حتى َأتَاه ، فَوجدتُه مجلسه على فَخذه والموسى بِيده ، فَفَزِعتْ فَزعةً عرفَها خُبيب ، فَقَال : أتَخْشين أن أقْتُله ما كُنْتُ لأفْعل ذاك ، قَالَتْ : والله ما رأيتُ أسيراً خَيراً من خُبيبٍ ، فوالله لَقَد وجدتُه يوماً يَأكُلُ قطْفاً من عنبٍ في يده ، وإنه لموثَقٌ بِالحديد وما بمكةَ من ثمرة ، وكانَتْ تقُولُ: إنه لَرزقٌ رزقَه الله خُبيباً ، فَلَما خَرجوا بِه من الحرمِ لِيقْتُلُوه في الحل ، قَال لهم خُبيب : دعوني ُأصلي ركعتَينِ ، فتَركُوه ، فَركع ركْعتَين، فقالَ : والله لَولا أن تَحسبوا أن مابي جزع لَزِدتُ : اللهم أحصهم عدداً ، واقْتُلهم بدداً ، ولا تُبق منْهم أحداً . وقال:

فلَستُ ُأبالي حين ُأقْتَلُ مسلماً   على أي جنْبٍ كَان لله مصرعي

وذلِك في ذَات الإلَه وإن يشأْ   يبارِك علَى أوصال شلْوٍ ممزعِ

وكان خُبيب هو سن لِكُل مسلمٍ قُتلَ صبراً الصلاةَ وأخْبر يعني النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم . أصحابه يوم ُأصيبوا خبرهم ، وبعثَ نَاس من قُريشٍ إلى عاصم بن ثابت حين حدثُوا أنه قُتل أن يؤْتَوا بشَيء منْه يعرفُ . وكان قتَل رجلاً من عظَمائِهم ، فبعثَ الله لِعاصمٍ مثْلَ الظلة من الدبرِ ، فَحمتْه من رسلهم ، فَلَم يقْدروا أن يقْطَعوا منه شَيئاً . رواه البخاري .

قوله : الهداَةُ : موضع ، والظلةُ : السحاب ، والدبر : النحلُ . وقوله : « اقْتُلْهم بِددًا » بكسرِ الباء وفتحها ، فمن كسر ، قال هو جمع بِدة بكسر الباء ، وهو النصيب ، ومعناه اقْتُلْهـم حصصاً منْقسمةً لِكل واحد منْهم نصيب ، ومن فَتَح ، قاَلَ : معنَاه : متَفَرقين في القَتْل واحداً بعد واحد من التّبديد .

وفي الباب أحاديثٌ كثيرةٌ صحيحةُ سبقت في مواضعها من هذا الكتاب منها حديثُ الغُلام الذي كان يأتي الراهب والساحر ومنْها حديثُ جريجٍ ، وحديثُ أصحابِ الغار الذين أَطْبقَتْ علَيهم الصخْرةُ ، وحديثُ الرجل الذي سمع صوتاً في السحاب يقولُ : اسق حديقة فلانٍ ، وغير ذلك والدلائِلُ في الباب كثيرةٌ مشْهورةٌ ، وبِالله التوفيقُ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުވާލުކުރުމަށްވީأبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދިހަބޭފުޅުންގެ ކުޑަ لشكرެއް ހަދާގެ حقيقة ހޯދުން ބެލުމަށްޓަކައި ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަމީރަކަށް عَاصِم بنَ ثابتٍ الأنصاري އިސްކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އެބޭފުޅުން ނިކުމެވަޑައިގެންފައި عُسْفان އާއި މައްކާ އާއިދެމެދު سرية ހުއްޓުން ބޮޑުވި އަހަރެމެންގެ ވަނީ އެ خبر هُذَيْل قبيلة ގެ ބަޔަކަށް ލިބުނެވެ. އެމީހުންނަކީ بنُوا لِحيَان ވެސް ކިޔުއެވެ. ދެން އެމީހުން ވިޔާ އަށް ސަތޭކަ މީހުން ނުކުތުމެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ފައިތަކާއި ނިޝާނު ބަލަމުން ފަހަތަށް ދިޔައެވެ. ދެން ބަލައި ފެނުމުން ދެރަވެގެން މިޔާ ބަލަނީ ވެސް ނުކުރެއްވި އަދި ޢާޞިމް އާއި ބޭފުޅުންގެ މައްސަލަ ބުނެދީފައި ދިވެހި ދެމުން ފަރިތަވެއްޖެ. ދެން އެމީހުން ވަށާލިއެވެ. ބުނެފައި ކަނޑަގެއެވެ. ވަނަ ވިހިބައިމީހުން ބަލަތުރި އެކަމަކު ހިނގާލާށެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ވަރަށް ވަނީ ގަވާއިދު ކޮށްދީ ބަޔަކަށް ވިޔާދި ތުރާވޭތޯ قتل ނުކުރާނަމޭ ވިދާޅުވެ عَهْدُ ވެވޭ. ދެން عَاصِم بنَ ثابت ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ގައުމުގެ މީހުންނޭ. ވިޔަސްގެ ވަގާނާއީ ވިޔަސް ކާފިރެއްގެ ޒިންމާގެ ދަށަށް ނުފައިބާނަމެވެ. އޭ الله! ވިޔަސްގެ خبر ވިޔަސްގެ ދީފައިވާ ވިޔަސްގެ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް ދަންނަވައިދެއްވާ. ދެން ކާފިރުން ވިޔާ އަށް ތިރިން ޢާޞިމް ގެނައި عَاصِم قتل ކޮށްލިއެވެ. އަދި (މުސްލިމުންގެ ވިޔަދުން) ތިން މީހަކު ވިޔަދުން ފައިބާ ކާފިރުންގެ ޒިންމާގެ ދަށަށް ފައިބައެވެ. އެގޮ ވިޔަދުގައި خُبَيْب އާއި زيْدِ بن الدَّثِنَة އާއި އިތުރު އަނެއްމީހާ ވިއެވެ. ދެން މިއީން މުސްލިމުންގެ ގައުދަކަށް ބާރު ފުރުމުން

ކާފިރުން އެމީހުން ދުނި ދަނޑާއި އެއްކޮށް ބަހެވެ. ފަހެ އެބަޔުން ތިމަންނަމެން ހުރި މީހާ ބުންޏެވެ. މިއީ عَهْدُ ވުޢޫދުގެ ފުރަތަމަ ފިޔަވަޅެވެ. ދާމް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންނާއި ނުމަރާމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެން ނަގާނާކަން ތިބާކުރުން އަހަރި شهيد ވެފައިވާ ބާރުން ފުދުނެވެ. ފަހެ ކާފިރުން އޭނާ ތަމާ އެ ގޮއްޔޮ ހަތަރު ގޮތްވެސް ނޫނިއްޔާމުން ކާނު قتل ކުރިއެވެ. އަދި ކާފިރުން خُبَيْب އާއި زَيْدِ بنِ الدَّثِنَة އާއި ދެމީހުން ގެންގޮސް މައްކާއަށް ގެނެސް ވިއްކާލިއެވެ. މިއީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިން ފަހު ގެ ވާހަކައެވެ. އަދި بَنُو الحارثِ ابنِ عامِرِ بن نوْفَلِ بن عَبْدِ مَنَاف އެދަރިކޮޅުމީހުން خُبَيْب ގަތެވެ. އަދި خُبَيْب އަކީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު الحارثِ قتل ކުރިމީހާއެވެ. ފަހެ خُبَيْب އެމީހުންގެ ގާތުގައި އަސީރުކަމުގައި ހުއްޓެވެ. خُبَيْب قتل ކުރުމަށް ނިންމިއެވެ. ފަހެ (އެއްދުވަހަކު) خُبَيْب (އިސްތިޢާރުކުރުމަށް) الحارثِ ގެ އަންހެންދަރިއަކު ގާތުން ކުރަފިލެއް ބޭނުންކުރުމަށް ހޯދިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ދިނެވެ. އެކަމަނާގެ ދަރިއަކު ނުދެނެވެ. އެ ކުއްޖާ ދަށަށް ހިނގައްޖެއެވެ. ފަހެ خُبَيْب ގެ ފައިމަތީގައި އިށީނދެވަޑައިގެންވެއެވެ. އަދި ކުރަފިލި خُبَيْب ގެ އަތުގައެވެ. ފަހެ އެކަން ދުށިމާ ކަނބުލޭގެ ބިރުން ނިކުމެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަން خُبَيْب އަށް ވިސްނުނެވެ. ފަހެ خُبَيْب ބުންޏެވެ. ކަނބުލޭގެ ބިރުގަތީ ތިމަން މިކުއްޖާ قتل ކުރާނެކަމަށް ހީކޮށްތޯ؟ ތިމަންނަ އެއްގޮތަކަށްވެސް އެކަން ނުކުރާނަމެވެ. އަންހެނާ ބުންޏެވެ. ދާމް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ދުށިކަމެއް خُبَيْب އަށް ވުރެ ހެޔޮ އަސީރަކު ނުދެކެމެވެ. ފަހެ ދާމް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެދުވަހު خُبَيْب ދުށީމެވެ. އޭނާގެ އަތުގައި މޭވާ ފިޔަވަޅެއް ހުރެގެން ކާން ތިއްބެވެ. އަދި (އޭރު ދުވަހު) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ބަނދެފައިވެއެވެ. މައްކާގައި އެއްވެސް މޭވާއެއް ނުހުއްޓެވެ. އަދި އެ އަންހެނާ ބުނެއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން خُبَيْب އަށް الله سبحانه وتعالى ދެއްވި رزق އެކެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން خُبَيْب ގޮވައިގެން قتل ކުރުމަށްޓަކައި حرم ން ބޭރަށް ނިކުތުމުން އުޅެގަތުމުން ބުންޏެވެ. ތިމަންނައަށް ދެ ركعة ނަމާދުކުރުމަށް فرصة އޭ ދޭށެވެ. އަދި އޭރުން އެބައިމީހުން ވަގުތު ދިނެވެ. ފަހެ خُبَيْب ދެ ركعة ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ބުންޏެވެ. ދާމް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންނަ ބިރުން އުޅެނީކަން ހީވާނެކަމުގެ شك ތިމަންނައަށް ނުވިނަމަ އިތުރަށް ނަމާދު ކުރީމުއެވެ. އޭ الله!

އެބައިމީހުން އެކަކަށްފަހު އެކަކަށް މަރު ދެއްވާނދޭވެ. އަދި އެބައިމީހުން ވަކި ވަކިން قتل ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އެއިން އެކަކުވެސް ބާކީ ނުކުރައްވާނދޭވެ. ދެން އަންނަނިވި ދެބައިތު ވިދާޅުވިއެވެ.

فلَسْتُ أُبالي حينَ أُقْتلُ مُسْلِماَ　　على أيِّ جنْبٍ كَانَ للَّهِ مصرْعِي

وذلِكَ في ذَاتِ الإلَهِ وإنْ يشَأْ　　يُبَارِكْ عَلَى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

މާނައީ: ނެތޭ ފަރުވާއެއް މުސްލިމެއްގެ ގޮތުގައި قتل ވެގެންދާތީ

ހޭވޭ ކޮންމެ ފަރާތަކުން އޮޅުން الله ގެ މަގުގައި މަރުވީމާ

ކުރައްވައިފިނަމަ އިލާހީ ޒާތުން އިރާދަ

ގުނަވަންބައި ކުދި ކުދިވެފައި ހުއްޓަސް ބަރަކާތް ލައްވާނޭ

އަދި خُبَيْب ގެފާނަކީ އެއީ އެފަދައިން އަސީރުކޮށްލައިގެން މަރާލެވޭ ކޮންމެ މީހަކަށް ދެ ركعة ގެ ސުންނަތް ނަމާދު އަދާކުރުމުގެ ސުންނަތް ފަށައިދެއްވި ބޭފުޅާއެވެ. އަދި نبي އާ صلّى الله عليه وسلم خُبَيْب ގެ قتل ވުމުގެ خبر ހަމަ އެދުވަހު اصحاب ބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި قريش ފަރާތުގެ މީހުން خُبَيْب ގެފާނު قتل ވުމުގެ خبر ލިބުމުން عاصِم بن ثابت ގެ ކައިރިއަށް ބައެއް ފޮނުވިއެވެ. خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑުން ބައެއް ގެނެސްދިނުމަށް ގެނެސްދިނުމަށް ކަމަށްވެއެވެ. އެއީ ހަށިގަނޑުން ބައެއް خُبَيْب އާއި ބޮޑުން ކުރީގައި الحارثِ قتل ކުރައްވާފައިވާތީއެވެ. އެހެނީ الله سبحانه وتعالى خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑު ރައްކާތެރިކުރެއްވުމަށް ބިޔަ ކަހަލަ މާމުއްސެއް ފޮނުއްވައި ޙިމާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުންނަށް خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑުން ބައެއް ކަނޑައިގަނެވުނީ ނުވެއެވެ.

1510　وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قال : ما سمعتُ عمر رضي الله عنْه يقُولُ لِشَيء قط : إني لأظُنه كذا إلا كان كما يظُن ، رواه البخَاري .

ދާތް الله އެދެބަޔަކަށްސަސް ތުއް ސުންޓެއްވި عبد الله بْن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عمر ގެފާނު އެއްވެސް އެއްޗަކާއިމެދު ވިދާޅުވެއްޖެއް ތިމަން ހީކުރަނީ ތިމަންނަށް ހީވާ ގޮތަކަށޭ ކިޔާ ވިދާޅުވާކަށް ހަމަ އެގޮތަށް ނުވެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްވެސް އެއްޗަކާއި ހީކުރައްވާ ގޮތަކަށް ވާން.

كتاب الأمور المنهي عنها

نهي ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان

غيبة ބުނުން **حرام**ވެގެންވާކަމާއި ދުލުރައްކާތެރިކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާ **حديث** ތައް ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الحجرات 12): {ولا يغتب بعضكم بعضاً، أيحب أحدكم أن يأكل لحم أخيه ميتاً فكرهتموه! واتقوا الله إن الله تواب رحيم}.

އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް غيبة ނުބުނާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެކަކުވެސްމީހަކު އޭނާގެ اخ އާގެ މަސް މުޑޫކަށް ކާލުމަށް ލޯބިކުރާނެބައެއްތޯ؟ ނޫން، ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަކަށް ނުރުހޭނޫ އެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهީ، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم؛ إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً}.

އަދި ތިބާއަށް އެކަމަކާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއިމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނެކަމެއް ކަމުގައި ވިއެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ކުރާ عملތައް) ބަލަހައްޓަން އޭނާގެ ކައިރީގައި ހާޒިރުވެނެތި މަލާއިކަތަކު ނެތި، އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެއެވެ.

اعلم أنه ينبغي لكل مكلف أن يحفظ لسانه عن جميع الكلام إلا كلاماً ظهرت فيه المصلحة، ومتى استوى الكلام وتركه في المصلحة فالسنة الإمساك عنه؛ لأنه قد ينجر الكلام المباح إلى حرام أو مكروه وذلك كثير في العادة والسلامة لا يعدلها شيء.

އެގިގަތުން ހުއްޖެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ މުކައްލަފެއްގެ ދައްލަން އެކަށީ ގެންވަނީ އެންމެހާ ވާހަކަތަކުން ދޫރައްކާތެރި ކޮށްގެން ހުރުމަށެވެ . ނަމަވެސް އެކަމުގައި مصلحة އެކުލެވިގެންވާ ވާހަކަތައް މިކަމުގައި ނުހިމެނެއެވެ . އަދި ވާހަކަދެއްކުމާއި ނުދެއްކުމުގެ مصلحة ހަމަހަމަވެގެންވާ ހާލަތުގައި ސުންނަތް ވެގެންވާ ގޮތަކީ އެވާހަކަ ނުދެއްކުމެވެ . އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ފަހަރު ހުއްދަ ވާހަކަތަކުން حرام އަށް ނުވަތަ مكروه އަށް ވެއްޖެދާނެއެވެ . އަދި އާއްމު ގޮތެއްގައި އެގޮތަށް މުދެވެރިވާން ގިނައެވެ . އަދި ސަލާމަތް ވަގުތުމަށްވުރެ މޮޅެއް ނުވެއެވެ . (އެހެން ކަމުން ހަނދުމަކުން ވުރެ މޮޅު ގޮތެއް ނެތެވެ .)

1511 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « من كَان يؤْمن بِالله واليومِ الآخرِ فَليقُلْ خَيراً ، أو ليصمتْ » متفقٌ عليه .

ގާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަމުގައިވަނީނަމަ ފަހެ އޭނާ ހެޔޮވާހަކަ ދެއްކާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހިމޭންވާށެވެ.

وهذا الحديثُ صريح في أَنه ينْبغي أن لا يتَكَلم إلا إذا كَان الكَلام خَيراً ، وهو الذي ظَهرتْ مصلحتُه ، ومتى شَك في ظُهورِ المصلَحة ، فَلا يتَكَلم .

1512 وعن أبي موسى رضي الله عنْه قال : قُلْتُ يا رسولَ الله أي المسلمين أفْضلُ؟ قال : « من سلم المسلمون من لِسانه ويده » . متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންކުރެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ވެގެންވަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ދުލުންނާއި އަތުން އެހެންމީހުން ސަލާމަތްވެފައިވާ މީހާއެވެ.

1513 وعن سهل بن سعد قال : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من يضمن لي ما بين لَحييه وما بين رِجليه أضمن له الجنة » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންކުރެއްވި سَهْلِ بن سعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް އެމީހެއްގެ ދުލާއި ލަދުވެތި ގުނަވަނާއި ދެތު ضمانة ދީފިނަމަ ތިމަންނަކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެކަމުގެ ضمانة ދެއްވާހުށީމެވެ.

1514 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أنه سمع النبي صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : إن الْعبد لَيتَكَلم بِالكَلمة ما يتَبين فيها يزِل بها إلى النارِ أبعد مما بين المشْرِق والمغْرِبِ » . متفقٌ عليه .

ومعنى : « يتَبين » يتَفَكر أنها خَير أم لا .

މާތް الله ރުއްސުންކުރެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابيّ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅަކު ވާހަކައެއް ދައްކާއިރު އެއާމެދު ރަނގަޅުތޯ ނޫންތޯ ނުވިސްނާ އެވާހަކައެއް ދައްކައިފިނަމަ އެކަމުގެ ސަބަބުން ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް އެމީހަކު مشرق އާއި مغرب އާއި ދެމެދު ހައި ދުރުމިނަށް ވެއްޓިގެންދެއެވެ.

1515 وعنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إن الْعبد لَيتَكَلم بِالكَلمة من رِضوان الله تَعالى ما يلقي لها بالاً يرفَعه الله بها درجات ، وإن الْعبد لَيتَكلم بالْكلمة من سخَط الله تَعالى لا يلْقي لها بالاً يهوي بها في جهنم » رواه البخاري .

އަދި އެ صَحَابيِّ (އެބައީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅަކު اللهގެ ރުއްސެވުން ލިބެނިވި ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އެއީ މާ ބޮޑުކަމަކަށް ނުދެކެއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހާގެ ދަރަޖަތައް އުފުއްލަވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ اللهގެ ރުޅި ލިބެނިވި ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އެއީ މާ ބޮޑު ކަމަކަށް ނުދެކެއެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާ ނަރަކައަށް ވައްޓާލައްވައެވެ.

1516 وعن أبي عبد الرحمن بِلال بنِ الحارث المزني رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « إن الرجلَ ليتَكلم بالْكلمة من رِضوانِ الله تَعالى ما كان يظُن أن تَبلُغَ ما بلَغَتْ يكْتُب الله الله بها رِضوانَه إلى يومِ يلْقَاه ، وإن الرجلَ لَيتَكَلم بالكلمة من سخَط الله ما كان يظُن أن تَبلُغَ ما بلَغَتْ يكْتُب الله لَه بها سخَطَه إلى يومِ يلْقَاه » .

رواه مالك في « الموطإ » والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو عَبْدِ الرَّحمن بِلال بن الحارثِ المُزنيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު اللهގެ ރުއްސެވުން ލިބެނިވި ވާހަކައެއް ދައްކައެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ލިބެނިވި ދަރަޖަތައް އަންދާޒާ ނުކުރެވިއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށް قيامة އާއި ޖެހެންދެން އެމީހާގެ ރުއްސެވުން ލިޔުއްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު اللهގެ ރުޅި ލިބެނިވި ވާހަކައެއް ދައްކައެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ލިބެނިވި އަޒާބުގެ ދަރަޖަ އަންދާޒާ ނުކުރެވިއެވެ.(ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށް قيامة އާއި ޖެހެންދެން އެމީހާގެ ރުޅި ލިޔުއްވައެވެ.

1517 وعن سفْيان بنِ عبد الله رضي الله عنْه قال : قُلْتُ يا رسولَ الله حدثني بأمرٍ أعتَصم بِه قالَ : « قُلْ ربي الله ، ثُم استَقم » قُلْتُ : يا رسول الله ما أَخْوفُ ما تَخَافُ علَي ؟ فَأَخَذَ بِلسانِ نَفْسه ، ثُم قَال : « هذا » . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سُفْيان بن عبْدِ اللّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަން [illegible] ސަލާމަތްވާން
ރަނގަޅު މަގެއް ދައްކަވާށެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިބާ [illegible]. ربِّي اللّه. އެބަހީ ތިމަން
[illegible] ގެންގުޅުއްވާ [illegible] الله އެވެ. ދެން ސީދާ ވެގެންނެވެ. (އެބަހީ
[illegible]
[illegible].) ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. [illegible]
[illegible]
ދޫފުޅުގައި އަތުން ހިއްޕަވައި ދެއްކެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވިއެވެ. މިއީއެވެ.

1518 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تُكْثروا الكلام بغَيرِ ذكْرِ الله ، فَإن كَثْرة الكلامِ بِغَيرِ ذكْرِ الله تَعالَى قَسوةٌ لِلْقَلْبِ ، وإن أبعد الناسِ من الله القَلب القَاسي » . رواه الترمذي .

މާތް الله [illegible] ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّه بن عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް ޒިކުރު ފިޔަވައި އިތުރު ވާހަކަ [illegible] ނުކުރާށެވެ. [illegible]
[illegible] اللهގެ ޒިކުރު ފިޔަވައި [illegible]
[illegible]. [illegible] اللهގެ [illegible]
[illegible].

1519 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من وقَاه الله شَر ما بين لَحييه ، وشَر ما بين رِجلَيه دخَلَ الجنةَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ ދުލާއި ލަދުވެރި ގުނަވަން ސަލާމަތްކުރައްވައިފި މީހާ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ.

1520 وعن عقْبةَ بنِ عامرِ رضي الله عنْه قالَ : قُلْتُ يا رسول الله ما النجاةُ ؟ قَالَ : « أمسك علَيك لِسانَك ، ولْيسعك بيتُك ، وابك على خَطيئَتك » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عقْبةَ بن عامر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ނަޖާތު ލިބެނިވި ގޮތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ދުލުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިކަން ހޯދައިގަންނާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ގެއަކީ الله ރުއްސަވާ ކަންތައްތައް ހިންގާ ތަނެއް ކަމުގައި ހަދާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް ވެވޭ ކުށްތަކުގެ މައްޗަށް ދެރަވާށެވެ.

1521 وعن أبي سعيد الخُدري رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « إذا أَصبح ابن آدم ، فَإن الأعضاء كُلها تُكفر اللسان ، تَقُولُ : اتق الله فينَا ، فَإنما نحن بِكَ : فَإن استَقَمتَ استقَمنا وإن اعوججت اعوججنَا » رواه الترمذي .

معنى « تُكَفر اللسان » : أَي تَذل وتَخْضع له .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدري ، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކަލުން ހެނދުނުވުމުން ހުރިހާ އެންމެހާ ގުނަވަންތައް ދުލާ އާދޭސްކުރައެވެ. ބުނެއެވެ. ތިމަންމެންނާ މެދު اللهއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ވަނީ ތިބާއާ އެކު ގުޅިގެންނެވެ. (އެބަހީ ތިބާގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެއެވެ.) ފަހެ ތިބާ ސީދާވެއްޖެނަމަ ތިމަންމެން އެންމެން ސީދާވާނެއެވެ. އަދި ތިބާ ގުދުވެއްޖެނަމަ ތިމަންމެން އެންމެން ގުދުވާނެއެވެ.

1522 وعن معاذ رضي الله عنه قال : قُلْتُ يا رسول الله أخبرني بِعملٍ يدخلُني الجنة ، ويباعدني عن النارِ ؟ قال : « لَقد سأَلْتَ عن عظيمٍ ، وإنه لَيسير على من يسره الله تَعالى علَيه : تَعبد الله لا تُشْرك بِه شَيئاً ، وتُقيم الصلاةَ ، وتُؤتي الزكَاةَ ، وتصوم رمضان وتَحج البيتَ إن استطعت إِليه سبيلاً، ثُم قَال : « ألا أدلك على أبوابِ الخَيرِ ؟ الصوم جنةٌ . َالصدقةٌ تطْفيء الخَطيئة كما يطْفيء الماء النار ، وصلاةُ الرجل من جوف الليل » ثُم تَلا : {تتجافى جنُوبهم عن المضاجِع } حتى بلَغَ { يعملُون } [السجدة : 16] . ثُم قال: « ألا أُخْبِرك بِرأسِ الأمرِ ، وعموده ، وذروة سنامه » قُلتُ : بلى يا رسول الله : قَالَ : « رأْس الأمرِ الإسلام ، وعموده الصلاةُ . وذروةُ سنامه الجِهاد » ثُم قال : « ألا أُخْبِرك بِـمِلاك ذلك كله ؟» قُلتُ : بلى يا رسولَ الله . فَأخذَ بِلسانه قالَ : « كُف علَيك هذا » قُلْتُ: يا رسولَ الله وإنا لمؤَاخَذون بما نَتَكلم بِه ؟ فقَال : ثَكلتْك أُمك ، وهلْ يكُب الناس في النارِ على وجوههم إلا حصائِد ألْسنَتهم ؟ » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح ، وقد سبق شرحه .

މާތް الله ރުއްސުންވެރިވި مُعاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ އަށް އެ عملއެއްގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެ އަށް ވަދެވި އަދި ނަރަކައިން ދުރުވެވިދާނެ عملއެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައިއެވެ. ތިބާ ބިޔަ ކުރެއްވީ ވަރަށް ބޮޑު ސުވާލެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކީ الله سبحانه وتعالى ފަސޭހަ ކުރައްވައިދޭ މީހަކަށް ވަރަށް ފަސޭހަކަމެކެވެ. اللهއަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އެއިލާހާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި ޒަކާތް ދޭށެވެ. އަދި رمضان މަހުގެ ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް ކުޅެދުންތެރިވާން ޖިބޭގެންވަނަ حج ވާށެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ދޮރުތަކަށް ބޭނުންތޯ ހެއްޔޯ؟ ރޯދައީ އަށްޖެހުނެވެ. صدقة އަކީ ފެން އަލިފާން ނިވާލާފަދައިން ފާފަތައް ނިވާލައިދޭއެއްޗެކެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ދަންވަރު އަދާކުރާ ނަމާދުވެސް. ދެން تتجافى جُنُوبهُمْ عَنِ المَضَاجِعِ ގެ އާޔަތުން ފެށިގެންސް يعْمَلُونَ ހިސާބަށް ތިލާވަތު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ކަމުގެ އަސްލާއި ކަނބުޑިއާއި އަދި އޭގެ ތިރިބަޑިއާއި

ކޮބައިކަމާއި އަދި އޭގެ شرف އަރީ ކޮބައިކަން ބުނެދެންހެއްޔެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނުގެ އަސްލަކީ އިސްލާމްކަމެވެ. އަދި އޭގެ ތަނބަކީ ނަމާދެވެ. އަދި އޭގެ شرف އަރީ ޖިހާދެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހުރިހާ ކަމެއްގެ އަސްލު ބިނާވެފައިވާ ކޮންކަމެއްގެ މައްޗަށްކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެއްވަން ހެއްޔެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ދުލުގައި ހިއްޕެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޫ ރައްކާތެރިކޮށްގެން ހުންނާށެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ދައްކާ ވާހަކައިގެ މައްޗަށް ތިމަންމެންނަށް ޖަޒާ ދެއްވާނެތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މަންމަ އަށް ތިބާ ގެއްލިއްޖެއްޔާ ދަހަރައެވެ. މީސްތަކުން ނަރަކައަށް މޫނުމަތަށް ވެއްޓެނީ އެބައިމީހުންގެ ދުލުގެ ނުބައިކަމުން ނޫން ދެން އެހެން ކޮންކަމެއްބާވައެވެ؟

1523 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « أَتَدرون ما الغيبةُ؟» قالُوا : الله ورسولُه أَعلَم . قال : « ذكرك أَخَاك بما يكْره » قيل : أَفرأيتَ إن كان في أخي ما أَقُولُ ؟ قَالَ : « إن كان فيه ما تقُولُ فَقَد اغْتَبته ، وإن لَم يكُن فيه ما تَقُولُ فَقَد بهته » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. غيبة ބުނުމަކީ ކޮންކަހަލަ ކަމެއްކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެކަން އެންމެ މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ اللهއަށެވެ. ދެން [illegible] އެކަލާނގެ رسولއާއަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތިބާގެ اخންނާއި ބެހޭ ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އެމީހާގެ ކިބައިގައި އަސްލުހުރިނަމަ އެކަން ވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ ކިބައިގައި ތިބާ އެބުނާ ސިފަ ހުރެއްޖެކަމުގައިވާނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އޭނާއަށް غيبة ބުނީއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ކިބައިގައި އެބުނާ ސިފަ ނުހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އޭނާގެ މައްޗަށް ދޮގު ބުހުތާން އެޅުވީއެވެ.

1524 وعن أبي بكْرةَ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال في خُطْبته يوم النحر بِمنى في حجة الوداع : « إن دماءكُم ، وأموالَكم وأعراضكُم حرام علَيكُم كَحرمة يومكُم هذا ، في شهرِكُم هذا ، في بلَدكُم هذا ، ألا هلْ بلغْت » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حجة الوداع ގައި ކަތިލެވުނު ދުވަހު މިނާގައި ދެއްވި خطبة ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭދާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަބުރުވަސީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حرمة ތެރިވެގެންނެވެ. އެއީ މިދުވަސް حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މިމައްސަރު حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މިރަށް حرمة ތެރި ވެގެންވާފަދައިންނެވެ. ސަމާލުވާށެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނު މިވާހަކަ [illegible]؟

1525 وعن عائِشة رضي الله عنْها قَالَتْ : قُلْتُ للنبي صلّى اللهُ علَيه وسلم حسبك من صفية كذا وكذَا قال بعض الرواة : تعني قَصيرةٌ ، فقال : « لقَد قُلْت كلمةً لو مزجت بماء البحر لمزجتْه ، » قَالَتْ : وحكَيتُ له إنساناً فقال : « ما أحب أني حكَيتُ إنْساناً وإن لي كذا وكذَا » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

ومعنى : « مزجتْه » خَالطته مخَالَطة يتغَير بها طَعمه ، أو رِيحه لِشدة نتنها وقبحها ، وهذا من أبلغَ الزواجِرِ عنِ الغيبة ، قَال الله تَعالى : { وما ينْطقُ عنِ الهوى ، إن هو إلا وحي يوحى } [النجم : 4] .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائِشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް صفية އާއިމެދު މިވެނި މިވެނި ކަން ފުދޭނެއެވެ. ބައެއް ރާވީން ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން [illegible]

އެކަމަނާ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި މީހެއްގެ ނަކަލު ކުރީމެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނު އެއްވެސް މީހެއްގެ ނަކަލުކުރަން ނުރުހެމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މިވެނި މިވެނި މުދަލާއި އަދި މިވެނި މިވެނި މާތްކަން ހުއްޓަސް މެއެވެ.

1526 وعن أنَسٍ رضي الله عنه قالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لما عرِج بي مررتُ بِقَومٍ لهم أظْفَار من نُحاسٍ يخمشُون بها وجوههم وصدورهم ، فَقُلْتُ : من هؤلاء يا جِبريل ؟ قَال : هؤلاء الذين يأْكُلُون لُحوم الناسِ ، ويقَعون في أعراضهم ، » رواه أبو داود.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنَس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު معراج އަށް އަރާވަޑަގަތް ރޭގައި [illegible] ބަޔަކު ދެކުނީމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ނިޔަފަތިތައް ހުރީ ރަތުލޮއިންނެވެ. އެބައިމީހުން އެނިޔަފަތިތަކުން އެބައިމީހުންގެ މޫނާއި މޭމަތީގައި ވަކިއަޑާ ފީދަމުން ގެންދަނީއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރީމެވެ. އޭ جبريل ގެފާނެވެ. މިއީ ކޮންބައެއްހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މީސްތަކުންގެ މަސްކޮށައިކާ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަބުރު ނަގާލާ މީހުންނެވެ.

1527 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « كُل المسلمِ على المسلمِ حرام : دمه وعرضه ومالُه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވަނީ އަނެއް މުސްލިމުގެ މައްޗަށް އޭނާގެ ލޭއާއި އަދި އޭނާގެ އަބުރާއި އަދި އޭނާގެ މުދާ حرمة ތެރިވެގެންނެވެ.

باب تحريم سماع الغيبة وامر من سمع غيبة محرمة بردها ، والإنكار على قائلها فأن عجز أو لم تقبل منه فارق ذالك المجلس إن أمكنه

غيبة އަޑު އެހުން حرام ވެގެންވާކަމާއި އަދި حرام ކުރެވިފައިވާ غيبة ބުނާ އަޑު އިވޭމީހާގެ حكمކީ އެ غيبة ބުނި މީހެއްގެ މައްޗަށް އެކަމަށް އިންކާރުކުރުން ކަމާއި ފަހެ އެކަން މަނާކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ނުވަތަ އޭނާ އެވާހަކަ قبولނުކޮށްފިނަމަ ކުޅަދާނަވެގެންވާނަމަ އެ މަޖިލިސް ދުރުވާން ޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (القصص 55): {وإذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه}.

އަދި އެއުރެންނަށް ބާޠިލު ވާހަކަ އިވިއްޖެއްޔާ އެއުރެން އެއިން އެއްކިބާވެގަންނަތެވެ.

وقال تعالى (المؤمنون 3): {والذين هم عن اللغو معرضون}.

އަދި އެއުރެންނީ، ބާޠިލު ވާހަކަތަކާއި، ދުރުހެލިވާ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 36): {إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއިބެހޭ ސުވާލު ކުރެވޭނޭ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ.

وقال تعالى (الأنعام 68): {وإذا رأيت الذين يخوضون في آياتنا فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره، وإما ينسينك الشيطان فلا تقعد بعد الذكرى مع القوم الظالمين}

ކަލޭގެފާނު މީހުން އަހުރެމެންގެ އާޔަތްތަކާމެދު ބޭކާރު ވާހަކަ ދައްކާތަން ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގެންފިނަމަ، އެއުރެން އެނޫން ވާހަކައެއް ފަށާހިސާބަށް އެއުރެންގެ ކިބައިން ވަކިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި (އެކަލޭގެ ކަމިން) شيطان އާ ކަލޭގެފާނު ހަނދުމަނެތިއްޖެނަމަ (އެކަން) ހަނދުމަވުމުންފަހު، އަނިޔާވެރި ބައިމީހުންނާއި އެކު، ކަލޭގެފާނު ނުއިށީންނަވާށެވެ!

1528 وعن أبي الدرداء رضي الله عنْه عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « من رد عن عرضِ أخيه، رد الله عن وجهه النار يوم القيامة » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو الدَّرْداء ، نبي ާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާގެ اخ ާގެ އަބުރު ދިފާޢުކުރާމީހާގެ
މޫނު قيامة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ނަރަކައިން ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ.

1529 وعن عتْبان بن مالِك رضي الله عنْه في حديثه الطويل المشْهورِ الذي تقدم في باب الرجاء قَالَ : قام النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم يصلي فَقال : « أين مالِك بن الدخْشُم ؟ » فَقَال رجل: ذاك منافقٌ لا يحب الله ورسولَه ، فَقَال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تقُلْ ذاك ، ألا تَراه قد قَال : لا إله إلا اللّه يريد بذاك وجه الله ، وإن الله قد حرم على النارِ من قال : لا إله إلا الله يبتَغي بِذاك وجه الله » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عتْبان بن مالِك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ باب الرجاء ގައި
އިސްވެދިޔަ މަޝްހޫރު ދިގު حديث ގައިވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ާ صلّى اللهُ علَيه وسلم
ނަމާދުކުރައްވަމުންދަނިކޮށް ވިދާޅުވި ފަހަރެއްގައި. ދެން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. مالِك بن الدخْشُم ވީ
ކޮންތާކުތޯއެވެ؟ ދެން ބަޔަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ منافقއެކެވެ. އޭނާ الله އާއި އޭނާގެ
ރަސޫލާއަށް ލޯބިނުވެއެވެ. ދެން نبي ާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ
ބަސް ނުބުނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ اللهُ ގެ ރުއްސެވުން އެދިގެން لا إله إلا الله ގެ
ކަލިމަ ކިޔައިފައިވާކަން ނުދެނެނެތީތޯ؟

އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ އޭނާގެ ރުއްސެވުން
އެދިގެން ކިޔައިފި މީހާގެ މައްޗަށް ނަރަކަ حرام ކުރައްވައެވެ.

« وعتبان » بكسر العين على المشهور ، وحكي ضمها ، وبعدها تاء مثناةٌ من فوق ، ثُم باء موحدةٌ . و « الدخْشُم » بضم الدال وإسكان الخاء وضم الشين المعجمتين .

1530 وعن كعبِ بنِ مالك رضي الله عنْه في حديثه الطويل في قصة توبته وقد سبقَ في باب التوبة . قال : قال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم وهو جالِس في القَوم بِتبوك : « ما فعل كعب بن مالك ؟ » فقالَ رجلٌ من بني سلمةَ : يا رسولَ الله حبسه برداه ، والنظَر في عطْفيه . فقَال له معاذُ بن جبلٍ رضي الله عنْه : بِئس ما قُلْتَ ، والله يا رسولَ الله ما علمنا علَيه إلا خيراً ، فَسكَتَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم . متفق عليه .

« عطْفَاه » جانباه ، وهو إشارةٌ إلى إعجابه بنفسه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ كعبِ بن مالك ގެ ތައުބާވުމުގެ ޤިއްޞާގެ ބަޔާނުގައި ރިވާވެގެން
އައިސްފައިވާ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ. އަދި ހަމަހަމަކޮށް އެ حديث، باب التَّوْبَةِ ގައި
އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެއްސެވިއެވެ. އަރިހުގު
ތަބޫކުގައި ހުންނެވި ޞަޙާބީންނަށް اصحاب ބައިވެރިންނާއި އެކުގައެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) كعب بن
مالك އަށް ކިހިނެއް ހެދިއްޖެހޭތޯއެވެ؟ ފަހެ بَني سلِمَة ގެ ފިރިހެނެއް ބުންޏެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ.
އޭނާއަށް އޭނާގެ ދެބުރިކޮޅު ބަލަމުން ތިބި ޝަރަފާއި ކިބުރުވެރިކަން ހިފެހެއްޓީއެވެ.
އަރިހުގު މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ معاذُ بنُ جبل ވިދާޅުވިއެވެ. ކިޔާ ބަހަކީ ނުބައިބަހެކެވެ.
އޭނާ ގެ މާތް الله ގަންދީ ވަޑައިގަތުމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެމެން އޭނާގެ
އާއިއްސަ ހެޔޮގޮތެއްނޫން ނުދަނމެވެ. ފަހެ رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
އެކަމާ ބެހޭ ގޮތުން ހިމޭނުންވެވަޑައިގަތެވެ.

باب بيان ما يباح من الغيبة

غيبة ގެ ބާބެއް ހުއްދަވެގެންވާ މިންވަރު ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

اعلم أن الغيبة تباح لغرض صحيح شرعي لا يمكن الوصول إليه إلا بها وهو ستة أسباب:

ދަންނަވައެވެ. ސައްހަ شرعي މަޤްޞަދަކަށްޓަކައި غيبة ބުނުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެއާއި ނުލައި އެ މަޤްޞަދު ހާސިލު ނުވާނެނަމައެވެ. އަދި އެކަން ހުއްދަ ވާނީ ހަ ސަބަބަކަށްޓަކައެވެ.

الأول التظلم : فيجوز للمظلوم أن يتظلم إلى السلطان والقاضي وغيرهما ممن له ولاية أو قدرة على إنصافه من ظالمه، فيقول: ظلمني فلان بكذا.

ފުރަތަމައީ: އަނިޔާވެރިކަމެވެ. އެހެންކަމުން އަނިޔާ ލިބިފައިވާ މީހާއަށް ވެރިޔާގެ ކުރިމަތީގައްޔާއި قاضي އާއި އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ވެރިކަން އޮތް މީހެއް ނުވަތަ އެފަދަ ބާރެއް ލިބިފައިވާ މީހެއްގެ ގާތަށް ގޮސް އަނިޔާވެރިޔާގެ ކިބައިން ސަލާމަތްކަން ހޯދުމަށް ހުށަހެޅުން ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ. އަދި މިވެނި މީހަކު ތިމަންނައަށް މިވެނި ކަމެއްކޮށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެ ކަމަށްބުނުން ހުއްދައެވެ.

الثاني الاستعانة على تغيير المنكر ورد العاصي إلى الصواب : فيقول لمن يرجو قدرته على إزالة المنكر: فلان يعمل كذا فازجره عنه، ونحو ذلك، ويكون مقصوده التوصل إلى إزالة المنكر، فإن لم يقصد ذلك كان حراماً.

ދެވަނައީ: މަނާކަމެއް މަނާކުރުމަށްޓަކައި އާއި ފާފަވެރިޔާ حق އަށް ވާސިލްކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި އެހެން ފަރާތަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމެވެ. މިސާލަކަށް މުންކަރާތެއް މަނާކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިފައިވާ މީހެއްގެ ކައިރީގައި މިވެނި މީހަކު މިވެނި ނުބައި ކަމެއް ކޮށްފިއޭ، ތިމާ އޭނާއަށް އިންޒާރު ދޭށޭ ބުނުންފަދަ ކަންކަމެވެ. އަދި އެކަމުގައި އެމީހާގެ މަޤްޞަދަކީ ހަމައެކަނި މުންކަރާތް ނައްތާލުން ކަމުގައި ވާންޖެހޭއެވެ. އެގޮތަށް ގަސްދުނުކުރިނަމަ އެކަން حرام ވެގެންވެއެވެ.

الثالث الاستفتاء : فيقول للمفتي: ظلمني أبي أو أخي أو زوجي أو فلان بكذا فهل له ذلك؟ وما طريقي في الخلاص منه وتحصيل حقي ودفع الظلم؟ ونحو ذلك فهذا جائز للحاجة، ولكن الأحوط والأفضل أن يقول: ما تقول في رجل أو شخص أو زوج كان من أمره كذا؟ فإنه

يحصل به الغرض من غير تعيين، ومع ذلك فالتعيين جائز كما سنذكره في حديث هند (انظر الحديث رقم 1532) إن شاء الله تعالى.

ތިންވަނައީ: ފަތުވާއެއް ހޯދުމަށްޓަކައެވެ. އެގޮތުން މީހަކު مفتيއަށް ގާތުގައި ބުނާ ބުނުމެވެ. (މިސާލަކަށް) ތިމަންނަގެ ބައްޕަ ތިމަންނައަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ތިމަންނަގެ ބޭބެ ނުވަތަ ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާ ނުވަތަ މިވެނި މީހަކު މިވެނި ކަމެއްކޮށްފިއޭ، ވީމާ އެގޮތް އޭނައަށް ހުއްދަވެގެންވޭތޭ [illegible] ނުވަތަ އެއިން ސަލާމަތްވުމަށް ނުވަތަ ތިމަންނަގެ حق ހޯދުމަށް ނުވަތަ އަނިޔާއިން ސަލާމަތްވުމަށް ކުރާނީ ކޮންކަމެއްތޯ އޮޅުން ފިލުވުމަށްޓަކައި ކުރާ އެފަދަ ސުވާލުތަކެވެ. މިއީ ހާޖަތަށްޓަކައި ހުއްދަވާ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ބޮޑަށް ރަނގަޅީ އަދި [illegible] އޭނާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސުވާލުކުރުމެވެ. އެއީ [illegible] ވަކި މީހަކު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ هند ގެ [illegible] [illegible] [illegible] حديث [illegible] [illegible] [illegible]

الرابع تحذير المسلمين من الشر ونصيحتهم: وذلك من وجوه؛ منها جرح المجروحين من الرواة والشهود، وذلك جائز بإجماع المسلمين بل واجب للحاجة. ومنها المشاورة في مصاهرة إنسان أو مشاركته أو إيداعه أو معاملته أو غير ذلك أو مجاورته، ويجب على المشاور أن لا يخفي حاله بل يذكر المساوئ التي فيه بنية النصيحة. ومنها إذا رأى متفقهاً يتردد إلى مبتدع أو فاسق يأخذ عنه العلم وخاف أن يتضرر المتفقه بذلك، فعليه نصيحته ببيان حاله بشرط أن يقصد النصيحة، وهذا مما يغلط فيه، وقد يحمل المتكلم بذلك الحسد ويلبس الشيطان عليه ذلك ويخيل إليه أنه نصيحة فليتَفطن لذلك. ومنها أن يكون له ولاية لا يقوم بها على وجهها، إما بأن لا يكون صالحاً لها، وإما بأن يكون فاسقاً أو مغفلاً ونحو ذلك،

فيجب ذكر ذلك لمن له عليه ولاية عامة ليزيله ويولي من يصلح، أو يعلم ذلك منه ليعامله بمقتضى حاله ولا يغتر به، وأن يسعى في أن يحثه على الاستقامة أو يستبدل به.

ހަތަރުވަނައީ: ނުބައިތަކުން މުސްލިމުން ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި ދޭ އިންޒާރާއި ދޭ نصيحة ތަކެވެ. މިކަމުގައި އެތައް ގޮތްގޮތް ހިމެނޭ ގޮތުގައިވެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ރިވާޔަތް ކުރާ މީހުންނާއި ހެކިވެރިންގެ ނުބައިކަން ބަޔާންކުރުމެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ إجماع އިން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ވާޖިބެއް؟ ބައެއް ފަހަރު ބޭނުންވާ ހާލަތްތަކުގައި ވާޖިބުވެސް ވެއެވެ. އަދި އެއް ގޮތަކީ މީހަކާ ކައިވެނިކުރުމާއި، ޝަރީކުވުމާއި، ވަދީޢާކުރުމާއި، معاملات ކުރުމާއި، ނުވަތަ އަވަށްޓެރިވުމާއި، ނުވަތަ އެނޫން ކަމަކާ ބެހޭގޮތުން، مشورة ހޯދާ ކަމުގައި މުޝާވަރާކުރާ މީހާ مشورة ދޭ މީހާ އެމީހެއްގެ ހާލަތު ފޮރުވައިނުލައި ނަސޭހަތުގެ ނިޔަތުގައި އޭނާގެ ކުށްތައް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި ބިދުޢަވެރިއެއްގެ ނުވަތަ ފާސިޤެއްގެ ގާތަށް علم ހޯދުމަށްޓަކައި ދާތާދާ މީހަކު ދުށުމުން، އެކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ލިބިދާނެކަމަށް ބިރުގަންނަނަމަ، علم އުނގެނޭ މީހާއަށް بدعة ގެ ވެރިޔާގެ ނުވަތަ فاسق ގެ ހާލަތު ބަޔާންކޮށް ދިނުމެވެ. އަދި علم އުނގެނޭ މީހާގެ ހާލަތު ބަޔާންކުރުމުގައި ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެ ކަމަށް ބިރުނުގަތަސް، އެކަމުގައި ނަސޭހަތްދޭން ޖެހެއެވެ. އެ ކަމުގެ شرط އަކީ ނަސޭހަތުގެ نصيحة ދިނުން مقصدއަކަށް ހެދުމެވެ. މިއީ ގިނަ ފަހަރު މީހުން ގޯސްވާ ކަމެކެވެ. އަދި ބައެއް ފަހަރު ކަލާމްކުރާ މީހާއަށް ޙަސަދަވެރިކަން އުފެދި، ޝައިޠާނާ އެކަން އޭނާއަށް ފޮރުވައި، އެއީ ނަސޭހަތެކޭ ހީވެދެއެވެ. ފަހެ، ކަލާމްކުރާ މީހާ شيطان ގެ އޮޅުވާލުމުން حقيقة އެނގޭނެއެވެ. އަދި އަނެއް ގޮތަކީ އެއީ نصيحة އާއި ވާނީ ޒިންމާދާރު ކަމެއްގެ ވެރިކަން ކުރާމީހާ، އެކަމަށް ޙައްޤު ގޮތުގައި ނުކުރުމެވެ. އެއީ އެކަމަށް ޙައްޤު ނޫނީ، ނުވަތަ އެމީހަކު ޝަރީޢަތާ ހިލާފުވާ، ނުވަތަ އަޅާނުލާ ގޮތަށް ކުރުމެވެ. މިގޮތުގައި فاسق އަކަށްވުން ނުވަތަ ހަމަޖެހިގެން ދިޔުމާއި ކަމުގެ އެކަންވާނެއެވެ. ދެން، ވެރިކަން ކުރާ ގޮތަށް ވިދާޅުވާ އިސްވެރިއަކަށް ވިދާޅުވާ ވާނެއެވެ. އެއީ އޭނާ އޭނާގެ ހާލަތު ބަޔާންކޮށް ބަދަލު ކުރުމަށް ވިދާޅުވާ އެމީހަކަށް

އައުން އެދިއެވެ. ނުވަތަ އެމީހަކާއިމެދު ފިޔަވަޅު އެޅުމަށްޓަކައިއެވެ. އަދި އެމީހަކާ އޮޅުވައި ނުވެއްޓުމަށްޓަކައިއެވެ. އަދި އެމީހަކާ ސީދާ ކަމުގައި ނަސޭހަތްތެރިވުމަށްޓަކައި ނުވަތަ އޭނާ ބަދަލުކުރުމަށްޓަކައިއެވެ.

الخامس أن يكون مجاهراً بفسقه أو بدعته: كالمجاهر بشرب الخمر، ومصادرة الناس وأخذ المكس وجباية الأموال ظلماً وتولي الأمور الباطلة، فيجوز ذكره بما يجاهر به، ويحرم ذكره بغيره من العيوب إلا أن يكون لجوازه سبب آخر مما ذكرناه.

ފަސްވަނައީ: ފާޅުގައި فاسق عمل ތައްކުރާ ނުވަތަ بدعة ގެ عملކުރާ މީހުންގެ ވާހަކަ ދައްކުމެވެ. މިސާލަކަށް ފާޅުގައި ރާބޮއިމީހާ، މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާ ކުރާ މީހާ، މީސްތަކުންގެ އަތުން ނުހައްގުން ފީއެއް ނަގާމީހާ، ގަދަކަމުން މީހުންގެ މުދާ ފޭރުމާއި، ޓެކްސްނަގައި ބާޠިލް ކަންކަމުގައި ބައިވެރިވާ މީހާފަދަ މީހުންނެވެ. އެފަދަ މީހުން ފާޅުގައި އެކުރާ ފާފަތަކުގެ ވާހަކަ ދެއްކުން ހުއްދައެވެ. އެނޫން މީހުންގެ މިސް އައިބުތައް ބަޔާންކުރުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް އިސްވެދިޔަ ބަޔާންކުރެވުނު ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެވެ.

السادس التعريف : فإذا كان الإنسان معروفاً بلقب كالأعمش والأعرج والأصم والأعمى والأحول وغيرهم جاز تعريفهم بذلك، ويحرم إطلاقه على جهة التنقص، ولو أمكن تعريفه بغير ذلك كان أولى.

ހަވަނައީ: މީހެއްގެ ލަގަބު ވަނަމަކުން مشهور ވެފައިވުމެވެ. މިސާލަކަށް الأعمش (ލޮލަވަދުމީހާ) ، الأعرج (ކޮރުމީހާ) ، الأصم (ބީރުމީހާ) އަދި الأعمى (ލޯކަނުމީހާ) އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ނަންނަމެވެ. އެފަދަ ނަންތަކުން އެއީ ކާކުކަން އެނގުން ފިލުވައިދިނުމަށްޓަކައި ބުނުން ހުއްދައެވެ. އަދި އުނިކަން ބަޔާންކުރުމަށްޓަކައި ބުނުން حرام އެވެ. އެފަދަ މީހުން އެނޫންގޮތަކުން ނަމަކުން ކިޔުން އަންގައިދިނުމަކީ އެންމެ މުޅިއެކަށީގެންވާއެވެ.

فهذه ستة أسباب ذكرها العلماء وأكثرها مجمع عليه. ودلائلها من الأحاديث الصحيحة المشهورة؛ فمن ذلك:

މިއީ ދަންނަ ބޭކަލުން ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވާ ހަ ސަބަބެވެ. މިއިން އެންމެ ގިނަތަކީ الأجماع އިން އެއްބަސްވެފައިވާ ސަބަބުތަކެވެ. އަދި އެކަމުގެ ދައްކަން مشهور صحيح حديث ތައް ހުރިސަބަބުތަކެވެ. ފަހެ އެގޮތުން އައިސްފައިވާ (ބައެއް) حديث ތަކަކީ :

1531 عن عائِشَةَ رضي الله عنْها أن رجلاً استأْذَنَ على النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فقَالَ : « ائذَنُوا له، بئس أخو العشيرة ؟ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އާއި ބައްދަލުކުރުމަށް އިޛްނަހަޅަން އެދުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް އިޛްނަ ދޭށެވެ. އޭނާއަކީ އޭނާގެ قبيلة ގެ ބޭބެއަކި ކިހާ ނުބައި މީހެކެވެ.

احتَج به البخاري في جوازِ غيبة أهل الفساد وأهل الريبِ .

امام بخاري އިސްތެދިލަ حديث ގެ ދައްކަން ބޭނުންކުރައްވައިގެން ފަސާދުގެ އަހުލުވެރިންނާއި نفاق ގެ އަހުލުވެރިންގެ ސިފަޔަށް ބުނުން ހުއްދަ ކުރެއްވިއެވެ.

1532 وعنْها قَالَتْ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما أَظُن فُلاناً وفُلاناً يعرِفَانِ من ديننا شَيَئاً » رواه البخاري . قال الليثُ بن سعد أحد رواة هذا الحديث : هذَانِ الرجلانِ كَانَا من المنَافقين .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة) ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިވެނި މީހާއާއި މިވެނި މީހާއާއި (ފުލާނުންނަށް) ތިމަންމެންގެ ދީނުގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެނގޭނެހެން ތިމަންނާއަކަށް ޚިޔާލު ހިއްނުވެއެވެ.

عَائِشَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މި حديث ގެ ރާވީއެއްކަމުގައިވާ الليثُ بنُ سعد ވިދާޅުވިއެވެ. އެދެމީހުންނަކީ منافق ންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ފުލާނުންނެވެ.

1533 وعن فَاطمةَ بنْت قَيسٍ رضي الله عنْها قَالَتْ : أَتيتُ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فقلت : إن أبا الجهمِ ومعاويةَ خَطباني ؟ فقال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أما معاويةُ ، فَصعلُوك لا مالَ له ، وأما أبو الجهمِ فلا يضع العصا عن عاتقه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއް ސުންދެއްވި فاطمة بنْت قَيس ރިޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް އައިމެވެ. އަދި ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أبو الجهم އާއި معاوية އާއި ދެމީހުން ތިމަންނަކުރެން ކައިވެންޏަށް އެދިވިއެވެ.(ވީމާ ހަވާލުވެގެން ދެއްވާށެވެ.) ކަލެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. معاوية އަކީ ފަގީރެކެވެ. އޭނާއަކަށް މުދަލެއް ނުވެއެވެ. އަދި أبو الجهمِ އަކީ އޭނާގެ ކޮނޑުން އަސާދަނޑި ބީން ނޫނެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ : « وأما أبو الجهم فضراب للنساء » وهو تفسير لرواية : « لا يضع العصا عن عاتقه » وقيل : معناه : كثير الأسفارِ .

އަދި މުސްލިމު ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި أبُو الجَهْمِ އަކީ އަންހެނުންނަށް ގިނަގިނައިން ތަޅާ މީހެކެވެ. އަދި އެއީ لا يَضَعُ العَصا عَنْ عاتِقِهِ ގެ ތަފްސީރުކަމުގައި އަރިސްކުރާ ރިވާޔަތްވެއެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ ގިނަގިނައިން ދަތުރު ކުރާ މީހާއެވެ.

1534 وعن زيد بنِ أرقَم رضي الله عنه قال : خَرجنَا مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في سفَرٍ أصاب الناس فيه شدةٌ ، فقال عبد الله بن أبي : لا تُنْفقُوا على من عنْد رسول الله حتى ينْفَضوا وقال : لَئِن رجعنَا إلى المدينَة ليخرجن الأعز منْها الأذَل ، فَأَتَيتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم، فَأخْبرتُه بِذاك ، فأرسلَ إلى عبد الله بن أبي فَاجتَهد يمينَه : ما فَعل ، فقالوا : كَذَب زيد رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَوقَع في نَفْسي مما قالوه شدةٌ حتى أَنْزل الله تعالى تَصديقي: { إذا جاءك المنَافقُون } ثم دعاهم النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، لِيستغْفر لهم فلَووا رؤُوسهم . متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްފުޅާއި زيْد بن أرْقَم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ދަތުރުފުޅެއްގައި ނިކުތީމުއެވެ. އެ ދަތުރުގައި
މީސްތަކުންނަށް ދަތިކަމާ ކުރިމަތިވިއެވެ. ފަހެ عبدُ اللَّه بنُ أبي ބުނެފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ތިބި މީހުންނަށް ހަރަދުނުކުރާށެވެ. އެއުރެން
އެމީހުން ދުރުވާ ހިނދަކަށްވަންދެނެވެ. އަދި ބުނެފިއެވެ. ތިމަންމެން މަދީނާއަށް އަނބުރާ
ދިޔުމުން އިއްޒަތްތެރިޔާ މަދީނާއިން ނިކަމެތި މީހާ ނެރެދޫކުރާނެއެވެ. (ދެން زيْد بن أرْقَم
ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައީމެވެ. އަދި އެ
خبر އަންގައިދިނީމެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެކަމާ ބެހޭގޮތުން) عبدُ اللَّه بنُ أبي ގެ
ގާތަށް (ބަލާކަށް) ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބޮޑު ހުވާކުރި عهد ވެ އޭނާ އެކަން ނުކުރާކަމަށް
ބުނެފިއެވެ. އަދި ބުނެފިއެވެ ، رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި زيد
ދޮގުހެދީއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ބުނި ބަސްތަކުން ތިމަންނަގެ ހިތަށް ވަރަށް ބޮޑު ދެރަވިއެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަގެ
ހިތުގައި އެކަމަށް ވަރަށް ބޮޑު ހިތާމައެވެ. ފަހެ އެކަމަށްފަހު الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ
ބަސްތެދުކުރައްވާ ވަހީ وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ إذا جاءَكَ المُنَافِقُون ގެ އާޔަތެވެ. ދެން نبي އާ
صلّى الله عليه وسلم އެމީހުންނަށް ގޮވާލެއްވި استغفار ދެއްވުމަށް. ގަޑުތަކެއް ކޮށްފައިވާ ކަމުން
އެމީހުންނަށް ބޮލުގެ ބޮޑުކަމުން ފެނިގެން ބޯ އަނބުރާލިއެވެ. އެކަމަށް ފަހުގައި ކިބައިގައިވެ.

1535 وعن عائشةَ رضي الله عنها قالتْ : قالت هنْد امرَأةُ أبي سفْيان للنبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : إن أبا سفيان رجلٌ شَحيح ولَيس يعطيني ما يكْفيني وولَدي إلا ما أخَذْتُ منه ، وهو لا يعلَم ؟ قال : « خُذي ما يكْفيك وولَدك بالمعروف » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްފުޅާއި عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
ابو سفيان ގެ އަނބިކަނބަލުން هند ގެފާނު نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް ދެންނެވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ابو سفيان އަކީ ދަހިވެތިކަމެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް ކާފީވާ ވަރަށް އޭނާގެ ނުދެއެވެ
އާއި ތިމަންނައާއި ތިމަންނަގެ ދަރިންނަށް ކާފީވާވަރަށް ނުދެއެވެ. އަދި އޭނާ ނޭނގި އޭނާގެ
ނަގައިގެން ނަގާކަމުގެ ނުދެއްކެވެ. ތިބާއާއި ތިބާގެ ދަރިންނަށް ކާފީވާ ވަރަށް حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.
މީސްތަކުން ހެޔޮގޮތުގައި ނަގާށެވެ.

باب تحريم النميمة

ދެބަހޮރުވުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

وهي نقل الكلام بين الناس على جهة الإفساد

އަދި ދެބަހޮރުވުމަކީ އެއީ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފަސާދައުފެދޭގޮތަށް ވާހަކަތައް نقل ކުރުމެވެ.

قال الله تعالى (القلم11): {هماز مشاء بنميم}.(އެއީ) غيبة ބުނެވަހަރާ ދެބަހޮރުވުމުން ހިނގައިއުޅޭމީހާއެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا اديه رقيب عتيد}

(ކުރާ عمل ތައް) ބަލަހައްޓަވަން އޭނާގެ ކައިރީގައި حاضرވެ ملائكة އަކުނެވި އޭނާއަކަން، އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

1536 وعن حذَيفَةَ رضي الله عنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا يدخُلُ الجنةَ نمام» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ حذَيْفَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެބަހޮރުވާމީހާ ސުވަރުގެއަށް ނުވަންނަހުއްޖެވެ.

1537 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنْهما أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : مر بِقَبرين فقال : «إنهما يعذبان ، وما يعذبانِ في كبيرٍ ، بلى إنه كبير : أما أحدهما ، فَكَان يمشي بالنميمة، وأما الآخر فَكَان لا يستَتر من بولِه » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إحدى روايات البخاري .

قالَ العلَماء : معنَى: «وما يعذبانِ في كبيرٍ» أي كبير في زعمهما وقيلَ: كَبِير تَركُه علَيهما.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުންދެއްވާ عبد اللّه بن عَبّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދެ قبرއެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެ قبر ގައިވާ ދެމީހުންނަށް عذاب އެބަދެތެއެވެ. އެދެމީހުންނަށް عذاب ދެވެނީ އަދޫ ނުކުރެވޭފަދަ ބޮޑު ފާފައަކާ ފައިގެނެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސްއެއީ އޭގެޙާލުގައި ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ދަންނައެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެކަކީ [illegible] [illegible] މީހެކެވެ. އަދި އަނެކަކީ ކުޑަކަމުން ރައްކާތެރި ނުވާމީހާއެވެ.

މިއީ بخاري ގެ އަށް [illegible] [illegible]. ދަންނަ ބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. އެދެމީހުންނަށް عذاب ދެވެނީ މާ ބޮޑު [illegible] ސަބަބުން ނޫން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (ނަމަވެސް [illegible] ނޫނެވެ.)

1538 وعن ابن مسعود رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « ألا أُنَبئُكُم ما العضه ؟ هي النميمةُ ، القَالَةُ بين الناس » رواه مسلم .

« العضه » : بفَتْحِ العين المهملَة ، وإسكان الضاد المعجمة ، وبالهاء على وزنِ الوجه، وروي : « العِضَةُ » بِكسرِ العينِ و فَتْحِ الضاد المعجمة على وزنِ العدة ، وهي : الكذب والبهتان ، وعلى الرواية الأولى : العضه مصدر ، يقال : عضهه عضهاً ، أي : رماه بالعضه .

މާތް الله ރުހުންދެއްވާ عبد الله ابن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް [illegible] العَضْهُ ގެ [illegible] ކޮބައިކަން [illegible]؟ އެއީ މީސްތަކުން [illegible] [illegible] [illegible].

باب النهي عن نَقْل الحديث وكلام الناس إلى ولاة الأمورِ إذا لم تدع إليه حاجةٌ كَخَوف مفسدةٍ ونحوها

މީސްތަކުނަގެ ވާހަކަތަކުގެ ތެރެއިން އެވާހަކައެއް ނައަންގާރިނަމަ ފިތުނައެއް އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރުހީވާ ވާހަކަ ފަދައި އެހެން ވާހަކަތައް ވެރިންނާއި ހަމައަށް އުފުލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (المائدة 2): {ولا تعاونوا على الإثم والعدوان}.

އަދި ފާފަވެރިވުމާއި އަދާވަތްތެރިވުމުގެ ކަމްކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ އެހީތެރިވެ ވާގިވެރިނުވާށެވެ.

وفي الباب الأحاديث السابقة في الباب قبله

1539 وعن ابن مسعود رضي الله عنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا يبلغْني أحد من أصحابي عن أحد شيَئاً ، فَإني ُأحب أن َأخْرج ِإليكُم وأنا سليم الصدرِ » رواه أبو داود والترمذي .

[illegible] الله ރުއްސެވިގެންވާ عبد الله ابن مسْعُود ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ اصحابންނާއި ބެހޭގޮތުން އެއްވެސް ޝަކުވާ އެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނުދެންނެވުމަށެވެ. އެހެނީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޭނުންވަނީ [illegible] ހުންނަ ހާލުގައި ތިޔަބައިމީހުންނާއި ބައްދަލުކުރެއްވުމެވެ.

باب ذم ذي الوجهين

ދެމޫނުގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ވުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 108): {يستخفون من الناس ولا يستخفون من الله وهو معهم، إذ يبيتون ما لا يرضى من القول، وكان الله بما يعملون محيطاً} الآيتين

އެއުރެން މީސްތަކުންނަށް ވަންހަނާވެގަންނަތެވެ. އެކަމަކު اللهގެ ޙަޟްރަތުން އެއުރެންނަކަށް ވަންހަނާވެއެއް ނުގަނެވެއެވެ. އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންނުވާ ބަސްތައް އެއުރެން ވަންހަނާގައި [illegible] [illegible] އެއުރެންނާ އެކުގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއުރެން ކުރާ އަމަލުތައް ފުރިހަމައަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

1540 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « تَجدون الناس معادن : خيارهم في الجاهلية خيارهم في الإسلامِ إذا فَقُهوا ، وتجدون خيار الناسِ في هذا الشأنِ أشدهم له كَراهيةً ، وتَجدون شَر الناسِ ذا الوجهينِ ، الذي يأتي هؤلاء بِوجه وهؤلاء بِوجه » متفقٌ عليه .

މާތް الله [illegible] أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މީސްތަކުންގެ މެދުގައިވާ [illegible] [illegible] ފެންނާނެއެވެ. [illegible] [illegible] މީހުން [illegible] އެއުރެން އިސްލާމްދީނުގެ علم ހޯދައިގެންފިނަމަ އިސްލާމްގައި [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި ވެރިކަމުގެ ދާއިރާގައި އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ އެކަމަށް އެންމެ ނަފްރަތުކުރާ މީހުންކަން ތިޔަބައިމީހުން ފެންނާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައި މީހުންނަކީ ދެމޫނުގެ [illegible] ތިޔަބައިމީހުން ފެންނާނެއެވެ. އެއީ އެއްބައެއްގެ ކައިރިއަށް އެއް މޫނަކާއިގެން އަނެއް ބައެއްގެ ކައިރިއަށް އަނެއް މޫނަކާއިގެން ދާ މީހުންނެވެ.

1541 وعن محمد بن زيد أن نَاسا قَالُوا لجده عبد الله بنِ عمرو رضي الله عنْهما : إنا نَدخُلُ علَى سلاطيننا فنقولُ لهم بِخلاف ما نتكلم إذَا خَرجنَا من عندهم قال : كُنَّا نعد هذا نفَاقاً على عهد رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم . رواه البخاري .

އާމް ﷲ ރުއްސުންދެއްވި محمدِ بن زَيْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު
އެ صحابي ގެ ކާފާފުޅު އާމް ﷲ އެދެބަރިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد اللَّه بن عُمْرو ގެ
އަރިހުން އަޑުއެއްސެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ވެރިންގެ ކައިރިއަށް ގޮސް
ވަކިކަމެއް ބުނަމެވެ. އެއިރުން ގޮސްނިކުމެ އެނބުރި ދިޔަތަނުން ދަންނަވަނީ ބަސްބަދަލުކޮށެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޒަމާނުގައި އެކަމަކީ ވަރަށްބޮޑު
ހިތްތެރި نفاق އެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

باب تحريم الكذب

ދޮގުހެދުން **حرام**ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

އަދި ތިބާއަށް އެކަމާމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(އޭނާ عمل ކުރެއް) ބަލަހައްޓަވާން އޭނާގެ ކައިރީގައި حاضرވެ ملائكة ހުންނަވާހުށި،
އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެއެވެ.

1542 وعن ابنِ مسعود رضي الله عنْه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إنَّ الصدقَ يهدي إلى الْبِر وإن البر يهدي إلى الجنة ، وإن الرجل ليصدقُ حتى يكتَب عنْد الله صدّيقاً، وإن الْكَذب يهدي إلى الفُجورِ وإن الفُجور يهدي إلى النارِ ، وإن الرجلَ ليكذب حتى يكْتب عنْد الله كذاباً » متفقٌ عليه .

އާމް ﷲ ރުއްސުންދެއްވި عبد الله ابن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތެދުވެރިކަން
ހެޔޮކަންތައްތަކަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައްތަކަކީ ސުވަރުގެއަށް
މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތެދުބުނުން މީހަކު ކަރުއިޒުނަމަ އަންނަމު ގުޅުން

އެމީހަކު اللهގެ حضرة ގައި ތެދުވެރިއެއްގެ ނަމުން ލިޔެވިއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުހެދުން ނުބައި ކަންތައްތަކަށް މަގުފަހިކޮށްދެއެވެ. އަދި ނުބައިކަންތައްތައް ނަރަކައަށް މަގުފަހިކޮށްދެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދޮގުހަދަމުން ހަދައިފިނަމަ އެމީހަކު اللهގެ حضرة ގައި ދޮގުވެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ލިޔެވިއްޖެއެވެ.

1543 وعن عبد الله بنِ عمرو بنِ العاص رضي الله عنْهما ، أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : «أَربع من كُن فيه ، كان منافقاً خالِصاً ، ومن كانتْ فيه خَصلَةٌ منْهن ، كانتْ فيه خَصلةٌ من نفاق حتى يدعها : إذا اؤتُمن خَان ، وإذا حدثَ كَذَب ، وإذا عاهد غَدر ، وإذا خَاصم فجر » متفقٌ عليه .

وقد سبقَ بيانه مع حديث أبي هريرةَ بنحوه في « باب الوفاء بالعهد » .

[illegible] الله [illegible] [illegible] [illegible] عبدِ اللّٰهِ بن عَمْرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހަކީ خالص, منافق އެކެވެ. އަދި އެއިން ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހާ އެދޫކޮށްލުމާ [illegible] منافقންގެ ސިފައެއް ހުރި މީހަކަށްވެއެވެ. (އެ ސިފަތަކަކީ) އެއީ އަމާނަތެއް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ އެއަށް خيانة ކުރުމެވެ. ވާހަކައެއް ދައްކައިފިނަމަ ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި ވަޢުދެއްކޮށްފިނަމަ އެވަޢުދާއި خلاف ވުމެވެ. އަދި ދެބަސްވެރިވެއްޖެނަމަ [illegible] ގޮވުމެވެ.

1544 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنْهما عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قالَ : « من تَحلم بِحلْمٍ لم يره ، كُلفَ أن يعقد بين شَعيرتين ، ولَن يفْعلَ ، ومن استَمع إلى حديث قَوم وهم له كارِهون، صب في أُذُنَيه الآنُك يوم القيامة ، ومن صور صورةً ، عذب وكُلفَ أن ينفُخَ فيها الروح وليس بِنافخٍ » رواه البخاري .

« تَحلم » أي : قالَ أنه حلم في نَومه ورأى كذا وكذا ، وهو كاذب و « الآنُك » بالمد وضم النونِ وتخفيف الكاف : وهو الرصاص المذاب .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد اللّه بن عَبَّاس، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާ ނުދެކޭ ހުވަފެނެއް އޭނާ ދެކުނުކަމުގައި ހަދައި ވާހަކަދައްކައިފިނަމަ قيامة ދުވަހުން އެމީހަކަށް [illegible] ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި މީހަކު ބައެއްގެ [illegible] قيامة ދުވަހުން [illegible]

1545 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قالَ : قال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أفْرى الفرى أن يرِي الرجلُ عينَيه ما لَم تَريا » .

رواه البخاري . ومعناه : يقولُ : رأيتُ فيما لم يره .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد اللّه بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. [illegible] نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ [illegible]

1546 وعن سمرةَ بنِ جنْدبٍ رضي الله عنْه قالَ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم مما يكْثر أن يقولَ لأصحابه : « هلْ رأى أحد منكُم من رؤيا؟» فيقُص عليه من شَاء الله أن يقُص . وإنه قال لنا ذات غَداة : « إنه أتَاني الليلَةَ آتيانِ ، وإنهما قالا لي : انطَلقْ ، وإني انْطَلَقْتُ معهما ، وإنا أتَينَا على رجلٍ مضطَجع ، وإذَا آخَر قَائِم علَيه بِصخْرة ، وإذَا هو يهوي بالصخْرة ِلرأسه ، فَيثْلَغُ رأْسه ، فَيتَدهدُهُ الحجر هاهنَا . فيتبع الحجر فيأْخُـذُه ، فلا يرجِع إلَيه حتى يصح رأْسه كما كان ، ثُم يعود علَيه ، فَيفْعلُ به مثْلَ ما فَعل المرةَ الأولى،» قال : قلتُ لهما : سبحان الله ، ما هذان ؟ قالا لي : انْطَلقْ انْطَلقْ، فانْطَلَقْنا. فَأتينَا على رجل مستَلْق لقَفَاه وإذا آخَر قائم عليه بكَلوبٍ من حديد ، وإذا هو يأْتى أحد شقي وجهه

فيشَرشر شدقَه إلى قَفاه ، ومنْخره إلى قَفَاه ، وعينَه إلى قفاه ، ثُم يتَحول إلى الجانبِ الآخرِ فَيفْعل به مثْلَ ما فعلَ بالجانب الأول ، فَما يفْرغُ من ذلك الجانب حتى يصح ذلك الجانب كما كان ، ثُم يعود عليه ، فَيفْعل مثْلَ ما فَعلَ في المرة الأولى . قال : قلتُ: سبحان الله ، ما هذان ؟ قالا لي : انْطلقْ انْطَلقْ ، فَانْطَلَقْنَا . فَأتَينا على مثْل التنورِ فَأَحسب أنه قال : فإذا فيه لَغَطٌ ، وأصواتٌ ، فَاطلَعنا فيه فَإِذَا فيه رجالٌ ونساء عراةٌ ، وإذا هم يأتيهم لَهب من أَسفل منْهم ، فإذا أتَاهم ذلك اللهب ضوضوُوا ، قلتُ ما هؤلاء ؟ قالا لي : انْطَلقْ انْطَلقْ ،فَانْطَلقْنَا. فَأتينَا على نهرٍ حسبتُ أَنه كان يقُولُ : « أَحمر مثْلُ الدَّمِ ، وإذا في النهرِ رجلٌ سابِح يسبح ، وإذا على شَط النهرِ رجلٌ قَد جمع عنده حجارةً كثيرة ، وإذا ذلك السابِح يسبح ما يسبح، ثُم يأتي ذلك الذي قَد جمع عنْده الحجارةَ ، فَيفْغَر له فاه ، فَيلْقمه حجراً ، فَينْطَلقُ فَيسبح ، ثُمَّ يرجِع إليه ، كُلما رجع إليه ، فَغَر فاه له ، فَألْقمه حجراً ، قلت لهما : ما هذان ؟ قالا لي : انْطَلقْ انطلق ، فانْطَلَقنا . فَأَتَينَا على رجلٍ كريه المرآة ، أو كَأكره ما أنت راء رجلاً مرأَى ، فإذا هو عنده نار يحشها ويسعى حولَها ، قلتُ لهما : ما هذا ؟ قالا لي : انْطَلقْ انْطلقْ ، فَانْطَلَقنا . فَأتَينا على روضة معتَمة فيها من كل نَورِ الربيع ، وإذا بين ظهري الروضة رجلٌ طويلٌ لا أكاد أرى رأسه طُولاً في السماء ، وإذا حولَ الرجل من أكثر ولدان ما رأَيتُهم قط ، قُلتُ: ما هذا ؟ وما هؤلاء ؟ قالا لي : انطَلقْ انْطَلقْ فَانْطَلقنا . فَأتينَا إلى دوحة عظيمة لَم أر دوحةً قط أعظم منها ، ولا أحسن ، قالا لي : ارقَ فيها، فَارتَقينا فيها ، إلى مدينة مبنية بِلَبِنِ ذَهبٍ ولبنِ فضة ، فأتينَا باب المدينة فَاستفتَحنَا، فَفُتح لَنا، فَدخَلناها ، فَتَلَقانَا رجالٌ شَطْر من خَلْقهم كَأحسنِ ما أنت راء ، وشَطر منهم كَأقْبح ما أنتَ راء ، قالا لهم : اذهبوا فقَعوا في ذلك النّهر ، وإذا هو نَهر معتَرِض يجري كأن ماءه المحض في البياض ، فذَهبوا فوقعوا فيه ، ثُم رجعوا إلينا قد ذَهب ذلك السوء عنهم ، فَصاروا في أحسن صورة .قال : قالا لي : هذه جنةُ عدن ، وهذاك منزِلُك ، فسما بصري صعداً ، فإذا قصر مثْلُ الربابة البيضاء . قالا لي : هذاك منزِلُك . قلتُ لهما : بارك الله فيكُما، فَذراني فأدخُلْه . قالا : أما الآن فلا ، وأنتَ داخلُه . قلت لهما : فَإني رأَيتُ منْذُ الليلة عجباً ؟ فما هذا الذي رأيت ؟ قالا لي : إنَا سنخبِرك. أما الرجلُ الأولُ الذي أَتَيتَ عليه يثْلَغُ رأسه بالحجرِ ، فإنه الرجلُ يأخُذُ القُرآن فيرفُضه ، وينام عن الصلاة الكْتُوبة . وأما الذي أَتَيتَ عليه يشرشر شدقُه إلى قَفاه ، ومنْخره

إلى قفاه ، وعينه إلى قفاه ، فإنه الرجلُ يغْدو من بيته فَيكذب الكذبةَ تبلُغُ الآفاقَ . وأما الرجالُ والنساء العراةُ الذين هم في مثل بناء التنورِ ، فإنهم الزناةُ والزواني . وأما الرجلُ الذي أتَيت عليه يسبح في النَهرِ ، ويلْقم الحجارة ، فإنه آكلُ الربا. وأما الرجلُ الكَريه المرآة الذي عند النارِ يحشها ويسعى حولَها فإنه مالِك خازن جهنم. وأما الرجلُ الطويلُ الذي في الروضة ، فإنه إبراهيم ، وأما الوِلدان الذين حوله ، فكل مولود ماتَ على الفطْرة » وفي رواية البرقاني : « ولِد على الفطْرة » . فقال بعض المسلمين : يا رسول الله ، وأولاد المشركِين ؟ فقال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «وأولاد المشركين » . وأما القوم الذين كانوا شطر منهم حسن وشطر منهم قبيح فإنهم قوم خاطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم . رواه البخاري .

وفي رواية له : « رأيتُ الليلَةَ رجلَين أتَياني فأخْرجاني إلى أرضٍ مقدسة » ثم ذكره . وقال : « فانطَلَقْنَا إلى نَقبٍ مثل التنورِ ، أعلاه ضيقٌ وأسفَلُه واسع ، يتَوقد تَحته ناراً، فإذا ارتَفَعت ارتَفَعوا حتى كادوا أن يخْرجوا ، وإذا خَمدت ، رجعوا فيها ، وفيها رجالٌ ونساء عراةٌ . وفيها : حتى أتَينَا على نَهرٍ من دم ، ولم يشك فيه رجلٌ قائم على وسط النهرِ ، وعلى شط النهر رجلٌ ، وبين يديه حجارةٌ ، فأقبل الرجلُ الذي في النهرِ ، فَإذا أراد أن يخْرج ، رمى الرجلُ بحجرٍ في فيه ، فرده حيثُ كان ، فجعلَ كُلما جاء ليخْرج جعلَ يرمي في فيه بحجرٍ ، فيرجع كما كان .وفيها : « فصعدا بي الشجرةَ ، فَأدخلاني داراً لَم أر قَط أحسن منْها ، فيها رجالٌ شُيوخٌ وشَباب » . وفيها : « الذي رأيته يشَق شدقُه فكَذاب ، يحدثُ بالْكذبة فَتُحملُ عنْه حتى تَبلُغَ الآفاق، فيصنَع به ما رأيتَ إلى يوم الْقيامة » . وفيها : « الذي رأيته يشْدخُ رأسه فرجلُ علمه الله الْقُرآن ، فنام عنه بالليل ، ولَم يعملْ فيه بالنهارِ ، فيفْعلُ بِه إلى يوم الْقيامة » . والدار الأولى التي دخَلْتَ دار عامة المؤمنين ، وأما هذه الدار فدار الشهداء ، وأنا جِبريلُ ، وهذا ميكائيلُ ، فارفع رأسك ، فرفعتُ رأْسي ، فإذا فوقي مثلُ السحابِ ، قالا: ذاك منزلُك ، قلتُ : دعاني أدخُلْ منزلي ، قالا : إنه بقي لَك عمر لَم تَستكملْه ، فلَو استَكْملته ، أتيت منْزلَك » رواه البخاري .

قوله : « يثْلَغ رأْسه » وهو بالثاء المثلثة والغين المعجمة ، أي : يشدخُه ويشُقه . قوله: « يتَدَهده » أي : يتدحرج ، و « الكَلوب » بفتح الكاف ، وضم اللام المشددة ، وهو معروف . قوله : « فيشَرشر » أي : يقَطع . قوله : « ضوضووُا » وهو بضادين معجمتين ، أي صاحوا . قوله : « فيفْغَر » هو بالفاء والغين المعجمة ، أي : يفتح . قوله: « المرآة » هو بفتح الميم ، أي : المنْظَر . قوله : « يحشها » هو بفتح الياء وضم الحاء المهملة والشين المعجمة ، أي : يوقدها ، قوله : « روضة معتَمة » هو بضم الميم وإسكان العين وفتح التاء وتشديد الميم ، أي : وافية النبات طويلته . قوله : « دوحةٌ » وهي بفتح الدال ، وإسكان الواو وبالحاء المهملة : وهي الشجرةُ الْكبيرةُ ، قولُه : «المحض» هو بفتح الميم وإسكان الحاء المهملة وبالضاد المعجمة : وهو اللبن . قولُه : «فَسما بصري» أي : ارتَفَع . « وصعداً » : بضم الصاد والعين : أي : مرتَفعاً . «والربابةُ» : بفتح الراء وبالباء الموحدة مكررة ، وهي السحابة .

މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިވި سَمُرَةَ بن جُنْدُب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނަށް އާއްމުކޮށް ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިން ބޭކަލަކަށް ހުވަފެނެއް ފެނިވަޑައިގެންފީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެބޭކަލުން الله އިރާދަކުރެއްވި މިންވަރަކަށް އެމީހަކަށް ފެނުނު އެއްޗެއްގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވަމުން ދެންނަވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއްދުވަހަކު އެކަލޭގެފާނު ހެނދުނު ހުވަފެނެއް ކިޔައި ދެއްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މިރޭ ދެބޭކަލުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އައީއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭކަލުން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނާއެކު ދިޔައީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން އޮށޯވެގެން އޮތް މީހެއްގެ ގާތަށް އައީމެވެ. އެމީހާގެ ބޮލާދިމާލަށް ބޮޑު ހިލަގަނޑެއް ހިފައިގެން ހުރި މީހަކު ހުއްޓެވެ. އަދި އެމީހާ އެ ހިލަގަނޑު އެމީހާގެ ބޮލުމައްޗަށް ވައްޓައެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ބޯ ފަސްވެދެއެވެ. ދެން އެހިލަގަނޑު ފޮޅެވެމުންގޮސް ދަތުރެވެއެވެ. ފަހެ އެމީހާ އެހިލަގަނޑުގެ ފަހަތުން ގޮސް ނަގައެވެ. ފަހެ އެމީހާއަށް އަނބުރާ ނާދެވެނީސް އެމީހާ ބޯ ކުރީގެ އެއްގޮތަށް ހަމަ ރަނގަޅުވެއެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ވެއްޖިގޮތަށް އޭނާގެ ބޮލަށް އެހިލަގަނޑު ވައްޓަމުން ގެންދިޔައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނަށް ދެންނެވީމެވެ. سبحان الله އެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟
އެދެބޭކަލުން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިޔަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިޔަށް
ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިޔަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ތިމަންމެން އާދެވުނީ
އެކޮޅުކޮޅުން އަރުވާލަވާގައި ހިނގައިގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އަރަންދެރުކަ އާނގެ ކައިރިޔަގައި
ދެކޮޅުގައި މަތިވެރިޔާއާ ހުރިހާއިރެއްގައި ހަރުއިރުވެއެވެ. އަދި އާނގެ ހުރުގު އައިފުރިވެގައި
ތިމަންނަށް އަނގާ ފުރިވެއި ހަމަހުރުން ސުވަސްފުރިކަނޑައިއެވެ. އަރުނަކުމުން ނުފުރިވައި
ހުރުމަތަށް ފުރިމަތުން އަރު ފުރު ދެއްޔެވެ. ދޭން އަމީގާ އަހަރަހުން ފުރިއަރުވެ ފުރިއެވެ. ފަހެ
ތިމަންކަލޭގެފާނު އަހުރިކުރިއަށް ސުރަހަޖެއް ފުރިއެވެ. ފަހެ އަފުރި ނުނުމަނިސް އަނގައެއްފުރި ތިމަންކަލޭގެ
އަރުފުރިއަށް ރަނގަޅުވީމެވެ. ދެން އަމިއާ އަފުރިއަން ދޭއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެ އަރުފުރިއަށް
އަމަމުކަކަލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. سبحان الله އެވެ. މިއީ
ކޮންދިނުނުއެތޯއެވެ؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިޔަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.
ކުރިޔަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިޔަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ތިމަންމެން
ބަނދުރުއަރުފުރި އާއްޖެއިގެ ކައިރިއަށް ދެވުނެވެ. (ރޯލީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ހީވާ
ގުޅިގައި އަކާކުގުނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަގައި ރައިރު އަޑުރުއިބެވެ.) ފަހެ ތިމަންކަކުގުނުނު
އަގައިވާ އާއްޖެކައިދުފަ خبر ދެއްވިއެވެ. އެއީ އަގޭ ބަރުގައިވީ އަމުރުނުވާ ފުރުރުނުނުއި
އަނުރުނުކަދުނެވެ. ފަހެ އަގޭ ދެރުގައި ގިނި އަރިފުނު ބުއްސިއެވެ. ފަހެ އަރިފުނު ބުރުދުނު
އެބަރުގައިބި މީހުން ރާއިރުގައިބެވެ. ތިމަންދުނުނުފުރިދެވެ. މިއީ ކޮންބައި ހައްތޯ؟
އެދެބޭކަލުން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިޔަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިޔަށް
ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިޔަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ފުނު އާރާގެ
ކައިރިއަށް ދެވުނެވެ. (ރޯލީ ވިދާޅުވިއެވެ. އާއްރާގެ ކަލާ ހާގެ ކަލާ ފުދުއިން ރަބި ކަދުން
حديث ކުރުއްވިން ތިމަންނަށް ހިކުރިފުއިވިއެވެ.) އަދި އާއްރު ބަރުގައި ފުބިފުބާ އަބި
ހީނުކަ އަބިއެވެ. އަދި އާއްރާގެ އާއްސުރުފުރުގައި ހީނުކަ ނަރުބެވެ. އަދި އަނގާ ކައިރިގައި
ވަރުނު ގިނި އަދިދުއިގެ ހިލަބައި ބުމާކަނުރުފުއި ނަރުބެވެ. ފަހެ ފުބިނައިބި ހީނާ އައިސް
އަހީނާއިދުހުނު އަނގާ ހިލަބުފުހައެވެ. އަދި އަހީނާ އަނގާ އަނގައިގެ ބަރުއަނު ހިހަގަނޖައި
އަރައިހުއެވެ. ދުނު ހިނގައިދުއެވެ. އަދި ފުބިނު ފުރިއެވެ. ދުނު އަނބުރި އާދުއެވެ. އަނބުރި
އަނނުކަނުމު ފުރިބުކަ އަހީނާއި ދުމުހުނު އަނގާހިހަގަހުއެވެ. އަދި އަހީނާ އަނގާ އަނގައިގެ

ތެރެއަށް ހިފަކަސްޖެއް އަރާލައިވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެން ގެންނެވީމެވެ. މިއީ
ކޮން ގެމިނުމެއްކަމެއްހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެދުނުއްވެ. ކުރިއަށް
ވަޖެހިލުމަށްވެ. ކުރިއަށް ވަޖެހިލުމަށްވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިއަށް ގެވިޔުމެވެ. ގެން
ތިމަންމެންނަށް ވަރަށް ހަޖަރު ސްފައިހާ ހުރި މީހާހެއް ކަމާރަނެއް ގެވިނަވެ. ފަހެ އިނގެ
ކަމާރައްކަމެއް އެނގޭ އެނގުމެން ސަރުކާރު އަހަރުން ސަނާއްޖެއް ހައްޖުވެ. އަދި އެއް ވެރިކަން އެނގޭ
ބަރޖަހަޖަހަމް ހައްޖުވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެން ގެންނެވީމެވެ. މިކަކަ
ހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެންނެވީހެވެ. ކުރިއަށް ވަޖެހިލުމަށްވެ.
ކުރިއަށް ވަޖެހިލުމަށްވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިއަށް ގެވިޔުމެވެ. ގެން ތިމަންމެންނަށް
ބައިބައިކަން އެނގޭވެ. އަހަރު ބަހަރު މަސްމަސް އެނގުމަހަރު މަމަހަމަހިބައް ފަހި
ފަރުވަފަރުވަރުވެ. އަދި އެބައިބައިކަން މަގުމަހި ވަރަށް ގިސް ބަކަކަ ހިނގުނުވެ. އިނގޭ
ގިސްކަމެއް ސްއް އިނގޭ ބަ ފަނގުނގި އެނގުސްވަފަރުވެ. އަދި އެބަކަމާރަސް ވަރަހިސްއް
ކަގިނަހޭއް ހިއްބަވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޮފްތި މަސްޖަރަހު އެއް ކަރިސް ގިވަނަވަސް
ސްގިކަމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެންނެވީމެވެ. މިއީ ކަސްބަކާއަރަހަތިވެ؟ އަދި އެއް
ކަސްކަގިސްހިކައަހިވެ؟ އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެންނެވީހެވެ. ކުރިއަށް
ވަޖެހިލުމަށްވެ. ކުރިއަށް ވަޖެހިލުމަށްވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިއަށް ގެވިޔުމެވެ. ގެން
ތިމަންމެން މަސްވާ ލަހަ ކަހިރަހަރު އެގުވެސްވެ. އަހަމު ބަޖެ ރިބި ލަހަ
ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެވަހަކަވަސް ސްގިކަމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވިދާޅުވިއެވެ.
ކަލާނގެ އަލަހަސް އަރަހި ވަޖެހިލުމަށްވެ. ގެން ތިމަންމެން އަހަސް އަރަހި ސަމުމަހިސްގު
ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަސޭހަކަމުގައި ރަނގަޅުވެ. އިނގޭ (ފާރަލު) އެއްޗާ ހިރި ރަސްނަސްވެ. އަދި
އަސްހަ ލާ ހިރި ރިހިސްނަވެ. ފަހެ ތިމަންމެން އަރަސްލަ ކައިގުރަ ކަމާރަސް ގިމަހިމުވެ.
އަދި ތިމަންމެން ގެރަ ހިވަދިސްމަސް އަގުސިމުވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ހިސާބުކުރި ގުރަހިހިވަސްވެ.
ފަހެ ތިމަންމެން އަބަރަސް ވަހިމުވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށް ބައިގެ ފަސްނަސްވެ. އަދި އަމިހިސް
މަސްގެ އައިފަރި ރިއަރިވެ. އަދި އަމިހިސް މަސްގެ އަސްއަފަރި ހަޖެ ހިބަރަވެ.
އަގުބަކާރިސް އަމިހިސްނަސް ވިޔަހިވާއަވެ. ބިޔަބައިމިހުން ގެރަވެ. އަދި އައިރަގެ ބިރައިސް
ފިސްރަވެ. އަދި އަހިސްގި އައި ބައިބައިކަން މަގުބިރައިސް ހިސްގަ ހިސްގަ އަބި އަރަކަވެ. އިނގޭ
ގިސްކަސްޖެ ހިބިސި ހާރިސް ސަފިގި (ހަގުކަރި) ހަސްނަސްވެ. ފަހެ އަބައިމިހުން ގެހަހަވެ. އަދި

އެއަށް ޖީނިއެވެ. ދެން ތިމަންމެން ގާތަށް އަނބުރާ އައެވެ. އަބަދުމިނުގެ މޫނުގެ

ހުކުރުކޮށްލުމި ދުލު ރީތިވީ، މިދު މުސްލިމު ނަމާދުކުރާ ރީތި ވަޅުއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެދުރުބާރުލުން

ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަސްކޮށްވިއެވެ. މިއީ عدن ގެ ކިބުން ސާބިތުވެއެވެ. އަދި އެއީ

ކަލޭގެފާނުގެ ގަނޑުވެރިވެ. ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިސްލާމްދީނުގެ. އަދިސާދު ފިތުރަތީ ހުދު

ކަލޭގަނޑުއަޅުދު ބިލު ގަނޑުވެރިކަމެވެ. އެދުބާރުލުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ

ކަލޭގެފާނުގެ މަގުޖެހޭ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދުބާރުލުނުވި ދީނުގެތެރެވެ. الله

ބިލުބާރުލުނުވި ބަޔަކީ ކަމުގެތެރެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އަ ގަނޑުވެރިކަން ވަރުގަދަ

ދީނުގަރުބާރުވެ. އެދުބާރުލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިފަދަ އެއްޗެއްސެވެ. އަދި އެބުނަނީ ވަރުގަދަ

ބާރުލީ ހަމަ ކަލޭގެފާނަށެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދުބާރުލުނުވި ދީނުގެތެރެވެ. ފަހެ

ހަމަހަމަކުރުން ބުނިންސުރުން މިދުގެ އަޖައިބުފުދި ކަންކަމެވެ. ފަހެ އެފަދަ

ކަންތައްބޭކަލަކު ކަންތަކާތަކާ ހައްޔަރެވެ؟ އެދުބާރުލުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދީނުގެތެރެވެ.

ހަމަހަމަކުރުން ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނަށް އެކަމުގެ خبر ކަންތައްތަކުގެ ސުވާލަކީ ދީނުގެތެރެވެ.

އެއްމުސްލިމުންނަށް ކަލޭގެފާނު ދީނުބަރުކަތް ބިމު ހަލާކުކުރުން ބޭސްގައި ކުރުމުގެ މިގަތީ

قران އެކުރަނީމުގެ ބައިގެ ފަރުވާގައި އަދި فرض ކަމުގައި ކަމަށް ހިތަން

އެނގުނީއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ދީނުގެބާރުގެ އެކަމު މޫނު ކަލޭގައި ޖަހައި ހުރިހާ

ކަލަމު ހަލާކުކުރުން މިދުގެ ހަދިތައް ހަދިތައް ގޮތެއް ކަމުގެ ހާސިލުކުރަން

ދީނަށް ފަރާތުގައި. ފަހެ އެއް ހަދު އެތައް ދެއްކި ދީނުގަ ކަލޭގެފާނު ހަމައެވެ. އަދި

ބެއިނަކާއެގެ ސުލްޠާނާ ހަދި ގޮތަބައެގެއި އަމިއްލަ މިބި އެއްބައިމީހުންނަށް

ހަމައިނުސުހު ބޭނުކަތް އެއްބަޔަކުމެހުންނަށް ހަމައިނުސުނުގެ. އަދި ކަލާގައި ހަމައިޖެހުނު

އެނގެއިގެ ބަހައްޓާ ހަދަ އެދުވެރިން ދީނަށް މިފަދަ ހިމަނާ ކަމުގައެވެ. އަދި އަދިކަން ގަނޑު

ކަލަކުގައި ވަރަކައިގެން ހިނގައިނުކަދި ހަދުކަ ސުވާލަކަށް މިފަދަ ބޭކަލުގެ ވެދި مالك

އެވެ. އަދި ބަޔާކަމާގެ ބަޔަކުގައި އިންސާނާ ދީނާ ބާރުލުން ابراهيم ގެފާނުގެ. އަދި އަހުރުމަނާގެ

ވަރަކަށްބައިދާ ކުދިންނަށް فطرة ގެ މައްޗަށް މަތިވާ ކުޑަކުދިންނެވެ. بخاريގެ

ރިވާވެބައިގެ ވިއްސެވެ. فطرة ގެ މައްޗަށް ވިހަކުދިންނެވެ. ފަހެ އެހެނަގެން ދިޔުން ބައެއް

މުސްލިމުން ސާފުކުރެއްވިއެވެ. އެ الله ގެ ރަސޫލާގެ. مشركންގެ ކުދިންގެ ސުވާލަކީ

މިބަ ހުއްޓެވެ؟ ފަހެ رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مشركންގެ

ކުދިންވެސް ހެޔާވިއެވެ. އަދި އެއްޗެހި ރިވާޔަތް އަދި އަސްއަދުގެ ހަމަކުރާ ފިޔަ މިހުންނަށް

ހެޔޮ عمل ތަކާއި ނުބައި عملތައް ކުރާ މީހުންނަށް الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންނަށް

އަދުލު ކުރައްވިއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ ރަސޫލާގެ ހަމަތަކުން ދުވަސްކޮޅެވެ.

ދުބާރަ ތިމަންނާއަށް ޙަދީޘް ކިޔައިދިނެވެ. އަދި ތިމަންނާއަށް ކިޔައިދިނީ مقدس

ބަޔަކަށް ސުބުޙާނަހު ވައިދީގައެވެ. (ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވައެވެ.) ދުނިޔެ އަހަރެމެން ތިމަންނާއަށް

ބާރުނަށް ދުވަހަކުވެސް އެވެ. އަދި حديث ކިޔައިދިނެވެ. ދެން ތިމަންނާގެ ބަސްދޫކޮށް ސީދާކަމަށް ހަމަ

ބައިތުގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީމެވެ. އެގޮ ހުރިގެން ހެދުނެވެ. އަދި ދޫ ބަލާއެވެ. އަދި އެގޮ ދިރިކަމަށް

އަޅާފައި އަނދިރީގަނޑުގައި ހުއްޓެވެ. ދެން އަޅާފައިވާނީ ގޮދުރާގަނޑަކީ ނިކަމެތިކަމަށް ހަމަ

ހަމަ (ކަލިމާ)ގައިހުރި އަރާގެން ދިޔައީ ފަހަރު. އަދިން ބޮޑު އަހަރެމެން

ނިކަމެތިވުމާއި ހިތްހަމަޖެހުން، އަޅާފައިވާނީ ހަމަހަމަ އަހަރެމެންނަށް އަޅައިގެން

ހިފާފައިވެއެވެ. އަގައިހުރި އަހުލުވެރިން އަނގަނޑަނޑާއި ދުވަހުގެ އެގަންނަވައެވެ. އަދި ރިވާކުރައްވައި

ވެއެވެ. ހަމަހަމަ ދިޔައީ ވާ އަދާއަށް ކަމަށްޓަކައި ދިޔަޔާކުރިއެވެ. (އަދި އަގައި شك ގައި

ނުވެއެވެ.) އަދި އެއަށް މަދުކަމަށް ހިނދު އެބޭ. އަދި އެއަށް އަޅުސާބިތުކަމަށް ހިނދު

ހަމަޖެހޭ. އަދި އަހަރެ ކަމަށްޓަކައި ރިޔާމަކަށް ހަމަޖެހޭ. ދެން އެއަށް ބިރުކަމަށް ހިނދު ހަމަ

އަދިވެސް ގައިބީރުގެ އަހަރެން އެޅުގަނޑުމެން ގިނަކަމަށް ހަމަ ހިނދު އަނގައިގެ ބިރުވެރިގެން ދެކޭ

ރިޔާސަތުގެ އަޅާފައެވެ. އަހަރެމެންގެ އަހަރެ ކަމަށްޓަކައި ބަހަނާ އަނބާދު ފަރިޔާފަހަރެވެ.

އަދި ގައިބީރު އަހަރެން އަހަރެނާ ކަހަލަ ދުނިޔެއިރެއް ބަހަނާ އަހަރެގެ ބިރުވެރިގެން ރިޔާސަތުގެ

ހަމަޖެހުން ކަމަށްޓަކައި އަސާސީގައި ބާދިއަށްވެއެވެ. (އަދި އަހަރެން ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ.)

ދެން ހަމަޖެހުނު ގޮތަށް ކަރަމަތް އަހަރި ވެއްޖެއަށެވެ. ދެން ހަމަޖެހުނު

ގަސްދެވިރާގެ ފައިދާވެއެވެ. އަހަރެގެ ރިޔާ ގަސްދެވިރާގެ ހަމަޖެހުނު ދުވަހަކުވެސް

ނުދަރާތެވެ. އަހަރެކަމަށް މުސްކުޅިންނަށް ޖަވާބުން ހިއްސާއެވެ. (އަދި ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ.)

އަޅުގަނޑު ކަރަ ގަޑިވަސްފަތު ދަރާފައިވާގެން ދަރާފައިގެހިބަށް ދެން ދަރާފައިވާނެއެވެ. އަދި އަހަރެ

ދަރާފަހަރާ ދުވަހަށް. އަހަރު ދަރާވާ ދިރިއުޅޭ އަހަރު މަހަނަށް ދެހިރާދުވެއެވެ. އަދި قيامة

ދުވަހު ޖެހުނުދުވަހު އަހަރު عمل ކަރަދުރުވެއެވެ. (އަދިއަހަރު ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ.) އަޅުގަނޑު

ބޭ ކަސްތިރިއަށް ކަރާގެން ދަރާފައިވާގެ ހިރާއިރީ ދެން الله سبحانه وتعالى އަޅުގަނޑު

قران އުނގަންނަވައި ދެއްވި މީހާއެވެ. ފަހެ އޭނާ އެ قران ދޫކޮށް ރޭގަނޑު ނިދައެވެ. އަދި ދުވާލުގައި އެއަށް عملއެއް ނުކުރެއެވެ. ފަހެ قيامة އާއި ހަމައަށް އޭނާ ވާހުށީ އެ އަޒާބުގައެވެ. އަދި އެންމެ ފުރަތަމަ ކަލޭގެފާނު ވަދެވަޑައިގަތް ގަނޑުވަރަކީ އާއްމު މުއުމިނުންގެ ގަނޑުވަރެވެ. އަދި މި ގަނޑުވަރަކީ شهيدންގެ ގަނޑުވަރެވެ. އަދި ތިމަންނައަކީ جبرئيلގެފާނެވެ. އަދި މިއީ ميكائيلގެފާނެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ އިސްއުފުއްލަވާ ބައްލަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އިސްއުފުލާ ބެލިއިރު ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުމަތީގައި ހުރީ ބޯވިލާގަނޑެއް ފަދަ ގަނޑުވަރެކެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ގަނޑުވަރުކޮޅެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގަނޑުވަރަށް ވަންނަން ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ އުމުރުފުޅުން ދުވަސްކޮޅެއް ފުރިހަމަނުވެ ބާކީ އެބަހުއްޓެވެ. ފަހެ އެދުވަސްކޮޅު ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށްފަހު ކަލޭގެފާނަށް ކަލޭގެފާނުގެ ގަނޑުވަރަށް ވަދެވިވޭނުއްޖެވެ.

باب بيان ما يجوز من الكذب

ދޮގުހެދުން ހުއްދަވެގެންވާ ހާލަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

إعلَم أن الْكَذب، وإن كَان أصلُه محرماً، فيجوز في بعض الأحوال بشروط قد أوضحتُها في كتاب: «الأذْكارِ» ومخْتَصر ذلك أن الكلام وسيلةٌ إلى المقاصد ، فَكُل مقْصود محمود يمكن تحصيلُه بغَير الْكَذبِ يحرم الْكَذب فيه، وإن لَم يمكن تحصيله إلا بالكذبِ جاز الْكَذب. ثُم إن كان تَحصيلُ ذلك المقْصود مباحاً كان الْكَذب مباحاً ، وإن كان واجِباً ، كان الكَذب واجِباً ، فإذا اخْتَفَي مسلم من ظالِمٍ يريد قَتلَه ، أو أخْذَ مالِه ، وأخفَي مالَه ، وسئِل إنسان عنه ، وجب الكَذب بإخفائِه ، وكذا لو كان عنده وديعة ، وأراد ظالِم أخذَها، وجب الْكَذب بإخفائها ، والأحوطُ في هذا كُله أن يوري ، ومعنَى التورِية : أن يقْصد بِعبارته مقْصوداً صحيحاً ليس هو كاذباً بالنسّبة إليه ، وإن كان كاذباً في ظاهرِ اللّفظ ، وبِالنسبة إلى ما يفهمه المخَاطَب ولَو تَرك التورِيةَ وأطْلَق عبارةَ الكذبِ ، فليس بِحرامٍ في هذا الحال .

ދަންނައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދޮގަކީ އޭގެ އަސްލު حكم ހަރާމްކަމެއް ކަމުގައިވިއަސް ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ވަކި شرط ތަކާއިއެކު (ވަރަށް ހަނިދާއިރާއެއްގައި) ހުއްދަވެއެވެ. الأذكار ގެ ބާބުގައި އޭގެ ތަފްސީލު ވަނީ ދެވިފައެވެ. އޭގެ خلاصةއަކީ ހަމަކަށަވަރުން ވާހަކައަކީ مقصدއެއް حاصلކުރުމަށްޓަކައި ބޭނުން ކުރެވޭ ވަސީލަތެކެވެ. އެހެންކަމުން ދޮގަކާއިނުލައި ހާސިލްވެދާނަމަ ކަށަވަރުން އެކަމުގައި ދޮގު ބުނުމަކީ حرام ކަމެކެވެ. އަދި ދޮގަކާއިނުލައި ހާސިލް ނުކުރެވޭނަމަ ދޮގު ބުނުން ހުއްދަވެއެވެ. އަދި އެ مقصد ހާސިލް ކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއްނަމަ ދޮގު ބުނުމަކީވެސް ހުއްދަ ކަމެކެވެ. (އޭގެ މިސާލަކީ) ފުރާ އަނިޔާވެރިއަކު މުސްލިމަކު ގަތުލުކުރުމަށް ބޭނުންވެގެން ހޯދާއިރު އޭނާ ފޮރުވިފައިވާ ތަނެއް ސުވާލުކޮށްފިނަމަ އެކަން ފޮރުވުމަށް ދޮގު ބުނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި އަމާނާތެއް ނަގަން ބޭނުންވާ ޒާލިމަކަށް އެ އަމާނާތް ފޮރުވުމަށް ދޮގު ބުނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އެހެން ނަމަވެސް މިހުރިހާ ކަމެއްގައި ހެޔޮގޮތަކީ ތައުރިޔާ ކުރުމެވެ. ތައުރިޔާ ގެ މާނައަކީ ބުނާ ބަހުން ދޮގު ނުވާ ސައްހަ مقصد އެއް އޭނާ ބޭނުންކުރުމެވެ. އެއީ ބަހުގެ ظاهر ގައި ދޮގެއް ކަމުގައިވިޔަސް ވެސް حقيقةގައި ތެދެކެވެ. އަދި އޭނާ ތައުރިޔާ ދޫކޮށްލާ ދޮގު ބަހެއް ބުނެފިނަމަވެސް، އެ ހާލަތުގައި އެއީ حرام ކަމެއް ނޫނެވެ.

واستَدل الْعلَماء بجوازِ الكذب في هذا الحال بحديث أم كُلْثومٍ رضي الله عنْها أنها سمعتْ رسول اللّه صلّى اللّهُ علَيه وسلم يقولُ : « لَيس الكَذاب الذي يصلح بين الناسِ ، فينمي خَيراً أو يقولُ خَيراً » متفقٌ عليه .

ދޮގު ބުނުން ހުއްދަވާ ކަމަށް އުލަމާއުން ދަލީލު ނަންގަވާފައިވަނީ ރަޟިޔަ الله ޢަންހާ ام كلثوم ގެ ކިބައިން ރިވާވާ حديث ގެމަތިން ބިނާކުރައްވައިގެންނެވެ. (އޭގެމާނައީ.) ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް

އެކަމަނާ އަޑުއުއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޭދޭ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ސުލްހަކުރާ މީހާ (އެބަހީ ވާހަކަ ދައްކާ މީހާ) ދޮގުވެރިއަކަށް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ އޭނާ ހެޔޮކަމެއް އުފައްދައެވެ. ނުވަތަ ހެޔޮ ވާހަކައެއް ދައްކައެވެ.

زاد مسلم في رواية : « قالت : أم كُلْثُومٍ : ولَمْ أسمعه يرخص في شَيء مما يقُولُ الناس إلا في ثلاث : تَعني : الحرب ، والإصلاح بين الناسِ ، وحديث الرجلَ امرأَتَه ، وحديث المرأة زوجها .

މުސްލިމް ރިވާޔަތެއް އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ. ام كلثوم ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ދައްކާ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން ތިންކަމެއްގައި މެނުވީ ދޮގުބުނުން ހުއްދަކުރެއްވި އަޑެއް ތިމަންނައަށް ނުއިވެއެވެ. އެއީ ހަނގުރާމައިގައި އާއި ދޭދޭ މީހުންގެ ދެމެދުގައި ސުލްހަ ކުރުމުގައްޔާއި ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ ގާތުގައި ވާހަކަ ދައްކާ އިރުގައްޔާއި އަދި އަނބިމީހާ ފިރިމީހާގެ ގާތުގައި ވާހަކަދައްކާ އިރުގައެވެ.

باب الحث على التثبت فيما يقوله ويحكيه

ތިމާ ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި ތިމާ ކިޔައިދޭ **خبر** ތަކުގެ ތެދު ދޮގު މިންވަރު ރަނގަޅަށް **تأكيد** ކޮށްވާހަކަ ދެއްކުމަށް ކުރެވިފައިވާ **إرشاد**ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

ތިބާއަށް އެކަމާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިމާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ކުރާ عمل ތައް) އޭނާގެ ކައިރީގައި حاضرވެ މަލާއިކަތު ނެތި، އޭނާއަކަށް އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވޭނެއެވެ.

1547 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « كفي بالمرء كَذباً أن يحدثَ بِكُل ما سمع » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ދޮގުވެރިއަކަށްވުމަށްޓަކައި އޭނާއަށް އަޑުއިވޭ ކޮންމެ ވާހަކައެއް ދައްކަން ފުދުން ފުދެއެވެ.

1548 وعن سمرة رضي الله عنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من حدث عني بِحديث يرى أنه كذب ، فَهو أحد الكَاذبين » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން حديث އެއް ބަޔާންކުރާ މީހާއަށް އެއީ ދޮގުحديث އެއް ކަމަށް އެނގިހުރެ އެބަޔާންކޮށްފިނަމަ އެއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ ދޮގުވެރިއެކެވެ.

1549 وعن أسماء رضي الله عنْها أن امرأة قالَتْ : يا رسول الله إن لي ضرةَ فهل علَي جناح إن تَشبعتُ من زوجي غير الذي يعطيني ؟ فقال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « المتشبع بِما لـم يعطَ كَلابِس ثَوبي زورٍ » متفقٌ عليه .

المتشبع : هو الذي يظهر الشبع وليس بِشبعان ، ومعناها هنا : أنه يظهر أنه حصلَ له فضيلةٌ وليستْ حاصلة . « ولابِس ثَوبي زورٍ » أي : ذي زورٍ ، وهو الذي يزور على الناس ، بِأن يتَزيى بِزِي أهل الزهد أو العلم أو الثروة ، ليغْتر بِه الناس وليس هو بِتلك الصفة ، وقيل غَير ذلك والله أعلم .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أسماء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާއަށް އިތުރު

އަންބެއްވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާ ނުދޭ ތަކެތި އޭނާ ދިންތަކެތި ކަމުގައި ހެދުން ތިމަންނައަށް ހުއްދަވޭ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ نبي އާ صلّى الله علّيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަނޑު ނުފުރޭ ހާލު ބަނޑުފުރިއްޖެ ކަމަށް ދެއްކުމަކީ ބުހުތާނުންވާ ދެގަނޑު ފޮތި އެއްފަހަރާއި ލައިގެންހުރި މީހެއްފަދަކަމެކެވެ.

باب بيان غلاظ تحريم شهادة الزور

ދޮގު ހެކި ދިނުން ނިހާޔަތަށް **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (الحج 30): {واجتنبوا قول الزور}.

އަދި ދޮގުހެކިބަސް ބުނުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ!

قال الله تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

ތިބާއަށް އެކަމަކާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ކުރާ عمل ވެސް) އޭނާގެ ކައިރީގައި حاضر ވެ މަލާއިކަތުން ނޫނީ، އޭނާއަކަށް އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވޭނެއެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް) ބައްލަވަމުން ވޭގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الفرقان 72): {والذين لا يشهدون الزور}

އަދި އެއުރެންނީ ދޮގުހެކި ނުދޭ މީހުންނެވެ.

1550 وعن أبي بكْرةَ رضي الله عنْه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ألا أُنبئكُم بأكبر الكبائِر ؟ قُلنَا : بلَى يا رسول الله . قالَ : « الإشراك بالله ، وعقُوقُ الوالِدين » وكان متكئا فَجلَس ، فقال : « ألا وقَولُ الزورِ ، وشهادةُ الزورِ » فما زال يكررها حتى قلنا : لَيتَه سكَت . متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިމަންނާކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ބޮޑުގެ [illegible] ކޮބައިކަން ބުނެދެންހެއްޔެވެ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އެއީ اللهއަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިސްނަދީ [illegible] ލެނގިވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ސީދާވެ އިށީންނެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވިއެވެ. ދަންނާށެވެ. އަދި ދޮގު ހެކި ދިނުމެވެ. ފަހެ އެބަސްފުޅު [illegible] ބޮޑުކަމުން [illegible] [illegible] [illegible] ބުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]؟

باب تحريم لعن إنسان بعينه أو دابة

ކަނޑައެޅިގެން އިންސާނަކަށް ނުވަތަ ޖަނަވާރަކަށް ވިޔަސް **لعنة**ދިނުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1551 عن أبي زيد ثابت بن الضحاك الأنصاري رضي الله عنه ، وهو من أهل بيعة الرضوان قال : قاَلَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من حلَف على يمينٍ بملة غيرِ الإسلامِ كاذباً متعمداً، فهو كما قاَلَ ، ومن قَتَل نَفسه بشيء ، عذب به يوم القيامة ، وليس على رجلٍ نَذْر فيما لا يملكه ، ولعن المؤْمنِ كَقَتْله » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو زيد ثابت بن الضحاك الأنصاريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ بيعة الرضوان ގައި ހިމެނޭ ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. މީހަކު އިސްލާމްދީނުގެ ނޫން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަސްދުގައި ދޮގު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެމީހާ [illegible]. އަދި މީހަކު

އެއްޗަކުން އެމީހެއްގެ ނަފްސު ޤަތުލު ކޮށްފިނަމަ قيامة ދުވަހުން އެއެއްޗަކުން އެމީހަކަށް عذابދެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާކަމެއްގެ މައްޗަށް ނަދުރު ފުއްދުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި މުއުމިނުންނަށް لعنة ދިނުން އެބައިމީހުން ޤަތުލުކުރުން ފަދައެވެ.

1552 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لا ينْبغي ِلصديق أن يكُون لَعاناً » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތެދުވެރިޔާއަކީ ގިނަގިނައިން މީހުންނަށް لعنة ދޭ މީހަކަށްވުން އެކަށީގެނެއް ނުވެއެވެ.

1553 وعن أبي الدرداء رضي الله عنْه قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا يكُون اللعانُون شُفعاء ، ولا شُهداء يوم القيامة » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو الدَّرداءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. لعنة ދޭ މީހުން قيامة ދުވަހު شفاعةތެރިންގެ ގޮތުގައާއި އަދި ހެކިވެރިންގެ ގޮތުގައި ވެސް ނުވާނެއެވެ.

1554 وعن سمرةَ بن جنْدبٍ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَلاعنُوا بلعنة الله ، ولا بِغضبه ، ولا بِالنارِ » رواه أبو داود ، والترمذي وقالا : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سَمُرَة بْن جُنْدُب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ لعنة ގެ ދުޢާ އަދި اللهގެ ކޯފާގެ ދުޢާ އަދި ނަރަކައިގެ ދުޢާ ބަހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ނުދިނުމަށް ނުދޭށެވެ.

1555 وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ليس المؤمن بِالطعانِ ، ولا اللعانِ ولا الفَاحشِ ، ولا البذي » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عبد اللّه بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަތީ ނުބައި ގޮވާ މީހާއި لعنة ކުރާ މީހާއި އަނގަޔަށް ގޮވާ މީހާއި އަދި ހަޑިބަސް ބުނާ މީހާޔަކީ މުއުމިނެއް ނޫނެވެ.

1556 وعن أبي الدرداء رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : إن العبد إذا لَعن شَيئاً ، صعدت اللعنةُ إلى السماء ، فتُغْلَقُ أبواب السماء دونَها ، ثُم تَهبِطُ إلى الأرضِ ، فتُغلَقُ أبوابها دونَها ، ثم تَأخُذُ يميناً وشمالا ، فإذا لم تَجِد مساغاً رجعت إلى الذي لُعن ، فإن كان أهلاً لِذلك ، وإلا رجعتْ إلى قائِلها » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو الدَّرْداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ މީހަކަށް ލަޢުނަތް ދީފިނަމަ އެލަޢުނަތް އުޑާއި ދިމާލަށް އަރައިގެންދެއެވެ. ފަހެ އުޑުގެ ދޮރުތައް (އަސްމާނުގެ ދޮރުތައް) ބަންދުކުރެވިދެއެވެ. ދެން ބިމާއި ދިމާލަށް ވެއްޓިގެން އަރާއެވެ. ދެން ބިމުގެ ދޮރުތައްވެސް ބަންދުކުރެވިދެއެވެ. ދެން ކަނާއަތަށް ވާތަށް ނަގާލައެވެ. ދެއެވެ. ނަގާލާފައި އަދި މަގެއް ނުފެނިއްޖެއެވެ. ދެން އެ ލަޢުނަތް ލިބުނު މީހާއި ދިމާލަށް އަދުލެއެވެ. ދެން އެ މީހާއަށް لعنة ގެ حق ވާނަމަ އެވަގުތުން ނިމިގެއްޖެއެވެ. ނުވާނަމަ އެ لعنة ދިން މީހާއަށް އެ رجوع ވެއެވެ.

1557 وعن عمران بن الحصين رضي الله عنْهما قال : بينَما رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في بعضِ أسفَارِه ، وامرأَةٌ من الأنصارِ على نَاقَة ، فضجِرتْ فلَعنَتْها ، فَسمع ذلك رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فقالَ : « خُذوا ما عليها ودعوها ، فإنها ملعونَةٌ » قالَ عمران : فكأَني أراها الآن تمشي في الناسِ ما يعرِض لها أحد . رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عمران بن الحصين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރެއްގައި އެޅުއްވުވި

ވަގުތެއްގައި انصار ންގެ އަންހެނަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި އިންނެވެ. ފަހެ އެއަންހެނާ އެޖަމަލުގައި އެތިފަހަށް ޖެހުމުންދާފައި އެއަންހެން لعنةދިނެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް އެއަޑު އިވިވަޑައިގަތެވެ. ދެން حديث ކުރައްވިއެވެ. އެޖަމަލު މަތީގައި ހުރި ތަކެތި ބާލާށެވެ. އަދި އެޖަމަލު ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ لعنة ލިބިގެންވާ އެއްޗެކެވެ. عمران ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ފެންނަކަހަލައެވެ. [illegible] މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ހިނގާބިނގާ ހުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް މީހަކު ސަމާލުކަމެއް ނުދެއެވެ.

1558 وعن أبي برّزةَ نَضلَةَ بنِ عبيد الأسلمي رضي الله عنْه قال : بينما جاريةٌ على ناقَة عليها بعض متَاع القَوم ، إذْ بصرتْ بالنبي صلّى اللهُ عليه وسلم وتَضايقَ بهم الجبلُ ، فقالتْ : حلْ ، اللهم العنْها فقال النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تُصاحبنا نَاقَةٌ عليها لعنةٌ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أَبو برّزةَ نَضلَةَ بنِ عبيد الأسلميّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި އިންނެވެ. އަދި އެހެން މުދާ ބައެއްވެސް އޭގެ މަތީގައި ހުއްޓެވެ. ކުއްލިއަކަށް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފެނިވިޖެ އެ އަތީގެ މަގުކޮޅުން ހުއްޓުނެވެ. އަދި އަޅީގެ މަތީގައި މުތާބަށް ގަނޑުން ތަރުބާދު މަގުހަނިވެފައިވާތީ ކަމަކަށްމުންދާ އަދިވެސް އެއަންހެނާ ކާއްލި އަތިމަރާ ފަހެ ހުއްޓުނެވެ. އަދި ބުނެއެވެ. ހާ الله! އެއަންހެން لعنة ލައްވާނދޭވާ! އަދިނބު نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. އެޖަމަލުގެ ކައިރިއަށް لعنة ލިބިގެންވާ ޖަމަލެއް ބަރިސަކާއި ނުބައްވާށެވެ.

قوله : « حلْ » بفتح الحاء المهملة ، وإسكان اللام ، وهي كلمةٌ لزجرِ الإبل.

واعلَم أن هذا الحديث قد يستَشْكلُ معنَاه ، ولا إشْكال فيه ، بل المراد النهي أن تُصاحبهم تلك النَاقَةُ ، وليس فيه نهي عن بيعها وذَبحها وركُوبها في غَيرِ صحبة النبي صلّى اللهُ عليه وسلم بلْ كُل ذلك وما سواه من التصرفات جائِز لا منْع منْه ، إلا من مصاحبته صلّى اللهُ عليه

وسلم بها ، لأن هذه التصرفات كلها كانتْ جائزة فمنع بعض منْها ، فبقي الباقي على ما كان
. والله أعلم.

އަދި ދަންނަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި حديث ގެ މަފްހޫމުން އޮޅުން އަރާކަން ބުނެވެއެވެ. ނަމަވެސް އޭގައި އެއްވެސް އޮޅުމެއް ނުވެއެވެ. އޭގައިވާ ނަހީގެ މުރާދަކީ ހަމައެކަނި އެޖަމަލު އެކަމުގައި ބައިވެރި ނުކުރުމަށް ކުރައްވާފައިވާ ނަހީއެވެ. އަދި އޭގެ ވިއްކުމާއި ކަތިލުމާއި އަދި نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ހިނގައި ވަޑައިގަންނަވާ ތަންތަނުގައި ސަވާރުވުމުން މަނާއެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި ކިއެއްތަ؟ މިއެންމެހާ ކަންތަކާއި އަދި އެނޫނަސް ކަންތައްތައް އެއިން ހުއްދައެވެ. އެއީ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم އާއި އެއްކޮށް ބޭއްވުން ފިޔަވައި އެހެންކަމެއް މަނާވެގެންނުވެއެވެ. އަސްލަކީ އެއިން ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ހުއްދަ ވެފައި ވުމެވެ. ފަހެ އެއިން ބައެއް ކަންތައް މަނާވީއެވެ. ވީމާ ދެންހުރި ކަންތައްތައް އޭގެ އަސްލު ގޮތުގައި ހުއްދަވެގެންނެވެ. والله اعلم. (އެންމެ މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތް الله އެވެ.)

باب جواز لعن بعض أصحاب المعاصي غير المعيّنين

ވަކި މީހަކު ނަމުން އައްޔަން ނުކޮށް ފާފަވެރިންނަށް **لعنة** ދިނުން ހުއްދަ ވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (هود 18): {ألا لعنة الله على الظالمين}.

އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް الله ގެ لعنةހުއްޓެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 44): {فأذّن مؤذن بينهم أن لعنة الله على الظالمين}

ފަހެ، (އެހިނދު) ގޮވައިލާ ބާކަރަކު އެއުރެންގެ ދެމެދުގައި ގޮވައިލާނެއެވެ. އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް الله ގެ لعنةހުއްޓެވެ.

وثبت في الصحيح أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لعن الله الواصلةَ والمستَوصلةَ » وأنه قال: « لعن الله آكلَ الربا » وأنه لَعن المصورين ، وأنه قال : « لعن الله من غَير منار الأرض » أي : حدودها ، وأنه قال : «لَعن الله السارقَ يسرِقُ البيضة » وأنه قال : «لَعن الله من لعن والِديه » « ولَعن الله من ذبح لِغيرِ الله » وأنه قال : « من أحدثَ فيها حدثاً أو آوى محدثاً ، فَعليّه لَعنَةُ الله والملائِكة والناسِ أجمعين » وأنه قالَ : « اللهم العن رِعلاً، وذَكوان وعصيةَ ، عصوا الله ورسولَه » وهذه ثلاثُ قبائِل من العربِ وأنه قال : «لَعن الله اليهود اتخَذُوا قُبور أنبيائِهم مساجِد » وأنه « لَعن المتشبهين من الرجال بِالنساء ، والمتشبَهات من النساء بالرجال » .

وجميع هذه الألفاظ في الصحيح ، بعضها في صحيحي البخاري ومسلمٍ ، وبعضها في أحدهما ، وإنما قَصدتُ الاختصار بِالإشارة إليها ، وسأذكر معظَمها في أبوابها من هذا الكتاب ، إن شاء الله تعالى .

صح حديث ން ސާބިތުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިތަކުގައި އެހެންމީހުންގެ އިސްތަށިތައް ގުޅާ މީހާއަށް މާތް ﷲ لعنةލައްވާފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ރިބާ ކާމީހާއަށް މާތް ﷲ لعنةލައްވާފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތަސްވީރު ހަދާމީހުންނަށް ލަޢުނަތް ލެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިމުގައި ހައްދުތައް ހަދަނަގައި ނަގާ މީހާއަށް މާތް ﷲ لعنةލައްވާފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވައްކަން ކުރާ މީހާއަށް މާތް ﷲ لعنة ލައްވާފިއެވެ. އަދި ބިހެއް ވަގަށްނެގި ވެސްމެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ މައިންބަފައިންނަށް لعنة ދިން މީހަކަށް މާތް ﷲ لعنة ލައްވާފިއެވެ. މާތް ﷲ ފިޔަވައި އެހެންފަރާތަކަށް ކަތިލާމީހަކަށް މާތް ﷲ لعنةލައްވާފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަދީނާގައި بدعة އެއް އުފެއްދި މީހާ ނުވަތަ بدعة ގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ޖާގަދީ މީހަކަށް މާތް ﷲ لعنة ލައްވާފިއެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ކަލާނގެ މަލާއިކަތުންގެ لعنةއާއި އިންސާނުން ހުރިހާމީހުންގެ لعنةއުއްބެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ﷲ! رعل قبيلة އާއި

ذكوان قبيلة އާއި عصية قبيلة އަށް لعنة ލައްވާފިއެވެ. އެބައިމީހުން اللهއާއި އެއިލާހުގެ ރަސޫލާއަށް ވަނީ އުރެދިގެންނެވެ. (ޤަޞެއު.) އެއީ އަރަބި ކަރައިގެ ތިން قبيلة އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަކަކާގުޅޭ حديث ހުރައްވައިފައެވެ. ވަކިކޮށްގެން ވައްނަށް ވާތީ الله لعنة ލައްވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންނަށީ އެބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާކުރުމެވެ. ގަބުރުތައް މިސްކިތްތަކަށް ހަދައިގެންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަކަކާގުޅޭ ވެރިންނަށް ބަރައިން ރަސޫލާއަށް ސަލާމް ދެއްވާ މީހުންނާއި އަދި ރަސޫލާއަށް ބަރައިން ވެރިންނަށް ސަލާމް ދެއްވާ މީހުންނަށް لعنة ލައްވާފައެވެ. އަދި (ޤަޞެއު.) މިއަދުވެސް އިބްރާހީމުގެ صحيح حديث ތަކެއް އިބްރާހީމުގެ ބަހެއްގެ.

އަދި ބަހެއް އިބްރާހީމުގެ بخاري އާއި مسلم ގެ އިބްރާހީމުގެ ބަހެއްގެ. އަދި ބަހެއް އިބްރާހީމުގެ ބަހެއް ނަބިއްޔާކުރުމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އިބްރާހީމުގެ ބަހެއް ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން މަގުސަދަކީ އިސްލާމްދީނުގައި ރަސޫލާގެ ނަމުގައި ނިސްބަތްކޮށް حديثތައް ދެމުން ގެންދިއުމަށެވެ.

باب تحريم سبّ المسلم بغير حقّ

حقّއާއި ނުލައި މުސްލިމަކަށް އަނގަބަސް ކިޔުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުޅުން ހުރިހާގޮތް ކުރެވިގެންނުވެއްޖެ މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުން އެމީހުންނަށް ނުހައްގުކޮށް ތަކުލީފް (ދެނިވާ!) ވީމާ، ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ބޯހިތާ ރައްކާކުރެއްވި ބޮޑު ކުށާއި މާތަކާއި ބަލާގެންނެވެ.

1559 وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « سباب المسلمِ فُسوقٌ ، وقتَالُه كُفْر » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވުމި ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންނަށް އަނގަޔުން ގޮވުމަކީ منافقންގެ عمل އެކެވެ. އަދި އެމީހުން ގަތުލުކުރުމަކީ ކުފުރުގެ عمل އެކެވެ.

1560 وعن أبي ذر رضي الله عنْه أنه سمع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقولُ : « لا يرمي رجلٌ رجلاً بِالفسق أو الكُفْرِ ، إلا ارتدت عليه ، إن لم يكُن صاحبه كذلك » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވުމި أبو ذرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަނެއްމީހަކަށް فاسقއެއްކަމުގައި ނުވަތަ ކާފިރެއްކަމުގައި ތުހުމަތުކޮށްފިނަމަ އެމީހަކީ ރިވާގައި އެފަދައިން ނުވާނަމަ އަނބުރާ އޭނާއަށް ވެއްޖެއެވެ.

1561 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « المتَسابانِ ما قَالا فَعلى البادي منْهما حتى يعتَدي المظلُوم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވުމި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކު އަނެކަކަށް ނުބައި ބަސްބުނުމުގެ ފާފަ ފުރިހަމައަށް އޮންނާނީ ފަށައިގެން އެއްބަސް އަދާކުރި މީހަކަށެވެ. މަޒުލޫމުވާ މީހާ ޙައްދުން ހުރަސްނުވާހާ ހިނދަކު ކަމެވެ.

1562 وعنه قالَ : أُتي النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم بِرجلٍ قَد شَرب قالَ : « اضربوه » قال أبو هريرة : فَمنا الضارب بِيده ، والضارب بِنعله ، والضارب بثوبه ، فلَما انصرفَ ، قال بعض القَوم : أخزاك الله ، قال : « لا تقُولُوا هذا ، لا تُعينُوا عليه الشيطَان » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ) މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވުމި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް ރާބޮއެގެން ގެނެވުނެވެ.

އެމީހާއަކީ ރާބުއިން މީހެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ހައްދު ޖަހާށެވެ. أبو هُريرة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި އޭނާގައިގައި އަތުންޖެހި މީހުން ތިއްބެވެ. އަދި ފައިވާނުން ޖެހި މީހުން ތިއްބެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ އަތުގައި ތިބި ފޮތިގަނޑުތަކުން ޖެހި މީހުން ތިއްބެވެ. ދެން އެމީހާ އެނބުރި ދާން ފެށުމުން އެތާނގައިތިބި މީހުންކުރެން ބައެއް މީހުން އޭނާ އާހި ދިމާކަށް ބުންޏެވެ. أخزاكَ اللّه މާނައީ: މާތް الله ކަލެއަށް ހިތާމަ ދެއްވާށިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެގޮތަށް ނުބުނާށެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް شيطان އާއަށް ވާގި ނުދޭށެވެ.

1563 وعنْه قالَ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « من قَذَف مملُوكه بالزنا يقام عليه الحد يوم القيامة ، إلا أن يكُون كما قالَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އަށާއި މާތް الله ރުއްސެވުންވާށި) أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެހެންގޮތަކުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީހަނަ އެހެން އަޅުންނަން ޒިނޭގެ ތުހުމަތުކުރަނަމަ އެހި حقيقة އެއީކަމުގައި ނުވާނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހެއްގެ ގައިގައި ހައްދުޖެއް-ސޭނެއެވެ.

باب تحريم سب الأموات بغير حق ومصلحة شرعية هي

حقއާއި ނުލައި އަދި **شرعي مصلحة** އާއި ނުލައި މަރުވެފައިވާ މީހުންނާމެދު އުނި-ސިފަކުރުން ބަސްބުނުން ހަރާމް ވެގެންވާ **باب**

هي التحذير من الإقتداء به في بدعته وفسقه ونحو ذلك فيه الآية والأحاديث السابقة في الباب قبله.

(ދަންނަވައެވެ.) މުރާދަކީ އެއީ އެވަރު فاسقން ނުވަތަ بدعةގެ އަހުލުވެރިންނާއި ތަބާވުމުން ރައްކާތެރިކުރުމަށެވެ. އެ موضوع އާއި ގުޅޭ ބައެއް އާޔަތަކާއި حديث ތައް އިސްވެދިޔަ ބާބުގައި ދެންނެވިއްޖެއެވެ.

1564 وعن عائِشةَ رضي الله عنها قالتْ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَسبوا الأمواتَ، فَإنهم قد أفْضوا إلى ما قَدموا » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائِشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ނެތިނުބައި ނުގޮވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންވަނީ އެބައިމީހުން އިސްކުރަ عمل ބަލާއި ހަމައަށް ވާސިލުވެފައެވެ.

باب النهي عن الإيذاء

އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ހަދައިގަތް ކުށަކާއިނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާން ދޮގަކާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފިގެން ބައެކެވެ.

1565 وعن عبد الله بنِ عمرو بن العاص رضي الله عنْهما قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: « المسلم من سلم المسلمون من لِسانه ويده ، والمهاجِر من هجر ما نَهى الله عنْه » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بنِ عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކީ އެމީހާގެ އަތުންނާއި ދުލުން އެހެންމުސްލިމުން ސަލާމަތްވެގެންވާ މީހާއެވެ. އަދި މުހާޖިރުންނަކީ الله ނަހީ ކުރެއްވި ތަކެތިން ހިޖުރަ ކުރާ މީހާއެވެ.

1566 وعنه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من أحب أن يزحزح عن النارِ ، ويدخَل الجنةَ ، فلتَأته منيتُه وهو يؤمن باللهِ واليومِ الآخرِ ، ولْيأت إلى الناسِ الذي يحب أن يؤْتَي إليه » رواه مسلم .

وهو بعض حديث طويلٍ سبقَ في باب طاعة ولاة الأمورِ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވ عبدِ اللّه بن عَمرو بن العاص)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިން ސަލާމަތްވެ އަދި ސުވަރުގެ ލިބުމަށްއެދޭ މީހާ މަރުއަންނަހިނދު ހުންނަވާނީ اللهއާއި اخرة ދުވަހަށް އީމާންވެގެންނެވެ. އަދި މީހާގެ ނަފްސަށްބަލައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަލައިގެންނެވެ.

މިއީ طاعةِ وُلاةِ الأمُورِ ގެ ބާބުގައި އިސްވެދިޔަ ދިގު حديث އެއްގެ ބައްޔެކެވެ.

باب النهي عن التباغض والتقاطع والتدابر

އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ރުޅިވެރިވުމާއި ގުޅުން ކަނޑާލުމާއި ފުރަގަސްދިނުން ނަހީ ކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

މުއުމިނުންނަކީ ހަމައެކަނި اخن ބޭބޭފުޅުންނެވެ.

وقال تعالى (المائدة 54): {أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين}.

އަދި މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރި، ލޯބިވެރި ބައެކެވެ. ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ އިއްޒަތްތެރި ބައެކެވެ.

وقال تعالى (الفتح 29): {محمد رسول الله، والذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم}

محمد ގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ވާ މީހުން ކާފިރުންނަށް ހަރުކަށި ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ބައެކެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި، އޯގާތެރި رحمة ތެރި ބައެކެވެ.

1567 وعن أنسٍ رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لا تَباغَضوا ، ولا تحاسدوا، ولاَ تَدابروا ، ولا تَقَاطعوا ، وكُونُوا عباد الله إخواناً ، ولا يحل لِمسلمٍ أن يهجر أخَاه فَوقَ ثلاث » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ހަސަދަވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް އަދާވާތްތެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަޅުތަކުން اخ ންތަކެއް ކަމުގައިވާށެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ اخ އާއި އަނގައިން ނުބުނެ ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުން ހަލާލުވެގެން ނުވެއެވެ.

1568 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « تُفْتَح أبواب الجنة يوم الاثنَين ويوم الخَميس ، فَيغْفَر لِكُل عبد لا يشْرِك بِالله شَيَئاً ، إلا رجلاً كانَت بينه وبين أخيه شَحناء فيقالُ : أنْظروا هذين حتى يصطَلحا ، أنْظروا هذَين حتى يصطَلحا ، » رواه مسلم .

وفي رواية له : « تُعرض الأعمالُ في كُل يومِ خَميسٍ واثنَين » وذَكَر نحوه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައް ހުޅުވޭ ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހުގައި ހުޅުވެއެވެ. ފަހެ الله އާއި شريك ނުކުރާ ކޮންމެ މީހަކަށް ފާފަ ފުއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އެމީހާގެ اخ އާއި ދެމެދު އަދާވާތްތެރި ވަކިވެފައިވާ މީހާ ފިޔަވައެވެ. އެދެމީހުން ސުލްހަވަންދެން ބަލާށެވެ. އެދެމީހުން

ސުލްހަވެރިކަމުންބަލައި ފުރުސަތު ދޭށެވެ. އަދިމީހުން ސުލްހަވެރިކަމުން ބަލައި ފުރުސަތު ދޭށެވެ.

باب تحريم الحسد

ހަސަދަވެރިކަން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

هو تمني زوال نعمة عن صاحبها سواء كانت نعمة دين أو دنيا

ހަސަދަވެރިވުމަކީ އެއީ نعمة އެއް ލިބިފައިވާ މީހާގެ ކިބައިން އެ نعمة އެއް ގެއްލި ދިއުމަށް އެދުމެވެ. އެއީ ދީނީ نعمة އެއް ކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ ދުނިޔަވީ نعمة އެއް ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

قال الله تعالى (النساء 54): {أم يحسدون الناس على ما آتاهم الله من فضله}.

ނުވަތަ، اللهގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ މީސްތަކުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ކަންތަކާއިމެދު އެމީހުން (އެބަހީ ޔަހޫދީން) މީސްތަކުންނަށް حسدވެރި ވަނީހެއްތޯ؟

وفيه حديث أنس السابق في الباب قبله (انظر الحديث رقم 1564)

1569 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللّهُ علَيه وسلم قالَ : « إياكُم والحسد ، فإن الحسد يأكُلُ الحسنات كما تَأْكُلُ النَّار الحطب ، أو قال العشْب » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން حسدވެރިވުމުން ރައްކާތެރިވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އަލިފާން ދަރު އަނދާލާ ފަދައިން ހެޔޮކަންތައް އަންދާލައެވެ. ނުވަތަ ދަރުގެ ބަދަލުގައި ވިނަ ވިދާޅުވިކަމުގެ ރާވީ އަށް شك އުފެދިއެވެ.

باب النهي عن التجسّس

ޖާސޫސްކުރުން މަނާވެގެންވާކަމާއި މީހުން ދައްކާ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އެހެންމީހުން
އަޑުއެހުމަށް ނުރުހޭ ވާހަކަތައް އަޑު އެހުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الحجرات 12): {ولا تجسسوا}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ޖާސޫސް ނުކުރާށެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ހޯދައިގަތް ކަމަކާއި ނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާނާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް އުފުލިގެންފި ބައެކެވެ.

1570 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إياكُم والظن ، فإن الظن أكذب الحديثَ ، ولا تحسسوا ، ولا تَجسسوا ولا تنافَسوا ولا تحاسدوا ، ولا تَباغَضوا، ولا تَدابروا ، وكُونُوا عباد الله إخْواناً كما أمركُم . المسلم أخُو المسلمِ ، لا يظلمه ، ولا يخذُلُه ولا يحقره ، التقوى ههنا ، التقوى ههنا » ويشير إلى صدرِه « بِحسبِ امريء من الشر أن يحقر أخاه المسلم ، كُل المسلمِ على المسلمِ حرام : دمه ، وعرضه ، ومالُه، إن الله لا ينْظُر إلى أجسادكُم، ولا إلى صورِكُم ، وأعمالكم ولكن ينْظُر إلى قُلُوبِكُم».

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުށް ހީތަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ކުށް ހީތަކަކީ ދޮގު ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު ދޮގެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ އައިބު ހޯދަން މަސައްކަތް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ޖާސޫސް

ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް ދަހިވެތި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް حسد ވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް ފުޅިވެތި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނުން [illegible] [illegible] [illegible] ތިޔަބައިމީހުން اللهُ ގެ އަޅުތަކުން اخން [illegible] ކަމުގައި ވާށެވެ. އެއް މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ اخއެވެ. އަދި އޭނާގެ اخ އާއަށް އަނިޔާވެރި ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ اخ އާއަށް އެހީތެރިވުން ނުހުއްޓާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ اخއާ ނިކަމެތި ނުކުރާނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. تقوى ވެރިކަންވަނީ މިތަނުގައެވެ. تقوى ވެރިކަންވަނީ މިތަނުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ މޭފުށަށް إشارة ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ނުބައި ވުމަށް ފުދޭނެއެވެ އޭނާގެ اخއާ ދެކެ ނިކަމެތިކަމުގެ ގޮތުން ދެކެ ބެލުމެވެ. އެއް މުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމަކުގެ މައްޗަށް އޭނާގެ ލޭވެސް އޭނާގެ މުދާ ވެސް އޭނާގެ ޢިއްޒަތް ވެސް حرمة ވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ބަލައިވޮޑިގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ކަމުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުގެ ބައްލަވާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބާރުފުޅުތަކާއި ސިފަތަކަށް ބައްލަވާފައެއް ނުވެވެ.

وفي رواية : « لا تَحاسدوا ، ولا تَباغَضوا ، ولا تَجسسوا ولا تحسسوا ولا تَنَاجشُوا وكُونُوا عباد الله إخْواناً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް حسدވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ފުޅިވެތިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ޖާސޫސް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބަޔަކަށް ވިޔަފާރި މުދާ އަގު މަތި (ނިޔަތް ނެތި ގަތުން) އަގު އަރުވާލުން

ނުގެންނާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން ﷲ ގެ އަޅުންތަކެއް ކަމުގައިވާ ހާލު اخن ތަކެއް ކަމުގައި ވާނެވެ.

وفي رواية : « لا تَقَاطَعوا ، ولا تَدابروا ، ولا تَباغَضوا ولا تحاسدوا ، وكُونُوا عباد الله إخْواناً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ حسدވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ﷲ ގެ އަޅުން ކަމުގައިވާ ހާލު اخن ތަކެއް ކަމުގައިވާށެވެ.

وفي رواية : « لا تَهاجروا ولا يبِع بعضكُمْ على بيع بعضٍ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާލައިގެން ނުތިބޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކުގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް އަނެކަކުގެ ވިޔަފާރި ނުހިންގާށެވެ. (އެބަހީ އެކަކު އެއްޗެއް ވިއްކަން އުޅެނިކޮށް ގަންނަން އުޅުނު މީހާގެ ކައިރިޔަށް ތިމަންނަގެ އަތުގައި ތިޔައަށްވުރެ އަގުހެޔޮއެއްޗެއް ހުރީމޭ، ތިމަންނަގެ އަތުން ގަންނާށޭ ބުނުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.)

رواه مسلم : بكل هذه الروايات ، وروى البخاري أكثَرها .

މިސްލިމް އެންމެހާ ރިވާޔަތްތަކާއި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތްތަކެވެ. އަދި بخاري އެއިން ގިނަ ރިވާޔަތްތައް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

1571 وعن معاويةَ رضي الله عنْه قالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « إنك إن اتبعتَ عورات المسلمين أفسدتَهم ، أو كدتَ أن تُفسدهم » حديثٌ صحيح.

رواه أبو داود بإسناد صحيح.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ مُعَاوية ގެފާނުގެ ރިވާޔައިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ މުސްލިމުން ތަކުންގެ ޢައިބުތަށް ހޯދައިފިނަމަ ތިބާ އެބައިމީހުން ފަސާދަކޮށްލައިފީއެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވިކަމަށް ވިއެވެ. ތިބާ އެބައިމީހުން ފަސާދަ ކޮށްލުން ކައިރިވެގެންވެއެވެ.

1572 وعن ابنِ مسعود رضي الله عنْه أنه أُتي بِرجلٍ فَقيلَ لَه : هذَا فُلان تَقْطُرُ لِحيتُه خَمراً ، فقالَ : إنا قد نُهينَا عن التجسسِ ، ولكن إن يظهر لَنَا شَيء ، نَأخُذْ بِه ، حديثٌ حسن صحيح .

رواه أبو داود بإسناد على شَرط البخاري ومسلمٍ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابن مسعود ގެ ރިވާޔައިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ގެ ގާތަށް މީހަކު ގެނެވުނެވެ. ފަހެ ދެން ބުނެވުނެވެ. މިއީ ފުލާނު މީހާއެވެ. އޭނާގެ ތުނބުޅީ އަރަކު ތިކި ތަޅާއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންނަށް ޖާސޫސް ކުރުމުން މަނާކުރެވިގެންނެވެ. ނަމަވެސް ކަމެއް ތިމަންމެންނަށް އެނގިއްޖެނަމަ އެކަމަށް ފިޔަވަޅު އަޅާނީއެވެ.

باب النهي عن سوء الظنّ بالمسلمين من غير ضرورة

އެއްވެސް شرعي ސަބަބެއް ނެތި މުސްލިމުންނާއި ގޯސް ގުމާނު ކުރުން މަނާކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الحجرات 12): {يا أيها الذين آمنوا اجتنبوا كثيراً من الظن إن بعض الظن إثم}

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހީގެ ތެރެއިން ގިނަ ކަންތަކާ ދުރުވެގަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބައެއް ހީއަކީ ފާފައެކެވެ.

1573 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إياكُم والظَّن ، فإن الظن أكذَب الحديث » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުށްހީތަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ކުށްހީއަކީ އެންމެ ބޮޑު ދޮގު ވާހަކައެވެ.

باب تحريم احتقار المسلمين

މުސްލިމުންނަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ނަޒަރުން ބެލުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ހޯދައިގަތް ކުށަކާއިނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާން ދޮގަކާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފައިގެން ބަރަވެއެވެ.

1574 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ « بِحسبِ امرِيٍء من الشر أن يحقر أخَاه المسلم » رواه مسلم ، وقد سبق قرِيباً بطوله .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ނުބައި މީހަކަށް ވުމަށްޓަކައި އޭނާގެ އަމިއްލަ މުސްލިމު اخ އާއަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ނަޒަރުން ބެލުން ފުދެއެވެ.

1575 وعن ابنِ مسعود رضي الله عنه ، عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « لا يدخُلُ الجنةَ من كَان في قَلْبِه مثْقَالُ ذَرة من كِبرٍ ، » فقَالَ رجلٌ : إن الرجلَ يحب أن يكُون ثَوبه حسناً ، ونَعلُه حسنَةً ، فقال : « إن الله جميلٌ يحب الجمال ، الكبر بطَر الحق ، وغَمطُ الناسِ » رواه مسلم .

ومعنَى « بطر الحق » : دفْعه ، « وغَمطُهم » : احتقَارهم ، وقَد سبقَ بيانُه أوضح من هذا في باب الكبرِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތު ތެރޭގައި ޛައްރެއްގެ މިންވަރުވިއަސް ތަކައްބުރުކަމެއް އޮވެއްޖެ މީހާ ސުވަރުގެ ނުވަންނަ ހުއްޖެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އޭނާގެ ހެދުން ރީތިކޮށް ހުރުމަށް ލޯބިކުރެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފައިވާން ރީތިކޮށް ހުރުމަށް ލޯބިކުރެއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް ރީތިކަމުގެ ސިފަ ލިބިވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެއިލާހު ރީތިކަމަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ. ތަކައްބުރު އަކީ حقއަށް އިންކާރުކުރުމާއި މީސްތަކުން ނިކަމެތިކޮށް ދެކުމެވެ.

1576 وعن جنْدبِ بن عبد الله رضي الله عنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « قالَ رجلٌ : والله لا يغْفر الله لفُلانٍ ، فَقَالَ الله عز وجل : من ذا الذي يتَألى علي أن لا أغفر لفُلانٍ إني قَد غَفَرتُ لَه ، وَأَحبطْتُ عملَك » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جنْدب بن عبد الله ގެ ރިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ބުނެއްޖެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. މިވެނި މީހަކަށް މާތް الله ނުފުއްސަވާނެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު މިވެނި މީހަކަށް ނުފުއްސަވާނޭބުން ތިމަންއިލާހުގެ ނަމުން ހުވާ ކުރަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު އޭނާއަށް ފުއްސަވައިފީމެވެ. އަދި ކަލޭގެ عمل ތައް ބާޠިލް ކުރައްވައިފީމެވެ.

باب النهي عن إظهار الشماتة بالمسلم

މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ދަތިތަކަށް އުފާކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

މުއުމިނުންވާކަން ކަށަވަރީ، اخން ތަކެއްކަމުގައެވެ.

وقال تعالى (النور 19): {إن الذين يحبون أن تشيع الفاحشة في الذين آمنوا لهم عذاب أليم في الدنيا والآخرة}.

ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުތުރުކަން ބޮޑު ފާފައިގެ ވާހަކައާއި، عمل, ފެތުރިގެން ދިއުމަށް ލޯބިވާމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ދުނިޔޭގައާއި اخرة ގައި ވޭންދެނިވި އަޒާބު އެއުރެންނަށް ހުއްޓެވެ.

1577 وعن واثلةَ بنِ الأسقَعِ رضي الله عنْه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تُظْهِرِ الشماتَة لأخيك فَيرحمه الله ويبتَليك » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

އަދި الله ރުހިވޮޑިގެންވާ وَاثِلة بن الأسْقع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ اخ އަށް ދިމާވާ [illegible] [illegible]. [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] [illegible].

وفي الباب حديثُ أبي هريرةَ السابقُ في باب التجسسِ : « كُل المسلمِ على المسلمِ حرام » الحديث .

އަދި މިބާބުގައި ތަޖައްސުސްގެ ބާބުގައި އިސްވެގޮސްފައިވާ أبو هُريرة ގެ حديث ހިމެނެއެވެ. އެއީ އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް (އޭނާގެ ލޭއާއި އަބުރާއި މުދާ) ހަރާމްވެގެންވެއެވެ ނަންގަނެވުނު حديث އެވެ.

باب تحريم الطعن في الأنساب الثابتة في ظاهر الشرع

شرعي ހަމަތަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ނަސަބުތަކަށް ތުހުމަތުކޮށް ވާހަކަދެއްކުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރެން ހޯދައިގަތް ކުށަކާއިނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނީ ބުހުތާން ދޮގަކާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފިގެން ބައެކެވެ.

1578 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « اثْنَتَان في الناسِ هما بِهِم كُفْر : الطعن في النسبِ ، والنياحةُ على الميت » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوهُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ދެކަމެއް ވެއެވެ. އެއީ ކުފުރުވުން ފަދަ ދެކަމެވެ. އަނެއް ކަމަކީ މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ރޮއި ހަޅޭ ލަވައިގެން ގިސްލުމެވެ.

باب النهي عن الغش والخداع

މަކަރު ހެދުމާއި ހީލަތް ހެދުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރެން ހޯދައިގަތް ކުށަކާއިނުލައި މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިން
އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނީ
ބުހުތާން ދޮގަކާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފިގެންފި ބަޔަކެވެ.

1579 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « من حملَ علَينَا السلاح ، فَلَيس منا ، ومن غَشنَا ، فَلَيس منا » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوهُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނާގެ މައްޗަށް ހަތިޔާރު އުފުލައިފި މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް މަކަރު ހަދައިފި މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

وفي رواية لَه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم مر على صبرة طَعامٍ ، فَأدخَلَ يده فيها ، فَنالَتْ أصابِعه بلَلاً ، فَقَالَ : « ما هذَا يا صاحب الطعامِ ؟ » قَالَ أصابتْه السماء يا رسولَ الله قَالَ: « أفَلا جعلْتَه فَوقَ الطعامِ حتى يراه الناس ، من غَشنَا فَلَيس منا »

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކާތަކެތި އަޅައިފައި ހުރި ގޮންޑެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭގެ އެތެރެއަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު ވެއްދެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އިނގިލިތަކުގައި ތެތްކަން ޖެހުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކާތަކެތީގެ ވެރިޔާއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއަށް ވާރޭ ވެހިއްޖެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ މީސްތަކުންނަށް ފެންނަން ގޮތަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]؟ ތިމަންމެންނަށް މަކަރު ހަދާ މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

1580 وعنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « لا تَنَاجشُوا » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَابي (އަބަދީ ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރީގައި މަކަރާއި ހިލަތް ނަހަދާށެވެ.

ތަންނައެވެ. النجش އަކީ ގަތުމުގެ ގަސްދެއް ނެތި އަގުބޮޑުކުރުމަށް މަކަރު ހެދުމުގެ ގޮތުން ވިޔަފާރި މުދާ ގަނޑު އަގު އުފުލުމަށްޓަކައި އަގު ކިޔުމުން ގެންދިޔުމެވެ. އެއީ އާއްމު ގޮތެއްގައި ބާޒާރުތަކުގައި ހިނގުމުގެ މަގުން މުދާ ވިއްކުމުގައި ކުރާ ކަމެކެވެ. އެއީ حرام ކަމެކެވެ.

1581 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما ، أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم نَهى عن النجش . متفقٌ عليه.

ދާމް الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ވިޔަފާރީގައި النجش ގެ އުސޫލު ގެންގުޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. (ތަންނައެވެ.) النجش ގެ މާނަ އިސްވެދިޔަ ތަންކޮޅެއްގައެވެ.

1582 وعنْه قَالَ : ذَكر رجلٌ لِرسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أنه يخْدع في البيوع ؟ فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من بايعتَ ، فَقُلْ لا خلابةَ » متفقٌ عليه .

« الخلابةُ » بخاء معجمة مكسورة ، وباء موحدة : وهي الخديعةُ .

އަދި އެ صَحَابي (އަބަދީ ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ވިޔަފާރީގައި މަކަރާއި ހިލަތް ހެދޭއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ވިއްކާ ގަންނަ މީހާ ކައިރީގައި ބުނާށެވެ. "މަކަރު ހިލަތެއް ނުވާނެއެވެ."

1583 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من خَبب زوجة امرِيء ، أو مملُوكه ، فَليس منا » رواه أبو داود .

« خبب » بخاء معجمة ، ثم باء موحدة مكررة : أي : أفسده وخدعه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެހެން މީހެއްގެ އަނބަކަށް ނުވަތަ އަޅަށް މީހެއްގެ ދެކޮޅަށް (އެއްމީހުންނާއި ދުރުކުރުމަށް) ފާސިދުކޮށްދޭ މީހާ އެމީހަކީ ތިމަންމެންގެ ބަޔަކިން ވާ މީހަކު ނޫނެވެ.

باب تحريم الغدر

وعد އާއި خلاف ވުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (المائدة 1): {يا أيها الذين آمنوا أوفوا بالعقود}.

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عقد ތައް ފުއްދާށެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسئولاً}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، عهد ފުއްދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، عهدަކީ (އެއާއިމެދު) ސުވާލު ކުރައްވާނޭކަމުގައި ވެއެވެ.

1584 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنْهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « أربع من كُن فيه ، كان منَافقاً خالصاً ، ومن كانتْ فيه خَصلَةٌ منْهن ، كان فيه خَصلَةٌ من النفاق حتى يدعها : إذا أؤتمن خان ، وإذا حدث كَذَبَ ، وإذا عاهد غَدر ، وإذا خَاصم فَجر » . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހަކީ خالص منافق އެކެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ ކިބައިގައި އެއިން ސިފައެއް ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކީ އެސިފަ ދޫކޮށްލާހާ ހިނދަކު އެމީހަކީ ވާނީ منافق ކަމުގެ ބައިންނެވެ. އެއީ އަމާނާތެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ خيانة ތެރިވެއެވެ. އަދި ވާހަކަދައް

ދައްކައިފިނަމަ ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި وعد ދެއް ވެއްޖެނަމަ އެއާ خلاف ވުމެވެ. އަދި ޒުވާބުކޮށްފިނަމަ ނެތިނުބައި ގޮވުމެވެ.

1585 وعن ابن مسعود ، وابنِ عمر ، وأنسٍ رضي الله عنهم قَالُوا : قَالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم: «لِكُل غَادرٍ لِواء يوم القيامة ، يقَالُ : هذه غَدرةُ فُلانٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެބޭބޭކަލުންނަށް ރުހުންވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بْنِ مسْعُود އާއި، عبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمرَ މާތް الله ރުހުންވެވޮޑިގެންވާ أنسٍ ގެފާނުގެ ރިވައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެބޭބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ غدّارއަކަށް (އަހަދި ވައުދާއި ޚިލާފުވާމީހަކަށް) ދިދައެއް ވާނެއެވެ. ބުނެވޭނެއެވެ. މިއީ މިވެނި މިވެނި غدّارއެއްގެ ދިދައެވެ.

1586 وعن أبي سعيد الخُدرِي رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : لِكُل غَادرٍ لِواء عند إسته يوم القيامة يرفَع لَه بِقدرِ غدرِه ، ألا ولا غَادر أعظم غَدراً من أمير عامة » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدري ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ غدّارއެއްގެ ބޮޑު ކައިރިން ދިދައެއް ހުންނާނެއެވެ. އެމީހެއްގެ ވައުދާއި خلاف ވުމުގެ ނިސްބަތުން އެދިދަ މަތި ކުރެވޭނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. غدّارގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު غدّارއަކީ އާންމުންގެ ވެރިއަކަށް ހުންނަ އަމީރުއެއްގެ غدّارކަމެވެ.

1587 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : قَالَ الله تعالى ثَلاثَةٌ أنا خَصمهم يوم القيامة : رجلٌ أعطَى بي ثُم غَدر ، ورجلٌ باع حراً فَأكل ثمنَه ، ورجلٌ استَأجر أجِيراً ، فَاستَوفي منه ، ولَم يعطه أجره » رواه البخاري

މާތް الله ރުހުންވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ތިމަންއިލާހު ތިން ބައެއްގެ މައްޗަށް دعوى އުފުލާނީމެވެ. އެއީ ތިމަން އިލާހުގެ ނަމުން وعد ވެފައި ދޭން އޭގާއި خلاف ވެގެންފިމީހާއެވެ. އަދި މިނިވަންކަމުން ވިއްކައިގެން އޭގެ އަގު ކައިފިމީހާއެވެ. އަދި އުޖޫރައަށް މީހަކު ހޯދުމަށްފަހު އެމީހާ ލައްވާ މަސައްކަތް ކުރުވައިގެން އެމީހަކަށް އުޖޫރަ ނުދިން މީހާއެވެ.

باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

ސަދަޤާތުގައި ހޭދަކުރުމަށްފަހު ކަލޭގެފުޅުމެންނާއި ކިޔައިދިނުން އެ**إحسان**ވެރިކަން ހަނދުމަކޮށްދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (البقرة 264): {يا أيها الذين آمنوا لا تبطلوا صدقاتكم بالمن والأذى}.

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭގެފުޅުމެންނާއި، އުނދަގޫ ދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صدقات ތައް باطل ނުކުރާ ހުރިކަމެވެ.

وقال تعالى (البقرة 262): {الذين ينفقون أموالهم في سبيل الله ثم لا يتبعون ما أنفقوا مناً ولا أذى}

އެއުރެންގެ މުދާ الله ގެ މަގުގައި ހޭދަކުރާ، ދެން އެއަށްފަހު، އެއުރެން ހޭދަކުރި އެއްޗަކާ ގުޅިގެން ކަލޭގެފުޅުމެންނާ، އަދި (ބަހުން ނުވަތަ عمل ނުވިއަސް) އުނދަގޫކޮށް ނުދޭ މީހުންނަށް އެއުރެންގެ އުޖޫރަ (އަބަދީ ސަވާބު) އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި އެއުރެންނަށް ވެއެވެ.

1588 وعن أبي ذَر رضي الله عنه عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « ثَلاثةٌ لا يكلمهم الله يوم القيامة ، ولا ينْظُر إليهم ، ولا يزكيهم ولهم عذاب أليم » قال : فَقرأها رسولُ

الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ثَلاثَ مرات . قال أبو ذر : خَابوا وخَسروا من هم يا رسولَ الله ، قال المسبِلُ ، والمنان، والمنْفقُ سلعته بالحلف الكاذبِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو ذَر ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން ބައެއް ވެއެވެ. އެބަޔަކަށް މާތް الله قيامة ދުވަހު ބަސް وحي އެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބަޔަކަށް رحمة ގެ ނަޒަރަކުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބަޔަކަށް شفاعةއެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެބަޔަކަށް ވޭންދެނިވި عذاب ދެއްވާނެއެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެގޮތަށް رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިންފަހަރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. أَبو ذَر ދެންނެވިއެވެ. އެބަޔަކު ވަނީ ގެއްލި ހަލާކުވެގެންނެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮންކޮން ބައެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަކައްބަރު ވެރިކަމުގެ ގޮތުން ހެދުން ތަނބިކަށިން ތިރިއަށް ދޫކޮށްގެން ހުންނަމީހާ އާއި [illegible] އެއަށް ހަނދާންކޮށްދޭމީހާއާއި ދޮގު ހުވާ ކޮށްގެން ތަކެތި ވިއްކާ މީހާއެވެ.

وفي رواية له : « المسبلُ إزاره » يعني : المسبِلُ إزاره وثَوبه أسفَلَ من الكَعبين للخُيلاء.

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. المسبلُ ގެ [illegible] المسبلُ إزاره ގެ [illegible]. އެއީ [illegible] ވެރިކަމުގެ ގޮތުން ހެދުން ތަނބިކަށިން ތިރިއަށް ދޫކޮށްލައިގެން ހުންނަ މީހާއެވެ.

باب النهي عن الافتخار والبغي

فخر ވެރިވުމާއި [illegible] **باب**

قال الله تعالى (النجم 32): {فلا تزكوا أنفسكم هو أعلم بمن اتقى}.

تقوىވެރިވީ [illegible].

وقال تعالى (الشورى 42): {إنما السبيل على الذين يظلمون الناس ويبغون في الأرض بغير الحق، أولئك لهم عذاب أليم}

އެކަމަކު ކުށްވެރިކުރުމުގެ މަގެއް އޮތްކަން ކަށަވަރީ، މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވެ، އަދި ބިމުގައި حق އަކާއިނުލައި بغاوة ތެރިވެ، ފަސާދަކުރާ މީހުންގެ މައްޗަށެވެ. އެއުރެންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ހުއްޓެވެ.

1589 وعن عياض بِن حمار رضي الله عنْه قَال قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إن الله تَعالى أوحى إلي أن تواضعوا حتى لا يبغي أحد على أحد ، ولا يفْخر أحد على أحد » رواه مسلم .

قال أهلُ اللغة : البغي : التعدي والاستطالةُ .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عِياض بْن حمار ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު تواضع ވެރިކަން اختيار ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެގޮތުންގޮސް އެއްވެސް މީހަކު އަނެކަކުގެ މައްޗަށް ނުވުމަށެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު އަނެކަކުގެ މައްޗަށް فخر ވެރިނުވުމަށެވެ.

1590 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « إذا قال الرجلُ : هلَك الناس ، فهو أهلَكُهم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މީސްތަކުން ހަލާކުވެއްޖެއޭ ބުނެފިނަމަ އެންމެ ފުރަތަމަ ހަލާކުވެރިވަނީ އޭނާއެވެ.

الروايةُ المشْهورةُ : « أهلكُهم » بِرفع الكاف ، وروي بِنَصبِها .وهذا النهي لمن قالَ ذلك عجباً بِنفْسه ، وتصاغُراً للناسِ ، وارتفاعاً علَيهم ، فهذَا هو الحرام ، وأما من قاله لما يرى في الناس من نقْصٍ في أمر دينهم ، وقَاله تَحزناً علَيهم ، وعلى الدينِ ، فلا بأس به . هكَذا

فَسره العلماء وفصلوه ، وممن قاله من الأئمة الأعلام : مالك ابن أنسٍ ،والخَطابي، والحميدي وآخرون ، وقد أوضحته في كتاب « الأذْكارِ » .

ދަންނަވައެވެ. مشهور ރިވާޔަތެއްގައިވަނީ أهْلَكُهُمْ އެވެ. އެއީ ކާފުގެ އުބުދިއްޔާ އެކަމެއެވެ. އަދި އޭގެ އަބުދިއްޔާ އެކަމެއްގެ އަދިސްފުދިވެއެވެ. އަދިނުދު އެ ނަދި ނިސްބަތްވާނީ ތިމާގެ ނަފުސް ދެކެ އަބުދިއްބާ އަދި އެކަށިދިކުންނާ ދެކޮޅުކޮށްގެ ދެކޮޅު އެދިކުންގެ މައްޗަށް ބޭޒާރުވުމެ މިކަމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި حرامވެގެންވަނީ އެގޮތެވެ. އަދި ދަންނަވައެވެ. މިކަލާ އެގޮތް ބޭނި މިސްތަކުންގެ ކިބައިން ދީނީ ކަންތައްތަކުގައި ހުރި އައިބުތައް ފާޅުކޮށް ނަގާތަ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ހިތާމަ ފާޑުކިޔުމުގެ ގޮތެއް ނަގާތަ ދީނުގެ ކަމުގައި މައްޗަށް ދެކޮޅުވާގޮތް ގޮތެއްނަމަ އެގޮތް ބަދުން ހަޖަމުއެވެ. ދަންނަނަ ބާކީކުން ވިދާޅުވެފައިވޭ އެގޮތެވެ.އަދި ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ އެގޮތެވެ. ދެކޮޅުގެ ތިރީގައި އެގޮތް ވިދާޅުވެފައިވާ ބޭކަލުންނަކީ مالكُ ابنُ أنس އާއި الخَطَّابي އާއި الحميدِي އަދިވެސް އެހެނުން ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކިތާބު الأذْكَار ގައި އެކަމުގެ އަލީގެ އަލިކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهر بفسق أو نحو ذالك

ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން މުސްލިމުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ދޫކޮށް ނުބެހުމާ ތިބުން حرام ވެގެންވާކަމުގައި ނަމަވެސް بدعة ވާކަމާ فاسق عمل ފާޅުކޮށްލާއި މިފަދަ ކަމެއް ކަހަލަ ސަބަބެއް ތިބުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة فأصلحوا بين أخويكم}.

މުއުމިނުންވާކަން ކަލޭގެފާނު اخކިބައިކުން ވާހަކަދައްކާ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެ اخން ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން ސުލްހަ ކުރާށެވެ.

وقال تعالى (المائدة 2): {ولا تعاونوا على الإثم والعدوان}

އަދި ފާފަވެރިވުމާއި އަދާވާތް ބެރިވުމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވެ ވާދަވެރި ނުވާނެތެވެ!

1591 وعن أنَسٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَقَاطَعوا ، ولا تَدابروا ، ولا تباغضوا ، ولا تحاسدوا ، وكُونُوا عباد الله إخْواناً . ولا يحل لمسلمٍ أن يهجر أخَاه فَوقَ ثَلاث » متفقٌ عليه .

ގާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ގުޅުން ކަނޑައިނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް حسد ވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަޅުންބަޔެއް ކަމުގައިވާ ހާލު اخ ންބަޔެއް ކަމުގައިވާށެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ މުސްލިމް اخ އާއި އަނގައިން ނުބުނެ ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

1592 وعن أبي أيوب رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَال : « لا يحل لمسلمٍ أن يهجر أخَاه فوقَ ثَلاث لَيالٍ : يلتَقيانِ ، فيعرِض هذا ويعرِض هذا ، وخَيرهما الذي يبدأ بالسلامِ » متفقٌ عليه .

ގާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ އަނެއް މުސްލިމް اخ އާއި ވާހަކަނުދައްކާ ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަދި އެދެމީހުން (ބައްދަލުވާއިރު) އޭނާ މީނާގެ ކިބައިން މޫނު އެއްކޮޅަށް އަދި މީނާ އޭނާގެ ކިބައިން މޫނު އަނެއް ފަރާތަށް (ހުދުވެވިކަންދުމީ) މިބަސް ހުއްދަ ވެގެންނުވެއެވެ. އަދި އެދެމީހުން ކުރިން އަސްލު ހެޔޮމީހަކީ އެދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ ސަލާމް ގޮވާ މީހާއެވެ.

1593 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قَال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « تُعرض الأعمالُ في كُل اثنين وخَميس ، فيغفر الله لِكُل امريء لا يشْرِك بِالله شَيئاً ، إلا امرءا كَانَتْ بينَه وبين أخيه شَحناء ، فيقُولُ : اتْرُكُوا هذَين حتى يصطلحا » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ހޯމަދުވަހަކާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު عملތައް ހުށަހަޅައެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ކޮންމެ މީހެއްގެ ފާފަތައް އެކަލާނގެ اللهއަށް شريك ނުކުރާމީހުންނަށް ފުއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އެމީހާއާއި އެމީހާގެ اخއާއި ދެމެދު ރުޅިވެރިކަން އޮތްމީހާ އޭގައި ނުހިމެނެއެވެ. ފަހެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެދެމީހުން ސުލްހަ ވެއްޖައުމާ ދަންދެން އެދެމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ.

1594 وعن جابرٍ رضي الله عنْه قَال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « إن الشيطَان قَد يئس أن يعبده المصلون في جزيرة العربِ ولكن في التحريشِ بينهم » رواه مسلم .

« التَحرِيشُ » الإفساد وتغيير قُلُوبِهم وتَقَاطُعهم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطانާ ވަނީ جزيرة العرب ގެ މީހުން އޭނާއަށް އަޅުކަން ކުރާނެކަމުގެ ހައްލަކުން ނާއުއްމީދުވެއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންގެ އެއްބަޔަކު ދެމެދުގައި ރުޅިވެރިކަން އުފައްދައެވެ.

1595 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه قَال : قال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم « لا يحل لمسلمٍ أن يهجر أخَاه فوقَ ثَلاث ، فمن هجر فَوقَ ثلاث فمات دخَل النَار » .

رواه أبو داود بإسناد على شرط البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ އަނެއް މުސްލިމް اخ އާއި ރުޅިވެރިކަމުގެ ގޮތުން އަނގައިން ނުބުނެ ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ފަހެ (އެގޮތުގެމަތިން) މީހަކު ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަނގައިން ނުބުނެ ހުއްޓާ މަރުވެއްޖެނަމަ ދާއުނީ ނަރަކައަށެވެ.

1596 وعن أبي خراشٍ حدرد بن أبي حدرد الأسلمي ، ويقَالُ السلمي الصحابِي رضي الله عنْه أنه سمع النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « من هجر أخاه سنَةً فَهو كسفْكِ دمه » .

رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو خرَاشٍ حذْرَدِ بن أبي حدْردٍ الأسْلمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ السُّلمي ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صَحَّابيٍّ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރުޅިވެރިކަމުގެ ގޮތުން ތިމާގެ اخ އާއި ވާހަކަ ނުދައްކާ އެއް އަހަރު ދުވަސް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އޭނާ އެމީހަކު قتل ކުރާ ފަދައެވެ.

1597 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أنَّ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « لا يحل لمؤْمنٍ أن يهجر مؤْمناً فَوقَ ثَلاث ، فَإن مرتْ بِه ثَلاثٌ ، فَلْيلْقَه ، ولْيسلم علَيه ، فَإن رد عليه السلام، فقَد اشْتَركا في الأجرِ ، وإن لَم يرد علَيه ، فَقَد باء بالإثمِ ، وخَرج المسلم من الهجرة».

رواه أبو داود بإسناد حسن . قال أبو داود : إذا كانَت الهجرةُ لله تَعالى فَلَيس من هذَا في شيء .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނަކު ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަނެއް މުއުމިނާއި ރުޅިވެރިކަމުގެ ގޮތުން ވާހަކަ ނުދައްކާ ހުރުން

ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ފަހެ ތިން ދުވަސް ފާއިތުވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ اخއާއި ބައްދަލު ކުރާ ހުއްޖެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސަލާމް ގޮވާހުއްޖެވެ. ފަހެ އަނެއް މީހާ އެސަލާމްގެ ޖަވާބު ދީފިނަމަ ދެމީހުންވެސް ހެޔޮކަމުގައި ހިއްސާވެވުނީއެވެ. އަދި އޭނާ ސަލާމަށް ޖަވާބު ނުދީފިނަމަ އެމީހަކު ފާފަވެރިވެގެންދިއެވެ. އަދި ސަލާމްގޮވިމީހާ އެގުޅުން ކަނޑާލުމުގެ ހުކުމު ން ބޭރުވެއްޖެއެވެ.

أبو داود، حسن ގެ ދަރަޖައިގެ ރިވާޔަތުގެ ސަނަދަކުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. أبو داود ވިދާޅުވިއެވެ. އެގޮތަށް އަނގައިން ނުބެން ހުރީ اللهއަށްޓަކައި ކަމަށްވާނަމަ އެކަމުގައި މައްސަލައެއް ނުވެއެވެ.

باب النهي عن تناجي اثنين دون الثالث بغير إذنه إلا لحاجة وهو ان يتحدثا سرا بحيث لايسمعهما وفي معناه ما إذا تحدثا بلسان لايفهمه

شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލައި ތިންވަނަ މީހާގެ ހުއްދަނެތި ދެމީހުން ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**. އެއީ ދެމީހަކު ތިންވަނަ މީހާއަށް އަޑުނުވޭ ގޮތަށް ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާއަށް ނޭނގޭ ބަހަކުން ވާހަކަދެއްކުމުންވެސް ހުއްދަ ވެގެން ނުވެއެވެ.

قال الله تعالى (المجادلة 10): {إنما النجوى من الشيطان}

[illegible] [illegible] [illegible] ސިއްރު [illegible] [illegible] شيطانގެ [illegible] [illegible] [illegible].

1598 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليْه وسلم قَال : « إذا كَانُوا ثَلاثَةً، فَلا يتَنَاجى اثْنَانِ دون الثَالِث » متفقٌ عليه .

ورواه أبو داود وزاد : قَالَ أبو صالح : قُلْتُ لابنِ عمر : فأربعة ؟ قَالَ : لا يضرك».

ورواه مالك في « الموطأ » : عن عبد الله بن دينَارٍ قَالَ : كُنْتُ أنَا وابن عمر عند دارِ خالِد بن عقبةَ التي في السوق ، فَجاء رجلٌ يريد أن ينَاجِيه ، ولَيس مع ابنِ عمر أحد غَيري، فَدعا ابن عمر رجلاً آخر حتى كُنا أربعةً ، فقال لي وللرجل الثالِث الذي دعا : استَأخرا شَيئاً ، فإني سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « لا يتَنَاجى اثْنَان دون واحد » .

މާތް الله އެދުރުބޭފުޅާ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عبد اللّه بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންމީހަކު ތިބެއްޖެނަމަ ފަހެ އަމިއްލަ ދުރުކޮށް ވިޔަސް ދެމީހުން ސިއްރުން ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.

(بخاري އާއި مسلم ގެ اتفاقން صحح ކަމަށް ނިމިފައިވާ އަދި ابو داود ރިވާކުރައްވާފައިވާ حديث އެއް) ابو داود އިތުރު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ابو صامح ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ عبد اللّه بن عُمَر އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ފަހެ ހަތަރު މީހުން ތިބެއްޖެނަމަ ކިހިނެއްހަދަނީތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ގެއްލުމެއްނެތެވެ.امام مالك المُوطأ ގައި عبدِ اللّهِ بن دِينَارِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވާފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައާއި عبد اللّه بن عُمَر އާއި ދެމީހުން خالِدِ بن عُقبَة ގެ ގޭގައި ތިބީމެވެ. އެގޭގައި ބާޒާރު މަތީގައެވެ. ފަހެ މީހަކު އައެވެ. އަދި ސިއްރުން ވާހަކައެއް ބުނަން އުޅުނެވެ. އެހިނދު عبد اللّه بن عُمَر ފިޔަވައި ތިމަންނަ ކައިރީގައި އެއްވެސް މީހަކު ނުތިބެވެ. ފަހެ عبد اللّه بن عُمَر އިތުރު މީހަކަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަހަރެމެން ހަތަރު މީހުން ހަމަވީއެވެ. އެހިނދު ތިމަންނައާއި ބަދަލުން ގޮވައިގެން ގެނައި މީހާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުޑަކޮށް ދުރަށް ޖެހިލައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. ދެމީހުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންމީހުން ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކާގޮތް ހަމަޖެހޭ ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.

1599 وعن ابنِ مسعود رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إذا كُنْتُم ثَلاثة، فَلا يتَنَاجى اثْنَان دون الآخَرِ حتى تخْتَلطُوا بالناسِ ، من أجل أن ذَاك يحزِنُه » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عبدِ اللَّهِ بْنِ مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] ތެރޭގައި ހިމެނެނީ ތިން [illegible] ސަބަބުން ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާއަށް [illegible].

باب النهي عن تعذيب العبد والدابة والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

އަޅުގަނޑާއި އަންހެނުންނާއި ޖަނަވާރުންނާއި ދަރިންނަށް **شرعي** ސަބަބަކާއި ނުލައި އަދަބު ދިނުން ނުވަތަ އަދަބަށް ވުރެ [illegible] **باب**

قال الله تعالى (النساء36): {وبالوالدين إحساناً وبذي القربى واليتامى والمساكين والجار ذي القربى والجار الجنب والصاحب بالجنب وابن السبيل وما ملكت أيمانكم؛ إن الله لا يحب من كان مختالاً فخوراً}

އަދި މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށާއި، ޔަތީމުންނަށާއި، މިސްކީނުންނަށާއި، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ކައިރި އެކުވެރިޔާއަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި، [illegible]! ހަމަކަށަވަރުން، [illegible] الله [illegible] ނުވެއެވެ.

1600 وعنِ ابنِ عمر رضي الله عنْهما أنَّ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَال : « عذبت امرأةٌ في هرة حبستها حتى ماتَتْ ، فَدخلَتْ فيها النار ، لا هي أطْعمتْها وسقَتْها ، إذ هي حبستْها ولا هي تَركتْها تَأكُلُ من خَشَاشِ الأرضِ » متفقٌ عليه .

« خَشَاشُ الأرضِ » بفتح الخاء المعجمة ، وبالشينِ المعجمة المكررة : وهي هوامها وحشَراتُها .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد اللّه بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އަންހެނަކަށް ބުޅަލަކާއިހުރެ އަޒާބުދެވުނެވެ. އެއީ އެކަނބުލޭގެ އެސޫރު ބަނދުކުރީމައި އެބުޅާ
މަރުވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަމުގެ މައްޗަށް ނަރަކައަށް ވެއްދުނެވެ.
އެކަނބުލޭގެ އެސޫރަން ކާއެއްޗެއް ނުދިނުމެވެ. އަދި އެސޫރު
އަމިއްލައިން ބިމުގެ ސޫފާސްތަކުން ކާއިގެންވެސް ނުލާތީއެވެ.

1601 وعنْه أنه مر بفتْيانٍ من قُريشٍ قَد نصبوا طَيراً وهم يرمونَه وقَد جعلُوا لِصاحبِ الطيرِ كُل خَاطئة من نَبلهم ، فَلَما رأوا ابن عمر تفَرقُوا فَقَالَ ابن عمر : من فَعلَ هذا ؟ لَعن الله من فَعلَ هذا ، إن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لَعن من اتخَذَ شَيئاً فيه الروح غَرضاً . متفقٌ عليه .

« الْغرض » : بفتح الغين المعجمة ، والراء وهو الهدفُ ، والشيء الذي يرمى إلَيه .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبدِ اللّهِ بْن عُمر)
ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صَحَابي އަށް قريش ގެ ބައެއް ޒުވާނުން
ކައިރިން ހިނގައި ދިޔުމެވެ. އެހެނދު އަމިއްލައިން ދޫނިއެއް ބަހައްޓައިގެން އޭގެ
އަޑިޔާކުރަން ފަށާފައި ތިއްބެވެ. އަދި ދޫނިޔާ ވާރާ ނުޖެހި ލާފައި އަޑިޔާކުރާ ކަނޑު ތިރިހެ
އަނގައިން ފޮނުވާ ކަނޑުކޮށް އައިރަން ޝަރުތު شرط ކޮށްފައެވެ. ދެން އެދިމާލަށް عبدِ اللّهِ بْن عُمر
ފެނުމުން އެމީހުން ފަޅާ (ދުއްވާ) ވަކިވެއްޖެއެވެ. ދެން عبدِ اللّهِ بْن عُمر ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ
ކާކު ކުރިކަމެއް ކަމެއްތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ފުރާނަހުރި
ޖަނަވާރެއް އަޑިޔާކުރާ ތަކެތި ކަމަށް ހަދާމީހާ ލعنة ކުރެއްވިއެވެ.

1602 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه قال : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أن تُصبر الْبهائم . متفقٌ عليه ، ومعنَاه : تُحبس للْقَتْل .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖަނަވާރުތަކެއް މަރުމަށް ހިފަހައްޓައިގެން ބަނދުކުރުން ނަހީ ކުރެއްވިއެވެ.

1603 وعن أبي علي سويد بن مقَرنٍ رضي الله عنْه ، قَالَ : لَقَد رأيتُني سابِع سبعة من بني مقرنٍ مالنَا خَادم إلا واحدةٌ لَطمها أصغرنَا فأمرنَا رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أن نُعتقَها.

رواه مسلم . وفي رواية : « سابِع إخْوة لي » .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو عَليٍّ، سُوَيْدِ بن مُقَرِّن ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެނީ مُقَرِّن ގެ ހަތް ދަރިންގެ ތެރެއިން ހަތްވަނަ މީހާއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އަތުގައި ހުރީ އެންމެ خادم އެކަކެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އެންމެ ކުޑަ ހުރި މީހާ އެ خادم މީހާގެ ކޯތާފަތުގައި އަތުން ތަޅައިލައި ޖެހިއެވެ. ފަހެ رَسُول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ތިމަންނަމެންނަށް އޭނާ މިނިވަން ކުރުމަށް އަންގަވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނަމެނީ ބޭބޭންގެ ތެރެއިން ހަތްވަނައަށް ހުރި މީހާއެވެ.

1604 وعن أبي مسعود البدري رضي الله عنْه قَال : كُنْتُ أضرِب غلاماً لي بالسوط، فَسمعتُ صوتاً من خَلفي : « اعلَم أبا مسعود » فَلَم أفْهم الصوتَ من الْغضب، فَلَما دنَا مني إذا هو رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَإذا هو يقُولُ : « اعلَم أبا مسعود أن الله أقْدر علَيك منْك على هذا الغُلامِ » فَقُلْتُ : لا أضرب مملُوكاً بعده أبداً .

وفي رواية : فَسقَط السوطُ من يدي من هيبته .

وفي رواية : فقُلْتُ : يا رسول الله هو حر لِوجه الله تعالى فَقَال : « أما لو لَم تَفْعلْ، لَلَفَحتْك النار ، أو لمستك النار » رواه مسلم . بهذه الروايات .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو مَسْعُود البدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު ތިމަންގެ އަޅެއްގެ ގައިގައި ދަނޑިބުރިއަކުން ތަޅަން ހުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް ތިމަންނަގެ ފަހަތުން އަޑެއް އިވުނެވެ. އޭ أبو مَسْعُود އެވެ. ދަންނާށެވެ. އެކަމަކު ބުނި އަޑެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އަރިހަށް ހުރި ރުޅިވެފައި ބޮޑުކަމުން އެއަޑު ބޭނުން ނުވިސްނުނެވެ

ނޭނގުނެވެ. ފަހެ ތިމަންނާއާ ކައިރިވީއިރު އެއީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވެ. ފަހެ އެއިރު އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެލެއްވިއެވެ. އޭ أَبو مَسْعُود އެވެ. ދަންނާށެވެ. ތިބާ ތިޔަޢަބުދީޔާގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަ ވެގެންވާ ވަރަށްވުރެ މާބޮޑަށް الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަވެގެންވެއެވެ. ފަހެ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. މިއަށްފަހު ތިމަންނަ ދުވަހަކުވެސް އަޅަކު ނުތަޅާ ހުރީމެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ހައިބަވަންތަކަމުގެ ބޮޑުކަމުން ތިމަންގެ އަތުން ދަނޑިބުރި ވެއްޓިއްޖެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިހާރު އެއީ الله އަށްޓަކައި މިނިވަން ކުރެވިފައިވާ މީހެކެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިޔަގޮތަށް ނުކުރިނަމަ އަލިފާން ތިބާގެ ގައިގައި ފިހުނީހެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. އަލިފާން ތިބާގެ ގައިގައި ހިފީހެވެ.

1605 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « من ضرب غُلاماً له حداً لم يأته ، أو لَطَمه ، فإن كفارتَه أن يعتقَه » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެވަޑައިގަތުން ރުއްސެވުންގެ عبد اللّه بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللّهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ އަޅަކު ނުކުރާ ކަމެއްގެ ހައްދު ޖަހައިފިނަމަ ނުވަތަ ކަންފަތިމަތީ ތަޅައިފިނަމަ ފަހެ އެކަމުގެ ކައްފާރާއަކީ އެ އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ.

1606 وعن هشَام بن حكيم بن حزامٍ رضي الله عنْهما أنه مر بالشامِ على أنَاسٍ من الأنباط ، وقد أُقيموا في الشمس ، وصب على رؤُوسهم الزيتُ ، فَقَال : ما هذا ؟ قِّيل : يعذبون في الخَراجِ ، وفي رواية : حبِسوا في الجِزية . فَقَال هشَام : أشْهد لسمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « إن الله يعذب الذين يعذبون الناس في الدنْيا » فَدخَل على الأميرِ ، فحدثَه ، فَأمر بِهم فخُلوا . رواه مسلم « الأنباطُ » الفلاحون من العجمِ.

މާތް ﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި هِشَام بن حكيم بن حزامގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ شامކަރައިގެ ބިމުގައި އަޖަމީންގެ ދަނޑުވެރިން ބަޔެއްގެ
ކައިރިން ދިޔައެވެ. އެމީހުން ތިބީ އަވީގައި ކޮޅަށް ބައިތިއްބައިފައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ
ބޮލަށް ހުރީ [illegible] އަޅައިފައެވެ. ފަހެ އޭނާ އެއްސެވިއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟
ދެންނެވުނެވެ. އެއީ ޖިޒީ ނުދައްކައިގެން އަދަބު ދެވެނީއެވެ. އަދި އެހެން
ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ ޖިޒީ ނުދައްކާތީ ބަންދުކުރެވިފައި ތިބީއެވެ. ފަހެ هِشَام ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަން ހެކިވަމެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން
އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى
މީސްތަކުންނަށް ދުނިޔޭގައި އަދަބުދޭމީހުންނަށް އަދަބުދެއްވާނެއެވެ. ދެން އެރަށުގެ އަމީރުގެ
އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެވާހަކަ ދަންނަވައިލެއްވިއެވެ. އޭރުން (އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލުމަށް)
އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލެވުނެވެ.

1607 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما قَال : رأى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حماراً موسوم الوجه ، فَأنْكَر ذلك ؟ فَقَال : والله لا أسمه إلا أقْصى شَيء من الوجه ، وأمر بحمارِه ، فَكُوي في جاعرتَيه ، فهو أولُ من كوى الجاعرتَينِ . رواه مسلم .

« الجاعرتَانِ » : نَاحيتَا الوركَين حول الدبر .

މާތް ﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد اللّه بن عبّاس ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަނދުން
ތެރިން މޫނު ކުރަހާފައި އޮތް ހިމާރެއް ދެކެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަމަށް ނުރުހިވެ ވަޑައިގަތެވެ.
އޭރުން عبْد اللَّهِ بْن عبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ އޭގެ މޫނުގެ
އެންމެ ދުރުބައިގައިމެނުވީ އަނދުން ނުޖަހާނަމެވެ. އަދި އޭނާގެ ހިމާރުގެ ފުރަގަހުބައިގައި އަނދުން
ތެރިން ދެއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަނދުން
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަނދުން
[illegible] [illegible] އެ صَحَّابي (އެބަހީ عبدِ اللَّهِ بْن عبَّاس)އެވެ.

1608 وعنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : مر علَيه حمار قد وسم في وجهه فقَال : لعن الله الذي وسمه » رواه مسلم .

وفي رواية لمسلم أيضاً : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم عن الضربِ في الوجه ، وعنِ الوسمِ في الوجه .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ރާޟީ الله އެބޭފުޅާއާއި ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި) عبْد اللَّهِ بْنِ عبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ދުށުއްވައި އަނދަރުން ފާހަގަކުރެވިފައިވާ ހިމާރެއް ކަލޭގެފާނު ބައްލަވައި ޖަހައިލި ވަރުގަދަ ކަމެއްވީ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހިމާރަށް އަނދާލި މީހާއަށް اللهގެ لعنة ލައްވާށިއެވެ.

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުށުއްވައި ތަޅުމާއި އަދި ދުށުއްވައި ކަތްވުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم التعذيب النار في كل حيوان حتى النملة ونحوها

އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އަންދަ ކުޑަ ވަގެން ހިނިހަކަތަކަށްވެސް އަދި އެފަދަ އެއްޗެއް ޖަނަވާރަކަށް އަލިފާނުން عذاب ދިނުމުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1609 عن أبي هريرة رضي الله عنْه قَال : بعثنا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في بعث فَقال : «إن وجدتُم فُلاناً وفُلاناً » لِرجلَين من قُريش سماهما « فأحرِقُوهما بالنارِ » ثُم قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حين أردنا الخُروج : « إني كُنْتُ أمرتُكم أن تُحرقُوا فُلاناً وفُلاناً ، وإن النار لا يعذب بِها إلا الله ، فَإن وجدتُموهما فَاقْتُلُوهما » رواه البخاري .

ރާޟީ الله ޢަންހުމާއިމެދު أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެން ޖަމާޢަތެއްގައި ފޮނުއްވިއެވެ . ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިވެނި މިވެނި މީހާ ފެނިއްޖެނަމަ އެދެމީހުން އަލިފާނުން އަންދާލާށެވެ . އަދި އެދެމީހުންގެ ނަން ވިދާޅުވިއެވެ.ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެން ނިކުންނަން އުޅުއްވާއިރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިވެނި މިވެނި މީހާ އަންދާލުމަށް އަމުރު ކުރެއްވީމެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން އަލިފާނުން عذاب ދިނުން

ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ . އެހެންކަމުން އެހެދީމުން ފެނިއްޖެނަމަ ވިހަބައިލީމުން އެހެދީމުން قتل ކުރާށެވެ .

1610 وعن ابنِ مسعود رضي الله عنْه قَال : كُنا مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في سفَر ، فَانْطَلَقَ لحاجته ، فَرأينَا حمرةً معها فَرخَانِ ، فَأَخذْنَا فَرخيها ، فَجاءتْ الحمرةُ تَعرِشُ فجاء النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فقال : « من فَجع هذه بِولَدها ؟ ردوا ولَدها إليها » ورأى قَريةَ نَملٍ قَد حرقْنَاها، فَقال : « من حرقَ هذه ؟ » قُلْنَا : نَحن . قَالَ : « إنه لا ينْبغي أن يعذب بالنارِ إلا رب النارِ » . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

قوله : « قَريةَ نَملٍ » معناه : موضع النمل مع النمل .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިކަބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރުފުޅެއްގައި ތިބީމެވެ . ފަހެ އެ ކަލޭގެފާނު حاجة އަށްޓަކައި ބޭރަށް ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ ތިމަންމެންނަށް ދޮން ކުރެހިގެ ކުޑަ ދޫންޏެއް ފެނުނެވެ ދަރިކުދިން ގަދައިގެން ހުއްޓެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން އެދޫނީގެ ނެގީމެވެ . އެހިނދު ތިމަންމެންނާއި ދޫނި ފިޔަ ފަތަފަތާ އަރާ މައި ދޫނި އައިސް ފަހެ އަތުވެއެވެ . ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم (ވަޑައި) ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ އާއްސަވައިވެ . މިދޫނީގެ ދަރިން ނަގައިގެން އާދި ދޫނި އަހުލުވީ ކާކު ؟ އޭގެ ދަރި އެ އައްކަވާށް އަނބުރާ ދޫކުރޭ . އަދި ތިމަންމެން އަންދާލައިފައި ހުރި ހިނިކަނޑު އަކަހެރިވުނާ ފުރަވިސްލާއިގެ ދޫނިމަތި ހުރި ނުލަބަ ފެނުމެވެ . ފަހެ އާއްސަވައިވެ . މިއަދި ހޯދީ ކާކު ބާވައިވެ. ތިމަންމެން ދަންނަވާނީމެވެ. ތިމަންމެންނެވެ. ކުރައްވައިވެ. حديث ހިރައްވައިވެ. އަލިފާނުން ދޫނީ عذاب ދިނުން އަލިފާނުގެ ވެރި އިލާހަށް ފިޔަވައި އަނެން ފިއްޕަދާބަތަކަށް ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ .

تحريم مطل الغني بحقّ طلبه صاحبه

މުއްސަނދިންކުރެން ދަރަނިވެރިން އެމީހުންގެ ދަރަނި ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އެދުނި ދުވަސްދަމައި ހިސްވަރު ލަސްކުރުމުން ދިނުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ

باب

قال الله تعالى (النساء 58): {إن الله يأمركم أن تؤدوا الأمانات إلى أهلها}.

ހަމަކަށަވަރުން أمانة ތަކެއް، އޭގެ أهلވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (البقرة 283): {فإن أمن بعضكم بعضاً فليؤد الذي اؤتمن أمانته}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް أمانة އެއް حوال ކޮށްފިނަމަ، ފަހެ، އެ أمانة އާއި حوال ވާމީހާ، އޭނާގެ أمانة ރައްދުކުރާހުށިކަމެވެ! އަދި، އޭނާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަމުގައިވާ الله އަށް، އޭނާ تقوى ވެރިވާހުށިކަމެވެ.

1611 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « مطْلُ الغَني ظُلْم، وإذَا أُتبِع أحدكُم على ملَيء فَلْيتْبع » متفقٌ عليه .

معنَى « أُتبِع » أُحيلَ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއްސަނދިން އެމީހުން ދޭން ޖެހޭ ދަރަނި ނުދީ [illegible] އިސްފަސްކުރުމަކީ އަނިޔާއެކެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކާއި [illegible] މުއްސަނދިއެއްގެ އަތުން ދަރަނި [illegible] ހަވާލު ކުރެވެއްޖިއްޔާ ފަހެ އެކަމާއި ގަބޫލު ކުރާށެވެ .

باب كراهة عود الإنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو لم يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

هبة ގަބޫލުކުރަނީސް އަނބުރާ ނެގުމާއި އަދި ތިމާގެ ދަރީންނަށްކުރާ **هبة** ގަބޫލު ކުރުމަށް ފަހުގައްޔާއި އަދި އޭގެ ކުރީގައި އެއިން **رجوع** ވުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ދީފައިވާ ޒަކާތެއް ނުވަތަ ސަދަގާތެއް ނުވަތަ ކައްފާރާއެއް ދީފައިވާ މީހެއްގެ އަތުން އަނބުރާ ގަތުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެފަދަ އެއްޗެއް ދެވުނުމީހާފިޔަވައި އެހެން މީހަކަށް ލިބިފައި ވަނިކޮށް ގަތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

1612 عن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « الذي يعود في هبته كالكلبِ يرجع في قَيئه » متفقٌ عليه .

އަބަދީ މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނާއި ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بْنِ عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހިބައިން رجوعވާ މީހާގެ مثالއަކީ ހޮޑު އައުމަށްފަހު ދެވަނަ ފަހަރަށް އެ ހޮޑު ކާ ކުއްތާ އެއްގެ مثالއެވެ .

وفي رواية : « مثَلُ الذي يرجع في صدقَته ، كمثل الكلْبِ يقيء ، ثم يعود في قَيئه فيأكُلُه »
.

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައިވެއެވެ. ސަދަގާތެއް ދިނުމަށްފަހު އެ އަނބުރާ އަތުލާ މީހާގެ مثالއަކީ ހޮޑު އައުމަށްފަހު އެ އަނބުރާ ކާލާ ކުއްތާއެއްގެ مثالއެވެ.

وفي رواية : « العائِد في هبته كالعائد في قَيئِه » .

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހިބައިން رجوعވާ މީހާގެ مثالއަކީ އެއީއެވެ .

1613 وعن عمر بن الخَطابِ رضي الله عنْه قَالَ : حملْتُ على فَرسٍ في سبيل الله فَأَضاعه الذي كَان عنْده ، فَأَردتُ أن أشْتَريه ، وظَنَنْتُ أنه يبيعه بِرخْصٍ ، فسأَلتُ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَقَالَ : « لا تَشتَرِه ولا تَعد في صدقَتك وإن أعطَاكَه بِدرهمٍ ، فَإن الْعائِد في صدقَته كَالْعائِد في قيئه » متفقٌ عليه .

قوله : « حملْتُ على فَرسٍ في سبيل الله » معنَاه : تَصدقْتُ بِه على بعض المجاهدين.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عمر بن الخَطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި އަސްއެއް ދޫކުރީމެވެ. ފަހެ އެ ހަވާލުކުރެވިފައިވާ މީހާ އެ އަސް އަޅާނުލުމުގެ ސަބަބުން އޭތި ވަރަށް ބޮޑަށް ނިކަމެތިވިއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަ އޭނާ އަތުން އޭތި ގަތުމަށް ގަސްދުކުރީމެވެ. އަދި އޭނާ ހެޔޮ އަގުގައި އޭތި ވިއްކާނެ ކަމަށް އުއްމީދު ތިމަންނަ ހީކުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަމާއިމެދު نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރީމެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އޭތި ނުގަންނާށެވެ. ތިބާ ކޮށްފައިވާ صدقةއެއް އަނބުރާ ދީނުގަންނާށެވެ. އަދި އޭނާ އަށް އެއް ދިރުހަމަކަށް ވިޔަސް މެއެވެ. އެހެނީ صدقةއަށް رجوع ވާ މީހާގެ مثالއަކީ ހޮޑުލާފައި އެ އަނބުރާ ކާ މީހާގެ مثالއެވެ.

باب تأكيد تحريم مال اليتيم

يتيم ންގެ މުދާ ކެއުން حرام ވެގެންވާކަން ބާރުން ބަޔާންވާ باب

قال الله تعالى (النساء 10): {إن الذين يأكلون أموال اليتامى ظلماً إنما يأكلون في بطونهم ناراً وسيصلون سعيراً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އަނިޔާވެރިކަމުގެ ގޮތުން ޔަތީމުންގެ މުދާ ކައިފާ މީހުން (ދަންނާނެވެ!) އެމީހުންގެ ބަނޑުތަކުގައި އެވަދެނީ ކަށަވަރުން އަލިފާނެވެ. އަދި، އަނދައަނދާ ހުންނަ ނަރަކަފުށަށް އެމީހުން ނިކަން ވަންނާނެއެވެ.

وقال تعالى (الأنعام 152): {ولا تقربوا مال اليتيم إلا بالتي هي أحسن}.

ރަނގަޅުގޮތުން މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުން ޔަތީމުންގެ މުދަލާ ގާތް ނުވާށެވެ! އެކުރިން ބޫޔުވެ
تصرف ކުރިއްޔެއުމަށް ދާންދެނެވެ.

وقال تعالى (البقرة 220): {ويسألونك عن اليتامى قل إصلاح لهم خير، وإن تخالطوهم فإخوانكم، والله يعلم المفسد من المصلح}

އަދި ޔަތީމުންނާމެދުގައި އެއުރެން ކަލޭގެފާނާ سؤالކުރެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއުރެންގެ ކަންތައްތައް إصلاحކުރުމީ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނާ ގުޅިގެން އުޅޭނަމަ އެއުރެންނީވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ أخންނެވެ. އަދި إصلاح ކުރާ މީހުންނާއި ފަސާދަކުރާމީހުން ﷲ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

1614 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « اجتَنبوا السبع الموبِقَات ، قَالُوا : يا رسولَ الله وما هن ؟ قال : الشرك بِالله ، والسحر وقَتْلُ النفْسِ التي حرم الله إلا بِالحق ، وأكْلُ الربا ، وأكْلُ مال اليتيمِ . والتولي يوم الزحف ، وقذفُ المحصنَات المؤمنَات الغافلات » متفقٌ عليه .

« الموبِقَاتُ » المهلكَاتُ .

ގާތް ﷲ ރުއްސަވާފައިވާ أبوهريرة نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ . އަންނަނީ ކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަލާކުވެދާނޭ ހަތް ކަންތަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ . އަސްޙާބުން ދަންނަވައެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެއީ ކޮންކަންކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. އެއީ ﷲ އަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި سحر ހެދުމެވެ . އަދި حق ގޮތެއްގައި ނޫނީ ﷲ حرام ކުރައްވާފައިވާ ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ . އަދި ރިބާ ކެއުމެވެ . އަދި ޔަތީމުންގެ މުދާކެއުމެވެ . އަދި ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިންނާއި ދުރުވެފިލައި ދިއުމެވެ . އަދި މުއުމިން غافلއަންހެނުންނަށް قذف ކުރުމެވެ .

باب تغليظ تحريم الربا

ރިބާ އަކީ ކަނޑައެޅިގެން حرام އެއްޗެއް ކަން ބާރުލެވިގެންވާ باب

قال الله تعالى (البقرة 275 - 278): {الذين يأكلون الربا لا يقومون إلا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس؛ ذلك بأنهم قالوا إنما البيع مثل الربا، وأحل الله البيع وحرم الربا، فمن جاءه موعظة من ربه فانتهى فله ما سلف وأمره إلى الله، ومن عاد فأولئك أصحاب النار هم فيها خالدون، يمحق الله الربا ويربي الصدقات} إلى قوله تعالى: {يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله وذروا ما بقي من الربا} الآية.

ރިބާ ކާ މީހުން،ޖިންނި ދޫކަވެގެން، شيطانާ ޖަހުވަމުން ހޮޅުއަރުން ގެންދާ މީހަކު ތެދުވާ ފަދައިން މެނުވީ (قيامة ދުވަހުން އެއުރެން ކަށްވަޅުން) ނުތެދުވާނެއެވެ. އެހެނީ، އެއުރެން ބުނެއުޅުނީ ވިޔަފާރިކަން ކަހަލަކަމީ، ރިބާ ކަހަލަ ކަމެއްކަމުގައެވެ. (ނަމަވެސް ވިޔަފާރިކުރުންވަނީ الله ހުއްދަ ކުރައްވާފައެވެ. އަދި ރިބާ ވަނީ حرام ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ އެމީހަކާ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން ދެއްވާ وعظި نصيحة އެމީހަކާ ހަމައަށް އައުމުން އެކަން (އެބަހީ: ރިބާ ކެއުން) ހުއްޓާލައިފި މީހާ (ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އިސްލާމްދީނަށް އެއްޗެއް އެމީހަކަށް ހުއްޓެވެ. (އެބަހީ: ރިބާ ގެ حكمއަށް އައުމުގެ ކުރިން އޭނާ ބޭނުންކުރި ތަކެތި މާފުކުރައްވާފައި ވެއެވެ.) އަދި، އެމީހާގެ ކަންތައްވެގެންދާނީ، اللهއަށް خالص ވެގެންނެވެ. އަދި، އަލުން (އެކަމަށް) އެނބުރި އަނބުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ އެއުރެންނީ ނަރަކައިގެ أهلވެރިންނެވެ. އެއުރެން އަބަދަށް އެތާނގައި ދެމިހުރޭ ހުއްޓެވެ. الله ރިބާ އުނިކުރައްވައި، އޭގެ بركة ނެތިކުރައްވައެވެ. އަދި صدقة އިތުރު ކުރައްވައެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔޭގައި އޭގެ بركة އިތުރު ކުރައްވައި، آخرةގައި ދަރުމަ ގިނަކޮށް ކުރައްވައެވެ.)އާ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. الله އަށް ތިޔަބައިމީހުން تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި، ތިޔަބައިމީހުން

مؤمنން ކަމުގައިވާނަމަ ރިބާ ގެ ތެރެއިން ބާކީ (ލިބޭން) ހުރި އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة في الصحيح مشهورة؛ منها حديث أبي هريرة السابق في الباب قبله (انظر الحديث رقم 1609)

1615 وعن ابنِ مسعود رضي الله عنْه قالَ : « لَعن رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم آكلَ الربا وموكله» رواه مسلم .

زاد الترمذي وغيره : « وشاَهديه ، وكَاتبه » .

ޒާތް الله ރުއްސުންގެއްވި ابنِ مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ރިބާ ކާމީހާ އަށާއި ދޭމީހާއަށް لعنة ލެއްވިއެވެ .

ترمذي އާއި އަދި ބައެއް ބޭކަލުން އިތުރަށް ރިވާ ކުރެއްވި އެވެ . އަދި އޭގެ ހެކިވެރިންނަށާއި އޭގެ ކާތިބުންނަށް لعنة ލެއްވިއެވެ .

باب تحريم الرياء

ކަންދެއްކުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (البينة 5): {وما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء}.

باطل ކަމުން އެއްކިބާވެ ދީން الله އަށް އަޅުކަން خالصކޮށް حال، الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި، ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމަށާއި، ޒަކާތްދިނުމުން މެނުވީ އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރެއްވިފައެއް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 264): {لا تبطلوا صدقاتكم بالمن والأذى، كالذي ينفق ماله رئاء الناس}.

ކަހަގޯވުމުންނާއި، އުނދަގޫ ދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صدقة ތައް باطل ނުކުރާ ރުވިކަދެވެ! މީހުންނަށް ދެއްކުމަށްޓަކައި މުދާހޭދަކުރާ މީހެއްގެ مثالފަދައިންނެވެ. الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އޭނާ إيمانއެއް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (النساء 142): {يراؤون الناس ولا يذكرون الله إلا قليلاً}

އަދި، އެއުރެން ނަމާދަށް ތެދުވާއިރު، މީސްތަކުންނަށް ދައްކުމަށްޓަކައި ކަސްލަކަމުން ކަންނެތްވެ ތިބެ ތެދުވެއެވެ. އަދި މަދުން މެނުވީ އެއުރެން الله އަށް ހަނދާނެއް ނުކުރެތެވެ.

1616 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « قَالَ الله تعالى : أنَا أغْنى الشركاء عنِ الشرك ، من عملَ عملا أشْرك فيه معى غَيرِى ، تَركْتُه وشركَه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަން އިލާހު ފުދިގެންވަނީ شركة ކުރުމުން ހުސްވެރިއު ވެގެންނެވެ . މިހާރު عمل އެއްކޮށް އެ ކަމުގައި ތިމަން إله އާއި އެހެން ފަރާތެއް ބައިވެރިކޮށްފިނަމަ ތިމަން އިލާހު އެކަމުގެ ثواب ނެތް އެމީހަކު ދަކުރުމު ކުރައްވައި އަދި އެ عمل އެއް باطل ކުރައްވައެވެ.

1617 وعنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « إن أولَ الناسِ يقْضى يوم الْقيامة عليه رجلٌ استُشْهد ، فَأُتى بِه ، فَعرفَه نعمتَه ، فَعرفَها ، قال : فَما عملْتَ فيها ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ فيك حتى استُشْهِدتُ : قال كَذَبت ، ولكنك قَاتلْتَ لأن يقالَ جرِيء ، فَقَد قيلَ ، ثُم أُمر بِه فَسحب على وجهِه حتى أُلْقى في النارِ . ورجل تَعلم الْعلّم وعلمه ، وقَرأ الْقُرآن ، فَأتى بِه ، فَعرفَه نعمه فَعرفَها . قَالَ : فما عملْتَ فيها ؟ قَال : تَعلمتُ الْعلْم وعلمتُه ، وقَرأتُ فيك الْقُرآن ، قَالَ : كَذَبتَ ، ولكنك تَعلمت الْعلْم وعلمتُه ، وقَرأتُ الْقرآن ِليقالَ : هو قَارِئ ، فَقَد قيلَ ، ثُم أمر ، فَسحب على وجهِه حتى أُلْقى في النارِ ، ورجلٌ وسع الله علَيه ، وأعطَاه

من أصنَاف المال ، فَأُتى بِه فَعرفَه نعمه ، فَعرفَها . قال : فَما عملْت فيها ؟ قال : ما تركتُ من سبيلٍ تُحب أن ينْفَقَ فيها إلا أنْفَقْتُ فيها لَك . قَالَ : كَذَبْتَ ، ولكنك فَعلْتَ ليقَالَ : هو جواد فَقَد قيلَ ، ثُم أمر بِه فَسحب علَى وجهه ثُم ألْقى في النار » رواه مسلم .

« جرِيء » بفتح الجيم وكسر الراء وبالمد أىّ : شُجاع حاذقٌ .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ : މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ އިން އެ މީހަކާއި خلاف އަށް ނިޔާ އިއްވެވޭނީ شهيد ވި މީހާއެވެ . ފަހެ އޭނާ ގެނެވޭނެއެވެ . ދެން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ދެއްވެވި نعمة ތައް އޭނާ އަށް ހަނދާން ކޮށްދެވޭނެއެވެ . އަދި އެ نعمة ތައް އޭނާގެ ހަނދާނަށް އަންނާނެއެވެ . الله ވަހީ ކުރައްވާނެއެވެ . އެ نعمة ތަކުގެ ބަދަލުގައި ތިބާ ދުނިޔޭގައި ކުރީ ކޮން އަމަލެއް ހެއްޔެވެ ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ ތިބާގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރަމުން ގޮސް شهيد ވީމެވެ . ވަހީ ކުރައްވާނެއެވެ . ތިބާ ހަދަނީ ދޮގެވެ . ތިބާ ހަނގުރާމަ ކުރީ ގަދަ މީހެކޭ ބުނުމަށެވެ . ފަހެ މޫނުމަތިން ދަމައިގެން ގޮސް ނަރަކައަށް އަޅައިލެވޭނެއެވެ .

އަދި (ދެވަނަ އަނެއްމީހަކީ) ޢިލްމު އުގެނުނު މީހާއެވެ . އަދި އޭނާ ޢިލްމު އުގަންނައި ދިން މީހާއެވެ . އަދި قرآن ކިޔަވައިދޭ މީހާއެވެ . ފަހެ އޭނާ ގެނެވޭނެއެވެ . އަދި އޭނާއަށް الله سبحانه وتعالى ދެއްވެވި نعمة ތައް އޭނާއަށް ހަނދާން ކޮށްދެވޭނެއެވެ . ފަހެ އެ نعمة ތައް އޭނާގެ ހަނދާނަށް އަންނާނެއެވެ . الله وحى ކުރައްވާނެއެވެ . އެ نعمة ތަކުގެ ބަދަލުގައި ތިބާ ދުނިޔޭގައި ކުރީ ކޮން އަމަލެއް ހެއްޔެވެ . އޭނާ ބުނާނެއެވެ . ތިމަންނަ علم ހާސިލް ކުރީމެވެ . އަދި އެކަން މީސްތަކުންނަށް އުގަންނައިދިނީމެވެ . އަދި ތިބާގެ ރުއްސެވުން އަދި قرآن ކިޔެވީމެވެ . الله وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ ހަދަނީ ދޮގެވެ . ނަމަވެސް ތިބާ علم ހާސިލްކުރީ ދަންނަ ބޭކަލެ ބުނެވުމަށްޓަކައެވެ . އަދި ތިބާ قرآن ކިޔެވީ قارئ ބޭކަލެ

ބުނުވުމުން ޖަހައެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެގޮތަށް ބުނެވިއްޖެއެވެ . ދެން އިހާނަތް އަދުލު ފުޅުގެ
ތަރުން އޭނާ މުނާފިޤުން ބިމުގައި އަދާ ދުރުދުރުން ގޮސް ނަގަހަލަން އެއްބަރިހޮސްއެވެ .

އަދި (އަޅުގަނޑު އަންނަމިހާރު) الله سبحانه وتعالى ގަސަމަށްޓަކާން ދިން މިހާރެވެ. އަދި އޭގެ މިހާރަށް
ތަފާތު ދުލާ ވެރިޔަކަށް ދެއްކިއެވެ . ފަހެ އޭނާ ގެނެވިފައެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް الله سبحانه وتعالى
ދެއްވި نعمة ތައް ހަނދާންކުރުން ކަށަވަރުވީ އެވެ. ފަހެ އޭނާގެ نعمة އަށް ވުރެން ދޭއެވެ.
الله وحى ކުރައްވާނެއެވެ. އެ ނިޔާމުބަރާބަރު ބަދަލެއް ދިނުމާއި ކަށަރު ކަމެއްވެއެވެ؟
އޭނާ ބަސްނުބަލާ .އިބަ އިހުރު ދުއްސާވާ އަސްލަކާ ކަސްބުއަބާކައި ބިމުން ދުވަ ހަދުކާރީމަތެވެ .
الله وحى ކުރައްވާނެތެވެ . ބިބާ ހަދާނީ ދެކެވެ . ސަމަވާސް ބިބާ ހަދުކާރީ ދިޔަބި މިހާރު
ބުނުވުމުނެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެގޮތަށް ބުނެވިއްޖެއެވެ. ދެން އިހާނަތް އަދުލު ފުޅުގެ ތަރުން
އޭނާ މުނާފިޤުން ބިމުގައި އަދާ ދުރުދުރުން ގޮސް ނަގަހަލަން އެއްބަރިހޮސްއެވެ .

1618 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أن نَاساً قَالُوا له : إنا نَدخُلُ على سلاطيننا فَنَقُولُ لهم بِخلاف ما نَتَكَلم إذا خَرجنَا من عنْدهم ؟ قالَ ابن عمر رضي الله عنْهما : كُنا نَعد هذا نفَاقاً على عهد رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم . رواه البخاري .

މާތް الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بْنِ عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު މީހުން އާ صحابى ކަލުން އަރުއްސެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ރަސްރަސްކަލުންގެ ކައިރިއަށް ގޮސް ވާހަކަ ދައްކަނީ އަހަރުމެން ނިކުމެގެން ވާހަކަ ދައްކާ ގޮތާއި خلاف އަށެވެ . عبدِ اللَّهِ بْنِ عمر (رضي الله عنْه) ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ޒަމާނުގައި އަހަރުމެން ވާހަކަދެއްކުން ހިމެނުނީ نفَاق ގެ ތެރެއިންނެވެ .

1619 وعن جنْدب بن عبد الله بن سفْيان رضي الله عنْه قَالَ : قالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : «من سمع سمع الله به ، ومن يرائِى الله يرئِى به » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جنْدب بن عبد الله بنِ سفْيان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަޑު އެރުވުމަށްޓަކައި ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ނިކަމެތި ކުރައްވަވައެވެ . އަދި މީހަކު ކަން ދެއްކުމަށްޓަކައި ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަމުގައި އެމީހެއްގެ އެތެރެ ޒުތް އޮތްގޮތް ބޭޒާރުކުރައްވަވައެވެ .

ورواه مسلم أيضاً من رواية ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما .

« سمع » بتَشْديد الميمِ ، ومعنَاه : أشْهر عملَه للناس رياء « سمع الله به » أي : فَضحه يوم الْقيامة ، ومعنى : « من راءى » أي : من أَظْهر للناس الْعمل الصالح لِيعظُم عنْدهم «راءى الله به » أي : أظْهر سريرتَه على رؤوس الخَلائِق .

1620 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من تَعلم علْماً مما يبتَغَى به وجه الله عز وجل لا يتَعلمه إلا لِيصيب به عرضاً من الدنْيا ، لَم يجِد عرفَ الجنة يوم الْقيامة » يعنى : ريحها . رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ . والأحاديثُ في الباب كثيرةٌ مشهورةٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو **هريرة** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ރުއްސެވުން ހާސިލް ވެވޭ علم އެއް މީހަކު ދުނިޔޭގެ ހެވެއް ހޯދުމަށް އުގެނިގެންފިނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް ސުވަރުގޭގެ މީރުވަސް ވެސް ނުލިބޭ ހުއްޓެވެ .

باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

ކަންދެއްކުން ކަމުގައި ހީކުރެވޭ ، ނަމަވެސް ކަންދެއްކުމަށް ނުވާ ކަންތައްތައް ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

1621 عن أبي ذَر رضي الله عنْه قَال : قيل لِرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : أَرأَيتَ الرجلَ الذى يعملُ الْعملَ من الخيرِ ، ويحمده الناس عليه ؟ قال : « تلْك عاجِلُ بشْرى المؤْمنِ » ، رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް ދެންނެވުނެވެ . މީހަކު ހެޔޮ عمل ތަކުގެ ތެރެއިން عمل ތައް ކުރުމުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން އެކަމުގެ މައްޗަށް އެމީހަކަށް ثناء ކިޔާ ކިޔުމާއި މެދު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މުއުމިނުގެ އަވަސް بشارة އެވެ. (އެބަހީ އުފާވެރި ކަމުގެ خبر އެވެ .)

باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحسن لغير حاجة شرعية

ބިދޭ އަންހެނުންނާއި ފުރާވަރުގެ ރީތި ފިރިހެން ކުދިންނަށް **شرعى** ބޭނުމަކާއި ނުލައި ބެލުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (النور 30): {قل للمؤمنين يغضوا من أبصارهم ويحفظوا فروجهم}.

مؤمن ފިރިހެނުންނަށް، އެއުރެންގެ ބެލުންތައް ދިކުރުމަށާއި، އެއުރެންގެ فرج ތައް(އެބަހީ: ޖިންސީ ގުނަވަންތައް) ރައްކާތެރިކުރުމަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!

وقال تعالى (الإسراء 36): {إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسؤولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، **ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އޭގެ މެދު** سوال ކުރައްވާނެ ކަމެއް ކަމުގައެވެ.

وقال تعالى (غافر 19): {يعلم خائنة الأعين وما تخفي الصدور}.

ލޮލުގެ خيانة، ބެލި ބަލުންތަކާއި، ހިތްތަކުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ(އެއުރެންގެ ކުރާ ކަންތައް) ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

1622 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : كُتب على ابنِ آدم نَصيبه من الزنَا مدرِك ذلك لا محالَةَ : الْعينَانِ زِنَاهما النظَر ، والْأُذُنَانِ زِنَاهما الاستماع ، واللسان زِنَاه الْكلام ، والْيد زِنَاها الْبطْشُ ، والرجلُ زِنَاها الخُطَا ، والْقَلْب يهوى ويتَمنى ، ويصدقُ ذلك الْفرج أو يكَذبه » .

متفقٌ عليه . وهذا لَفْظُ مسلمٍ ، وروايةُ الْبخاري مخْتَصرةٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވިأبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އާދަމުގެ ދަރިކާގެ މައްޗަށް ވަނީ ޒިނާގެ ގުނަވަން ތަކުގެ ޒިނާ ލިޔުއްވިފައިވެއެވެ. އަދި އެކަންތައް އޭނާގެ ކިބައިން ކަނޑައެޅިގެން ލިބިގެންދާނެއެވެ . ދެލޮލުގެ ޒިނާއަކީ ބެލުމެވެ . އަދި ކަންފަތުގެ ޒިނާ އަކީ އަޑު އެހުމުގެ ޒިނާއެވެ . އަދި ދުލުގެ ޒިނާއަކީ ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ޒިނާއެވެ . އަދި އަތުގެ ޒިނާ އަކީ ހިފުމުގެ ޒިނާއެވެ. އަދި ފައިގެ ޒިނާއަކީ ހިނގުމުގެ ޒިނާއެވެ . އަދި ހިތް ހަވާސް ކަންތައްތަކަށް އެދެއެވެ . އަދި އެކަމަށް އެދުން ވެރިވެއެވެ . އަދި فرج އެކަންތައް ތެދުކުރެއެވެ . ނުވަތަ ދޮގު ކުރެއެވެ .

1623 وعن أبي سعيد الخُدرِي رضي الله عنْه عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « إياكُم والجلُوسِ في الطرقَات ، » قَالُوا : يارسول الله مالَنَا من مجالِسنا بد : نَتَحدثُ فيها . فَقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « فإذا أبيتُم إلا المجالس ، فَأَعطُوا الطرِيقَ حقه »

قَالُوا : وما حق الطريق يارسولَ الله ؟ قَالَ : « غَضَ البصر ، وكَفَ الأذَى ، ورد السلامِ ، والأمر بِالمعروف والنهى عنِ المنْكَرِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو سعيد الخُدري نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި އިށީނދެ ތިބުމުން ދުރުހެލި ވެތިބޭށެވެ . އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންމެނަށް މަގުމަތީގައި(އާދަކާދައި ގެ މަޖިލިސް) މަޖިލިސް ނުކޮށް ފަރުނުޖެއްސެއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަގުމަތީގައި މަޖިލިސް ކުރަން ނޫން އެހެން ގޮތެއް ނެތް ނަމަ ، ފަހެ މަގަށް އޭގެ حقދޭށެވެ . އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ . މަގަށް ދޭންޖެހޭ حقއަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބެލުން ތިރި ކުރާށެވެ . އަދި އުދަނގޫ ނުކުރާށެވެ . އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދޭށެވެ . ހެޔޮ ކަންތަކަށް އަމުރު ކުރާށެވެ . އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުން މަނާކުރާށެވެ .

1624 وعن أبي طلْحةَ زيد بنِ سهلٍ رضى الله عنْه قَالَ : كُنا قُعوداً بالأفنية نَتحدثُ فيها فَجاء رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فَقَام علينا فقال : « مالكُم ولمجالِسِ الصعدات ؟ » قُلْنا : إنما قَعدنَا لغَير ما بأس : قَعدنَا نَتَذاكر ، ونتحدثُ . قال : « إما لا فَأدوا حقها : غَضَ البصرِ ، ورد السلام ، وحسن الكلام » رواه مسلم .

« الصعداتُ » بضم الصاد والعين . أي : الطرقَات .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو طلْحةَ زيد بن سهل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންމެން ގޭގެ [illegible] ވާހަކަ ދައްކަން ތިބީމެވެ . ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ވަޑައިގަތެވެ . އަދި ތިމަންމެންގެ ކައިރިއަށް ހުއްޓި ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ އެއްސެވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން [illegible] ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. [illegible] [illegible] ހަޑިކަމެއް ނޫނެވެ. [illegible] [illegible] ވާހަކަ ދައްކަމުންނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible]

ތިބޭނަމަ އެތަކެއް حقއުތަކެއް ދޭންވޭ. (އެއީ) ބެލުން ތިރި ކުރުންވޭ. އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދޭންވޭ. ރަނގަޅު ވާހަކަތައް ދެއްކުންވޭ.

1625 وعن جرير رضي الله عنْه قالَ : سألْتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عن نَظَرِ الفجأة فَقَال: « اصرِفْ بصرك » رواه مسلم

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جرير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކުރެން ރީތި އަންހެނުންގެ މަތީގައި ކުއްލިއަކަށް ބަލާލުމާ ބެހޭގޮތުން ގޮތް ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މޫނު އަނބުރާލާށެވެ.

1626 وعن أم سلمةَ رضي الله عنْها قالَتْ : كُنْتُ عنْد رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم وعنْده ميمونه، فَأقْبلَ ابن أم مكتُوم ، وذلك بعد أن اُمرنَا بِالحجابِ فقَالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « احتَجِبا منْه » فَقُلْنَا : يا رسولَ الله أليس هو أعمى : لا يبصرنَا ، ولا يعرِفُنَا ؟ فقَالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : «أفَعمياوانِ أنْتُما ألَسْتُما تُبصرانه ؟ » رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حديثٌ حسن صحيح.

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أم سلمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތުގައި ހުރީމެވެ. އަދި މާތްالله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ميمونه ވެސް ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ عبْدِ اللّهِ بن أم مكتُوم ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެއީ ފަރުދާގެ حكم އަމުރުކުރެއްވުމަށްފަހުއެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެކަނބަލުން އޭނާއާއި ފަރުދާކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ އަކީ ކަނުވެރިއެއްނޫން ހެއްޔެވެ؟ އޭނާއަށް ތިމަންނަމެން ނުފެންނާނެއެވެ. އަދި ތިމަންނަމެންނާ ކާކުކަން ނޭނގޭނެއެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެކަނބަލުން ވެސް ލޯކަނުވެރިންހެއްޔެވެ؟ ތިޔަދެކަނބަލުން އޭނާ ނުފެންނަ ހެއްޔެވެ؟

1627 وعن أبي سعيد رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا ينْظُر الرجلُ إلى عورة الرجل ، ولا المرأةُ إلى عورة المرأة ، ولا يفْضى الرجلُ إلى الرجل في ثوبٍ واحد ، ولا تُفْضى المرأةُ إلى المرأة في الثوبِ الواحد » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ أبو سعيد ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފިރިހެނާ އަނެއް ފިރިހެނާގެ އައުރައަށް ނުބަލާނެވެ. އަދި އަންހެނާ އަނެއް އަންހެނާގެ އައުރައަށް ނުބަލާނެވެ. އަދި ދެފިރިހެނުން އެއްފޮތިގަނޑެއްގެ ތެރޭ ނުނިދާނެވެ. އަދި ދެއަންހެނުން އެއްފޮތިގަނޑެއްގެ ތެރޭ ނުނިދާނެވެ.

باب تحريم الخلوة بالإجنبية

ހިލޭ އަންހެނުންނާއި އެކަހެރިވެ އުޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (الأحزاب 53): {وإذا سألتموهن فاسألوهن من وراء حجاب}

އަދި އެކަނބަލުން (އެބަހީ: ނަބިއްޔާގެ އަނބިއަނބި ކަނބަލުން)ގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން އެއްޗެކަން އެދޭނަމަ، ފަހެ، ފަރުދާއެއްގެ އަނެއް ފަރާތުން ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުންނާސުވާލު ކުރާށެވެ!

1628 وعن عقْبةَ بن عامرٍ رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَال : « إياكُم والدخُولَ علَى النساء » ، فَقَالَ رجلٌ من الأنْصارِ أفَرأيتَ الْحمو ؟ قال : « الْحمو الموتُ ،» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ عقْبةَ بن عامر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިލޭ އަންހެނުންނާއި ބައްދަލުކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ފަހެ انْصاريّ ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ.

ފިރިމީހާގެ ގާތްތިމާގެ ފިރިހެނުން އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ފެނިފެނިވުން ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެފަދަ މީހުންގެ އެފަދަ އަމަލަކީ މަރުފަދަ އަމަލެކެވެ.

« الْحمو » قَرِيب الزوجِ كأخيه ، وابن أخيه ، وابنِ عمه .

1629 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « لا يخْلُون أحدكُم بِامرأة إلاّ مع ذي محرمٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހުންލެއްވި عبْدِ اللّهِ بنِ عباس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ހިލޭއަންހެނަކާއެކު އޭނާގެ محرمއަކު ނެތިސް އެކަހެރި ނުވާށެވެ.

1630 وعن بريدةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَال رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « حرمةُ نساء المجاهدين علَى الْقَاعدين كَحرمة أمهاتهم ، ما من رجل من الْقَاعدين يخْلُفُ رجلاً من المجاهدين في أهله ، فَيخُونُه فيهم إلا وقَف له يوم الْقيامة ، فَيأْخُذُ من حسناته ما شَاء حتى يرضي » ثُم الْتَفت إلينَا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فَقَالَ : « ما ظَنَكُم ؟ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި بريدة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޖާހިދުންގެ އަންހެނުން (ޖިހާދުކުރާމީހުންގެ) ފަހަތުގައި ތިބި މީހުންގެ މައްޗަށް حرامވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ މައިން އެބައި މީހުންގެ މައްޗަށް حرامވެގެންވާފަދައިންނެވެ. އަދި ފަހަތުގައި مقيم ވެތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުޖާހިދުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގޭގެ ބެލުމާ އަހުލުވެރިވެ އަމިއްލަ އަނބިމީހާއާމެދު خيانة ތެރިވެއްޖެނަމަ قيامة ދުވަހު އެ އަހުލުވެރިޔާގެ ކުރިމަތީގައި ކޮޅަށްލެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހެޔޮ އަމަލު ތަކުން އެ މީހަކަށް ބޭނުންވާވަރަކަށް ނަގައިދޭނެއެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންނާއި ދިމާލަށް އެނބުރިވަޑައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރަނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟

باب تحريم تشبه الرجال بالنساء والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ހެދުމުންނާއި އަދި ހަރަކާތާއި އެހެނިހެން ކަންތައްތަކުން ބަދަލުވުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ

باب

1631 عن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما قَالَ : لَعن رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم المخَنثين من الرجال، والمتَرجلات من النساء .

މާނަ الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بنِ عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ހަރަކާތްތަކާވާ މީހުންނަށާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ހަރަކާތްތަކާވާމީހުންނަށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لعنة ލެއްވިއެވެ.

وفي رواية : لَعن رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم المتَشبهين من الرجال بِالنساء ، والمتَشبهات من النساء بِالرجال . رواه البخاري .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް ބަދަލުވާ މީހުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ބަދަލުވާމީހުންނަށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لعنةލެއްވިއެވެ.

1632 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال : لَعن رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم الرجل يلْبس لِبسةَ المرأة ، والمرأة تَلْبس لِبسةَ الرجل . رواه أبو داود بإسناد صحيح

ދާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبوهريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ
ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ހެދުން އަޅާ މީހުންނަށާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ
ހެދުން އަޅާމީހާއަށް رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

1633 وعنْه قَال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « صنْفَان من أهل النارِ لم أرهما : قَوم معهم سياطٌ كأذْنَابِ الْبقَرِ يضربون بِها الناس ، ونساء كاسياتٌ عارِياتٌ مميلاتٌ مائِلاتٌ، رؤُوسهن كأسنمة الْبخْت المائِلَة لا يدخُلن الجنةَ ، ولا يجِدن رِيحها ، وإن رِيحها لُيوجد من مسيرة كذَا وكَذَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ ދާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކަވެރިންގެ ތެރޭގައި
ދެބައެއް ހިމެނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނިފައެއް ނުވެއެވެ.
އެއްބަޔަކީ ގެރިގެ ނިގުޅު ފަދަ ކަޅިތައް ގެންގުޅެ މީހުންނަށް ތަޅާ ބަޔަކެވެ. އަދި އަނެއް
ބައިމީހުންނަކީ ހެދުން ލައިގެން ތިބި ނަމަވެސް ބަރަހަނާ އަންހެނުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުން
އަމިއްލައަށް ގޯސްކަމާ ދިމާއަށް ޖެހިލާ އަދި އެހެން މީހުން ގޯސްކަމާ ދިމާއަށް ޖައްސާ
ބަޔަކެވެ. އެބައިމީހުންގެ ބޯތައް ވަނީ ބުޚްތީ ޖިންސުގެ ޖަމަލުގެ ހުޅުހުޅު ފަދައިންނެވެ.
އެބައިމީހުން ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެއެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ވަސް ވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ ވަސް ލިބެނީ ވަރަށް ދުރު ދުރު ދިމަދިމާލަކުން
އެބައިމީހުންނަށް އެގޭ ވަރަށް ދުރުމަގަކުން ވެސް ލިބެނުވަތަ އެވެ.

معنى « كاسيات » أي : من نعمة الله « عارِياتٌ » من شُكْرِها وقيل : معناه : تستُر بعض بدنها ، وتَكْشفُ بعضه إظْهاراً لِجمالِها ونحوه . وقيل : تَلْبِس ثَوباً رقيقاً يصفُ لَون بدنها . ومعنى « مائِلاتٌ » قيل : عن طاعة الله تعالى وما يلزمهن حفْظُه ، « مميلاتٌ » أي: يعلمن غَيرهن فعلَهن المذْموم ، وقيل مائِلاتٌ يمشين متَبخْترات ،مميلات لأكْتَافهن ، وقيل : مائِلاتٌ يمتَشطْن المشْطَةَ الميلاء : وهى مشْطَةُ الْبغَايا . و « مميلاتٌ » : يمشطْن غَيرهن تلْك

المشْطَةَ . « رؤُوسهن كأسنمة الْبخْت » أي : يكبرنَها ويعظمنها بلَف عمامة أو عصابة أو نَحوه .

باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

شيطان ންނާއި كفار ންނާއި އެއްވައްތަރު ސިފަތައް إختيار ކުރުން ހަރާމްވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1634 عن جابرٍ رضي الله عنْه قَال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تأْكُلُوا بِالشمال ، فَإن الشيطَان يأكُل ويشْرب بِشماِله » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ވައަތުން ނުކާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ކަނީ ވައަތުންނެވެ.

1635 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « لا يأْكُلَن أحدكُم بِشماِله ، ولا يشْربن بِها . فَإن الشيطَان يأْكُلُ بِشماِله ويشْرب بِها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبْدِ اللّهِ بنِ عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ ވައަތުން ނުކާށެވެ. އަދި އެއަތުން ނުބޮއާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ކަނީ އެސޮރުގެ ވައަތުންނެވެ.އަދި ބޮނީ އެއަތުންނެވެ.

1636 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : إن الْيهود والنصارى لا يصبِغُون ، فَخَالِفوهم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يهوديންނާއި نصارى އިން ހުދުއިސްތަށިތަކަށް ކުލަނުޖަހަތެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާއި ތަފާތު ކުރާށެވެ.

المراد : خضاب شَعرِ اللحية والرأسِ الأبيض بِصفْرة أو حمرة ، وأما السواد ، فَمنْهي عنْه كما سنَذْكُر في الْباب بعده ، إن شاء الله تعالى .

ބޭނުމަކީ ތުނބުޅީގެ އަދި ބޮލުގެ ހުދު އިސްތަށިތަކަށް ރީނދޫކުލަ ނުވަތަ ރަތްކުލަ ޖެހުމެވެ. އަދި ކަޅުކުލަޖެހުމަކީ މަނާކަމެކެވެ. މިއަދި ދަންނަވާ ބާބުގައި މާތް الله އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އެކަމާ ބެހޭގޮތުން ބަޔާންކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އިސްތަށި ކުލަޖެހުމާ ބެހޭ ގޮތުން އައިސްފައިވާ حديث ތަކެއް ބަޔާންކުރެވިއްޖެއެވެ.

باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިތަކަށް ކަޅުކުލަ ޖެހުމަށް މަނާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1637 عن جابرٍ رضي الله عنه قَال : أُتى بابي قُحافَةَ واِلِد أبي بكْرِ الصديق رضي الله عنْهما يوم فتْح مكةَ ورأسه ولِحيتُه كالثغَامة بياضاً ، فقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « غَيروا هذا واجتَنبوا السواد » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله އެކަލާނގެ ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْر الصديق ގެ ބައްޕާ أبو قُحافَة މައްކާ ފަތަޙް ކުރެއްވި ދުވަހު ގެނެވުނެވެ. އޭނާގެ ބޮލާއި ތުނބުޅި ހުދުވެފައިވަނީ ހުދު ކުލައިގެ މާތަކެއް ފަދައިން ފެނުނެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަން ބަދަލުކުރާށެވެ. އަދި ކަޅުކުލަ ޖެހުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ.

باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

ބޮލުން ބައެއް ބޭލުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިރިހެނުންނަށް ބޮލުގެ އިސްތަށިތައް އެއްކޮށް ބޭލުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1638 عن ابن عمر رضي الله عنهما قالَ: نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم عن القَزع. متفق عليه

. ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ބޮލުން ބައެއްދޫކޮށް އަދި ބައެއް ބޭލުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

1639 وعنْه قالَ : رأى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم صبِياً قَد حلقَ بعض شَعر رأسه وتُرِك بعضه، فَنَهاهم عن ذَِاك وقَال : « احلقُوه كُله أو اتْركُوه كُله » . رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ على شَرط البخَارِي ومسلم .

އަދި އެ صحابى(އެބަހީ ދާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ކުއްޖަކު ދެކެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އެކުއްޖާގެ ބޮލުގެ އެއްބައި ހުރީބާލާފައެވެ. އަދި އަނެއްބައި ހުރީ ދޫކޮށްލާފައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އެކަން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްކޮށް ބާލާށެވެ. ނުވަތަ އެއްކޮށް ދޫކޮށްލާށެވެ.

1640 وعن عبد الله بنِ جعفَر رضي الله عنْهما أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم أمهل آلَ جعفَرِ رضي الله عنه ثَلاثاً ، ثُم أتَاهم فقَالَ : « لا تَبكُوا على أخى بعد الْيوم » ثُم قَال : « ادعوا لي بنِي أخى » فجِيء بِنَا كأننا أفْرخٌ فقَال : « ادعوا لي الحلاقَ » فأمره ، فَحلَقَ رؤُوسنَا . رواه أبو داود بإسناد صحيح على شَرط البخاري ومسلمٍ

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن جعفَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުކޮށް نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم (جعفَر ގެފާނު ޝަހީދުވެވޮޑި ވަޑައިގެން) جعفَر ގެފާނުގެ ބޭކަލުންނަށް ތިންދުވަސް ވަންދެން ހިތާމަކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދެއްވިއެވެ. ދެން އޭގެފަހުން އެބޭކަލުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއަދުން ފެށިގެން މިމީހާގެ ބޭބޭގެ މައްޗަށް ނުރޮއްވާށެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބޭކަލުންގެ ބޭބޭގެ ދަރިން މިތަނަށް ގެންނަވާށެވެ. ދެން މިއަހުރެމެން ގެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރު ކޮއްކޮ ދޫނިތަކެއް ހެންނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިއަހުރެމެން (ބޮލުގައި ހުރި) އިސްތަށިތައް ކޮށުމަށް ބޭފުޅަކު ގެންނަވާށެވެ. ދެން އޭނާއަށް އަމުރު ކުރެއްވުމުން ބޮލުގައި ހުރި އިސްތަށި ކޮށާލިއެވެ.

1641 وعن على رضي الله عنْه قَالَ : نَهى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أن تحلقَ المرأةُ رأسها . رواه النسائى .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި علىّ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނުން އެމީހެއްގެ ބޮލުގެ އިސްތަށި ކޮށުމަށް رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم وصل الشعر والوشم والوشر وهو تحديد الأسنان

އިސްތަށިގަނޑާއި އިތުރު އިސްތަށިގަނޑު ގުޅުމާއި ހަށިގަނޑުގައި ތިކިޖެހުމާއި ދަތްތަށް ކެނޑުން ތިޔަ ދަތްތަށް ތޫނުކުރުން ނުހަނު ގޯހެއް އެހެން ގޮތަކަށް ތޫނުކުރުން

حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1642 وعن أسماء رضي الله عنْها أن امرأةً سألت النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فقَالتْ : يا رسولَ الله إن ابنَتي أصابتْها الْحصبةُ ، فتمرقَ شَعرها ، وإني زوجتُها ، أفَأَصلُ فيه ؟ فقال : « لَعن الله الْواصلة والْموصولة » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި أسماء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަނބަލުގެ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ އަންހެން ދަރިފުޅު حصبة ގެބަލިޖެހިލައިފިއެވެ. އެހެންކަމުން ބޮލުގެ އިސްތަށިތައް ވެއްޓިއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވަނީ އެދަރިފުޅުގެ ކައިވެނިކޮށްދީފައެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ އެދަރިފުޅުގެ އިސްތަށިގަނޑު އެހެން މީހެއްގެ އިސްތަށިތައް ގުޅަން ހެއްދެވެ؟ **ހަދަ** حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްތަށިގުޅާ މީހާއި ގުޅުވާމީހާއަށް މާތްالله لعنةކުރެއްވިއެވެ.

وفي رواية : « الواصلَةَ ، والمستوصلَةَ » .

قَولُها : « فَتَمرقَ » هو بالراء ، ومعناه : انْتَشَر وسقَطَ ، « والْواصلة » : التي تَصلُ شَعرها ، أو شَعر غيرها بشَعرِ آخر . « والموصولة » : التي يوصلُ شَعرها .

« والمستَوصلَةُ » : التي تَسأَلُ من يفْعلُ ذلك لَها .

وعن عائشة رضي الله عنْها نَحوه ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން(ވެސް) އިސްވެދިޔަހަދީޘްފަދައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

1643 وعن حميد بن عبد الرحمن أنه سمع معاويةَ رضي الله عنْه عام حج علَى المنْبر وتَنَاول قُصةً من شَعرٍ كَانَتْ في يد حرسي فَقَالَ : يا أهل المدينَة أين علَماؤكُم ؟ ، سمعتُ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ينْهى عن مثْل هذه ويقُولُ : « إنَما هلَكَتْ بنُو إسرائِيل حين اتخَذَها نساؤُهم » متفقٌ عليه .

حميد بن عبد الرحمن ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި معاوية ގެފާނު حج ކުރެއްވި އަހަރު މިންބަރުގައި ހުންނަވައި ގެން ވިދާޅުވި އަޑުއެހީމެވެ. އަދި ސިފައިންގެ ބޭކަލެއްގެ އަތުގައި އޮތް އިސްތަށިގަނޑެއް ހިފައްޓަވައިފައެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢިލްމުވެރިން ބޭކަލުން ކޮބައިތޯ؟ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم މިފަދަ ތަކެތި ބޭނުންކުރުމުން ނަހީކުރައްވާތަން އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ބަނީއިސްރާއީލުގެ މީހުން ހަލާކުވެގެންދިޔަ ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންގެ އަންހެނުން މިފަދަ އިސްތަށިގަނޑު ބޭނުން ކުރަން ފެށުމުންނެވެ.

1644 وعن ابنِ عمر رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لَعن الْواصلَةَ والمستوصلَةَ ، والْواشمة والمستَوشمة . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އިސްތަށިގަނޑުގެ ބޭރުން އިސްތަށި ގުޅާ މީހާއާއި ގުޅުވައިދިނުމަށް އެދޭ މީހާއާއި ހަށިގަނޑުގައި ވަޑުދަމާ ހަދާ އަދި ކުރަށްޖަހާ މީހާއާއި އެކަމަށް އެދޭ މީހާއަށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لعنةލެއްވިއެވެ.

1645 وعن ابنِ مسعود رضي عنْه قَال : لعن الله الْواشمات والمستَوشمات والمتَنَمصات ، والمتَفلجات ِللحسن ، المغيَرات خَلْقَ الله ، فَقَالَتْ لَه امرأَةٌ في ذلك . فَقَالَ: وما لي لا أَلْعن من لَعن رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وهو في كتاب الله ؟ ، قَالَ الله تَعالى : { وما آتَاكُم الرسولُ فَخُذُوه وما نَهاكُم عنْه فَانْتَهوا } [الحشر : 7] . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަށިގަނޑުގައި ވަޑުދަމާ ހަދާ އަދި ކުރަށްޖަހާ މީހާއާއި އެކަމަށް އެދޭ މީހާއާއި ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު މަދުކުރާ މީހާއާއި ރީތިކަމަށްޓަކައި ދަތްގަނޑު އަތުލި އަންހެނުންނާއި ދުރުކުރާ ބަދަލުކޮށްލާ ތަކެތީގެ މަޚްލޫޤާތުގެ ތަކުރާ الله ގެ އުފެއްދެވުން އަނބުރާލާ ގެނައުމުން. ވަގުތު އަންހެނަކު އެކަމާއިދޭތެރޭ އަހައްލެވުމުން عبد الله بن مسعود

ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم لعنة ދެއްވިމީހަކަށް ތިމަންނަ لعنة ނުދެވޭންވީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަދި އެކަލޭގެފާނާއި ތަބާވުމަށް قرآنގައި ވަނީ ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. { وما آتَاكُم الرسولُ فَخُذُوه وما نَهاكُم عنْه فَانْتَهوا މާނައީ: އަދި رسول އާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދެއްވި ކޮންމެ އެއްޗެއްގައި، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީކުރެއްވި ކޮންމެ ކަމަކުން، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެ ގަންނާށެވެ!

« المتَفَلجةُ » : هي التي تبرد من أسنَانها لِيتَباعد بعضها من بعضٍ قَليلاً وتُحسنُها وهو الْوشْـر ، والنامصةُ : هي التي تَأْخُذُ من شَعرِ حـاجب غَيرِها ، وتُرققُه لِيـصيـر حسناً ، والمتَنمصةُ : التي تَأمر من يفْعلُ بِها ذَلِك .

باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند أول طلوعه

ތުނބުޅިންނާއި ބޮލުން [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب

1646 عن عمرو بن شُعيبٍ ، عن أبيه ، عن جده رضي الله عنْه ، عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « لاَ تَنْتفُوا الشيب ، فَإِنه نُور المسلم يوم الْقيامة » رواه أبو داود والترمذي ، والنسائِي بأَسانيد حسنَةٍ ، قَالَ الترمذي : هو حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުވެރިވެވޮޑިގެންވާ عمرو بن شُعيب ގެ ބައްޕާފުޅު ކާފަގެ ފަރާތުން، نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދު އިސްތަށިގަނޑު ނުއުފުރާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އީ قيامة ދުވަހުން މުސްލިމުންގެ ނޫރެވެ.

1647 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم :« من عمل عملاً لَيس عليه أمرنَا فهو رد » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންމެންގެ މިދީނުގައި ނުހިމެނޭކަމެއް އީޖާދުކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެކަމެއްވަނީ އެމީހާގެ މައްޗަށް ރައްދުވެގެންނެވެ.

باب كراهية الاستنجاء باليمين ومس الفرج باليمين من غير عذر

عذر އާއި ނުލައި ކަނާއަތުން އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފަރުޖުގައި ޖެހުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1648 عن أبي قَتَادةَ رضي الله عنْه عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « إِذَا بال أحدكُم . فَلاَ يأْخُذَن ذَكَره بِيمينه ، ولاَ يستَنْج بِيمينه ، ولاَ يتنَفّس في الإِنَاء » .

متفقٌ عليه . وفي الْباب أحاديثُ كَثيرةٌ صحيحةٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو قَتَادة، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކުޑަކަމުން ގޮސްފިނަމަ ފަހެ ކަނާއަތުން ޒަކަރުގައި ނުހިފާށެވެ. އަދި ކަނާއަތުން އިސްތިންޖާ ނުކުރާށެވެ. އަދި ތަށްޓަށް ނޭވާނުލާށެވެ.

باب كراهة المشي في نعل واحدة ، أو خف واحد لغير عذر

عذر އާއި ނުލައި އެއްފައިގައި ބޮއްޓަށް އަޅައިގެން ހިނގުމާއި **خف** ގައި ހިނގުމާއި އެއްފައިގައި ފައިވާން އަޅައިގެން ހިނގުން ނުވަތަ އެއްފައިގައި ފައިވާނުލައި **خف** ލާން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1649 عن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أنَّ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « لا يمشِ أحدكُم في نَعلِ واحدة ، لِينْعلْهما جميعاً ، أو لِيخْلَعهما جميعاً » .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެއްކިބަފައިވާނުގައި ނުހިނގާށެވެ. ދެފައިއަށް އެއްކޮށް އަޅާށެވެ. ނުވަތަ ދެފައިން އެއްކޮށް ބާލާށެވެ.

وفي رواية « أو لِيحفهما جميعاً » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނުވަތަ ހުސްފައިން ހަދާށެވެ.

1650 وعنه قَال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « إذَا انْقَطَع شسع نَعل أحدكُم ، فلا يمشِ في الأخْرى حتى يصلحها » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އަބީ މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއެހީމެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ފައިވާނުގެ ވަދު ކެޑިއްޖެނަމަ އަނެއްކަބަޑު ރަނގަޅުކުރަންދެން އެއްފައިވާން ލައިގެން އެކަނި ހިނގައިގެން ނުހިނގާށެވެ.

1651 وعن جابِرٍ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم نَهى أن ينْتَعلَ الرجلُ قَائماً . رواه أبو داود بإسناد حسنٍ .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި جابِرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މީހާ ކޮޅަށް ހުރެ ފައިވާންލުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

ނިދާން އޮންނަ ވަގުތު ގޭގައި އަލިފާން ނުނިއްވާ އެއީ ފާނޫސްއަކުގައިވިޔަސް އަދި އެނޫން
އެހެން އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް ބެހެއްޓުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** .

1652 عن ابنِ عمر رضي الله عنْهما عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « لا تَتْركُوا النار في بيوتكُم حين تَنامون » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عبْدِ اللَّهِ بنِ عمر، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلمގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އޮންނަ ހިނދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭގައި އަލިފާން ނުނިއްވާ ނުބަހައްޓާށެވެ.

1653 وعن أبي موسى الأشْعري رضي الله عنْه قَالَ : احترَقَ بيتٌ بِالمدينة على أهله من الليل . فَلَما حدثَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بِشأْنهِم قَال : « إن هذه النار عدو لكُم ، فَإذَا نمتُم فأطْفئُوها » متفق عليه

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو موسى الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މަދީނާގައި އެއްރެއަކު ގެއެއްގައި އަލިފާން ރޯވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ ޚަބަރު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް ދެއްވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި އަލިފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަދާވާތްތެރިއެކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ނިދާނަމަ ފަހެ އެ ނިއްވާށެވެ.

1654 وعن جابِر رضي الله عنْه عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « غَطوا الإِنَاء ، وأوكئُوا السقَاء ، وأغْلقُوا الْباب ، وأطفئُوا السراجَ ، فإن الشيطاَن لا يحل سقَاء ، ولاَ يفتَح باباً ، ولاَ يكْشفُ إنَاء ، فإن لَم يجِد أحدكُم إلا أن يعرض على إنَائِه عوداً ، ويذْكُر اسم الله فَلْيفْعلْ ، فَإن الْفُويسقَةَ تُضرِم على أهل البيت بيتَهم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جابِر ގެފާނު ،نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެއަރިހުން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތަށިތަކުގެ މަތި އަޅާށެވެ.
އަދި ފެންއަޅާ ކަންވާރުތަކުގެ ގޮށްޖަހާށެވެ. އަދި ދޮރުތައް ބަންދުކުރާށެވެ. އަދި ބައްތި
ނިއްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން شيطانة އާ ބަންދުކޮށްފައިވާ ފެންކަށްވާރު ނުހުޅުވައެވެ.
އަދި ބަންދުކޮށްފައިވާ ދޮރެއް ނުހުޅުވައެވެ. އަދި މަތިއަޅާފައިވާ ތަށްޓެއް މަތިނުހުޅުވައެވެ.
ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް އެއްވެސް ތަށިތަކުގެ މަތިއަޅާނެ އެއްޗެއް
ނުލިބިއްޖެނަމަ އޭގެ މަތީގައި ދަނޑިކޮޅެއް އަޅާށެވެ. އަދި ބިސްމި ކިޔާށެވެ.
ފަހެ އެކަން ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މީދާ ގޭގައިހުރި މީހުންނާއެކު ގެ
ބޮޑުކޮށް ރޯކޮށްލައެވެ.

« الفُويسقَةَ » : الفأْرةُ ، و « تُضرِم » : تُحرِقُ .

باب النهي عن التكلف وهو فعل وقول مالامصلحة فيه بمشقة

تكلف ކުރުން މަނާކުރެއްވުމާބެހޭ ބާބު. تكلف އަކީ ބޭކާރު މަސައްކަތާއި
އުނދަގޫކަމާއެކު މަސައްކަތް ކުރުމާއި ބަސްތަކާއި ފިޔަވަޅު އަޅާ ބޭނުމެއް ނުވާ ކަމެއް
ކުރުމެވެ.

قال الله تعالى (سورة ص: 86): {قل ما أسألكم عليه من أجر وما أنا من المتكلفين}

ކަލާނގެފާނު ވިދާޅުވެއެވެ! އަހަރުމެން މަސައްކަތަށް (އޭ رسولާ: ތިޔަބައިމީހުންގެ މަސައްކަތަށް)
މުސާރައެއް ނުވަތަ ކުލިއެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އަހަރެން ނުއެދެމެވެ. އަދި
އަހަރެމެން ކަލާނގެ ކަމުގެ ބޭކާރު މަސައްކަތްކުރާ މީހުންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ.

1655 وعن ابن عمر ، رضي الله عنهما ، قالَ : نُهينَا عنِ التكلف . رواه البخاري

.މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عَبْدِ اللَّهِ بن عمرގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. تكلف ކުރުމުން ތިމަންމެނަށް މަނާކުރެވުނެވެ.

1656 وعن مسروق قال : دخَلْنَا على عبد الله بن مسعود رضي الله عنُه فَقَال : يا أَيها الناس من علم شَيئاً فَلْيقُلْ به ، ومن لَم يعلَم ، فلْيقُلْ : الله أعلَم ، فإن من الْعلْمِ أن تَقُولَ لِما لا تَعلَم : الله أعلَم . قَال الله تَعالى لِنَبيه صلّى اللهُ علَيه وسلم : { قلْ ما أسأَلُكُم عليه من أجرٍ وما أنا من المتَكَلفين } رواه البخاري .

مسروق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންމެން عبد الله بن مسعود ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމުއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަކަން އެނގިހުރި އެއްޗެއް އަދިހަކު ބުނެދޭށެވެ. އަދި ދިޔަކަން އެއްޗެއް ނޭނގޭނަމަ ބުނާށެވެ. الله أعلَم (މާނައީ އެކަން ދަނެވޮޑިގަންނަވަނީ މާތްالله އެވެ.) އެހެނީ ނޭނގޭ ކަމަކަށް الله أعلَم ބުނުންވެސްވާނީ ޢިލްމުގެ ބައިވަންތަކަމުގައެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ [illegible] ،نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.{ قلْ ما أسأَلُكُم عليه من أجرٍ وما أنا من المتَكلفين } މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހަރުގެ ދަޢުވަތަށް (އުޖޫރަ: رسولކަން އިއްވުމުގެ މަސައްކަތަށް) ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އުޖޫރައެއް އަހަރެން ނޭދެމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގަދަކަމުން އަހަރެން މަސައްކަތެއް [illegible] ކަމެއްކުރާ ނުވަތަ ބަޔަކު ބުނާމީހެއްނޫނެވެ.

(ދަންނަވައެވެ. މި އާޔަތުގެ ފުރަތަމަ ބައިގެ ތަރުޖަމާ ވަނީ ބަދަލުކުރެވިފައެވެ. އަދި އާޔަތުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި المتَكلفين ގެ ތަރުޖަމާ ފުރިހަމަ ނުކުރަވާލާ ދަންނަވާލީމެވެ.) والله اعلم

باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخد وشق الجيب ونتف الشعر ، وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހަޅުއަޑުން ރޮއުމާއި ކޯތާފުގައި ތަޅުމާއި ހެދުން ފަޅުމާއި ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑާ ފުމާއި ބޭބޭކުރުމާއި ބަދު دعاء ކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1657 عن عمر بن الخَطابِ رضي الله عنْه قَالَ : قَال النبي صلّى اللهُ عليْه وسلم : « الميتُ يعذب في قَبرِه بِما نيح عليْه »

. މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عمر بن الخَطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ، نبي ގެ صلّى اللهُ عليْه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މައްޔިތާއަށް ގަބުރުގައި އޭނާއަށްޓަކައި ރޮއި ރޮވުމުގެ މައްޗަށް عذابލިބެއެވެ.

وفي رواية : « ما نيح عليْه » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. بِما نيح عليْه ގެ ބަދަލުގައި ما نيح عليْه ގެ لفظ އައިސްފައިވެއެވެ.

1658 وعن ابن مسعود رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليْه وسلم : « لَيس منا من ضرب الخُدود ، وشَق الجيوب ، ودعا بِدعوى الجاهلية » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليْه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މޫނުގައި ތަޅާ ހެދުންފަޅާ ޖާހިލީ ކަލިމަތް ބުނާ މީހާ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ.

1659 وعن أبي بردةَ قَالَ : وجع أبو موسى الأشعري رضي الله عنه ، فَغُشي علَيه، ورأْسه في حجرِ امرأَة من أهله ، فَأَقْبلَتْ تَصيح بِرنة فَلَم يستَطع أن يرد علَيها شَيئاً ، فَلَما أَفَاقَ ، قَال : أَنَا برِيء ممن برِيء منْه رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم برِيء من الصالِقَة ، والحالقة ، والشاقةَ ، متفقٌ عليه .

أبو بردةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. أبو موسى އަށް އާޚާސް ވަރަން ވުޖެއް
ގުދުވެކިވެއެވެ. ފަހެ ހޭނެތުނެވެ. އަދި އެ صحابى ގެ ބޯ އޮތީ ގެގެ މީހުންގެ ތެރެއިން
އަންހެނަކުގެ އުނގުގައެވެ. ފަހެ އަކަނބުގުގެ ރޮއި ހާލި ހަޅޭއްލަވައި
ހުރިއެވެ. (ނަމަވެސް) އެ صحابى އެކަން މަނާކުރެއްވުމަށް ކުޅަދާނަ ނުވިއެވެ. ފަހެ ހޭއަރާ އިރު
ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވި ކަންތައްތަކުން
ތިމަންނަވެސް ބަރީއަވެގެންނެވެ. (މައްޗަށް މިއްޔާ) ރޮއި ހަޅޭ ލެއްވުން ބޮލު ބާލާ
މީހުންނާއި، ހެދުންފަޅާ މީހުންގެ ޖެއްސާއިން ހަވަރައަވަކުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه
وسلم ވަނީ ބަރީއަވެގެންނެވެ.

« الصالِقَةُ » : التي تَرفَع صوتَها بالنياحة والندبِ « والحالِقَةُ » : التي تَحلقُ رأسها عنْد المصيبة . « والشاقةُ » التي تَشُق ثَوبها .

1660 وعن المغيرة بنِ شُعبةَ رضي الله عنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « من نيح عليه ، فَإنه يعذب بِما نيح علَيه يوم الْقيامة » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ المغيرة بن شُعبة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނައަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކު މަތީގައި ރޮއި ހަޅޭލަވައި ކިޔައިދިނުމުން قيامة ދުވަހު އެކަމުގެ عذاب ދެވޭ ހުށްޓެވެ.

1661 وعن أم عطيةَ نُسيبةَ بِضم النونِ وفَتحها رضي الله عنْها قَالَتْ : أَخَذَ علَينَا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم عنْد البيعة أن لا نَنُوح . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أم عطية نُسيبة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރޯއި ގޮވުން ހުއްޓުވުމަށް رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންގެ އަތުން عهد ނެންގެވިއެވެ.

1662 وعنِ النعمانِ بنِ بشيرٍ رضي الله عنْهما قَالَ : أُغْمي علَى عبد الله بنِ رواحةَ رضي الله عنْه ، فَجعلَتْ أُخْتُه تبكي ، وتَقُولُ : واجبلاه ، واكذَا ، واكذَا : تُعدد علَيه . فقَال حين أفَاقَ : ما قُلْت شيئاً إلا قيل لي : أأنْتَ كَذَاِك ؟ ، رواه البخَارِي .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި النعمانِ بنِ بشير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بنِ رواحة ގެ މައްޗަށް ހޭނެތުމެއް އައެވެ. އަރިހުގައި ހުރި ދައްތަ صحابى ގެ ދައްތަ ރޮއްވަމުންދިޔައެވެ. އަދި ބުނެފައި ކަލޭގެފާނު ކިޔަމުން ގޮވައެވެ. ކިޔާބޮނޑު ފަރުބަދައް ފަރުބަދައް! ކަލޭގެފާނު ކަންފަތް ބޮޑުމީހާ ބޮޑުކަލޭގެފާނު! އަދި އަނެއްކާ ކިޔާ ކަލޭގެ ކަމަކަށް ކަށިކަމަން ގޮސްފައިވާކަމެވެ. ! ކަލޭގެފާނު ކަންފަތް އެބައި ބޮޑުކަލޭގެފާނު! ފަހެ ހޭއަރާވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ބުނެފިކަމެއް ބުނެގެން ކިޔާ ކަލޭގެފާނެއް ހިމަނުއްސާނީ ބުނެވުނީއެވެ. ކިބަ ގަލަ ކަލޭގެ ކަލޭ ހިފާއެވެ؟

1663 وعن ابن عمر رضي الله عنْهما قَال : اشْتَكَى سعد بن عبادةَ رضي الله عنْهِ شَكْوى ، فَأتَاه رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يعوده مع عبد الرحمنِ بنِ عوف ، وسعد بنِ أبي وقاص، وعبد الله بن مسعود رضي الله عنْهم ، فلما دخَلَ عليه ، وجده في غَشْية فَقَال : «أَقُضى؟ قَالُوا : لا يا رسولَ الله . فَبكَى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم . فَلما رأى الْقَوم بكاء النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم بكَـوا ، قَالَ : « ألاَ تَسمعون ؟ إن الله لا يعذب بِدمعِ الْعينِ ، ولا بِحزنِ الْقَلْبِ ، ولَكن يعذب بِهذَا » وأشَار إلى لِسانه « أو يرحم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. سعد بن عبادة رضي الله عنْهِ އަށް އާފިޔަތްކަމެއް ދިމާވިއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ޞَحابى އަށް ޒިޔާރަތްކުރެއްވުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަރިހުގައި عبد الرحمنِ بنِ عوف އާއި سعد بنِ أبي وقاص އާއި عبد الله بن مسعود(رضي الله عنهم) ތިއްބެވިއެވެ. ފަހެ

އެކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގަތް ހިނދު އެ صحابى އޮންނެވީ ހޭނެތުމުގެ ހާލަތުގައެވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ. ނިޔާވީއެއްތޯ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެހިނދު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ([illegible]) ރޮން ފެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ އެތަނުގައި ތިއްބެވި ބޭކަލުންނަށް نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ރުއިން ފެނުމުން އެބޭކަލުންވެސް ރޮން ފެއްޓެވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުންނަށް އަޑުއިވިފައި ނުވޭ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ލޮލުން އޮހޭ ކަރުނައަކަށް އަދި ހިތުން އުފެދޭ ހިތާމައަކަށް عذاب ނުދެއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދޫގަނޑަށް އިޝާރާތްކުރައްވަމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް عذاب ދެއްވަނީ މިއަށެވެ. ނުވަތަ ރަޙުމް ކުރެއްވަނީ މިއަށެވެ.

1664 وعن أبي مالِك الأشْعري رضي الله عنْه قالَ: قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: «النائِحةُ إذَا لَم تتُب قَبل موتها تُقَام يوم الْقيامة وعلَيها سربالٌ من قَطرانٍ، ودرع من جربٍ»

رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو مالِك الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ގޮވި [illegible] މަރުވުމުގެ ކުރިން ތައުބާ ނުވެއްޖެނަމަ ޤިޔާމަތްދުވަހު ޤަޠުރާނުގެ ގަމީހެއް ލައިގެންނެވެ. އަދި [illegible] ވާ [illegible] އަޅުވާނެއެވެ.

1665 وعن أُسيد بن أبي أُسيد التابِعي عن امرأَة من المبايعات قَالَتْ : كَان فيما أخذ علَينَا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، في المعروف الذي أخذَ علَينَا أن لا نَعصيه فيه : أَن لا نَخْمِشَ وجهاً، ولاَ نَدعو ويلا ، ولا نَشُق جيباً ، وأن لا نَنْثُر شَعراً .

رواه أبو داود بإسناد حسنٍ .

تابعي ބޭކަލެއް ކަމުގައިވާ أُسيد بن أبي أُسيد ، (رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް) ބައިޢަތު ހިއްޕެވި އަންހެނުންގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންމެންނާއި ހަތަރު ކަންތައްތަކަށް بيعة ހިއްޕެވި

ކަންބައްބަލުގެ ބައިޢަތުގައި ހިމެނޭ އެއްކަމަކީ الله އަށް ޝަރީކް ނުކުރުމާއި (ޖާހިލިއްޔާ ދުވަސްވަރު ގެ
ނިކަމެތި) ކުޅިވަރު ނުކުޅުމާއި ޖެހިލި لفظ ތަކުގެ ބަސްބަހާކޮށް ނުކުޅުމާއި ހަދާފައި ކަމާބެހޭ
ނުކުޅުމާއި އިސްތިޣްފާރު ކިޔުމާ ހަމަ ނުކުޅުމެވެ.

1666 وعن أبي موسى رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « ما من ميت يموتُ، فَيقُوم باكيهم ، فَيقُولُ : واجبلاه ، واسيداه أو نَحو ذَلِكَ إلا وكل بِه ملَكانِ يلْهزانه : أهكَذَا كُنتَ ؟ ، » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަރުވެއްޖެ ކޮންމެ މީހަކު އޭނާގެ ރޯން
ތެދުވެގެން ހިތާމައިގައި ކިޔާ واجبلاه ، واسيداه ނުވަތަ އެބާވަތުގެ ބަސްތަކެއް ކިޔާއިރު ކިޔާނަމަ
އޭނާއަށް الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުން ދެމަލާއިކަތުން ވަކީލުކުރައްވައެވެ. އެދެމަލާއިކަތުން
އޭނާގެ އަތުގައި ޖަހަމުން ކިޔާނެއެވެ. މަރުވެގެން ދިޔަ ބަޔަކު ދޮގުކަމުގައި ކިޔާ ކަމަށްވުރެ
އަޅުގަނޑުމެން ތިބާއަކީ ނުބައި މީހެއްތަ؟ ހަމަ ތިބާގެ ތިކަމުގެ ކިބައިން ހުރިހެއްތަ؟

واجبلاه ގެ މާނައަކީ ހައެފަޅު ފަރުބަދަ؟ واسيداه ގެ މާނައަކީ ކަލޭގެފާނު މާތް
ސަރުދާރު؟

« اللهز » : الدفْع بجمع اليد في الصدرِ .

1667 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « اثْنتَانِ في الناسِ هما بِهِم كُفْرٌ : الطعن في النسبِ ، والنياحة على الميت » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ
عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ދެކަމެއް ވެއެވެ. އެއީ
ނަސަބަށް ތަޢުނުކުރުމާއި މަރުވެގެން ދިޔަ މީހަކަށް ހިތާމައިގައި ރޯނުމެވެ.

باب النهي عن إتيان الكهان والمنجمين والعرّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير

ކާހިނުންނާއި ނުޖޫމީ **علم** ވެރިންނާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތީގެ **خبر** ބުނެދޭމީހުންނާއި، ރަމަލުޖަހާ މީހުންނާއި، ހިލަ ނުވަތަ ގޮދަންފުޅި ނުވަތަ އެނޫންވެސް އެފަދަތަކެތި ބޭނުންކޮށްގެން ފާލުބަލާމީހުންގެ ގާތަށް ގޮސް އެފަދަ **عمل** ތައް ކުރުމުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1668 عن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : سأَلَ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أُنَاس عن الْكُهانِ ، فَقَالَ : « لَيسوا بِشَيء فَقَالُوا : يا رسولَ الله إنهم يحدثُونَنَا أحياناً بشْيء فيكُون حقّاً ؟ فَقَالَ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « تلْك الْكَلمةُ من الْحق يخْطَفُها الجِني . فَيقُرها في أذُنِ ولِيه ، فَيخْلطُون معها مائَةَ كذْبة » متفَقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ކުރެން ކާހިނުންނާއި ގުޅޭ ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެއްވެސް ޙަޤީޤަތެއް ނޫނެވެ. ދެން اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ބައެއްފަހަރު ތިމަންމެންނަށް އަންގާ ވާހަކަ ތެދުވެއެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތެދު ޚަބަރެއް ޖިންނި އަހާ އަޑުއަހައިގެން އޭނާގެ އިންސާނާގެ ކަންފަތުގައި ބުނެދީ އެވެ. ދެން އޭނާ އޭގެ ތެރެއަށް ސަތޭކަދޮގު އިތުރުކޮށް ގެންނައެވެ.

وفي رواية للبخَاري عن عائِشَةَ رضي الله عنْها أنها سمعت رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « إن الملائكَةَ تَنْزِلُ في العنانِ وهو السحاب تَتَذْكُر الأمر قُضي في السماء ، فيستَرِقُ الشيطَان السمع ، فَيسمعه ، فَيوحيه إلى الْكُهانِ ، فيكْذبون معها مائَةَ كَذْبة من عنْد أنفُسهم » .

އަދި بخَارِي ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންތެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުބޭކަލުން އުޑުން ވިލާގެ ތެރެއަށް ފައިބައެވެ. އަދި އުޑުގައި ކުރިއަސާ

ކުރެވޭ ބަހެއް ކަންތަކާއި ދެކެވޭ ވާހަކަތައް ދައްކަވައެވެ. ފަހެ شيطان އާ އެއަށް
ކަންފަތްދީ އަޑު އެހުމަށްފަހު ކާހިނުންނަށް އެވާހަކަ އިއްވައިދެއެވެ. ދެން އޭނާ އޭގެ ތެރެއަށް
އޭނާގެ ފަރާތުން ސަތޭކަ ދޮގު އިތުރުކޮށްލައެވެ.

قولُه : « فَيقُرها » هو بفتح الياء ، وضم القاف والراء : أي : يلقيها . « والْعنَان » بفتح العين .

1669 وعن صفيةَ بنْت أبي عبيد ، عن بعضِ أزواجِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ورضي الله عنْها عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « من أتَى عرافاً فَسأَلَه عن شَىء ، فَصدقَه ، لَم تُقْبلْ لَه صلاةٌ أربعين يوماً» رواه مسلم .

صفية بنْت أبو عبيد ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުންގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު عراف އެއްގެ ގާތަށް އައިސް ކަމަކާއިމެދު ސުވާލުކޮށް އެއީ ތެދުކަމަކަށް قبول ކޮށްފިނަމަ ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން އެމީހެއްގެ ނަމާދު قبول ނުކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

1670 وعن قَبِيصةَ بن المخَارِقً رضي الله عنْه قَالَ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « الْعيافَةُ ، والطيرةُ ، والطرقُ ، من الجِبت » .

މާތް الله ރުއްސެވުންލައްވި قَبِيصة بن المخَارِق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަކަ ކުރަހައިގެން ފާލުބެލުމާއި ރަމަލު ބެލުމާއި، ދޫނި އުދުއްސައިގެން ނަސީބު ބެލުންވަނީ شيطان އާ ގެ އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ.

رواه أبو داود بإسناد حسن ، وقال : الطرقُ : هو الزجر ، أي : زجر الطيرِ ، وهو أن يتيمن أو يتَشاءم بِطَيرانه ، فَإن طَار إلى جهة الْيمين تَيمن ، وإن طَار إلى جهة الْيسارِ تَشَاءم: قال أبو داود : « والْعيافَةُ » : الخَط .

قال الجوهري في « الصحاح » : الجِبتُ كلمةٌ تَقَع على الصنَم والكاهن والساحرِ ونَحوِ ذلك .

1671 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما قَالَ : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من اقْتَبس علْماً من النجومِ ، اقْتَبس شُعبةً من السحرِ زاد ما زاد » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

ދާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނުޖޫމީ علمއެއް ދަސްކޮށްފިމީހާ سحرއިން ބައެއް ދަސްކޮށްފިއެވެ. އަދި سحرގެ علمދަސްކުރަން ބޭނުންވާ ގިނަކުރަކުރަ އެ علم ބޭނުންވަރަކަށް ދަސްކުރާނެއެވެ.(ދަސްނުކުރާށެވެ. މިދީ އިސްލާމުގެ ބަސްމުޢާމަލާތެވެ.)

1672 وعن معاويةَ بنِ الحكَم رضى الله عنْه قَال : قُلْتُ يا رسول الله إنى حديثٌ عهد بجاهلية ، وقدّ جاء الله تعالى بالإسلام ، وإن منا رجالاً يأتُون الْكُهان ؟ قَال : « فَلا تأْتِهم » قُلْتُ : ومنا رجالٌ يتَطَيرون ؟ قال : « ذلك شَىء يجِدونَه في صدورِهم ، فَلاَ يصدهم » قُلْتُ : ومنا رجالٌ يخُطون ؟ قَالَ : « كَان نبي من الأنْبِياء يخُط ، فَمن وافَقَ خَطه ، فَذاك » رواه مسلم .

ދާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި معاويةَ بنِ الحكَم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންދެންނެވީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ رسول އާ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައީ ދެންމެއެން ޖާހިލިއްޔަތުން ނިކުމެގެން އައިސް ހުރި އަދު މުސްލިމަކަށްވީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަށް މިވަނީ އިސްލާމްދީނުގެ ނިޢުމަތް ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ކާހިނުންގެ ކައިރިއަށް ދެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިބާ އެމީހުން ކައިރިއަށް ނުދާށެވެ. ތިމަންދެންނެވީމެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ފާލުބަލައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން ހިތުގައި އަންނަ ކަމެކެވެ. އެކަމަކު އެއްޗެއް ކަމަށް ބަދަލެއް ނުވާނެއެވެ. ތިމަންދެންނެވީމެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ޚަތްކަހައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ނަބީ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ނަބީ ބޭކަލަކު ރޮނގު އަޅާ [illegible]. ފަހެ އެމީހެއްގެ ރޮނގު ދިމާވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެކަން ހެޔޮކަމެކެވެ.

1673 وعن أبي مسعود الْبدرِي رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم نَهى عن ثَمنِ الْكَلْبِ ، ومهرِ الْبغي وحلْوانِ الْكاهنِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو مسعود الْبدرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ކުއްތާ (ވިއްކައިގެންލިބޭ) އަގާއި ޒިނޭކޮށްގެން ހޯދާ އުޖޫރާއި ކާހިނުންނަށް ދެވޭ ފީއިން ކެއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن التطير

ފާލަބަލުން މަނާކުރެއްވުން ބަޔާންކުރާ باب

1674 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا عدوى ولا طيرةَ ويعجِبنى الفألُ » قالوا : وما الْفَألُ ؟ قَالَ : « كَلمةٌ طيبةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބައްޔެއް (الله ގެ އިރާދަފުޅާއި [illegible]) [illegible]. أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ފާލަކީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ ރަނގަޅު ބަސްތަކެވެ.

1675 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : لا عدوى ولا طيرةَ ، وإن كَان الشؤم في شَىء ، فَفي الدارِ ، والمرأة والفَرسِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބައްޔެއް

(اللهގެ އިރާދަފުޅާއި ޚަދިގެންނޫނީ) ގައިންގަނޑް އަޅާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.އަދި ބަދު ފާލަކީ
އެއްވެސް حقيقةއެއް ވާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.ނުބައި ބަލާ އެއް ވާހަކަ އަހަންނަސީ ގާއި
އަނބުރުންނާއި އަސްތަޣްފިރުކުރެއްވުމެވެ.

1676 وعن بريدةَ رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان لا يتطَير . رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާނައީ الله ރުއްސަވާފުޅުވި بريدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ބަދު ފާލު ނުބައްލަވައެވެ.

1677 وعن عروةَ بنِ عامرٍ رضي الله عنْه قَالَ : ذُكرت الطيرةُ عنْد رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فقَالَ : أحسنُها الْفَأْلُ ، ولا تَرد مسلماً ، فَإذا رأى أحدكُم ما يكْره ، فَلْيقُلْ : اللهم لا يأتى بالحسنات إلا أنتَ ، ولا يدفَع السيئات إلا أنْتَ ، ولا حولَ ولا قُوةَ إلا بك » حديثٌ صحيح رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާނައީ الله ރުއްސަވާފުޅުވި عروةَ بنِ عامرٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ޙަޟްރަތުގައި ދޫނިދުއްސާގެން ނަސީބު ބެލުމާއި ބަޔާކުރުން ނަންގަނެވުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަގަޅު ގޮތަކީ ފާލުއެވެ. އަދި ބަދުފާލު ސަބަބުން އެއްވެސް މުސްލިމަކު ކަމުން އޭނާ ހުރި ކަމަކުން ދުރުކުރުން ހުއްޓޭވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނުރުހޭ އެއްޗެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ ކިޔާށެވެ. اللهم لا يأتى بالحسنات إلا أنتَ ، ولا يدفَع السيئات إلا أنْتَ ، ولا حولَ ولا قُوةَ إلا بك މާނައީ: ޔާالله! ތިބާ އިލާހު ފިޔަވައި ހެޔޮކަމެއް މިންވަރުކުރައްވާނެ އެހެން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާ އިލާހު ފިޔަވައި ނުބައި ކަންތަކުން ދުރުކުރައްވާނެ އެހެން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާ އިލާހު ފިޔަވައި ހަރަކާތާއި ގުއްވަތެއް ބާރުބޮޑުކުރައްވާ ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާ އިލާހު ފިޔަވައި ނުބައިކަމުން ދުރުކުރައްވާނެ އެހެންފަރާތެއް ނުވެއެވެ.

باب تحريم تصوير الحيوان في بساط أو حجر أو ثوب أو درهم أو دينار أو مخدة أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وسقف وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصورة

ބަސްދަނޑުގާއި ހިލަގާއި ފޮތިގާއި ދިރުހަމުގާއި، ދީނާރުގާއި، ކަންނޮށި އާއި ބާލީހާއި، އަދި އެނޫނަސް ތަކެތީގައި ޖަނަވާރުންގެ ސޫރަކުރުން حرامވެގެންވާކަމުގާއި ފާރުގައާއި ފުރާޅުގާއި، ފަރުދާގާއި، ފަގުޑިއާއި، އެނޫނަސް ތަކެތީގައި ސޫރަ ކުރުން حرام ވެގެންވާކަމާއި،އަދި ސޫރަ ފޮހެލުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމާ باب

1678 عن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « إن الذين يصنَعون هذه الصور يعذبون يوم الْقيامة ، يقَالُ لهم : أحيوا ما خلَقْتُم » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލައްވާ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސޫރަ ހަދާމީހުންނަށް قيامة ދުވަހު عذاب ދެވޭ ހުއްޓެވެ. އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދިއެއްޗެއް ދިރުވާށެވެ.

1679 وعن عائِشَةَ رضى الله عنها قَالَتْ : قَدم رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم من سفَرٍ وقَد ستَرتُ سهوةً لي بِقرامٍ فيه تماثيلُ ، فَلما رآه رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم تَلون وجهه وقَالَ : يا عائِشَةُ أشد الناسِ عذاباً عنْد الله يوم الْقيامة الذين يضاهون بخَلْق الله ، » قَالَتْ : فَقَطَعنَاه ، فَجعلنا منْه وِسادةً أو وِسادتَين . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލައްވާ عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ދަތުރުފުޅަކުން އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ ކުޑަގޮޅިއެއްގައި ސޫރަ ހުރި ފޮތިގަނޑަކުން ނިވާކޮށްލިމެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެތަކެތި ފެނިވަޑައިގެން ހިނދު މޫނުގެ ކުލަ ބަދަލުވިއެވެ. އަދިحديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭعائِشَة އެވެ. قيامة ދުވަހު الله ގެ حضرةގައި އެންމެގަދަފަދަ عذاب ލިބޭނީ އެއްބަސްވާ اللهގެ

އުފެއްދެވުމާއި އެއްވައްތަރެއްގެ ސިފަތައް ހަދާމީހުންނެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އޭތި ކެފުމަށްފަހު އެއިން ބާލިހެއް ނުވަތަ ދެބާލީސް ހެދީމެވެ.

« القرام » بكسرِ القَاف ، هو : السْتر . « والسهوةُ » بِفَتْحِ السين المهملَة وهي : الصفةُ تكون بين يدي الْبيت ، وقيل : هي الطاقُ النافذُ في الحائِط .

1680 وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « كُل مصورٍ في النارِ يجعلُ له بِكُل صورة صورها نَفْس فَيعذبه في جهنم » قَالَ ابن عباسٍ: فَإن كُنْتَ لا بد فَاعِلاً ، فَاصنَعِ الشجر وما لا روح فيه . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. ތަސްވީރު ހަދާ ކޮންމެ މީހަކު ވާހުރީ ނަރަކައިގައެވެ. އޭނާ އުފެއްދި ކޮންމެ ސޫރައެއްގެ ބަދަލުގައި ނަފްސު އެއް އުފެއްދެވޭނެއެވެ. ފަހެ އެނަފްސު އޭނާއަށް ނަރަކައިގައި عذاب ދެމުން ދޭނެއެވެ. ابنِ عباس ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިބާ ކޮންމެހެން ތަސްވީރު ކުރަހަން ބޭނުންވަނީނަމަ ގަސްގަހާއި ރޫޙުނެތް ތަކެތި އުފައްދާށެވެ.

1681 وعنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ :« من صور صورة في الدنْيا ، كُلفَ أن ينْفُخَ فيها الروح يوم الْقيامة ولَيس بِنَافخٍ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ.ދުނިޔޭގައި ސޫރައެއް ހަދައިފިނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް އެއަށް ފުރާނަ އެޅުމުގެ ތަކުލީފު ދެއްވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ އަކަށް އެއަކަށް ފުރާނައެއް ނުލެވޭނެއެވެ.

1682 وعن ابن مسعود رضي الله عنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « إن أشَدَ الناسِ عذَاباً يوم الْقيامة المصورون » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހު އެންމެގަދަފަދަ عذابގައިވާނެ އެއްބަޔަކީ ތަސްވީރު ހަދާމީހުންނެވެ.

1683 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « قَالَ الله تَعالى : ومن أظْلَم ممن ذهب يخْلُقُ كَخَلْقى ، فَلْيخْلُقُوا ذَرةً أو لِيخْلُقُوا حبةً ، أو لِيخْلُقُوا شَعيرةً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަހީ ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އުފެއްދެވުމާއި އެއްވައްތަރަށް އުފެއްދުމަށް މަސައްކަތްކުރާ މީހާއަށްވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ހުންނާނެހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެފަދަ މީހުން ޒައްރެއް ވިޔަސް ނުވަތަ އެންމެ [illegible] ނަމަވެސް ނުވަތަ [illegible] ނަމަވެސް އުފައްދާފައި ނިކަން ހުރެ ދައްކަބަލާށެވެ!

1684 وعن أبي طَلْحةَ رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « لا تَدخُلُ الملائِكَةُ بيتاً فيهِ كَلْبٌ ولا صورةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو طلْحة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.[illegible] ކުއްތާ އާއި ސޫރަ ގެއަކަށް رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ވަދެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ.

1685 وعن ابن عمر رضي الله عنْهما قالَ : وعد رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم جِبرِيلُ أن يأتيه، فَراثَ عليه حتى اشْتَد على رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَخَرج فَلَقيه جبريلٌ فَشَكَا إلَيه . فقَالَ : إنا لا نَدخُلُ بيتاً فيه كلْب ولا صورةٌ . رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިބްރީލްގެފާނު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަރިހަށްވަޑައި ގަންނަވާނެކަމަށް އެކަލޭގެފާނަށް ވަޢުދުވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ލަސްވެވަޑައިގަތް މިންވަރު ބޮޑުކަމުން އެކަލޭގެފާނަށް އެކަމާއި ކަންބޮޑުވެވަޑައިގަތެވެ. އެންމެފަހުން ކަނޑުވަރުން ބޭރަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަރިހުގައި جبريلُ ގެފާނު ވަޑައިގަތް ބައްދަލުކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް ފަސްވުމާއިމެދު ޝަކުވާ ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ جبريلُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްގޮތަކަށް ކުއްތާއާއި ތަސްވީރު ވާގެއަކަށް ނުވަދެމުއެވެ.

« راثَ » : أبطأَ ، وهو بالثاء المثلثة .

1686 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : واعد رسولَ اللَه صلّى اللهُ علَيه وسلم جبريلُ علَيه السلام في ساعة أن يأتيه ، فَجاءتْ تلْك الساعةُ ولم يأته ، قَالَتْ : وكَان بيده عصاً ، فَطَرحها من يده وهو يقُولُ : « ما يخْلفُ الله وعده ولا رسلُه » ثُم الْتَفَتَ ، فَإذا جِرو كلْبٍ تحتَ سريره . فَقال : « متَى دخَلَ هذا الْكَلْب ؟ » فَقُلْتُ : والله ما دريتُ بِه ، فأمر به فأُخْرِج، فَجاءه جبرِيلُ علَيه السلام : فَقَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « وعدتَنى ، فَجلَستُ لك ولَم تَأتنى» فقالَ : منَعنى الْكَلْب الذى كان في بيتك و إنا لا نَدخُلُ بيتًا فيه كلْب ولا صورةٌ » رواه مسلم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جبريلُ ގެފާނު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވުމަށް ގަޑިއެއްގައި وعدَ ވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެގަޑި އައިސް ފާއިތުވިއެވެ. އަދި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. عائِشَة ގެފާނު

ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި އެވަގުތު އަސާކޮޅެއް އޮތެވެ. ފަހެ އެ އަސާކޮޅު އަތުން ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެ އިލާހުގެ وعد އާއި خلاف ވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެއިލާހުގެ ރަސޫލުން ވެސް وعد އާއި خلافވެ ނުކުރައްވައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ނަޒަރު ހިންގަވައިލެއްވިއިރު ފެނިވަޑައިގަތީ އެނދުގެ ދަށުން ކުއްތާ ދަރިއެކެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. މިކުއްތާ ވަނީ ކޮން އިރަކު ވަދެއްޖެ؟ ފަހެ އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. މާތްالله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] ނޭނގެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުފުޅުން އޭތި ނެރެވުނެވެ. ދެން ޖިބްރީލްގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތުމުން ތިމަންކަލޭގެފާނުން وعد ވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނަށް إنتظار ކުރި ހުރީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ جبريلُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] ކަލޭގެފާނުގެ ގެގައި ހުރި ކުއްތާގެ ސަބަބުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ކުއްތާއާއި ކުރެހުމާ ގެއަކަށް ނުވަންނަމެވެ. އަދި [illegible] ގެއަކަށްވެސް ނުވަންނަމެވެ.

1687 وعن أبي التياحِ حيان بن حصينٍ قَالَ : قال لي علي بن أبي طَالِبٍ رضي الله عنْه : ألا أبعثُك على ما بعثَني عليه رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ؟ أن لا تَدع صورةً إلا طَمستَها، ولا قَبرا مشْرِفاً إلا سويتَه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو التياحِ حيان بن حصين ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަށް މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި علي بن أبي طَالِب ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންނަ ފޮނުއްވިކަމަކަށް ތިމަންނަ ކަލޭ ނުފޮނުވަން ހެއްޔެވެ؟އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] ދޫކޮށްނުލުމަށެވެ. އަދި އުފުލާފައި ހުރި ގަބުރެއް [illegible] [illegible] [illegible] ދޫކޮށްނުލުމަށެވެ.

باب تحريم اتخاذ الكلاب إلا لصيد أو ماشية أو زرع

شكارކުރުމަށާއި އޮޅުޖަނަވާރަ ބެލެހެއްޓުމަށާއި ދަނޑުބިން ބެލެހެއްޓުމަށް ނޫން އެހެން ކަންތައްތަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1688 عنِ ابنِ عمر رضي الله عنْهما : قَالَ سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « من اقْتَنى كَلْباً إلا كَلْبَ صيد أو ماشية فإنه ينْقُص من أجرِه كُل يومٍ قيراطَانِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ޝިކާރަކުރުމަށް ނުވަތަ އޮޅުޖަނަވާރު ބެލެހެއްޓުމަށް ނޫންގޮތަކަށް މީހަކު ކުއްތާއެއް ގެންގުޅެފިނަމަ އޭނާގެ އަޖުރުން ކޮންމެ ދުވަހަކު ދެ قيراط ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭނެއެވެ.

وفي رواية : « قيراطٌ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއް قيراط ގެ މިންވަރެވެ.

1689 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من أمسك كَلْباً، فَإنه ينْقُص كُل يومٍ من عمله قيراطٌ إلاّ كَلْبَ حرث أو ماشية » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވައެވެ. ދަނޑުބިން ބެލެހެއްޓުމަށާއި ޖަނަވާރު ބެލެހެއްޓުމަށް ނޫން އެހެން ކަމަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅެފިނަމަ އޭނާގެ ޢަމަލުން ކޮންމެ ދުވަހަކު قيراط އެއް ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

وفي رواية لمسلم : « من اقْتَنى كَلْباً لَيس بِكَلْبِ صيد ، ولا ماشية ولا أرض فَإنه ينْقُص من أجرِه قيراطَانِ كُل يومٍ ».

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ޝިކާރަކުރުމަށާއި ޖަނަވާރުތައް ބެލެހެއްޓުމަށާއި ބިންބެލެހެއްޓުމަށް ނޫން އެހެން ކަމެއްގައި ކުއްތާއެއް ހޯދުކޮށްފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހެއްގެ އަޖުރުން ކޮންމެ ދުވަހަކު قيراط އެއް ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭ ހުއްޖެވެ.

باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب وكراهية استصحاب الكلاب والجرس في السفر

ޖަމަލާއި އެހެނިހެން ޖަނަވާރުތަކުގެ ކަރުގައި ރަގަބީލު އެޅުވުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ދަތުރުމަތީގައި ކުއްތާއާއި އެފަދަ ރަގަބީލުތައް ގެންގުޅުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1690 عن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَصحب الملائِكَةُ رِفْقَةً فيها كَلْب أو جرس » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތެއްގައި ކުއްތާއާއި ރަނގަބީލު ބަލާ) [illegible]

1691 وعنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « الجرس من مزامير الشيطَانِ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އަބަދީ ދާމް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ.ޖަނަވާރުތަކީ شيطانގެ
ޖަމަލުތަކާއި ގެދޮރުތައް ކަމުގައިވެއެވެ.

رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرط مسلم .

باب كراهة ركوب الجلالة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العذرة ،فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

ނަޖިހަކީ ކާ ޖަނަވާރުތަކުގެ މައްޗަށް ސަވާރުވުން މަކުރޫހު ވާކަން ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ބާބު. އަދި އެ ޖަނަވާރު ޠާހިރު ކާނާ ކާން ފަށައިގެން ހަށީގެ މަސް ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ ކަރާހަތު ފިލައިގެން ދާނެއެވެ. ބޭނުންވާގޮތަށް باب.

1692 عنِ ابنِ عمر رضي الله عنْهما قَال : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عنِ الجلالَة في الإبل أن يركَب عليها .رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

ރަޟީ الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.ނަޖިހަކީކާ ޖަމަލުން ސަވާރުވުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم
މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن البصاق في المسجد والأمر بإزالته منه اذا وجد فيه والأمر بتنزيه المسجد عن الأقذار

މިސްކިތަށް ކުޅުދުލުން މަނާކުރެއްވުމާއި، މިސްކިތުގައި އެފަދަ އެއްޗެއް ހުރިނަމަ އެސާފުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމާއި، ހަޑިކަންތަކުން މިސްކިތް ސާފުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމާބެހޭ ބަޔާންވެގެންވާ باب

1693 عن أنسٍ رضي الله عنه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « البصاقُ في المسجِد خَطيئَةٌ، وكَفارتُها دفْنُها » متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑުގެންނެވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިސްކިތުގައި ކުޅުދުލުމަކީ ފާފައެކެވެ. އަދި އޭގެ ކައްފާރާއަކީ އެވަޅުލުމެވެ.

والمراد بِدفْنها إذا كان المسجِد تُراباً أو رملاً ونَحوه ، فَيواريها تحتَ ترابه . قالَ أبو المحاسن الرويانى في كتابه « البحر » ، وقيل : المراد بِدفْنها إخْراجها من المسجِد ، أما إذا كان المسجِد مبلطاً أو مجصصاً ، فَدلَكها علَيه بِمداسه أو بِغَيرِه كما يفْعلُه كثير من الجهال، فَليس ذلك بِدفْن بلْ زِيادةٌ في الخطيئَة وتَكثير للقَذَرِ في المسجِد ، وعلى من فَعلَ ذلك أن يمسحه بعد ذلك بِثَوبِه أو بيده أو غَيرِه أو يغْسلَه .

މިސްކިތުގައި އެވަޅުލުމުގެ މުރާދަކީ މިސްކިތުގެ ތަޅުން ފަސުން ނުވަތަ ވެލިން ނުވަތަ އެހެން އެއްޗަކުން ހަދާފައިވާނަމައެވެ . އޭގެ ތިރީގައި ވަޅުލުމެވެ. أبو المحاسن الرويانى ގެފާނު "البحر" ނަމަކަށް ކިޔުން ފޮތުގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ . ބުނެވިއެވެ. އެ ވަޅުލުމުގެ މުރާދަކީ އެފަދަ ތަކެތި މިސްކިތުން ބޭރުކުރުމެވެ . އަދި މިސްކިތް ހިލައިން ހަދާފައިވާނަމަ ނުވަތަ ތަޅުން އަޅާފައިވާނަމަ ބައެއް ޖާހިލުން ހަދާ ގޮތަށް

އިޖޮނިޔަމިން ނުވަބެއެރުން އެއްކަލަން އެމަލީ ބިމާއި އަކު ކާއްމާ ހުސްކުރުން އާއި އެވަޑުފުން ކަމުގައި ނުފެނޭށެވެ . އަދި ޔީއްމަ ! އެއީ އިބްނުމާރާޖާ ބާޅުކާރުމަނި އަދި މިސްކިތް އިމުރަން ނަޞީޙަތްދެއްވުމެވެ. އަދި އެކަމަކީ އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ނުވަތަ އާނާ އޭނާގެ ހެދުމުން އެތަން ފޮހޭނެވެ . ނުވަތަ އާނާ އެމަން ނުވަތަ އާޖެހޭ އެއްޗަކުން އެތަން ފޮހޭނެވެ. ނުވަތަ އެހެން ދޫކޮށްލާނެވެ .

1694 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم رأى في جِدارِ الْقبلَة مخَاطاً ، أو بزاقاً ، أو نُخَامةً ، فَحكه . متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މިސްކިތުގައި ޤިބްލައާއި ފާރުގައި ނޭފަތުގެ ކުނި ނުވަތަ ތުފާ ނުވަތަ ކަރުގެ ކުނި ދެކެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ކަހައި ސާފުކުރެއްވިއެވެ.

1695 وعن أنَسٍ رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « إن هذه المساجِد لا تَصلُح لِشْىء من هذا الْبول ولا الْقَذَرِ ، إنما هي لِذكْرِ الله تَعالى ، وقَراءة الْقُرآنِ » أو كما قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم . رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި މިސްކިތަކަކީ ކުޑަކަމުންދުމާއި ނަޖިސްކުރުމަށް ކަހަލަ ކަމަކަށްވާ ތަނެއްނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ اللهއަށް ذكر ކުރުމަށާއި قرآن ކިޔެވުމަށްޓަކައި އެކަނިއެވެ. ނުވަތަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ވިދާޅުވެގެންފަދައިންނެވެ.

باب كراهية الخصومة في المسجد ورفع الصوت فيه ونشد الضالة والبيع والشراء والإجارة ونحوهما من المعاملات

މިސްކިތުގައި ދަބަސްވެރިވުމާއި އަޑުއުފުލުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް ވާހަކަ ދެއްކުމާއި ގަނެ ވިއްކުމާއި، ކުއްޔަށް ދިނުމާއި، އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ކަން ކުރުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1696 عن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أنه سمع رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : من سمع رجلاً ينْشُد ضالةً في المسجِد فَلْيَقُلْ : لا ردها الله عليْك ، فإن المساجد لَم تُبن لهذا » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ،نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އެ صحابي އަޑުއައްސަވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މިސްކިތުގައި ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް ވާހަކަދައްކާތަން ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހަކާއި ދިމާކޮށް ބުނާށެވެ. ތިބާގެ ގެއްލިގެން އޮތް އެތި އަނބުރާ ތިބާއަށް الله ތަޢާލާ ނުދެއްވާށިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތް ބިނާކުރެވިފައިވަނީ މި ކަމަކު ނޫނެވެ.

1697 وعنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « إِذا رأَيتم من يبيع أَو يبتَاع في المسجد ، فَقُولُوا : لا أَربح الله تجارتَك ، وإِذا رأَيتُم من ينْشُد ضالةً فَقُولُوا : لا ردها الله عليْك». رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

އަދި އެ صحابي([illegible] الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތުގައި ވިއްކާ ނުވަތަ ގަންނަކަން ފެނިއްޖެނަމަ ދެން އެމީހަކާއި ދިމާކޮށް ބުނާށެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް ވިޔަފާރީގައި ނަފާއެއް ނުދެއްވާށިއެވެ. އަދި މިސްކިތުގައި ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް ވާހަކަދައްކާތަން

ފެނިއްޖަނަމަ އެމީހަކާއި ދިމާލަށް ބުނާށެވެ. ތިބާގެ ގެއްލިގެން އުޅޭ އެތި ތިބާއަށް الله އަނބުރާ ނުދެއްވާށިއެވެ.

1698 وعن بريدةَ رضي الله عنْه أَن رجلاً نَشَدَ في المسجِدِ فَقَالَ : من دعا إِلي الجملَ الأَحمر ؟ فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم « لا وجدتَ إِنما بنيت المساجِد لِما بنيتْ لَه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި بريدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު މިސްކިތުގައި إعلان ކުރިއެވެ. ތިމަންނަގެ ރަތްޖަމަލު ހޯދުމަށް ތިމަންނައާއި އެހީތެރިވާނީ ކާކުހެއްތޯ؟ ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ތިބާގެ ޖަމަލު އަނބުރާ ނުދެއްވާށިއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތް ބިނާކުރެވިފައިވަނީ އެބިނާކުރެވިފައިވާ ވަކި مقصد އަށްޓަކައެވެ. (އެއީ އަޅުކަން ކުރުމަށެވެ.)

1699 وعن عمرو بنِ شُعيبٍ ، عن أَبِيه ، عن جده رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم نَهى عنِ الشراء والبيعِ في المسجِدِ ، وأَن تُنْشَد فيه ضالةٌ ، أَو ينْشَد فيه شعر . رواه أَبـ ـو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمرو بن شُعيب، އޭނާގެ ބައްޕާގެ ކިބައިން، އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބައްޕާ އަބަރީ ކާފަގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم މިސްކިތުގައި ގަތުން ވިއްކުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް ގޮވާ ގޮވުމާއި ޝިޢުރުކިޔުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1700 وعنِ السائِبِ بنِ يزيد الصحابي رضي الله عنْه قالَ : كُنْتُ في المسجِدِ فَحصبني رجلٌ ، فَنَظَرتُ فَإِذَا عمر بن الخَطابِ رضي الله عنْه فَقَالَ : اذهب فَأْتني بِهذينِ فَجِئْتُه بِهِما، فَقَالَ : من أَين أَنْتُما ؟ فَقَالا : من أَهلِ الطائِف ، فَقَالَ : لَو كُنْتُما من أَهلِ الْبلَد ، لأَوجعتُكُما ، تَرفَعانِ أَصواتَكُما في مسجِدِ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ؟ رواه البخَاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި السائِب بن يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިސްކިތުގައި ހުރީމެވެ. ފަހެ މީހަކު ތިމަންނާއި ދިމާލަށް ހިލަގޮޅެއް އުކިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ބެލިހިނދު އެއީ عمر بن الخَطاب رضي الله عنْه އެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ގާތަށް މިވެނި ދެމީހަކު ގެންނާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެދެމީހުން ގޮވައިގެން އައީމެވެ. ދެން އުމަރުގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިބާގެ ދެމީހުންނަކީ ކޮންރަށެއްގެ ބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އެދެމީހުން ޖަވާބު ދިނީއެވެ. طائِف ގެ މީހުންނެވެ. ފަހެ އުމަރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައި މިރަށުގެ ރައްޔިތުން ކަމުގައިވީނަމަ ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަދަބު ދިނީސްމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ މިސްކިތް ތެރޭގައި ތިޔަބައިމީހުން އަޑުގަދަ ކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟

باب نهي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُراثاً أو غيره مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

ލޮނުމެދާއި ފިޔާއާއި **كُراث** *(ލީކްސް) އާއި އެނޫނަސް ނުބައިވަސްދުވާތަކެތި ކައިގެން ހުރެ އެވަސް ނެތެންދެން މުޅިން ނޭދެވޭ ބައިވެރިވާ ގޮތަކުން މެނުވީ މިސްކިތަށް ނުވަދެވޭނެކަމުގެ ބަޔާންވެގެންވާ* **باب**

1701 عن ابن عمر رضي الله عنْهما أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَل : من أَكَل من هذه الشجرة يعني الثوم فلا يقْربن مسجِدنَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގަހުން ކައިގެން ހުންނަމީހާ އެބަހީ ލޮނުމެދު ކައިގެން ހުންނަމީހާ ތިމަންމެންގެ މިސްކިތާ ކައިރިނުވާ ހުށިކަމެވެ.

وفي رواية لمسلم : « مساجِدنَا » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި مساجِدنَا ގެ لفظ އައިސްފައިވެއެވެ. މާނައީ (ތިމަންމެންގެ މިސްކިތްތަކާއި) ކައިރިނުވާ ހުއްޓެވެ.

1702 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من أَكَلَ من هذه الشجرة فَلا يقْربنا ، ولا يصلين معنَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގަހުން(ލޮނުމެދު) ކައިގެންހުންނަވީމާ ފަހެ ތިމަންމެންނާއި ކައިރިނުވާ ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންމެންނާއި އެކު ނަމާދު ނުކުރާ ހުއްޓެވެ.

1703 وعن جابِرٍ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من أَكَلَ ثُوماً أَو بصلاً ، فَلْيعتَزِلْنَا ، أَو فَلْيعتَزِلْ مسجدنَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ،نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލޮނުމެދު ނުވަތަ ފިޔާކައިގެން ހުންނަ މީހާ ފަހެ ތިމަންމެންނާއި ދުރުވާށެވެ. ނުވަތަ ތިމަންމެންގެ މިސްކިތާއި ދުރުވާށެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ : من أَكَلَ الْبصلَ ، والثوم ، والْكُراث ، فَلا يقْربن مسجِدنَا ، فَإِن الملائِكَةَ تَتَأَذى مما يتأَذى منْه بنُو آدم » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ލޮނުމެދާއި ފިޔާއާއި كُرات(ލީކްސް) ކައިގެންހުންނަވީމާ ފަހެ ތިމަންމެންގެ މިސްކިތާއި ކައިރިނުވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް އާދަމުގެ ދަރިންނަށް އުނދަގޫ ވާކަންތައްތަކުން އުނދަގޫ ވެއެވެ.

1704 وعن عمر بنِ الخَطابِ رضي الله عنْه أَنه خطَب يوم الجمعة فَقَالَ في خُطْبته : ثُم إِنكُم أَيها الناس تَأْكُلُون شَجرتَين ما أُراهما إِلا خَبِيثَتَين : الْبصل ، والثوم ، لَقَد رأَيتُ رسول

الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إِذَا وجد ريحهما من الرجل في المسجِدِ أَمر بِه ، فَأُخْرِج إِلى الْبقيعِ، فَمن أَكَلَهما ، فَلْيمتْهما طبخاً . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخَطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުވެސް އެصحابي ހުކުރުދުވަހު خطبة ދެއްވިއެވެ. ދެން އެ خطبة ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ދެގަހަކުން ކާއެވެ. އަދި އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ގަހެކި ކަމުގައި ނޫނީ ތިމަންނަށް ދެކެވެނީއެވެ. އެއީ ފިޔާ އާއި ލޮނުމެދުއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް މީހެއްގެ ކިބައިން މިސްކިތުގައި އެދެގަހުގެ ވަސް ދުވާފައިވާނަމަ އެމީހަކު ނެރުއްވުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. ދެން އެމީހަކު البقيع އާއި ދިމާލަށް ނިކުންނަވަމުންދާނެއެވެ. ވީމާ އެތަކެތި ކާން ބޭނުންވާމީހަކު އެތަކެތީގެ ވަސް ނައްތާލުމަށް ފިހާށެވެ.

باب كراهة الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب لأنه يجاب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ވިދާޅުވާ ވަގުތު ބުރަކައްޓާއި ފައިމަތި، އޮޅާ (ފަޔަށްޖެހުން ނުވަތަ ބޯޅު ތަޅާލާ ފަރުވާކަމުން) ގޮނޑުބ އަރުވާގެން އިށީނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب އެއީ ނިދިއައުން ގެންދެވޭތީއެވެ. އެހެންކަމުން خطبة ގެ އަޑުއިވުން ގެއްލިގެންދެއެވެ. އަދި وضوء ގެއްލިދާނެކަމުގެ ބިރު ހީވާތީއެވެ.

1705 عن معاذ بن أَنسٍ الجهني ، رضي الله عنه أَنه النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم نَهى عنِ الحبوة يوم الجمعة والإِمام يخْطُب . رواه أبو داود ، والترمذي وقَالا : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި معاذ بن أَنسٍ الجهنيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ހުކުރު ދުވަހު އިމާމާ خطبة ކިޔާ ވަގުތުގައި ބުރަކައްޗާއި ފަޔާއި އެކު ގެނބު އަޅުވައިގެން އިނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب نهي من دخل عليه عشر ذي الحجة وأراد أن يضحي عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضّحي

اضحية ކަތިލަން ގަސްތުކުރާމީހާ **ذو الحجة** މަސް ވަނުމަންފަހު **أضحية** ކަތިލެވިއްޖެއުމަން ދާދެން ބޮލުގެ އިސްތަށިއުނިކުރުމާއި ނިޔަފަތިކޮށުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1706 عن أُم سلَمةَ رضي الله عنْها قالَتْ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من كَان لَه ذبح يذْبحه ، فَإِذا أُهل هلالُ ذي الحجة ، فَلا يأْخُذَن من شَعره ولا من أَظْفَاره شَيئاً حتى يضحي » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أُم سلَمة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اضحية ކަތިލަން ޖަނަވާރައްއޮތް މީހާ ފަހެ ذوالحجة މަހަށް ހަނދުބެލުމަށްފަހު ކަތިލައިފުމަންދެން އޭނާގެ ބޮލުން އިސްތަށި އަދި ނިޔަފަތި އުނި ނުކުރާށެވެ.

باب النهي عن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس وحياة السلطان ونعمة السلطان وتربة فلان والأمانة وهي من أشدها نهيا

އެއްވެސް **مخلوق** އަކާ ގަންދީ ހުވާކުރުން **مثال** އަކަށް **نبي** ބޭކަލުންނާއި **كعبة**އާއި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އުޑާއި މައިންބަފައިންނާއި ދިރިއުޅުމާއި ފުރާނައާއި ބޮލާއި

ރަސްކަލުންގެ ފުރާނައާއި ރަސްކަލުންގެ ނިޢުމަތާއި قبرއާއި އަމާނާތާއި އަދި އެނޫނަސް އެފަދަ ތަކެތި ގަންދީ ހުވާކުރުން ގަދަފަދަ އަށް މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1707 عنِ ابنِ عمر ، رضي الله عنْهما ، عنِ النبِيِ صلّى اللهُ علَيه وسلم ، قَالَ : « إِن الله تَعالى ينْهاكُم أَن تَحلفُوا بابائِكُم ، فَمن كَان حالِفاً ، فلْيحلفْ بِالله ، أَو لِيصمتْ » متفقٌ عليه.

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ގަންދީ ހުވާކުރުމަށް މަނާކުރައްވައެވެ. ފަހެ މީހަކު ހުވާ ކުރަނީނަމަ ފަހެ الله ގަންދީ ހުވާކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަހިމޭންވާށެވެ.

وفي رواية في الصحيح : « فمن كَان حالِفاً ، فَلا يحلفْ إِلا بِالله ، أَو لِيسكُتْ »

އަދި صحيح(مسلم) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ މީހަކު ހުވާކުރަނީނަމަ الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ގަންދީ ހުވާނުކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަހިމޭންވާށެވެ.

1708 وعن عبد الرحمنِ بن سمرةَ ، رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : «لا تحلفوا بِالطواغي ، ولا بابائِكُم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الرحمن بن سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ބުތު ގަންދީ ހުވާނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ގަންދީ ހުވާނުކުރާށެވެ.

« الطواغي » : جمع طاغية ، وهي الأصنَام ، ومنْه الحديثُ : « هذه طاغيةُ دوسٍ » : أَي : صنمهم ومعبودهم . وروِي في غَيرِ مسلم : « بالطواغيت » جمع طاغُوت ، وهو الشيطان والصنم .

1709 وعن بريدة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « من حلَفَ بِالأمانَة فليس منا » .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި بريدة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަމާނާތް ގަސްމީ ހުވާކުރާމީހާ ފަހެ ތިމަންމެންގެ ބަޔަކިން ނޫނެވެ.

حديثٌ صحيح ، رواه أبو داود بإسناد صحيح .

1710 وعنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من حلفَ ، فقال : إني بريء من الإسلامِ فإن كان كاذباً ، فهو كما قالَ ، وإن كان صادقاً ، فلَن يرجع إلى الإسلامِ سالِماً». رواه أبو داود .

އަދި އެصحابي(އެބޭފުޅާ الله ރުއްސުންލެއްވި بريدة)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ހުވާކުރުމުގައި ތިމަންނަ އިސްލާމްދީނުން ބަރީއަވެގެންވީމޭ ބުނެފިނަމަ ފަހެ އެއީ ދޮގެއްކަމުގައި ވީނަމަ އެމީހާ ވާނީ އެބުނިފަދައިންނެވެ. އަދި އެއީ ތެދެއްކަމުގައި ވީނަމަ އެމީހަކަށް އިސްލާމްދީނަށް ސަހީ ސަލާމަތުން އަނބުރާ ނުދެވޭނެއެވެ.

1711 وعن ابن عمر رضي الله عنْهما أنه سمع رجلاً يقُولُ : لاَ والْكعبة ، فقالَ ابن عمر : لا تَحلفْ بِغيرِ الله ، فإني سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « من حلفَ بِغيرِ الله ، فَقد كَفَرَ أو أَشرك » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى މީހަކު ބުނަނިކޮށް އަޑުއެހުއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ކަޢުބާ ގަސްމީ ބުނަމުއެވެ. ފަހެ އިބްނު ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ الله ފިޔަވައި އެހެން ތަކެތި ގަސްމީ ހުވާނުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ.الله

ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ގަންދީ ހުވާކޮށްފި މީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ޝަރީކު ކޮށްފިއެވެ.

وفسر بعض الْعلماء قوله : « كفر أو أشرك » علَى التغليظ كما روي أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَل: « الرياء شرك » .

باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

ގަސްދުގައި ދޮގު ހުވާކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1712 عن ابنِ مسعود رضي الله عنْه أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « من حلف على مال امريءٍ مسلمٍ بغيرِ حقه ، لقي الله وهو علَيه غَضبان » قاَل : ثُم قرأَ علينَا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم مصداقَه من كتاب الله عز وجل : { إِن الذين يشْتَرون بِعهد الله وأَيمانهم ثَمناً قَليلاً } [آل عمران : 77] إلى آخرِ الآية : متفَقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގު ހުވާއެއް ކޮށްގެން މުސްލިމެއްގެ މުދާ ނުحقއިން ފޭރިގެންމީހާ قيامةދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުވާހުށީ އެމީހެއްގެ މައްޗަށް އެއިލާހުގެ ކޯފާލެއްވިގެންވާ ހާލުގައެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެކަމުގެ ހެކި قرآن އިން ދައްކަވަމުން ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. {إِن الذين يشْتَرون بِعهد الله وأَيمانهم ثَمناً قَليلاً } މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ عهد އާއި، އެއުރެންގެ ހުވާތައް ފިޔަވައި ކުޑަ އަގަށް ހިފާ މީހުންނަކީ آخرة ގައި އެއުރެންނަށް އެއްވެސް نصيب އެއް ނެތް ބަޔެކެވެ.

1713 وعن أَبي أُمامةَ إِياس بنِ ثعلبةَ الحارثي رضـــي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَل : « من اقْتَطع حق امرِيءٍ مسلمٍ بِيمينه ، فَقَد أَوجب الله لَه النار . وحرم علَيه الْجـنةَ» فَقاَل لَه رجلٌ : وإِن كَان شَيئاً يسيراً يا رسولَ الله ؟ قَال : « وإِن كان قَضيباً من أَراك » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو أُمامةَ إِياس بن ثعلبةَ الحارِثي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގު ހުވައިކޮށްގެން މުސްލިމެއްގެ حق އަށް ނިގުޅައިގެންފިމާ ދައްކަން الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ ވާޖިބު ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން ފިރިހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކުޑަ ކުޑަތަކެއްޗެއް ކަމުގައި ވިޔަސްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަރާކު ގަހުގެ ދަނޑިއެއް ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

1714 وعن عبد الله بن عمرِو بن الْعاص رضي الله عنْهما عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « الْكَبائِر : الإِشْراك بِالله ، وعقُوقُ الْوالِدين ، وقتْلُ النفْس ، والْيمين الْغَموس » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عمرِو بن الْعاص، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑު ފާފަތަކަކީ الله އަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް އުދަގޫކުރުމެވެ. އަދި ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ. އަދި ދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ.

وفي رواية له : أَن أَعرابِيا جاء إِلى النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَقال : يا رسول الله ما الْكَبائِر ؟ قالَ : «الإِشْراك بِالله » قالَ : ثُم ماذا ؟ قالَ : « الْيمين الْغَموس » قُلْتُ : وما الْيمين الْغَموس ؟ قال : « الذي يقْتَطع مالَ امرِيء مسلم ، » يعني بِيمينٍ هو فيها كاذب .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަދުވީއެއް ދިޔަރު نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ބޮޑު ފާފަތަކަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله އަށް ޝަރީކު ކުރުމެވެ.ދެން ދެންނެވިއެވެ. ދެން ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (الْيمين الْغَموس) އަޅުވާ ދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. الْيمين الْغَموس އަކީ ކޮބައިތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެއިން މުސްލިމެއްގެ މުދާ ނިގުޅައިގަތުމަށް އަދި އެކަމަކީ ދޮގު ކަމުގައިވާ ހުވާކޮށްގެން ހުއްޓެވެ.

باب ندب من حلف على يمين ، فرأى غيرها خيراً منهاأن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفر عن يمينه

ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ހުވައެއްކޮށްފައިވަނިކޮށް އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ގޮތެއްފެނިއްޖެނަމަ އެރަނގަޅު ގޮތެއް **عمل** ކުރުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި ދެން އެއަށްފަހު ކައްފާރާ ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1715 عن عبد الرحمن بن سمرةَ رضي الله عنْه قاَل : قاَل لي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: «... وإِذَا حلَفْتَ علَى يمينٍ ، فَرأَيت غَيرها خَيراً منها ، فأْت الذي هو خَير ، وكفر عن يمينك » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި عبد الرحمن بن سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނައަށް رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހުވާކޮށްފައިވަނިކޮށް ތިބާއަށް އެއަށްވުރެ ރަނގަޅުގޮތެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ އެރަނގަޅުގޮތް އިޚްތިޔާރުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ހުވައަށް ކައްފާރާ ދޭށެވެ.

1716 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قاَل : « من حلَف علَى يمينٍ فَرأَى غَيرها خَيراً منْها ، فَلْيكفر عن يمينه ، ولْيفْعلْ الذي هو خَير » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހުވާކޮށްފައިވާ މީހާއަށް އެއަށްވުރެ ރަނގަޅުގޮތެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ހުވައަށް ކައްފާރާ ދޭށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ކަމަށް ފެނުނުގޮތަށް އަމަލުކުރާށެވެ.

1717 وعن أَبي موسى رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « إِني والله إِن شَاء الله لاَ أَحلفُ علَى يمينٍ ، ثُم أَرى خَيراً منها إِلا كَفرتُ عن يميني ، وأَتيتُ الذي هو خَير » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މާތްالله ގަންދީބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހުވައިކޮށްފައިވަނިކޮށް އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ގޮތެއް ފެނިއްޖެނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހުވަޔަށް ކައްފާރާ ދޭހުށީމެވެ. އަދި އެރަނގަޅުވިގޮތަށް އަމަލުކުރާ ހުށީމެވެ.

1718 وعن أَبِي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لأَن يلَج أَحدكُم في يمينه في أَهله آثَم لَه عنْد الله تَعالى من أَن يعطي كَفارتَه التي فَرض الله علَيه» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] އަނބިދަރިންގެ މައްޗަށް ކުރާ ހުވައިގެ [illegible] اللهގެ [illegible] الله [illegible] ކުރެއްވިފައިވާ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދިނުމަށް ވުރެ [illegible]

قولُه : « يلَج » بِفَتْح اللامِ ، وتَشْديد الجيمِ : أَي يتَمادى فيها ، ولاَ يكَفر ، وقولُه : «آثَم » بالثاء المثلثة ، أَي : أَكْثَر إِثْماً .

باب العفو عن لغو اليمين وأنه لا كفارة فيه وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين كقوله على العادة لا والله وبلى والله ونحو ذلك

ގަސްދަކާއިނުލައި ކުރެވޭ ހުވަތަން މާފު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** އަދި
ހަމަކަށަވަރުން އެއަށް ކައްފާރާ އެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ގަސްދަކާއި ނުލައި ދުލުމަތީ ހިގާ
ހުވައެވެ. އެއީ މީހެއްގެ އާދަކާދައިގެ މަތީން ބުނާ ބުނުމެވެ. މިސާލަކަށް ނޫނެވެ. މާތް الله
ގަންދީ ހުވާ ކުރަމުދެވެ. ނުވަތަ އާއެކެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމުދެވެ. އަދި އެފަދަ
ގޮތްތަކެވެ.

-قال الله تعالى (المائدة 89): {لا يؤاخذكم الله باللغو فى أيمانكم ولن يؤاخذكم بما عقدتم الأيمان فكفارته إطعام عشرة مساكين من أوسط ما تطعمون أهليكم أو كسوتهم أو تحرير رقبة، فمن لم يجد فصيام ثلاثة أيام؛ ذلك كفارة أيمانكم إذا حلفتم؛ واحفظوا أيمانكم}.

قصدގަސްދަކާނުލައި، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ހުވާތަކަށް،الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް عقوبات އެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ: އާދައިގެ ވާހަކަދައްކާ އުޅުއިރު ހުވާކުރުމުގެ قصدއެއްނެތި، ހުވާގެ ގޮތުގައި ބުނެވޭ ބަހެއް ބުނުންކަރުމުދީ ކަމުއް ނުނުވެ.) އެހެންއެކަމަކު ،قصد ކޮށްގެންކުރާ ހުވާކާމެދު، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ ހުވާގެ كفارة އަކީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިދަރިންނަށް ކާންދީ އުދޫ މެދުމިނުން، ދިހަ مسكينންނަށް ކާންދިނުމެވެ. ނުވަތަ އެއުރެންނަށް އަންނައުން ދިނުމެވެ. ނުވަތަ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމެވެ. ފަހެ، (އެއިންކަމެއް ކުރަން) ނުލިބޭ މީހާ، ތިންދުވަސް ރޯދަ ހިފުމެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކޮށްފި ހިނދުގައި (އެބަހީ: ހުވާކޮށް ، އެ ހުވާއާ خلاف ވެއްޖެ ހިނދުގައި) ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުވާގެ كفارة އެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުވާތަކަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ!

1719 وعن عائِشَةَ رضى الله عنْها قَالَتْ : أُنْزِلَتْ هذه الآيةُ : { لا يؤَاخذُكُم الله بِاللغْو فى أَيمانكُم } في قَول الرجل : لا والله ، وبلى والله . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ عائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. لا يؤَاخذُكُم الله بِاللغْو في أَيمانكُم މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވީ މީހުން قصدއަކާނުލައި ކިޔާ ހުވައިގެ ކަލިމަ والله އަދި َبلى ގެ މައްސަލައިގައެވެ.

باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

ވިޔަފާރީގައި ހުވާ ކުރުން އެއީ ތެދު ހުވާއެއްކަމުގައި ވިޔަސް މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1720 عن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : «الحلفُ منْفَقَةٌ للسلْعة ، ممحقَةٌ للْكسبِ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވައަކީ ވިޔަފާރި މުދާގަޔަށް ލިބޭ މަންފާއެކެވެ. އަދި އާމްދަނީ އަށް ލިބޭއުނިވުމެކެވެ.

1721 وعن أبي قتَادةَ رضي الله عنه قالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : «إِياكُم وكثْرةَ الحلف في الْبيعِ ، فَإِنه ينَفقُ ثُم يمحقُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންދެއްވި أبو قتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރީގައި ގިނަގިނައިން ހުވާކުރުމުން ދުރުހެލިވެތިބޭށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އަވަހަށް ވިއްކައި ދެން ބަރަކާތް ގެއްލިގެން ހިގައިދާނޭ ކަމެކެވެ.

باب كراهة أن يسأل الإنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة

اللهގެ ވަޖުހުފުޅުންބަހައި ސުވަރުގެ ލިބުން ނޫން އެހެން ކަމަކަށް އެދުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަމާއި الله ގެ އިސްމު ފުޅުން ކަމަކަށް މީހަކު އެދެފިނަމަ އަދި **شفاعة** ވެރިވެއްޖެނަމަ އެކަމަށް މަނާކުރުން މަކްރޫހަވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1722 عن جابرِ رضي الله عنْه قَال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا يسأَلُ بوجه الله إِلا الجنةُ » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ ވަޖުހު ފުޅުން ސުވަރުގެ ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ލިބުމަށް އެދި ދެންނެވުމެއް ނުވެއެވެ.

1723 وعن ابن عمر رضي الله عنْهما قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من استَعاذَ بِالله ، فَأعيذُوه ، ومن سأَل بالله ، فَأعطُوه ، ومن دعاكُم ، فَأجِيبوه ، ومن صنَعَ إِليْكُم معروفاً فَكَافئُوه ، فَإِن لم تَجِدوا ما تُكَافئُونَه به ، فَادعوا لَه حتى تَروا أَنكُم قَد كَافأْتُموه » حديثٌ صحيح ، رواه أَبو داود ، والنسائي بأسانيد الصحيحين .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު الله ގެ އިސްމުފުޅުން ކަމަކުން ސަލާމަތްކަން އެދިގަންނަވައިފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކު އެކަމުން ސަލާމަތް ކޮށްދޭށެވެ. އަދި މީހަކު اللهގެ އިސްމުފުޅުން ކަމަކަށް އެދި ގަންނަވައިފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކަށް އެކަމެއް ކޮށްދޭށެވެ. އަދި މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަމެއްކޮށްދީފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކަށް އޭގެ ހެޔޮ ބަދަލުދޭށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހަކަށް ބަދަލުދޭން އެއްޗެއް

ނުލިބިއްޖެނަމަ އެމީހާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ބަދަލު ދީފިކަން ޔަޤީން ވެއްޖައުމަށް ދާންދެން
އެމީހަކަށްޓަކައި دعاء ކުރާށެވެ.

باب تحريم قوله شاهنشاه للسلطان وغيره لأن معناه ماك الملوك

ރަސްކަލުންނަށް **شاهنشاه** ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب.** އެހެނީ އޭގެ މާނައަކީ ރަސްކަލުންގެ ރަސްގެފާނެވެ. އެސިފަ **الله سبحانه وتعالي** ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

1724 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « إِن أَخْنَع اسمٍ عند الله عز وجل رجلٌ تَسمى ماك الأَملاك » متفق علَيه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ **حضرة**ގައި އެންމެނުބައިވެގެންވާ ނަމަކީ އެމީހަކަށް ماك الأملاك ގެ ނަންކިޔުމެވެ.

قال سفْيان بن عيينَةَ « ماك الأَملاك » مثْلُ شاهنشَاه .

سفْيان بن عيينَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ماك الأملاك މާނަ އާއި شاهنشَاه ގެމާނައާއި އެއްވައްތަރުވެގެންވެއެވެ.

باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

فاسق ންނަނާއި بدعة ގެ އަހުލުވެރިންނަށް سيد ގެ ލަފްޒު ބޭނުންކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1725 عن بريدةَ رضي الله عنه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَقُولُوا للْمنَافق سيد ، فَإِنه إِن يك سيداً ، فَقَدْ أَسخَطْتُم ربكُم عز وجل » رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ

.

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި بريدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން منافقއަކަށް سيد ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް سيد ގެ ނަން ނިސްބަތް ވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވާގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ ކޯފާ އިސްކުރައްވައިފިއެވެ.

باب كراهة سب الحمّى

ހުންއައުމުން އެއަށް ނުބައިގޮތުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1726 عن جابرٍ رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم دخَلَ على أُم السائبِ ، أَو أُم المسيبِ فقَالَ : « مالَك يا أُم السائبِ أَو يا أُم المسيبِ تُزفْزِفين ؟ » قَالَتْ : الحمى لا بارك الله فيها ، فقَالَ : « لا تَسبي الحمى ، فَإِنها تُذْهب خَطَايا بني آدم ، كَما يذْهب الْكير خَبثَ الحديد » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި جابرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم السائبِ أُم (ނުވަތަ أُم المسيبِ) ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.أُم السائبِ (ނުވަތަ أُم المسيبِ) އެވެ. ކަލަމަން ތުރުތުރު އަޅަނީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އަހަރެން ދެންނެވިއެވެ. ހުންއައިސް ގިނަވެއްޖެއެވެ. الله އެއަށް ބަރަކާތް އަދި

ނުލައްވާނެދޭވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަމަނާ ހުމަށް ނެކިނުބައި ނުބުނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކިރުބާއިން ދަގަނޑު ގެ ދަކުރުބައިގެންދާ ފަދައިން ހުމުން އާދަމުގެ ދަރިންގެ ފާފަތައް ފުހިގެންދެއެވެ.

« تُزَفْزِفين » أي : تَتَحركين حركةً سريعةً ، ومعناه : تَرتَعد ، وهو بضم التاء وبالزاي المكررة والفاء المكررة ، ورُوي أيضاً بالراء المكررة والقافين .

باب النهي عن سب الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

ވައިގަދަވުމުން އެއަށްނެކިނުބައި ބުނުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި ވައިޖެހުމުން ކިޔަންވީގޮތް ބަޔާންކުރެވޭ ބާބު باب

1727 عن أَبي المنْذرِ أُبي بنِ كعبٍ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَسبوا الريح ، فَإِذَا رأَيتُم ما تَكْرهون ، فَقُولُوا : اللهم إِنا نَسأَلُك من خَيرِ هذه الريحِ وخَيرِ ما فيها وخَيرِ ما أُمرتْ بِه ، ونَعوذُ بِك من شَرِ هذه الريحِ وشَرِ ما فيها وشَرِ ما أُمرتْ بِه » رواه الترمذي وقَالَ : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو المنْذرِ بن كعب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ވަޔަށް ނެކި ނުބައި ނުބުނާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަންބޮޑުވާފަދަ ކަމެއް އެއިން ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ ކިޔާށެވެ. اللهم إِنا نَسأَلُك من خَيرِ هذه الريحِ وخَيرِ ما فيها وخَيرِ ما أُمرتْ بِه ، ونَعوذُ بِك من شَرِ هذه الريحِ وشَرِ ما فيها وشرِ ما أُمرتْ بِه

މާނައީ:- އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން މިވައިން އަންނަ ހެޔޮކަމާއި އަދި މިވައިގެ ތެރޭގައިވާ ހެޔޮކަމާއި އަދި މިވަޔަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރުކުރެވިފައިވާ

ހެޔޮކަން ލިބިގަތުމަށް އެދެމުވެ. އަދި އަހަރެން އިބަ އިލާހުގެ حضرةން ލިބުމުން އަންނަ ނުބައިކަމާއި ލިބުމުގެ ބިރުވެރިކަމާ ގެއްލުމާއި އަދި ލިބުމުން ކެތްތެރިވުމާ އަމުރުކުރެއްވި ވާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދެމުވެ.

1728 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : الريح من روحِ الله تأْتي بِالرحمة ، وتأْتي بالعذَابِ ، فَإِذا رأَيتُموها فَلا تَسبوها ، وسلُوا الله خَيرها ، واستَعيذُوا بالله من شَرِها » رواه أبو داود بِإِسناد حسنٍ .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވަޑައިގެން أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވުމެވެ. އެޅެހެގެނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވައިރޯޅި الله ގެ رحمة އެކަވެ. ބައެއްފަހަރަށް رحمةއާއި ގެން އާދެއެވެ. އަދި އަނެއްބައިފަހަރަށް عذابއާއިގެން އާދެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެފެނުމުން އެއަށް ނުބިނުބައިނުކިޔާށެވެ. އަދި الله ގެ حضرةން އޭގެ ހެޔޮކަމުން އެދޭށެވެ. އަދި الله ގެ حضرةން އޭގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދޭށެވެ.

قوله صلّى اللهُ عليه وسلم : « من روحِ الله » هو بفتح الراء : أَي رحمته بِعباده .

1729 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : كَان النبي صلّى اللهُ عليه وسلم إِذا عصفَت الريح قالَ : «اللهم إِني أَسأَلُك خَيرها ، وخَيرِ ما فيها ، وخَير ما أُرسلَتْ بِه ، وأَعوذُ بك من شَرِها ، وشَرِ ما فيها ، وشَرِ ما أُرسلَت بِه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވަޑައިގެން عائِشَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ވައިގަދަވެއްޖެނަމަ دعاء ވިދާޅުވިއެވެ. اللهم إِني أَسأَلُك خَيرها ، وخَيرِ ما فيها ، وخَير ما أُرسلَتْ بِه ، وأَعوذُ بك من شَرِها ، وشَرِ ما فيها ، وشَرِ ما أُرسلَت بِه

މާނައީ:- އޭ الله ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އިބަ އިލާހުގެ حضرةން އެވައިގެ ހެޔޮކަމާއި އަދި އެވައިގައިވާ ހެޔޮކަމާއި އެވައި ފޮނުއްވިފައިވާ ފޮނުއްވުމުގައިވާ ހެޔޮކަމުން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ އިބަ އިލާހު ގެ حضرةން އެވައިގެ ނުބައިކަމާއި އެވައިގެ ތެރޭގައިވާ ނުބައިކަމާއި އެވައި ފޮނުއްވިފައިވާ ފޮނުވުމުގައިވާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

باب كراهة سب الديك

ހާއަށް [illegible] ބުނުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1730 عن زيد بن خَالِد الجهني رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَسبوا الديك ، فَإِنه يوقظُ للصلاة » رواه أبو داود بإِسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުއްވި زيد بن خَالِد الجهني ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ހާއަށް [illegible] ނުބުނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނަމާދަށް ހޭލައްވައެވެ.

باب النهي عن قول الإِنسان :مطرنَا بِنَوء كذا

ތިމަންނަން ވާރޭވެހުނީ މިވެނިތަރިއެއްގެ ސަބަބުންނޭ ބުނުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1731 عن زيد بن خَالِدٍ رضي الله عنْه قَالَ : صلى بِنَا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم صلاةَ الصبح بِالحديبية في إِثْرِ سماءٍ كَانَتْ من الليل ، فَلَما انْصرفَ أَقْبلَ على الناس ، فَقَالَ : هلْ تَدرون ماذَا قَالَ ربكُم ؟ » قَالُوا : الله ورسولُه أَعلَم . قَالَ : « قَالَ : أَصبح من عبادي مؤمنٌ بي، وكَافرٌ ، فَأَما من قَالَ مطرنَا بِفَضلِ الله ورحمته ، فَذَلك مؤمنٌ بي كَافرٌ

بالْكوكَبِ ، وأَما من قالَ : مطرنا بِنَوء كَذا وكذا ، فَذلك كَافرٌ بي مؤمنٌ بالْكوكَبِ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި زيد بن خَالِد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديبية ގައި ވާރޭވެހުނު ރެއެއްގައި ތިމަންމެނާއިގެން ފަތިސްނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ނަމާދު ނިންމަވުމުން މީސްތަކުންނާއި ކުރިމަތިލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައިގެންވާ އިލާހު ވިދާޅުވެއްވި އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެގޭ ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވިއެވެ. އެކަން އެންމެ މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތްالله އެވެ. ދެން [illegible] އަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.الله ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ފަތިސް ކުރީ مؤمنގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި އަނެއްބައިމީހުން ކާފިރުންގެ ގޮތުގައެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށް ވާރޭވެހުނީ الله ގެ فضل ވަންތަކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުން ބުނާ މީހުންނަކީ ތިމަން އީމާންވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އަދި ތަރިތަކަށް ކާފިރުވެގެން ތިބި މީހުންނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ވާރޭ ވެހުނީ މިވެނި މިވެނި ތަރިއަކުން ބުނާ މީހުންނަކީ ތިމަން ކާފިރުވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އަދި ތަރިތަކަށް އީމާންވެގެން ތިބި މީހުންނެވެ.

والسماء هنَا : المطَر .

باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

މުސްލިމަކަށް ކާފިރޯ ބުނުން **حرام**ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކޮށްގެންވާ باب

1732 عن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِذا قالَ الرجـلُ لأخيه : يا كافر ، فقَدْ باء بِها أحدهما ، فَإِن كان كما قالَ وإِلا رجعتْ علَيه » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު އޭނާގެ أخ އާ އަށް ކާފިރެއޭ ބުނެފިނަމަ އެދެމީހުން ކުރެ އެކަކު އޭގެ حق ވެރިއަކަށް ވެދެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނިގޮތަށް އެއީ ކާފިރަކުނަމަ އެގޮތެވެ. ނޫންނަމަ އެކަލިމަ ކިޔާ މީހެއްގެ މައްޗަށް އެކަލިމަ رجوع ވާ ހުއްޓެވެ.

1733 وعن أبي ذَر رضي الله عنْه أنه سمع رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « من دعا رجلاً بالْكُفْرِ ، أو قالَ : عدو الله ، ولَيس كَذلك إِلا حار علَيه » متفقٌ عليه . « حار » : رجع.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. [illegible] އެ صحابي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الله ގެ [illegible] [illegible] [illegible] حقيقة [illegible] [illegible] އެ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible].

النهي عن الفُحش وبذاء اللسان

فاحش[illegible] [illegible] ބަސް [illegible] [illegible] [illegible] باب

1734 عن ابنِ مسعود رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لَيس المؤْمن بالطعانِ ، ولا اللعانِ ، ولا الْفَاحش ، ولا الْبذيء » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسن.

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنއީ ނަސަބަށް ގަޖަހު ކުރާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ލަޢުނަތް ދޭ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި فاحش ވާހަކަ ދައްކާ މީހެއްނޫނެވެ. އަދި ހަޑިހުތުރު ވާހަކަ ދައްކާ މީހެއްނޫނެވެ.

1735 وعن أَنَس رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما كَان الْفُحشُ في شَيء إلا شانَه، وما كَان الحياء في شَيء إلا زانَه » رواه الترمذي، وقال : حديثٌ حسن.

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމެއްގައި فاحش ވާހަކަތައް ވެއްޖެ ކޮންމެ ކަމެއް ހަޑިހުތުރުވެއެވެ. އަދި އެކަމެއްގައި ލަދުވެތިކަން ހިމެނިއްޖެ ކޮންމެ ކަމެއް ޒީނަތްތެރިވެއެވެ.

باب كراهة التقعير في الكلام بالتشدق وتكلف الفصاحة واستعمال وحشي اللغة ودقائق الأعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

އާންމުންނާއި مخاطب ކުރުމުގައި ތިމާގެ علمގެ ހުރި އެންމެ ފުންމިނުގެ ބަސްތައް ބޭނުންކޮށްގެން ވާހަކަ ދެއްކުންތަކުޅޫރަވެގެންވާކަމާއި އުނދަގޫ ލަފްޒުތައް ބޭނުންކޮށްގެން ވާހަކަދެއްކުމާއި ވަރަށް އުނދަގޫ ކަވާއިދު فصيح ބަހުން ވާހަކަ ދައްކަން އުޅުމާއި ބާޒާރުމީ ގެ ބަހުރުވަ ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ތެރޭގައި ހުސްކަ ނާދިރު ލަފްޒުތައް ބޭނުން ކުރުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

1736 عن ابن مسعود رضي الله عنْه أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « هلَك المتَنَطعون » قَالَها ثَلاثاً . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަންކަމުގައި ހައްދު ފަހަނަޅާ ދާމީހުން ވަނީ ހަލާކުވެގެންނެވެ.

« المتَنَطعون » : المبالِغُون في الأمورِ .

1737 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنْهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ: «إِن الله يبغض الْبليغَ من الرجالِ الذي يتَخَلَلُ بِلسانه كَما تَتَخَلَلُ الْبقَرةُ » .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމާގެ بلاغة ތެރިކަން ދެއްކުމަށްޓަކައި ގެރިއަކު އޭތީގެ ދޫ ހިލުވާހެން ތިމާގެ ދުލުން ހަރަކާތް ދައްކާ މީހާއަށް މާތްالله ކޯފާވެވޮޑިގެންނެވެ.

رواه أَبو داود ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حسن .

1738 وعن جابِرِ بن عبد الله رضي الله عنْهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : إِن من أَحبكُم إِلي ، وأقْربكم مني مجلساً يوم الْقيامة ، أَحاسنُكُم أَخْلاقاً ، وإن أَبغَضكُم إِلي ، وَأبعدكُم مني يوم الْقيامة ، الثرثَارون ، والمتَشَدقُون والمتَفَيهقُون » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن ، وقد سبق شرحه في باب حسن الخُلق .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި جابرِ بنِ عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެންމެ ލޯބިވެތިކަންބޮޑުވެފައި އަދި قيامةދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ކާރީގައި ތިބޭނީ ބަހަރީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ أخلاق ރީތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެންމެ ރުޅިވެތިކަން ބޮޑުވެފައި އަދި قيامة ދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ދުރުގައި ތިބޭނީ ބަސް ގިނަ މީހުންނާއި ވާހަކަދައްކާއިރު އަނގަތަޅާ ބަސްބަސް ބުނާ ތަކައްބުރުވެރި މީހުންނާއި ބޮޑާވެރި މީހުންނެވެ.

باب كراهة قوله : خَبُثَتْ نفسي

ތިމާގެ ނަފްސު ޚަބީޘުވެއްޖެއޭ ބުނުން މަކުރޫހުކަން ބަޔާންކުރުމުގެ باب

1739 عن عائِشَةَ رضي الله عنْها عنِ النبيِ صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « لا يقُولَن أَحدكُم خَبُثَتْ نَفْسي ، ولكن لِيقُلْ : لَقِستْ نَفْسي » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائِشَة ގެފާނު نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްވެސް މީހަކު ވިދާޅު ނަފްސު ޚަބީޘުވެއްޖެއޭ ނުބުނާތި. ނަމަވެސް ތިމާގެ ނަފްސު غاثل ވެއްޖެއޭބުނާށެވެ.

قالَ الْعلَماء : معنَى خبثَتْ غَثَيت ، وهو معنَى « لَقستْ » ولكن كَرِه لَفْظَ الخُبث .

باب كراهة تسمية العنب كرماً

މޭބިސްކަދުރަށް كرم(ކަރުމަ)ގެ ނަމުން ނަންކިޔުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

1740 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تُسموا الْعنَب الْكَرم ، فإِن الْكَرم المسلم » متفقٌ عليه . وهذا لفظ مسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން މޭބިސްކަދުރަށް ކަރުމަގެ ނަމުން ނުގޮވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރުމަ)ގެ މުރާދައަކީ މުސްލިމުންނެވެ.

وفي رواية : « فَإِنما الْكَرم قَلْب المؤْمنِ » وفي رواية للبخاري ومسلم : « يقُولُون الْكرم إِنما الْكَرم قلْب المؤْمنِ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރުމަ) ގެ މުރާދައަކީ މުއުމިނުގެ ހިތެވެ.އަދި ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެމީހުން (މޭބިސްކަދުރަށް) كرم(ކަރުމަ) ކިޔައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރުމަ)ގެ މުރާދައަކީ މުއުމިނުގެ ހިތެވެ.

1741 وعن وائِلِ بنِ حجرٍ رضي الله عنْه عن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « لا تَقُولُوا : الْكَرم، ولَكن قُولُوا : الْعنَب ، والحبلَةُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި وائِل بنِ حجرٍ رضي الله عنْه نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (ކަ މޭބިސްކަދުރަށް) كرم(ކަރުމަ) ނުކިޔާށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން (އެއްޗަކަށް ދޭކީގެ ނަމުން) الْعنَب ކިޔާށެވެ. (ނުވަތަ الحبلَةُ ކިޔާށެވެ.)

« الحبلَةُ » بفتح الحاء والباء ، ويقال أيضاً بإِسكان الباء .

باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحوه

شرعي ބޭނުމަކަށްޓަކައި **مثال** އަކަށް ކައިވެންޏަކަށް ނުވަތަ އެފަދަ ކަމަކަށް ދެނުވީ އަންހެނުންގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިހެނުންގެ ކައިރީގައި ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

1742 عن ابنِ مسعود رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تُباشرِ المرأَةُ المرأَةَ ، فَتَصفَها لِزوجِها كأَنه ينْظُرُ إِلَيها » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްވެސް އަންހެނަކު އަނެއް އަންހެނާއި އެކަނި ބައްދަލުކުރުމަށްފަހު އެ އަންހެނެއެގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ތިމާގެ ފިރިމީހާ ކާރީގައި ނުދައްކާށެވެ. އެހިނދު އޭނާއަށް އެކަނބުލޭގެ ފެންނަހެން ހީވާ ކަހަލައެވެ.

باب كراهة قول الإنسان في الدعاء : اللهم اغفر لي إن شئت بل يجزم بالطلب

دعاءކުރާ ހިނދު **اللهم اغفر لي إن شئت** ބުނުން ކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި ފުރިހަމަ އިތުބާރާއެކު **طلب** ގެ ޖަޒްމުން **دعاء**ކުރަން ޖެހޭކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

ދަންނައެވެ. اللهم اغفر لي إن شئت ގެ މާނައަކީ:- އޭ الله! އިބަ އިލާހު އެދިލައްވާނަމަ ތިމަން އަޅާގެ ފާފަފުއްސަވާށެވެ. މިއެވެ.

1743 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « لا يقُولَن أَحدكُم : اللهم اغْفر لي إِن شئْتَ : اللهم ارحمني إِن شئْتَ ، لِيعزِمِ المسأَلَةَ ، فإِنه لا مكْرِه لَه » متفـ ـ ـ ـقٌ عليه .

ދާތް الله ރުއްސުންގެންވި أبو هريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު دعاء ކުރާއިރު اللهم اغْفر لي إِن شئْتَ : اللهم ارحمني إِن شئْتَ ނުކިޔާށެވެ. ފަހެ ފުރިހަމަ يقين ކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ގަދަކަށް މަޖުބޫރު ކުރެވޭން އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ : « ولكن ، لِيعزِم ولْيعظمِ الرغْبةَ ، فَإِن الله تَعالى لا يتَعاظَمه شَـيء أَعطَاه » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނަމަވެސް يقين ކަމާ އެކު دعاء ކުރާށެވެ. އަދި ހިތާގެ ދުޢާއިގެ ބޮޑުކަން ގަދަކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ދުޢާއިގެ ބޮޑުކަން ގަދަކުރެއްވީ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ޢަޠާ ދެއްވާކަމެވެ.

1744 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِذا دعا أَحدكُم ، فَلْيعزِمِ المسأَلَةَ ، ولا يقُولَن : اللهم إِن شئْتَ ، فَأَعطني ، فَإِنه لا مستَكْرِه لَه » متفقٌ عليه.

ދާތް الله ރުއްސުންގެންވި أَنَسٍ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު دعاء ކުރަނީނަމަ يقين ކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ. އަދި ނުކިޔާށެވެ. اللهم إِن شئْتَ ، فَأَعطني ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް މަޖުބޫރު ކުރެވޭން މީހަކު ނުވެއެވެ.

باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

ما شاء الله وشاء فلان ކިޔުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

(ما شاء الله ގެ މާނައަކީ الله އިރާދަފުޅުކުރެއްވި ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ.) އަދި (وشاء فلان ގެ މާނައަކީ އަދި މިވެނި މީހަކު ބޭނުންވީގޮތުގެ މަތިންނެވެ.) މިފަދައިންނެވެ.

1745 عن حذَيفَةَ بنِ اليمانِ رضي الله عنْه عنِ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « لا تَقُولوا : ماشاء الله وشاء فُلان ، ولكن قُولوا : ما شَاء الله ، ثم شَاء فُلان »
رواهأبوداودبإسنادصحيح.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި حذَيفَةَ بنِ اليمان، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ماشاء الله وشاء فُلان ނުކިޔާށެވެ. އަދި ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން: ما شَاء الله ، ثُم شَاء فُلان ކިޔާށެވެ.

(ما شاء الله وشاء فلان ގެ މާނައަކީ الله އިރާދަފުޅުކުރެއްވި ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ. އަދި މިވެނި މީހަކު ބޭނުންވީގޮތުގެ މަތިންނެވެ.) އެފަދައިންނުކިޔާށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން: ما شَاء الله ، ثُم شَاء فُلان ކިޔާށެވެ. މާނައީ: الله އިރާދަފުޅުކުރެއްވި ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ. ދެން މިވެނި މީހަކު ބޭނުންވީގޮތުގެ މަތިންނެވެ.

باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة

عشاء ނަމާދަށްފަހު (ބޭނުމެއްނެތި) ވާހަކަ ދެއްކުން ތިބުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

المراد به الحديث الذي يكون مباحاً في غير هذا الوقت وفعله وتركه سواء. فأما الحديث المحرم أو المكروه في غير هذا الوقت أشد تحريماً وكراهة، وأما الحديث في الخير كمذاكرة العلم وحكايات الصالحين ومكارم الأخلاق والحديث مع الضيف ومع طالب حاجة ونحو ذلك فلا كراهة فيه، بل هو مستحب، وكذا الحديث لعذر وعارض لا كراهة فيه. وقد تظاهرت الأحاديث الصحيحة على كل ما ذكرته.

މިތާގައި ވާހަކައިގެ مراد އަކީ އެ ވަގުތު ފިޔަވައި އެހެން ވަގުތުގައި ދެއްކުން ހުއްދަވެގެންވާ ވާހަކަތަކެވެ. އަދި ދެއްކުމާއި ނުދެއްކުން ހަމަހަމަ ވެގެންވާ ވާހަކަތަކެވެ . ފަހެ އެނޫން ވަގުތުގައި ދެއްކުން حرام ވެގެންވާ ވާހަކަތަކާއި مكروه ވެގެންވާ ވާހަކަތަކަށް އެވަގުތުގައި ދެއްކުން ބޮޑަށް حرام ވެގެން ވެއެވެ. ނުވަތަ ބޮޑަށް مكروه ވެގެން ވެއެވެ.އެއާއިޚިލާފަށް ހެޔޮ ވާހަކަތައް ، މިސާލަކަށް އުގެނުން ފަދަ ނުވަތަ ޞާލިޙު އަޅުތަކުންގެ ސީރަތު ބަޔާންކުރުން ފަދަ ނުވަތަ ރީތި އަޚްލާޤުގެ ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ނުވަތަ ޟީފުވެރިންނާއި ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ނުވަތަ ޙާޖަތްހޯދާ މީހާއާއި ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ކަންތައްތަކަކީ އެވަގުތު ވާހަކަ ދެއްކުން ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ. ފަހެ އެހިނދު مكروه ކަމެއް އެ ކަމުގައި ނުވެއެވެ . އަދި ކީއްތަ! އެހިނދު ވާހަކަ ދެއްކުން مستحب ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން ޢުޛުރުވެރިކަމާއި އާއި ދިމާވާ ޢާރިޟުތަކުގައި ވާހަކަދެއްކުމަކީ مكروه ކަމެއް ނުވެއެވެ . އަދި މިހުރިހާކަމަކަށް صحيح حديث ތައް ވާރިދުވެފައި ވެއެވެ .

1746 عن أَبي برزةَ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم كان يكره النوم قبلَ العشَاء والحديثَ بعدها . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو برزة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ޢިޝާނަމާދުގެ ކުރީގައި ނިދުމާއި އެނަމާދަށްފަހު ވާހަކަ ދެއްކުމަށް ރުހިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.

1747 وعنِ ابنِ عمر رضي الله عنْهما أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم صلى العشَاء في آخرِ حياته، فلما سلم ، قالَ : « أَرأَيتَكُم لَيلَتَكُم هذه ؟ فإن على رأْسِ مئَة سنَة لا يبقَى ممن هو على ظَهرِ الأَرضِ اليوم أَحد » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ ޙަޔާތްޕުޅުގެ ފަހަތްކޮޅުގައި އެއްފަހަރަކު عشاء ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ސަލާމް ދެއްވުމަށް ފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް [illegible] [illegible]؟ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ސަތޭކަ އަހަރު ފުރުމުން ދުނިޔޭގެ ބިންމަތީގައި މިހާ ހުރި އެއްވެސް މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ.

1748 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه أَنهم انْتَظَروا النبي صلّى اللهُ عليه وسلم فَجاءهم قريباً من شَطْرِ الليل فصلى بِهِم ، يعني العشاءَ قَالَ : ثُم خَطَبنَا فَقالَ : « أَلا إِن الناس قَد صلوا ، ثُم رقَدوا » وإِنكُم لَن تَزالُوا في صلاة ما انْتَظَرتُم الصلاةَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اصحاب ބޭކަލުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم އަށްއިންތިޒާރުކުރައްވަން ތިއްބެވެ. ފަހެ ގާތްގަޅަކަށް ރޭގަނޑު [illegible] [illegible] ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނާއި އެކު عشاء ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން خطبة އެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ.[illegible]. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ނަމާދުކޮށް ނިދައިފިއެވެ. ދެން މިހާރު [illegible] [illegible]. އަދި

ހަމަހަމަކަމުން [illegible] ނަމާދުން [illegible] [illegible] ހާ [illegible] [illegible]
ނަމާދު މަތިގައެވެ.

باب تحريم امتناع المرأة من فراش زوجهاإذا دعاها ولم يكن لها عذر شرعي

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް [illegible] ގޮވުމުން **شرعي** **عذر**އަކާއި ނުލައި މަނާވެގުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1749 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِذا دعا الرجلُ امرَأَتَه إِلى فراشه فَأَبتْ ، فَباتَ غَضبان علَيها ، لَعنَتْها الملاَئِكَةُ حتى تُصبِح » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް [illegible] ގޮވުމުން އިންކާރުކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް ފިރިމީހާ ރުޅިއައިގެން ހުރި ރޭގަނޑު [illegible] ފަތިސް ވަންދެން މަލާއިކަތު ބޭކަލުން އެއަންހެނާއަށް لعنةކުރައްވައެވެ.

وفي رواية : حتى « تَرجِع » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއަންހެނާ އަނބުރާ އެނބުރިއައުމަށް ދާންދެނެވެ.

باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزجها حاضر إلا بإذنه

ފިރިމީހާ ހާޒިރުގައި ހުންނަ އިރު އޭނާގެ ހުއްދައަކާއި ނުލައި **نفل** ރޯދަހިފުން އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1750 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « لا يحل للمرأَة أَن تَصوم وزوجها شاهد إِلا بإِذْنه ولا تأْذَن في بيته إِلا بإِذْنه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަންހެނަކު އޭނާގެ ފިރިމީހާގެ ހާޟިރުގައި އެމީހެއްގެ ހުއްދަނެތި نفل ރޯދަހިފުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ގެއަށް އޭނާގެ އިޛްނަނެތި އެއްވެސް މީހަކު ވައްދުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإمام

ركوع އާއި ސަޖިދައިން مأموم ން امام އަށްވުރެ ކުރިން ބޯއުފުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1751 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « أَما يخْشَى أَحدكُم إِذا رفَع رأْسه قَبلَ الإمامِ أَن يجعلَ الله رأْسه رأْس حمارٍ ، أَو يجعلَ الله صورتَه صورةَ حمارٍ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبوهريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. امام މީހާއަށް ވުރެކުރިން ބޯ އުފުލާމީހާގެ ބޯ الله سبحانه وتعالى ހިމާރެއްގެ ބޯއަށް ނުވަތަ الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ސޫރަ ހިމާރެއްގެ ސޫރައަށް ބަދަލުކުރައްވާފާނެތީ ބިރަބައިމީރުން ބިރުނުގަންނަނީ ހެއްޔެވެ؟

باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

ނަމާދުގައި އަތްޕިޔަ ދެ އުކުޅުގައި ތިއްބައިގެން ހުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1752 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : نهي عن الخَصرِ في الصلاة.

متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوهريرة ގެ ރިވަޔިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ނަމާދުގައި ދެ އުކުޅުގައި ތިއްބައިގެން ހުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام ونفسه تتوق إليه أو مع مدافعة الأخبثين وهما البول والغائط

ކާތަކެތި ކުރިމަތީގައި ހުއްޓާ އެކެއުމަށް ހިތް އެދިގެންހުރެ ނަމާދަށް ފެށުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި قضاء حاجة އަށް ކުރިމަތިވެގެންހުރެ ނަމާދަށް ފެށުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

(قضاء حاجة އަކީ ކުޑަކުޑިކަމާއި ބޮޑުކަމެވެ.)

1753 عن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « لا صلاةَ بحضرة طَعامٍ ، ولا وهو يدافعه الأَخْبثَان » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވަޔިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ.

އެކަލޭގެފާނުحديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާބަކެތި ކުރިމަތީގައި ހުރެގެން ނަމާދަށް ފެށުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި قضاء حاجة ޖެހިގެން ހުރެ ނަމާދަށް ފެށުމެއް ނުވެއެވެ.

النهي عن رفع البصر إلى السماء في الصلاة

ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބެލުން މަކްރޫހަވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1754 عن أَنس بن مالك رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ما بالُ أَقْوامٍ يرفَعون أَبصارهم إِلى السماء في صلاتهم ، » فَاشْتَدَّ قَولُه في ذلك حتى قالَ : « لَينْتَهن عن ذلك ، أَو لَتُخْطَفَن أَبصارهم ، » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަޔަކު މީހުން ނަމާދުގައި ތިބެގެން މައްޗަށް ބަލަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއަށް ހަރުކަށިކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ނުވަތަ އެބައިމީހުންގެ ލޮލަށް ގެންދަވާފާނެއެވެ.

باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

ނަމާދުގައި އުޒުރަކާ ނުލައި އެކިފަރާތްފަރާތަށް ބެލުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1755 عن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : سَأَلْتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم عن الالْتفَات في الصلاة فَقَالَ : « هو اخْتلاس يخْتَلسه الشيطَان من صلاة الْعبد » رواه البخَاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ނަމާދުގައި އަރިފަރާތް ފަރާތް ކޮޅުލާލި ދުރު رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ކުރަން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. ފަރަ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަދީ شيطانއާ އަގާ ނަމާދުން އުފުރާލާ އުފުރާލުމެކެވެ.

1756 وعن أَنَسٍ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ لي رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إِياكَ والالْتفَاتَ في الصلاة ، فَإن الالْتفَاتَ في الصلاة هلَكَةٌ، فإن كان لابد، فَفي التطَوعِ لا في الْفَرِيضة». رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَنَسِ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވީމާ ނަމާދުގައި ފަރާތް ފަރާތަށް ބަލުމުން ހަލާކުވުމެވެ. ފަރަ ކުރަންވެސް ފަރާތަކަށް ބަލަން ޖެހޭނަމަ ސުންނަތް ނަމާދުގައި ހައްދުވެއެވެ. فرض ނަމާދުގައި ނޫނެވެ.

باب النهي عن الصلاة إلى القبور

ގަބުރުތަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ކޮށްދޭ باب

1757 عن أَبي مرثَد كَنازِ بن الحصينِ رضي الله عنْه قَالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « لا تُصلوا إِلى الْقُبورِ ، ولا تَجلسوا علَيها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو مرثَد كَنازِ بن الحصين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިތަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އަޅުގަނޑު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވިދާޅުވިއިރުން ގަބުރުތަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުނުކުރާށެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއިރުން ގަބުރު މަތީ އިށީނދެގެން ނުތިބޭށެވެ.

باب تحريم المرور بين يدي المصلّي

ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސް ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1758 عن أَبي الجهيمِ عبد الله بنِ الحارِث بنِ الصمة الأَنْصاريِ رضي الله عنْه قَالَ: قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لَو يعلَم المار بين يدي المصلي ماذا علَيه لَكَان أَن يقفَ أَربعين خَيراً لَه من أَن يمر بين يديه » قَالَ الراوي : لا أَدرِي : قَالَ أَربعين يوماً ، أَو أَربعين شَهراً ، أَو أَربعين سنَةً .. متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި الجهيم عبد الله بنِ الحارِث بنِ الصمة الأَنْصاريِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނަމާދަށް ހުންނަމީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސްކުރާ މީހާއަށް އެކަމުގެ ފާފަވެރިކަން އެގޭނަމަ އެގޮތަށް ހުރަސް ކުރުމަށްވުރެން ސާޅީސް އަހަރު ދުވަސްވަންދެން ހުރަސްނުކޮށް ކޮޅަށް ހުންނަންޖެހުނަސް އެންމެ ރަނގަޅު ކަމުގައި ދެކެވޭނެއެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ދުވަސް ކަމެއް ނުވަތަ ސާޅީސް މަސް ކަމެއް ނުވަތަ ސާޅީސް އަހަރު ކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

كراهة شروع المأموم في نافلة بعد شروع المؤذن في إقامة الصلاة

ބަންގިގޮވާ މީހާ ނަމާދަށް ގަމަތް ދޭން ފަށާފިނަމަ ސުންނަތް ނަމާދު ފެށުން مأموم ންގެ މައްޗަށް މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب ، އަދި އެ ސުންނަތް ނަމާދަކީ އެ فرضނަމާދުގެ ސުންނަތް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި އެނޫން އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

1759 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه عنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إِذا أُقيمت الصلاةُ ، فَلاَ صلاةَ إِلا المكتوبةَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبوهريرة، نبي ގެ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދަށް ގަމަތް ދީފުމުން (އެ) ފަރުޟު ނަމާދު ފިޔަވައި އެހެން ނަމާދެއް ކުރުމެއް ނުވެއެވެ.

باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ރޯދަހިފުމަށް ހުކުރު ދުވަސް خاص ކުރުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަމާއި ނަމާދުކުރުމަށް ހުކުރުވިލޭރޭ خاص ކުރުން މަކްރޫހަވެގެންވާން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1760 عن أَبي هريرة رضي الله عنْه عنِ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا تَخُصوا لَيلَةَ الجمعة بِقيامٍ من بين الليالي ، ولا تَخُصوا يوم الجمعة بِصيامٍ من بينِ الأيامِ إِلا أَن يكُون في صومٍ يصومه أَحدكُم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ، نبي ގެ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ އާދަކަދަހަމީން ހުކުރުވިލޭރޭ ރޯދަހިފާމީހެއްމެނުވީ ދުވަހެއްގެ ބެހިން ހުކުރުވިލޭރޭ ރޯދަހިފުމަށް خاص ނުކުރާށެވެ.

1761 وعنْه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « لا يصومن أَحدكُم يوم الجمعة إِلا يوماً قبلَه أَو بعده » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ.
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ހަމައެކަނި
ހުކުރު ދުވަހު ރޯދަހިފުން އާދަނުކުރާށެވެ. ނަމަވެސް އެއާއި ވިއްދައިގެން އެއްދުވަސް
ކުރިއަށް ހިފާށެވެ. ނުވަތަ އެއްދުވަސް ފަހަތަށް ހިފާށެވެ.

1762 وعن محمد بن عباد قالَ : سَأَلْتُ جابِراً رضي الله عنْه : أَنَهى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم عن صومِ الجمعة ؟ قالَ : نَعم . متفقٌ عليه .

محمد بن عباد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި
جابرٍ ގެ ފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم
(ހަމައެކަނި) ހުކުރުދުވަހު ރޯދަހިފުން (خاصކުރުން) މަނާކުރެއްވިހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ.
އާނއެކެވެ.

1763 وعن أُم المؤْمنين جويريةَ بنْت الحارِث رضي الله عنها أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم دخَلَ علَيها يوم الجمعةَ وهي صائمةٌ ، فقَالَ : « أَصمت أَمسِ ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « تُرِيدين أَن تَصومي غداً ؟ » قَالَتْ : لا ، قالَ : « فَأَفْطري » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أُم المؤْمنين جويريةَ بنْت الحارِث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެކަމަނާގެ އަރިހަށް ހުކުރު ދުވަހަކު
ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެހިނދު އެކަމަނާ ހުންނެވީ ރޯދައިގައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަމަނާ
އިއްޔެ ރޯދައަށް ހުރިންތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ކަމަނާ މާދަމާ ރޯދައަށް ހުންނާން ހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ.(އެހެންވެއްޖެއްޔާ) ފަހެ ރޯދަ ކަނޑާލާށެވެ.

باب تحريم الوصال في الصوم وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

وصال ކޮށްގެން ރޯދައަށް ހުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

وصال އަކީ ވިދިވިދިގެން ދެދުވަހު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަދުވަހު ރޯދައަށް ހުރުމާއެކު އެދެދުވަހުގައި ދުވާލާއި ރޭގަނޑުގައި ކެއުން ބުއިން ދަހުރުއްވެ ހުރުމެވެ.

1764 عن أَبي هريرةَ وعائِشَةَ رضي الله عنْهما أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم نَهى عن الْوِصال . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هريرة އާއި عائِشَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم وصال ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1765 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قالَ : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم عن الْوِصال . قالُوا : إِنك تُواصلُ ؟ قالَ : « إِني لَستُ مثْلَكُم ، إِني أُطْعِم وأُسقَى » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ البخاري .

މާތް الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުއްސުންތެރިވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ރޯދަހިފުމުގައި وصال ގެ ކަމުގެ އިއްތިބާޢު ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު وصال ކުރައްވަމުއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ ތިޔަބައިމީހުން ފަދަ މީހެއް ނޫނެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކާންދެވެއެވެ. އަދި ބޯންދެވެއެވެ.

باب تحريم الجلوس على قبر

قبر މަތީ އިށީނދެ އިނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1766 عن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قَال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : لأَن يجلس أَحدكُم على جمرة ، فَتُحرِقَ ثيابه، فَتَخْلُص إِلى جِلْده خَير لَه من أَن يجلس على قَبرِ»

رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނގުރު އަލިފާން ކަނޑެއްމަތީ އިށީނދެގެން ހުރެ ފުމުމުން އެމީހާގެ ހެދުން އަނދައިގޮސް، ހަށްގަނޑާއި ހަމައަށް އަލިފާންދިއުން އެމީހަކަށް ގަބުރެއްގެ މަތީ އިށީނދެގެން އިނުމަށް ވުރެ ހެޔޮކަންބޮޑު ވެގެންވެއެވެ.

باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

ގަބުރު އުނގުޅުމާއި އަދި އޭގެމަތީ ބިނާކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1767 عن جابِرٍ رضي الله عنْه قَالَ : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أَن يجصص الْقَبر ، وأَن يقْعد علَيه ، وأَن يبنَى علَيه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ގަބުރު އުނގުޅުމާއި އަދި ގަބުރު މަތީ އިށީނދެއިނުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيده

އަޅުވެތިޔާ އޭނާގެ ސާހިބުމީހާއަށް ފިލާގެންދިއުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1768 عن جريرٍ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَيما عبد أَبقَ ، فَقَد برِئَتْ منْه الذمةُ رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جرير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅުވެތި މީހަކު ފިލައިފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާގެ ކިބައިން ޒިންމާ ނެތިގެން ހިފައްޖެއެވެ.

1769 وعنْه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « إِذا أَبقَ الْعبد ، لَم تُقْبلْ لَه صلاةٌ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جرير) نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުވެތި މީހަކު ފިލައިފިނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ގަބޫލު ނުވެވޭނެ ހުއްޓެވެ.

وفي رواية : « فَقَد كَفَر » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކާފިރު ވެއްޖެއެވެ.

باب تحريم الشفاعة في الحدود

شرعي حدود ތަކުގައި شفاعة ތެރިވުން حرامވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى (النور 2): {الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما مائة جلدة، ولا تأخذكم بهما رأفة في دين الله إن كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر}

ޒިނޭކުރާ އަންހެނާއި، ޒިނޭކުރާ ފިރިހެނާއި ދެމީހުންކުރެ ކޮންމެ މީހަކުގެ ގައިގައި. ސަތޭކަ އެތިޔަހަރުން (حد) ޖަހާށެވެ! އަދި اللهއަށާއި آخر ދުވަހަށް ތިޔަބައިމީހުން إيمان ވާކަމުގައި ވަނީނަމަ، الله ގެ دين ގައިއެމީހުންނާމެދު އޯގާތެރިކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ނުބަހައްޓާށެވެ!

1770 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها ، أَن قُريشاً أَهمهم شأْن المرأَة المخْزومية التي سرقَتْ فَقَالُوا : من يكلم فيها رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَقَالُوا : ومن يجتَريء عليه إِلا أُسامةُ بن زيد، حب رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَكلمه أُسامةُ فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَتَشْفَعَ في حد من حدود الله تَعالى ؟ » ثم قام فاحتطب ثُم قَالَ : « إِنما أَهلَك الذين قَبلَكُم أَنهم كَانُوا إِذا سرقَ فيهم الشريفُ تَركُوه، وإِذا سرقَ فيهم الضعيفُ ، أَقاموا عليه الحد ، وايم الله لَو أَن فاطمةَ بِنْتَ محمد سرقَتَ لَقَطَعتُ يدها » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވައްކަންކުރިކަމުގެ ކުށް ސާބިތުވި مخْزومية ޤަބީލާގެ އަންހެނަކާއިމެދު قريش ވަންހައިގެ މީހުން ކަންބޮޑުވިއެވެ. އެމީހުން ބުންޏެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި އެކަނބަލުންނާއި ބެހޭގޮތުން ވާހަކަދައްކަވާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުންޏެވެ. أُسامةُ بن زيد ފިޔަވައި އެކަން ޖުރުއަތް މިކަންކުރާން ނުކުރާނެއެވެ. އަދި رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ލޯބިވެވަޑައިގަންނަވާ ދަރިއަކާފަދަ ބޭކަލެކެވެ. ފަހެ أُسامةُ އެކަމާއި މެދު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ ޙުދޫދުތަކުގެ ތެރެއިން ހައްދަކާއި މެދު شفاعة ތެރިވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ خطبةއެއް ދެއްކެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވެގެން ދިޔައީ ސަބަބަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑުންގެ މީހަކު ވައްކަންކުރިނަމަ ދޫކޮށްލައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދެރަމީހަކު ވައްކަންކުރިނަމަ ހައްދު قائم ކުރެއެވެ. މާތްالله ގަންދެމި ހުވާކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުޙައްމަދުގެ ފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطمةގެފާނު ވައްކަންކުރި ކަމުގައިވިޔަސް ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަނބަލުންގެ އަތްވެސް ކަނޑުއްވާނެއެވެ.

وفي رِواية: فتَلَوَّن وجه رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَقَالَ : « أَتَشْفَعُ في حد من حدود الله،؟» قَالَ أُسامةُ : استَغْفِر لي يا رسولَ الله . قَالَ : ثُم أمر بِتلْك المرأَة ، فقُطعتْ يدها.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ މޫނުމުގެ ކުލަބަދަލުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ ހުދޫދު ތަކުގެ ތެރެއިން ހައްދަކާއި ގުޅޭ شفاعة ތެރިވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ أسامة ދަންނަވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވުން ދަންނަވަމެވެ. ހަވީރު ވާޢުޡުވިއެވެ. ދެން އަމުރުކުރައްވައި އެ އަންހެނާ ގެންނެވިއެވެ. ދެން އަންހެނާގެ އަތް ކަނޑައިލެވިއެވެ.

باب النهي عن التغوط في طريق الناس وظلهم وموارد الماء ونحوها

މީހުންނާ މަގުމައްޗާއި ގަސްގަހާގެ ހިޔާވަހިކަމާއި ފެނުގެ خدمة ލިބިގަންނަ سرحدއަށާއި އަދި އެފަދަ އެހެން ތަންތަނުން قضاء حاجة ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރެން ކުރިކަމެއް ނުލައި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި، مؤمنއަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން(ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނީ ބުހުތާނާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ކިބައިގަތް ބަޔެކެވެ.

1771 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه أَن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « اتقُوا اللاعنَين » قَالُوا وما اللاعنَانِ ؟ قَالَ : « الذي يتَخَلى في طَريق الناسِ أَو في ظلهم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ·لعنة ލިބެވެނި ދެކަމަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ· لعنة ލިބެވެނި ދެކަމަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ·އެއީ މީހުންހިގާ މަގުމައްޗަށާއި އަދިއެބައި މީހުންގެ ގަސްތަކުގެ ހިޔާ ދަށައް قضاء حاجة ކުރުމެވެ.

باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެނުގައި ޕެސާބުކުރުމާއި އެފަދަ ކަންކަން މަނާވެގެންވާ **باب**

1772 عن جابِرٍ رضي الله عنْه : أَن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم نَهى أَن يبال في الماء الراكد . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެނުގައި ޕެސާބުކުރުމާއި އެފަދަ ކަންކަން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهبة

މައިންބަފައިން ހިބަ ދިނުމުގައި ދަރިންގެ މެދުގައި ތަފާތުކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1773 عن النعمانِ بنِ بشيرٍ رضي الله عنْهما أَن أَباه أَتَى بِهِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم فَقَالَ : إِني نَحلْتُ ابني هذا غُلاماً كَان لي ، فَقَالَ رسو/لُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أَكُلَ ولَدك نَحلْتَه مثْلَ هذا؟» فَقَال : لا ، فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « فَأَرجِعه »

.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި النعمان بن بشير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ގެބައްޕަ صحابي ގޮވާގެން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންގެ [illegible] އަޅަކު [illegible] [illegible] ދިނީމެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާގެ ކޮންމެ ދަރިއަކަށް [illegible] [illegible]؟ ފަހެ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ [illegible] އަނބުރާ ނަގާށެވެ.

وفي رِواية : فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أَفَعلْتَ هذا بِوِلَدك كُلهم ؟ » قَالَ : لا ، قَالَ : « اتقُوا الله واعدلُوا في أَولادكُم » فَرجع أَبي ، فَرد تلْك الصدقَةَ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާގެ ހުރިހާ ދަރިންނާމެދު ތިބާ އެގޮތަށް [illegible]؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ދަރިންނާމެދު އިންސާފު ކުރާށެވެ. ([illegible]) ފަހެ ތިމަންނަގެ ބައްޕަ އަނބުރާ އައެވެ. އަދި އެ ހިބަ އަނބުރާ ނެންގެވިއެވެ.

وفي رِواية : فَقَال رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « يا بشير أَلَك ولَد سوى هذا ؟ » قَال : نَعم ، قَال: « أَكُلهم وهبتَ له مثْلَ هذا ؟ » قَال : لا ، قَال : « فَلا تُشْهدني إِذاً فَإِني لا أَشْهد على جورٍ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ بشير އެވެ! މިދަރި ފިޔަވައި ތިބާއަށް އެހެން ދަރިން ވޭތޯއެވެ؟ ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެހެން ކޮންމެ ކުއްޖަކަށް އެފަދަ އެއްގޮތް ހިބަ

ކޮށްދިން ހެއްޔެވެ؟ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ މިކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ހެކިނުވާނަމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ހެކިވެރި ނުވާނަމެވެ.

وفي رِواية : « لا تُشْهدني على جورٍ » .

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ހެކިވެރި ނުކުރާށެވެ.

وفي رواية : « أَشْهد على هذا غَيرِي ، » ثُم قَالَ : « أَيسرك أَن يكُونُوا إِلَيك في الْبِر سواء ؟ » قَالَ : بلى ، قَالَ : « فَلا إِذاً » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ.ތިބާ އަހަރުގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު ހެކިވެރިކުރާށެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާގެ ހުރިހާ ކުދިން ތިބާއަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަކީ ހަމަހަމަ ކަމަށް ގެންގުޅުން ތިބާ ރުހޭ ހެއްޔެވެ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެކަން އެކަމަށް ނުކުރަންވީ ނޫންހެއްޔެވެ؟

باب تحريم إحداد المرأة على ميت فوق ثلاث أيام إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން **حداد**ކުރުން އަންހެނުންގެ މައްޗަށް **حرام**ވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް ފިރިމީހާ ނިޔާވުމުގެ މައްޗަށް އޭނާގެ އަނބިމީހާ ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސްވަންދެން **حداد**ކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

1774 عن زينَب بِنْت أَبي سلَمةَ رضي الله عنْهما قَالَتْ : دخَلْتُ علَى أُم حبِيبةَ رضي الله عنْها زوجِ النبِي صلّى اللّهُ علَيه وسلم حين تُوفي أَبوها أَبو سفْيان بن حربٍ رضي الله عنْه ، فدعتْ بِطيبٍ فيه صفْرةُ خَلُوق أَو غَيرِه ، فدهنَتْ منْه جارِيةً ، ثُم مستْ بِعارِضيها . ثُم قَالَتْ : والله مالي بِالطيبِ من حاجة ، غَير أَني سمعتُ رسولَ الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم يقُولُ على المنْبرِ: « لا يحل لامرأَة تُؤْمن بِالله والْيومِ الآخرِ أَن تُحد علَى ميت فَوقَ ثَلاث لَيالٍ ، إِلا على زوجٍ أَربعة أَشْهرٍ وعشْراً » قَالَتْ زينَب : ثُم دخَلْتُ على زينَب بنْت جحش رضي الله

عنْها حين تُوفي أَخُوها ، فَدعتْ بِطيبٍ فَمستْ منْه ، ثُم قَالَتْ : أَما والله مالي بِالطيبِ من
حاجة ، غَير أَني سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ على المنْبر : « لا يحل
لامرأَة تُؤْمن بِالله واليوم الآخرِ أَن تُحد على ميت فَوقَ ثَلاَث إِلا على زوجٍ أَربعةَ أَشْهرٍ
وعشْراً». متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި زينَب بِنْت أبو سلَمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަޅަމަނާ
ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އަނބިކަނބަލުން މާތް
الله ރުއްސުންލެއްވި أُم حبِيبة ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެއީ އަޅަމަނާގެ ބައްޕަ أبو سفْيان بن
حرب އަވަހާރަވި ދުވަސްވަރެވެ. ޖިމަންނަ ދިޔުމުން ފަހެ އަޅަމަނާ މީރުވަސް ދުވާތަކެތި
ގެނައުމަށް އެންގެވިއެވެ. އޭގައި ކުކުމާއި އަދި އެނޫނަސް ހުވަނދު ހުއްޓެވެ. ދެން
އަޅަމަނާ ޖާރިޔާއެއްގެ ގައިގައި ލިޔެވެ. އަދި ދެއަތް ކޯތާފަތުގައި ފުރުޅާލިއެވެ. ދެން
ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ޖިމަންނަކަށް ހުވަނދުފުޅުގެ ބޭނުމެއް
ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم - حديث
ކުރައްވަނިކޮށް ޖިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އާޚިރަތް
ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް މައްޔިތެއްގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން
حدادކުރުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް ހަތަރުމަހާއި
ދިހަދުވަސްވަންދެން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. زينَب ވިދާޅުވެއެވެ. އޭގެފަހުން ޖިމަންނަ
އެއްފަހަރަކު މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި زينَب بنْت جحش ގެ އަރިހަށް އަޅަމަނާގެ ބޭބެ
ނިޔާވެގެން އުޅުން ދުވަސްވަރު ދިޔައީމެވެ. ފަހެ(ޖިމަންނަދިޔުމުން) އަޅަމަނާ ހުވަނދު
ގެނައުމަށް އެންގެވިއެވެ. ފަހެ އަޅަމަނާ އެއިން ހުވަނދު ލިޔެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله
ގަންދީ ބުނަމެވެ. ޖިމަންނަކަށް ހުވަނދުފުޅުގެ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم މިންބަރުމަތީގައި ހުންނަވައިގެން - حديث ކުރައްވަނިކޮށް ޖިމަން
އަޑުއެހީމެވެ.الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް މައްޔިތެއްގެ މައްޗަށް
ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادކުރުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް
ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސްވަންދެން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلا أن يأذن أو يرد

ރަށްފުށުގެ މީހުން ވިއްކަންގެންނަ ބަދެއްޔަން ރަށްވެރިން ވަކެ ވިއްކާދީދެނުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި ވިޔަފާރި ގާފިލާބައި ރަނަރަ ވަނދުގެ ކުރިން ބައްދަލުކުރުން ގަސްދުކުރުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި އެހެން މީހެއްގެ ވިޔަފާރިއަށް ވިޔަފާރިކުރުމާއި އެހެން މީހެއްގެ ކައިވެނީގެ ހުށަހެޅުމަށް ހުށަހެޅުމާއި އެމީހާގެ ހުއްދަދިނުމާ ނުވަތަ ދޫކޮށްލުމާ ހަމައަށް އެކަން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1775 عن أَنَس رضي الله عنْه قَالَ : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَن يبِيع حاضر لِباد وإِن كَان أَخَاه لأَبِيه وأُمه . متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރަށްވެއްސަކު ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކާދިނުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم މަނާކުރައްވިއެވެ. އަދި އެއީ އެމީހުގެ އެއްބަފު އެއްބަފާ أخ އަކަމުގައިވިޔަސްވެއެވެ.

1776 وعن ابنِ عمر قال : قالَ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَتَلَقوا السلَع حتى يهبطَ بِها إلى الأَسواق » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދުރަބަފިއަކަމުންނަން ރުއްސުންތެރިވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަފާރިމީހުން ވިޔަފާރި މުދާ ބާޒާރަށް ނުފައިބާހާ ކުރިން އެބައިމީހުންނާ ކުރިމަތިނުލާށެވެ.

1777 وعن ابنِ عباس رضي الله عنْهما قالَ : « قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا تَتَلَقوا الركْبان ، ولا يبيع حاضر لِباد » ، فَقَالَ له طَاووس : ما « لا يبيع حاضر لِباد ؟ » قال : لا يكُون له سمساراً . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދުރަބަފިއަކަމުންނަން ރުއްސުންތެރިވި عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث

ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރި ގާފިލާތަކާއި ބައްދަލުނުކުރާށެވެ. އަދި ރަށްވެއްސަކު ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކާ ނުދޭށެވެ. ފަހެ طاوس އެއްސެވިއެވެ. ރަށްވެއްސަކު ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކާ ނުދިނުމުގެ މުރާދަކަމަކީ ކޮބާހެއްޔެވެ؟ ابن عباس ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މެދުވެރިޔަކަށްވެގެން ވިއްކާދިނުމެވެ.

1778 وعن أَبي هريرةَ رضي الله عنْه قالَ : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أَن يبِيع حاضر لِباد ولا تَنَاجشُوا ولا يبع الرجلُ على بيع أَخيه ، ولا يخطب على خطْبة أَخيه ، ولا تسأل المرأةُ طلاقَ أخْتها لِتَكْفَأَ ما في إِنَائِها .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ރަށްވެއްސަކު ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކާދިނުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރީގައި މަކަރާއި ހީލަތް ނުހަދާށެވެ. އަދި ތިމާގެ أخ އާ ގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް ތިމާގެ ވިޔަފާރި ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިމާގެ أخ އާ ގެ ކައިވެނީގެ ހުށަހެޅުމުގެ މައްޗަށް ތިމާ ހުށަނާޅާށެވެ. އަދި އަންހެނަކު އޭނާގެ أخت އަކު ވަރިކުރުވައިގެން [illegible] [illegible] [illegible]

وفي رِواية قالَ : نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم عنِ التلقي وأن يبتَاع المهاجِر لأعرابي ، وأن تشْتَرِطَ المرأَةُ طَلاقَ أُخْتها ، وأن يستَام الرجلُ على سومِ أخيه ، ونَهى عنِ النجشِ والتصرية. متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަފާރި ގާފިލާއާ ބައްދަލުކުރުމާއި مهاجِر [illegible] ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކާދިނުމާއި އަންހެނާ އޭނާގެ أخت އާގެ ވަރިކުރުވުމަށް ޝަރުތުކޮށްދިނުމާއި ތިމާގެ أخ އާ [illegible] ޖަނަވާރުތަކުގެ ކިރު ބާއްވާ [illegible] ވިއްކުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ނަހީކުރެއްވިއެވެ.

1779 وعنِ ابنِ عمرٍ رضي الله عنْهما ، أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « لا يبِع بعضكُم على بيعِ بعضٍ ، ولا يخْطُب على خطْبة أخيه إلا أن يأْذَن لَه » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ مسلم

ދާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عبد الله ابنِ عمرٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަފާރިކުރުން (އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް) ތިމާގެ ވިޔަފާރި އަޚާގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް އިސްނުކުރާށެވެ. އަދި ތިމާގެ أخއަކު ކައިވެންޏަށް އަރާފައިވާ އަންހެނާ ގެ ކައިރިން އެ أخ އާގެ ހުއްދައަކާއި ނުލައި ކައިވެންޏަށް ނައަރާށެވެ.

1780 وعن عقْبةَ بنِ عامرٍ رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « المؤْمن أخُو المؤمن ، فَلاَ يحل لِمؤمنٍ أن يبتَاع علَى بيعِ أخيه ولاَ يخْطب علَى خطْبةأخيه حتى يذَر»رواهمسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عقْبةَ بنِ عامر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنއާ އަކީ އަނެއް مؤمن އެއްގެ أخ އާ އެވެ. ފަހެ مؤمن އަކަށް އޭނާގެ އަނެއް މުއުމިން أخ އާ ގެ މުދާ ވިއްކާ ވަގުތު ތިމާގެ މުދާ އިސްކުރުމަކީ ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. އަދި ތިމާގެ أخ އަކު ކައިވެންޏަށް އަރާފައިވަނިކޮށް އޭނާ ދޫކޮށްނުލާހިސާބަށް ކައިވެންޏަށް އެދުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

باب النهي عن إضاعة المال في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

شريعةހުއްދަނުކުރާ ކަންކަމުގައި މުދާ ނައްތާލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1781 عن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن الله تَعالى يرضي لَكُم ثلاثاً ، ويكْره لَكُم ثَلاثاً : فَيرضي لَكُم أن تَعبدوه ، ولا تُشركُوا به

شيئاً ، وأن تَعتَصموا بِحبل الله جميعاً ولا تَفَرقُوا ، ويكْره لَكُم : قيلَ وقَالَ ، وكثْرَةَ السؤال ، وإضاعةَ المال » رواه مسلم ، وتقدم شرحه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިން ކަމަކުން ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި ތިން ކަމަކަށް ކޯފާވެވޮޑިގަންނަވައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވަނީ އެއިލާހަށް އަޅުކަންކޮށް އެއިލާހާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކުނުކުރުމާއި الله ގެ ދީނުގައި ތިޔަބައިމީހުން ގަދަފަދައަށް ހިފައިގެން ތިބުމާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބައިބައި ނުވުމެވެ. އަދި އެ އިލާހު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކޯފާވެވޮޑިގަންނަވަނީ 'ބުންޏޭ'، 'ބުނެވުނޭ' ގެ حوالة ދީނުމާއި ސުވާލުގިނަކުރުމާއި މުދާ އިސްރާފުކުރުމެވެ.

1782 وعن وراد كَاتبِ المغيرة بن شُعبة قالَ : أملَى علَي المغيرةُ بن شُعبةَ في كتاب إلى معاويةَ رضي الله عنْه ، أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم كان يقُول في دبرِ كُل صلاة مكْتُوبة : « لاَ إلَه إلا الله وحده لاَ شَرِيك لَه ، لَه الملْك وله الْحمد وهو علَى كُل شَيء قَدير ، اللهم لاَ مانع لِما أعطَيتَ ، ولاَ معطي لِما منَعتَ ، ولاَ ينْفَع ذَا الجد منْك الْجد » وكَتَب إلَيه أنه « كَان ينْهى عن قيل وقَالَ ، وإضاعة المال ، وكثْرة السؤَال ، وكَان ينْهى عن عقُوق الأمهات ، ووأْد الْبنَات ، ومنْعٍ وهات » متفقٌ علَيه ، وسبق شرحه .

المغيرة بن شُعبة ގެ كَاتب އަށް ކަމުގައިވާ وراد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. المغيرة بن شُعبة ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި معاوية ގާތަށް ސިޓީއެއް ލިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ކޮންމެ فرض ނަމާދަކާ ފަހުގައި ކިޔުއްވައެވެ. « لاَ إلَه إلا الله وحده لاَ شَرِيك لَه ، لَه الملْك وله الْحمد وهو علَى كُل شَيء قَدير ، اللهم لاَ مانع لِما أعطَيتَ ، ولاَ معطي لِما منَعتَ ، ولاَ ينْفَع ذَا الجد منْك الْجد އަދި އެ صحابي އަށް ލިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ބުނެވުނޭ އަދި ބުންޏޭ ގެ ވާހަކަ ދެއްކުމާއި މުދާ އިސްރާފުކުރުމާއި ސުވާލުގިނަކުރުމުން މަނާކުރައްވައެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމާއި

ދަރިން ދިރިހިއްޓާ ވަޅުލުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حقވެރިންނަށް حق ނުދީ ހިފެހެއްޓުމާއި ގަދަބަދުވާކަމުން ވަކާލީ އަޅުގަން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن الإشارة إلى مسلم بسلاح سواء كان جادّاً أو مازحاً

މުސްލިމަކާއި ދިމާލަށް ސަމާސާގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ހަޤީޤަތުން ކަމުގައި ވިޔަސް ހަތިޔާރު ގެނެސް މަސްހަރާގެ ކަމުގައި އަދި ދީނުގެ އަޚަށް ކަނޑި ދިގުކުރާ ހިނދު އުޅުން ނަހީކުރެއްވުމާއި ދިމާލަށް މަނާކުރެއްވުމާބެހޭ ބާބުގެ **باب**

1783 عن أبي هريرة رضي الله عنْه عن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال: «لاَ يشر أحدكُم إلَى أخيه بِالسلاَحِ ، فَإنه لاَ يدرِي لَعل الشيطاَن ينْزِع في يده ، فَيقَع في حفْرة من النارِ » متفقٌ عليه.

މާނަ الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ، رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެއަރިހުންރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކަށާރާތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ أخ އާއި ދިމާލަށް ހަތިޔާރު ދިގު ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطانާ އޭނާގެ އަތުން އެއްޗި ނުފޫޅުވާނެކަން އެނގޭނެ ނުވާނެހެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާ ނަރަކައިގެ ވަޅުގަނޑަކަށް ވެއްޓި ހިނގައިދާނެއެވެ.

وفي رِواية ِلمسلمٍ قَالَ : قَالَ أبو الْقَاسمِ صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من أشار إلَى أخيه بِحديدة ، فَإن الملاَئِكةَ تَلْعنُه حتى ينزِع ، وإن كَان أخَاه لأَبِيه وأُمه » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. أبو الْقَاسمِ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ދިމާގެ أخ އާއި ދިމާލަށް ތޫނު އެއްޗެއްދިއްކުރުމުންނަމަ އެއީއެއްކޮށް ދޫކޮށްލާންދެން ދެން މަލާއިކަތުން ބާރުގެން އޭނާއަށް لعنة ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާކަމަށް އެއީ އޭނާގެ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ أخ ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

قَولُه صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ينْزِع » ضبِط بالْعين المهملَة مع كسرِ الزاي ، وبالْغَينِ المعجمة مع فتحها ومعناهما متَقَارِب ، معنْاه بِالمهملة يرمي ، وبالمعجمة أيضاً يرمي ويفْسد ، وأَصلُ النزع : الطعن والْفَساد .

1784 وعن جابرٍ رضي الله عنْه قَالَ : « نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أن يتَعاطَى السيفُ مسلُولاً » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންތެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަނޑި ދިހަރު އަތަށް ތޫރިނދު އުރައިން ނަގާފައި ދިއްކުރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة الخروج من المسجد بعد الإذان إلا بعذر حتى يصلي المكتوبة

ބަންގިގޮވުމަށްފަހު فرض ނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން ޢުޒުރަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުތުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1785 عن أبي الشعثاء قال : كُنا قُعوداً مع أبي هريرةَ رضي الله عنه في المسجِد ، فَأَذن المؤَذن ، فَقَام رجلٌ من المسجِد يمشي ، فَأَتْبعه أبو هريرةَ بصره حتى خَرج من المسجِد، فقَالَ أبو هريرةَ : أما هذَا فَقَد عصى أبا الْقَاسمِ صلّى اللهُ علَيه وسلم . رواه مسلم .

أبو الشعثاء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން މާތްالله ރުއްސުންތެއްވި أبو هريرة ގެ އަރިހުގައި މިސްކިތުގައި ތިބީމުއެވެ. ދެން ބަންގި ގޮވާމީހާ ބަންގި ގޮވިއެވެ. އެއަށްފަހު މީހަކު މިސްކިތުން ތެދުވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ. ދެން أبو هريرة އެމީހާ ދިމާލަށް ބަލަހައްޓަން ހުއްޓެވެ. އެހެން ފަހުން އޭނާ މިސްކިތުން ބޭރަށް ނިކުމެވެ. ދެން أبو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ ހަމަކަށަވަރުން أبو الْقَاسمِ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ (އެބަހީ نبي ާ صلّى اللهُ علَيه وسلم) އިރުޝާދުފުޅާއި ޚިލާފު ވެއްޖެއެވެ.

باب كراهة رد الريحان لغير عذر

އުޒުރަކާއި ނުލައި ހުވަދު ގަބޫލު ނުކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1786 عن أبي هريرةَ رضي الله عنْه ، قال : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من عرِض علَيه ريحان ، فَلا يرده ، فَإنه خَفيفُ المحمل ، طَيب الريحِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކަށް ހުވަނދު ދިއްކޮށް ލިބިއްޖެނަމަ ފަހެ އަނބުރާ ރައްދު ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ހުވަނދަކީ ބޯބަރުދުން ލުއިވުމާ އަދި ވަސް ރަނގަޅު އެއްޗެކެވެ.

1787 وعن أنَس بن ماِلك رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم كان لا يرد الطيب . رواه البخاري .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أنَس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ހުވަނދު އަނބުރާ ރައްދު ނުކުރައްވައެވެ.

باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدة من إعجاب ونحوه وجوازه لمن أمن ذالك في حقه

ތަޢުރީފުގާއި ثناء ކިޔުމުން ބޮޑާވެރިވުމާއި އަދިއެފަދަ މޮޅުކަން އުޖުބު އަރާފާނެކަމަށް ބިރުވެރިވާން އޮތް ބަޔަކާ حقގައި އެކަން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ބިރުނުވާ ބަޔަކާ حقގައި އެކަން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1788 عن أبي موسى الأشْعري رضي الله عنْه قَالَ : سمع النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم رجلاً يثْني علَى رجلٍ ويطْريه في المدحة ، فَقَالَ : « أهلَكْتُم ، أو قَطعتُم ظَهر الرجل » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى الأشعريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.މީހަކަށް މީހަކު ثناء ކިޔަނިކޮށް رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم
އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. އަދި އޭނާ ދިރުވަދީ ثناء ކިޔުމުގައި އެކަށިގެންވާ ވަރަށްވުރެ
މަތިކުރުމުންނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ އޭނާ އަށް ދަގާދާބްކޮށްލީއެވެ. ނުވަތަ حديث
ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ އޭނާގެ ނިން ބިންދާލީއެވެ. (ނުވަތަގެ ކަޑާލީ ދިރި ބަލިވެގެ ޖަރާހަތުން
އަރިސްފުޅާއިވާ ޝަރުއިކަށެވެ.)

« والإطْراء » : المبالَغَةُ في المدحِ .

1789 وعن أبي بكْرة رضي الله عنْه أن رجلاً ذَكر عنْد النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، فَأَثْنَى عليه رجلٌ خيَراً ، فَقَالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « ويحك قَطَعت عنُقَ صاحبك » يقُولُه مراراً « إن كان أحدكُم مادحاً لا محالَة ، فَلْيقُلْ : أَحسب كَذَا وكَذَا إن كان يرى أنه كَذَلِك ، وحسيبه الله ، ولاَ يزكى علَى الله أحد » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހެއްގެ
ވާހަކަ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلمގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު އެމީހަކަށް މީހަކު
އޭނާއަށް **ثناء** ކިޔިއެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ
އެކުވެރިޔާގެ ކަރު ކަޑައިފިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ އެކުވެރިޔާގެ ކަރު ކަނޑައިފިއެވެ. އެކަމަކު
ތިބާގެ ބޭނުމަކީ ވާނަމަ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު
އެހެންމީހަކު مدح ކުރުން ނުހުއްޓާލެވޭނަމަ ބުނާހުށިކަމެވެ. ތިބާ އެކަހަލަ މީހެއް ކަމުގައި ހިތައިފިނަމަ
މިވެނި މީހަކީ ގިނަފަރާތުން. އަދި އޭނާގެ ހިސާބު ބަލާނީ الله ގެ. އަދި الله އަށް ވުރެ
(އަދި ބުނާށެވެ.) އޭނާގެ ހިސާބު ދެނެވޮޑިގެންވާނީ ކަމުގައިވެސް ސާފުތާހިރު ކުރުމަކަށް
ބޭނުމެއް ނުވާނޭ މީހަކާ ސާފުތާހިރު ބުނާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.

1790 وعن همامِ بنِ الْحارِث ، عنِ المقْداد رضي الله عنْه أن رجلاً جعل يمدح عثْمان رضي الله عنه ، فَعمد المقْداد ، فَجثَا علَى ركْبتَيه ، فَجعلَ يحثُو في وجهه الْحصباء، فَقَالَ له

عثْمان : ما شأْنُك ؟ فقَالَ : إن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « إذَا رأَيتُم المداحين ، فَاحثُوا في وجوههم التراب » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި همام بن الْحارِث މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި المقْداد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު عثْمان رضي الله عنه އަށް ثناء ކިޔަން ފެށިއެވެ. އެހިނދު مقْداد ގެ ފާނު އޭނާގެ ކަކުލު މައްޗަށް ތިރިވިއެވެ. އަދި އެ مدح ކިޔުން މީހާއި ދިމާލަށް [illegible] [illegible] [illegible]. އެހިނދު عثْمان ގެފާނު އޭނާ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]؟ [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ثناء ކިޔާ މީހުން ފެނިއްޖެނަމަ އޭނާގެ މޫނަށް ވެލި އުރާލާށެވެ.

فَهذه الأَحاديثُ في النهي ، وجاء في الإباحة أحاديثُ كثيرةٌ صحيحةٌ .

قَالَ العلَماء : وطريقُ الجمع بين الأَحاديث أن يقَالَ : إن كَان الممدوح عنْده كَمالُ إيمانٍ ويقينٍ ، ورياضةُ نَفْسٍ ، ومعرِفَة تَامةٌ بِحيثُ لا يفْتَتن ، ولا يغْتَر بِذَلِك ، ولا تَلْعب بِه نَفْسه ، فَلَيس بِحرامٍ ولا مكْروه ، وإن خيفَ علَيه شَيء من هذه الأمورِ كُرِه مدحه في وجهه كَراهةً شَديدةً ، وعلَى هذَا التفْصيل تُنزلُ الأحاديثُ المختَلفَة في ذَلِك . ومما جاء في الإباحة قَولُه صلّى اللهُ علَيه وسلم لأبي بكْرٍ رضي اللَّه عنْه : « أرجو أن تَكُون منْهم » أي : من الذين يدعون من جميع أبوابِ الْجنة لِدخُولها ، وفي الحديث الآخَرِ : « لَستَ منْهم » أي : لَستَ من الذين يسبِلُون أُزرهم خُيلاء . وقَالَ صلّى اللهُ علَيه وسلم لِعمر رضي الله عنْه : « ما رآك الشيطَان سالِكاً فَجّا إلا سلك فَجّا غَير فَجك » ، والأَحاديثُ في الإباحة كَثيرةٌ ، وقَد ذَكَرتُ جملَةً من أطْرافها في كتاب : « الأَذْكَار » .

ޖަހާ އިސްވެދިޔަ حديثُ ތަކާއި ثناءއާއި مدح ކިޔުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި މެދު
އައިސްފައިވާ حديثُ ތަކެވެ . އަދި އެކަމަކީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއް ކަމާއި މެދު
ވަރަށް ގިނަ صحيح حديث ތަކެއް އައިސްފައިވެއެވެ . ދަންނަ ޢާލިމުން ވިދާޅުވެއެވެ . އެ
حديث ތައް جمع ކުރާނީ ގޮތަކީ އެއީ ثناءއާއި مدح ވެވޭ މީހާއަކީ އީމާން ކަމާއި
يقين ކަން ފުރިހަމަ މީހަކު ނަމަ އަދި ނަފްސު ހަރުދަނާވެފައިވާ މީހެއްނަމަ އަދި
އެކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ މައްޗަށް ފިތުނަވެރިކަމުގެ ބިރެއް ނުވަތަ ފޮނިކަން
ދެއްކުމާއި ކަމުގެ ބިރުއްސުވާކަން ނުވެއެވެ އެކަށް ނުވާތީ ފޮނިކުރުން ކަމުގެ
ބިރުއްސުމުން އެހަރަ މީހާގެ حق ގައި އެކަން حرام އެއް ނުވުމެވެ . އަދި
މަކްރޫހުވާނެ ނުރުހުމެވެ . އަދި އެކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމާބެހޭ ބިރު އެމެހެންވާނަމަ
އެހަރަ މީހާގެ ކުރިމަތީގައި مدح ކިޔުމަކީ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ.
އެގޮތުން ތަފާތުވާ އައިސްފައިވާ ތަފުސީލު حديثُ ތައް جمع ކުރެވޭނީ ދަލީލު
ތަފްސީލުކުރުމުން تفصيل ތަކުގެ މައްޗަށެވެ . އަދި އެ ގޮތަށް مدح ކުރުން ހުއްދަ
ކަމަށް އައިސްފައިވާ حديثُ ތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއް حديثُ އަކީ ރަސޫލު الله
ޙަދުރަތުން ޚާއްޞަވި أبو بكر ގެފާނަށް نبى އާ صلّى الله عليه وسلم حديث
ކުރެއްވި ކަމަށްވާ ބަސްފުޅު " أرجو أن تَكُون منْهم " އެވެ . އެބަހީ ހުރިހާ ދޮރުތަކުން ގޮވާލެވޭ
ސުވަރުގެއަށް ވަންނަން ގޮވާލެވޭނެ ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނުން ކަމަށް
ތިމަންނަކަލޭގެފާނު އުއްމީދުކުރައްވަމެވެ. އަދި އަނެއް حديثُ އެއްގައި ވެއެވެ ." لستَ منْهم"
އެބަހީ ބޮޑާވެގެން ފަހަރުގެ ކަނޑި ރަޙުމަތުން ދަމައިގެން ހިނގާ ބޭކަލަކު ނޫން ތި
މީހުންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ ނުހިމެނޭނެއެވެ . އަދި نبى ާ صلّى الله عليه وسلم ދާން الله
ޙަދުރަތުން ޚާއްޞަވި عمر ގެފާނަށް حديثُ ކުރެއްވިއެވެ . شيطانާ އަކު ނުދާ މަގެއްގައި
ހިނގާއިރު ދަނޑިވަޅެއް ނުޖެހި އެމަގަކުން شيطان ނުދާނެއެވެ . އެހެން މަގަކުން ދާނެއެވެ
ކަމުގެ ތެރޭގައި ވާހަކަ ދައްކާފައިވާ حديثُ އަކީ ހިތްތަކުގެ ގިނަ ކަމުގެ مدح ކިޔުމަށް . ފުރިހަމަވާނަމަ
ވަރަށް ގިނައެވެ .އަދި ހަމަތަކުގެ މިތަނަށް ބަޔާނެއް ނުވަތަ ބަޔާން حديثُ ތަކުގެ كتاب
الأذْكار ގައި ހިމެނިފައެވެ .

باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

ރަށެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ އެއަށްދިޔަން އެރަށަކުން ނުކުމުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަމާއި އަދި ބޭރުން އައިސް އެރަށަށް ވަނުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى (النساء 78): {أينما تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم في بروج مشيدة}.

އުސްވެގެންވާ ގަދަފަދަ ކިއްލާތަކެއްގެ ތެރޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިބިކަމުގައިވިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުން ތިބި ކޮންމެ ތަނަކުން މަރު، ތިޔަބައިމީހުން އަތުލާނެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 195): {ولا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތަކުން ތިޔަބައިމީހުންގެ نفس ހަލާކުގެ ތެރެއަށް ނައްލާނުލާށެވެ.

1791   وعن ابنِ عباسٍ رضي الله عنْهما أن عمر بنِ الْخَطّابِ رضي الله عنْه خَرَج إلَى الشامِ حتى إذَا كان بِسرغَ لَقيه أُمراء الأجنَاد أبو عبيدةَ بن الجراحِ وأصحابه فَأخْبروه أن الْوباء قَد وقَع بالشامِ ، قَالَ ابن عباسٍ : فَقَالَ لي عمر : ادع لي المهاجرِين الأولِين فَدعوتُهم ، فَاستَشَارهم ، وأَخْبرهم أن الْوباء قَد وقَع بِالشامِ ، فَاخْتلَفوا ، فَقَالَ بعضهم : خَرجتَ لأَمرٍ ، ولا نَرى أن تَرجِع عنْه . وقَالَ بعضهم : معك بقية الناسِ وأصحاب رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، ولا نَرى أن تُقْدمهم علَى هذا الْوباء ، فَقَالَ : ارتَفعوا عني ، ثُـم قَالَ : ادع لي الأَنْصار ، فَدعوتُهم ، فَاستَشَارهم ، فَسلَكُوا سبِيلَ المهاجرِين ، واختَلَفوا كَاخْتلافهم ، فَقَال : ارتَفعوا عني ، ثُم قَالَ : ادع لي من كَان ها هنَا من مشْيخَة قُريشٍ من مهاجِرة الْفَتْحِ ، فَدعوتُهم ، فَلَم يخْتَلفْ عليه منْهم رجلَانِ ، فَقَالُوا : نَرى أن تَرجِع بِالناسِ ولاَ تُقْدمهم علَى هذَا الْوباء ، فَنَادى عمر رضي الله عنْه في الناسِ: إني مصبِح علَى ظَهرٍ ، فَأَصبِحوا علَيه : فَقَال أبو عبيدةَ ابن الجراحِ رضي الله عنْه : أَفراراً من قَدرِ الله ؟ فَقَالَ عمر رضي الله عنْه : لَو غَيرك قَالَها يا أبا عبيدةَ ، وكَان عمر يكْره خلافَه ، نَعم نَفر من قَدرِ الله إلى قَدرِ الله ، أرأَيتَ لَو كَان لَك إِبِلٌ ، فَهبطَتْ وادياً له عدوتَانِ ، إحداهما خَصبةٌ ، والأُخْرى جدبةٌ ، أَلَيس إن رعيتَ الخَصبةَ رعيتَها بِقَدرِ الله ، وإن رعيتَ الجدبةَ رعيتَها بِقَدرِ الله ، قَالَ : فجاء عبد الرحمنِ بن عوف رضي الله عنْه ، وكَان متَغَيباً في بعضِ حاجته ، فَقَال : إن عنْدي من هذَا

علْماً ، سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « إذَا سمعتُم بِهِ بِأرضٍ ، فلاَ تَقْدموا علَيه ، وإذَا وقَع بِأَرضٍ وَأَنْتُم بِها ، فَلَا تخْرجوا فِراراً منْه » فَحمد الله تَعالى عمر رضي الله عنْه وانْصرفَ، متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عمر بن الْخَطَّابِ شام ދަތުރަށް
ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި سرغ ނަމަކަށް ކިޔުން ހިސާބުން ސިފައިންގެ އަމީރު أبو عبيدة بن
الجراح އާއި އޭނާގެ ބައިވެރިންނާއި ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އުމަރުގެ ގާތަށް ޚަބަރު
ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شام ކަރައިގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެއެވެ. ابن عباس ވިދާޅުވެއެވެ.
عمر ގެ ގާތުން ތިމަންނަ އަށް ދެންނެވިއެވެ. ގެނައުން މުހާޖިރީންގެ އިސްވެބޭފުޅުން
ގެންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބޭފުޅުން ދަންނަވީމެވެ. ފަހެ އުމަރުގެފާން އެބޭފުޅުންނާއި
މަޝްވަރާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބޭފުޅުންނަށް ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވަބާވަނީ
شام ކަރައިގައި ފެތުރިފައެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ޚިލާފުވިއެވެ. ފަހެ ބައެއްބޭފުޅުން
ވިދާޅުވިއެވެ. އަސްލު ތިމަންމެންނަށް ނުވިސްނެއެވެ. ތިޔަބޭފުޅާ އެކަމުން އެނބުރި
ދާކަށް ނުފެނެއެވެ. އަދި ބައެއް އެބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅާއާއެކު ބާކީ
އެހެން ބައެއް މީސްތަކުންނެވެ. އަދި رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ اصحاب
ބޭފުޅުންނެވެ. އަދި ތިމަންމެން ނުދެކެމެވެ ތިޔަބޭފުޅާ އެބޭފުޅުން ވަބާގެ ތެރެއަށް ގެންދެވުން
ނުވާނެއެވެ. ފަހެ عمر ގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންނަގެ ކިބައިން ދުރުވާށެވެ. ދެން
ވިދާޅުވިއެވެ. الأَنْصارُ ގެ ބޭފުޅުން ތިމަންނަގެ ގާތަށް ގެންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބޭފުޅުން
ގެނައީމެވެ. ފަހެ عمر ގެ އެބޭފުޅުންނާ މަޝްވަރާކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުންވެސް
ވަޑައިގަތީ މުހާޖިރީންވެސް ވަޑައިގެންނެވި މަގުގައެވެ. އަދި އެބޭފުޅުންވެސް ތަފާތު ރައުޔު
ފާޅުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އުމަރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންނަގެ ކިބައިން
ދުރުވާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ގާތަށް ގެންނަވާށެވެ. ހަމަ ތިޔަ ހުރި
ޤުރައިޝުންގެ شيْخ އިންގެ ބޭފުޅުން މިފަހަރު ފަތަޙުގެ ބޭފުޅުން ގެންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ
އެބޭފުޅުން ގެންނަވީމެވެ. ފަހެ އެއިން އެއްވެސް ދެބޭފުޅަކު ޚިލާފުވެއެވެ. ފަހެ
އެބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ދެކޭގޮތުގައި ތިޔަބޭފުޅާ މީސްތަކުންނާއެކު އަނބުރާ

ވަޑައިގަތުމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުން އެވަބާގެ ތެރެއަށް ނުފޮނުއްވާށެވެ. ފަހެ عمر رضي الله عنه މީސްތަކުންނަށް އިޢުލާން ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ފަތިހު އެނބުރި ދަތުރުކުރާހުށީމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ވެސް ފަހު އެނބުރިދާން ދަތުރަށް ތައްޔާރުވާށެވެ. ފަހެ أبو عبيدةَ ابن الجراحِ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ މިންވަރުން ފިލަން ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ عمر رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أبو عبيدةَ އެވެ. ތިބާނޫން އެހެން މީހަކު މިބަސް ވިދާޅުވިނަމަ ރަނގަޅެވެ. އަދި އުމަރުގެފާނު އެ صحابي ގެ ތެރޭގައި ޚިލާފުވުމަށް ނުރުހުނެވެ. (އެހެންވެ އެގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ)(އުމަރުގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އާއެކެވެ. ތިމަންމެން މިފިލަނީ الله ގެ އެއް މިންވަރު ފުޅުން ނުކުމެގެން އަނެއްالله ގެ މިންވަރުފުޅުގެ ތެރެއަށެވެ. ތިބާ ނިކަން ބުނެދެއްވަ ބައްލަވާށެވެ. ތިބާގެ އަތުގައި ޖަމަލެއް އޮވެފައި ތިބާ އެޖަމަލު ވާދީއަކަށް ފައިބިއެވެ. އެވާދީގެ ދެފަރާތުން އެއްފަރާތަކީ ފެހި ތަނަވަސް ފަރާތެކެވެ. އަނެއްފަރާތަކީ ހިކި ހަރަފަސް ބިމެވެ. އެހެންވީމާ ތިބާ ޖަމަލު ތަނަވަސް ބިމުގައި ހައްދަވާ ފިނަމަ އެއީ ހަމަ ހައްދަވާ ކަމެކެވެ. އަދި ތިބާގެ ޖަމަލު ހަރަފަސް ބިމުގައި ހައްދަވާ ފިނަމަ ވެސް އެއީ الله ގެ މިންވަރުފުޅުން ހައްދަވާ ހައްދަވާކަމެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިސާބަށް ދިޔަތަނުން ގާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الرحمن بن عوف ވަޑައިގަތެވެ. އެ صحابي ހުންނެވީ ކޮންމެވެސް ކަމަކަށް ބޭރަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މިކަމާ ގުޅޭ ބެހޭ ޢިލްމެއް އެބައޮތެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބިމެއްގައި ވަބާއެއް ޖެހިފައިވާކަމުގެ ހަބަރު ލިބިއްޖެނަމަ ފަހެ އެތަނަކަށް ނުވަންނާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހުރި ބިމެއްގައި ވަބާ ޖެހިއްޖެނަމަ ފަހެ އެތަނަކުން ނުނިކުންނާށެވެ. ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عمر ގެފާނު الله އަށް حمد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ.

والعدوةُ : جانب الوادي .

1792 وعن أُسامةَ بن زيد رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « إذَا سمعتُم الطاعون بِأَرض ، فَلاَ تَدخُلُوها ، وإذَا وقَع بِأَرض ، وأَنْتُم فيها ، فَلاَ تَخْرجوا منْها » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވަޑައިގެންވާ أُسامةَ بن زيد، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބިމެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެކަމުގެ ޚަބަރު ލިބިއްޖެނަމަ ދެން ތިޔަބައިމީހުން އެބިމަކަށް ނުވަދެންވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިބިބިމެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ ދެން ތިޔަބައިމީހުން އެބިމަކުން ނުނިކުންނާށެވެ.

باب التغليظ في تحريم السحر

ސިހުރު ހެދުމުގެ ހުރި حرامކަން ބޮޑުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (البقرة 102): {وما كفر سليمان ولكن الشياطين كفروا يعلمون الناس السحر} الآية.

سليمان ގެފާނު كافر ވެވަޑައެއް ނުގަންނަވައެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެ شيطانُން كافر ވިއެވެ. އެއުރެން މީސްތަކުންނަށް سحرއުނގަންނައިދިނުމުންނެވެ.

1793 وعن أبِي هريرةَ رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « اجتَنبوا السبع الموبِقَات » قَالُوا : يا رسولَ الله وما هن ؟ قَالَ : « الشرك بِالله ، والسحر ، وقَتْلُ النفْسِ التي حرم الله إلا بِالْحق ، وأَكْلُ الربا ، وأكْلُ مال اليتيم ، والتولي يوم الزحف ، وقَذفُ المحصنَات المؤمنات الْغَافلات » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވަޑައިގެންވާ أبو هريرةَ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަލާކުކުރުވަނިވި ހަތް ކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮން ކަންތައްތަކެއްހެއްޔެވެ؟

حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ الله އަށް شرك ކުރުމެވެ. އަދި سحر ހެދުމެވެ.އަދި حقއަކާއި ބައިގެންނޫނީ الله އުފައްދަވާފައިވާ ނަފްސެއް ޤަތުލު ކުރުމެވެ. އަދި ربا ކެއުމެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދާ ކެއުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުން ފިލާ ރައްކާވުމެވެ. غَافل محصن مؤمن އަންހެނުންނަށް قَذفُ ކުރުމެވެ.

باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفارإذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

ކީރިތި **قران** ކާފިރުންގެ އަތްދަށުވެދާނެކަމުގެ ބިރުވެރިވާނަމަ ކާފިރުންގެ ރަށްތަކަށް **قران** ހިފައިގެން ދަތުރުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1794 عن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قَالَ : « نَهى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أن يسافَر بالقرآن إلَى أرضِ الْعدو » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުންދެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކީރިތި قران ހިފައިގެން ޢަދުއްވުންގެ ރަށްތަކަށް ދަތުރުކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަނާއިރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ކެއުމާއިބުއިމާއި **طهارة** އާއި އަދި އެނޫންވެސް އެހެން މުޢާމަލާތް ތަކުގައި ބޭނުންކުރުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1795 عن أم سلَمةَ رضي الله عنها أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « الذي يشْرب في آنية الْفضة إنما يجرجِر في بطْنه نَار جهنم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أم سلمةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިހިގެ ކަށްވާރުގައި ބުއިންޖައް ބޮޑިއާ ހަމަކަށަވަރުން ލައްވަނީ ބަނޑުގެ ތެރެއަށް ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ : « إن الذي يأكُلُ أو يشْرب في آنية الْفضة والذهب » .އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަންރިހިގެ ކަށްވާރުގައި ކައިބޮއި ހަދާމީހާއެވެ.

1796 وعن حذَيفَةَ رضي الله عنْه قالَ : إن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم نَهانَا عنِ الحريرِ ، والديباجِ ، والشرب في آنية الذهبِ والْفضة ، وقال : « هن لهم في الدنْيا وهي لَكُم في الآخرة » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި حذيفة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ތިމަންމެނަށް ޖަރުވި ފޮށްޓާއި އާއި ديباجއިން އަމްކަށްތޮށްކަވާ ހެދުންއެޅުމާއި ރަންރިހިގެ ކަށްވާރުގައި ކެއުން ބުއިން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެތަކެތި ދުނިޔޭ މަތިން كافرންނަށެވެ. އަދި آخرة ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށެވެ.

وفي رواية في الصحيحين عن حذَيفَةَ رضي الله عنْه : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم يقُولُ : « لا تَلْبِسوا الحرير ولا الديباج ، ولا تَشْرِبوا في آنية الذهبِ والْفضة ولا تأْكُلُوا في صحافها» .

އަދި صحيحين ގައި މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި حذَيفَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ޖަރުވި ފާރާއި ديباج އަމްކަށްތޮށްކަވާ ހެދުން ނުލާށެވެ. އަދި ރަންރިހިގެ ކަށްވާރުގައި ނުބޮއާށެވެ. އަދި އޭގެ ސަހަނުތަކުގައި ނުކާށެވެ.

1797 وعن أنس بن سيرين قال : كنْتُ مع أنَسِ بن مالك رضي الله عنْه عنْد نَفَرٍ من المجوس ، فَجِيء بفَالُودجٍ على إنَاء من فضة ، فَلَم يأكُلْه ، فَقيلَ له حوله فحوله على إنَاء من خَلَنْج ، وجِيء بِه فَأَكَلَه . رواه البيهقي بإسناد حسنٍ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس بن سيرين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ أنَس بن مالك رضي الله عنْه އާއިއެކު މަޖޫސީންގެ ބަޔެއްގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ރިހީގެ ކަންވާރެއްގައި ފާލޫދާ ގެނެވުނެވެ. ފަހެ أنس ގެފާނު ދަރީނުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ބުނެވުނެވެ. އެބޭރުކޮށްލާށެވެ. ފަހެ އެބަކެތި ޚަލަން ކަންވާރަކަށް ބަދަލުކޮށްގެން ގެނެވުނެވެ. ދެން أنس ގެފާނު އެ ދަރީކުރެއްވިއެވެ.

« الخَلَنْج » : الجفْنَة .

تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً

ކުކުމް ކުލަޖައްސައިގެން ފިރިހެނުން ހެދުންއެޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1798 عن أنسٍ رضي الله عنْه قالَ : نَهى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم أن يتزعفَر الرجلُ . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم ފިރިހެނުން زعفران އިން ކުލަޖައްސައިގެން ހެދުން އެޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1799 وعن عبد الله بنِ عمرو بن العاص رضي الله عنْهما قالَ : رأَى النبي صلّى اللهُ عليه وسلم علَي ثوبين معصفَرين فقَال : « أمك أمرتْك بهذا ؟ » قلتُ : أغْسلُهما ؟ قال : « بلْ أحرقْهما».

މާތް الله އެދެބަފައިރިކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ކުލަޖައްސާފައި އޮތްދެހެދުން ދެކެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެގޮތަށް ކުލަޖައްސާން ބުނީ ތިބާގެ މަންމަ ހެއްޔެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަ އެހެދުން ދޮވެ ސާފުކޮށްލާނަމުތޯ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަދި ހިއްޕަ! އެދެހެދި އަންދާލާށެވެ.

وفي رواية ، فقال : « إن هذا من ثيابِ الكُفار فَلا تَلْبسها » رواه مسلم

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ كافرންގެ ހެދުމެވެ. ފަހެ ތިބާ އެހެދުން ނުލާށެވެ.

باب النهي عن صمت يومٍ إلى الليل

މުޅިދުވާލު ހަނުހުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1800 عن علي رضي الله عنْه قالَ : حفظْتُ عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « لا يتْم بعد احتلامٍ ، ولا صماتَ يومٍ إلى الليل » رواه أبو داود بإسناد حسن .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ހިތުދަސްކުރީމެވެ. احتلام ވާން ފުރުމަށް ފަހު ޔަތީމު ވެވުމެއްނުވެއެވެ. އަދި މުޅި ދުވާލު ހަނުހުރުމެއް ނުވެއެވެ.

قالَ الخَطابي في تفسيرِ هذا الحديث : كان من نُسك الجاهلية الصّماتُ ، فَنُهوا في الإسلامِ عن ذلك ، وأُمروا بِالذكْرِ والحديث بالخَيرِ .

خَطابي މި حديث ގެ ތަފްސީރުގައި ވިދާޅުވެއެވެ . ހަނުހުރުމަކީ ޖާހިލީ އަޅުކަމުގެތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ .ފަހެ އިސްލާމްދީނުން އެކަން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި

އޭގެ ބަދަލުގައި ޒިކުރު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހެޔޮވާހަކަތައް ދެއްކުމަށް އެންގެވިއެވެ .

1801 وعن قيس بن أبي حازمٍ قالَ : « دخَلَ أبو بكرٍ الصديقُ رضي الله عنْه على امرأَة من أحمس يقَالُ لها : زينَب ، فَرآها لا تتَكلم . فقالَ : « مالها لا تتَكلم » ؟ فقالُوا: حجتْ مصمتَةً ، فقالَ لها : « تَكَلمي فَإن هذا لا يحل ، هذا من عمل الجاهلية» ، فَتكَلمت . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި قيس بن أبو حازم ވިދާޅުވިއެވެ. أبو بكر الصديقُ رضي الله عنْه , أحمس ގަބީލާގެ އަންހެނެއްގެ އަރިހަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާގެ ނަމަކީ زينَب އެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ވާހަކަ ނުދައްކާތަން ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ. އެކަމަނާ ވާހަކަ ނުދައްކަވަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ޖަވާބު ދިނެވެ. ހަނުހުރުމުގެ އަޅުކަމަށް ޙައްޖަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ أبو بكر ގާތުން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަނބަލުން ވާހަކަ ދައްކަވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޖާއިޒު ކަމެއްނޫނެވެ. އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ކަމުގައެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ.

باب تحريم انتساب الإنسان إلى غير أبيه وتولّيه غير مواليه

އަމިއްލަގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ބައްޕަކަމަށް ނިސްބަތްކުރުން **حرام** ވެގެންވާކަމާއި އަޒުވެރިޔާ އޭނާގެ ސޫރިބުޅާ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1802 عن سعد بن أبي وقاصٍ رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : من ادعى إلى غَيرِ أبِيه وهو يعلَم أنه غَير أبِيه فَالجنةُ علَيه حرام » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سعد بن أبو وقاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘްގައި نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް

ނިސްބަތްކޮށްދިނަމަ އަދި އެހިނދު އެމީހަކީ އޭނާގެ ބައްޕަ ނޫންކަން އެނގި ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ
އޭނާގެ މައްޗަށް ސުވަރުގެ حرام ވެގެންވެއެވެ.

1803 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قالَ : « لا تَرغَبوا عن آبائِكُم ، فَمن رغب عن أبيه فَهو كُفْر » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة، نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ބައްޕައާއި ގުޅުން ނުކަނޑާށެވެ. ފަހެ އެމީހެއްގެ ބައްޕައާއި ގުޅުން ކަނޑައިލިމީހާ كفرގެ عملއެއް ކުރިމީހެކެވެ.

1804 وعن يزيد شريك بن طارق قالَ: رأَيتُ عليا رضي الله عنْه على المنْبرِ يخْطُب، فَسمعته يقُولُ : لا والله ما عنْدنَا من كتاب نَقْرؤه إلا كتاب الله ، وما في هذه الصحيفَة، فَنَشَرها فَإذا فيها أسنَان الإبل ، وأَشْياء من الجِراحات ، وفيها : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : المدينَةُ حرم ما بين عيرٍ إلى ثَورٍ ، فَمن أحدثَ فيها حدثاً ، أو آوى محدثاً ، فَعلَيه لَعنَةُ الله والملائِكَة والناسِ أجمعين ، لا يقْبلُ الله منْه يوم الْقيامة صرفاً ولا عدلاً ، ذمةُ المسلمين واحدةٌ ، يسعى بِها أدنَاهم ، فَمن أخْفَر مسلماً ، فَعلَيه لَعنَةُ الله والملائِكَة والناسِ أجمعين، لا يقْبلُ الله منْه يوم الْقيامة صرفاً ولا عدلاً . ومن ادعى إلى غَيرِ أبيه ، أو انتَمى إلى غَيرِ مواليه ، فَعلَيه لَعنَةُ الله والملائِكَة وَّالناسِ أجمعين ، لا يقْبلُ الله منْه يوم الْقيامة صرفاً ولا عدلاً » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި يزيد شريك بن طارق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ علي ގެފާނު މިންބަރުމަތީގައި خطبةއެއް ދެއްވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. ފަހެ
علي ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] علي ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.މާތް الله [illegible]
[illegible] قران ފިޔަވައި [illegible] ނެތެވެ. [illegible]
[illegible]
[illegible] زخمތަކާއި [illegible] رسول
الله صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عير [illegible] ثور

ސަދަކަތް ކިޔުރުން ހިސާބައި ދެމެދުތެރި މަދީނާއަށްވާ حرمގެ ސަރަހައްދެވެ. ވީމާ އެތާގައި بدعةއެއް قائم ކޮށްފިމީހާ ނުވަތަ بدعةގެ އަހުލުވެރިއެއްގެ ގާތަށް ގޮސްފިމީހާ ގެ މައްޗަށް الله އާއި ملائِكة ތަކާއިމުސްލިމުންނާއި އިންސާނާ ހުރިހާމެންގެ لعنة ހުއްޓެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى, قيامة ދުވަހު އޭނާގެ ފަރާތުން فرض އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. މުސްލިމުން އެންމެންގެ عهد ވަނީ ހަމަހަމަ ގޮތަކަށެވެ. އެގޮތުން މުސްލިމުންގެ އެންމެ ދަށު ދަރަޖައިގެ މީހަކުވެސް އެދުވަ عهد އެއް ދެވިދާނެއެވެ. ވީމާ މުސްލިމެއްގެ عهد ފުޅާކުރިމަކުން الله އާއި މަލާއިކަތް ތަކާއިމުސްލިމުންނާއި އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ لعنة ހުއްޓެވެ. الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު އޭނާގެ ފަރާތުން فرض އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު އަސްލު ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކޮށް ފިޔަވަ ނުވަތަ އަޑުގަ އަސްލު ސާރިބަތީހުން މީހަކަށް ނިސްބަތްކޮށް ފިޔަވަ ވީމާ އޭނާގެ މައްޗަށް الله އާއި ملائِكةތަކާއިމުސްލިމުންނާއި އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ لعنةހުއްޓެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު އޭނާގެ ފަރާތުން فرض އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.

« ذمةُ المسلمين » أي : عهدٌهم وأمانتُهم . « وأخْفَره » : نَقَّض عهده . « والصرفُ»: التوبةُ ، وقيلَ : الحلّةُ . « والْعدلُ »َ : الفداء .

1805 وعن أبي ذَر رضي الله عنْه أنه سمع رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « لَيس من رجلٍ ادعى لِغَير أبيه وهوًَ يعلَمه إلا كَفَر ، ومن ادعى ما لَيس له ، فَلَيس منا ، وليتَبوأْ مقْعده منً النار ، ومن دعا رجلاً بِالْكُفْرِ ، أو قالَ : عدو الله ، ولَيس كَذاك إلا حار علَيه » متفقٌ عليه ، وهذَا لَفْظُ رواية مسلمٍ .

ދާތީ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أُبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު އެމީހެއްގެ އަސްލު ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް އޭނާ ނިސްބަތްކޮށްފިޔަމަ ކާފިރު ވެއްޖެއެވެ. އަދި މީހަކު حق ނޫން دعوى އެއްކޮށްފިޔަމަ އޭނާއަކީ

ފަހެ ޖިސްމުންގެ ބެލެއިން ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ބާރެ ނުބަރާބަރިން ހެދިގަތުމަށް
ހުއްޓެވެ. އަދި މީހަކު އެހެންމީހަކަށް ކާފިރޭ ބުނެފިނަމަ ނުވަތަ عدو الله އޭ ބުނެފިނަމަ
އެމީހާ އެކަމުގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ނުވާނަމަ އެބަސް އެނބުރިގެންދާނީ ގެ މައްޗަށް އެނބުރި
އަންނަ ހުއްޓެވެ.

باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عز وجل ورسوله صلى الله عليه وسلم

الله އާއި އަދި އެ އިލާހުގެ رسول އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުން ހުރަސްއެޅުމުން އިންޒާރުކުރުމުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

1806 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « إن الله تَعالى يغَار ، وغَيرةُ الله أن يأْتي المرء ما حرم الله عليه » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލިބިވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
الله سبحانه وتعالى އަށް غَيرةُ ގެ ސިފަ ލިބިގެން ވެއެވެ. އަދި އެ އިލާހުގެ غَيرةُ އަކީ
މީހަކު الله حرام ކުރައްވާ ފަދަ ކަންތައްތަކެއް އަރައިގަތުމެވެ.

باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهياً عنه

ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަމެއް މީހަކު ކުރެވިއްޖެނަމަ ފިޔަވަޅުއަޅަންވީ އުސޫލުން ބުނަންވީ ބަހާއި ކުރަންވީ ކަމާ ބެހޭ باب

قال الله تعالى (الأعراف 200): {وإما ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން شيطان އާގެ ފަރާތުން ވަސްވާސްތެރިކަމެއް އައިސް ކަލޭގެފާނުގެ
ހިތްޕުޅަށް ވަސްވަސްދިނަމަ الله ގެ ރައްކާތެރިކަމުން އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 201): {إن الذين اتقوا إذا مسهم طائف من الشيطان تذكروا فإذا هم مبصرون}.

ހަމަކަށަވަރުން تقوىވެރިވި މީހުންގައި شيطان އާގެ ފަރާތުން އަސަރު އައުމުން ހިތްހަނދާނަށް، އެމީހުން (الله) ހަނދުމަކުރެއެވެ. ފަހެ، އެހިނދު ދެކެވިފައިވާ ބަޔަކު ކަމުގައި އެމީހުން ވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 135، 136): {والذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم ذكروا الله فاستغفروا لذنوبهم، ومن يغفر الذنوب إلا الله، ولم يصروا على ما فعلوا وهم يعلمون، أولئك جزاؤهم مغفرة من ربهم وجنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها ونعم أجر العاملين}.

އަދި، އެމީހުންނަށް ހުތުރުކަމެއް ފާފައެއްކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ، އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ (އެބަހީ: ކުޑަކުޑަ ފާފަތަކެއް ކޮށްފިނަމަ) الله ހަނދުމަކޮށް، އެމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުން އެދި دعاء ކޮށް އެދޭ މީހުންނެވެ. الله ފިޔަވައި ފާފަފުއްސަވާނީ ފަހެ، ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެމީހުން ދަންނަ حال ގައި އެމީހުން ކުރި ކަމުގެ މަތީގައި ދެމިހުރުމެއް ނުކުރެއެވެ. އެމީހުންގެ ޖަޒާއަކީ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ލިބޭ ފުއްސެވުމެވެ. އެތަންތަނުގައި އެމީހުން އަބަދަށް ދެމިހުންނަ حال ގައެވެ. ހެޔޮ عمل ކުރާ މީހުންނަށް ހުރި ދަރުމައަކީ ކިހާ މޮޅުކަމާއެވެ!

وقال تعالى (النور 31): {وتوبوا إلى الله جميعاً أيها المؤمنون لعلكم تفلحون}.

އޭ مؤمن ންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله އަށް توبة ވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިނުންތަކަށް نصيب ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ.

1807 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « من حلَف فقَالَ في حلفه: باللات والْعزى ، فَلْيقُلْ : لا إلَه إلا الله ومن قَالَ لِصاحبِه ، تَعالَ أقَامرك فَليتَصدق» . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرةَ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިޔަވާ ހުވައިކުރާ މީހާ ފަހެ އޭނާގެ ހުވައިގައި

اللات والْعزى ގަސްދީ ހުވާކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކު (އަދަބުގެ ކައްފާރާ އެއްގެގޮތުން) لا إلٰه إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އަދި މީހަކު އޭނާގެ އެކުވެރިޔާ ގާތު ޖުވާކުޅުމަށް އަންނާށޭ ބުނެފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކު (އަދަބުގެ ކައްފާރާ އެއްގެގޮތުން)صدقةއެއް ދޭށެވެ.

كتاب المنثورات والملح ، الإستغفار ، ماأعد الله للمؤمنين

قيامة ދުވުގެ **علامة** ތައް އަދި އަކަލާމެދު އިސްތިފާރާ ތަކާމު **حديث** ތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި އަދި **إستغفار**އާއި **مؤمن** އަށް ޖަކާމިއަށްޓަކައި ކުރެވިފައިވާ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب المنثورات والملح

قيامة ދުވުގެ **علامة** ތައް އަދި އަކަލާމެދު އިސްތިފާރާ ތަކާމު **حديث** ތައް ބަޔާންވެގެންވާ

باب

1808 عن النواس بنِ سمعان رضي الله عنْه قالَ : ذَكَر رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم الدجالَ ذَاتَ غَداة ، فَخَفَض فيه ، ورفَع حتى ظَنَناه في طَاِئِفَة النخْل ، فَلَما رحنَا إلَيه ، عرفَ ذلك فينَا فقالَ : « ما شأنكم ؟ » قُلْنَا : يارسولَ الله ذَكَرتَ الدجال الْغَداةَ ، فَخَفَضتَ فيه ورفَعتَ ، حتى ظَنَناه في طَاِئِفة النخْل فقالَ : « غَير الدجال أخْوفَني علَيكُم ، إن يخْرج وأناَ فيكُم ، فَأنَا حجِيجه دونَكُم ، وإن يخْرج ولَستُ فيكُم ، فكل امريء حجيج نَفْسه ، والله خَليفَتي على كُل مسلمٍ . إنه شَاب قَطَطٌ عينُه طَافيةٌ ، كَأَني أشَبهه بعبد الْعزى بن قَطَنٍ ، فَمن أدركَه منْكُم ، فَلْيقْرأْ علَيه فَواتح سورة الْكَهف ، إنه خَارِج خَلَةً بين الشامِ والْعراق ، فَعاثَ يميناً وعاثَ شمالاً ، يا عباد الله فَاثْبتُوا » . قُلْنَا يا رسول الله ومالُبثُه في الأَرضِ ؟ قالَ : « أربعون يوماً : يوم كَسنَة ، ويوم كَشَهرٍ، ويوم كجمعة ، وسائِر أيامه كَأَيامكُم » . قُلْنَا : يا رسول الله ، فَذلك الْيوم الذي كَسنَة أتكْفينَا فيه صلاةُ يومٍ ؟ قال : « لا ، اقْدروا لَه قَدره » .

قُلْنَا : يارسولَ الله وما إسراعه في الأرضِ ؟ قالَ : « كَالْغَيَث استَدبرتْه الريح ، فَيأْتي على الْقَوم ، فَيدعوهم ، فَيؤْمنُون بِه ، ويستجيبون لَه فَيأمر السماء فَتُمطر ، والأرض فَتُنْبِتُ ، فَتَروح علَيهم سارِحتُهم أطْولَ ما كَانَتْ ذُرى ، وأسبغَه ضروعاً ، وأمده خَواصر، ثُم يأْتي الْقَوم فَيدعوهم ، فَيردون علَيه قَوله ، فَينْصرف عنْهم ، فَيصبحون ممحلين لَيس بأيديهم شَيء من أموالِهم ، ويمر بِالخَربةِ فَيقول لَها : أخْرجِي كُنُوزك ، فَتَتْبعه ، كُنُوزها كَيعاسيب النحل ، ثم يدعو رجلاً ممتَلئاً شَباباً فَيضربه بالسيف ، فَيقْطَعه ، جِزلَتَين رميةَ الْغَرضِ ، ثُم يدعوه ، فَيقْبِلُ ، ويتَهالُ وجهه يضحك . فَبينَما هو كَذاك إذْ بعثَ الله تَعالى المسيح ابن مريم صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَينْزِلُ عنْد المنَارة الْبيضـَآء شَرقي دمشْقَ بين مهرودتَينِ ، واضعاً كَفيه على أجنحة ملَكَينِ ، إذا طَأْطأَ رأسه ، قَطَر وإذا رفَعه تَحدر منْه جمان كَاللؤلُؤ ، فَلا يحل ِلكَافر يجِد ريح نَفَسه إلا مات ، ونَفَسه ينْتَهي إلى حيثُ ينْتَهي طَرفُه ، فَيطْلُبه حتى يدرِكَه بباب لُد فَيقْتُلُه . ثُم يأتي عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم قَوماً قَد عصمهم الله منْه ، فَيمسح عن وجوههم ، ويحدثُهم بِدرجاتهم في الجنة . فَبينَما هو كَذِلك إذْ أوحى الله تَعالى إلى عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم أني قَد َأخرجتُ عباداً لي لا يدانِ لأحد بقتَالهم ، فَحرز عبادي إلى الطورِ ، ويبعثُ الله يأْجوج ومأجوج وهم من كُل حدبٍ ينْسلُون ، فيمر أوائلُهم على بحيرة طَبرِيةَ فَيشْربون ما فيها ، ويمر آخرهم فيقولُون : لَقَد كَان بهذه مرةً ماء . ويحصر نبي الله عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم وأصحابه حتى يكُون رأْس الثورِ لأحدهم خيراً من مائَة دينَارٍ لأحدكُم الْيوم ، فَيرغَب نبي الله عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم وَأصحابه ، رضي الله عنْهم ، إلى الله تَعالى، فَيرسلُ الله تَعالى علَيهم النغَفَ في رِقَابِهم ، فَيصبحون فَرسى كَموت نَفْسٍ واحدة ، ثُم يهبِطُ نبي الله عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم وأصحابه رضي الله عنْهم ، إلى الأرضِ ، فَلاَ يجِدون في الأرضِ موضع شبرٍ إلا ملأه زهمهم ونَتَنُهم ، فَيرغَب نبي الله عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم وأصحابه رضي الله عنْهم إلى الله تَعالَى ، فَيرسلُ الله تَعالى طيراً كَأعنَاق الْبخْت ، فَتحملُهم ، فَتَطارحهم حيتُ شَآء الله ، ثُم يرسلُ الله عز وجل مـطَراً لا يكن منْه بيتُ مدرٍ ولا وبرٍ ، فَيغْسلُ الأرض حتى يتْركَها كالزلَقَة . ثُم يقَالُ ِللأرضِ : أنْبِتي ثَمرتَك ، وردي بركَتَك ، فَيومِئذ تأكُلُ الْعصابة من الرمانَة، ويستظلون بِقحفها ، ويبارك في الرسل حتى إن اللقْحةَ من الإبِل لَتَكْفي الفئَام من الناس، واللقْحةَ من الْبقَرِ لَتَكْفي الْقَبِيلَةَ من الناس ، واللقْحةَ

من الْغَنَمِ لَتَكْفي الفَخذَ من الناس .فَبينَما هم كَذَلِك إذْ بعثَ الله تَعالَى رِيحاً طَيبةً ، فَتَأْخُذُهم تَحتَ آباطهم ، فَتَقْبِض روح كُل مؤمن وكُل مسلمٍ ، ويبقَى شرار الناسِ يتهارجون فيها تَهارج الْحمرِ فَعلَيهم تَقُوم الساعةُ» رواه مسلم . قَوله : « خَلَةٌ بين الشام والْعراق » أي : طَرِيقاً بينَهما . وقَولُه : « عاثَ » بالْعينِ المهملة والثاء المثلثة ، والْعيثُ : أَشَّد الْفَساد . « والذرى » : بِضم الذال المعجمةَ وهو أعالي الأسنمة . وهو جمع ذروة بِضم الذال وكَسرِها « واليعاسيب » : ذكور النحل . «وجزلتَين» أي : قطْعتينِ ، « والْغَرض » : الهدفُ الذي يرمى إليه بِالنشابِ ، أي : يرميه رمية كَرمي النشابِ إلى الْهدف . « والمهرودة » بِالدال المهملَة المعجمة ، وهي : الثوب المصبوغُ . قَولُه : « لاَ يدانِ » أي : لاَ طَاقَةَ . « والنغَفُ » : دود . « وفَرسى » : جمع فَرِيسٍ ، وهو الْقَتيلُ : و « الزلَقَةُ » بفتح الزاي واللامِ واالْقاف ، وروِي « الزلْفَةُ » بضم الزاي وإسكانِ اللامِ وبالْفاء ، وهي المرآةُ . « والعصابة » : الجماعةُ ، « والرسلُ » بكسر الراء : اللبن ، « واللقْحة » : اللبون ، « والْفئَام » بكسر الفاء وبعدها همزة : الجماعةٌ . « والْفَخذُ » من الناسِ : دون الْقَبِيلَة .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި عن النواس بن سمعان ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްދުވަހަކު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި ވާހަކަދައްކަވަމުން دجالގެ
ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ނިކަމެތިކަން ބޮޑުކަން ދައްކަވައިފިއެވެ. އަދި
އަނެއްކާވެސް އެކަލޭގެފާނު ނިކަމެތިކޮށް ބޮޑުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންކަމުން
ތިމަންމެންނަށް އެކަލޭގެ ރުއްގަހުގެ ތެރޭގައި ހުރިކަމަށް ހީވިއެވެ. ދެން ތިމަންމެން (ހަވީރު)
އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ދިޔައިރު ތިމަންމެންގެ ޙާލަތު އެކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަތެވެ.
ބުނެވުނު އިރު ތިޔަބައިމީހުންގެ ޙާލަތަކީ ކޮބާހޭ؟ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހެނދުނު
ވަގުތެއްގައި دجالގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އޭނާގެ ނިކަމެތިކަން
ބޮޑުކަން ދައްކަވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ބޮޑުކަން ދައްކަވައިފިއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަލޭގެ
ރުއްގަހުގެ ތެރޭގައި ހުރިކަމަށް ތިމަންމެން ހީކުރީމެވެ. ދެން حديث ނިމުނުއިރުއެވެ.
ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް دجالގެ މައްޗަށް ވުރެ
ބިރުގަންނަނީ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ދެމެދުގައި ހުންނަވާނަމަ އޭނާ ދެކޮޅަށް

ވިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އެސޮރާއި ހަސަދަވެރިކަމާ ހިލާފުވެ. އަދި ވިޔަސްކަމުގެ ފަރާތުން

ނަޞީޙަތް އެސޮރު ނިކަމެތިކަމާ ކަނބުލޮ ނަފްސާނީ ޖެހޭތީ އުފެދޭތީ އަންގަފާލައެވެ.

ވިޔަސްކަމުގެ ބަދަލުގައި ކަނބުލޮ މުސްލިމުންގެ ހަރުމާގެ ވެރިޔާ الله سبحانه وتعالى

އެވެ. ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން دجال އަކީ ޒުވާނަކެވެ. ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު

ބިލިވެފައެވެ. އެސޮރުގެ ލޯ އަވަރު ފާނެއެވެ. ވިޔަސްކަމުގެފާނުން އެސޮރާއި އެކަމު

ވައްތަރުކަމުގައި عبد العزى بن قطن އާއިއެވެ. ފަހެ ވިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު

އެސޮރު ފެނިއްޖެނަމަ ކަހފު ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ އާޔަތް ކިޔަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجال

ނިކުންނާނީ شام އާއި عراق އާއި ދެމެދު ގެ މަގަކުންނެވެ. ދެން ކަނާތްފަރާތާއި ވާތްފަރާތަށް

ފަސާދަފަތުރާނެއެވެ. ފަހަނޑުކަރުން ފުނޑުފުނޑުވެއެވެ. ﷲ ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ. ފަހެ ވިޔަބައިމީހުން

ދެމިތިބޭ ގޮތަށް ތިބޭށެވެ. ވިޔަސްކަމުން ދަންނަވާލީމެވެ. ﷲ ރަސޫލާއެވެ. އެސޮރު ބިންމަތީގައި ކިހާ

މުއްދަތަކު ހުންނާނެތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވީއެވެ. ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެނެވެ.

އެއްދުވަސް އަހަރެއްފަދަ ވަންނައެވެ. އަދި އެއްދުވަސް މަހަކާއެއްފަދަ ވަންނައެވެ. އަދި

އެއްދުވަސް ހަފްތާއެއްފަދަ ވަންނައެވެ. އަދި ބާކީ ދުވަސްތައް ވާނީ ވިޔަބައިމީހުންގެ

މިދުވަސްތައް ފަދައިންނެވެ. ވިޔަސްކަމުން ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެއްގެ

ދިގުމިނުގައި ފަދަދުވަހަކީ ނަމާދު ކުރާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث

ކުރެއްވީއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެކަ އަދަދު އެއްވަރަށް އަންދާޒާ ކުރާށެވެ. ވިޔަސްކަމުން

ދަންނަވާލީމެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެސޮރު ބިންމަތީގައި ކިހާ ހަލުވިކަމުން ހިނގައި

ފޮޅާނީ ހަމަތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވީއެވެ. ވާރޭގަނޑެއް ފަދައެވެ. އޭގެ ފަހަތުން ވައިޖެހުން ދެއް

ހަލުވިކަމެވެ. ފަހެ އެސޮރު ޤައުމަކަށް އަތާ އެބައިމީހުންނަށް ދައުވަތު ދެއްވުން ފަހެ

އެބައިމީހުން އީމާންވާނެއެވެ. އަދި އެސޮރުގެ ވާހަކަ ގަބޫލުކުރާނެއެވެ. ފަހެ

އެސޮރު އުޑަށް އަމުރުކުރާނެ ވާރޭ ވެހޭނެއެވެ. އަދި ބިމަށް އަމުރުކުރާނެ ފާރުވެހެން ދެއަރާ

ބިމެއް ފެނުންނެވެ. ހަދިޔާ ޖަނަވާރާއި އެއްކޮނިޔާއި ބިތުރީ ކުރާތީ ފަހަރަކު

ދިގުވަހަރާއެވެ. އަދި ކާނާގެ ބިދިފާރުވެއެވެ. އަދި އުކުމަވި ކަރުން ފުޅާކުރާއެވެ. އަދި ބަނޑު މަސްގަނޑު

ބޮޑުވެ އުފެދިފާރެވެ. ދެން އަނެއް ޤައުމަކަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދައުވަތު

ދޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެސޮރުގެ ދައުވަތު ގަބޫލު ނުކުރާނެއެވެ. ފަހެ އެސޮރުން ފުރައިބައިގެން

ދުއުމުން އަނބުރި ވަގުތުން ހަވޯފްގާ ވެދާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އަތުގައި އެއްވެސް

މުދަލެއްނެތި ހުސްވެދާނެއެވެ. ދެން އެސޮރު އާބާދީއް ނެތް ހަރަފަސް ބަޔަކަށް

އަރުވާނެއެވެ. އަދި ގޮވާލާނެއެވެ. (އޭބިމުގެ.) ބިމުގެ ޚަޒާނާތައް ނެރޭށެވެ. ދެން އެބިމު

ޚަޒާނާތައް މާމުއި ކަހުދުރުބަޔާއިފުދިއްސެން އެކީގައި އަރުވާލާނެއެވެ. ދެން އެސޮރު

ޒުވާނަކަށް ގޮވާލާނެއެވެ. އަދި ކަނޑިންޖަހާ އޭނާ ދެފަޅިކޮށްލާނެއެވެ. އަދި ބިޔަރު

އަޅުކަމެސް ވެއްޖެހާ ދުރަށް އެދުރުގައި ބާއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ އަލުން ގޮވާލާނެއެވެ.

އަރިހަށް އައިސް ހީފުޅުވެގެން އަނގަސޮސެތިޖެހިފައިވާ ހަސަހަލާ އަންނާނެއެވެ. އަދި

އެހެންހުރުމުން އަންނާނެއެވެ. ދެން އެގޮތަށް ހުންނަހިނދު އެއަށްފަހުން ފަރާތުން الله سبحانه

وتعالى مريم ގެ ދަރިކަލުން المسيح(عيسى)عليه السلام ފޮނުއްވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު

ދި ދަނބުކޮޅު وحال ކުކުމުކުލަޖެހުމުން ހުރިފޮތިގެން ދެމަލާއިކަތުންގެ ފިޔަތަކުގައި ވެވަޑައިގަންނަވާނީ نازل

ملائكة ބޭކަލުންގެ ފިޔަތަކުމަތީ ޖައްސަވައިގެންވާ حال ގައި دمشق ގެ مشرق ފަރާތުގައިވާ

منارة الْبيضـَآء ގެ ކައިރިއަށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބޯފުޅު ދަށްކޮށްލެއްވުމުން ބޮޑުން

(ފެނުގެ ތިކިތައް ފޭބުން) ވެރޭ ކޮންމެ ތިކިތައް އެއްހެލުން ބ ވެރިގެންދާނެއެވެ.އަދި ރޮދި ފަޅު

މުތީ ފިޔަވާ އުނދަގުފުށުގެ ފެނިގެންދާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ވަސް ވާސިލުވާ ކޮންމެ كافر އަކު

ހަލާކުވެގެން ދާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ނޭވާފުޅުގެ ވަސްދާނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ލޯފުޅު ފެނުނުހާ ހަމަޔަށް

ދަރަށް ވާސިލުވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު دجال ހޯއްދަވާ ފައްސަވާނެއެވެ. ދެން لد

ގެދޮރުކައިރީން އެސޮރު އަތުލައި قتل ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން عيسى ގެ ފާނު ވަޑައިގަންނަވާނީ الله

އަށް އަމާންކުރުމުން ދަރާއަޅުވަދައިވީބަ މީހުންގެ ކައިރިއަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މޫނު

(دجال ބުރަވި) ސުވަރުގޭގައިހުރި ސާފުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ސުވަރުގެ

ދަރަޖަތައް އަންގަވާދެއްވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ފާނަށް ދުނިޔެއިން ފަރާތުން الله سبحانه

وتعالى عيسى ގެފާނަށް ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު ތިމަން އިލާހުގެ

އަޅުތަކުންބަޔަކު ނެރުއްވައިފީމެވެ. އަދި އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމުގެ އެއްވެސް

ބަޔަކަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނެއެވެ. ވީމާ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުން ޠޫރު ފަރުބަދައަށް

ގެންގޮސް އަރާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى يأجوج ومأجوج ބާވައިގެ މީހުން

ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެމީހުން ކޮންމެ އުސްބިމަކުން ހަލުވި ފައިބާނެއެވެ.

ދެން އެބައިމީހުންގެ ކުރީބައިގެމީހުން طَبرية ކަނޑާއި އަރާ ހަމަވުމުން އެކަނޑުން ފެން ބޮއި

ނުވިހިނދު އެކަނބުލޭގައި ފުރިހަމަވެގެން ނިކުމެވިގެންވާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ ފަރުބަދުމަތިން
މީހުން އަމިއްލަ އަރާހަމަކުރުމުން ބޭނުންވާނެއެވެ. މެދުނުކެނޑި މިދާ ކަރުދަން ފުރިން ހައްޖެވެ. (އޮޅުން
ކޮބާ ހައްދަވާ؟) ދެން عيسى عليه السلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުން ހިސާރުކުރެވިފައިވާ
ބައެއް ފަދައިން (އޭގެފަހުން ބޮޑުބަދަލުވާނެ) ތިބޭނެއެވެ. އެހެން (ބިމުގައި ދެވަނަ ސަލާމަތްވުމަށް)
ގޮތެއްގެ ބޮ ސަލާމަތް ދީނުގައިވެރިވުމަށް ހިތްވަރުދެއްވައި ދަރުމަވެރިން އެމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. ދެން الله
ގެ نبي الله عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ން الله އަށް دعاء
ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى يأْجوج ومأجوج ބާކަރިގެ މީހުންގެ ކަނދުރާތަކަށް
ޖަރާސީމުތައް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އޭރުން އެމީހުން އެންމެ އެއްފަހަރާ މަރުވެގެން
ހިލާކުވާނެއެވެ. ދެން نبي الله عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب
ޠޫރުފަރުބަދުމަތިން ބިމަށް ފައިބައިގަންނަވާނެއެވެ. އެހިނދު ބިމުގައި يأْجوج ومأجوج
ބާކަރިގެ މީހުންގެ ކަރުދަޅުތަކާއި އެމީހުންގެ ކަރުދަޅުތަކުން ނުފެނޭނެ ސަރަހައްދެއް އެއްވެސް
ހިސާބެއް ނުފެންނާނެއެވެ. ބިމުގައި ނުވާނެއެވެ. ދެން نبي الله عيسى صلّى اللهُ علَيه وسلم
އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ން الله އަށް دعاء ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى
بخْت ޖަމަލުގެ ކަނދުރާފަދަ ހަރި ދޫނިތަކެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެއްޗެހި
އެދޫނިތަކުން އެބައިމީހުން ހިފައިގެން ނަގާގެން ގޮސް الله އިރާދަކުރައްވާ ތަނަކަށް އަޅާލާނެއެވެ.
ދެން الله سبحانه وتعالى ވާރޭގޮތުން ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެއީ ސަޚާބުން އައިސް ވެހޭ
ނުވާ ދެން ފެހި ގޮތަކަށް ބިންގަނޑު ސާފުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ބިމުގެ ފަސްގަނޑު ފޮޅިގެން ޖެހިގެން ދާނެއެވެ.
ބިމަށް އެންމެ ސާފުވާނެއެވެ. މިބޭގެ މަތިމަތި ނުވަތަ ދެން ބިމަށް ބިންގަނޑެ އެކަށް
ބެލުމެއްނުވާ.(ފުސް ބިން އެގެ ބިންގަނޑު ނުވާނެއެވެ.) ފަހު އެހިނދު ބަދަލު ޖަމަލުގެ ކަނދުރާ
އެންމެ އަނބުރާ ފުރިހަމަވާނެއެވެ. ދެން އެބޭ ބިމަކަސް ހިތްވަރުދީދަން(ފުރިހަމަގެ ކަރުން) ފުރިހަމަވާނެއެވެ.
ދެން ކާފަރުގެ ބަރަކާތް އެބިމުގެ ބާރުތަކާއި ނުވާއެވެ. އެންމެ ޖަމަލުގެ ކާރު ޖަމަލުގެ ކަނދުރާ
ފުރިހަމަވެއެވެ. ދެން ގަހުގެ ކާރު ގަސްތަކުގެ ފުރިހަމަވާނެއެވެ. ދެން ބަރަކާތުގެ ކާރު ގެއިން
ފުރިހަމަވެއެވެ. ފަހު އެގޮތަށް މާކެތެވެ ދުނިޔޭ ހަމަކޮށް ދަރަނިން الله سبحانه وتعالى މީރުވެސް
ދުވަ ވައިރޯޅިން ފުރިހަމަވެދޭނެއެވެ. ފަހު އެވައި ރޯޅިބޮޑު އެބައިމީހުންގެ ކަނޑުބޮޑުދަނޑުގައި ޖަހަމުން
އެންމެހާ މޫމިނުންނަށް މަސައްކަތުގެ ފުރުޞަތު ހިއްޖޭވެފުރިހަމަވާނެއެވެ. ދެން ބިންމަތީގައި
ހަމައެކަނި ނުބައި މީހުން ބިޔަދުވެރިވާނެއެވެ. އެމީހުން ދުނިޔެ ހިފާކުރުން ފުރިހަމަކޮށް އެއްބައިވާ

އަނެއްބަޔަކަށް ދިމާއުވުންނެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޤިޔާމަތް ދުވަސް އަޅުވެދާނެއެވެ.

1809 وعن ربعي بن حراشٍ قَال : انْطَلَقْتُ مع أبي مسعود الأنْصاريِ إلى حذَيفَةَ بن الْيمانِ رضي الله عنهم فقَالَ له أبو مسعود ، حدثْني ما سمعت من رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، في الدجال قالَ : « إن الدجالَ يخْرج وإن معه ماء ونَاراً ، فَأما الذي يراه الناس ماء فَنَار تُحرِقُ، وأما الذي يراه الناس نَاراً ، فَماء بارد عذْب ، فَمن أدركه منْكُم ، فَلْيقَع في الذي يراه نَاراً ، فَإنه ماء عذْب طَيب » فَقَالَ أبو مسعود : وأنَا قَد سمعتُه . متفَقٌ علَيه .

ربعي بن حراشٍ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو مسعود الأنْصاريّ ގެ އަރިހުގައި حذَيفَةَ بن الْيمانِ رضي الله ގެ އަރިހަށް ޒިޔާރަތް ކުރީމެވެ. ފަހެ أبو مسعود އެ صحابي އަށް ދެންނެވިއެވެ. دجالِ ބެހޭގޮތުން ތިބާއަށް رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން އަޑުއިވިފައިވާ އެއްޗެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجال ނިކުންނާނީ އޭނާއާއެކު ފެނާއި އަލިފާން ވާނެއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ފެންކަމުގައި ދެކޭ އެއްޗަކީ އަލިފާނެވެ. ފަހެ (އެއިންގެބަޔަކަށް) އަތުވެގެން ހިނގާށެވެ. އަދި މީސްތަކުން އަލިފާނުގައި ދެކޭ އެއްޗަކީ ފިނިކޮށްހުރި މީރު ސާފު ފެނެވެ. ފަހެ أبو مسعود ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ (ވެސް) އެވާހަކަ އަޑުއެހީމެވެ.

1810 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنْهما قالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم: « يخْرج الدجالُ في أمتي فَيمكُثُ أربعين ، لا أدري أربعين يوماً ، أو أربعين شَهراً ، أو أربعين عاماً ، فَيبعثُ الله تَعالى عيسى ابن مريم صلّى اللهُ علَيه وسلم فَيطْلُبه فَيهلكُه ، ثم يمكُثُ الناس سبع سنين لَيس بين اثْنَين عداوةٌ .

ثم يرسلُ الله ، عز وجل ، ريحاً باردةً من قبل الشامِ ، فَلا يبقَى على وجه الأرضِ أحد في قَلْبِه مثْقَالُ ذَرة من خَيرٍ أو إيمانٍ إلا قَبضتْه ، حتى لَو أن أحدكُم دخَلَ في كَبِد جبلٍ ، لَدخَلَتْه علَيه حتى تَقْبِضه . فَيبقَى شرار الناس في خفة الطيرِ ، وأحلامِ السباعِ لا يعرِفُون معروفاً ،

ولا ينْكرون منْكراً ، فَيتَمثلَ لهم الشيطَان ، فَيقُولُ : ألا تستَجِيبون ؟ فَيقُولُون : فَما تأمرنَا ؟ فَيأمرهم بِعبادة الأوثَانِ ، وهم في ذلك دار رِزقُهم ، حسن عيشُهم . ثُم ينْفَخُ في الصور ، فَلا يسمعه أحد إلا أصغى لِيتاً ورفع ليتاً ، وأولُ من يسمعه رجلٌ يلُوطُ حوض إبِله ، فَيصعقُ ويسعق الناس حوله ، ثُم يرسلُ الله أو قالَ : ينْزِلُ الله مطَراً كأنه الطل أو الظل ، فَتَنْبتُ منْه أجساد الناس ثُم ينفخ فيه أخْرى فإذا هم قيام ينْظُرون. ثم يقَالُ يا أيها الناس هلُم إلى ربكُم ، وقفُوهم إنهم مسؤولون ، ثُم يقَالُ : أخْرجوا بعثَ النارِ فَيقَالُ : من كَم ؟ فَيقَالُ : من كُل ألْف تسعمائة وتسعةَ وتسعين ، فذلك يوم يجعلُ الْوِلْدان شيباً ، وذَلك يوم يكْشَفُ عن ساق » رواه مسلم .

« الليتُ » صفْحةُ العنُق ، ومعنَاه : يضع صفْحةَ عنُقه ويرفَع صفْحته الأخْرى .

މާތް الله ރުއްސުންވެރިވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ
އުއްމަތުގައި دجال ނުކުންނާނެއެވެ. ފަހެ ސާޅީސް ވަންދެން އެ ދައްޖާލް ދެމިހުންނާނެއެވެ.
އެއީ ސާޅީސް ދުވަސްތަކެއް ނުވަތަ ސާޅީސް އަހަރުތަކެއް ނުދަންނަވަމެވެ. ދެން الله
سبحانه وتعالى مريمގެ ފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السلام ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެ
دجال ހޯދާ ފެނިވަޑައިގެން އެ ދައްޖާލް މަރުއްވާނެއެވެ. ދެން މީސްތަކުން ހަތް އަހަރު
ވަންދެން ދެމިހުންނާނެއެވެ. ދެދެ މީހުންގެ މެދުގައި އެއްވެސް އަދާވާތެއް ނުވާނެއެވެ.
ދެން الله سبحانه وتعالى ޝާމްކަރައިގެ ފަރާތުން ފިނި ވައިރޯޅިއެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެހިނދު
ބިންމަތީގައިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހެއްގެ ހިތުގައި ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށްވެސް ހެޔޮ
ކަމެއް ނުވަތަ އީމާނެއް އޮތް އެއްވެސް މީހެއްގެ ފުރާނަ ނުގެންދާ ގޮތަކަށް ބާކީނުވާނެއެވެ. އެގޮތުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަރުބަދައެއްގެ އެތެރެއަށް ވަދެއްޖެ ނަމަވެސް އެ ވައި
ވަދެ އެ މީހާގެ ފުރާނަ ގެންދާނެއެވެ. ދެން ބާކީވާނީ ނުބައި މީސްތަކުންނެވެ. އެމީހުން
ދޫނީގެ ހަލުވިކަމާއި ވަލު ޖަނަވާރުގެ ވިސްނުމާއެކު ހުންނާނެއެވެ. ހެޔޮކަމެއް ހެޔޮކަމެއްކަމަށް
ނުދަނެއެވެ. ނުބައިކަމެއް ނުބައިކަމެއްކަމަށް ނުދަނެއެވެ. ފަހެ

شيطان އާ އެމީހުންގެ ކުރިމައްޗަށް އަންނާނެއެވެ. ދެން شيطان ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނައަށް އިޖާބަ ނުދެނީސް ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން އަހާނެއެވެ. ކަލޭ ތިމަންމެނަށް އަމުރު ކުރަނީ ކޮންކަމަކަށް ހެއްޔެވެ. ދެން شيطانއެމީހުންނަށް ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމަށް އަމުރުކުރާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެގޮތުގެ މަތީން އުޅޭއިރު ރިޒުގު ގިނަވެސް ވެފައިވާނެއެވެ. އަދި ދިރިއުޅުން ރަނގަޅުވެފައިވާނެއެވެ. ދެން ސޫރުގައި ފުމެލެވޭނެއެވެ. ދެން އެ އަޑު އިވުނު ކޮންމެ މީހަކު ކަންފަތް ބުރަކޮށް ބޯ ބަލިކުރާނެއެވެ. އަދި (އެއަށްފަހު) ހަމައެކަނިވެގެން ކަންފަތް އަޑުއަހަން ދަތްވާނެއެވެ. އަދި އެއަޑު އަހާނީ ފުރަތަމައިން އިބިލުން ފެންބޯ حوضއަށް ހަރުދަން އަރުވާމީހާއެވެ. ދެން އޭނާ ސިހި ވެއްޓިގެން ވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ވާރޭ ވެއްސަވާނެއެވެ. އެއީ ޝަބްނަމް ހިސާބެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ ހަށިތައް ބިމުން ފުރުމަށް ރަނގަޅުވާ ގޮތަށް ނިކުމެފައިވާނެއެވެ. ދެން އަނެއް ކަރުނަކުރާ ބިމުގެ ޖަނަވާރުން ފަދައިން ނިކުމެވާނެއެވެ. ދެން ނިކުތް ބޮޑުވެސް ކަރުނަ ނިކުމެވާނެއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ވަޅުތަކުން ދެން ކުރިޔަށް ހަނގުރާމަ (ބައިވެރިވެއެވެ.) އެބައިމީހުން ސުވާލުކުރެވިގެން ފާސްކުރެވޭނެއެވެ. ދެން ނިކުތް ހިތާމަ ކުރަންޖެހޭ ޖަހާ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން ދަނޑުވެރިޔާ އެއީ ކިހާވަރަކަށްހެއްޔެވެ؟ ދެން ނިކުތް އިއްވޭނެއެވެ. ކޮންމެ އެއްހާސް ކޮޅަކުން ނުވަސަތޭކަ ނުވަދިހަ ނުވައެއް. ދެން (ދޫކޮށްލެވޭނެއެވެ.) އެދުވަހަކީ (އެދުވަހުގެ ކުޑަކުދިން) ދުވަސްތަކުން ޖެހޭ ހުސް ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ވެގެންދާނެ ދުވަހެވެ. އަދި ފަދަނުގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ފެންނަން ފެށޭނެ (އެއީ) ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ފެށުމެވެ.

1811 وعن أنَسٍ رضي الله عنْه قَال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لَيس من بلَد إلا سيطَؤُه الدجالُ إلا مكةَ والمدينة، ولَيس نَقْب من أنْقَابِهما إلا علَيه الملائِكَةُ صافين تحرسهما، فَينْزِلُ بالسبخَة ، فَتَرجفُ المدينةُ ثلاثَ رجفَات ، يخْرِج الله منْها كُل كَافرٍ ومنَافق» رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މައްކާ އާއި މަދީނާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ

ރަށްތަކަށް شيطانއާ ވަންނާނެއެވެ. އެދުވަހުގައި ملائكة ބޭކަލުން ސަފުތައް ހައްދަވައިގެން ފޮރިއަން ނުދިއްބަވާނެ އެއްވެސް ހަނި ގޮޅިއެއްވެސް ނުވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން شيطانއާ މަދީނާގެ ރަށްބޭރުގައި ހަނަފަސް ބިމުގައި މަޑުކުރާނެއެވެ. ފަހެ މަދީނާ އަށް ތިން ފަހަރައްގެ މަދިން ރަޖުފާ ހެލިގެންވެއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އެންމެހާ كافرންނާއި މުނާފިޤުން މަދީނާއިން ނެރުއްވާނެއެވެ.

1812 وعنْه رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « يتْبع الدجال من يهود أصبهان سبعون ألْفاً علَيهم الطيالِسة » رواه مسلم . އަދި އެ صحابي (އަބަދީ ދާމް الله ރުއްސުންލެއްވި أنَس ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. دجالއާއެކު أصبهان ގެ ހަތްދިހަހާސް ޔަހޫދީން الطيالِسة ގަނޑުން އަޅައިގެން ތިބޭނެއެވެ.

1813 وعن أم شَريك رضي الله عنْها أنها سمعت النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « لينْفرن الناس من الدجال في الجِبال » رواه مسلم .

ދާމް الله ރުއްސުންލެއްވި أم شَريك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. دجالގެ ކިބައިން މީސްތަކުން ފަރުބަދަތަކަށް ފިލާނެއެވެ.

1814 وعن عمران بن حصينٍ رضي الله عنْهما قالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ: « ما بين خَلْق آدم إلى قيامِ الساعة أمر أكْبر من الدجال » رواه مسلم .

ދާމް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عمران بن حصين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. آدم ގެ ފާނުގެ އުފެއްދެވުމާއި ޤިޔާމަތްދުވަހާއި ދެމެދުގައި دجال ގެ މައްސަލައަށް ވުރެ ބޮޑު އެހެން ކަމެއް ނުވެއެވެ.

1815 وعن أبي سعيد الخُدرِي رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « يخْرج الدجالُ فَيتَوجه قبلَه رجلٌ من المؤمنين فَيتَلَقاه المسالح : مسالح الدجال ، فَيقُولُون له : إلى أين تَعمد ؟ فيقُول : أعمد إلى هذا الذي خَرج ، فيقولُون له : أو ما تُؤْمن بِربنَا ؟ فيقول : ما بِربنَا خَفَاء ، فيقولُون : اقْتُلُوه ، فيقُول بعضهم لبعضٍ : أليس قَد نَهاكُم ربكُم أن تقتلوا أحداً دونَه ، فَينْطَلقُون بِه إلى الدجال ، فَإذا رآه المومن قال : يا أيها الناس إن هذا الدجالُ الذي ذَكَر رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم فَيأمر الدجالُ بِه فَيشْبح ، فَيقولُ : خُذُوه وشُجوه ، فَيوسع ظَهره وبطْنُه ضرباً ، فيقولُ : أوما تُؤمن بي ؟ فَيقُولُ : أَنْتَ المسيح الْكَذاب ، فَيؤمر به ، فَيؤْشَر بالمنْشَارِ من مفْرقه حتى يفْرقَ بين رِجلَيه ، ثُم يمشي الدجالُ بين الْقطْعتَينِ ، ثُم يقولُ لَه : قُم ، فَيستَوي قَائماً . ثُم يقولُ لَه : أتُؤمن بي ؟ فيقولُ : ما ازددتُ فيك إلا بصيرةً ، ثُمَّ يقُولُ : يا أَيها الناس إنه لا يفْعلُ بعدي بأحد من الناسِ ، فَيأخُذُه الدجالُ لِيذْبحه ، فَيجعلُ الله ما بين رقَبته إلى تَرقُوته نُحاساً ، فَلا يستَطيع إليه سبيلاً ، فَيأْخُذُ بيديه ورجلَيه فَيقْذفُ بِه ، فَيحسب الناس أنما قَذَفَه إلى النار ، وإنما أُلقي في الجنة » فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « هذا أعظَم الناسِ شَهادةً عنْد رب الْعالَمين » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخُدرِي، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. دجال ނިކުންނާނެއެވެ. ފަހެ އޭތީގެ ގާތަށް ދިޔުމަށް މުއުމިނަކު ދާނެއެވެ. ފަހެ دجال ގެ ފާރަވެރިންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު އޭނާ ހުއްޓުވާނެއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރާނެއެވެ. ތިބާ ތިޔަދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ މިދަނީ މިނިކުމެގެން އުޅޭ މީހާގެ ކައިރިއަށެވެ. ފަހެ އެމީހުން ސުވާލުކުރާނެއެވެ. ތިމަންމެންގެ ރަސްކަލާނގެއަށް އީމާން ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ރަސްކަލާނގެއަކީ ފޮރުވިގެން އުޅޭ ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ. ފަހެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އޭނާ قتل ކުރާށެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ބައެއް މީހުން އަނެއްބަޔަކަށް ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ރަސްކަލާނގެ ވަނީ އޭނާގެ ފިޔަވައި قتل ނުކުރުމަށް އަންގަވާފައިނުވަނީހެއްޔެވެ؟ ދެން އެމީހުން އޭނާ دجال ގެ ކައިރިއަށް ގެންދާނެއެވެ. ފަހެ އެ މުއުމިނާއަށް دجال ފެނުމުން ގަދަ އަޑުން ބުނާނެއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އިޝާރާތްކުރައްވާފައިވާ دجال އެވެ. ފަހެ دجال

އޭނާގެ ބަނޑުފަޅާލާނެއެވެ. ފަހެ ބުނާނެއެވެ. އޭނާ ގެންދާށެވެ. އަދި ބޮ ފިސްކުރާށެވެ. ފަހެ ކުރިއަށް ވުރެ ބޮޑުން އޭނާ ތަޅައި ހަރުކަށިން އަދި އިތުރުން ބަނޑުފަޅައިގެންނެވެ. އެއަށްފަހު އޭނާކުރެން އަހާނެއެވެ. ތިބާ ތިމަންނަށް އީމާން ވޭ ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލޭއަކީ ދޮގު مسيح އެވެ. ފަހެ دجال ގެ އަމުރުން އޭނާގެ ބޮލުގެ މެދުގައި ކިޔޫ ހަރުކުރުމަށް ދެފައިމެދުން ފަޅާލުން ދާނެއެވެ. ދެން دجال އޭނާގެ ދެބައި ދެމެދުން ހިނގާނެއެވެ. ދެން އޭނާ އަށް އަމުރު ކުރާނެއެވެ. ތެދުވާށެވެ. ފަހެ އޭނާ ތެދުވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ ކުރިން އަހާނެއެވެ. ތިމަންނަށް އީމާން ވާން ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލޭއަކީ دجال ކަމާއިމެދު ތިމަންނަށް އިތުރަށް يقين ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެމުއުމިނާ ކިޔާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجال އަށް މީގެ ފަހުން އިތުރު އެހެން މީހަކާމެދު މިގޮތަށް އަމަލު ނުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން ދައްޖާލު (ކަތިލުމަށްގެން) އޭނާ ކަރުމަތިން ގެންދާނެއެވެ. އެވަގުތު الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ކަރުނޮޅިއާއި ކަރުކަށިގެ ދެމެދު ރަތްލޮ ހަމަކޮށްލައްވާ ތަނަކަށް ނުދެވޭނެއެވެ. ދެން دجال އޭނާގެ ދެއަތާއި ދެފައި ހިފައިގެން (ކަތިލުމަށްގެން) ދޫކޮށްލާނެއެވެ. ދެން دجال އޭނާ އެއްލާލީ ނަރަކައަށް ކަމަށް މީސްތަކުން ހީކުރާނެއެވެ. އެހެނަސް އޭނާ އެއްލާލީ ސުވަރުގެއަށެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ދުނިޔޭގެ ރައްބުގެ ހަޟްރަތުގައި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު ޝަހީދެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިއީ އަލްމަސާލިޙު ހަމަތަކެއް އޮތްގޮތެވެ ރިވާކުރި ހަދީޘް

އަށް މާނަގެނާ ޝަރަޙަކޮށްފައެވެ.

وروى البخاري بعضه بمعنَاه . « المسالح » : هم الخُفَراء والطلائع .

1816 وعن المغيرة بن شُعبةَ رضي الله عنْه قالَ : ما سألَ أحد رسولَ الله صلّى اللهُ عليه وسلم عن الدجال أكْثَر مما سألْتُه ، وإنه قالَ لي : « ما يضرك ؟ » قلتُ : إنهم يقُولُون : إن معه جبلَ خُبزٍ ونَهر ماء ، قالَ : « هو أهون على الله من ذِلك » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި المغيرة بن شُعبة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން دجال އާއި ބެހޭގޮތުން ތިމަންނަށް ވުރެ ގިނައިން ސުވާލުކުރި އެހެންމީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަށް حديث

ކުރެއްވިއެވެ.އެ دجال އަކަށް މިބާ އަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ތިމަން ދެނެނެވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހުން ބުނެ އުޅެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން [illegible] އަތުގައި [illegible] [illegible] ވާނެއެވެ. އަދި [illegible] [illegible] ހުންނާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.(مؤمن ން [illegible] [illegible]) އާ [illegible] ނިކަމެތިކަން الله ގެ ހަޟްރަތުގައި މާބޮޑު ވާނެއެވެ.

1817 وعن أنَسٍ رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : ما من نَبِيٍ إلا وقَد أنْذَرَ أمتَه الأعور الْكَذاب ، ألا إنه أعور ، وإن ربكُم عز وجل لَيس بأعور ، مكْتُوب بين عينَيه ك ف ر » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسول الله صلى الله عليه وسلم, حديث ކުރެއްވިއެވެ.ލޮއަވަރު ދޮގުވެރި دجال އާއި ބެހޭގޮތުން އަމިއްލަގެ އުއްމަތަށް އިންޒާރު ނުކުރައްވާ އެއްވެސް ނަބިއްޔަކު ނުވެއެވެ. ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެވީ ލޮއަވަރު މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައިގެންވާ އިލާހަކީ ލޮ އަވަރު އިލާހެއް ނޫނެވެ. دجالގެ ލޮލުގައި ك ف ر ލިޔެވިފައިވާނެއެވެ.

1818 وعن أبي هريرة رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ألا أُحدثُكُم حديثاً عنِ الدجال ما حدثَ بِه نَبي قَومه ، إنه أعور وإنه يجئُ معه بِمثَال الجنة والنّار ، فالتي يقُولُ إنها الجنةُ هي النار . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދަންނާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް دجال އާއި ބެހޭގޮތުން އެއްޗެއް [illegible] [illegible]. އަދި އެއީ އެއްވެސް ނަބީ ބޭކަލަކު އަމިއްލަގެ ގައުމަށް ބުނެދެއްވާފައިނުވާ [illegible]. ހަމަކަށަވަރުން دجال ލޮއަވަރުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއާ އެކު ސުވަރުގެއާ ވައްތަރު ތަނަކާއި ނަރަކައާ ވައްތަރު ތަނެއް ގެންނާނެއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ސުވަރުގެއޭ ބުނާ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ.

1819 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ذَكَر الدجالَ بين ظَهراني الناس فَقَالَ : « إن الله لَيس بِأَعور ، ألا إن المسيح الدجالَ أعور الْعينِ الْيمنى ، كَأن عينَه عنَبةٌ طَافيةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. دجال ގެ ވާހަކަ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ކިޔާދެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ލޯ އަވަރު ކަލަކު ކަމުގައި ނުވެއެވެ. ދަންނާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން المسيح الدجالَ އަކީ ކަނައަތް ފަރާތުލޮ އަވަރު މީހެކެވެ. އޭނާގެ ލޮ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހެންނެވެ.

1820 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « لا تَقُوم الساعةُ حتى يقَاتلَ المسلمون الْيهود حتى يخْتَبِيء الْيهودي من وراء الحجر والشجرِ ، فَيقُولُ الحجر والشجر : يا مسلم هذا يهودي خَلْفي تَعالَ فَاقْتُلْه ، إلا الْغَرقَد فَإنه من شَجرِ الْيهود » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަސް އައުމުގެ ކުރީގައި މުސްލިމުން ޔަހޫދީން قتل [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] قتل [illegible]. ނަމަވެސް غرقد ގަސް [illegible] [illegible]. [illegible] ހަމަކަށަވަރުން غرقد ގަހަކީ [illegible] ގަހެކެވެ.

1821 وعنْه رضي الله عنْه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « والذي نَفْسي بيده لا تَذْهب الدنْيا حتى يمر الرجلُ بالْقَبرِ ، فيتمرغَ علَيه ، ويقولُ : ياليْتَني مكان صاحبِ هذا الْقَبرِ ، ولَيس بِه الدين وما به إلا الْبلاَء » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ދުނިޔެ އެވަގުތާއި ހަމައަށް ނުނިމި ދެމި އޮންނާނެއެވެ. އެންމެ މަގުން ގޮސް މީހަކު ގަބުރެއް ފެނިއްޖެއިރު އާދެ މަތީގައި އޯގާތެރިވެގެންނެވެ. އަދި ބުނާނެއެވެ. މި ގަބުރުވެރި ވީނަމަ ހަރަކާތްތަ ކަމުގައި ވެދާނެއެވެ؟ އަދި އޭނާ އެގޮތަށް އެދޭނީ ދީންވެރިކަމުން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ދުނިޔޭގެ މުސީބާތާއި ހުރެއެވެ.

1822 وعنْه رضي الله عنْه قالَ : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَقُوم الساعةُ حتى يحسر الْفُرات عن جبلٍ من ذَهبٍ يقْتَتَلُ علَيه ، فيقْتَلُ من كُل مائة تسعةٌ وتسعون ، فَيقُولُ كُل رجلٍ منْهم : لَعلي أن أكُون أنَا أنْجو» .

އަދި އެ صحابي (މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ގިޔާމަތް ވުމުގެ ކުރީގައި ފުރާތު ކޯރުން ރަން ފަރުބަދައެއް ފާޅުވާނެއެވެ. އެފަރުބަދަށް އެއްބަޔަކު އަތުލަން ހަނގުރާމަ ކުރާނެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ ސަތޭކައިން ނުވަދިހަ ނުވަމީހުން ވާނީ قتل ވެގެންނެވެ. ފަހެ (ހަނގުރާމަ އަންދާއިރު) އެއިން ކޮންމެ މީހަކު އުއްމީދުކޮށްގެން ހުންނާނީ ސަލާމަތްވެން ދީޔަރީ އޭނާ ކަމަށެވެ.

وفي رواية « يوشك أن يحسر الْفُراتُ عن كَنْزٍ من ذَهبٍ ، فَمنّ حضره فَلا يأخُذْ منْه شَيئاً » . متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފުރާތު ކޯރުން ރަން ފަރުބަދައެއް ފާޅުވެގެންވެއެވެ. ފަހެ
އެވަގުތު ލިބިއްޖެ މީހާ ފަހެ އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުނަގާ ހުއްޓެވެ.

1823 وعنْه قال : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « يتْركُون المدينَةَ على خَيرِ ما كانَتْ ، لا يغْشَاها إلا الْعوافي يريد : عوافي السباعِ والطيرِ وآخر من يحشَر راعيانِ من مزينَةَ يريدانِ المدينَةَ ينْعقَانِ بِغَنَمِها فَيجدانها وحوشاً . حتى إذا بلَغَا ثنيةَ الْوداعِ خَرَا على وجوههما » متفقٌ عليه.

އެ صحابي (ރާޟްﷲ ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑު
އެއްސެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން މަދީނާ އޭގެ އެންމެ ފުރިހަމަ
ގޮތުގައި ދޫކޮށްލާނެއެވެ. އޭގެހަރުން ޖަނަވާރުތަކާއި ދޫނިތަކާއި ޒިޔާރަތްކުރާނެއެވެ. އަދި އެންމެ
ފަހުން އަންނަނީ مزينة ގަބީލާގެ ބަކަރިހިއްޕާ ދެމީހުން ބަކަރި ބަކަރިތައް ހަޅޭއްލަވަމުންނެވެ.
ފަހެ ޖަނަވާރުތަކުން ފުރުމުން އަނބުރި ދާންފަށާނެއެވެ. އަދި ثنية الْوداع ފަރާތަށް
ފަހަރަކުން ދެމީހުން މޫނުބިމަށް ވެއްޓޭނެއެވެ.

1824 وعن أبي سعيد الخُدري رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « يكُون خَليفَةٌ من خُلَفَائِكُم في آخرِ الزَّمان يحثُو المالَ ولا يعده » رواه مسلم.

ރާޟް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخُدري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ޚަލީފާއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ
ވެރިންގެތެރެއިން ވެރިޔަކު ވާނެއެވެ. އޭނާ މުދާތައް ދޫކުރާނެއެވެ. އަދި ނުގުނާނެއެވެ.

1825 وعن أبي موسى الأشْعري رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « ليأتين على الناسِ زمان يطُوفُ الرجلُ فيه بِالصدقَة من الذهبِ ، فَلا يجِد أحداً يأْخُذُها منْه ، ويرى الرجلُ الْواحد يتْبعه أربعون امرأَةً يلُذْن به من قلة الرجال وكثْرة النساء » رواه مسلم.

ދާމް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ދުވަސްވަރެއް އަންނާނެއެވެ. މީހުން ހަދާނެ صدقة ހިފައިގެން ނިކުމެ ގަބޫލުކުރާނެ މީހަކު ނުފެނިއްޖެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ފިރިހެނަކާ ނިސްބަތްވާ ސާޅީސް އަންހެނުން ތަބާވާނެއެވެ. އޭގެ ފިރިހެނުން މަދުވުމާއި އަންހެނުން ގިނަ ވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

1826 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « اشْتَرى رجلٌ من رجلٍ عقَاراً ، فَوجد الذي اشْتَرى الْعقَار في عقَارِه جرةً فيها ذَهب، فقالَ له الذي اشْتَرى الْعقَار: خُذْ ذَهبك ، إنما اشْتَريتُ منْك الأرض ، ولَم أشْتَرِ الذهب ، وقالَ الذي لَه الأرض : إنما بعتُك الأرض وما فيها ، فَتَحاكَما إلى رجلٍ ، فقالَ الذي تَحاكَما إلَيه : أَلَكُما ولَد ؟ قَالَ أحدهما : لي غُلام . وقالَ الآخر : لي جارِيةٌ ، قَالَ أنْكحا الْغُلام الجارِيةَ ، وأنْفقَا على أنْفُسهما منْه وتصدقَا » متفقٌ عليه .

ދާމް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرةَ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަނެއް މީހެއްގެ ބިމެއް ގަތެވެ. ފަހެ އެބިމުގައި ރަން ފުރިފައިވާ ދަޅެއް ބިން ގަތް މީހާއަށް ފެނުނެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ބިމުގެ ވެރިޔާ ގެ ރަން ގެންދާށެވެ. ތިބާގެ ކިބައިން ބިން ގަތީމެވެ. ރަން ނުގަނެމެވެ. ބިމުގެ ވެރިޔާ ބުނެފިއެވެ. ފަހެ ބިމާއި ބިމުގައިވާ އެއްޗެއް ކަމުގައި ވިއްކީމެވެ. ފަހެ އެ ދެމީހުން ހުކުމެއް އަރުވާ މީހަކާ ހުށަހެޅީއެވެ. ފަހެ އިންސާފުކުރާ މީހާ ބުނެފިއެވެ. ތިޔަ ދެމީހުންނަށް ދަރިން ލިބިފައިވޭތޯއެވެ؟ އެއްމީހާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނަށް ފިރިހެން ކުއްޖެއް ލިބިފައިވެއެވެ. އަނެއް މީހާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނަށް އަންހެން ކުއްޖެއް ލިބިފައިވެއެވެ. ފަހެ ބުނެފިއެވެ. އެ ފިރިހެން ކުއްޖާއާއި އަންހެން ކުއްޖާ ކާވެނިކުރުވާށެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ މައްޗަށް އެ ރަނުން ހޭދަކުރާށެވެ. އަދި އެ ރަނުން ސަދަގާ ކުރާށެވެ.

1827 وعنْه رضي الله عنْه أنه سمع رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « كانَتْ امرأتَان معهما ابناهما ، جاء الذئْب فَذَهب بابن إحداهما ، فقالت لصاحبتها : إنما ذهب بابنك ، وقالت الأخْرى : إنما ذَهب بابنك ، فَتَحاكما إلى داوود صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فَقَضي بِه للْكُبرى ، فَخَرجتَا على سلَيمان بن داود صلّى اللهُ علَيه وسلم ، فأخبرتَاه ، فقالَ : ائْتُوني بِالسكين أشَقه بينَهما . فقالت الصغْرى : لا تَفْعلْ ، رحمك الله ، هو ابنُها فَقَضى بِه للصغْرى » متفقٌ عليه .

އެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހުއްސުންގެއްވި أبو هريرةَ)ގެ ޔާބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑު އައްސަވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ.ދެއަންހެނުން ތިއްބެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ކައިރީގައި އެދެމީހުންގެ ދަރިފުޅުން ތިއްބެވެ. ފަހެ ސޫރުދަރޫ އައިސް އެކަކުގެ ކުއްޖާ ނަގައިގެން ގޮސްފިއެވެ. ފަހެ އެކަކުގެ އަނެއް އަންހެނާ ގާތު ބުންނެވެ. ސޫރުދަރޫ ނަގައިގެން ގޮސްފިއްޔާ ކަލޭގެ ދަރިފުޅެވެ. ނަމަވެސް އެއަންހެނާ ގޮތުގައި ބުނެފިއެވެ. އަދި ބުނެވެ. އެއީ ނަގައިގެން ގޮސްފިއްޔާ ތިބާގެ ދަރިފުޅެވެ. ދެން އެދެއަންހެނުން داوود صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް އިންސާފަށް އެދިގެން ދިޔައެވެ. ފަހެ ބޮޑު އަންހެނާގެ حق ގައި މައްސަލަ ނިންމަވައިފައެވެ. ދެން އެދެމީހުން سلَيمان بن داود صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ދިޔައެވެ. ފަހެ އެކަން ހިނގާ ދިޔަގޮތް ކިޔައިދިނެވެ. ފަހެ سلَيمان بن داود صلّى اللهُ علَيه وسلم ވިދާޅުވިއެވެ. ވަޅިއެއް ގެނެސްދީބަލާށެވެ. އެއިރުން ކުއްޖާ ދެބައިކޮށް ދެމީހުންނަށް ދެއްވާނަމެވެ. އޭރުން ކުޑަ އަންހެނާ ބުންނެވެ. ތިޔަކަން ނުކުރައްވާށެވެ. الله ތަޢާލާ ރަޙުމަތް ލައްވާށިއެވެ! އެއީ އޭނާގެ ދަރިފުޅެވެ. (އޭނާއަށް ދޫކޮށްލާށެވެ.) އެހިނދު سلَيمان بن داود صلّى اللهُ علَيه وسلم ކުޑަ އަންހެނާގެ حق ގައި މައްސަލަ ނިންމަވައިފައެވެ.

1828 وعن مرداسٍ الأسلَمي رضي الله عنْه قالَ قالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « يذْهب الصالحون الأولُ فالأولُ ، وتَبقَى حثَالَةٌ كحثَالَة الشعيرِ أو التمرِ ، لا يبالِيهم الله بالَةً » ، رواه البخاري .

ރާޟް الله ރުއްސުންދެއްވި مرداس الأسلميّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްދުވަހުން އަށްދުވަރަން صالح އަޅުތަކުން ދާނީ ދަރުވަދުންނެވެ. އަދި ނުބައި މީހުން ބާނީ ވިހަބަދުރުނެވެ. އެބައިމީހުން ކަރުދާހު (އިހަތިޔެއް)ފަދައިން ނުވަތަ ގަދަރުން ކާނަދައި ގެދައިން ފަދަ ވާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ނުބައި މީހުންގެ އެއްވެސް ގަދަރެއް ނުއުފުއްދަވާނެއެވެ.

1829 وعن رِفَاعةَ بنِ رافعٍ الزرقي رضي الله عنْه قالَ : جاء جِبريلُ إلى النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : ما تَعدون أهلَ بدرٍ فيكُم ؟ قالَ : « من أفْضل المسلمين » أو كلمةً نَحوها قالَ : «وكَذَاك من شَهد بدراً من الملائِكة » .

رواه البخاري .

ރާޟް الله ރުއްސުންދެއްވި رِفَاعةَ بنِ رافعٍ الزرقي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جِبريلُ عليه السلام ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ އަހުލުވެރިން ހިމަނަނީ ކޮން ދަރަޖައެއްގައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ އެންމެ މާތް ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ކަލިމައެއް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ ملائِكة ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބަދުރަށް ވަޑައިގަތް ބޭކަލުންވެސް ހިމެނެއެވެ.

1830 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « إذا أنْزل الله تَعالى بِقَومٍ عذَاباً أَصاب الْعذَاب من كَان فيهم . ثُم بعثُوا على أعمالِهم » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله ابن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ބައެއްގެ މައްޗަށް عذاب ފޮނުއްވާ ހިނދު އެތަނެއްގައި ތިބި އެންމެނާ ބަދަލު އާގައި ހިމެނުންވެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކުގެ މަތިން ނަގައްވާނެއެވެ.

1831 وعن جابرٍ رضي الله عنْه قال : كان جِذْع يقُوم إلَيه النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم ، يعني في الخُطْبة ، فلَما وضع المنْبر ، سمعنَا لِلْجذْع مثْل صوت العشَارِ حتى نَزلَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم فَوضع يده عليه فسكَن .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަދުރު ގަނޑެއް ހުއްޓެވެ. އެގަހުގައި ތެދުވެ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ޚުޠުބާ ދެއްވަވައެވެ. ފަހެ މިންބަރުގެ ބަހައްޓުމުން އެގަހުން ބަލިވައިން ގަދަދެރަވާ ހަނޑު އަޑު އިވުން ފެށިއެވެ. އެންމު ފަހުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ފައިބާ ވަޑައިގެން އެތަނަކައި އަތް ޖެއްސެވިއެވެ. ދެން އެއަޑު ހުއްޓުނެވެ.

وفي رواية : فَلَما كان يوم الجمعة قَعد النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم على المنْبرِ ، فصاحت النخْلَةُ التي كان يخْطُب عنْدها حتى كَادتْ أن تَنْشَق .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم މިންބަރު މަތީގައި އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އެކުއް ދަށުގައި ޚުޠުބާ ދެއްވާ ހުރި އަޖައިބުނާމުން ގޮވާލިއެވެ. ހީ ފަޅަފަޅައިގެން ހިނގައިދާންހުންނެވެ.

وفي رواية : فَصاحتْ صياح الصبي . فَنَزلَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم ، حتى أخذَها فَضمها إليه ، فَجعلَتْ تَئِن أنين الصبي الذي يسكتُ حتى استَقرتْ ، قال : « بكت على ما كانَتْ تسمع من الذكْرِ » رواه البخاري

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ކުއްޖަކު އަޑުނިކުންނާހެން އަޑު ކުރިއެވެ. ދެން نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم މިންބަރުން ފައިބައިވަޑައިގެން އެރުކުގައި ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި އަރިހުގައި ބައްދަވައިލެއްވިއެވެ. ދެން ހިމޭން ކުރުވާ ކުއްޖެއް ނިއްކުޅޭ ފަދައިން ނިއްކުޅެން ފެށިއެވެ. ފަހެ ހަމަޖެހުނީއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކުރީގެ އަޑުއިވޭ ذكر ތައް މިހާރު އަޑުނީވާތީ އެކަމުގެ، ގަސްގަނޑު އޮހި ރޮއިއެވެ.

1832 وعن أبي ثَعلَبةَ الخُشَني جرثُومِ بنِ نَاشرٍ رضي الله عنْه عن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال: إن الله تعالى فَرض فَرائِض فلا تُضيعوها ، وحد حدوداً فَلا تَعتَدوها ، وحرم أشْياء فَلا تَنْتَهكُوها ، وسكَتَ عن أشْياء رحمةً لَكُم غَير نسيانٍ فَلا تَبحثُوا عنها » حديثٌ حسن ، رواه الدارقُطْني وغَيره .

ގާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو ثَعلَبةَ الخُشَني جرثُومِ بنِ نَاشرٍ ، رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى فَرض ކަންތައްތައް فَرض ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިބާ އެކަންތައް ނުގެއްލުވާށެވެ. އަދި حدود ތަކެއް ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. ފަހެ ތިބާ އެކަންތައް ފަހަނައަޅައި ނުދާށެވެ. އަދި ކަންތައްތަކެއް حرام ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިބާ އެކަންތައްތަކަށް އަރާ ނުގަންނާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަޙުމަތެއްގެ ގޮތުން ވަރަށް ކަންތައްތަކެއް ދޫކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަނދާންނެތިގެނެއް ނޫނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަންތައްތަކާއިމެދު ސުވާލު ކޮށް ނުކުރާށެވެ.

1833 وعن عبد الله بن أبي أوفي رضي الله ، عنْهما قال : غَزونَا مع رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم سبع غَزوات نَأكُلُ الجراد .

وفي رواية : نأْكُلُ معه الجراد ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن أبو أوفي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހަތްފަހަރެއްގެ
މަތިން ހަނގުރާމަތައް ކުރީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންމެން ގޮތްފުޅަސަގަތައް ކައި ހެދީމެވެ.

1834 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن النبي صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « لا يلْدغُ المؤمن من جحرٍ مرتَين » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله
صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުއުމިނެއްގެ ގަޔަށް އެއްހަރަކުން ދެފަހަރަކު
ކައްޓެއް ނުޖެހޭނެއެވެ.

1835 وعنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « ثَلاثَةٌ لاَ يكلمهم الله يوم الْقيامة ولاَ ينْظُر إلَيهم ولا يزكيهم ولَهم عذاب أَلِيم : رجلٌ علَى فَضل ماء بِالْفَلاة يمنَعه من ابنِ السبِيل ، ورجلٌ بايع رجلاً سلْعةً بعد الْعصْرِ ، فَحلَفَ بِالله لأَخَذَها بكَذَا وكَذا ، فَصدقَه وهو علَى غيرِ ذَلِك ، ورجلٌ بايع إماماً لا يبايعه إلا لِدنيا ، فَإن أعطَاه منْها وفي ، وإن لَم يعطه منْها لَم يف » متفقٌ عليه .

އަދި صحابي (މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިން ބަޔެއްވެއެވެ.
ގިޔާމަތްދުވަހު الله سبحانه وتعالى އެބަޔަކަށް (ރަޙުމަތުގެ ނަޒަރުން) ނުބައްލަވާނެއެވެ.
އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނުފޮއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ވޭންދެނިވި عذاب ތައް
ވާނެއެވެ. އެއީ މީހުންގެ އަތްގައި ޖަންގަލިގައި އިތުރުވެފައިވާ ފެނުގެ ބޭނުން ހަރަދު

އެއިން ދަތުރުވެރީންނަށް މަނާކުރާމީހެކެވެ. އަދި عصر ގެ ފަހުން މީހަކަށް އެއްޗެއް ވިއްކި މީހެކެވެ. އޭނާ الله ގަންދީ ހުވާކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެއީ ގަތީ މިވެނި މިވެނި މިންވަރަކަށެވެ. ބުނެއެވެ. ފަހެ ގަންނަމީހާ އެއީ ތެދުވަރުން ހީކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ދޮގެކެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހަކީ ވެރިޔާއަށް ބައިޢަތު ހިފީ މީހެކެވެ. އޭނާ ބައިޢަތު ހިފީ ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ މަޞްލަޙަތަކަށްޓަކައެވެ. އެހެންވީމާ ދުނިޔޭގެ ނަފާއެއް ދީފިނަމަ އޭނާ ފުރިހަމަ އޭނާގެ عهد ފުއްދައެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދުނިޔޭގެ ހަމަ އެއްވެސް ނުލިބުނަމަ އޭނާ އޭނާގެ عهد ފުރިހަމަ ނުކުރެއެވެ.

1836 وعنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « بين النفْخَتَينِ أربعون » قَالُوا يا أبا هريرةَ ، أربعون يوماً ؟ قَالَ : أبيتُ ، قَالُوا : أربعون سنَةً ؟ قَال : أبيتُ . قَالُوا : أربعون شَهراً؟ قَال : أبيتُ « ويبلَى كُل شَيء من الإنْسان إلا عجب الذنَبِ ، فيه يركب الْخَلْقُ، ثُم ينَزلُ الله من السمآء ماء ، فَينْبتُون كَما ينْبتُ الْبقْلُ » متفقٌ عليه .

އަދިއެ صحابي (ރަޟިالله ޢަންހު ސުވާނުގެމި أبو هريرة) نبي ގެ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެނަފްޚާގެ ދެމެދު ސާޅީސް ވެއެވެ. މީސްތަކުން ސުވާލުކުރިއެވެ. އޭ أبو هريرة އެވެ. އަދި ސާޅީސް އަހަރުހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކޮން ދަންނަވާކަށް ނޭގެއެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުން ވަރަށް ކަށިގަނޑު ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ އެއްޗެއް ފަނާވެގެން ހިނގާނެއެވެ. އަދި މަރުވުމުން އަލުން ދިރުއްވާނީ އެކަށިގަނޑުންނެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އުޑުން ވާރޭ ވެއްސަވާނެއެވެ. އަދި ގަސްގަހާ ފަޅާނބުމުން މީސްތަކުން ފަޅައިގެން ނުކުންނާނެއެވެ.

1837 وعنْه قَالَ بينَما النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم في مجالسٍ يحدثُ الْقَوم ، جاءه أعرابِي فَقَالَ : متَى الساعةُ ؟ فَمضى رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يحدثُ، فقَال بعض الْقَوم : سمع ما قَالَ ، فَكَرِه ما قَالَ، وقَالَ بعضهم : بلْ لَم يسمع ، حتى إذَا قَضى حديثَه قَالَ : « أين

السائِلُ عن الساعة ؟ » قال : ها أنَا يا رسولَ الله ، قَالَ : « إذَا ضيعت الأمانةُ فانْتَظرِ الساعةَ » قَالَ: كَيفَ إضاعتُها ؟ قَالَ : إذَا وسد الأمر إلى غَيرِ أهله فَانْتَظرِ الساعة » رواه البخاري .

އަދިހާ صحابي (ރާޟްﷲ ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم މަޖްލިސް އެއްގައި ބަޔާން ކުރައްވަން އިންނަވަނިކޮށް ރަށްފުށުގެ މީހަކު އައެވެ. ފަހެ އެމީހާ ސުވާލުކުރެއެވެ. قيامة ވަނީކޮން އިރަކު ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم އެއްޗެއް ވިދާޅުނުވެ ވާހަކަފުޅު ކުރިއަށް ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ ބައެއް މީހުން [illegible] ބުނެއެވެ. [illegible] [illegible] ސުވާލު އަޑުއިވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހާއި [illegible] ސުވާލުކުރި މީހާ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. [illegible] [illegible]. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަމާނާތް [illegible] [illegible] ފަހެ قيامة ދުވަހަށް އިންތިޒާރުކުރާށެވެ. އޭނާ ދަންނަވައެވެ. [illegible] [illegible] ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަންތައް [illegible] ނުވާމީހުންނަށް [illegible] ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ފަހެ قيامة ދުވަހަށް އިންތިޒާރުކުރާށެވެ.

1838 وعنْه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قَالَ : « يصلون لَكُم ، فَإن أصابوا فَلَكُم ، وإن أخْطَئُوا فَلَكُم وعلَيهم » رواه البخاري .

އަދިހާ صحابي (ރާޟްﷲ ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަމަ ނަމާދުކުރުވާނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ރަނގަޅަށް ކުރުވައިފިނަމަ ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށްވެސް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ނުބައިކޮށް ކޮށްފިނަމަ ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ފާފަވެރިވާނެއެވެ.

1839 وعنْه رضي الله عنْه : { كُنْتُم خَير أُمة أخْرِجتْ لِلناس } قَال : خَير الناس لِلناسِ يأْتُون بِهم في السلاسل في أعنَاقهم حتى يدخُلُوا في الإسلامِ .

އަދިއެ صحابي (މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. كُنْتُم خَير أُمة أخْرِجتْ لِلناس މާނައީ ތިޔަބައިމީހުންނީ މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ނެރެވިފައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު އުއްމަތެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ ކަރުގައި ހިލިހިލާ އެޅުވިގެންވާ ހާލު ގެނެވޭ މީހުންނެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އިސްލާމްދީނަށް ވަދެއެވެ.

1840 وعنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « عجب الله عز وجل من قَومٍ يدخُلُون الْجنةَ في السلاسل » رواهما البخاري . معناها يؤسرون ويقيدون ثم يسلمون فيدخلون الجنة .

އަދިއެ صحابي (މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرةَ) نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހިލިހިލާގައި ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭ ބަޔަކާއިމެދު الله سبحانه وتعالى عجائب ވޮޑިގެންވިއެވެ.

(ދަންނައެވެ. އެއީއަސީރުންނެވެ. ހައްބަރު ކުޑަވެގެން އަހުމަންދަހު އިސްލާމްދީން ގަބޫލުކުރުމުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެއެވެ.)

1841 وعنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « أَحب الْبِلاَد إلى الله مساجِدها ، وأبغض الْبِلاَد إلى الله أسواقُها » رواه مسلم .

އަދިއެ صحابي (މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިންތަކުގެ ތެރޭގައިވާ ބިންތަކުން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ބިމަކީ މިސްކިތްތަކެވެ. އަދި ބިންތަކުން ބޮޑަށް الله سبحانه وتعالى އެންމެ ނުރުހުންވާ ބިމަކީ ބާޒާރުތަކެވެ.

1842 وعن سلْمان الْفَارِسي رضي الله عنْه من قوله قَال : لاَ تَكُونَن إن استَطَعتَ أولَ من يدخُلُ السوقَ ، ولا آخر من يخْرج منْها ، فَإنها معركَةُ الشيطَانِ ، وبها ينْصب رايتَه . رواه مسلم هكذا .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި سلْمان الْفَارِسي ގެ ކިބައިން އޭނާގެ قول نقلވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވީނަމަ ތިބާއަކީ އެންމެ ފުރަތަމަ ބާޒާރަށް ވަދެ އަދި އެންމެ ފަހުން ނިކުންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ شيطانގެ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނެވެ. އަދި އެތާނގައި އެއެމީގެ ދިދަ ނަގައެވެ.

ورواه البرقاني في صحيحه عن سلْمان قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « لا تَكُن أولَ من يدخُلُ السوقَ ، ولا آخر من يخْرج منْها ، فيها باض الشيطَان وفَرخَ » .

އަދި البرقاني އެކަލޭގެފާނުންގެ صحيح ގައި سلْمان ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަކީ ބާޒާރަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ވަންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. އަދި އެންމެ ފަހުން ނިކުންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. އެތާނގައި شيطانާ ބިސް އަޅައެވެ. އަދި ކުދި ފުޅައެވެ.

1843 وعن عاصم الأحول عن عبد الله بنِ سرجِس رضي الله عنْه قَالَ : قُلْتُ لِرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : يا رسولَ الله غَفَرَ الله لك ، قَالَ : « ولَك » قَالَ عاصم : فَقُلْتُ لَه : استَغْفَرَ لَك رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ؟ قَالَ : نَعم ولَك ، ثُم تَلاَ هذه الآيةَ : { واستغفر لِذَنْبِك ولِلْمؤمنين والمؤْمنات} [محمد : 19] ، رواه مسلم .

عاصم الأحول ، މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بنِ سرجِس ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަށް ދަންނަވީމެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. މާތްﷲ ކަލޭގެފާނަށް ފާފަ ފުއްސަވާށިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ފާފަވެސް ފުއްސަވާށިއެވެ. عاصم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ عبد الله بنِ سرجِس އަށް ދަންނަވީމެވެ. ތިބާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާ ދެއްވުން އަދި رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم دعاء ކުރެއްވީ

ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އަދި ތިބާއަށްޓަކައި ވެސްވެއެވެ. ދެން އަންނަނިވި އާޔަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. { واستغفر لِذَنْبِك ولِلْمؤمنين والمؤْمنات މާނައީ:- ތިބާގެ ފާފަފުއްސަވާ ދެއްވުން އެދި ދަންނަވާށެވެ. އަދި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި مؤمن އަންހެނުންނަށްޓަކައި ފާފަފުއްސަވާ ދެއްވުން އެދި ދަންނަވާށެވެ.

1844 وعن أبي مسعود الأنْصارِي رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « إن مما أدرك الناس من كلامِ النبوة الأولى : إذَا لم تَستَحِ فَاصنع ما شئْتَ » رواه البخَاري
.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو مسعود الأنْصارِي ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ނަބީ ކަލުގެ ކުރީގެ ލިބިގެންފައިވާ އެއް އިރުޝާދަކީ ތިބާ "ލަދުނުގަންނަނަމަ ފަހެ ބޭނުން ކަމެއް ކުރާށެވެ."

1845 وعن ابنِ مسعود رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ النبي صلّى اللهُ عليه وسلم : « أولُ ما يقْضى بين الناسِ يوم الْقيامة في الدماء » متفَقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابنِ مسعود ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ ހިންގެވޭ ޝަރީއަތްތަކަކީ ލޭއާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ.

1846 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « خُلقَت الملائِكَةُ من نُورٍ ، وخلقَ الجان من مارِجٍ من نَار ، وخُلق آدم مما وصفَ لَكُم » رواه مسلم

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މަލާއިކަތުން [illegible] އުފެއްދެވިފައިވަނީ ނޫރުންނެވެ. އަދި ޖިންނިން އުފެއްދެވިފައިވަނީ ދުމެއްނެތް އަލިފާންގަނޑުންނެވެ. އަދި آدم ގެ ގެފާނު އުފެއްދެވިފައިވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފަދައިންނެވެ. (އެބަހީ މެށިންނެވެ.)

1847 وعنْها رضي الله عنْها قَالَتْ : « كَان خُلُقُ نبي الله صلّى اللّهُ علَيه وسلم الْقُرآن » رواه مسلم في جملَة حديث طويلٍ .

އެ صحابي(އެބަހީ ދާމް الله ރުއްސުންގެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ) ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ خُلُقُ ވުމަކީ قُرآن އެވެ.

1848 وعنْها قَالَتْ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من أحب لِقاء الله أحب الله لِقَاءه ، ومن كَرِه لِقاء الله كَرِه الله لِقَاءه » فَقُلْتُ : يا رسولَ الله ، أكَراهيةُ الموت ؟ فَكُلُنَا نَكْرَه الموتَ ، قَالَ : « لَيس كَذَلِك ، ولَكن المؤمن إذَا بشر بِرحمة الله ورِضوانه وجنته أحب لِقَاء الله ، فَأحب الله لِقَاءه وإن الْكَافر إذَا بشر بعذابِ الله وسخَطه ، كَرِه لِقَاء الله ، وكَرِه الله لِقَاءه».رواه مسلم .

އެ صحابي(އެބަހީ ދާމް الله ރުއްސުންގެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ) ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުމަށް ލޯބިކުރާނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކާއި ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ. އަދި މީހަކު الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުކުރުމަށް ނުރުހޭނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކާއި ބައްދަލުވުމަށް ނުރުއްސަވައެވެ. ފަހެ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އާދެ މުރާދަކީ މަރަށް ނަފުރަތުކުރޭ ކުރުން ނުރުހުމަތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނޫނެކެވެ. ނަމަވެސް މުއުމިނުން اللهގެ ރަޙުމަތާއި ރިޟުވާނާއި ސުވަރުގެއާ އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ދިނުމުން الله އާއި ބައްދަލުވުމަށް ލޯބިކުރެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެމީހަކާއި ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ. އަދި ކާފަރަކަށްވުމުން ދިޔަހަށް الله سبحانه وتعالى ގެ عذابއާއި ކޯފާގެ ޚަބަރު ދިނުމުން الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުމަށް ނުރުހެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعاليއެފަދަ މީހާއި ބައްދަލުވުމަށް ނުރުއްސަވައެވެ.

1849 وعن أُم المؤْمنين صفيةَ بنْت حيي رضي الله عنْها قَالَتْ : كان النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم معتَكفاً، فَأَتَيتُه أزوره لَيلاً . فَحدثْتُه ثُم قُمتُ لأنْقَلب ، فَقَام معي لِيقْلبني ، فَمر رجلان من الأنْصارِ رضي الله عنْهما ، فَلما رأيا النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم أسرعا . فَقَالَ صلّى اللهُ علَيه وسلم : « علَى رِسلُكُما إنها صفيةُ بنتُ حيي » فَقالاَ : سبحان الله يارسولَ الله ، فَقَالَ : « إن الشيطَان يجرِي من ابنِ آدم مجرى الدمِ ، وإني خَشيتُ أن يقذفَ في قُلُوبِكُما شَرا أو قَالَ : شَيئاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أم المؤْمنين صفيةَ بنْت حييّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم އެއްފަހަރަކު إعتكاف އަށް އިންނެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށްޓަކައި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތެއްގައި ދިޔައީމުއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނާ ވާހަކަ ދެއްކީމެވެ. ދެން އަނބުރާ ދިއުމަށްޓަކައި ތެދުވުނީމެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންނަ ގެއަށް ގެންދެވުމަށްޓަކައި ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަރިހުން انْصار ންގެ ދެބޭކަލަކު ހުރަސްކޮށްލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެދެބޭކަލުންނަށް نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ފެނިވަޑައިގަތުމުން އަވަސް އަވަހަށް ދުރަށްދުރަށް ހިނގައްޖެއެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން މަޑުކުރައްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ صفيةَ بنْت حيي އެވެ. ފަހެ އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. سبحان الله އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطان އާ އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ތެރޭގައި ލޭ ދުއްވާފަދައިން ދުއްވައެވެ. އަދި ތިޔަބޭކަލުންގެ ހިތްތަކުގައި ނުބައިކަމެއް އުފެދިދާނެކަމަށް ތިމަންނަ ބިރުގަތީމެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވީމެވެ. (حديث ގައިވާ ލަފްޒު شَرا ގެ ބަދަލުގައި شَيئاً حديث ކުރެއްވި ކަމަށްވެސް ރިވާވެއެވެ.)

1850 وعن أبي الفَضل العباس بن عبد المطلب رضي الله عنْه قَالَ : شَهدتُ مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يوم حنَين فَلَزمتُ أنَا وأبو سفْيان بن الحارِث بن عبد المطلبِ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم لَم نفَارِقْه ، ورسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم علَى بغْلَة لَه بيضاء .

فَلما الْتَقَى المسلمون والمشْرِكُون ولى المسلمون مدبِرِين ، فَطَفِقَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ، يركُض بغْلَته قبل الْكُفارِ ، وأنَا آخذٌ بِلجامِ بغْلَة رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم أَكُفها إرادةَ أن لا تُسرِع ، وأبو سفْيان آخذٌ بِركابِ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم .

فَقَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم : « أي عباس ناد أصحاب السمرة » قَالَ العباس ، وكَان رجلاً صيتاً : فَقُلْتُ بِأعلَى صوتي : أين أصحاب السمرة ، فَو الله لَكأن عطْفَتَهم حين سمعوا صوتي عطْفَةَ الْبقَرِ علَى أولادها ، فَقَالُوا : يالَبيك يالَبيك ، فَاقْتَتَلُوا هم والْكُفَار ، والدعوةُ في الأَنْصارِ يقُولُون : يا معشَر الأَنْصارِ ، يا معشَر الأَنْصار ، ثُم قَصرت الدعوةُ علَى بني الْحارِث بن الْخزرج .

فَنَظَر رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم وهو علَى بغْلَته كَالمتَطَاوِل عليها إلَى قتَالِهم فَقَال : « هذَا حين حمي الْوطيس » ثُم أخَذَ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حصيات ، فَرمى بِهن وجوه الْكُفارِ ، ثُم قَال : «انْهزموا ورب محمد » فَذَهبتُ أنْظُر فَإذَا الْقتَالُ علَى هيئَته فيما أرى ، فَوالله ما هو إلا أن رماهم بِحصياته ، فَمازِلْتُ أرى حدهم كَليلاً ، وأمرهم مدبِراً .
رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو الفَضل العباس بن عبد المطلب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި حنين ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވީމެވެ. އަދި ތިމަންނައާއި أبو سفْيان بن الحارث بن عبد المطلبِ އާއި ދެމީހުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުން ދުރަށް ނުވަކިވީމެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم އިންނެވީ އެކަލޭގެފާނުގެ ހުދުކުލައި ހިމާރެއްގެ މަތީ ސަވާރުވެވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ މުސްލިމުންނާއި މުޝްރިކުން މައިދާނުގައި ބައްދަލުކުރުމުން މުސްލިމުން ދުވެފިލާން ފެށިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ ހިމާރު ބާރަށް ދުއްވާގަންނަންނަވީ އާޗީގެ ލަގަންގައި ހިފަހައްޓީމެވެ. އަދި أبو سفْيان އެކަލޭގެފާނުގެ ركاب ގައި ހިފަހައްޓިއެވެ. އެހިސާބުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عباس އެވެ. بيعة الرضوان ގެ ބޭފުޅުންނަށް ގޮވާލާށެވެ. عباس ގެ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައީ އަޑު ބާރު

މީހެކެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ތިމަންނަގެ އަޑުގެ ކޮޅަށް ގޮވީމެވެ. بيعة الرضوان ގެ ބޭކަލުން ކޮބާހެއްޔެވެ. ފަހެ މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. އެބޭކަލުން އައިއިރު އަވަސްކަމުން ހީވަނީ ގެރި އާޔީގެ ކުދިން ގޮވުމުން އަންނަހަންނެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން يالبيك يالبيك ވިދާޅުވުމުން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންގެ މެދުގައި ހަނގުރާމަ ފެށުނެވެ. ދެން أنْصارން ނިކުތުމުން ގޮވާލެވުނެވެ. އެބޭކަލުން ގޮވާލައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އޭ أنْصار ންގެ ޖަމާޢަތުގެ ބޭކަލުންނޭވެ! އޭ أنْصار ންގެ ޖަމާޢަތުގެ ބޭކަލުންނޭވެ! ދެން އެ ގޮވާލެއްވުން بني الْحارث بن الْخزرج އާއި ހަމައަށް ނިމުނެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ހިމާރު މަތީ އިންނަވައިގެން ބޯ އުފުއްލަވާ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނަށް ބެއްލެވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު އަވަނީ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާން ހޫނުވެއްޖެއެވެ. ދެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ހިލަކޮޅުތަކެއް ނެންގެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެހިލަކޮޅުތަކުން ކާފިރުންނާއި ދިމާލަށް އުއްކާލެއްވިއެވެ. ދެން حديث ފުޅު ކުރެއްވިއެވެ.މުޙައްމަދުގެ ވެރި އިލާހު ގަންދީ ބުނަމެވެ. އެމީހުން ބަލިވެއްޖެއެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވެއެވެ. ހަނގުރާމަ ގަދަފަދަހަން ހިގަހިގާ ހުރި ތަން ތިމަންނައަށް ހުރީ ފެނުނު އެވެ. ފަހެ މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހިލަތައް އުއްކާލެއްވުމުން ހަނގުރާމަ ފިނިވެއްޖެއެވެ. އެމީހުން ބަލިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ފިލައިފިއެވެ.

« الوطيس » التنور . ومعنَاه : اشْتَدت الْحرب . وقَوله : « حدهم » هو بِالحاءَ المهملَة أي : بأسهم .

1851 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قَالَ : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « أيها الناس إن الله طيب لا يقْبلُ إلا طيباً ، وإن الله أمر المؤمنين بِما أمر بِه المرسلين ، فَقَالَ تَعالى : {يا أيها الرسلُ كُلُوا من الطيبات واعملوا صالحاً } وقَال تَعالَى : { يا أَيها الذين آمنُوا كُلُوا من طَيبات ما رزقْنَاكُم } ثُم ذَكَر الرجلَ يطيلُ السفَر أشْعثَ أغْبر يمد يديه إلَى السماء : يارب يارب ، ومطْعمه حرام ، ومشْربه حرام ، وملْبسه حرام ، وغُذي بِالْحرامِ، فَأَنى يستَجاب لِذَلِك ، ؟ » رواه مسلم .

ދާޢް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. އެއިލާހު طاهر ތަކެތި ނޫނީ قبول ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މުއުމިނުންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ ރަސޫލު ބޭކަލުންނަށް އަމުރުކުރައްވި ފަދައިންނެވެ. ފަހެ ރަސޫލު ބޭކަލުންނަށް އަމުރުކުރައްވަމުން ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ރަސޫލުންނޭ. ޠާހިރު އެއްޗެހިން ކާށެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى (މުއުމިނުންނަށް) ވަޙީ ކުރައްވައެވެ. އޭ އީމާން ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި حلال ތަކެތިން ކާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު މީހެއްގެ ވާހަކަ ކިޔާ ދެއްކެވިއެވެ. އެމީހާ ދިގުދަތުރެއްގައި ދަތުރުކޮށްފައި (اللهއަށް ދަންނަވަން) އާދެއެވެ. (ދުޢާގެ ދިގުކަމުން) ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ފުއްސިހުރެފައިވެއެވެ. އަދި ހިތްވަރުން ބޮޑުކޮށް ހުރެއެވެ. އަދި ދެއަތް އުޑަށް އުފުލައިގެން ހުރެ ގޮވައެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އޭނާގެ ކާނާ ކައިގެން ހުންނާނީ حرام ކަމުގައެވެ. އަދި ބޮއިގެން ހުންނާނީ حرام ކަމުގައެވެ. އަދި ލައިގެން ހުންނާނީ حرام ކަމުގައެވެ.އަދި އޭނާގެ ހަށިގަނޑުގައި ހުންނާނީ حرام ތަކެތިން އުފެދިފައި ހުންނަން ޖެހެއެވެ. ވީމާ އޭނާގެ دعاء އިޖާބަ ވާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟

1852 وعنْه رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « ثَلاثَةٌ لاَ يكلمهم الله يوم الْقيامة ، ولاَ يزكيهم ، ولا ينْظُر إلَيهم ، ولَهم عذَاب أليم : شَيَخٌ زانٍ ، وملك كَذاب، وعائِل مستَكْبِر » رواه مسلم . « الْعائِلُ » : الْفَقير .

އަދި އެ صحابي(އެބަޔީ ދާޢް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން މީހުންނާއި الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހުން ބަސް ވެސް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފަރާތަށް ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި ވޭންދެނިވި ޢަޛާބު ވާނެ ޒިނޭ ކުރާ މުސްކުޅިމީހާއެވެ. އަދި ދޮގުހަދާ ރަސްގެފާނެވެ. އަދި ބޮޑާވެރިވެގެން ހުންނަ ފަގީރު މީހާއެވެ.

1853 وعنْه رضي الله عنْه قالَ : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « سيحان وجيحان والْفُراتُ والنيلُ كُل من أنْهارِ الْجنة » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ އާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ކޯރުތަކުގެ ތެރެއިން)
سيحان އާއި جيحان އާއި َالْفُرَاتُ އާއި النيل އަކީ ސުވަރުގެ ކޯރުތަކުގެ ތެރެއިންވާ
ތަންތަނެވެ.

1854 وعنْه قَال : أَخَذَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم بِيدي فَقَالَ : « خَلَقَ الله التربةَ يوم السبت، وخَلَقَ فيها الْجِبالَ يوم الأحد ، وخَلَقَ الشجر يوم الإِثْنَين ، وخَلَقَ المكْروه يوم الثلاثَاء ، وخَلَقَ النور يوم الأربعاء ، وبث فيها الدواب يوم الخَميسِ ، وخَلَقَ آدم صلّى اللهُ علَيه وسلم بعد الْعصرِ من يوم الجمعة في آخرِ الْخَلْق في آخرِ ساعة من النهارِ فيما بين الْعصرِ إلى الليل » .رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ އާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހިއްޕެވިއެވެ. ފަހެ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ބިންއުފެއްދެވީ ހޮނިހިރު ދުވަހުއެވެ. އަދި އެތާނގައި
ފަރުބަދަތައް އުފެއްދެވީ އާދީއްތަ ދުވަހުއެވެ. އަދި ގަސްތައް އުފެއްދެވީ ހޯމަ ދުވަހުއެވެ.
مكروه ތަކެތި އުފެއްދެވީ އަންގާރަދުވަހުއެވެ. އަދި ނޫރު އުފެއްދެވީ ބުދަދުވަހުއެވެ، އަދި
އެތާނގައި ޖަނަވާރުތައް ލެއްވެވީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ. އަދި آدم علَيه اسلأم އުފެއްދެވީ
ހުކުރު ދުވަހު އަސްރު ނަމާދަށްފަހު އަސްރު ވަގުތާއި ރޭގަނޑާއި ދެމެދު ދުވާލުގެ އެންމެ
ފަހު ވަގުތުގައެވެ.

1855 وعن أبي سلَيمان خَالِد بنِ الْولِيد رضي الله عنْه قالَ : « لَقَدْ انْقَطَعتْ في يدي يوم مؤتَةَ تسعةُ أسيافٍ ، فَما بقي في يدي إلا صفيحةٌ يمانيةٌ » .رواه البخاري .

އާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو سلَيمان خَالِد بنِ الْولِيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. مؤتَة ހަނގުރާމަގައި ތިމަންނަގެ އަތުން ނުވަ ކަނޑި ބިނދިގެން ދިޔައެވެ.
ފަހެ ތިމަންނަގެ އަތުގައި [illegible]
ނުވެއެވެ.

1856 وعن عمرو بنِ الْعاص رضي الله عنْه أنه سمع رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « إذَا حكَم الْحاكم ، فَاجتَهد ، ثُم أصاب ، فَلَه أجرانِ وإن حكَم واجتَهد ، فَأخْطأَ ، فَلَه أجر» متفقٌ علَيه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عمرو بنِ الْعاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. حاكم ނިޔާއިއްވާރިނދު ކުރެވޭ إجتهاد ގެމައްޗަށް އެ حكمއެއް އެރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެ ފަރާތަށް ދެދަރުމަ ލިބެއެވެ. އަދި حاكم ނިޔާއިއްވާރިނދު ކުރެވޭ إجتهاد ގެމައްޗަށް އެ حكمއެއް ނުބައި ވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެ ފަރާތަށް އެއްދަރުމަ ލިބެއެވެ.

1857 وعن عائِشَةَ رضي اللّه عنْها أن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « الْحمى من فيحِ جهنم فأبرِدوها بِالماْء » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހުމަކީ ނަރަކައިގެ އަވިން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ފެނުން އެ ފިނި ކުރާށެވެ.

1858 وعنْها رضي الله عنْها عنِ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَالَ : « من ماتَ وعلَيه صوم ، صام عنْه وليه » متفقٌ علَيه .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ) އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ނިޔާވެއްޖެނަމަ އަދި އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ވާ ރޯދައެއް އޭނާގެ ބަދަލުގައި އޭނާގެ ވަލީވެރިޔާ ހިފާނެއެވެ.

والمخْتَار جواز الصومِ عمن ماتَ وعلَيه صوم لِهذَا الْحديث ، والمراد بالْولي : الْقَرِيب وارِثاً كَان أو غَيرِ وارِث .

ރަނގަޅުކަމަށް ބެލެވޭ قول އަކީ މަރުވާމީހާގެ ދައްކަން ރަށް އާންމު ވަޞިއްޔަތާ ހިލާފުވެއެވެ.
މިގޮތުން ވަޞިއްޔަތާގެ މުރާދަކީ ގަބޫލުކުރުމެވެ. އަދި ވާރިޘުނާ ކަމުގައިވާނަމަ އަދި
ނުވިޔަސް ވެއެވެ.

1859 وعن عوف بن مالك بن الطفَيل أن عائِشَةَ رضي الله عنْها حدثَتْ أن عبد الله ابن الزبير رضي الله عنْهما قَالَ في بيعٍ أو عطَاء أعطَتْه عائِشَةُ رضي الله تَعالى عنْها : والله لَتَنْتَهين عائِشَةُ ، أو لأحجرن علَيها ، قَالَتْ : أهو قَالَ هذَا ؟ قَالُوا : نَعم ، قَالَتْ : هو ، لله علَي نَذْر أن لا أُكلم ابن الزبيرِ أبداً ، فَاستَشْفَع ابن الزبيرِ إليها حين طالَت الْهجرةُ . فَقَالَتْ : لاَ والله لا أُشَفع فيه أبداً ، ولا أتَحنثُ إلَى نَذْري . فلما طَال ذَلِك علَى ابنِ الزبيرِ كَلم المسور بن مخْرمةَ ، وعبد الرحمنِ بن الأسود بنِ عبد يغُوثَ وقَال لهما : أنْشُدكُما الله لما أدخَلْتُماني علَى عائِشَةَ رضي الله عنْها ، فَإنها لاَ يحل لَها أن تَنْذر قَطيعتي ، فَأقْبل به المسور ، وعبد الرَّحمن حتى استَأذَنَا علَى عائِشَةَ ، فَقَالا : السلام علَيك ورحمةُ الله وبركَاتُه ، أَنَدخُلُ ؟ قَالَتْ عائِشَةُ : ادخُلُوا . قَالُوا : كُلنَا ؟ قَالَتْ: نَعم ادخُلُوا كُلكُم ، ولاَ تَعلَم أن معهما ابن الزبيرِ ، فَلما دخَلُوا ، دخَلَ ابن الزبيرِ الْحجاب ، فَاعتَنَقَ عائِشَةَ رضي الله عنْها ، وطَفقَ ينَاشدها ويبكي ، وطَفقَ المسور ، وعبد الرحمنِ ينَاشدانها إلا كَلمتْه وقبلَتْ منْه ، ويقُولانِ : إن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم نَهى عما قَد علمت من الْهجرة . ولاَ يحل لمسلمٍ أن يهجر أخَاه فَوقَ ثَلاث لَيالٍ . فَلما أكْثَروا علَى عائِشَةَ من التذْكرة والتحرِيجِ ، طَفقَتْ تُذَكرهما وتَبكي ، وتَقُولُ : إني نَذَرتُ والنذْر شَديد ، فَلَم يزالا بها حتى كَلمت ابنِ الزبيرِ ، وأعتَقَتْ في نَذْرِها أربعين رقَبةً، وكَانَتْ تَذْكُر نَذْرها بعد ذَلِك فَتَبكي حتى تَبل دموعها خمارها . رواه البخاري .

عوف بنِ مالِك بنِ الطفَيل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عائِشَةَ ގެފާނަށް
ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عبد الله ابن الزبير އަކަމަކާއިން ވިއްކާލުމުގައި ނުވަތަ
ދެއްވާފައިވާ މުދަލަކާއި ބެހިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބަނދުކުރަން عائِشَةَ
ގެފާނު އެކަމުން ދުރުހެލިވާނަމަ ނުހުއްޓުނަމަ ތިމަންނާ އަޅާއި ޙަޖަރުކުރާނަމެވެ.
އަކަމަނާ އަޒުބައިރު ކުރިން ކަލާމެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ބަސްދެއްވާނީ ކަލޭގެ؟
އަމިރުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ! އަހަރެމެނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ބަސްނަ الله އަށް ނަޒަރުގައި

ބުނަމެވެ. އެއީ މީގެފަހުން ދުވަހަކުވެސް عبد الله ابن الزبير އާއި އަނގައިން ނުބުނުމުގެ މައްޗަށެވެ. ފަހެ أخوة ކެނޑިގެންދިޔަ ދުވަސްތައް ދިގުވުމުން ދުރުވުމުން عبد الله ابن الزبير ޝަފާޢަތް އެދުނެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫން الله ގަސަމެއް ހުވާކުރަމެވެ. އޭނާއާއި ދުވަހަކު ބަސް ބުނާނެކަމަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންނާގެ ނަދުރު ބޭނުންކޮށް ހިނގާނެއެވެ. ފަހެ أخوةކެނޑިލައްވާފައިވާ ދުވަސް ދިގުވުމުން ޒަމާނުން އެކަން عبد الله ابن الزبير އަށް ބުރަވިއްޖެއެވެ. އެބަސްކަމުން المسور بن مخْرمة އާއި عبد الرحمن بن الأسود بن عبد يغُوث އާއި ދެބޭފުޅުންނާއި ބަނޫޒުހްރާގެ އަހަރެމެންގެ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. ފަހެ އެދެބޭފުޅުންނަށް ދެންނެވިއެވެ. الله ގެ އިސްމުފުޅުން ތިޔަދެބޭފުޅުންނަށް އިލްތިމާސް ކުރަމެވެ. އެއީ ތިމަންނަ ގެންގޮސް عائِشَة ގެފާނު އަރިހަށް ވެއްދެވުމަށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާއަށް ތިމަންނާއި أخوة ކެނޑިލުމަށް ނަދުރުކުރުމަކީ ބޭނުންނުވާ ހުއްދަކަމެއްނޫނެވެ. ފަހެ المسور އާއި عبد الرحمن އާއި ދެބޭފުޅުން عبد الله ابن الزبير ގޮވާގެން ވަޑައިގެން عائِشَة ގެފާނުގެ ގޭދޮރުމަތަށް ވަޑައިގެން ހުއްދަ އެދިވަޑައިގެން އަދި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެދެބޭފުޅުން ސަލާމް ގޮވިއެވެ. السلام علَيك ورحمةُ الله وبركاتُه ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން ވަދެވޭތޯއެވެ. ތިމަންމެން އެތެރެއަށް ވަންނަން ހުރިހާ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ! އެދެބޭފުޅުން އަނެއްކާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އެންމެން ވަންނަނީ ހުރިހާ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އެންމެން އެކުގައި ވަންނަވާށެވެ. އަދި عبد الله ابن الزبير އެބޭފުޅުންނާއި އެކު ވާކަން އެކަމަނާއަކަށް ނޭނގެއެވެ. ފަހެ އެދެބޭފުޅުން އެތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ عبد الله ابن الزبير ފަރުދާގެ އެތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ (عبد الله ابن الزبير އަކީ عائِشَة ގެ ބޭބެކަމަނާގެ ދަރިކަލުންނެވެ) عائِشَة ގެފާނާއި معانقة ކުރައްވައިގަތެވެ. އަދި އާދޭސް ކުރައްވަން ފަށައިފިއެވެ. އަދި ރޮއްވަން ފަށައިފިއެވެ. އަދި المسور އާއި عبد الرحمن އާއި ދެބޭފުޅުންވެސް އާދޭސް އަދި ކުރައްވަން ފަށައިފިއެވެ. އަދި އެދެބޭފުޅުން ވިދާޅުވުމުން ގެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހިނގާދިޔަވަރުވެސް އެނގެވަޑައިގަންނަވާނެ ފަދައިން نبي އާ صلّى الله علَيه وسلم ވަނީ އަނގައިން ނުބުނެ ހުރުން މަނާކުރައްވާފައިވާކަމެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް ތިންދުވަހަށް ވުރެ ގިނައިން އެމީހެއްގެ އަޚާ ދޫކޮށްލައި ހުރުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ. ފަހެ އެދެބޭފުޅުން އެކަމަނާއަށް އެކަން ހަނދުމަކޮށްދިނުން ގިނަކުރުމުން ފުރުމުން

عائشة ގެފާނު ރޯން ފެއްޓެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިވަނީ ނަދުރުކުރީ ބޭނުންފުޅެވެ. އަދި ނަދުރަކީ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ (އިބާރާ ހުރުމަތްތެރިވެވޭނެކަމާ) އެއްކަލާވެ. ނަމަވެސް އެބޭކަލުން ދުނިޔާގެ އަކަމުގެ މައްކަލު ބޭއްވިފައިވާ ގެއްލުން ބާރާވެގެން އަސްމާގެ ހުރުން عائشة ގެފާނު

عبد الله ابن الزبير އާއި އަނގައިން ބުނުއްވިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ނަދުރު ދުވަހުގެ މައްޗަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި ކަފާރާތް މިނިވަން އަޅުން ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެގޮތަށް ފަހުން އަޅުގަނޑު ދުއްވާ ހިނގާ ހަނދާން ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރޯވެ ހިތާމަ ކުރައްވައިވިއެވެ. އެންމެ ގަދަހޯރަ ރޮއްވެވިއެވެ. އެގޮތް ހަދައްބަން އަޅުގަނޑުގެ ދުވަހުގަ ތިމަރަމީ ފެމުރެއްވިއެވެ.

1860 وعن عقْبَةَ بنِ عامر رضي الله عنْه أن رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم خَرَج إلَى قَتْلَى أُحد . فَصلى علَيهم بعد ثَمان سنين كالمودع للأحياء والأموات ، ثُم طَلَع إلى المنْبر ، فَقَالَ : إني بين أيديكُم فَرطٌ وأنَا شهيد علَيكُم وإن موعدكُم الْحوض ، وإني لأنْظُر إليه من مقامي هذَا، وإني لَستُ أخْشَى علَيكُم أن تُشْرِكُوا ، ولَكن أخْشَى علَيكُم الدنيا أن تَنَافَسوها» قَالَ: فَكَانَتْ آخر نَظْرة نَظَرتُها إلَى رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عقْبة بنِ عامر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އުހުދު ހަނގުރާމައިގެ ޝަހީދުވި ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދިރިތިބި މީހުންނާއި މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް وداع ކުރާ ފަދައިން وداع ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަށް(8) އަހަރު ފަހުންނެވެ. ދެން މިންބަރުމައްޗަށް އަރާ ވަޑައިގަތެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ އިސްވެރި ހަމަ ބައިވެރިވާނޭ މީހާ ކަމުގައި ވެވަޑައިގަންނަވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަންނަވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާ ބައްދަލުކުރާނީ الْحوض އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ބިރު ފެނިވަޑައިގަންނަވަމެވެ. ޝިރުކުކުރާނެތީ ބިރެއް ނުގަންނަވަމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބިރުގަންނަވަނީ ދުނިޔެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ދިނުމުގައި ވާދަކުރާނެތީއެވެ. ކިޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެއީ ފަހު އެންމެ ބެލުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ދެކުނު ދުވަހެވެ.

وفي رواية : « ولَكني أخْشَى علَيكُم الدنيا أن تَنَافَسوا فيها ، وتَقْتَتِلُوا فَتَهلكُوا كما هلَكَ مَن كان قَبلكُم » قَالَ عقبةُ : فَكان آخر ما رأيتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم علَى المنْبرِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބިރު ގަންނަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުނިޔޭގައި ވާދަވެރިކަމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި ހަސަދަކުރާ ފަދައިން ވާދަކުރާނެއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވިފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންވެސް ހަލާކުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން عقبةُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله علَيه وسلم މިންބަރުމަތީގައި ހުންނަވަނިކޮށް ދުށް އެންމެ ފަހު ފަހަރެވެ.

وفي رواية قال : « إني فَرطٌ لَكُم وأنَا شَهيد علَيكُم ، وإني والله لأنْظُر إلَى حوضي الآن ، وإني أُعطيتُ مفَاتيح خَزائِن الأرض ، أو مفَاتيح الأرض ، وإني والله ما أَخَافُ علَيكُم أن تُشْرِكُوا بعدي ولَكن أخَافُ علَيكُم أن تَنَافَسوا فيها » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިސްވެދާ ކުރިހުރިމީހެކެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔެކެވެ. މާތްالله ގަސަމު ހުވާކުރަން ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މިހާރު އެ حوض އެބަފެނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބިމުގެ ޚަޒާނާގެ ތަޅުދަނޑި (ނުވަތަ ބިމުގެ ތަޅުދަނޑި) ވަނީ ދެއްވާފައެވެ. މާތްالله ގަސަމު ހުވާކުރަން ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެފަހުން ޝިރުކުކުރާކަމުގެ މައްޗަށް ބިރެއް ނުގަންނަމެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަނީ ތިޔަބައިމީހުން ގެ ދުނިޔޭގައި ވާދަވެރިކަމު ގެ މައްޗަށެވެ.

والمراد بِالصلاة علَى قَتْلَى أُحد : الدعاء لَهم ، لاَ الصلاةُ المعروفَةُ .

1861 وعن أبي زيد عمرو بن أَخْطَب الأَنْصاري رضي الله عنْه قَال : صلى بنا رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم الْفَجر ، وصعد المنْبر ، فَخَطَبنَا حتى حضرت الظهر ، فَنَزل فَصلى

. ثُم صعد المنْبر فخطب حتى حضرت العصر ، ثُم نَزل فَصلى ، ثُمَّ صعد المنْبر حتى غَربت الشمس، فَأخْبرنا ما كان وما هو كائِن ، فَأعلَمنَا أحفَظُنَا . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو زيد عمرو بنِ أخْطَب الأنْصارِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެނާގެން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ފަތިސް ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިންބަރަށް އަރާ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި خطبة ވިދާޅުވުން ގެންދަވަނިކޮށް މެންދުރު ނަމާދު ވަގުތު ވިއެވެ. ފަހެ ފައިބާވަޑައިގަތުމަށްފަހު ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރާ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި خطبة ވިދާޅުވުން ގެންދަވަނިކޮށް އަސްރު ނަމާދު ވަގުތު ވިއެވެ. ދެން ފައިބާވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރާވަޑައިގަތެވެ. އެންމެ ފަހުން ގޮސް އިރުއޮއްސުނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް ވެގެންދިޔަ ކަންތައްތަކާއި އަދި ވާނޭ ކަންތައްތައް ބުނެދެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހިތުދަސްކުރި މީހަކީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އިލްމު ގިނަ މީހާއެވެ.

1862 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : قال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من نَذَر أن يطيع الله فَلْيطعه ، ومن نَذَر أن يعصي الله ، فلا يعصه » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގޮފިލާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާން އަދާކުރުމަށް ނަދުރުކޮށް ބުނެފިއްޔާ ފަހެ އެމީހަކު އެކަން ކުރާށެވެ. އަދި الله އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވާން ނަދުރުކޮށް ބުނެފިއްޔާ ފަހެ އެ ނުރަގަޅު ކުރާ ހުއްޓެވެ.

1863 وعن أُمِّ شَرِيك رضي الله عنْها أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم أمرها بِقَتْل الأوزاغ ، وقَال: « كَان ينْفُخُ علَى إبراهيم » متفقٌ علَيه

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أُمّ شَرِيك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم (ހޮނު) މެރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ އިބްރާހީމުގެފާނު (އަލިފާނުން ފުމުން ހިނދު) އެއަށް ފުމެލުން ގެންދިޔައެވެ.

1864 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه قال : قَالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من قَتَلَ وزغَةً في أول ضربة ، فَلَه كَذَا وكَذَا حسنَةً ، ومن قَتَلَها في الضربة الثانية ، فَلَه كَذَا وكَذَا حسنَةً دون الأولَى ، وإن قَتَلَها في الضربة الثالِثَة ، فَلَه كَذاً وكَذَا حسنَةً » .

[illegible] الله [illegible] أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެއްފަހަރުން ޖަހާ [illegible] މަރާލީނަމަ އެމީހަކަށް މިވެނި މިވެނި [illegible] ވެއެވެ. އަދި މީހަކު ދެފަހަރުން ޖަހާ [illegible] މަރާލީނަމަ އެމީހަކަށް މިވެނި މިވެނި [illegible]. އަދި މީހަކު ތިންފަހަރުން ޖަހާ [illegible] މަރާލީނަމަ އެމީހަކަށް މިވެނި މިވެނި ދަރުމަ [illegible].

وفي رِواية : « من قَتَلَ وزغاً في أول ضربة ، كُتب له مائةُ حسنَة ، وفي الثانية دون ذَلِك ، وفي الثالِثَة دون ذَلِك » . رواه مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެމީހަކަށް ސަތޭކަ ދަރުމަ ލިޔެވޭނެއެވެ. އަދި ދެފަހަރުންނަމަ [illegible] ދަށުން ލިޔެވޭނެއެވެ. އަދި ތިންފަހަރުންނަމަ [illegible] ދަށުން ލިޔެވޭނެއެވެ.

قال أهلُ اللغَة : الْوزغُ : الْعظَام من سام أبرص .

1865 وعن أبي هريرةَ رضي الله عنْه أن رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم قال : « قَالَ رجلٌ لأتَصدقَن بصدقَة ، فَخَرج بصدقَته ، فَوضعها في يد سارِق ، فَأصبحوا يتَحدثُون : تَصدقَ الليلة علَى سارِق، فَقَالَ : اللهم لَك الْحمد لأتَصدقَن بصدقَة ، فَخَرج بصدقَته ، فَوضعها في يد زانية، فَأصبحوا يتَحدثُون تُصدق الليلَةَ علَى زانية ، فَقَالَ : اللهم لَك الْحمد علَى زانية ؟، لأتَصدقَن بصدقة ، فَخَرج بصدقَتهِ ، فَوضعها في يد غَني ، فأصبحوا يتَحدثون : تُصدِّقَ علَى غَني ، فَقَالَ اللهم لَك الْحمد علَى سارِق ، وعلَى زانية ، وعلَى غَني ، فَأتي فَقيل لَه: أما صدقَتُك علَى سارِق فَلَعله أن يستعف عن سرِقَته ، وأما الزانيةُ فَلَعلها تَستَعف

عن زِنَاها، وأما الْغني فَلَعله أن يعتَبِر ، فَينْفقَ مما آتَاه الله » رواه البخاري بلفظه ، ومسلم بمعنَاه .

ދާމް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެއް ފިރިހެނަކު) ބުނެފި ބުންޏެވެ. ތިމަންނަ ކަށަވަރުން ވެސް صدقة ކުރާނަމެވެ. ފަހެ صدقة ހިފައިގެން ނިކުމެވެ. ފަހެ އެ صدقة ވައްކަންކުރާ މީހެއްގެ އަތުގައި ދިނެވެ. ފަހެ ހެނދުނު މީސްތަކުން ވާހަކަދައްކަން ފެށިއެވެ. ވަގަކަށް صدقة ކުރެވިއްޖެއޭ ވާހަކަ ދައްކަމުންދެއެވެ. ފަހެ އެމީހާ ބުންޏެވެ. އޭ الله! ތިބާއަށް ޙަމްދު ހުއްޓެވެ. ތިމަންނަ އިތުރަށް صدقة ކުރާހުށީމެވެ. ފަހެ صدقة ހިފައިގެން ނިކުމެވެ. އަދި ޒިނޭކާރާ މީހަކަށް صدقة ދިނެވެ. ފަހެ ހެނދުނުވެސް މީސްތަކުން ވާހަކަދައްކަން ފެށިއެވެ. ރޭގައި صدقة ކުރެވުނީ ޒިނޭކާރާ މީހަކަށެވެ. ދެން އޭނާ ބުންޏެވެ. އޭ الله ! ތިބާއަށް ޙަމްދު ހުރީ ކަމެވެ. ތިމަންނަ އިތުރަށް صدقة ކުރާހުށީމެވެ. ފަހެ صدقة ހިފައިގެން ނިކުމެވެ. ފަހެ އެ صدقة ދިނެވެ. މުއްސަނދިއަކަށް ފަހެ ހެނދުނުވެސް މީސްތަކުން ވާހަކަ ދައްކަން ފެށިއެވެ. ރޭގައި صدقة ކުރެވުނީ މުއްސަނދިއަކަށެވެ. ދެން އޭނާ ބުންޏެވެ. އޭ الله! ތިބާއަށް ހުރީ ޙަމްދު صدقة ކުރެވުނު ކަމެއް ވަގަކަށް ޒިނޭކާރާ މީހަކަށް صدقة ކުރެވުނު ކަމެއް ވަގަކަށް މުއްސަނދިއަކަށް صدقة ކުރެވުނު ކަމެއް ވަގަކަށް އިބަ އިތުރަށް ތިމަންނަ ކުރަމެވެ. ފަހެ އޭނާ ހުވަފެނުގައި ދެކުނެވެ. އޭނާއަށް ބުނެވުނެވެ. މިބާ ވަކަން ކުރާމީހާ ދިން صدقة ގެ ސަބަބުން އޭނާ ވައްކަން ދޫކޮށްލުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަދި ޒިނޭކާރާ މީހާ ދިން صدقة ގެ ސަބަބުން އޭނާ ޒިނޭކުރުން ހުއްޓުވުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަދި މުއްސަނދި މީހާ ދިން صدقة ގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ހެޔޮވިސްނުމެއް صدقة ދޭން ފުރުޞަތެއްވެސް އެކަށީގެންވެއެވެ.

1866 « وعنه قال كنا مع رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في دعوة فرفع إليه الذراع وكانت تعجبه فَنَهس منها نَهسةَ وقال : أنا سيد الناس يوم الْقيامة ، هلْ تَدرون مم ذَاك ؟ يجمع الله الأولين والآخرِين في صعيد واحد ، فَينْظُرهم الناظر ، ويسمعهم الداعي ، وتَدنُو

منْهم الشمس ، فَيبلُغُ الناس من الْغَم والْكَربِ مالاَ يطيقُون ولاَ يحتَملُون ، فَيقُولُ الناس : أَلاَ تَرون إِلى ما أَنْتُم فيه ، إِلَى ما بلَغَكُم ؟ أَلاَ تَنْظُرون من يشْفَع لَكُم إِلى ربكُم ؟

فيقُولُ بعض الناسِ لِبعضٍ : أبوكُم آدم ، ويأتُونَه فَيقُولُون : يا أَدم أَنْتَ أَبو الْبشرِ ، خَلَقَك الله بيده ، ونَفخَ فيك من روحه ، وأَمر الملاِئكَةَ فَسجدوا لَك وأَسكَنَك الْجنةَ ، أَلا تَشْفع لَنَا إِلَى ربك ؟ أَلاَ تَرى ما نَحن فيه ، وما بلَغنَا ؟ فَقَالَ : إِن ربي غَضب غضباً لَم يغْضب قَبلَه مثْلَه . ولاَ يغْضب بعده مثْلَه ، وإِنه نَهاني عنِ الشجرة ، فَعصيتُ . نَفْسي نَفْسي نَفْسي . اذهبوا إِلَى غَيرِي ، اذْهبوا إِلَى نُوحٍ . فَيأْتُون نُوحاً فَيقُولُون : يا نُوح ، أَنْتَ أَولُ الرسل إِلى أَهل الأرضِ ، وقَد سماك الله عبداً شَكُوراً ، أَلا تَرى إِلَى ما نَحن فيه ، أَلاَ تَرى إِلَى ما بلَغنَا ، أَلاَ تَشْفَع لَنَا إِلَى ربك؟ فَيقُولُ : إِن ربي غَضب الْيوم غَضباً لم يغْضب قَبلَه مثْلَه ، ولَن يغْضب بعده مثْلَه، وأَنه قد كانَتْ لِي دعوةٌ دعوتُ بِها علَى قَومي ، نَفْسي نَفْسي نَفْسي ، اذْهبوا إِلَى غَيرِي اذْهبوا إِلَى إِبراهيم . فَيأْتُون إِبراهيم فَيقُولُون : يا إِبراهيم أَنْتَ نَبِي الله وخَليلُه من أَهل الأرضِ ، اشْفَع لَنَا إِلَى ربك ، أَلاَ تَرى إِلَى ما نَحن فيه ؟ فَيقُولُ لَهم : إِن ربي قَد غَضب الْيوم غَضباً لَم يغْضب قَبلَه مثْلَه ، ولَن يغْضب بعده مثْلَه وإِني كُنْتُ كَذَبتُ ثَلاَثَ كَذْبات نَفْسي نَفْسي نَفْسي، اذْهبوا إِلَى غَيرِي ، اذْهبوا إِلَى موسى . فَيأْتُون موسى ، فَيقُولُون : يا موسى أَنْت رسولُ الله ، فَضلَك الله بِرِسالاَته وبِكَلاَمه على الناسِ ، اشْفع لَنَا إِلَى ربك ، أَلاَ تَرى إِلى ما نَحن فيه ؟ فَيقول إِن ربي قَد غَضب الْيوم غَضباً لَم يغْضب قَبلَه مثْلَه ، ولَن يغْضب بعده مثْلَه وإِني قَد قتَلْتُ نَفْساً لَم أُومر بِقَتْلها. نَفْسي نَفْسي نَفْسي ، اذْهبوا إِلَى غَيرِي ، اذْهبوا إِلَى عيسى . فَيأْتُون عيسى . فَيقُولُون : يا عيسى أَنْتَ رسولُ الله وكلمتُه أَلْقَاها إِلَى مريم وروح منْه وكَلمتَ الناس في المهد . اشْفَع لَنَا إِلَى ربك . أَلاَ تَرى ما نَحن فيه ، فيقولُ : إِن ربي قَد غَضب الْيوم غَضباً لَم يغْضب قَبلَه مثْلَه ، ولَن يغْضب بعده مثْلَه ، ولم يذْكُر ذنْباً ، نَفْسي نَفْسي نَفْسي ، اذْهبوا إِلَى غَيرِي ، اذْهبوا إِلَى محمد صلّى اللهُ علَيه وسلم . فيأْتون محمداً صلّى اللهُ علَيه وسلم .

وفي رواية : « فَيأْتُوني فيقُولُون : يا محمد أَنْتَ رسولُ الله ، وخاتَم الأَنْبِياء ، وقَد غَفَر الله لَك ما تَقَدم من ذَنْبِك وما تَأخر ، اشْفَع لَنَا إِلَى ربك ، أَلاَ تَرى إِلَى ما نَحن فيه ؟ فَأَنْطَلق ،

فَآتي تَحتَ الْعرشِ ، فَأَقَع ساجِداً لِربي » ثُم يفْتَح الله علَي من محامده ، وحسن الثنَاء علَيه شَيئاً لِم يفْتَحه علَى أَحد قَبلي ثُم يقَالُ : يا محمد ارفَع رأْسك ، سلْ تُعطَه ، واشْفَع تُشفَع ، فَأرفَع رأْسي ، فَأَقُولُ أُمتي يارب ، أُمتي يارب ، فَيقَالُ : يامحمد أَدخلْ من أُمتك من لاَ حساب علَيهِم من الْباب الأَيمنِ من أَبوابِ الْجنة وهم شُركَاء الناسِ فيما سوي ذَلِك من الأَبوابِ » ثُم قال : « والذي نَفْسي بِيده إِن ما بين المصراعينِ من مصارِيعِ الْجنة كَما بين مكةَ وهجر ، أَو كَما بين مكةَ وبصرى » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ގާމް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނަމެން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުގައި ދަޢުވަތެއްގައި ތިބީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް (ޛިރާޢުގެ) އަތުގެ މަސްބައި ގެނެވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޝައުޤުވެރިވާ އަތުގެ މަސްބައިކަން ތިބިއްޔާ ފައިން ފަޅުއަރުވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހުން މީސްތަކުންގެ سيد ވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނެވެ. އެއީ ކީއްވެގެންކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެގޭ ހެއްޔެވެ؟ އެދުވަހަކީ الله سبحانه وتعالى އެންމެ ކުރީގެ އިރުގެ މީހުންނާއި އެންމެ ފަހުގެ މީހުން އެންމެން އެއްބިމަކަށް ޖަމާ ކުރައްވާނެ ދުވަހެވެ. ފަހެ ބަލާ މީހަކަށް ރިއްކަކަން ފެންނާނެއެވެ. އަދި ގޮވާ މީހުންގެ ގޮވުން އެންމެންނަށް އަޑުއިވިފައިވާނެއެވެ. އިރު ކައިރިވެގެންދާނެއެވެ. ހިތާމައާއި މުސީބާތާ ބާރުވުމުން މީސްތަކުންނަށް ކެތްތެރިކަން ނެތިފައިވާނެއެވެ. ފަހެ މިހެން ބަލައިން ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ތިބި ހާލު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުފެންނަ ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކޮން ތިޔަބައިމީހުން ރައްބުގެ ގެންގޮސްދޭ އިލާހުގެ حضرة ގައި شفاعة ކޮށްދެއްވާނެ މީހަކު ހޯދަން ނޭގޭތޯއެވެ. ފަހެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބުނާނެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕަ އާދަމުގެ ގާތަށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އާދަމުގެ ގާތަށް އަރިހަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ ބުނާނެއެވެ. އޭ އާދަމުގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ އިންސާނީ ބަޝަރުންގެ ބައްޕައެވެ. الله ކަލޭގެފާނު ހެއްދެވީ އެކަލާނގެ އަތުންނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް އެކަލާނގެ ރޫޙު ފުމެއްވި ފުއްމަވައި އުފެއްދެވިއެވެ. އަދި ملائكة ބަޔަކަށް ސަޖިދަކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވުމުން ފަހެ އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ސަޖިދަ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގޭގައި ލެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައިގެންނެވި އިލާހަށް ތިމަންނަމެންނަށްޓަކައި شفاعة

ތެރިވެދެއްވާނަމަތޯ؟ ތިމަންނަމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ނުފެނިވަޑައިގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ އާދަމުގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ކޯފާ ވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އޭގެ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް އެފަދައިން ވެވަޑައިނުގަނެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ނުވެސް ވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އިލާހުން ތިމަންނަށް ސުވަރުގެ ގަހަކުން ކެއުން މަނާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް އިލާހު ގެ އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެވުނީއެވެ. (ދެން އާދަމުގެ ފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ) نَفْسي نَفْسي نَفْسي އެވެ. (އެބަހީ ތިމަންނަށް ފިކުރީ ތިމަންނަގެ نَفْس އާއިމެދު ކަންބޮޑުވާ ގޮތެއް ފިކުރުކުރައްވަމުންނެވެ.) ތިމަންނަށް ފިޔަވައި އެހެން މީހެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނޫޙުގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ނޫޙުގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ނޫޙުގެ ފާނެވެ! ކަލޭގެފާނަކީ ބިމަށް ފޮނުއްވި އެންމެ ފުރަތަމަ ރަސޫލާއެވެ. الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނަށް عبداً شَكُوراً ގެ ނަންކުރައްވާފައެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ނުފެނިވަޑައިގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ ތިމަންނަމެންނަށްޓަކައި شفاعة ތެރި ވެދެއްވާނަމަތޯ؟ ފަހެ ނޫޙުގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ކޯފާ ވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އޭގެ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް އެފަދައިން ވެވަޑައިނުގަނެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ނުވެސް ވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގައުމުގެ މައްޗަށް ކުރެއްވި ދުޢާގެ ސަބަބުންނެވެ. (ދެން ނޫޙުގެ ފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ) نَفْسي نَفْسي نَفْسي އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަ ފިޔަވައި އެހެން ބޭފުޅެއްގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އިބްރާހީމްގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން (ގޮސް) ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ އިބްރާހީމްގެ ފާނެވެ. ކަލޭގެ ފާނަކީ الله ގެ ނަބީ ބޭފުޅާއެވެ. އަދި ބިންމަތީ ގައިވާ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން الله ގެ ޚަލީލު އެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންނަމެންނަށްޓަކައި شفاعة ތެރި ވެދެއްވާނަމަތޯ؟ ތިމަންނަމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ނުފެނިވަޑައިގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންނަގެ މިއަދު މައްޗަށް ކޯފާ ވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އޭގެ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް އެފަދައިން ވެވަޑައިނުގަނެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ނުވެސް ވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ތިން ދޮގު ހައްދަވާފައިވެއެވެ. ދެން އިބްރާހީމްގެ ފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. نَفْسي نَفْسي އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަ ފިޔަވައި

އެހެން ބޭކަލެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މޫސާގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ
އެބައިމީހުން މޫސާގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. الله
سبحانه وتعالى އޭ ރަސޫލާ ކަލޭގެފާނަކީ ރިސާލަތާއި ބަސްފުޅުން ކަލޭގެފާނަށް ފަޟީލަތް ދެއްވި
ކަލޭގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި އަހަރެމެންނަށްޓަކައި
ޝަފާޢަތްތެރިވެދެއްވާށެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަހަރެމެން ތިބި ހާލު ނުފެނެނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ
މޫސާގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަދު އަހުރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ
ކޯފާވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން އެފަދައިން ކޯފާވެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.
އަދި އޭގެ ފަހުން އެފަދައިން ކޯފާވެވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން
ޤަތުލުކުރުމަށް އަމުރު ނުކުރައްވާ ނަފްސެއް މަރާލީމެވެ. ނަފްސީ ނަފްސީ ނަފްސީ.
ތިޔަބައިމީހުން އަހުރެންގެ ކައިރިއަށް ނޫން
އެހެން ބޭކަލެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޢީސާގެ ފާނުގެ
އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ޢީސާގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން
ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ޢީސާގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާ އެވެ. އަދި
މަރްޔަމްއަށް ލައްވާލެއްވި ކަލިމަފުޅާއި އެކަލާނގެ ރޫޙަކީ ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި
ކުޑަކުއްޖަކަށް ހުންނަވަނިކޮށް ކޮޅުގައި މީސްތަކުންނާ ބަސްފުޅު ދެއްކެވިއެވެ.
ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި އަހަރެމެންނަށްޓަކައި شفاعة
ކޮށްދެއްވާށެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަހަރެމެން ތިބި ހާލު ނުފެނެނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ
ޢީސާގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަދު އަހުރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ
ކޯފާވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން އެފަދައިން ކޯފާވެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.
އަދި އޭގެ ފަހުން އެފަދައިން ކޯފާވެވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު
ފާފައެއް ފާހަގަކޮށް ނުވިދާޅުވިއެވެ. نَفْسي نَفْسي نَفْسي އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
އެހެން ބޭކަލެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން محمد صلّى الله عليه وسلم ގެ
އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ محمد ގެފާނެވެ.
ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި ނަބީންގެ ޚާތަމް އެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް الله
ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ ފާފައާއި ފަހުގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވިއެވެ.
ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި އަހަރެމެންނަށްޓަކައި شفاعة
ކޮށްދެއްވާށެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަހަރެމެން ތިބި ހާލު ނުފެނެނީހެއްޔެވެ؟ ދެން

ތިމަންކަލޭގެފާނު ދާހުށީމެވެ. އަދި ޢަރުޝުގެ ދަށާ ހަމައަށް ވާސިލުވީމެވެ. ދެން ތިމަން ހައްދަވައިގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށްޓަކައި ސަޖިދައަށް ވެއްޓިގެން ހުރީމެވެ. ދެން ﷲ سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ﷲ އަށް ހަމްދު ތަޢުރީފުގެ ކަލިމަތަކާއި ރީތި ޘަނާގެ ކަލިމަތައް ހުޅުއްވާ ދެއްވާނެއެވެ. އަގަދަ ކަލިމަތައް އޭގެ ކުރިން ތިމަންކަލޭގެފާނަށްވުރެ ކުރީގައި އެހެން މީހަކަށް ހުޅުވައި ނުވާނެއެވެ. ދެން ނިދާ އިއްވޭނެއެވެ. އޭ محمد ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ބޯ އުފުއްލަވާށެވެ. އަދި ދަންނަވާށެވެ. އެދުން ފުއްދަވާނެއެވެ. ޝަފާޢަތް ކުރައްވާށެވެ. ޤަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޯ އުފުއްލަވާ ހުށީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވާ ހުށީމެވެ. أمتي يارب ، أمتي يارب أمتي يارب އެވެ. (މާނައީ އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ.) ފަހެ ނިދާ އިއްވޭނެއެވެ. އޭ محمد ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ހިސާބެއް ނުވާ މީހުން ސުވަރުގެ ދޮރުތަކުގެ ތެރެއިން ކަނާއްތުފަރާތުގެ ދޮރުފޮޅުން ވައްދަވާށެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެހެންމީހުންނާއި އެހެން ދޮރުފޮޅުތަކުންވެސް ވަދެވޭނެއެވެ. ދެން حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ގަންދީ އިލާހު ހުވާކުރަމެވެ. ސުވަރުގޭގެ ދަރަވާޒާގެ ދެމެދު މައްކާއާއި هجر އާއި ދެމެދުގެ ހުސްބިން އޮންނާނެއެވެ. ނުވަތަ حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. مكة އާއި بصرى އާއި ދެމެދުގެ ހުސްބިން އޮންނާނެއެވެ.

1867 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قَالَ : جاء إِبراهيم صلّى اللهُ علَيه وسلم بِأُم إِسماعيل وبابنها إِسماعيلَ وهي تُرضعه حتى وضعها عنْد الْبيت عنْد دوحة فوقَ زمزم في أَعلَى المسجِد ، ولَيس بمكةَ يوْمئذ أَحد ولَيس بِها ماء ، فَوضعهما هنَاك ، ووضع عنْدهما جِراباً فيه تَمر ، وسقَاء فيه ماء . ثُم قَفي إِبراهيم منْطَلقاً ، فتَبِعتْه أُم إِسماعيل فَقَالَتْ : يا إِبراهيم أَين تَذْهب وتَتْركُنَا بهذا الْوادي ليس فيه أَنيس ولاَ شَيء ؟ فَقَالَتْ له ذَلك مراراً ، وجعل لاَ يلْتَفتُ إِلَيها ، قَالَتْ لَه: آللهُ أَمرك بِهذَا ؟ قَالَ : نَعم . قَالَت : إِذًا لا يضيعنا ، ثُم رجعتْ .فَانْطَلَقَ إِبراهيم صلّى اللهُ علَيه وسلم ، حتى إِذا كَان عنْد الثنية حيثُ لا يرونَه . استَقْبل بِوجهه الْبيتَ، ثُم دعا بهؤُلاء الدعوات ، فَرفَع يديه فقَالَ : { ربنَا إِني أَسكَنْتُ من

ذُريتي بِواد غَيرِ ذي زرعٍ } حتى بلَغَ {يشْكُرون} . وجعلَتْ أُم إِسماعيل تُرضع إِسماعيل ، وتَشْرب من ذَلِك الماء ، حتى إِذَا نَفد ما في السقَاء عطشت وعطش ابنُها ، وجعلَتْ تَنْظُر إِلَيه يتَلَوى أَو قَالَ : يتَلَبطُ فَانْطَلَقَتْ كَراهيةَ أَن تَنْظُر إِلَيه ، فَوجدت الصفَا أَقْرب جبلٍ في الأَرضِ يليها ، فَقَامتْ علَيه ، ثُم استَقبلَت الْوادي تَنْظُر هلْ تَرى أَحداً ؟ فَلَم تَر أَحداً . فهبطَتْ من الصفَا حتى إِذَا بلَغَت الْوادي ، رفَعتْ طَرف درعها ، ثُم سعتْ سعي الإِنْسانِ المجهود حتى جاوزت الْوادي ، ثُم أَتَت المروةَ ، فقامتْ علَيها ، فنَظَرتْ هلْ تَرى أَحداً؟ فَلَم تَر أَحداً ، فَفَعلَتْ ذَلِك سبع مرات. قَال ابن عباسٍ رضي الله عنْهما : قَال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « فَذَلِك سعي الناسِ بينَهما » . فلَما أَشْرفَتْ علَى المروة سمعـتْ صوتاً ، فَقَالَتْ : صه تُرِيد نَفْسها ثُم تَسمعتْ ، فَسمعتْ أَيضاً فَقَالتْ : قَد أَسمعتَ إِن كَان عنْدك غَواثٌ .فَأَغث . فَإِذَا هي بِالملَك عنْد موضعِ زمزم ، فَبحثَ بِعقبِه أَو قَال بِجنَاحه حتى ظَهر الماء، فَجعلَتْ تُحوضه وتَقُولُ بِيدها هكَذَا ، وجعلَتْ تَغْرفُ الماء في سقَائِها وهو يفُور بعد ما تَغْرفُ وفي رواية : بِقَدرِ ما تَغْرِفُ . قَال ابن عباسٍ رضي الله عنْهما : قالَ النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « رحم الله أُم إِسماعيل لَو تَركَتْ زمزم أَو قَالَ : لو لَم تَغْرِفْ من الماء ، لَكَانَتْ زمزم عيناً معيناً قَال فَشَرِبتْ ، وأَرضعتْ ولَدها .

فَقَال لَها الملَك : لاَ تَخَافُوا الضيعة فَإِن ههنَا بيتاً لله يبنيه هذَا الْغُلاَم وأَبوه ، وإِن الله لا يضيع أَهلَه ، وكَان الْبيتُ مرتَفعاً من الأَرضِ كَالرابِية تَأْتيه السيولُ ، فتَأْخُذُ عن يمينه وعن شمالِه . فَكَانَتْ كَذَلِك حتى مرتْ بِهِم رفْقَةٌ من جرهم ، أو أَهلُ بيت من جرهمٍ مقْبِلين من طَرِيق كَداء ، فَنَزلُوا في أَسفَل مكَةَ ، فَرأَوا طَائراً عائفاً فَقَالُوا : إِن هذا الطائِر ليدور على ماء لَعهدنَا بِهذا الوادي وما فيه ماء فَأرسلُوا جِريّاً أَو جرِيين ، فَإِذَا هم بِالماء ، فَرجعوا فَأَخْبروهم فَأَقْبلُوا ، وأُم إِسماعيلَ عند الماء ، فَقَالُوا : أَتَأْذَنين لَنَا أَن ننزِلَ عنْدك ؟ قَالتْ: نَعم ، ولكن لا حق لَكُم في الماء ، قَالُوا : نَعم . قَال ابن عباسٍ : قَالَ النبِي صلّى اللهُ علَيه وسلم : « فَأَلفي ذلك أُم إِسماعيلَ ، وهي تُحب الأُنْس . فَنزلُوا ، فَأَرسلُوا إِلى أَهليهم فنَزلُوا معهم ، حتى إِذا كَانُوا بِها أَهل أَبيات ، وشب الغُلام وتَعلم العربِية منهم وأَنْفَسهم وأَعجبهم حين شَب ، فَلَما أَدرك ، زوجوه امرأَةً منهم ، وماتَتْ أُم إِسماعيل .

فَجاء إبراهيم بعد ما تَزوج إسماعيلُ يطالِع تَرِكتَه فَلم يجِد إسماعيل ، فَسأَل امرأَتَه عنه فَقَالتْ : خَرج يبتَغي لَنَا وفي رِواية : يصيد لَنَا ثُم سأَلها عن عيشهم وهيَئتهم فَقَالَتْ: نَحن بشَرٍّ ، نَحن في ضيق وشدة ، وشَكَتْ إِليه ، قَال : فإذا جاء زوجك ، اقْرئى علَيه السلام، وقُولي لَه يغَير عتبةَ بابه . فَلَما جاء إسماعيلُ كَأَنه آنَس شَيئاً فَقَال : هلْ جاءكُم من أَحد ؟ قَالَتْ : نَعم ، جاءنَا شَيخٌ كَذا وكَذا ، فَسأَلَنَا عنْك ، فَأَخْبرتُه ، فَسألني كَيف عيشُنا ، فَأَخْبرتُه أَنا في جهد وشدة. قَالَ : فَهلْ أَوصاك بشَيء ؟ قَالَتْ : نَعم أَمرني أَقْرأ علَيك السلام ويقُولُ : غَير عتبة بابك . قَالَ : ذَاك أَبي وقَد أَمرني أَن أُفَارِقَك ، الْحقي بأَهلك . فَطَلَقَها ، وتَزوج منْهم أُخْرى . فلَبِث عنْهم إِبراهيم ما شَاء الله ثُم أَتَاهم بعد ، فَلَم يجده ، فَدخَلَ على امرأته ، فَسأَل عنْه . قَالَتْ : خَرج يبتَغي لَنَا . قَال : كَيفَ أَنْتُم ، وسألها عن عيشهم وهيَئتهم فَقَالَتْ : نَحن بِخَيرٍ وسعة وَأَثْنَتْ على الله تَعالى ، فقَال : ما طَعامكُم ؟ قَالَتْ : اللحم . قَال : فَما شَرابكُم ؟ قَالَت : الماء . قَال : اللهم بارِك لهم في اللحم والماء ، قَال النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم : «ولَم يكن لهم يومِئذ حب ولَو كَان لهم دعا لَهم فيه » قَال : فَهما لاَ يخْلُو علَيهما أَحد بغَيرِ مكةَ إِلا لَم يوافقاه .

وفي رواية فَجاء فَقَالَ : أَين إِسماعيلُ ؟ فَقَالَت امرأَتُه : ذَهب يصيد ، فَقَالَت امرأَتُه: أَلا تَنْزِلُ ، فتَطْعم وتَشْرب ؟ قَالَ : وما طعامكم وما شَرابكُم ؟ قَالَتْ : طَعامنا اللحـم ، وشَرابنَا الماء . قَال : اللهم بارِك لَهم في طَعامهم وشَرابِهم قَالَ : فَقَالَ أَبو القَاسم صلّى اللهُ علَيه وسلم: «بركَةُ دعوة إِبراهيم صلّى اللهُ علَيه وسلم » قَالَ : فَإِذا جاء زوجك ، فاقْرئي علَيه السلام ومريه يثَبتْ عتَبةَ بابه . فَلَما جاء إِسماعيلُ ، قَال : هلْ أَتَاكُم من أَحد ؟ قَالتْ : نَعم ، أَتَانَا شيخٌ حسن الهيَئة وَأَثْنَتْ علَيه ، فَسأَلَني عنْك ، فَأَخْبرتُه ، فَسأَلَني كيفَ عيشُنَا فَأَخبرتُه أَنا بخَيرٍ . قَالَ : فَأَوصاك بِشَيء ؟ قَالَتْ : نَعم ، يقْرأُ علَيك السلام ، ويأْمرك أَن تُثَبتَ عتَبة بابك. قَالَ : ذَاك أَبي وأنت الْعتَبةُ أَمرني أَن أُمسكَك . ثُم لَبِثَ عنْهم ما شَاء الله ، ثُم جاء بعد ذلك وإِسماعيلُ يبرِي نَبلاً لَه تَحتَ دوحة قريباً من زمزم ، فَلَما رآه ، قَام إِلَيه ، فَصنع كَما يصنَع الْوالِد بِالْولَد والوالد بالْوالد ، قَال : يا إِسماعيلُ إِن الله أَمرني بِأَمرٍ ، قَال : فَاصنع ما أَمرك ربك ؟ قَال : وتُعينُني ، قَال : وأُعينُك ، قَالَ : فَإِن الله أَمرني أَن أَبني بيتاً ههنَا ،

وَأشَار إِلى أَكَمة مرتَفعة على ما حولها فعنْد ذلك رفَع الْقَواعد من الْبيت ، فَجعلَ إِسماعيل يأتي بِالحجارة ، وإبراهيم يبني حتى إِذا ارتَفَع الْبِنَاء جاء بِهذا الحجرِ فَوضعه لَه فقام علَيه ، وهو يبني وإسماعيلُ ينَاوِلُه الحجارة وهما يقُولاَنِ : « ربنَا تَقَبلْ منا إِنك أَنْتَ السميع الْعليم »
.

وفي رواية : إِن إبراهيم خَرج بِإسماعيل وأُم إسماعيل ، معهم شَنَةٌ فيها ماء فَجعلَتْ أُم إِسماعيلَ تَشْرب من الشنة ، فَيدر لَبنُها على صبيها حتى قَدم مكةَ . فَوضعها تَحتَ دوحة ، ثُم رجع إِبراهيم إِلى أَهله ، فاتبعتْه أُم إِسماعيلَ حتى لما بلغُوا كَداء نادتْه من ورائِـ ـه : يا إِبراهيم إِلى من تتْركُنَا ؟ قَالَ : إِلى الله ، قَالَتْ : رضيتُ بِالله . فَرجعتْ ، وجعلَتْ تَشْرب من الشنة ، ويدر لَبنُها على صبيها حتى لما فَنى الماء قَالَتْ : لَو ذَهبتُ ، فَنَظَرتُ لعلي أحس أَحداً ، قَالَ : فَذَهبتْ فصعدت الصفا . فَنَظَرتْ ونَظَرتْ هلْ تُحس أَحداً ، فَلَم تُحس أحداً ، فَلَما بلَغَت الْوادي ، سعتْ ، وأَتت المروةَ، وفعلَتْ ذلك أَشْواطاً ، ثُم قَالَتْ : لو ذهبتُ فنَظرتُ ما فَعلَ الصبي ، فَذَهبتْ ونَظَرتْ ، فَإِذَا هو على حاله كَأَنه ينْشَغُ للموت ، فَلَم تُقرها نفْسها . فَقَالَت : لَو ذَهبتُ ، فَنَظَرتُ لعلي أَحس أَحداً ، فَذَهبتْ فصعدت الصفَا ، فَنَظَرتْ ونَظَرتْ ، فَلَم تُحس أَحداً حتى أَتمتْ سبعاً ، ثُم قَالَتْ : لَو ذَهبتُ ، فَنَظَرتُ ما فَعل . فَإِذا هي بِصوت . فَقَالَتْ : أَغثْ إِن كان عنْدك خير فإذا جِبرِيلُ صلّى اللّهُ علَيه وسلم فقَال بِعقبه هكَذَا ، وغمز بِعقبه على الأرض ، فَانْبثَق الماء فَدهشَتْ أُم إسماعيلَ فَجعلَتْ تَحفن وذكر الحديثَ بِطُولِه.
رواه البخاري بهذه الروايات كلها .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابنِ عباس ގެ ރިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. إبراهيم علَيهالسلام إِسماعيل علَيهالسلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ
މަންމާފުޅު ގޮވައިގެން مسجدالحرامކުރިމަތިން ވަޑައިގެނެވެ. އެހިނދު اِسماعيل ގެފާނުގެ ކިރުގެ
އުމުރެވެ. އަދި زمزم ވަޅުކުރި ތަނުގައި ހުރި ގަހެއްގެ ދަށުގައި ބޭއްވިއެވެ. އަދި އެދުވަސް
ވަރުގައި މައްކާގައި އެއްވެސް މީހަކު ނުހުރެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ފެނެއް ނުވެއެވެ. ފަހެ
އެދެމައިން އެތާގައި ދޫކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކަދުރުގޮނޑެއް އޮތް ކޮތަޅަކާއި ފެން ބަނޑިޔާ އެއް
ދޫކުރެއްވިއެވެ. ދެން إبراهيم ގެފާނު އެނބުރިވަޑައިގަންނަވާން ފެށްޓެވިއެވެ. ފަހެ اِسماعيل

ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު ފަހަތުން ގޮވަމުން ދިޔައެވެ. އޭ إبراهيم ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު ދިޔަވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންތަނަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އަދި [illegible] [illegible] ދޫކޮށް ދަނީ އެއްވެސް ބަޔަކު ނޫޅޭ ވާދީއަކަށެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ [illegible] ވިދާޅުވެ ވިދާޅުވެ [illegible]. ނަމަވެސް إبراهيم ގެފާނު އެނބުރި ނުބައްލަވައެވެ. އެކަމަނާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނަށް މިގޮތަށް އަމުރު ކުރެއްވީހެއްޔެވެ؟ إبراهيم ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ! އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ތިމަންނަމެން އެކަލާނގެ [illegible] ނުލައްވާނެއެވެ. ދެން އެކަމަނާ އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ إبراهيم عليه السلام ކުރިއަށް ވަޑައިގެން ގޮސް އެކަމަނާ އަށް ނުފެންނަ ހިސާބަށް ދުރުވުމުން މޫނުފުޅު [illegible] ދިމާލަށް އަނބުރާލައްވައި ދެއަތް އުފުއްލަވައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ربنَا إِني أَسكَنْتُ مِن ذُرِيتي بِواد غَيرِ ذي زرعٍ } حتى بلَغَ {يشْكُرون

އަދި اسماعيل ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު އެކަލޭގެފާނަށް ކިރުބޮއި ދެއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި އެތަނުގައި ހުރި ފެން ބޮއުން ގެންދެވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ފެން ހުސްވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަމަނާ [illegible]. އަދި އެ ދަރިފުޅު ވެސް [illegible] ގޮސް އަނގަ [illegible] [illegible]. ފަހެ [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible] ވަޑައިގަތެވެ. އެންމެ ގާތުގައި ހުރީ صفاء ފަރުބަދައެވެ. ފަހެ އެފަރުބަދަމަތަށް އަރާ ވަޑައިގެން [illegible] [illegible] ބެއްލެވިއެވެ. [illegible] [illegible] ފަރުބަދައިން [illegible] [illegible] ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވާދީ އަށް ފޭބުމުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަރާ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި މަރުވާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] الله [illegible] [illegible] عبد الله ابن عباس ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސަފާ އާއި މަރުވާ އާއި ދެމެދު سعي ކުރަނީ އެސަބަބަށްޓަކައެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ މަރުވާއަށް އަރާވަޑައިގެން ހިނދު އަޑެއް

އެއްސެވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ (އެއީ ކަމުދާ އިރާކަން ނަހަރައްދަވާ) ކައްރަޑުއާވިޖެއްވިއެވެ. ދެން
ދެވަނަ ފަހަރަށް އަޑެއް އިވުނެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އަވަހަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔާ ތިޔާގެ އަޑު
އިއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ކުރުސަ އެހީތެރިކަމެއް ތިބާގާ އެބައޮތްނަމަ ފުރުސަތުދެއްވާށެވެ. އެހިނދު
މަލާއިކަތެއް ބޮޑުކަމެއް (މިހާރު زمزم ހުރި ތާގައި) ފައިތިލައިން ބިން ކޮނެވިއެވެ. (ނުވަތަ
ފިޔަތަކުން ބިން ކޮނެވިއެވެ.) އަދި ފެންގަނޑު ފާޅުވީ އަރާގެން. ފަހެ އެކަމަނާ އެފެންގަނޑަށް ހައުޟު
ވަޅާލަމުން ފެންގަނޑު ހިފަހައްޓަވަން ފަށާ ސަރަޙައްދު ހަރުދަނާކުރައްވައެވެ. އަދި ބަނޑާސްތާއަށް
ފެން ނަގައިއެވެ. ދެން الله އެދަރިބަފުޅުގެ ރަޙްމަތްކުރެއްވި ރިވާކުރެއްވި عبد الله ابن عباس
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله علیه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى
إسماعيل عليه السلام ގެ މަންމައަށް ރަޙްމަތް ލައްވާފާނދޭވެ! އެކަމަނާ زمزم ދޫކޮށްލެއްވި
ނަމަ (ނުވަތަ އެއިން ބަރުދަލަށް ނުނަގަވާނަމަ) ޒަމްޒަމް ހިނގާ ފެނެއްކަމުގައި ވީހެވެ. ދެން އެކަމަނާ
ފެނުން ބޯއްވަވައި ދަރިފުޅަށް ކިޔާއެވެ. ދެން މަލާއިކަތް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ހަލާކުވެދާނެކަމަށް ބިރު ނުގަންނަވާށެވެ.
އަދި إسماعيل ގެ ބައްޕާފުޅު ބިނާކުރައްވާނެ ކަޢުބާ ބިނާކުރެއްވުމަށް މިތަނެވެ. ފަހެ
ތަރުބިއްޔަތުކުރައްވަން މިކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފުޅާ އެއްކޮށް الله ގެ ގޭގެ ހިންގުންތެރިވާނެއެވެ.
އެހެންކަމުން މިގޮތުގައި ދިރިއުޅުއްވިއެވެ. އަދި ބަރަކާތްތެރި ގެ ދިރިއުޅުން ހިނގާގެންދިޔައެވެ. އަދި ހަމަހަރުގެދުވަސް
الله سبحانه وتعالى އެކަމަނާ މިހެން ހަމަހޯދައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި كعبة الله ހުރީ
އުސްގަނޑެއްގެ މަތީ ހާއްސަ ދިމާލުގައެވެ. ފަހެ ވިއްސާރަ ފެން އަރައިގެން ގޮސް ކަޑައް ހުރިހާ
ޤަބީލާގެ ބައެއް ދަތުރުކުރަމުން ހިނގައިދިޔައެވެ. އެހިސާބުން جرهم ގެ ބޭކަލުން
كداء ގެ މަގުން ދަތުރުކުރަމުން ފެނުގެ ޢަލާމާތް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. މިހެން އެހެރީ ބާއްވާށެވެ. ދެން
އެބައިމީހުން ކޮޅު އެއްކުރައްވައި ދޫކުރި ފެންނެތް ތަނެއްކަމާ ދަތުރުކުރީމެވެ. ދެން އެމީހުން ބޭނުންވިއެވެ.
ދިރިއުޅެން އެދުނު ތަން އެކަމަނާގެ ތަނަށް ވަޑައިގަތުމުން ދިރިއުޅުމުގެ ހުއްދަ ހޯދިއެވެ. މިގޮތުން
ހުއްދަދީފައި އެކަމަނާ ވިދާޅުވީ ފެނުގެ ހައްޤު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުވާނެއެވެ. އެމީހުން ބުނީ އާއެވެ. ދެން
ދިރިއުޅުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. ދެން އެއިން އެތަކެއް ގެއެއް ބިނާކުރިއެވެ. އަދި އެމީހުން އައިސް. އިސްތިރީން
إسماعيل ގެ ބައްޕާފުޅު އިބްރާހީމް ވަޑައިގެންނެވީ ބައްލަވަން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އެމީހުން
ދެންނެވިއެވެ. އެކަމަނާ ބެލުމަށް ދިޔައީ ކޮބައިތޯ؟ ކަލޭގެފާނު ކޮންތާކުތޯ؟ ދެން
އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އެތަނުގައެވެ. އެންމެ ދަތިކަމެވެ. އަހަރެމެން ތިބީ ދުވަސްވަރުގައެވެ. ބިރުވެރިކަމުގެ
ގައިގާތުން އެއްބަސް ބޭނުން ނުވެއެވެ. އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އެންމެ ދަތިކަމެވެ. عبد الله ابن

عباس ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى الله علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. إسماعيل علَيه السلام ގެ މަންމާފުޅު އެގޮތް ގަބޫލު ކުރެއްވީ އެކަމަނާއާއި އިންސާނުންނަކުވެސް ފުޅުބާވާރާވާ ބާކީ ނުވެފައިވާ ވަގުތެއް. ފަހެ އެބައިމީހުން ފުރިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ހާލަތު މިހުންނަނީ ހަނދު ދިރުމެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އައީ. އެކަމުން ކުޑަކުޑަ ހާލު ބަޔަކު އެބޭކަލުން ދިރިއުޅުއްވިއެވެ. އަދި إسماعيل ގެފާނު ބޮޑުވެގެންވިއެވެ. އަދި އެގޮތުގެ ބަޔަކު ދިމާވެ ކުރުންތަކެއް ފާހަގަ ކުރައްވިއެވެ. އަދި ބޮޑުވުމުން އެބައިމީހުންނާ ދިރިއުޅުއްވުން ވަގުތު ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. އަދި ކުޑަކުޑަ ކުރާ ފިޔަވަޅު ދިރިއުޅުމުގެ ބޭފުޅުން އެންމެން ކުރީގައި ކުޑަވެސް ކުރުނުދީގެވެ. އެދުވަސްވަރު إسماعيل علَيه السلام ގެ މަންމާ ނިޔާވިއެވެ. ފަހެ إبراهيم علَيه السلام، إسماعيل علَيه السلام ގެ ހަބަރު ބެއްލެވުމަށް ވަޑައިގަތީ اسماعيل ގެފާނު ކައިވެނި ކުރި ބޭފުޅާ ދުރުގައި ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ إبراهيم ގެފާނު ވަޑައިގެންނެވީ اسماعيل ގެފާނު ގޭގައި ނުހުންނަވަނިކޮށެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ކައިރީ ކަލޭގެފާނު ގޭގައި ހުރީތޯ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތީ ރިޒުޤު ހޯދުމަށެވެ. މީހުން ކާއިރުގައި ހަމަހިމޭން ކުރުމުގައި ހޯދާ ދުވަހަކު ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެހެން ބަދަލުވުމުގެ ޙާލު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. މީހުން ދިރިއުޅުމުގެ ޝަކުވާ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަނބިކަނބަލުން ބުނީ ތިމަންނަމެން ދިރިއުޅެނީ معيشة ދަތި ހާލަތެއްގައި ބަރާބަރަށް ޝަކުވާ ކުރައްވާފައެވެ. އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. މިމީހުން ގެ ހާލު ވަރަށް ދަތިއެވެ. މިހުންނަނީ ދަތި ހާލަތެއް ވަރަށް ދަތިކަމެކޭ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް އެކަން ޝަކުވާ ކުރެއްވިއެވެ. إبراهيم ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ފިރިމީހާ އައުމުން މިހާރު ސަލާމް ދެންނެވުމެވެ. އަދި ދޮރުބަންދުގެ ކުލަބަދަލުކުރެއްވުމަށް ދެންނެވުމަށް ބުނެލާ (މިވަނީ ބަދަލު ކުރުމަށް ވިދާޅުވީ. ފަހެ إسماعيل علَيه السلام ވަޑައިގެންނެވުމުން ކަމެއް ހިތަށް އެރި ސުވާލު ކުރައްވަން ވަޑައިގަތުމަށް ދޮރާށި ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އައިސްވީ މީހަކު ކަލޭގެފާނު ގާތަށް އައިސްއުޅުނުތޯ؟ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. މުސްކުޅި މުސްކުޅި ސިފައެއްގެ ބޭކަލަކު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ޚަބަރު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެން ހަބަރު ދިނީ ވެއެވެ. ފަހެ އަހަރެން ދިރިއުޅުމުގެ ޚަބަރު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެން ބުނީމު ދަތިކަމުގައި ދިރިއުޅެނީ ކަމުގައެވެ. إسماعيل ގެފާނު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ވަސިއްޔަތެއް ކުރި ހެއްޔެވެ؟ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދެއެވެ! ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ދޮރު އޮށި ބަދަލު ކުރައްވާށެވެ. اسماعيل ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ އަހަރެންގެ ބައްޕަފުޅެވެ. އަހަރެންނަށް އަމުރު

ކުރެއްވީ ކަލޭގެފާނުގެ ވަޙީކުރައްވަމުނެވެ. ވީމާ ކަލޭގެފާނުގެ ގޭގެ ދުނިޔޭގެ ގާތަށް އަސްބަރި ފޮނުވެ.
ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ވަޙީކުރެއްވުމެވެ. އަދި އެ ދަރީންގެ އެހެން އަނބުރާލައި ކައިވެނި
ބައްޕަވިއެވެ. ދެން إبراهيم عليه السلام الله ގެ އިރާދަފުޅާއި ދުވަހުގެ ދުރުގައި
ހުންނެވިމަންޒިލުގައި (އެއްދުވަހު)، إسماعيل عليه السلام ގެ ގެޔަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން
إسماعيل ގެފާނު ނުހުންނެވިއެވެ. ދެން إسماعيل ގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ކުރިމަތިލިއެވެ.
إبراهيم ގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ހާލު ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ
ދަންނަވާލިއެވެ. ހާލު ބޮޑުވެއްޖެ. ދުއްޕަތްކަމުން ތަނަވަސްކަމެއް ނެތެވެ. އަދި اللهއަށް ޝަކުވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން
إبراهيم ގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ކާނީ ކޮން އެއްޗެއްތޯ؟ އެކަލޭގެފާނުގެ
ދަންނަވާލިއެވެ. އެއްޗެއް ނެތެވެ. إبراهيم ގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ބޯނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ.
އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވާލިއެވެ. ފެނެވެ. إبراهيم ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله
އެބައިމީހުންގެ ކާއި ބުއިމުގައި ބަރަކާތް ލައްވާދެއްވާނދޭވެ! نبي ގެ صلّى اللهُ عليه وسلم
حديث ކުރައްވާފައެވެ. އެދުވަސްވަރުގައި އަށާރަ ނުވަތަ ހުސްކޮށް ހުރިކަމެވެ. އަދި އެހެން ރިޒްޤު
އެއްވެސް ދަރުކާއި ބާވަތެއް ނުލިބުނެވެ. ފެނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މާނާ ފަހުގައި އެހެން އެއްވެސް ބަރަކާތް
ނުލިބުނު ކަމަށް ގޮތުގެ މީހަކު ދަރުބާރުން ވަރަށް ގިނަ ފަހުން ކިޔާފައެވެ.

އަދި އެހެން ދުވަސްވަރެއްގައި ވެއްޖެ. ދެން إبراهيم ގެފާނު ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އެއްސެވިއެވެ.
إسماعيل ގެފާނު ކޮބައި ހުރީތޯ؟ ދެން إسماعيل ގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ދަންނަވާލިއެވެ.
އެބަލަން ވަޑައިގަތީ ޝިކާރަ ކުރެއްވުމަށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ކާނާގެ ކަން
އަށްދިއުން ދަރުނުވެސް ނުދީމުތޯ؟ އަދި ދަރުބާރުގައި ދުނިޔޭގެ ހިއްވަރުވެފައެވެ. އެބަލަން
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ކާއިރު އެއްސަރު ދަރުވެ. އަދި ބަރުމަލި ދުނިވެ. إبراهيم ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭالله! އެބައިމީހުންގެ ކާއިރުގެ އެތައިމަ އަދި ބަރުވަލި ބަރަކާތް ލައްވާދެއްވާ. ހިތްވި
ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރައްވާފައެވެ. އެއީ إبراهيم ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. إبراهيم ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުނަށް ސަލާމް
ދަންނަވާލާ ބަރަކާތް ދެއްވާ. އަދި އަނބަރުކަލުނަށް ގޮތް ދަރުބާރު އެއްގޮތަށް (ގެޔާއި) ގެދޮރު ކުރެއްވީ. ދެން
إسماعيل عليه السلام ވަޑައިގެން އެއްސެވިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު އައިސްއެއްތޯ؟ އެބަލަން
ދަންނަވާލިއެވެ. އާދޭހެވެ. ހިތިގޮތުގައިގެ ހުރި ބޭފުޅަކު ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ

إبراهيم ގެފާނުގެ ސިފަ ފާޅުކޮށްދީ ހެޔޮބަސްބުނެ ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލަކު ކަލޭގެފާނާއި ބެހޭގޮތުން އެއްސެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހަބަރު ކިޔާދިނީމެވެ. ފަހެ އެބޭކަލަކު ތިމަންނަގެ معيشة ތާއި މެދު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންގެ ހާލު ރަގަޅެވެ. اِسماعيل ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ކަނބަލުންނަށް ކަމަކަށް އަމުރުކުރެއްވި ހެއްޔެވެ؟ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އެބޭކަލުން ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ދޮރުގެ އެޅުގަނޑި(ގިރޮއްޗި) ޤާއިމުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. اِسماعيل ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންގެ ބައްޕައެވެ. އަދި އެޅުގަނޑި(ގިރޮއްޗި) އަކީ ކަނބަލުންނެވެ. ތިމަންނައަށް އެ އަމުރުކުރެއްވީ ކަލުން ގެންގުޅުއްވުމަށެވެ. ދެން އެބޭކަލުންނާއި ދުރުގައި إبراهيم عليهالسلام الله އިރާދަކުރެއްވި ދުވަހަކަށް ދުރުގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. އޭރު إسماعيل عليهالسلام ހުންނެވީ زمزم ގެ ކައިރީގައި ގަހެއްގެ ދަށުގައި ތީރެއް ހައްދަވަމުންނެވެ. ފަހެ إبراهيم عليهالسلام ދެކެވުމުން ތެދުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ދަރިފުޅު ބަފައާ އަދި ބަފައިން، ދަރިފުޅާ މުޢާމަލާތް ކުރައްވާފަދަ މުޢާމަލާތް ކުރެއްވިއެވެ. إبراهيم ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اِسماعيل ގެފާނު އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންނައަށް ކަމަކަށް އަމުރު ކުރައްވައިފިއެވެ. اِسماعيل ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެއްވި ކަމެއް ކުރައްވާށެވެ. إبراهيم ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންނާއި އެހީތެރިވެދެއްވާނެ ހެއްޔެވެ؟ اِسماعيل ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް އެހީތެރިވެދޭނަމެވެ. إبراهيم ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެއްވީ މިތަނުގައި މިސްކިތެއް ބިނާކުރުމަށެވެ. އަދި އެތަނުގައި ހުރި އުސްތަނަކަށް އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެދެބޭކަލުން ގެޔުގެ ބިންގާ އުފުއްލެވިއެވެ. ފަހެ اِسماعيل ގެފާނު ހިލަ އުފުއްލަވަމުން ގެނެސްދެއްވިއެވެ. އަދި إبراهيم ގެފާނު ރާއްވަމުން އުޅުއްވިއެވެ. އަދި ރާނުން އުސްވިއެވެ. ދެން ހިލަތައް ބުރަކަމާ ބަރާބަރުވުމުން އޭގެ ކަމަކަށް إبراهيم ގެފާނު އެރިވަޑައިގެން ރާނަން ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި اِسماعيل ގެފާނު ބަދަލުގައި ހުންނަވައިގެން ހިލަތައް ގެނެސް ގެންދެވިއެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުން މިދުޢާ ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ربنَا تَقَبلْ منا إنك أَنْتَ السميع الْعليم މާނައީ:- އޭ އަހަރެމެން ހައްދަވައި

ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އަޅަމެންގެ ފަރާތުން ގަބޫލުކުރައްވާނދޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހަކީ އައްސަވާ ވޮޑިގެންނަވާ އަދި ދެނެވޮޑިގެންނަވާ އިލާހެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم ގެފާނާއި اسماعيل ގެފާނުގެ މަންމަހާއިގެން ފެންހަމެއް ހިފައިގެން ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ إسماعيل عليه السلام ގެ މަންމަފުޅު އެ ހަމުން ފެން ބޯއްވަމުން ކިރު ގިނަވަމުން اسماعيل ގެފާނަށްޓަކައި ދެއްވިއެވެ. ފަހެ މައްކާއަށް ވަޑައިގަތުމުން ގަހެއްގެ ދަށުގައި ބައިންދަވައި ވަޑައިގަތެވެ. ދެން إبراهيم ގެފާނު އެނބުރި ފުރައްވާލެއްވިއެވެ. އަދި اسماعيل ގެފާނުގެ މަންމަ، إبراهيم ގެފާނުގެ ފަހަތުން ދާން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި كداء ސަރަހައްދަށް ކިޔުން ހިސާބަށް ދެވުމުން އެކަމަނާ إبراهيم ގެފާނުގެ ފަހަތުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ إبراهيم ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު ތިމަވަރިކަމެންނަށްދޭ ތިމަންމެން ދޫކޮށްލައްވާ ކާކުގާތު ދޫކޮށްލައްވައި ވަޑައިގަންނަވަނީ ބާއޭ؟ إبراهيم ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ ޙަވާލުގައެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ الله އަށް ރުހިގަންނަމެވެ. ފަހެ އެނބުރި އައެވެ. އަދި ހަމުން ފެންބޯމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ދަރިފުޅަށް ކިރުދެއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ހަމުގައި ހުރި ފެން ހުސްވުމުން ދަރިފުޅު ކިރަށް ބަނޑުހައިވެއްޖެއެވެ. ތިމަންނަ ދާނަމެވެ. ދެން ބަލާލާނަމެވެ. ކޮންމެވެސް ބޭފުޅަކު ފެނިދާނެތީއެވެ. ފަހެ ބަލަން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ صفا ފަރުބަދަމަތީގައި ހުއްޓާ ބަލާލެއްވިއެވެ. އަދި ކާކުހެއްދޯ ބަލަން ދުށުމަށް މަސައްކަތްކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް ބޭފުޅަކު ނުފެނުނެވެ. އަދި ވާދީއަށް ފައިބައިގަތުމުން ދުވެލައްވާ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި مروة ފަރުބަދައަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ އެތައްފަހަރަކު ދުވެލައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދާނަމެވެ. ދަރިފުޅު ވީގޮތެއް ބަލާނަމެވެ. ފަހެ ދިޔައިރު ދަރިފުޅު މަރުވާހެން ހުރި ހާލަތު ފެނުމުން އެކަމަނާ ބަލަން ނުކެރުނެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދާނަމެވެ. ކޮންމެވެސް ބޭފުޅަކު ފެނިދާނެތީ ވިސްނާލައްވަމުން ދެއްވިއެވެ. އަދި ކުރިން ފަދައިން صفا ފަރުބަދައަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ކިރިޔާ ޖަހާލެއްވިއެވެ. އަދި ހަތްފަހަރު ދުވެލައްވައި ނިމުނީއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދާނަމެވެ. ދަރިފުޅު ވީގޮތެއް ބަލާނަމެވެ. އަނެއްކާ ވެސް ބަލަން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ކިރިޔާ ދަރިފުޅު ހާލަތު ބަލާލެއްވުމުން ފުރާނަ ދޫކުރަން ގާތްވެއްޖެއެވެ. އަދި އަޑެއް އިވިއްޖެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެންނަށް އެހީވެދޭނެ ކަމެއް އޮތިއްޔާ އެހީވެދެއްވާށެވެ. ފަހެ جبريل ގެފާނު ފައިގެ ފަޔަތުން ބިމަށް ތަޅުއްވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ބިމުން ފެން ފެނެން ފެށިއެވެ. އިސްމާޢީލް ގެފާނުގެ މަންމަ ހައިރާންވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވަޅު ކޮނެން ފެށްޓެވިއެވެ.

އެހިނދު އެއީ جِبريلُ عليه السلام އެވެ. ފައިންފުޅު ދިގޮޅަށް ބިމުގައި ޖެއްސެވިއެވެ.
(އެކަލޭގެފާނު ފައިންފުޅު ބިމުގައި ޖައްސަވާ އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ.) ފަހެ ފެންގަނޑު ފަޅާ
އެރިއެވެ. ފަހެ اِسماعيل ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު ހައިރާންވިއެވެ. އަދި ފެން ނަގަން ފެށްޓިއެވެ.

« الدوحةُ » : الشجرةُ الْكَبِيرةُ . قوله : « قفي » أَي : ولى . « والجرِي » : الرسول. « وَأَلْفي » معناه : وجد . قَولُه : « ينْشَغُ » أَي : يشْهقُ .

1868 وعن سعيد بن زيد رضي الله عنْه قَال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : «الْكَمأَةُ من المن ، وماؤُها شفَاء للْعينِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި سعيد بن زيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الْكمأةُ ވަނީ المن އިންނެވެ. އަދި އޭގެ ފެނަކީ ލޮލަށް شفَاء އެކެވެ.

އިތުރު ބަޔާން:

الكمأةއަކީ طبيعي ގޮތުން ބިމުން ފަޅައި ގެން ނިކުންނަ އެއްޗެކެވެ . ޢާއްމު ގޮތެއްގައި ނިކުންނަނީ ربيع މޫސުމުގައި ވިއްސާރަވެ ވިދާ ގުގުރުމުންނެވެ . އެހެންވެ ބައެއް މީހުން އެއަށް نبات الر عد ވެސް ކިޔައެވެ. މިގަހަށް އެއްވެސް ފަތެއް ނުހުރެއެވެ . އަދި އެއްވެސް ދަނޑެއް ވެސް ނުހުރެއެވެ . މިހުންނަނީ [illegible] ގެ [illegible] ވަށްބުރަކަށް ނުވަތަ [illegible] [illegible] . މިހުންނަ [illegible] [illegible] މީރުން ބިމުގެ ބޭރުވެސް [illegible] . މިއީ [illegible] އެއްޗެކެވެ . މިއަށް އިނގިރޭސި ބަހުން ކިޔަނީ (truffle) އެވެ . [illegible] ބިމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . މިހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .

ماؤُها شفَاء للْعين :އޭގެ ފެނަކީ ލޮލަށް ޝިފާއެކެވެ .

މިޢާނައިގައި ތިން قول އެއްވެއެވެ.

ފުރަތަމައީ: އޭގެ ދިޔަ ލޮލުގެ ބޭސްތަކާއި އެއްކުރުމަށްފަހު ބޭނުންކުރުމެވެ. ސީދާ އޭގެ ދިޔަ ލޮލަށް ބޭނުން ނުކުރުމެވެ . މިއީ إبو عبيد ގެ قول އެވެ .

ދެވަނައީ: އޭގެ ދިޔަ ކެއްކުމަށްފަހު ބޭނުންކުރުމެވެ . އެއީ ކެއްކުމުން އޭގެ ހުރި ވަރަބާއި ގެއްލުންދިނުވި މާއްދާތައް ނިކުމެގެން ދިޔަމުންދާ ބާކީ ހުންނާނީ ހަމައެކަނި ފައިދާ ދެނިވި ބައިކަމަށްވާތީއެވެ .

ތިންވަނައީ: އެއީ އޭގެ މައްޗަށް ވެހޭ ވާރޭ ފެނެވެ.މިއީ إبن الجوزي ވިދާޅުވި ބަސްފުޅެކެވެ. ނަމަވެސް މިއީ މިބާބުގައި އޮތް އެންމެ ދުރު ގޮތެވެ .

الغافقي ވިދާޅުވެއެވެ . الكمأة ގެ ދިޔަ އަދުން ދެލިއާއި އެއްކޮށްގެން ލޮލުގައި އަޅުއްވުން ލޮލުގެ ބަލިތައް ފަސޭހަވެ ލޮލުގެ ފެނުން ގަދަވެއެވެ.

الكمأة من المن: الكمأة ވަނީ المن ގެ ބާވަތުންނެވެ .

މިގައި ދެ قول އެއްވެއެވެ .

ފުރަތަމަ قول އަކީ :الله سبحانه وتعالى ބަނީ އިސްރާއީލުންނަށް ބާވައިލެއްވި އެބަޔަށްބާވައިލި من ބާވަތް. އޭގެ ބާވަތަކީ ހިމެނޭ އަދި ބާވަތްތަކުގެ ތެރެއިން الكمأة އެވެ .

ދެވަނަ قول އަކީ: الكمأة އަކީ އެއްވެސް މަސައްކަތަކާނުލައި އަދި ގޮވާން ކުރުމަކާނުލައި ނިކުންނަ ބަޔަކީ ގޮތުން ބިމުން ފައިބައިގެން ނިކުންނަ އެއީ ބާވަތް މާ ބޮޑަށް ވައްތަރުވާތީ އަދި المن އަކީވެސް އެއްވެސް މަސައްކަތަކާއި ނުލައި ބަނީ އިސްރާއީލުންނަށް ދެއްވި ރިޒުޤު ކަމަށްވާތީވެ އޭގެ ނިސްބަތް އެއްގޮތަށްބަޔާންކުރެވުނު މިސާލު ދެއްވީއެވެ .

باب الاستغفار

استغفار ދަންނަވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى (محمد 19): {واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުށަށާއި، مؤمن ފިރިހެނުންނަށާއި، مؤمنއަންހެނުންނަށް ފާފަފުއްސަވުމަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (النساء 106): {واستغفر الله إن الله كان غفوراً رحيماً}.

އަދި، ފާފަ ފުއްސެވުން އެދިالله ގެ حضرة އަށް ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގު ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (النصر 3): {فسبح بحمد ربك واستغفره إنه كان تواباً}.

ދެން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް حمد އާއެކު ތަސްބީހަ ކިޔުއްވާށެވެ! އަދި ފާފަފުއްސެވުން އެދިވަޑައިގެން އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ ކަލާނގު ކަމުގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 15): {للذين اتقوا عند ربهم جنات} إلى قوله عز وجل {والمستغفرين بالأسحار}.

تقوي ވެރިވިމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތު ގައި ސުވަރުގެ ތަކެއްވެއެވެ.

وقال تعالى (النساء 110): {ومن يعمل سوءاً أو يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً}.

ނުބައިކަމެއްކޮށް،ނުވަތަ، އެމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވެ، ދެން (އެއަށްފަހު) ފާފަފުއްސެވުން އެދި الله ގެ ހަޟްރަތަށް ދަންނަވާލީމާ (ދަންނާށެވެ!) الله އީ، ފާފަފުއްސަވާ ރަޙީމްވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި އެނގޭ ދަނެގަންނާށެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 33): {وما كان الله ليعذبهم وأنت فيهم، وما كان الله معذبهم وهم يستغفرون}.

އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުންނަވަނިކޮށް،الله، އެމީހުންނަކަށް އަޒާބެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން استغفار ކުރަނިކޮށް ތިއްބައި، الله، އެމީހުންނަކަށް އަޒާބެއް ނުދެއްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 135): {والذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم ذكروا الله فاستغفروا لذنوبهم، ومن يغفر الذنوب إلا الله ولم يصروا على ما فعلوا وهم يعلمون}.

އަދި އެމީހުންނީ ހަޑިހުތުރުކަމެއްކޮށްފާ ފާފައެއްކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ، އެމީހުންގެ ނަފްސު ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ ،(އެބަހީ: ކަބީރަ ކުޑަކަމުގައިވިޔަސް ފާފައެއް ކޮށްފިނަމަ) الله ހަނދުމަކޮށް، އެމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުން އެދި ދުޢާކުރެއެވެ. الله ފިޔަވައި ފާފަފުއްސަވާނީ ކާކު، ކާކުހެއްތޯ؟އަދި އެމީހުން ދަންނަނިވިހާ ހާލު އެމީހުން ކުރި ކަމެއްގެ މަތީގައި ދެމިހުރެ ނުތިބެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة

1869 وعن الأغَر المزني رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم قال : « إنه ليغَان على قلْبي ، وإني لأستغْفر الله في الْيوم مئَةَ مرة » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ الأغَر المزنيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ބައެއްފަހަރު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހިތުގައި ކަންނެއިބައި އަރާދެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދުވާލަކު ސަތޭކަފަހަރު استغفار ކުރައްވަމެވެ.

1870 وعن أَبي هريرة رضي الله عنْه قَال : سمعتُ رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « والله إِني لَأستَغْفِر الله وَأَتُوب إِلَيه في الْيومِ أَكْثَر من سبعين مرةً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މާތް الله ގަންދީ ބުނަމުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކޮންމެ ދުވަހަކު ހަތްދިހައަށް ވުރެ ގިނައިން اللهއަށް استغفار ދަންނަވައި އަދި ތައުބާ ވަމުއެވެ.

1871 وعنْه رضي الله عنْه قَال : قَال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « والذي نَفْسي بِيده لَو لَم تُذْنبوا ، لَذَهب الله تَعالى بِكُم ، ولجاء بِقَومٍ يذْنبون فَيستَغْفِرون الله تَعالى فَيغفْر لهم » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ގަންދީ ބުނަމުއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުށްވެރިން ނުކުރީނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުން ނެތިކުރައްވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި އެހެން ބަޔަކު އުފައްދަވާނެއެވެ.އަދި އެމީހުން ފާފަކޮށް އަދި އެފާފަތަކަށް الله އަށް استغفار ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެމީހުންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ.

1872 وعن ابن عمر رضي الله عنْهما قَال : كُنا نَعد لِرسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم في المجلس الْواحد مائةَ مرة : « رب اغْفر لي ، وتُب علي إِنك أَنْتَ التواب الرحيم » رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث صحيح .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންންމެން ގުނަމުން ގެންދަމެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ
علَيه وسلم އެންމެ މަޖިލިސްއެއްގައި ސަތޭކަ ފަހަރު އަންނަނިވި ކަލިމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ
رب اغْفر لي ، وتُب علي إِنك أَنْتَ التواب الرحيم އެވެ.

1873 وعن ابن عباسٍ رضي الله عنْهما قال : قالَ رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من لَزِم الاستغْفَار ، جعل الله لَه من كُل ضيق مخْرجاً ، ومن كُل هم فَرجاً ، ورزقَه من حيثُ لا يحتَسب » رواه أبو داود .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن عباسٍ ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
استغفار ކުރުމުގައި ދެމިހުންނަމީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ކޮންމެ ދަތިކަމަކުން
ނިކުންނާނެ މަގަކާއި އަދި ކޮންމެ ހިތާމައަކުން ސަލާމަތް ވާނެ މަގެއް ދައްކަވައެވެ. އަދި
އެމީހަކު ހީވެސް ނުކުރާނެ ގޮތުން [illegible] ރިޒްޤު ދެއްވައެވެ.

1874 وعن ابن مسعود رضي الله عنْه قال : قال رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم : « من قال : أَستَغْفر الله الذي لا إِلَه إِلا هو الحي الْقَيوم وأَتُوب إِلَيه ، غُفرت ذُنُوبه وإِن كَان قَد فَر من الزحف » رواه أبو داود والترمذي والحاكم ، وقال : حديثٌ صحيح على شَرط البخَارِي ومسلمٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހު عبد الله ابنِ مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން أَستَغْفر الله الذي لا إِلَه إلا هو الحي الْقَيوم وأَتُوب إِلَيه ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އޭނާ ހަނގުރާމައިން ފިލައިގެންދިޔަ މީހެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ކަމެވެ.

1875 وعن شَداد بنِ أَوسٍ رضي الله عنْه عن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قالَ : « سيد الاستغْفار أَن يقُول الْعبد : اللهم أَنْتَ ربي ، لا إِلَه إلا أَنْتَ خَلَقْتَني وأَنَا عبدك ، وأَنَا على عهدك ووعدك ما استَطَعتُ ، أَعوذُ بِك من شَر ما صنَعتُ ، أَبوء لَك بِنعمتك علَي ، وأَبوء بِذَنْبي فَاغْفر لي ، فَإِنه لا يغْفر الذنُوبِ إلا أَنْتَ . من قَالَها من النهارِ موقناً بِها ، فَمـات من يومه قَبل أَن يمسي ، فَهو من أَهل الجنة ، ومن قَالَها من الليل وهو موقن بها فَمات قَبل أَن يصبِح ، فهو من أَهل الجنة » رواه البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު شَداد بنِ أَوس، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. سيد الاستغْفار އަކީ އަޅާ އަންނަނިވި ގޮތަށް ކިޔުމެވެ.
اللهم أَنْتَ ربي ، لا إِلَه إلا أَنْتَ خَلَقْتَني وأَنَا عبدك ، وأَنَا على عهدك ووعدك ما استَطَعتُ ، أَعوذُ بِك من شَر ما صنَعتُ ، أَبوء لَك بِنعمتك علَي ، وأَبوء بِذَنْبي فَاغْفر لي ، فَإِنه لا يغْفر الذنُوبِ إلا أَنْتَ މިހެން އެ ކަލިމަތައް ދުވާލުގައި ޔަގީންކަމާއެކު ކިޔައިފިމީހާ އޭނާ ހަވީރުވުމުގެ ކުރިން މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާ ސުވަރުގެވަންތަ މީހެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ. އަދި ރޭގަނޑު އެ ކަލިމަތައް ޔަގީންކަމާއެކު ކިޔައިފިމީހާ ފަތިސްވުމުގެ ކުރިން މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާ ސުވަރުގެވަންތަ މީހެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.

« أَبوء » : بباء مضمومة ثُم واوٍ وهمزة مضمومة ، ومعنَاه : أَقر وأَعترِفُ .

1876 وعن ثوبان رضي الله عنْه قال : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم إذا انْصرفَ من صلاته، استَغْفَر الله ثَلاثاً وقال : « اللهم أنْتَ السلام ، ومنْك السلام ، تَباركْتَ ياذَا الجلال والإِكْرامِ » قيلَ

وهو أحد رواته : كيفَ الاستغْفَار ؟ قال : يقُولُ : أستَغْفر الله ، أستَغْفر الله . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ثوبان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަބަދުވެސް ނަމާދުން ސަލާމް ދެއްވައިފިނަމަ استغْفَر الله ތިންފަހަރު ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ. اللهم أنْتَ السلام ، ومنْك السلام ، تَباركْتَ ياذَا الجلال والإِكْرامِ

ދެންނެވުނެވެ. އަދި މި حديث ގެ ރާވީންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު استغفار ކުރަނީ ކޮންގޮތަކުން ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި أستَغْفر الله ، أستَغْفر الله ގެ ކަލިމަތް ކިޔުއްވުމެވެ.

1877 وعن عائِشَةَ رضي الله عنْها قَالَتْ : كان رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يكْثر أن يقُولَ قَبل موته : « سبحان الله وبحمده ، أستَغْفر الله وأتُوب إلَيه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم އަވަހާރަވުމުގެ ކުރިކޮޅު ގިނަގިނައިން އަންނަނިވި ކަލިމަ ވިދާޅުވެއެވެ. سبحان الله وبحمده ، أستَغْفر الله وأتُوب إلَيه

1878 وعن أنسٍ رضي الله عنْه قالَ : سمعتُ رسولَ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم يقُولُ : « قالَ الله تَعالى : يا ابن آدم إنك ما دعوتَني ورجوتَني غفرتُ لَك على ما كان منْك ولا أُبالِي ، يا ابن آدم لَو بلَغَتْ ذُنُوبك عنَانَ السماء ثُم استَغْفَرتَني غَفرتُ لَك ولا أُبالي ، يا ابن آدم إنك لَو أتَيتَني بِقُرابِ الأَرض خطايا ، ثُم لَقيتَني لا تُشْركِ بي شَيئاً ، لأَتَيتُك بِقُرابِها مغْفرةً » رواه الترمذي وقَالَ : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ބަޔާންކުރެއްވީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ދުޢާކުރަމުންދާހާ އަދި ތިމަން އިލާހަށް އުއްމީދުކުރަމުންދާހާ ތިމަން އިލާހު ތިބާގެ އެންމެހާ ފާފަފުއްސަވާދެއްވާނީމެވެ. ތިމަން އިލާހަށް (އެފާފަތައް ކިތަންމަ ގިނަ ކަމުގައި ވިޔަސް) ފަރުވާލެއް ނެތެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅެވެ. ތިބާގެ ފާފަތައް އުޑާ ހަމަޔަށް އުފުލިފައި ކަމުގައިވިޔަސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ފާފަފުއްސެވުންއެދި ދަންނަވައިފިނަމަ ތިމަންއިލާހު ތިބާއަށް ފުއްސަވާދެއްވާނީމެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހަށް (އެފާފަތައް ކިތަންމަ ގިނަވިޔަސް) ފަރުވާލެއް ނެތެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ބިންފުރާ ގިނައިން ފާފަތަކާއިގެން ތިބާ ތިމަން އިލާހާ ބައްދަލުވެއްޖެ ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ޝަރީކުނުކޮށް ނުވާނަމަ ތިމަން އިލާހު ބިން ފުރާވަރުގެ ފުއްސެވުމާއިގެން ތިބާގެގާތަށް އަންނަހުރީމެވެ.

« عنان السماء » بِفَتْحِ العينِ : قيل : هو السحاب ، وقيل : هو ما عن لَكَ منْها ، أَي: ظَهر ، و « قُراب الأرضِ » بِضم القاف ، وروي بِكسرِها ، والضم أَشْهر ، وهو ما يقَارب ملْئها .

1879 وعن ابنِ عمر رضي الله عنْهما أَن النبي صلّى اللهُ علَيه وسلم قَال : « يا معشَر النساء تَصدقْن، وأَكْثرن من الاستغْفَارِ ، فَإِني رأَيتُكُن أَكْثَر أَهل النارِ » قالَت امرأَةٌ منْهن : مالَنَا أَكْثَر أَهل النارِ ؟ قَالَ : « تُكْثرن اللعن ، وتَكْفُرن العشير ما رأَيتُ من نَاقصات عقْلٍ ودينٍ أَغْلَب لِذي لُب منْكُن » قَالَتْ : ما نُقْصان الْعقْل والدين ؟ قال : « شَهادةُ امرأَتَين بِشهادة رجلٍ ، وتَمكُثُ الأَيام لا تُصلي » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތުގެ މީހުންނޭ. ޞަދަޤާތްދޭށެވެ. ގިނަގިނައިން އަދި استغْفار ދަންނަވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިން ގިނައިން

ދެކެރައިވެއެވެ. އެތަނުން އަންނަރުނަކާ ދެންނުވިއެވެ. މިމީހުން ގިނައިން ނަރަކައަށް ގޮސްޖެހެނީ ހީއްވެގެން ހިއްޔެތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މިތަނަބަކުން ގަނަގިނައިން ހަރުނަބަ ދޫތިއެވެ. އަދި ފުރިމިހާއަން ނުލިބިމަންބިރިވެމިއެވެ. އަދި މިމަންކަކުރެގެން ވިސްނުންމަދު، ދުނިޔޭގެ ކަންތަކުގައި އުނބަކަކަ ބޮއްޓިގެ ވިރި ފުރިހަންނުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެން އަޒާބުން މިތަނަބުކުން ނުނިސް ނުފުކަފެވެ. އަންނުވިއެވެ. އަކަނަބަވުންގެ ވިސްނުން މަދުކަމާއި ދީނާ އުނަވަރާއި ކަބާރައްހުތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެއްކުންވާ ނުރެއްނުނުގެ ކަލަބާ ފުރިހަނުއްގެ އައްސަވަހައްޔާއެވެ. އަދި އެއްނުއްނުއްނަން ނަރަކަށް ނަރަކާ ގެނދިޔަސް ބޮއިބަވާއެވެ. (އެއީ ދީނީ ކަންތަކުގައި ހުރި އުނދަގޫތައެވެ.)

باب بيان ما أعد الله للمؤمنين في الجنة

الله سبحانه وتعالي މުއުމިނުންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތަކެތީގެ މަތިވެރިކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى:}إن المتقين في جنات وعيون * ادخلوها بسلام آمنين * ونزعنا ما في صدورهم من غلٍ إخوانا على سرر متقابلين * لا يمسهم فيها نصب وما هم منها بمخرجين{ ((الجحر:45-48)).

ހަމަކަށަވަރުން، تقويވެރިން ވަނީ ސުވަރުގެތަކާއި، ފެންފާރުތަކުގެ نعمت ގައެވެ. (އެއުރެންނަށް އަންގަވާނެވެ.) މިތަނަށް ވަދެވުން ސަލާމަތުކަމާއި، އަމާންކަން ލިބިގެންވާ حال އެތަނުން ވަންނަވާށެވެ! އަދި މިމަންޒަސްކާރުންގެ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ حسدވެރިކަން ފިލުއްވާމެވެ. ތޮއްޓަކާއިގެ މަތީގައި އެކެކު އަނެކަކާ ކުރިމަތިލައިގެ أخ ން ފަދައިގެ ގޮތުގައެވެ. އެއުރެންނަށް އެތަނުގައި އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެ ތަނުން ނެރުއްވުން ބޮޑުކަ ކަމުގައިވެސް އެއުރެން ނުފޮނުވޭނެއެވެ.

وقال تعالى: }يا عباد لا خوف عليكم اليوم ولا أنتم تحزنون * الذين آمنوا بآياتنا وكانوا مسلمين *ادخلوا الجنة أنتم وأزواجكم تحبرون* يطاف عليهم بصحاف من ذهب وأكواب وفيها ما تشتهيه الأنفس وتلذ الأعين وأنتم فيها خالدون * وتلك الجنة الى أورثتموها بما كنتم تعملون * لكم فيها فاكهة كثيرة منها تأكلون{ ((الزخرف:68-73)).

އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް މިއަދު އެއްވެސް ބިރެއް ނެތެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާ ބަޔަކުކަމުގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ . އެއުރެންނީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތަކަށް إيمان ވެ ، مسلمން ކަމުގައިވިމީހުންނެވެ. އުފާވެރިކަމުން ފުރިގެންވާ حال، ތިޔަބައިމީހުންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިން ސުވަރުގެ ވަންނާށެވެ! އެއުރެންގެ ގާތުގައި ރަނުގެ ތަށިތަކާއި ، ތަށިތަކާއިގެން ބުރުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެތަނުގައި ހިތްއެދޭ، އަދި ލޮލަށް އަރާމު ލިބޭ ހުރިހާ ތަކެތި ވެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެތަނުގައި އަބަދަށް ދެމިހުންނާނެއެވެ. އަދި އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއުޅުނު ހެޔޮ عمل ތަކުގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް މީރާތުކޮށްދެވުނު ސުވަރުގެއެވެ . އެތަނުގައި ތިޔަބައިމީހުން ، އެއިން ކައިއުޅުމަށް ގިނަގިނަ މޭވާތަކެއް ވެއެވެ .

وقال تعالى:}إن المتقين في مقام أمين * في جنات وعيون * يلبسون من سندس وإستبرق متقابلين * كذلك وزوجناهم بحور عين * يدعون فيها بكل فاكهة آمنين * لا يذوقون فيها الموت إلا الموتة الأولى ووقاهم عذاب الجحيم * فضلاً من ربك ذلك هو الفوز العظيم{ ((الدخان:51-57)).

ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިން ތިބޭނީ އަމާންކަން ލިބިގެންވާ ތަނެއްގައެވެ. ސުވަރުގެތަކާއި، ފެންފޮދުތަކުގެ نعمة ގައެވެ. އެއުރެން ލައިއުޅޭނީ سندس އާއި، إستبرق ފޭރާމެވެ. ތިބޭނީ އެއްބަޔަކާ އަނެއްބަޔަކާ ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. (ކަންހުރީ) އެފަދައިންނެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެން حورالعينންނާ ކައިވެނިކުރައްވައިދެއްވީމެވެ. އެއުރެން އަމާންކަމުގެ މަތީގައި ތިބެ حال، ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ މޭވާ ގެނައުމަށް އެއުރެން އެދޭނެއެވެ. ފުރަތަމަ ފަހަރު މަރުވުން ފިޔަވައި، އެތާނގައި މަރުގެ ރަހަ އެއުރެން ނުބަލާނެއެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ عذابން، އެކަލާނގެ އެއުރެން ސަލާމަތްކުރެއްވީއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން އައި فضل ވަންތަކަމުގެ ގޮތުގައެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބު ހަމަ އެއީއެވެ.

وقال تعالى :}إن الأبرار لفي نعيم* على الأرائك ينظرون*تعرف في وجوههم نضرة النعيم * يسقون من رحيق مختوم * ختامه مسك وفي ذلك فليتنافس المتنافسون* ومزاجه من تسنيم * عينا يشرب بها المقربون{ ((المطففين:22:28)). والآيات في الباب كثيرة معلومة.

ހަމަކަށަވަރުން، ހެޔޮލަފާ މީހުންވަނީ نعمةގެ ސުވަރުގޭގައިކަން ކަށަވަރެވެ. ތަޚްތުތަކުގެ މަތީގައި (نعمةތަކަށް) ބަލަބަލައެވެ. އެއުރެންގެ މޫނުތަކުން نعمة ގެ އުފާވެރިކަން ތިބާއަށް އެނގޭނެއެވެ. ސިއްކަޖައްސަވައި ބަންދުކޮށްފައިވާ (މަސްތުވުމެއްނެތް) ސާފު ރާގެ ބުއިމަކުން، އެއުރެންނަށް ބޯންދެއްވޭނެއެވެ. އޭގެ ނިމުމީ، ކަސްތޫރި ވަސްނެވެ. ވާދަކޮށް ކުރިއަރައިދާ މީހުން އެއާމެދުގައި ވާދަކޮށް ކުރިއަރައިދާ ހުރިކަމެވެ!އަދި އެއްކުރައްވާފައިވަނީ تسنيم އެވެ.(އެބަހީ: ސުވަރުގޭގައިވާ އުރެއްގެ ފެނެކެވެ.)(އެއީ) ޤުރުބަވެގެންވާ އަޅުން އެއިން ބޯނެ އުރަކެވެ.

-1880وعن جابر رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ”يأكل أهل الجنة فيها ، ويشربون ، ولا يتغوطون، ولا يتمخطون، ولا يبولون، ولكن طعامهم ذلك جشاء كرشح المسك، يلهمون التسبيح والتكبير، كما يلهمون النفس" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން އެތަނުގައި ކައިހަދާނެއެވެ. އަދި ބޮއި ހަދާނެއެވެ. އަދި ބޮޑުކަމުދާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އަރިދުފުސްކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި ކުޑަކަމުދާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ކާތަކެތި އަނގައިން ވައިގަނޑެއް އަރުވާލުމުން ހަޖަމުވެގެން ހިގައިދާނެއެވެ. އެވައިގައިވަނީ ކަސްތޫރީގެ މީރުވަހެވެ. سبحان الله އާއި الله اكبر ގެ ކަލިމަ إحساس ކުރަމުންގެންދާނެއެވެ. އިހުނދު ހިޔޭނުދީ ނަފްސު ނޭވާލާ ހެންނެވެ.

-1881وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : "قال الله تعالى أعددت لعبادي الصالحين ما لا عين رأت ولا أذن سمعت ولا خطر على قلب بشر، واقرؤوا إن شئتم: }فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين جزاء بما كانوا يعملون{ ((السجدة:17)) ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު ތިމަން އިލާހުގެ ޞާލިޙު އަޅުތަކުންނަށް ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ

ލޮލަށްފެނިފައިނުވާ އަދި ކަންފަތަކަށް އަޑުއިވިފައިނުވާ އަދި އިންސާނެއްގެ ހިތަށް ހިޔާލުވެސް ކުރެވިފައިނުވާ ފަދަ ތަކެއްޗެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންނަމަ ޤުރުއާނުގެ (އަސްސަޖިދާ) އާޔަތް ކިޔަވާލާށެވެ. فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين جزاء بما كانوا يعملون މާނައީ:- ފަހެ، އެއުރެންނަށްޓަކައި ފޮރުވާލެވިފައިވާ ލޮލުގެ ފިނިކަން (އެބަހީ: ލޮލަށް ފިނިކަންދޭނިވި، ސުވަރުގޭގެنعمة ތަކެއް) އެއްވެސް نفس އަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. (އެއީ) އެއުރެން ކޮށް އުޅުނު عمل ތަކުގެ ޖަޒާއެއް ކަމުގައެވެ.

1882-وعنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم "أول زمرة يدخلون الجنة على صورة القمر ليلة البدر، ثم الذين يلونهم على أشد كوكب دري في السماء إضاءة، لا يبولون ولا يتغوطون، ولا يتفلون، ولا يتمخطون، أمشاطهم الذهب، وريحهم المسك، ومجامرهم الألوة -عود الطيب- أزواجهم الحورالعين، على خلق رجل واحد، على صورة أبيهم آدم ستون ذراعاً في السماء" ((متفق عليه)).

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علّيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފުރަތަމަ ޖަމާއަތުގެ މީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެގެންނާނީ ސާދަވިރޭގޭ ހަނދުފަދައިންނެވެ. ދެން އެއާއި ވިދިގެން އަންނަ ޖަމާއަތުގެ މީހުން އަންނަނީ އުޑުގައިވާ އެންމެގަދަވަރަށް ދިލިހަދާ އަލިގަދަ ތަރިއެއް ފަދައިންނެވެ. ސުވަރުގެވެރިން ކުޑަކަމުދާކަށް ނުދާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބޮޑުކަމުދާކަށް ނުދާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން [illegible] ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން [illegible] ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ [illegible] [illegible]. އެބައިމީހުންގެ [illegible] ކަސްތޫރިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ [illegible] ވާނީ [illegible]. އެބައިމީހުންގެ އަންހެނުން ކަމުގައިވާނީ حور العين ންނެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

وفي رواية للبخاري ومسلم: آنيتهم فيها الذهب، ورشحهم المسك، ولكل واحد منهم زوجتان يرى مخ ساقهما من وراء اللحم من الحسن، لا اختلاف بينهم ، ولا تباغض: قلوبهم قلب رجل واحد، يسبحون الله بكرة وعشياً.

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ސުވަރުގޭގައި އެމީހުންގެ ތަށިތައް ވާނީ ރަނުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހުވަދަކީ މުސްކެވެ. ކޮންމެ މީހަކަށް ވާނީ ދެއަނބީންނެވެ. އެއަނބީންގެ ކަކުލުގެ ސިކުނޑި ރީތިކަމުން ފެނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ޚިލާފު ނުވާނެއެވެ. އަދި ރުޅިވެރިކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އެއްމީހެއްގެ ހިތް އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ހުންނާނީ އެއް ފިރިހެނެއްގެ ހިތް ހެންނެވެ. އެބައިމީހުން ހެނދުނާއި ހަވީރު الله އަށް ތަސްބީހު ކިޔާނެއެވެ.

-1883وعن المغيرة بن شعبة رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "سأل موسى صلى الله عليه وسلم ربه، ما أدنى أهل الجنة منزلة ؟ قال: هو رجل يجيء بعد ما أدخل أهل الجنة-الجنة، فيقال له : ادخل الجنة، فيقول: أي رب كيف وقد نزل الناس منازلهم، وأخذوا أخذاتهم؟ فيقول له: أترضى أن يكون لك مثل ملك ملك من ملوك الدنيا؟ فيقول: رضيت رب فيقول: لك ذلك ومثله ومثله ومثله ومثله، فيقول في الخامسة: رضيت يا رب فيقول: هذا لك وعشرة أمثاله، ولك ما اشتهيت نفسك، ولذت عينك، فيقول: رضيت رب، قال رب فأعلاهم منزلة؟ قال: أولئك الذين أردت؛ غرست كرامتهم بيدي، وختمت عليها، فلم تر عين، ولم تسمع أذن، ولم يخطر على قلب بشر" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި المغيرة بن شعبة ،رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. موسى عليه السلام އެކަލޭގެފާނު ރަސްކަލާނގެ ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ ހަޟްރަތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެގެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައިގެ ވެރިޔާ ކޮބައިތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މީހަކު އަންނާނެއެވެ. އެހިނދު ސުވަރުގެ އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށް ގެންގޮސް ނިމުނުހާއިރުއެވެ. އޭނާއަށް އަންގާނެއެވެ. ތިބާވެސް ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ ގެންގުޅުއްވާ ކިހިނެއް އެވެ! މީސްތަކުން އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅުނު ތަންތަނަށް ގޮސްފިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ދާގައިރު ވެރިވެގެންފިއެވެ. (ތިމަންނަ ދަނީ ކޮން ކަންތަކަކަށް ތޯއެވެ؟) ފަހެ އޭނާއަށް ވަނީ އައިވާނެއެވެ. ދެބައިން ދުނިޔޭގެ ރަސްކަލުން ކުރެ ރަސްކަލެއްގެ ވެރިކަމާއި އެއްވަރު ތިބާގެ

ލިބިއްޖެނަމަ އެތަނަށް ރުހޭނެ ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ. ތިމަންނަ އެވަރުގެ މައްޗަށް ރުހެމެވެ. ފަހެ ވަހީ ކުރެވޭނެއެވެ. ތިބާއަށް އެފަދަ އިން ވެއެވެ. އަދި އެވަރުގެ އިތުރު އެއްގުނަވެއެވެ. އަދިވެސް އިތުރު އެއްގުނަ ވެއެވެ. އަދިވެސް އެވަރުގެ އިތުރު އެއް ގުނަވެއެވެ. އަދިވެސް އެވަރުގެ އިތުރު އެއްގުނަވެއެވެ. ފަހެ ފަސްވަނަ ފަހަރު ހަމަވުމުން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ ރުހެމެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާއިލާހެވެ. ފަހެ ވަހީ [illegible]. [illegible] [illegible] ތިބާއަށް. އަދި ތިބާގެ ލޯ [illegible] ކޮންމެ އެއްޗެއް ތިބޭނެއެވެ. އަދި ތިބާގެ ނަފްސު އެދޭ ކޮންމެ އެއްޗެއް ތިބޭނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ ރުހިގެންފީމެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ. موسى عليه السلام އެއްސެވިއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައިގައި ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ ވަހީ ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ އިއްޒަތް ތިމަންނަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް [illegible] [illegible] [illegible]. އެ [illegible] އެއްވެސް ލޮލަކުން [illegible] އަދި އެއްވެސް ކަންފަތަކަށް އަޑުއިވިފައިނުވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް އިންސާނެއްގެ ހިތަށް އަރައިސްފައި ނުވެއެވެ.

1884-وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : "إني لأعلم آخر النار خروجاً منها، وآخر أهل الجنة دخولاً الجنة، رجل يخرج من النار حبوا؛ فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فيأتيها، فيخيل إليه أنها ملأى، فيرجع فيقول: يا رب وجدتها ملأى، فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فيرجع ، فيقول: يا رب وجدتها ملأى، في سورة يقول الله عز وجل له : اذهب فادخل الجنة ، فيأتيها، فيخيل إليه أنها ملأى، فيرجع، فيقول: يا رب وجدتها ملأى! فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فإن لك مثل الدنيا وعشرة أمثالها أو إن لك مثل عشرة أمثال الدنيا، فيقول: أتسخر بي، أو تضحك بي وأنت الملك“ قال: فلقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحك حتى بدت نواجذه فكان يقول: "ذلك أدنى أهل الجنة منزلة" ((متفق عليه)).

[illegible] الله ރުއްސުންދެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނު ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ފަހުން ނަރަކައިން ނުކުންނާނީ ކާކުކަމާއި އަދި ސުވަރުގެއަށް އެންމެ ފަހުން ވަންނާނީ ކާކުކަން އެގެއެވެ. އެއީ ނަރަކައިން ކުރަކަމުން މީހަކު ނުކުމެގެން އަންނާނެއެވެ.

ދެން الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށް ވިދާޅުވެއްވާނެއެވެ. ދޭވެ. ދެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ދެން އޭނާ އަންނާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ހީވާނީ ސުވަރުގެ ފުރިފައިވާކަމަށެވެ. ދެން އޭނާ އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ދެން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރައްބުވެރިކަލާނގެ އިލާހު! ސުވަރުގެ ވަނީ ފުރިފައެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ވިދާޅުވެއްވާނެއެވެ. ދޭވެ. ދެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ދެންވެސް އޭނާއަށް ހީވާނީ ސުވަރުގެ ފުރިފައިވާކަމަށެވެ. ދެން އޭނާ އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ވިދާޅުވެއްވާނެއެވެ. ދޭވެ. ދެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ދުނިޔޭގެ މިންވަރާއި ހަމަހަމަ ތަނެއް ވެއެވެ. އަދި މިފަދައިން އޭގެ ދިހަގުނަ ވެއެވެ. ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އިބަ އިލާހު ތިމަންނާއަށް މަލާމާތްކުރައްވަނީހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ތިމަންނާގެ މައްޗަށް ހިނި ހެއްޔެވެ؟ އަދި އިބަ އިލާހު ރަސްކަލުންގެ ރަސްކަލާނގެ ކަމުގައިވާއިރުވެސް ހެއްޔެވެ؟ ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ހިނިތުންވެވަޑައިގެންފައިވާތަން ދުށީމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ނަވާޖިޒު (ފަހަތު ދަތް) ފެންނަވަރަށް (ހިނިތުންވެވަޑައިގެން) ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެއީ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައެވެ.

-1885وعن أبي موسى رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن للمؤمن في الجنة لخيمة من لؤلؤة واحدة مجوفة طولها في السماء ستون ميلاً، للمؤمن فيها أهلون، يطوف عليهم المؤمن فلا يرى بعضهم بعضاً، ((متفق عليه)).

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަލާމަތްވުން أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ޞ صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނާއަށް ސުވަރުގެއިން އެންމެ ޖަވާހިރަކުން ވާ ހިޔާމެ ގަސްވެއެވެ. އެއީ އުޑުމައްޗަށް ފަސްދޮޅަސް މޭލުވެއެވެ. އެ މުއުމިނާއަށް އެތާގައި އަހުލުވެރިންވެއެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ.

-1886وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن في الجنة لشجرة يسير الراكب الجواد المضمر السريع مائة سنة ما يقطعها " ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سعيد الخُدري ، نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެގައި ގަހެއްވެއެވެ. ގަދަފަދަ ބާރުގަދަ އަސްދުވާ ތަރުބިއްޔަތުކުރެވިފައިވާ ސަވާރުވާ މީހަކު ސަތޭކަ އަހަރު ދުއްވި ނަމަވެސް އޭގެ ހިޔަ ފަހަނަޅައިނުލެވޭނެއެވެ.

وروياه في "الصحيحين" أيضاً من رواية أبي هريرة رضي الله عنه قال: "يسير الراكب في سورة في ظلها سنة ما يقطعها".

އަދި އެދެބޭކަލުން (އެބަހީ بخاري އާއި مسلم) صحيحين ގައި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. ސަވާރީ އާއި ހިޔަލުގައި ސަތޭކަ އަހަރު ދުއްވި ނަމަވެސް އޭގެ ހިޔަ ފަހަނަޅައި ނުދެވޭނެއެވެ.

1887-وعنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن أهل الجنة ليتراءون أهل الغرف من فوقهم كما تراءون الكوكب الدري الغابر في الأفق من المشرق أو المغرب لتفاضل ملا بينهم" قالوا: يا رسول الله، تلك منازل الأنبياء لا يبلغها غيرهم؟ قال: "بلى والذي نفسي بيده رجال آمنوا بالله وصدقوا المرسلين" ((متفق عليه)).

އަދި އާ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة) نبي އާ صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބޮޑުކަމުގެ ތަފާތުން ފެންނާނެއެވެ. އަދި މަތީބައިގައިހުރި ކޮޓަރިތަކުގެ ވެރިން ފެންނާނީ ތަރިއެއް ފެނޭ ގޮތަށް ދުރުގައި ފެނޭ އުފުގައި ތަރިއެއް ފެނޭ ގޮތަށެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ވެރިންގެ މަދުވާ ބޭކަލުން އާއި މެދު ފަރުމާ ކަމުގެ ތަފާތުތަކުގެ ސަބަބުން ފެންނާނެއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި ނަބީ ބޭކަލުންގެ منازل އެވެ. އެބޭކަލުން އެހެންބަޔަކު ވާޞިލުނުވެވޭނެ ނޫންތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ނަފްސު ވަނީ ޔަގީނުންވެސް ހުއްޓެވެ؟ މިއަށްވުރެ ހެއްކަށްވާ ނަފްސު އާ އިލާހީ ބާރުގަނޑާ އިމާނާ ރަސޫލުން ގެންގުޅުނު ރަސޫލުކުރުމެވެ. އެހެންގޮއި الله އަށް އިމާނުވާ އަދި ރަސޫލުބޭކަލުން ތަޞްދީޤު ކުރި މީހުންނެވެ ތިބޭނެއެވެ.

-1888وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "القاب قوس في الجنة خير مما تطلع عليه الشمس أو تغرب" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ސުވަރުގޭގެ ބިމުން
ދުނި ދަނޑިއެއްގެ މިންވަރުގެ ހެޔޮކަން އެއްޗަށް އިރުއަރާ އަދި އިރުއޮއްސޭތަނަށްވުރެ (އެބަހީ
ދުނިޔެއަށްވުރެ) ހެޔޮކަންބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

-1889وعن أنس رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن في الجنة سوقاً يأتونها كل جمعة. فتهب ريح الشمال، فتحثوا في وجوههم وثيابهم، فيزدادون حسناً وجمالاً فيرجعون إلى أهليهم، وقد ازدادوا حسناً وجمالاً، فيقول لهم أهلوهم: والله لقد ازددتم حسناً وجمالاً! فيقولون: وأنتم والله لقد ازددتم بعدنا حسناً وجمالاً!" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ
الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި ބާޒާރެއް ވެއެވެ.
ކޮންމެ ހުކުރު ދުވަހަކު މީހުން އެތަނަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ އުތުރު ފަރާތުން ވައިރޯޅިއެއް
ޖެހޭނެއެވެ. އެވައިރޯޅިން ސުވަރުގެ ވެރިންގެ މޫނުތަކާއި ހެދުމުގައި ޖެހޭނެއެވެ. އޭގެ
ސަބަބުން އެބައިމީހުންގެ ރީތިކަން އިތުރުވެގެންދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އަނބުރާ
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

-1890وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن أهل الجنة ليتراءون الغرف في الجنة كما تتراءون الكوكب في السماء" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ
الله صلّى اللهُ علَيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން
[illegible]
[illegible]

-1891وعنه رضي الله عنه قال: شهدت من النبي صلى الله عليه وسلم مجلساً وصف فيه الجنة حتى انتهى، ثم قال في آخر حديثه: "فيها مالا عين رأت، ولا أذن سمعت، ولا خطر على قلب بشر" ثم قرأ }تتجافى جنوبهم عن المضاجع{ إلى قوله تعالى: }فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين{. ((رواه البخاري)).

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވަޑައިގެންވި سهل بن سعد)ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صلّى الله علّيه وسلم އިންނެވި މަޖްލިސެއްގައި ހުރީމެވެ. އޭގައި ސުވަރުގޭގެ ސިފަ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވާހަކަފުޅު ގެ ފަހަތުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭގައި ދުވަހަކުވެސް ލޯލަށްފެނިފައިނުވާ ތަކެތި ވެއެވެ. އަދި ކަންފަތަށް އަޑުއިވިފައިނުވާ ތަކެތިވެއެވެ. އަދި آدمގެ ދަރިއެއްގެ ހިތަށް إحساسނުވާފަދަތަކެތިވެއެވެ. ދެން{ تتجافى جنوبهم عن المضاجع} ގެ އާޔަތް ކިޔަވާވިދާޅުވަމުންގޮސްفلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين އާއި ހަމައަށް ނިންމަވިއެވެ.

-1892وعن أبي سعيد وأبي هريرة رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ’’إذا دخل أهل الجنة - الجنة- ينادي مناد: إن لكم أن تحيوا، فلا تموتوا أبداً، وإن لكم أن تصحوا، فلا تسقموا أبداً، وإن لكم أن تشبوا فلا تهرموا أبداً، وإن لكم أن تنعموا، فلا تبأسوا أبداً" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުޟާވެވަޑައިގެންވި أبو سعيد އާއި أبو هريرة ދެބޭކަލުން ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى الله علّيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރީން ވަދެ ނިމުނުން ނިދާ އިއްވެވޭނެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދިރި ތިބޭނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ދުވަހަކުވެސް މަރެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށްނަބަލިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދުޅަހެޔޮ ކަންމަތީ ތިބޭނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ދުވަހަކުވެސް ބައްޔެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ތިބޭނީ ޒުވާން ކަންމަތީގައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ދުވަހަކުވެސް މުސްކުޅިއަކަށްނުވާނެއެވެ.އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ނިޢުމަތުގައި ތިބޭނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދުވަހަކުވެސް ދަތިކަމެއް ނާންނާނެއެވެ.

-1893وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن أدنى مقعد أحدكم من الجنة أن يقول له: تمن فيتمنى ويتمنى، فيقول له: هل تمنيت؟ فيقول: نعم، فيقول له: فإن لك ما تمنيت ومثله معه" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ علّيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައަކީ އެ މީހަކަށް ބުނެވޭ
ބުނެވުމެވެ. ތިބާ ބޭނުންމިންވަރެއްގެ ދަރަޖައަށް ތިބާ ހިތުވާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެ ބޭނުންވާ
ދަރަޖައަށް ހިތަށް އަދި އެއަށްވުރެވެސް މޮޅު ދަރަޖައެއް ހިތުވާނެއެވެ. ދެން
[illegible] [illegible]. ތިބާ ބޭނުންވާ ދަރަޖައަށް ހިތަށް [illegible] ހެއްޔެވެ؟ އާނ
ދަންނަވާނެއެވެ. [illegible]! [illegible] އޭނާއަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ހިތަށް
[illegible] ތިބާއަށް [illegible]. އަދި އޭގެ [illegible] [illegible] [illegible].

-1894وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن الله عز وجل يقول لأهل الجنة: يا أهل الجنة، فيقولون : لبيك ربنا وسعديك، والخير في يديك فيقول: هل رضيتم؟ فيقولون: وما لنا لا نرضى يا ربنا وقد أعطيتنا مالم تعط أحداً من خلقك! فيقول: ألا أعطيكم أفضل من ذلك فيقولون: وأي شيء أفضل من ذلك؟ فيقول: أحل عليكم رضواني، فلا أسخط عليكم بعده أبداً" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبي سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسولُ الله صلّى اللهُ علّيه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى
ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. އޭ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ފަހެ
އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. لبيكއެވެ. އޭ އަހަރެމެން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު އެވެ. އަދި
އެންމެހައި ހެޔޮކަންތައް ވަނީ [illegible] އަތްޕުޅުގައެވެ. ފަހެ الله ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން ރުހިގެންވި ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން
ނުރުހެންވީ ކޮންކަމަކާ ހެއްޔެވެ؟ އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން
ތިބާ އިލާހު [illegible] އެއްވެސް ބަޔަކަށް ނުދެއްވާ [illegible] މިންވަރަށް
ދެއްވާފައެވެ. ފަހެ الله ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. އެއަށްވުރެ މޮޅު އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ތިމަން [illegible] ނޫން ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެއަށްވުރެ ވަކި މޮޅު އެއްޗަކީ

ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ الله ވަޙީ ކުރައްވާ ނަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަން އިލާހުގެ ރުއްސެވުން މިންވަރު ކުރައްވައިފީމެވެ. ފަހެ މީގެ ފަހުން ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ތިމަން އިލާހު ކޯފާއެއް ނުވާނީމެވެ.

1895-وعن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال: كنا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فنظر إلى القمر ليلة البدر، وقال: "إنكم سترون ربكم عياناً كما ترون هذا القمر، لا تضامون في رؤيته" ((متفق عليه)). .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި جرير بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިއްބީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވީރޭގެ ހަނދަށް ބެއްލެވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރީއްޗަށް ފެންނާނެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން މިހަނދު ދެކޭ ފަދައިން ނެވެ. އެ އިލާހު ދުށުމުގައި ލޯލަށް އުނދަގޫއެއް އިހުސާސް ނުކުރާނޭހެވެ.

1896-وعن صهيب رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إذا دخل أهل الجنة -الجنة- يقول الله تبارك وتعالى: تريدون شيئاً أزيدكم؟ فيقولون: ألم تبيض وجوهنا؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنا من النار؟ فيكشف الحجاب، فما أعطو شيئاً أحب إليهم من النظر إلى ربهم" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި صهيب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށް ވަދެ ނިމުމުން الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިތުރު ކަމެއް ބޭނުންވޭ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. (ދެން އިތުރު ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟) އިބަ އިލާހު ތިމަންމެންގެ މޫނު އަލިކުރައްވައިދެއްވީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އިބަ އިލާހު ތިމަންމެން ސުވަރުގެއަށް ނުވައްދަވަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އިބަ އިލާހު ތިމަންމެން ނަރަކައިން މުއްތި ނުކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން الله سبحانه وتعالى ފަރުދާ ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.(اللهُ ގެ ދީދާރުވުމުން) ފަހެ އެބައިމީހުންނަށް الله ގެ ދީދާރުދުށުމަށް ވުރެ ލޯބިވާނެ އެއްޗެއް ނުވާ ހައްޗެވެ.

قال الله تعالى: }إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات يهديهم ربهم بإيمانهم تجري من تحتهم الأنهار في جنات النعيم* دعواهم فيها سبحانك اللهم وتحيتهم فيها سلام وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين{ ((يونس:10،9)).

الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވެ، صالح عمل ތައް ކުރަމީހުންނަށް، އެއުރެންގެ إيمان ކަމުގެ ސަބަބުން، އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާނެވެ. نعمة ގެ ސުވަރުގެތަކުގައި، އެއުރެންގެ ދަށުން ފެންކޯރުތައް ހިނގަހިނގާ ހުންނާނެއެވެ. އެތާނގައި، އެއުރެންގެ دعاءއަކީ "سبحانك اللهم" އެވެ. އޭ ހައްދަވާ ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގޯއެވެ! ތިބަރަސްކަލާނގަށް އަދަބުން تسبيح ދަންނަވަމެވެ. އަދި އެތާނގައި، އެއުރެންގެتحية އަކީ" سلام" އެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ގެ ނިންމުމަކީ" الحمد لله رب العالمين" އެވެ. حمد ހުރީ عالمތަކުގެ ވެރި الله އަށެވެ.

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله. اللهم صل على محمد وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم ، وبارك على محمد، وعلى آل محمد، كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم ، إنك حميد مجيد.

އެންމެހާ حمدއާއި ثناء ވަނީ الله އަށެވެ. އެއީ އަހަރެމެންނަށް މިކަމުގެ ތެދުމަގު ދައްކަވައި ދިނީއެވެ. އަދި الله އަހަރެންނަށް ތެދުމަގުނުދައްކަވިނަމަ އަހަރެންނަށް ތެދުމަގު ނުލިބުނީހެވެ. އޭالله! ތިބަ ތިލާރުގެ އަޅާ އަދި رسولއާ، އުއްމީ ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުން އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅުން ތިބަ ތިފާރު ابراهيم ގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބަޔަކުންނަށް صلوات ވެރިކުރެއްވި ފަދައިން صلوات ވެރިކުރައްވާށި! އަދި محمد ގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުން އާލުވެރިބަޔަކުންނަށް އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅުން ތިބަ ތިފާރު عالمތަކުގައި ابراهيم ގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބަޔަކުންނަށް ބަރަކާތް ލެއްވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާށި! ހަމަކަށަވަރުން ތިބަ ތިފާރު حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބާރުލިބިވޮޑިގެންވާ ތިފާރެވެ.

قال مؤلفه رضي الله عنه : " فرغت منه يوم الاثنين رابع شهر رمضان سنة سبعين وستمائة".

މިފޮތުގެ مؤلف الأمام النووي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިފޮތް ލިޔުން ނިމުނީ رمضان
މަހު ހަތަރުވަނައަށްވީ ހޯމަދުވަހު ހިޖްރައިން 670 ވަނަ އަހަރު د مشق ގައެވެ.

الله سبحانه وتعالى ގެ عون އާއި އެ إله ގެ ހަޟްރަތު توفيق ން މިތަރުޖަމާ ކޮށް

ނިމުނީ

ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم وتب علينا انك انت التواب الرحيم

وصلى الله على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم

عبد الله فاروق إبراهيم

ތުޅައިދާމަންޒިލް/ ސ. ހިތަދޫ ގައި

04 رجب 1431هـ / 23 ޖޫން 2010މ.

00.05 ގައި

فهرست

ޖަނާ ބަސް

مؤلف ގެ مقدمة ގެ ترجمة

باب الإخلاصِ وإحضار النيَّة في جميع الأعمال والأقوال والأحوال البارزة والخفيَّة

މާތް الله އަށް އަޅުކަން خلاص ކުރުމަށާއި އަދި ކުރާ އެންމެހައި عمل ތަކުގައްޔާއި
އަދި ދައްކާ އެންމެހައި ވާހަކަ ތަކުގައްޔާއި ފާޅުވެގެންވާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައްޔާއި
އަދި ވަންހަނާ ވެގެންވާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި الله ގެ وجه ފުޅު ގަސްދުކޮށް ނިޔަތް
ގެންނަން ޖެހޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التوبة

توبةވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الصبر

ކެތްތެރި ވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الصدق

ތެދުތެދުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب المراقبة

ނަފުސު مراقبة ކުރުން ބެލެހެއްޓުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في التقوى

تقوى ވެރިކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في اليقين والتوكل

يقينކުރުމާއި އަދި ވަކީލުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستقامة

ތެދުވެރިވެ ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في التفَكر في عظيم مخلوقات الله تعالى وفناء الدنيا وأهوال الأخرة

الله ގެ ބޮޑެތި مخلوق ތަކާއި މެދު ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ފަނާވުމާއި آخرة ގެ مصيبة ތަކާއި ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކާއި نفس ގެ އުނިކަމާއި އޭގެ ތަހުޒީބާއި އަދި އެސީދާ ގޮތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المبادرة إلى الخيرات ، وحث من توجه لخيرعلى الإقبال عليه بالجد من غير تردد

ހެޔޮކަންތަކަށް އަވަސް [illegible] އަދި ހެޔޮކަމަކަށް [illegible] ހެޔޮކަންތަކަށް [illegible] [illegible] عزم އަކާއި އެކު [illegible] މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المجاهدة

مجاهدة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحث على الازدياد من الخير في أواخر العمر

އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި ހެޔޮކަންތައް ގިނަކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في بيان كثرة طرق الخير

ހެޔޮކަމުގެ މަގުތައް ގިނަކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الاقتصاد في العبادة

އަޅުކަންތަކުގައި މެދުމިން إختيار ކުރުމުގެމާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المحافظة على الأعمال

ހެޔޮ عمل ކުރުންމަތީ قائمވެ ތިބުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب في الأمر بالمحافظة على السنة وآدابها

سنة އާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ގޮވާލެވިފައިވާ އަމުރުތައް ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب في وجوب الانقياد لحكم الله وما يقوله من دعي إلى ذلك ، وأُمر بمعروف أو نُهي عن منكر

الله ގެ حكم ތަކަށް ކިޔަމަންތަމުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އޭއިން ކަމަކަށް ގޮވާލެވިއްޖެ މީހާ ޖަވާބުދޭން ޖެހޭގޮތާއި އަދި އޭއިން ކަމަކަށް ގޮވާލެވިއްޖެ މީހާ ޖަވާބުދޭން ޖެހޭގޮތް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب في النهي عن البدع ومحدثات الأمور

ދީނުގައި بدعة އާއި، އާ ކަންތައްތައް އުފެއްދުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في من سن سنةً حسنةً أو سيئةً

ރަނގަޅުކަމެއް ދިރުވައިދިނުމަކަށް ހެޔޮ ހަގުރާއި، ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިދިނުމަކަށް ހެޔޮ
عذابއެއް ބަޔާންވެގެންވާ باب·

باب في الدلالة على خير والدعاء إلى هدى أو ضلالة

ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް މަގު ދެއްކުމުންނާއި ތެދުމަގަށް ގޮވާލެއްވުމުން ހުރި ثواب އި
ހަމައެފަދައިން ނުބައިމަގަށް މަގުދެއްކުމުން ހުރި عذاب ތައް ބަޔާން ކޮށްދެވޭ باب

باب في التعاون على البر والتقوى

ހެޔޮކަންތަކާއި تقوى ތެރިވުމަށް އެހީތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في النصيحة

نصيحةތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް ގޮވާލެވުމުގެ މާތްކަން
ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف أو نهى عن منكر وخالف قوله فعله

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުން މަނާ ކުރާ މީހާ އޭނާގެ އަމިއްލަ
ނަފްސު އެއާއި خلاف ކޮށްފިނަމަ ހުރި عذابގެ ބޮޑުކަމުގެ ވާހަކަ [illegible] باب:

باب الأمر بأداء الأمانة

امانة އަދާކުރުމަށް امر ކުރެވިގެންވާ باب

باب تحريم الظلم والأمر برد المظالم

އަނިޔާވެރިކަން حرام ވެގެންވުމާއި حق ތައް އަނބުރާ ދިނުމަށް امر
ކުރެވިގެންވާކަން بيان ވެގެންވާ باب

باب تعظيم حرمات المسلمين وبيان حقوقهم والشفقة عليهم ورحمتهم

މުސްލިމުންގެ حرمة ތެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމާއި އެމީހުންގެ حق ތަކާއި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި رحمކުރުން ބަޔާން ވެގެން ވާ باب

باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

مسلم ންގެ عيب ތައް ފޮރުވުމާއި އަދި شرعي ހަމަތަކުގެ މަތިން ނޫނީ އެފަދަ
عيب ތައް ފާޅުކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން بيان ވެގެންވާ باب

باب قضاء حوائج المسلمين

މުސްލިމުންގެ حاجة ތައް ފުއްދާ ދިނުމުގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الشفاعة

شفاعة ތެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

باب الإصلاح بين الناس

މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلح ކުރުމުގެމާތްކަން ބަޔާން ވެގެން ވާ باب

باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

مسلمންގެ ތެރެއިން ބަލިކަށިމީހުންނާއި فقيرމީހުންނާއި އަދި އެފަދަ އެހެން ނިކަމެތިން
ގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ملاطفة اليتيم وسائر الضعفة والمساكين والمنكسري والإحسان إليهم

يتيم ން ނަށާއި އަދި އަންހެން ދަރިންނަށާއި އަދި އެންމެހައި ނިކަމެތިންނަށާއި އަދި
مسكين ން ނަށާއި އަދި އެކި އެކި مصيبة ތައް މެދުވެރިވެފައިވާ މީހުންނަށް ހެޔޮކަން
ހިތްވުމާއި އަދި އެބައިމީހުންނަށް إحسانތެރި ވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި

އަދި އެމީހުންނާއި މެދު މަޑުމައިތިރި ކަން ބޭއްވުމާއި އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި ފިޔަ ތިރި ކުރުމުގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

باب الوصية بالنساء

އަންހެނުންގެ ބަރަދުވެރިން އެކަނބަލުންނާއި މެދު ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމަށާއި إحسان ތެރިވުމަށްކުރެވިފައިވާ وصية ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު.

باب حق الزوج على المرأة

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حقތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب النفقة على العيال

އަނބިދަރިންނާއި ބަރަދު ވެރިންނަށް نفقة ދިނުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الإنفاق مما يحب ومن الجيد

ލޯބި ރަގަޅު ތަކެތީންނާއި ތިމާއަށް ކަމުދާ ތަކެތީން ޚަރަދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެން ވާ باب

بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة

މީހާގެ އަނބީންނާއި ، އަދި މީހާގެ ދަރީންގެ ތެރެއިން ފުރާވަރަށް ގޮސް ފައިވާ ދަރީންނާއި އަދި މީހާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް ، الله އަށް ކިޔަމަން ތެރިވުމަށް އަމުރު ކުރުމާއި ، އެކަލާނގެއަށް ޚިލާފުވުމުން މަނާކުރުމާއި އަދި އެއިން މަނާ ކަމަށް ކުރުމުން ނުބައިކަމުން ދުރުކަން ބަލަހައްޓަން ފާރަވެރިވުމާއި އަދަބުދިނުމާއި އަދި ނަހީ ކުރެވިގެންވާ ކަމެއް ކުރުން އެއްކިބާ ކުރުވުމާއި

މަނާކުރުމާއި މިއެންމެހާ ކަންތައް ތަކަކީ ތިމާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަންތައް ތައް
ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب حق الجار والوصية به

އަވަށްޓެރިންގެ حق ތަކާއި އެބައިމީހުން ނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ކުރެވިފައިވާ
وصية ތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب بر الوالدين وصلة الأرحام

މައިންބަފައިންނަށް ކަމޭހިތުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމާއި އަދި
މިކަންތައްތަކުން ލިބޭ ފައިދާތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

މައިންބަފައިންނަށް އުރެދުމާއި އަދި ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމަކީ حرام ކަމެއްކަން
ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب والزوجة وسائر من يندب إكرامه

މައިންބަފައިންގެ رحمة ތެރިންނާއި ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ކަމެއްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب إكرام أهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وبيان فضلهم

رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ أهل بيت ގެ މީހުންނަށް ކަމޭހިތުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ
ފަޟްލު ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل وتقديمهم على غيرهم ورفع مجالسهم وإظهار مرتبتهم

علم ވެރީންނަށާއި އުމުރުން ދުވަސްވެފައިވާ މީހުންނަށާއި އަދި މާތް ސިފަތައް ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް ކަމޭހިތުމާއި އަދި އެހެނިހެން މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުން އިސްކުރުމާއި އެމީހުންގެ މަޖިލިސް ބޮޑުކަމާއި އަދަބު ވެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ حقތައް އަދާކުރުމުގެމާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب زيارة أهل الخير ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

صالح އަޅުތަކުންނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، އެ ބޭކަލުންގެ مجلس ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނާއި އެކު އުޅުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނަށް ކަމޭހިތުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ އަރިހުން ތިމާގެ ގެ އަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުން އެދި ދަންނަވުމާއި އަދި [illegible] ކުރެވޭ ތަންތަނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، މިއެންމެހާ ކަންތައްތަކުގެ ފާއިދާ އާއި މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

الله އަށްޓަކައި ގުޅުން ބަދަހިކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ހިތްވަރު ދިނުމާއި އަދި الله އަށްޓަކައި މީހަކު ދެކެ ރުހޭނަމަ އެމީހަކަށް އެކަން އަންގުމާއި އަދި އެކަން އަންގުމުން އޭގެ ޖަވާބުގައި ކިޔަން ޖެހޭ دعاءތައް ބަޔާން ކުރެވިގެން ވާ باب

باب علامات حب تعالى العبد والحث على التخلق بها والسعي في تحصيلها

الله سبحانه وتعالى ގެ ލޯބި އަޅާއަށް حاصل ވުމުގެ نشانތަކާއި އަދި ތިމާގެ ނަފްސުން އެފަދަ نشانތައް އުފެއްދުމާއި އަދި އެކަންތައް حاصل ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

صالح އަޅުތަކުންނާއި ބަލިކަށިމީހުންނާއި مسكين ންނަށް އުނދަގޫކުރުމުގެ ނުރައްކަލުގެ މައްޗަށް އިންޒާރު ކުރެވިގެންވާ باب.

باب إجراء أحكام الناس عَلَى الظاهروسرائرهم إلَى الله تَعَالَى

މީސްތަކުންގެ ބޭރުފުށުން ފެންނަ عمل ތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އެމީހުންގެ މެދުގައި ސިއްރުތައް ކަނޑައެޅުމާއި އަދި އެމީހުންގެ އެތެރެ ކަންތައްތަކުގެ حقيقة އަށް الله ގެ حضرة އަށް ދޫކޮށް ލައި ބަހައްޓަންޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الخوف

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الرجاء

ހެޔޮކަންތައް އަތް ކުރުމުން ރަގަޅު ގޮތް މެދުވެރި ވާނެކަމަށް އުއްމީދުކޮށްގެން ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الرجاء

الله ގެ ر حمةއަށް އުއްމީދު ނުކަނޑާ ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الجمع بين الخوف والرجاء

ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދާއި ދެމެދު ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

الله އަށް ބިރުވެތިކަމުންނާއި އަދި އެކަލާނގަށް شوقވެރިކަމުން ރުއިމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު .

باب فضل الزهد في الدنيا والحث على التقلل منها وفضل الفقر

ދުނިޔެމަތީގައި ޒާހިދުވެ އުޅުމާއި އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ތަކެއް މަދުކުރުމާއި فقيرުކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

باب فضل الجوع وخشونة العيش والاقتصارعلى القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها

ބަނޑުހައި ހޫނުކަމާއި އާދައިގެ ދިރިއުޅުމާއި ކާބޯތަކެއްޗާއި، އަންނައުނާއި އަދި އެހެނިހެން ކަންކަމުގެ މައްޗަށް މަދުމިން ވަރުން ފުއްދައިގަތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب القناعة والعفاف والاقتصاد في المعيشة والأنفاق وذم السوال من غير ضرورة

ލިބޭ މިންވަރަކުން ރުހުމާއި ދިރިގެން ހުރުމާއި ޚަރަދުކުރުމުގައި މެދުމިން إختيارކުރުކުރުމާއި މަދުމިން ދިރިއުޅުމުގައި ޚަރަދުކުރުމާއި، ބޭނުމެއްނެތި ސަވާލް ދެރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

ސަވާލް ކުރުމަކާއި ނުލައި އަދި ދަރިވެރިވެ ގަތުމާއި ނުލައި ހުއްޓާ އެއްޗެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެއްޗެއްގައި ހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާން ކުރެވޭ باب

باب الحث على الأكل من عمل يده والتعفف به من السؤال والتعرض للإعطاء

ތިމާގެ އަތުގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ ތަކެތި ކެއުމާއި ސަވާލް ކުރުމުން ދުރުހެލި ވެގެން އުޅުމާއި مستحق މީހުންނަށް ޚަރަދުކުރުމުގެމާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير

الله އީމާން ވެގެންތިބެ ދީލަތިވުމާއި އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް ހޭދަކުރަމުން ގެންދިއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب النهي عن البخل والشح

بخيل ކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުން މަނާކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإيثار المواساة

ހަމްދަރްދީ ވުމާއި އެހީތެރިވުމުގައި އަނެކަކަށް އިސްކަން ދިނުމުގެމާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يتَبرك فيه

آخرة ގެ ކަންތައްތަކާއި މެދު އިސްކަންދިނުމާއި އަދި ބަރަކާތް ހާސިލުވާކަންތައްތައް ގިނަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل الغني الشاكر وهو من آخذ المال من وجه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ޝުކުރުވެރިވާ މުއްސަދި މީހާ އެބަހީ **حلال** ގޮތުން މުދާ ހޯދައިގެން ހޭދަކުރަން އެންގެވި ފައިވާ ގޮތުގެ މަތީން ހޭދަކުރާ މީހާގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ذكر الموت وقصر الأمل

މަރު ހަނދާންކުރުމާއި އުއްމީދު ކުރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ފިރިހެނުންނަށް مستحبވެގެންވާކަމާއި އަދި ޒިޔާރަތް ކުރާމީހާ ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާباب

باب كراهية تمني الموت بسبب ضرر نزل به ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

އެއްވެސް މުސީބާތަކާއި ހުރެ މަރުވުމަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަ އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރު ހިފެއްޖެނަމަ އެގޮތަށް މަރު އަވަސްކޮށްދެއްވުމަށް އެދުން ހުއްދަވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الورع وترك الشبهات

حرام ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިވުމާއި އަދި شبه ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ހުރުމުގެ މަތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

اب استحباب العزلة عند فساد الزمان

ޝުބަހަކަންތައްތަކަށް ހުށަހެޅިދާނެކަމުގެ ބިރު ހިފާން ފެށުމުންނާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަތަށް އުފެދިދާނެކަމުގެ ބިރު ހިފާން ފެށުމުންނާއި އަދި މުޖުތަމަޢުގައި ފަސާދަގިނަވެގެންވާން ފެށުމުންނާއި އަދި މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފާސިދު عمل ބައިވެރިވާންފެށުމުން އެފަދަ ކަންތައްތަކުން (ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި) އެކަހެރިވެގެން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الاختلاط بالناس وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس العلم ومجالس الذكر معهم وعيادة مريضهم وحضور جنائزهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذالك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الأيذاء والصبر على الأذى

މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމާއި އަދި އެމީހުންނާއިއެކު ހުރުން ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި جماعة ގައި فرض ނަމާދުތައްކުރުމާއި، އަދި عيد ނަމާދަށް އެއްވުމާއި، އަދި އެމީހުންނާއިއެކު علم

އުގަންނައިދޭ މަޖްލިސް ޙަލަޤާއި، އަދި ދީނީ ހޭލުންތެރިކަން އިތުރުކޮށްދޭ މަޖްލިސްތަކަށް ދިޔުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތްކުރަން ދިޔުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން މަރުވާ މީހުންގެ ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެހީތެރިކަމަށް ބޭނުންތެރިވާ މީހުންނާއެކު ހަމްދަރުދީ ވުމާއި، އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި، ނުބައިކަންތަކުން މަނާކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން [illegible] އެމީހުންގެ ތެރެއިން ވާ ޖާހިލުންނަށް، ރަގަޅުމަގުދެއްކުމާއި، އަދި އެނޫނަސް إجتماعي ރަގަޅު ކަންތައްތަކަށް އެމީހުންނަށް މަގު ދެއްކުމާއި، އަދި މީސްތަކުންނަށް އުނދަގޫކުރުމުން އަމިއްލަ ނަފްސު ސަލާމަތްކޮށްގެން އުޅުމާއި، އަދި ދިމާވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވެ ހުރުމާއި، މިއެންމެހައި ކަންތަކުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

تواضع ވެރިވުމާއި (حقއަށް ބޯލަބައި ކިޔަމަންވުމާއި) އަދި މުއުމިނުންނާ މެދު މަޑުމައިތިރިކަން [illegible] ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الكبر والإعجاب

ތަކައްބުރުވެރިވުމާއި އަދި އަމިއްލަ [illegible] [illegible] ނުބައިކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب حسن الخلق

ރީތި أخلاقގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحلم والأناة والرفق

ކަންތައްކުރުމުގައި حلم ވެރިކަން ބޭނުންކުރުމާއި އަދި އަވަސްނުވެގަތުމާއި އަދި މަޑުމައިތިރިކަން ބޭނުންކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب العفو والإعراض عن الجاهلين

عفو ކުރުމާއި جاهل ން ގެ ފުށުން ލިބޭދެރަކަންތަކަށް ބަދަލު ނުހިފާ ދުރުހެއްޓުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب احتمال الأذى

اللهގެ ރުއްސުވުންއެދިގެން ދިމާވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الغضب إذا انتهكت حرمات الشرع والانتصار لدين الله تعالى

شرع ގައި حرام ވެގެންވާ ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމުގެ މައްޗަށް ރުޅިއިސްކުރުމާއި އަދި اللهގެ ދީނަށް ނަސްރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أمر ولاة الأمور بالرفق برعاياهم ونصيحتهم والشفقة عليهم والنهي عن غشهم والتشديد عليهم وإهمال مصالحهم والغفلة عنهم وعن حوائجهم

ވެރިން ރައްޔިތުންނާ މެދު ރިފުޤުން ލޯބިވެރިކަމާއެކު معاملة ކުރުމާއި، އަދި ރައްޔިތުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި، އަދި ރައްޔިތުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި، އަދި ރައްޔިތުންނާއިމެދު މަކަރުހެދުމާއި، އަދި ރައްޔިތުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށިވުމާއި، އަދި ރައްޔިތުންގެ مصلحة އަށް ފަރުވާކުޑަކުރުމާއި އިހުމާލުވުމާއި އަދި ރައްޔިތުންގެ ކަންތައްތަކަށް غافل ވެގެން ނުއުޅުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوالي العادل

عادل ވެރިޔާގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب وجوب طاعة ولاة الأمور في غير معصية

އުރެދުމަކަށް އަމުރުނުކުރާހާ ހިނދެއްގައި ވެރީންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سؤال الإمارة و اختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدع حاجة اليه

ވެރިކަން ހޯދުމަށްއެދި އާދޭސް ނުކުރުމާއި ތިމާއާއި އެކަށީގެންނުވާނަމަ ވެރިކަންތަކަން
ކުރިމަތި ނުވުމާއި، އަދި مصلحة އަށްޓަކައި ވެރިކަމުން އިސްތިއުފާ ދިނުމުގެ މާތްކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب حث السلطان والقاضي وغيرهما من ولاة الأمور على اتخاذ وزير صالح وتحذيرهم من قرناء السوء والقبول منهم

ވެރިންނާއި، قاضیންނާއި، އަދި [illegible] އިސް ވެރިކަމުގައި ވާމީހުން އެމީހުންގެ
އެހީތެރިންގެ ގޮތުގައި صالح [illegible] إختيار ކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުމާއި، އަދި ނުބައި މީހުން
[illegible] މީހުންގެ ގާތުން [illegible] އަދި [illegible] [illegible] މީހުންގެ [illegible] [illegible]
[illegible] قبولނުކުރުމަށް [illegible] [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تولية الإمارة والقضاء وغيرهما من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرّض بها

ވެރިކަމާއި قاضیކަމާއި، އަދި [illegible] އެހެނިހެން [illegible] ވެރިކަން [illegible]
[illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الأدب

أدب ގެ ބައި

باب الحياء وفضله والحث على التخلق به

ލަދުވެރިކަމުގެ މާތްކަމާއި، އަދި އެސިފަ ހޯދަގަތުމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب حفظ السر

ސިއްރުތައް ފޮރުވާގެންހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

عهد އަށް ވަފާތެރިވުމާއި އަދި وعد ފުއްދުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالمحافظة على ما اعتاده من الخير

އެމީހަކު އާންމުކޮށް ކުރާ ހެޔޮކަންތައް ދެމެހެއްޓުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب طيب الكلام وطلاقة الوجه عند اللقاء

ރީތިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި އުފާވެރި މޫނަކާއިގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب بيان الكلام وإيضاحه للمخاطب وتكريره ليفهم إلا بذالك

އޮޅުން ފިލާގޮތަށް ސާފު އިބާރާތްތަކުން ވާހަކަދެއްކުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި مخاطبވެވޭމީހާއަށް ވިސްނޭގޮތަށް ވާހަކަދެއްކުމާއި، އެމީހާއަށް އެވާހަކައެއް ފަހުމުނުވެއްޖެ ކޮންމެ ހިނދަކު ތަކުރާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إصغاء الجليس لحديث جليسه الذي ليس بحرام واستنصات العالم والواعظ حاضري مجلسه

މީހާއާއިވާހަކަ ދައްކާ މީހާގެ ވާހަކައިގައި حرام ކަމެއް ނުވާނަމަ އެއަށްކަނުލައި އަޑުއެހުމާއި އަދި واعظ ންނާއި علمވެރިން ގެ މަޖްލިސްގައި ތިބޭމީހުން ހަމަހިމޭންކަންމަތީ ބުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوعظ والاقتصاد فيه

ދީނީ نصيحةދިނުމާއި އަދި އެކަމުގައި މެދުމިންވަރެއް ގެންގުޅުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوقار والسكينة

މަޑުމައިތިރިކަމާއި ހަމަހިމޭންކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الندب إلى إتيان الصلاة والعلم ونحوهما

ނަމާދުކުރުމަށާއި، އަދި علمއުގެނުމަށާއި، އަދި އެނޫނަސް އެފަދަ އެހެން علمތައް
އުގެނުމަށްޓަކައި އަންނަ ހިނދު މަޑުމައިތިރިކަމާއި، އަދި ހަމަ ހިމޭންކަން إختيار ކުރުން
مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إكرام الضيف

ބީރައްޓެހިންނަށް ކަމޭހިތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب التبشير والتهنئة بالخير

އެފަދަ خيرތަކެއް ދިމާވުމުން އަދި މުބާރަކު ބާދީ ދެންނެވުން مستحب ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب وداع الصاحب ووصيته عند فراقه لسفر وغيره والدعاء له وطلب الدعاء منه

އެކުވެރިޔާއަށް الوداع ކިޔުމާއި އަދި ދަތުރަށް ވަކިވާހިނދުގައި وصيةކުރުމާއި އޭނާއަށް دعاء
ކުރުމާއި އަދި އޭނާގެ ކިބައިން دعاء އެދުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستخارة والمشاورة

استخارة ކުރުމާއި مشورة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الذهاب إلى صلاة العيد والرجوع من طريق آخر

عيد ނަމާދާއި ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، حجގެ އަޅުކަމާއި ހަނގުރާމަތަކާއި، ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމަށާއި އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ އަޅުކަންތަކަށް ދާ މަގުނޫން އެހެން މަގަކުން ثواب އިތުރުކުރުމަށްޓަކައި އެނބުރި އައުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم كالوضوء و الغُسل والتيمم

ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް ކުރުމުގައި ކަނައަތް އިސްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب أدب الطعام

ކެއުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب التسمية في أوله والحمد في آخره

ކެއުމުގެ ކުރިން ބިސްމިކިޔުމާއި ކައިނިމުމުން حمدކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب لا يعيب الطعام واستحباب مدحه

ކާއެއްޗެއްސަށް عيبނުކިޔުމާއި އަދި އޭގެ ތައުރީފު ބަސްބުނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله من حضر الطعام وهو صائم إذا لم يفطر

ކެއުމުގެ މަޖިލީހަށް حاضر ވެއްޖެ (ސުންނަތް)ރޯދަވެރިޔާ ބުނަންވާ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله من دعي إلى طعام فتبعه غيره

ކެއުމަށް ދަޢުވަތު އެރުވިފައިވާ މީހެއްގެ ފަހަތުގައި އަޅައިގެންވާ މީހާއިމެދު ވާހަކަދައްކަންވާ
ގޮތް(އަމަލު ކުރަންވާގޮތް) ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يسيء أكله

ކާއިރު ތިމާއި އެންމެ ކައިރިފަރާތުން ކެއުމާއި އަދި އެއާއި ޚިލާފަށް ކައިއުޅޭ މީހުންނަށް
ނަސޭހަތްދިނުމާއި އެކަން ހުއްޓުވުމަށް ފިޔަވަޅު އެޅުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب النهي عن القران بين تمرتين ونحوهماإذا أكل جماعة إلا بإذن رفقته

ޖަމާޢަތެއްގައި ކައީނަމަ އެކަމުގެ ބައިވެރިންގެ ހުއްދައާއެކުން މެނުވީ ދެކަދުރު ނުވަތަ
އެފަދަ އެހެން ދެއެއްޗެއް އެއްފަހަރާ [illegible] މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله ويفعله من يأكل ولا يشبع

ކެއުމުން ބަނޑުފުރޭމީ ކުރަންޖެހޭކަންތައްތަކާއި ބުނަންޖެހޭ ބަސް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالأكل من جانب القصعة والنهي عن الأكل من وسطها

ކާތަށީގެ އެއްފަރާތުން ކަމުންގެންވައުމުން އަމުރު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ކާތަށީގެ މެދުން
ކެއުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الأكل متّكئاً

ލެގިންހުރެ ކެއުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الأكل بثلاث أصابع واستحباب لعق الأصابع وكراهة مسحها قبل لعقها واستحباب لعق القصعة وأخذ اللقمة التي تسقط منه وأكلها وجواز مسحها بعد اللعق بالساعد والقدم وغيرهما

ތިން އިގިލިން ކެއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިގިލިލޮބުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިގިލިލޮބުމުގެ ކުރީގައި ފޮހެ ސަފުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށީގައި ހުންނަ ކާތަކެތި ސާފުކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިން ވެއްޓޭއެތިކޮޅު ނެގުމާއި، އަދި އެތިކޮޅު ކެއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އަތުގެ އިގިލިލޮބެ ސާފުކުރުމަށްފަހު ފައިތިލައާއި، ފައިތިލައި ފުހުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تكثير الأيدي على الطعام

ކެއުމުގައި ގިނަމީހުން ބައިވެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أدب الشرب واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإناء وكراهية التنفس في الأناء واستحباب إدارة الأناء على الأيمن فالأيمن بعد المبتدئ

ބުއިމުގެ އަދަބު ތަކާއި، އަދި ބޯތަކެތީގެ ބޭރުގައި ތިންފަހަރު ނޭވާލުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިގެ ތެރޭގައި ނޭވާލުން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކާބޯތަކެތި ދިނުމުގައި ފުރަތަމަ ފެށުމަށްފަހު ކަނާއަތު ފަރާތުން ދޫކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الشرب من فم القربة ونحوها ، وبيان أنه كراهة تنزيه لا كراهة تحريم

ކަޅުއްސާއި، އަދި އެފަދަ ކަންތަކުގެ އަނގައިން ބުއިން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި އެމަކުރޫހަކީ حكمٍ حرام ގެ ދަރަޖައެއް ނޫންކަމާއި އަދި އޭގެ ދަރަޖައަކީ تنزيه މަކުރޫހެއްގެ ދަރަޖަކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة النفخ في الشراب

ބޯތަކެއްޗަށް ފުމުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان جواز الشرب قائِماً وبيان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعدا

ކޮޅަށްހުރެގެން ބުއިންތައް ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި މޮޅުއިތުރުވެގެންވާ ގޮތަކީ
އިށީނދެގެން ބުއިންތައް ބުއިންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب كون ساقي القوم آخرهم شرباً

ބޯއެއްޗެހި ދޭމީހާ، އެންމެ ފަހުން ބުއިން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز الشرب من جميع الأواني الطاهرة غير الذهب والفضة وجواز الكرع وهو الشرب بالفم من النهر وغيره بغير إناء ولا يد، وتحريم استعمال إناء الذهب والفضة في الشرب والأكل والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަނާއި ރިހީގެ ކަންވާރުތައް ފިޔަވައި طاهر ކޮންމެ ކަންވާރުތައްގައި، ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި،
އަދި ރަނާއި ރިހީގެ ކަންވާރުތައް [illegible] طاهر[illegible]، އަދި [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب اللباس

ލިބާސްލުމުގައި އަމަލުކުރަންވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الثوب الأبيض وجواز الأحمر و الأحضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن وكتان وشعر وغيرها الا الحرير

ހުދުފޭރާންލުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި ރަތާއި، ފެއްސާއި، ކަޅުރީނދުކުލަޔާއި ކަޅުކުލައިން ހެދުން އެޅުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ފަތުވަފޮތި ފިތަވައި ކޮތަން ފޮތްތާއި ބިއްތާން ފޮއްލާއި، އަދި ކެހެރިންސާއި، އެހެން ބަޔަކުން ވިއްޔާއި އެންމެހައި ފޮތިބައް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب القميص

ގަމީސް (ޖުއްބާ) ލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب صفة طول القميص والكم والإزاروطرف العمامة وتحريم اسبال شيئ من ذالك على سبيل الخيلاء وكراهته من غير خيلاء

ގަމީހުގެ(ޖުއްބާގެ) ދިގުމިނާއި، އަތުގެސްބާގެ ދިގުމިނާއި، އަދި މުންޑުގެ ދިގުމިނާއި، ފަގުޑީގެ ކަނޑުގެ ބަހައްޓަންޖެހޭ މިންވަރު ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަކައްބަރު ވެރިކަމުގެ ގޮތުން ދިގިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އަރައިދަށް ވަރަށްވުރެ ދިގުކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަކައްބަރު ވެރިވުން ނޫން އެހެންގޮތަކުން މިއިން އެއްޗެއް ދިގުކޮށް ބަހައްޓައިފިނަމަ އެއީ މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً

تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އަގުބޮޑު ހެދުން އެޅުން ދޫކޮށްލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب التوسط في اللباس ولا يقتصرعلى مايزري به لغير حاجة ولا مقصود شرعي

ހެދުން އެޅުމުގައި މެދުމިން إختيارކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ދިމާވާ ދަތިތަކާއި ހުރެ ނުވަތަ شرعي, مقصدކަންބަލައި ނޫން އެހެން ގޮތަކަށް عيب ވާފަދަ ދެރަ ހެދުން ނޭޅުން ،އެދިވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم لباس الحرير على الرجال وتحريم جلوسهم عليه واستنادهم إليه وجواز لباسه للنساء

ފަނުވި ފޭރާން އެޅުން ފިރިހެނުންނަށް حرامވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގައި އިށީނުމަށް
ބޭނުންކުރުން حرامވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭގައިގެ ބާލިސްތަކަށް ގޮތުގައި ބޭނުން حرام
ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގައި އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز لبس الحرير لمن به حكّة

އެމީހެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި ކަހުރުމުގެ ބަލިހުރުމުން ފަނުވި ފޭރާންލުން ހުއްދަވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن افتراش جلود النمور والركوب عليها

މިނިކާވުގެ ހަންތައް އިށީނުމަށް ބޭނުންކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަވާރުވުމުން
އަރައި ބޭނުންކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب (މިތާގައި نهي ގެ މުރާދަކީ
مكروه ގެ މުރާދެވެ.)

باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلاً أو نحوه

އައުފޭރާމެއް ލައިފިނަމަ ނުވަތަ އައުފައިވާނެއް ލައިފިނަމަ ނުވަތަ އެފަދަ އެއްޗެއް ލާ
ހިނދު ކިޔަންވާ دعاء ތަކެއް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الابتداء باليمين في اللباس

ހެދުންލުމުގައި ކަނާތަށް އިސްކަންދިނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب النوم والاضطجاع والتعود والمجلس والجليس والرؤيا

ނިދުމާއި އޮށޯތުމާއި އިށީނުމާއި މަޖްލިސް ކުރުމާއި މަޖްލިސްގައި ތިބުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި
ހުވަފެން ދެކުމުން އަދަބު ކުރަންވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز الاستلقاء على القفا ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يخف انكشاف العورة وجواز القعود متربعا ومحتبيا

އަގަމަތީން އޮށޯވެ އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، އަދި އައުރަ كشفވުމުގެ ބިރު ހީނުވާނަމަ
އެއްފައިގެ މައްޗަށް އަނެއްފައި އަޅުވައިގެން އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ހަތަރެސްފައިގެ
މައްޗަށް އިށީނދެގެން އިނުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ބުރަކަށިން އައިސް ދެފައި
ދަނޑިއާއި އެއްކޮށް ޖާބައަޅުވާގެން އިނުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في آداب المجالس والجليس

މަޖްލިސް ކުރުމުގެ އަދަބު ތަކާއި މަޖްލިސްތަކުގައި އިށީނދެގެން ތިބުމުގެ އަދަބުތައް
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الرؤيا وما يتعلق بها

ހުވަފެންތަކާއި އަދި އެކަމާއި ގުޅޭ ބައެއްކަންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السلام والأمر بإفشائه

ސަލާމްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ސަލާމް ކުރުން ގިނަކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިގެން ވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كيفية السلام

ސަލާމް ގޮވަން ޖެހޭގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب السلام

ސަލާމްކުރުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب إعادة السلام على من تكرر لقاءه على قرب بأن دخل ثم خرج ثم دخل في الحال أو حال بينهما شجرة ونحوها

އެއްފަހަރު ބައްދަލުވުމަށްފަހު ކުޑަހިނދުކޮޅެއްގެ ފަހުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ބައްދަލުވާމީހާ مثالއަކަށް ތަނަކަށް ވަދެފައި ނިކުމުން ދެން އެއަށްފަހު ހަމަ އެވަގުތު ދެވަނަ ފަހަރަށް ވަނުން، ނުވަތަ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ގަހެއް، ހުރަހެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ހުރަހެއްވުމަށްފަހު ބައްދަލުވުމުން އަލުން ސަލާމް ކުރުން مستحبވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب السلام إذا دخل بيته

ތިމާގެ އަމިއްލަ ގެއަށް ވަންނަނިވި ސަލާމް ގޮވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب السلام على الصبيان

ކުޑަކުދިންނަށް ސަލާމްގޮވުމުގެ ޙުކުމް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سلام الرجل على زوجته والمرأة من محارمه وعلى أجنبية وأجنبيات لا يخاف الفتنة بهن وسلامهن بهذا الشرط

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ސަލާމްގޮވުމާއި އަދި އަންހެނާ އޭނާގެ محرمންނަށް ސަލާމްގޮވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ހިލޭ އަންހެނަކަށް ނުވަތަ ހިލޭ އަންހެނަކު ހިލޭ ފިރިހެނަކަށް ފިތުނައިގެ ބިރުނުވާނަމަ ސަލާމްގޮވުމާއި އަދި شرط އާއިއެކުއެކަން ކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم ابتدائنا الكفار بالسلام وكيفية الرد عليهم واستحباب السلام على أهل مجلس فيهم مسلمون وكفار

ކާފިރުންނަށް އިސްވެ ސަލާމްގޮވުން حرامވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެމީހުން ސަލާމް ގޮވައިފިނަމަ ޖަވާބު ދޭންވީގޮތާއި އަދި މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން [illegible] މަޖިލީހަކަށް ސަލާމްގޮވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب السلام إذا قام من المجالس

މަޖްލިސްއިން ތެދުވެގެންދާއިރުގައްޔާއި (ސުވަފ) ބައިވެރިންނާއި ވަކިވެގެން ދާއިރުގައި ސަލާމް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستئذان وآدابه

ގެއަށް ވަނުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުމާއި އަދި އެކަމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان أن السنة إذا قيل للمستأذن من أنت أن يقول فلان فيسمي نفسه بما يعرف به من اسم أو كنية وكراهة قوله أنا ونحوها

އިޖްނަ ހޯދުމަށްއެދޭމީހާ ކުރެން ކަލޭމީހަކީ ކާކުހޭ، ސުވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ސުންނަތްވެގެންވާގޮތަކީ ތިމާއަކީ ކާކުކަން އޫޖުން ނިޔާވެގެން ނަންބުނުން ނުވަތަ ތިމާގެ ވަނަމާއި (ރީތިނަމާއި) އެކު ބުނުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތިމާއީ ކާކުކަން އަންގާ ދިނުމަށްޓަކައި އަހަރެންގެ ލަފްޒު ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ލަފްޒުތައް ބޭނުން ކުރުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تشميت العاطس إذا حمد الله تعالى وكراهية تشميته إذا لم يحمد الله تعالى وبيان آداب التشميت والعطاس والتثاؤب

ކިނބިހިއަރާމީހާ اللهއަށް حمدކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ޖަވާބު ދިނުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭނާ اللهއަށް حمدނުކުރާނަމަ އޭނާއަށް ޖަވާބު ދިނުން މަކުރޫހަވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކިނބިހި އެޅުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި އޭބުޅުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب المصافحة عند اللقاء وبشاشة الوجه وتقبيل يد الرجل الصالح وتقبيل ولده شفقة ومعانقة القادم من سفر وكراهية الانحناء

ބައްދަލުވާހިނދު އަތާ އަތްޖައްސައި ސަލާމްކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ރީތި މޫނަކާއިގެން ބައްދަލުކުރުމާއި، އަދި ސާލިހު އަޅުތަކުންގެ އަތަށް ބޮސް ދިނުމާއި، ދަރީންނަށް އޯގާތެރިކަމުގެ ގޮތުން ބޮސްދިނުމާއި، ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާއާއި ކޮޑާއިކޮޑު ޖައްސައި ސަލާމް ކުރުމާއި، މިކަންތައްތައް مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަލާމްކުރާ ހިނދު ގުދުވުން މަކުރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب عيادة المريض ، وتشييع الميت ، والصلاة عليه، وحضور دفنه ، والمكث عند قبره بعد دفنه

ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި މައްޔިތު ވަޅުލުމަށްފަހު ކަބުރާ ކައިރީގައި އިރުކޮޅަކު މަޑުކޮށްގެން ހުރުމުގެ ވާހަކަތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

باب ما يدعى به للمريض

ބަލިމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب سؤال أهل المريض عن حاله

ބަލިމީހާގެ ހާލު ދެނެގަތުމަށްޓަކައި އޭނާގެ ގޭގެ އަހުލުވެރިންކުރެން އަހާ [illegible] [illegible] مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله من أيس من حياته

ދިރިއުޅުމުން މާޔޫސްވެފައިވާމީހާ ކިޔަންވާނޭ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب وصية أهل المريض ومن يخدمه بالأحسان إليه واحتماله والصبر على ما يشق من أمره وكذا الوصية بمن قرب سبب موته بحد أو قصاص ونحوهما

ބަލިމީހާގެ އަހުލުވެރީންނަށާއި އަދި ބަލިމީހާއަށް خدمة ކުރާމީހުންނަށް إحسانތެރިވުމަށާއި، އަދި އެމީހާގެ ދުލުން އިވޭ އަޑުތައް تحملކުރުމަށާއި، އަދި އެމީހާގެ ފަރާތުން ދެތުވެރިވާ އުނދަގޫކަމަށް ކެތްތެރިވުމަށް وصيةކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ހަމައެހެންމެ شرعي حد އެއް ނުވަތަ قصاصއެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ސަބަބަކާއި ހުރެ މަރުގާތްވެފައިވާ މީހުންނާއިމެދު އެފަދައިން ކަންތައްކުރުމަށް وصيةކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز قول المريض : أنا وجع ، أو شديد الوجع أو موعوك أو وا رأساه ونحو ذالك وبيان انه لاكراهة في ذالك إذا لم يكن على التسخط وإظهار الجزع

ބަލިމީހާ [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] ވޭން [illegible] ސަބަބުން [illegible] [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تلقين المحتضر : لا إله إلا الله

މަރަށް حاضرވެފައިވާމީހާއަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލި ހަދައިދިނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله بعد تغميض الميت

މައްޔިތާގެ ލޯ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقال عند الميت وما يقوله من مات له ميت

މައްޔިތާގެ ކާރީގައި ކިޔަންޖެހޭ دعاء އާއި އަދި މަރުވި މީހާގެ އާއިލާތަކަށްބަކައި دعاء
ކުރަންވީ ގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز البكاء على الميت بغير ندب ولا نياحة

މައްޔިތާގެ ރަގަޅުވާހަކަތައް ފާޅުކޮށް ރޮއުން ގެންދިއުމާއި މައްޔިތާ މަރުވުމުން ތިމާގެ
ހަށިގަނޑު ތަޅާ އަނިޔާކުރުމާއި ރޮއިހޭރިހެވުން ފަދަ ކަންތައްތަކާއި ނުލައި މަރުވެފައިވާ މީހާގެ
މަރުގެ މައްޗަށް ރުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الكف عما يرى في الميت من مكروه

މައްޔިތާގެ ގައިން ފެންނަ عيب ތައް ސިއްރުކުރުންޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الصلاة على الميت وتشييعه وحضور دفنه

وكراهة اتباع النساء الجنائز

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާ
ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދިޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަންހެނުން ދިއުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تكثر المصلين على الجنازة وجعل صفوفهم ثلاثة فأكثر

ޖަނާޒާނަމާދުގައި މީހުން ގިނަވުމާއި ބައިވެރިވުން ވެގެންވާ مستحب ކަމާއި އަދި ތިން ސަފު
ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަސަފު ހެދުން مستحب ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقرأ في صلاة الجنازة

ކަށުނަމާދުގައި ކިޔެވޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإسراع بالجنازة

ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުންޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تعجيل قضاء الدين عن الميت والمبادرة إلى تجهيزه إلا أن يموت فجأة فيترك حتى يتيقن موته

މައްޔިތާގެ ދަރަނިބައް އަދާކުރުމަށް އަވަސްވެގެންވުމާއި، ކަފުނަކާކެމީގެ ކަންތައްތަކަށް އަވަސް ވެގެންވުމާއި، ކުއްލިއަކަށް މަރުވާފިނަމަ މަރު ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި އެކަށްބައް ފަސްކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الموعظة عندا لقبر

ގަބުރު ކައިރިން عبرةލިބިގަތުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الدعاء للميت بعد دفنه والقعود عند قبره ساعة للدعاء له والاستغفار والقراءة

މައްޔިތާ ވަޅުލައިނިމުމުން އެމީހަކަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާއި އަދި އެމީހެއްގެ ގަބުރު ގެ ކާރީގައި އިނދެގެން (ގަޑިއަކަށްވެސް) އޭނާ دعاء ކުރުމާއި، استغفار ދެންނެވުމާއި قرآن ކިޔެވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الصدقة عن الميت والدعاء له

މައްޔިތާގެ ފަރާތުން صدقة ދިނުމާއި އަދި އެމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ثناء الناس على الميت

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް މީސްތަކުންގެ ثناء ކިޔުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل من مات وله أولاد صغار

ޅައިރުގައި ކުދިން މަރުވާ މީހާއަށް ހުރި މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب البكاء والخوف عند المرور بقبور الظالمين ومصارعهم واظهار الأفتقار الى الله تعالى والتحذير من الغفلة عن ذالك

އަނިޔާވެރިންގެ ޤަބުރު ގާތުންނާއި އެމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب އަދި ހިސްޖަހިވާތަންތަނުގެ ގާތުން ހުރަސްކުރާ ހިނދު ރޮއުން އަދި ބިރުވެރިވުން ދިއުމާއި އަދި الله ގެ حضرة ގައި ތިބާގެ ނިކަމެތި ކަމުގެ ބޭނުން ހާމަކުރުން ގެންދިއުމާއި މިކަންތައް އެކަމުން ކުރުން ހަނދާން ނައްތާލާ ހިނދު އެކަމުގެ މައްޗަށް އިންޒާރު ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب آداب السفر

ދަތުރުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الخروج يوم الخميس أول النهار

ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފެށުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނިކުތުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب طلب الرفقةوتأميرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

ދަތުރުގެ ބައިވެރިންނާއިއެކު ދަތުރުކުރުމާއި އަދި އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަދައި އެމީހާއަށް ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب السير والنزول والمبيت والنوم في السفر واستحباب السرى (1) والرفق بالدواب ومراعاة مصلحتها وأمر من قصر في حقها بالقيام بحقها وجواز الإرداف على الدابة إذا كانت تطيق ذلك

ދަތުރުމަތީގެ އަދަބުތަކާއި ދަތުރުކުރުމުގައި ތަންތަނަށް ފޭބުމާއި، ރޭކުރުމާއި، ނިދިކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ރޭގަނޑުގައި ދަތުރުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، ސަވާރީއާއިމެދު އޯގާތެރިވުމާއި، އެއެތީގެ مصلحة އަށް رعاية ކުރުމާއި، އެއެތީގެ حقއަށް އުނިކަން ދީފިމީހަކަށް އެحقތައް ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ސަވާރީގެ ފަހަތުގައި ޖާގަ ހުރިނަމަ އިތުރު މީހަކު ސަވާރުކުރުވުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إعانة الرفيق

ދަތުރުގެ ބައިވެރިޔާއަށް ވާގިވެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقول إذا ركب دابته للسفرِ

އުޑަނދަށް ސަވާރުވާހިނދު ކިޔާ دعاءތައް ބަޔާންވެގެންވާބާބު

باب تكبير المسافر إذا صعد الثنايا وشبهها وتسبيحه إذا هبط الأودية ونحوها والنهي عن المبالغة برفع الصوت بالتكبير ونحوه

ދަތުރުވެރިޔާ އުސް ތަންތަނަށް އަރަމުންދާއިރު الله أكبر ގެ ކަލިމަ ކިޔަމުންގެންދިއުމާއި، އަދި ތިރިއަށް ފައިބަމުން سبحان الله ގެ ކަލިމަ ކިޔަމުން ގެންދިއުމާއި، ހައްދުފަހަނަޅާ، ދާ ވަރަށް އަޑުހަރުކޮށް ކިޔުން މަނާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الدعاء في السفر

ދަތުރުމަތީގައި دعاء ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم

އިންސާނުންގެ ފުނުން ނުވަތަ އެނޫން ފަރާތަކުން ބިރުވެރިކަމެއް މެދުވެރިވެއްޖެނަމަ ކިޔަންޖެހޭ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

ما يقول إذا نزل منزلاً

ތަނަކަށް ފައިބާއިރު ކިޔަންޖެހޭ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تعجيل المسافرالرجوع إلى أهله إذا قضى حاجته

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރީންގެ ގާތަށް އެނބުރި رجوع ވުން އަވަސް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب القدوم على أهله نهاراً وكراهته في الليل لغير حاجة

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދުވާލުގެ ވަގުތު އެނބުރިއައުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ރޭގަނޑު ޙާޖަތެއް ނެތި އެނބުރި އައުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله إذا رجع وإذا رأى بلدته

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ ހިނދުކޮޅާއި އަދި އޭނާގެ ރަށްފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ابتداء القادم بالمسجد الذي في جواره وصلاته فيه ركعتين

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާ އޭނާގެ އަވަށްޓެރި މިސްކިތަށް ދަތުރުނިންމުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެركعةގެ ނަމާދެއްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سفر المرأة وحدها

އަންހެނާ އެކަނި (محرم އަކާއި ނުލައި) ދަތުރުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الفضائل

الفضائل ގައި ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ބައި

باب فضل قراءة القرآن

قرآن ކިޔެވުމުގެ މޮޅްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بتعهد القرآن والتحذير من تعريضه للنسيان

قرآنގެ عهدތަކަން ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އަދި ހަނދާން ނައްތާލުމުގެ ދައްކަން ނެތިދިއުމާ އިންޒާރުދެއް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب استحباب تحسين الصوت بالقرآن وطلب القراءة من حسن الصوت والاستماع لها

قرآن ކިޔަވާ ހިނދު އަޑުމީރުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ރީތި އަޑުތަކުގެ އަހުލު ވެރިން ގެ ކިބައިން قرآن ކިޔަވާދިނުމަށް އެދުމާއި އަދި އޭގެ ކަންލައި އަޑުއެހުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الحث على سور آيات مخصوصة

ބައެއް އާޔަތްތަކާއި ބައެއްސޫރަތް ތަކުގެ މައްޗަށް شوق ވެރިކަން އުފެއްދުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الاجتماع على القراءة

ކީރިތި قرآن ގެ علم އުގެނުމަށް އެއްވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الوضوء

وضوء ގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الأذان

ބަންގީގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصلوات

ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صلاة الصبح والعصر

ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل المشي إلى المساجد

މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދުއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل انتظار الصلاة

ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صلاة الجماعة

ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحث على حضور الجماعة في الصبح والعشاء

ފަތިސްނަމާދާއި عشاء ނަމާދުކުރުމަށް ޖަމާޢަތަށް حاضر ވުމަށް ދެވިފައިވާ ترغيب ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالمحافظة على الصلوات المكتوبات والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهن

فرض ނަމާދުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އެނަމާދުތައް އަޅައިލުމުގެ މައްޗަށް ކުރެވިގެންވާ ގަދަފަދަ ނަހީ ތަކާއި ބޮޑުވެގެންވާ وعيد ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصف الأول والأمرِ بإتمامِ الصفوف الأُل ، وتسويتها ، والتراص فيها

ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަމާއި އަދި ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރުތަކާއި އަދި ސަފުތައް ސީދާކުރުމާއި ހުސްތަންނުހުންނަގޮތަށް ގުޅިގެން ތިބުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فَضل السنَن الراتبة مع الفَرائِض وبيانِ أَقلها وأَكْملها وما بينَهما

فرض ނަމާދުތަކުގެ ރާތިބަ ސުންނަތްތަކުގެ މާތްކަމާއި އެ ركعة ތަކުގެ މަދުމިނާއި ގިނަމިނާއި ދެމެދުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تأكيد ركعتي سنة الصبح

ފަތިސްނަމާދުގެ (އިރު) ސުންނަތުގެ ދެ ركعة ގައި ސުންނަތްތަކުން ގަދަވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تخفيف ركعتي الفجروبيان ما يقرأ فيهما ، وبيان وقتهما

ފަޖުރުގެ ދެ ركعة ލުއިކުރުމާއި އަދި އެދެ ركعة ގައި ކިޔަވާ ބަޔާންކުރުމާއި އަދި އެދެ ركعة
ގެ وقت ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الاضطجاع بعد بعد ركعتي الفجر على جنبه الأيمن

ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެ ركعة އަށްފަހު ކަނައަތްފަޅިއަށް އޮށޯވެލުމާއި ތޭގަޖުގައި
ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރިއަސް އަދި ނުކުރިއަސް އެގޮތަށް އޮށޯވެލުން مستحب ވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنة الظهر

މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنة العصر

އަސްރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة المغرب بعدها وقبلها

مغربނަމާދުގެ ކުރިސުންނަތާއި ފަހުސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة العشاء بعدها وقبلها

عشاء ނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة الجمعة

ހުކުރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب جعل النوافل في البيت سواء الراتبة وغيرها والأمر بالتحول للنافلة من موضع الفريضة أو الفصل بينهما بكلام

نفل ނަމާދުތައް އެއީ ރަވާތިބު ސުންނަތްތަކުގައިވިޔަސް ނުވަތަ އެހެން ސުންނަތަކަށް ވިޔަސް ގޭގައި ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި نفل ނަމާދުކުރުމަށްޖަހައި فرضނަމާދުކުރިތަން ނޫން އެހެން ތަނަކަށް ބަދަލުވުމާއި ނުވަތަ އެދެމެދުގައި ވާހަކައެއް ދައްކާގެން މެދުކެނޑުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحث على صلاة الوتروبيان أنه سنة متأكدة وبيان وقته

ވިތުރު ނަމާދަށް شوق ވެރިކުރުމާއި އަދި އެއީ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ސުންނަތެއްކަން ބަޔާންކުރުމާއި އަދި އޭގެ ވަގުތުތައް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب فضل صلاة الضحىوبيان أقلها وأكثرها وأوسطها ، والحث على المحافظة عليها

ضحى ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އަދި އެނަމާދުގެ މަދުމިނާއި ގިނަމިނާއި މެދުމިން ބަޔާން ކުރުމާއި އެނަމާދަށް ރައްކާތެރިވުން ގޮވާލުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب : تجوز صلاة الضحى من ارتفاع الشمس إلى زوالها والأفضل أن تصلى عند اشتداد الحر وارتفاع الضحى

ضحى ނަމާދުކުރުން އިރުއަރައިގެންގޮސް އިރުމެދު ޖެހުމާއި ހަމަޔަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ހޫނުގަދަދުވަހު އިރު އަރާ ގަދަފަދައަށް ދޮންވުމުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحث على صلاة تحية المسجد بركعتين وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين

في أي وقت دخل وسواء صلى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سنة راتبة أو غيرها

تحية المسجد ގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަށް ބާރު އެޅުމާއި ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި މިސްކިތަށް ވަންކަމުގައި ވިޔަސް އެދެ ركعة ނުކޮށް އިށީނުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެދެ ركعة ކުރާއިރު تحية ގެ ދެ ركعة އަށް ނިޔަތް ގަތްކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ فرض ނަމާދުކަން ނުވަތަ ރަވާތިބުގެ ސުންނަތްކަން ވިޔަސް [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ركعتين بعد الوضوء

وضوء ކުރުމަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދުއަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل يوم الجمعة ووجوبها والاغتسال لها والتطيب والتبكير إليها والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم وفيه بيان ساعة الإجابة واستحباب إكثار ذكر الله تعالى بعد الجمعة

ހުކުރު ދުވަހުގެ ފަޟީލަތާއި، ހުކުރު ނަމާދު ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެނަމާދަށް ހިނައިގަތުމާއި، އަދި އެނަމާދަށް އަވަހަށް ދިއުމާއި، އަދި ހުކުރު ދުވަހު دعاء ކުރުމާއި އަދި އަޅުގަނޑު نبيّ صلّى اللهُ عليه وسلم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމާއި، އަދި دعاء ޤަބޫލުވާ ގަޑި ބަޔާންވެގެންވާކަމާއި، އަދި ހުކުރު ނަމާދަށްފަހު ގިނަގިނައިން ذكر ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب سجود الشكرعند حصول نعمة ظاهرة أو اندفاع بلية ظاهرة

نعمة ލިބޭ ވަގުތު ނުވަތަ مصيبةއަކުން ސަލާމަތްވެވޭ ވަގުތު شكر ގެ سجدة އެޅުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل قيام الليل

ރޯދަމަހުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب قيام رمضان وهو التراويح

رمضان މަހުގެ ރޭތަކުގައި (تراويح) ނަމާދުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل قيام ليلة القدر وبيان أرجى لياليها

ليلة القدر ވިލޭރޭގެ މާތްކަމާއި އަދި އޭގެ އެންމެ އުއްމީދީރޭއަކީކޮބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السواك وخصال الفطرة

سواك ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި فطرةގެ خصالތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تأكيد وجوب الزكاة وبيان فضلها وما يتعلق بها

زكاة އަކީ ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމެއްކަން ގަދަފަދަ އަށް ބަޔާންވެގެންވުމާއި، އޭގެމާތްކަމާއި
އެއާގުޅިފައިވާ އެހެން ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب وجوب صوم رمضان وبيان فضل الصيام وما يتعلق به

رمضان މަހު ރޯދަ واجب ވެގެންވާ ކަމާއި ރޯދައިގެ މާތްކަމާއި ރޯދައާއި ގުޅިފައިވާ (ބައެއް)
ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الجود وفعل المعروف والإكثار من الخير في شهر رمضان

والزيادة من ذلك في العشر الأواخر منه

ދީލަވިކަމާއި ހެޔޮ ކަންތައްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި رمضان މަހުގައި ހެޔޮކަންތައްތައް ގިނަ ކުރުމާއި ފަހު ދިހައިގައި އެކަންތައްތައް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تقدم رمضان بصوم بعد نصف شعبان إلا لمن وصله بما قبله ، أو وافق عادة له بأن كان عادته صوم الاثنين والخميس فوافقه

شعبان މަހުގެ ފަހު ފަނަރައިގައި رمضان މަސް ވަނުމުގެ ކުރީގައި ރޯދަހިފުން މަނާވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް އާއްމު ގޮތެއްގައި އެގޮތަށް ރޯދަ ހިފުން އަންނަ [illegible] ނުވަތަ އާދަ [illegible] މަތިން މިސާލަކަށް ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން އަންނަ މީހަކަށް އެފަދަ ދުވަހެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ރޯދައަށް ހުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقَالُ عنْد رؤْية الهلال

ހަނދު ފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فَضل السحورِ وتأخيرِه ما لم يخْشَ طلُوع الفَجرِ

ހާރުކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ފަޖުރު [illegible] ބިރު [illegible] ހާރުކުރުން ފަސްކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فَضل تَعجِيل الفطْرِوما يفْطَر عليه وما يقُولُه بعد الإِفْطَارِ

ރޯދަ ވީއްލުމުން އަވަސް ވެގެންވުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލުމަށް ބޭނުންކުރަން އެދެވިގެންވާ ތަކެއްޗާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލުމުން [illegible] [illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أمرِ الصائمِ بحفْظ لسانه وجوارِحه عنِ المخَالفَات والمشَاتَمة ونَحوها

ރޯދަވެރިޔާއަށް އޭނާގެ ދޫ ރައްކާކުރުމަށާއި އަދި އޭނާގެ ގުނަވަންތައް شريعة ގެ އަމުރުތަކާއި خلاف ނުކުރުމަށާއި އަދި [illegible] [illegible] އެފަދަ [illegible] ކަންތަކުން ދުރުހެލިވެގެން ހުރުމަށް [illegible] އަމުރުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مسائل من الصوم

ރޯދައިގެ ބަޔެއް مسائلތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان فضل صوم المحرم وشعبان والأشهر الحرم

محرم މަހާއި شعبان މަހާއި އަދި حرمة ތެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގައި ރޯދަހިފުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصوم وغيره في العشر الأول من ذي الحجة

ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صوم يوم عرفة وعاشوراء وتاسوعاء

عرفة ދުވަހާއި عاشوراء ދުވަހާއި تاسوعاء ދުވަހުގައި ރޯދަ ހިފުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم ستة من أيام من شوال

شوال މަހުގެ ހަދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم الاثنين والخميس

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم ثلاثة أيام من كل شهر

ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل من فطر صائماً ، وفضل الصائم الذي يؤكل عنده ، ودعاء الأكل للمأكول عنده

ރޯދަވެރިޔަކަށް ރޯދަ ވީއްލުވީ މީހަކަށް ހުރި ދަރުމައާއި އަދި އެމީހެއްގެ އަތުން ރޯދަވެރިޔާ ކައި ބޮއި ހަދާ މީހާ އަށް ހުރި ދަރުމައާއި އަދި ކާ މީހާ ކާން ދޭމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުމުގައި ކިޔަންޖެހޭ ގެކަތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الاعتكاف

الاعتكاف ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الحج

حجގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الجهاد

ޖިހާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب بيان جماعة من الشهداء في ثواب الآخرة ويغسلون ويصلى عليهم بخلاف القتيل في حرب الكفار

شهيدންގެ جماعةގައި ހިމޭނޭ މީހުންނަށް آخرة ގައިހުރި ثواب އާއި އެ شهيد ންނަކީ ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކޮށް شهيد ވާ މީހުންނާއި خلاف އަށް ހިނެވި އަދި ކަށު ނަމާދުވެސް ކުރެވޭ ބައެއްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل العتق

އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الإِحسان إلى المملوك

ރަސްކަލުންނަށް إحسان ތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل المملوك الذي يؤدي حق اللهِ وحق مواليه

اللهގެ حقތައް އަދާކުރުމާއިއެކު ތިމާގެ ސާހިބުމީހާގެ حقّތައް އަދާކުރާ އަޅުމީހާގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل العبادة في الهرج وهو الاختلاط والفتن ونحوها

مجتمع ހަލަބޮލިވެގެން އުޅޭވަގުތުގައްނާއި فتنގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމާއިގެން مشغولވެގަތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السماحة في البيع والشراء والأخذ والعطاء وحسن القضاء والتقاضي وإرجاح المكيال والميزان والنهي عن التطفيف وفضل إنظار الموسرِ المعسر والوضع عنه

ގަނެ ވިއްކުމާއި ލޭންދޭނުގެ معاملات ތަކުގައި ލުއިފަސޭހަ ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ދަރަނި ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމާއި އަދި އެ އަދާކުރުމުގައި [illegible] ފުރިހަމަ ގޮތް اختيار ކުރުމާއި މިން ކިރުމުގައި [illegible] ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި [illegible] [illegible] [illegible] އަދި ތަނަވަސް [illegible] [illegible] އަދި ދަތި [illegible] [illegible] ފުރުޞަތު ދިނުމާއި [illegible] [illegible] އަދި [illegible] މީހުންނަށް معا ف ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب العلم

علمގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب حمد الله تعالى وشكره

މާތް الله سبحانه وتعالي އަށް حمدއާއި شکر ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބައި

كتاب الصلاة على رسول الله صلى الله علَيه وسلم

رسول الله صلّى اللهُ علَيه وسلم ގެ މައްޗަށް صلوات އާއި ސަލާމް ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބައި

كتاب الأذكار

ذكرކުރުމުގެ ބައި

باب فضل الذكر والحث عليه

ذكر ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަކަމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب ذكر الله تعالى قائماً وقاعداً ومضطجعاً ومحدثاً وجنباً وحائضاً إلا القرآن فلا يحل لجنب ولا حائض

ކޮޅަށް ހުރެގެންނާއި އިށީނދެ ގެންނާއި އޮށޮވެގެންނާއި ކުޑަ حدث އާއި ބޮޑު حدث އާއި حيضގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ކިރިޔާ قران ކިޔުން ފިޔަވައި الله އަށް ذكرކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

ފަހެ جنب ވެރިޔާއާއި حيض ވެރިޔާއާއި ދެމީހުންގެ މައްޗަށް قران ކިޔުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

باب ما يقوله عند نومه واستيقاظه

ނިދަން އޮށޮންނަ ހިނދުގައާއި ނިދިން ހޭލާ ހިނދު ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب فضل حلَق الذكْروالندب إلى ملازمتها والنهي عن مفارقتها لغير عذر

ޛިކުރުކުރާ މަޖިލިސްތަކުގެ މާތްކަމާއި އަދި އެފަދަ މަޖިލިސްތަކާއި ބައިވެރިވެ އުޅުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޛުރަކާ ލައިގެން މެނުވީ އެފަދަ މަޖިލިސްތަކުން ދުރުހެލިވެ އުޅުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الذكر عند الصباح والمساء

ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ޛިކުރުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله عند النوم

ނިދަން އޮށޯންނަ ހިނދު ކިޔާ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الدعوات

دعاءއާއި ގުޅޭ ވާރިދުވެފައިވާ حديث ތައް ހިމެނިފައިވާ ބައި

باب فضل الدعاء بظهر الغيب

މީހުންގެ غير حاضرގައި އެމީހުންނަށް دعاء ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مسائل من الدعاء

بابއާއި ގުޅޭ އައިސްފައިވާ ބައެއް ކަންތައްތަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كرامات الأولياء وفضلهم

ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތާއި އެބޭކަލުންގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الأمور المنهي عنها

نهي ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان

غيبة ބުނުން حرامވެގެންވާކަމާއި ދޫރައްކާތެރިވުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާ حديث ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سماع الغيبة وامر من سمع غيبة محرمة بردها ، والإنكار على قائلها فأن عجز أو لم تقبل منه فارق ذالك المجلس إن أمكنه

غيبة އަޑު އެހުން حرام ވެގެންވާކަމާއި އަދި حرام ކުރެވިފައިވާ غيبة ބުނާ އަޑު އިވޭމީހާގެ حكمހީ އެ غيبة ބުނި މީހެއްގެ މައްޗަށް އެކަމަށް އިންކާރުކުރުން ކަމާއި ފަހެ އެކަން މަނާކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ނުވަތަ އޭނާގެ ވާހަކަ قبولނުކޮށްފިނަމަ އެ މަޖިލިސް ރޫޅާޗަންޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما يباح من الغيبة

ހުއްދަ غيبة ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم النميمة

ދެބައޮޑުވުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن نَقْل الحديث وكلام الناس إلى ولاة الأمورِ إذا لم تدع إليه حاجةٌ كخَوف مفسدة ونحوها

މީސްތަކުންގެ ވާހަކަތަކުގެ ސަބަބުން ފިތުނައެއް އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިފުރީނުވާނަމަ އެފަދަ ވާހަކަތައް ވެރިންނާއި ހަމައަށް އުފުލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ذم ذي الوجهين

ދެމޫނުގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ވުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الكذب

ދޮގުހެދުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما يجوز من الكذب

ދޮގުހެދުން ހުއްދަވެގެންވާ ހާލަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحث على التثبت فيما يقوله ويحكيه

ތިމާ ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި ތިމާ ކިޔައިދޭ خبر ތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ސާބިތުކޮށް ކަށަވަރުކޮށް تأكيد ކުރުމަށް ދެއްކުމަށް ކުރެވިފައިވާ إرشادތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان غلاظ تحريم شهادة الزور

ދޮގު ހެކި ދިނުން ނިހާޔަތަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم لعن إنسان بعينه أو دابة

ކަނޑައެޅިގެން އިންސާނަކަށް ނުވަތަ ޖަނަވާރަކަށް ވިޔަސް لعنةދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز لعن بعض أصحاب المعاصي غير المعيّنين

ވަކި މިވެނި މީހަކު އައްޔަން ނުކޮށް ފާފަވެރިންނަށް لعنة ދިނުން ހުއްދަ ވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سبّ المسلم بغير حقّ

حقّއަކާއި ނުލައި މުސްލިމަކަށް [illegible] ގޮތުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سب الأموات بغير حق ومصلحة شرعية هي

حقއަކާއި ނުލައި އަދި شرعي مصلحة އަކާއި ނުލައި މަރުވެފައިވާ މީހުންނާއިމެދު [illegible] ބަޔާންކުރުން ހަރާމް ވެގެންވާ باب

باب النهي عن الإيذاء

އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التباغض والتقاطع والتدابر

އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު ރުޅިވެރިވުމާއި ގުޅުން ކަނޑާލުމާއި ފުރަގަސްދިނުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الحسد

ހަސަދަވެރިވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التجسّس

[illegible] ނަހީވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سوء الظنّ بالمسلمين من غير ضرورة

އެއްވެސް شرعي ސަބަބެއް ނެތި މުސްލިމުންނާއި މެދު ގޯސް ހީކުރުން ހަރާމްވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم احتقار المسلمين

މުސްލިމުންނަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ނަޒަރަކުން ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إظهار الشماتة بالمسلم

މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ދަތިތަކަށް އުފާކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الطعن في الأنساب الثابتة في ظاهر الشرع

شرعي ހަމަތަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ނަސަބުތަކަށް ތުހުމަތުކޮށް ވާހަކަދެއްކުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الغش والخداع

މަކަރު ދޮގާއި ހީލަތް ހެދުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الغدر

وعد އާއި خلاف ވުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެإحسانތެރިކަން ހަނދާންކޮށްދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الافتخار والبغي

فخر ވެރިވުމާއި މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهر بفسق أو نحو ذالك

ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން މުސްލިމުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ވާހަކަ ނުދައްކާ ތިބުން حرام ވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް بدعة ތަކާއި فاسق عمل ތަކަށްޓަކައި ގުޅުން ކަނޑައިގެން ތިބުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تناجي اثنين دون الثالث بغير إذنه إلا لحاجة وهو ان يتحدثا سرا بحيث لايسمعهما وفي معناه ما إذا تحدثا بلسان لايفهمه

شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލައި ތިންވަނަ މީހާގެ ހުއްދަނެތި ދެމީހުން ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب. އަދި ދެމީހަކު ތިންވަނަ މީހާއަށް އަޑުނީވޭ ގޮތަށް ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާއަށް ނޭނގޭ ބަހަކުން ވާހަކަދެއްކުންވެސް ހުއްދަ ވެގެން ނުވެއެވެ.

باب النهي عن تعذيب العبد والدابة والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

އަޅުންނާއި އަންހެނުންނާއި ޖަނަވާރުންނާއި ދަރިންނަށް شرعي ސަބަބަކާއި ނުލައި އަދަބު ދިނުން ނުވަތަ އަދަބަށް ވުރެ އަނިޔާބޮޑުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم التعذيب النار في كل حيوان حتى النملة ونحوها

އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އަލިފާނުން عذاب ދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

تحريم مطل الغني بحقّ طلبه صاحبه

މުއްސަދީންކުރެން ދަރަނިވެރިން އެމީހުންގެ ދަރަނި ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން
އެނުދީ ދުވަސްބައް އިސްލަސް ކުރަމުން ދިއުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާން ކޮށްދޭ
باب

باب كراهة عود الإنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو لم يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

هبة ގަބޫލުނުކުރަނީސް އަނބުރާ ނެގުމާއި އަދި ތިމާގެ ދަރީންނަށްކުރާ هبة ގަބޫލު
ކުރުމަށް ފަހުގައްޔާއި އަދި އޭގެ ކުރީގައި އެއިން رجوع ވުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާ
ކަމާއި އަދި ދީފައިވާ ޒަކާތެއް ނުވަތަ ސަދަގާތެއް ނުވަތަ ކައްފާރާއެއް ދީފައިވާ މީހެއްގެ
އަތުން އަނބުރާ ގަތުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެފަދަ އެއްޗެއް
ދެވުނުމީހާގެފަރާތުން އެހެން މީހަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] ކަން ބަޔާން
ވެގެންވާ باب

باب تأكيد تحريم مال اليتيم

يتيم ންގެ މުދާ ކެއުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تغليظ تحريم الربا

ރިބާ އަކީ ކަނޑައެޅިގެން حرام އެއްޗެއް ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الرياء

ކަންދެއްކުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

ކަންދެއްކުން ކަމުގައި ހީކުރެވޭ ، ހަޤީޤަތުގައި ކަންދެއްކުމަށް ނުވާ ކަންތައްތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحسن لغير حاجة شرعية

ހިފޭ އަންހެނުންނާއި ފުރާވަރުގެ ރީތި ފިރިހެން ކުދިންނަށް شرعى ބޭނުމަކާއި ނުލައި ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم الخلوة بالإجنبية

ހިފޭ އަންހެނުންނާއި އެކަހެރިވެ އުޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم تشبه الرجال بالنساء والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ހެދުމުންނާއި އަދި ހަރަކާތުގައި އެހެނިހެން ގޮތްގޮތަށް ވައްތަރުކުރުން حرام ވެގެންވާ باب

باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

شيطان ންނާއި كفار ންނާއި އެއްވައްތަރު ސިފަތައް إختيار ކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިތައް ކަޅުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

ބޮލުން ބައެއް ބޭލުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިރިހެނުންނަށް ބޮލުގެ
އިސްތަށިގަނޑު އެއްކޮށް ބޭލުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم وصل الشعر والوشم والوشر وهو تحديد الأسنان

އިސްތަށިގަޑާއި އިތުރު އިސްތަށިގަނޑު ގުޅުވުމާއި ހަށިގަޑުގައި ތިނޫސް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން
ތަކެތިން ވަޅުގަނޑުތައް ހަދައި އެތަނަށް ކުލައެޅުމާއި ދަތްތުނުކުރުން حرامވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند أول طلوعه

ތުބުޅިންނާއި ބޮލުން ހުދުއިސްތަށިގަނޑު އުފުރާލުމާއި ފުރާވަރުގެ އުމުރުގައި ހުންނަ
ފޫޅިއިސްތަށިގަނޑު ތުބުޅިން އުފުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الاستنجاء باليمين ومس الفرج باليمين من غير عذر

عذر އާއި ނުލައި ކަނާތުން އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފަރުޖުގައި ޖެހުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة المشي في نعل واحدة ، أو خف واحد لغير عذر

عذر އާއި ނުލައި [illegible] خف [illegible]
[illegible] خف [illegible] މަކްރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއީ [illegible] އަދި އެނޫން
އެހެން އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް ބެހެއްޓުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب .

باب النهي عن التكلف وهو فعل وقول مالامصلحة فيه بمشقة

تكلف ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب· تكلفއަކީ ގަދަކަމުން [illegible]
މަސްލަހަތެއް އެކުލެވިގެންނުވާ ކަމެއްކުރުން ނުވަތަ ބަހެއް ބުނުމެވެ.

باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخد وشق الجيب ونتف الشعر ، وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހަޅުއަޑުން ރޮއިހޭލުމާއި ކޯތާފަތްމަތީ ތެޅުމާއި ހެދުންފީރުމާއި ބޮލުގެ
އިސްތަށިގަނޑާ ފުކުރުމާއި ބޯބޭލުމާއި ބަދު دعاء ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب النهي عن إتيان الكهان والمنجمين والعرّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير

ކާހިނުންނާއި ނުޖޫމީ علم ވެރިންނާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތީގެ خبر ބުނެދޭމީހުންނާއި، ރަމަލުޖަހާ
މީހުންނާއި، ހިލަ ނުވަތަ ގޮދަންފުއި ނުވަތަ އެނޫންވެސް އެފަދަތަކެތި ބޭނުންކޮށްގެން
ފާލަބަލާމީހުންގެ ގާތަށް ގޮސް އެފަދަ عمل ތައް ކުރުވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب النهي عن التطير

ފާލަބެލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم تصوير الحيوان في بساط أو حجر أو ثوب أو درهم أو دينار أو مخدة أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وسقف وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصورة

ތައްޓަރުންގާއި ހިލަގާއި ފޮތްތާއި ދިރުހަމާއި، ދީނާރާއި، ކަންނެވޮ އާއި ބާލިހާއި، އަދި
އެނޫނަސް ތަކެތީގައި ހައިވާނުންގެ ސޫރަކުރެހުން حرامވެގެންވާކަމާއި ފާރުގަނޑާއި ފުރާޅާއި،
ފަރުދާއާއި، ފަގުޑިއާއި، އެނޫން ތަކެތީގައި ތަސްވީރު ކުރެހުން حرام ވެގެންވާކަމާއި،އަދި
ތަސްވީރު ފޮހެލުމަށް އަމުރުދެގެންވާ باب

باب تحريم اتخاذ الكلب إلا لصيد أو ماشية أو زرع

شكارކުރުމަށާއި ޖަނަވާރު ބެލެހެއްޓުމަށާއި ދަނޑުވެރިކަމަށް ބެލެހެއްޓުން ނޫން އެހެން
ކަންތައްތަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب وكراهية استصحاب الكلب والجرس في السفر

ޖަމަލާއި އެހެނިހެން ޖަނަވާރުތަކުގެ ކަރުގައި ޓަކަޓީއު އަޅުވުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަމާއި
ދަތުރުމަތީގައި ކުއްތާއި އަދި ޓަކަޓީއު ގެންގުޅުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة ركوب الجلالة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العذرة ،فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

ނަޖިހަކާ ޖަމަލުތަކުގެ މައްޗަށް ސަވާރުވުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަމާއި ފަހެ އެކަތި
ވިހަބާއި ކުރިބާއި ދަޒާފަރުކުރުމަށް ޠަހަރުނުވަ ކެޔެން ހިޔާއި ދަޒަވަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب.

باب النهي عن البصاق في المسجد والأمر بإزالته منه اذا وجد فيه والأمر بتنزيه المسجد عن الأقذار

މިސްކިތަށް ކުޅުޖެހުން މަނާވެގެންވާކަމާއި، މިސްކިތުގައި އެފަދަ އެއްޗެއް ހުރެއްޖެނަމަ އެސާފުކުރަންޖެހޭނެކަމާއި، ހަޑިތަކެތިން މިސްކިތް ސާފުކުރުމަށް އަމުރުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الخصومة في المسجد ورفع الصوت فيه ونشد الضالة والبيع والشراء والإجارة ونحوهما من المعاملات

މިސްކިތުގައި ދެބަސްވެރިވުމާއި އަޑުއުފުލުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް ވާހަކަ ދެއްކުމާއި ގަނެ ވިއްކުމާއި ކުއްޔަށް ދިނުމާއި، އަދި އެނޫނަސް އެފަދަ ކަން ކުރުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب نهي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُراثاً أو غيره مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

ތޫމުގަނޑާއި ފިޔާއާއި كُراث (ލީކުސް) އާއި އެނޫނަސް ނުބައިވަސްދުވާތަކެތި ކައިގެން މީހާ އެވަސް ނެތެނީސް މުޅިން ބޭނުންނުވާތަނެއްގައި ނޫނީ މިސްކިތަށް ވަންނަން ނުވާނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب لأنه يجلب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ވިދާޅުވާ ވަގުތު ބުރަކައްޓާއި ފައިމައި، އެއީ (ހަމަޖެހުން ނުވަތަ ބޮޑު ނިދުމަށް ފެށިގެން) ވުޟޫ އުނިވެގެން އިނުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

އެހެނީ އެއީ ނިދިއައުން ގާތްގޮތެކެވެ. އެހެންކަމުން خطبة ގެ އަޑުއިވުން އެކަށީގެންވެއެވެ.
އަދި وضوء ގެއްލިދާނެކަމުގެ ބިރު ހީވާކަމެކެވެ.

باب نهي من دخل عليه عشر ذي الحجة وأراد أن يضحي عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضحّي

اضحية ކަތިލަން ގަސްދުކުރާމީހާ ذو الحجة މަސް ވަނުމަށްފަހު أضحية ކަތިލެވިއްޖެއުމަށް
ދާދެން ބޮލުގެ އިސްތަށިކޮށުމާއި ނިޔަފަތިކެޑުން މަނާވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس وحياة السلطان ونعمة السلطان وتربة فلان والأمانة وهي من أشدها نهيا

އެއްވެސް مخلوق އަކު ގަންދީ ހުވާކުރުން مثال އަކަށް نبي ބޭކަލުންނާއި كعبةއާއި
މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އުޑާއި މައިންބަފައިންނާއި ދިރިއުޅުމާއި ފުރާނައާއި ބޮލާއި
ރަސްކަލުންގެ ފުރާނައާއި ރަސްކަލުންގެ ނިޢުމަތާއި قبرއާއި އަމާނަތާއި އަދި އެނޫނަސް
އެފަދަ ތަކެތި ގަންދީ ހުވާކުރުން ގަދަފަދަ އަށް މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

ގަސްތުގައި ދޮގު ހުވާކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ندب من حلف على يمين ، فرأى غيرها خيراً منهاأن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفر عن يمينه

ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ހުވައެއްކޮށްފައިވާ އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު
ގޮތެއްފެނިއްޖެނަމަ އެރަނގަޅު ގޮތަށް عمل ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި ދެން އެއަށްފަހު
ކައްފާރާ ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب العفو عن لغو اليمين وأنه لا كفارة فيه وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين كقوله على العادة لا والله وبلى والله ونحو ذلك

ގަސްދަކާއިނުލައި ކުރެވޭ ހުވަޔަށް މާފު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއަށް ކައްފާރާ އެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއީ ގަސްދަކާއި ނުލައި ދޫމަތީ ހިގާ ހުވައެވެ. އެއީ މީހެއްގެ އާދަތަކާއިގެ މަތީން ބުނާ ބުނުމެވެ. މިޘާލަކަށް ނޫނެވެ.މާތް ﷲ ގަންދީ ހުވާ ކުރަމެވެ. ނުވަތަ އާއެކެވެ. މާތް ﷲ ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. އަދި އެފަދަ ގޮތްތަކެވެ.

باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

ވިޔަފާރީގައި ހުވާ ކުރުން އެއީ ތެދު ހުވައެއްކަމުގައި ވިޔަސް މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة أن يسأل الإنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة

ﷲގެ ވަޖުހުފުޅަށްބަލައި ސުވަރުގެ ފިބުން ނޫން އެހެން ކަމަކަށް އެދުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަމާއި ﷲ ގެ އިސްމުފުޅުން ކަމަކަށް މީހަކު އެދިއްޖެނަމަ އަދި شفاعة ތެރިވެއްދުމަށް އެކަމުން މަނާކުރުން މަކްރޫހުވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم قوله شاهنشاه للسلطان وغيره لأن معناه ملك الملوك

ރަސްކަލުންނަށް شاهنشاه ގެ ވަޞްފު ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب
އެހެނީ އޭގެ މާނައަކީ ރަސްކަލުންގެ ރަސްގެފާނެވެ. އެސިފަ الله سبحانه وتعالي ފިޔަވައި
އެހެން ފަރާތަކަށް ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

فاسق ންނަށާއި بدعة ގެ އަހުލުވެރިންނަށް سيد ގެ ވަޞްފު ބޭނުންކުރުން މަނާވެގެންވާ
ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة سب الحمّى

ހުންއަރުވުން އެއަށް ނެގިނުބައިގޮތުން މަކުރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب النهي عن سب الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

ވައިގަދަވުމުން އެއަށް ނުބައިބަސްބުނުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި ވައިޖެހުމުން ކިޔުމުން
ކިޔަންވީބަސް ބަހާއި ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة سب الديك

ކުކުޅަށް ނެގިނުބައިގޮތުން މަކުރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب النهي عن قول الإنسان :مطرنا بِنَوء كذا

ތިމަންނަށް ވާރޭވެހުނީ ފަލާނަނަކަތުގެ ސަބަބުން ބުނުން މަނާވެގެންވާ ކަން
ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

މުސްލިމަކަށް ކާފިރެކޭ ބުނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

النهي عن الفُحش وبذاء اللسان

فاحشއަދި ހަޑިހުތުރު ބަސް ތަކުން މަނާކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة التقعير في الكلام بالتشدق وتكلف الفصاحة واستعمال وحشي اللغة ودقائق الأعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

އާންމުންނާއި مخاطب ކުރުމުގައި ތިމާގެ علمގެ ހުރި އެންމެ ފުންމިނުގެ ބަސްތައް ބޭނުންކޮށްގެން ވާހަކަ ދެއްކުންމަކުރޫހަވެގެންވާކަމާއި އުނދަގޫ ލަފްޒުތައް ބޭނުންކޮށްގެން ވާހަކަދެއްކުމާއި ވަރަށް އުނދަގޫ ކަމާއިއެކު فصيح ބަހުން ވާހަކަ ދައްކަން އުޅުމާއި ބާޒާރުމަތީ ގެ ބަހުރުވަ ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ތެރޭގައި ހުންނަ ނާދިރު ލަފްޒުތައް ބޭނުން ކުރުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قوله : خَبثَتْ نفسي

ތިމާގެ ނަފްސު ނުތާހިރުވެއްޖެއޭ ބުނުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة تسمية العنب كرماً

މޭބިސްކަދުރަށް كرم(ކަރުމަ)ގެ ނަމުން ނަންކިޔުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحوه

شرعي ބޭނުމަކަށްޓަކައި مثال އަކަށް ކައިވެންޖެހުމަށް ނުވަތަ އެފަދަ ކަމަކަށް ބޭނުމީ އަންހެނެއްގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިހެނެއްގެ ކައިރީގައި ދެއްކުން މަނާކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قول الإنسان في الدعاء : اللهم اغفر لي إن شئت بل يجزم بالطلب

دعاءކުރާ ހިނދު اللهم اغفر لي إن شئت ބޭނުން ކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި ފުރިހަމަ
އިތުބާރާއެކު طلب ގެ ޖަޒްމުން دعاءކުރަން ޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

ما شاء الله وشاء فلان ކިޔުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة

عشاء ނަމާދަށްފަހު (ބޭނުމެއްނެތި) ވާހަކަ ދައްކަން ތިބުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާން
ވެގެންވާ باب

باب تحريم امتناع المرأة من فراش زوجهاإذا دعاها ولم يكن لها عذر شرعي

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ތަންމައްޗަށް ގޮވުމުން شرعي عذرއަކާއި ނުލައި މަނާވެގަތުން
حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزجها حاضر إلا بإذنه

ފިރިމީހާ ޙާޟިރުގައި ހުންނަ އިރު އޭނާގެ ހުއްދައަކާއި ނުލައި نفل ރޯދަހިފުން އަނބިމީހާގެ
މައްޗަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإمام

ركوع އާއި ސަޖިދައިން مأموم ން امام އަށްވުރެ ކުރިން ބޯއުފުލުން حرامވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

ނަމާދުގައި އަތްތިލަ އަރިކަށީގައި ބޭއްވުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام ونفسه تتوق إليه أو مع مدافعة الأخبثين وهما البول والغائط

ކާތަކެތި ކުރިމަތީގައި ހުއްޓާ އެކެއުމަށް ހިތް އެދިގެންހުރެ ނަމާދަށް ތެދުވުން މަކްރޫހަ
ވެގެންވާކަމާއި އަދި قضاء حاجة އެއް ކުރިމަތިވެގެންހުރެ ނަމާދަށް ތެދުވުން މަކްރޫހަ
ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

النهي عن رفع البصر إلى السماء في الصلاة

ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބެލުން މަކްރޫހަވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

ނަމާދުގައި އުޒުރަކާ ނުލައި އެކިފަރާތްތަކަށް ބެލުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب النهي عن الصلاة إلى القبور

ގަބުރަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم المرور بين يدي المصلّي

ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސް ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كراهة شروع المأموم في نافلة بعد شروع المؤذن في إقامة الصلاة

ބަންގިވެރިޔާ ގަމަތް ދޭން ފަށާފިނަމަ ސުންނަތްނަމާދެއް ފެއްޓުން مأموم ންގެ
މައްޗަށް މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب ، **އަދި އެ ސުންނަތް ނަމާދަކީ އެ**
فرضނަމާދުގެ ސުންނަތް ކަމުގައިވިޔަސް އަދި އެނޫން އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް
ކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ.

باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ރޯދަހިފުމަށް ހުކުރު ދުވަސް خاص ކުރުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަމާއި ނަމާދުކުރުމަށް
ހުކުރުރޭގެ خاص ކުރުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الوصال في الصوم وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

وصال ކޮށްގެން ރޯދައަށް ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الجلوس على قبر

قبر މަތީ އިށީދެ އިށުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

ގަބުރު އުފުލުމާއި އަދި އޭގެމަތީ ބިނާތައްއެޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيده

އަޅުވެރިޔާ އޭނާގެ ސާހިބުމީހާއަށް ފިލާގެންދިއުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الشفاعة في الحدود

شرعي حدود ތަކުގައި شفاعة ކުރުން حرامވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التغوط في طريق الناس وظلهم وموارد الماء ونحوها

މީހުންހިނގާ މަގުމައްޗަށާއި ގަސްގަހާގެހީގެ ހިޔާވަހަށާއި ފެނުގެ خدمة ލިބިގަންނަ
سحدއަށާއި އަދި އެފަދަ އެހެން ތަންތަނަށް قضاء حاجة ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެންގަނޑުތަކަށް ކުޑަކަމު ދިޔުން މަނާވެގެންވާ باب

باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهبة

މައިންބަފައިން ހިބަ ދިނުމުގައި ދަރީންގެ މެދުގައި ތަފާތުކުރުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم إحداد المرأة على ميت فوق ثلاث أيام إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادކުރުން އަންހެނުންގެ މައްޗަށް
حرامވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް ފިރިމީހާ ނިޔާވުމުގެ މައްޗަށް [illegible] [illegible] ހަތަރުމަހާއި
ދިހަދުވަސް [illegible] حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلا أن يأذن أو يرد

ރަށްފުށުގެ މީހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حرام
ވެގެންވާ ކަމާއި ވިޔަފާރި [illegible] [illegible] [illegible] ބައްދަލުކުރުން [illegible] حرام
ވެގެންވާ ކަމާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إضاعة المال في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

شريعةހުއްދަނުކުރާ ކަންތަކުގައި މުދާ ޚަރަދުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب النهي عن الإشارة إلى مسلم بسلاح سواء كان جادّاً أو مازحاً

މުސްލިމަކާއި ދިމާލަށް ސަމާސާގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ހަގީގަތަށް ކަމުގައި ވިޔަސް ހަތިޔާރު މެދުން މަނާވެގެންވާ ކަމާއި އަދި މީހުންގެ އަތަށް ކަނޑި ދިގުކުރާ ހިނދު އުރައިން ނަގާފައި ދިގުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة الخروج من المسجد بعد الإذان إلا بعذر حتى يصلي المكتوبة

ބަންގިގޮވުމަށްފަހު فرضނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން އުޒުރަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުތުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة رد الريحان لغير عذر

އުޒުރަކާ ނުލައި ހުވަދު ގަބޫލު ނުކުރުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدة من إعجاب ونحوه وجوازه لمن أمن ذالك في حقه

[illegible] ثناء ކިޔުމުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބިރުވެރިކަން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حقގައި [illegible] އެކަން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

ރަށެއްގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުކުތުން [illegible] މަކްރޫހަވެގެންވާކަމާއި އަދި ބޭރުން [illegible] [illegible] [illegible] މަކްރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب التغليظ في تحريم السحر

ސިހުރު ހެދުމުގެ ހުރި حرامކަން ބޮޑުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفار

إذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

ކީރިތި قران ކާފިރުންގެ އަތްދަށަށްވެދާނެކަމުގެ ބިރުހީވާނަމަ ކާފިރުންގެ ރަށްރަށަށް قران ހިފައިގެން ދަތުރުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަންރިހީގެ ކަންވާރުތައް ކެއިންބުއިމާއި طهارة އާއި އަދި އެނޫނަސް އެހެން މުއާމަލާތް ތަކުގައި ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً

ކުކުމުން ކުލަޖައްސައިގެން ފިރިހެނުން ހެދުންއެޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن صمت يوم إلى الليل

މުޅިދުވާލު ހަނުހުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم انتساب الإنسان إلى غير أبيه وتولّيه غير مواليه

އެމީހެއްގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ބައްޕައަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި އަޅުވެރިޔާ އޭނާގެ ސާހިބުމީހާ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عز وجل ورسوله صلى الله عليه وسلم

الله އާއި އަދި އެ އިލާހުގެ رسول އާ صلّى اللهُ علّيه وسلم ނަހީކުރައްވާފައިވާ
ކަންތައްތަކަށް ހުށެހެޅިގަތުމަށް އިންޒާރުކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهياً عنه

ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަމެއް މީހަކު ކުރަނިކޮށް ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހާއަށް ބުނަންވީ ތަކެތި
ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب المنثورات والملح ، الإستغفار ، ماأعد الله للمؤمنين

قيامة ދުވުގެ علامة ތައް އަދި [illegible] [illegible] ތަފާތު حديث ތައް ބަޔާންވެގެންވާ
ބައި އަދި إستغفارާއި مؤمنާއަށް [illegible] [illegible] ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب المنثورات والملح

قيامة ދުވުގެ علامة ތައް އަދި [illegible] [illegible] ތަފާތު حديث ތައް ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب الاستغفار

استغفار ދަންނަވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما أعد الله للمؤمنين في الجنة

الله سبحانه وتعالي މުއުމިނުންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތަކެތި
[illegible] ބަޔާންވެގެންވާ باب